



COLLEGIUM
UNIVERSI JURIS CANONICI,

ANTEHAC

JUXTA TRIPLEX JURIS OBIECTUM PARTITUM.

NUNC VERO

Servato ordine Decretalium accuratè translatum, & Indice copioso locupletatum.

Omnibus tam in Foro, quàm in Scholis apprimè utile ac necessarium.

AUTHORE

P. LUDOVICO ENGEL,

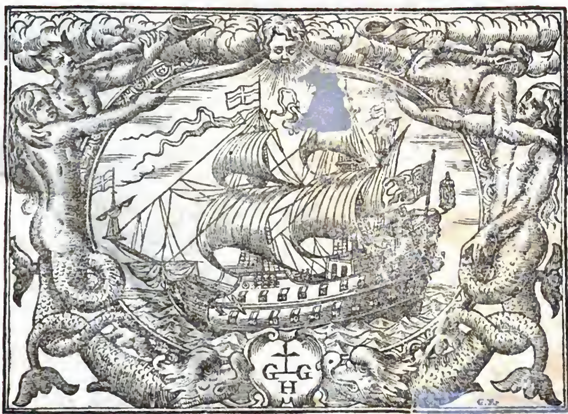
Ex Monasterio Exempto Mellicensi Ord. S. P. BENEDICTI Infer. Austriæ,

J. U. D. Eminentissimi Celsissimi ac Reverendiss. Principis & Archi-Episcopi Salisburgensis Consiliario Ecclesiastico, & in Alma Universitate Salisburgensi Procancellario ac SS. Canonum Professore Ordinario.

EDITIO QUARTA

Cui accessit Ejusdem Authoris Tractatus

DE PRIVILEGIIS MONASTERIORUM.





VENETIIS, M DC XCIII.

Apud Jo: Jacobum Hertz.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Reverendissimo & Amplissimo Patri

D. IOSEPHO MARIÆ BARBERIO

ABBATI S. MARIÆ DE PRATALEA,

Congregationis Casinensis Definitori, &c.



Vòd ingravescentibus morbis laborante tota humani corporis œconomia sua collegia instituant medici; benè de sanitate consultum est, REVERENDISSIME PATER *Coeunt speculatores multi, quorum hic sanguinis circuitum, ille affectæ partis symptomata, alius signa, aut aliorum membrorum consensum attentiùs inquirendo; tandem collectis observationibus, adversus morbum potentiora definiunt remedia. Ita multorum consilia per universæ A[illegible] præcepta vagantia, ad unum ægrum relevandum conspirant; & multiplicium rationum momenta ad unicam illam sanitatem recipiendam referuntur. En & Canonum Iura sua ineunt Collegia; ut hierarchicum Ecclesiæ corpus à peccantium iniquis humoribus illæsum servetur. Collegium hoc unico medico contentum, eoque doctissimo* P. LUDOVICO ENGEL; *cujus cura non unicum ægrotum tractat, sed hominum ordines cunctos; & salubria medicamina conscientiis omnibus impartitur. Prodiit hic Sapientissimus Doctor*, REVERENDISSIME PATER *ex Alma tua Casinensium Congregatione, unde innumera Sanctitatis, & Doctrinæ specimina, toto orbi præfulgentia promanarunt. Professor Sacrorum Canonum in Celebri Salisburgensi Academia quum esset Author noster, magna animi contentione, doctisque vigiliis opus hoc planè aureum meditatus est. Non alio charactere bonitatis præsignitur volumen istud, nisi quod magnum suæ doctrinæ laticem tota ferme potavit Europa; neque hactenus sitim explevit; fontis etenim limpidissimi, & illimis,*

Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Adeo autem densa sunt in hoc opere conclusa Universi Iuris Ecclesiastici fluenta; ut qui ea iugi studio, & sedula diligentia attingat, novas semper rationes, alia ex aliis argumenta copiosè deducere valebit: In hoc saltem sitim sedare licet, quòd hoc opere instructus caeterorum voluminibus non indigebit. Renascitur è meo praelo doctum hoc Engelii opus, isque dies ejus natalis quartus est, totidem editionibus exaratis. Ortus poeticus, sive mavis Mysticus Phœnicis, huic nostro non aequiparandus: ille siquidem, scribunt, quinto saeculo semel; at liber hic duobus lustris quater in suis veluti cineribus reviviscit. Ipse autem splendidissimus Benedictinorum Ordo, in quo Author nomen suum professus est, non me diù haesitantem sinit; cuinam opus hoc inscribam. Occurrit statim suavissima Imago tua REVERENDISSIME PATER; *cui post tot scientiarum stadia dimensa, reserata patent sublimioris Theologiae penetralia, & integra jurium Pontificiorum doctrina. Altum sanè commercium in mente tua est divinorum eloquiorum cum sacris legibus, theorematum sublimiorum, cum problematis operabilium.*

Profunditas autem sacrae Doctrinae eo nexu in Te artibus regiminis sociatur; ut nec speculabilia practicas tuas virtutes obtundant; nec actio contemplationem detardet. Vtroque usque experimento probatus es, Scientia in cathedris, Prudentia in regimine; sed utraque ea morum suavitate, & candore, ea innocenti comitate referta est; ut te suspirans discedentem viderit Cœnobium Patavinum, laetum detineat Pratense. Hac & ipse fretus aptum cedro librum, Tibi REVERENDISSIME PATER *dico. Electionis mihi jus non tollitur. Vel in hoc me laudabunt alii; quòd digno immortali vita operi immortali dignum laude Te Patronum conquisierim. Vale.*

Paternitatis Tuæ Reverendissimæ.

Addictiss. Servus Obsequentiss.
Andreas Poleti.

BENEVOLO LECTORI
SALUTEM.


Uarta vice ex prælo tibi produco *Collegium Iuris Canonici* Admodum Reverendi, Clarissimi & Consultissimi D. P. LUDOVICI ENGEL p. m. postquàm trium Editionum Exemplaria pleraque jam distracta sunt. Merebatur Operis dignitas, quod omnium ferè manibus cum laude teritur, & à multis adhuc desideratur, repetitam editionem. Verùm quædam in ista observes velim. Prodijt primò ex Auctoris dispositione non secundùm Ordinem Titulorum Juris Canonici in Decretalibus comprehensum, sed singulari & artificioso Ordine secundùm tria Juris objecta *Personarum*, *Rerum*, *&* *Actionum* distributum. Deinde maxima Pars libri II. Decretal. *de Matrimonio* tractans in priori prælo prætermissa est, indice tantùm quodam inserto, quo in Manuali Parochorum priùs edito quæri & reperiri possent. Idem in aliis quibusdam Titulis, ut de *Sepulturis*, *Decimis &c.* factum erat, ne scilicet antea jam dicta & tractata repeterentur. In tertia verò, & præsenti inprimis omnes Tituli in Ordinem in Corpore Juris Canonici servatum translati & regesti sunt, insuper omnes prædicti Tituli, qui ibi desiderabantur, & ex aliis Authoris Tractatibus petendi erant, pro levando studiosi Lectoris labore in locum suum restituti sunt. Nec putes, hac ratione corrigere in animo fuisse Sapientissimi Auctoris Judicium: quasi ille minùs rectè primum Ordinem disposuerit. Fatendum est, illum, si Doctrinæ modum, & rerum tractandarum ordinationem spectemus, pulcherrimum esse & utilissimum, verbo, Auctore suo dignum. Quia tamen facilior modus plerisque videtur, si Titulos hujus Collegij cum Titulis Decretalium in situ & loco suo congruentes cernere, & Jura ipsa cum Commentario suo, sine frequentiori quærendi labore, comparare possint, communi Genio & Voluntati obsequi placuit. Nam non tantùm in Cibis, sed & Libris varij gustus sunt, & quanquam singulis satis fieri non possit, tamen pluribus serviendum. Præterea ad calcem accessit Tractatus Eiusdem Authoris *de Privilegijs Monasteriorum*, & proximè etiam subsequetur *Manuale Parochorum*. Accipe proinde, Candide Lector, iteratum Magni Viri Partum, & ex ejus frequenti & diligenti studio gustum & fructum cape: imò ad Jurisprudentiæ Canonicæ Apices enitere. Vale.

APPROBATIO FACVLTATIS

THEOLOGICÆ SALISBVRGENSIS.

PRodit iterum COLLEGIUM Adm. R. Clariſs. P. LUDOVICI ENGEL, quod antea per *Partes*; nunc totum, plena facie *Collegialiter* collectum, unum *Corpus*, *Corpori* Juris conformatum, in lucem venit. Quanquam autem jam trinis priùs Approbationibus Theologicis; imò communi Doctorum expectatione, calculo, plauſu, receptum, probatum, in ſchola, foro, libris allegatum, approbatione non egebat: tamen, quod in *majori forma* prodit; etiam in *majori & meliori* forma, in *Folio* nempe (quidni & ex folio Sybillæ?) commendari debuit. Ego uno verbo abſolvo. *Angelicum* ab *Auctore*, doctrina, puritate, & claritate, ſive *Corpus* (ſi ſic loqui liceat) ſive *Collegium*, dico. Dignum non tertio tantùm, ſed centeſimo prælo. Sic ſentio: ſic, quod bis olim probavi, approbo & judico. Salisburgi 1. Januarij. 1681.

In vicem ſpectabilis D. DECANI Facultatis.

P. JOSEPHUS MEZGER, Ord. S. Benedicti ad S. Petrum Saliſb. Profeſſus & Prior, SS. Theol. & J. U. D. in Univerſit. Saliſb. Procancellarius & S. Scripturæ Profeſſor Ordinarius.

APPROBATIO FACVLTATIS

JURIDICÆ SALISBURGENSIS.

PRæſens Liber nunc ſecundùm ordinem Decretalium diſtributus commendatione non indiget, quia ipſum Excellentia Authoris *Angeli* abundè commendat, qui magnum Univerſitatis hujus lumen, & ingens Facultatis noſtræ decus extit, jure proinde optimo Opus hoc *Angelicum* toties deſideratum & publicè utile publicam lucem meretur. Ita cenſet

Saliſb. 14. *Ianuarij*. *Anno* 1681.

JOANNES BAPTISTA MOSER, J. U. Doct. Pandectarum Profeſſor Ordinarius, & p. t. Facult. Jurid. Decanus.

SE-

SERIES TITULORVM
IN LIBRIS DECRETALIVM
GREGORII IX.

LIBER I. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Summa Trinitate & Fide Catholica. pag. 7
2. De Constitutionibus. 8
3. De Rescriptis. 24
4. De Consuetudine. 29
5. De postulatione Prælatorum. 32
6. De Electione, & Electi Potestate. 34
7. De Translatione Episcopi. 48
8. De Authoritate & Usu Pallij. ibid.
9. De Renuntiatione. 49
10. De Supplenda Negligentia prælatorum. 52
11. De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum. 53
12. De Scrutinio in Ordine faciendo. 60
13. De Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, vel ab Excommunicato. 61
14. De Ætate & qualitate & ordine præficiendorum. 62
15. De Sacra Unctione. 67
16. De Sacramentis non iterandis. 68
17. De Filijs Presbyterorum Ordinandis vel non. 69
18. De Servis non ordinandis, & eorum Manumissione. 71
19. De Obligatis ad Ratiocinia ordinandis vel non. 72
20. De Corpore vitiatis ordinandis vel non. ibid.
21. De Bigamis non ordinandis. 74
22. De Clericis peregrinis. 76
23. De officio Archidiaconi. 77
24. De Officio Archipresbyteri. 78
25. 26. 27. De officio Primicerij, Sacristæ, & Custodis. ibid.
28. De Officio Vicarij. 79
29. De Officio & potestate Judicis Delegati. 81
30. De Officio Legati. 84
31. De Officio Judis Ordinarij. 86
32. De Officio Judicis. 88
33. De Majoritate & Obedientia. 94
34. De Treuga & Pace. 107
35. De Pactis. 109
36. De Transactionibus. 121
37. De Postulando. 123
38. De Procuratoribus. 124
39. De Syndico. 127
40. De his quæ vi metusve causa fiunt. ibid.
41. De In integrum restitutione. 129
42. De Alienatione Judicij mutandi causa facta. 133
43. De Arbitris. ibid.

LIBER II. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Judicijs. 137
2. De Foro competenti. 139
3. De Libelli Oblatione. 152
4. De Mutuis Petitionibus. 154
5. De Litis Contestatione. 155
6. Ut Lite non contestata non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitivam. 155
7. De Juramento Calumniæ. 156
8. De Dilationibus. 157
Tit. 9. De Ferijs. pag. 157
10. De Ordine Cogni[...]um. 159
11. De Plus petitionibus. ibid.
12. De Causa Possessionis & Proprietatis. 160
13. De Restitutione Spoliatorum. 162
14. De Dolo & Contumacia. 164
15. De eo, qui mittitur in possessionem rei servandæ causa. 165
16. Ut lite pendente nihil innovetur. 166
17. De Sequestratione Possessionis & Fructuum. 167
18. De Confessis. ibid.
19. De Probationibus. 170
20. De Testibus & Attestationibus. 172
21. De Testibus Cogendis.
22. De Fide Instrumentorum. 179
23. De Præsumptionibus. 187
24. De Jurejurando. 188
25. De Exceptionibus. 194
26. De Præscriptionibus. 195
27. De Sententia & Re judicata. 205
28. De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus. 209
29. De Clericis Peregrinantibus. 215
30. De Confirmatione utili vel inutili. ibid.

LIBER III. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Vita & Honestate Clericorum. 217
2. De Cohabitatione Clericorum & Mulierum. 219
3. De Clericis Conjugatis. 221
4. De Clericis non Residentibus in Ecclesia vel Præbenda. 223
5. De Præbendis & Dignitatibus. 229
6. De Clerico Ægrotante vel Debilitato. 251
7. De Institutionibus. 253
8. De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vocantis. 255
9. Ne Sede vacante aliquid innovetur. ibid.
10. De His, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli. 258
11. De His, quæ fiunt à majore parte Capituli. 259
12. Ut Ecclesiastica Beneficia sine Diminutione conferantur. 261
13. De Rebus Ecclesiæ non alienandis. 264
14. De Precarijs. 269
15. De Commodato. 270
16. De Deposito. 272
17. De Emptione & Venditione. 274
18. De Locato & Conducto. 279
19. De Rerum Permutatione. 287
20. De Feudis. 288
21. De Pignoribus & alijs Cautionibus. 298
22. De Fidejussoribus. 300
23. De Solutionibus. 304
24. De Donationibus. 308
25. De Peculio Clericorum. 313
26. De Testamentis & Ultimis Voluntatibus. 315
27. De Successionibus ab intestato. 325
28. De Sepulturis. 332
29. De Parochijs & Alienis Parochianis. 336
30. De Decimis, Primitiis, & oblationibus. 340

31.

Tit. 31. De regularibus & Transeuntibus ad Religionem. pag. 352
32. De Conversione Conjugatorum. 367
33. De Conversione Infidelium. 370
34. De Voto & Voti Redemptione. ibid.
35. De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium. 377
36. De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ. 380
37. De Capellis Monachorum & aliorum Religiosorum. 382
38. De Jure Patronatus. 386
39. De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus. 392
40. De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris. 395
41. De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & aliis divinis Officijs. 400
42. De Baptismo, & ejus Effectu. 405
43. De Presbytero non Baptizato. 407
44. De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis & aliorum Sacramentorum. 407
45. De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum. 408
46. De Observatione Jejuniorum. ibid.
47. De Purificatione post Partum. 409
48. De Ecclesiis Ædificandis, vel reparandis. ibid.
49. De Immunitate Ecclesiarum, Cœmeterij, & Rerum ad eas pertinentium. 411
50. Ne Clerici vel Monachi Sæcularibus negotiis se immisceant. 420

LIBER IV. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Sponsalibus & Matrimoniis. 421
2. De Desponsatione Impuberum. 430
3. De Clandest. Desponsatione. 432
4. De Sponsa Duorum. 436
5. De Conditionibus appositis in desponsatione vel aliis contractibus. 437
6. Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere possunt. 439
7. De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. 440
8. De Conjugio Leprosorum. 441
9. De Conjugio Servorum. 442
10. De Natis ex libero ventre. 443
11. De Cognatione spirituali. ibid.
12. De Cognatione Legali. 444
13. De Eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ. 445
14. De Consanguinitate, & Affinitate. ibid.
15. De Frigidis & Maleficiatis, & Impotentia coeundi. 449
16. De Matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ. 451
17. Qui filij sint legitimi. 452
18. Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari. pag. 454
19. De Divortijs. 462
20. De Donationibus inter virum & uxorem, & de dote post divortium restituenda. 464
21. De Secundis nuptiis. 467

LIBER V. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus. 473
2. De Calumniatoribus. 476
3. De Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, aut promittatur. 477
4. Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. 482
5. De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. ibid.
6. De Judæis, Saracenis, & eorum servis. 483
7. De Hæreticis. 485
8. De Schismaticis, & Ordinatis ab eo. 487
9. De Apostatis, & reiterantibus baptisma. 488
10. De his, qui filios occiderunt. 489
11. De Infantibus & Languidis expositis. ibid.
12. De Homicidio volunt, & casuali. 490
13. De Torneamentis. 498
14. De Clericis pugnantibus in duello. ibid.
15. De Sagittariis. 499
16. De Adulteriis & stupro. 500
17. De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum. 505
18. De Furtis. 507
19. De Usuris. 508
20. De Crimine Falsi. 518
21. De Sortilegiis. 520
22. De Collusione detegenda. 523
23. De Delictis Puerorum. ibid.
24. De Clerico Venatore. ibid.
25. De Clerico Percussore. ibid.
26. De Maledicis. ibid.
27. De Clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante. 524
28. De Clerico non ordinato ministrante. ibid.
29. De Clerico per saltum promoto. 525
30. De Eo, qui furtivè ordinem suscepit. ibid.
31. De Excessibus Prælatorum & Subditorum. ibid.
32. De Novi Operis Nunciatione. 526
33. De Privilegiis & Excessibus privilegiatorum. 527
34. De Purgatione Canonica.
35. De Purgatione Vulgari. } 534
36. De Injuris & Damno dato. 535
37. De Pœnis. 541
38. De Pœnitentiis & Remissionibus. 543
39. De Sententia Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti. 546
40. De Verborum significatione. 566
41. De Regulis Juris. 567

IN-

INDEX
RVBRICARVM DECRETALIVM,
SEV TITVLORVM,
In his quinque Decretalium Libris contentorum Ordine Alphabetico congeſtus.

A.

De Accuſationibus, Inquiſitionibus & Denuntiationibus, l. 5. tit. 1. 477
Adulteriis & ſtupro, l. 5. tit. 10. 500
Ætate & Qualitate & Ordine præficiendorum, l. 1. tit. 14. 62
De Alienatione Judicij mutandi cauſa facta, l. 1. tit. 42. 133
Appellationibus, Recuſationibus, & Relationibus, l. 2. tit. 28. 209
Apoſtatis & reiterantibus baptiſma, l. 5. tit. 9. 488.
De Arbitris, l. 1. tit. 43. 133
Authoritate & Uſu Pallij, l. 1. tit. 8. 48

B.

De Baptiſmo & ejus effectu, l. 3. tit. 42. 405
Bigamis non ordinandis, l. 1. tit. 21. 74

C.

Calumniatoribus, l. 5. tit. 2. 436
Capellis Monachorum & aliorum Religioſorum, l. 3. tit. 37. 38[illegible]
Cauſa poſſeſſionis & propriet. l. 2. tit. 12. 16[illegible]
Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ & divinis officijs, l. 2. tit. 41. 40
Cenſibus Exactionibus & Procurationibus, l. 2. tit. 39. 392
Clandeſtina deſponſatione, l. 4. tit. 3. 432
Clericis peregrinis, l. 1. tit. 22. 76
Clericis peregrinantibus, l. 2. tit. 29. 215
Clericis conjugatis, l. 3. tit. 3. 221
Clericis non reſidentibus in Eccleſia vel præbenda, l. 3. tit. 4. 203
Clericis pugnantibus in duello, l. 5. tit. 14. 498
Clerico ægrotante vel debilitato, l. 3. tit. 6. 151
Clerico venatore, l. 5. tit. 24. 523
Clerico percuſſore, l. 5. tit. 25. ibid.
Clerico excommunicato, depoſito vel interdicto miniſtrante, l. 5. tit. 27. 524
Clerico non ordinato miniſtrante, l. 5. tit. 28. ibid.
Clerico per ſaltum promoto, l. 5. tit. 29. 525
Cognatione ſpirituali, l. 4. tit. 11. 443
Cognatione legali, l. 4. tit. 12. 444
Cohabitatione Clericorum & Mulierum, l. 3. tit. 2. 219
Colluſione detegenda, l. 5. tit. 22. 523
Commodato, l. 3. tit. 15. 270
Conceſſione præbendæ & Eccleſiæ non vacantis, l. 3. tit. 8. 255
Conditionibus appoſitis deſponſationibus, vel in aliis contractibus, l. 4. tit. 5. 437
Confeſſis, l. 2. tit. 18. 167
Confirmatione utili vel inutili, l. 2. tit. 30. 237
De Conjugio leproſorum, l. 4. tit. 8. 441
Conjugio ſervorum, l. 4. tit. 9. ibid.
Conſanguinitate & affinitate, l. 4. tit. 14. 445
Conſecratione Eccleſiæ vel altaris, l. 3. tit. 40. 395
Conſtitutionibus, l. 1. tit. 2. 8
Conſuetudine, l. 1. tit. 4. 29
Converſione conjugatorum, l. 3. tit. 32. 367
Converſione infidelium, l. 3. tit. 33. 370
Corpore vitiatis ordinandis vel non, l. 1. tit. 20. 72
Crimine Falſi, l. 5. tit. 20. 518
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum, l. 3. tit. 44. 407

D.

Decimis, primitijs, & oblationibus, l. 3. t. 30. 340
Delictis Puerorum, l. 5. tit. 23. 523
Depoſito, l. 3. tit. 16. 272
Deſponſatione Impuberum, l. 4. tit. 2. 430
Dilationibus, l. 2. tit. 8. 157
Divortiis, l. 4. tit. 19. 456
Dolo & Contumacia, l. 2. tit. 14. 164
Donationibus, l. 3. tit. 24. 308
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda, l. 4. tit. 20. 464

E.

Eccleſiis ædificandis vel reparandis, l. 3. t. 48. 409
Electione & electi poteſtate, l. 1. t. 6. 34
Emptione & Venditione, l. 3. tit. 17. 274
Eo, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſervandæ, l. 2. tit. 15. 165
Eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, l. 4. tit. 7. 440
Eo qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſę, l. 4. tit. 13. 444
Eo qui ordinem furtivè ſuſcepit, l. 5. t. 30. 525
Exceptionibus, l. 2. tit. 25. 194
Exceſſibus Prælatorum & ſubditorum, l. 5. t. 31. ibid.

F.

De Ferijs, l. 2. tit. 9. 157
Feudis, l. 3. tit. 20. 287
Fide inſtrumentorum, l. 2. t. 22. 179
Fidejuſſoribus, l. 3. tit. 22. 300
Filijs Presbyterorum ordinandis vel non, l. 1. t. 17. 69
Foro competenti, l. 2. tit. 2. 179
Frigidis & maleficiatis & impotentia coeundi, lib. 4. tit. 15. 449
Furtis, l. 5. tit. 18. 507

H.

Hæreticis, l. 5. tit. 17. 485
His quæ vi metusve cauſa fiunt, l. 1. tit. 40. 127
His quæ fiunt à Prælato ſine conſenſu capituli, lib. 3. tit. 10. 258
His quæ fiunt à majori parte capituli, l. 3. t. 11. 559
His qui filios occiderunt, l. 5. tit. 10. 489
Homicidio voluntario vel caſuali, l. 5. tit. 2. 490

I.

Immunitate Eccleſiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium, l. 3. tit. 49. 411
Infantibus & languidis expoſitis, l. 5. tit. ii. 489
In integrum reſtitutione, l. 1. tit. 12. 129
Injuriis & damno dato, l. 5. tit. 36. 535

Inſti-

Institutionibus, l. 3. tit. 7. 253
Judæis & Saracenis & eorum servis, l. 5. tit. 6. 484
Judiciis, l. 2. tit. 1. 137
Juramento calumniæ, l. 2. tit. 7. 156
Jurejurando, l. 2. tit. 24. 189
Jure Patronatus, l. 3. tit. 38. 386

L.

Libelli oblatione, l. 2. tit. 3. 552
Litis contestatione, l. 2. tit. 5. 155
Locato & conducto, l. 3. tit. 18. 279

M.

Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi, l. 5. tit. 5. 482
De Majoritate & Obedientia, l. 1. tit. 33. 94
Maledicis, l. 5. tit. 26. 523
Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ, l. 3. tit. 16. 451
Mutuis Petitionibus, l. 2 t. 4. 184

N.

Natis ex libero ventre, l 4. tit. 10. 443
Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant, l. 3. tit. 50. 420
Ne Prælati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant, l. 5. tit. 4. 482
Ne sede vacante aliquid innovetur, l. 3. tit. 9. 253
Novi operis nuntiatione, l. 5. tit. 32. 526

O.

Obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non, lib. 1, tit. 19. 71
Observatione jejuniorum, l. 3. tit. 46. 408
Officio Archidiaconi, l. 1. tit. 23. 177
Officio Archipresbyteri, l. 1. tit. 24. 178
Officio Primicerij, l. 1. tit. 25. ibid.
Officio Sacristæ, l. 1. tit. 26. ibid.
Officio Custodis, l. 1. tit. 27. ibid.
Officio Vicarij, l. 1. tit. 28. 579
Officio & Potestate Judicis delegati, l. 1. t. 29. 81
Officio Legati, l. 1. tit. 30. 84
Officio Judicis ordinarij, l. 1. tit. 31. 86
Officio Judicis, l. 1. tit. 32. 88
Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui, l. 1. tit. 13. 81
Ordine cognitionum, l. 2. tit. 10. 159

P.

Pactis, l. 1. tit. 35. 109
Parochijs & alienis Parochianis, l. 3. tit. 29. 230
Peculio Clericorum, l. 3. tit. 25. 313
Pignoribus & aliis cautionibus, l. 3. t. 21. 298
Plus Petitionibus, l. 2. tit. 11. 159
Pœnis, l. 5. tit. 17. 541
Pœnitentiis & Remissionibus, l. 5. t. 38. 543
Postulando, l. 1. tit. 37. 114
Postulatione Prælatorum, l. 1. tit. 5. 32
Præbendis & Dignit. l. 3. tit. 5. 229
De Precarijs, l. 3. tit. 14. 269
Presbytero non baptizato, l. 3. tit. 43. 407
Præscriptionibus, l. 2. tit. 26. 195
Præsumptionibus, l. 2. tit. 23. 187
Privilegijs & Excessibus Privilegiatorum, l. 5. t. 33. 527
Probationibus, l. 2. tit. 19. 170
Procuratoribus, l. 2. tit. 38. 114
Purgatione Canonica, l. 5. tit. 34. 534
Purgatione vulgari, l. 5. tit. 35. ibid.
Purificatione post partum, l. 3. tit. 47. 409

Q.

Qui Clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt, l. 4. tit. 6. 439
Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari, l. 4. tit. 18. 459
Qui Filij sint legitimi, l. 4. tit. 17. 452

R.

Raptoribus, incendiarijs & violatoribus Ecclesiarum, l. 5. tit. 17. 505
Rebus Ecclesiæ alienandis vel non, l. 3. tit. 13. 264
Regularibus, & transeuntibus ad Religionem, l. 3. tit. 35. 352
Regulis Juris, l. 5. tit. 41. 567
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ, lib. 3. tit. 36. 380
Reliquijs & veneratione Sanctorum, l. 4. tit. 45. 408
Renuntiatione, l. 1. tit. 9. 49
Rerum permutatione, l. 3. tit. 19. 286
Rescriptis, l. 1. tit. 3. 23
Restitutione spoliatorum, l. 2. tit. 13. 162

S.

Sacramentis non iterandis, l. 1. tit. 16. 68
Sacra Unctione, l. 1. tit. 15. 67
Sagittarijs, l. 5. tit. 15. 499
Schismaticis, l. 5. tit. 8. 487
Scrutinio in ordine faciendo, l. 1. tit. 12. 60
Secundis Nuptijs, l. 4. tit. 2. 467
Sententia & re judicata, l. 2. tit. 27. 205
Sententia Excommunic. l. 5. tit. 39. 546
De Sepulturis, l. 3. tit. 28. 332
Sequestratione possessionum & fructuum, l. 2. t. 17. 167
Servis non ordinandis & eorum manumissione, lib. 1. tit. 18. 71
Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur, l. 5. tit. 3. 477
Solutionibus, l. 3. tit. 23. 304
Sortilegijs, l. 5. tit. 21. 520
Sponsalibus & Matrimoniis, l. 4. tit. 1. 421
Sponsa duorum, l. 4. tit. 4. 436
Statu Monachorum, & Canonicorum regularium, l. 3. tit. 35. 377
Successionibus ab intestato, l. 3. tit. 27. 325
Summa Trinitate & fide Catholica, l. 1. t. 1. 7
Supplenda negligentia Prælatorum, l. 1. t. 10. 52
Syndico & actore, l. 1. tit. 39. 127

T.

Temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum, l. 1. tit. 11. 53
Testamentis & ultimis voluntatibus, l. 3. t. 26. 315
Testibus & attestationibus, l. 2. t. 20. 171
Testibus cogendis, vel non, l. 2. tit. 21. ibid.
Torneamentis, l. 5. tit. 13. 498
Transactionibus, l. 1. tit. 36. 121
Translatione Episcopi, l. 1. tit. 7. 47
Treuga & pace, l. 1. tit. 34. 107

V.

Verborum significatione, l. 5. tit. 40. 566
Vita & honestate Clericorum, libr. 3. tit. 1. 217
Voto & voti Redemptione, l. 3. tit. 34. 370
Usuris, l. 5. tit. 19. 508
Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur, l. 3. tit. 12. 261
Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam, lib. 2. tit. 6. 155
Ut lite pendente nihil innovetur, libr. 2. tit. 16. 166

I N D E X
RERVM ET VERBORVM
L O C V P L E T I S S I M V S

Prior numerus Librum, alter Titulum, tertius Numerum marginalem denotat.

A.

Abbas.

Eligi non poteſt, qui ordinem non eſt profeſſus, I. 6. n. 19. Quomodo & quando benedicendus, ibid. n. 58. & 59. Cui & quibus poſſit conferre Ordines minores, I. 10. n. 11. Ex alio Monaſterio aſſumptus efficitur Monachus illius Monaſterii, cui præficitur, III. 31. 20. Quando poſſit ferre cenſuras, V. 39. 13

Abbatiſſa.

An poſſit eligi Monialis bigama, Vidua aut corrupta, I. 6. 22. Quot annos ætatis & Religionis habere debeat, ibid. n. 28. An poſſit dare licentiam intrandi Monaſterij clauſuram. III. 35. 10. An poſſit ferre cenſuras, V. 39. 15.

Abrogatio.

Quid ſit, I. 2. 70. & IV. 16. 1.

Abſens.

An & qualiter eligere poſſit I. 6. 10. Quando & ex quibus cauſis habeatur pro præſente, I. 2. 30. & III 4. 25. & 28. Abſens Canonicus quibus in caſibus lucretur etiam diſtributiones. III. 4. 30. & 32.

Abſolutio à cenſura v. Cenſura.

Abſtemius.

An poſſint ordinari, I. 20. 17.

Academia v. Univerſitas.

Accuſatio.

Matrimonium accuſare qui poſſint, IV. 18. 5. Accuſatio quid & quomodo inſtituatur, V. 1. 1. & 3. Accuſare qui poſſint, vel non, ibid. n. 5. & ſeq. Qui accuſari non poſſit, ibid. n. 14. & ſeq.

Actio iniuriarium.

Quomodo civiliter aut criminaliter proponatur, V. 36. 10. Quando tollatur, ibid. n. 12. De Actione recantatoria, ibid. n. 11.

Actio Legis Aquiliæ.

Qualiter detur, V. 36. 25. Quomodo pœnalis ſit, ibid. n. 30. An obliget in conſcientia, ibid. n. 48.

Actio redhibitoria & quanti minoris.

Quando detur, III. 17. 19.

Actor.

Quid, II. 1. 2. Agere qui poſſint vel non, ibid. num. 3. 4. & 5.

Actus.

Illicitus non ſemper eſt invalidus, I. 2. n. 49. Quomodo lex actum cenſeatur invalidaſſe, ibid. num 51. Quid ad actus valorem requiratur, ibid. n. 56. Solennitates actuum non fundantur in præſumptione, ibid. n. 61. Actum invalidare & denegare actionem, quomodo differant, ibid. Actus meræ voluntatis non inducunt conſuetudinem vel præſcriptionem, I. 4. n. 9.

Adoptio.

Quid & quotuplex, IV. 12. 1. Eius requiſita, ibid. n. 6.

Adulterium.

Coniunctum cum promiſſione Matrimonij, vel machinatione in mortem coniugis, cauſat impedimentum, IV. 7. per tot. Inducit divortium quo ad thorum, IV. 18. 11. & 12. Niſi uterque Coniux adulteretur, ibid. n. 15. vel Maritus cauſam dederit adulterii, ibid. n. 16. Adulterium, quid, & quomodo in hoc differat Jus Canon. à Civili, V. 16. n. 2. Quæ pœnæ adulterii, IV. 20. 15. & V. 16. 4. 5. & 6.

Advocatus.

Qui Clerici in Advocatos recipi poſſint, I. 3. à nu. 4. Advocati debent abſtinere ab iniuriis, ibid. num. 9. prohibetur eis paciſci de quota litis: non de ſalatio, ibid. vide Toſtulare. Procurator.

Advocati Eccleſiarum.

Qui dicantur, & quomodo à patronis differant. III. 38. n. 28.

Ædificare.

Quatenus liceat in fundo ſuo, V. 32. 6.

Æquitas.

Rigori Juris præferenda, I. 2. n. 77.

Ætas.

Requiſita in Ordinandis, I. 14. à nn. 1. uſque ad 10. in præficiendis beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis, ibid. n. 18. & ſeqq.

Affinitas.

Quid, & quomodo contrahatur IV. 14. 1. eſt triplex, ibid. n. 5. quomodo conſtituat impedimentum affinitatis ibid. n. 7. quouſque extendatur, ibid. n. 9. ad quotum gradum affinitas dirimat Matrimonium? IV. 16. n. 5.

Alchimichum aurum.

Fieri & expendi prohibetur, III. 1. n. 15. Pœna Alchimiſtarum de Jure Canonico, V. 20. n. 15.

Alienatio Feudi v. Feudum.

Alienatio Iudicii mutandi cauſa.

Eſt inter cauſas reſtitutionis in integrum, I. 42. 1. quæ actio propterea competat, ibid. n. 2. Rei litigioſæ alienatio, quia per ſe nulla eſt, non indiget hoc remedio, ibid. n. 3.

Alienatio Rerum Eccleſiaſticarum.

Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretioſa, & quænam accenſeantur immobilibus, III. 13. 1. Res ſervando non ſervabiles poteſt Prælatus alienare, ibid. n. 2. item res immobiles exiguas, ibid. n. 3. Similiter res ab antiquo alienari ſolitas, ibid. n. 4. ad valorem alienationis requiritur copulativè cauſa & ſolemnitas, ibid. n. 15. quales contractus veniant nomine alienationis, ibid. n. 11. quæ alienatio rei Eccleſiaſticæ ſit nulla, ibid. n. 16. Pœnæ malè alienantium, ibid. n. 18. An ſit reſtituendi obligatio in conſcientia, ibid. n. 19. & I. 2. n. 58. quomodo res malè alienata repeti poſſit, III. 13. n. 21. quid poſſit conſuetudo in ſua materia, ibid. n. 24. quomodo pretium debeat reſtitui, ibid. n. 25. Abbates poſſunt dare conſenſum in alienatione rerum ad ſuas Parochias pertinentium, III. 30. n. 15.

Allo-

Allodia.
Seu allodialia bonà quæ dicantur, III. 20. n. 12.
Altare.
Specialis consecratio Altaribus impendenda est, III. 40. 3. Quid sit altare portatile & fixum, & quibus casibus resecrentur, ibid. n. 4.
Anathema.
Et excommunicatio quomodo differant, V. 41. n. 28.
Annatæ.
De Beneficiis qualiter solvendæ, III. 5. n. 53. qualiter ab Episcopo peti possint, V. 5. n. 17.
Antichristi.
Quid sit, & an sit licita, V. 19. 17.
Aperire Litteras.
Aperiens an falsum committat, V. 20. 11. quando aperire liceat, ibid. n. 12
Apostasia.
Est triplex, V. 9. 1. quomodo differat ibid. n. 2. pœna Apostatæ ibid. n. 5. qui dicantur apostasiam committere, ibid. n. 7.
Apostoli v. Appellatio.
Appellatio.
Quid & quotuplex, II. 28. 9. quæ differentia inter judicialem & extrajudicialem, ibid n. 10. & à sententia definitiva & iterlocutoria, ibid. n. 11. quales effectus harum appellationum, ibid. n. 12. quomodo & à quali interlocutoria de Jure Tridentini appellari possit, ibid. n. 15. Appellatio est species defensionis omnibus concessa, ibid. n. 16. quomodo tertius appellare possit, ibid. n. 17. à quibus appellatio non detur, ibid. & n. 24. aliud est appellatio, aliud sententiam nullam dicere, II. 28. 1. potest tamen agi de nullitate, aut supplicari vel revisio peti, ibid. n. 3. quod tempus supplicationi præfixum, & quando supplicationi locus non sit, ibid. n. 23. & 24. quomodo fiat revisio, ibid. n. 25. qualiter detur vel non detur appellatio in causa sanguinis, ibid. n. 26. quando in causis correctionis vel visitationis, ab executione, à facta transactione, item contumaci condemnato, & infra certam summam non detur appellatio, ibid. n. 28. & seqq. nec effectum suspensivum habeat, ibid. n. 34. In notoriis & in posserio summarissimo non admittitur appellatio, ibid. n. 37. & 38. à correctione & visitatione quando detur, I. 33. 42. Fatalia interponendæ appellationis sunt 10 dies, II. 18. 39. quando & quomodo currat hoc decendium, ibid. & n. seqq. quomodo domino per procuratorem præjudicari possit, ibid. n. 43. Quid sint Apostoli & quotuplices, ibid. n. 44. Tempus introducendæ appellationis à quo determinetur, ibid. n. 47. quando censeatur appellatio deserta, & quid deinde fiat, ibid. n. 49. & 50. *vide Recusatio.*
Approbatio Religionis.
Ad quem spectet. III. 30. 13.
Arbiter.
Quid sit? I. 43. 1. quid si plures arbitri, & dissentiant? ibid. n. 2. Ex quibus arbitris uno absente, an reliqui procedere possint, ibid. n. 3. Super quibus fieri possit compromissum, ibid. n. 4. Differentia inter arbitrum & arbitratorem, ibid. n. 5. Qui prohibeantur suscipere arbitrum, ibid. n. 6. Quomodo sententiæ arbitri stare oporteat, ibid. n. 7. Quomodo Arbitratoris sententia reduci posit, ibid. n. 9. Quale tempus reductionis statutum sit, ibid. n. 8. Testes & Confessio coram arbitratore quomodo faciant fidem, ibid. n. 9. à sententia reductionis non datur appellatio, ibid. n. 10. qualem pœnam committant contravenientes sententiæ reductionis, ibid. n. 11. an reductioni possit renuntiari, ibid. num. 13. *vide Compromissum.*
Arbor.
Consanguinitatis, IV. 14. 4.
Archivum v. Instrumenta.
Archidiaconus.
Quis quod ejus officium, & quæ ejus potestas, I. 23.
Archiepiscopus.
Quis quæ ejus superioritas & potestas, I. 33. 25. & 26. Quæ jurisdictio in suffraganeos, eorumque subditos ibid. n. 27. & seqq. quomodo pontificalia exercere possit in loco exempto, ibid. n. 9.
Archibresbyter.
Quis sit? cui subsit? & qualem habeat Jurisdictionem, I. 34. n. 1. 2. 3. Archidiaconus & Archipresbyter debent suscipere ordinem suo nomini congruentem, ibid. n. 4.
Arctati v. Ordinandorum Qualitas.
Arrhæ.
Vel pœnæ an sponsalibus addi possint, IV. 1. n. 7.
Arregatio.
Inducit impedimentum matrimonii, & inter quos IV. 12. n. 3. 4. & 5.
Ascendentes.
Qualiter ab intestato succedant. III. 27. 10. *vide Testamentum.*
Assessores.
Qui sint assessores, & quinam Judices eos habere possint, II. 1. 8. non habent Jurisdictionem, ibid. n. 9.
Auditores.
Quid sint? II. 1. 10.
Advocare, Advocatio causæ, v. Forum competens.

B.

Bannitus.
Quomodo Bannitum licet occidere, V. 12. 4.
Baptismus.
Infans debet baptizari III. 42. 1. quis minister solemnis & non solemnis, ibid. n. 2. præsente digniore non debet baptizare inferior, ibid. n. 3. quando licet uti materia dubia, item abluere partem baptizandi non principalem, ibid. quando debeat repeti Baptismus sub conditione, ibid. n. 5. & 6. Non baptizatus potest salvari per Baptismum Flaminis, ibid. n. 9. Monstra quomodo baptizanda, ibid. n. 10. ubi debet baptisma conferri, ibid. n. 11. Baptizando detur nomen alicujus Sancti, ibid. n. 14. Baptisma est janua ad Ecclesiastica Sacramenta, III. 43. 1.
Bellum.
Ad bellum requiritur duplex Justitia, I. 32. 4. Bellum per se licitum, potest per accidens fieri illicitum, ibid. n. 5. An S. Pontifex possit vel debeat bellantes ad pacem compellere, ibid. n. 6. Ex causa magnæ utilitatis licet in die festo bellare, ibid. n. 7. Quomodo Principi Christiano liceat infideles in auxilium vocare, ibid. n. 8. Quomodo innocentes occidere liceat in bello, vel eorum bona diripere ibid. n. 9. qualiter obsides occidi non possint, ibid. n. 10. qualiter oblata satisfactione Princeps à bello teneatur desistere, ibid. n. 11. *vide Pax.*

Benedictio Abbatum.
Quid, & in quo conveniat & differat à Consecratione, I. 6. n. 58. quo die fieri debeat, ibid. n. 59. Abbates benedicti qualiter pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere &c. possint, ibid. n. 60.

Beneficium.
Beneficium quid, III. 5. 1. & quotuplex ibid. n. 4. 5. & 6. Differentia inter pensiones & beneficia, ibid. n. 2. Beneficium non potest conferri à Laico, ibid. n. 3. Beneficia qui conferant & de beneficiorum reservationibus ibid. à n. 7. usque ad n. 61. Beneficiorum quinam incapaces existant, III. 5. 62. Benefic. invalidè

lidè adeptus, an possit rata conscientia retinere, ibid. n. 63. Beneficia intra quantum tempus conferenda, ibid. n. 64. An plura beneficia uni conferri possint ibid. n. 68. Beneficiatus ægrotus non cogitur beneficium dimittere, ibid. 6. n. 1. Beneficium quot modis vacare dicatur, ibid. 8. n. 2. Beneficium de jure vacans & ab alio possessum impetrans, debet facere hujus possessionis mentionem, ibid. n. 3. Beneficii vacaturi promissio non valet, ibid. n. 4. quomodo beneficium diminuatur ibid. 12. n. 1. Beneficio non potest imponi novum onus, ibid. n. 1. Fructus beneficii vacantis ad quem pertineant, ibid. n. 3. Beneficii divisio quando fiat, ibid. n. 4. dismembratio & suppressio quid & quando fieri possit, ibid. n. 5. & 6. Unio beneficij, quæ dicatur, ibid. n. 9. quis unire possit, ibid. n. 10. & quid requiratur ad unionem, ibid. n. 11. Beneficium curatum & Ecclesia parochialis non est ibid. 29. Quædam beneficia sunt actu curata, quædam habitu, ibid. n. 8. alia sæcularia alia regularia ibid. 37. 1. an in dubio omnia beneficia præsumantur sæcularia, ibid. n. 2. Beneficium sæculare qualiter in Monasterio fundari possit, ibid. n. 3. circa beneficia Ecclesiastica contractus onerosi sunt simoniaci, V. 5. 26. qualiter resignatio beneficii simoniaca esse potest vel non, ibid. nu. 28 & seq. in causis beneficialibus quomodo reprobentur & admittantur sortilegia, ibid. 21. n. 5. Beneficiis præficiendi quas debeant habere qualitates, I. 14. & III. 29.

Beneficiatus.

Etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem, III. 41. n. 1. in primis sex mensibus non tenetur, ibid. n. 5.

Beneficiis præficiendi, v. ætas præficiendorum.

Bigamia. Bigamus. Bigami.

Bigamia quid & cur inducant irregularitatem, I. 21. 1. & 2. quomodo contrahatur, ibid. num. 2. Cum vidua nulliter contrahens an efficiatur bigamus, ibid. n. 4. Bigamia in infidelitate contracta an noceat post conversionem ibid. num. 8. In bigamia quis dispenset, ibid. n. 11.

Blasphemia.

Quid & quotuplex, V. 26. 1. Pœna blasphemiæ, ibid. n. 3.

Bona Clericorum.

Patrimonialia quæ dicantur, III. 25. 2. quæ industrialia, ibid. n. 4. quæ prospectu Ecclesiæ acquisita ibid. n. 5. quæ parsimonialia, ibid. n. 7.

Breviarium.

Qualis attentio requiratur in recitando Breviario, III. 41. 6.

Bullarium.

Et ejus Authoritas, Procem. n. 13.

Bullæ.

Pontificiæ extravagantes qualem authoritatem habeant, Procem. n. 11.

C.

Cadaver.

Cur in locis sacris sepeliatur, olim non licebat, III. 28. n. 1.

Calices & Patenæ.

Specialiter consecrari, & ex certa materia confici debent, III. 40. n. 5. quando consecratio repetenda, ibid. n. 6.

Calumniari.

Quid sit, V. 2. n. 1. Præsumptio calumniæ quomodo tollatur, ibid. n. 3.

Cambium.

Quid sit & an licitum, V. 19. 24.

Campanæ Ecclesiarum.

Quare benedicantur, & Chrysmate inungantur, III. 40. 7.

Canones.

De Canonum contrarietate, Procem. n. 18. Aliqui antiquiores Gratiano Canonum collectores, ibid. n. 7.

Canonica Purgatio v. Purgatio.

Canonicatus.

Quam ætatem requirat, I. 14. 34. Doctoribus vel Licentiatis in Theologia aut Jure Can. conferendus, ibid. n. 38.

Canonicus.

An aliquis possit esse in duobus locis sine dispensatione & qualiter teneatur residere, II. 4. 15. Canonici absentes quomodo lucrentur distributiones, ibid. nu. 16. Canonicus Parochus quando censeatur præsens, ibid. num. 17. Canonicus legens Missam tempore Horarum Can. an percipiat distributiones, ibid. n. 18. Canonicus absens 3. Mensibus an etiam lucretur, ibid. n. 19. vide *Distributiones.*

Capellani Parochorum.

Non tenentur ad restitutionem si Breviarium omittant, III. 41. 21.

Capitulum.

An & qualia statuta facere possit, I. 2. 21. III. 11. 11. Capituli consensus quibus casibus requiratur, III. 10. 2. 3. 4. & 5. Capitulum convocare quis possit, III. 11. 1. Cappitulares absentes quando vocandi, quot præsentes esse debeant ibid. n. 2. & 3. Unus vocandus non vocatus potest irritare actum, ibid. n. 4. Actum ut dicatur aliquid fecisse, requiritur Capitularis tractatus, ibid. n. 5. Capitulares debent esse in majoribus Ordinibus, & an etiam in Monasteriis, ibid. n. 6. & 7. Major pars trahit ad se minorem, & an sufficiat majoritas respectiva, ibid. n. 8. & 9. Capitularium major & sanior pars debet consentire, ibid. num. 10. An pars major prævaleat, quando agitur de Jure singulorum, ibid. num. 13. Subscriptio Capitularium qualiter facienda, ibid. n. 14. Capitulum Cathedralis Ecclesiæ qualem habet præcedentiam. I. 33. 61.

Cardinales.

Unde dicti & quando inceperint, I. 33. 15. Cardinales creat solus Papa, ibid. n. 16. cur utantur rubro colore, ibid. n. 17. Præcedunt omnes alias dignitates Ecclesiasticas, ibid. n. 18. Eorum potestas, ibid. n. 19. Hodie soli Cardinales eligunt Papam, ibid. num. 20.

Castratio.

An sit licita ad tuendam castitatem, vel servandam vocem, I. 20. 8. & 12. An castratus propter vocem sit irregularis, ibid. n. 11.

Casus vide Contractus.

Catechismus.

Quomodo sit impedimentum, IV. 16. 5.

Cathedraticum.

Quid, III. 39. 5. An possit tolli præscriptione, ibid. num. 7.

Catholica Fides, v. Fides.

Causa.

Connexa non dividenda, II. 3. 77. 79. & 80. qualiter & quando sit causa connexa, ibid. n. 78. 80. & 82. de causa connexa oportet excipere ante litem contestatam, ibid. n. 83.

Causa Ecclesiastica.

Quænam dicatur, II. 2. n. 62. quando causa sæcularis trahatur ad forum Ecclesiasticum, ibid. n. 63. & 64. propter

propter denegatam justitiam in foro Ecclesiastico non sit recursus ad sæculare, ibid. n. 65. Episcopus an sit Judex in causa suæ Ecclesiæ, ibid. n. 66.

Causa feudalis.

In causa feudali quis sit Judex competens, II. 2. n. 84. & seqq.

Causæ mixti fori.

Quæ dicantur, II. 2. n. 67. & seqq.

Causa possessionis & proprietatis.

Quid sit, II. 12. 1. datur etiam in corporalibus, ibid. n. 2. quotuplicia sint remedia possessoria, ibid. n. 5. quomodo procedendum, & quis præferatur in possessorio, ibid. n. 6. & 7. an & quomodo causæ possessionis & proprietatis possint cumulari, ibid. n. 9. De petitorio potest actor transire ad possessorium, ibid. n. 10. quando causa proprietatis consultò non intentetur, ibid. n. 11.

Censura.

Quid, V. 39. 1. & 2. Quotuplex ibid. n. 18. 20. 26. Ferri potest solum in Christianos viatores, ibid. n. 3. 4. & 5. & non nisi pro delicto externo & mortali, ibid. n. 6. Qualis contumacia & monitio ad inferendam censuram requiratur, ibid. n. 7. & 111. quomodo ipso Jure inferri possit, ibid. n. 8. Quando citatio prærequiratur, ibid n. 9. qualis ignorantia excuset à censura, ibid. quæ differentia inter alias pœnas & censuram, ibid. n. 10. Quibus competat ferendi censuras, ibid. n. 12. 13. 14. & 15. quomodo censuræ privent bonis Ecclesiasticis, ibid n. 16. quando censura tollatur, ibid. n. 17. qualiter censuræ generaliter vel in specie fieri possint, ibid. n. 20. quales censuræ prohibitæ, ibid. n. 21. Censuræ generales quomodo fieri debeant, ibid. n. 22. in censura celebrans vel ministrans, fit irregularis, ibid. n. 65. Quando censura, & quotupliciter sit nulla, ibid. n. 103. & 104. appellatio post censuram latam non habet effectum suspensivum, ibid. n. 105. quomodo censura sit valida, si lata sit in innocentem, ibid. n. 106. potest in foro externo valere, etsi non valeat in interno, ibid. n. 107. in foro externo invalida est etiam invalida in foro interno ibid. n. 108. Quomodo & qualiter censura per modum statuti quis obligari possit, ibid. n. 109. quando censura lata omninò nulla, ibid. n. 110. qualiter Censuræ invalidæ esse possint, ibid. n. 112. Episcopi quomodo non incurrant, ibid. n. 113. Quis à censura hominis absolvat, ibid. à n. 114. usque ad n. 119. Censura Juris alia reservata, alia non ibid. n. 119. in articulo mortis nulla reservata est, ibid. n. 115. Privilegium Episcoporum & Regularium absolvendi & dispensandi circa casus reservatos, ibid. n. 120. Quænam censuræ reservatæ, ibid. 121. Quid faciendum, si quis dubitet an censura sit reservata? ibid. n. 123. à quibus censuris quivis Episcopus vel Confessarius absolvere possit, ibid. n. 124.

Censura Can. Si quis suadente.

Qui Clerici Privilegio Canonis gaudeant, ibid. n. 126. Quid de Clericis conjugatis, ibid. n. 128. Quid de Eremitis, ibid. n. 129. Regulares omnes omninò gaudent ibid. n. 130. in hoc Canone Masculinum etiam comprehendit femininum, ib. n. 131. Clerici etiam se ipsos percutientes incidunt in Censuram Canonis, ibid. n. 133. qualis injuria requiratur ad dictam Censuram incurrendam, ibid. n. 135. quid nomine manus violentæ injectionis intelligatur, ibid. n. 136. 137. quid excuset à censura Canonis, ibid. 138. 139. qualiter ab hac Censura Legatus à latere & Nuntius Apostolicus absolvere possint, ibid. n. 143. Quid de potentibus, ibid. n. 145. à percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus, ibid. n. 146. quomodo in dubio percussio judicanda sit, ib. n. 147. Privilegium Episcopale absolvendi à Censura Canonis extenditur ad alios Jurisdictionem Episcopalem vel quasi habentes, ibid. n. 148. Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur, ibid. n. 149.

Census.

Quid & quotuplex, III. 29. 2. an novus census imponi possit Ecclesiis post fundationem, ibid. n. Emptio census an sit usuraria, V. 19. 23.

Cessatio à Divinis.

Quid sit, & quomodo differat ab interdicto, V. 29. n. 101. quis cessationem possit indicere, ibid. n. 102. Non prohibetur per eam sepultura Ecclesiastica, ibid. n. 101.

Charitativum subsidium.

Quid, III. 39. 8. quando & à quibus exigi possit, ibid. à n. 9. usque ad n. 11. quomodo Monasteria sint libera, ibid. n. 12.

Chiromantia.

Quædam datur, quæ non est prohibita, V. 21. n. 14.

Chrisma, v. Confirmatio.

Citatio.

Quid sit, & quotuplex, II. 3. n. 9. quid si citatus domi non sit, ibid. n. 11. qualiter de citatione facta nuntio asserenti credatur, ibid. n. 12. qualiter & quando realis citatio locum habeat, ibid. n. 13. Edictalis citatio quid sit, & quando fiat, ibid. n. 15.

Clandestinum Matrimonium.

Tridentinum invalidat, IV. 3. 10.

Clausura.

Quid de ea Trid. statuerit, III. 35. 9.

Clementinæ.

Et extravagantes quid sint. Procem. n. 10.

Clerici.

Unde dicti, III. 1. 1. Clericorum appellatione an veniant omnes Ecclesiastici, ibid. n. 2. Clericatus qualiter probetur, ibid. n. 3. Differentia inter Clericatum primitivæ Ecclesiæ, & hodiernum ibid. n. 4. Clericos decet vitæ honestas & probitas, & in quibus ea consistat, ibid. n. 5. & seqq. Clericis interdicta habitatio cum mulieribus, III. 2. n. 1. & 2. Clericorum concubinariorum pœnæ, ibid. n. 3. & seqq. Clerici quale privilegium habeant circa solutiones debitorum, ibid. 23. n. 1. Debent negotia sæcularia generaliter vitare, ibid. 49. n. 1. Sanguinis effusio qualiscunque prohibetur Clericis, ibid. n. 2. Possunt esse Tutores & Procuratores personarum miserabilium, ibid. n. 3. qualiter officia sæcularia non sint prohibita Clericis, ibid. n. 4. qualiter ad studia Legum admittantur, & ad officium Notarii, ibid. n. 5. & 6. Non possunt accusare in causa sanguinis, V. 1. 6. Quomodo prohibentur venari, & arma gestare, ibid. 24. n. 1. 2. non debent esse percussores, ibid. 25.

Clerici pugnantes in Duello, v. Duellum.

Clerici conjugati.

Clerici in minoribus constituti possunt matrimonium contrahere, III. 3. n. 1. An Clerici matrimonium contrahentes beneficia vacent ipso Jure, ibid. n. 2. quid Juris si uxor ante consummationem matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingressa, vel matrimonium nullum, ib. n. 3. Sponsalia de futuro non inducunt amissionem beneficii, ibid. n. 4. Clerici conjugati quando admittendi ad divinum ministerium ibid. nu. 5. quando & quomodo gaudeant Canonis & fori privilegio, ibid. n. 6. Quare Clericis in majoribus constitutis interdicatur matrimonium ibid. n. 9. & seq. vide *Continentia.*

Clericus per saltum promotus.

Quis dicatur, & quæ ejus pœna, V. 29.

Clericus Ordinem furtivè suscipiens.

Quis dicatur, pœna hujus delicti, V. 30.

Clerici peregrini.

Sine testimonio Episcoporum de sua ordinatione non sunt admittendi ad Sacra saltem publicè, I. 22. nu.

1. in

1. in defectu testimoniorum qualiter probentur ordines, ibid. n. 2. Cognitio de ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privativè ad Episcopum, ibid. num. 3.

Clerici non Residentes v. Residentia.

Clericorum Exemptio.

Exemptio Clericorum est de Jure Divino. II. 2. n. 38. Clericus non potest renuntiare privilegio fori, ibid. num. 39. quomodò ligentur legibus Laicorum I. 2. n. 35. non agunt pœnitentiam solennem nisi depositi, V. 38. num. 2. Quomodo Clericus conveniri debeat, & quomodo agere possit, II. 2. num. 40. & 41. Clerici minores & conjugati quomodo privilegio fori gaudeant, ibid. num. 42. Quis sit Judex, si de statu Clericali dubitetur, ibid. num. 43. Familia Clericorum an habeat privilegium fori, ibid. num. 44. Clericus in causa evictionis defendit suum emptorem coram Laico, ibid. n. 45. Clerici qualiter testimonium dicant in causis laicorum, ibid. n. 46. Clericus & Laicus correi ubi judicentur, ibid. n. 47. An privilegio consuetudine, vel præscriptione Laici acquirant jus in Clericos, ibid. num. 49. vide *præventio* Item *Causa Ecclesiastica*.

Coadjutor.

Coadjutorem dare Episcopis vel aliis ad quem pertineat III. 6. n. 2. Coadjutor unde alendus, ibid. n. 3. ejus potestas, ibid. num. 4. An debeatur ipsi illa præcedentia, quæ principali, ibid. n. 5. an teneatur deservire in divinis, ibid. n. 6. cum futura successione datur tantùm à S. Pontif. ibid. n. 7. An detur ei successio, si priusquam officium gesserit, principalis mortuus fuerit, ibid. n. 8. quando finiatur ejus officium, ibid. n. 9.

Cœmeterium.

Ab Episcopo non potest profanari. III. 48. n. 11.

Cognatio.

Cognationum gradus quomodo computentur utroque jure. IV. 14. n. 7.

Cognatio legalis.

Quid & quotuplex & inter quos inducant Impedimentum matrimonii, IV. 12. n. 1. & 2.

Cognatio spiritualis.

Quid sit & inter quos contrahatur. IV. n. 2. & 2.

Cohabitatio Clericorum & Mulierum.

vide Clericatus.

Collaterales.

Quomodo succedant III. 27. n. 11. & seqq.

Collatio.

Collatio S. Pontificis motu proprio, qualiter differat ab ea, quæ fit ad supplicationem III. 5. n. 55. Mandati Apost. termini strictè observandi, ibid. n. 58. Legati Sedi Apost. qualem potestatem habeant conferrendi beneficia, ibid. n. 60. Collatores ordinarii, qui censeantur, ibid. n. 61. Canonicatus Ecclesiarum cathedralium quis conferat, ibid. n. 66. Parochiales Ecclesiæ quomodo conferendæ per concursum, ibid. n. 67. plura beneficia an possint uni conferri, ibid. n. 68.

Collusio detegenda V. 22. per tot.

Commodatum.

Quid, & quomodo differat à mutuo, III. 15. 1. 3. An etiam detur in rebus immobilibus, ibid. n. 1. An in commodato detur compensatio, ibid. n. 4. in commodato res perit commodanti, ibid. n. 5. & præstatur levissima culpa, ibid. n. 6. Commodatarius quando casum præstet, ibid. n. 8. Commodata res æstimata tradita, an transferat periculum, ibid n. 9. Mora quando faciat præstare casum, & ibi si res fuisset etiam apud dantem peritura, ibid. n. 10. An levissima culpa præstanda in conscientiæ, ibid. n. 11.

Commenda.

Quis commendam beneficii concedere possit, III. 5. num. 14.

Commodatum v. etiam Contractus.

Communicatio Privilegiorum v. Privilegium.

Comparatio Litterarum.

Per testes probari potest, II. 59. probationem semiplenam hode facit, ibid. num. 60.

Compensatio.

Quid & quando locum habeat, III. 23. 15. quo modo compensatio tacita admittatur, ibid. n. 16. An compensatio detur in commodato, III. 15. 4.

Competens Forum v. Forum competens.

Compromissum.

Quomodo fiat I. 6. 41. & seqq. Super quibus fieri possit compromissum? ibid. 43. n. 4. qualiter finiatur, ibid. n. 14. qualiter agatur ex compromisso, ibid. n. 15. Inter quantum tempus propter omissam solutionem committatur pœna, ibid. num. 16. vide. *Arbitri eligere, Electi*.

Concilium.

Qualiter Concilia generalia convocentur I. 33. num. 43. Concilium non est supra Papam, nec à Concilio dependet, ibid. n. 44. Constitutioni Conciliari non derogatur sine speciali mentione, ibid. n. 45. Concilia provincialia convocat Archiepiscopus, quando & qualiter, ibid. num. 46. Concilium diœcesanum qualiter convocet Episcopus, ibid. n. 47.

Concilium Tridentinum.

Sub Tribus Pontificibus celebratum an obliget ubique Procem. n. 12.

Concordata Germaniæ.

A Nicolao V. per Bullam confirmata III. 5. n. 47. An & qua ratione sint perpetua, ibid. n. 48. qualiter concordata restituunt jus electionis, ibid. n. 50. Concordata dant alternativam mensium, ibid. n. 51. An derogent. c. statutum. h. t. in 6. & an Extravag. 1. h. t. ibid. n. 52. Concordatis an Papa, præscriptio, vel consuetudo derogare possit, ibid. n. 54.

Concubinatus.

Quid sit de Jure Civil. & Canonico V. 16. num. 21. hodie in utroque iure punitur, ibid. n. 22. pœnæ Concubinariis & concubinis à Trid. statutæ, ibid. num. 23. specialis pœna contra Clericos concubinarios, ibid. num. 25.

Concludere Conclusio causæ, vide Sententia.

Concursus v. Collatio.

Conditio.

Quid sit, & differentia Modi & Conditionis IV. 5. n. 2. 3. & 4. quando Conditio vel modus matrimonium annullent, ibid. n. 7. quando non habeantur pro adjectis, ibid. num. 8. & seq. quando non invalident matrimonium, ibid. n. 14.

Conductum, Conductor.

Conductori ædium an remitti debeat pensio, si nequeat inhabitari, III. 18. n. 5. De incendio orto in domo conducta cujus sit damnum, & cui incumbat probatio culpæ, ibid. n. 7. Conductio qualiter finiatur, ibid. n. 9. conductor an possit deducere expensas in rem conductam factas, ibid. n. 10.

Confessi.

Propria Confessio optima probatio, estque instar sententiæ & rei judicatæ, II. 18. n. 1. Confessio extra judicialis quantæ authoritatis, ibid. n. 2. & quando plenè probet, ibid. num. 3. Positiones pro confessione facienda adversario porrigi solent, ibid. num. 5. quando articuli pro confessatis habeantur, ibid. n. 7. articuli debent esse revelantes, ibid. n. 8. porrigens articulos debet præstare juramentum dandorum, ibid. num. 9. ad quales articulos reus non teneatur respondere, ibid. n. 10. quomodo articuli esse debeant, ibid. num. 11. confessio judicialis absente adversario plene probat de Jure Can. ibid. num. 12. & quæ Confessio dicatur judicialis, ibid. num. 13. & seq. & quæ extrajudicia-

dicialis, ibid. n. 14. quomodo Confessio revocari possit, ibid. n. 16. Confessio per tormenta extorta quid & quomodo operetur, ibid. n. 17. Confessionem Procuratoris vel advocati principalis revocare potest, ibid. n. 18. Confessio prælati, Administratoris &c. an noceat Ecclesiæ, num. 19. An reus de crimine interrogatus à Judice teneatur illud confiteri, ibid. num. 20. de uno crimine infamatus non debet interrogari de aliis, nec regulariter de sociis criminis ibid. num. 21. Quid si reus ultrò socios indicet, ibid. num. 22. Confessio illicita sub spe impunitatis non est sufficiens ad condemnationem, ibid n. 23. Sacramentalis in judicio fori externi nihil probat, ibid. num. 24.

Confessio Sacramentalis.

Quando facienda, & quid si omittatur. V. 38. n. 9. quæ obligatio Medicis circa egros ipsos admonendi de Confessione facienda, ibid. n. 10.

Confirmatio.

Hoc Sacramentum potest aliquando dari alieno subdito. I. 6. n. 22. Chrisma an sit de substantia Confirmationis, ibid. 16. n. 4. si in Confirmatione pro Chrismate oleum fuerit adhibiditum, qualiter debeat hic defectus suppleri, ibid. n. 5. Sine Confirmatione validè recipiuntur Ordines III. 43. n. 5.

Confirmatio Electionis.

Quando & qualiter petenda, & ad quem spectet, I. 6. 4. n. 4. vide etiam verb. *Eligere, Electio*, &c.

Confirmatio utilis vel inutilis.

Quæ dicatur, II. 30. 1. & quis effectus, ibid. n. 2. præstatur causa confirmationis, ibid. n. 3. Confirmatio ex certa scientia novum Jus tribuit, ibid. n. 5. de effectibus hujus clausulæ, ibid. num 6.

Conjugium.

Quid sit, IV. 1. 7.

Conjugium leprosorum.

Quando & qualiter subsistat. IV. 8. per tot.

Conjuges.

Quomodo invicem succedant, III. 27. n. 15.

Conjuncti.

In aliquo consortio vel Collegio sibi succedunt, III. 27. num. 16.

Consanguinitas.

Quid sit, IV. 14. 1. & 2. Explicantur nomina Consanguinitatem exprimentia, ibid. n. 3. Regulæ pro consanguinitate, ibid. num. 7. Arbor consanguinitatis, ibid. n. 4.

Consecratio.

Quomodo & quando Ecclesiæ sint consecrandæ, II. 40. 1. specialis etiam consecratio Altaribus imponenda, ibid. n. 3. quibus casibus resecrentur, ibid. n. 4. quibus competat consecrare & benedicere Altaria Calices &c. ibid. num. 9.

Consecratio Electi.

Quando & à quo petenda & qualiter peragenda. I. 1. 6. §. 4. n. 56. vide *Benedictio Abbatum.*

Consensus Consilium.

Consensum vel Consilium requirere quomodo in effectu differant, III. 1 n. 1. Consensus vel consilium Capituli quibus casibus requiratur, ibid. n. 5.

Constantini Donatio.

An facta sit & valeat, I. 33. à n. 11.

Constitutio, vide Lex.

Consuetudo.

Est jus non scriptum I. 4. 1. Traditio & consuetudo qualiter differat, ibid. num. 2. Consuetudo & Præscriptio, qualiter differant, ibid. num. 5. Consuetudo quotuplex, ibid. num. 6. valet etiam contra legem, ibid. num. 7. Ad consuetudinem requiritur actuum frequentia, ibid. num. 8. Actus meræ voluntatis non inducunt consuetudinem, ibid. n. 9. Consuetudo debet esse rationabilis, ibid. n. 11. Parochi secundum consuetudinem ab inferioribus Prælatis expositi an validè administrent, ibid. n. 13. Quantum temporis requiratur ad consuetudinem introducendam, ibid. num. 14. Consuetudo dicitur tantùm impropriè præscripta, nec in ea Titulus aut bona fides requiritur, ibid. num. 15. Fallit in legibus obligantibus sub peccato, ibid. num. 16. Lex mixta potest per consuetudinem fieri meræ pœnalis, & econtra, ibid. num. 17. In Sacramentalibus & impedimentis matrimonii dirimentibus, qualiter admittatur consuetudo ibid. num. 18. Consensus superioris in ipsa lege vel Canone datus, an sufficiat ad Consuetudinem, ibid. num. 19. Consuetudo non debuit fuisse interrupta, ibid. num. 20. debet esse circa talia, quæ possunt præscribi, ibid. num. 21. Lex generalis tollit consuetudinem generalem contrariam, sed non particularem, ibid. num. 22. Clausula: NVLLA OBSTANTE CONSVETVDINE: intelligitur de præsenti, non de futuro, ibid. n. 23.

Continentia Clericorum.

An sit ex Jure divino. III. 3. num. 11. Quid si ordinatus ignoraverit, vel contrariam intentionem habuerit, ibid. num. 12.

Contractus.

Alii nominati. I. 35. §. 2. n. 11. In contractibus innominatis quando liceat pœnitere, ibid. n. 12. An etiam de Jure Canonico, ibid. num. 13. Contractum substantialia, solennia, & accidentalia quæ dicantur, ibid. §. 4. num. 14. Contractus bonæ fidei & stricti Juris qui dicantur, ibid. §. 5. num. 18. Dolus dans causam contractui bonæ fidei annullat illum secus in stricti Juris, ibid. num. 19. An Contractus de Jure Can. sint omnes bonæ fidei, ibid. num. 20. Dolus in omni contractu præstandus, ibid. §. 7. num. 22. Culpa quintuplex, ibid. n. 23. De Culpæ præstatione generalis regula, ibid. num. 24. Mora nonnunquam excusationem admittit, ibid. num. 26. Casus an præstetur in Commodato, ibid. num. 27. Culpa in Contractu allegata, cui incumbat probatio, ibid. n. 28. Contrahere regulariter omnes possunt, nisi specialiter in jure prohibiti, ibid. §. 8. n. 29. Pupillus sine Tutore & minorennis sine Curatore contrahens qualiter obligantur, ibid. n. 30. 31. & 32. In Contractibus sit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere, V. 40. 4.

Contumacia.

Quid sit; II. 14. n. 2. quomodo Judex in Civilibus procedere possit in contumaciam, ibid. nu. 3. quomodo contra actorem contumacem, ibid. num. 5. quomodo contra reum contumacem, ibid. n. 8. Et si actor eligerit procedere in causa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere, ibid. num. 12. Quis pro vero contumaci haberi possit, ibid. num. 14. quando actor contumax non audiendus sit, ibid. num. 15.

Conversio Conjugatorum v. Ingressus in Religionem.

Conversio Infidelium.

An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum, III. 33. n. 2.

Copula.

Antecedens Matrimonium non operatur, ut dicatur ex ea matrimonium consummatum. III. 32. n. 7.

Corpore vitiati.

Prohibentur ordinari & sunt alij debilitati, alij mutilati, alij notabiliter deformes. I. 20. num. 1. 2. Claudicans an prohibeatur, ibid. 3. Quanta debeat esse debilitas vel deformitas, in arbitrio est Episcopi, ibid. n. 4. Carens uno tantum oculo an sit irregularis, ibid. n. 5. Lusci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur, ibid. n. 6. Mutilantes seipsos, aut mutilationem sine causa justa procurantes sunt irregulares, ibid.

ibid. n. 7. Mutilatus ex justa causa morbi aut invitus alieno facto non est irregularis, si membrum non sit ad executionem Ordinis necessarium, vel exinde resultet deformitas, ibid. num. 9. An castratus propter vocem sit irregularis, ibid. num. 11. Vitiatus post susceptos ordines quando debeat prohiberi à ministerio ibid. num. 15. quid de Epilepticis & Energumenis, ibid. num. 16. Quis dispenset cum mutilatis, ibid. num. 19.

Corpus Iuris Canonici.

Habet. VI. Partes Proœm. n. 3. de Confœderatione & contrarietate Juris Canonici & Civilis, ibid. n. 19.

Correctio Iuris.

Est strictè interpretanda I. 2. n. 81. ex paritate rationis potest aliquando fieri extensi Juris ibid. n. 82.

Crimen.

Quid nomine Criminis intelligatur IV. 7. n. 1. Sola promissio non constituit impedimentum, ibid. n. 2. quando & quæ machinatio constituat impedimentum, ibid. n. 4. & seq.

Crimen falsi.

Quid sit & quomodo committatur V. 20. n. 1. qua pœna afficiantur falsi testes, ibid. n. 2. Falsum testem Judex punire potest, etsi non sit de ejus jurisdictione, ibid. n. 3. Falsi crimen suo modo committit, qui accepta pecunia falsum dicit, ibid. n. 4. quomodo puniatur testis, qui aliud extra, aliud in judicio dicit, ibid. quomodo scripto falsum committatur, ibid. n. 6. Falsatores litt. Apost. qualem excommunicationem incurrant, ibid. n. 9. quomodo falsitas bullarum Pontif. agnosci possit, ibid. n. 10. Aperiens litteras alterius an falsum committat, ibid. n. 11. quomodo sine injuria aperiri possint, ibid. n. 12. Mutatione nominis committitur etiam falsum, ibid. n. 13. quibus modis facto commitatur falsum, ibid. n. 14. Varii modo falsandi monetam & quæ pœnæ constitutæ ibid. n. 15. usu falsæ monetæ falsum committitur, & quomodo puniatur, ibid. n. 17. Monitum de expensione falsæ Monetæ, ibid. n. 18.

Culpa.

Quid & quotuplex. I. 35. 23. quando in contractibus præstanda, ibid. num. 24. An culpa juridica præstanda in conscientia. III. 15. n. 11. culpa in contractu allegata cui incumbat probatio I. 35. n. 28. III. 18. n. 7. Multa fiunt sine culpa vera, quæ non fiunt sine culpa præsumpta. III. 28. 24. Quid si culpa omnino vix sit æstimabilis, aut culpa tantùm judica, V. 36. n. 49. vid. *Contractus.*

Cura Animarum.

Penes quem sit, III. 37. n. 8.

Curia Romana.

Quid & ubi, & quid Curialis III. 5. n. 11.

Custos.

Quid sit & ejus officium I. 27.

D.

Damnum datum.

Quomodo damnum accipiatur V. 36. n. 23. Differentia inter actionem de damno lucroso furti &c. & damni dati ex Lege Aquilia, ibid. n. 24. Contra damnum vi datum qualis actio competat, ib. n. 27. quando damnum dolo datum in quadruplum actionem habeat, ibid. num. 28. Contra ejicientes vel effundentes competit actio in duplum, ibid. num. 29. Quale remedium si alterius animal damnum dederit, ibid. num. 34. & quomodo dominus illius liberetur, ibid. num. 35. pro dejecto vel effuso ex domo ipse principalis domus illius tenetur, ibid. num. 36. Item exercitor navis, cauponæ &c. de damno à suis dato, ibid. n. 37. quibus casibus consilium dans teneatur de damno secuto, ibid. n. 41. Qui non impedivit, etiam de damno tenetur, ibid. n. 42. si plures concurrunt ad damnum quid faciendum, ibid. n. 43. quando non est obligatio ad restituendum damnum, ibid. num. 44. & seqq. quomodo aliquis contractu interveniente pro damno dato teneatur, ibid. num. 51. quando oriatur obligatio restituendi, ibid. n. 52.

Decimæ.

Quid & quotuplices sint & quatenus sint Juris divini, III. 30. 1. & 2. pro decimis est fundata intentio in Jure, ibid. n. 3. Cui Parocho solvendæ sint decimæ, ibid. n. 6. cui debeantur decimæ Novalium, ibid. num. 7. Laici habentes jus decimandi non possunt exigere decimas novalium. ibid. n. 8. Idem de Religiosis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt, ibid. n. 9. quid si ex privilegio Religiosi jus decimandi habeant, ibid. num. 10. Parochus potest prohibere, ne Decimæ separentur se vel suo nuntio absente, ibid. num. 12. an in solutione decimarum admittenda sit impensarum deductio, ibid. num. 13. de Jure Decimæ sumptibus Parochianorum devehendæ sunt in horrea Parochorum, ibid. num. 14. Moram committenti nocet interitus decimarum, ibid. n. 15. Decimæ non solutæ an sequantur possessorem prædii, ibid. n. 16. qui Decimas acquirere possint, ibid. n. 21. & seqq. quid requiratur ad Decimarum præscriptionem, ibid. num. 24. Laici multi habent Decimas cum periculo animarum suarum, ibid. num. 25. quomodo sit præsumptio pro Decimis Laicorum, ibid. num. 26. qualiter detur immunitas à solvendis Decimis, ibid. n. 42. & seqq. an à restitutione Decimarum consumptio excuset, ibid. num. 50. qualiter Ecclesia habeat dominium in Decimis, ibid n. 51 Pauperes an sint immunes à solvendis decimis, ibid n. 58. Quis in causa decimarum sit Judex competens, ibid. n. 59. Differentia inter Decimas, Primitias & Oblationes, ibid. n. 60. quomodo decimæ in contractum temporalem possit deduci. V. 5. n. 22. quomodo commutari possint. V. 5. n. 23.

Declarationes Cardinalium.

Quid sint; & quæ requisita habere debeant, ut obligent Proœm. n. 15.

Decretales.

Gregorii IX. earumque divisio, materia, & obligatia, Proœm. n. 8. Sextus Decretalium, ibid. n. 9. Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas, ibid. num. 11.

Decretum Gratiani.

Quid & qualem authoritatem habeat, Proœm. num. 4. & 5.

Deflorator, deflorata, vide stuprum.

Degradatus.

Qualiter Curiæ sæculari tradatur, V. 37. 14. An Judex sæcularis novum processum formare possit, ibid. n. 15. quando in casibus à jure non expressis ad degradationem veniri possit, ibid. n. 16. Neque semper degradatus traditur curiæ sæculari, ibid. n. 17.

Delegatus v. Iudex delegatus.

Delicta.

Sunt quædam mixti fori I. 2. 13. Delictum quando censeatur occultum, I. 33. 51. quando dicatur deductum ad forum contentiosum, ibid. n. 52. Quare ex delicto detur forum. II. 2. 25. Reus delicti capitur ubi reperitur, ibid. n. 27. de remissione rei ad locum delicti, ibid. n. 28. Quid Juris si delictum sit in confinio commissum, ibid. n. 32. quomodo & qualiter forum delicti obtineat in Ecclesiasticis, ibid. n. 33. Absens à loco delicti à quo & qualiter citari possit, ibid. n. 37. vide *Forum competens*. In delicto lata culpa non æquiparatur dolo ut in contractibus, V. 12. 26.

Demonstratio.

Quin sit, IV. 5. 1.

Denuntiationes, v. Matrimonii Solennitas.

Denuntiatio.

Quid sit & quare introducta, V. 1. 28. alia Evangelica, alia

ea, alia Canonica, alia Civilis, ibid. num. 29. quatenus in denuntiatione Civili credatur ministris publicis, ibid. n. 31.

Depositum.

Quando in depositarium transeat usus rei, III. 16. 1. quale privilegium habeat deponens, ibid. n. 2. in deposito an dolus tantùm vel lata culpa præstetur, ibid. n. 3. Depositarius ad qualem custodiam obligetur, ibid. num. 7. & seqq. depositum potest pro arbitrio deponentis revocari, ibid. num. 5. in deposito non admittitur compensatio, ibid. n. 6. An depositarius orto v. g. incendio teneatur res depositas suis præferre, ibid. n. 8. ex deposito facto apud Prælatum quando teneatur Ecclesia, ibid. n. 9.

Desponsatio.

An parentes possit despondere liberos. IV. 2. num. 11. quando & qualiter illa desponsatio obliget, ibid. num. 12.

Diffamatio.

Quando locus sit dispositionis legis diffamari, C. de Ingen. &c. II. 2. n. 56. quis Judex competens hic sit, ibid. n. 57. quid si diffamans sit diversæ Jurisdictionis, ibid. num. 58. diffamatio quomodo debeat probari, ibid. num. 59. & seqq.

Dilatio.

Est quatruplex, & cui detur, II. 18. n. 1. qualis concedatur Reo, ibid. n. 3. Probatoria est trium mensium, & executoria quatuor mensium, ibid. n. 3. & 4.

Dimissoria, v. Ordinandorum Qualitas.

Disparitas cultus.

Quid sit IV. 16. n. 6. & seq.

Dispensatio.

Quid sit, I. 2. num. 85. super impedimenta matrimonii, quomodo & qualiter fieri possit, IV. 16. num. 13. & seq. super natalibus, vide *Illegitimi*. Dispensare contra Cenones regulariter non competit Episcopo. I. 18. num. 48. quando possit Episcopus dispensare, ibid. num. 49. quomodo delictum occultum esse debeat, ut dispensare possit, ibid. num. 51. Dispensatio an competat Episcopo, quando est dubium, an res egeat dispensatione, ibid. n. 54. An secum ipso possit dispensare, ibid. num. 55.

Distributiones Canonicorum.

Quomodo & qualiter absentes lucrari possint. II. 4. n. 16. & seqq. distributiones Canonicis absentibus non perceptæ quorsum applicentur, ibid. n. 20. Fructus grossi an accenseantur fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis, ibid. n. 21.

Diviniatio.

Quid sit, V. 21. n. 9. fit dupliciter, ibid. num. 10. divinationes damnantur, ibid. n. 13. divinatoriæ sortes omnino illicitæ, ibid. n. 7.

Divortium.

Matrimonium dupliciter dissolvi potest. IV. 19. 7. quomodo & ob quas causas in perpetuum dissolvi possit, ibid. a n. 8. usque ad n. 14. quales probationes requirantur ad divortium, ibid. n. 15. Ob paritatem delicti denegatur divortium, ibid. quid excusat à divortio, ibid. n. 17. quibus modis divortium condonari censeatur, ibid. n. 18. 19. Cur hæresis sit causa divortii. ibid. num. 20. Et ob periculum peccati divortium fieri potest, ibid. n. 22. demum etiam ob sævitiam, ibid. num. 23.

Dolus.

Dolus in omni contractu præstatur. I. 35. n. 21. Non præsumitur dolus si quis occiderit aliquem armis ad mortem non usitatis, V. 12. 27.

Domicilium.

Quid & quotuplex sit domicilium, II. 25. Domicilium habitationis perpetuæ qualiter constituatur, ibid. n. 7. quasi domicilium quid tribuat, ibid. num. 8. filius non sequitur domicilium patris, ibid. n. 12. Vagi propriè dicti possunt ubique in jus trahi, ibid. n. 11. ubi studiosi conveniri debeant, ibid. n. 9. 13. In loco domicilij potest quia conveniri super re alibi gesta, ibid. n. 14. vide *Eorum competens*.

Donatio

Quid III. 24. 1. de donatione facta per pollicitationem, ibid. num. 2. ex donatione datur actio, ibid. n. 3. quale beneficium donator habeat, ibid. n. 4. Donatio an sit stricti Juris vel bonæ fidei, ibid. n. 5. Donatio inter vivos & donatio mortis causa qualiter differant, ibid num. 6. Donatio ultra 500. solidos quando valeat ibid. num. 7. Donatio omnium bonorum valeat saltem ad pias causas, ibid. n. 8. Quinam donare possint, vel non, ibid. n. 9. 10. & 11. de donatione inter virum & uxorem, ibid. n. 12. inter patrem & filium, ibid. n. 13. an mater liberis donare possit, ibid. n. 14. Donationem à parentibus factam an teneatur filius conferre, ibid. n. 15. Donatio inofficiosa quæ dicatur, ibid. n. 16. quando donatio revocetur, ibid. n. 17. & seqq. quando non, ibid. n. 19.

Donatio inter virum & Uxorem.

Regulariter prohibita, IV. 20. 1. quomodo si facta est, confirmetur, ibid. n. 2. potest in vita revocari, ibid. n. 3. de donatione inter sponsos, ibid. n. 4. donatio propter nuptias, vide *Dos*.

Dos, dotare.

Qualiter pater tenetur dotare filiam, IV. 20. 6. quomodo maritus est dominus dotis, & quando valeat rem dotalem alienare, ibid. n. 7. & 8. quomodo pro dote non præstetur cautio nec detur repetitio, ibid. n. 9. quæ culpa & quando in dote interitus præstetur, ibid. n. 11. uxori datur actio hypothecaria pro dote, ibid. num. 12. cui competat beneficium competentiæ, ibid. n. 13. de amissione dotis propter adulterium, ibid. n. 15.

Duellum.

Quid sit, & quomodo committatur, V. 14. 1. severa constitutio Trid. contra duellantes, ibid. n. 2. aliæ etiam Constitut. à S. Pontif. ibid. n. 3. Clerici hodie duellantes quales censuras incurrant, ibid. n. 4. An excommunicatio contra duellantes in Germania recepta, ibid. n. 5. in quibus duellis pœnæ duellantium habeant locum, ibid. n. 7. Qualiter spectantes pœnam incurrant, ibid. n. 8. quomodo duellum reddatur licitum, ibid. n. 10. quomodo provocatus aliis mediis quàm duello honorem tueri possit, ibid. n. 11.

E.

Ebrietas.

Quomodo excuset à Censura? V. 39. 142.

Ecclesia.

Quid, III. 48. 1. Variæ Ecclesiarum appellationes, ibid. num. 2. Episcopus in ædificatione debet ponere primum lapidem, ibid. num. 3. ad ædificandam Ecclesiam requiritur Episcopi consensus, ibid. n. 4. Etiam dos congrua, ibid. n. 5. de forma Ecclesiarum, & reparatione, ibid. n. 6. & seq. Materialia destructa Ecclesiæ possunt in profanos usus converti, ibid. n. 9. Destructa Ecclesia non amittuntur privilegia, ibid. n. 11. Ecclesia non debet in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificari, V. 32. 1. Ecclesia quando & quibus modis polluatur, III. 40. 10. & seqq. qui sint effectus pollutionis, ibid. n. 22. quid faciendum Sacerdoti, si durante Missa polluatur, ibid. n. 23. an per solam missam reconcilietur Ecclesia, ibid. n. 24. an possit dispensari ut ante reconciliationem legantur Missæ, ibid. n. 25. An inferior Episcopo possit reconcilare, ibid. n. 26.

Egressus ex Religione & Transitus ab una Religione ad aliam, v. Regulares.

Ejecti ex Monasterio, v. Regulares.

Ejicientes vel effundentes in plateam publicam, v. damnum datum.

Eligere, Electio, Electi potestas.

Quid & quotuplex sit electio, I. 6. num. 1. & 2. Quibus compe-

competat jus eligendi, ibid. §. 1. per tot. Qui & quales eligendi, ibid. §. 2. per tot. Ad electionem quomodo & quando procedendum, ibid. n. 31. & 32. Forma Electionis triplex, per inspirationem, scrutinium, compromissum, ibid. n. 32. Inspiratio vel & quasi quomodo fiat, ibid. n. 33. Scrutinij forma, ibid. n. 34. Vota qualiter ab eligentibus exquirenda, ibid. n. 35. De publicatione electionis, & mutatione voti & collatione votorum, ibid. n. 36. Pluralitas votorum debet esse absoluta non respectiva, ibid. n. 37. Electionis communis decretum qualiter formandum, ibid. n. 39. Vota debent esse majora & saniora copulativè, & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatissarum. Item de accessu post publicatum scrutinium, ibid. n. 40. Compromissi forma: & an valeat in Electionibus Regularium, ibid. num. 41. Compromissarij possunt unum ex se ipsis eligere, & hic acceptando potest facere majora, ibid. n. 42. Compromissum quibus modis finiatur, ibid. num. 43. Electus debet electioni consentire intra mensem; & quid de Religioso electo ad aliud monasterium, ibid. n. 44. Electus habens occultum impedimentum Canonicum, an possit consentire electioni, ibid. num. 45. Recusare electionem quilibet potest, ibid. num. 46. Electio digni præ digniore an valeat, ibid. num. 47. Electio renuntiante aut moriente, vel electione ob occultum vitium irritata, datur novum electionis tempus, ibid. num. 48. Confirmatio electionis quando, & qualiter petenda, & ad quem spectet, ibid. num. 49. 50. ante confirmationem an & quando electus possit administrare, ibid. num. 51. ante confirmationem quæ præmittenda, ibid. num. 52. Si scrutatores asserant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum, ibid. num. 53. Confirmantis indignum pœna, confirmatione autem irritata, non irritatur electio, ibid. num. 54. Confirmatus ante consecrationem non potest ea quæ sunt ordinis, potest tamen delegare, ibid. num. 55. Beneficia electi vel translati quando vacent, & quis conferat, ibid. n. 57.

Emphyteusis

Quid III. 18. num. 11. qualiter differat ab emptione, locatione, usufructu & feudo, ibid. num. 12. an requirat scripturam, ibid. num. 13. Emphyteusis Ecclesiastica an in perpetuum possit constitui, ibid. n. 14. & quales requirantur solennitates, ibid. num. 15. an à Prælato possit dari suis consanguineis, ibid. num. 16. ad Dominum reversa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ, ibid. n. 17. quando amittatur ob non solutum Canonem, ibid. n. 18. quando ob deteriorationem, ibid. n. 19. & quando propter alienationem, ibid. n. 20.

Emptio & venditio.

Emptio est contractus bonæ fidei III. 17. n. 1. solo consensu initus, ibid. n. 2. Quarum rerum emptio valeat, ibid. n. 3. pretium debet esse nummarium, certum & justum, ibid. n. 4. quomodo emptione perfecta periculum & commodum pertinet ad emptorem, ibid. n. 69. ad Emptionis substantiam non est necessaria scriptura, ibid. n. 10. quomodo & quando rescindi possit, ibid. num. 11. 13. Thesaurus in re empta inventus ad quem spectet, ibid. num. 14. emptione rescissa ad quem pertineat fructus, ibid. n. 17. de emptione nominum & actionum, ibid. num. 18. & V. 19. n. 21. An rectè ematur census. V. 19. n. 23. vide *Venditio*, Actio redhibitoria & quanti minoris quomodo dentur III. 17. num. 19.

EpiKia

Seu interpretatio ex bono & æquo cui competat I. 2. 76. non admittitur circa solennitates substantiales actuum, ibid. n. 78.

Episcopus

Unde dictus. I. 33. num. 33. Ejus potestas à Christo & à Papa, & est alia Ordinis, alia Jurisdictionis, ibid. n. 34. & 36. quando non est consecratus, potest ea, quæ sunt Ordinis, delegare, ibid. 38. Circa Jura Episcopalia habet fundatam intentionem in Jure, ibid. n. 39. Diœcesium limites, determinare tantùm potest Papa, ibid. num. 40. Qualiter Episcopus teneatur visitare diœcesin, ibid. num. 42. Dispensare quando possit Episcopus, ibid. num. 49. Episcopus aliquando dispensat per Epikiam, ibid. num. 53. Et præcedit omnes sæculares dignitates, ibid. num. 56. Episcopus habet fundatam Jurisdictionem supra omnia loca Religiosa suæ Diœcesis. III. 36. 8. quatenus Jurisdictio Episcopi in loca religiosa se extendat, ibid. num. 9. Ejus potestas dividitur in legem Jurisdictionis, & legem diœcesanam, ibid. 39. 1. quando & sub qua verborum forma habeat Jurisdictionem in exemptos ibid. 9. n. 2. an id possit in sua diœcesi, quod Papa in Ecclesia. I. 2. 18. vid. *Statutum*. Episcopus non potest eximere inferioribus Prælatis subjectas Ecclesias V. 31. 2. nec dividere Episcopatum vel unire, ibid. bene tamen Ecclesias inferiores, ibid. inferiores Episcopo non possunt cognoscere in causa matrimoniali & similibus, ibid. num. 3. probibentur Episcopis gravamina Religiosorum, ibid. num. 6. Episcopus qualiter Pontificalia exercere possit in loco exempto, & quid si exempti resistant. I. 8. 9. Episcopus qui renuntiavit &c. vide *Ordinati ab Episcopo qui renuntiavit &c.* Episcopus in hæresin lapsus, excommunicatus, vide *Ordinati ab Episcopo &c.*

Error

Alius in persona, alius in qualitate IV. 1. 1. quando error in qualitate causet impedimentum, ibid. num. 2. quando dicatur redundare in errorem personæ, ibid. n. 3. Error communis Jus facit I. 4. n. 13.

Eucharistia

Decenter asservanda, & quomodo à monialibus III. 44. n. 1. quomodo à Parochis, ibid. n. 2. Injuria huic SS. Sacramento illata, est pœna ignis expianda V. 17. n. 14. danda est quoties rationabiliter petitur etsi cæteris paribus quotidie petatur III. 41. n. 12. quandocunque petitur ad ægrotum reverenter deferenda est, ibid. n. 15 Ad sumptionem Eucharistiæ requiritur dispositio animæ corporis & qualis, ibid. n. 16. & seqq. Extra tempus paschale quilibet sacerdos potest quoscunque communicare, ibid. n. 23.

Exceptiones

Quid sint? sunt aliæ dilatoriæ, aliæ peremptoriæ II. 25. 1. quando dilatoriæ, & quando fori declinatoriæ appetendæ, ibid. n. 2. Exceptiones quæ acta annullant, semper possunt opponi, ibid. num 4. quomodo in probatione Exceptionis deficiens condemnetur, ibid n. 6. Exceptionem sequuntur replicatio duplicatio &c. ibid. n. 7. vide *Recusatio*.

Exceptiones contra testes, v. Testis.

Excessus Prælatorum.

Prælatis prohibentur Exactione iniquæ, V. 31. 1. prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum, ibid. num. 6.

Executio sententiæ, v. Sententia.

Exemptio Exemptus

Quid & quotuplex V. 33. 22. Eximere quis possit, ibid. n. 25. Exemptio acquiritur præscriptione, ibid. n. 26. quibus verbis probetur, ibid. n. 28. Episcopus habet fundatam optionem contra exemptos, ibid. n. 27. in loco exēpto quid Episcopus possit, ib. n. 29. quomodo contra exemptos procedat, ibid. n. 31. Regularem exemptum delinquentem quis puniat, ibid. n. 33. ab Episcopo procedente contra exemptos, qualiter appelletur, ibid. n. 34. an & quando exempti renuntiare pos-

sint suæ exemptionem, ibid. 32. n. 18. quomodo possint lucrari Indulgentias, ibid. 38. n. 18.

Excommunicatio, Excommunicatus.

Excommunicatio quid sit, V. 39. 27. quomodo differat, ab anathemate, ibid. n. 28. dividitur in majorem & minorem, & quando intelligatur major, ibid. n. 29. forma & requisita excommunicationis, ibid. n. 30. quando possit ligare subditum extra teritorium, ibid. n. 32. Excommunicatio major, quas habeat effectus, & quas privationes importet, ibid. à n. 38. usque ad n. 67. Minor excommunicatio tantum privat usu passivo Sacramentorum, ibid. n. 68. reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam, ibid. n. 70. quando hodie incurratur, ibid. n. 71. ab ea quis absolvat, ibid. n. 72. monasteriis excommunicati per Abbatem, ab ipso absolutionem obtinere debent, ibid. n. 118. Excommunicati an possint eligere, I. 6. 7. an possint eligi, ibid. n. 23.

Exheredatio.

An filij nubentes invitis parentibus exhæredari possint. IV. 2. 7.

Expositi vide illegitimi.

Extravagantes, vide Clementinæ.

Extrema unctio, vide unctio sacra.

F.

Falsum, falsarius, falsi testes v. Crimen falsi.

Fama

Quid sit, & quomodo differat à rumore, II. 19. 13. quomodo allegans famam probare debeat, ac qualiter possit, ibid. n. 14. quomodo fama probet, & qualem faciat probationem, ibid. n. 18. quid operetur fama impedimenti, ibid. n. 20. & quid possit si fama sit de morte conjugis alterius diu absentis, ibid. n. 22. Conjunctio probationum semiplenarum ubi locum habeat, ibid. n. 22. Crudelis est qui famam suam negligit, V. 36. 17.

Famosi Libelli, v. Injuria.

Fatalia appellationis v. Appellatis.

Felonia. v. Feudum.

Feriæ.

Judiciales aliæ ordinariæ, aliæ extraordinariæ, II. 9. n. 1. quales actus Jurisdictionis in feriis exerceri possint, ibid. n. 2. 3. Citatio potest insinuari die feriato, ibid. n. 4. quid si dies termini citati datus sit festivus in loco citati non verò judicis, ibid. n. 5. qualiter Episcopus festivos dies instituere possit, ibid. n. 6. qualiter quomodo & à quibus festa ab Episcopo instituta observari debeant, ibid. n. 8. qualia opera in diebus festivis prohibita, ibid. n. 12. & 13. quomodo dies festivi computantur, ibid. n. 14. quid excuset ab audienda missa, ibid. n. 15.

Feudum.

Feudorum origo, libri definitio, III. 20. 1. & 2. Feudi variæ divisiones, ibid. à n. 9. usque ad n. 11. Juramentum fidelitatis qualiter præstetur, & obligatorium sit, ibid. n. 4. Vasallus ad qualia servitia teneatur, ibid. n. 5. feudum quot modis acquiratur, ibid. n. 13. qualis sit contractus, ibid. n. 14. de sub in feudatione, & investitura feudali, ibid. n. 15. & 16. feudum qualiter præscriptione acquiratur, ibid. n. 17. quomodo successione, & quinam in feudo succedant, ibid. à n. 18. usque ad n. 33. quibus ex causis feudum amittatur, ibid. à n. 34. usque ad n. 50. De judicio causarum feudalium, ubi de paribus curiæ, ibid. n. 51. vide etiam *causa feudalis.*

Fictio juris, v. Præsumptio juris.

Fidejussor

Quis? III. 22. n. 1. Fidejussio quomodo fiat, ibid. n. 2. qui non possint fidejubere, ibid. n. 3. & seqq. vide *Velleianum.* Fidejussionem quæ causæ recipiant, & quæ non, ibid. n. 9. de fidejussorum quadruplici beneficio, scil. ordinis, ibid. n. 10. divisionis, ibid. n. 11. cedendarum actionum, ibid. n. 12. liberationis, ibid. n. 13.

Fides

Fides Catholica quæ? I. n. 6. Ad professionem fidei qui teneatur, ibid. n. 9. De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confessionem, ibid. n. 10.

Filij

Quare puniantur in hæresis & læsæ majestatis crimine. I. 12. n. 4. Filij Presbyterorum. v. *Illegitimi.*

Filiusfamilias

An possit sine licentia patris ordinari. I. 18. 7. filiifamilias bona post Clericatum acquisita censentur esse quasi castrensia, ibid. n. 8. filiusfamilias potest habere quatruplex peculium, ibid. 35. 33. an ex contractu obligetur, ibid. n. 34. filiusfam. impubes cur minus authore etiam patre obligari possit, quàm pupillos authoritate tutoris, ibid. n. 35. vide *Senatusconsul. Macedonianum.*

Fiscus

Quid sit, III 27. n. 17.

Fornicatio

Quomodo differat à stupro V. 16. n. 17. est peccaminosa, ibid. n. 18. quæ ejus pœna, ibid. n. 19. fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem: & quomodo probari possit esse patrem prolis, ibid. num. 20.

Forum competens

Quis pluribus modis sortitur: videlicet domicilio. II. 2. n. 5. & seqq. ratione rei sitæ, ibid. n. 15. & seqq. ratione contractus, ibid. n. 19. & seqq. ratione delicti, ibid. n. 25. & seqq. Forum Clericorum vide *Clericus.* Quilibet Judex de fori sui competentia potest cognoscere, ibid. n. 96. limitatur, ibid. n. 97. quid agendum, si Judex contra jus commune, vel privilegium patris Jurisdictionem exerceat, ibid. n. 98.

Fratres & Filij

Qui appellentur à Papa I. 2. n. 14.

Fundationes

Religiosorum locorum à quo & qualiter commutanda III. 6. n. 11.

Furtum

Quid & quomodo à rapina & aliis visitationibus differat, V. 18. n. 1. quid de furto in extrema necessitate commisso, ibid. n. 3. qualis actio olim dabatur pro furto, ibid. num. 5. hodie de Jure Civili pœna criminalis & mortis infertur, & quare, ibid. num. 6. & 7. de Jure Canonico quæ pœna furti, ibid. num. 8. quomodo Clericus pro furto puniatur, ibid. numer. 9. & 10.

G.

Gentiles, vide infideles.

Gradus Academici.

Quomodo aliquid liceat exigere pro istis. V. 5. 10.

H.

Hæresis

Quid sit. V. 7. n. 1. quid ad hæresin requiratur, ibid. n. 2. 3. & 4. Pœnæ Hæreticorum excommunicatio, ibid. n. 5. & seqq. irregularitas, infamia, intestabilitas, bonorum confiscatio, ibid. n. 13. 14. ultimum supplicium, ibid. n. 15. & 16. Ab Hæresi quis absolvere possit, ibid. n. 11. & 12.

Heres

Non conficiens inventarium, an in conscientia teneatur ultra vires hereditatis, 1. 2. 37. quando teneatur ad damna ea delicto defuncti. V. 17. n. 9.

Hermaphroditus

An possit ordinari: I. 20. n. 18. an & quando possit contrahere matrimonium. IV. 15. n. 5.

Homicidium

Quotuplex V. 12. n. 1. Maleficis rectè infertur mors, ibid. num. 2. in servos jus necis non amplius concessum, ibid. num. 3. quando & quomodo bannitum liceat occidere, quando proscriptum, ibid. num. 4. 5. & 6. occidens se ipsum qualiter peccet & puniatur, ibid.

ibid. num. 9. Ex speciali Dei inspiratione aliquando sui ipsius occisio permissa, ibid. num. 12. Indirecta sui occisio vel permissio occisionis licita esse, potest, ibid. n. 13. quid requiratur, ut occisio alterius licita esse possit, ibid. n. 14. & secus quomodo liceat & oporteat proximum ab interitu liberare, ibid. n. 18. quomodo filii erga parentes teneantur; & quid de servis, ib. quando liceat occidere aggressorem, ib. n. 19. Quæ pœna homicidii, ibid. num. 23. quomodo & qualiter Ebrietas excuset, ibid. n. 28. & 29. quid si plures ad aliquem occidendum intervenerint, ibid. num. 30. quid si non statim moriatur, ibid. n. 31. qualis satisfactio facienda, ibid. n. 36. 37. 38. si reus ultimo supplicio afficiatur, an nihilominus satisfactio facianda ibid. n. 39. quæ pœna in foro pœnitentiali homicidæ imponatur, ibid. n. 41. occidens non servato moderamine ad qualem satisfactionem teneatur, & quid de duellante provocato, ibid. num. 43. de Irregularitate quæ contrahitur ex homicidio vel mutilatione, vide *Irregularitas*.

Honestas publica

Quid sit & quomodo differat ab Affinitate, IV. 1. §. 6. n. 1. Differentia Juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam, ibid. n. 2. Hoc impedimentum non manet sponsalibus mutuo consensu dissolutis, ibid. n. 3. manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa, ibid. n. 4. Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto, non oritur hoc impedimentum, ibid. n. 5. Quid si quis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia, ibid. n. 6. An & quando hoc impedimentum oriatur ex sponsalibus conditionatis ibid. n. 7. An consurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel sponsalibus à parentibus pro liberis contracto, ibid. n. 8.

Horæ Canonicæ.

Beneficatus etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad restitutionem, III. 41. §. 3. 22. an Parochus ad omnes fructus restituendos teneatur ex omissione Breviarii, ibid. num. 23. & 24. Beneficiatus in primis sex mensibus omittens Horas non tenetur ad restitutionem secus tamen videtur, si obligatio ordinandi incumbat ex fundatione, ibid. n. 26. Qualis attentio requiratur in ordinando Breviario & an sine attentione interna recitans teneatur ad restitutionem, ibid. n. 27. & 28. Interrumptio horarum, & officij mutatio an licita, ibid. n. 29. & 30. Capellani non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant, ibid. n. 31. Parochus regularis quando teneatur ad restitutionem, ibid. n. 32. Quid de Vicariis perpetuis dicendum, ibid. n. 33. Quid veniat nomine pauperum & fabricæ Ecclesiæ, quibus facienda est restitutio, ibid. num. 34. Causæ excusantes ab oratione, ibid. n. 35. Quandonam is, qui potest partem orare, sed non totum, teneatur ad partem orandam, ibid. n. 36.

Hypotheca

Tacita quibus casibus constituere. III. 21. n. 3. Hypotheca mericum cessat post venditionem earum, ibid. n. 4. Hypothecarii creditores præferuntur chyrographariis, ibid. n. 7. de Prælatione Ecclesiæ in bonis debitoris sui, ibid. n. 8. vide *Pignus*.

I.

Jejunium.

Transiens per loca hæreticorum cum periculo, an possit in die Jejunii vesci carnibus I. 1. n. 11. Hispanus an extra suam patriam possit diebus Sabbathinis edere intestina animalium, ibid. n. 29. jejunium incidens in Bacchanalia potest anticipari, III. 46. n. 1. quales cibi interdicti in jejunio, ibid. n. 2. de refectione, ibid. n. 3. causæ excusantes a jejunio, ibid. n. 5. Hæreticorum fides ex contemptu jejunii suspecta, ibid. n. 6.

Illegitimi.

Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non potest succedere in beneficio patris. I. 17. n. 1. Illegitimi quamvis ad Ordines dispensati non possunt habere etiam dissimile beneficium in eadem Ecclesia, ubi pater habuit, nec quovis modo ministrare, ibid. n. 2. an successio in beneficio etiam respectu patris, collateralium & nepotum interdicta sit, & quid speciale in resignatione ex Bulla Pij V. ibid. n. 3. Nepotes ex filijs illegitimis Presbyt. an eodem jure censeantur quo filij, ibid. n. 4. Expositi possunt admitti ad Ordines, ibid. n. 5. Quis possit cum illegitimis dispensare ad ordines & beneficia, ibid. n. 6. Dispensatio super natalibus & beneficijs, per illegitimum obtinendis est strictæ interpretationis, ibid. n. 7. Illegitimus dispensatus ad Ordines, an censeatur dispensatus ad beneficium, ibid. n. 8. Cum illegitimis an dispensare possit Episcopus, quando est illegitimitas occulta, ibid. n. 9. Legitimati an sint ad Ordines admittendi, ibid. num. 10. illegitimi sunt in multis deterioris conditionis, quàm legitimi, IV. 17. n. 1. quando præsumatur quis legitimus, ibid. n. 2. vide *Legitimi*.

Illegitimitas.

Occulta impedit in conscientia à dignitate, I. 2. 57.

Immemorialitas

Est quando non constat de initio possessionis, licet constet de contrario III. 30. 11. An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere, ibid. n. 12. Ex immemorialiter non oritur præsumptio Juris & de Jure, ibid. num. 10.

Immunitas.

Munus & Immunitas quid significent, III. 49. 1. Immunitas Ecclesiarum & Ecclesiastica differunt, ibid. n. 2. immunitas localis quæ protegat vel non, ibid. n. 3. excludit actiones profanas, ibid. quales actus in Ecclesia tolerentur, ibid. n. 5. Immunitas localis an sit Juris divini, ibid. n. 7. quibus locis competat, ibid. n. 10. an possit derogare consuetudo, ibid. n. 9. confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiam an reperiat immunitatem, ibid. n. 11. qui immunitate non gaudeant, ibid. à num. 13. usque ad num. 19. qualiter fiat immunitatis executio erga reum confugientem ad Ecclesiam, ibid. n. 20. immunitatem violantium pœna, ibid. n. 21. Immunitas rerum & personarum Ecclesiasticarum in quo consistat, III. 49. 22. Ista sitne juris divini vel humani, ibid. n. 23. an detur bonis patrimonialibus Clericorum, ibid. n. 24. qualiter onera antiqua rebus imposita transeunt etiam ad Clericos, ibid. n. 25. quando etiam Ecclesiis & Clericis possint collectæ imponi, ibid. n. 27. Clerici an teneantur ad defendendam civitatem, ibid. n. 29. ad vectigalia vel gabellas, ibid. n. 29. utrum consuetudine tolli possit hæc immunitas, ibid. n. 30. Legibus & statutis laicorum, item jurisdictione fori sæcularis quando constringantur Clerici, I. 2. 35.

Impedimenta Matrimonij Impedientia

Quid & quotuplicia sint IV. 16. 1. & seqq.

Impedimenta dirimentia

Sunt error circa personam, de quo IV. §. 4. Vis & metus ibid. §. 5. Honestas publica, ibid. §. 6. impubertas. IV. 2. 8. & 9. Clandestinitas, IV. tit. 3. Ligamen, IV. tit. 4. Ordo & votum, IV. tit. 6. Crimen adulterij & uxoricidij IV. tit. 7. Conditio servilis, IV. tit. 9. Cognatio spiritualis, IV. tit. 11. & Legalis, IV. tit. 12. Consanguinitas & affinitas, IV. tit. 14. Impotentia, IV. tit 15. Disparitas cultus. IV. 16. §. 2. De dispensatione super impedimentis, ibid. §. 3.

Imperator.

Ejus electio & unctio, I. 15. 4. & seqq.

Imperium Romanum.

Quomodo ad Romanos translatum, I. 15. 5. de Electione Imperatoris, ibid.

Imperium

Dividitur in merum & mixtum, & quid sit merum Imperium I.32. 16. tres gradus meri Imperij ib. n. 17. de iure canonico datur etiam merum imperium, ibid. n. 18. quid si mixtum imperium, ibid. n. 19. Jurisdictio simplex in quo consistat, ibid. n. 20. quibus modis acquiratur imperium & jurisdictio, ibid. n. 22. possunt praescriptione acquiri & qualiter ibid. n. 23. & 24. An concesso castro simpliciter censeatur etiam concessum merum & mixtum imperium, ibid. n. 26. quomodo merum imperium delegari possit, ibid. n. 27. & quomodo mixtum imperium, ibid. n. 28. Num academiis competat merum imperium, & quid de nostra Salisburgensi, ibid. n. 29.

Impotentia

Quae requirantur, ut Impotentia dirimat matrimonium, IV. 15. n. 2. quomodo probetur an impotentia sit perpetua vel temporalis, ibid. n. 6. quid juris si dissoluto primo cesset impotentia in secundo matrimonio, ibid. n. 7. an separari possint, qui scienter impotentes contraxerunt, ibid. n. 8. an impotentia superveniens matrimonio rato illud dirimat, ibid. n. 9.

Incarceratio.

Quomodo poena sit. V. t. 22. Incarceratus etiam juste an possit fugere, I. 2. 45.

Incendiarij

Qualem poenam habeant, V. 1 7. 7. & qualem satisfactionem debeant praestare, ibid. n. 9.

Incestus

Quid sit, IV. 13. 1. & V. 16. 29. quae ejus poena. V. 16. 32. Et quando perdatur Jus exigendi debitum, IV. 13. 2. quomodo poenae incestus extendantur, ibid. n. 5. ut incestus mereatur poenas, copula debet esse perfecta, ibid. n. 7. confessarius non tenetur incestuosum in vincibiliter ignorantem monere suae obligationis, ibid. n. 9.

Incorporatio Parochiae, v. Parochia.

Indulgentiae.

Quid sit remissio & indulgentiae, V. 28. 11. quotuplices sint ibid. n. 13. Clausula de Poenitentiis injunctis &c. quid significet ibid. n. 14. quàm utile sit lucrari indulgentias, ibid. n. 15. ad S. Pontificem principaliter pertinet indulgentias concedere, ibid. n. 16. qualiter etiam ad Episcopum, ibid. n. 19. Remissio est actus Jurisdictionis, & quomodo possit extendi ad non subditos, ibid. n. 17. animabus in purgatorio conceduntur Indulgentiae per modum suffragii. V. 39. n. 5.

Infamis

Quid sint infames infamia Juris, & qui infamia facti, II. 20. n. 14. 15.

Infideles

Quinam intelligantur nomine infidelium, III. 33. 3. & IV. 16. 6. Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum III. 33. 2. quando liceat converso repellere alterum conjugem non conversum, ibid. n. 2. Qualis conversatio cum infidelibus licita V. 5. 7. quale commercium, ibid. an liceat illis propter infidelitatem bellum inferre, ibid. n. 9. non possunt directè ad fidem cogi, ibid. n. 9. invitis parentibus eorum filij non sunt baptizandi, ibid. n. 11. servi & filijsfam. ex infidelibus & gentilibus conversi liberantur à potestate eorum, ibid. n. 13.

Ingressus in Religionem.

Quomodo per ingressum in Religionem solvatur matrimonium ratum, & quomodo consummatum III. 32. 1. an Pontifex justè concesserit hoc privilegium, ibid. n. 3. an copula vi extorta impediat ingressum, ibid. n. 8. vide *Professio*, Item *matrimonium*. Beneficia ingredientis in Religionem, quando vacent. I. 9. n. 5. vide *Regulares Transeuntes ad Religionem.*

In integrum Restitutio, v. Restitutio in integrum.

Iniuria.

Quid sit & quomodo fiat. V. 36. 1. In dubio animus injurandi praesumitur, & quomodo animum iniurandi defuisse probetur, ibid. n. 2. etiam ex virtuali proposito iniurandi nascitur injuria, ibid. n. 3. quotuplex sit injuria, ibid. n. 4. quid sint famosi libelli, & eorum poena, ibid. n. 5. Injuriam quis non tantùm in semet ipso, sed etiam in personis sibi subiectis pati potest, ibid. n. 7. quando superiori pro injuria subdito illata actio competat, ibid. n. 8. Novitio injuriato cui actio competat, ibid. quomodo actio injuriae proponatur, ibid. n. 9. de actione recantatoria, seu ad palinodiam, ibid. n. 11. quomodo tollatur actio injuriarum, ibid. num. 12. quis injuriam remittere non possit, ibid. n. 23. modus tollendi injuriam verbalem, ibid. n. 15. quomodo aliquis in conscientia non teneatur remittere actionem injuriarum, ibid n. 16. Injuria levis & non scandalosa rectius negligitur, quam vindicatur, ibid. n. 18. ad quid injurians teneatur, ibid. n. 19.

Inquisitio

Quid sit & quotuplex V. 1. 23. quid inquisitionem praecedere deceat, ibid. n. 24. puncta inquisitionis recommunicanda, ibid. n. 25. in inquisitione contra regulares non publicantur nomina testium, ibid. n. 27. vide *Denuntiatio.*

Inspiratio, vel quasi

Quomodo fiat? 1. 6. n. 3.

Institutio

Quid, III. 6. n. 1. ad quem pertineat, ibid. n. 3. alia quoad titulum alia quoad possessionem, ibid. n. 4. praesentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum, ibid. n. 2. Institutio authorizabilis est datio curae animarum, omnibus Presbyteris necessaria, ibid. n. 7.

Instrumenta

Quid sint? sunt alia publica, alia privata, II. 22. 1. authentica & publica in effectu sunt idem, ibid. n. 2. vide *verbo Notarius*, qua authoritate solennitate Instrumenti introductae sunt, ibid. n. 15. quando instrumentis publicis accensentur acta Judicialia seu protocbollum Item scripturae sigillo authentico munitae, & quae sint sigilla authentica, ibid. n. 16. 17. Quid requiratur ut sigilla fidem faciant, ibid. n. 18. Scripturae in archivo publico repertae sunt instrumenta publica, ibid. n. 19. Quinam Jus archivi habeant, & quid ad Archivum requiratur, ibid. n. 20. Quid de scripturis in Archivo Civitatum, Monasteriorum &c. ibid. n. 21. Scripturae privatae trium testium subscriptione munitae, publicis annumerantur, ibid. n. 22. si instrumentum plures articulos continet, tantùm ij, qui ad causam faciunt, edendi adversario, sed Judici totum editur, ibid. 35. Actor ad probandum ipse instrumenta offerre debet, non à reo petere, ibid. n. 36. Reus econtra ab actore petere potest instrumenta, ibid. num. 37. Excipiuntur Instrumenta communia, ibid. n. 38. Item si originalia communia deperditae sint, & copiae penes reum sint, ibid. n. 40. qualiter etiam Fisco edenda sunt instrumenta, ibid. n. 41. Usurarii tenentur suas rationes & instrumenta edere, ibid. n. 43. quomodo tertius cogi possit ad edendum instrumentum, ibid. n. 44. quamdiu editio instrumentorum fieri debeat, ibid. num. 45. post conclus. in causa produci possunt allegationes Juris, Consilia Doctorum &c. ibid. n. 47. quae Exceptiones contra Instrumenta opponi, ibid. n. 48. Judicio regulariter produci debet Originalia, ibid. n. 49. Copiae vidimatae quantum probent, ibid. n. 50. 51. quomodo per testes tenor amissi instrumenti probari possit, ibid. n. 52. & quid operetur ibid. n. 53. Solo Juramento probatur valor instrumenti, quando dolo adversarii periit, ibid. num. 54. Instrumenta in speciem contraria quantum fieri potest reconciliari debent, ibid. num 55. Inter instrumenta contraria creditur digniori, si sint aequalia reprobatur utrum-

itrunque, ibid. 56. quando testamentum corruat, ibid. n. 57. & quando reprobari possit, ibid. n. 58. Rasura reddit instrumentum suspectum, ibid. n. 61. Comparatio litterarum facit semiplenam probationem, ibid. n. 60.

Interdictum Ecclesiasticum

Quid sit, & quomodo differat ab Excommunicatione V. 39. 81. aliud locale, aliud personale, & iterum aliud generale, aliud speciale, ibid. n. 83. quomodo interdictum locale contineat in se personale, ibid. n. 84. Interdicto populo, non est interdictus Clerus, vel econtra; & interdicto Clero, non sunt interdicti Religiosi, ibid. quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes, ibid. n. 85. 86. & 87. quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra singulos, ibid. n. 88. in quibus casibus fieri soleat interdictum, ibid. quomodo ipso Jure incurratur interdictum, ibid. n. 89. in causa debiti qualiter interdictum fieri non possit, n. 91. tempore interdicti quomodo officia divina celebrantur, ibid. n. 92. quorum Sacramentorum administratio tempore interdicti permissa, ibid. n. 93. Matrimonium non censetur prohibitum, ibid. n. 94. quinam priventur sepultura Ecclesiastica tempore interdicti, ibid. n. 95. Interdicti si in loco sacro illicitè sepeliantur, exhumari tamen non debent, secus est de excommunicatis, ibid. n. 96. Religiosi ex speciali privilegio etiam in loco interdicto sepeliri possunt, ibid. n. 97. quæ pœna Clericorum interdictum violantium, ibid. n. 98. quid sit interdictum ingressus in Ecclesiam, & quis ejus effectus, ibid. num. 99. Pœna sæcularium interdictum violantium, ibid. num. 100.

Interrogatoria Testium, v. Testes.

Interstitia

Quomodo in ordinibus observanda, & quis in illis dispensare valeat. I. 11. 20.

Intrusi

Qui dicantur. III. 5. 40.

Investitura

In beneficii, sicut in feudis usitata, & quotuplex, III. 5. n. 5. ad quem spectet & qualiter fiat ibid. n. 6. de investitura feudali. III. 20. n. 16.

Irregularitas

Quid sit & unde rigorem habeat, V. 12. n. 44. 45. 46. Quando & quomodo incurratur, ibid. n. 47. & seqq. quando Episcopi dispensare possint, ibid. n. 46. Causæ excusantes ab irregularitate, ibid. 27. n. 3. Peccans cum corrupta vel cum pluribus non est irregularis, I. 21. n. 6. neque ducensà se prius corruptam, ibid. n. 7. vide verbo *Bigamia*.

Jubilæum.

Quid sit. V. 38. n. 20.

Judæi

Cur tolerentur à DEO. I. 4. 4. Licitum est tolerare Judæos & cur magis tolerentur quàm hæretici V. 6. 2. non permittuntur tamen novas Synagogas ædificare, ibid. n. 3. debent uti distincto habitu à Christianis, ibid. n. 5. qualis conversatio cum ipsis sit licita, ibid. n. 7. prohibitum est ipsis tribuere officium vel Jurisdictionem, ibid. n. 8. non possunt directè ad fidem cogi ibid. n. 10. Invitis parentibus eorum filij non sunt baptizandi, ibid. n. 11. servi & filifamilias ex Judæis conversi liberantur à potestate eorum, ibid. n. 13.

Judex

Quid sit, I. 32. 1. Judices quinam esse possint, qui non, ibid. n. 2. & seq. Judex quomodo debeat esse vir bonus & an in favorem amici possit judicare, ibid. n 7. & 8. Inter duas æqualiter probabiles sententias eligere potest Judex, ibid. n. 9. debet à muneribus abstinere, ibid. n. 10. 11. 12. & 13. Cur Medicus malè curans, & Advocatus malè consulens ex imperitia, teneatur ex vero delicto, non autem Judex malè judicans per imperitiam. I. 32. 15. Potestas Judicis dividitur in Imperium & Jurisdictionem, ibid. n. 16. quæ differentia inter officium Judicis nobile, & mercenarium, ibid. n. 21. Judex potest punire iniuriam sibi tanquam Judici illatam, ibid. 33. 32.

Iudex ordinarius

Quis dicatur, I. 31. 1. Mandata Jurisdictio an sit ordinaria vel delegata, ibid. n. 2. 3. Vicarius Episcopi non tantùm generalis, sed etiam foraneus est ordinarius ibid. n. 4. Quid intersit, an quis sit ordinarius vel delegatus, ibid. n. 5.

Iudex Delegatus

Quis sit, I. 29. 1. Delegati alij ad universitatem causarum alij ad particularem causam, ibid. n. 2. Quæ differentia, inter mandatam & delegatam Jurisdictionem, ibid. n. 3. alij delegati à Jure alij ab homine, ibid. n. 4. Quatuor modis tribuitur Episcopo specialis Jurisdictio, ibid. n. 5. Delegatus ab homine debet edere suam commissionem, ibid. n. 6. qui possint delegare, ibid. n. 7. An delegatus Principis possit subdelegare, ibid. n. 8. quorsum appellandum sit, ibid. n. 9. Delegatus non debet excedere fines suæ commissionis, potest tamen prorogationem facere, ibid. n. 10. Delegatus Papæ debet esse in statu digniori, quam inferiorum delegati, ibid. n. 11. Omnes delegati habet aliquam coercitionem contra contumaces, ibid. n. 13. quando delegatus Papæ non possit subdelegare, ibid. n. 14. Quilibet delegans potest dare potestatem subdelegandi, & quilibet delegatus unum causæ articulum subdelegare potest, ibid. n. 15. Quid si delegatio unius causæ sit facta pluribus, ibid. n. 16. quomodo finiatur delegatio & quomodo in causa suspecti Judicis procedatur, ibid. n. 17. 18.

Iudicium

Quid sit, II. 1. 1. & quotuplex, ibid. n. 11. & seqq.

Iuramentum

Quid & quomodo fiat. II. 24. 1. Potest fieri non tantum verbis, sed etiam signis, ibid. n. 2. Interpositio fidei non habet simpliciter vim juramenti, ibid. n. 3. quando acceptetur loco Juramenti, ib. n. 4. Juramentum debet habere tres comites, ibid. n. 5. qualis veritas in juramento promissorio requiratur, ibid. n. 6. Pueri ante annos discretionis juramentum præstare nequeunt, ibid. n. 7. Juramentum non debet esse vinculum iniquitatis, ibid. n. 8. contra Jus publicum factum non valet, ibid. n. 9. non debet esse in præjudicium tertij, ibid. n. 10. Justitia in juramento promissorio præcipuè attenditur, ibid. n. 11. an contractus de jure invalidus juramento confirmetur, ibid. n. 12. quomodo juramento confirmetur, ibid. n. 13. Assertorium juramentum potissimum in judiciis usui est, ibid. n. 14. juramentum quod sine peccato veniali servari non potest, ipso jure nullum est, ibid. n. 15. Quando peti debeat absolutio à juramento ad cautelam, ibid. n. 16. Juramentum promissorium validum quomodo relaxari possit, ibid. n. 17. Quando pro satisdatione judiciali cautio juratoria admittatur, ibid. n. 18. Inter juramenta causæ decisoria aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud necessarium, ibid. n. 19. quid sit juramentum voluntarium, ibid. n. 20. Juramentum judiciale, in quibus differat à voluntario, ibid. n. 21. Juramentum judiciale aut subeundum, aut referendum est adversario, ibid. n. 22. quando refertur, necessariò ab ipso præstandum est, ibid. n. 24. Quando justa causa sit recusandi juramentum, ibid. n. 25. Etsi actor nihil probaverit, tamen reo iuramentum deferre potest, ibid. n. 26. Quando Reus non possit recusare juramentum, ibid. n. 29. Juramentum necessarium propter perjurium retractari potest, ibid. n. 31. idem probabilius dicitur de juramento judiciali & volnntario, ibid. n. 32. Juramentum judiciale deferri non debet, antequam exigatur jura-

mentum calumniæ, ibid. n. 33. Quid fit juramentum neceffarium, ibid. n. 34. Juramentum fuppletorium in caufis criminalibus non defertur, bene tamen purgatorium, ibid. n. 35. Suppletorium in caufis arduis locum non habet, ibid. n. 36. Illi defertur, qui femiplenè probavit, ibid. n. 37. Quid fit & quando deferatur Juramentum in litem, ibid. n. 38.

Juramentum Calumniæ.

Quid fit, & quæ contineat, & quis præftare debeat, II. 7. 1. & 2. tacitè poteft remitti, non expreſsè, ibid. n. 3. præftatur etiam in caufis fpiritualibus, ibid. n. 5. quomodo differat à Juramento malitiæ, & de veritate dicenda ibid. n. 6. hoc Juramentum quando foleat præftari, ibid. n. 7.

Juramentum metu extortum, v. Metus

Juramentum Teftium, v. Teftes.

Jura

Juribus concordanda I. 2. 84.

Jus Canonicum

Quid fit, quæ ejus origo? & quot partes & auctoritas. Procem. à n. 1. ufque ad 18.

Jus Divinum.

Non omnia Apoftolorum dicta faciunt Jus divinum, I. 21. 12.

Jus Naturæ, Jus Gentium.

Quid & quotuplex Jus Naturæ, I. 2. 1. Quid & quotuplex Jus Gentium, ibid. n. 2.

Juftitia

Denegata & protracta differunt. I. 10. 5. & feq.

L.

Læfio, Læfus, vide Reftitutio in integrum.

Legatus

Quis dicatur? I. 30. 1. Legati Sedis Apoftolicæ triplices; eorum officium & poteftas ibid. n. 2. 3. Nuntii Apoftolici poteftas, ibid. n. 6. Legatum fe dicens debet probare, nifi fit Cardinalis ibid. n. 8. Nuntii Apoftolici ambientes recommendatitias à Principibus excommunicantur, ibid. n. 9. legati nati poteftas, ibid. n. 10. legati in prima inftantia non debent impedire ordinarios ibid. n. 11. Exempti poffunt prorogare jurifdictionem legati nati, ibid. n. 12. qualiter Legati officium finiatur, ibid. n. 13.

Legitimus.

Quando & quomodo quis cenfeatur legitimus. IV. 17. 4. 5. & 6. cenfetur etiam legitimus ad initium feptimi menfis natus. I. 14. 4. de legitimatione per fubfequens matrimonium. IV. 17. 8. filii adulterini & inceftuofi non legitimantur ibid. n. 11. filij Clerici in minoribus conftituti an legitimentur per fubfequens matrimonium ibid. n. 13. de legitimatione per refcriptum, ibid. n. 14.

Lex, legislator.

Quid lex pofitiva. I. 2. n. 3. de lege divina, ibid. n. 4. Leges veteris teftamenti quales, & an etiam hodie obligent, ibid. n. 5. De lege divina novi teftamenti, & Epiftolis Apoftolorum, ibid. n. 6. Qui lex humana pofitiva, & quotuplex, ibid. n. 7. De conditionibus & caufis legum humanarum, ibid. n. 8. Quales actus virtutum per legem poffint præcipi, ibid. n. 9. Qui poffint prohiberi, ibid. n. 10. Permittuntur quandoque injufta ibid. n. 11. Lex prohibitoria habet faltem pœnam arbitrariam, ibid. n. 12. Actus interni & occulti qualiter poffint effe materia legum, ibid. n. 14. leges Ecclefiafticas condere quis poffit, ibid. à n. 15. ufque ad n. 25. Quinam legibus obligentur, ibid. à n. 26. ufque ad n. 35. Lex humana quatenus obliget in confcientia ibid. n. 36. de lege fundata in præfumptione, ibid. n. 37. & feqq. De lege pœnali quando obliget in confcientia, ibid. n. 42. & feqq. Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum, quando procedant in foro interno, ibid. n. 47. & feqq. Scriptura non eft de fubftantia legis, ibid. n. 63. Publicatio legum qualiter fiat, ibid. n. 64. Scientes legem non obligantur ante lapfum duorum menfium, ibid. n. 65. Conftitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menfes, ibid. n. 66. Leges Pontificiæ Romæ tantùm promulgatæ quo fenfu de ftylo ligant ubique, ibid. n. 67. Legis effectus an dependeat à populi acceptatione, ibid. n. 68. contra legem diffimulante legislatore non acceptatam currit confuetudo, ibid. n. 69. Legem abrogare quis poffit, ibid. n. 70. Derogatio legis quid fit, ibid. n. 72. Declarare legem quis poffit, ibid. n. 73. Regulæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum, ibid. n. 74. & feqq. Lex mixta poteft per confuetudinem fieri merè pœnalis, ibid. 4. n. 17. Lex generalis tollit confuetudinem generalem contrariã, fed non particularem. ib. n. 22. v. *ftatuta.*

Libellus, libelli oblatio.

Libellus quid fit, & quibus partibus conftet. II. 3. 1. medium petendi duplex, & quando caufa proxima vel remota exprimenda fit, ibid. n. 2. 3. differentia ratione conclufionis inter actionem criminalem & civilem, ibid. n. 5. quid operetur claufula Salvo Iure &c. ibid. n. 7 poft litem conteftatam libellus mutari non poteft, ibid n. 8.

Libri

Non imprimendi fine nomine authoris, & licentia ordinarii. Procem. n. 13. quales habeantur in Germania pro prohibitis, V. 7. 10. advertenda circa Indicem librorum prohibitorum, ibid. n. 9.

Lis pendens

Quando lis pendere dicatur, II. 16. 1. lite pendente poffeffor non debet privari commodo poffeffioni, ibid. n. 2. quid de refcriptis & privilegiis lite pendente impetratis cenfendum, ibid. n. 3. quomodo alienationes lite pendente factæ fint nullæ, ibid. n. 4. quid ante litem motam cum actionibus liquidis & dubiis fieri poffit, ibid. n. 5. omnia innovata lite pendente funt in priftinum ftatum revocanda, ibid. n. 6.

Litis conteftatio.

Quid fit & quando fiat, II. 5. 1. hac omiffa qualiter proceffus non valet, ibid. n. 4. & qualiter inducat contractum inter litigantes, ibid. n. 5. Perpetuat actiones &c. ibid. n. 6. qualiter lite non conteftata non procedatur ad teftium receptionem, vel ad fententiam definitivam, ibid. 6. n. 1. 2. 3. & 4. quando in criminalibus non recipiantur teftes, ibid. n. 5. receptio teftium ad perpetuam rei memoria quare concedatur, & quid requiratur in tali, ibid. n. 7.

Litteræ Apoftolicæ.

De earum fignatura, data ac expeditione, III. 5. 59.

Litteræ Credentiales

In quantum obligent fcribentem, I. 38. 25.

Litterarum obligatio.

An procedat in confcientia, II. 2. 39.

Lucrari, Lufus.

Ludens cum pupillo an poffit ab eo lucrari, I. 33. 31.

M.

Magia

Quomodo à divinatione differat & quæ pœna Magiæ & Magorum, V. 21. n. 17. 28.

Magiftri.

Quid nomine Magiftri intelligatur, V. 5. 1. quales Magiftri in Ecclefiis conftituendi, ibid. n. 3. quomodo Magiftri Theologiæ, gaudeant fructibus ibid. n. 3. & quid de aliarum Facultatum Magiftris, ibid. n. 4.

Maledici, vide Blafphemi.

Mandatum

Et provifio quid & quomodo differant III. 5. 57. mandati Apoftolici termini ftrictè obfervandi ibid. n. 58.

Maritus

Quomodo fit Dominus dotis, IV. 20. 8. vide *Dos Donatio.*

Mathematici.

Quinam Mathematicorum nomine damnentur in jure, V. 21. 22.

Matri-

Matrimonium.

...uid & quotuplex? IV. 1. 3. & 4. Contra interdictum Ecclesiæ contractum est illicitum, sed non invalidum; ibid. §. 3. n. 4. An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina, IV. 15. 4. Qualiter matrimonium nullum ex defectu consensus velalterius impedimenti reconvalidetur, IV. 19. 3. 4. & 5. Quid & quotuplicia impedimenta matrimonij, v. *Impedimenta*, an Confessarius teneatur monere habentes impedimenta. IV. 19. 6. In Matrimonio sæpè aliquis cogitur continere sine culpa, sed non sine causa, III. 32. n. 6.

Matrimonij Solemnitas.

Duplex est, IV. 3. 1. Quotuplex solennitas extrinseca, ibid. n. 2. Pœnæ Sacerdotis omittentis denuntiationes, ibid. n. 3. quibus diebus possint fieri denuntiationes ibid. n. 4. quando & cur omitti possint? ibid. de benedictione secundarum nuptiarum, ibid. n. 5. 6. Intrinseca Solennitas matrimonij, ibid. n. 9. Tridentinum per solennitatem intrinsecam invalidavit matrimonia clandestina, ibid. n. 11. Resolvitur hæreticorum argumentum pro matrimonio clandestino, ibid. n. 11. Quis sit proprius parochus contrahentium? ibid. n. 12. Quis Parochus vagorum? ibid. n. 13. Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit, ibid. n. 14. An validè assistat alienus Parochus ex præsumpta licentia vel ratihabitione, ibid. n. 15. In matrimonio quales testes sufficiant? ibid. n. 18. de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilij, ibid. n. 20. An ad reconvalidationem matrimonij debeant etiam repeti solennitates, IV. 19. 5.

Matrimonij Dissolutio & Separatio.

Quomodo dissolvatur Matrimonium per ingressum in religionem, non verò susceptionem Ordinum, IV. 6. 6. 2. n. 3. Ad matrimonium contractum dissolvendum requiruntur plenæ probationes, IV. 18. 7. Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem seperare, IV. 19. 2. Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quoad vinculum, vel quoad thorum, ibid. n. 7. Matrimonium ratum duobus tantùm casibus: Consummatum verò nunquam, excepta morte, quoad vinculum dissolvi potest, ibid. n. 8. Occurritur objectioni Hæreticorum contendentium saltem ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse ibid. n. 9. Matrimonium consummatum sex de causis quoad thorum in perpetuum dissolvitur, IV. 19. n. 10. & seqq. V. *adulterium, divortium.*

Matrimonialium Causarum Iudicium.

Omnes causæ matrimoniales coram solo Judice Ecclesiastico tractari debent, IV. 18. 1. Causæ matrimoniales de Jure tantùm ad Episcopos eorumque Vicarios pertinent, ibid. n. 2. Conjux propria authoritate conpartem dimittens tenetur iterum recipere, non obstante quocunque impedimento, ibid. n. 3. An post receptionem non obstante impedimento licitus sit conjugii usus, idest ibid. n. 4. Non tantùm conjuges, sed quicunque notitiam habent impedimenti, matrimonium accusare possunt, ibid. n. 5. Conjugibus impedimentum ultra confitentibus non statim credi debet, ibid. n. 6. Consanguinei circa impedimentum consanguinitatis pro testibus accipiendi sunt, ibid. n. 8. In dubio pro favore matrimonii judicari debet ibid. n. 9. Causæ matrimoniales brevissimè tractari debent, ibid. n. 10. Sententia lata in causa matrimoniali non transit in rem judicatam, ibid. n. 11. Accusatio matrimonii etiam post lapsum longissimi temporis institui potest ibid. n. 12. Quando agitur de impedimento Canonico nunquam transactio locum habere potest, ibid. n. 13.

Mendicantes.

Qualiter possint transire ad aliam Religionem. III. 31. 11.

Merum & mixtum Imperium, v. Imperium.

Metus.

Quid vis & metus I. 40. n. 1. IV. 1. 6. 5. n. 1. Acta ex metu rescinduntur, non sunt tamen ipso jure nulla, ibid. I. 40. n. 2. excepto matrimonio ibid. n. 6. & IV. 1. §. 5. n. 2. Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei I. 40. n. 3. Juramentum metu extortum valet, sed ab eo petitur absolutio, ibid. n. 4. non tamen confirmat contractus aliàs invalidos, ibid. n. 5. Actio metus causa contra quos detur, ibid. n. 8. etiam per levem metum extorta, in judicio animæ sunt restituenda, ibid. n. 9. Quædam ex metu gesta rescindi non possunt, ibid. n. 10. Metus ut pariat actionem qualis requiratur, ibid. n. 11. & seqq. ob metum non licet facere peccatum mortale imò nec veniale, ibid. n. 13. Leges humanæ in gravi metu per se non obligant; secus est, si in contemptum Ecclesiæ incurrantur, ibid. n. 14. Metus Reverentialis per se non est justus metus ibid. n. 15. Remedium Juris contra minas, est cautio de non offendendo ibid. n. 17.

Minister Ordinis, v. Ordinis Minister.

Ministrans.

Non ordinatus quando fiat irregularis, V. 28. 1. hodie traditur curiæ sæculari pœnitendus, ibid. n. 2.

Minor.

An possit esse judex I. 32. n. 4. Quibus casibus in integrum restituatur I. 41. n. 3. Quæ differentia inter restitutionem minorum & majorum, ibid. n. 4. minor personam standi in judicio non habet II. 1. n. 3.

Missa.

Ante Missam debet præmitti Matutinum cum Laudibus III. 41. 1. Quando teneatur Parochus Missam legere ibid. n. 2. Quid faciendum si populus ita numerosus, ut ad unam Missam convenire non possit, ibid. n. 3. quando alteram Missam eodem die celebrare liceat, ibid. n. 4. Particulæ consecratæ repertæ post ablutionem possunt sumi, ibid. n. 7. an liceat aliquando sine paramentis celebrare, ibid. n. 8. qualiter Parochus Missam offerre teneatur ibid. n. 9. & quomodo stipendium accipere possit, ibid. Parochus ex fundatione obligatus ad plures Missas in hebdomade dicendas, si impeditus fuerit modico tempore non tenetur illas Missas persolvere, ibid. n. 10. Neque Vicario tantùm dare pro missis legendis, quantum ipse percipit, ibid. n. 11.

Missio in possessionem.

Quomodo fiat in actione reali, II. 15. 1. quomodo post annum acquirat veram possessionem, ibid. n. 2. quomodo fiat missio in actione personali, ibid. n. 3.

Monachorum.

Appellatione qui veniant. III. 31. 15.

Monasteriorum.

Erectio vel translatio quid requirant? III. 31. n. 14. Qualiter Monasteria sunt libera à lege Diœcesana & à charitativo subsidio, ibid. 39. n. 12. Monasterium sine Episcopi Consensu ædificatum an possit destrui, ibid. 36. 2. ædificandi licentia à quo petenda, ibid. n. 3. Monasteriorum ædificatione quæ observare debeat Episcopus, ibid. n. 4. quid circà Monasteria Monialium, ibid. n. 5. Monasteria dupla, scil. virorum & mulierum prohibita, ibid. n. 6.

Monasterium vacans, v. Sedes vacans.

Moniales.

An possint transire ad aliam Religionem. III. 31. n. 10.

Monetæ adulteratio, v. Crimen Falsi.

Mora.

Quando faciat præstare casum, I. 35. 25. & 26. III. 15. 10. V.

10. v. *Contractus*. Moræ præstatio intelligitur de mora culpabili, III. 23. 14.

Mulieres.

Ingredientes Monasteria Virorum possunt probabiliter à Censuris excusari, III. 35. 13.

Mutilatia membri Proprij.

Licita ad conservationem vitæ: non autem castitatis, V. 12. 10. in materia irregularitatis debet strictè accipi ibid. n. 51. an posint ordinari, v. *Corpore vitiati.*

Mutuæ petitiones, v. Reconventio.

Mutuum.

Ecclesia vel Civitas quando teneatur ex mutuo, per Prælatum vel administratores contracto, I. 35. 43. Quid si consensus Senatus vel Capituli accesserit, ibid. n. 44.

N.

Narrativa & Narrata, v. Rescriptum.

Nati ex libero ventre, IV. 10. per tot.

Negligentia Prælatorum.

Negligentia qualiter suppleatur in collatione beneficiorum, I. 10. 1. Negligentiam exemprorum aliquando supplet Episcopus: item & Delegati Papales, ibid. n. 2. Negligentiam Episcopi supplet Archiepiscopus ibid. n. 3. An etiam citra viam appellatioois, ibid. n. 4.

Negotia sæcularia.

Generaliter vitare debent Clerici, III. 50. 1. officia sæcularia non videntur prohibita Clericis, ibid. n. 4.

Notarius.

Notarios creare possunt præter summos Principes & Comites palatinos, etiam Principes inferiores, & Episcopi, II. 22. 3. Notarij publici Instrumentum ubique est publicum & authenticum, ibid. n. 4. & quales notarij ubique posint insttumenta conficere, ibid. n. 5. quomodo conficiat legitimè instrumentum. ibid. n. 7. & quæ sint requisita, ibid. vide verbo *Instrumentum*, Notarij officium qualiter prohibitum Clericis, III. 50. 5.

Novi operis Nuntiatio.

Quando & contra quem detur, V. 32. 2. quis ejus effectus, ibid. n. 3. quale remedium datur contra nuntiantem, ibid. n. 4.

Novitius, Novitiatus.

Quis posit admittere ad Novitiatum. III. 31. 23. egrediens an teneatur solvere expensas, ibid. n. 51. vide *Regulares & Transeuntes ad Religionem.*

Nuntius Apostolicus, v. Legatus.

Nuptiæ.

Quid sint, IV. 1. 8. Nuptiæ secundæ & ulteriores sunt licitæ, ibid. 21. n. 1. Pœnæ secundò nubentium an hodie obtineant, ibid. Nuptiæ non reiterandæ nisi constet de morte prioris Conjugis, IV. 4. 3. & seqq.

O.

Obedientia.

Debetur Superiori, etiam cùm dubitatur de justo mandato, non tamen si constet esse iniustam, I. 33. 66. nec superiori ultra terminos suæ jurisdictionis præcipientis, ibid. n. 69. Obedire qualiter debeat, qui plures habeat superiores simul præcipientes, ib. n. 70.

Oblationes.

Faciendi non est præceptum, III. 30. 63. ex quo fundamento procedat consuetudo oblationum, ibid. n. 65. non facientibus nblationes Sacramenta non deneganda, ibid. n. 67. ad quem pertineant oblationes, ibid. n. 9. 10.

Obligati ad Ratiocinia.

Qui, & cur ab ordinibus prohibeantur, I. 19. 1. Sponsalia an impediant ordinationem, ibid. n. 4.

Odia.

Restringenda, favores ampliandi, I. 2. 80.

Ordo Cognitionum.

Illa quæstio in Judicio prius dicenda, à qua altera dependet, II. 10. 1. quid agendum, si quæstio incidens sit spiritualis? ibid. n. 2. Quomodo spoliatus spoliatori teneatur respondere, ibid. n. 3

Ordinis Sacramentum.

Ordo est Sacramentum verum, imprimens characterem, I. 11. 2. Ordines alij maiores, alij minores, ibid. n. 3. Episcopatus an distinctus Ordo à Sacerdotio ibid. n. 4. Subdiaconatus hodie etiam ordo sacer. ibid. n. 5. Prima tonsura an sit ordo, ibid. n. 6. Minores Ordines cur dicantur non sacri, & an cum iis matrimonium consistere possit, ibid. n. 7. Minores Ordines etiam sunt Sacramentum, ibid. n. 8. De materia & forma singulorum Ordinum, ibid. n. 9. an requiratur contractus physicus materiæ, ibid. n. 10. Manuum impositio in ordinatione Presbyteri omissa, qualiter supplenda, ibid. 16. n. 6. Potestas Ordinis an suppleatur per communem errorem, V. 28. 3.

Ordinis Minister & tempora Ordinationum.

Minister Ordinis Episcopus, an etiam aliquando inferiores Prælati, I. 10. 11. Privilegium conferendi majores Ordines datum non Episcopo, an validum? ibid. n. 12. Episcopus non potest ordinare extra suam Diœcesin, ibid. n. 13. Tempora Ordinationem quæ? ibid. n. 14. Ordinatorum extra tempora pœna, ibid. n. 15. Ordinatus non incurrit suspensionem ipso jure, ibid. n. 16. Ordinatum extra tempora à suspensione quis absolvat, ibid. n. 17. Privilegiatus ut possit ordinari in quolibet die festo; potest etiam quando solum est festum Chori ibid. n. 18. Uno die non licet plures Ordines suscipere, ibid. n. 19. de interstitiis in ordinationibus observandis, & quis in illis dispensare valeat, ibid. n. 20. vide *Ministrans non ordinatus.*

Ordinandorum Ætas.

Ætas quæ requiratur in Minoribus I. 14. 1. Quæ in majoribus, ibid. n. 2. annus ultimus sufficit inchoatus, ibid. n. 3. quid de defectu unius diei, vel horæ, vel bissextilis ibid. n. 5. ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem sed non executionem; ibid. n. 6. quid si fuerit in bona fide, vel etiam absolutus à suspensione ante legitimam ætatem celebraverit, ibid. n. 7. Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatom etiam mala fide, an hoc ipso efficiatur irregularis, quod Episcopo ordinanti concelebret, ibid. n. 10.

Ordinandorum qualitas.

Ordinandus debet esse baptizatus & confirmatus, I. 11. 21. debet esse mas non fœmina, ibid. n. 23. Infanti validè confertur ordo sed non licitè, ibid. n. 24. Ordinandus debet esse subditus Ordinantis, vel ratione Originis, ibid. n. 25. & 26. vel ratione domicilij ibid. n. 27. vel ratione beneficij, ibid. n. 28. vel ratione triennalis familiaritatis, ibid. n. 29. ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis causam habet? ibid. 6. n. 30. In recipiendis ordinibus an liceat variare Episcopus, ibid. n. 31. Ordinatus à Papa ab alio sine ejus licentia ordinari non potest ibid. n. 32. exempti à quo ordinandi, ibid. n. 33. Novitii ubi ordinandi, ibid. n. 34. sponsalia an impediant ordinationem, ibid. 19. n. 4. ordinantis alienum subditum pœna, ibid. 6. n. 35. Dimissorias quis concedat, ibid. n. 36. arctati qui dicantur, ibid. n. 37. dimissoriæ non expirant morte concedentis; ibid. n. 38. dimittendus prius examinandus sit præsens sit, ibid. n. 39. v. *Corpore vitiati, Filiusfamilias, Illegitimi, Obligati ad ratiocinia; item Scrutinium in ordine faciendum.*

Ordinandorum Titulus.

Quid, cur, & ad quos ordines requiratur, I. n. 14. 11. sublatis titulis antiquorum Canon. hodie de Conc. Trid. ordinandus debet beneficium pacifice possidere, ib. n. 12. non requiritur ut beneficiatus tempore collationis habeat ordinem beneficio annexum, ibid. n. 13. de titulo mensæ, ibid. n. 14. an debeatur illi qui non potest acquirere beneficium, ibid. n. 15. Pereunte titulo unde alendus clericus, ibid. n. 16. Titulus

tulus mensæ non potest constitui super sola obligatione personali, sed reali, ibid. n. 17. In Ecclesiis collegiatis & monasterijs requiritur consensus capituli, ibid. n. 18. titulus mensæ an possit constitui à civitatibus & oppidis, ibid. n. 19. Clericus suspensus vel depositus an gaudeat titulo, ibid. n. 20. Ad titulum patrimonij quando quis ordinari valeat, ibid. n. 21. quantum debeat esse patrimonium, ibid. n. 22. filius an possit ordinari ad hæreditatem patris viventis, ibid. n. 23. sicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid assignare filio ordinando, ibid. n. 24. Religiosi non habentes vota perpetua tenentur habere titulum ibid. n. 25. quid speciale in SOCIETATE, ibid. n. 26. Quales pœnæ sint tum de jure antiquo tum hodierno Concilij Trid. circa ordinationes fine titulo, ibid. n. 27.

Ordinati ab Episcopo, qui renunciavit &c.

Episcopus renuntiare potest vel loco vel dignitati, I. 13. 1. loco tantum renuntians retinet potestatem ordinandi, si ab alio invitetur, ibid. n. 2. Qui de facto tantùm loco pulsus est, nihil juris amittit, ibid. n. 3. renuntians dignitati licitè ordinare non potest, exceptis minoribus ordinibus, si fuerit invitatus, ibid. n. 4. Ordinatur ab excommunicato recipit quidem characterem, sed non executionem, & quis possit absolvere, ibid. n. 5. Episcopus in hæresim lapsus & necdum denuntiatus an retineat exercitium suæ potestatis, ibid. n. 8.

Ordines.

Sacri dirimunt matrimonium, IV. 6. 6. a. n. 1. quæ pœna contrahentium in ordinibus, ibid. n. 2. in minoribus contrahens est ipso jure beneficio privatus, ibid. n. 5.

P.

Pacta.

Pactum quid, & quomodo differat à Pollicitatione, I. 35. 1. pactum nudum & vestitum quid? ibid. n. 7. Pacta qualiter vestiantur, ibid. n. 8. pacta nuda obligant in conscientia ibid. a. n. 48. dant exceptionem, non verò actionem, ibid. 35. n. 9. quid de Jure Canonico, n. 10. obligatio nata ex pacto vel naturalis tantùm, vel civilis tantùm, vel naturalis & civilis simul, ibid. n. 21. de pactis filiorum familias, vide *Filiusfamilias*. Item v. *Mutuum*. Pacta transactiones obligant successores hereditarios; secus est in aliis, ibid. 36. n. 17. pactum nomine dignitatis initum obligat successorem, ibid. n. 18.

Palea.

Quid sit. Proœm. n. 6.

Pallium.

Quid sit, I. 8. 1. quibus competat, ibid. n. 3. Archiepiscopus quæ possit vel non possit sine pallio ibid. n. 5. Pallio quando uti liceat, ibid. n. 6. Pallij usus ubi concedatur, & an etiam in loco exempto, ib. n. 7. 8. Archiepiscopus & Episcopus quomodo possint Pontificalia exercere in loco exempto, & quid si exempti resistant ibid. n. 9. Pallium cohæret personæ, & loco, ibid. n. 10.

Papa, Papatus.

Papatus est de Jure divino institutus, I. 33. 2. Papa quis & quantus, ibid. n. 3. & quatenus major Imperatore, ibid. n. 4. an habeat jurisdictionem super omnes mundi principes, ibid. n. 5. Papa à nemine judicatur & est supra Concilium, ibid. n. 6. est jure positivo solutus ib. n. 7. an dispenset in jure divino, ibid. n. 8. Papæ potestas alia est ordinaria, alia absoluta, ibid. n. 9. non adstringitur consensui vel Consilio Cardinalium, ibid. n. 10. Soli Cardinales hodie eligunt Papam, ibid. n. 20. Papalis electionis specialia, ibid. n. 21.

Parentes.

Qualiter Parentes possint despondere liberos, IV. 2. 6. 2. n. 1. 2. qui nomine parentum & liberorum intelligantur, ibid. n. 4. parentes liberorum matrimonia sine causa impedire non possunt, ibid. n. 10. quando parentum assensus solvat sponsalia, ibid. n. 11. an possint liberos offerre monasterio, & quid operetur hæc oblatio, III. 31. 18.

Parochia.

Quid, III. 29. 1. Eius designatio ad quem pertineat ibid. n. 2. & seqq. Quæ sint iura Parochialia, ibid. n. 5. Quæ requirantur ad probandam Parochiam ibid. n. 6. & 7. Parochia quando dicatur incorporata, III. 37. n. 4. & seq. Hodie Parochiales Ecclesiæ prohibentur uniri, III. 12. 15.

Parochiani.

Qui dicantur, III. 29. 22. 23. & 24. tenentur Sacramenta accipere in propria Parochia, ibid. n. 25. item missam audire, ibid. n. 26. & 27.

Parochus.

Unus tantùm in una Ecclesia esse potest, III. 29. 11 & 12. Quæ Parochi requisita, ibid. n. 13. & seq. Quod ejus officium ibid. n. 18. Quatenus Parochus teneatur ad residentiam, ibid. n. 20. & III. 4. 6. a. Qualem iurisdictionem habeat, ibid. 29. n. 21. Parochiani pro assumenda in parochum certa persona vel contra eam possunt supplicare, ibid. n. 28. Quis sit proprius Parochus ut matrimonio assistere valeat, IV. 3. 12. & seqq.

Parricidium.

Quid sit, & eius pœna, V. 10. 1. 2. Pœnæ fœminarum partum necantium, ibid. n. 3. Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt, ibid. n. 4.

Patria Potestas.

Quomodo per ingressum religionis solvatur, III. 31. 41.

Patrinus.

Tantum debet esse unus, vel ad summum unus & una III. 42. 12. IV. 10. 3. qualiter & quando contrahat cognationem spiritualem, ibid. 10. n. 10.

Patriarcha.

Quis & quot? I. 33. 22. eorum potestas ibid. n. 24.

Patronatus. Ius Patronatus.

Quid, & quis eius effectus, III. 38. à n. 1. usque ad n. 7. Quotuplex, ibid. n. 8. 9. 15. 16. & 17. Potest competere omni etiam laico, ibid. n. 10. Acquiritur fundatione, constructione aut dotatione, ibid. n. 18. 19. & 21. An etiam quis speciali consensu Episcopi, ibid. n. 20. Qualiter ab uno in alio transferatur, ibid. n. 22. & seqq. Qualiter amittatur, ibid. n. 26. An extinctum possit Episcopus de novo donare, ibid. n. 27. vide *Præsentatio*
An ius Patronatus posssit deduci in contractu, V. 3. 24.

Pauperes.

Ex divitiis Ecclesiæ alendi, III. 1. 14.

Pax.

Quid Pax & Treuga, I. 34. 1. treuga est alia Conventionalis, alia canonica, ibid. n. 2. Treuga canonica usu abrogata, ibid. n. 3. qualiter in tractatu pacis possit Princeps damna subditis illata remittere, ibid. n. 12. damna Ecclesiasticis illata, sine consensu Ecclesiasticorum superiorum à Laico Principe non possunt remitti, ibid. n. 13. Pax ex nova belli causa tollitur, secus est in treguis, ibid. n. 14.

Peculium Clericorum.

Quid sit? III. 25. 1. Bona patrimonialia, quæ, ibid. n. 2. quæ bona industrialia, ibid. n. 4. quæ bona prospectu Ecclesiæ acquisita, ibid. n. 5. an eorum dominium habeant Clerici, ib. n. 6. de bonis patrimonialibus, ib. n. 7.

Pensiones.

Quis possit constituere in beneficiis, III. 5. 69.

Peregrini.

Et viatores an & quatenus teneantur legibus loci, I. 2. 28. & II. 2. 36. probabiliter non obligantur particularibus statutis, ibid. n. 37. an teneantur alibi legibus domesticis, ibid. n. 34. vide *Lex*.

Permutatio.

Quid? III. 19. 1. quomodo differat à Contractibus innominatis, ibid. n. 2. quæ res permutari possint, ibid.

ibid. n. 3. quid in permutatione beneficiorum, ibid. n. 4. qualiter facienda, ibid. n. 5. potest aliquando ab Episcopis juberi, ibid. n. 6.

Pignus.

Quid, & quomodo differat ab Hypotheca, III. 21. 1. quotuplex ibid. n. 2. Super quibus rebus constitui possit, ib. n. 5. ex pignore qualis detur actio, ib. n. 6. Pignoris distractio, quando & qualiter liceat creditori, ib. n. 9. quando pignoris fructus debeat Creditor in sortem imputare, ibid. n. 10. vide *Hypotheca*.

Plus-petitiones.

Plus debito petens in judicio punitur, II. 11. 1. quatuor modi plus petendi, & quæ pœnæ pluspetentium, ibid. n. 2. 3. quando cesset hæc pœna, ibid. n. 4.

Pœna.

Ad pœnam incurrendam quando requiratur sententia judicis declaratoria, & quid intersit inter sententiã judicis condemnatoriã & declaratoriam, I. 2. 43. Pœnæ corporales quatenus obligent, ib. n. 44. vide *Lex.* Pœnæ Conventionales qualiter opponantur contractibus, V. 36. 1. Pœnæ delictorum aliquando à Jure sunt determinatæ, aliquando arbitrariæ, ib. n. 2. determinatæ quando mutari possint à Judice inferiori, ibid. n. 3. quomodo pœnæ augeri vel minui debeant, ibid. n. 4. rigorosæ pœnæ antiquorum Canonum pleræque abierunt in desuetudinem, ibid. n. 5. variæ pœnæ Juris Can. præter Censuras usitatæ, ibid. n. 6. Pœna carceris quomodo usurpanda & de pœna intrusionis in Monasterium, ibid. n. 8. quando ad pœnam ipso Jure illatam ante sententiam aliquis non teneatur, ibid. n. 9. quomodo pœna exilii possit imponi, ibid. n. 10. in legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda, ibid. n. 18. Circa malefactores quomodo Judex esse debeat, ibid. n. 19.

Pœnitentia.

Quotuplex sit, V. 38. 1. solemnis non imponitur Clericis, ibid. n. 2. Quibus plubica pœnitentia imponenda, ibid. n. 3. quare à rigoribus olim usitatis pœnitentijs recessum, ibid. n. 4. de Institutione Sacramenti Pœnitentiæ, ibid. n. 5. de materia & forma hujus Sacramenti, ibid. n. 6. per litteras ant internuntium an liceat confiteri, ibid. n. 7. Præceptum annuæ Confessionis & Communionis, quando fieri debeat, ejusque omissæ pœnæ, ibid. n. 8. 9. qualis obligatio Medicis circa ægros à Jure imposita admonendi de Confessione, ib. n. 10. Quid sit Remissio & Indulgentia, ib. n. 11.

Pollicitatio.

Quomodo differat à pacto, I. 3. 5. 1. absenti facta, & ei notificata per tertium sine mandato non obligat, ibid. n. 2. ante acceptationem alterius etiam jure Canonico revocari potest, ibid. n. 3. exceptis piis & favorabilibus causis, ibid. n. 4. An pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur ejus heres, ibid. n. 5. Quid in casu converso, ibid. n. 6.

Portio Canonica.

Quid? III. 39. 12. qualiter exigatur de relictis ad pias causas, ibid. n. 19.

Polygamia.

Damnata in fide orthodoxa, IV. 4. 1. Cur & quomodo In veteri testamento plures uxores concessæ, ibid. n. 2.

Possessio.

Quid & quotuplex, II. 26. 26. quæ possessio requiratur ad præscriptionem, ibid. n. 27. de continuatione Possessionis ibid. post n. 34. v. *Causa possessionis.*

Postulare, Postulantes.

Quid sit postulare, I. 37. 1. Postulantes alieno nomine sunt Advocati, ibid. n. 2. Qui postulare non possint, ibid. n. 4. Clerici postulare prohibentur in Judicio sæculari, & Religiosi absolutè, nisi de licentia speciali sui Prælati, ibid. n. 5. Quænam sunt personæ coniunctæ, pro quibus Clerici postulare possint, ibid. n. 6. Clerici quibuscunque dare possunt, Consilia, ibid. n. 7. In Advocatos non passim recipiuntur, nisi in Jure versati & graduati, ibid. n. 8. v. *Advocatus.*

Postulatio Prælatorum.

Postulatio quid, I. 5. 1. qualiter differat ab Electione, ibid. n. 2. Postulato non acquiritur jus, ibid. n. 3. nec potest simpliciter consentire, ibid. Postulatio potest revocari nondum præsentata Superiori, ibid. n. 4. Expensæ intuitu postulationis vel electionis factæ an & quando repetantur, ibid. n. 5. Postulatus quor vota babere debeat, & quid si postulatio concurrat cum electiõne, ibid. n. 6. Votum confundens electionem cum postulatione quando reprobetur, ibid. n. 7. Postulatio quotuplex, & ad quem spectet ejus admissio, ibid. n. 8. in postulatione non requiritur accurata observatio c. quia propter de elect. ibid. n. 9. Postulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice, ibid. n. 10. Postulatio vel electio authoritate Papæ cassata inducit reservationem beneficij ibid. n. 11.

Præbendæ.

Non vacantes non conferendæ, III. 8. 1. Expectativæ gratiæ hodie per Conc. Trid. sublatæ, ibid. n. 5.

Præcedentiæ, Prærogativæ.

Abbatum, Præpositorum, & Decanorum, I. 33. 62. Protonotariorum ibid. n. 57. Vicarij Capituli Cathedralis Ecclesiæ, ibid. n. 60. 61. Clericorum Inferiorum prærogativę inter se, ibid. n. 63. Ordinum Regularium inter se prærogativæ, ib. n. 64. Præcedentiarũ lites inter personas Ecclesiasticas componit Episcopus, ib. n. 65.

Prælatus.

Non potest vices suas concedere sub annuo censu, V. 4. per tot. prohibetur facere exactiones iniquas, ib. 3 t. 1.

Præscriptio.

Quid & quomodo differat ab usucapione, II. 26. 1. cur, & quomodo potuerit introduci, ibid. n. 2. quomodo præscriptione acquiratur dominium, ibid. n. 3. an præscriptio babeat effectum in conscientia, ibid. n. 4. quæ sint requisita præscriptionis, ibid. n. 5. quæ res non præscribi possint, ibid. à n. 6. usque ad n. 12. in quibus actibus præscriptio procedat, ibid. num. 9. dubitans præscribat? ibid. num. 14. an in Jure errans? ibid. n. 15. Mala fides an obstet præscriptioni, ibid. n. 18. Bona fides & præscriptio quomodo possit sæpè accidere ibid. n 19. an & quomodo cum mala fide possit præscribi? ibid. n. 20. Quo tempore præscribentur res tam mobiles, quam immobiles, ibid. n. 28. 29. & 30. Ecclesia Romana gaudet centenaria præscriptione, ibid. n. 32. Monasteria quædam sunt circa tempus præscriptionis privilegiata, ibid. n. 33. Immemorialis præscriptio quæ dicatur, ibid. n. 34. Præscriptio non procedit contra prohibitionem Juris publici, III. 30. 21. an & quomodo præscribi possit contra Decimas, ibid. n. 23. & & seq. v. *Bona Fides, Possessio, Titulus.*

Præsentatio, Præsentatus.

Intra quod tempus facienda, III. 38. n. 11. An tempus præsentandi Patronis ignorantibus impeditis &c. ibid. n. 13. Patronus possessor an præsentare possit, alio de proprietate contendente, ibid. n. 14. Patronus an possit se vel Consanguineos suos præsentare, ibid. n. 3. Præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum, III. 7. n. 2.

Præsumptio.

Quid & quotuplex II 23. 1. Præsumptiones hominis non plenè probant, nisi sint violentæ, ibid. n. 2. An ex vehementibus præsumptionibus quis condemnari possit, ibid. n. 3. & seqq. Quando admittat probationem in contrarium, ibid. n. 8 Qualiter præsumptio differat à fictione, ibid. n. 14. & 15.

Prævaricari.

Quid sit & quæ pœna istius, V. 2. 4.

Præventio.

Quid & quotuplex sit, II. 2. 51. quomodo inducatur? ibid. n. 52. Quid Juris si Clericus sit Heres Laici, ibid. n. 55.

Præ-

Precariæ, Precarium.

Quid, III. 14.1. an necessariò dentur causa remunerationis ibid.n.2. earum concessio requirit alienationis solennitatem, ibid. n. 3. quando possint revocari, ibid. cur renovatio quinquennalis statuta, ibid. n. 6. qualis detur actio ex precariis, ibid n.7. differentia inter precarias & precarium, ibid. n.2. cur in precario tantùm præstetur lata culpa, ibid. 15. n.7.

Præsbyter.

Non baptizatus an validè conferat Sacramenta, III. 43. 3. debet baptizari, & denuò ordinari, ibid. n. 2.

Primates.

Qui sint, I. 33. 23.

Primæ Preces.

De primis precibus Imperatoris, III. 5. 70. de primarum precum conditionibus & effectu, ibid. n. 71.

Primicerius.

Quis sit, & ejus officium, I. a 5. per tot.

Primitiæ.

Quomodo differant à decimis & oblationibus III. 30. 60. quid debeatur nomine Primitiarum, & quomodo possint abrogari ibid.n.61.62.

Princeps.

Tenetur stare suo pacto I. a. a 7. an teneatur suis legibus ibid. n. 26.

Prior.

Ex alio Monasterio assumptus cui acquirat, III. 31. n. 70.

Privilegium.

Quid V. 33. n. 1. & quotuplex ibid. n. 2. 3. 4. & 5. ad Privilegii concessionem an requiratur scriptura, ibid. n. 8. quis possit privilegia concedere, ibid. n. 9. quæ privilegia nequeant revocari ibid. n. 10. de communicatione privilegiorum, ibid.n.11. privilegium an prosità tempore datæ, vel notitiæ ibid.n. 12. acquiritur etiam consuetudine & præscriptione, ibid. n. 13. qualiter & quomodo amittatur, ibid. n. 14. & seqq. vide etiam *Exemptio.*

Probatio.

Quid sit II. 19. 1. cui incumbat, ibid.n.2. quis relevetur ab onere probationis, ibid.n. 5. quando negativa probari debeat, & quomodo probari possit, ibid. n. 6. quotuplex sit probatio, ibid.n.7. quæ sint plenissimæ, aut plenæ, aut semiplenæ, ib. n. 8. 9. quid sit inspectio ocularis, & quando necessaria ibid. n.10. 11. & quid requiratur ad eam, ibid. n. 12. vide *Fama.*

Procuratio.

Quid, III. 39. 13. quomodo possit solvi, ibid. n. 14. valet consuetudo non solvendi, ibid. n. 15. præter procurationem non debet quid aliud à visitatoribus exigi, ib. n. 16. nec debetur à singulis Ecclesiis, ibid. n. 17.

Procurator.

Quis sit & quotuplex, I. 38. n. 1. 2. & 3. Procuratorem quinam constituere possint, ibid. n. 4. 5. 9. Qui constitui ? ibid. n. 6. 7. 8. Procurator non constituitur sine mandato, ibid. n. 11. & seqq. Quomodo cesset officium Procuratoris ibid.n. 18. & seqq.

Prorogatio Iurisdictionis.

Quid sit & quot modis fiat, I. 31. 30. 31. ubi & apud quem locum habet, ibid. n. 32. Non potest fieri à studiosis ad declinandum Jurisdictionem Rectoris, ib. n. 33. Prorogatio necessaria est reconventio, ibid.n. 35.

Prothonotarii.

Qui, & quæ participantium Prerogativa I. 33. 57. Prothonotarii titulares, ibid.n. 58. Prothonotariorum beneficia sintne reservata, ibid.n. 59.

Provisio.

Quid & quomodo differat à mandato, III. 5. 57.

Professio.

Quis possit admittere ad professionem, III. 31. num. 23. de requisitis validæ professionis, ibid. n. 24. De professione tacita, ibid. n. 25. Professio an invalida ratificari possit, ib. n. 26. an & qualis professio nulla dici possit, ibid. n. 52. quinquenium datum ad reclamandum contra professionem, non currit impedito vel ignoranti ibid. n. 53. & 54. & 55. quando & quomodo professio sine licentia alterius conjugis valeat, III. 32. 9. & seqq. vide *Regulares & Transeuntes ad Religionem.*

Professio Fidei, v. Fides.

Pueri.

Pueris & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti V. 23. 1. quibus concurrentibus minnorennibus pœnæ mitigentur, ibid. n. 2.

Purgatio.

Alia Canonica, alia Regularis, V. 34. n. 1. Canonica quando indicatur & qua solennitate fiat, ibid. n. 2. & seqq. Vulgaris est reprobata ibid. n. 6.

R.

Rapina, Raptores.

Qui dicantur, & quæ ipsorum pœna, V. 17. 1. 2. Rapinæ quomodo differant à furto ibid. n. 3. quomodo civiliter agatur pro rapina, ibid. n. 4. quæ pœna criminalis pro rapina, ibid. n. 5.

Raptus.

Quomodo committatur, & ejus pœna V. 16. 34. quomodo inter Raptorem & raptam non possit esse matrimonium, ibid. n. 35.

Rasura.

Reddit instrumentum suspectum, II. 22. 6. v. *Rescriptum.*

Rebaptizantes & Rebaptizati.

Fiunt irregulares, V. 9. 8.

Reconciliatio Ecclesiæ pollutæ, v. Eccl. polluta.

Reconventio.

Coram eodem Judice quare introducta II. 4. 1. quando non detur, ib. n. 2. 3. 4. & 5. an Clericus agens contra Laicum in foro sæculari possit reconveniri, ibid. n. 6. qualiter causæ conventionis reconventionis simul & tractandæ terminandæ ibid. n. 8.

Recusatio.

Quid sit, & quomodo Judex recusari possit, II. 28. n. 51. recusatur Jure Canonico Judex etiam ordinarius, ibid. n. 52. recusatio Judicis suspecti quando proponenda ibid. n. 53. Gesta à Judice recusato quaiem effectum habeant, ibid. n. 56.

Reformatio.

An ab omnibus Professis acceptanda I. 2. 24.

Regulares & Transeuntes ad Religionem.

Consensus parentum non requiritur ad ingressum Religionis, III. 31. n. 16. 17. Cogentes vel impedientes fœminam circa ingressum excommunicantur, ibid. n. 19. 20. & 21. vovens ingredi religionem si non suscipiatur in uno monasterio an teneatur aliud ingredi: item an obligetur ad perseverantiam ibid. n. 22. quis possit admittere ad novitiatum & Professionem, ib. n. 23. Ingrediens ad religionem qualiter possit disponere de rebus suis, ibid. n. 27. 28. 29. & 30. executio dispositionis ab ingrediente facta quando assumenda ibid. n. 31. novitius an teneatur adhibere in sua dispositione solennitates Juris Civilis, ibid. n. 32. ingredientem sine dispositione sequuntur res suę ib. n. 35. novitii dispositio ante professionẽ mortui an valeat, ibid. 39. novitio sine dispositione mortuo quis succedat, ib. n. 40. Patria potestas quomodo per ingressum religionis solvatur ib. n. 41. Pater ingrediens an amittat usumfructum in adventitiis filii, ib. n. 42. filio ingrediente an pater usumfructum retineat, ib. n. 43. legitima an debeatur filio professo in vita parentis ibid. n. 44. quidècontra si pater fuerit professus, an statim legitima debeatur filiis in sęculo relictis, ib. n. 45. Pater sine dispositione professus an & qualiter adhuc post professionem inter liberos disponere possit, ib. n. 46. & 47. disponens ante ingressum an teneatur monasterio relinquere legitimam, ib. n. 48. professus quia acquirit omnia monasterio, & quatenus teneatur

tur monasterium ex ejus contractu vel delicto ibid. n. 49. fidejussor religiosi illicitè contrahentis an obligetur, ibid. n. 50. novitius egrediens an teneatur solvere expensas, ibid. n. 51. Transire ex uno monasterio ad alium quibus conditionibus liceat, ibid. nu. 59. moniales an possint transire ibid. nu. 60. mendicantes quando & quibus conditionibus transire possint ibid. n. 61. & 62. transeundi ad ordinem æqualem vel laxiorem quis possit dare licentiam, ibid. n. 63. transiens debet facere novitiatum, & regrediens ante novitiatum in priori monasterio recipi ibid. n. 64. transeuntium bona cui monasterio cedant, ibid. n. 65. Religiosus factus Episcopus manet religiosus, & obligatur votis substantialibus, aliis vero particularibus observationibus Religionis tantùm ex honestate, ib. n. 66. Talis Episcopus cur acquirat, ibid. n. 67. Religiosus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam cui acquirat, ibid. n. 69. v. *Religiosus*.

Regulæ Cancellariæ.

Quid sint, Proœm. n. 14. & III. 5. n. 19. Qualis earum obligatio ibid. Quot sint, & qua de re agant singulæ, ibid à n. 20. usque ad n. 46.

Relatio.

Quid & an hodie permissa sit? II. 28. n. 58.

Regulæ Iuris.

Authores de Reg. Juris scribentes V. 41. r. utilitas regularum Juris, ibid. n. 2. non ex regulis jus, sed ex jure regula desumpta est, ibid. n. 3.

Religio.

Quid? III. 31. n. 1. & 2. cur diversæ religiones in Ecclesia, ibid. n. 3. de origine religionum ibid. n. 4. laus vitæ monachalis à Justiniano Imp. ibid. n. 5. tria vota substantialia religionis, & cur magis ista quàm alia, ibid. n. 6. non habentes omnia tria vota non sunt veri religiosi, & possunt transire ad veram religionem, ibid. n. 7. ordines militares an sint veri religiosi, ibid. n. 8. in professione religiosa non requiritur specifica trium votorum expressio ibid. n. 9. solennitas votorum consistit in actuali sui traditione, ibid. n. 10. in Societate emittentes vota simplicia censentur religiosi, ibid. n. 11. solennitas votorum est tantùm Juris positivi, ibid. n. 12. Approbatio Religionis ad quem pertineat, ibid. n. 13.

Religiosus.

Non censetur propriè civiliter mortuus, neque servus, III. 31. n. 33. & 34. non potest habere proprium peculium III. 35. 1. prælatus potest religioso concedere aliquod peculium, ibid. n. 2. Legatum factum religioso, ut ad eum solum pertineat, an valeat, ibid. n. 3. tacita seu etiam præsumpta licentia excusat, à vitio proprietatis ibid. n. 4. Religiosus proprietarius quas pœnas incurrat, ibid n. 5. Religiosus peccans contra castitatem contrahit duplicem malitiam, ibid. n. 7. votum obedientiæ in quantum obliget religiosum, ibid. n. 8. v. *Regulares*.

Religiosa loca.

Quæ dicantur, III. 36. 1. Eorum fundationes à quo & qualiter commutandæ, ibid. n. 11.

Reliquiæ Sanctorum, v. Sanctus.

Remissio, v. Indulgentiæ.

Renuntiatio, Resignatio.

Renuntiatio quid, I. 9. t. & qualis tacita, & qualis expressa ibid. n. 2. 3. quando fieri possit sine superioris authoritate, ibid. n. 4. beneficia ingredientis religionem quando vacent ibid. n. 5. debet fieri ex causa & quali, ibid. n. 6. vide *ordinari ab Episcopo qui renuntiavit &c.* Episcopus vovens ingredi religionem an teneatur resignare Episcopatum, & ingredi, ibid. n. 7. de resignatione conditionali in favorem alterius, & coram quo fieri possit, ibid. n. 8. resignatio facta coram Episcopo in favorem tertii cum clausula NON ALITER &c. an possit acceptari rejectis conditionibus ibid. n. 9. resignans an possit ibi reservare fructus vel pensionem ex beneficio ibid. n. 10. renuntiatio permutationis causa qualiter facienda, ibid. n. 11. & III. 19. 5. Resignans beneficium an & quando possit pœnitere, ibid. n. 12. de resignatione facta per procuratorem, & qualiter ejus mandatum revocetur, ibid. n. 13. regula Cancellariæ de infirmis resignantibus, & de publicatione resignationum, ibid. n. 14. & III. 5. n. 27. & n. 29. & seqq. Resignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant, ibid. n. 15.

Resignatio beneficiorum v. Renuntiatio.

Repressalia.

Pignorationes, quæ repressalia dicuntur, utroque jure reprobantur, V. 26. 20. nec consuetudine inter privatos introduci possunt, ibid. n. 21. jure belli licita possunt esse, ibid. n. 22.

Res consecratæ.

An & quomodo vendi possint, V. 5. 17. illicitum est usum rei consecratæ locare pro pretio, ibid. n. 18.

Rescriptum.

Quid sit I. 3. r. Est aliud gratiæ, aliud justitiæ, ibid. n. 2. Differentia inter rescripta, Privilegia, Mandata, ibid. n. 3. Excommunicatus an & quale rescriptum impetrare possit, ibid. n. 5. rescripta constant naratione, supplicatione, & conclusione, ibid. n. 6. rescripta Pontificia habent tacitam conditionem, SI PRECES VERITATE NITANTVR, ibid. n. 7. Narrativa & narrata qualiter & quando probanda, ibid. n. 8. 9. 10. Rescripta obreptitia, vel subreptitia quæ dicantur & quomodo vicientur ibid. n. 11. & 12. Error latinitatis quando vitiet rescriptum, ibid. n. 13. Rasura quando vitiet rescriptum, ibid. n. 15. Rescripta non valent in præjudicium Reip. vel tertii, ibid. n. 16. In rescriptis gratiæ attenditur tempus DATÆ; in justitiæ, PRÆSENTATÆ, ibid. n. 18. rescripta justitiæ fiunt inter partes communia. ibid. n. 19. rescripta non expirant morte concedentis, ibid. n. 20. rescripta quatenus transeant in successorem, ibid. n. 21. rescriptum posterius non faciens mentionem de priori, quando validum, ibid. n. 22. Rescripta justitiæ & gratiæ quando de jure communi & ex concord. Germ. præsentanda, ibid. n. 23. Rescriptum etiam ac perinde valere, III. 5. 56. Rescripta pendente lite impetrata non valent, II. 16. 3.

Reservatio.

Beneficiorum clausa in corpore Juris, III. 5. 10. reservatio extravag. execrabilis Joann. XXII. ibid n. 13. reservatio extravag. ad regimen, ibid. n. 15. reservationes per varias bullas, ibid. n. 17. reservationes per bullas post concordata Germaniæ emanentes an præjudicent Germaniæ, ibid. n. 18.

Residentia Prælatorum, & Episcoporum, item Parochorum, Canonicorum.

Episcopi cum qua licentia & quamdiu abesse Possint III. 4. 1. 2. & 3. Episcoporum illicitè absentium pœnæ ibid. n. 4. quamdiu Prælati abesse possint, ibid. n. 5. 6. de residentia parochorum, ibid. §. a. per tot. quomodo in beneficio simplici quis residere teneatur, ibid. n. 22. Canonici cathedralium Ecclesiarum tenentur etiam ad residentiam, ibid. n. 23. Quando ablentes pro præsentibus habeantur, ibid. n. 25. 26. 28. 30. 31. 32. 33. quis pro residente habeatur, ibid. n. 27. vid. *Canonicus*.

Res Iudicata, v. Sententia.

Restitutio in integrum.

Est remedium extraordinarium I. 41. 1. & quando hoc est pinguius, datur etiam existente ordinario, ibid. n. 2. datur hoc remedium Minoribus, Ecclesiæ, piis locis, Reipub. & Civitati, ibid. n. 3. Mulieribus, Rusticis, & Militibus; Heredibus Minorum &c. ibid. n. 5. Minor etiam contra minorem & Ecclesia contra Ecclesiam restituitur, ibid. n. 6. Potest peti coram Judice Ordinario rei habente administrationem, ib. n. 7.

n. 7. Qui Judices dicantur babere administrationem, ibid. n. 8. Quando restitutio dicatur peti incidenter, ibid. n. 9. Restitutione petita ordinariè suspenditur executio, ib. n. 10. Quadriennium restitutioni petendæ præfixum currit à die scientiæ de læsione ibid. nu 11. quadraginta tamen annorum lapsu præscribitur huic beneficio, ibid. n. 12. Qui restitutionem petit, probare debet, se læsum esse, ibid. n. 13. Restitutio minoris vel Ecclesiæ prodest majori seu Laico, si causa sit individua, aliàs non, ibid. n. 14. læsio ut causet restitutionem, non debet esse fortuita, ibid. n. 15. Quomodo procurator restitutionem petere possit, ib. n. 16. Quomodo Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, ibid. n. 17. Restitutione imperata, cum re etiam fructus sunt restituendi, ibid. n. 18. Clericus minorennis in resignatione beneficij læsus, potest restitutionem petere ibid. n. 21. 22. quomodo in spiritualibus non detur restitutio, ibid. n. 23. quomodo regularis restitui possit, ibid. quomodo in contractibus Juratis restitutio dari possit, ibid. n. 24. quomodo minor restituatur, ibid. n. 26. vide *alienatio Iudicii mutanda causa*.

Restitutio spoliatorum.

Debet fieri ante omnia, II. t. 3. 1. quomodo spoliato detur Juramentum in litem, ibid. n. 2. qui fructus sint restituendi, & quid sine periculo animæ restitui fieri non possit, ibid. n. 3. 5. quando mulier non restituatur ob nimiam viri sævitiam, ibid. n. 8. & quando fugienti mulieri alimenta præstanda, ib. n. 9. quomodo propter adulterium impediatur restitutio, ibid. n. 10. qualiter restitutio detur contra spoliatum, & quis possit impedire restitutionem, ibid. n. 11. 12. quomodo spolium in re privata factum obstet restitutioni, ib. n. 13. de beneficijs violenter occupatis, ibid. n. 15. an detur restitutio, si præsumptio Juris sit contra possidentem, ibid. 17. contra tertium bonæ fidei possessorem an fiat restitutio ante omnia, ibid. n. 18.

Retractus.

De Jure retractus seu protbymiseos, ejusque conditionibus & requisitis, III. 17. 24.

Reus.

Qui possint esse rei, II. 1. 5. & 6.

Rota Romana.

Et ejus authoritas. Proœm. n. 17.

S.

Sacramenta.

Quæ iterari nequeant, I. 16. 1. Character quid, ibid. n. 2. Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata confirmatione? ib. n. 3. vide *Chrisma, Confirmatio, Ordinis Sacramentum.*

Sacramentum Administratio.

Non potest denegari à Parocho, ob denegatam consuetam pecuniam, V. 3. 14. quomodo aliquid licitè possit exigi, ib. n. 13. & quomodo possit admitti, ibid. n. 16.

Sacrificium.

Unde sit & ejus Minister, I. 11. 1.

Sacrilegium.

Quid & quomodo committatur, ejusque pœna, V. 16. 39. & seqq. Injuria SS. Sacramento Eucharistiæ illata est gravissimum & ejus pœna, V. 17. 14. & seqq.

Sacrista.

Quis sit, & ejus officium, I. 25. per tot.

Sagitarij.

Prohibitio sagittariorum qualiter extendatur, V. 15. 1.

Sanctus.

Papa solus approbat & canonizat Sanctos, III. 45. 1. abusus in Sanctorum, Reliquiarum & imaginum veneratione tollendi, ibid. n. 2. Quid possit Episcopus in recognitione miraculorum & reliquiarum, ibid. n. 3. qualiter liceat hominem fama sanctitatis defunctum colere, ibid. n. 4.

Saraceni.

Quid sint, & unde dicantur, V. 6. 1. debent uti distincto habitu à Christianis, ibid. n. 5.

Schisma.

Quid sit & quomodo differat ab Hæresi, V. 8. 1. & 2. Ejus pœna, ibid. n. 3. & seqq.

S. Scriptura.

Verba Sacræ Scripturæ, non applicanda ad vana, scurrilia, & impia, I. 1. 7.

Scripturæ authenticæ, v. Instrumenta.

Scripturæ privatæ.

Quæ sint, II. 22. 24. plenè probant contra scribentem, ib. n. 25. alicubi habent etiam paratam executionem, ib. n. 26. Charta bianca quid & quomodo probet, ibid. n. 29. Scriptura pro scribente nil probat, ibid. n. 30. limitatur hæc regula, ibid. Epistola acceptata ab eo ad quem scripta est, probat pro scribente, ibid. n. 31. quomodo libri mercatorum probent, ibid. n. 32. 34.

Scrutinium.

In electione quomodo fiat, I. 6. 34. & seqq. Quid sit scrutinium in Ordine faciendum & quotuplex, I. 12. 1. Quæ in eo d. examinanda, ibid. n. 2. & seq.

Secundæ Nuptiæ, v. Nuptiæ.

Sede vacante.

Nihil esse innovandum, qualiter intelligi debeat. III. 9. 1. Capitulum potest vac. Sede præsentatos instituere, & electos confirmare ibid. n. 6. nihil verò alienare quod servari potest, ibid. n. 7. Monasterio vocante ad quem devolvatur Prælati Jurisdictio, ibid. n. 16. an convêntus possit litem super Juribus Monasterij instituere, ibid. n. 17.

Seminarium.

Clericorum in qualibet Ecclesia Cathedrali erigendum III. 39. 4.

Senatus-Consultum Macedonianum.

Quid sit, & quibus casibus locum non habeat, I. 35. 36. 37. an procedat si pecunia à filiofam. mutuo accepta post mortem patris adhuc extet, & filius exinde locupletior factus ibid. n. 39. Contra exceptionem Senatus-C. Macadon. an detur replicatio de ignorantia ejus, ib. n. 40. S. Consulto Maced. an possit filiusfam. renuntiare, ibid. n. 41. quid si jurato renuntiarit? ibid. n. 42. ex St. C. Valleiano & Macedoniano non est obligatio in conscientia, I. 2. 53.

Senatus-Consultum Valleianum.

Quid sit & quibus casibus locum non habeat, III. 22. n. 7. & 8.

Sententia & res judicata.

Quomodo fiat conclusio in causa, II. 27. 1. quomodo terminus ad concludendum à Judice præfigi possit, ibid. n. 2. Sententia alia definitiva, alia interlocutoria, & quæ differentia n. 3. 4. & 5. quæ solennitates ad sententiam de Jure requirantur, ibid. n. 6. sententia debet esse conformis libello, & non incerta, ibid. n. 7. 8. & 9. nec conditionata ibid. n. 10. Quomodo Judex in sententia debet babere rationem fructuum & expensarum, ibid. n. 11 12. & 13. qualiter sententia non tantùm juri communi, sed etiam particularibus statutis & consuetudinibus debet esse conformis, ibid. n. 14. & seqq. Judex non debet à communi opinione recedere, ibid. n. 19. debet judicare secundùm allegata & probata, ibid. n. 20. & 21. quando sententia in rem judicatam transeat, ibid. & quando non ibid. n. 22. & seqq. Quando & quomodo fiat executio ibid. n. 27. & seqq. vide, *appellatio*, quæ sententia sit nulla, & quis refurmare possit, II. 28. 2. 3. Quomodo nullitas apud superiorem intentari possit ibid. n. 5. & quomodo cum appellatione cumuletur, ibid. n. 6. quamdiu agi possit de nullitate, ibid. n. 7. quando suspendatur executio ratione nullitatis ibid. n. 8. vide *Recusatio*. Sententia cum executione quomodo fieri possit extra territorium, V. 41. 33.

Sepul-

Sepulturæ.

Cur cadavera in locis sacris sepeliantur III. 28. n.1. & 2. Jus funerandi computatur intra jura Parochialia, ib. n. 3. Quilibet debet sepeliri in parochiali Ecclesia, nisi habeat sepulturam electam, vel Majorum, ibid. n.4. Uxor sepeliri debet cum Marito, ibid.n.5. Quid si sepulturæ majorum sint in diversis Ecclesiis? ibid. n.6. Ad electionem sepulturæ qualis solennitas vel probatio requiratur? ibid. n. 7. Non licet Religiosis alienum fundum ingredi ad tollendum funus ibid. n. 8. videtur congruum, ut maritus post uxorem defunctus sepeliatur cum eadem, ibid. n. 9. Prælatus regularis potest sibi eligere sepulturam, ibid. n. 10. Religiosus decedens in loco remoto extra Monasterium potest sibi eligere sepulturam ibid. n. 11. Novitius in Monasterio sepeliri debet, ibid. n.12. Cùm Parochianus alibi eligit sepulturam, debetur Parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine, ibid.n.13. qualiter prohibitum sit aliquem inducere ad sepulturam eligendam ib. n. 14. Tituli ex quibus aliquid accipi potest in sepultura ib.n.15.& V.3.n.16. Non licet propter mortuaria non soluta corpus inhumatum relinquere, ib.n.16. Qui non gaudeant sepultura Ecclesiastica? ib. n. 17. & seqq.

Sequestratio Possessionis & Fructuum.

Alia est voluntaria alia necessaria, II. 17. 1. regulariter est prohibita ib.n.2. Quomodo sequestratio fieri possit,ib.n.3.4.5. potest evitari oblata cautione, ib. n. 7.

Servi.

Qui dicantur, I. 18. 1.& IV. 9. 1. qualiter inter Christianos amplius non sint I. 18. 5.6. IV. 9. 2. qui Homines proprij, adscriptitij orriginal. I. 18. 6. dominis Jus & vitæ necis in servos hodie non amplius concessum IV. 12. 3. Servi an & qualiter possint matrimonium contrahere, IV. 9.4. Servo ordinato quid Juris I. 18. 2. quid si religionē ingrediatur ib. n.3. vide *Filiusfam.*

Simonia.

Unde dicatur, V. 3.n.1. Quid sit & quotuplex, ibid. n. 3. & 4. ut committatur, requiritur pactum quo alter obligatur ad tradendam rem spiritualem pro temporali ibid. 4.7.& seqq. Pretium Simoniacum est res temporalis cùm datur pro spirituali n. 10. & seqq. Quæ sit materia Simoniæ ibid. n. 5. 13. & seqq. Quæ pœnæ simoniacorum ibid. n. 33. & seqq.

Societas.

Omnium bonorum an ipso Jure contrahatur inter conjuges IV. 20. n. 14.

Sodomia.

Quid sit, ejus pœna V. 16. n. 26. 27.& 28.

Solennitas Matrimonii, vide Matrimonii Solennitas.

Solennitas votorum, v. Religio

Solidus.

Solidi olim quantus valor, III. 39. 6.

Solutio.

Clerici quale privilgium habeant circa solutiones debitorum, III. 23. 1. Solvi potest etiam invito creditori ib. n. 2. Solutio facta pupillo vel minori quando liberet, ibid. n. 3. Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare, ibid.n.4. Solutio facta ab eo, qui ex diversis causis debet, qualiter imputanda ibid. n. 5. Solutio quando fieri possit ante diem adjectum, ibid. n.6. de solutione in certum locum destinata, ibid. n. 7. Solvere potest etiam alius pro ipso debitore, & ita eum in actione famosa liberare, ibid. n. 8. de solutione, quæ fit rerum alienarum adminiistrationibus, ibid. n.9. Solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum eo aufugiat, cujus sit damnum ibid.n.10. Solutio potest fieri in alia specie monetæ, nisi secus conventum ibid. n. 11. Solvi non potest pro pecunia accepta corpus seu species, ibid. n. 12. Solutio qualiter facienda in casibus mutatæ monetæ, ibid. n.13. quomodo compensatio tacita admittatur ibid. n. 16. de alijs Solutionis speciebus, ibid. Ecclesiæ Successor in beneficio vel civitas, quando teneatur solvere debita ab antecessoribus contracta, ibid. n. 18.

Somnia.

Quænam observationes Somniorum sint licitæ, vel non, V. 21. 15.

Sortilegia.

Quid sint propriè V. 21. 1. Sortes quotuplices & quæ licitæ, quæ illicitæ, ibid. n. 2. 3. quando usurpandæ licitæ sortes, ibid. n.4. in causis beneficialibus specialiter reprobantur, ibid. n.5. in lite beneficiali admitti aliquando possunt, ibid. n.6. divinatoriæ omninò illicitæ ibid. n. 7.

Spoliator, Spoliatus.

Quomodo Spoliatus Spoliatori teneatur respondere II. 10. 3. vide *Restitutio Spoliatorum.*

Sponsalia.

Quid & quotuplex sint, IV. 1.§.1.n.1. de quibusdam verbis an importent sponsalia vel matrimonium, ibid. n. 2. definitio sponsalium, ibid. §.2. n. 1. quid requiratur ad contrahenda sponsalia ibid. n. 2. 3. qualiter possint contrahi inter absentes, ibid. n. 4. & 5. An Parochus sit de substantia Sponsalium, ibid. n.6. Arrhæ vel pœnæ an Sponsalibus addi possint, ibid. n.7. Circumstantiæ indicant an taciturnitas vel simplex acceptatio constituat Sponsalia, ibid.n.8. Simplex promissio semper valet ante revocationem, ibid.n.9. Verba, nullam aliam ducam, nisi te, quid faciant, ibid. n. 11. promittens amicis quando obligetur ibid. n. 10. Partem resilientem potest compellere Ecclesia ibid. n. 12. Virginem ficta promissione seducens tenetur eam ducere ibid. n. 13.& 14. Sponsalia Metu contracta v. *Metus*. Quomodo Sponsalia dissolventur, ibid. §. 2. per tot. quæ ætas requiratur ad sponsalia contrahenda, IV. 2. 2. quando Sponsalia Impuberum obligent, ibid. n. 2. ex talibus Sponsalibus nascitur impedimentum publicæ honestatis, ibid. n. 5. quando sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum Sponsalia priora, ibid. n. 6. quomodo parentes possint despondere liberos, ibid. §.2.n. 1. 2. quando parentum dissensus solvat Sponsalia, ibid. n. 11. quid de Conditionibus Sponsalibus adjectis, vide *Conditio*, Item *Causa & Demonstratio*. Sponsi utentes copula non videntur recedere à conditione apposita, ibid. 5.19. An Sponsalia impediant ordinationem, I. 19.4.

Statutum, Statuta.

Quare non detur Episcopis potestas statuendi contra jus commune Ecclesiasticum, & tamen valeat consuetudo I.2.19. De Legatorum statutis ibid. n.20. De statutis Capitulorum Sede vacante eorumque revocatione, ibid. n. 21. De statutis Capituli cum Juramento, ibid.n.22. De statutis Ordinum Regularium, ibid. n. 23. Conventus & Capitula inferiorum Ecclesiarum an habeant potestatem statuendi, ibid. n.25.

Stipulatio.

Tertio facta de Jure Civili est inutilis I. 35. 15. quid de Jure Canonico, ibid. n.16. Stipulari tertio cur non liceat, ibid. 17.

Studiosi.

Ubi conveniri debeant, II. 13. & 29. Studiorum causa absentes gaudent fructibus suorum beneficiorum, V. 5. 3. & seqq.

Stuprum.

Quid sit, & quæ ejus pœna V. 16. 10. quomodo stuprator teneatur, ibid. n. 11. quomodo stuprum violentum puniri debeat, ibid. n. 17.

Subdiaconatus, v. Ordinis Sacramentum.

Successio ab intestato.

Ab intestato succeditur etiam facto codicillo, III. 27. 1. libe-

liberorum prima successio, & quotuplices sint, liberi, ibid. n. 4. statutum vel consuetudo ne filia una cum filiis in bonis maternis æqualiter succedat, an valeat ibid. n. 5. Successio in stirpes & Jure repræsentationis quando fiat, ibid. n. 6. Naturales filij qui dicantur, & qualiter succedant: item de Spurijs & natis ex damnato coitu ibid. n. 7. De legitimatorum successione, n. 8. de successione ascendentium, ibid. n. 10. de Collateralium successione ib. n. 11. fratre consanguineo & uterino simul succedente, an debeat fieri distinctio bonorum ibid. n. 12. de fratrum legitimorum tantùm, & naturalium tantùm successione, ibid n. 13. Collaterales succedunt in infinitum, ibid. n. 14. de conjugum successione, ibid. n. 15. Conjuncti in aliquo consortio vel collegio etiam sibi succedunt, ibid. n. 16. Fiscus quando succedat, ibid. n. 17. Peregrinorum defunctorum bona qualiter distribuenda, ib. n. 18. Fisco quando deferantur bona damnatorum, ibid. n. 19. Clericis qualiter succedatur in bonis patrimonialibus, ib. n. 20. in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis, ibid. n. 23. Gradus successionis qualiter computentur, ib. n. 21. Quid si Clericus consanguineos non habeat, ibid. n. 22.

Superstitio.

Quid & quomodo committatur, V. 21. 8.

Suspensio.

Quid sit, V. 39. 73. ejus divisio, ibid. n. 74. Suspensio ab officio per se non continet suspensionem à beneficio, & econtra, ibid. n. 75. Nec suspensus ab ordine est suspensus à Jurisdictione, ibid. n. 76. Suspensus simpliciter ab officio, ab ordine, & Jurisdictione suspensus censetur, ibid. n. 77. Supensus à beneficio percipiendo fructus, non fit irregularis, sed tamen perdit beneficium, ibid. n. 78. Etsi in dubio Episcopus suspendens à beneficio, censeatur suspendere à beneficijs suæ Diœcesis, potest tamen suspendere etiam à beneficijs alibi obtentis, ib. n. 79. Clericus ab ordine vel officio suspensus ubique pro tali est habendus, ib. n. 80.

Syndicus.

Universitates loco procuratoris constituunt Syndicum, I. 39. 1. quomodo differat Syndicus ab administratore, vel Oeconomo, aut auctore Universitatis, ib. n. 2. Regulares nõ possunt esse Syndici, ib. n. 3. quomodo constituatur Syndicus & quomodo revocetur, ib. n. 4. & 5.

T.

Tergiversator.

Quis dicatur & qualiter puniatur, V. 2. 5.

Testamentum.

Quid sit, III. 26. 1. aliud in scriptis, aliud nuncupativum, & quomodo differat à Codicillo, ibid. n. 2. Testari de J. Can. qui specialiter prohibeantur, ibid. n. 3. Testari ad pias causas an possint Prohibiti de Jure Civ. ibid. n. 4. 6. Testamenti factio an sit Juris Gentium ibid. n. 5. filiusfam. an in testamentis ad pias causas teneatur habere consensum patris, ibid. n. 7. Testandi licentia Clericis à quo concedatur, ibid. n. 9. Testamentum Clericis secundùm Jus Can. factum valet ubique, ib. n. 10. Testamenti solennitates, quæ sint de Jure Can. & an per eas tollantur solennitates Juris Civil. ibid. n. 11. 12. Testamentum in necessitate & extremis an requirat solennitates, ibid. n. 13. Testamentum de Jure Can. an requirat parochum & testes de substantia, vel tantùm de probatione ibid. n. 14. Ultima voluntas an possit Jure Can. in alterius arbitrium conferri, ibid. n. 15. Legatum rei alienæ an valeat de Jure Can. ibid. n. 16. filius gravatus an possit duas quartas detrahere, ibid. n. 17. Testamentum ad pias causas an requirat duos testes, ibid. n. 18. in testamento ad pias causas an possint inferi legata profana, ibid. n. 19. Testamento profano corruente an debeantur legata pia, ibid. n. 20. Falcida vel Trebellianica an detrahatur de relictis pijs, ibid. n. 21. Heredis incerti institutio an valeat in pijs causis, ibid. n. 22. de commutatione ultimarum voluntatum, ibid. 23. In testamentis pijs, quis sit judex & executor, ibid. n. 24. filij ingratitudo purgatur per religionem, ibid. n. 25. Relictum in testamento non solenni an possit retineri usque ad condemnationem judicis I. 2. 60.

Testes.

Quomodo & quando producendi, II. 20. 1. & seqq. Qui ad testificandum sint habiles vel inhabiles, ibid. à n. 10. usque ad n. 40. Testes aliàs idonei, si contra producentem deponant, repelli ab eo non possunt, ibid. n. 41. de Jure omnes testes ante depositionem jurare debent, ibid. n. 42. de Consuetudine illustres, & in dignitate constitutæ personæ non jurant, ibid. n. 43. Reprobatur consuetudo, qua universim testibus sine Juramento crederetur, ibid. n. 44. Testes qualiter examinandi, ibid. n. 45. & 46. possunt plures productiones testium ante publicationem fieri, ibid. n. 47. quomodo fiat publicatio testium, & eius effectus, ibid. n. 48. & seqq. Testes quales probent, ibid. n. 53. & seqq. Quibus casibus uni testi credatur, ibid. n. 58.

Titulus falsi, v. Crimen falsi.

Titulus ad præscriptionem Requisitus.

Quid & quotuplex, II. 26. 22. Tituli generales an & quando sufficiant, ibid. n. 23. Titulus pro hærede an sufficiat, ibid. n. 24. Titulus putativus aliquando est justus, ibid. n. 25.

Titulus Ordinandorum, v. Ordinandorum Titulus.

Torneamenta.

Quid & unde dicta, V. 13. 1. Prohibitio & pœnæ earundem, & earum revocatio, ibid. n. 2. quomodo prohibeantur agitationes bestiarum, ibid. n. 3. 4.

Tradere & Dare.

In sensu Juris differunt, III. 17. 5.

Traditio.

Et consuetudo qualiter differant I. 4. 2. Traditiones in Ecclesia magnæ authoritatis ad probandam fidem, ibid. n. 3.

Transactio.

Est pactio de re dubia I. 35. 1. post latam sententiam non valet transactio, nisi ab ea sit appellatum, ibid. n. 2. debet esse de aliquo dato, aliquo retento, ibid. n. 3. de spiritualibus non potest fieri, ibid. n. 4. 5. quomodo fieri possit circa bona Ecclesiastica temporalia, ibid. n. 6. super matrimonio non admittitur transactio sed bene super sponsalibus, ibid. n. 7. quomodo super relictis in testamento transigatur n. 8. quomodo super alimentis, ibid. n. 9. de crimine capitali transigi potest, secus in aliis criminibus publicis, ibid. n. 10. Transactiones non debent regulariter rescindi & contra transactionem juratam veniens fit infamis ibid. n. 11. an idem sit in fide interposita, ibid. n. 12. Transactio etiam ob causam gravis læsionis non rescinditur, nisi dolus intervenerit, ibid. n. 13. quid de læsione ultra dimidium, ibid. n. 14. quando Judex partes ad transigendum cogere possit ibid. n. 15. qualiter Tutores, administratores aut Prælati Ecclesiarum transigere possint, ibid. n. 16. Pacta & transactiones ligant sucessores hæreditarios, secus est in aliis, ibid. n. 17.

Translatio Episcopi.

Quid sit, & quis possit transferre, I. 7. 1. Indulta transeundi ad alium Episcopatum, vel etiam retinendi priorem simul cum altero quid operentur ibid. n. 2. Transferri an possit invitus, n. 3. Translationis causa, ibid. n. 4. Translati prior Ecclesia, & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant, ibid. n. 5.

Treuga v. Pax.

Tributum, Vectigal.

Ad Tributa & Vectigalia an quis teneatur in conscientia I. 2. 46.

SS. Trinitas.

Authoritas S. Scripturæ, & sensus Ecclesiæ de SS. Trinitate I. 1. n. 1. & seqq.

Vaca-

V.

Vacatio apud Sedem.

Vel in Curia quæ dicatur, III. 5. 9.

Vagi, v. Domicilium.

Vasallus.

Habet dominium utile III. 20. 3. ad qualia servilia teneatur, ibid. n. 5.

Vectigal, v. Tributum.

Venditio, Res vendita.

Qualium rerum venditio valeat, III. 17. 3. quæ venditio rescindi possit, ibid. n. 11. 12. Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei, ibid. n. 20. Venditio rei alienæ valet, ibid. num. 21. de evictione rei venditæ, ibid. n. 22. pecunia aliena in solutum data, & à venditore suæ commixta, an possit vindicari, ibid. n. 23. Venditor an teneatur præcisè tradere, si malit interesse præstare, ibid. n. 25. Venditione duobus facta, uter præferatur, ibid. n. 26.

Veneratio Sanctorum, v. Sanctus.

Verborum significatio.

Verba in propria significatione accipienda, I. 2. 83. V. 40. 1. sunt intelligenda cum effectu, ibid. n. 2. secundum subjectam materiam, & naturam actus, ibid. n. 5. debet potissimum attendi mens & intentio disponentium, ibid. n. 3. In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere ib. n. 4. Auctores qui de Verb. sign. scripserunt, ib. n. 6.

Vicarius.

Alius natus, alius datus I. 28. 1. alius generalis alius foraneus, ib. n. 2. Generalis potest esse tantùm in spiritualibus ib. n. 3. Foraneus quis? ib. n. 4. Generalis & foraneus in pluribus differunt ib. n. 5. Excommunicato Episcopo an suspendatur Jurisdictio Vicarii ib. n. 8. Vicarium an teneatur habere Episcopus, & an possit esse Religiosus vel Laicus ibid. n. 9. Vicarius in quibus debeat habere speciale mandatum ib. n. 10. Vicarii officium qualiter finiatur, ib. n. 11. de Præcedentia Vicarii I. 33. 60.

Violatores.

Ecclesiarum, qui dicantur V. 17. 10. Furtum seu rapina rei sacræ è loco sacra est sacrilegium, ibid. n. 11. pœna hujus delicti ibid. n. 12. 13 Injuria SS. Sacramento illata pœna ignis expianda, ibid. n. 14. etiam violantes Crucifixum & sacras imagines pœna mortis afficiuntur ibid. n. 16.

Vis v. Metus.

Vitiati Corpore, v. Corpore vitiati.

Ultima voluntas, v. Testamentum.

Unctio sacra.

Unctio sacra quando adhibeatur, I. 15. 1. Oleum simplex & Chrisma cur ab Ecclesia consecrentur ibid. n. 2. Unctio Sacerdotum non est de substantia Ordinis, ibid. n. 3. Unctio Imperatoris & Regum hodie fit in brachio, ibid. n. 4.

Unio.

Beneficii quæ dicatur III. 12. 9. unire quis possit, ibid. n. 12. quid requiratur ad unionem beneficii ibid. n. 11. Uniones factæ possunt ab Episcopo revideri ibid. n. 12. Beneficia diversarum diœcesium non possunt uniri ibid. n. 13. qualiter beneficia reservata uniri possint, ibid. n. 15.

Universitas.

Privilegia Universitatis Salisburgensis II. 2. 30. Qualem Jurisdictionem habeant Academiæ ib. n. 31. Studiosi an remittendi ad locum delicti, ibid. n. 29.

Votum.

Quid & quomodo differat à proposito? III. 34. n. 1. si dubitatur fueritne Votum vel propositum, præsumitur non fuisse votum, ibid. n. 2. Votum aliud explicitum aliud implicitum n. 3. voto obligatur etiam qui non habuit animum servandi, secus, si se non obligandi ibid. n. 4. Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid, si dubitetur, an fuerit sufficiens deliberatio? ibid. n. 5. Qualis error tollat obligationem Voti? ibid. n. 6. Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ cur potius tollant obligationem Voti quàm contractuum ibid. n. 7. Votum debet fieri Deo, saltem mediatè, ut si fiat Sanctis ibid. n. 8. Votum debet esse de meliori bono, & ibid. an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri possint? ib. n. 9. An & quando valeat Votum contrahendi matrimonium? ibid. n. 10. voveri possunt ea, quæ aliàs sunt de præcepto ibid. n. 11. Quanta sit Voti obligatio, & an detur parvitas materiæ ibid. n. 12. Quamdiu executio Voti differri possit, & an prævidens impedimentum teneatur prævenire? ibid. n. 13. Quid si Votum partim de re possibili, partim impossibili ibid. n. 14. An Votum possit per alium impleri, ibid. n. 15. & 16. Vota quatenus obligent successores ibid. 17. Votum tollitur quatuor modis, I. si materia deficit ibid. n. 18. & 19. si à superiore irritetur, ibid. n. 20. & seqq. si commutetur, ibid. n. 26. si dispensetur ibid. n. 27. & seq.

Usura.

Quid sit? V. 19. 1. Committitur propriè tantùm in mutuo, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur ibid. n. 2. Usura requirit pactum sed id aliquando est implicitum ibid. n. 3. Usuræ quædam licitæ, seu compensatoriæ lucri cessantis, aut damni emergentis ibid. n. 4. Usuræ jure divino, naturali & humano prohibitæ ibid. n. 5. 6. 7. & 8. Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus ibid. n. 9. Usuræ non possunt aliqua lege permitti, ib. n. 10. Peccant graviter contra justitiam, qui Judæis vel alijs exercitium usurarum concedunt ibid. n. 11. An peccet debitor solvendo usuras ibid. n. 12. An oporteat interesse in pactum deducere? ibid. n. 13. propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem? ibid. n. 14. Montes pietatis an usurarii ib. n. 16. Disputatio de pacto antichreseos ibid. n. 17. Pactum de retrovendendo an licitum, ibid. n. 18. Olla Fortunæ excusatur ab usura, & ab iniquitate non tamen expedit Reipubl. ibid. n. 19. Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere? ibid. n. 20. Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minori pecunia? ibid. n. 21. examinatur prolixè contractus censualis ibid. 10. 11. De Cambio & ejus lucro ibid. n. 24. Obligatio Restitutionis incumbit Usurariis etiam mentalibus ibid. §. 3. n. 1. & 2. Jure Canon. etiam heredes tenentur restituere, ibid. 3. & 4. Res empta ex pecunia usuraria, non est restitutioni obnoxia, nisi deficientibus aliis mediis, ibid. n. 5. Contra tertium possessorem non datur actio ibid. n. 30. Aliæ pœnæ Usurariorum, ibid. n. 31. Parochi sine judicio Ordinarii non debent aliquem Usurarium condemnare, ibid. n. 32. Oblationes quando recipiendæ ab usurarijs Ad sepulturam non admittuntur, nisi præstita satisfactione vel cautione, ibid. n. 33. 34 Nec testamenta eorum valent, ibid. n. 35. Jurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint? ibid. n. 36.

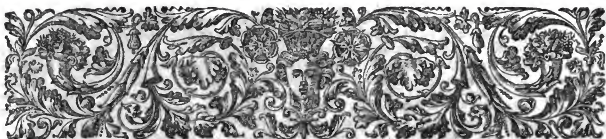
Vulnera.

An pro vulneribus vel cicatrice fieri debeat satisfactio, V. 12. 40. 42.

Uxor.

Sequitur forum Mariti, III 3. 8.

F I N I S.



PROOEMIUM.

De Juris Canonici Origine, Divisione & Authoritate.

SUMMARIA.

1. JUS *Canonicum quid?*
2. *Quæ ejus origo?*
3. *Corpus Iuris Canon. habet VI. partes.*
4. *De Decreto Gratiani.*
5. *Qualem authoritatem habeat, discutitur latè.*
6. *De Paleis.*
7. *Alij antiquiores Gratiano SS. Canon. Collectores.*
8. *Decretales Greg. IX. eorumque divisio, materia, & obligatio.*
9. *Sextus Decretalium.*
10. *Clementinæ & Extravagantes.*
11. *Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas?*
12. *De Concilio Trid. & an obliget, ubi non receptum?*
13. *Bullarium & ejus authoritas.*
14. *Regulæ Cancellariæ.*
15. *Declarationes Cardinalium.*
16. *Debent habere III. requisita, ut obligent.*
17. *Rota Romana, & ejus authoritas.*
18. *De Canonum contrarietate.*
19. *De confœderatione & contrarietate Iuris Canonici & Civilis.*



Leganter monet JC. Cajus *in L. 1. ff. de Orig. Iur.* inconveniens esse interpretationem promittentibus, omissis initijs, atque origine non repetita, & illotis, ut ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare, cùm præfationes libentiùs nos ad lectionem propositæ materiæ inducant, & cùm eò ventum est, evidentiorem præstent intellectum. Hujus celeberrimi Jurisperiti consilium sequentes, antequam ad specificas Juris Canonici materias descendamus, priùs quædam scitu necessaria de Jure Canonico in genere, ejusque Origine, Divisione, & Authoritate præmittemus.

JURI *operam daturum* inquit Ulp. *in L. 1. ff. de Iust. & Iure, priùs nosse oportet, unde nomen* JURIS *descendat. Est autem à justitia appellatum, & est ars æqui & boni. Iustitiam namque colimus*, pergit Ulp. *æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solùm metu pœnarum, verùm etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes: veram, nisi fallor, Philosophiam, non simulatam affectantes*. Unde & *Iustitiam* definit Imp. *in princ. Inst. de I. & I.* quòd sit *constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*. Et mox *in §. 1.* describit *Iurisprudentiam*, quòd sit, *divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia*. Circa quas definitiones seu descriptiones plures speculativas quæstiones passim accumulant Interpretes, quibus, utpote non multum utilitatis habentibus, supersedemus. Illud verò se ipsum insinuat, quòd *Ius* aliquando accipiatur pro ipsis legibus seu constitutionibus, aliquando pro legum notitia & scientia, & aliquando pro materia & objecto legum, ut in illis verbis: *Ius suum cuique tribuendi*. JURIS, quatenus pro lege seu constitutione accipitur, varias divisiones in sequentibus trademus; ad propositum verò, & quatenus sive pro legibus, sive pro legum scientia sumitur, nota & vulgaris est divisio in Jus *Canonicum & Civile*: istud in *Corpore Iuris Civilis* sedem habens suis Expositoribus relinquimus; illud, quantum cum DEO poterimus, fundamentali brevitate explicaturi.

IGitur Jus CANONICUM, si nominis Etymon spectes, à græca voce *Canon*, quæ regulam significat, denominatum est, *cap. 1. dist. 3.* Unde definiri solet Jus Canonicum, quòd sit jus ex sacris Canonibus, id est, regulis Ecclesiasticis collectum, & ad rectè vivendum æternamque salutem acquirendam institutum. 1

Porrò prima origo Juris Canonici non ineptè à DEO desumi posse videtur, qui primus præcepta Decalogi, aliasque rectè vivendi regulas hominibus præscripsit, quas deinde summi Pontifices in suis Canonibus circa singulos casus & hypotheses latiùs exposuerunt. V. G. præceptum divinum est, *non occidere, non furari, usuras non exercere, &c.* sed quando, & qualiter in singulis factis contra hæc præcepta peccetur, & peccatum puniendum sit, Canones declararunt, ut propterea non immeritò studium Juris Canonici *studium divini Iuris* appelletur *in cap. 2. de Privilegijs. in 6.* Canones autem isti jus Divinum declarantes, & reliqua ad gubernationem Christiani populi pertinentia statuentes in nova lege primùm ab Apostolis introducti, & à Clemente I. Romano Pontifice (qui sedit circa annum Domini nonagesimum primùm) in unum congesti, ac Canones Apostolorum nuncupati sunt, ijque in Decreto Gratiani ad finem ponuntur. Postea Successores Apostolorum SS. Pontifices alias & alias constitutiones, & sanctiones Canonicas addiderunt, ex quibus Corpus nostrum *Iuris Canonici* compositum est, cui novissimè Concilium Tridentinum & Bullarium accessit. 2

Ad *Corpus Iuris Canonici* quod attinet, facilè patebit inspicienti, illud dividi in VI. partes: videlicet in *Decretum Gratiani, Decretales. Gregorij IX. Sextum Decretalium Bonifacij VIII. Clementinas Clementis V. Extravagantes Ioannis XXII. & demùm Extravagantes Communes*. 3

DECRETUM GRATIANI à suo Authore Gratiano Ordinis S. P. Benedicti ex Monasterio S. Felicis Bononiensis nomen traxit, qui anno 1150. tempore Eugenij III. hoc opus ex diversis summorum Pontificum & Conciliorum decretis, SS. Patrum scriptis, Imperatorum etiam legibus & sanctionibus compilavit, ac *Concordiam discordantium Canonum* appellavit. Solet Gratianus in hoc suo opere dubias quæstiones ab ini- 4

initio proponere, & pro utraque contradictionis parte diversas authoritates adducere, atque in fine conciliare; ut cautè advertendum sit legenti, ne indifferenter decisionem firmam ex primis occurrentibus Capitulis desumat, sed etiam reliqua diligenter perlustret.

Constat GRATIANI DECRETUM ex IV. partibus *Prima pars* habet 101. *Distinctiones* divisas in *Canones* sive *Capitula*. Ex qua parte sic allegari solet. *cap. omnes leges. dist.* 1. *Secunda pars* continet 36. *Causas* (id est, casus & controversias juridicas) divisas in *Quæstiones*, subdivisas in *Capitula*. Ubi citandi modus talis est: *c. Si quis suadente. causa* (quod vocabulum tamen plerumque omitti & subintelligi solet) 17. *quæst.* 4. *Tertia pars* est Tractatus *de Pœnitentia*, qui includitur in *Causa* 33. *q.* 3. & habet 7. *Distinctiones*, divisas in *Capitula*. Ex quo loco talis est citatio, *c. Cogitationes. dist.* 1. *de Pœnitentia*, quæ ultima verba ad differentiam primæ & ultimæ partis etiam *in Distinctiones* divisæ adduntur. *Quarta* denique *pars* Decreti tractat *de Consecratione*, & continet 5. *Distinctiones*, divisas in *Capitula*. citatio fit hoc modo: *c. Solemnitates. dist.* 1. *de Consecratione*.

5 Circa hanc primam Juris Canonici partem non levis est inter DD. altercatio, qualem in scholis & utroque foro authoritatem habere debeat? Quidam existimant, cùm hoc opus à privato Doctore privata tantùm industria compositum sit, non majorem habere authoritatem, quàm cujuscunque alterius Doctoris nominati, scilicet *probabilem* tantùm, cui Magister in schola, vel Judex in foro sive interno sive externo inhærere necessariò non teneatur, si putet pro sua sententia in contrarium meliores esse rationes, & juris fundamenta: nec allegationes Canonum Pontificalium in eo esse infallibiles, nisi quatenus cum originali, unde desumptæ sunt, correspondeant, siquidem plurimos errores in hoc Gratiani volumine præter Felinum *in cap. 2. de Rescriptis. num.* 43. alii passim adverterint.

Neque obstat huic primæ opinioni, quòd *Decretales Gregorii IX.* à Raymundo ejusdem Pontificis Capellano & Pœnitentiario; IV. *Libri institutionum Imperalium* à Triboniano & Dorotheo Magistris & DD. (ut notat Gothofredus *in proœmio Institutionum*. §. 3. *verbo Antecessoribus*) compositi sint, qui tamen libri indubitanter legis obtinent authoritatem: etenim isti libri non ab his privatis compilatoribus, sed à Pontifice & Imperatore, quorum jussu & mandato compositi sunt, (ut *ex proœmiis Decretalium & Institutionum* apparet,) suam authoritatem desumunt, qualem authoritatem Gratiano in componendo suo libro non constat datam fuisse. Ita etiam antiquitùs certi Jurisperiti & DD. fuerunt, quibus ab Imperatore authoritas *de Iure respondendi*, & dubias quæstiones decidendi dabatur, eorumque decisiones *Responsa Prudentum* dicebantur, & pro Lege custodiebantur. §. 8. *Inst. de Iure Nat. Gent. & Civ.* quibus *Prudentum Responsis* L. Digestorum libri repleti sunt. Cæteri verò DD. qui talem potestatem à summo Principe non habent, per suas responsiones jus aliquod facere non possunt, sed tantùm præexistens allegare, & probabilibus rationibus confirmare.

Alii directè contrarium sentiunt existimantes, totum hoc *Gratiani Decretum* esse authenticum, & vim legis obtinere, idque non tantùm usu scholarum & judiciorum, sed etiam ab ipsis summis Pontificibus, qui illud in suis posterioribus Constitutionibus allegarunt, pro tali habitum esse, *arg. c. Cum apostolica*. 7. *de his, quæ fiunt à Prælatis. c. Per tuas.* 40. *de Sent. excom. Clem. unica. ibi: Secundùm formam in decretis &c. de iurejurando*.

Et quòd *Decretum Gratiani* antehac multis erroribus depravatum opera Cardinalium & aliorum doctissimorum Virorum à Sede Apostolica ad id deputatorum vetustissimis Codicibus undique conquisitis, authoribusque ipsis, quorum testimoniis usus erat Gratianus, perlectis, emendatum & perfectum redditum ac diligentissimè retineri jussum sit, extant Literæ Papales Gregorij XIII. hodie ad principium Decreti impressæ.

Sed communiùs receptum est, quòd cum pluribus citatis tradit Barbosa in *Collect. DD. ad proœmium Decreti nu. 6. & seq.* ut hæ duæ inter se pugnantes sententiæ per tertiam mediam aliqualiter concilientur, & dicatur, non constare quidem, quòd *Decreto Gratiani* universim authoritas legis attributa sit; propter emendationem tamen & approbationem Pontificis Gregorii XIII. mereri fidem, quòd Canones ibidem allegati cum suis originalibus sine errore aut falsitate correspondeant: de reliquo autem eos Canones *revocari ad primævam authoritatem*, idest, illam, quam à suis Conditoribus acceperunt.

Quare si Gratianus referat *summorum Pontificum*, *vel Conciliorum generalium Constitutiones*, illæ habent authoritatem legis, seu *decisivam*; si referat *Leges civiles* & constitutiones Imperatorum, illæ eatenus in foro Ecclesiastico observandæ erunt, quatenus supplent defectum juris Canonici, & non contrariantur immunitati Ecclesiasticæ; si *propriam sententiam* ponat Gratianus, ea probabilis solummodo habebitur; si *dicta SS. Patrum* v. gr. Ambrosij, Hieronymi, Augustini adducat, magnæ quidem authoritatis, non tamen absolutè infallibilia & decisiva censebuntur, nisi quatenus à SS. Pontificibus recepta & approbata sunt: cùm in materiis disputabilibus & judicialibus sancti Patres plerumque ut privati DD. locuti, & sæpius sibi invicem contradicentes fuerint, ut ex *c.* 1. & 2. *dist.* 26. ac pluribus aliis locis apparet.

Speciale dubium est, quid statuendum de illis Ca- 6
nonibus Decreti, qui *Palea* inscribuntur? Quid denotetur per hoc vocabulum *Palea*, & qualem hi Canones nullius certi Authoris potestatem habeant? Diversi diversa sentiunt. Quidam hoc nomine res viles & inanes; alii ex Græco *Ta Palaia*, id est, *antiqua*; alii *additiones* à græco adverbio *palin*, quod *rursum* significat, denominari putarunt; alii à suo authore quem ajunt *Protopaleam* Cardinalem dictum fuisse, qui hos Canones Decreto Gratiani adscripserit, derivant. Sed hac in re observandum est, quod traditur in *Præfatione* ad Decretum Gratiani circa finem, has *Paleas* in quibusdam vetustissimis Decreti exemplaribus non extare, ex eoque colligi posse, esse *additiones* non eodem tempore factas, sed ad primam collectionem Gratiani in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortassis ab ipsomet Gratiano, quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctas cum prioribus capitibus, interdum separatas. Falsam verò esse illorum opinionem, qui has *Paleas* tanquam res leves contemnendas putant, ex eo constat, inquit citata *Præfatio*, quòd multæ in Decretalibus & apud vetustiores Gratiano Collectores habeantur. Ut propterea non incongruè utraque suprapolita Græca derivatione & significatione retenta *Paleæ rerum antiquiorum additiones* dici posse videantur. Quòd item *Paleæ* de rebus levibus non sint, legenti facilè patebit, prout in specie *Palea*, quæ est *in c.* 13. & 14. *dist.* 96. totum Regnum Romani Pontificis Sylvestro Papæ à Constantino Imperatore donatum concernit.

Dixi, sæpe memoratas *Paleas* apud *antiquiores* 7
Gra-

Gratiano Collectores haberi: nam hic obiter adnotandum; multis temporibus ante Gratianum fuisse aliquem Codicem Canonum, de quo fit mentio *in c. 1. dist. 19.* & alias Papalium Constitutionum collectiones factas ab Isidoro, Burchardo Vormatiensi, Ivone Carnotensi Episcopo, Anselmo & aliis; sed isti præcipuè in colligendis Decretis & Constitutionibus laborarunt: Gratianus verò deinde præter collectionem Canonum in conciliandas dissensiones operam impendit, ut *in cit. præf.* habetur.

Secunda pars Corporis Canonici sunt DECRETALES jussu Gregorii IX. à Raymundo ejusdem Pontificis Capellano & Pœnitentiario (quem ex Ordine Prædicatorum post obitum à Clemente VIII. in Sanctorum numerum relatum fuisse refert Barbosa *ad Proœmium Decretalium n. 4.*) conscripti. Isti Decretales libri à *decernendo* sive statuendo sic dicti constant potissimùm ex *Decretalibus epistolis*, quas diversi summi Pontifices in dubiis quæstionibus juris interrogati se consulentibus rescripserunt, quæ jam in Corpus juris relatæ authoritatem publicæ & universalis legis obtinent, ad eum modum, quo Codex Justinianæus in Corpore Juris Civilis majori sua parte ex diversorum Imperatorum ad dubios Juris articulos rescriptis compilatus est.

Dividuntur autem *Decretales in V. Libros*, libri in *Titulos*, & tituli in *Capitula*. In citatione initium, vel numerus *Capituli & Titulus* allegatur, ex. g. *c. Venerabilem. de Electione.* Qui titulus, in quo libro, & quoto ejus libri numero sit positus, in proprio *Indice titulorum*, qui ad principium Decretalium habetur, inquirendus est.

Antiquitùs, quando soli erant *Decretales* Gregorii IX. iique separatim, & *extra Decretum* Gratiani, semper ad allegationem tituli solebat addi hæc particula *extra* V. g. *c. 1. extra de Electione*: & in typo denotari hoc signo X. quæ particula etiamnum hodie, quando in uno Corpore Juris sunt *Decretum & Decretales*, nonnunquam usitari solet, & propriè *Decretales* Gregorii IX. ad distinctionem aliarum partium indicare; quod observandum, ne quis existimet, per illam particulam *extra* Extravagantes significari.

Materiam *Decretalium* Glossa proœmialis memoriæ causa sequentibus versiculis comprehendit.

Pars prior Officia parat, Ecclesiæque Ministros:
Altera dat Testes, & cætera Iudiciorum:
Tertia de Rebus, & Vita Presbyterorum:
Quarta docet, quales sint Nexus Coniugiorum:
Quintaque de Vitiis, & Pœnis tractat eorum.

Et breviùs hoc versiculo.

Iudex, Iudicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Etenim in libro primo *Decretalium*, postquam S. Pontifex de *Constitutionibus*, *Rescriptis*, & *Consuetudine*, adeoque in genere de obligatione Juris scripti, & non scripti, sive consuetudinarii præmisit, mox tractat *de Electione Prælatorum*, *Ordinatione Clericorum*, *Potestate & Iurisdictione Iudicum Ordinariorum, Delegatorum & Arbitrorum, item de Pactis, Transactionibus & Restitutionibus iudicialibus*. In secundo libro totus *Processus iudiciarius* in I. & II. instantia traditur, qui propter bonum ordinem & æquitatem in utroque foro, tam Sæculari, quàm Ecclesiastico observatur. In lib. III. agitur *de Vita Clericorum*, *de Beneficiis Ecclesiasticis*, *de Feudis*, & *plerisque Contractibus*, *tam super rebus Ecclesiasticis*, *quàm profanis & laicalibus*; *item de Decimis*, *Sepulturis*, *aliisque Iuribus & Immunitatibus Ecclesiarum*. In quarto Causæ & Quæstiones *Matrimoniales* deciduntur. In quinto denique diversa *Delicta* cum modo *accusandi*, *inquirendi*, *ac puniendi* recensentur. Quæ omnia in utroque foro versantibus scitu utilissima & necessaria sunt.

Tertia pars inscribitur SEXTUS DECRETALIUM, quòd post V. libros *Decretalium* 9
Gregorii IX. in lucem editus sit à Bonifacio VIII. summo Pontifice. Subdividitur etiam in V. libros, quorum tituli habent easdem rubricas & materias, quas *Decretales* Gregorii IX. id quod etiam in sequentibus, scilicet *Clementinis & Extravagantibus* observatum est. Citatio ex hac parte fit, ut citetur initium vel numerus *Capituli & Titulus* cum addito *in 6.* ex. g. *c. Ut animarum. de Constitutionibus in 6.*

Quarta pars sunt CLEMENTINÆ, sic 10
dictæ à suo Authore *Clemente V.* hujus nominis Pontifice, qui multas Constitutiones tum in Concilio Viennensi in Gallia, tum etiam ante & post illud Concilium à se editas in unum congessit Volumen quod tamen morte præventus in lucem edere non poterat. Quare Joannes XXII. ejus successor dictas Clementinas evulgavit, & Apostolica authoritate pro judiciis & scholis roboravit, ut patet *ex Proœmio Clementinarum*. Continentur autem *Clementinæ* in V. libris divisis in *Titulos & Capitula*; ad differentiam priorum additur citationi in *Clementinis*, vel loco Capituli ponitur *Clementina*. v. g. *Clementina. Romani. de Iurejurando.*

Quinta & sexta pars Corporis Canonici sunt EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII. & EXTRAVAGANTES COMMUNES, sic dictæ, quòd antehac *extra* Corpus Juris incerta quasi sede *vagarentur*, & licet postea juxta ordinem Librorum & Titulorum, qui habetur in *Decretalibus* Gregorii IX. in Corpus Juris redactæ sint, pristinum tamen nomen retinuerunt. Citandi modus rursus talis est, qui in *Clementinis*, ut vel addatur *in Extravagantibus Ioannis XXII.* aut *inter Communes*; vel loco *Capituli* ponatur *Extravagante*. cum addito, *Ioannis XXII.* vel *inter Communes*. Istæ *Extravagantes*, quamvis non satis constet, an alicujus summi Pontificis decreto publicatæ & in Corpore Juris circumferri mandatæ sint, quia tamen sunt decisiones diversorum summorum Pontificum, famosorum Juris consultorum Romanorum glossis & notis illustratæ, & à multis temporibus possessionem in Corpore juris acceperunt, passim apud DD. pro authenticis habentur.

Novissimè in lucem prodiit, & in recentioribus 11
exemplaribus Corporis Canonici annexus est *Septimus Decretalium*, opera (ut testatur ejusdem libri præfatio) Petri Matthæi Jurisconsulti Lugdunensis, qui varias Bullas Constitutiones Pontificias congessit, & secundùm formam Decretalium in *Libros* ac *Titulos* digessit. Porro hoc opus etsi meras Constitutiones Pontificias contineat, quia tamen sine mandato, aut approbatione alicujus summi Pontificis privata tantùm industria non ita pridem editum est, non censetur ex omni parte *authenticum*. Nam hujusmodi *Extravagantes bullæ*, quas non constat debito modo promulgatas, vel in usum deductas fuisse, vel an cum suis originalibus in omnibus & per omnia (una enim aliquando particula omissa maximæ considerationis esse potest) correspondeant, in rigore non obligant, nisi producuntur in forma autentica cum plumbo & subscriptione, per ea, quæ notantur *in proœmio Clementinarum ad finem*, & tradit Franciscus de Pavinis *in Præludio ad Extravagantes Ioannis XXII. versiculo Debent autem*.

Extra Corpus Juris plures alii libri sanctiones Canonicas habentes extant: scilicet *Concilium Tridentinum*, *Bullarium*, *Regulæ Cancellariæ*, *Declarationes Cardinalium*, & *Decisiones Rotæ Romanæ*: de quorum singulorum authoritate breviter etiam aliqua dicemus.

12 CONCILIUM TRIDENTINUM sub tribus summis Pontificibus, scilicet Paulo III. Julio III. & Pio IV. in Spiritu S. legitimè congregatum de anno 1546. usque in annum 1564. continuatum plurimas Ecclesiæ Catholicæ, & toti Christianitati saluberrimas ac maxima maturitate deliberatas Constitutiones tum Articulos fidei, tum morum reformationes concernentes complectitur, & propterea non est dubium, quin legis universalis authoritatem obtineat: & cùm omnia exemplaria Concilii ubilibet impressa sint uniformia, meritò eis fides tribuitur.

Quòd verò dici solet, Decreta *Concilii*, quæ non sunt *Dogmatica*, & fidem concernentia, non esse ubique *recepta*, id quidem de facto verum est, an autem etiam de jure procedat, dependet ab eo, an in tali loco, ubi non receptum dicitur Concilium, fuerit illud debitè aliquando promulgatum, an justa causa non recipiendi, an consuetudo in contrarium non sit potiùs corruptela, & ad malos mores inducens? qua de re inferiùs *in tit. de Constitutionibus & Consuetudine*, ubi de promulgatione, receptione, & abrogatione legum tractabitur. Sanè nonnulli frequenter in materia sibi favorabili, & aliorum præjudicium in jure ex privilegio vel præscriptione quæsito concernente aliis seriò Concilium Tridentinum inculcant, & si ipsimet ex eodem Concilio Tridentino super aliis causis redarguantur, mox id non esse receptum, ac stylum & praxim curiæ suæ in contrarium reponunt. Sed hi meliùs observare deberent illud juris axioma, quod habetur *in lib. 2. ff. Tit. 2. Quod quisque juris in alterum statuit, ut eodem ipse utatur*, neque enim Legislator censendus est, unum potiùs quàm alterum obligare voluisse.

13 BULLARIUM ROMANUM seriem omnium summorum Pontificum, eorumque diversas Bullas & Constitutiones complectitur, primùm opera Laertij Cherubini Jurisconsulti Romani compilatum, deinde ab Angelo MARIA Cherubino ejus filio Monaco Cassinensi tempore Urbani VIII. cum novissimis Bullis denuo editum. Est quidem hoc opus Urbano VIII. dedicatum, ut in præfatione ad Lectorem refertur, & quòd ductu & auspicio Sixti V. Laertius Cherubinus id primùm evulgarit; sed nulla apparet expressa & authentica alicujus summi Pontificis approbatio, vel de eo recipiendo decretum, nisi in principio libri solùm privilegium Urbani VIII. concessum Bibliopolæ, ne hoc opus aliquis sine ejus licentia imprimat aut vendat, quod utique nullam specialem authoritatem libro tribuit; aliàs enim etiam *Praxis Criminalis Prosperi Farinacii*, de qua idem privilegium loquitur, authoritatem consequeretur, & omnes libri, qui Romano Pontifici dedicantur, vel ejus hortatu in lucem eduntur, aut simile privilegium typographicum ab Imperatore vel Pontifice habent, inter Canonicos & legales libros numerandi forent, quod haud dubiè nemo concedet. Quare ego existimo, Bullis in *Bullario* contentis posse quidem in scholis probabilem fidem adhiberi, cæterùm autem censeri nomine *Extravagantium*, quæ in judiciis, ubi de rebus magni momenti, & præjudicii ageretur, non aliter facerent plenam probationem, quàm si ab allegante in authentica forma producerentur, per ea, quæ superiùs de authoritate *Septimi Decretalium* diximus.

14 REGULÆ CANCELARIÆ sunt certæ quædam Constitutiones Pontificiæ majori ex parte causas beneficiales concernentes, quas primus omnium Joannes XXII. edidisse, & hoc nomine appellasse dicitur. Easdem deinde Successores Pontifices auxerunt, & declararunt, Harum natura est, ut cum morte summi Pontificis exspirent, & nullam vim habeant Sede Papali vacante (quod secùs est in aliis Legibus & Canonibus, qui etiam post mortem Legislatoris durant) sed à quolibet novo Pontifice reassumuntur, & renovantur.

DECLARATIONES CARDINALIUM à S. Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum proficiscuntur. Cùm enim experientia doceat, per diversas Glossas textum frequenter confundi, & contra mentem Legislatoris explicari, S. Pontifex Pius IV. in Bulla confirmatoria Concilii Trid. graviter sub censuris, Prælatis quidem sub pœna interdicti ingressus in Ecclesiam, aliis verò quibuscunque sub pœna excommunicationis latæ sententiæ prohibuit, ne quis sine authoritate & licentia S. Pontificis audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, vel quodcunque interpretationis genus in dictum Concilium Trid. edere; statuit verò, ut controversiæ & dubia inde oriunda ad Sedem Apostolicam pro declaratione & decisione deferantur, ad quam declarationem faciendam postea Congregatio Cardinalium erecta est. 15

De istarum porrò *Declarationum* authoritate graves DD. inter se dissentiunt: quidam *probabilem* tantùm & *doctrinalem* asserunt, atque ad summum habere vim *decisivam* in casu illo particulari, qui fuit sacræ Congregationi propositus, & respectu illarum personarum tantùm, quæ proposuerunt. Alii rectiùs *Declarationibus Cardinalium* authoritatem *legis universalis* adscribunt, & *Responsis prudentum* comparant, quibus olim à Principe dubias juris quæstiones decidendi potestas data fuit §. 8. *I. de I. N. G. & C.* Non enim credibile est, quòd summus Pontifex non majorem potestatem dederit Cardinalibus quàm illam, quam habent privati Classici DD. qui per suam doctrinam possunt sententiam probabilem constituere; neque opus fuisset Collegium Cardinalium instituere, Glossas & Commentarios in Concilium Tridentinum prohibere, si relicta declaratione Cardinalium tanquam solùm *probabili*, non *necessaria* liceret cuilibet privato Doctori aliam confingere. 16

Interim tamen, ut hæ *Declarationes Cardinalium* vim legis obtineant, tres potissimùm conditiones concurrere debent. *Prima* est, ut fiant consulto S. Pontifice: quia Sixtus V. in facultate interpretandi Concilium Congregationi Cardinalium concessa expressè addit clausulam: *Nobis tamen consultis &c.*

Secunda, ut Cardinales solùm *declarent*, & interpretentur, non verò dispensent, aut ultra verborum proprietatem legem augeant, nisi desuper habito speciali mandato S. Pontificis; cujus specialis mandati etiam in declaratione mentio inseratur, sicut hanc formam Pius V. & Greg. XIII. in suis Bullis Congregationi præscripserunt.

Tertia, ut appareant *in authentica forma* cum solito sigillo & subscriptione Cardinalis Præfecti ac Secretarii ejusdem Congregationis. Nam quia compertum est, plurimas falsas *Declarationes*, & nonnunquam in eadem quæstione sibi contrarias circumferri, mandavit Urbanus VIII. ne *Declarationibus Cardinalium* sive impressis sive manuscriptis fides adhibeatur in judicio vel extra; nisi ut præmissum in authentica forma appareant. Qua de re videri poterit Barb. *Iuris Eccles. univers. lib. 1. cap. 4. num. 81. & seqq.* & alii apud eundem citati. Quòd si *Declarationes* omnia prædicta requisita habeant, licet ad instantiam particularium personarum emanarint, nihilominus pro lege communi aut declaratione legis observandas esse, sicut alias summorum Principum in causis particularibus controversis decisiones, rectè docet Garc. *de Beneficiis in proœmio*. Et probant textus notabiles *in cap.*

In

In causis. 19. *de Sententia & re judicata*. & *in L. ultima. in principio C. de Legibus*.

17 ROTA ROMANA est summi Pontificis in causis litigiosis tribunal sive judicium. *Rotæ decisionibus* nonnulli authoritatem legis communis adscribunt, & textus in *cit. c. in causis*, & *in L. ult.* non tantùm de decisione ipsius Principis, sed etiam Senatus ejus accipiunt. Barb. *in eodem c. in causis. num* 3. Gutyrez *pract. quæst. lib.* 3. *q.* 16. *num.* 74. & alii. Verùm extra statum & territorium summi Pontificis, quamvis magna authoritas tribuatur decisionibus Rotæ Romanæ, potiùs tamen receptum est, quod docet Franciscus de Pavinis *in prœludio Extravagantium Ioann. XXII. vers. decisiones* quòd *Decisiones Rotæ Romanæ* faciant quidem jus inter ipsas partes litigantes, sed non jus universale; nec alii Judices præcisè secundùm eas teneantur judicare, nisi quatenus meliora juris fundamenta aliunde adduci non possunt, sed habeantur pro decisionibus magistralibus, imò ipsa Rota sæpiùs contra eas judicet teste Cardinale *in cap. pastoralis*. 8. *de Fide instrum. in ultima q.* quia præcitati juris textus *in cap. in causis*, & *in L. ult.* de ipsius Principis non Senatus ejus, vel Vicarii Judicis decisione loquuntur. Subinde tamen si super eadem juris quæstione uniformes, & sæpius repetitæ sint *Rotæ* decisiones, faciunt consuetudinem, & stylum in curia Romana. *L. si de interpretatione*. 37. *ff. LL.* quod verò in fine *citati præludii* additur, tales uniformes Rotæ decisiones extra curiam Romanam haberi pro *Responsis Prudentum*, haud facilè concederem: quia non constat in forma authentica, quòd summus Pontifex judicibus *Rotæ* dederit potestatem, jus aliquod novum condendi, qualis olim *Prudentibus* à Principe data fuit. Prout in simili de decisionibus Cameræ Imperialis Spyrensis communiter sentiunt DD. quòd Assessoribus Cameræ ab Imperatore fuerit data potestas *secundùm leges* judicandi, non verò novas faciendi. Interim nisi Judex consideratis particularibus circumstantiis causæ coram se agitatæ habeat valde urgentes rationes, & aliorum DD. authoritatem in contrarium, non deberet facilè à decisione & præjudiciis tantorum tribunalium recedere.

18 Hactenus de libris Canonicis, eorumque authoritate dictum. Quod si in recensitis juris Canonici partibus constitutionum *antynomia* sive contrarietas reperiatur, eàque sit in unius Pontificis seu Authoris compilatione, v. g. si uterque contradicens Canon sit in *Decretalibus*, vel in *Sexto*, aut *Clementinis*, per congruam interpretationem conciliatio facienda est, quia in una eademque legum compilatione non debet esse contrarietas, *L.* 2. §. *contrarium* 15. *C. de Vet. iure enucl.* & notat Glossa *in prooemio Decret. verbo Contrarietatem*. Nisi Canon expressè terminos correctorios alterius Canonis habeat, sicut in *cap.* 2. & 3 *de Censibus in* 6. Si verò inter priores & posteriores sit contrarietas v. g. inter *Decretales* & *Sextum* & *Clementinas*, &c. eaque manifesta sit, stabitur posteriori decisioni, quia jus posterius derogat priori, *cap. ult. in prin. de Sent. excom. in* 6. Si dubia sit contrarietas, quæ commoda aliqua interpretatione salva verborum proprietate ac ratione recti sermonis conciliari possit, expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, & contrarietas, *cap. cùm expediat*. 29. *de Election. in* 6.

19 Præterea cùm inter jus Canonicum & Civile quandoque confœderatio, quandoque pugna sit, pro ejus rei notitia sequentes regulæ communiter à DD. traduntur.

Prima Quoties casus aliquis dubius est in jure Civili, jure autem Canonico clarè decisus, hæc Pontificii juris decisio etiam in foro Civili observanda est.

Secunda è converso, si quid jure Canonico dubium & obscurum (sicut præsertim circa contractus & pacta perpaucæ sunt in Canonibus decisiones) Jure autem Civili clarum, ejusque materia sit profana, non spiritualis, in foro Ecclesiastico etiam Juri Civili locus est. Utraque hæc regula confirmatur *ex cap.* 1. & 2. *de Novi operis nunciat*. Ubi summus Pontifex ait: *sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari: ita & sacrorum Canonum statuta Principum constitutionibus adjuvantur*. Imò quandoque etiam in materia spirituali leges in foro Canonico procedunt, non tamen aliter, quam si expressè à SS. Canonibus recipiantur, sicut infra in Lib. IV. *Tit.* 12. *de Cognatione Legali*, quæ oritur ex adoptione, & constituit impedimentum dirimens matrimonium, pluribus explicatum.

Si ergò tanta sit inter Jus Canonicum & Civile confœderatio, mirabitur fortassè nonnemo, cur *in cap. ult. ne Clerici vel Monachi*, &c. sub pœna excommunicationis interdicatur personis Ecclesiasticis studium Juris Civilis? ℞. Id intelligi de tali studio, quod abstrahit à vita Ecclesiastica, & fit intentione subeundi munera & officia sæcularium Advocatorum, vel Judicum, non autem quod fit in ordine ad perfectam Juris Canonici intelligentiam, Joan. Hon. *in dicto t. ne Clerici vel Monachi. num.* 10. Ad majorem tamen cautelam Universitates solent à S. Pontifice expressum privilegium admittendi Clericos ad publicas legum civilium lectiones impetrare, quale etiam huic nostræ Universitati concessum est.

Tertia regula est, si inter jus Canonicum & civile sit pugna & contrarietas, vel diversitas, eaque sit de re profana, nec attingat conscientiam, vel peccatum, ut circa solemnitates testamentorum, judiciorum, contractuum, aliorumque similium actuum, *quodlibet jus in suo foro servandum est*, nimirum in terris summo Pontifici subjectis Jus Canonicum, in terris Imperii sæcularis Jus Civile, *cap. Cùm ad verùm*. 6. *dist.* 96. In causis tamen Clericorum etiam temporalibus & extra territorium Romani Pontificis Juri Canonico est insistendum, *cap. quod Clerici*. 9. *de Foro compet.* Sed hic textus juxta singularem interpretationem Barbosæ *in eodem cap.* 9. *num.* 5. non procedit eo casu, quo Clericus actor convenit Laicum coram judice sæculari, quo casu, sicut Clericus actor forum rei Laici, ita etiam ejusdem fori leges sequi debet, ut proinde illa verba *in cap.* 9. posita, *si Clerici contra aliquos, vel aliqui contra ipsos causas habuerint*. &c. intelligantur in eum sensum, si Clerici Parisienses (de quibus illud cap. inscriptum est) contra aliquos alios Clericos coram Judice tamen Ecclesiastico actionem instituant.

Quarta regula est, ubi *de re conscientiæ*, & *materia peccati* agitur, si inter Jus Canonicum & Civile differentia sit, *tenendum est Ius Canonicum etiam in terris Imperii*. quidquid enim sit de illa quæstione, an S. Pontifex absolutè sit major & superior Imperatore, quam tractant Interpretes *ad cap. solitæ*. 6. *de Majorit. & obed.* certè universi Catholici DD. fatentur saltem in spiritualibus, & ubi de salute animæ agitur, S. Pontificis Jurisdictionem tanquam Christi Vicarii, & communis animarum pastoris etiam in terras Imperii & totum mundum extendi. Text. *ind. cap. solitæ. vers. quod autem.* & *in cap. novit.* 13. *de Iudiciis*. *Extravag. Unam sanctam, de Majorit. & obed.* Exemplum ad hanc regulam est *in cap. ult. de Præscript.* ubi corrigitur Jus Civile permittens præscriptionem longissimi temporis cum mala fide. *In cap. ult. de Sepult.* & in *cap. in literis*. 5. de

5. de Raptoribus. ubi ſtatuitur, hæredes defuncti, qui aliis in vitam damnum intulit, ad exonerandam conſcientiam ejus, (neque enim dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, *cap. peccatum 4. de Reg. juris in 6.*) teneri juxta vires hæreditatis ad ſe devolutæ illud damnum refarcire, contra leges civiles, quæ non obligant hæredem ad damnum à defuncto datum, niſi in quantum ex tali damno v. g. furto, aut rapina ad eum pervenit, vel lis cum defuncto jam conteſtata fuerit, *L. unica. c. Ex delictis defuncti &c.* Denique ut plurima alia exempla, quæ in diverſis titulis occurrunt, prætereamus, leges Civiles permittentes impunè concubinatum, *in t. t. ff. & C. de Concubinis, & in Nov. 18. cap. 5.* per SS. Canones abrogatæ ſunt. *cap. audite. 6. diſt. 34.* & qualiter adverſus concubinarios locorum Ordinarii per cenſuras & invocationem brachii ſæcularis procedere debeant, traditur in Concilio Trid. *Seſſ. 24. de Reform. Matrim. cap. 8. & Seſſ. 25. cap. 14.* Non obſtat *c. is qui 4. & c. Chriſtiano. 5. d. 34.* ubi ex ſententia antiquorum Patrum Chriſtiano una tantùm aut uxor aut concubina permittitur; quia ibi nomine *concubinæ* non intelligitur ſcortum (quod Sancti Patres contra prohibitiones Juris divini permittere utique non potuiſſent) ſed uxor ducta quidem per verum conſenſum matrimonialem (qui ante Concilium Tridentinum absque alia ſolemnitate ſufficiebat ad valorem matrimonii, *cap. is qui 30. de Sponſalibus*) at clandeſtinè ſine dotalibus inſtrumentis, qualis uxor in foro externo, ubi de matrimoniali conſenſu legitimè non conſtabat, concubina præſumebatur, *arg. c. taliter. 1. cauſa 30. quæſt. 5.* & dicebatur: uti in annotatione *in dicto c. is qui, diſt. 34.* rectè exponitur.

Quinta regula eſt, *in materia Spirituali & Sacramentorum* neglecta diſpoſitione Juris Civilis *univerſim ad Ius Canonicum recurrendum eſt*: hæc enim tractare & definire non ad ſæcularem ſed Spiritualem & Eccleſiaſticam poteſtatem pertinet. *c. decernimus 2. de Iudiciis.*

Quare licet jure civili invalidum ſit matrimonium, quod filii familias contrahunt ſine conſenſu parentum, in quorum poteſtate exiſtunt. *L. nuptiæ. 2. & 18. ff. de Ritu nuptiarum*. Jure tamen Canonico, & Concilii Trident. *Seſſ. 24. de Reform. matrim. cap. 1.* ſi non ſimpliciter licitum, ſaltem validum pronunciatur, prout infra in lib. IV. ad Tit. *de Deſponſatione impuberum. §. 2.* expoſitum.

Sexta regula eſt, quòd *leges Civiles diſponentes de perſonis & rebus Eccleſiaſticis ex defectu jurisdictionis invalidæ reputentur*, tametſi favorem Eccleſiarum vel Eccleſiaſticarum perſonarum concernant, *c. denique 5. cum ſeq. diſt. 96. c. Eccleſia. 10. de Conſtit.* etenim perſonas Eccleſiaſticas & res earum Jure Divino à ſæcularium dominorum poteſtate exemptas eſſe, apertè à ſummis Pontificibus, & Conciliis Univerſalibus (quibus utique competit de jure Divino cognoſcere) declaratum eſt *in c. nimis. 30. de Iureiurando. c. quamquàm. 4. de Cenſibus. in 6.* & in Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 20.* quod prolixè tractat Martha *de Iurisdictione parte 2. cap. 6.*

Dixi tametſi leges civiles Eccleſijs *favorabiles* ſint, ne prætextu favorabilis conſtitutionis Principes & poteſtates ſeculares Jurisdictionem in Eccleſiaſticos uſurpent, *d. c. Eccleſia*. Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi lex *favorabilis* contineat aliquam obligationem, ſive mandatum & jurisdictionis ſpeciem, prout *in l. jubemus. 14. C. de SS. Eccl.* de alienatione bonorum Eccleſiaſticorum; in *l. ſacris. 47. C. de Epiſcopis & Cler.* de electione Abbatum ſtatuitur, & forma præſcribitur, quæ leges non aliter vim habent, quàm quatenus à SS. Canonibus receptæ ſunt. At verò ſi leges nullam habeant annexam obligationem, ſed ſint merè favorabiles, & pura privilegia, non eſt dubium, quin valeant & ſubſiſtant, ne quod in favorem Eccleſiarum eſt introductum, quòd legibus ſæcularium non ſubjaceant, in earum odium retorqueatur, ſi nullo ſæcularium Principum privilegio affici poſſent, contra *c. quod ob gratiam. de Reg. iuris in 6.* Tale privilegium eſt *in auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſiis*. ubi contra Eccleſiam Romanam tantùm *centenaria*, contra alias *quadragenaria* præſcriptio admittitur. In *auth. item nulla communitas. C. de Epiſc. & Cler.* ubi Eccleſiæ & perſonæ Eccleſiaſticæ ab exactionibus & oneribus realibus per ſæculares Magiſtratus imponendis liberæ pronunciantur: In *Nov. 5. cap. 5.* quòd bona ingredientium monaſteria ſine prævia diſpoſitione Monaſteriis acquirantur. Plura alia ſimilia in primis titulis Cod. & Novell, paſſim occurrunt.



LIBER



· L I B E R I ·
DECRETALIUM.
TITULUS I.
De Summa Trinitate & Fide Catholica.

SUMMARIA.

1. *Authoritas S. Scripturæ & sensus Ecclesiæ de SS. Trinitate.*
2. *Pater cur prima persona?*
3. *Filii Generatio duplex.*
4. *Filius quo sensu alibi à Spiritu Sancto, & alibi à tota Trinitate incarnatus dicatur?*
5. *Spiritus Sanctus vivificans, & ex Patre Filioque procedens.*
6. *Fides Catholica, quæ?*
7. *Verba Sacræ Scripturæ non applicanda ad vana, scurrilia & impia.*
8. *Liberi non imprimendi sine nomine authoris, & licentia Ordinarii.*
9. *Ad Professionem Fidei qui teneantur.*
10. *De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confessionem remissivè.*
11. *Transiens per loca hæreticorum cum periculo an possit in die jejunii vesci carnibus?*



A Sanctissima TRINITATE Fonte & origine omnis sapientiæ & justitiæ scientiam Juris Canonici & titulos auspicamur, atque à cujus divinissima gratia accepimus, ad Ejusdem honorem, & gloriam referimus, illius humilimè imploramus auxilium; illi consecramus labores.

Porrò Mysterium Sanctissimæ Trinitatis prolixiùs tradere ad Theologiam speculativam pertinet; Ejus immensitatem capere, supra humani intellectus caliginem, & angustias est, neque in *ullius rei quàm hujus omninò altissimæ, ac difficillimæ notitia ac explicatione* (ait Cathec. Roman. Pij V. c. 3.) *aut periculosiùs versari, aut graviùs errare possumus*: qui enim *scrutator est Majestatis, opprimetur à gloria. Proverb.* 25. ℣. 27. Captivemus igitur intellectum nostrum in obsequium fidei, & credamus, Trinitatem unius & individuæ substantiæ esse; 1
idque ex Divino Evangelij Oraculo Matth. 28. *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Joan. 10. *Ego & Pater unum sumus*; juncto cap. 16. *Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt; propterea dixi vobis, quia Spiritus veritatis de meo accipiet & annuntiabit vobis.* Item Epistola 1. Joan. *cap.* 5. *Tres sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt.* Credamus, quòd sancta Mater Ecclesia à Sancto Spiritu omnem veritatem edocta in Conc. Lateran. quod habetur in *c.* 1. *hoc tit.* confitetur, & declarat, hanc sanctissimam Trinitatem secundùm communem essentiam individuam, & secundùm personalitates proprias distinctam esse. PATREM à nullo, FILIUM à PATRE genitum, & SPIRITUM SANCTUM ab utroque procedentem, consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæternos, unum universorum visibilium, & invisibilium, corporalium, & spiritualium principium.

PATER *prima persona* dicitur, non quòd in TRINITATE aliquid majus aut minus, prius aut posterius tempore sit, sed quòd ipse sit principium sine principio, FILIUM ab æterno generans. 2

FILII nativitas, seu generatio duplex est, una (circa quam nihil terrenum aut mortale cogitandum) secundùm *Deitatem*, qua ab æterno, & ante omnia sæcula Deus de Deo ex PATRE natus est ejusdem naturæ, potestatis & sapientiæ cum PATRE. Nativitatem istam licet potiùs sancta fide credere quàm perfectè intelligere valeamus, *generationem enim ejus quis enarrabit? Esaiæ* 53. pro humana tamen capacitate aliqualiter adumbrare possumus per illam similitudinem, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur; ut enim mens nostra se ipsam quodammodo intelligens sui effingit imaginem, quam Theologi *verbum mentis* appellant, ita Deus (quantùm tamen divina humanis conferri possunt) se ipsum intelligens *Verbum æternum* generat, & inde in Evangelio *Joan.* 1. *Verbum fuisse apud Deum, & Deus Verbum, & Verbum Incarnatum*, dicitur. Altera præterea Nativitas FILII est, qua propter nostram salutem de cœlo descendens, divinam ac humanam naturam conjungens *incarnatus de Spiritu Sancto, & homo factus est.* Cùm enim homines omnes in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti ut Apostolus *ad Ephes.* 2. ℣. 3. inquit, *natura Filii iræ*, sub potestate diaboli, & mortis, misit cælestis Pater misericordiarum Filium suum multis ante temporibus sanctis Patribus in veteri Testamento promissum ad hominum redemptionem, & viam vitæ æternæ demonstrandam. 3

Quod verò FILIUS in symbolo fidei tantùm à *Spiritu Sancto*, & in dicto *c.* 1. *hoc tit.* communiter *à tota Trinitate* incarnatus dicatur, ita intelligendum est, quòd licet omnes Divino TRINITATIS Personæ concurrerint secundùm Christianæ fidei regulam: *quòd omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia sint, neque una magis, quàm alia, aut una sine alia agat*; sacræ tamen literæ earum rerum, quæ omnibus tribus personis communes sunt, aliam aliis tribuere soleant, ut rerum omnium potestatem PATRI, sapientiam FILIO, amorem SPIRITUI SANCTO, & ideò cùm Divinæ Incarna- 4

tionis Mysterium immensum Dei erga nos amorem ostendat, hoc opus cooperante tota TRINITATE factum, peculiaris amoris consideratione SPIRITUI SANCTO adscribatur.

5 Tertia ergo in Trinitate Persona est SPIRITUS SANCTUS ab inspirando, vel quòd Spiritualem vitam (unde in symbolo fidei *vivificans* dicitur) in nos infundat, sic appellatus. Hunc DEUM esse atque unius cum PATRE & FILIO substantiæ, præter loca scripturæ superiùs allegata apertè probat illud *Act. 5. V. 3. Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te* SPIRITUI SANCTO? *non es mentitus hominibus, sed Deo*. Item 1. *ad Corinth*. 12. V. 6. ubi Apostolus *divisiones*, inquit, *operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur*; & mox V. 11. subiungit; *hæc autem omnia operatur unus atque idem* SPIRITUS. Præterea in Symbolo fidei SPIRITUM SANCTUM à PATRE & FILIO procedentem credimus, quod iterum ex Sacris literis manifestum redditur, in quibus SPIRITUS SANCTUS interdum *Spiritus Patris* vocatur, interdum *Spiritus Christi*, & modò à PATRE, modo à FILIO mitti dicitur *ad Galat*. 4. *juncto cap*. Matth. 10. *& cap*. 15. Joan.

6 Circa alteram partem Rubricæ, quæ *de Fide Catholica* inscribitur, breviter adnotandum est, quòd *Fides Catholica* dicatur, quam Ecclesia Catholica (id est universalis) Romana, cujus caput est Romanus Pontifex, Vicarius Christi, & D. Petri successor nobis proponit, estque teste D. Paulo *ad Hebr*. 11. V. 1. *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Hæc continetur partim in Sacris Scripturis sive libris Biblicis, partim in Traditione & definitione Ecclesiæ; quænam verò Scripturæ & libri Biblici haberi debeant pro Sacris, Canonicis & Authenticis, declaravit Concilium Tridentinum *sess*. 4. *de Canon. Script*. ubi etiam *in ead. sess. in Decret. de edit. & usu Sac. lib.* severè prohibet sub pœnis juris & arbitrarijs per Ordinarios infligendis, ne quis publicè aut privatim Sacram Scripturam contra communem Ecclesiæ sensum

7 interpretari audeat, aut verba Sacræ Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes libellos famosos &c. applicare vel usurpare præsumat.

8 Item ne quicunque libri sine nomine Authoris, atque approbatione Ordinarij, quæ in scriptis & gratis detur, in Principio vel fine libri apponenda imprimantur; Regulares verò ultra approbationem Ordinarij etiam licentiam suorum Superiorum impetrare teneantur.

Prætereà ex Conc. Trid. *sess*. 24. *de Ref. c*. 1. pro-

9 fessionem *fidei Catholicæ* facere tenentur promoti ad Episcopatum. Atque *in ead. sess*. 24. *de Ref. cap*. 12. statuitur, *ut provisi de beneficijs quibuscunque curam animarum habentibus à die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus Episcopi, vel eo impedito coram Generali eius vicario seu Officiali a orthodoxæ suæ fidei publicam faciant professionem, & in Romanæ Eccl. obedientia se permansuros spondeant ac jurent. Provisi autem de Canonicatibus & Dignitatibus in Ecclesijs Cathedralibus, non solùm coram Episcopo, seu ejus Officiali, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.*

Quibus Concilij Constitutionibus Pius IV. in bulla: *Iniunctum*. & Pius V. in bulla: *In sacrosancta*. addidere, ut eadem *fidei professio* etiam fieret ab illis, qui de Monasterijs, Conventibus, domibus & alijs quibuscunque bonis Regularibus, quorumcunque Ordinum etiam militarium, quocunque nomine vel titulo providerentur. Item ut ad hanc fidei professionem teneantur omnes Doctores, Magistri, Regentes & alij cujuscunque artis & facultatis Professores sive Clerici sive Laici, vel cujuscunque ordinis Regulares sint, qui docere vel promoveri voluerint, *Declarat. Card. ad d. sess*. 25. *Trid. c*. 1. Zyp. *in Anal. h. t. n*. 1.

Qualiter verò & quando quilibet homo vel Christianus obligetur ad internam vel externam fidei confessionem vid. D. Th. 2. 2. *q*. 1. *& seqq.* Sanchez *lib*. 2. *Mor. c*. 3. *& seq*. Paul. Laym. *in Theol. Mor. lib*. 2. *tract*. 1. *c*. 9. *& seqq.* ubi etiam *cap*. 11. docet, quòd quamvis nullo casu licitum sit, externa voce, aliove signo veram fidem negare, aut falsam profiteri juxta illud Matth. 10. V. 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*; præceptum tamen de facienda positiva externa fidei confessione esse ex præceptis *affirmativis*, quæ regulariter obligant quidem *semper*, sed non *ad semper*: ideoque ex gravi causa & imminenti periculo, ac ubi ex fidei professione nulla speratur secutura utilitas, sed magis perturbatio, licitum esse quandoque fidem tacere & dissimulare. Atque *n*. 5. inter alia exempla ponit de transeunte cum periculo loca hæreticorum & de vescente carnibus in die jejunij, si talis comestio ab ipso non petatur expressè in contemptum fidei: aliàs enim comedere carnes actus indifferens est, & præceptum Ecclesiasticum abstinendi in die jejunij tanquam humanum non obligat cum tanto periculo. Cætera quoque, quæ ad fidem Catholicam, & authoritatem Universalis Ecclesiæ, Romanique Pontificis spectant, ad Theologiam & Controversias fidei, item ad alios Titulos Juris Canonici, ubi de administratione Sacramentorum, de Majoritate & Obedientia, de Hæreticis &c. agemus, remittimus. 10 11

TITULUS II.

De Constitutionibus.

§. I.

Quid & quotuplex sit constitutio ac quænam ejus causa?

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex Ius naturæ?*
2. *Quid & quotuplex jus gentium?*
3. *Quid Lex positiva?*
4. *De Lege Divina.*
5. *Leges Veteris Testamenti quales, & an etiam hodie obligent?*
6. *De Lege Divina Novi Testamenti, & Epistolis Apostolorum.*
7. *Quid Lex humana positiva & quotuplex?*
8. *De conditionibus & causis legum humanarum.*



Constitutio à constituendo sive statuendo dicta in sensu ordinario solùm legem positivam & scriptam denotat, & non nisi valdè impropriè *Ius naturæ* vel *Consuetudo* constitutio diceretur. Est enim *Ius naturæ*, inquit Isid. in c. 7. dist. 1. *commune omnium nationum, ex instinctu naturæ, non constitutione aliqua procedens*. Et Consuetudo, quæ non de statuto, *sed moribus solùm tracta est*, c. 4. *e. dist*. 1. Quia verò in constitutionibus frequens *Juris naturalis* mentio fit, & pleræque leges ac constitutiones in Jure naturæ fundamentum aliquod habent, ideo prænotare oportet, hoc *Ius Naturæ* dividi solere in *Primævum & Secundarium*. *Primævum* sive *materialiter sumptum* est, quod natura omnia 1

nia etiam bruta animantia docuit, ut maris & fœminæ conjunctionem, prolis educationem, contra violentiam defenſionem &c. *Secundarium* autem, quod à ratione dependet, & hominibus proprium eſt, uti ſunt liberorum hereditaria ſaltem in legitima ſucceſſio, pactorum & contractuum obſervatio, alieni injuſti damni evitatio. Unde non ineptè Gratianus: *in princ. diſt.* 1. ſummam juris naturalis in illo Evangelij præcepto *Matth. 7. V. 12.* contineri aſſerit, quo *quisque jubetur aliis facere, quod ſibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod ſibi nolit fieri*. Dummodo ea interpretatio adhibeatur, ut illa voluntas, qua ſibi quis vult aliquid fieri, vel non fieri, ſit ſecundùm rectam rationem, & circa talem rem, in qua quis, ſi caſum in propria ſua perſona fingeret, debitum juſtitiæ agnoſceret; non verò ex inordinato affectu vel habendi cupiditate. E. g. debeo Titio centum ex mutuo, quod ille, quia nullum habet à me chyrographum, probare non poteſt, cogito, an tenear ſolvere? Invertam caſum & ponam Titium mihi debere mutuum, quod probare nequeam, mox dictabit naturæ inſtinctus, quid vellem mihi fieri, quod juſtum & æquum ſit, ergo idem in eodem caſu & ijsdem circumſtantijs faciam alteri &c. Aliud eſt, ſi cuperem à Titio mibi donari centum, non ego propterea teneor Titio donari centum, quia hæc voluntas circa alterius bona cum damno ejus vel non eſt ſecundùm rectam rationem, vel per ſe clarè conſtat, quòd non habeat materiam debiti & obligationis. Unde etiam Lex naturalis apud Theologos *recta hominis conſcientia & participatio quædam Legis æternæ in creatura rationali* convenienter appellatur.

2 Porro Jus naturale *ſecundarium* etiam *Ius gentium* vocatur, quòd omnibus gentibus inditum ſit, Hinc in Jure obligationes ex contractibus, item modi acquirendi, qui habentur *in lib. 2. Inſt. tit. 1.* promiſcuè & Juris naturalis & gentium dicuntur. Sed & *Ius gentium* dividi ſolet, quòd aliud ſit *Primævum*, aliud *Secundarium*, ſive aliud *rationis*, & aliud *ratiocinationis*. Jus gentium *Primævum* & *rationis* eſt ipſum Jus *naturale ſecundarium*, ſive illa ratio æquum ab iniquo dijudicans à natura, ſive Deo Authore naturæ hominibus infuſa. Jus verò gentium *Secundarium* eſt, quod ex ratione non ſimplici, ſed *ratiocinata*, & per diſcurſum practicum neceſſitate hominum ita exigente introductum eſt. Quo pertinere videntur ea, quæ referuntur *in c. Ius gentium 9. diſt. 1.* nimirùm *ſedium occupatio, munitio, bella, captivitates, poſtliminia, Legatorum non violandorum Religio* &c. Similiter quæ ponit JC. *in l. ex hoc jure. 5. ff. de I. & I. Ex hoc jure gentium*, inquit; *introducta bella, diſcretæ gentes; regna condita, dominia diſtincta; agris termini poſiti, ædificia collocata; commercium, emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligationes inſtitutæ; exceptis quibusdam, quæ à jure Civili introductæ ſunt*. Unde conſenſum & obligationem ex contractu Jure *naturæ & gentium primario* ſtringere, modum autem contrahendi *Iure gentium ſecundario* introductum, ſtipulationem verò, & literarum obligationem, item & præſcriptionem juris Civilis inventum eſſe dicimus. Et hoc jus gentium non tam conſtitutionibus, quàm conſuetudini & mori, ſive uſui hominum annumerandum eſt: niſi quòd multa, quæ juris naturæ & gentium ſunt, lege etiam poſitiva & conſtitutione Imperatoria vel Pontificia confirmentur.

Plurimùm autem intereſt, ſitne aliquid præcisè Juris poſitivi humani, vel etiam Juris naturalis. Nam quæ juris naturæ ſunt, contraria inſtitutione vel conſuetudine abrogari nequeunt, *§. ſed naturalia 11. I. de I. & I. N. G. & C. c. ult. de Conſuet.* Secùs vero illa, quæ Juris tantùm humani ſunt, *c. 1. hoc tit. in 6.* Quod verò Ulp. *in l. Ius Civile 6. ff. de I. & I.* dicit, juri naturali à jure Civili addi & demi poſſe: non intelligendum eſt eo ſenſu, quòd pro arbitrio jus naturale abrogari valeat, ſed quòd Legislatores propter certas circumſtantias in materia vel objecto poſſint declarare hunc vel illum caſum ſub præcepto juris naturalis non comprehendi: v. g. præſcriptionem ſub illo præcepto, *ne quis cum damno alterius locupletetur*; eò quòd hoc præceptum tantùm intelligatur *de iniuſta locupletatione*, præſcriptio autem propter publicam utilitatem, & ad incertitudinem dominiorum, ac copiam litium evitandam non ſit *iniuſta*. Item quæ Juris naturæ ſunt, ſemper in conſcientia ſtringunt, *d. c. ult. de Conſuet.* Leges verò humanæ quandoque ſolùm in foro externo, non interno obligant, ut ſi merè pænales, ſi in falſa præſumptione fundatæ ſint &c. qua de re inferiùs *in §. 3.* plura tractabimus.

Lex *poſitiva* eſt conſtitutio ſcripta, ait Iſidorus *in c. 3. diſt. 1.* unde & ſecundùm aliquos Lex *à legendo*, cùm *in ſcriptis* proponantur; vel ſecundùm alios *aligando*, quòd populos *liget*; aut ab *eligendo*, quò ſit electa vivendi norma, denominatur. Nam cùm effrœnata hominum cupiditas in vitia & jurgia prona ſit, ideò legem dare neceſſe fuit, ait Pontifex *in proem. Decret.* ut appetitus noxius ſub Juris regula limitetur, per quam genus humanum, ut *honeſtè vivat, alterum non lædat, jus ſuum cuique tribuat*, informetur. 3

Eſt autem conſtitutio *poſitiva* duplex, *Divina & Humana*: Divina, quæ à DEO lata eſt; & hæc rurſus ſubdividitur, quòd alia ſit Veteris, alia Novi Teſtamenti. Inter Leges veteris Teſtamenti denuò diſcrimen eſt conſtituendum: aliæ enim ſunt *Cæremoniales*, aliæ *Iudiciales*, & aliæ *Morales*. *Cæremoniales* ſunt, quæ ad cultum Divinum & ritus ſacriſiciorum Judaicorum pertinent: *Iudiciales* quæ circa cauſas judiciales & debitum ordinem ac æquitatem in populo Judaico ſervandam præſcriptæ erant: *Morales*, quæ ex dictamine & inſtinctu naturæ procedunt, uti ſunt Decalogi præcepta. 4

Leges *Cæremoniales* & *Iudiciales*, quia vel ſpecialiter pro gente Judaica eorumque moribus latæ, vel præfigurativæ Chriſti, & *umbra futuri luminis* erant, per Adventum Chriſti & veri luminis diſparuerunt, & vim obligandi amiſerunt, ut ex D. Paulo *ad Gal. 3. & 4.* ſatis probatur, & docent Interp. communiter *ad cap. un. de Purif. poſt partum*. Imo *Cæremonialium* legum obſervatio non tantùm mortua, ſed etiam mortifera & interdicta eſt Chriſtianis. *Iudiciales* verò licèt ex ſe non obligent tempore gratiæ, propter moralem æquitatem tamen vel honeſtatem poſſunt etiamnum hodie vel conſtitutione vel conſuetudine introduci *c. 1. de Homicidio. c. 1. & ſeqq. de Injuriis*. Illæ quoque leges *Cæremoniales*, quæ non tam myſteria naſcituri Chriſti præfigurabant, uti ſunt immolatio Agni, circumciſio &c. quàm potiùs ad devotionem & cultum Dei decenter peragendum pertinebant, veluti veſtes Sacerdotales &c. etiam in nova lege per Eccleſiam repeti poſſunt, ita tamen ut non ex Lege Divina, ſed Eccleſiaſtica obligent. *Moralia* præcepta veteris Teſtamenti adbuc vim babent, & perpetuò habebunt, non tam ex auctoritate veteris Legis, quàm ex eo, quòd ſint à natura ipſa inſtituta & à Chriſto in Evangelio paſſim præcepta & *mandata ſervare* jubente repetita. Demum aliquæ ſunt leges *Mixtæ*, quæ partim ſunt *Cæremoniales* vel *Iudiciales*, & partim *Morales*, cujusmodi ſunt *Decimæ*, quæ quo ad quantitatem, ſcilicet decimam partem, legibus *Iudicialibus*, quo ad congruam ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ *Moralibus* rectè annumerantur, ut infra *ad Tit. de Decimis nu. 2.* dicetur. Item *Sabbathi ſanctificatio*, quæ quo ad diem Sabbathinum *Cæremonialis*, quo ad cultum Divinum, qui aliquibus ſaltem diebus ſoli Deo debetur, *moralis* eſt. Iſtæ legis *Mixtæ* non obligant quidem hodie ex Jure Divino, in quantum ſunt *Cæremoniales* vel *Iudiciales*, ſed in quantùm ſunt *Morales*, qua de re videri poterit Cov. *Variar. reſolut. l. 1. c. 17.* 5

Le-

6 Leges Divinæ novi Testamenti sunt, quæ à Christo Domino circa Fidem, Sacramenta, & Sacrificium constitutæ sunt, atque ab ipso, vel ab Apostolis promulgatæ. Circa epistolas & scripta Apostolorum advertendum est, quòd illa tantùm ibi contenta sint Juris Divini, quæ talia esse ex verbis Apostolorum sufficienter colligi potest, v. g. si Apostolus dicat. *Ego accepi à Domino Dominus ordinavit &c.* Cæterùm verò ipsi Apostoli tanquam suo tempore Primates & Antistites Ecclesiæ multa separatim à præceptis Divinis pro rationabili fidelium directione, sicuti hodie solet SS. Pontifex & Episcopi, statuerunt. Ita præter Canones Apostolorum exemplum est in Epistola 1. Pauli *ad Tim. c. 3. & ad Tit. c. 1.* ubi Apostolus prohibuit ordinari Episcopum, vel Presbyterum, qui sit *Bigamus*, *criminosus*, *percussor*, & tamen id solùm pro lege Ecclesiastica agnoscitur, & ideò in bigamia summus Pontifex, in criminibus non valde enormibus post peractam pœnitentiam aliquando Episcopus dispensare potest, *c. & si Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* Hen. Zoes. *ad tit. de Bigamis non ordinand. n. 14.*

7 Lex *humana positiva* describi potest, quòd sit, *recta agendorum ratio à publica potestate communitati denunciata cum voluntate eam perpetuò obligandi*. Dividitur in *Ecclesiasticam* & *Sæcularem*, illa à potestate Ecclesiastica, hæc à Magistratu sæculari descendit. Utraque subdividitur in *Generalem* & *Particularem*; *Generalis*, quæ ordinario nomine Legis vel Canonis appellatur, est illa, quæ à summo Pontifice vel Principe Ecclesiastico vel sæcularis status lata universim in tota Ecclesia Catholica, vel toto Imperio obligat: *Particularis* verò, quæ communiter *statutum* vocari solet, ab inferioribus Episcopis aut Prælatis vel Principibus superiorem recognoscentibus promanat.

8 Dixi I. Legem esse, *rectam agendorum rationem*; quibus verbis causa *materialis* & *finalis* legum insinuatur, *Erit enim Lex*, ait iterum Isidorus *in cap. 2. dist. 4. honesta, justa, possibilis, secundùm naturam, secundùm patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta*. In dubio autem, si de manifesta legis injustitia non constet, sicut aliàs mandatum superioris præsumitur justum, ita etiam à subditis lex justa censeri debet, licet fortassis aliquæ rationes in contrarium opponi possent: cogitandum enim, à prudente Legislatore inter diversa rationum momenta ad tollendam ambiguitatem & disputationis materiam illa selecta fuisse, quæ pro Republica utilior visa sunt: *Cor enim Regis in manu Dei est*, & per *sapientiam Divinam Reges regnant, & legum Conditores justa decernunt. Prov. 8.* Unde & D. August. *in c. in istis 3. dist. 4. In istis temporalibus legibus*, inquit, *quamquam de his homines judicent, cùm eas instituunt, cùm tamen fuerint institutæ, non licebit Judici de ipsis judicare, sed secundùm ipsas.* adde textum *in L. non omnium. 20. cum L. seq. ff. de Legibus*.

Dixi II. à *publica potestate*: ex quo causa *efficiens* legum colligitur; nam in statu Ecclesiastico, & circa spiritualia, ac ecclesiastica negotia nunquam potestas legem ferendi penes privatos & populum fuit: in statu autem sæculari & veteri Imperio Romano populus quidem auctoritatem leges & plebiscita faciendi habebat, *c. 1. & 2. dist. 2. L. de quibus. 32. ff. de LL.* postquam verò populus sibi Reges, & Imperatores constituit, omnem illam auctoritatem à se abdicavit & Lege Regia in Principes suos transtulit. *L. 1. ff. de Constit. Principum.*

Dixi III. *cum voluntate eos obligandi*: quibus verbis *forma* & *effectus* legum denotatur: ad formam enim legis pertinet, ut Legislator per apta verba declaret mentem suam, quòd non tantùm consulendo, vel suadendo aliquid dicat (quale consilium necessariam obligationem non habet, nec transgressores ejus regulariter peccatum vel pœnam incurrunt) sed jubendo & præcipiendo, & ita quidem clarè, ne Lex per obscuritatem captionem aliquam contineat, *d. c. 2. dist. 4.* Cùm autem circa causas præsertim *materialem & efficientem* plura adhuc notatu digna occurrant, sit

§. II.

De Causa materiali & efficiente Legum.

SUMMARIA.

9. *Quales actus virtutum possint per legem præcipi?*
10. *Quæ possint prohiberi?*
11. *Permittuntur quandoque injusta.*
12. *Lex prohibitoria habet saltem pœnam arbitrariam*
13. *Delicta quædam mixti fori.*
14. *Actus interni & occulti qualiter possint esse materia legum.*
15. *De causa efficiente legum.*
16. *S. Pontifex circa salutem animarum Legislator universalis, & quid circa Judæos, Gentiles, & hæreticos?*
17. *Concilia quotuplicia, & de eorum potestate legislativa.*
18. *Episcopus in sua diœcesi an possit id, quod Papa in Ecclesia?*
19. *Quare non detur potestas Episcopis statuendi contra jus commune Eccles. & tamen valeat consuetudo?*
20. *De Legatorum statutis.*
21. *De statutis Capitulorum sede vacante, eorumque revocatione*
22. *De statutis Capituli cum juramento.*
23. *De statutis Ordinum Regularium.*
24. *Reformatio Ordinis an ab omnibus professis acceptanda?*
25. *Conventus & Capitula inferiorum Ecclesiarum an habeant potestatem statuendi? alia Summaria sub §. 3.*

CUm legis virtus sit *imperare*, *vetare*, *permittere & punire*, teste Jurisconsult. *in l. 7. ff. de LL.* ideò legum debet esse *materia*, quæ justè *imperetur*, *prohibeatur*, *vel permittatur*.

Possunt igitur imprimis præter actus justitiæ, & ut suum cuique reddatur, etiam opera aliarum virtutum, ut Temperantiæ, Continentiæ, Religionis &c. & quæ ad has virtutes consequendas tanquam media sunt, ut certarum dierum jejunium, decens in vestitu incessus, concionum & Missarum frequentatio, *imperari & præcipi*, dummodo virtutes non sint tales, quarum sectatio populo sit nimis ardua, & difficilis, prout forent actus consiliorum Evangelicorum, nimirum paupertas, cælibatus &c. hæc enim, licet ex post facto rectè præcipiantur illis, qui ad eorum observationem se priùs per votum, aut per professionem religiosam voluntariè obligarunt, universaliter tamen & ante spontaneam obligationem rationabiliter præcipi non possent. 9

Ex adverso *prohibitoriæ* legis materia sunt omnia illa, quæ justitiæ alijsque Virtutibus, quarum observatio Reipublicæ utilis & facilis est, contrariantur. Nec interest, an jam priùs lege Divina, aut Naturali similes actus præcepti vel prohibiti existant: nihil enim impedit, quin idem actus pro meliori Juris Divini aut Naturalis observatione, vel declaratione, jure insuper humano contineatur. 10

Permitti per leges possunt ea, quæ justa, quæ honesta sunt. Imò etiam aliquando injusta & inhonesta ad evitationem majoris mali, si utrumque in Republica post omnem possibilem diligentiam nequeat evitari, non quidem approbando minus malum tanquam lici- 11

licitum, sed dissimulando ejus pœnam. Ita multi existimant *Deut.* 23. concessum fuisse Judæis exercere usuras cum extraneis, ne cum suis fratribus exercerent: ita ad præcavenda majora & atrociora carnis delicta apud quasdam calidiores nationes minora, ut fornicationes tolerantur, & exempla sunt *Genes.* 19. ℣. 8. & *Iudicum*. 19. ℣. 24. Textus quoque notabiles *in cap.* 1. & 2. *dist.* 13. *cap.* 12. 32. *quæst.* 7.

12 *Puniunt* demùm leges malefactores in Republica. Et si lex simpliciter aliquid prohibeat, quamvis pœnam determinatam non addat, ejus tamen violator Judicis prudentis arbitrio punietur: frustra enim leges prohibitoriæ ederentur, nisi malefactores formidine pœnæ coercerentur. Julius Clarus *lib.* 5. *sen. quæst.* 83. & *ibi additio prima*. Menoch. *de Arbitrar. lib.* 2. *cas.* 365. *num.* 2.

13 Sunt autem quædam delicta *mixti fori*, quibus tam à Jure Canonico, quàm Civili certæ vel arbitrariæ pœnæ præstitutæ sunt. Et in his inter Judicem Ecclesiasticum & sæcularem locus est præventioni: ita tamen ut in majoribus criminibus, in quibus jure Canonico pœna plerumque potiùs *medicinalis*, quàm *vindicativa* infligitur, punitus in foro Ecclesiastico adhuc ad terrorem malis hominibus incutiendum in foro sæculari puniri possit. *cap.* 2. *de Maledicis*. *cap. felicis*. 5. *vers. per hoc quoque*. *de Pœnis in* 6. *l. placeat*. 5. *C. de SS. Eccl.* De consuetudine in enormibus criminibus circa Laicos Ecclesia ordinariè totam punitionem Judici sæculari relinquit. Plura de punitione delictorum in lib. V. Decretalium, atque in Tit. *de Pœnis* traduntur.

14 Difficilis est quæstio, an & qualiter actus *interni* vel *occulti* hominis materia legum humanarum esse possint? Etenim *in l.* 18. *ff. de Pœnis. in c. cogitationis*. 14. *de Pœnit. dist.* 1. dicitur, quòd *cogitationis pœnam* (intellige in foro externo) *nemo patiatur*. In *c. sicut.* 6. *c. tua nos.* 34. *de Simonia*, in Trident. *Sess.* 24. *de Refor. matr. c.* 1. habetur, quòd *Ecclesia de occultis non iudicet*. Item *in lib. V. Decretalium* docebimus, simoniacum, hæreticum, vel usurarium *purè mentalem* pœnas juris non incurrere. Econtra in *c. dolentes.* 9. *de Celeb. Miss.* præcipit Pontifex, ut officium Divinum à Clericis *devotè* recitetur; *devotio* autem & *elevatio mentis* ad Deum actus utiquè *internus* est? Similiter in *Clem.* 1. §. *verùm. de Hæret.* excommunicatio statuitur in eos, qui ex odio, gratia, vel avaritia omittunt inquisitionem contra hæreticos, cùm tamen odium, gratia, vel avaritia actus plerumque *interni* & *occulti* sint. Item in Concilio Trid. *sess.* 24. *de Reform. c.* 6. privilegium datur Episcopis, ut possint absolvere à censuris & irregularitatibus ex delictis *occultis* provenientibus. Demùm quis neget, peccaturum contra præceptum Ecclesiæ, qui diebus jejunii clam & nemine vidente comederet carnes, Clericum, qui occultè omitteret recitare Divinum officium, &c. aliàs haud dubiè futurum, ut subditi obedirent suis Superioribus ad oculos, & privatim omnia mandata ecclesiastica & sæcularia violarent.

In hac celebri quæstione utendum est distinctione. Nam alii sunt actus *merè interni* & *per se* occulti, qui in solo animo & cogitatione mentis consistunt; atque hi ordinariè soli Deo subjecti sunt, humanum autem judicium eos cognoscere non potest, & consequenter nec præcipere, nec punire. Quo faciunt exempla de simoniacis, hæreticis, & usurarijs purè mentalibus. Alij sunt *externi*, qui præter animi cogitationem etiam ad opus vel actum externum processerunt; & hi licet sint *per accidens* occulti, quia secretò facti, testibus vel aliis documentis probari non possunt, subjacent tamen jurisdictioni & potestati legislativæ, quamvis ex defectu probationis aliquando per accidens judicium humanum effugiant. Sic si Episcopus censuram ferat, ut *quisquis furtum sacrilegum fecerit*, *excommunicationem incurrat*, in hanc censuram incidet, qui etiam nemine vidente furatus fuerit. Pariter qui libros hæreticos clam legerit, excommunicationem Bullæ Cœnæ (supposito quòd ea Bulla in illo loco recepta sit, de quo dubitari potest in Germania. vid. quæ dixi *in Man. Paroch. part.* 3. *cap.* 2. *circa* I. *casum Bullæ*) incurret: tametsi interim tales in judicio externo ob defectum probationis puniri non possint, quod per accidens contingit. Alii denique sunt actus *mixti*, partim *externi*, partim *interni*, in quibus præter actum externum etiam interna animi præparatio sive intentio concurrit, & ad operis externi moralem perfectionem, & substantiam necessaria est, ut in Sacramentorum administratione, perceptione, & celebratione Divini officii &c. Propterea si Ecclesia præcipere potest opus externum v. g. celebrationem Missæ, Sacramentorum administrationem & perceptionem &c. potest etiam saltem *indirectè* præcipere id, quod est necessariò connexum, & sine quo opus externum *validè* & *rectè* non perficitur, ut devotionem, intentionem consecrandi, contritionem &c. *de connexis enim idem est iudicium*, & homo non tantùm quo ad directionem corporalium & materialium externarum actionum, sed etiam quo ad directionem animæ Superioribus subjectus est juxta illud Apostoli *ad Rom.* 13. ℣. 1. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, & paulò post, *ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram* (scilicet Judicis externi) *sed etiam propter conscientiam* &c. & *ad Hebr.* 13. ℣. 17. *Ipsi* Superiores *pervigilant*, *quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Præterea sicut lex præcipere potest actum internum concomitanter cum externo, ita etiam actum malum internum punire valet, quatenus operi externo connexus est; quo sensu interpretandus est textus *in dicta Clement.* 1. §. *verum*, *de Hæreticis*. Et exemplum in Jure Civili est ex tit. *de Injuriis*, ubi tunc demùm injuria ponitur, si ex *animo* & *intentione in.uriandi* processerit. *l. si non convitii*. 5. *C. de Iniuriis*.

Causa *efficiens* legum humanarum, ut jam in priori §. insinuatum, publica potestas est, quæ in statu Ecclesiastico penes summum Pontificem, & reliquos Prælatos, in statu sæculari penes Imperatorem & alios Principes ac Dominos residet; ita tamen, ut quilibet Legislator pro modo tantùm & termino suæ jurisdictionis legem ferre possit, *extra territorium enim* & *supra jurisdictionem suam jus dicenti impunè non paretur*, *l. ultima ff. de Iurisdictione*. 15

Summus Pontifex in materia spirituali & concernente salutem animæ, ac rectam Ecclesiæ gubernationem in toto orbe Christiano legem ferre potest: quia ipsi omnium suarum ovium curam in Beato Petro Christus commisit, *Matth.* 16. Porrò etiam Hæretici, quàmvis de facto resistant, de jure tamen lege Pontificia obligantur; non item Judæi & Gentiles, nisi quatenus illa lex jus Divinum vel Naturale contineret, ex ea differentiæ ratione, quòd Hæretici per Baptismum in Ecclesiam ingressi, ejus subditi, licet rebelles, effecti sint. Unde etiam DD. inferunt, quòd ad fidem Ecclesiæ Catholicæ suscipiendam, sicuti rebelles subditi ad obedientiam, compelli possint; secus verò Judæi & Gentiles, quibus nunquam per Januam Baptismi in Ecclesiam ingressis rectè accommodatur illud Apostoli 1. *ad Corinth.* 5. *Quid mihi de iis, qui foris sunt* (id est extra Ecclesiam) *judicare*, *nam eos Deus judicabit* &c. Quid verò de hæreticorum matrimoniis, vel quæ in locis hæreticorum à Catholicis contrahuntur, dicendum,

trade-

trademus in *Lib. IV. ad Tit. de Clandestina desponsatione n.20.* Plura item de S. Pontificis authoritate inferius hoc libro in tit. *de Majoritate & obedientia.* explicabuntur.

17 Cæterùm quòd de summo Pontifice, etiam de *Conciliis generalibus Oecumenicis* sentiendum est: nam & his jurisdictio in totam Ecclesiam & omnes Christianos competit, neque aliter legitima sunt, quàm si authoritate Romani Pontificis congregentur & confirmentur *c. significasti. 4. de Elect.* Alia sunt Concilia *Provincialia*, quæ Archiepiscopi una cum suis Suffraganeis in suis Provinciis instituunt. Alia *Diœcesana* vel *Synodalia*, quæ Episcopi celebrant in suis Diœcesibus. Et hæc quidem potestatem leges & statuta condendi habent, sicut ipsi Archiepiscopi, & Episcopi, sed ita, ut eorum jus & obligatio ultra terminos Provinciæ, aut Diœcesis non extendatur: adeò ut tametsi in Decreto Gratiani quidam Canones ex aliquo Concilio Provinciali vel Diœcesano allegentur, eos tamen non esse universaliter obligatorios, omnes illi adnotarint, qui nobiscum docent, Decretum Gratiani ad primævam suam authoritatem revocari. Deinde etiam advertendum est, quòd inferiores Prælati, nec soli, nec in Conciliis sine licentia summi Pontificis aliquid statuere valeant contra jus commune Canonicum. Inferior enim legem Superioris abrogare non potest; & condere ac tollere legem ab eadem potestate procedunt, *Clement. Ne Romani. 2. in princ. de Electione*. Circa ea proinde solùm leges ferre possunt, quæ ad reformationem morum, vel cultum divinum pertinent, aut quæ jure communi apertè decisa non sunt.

18 Non obstat vulgare dictum, quòd Episcopus in sua Diœcesi possit ea, quæ Pontifex in tota Ecclesia: quia id universaliter concedendum non est, sed cum dependentia & subordinatione ad Papam tanquam Superiorem, & salvis illis, quæ summo Pontifici specialiter reservata sunt: nam Ecclesia Romana, quæ prima est, & Diœceses ac Episcopatus inferiores divisit, ita reliquis Ecclesiis, earumque Prælatis vices suas largita est, ut in partem vocaret sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. *cap. qui se. 12. causa 2. quæst. 6.*

19 Quærit ad propositum hujus loci Panormi: *in c. ult. de Consuet. num. 9.* quare Imperator potiùs Principibus sæcularibus concedere soleat, ut in suis terris possint facere statuta contra jus commune Civile, quàm Pontifex Episcopis? Item quare in aliqua Diœcesi possit introduci consuetudo contra jus commune Canonicum, & non etiam statutum? Respondere potest ad primum, quia majus est periculum in abrogatione Juris Communis Ecclesiastici: hoc enim cùm principaliter ordinetur ad finem salutis æternæ, timendum foret, ne forsan cum periculo animarum erraret Episcopus, dum contra S. Pontificis Christi Vicarii & Pastoris universalis judicium & legem suo arbitrio statuere permitteretur. Jus autem sæculare ordinatur principaliter ad statum externum politicum, quem inferiores Principes possunt secundùm naturam & mores singulorum nationum sine gravi periculo faciliùs dirigere. Quod si etiam lex communis Ecclesiastica non possit certo populo cum fructu accommodari, S. Pontifex ea de re informandus est, atque ejus desuper cognitio, & mutatio vel remissio legis exspectanda. Respondere potest ad secundum cum eod. Panorm. quòd consuetudo, si sit tamen rationabilis, habeat tacitum consensum summi Pontificis, rationabiles enim consuetudines tolerantur *ex tot. tit. de Consuet.* quem consensum S. Pontifex potiùs (saltem per modum dissimulationis) factis rationabilibus hominum impendit, quàm statutis Episcoporum, eò quòd uti potestate legislativa contra Papalia decreta etiam ex causa rationabili videatur sapere aliquam ambitionem, quæ successivè aperit viam ad plures inobedientias: Addi etiam potest, quòd plerumque difficilius sit impedire consuetudinem, quæ ex diuturno tempore & inveteratis moribus processit, quàm statutum vel legem particularem.

Legati Sedis Apostolicæ etiam statuta facere 20 possunt in provinciis & locis suæ legationis, quæ durant etiam post officium eorum finitum, *c. ult. de Officio Legati.*

Capitula Cathedralium Ecclesiarum, sede Episco- 21 pali vacante, etiam statuta & constitutiones facere possunt, quia succedunt in jurisdictionem Episcopi, ex qua dimanat potestas statuendi. Et illa statuta etiam durant in tempus futuri Episcopi: quamvis enim jurisdictio Capituli sit tantùm temporalis, quàmdiu sedes vacat, quod tamen ex ea rectè gestum est, perpetuum haberi debet, *arg. c. fi. de Officio Legati. & c. factum legitimè. 73. de R. I. in 6.* Sed Capitulum sede vacante potest quidem statuere circa ea, in quibus tunc habet jurisdictionem, ut circa negotia ipsum Capitulum concernentia, circa reformationem morum, causas judiciales &c. non verò circa talia, per quæ præjudicetur juri, authoritati, vel reditibus successuri Episcopi, ut si vellet statuere, quòd *Charitativum* subsidium totum, vel pro parte minueretur, quòd reditus Episcopales essent inter Capitulares distribuendi &c. nam in personam Episcopi ejusque jura & reditus Capitulum nullam habet jurisdictionem, consequenter in iis statuere nihil potest. Episcopus quoque successor potest ex causa rationabili statuta à Capitulo sede vacante facta revocare, non secùs ac alia statuta suorum Antecessorum, quia Capitulum vel Antecessor non potest Episcopo successori legem perpetuam præfigere, *cùm par in parem non habeat imperium* aut jurisdictionem, *c. innotuit. 20. de Electione.* Videatur Quarant. *in summa bull. verbo, Capitulum sede vacante.* Frid. de sen. consf. 16. & Pavin. *in speciali tractatu, de Potestate Capituli sede vacante.*

Aliquando autem Capitulares sede vacante, 22 speciali pacto aut juramento se obligant, ut quisquis in Episcopum eligendus fuerit, certa statuta inviolabiliter observare debeat: quæ pacta aut juramenta obligant novum Episcopum ad præstationem fidei interpositæ, nisi forent manifestè in præjudicium Canonum, vel Ecclesiæ, vel animarum, vel dignitatis Episcopalis, *c. ult. de Pactis.* textus ad propositum notabilis, ubi Panormi. & Barb. *in c. sicut nostris. 27. de Iureiurando.*

Ordines etiam Religiosi, eorumque *Prælati* leges 23 & statuta facere possunt juxta consuetudines suas, privilegia & modum suæ Regulæ. Utrùm autem Religiosi teneantur semper acceptare nova statuta Reformatoria? Respondeo esse distinguendum, an tales reformationes sint contra pravas consuetudi- 24 nes, quæ tendunt ad dissolutionem disciplinæ monasticæ, violationem votorum, & scandalum aliorum hominum? & haud dubiè dicendum est, Religiosos teneri, ac compelli posse ad necessarias istas reformationes acceptandas, quæ tamen primam Regulam duriorem non constituant, *c. relatum. 7. & ibi Gloss. ne Clerici vel Monachi. c. unico. de Statu Regular. in 6.* An verò reformationes fiant contra consuetudines, & mitigationes rationabiles, quæ primævum Regulæ rigorem juxta patriæ & hominum naturam citra animarum periculum temperarunt, v. g. quòd maturinum oretur de mane, quòd liceat carnibus vesci &c.? & probabiliùs videtur, quòd Religiosi similem reformationem acceptare non teneantur: quamvis enim simpliciter

pliciter professionem fecerint secundùm Regulam, tamen nec in novitiatu experientia; nec in professione intentio fuit aliter se obligandi, quàm ad Regulam juxta præsentem usum rationabiliter mitigatam: neque enim perfectio religiosi hominis in maximo rigore & vitæ austeritate consistit, quam multi sine corporis & etiam frequenter animæ ac desperationis periculo ferre non possent, sed in perfectione amoris Dei, & in *declinando à malo*, ac *faciendo bonum*, ad quod assequendum etiam in ordine mitigatiore sufficientissima media sunt, & considerandum, quòd sæpè primi Regulæ Fundatores certæ nationi & terræ, ubi vixerunt, regularia statuta accommodarint, quæ alibi ob diversam terræ & hominum naturam utiliter observari non possunt. Si quis verò aliter, quàm per austeritatem se minimè perfectionem consecuturum credat, is vel rigorosas sui mortificationes voluntarie & privatim suscipere, vel secundùm *c. licet.* 18. *de Regularibus*. etiam post professionem ad alium strictiorem Ordinem transire valebit.

25 *Conventibus & Capitulis Regularium*, *ac Collegiatarum Ecclesiarum sede vacante* jurisdictionem (ex qua potestas statuendi deducitur) aliqui negant, aliqui tribuunt, ut inferiùs in Tit. *Ne sede vacante &c. lib.* 3. dicemus; ideò consuetudo locorum præcipuè attendenda erit. Cæterùm si quid ab his statueretur, vel mediante pacto aut juramento firmaretur circa successorem prælatum, ejusque revocandi potestatem, illa huc accommodari possunt, quæ superiùs de statutis *Capituli Cathedralis Ecclesiæ sede vacante* tradita sunt.

§. III.

De Obligatione Legum in utroque foro.

S U M M A R I A.

26. *An Legislator teneatur suis legibus.*
27. *Princeps tenetur stare suo pacto.*
28. *An & quatenus peregrini & viatores teneantur legibus loci?*
29. *Hispanus an extra suam Patriam possit diebus Sabbathinis edere intestina animalium?*
30. *Absens modico tempore quando habeatur pro præsente?*
31. *Peregrini probabiliter non obligantur particularibus statutis.*
32. *Excipiuntur casus aliquot.*
33. *Respondetur ad contraria.*
34. *An peregrini teneantur alibi legibus domesticis?*
35. *Clerici quatenus ligentur legibus laicorum?*
36. *Lex humana quatenus obliget in conscientia?*
37. *De Lege fundata in præsumptione.*
38. *Hæres non conficiens inventarium, an in conscientia teneatur ultra vires hæreditatis?*
39. *Literarum obligatio, de qua* in tit. Inst. de Litt. oblig. *an procedat in conscientia?*
40. *Leges in præsumptione fundatæ qua ratione sint justæ in foro externo:*
41. Fictio & præsumptio *juris differunt, illa etiam in Conscientia locum habet.*
42. *De Lege pœnali, quando obliget in conscientia:*
43. *Ad pœnam incurrendam quando requiratur sententia judicis declaratoria, & quid intersit inter sententiam judicis condemnatoriam & declaratoriam?*
44. *Pœnæ corporales quatenus obligent.*
45. *Incarceratus etiam justè an possit fugere?*
46. *Ad tributa & vectigalia an quis teneatur in conscientia:*
47. *Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum quando procedant in foro interno.*
48. *Pacta nuda obligant in conscientia.*
49. *Actus illicitus non semper est invalidus.*
50. *Si lex actum prohibeat, an in dubio censeatur etiam invalidasse?*
51. *Actus aliquando invalidatur civiliter tantum.*
52. *Lex potest actum invalidare civiliter & naturaliter; & ibi exempla.*
53. *Ex S. C. Vell. & Maced. non est obligatio in conscientia.*
54. *Potissima difficultas, quando irritatio fit propter omissas solennitates iuris.*
55. *Lex est domina rerum.*
56. *Ad actus valorem requiritur voluntas & potentia agentis.*
57. *Illegitimitas occulta impedit in conscientia à dignitate.*
58. *Prohibitio de rebus Ecclesiæ non alienandis etiam in conscientia stringit.*
59. *Legum Civilium, quæ relicta in testamento non solemni & soluta repeti negant, vel solvi iubent, singularis interpretatio.*
60. *Relictum in testamento non solenni an possit retineri usque ad condemnationem judicis?*
61. *Solennitates actuum non fundantur in præsumptione.*
62. *Actum invalidare, & denegare actionem differunt.* *Alia Summaria sub. §. 4.*

QUæritur I. utrum Princeps vel Legislator ipsemet sua lege obligetur? Pro negativa est textus in *l. Princeps* 31. *ff. De Legibus* ubi dicitur, *Principem legibus solutum esse*. Et facit ratio, quòd leges ferantur & dirigantur in subditos, non in Legislatorem: *sibi enim imperare nemo potest* teste J. C. *in l. penult. ff. de Recept. qui arbitr. &c.* & sicut aliàs *nec par in parem*; ita nec quisquam *in se ipsum* habere jurisdictionem videtur. Econtra pro affirmativa adducitur *L. digna vox* 4. *C. de LL.* ubi Imperatores rescripserunt, *dignam esse vocem Maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri, & maius imperio esse, submittere legibus principatum*, Isidorus quoque *in c. iustum* 2. *dist.* 9. *iustum est*, inquit; *Principem legibus obtemperare suis, tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse eis reverentiam præbet*, & in *l. ex imperfecto testamento* 23. *ff. de Legat.* 3. ait Paulus J. C. *ex imperfecto testamento legata Imperatorem vindicare, inverecundum est; decet enim tantam maiestatem eas servare leges, quibus ipse solutus esse videtur.* 26

In hac q. respondeo & dico I. Princeps & Legislator simpliciter obligatur illis legibus, quæ continent jus *Divinum* aut *Naturale*: quia hæc jura, cùm à Deo Authore naturæ procedant, supra Principem sunt, quamvis ab eo populo proposita & declarata. Unde quin Princeps suo contractui vel pacto stare debeat, non eximitur per plenitudinem potestatis suæ propter consensum præstitum, qui Jure naturæ servandus est *l. 1. ff. de Pactis*. And. Gail. *Pract. obser. lib. 2. observat.* 55. *num.* 7. 27

Dico II. in legibus *vere positivis* humanis, sive Civilibus, sive Ecclesiasticis, quædam sunt, quæ propriè tantùm ad populum feruntur, & Principis sive Legislatoris personam propter ejus eminentiam, aut aliam specialem rationem non concernunt. Et hæ sine dubio Principem non obligant; ut si prohibeatur populo armorum aut vestium nimis pretiosarum gestatio &c. & exemplum esse potest *in l. sancimus*. 34. *C. de Donationibus* ubi prohibetur donatio ultra

ultra *quingentos solidos*, sive aureos sine insinuatione apud Magistratum, excipitur autem ibidem donatio à Principe facta.

Dico III. in legibus merè positivis, quarum observatio æquè Principem decet ac populum; uti est frumenti & aliarum mercium taxatio, solennitates actuum inter vivos & ultimarum voluntatum, jejunium Ecclesiasticum, confessio annua &c. communis est DD. distinctio inter vim *coactivam* & *directivam*, ita ut Princeps vel alius Legislator *vi coactiva* non teneatur stare suis legibus: cùm nemo sit, qui eum cogat, & is potestatem mutandi, vel abrogandi legem habeat; teneatur autem (nisi habeat rationabilem causam excusantem) *vi directiva*, hoc est, non ex vi jurisdictionis propriè dictæ, quam in se ipsum nemo propriè exercet, sed ex dictamine & directione rectæ rationis, qua se Princeps tanquam caput & membrum principale toti corpori communitatis conformat: nam teste August. *in c. quæ contra 2. dist. 8. turpis est omnis pars suo universo non congruens*; & ne etiam à populo facilè violentur leges, si ipse Legislator omnium primus in easdem committat Minor tamen culpa est, & sæpe cessante scandalo tantùm venialis, si legislator contra suam legem veniat, quàm si populus: quia ille tantùm ex congruentia, hic autem etiam ex obedientia ad servandas leges obligatur.

28 Quæritur II. utrum Peregrini & Viatores obligentur legibus illius loci, per quem transeunt, si non ibidem intendant habitare? Si de legibus *juris divini aut Naturæ* loquamur, res dubio caret: quia istæ leges ubique terrarum obligant. Idem est, si loquamur de *legibus humanis* Juris communis: nam & his Peregrini in omnibus locis obligantur, in quibus illæ leges vigent & observantur, quia istarum legum communium subditi sunt. Imò si ponamus, aliquam legem Juris Communis in Patria non observari, sed observari in loco peregrinationis, per quem aliquis transit, tenebitur Peregrinus ad hujus legis observationem: quia consuetudo contra jus commune, cùm sit odiosa, restringitur ad locum, & extra eum non extenditur; sicut statutum vel aliud privilegium locale. arg. *c. 2. hoc tit. in 6.* Un-
29 dè licet in Hispania moris sit, diebus sabbathinis comedere intestina animalium, si tamen Hispanus per alias Regiones transeat, eum ad abstinentiam à jure communi Ecclesiastico præscriptam sub peccato teneri cum plerisque DD. docet Navar. *in Man. Confess. c. 23. num. 120.* & Paulus Laym. *de Legibus c. 12. num. 4.*

30 Non obstat, quòd absens modico tempore fictione juris reputari soleat pro præsenti in illo loco, à quo abest, & consequenter etiam illius loci privilegiis & consuetudinibus gaudere possit, sicut in contrarium argumentatur Sanch. *de Matrim. Libro 3. disp. 18. q. 5. num. 7.* quia illa fictio juris non procedit in omnibus, sed in certis tantùm casibus in jure expressis, ut si Canonici vel Beneficiati à residentia suorum Beneficiorum modico tempore absint juxta Trid. *sess. 23. de Refor. c. 1.* aliàs etiam procederet in casu *dicti c. 2.* & excommunicatione per statutum Episcopi lata teneretur, qui extra Diœcesim ejus modico tempore existens delinqueret: item à sæcularibus Judicibus capi non posset malefactor, si extra Ecclesiam immunitate locali gaudentem mox reversurus exiret, quod certè contra communem doctrinam & praxim est. Interim licet hæc sententia, Navarri & aliorum ordinariè, maximè ad evitationem scandali tutior sit; propter authoritatem tamen Sanch. & aliorum virorum DD. qui eum sequuntur, non auderem semper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrariam teneret, præsertim rationabili aliqua causa v. g. conservandæ valetudinis accedente, & remoto scandalo, ut si Germanus tempore quadragesimæ in Italia privatim comederet ova, caseum, & alia lacticinia, quæ prohibentur *in c. denique 6. Vers. par autem. dist. 4.*

Potissima igitur difficultas quæstionis nostræ 31
est de legibus & statutis particularibus locorum. Respondeo, probabiliorem esse sententiam, quam præ cæteris diligenter examinat, & sequitur Sanch. *d. disp. 18. qu. 1.* Peregrinos & Forenses non obligari particularibus statutis, vel consuetudinibus loci, in quo per modum hospitum reperiuntur: Ratio est: ubi deficit ordinaria jurisdictio, deficit legum obligatio, quæ jurisdictionem supponit, sed in peregrinos ob brevem hospitij moram deficit ordinaria jurisdictio *arg. l. hæres absens 19. §. 2. ff. de Judiciis*. ergo &c.

Attamen hæc regulariter procedunt: nam ab 32
hac regula aliquot casus excipiuntur, ut I. si ex transgressione legum loci aliis detur scandalum; quod tamen scandalum plerumque evitari potest, inquit Sanch. *c. l.* vel transgrediendo occultè, vel admonendo adstantes, se legibus loci ex communiori DD. sententia adstrictum non esse.

II. Si mora in aliquo loco sit longior, usus communis docet, tales Peregrinos debere se accommodare legibus & consuetudinibus loci, præsertim in rebus spiritualibus, ut observatione festorum, jejuniorum &c. tum quòd id exigat quies Reipublicæ, quæ aliàs ex diversis hominum moribus perturbatur; tum quòd habitatores ad tempus longius in aliquo loco ibidem quasi domicilium & forum competens sortiantur.

Quantum autem tempus requiratur ad hanc obligationem inducendam, DD. inter se non conveniunt; mihi videtur probabiliùs maximè circa leges Ecclesiasticas, quod cum Navar. *in Tract. de Iubil. not. 32. num. 43.* docet Laym. *d. l. num. 1.* sufficere, quòd aliquis non merè tanquam Viator mox pertransiens in loco sit, sed ibidem certo permanendi proposito etiam ad breve tempus, aliquot v. g. septimanarum aut mensium alicujus negotiationis causa habitationem aliquam fixerit vel conduxerit *d. l. heres absens, §. proinde 2. ff. de Iudiciis*; & tunc statim prima die, qua cum hoc proposito habitationem sibi constituit, tenebitur: nam sicut ad *verum*, ita etiam ad *quasi* domicilium constituendum, & sequentem obligationem ac fori competentiam inducendam nullius certi temporis lapsus, sed *animus* tantùm habitandi & *factum* ipsum habitationis inchoatæ requiritur, ut ex *l. domicilium 20. ff. Ad municipalem*, in *Tit. de Foro compet.* trademus.

III. Contractuum, aliorumque actuum solennitates etiam à Forensibus instituendæ regulantur secundùm leges loci, ubi celebrantur *l. si fundus. 6. ff. de Evictionibus l. 1. C. de Emancip. liber.*

IV. Ob bonum publicum & ad evitandum damnum possunt Viatores certis legibus constringi v. g. ut solvant vectigalia, ne frumentum aut arma vel armorum materiam extrahant, ne ultra triduum in loco commorentur, &c. Hæc exceptio passim quidem à DD. traditur, sed quare vel quomodo in hoc casu jurisdictio in Viatores detur, non assignant. Forsan ista ratio non incongruè statui potest, quòd jure naturæ & gentium teneatur aliquis evitare alterius damnum; & qui sentit commodum transitus, sentire etiam debet onus legum pro bono publico introductarum. Item quia transitus non aliter à Magistratu conceditur, quàm sub conditione obser-

observandarum talium legum, hinc qui transire volunt, ipso, facto in se prorogant, & agnoscunt Magistratus jurisdictionem *arg. l. 1. ff. de Iudiciis*. Accedit etiam consuetudo locorum, quæ dare potest in multis casibus jurisdictionem *c. dilecti*. 4. *de Arbitris*.

Quintam exceptionem aliqui addunt in *vagis hominibus* nullum certum domicilium habentibus: Sed hos non improbabiliter excusat Less. *Lib. 4. c. 2. num.* 49. ex eadem ratione, qua alios Peregrinos, quòd scilicet non sint propriè subditi illius loci, quem transeunt, & non sit in eos jurisdictio nisi ex causa *delicti* vel *debiti*, propter quod ubique in jus trahi possunt ob publicam utilitatem, ne à delicto impunes, vel à solutione immunes evadant.

33 Porrò contra datam responsionem ad principalem quæstionem contrariæ sententiæ Authores, quibus absolutè placet, Peregrinos omnibus legibus loci adstringi, plura argumenta opponunt, quæ Sanch. *disp. 18. num.* 4., adducit & *num.* 16. resolvit, ex quibus duo tantùm principaliora referam.

Primum est *ex c. illa* 11. *dist.* 12. ibi *cùm Romam venio jejuno Sabbatho: cùm Mediolani sum, non jejuno. Sic & tu ad quamcunque Ecclesiam veneris, ejus morem serva*. Respondetur hunc textum in primis esse SS. Patrum Augustini & Ambrosii, quorum authoritas magna quidem est, sed non semper *decisiva*, ut dixi *in Proœmio*, & textus est notabilis *in c. 5. dist. 9.*; vel posse explicari, ut contineat consilium, non præceptum, quatenus scilicet utiliter tanquam opus bonum suaderi potest hominibus, ut secundùm particulares loci usus festum aut jejunium observent, non imperari; vel intelligi de casu conjuncto cum scandalo, vel quo aliquis moram longiorem in aliquo loco trahit.

Secundum argumentum sumitur ab instantia, quòd nimirum peregrinus Sacerdos, si veniat ad locum interdictum, non possit ibidem Divina celebrare, aut mortuus sepeliri; ergo sequitur, quòd leges loci obligent etiam Peregrinos. Respondeo negando consequens, quia antecedens non provenit ex directa obligatione interdicti respectu Peregrinorum, sed ex incapacitate ipsius loci, qui tali interdicto directè affectus est, qua de causa ne quidem infantes vel amentes (qui tamen interdicti & censuræ incapaces sunt) in loco interdicto sepeliri possunt, teste Cov. *in c. Alma mater. de Sent. excommun. in 6. part. 2. §. 4. num. 6.* Reliqua argumenta pleraque dissolvuntur per exceptiones supra positas, ut de illis casibus exceptis explicentur.

34 Quæritur III. an peregrini teneantur legibus domesticis suæ Patriæ, quamdiu in externis locis versantur? Respondeo, negativè, quia statuta particularia etiam respectu subditorum non extenduntur ultra territorium statuentis *c. 2. hoc tit. in 6. l. fin. ff. de Iurisd.* Quare non peccabit, qui festum aut jejunium in sua Patria ab Episcopo statutum alibi non servat, ubi festum aut jejunium secundùm jus commune non est; nec incurret censuram Episcopi per statutum latam, qui extra Diœcesim delinquit. Dico *si* censura *per statutum* lata sit; nam specialiter *per sententiam* in personam lata subditum etiam extra territorium stringit; ut *in Titulo de Sententia excommunicationis*. explicavi. Exceptio est, nisi statuti transgressio vergat in detrimentum vel injuriam loci; v. g. Si statutum sit, ne quis verba injuriosa contra Principem vel Magistratum sub certa pœna loquatur &c. *arg. l. ult. ff. de Decret. ab ord. faciend.* Qua ratione etiam statutum, quod Clerici absentes certo anni tempore ad synodum vel Ecclesiam comparere debeant, sustinetur. *c. ex tuæ* 11. *de Clericis non resid.* cùm enim quilibet civis & incola naturali quadam æquitate teneatur defendere commodum suæ Patriæ, honorem sui Magistratus, hinc est, quòd ad eum finem legibus rectè constringi valeat, tametsi extra Patriam existat.

Sed quid si Jus Commune in Patria observetur, in loco autem transitus contraria consuetudine abrogatum sit? etiam hoc casu Peregrinum, quamdiu in tali loco vivit, non teneri ad observationem juris, cum aliis tradit Sanch. *d. disp. 18. num. 18. & seq.* & Suar. *Lib. 2. de Fest. c.* 14. *in fine*, eo quòd hoc fit quasi privilegium *locale*, quo gaudent etiam Advenæ & Peregrini, & quilibet possit (quamvis non semper teneatur) se consuetudini locorum accommodare. Unde inferunt, Germanum v. g. transeuntem per Hispaniam posse die sabbathi intestina comedere.

Quæritur IV. an & quatenus Clerici legibus vel statutis sæcularium Magistratuum obligentur? 35
Respondeo regulare esse, quòd sæculares Magistratus suis legibus directè obligandi Clericos & personas Ecclesiasticas, vel ipsas Ecclesias potestatem non habeant. *cap. Ecclesia*. 10. *hoc tit.* propter defectum jurisdictionis, à qua Clericos jure Divino exemptos esse sæpiùs alibi probavimus. *c. nimis*. 30. *de Iurejur. cap. quamquam*. 4. *de Censibus in 6.* præsertim si in specie & nominatim de Clericis disponant, quamvis in eorum favorem v. g. ne alienatio rerum Ecclesiasticarum valeat &c. *d. c. Ecclesia* nisi dispositio esset in *merum* favorem vel privilegium sine omni obligationis aut præcepti onere annexo v. g. ut Ecclesia gaudeat quadragenaria præscriptione, vel alia immunitate &c. Idque ex veriori DD. sententia extenditur, ut ne quidem circa bona patrimonialia *allodialia* (secus est de *feudalibus*, quæ non absolutè, sed sub certis reservationibus & salvo jure feudali in Clericos transeunt. *cap. ex transmissa*. 6. *de Foro comp.*) statutis Laicorum Clerici subjaceant; tum quòd exemplo & argumento ducto à Levitis Veteris Testamenti Clerici non tantùm in personis, sed etiam rebus suis exempti sint, *d. c. quamquam & c. ultimo. ubi Gloss. notabilis in Verbo. suis facultatibus. de Vita & honest. Cleric.* tum etiam quòd lex civilis non possit aliquid statuere in bona, nisi obligando simul personas ad ejusmodi statuti observationem, sed personæ Clericorum à sæcularibus obligari non possunt, ergo nec bona. Quæ ampliùs confirmantur ex vulgatis juris regulis, quòd *accessorium sequatur suum principale*; quòd *quæ Religiosis adhærent, religiosa censeantur*; quòd *de connexis idem sit judicium &c.*

Non obstat, quòd alia sint privilegia Ecclesiarum & Ecclesiasticorum bonorum, quæ bonis patrimonialibus Clericorum non competunt, uti quadragenaria præscriptio, restitutio in integrum, & similia: non enim est bona consequentia, si privilegium unum scilicet exemtionis est communicatum bonis patrimonialibus Clericorum, ergò omnia debent esse communicata: aut econtra, si aliqua non sunt communicata, ergò nullum est communicatum: à particularibus namque ad universale regulariter non est bona illatio. Sanè licet Clerici quoad suas personas indubiè exemti sint, sicut Ecclesiæ, non tamen sequitur, quòd Ecclesiarum instar habeant Privilegium immunitatis localis, ut maleficos ad se confugientes semper protegere possint; quòd majorennes in judicio, vel contractu læsi in integrum restituantur.

Dixi autem Clericos regulariter & *directè* non obligari sæcularibus legibus: obligantur tamen *indirectè* communibus legibus Reipublicæ, in qua ipsi etiam tanquam membra & concives censentur,

in

in quantum tales leges non repugnant SS. Canonibus, aut immunitati Ecclesiasticæ, quales sunt leges contractuum, taxatio mercium, restitutio ex causa læsionis sive delicti &c. est tamen hæc obligatio non ex radice sæcularis jurisdictionis, sed solùm secundùm vim directivam, quatenus talea leges in æquitate naturali fundatæ sunt, & congruentia est, ut ad communem pacem in Republica servandam omnes inibi degentea communibua legibus utantur; item quia leges & constitutiones Principum sæcularium in defectu canonum generaliter à summis Pontificibus recipiuntur in *cap. 1. de Novi oper. nunciat.* Unde etiam secundùm vim *coactivam* Clerici à Magistratibua sæcularibus ad observationem legum sæcularium constringi, aut ob transgressionem puniri non possunt; hoc enim esset in eos directam jurisdictionem exercere. Imò etiam leges, quæ pœnam aliquam continent, & irritant testamenta, contractus, vel reddunt homines inhabiles ad contrahendum vel testandum ob admissum crimen, non obligare Clericos, eo quòd contineant vim *coactivam*, cum communi docet Navar. *de Constitut. consilio* 43. *num.* 5. nisi à jure Can. receptæ sint.

36 Quæritur V. An & quando legea humanæ sive Ecclesiasticæ sive Civiles obligent in conscientia? Respondeo sicut subditi tenentur in conscientia obedire suis superioribus & Magistratibus tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis justa præcipientibus, ita etiam leges Ecclesiasticæ & sæculares, si sint justæ in foro externo, regulariter sunt etiam justæ in foro interno sive conscientiæ. *Omnis anima*, inquit Paulus *ad Rom.* 13. *V.* 1. *sublimioribus potestatibus subdita sit: non est enim potestas nisi à DEO; itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Et paulò inferiùs: *Judex Dei Minister est, vindex in iram ei, qui malè agit, ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Et S. Petrus *in Epistola* 1. *cap.* 2. *V.* 13. *Subjecti igitur estote*, ait, *sive Regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, &c.*

Videtur quidem circa leges civiles in contrarium obstare, quòd leges sicut alii actus non agant ultra Legislatorum & agentium intentionem, arg. *cap. ult. de Præbendis. & l. non omnis* 19. *ff. de Rebus creditis*; sæcularium autem Legislatorum intentio non sit, ferre leges in ordine ad Conscientiam, sed tantùm ad externum statum politicum.

Responderi tamen potest, licèt leges sæculares non semper obligent ex intentione Legislatoris secundi in conscientia, qui est Magistratus sæcularis, obligent tamen ex intentione & voluntate Legislatoris primi, qui est Deus, secundùm allegata Scripturæ loca; hinc S. Thomas 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. ait: leges hominum justas habere vim obligandi in conscientia à lege æterna DEI, à qua mediatè derivantur.

37 Verùm ab hac recepta sententia, quòd leges justæ in foro externo sint etiam justæ in foro interno *duæ* communiter statuuntur *exceptiones*. Prima est, *si lex sit fundata in præsumptione*: tunc enim non aliter obligat in conscientia, quàm si id, quod lex præsumit, in rei veritate subsit v. g. *in Novel.* 1. *cap.* 2.
38 heres non conficiens inventarium tenetur creditoribus ultra vires hæreditatis etiam emergentia debita solvere, quamvis tot & tanta bona in hæreditate non invenerit, quia præsumptio juris est, quòd cùm non confecerit inventarium, clam aliqua bona de hæreditate subtraxerit, ut ex textu *dicti cap.* 2. non obscurè colligitur, ibi in principio: *& non per ea, quæ forte surripiunt, aut malignantur &c.* item in § 2. *dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis &c.* propterea si revera heres non conficiens inventarium nihil in hereditate *surripuerit aut malignatus* fuerit, ex communiori DD. sententia ultra vires hereditatis in conscientia non obligabitur. Licet verò aliqui existiment constitutionem Novelæ fundari potius *in quasi contractu* aditæ hereditatis, quòd heres adeundo hereditatem censeatur tacitè promittere creditoribus omnibus satisfactionem, & consequenter ex hac promissione in conscientia obligetur, prius tamen, quod de præsumptione fraudis dictum, probabilius videtur: eo quòd omnis *quasi contractus* supponat intentionem se obligandi ad naturalem æquitatem: nemo autem in dubio censeri possit se velle obligare cum tam gravi suo damno; nec æquitas naturalis id suadeat, creditores quoque multùm conqueri haud possunt, quia si confectum fuisset inventarium, ipsi non plus, quàm in hereditate repertum, accepissent. Similiter, ut innumera alia prætereamus, quorum aliqua *ex libro II. Decretal. ex titulo de Præsump.* desumi possunt, familiare exemplum est ex *Instit. de Liter. oblig.* ubi
relinquens chirographum suum, in quo se debitorem 39
fatetur, per integrum biennium apud creditorem non accepta pecunia, posteà in foro externo simpliciter ad solvendum condemnatur, nec ampliùs cum exceptione *non numeratæ pecuniæ* auditur. Quia tamen hæc obligatio, quæ ex *solemnitate literarum* oritur, non habet æquitatem naturalem nec consensum, nisi sub tacita conditione: si pecunia numerata fuerit, & in foro externo præsumptio sit, numeratam fuisse, quòd aliàs tanto tempore debitor literas suas apud creditorem non reliquisset, ideo si veritas hujus præsumptionis à parte rei non subsit, & debitor nihil acceperit, in conscientia quoque ad nihil restituendum tenebitur.

Non tamen idcirco ejusmodi leges in præsum- 40
ptione fundatæ in foro externo tanquam iniquæ reprobandæ sunt: quia licet in uno vel altero particulari casu ob defectum veritatis præsumptæ materialiter injustæ esse possint; formaliter tamen, & in genere regulariter justæ sunt: nam ad tollendum aliquod malum, vel procurandum bonum in Republica (v. g. ut in exemplis propositis heredibus malignandi & debitoribus debita injustè negandi occasio subtrahatur) leges rectè ob defectum vel difficultatem aliarum probationum in præsumptione se fundare possunt: quia & præsumptio probationis species est.

Prætera etiam hic, advertendum, quòd ea, 41
quæ de *præsumptione* juris dicimus, non sint pariter de *fictione juris* accipienda: nam *præsumptio* supponit veritatem, *fictio* autem etiam cognita falsitate aliquid certum statuit, ut propterea lex *in fictione* fundadata, si de cætero manifestè injusta non sit, etiam in conscientia locum habeat. Ita Canonicus & alius Clericus de jure communi ex legitima causa à suo beneficio absens, qui fictione Juris pro præsente habetur, optima conscientia tanquam præsens fructus sui beneficii lucratur; ita ratihabitio etiam quo ad effectus fori interni *fictione Juris* retrotrahitur, & mandato æquiparatur. *cap.* 10. *de Regulis juris in* 6. si v. g. procurator Titii sine mandato ejus fundum aliquem vendiderit, quam venditionem Titius primùm post annum vel biennium ratam habeat, emptor non tantùm à die ratihabitionis, sed primæ emptionis fructus ex tali fundo perceptos in conscientia etiam suos faciet.

Altera exceptio est, quòd *lex merè pœnalis* ante 42
Judicia sententiam non obliget in conscientia, post sententiam verò latam obliget ad non resistendum, & suscipiendam pœnam: cùm enim lex debeat moribus & naturæ hominum esse congrua, plerumque non foret rationabile, ut Legislator aliquem obligaret, ut

8

ret, ut sui ipsius esset accusator, reus, Judex & executor, quod naturæ admodum grave, & contrarium existeret.

Sed ad hujus exceptionis plenum intellectum sciendum est, leges pœnales alias esse *merè & purè* pœnales, alias verò *mixtas*. Lex *purè pœnalis* est, quando Legislator non intendit ad culpam vel reatum in conscientia obligare, sed tantùm ad pœnam: quod ordinariè contingit circa tales actus, qui absolutè non contrariantur Juri Divino aut naturali, sunt tamen contra bonos mores politicos, & eorum intermissio confert ad Reipublicæ statum tranquillum & pacatum conservandum. v. g. ne quis noctu sine lumine ambulet, certum vestium ornatum portet, &c. sicut etiam in Religiosorum Ordinum statutis quædam censentur *merè pœnalia*, quæ ad peccatum grave non obligant (neque enim consultum, imò nec semper justum aut validum est, ut in materia leviori Prælati conscientias suorum sub gravi culpa onerent) sed tantùm ad pœnam ob meliorem disciplinæ monasticæ conservationem v. g. ne Religiosi certo tempore loquantur, opus quamvis honestum, sibi tamen eo tempore non concessum faciant &c. Dices, quomodo in hujusmodi actibus vel legibus potest statui pœna, si nulla sit culpa aut peccatum: cùm tamen pœna describatur esse noxæ, delictorum & peccatorum vindicta, ac coercitio, *in l. aliud.* 131. *in principio &* §. 1. *ff. de Verb. signif.* Respondetur, hìc quidem non intervenire culpam vel peccatum, quod significet defectum coram Deo culpabilem, intervenire tamen, culpam & peccatum significans defectum in genere moris, & contra laudabilem Reipublicæ ordinationem. Aliquando verò etiam accidere potest, ut transgressio legis pœnalis inducat verum peccatum coram Deo, si scilicet fiat ex contumacia & contemptu Magistratus cum aliorum scandalo vel perturbatione in Republica.

Aliæ sunt leges *pœnales mixtæ*, quando aliquid prohibetur sub culpa, & pæna; quod ut plurimum accidit in illis delictis, quæ juri divino aut naturali adversantur, ut in furto, homicidio, & similibus. In his porrò duplex est obligatio, una ad culpam etiam in conscientia, altera ad pænam, quæ regulariter ante Judicis & Juris sententiam non obligat in conscientia, neque tenetur aliquis sui ipsius esse accusator, Judex & executor. Dico autem *regulariter*: nam aliquæ pœnæ sunt, quæ ipso jure, & ipso facto admissi criminis incurruntur; & istæ, si aliam executionem externam non requirant, statim ut factum illud, cui talis pæna ipso Jure annexa est, committitur, in conscientia locum habent, uti sunt censuræ & irregularitates, quæ ipso facto incurruntur, inhabilitas vel impedimentum ad electionem activam vel passivam, ad contrahendum
43 matrimonium &c. Si verò pœnæ ipso Jure illatæ etiam externam aliquam executionem requirant, veluti amissio dominii, confiscatio bonorum juxta *cap. cum secundùm leges.* 19. *de Hæret. in* 6. privatio beneficii aut fructuum beneficialium &c. tunc ad obligationem in conscientia producendam sententia Judicis *declaratoria* requiritur, ut rectè docet Sanch. *Lib.* 2. *Moralium. c.* 6. *num.* 11. nisi lex in specie addat clausulam: *alia etiam declaratione non secuta*, ut in Concilio Trid. *Sess.* 23. *c.* 1. *versiculo, si quis autem*: ibi *eum* (scilicet Episcopum vel curatum non residentem legitimo tempore.) *pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta illos sibi detinere posse*. Ex quo textu bonum argumentum desumitur, quod sicut aliàs *exceptio firmat regulam in casibus non exceptis*, ita etiam hic exceptio specialis & insolita clausula, *alia declaratione non secuta*, circa hunc casum arguit & confirmat, quòd aliàs ad pænas etiam ipso jure inflictas in conscientia præstandas sententia *declaratoria* requiratur.

Si quæras, quæ sit ergo in effectu differentia, an per sententiam Judicis *condemnatoriam*, vel an *per declaratoriam* inferatur pæna, ne gratis alia pæna per Judicem, alia per ipsam legem imponatur? ℞. hanc esse differentiam; quòd pœna illata per sententiam Judicis debeatur primùm à die sententiæ, pæna autem illata à Jure & postea per sententiam declarata debeatur non tantùm à die declarationis, sed retrò a die commissi criminis ipso jure pænam annexam habentis. Sed ais, ergo saltem frustraneum est illud jus retinendi pænam v. g. fructus beneficiales ipso iure amissos in conscientia, si post declarationem omnes etiam retrò percepti restitui debent? ℞. quòd illud ius retinendi in conscientia hoc operetur, quòd res aut fructus ipso iure amissi non extantes, sed interim consumpti, sive eorum æstimatio aut pretium, si exinde possessor tempore declarationis non sit locupletior effectus, in restitutionem non veniant; sicut de confiscatione bonorum ipso iure statuta ob crimen hæresis vel aliud tradit Syl. *verbo Hæresis* 1. *q.* 8. *V. Probis.*

Quod si pæna mortis, aut mutilationis, vel alia corporis afflictiva statuta sit, non potest quidem Reus obligari, ut directè tales pænas exequatur, v. g. ut venenum bibat, famis inedia se ipsum conficiat &c. quia talis obligatio, utpote naturæ sui conservativæ valde contraria, censeretur moraliter impossibilis; tenetur tamen post sententiam non resistere executioni, & debet etiam indirectà cooperari, quatenus est necessarium ad executionem faciendam v. g. scalas ascendere, collum præbere &c. Non esset tamen gravis peccati arguendus, qui potiùs naturali mortis aut supplicii horrore, quàm ex contemtu Magistratus executioni minùs promptè obsequeretur. 44

Imò etiam fugientem ex carcere declinandi gravis supplicii causa, quamvis iustè incarceratum, quàmplurimi DD. à peccato excusant. nimis enim durum videtur obligare homines in conscientia, ut media salvandi vitam suam, quæ iuri divino non repugnant; licet per accidens custodes carcerum damnificarentur; tum quòd id eorum culpa eveniret; tum etiam quòd utens iure suo non censeatur alicui injuriam vel injustitiam facere. *l. nullus videtur.* 55. *ff. de Regulis juris*, qua de re videri poterit Paulus Lay. *de Legibus. c.* 15. *n.* 7. & alii apud eum citati. 45

Quæritur VI. an leges tributorum & vectigalium, quæ à Dominis Territoriorum imponuntur, obligent in conscientia? Non desunt apud Cov. *in Relect. c. peccatum. de Regulis juris in* 6. *p.* 2. §. 5. qui simpliciter negant, tales leges in conscientia obligare, adeoque vectigalium & tributorum defraudatores in foro interno tutos esse, & tantùm in foro externo, si deprehendantur, pæna commissi vel confiscationis mulctari posse. Fundamentum eorum est, quòd omnes leges humanæ habentes aliquam pænam annexam non obligent in conscientia: cùm Legislator annectens pænam videatur non intendere ad culpam & reatum conscientiæ obligare, sed sola pæna contentus esse. Verùm contraria sententia, quam tenet Cov. *c. l. n.* 5. & P Lay. in Theol. mor. *l.* 3. *tract.* 3. *p.* 1. *c.* 3. *nu.* 5. & alii communiter, probabilior & tutior est, quòd nimirum leges tributorum & vectigalium, si justæ sint, hoc est, si latæ ab habente authoritatem, si ex justa causa, & secundùm quantitatem communem non iniquam, obligent in conscientia non tantùm ad solvendum, sed etiam ad non solutum seu defraudatum restituendum. Ratio est: quia lex vectigalium & tributorum fundatur in justitia commutativa, ex qua Principi vel Magistratui pro sua sustentatione debetur compensatio, & reditus annuus propter onera publica & curam regiminis publici ab iis, quorum gratia sustinetur. Id quod valde efficaciter confirmatur ex sententia Christi de tributo à Judæis interrogati *Matth.* 22. *V.* 21. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsa-* 46

Cæsari. Item ex verbis Apostoli *ad Rom.* 13. *v.* 5. *Necessitate subditi estote etiam propter conscientiam: ideò enim* (nota connexionem cum eo, quod dixit de conscientia) *& tributa præstatis, Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes; reddite ergo omnibus debita: cui tributum tributum: cui vectigal vectigal, &c.* Non obstat ratio in contrarium allata: quia illud fundamentum ita generaliter positum communiter à DD. reijcitur, præsertim circa leges, quæ ex æquitate naturali aut justitia commutativa procedunt; cùm in similibus additio pœnæ principalem obligationem & præceptum non infirmet, sed potiùs ejus gravitatem arguat, & declaret, mentem Legislatoris fuisse sub gravi culpa adstringere. Licet interim ipsa pœna in conscientia ante Judicis sententiam non obliget, & quamvis in conscientia sit obligatio solvendi tributum, non tamen tenetur defraudans, antequam condemnetur, bona sua proprio motu in commissum dare, vel pœnam statutam exsolvere.

Addunt verò præcitati DD. & cum illis Syl. *verbo Gabella*. 3. *n.* 17. si vectigal vel tributum communi fama vel persuasione populi reputetur iniquum, aut sub prætextu sustentationis congruæ, vel alterius necessitatis impositum in vsus non necessarios ad nutriendam pompam superfluam vel avaritiam cederet, non oriri conscientiæ obligationem. Quòd si consideratis omnibus dubitetur de justitia tributi aut vectigalis, maximè si fuerit noviter impositum, & non antiqua consuetudine introductum, monet Syl. *i. l. n.* 29. Mol. *Tom.* 3. *disp.* 674. *n.* 7. *&* 9. ut confessarii ante factum inclinent Populum ad solutionem faciendam, ne se periculo injustitiæ erga Principem exponant, sicut & alias in dubio ad obedientiam & reverentiam Principi præstandam inducendus est populus: post factum autem nec semper gravis peccati arguant, nec cogant restituere, quia in dubio melior esse potest possidentis conditio. Minor plerumque videtur difficultas facienda cum forensibus & externis, quibus ob solum transitum per aliquem locum vectigalia ac pedagia imponuntur: hi enim minor est obligatio conservandi alienum Principem, quàm subditis suum propium, nisi in quantum cura alieni Principis etiam in istorum commodum redundat, videlicet ex reparatione viarum, pontium, securitate itinerum, vel quòd in tali loco tutò merces emi & evehi possint, Syl. *d. l. n.* 18. Ubi etiam *n. seq.* resolvit, eos, qui exigunt vectigalia à transeuntibus teneri ad satisfactionem, si per suam negligentiam itinera & loca sui Territorii minùs tuta conservarint, & exinde transeuntibus damnum evenerit. Et generaliter communis est sententia imponentem nova atque iniusta tributa ac vectigalia ad restitutionem, vel aliam æquivalentem compensationem teneri. Qua de re plura apud prænominatos authores videri poterunt.

47 Quæritur VII. an leges infirmantes contractus vel testamenta, aut alias defunctorum ultimas voluntates propter omissam solennitatem, vel aliam causam, etiam locum habeant in foro interno, ut ex tali contractu vel testamento infirmato nihil in conscientia debeatur, aut retineri possit?

In celebri hac controversia DD. tam Theologi, quàm Jurisperiti in diversas sententias abierunt. Oportet autem prænotare, in quo conveniant, & in quo dissentiant, ut status quæstionis & difficultas accuratius percipiatur.

48 Conveniunt igitur I. si contractus vel alius actus jure naturæ aut gentium valeat, eundem verò lex civilis seu positiva non approbet quidem, sed nec improbet, quòd tunc non detur actio in foro externo ad multitudinem litium evitandam; sit tamen naturalis obligatio etiam in conscientia stringens, & in foro externo exceptionem pariens, eò quòd jure naturæ talis actus vel pactum subsistat, prout circa pacta nuda concorditer tradunt Interpretes: *Instit. ad tit. de Obligationibus, & ad tit. Decret. de Pactis*.

Conveniunt II. quòd aliquando lex expressè prohibeat contractum, vel alium actum, celebratum tamen non irritet, & annullet, adeóque faciat quidem *illicitum*, sed non *invalidum*, cujus propterea observatio etiam in conscientia obliget, quod patet ex *c. ad Apostolicam* 16. *de Regularibus*, ubi dicitur, *quòd multa fieri prohibeantur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*; sicut ibidem deciditur, quod professio religiosa non debeat fieri ante annum probationis expletum, facta tamen valeat, & sustineatur. Quod ante Concilium Trid. ita obtinuit; in eodem verò Concilio *sess.* 25. *de Regular. c.* 15. omnis professio facta ante annum 16. ætatis, vel unum probationis expletum non tantùm prohibita, sed etiam annullata est. Sic matrimonium contractum non præmissis in Ecclesia denuntiationibus, vel in fraudem priorum sponsalium de futuro, vel cum voto simplici castitatis, aut alio impedimento impediente, illicitum est & peccaminosum, non verò invalidum, prout *in Lib. IV. Tit. de Matr. contrah. contra interdict. Eccl.* §. *I.* explicatur. 49

Imò communiter receptum est, quòd in dubio, quando ex verbis aut circumstantijs aliter de mente Legislatoris non apparet, leges *prohibitoriæ* ita exponi possint, ut actum solummodo *prohibeant*, non *invalidum* reddant, si de cætero juri naturæ, aut bonis moribus non repugnet, teste Suar. *libr.* 5. *de Legibus cap.* 25. *&* 29. *per notata marginalia ad Gl ss. in l.* 6. *C. de Pactis num.* 2. tum argumento *d. c. ad Apostolicam*; tum etiam ob vulgata juris axiomata, quòd abrogatio Juris communis & præsertim naturalis sit strictè interpretanda, neque in dubio inducenda; quòd infirmatio contractus sit odiosa, & præjudicans: in similibus autem, ubi jura non sunt clara, quod *minimum*, hoc est, *minoris præjudicij*, *vel minoris, pœnæ*, sit tenendum *per regulam* 30. *&* 49. *de Regulis iuris in* 6. Verùm huic sententiæ obstat textus valde clarus *in l. non dubium* 5. *C. de Legibus*. Ubi Imperator expressè rescribit: ea, quæ *lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam haberi, licet Legislator fieri prohibuerit tantùm nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est*. Idque confirmatur *ex l.* 6. *C. de Pactis. ex cap. imperiali* 13. *Causa* 25. *quæst.* 2. *ex cap. quæ contra* 64. *de Regulis iuris in* 6. in quibus locis simpliciter asseritur: *quæ contra legis prohibitionem fiunt, inutilia, infecta, & sine viribus æstimanda esse*. Quare ego magis credo juri conformem doctrinam Gloss. & Henr. Can. *in dicto cap. quæ contra.* 64. *de Reg. iur. in* 6. quòd regulariter actus contra juris prohibitionem celebratus etiam invalidus sit, nisi speciali aliquo jure sustineatur, vel ex circumstantiis, alijsve conjecturis colligi possit, mentem Legislatoris fuisse, actum solummodo prohibere, non irritare, ut in exemplis superius adductis. Ad rationes in contrarium faciliùs est respondere, quàm ad textus iuris claros pro hac parte allegatos; nam quod dicitur *in cap. ad Apostolicam.* 16. *de Regularib.* obtinet in casibus, in quibus habetur iuris decisio, vel de mente Legislatoris præsumptio. Alia verò iuris axiomata possunt intelligi, quando dubitatur, an certus aliquis contractus propter particulares circumstantias in specie cadat sub iuris prohibitionem, si autem constet, esse prohibitum, iam propter *cit. L. non dubium. cum concordantibus*. non videtur ampliùs esse dubitandum de ejus invaliditate. 50

Conveniunt III. quòd lex humana possit invalidare actum *civiliter* tantùm, denegando actionem, vel concedendo rescissionem ejus per officium Judicis manente interim *naturali obligatione*, usque dum actus in foro externo rescindatur: veluti si minor tutore authore hereditatem lucrosam repudiarit, aut damnosam 51

sam adierit, & postea restitutionem in integrum postulet. *l. 1. & seq. C. Si tutor vel curat. interven.* si v. g. prohibeatur sub certa pœna venditio frumenti aut aliarum mercium extra territorium &c. in similibus casibus is, qui accepit rem alienam, retinere potest usque dum à Judice revocetur; dummodo contra justitiam commutativam ob defraudationem justi pretij, vel metum illatum nihil peccatum sit: tunc enim in foro interno etiam ante sententiam judicis restitutio facienda est, & quidem ex sententia Sanch. *de Matrim. lib. 4. disp. 9. num. 4.* tametsi metus fuerit levior, qui in foro externo non meretur restitutionem, modò fuerit causa, *sine qua non* fuisset contractum. Ille verò, qui promisit, & necdum tradidit, nec in foro externo, nec in interno obligatur; est enim illa naturalis obligatio propter justam prohibitionem fori externi inefficax, & etiam in foro externo parti justam exceptionem contra adversarij petitionem, sicut regulariter, cui competit actio ad dati repetitionem, vel contractus rescissionem, eidem multò magis datur exceptio ad retinendum. *l. nihil interest. 112. & l. invitus 156. §. 1. ff. de Regulis juris*, & dolo petitur, quod mox restitui debet. *l. dolo. 8. ff. de Doli mali & metus exceptione.*

Conveniunt IV. quòd lex humana possit actum ali-
52 quem jure naturæ, vel gentium subsistentem ita annullare, ut nulla prorsus nec naturalis, nec civilis, sive in foro externo sive interno obligatio inde nascatur; imò nec tuta conscientia in tali actu persisti, aut aliquid exinde retineri possit. Ita Concilium Tridentinum annullavit contractum matrimonij sine Parocho & testibus celebratum. Ita lex civilis irritat contractum à pupillo infantiæ proximo sine authoritate Tutoris initum, *l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb. l. pupillus. 59. & ibi Gothof. ff. de oblig. & act.* etenim jus naturæ in genere quidem producit obligationem ex consensu, non simpliciter, sed quatenus consensus est *justus*: in quibus autem particularibus casibus consensus justus, vel iniustus sit, lex humana declarare
53 & decidere potest. * Hucque referri potest privilegium *S. C. Vellejani* fœminis concessum, ne pro aliis efficaciter intercedere seu fideiubere valeant. Item constitutio *S. C. Macedoniani*, ex qua filiusfam. non tenetur reddere Mutuum acceptum, nisi cum consensu patris acceptum, vel in rem seu utilitatem eius, aut sumptus aliàs à patre suppeditandos versum sit. Molina *de I. & I. tom. 2. disp. 30. num. 2.* Less. *l. 2. c. 20.*

54 Sed iam in *quinto* magna est dissensio, quando lex humana præscribit certam formam actui v. g. electioni, alienationi rei Ecclesiasticæ, testamentis, aut codicillis &c. qua forma non servata actus in foro externo invalidus reputatur, utrum in tali casu ob omissam formam actus non tantùm *civiliter*, sed etiam *naturaliter* annullatus sit, ut nec in foro interno ullum effectum habeat, ut qui v. g. ex non solemni electione dignitatem, ex mala alienatione rem Ecclesiasticam, ex imperfecto testamento hæreditatem, vel legatum consecutus est, ne quidem in conscientia retinere possit?

Sanè Fachin. *L. 4. Controv. cap. 5.* acriter contendit, solemnitates testamentorum nullam vim habere in foro interno, si constet de voluntate defuncti, adeoque institutum vel legatarium in testamento non solemni in conscientia tutum esse, imò hæredem ab intestato in conscientia obligari, ut sequatur voluntatem defuncti, quamvis deficiat iuris positivi solemnitas. Argumentum est, quòd ex voluntate defuncti etiam *non solemni*, dummodo ex sana & deliberata mente procedat jure naturæ, & ex naturali obligatione debeatur id, quod defunctus voluit, licet in foro externo pro eo consequendo actio non detur: id quod non leviter hoc modo probatur. Ubi solutum repeti non potest, ibi saltem naturalis est obligatio, ubi enim nulla prorsus solvendi est obligatio, quocunque errore solutum repeti potest. *l. quod indebit. 7. & l. quod pupillus 41. ff. de Condict. indeb.* sed relicta in testamento non solemni, & soluta repeti non possunt. *l. 2. C. de Fideicommissis. l. non dubium. 16. C. de Testamentis.* ergo naturali obligatione debentur. Eandem opinionem alio fundamento adjuvat Panor. *in cap. cum esses. 10. de Testamentis. & in c. quia plerique 8. de Immunit. Eccles.* quòd solemnitates actuum, & testamentorum à jure civili ex præsumptione & evitatione fraudis, quæ circa talia committi solet, inductæ sint; leges autem fundatæ in præsumptione locum non habeant in conscientia, quando de veritate & enixa voluntate defuncti constat *per tex. notab. in l. fin. C. de Fideicom.*

His tamen non obstantibus probabilius videtur, quod docet Covar. *in dicto c. cum esses. de Testam. num. 12. & seq.* solemnitates testamentorum (idem est de aliorum actuum vel contractuum substantialibus solemnitatibus, quibus non observatis in foro externo annullantur) etiam in foro animæ vim & effectum suum habere, neque retineri posse in conscientia, quod ex contractu vel testamento nullo (citra spontaneam agnitionem hæredis, de qua infra) acceptum est; è contra tutum esse hæredem ab intestato, si testamentum defuncti nullum expugnaverit, utcunque de voluntate ejus constiterit.

Ratio est I. quòd leges & præcepta Legislatorum atque etiam judicum justa in foro externo, etiam sint justa in foro interno, ut superius *in quæst. 5.* probavimus; neque esset conveniens ut Judex alicui in foro externo justè adjudicaret hæreditatem contra voluntatem defuncti in testamento non solemni expressam, & tamen in conscientia accipiens tutus non esset.

II. Lex est domina rerum, & potest ex causa uni 55
dominium auferre, & contra voluntatem ejus in alium transferre, ut accipiens etiam in conscientia tutus sit, sicut in jure *præscriptionis*, & *usucapionis* manifestum est. Ergo multò magis ex defectu solennitatum ob publicam utilitatem introductarum poterit impedire dominij translationem contra voluntatem transferre volentis, & aliis, scilicet legitimis hæredibus, & præsertim filiis (quibus jure naturæ & gentium potiùs, quàm extraneis debetur, *l. cum ratio. ff. 7. de Bon. dam.*) adjudicare: cùm minus præjudicij sit non acquirere, quàm acquisitum perdere.

III. Ad valorem cujusque actus etiam in foro in- 56
terno duo requiruntur, scilicet *voluntas & potentia* per tex. *in cap. cum super. 23. de Offic. Deleg.* prout in Physicis non movetur ex mea *voluntate* lapis, si pondus virium *potestati* resistat. Quidquid ergo testator in testamento non solemni *voluerit*, effectum non habebit, si *potestas* id faciendi jure prohibente non fuit, *l. hac consultissima. 21. §. 1. Cod. de Testamentis.* ibi: *ex imperfecto testamento voluntatem teneri defuncti non volumus, &c.*

IV. In *c. innotuit. 20. de Electione.* non obscurè col- 57
ligitur, quòd illegitimè natus absque dispensatione electus non possit salva conscientia dignitatem acceptare, licet hoc impedimentum illegitimæ nativitatis jure tantùm humano statutum sit.

V. In *extravag. ambitiosæ. de Rebus Ecclesiæ non
alien.* non tantum alienans res Ecclesiasticas sine so- 58
lennitate, sed etiam malè alienatas recipiens excommunicationem incurrit, quod fieri non posset si accipiens in conscientia non peccaret; siquidem excommunicatio non nisi ob peccatum mortale incurratur. Quæ duæ postremæ rationes valdè obstant illis, qui putant, electionem vel alienationem rei ecclesiasticæ contra jus tantùm humanum celebratam in conscientia observari posse.

Ad primum & potissimum argumentum in contrarium respondet Cov. non esse *naturalem* sed *moralem*

tantùm & *honestatis* obligationem. Mihi salvo meliori judicio videtur etiam dici posse, non probari absolutè in allegatis legibus, nec *in l.ult. C. de Fideicommiss.* quòd relicta in testamento non solenni & per errorem soluta repeti nequeant: cùm regulare sit, quòd ex omnibus causis, quæ jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum, soluta per errorem repeti possint. *L. ex his omnibus. 54. ff. de Condict. in deb.* * Sed hoc, quòd hæ-
59 res, de cujus principali præjudicio agitur, possit suo juri, quod haberet contra testamentum non solenne, renunciare, & *agnoscere* (quod verbum in sensu juris significat *acceptationem*, *consensum &c.* prout DD. *agnoscere & acceptare* Legatum in testamento relictum pro synonymis accipiunt. Harp. *ad §. 2. l. de Legatis. num. 14.*) voluntatem defuncti, idque juris interpretatione censeatur face e solvendo minus solennitet relicta, post quam agnitionem non sit amplius locus pœnitentiæ *juxta reg. 21. in 6. quod semel placuit, ampliùs displicere non potest*. Ita non obscurè colligitur ex ipsis textibus allegatis, *in d.l. non dubium. 16. C. de Testament. ibi: Et si voluntas defuncti circa legata, & fideicommissa legibus subnixa non sit, tamen si hæres sua sponte agnoverit, implendi eam necessitatem habeat.* Similis textus est *in l. 2. C. de Fideicommiss.* ubi heres comperiens voluntatem defuncti non solennem, & tamen solvens, juris interpretatione censetur eandem approbate. Denique *in l. fin. C. eod.* quæ clariùs repetitur *in §. fin. l. de Fideicommiss. hæred.* dicitur, quòd testator *fidem hæredis elegerit, &c.* ideòque supponendum, quòd hæres de præstando fideicommisso fidem suam interposuerit, aliàs enim, si contradixisset, non potuisset testator *ejus fidem elegisse*. Et hoc, si de foro *externo* loquamur.

Quantùm ad forum *internum* quæstio eò recidit, an dicta *juris interpretatio*, ex qua solvens iure relictum censetur approbare voluntatem defuncti, in effectu sit *præsumptio*, aut potiùs *fictio*, juxta tradita superius *quæst. 5.* quod cùm dependeat à voluntate legislatoris, quæ diversimodè à DD. explicatur, ideo non est facilè certum aliquid statuere. Ferme mihi videtur, dictam interpretationem in effectu *fictioni* comparari, quia leges citatæ simpliciter volunt, ut defuncti voluntas semel agnita firma maneat, ex aliquali obligatione inde exorta. Nolim tamen contrarium erroris damnare: nam illa verba *in l. 2. C. de Fideicommiss. cùm non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur*, valde etiam probabiliter de *præsumptione*, quòd scilicet hæres sponte renuneiaverit juri suo voluntatem defuncti sequendo, & fideicommissum inutiliter relictum præstando, intelligi possunt; qualis *præsumptio* in foro quidem externo foret *juris & de jure* non admittens probationem in contrarium per text. *in d. l. 2. ibi: frustra ab hæredibus ea de re* (scilicet de præstito fideicommisso inutiliter relicto) *tibi quæstio movetur*; in foro autem interno cederet veritati, si tale fideicommissum hæres non cum animo renunciandi juri suo, sed merè ex errore juris solvisset.

Cæterùm verò si ponatur casus, quòd hæres non habuerit certam scientiam voluntatis defuncti, sed solummodo confisus scripturæ, aut depositionis testium (quæ à parte rei potuit esse falsa, subornata, contra vel præter mentem defuncti) non solenniter relicta per errorem juris solverit, an tunc repetitionem non habeat, id in dictis legibus non deciditur; neque etiam, an ex sola conscientia voluntatis defuncti, qui necdum solvit, ad solvendum teneatur? licet enim ex voluntate defuncti sive naturalis sive moralis obligatio nasceatur, ea tamen (*sine spontanea agnitione hæredis d. l. non dubium. 16. Cod. de Testam.*) inefficax est, sicut obli-
60 gatio pupilli sine tutoris authoritate. * Quod autem quidam ajunt, hanc obligationem operari retentionem per remedia juris etiam in conscientia avocabilem, puto ita intelligendum, quòd rem ex testamento non solenni sine vi aut fraude obtentam liceat quidem retinere, quamdiu dubium aliquod de valore testamenti, vel an hæres ab intestato secuturus sit, & agniturus voluntatem defuncti, superesse potest, non autem, si manifestè constet de invaliditate testamenti, & simul de facto hæres ab intestato declarat voluntatem suam, quòd jure ex lege sibi competente contra voluntatem defuncti uti velit, tametsi decretum Judicis non interveniat; cùm enim sciam me perditurum causam in judicio, planè æquitas naturalis non admittit, adversarium justam causam foventem per molestam litem cum jactura temporis, expensarum, amicitiæ, & animi pacationis vexare.

Ad alterum respondetur negando, quòd leges præ- 61
scribentes actibus formas substantiales fundentur in præsumptione, licet motivum condendæ legis fuerit evitatio fraudis. Neque cessante ratione legis in particulari casu cessat lex generalis formam actui statuens, nisi ratio generaliter cesset, sicut si matrimonium hodie post Concilium Tridentinum coram centum testibus absque Parocho contraheretur, non ideò valeret, tametsi in hoc casu periculum abnegandi matrimonium cessaret. * Alias instantias, quas adducit Fach. *l. cit.* quòd 62
multa negantur in foro externo, quæ non obligant in foro interno, sicut exempla ponit de denegata actione ob læsionem infra dimidium justi pretii, de actione *quanti minoris*, vel *redhibitoria* ultra annum vel medium non extensa, facilè est resolvere ex superiùs dictis, quòd nempe aliud sit ad minuendas lites actionem in foro externo denegare, & aliud ipsum actum eiusque obligationem annullare.

§. IV.

De promulgatione, acceptatione, & abrogatione Legum.

SUMMARIA.

63. *Scriptura non est de Substantia legis.*
64. *Publicatio legum qualiter fiat.*
65. *Scientes legem non obligantur ante lapsum 2. mensium.*
66. *Constitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menses.*
67. *Leges Pontificiæ Romæ tantùm promulgatæ quo sensu de Stylo ligent ubique?*
68. *Legis effectus an dependeat à populi acceptatione.*
69. *Contra legem dissimulante legislatore non acceptatam currit consuetudo.*
70. *Legem abrogare quis possit?*
71. *Statuta inferiorum à S. Pontifice confirmata quis possit abrogare?*
72. *Derogatio legis quid sit?*
73. *Declarare legem quis possit?*
74. *Regulæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum.*
75. *Mens legis præferenda est verbis.*
76. *EpiKia seu interpretatio ex bono & æquo cui competat?*
77. *Æquitas rigori Iuris præferenda.*
78. *EpiKia non admittitur circa solennitates substantiales actuum.*
79. *Cessante ratione legis, quando cesset ipsa lex?*
80. *Odia restringenda, favores ampliandi.*
81. *Correctio juris strictè accipienda.*
82. *Ex paritate rationis potest aliquando fieri extensio juris.*

83. *Ver-*

83. *Verba legis non facilè impropriunda.*
84. *Iura juribus concordanda.*
85. *Dispensatio quid?*

63 Quamvis absolutè ad substantiam legis non desideretur, ut in scripturam redigatur, & lex vel constitutio positiva tantùm accidentali & extrinseca denominatione. *Ius scriptum* dicatur ad distinctionem juris consuetudinarii, quod absque constitutione per mores hominum inducitur, sicut cum communi tradit Harp. *ad §. 9. Inst. de I. N. G. & C.* * requiritur
64 tamen, ut sive per scripturam publico loco affixam, sive per præconis proclamationem ita publicetur, ut in hominum ex lege obligandorum notitiam devenire possit; *cur enim culpabimus eos*, inquit Imperator *in Nov. 66. cap. 1. qui positas ignoraverint constitutiones*. Porrò de promulgatione legum Imperialium habetur *in d. 66. Nov.* quòd non obligent, nisi postquam fuerint promulgatæ in cujusque Provinciæ Metropoli, & insuper duo menses elapsi, ut intra hoc temporis spatium sufficiens notitia haberi possit.

65 Quare tametsi aliquis priùs in notitiam talis legis devenerit, tamen ante lapsum duorum mensium ad ejus observationem non adstringetur. Quod generaliter obtinet, quoties Legislator ad obligationem suæ legis vel longiorem vel breviorem terminum non præscripsit, prout in Concilio Trident. *Sess. 24. de Refor. Matr. cap. 1. in fine* statuitur, quod irritatio matrimonii clandestini primùm post 30. dies à die promulgationis vim habeat.

Non ignoro, quòd multi DD. contrarium doceant apud Barb. *in cap. 2. hoc tit. num. 6.* existimantes, quòd lex sive imperialis; sive alia habens certum tempus annexum obliget eos, qui ante finitum illud temporis spatium notitiam legis acquisiverunt per textum *in cap. 1. de Postulat. Prael.* ibi: *sufficit, ut ad constitutionis observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publicè promulgatam &c.* cui addi potest *regula 31. iuris in 6. quòd certus certiorari ulteriùs non debeat*. Sed rectò juris & verborum sensui magis consona est nostra sententia; quam præter alios etiam docet Nav. *de Constitutionibus cons. 1. num.* 8. Menoch. *de Arbitrariis Iudicum lib. 2. casu* 185. *num.* 7. etenim *in cit. Nov. 66.* dicitur, leges primum *post duos menses valere*: in citato loco Concilii, quòd decretum de reformatione matrimonii primum *post* 30. *dies robur habere incipiat*: in bulla Pii IV. super declaratione temporis ad observanda decreta Concilii Trid. *iure communi sancitum est*, ait Pontifex, *ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant &c.* quæ sanè verba in propria significatione satis indicant, quòd tempus legi adjectum universim sine distinctione tam respectu scientium, quàm ignorantium obligationem suspendat. Accedit, quòd mens Legislatoris tempus legi adiicientis fuerit, tollere confusionem in populo, ne aliqui propter scientiam priùs, aliqui propter ignorantiam seriùs obligentur; quæ confusio minimè tolletur, si tempus adjectum respectu scientium obligationem legis non remoretur.

Ad Contraria respondetur, ea procedere ex supposito jam negato, quòd lex ante lapsum temporis obligare inceperit: neque enim *in cap. 1.* propositum fuit summo Pontifici nostram quæstionem decidere, sed aliam: nimirùm, quòd ad obligationem legis sufficiat promulgatio in communi, & non requiratur, ut singulis per mandatum speciale insinuetur.

66 Deinde *illud cap.* loquitur de constitutione alicujus Cardinalis; quà in re est advertenda communis doctrina tradita à Panor. *in cap. 2. hoc tit. num. 7.* quòd in constitutionibus Legislatorum inferiorum à summo Principe non habeat locum illa *Novell. 66.* sed si tempus certum expressum non habeant, obligent scientes statim, ignorantes verò post tempus arbitrarium, quo rationabiliter potest præsumi de ipsorum notitia, & post quod tempus non debuissent constitutionem ignorare sicut dicitur *in cap. 1. de Concess. præbend. in 6.*

Speciale est de stylo Curiæ Romanæ circa Bullas 67
summi Pontificis, quòd vim habeant obligandi, quàm primùm in eadem Curia Romana publicantur, & in *arce campi Floræ*, ac ad valvas Basilicæ Apostolorum affixæ sunt, & in Cancellaria Apostolica pro publicatis habentur, teste Barb. *d. l. num. 9. cum citatis ibidem*. Attamen hic stylus limitandus est, ut in primis potissimum procedat circa causas beneficiales & similes, in quibus S. Pontifex liberam potestatem habet, non autem circa ea, quæ proximè conscientiam tangunt, ut circa censuras Ecclesiasticas, jurisdictionem Confessariorum in foro pœnitentiali, &c. nam similia debent etiam in partibus innotescere & publicari, ne ignorantes peccati arguantur, vel periculum animarum incurrant. *arg. cap. cum infirmitas. 13. de Pœnit.* Præterea si v. g. circa beneficiales causas aliquid novi Romæ constituatur, habebit quidem effectum, si causa ex partibus Romam perveniat, si verò in partibus præsertim ultromontanis agitetur, secundùm jus ordinarium & consuetudines ibi vigentes judicabitur, si talis bulla ibidem publicata, & recepta non sit: nam stylus Curiæ non in omnibus extenditur extra Curiam, maximè cùm naturali æquitati sit conveniens, ut leges non publicatæ, adeòque ignoratæ, non ligent, & Pontifex per generales leges non intendit semper particularibus locorum statutis, & consuetudinibus derogare, nisi exprimat. *cap. 1. hoc tit. in 6.*

De *acceptatione* legum quotidiana quæstio & con- 68
troversia est, an legis effectus & obligatio à populi acceptatione dependeat, & qualiter illud accipiendum sit, quod vulgò circumfertur, legem non acceptatam non obligare? Enimverò aliqui cum Nav. *hoc tit. consilio 1. qu. 5.* simpliciter asserunt, vim & substantiam legis à populi acceptatione pendere, & omnes leges habere tacitam conditionem, *si acceptentur*; pro quibus facit textus *in cap. in istis. 3. in §. leges. dist. 4.* ibi. *leges instituuntur, cùm promulgantur, firmantur, cùm moribus utentium comprobantur*. Item *in l. de quibus. 32. ff. de Legibus, istæ leges*, ait J C. *nulla ex causa nos tenent, quàm quòd iudicio populi receptæ sint.*

Verùm rationi magis consentaneum est, quòd, cùm populus in omnibus justis præceptis obedientiam Legislatori tam in foro interno, quàm externo debeat, ut in priore §. demonstratum, non sit in potestate populi, an legem acceptare vel reiicere velit: non acceptari autem aliquando legem posse vel ex ignorantia, quia v. g. Romæ tantùm lata per Ordinarios locorum in partibus nunquam promulgata fuit; vel ex causa, quia continet aliquod notabile gravamen, propter quod utiliter in singulis locis observari non potest, & insuper Legislator, qui non ignorat, vel facilè scire potest neglectum suæ legis, saltem tacitè connivendo acquiescit. Vid. etiam text. *in cap. si quando. 5. de Rescriptis.* ubi declarat S. Pontifex, quòd justè suspendatur executio Mandati Apostolici, si videatur continere aliquod notabile gravamen, usque dum S. Pontifex ea de re certioratus obligationem aut remittat, aut repetat. Similes textus sunt *in c. pastoralis. 8. de Fide instrum. c. cum teneamur. 6. de Præb.*

Non obstant, quæ in contrarium alata sunt, nam ille textus *in d. §. leges* in primis est Gratiani, cujus authoritas non est decisiva. Deinde explicari potest de confirmatione legum *extrinseca* & accidentali, non *intrinseca* & substantiali, quatenùs scilicet leges moribus utentium receptæ extrinsecam suam perfectionem, & vigorem consecutæ sunt, non verò quòd ante hanc receptionem vim propriam obligandi ex se non habuerint. Alter textus *in l. de quibus. 32. ff. de L.* procedit



cedit de illo antiquo tempore, quando potestas leges ferendi, & magna pars imperii penes populum Romanum fuit; postea verò, quando populus *lege Regia* potestatem suam in Principem transtulit *juxta l. 1. ff. de Constitut.* nulla fuit relicta populo authoritas legem aut ferendi, aut approbandi. Maximè autem in causis Ecclesiasticis & spiritualibus *dicta lex* 32. locum non habet: quia in istis potestas ferendi legem immediatè à Christo Apostolis, eorumque Successoribus data est, & nunquam penes populum fuit.

69 Illud quoque circa acceptationem legum advertendum est, quòd si lex dissimulante Legislatore non observata sit, lapsu 10. annorum aboleatur: sed hoc, si nunquam recepta sit; si verò aliquando recepta, & postea per contrarium usum intermissa, ad eam tollendam, si *ecclesiastica* sit, 40. annorum spacium requiritur. Laym. *in Theol. mor. tract.* 4. *cap.* 3. *num.* 4 Garc. *de Benef. p. 7. cap. 1. num.* 137. Qua de re inferiùs *in Titulo de consuetudine* plura dicemus. Sin autem Legislator instet & urgeat, legem suam recipi, non obstante gravamine à populo proposito, nec iniquitas legis manifesta sit, secundùm obedientiam ei debitam parendum erit: sæpe enim homines veteres corruptelas & malas consuetudines difficulter relinquunt, non tamen propterea semper eis indulgendum, si aliud pro Reipublicæ utilitate expedire Principi videatur.

Inter *Abrogationem*, *Derogationem*, *Declarationem legis & Dispensationem in lege* differentia facienda est. Nam *abrogatio* significat totalem cassationem & sublationem legis. * Fit autem *abrogatio* aliquando per

70 consuetudinem contrariam, de qua inferiùs: aliquando per ipsum Legislatorem, vel successorem ejus ob mutatas circumstantias temporum, rerum & causarum: *nonnumquam enim*, ait Joannes XXII. *in extravag. 2. de Verb. signif. quod coniectura profuturum credidit, sequens experientia nocivum ostendit, ideò non debet reprehensibile iudicari, si Canonum Conditor Canones à se, vel suis Prædecessoribus editos revocare studeat, si obesse potiùs viderit, quàm prodesse*. Dico etiam per successorem posse revocari constitutionem antecessoris: idque tametsi haberet clausulam, *hac immutabili & in perpetuum valitura lege sancimus &c.* cùm enim par in parem, aut antecessor in successorem æqualis dignitatis non habeat imperium vel jurisdictionem, ideò etiam lex aliqua successori ab antecessore præscribi non potest, à qua ei recedere non liceat. *cap. innotuit. 20. de Elect.*

Et hoc non tantùm de constitutionibus imperatoriis, aut pontificiis, sed etiam inferiorum Principum & Legislatorum accipiendum est, prout superiùs diximus, statutum prædecessoris Episcopi vel Capituli sede vacante posse à successore Episcopo revocari.

71 Sed quid, si talia statuta inferiorum Legislatorum à summo Pontifice vel Imperatore confirmata sint, anne nihilominus ab inferibus revocari poterunt? Distinguendum putat Decius *in cap. cum accessissent*. 8. *hoc tit. num.* 18. an statuta inferiorum sint ita *contra ius commune*, in quibus propterea ex defectu potestatis statuendi confirmatio superioris fuit necessaria; vel an statutum fuerit *præter ius*, & per se validum, ac confirmatio superioris tantùm accidentalis & corroborativa? illo casu censet, statutum ab inferiore ampliùs revocari non posse, cùm per confirmationem, à qua totam substantiam accepit, facta sit lex superioris, cui inferior derogare non potest. *Clement. ne Romani. 2. in princip. de Elect.* secus verò in casu posteriori, in quo statutum substantialiter est inferioris. Sed quia huic distinctioni obstat textus in eodem *cap. accessissent*. ubi suppressio *Primicertatus* in Ecclesia Cathedrali, & ejus fructuum inter Canonicos distributio fuit statutum Capituli *contra ius commune* teste Gloss. *ibidem in V. confirmatum*: cùm jure communi non liceat Capitulo præbendam canonicalem, præsertim verò dignitatem supprimere, & tamen hoc statutum, licet à Summo Pontifice necessariò confirmatum, potuit à Capitulo ipso facto contraveniendo revocari: ideo circa primum distinctionis à Decio assignatæ membrum alia distinctione utitur Abbas *in dicto cap. cum accessissent, num.* 2. quam etiam probat Fag. *in eodem cap. num.* 12. nimirùm, si statutum confirmatum à superiore concernat favorem publicum, vel aliorum, quàm statuentium, non possit revocari ab inferiore: possit autem, si concernat principaliter favorem ipsorum statuentium, *ut in d. cap. cum accessissent*. ubi reditus dignitatis suppressæ accreverunt reliquis Capitularibus: eo enim casu fit revocatio ad illum modum, quo quilibet potest favori, aut privilegio suo renunciare.

Derogatio significat particularem legis imminutionem, quæ se habet vel ex parte ipsius legis, quando Legislator unum legis articulum mutat, vel à generali constitutione certos casus speciales excipit; vel ex parte subditi, quando eidem Legislator rescriptum, privilegium, aut dispensationem contra legem concedit. 72

Declaratio est vera legis interpretatio secundùm mentem Legislatoris. Hæc etiam aliquando inferioribus in lege superioris competit. Sic Summus Pontifex, quamvis inferior sit jure divino & naturali, & illud abrogare, vel in eo dispensare nequeat, declarare tamen potest, & verum ejus sensum exponere. Licet verò etiam alii viri docti possint interpretationes legum Divinarum & humanarum facere, eæ tamen probabiles solummodo sunt, non authoritativæ & decisivæ, sicut Summi Pontificis. 73

Cæterùm circa hanc privatam interpretationem, quam faciunt privati DD. aliquot utiles regulæ traduntur, quæ tum in judiciis, tum in scholis frequentissimè adduci solent. Ut I quòd *interpretatio* legum potiùs menti, quàm verbis Legislatoris convenire debeat, *non enim debet intentio verbis, sed verba intentioni deservire. cap. secundò requiris*. 41. *de Appell.* Et *scire leges non est verba callere, sed vim & potestatem. l. scire.* 17. *ff. de Legibus*. Textus notabilis *in l. scire*. 13. §. 2. *ff. de Excus. tutorum*: ibi * *sed etsi maximè verba Legis hunc habeant intellectum, tamen mens Legislatoris aliud vult.* Unde *in l. contra legem*. 29. *ff. de Legibus* in fraudem legis facere dicitur, qui *salvis verbis legis mentem eius circumvenit*; ut in vulgari exemplo, si prohibitus noctu ambulare sine lumine, lumen quidem deferat, sed ita absconditum, ut à nemine agnoscatur, &c. & in *cap. ult. de R. I. in 6. certum est*, ait Pontifex, *quòd is committat in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.* 74 75

II. Juxta verosimilem mentem Legislatoris leges universales, vel admodùm rigorosæ nonnunquàm benigna aliqua interpretatione secundùm *bonum & æquum* * explicandæ sunt, & ab his aliqui casus in specie excipiendi ob rationabiles considerationes, de quibus si Legislator interrogatus fuisset, ipsemet excepisset, non enim possunt omnes casus legibus comprehendi, sed illi qui plerumque & ordinariè accidunt, *l. non possunt*. 12. *l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus*; atque ista interpretatio secundùm *bonum & æquum*, *EpicKia*, aut præsumpta mens Legislatoris vocatur. 76

Huc etiam pertinet textus in *l. placuit. 8. C. de Iudiciis*, ubi Imperator rescripsit, * quòd *in omnibus causis potior esse debeat æquitatis, quàm stricti iuris ratio*. Verùm quia in *l. 1. C. de Legib.* idem Imperator interpretationem *inter æquitatem & ius strictum* sibi reservavit; & in *l. proponexit. 12. in fine ff. Qui & à quibus manumissi l. C.* vult legem etiam *duram* observandam esse, si *ita scripta* sit; & Aug. *in c. 3. dist. 4.* ait: *non de legibus, sed secundùm leges iudicandum esse*, ideò Fach. *lib. 1. Cont. cap.* 3. sequenti distinctione rem componit; vel enim verba legis, ejusque mens 77

adeò

adeò clara sunt, ut salva ratione recti sermonis non possint aliam interpretationem habere? & servanda est lex *quamvis dura*: vel verba legis sunt generalia, quæ in particularibus casibus salva verborum generalitate & ratione recti sermonis possunt habere interpretationem ex bono & æquo? & procedit *d. l. placuit*: vel denique dubitatur, quid justum, quid æquum sit? & juxta *d. l. 1. C. d. LL.* Princeps consulendus est.

78 Præterea in legibus, quæ formas substantiales actibus præscribunt, ex communiori DD. sententia Epickia, aut interpretatio contra verba & formam legis admittenda non est: quia rigor talium legum bonum publicum concernit, nisi aliter mens legislatoris colligi possit. Ita docent non valere matrimonium etiam quacunque urgente necessitate sine Parocho & testibus contractum, Barb. *ad Concil. Trid. sess. 24. cap. 1. num. 160.* Sanch. *de Matr. lib. 3. disp. 17.*

79 III. Similiter ob cessantem rationem legis recte nonnumquàm fit interpretatio ex mente legislatoris cessare ipsam legem, *cap. cum cessante. 60. de Appell. l. adigere. 6. ff. de iure patronatus*. Quod tamen ita intelligendum est, ut si totalis & adæquata (non particularis aut impulsiva solùm) legis ratio generaliter cesset, tunc etiam lex generaliter cessare dici possit, si verò ratio in particulari tantùm casu cesset, frequens est, ut præsertim in legibus formas substantiales præscribentibus, vel aliàs conformitatem publicam respicientibus obligatio legis adhuc etiam in illo particulari casu perseveret. Si verò ex non observatione legis, cujus ratio in particulari cessat, nullum oriatur in communi scandalum, ut maximè accidit in legibus in falsa præsumptione fundatis, dicendum etiam est, talem legem in particulari casu, præsertim verò in conscientia non obligare.

80 IV. Leges pœnales, odiosæ, aut magnum præjudicium afferentes sunt strictæ interpretationis, & non ulteriùs, quàm secundùm verborum strictam proprietatem sonant, etiam ex paritate rationis extendendæ: è contra leges favorabiles ampliori interpretatione adjuvandæ. *cap. in pœnis. 49. cap. odia. 15. de Regul. iur. in 6.*

81 V. Etiam leges exorbitantes à iure communi, & aliarum legum correctoriæ strictè interpretandæ sunt, neque regulariter censetur plus de priore lege mutatum, quàm expressum. *l. præcipimus. 32. C. de Appell.* & si ex pluribus prioris legis articulis unus solus mutatus, aut una sola exceptio addita, in reliquis lex immutata manet juxta dictum Gloss. communiter receptum *in l. in his. 15. ff. de Legibus: quòd exceptio firmet regulam in casibus non exceptis.*

82 VI. Ex paritate rationis, rerum, personarum & aliarum circumstantiarum, quod decisum est in uno casu, per interpretationem etiam ad alios casus dubios & non decisos extendere oportet juxta vulgare, quòd ubi eadem est ratio (adæquata scilicet sine apparente disparitate) eadem sit juris constitutio. *l. non possunt. 12. cum l. seq. & l. ideo 27. ff. de LL.*

83 VII. Verba legis accipienda sunt secundùm propriam significationem & non impropriandam, nisi aliter constet de mente Legislatoris, *l. non aliter. 69. ff. de Legatis 3.* in dubia autem & ambigua significatione verbi præferenda est, quæ communi hominum acceptioni, vel menti legis aut æquitati magis correspondet, vel ad pœnas & odia minuenda, favores autem ampliandos magis convenit.

84 VIII. Correctio jurium non facilè admittenda, sed si Canones aut leges inter se discrepantes proferantur, nec ex contextu de manifesta correctione appareat (solet enim quandoque jus posterius derogare priori) de aliqua conciliatione seu concordia cogitandum, *cap. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* Quid autem, si inter jus Canon. & Civile discrepantia sit? superiùs in proœmio *sub num. 19.* dictum est.

Demùm consuetudo, præsertim secundùm quàm jam aliquando in contradictorio judicio judicatum est, optima legum interpres censetur, *l. si de interpretatione. 37. ff. de Legibus*.

Dispensatio est relaxatio legis in aliquo speciali casu, vel particularibus personis publica authoritate facta. Hæc regulariter illi tantùm competit, qui supra legem est, scilicet Legislatori vel successori ejus; inferioribus tamen etiam nonnumquam vel ex speciali privilegio, aut consuetudine, aut ex præsumpta mente superioris ob magnam causam & data morali impossibilitate superiorem adeundi conceditur. Qua de re inferiùs hoc eodem libro in Tit. *de Majoritate & obedientia*. plura dicemus, præsertim in §. 4. ubi de potestate dispensandi, quæ competit Episcopis, agemus. De dispensatione etiam circa impedimenta Matrimonii dicemus in Lib. IV. Tit. XVI. *de Matrim. contract. contra interdict.* §. 3. *num. 11.* Et ad dispensationes pertinent multa, quæ paulò post in seq. titulo, *de Rescriptis.* & infra Lib. V. *de Privilegiis.* trademus. In aliis quoque specialibus titulis de particularibus dispensationum casibus tractandi occasio se offert. 85

Si denique casus aliquis in materia dispensationis difficilior emerserit, videri poterit Thomas Sanchez. *de Matrim. toto lib. 8.* Suarez *de Legibus lib. 6.* Paulus Layman. *in Theol. Moral. lib. 1. tract. 4. cap. 22.*

TITULUS III.

De Rescriptis.

SUMMARIA.

1. *Rescriptum quid?*
2. *Rescriptum aliud Gratiæ, aliud Iustitiæ.*
3. *Differentia inter Rescripta, Privilegia, & Mandata.*
4. *In quibus conveniant rescripta gratiæ & justitiæ.*
5. *Excommunicatus an & quale rescriptum impetrare possit?*
6. *Rescripta constant narratione, supplicatione, & conclusione.*
7. *Rescripta Pontificia habent tacitam conditionem*, si preces veritate nitantur.
8. *Narrativæ qualiter probandæ, & ibi quòd narrata à Papa non probent, si desuper non fundetur, principalis intentio ejus.*
9. *Narrata, super quibus fundatur intentio Papæ, qualiter probanda.*
10. *Narratorum probatio quando non requiratur, & ibi de clausula*: si est idoneus.
11. *Exponitur text.* in c. super literis b. t.
12. *An etiam conveniat rescriptis gratiæ?*
13. *Error latinitatis quando vitiet rescriptum.*
14. *Fratres & Filii qui appellentur à Papa.*
15. *Rasura quando vitiet rescriptum.*
16. *Rescripta non valent in præiudicium reip. vel tertii.*
17. *Rescripta gratiæ & Iustitiæ in quibus differant.*
18. *In Rescriptis gratiæ attenditur tempus datæ, in iustitiæ*, præsentatæ.
19. *Rescripta iustitiæ fiunt inter partes communia.*
20. *Rescripta gratiæ non exspirant morte concedentis.*
21. *Rescripta quatenus transeant in Successorem.*

22. *Rescriptum posterius non faciens mentionem de priori quando validum.*

23. *Rescripta justitiæ & gratiæ quando de Iure communi & ex concordatis German. præsentanda.*

1 Rescriptum in genere describi potest cum Hostiensi *in Summa hoc tit.* quòd sit illud, quòd à Papa vel Principe rescribitur ad consultationem, relationem, vel supplicationem alterius. Sunt enim rescripta directè in favorem tantùm privatorum, qui ea à Principe impetrant, ordinata: quædam tamen etiam in consequentiam jus commune faciunt, quando nimirum Princeps super dubio aliquo juris articulo à privatis consultus suam sententiam edicit, *cap. in causis. 19. de Sent. & re jud. l. ult. in princ. C. de LL.* ex qualibus Rescriptis Decretales Pontificiæ, & Codex Justinianeus majori ex parte compositi sunt. At in præsenti titulo de illis potissimùm rescriptis negotium est, quæ ad supplicationem pro impetrando beneficio, vel alia gratia, aut pro obtinenda causæ judicialis delegatione conceduntur.

2 Hinc rescripta communiter per Interpretes in duas classes distinguuntur, quòd scilicet alia sint *rescripta gratiæ*, quæ dantur ad beneficia, & similes gratias; ac alia *rescripta Iustitiæ*: quæ dantur ad lites & decisionem, vel delegationem causarum * Faciunt quidem Doctores in rigore differentiam inter

3 *rescripta, privilegia, & mandata*, quòd *rescriptum* proprie sit ad juris observantiam, quo præscribitur forma, causam secundùm jus dicendi: *privilegium* verò contra jus, & *mandatum*, quo jubet Pontifex alicui provideri de beneficio vel præbenda, sicut pluribus explicat Petrus Rebuffus *in Praxi beneficiorum tit. Differentiæ inter privilegium, rescriptum & mandatum*: sed rectè etiam ista communi *rescriptorum* appellatione veniunt, & ad prædictas duas species, rescripta nimirum *justitiæ* & *gratiæ* reducuntur, ut per eundem Rebuffum in tit. *Divisio rescriptorum* apparet. Si utriusque rescripti, gratiæ scilicet & justitiæ convenientias ac differentias enarravero, totam rescriptorum materiam complexus ero.

4 Conveniunt igitur *rescripta justitiæ & gratiæ* I. quòd ea impetrare possit omnis, qui jure prohibitus non est, sive sit sui, siue alieni juris, liber, vel sub potestate dominica, patria aut Prælati constitutus; non reperitur autem facilè aliqua prohibitio teste Sylvest. *in verbo rescriptum. n. 2.* nisi circa hæreticos, *l. 2. in princ. C. de Summa Trinitate.* & excommunicatos, *c. dilectus. 26. hoc tit. c. ult. de Procuratoribus.* & * rescriptum im-

5 petratum ab excommunicato super alio, quàm excommunicationis, vel appellationis pro sui defensione articulo, sicut & processus, & quidquid indè secutum est, ipso jure nullum, & invalidum habetur. *c. 1. hoc tit. in 6.* Quod etiam in excommunicatis non denuntiatis post Concilium Constantiense procedere dicendum est, quia in eodem Concilio ipsis excommunicatis nulla gratia facta est, ut in *Tit. de Sententia excommunicationis* explicabimus. Sed hodie de stylo Curiæ Romanæ plerisque rescriptis solet inseri absolutio à censuris quoad effectum illius rescripti duntaxat consequendum. Videatur Barb. *in eod. c. 1 hoc tit. in 6.*

6 Conveniunt II. quòd utrumque rescriptum tribus partibus constet, *narratione, supplicatione, & conclusione*. Priores duæ partes supplicantem respiciunt; *conclusio* verò ad ipsum rescribentem sive concedentem refertur, quam ultimam partem Practici vocant *dispositivam* eo quòd ibi rescribens faciat dispositionem cum clausulis sibi placitis.

7 Conveniunt III. in *narrativa*, & eius probatione: nam rescripta pleraque pontificia diriguntur ad Ordinarios locorum, vel si sint rescripta justitiæ, ad ipsos judices delegatos, ut super veritate narratorum cognoscant: etenim rescripta pontificia, etsi non semper expressè, semper tamen tacitè annexam habent clausulam, *si preces veritate nitantur. c. 2. hoc tit.* rescripta verò Cæsarea (si de jure communi loquamur) non aliter valent, quàm si hanc clausulam expressam habeant. *L. fin. in princ. C. de Diversf. rescriptis.* Quando ergo & qualiter rescriptum impetrans narrata in eo probare debeat, videamus.

Sciendum inprimis, quòd narrativa alia sit Summi Pontificis, seu rescribentis, & alia ipsius supplicantis. Quantum ad narrativam rescribentis habetur *in Clem. un. de Probat.* narrata etiam Summi Pontificis nihil probare, si super iis non fundetur intentio, hoc est, si incidenter tantùm quædam narraverit, nec propter talia narrata rescriptum dederit. Sic si quem sub titulo cujusvis dignitatis honoret, seu quovis modo tractet, per hoc in dignitate illa ipsum approbare non intelligitur, aut quicquam ei tribuere novi juris, *Clem. si summus. 4. de Sententia excomm.* Similiter si Papa in aliquo privilegio vel scriptura non facta principaliter super exemptionis causa, aliquam Ecclesiam ad jus, & proprietatem Romanæ Ecclesiæ pertinere dicat, non propterea illius Ecclesiæ exemptio est probata, nisi aliter demonstretur. *c. si Papa, 10. de Privilegiis in 6.* quia hujusmodi qualitates præsumuntur rescribenti in supplicatione suggestæ; neque etiam ab ipso supplicante probandæ erunt, si ad causam principalem rescripti vel litis non faciant. 8

Quòd si verò super narratis fundetur intentio Papæ, sive Rescribentis, tria membra distinguenda sunt: vel enim rescribens narrat de illis, quæ propriè ad suam scientiam pertinent, vel de facto alieno, motu tamen proprio, vel de facto ad instantiam & præviam narrationem supplicantis? Primo casu, si v. g. narret de facto proprio, aut alieno secum gesto, vel de facto sui antecessoris, vel de jure, quòd totum in scrinio pectoris habere censetur, *c. 1. de Constitut. in 6.* hæc narrativa alia probatione non indiget; imò regulariter probationem in contrarium propter authoritatem narrantis non admittit, nisi probatio sit talis, quæ non impugnet narrationem, sed tantùm doceat de jure probantis. v. g. si Papa beneficium conferat, quod narrat per resignationem sibi factam vacare; non prohibeor probare, quòd hoc beneficium ad me, & non ad resignantem pertineat. 9

Secundo casu, quando Papa vel alius rescribens motu proprio narrat de facto alieno, fidem facit præsumptivè, ita tamen, ut probatio in contrarium admittatur, quæ incumbet illi, qui tale rescriptum impugnare contendit, quia pro impetrante est præsumptio ex authoritate narrantis. Gloss. *in Clem. unica. in v. fecisse narramus, de Probationibus*. Mynsing. *Cent. 5. observ. 34. n. 10.*

Tertio casu, quando narratio rescribentis processit ad præviam insinuationem vel suggestionem supplicantis (quod in dubio præsumitur, & arguunt illa verba de stylo Curiæ in literis Apostolicis poni solita: *ut asseritur*) ex se nihil probat, sed probanda est à supplicante. Si tamen ex narratione rescribentis appareret, narrata non simpliciter ab ipso impetrante asserta esse, sed eum solummodo retulisse, ita ab aliis asseri, sufficeret assertionem communem, sive famam licet de veritate dubiam probare.

Hæc porrò narratio in hoc ultimo casu comprehensa etiam *narrativa supplicantis* dici potest, ea que, ut dictum, regulariter ab ipso supplicante ad consequendum effectum rescripti probanda est, prout exemplum habetur *in cap. Susceptum. 6. hoc tit. in 6.* ubi si Pontifex provideri mandet de beneficio, quod impetrans narravit per mortem vacare, & alius super eodem beneficio posterius impetret rescriptum, narrando illud vacare per resignationem, & non per mortem prio-

ris

ris beneficiati, posterior impetrans & narratum probans præ altero priore assequetur.

10 Sunt tamen casus, in quibus probatio narrativæ non requiritur, ut *primò*, si supplicans narraverit se idoneum ad beneficium, & impetraverit beneficium cum clausula: *si fuerit idoneus*: præsumetur idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur *cap. dudum fin. de Præsumptionibus*. Sed hoc Doctores intelligunt de idoneitate intrinseca, quæ consistit in dispositione animi & devotione, non autem si beneficium quasdam qualitates extrinsecas, certam nimirum literarum scientiam vel gradum requireret, circa quæ alia probatio necessaria foret. Barb. *in eodem cap. fin. num. 2.*

Secundò. si supplicans duo narraverit, v. g. dicendo eum, cujus beneficium petit, esse illegitimum, & beneficium ipsum violenter occupasse, & Pontifex utrumque narrationis punctum sub alternatione repetat, scilicet si possessor sit illegitimus, vel beneficium violenter occupaverit, sufficiet per impetrantem alterutrum probari, quamvis in probatione unius defecerit. *c. inter cæteras. 4. hoc tit.*

Tertiò in remedio recuperandæ possessionis, etsi spoliatus narraverit rei spoliatæ dominium, vel jus in beneficio violenter ablato pertinere ad se, sufficiet probare spolium, sine probatione dominii, aut juris, propter privilegium spoliati, nec audietur pars adversa ante restitutionem volens probare liberam cessionem juris post spoliationem factam, quia non est verisimile, quòd liberè renunciet, qui renunciat spoliatus. *c. 2. de Restit. spoliat.* vid. Joan. Hon. *h. t. n. 8. & seqq.* ubi multa allegat.

11 Conveniunt IV. in dispositione *capituli super literis 20. hoc tit.* ubi deciditur quæstio non tantum in jure Canonico, sed etiam Civili *ex l. 2. & 5. C. si contra jus, vel utilitatem publicam*, moveri solita, quid sentiendum sit de rescriptis *obreptitiè* vel *subreptitiè* impetratis? Hæc autem verba quamvis promiscuè à Doctoribus accipiantur, magis tamen communiter *obreptitiè* impetratum dicitur, quod est impetratum per falsa narrata, *subreptitiè* verò, quod est impetratum per tacitam sive occultatam veritatem, circumstantiam, aut qualitatem, quæ rescribenti exprimi debuisset. Barb. *in eodem c. super literis. n. 3.*

In hac igitur quæstione ex sententia Pontificis (quæ etiam ad Jus Civile accommodari poterit, cum ibidem tam clara decisio non habeatur) distinctio facienda est, utrùm narrata falsitas, vel occultata veritas fuerit per malitiam & dolum, vel utrùm per ignorantiam aut simplicitatem? priori casu mendax precator, ait Pontifex, & Imperator *in d. l. 5.* carere debet penitus impetratis, & nullum commodum ex talibus literis consequi. Quod Doctores communiter intelligunt, ut licet rescriptum habuisset plura capitula separata, & dolosa *ob* vel *subreptitio* fuisset causa tantùm partis rescripti, sive unius, aut alterius capituli, nihilominus in pœnam mendacii in totùm vitietur, & corruat rescriptum, propter illa verba generalia: *penitus & nullum commodum &c.* quæ exceptio propterea etiam specialis esse potest ab illa regula, quòd in his, quæ separantur, utile per inutile non vitietur, Panorm. *in eodem c. super literis. n.* 2. Barb. *ibidem n. 4.* Imò aliquando non tantùm effectu suæ petitionis carere debet mendax precator, sed etiam, si nimia inveniatur mentientis improbitas, arbitrio Judicis condigna pœna mulctari *in d. l. 5.* ab Imperatore jubetur.

Altero casu, quando falsitas expressa, aut veritas occultata fuerit per ignorantiam vel simplicitatem, rursus subdistinguendum est, an talis fuerit suggesta falsitas, aut veritas occultata, quæ etsi fuisset tacita vel narrata, nihilominus rescriptum saltem in forma communi concessum fuisset; & tunc Judex in tali rescripto datus non sequens formam in literis appositam secundùm ordinem juris communis in causa procedere debet: veluti si quis per ignorantiam, vel simplicitatem narrasset Papæ, quòd in sua patria omnes causæ summariter expediantur, & ideò Papa delegasset causam cum clausula: *processus summarii, & appellatione remota &c.* si illa narratio falsa esset, tunc à delegato non forma hujus rescripti, sed ordinarius processus juris observandus foret. Si verò cognita: *ob*: aut *subreptione* nullas rescribens literas dedisset (ut si quis post desertam appellationem, aut transactionem interpositam literas, & delegationem causæ impetret, nulla desertionis, vel transactionis facta mentione) Judex in rescripto datus non debet ulteriùs procedere, quàm ut partibus ad suam præsentiam convocatis de precum qualitate & veritate cognoscat, ac si falsas noverit, rescriptum invalidum declaret, nec se ampliùs in causa intromittat.

12 Hæc porrò decisio propriè quidem tantùm de rescriptis *justitiæ* loquitur, & ideò non desunt, qui velint aliud in rescriptis *Gratiæ*, & privilegiis obtinere, ut in his quæcunque *ob*: vel *subreptio* etiam per simplicitatem aut ignorantiam facta rescriptum vitiet, & inutile reddat. *argum. cap. non potest 21. &c. si metu 23. de Præbendis in 6.* ubi rescriptum gratiæ ad beneficium obtinendum irritum declaratur, si impetrans quantumcunque modicum beneficium prius habitum reticeat, licet summus Pontifex illis, qui modicum beneficium habent, aliud superaddere soleat; neque ibi distinguitur, an per ignorantiam, vel malitiam hæc reticentia contigerit. Ita docet Gloss. *in eodem cap. si metu. in verbo taceatur.*

Sed probabilius videtur cum Joan. Honorio *hoc tit. n. 8.* Prospero Fagnano *in d. c. super literis num. 54.* quòd prædicta decisio literis quoque gratiosis conveniat, eatenus saltem, ut gratia per ignorantiam, aut simplicitatem subreptitiè obtenta non vitietur, si rescribens aliàs non obstante subreptione concessisset. Idque ex diversis juris Canonici textibus non obscurè colligitur, nimirùm ex *cap. dudum 14. vers. considerantes, de Præbendis in 6.* ubi valere dicitur rescriptum Papale super beneficio, licet taceatur, quòd sit de collatione Episcopi, vel alterius habentis privilegium conferendi illud; quod tamen hodie in Germania non procederet propter Concordata, in quibus S. Pontifex pollicetur, quòd non velit turbare ordinariam collationem, qua de re plura inferiùs in *Tit. de Præbend.* ubi ex instituto de Concordatis Germaniæ. Deinde in *c. si pro Clericis. eodem tit.* tacitus defectus Ordinum necessariorum ad beneficium non vitiat rescriptum, si impetrans intra tempora à jure statuta potest ordinari. Item in *cap. gratia. 7. hoc tit. in 6.* dicuntur valere literæ à Papa impetratæ super beneficio licet mentionem non fecerint de alio beneficio, quod impetranti absenti, & ignoranti interim per Episcopum collatum est.

Ad textus contrarios responderi potest dupliciter: vel quòd procedant, si non ex ignorantia, sed ex proposito & dolo *ob*: vel *subreptio* contigerit, *arg. à contrario, in d. cap. gratia.* vel quòd procedant in illis circumstantiis & qualitatibus, quæ de jure, consuetudine, aut stylo Curiæ Romanæ, vel Imperatoriæ specialiter exprimendæ sunt, prout in lib. IV. Decretal. *de Matrim. contracto contra interdict. Eccl. §. 3. n. 10.* diximus, circa dispensationes in impedimentis Matrimonii certas circumstantias esse S. Pontifici explicandas, quibus tacitis dispensatio invalida censetur; sicut latè tractat Sanch. *de Matrim. lib. 8 disp. 21. & seqq.*

Cæterùm licèt aliqui inter causas beneficiales, & privilegia differentiam facere velint, ut privilegia etiam non dolosa subreptione obtenta indistinctè invalida sint rectiùs tamen hanc differentiam reprobat Fagnanus *cit. l. num. 79.* eò quòd in materia subreptionis beneficia, & privilegia parificentur, & utraque ad rescri-

pta

pta gratiæ pertineant teste Innoc. *in cap. cum dilecta*. 22. *hoc tit. num.* 3.

Demùm & illud adhuc observandum est, quòd si falsa narratio, sive ex proposito, sive ex ignorantia facta nec directè nec indirectè concernat materiam in rescripto contentam, aut ejus causam, ut si impetrans rescriptum justitiæ falsò dixerit, se nobilem, graduatum &c. non vitietur rescriptum. Innoc. & Host. in *cap. ex literis. 6. de Transactionibus*.

13 Conveniunt V. RESCRIPTA *gratiæ* & *justitiæ*, quòd vitientur vel saltem falsificata censeantur propter manifestum latinitatis errorem: cùm enim multorum Officialium manus transeant, non est verisimile, eos patentem errorem incorrectum reliquisse. *cap. ad audientiam*. 11. *& ibi Gloss. & DD. hoc tit.* Quod ex eadem ratione etiam de rescriptis sæcularium Principum intelligunt Panorm. & Barb. *in eod. cap. in fin.* Non obest. *L. qui habebat. 54. ff. de Manumissis testamento. l. si in nomine. 4. & l. errore. 7. C. de Testamentis*. ubi error scribentis non præjudicat reliquæ dispositioni, quando de voluntate disponentis apparet; quia hoc procedit in testamentis, vel aliis instrumentis contractuum, quæ alicui tabellioni vel privato sine antecedente revisione aliorum Officialium scribenda committuntur, In quibus propterea facilè aliquis error intervenire potest.

Deindè licet multi Doctores cum Gloss. *in d. cap.* 11. & Romano *Consilio* 376. *n.* 11. teneant, ex manifesto latinitatis errore resultare de falsificatione literarum præsumptionem *iuris*, *& de iure*, contra quam non admittatur probatio propter illa verba generalia *in cit. cap.* posita: *fidem te nolumus habere*; videtur tamen satis probabilis & æqua sententia Laurentii, quem allegat Gloss. *cit. l.* hanc præsumptionem esse *iuris tantùm*, & illa verba: *fidem te nolumus habere*: intelligi, quamdiu aliunde de veritate literarum non apparet. Cur enim non evenire possit, ut quod in Curia Romana ab uno privato scribitur, quamvis aliorum manus pertranseat; non ita tamen accuratè quoad singula verba, ob multitudinem rerum, & occupationum observetur, & supponatur secundùm solitam formam scriptum esse, quo sensu etiam accipi possunt leges præallegatæ, & facit textus *in l. illicitas. 6. §. veritas. ff. de Officio Præsidis*. quòd *veritas rerum gestarum erroribus vitiari non debeat*. Præterea, si latinitas in rescripto sit minùs elegans, vel dubia, & excusabilis, vel apud alios authores & scriptores ita nonnunquam, quamvis barbarè, usitari solita, aut sit defectus unius literæ, vel syllabæ, non ideo rescripto fides deroganda est. *c. indignum. 13. dist. 38. c. ex parte. 11. de Fide instrumentorum. d. l. qui habebat 54. ff. de Manumissis testamento.*

14 Conveniunt VI. quòd, cùm Apostolica sedes in suis literis consuetudinem hanc teneat, ut Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos *Fratres*, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cujusvis ordinis *Filios* appellet, & cùm uni tantum personæ literæ scribuntur, nunquam sit usus pluralis numeri, ideò si in aliquibus rescriptis hæc observata non fuerint, & inferior Episcopo, vel sæcularis Princeps *Frater* appelletur, aut singulari personæ *vos* sive *vester* scribatur, tale rescriptum sive *gratiæ* sive *giustitiæ* falsum reputabitur. *c. quàm gravi. 6. de Crimine falsi*. ubi Summus Pontifex in fine monet, literas Apostolicas diligenter inspiciendas esse, tam in bulla, filo & charta, quàm in stylo, seu modo dictaminis à curia usurpato, ne falsæ pro veris admittantur: uti etiam *in c. licet ad regimen. 5. eodem tit.* plerosque modos, quibus literæ, & bullæ falsificari possunt, enarrat.

15 Conveniunt VII. in illa quotidiana & practica quæstione, an & quando rasura, vel deletio literarum in rescripto inventa illud vitiet, vel saltem de falsitate suspectum reddat? Cujus quæstionis decisio non tantùm rescriptis, sed aliis etiam scripturis, & instrumentis accommodari poterit. Dicendum proinde, quòd regulariter quidem ex rasura vel deletione literarum oriatur falsitatis præsumptio. *d. c. licet. ad regimen. 5. de Crimine falsi. c. cum olim. 12. in fine de Privilegiis. c. cum venerabilis. 7. de Religiosis domibus. lib. 3. & ibi DD. C. de Edicto D. Adriani tollendo.*

Sed ab hac regula aliquot sunt exceptiones; ut I. si rescriptum fuerit clausum, & signatum coram Ordinario exhibitum, tunc enim potiùs præsumetur rasura in Cancellaria, quàm ab impetrante facta fuisse. Ita Joann. Honorius *hoc tit. num.* 20.

II. Si rasura non sit in loco substantiali, hoc est, in tali rescripti vel instrumenti articulo, unde potissima quæstio dependet quod plerumque accidit, si rasura sit in parte narrativa facti, non in dispositiva juris, & rescribentis. *c. ex literis. 3. de Fide instrumentorum.*

III. Si rasura sit modica paucarum literarum, quę non mutet ordinem sive ordinarium sensum.

IV. Si ex antecedentibus & consequentibus, vel aliis consimilibus instrumentis satis constet, rasuram suspectam non esse, neque aliter scribi debuisse.

V. Si rescriptum vel instrumentum reperiatur penes adversarium litis, rasura vel deletio in dubio dolo ejus censetur contigisse. Baldus *in l. 5. C. de Fide instrumentorum*. Joan. Honorius *cit. l.*

VI. Si scriptura abrasa in parte substantiali per manum cognitam ejusdem Notarii vel scriptoris, qui primum rescriptum vel instrumentum conscripsit, restituta sit. Sed quia non pauci dexterè aliorum manua in aliquibus præsertim verbis imitari noverunt (quæ causa etiam fuit, quòd hodie *comparatio literarum* semiplenam tantum probationem in judicio faciat, *authent. at si contractus. C. de Fide instrumentorum*) ideò Panorm. *in c. cum venerabilis. 7. de Religiosis domibus. n.* 8. putat, hanc cautelam esse adhibendam, ut Notarius vel scriptor in eadem charta attestetur, rasuram, & scripturæ repositionem sua manu factam esse, circa quam Panorm. cautelam accuratè observat Mascardus *de Probat. vol. 3. conclus.* 1231. quòd saltem in instrumentis publicis super contractibus & similibus negotiis confectis debuerit illa rasura, reparatio Scripturæ, & cautela fuisse de corpore instrumenti, id est, facta in continuo, antequam testes, & partes instrumento præsentes discederent, & aliis solennitatibus instrumentum expeditum esset: nam, quod ex post facto per solum Notarium adscribitur, non statim publicam fidem meretur, quæ potissimùm præter personam Notarii aliis etiam solennitatibus ad publicum instrumentum requisitis tribuitur.

Conveniunt VIII. RESCRIPTUM quodcunque *gratiæ* aut *iustitiæ* invalidum censeri, si in præjudicium vel Reipubl. vel alicujus tertii non facta speciali de illo præjudicio mentione impetratum sit. Ita *in l. fin. C. Si contra ius &c.* monentur Judices, ut nullum rescriptum, quod generali juri vel utilitati publicæ adversum videatur, proferri patiantur. Ita *in cap. cum ordinem. 6. loc. cit.* dicitur, quòd Cistercienses Religiosi (idem est de aliis) non teneantur respondere rescriptis Apostolicis contra sua privilegia impetratis, si eorum privilegiorum mentionem non faciant. Ita denique rescripta inutilia censentur, quæ contra transactiones, vel appellationes desertas, vel lite pendente, nisi circumstantiis omnibus expressis, & per viam restitutionis in integrum impetrantur. *l. causas. 16. C. de Transactionibus. l. 1. 2. & 3. C. Ut lite pendente.* 16

Verùm RESCRIPTA *gratiæ* & *giustitiæ* ut in multis conveniunt, ita in multis quoque discrepant, ac inter plurimas differentias, quas colligit Petrus Rebuffus *in Praxi Beneficiorum in tit. Differentiæ inter rescripta gratiæ & iustitiæ*, notabiliores sunt sequentes. 17

I. Quòd

I. Quòd discrepent ratione formæ extrinsecæ, quòd rescriptis *gratiæ* apponatur filum sericum, literis verò *iustitiæ* filum canabis, in qno plumbum pendet. Unde *in d.c.quam gravi. 6. de Crimine falsi*, dicitur, ad deprehensionem falsi *filum* Bullarum diligenter inspiciendum esse.

II. RESCRIPTA *iustitiæ* tantùm ab ipso Domino seu Principali in negotio, super quo rescriptum desideratur, vel saltem mandato ejus, aut per conjunctam personam; item & superiorem Prælatum valenr impetrari, *c.nonnulli 28. §.fin.hoc tit.Clem. 1. Eodem*; in rescriptis verò *gratiæ* ad beneficia vel priuilegia pro alio obtinendis mandatum non exigitur. Gloss. *fin.in d. c. nonnulli*.

III. RESCRIPTA *gratiæ* per sub, ant obreptionem obtenta sunt nulla ipso jure; rescripta verò *iustitiæ* tantùm ope exceptionis, & si aduersarius contra ea non exceperit, censebitur in eadem consensisse. Rebuffus *d. l.num. 1. & 12.*

IV. In RESCRIPTIS *gratiæ* attenditur
18 tempus *datæ*, hoc est, quòd effectus earum dependeat ab eo tempore, quo tales literæ *datæ* sunt. Sicut exemplum habetur *in c. si eo tempore. 9. hoc tit. in 6. Si eo tempore*, inquit Pontifex *quo tibi de beneficio cum cura, vel sine cura prouideri mandauimus, ad obtinendum curatum beneficium idoneam non habebas ætatem* (scilicet 25. annorum) *tibi, licet nunc legitimæ effectus sis ætatis, authoritate literarum huiusmodi, (cùm tempore datæ ipsarum adhuc non esses idoneus) de beneficio curam animarum habente, nequaquam poterit prouideri, beneficium autem sine cura, (cùm ad ipsum tunc sufficientem ætatem haberes,) per eas licitè poteris obtinere*. Simile exemplum est *in cap. eam te. 7. hoc tit.* ubi rescriptum gratiæ ad beneficium pro executione directum ad vnum ex Canonicis, ad quem collatio illius beneficij pertinebat, debet per illum executioni mandari, etiamsi tempore, quo ipsi rescriptum offertur, sit factus Episcopus, si tempore *datæ* fuerit adhuc Canonicus.

Secùs est in rescriptis *iustitiæ*, in quibus tempus *præsentatæ* inspicitur. *c.vt debitus 59. & ibi DD. de Appellat.* ubi ordinarius Judex non tenetur supersedere processu, licet pars coram eo conuenta dicat, se rescriptum justitiæ, sive delegationem causæ ad alium Judicem à superiore impetrasse, antequam literæ fuerint actualiter delegato Judici præsentatæ. Item ponamus in rescripto *iustitiæ* fuisse delegatum constitutum à S. Pontifice quemdam Prælatum Ecclesiasticum, eum verò suæ prælaturæ ante *præsentatas* literas renunciasse, vel illa privatum fuisse, ulterius officium delegationis suscipere non poterit; quia tempore *præsentatæ* dignitare excidit, officium autem delegationis alijs committi, vel ab alijs recipi non potest, quam in dignitate, personatu, seu Cathedralis Ecclesiæ canonicatu constitutis. *c. statutum 11. hoc tit. in 6.*

V. RESCRIPTA *iustitiæ* singulare habent,
19 quod rescriptis *gratiæ* non æquè semper accommodari potest, quòd Judici præsentata & citato aduersario ad respondendum contra ea, fiant inter partes communia, ita quidem, ut impetrans reo inuito non possit illis ampliùs renunciare, aut declarando restringere: sed si rescriptum habeat plures articulos, poterit adversarius illo rescripto in alijs articulis etiam contra impetrantem uti. *cap. 1. & 2. de mutuis petit.* Joann. Honor *hoc tit. num. 14.*

VI. RESCRIPTA *gratiæ* perpetua sunt, ad-
20 eò ut nec ipsa gratia, nec potestas data gratiæ executoribus morte concedentis etiam re integra, sive antequam gratia executioni mandari cœperit, exspiret. *c. si cui nulla 36. de præbendis in 6. cap. decet. 16. de R. I. in 6. cap. si super. 9. de Officio Delegati in 6.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 12. num. 44.* Gutier. *pp. l. 1. q. 64.* quod tam in beneficiis, quàm priuilegijs, dispensationibus aut alijs gratiosis licentijs, & facultatibus valdè notandum est. Et dicam inferiùs *in Lib. V. in Tit. de Priuilegiis. §. 3.*

RESCRIPTA verò *iustitiæ* intra annum præsentanda sunt, postquam copiam Judicum habuerit impetrans. *cap. si autem. 9. cap. plerumque. 23. hoc tit.* & re inregra morte concedentis expirant. *cap. gratum. 20. cap. licet 30. de Officio delegati* ne tamen ex hac extinctione partes detrimentum patiantur, facta est regula Cancell. 12. *De Reualidatione literarum, &c.* in qua novus Pontifex *revalidat literas gratiæ & iustitiæ per prædecessorem intra annum ante diem obitus concessas, & debitis temporibus earum executoribus non præsentatas, ut per executores prædictos, vel ab eis subdelegatos perinde ad ipsarum executionem procedi possit, ac debeat, ac si executio huiusmodi temporibus prædictis inchoata fuisset.*

Quare ex hac regula executor literarum *gratiæ* (intellige si gratia sit nondum *facta* sed *facienda*, ut mox dicam) & *iustitiæ* non potest quidem sede Papali vacante procedere, quia literæ expirarunt, poterit tamen novo Pontifice electo inchoare suum officium sine aliarum literarum impetratione, tunc enim reviviscunt regulæ Cancell. & cum regulis literæ. Glossa Alphonsi *ad d. c. reg. 12. apud* Joan. à ChoKier.

Sed circa id, quod dictum est, delegatam *gratiæ* executionem non expirare etiam re integra morte concedentis, videtur esse quædam aperta contradictio inter *d. c. si super 9. de Officio delegati in 6. & cap. si cui nulla 36. vers. secùs. de Præbend. in 6.* Placet breuiter conciliatio Gloss. *in eod. cap. si cui nulla. in v. moriatur.* quòd *d. cap. si super.* procedat, si gratia & beneficium certum de facto conferatur certæ personæ per superiorem aut Summum Pontificem, & tantùm ejus executio alteri, committatur, quo casu gratiato est jus ad illud beneficium quæsitum; secus verò juxta *d. c. si cui nulla.* si per Summum Pontificem nulla adhuc sit facta actualis gratia, & provisio de certo beneficio, sed tantùm datum mandatum de providendo & *facienda gratia*, ubi se facultas obtulerit; quo casu, quia gratiato nullum jus ad certum beneficium quæsitum est, talis executor comparabitur aliis delegatis, quorum officium re integra morte concedentis exspirat; nisi delegario favorem actualem ipsius delegati concernat, ut si ipsi in genere detur jus conferendi beneficia ad Sedem Apostolicam devoluta vel reservata talibus personis, quas ipse dignas judicaverit, sicut *in sæpè d. c. si cui nulla.* habetur.

VII. RESCRIPTA *gratiæ* ad beneficia 21
Ecclesiastica successori, vel hæredi non prosunt: nam in beneficiis non datur hæreditaria successio. *cap. ex transmissa. 7. de Filijs Presbyterorum.* neque beneficium aliter quàm per canonicam institutionem obtineri potest. *cap. 1. de R. I. in 6.* Dico *ad beneficia Ecclesiastica*: rescripta verò privilegiorum (si privilegia aliàs realia & non merè personalia sint, de qua distinctione in tit. *de Privilegijs.* dicetur) ad successores transeunt, nisi privilegiatus tempore dati privilegii jam fuisset mortuus, tunc enim hæredi non prodesset. *L. Neratius. 191. ff. de R. I. non enim videtur Princeps*, inquit ibidem I. C. *beneficium, sive privilegium, quod ei, quem vivere existimabat, concessit, defuncto concessisse*: hoc est, quatenus illud ad hæredes sit extendendum, ut explicat Gottofr. & tradit Panorm. *in cap. significavit. 36. hoc tit. num. 7.*

Verùm rescripta *iustitiæ* saltem re non amplius integra, & quando in judicio producta sunt, eorumque authoritate citatus adversarius fuit, transeunt in & contra successorem universalem sive hæredem. *arg. à contrario in*

rio in

tio in d. c. significavit. Si verò res adhuc integra sit, non transeunt in successorem, nisi fuerint impetrata sub nomine dignitatis, vel contra dignitatem in re vel causa non tam personam, quàm v. g. Episcopatum, Prælaturam, Principatum concernente. *c. dilecti* 17. *de Foro comp.* sicut clarè docet Innoc. *in cap. gratum.* 20. *de Officio Delegati*. Videatur etiam Panorm. *in d. c. significavit*.

22 VIII. RESCRIPTUM *justitiæ* ab adversario secundò impetratum, si non faciat mentionem de priori, & insuper de notabilioribus ejusdem clausulis, est nullum, & invalidum quidem. *c. cæterum*. 3. *hoc tit.* sed ex probabiliori sententia tantùm *ope exceptionis*, & si primus impetrans contra exceperit: si enim primus impetrans suo rescripto uti intra annum neglexerit, secundum valebit, etsi de primo mentionem non faciat. *c. si autem* 9. *c. plerumque*. 23. *hoc tit.* quod fieri non posset, si rescriptum secundum ipso jure nullum esset, juxta vulgatam regulam, *quod ab initio non valet, tractu temporis convalescere non potest*. *cap. non firmatur*. 18. *de R. I. in 6.*

RESCRIPTUM autem *gratiæ* ab adversario secundò impetratum contra id, quod priùs obtinui, si non faciat de meo priori mentionem, censebitur subreptitiè obtentum, & sicut alia rescripta *gratiæ* subreptitia, ipso jure nullum, *c. constitutus*. 19. *hoc tit. c. cum olim.* 12. *de Sent. & re iud.* Prosper Fagnanus *in d. c. cæterùm*. *num.* 5. neque rescribens censetur derogare juri, aut privilegio alterius jam priùs quæsito, nisi id in specie exprimat; vel nisi prior gratia sit generalis & secunda specialis, cùm in toto jure generi per speciem derogetur. *c.* 1. *hoc tit.* ut si uni sit data facultas conferendi omnia beneficia certi loci, & alteri perpetua collatio specialis unius vel alterius beneficii illius loci sit concessa. Prædictis non obstat. *cap. tibi*. 12. *in fine hoc tit. in 6.* ubi etiam posterior impetrans rescriptum gratiæ sine mentione prioris, potest eo uti, quando prior in utendo suo rescripto fuit negligens: quia in facti specie illius *cap.* rescripta duobus concessa, ut uterque in aliqua Ecclesia reciperetur in Canonicum, non videntur contraria; quando Ecclesia plures Canonicos admittere potest, licet circa preventionem lis suboriatur.

23 IX. Hinc DD. insuper differentiam inter rescripta justitiæ & gratiæ addunt: quòd rescripta *justitiæ* juxta dicta præsentanda sint intra annum: Rescriptis verò *gratiæ* non sit certum tempus ad præsentandum assignatum. *cap. si autem*. 9. *& ibi DD. h. t.* Fatentur tamen, etiam rescripta *gratiæ* aliquando vim suam amittere, & posteriorem impetrantem beneficium præferri, si prior suo rescripto per negligentiam aut malitiam uti longiùs postposuerit. *arg. c. si Clericus*. 11. *de Præbend. in 6.* tempus autem præsentationis esse superiori arbitrarium, concludunt. Gloss. *in d. c. si Clericus*. 11. *in v. negligentiam*. Panorm. *in d. c. si autem*. *n.* 4. Staphil. *de Literis gratiæ*. *tit. quibus modis exspirent*.

In Concordatis Germaniæ. *§. de Cætero*. habetur: quòd si beneficium vacaverit in mense Papali, & intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii non apparuerit, quòd alicui de illo Apostolica authoritate provisum sit, ex tunc, & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius dispositio pertinet, providere possit.

Quia verò circa illa verba: *si non apparuerit intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii, &c.* frequens dubium occurrebat, & ordinarii Collatores illa in præjudicium collationis Papalis interpretabantur, ideò Gregorius XIII. in bulla: *Quæ in Ecclesiam &c.* 41. super iisdem verbis declarationem edidit his formalibus: *Nos indignum rati, quòd temporis mora, quod ad perscrutandum accuratiùs talium* (scilicet providendorum) *probitatem, industriam, & alia requisita intercedere pro utilitate Ecclesiæ necesse est, locum iniuriis aperiat, attendentesque verba: prædicta:* IN LOCO BENEFICII *cum verbis:* NOTÆ VACATIONIS, *quæ protinus antecedunt, conjungi, & ad illa duntaxat referri, ac voluntatem concedentis, sensumque concessionis, & literarum prædictarum sic esse: ut dispositio beneficii intra tres menses à die notæ* VACATIONIS IN LOCO BENEFICII, *à Sede prædicta fieri, neque gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter Iuris utriusque Interpretes jam pridem controversa summa ratione iudicatum appaiet. Vix enim est, ut itineribus non modo infestis, aut probibitis, quod ferè semper aliquo modo contingit, sed etiam expeditis quis ex tam longinquis Regionibus ad dictam sedem profectus, & in ea ad expediendum negotium vel paulisper moratus in easdem se recipere tanta temporis angustia possit Quocirca æquitate & justitia suadentibus præsentium authoritate declaramus, concessionem Nicolai Papæ* (qui erexit concordata Germaniæ) *& literas prædictas locum omninò non habere, quòd Ordinarii, aut alii Collatores prædicti post lapsum trium mensium ex die notæ vacationis in loco beneficii disponere possint de ullis beneficiis prædictis, aliàs sub concessione & literis prædictis comprehensis extra Rom. Curiam in mensibus prædictis quoquo modo vacantibus vel vacaturis, de quibus intra dictum tempus trium mensium per Romanum Pontificem ac dictam Sedem qualiscunque gratia, vel dispositio aut concessio facta fuerit. Ne tamen cuiquam licitum sit, factam à Sede prædicta dispositionem in longum obtegere, illi, quibus deinceps gratiæ bujusmodi concedentur, etiam concessionum fidem & testimonium intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii buiusmodi vel dictis collatoribus significare, vel in ipso beneficii loco publicare quoquo modo teneantur.*

Sed quomodo dicit Pontifex, quòd propter difficultatem itineris, distantiam loci &c. multoties contingat, ut in tanta temporis angustia (videl. 3. mensium computandorum à die notæ vacationis in loco beneficii) impetrans ad Sedem profectus ex longinquis regionibus, & ibidem ad expediendum negotium vel paulisper moratus ad easdem se recipere non possit; & tamen mox subjungit, quòd intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii ordinario Collatori significare collationem, vel in ipso beneficii loco publicare quoquo modo teneatur. Doctores, quos videre potui, ita declarationem explicant, quòd valeat collatio Pontificia, dummodo intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii sit facta, & provisus teneatur intra eosdem tres menses provisionem Ordinario significare, aut publicare in loco beneficii, si commodè possit, & temporis angustia non coarctetur. Georg. Branden. *super Concord. German. post quæst.* 12. *notab.* 1. *num.* 6. *& notab.* 2. *num.* 4. Paulus Laym. *Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 10. *num.* 3. Henricus VVagnereck *in Exegesi Tit. de Præbendis. super §.* 5. *Concord. pag.* 120.

Forsan etiam insinuare voluit Gregor. non esse captandum ab Ordinariis illud verbum: *si non apparuerit &c.* quasi requiratur personalis apparitio provisi coram Ordinario intra tres menses, sed sufficere, ut significationem vel publicationem *quoquo modo*, id est, prout commodiùs potest, etiam per litteras exequatur.

An autem omittens significationem vel publicationem provisionis coram Ordinario intra tres menses cadat propterea jure suo? non est satis, in d. Bulla Gregoriana expressum, nec invenimus hactenus auctorem, qui id affirmaret, benè autem qui neget, Branden. *d. Notab.* 2. *num.* 5. ubi expressè sentit, propter omissam publicationem intra tres menses non esse provisionem à Gregorio annullatam: quod confirmari potest ex eo, quòd rescripta gratiæ ex sua natura sint perpetua, cùm deceat concessum à Principe beneficium

cium esse mansurum. *c. decet. 16. de R. I. in 6.* Joan. Honor. *ad hunc tit. num. 11.*

Et si consentientibus DD. rescripta gratiæ longè sunt favorabiliora rescriptis justitiæ seu ad lites, inconveniens videretur, ut rescripta justitiæ retinerent effectum suum per annum. *c. si autem. 9. c. plerumque. 23. h. tit.* rescripta autem gratiæ intra tres menses amitterent.

Adde, quòd ex communi sententia non nisi ex causis à jure expressis privatio beneficii obtenti inducatur. Garc. *de Benef. p. 11. cap. 10. in princ.* Honor. *ad tit. de Præbend. p. 3. num. 1.*

Dices, si provisus potest impunè negligere publicationem intra tres menses, ergo ille terminus gratis fuit positus in Bulla Gregoriana, cùm tamen verba Papæ aliquid operari debeant. *c. si Papa. 10. de Privileg. in 6.*

Responderi potest 1. cùm hæc constitutio provideat utilitati Ecclesiarum, quæ nonnunquam ex diuturniori vacatione damnum accipiunt, *c. ne pro defectu. 41. de Elect. cap. quam sit. 6. Eodem tit. in 6.* & ideò æquitati naturali sit consona, obstringet provisos etiam in foro interno, ut si commodè possint, provisionem intra tres menses Ordinario notificent, juxta receptam doctrinam, quòd lex justa in foro externo obliget etiam in interno. DD. communiter cum D. Thoma. 1. 2. *quæst. 96. art. 4.*

2. Quòd negligenti publicationem possit etiam in foro externo pœna arbitraria dictari, juxta receptam pariter doctrinam, quòd ubi lex prohibet actum sine determinatione pœnæ, pœna sit Judici & Superiori arbitraria; Julius Clarus *Lib. 5. Sentent. q. 83. & ibi additio prima.* Menoch. *de Arbitr. c. 381.*

3. Quòd culpari graviter non posset ordinarius Collator, si elapsis tribus mensibus & nulla sibi de provisione Papali facta notitia beneficium conferret, præsumendo, vel provisum aliquem non esse, vel saltem non intra tempus legitimum, quamvis ad hoc præceps & festinus esse non debeat, ne litem seminet inter eum, cui ipse contulit, & provisum Apostolicum, qui si ex post facto apparuerit, & causas rationabiles non factæ publicationis celeris attulerit, haud dubiè illo, qui collationem ab ordinario accepit, potior erit dummodo intra legitimum tempus Romæ provisus fuerit. Si verò justam causam non habuerit, sed ex negligentia vel malitia publicationem longiùs distulerit, erit in superioris arbitrio uter in beneficio præferendus, juxta dicta in principio hujus quæstionis. Nec videtur multùm obstare, quòd in d. Bulla Gregor. XIII. *Quæ in Ecclesiam in princ.* redarguantur Ordinarii, qui elapsis tribus mensibus mox beneficia non apparentibus provisis Apostolicis conferre contendebant; quia ex contextu sequenti colligi potest, quòd Ordinarii non tantùm conferebant, sed nullum prorsus Apostolicæ provisioni post trimestre tempus sibi oblatæ, & quacunque de causa eousque dilatæ locum faciebant. Consultiùs tamen fuerit, ut jam præmonitum, ordinarium collatorem post lapsum trium mensium non illicò ad collationem procedere propter multa inconvenientia, quæ inde sequi possunt; sed potiùs adhuc per tempus Vicarium in beneficio deputare.

Demùm an iste terminus trium mensium computandus à die notæ vacationis in loco beneficii pro exhibitione provisionis Apostolicæ præfixus, habeat etiam locum circa provisionem aliorum beneficiorum non solùm in mensibus, sed quomodocunque reservatorum? ex sæpè dicta Bulla Gregor. satis decidi non potest, quia contextus est solùm de beneficiis vacantibus in mensibus Papalibus. Interim quia ratio Bullæ est generalis: ne cuiquam licitum sit factam à sede dispositionem in longum obtegere: & tendit in utilitatem Ecclesiarum, quibus citiùs de Rectoribus providetur, tollit incertitudinem Juris conferendi, & nihil disponit contra jus commune, profectò erroris damnari non posset, qui id ipsum probabiliter affirmaret, ex vulgato juris axiomate: ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio; & quoties aliquid lege introductum est, bona occasio est cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel jurisdictione supplere. *Text. in l. non possunt. 12. & l. nam ut ait. 13. ff. de LL.*

TITULUS IV.

De Consuetudine.

SUMMARIA.

1. *Consuetudo jus non scriptum.*
2. *Traditio & consuetudo qualiter differant.*
3. *Traditiones in Ecclesia magnæ authoritatis ad probandam fidem.*
4. *Iudæi cur tolerentur à Deo?*
5. *Consuetudo & Præscriptio qualiter differant.*
6. *Consuetudo quotuplex.*
7. *Consuetudo valet etiam contra legem.*
8. *Ad Consuetudinem requiritur actuum frequentia.*
9. *Actus meræ facultatis non inducunt consuetudinem vel præscriptionem.*
10. *Actus an debeant esse in contradictorio judicio obtenti?*
11. *Consuetudo debet esse rationabilis.*
12. *C. fin. h. t. explicatur.*
13. *Parochi sine approbatione Episcopi secundùm consuetudinem saltem facti ab inferioribus Prælatis expositi, an validè administrent?*
    Communis error jus facit. *ibid.*
14. *Quantum tempus requiratur ad consuetudinem inducendam.*
15. *Consuetudo dicitur tantùm impropriè præscripta, nec in ea Titulus aut bona fides requiritur.*
16. *Fallit in Legibus obligantibus sub peccato.*
17. *Lex mixta potest per consuetudinem fieri merè pœnalis, & è contra.*
18. *In Sacramentalibus, & impedimentis matrimonii dirimentibus qualiter admittatur consuetudo? remissivè.*
19. *Consensus superioris in ipsa lege vel Canone datus an sufficiat ad Consuetudinem?*
20. *Consuetudo non debuit fuisse interrupta.*
21. *Consuetudo debet esse circa talia, quæ possunt præscribi.*
22. *Lex generalis tollit Consuetudinem generalem contrariam, sed non particularem, nisi exprimat.*
23. *Clausula:* nulla obstante Consuetudine *intelligitur de præsenti, non de futura.*

Postquam hactenus *de jure scripto* multa explicavimus, superest, ut etiam quædam scitu necessaria *de jure non scripto* seu *consuetudine* adjungamus. 1

Diuturna consuetudo, ait Juris Conf. *in l. 33. ff. de LL. pro jure & lege in his, quæ non ex scripto descendunt, observari solet.* & Isidorus *in cap. 5. dist. 1. consuetudo*, inquit, *est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur.* Est igitur consuetudo jus non scriptum de moribus hominum tractum. Non tamen repugnat consuetudini, si ex post facto in scripturam redigatur, prout *jus feudale* adhuc hodie consuetudinarium dicitur, & illi *Libri feudorum*, qui in Corpore juris Civilis habentur *consuetudines feudales* appellantur:

suffi-

sufficit enim, quòd tale jus in primo sui initio non ex
scripto, sive præcepto alicujus legislatoris, sed ex usu,
& moribus descenderit neque postea tanquam nova lex
per aliqnem legislatorem præceptum sit.

2 Differt CONSUETUDO à *traditione*,
quòd illa regulariter introducat & constituat novum
jus, hæc verò supponat jus antiquum, & potius vices
promulgationis subeat: cujusmodi sunt illa, quæ cir-
ca jus Divinum & sacras leges ab Apostolis & Ecclesia
accepimus. *Tenete traditiones*, ait Apostolus. 2. * *ad*
3 *Thessalon. c. 2. v. 14. quas didicistis, sive per sermonem, si-
ve per Epistolam nostram*. Unde graviter errant hæreti-
ci, qui *traditiones* Ecclesiæ contemnunt; sine his enim
difficulter sanè sacra Biblia esse sacram Scripturam à
DEO descendentem probare possent. In ipsa quidem
sacra Scriptura sæpiùs ita legitur: *hæc dicit Dominus, ver-
bum Domini stat in æternum &c.* si quis tamen (quod ab-
sit) de his ipsis verbis dubitaret, profectò præter aliqua
motiva credibilitatis intrinseca maxima probatio ex
authoritate Ecclesiæ, ejusque traditione petenda fo-
ret, nam utique hæretici ex ore Dei ea non audive-
runt. Zoes. *h. t. n.* 15. ubi *n.* 18. allegat dictum Tertull.
*lib. 2. de Corona militis. si legem postulas, Scripturam nul-
lam* (intellige originalem immediatè à DEO scriptam
& nostris temporibus extantem) *invenies, traditio ti-
bi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides
observatrix*. & S. August. *Evangelio*, inquit, *non cre-
derem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ moveret authoritas*.
4 Vid. Bellarm. *Controv. tom. 1. de Verbo Dei lib. 4.* * Hinc
etiam planè credibile est, quòd Deus gentem Judai-
cam non penitùs deleri, sed toto orbe dispergi volue-
rit, cùm ritus Judaici Evangelicam veritatem adum-
brent, & gens Judaica, quæ ita constanter suam
progeniem, & traditiones suas à Moyse & Patriarchis
derivat, testimonium assiduum præbeat S. Scripturæ,
ne ab atheis hominibus tanquam figmentum exploda-
tur. *Quid est aliud hodie gens ista*, ait D. August. contra
Faust. *cap. 23. nisi quædam scriniaria, bajulans legem &
Prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos hono-
remus per Sacramentum, quod nunciat per literam*.

5 Differt quoque CONSUETUDO *à præ-
scriptione*, quòd hæc sit inter privatas particulares per-
sonas, cum unius damno alterius lucro, illa verò sit
usus & observatio totius populi vel communitatis cum
æquali omnium damno vel lucro, licet interim etiam
consuetudo alicubi dicatur *præscripta*, de quo tamen
inferiùs dicemus.

6 Est autem consuetudo triplex, una *secundùm le-
gem*, qua lex superioris in usum deducitur. *c. in istis.
3. §. leges. dist. 4.* vel inter diversas interpretationes,
quæ ad illam legem adserri possent, ad certum modum
observatur, in qua locum habet, quod dicitur, con-
suetudinem esse optimam legum interpretem. *l. si de
interpretatione. 37. cum l. seq. ff. de Legib.* Altera *præter
legem*, procedens in illis casibus, qui à jure scripto de-
cisi non sunt. * Tertia *contra legem*, qua lex scripta
7 vel usu non recipitur, vel recepta denuò abrogatur &
tollitur, quæ & *desuetudo* appellari solet. Non obstat
cap. 2. & 4. dist. 11. lex 2. C. Quæ sit longa consuet. in qui-
bus consuetudo legi repugnans reprobari videtur: nam
interpretatio istorum textuum potest sumi *ex cap. cum
tantò. 11. hoc tit. Consuetudo longæva*, inquit ibidem
Pontifex, *licet non sit vilis authoritatis, non tamen est
usque adeo valitura, ut juri positivo debeat præjudicium ge-
nerare, nisi* (hic notetur interpretatio) *fuerit rationa-
bilis, vel legitimè præscripta*.

8 Porrò ad consuetudinem *præter* & *contra* legem
(nam de illa, quæ *secundùm legem* est, parum difficul-
tatis esse potest) sequentes conditiones requiruntur, *
I. quòd actus ex quibus inducitur consuetudo, fuerint
sæpiùs frequentati, & ita notorii, ut in majoris
partis populi notitiam devenerint. *l. 5. C. Quæ
sit longa consuetud.* Panorm. *in cap. ult. h. t.*

Quotnam autem actus ad inducendam consuetu-
dinem desiderentur, non est una omnium sententia.
Pleriq; cùm lex actuum pluralitatem requirat *in dicta l.
5.* pluralis autem locutio in dubio ad duo restringatur.
c. pluralis. 40. de R. I. in 6. duos saltem actus necessarios
statuunt. Sed rectiùs id arbitrio Judicis relinquitur,
qui cùm de consuetudine quæstio movetur, ex quali-
tate actuum judicare debet, an majori parti populi in-
notuerint, & ita quidem, ut non tantùm aliqui, vel
singuli actum receperint, sed ut etiam alii de populo
aliis non contradicentibus eundem actum imitati fue-
rint. Quod satis colligitur ex dicta *l. 1. ibi: probatis his,
quæ frequenter servata sunt, causa cognita statuet &c.*
Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cas.* 81. Mynsing. *Cent. 6. ob-
serva. 41. n. 7.* Notat quoque Abb. *in cap. ult. h. t. numer.
17. & 19.* si actus perpetuitatem habeat, unicum suffi-
cere posse; veluti cùm pons publico loco ædificatus à
populo toleretur.

Debent tamen tales actus fieri cum animo obliga- 9
tionis, aliàs enim locum habebit, quod dici solet,
*in actibus meræ & liberæ facultatis non induci consuetudi-
nem vel præscriptionem arg. l. 2. ff. de Via publica. &c.
Abbate. 25. de V. S.* Gloss. & Abb. *in d. c. fin. h. t.* Suarez.
de Leg. lib. 7. cap. 14. num. 5. Laym. *Lib. 1. tract. 4. cap.
24. sub num. 2* Arnold. Rath. *in tr. de Usucap. cap. 4. as-
sert. 5.* Censentur autem *actus meræ facultatis*, qui nul-
lam juris ne putativam quidem obligationem aut ne-
cessitatem habent, sed pro cujuslibet arbitrio fieri vel
omitti possunt v. g. auditio Missæ die non festivo, pe-
regrinatio ad loca sancta &c. qua de re etiam inferiùs in
tit. *de Præscript.* dicendi occasio recurret.

Item quæritur, an tales actus debeant esse *in con- 10
tradictorio judicio* obtenti? Rationem dubitandi facit
l. cum de consuetudine 34. ff. de LL. Cùm de consuetudine, ait
ibidem Juris Cons. *confidere quis videtur, illud exploran-
dum arbitror, an etiam contradicto aliquando judicio fir-
mata sit*. Nihilominus veriùs est *extrajudiciales actus*
sufficere, quia etiam in eis consensus & usus populi
verificatur. Dicta autem *lex* 34. loquitur de *confirmatione*,
non de *introductione* consuetudinis, id est, quòd alle-
gans consuetudinem, quam aliàs tanquam *rem facti* per
testes probare deberet, relevetur ab onere probandi,
si talis consuetudo jam aliquando in judicio recepta, &
pro ea judicatum sit. Imò si indifferenter actus judicia-
les ad introducendam consuetudinem requirerentur,
tunc jure Civili lapsu 10. annorum consuetudo contra
legem introduci non posset, quia sententiæ judiciales
contra legem latæ sunt ipso jure nullæ, & possunt usque
ad 30. annos nullitatis argui.

II. Requiritur ad introducendam consuetudi- 11
nem, ut sit *rationabilis*: nam *& consuetudo præcedens,
& ratio, quæ illam suasit, custodienda est*, rescribit Im-
perator in *sæpe dicta l. 1. C. Quæ sit longa consuet.* & tex-
tus sunt *in l. quod non ratione. 39. ff. de LL. cap. ult. hoc
tit. c. 2. eodem in 6.* Ea autem consuetudo *rationabilis*
non est, quæ vel juri naturali, aut divino adversatur,
adeoque periculum salutis inducit. *d. c. ult. hoc tit. c.
fin. de Præscript.* vel jure Canonico reprobatur, prout
in Sacris Canonibus sæpiùs hæc vel similia verba legun-
tur: *nulla obstante consuetudine, quæ potius corruptela est
dicenda. c. cum Venerabilis. 7. hoc tit. c. 5. eodem in 6.*
vel ad peccandum occasionem & viam aperit. *cap. ex
parte. 10. cum suo summario. hoc tit. c. finali. de Præ-
script.* vel denique Ecclesijs aut aliàs communi Reipubl.
utilitati perniciosa est. *c. 5. hoc tit.*

Dices, omnem consuetudinem contra legem in-
troductam esse *irrationabilem*, hoc ipso, quòd lex de-
beat esse *rationabilis*, & proinde, quod contra legem
rationabilem inducitur, irrationabile censeri debeat.
℞. hoc argumentum solvendum esse ex ijs, quæ supe-
riùs *in Tit. de Constitution. de abrogatione* legum diximus,
quòd

quòd nimirum omnis lex debeat esse rationabilis secundùm considerationes & circumstantias ejus temporis, quo fertur, & secundùm mores certi saltem populi, non autem quòd debeat esse rationabilis secundùm omnes considerationes & circumstantias etiam in futurum emergentes, vel secundùm omnes populos. Videatur *textus in cap. alma mater*. 24. *de Sentent. excom. in 6. in Extravag. un. Ioan. XXII. de Torneamentis*. *& in Extravag. 2. & 3. de Verb. signif.* Imo faciliùs tolli, quàm introduci posse legem, notavit Suarez *de Legibus*. *lib. 7. c. 18. num. 9.* quòd ad introductionem requiratur positivè, ut ad publicam utilitatem conferat, ad ejusdem verò abrogationem sufficiat, ut publicæ utilitati non adversetur.

12 Dices iterum, *in c. fin. hoc tit.* ait Gregorius Papa, quòd *consuetudinis non sit vilis authoritas, non tamen valitura contra legem, nisi sit rationabilis &c.* si consuetudo *rationabilis* non est, inquies, *authoritatem* aliquam habere non potest; si sit *rationabilis*, hoc ipso etiam *contra legem valebit*, consequenter vel priora vel posteriora verba *citati c.* gratis & superfluè ponuntur. Diversas solutiones ad hanc objectionem adfert Glossa *in dict. c. fin. in V. vilis authoritas*. & Panorm. *in eodem c. fin. n.* 4. Mihi videtur fuisse sensus summi Pontificis, consuetudinem aliam *facti*, aliam *juris* adstruere, ideoque consuetudinem in prioribus verbis sumere latiùs pro quolibet usu longævo, qui ante cognitionem superioris habeat *authoritatem de facto* apud eos, apud quos viget, non autem *de jure*, nisi sit *rationabilis*. Unde etiam propter illam authoritatem *facti*, quam habet consuetudo contra legem (dummodo ejus irrationabilitas, & peccatum manifestum ac notorium non sit) excusantur legis humanæ transgressores à pœna fori externi, & plerumque etiam à reatu conscientiæ, si communem observantiam & usum bona fide imitentur usque dum consuetudo (*de facto* nimirum talis) à superiore tanquam irrationabilis tollatur.

13 Non malè quoque dici potest, tali consuetudini *de facto* addi nonnunquam per accidens aliquem legis effectum propter communem hominum utilitatem; velut si confessarii sine approbatione Episcopi exponantur ab inferioribus Prælatis secundùm consuetudinem loci, validè absolvent, etsi supponeretur illa consuetudo esse tantùm *de facto* talis, dummodo illius validitatem populus bona fide crederet, nec esset à superiore causa cognita sublata, communis enim error jus facit. *arg. l. Barbarius* 3. *ff. de Offic. Præt.* quando enim Prælati sunt in longissimi & multò magis, si in immemorialis temporis possessione exponendi Parochos & Vicarios ad Parochias suis Ecclesijs unitas, tales expositi habent titulum non tantùm coloratum, sed etiam verum administrandi Parochialia, & communi hominum existimatione (ut suppono) habentur pro legitimis Parochis aut Vicariis; licet verò approbatio Episcopi ex Concilio Trident. requisita deficiat, quia tamen iste defectus juris naturalis aut divini non est, sed Ecclesiastici, per ea quæ docet Chassaing. *de Privil. Regular. tract. 5. cap. 2. propos.* 1. Imò jus approbandi ad curam animarum etiam inferioribus Prælatis ex Privilegio vel præscriptione competere potest, teste Panorm. *in cap. cum non liceat*. 12. *circa fin. de Præscript.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 72. num.* 185. *& alleg. 127. num.* 12. lex Ecclesiastica propter communem hominum utilitatem & salutem animarum, suppleret jurisdictionem, itaut etiam secutâ sententia Judicis, qui approbationem deinceps ab Episcopo peti juberet, priores tamen absolutiones, & alia actitata Parochialia retractari non deberent. Vid. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 22. num.* 9. Tanner. *de Pœnit. disp. 6. quæst. 9. dub. 3. sub num.* 53. Trulench. *in Praxi ref. Sacram. lib. 4. cap. 9. dub. 5. num.* 23 ideò ante sententiam non sunt Parochianis periculosi scrupuli iniiciendi, & pendente lite nemo est commodo suæ possessionis privandus. *cap. 1. & 2. Ut lite pendente*.

Requiritur III. ad consuetudinem constituendam diuturnitas temporis, quo aliquid observatum vel practicatum est * Sed circa hoc requisitum distinguere 14 oportet inter statum *Popularem & Monarchicum*. In statu *Populari*, ubi summa Imperii & potestas leges ferendi est penes populum, certum tempus non requiritur, sed sufficit populi consensus. *l. de quibus* 32. *ff. de Legibus*. In *Monarchico* autem statu, ubi superior populi est Princeps & Legislator, plerique Recentiores fatentur, non esse jure determinatum certum tempus, & ideò Judicis arbitrio relinquendum censet Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cas.* 83. *num. 6.* qui juxta levitatem vel parvitatem materiæ, super qua consuetudo introducta prætenditur, etiam contra Ecclesias aliquandò decem, aliquando 40. & aliquando tempus immemoriale determinare debeat: Interim juxta communem de jure *Civili* sive præter, sive contra legem introducatur consuetudo, *decennium* requiritur: hoc enim jure consuetudo *longa* dicitur *C. Quæ sit longa consuetudo*. longum autem tempus 10. annorum censetur. *C. de Longi temp. præscript.* Neque hic distinguendum est inter *præsentes* & *absentes*, sicut in præscriptione, cùm populus vel civitas nunquam dici possit *abesse*. De jure *Canonico*, si *præter jus* introducenda sit consuetudo, *decem anni* desiderantur, si *contra* jus, *quadraginta*, sicut contra alia jura Ecclesiastica, Gloss. *in cap. fin. h. t.* Quòd si lex nunquam ab initio usu recepta sit, eam tam jure Canonum, quàm Civili aboleri lapsu decennii tradunt Garc. *de Benef. p. 7. cap. 1. num* 137. Navar. *in Man. confess. cap. 23. num.* 40. *&* 41. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 3. num.* 4. Zoes. *h. t. num.* 14. Eras. Chokier *de Iurisd. Ordin. in exempt. p. 1. quæst. 50. num.* 26.

Consuetudo autem *interpretativa* legis nec jure Canonico, nec Civili certi temporis lapsum requirit, sed sufficit actuum frequentia secundùm certam interpretationem practicata; veluti si dubitetur, in quibus consensus vel consilium Capituli ab Episcopo requiri debeat, quod in jure non satis clarè expressum est. Menoch. *d. l. num.* 10. Panorm. *in c. cum dilectus*. 8. *hoc tit. num. 7.*

Cæterùm consuetudo licet jure Canonum dicatur 15 præscripta *in d. cap. ult. hoc tit. & c. 3. eodem in 6.* id tamen in rigore accipiendum non est, sed potiùs latè & impropriè, sicut de jure Civili potiùs consuetudo *longa & longæva* vel *diuturna*, quàm *præscripta* dicitur: etenim in præscriptione longi temporis ordinariè *titulus* requiritur, & etiam in præscriptione longissimi temporis, si jus resistat præscribenti. *cap. 1. de Præscript. in 6.* in consuetudine verò consensus populi & rationabilitas consuetudinis sive præter sive contra legem introducatur loco *tituli* est: quia illi tituli *empti*, *donati privilegii &c.* ordinariè inter privatos tantùm procedunt, toti autem populo haud facilè accommodari possunt.

Imò tametsi lex haberet aliquam clausulam consuetudini adversantem v. g. *nulla imposterum valitura consuetudine &c.* tamen ex nova rationabili causa à Legislatore verisimiliter non prævisa contraria consuetudo introduci posset; quia hæc ipsa clausula juris tantùm humani & positivi est, universim autem contra legem humanam consuetudo rationabilis admittitur *in sæpe dicto c. ult. hoc tit.* Panorm. *ibidem num.* 20. *&* 24.

Deinde etiam in præscriptione *bona fides* requiritur, & nulla valet quanticunque temporis absque bona fide præscriptio, *cap. ult. de Præscript.* sed cùm *bona fides* nihil sit aliud, quàm *ignorantia probabilis iuris alieni*, consuetudo autem contra jus & legem superioris etiam ex certa scientia illius juris cæteris paribus introduci possit, Gloss. *in dicto cap. ult. in verbo præscripta. hoc tit.* ideò bona fides ordinariè non requiritur, sed iterum

16 iterum supplet causæ rationabilitas. Illæ tamen leges, quæ sub peccato obligant, uti sunt leges festorum, decimarum, jejuniorum &c. eatenus *bonam fidem* requirunt, ut transgressores talium legum à peccato excusentur, aliàs ex actibus illorum peccaminosis nulla induceretur consuetudo. Unde in talibus vix aliter quàm tempore immemoriali consuetudo introduci potest, attendendo scilicet non actus primorum, qui legem fortassis culpabiliter non servarunt, sed sequentium, qui bona fide imitati sunt exemplum suorum majorum, supponentes, suos antecessores legitimam causam vel remissionem ad non servandam legem habuisse. *Syl. verbo Consuetudo num.* 12. & Panorm. *in cap.* 1. *de Treuga & pace. num.* 4.

17 Adnotavit etiam Suarez. *de LL. d. L.* 7. *cap.* 19. *num.* 11. & ex eo Laym. *in Theol. mor. d. tract.* 4. *cap.* 24. *sub num.* 12. quòd per desuetudinem ex lege humana mixta possit fieri purè pœnalis, & cessante reatu conscientiæ manere sola pœna fori externi, *& sic fortasse*, inquit Suar. *multæ leges Civiles imponentes exactiones, vel prohibentes venari, ligna scindere vel aliquid ex regno extrahere, licet in principio directivæ fuerint, potuerunt usu fieri merè pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt observatæ.* & vice versa etiam abrogata pœna v. g. Censura ipso jure annexa, poterit manere sola obligatio quoad culpam, vel neutrum.

18 Demùm etiam in Sacramentalibus & aliis ad Sacramentorum substantiam non pertinentibus consuetudinem etiam contra jus commune induci posse, v. g. ut secundæ nuptiæ benedicantur &c. tradit Laym. *d. n.* 12. *cum citatis ibidem. arg. c. de trina.* 80. *dist.* 4. *de Consecr. & cap.* 2. *de Temp. ordin.* An autem impedimentum dirimens matrimonii consuetudine introduci, vel tolli possit? vid. Laym. *d. l. num.* 13. Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 14. ubi plures utriusque sententiæ authores referuntur.

19 IV. Extra statum popularem requiritur consensus superioris; cùm enim consuetudo sit lex, aliter quàm cum authoritate ejus, qui habet potestatem legis condendæ, introduci non potest. Sed hic quæritur, an in singulis particularibus casibus requiratur scientia & tolerantia superioris, vel utrùm sufficiat consensus ille generalis, qui in utroque jure in ipso titulo *de Consuetudine* omnibus consuetudinibus rationabilibus datus est? Verius & communiùs receptum est, hunc generalem consensum sufficere, & consuetudinem etiam ignorante superiore introduci posse: tum quòd *in cap. fin. hoc tit.* solùm requiratur, ut consuetudo sit *rationabilis & præscripta*, *præscriptio* autem etiam contra ignorantem procedat: tum etiam ex textu *cap.* 1. *de Constitut. in* 6. ubi dicitur, quòd Papa plerumque ignoret statuta & consuetudines locorum. Panorm. *in eodem cap. fin. num.* 13. Putant quidem aliqui, quòd si sciente & patiente legislatore actus contra legem fiant, tunc minus spacium ad introducendam consuetudinem requiratur: sed id de lege aliquando *recepta* non admittit Panorm. *c. l. num.* 14. eo quòd lex recepta debeat per præscriptionem aboleri, scientia autem ejus, contra quem præscribitur, de jure non minuat præscriptionis tempus; quo facit etiam textus *in cap. cùm jam dudum.* 18. *de Præbendis.* quòd *multa per patientiam tolerentur, quæ in judicium deducta tolerari non debebunt*; admittit verò *in cap.* 1. *de Treuga & pace. num.* 4. *vers. Ego sic distinguerem &c.* in lege *recipienda*, ita ut tunc non requiratur certum tempus, sed sufficiat binus aut trinus actus publicus in contrarium sciente & non contradicente legislatore factus, quòd hoc casu non agatur de tollenda (ubi præscriptione opus est) sed impedienda obligatione legis, quam legislator tolerans actus contrarios remisisse præsumi potest, præsertim lapsu longi temporis scil. 10. annorum accedente, ut superius dictum.

V. Requiritur, ut consuetudo ante completum præscriptionis tempus, vel per ipsum populum, exercendo actum contrarium etiam unicum; vel per superiorem, puniendo transgressores legis, non sit interrupta; aliàs enim post talem interruptionem denuò inchoanda foret. Si verò tempus consuetudinis jam esset completum, unus actus in contrarium non noceret, sed deberet consuetudo tolli eo modo, quo mox dicemus. Abbas *in dicto c. final. num.* 19. Paulus Laym. *de Legibus. cap. ult. num.* 14. 20

VI. Demùm requiritur, quòd consuetudo sit circa talia, quæ præscribi possunt sicut ergo Laici spiritualia jura præscriptione ex defectu possessionis acquirere non possunt, ita nec consuetudine etiam immemoriali. Quare illa regula, quæ traditur à Gloss. & DD. *in cap. super quibusdam* 36. *de Verb. signifi.* quòd *acquisibile per Privilegium possit etiam acquiri per consuetudinem vel præscriptionem temporis immemorialis*, tantùm procedit in iis, in quibus non datur incapacitas possessionis. Plerumque etiam concurrit ad impediendam tali casu consuetudinem, quòd ea rationabilis non sit, vel in detrimentum Ecclesiarum tendat. Gloss. & Panor. *num.* 15. *in d. c. fin. hoc tit.* 21

Tollitur consuetudo semel legitimè constituta & introducta non per unum solum actum contrarium, sed per consuetudinem aut legem contrariam. * & quidem lex *generalis* tollit consuetudinem *generalem* contrariam, sed non *particularem*, quæ in uno vel altero particulari loco viget, nisi id ipsum exprimat. *per textum not. in c.* 1. *de Constitutionibus. in* 6. Probabiliter autem censetur satis exprimere per clausulam illam generalem: *nulla obstante consuetudine &c.* ut enim ista clausula habeat aliquem effectum, debet posse intelligi non de consuetudine generali, utpote quæ etiam sine hac clausula per legem generalem abrogatur; sed etiam de particulari, cùm omnis consuetudinis sit derogativa, sicut aliàs dicere solemus, qui omne dicit; nihil excludit &c. quod tunc minus dubii habere videtur, si lex addat *nulla obstante consuetudine, privilegio vel statuto &c.* tunc enim cùm Statuti & Privilegii (quæ particulares & privatæ leges sunt) quoque meminerit, etiam consuetudinem particularem intellexit. * Cæterùm hanc clausulam, *nulla obstante consuetudine*, magis communiter DD. cum Gloss. *in Clem. statutum.* 7. *de Elect. in verb. Consuetudine.* accipiunt de consuetudine præsente, quæ viget tempore novæ legis conditæ, non autem de consuetudine imposterum inducenda. Gloss. *in d. Clem. statutum. v. Consuetudine. de Elect.* Laym. *d. cap.* 24. *num.* 7. *vers. Tunc verò.* Si tamen lex consuetudinem improbaret tanquam prorsus irrationabilem & *corruptelam*, tunc ex defectu rationabilitatis contraria consuetudo, nisi ex nova causa, introduci non posset, ut paulò superiùs *in* 2. & 3. *requisito* dictum. 22 23

TITULUS V.

De Postulatione Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Postulatio quid?*
2. *Qualiter differat ab electione.*
3. *Postulato non acquiritur jus, nec potest simpliciter consentire.*
4. *Postulatio potest revocari nondum præsentata superiori;*

ri; & quid si præsentata postulato, isque consenserit.

5. *Expensæ intuitu postulationis vel electionis factæ an & quando repetantur?*

6. *Postulatus quot vota habere debeat, & ibi, quid si postulatio concurrat cum electione?*

7. *Votum confundens electionem cum postulatione quando reprobetur?*

8. *Postulatio quotuplex, & ad quem spectet ejus admissio?*

9. *In postulatione non requiritur accurata observatio* c. quia propter de Elect.

10 *Postulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice.*

11. *Postulatio vel electio authoritate Papæ cassata inducit reservationem beneficii.*

IN 4. Titulis præcedentibus quædam veluti Prolegomena de Jure Divino, naturali & humano præmissa sunt. Nunc Compilator transeundo ad magis particularia incipit agere de Jure personarum Ecclesiasticarum, scilicet de earum constitutione & obligatione. Quia verò in Hierarchia Ecclesiæ militantis alii sunt subditi, alii Prælati, qui aliis & dignitate & potestate præeminent, primò de Prælatorum creatione, quæ vel per Postulationem, vel Electionem vel etiam Translationem fieri solet, tractatur.

1 Est igitur postulatio alicujus personæ ad Prælaturam sive dignitatem erga superiorem destinata petitio, ut eam dispensativè admittere velit; per quæ ultima verba principalis differentia inter electionem & postulationem denotatur. * Nam electio est personæ
2 habilis ad dignitatem: postulatio verò est personæ alicquo impedimento laborantis, & propterea dispensatione opus habentis. Ex quo mox altera differentia consequitur, quòd electus electionem de cætero Canonicam simpliciter acceptare valeat, atque inde jus acquirat, ut ei confirmatio à superiore ex justitia debita sit; * postulatus verò non nisi sub conditione di-
3 spensationis obtinendæ in postulationem consentire possit. Passer. *in Tract. de Elect. cap.* 24. *quæst.* 8. *num.* 13. *quæst.* 14. *num.* 50. & ipsam quoque postulationem à superiore admitti res gratiæ potiùs, quàm justitiæ sit, nec injuria fiat postulato, si etiam non vocatus rejiciatur, cùm denegare gratiam in potestate superioris sit. *cap.* 3. *& pœnult. h. tit.* unde & in terminis juris postulatio *admitti*, electio *confirmari* dicitur: quod enim *confirmatur*, jus aliquod præexistens supponit; habet tamen ea admissio vim electionis & confirmationis. Passer. *d. l. q.* 3.

Aliquando tamen, sicut ob justam, & præsertim publicam causam dispensatio in votis, irregularitatibus & similibus nonnunquam ex officio debita esse potest, ut in Libro III. in Tit. *Ne sede vacante.* dicemus; ita etiam admissio postulationis, si ea secundùm formam juris concorditer facta sit, vel necessitas & utilitas Ecclesiæ exigat. Quamvis etiam hoc casu postulantibus, vel postulato non tam propria actio contra denegantem admissionem, quàm imploratio officii apud superiorem Judicem competere videatur. Panor. *in cap. bonæ.* 3. *h. tit. num.* 14. Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ disp. q.* 8. Glossa *in d. c. bonæ. V. gratia.*

4 Est & tertia differentia inter postulationem, & electionem, quòd electio post publicatum scrutinium ab eligentibus revocari, vel mutari non possit. *c. publicatio.* 58. *de Elect.* & dicetur *Tit. seq.* postulatio autem utcunque fuerit publicata, vel etiam ad superiorem destinata, dummodo actualiter superiori præsentata non sit, revocari possit: quia, ut dictum, per eam nullum jus acquiritur postulato, & gratiam petere nemo cogitur. Si verò actu superiori præsentata foret postulatio, non aliter quàm cum consensu ejus revocari posset. Host. *h. tit. num.* 12. Joann. And. & Panorm. *in cap. bonæ* 4. *h. t.* Passerin. *d. cap.* 24. *q.* 9. ubi *num.* 17. quærit, an revocari possit, si postulatio saltem ipsi postulato præsentata, ab eoque consensus illi conditionatus desuper præstitus fuit? Ratio dubitandi est, quòd illa præsentatio, & consensus videatur habere naturam pacti irrevocabilis. Sed quia DD. generaliter admittentes revocationem hanc exceptionem non statuunt, nullum se legisse testatur Passer. *d. l.* qui hoc dubium tractaret, ideò videntur hìc affirmativam supponere. Neque consensus postulati requiritur per modum pacti, sed tanquam conditio, sine qua non potest postulatio superiori præsentari. Planè idem sensisse Panorm. *in d. cap.* 4. *h. t. num.* 5
11. satis colligitur, dum ibidem docet cùm Innoc. & alijs, quòd si postulatus fecisset aliquas expensas intuitu postulationis, licet cum consensu & præscitu postulantium, non possit eas à postulantibus, vel Ecclesia propter revocationem & variationem postulationis repetere: tum quòd suum, non Ecclesiæ negotium, & quidem satis ambitiosum contendendo ad dignitatem sibi non debitam gesserit: tum quòd sibi imputare debeat expensas factas, cùm nullum jus ex postulatione se habere, ac postulantes variare posse sciverit aut scire debuerit. Ergo supponit Panorm. quòd etiam post consensum postulati detur variatio: quis enim faciat expensas ad prosequendam postulationem, nisi priùs, imò hoc ipso facto in eam consenserit? Quamvis circa hoc punctum expensarum cum consensu postulantium factarum æquiùs censeat Passer. *d. q.* 9. *num.* 20. cum Sylv. & aliis earum refusionem Postulantibus incumbere; tùm quòd earum causa fuerint: tum quòd postulatus cum consensu postulantium faciens sumptus in prosecutione postulationis, ipsorum quoque postulantium negotium gesserit, nec propterea de ambitione notandus sit. Quandonam autem universim prosequentes, vel impugnantes electionem aut postulationem valeant expensas repetere, videatur Gloss. fin. *in c. cupientes.* 16. *in V. judicabit. de Elect. in* 6. Breviter dicendum, quòd illi tantùm ordinariè consequantur expensas, qui obtinent contra electionem minùs Canonicam vel damnosam Ecclesiæ: quia isti censentur utile negotium Ecclesiæ gerere. Cæterùm verò qui succumbunt in impugnatione, vel electionem aut postulationem propriam prosequuntur, regulariter non repetunt: quia vel negotium Ecclesiæ non utiliter, vel suum tantùm negotium gessisse censentur, nisi Regularis sit, cui, cùm bona propria non habeat, ne jura sua aut Ecclesiæ pereant, ex bonis Ecclesiæ succurrendum est. *arg. c. ex parte.* 11. *de Accusat.* Item si electio & postulatio in concordia facta sit, possunt ipsi eligentes & postulantes sumptibus Ecclesiæ petere confirmationem electionis, & admissionem postulationis.

Quarta quoque differentia est circa numerum suffragiorum: etenim in electione semper sufficit, ut major pars Capitularium in electum consentiat *c. quia propter.* 42. *de Elect.* postulatio verò, si concurrat cum electione, & aliqui ex Capitularibus postulent, aliqui eligant, hoc habet speciale, ut non sufficiat, quòd major pars postulaverit, sed requiritur, ut postulantium numerus sit duplo major, quàm eligentium, & ita duæ tertiæ Capitularium v. g. ex 30. 20. stent pro postulato, aliàs rejecto postulato electio etiam à minori parte Capituli (dummodo illa superet unam tertiam) confirmabitur, *c. scriptum* 40. *& ibi* Gloss. & Panorm. *de Elect.* Sentiunt tamen DD. quòd *de c. scriptum.* admittens electionem minoris partis, quando pars major non elegit, nec postulavit indignum, sit quædam specialis decisio contra communes juris in materia electionis regulas, fundeturque potissimum in consensu Capitularium, qui simul postulationem & electionem superiori 6

præsentarunt, atque eo ipso consentire censentur, ut vel postulatio ipsorum admittatur, vel aliorum electio confirmetur; ut proinde in arbitrio Confirmatoris positum videatur, ut consideratis circumstantiis & qualitatibus personarum vel postulationem admittat, vel electionem confirmet, vel utramque rejiciat, adeò ut ne electo quidem in casu isto jus aliquod ante acquiratur, quàm confirmationis assensus accesserit. Ita Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ. disp. q. 7.* & notat in Gloss. *in d. c. scriptum V. Confirmes*. Passer. *d. c. 24. q. 15. num. 61. & seqq.* arg. tex. *in d. c. scriptum*. ibi: *& si partes consenserint procedas hoc modo*. Si verò postulatio cum electione non concurrat (quòd tunc evenire potest, si omnes Capitulares postulationem, sed circa diversas personas instituant) prævalebit pars major Capituli, quamvis ex duabus tertiis non constet: quia regula est generalis, quòd major pars Capituli totum Capitulum repræsentet, à qua regula tantùm excipitur hic casus specialis, si postulatio cum electione concurrat, proinde in aliis regula firma manet.

7 Potest hic adnotari, quòd *in c. un. h. tit. in 6.* reprobentur tales eligendi aut postulandi formæ, & actus inde secuti annullentur: *eligo postulando, & postulo eligendo*: aut *eligo postulandum, sive postulo eligendum*; eò quòd contineant verborum contrarietatem; sicut & aliàs si postulandus eligatur, electio canonica non est, utpote facta de persona ob defectum canonicum indigna. *c. cùm VVintonensis. 25. c. congregato. 53. de Elect.* Item *in eodem cap. un.* etiam hæc forma reiicitur: *eligo & postulo, prout de jure meliùs fieri potest*; nisi quando probabiliter dubitaretur, utrum quis sit eligendus, vel postulandus: cùm forsan de defectu ejus aliquæ conjecturæ, sed non veritas habetur; quo casu sic postulatus vel electus antequam consensum suum præstet, alterutram viam postulationis vel electionis amplecti debet, neque una viâ electa ad aliam redeundi potestatem habet. Utrùm autem econtrà, quando certò eligibilis postulatur, actus sit nullus, non secùs ac si postulandus eligatur? pro utraque sententia allegat Passer. *d. cap. 24. quæst. 12. num. 24.* & ipse arbitrio confirmatoris remittit. Posset addi ratio differentiæ, quòd si postulandus eligatur, injuria fiat Ecclesiæ, dum eligentes volunt inhabili jus ad Prælaturam tribuere: in altero autem casu injuria, si qua est, potiùs personam postulati, quàm Ecclesiam respiciat.

Postulatio solet à DD. dividi in *solennem & non*
8 *solennem*. Solennis est, quæ dirigitur ad eum, qui potest in impedimento postulati dispensare. Hinc est, quòd licet confirmatio electionis de jure ad proximum superiorem pertineat (nisi quòd hodie in Concordatis Germaniæ confirmationes Episcoporum sint S. Pontifici reservatæ) admissio tamen postulationis etiam ipso jure plerumque ad S. Pontificem spectet, cùm ipsi regulariter soli (nisi inferior speciali privilegio vel consuetudine munitus sit) dispensandi potestas competat.

Et huic *solenni* postulationi propriè conveniunt
9 ea, quæ hactenus dicta sunt. Cumque ejus admissio pendeat merè ex gratia superioris, ut sæpius repetitum, ideò neque formam *cap. quia propter. de Elect.* accuratè per omnia observare esse de necessitate, quamvis tutius fateatur, docet Passer. *d. cap. 24. quæst. 5.* nisi ut in postulationibus Regularium vota secreta dentur: quia Concilium Trident. *Sess. 25. de Reg. cap. 6.* ex identitate rationis etiam de postulatione S. Congregatio interpretata est.

Postulatio *non solennis* est, in qua non petitur dispensatio contra jus, & relaxatio legis, sed licentia solùm & consensus superioris, veluti si Abbas vel Præpositus aut privatus Religiosus in Episcopum, vel in alterius, quàm sui proprii Monasterii Prælatum assumatur cum licentia illius superioris, cui immediatè subest; & propterea talis postulatio non est tam postulatio quàm electio, & nihil interest, an Capitulares electionis vel postulationis vocabulo utantur: nam sacri Canones omnibus Regularibus concedunt, ut non tantùm ad alia Monasteria quàm propria, sed etiam ad Episcopatus Ecclesiarum Cathedralium, quamvis sæcularium, eligi vel assumi liberè & licitè possint, dummodò ex post facto consensus superioris accedat. Et quidem si privatus Religiosus sit, qui eligitur, consensus sui Abbatis (sine quo Religioso consentiente irritatur electio, non tamen requiritur consensus Capituli) si Abbas, consensus Episcopi, vel si exemptus fuerit, consensus S. Pontificis, vel Legati ejus de latere requiritur, *cap. Religiosus. 27. cap. si Abbatem 36. de Elect. in 6. Clem. 1. eodem tit.* Aliud est, si Episcopus unius diœcesis eligatur in alterius diœcesis Episcopum, vel Archiepiscopum: talis enim à vinculo spiritualis conjugii, quo adstrictus est suæ Ecclesiæ Cathedrali (quod vinculum non est propriè inter Abbatem & Monasterium) tantùm à S. Pontifice absolvi, & proinde solenniter postulari debet. *cap. ult. h. tit. c. inter corporalia. 2. Vers. sicut autem. de Translatione Episc.*

Demum quia postulantes indignum privantur pro 10
ea vice potestate postulandi & eligendi, ut cum Innoc. *in cap. 1.* & Panorm. *in cap. ult. h. t.* notant communiter DD. omnis autem postulatus defectu canonico laborans videatur indignus, ideò hac in re tres regulæ traduntur: *Prima* est, quòd si postulatus sit indignus indignitate indispensabili, ut quia criminosus, impœnitens, hæreticus, infamis, omnino illiteratus &c. tunc privatio electionis & postulationis pro ea vice ipso jure inducatur. *Secunda* est, si indignitas sit quidem dispensabilis, attamen non soleat dispensari, (quòd ex stylo Curiæ desumendum est) tunc postulatio non est ipso jure nulla, sed per sententiam annullanda, neque pœna privationis ipso jure incurritur, nisi quòd in *Extravag. ad Regim. 13. de Præbendis inter Com.* & Concord. German. §. 2. dignitates illæ in quibus 11
postulationes, vel electiones factæ tanquam minùs canonicæ authoritate Papæ, ad quem spectat earum admissio vel confirmatio, reiiciuntur, Sedi Apostolicæ reserventur. *Tertia* denique regula ex præcedentibus infertur, quòd illi proinde postulabiles censeantur, qui tali defectu canonico laborant, in quo possit & soleat dispensari: uti est vinculum alterius Ecclesiæ, Ordinum, vel ætatis defectus &c. Panorm. *in d. cap. fin. num. 8.* Barb. *Jur. Eccles. univers. cap. 19. num. 6.* Laym. *d. loco. quæst. 2.* Passer. *d. cap. 24. quæst. 12. num. 28. & seqq.*

TITULUS VI.

De Electione & Electi Potestate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Electio?*
2. *Alia est activa, alia Passiva.*

POstulatio, de qua dictum, est modus extraordinarius creandi Prælatos, qui innititur gratiæ; subsequitur ordinarius, qui Juri innititur, nempe Electio. Et quia hæc Jus tribuit electo, etiam de electi potestate agitur.

Electio describi potest, quòd sit *Personæ idoneæ* 1
ad Ecclesiam vacantem per vota Capitularium, seu eligentium Canonica vocatio. Dico *personæ idoneæ*: ut differat

ferat electio à *postulatione*, quæ est de persona impedimento canonico laborante, ut *præcedenti tit.* diximus. Dico, *per vota Capitularium*, ut differat electio à collatione, institutione, commenda, præsentatione, & aliis similibus modis acquirendi beneficium: qui in *Lib. III.* tractantur; quare potissima vis & ratio electionis in votis Capitularium seu eligentium consistit. Et hæc sunt duplicia: * alia *activa*, scilicet illorum, qui eligere possunt; & alia *passiva*, illorum, qui possunt eligi, & dignitatis electivæ capaces sunt, velut in Trident. *Sess. 25. de Regul. cap. 2.* statuitur: ut Religiosus contra voluntatem superioris proprietarius biennio activa & passiva voce carere debeat, quod de voce in Capitulo intelligendum est. Si verò aliquis simpliciter tantùm per Canones voce privetur, id in dubio de activa tantùm, quæ propriè vox est, non etiam de passiva accipitur: sicut exemplum habetur in eodem Trident. *Sess. 22. de Reform. cap. 4.* & ibi tradit Barb. *num. 14.* de illis, qui in Subdiaconatus saltem Ordine constituti non sunt, ut vocem in Capitulo non habeant. Videamus igitur de *voce activa & passiva* eligentium, de *modo & forma* electionis, ac demùm de illis, quæ ad electionem factam consequuntur.

---

§. I.

Quinam vocem activam in Electione habeant?

SUMMARIA.

1. *Ius eligendi competit propriè illis, qui sunt de Collegio, & quibus modis possit acquiri extraneis?*
2. *Qualiter acquiratur consuetudine, vel præscriptione.*
3. *Qui sunt in quasi possessione juris eligendi, debent admitti ad electionem; & quot actibus acquiratur quasi possessio?*
4. *Laici sunt incapaces juris eligendi, & admissi faciunt electionem nullam, nisi habilitentur ex privilegio Papæ.*
5. *Novitii & Conversi nequeunt eligere, nisi Monasterium constaret ex Conversis.*
6. *Qui non est saltem Subdiaconus, hodie eligere non potest, & an id quoque procedat in Monasteriis?*
7. *Censuris Ecclesiasticis irretiti, an & quando eligere possint; & quid hodie post Concilium Constant.*
8. *Religiosi proprietarii nequeunt per biennium eligere.*
9. *Indignum eligentes quo sensu* pro ea vice *jure eligendi priventur.*
10. *Absentes an & qualiter per Procuratorem, vel per literas eligere valeant.*
11. *Absentes qui vocandi ad electionem, & vel unus vocandus non vocatus potest irritare electionem.*
12. *Unus residuus de Collegio retinet jus eligendi, & qualiter possit electionem instituere.*
13. *Ius eligendi amittitur lapso tempore à jure præfinito; & quod sit illud, ac qualiter computetur.*
14. *Electio facta post terminum an subsistat; & an Episcopus possit prolongare vel restringere terminum juris?*
15. *Episcopo non utente jure electionis ad se devoluto, id non devolvitur ad Capitulum sed ad superiorem.*

1 De jure communi illi solùm eligere possunt, & vocem activam habent, qui sunt membra illius Collegii, cui jus eligendi competit, *cap. ult. 16. quæst. 7. cap. 1. h. t. c. cùm Ecclesia. 3. de Causa poss. & propriet.*

Alii verò extranei non nisi speciali jure hanc eligendi potestatem consequuntur.

Et quidem personæ Ecclesiasticæ, quæ de corpore vel gremio Collegii non sunt, possunt acquirere jus eligendi. I. Ex privilegio S. Pontificis, qui pro plenissima sua in omnibus Ecclesiis & beneficiis potestate eligendi jus concedit, & aufert, ut ex diversis juris Canonici locis, præsertim verò ex Regulis Cancellariæ docemur.

II. Ipsi eligentes possent in aliquem extraneum v. g. Episcopum compromittere, & totum jus suum eligendi saltem pro una vice in eum conferre, ut ille solus valeat eligere, & constituere Prælatum in Ecclesia vacante, *cap. causam. 8. h. t.* Universim autem & in perpetuum jus electionis Capitulares à se abdicare, & in alium transferre non possunt: quia jus electionis non tam favore eligentium, quàm ipsius Ecclesiæ, cui meliùs per electionem, quàm aliam provisionem consultum est, conceditur.

III. Ex unanimi consensu possunt eligentes etiam extraneum Clericum secum ad Capitulum & electionem admittere. *c. scriptum. 40. h. t.*

IV. Patronus Ecclesiasticus potest sibi in fundatione Ecclesiæ Collegiatæ jus eligendi reservare: quia in fundationibus Ecclesiarum honestæ conditiones admittuntur, ut major sit hominum ad Ecclesias fundandas promptitudo, *c. præterea. 23. de Iure patron. cap. 4. de Condit. appos.* Si in fundatione nihil reservatum sit, vel si ex Ecclesia simplici patronata facta sit Ecclesia Collegiata, tunc patroni consensus non in ipsa electione, sed primùm post illam, & quidem magis de honestate quàm necessitate requiretur. Text. & DD. *c. nobis. 25. de Iure patron.*

V. Consuetudine vel præscriptione etiam jus eligendi acquiritur. *c. cùm Ecclesia. 3. de Causa poss. & propriet.* spatio scilicet 40. annorum: quia præscriptio & consuetudo contra Ecclesiam & Canones est. Atque 2 præscribens jus *eligendi* etiam jus *postulandi* præscripsisse censetur, quamvis intra tempus præscriptionis nunquam se casus postulationis obtulerit, ex generali regula, quòd illi, qui eligere etiam postulare valeant. *cap. 4. de Postul. Prælat.* Non obest, quòd præscriptio sit strictæ interpretationis; non extendatur de casu ad casum; nec censeatur plùs præscriptum, quàm possessum &c. nam ista locum non habent in his, quæ connexa sunt, & ad unum finem tendentia, de connexis enim idem est judicium; unde & qui in quasi possessione juris eligendi est, per consequens etiam & connexionem jus postulandi possidere intelligitur.

Sed utrùm ad præscriptionem istam juris eligendi titulus requiratur, dubitari solet? Quidam affirmant, eò quòd præsumptio juris sit contra præscribentem, quo casu aut tempus immemoriale, aut titulus requiritur. *cap. 1. de Præscript. in 6.* Probabiliùs tamen videtur cum Panor. *in d. cap. cùm Ecclesia num. 3.* solùm exercitium eligendi cum lapsu temporis quadragenarii absque alio titulo sufficere; tum quòd in eodem *c. cùm Ecclesia* præter tempus & possessionem nullius tituli mentio fiat, cùm tamen ibidem tam super petitorio (in quo regulariter necesse est monstrare titulum) quàm possessorio actum fuerit: tum quòd in *incorporalibus juribus* plerumque scientia & patientia adversarii loco tituli habeatur. *L. si quis diuturno. 10. ff. Si servitus vendic. L. si ego. 11. ff. de Publiciana in rem act.* Citatum verò *cap. 1. de Præscript. in 6.* accipiendum est non de simplici solùm præsumptione, quæ est contra præscribentem, sed de præsumptione cum forti resistentia propter grave præjudicium, vel inconvenientiam ex præscriptione emanantem, ut si contra Parochum decimæ præscribantur, sicut explicat Covar. *Var. Resol. cap. 17. num. 7.*

3 Cæterùm etiam ante completum præscriptionis tempus illi, qui in pacifica possessione juris eligendi sunt, ad electionem admitti debent: quia pendente lite non debet aliquis commodo suæ possessionis privari. *dict. c. cùm Ecclesia. &c. 1. & 2. Ut lite pendente &c.* Putat quoque Gloss. *in sæpe d. c. cùm Ecclesia. in V. trium Episcoporum*, quasi possessionem juris eligendi per unum etiam actum acquiri, adeò ut accedente lapsu 40. annorum, quibus fortè electus vixit, ipsum jus præscriptum censeatur, nisi ex adversa parte probari possit, illum primum actum vi aut precariò exercitum fuisse, ad exemplum servitutis rusticæ ducendi aquam per fundum alienum, cujus possessio uno actu acquiritur. *L. 1. §. quæsitum. ff. de Aqua quotid. & æstiva.* quod sanè non est absque difficultate, cùm jus eligendi magis assimilari videatur servitutibus discontinuis, itineri, actui & similibus, in quibus frequentia actuum ad acquirendam possessionem requiritur. *L. 1. §. hoc interdicto. ff. de Itinere, actuque privato.* & maximè si de consuetudine loquamur, satis receptum est, ad eam introducendam actuum pluralitatem desiderari, & colligitur ex *d. c. cùm Ecclesia*, ubi prætendentes præscriptionem juris eligendi tres actus possessorios allegarunt. Similes textus sunt *in c. cùm olim. 7. de Causa poss.* ibi: *duobus Archidiaconis*. & *in cap. querelam. 24. in fine h. t.* ibi: *pensio annuatim per multa tempora persoluta &c.* Et ideò ad acquirendam quasi possessionem eligendi, præsentandi, conferendi &c. duos saltem actus desiderat Roman. *Consil. 70. num. 13.* & Flores de Mena *Quæst. var. quæst. 2. num. 25.* citati apud Barb. *in Collect. ad d. c. cum Ecclesia num. 10.* ipse tamen Barbosa *d. l.* cum pluribus, quos allegat, &, ut asserit, communiori sententia, censet ex unico etiam actu quasi possessionem juris eligendi & præsentandi & similium jurium incorporalium acquiri; quod Innoc. *in eod. c. cum Ecclesia. num. 5.* & Panorm. ibidem. *num. 22.* intelligunt circa incorporalia jura, quæ non solent alicui facilè concedi, nisi quasi ex debito, quod ut plurimum judici arbitrarium existimant. Verùm ad complendam præscriptionem juris eligendi satis apertè consentit Barbosa *d. l. num. 11. vers. tertio responderi.* plures actus possessorios debuisse juxta textus præallegatos intervenisse: non enim videtur satis continuata possessio, quæ non nisi semel exercita fuit, & tamen ex ipsa rei natura importat actus reiterabiles, neque satis potest argui patientia adversarii, quando occasio impediendi non fuit, dum scilicet electus, in cujus electione prima vice possessio cœpta est, 40. annis vixit, & intereà nullus alius casus electionis evenit.

Notanter autem hactenus de extraneis *Clericis* locutus sum, quatenùs illi jus eligendi acquirere possunt. *Laici* verò juris eligendi, sicut & aliorum jurium spiritualium regulariter incapaces sunt. *c. decernimus 2. de Judiciis.* ideoque inprimis ex conventione vel pacto Capitularium admitti nequeunt: imò qui laicales personas, sive abusum sæcularis potestatis ad eligendum admiserint, faciunt electionem nullam, per triennium ab officio, & beneficio, consequenter etiam à jure eligendi suspenduntur, *c. quisquis 43. c. Massana. 56. h. tit.* quam tamen suspensionem non esse latæ, sed ferendæ sententiæ putat Joan. Andreas *in eodem c. 43. in fine* & ibi etiam Gl. & Innoc. *in V. suspendantur.*

Licèt verò sæcularis potestas quandoque electionibus ictè & laudabiliter assistat contra alios, qui eorum electionem turbare nituntur; præsentiam tamen physicam in ipso actu & loco electionis, licet citra votationem, exhibere non debet, aliàs ex multorum sententia, quam pluribus propugnat, & à S. Congregatione confirmatam refert Fagnan. *in c. quisquis num. 32. & seq.* electio invalida reddetur. Ratio est, quòd sola etiam præsentia Principis, vel sæcularis potestatis, vel nunc, vel successu temporis eligentibus formidinem incutere, & libertatem eligendi forsan contra intentionem Principis tollere valeat, nec sit conveniens coram sæculari Principe tractatum, & scrutinium habere de meritis & defectibus eligendorum. Si autem persona Laici intervenientis non esset formidabilis, sed necessaria pro teste, vel Notario, magis communiter receptum est, admitti posse. Fagnan. *d. l. num. 20.* Si per violentiam se intruserit sæcularis potestas, non obstabit electioni, præsertim si protestatio aliqua à Capitularibus interponatur.

Deinde nec consuetudine, nec præscriptione etiam temporis immemorialis jus eligendi sæculares acquirunt, quia possessionis incapaces sunt, sine qua non currit præscriptio, sicuti in simili alibi diximus de præscriptione jurisdictionis Ecclesiasticæ, juris conferendi beneficia, juris decimandi & similium. Illa tamen consuetudo non est prorsus improbanda, quòd mors Prælati nunciari debeat Principi, aut Patrono sæculari, ejusque consensus aut potiùs patrocinium, ac defensio peti ad novam electionem instituendam. Item ut electio facta Patrono aut Principi insinuetur, ejusque consensus desuper requiratur, quem tamen negare non potest, nisi ob Canonicum impedimentum electi. Hostien. *h. tit. §. quis possit eligere.* Text. *in c. cùm inter. 18. juncta Gl. in V. vice Regia. &c. sacrosancta. 51. h. t.* Innoc. *in c. quod sicut. 28. eodem.*

Ex privilegio etiam S. Pontificis sæcularibus jus 4
eligendi competere potest, quia non excedit potestatem S. Pontificis Laicos secundùm quid Clericis æquiparare, & ad jura spiritualia habilitare, prout de facto ad jus patronatus (quod spirituale est, & absque simonia vendi non potest. *c. de jure. 16. de Iure patronatus*) omnes sæculares habilitati sunt. Difficiliùs autem jus eligendi, quàm præsentandi conceditur: quia jus eligendi est potentius, & majus jus tribuit electo, ac plerumque est circa Prælatos Ecclesiasticos, quorum authoritas in spiritualibus non debet à sæcularibus dependere.

Porrò etiam inter eos, qui de corpore & Colle- 5
gio Ecclesiæ vacantis, sunt, qui vocem activam in electione non habent, ut I. Novitii, licet quoad privilegium Canonis, & fori accenseantur corpori Monasterii, jus tamen eligendi non habent, antequam tacitam vel expressam professionem emiserint. *c. ex eo 32. in Ecclesiis. h. tit. in 6.*

II. Conversi Laici, qui Ordines Clericales non habent, una cum Clericis Religiosis ad electionem admitti non debent. *d. §. in Ecclesiis*: ubi Gl. *in V. cum Clericis.* notat, si in aliquo Ordine vel Hospitali soli essent Laici conversi, illis non denegandum fore jus eligendi sibi superiorem.

III. Nec ipsi Clerici eligere possunt, nisi ad minùs 6
in sacro Subdiaconatus Ordine constituti sint, ut enim tantò majus ad suscipiendos Ordines sacros incitamentum sit, & præcludatur via post plurium annorum fructus Ecclesiasticos perceptos deserendi statum Clericalem, statuitur *in Clem. 2. de Ætate & qualit. &c.* & in Trident. *sess. 22. de Reform. cap. 4.* ut nullus in Cathedrali, Collegiata, sæculari, vel Regulari Ecclesia vocem in Capitulo habeat, qui saltem in subdiaconatus Ordine constitutus non sit. Existimant quidem aliqui has constitutiones non procedere circa illas Regulares Ecclesias, in quibus vi Regulæ Ordinis omnes omninò Religiosi, etiamsi in sacris Ordinibus non sint, ad Capitulares actus, & electionem admittuntur, eò quòd lex generalis non tollat statuta particularia, nisi in quantùm exprimit. *cap. 1. de Constit. in 6.* Sed vereor, ne contrarium communiùs tam inter DD. quàm usu (in illis saltem locis, ubi Tridentinum observatur) receptum sit, & generaliter de electione Abbatum tradit Tambur. *de Iure Abbatum tom. 1. disp. 5.*

disp. 5. quæst. 8. num. 8. quia statutum illud Regulæ nihil continet speciale, sed ante Tridentinum & Clementinas fuit juri communi conforme. *c. Abbatem* 3. *cum seq. causa.* 18. *q.* 2. ergò per contrarium jus commune sublatum intelligitur. Nihil tamen obest, quin consuetudine alicujus loci adhuc jus antiquum in Monasteriis præsertim retineri valeat secundùm ea, quæ de authoritate consuetudinis tradidimus: quia potissima intentio Concilii fuit, providere Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis sæcularibus, ut Canonici sacros ordines susciperent, quò minùs post plurium annorum perceptos fructus beneficio & Clericatui renunciare valerent. Nec est irrationabile, etiam juniorum vota audire, quibus teste S. Patre Benedicto Deus sæpiùs suam mentem revelat.

7 IV. Eligere non possunt, qui censura excommunicationis, suspensionis, interdicti, aut irregularitatis notati sunt. *c. un. Ne sede vac. in 6. c. cùm dilectus.* 8. *vers. quia nobis. de Consuetud. c. cùm inter.* 16. *h. t. c. is qui.* 18. *§. is verò de Sent. excomm. in* 6. Verùm hic aliqua advertenda sunt, & imprimis, quòd *excommunicatio* tantùm *maior* privet electione, *minor* autem privet voce passiva tantùm, non activa *c. ult. de Clerico. excom.* Cui non resistit. *cap. illa.* 39. *h. tit.* ubi dicit Innocentius III. Se ex plenitudine potestatis supplere defectum, si quis esset, quod electio ab excommunicato minore excommunicatione celebrata fuisset: nam communis est DD. interpretatio cum Gl. *in eodem c. in V. supplentes.* quòd hæc suppletio defectus non fuerit simpliciter necessaria, sed superabundans ad omnem dubitationis scrupulum tollendum, & quòd tempore Innoc. III. non fuit satis in jure expressum, id Greg. IX. *in d. c. ult.* apertiùs declaravit.

Deinde *suspensio à beneficio* non impedit jus eligendi: quia eligere propriè loquendo non est effectus beneficij, sed potiùs actus officij, aut jurisdictionis. *Suspensio* autem *ab officio* propriè impedimentum electionis ponit, & quò minùs actus officii rectè exerceri valeant. Gl. *in c. cum Vvintonensis.* 25. *V. admiserunt, & ibidem* Panorm. *num.* 10. *h. tit.*

Interdictum quoque *locale* non videtur obstare electioni, quia importat solùm administrationem prohibitam quorundam Sacramentorum, & sepulturæ Ecclesiasticæ, de quibus non est electio, sed *interdictum personale*, quod importat suspensionem. *arg. c. cum inter.* 16. *h. tit.* qui verò violat interdictum locale in loco interdicto sine speciali privilegio celebrando, efficitur irregularis, & ab electione tam activa quàm passiva removetur. *cap. is qui* 18. *§. is verò, de Sent. excomm. in* 6.

Demùm hodie post Concilium Constantiense, & Extravag. Martini *V. Ad evitanda.* (de qua in *Lib. V. de Sent. excomm.* pluribus agemus) excommunicati, suspensi, & interdicti, nisi sint denuntiati, aut notorii Clericorum percussores, sicut ab aliis fidelibus requisiti officium suum etiam in spiritualibus exercere, & cum eis communicare possunt, ita pariter ad electionem activam non improbabiliter admitti posse videntur. Nec obstat, quòd in d. Concil. Constantiensi ipsis censuratis nulla gratia sit facta: quia electio activa non tam gratiam & favorem eligentis; quàm principaliter favorem electi & Ecclesiæ concernit. Zoes. *h. tit. num.* 10.

8 V. Eligere per biennium nequeunt Religiosi proprietarii, sive qui votum paupertatis violasse, retinendo aliqua bona contra voluntatem superiorum expressam, vel saltem rationabiliter præsumptam convincuntur. Trident. *Sess.* 25. *de Regul. cap.* 2. qua de re infra *in Lib. III. in Tit. de Statu Monachorum.* tractabimus.

IV. Qui indignum scienter elegerunt, perdunt pro ea vice ius eligendi: & si electio in Cathedrali Ecclesia celebrata sit, insuper à beneficiis, quæ in eadem Ecclesia obtinent, per triennium ipso iure suspensi sunt. *c. cùm in cunctis* 7. *§. Clerici. h. tit. c. si compromissarius.* 37. *eodem in* 6.

Quod autem dicitur eligentes indignum *pro ea vice* iure eligendi privatos esse, hanc interpretationem habet, quòd *illa vice*, qua hic & nunc electio de indignoà majori parte Capituli celebrata, publicata, ac insuper publicæ seu communis electionis decretum (de quo in §. 3. *num.* 39.) desuper formatum est (tunc enim propriè perfecta est, & dicitur electio. *c. Perpetuò.* 7. *h. tit. in* 6.) tota potestas Capitularis in minore parte eligentium resideat, ita ut hi, si concordes fuerint, suam electionem renovare & publicare, vel novo scrutinio in aliquem dignum convenire valeant. Videatur text. Gl. Panorm. *in c. congregato* 53. *h. tit.* Si verò contingeret, hunc à minore parte electum non acceptare, mori vel occulto impedimento laborare, & ita nova electio formanda esset, iam alii Capitulares, qui priùs indignum elegerunt, excludi ampliùs non possent. Gl. *in c. cum Vvintonensis.* 25. *V. tertia h. tit. & in c. si electio.* 26. *V. integrum. eodem in* 6. Laym. *in qq. can. Diling. disp. de Præl. Eccles. quæst.* 64. Si denique omnes omnino Capitulares in indignum scienter consenserint, jus eligendi pro ea vice ad superiorem devolvitur, *c. bonæ.* 23. *h. tit.* Panorm. *in d. c. cùm Vvintonensis* 25. *num.* 6. *h. tit.* Est tamen hic notabile; quod cum aliis contra alios docet Passerinus *in Tract. de elect. cap.* 29. *num.* 94. *seqq. & cap.* 31. *num* 25. quòd hæc pœna privationis ob electionem indigni tantùm habeat locum in electione ad Episcopatum, non verò ad inferiores dignitates, præsertim Regularium, sed tales eligentes puniendi sint alia pœna arbitraria. *arg. c. si compromissarius* 37. *h. tit. in* 6. Item *d. c.* 29. *num.* 97. tradit Passerinus, quòd pœna eligentium indignum duntaxat intelligatur de indigno ex his 3. causis, scil. ob defectum *Natalium, scientiæ, & morum*, secùs vero si fuerit indignus, vel ineligibilis ex alia causa, v. g. quia est corpore vitiatus, neophytus, bigamus, vel aliàs irregularis absque delicto, &c.

VII. Eligere non possunt *absentes*, qui personaliter in loco electionis non comparent, si justum aliquod veniendi impedimentum non habeant: si verò justo aliquo impedimento detenti sint, Procuratorem ad dandum votum constituere possunt. Et hic Procurator regulariter debet esse unus de Collegio, sive Capitulo, ac petentibus reliquis Capitularibus in animam principalis jurare, quòd is personaliter accedere non valeat. *c. quia propter.* 42. *§. illud autem. h. tit.* Dico, *petentibus reliquis*: quia Capitulares, si velint, possunt acceptare Procuratorem etiam à non impedito, & etiam aliquem extraneum Clericum, qui non sit de Capitulo, cùm hæc dispositio iuris sit in ipsorum favorem, cui propterea renunciare non prohibentur. Panorm. *in d. §. illud autem. c. si quis justo.* 46. *§. absens. h. tit. in* 6. 10

Porrò Procurator simpliciter constitutus non potest alium suo, & alium principalis nomine eligere, eadem enim conscientia, qua tenetur *digniorem* suo nomine, tenetur etiam eligere nomine principalis, nisi habuerit mandatum speciale de certa persona eligenda: quia tunc non tenetur suum judicium conformare judicio principalis. *d. c. si quis justo. §. porrò, & ibi Gl. in V. nihil agit. h. tit. in* 6.

Per litteras autem absens suum votum dare non potest, quamvis nullus sit è Capitulo, qui Procuratoris officium subire velit, & Capitulum nolit extraneum admittere: quia de forma scrutinii est, ut vota dentur sigillatim & secretò in ipso scrutinio; tales autem literæ deberent imprimis legi, & tanquam propria manu scriptæ cognosci à Capitulo; & deinde votum suum in literis exprimens ipsum scrutinium præveniret *d. c. si quis*

justo. 46. §. *absens*. Docet tamen Laym. *in Quæst. Canonicis. de Prælat. Ecclesiast. quæst.* 44. in electionibus Regularium, in quibus forma scrutinii exactè non servatur, sed schedulæ obsignatæ in unam urnam coniiciuntur, nihil obstare, suffragium ita scriptum ab absente, vel infirmo ad Capitulum mitti.

Sed & illud observatione dignum est, quòd à S. Congregatione decisum referunt Garc. *de Benef. p.* 5. *cap.* 4. *num.* 200. & ex eo Barb. *ad Trident. Sess.* 25. *de Regul. cap.* 6. quòd in electionibus Regularium (in quibus per *d. cap.* 6. Trid. sub pœna nullitatis statuitur, ut fiant *per vota secreta*, quæ cum nominibus eligentium nunquam publicentur) non possit constitui procurator de conventu *cum speciali mandato* de certa persona eligenda, sed benè cum mandato *generali* de persona incerta, quæ ipsi Procuratori digna visa fuerit.

11 Cæterùm ad electionem vocandi sunt omnes Capitulares etiam absentes, qui *debent vocari*, *& volunt*, *ac commode possunt interesse*, *d. c. quia propter* 42. *h. tit.* nisi essent valdè remoti. *c. cùm inter.* 18. *h. tit.* quandonam autem dicantur *valdè remoti*, ex consuetudine locorum desumendum erit; quæ aliquando habet, ut omnes, qui in eadem Provincia, imò in eodem Regno sunt, vocentur; aliàs ex eo; an commodè ob distantiam loci in termino electionis comparere valeant. *Gl. in d. cap.* 18. *in V. remoti &c. in Genesi* 55. *h. tit.* Quòd si vel unus, qui de jure aut consuetudine vocari debuisset, vocatus non sit, potest agere de contemptu, & irritare electionem, nisi ob bonum pacis velit expressè, aut tacitè renunciare juri suo, & electioni consentire. *c. quod sicut.* 28. *c. bonæ* 36. *h. t.* Abbas *in d. c. quod sicut*. *num.* 10. Zoes. *h. t. num.* 56. *& seq.*

12 Si verò aliqui vocati nolint interesse, aut ob impedimentum non possint, tunc totum jus eligendi apud residuos præsentes est, idque etiam apud unicum, sicut alia Collegii aut Universitatis alicujus jura etiam in uno conservantur, *arg. l. sicut.* 7. §. 2. *ff. Quod cujuscumque Universit. nom.* hic autem unicus, licet seipsum ob notam ambitionis eligere nequeat, potest tamen alium idoneum ex suo vel alio Capitulo nominare, & superiori præsentare ad confirmationem, vel certè in superiorem ipsum, aliumve Clericum unum vel plures compromittere, ac jus eligendi conferre, à quibus deinde etiam ipse, si idoneus fuerit, eligi poterit. Laym. *de Prælatis Eccles. quæst.* 36. cum Panorm. & Innoc. *in c. cum nobis*. 19. *h. t.*

13 VIII. Demùm eligere nequeunt Capitulares, si tempus electioni à jure præscriptum per negligentiam elabi patiantur: ne enim ex defectu Prælati damnum temporale aut spirituale Ecclesiis eveniat, statutum est *in c. ne pro defectu*. 41. *h. tit.* ut in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus intra tres menses nova electio instituatur. Porrò cùm ibidem tantùm *de Cathedralibus & Regularibus Ecclesiis* mentio fiat, communis est DD. sententia, quòd electio in *Ecclesiis Collegiatis*, in quibus sæculares Presbyteri degunt, sicut aliorum beneficiorum etiam dignitatum in Ecclesiis Cathedralibus existentium electio vel collatio, terminum sex mensium habeat. *cap.* 2. *de Concess. Præbendæ* ex ea etiam specialitatis ratione, quòd in Ecclesiis Collegiatis sede quoque completa potissima jurisdictio in Clericos sæculares competat Episcopo, ut proindè ejus sedis vacatio non tam periculosa sit Ecclesiæ, quàm in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus. Notat tamen Panorm. *in d. c. ne pro defectu*. 41. *num.* 5. quòd si Prælatus alicujus Ecclesiæ Collegiatæ etiam sæcularis haberet ex jure speciali jurisdictionem generalem sicut Abbas, tunc in tali Ecclesia ex identitate rationis deberet observari trimestre. Si ergo prædictum trimestre, aut semestre Capitulares negligenter elabi permittant, privantur pro ea vice jure eligendi, quòd ad superiorem, ad quem aliàs electionis confirmatio pertinet, devolvitur, *qui Deum præ oculis habens*, ait Pontifex *in d. c. ne pro defectu non debet differre ultra tres menses cum consilio Capituli sui, & aliorum virorum prudentium viduatæ Ecclesiæ de persona idonea, ipsius quidem Ecclesiæ, vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonicè providere, si canonicam voluerit evadere ultionem*. Atque hæc electio competit Episcopo seu superiori jure devoluto, confirmatio autem jure proprio. Sed an uno actu vel diversis electio devoluta & confirmatio electi expedienda? diversæ sunt DD. opiniones apud Panor. *in d. cap. ne pro defectu*. 41. *num.* 4. quia tamen ante confirmationem Prælatorum solent præmitti certa examina, edictalis citatio contradictorum, si qui fuerint, ideò vix commodè uno actu res expediri posse videtur, quin potiùs priùs facienda electio, & posteà præmissis præmittendis confirmatio.

Dixi: si *per negligentiam* tempus elapsum sit; aliud est, si ob justum impedimentum. v. g. belli, pestis &c. electio retardata fuerit. *d. c. ne pro defectu*. *ubi Gl. in V. justo impedimento*. Imò tametsi ex propria Capitularium culpa tale impedimentum provenerit, ut quia suspensionis, vel aliam censuram contraxerunt, à qua absolutionem intra trimestre obtinere non potuerunt, tempus electionis stante tali impedimento non computatur. *c. quia diversitatem*. 5. *de Concess. Præb.*

Currit etiam terminus electionis non præcisè à die *vacationis*, quo Prælatus mortuus est, sed à die *scientiæ*, quo mors ejus (qui fortè in remotis agebat) Capitulo per certum nuntium innotuit, *d. c. quia diversitatem*. *in fine*. Sed & si electio effectum non habuerit, ut quia electus acceptare noluit, vel ante confirmationem mortuus est, aut renuntiavit, vel occultus ejus defectus Canonicus obstans electioni proditus est, conceditur Capitularibus à die renunciationis, mortis, vel detecti impedimenti integrum tempus ad novam electionem faciendam, dummodò nihil fraudulenter egerint in præmissis. *c. si electio* 26. *h. t. in* 6. ubi Gl. *in V. fraudulenter*. ponit exemplum, si v. g. ultima die trium mensium Capitulares, qui hactenus convenire non poterant, studio eligant talem, quem sciunt dissensurum, & non accepturum electionem, ut tempus tantùm electionis renovetur, quæ fraus ipsis patrocinari non debet, sed potiùs devolutio electionis ad superiorem fieri, ita tamen si fraus & dolus contra Capitulares perspicuè probatus fuerit, in dubio autem dolus non præsumitur. *L. dolum*. 6. *C. de Dolo*.

Quid autem dicendum, si Capitulares post lapsum terminum de facto aliquem elegerint, annè hæc electio prorsùs nulla à superiore declarari debeat? ℞. de rigore juris esse invalidam, utpotè factam eo tempore, quo jus eligendi à Capitularibus ablatum ipso jure ad superiorem devolutum est. *c. licet*. 3. *de Suppl. negl. Prælat.* de æquitate tamen sustineri posse à superiore, si nemo se opponat electioni, & electus aliàs idoneus sit. *c. literas*. 4. *de Suppl. negl. Prælat.* Cùm ergò Episcopus vel alius Superior jus confirmandi habens possit tollerare electum post terminum elapsum, non videtur improbabile, quin eodem modo possit jus ad se devolutum Capitularibus cedere, illisque tempus sibi competens ad eligendum assignare, ut non tam jure proprio, quàm superioris nomine eligant. Restringere autem terminum electionis à jure Capitularibus indultum inferior S. Pontifice, nisi ex publica causa, & ob moram Ecclesiæ valdè damnosam non posset, quia jus commune tollere, & juris beneficio aliquem privare, ad solum Legislatorem ordinariè spectat. 14

Quòd si Episcopus jure electionis ad se devoluto non utatur intra trimestre *juxta c. ne pro defectu*. 41. *h. tit.* devolutio ulterior non fiet ad Capitulum ejus sed ad proximum superiorem, scilicet Archiepiscopum, vel 15

vel alium, si Episcopus sub Archiepiscopo non sit: quamvis aliter se res habeat in aliis beneficiis non devolutis, sed immediatè ad collationem Episcopi pertinentibus, ut docet Panorm *in c. cum in cunctis*. 7. §. *Clerici*. *& in d. c. ne pro defectu*. 41. *num*. 6. *h. tit*.

---

§. II.

De Electione passiva, & quinam ad dignitates Ecclesiasticas eligi possint, vel non.

SUMMARIA.

16. *Laicus eligi non potest*.
17. *Eligendus quos ordines habere debeat*.
18. *Electus post electionem contrahens impedimentum, quò minus debito tempore ordinari possit, an confirmandus?*
19. *Eligendus in Abbatem debet esse expressè vel tacitè professus, nisi Ecclesia sit simul Cathedralis*.
20. *Eligi potest etiam ex alieno gremio, idque consuetudine introduci*.
21. *Electionem faciendam ex alieno gremio an possit Episcopus statuere, vel jubere?*
22. *Eligendus debet esse ejusdem Ordinis*,
23. *Censurati, irregulares, & infames non possunt eligi, & ibi, an monialis bigama, vel vidua, aut corrupta possit eligi in Abbatissam?*
24. *Illegitimè nati sunt ineligibiles, & quid de legitimatis?*
25. *Quid de hæreticis, eorumque fautoribus & descendentibus; item schismaticis, & ordinatis ab iis*.
26. *Neophyti non possunt eligi*.
27. *Nec Simoniaci*.
28. *Ætas quæ requiratur in eligendo?*
29. *Scientia quæ?*
30. *Episcopus unius Ecclesiæ non potest eligi ad aliam, sed postulari, secùs in Abbate ejusdem Ordinis*.

PLures sunt, qui à sacris Canonibus electionis passivæ, & ad dignitates electivas inhabiles declarantur, quos per ordinem enumerabimus.

16 I. Sicut aliorum beneficiorum nullus Laicus, qui tonsuram aut clericales Ordines non habet, capax est, ita & multò minùs ad Prælaturam sive dignitatem Ecclesiasticam eligi valet; & licet in quibusdam Episcopatibus Germaniæ Laici, & Acatholici Episcopatus teneant, id tamen de facto solùm, ac per potentiam, & intrusionem hæreticorum, non de jure contingit. Item non excedit potestatem S. Pontificis, quam habet in omnibus beneficiis, alicui Principi, vel alteri Laico domino fructus de Episcopatu vel Prælatura aliqua ad tempus vitæ concedere, qui tamen propterea non erit propriè Prælatus illius Ecclesiæ dicendus. Sed & Commendatarii Episcopi vel Abbates, qui plerumque Principes vel magni domini sunt & quidem sæculares, tonsuram saltem Clericalem aut Minores Ordines accipere debent.

17 II. Eligendus ad Cathedralem Ecclesiam, vel Episcopatum non sufficit, quòd Clericus sit in Minoribus, sed ex Trident. *Sess*. 22. *de Reform. cap*. 2. debet in sacro Ordine Subdiaconatus saltem sex mensibus priùs fuisse. Imò juxta Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Onus Apostolicæ servitutis &c.* ajunt ob pluralem Ordinum mentionem ibi factam requiri, ut priùs constitutus fuerit 6. mensibus in omnibus Ordinibus, sicut refert Barb. *in Collect. ad d. cap*. 2. *Trident. num*. 2. Loquor de eligendo ad Episcopatum, aliud est, si per dispensationem alicui in Comendam concedatur, ut dictum.

Circa Abbatias, vel Regulares dignitates non habetur in jure expressum, quòd eligendus ad easdem debeat esse in majoribus Ordinibus, sed sufficit, si sit annorum 25. inchoatorum, & ut primo anno numerando à die adeptæ possessionis, vel quo adipisci potuit, sacerdotium suscipiat. *c*. 1. *de Ætate & qualit. c. cùm in cunctis*. 7. §. *inferiora*. *h. tit. cap. licet Canon*. 14. *c. commissa*. 35. *eodem in* 6. Est tamen hic annus non continuus, sed utilis, qui non currit justè impedito. Si verò cessante impedimento elapsus fuerit, ipso jure privatio dignitatis inducitur; nec ita privatus per novam electionem assumi poterit, ne constitutio juris eludatur. *d. c. commissa*.

Sed quid, si electus post electionem in tale impedimentum incidat, quod ultra annum & diutiùs duraturum sit, anne dignitate privandus erit? R. si impedimentum tantum sit, ut physica vel morali certitudine sit perpetuum, vel plures annos sine certo fine duraturum, privari posse electum. *d. c*. 1. *de Ætate & qualit*. in casu tamen necessitatis, quo aliquis æquè idoneus haberi non posset, dispensativè admitti valeret in Abbatem etiam non sacerdos, *c. suam*. 10. *d. tit. de Ætate & qualit*. & quia hoc ita jure communi decretum est, ideo in tali casu dispensationem competere Episcopo cum Hostien. tenet. Panor. in *d. c. tuam*. *in fin*. Extra casum necessitatis autem solùm S. Pontifex, qui supra Canones est, dispensare deberet. Si verò impedimentum sit physica vel morali certitudine tantùm temporale, licet ultra annum extendatur, dummodo non ad multos annos, non erit electus dignitate privandus, *arg. d. c. commissa*. *h. t. in* 6. *& Clem*. 2. *de Ætate & qualit*. Alia autem distinctione utitur Gl. *in d. cap*. 1. *de Ætate & qualit. in V. amittant*. & ibidem Fagn. *num*. 34. cum Innoc. Hostien. & aliis. An nimirum post electionem aliquis propria culpa inciderit in impedimentum, ut quia fortassis pugnando manum amisit, vel an sine culpa sua? ita ut priori casu privandus sit dignitate, non autem posteriore, ne afflicto addatur afflictio, *arg. cap*. 1. *de Cler. ægrot*. Hæc distinctio rectè teneri potest, si ponamus, quòd aliquis non solùm electus, sed etiam confirmatus sit, & ita jus plenum in beneficio acquisierit: si verò electus tantùm esset, non videtur ob impedimentum sacerdotii perpetuum, tametsi sine culpa contractum, Ecclesiæ expedire, ut confirmatio impendatur: beneficium enim datur propter officium, officium autem Prælati consistit non tantùm in œconomica administratione, sed etiam divinorum officiorum digna celebratione. Quòd si impedimentum tantùm temporale, & brevi duraturum esset, non putarem distinguendum, sua vel aliena culpa electus in id incidisset: qui non agitur de notabili damno Ecclesiæ, & non est absolutum officii, ergo nec beneficii impedimentum, sicut etiam docet, & priorem distinctionem nostram veram asserit Laym. *de Prælatis Ecclesiasticis*. *quæst*. 186. 18

III. In Ecclesijs Regularibus ad Abbatias eligi non possunt, qui Ordinem professi non sunt, *cùm in Magistrum assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse non novit*, ut dicitur in *cap. cùm in magistrum*. 49. *h. tit*. Neque sufficit *tacita* professio, sed *expressa* requiritur *in cap. nullus* 28. *& ibi Gl. in V. expressè*. *h. tit. in* 6. Trid. *Sess*. 25. *de Regul. cap*. 21. nisi Ecclesia illa Regularis esset simul Cathedralis, ita ut eligendus quis foret ad Episcopatum: tunc enim ad talem Ecclesiam etiam novitius eligi valeret, *d. c. nullus*. *in fin*. Cæterùm non sufficit simul profiteri, & in Abbatem eligi, eòquòd talis potiùs amore dignitatis, quàm Religionis & vitæ conversionis professionem facere censeatur, cùm nullam 19

ſpem, vel promiſſionem habens, ut Abbas fiat, monachari debeat, ait Pontifex, *in c.cum ad noſtram.37. h.tit.* Imò etiam plerumque requiritur, ut notabile aliquod tempus poſt profeſſionem in Religione tranſactum ſit, *arg. d. c.cùm in Magiſtrum*. quia teſte D. Hieron.multo tempore diſcendum eſt, quòd poſtmodum doceatur. *c.ſic vive. 26.cauſa 16.quæſt. 1.* qua tamen in re plurimum ſuperioris confirmantis arbitrio tribuendum eſt, qui admittere poterit electum non ita pridem profeſſum, ſi utilitas, aut neceſſitas Eccleſiæ id exigere videatur.

20 IV. Elegi non poſſunt, qui ex gremio Eccleſiæ, de cujus Capitis electione agitur, non ſunt. *c. nullus invitis. 13.diſt.61.* ſed hoc potiùs in favorem Capitularium, & de decentia, ne invitis extraneus obtrudatur, quàm de abſoluta neceſſitate conſtitutum eſt. Quare non prohibentur Capitulares huic favori renunciare, & aliquem extraneum eligere. *c.cùm nobis. 19. c. cùm inter 21.h.tit.*

Conſuetudine quoque & præſcriptione introduci poſſe, ut una Eccleſia teneatur ſibi eligere Abbatem, vel Prælatum de gremio alterius Eccleſiæ, textus ſunt. *in c.cùm dilectus. 8. de Conſuet. c.Abbati. 25. de V. S.* qua tamen in re attendenda ſunt ea, quę circa præſcriptionē in actibus *meræ facultatis* in tit. *de Præſcript.* traduntur.

21 Licèt verò quidam cum Innoc. *in eodem c.cum dilectus. num.2.* exiſtiment, etiam Epiſcopum cum conſenſu Capituli poſſe ſtatuere, ut Religioſi Monaſterii teneantur eligere Abbatem de alio Monaſterio, eò quòd hoc ipſum præſcribi poſſit, & non ſit contra; ſed præter jus; nihilominus id rectiùs cum Gl. *in d. c. cùm dilectus. in V. conſtitutum*. negatur: quia ex ſacris Canonibus Religioſis eſt jus quæſitum, ut de ſuo gremio poſſint aliquem eligere, ergo ne quidem ex cauſa poteſt ipſis hoc jus ab alio auferri, quàm ab eò, qui ſupra jus eſt. Non obſtat, quòd præſcriptio auferri poſſit: quia præſcriptio authoritate juris communis, & S. Pontificis conceſſa eſt. Certè ſi mihi à S.Pontifice privilegium conceſſum, vel quidpiam donatum ſit, id præſcriptione amittere poſſum, non tamen propterea Epiſcopus etiam ex cauſa auferre valet; non enim ſola cauſa ſufficit, ſed & poteſtas diſponendi contra jus ſuperioris requiritur; & ſi in *d.cap.13. diſt.61.* generaliter ſtatuitur, ne invitis Capitularibus Prælatus ex aliena Eccleſia obtrudatur, non video, quomodo non ſit contra jus, ſi Epiſcopus per ſtatutum Religioſis neceſſitatem imponat extraneum eligendi.

22 Quod ſi Religioſi ex alio monaſterio ſponte Abbatem elegerint, neceſſe eſt, ut ſit ejuſdem Ordinis, & Religionis, non enim convenit, ut homines diſparis profeſſionis vel habitus in iiſdem Monaſteriis ſocientur, ut dicitur *in Clem. 1 h.tit.* S. Pontifex, qui ſupra Canones eſt, poteſt quidem de abſoluta ſua potentia etiam alicui Clerico ſæculari Monaſterium in commendam dare, ſed id in primis adverſatur Trident. *Seſſ. 25. de Regul. cap.21.* & inſuper concordatis Germaniæ, ex quibus, ut in Tit. *de Præbendis*. dicetur, monaſteriis liberum Jus eligendi in Germania relictum eſt; nec dictis Concordatis ſine conſenſu Nationis Germanicæ & extra generale Concilium derogatur, ut in Bulla Concordatorum Nicolai V. habetur.

23 V. Eligi nequeunt, qui ſunt irretiti cenſuris Eccleſiaſticis, ſcilicet *excommunicatione* ſive majore ſive minore. *cap.7.& cap.ult. de Cler.excomm.* Item *ſuſpenſione* ſive ab officio. *d. c. ult* ſive à beneficio Gl. *in c.cupientes. 16 §.cæterùm in V.beneficiis. h. tit. in 6.* ne ſuſpenſio reddatur eluſoria, ſi privatus officio, aut beneficio id per electionem denuo conſequeretur. *Interdicto perſonali*, qualiter interdicti ſimiles ſunt ſuſpenſis ab officio. Nec intereſt circa electionem paſſivam (quàmvis aliud ſit circa activam, ut dictum) an prædicti cenſurati *denuntiati* ſint: quia electio paſſiva tendit in electi magnum favorem, conſtitutio autem Concilii Conſtantienſis, & extravag. Martini V. *Ad evitanda ſcandala*, non vult cenſuratis aliquem favorem præſtare.

Cenſuratis etiam quoad hunc effectum annumerandi ſunt *irregulares*: beneficium enim datur propter officium, irregularis autem cùm inhabilis ſit ad officium, à beneficio quoque excluditur, Covar. *in c. Alma mater. p. 1. §. 7. num. 1.* prout in ſpecie de irregularitate contracta ob violationem interdicti localis, aut perſonalis ſtatutum eſt. *in c.is qui. 18. §. is verò de ſent.excom. in 6.*

Quæri poſſet hoc loco, an Monialis bigama ſit eligibilis in abbatiſſam, ſi aut *veram bigamiam* contraxit nubendo pluribus maritis, aut *interpretativam* nubendo viduo, aut *ſimilitudinariam*; poſt profeſſionem nuptias attentando? Reſpondetur, ratione bigamiæ præcisè non prohiberi: quia in fœminas non cadit irregularitas, quæ tantùm reſpicit Ordines Clericales, quorum incapaces ſunt.

Verùm an Monialis intra vel extra Matrimonium corrupta, adeoque etiam vidua monogama poſſit in Abbatiſſam eligi, ſaltem ubi Abbatiſſæ non datur ſpecialis benedictio virginum, major eſt inter DD. concertatio? Id quidem aliquot graves DD. affirmant, eò quòd in jure non habeatur expreſſa prohibitio, niſi *in cap. iuvenculas. 12. cauſa 20. quæſt. 1.* cujus intentio videtur fuiſſe ſolùm juvenculas prohibere, non viduas honeſtas. *arg. cap. fin. ead. quæſt. 1.* Attamen plures numero DD. ſuffulti declarationibus Cardinalium negativam ſequuntur, cùm ob honorem virginitatis, & prærogativam, præter alias etiam conſiderationes, non deceat, ut virginibus corrupta præponatur. Limitant verò non pauci, ut procedat in ea, quæ eſt notoriè corrupta, vel ſaltem pro tali habetur, non verò in ea, quæ eſt corrupta occultè, & publicè creditur virgo, præſertim ſi citra periculum diffamationis Abbatiam recuſare nequeat: cùm hoc impedimentum non ſit de jure Divino, & ſanctitas vitæ, ac prudentia in regendo ſupplere poſſit virginitatis defectum, nullumque adſit ſcandalum in foro externo. Vid. Paſq. *ad Laur. de Franch. p. 1. num. 690. & ſeqq.* Paſſer. *in Tract. de Elect. cap. 40. num. 49. & ſeqq.* Adde hic, quæ tradit Paul. Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. ſect. 4. num. 9.* ubi tractat, quando occultè corrupta poſſit ut virgo conſecrari. Sed & *infames* irregularibus accenſentur, idque non ſolùm de infamibus *infamia juris*, ſed etiam *infamia facti* accipiendum eſt: neque enim famoſis & notatis, & *quos ſcelus & vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt*, ait Imperator, *in L. 2. C. de dignit.* cui per ſimilia verba conſentit Pontifex *in cap. inter dilectos. 11. de Exceſſ. Prælat. & in Reg. 87. iuris in 6.* Quænam autem dicatur infamia *iuris & facti*, tractant Interpp. *ad tit. ff. De his, qui notantur infamia*, & alibi etiam in Tit. *de Teſtibus* dicemus.

VI. Electionem nullam reddit natalium defectus, *c. cùm in cunctis. 7. juncto c. innotuit. 20. h. tit.* 24
Licèt verò illegitimitas tollatur per ingreſſum in Religionem ad ſacros Ordines ſuſcipiendos, non tamen ad prælaturas & dignitates. *cap. 1. & ibi DD. de Filiis Presbyt.* Item licet Epiſcopus ad minores Ordines, & ſimplex beneficium cum illegitimo diſpenſare valeat, ad majores tamen Ordines & beneficia curata, ac dignitates tantùm Sum. Pontifex diſpenſat. *cap. 1. iam d. tit. in 6. & d. cap. innotuit.*

Præterea *legitimati per reſcriptum Principis* ſæcularis ex communiori ſententia ad dignitates Eccleſiaſticas promoveri nequeunt citra Pontificis diſpenſationem, teſte Covar. *in Tract. de Sponſal. & Matrim. p. 2.*

ta 2. *cap.* 8. §. 8. *num.* 47. eum Gloss. *in c.* 1. *in V. divisit* . *dist.* 10. *& in c. si officia* . 2. *dist.* 59. Legitimati autem per subsequens matrimonium quoad omnia , etiam honores & dignitates (excepta Cardinalitia dignitate ex constitutione Sixti V. quæ incipit : *Postquam &c.*) legitimè natis æquiparantur . *c. tanta* . 6. *& ibi Barb. num.* 24. *Qui filii sint legit.*

25 VII. Dignitatis Ecclesiasticæ , sicut & cujusvis beneficii incapaces sunt , qui ex genere maculato sunt circa fidem, hoc est, non tantùm Hæretici, sed etiam *ex Hæreticis*, eorumque *receptatoribus*, *defensoribus & fautoribus* descendentes, qui usque *ad secundam generationem ex linea paterna* , & usque *ad primam ex lineâ materna* ad nullum beneficium Ecclesiasticum promoveri possunt , nisi parentes eorum ante mortem pœnituerint , & Ecclesiæ Catholicæ reincorporati fuerint . *c. statutum* . 15. *de Hæret. in* 6. In Germania tamen , ac aliis partibus , ubi hæresis liberiùs grassatur , hæc constitutio circa hæreticorum liberos, si ipsi boni Catholici sint , & nihil aliud eis obsistat , non videtur recepta . *Schismatici* quoque eligi prohibentur , postquam tamen ad Ecclesiæ unitatem redierunt , electio dispensativè confirmari permittitur in *c. quia* . 5. *h. tit.* Sed propter illud verbum *dispensativè* . *in cap.* 5. positum plures censent; quòd dispensatio S. Pontificis requiratur ; magis autem placet doctrina Abbatis *in eodem cap.* 5. & Garc. *de Benefic. p.* 11. *cap.* 1. §. 1. *num.* 164. quæ in aliis quoque materiis communiter à DD. recipitur, quòd , ubi dispensatio in aliquo Canone permittitur , cùm ea non possit rationabiliter intelligi data S. Pontifici , cui aliàs competit , censeatur data & permissa etiam inferioribus Episcopalem jurisdictionem habentibus.

Ordinatus à Schismatico denunciato , cùm hoc ipso suspensus sit , *cap.* 1. *&* 2. *de Schismat.* eligi non potest.

26 VIII. Eligi non debent *Neophyti* , qui primùm ad fidem Christianam & Catholicam conversi sunt . Ratio sumitur tum ex S. Paulo 1. *ad Timoth.* 3. *Oportet* , inquit , *Episcopum non esse Neophytum , ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli*: tum ex eo, quòd non expediat fieri Doctorem vitæ Christianæ , qui primùm discipulus esse cœpit . *arg. cap. cùm in magistrum* . 49 *h. tit.* Quantum autem tempus sufficiat exegisse in fide Catholica , ut Conversus eligi possit , superioris arbitrio consideratis personæ qualitatibus , meritis , & circumstantiis relinquendum erit.

27 IX. Invalida est electio ejus , qui mediante pecunia aut alia re temporali *simoniacè* vota consecutus est , licèt eo ignorante ab amicis ejus pecunia data sit , adeo quidem ut nec per novam electionem immediatè sequentem possit assumi , nisi persona media intervenerit , quæ electa renuntiaverit , aut mortua fit . Item nisi ab aliis pro eligendo in fraudem ejus data sit pecunia , tantùm ut electio annulletur , vel certè si ab amicis quidem , sed electo expressè in contrarium protestante *c. penult. h. tit. cap. nobis* . 27. *cap. sicut* . 33. *de Simonia* . Circa hoc punctum autem videri debent ea , quæ in Tit. *de Simonia* traduntur.

28 X. Eligi non possunt, qui requisitam *ætatem* non habent . In Episcopo requiritur , quòd *trigesimum annum* exegerit ; in inferioribus dignitatibus *viginti quinque anni* , *saltem inchoati* ex communiori sententia sufficiunt *c. cùm incunctis* . 7. *& ibi Glos. & DD. h. tit.*

Circa Abbatissas constitutum habetur in Trident. *Sess.* 25. *de Regul. cap.* 7. ut nulla eligatur , quæ sit minor *quadraginta annis* , & non saltem post expressam professionem *octo annis* in Monasterio laudabiliter vixerit . Si nulla sit in eodem Monasterio illis qualitatibus prædita, alia ejusdem Ordinis accipienda erit . Si & hoc incommodum superiori , qui electioni præest , videatur , concedit Concilium , ut ex eodem Monasterio eligatur una , quæ *annum trigesimum* excesserit , & *quinque* saltem *annis* in Monasterio laudabiliter vixerit.

XI. Ineligibiles sunt , qui requisitam *scientiam* non habent . *c. cùm cunctis* . 7. *h. tit.* requiritur autem in Trident. *Sess.* 22. *de Reform. cap.* 2. ut eligendus ad Cathedralem Ecclesiam ante in universitate Studiorum Magister sive Doctor , aut Licentiatus in Theologia , vel Jure Canonico meritò sit promotus , aut saltem publico alicujus Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur . Hæc verò constitutio cùm tantùm de eligendis ad Episcopatus loquatur , non est extendenda ad Abbatias , & inferiores Prælaturas , in quibus propter minorem gubernationem non requiritur tam eminens doctrina , sed magis prudentia & industria , qua electus suis præesse possit , consideratur. 29

XII. Demum impedit electionem *vinculum alterius Ecclesiæ* : nam Episcopus unius Ecclesiæ non potest eligi in Episcopum alterius Ecclesiæ , sed postulari debet , & prius per dispensationem S. Pontificis obtinete absolutionem à vinculo , quo priori Ecclesiæ tanquam spirituali sponsæ suæ adstrictus erat. Quo sensu etiam à quibusdam accipi solet dictum Apostoli 1. *ad Tim.* 3. quòd Episcopum oporteat esse *unius uxoris virum* , sicut in *Tit. sequenti* trademus. 30

Inter Abbates verò, aliosque inferiores Prælatos , ac monasteria & Ecclesias suas non est propriè spirituale , ac indissolubile conjugium , quod per consecrationem imprimentem Characterem Ordinis Episcopalis propriè contrahitur , & consummatur ; ideoque Abbas unius monasterii rectè ad aliud ejusdem Ordinis eligi poterit : licentiam tamen transeundi petere debet , non quidem à S. Pontifice per viam dispensationis , sed ab immediato suo superiore , Episcopo scilicet , nisi exemptus sit , qui tamen hanc licentiam sine urgenti & gravi causa denegare non potest . Gl. communiter recepta *in cap. si abbatem* . 36. *h. tit. in* 6.

---

§. III.

De Ordine & forma Electionis.

S U M M A R I A.

31. *Electio non instituenda ante tertium depositionis diem & exequias defuncti Prælati , valet tamen instituta.*
32. *Quænam alia præmittenda ante actum electionis.*
33. Inspiratio vel quasi , *quomodo fiat?*
34. Scrutinij *forma.*
35. *Vota qualiter ab eligentibus exquirenda.*
36. *De publicatione electionis , & mutatione voti , & collatione votorum.*
37. *Pluralitas votorum debet esse absoluta , non respectiva.*
38. *Consuetudo qualiter probanda.*
39. *Electionis communis decretum qualiter formandum.*
40. *Vota debent esse majora & saniora copulativè , & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatissarum . Item de accessu post publicatum scrutinium.*

41. Com-

41. Compromissi *forma*; *& an valeat in electionibus Regularium?*
42. *Compromissarii possunt unum ex se ipsis eligere, & hic acceptando potest facere majora.*
43. *Compromissum quibus modis finiatur.*

POstquam vidimus de eligentibus, & eligendis, nunc ad ipsum electionis processum deveniendum est. Ante actualem igitur electionem quædam præmitti solent.

31 I. Exequiæ defuncti Prælati: * Neque enim ante tertium depositionis diem electio instituenda est. *c. nullus. 7. d.* §. 69. *c. bonæ memoriæ. 36. V. electionem. b. tit.* Communiter tamen DD. sentiunt, valere electionem etiam ante sepulturam defuncti Prælati institutam, præsertim justa aliqua causa accelerationis accedente; & quòd Pontifex *in d. cap.* 36. pro causa irritatæ electionis adduxerit præproperam electionem ante sepulturam institutam, non fuisse causam principalem, ut ex contextu liquet, sed fuisse contemptum alicujus, qui electioni interesse debuisset, nec tamen citatus fuit. Gl. *ibidem in V. tractatum.* & Barb. *num.* 2.

32 II. In ipso die electionis (qui ab Ordinario Superiore cum consensu Principis terræ assignari solet) celebratur missa de Spiritu S. sub qua omnes eligentes, etsi presbyteri sint, sacram Communionem accipiunt, eaque finita ad locum electionis hymnum de S. Spiritu clara voce recitant.

III. Qui præest electioni, nomine totius Capituli protestatur, nolle se quemquam ad electionem admittere, qui de jure eligere non possit. An autem aliquando Capitulares possint absque præside eligere, vide Passerinum. *in Tract. de Elect. cap.* 11. *num.* 69.

IV. Si Legatus Apostolicus, vel Ordinarius Episcopus intersit electioni, solet præmittere absolutionem Capitularium à censuris Ecclesiasticis, quatenus illæ possent Canonicam electionem impedire.

V. Vel tunc, vel priùs Capitulariter deliberatur, quam eligendi formam & modum eligentes observare velint. Forma autem electionis triplex traditur *in c. quia propter. 42. b. tit.* scilicet *Inspiratio vel quasi, Scrutinium, & Compromissum.*

33 De Inspiratione, vel quasi sciendum est, quòd electio aliquando fiat per *veram inspirationem*, aut veram revelationem Spiritus S. qua certa persona à DEO electa designatur, ut fuit electio S. Mathiæ in Apostolatum, S. Nicolai in Episcopatum, &c. & hæc legi humanæ non subjacet, nec confirmationem requirit. Alia est autem, quæ dicitur *quasi inspiratio*, quando nimirum *nullo præcedente tractatu vel nominatione super speciali persona eligenda* omnes Capitulares nullo excepto in unum conclamant & consentiunt; ob quam singularem concordiam talis quasi per inspirationem Sancti Spiritus electus creditur. Requiritur tamen superioris cognitio, an sine fraude vel simonia, & liberè omnibus ac singulis consentientibus talis electio facta sit. Item & confirmatio requiritur: quia hæc forma non est simpliciter à DEO, sed *quasi*, id est, creditur & præsumitur esse à DEO. Panor. *in d. c. quia propter. 42. vers. nisi. num. 1. & seqq.* Hosten. *ibidem num.* 31. Ait quoque Prosper Fagn. *in eodem c. quia propter. num.* 25. in electionibus Regularium, in quibus juxta constitutionem Trident. *Sess.* 25. *de Regul. cap.* 6. electio debet fieri *per vota secreta* & eligentium nomina nunquam publicari, non habere ampliùs locum hanc eligendi formam per quasi inspirationem, & consentit Barb. *in Collect ad d. cap. 6. Trident. nu.* 15. cum aliis ibidem cit. ubi referunt ita à Cong. Cardinalium declaratum fuisse. Dissentit tamen Layman in *qq. Canon. de Prælat. Eccles.* Dilling. *disp. quæst.* 130. cujus sententia (abstrahendo à declaratione Cardinalium) facilè defendi posset; tum, quòd abrogatio juris veteris non præsumatur, nisi quatenus exprimitur, & Concilium Trident. statuens vota secreta & omissionem publicationis explicari possit de forma scrutinii; tum quòd in electione per quasi inspirationem videatur cessare ratio occultandorum votorum; quia vix potest esse ansa inimicitiarum, quando omnes unanimi consensu in unum conclamarunt. Si verò dicta declaratio Card. in forma authentica appareat, eidem acquiescendum est.

De Scrutinio.

AD electionem per scrutinium requiritur, ut *præsentibus omnibus, qui volunt, debent, & possunt interesse, eligantur tres de Capitulo fide digni, qui secretò, sigillatim, ordinatè ac diligenter exquirant vota cunctorum, & inscriptis redacta mox publicent in communi, nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto, ut is Collatione habita eligatur in quem major & Sanior pars Capituli consenserit.* Ita *d. c. quia propter. 42. b. tit.* 34

Dicitur I. *præsentibus omnibus &c.* quia vel unus etiam non vocatus, qui de jure aut consuetudine vocari debuisset, potest agere de contemptu, & irritare electionem, nisi malit pro bono pacis eam ratam habere. *c. bonæ memoriæ. 36. b. tit.* & dictum est superiùs in §. 1. *num.* 11.

Dicitur II. *eligantur tres de Capitulo*: invaluit tamen consuetudo, quòd vel ex communi consensu Capituli, vel ordinatione Superioris alii viri idonei, ut in electione Regularium alii Prælati, vel Consiliarii Episcopi scrutatores deputentur, quam consuetudinem etiam probat Panorm. *in d. c. quia propter. num.* 13. In quibusdam etiam locis & Ecclesiis usu receptum est, ut scrutatores ante omnia juramentum præstent, quòd fideliter agere & secretum, ubi opus fuerit, servare velint.

Dicitur III. *secretò esse exquirenda vota cunctorum*, ut quisque liberiùs dicat, quod in conscientia sentit; idque dupliciter fieri potest, vel ut eligens accedat, & viva voce scrutatoribus eligendum nominet, vel ut nomen ejus in scheda descriptum offerat. 35

Additur quoque: *ordinatè ac diligenter*: ita nimirum, ut scrutatores de Capitulo assumpti omnium primò à se invicem vota exquirant, & duo suscipiant vorum tertii, ne si post omnium aliorum Capitularium excepta vota ipsi scrutatores sua addant, alicujus electionem pro arbitrio, per additionem aut denegationem votorum suorum confirmare, vel infirmare possint. *Diligenter* etiam exquirenda sunt vota, quia non sufficit purum nomen electi accipere, sed insuper rationem indagare necesse est, quare eligens hunc potiùs, quàm alium electum velit, ex quo deinde collatio *Zeli ad Zelum, meriti ad meritum* habeatur, & non tantùm *major*, sed & *sanior* pars appareat.

Attamen in electionibus Regularium, in quibus *ex d. c. 6. Trident. Sess.* 25. vota omnia secreta esse, & eligentium nomina nunquam publicari debent (quia hæc publicatio in Congregationibus propter necessitatem simul vivendi nonnunquam periculosa foret) ista forma non ita rigidè observatur, sicut docet Fagn. *in eodem c. quia propter. num.* 23. & Laym. *de Prælatis Ecclesiasticis quæst.* 73. sed potiùs receptum est, ut electores singuli nomen eligendi in scheda scribant, eamque clausam in urnam vel calicem conjiciant, ita quidem, ut nec scrutatori-

toribus innotescat, cui singuli sua vota dederint. Collatio verò *Zeli ad Zelum* suppletur tum ex præsumptione, quòd Regulares propter incapacitatem proprietatis non facilè obnoxii simoniæ aliquem bono Zelo elegerint; tum ex prævia visitatione monasterii, vel inquisitione super persona electi, ejusque scientia & meritis postmodum instituenda.

36 Dicitur IV. *vota singulorum in scriptura redigenda* (quod per scrutatores, aut tabellionem faciendum est,) & sic redacta mox *in communi publicanda esse*, hoc est, ut scrutatores palam coram Capitulo electum, vel si plures fuerint, electos, antequam ad alium actum procedant, nominent & pronuntient. Hujus publicationis iste est effectus primarius, quòd eligentes censeantur functi suo officio, & votum datum ampliùs mutare non possint; priùs verò antequam publicatio fiat, locus est pœnitentiæ & mutationi, *c. publicato*. 58. *b. tit.* De *accessu* autem minoris partis ad majorem, vel æqualis ad alteram mox inferiùs *sub num.* 40. *vers. illud etiam*. dicetur. In postulatione verò etiam publicato scrutinio variare licet, usque dum superiori postulatio præsentetur; quia in postulatione nullum jus acquiritur postulato, sicut ex receptiori sententia tradit Barb. *in Collect. ad d. c. publicata. num.* 3.

Dicitur V. ut *collatione habita is eligatur, in quem major & sanior pars consenserit*. Igitur post publicationem, si plures electi sint, & vota eligentium in plures divisa, collatio est instituenda à

37 scrutatoribus, & hæc est triplex. * *numeri ad numerum, Zeli ad Zelum, meriti ad meritum*. Numeri ad numerum, ut inde resultet majoritas votorum; ubi de jure non sufficit habere majora vota comparatione partis minoris, & coelectorum, sed requiruntur majora vota respectu totius Capituli, ut si v. g. sint 20. eligentes, electus debeat habere ad minus 11. vota, aliàs non potest dici major pars Capituli, quia Capitulum ex supposito consistit in 20. & si v. g. tres essent electi, & unus haberet 8. alius 7. alius 5. vota, nulliuselectio valeret. *c. Cumana*. 50. *c. Ecclesia* 48. *cap. in Genes.* 55. *b. tit. cap. si cui* 23. *Eod. in* 6. Asserit quidem Zypæus *in Analitica jur. Pont. lib.* 3. *in tit. De his quæ fiunt à majori parte Capit.* quòd passim in Ecclesiis seu Capitulis non servetur iste rigor Juris Canonici, sed sufficiat habere majora vota comparatione partium minorum; at consuetudo contra jus, licèt cæteris paribus valere possit, non tamen ita facilè probatur, * cùm *in facto* consi-

38 stat, & secundùm veriorem sententiam per Doctorem etiam eximium de consuetudine attestantem non censetur satis probata consuetudo, quæ cùm sit facti, una cum suis qualitatibus probanda est, an habuerit actuum frequentiam, an tempus legitimum, an causam rationabilem, an nunquam per contrarios actus interrupta sit? sicut docet Jason *in L. de quibus*. *ff. de LL.* & Mynf. *Cent.* 6. *observ.* 66. de quibus conditionibus superiùs in tit. *de Consuetudine* dictum.

Istud etiam adnotandum est, quòd vota alternativa: v. g. *eliga Petrum vel Paulum, mihi perinde est*; conditionata: *eligo Petrum si illum Paulus, vel potior pars Capituli elegerit*; incerta: *illum eligo, quem Paulus eligit*. pro non datis habeantur, & si post factam electionem instituatur collatio numeri ad numerum, talia vota non computentur. *cap.* 2. *b. tit. in* 6.

Zeli ad Zelum collatio facienda, quòd *in d. c. quia propter*. *& passim alibi* copulativè requiratur, ut *major & sanior pars* consenserit, ut scilicet electus aliquis sit ab illis, qui sunt prudentia & pietate magis conspicui, &c. *Meriti ad meritum* collatio ipsos electos concernit, uter nimirum majoribus meritis, scientia, aliisque virtutibus præpolleat. 39

Collatione ita peracta debet formari communis electio nomine totius Capituli, & per unum ex scrutatoribus, vel alium ad hoc deputatum pronunciari, qui solus pro electo exclusis aliis habendus sit, *c. sicut*. 21. *b. tit. in* 6. Formam hujus communis electionis brevem & usitatam ponit Laym. *de Prælat. Eccles. quæst.* 77. videlicet: *ego Nomine mea, & eligentium, mihique consentientium invocata gratia Sancti Spiritus in Episcopum vel Abbatem hujus Ecclesiæ eligo, & electum coram vobis pronuntio N. in nomine Patris, &c.*

Quòd si collatione habita vota reperiantur ita dispersa, ut nullus majora respectu totius Capituli habeat, aut duo sint in votis æquales, decretum electionis, sive communis electio formari non potest, sed nova electio instituenda erit: quia prior in effectu non fuit electio Capituli, cùm nullus ex supposito à majore parte Capituli electus fuerit, quare quod *in c. publicato*. 58. *b. tit.* dicitur, post publicationem non licere vota mutare, intelligendum est, si ex priori scrutinio cum effectu secuta sit electio; nisi tamen jam trimestre elapsum esset, tunc enim devolutio ad superiorem fieret. Cautos ergo oportet esse Capitulares, ne electionem ad finem trimestris differant, ne fortassis ob emergentes electionis discordias tempus deficiat.

Demum licèt *in sæpe. d. c. quia propter*. 42. copulativè requiratur, ut aliquis electus sit à *majori & saniori* parte Capituli, ac si unus majora, alter saniora habeat, neutrius electio valeat. *c. Ecclesia*. 57. *b. tit.* si tamen majora in duplum superent, alia collatio Zeli ad Zelum non instituitur, sed hoc modo per majora electus simpliciter confirmatur. *c. si quanda*. 9. *b. tit. in* 6. 40

Specialis dubitatio est circa electionem Abbatissæ ex *c. indemnitatibus*. 43. §. *sanè*. *b. tit. in* 6. an ad ejus valorem præcisè requiratur, ut duæ partes Monialium consentiant, vel sufficiat habere majora vota? Sed si textus rectè expendatur, id solùm dicit, quòd electa à duabus partibus debeat statim confirmari nulla admissa contradictione ante confirmationem, ita tamen ut post confirmationem & benedictionem adhuc salva maneat accusatio, & denunciatio, si qua sit, contra eandem: at verò si aliqua tantùm habuerit majora vota, & sint opponentes contra illam, debebunt audiri summariter sine strepitu judicii ante confirmationem, Pasqual. *ad Laur. de Franch. p.* 1. *num.* 685. Passer. *Tract. de Elect. c.* 40. *num.* 35.

Illud etiam admodum notabile est, quòd licèt in electionibus virorum non habeat locum *accessus* post publicatum scrutinium, quia tunc vota mutare non licèt, ut putat Passer. *d. cap.* 40. *num.* 38. *arg. cap. publicato*. 58. *b. tit.* locum tamen habere in electione Abbatissæ seu Monialium, & per eum constitui posse duas partes ad effectum, de quo supra, statuitur *in d. c. indemnitatibus*. 43. §. *sanè*. *b. tit. in* 7. Imò Panorm. *in d. c. publicato*. *num.* 7. generaliter docet in electionibus post publicatum scrutinium posse fieri *accessum* à minori parte ad majorem; vel si vota sint æqualia, ab una ad alteram: ideóque text. *in d. c. publicato*. intelligi tantùm de variatione in præjudicium electi jus ex datis votis habentis.

Quid autem speciale sit in electione S. Pontificis, vide infra in tit. *de Major. & Obed.* §. 2.

De

De Compromisso.

41 Electio per *compromissum* fit, quando Capitulares facultatem eligendi in unum, v. g. Episcopum, vel plures idoneos viros conferunt. Nec interest, an compromissarii de Capitulo sint, nec ne, *c. causam*. 8. *hoc tit.* dummodo Clerici & Viri prudentes sint, qui possint utiliter Ecclesiæ prospicere. Quòd si Capitulum in eligendis compromissariis difficulter conveniat, potest aliquos eligere, per quos ipsi compromissarii eligantur. Passerin. *Tract. de Elect. cap.* 22. *num.* 3. In Laicos verò, quibus negotium electionis tractare non convenit, haud rectè compromittetur. *arg. cap.* 2. *de Judic.* Debet autem hæc potestas eligendi committi de unanimi totius Capituli consensu nemine prorsus discrepante: unius enim contradictio potest impedire compromissum, cùm hic de jure singulorum agatur, ne quis invitus sua voce Capitulari in electione privetur, Panorm. *in c. scriptum*. 40. *num.* 3. *& in c. quia propter*. 42. §. *vel saltem*. *num.* 2. *h. tit.* Joann. Honor. *h. tit. num.* 7. Passerin. *in Tract. de Elect. c.* 21. *num.* 19. ubi tamen apud eum aliqui exceptionem statuunt in compromisso *limitato*, de quo mox; cùm in isto non fiat singulis tantum præjudicium, ideoque sufficiet in hoc compromissum à majori parte consentiri.

Compromissum duplex est, absolutum & limitatum. Absolutum est, quando generaliter omnis eligendi potestas compromissariis conceditur, sive eligendus de gremio sit, sive non. Limitatum verò communiter DD. asserunt, si sub hac forma compromittatur, ut Compromissarius exquisitis secretò singulorum votis illum eligere debeat, quem invenerit à majori parte Capituli nominatum, *c. cùm dilectus*. 32. *h. tit. & c. cùm expediat*. 29. *Eod. in* 6. Non valeret autem compromissum istud, ut is eligeretur, quem pars major non respectu totius Capituli, sed comparatione partium minorum nominasset. *c. si cui*. 23. *h. tit. in* 6. Unde hanc formam esse mixtam ex scrutinio & compromisso, in eoque formam scrutinii à Compromissario observandam esse, cum Gl. *in d. c. cùm expediat*. & aliis tradit Passer. *d. Tract. de Elect. c.* 22. *num.* 6. ita ut parum vel nihil à scrutinio differat. Sed Laym. *in qq. Can. de Prælat. Eccles. quæst.* 85. alias etiam conditiones in compromisso limitato admittit, v. g. ut unus ex Capitularibus eligatur, aut unus eligatur, qui non sit ex compromissariis.

Utrum autem vigore Concilii Trident. *Sess.* 25. *de Regul. cap.* 6. in electionibus Regularium forma *compromissi* sublata sit, dubitatur? Et pro affirmativa allegantur declarationes Cardinalium à Passer. *d. Tract. cap.* 1. *num.* 159. quæ si appareant in forma authentica cæteris paribus, utique iis parendum est juxta dicta in *Proœmio num.* 15. Aliàs verò negativa non improbabiliter teneri potest cùm Miranda. *in Man. tom.* 2. *quæst.* 23. *art.* 3. *concl.* 2. Paschal. *in Addit. ad Lauret. de Franch. p.* 1. *num.* 33. & pluribus aliis, quos etiam refert Passer. *d. cap.* 1. *num.* 55. abrogatio enim juris non censetur nisi expressa, & mens Concilii tantùm videtur fuisse ut in casu, quo Capitulares dant vota, illa nunquam publicentur propter occasionem inimicitiarum inter confratres, quæ occasio hoc ipso cessat per compromissum ab omnibus approbatum, saltem in extraneos compromissarios factum.

Compromissarii, quibus simpliciter jus eligendi concessum est, etiam *postulationem* facere possunt, si ita videatur Ecclesiæ expedire; cui enim datur jus eligendi, eidem etiam jus postulandi concessum intelligitur. *cap. in causis*. 30. *ubi Gl. & Innoc. h. tit.*

Sed & juxta probabiliorem sententiam relatam à Panorm. *in c. cùm in jure*. 33. *h. tit.* ex seipsis compromissarii aliquem eligere possunt, ne eis officium suum damnosum sit.

Quòd si disparia fuerint vota compromissariorum, potest nonnunquam accidere, ut ille ex compromissariis, in quem aliqua vota directa sunt, acceptando talem electionem hoc ipso majora efficiat. v. g. si tres sint compromissarii, unus nominet suum coelectorem, & alter extraneum; ille coelector ab uno nominatus acceptando hanc nominationem in effectu censetur habere duo vota, & prævalebit extraneo unicum tantùm votum habenti. *d. c. cùm in jure*. 33. *h. tit.* 42

Non obest, quòd eligentes seipsos reputentur ambitiosi, & vel ideò ineligibiles. *c. in scripturis*. 9. *Caus.* 8. *quæst.* 1. R. enim quòd talis acceptatio non sit directa sui electio, sed consensus in electionem aliorum jam priùs de se factam, qualem consensum etiam alii electi præstare possunt. Ante electionem autem aliorum nullus compromissarius citra notam ambitionis seipsum nominare valet; aut si unus solus sit compromissarius sub quacunque forma, ut quemlibet idoneum eligere possit constitutus, sibi tamen votum directè non rectè attribuit, sicut nemo à se ipso oriri potest, & nemo sibi ipsi sumit honorem, nisi qui vocatur à DEO, sicut Aaron teste Apostolo *ad Hebr.*

In forma quoque *Scrutinii* hæc res locum habere vix potest, licèt fortè unus ex coelectis medietatem votorum Capitularium pro se habeat, & unum tantùm deficiat ad majorem Capituli partem constituendam; neque enim propterea talis acceptando hanc electionem majora efficere potest, cùm ante publicationem Scrutinii incognitus sit numerus votorum, & electio de ipsius persona; post publicationem autem non admittatur sine novo Scrutinio votorum commutatio, ut supra dictum, nisi forsan unus ex scrutatoribus fuisset coelectus, qui ante publicationem scire posset sui electionem & mutando votum suum acceptaret; quem casum relinquo considerandum, quia non habeo in terminis alium ejus authorem; ducor tamen argumento à simili, quod docet Passerin. *d. Tract. cap.* 22. *num.* 42. posse dari casum etiam in *scrutinio*, si forma *d. cap. quia propter*. non exactè observanda foret, & vota darentur vel publicè, vel etiam secretò, sed post publicationem liceret mutare votum per accessum, tunc enim electus à medietate posset mutando votum acceptare.

Expirat compromissum non tantùm per electionem factam, sed etiam aliis modis, ut I. si tempus ad finiendam electionem à Capitulo Compromissariis præfixum elapsum, ut *in c. cùm veteri*. 52. *h. tit.* II. Possunt Capitulares mandatum eligendi compromissariis datum re integra, antequam substantialia, scilicet tractatus & nominatio de aliqua persona eligenda intervenerit, revocare; dummodo revocetur à majore parte Capituli: quia licèt unus possit ab initio impedire compromissum, revocare tamen non potest: consensum enim semel præstitum aliquis tam facilè mutare non potest in præjudicium majoris partis Capituli, *c. in causis*. 30. *& ibi Gl. h. tit.* III. Expirat compromissum, si electio compromissariorum non habuerit effectum, ut si electus noluerit acceptare, vel mortuus sit, aut à compromissariis postulatio instituta, eaque ante præsentationem superiori factam revocata: his enim casibus censentur Compromissarii functi suo officio, ut 43

illud

illud sine nova commissione saltem tacita, quæ resultat ex tolerantia Capituli, reassumere non possint. IV. Si tempus juris videlicet trimestre Compromissarii sine electione elabi permiserint, expirat compromissum, & jus eligendi ad superiorem devolvitur; quia sibi imputare debent Capitulares, quòd in negligentes compromiserint, aut citiùs mandatum non urserint, aut revocaverint, *c. si Compromissarius*. 37. *h. tit. in* 6. V. Si compromissarii elegerint indignum, sive scienter, sive ignoranter, functi sunt suo officio, & finitur compromissum, sed jus eligendi redit ad Capitulum, nisi ipsum quoque electionem de indigno ratam habuerit, *d. c. si Compromissarius*.

§. IV.

De Consensu, Confirmatione, & Consecratione Electi.

SUMMARIA.

44. *Electus debet electioni consentire intra mensem, & quid de Religioso electo ad aliud Monasterium?*
45. *Electus habens occultum impedimentum canonicum an possit consentire electioni?*
46. *Recusare electionem quilibet potest.*
47. *Electio digni præ digniore an valeat?*
48. *Electo renuntiante aut moriente vel electione ob occultum vitium irritata datur novum electionis tempus.*
49. *Confirmatio electionis quando, & qualiter petenda?*
50. *Confirmatio ad quem spectet?*
51. *Ante confirmationem an & quando possit electus administrare?*
52. *Ante confirmationem quæ præmittenda?*
53. *Si scrutatores asserant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum.*
54. *Confirmantis indignum pæna: confirmatione autem irritata non ideo etiam irritatur electio.*
55. *Confirmatus ante consecrationem non potest ea, quæ sunt Ordinis. potest tamen delegare.*
56. *Consecratio quando & à quo petenda, & qualiter peragenda?*
57. *Beneficia electi vel translati quando vacent, & quis conferat.*
58. *Benedictio Abbatum quid, & in quo conveniat & differat à consecratione.*
59. *Benedictio Abbatum quo die fieri possit.*
60. *Abbates Benedicti qualiter Pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere, &c. possint? remissivè.*

44 Post electionem factam incumbit eligentibus, ut quàm citiùs commodè poterunt, electionem electo præsentent, & consensum ejus desuper requirant, quem electus *intra mensem* præstare tenetur, aliàs jure ex electione quæsito hoc ipso privatus erit, nisi fortè ea sit electi conditio, ut sine superioris licentia consentire nequeat; quo casu idem electus, seu eligentes loco ipsius consentiendi licentiam ab ejus superiore cum illa celeritate, quam superioris præsentia vel absentia permiserit, impetrare debebunt *cap. quam sit*. 6. *h. tit. in* 6.

Et quidem si Religiosus electioni in alio monasterio de se factæ consensum ante Abbatis sui impetratam licentiam (quam Abbas etiam irrequisito conventu dare potest) præstiterit, in pœnam electio eo ipso viribus evacuatur, *c. si Religiosus*. 27. *h. tit.* 6. Licentiam quoque generalem à superiore concessam Religioso, ut electioni vel provisioni cuilibet de se faciendæ suum possit impendere assensum, cùm ambitionis vitio viam paret, reprobat, & invalidam declarat Pontifex. *in Clem. ult. h. tit.*

Porrò quia *in d. c.* 6. *h. tit. in* 6. cuilibet electo 45
mensis deliberatorius concessus est, quo citra ambitionis notam uti non possunt, quorum consensus à superioris licentia dependet, ideo istis prædictus mensis tunc primùm currere incipit, quando superioris licentiam impetrarunt. Joann. Honor. *h. tit. num.* 15.

Quid autem si electus occultum aliquod impedimentum habeat, v. g. irregularis, vel illegitimus sit, &c. potestne salva conscientia dignitatem oblatam acceptare, absque eo quòd tale impedimentum manifestet? Ratio dubitandi est, quòd regulariter nemo ad sui diffamationem & honoris in communi hominum æstimatione habiti jacturam faciendam obligetur, ut per Gl. *in cap.* 2. *de Confessis in* 6. Item quòd constitutio Ecclesiastica ad occulta non porrigatur, nec Ecclesia de occultis judicet.

℞. Ordinariè non posse acceptari dignitatem, antequam super occulto impedimento dispensatio impetrata sit, ut probatur *ex c. innotuit*. 20. *h. tit.* ubi ponitur casus de quodam occultè illegitimo electo, & dicit ibidem Pontifex, quòd spontè ac humiliter suum maluerit confiteri reatum, & impetrare dispensationem, *quàm læsa conscientia thronum conscendere pastoralem*: Canones enim constituentes impedimenta electionis justi sunt in foro externo, consequenter etiam in interno. Et licèt subinde pœnales sint, tamen pœna ipso jure illata, quæ aliam exteriorem executionem non requirit, ut censura, inhabilitas, etiam in conscientia locum habet, ut superiùs in Tit. *de Constitutionibus* explicavimus.

Non obest allata dubitandi ratio: quia infamia evitari potest dignitatem recusando sine expressione occulti impedimenti. Si tamen poneretur casus in quo vel propter instantem metum, vel propter publicam Ecclesiæ utilitatem non posset facilè recusari dignitas, excusaretur à culpa, qui dissimulato impedimento acceptaret dignitatem, & clam impetraret dispensationem, & reconvalidaret titulum. Innoc. *in d. cap. innotuit*, *num.* 1. Lex enim humana constituens impedimentum non obligat in casu tam extraordinario, & cum sui gravi detrimento. Ad alteram rationem dicitur, quòd Ecclesiastica constitutio non porrigatur ad occulta per se, quæ sunt merè interna in cogitatione persistentia, benè autem ad occulta per accidens ex defectu probationis, de quibus quidem Ecclesia non judicat in foro externo, quamdiu occulta sunt, valet tamen Constitutio, aut pœna desuper lata, quatenus in actum externum prodierunt; quæ responsio declarari potest ex illis, quæ in eodem *Tit. de Constit.* de *materia Legum* diximus.

Cæterùm sicut beneficium invito non datur, 46
& quilibet juri suo renunciare, ita quilibet electionem oblatam recusare potest, adeo ut ne quidem Religiosus à superiore ad ei assentiendum cogi valeat cùm jure suo, quod in Monasterio per professionem quæsitum habeat privari non debeat nisi quòd subinde lex charitatis obliget ad acceptandam electionem, si ita exigat Eccl. utilitas, & alius æquè idoneus non adsit juxta illud Christi: *Petre si diligis me, pasce oves meas, &c.* Imò licèt alius æquè idoneus adsit, rectè tamen faciet electus assentiendo, quòd præ altero vocationem divinam habere censeatur.

Sed quid, si *dignus* electus sit omisso *digniore*, 47
vale-

valebitne, & acceptari poterit electio? ℞. Licèt Sacri Canones desiderent, ut dignissimus eligatur, non tamen irritant electionem de *digno* factam, ideòque & talis electio acceptari poterit, *arg. c. cùm nobis*, 19. *vers. illius*. *h. tit.* plerumque tamen eligentes peccant, præsertim si odio aut favore personam dignioris prætereant. *Dignioritatem* autem non præcisè ex doctrina, nec probitate, sed etiam ex prudentia & aptitudine ad regendum æstimare debemus. Videatur Zoes. *h. tit. num.* 45. *& seqq.* prolixè Passerinus *in tract. de elect. cap.* 30. Tambur. *de Iure Abb. tom.* 1. *disput.* 5. *quæst.* 13.

48 Demum adnotandum, quòd si electus recuset, vel post consensum præstitum juri suo renunciet, aut moriatur, vel electio propter ejus occultum vitium irritetur, eligentes habeant à dissensu, renunciatione, morte, aut irritatione tempus trimestre integrum ad aliam electionem faciendam. *c. si electio.* 26. *hoc tit. in* 6.

De Confirmatione.

49 POst consensum electioni præstitum debet electus confirmationem *intra tres menses* à die consensus numerandos petere; quòd si justo impedimento cessante intra hoc tempus petere omiserit, tacitè juri suo renuntiasse censetur, & electio eo ipso viribus evacuatur. *c. quàm sit.* 6. *in fin. & ibi Gl. h. tit. in* 6.

Speciale est circa electos in Cathedrali, vel Regulari Ecclesia, quorum confirmatio spectat ad Sedem Apostolicam, ut intra unum mensem à præstito consensu ad ipsam sedem (etiam cum vacat. *Clem. ne Romani* 2. *§. fin. h. tit.*) iter arripiant, & ad conficiendum tantùm temporis sumant, quantum necesse erit pro locorum distantia, aut certè, si ex juxta causa personaliter comparere nequeant, procuratorem de omnibus sufficienter instructum mittant. *c. cupientes.* 16. *& c. si postquam* 33. *h. tit. in* 6. Usu receptum est, ut super electione facta conficiatur instrumentum publicum à Capitularibus, vel Scrutatoribus subscriptum vel subsignatum, ex quo S. Pontifex de valore electionis informetur.

50 Debet autem confirmatio peti à superiore, & quidem de jure communi gradatim per modum appellationis à proximo superiore, ut confirmatio Abbatis ab Episcopo, vel sede vacante à Capitulo, Episcopi ab Archiepiscopo. *c. mos antiquus.* 6. *dist.* 65. *c. cùm dilectus.* 32. *h. tit. c. cum olim* 14. *de Maior. & obed.* Barb. *de Offic. Episc. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. hodie verò per *Reg.* 3. *Cancell. & Concordata* Germaniæ confirmatio Episcoporum indistinctè S. Pontifici reservatur. Utrum autem per ista Concordata sublatum sit privilegium Legatorum *de Latere*, quod habetur *in c. si Abbatem.* 36. *h. t. in* 6. ubi iisdem conceditur omnium Episcoporum & exemptorum electiones confirmare, stylus & usus Curiæ Romanæ consulendus est.

51 Antequam confirmatio impetretur, electus se nullatenus immiscere debet administrationi; quòd si fecerit sub quocunque prætextu, etiam nomine œconomi, ipso jure est privatus jure ex electione quæsito, redditurque imposterum ineligibilis. *c. qualiter.* 17. *h.* 8. *c. avaritiæ. eodem in* 6. *Extravag.* 1. *h. tit. inter Com.*

Dicitur autem electus se immiscere administrationi, recipiendo à Clericis & Laicis Juramenta, & homagia, census & debita, excommunicando, absolvendo, judicando, &c. non autem si tantùm præparatoria facit ad futuram administrationem: quia verba maximè legum pœnalium accipienda sunt cum effectu, Glossa *in d. c. avaritiæ. h. tit. in* 6. Aliquando tamen licita est administratio ante confirmationem, ut I. si fiat de licentia Confirmatoris. Glossa *in d. c. avaritiæ*. II. Si ex privilegio vel consuetudine competat. III. Omnibus electis in concordia extra Italiam, quorum confirmatio ad Sedem Apostolicam spectat, conceditur interim administratio in spiritualibus & temporalibus, ita tamen ut nihil de rebus Ecclesiasticis alienent. *c. nihil.* 44. *& ibi* Joann. And. *h. t.* Sylvest. *v. confirmatio. num.* 2. Joann. Honor. *h. tit. num.* 19. Layman. *in qq. Can. de Prælat. Eccles. quæst.* 112. Quod tamen ad postulatos, quibus per postulationem ante superioris admissionem nullum jus acquiritur, non videtur extendendum. Joann. And. & Panorm. *in c. quanto.* 3. *de Translatione Episcopi*. Imò etiam circa electos, an *d. c.* 44. adhuc in vigore sit, dubium mihi movet, quòd audierim Episcopos Germaniæ etiam in concordia electos ab administratione abstinuisse, antequam cum *placet* (ut vocant) licentiam administrandi Roma acceperint. Imò Passerinus *in Tract. de Elect. cap.* 33. *num.* 35. docet, per *extravag. iniunctæ.* 1. *h. tit. inter Com.* hodie sublatum esse illud indultum *ex d. c. nihil.* 44. ut electi sine licentia S. Pontificis, vel *absque literis eorum promotionem, confirmationem, consecrationem seu benedictionem continentibus*, (si hæc ad Sedem Apostolicam pertineant) *ad Ecclesias*, ad quas promoti sunt, *accedere*, vel *administrationem accipere* non possint; quam constitutionem ait Passer. *d. l.* etiam de remotissimis Prælatis intelligendam, quòd tamen ibidem non satis exprimi videtur & aliàs de jure veteri non censetur plus correctum, quàm expressum. *l. præcipimus.* 32. *in fine. C. de Appell.* Neque illa *Extravag.* est valde nova constitutio, sed Bonifacii VIII. qui est Author Sexti Decretalium, ideoque contrariis DD. non incognita. Defendit verò Passer. *d. l. num.* 36. valere consuetudinem administrandi ante confirmationem. Vid. etiam Panorm. *In d. c. nihil. num.* 10. ubi defendit, valere posse consuetudinem, ut electio sine omni confirmatione plenum jus tribuat; sed loquitur de inferioribus Dignitatibus & beneficiis: nam in maioribus Prælaturis, ubi majus est periculum, ne indignus vel simoniacus cum damno & scandalo Ecclesiæ eligatur, non putarem talem consuetudinem fore rationabilem.

Confirmanti porrò incumbit, ut personam, qualitates & mores electi, actumque sive processum electionis diligenter exploret; quòd si electus coelectum, aut alium electionis suæ adversarium habeat, is ante confirmationem in specie citandus erit; alias generale & peremptorium edictum in Ecclesia, in qua electio celebrata; est proponendum, quo contradictores, si qui sint, moneantur, & evocentur, eaque observatione omissa confirmatio irrita censeri debet. *cap. ult. h. tit. in* 6. 52

Sed quid dicendum, si major pars Capitularium contradicat, se in electum minimè consensisse, sed in alium sua vota direxisse, Scrutatoribus contrarium affirmantibus, anne Capitularibus, vel Scutatoribus magis credendum? ℞. Scrutatoribus, si duo saltem ex illis juratò deposuerint pro præsente electo, eò quòd scrutatores sint contestes, capitulares verò, à quibus vota secretò exquiruntur, & alter alterius votum ignorat, sint testes singulares, quorum etiam Centum regulariter non faciunt plenam probationem; nec admittuntur, si ex adverso probatio magis juridica per contestes haberi possit. *c. cùm dilectus.* 32. *& ibi* Glossa *in vers. Et si tres, & in v. Probatio. Et* Panorm. *num.* 12. *h. t.* Innoc. *ibidem. num.* 7. ubi notat, quòd isti scrutatores non sint testes in causa propria, sed in facto coram se acto in causa aliena, cui testi creditur. Censet tamen Panorm. *d. n.* 12. in rigore non esse omni 53

omni exceptione majores, cùm ob contradictionem eligentium & suspicionem falsi agatur de honore & infamia scrutatorum, non autem sit testis idoneus, ad quem ex testimonio laus aut vituperium redundat, ideoque potissimùm ob difficultatem probationum admitti. Consentit quoque Glossa & Innoc. *d. l.*

Præterea confirmatio contradictore non apparente est voluntariæ jurisdictionis, & extra diœcesim quoque, ac territorium confirmantis fieri potest. *arg. L. 2. ff. de Offic. Procons.* Joann. Honor. *h. tit. num. 25.* Tempus autem ad dandam confirmationem in jure determinatum non reperitur teste Panorm. *in c. 3. h. tit. num.* 8. sed si nimis diu protrahatur, vel injustè denegetur, ad superiorem confirmantis appellatio dabitur.

54 Pœna Confirmantis indignum est, ut confirmatione cassata ipso jure privatus sit potestate confirmandi proximum successorem, & à beneficio per sententiam suspendatur, pœna graviori arbitrio superioris mulctandus, si non ex negligentia, sed malitia id fecerit. *d. c. nihil. 44. & ibi Gl. h. tit.* Quòd si contingat, confirmationem cassari ob non servatum juris ordinem, non propterea cassabitur electio, nisi & in hac, vel ob personam electi, vel processum electionis vitium appareat. *c. si confirmationem 39. h. tit. in 6.*

De Consecratione & Benedictione.

55 CONfirmatio quamvis tribuat jus in beneficio, ita ut confirmatus administrare, & ea, quæ jurisdictionis sunt exercere valeat, quæ tamen ad potestatem Ordinis spectant, exercere non potest, antequam Ordinem Episcopalem & consecrationem acceperit. *c. transmissam 15. c. quod sicut 28. §. super eo. h. tit.* Interim ante consecrationem similia delegare, & alteri Episcopo licentiam dare in sua Ecclesia Pontificalia exercendi, non prohibetur, quia delegare est actus jurisdictionis.

56 Electi igitur ad Cathedrales Ecclesias sive Episcopatus necesse habent suscipere consecrationem, & si *intra tres menses* non susceperint, tenentur ad restitutionem fructuum, & intra 6. (numerandos à die confirmationis) sunt ipso jure privati dignitate, nisi justo & rationabili impedimento excusentur, Trid. *seß. 23. de Reform. c. 2.*

Episcopus de jure communi ab Archiepiscopo, vel cui Archiepiscopus commiserit, consecrandus est; Archiepiscopus verò ab omnibus suis suffraganeis *cap. si Archiepiscopus. 6. & c. seq. de Tem. Ordin.* Hodie verò Confirmatio & Consecratio Episcoporum S. Pontifici est reservata, quæ in partibus solet delegari. Ante consecrationem fit certa quædam inquisitio & examen super persona consecranda, & exiguntur ab ea articulatæ promissiones de bona administratione, & pastoralis officii executione, de quibus videri potest Barb. *de Offic. & potest. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 5.*

Debet autem fieri consecratio de jure in die Dominica, & quando cantatur Hora Tertia in choro, *c. 1. in princ. dist. 75.* & à tribus saltem Episcopis, *c. porrò. 2. dist. 66. d. c. si Archiepiscopus.* adeò ut consecratio à minore numero Episcoporum facta invalida censeatur, *c. Archiepiscopus. 1. dist. 66.* Barb. *d. l. sub num. 5.* apud quem tamen tradunt DD. quòd hic numerus Episcoporum non sit à Christo, sed ab Apostolis determinatus, ideoque ex causa dispensare possit S. Pontifex, ut consecratio vel ab uno Episcopo solo, vel cum assistentia Abbatum, aut aliorum in dignitate Ecclesiastica constitutorum peragatur. Ordinariè quoque consecratio, si extra Curiam Romanam fiat, in illa Ecclesia, ad quam aliquis promovetur, instituenda est, si commodè fieri possit, aut saltem in provincia. Trident. *Seß. 23. de Reform. cap. 2.* Cætera, quæ ad ritum consecrationis pertinent, ex Pontificali Romano legi possunt.

Post consecrationem, vel tempus consecrationis præfixum elapsum (quod etiam in translato jam consecrato procedit, Barb. *de Offic. Episc. alleg. 57. num. 67.*) beneficia priùs obtenta vacant ipso jure, ut collator ea liberè conferre possit, *c. cùm in cunctis 7. §. cùm verò & ibi Gl. & DD. h. tit.* De stylo autem Curiæ ajunt beneficia statim vacare tempore promotionis seu translationis, si tamen Papa in promotione vel translatione consistorialiter decernat beneficia statim tunc vacare, aliàs inhærendum juri communi. Vid. Garc. *de Benefic. part. 11. c. 6. num. 5. 7. & 14.* Barb. *in Collect. ad d. §. cùm verò. num. 29.* Paris. *de Resign. benefic. lib. 3. quæst. 1. num. 76.* Sunt autem Beneficia, quæ promoti per S. Pontificem ad Episcopatus tempore promotionis obtinent, reservata in *Extravag. ad regimen. 13. de Præb.* innovata in Regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ, ut *in Lib. III. in Tit. de Præbendis.* dicemus. 57

Ad similitudinem *Consecrationis* instituta est *Benedictio* Abbatum, quæ etiam aliquando, sed minùs propriè consecratio dicitur, ut *in cap. alienationes. 37. causa 12. quæst. 2.* Hæc propterea Abbatibus impenditur, quòd in honore proximè ad Episcopos accedant, & quædam etiam de Episcopalibus insignibus, & officiis participent. 58

Differt tamen *Benedictio à Consecratione*, quòd *Benedictio* non imprimat characterem ordinis, sed sit tantùm deprecatoria manuum impositio, *c. 1. dist. 69. cap. manus. 74. causa 1. quæst. 1.* quare etiam Abbatissæ dari potest, *c. meminimus. 13. de Accusat. Clem. attendentes. 2. §. statuimus, de Statu monach.* nec fiat benedictio cum assistentia duorum Episcoporum, sed duorum Abbatum, nec ad executionem officii Abbatialis sit substantialis; sed tantùm accidentalis. Unde si Episcopus tertiò cum humilitate rogatus benedictionem sine rationabili causa dare recuset, vel si absens & brevi tempore rediturus non sit, Abbas interim ritè electus & confirmatus omnia ad suum officium pertinentia exercere potest. *cap. cùm contingat 11. & ibi Gl. de Ætat. & qualit. cap. 1. de Suppl. negl. Prælat.* Neque omnes Abbates vel Abbatissæ benedicuntur, sed ubi moris est. Colligitur *ex d. c. alienationes. 37. & ex Clem. cit.* In eo tamen convenit Benedictio cum consecratione, quòd reiterari non debeat, si Abbas de uno Monasterio ad aliud eligatur adinstar benedictionum nuptialium, quæ non repetuntur in secundis nuptiis, *cap. 1. & 3. de Secund. nupt.* Barb. *de Offic. Episc. pag. 2. alleg. 17. num. 51.*

An autem sicut Consecratio ita etiam Benedictio tantùm die Dominica facienda sit, non habetur ita in Jure declaratum, ideò communiùs sentiunt DD. apud Barb. *d. l.* quòd etiam alio die festo rectè instituatur; & Gl. *in de Clem. attendentes. in V. Benedici.* asserit, illis quoque diebus fieri posse, in quibus Ordines conferuntur, & Benedictionem Abbatissæ, cùm nullam specialem potestatem tribuat, & ideo potiùs rationem simplicis benedictionis habeat, quolibet die rectè dari. Vid. Tamb. *de Iure Abb. 1. tom. disp. 11.* 59

Porrò de exercitio Pontificalium, benedictionibus & consecrationibus paramentorum & vasorum 60

rum ad Sacrificium Missæ pertinentium, collatione item minorum Ordinum, an & quatenus Abbates Presbyteri & benedicti facere possint & soleant, aliqua dixi in Libello de *Privileg. Monast. privil.* 49. sed copiosissimè & utilissimè videri poterit Tamburinus *de Iure Abbatum tom.* 1. *disp.* 21. 22. *&* 23. & circa potestatem ordinandi idem Tamb. *tom.* 2. *disp.* 2. cujus materiæ sedes in Decretalibus esse potest partim in hoc *Lib. I. in Tit. de Temp. Ord.* partim in *Lib. III. in Tit. de Consecratione Ecclesiæ vel Altaris.* Item in Tit. *de Celebratione Missarum*. si cui tractare placuerit.

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

SUMMARIA.

1. *Translatio quid, & quis possit transferre?*
2. *Indulta transeundi ad alium Episcopatum, vel etiam retinendi priorem simul cum altero quid operentur?*
3. *Transferri an possit invitus?*
4. *Translationis causæ.*
5. *Translati prior Ecclesia, & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant?*

1 TRanslatio hoc loco est *de sede in sedem Authoritate superioris facta commutatio ex causa justa & legitima*, si nimirùm Episcopus de uno Episcopatu ad alium postuletur, & transeundi licentiam obtineat.

Dico I. Ad hanc translationem requiri *Superioris Authoritatem*: quod ita accipiendum est, ut in Episcopis transferendis ipsius Papæ consensus requiratur, qui eos à vinculo spiritualis matrimonii, quo priori Ecclesiæ adstricti erant, absolvat. Imò etsi aliquo casu confirmatio Episcopi ad Archiepiscopum pertineat, tamen is à vinculo absolvere talem Episcopum non valeret, *c.* 1. *hoc tit.* sicut nec Legatus *de Latere*, quamvis aliàs in multis Sedis Apostolicæ potestate utatur, quia hoc specialiter summo Pontifici reservatum est. *cap.* 3. *&* 4. *de Officio Legati*.

Et hoc non tantùm procedit, si Episcopus in priori Ecclesia consecratus sit, sed etiam si electus tantùm & confirmatus, *cap. inter corporalia*. 2. *h. tit.* Quòd si quis propria authoritate ad aliam Ecclesiam transierit, utraque privandus erit. *cap. quanto*. 3. *h. tit.*

2 Sed quid operatur indultum, quod aliqui Episcopi, quia in aliis Ecclesiis simul sunt Canonici, impetrant à summo Pontifice, ut si ad alium vocentur Episcopatum, aut dignitatem, eandem valeant assumere, vel ad illam transire, vel cum priori retinere? ℞. Plerosque Doctores cum Innoc. *in cap. ult. h. tit. per textum ibidem* velle, quòd talis nihilominus saltem pro tutiori *postulandus & non eligendus* sit; tum quód post tale indultum adhuc remaneat Episcopus indigens absolutione à vinculo Ecclesiæ; tum quòd examinatio postulationis ejusmodi ad Sedem Apostolicam pertineat. Joann. Honorius *h. tit. num.* 5. In eo tamen melioris conditionis est, qui simile indultum habet, quàm alii postulati, quòd postulationem de se factam simpliciter acceptare possit, atque inde ei jus ad confirmationem quæratur, cùm tamen alii postulati ante superioris dispensationem nullum jus habeant, & sine injuria rejici possint, imò priùs simpliciter in postulationem consentientes hoc ipso tanquam ambitiosos in Curia repelli, cum Hostien. & Joann. Andrea attestatur Fagnanus in *cap. ult. de Postulatione Prælatorum*. Imò si indultum ipsum utatur verbo *electionis*, ut nimirum Episcopus liberè possit *eligi* ad aliam Ecclesiam, non sunt reprehendendi Capitulares, si in scrutinio etiam verbum electionis assumant.

Est autem tale indultum, utpote contra jus strictæ interpretationis, ideoque dispensatus, ut possit transire ad majorem dignitatem, non potest transire ad parem, quia ad parem, sive æqualem dignitatem transitus non ita facilè conceditur, *d. c. ult. & ibi Gl. h. tit.*

3 Invitus autem Episcopus regulariter transferri non debet, nisi id exigeret ingens Ecclesiæ utilitas, vel necessitas, cùm jus suum nemini sine culpa, aut causa publica auferendum sit. Privatos tamen Clericos, qui tantam cum suis præbendis conjunctionem non habent, nec inter eos aliquod spirituale Matrimonium contrahitur, ex faciliori causa possunt per Episcopum etiam inviti de uno loco in alium transferri, ut qui uni loco minùs sunt utiles, alibi se valeant utiliùs exercere. *cap. quæsitum*. 5. *& ibi* Panorm. *de Rerum permut.* Abbates quoque & inferiores Prælati, si de una dignitate ad aliam eligantur, cum consensu solius Episcopi vel immediati sui Superioris transire possunt, ut in *præcedente Tit. num.* 30. dictum est.

4 Dico II. translationem debere fieri *ex justa causa*: sicut enim Matrimonium carnale absque causa dissolvi nequit, ita neque spirituale inter Episcopum, & Ecclesiam, *c. sicut vir.* 11. *causa* 7. *quæst.* 1. *d. c. inter corporalia*. 2. *hoc tit.* Referuntur autem justæ causæ ad duo capita, scilicet *utilitatis*, si ex translatione vel universali vel particulari Ecclesiæ major fructus eveniat: & *necessitatis*, si v. g. ex persecutione hostili, vel alia simili causa aliquis in propria Ecclesia commorari tutò non possit.

Quando autem vacet prior Episcopatus, à quo quis transfertur, videatur Barb. *in Collect. ad c.* 1. *h. tit. num.* 5. ubi dicit, quòd licèt olim dubia fuerit quæstio, hodie tamen extet declaratio Cardinalium, quòd vacet ab eo tempore, quo Episcopus ab illius vinculo absolvitur in Consistorio Sanctitatis suæ, etiam ante expeditionem literarum Apostolicarum vel adeptam possessionem secundæ Ecclesiæ: & posteaquam hujus absolutionis notitiam Episcopus habuerit etiam ex testimonio seu documento Secretarii Collegii Cardinalium, illicò teneri eum abstinere ab exercitio Ordinariæ Jurisdictionis, eamque transire in Capitulum tanquam sede vacante, &c. nisi forsan S. Pontifex aliter disposuerit. De aliis beneficiis translati quando vacent, dictum est *in Tit. præced. num.* 57. 5

TITULUS VIII.

De Authoritate & Usu Pallij.

SUMMARIA.

1. *Pallium quid?*
2. *Cur dicatur de Corpore D. Petri?*
3. *Quibus competat?*
4. *Quid denotet?*
5. *Archiepiscopus quæ possit vel non sine pallio?*
6. *Pallio quando uti liceat?*
7. *Pallii usus ubi concedatur?*

8 An

8. *An etiam in loco exempto?*
9. *Archiepiscopus & Episcopus qualiter possint Pontificalia exercere in loco exempto, & quid, si exempti resistant?*
10. *Pallium cohæret Personæ, & loco.*

1 P*Allium est singulare ornamentum desumptum ex Corpore D. Petri, & à summo Pontifice Archiepiscopis datum, designans plenitudinem pastoralis & Archiepiscopalis officii, quo Archiepiscopus certis solùm diebus, & intra Ecclesiam uti potest.*

2 Dicitur I. Pallium esse *de Corpore D. Petri*, *cap. significasti. 4. de Electione.* vel quòd consecratum deferatur ad altare D.Petri in memoriam Corporis ejus, & inde tradatur Archiepiscopis, aut Procuratoribus eorum, ut existimat Glossa & Barb. *in d. cap. significasti*, vel quòd indicet veluti partem Ecclesiasticæ potestatis, quæ de Corpore D.Petri, hoc est, de universali regimine Ecclesiæ Archiepiscopis conceditur, sicut putat Hostiensis, *in cap. ad honorem. 4. h. tit. num. 3.*

3 Dicitur II. *Pallium dari Archiepiscopis*: & inprimis quidem Summo Pontifici competit, quia ipse Archiepiscopus Romanus, id est, Princeps & Episcopus Episcoporum omnium habetur; deinde Patriarchis & Archiepiscopis inferioribus; aliquando etiam ex speciali gratia & privilegio quibusdam Episcopis datur.

Hæc Porrò concessio Pallii impediri non potest per criminis aut defectus objectionem, nisi objiciens intra bimestre tempus probationes paratas exhibeat. *Extravag. un. h. tit. inter Com.*

4 Dicitur III. per Pallium *plenitudinem Pastoralis* (qua de causa ex *ovium lana* conficitur) & *Archiepiscopalis officii designari*: etenim electus ad Archiepiscopatum, tametsi confirmatus vel consecratus sit, Archiepiscopum tamen se nominare non potest ante acceptum Pallium, nec ea, quæ Archiepiscopalis officii sunt, exercere, *cap. 3. h. tit.** licèt verò per consecratio-
5 nem acceperit potestatem & characterem Ordinis Episcopalis, nihilominus hanc Ordinis potestatem, quæ inter Missarum solennia, vel in Pontificalibus ornamentis peragitur, ut conficere chrisma, consecrare Ecclesias, ordinare Clericos, ante acceptum pallium exercere non debet, cùm id non tantùm simplex Episcopus, sed ut Archiepiscopus facere videatur, *cap. quòd sicut. 28. vers. præterea. de Electione.* Actus verò jurisdictionis, ut audire causas, delegare, censurare, &c. exceptis illis, qui Archiepiscopo sunt proprii, ut visitare Provinciam, vel Concilium provinciale congregare, post obtentam confirmationem facere non prohibetur. Extra provinciam quoque suam, ab alieno Episcopo invitatus ibidem actus Ordinis exercere potest, quia cùm extra provinciam Pallio uti nequeat, ut mox dicemus, censebitur tales actus facere, ut quilibet alius simplex Episcopus. Ea etiam, quæ sine missa, & in Stola tantùm ab Episcopis fieri solent, ut sacra vasa, aut paramenta, vel cæmeteria benedicere, Baptizatos confirmare, &c. ante acceptum Pallium exerceri posse, præsertim consuetudine accedente, putat Hostiensis *hoc loco sub num. 5.* & quòd generaliter Archiepiscopus actus Ordinis, quos ante acceptum *pallium* ipse facere nequit, alteri Episcopo delegare & committere valeat, cùm delegatio sit actus jurisdictionis, non Ordinis, satis colligitur ex *c. suffraganeis. 11. de Electione.*

6 Dicitur IV. usum *Pallii* tantùm *certis diebus licitum esse*: quamvis enim solus Papa inter Missarum solennia semper, & ubique utatur *Pallio*, cùm ipse solus vocatus sit in plenitudinem pastoralis officii respectu universalis Ecclesiæ, inferiores autem Episcopi, qui in *partem tantùm solicitudinis*, respectu particularium Ecclesiarum vocati sunt, statutis solùm diebus juxta tenorem privilegiorum suorum, & consuetudines locorum in festis

principalioribus Ecclesiæ universalis, vel suæ particularis (quæ in Calendario Ecclesiastico specialiter annotari solent) item & in Anniversario Consecrationis suæ, ac in Ordinationibus Clericorum, Consecrationibus Ecclesiarum *Pallio* utuntur. *c. 4. & ult. cùm Gl. ibidem h. tit.*

Dicitur V. gestationem *Pallii* tantùm *intra Ecclesiam suam* Archiepiscopo permissam esse; nomine autem Ecclesiæ tota ipsius provincia intelligitur. *c. 5. h. tit.* Privilegio tamen Apostolico etiam acquiri potest jus extra provinciam *Pallio* utendi, dummodo licentia Episcopi, cujus est diæcesis aliena in ordine ad Pontificalia exercenda, & consensus Archiepiscopi, cujus est Provincia in Ordine ad usum *Pallii* accedat. Consuetudo verò utendi *Pallio* extra Provinciam invalida & corruptela declaratur. *in cap. ex tuarum 5. h. tit.* nisi fortè justo titulo, aut fama saltem privilegii adjuvetur. 7

An autem si Archiepiscopus in loco exempto suæ Provinciæ divina officia in pontificalibus celebret, sicut ei permittitur *in Clem. 2. de Privilegiis*. licitè utatur Pallio? quæri posset. R. cùm Glossa ibidem affirmativè, tum quòd in dicta *Clem.* generaliter concedatur celebratio in Pontificalibus sine exceptione *Pallii*, tum quòd locus exemptus (qui speciale Territorium non habet, & *nullius diæcesis* non est) reputetur *in diæcesi & Provincia*, quàmvis non *de diæcesi & Privilegia*, ut infra *Lib. V. Tit. XXXIII. de Privilegiis §. ult.* explicabimus. 8

Hoc loco obiter adnotandum est, quòd Archiepiscopus possit quidem propria Authoritate in loco exempto Missam solemniter celebrare, vel coram se ab alio, sine Pontificalibus tamen, facere celebrari, qui actus honoris censetur, non tamen possit sine licentia exemptorum ea, quæ sunt officii, & jurisdictionis, ut ordinare, judicare &c. Item si exempti indebitè resistant Episcopo volenti celebrare in eorum Ecclesiis, non poterunt propterea ab eodem Episcopo puniri, sed à legitimo suo superiore. Faguan. *in cap. 1. h. tit. num. 58. & 59.* ubi in fine dicit, sic omnes DD. tenere. 9

Cæterùm Pallium ita cohæret personæ, ut alteri cedi vel commodari nequeat, sed cum eo quisque sepeliendus sit, *cap. 2. h. tit.* Quòd si contingat, aliquem de uno Archiepiscopatu ad alium transferri, novum Pallium impetrare debet retento etiam veteri, quo quidem ampliùs non utitur, cùm sit specialiter pro priori tantùm Ecclesia datum, in sepultura tamen ipsi adjungitur. *cap. bonæ. 4. in fin.* & ibi Gl. *in v. Pallium. de Postulat. Prælat.* Innoc. & Panorm. *in d. cap. 2. h. t.* 10

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Renuntiatio quid?*
2. *Renuntiatio tacita quæ?*
3. *Renuntiatio expressa.*
4. *Renuntiatio quando fieri possit sine superioris authoritate?*
5. *Beneficia ingredientis religionem quando vacent?*
6. *Renuntiatio debet fieri ex causa, & quali?*
7. *Episcopus vovens ingredi religionem an teneatur resignare Episcopatum & ingredi?*
8. *De resignatione conditionali in favorem alterius; & coram quo fieri possit?*
9. *Resignatio facta coram Episcopo in favorem tertii cum*

clausula non aliter &c. *an possit acceptari rejecta conditione?*

10. *Resignant an possit sibi reservare fructus vel pensionem ex beneficio?*
11. *De renuntiatione permutationis causa remissivè.*
12. *Resignans beneficium an & quando possit pœnitere?*
13. *De resignatione facta per Procuratorem, & qualiter ejus mandatum revocetur?*
14. *Regula Cancel. de Infirmis resignantibus; ubi & de resignatione beneficiorum facta ante promotionem. Item de publicatione resignationum, remissivè.*
15. *Resignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant?*

1 RENuntiatio unius plerumque facit locum promotioni alterius: ipsique Prælati promoti, ad novam dignitatem, priora beneficia dimittere debent, ut supra vidimus. Hinc subjungitur in præsenti, de renuntiatione, seu ut vulgò appellatur, resignatione dignitatis vel beneficii.

Renuntiatio, seu *resignatio* est *spontanea beneficii dimissio*. Dicitur, *spontanea*, ut excludatur legitima privatio; nisi quòd subinde ad honoris conservationem beneficio vel dignitate privandus ad liberam resignationem ex gratia Episcopi admittatur. Item etiam dolus & metus in resignatione abesse debet, aliàs resignatio irritanda, & resignans ad beneficium restituendus erit. *cap. 3. & 4. De his, quæ vi metusve &c.*

2 Renuntiatio duplex est, tacita & expressa. *Tacita*, quæ fit facto aliquo resignationem significante, vel ex dispositione juris importante, ut si Clericus in minoribus constitutus matrimonium contrahat *cap. 1. & passim de Clericis conjugatis*. Si quis alterum beneficium cum priore incompatibile suscipiat, *cap. de multa 28. de Præbendis. & extravag. execrabilis, 22. eodem*. Item exemplum habetur *in cap. ex ore 3. De his, quæ fiunt à majore parte capit*: ubi habetur jus ex literis Apostolicis ad quandam præposituram, dicitur juri suo renuntiasse, quòd illi, qui à Capitulo in Præpositum electus fuit, reverentiam Præposito debitam exhibuerit. Quando autem aliquis habens literas pro beneficio ad collationem Capituli pertinente submittit se gratiæ Capituli, per hoc non videtur renuntiasse juri literarum suarum, ut notant Doctores communiter *in cap. veniens. 13. hoc tit.* quando enim adversarius est potens, videntur hæc verba esse potiùs urbanitatis, & habere in se tacitam protestationem ut si non gratiæ, tunc juri locus esse debeat. Panorm. *in d. cap. veniens. num. 5.*

3 *Expressa* renuntiatio est, quæ fit verbis expressis coram legitimo superiore eam acceptante; igitur regulariter beneficium sine superioris consensu dimitti non debet, & dimittens per censuras ad reassumendum (nisi superior malit renuntiationem ratam habere, quia renuntiatio valet in præjudicium renuntiantis, non superioris) compelli potest, & alia pœna arbitraria puniri. *c. admonet. 4. & ibi gloss. & DD. hoc tit.* adeò ut consuetudo contraria invalida, & corruptela censenda sit, *c. cum venerabilis 7. de Consuetudine*. Et quidem consensus immediati superioris Ecclesiastici requiritur, quo nomine etiam inferior Episcopo venit, si ad eum jure speciali institutio & destinatio in beneficio pertineat. Panorm. *in c. quod in dubiis. 8. hoc tit. num. 6.* In manibus autem laici licèt is Notarius Curiæ Ecclesiasticæ sit, vel Patronus beneficii, renuntiatio fieri non potest: & sic renuncians in pœnam est beneficio privandus. *dicto cap. quod in dubiis. & ibi* Barb. *num. 3. hoc tit.*

4 Dico *regulariter* ad renuntiationem requiri superioris authoritatem. Excipitur I. Summus Pontifex, qui cùm superiorem in terris non habeat propria authoritate renuntiare potest. *cap. 1. hoc tit. in 6.* II. Excipiuntur, qui plenum jus in beneficio non habent, ut sunt electi tantùm, & necdum confirmati, vel habentes literas Apostolicas ad beneficium vacans vel vacaturum. III. Qui habent jus litigiosum, possunt recedere à lite, & dimittere jus suum, si priùs non fuerunt in pacifica possessione, non autem propterea beneficium sic dimissum acquiretur litis adversario, nisi probet justum titulum: quia beneficium per transactionem, vel compositionem absque canonica institutione obtineri non potest. *cap. 1. de R. I. in 6.* in curia tamen si unus ex collitigantibus cedat, vel decedat lite pendente, tunc ad succidendas lites solet alter collitigans potiùs, quàm extraneus in beneficio surrogari juxta Reg. Cancel. *de Surrogandis collitigantibus*. IV. inferiores beneficiati (secus est de Episcopus *c. nisi. 10. hoc tit.*) ad religionem petita tantùm licèt non obtenta licentia suâ Ordinarii transire possunt. *arg. cap. licèt. 18. de Regularibus. cap. duæ sunt. 2. causa 19. quæst. 2.* Gloss. *in d. cap. admonet. 4. v. inconsultò. hoc tit.* beneficia tamen ipsorum non vacant, nisi secuta professione, quod multi Doctores volunt procedere, tametsi priùs intuitu ingressus in religionem ea resignarint, ne à licito regressu impediantur. Videatur text. in Concilium Trident. *Sess. 25. de Regularib. c. 16.* & DD. ibid. cit. apud Barb. *num. 13. &c.*

Porrò resignatio coram superiore ex legitima & gravi causa fieri debet, quæ causæ recensentur in *c. nisi. 10. hoc tit.* juncta Bulla Pij V. *Quanta Ecclesiæ*, & ob faciliorem memoriam per Interpretes sequentibus versiculis comprehenduntur.

Debilis, ignarus, malè conscius, irregularis.
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere possit.

Est autem harum causarum cognitio facienda, talis enim *debilitas* ob senium, vel morbum esse debet, quæ impotentem reddat ad officium pastorale; aliàs locum habebit, quod dicit Pontifex *in cap. 1. h. t.* quòd *vergente deorsum conditione corporea, fervor spiritus in sublime conscendat.* Deinde talis *ignorantia* intelligitur, qua cum ipsam Ecclesiam utiliter regere nequeat; cæteroquin competens scientia toleratur, *& imperfectum scientiæ* inquit Innoc. III. *in d. c. nisi. potest supplere perfectio charitatis.* Item talis conscientia *criminis* facultatem resignandi præbet, propter quod ipsius officii executio etiam post peractam pœnitentiam suspenditur, uti crimen homicidii, simoniæ & alia crimina probata in judicio, ex quibus sequitur infamia, *arg. cap. fin. de Temp. ord.* Gloss. *in d. c. nisi. in V. sed duntaxat.* Illa quoque *irregularitas* solùm causa renuntiationis est, in qua non solet facilè dispensari ut in bigamia, homicidio voluntario, &c. Secus in illegitima nativitate, si ea sit occulta, & aliquis non sit imitator paternæ incontinentiæ, *d. c. nisi.* Istæ verò causæ tam ponderantes, *in sup. d. cap. nisi.* principaliter circa Episcopos (quorum resignationem tantum Summus Pontifex recipere potest ob vinculum spiritualis matrimonii) requiritur. Sed Pius V. in Bulla quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ Dei.* idipsum ad resignationes quorumlibet beneficiatorum extendisse videtur, adeo ut resignationes sine justis causis in *d. Bulla* expressis ab Ordinariis receptæ nullæ & invalidæ sint; attamen hanc Bullam non esse ubique usu receptam testatur Zypæus *in Analysi Iur. Pont. hoc tit. sub num. 1.* Præsertim cùm hodie non sit Clericorum penuria, & jure communi non videatur in inferioribus beneficiatis specialis aliqua causa ad resignationem desiderata, ideo consuetudo obtinuit, ut etiam sine graviori causa ex libera voluntate resignationes admittantur. 6

De Episcopo vovente Religionem hoc loco solet moveri quæstio, an teneatur resignare Episcopatum, & implere votum? Ratio dubitandi est, quòd tale votum sit in præjudicium melioris boni, cùm pastorale officium videatur opus magis meritorium, quàm vita 7

con-

contemplativa Religiosorum, ut colligitur ex textu *d. cap. nisi* 10. *hoc tit.* Tale votum valere quidem, sed habere in se conditionem affirmativam, si Papa consenserit, & ideò teneri voventem, quantùm in se est, hunc consensum petere, cum pluribus aliis docet Barb. *in Collect. ad c. pen. de Voto, sub num.* 5. Ad rationem dubitandi potest dici, ex judicio Summi Pontificis pendere, quinam singulis casibus, consideratis personæ qualitatibus, & circumstantiis sit status melior, & ad æternam salutem securior, magisque meritorius. Quod verò dicitur, Episcopatum esse statum perfectiorem, id DD. intelligunt de perfectione activa, quatenus Episcopo incumbit per rectam gubernationem sibi subditos ad perfectionem vitæ Christianæ deducere: non autem de perfectione passiva, quæ est in ipsa Episcopi persona, quæ potiùs supponitur, quàm quòd Episcopatus ad eam directè promoveat, ut ait Paul. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *num.* 14. *in fin.*

8 Renuntiatio expressa subdividitur in *puram & conditionalem*: *pura* est, quæ fit simpliciter sine reservatione aut restrictione aliqua: *conditionalis* verò, quæ fit sub certo modo aut conditione. Talis resignatio *conditionalis* est I. quæ fit in personæ certæ favorem, ut illi, & non alteri conferatur beneficium renuntiatum. Hæc renuntiatio coram Episcopo, vel alio Ordinario, excepto Summo Pontifice, fieri nequit, ne resignationes beneficiorum speciem quamdam hereditariæ successionis, quam Sacri canones semper detestantur, volentes beneficia secundùm merita personarum distribui, acquirant. Parisius *de Resignat. benefic. lib.* 1. *quæst.* 3. *num.* 1. ubi dicit, hanc sententiam esse communem omnium doctrinam & in praxi observatam.

Quod si quis simpliciter resignaverit, & per modum recommendationis potiùs, quàm rigorosæ obligationis Episcopo certam aliquam personam nominaverit, non esse jure prohibitum, quin Episcopus possit personæ commendatæ, si idonea fuerit, illud beneficium conferre, docet Zoesius *ad tit. Decretal. de Simonia num.* 72. Covar. *Var. Resol. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 5. necessitate autem aliqua non obstringetur Episcopus, nec injuriam faciet nominato, si alteri conferat: cùm enim resignatio in favorem tertij sit prohibita, non potuit illi nominato jus aliquod ex hac nominatione acquisitum fuisse, & consequenter nec injuria per denegatam collationem irrogari. Ad Bullam Pii V quæ incipit: *Quanta Ecclesiæ*, & prohibet omnem successoris in beneficio designationem, respondet Zoesius *d. loco* eam explicari posse de ipsis collatoribus, ut nulli firmam aliquam promissionem vel obligationem de succedendo in beneficio faciant. Item quòd ex eadem Bulla Pii V. juxta declarationem Cardinal. apud Garc. *de Benef. p.* 9. *cap.* 2. *num.* 21. *& p.* 11. *cap.* 3. *num.* 166. beneficia resignata non possint conferri vel admittentium resignationem, vel resignantium consanguineis, vide, quæ dicemus infra *ad T. de Filiis Presbyterorum sub numer.* 3.

9 Quid autem si resignans addiderit clausulam, quòd *non aliter intendat resignare, quàm in favorem tertij*, anne Episcopus poterit talem resignationem acceptare, & rejecta conditione sive clausula, alteri quàm designato conferre? Ita existimat Covar. *d. loc.* eò quòd Episcopus talem conditionem utpote contra jura non teneatur observare. Verùm probabilius censeo cum Zoesio. *l. cit. num.* 73. talem resignationem ab Episcopo acceptari, vel acceptari & conditionem rejici non posse. Ratio prioris est, quia juxta dicta resignatio in favorem tertij cum aliqua obligatione coram Episcopo fieri non potest. Ratio autem posterioris datur à Zoesio, quòd actus conditionatus, cùm suspendat voluntatem, debeat vel totus ut ponitur acceptari, vel totus rejici. Videtur mihi addenda & alia ratio, quòd *conditiones impossibiles* (quales etiam sunt, quæ contra jura ponuntur ut hìc, *l. filius* 6. *ff. de condition.* 15. *Institutionum*) vitient, & irritos reddant regulariter (excepto matrimonio *cap. ult. de conditionibus appos.*) omnes contractus, & actus inter vivos, quamvis in ultimis voluntatibus, quibus quantùm ad favorem quoad hoc annumeratur matrimonium, vitientur & rejiciantur, *§. si impossibilis.* 11. *Instit. de Inutilibus stipulationibus. l. non solùm.* 31. *ff. de oblig. & act.*

II. Fit resignatio *conditionalis*, si resignans reservet sibi fructus aut pensionem ex beneficio resignato, vel expensas in obtentione aut lite circa beneficium factas. Hæc resignatio etiam coram Episcopo, vel alio collatore, quàm Summo Pontifice, regulariter fieri non potest, idque ex duplici capite; tùm quòd beneficia Ecclesiastica debeant *sine diminutione*, hoc est, sine cujuslibet novi oneris impositione conferri, ut dicemus infra *Lib. III. in Tit. Ut Ecclesiast. benef. sine dimin. confer.* tum, quòd talis resignatio in effectu sit permutatio beneficij pro parte fructuum, & redituum, fructus autem & reditus à beneficio separati, cùm sint res temporales, esset permutatio rei spiritualis pro temporali, consequenter simoniaca. Interim tamen quia præter Summum Pontificem etiam certis casibus Episcopus potest pensiones in beneficiis constituere, ut si ætate decrepitus aut infirmus, vel habens beneficium litigiosum, pro bono pacis resignare velit, teste Barb. *de Officio Episc. allegat* 85. *sub num.* 11. ideo nihil obstabit, quin Episcopus possit simpliciter & purè resignanti talem pensionem ex causa constituere, vel ipse resignaturus, ut securior sit, eam ob rem ante resignationem supplicare Episcopo. Quod si pensio sit erecta vel erigenda in titulum cum obligatione aliqua Divini officij v. g. certarum missarum, Breviarij, Horarum, B. Virg. &c. tunc sicut talis pensio beneficii nomine censetur, ita etiam beneficium resignatum rectè pro ea commutari potest. Videatur Suarez. *de Simonia lib.* 4. *cap.* 35. *num.* 21. *& seqq.* Layman. *in Theol. moral. lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult §.* 5. *num.* 52. *& seq.* 10

III. Renuntiatio *conditionalis* est ex causa permutationis; quando enim Clerici sua inter se beneficia permutare volunt, necesse habent, ut ea priùs in manus Ordinarij sui resignent exprimentes, quòd hæc resignatio non sit absoluta, sed sub conditione permutationis, qua de re inferiùs in Lib. III. in Tit. *de Rerum permutatione* tractabimus. 11

Porrò renuntiatione facta, & à superiore admissa non est ampliùs locus pœnitentiæ, sed resignans etiam invitus compelli potest ad dimittendam beneficij possessionem, *cap.* 3. *cap.* 6. *&* 12. *h. tit.* Dico *renuntiatione admissa*: antequam enim superior acceptarit, & res integra esse desierit, potest resignans pœnitere. *cap. lectæ.* 14. *h. tit.* 12

Si procuratorem aliquis miserit ad resignandum potest quidem etiam re integra pœnitere, & mandatum procuratoris revocare, ita tamen ut hæc revocatio Procuratori intimetur, aliàs validè procedet ad resignationem, licèt in absentia ejus mandatum revocatum sit. *Clem. un. hoc tit.* quamvis secus sit in matrimonio, ad quod contrahendum missus procurator, etiam in absentia & inscius revocari potest ob favorem libertatis matrimonialis, *c. fin. de Procurat. in* 6. In aliis autem contractibus non ita se habet. *l. si præcedente.* 58. *ff. Mandati*, & mandatum Procuratoris non interna solùm, sed etiam externa voluntate principalis, & quidem ipsi Procuratori innotescente revocari debet, ne aliàs principales allegando internum vel occultum dissensum quosvis suorum procuratorum contractus facilè 13

facilè impugnare, & evertere cum magno aliorum præjudicio valeant.

Morte principalis quoque revocatur mandatum Procuratoris §. *item*. 10. *Inst. de Mandato*, *Clem. fin. de Procurat.* quod quidem dubium non habet, si res adhuc integra sit, & Procurator nihil circa renuntiationem egerit; quòd si verò jam libellum renuntiationis superiori porrexerit, adeoque in negotio processerit, insinuat quidem textus *d. Clem. fin. ibi: etiam quoad negotia jam incœpta*. mandatum Procuratoris nihilominus exspirare. Contrarium tamen observari in Curia ex decisionibus Rotæ, & quibusdam extravag. Alexandri VI. & Leonis X. tradit Parisius *de Resignatione beneficiorum lib. 9. cap. 24. num. 14. & seq.* Sed quid si principalis mortuus fuerit re integra, & Procurator hujus mortis ignarus processerit? Videbitur forte validè processisse ad resignationem, ut beneficium non per mortem sed per resignationem, ponamus in favorem tertii, vacare intelligatur: tum argumento à revocatione non intimata, de qua paulo ante dictum; tum quòd ita jure civili *dicto* §. 10. constitutum sit, & procedenti detur mandati actio. Nihilominus invalidam esse resignationem communiùs receptum est, teste Parisio *dicto l. num.* 3. quia post mortem principalis nihil ampliùs est in ejus vel hæredum potestate, quod resignari possit, cùm beneficium vacans statim devolvatur ad ordinarii collatoris potestatem. Non obstat paritas ducta à revocatione non intimata: nam quando vivo beneficiato mandatum procuratoris revocatur, beneficium est adhuc penes principalem, ergo nihil obest, quin à Procuratore jure sic permittente *in Clem. fin. hoc tit.* resignari possit. Jus civile verò *in dicto* §. 10. accipiendum est de aliis rebus nostri patrimonii, quæ ad ipsos hæredes transeunt.

14 Speciale est circa resignationes beneficiorum ex regula Cancellariæ: *De viginti*, sive *De infirmis resignantibus*. quòd si quis infirmus resignet beneficium, & intra 20. dies moriatur, beneficium vacet non per resignationem, sed per mortem: quod propterea sic statutum est, ne infirmi in præjudicium Ordinariorum, vel habentium gratias exspectativas possint per resignationem talia beneficia in tertium fraude plerumque interveniente transferre; de qua regula videatur prolixè Parisius *lib. 12. per totum*. & quæ dicemus inferiùs in Lib. III. in Tit. *de Præbend.* §. 3. *num.* 29. *& seq.* Item de resignatione beneficiorum, quæ fiunt ante promotionem. *d.* §. 3. *num.* 36. Item & de publicatione resignationis facienda per eum, cui beneficium resignatum collatum, vid. in dict. tit. *de Præbendis sub num.* 17. *vers. octavo*.

16 Fructus beneficiorum post resignationem vel mortem beneficiati ad quem pertineant, tradit Joann. Honorius *hoc tit. sub num.* 14. *vers. fructus* cum cit. ibidem, nimirum quòd fructus naturales, & industriales à solo separati usque ad diem admissæ resignationis debeantur resignanti, etiam si prædia frugifera essent locata, & dies solutionis nondum advenisset, quia sufficit, quòd fructus, quorum causa solutio facienda est, tempore prædicto essent collecti; fructus verò civiles, qui proveniunt ex re non producente naturaliter fructus, ut ex locatione ædium, quorum dies solutionis tempore acceptatæ resignationis nondum advenit, sicut & fructus naturales pendentes, qui censentur pars fundi, debeantur successori. Vid. Hon. *d. l.* & citati apud eundem.

TITULUS X.

De Supplenda Negligentia Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Negligentia qualiter suppleatur in collatione beneficiorum?*
2. *Negligentiam exemptorum aliquando supplet Episcopus: item & delegati Papalis.*
3. *Negligentiam Episcopi supplet Archiepiscopus.*
4. *An etiam citra viam appellationis?*
5. *Justitia denegata & protracta differunt.*
6. *& 7. Explicatur text. in* c. 1. h. t. in 6.
8. *Explicatur tex.* in c. nullus 17. de jure Patronatus.

NE per negligentiam, & incuriam Prælatorum Ecclesiis aut subditis temporale aut spirituale damnum eveniat, rectè tum hic in præsenti tit. tum sæpiùs alibi jure constitutum est, ut officium, potestas, & jurisdictio inferiorum Prælatorum in illo casu, in quo sunt negligentes, ad Superiorem devolvatur. 1

Porrò capitula potiora in hoc tit. posita loquuntur de supplenda negligentia, quæ in collatione beneficiorum committitur; etenim ex Concilio Lateranensi beneficia intra 6. menses computandos à die innotescentis vacationis conferenda sunt, quo termino elapso ab inferiore Prælato v. g. Abbate, Præposito, cui jus conferendi ex privilegio, vel præscriptione competit ad Episcopum, ab Episcopo ad Capitulum, à Capitulo ad Archiepiscopum, ab hoc denique ad Summum Pontificem devolutio fiet, ut traditur *in Lib. III. Decretalium. in Tit. de Præbendis*.

Præterea Episcopi in pluribus aliis causis præter beneficiorum collationem inferiorum Prælatorum negligentiam supplere possunt, & debent, & frequenter etiam *Exemptorum* tanquam *Sedis Apostolicæ delegati*, quæ causæ in aliis titulis pro exigentia materiæ enarrantur, & summatim tradit Barb. *de Officio Episcopi. p. 2. in princ. à num.* 85. ubi. *num.* 102. addit, quòd Episcopus negligentiam. De legati Papalis authoritate ordinaria supplere possit juxta casum notabilem *in cap. significavit. 6. de Officii Ordinarii*. ubi causa super incæstu duorum ab Episcopo excommunicatione punita, & propter appellationem excommunicatorum à Summo Pontifice delegata rediit ad Episcopum, quòd delegatus in administranda Justitia negligens fuerit. 2

Sed & Archiepiscopus Episcopi non exempti negligentiam supplet, ejusque jurisdictionem ad se devolutam exercet, ut si testes suæ Jurisdictioni subjectos in judicio coram Archiepiscopo ventilato necessarios ad requisitionem debitam non exhibuerit; si præsentatos à Patronis non instituerit; si crimina suorum Diœcesanorum notoria non emendaverit; si ultimas voluntates defunctorum executus non fuerit; si dispensationem aut absolutionem debitam negarit &c. Barb. *de Officio Episcopi p. 1. tit. 4. num.* 19. Quòd si Episcopus excommunicatus aut ab hostibus captus vel mortuus fuerit, non propterea Jurisdictio ejus ad Archiepiscopum, sed Capitulum devolvitur. *cap. 1. & 3. hoc tit. in 6.* 3

Controversia est inter Doctores, utrum Jurisdictio con- 4

contentiosa Episcopi ob causam negligentiæ citra appellationem devolvatur ad Archiepiscopum, ita ut omissis appellationibus sive appellationis solennitatibus, mox per viam simplicis quærelæ, vel denegatæ, aut protractæ Justitiæ adiri possit? Extra casus specialiter in jure expressus non devolvi Jurisdictionem ad Archiepiscopum cujuscunque negligentiæ prætextu citra viam appellationis concludit Barb. *de Officio Episcopi p. 3. alleg.* 126. *num.* 6. eò quòd generaliter Archiepiscopus careat Jurisdictione in subditos suffraganeorum, nisi quatenus ei expresso jure conceditur; quod confirmat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 6. ibi: *cùm id non inveniatur à jure concessum &c.* Alij è contra apud eundem Barb. *num.* 10. docent, universim ex negligentia Episcopi ad Archiepiscopum ipso jure devolvi jurisdictionem. Verùm hac in re videtur mihi valde rationabilis distinctio, quam ex praxi Cameræ Imperialis tradit Andreas Gaill. *Lib.* 1. *obs.* 28. an nimirùm causa coram Superiore judice cæpta, & pendens sit, vel an res aduc sit integra: Priore casu appellatione opus erit. arg. *cap. ex parte*. 67. *de Appellat.* quia prima instantia semel occupata per litis contestationem non est transitus ad superiorem judicem, nisi per secundam instantiam, adeoque per appellationem. Altero verò casu, si judex inferior, sive Episcopus debitè saltem semel requisitus Justitiam denegarit, generaliter devolvetur Jurisdictio primæ instantiæ ad Superiorem, ut etiam per viam simplicis querelæ adiri possit. Textus *in novell.* 17. *c.* 3. ubi enim prima instantia ab inferiore denegatur, necessario debet apud Superiorem quæri, & quidem sub ratione primæ, quia non est secunda sine prima. Quamvis autem aliàs in decernendis processibus sive admissione litis regulariter credatur soli relationi supplicantis, & actoris, exceptio tamen est in causa *denegatæ Justitiæ*, ut de denegatione debeat priùs per publicum instrumentum, vel alias legitimas probationes constare.

5 Differentià quoque notanda est inter *denegatam*, & *protractam justitiam*, quòd, postquàm Judex inferior verbis aut factis apertè denegavit Justitiam, statim suscipiatur causa in superiori tribunali; postquàm verò acceptavit quidem causam, sed *protraxit*, & neglexit finire, priùs decernantur à superiore judice *promotoriales*, ut Practici appellant, in quibus assignatur terminus, & certum tempus inferiori judici pro justitia administranda, & post illum terminum primùm Jurisdictio devoluta censetur. Gaill. *d. l. num.* 7. Mynſ. *Cent.* 2. *obs.* 24.

6 Cæterùm ex allegato textu *in d. c.* 1. *hoc tit. in* 6. existimat quidem Barbos. *d. l.* cum aliis ibidem cit. quòd nec ex rei natura aut rationis paritate & pondere circa actus tam contentiosæ, quàm voluntariæ Jurisdictionis ob negligentiam Episcopi fiat devolutio ad Archiepiscopum, nisi quatenus specialiter in jure concessum est. Magis tamen placet aliorum sententia, qui generaliter ex negligentia Episcopi devolutionem concedunt cum Glossa *in d. cap.* 1. *in v. culpis*. Hostiensi *in Summa in tit. de Officio Ordinarii. post. num.* 7. Azorio *Inst. moral. parte* 2. *lib.* 3. *cap.* 34. *quæst.* 50. Ratio est: I. quia Rubrica hujus tit. est generalis, & quæ sub eà ponuntur exempla, sunt declarantia, non restringentia. II. Ratio legis est generalis, ut nimirùm universim utilitati Ecclesiarum & subditorum prospiciatur, ne ex negligentia Episcopi damnum accipiant, ergò etiam Lex generalis. Optimè ad propositum J. C. *in leg.* 13. *ff. de Legibus*. *Quoties*, inquit, *unum vel alterum Lege introductum est, bona occasio est, cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel jurisdictione vel interpretatione supplere*. In Legibus quidem merè pœnalibus non solemus argumentari à paritate rationis, at verò Lex *de supplenda Prælatorum negligentia* pœnam præcisè non continet, sed utilitatem publicam respicit. III. Quia textus allegatus non loquitur de Episcopo negligente, sed delinquente, & censuris innodato, ut sensus sit; quamvis ex negligentia Episcopi devolutio fiat ad Archiepiscopum (aliàs enim inconvenienter illud capitulum fuisset sub Rubrica hujus tit. positum) non tamen ex culpa Episcopi, cùm hoc non sit in jure expressum, &c. Ex quo apparet, quòd interpretatio Adversariorum, quasi nunquam ex negligentia Episcopi devolvatur Jurisdictio ad Archiepiscopum nisi in casibus expressis, sit contra verba & mentem capituli, contra generalitatem Rubricæ, contra *d. l.* 13. *ff. de Legibus*, & demum contra utilitatem publicam. Si tamen de negligentia Episcopi sufficienter non constaret, & protracta potiùs, quàm denegara Justitia foret, monitio & assignatio termini præcedere deberet, antequam ipsa causa principalis ab Archiepiscopo susciperetur.

Specialis dubitatio movetur ex *cap. nullus*. 8
17. *de Iure Patronatus*: an si Laicus velit donare decimas justè possessas alicui loco Religioso, & Episcopus nolit dare consensum, possitne hoc Episcopi officium Archiepiscopus, vel tantùm Summus Pontifex supplere? Pro Summo Pontifice est textus *in d. cap. nullus*. & tradit Panorm. *ibidem num.* 23. Barb. *d. loc. num.* 23. sed rectè videtur dici posse cum Calderino apud Panorm. *d. loco*. non propterea, quòd textus loquatur de Summo Pontifice, exclusum fuisse Archiepiscopum, quia textus non utitur particula aliqua exclusiva, *tantùm*, vel *duntaxat*, &c. aliunde autem ostendimus, quòd regulariter negligentia inferioris per proximum superiorem supleatur. Prætereà cùm in *d. cap. nullus*. non fuerit principaliter quæstio mota, quis debeat in proposito alterius negligentiam supplere, sed tantùm, quòd Laicus spiritualia jura sine consensu Episcopi loco etiam Religioso donare nequeat, ideo illud *cap.* in genere de Episcopis (inter quos etiam Archiepiscopi in suis Diœcesibus numerantur) loquitur, ut illis negligentibus ad S. Pontificem recuratur, sine aperta decisione, an in hoc recursu non debeat regularis Ordo de Episcopo ad Archiepiscopum servari.

TITULUS XI.

De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum.

CUm Prælatorum Ecclesiæ sit Ordines Clericales conferre & officia Clericorum ordinare: post præcedentia hic tam de Ordinationibus, quàm ordinationum requisitis vel impedimentis in hoc & seqq. Tit. subjungitur.

§. I.

Generalia de Sacramento Ordinis.

SUMARIA.

1. *Unde Sacrificium & ejus Ministri?*
2. *Ordo est verum Sacramentum imprimens Characterem.*
3. *Ordines alii majores, alii minores.*
4. *Episcopatus an distinctus Ordo à Sacerdotio?*
5. *Subdiaconatus hodie etiam Ordo sacer.*
6. *Prima tonsura an sit ordo?*
7. *Minores Ordines cur dicantur non sacri, & an cum iis matrimonium consistere possit?*
8. *Minores Ordines etiam sunt Sacramentum.*
9. *De Materia & forma singulorum Ordinum.*
10. *An requiratur contactus Physicus materiæ.*

1 DEo Creatori & Conservatori omnium debitum esse aliquod Sacrificium tum pro invocatione sancti Nominis ejus, tum pro grata recognitione acceptorum, tum etiam pro criminum expiatione, Lex *naturæ* primos parentes docuit, *Lex Veteris Testamenti* Judæos instituit, & Lex *gratiæ* cum traditione sacræ Eucharistiæ confirmavit. Ubi autem Sacrificium est, ibi & certos Sacrificii Ministros, qui certo ordine suis officiis fungantur, esse oportet; quam Ministrorum creationem *ordinationem*, & ministerii potestatem *Ordinem* in Ecclesia appellamus.

2 Docet præterea Ecclesia Catholica in Concil. Trident. *Sess.* 23. *de Sacramento Ordinis. cap.* 3. & 4. Ordinem esse verum Sacramentum novæ legis à Christo institutum; quòd insuper sicut in Baptismo & Confirmatione imprimat *Characterem*, hoc est, signum aliquod invisibile, & indelebile in anima suscipientis, propter quod iterari non possit: ubi enim est externum symbolum cum promissione gratiæ, est Sacramentum, sed in ordinatione est externum symbolum, videlicet manuum impositio, aliæque ceremoniæ, & promissio gratiæ juxta illud Apostoli; *ad Timotheum* 4. *v.* 14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, cum impositione manuum Presbyterii.* & 2. *ad Timoth.* 1. *v.* 6. *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* ergò est verum Sacramentum.

Ex quo damnatur Hæreticorum error, qui sicut gens temporalibus tantùm cupiditatibus immersa, sine sacrificio, & reverenti DEI cultu sunt, ita etiam negant Ordinis Sacramentum, asserentes, Novi Testamenti Sacerdotes temporariam tantùm potestatem habere, iterum Laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant.

Similiter damnantur, qui omnes Christianos promiscuè Novi Testamenti Sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmant contra doctrinam Apostoli. 1. *ad Conrinth.* 12. & *ad Ephes.* 4. cùm in corpore Christi, seu Ecclesia, sicut in Corpore physico certa debeat esse membrorum, & operationum Spiritus Sancti distinctio, & Christus *alios dederit Apostolos, alios Evangelistas, alios Pastores & Doctores in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.*

Quoniam igitur in Novo Testamento sacræ Eucharistiæ sacrificium visibile Ecclesia accepit, fateri etiam debemus, in ea novum esse visibile sacerdotium, in quod Veteris Testamenti sacerdotium translatum sit; hoc autem Novum Sacerdotium à Christo institutum esse, atque ab Apostolis, eorumque Successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi & ministrandi Corpus & Sanguinem Christi, nec non & peccata dimittendi, sacræ litteræ *Matth.* 26. & *Joann.* 20. ostendunt, ac Ecclesiæ Catholicæ traditio semper docuit.

Quia verò divina res est tam sancti Sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, inquit Conc. Trid. *d. Sess.* 23. *c.* 2. quo digniùs & cum majori veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures, & diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdoti ex officio deservirent.

Porrò prima Ordinum dispositio & divisio est in *majores & sacros*, ac in *minores & non sacros. Majores* ordines sunt Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus. 3

De Episcopatu quidem discrepantia est inter Doctores, an separatum & à Presbyterio distinctum ordinem constituat? Alii affirmant, eo quòd Episcopi habeant quasdam functiones speciales, ut ordinandi Clericos, consecrandi Ecclesias, quæ Presbyteris non competunt, sicut in eodem Conc. Trid. *d. l. Can.* 7. anathema dicitur illis, qui asserunt, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel eam quam habent potestatem esse cum Presbyteris communem. Alii negant, eo quòd ordo Episcopalis essentialiter includat ordinem Presbyterii; nec consecrari possit Episcopus, qui Presbyter non sit, & minor censeatur potestas ordinandi Clericos, & consecrandi Ecclesias, quàm Corpus & Sanguinem Domini, & propterea illæ functiones Episcopales accidentales tantùm ordini Presbyterali existimari debeant. Unde ulteriùs docent, quòd consecratio Episcopi sit quidem sacramentalis, non tamen distinctum Sacramentum à Presbyterio, neque distinctum Characterem imprimat, sed impressum augeat, perficiat, & consummet. In hac controversia, quæ ad effectus juris non multùm confert, teneri potest conciliatio utriusque discrepantis sententiæ, quòd nimirum Episcopatus completè sumptus, prout supponit, & includit ordinem Presbyterii, atque consideratur ad principale Sacrificium Eucharisticum, non sit distinctus ordo à Presbyterio, secus autem, si sumatur incompletè, quo ad particulares functiones Episcopis proprias ordinandi, consecrandi, & in Ordine ad Hierarchiam Ecclesiasticam, juxta quam Episcopi majores & superiores Presbyteris existunt. 4

Subdiaconatus, quamvis primis temporibus inter sacros Ordines numeratus non fuerit, postea tamen etiam his accessit. *cap. à multis.* 9. *de Ætate & qualitate. cap. miramur.* 7. *de Servis non ordinandis.* Dicuntur autem Ordines sacri, quibus votum continentiæ ex institutione Ecclesiæ annexum est, per quod ordinati ita DEO & Ecclesiæ consecrantur, ut matrimonium & statum Laicalem in perpetuum evitare teneantur. 5

Minores Ordines habet *Ostiarius, Lector, Exorcista & Acolythus.* Aliqui minoribus ordinibus addunt etiam *primam tonsuram*; arg. textus *in cap. cùm contingat.* 11. *de Ætate & qualitate.* Sed cùm prima tonsura non conferat per se speciale ministerium, potiùs verò initium, & habilitatio sit ad Ordines & Clericatum, ideò minùs propriè ordo nuncupari poterit. Idque colligitur ex Concilio Tridentino *Sess.* 23. *de Reform. c.* 6. ibi: *nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus constitutus. &c.* nec non *in cap.* 10. *eadem Sess.* in illis verbis; *tonsuram vel minores Ordines conferre.* ut satis appareat Concilium inter *tonsuram & minores Ordines* differentiam facere. 6

Dicuntur autem minores Ordines non sacri; tum quòd non ita proximè ad Eucharistiæ ministerium accedant; tum quòd votum castitatis annexum non habeant, & cum illis matrimonium consistere possit, prout in eodem Trident. *Sess.* 23 *de Reform. cap.* 17. statuitur, ne minores Ordines ab hæreticis tanquam 7

otiosi

otiosi traducantur; ut quantùm fieri potest, ministeria Ecclesiastica quatuor minorum Ordinum per constitutos in illis Ordinibus exerceantur, & si Clerici cælibes præstò non sint, assumi possint etiam conjugati, dummodo non bigami, & qui tonsuram habituumque Clericalem in Ecclesia gestent. Aliàs verò Clericus in minoribus contrahens matrimonium eo ipso privatur beneficio, si quod habuit. *cap. 1. & passim. de Clericis conjugatis*. Quodnam autem sit officium singulorum Ordinum, inferiùs in tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo*. tradémus.

8 Cæterùm non tantùm Ordines *majores*, sed etiam *minores* esse Sacramentum, & imprimere charactèrem, atque conferre gratiam tanquam veriorem sententiam (contra illos, qui tenent, quatuor minores non esse Sacramentum, sed sacramentale) amplectitur Barb. *de Officio Episcopi part. 3. alleg. 3. num. 11.* cum pluribus ibidem cit. eò quòd Florent. & Trident. Concilium indefinite propositione concludant: *Ordinem esse Sacramentum*, & Tridentinum postquam *Sess. 23. de Sacramento Ordinis, cap. 2.* recensuit nomina singulorum Ordinum, etiam *minorum*, statim in *cap. 3.* absolutè pronunciat: *Ordinem esse Sacramentum*. Neque propterea plura, quàm unum Ordinis Sacramentum est: licèt enim singuli Ordines per se sint Sacramentum, censentur tamen unum Sacramentum in unitate generis proximi, & quia ad unum finem principalem, scilicet confectionem Corporis Christi omnia referuntur.

9 Solet etiam hîc à Doctoribus, & in examine Ordinandorum communiter inquiri de materia, & forma Ordinum, & quidem, nescio ex qua jam inveterata corruptela, ita anxiè & scrupulosè, ut quidam examinatores rei summam in his scholasticis quæstiunculis ponentes, nihil prorsus investigent de aliis qualitatibus in ordinando requisitis (de quibus inferiùs in Tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo*) præsertim de vitæ & morum testimonio, unde fit, ut qui *de materia*, & *forma* benè respondent, nonnunquam tamen materialiter & formaliter informes fiant Clerici.

Ut breviter dicamus: in genere *materia cuiusque Ordinationis est signum aliquod visibile*; *forma autem verba ab Ordinatore prolata*. Sic materia *Subdiaconatus* est, *traditio calicis vacui cum patena superposita*: forma autem sunt illa verba Episcopi: *videte, cujusmodi ministerium vobis traditur, &c.*

Diaconatus materia est *impositio manuum Episcopalium cum traditione alicuius rei visibilis*; *quam Ecclesia determinavit ad librum Evangeliorum*: forma illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum, &c.*

Sacerdotium sicut duplicem potestatem confert, nimirum *in Corpus Christi verum*, quæ est potestas *consecrandi*, & in *Corpus Christi mysticum*, scilicet in populum fidelem, cujus tanquam membrorum Christus Caput est, quæ est potestas *absolvendi*, & *ligandi*, ita etiam per duas particulares ordinationes perficitur. Prioris ordinationis materia est, *traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane*; forma verò: *Accipite potestatem offerendi sacrificium*. Posterioris autem ordinationis materia est *impositio manuum Episcopalium*; forma illa verba: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.*

Ordinis Episcopalis materia est *impositio manuum*, & forma in illis verbis: *Accipite Spiritum Sanctum, &c.*

10 In dubium etiam movetur, an rectè ordinatus sit, qui fortassis per incuriam aut distractionem materiam Ordinationis v.g. calicem aut librum realiter & physicè non attigit? Quidam negant, eò quòd verbum *accipe*, prolatum ab Episcopo in traditione materiæ significet jussum capiendi, tangendi, &c. Verùm quamvis curandum sit, ut juxta ritum Ecclesiæ materia contingatur, si tamen contacta non fuerit, dummodo per Episcopum exhibita, probabiliùs videtur, quod docet Laym. *in Theol. mor. de sacramento Ordinis, cap. 5. num. 4.* Ordinem nihilominùs rectè collatum esse, quia nec ex divina, nec ex humana lege habetur, contactum physicum ad substantiam Ordinis requiri. Illud verbum, *accipe*, potest & debet intelligi in sensu juris de acceptione potestatis ministrandi: Ita in simili traditio dominii, quod venditor habuit in domo vendita, potest fieri ostensâ solùm domo, & data licentia capiendi possessionem. *L. clavibus. 74. & ibi DD. ff. de Contrah. empt.*

§. II.

De Ministro Ordinis & temporibus Ordinationum.

SUMMARIA.

11. *Minister Ordinis Episcopus. An etiam aliquando inferiores Prælati?*
12. *Privilegium conferendi majores Ordines datum non Episcopo, an validum?*
13. *Episcopus non potest ordinare extra suam Diœcesim.*
14. *Tempora ordinationum quæ?*
15. *Ordinatorum extra tempora pœna.*
16. *Ordinans non incurrit suspensionem ipso Iure.*
17. *Ordinatum extra tempora à suspensione quis absolvat?*
18. *Privilegiatus ut possit ordinari in quolibet die Festo, poterit etiam quando solùm est festum Chori.*
19. *Uno die non licet plures Ordines suscipere.*
20. *De interstitiis in ordinationibus observandis, & quis in illis dispensare valeat?*

Ministrum sacri Ordinis esse Episcopum, definitum 11
est in Trident. *Sess. 23. de Sacramento Ordinis Can. 7.* Tonsuram verò, & minores Ordines ab Abbatibus quoque Presbyteris & benedictis usum mitræ, & Baculi habentibus Regularibus suis etiam novitiis, & alienis subditis cum licentia propriorum Prælatorum conferri posse, tradidi *de Privilegiis Monasteriorum. Privileg. 49.*

De *majoribus Ordinibus* controvertitur, an eo- 12
rum collatio ex commissione vel privilegio Summi Pontificis alicui Abbati, aut Sacerdoti non Episcopo competere valeat? Negat cum pluribus Zoesius *hoc tit. num. 7.* ex eo, quòd *majorum Ordinum* collatio sit proprius actus Ordinis Episcopalis: Item, quòd in Tridentino statuatur, ut quilibet *à proprio Episcopo* ordinetur. Sed quia apud Roderiq. *Tom. Regular. quæst. 18. art. 2.* referuntur talia privilegia Abbatibus Ordinis Cisterciensis, &c. concessa conferendi Ordinem etiam Diaconatus, & ipse scio quædam Monasteria Ordinis S. Benedicti similia habere, non audeo S. Pontificem erroris arguere, cùm sententiam affirmativam doceat Gloss. & Panorm. *num. 9. in cap. 4. de Consuetudine*, & saltem quoad Subdiaconatum, & Diaconatum (de Presbyteratu autem communior sententia refragatur, nec exemplum aliquod habetur) tanquam probabile admittit Barb. *in eodem cap. 4. sub num. 5.* si enim potest summus Pontifex Abbatem vel Sacerdotem habilitare ad consecrationes Ecclesiarum, Altarium, confirmationes Baptizatorum, ut similia exempla in confessis, & frequentia sunt, cur non etiam ad ordinationes? siquidem tam illi, quàm isti sint actus Ordini Episcopali reservati; nam licèt similes actus sint reservati Episc. non tamen reperiuntur jure divino ita reservati, quin ex

potestate Papali possint etiam Ordini Sacerdotali (à quo substantialiter non differt Ordo Episcopalis, ut dictum) committi. Concilium autem Tridentinum intelligendum est, quòd ordinario jure ad Episcopos sacrorum Ordioum collatio pertineat.

Porrò non quilibet Episcopus, sed proprius tantùm, cui Ordinandus subditus est, Ordines conferre potest. Quot modis autem quis subditus efficiarur in *§. seq.* trademus.

13 In propria quoqne solùm Diœcesi Episcopus Ordines conferre debet: quamvis enim ordinatio sit *voluntariæ* jurisdictionis, quæ regulariter etiam extra territorium rectè exercetur, ut nntatur *in l.a. ff. de Officio Proconsulis*. specialiter tamen ad conservandos Diœcesium limites, & propriam cujusque Episcopi authoritatem, statutum est in Tridentino *Sess. 6. de Reform. cap. 5.* ut nulli Episcopo cujusvis privilegii prætextu liceat pontificalia in alterius Diœcesi exercere, nisi de Ordinarii loci expressa licentia; aliàs Episcopus ab exercitio Pontificalium, & ordinati ab executione Ordinum sint ipso jure suspensi.

14 Ad tempora ordinationum qùod attinet, sciendum est, *quatuor minores Ordines* quolibet die Dominico, aut festo conferri posse *cap. 3. hoc tit.*

Majores Ordines tantùm Sabbatis quatuor temporum, item Sabbato Passinnis & Sabbato sancto conferuntur. *d. c. 3. cap. fin. & ibi Gloss. dist. 75.* ob causam tamen rationabilem, v. g. ob multitudinem ordinandorum, infirmitatem ordinantis vel ordinandi &c. non est probibitum ordinarionem in diem Dominicam differre, vel continuare, si jejunium in Sabbato eousque fuerit extensum, quia tunc vespera Sabbati, & marutinum Dominicæ in statu Ecclesiastico reputantur pro una die, *arg. cap. literas. 13. & ibi Gloss. hoc tit.* Cur aurem potiùs prædictis temporibus, quàm quolibet alio die utcunque festivo sacra ordinatio concedatur? ratio est, ut solennibus illis jejuniis, quæ prædictis temporibus instituta sunt, adiuvaotibus etiam fidelium precibus major à DEO gratia ordinandis impetretur, & exemplum Apostolorum, qui cùm Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad prædicandum gentibus mitterent, priùs jejunantes, & orantes imposuerunt eis manus. *cap. qu d die. 5. dist. 75.* Quod autem in Sabbato instiruatur ordinatio, rationem congruentiæ assignant Barb. *de Offic. Episc. part. 2. alleg. 17. num. 3.* quòd Sabbatum significet requiem & DEI cultum, requies verò à laboribus & negotiis sæcularibus, atque DEI adnratio Clericis maximè conveniat.

15 Tempus ordinationis à jure præscriptum, quamvis non sit de substantia Ordinis, & etiam ordinatus extra tempora recipiat cbaracterem, noo tamen recipit executionem, & incurrit suspensionem, nisi privilegium aliquod Pontificium ei suffragetur. Et quidem ex Bulla Pii II. quæ incipit: *Cum ex sacrorum*: talis suspensio ipso jure incurritur, utut de jure communi probabiliter teneri posset, hanc suspensionem non esse *latæ*, sed *ferendæ* sententiæ. *arg. cap. cum quidam. 8. & cap. consulta-*
16 *tioni. 16. h. tit.** Contra ordinatorem verò nec jure communi, nec in d. Bulla Pii reperitur censura ipso jure statuta, sed per sententiam inferenda. *c. 2. & d. c. cum quidam. h. tit.* Neque Episcopi aliquam de jure generaliter statutam censuram incurrunt, nisi specialis illorum mentio fiat. *c. 4. de Sententia excom. in 6.* Videbitur forsan prima fronre io contrarium facere *c. 8.* Trid. *Sess. 23. de Reform.* ubi suspeosio per annum ordinatori infligitur; sed cùm leges pœnales strictè sint interpretandæ, & dictum *capùt* 8. habeat duas diversas dispositiones, ideò dicendum, prædicta verba in fine posita ad posteriorem tantùm dispositionem *de ordinatione alieni subditi* spectare. Habetur etiam constitutio Sixti V. incipiens: *Sanctum & salutare*: per quam ipsi quoque ordinatores suspensionem incurrunt; ea tamen per aliam Constitutionem Clem. VIII. quæ incipit: *Romanum Pontificem*. revocata est. Zyp. *in Anal. Juris Pont. tit. de Temporibus ordin.*

17 De absolutione à suspensione ordinatorum extra tempora dubitatur, ad quem pertineat? Tantùm ad Summum Pontificem pertinere arguit textus *in d. c. cùm quidam. h. tit.* & docet Barb. *d. l. num. 55.* ex ea ratione, quòd ista suspensio indefinitè prolata sit perpetua, & consequenter *irregularitas*, à qua (nisi casus fuerit occultus juxta Tridentinum *Sess. 24. de Reform. cap. 6.*) nemo præter Summum Pontificem absolvit. Verùm magis mihi placet, quod docet Innoc. *in d. cap. cum quidam*. ab hac suspensione etiam absolvere posse Archiepiscopum, quasi ab ipso jure ad haoc absolutionem Summi Pontificis delegatum constitutum, authoritate *cap. consultationi. 16. & ibidem etiam* Innoc. *h. tit.* idque non parum confirmat, quòd in Bulla Pii II. oullo verbo suspensio Sedi Apostolicæ reservatur. Quòd verò dicitur suspensionem sine præfixo tempore prolatam, esse irregularitatem, haud facilè concederem, oeque id aliquo jure probatur; nec est secundùm regulas Logicæ bona conversio, omnis irregularitas est suspensio sine præfixo tempore, ergo omnis suspensio indeterminata est irregularitas: rectè enim negatur consequentia, cùm possit esse, & plerumque sit suspensio indeterminata, ad beneplacitum & arbitrium superioris absolvenris. Imò de natura censuræ propriè dictæ tanquam pœnæ medicinalis est, ur sine præfixo tempore feratur, sicut in tit. *de Sententia excomm. §. x.* rradidimus, & in eodem tit. ex Suarezio docet Zoesius *num. 156.*

18 Circa privilegia, quæ subinde vel ipsis ordinatoribus vel ordinatis conceduntur, ad Ordines etiam extra tempora diebus Dominicis, vel aliis festivis conferends aut recipiendos, notandum est, quòd nomine diei festivi ex probabili sententia, quam cum aliis tenet Barb. *d. alleg. 17. num. 7.* etiam veniat festum chori, quòd sub ritu duplicis celebratur, licèt non sit festum fori, quo populus à laboribus cessat.

19 Sub pœna etiam suspensionis prohibitum est, ne plures sacri Ordines, vel etiam minores cum Subdiaconatu eodem die recipiantur. *cap. literas. 13. & cap. dilectus. 15. h. tit. cap. 2. & 3. De eo, qui furti. Ordinem susc.* Trident. *Sess. 23. de Reform. cap. 13. in fine*. Estque hæc suspensio per dictum *cap. 13. & 15.* reservata Pontifici, sicut docent citati apud Barb. *in Collect. ad cap. 13. Trident.* Videtur tamen probabiliter teneri posse cum Gloss. *in d. cap. dilectus in fine, & in cap. consultationi. eodem tit.* quòd ex commissione & authoritate juris etiam Archiepiscopo absolutio concedatur. Glossa quidem de Episcopo loquitur, sed debet intelligi de illo Episcopo, cui dictum *cap. consulationi*. inscribitur, quem fuisse Archiepiscopum inspicienti inscriptionem patebit. Episcopus enim ordinans cùm sit author delicti, non convenit, ut in eodem delicto Judex constituatur. *cap. diversis. 5. in fine. de Clericis Coniug.* Cætera etiam, quæ in *lib. V. in Tit. de Sententia excomm.* ad incurrendam censuram requiruntur, hic attendi debent.

Consuetudinem quoque in quibusdam locis practicatam, ut eodem die, vel eadem ordinatione alicui *quatuor minores*, & *subdiaconatus* conferantur, non esse contrariam Tridentino, quod tantùm de duobus *sacris Ordinibus* loquitur, quamvis sit contraria juri communi, & propterea excusare à censura cum Navarro *in Manuali Confess. cap. 25. num. 71.* communiter admittunt Doctores.

20 Præterea de jure Concilii Tridentini *d. Sess. 23. cap. 13. & 14.* constitutum est, ut in Ordinibus conferendis certa *temporum interstitia* serventur, ne-

que

que Diaconus ordinetur, qui non priùs per annum in subdiaconatu, neque Presbyter, qui non similiter per annum in diaconatu versatus fuerit. Minores etiam Ordines non omnes eodem die, sed per temporum interstitia (saltem arbitrio Episcopi, cùm determinata non sint) conferri mandavit Tridentinum *d. loco cap.* 11. Potest tamen Episcopus, si ita Ecclesiæ expedire viderit, hæc interstitia tam *majorum* quàm *minorum* Ordinum remittere & circa minores Ordines consuetudo passim obtinuit, nt nulla interstitia serventur, sed simul eadem die conferantur, quod etiam ante Tridentinum licuisse, & practicatum fuisse docet Glossa *in cap.* 3. *in V. ad minores. hoc tit.* Vallensis *eodem tit. num.* 7. Quæ quidem consuetudo in minoribus Ordinibus tollerari potest; sed quòd etiam in plerisque Diœcesibus ad *majores Ordines* trahatur, & passim sine delectu personarum, ac necessitate Ecclesiæ ne dum intra annum, sed etiam intra unam quadragesimam omnes *sacri Ordines* alieni conferantur, & in Sacerdotem, ac Magistrum vitæ spiritualis promoveatur, qui vix discipulus esse cæpit, nec mundanos mores deposuit, plurimùm videtur repugnare debitæ dispositioni ad Sacerdotale officium, & salubri, ntique ex malis effectibus ob tam properam ordinationem natis provenienti constitutioni Concilii Tridentini ac consequenter vix rationabile censeri potest.

Præter Episcopum etiam Vicarius generalis, & Capitulum sede vacante illis saltem casibus, quibus literas dimissorias, vel alieno Episcopo licentiam ordinandi dare possunt (quod *in sequenti* §. trademus) ex causa in interstitiis dispensant.

Abbates, quamvis cum suis Religiosis super interstitiis dispensare nequeant (exceptis interstitiis minorum Ordinum) sed id ad Episcopum pertineat, debet tamen Episcopus quoad causam dispensationis formare judicium suum ex attestatione ipsorum Abbatum, quia ad hos primò spectat judicare de Religiosis suis, & utilitate Ecclesiarũ suarũ. Bar *de Offic. Epis. alleg.* 18. *n.* 6. *&* 10.

Quòd si ex aliena Diœcesi aliquis cum literis dimissoriis adveniat, in quibus non est dispensatum super interstitiis, non potest de jure Episcopus ordinans dispensare sine proprii Episcopi consensu; tum quòd dispensatio sit actus jurisdictionis, qui in proprios tantùm, non alienos subditos rectè exercetur; tum etiam, quòd ad proprium Episcopum pertineat judicare, an dispensatio suæ Ecclesiæ vel saluti ordinandi conducat, atque ita communiter servari, & à sacra Cong. Cardinalium decisum refert Piasezius. *in Praxi Episc. parte* 5. *cap.* 1. *num.* 11. Undè & stilus est, nt dimissorialibus inferatur clausula: *etiam non servatis interstitiis, super quibus tecum dispensamus*. Non obstat, quòd ordinandus *in se proroget* jurisdictionem ordinantis: quia *prorogata jurisdictio* sine consensu proprii Judicis non habet locum, ubi agitur de jure superioris, & in causis spiritualibus, vel causa Ecclesiæ aut animæ. *arg. cap. si diligenti.* 12. *de Foro comp.* Zerola *in Praxi Episc. V. Vicarius. in dub.* 5. *circa finem.*

Sed quid, si de consuetudine universim in illa Diœcesi, ex qua ordinandus advenit, non serventur interstitia? ℞. per superiùs dicta, talem consuetudinem potiùs esse corruptelam, & reprobandam quàm observandam. Interim non videtur prorsus improbabile, quin saltem ex tali consuetudine possit præsumi de consensu proprii Episcopi, & per aliquam *Epycheiam* dari dispensatio, si ordinandus legitimas causas haberet, ob quas per interstitia expectare non posset: quando enim consensus non est de forma substantiali actus (sicut ex communi est consensus proprii Parochi, si alienus Sacerdos velit matrimonio assistere) tunc ordinariè etiam consensus rationabiliter præsumptus sufficit.

Demùm circa interstitia notandum, quòd annus interstitialis non debeat mathematicè computari, ut præcisè contineat 365. dies, sed Ecclesiasticè v. g. de prima ordinatione Quadragesimæ ad eandem ordinationem anni sequentis, licèt anno sequenti Quadragesima citiùs veniat. Riccius *in Praxi aurea. p.* 4. *resol.* 253.

---

§. III.

De Qualitate Ordinandorum.

S U M M A R I A.

21. *Ordinandus debet esse baptizatus & confirmatus.*
22. *Confirmationis Sacram. potest aliquando dari alieno subdito.*
23. *Ordinandus debet esse mas non fæmina, & ibi, quid olim Presbyteræ, Diaconissæ, &c.*
24. *Infanti validè confertur ordo, sed non licitè.*
25. *Ordinandus debet esse subditus ordinantis, & quot modis aliquis dicatur subditus?*
26. *Ratione* Originis *ubi suscipiantur Ordines?*
27. *Ubi ratione* domicilii.
28. *Ubi ratione beneficii?*
29. *Ratione triennalis familiaritatis seu commensalitatis qualiter quis ordinari possit?*
30. *Ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis causam habet?*
35. *In recipiendis Ordinibus an liceat variare Episcopos?*
32. *Ordinatus à Papa ab alio sine ejus licentia ordinari non potest.*
33. *Exempti à quo ordinandi?*
34. *Novitii ubi ordinandi?*
35. *Ordinantis alienum subditum pœna.*
36. *Dimissorias quis concedat?*
37. *Arctati qui dicantur?*
38. *Dimissoriæ non exspirant morte concedentis.*
39. *Dimittendus prius examinandus, si præsens sit.*

PLures qualitates in ordinandis desiderantur. I. Ut 25
sit *baptizatus*, qui Ordines suscipere cupit, est enim Baptismus janua ad Ecclesiam, & Ecclesiastica Sacramenta, quæ sine eo nec licitè, nec validè suscipiuntur, *tota tit.* & ibi Interpretes, *de Presbytero non baptizato.*

II. Ut sit *confirmatus*. Tridentinum *Sess.* 23. *de* 22
Reform. cap. 4. omissa tamen confirmatio non vitiat Ordinem, quia non est substantialis; & potest aliquando conferri alieno subdito ab ordinante ex præsumpta licentia proprii Episcopi, veluti si quis cum dimissoriis veniat ad ordinationem, qui non sit confirmatus. Laym. *in Theol. mor. de Sacramento confirm. cap.* 6. *num.* 2.

III. Ut sit mas non fæmina: Clericatus enim 23
quædam dignitas, & præeminentia est inter cæteros fideles non conveniens mulieribus, quæ teste Apostolo. 1. *ad Corinth.* 14. debent esse *viris subditæ, & turpe est eis in Ecclesia loqui &c.* multò proindè magis indecens, viris divina ministrare. Hinc est, quòd licèt beatissima Virgo quantùm ad Sanctitatem fuerit excellentior omnibus Apostolis, non tamen illi, sed istis claves Ecclesiæ à Christo commissæ sint, sicut dicitur *in cap. novæ.* 10. *de Pœnit. & remiss.* Imò adeò mulieribus interdictum est Ecclesiasticis ministeriis, ut de jure intra Cancellos altaris consistere, aut Presbytero ministrare, vel sacra vasa contingere non audeant, licèt Sanctimoniales sint. *cap.* 5. *in fine. de Cohabitat. Clericorum,*

corum, *& mulierum*. *cap. sacratas*. 25. *dist.* 23. *cap. in Sancta*. 51. *cap. vestimenta*. 52. *dist.* 1. *de Consecrat.* Frequens quidem in statu primitivæ Ecclesiæ mentio est, *Præsbyterarum*, *& Diaconissarum*, attamen hæc appellatio non ab Ordine aliquo proveniebat, sed quòd essent uxores Presbyterorum, vel Diaconorum ante Ordinationem ductæ, quæ postea cum suis viris in perpetua continentia vivebant, *cap. Præsbyter.* 18. *dist.* 32. Item & viduæ seniores perpetuis orationibus deputatæ Presbyteræ olim dicebantur. *cap. ult. dist.* 32. Diaconissarum quoque nulla fuit olim ordinatio, sed ob majorem decentiam, & honestatem præerant foribus Ecclesiæ, per quas ingrediebantur mulieres, & fœmellas in Baptismo sustentabant videatur Bellarm. *de Pontificatu Romano*. *lib.* 3. *cap.* 24.

24 IV. Ut sit capax rationis & non minor septennio infanti enim quamvis validè conferatur ordo, ut ex Divo Thom. cum communi tradit Sylvest. *verbo. Ordo.* 4. *sub num.* 1. non tamen licitè. *cap. nullus Episcopus*. 4. *& ibi Gloss. hoc tit. in* 6. quænam verò sit legitima ætas ad singulos Ordines, inferiùs in Tit. *de Ætate & qualitate &c.* dicemus.

25 V. Ut non sit illegitimè natus, obligatus, corpore vitiatus, infamis, vel alio modo irregularis, de quibus in seqq tit. agemus.

VI. Ut sit subditus Episcopi ordinantis & de hoc requisito cum compilatore in hoc §. tractandum. Quilibet igitur à proprio suo Episcopo ordinandus est, aliàs Episcopus alienum subditum sine literis dimissoriis scienter vel affectata ignorantia ordinare præsumens à collatione Ordinum per annum, & sic ordinatus ab executione Ordinum susceptorum, quamdiu proprio ordinario videbitur, ipso jure suspensus est. Licentia etiam datur omnibus subditis talis Episcopi suspensi, ut suspensione ejus manifestata, & durante, liberè à vicinis Episcopis sine literis etiam dimissoriis valeant Ordines accipere. *c.* 2. *hoc tit. in* 6. Trident. *Sess.* 23. *de Reform. cap.* 8. Bulla Pii II. *Cum ex sacrorum &c.*

Sunt autem de jure quatuor modi proditi, ex quibus aliquis subditus Episcopi quantùm ad Ordines recipiendos censetur. nimirum. I. ratione *Originis*. II. ratione *Domicilii*. III. ratione *Beneficii*. & IV. ratione *triennalis familiaritatis*, seu *commensalitatis* cum Episcopo. *cap.* 1. *&* 3. *hoc tit. in* 6. Tridentinum *d. Sess.* 23. *cap.* 9.

26 Ratione *Originis* potest quisque ordinari in loco ubi natus est, licèt alibi domicilium, aut beneficium possideat. *d. cap.* 3. dummodo sit natus ex constituto ibidem parentum domicilio; qui verò in aliquo loco nascitur in transitu, & peregrinatione parentum, non ibi sed in loco domicilii, vel beneficii, aut etiam in loco paternæ originis ordinari debet, vel in loco originis maternæ, si fuerit naturalis tantùm, sive illegitimus, casu quo ad Ordines legitimaretur. *L.* 1. §. 2. *L ejus*. 9. *ff. Ad municipalem*. quia filius naturalis non paternam, sed maternam originem sequitur. Riccius *in Praxi aurea*. *parte* 1. *resol.* 269. Præterea quia textus *in dicto capit.* 3. non præcisè dicit, aliquem in Diœcesi debere esse *ortum*, sed *oriundum*, ideo Doctores communiter cum Riccio *d. loc. num.* 4. docent ordinari filium posse in loco paternæ originis, licèt ipse alibi natus sit. *Arg. L. assumptio.* 6. §. 1. *ff. Ad municipalem*. addunt tamen exceptionem, si modò filius non fuerit conceptus, atque natus postquam pater ejus locum originis deseruit, domicilium aliò transferendo: ob quam exceptionem vix aut raró potest dari alius casus, quàm ille, quem mox de filio nato in transitu posuimus, ut consideranti patebit.

27 Ratione *domicilii* recipiuntur Ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi ordinandus habitationem perpetuam constituit: dico, *perpetuam*: nam aliud est *quasi domicilium*, sive habitatio tantùm temporalis ad plures annos, vel etiam saltem ad majorem anni partem, v. g. certi negotii expediendi causâ, quod licèt ad percipienda alia Sacramenta sufficiat, ad Sacramentum tamen Ordinis ex concordi Doctorum sententia verum domicilium requiritur.

Constituitur autem verum Domicilium *animo & facto*; animo nimirum perpetuò permanendi in loco (perpetuitate saltem propositi, quamvis ex post facto hoc propositum sicut & domicilium mutari possit) & facto, scilicet capiendò possessionem, transferendo res suas *L. Domicilium* 20. *ff. Ad municipalem*. *L. cives*. 7. *C. de Incolis*. Neque hic certi alicujus temporis lapsus ad constituendum domicilium requiritur, sed prima etiam die constitutum censetur, quo quis in locum animo perpetuò habitandi advenit. Panorm. *in cap. fin. de Parochiis*. Sanch. *de Matrim. lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 2. & communiter alii. Quod verò Imperator *in l.* 2. *cap. de Incolis*. scribit, eos, qui studiorum causâ in aliquo loco morantur, domicilium ibi non habere, nisi 10. annis transactis eo loco sedes sibi constituerint; non est intelligendum, quòd ad constituendum domicilium requiratur *decennium*, vel ex decennali habitatione constitutum censeatur, sed quòd ex lapsu tanti temporis præsumptio juris de constituto domicilio oriatur, nisi aliunde appareat de animo, v. g. post absoluta studia discedendi, quem textum cum Gloss. *in d. l.* 2. ita interpretatur Sanch. *d. l. num.* 1. consistentia enim quanticunque temporis in loco non facit verum domicilium, si animus perpetuò habitandi absit, teste Barb. *de Offic. Episc. alleg.* 4. *num.* 25.

Ratione *beneficii* ordinari quis potest ab Episcopo, 28
in cujus Diœcesi beneficium possidet. *cap. cum nullus*. 3. *hoc tit. in* 6. Porrò cùm textus non distinguat inter qualitates beneficii, existimant Doctores, nec nos distinguere debere, *arg. L. de pretio*. 8. *ff. de Publiciana*. & ideò probabiliter docent, obtinentem beneficium, quod certum tantùm ordinem, fortè subdiaconatum requirat, licèt personalem residentiam non habeat, vel tenue & modicum sit, in loco illius beneficii ordinari posse. Quia beneficium quodcunque tribuit Episcopo jurisdictionem in beneficiatum, & locum facere videtur. *d. cap. cum nullus*. generaliter & sine distinctione loquendi, præsertim in materia tali, quæ ordinanti & ordinato est favorabilis. Riccius *in Praxi aurea*. *parte* 1. *resol.* 27. *&* 272. Barb. *ad Concilium Tridentinum Sess.* 23. *cap.* 8. *num.* 22. *cum pluribus ibidem cit.*

Ratione demum *Triennalis familiaritatis* potest 29
Episcopus ordinare sibi aliàs non subditum, qui per triennium in ipsius familia, sive servitio ejus sumptibus vixit, & ita quasi commensalis fuit. Trident. *Sess.* 23. *de Reform. cap.* 9. quia tamen Concil. mandat, ut Episcopus tali familiari ordinato quàm primùm beneficium conferat, ideò Episcopus *Titularis*, & qui nullam Diœcesin actu habet, prætextu triennalis commensalitatis neminem ordinare potest, cùm ipsi beneficium aliquod nequeat conferre, & generaliter omnis ordinatio alicui subdito sine licentia proprii Prælati his Episcopis *titularibus* interdicta est in eodem Concil. Trident. *Sess.* 14. *de Reform. cap.* 2.

Cæterùm quamvis requiratur, quòd hoc triennium continuò cum Episcopo transactum sit, nec sufficiat si familiaris in alio loco (nisi forsan modico tempore) sumptibus Episcopi vixerit, cùm aliàs Episcopo non possint esse satis cogniti mores ordinandi, ob quam rationem Concil. ordinationem familiaris potissimùm indulsit: non tamen requiritur, quòd illud triennium cum Episcopo, ut Episcopo, transactum sit; sufficiet, si inceptum sit ante Episcopatum, dum Episcopus adhuc Canonicus erat. Riccius *in Praxi aurea*. *p.* 1. *resol.* 276.

276. & 278. Illud quoque communiter notant Doctores, quòd Episcopus cum familiari suo aliàs non subdito in interstitiis vel aliis impedimentis Canonicis nequeat dispensare, nisi priùs aliquod ei beneficium conferat, ex quo tanquam in subditum Ecclesiasticam veram jurisdictionem consequatur. Riccius *d. l.* Barb. *de Offici. Episcop.* 2. *alleg.* 5. *num.* 14.

30 Quid, si quis nec domicilium originis (paternæ vel avitæ quia & pater & avus vagi fuerunt) nec proprium, nec beneficium, nec triennalem familiaritatem cum Episcopo habeat? ℞. Talem probabiliter ordinari posse in illa Diœcesi, in qua invenitur, quia non est magis subjectus uni, quàm alteri Episcopo. Tiberius *in Instruct. ordin. cap.* 7. *quæst.* 46. natus verò vel habitans in loco nullius Diœcesis à viciniori Episcopo ordinandus. Tiberius *dict. l.* Piasezius *in Praxi Episc. p.* 1. *cap.* 1. *num.* 10.

31 Disputant etiam Doctores, an si Clericus v. g. Subdiaconatum receperit ab Episcopo originis, liceat ipsi variare, & reliquos ordines ab Episcopo domicilii vel beneficii recipere? pro negativa, quam tuetur Riccius *d. l. resol.* 275. facit, quòd regulariter concessa electione, & re non ampliùs integra denegetur variatio; veluti contractus ab initio omnes sunt liberæ voluntatis & electionis, postquam autem contractum est, fiunt necessitatis, & non datur variatio. *L. sicut.* 5. *C. de Obligat. & act.* Resignatio beneficii libera est, facta autem invariabilis, ut in tit. *de Renunciatione* traditur. Nihilominus cùm hic simus in materia favorabili, ubi de extensione potestatis Episcopalis, & excusatione à censuris malæ ordinationis agitur, contrarium satis probabiliter teneri potest cum Francisco Zypeo *in Consult. Canon. Tit. de Ætate & qualitate ordinand. Consult.* 3. Zoesio *hoc tit. num.* 26. eò quòd in jure talis variatio circa Ordines prohibita non inveniatur & textus sine distinctione ex allegatis quatuor causis ordinationem concedat. Quòd verò opponitur, electione permisa variationem esse prohibitam: intelligendum est, circa eandem materiam & subjectum, non circa diversa; ordo ab ordine verò numero & specie distinguitur. In simili, qui Titium convenit in loco contractus ob debitum; non prohibetur utique eundem convenire in loco rei sitæ, vel domicilii ob prædium &c.

32 Speciale est inordinato à Summo Pontifice, quòd ab alio sine ejus licentia ordinari non possit: sicut traditur *in cap. in distribuendis.* 12. *hoc tit.* idque ob specialem reverentiam ordinantis; unde & tali ordinato, quamvis non sit à jurisdictione Episcopi exemptus, debetur tamen, inter cæteros Clericos major honor. *cap. per suas.* 7. *de Majoritate & obedientia.*

33 Regulares etiam Ordinum exemptorum debent recipere Ordines ab Episcopo Diœcesis, in qua illud Monasterium est situm, vel à viciniori, si locus sit nullius Diœcesis; si verò Episcopus Diœcesanus non habeat Ordinationes, licet Abbati vel superiori Regulari dare dimissorias ad quemcunque alium Episcopum. Ita in hac Diœcesi servatur, & demandato, Clementis VIII. à sacra Cong. declaratum refert Tamburinus *de Iure Abbatum. tom.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 25. *numer.* 3. Barb. *ad Conc. Trident. Sess.* 23. *de Reform. cap.* 10. *num.* 11. In quibusdam tamen locis hæc declaratio circa monasteria exempta non est usu recepta, & practicatur sententia Navarri *hoc tit. Consilio* 36. quòd *dimissorias* concedere simpliciter ad Abbatem exemptum pertineat; tum quòd superior exemptus sit propriè ordinarius habens Jurisdictionem quasi Episcopalem in subditos Regulares; tum etiam quòd in Trident. *d. cap.* 10. tantùm prohibeatur Abbatibus exemptis, ne dimissorias *subditis Sæcularibus* concedant: unde à contrario rectè inferri videtur, quòd *Regularibus subditis* concedere valeant. Non obstat illa clausula consilio Navarri in fine ab aliquo extraneo (ut diversitas characteris arguit) annexa, quòd hoc sit intelligendum, si Prælatus habet privilegium, nam rationes Navarri non loquuntur de privilegio, sed de jure communi, & supposito privilegio nulla est dubitandi ratio.

Novitios Monasteriorum posse ordinari in illa Diœcesi, in qua novitiatum agunt, licèt alibi sint nati, valde probabiliter cum Riccio, & aliis docet Barb. *de Officio Episcopi. p.* 2. *alleg.* 4. *num.* 36. quia ingrediens Monasterium animo faciendi professionem, & perpetuò ibi manendi satis convenienter dici potest ibidem domicilium constituisse, undè & quoad *competentiam fori*, privilegium *Canonis*, aliosque juris effectus ordinariè de corpore Monasterii censetur. Nec refert, quòd Novitius possit redire ad sæculum, debet enim attendi principalis intentio faciendi professionem, prout non ideò minus verum Domicilium est, quod ex post facto contra primam intentionem mutari potest. 34

Porrò Episcopus alienum Diœcesanum, qui ex quatuor recensitis modis sibi subjectus non est, absque literis dimissoriis ordinare non potest licitè (quamvis validè) aliàs pœnam suspensionis à collatione ordinum incurrit, nisi ignorantia probabili (v. g. ex assertione aliorum credendo ordinandum esse de sua Diœcesi) vel bona fide & præsumpta ratihabitione proprii Prælati excusetur; rectè tamen moneat Barb. *de Officio Episcopi parte* 2. *alleg.* 8. *num.* 4. non esse facilè aliquem extraneum ordinandum sub spe ratihabitionis, quia in his, quæ tangunt alterius jurisdictionem, non est facilè præsumenda ratihabitio, & ne sub hoc colore passim alieni subditi ordinentur. 35

Dimissorias concedere potest omnis Episcopus, qui ex quatuor causis allegatis potest ordinare, juxta regulam, *quòd quis per alium facit &c.* nisi fuerit excommunicatus, tunc enim dimissoriæ ejus non valent, sed subditi sine his ab alio Episcopo ordinari possunt. *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. 36

Vicarius Episcopi sine speciali mandato dimissorias concedere nequit, nisi Episcopus *in remotis* agat. *cap. cum nullus* 3. *hoc tit. in* 6. ubi Gloss. dicit, Episcopum *in remotis* censeri, si sit extra provinciam, vel ultra duas dietas à loco residentiæ. Sede vacante Capitulum, vel is ad quem tunc temporis pertinet Spiritualium administratio, dimissorias concedit. *d. c.* 3. sed hodie Concil. Trident. *Sess.* 7. *de Reform. cap.* 10. constituit, ut cujusvis privilegii, aut consuetudinis vigore non liceat Capitulis infra annum à die vacationis dimissorias concedere, nisi *arctatis beneficii recepti, aut recipiendi causa;* quando nimirum beneficium certum Ordinem requirit, cujus susceptio ultra annum differri non potest. Huic constitutioni Capitulum contraveniens subjacet Ecclesiastico interdicto, & ordinatus, si in minoribus est, non gaudet privilegio Clericali; si in majoribus, est ipso jure suspensus ad beneplacitum futuri Prælati. 37

Memini persæpè quæsitum, an *arctatus* dici possit, qui licèt non speret beneficium, expectat tamen certò aliam conditionem ad honestam sui sustentationem, quam non nisi habitis ordinibus obtinere potest? putarem affirmativam ex paritate rationis in theoria valdè probabiliter sustineri posse. *arg. l.* 12. & 13. *ff. de LL.* maximè in Germania, ubi rarò ad beneficia, potiùs verò *ad titulos mensæ* (ut vocant) ordinantur Clerici, & aliundè sibi de necessariis providere debent. Præterea hic agitur de modico præjudicio futuri Episcopi, è contra de magno commodo & necessitate ordinandi, ac amplianda potestate Capituli, quid ergo prohibet, interpretationem favorabiliorem facere *c. odia* 15. *de Reg.* 1. *in* 6. ut beneficii nomine largiùs sumpto & per EpiKiam seu benignam interpretationem ex bono & æquo, quæ rigori est præferenda, *l. placuit.* 8. *C. de Iudiciis.* intelligatur etiam alia gratia, vel conditio, susten-

ſuſtentatio , aut alimentatio benevolè oblata, quæ in effectu & ratinne finis (qui eſt ſervitium in divinis , & alimentatio Cleriei) beneficio comparari poteſt ; qnemadmodum idem Concilium Trident. *Seſſ.* 21. *de Reform. cap.* 2. conſtituit , ne quis ſine *beneficio pacificè poſſeſſo* & ad victum honeſtum ſnfficienti ordinetur , & tamen paſſim in Germania ad ſolum *titulum menſæ* (qni utique beneficium propriè non eſt , ut *in lib.* 3. *tit. de præbend.* videhimus) Cleriei ordinantur . Idem putarem de privilegiis ordinandi extra tempora , quæ reſpectu *arctatorum* conceduntur , quia tamen hujus ſententiæ authorem hactenus ad manus non habeo , Ordinariorum judicio relinquo , quid in praxi tenendum arbitrentur.

38 Literæ *dimiſſoriæ* ab Epiſcopo Vicario vel Capitulo ſemel coneeſſæ non expirant , licèt per mortem vel alium caſum . beneficium concedentis ceſſet , niſi expreſsè per ſucceſſorem revocentur, ſunt enim gratia & privilegium , quod non expirat morte concedentis . Zabaiella communiter receptus *in Clem. fin. de Elect. p ſt num.* 9. *quæſt.* 5. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 12. *num.* 36.

39 Demùm licèt ex Trident. *Seſſ.* 14. *de Reform. cap.* 3. & *Seſſ.* 23. *cap.* 3. Epiſcopus ipſe qui dimiſſorias concedit , dimittendum priùs examinare & approbare debeat , hoc tamen intelligendum videtur , ſi dimittendus aliàs in loco conſiſtat , & dimittatur , quia Epiſcopus impeditur ordinationes habere ; ſi verò dimittendus abſens ſit, nec facilè ad ſuum Epiſcopum accedere valeat , uſus obtinuit , ut Examen committatur Epiſcopo ordinanti , ejusque deſuper conſcientia oneretur .

TITULUS XII.

De Scrutinio in Ordine Faciendo.

SUMMARIA.

1. *Scrutinium quid & quotuplex?*
2. *In Scrutinio quæ examinanda?*
3. *Ab hæreticis eorumque fautoribus deſcendentes ordinari prohibentur .*
4. *Filii quare puniantur , in hæreſis & læſæ majeſtatis crimine?*
5. *Iudæi & gentilium liberi cur non prohibeantur ordinari?*
6. *Ordinandus quæ ſcire debeat?*
7. *Neophytus quando ordinari poſſit?*
8. *Tertium ſcrutinium quale?*

1 SCrutinium à ſcrutando , ſive interrogando dicitur examen ordinandorum , itque triplex eſt , primum & ſecundum qnod ante ordinationem , & tertinm quod in ipſa ordinatione peragitur . Primum habetur ex decreto Concil. Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 5. ubi ſtatuitur ut hi *qui ad ſingulos majores Ordines ſunt aſſumendi per menſem ante ordinationem Epiſcopum adeant , qui Parocho aut alteri , cui magis expedire videbitur , committat , ut nominibus ac deſiderio eorum publicè in Eccleſia propoſitis , de ipſorum ordinandorum natalibus , Ætate , moribus , & vita à fide dignis diligenter inquirat , & teſtimonium inquiſitionis mox ad Epiſcopum tranſmittat* . quod licèt uſus in Germania non receperit , expediret tamen tam ſalubrem conſtitutionem obſervare , ut ſecundùm præceptum Apoſtoli *nemini citò manus imponatur* , priusquam de ipſius ſtatu , vita & moribus ſufficiens informatio habeatur .

Alterum ſcrutinium eſt , quod Epiſcopo ſecundùm ſtatuta antiquorum Canonum *diſt.* 24. & Trident. *d. Seſſ.* 23. *cap.* 7. incumbit , ut omnes ad ordinem accedere volentes *feria quarta ante ipſam ordinationem , vel quando Epiſcopo videbitur , ad civitatem evocentur . Epiſcopus autem Sacerdotibus aliisque peritis viris ſibi adjunctis ordinandorum genus , perſonam , ætatem , inſtitutionem , mores , doctrinam , & fidem diligenter inveſtiget , & examinet* . Singula , quæ SS. Canones & Trident. examinari volunt , breviter percurramus. 2

Itaque ad examen *generis* pertinet inqnirere , 3
an ordinandus ſit ex genere maculato circa fidem; quia ſacri Canones ab ordinibus exeludnnt deſcendentes ab hæreticis , ac ſautoribus , & defenſoribus eorundem , uſque ad ſecundùm gradum per lineam maſculinam , & uſque ad primum per fœmininam , niſi eorum parentes ante mortem pœnituerint , & Eccleſiæ reincorporati fuerint . Barb. 4
in collect. ad Trident. d. cap. 7. *num.* 5. & hæc hæreſis pœna eſt , quæ ad inſtar eriminis læſæ majeſtatis etiam in filiis punitur . *cap. vergentis.* 10. *de Hæret. E. quisquis .* 5. *Cod. Ad L. Iuliam Majeſt.* tum ad execrationem ſceleris , ut parentes ſaltem in pœns filiorum terreantur ; tum etiam , qnòd filii interdum hæredes non tantùm bonorum , ſed etiam vitiorum paternorum præſumantur , ideòqne puniantur ſine culpa ſua quidem , ſed non ſine cauſa . In Germania tamen ubi hæreſis licentioſiùs graſſatur , non eſt tam secnrats hujus pœnæ obſervatio , dummodo deſcendentes ex hæreticis ipſi probi Catholiei reperiantur.

Judæi autem & gentiles per januam Baptiſmi 5
nunquam in Eccleſiam ingreſſi , ſicut extra jurisdictionem Eccleſiæ conſtituti ob infidelitatem puniri nequeunt , ita etiam eorum liberi à ſacris Ordinibus non prohibentur.

In *perſona* examinatur ordinandus , ſitne ſervus , obligatus , bigamus , legitimus , aut corpore vitistus , ut in ſequentibus tit. videbimus. Item de ætste ordinandi & inſtitutione. (id eſt titulo , Gloſſ. *in cap. quando . diſt.* 24.) in Tit. *de Ætate & qual.* tractabimus.

Mores probare debet ordinandus per teſtimonium Parochi & Magiſtri ſcholæ , juxta Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 5. Unde infamia Juris aut facti lsborantes , & publicè pœnitentes ordinari prohibentur . *cap. fin. de Tempor. ordinandorum. cap. ex pœnitentibus .* 55. *diſt.* 50.

Doctrina requiſita exeludit illiteratos . *cap. fin. de Ætate & qualitate . cap. illiteratos.* 1. *diſt.* 36. ad 6
primam tonſuram ſuffieit , ſi ordinandus fidei rudimenta , item legere & ſcribere (quod de materna tantùm lingua , cùm Concilium aliam non expreſſerit , Doctores inrelligunt) ſciat.

Ad alios minores Ordines promovendi præter lstinam linguam (qusm in ſpecie requirit Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 11.) etiam quæ ſui ſunt Officij noſſe debent , nimirùm quod ad oſtiarium ſpectet Eccleſiam cuſtodire , dignos admittere , indignos excludere : ad Lectorem ſacra lectione fidelium animos ad pietarem excitare : ad Exorciſtam ſuper energumenos , & cathecumenos invocare : ad Acolythum lumina , vinum & aquam ad ſacrificium deſerre .

Ad ſacros Ordines aſſumendi ſcire debent ea, quæ exercendo eorum Ordini conveniunt, ut quòd Sub-

Subdiaconus in solenni officio calicem ad altare deferre , Epistolam canere , & juxta ritum Ecclesiæ mediante Diacono in altari ministrare, præterea etiam ad deferendum habitum, & tonsuram Clericalem , recitandum Breviarium , & servandam castitatem ex voto sacris Ordinibus annexo obligatus esse debeat . Quòd ad Diaconum spectat , Sacerdoti solenniter celebranti immediatè in omnibus ministrare , Evangelium canere , populo prædicare , aliquando etiam ex commissione Sacerdotis instante causa necessitatis , ubi Sacerdos præsens non est , baptizare , etiam solenniter . Ad Presbyteratum denique talis scientia requiratur , ut ordinatus Sacramenta administrare & populum in his, quæ ad salutem scitu necessaria sunt , instruere valeat. Trident. *d. l. cap.* 13. & 14.

7 Circa *vitam* requiritur, ut ordinandus non tantùm alienus ab Ecclesia Catholica, sed etiam *neop:ytus*, hoc est recenter conversus non sit, erit tamen penes arbitrium Episcopi, conjicere ex moribus, & pietate conversi, intra quantum tempus noviter conversus inter veteranos Christi milites , & ad Ordines dignus censeri possit, teste Covar. *in relect. Clem. si. furiosus parte* 2. §. 2. *n.* 7. *vers. tertia conclusio*.

8 Tertium demum scrutinium , quod fit in ipsa ordinatione, & de quo loquitur. *cap. un. hoc tit.* illud est, quando Episcopus in actu ordinationis quærit , utrum ordinandi digni sint, ut ad Ordines assumantur ? cui quæstioni olim quidem respondebat Archidiaconus (ad cujus officium spectabat ordinandos examinare, & ad Ordines Episcopo præsentare) quòd *quantum humana fragilitas nosse sinit, sciat & testificetur illos dignos esse*. Verùm id ipsum hodiè in desuetudinem abiit , & usus obtinuit , ut Capellanus vel Diaconus Episcopo ordinanti ministrans loco Archidiaconi per illa verba respondeat.

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo , qui Renunciavit Episcopatui , vel ab Excommunicato.

SUMMARIA.

1. *Episcopus renunciare potest vel loco , vel dignitati.*
2. *Loco tantùm renuncians retinet potestatem ordinandi , si ab alio invitetur.*
3. *Qui de facto tantùm loco pulsus est , nihil juris amittit.*
4. *Renuncians dignitati , licitè ordinare non potest exceptis minoribus Ordinibus , si fuerit invitatus.*
5. *Ordinatus ab excommunicato recipit quidem Characterem , sed non executionem , & quis possit absolvere.*
6. C. 1. 2. & 3. cauf. 9. q. 1. *explicantur.*
7. *Defenditur Gratiani interpretatio.*
8. *Episcopus in hæresin lapsus & necdum denunciatus an retineat exercitium potestatis suæ ?*

1 Circa materiam hujus tit. praenotandum est , quòd duobus modis Episcopus suo Episcopatui renunciare possit, nimirum *loco* vel *dignitati*. Loco, si v. g. ob hostilitatem aut aeris intemperiem Diœcesin renunciando dimittat, retineat tamen Episcopalem titulum, & authoritatem. *Dignitati* verò, si forsan ob zelum ingrediendæ Religionis , vel ut præveniat depositionem promeritam, ipsum Episcopale officium , nomeo ac dignitatem resignet.

Quòd si igitur Episcopus *loco* tantùm cesserit , ab alio Episcopo invitatus quoscunque Ordines legitimè conferet, oimirum subditis Episcopi invitantis , proprios enim quos habuerat per renunciationem à sua jurisdictione dimisit. 2

Contingit tamen aliquando, quòd Episcopus citra renunciationem , de facto tantùm ob metum hostium, vel recuperandam sanitatem extra Diœcesin moretur, quo casu nihil juris in suos subditos amittit , sed eos etiam in aliena diœcesi cum licentia Diœcesani Episcopi (quæ semper ad exercenda Pontificalia in aliena diœcesi requiritur) rectè ordinat. 3

Si *dignitati* quoque renunciavit Episcopus , Characterem quidem Ordinis Episcopalis indelebilem à se abdicare non potuit , & inde de facto ordinans validè ordinat; sed quia executionem Ordinis ipse ampliùs non habuit, aliis dare etiam de licentia proprii Episcopi haud potuit; ideò si ab eodem sacros Ordines scienter quis receperit citra summi Pontificis dispensationem , non habebit sui officii executionem ; si ignoranter, poterit quidem Episcopus proprius dispensare, nisi crassa & supina ignorantia fuerit. Minorum tamen Ordinum collatio, quæ aliquando non Episcopis, veluti Abbatibus competit , cum licentia propriorum Prælatorum tali Episcopo renuntianti non denegatur. *cap.* 1. *hoc tit. & ibi* Panorm. aliique Doctores. 4

Similiter etiam dicendum circa ordinatos ab Episcopo *excommunicato*, qui characterem quidem , sed non executionem recipiunt, & ideò si per ignorantiam fuerint à tali Episcopo ordinati , poterit cum eis per suos Episcopos dispensari: si scienter aut ex crassa ignorantia, dispensatio ad Summum Pontificem pertinebit ; nisi religionem ingrediatur ordinatus, quo casu proprius Prælatus Ordinis dispensare poterit . *cap.* 2. *& ibi* Barb. *num.* 2. *hoc tit.* 5

Quòd si Episcopus excommunicatus proprium subditum hujus excommunicationis ignarum ordinaverit, tunc dispensatio , inquit Vallensis *hoc tit.* ad summum Pontificem pertinebit, ne Episcopus videatur dispensare super proprio defectu ; sed non est improbabile, quod docet Panorm. *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 5. quòd vel successor Episcopus, vel etiam ipse Episcopus ordinans post absolutionem censuræ obtentam id possit, sicut Sacerdos potest absolvere peccatum suo mandato commissum . Hodie post Concilium Constantiense observanda est Extravagans Martini V. *Ad evitanda scandala &c.* ex qua Constitutione excommunicatus *non denuntiatus* , nisi fuerit notorius percussor Clerici, etiam in divinis vitandus non est , sicut hac de re proliziùs in *lib. V. in tit. de Sententia excommunicationis* dicemus.

Præmissis de ordinatione ab Excommunicato facta, quòd imprimat Characterem , videntur obstare difficiles textus in *cap.* 1. 2 *&* 3. *causa* . 9. *quæst.* 1. ubi talis ordinario omninò nulla & invalida declaratur: sed dicendum est cum Gloss. & Gratiano ibidem , quòd hæc capitula non loquantur de quibuscunque excommunicatis, sed tantùm de hæreticis illis, qui nunquam Catholici fuerunt, adeoque potestatem ordinandi non acceperunt ; vel certè , si de omnibus excommunicatis, aut prolapsis in hæresin loquantur , tunc hæc fuerit quorundam antiquorum Patrum, & Doctorum opinio posteriori Pontificum & Doctorum censura correcta. Circa hanc quidem interpretationem erroris arguit Gratianum Layman. *in Theol. morali* . *de Sacram. Ordinis* . *cap.* 9. *n.* 5. eo quòd similia capitula possint facilius 6 7

ciliùs explicari, quòd ordinatio sit invalida solùm quo-
ad effectum executionis, non quoad impressionem
Characteris: attamen non possum adstipulari viro cæ-
tero quin doctissimo, quia in allegatis capitulis expres-
sè dicitur, quòd talis ordinatio tanquam à non haben-
tibus potestatem *facto pro infecta habenda sit*, *& per ma-
nus impositionem potiùs vulnus inflictum censeatur*: *unde &
iterari necesse sit*, *quod minimè probatur esse collatum &c.*
Si ordinans potestatem non habuit, si reiterari debet
talis ordinatio, & habetur tanquam non facta, & vul-
nus infligens, ergo non impressit Characterem: indu-
bitatum enim est, quòd actus Sacramentalis utcumque
illicitè factus imprimens Characterem reitarari nullo
modo possit, ut inferiùs in Tit. *de Sacramentis non ite-
randis*. trademus.

8 Cæterùm Episcopus ritè in Ecclesia consecratus
retinet Characterem Ordinis Episcopalis, licèt in hæ-
resin labatur, & ideò aliquem saltem validè ordinare
potest, etsi non licitè, nec executionem dare. Sed
utrum ei suffragetur Extravagans. *Ad evitanda*. si de-
nuntiatus non sit, dubitatur? Affirmat Navarrus *cons.*
20. *de Hæreticis*. quòd non fiat exceptio *in d. Extrava-
gante*. In contrarium inclinat Zoesius *hoc tit. num.* 4 eò
quòd hæreticus amittat jurisdictionem ex duplici cau-
sa, scilicet propter hæresin, & propter excommunica-
tionem; unde licèt retineat tantisper ob excommu-
nicationem non denuntiatam, non tamen ob hæresin.
Hæc posterior sententia est tutior, & ante factum te-
nenda, post factum tamen videtur ordinatus secun-
dùm authoritatem Navarri tolerari posse in Ordine su-
scepto.

TITULUS XIV.

De Ætate, & Qualitate, & Ordine præficiendorum.

§. I.

De Ætate & Titulo Ordinandi.

SUMARIA.

1. *Ætas quæ requiratur in Minoribus?*
2. *Quæ in majoribus?*
3. *Annus ultimus sufficit inchoatus.*
4. *Natus ad initium septimi mensis censetur legitimus.*
5. *Quid de defectu unius diei, vel horæ, vel bissextilis.*
6. *Ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem, sed non executionem.*
7. *Quid si fuerit in bona fide, vel etiam absolutus à suspensione ante legitimam ætatem celebraverit?*
8. *Bullæ Extravagantis est tolerabilis ignorantia.*
9. *Ordinatus bona fide ab excommunicato non incurrit suspensionem, quæ sit censura.*
10. *Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam mala fide, an hoc ipso efficiatur irregularis, quòd Episcopo ordinanti concelebret? Alia Summaria post num.* 10.

TRactat quidem compilator in hoc tit. principaliter
de *ætate*, *qualitate & ordine* eorum, qui digni-
tatibus præficiuntur, ut tamen in materia ordinationis
pergamus, priùs de *ætate* & *titulo* sive beneficio ordi-
nandi videbimus.

Ætas alia in *majoribus*, alia in *minoribus* ordinibus 1
requiritur. Ad *minores* quod attinet, communior est
Doctorum sententia apud Barb. *de Officio Episcopi*, *par-
te* 2. *Alleg.* 11. *num.* 1. quòd prima tonsura, Lectoratus,
Ostiariatus, & exorcistatus *septem*, Acolythatus au-
tem *duodecim* annos completos requirat, sicut colligã-
tur ex textu & Gloss. *in cap. de iis*. 5. *dist.* 28. *& cap. in
singulis*. 2. *dist.* 77. Si qui autem Canones majorem æta-
tem in his ordinibus præscribant, ut *in cap. nemo*. 2. *dist.*
78. illi explicandi sunt, ut loquantur non de receptio-
ne, sed de exercitio Ordinum, ut scilicet nullus assu-
matur ad exercendos illos Ordines, nisi saltem arbitrio
Episcopi fuerit in ætate idonea constitutus.

Subdiaconatus olim annos *octodecim*, & Diaconatus 2
viginti requirebat. *Clem. ult. hoc tit.* hodie autem ex Tri-
dent. *Sess.* 23. *de Reformat. cap.* 12. nullus potest promo-
veri ad *subdiaconatum* ante annum ætatis *vigesimum secun-
dum*, & ad *Diaconatum* ante annum *vigesimum tertium*.
Sacerdotium olim, sicut & Episcopatus *triginta* annos
desiderabat. *cap.* 1. 2. *&* 4. *dist.* 78. Exemplo Christi,
ut existimant Doctores, qui teste Luca, *cap.* 3. *triginta*
annorum cùm esset, incepit prædicare, & docere.
Posteà verò hæc ætas licèt fuerit in Episcopis retenta,
in Sacerdotibus tamen ad 25. annos restricta est *d. Clem.
ult. hoc tit. &* Trident. *d. cap.* 12.

Est autem inter Doctores & in praxi receptum 3
cum Gloss. *in d. Clem. ult.* quòd isti anni in majoribus
Ordinibus non requirantur completi, sed sufficiant in-
cepti: quia enim Canones non determinant, utrum
anni cæpti, vel completi esse debeant, in dubio quod
favorabilius, & quod minimum est, sequimur, *jux-
ta Regulam* 30. *juris in* 6. Barb. *in Collect. ad d. cap.* 12.
Trident. num. 2. & cum hac sententia rectè consistunt
verba Concilii Trident. quia non ordinatur v. g. *ante
vigesimum secundum ætatis annum*, qui eundem agere in- 4
ceperit, prout de jure Civili *septimo* mense natus legi-
timus partus habetur. *L. septimo*. 12. *ff. de statu hom.* ta-
metsi 182. die & ita (computando juxta morem Græ-
corum 30. dies pro uno mense) ad initium septimi men-
sis natus fuerit. *l.* 3. *§.* 12. *& ibi nota Godofredi*. *ff. de
Suis & legit. hæred.*

Addit etiam Barb. *e. l. num.* 3. quòd licèt si in ætate 5
ad Ordines requisita unus dies aut una hora desidere-
tur, quo minus penultimus annus completus & ulti-
mus inchoatus sit, Ordines licitè conferri nequeunt,
dies tamen *bissextilis* non computetur.

Cæterum ordinatus ante legitimam ætatem reci- 6
pit quidem Ordinis Characterem, sed ex Bulla Pii II.
quæ incipit; *Cùm ex sacrorum*, est ipso jure suspensus,
& si in tali suspensione ministraverit, irregularis effi-
citur. Porrò licèt hæc suspensio probabiliùs reservata
non sit, sed ab ea etiam privatus Sacerdos absolvere
possit, ut docet Cardinal. de Lugo. *in Responsis Mora-
libus*. *Dubio* 10. *in fine*. quamdiu tamen ordinatus ad
Legitimam ætatem non pervenit, nec quidem cum li-
centia Episcopi ministrare valet; esset enim talis licen-
tia dispensatio super ætate contra Canones, quæ regu-
lariter tantùm S. Pontifici competit; atque ita à S. Con-
gr. declaratum refert Garcias *de Beneficiis*, *parte*. 3. *cap.
9. num.* 51.

Sed quid, si de facto celebraret, vel ministraret, 7
nunquid irregularis efficeretur? Ex ea dubitandi ra-
tione, quòd usque ad legitimam ætatem fuerit à mini-
sterio altaris suspensus, adeoque in suspensione mini-
straverit. *cap.* 1. *de Sentent. & re jud. in* 6. Nihilominùs
negativè respondendum est, si vel ob bonam fidem,
qua credidit se tempore ordinationis in legitima ætate
constitutum nullam censuram incurrerit, vel certè, si
quam ob malam fidem incurrerit, ab ea absolutus fue-
rit: nam quòd de cætero ante legitimam ætatem prohi-
beatur

beatur ministrare, non est censura propriè dicta, quæ ob contemptum & contumaciam infligitur, sed impedimentum tantùm, & obstaculum Canonicum, consequenter si nulla censura contempta, nulla etiam irregularitas introducta fuit. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. parte 1. §. 1. num. 4.* Barb. *de officio Episcopi. parte 2. Allegat. 16. num. 22.*

7 Notandum præthereà, quod jam insinuavi, nimirum ordinatum bona fide, & qui post diligentem inquisitionem credidit, se ætatem legitimam, habere, non incurrere suspensionem; loquitur enim constitutio Pij II. de illis, *qui præsumunt* ante legitimam ætatem ordinari, id est, qui dolosè, & ex contemptu Canonum agunt. Navar. *in Manuali. cap. 27. num.*
8 *155.* Zypæus *in Analysi Iuris Pont. tit. de ordinandis. num.* 8. Imò & si quis mala fide & scienter ante legitimam ætatem ordinatus sit, si tamen ex ignorantia tolerabili dictæ Bullæ ministraverit, probabile est, eum nec censuram nec irregularitatem incurisse ex iis, quæ in tit. *de Sententia excom.* traduntur, quòd ignorantia censuræ excuset à censura, & in hac specifica materia docet Navar. *d. loco* Covar *in Relectione Clem. si furiosus. d. parte 1. §. 1. num. 4.* Accedit, quòd ignorantia Bullæ Extravagantis, sicut est dicta constitutio Pii II. censeatur tolerabilis, excuset à peccato, & consequenter à censura. Navar. *de Officio delegat. consilio 4. num. 2.* Huc etiam transferantur, quæ superiùs in *Proœmio Decret.* dicta sunt de obligatione, & authoritate Bullarum Extravagantium, etsi in Bullario habeantur, & præsertim Bullæ continentes censuras non videntur obligare, nisi vel usu receptæ, vel à locorum Ordinariis promulgatæ sint argum. *cap. cum infirmitas. 13. de Pœnit. & Remiss.*

Dices I. non tantùm in Bulla Extravag. sed etiam jure communi prohibitam esse ordinationem ante legitimam ætatem. ℞. de jure communi magis docere Interpretes, ob ordinationem ante tempus non incurri censuram ipso facto, sed per sententiam Judicis.

9 Dices II. si ignorantia probabilis excusat a censura, quomodo ergo ordinatus ignoranter ab excommunicato incurrit nihilominùs suspensionem, ut in tit. *præced. de Ordinatis ab Episcopo, qui renunc.* diximus. ℞. quòd illa suspensio ordinati ignoranter ab excommunicato non sit propriè censura, quæ requirit contumaciam: qualis non ponitur in ignorante. *L. si ignorans. 5n. ff. Locati.* sed tantùm defectus in dante, sive ordinante, qui id, quod ipse non habuit, scilicet executionem Ordinis, dare haud potuit. *L. nemo plus iuris 54. ff. de R. I.*

10 Demùm quòd aliqui docent cum Barb. *de Officio Episc. parte 2. Alleg. 16. num. 16.* Presbyterum ordinatum mala fide ante legitimam ætatem in ipsa ordinationis missa vigore d. Bullæ Pii II. effici suspensum, & irregularem, eò quòd jam tunc Episcopo celebranti concelebrarit, non putamus recipiendum; quia Ecclesia illam Missam, in qua Presbyteri ordinantur, respectu illorum non habet pro actu celebrationis, sed pro actu ordinationis, ne unus idemque actus duplici pœna suspensionis, & irregularitatis puniatur. facit textus *in cap. Et si Clerici. 4. §. de Adulteriis. de Iudiciis.* Et si in pœnalibus termini sunt strictè & propriissimè accipiendi, certè non dicitur propriè celebrare, aut legere Missam, qui tantùm concelebrat, ad altare non accedit, corpus Domini non pertractat, nec se ipsum sub utraque specie communicat. Usus quoque Ecclesiæ id confirmat, ubi prima Missa Presbyteri dicitur non illa, in qua quis ordinatus est, & in qua principalis celebrans est Episcopus, sed quam deindè per se solus & immediatè celebrat. Hanc sententiam sustinet Zypæus. *d. l. num. 8.* Quaranta *in Summa Bullarii. V. Ordo. vers. ampliatio illa.* & allii quamplurimi apud Barb. *d. num. 15. citati.*

De Titulo.

SUMMARIA.

11. *Titulus quid, cur, & ad quos Ordines requiratur?*
12. *Sublatis titulis antiquorum Canon. hodie de Concil. Trident. ordinandus debet beneficium pacificè possidere.*
13. *Non requiritur, ut beneficiatus tempore collationis habeat Ordinem beneficio annexum.*
14. *De titulo mensæ.*
15. *Titulus mensæ an debeatur illi, qui non potest acquirere beneficium?*
16. *Pereunte titulo unde alendus Clericus.*
17. *Titulus mensæ non potest constitui super sola obligatione personali, sed reali.*
18. *In Ecclesiis collegiatis & monasteriis requiritur consensus Capituli.*
19. *Titulus mensæ an possit constitui à Civitatibus & oppidis?*
20. *Clericus suspensus vel depositus an gaudeat titulo?*
21. *Ad titulum Patrimonii quando quis ordinari valeat?*
22. *Quantum debeat esse Patrimonium?*
23. *Filius an possit ordinari ad hereditatem Patris viventis?*
24. *Sicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid assignare filio ordinando.*
25. *Religiosi non habentes vota perpetua tenentur haberè titulum, item & invalidè professi.*
26. *Quid specialem in* Societate?
27. *Quales pœnæ sint tum de Iure antiquo, tum hodierno Concilii Trident. circa ordinationes sine titulo?*

Cum non deceat eos, qui divino ministerio adscripti sunt, ut cum Ordinis dedecore mendicent, aut sordidum aliquem quæstum exerceant, ideò de jure nemo ad sacros Ordines admittendus est, nisi titulum seu causam & medium se honestè alendi, ostendere possit. *cap. neminem. 1. cap. sanctorum. 2. dist. 70. cap. accepimus. 13. hoc tit. cap. cum secundùm. 14. & cap. tuis. 23. de Præbendis,* Dico *ad sacros Ordines*: ad *minores* enim ex communi sententia, & usu receptum est, contra Gloss. *in d. cap. neminem*, non requiri titulum, quia Clerici in minoribus, si se clericaliter sustentare nequeant, liberè possunt à statu Clericali recedere, & alia negotia exercere; propterea & constitutio Tridentina (de qua mox dicemus) de *sacris* tantùm Ordinibus loquitur. Joan. Honorius *de Temporibus ordin. num. 11.* Garc. *Benef. parte 2. num. 5.* 11

Quamvis autem de jure antiquo ad diversos titulos aliquis ordinari potuerit, veluti ad titulum beneficii, patrimonii, hæreditaris paternæ, stipendii ab Episcopo sibi assignandi super fructibus suæ mensæ. Item & ad titulum pensionis, vel stipendii à Laico assignandi super bonis suis, ut notatur in allegatis Capitulis: hodiè verò constituit Concil Trident. *Sess. 21. de Reform. cap. 2. Ne quis deinceps Clericus sæcularis, quamvis aliàs sit idoneus moribus, scientia, & ætate, ad sacros Ordines promoveatur, nisi priùs legitimè constet eum beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestum sufficiat, pacificè possidere; id verò beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione, quòd ad illius beneficii titulum sit promotus; neque ea resignatio admitti validè possit, nisi constiterit, quòd resignans aliunde habeat, unde commodè vivat.* 12

Posset quidem alicui mirum videri, quommodo 13
præcisè

præcisè ad titulum beneficij pacificè possessi voluerit Conc. aliquem ordinari, cùm tamen ante susceptos Ordines Laicus beneficium Ecclesiasticum possidere non possit? Sed sciendum est, quòd minores Ordines rectè suscipiantur absque titulo, ut dictum, in minoribus autem regulariter quilibet beneficij Ecclesiastici capax sit, etsi illud beneficium Ordinem Sacerdotalem requirat; dummodo intra annum beneficiatus ad Ordinem requisitum promoveri valeat, vel etiam post annum, si justo impedimento retardetur *cap. licèt. 14. de Elect. in 6. cap. 2. de Institut. in 6. & cap. si pro Clericis. 8. ubi Gloss. de Præbend. in 6.*

14 In Germania quidem, ubi præsertim in Parochiis opus est pluribus Cooperatoribus, nec beneficia simplicia adeò frequentia sunt, usus obtinuit, ut ad solùm *titulum mensæ* abque alio beneficio Clerici ordinentur; qui usus posset exigente sic necessitate tolerari, nisi inde abusus subintraret, ut non tantùm Clerici, penes quos spes bona promotionis est, sed sine delectu quicunque absque beneficio & spe beneficii ordinarentur, qui deinde, cùm ante defectum virium ad *titulum* non recipiantur, miseram plerumque & scandalosam vitam agunt.

15 Porrò de isto *titulo mensæ* vix est aliquid apud Authores reperire, & tamen nonnunquam gravis quæstio Incidit; veluti. I. an Clericus ordinatus, si beneficiom acquirere non possit, debeat intereà ex titulo alimentari, tametsi infirmus vel ætate decrepitus non sit? ℞. Si Clericus valeat se Missarum lectione, vel quocunque alio honesto negotio, & statum Clericalem non dedecenre alere, non debet necessariò ali ex titulo, quemadmodum nec pater tenetur filio præstare alimenta, qui se ipsum alere potest. *L. si quis. 5. §. sed si filias. 7. ff. de Agnoscendis & alendis liberis.* Quòd si autem Clerico reverà omnia media se alendi desint, & *titulus mensæ* sit in terminis generalibus conceptus, tunc Clerico ex *titulo* alimenta in subsidium præstanda sunt, ne in opprobrium Ordinis Clericalis mendicare cogatur. Si verò *titulus* sit specialiter limitatus, & restrictus in casum tantummodò infirmitatis, vel senectutis, nec concedens *titulum* facilè persuaderl possit, ut ex misericordia talem recipiat, tunc qoia verba non obligant ultra intentionem proferentis, & aliàs limitata causa limitatum producit effectum, videtur planè Episcopo otdinanti, vel successori ejus saltem de bonis Ecclesiatum onus alendi incumbere, usque dum Clerico de beneficio provideatur. Etenim sd Episcopum pertinet consulere honori Ordinis Clericalis, sibique imputare debet, quòd otdinarit illum, qui per sufficientem titulum in omnem casum provisus de alimentis non fuit argum. *cap. 2. 4. 16. de Præb.* Undè fiet, ut Episcopi reddantur cautiores, ne quoscunque tam facilè ad Clericatum recipiant, & ne uni plura beneficia, quàm honesta ejus sustentatio reqoirat, conferant.

16 II. Quæritur, quis debeat alere Clericum, si ob interitum bonorum, super quibus titulus fundatus est, vel ob bellum aut pestem titulo frui nequeat? ℞. similirer ab Ecclesia alendum esse, si enim Ecclesia in necessitate debet alete pauperes etiam Laicos, multò magis Clericos tanquam propriè ad suam curam pertinentes: *aurum Ecclesiæ habet*, ait D. Ambrosius *in cap. aurum. 70. causa. 12. quæst. 2. non ut servet, sed ut eroges & subvenias in necessitatibus.*

17 III. Quæritur, à quibus & super quibus rebus *titulus mensæ* concedi debeat? ℞. *titulum* qoidem æquè à personis Laicis, quàm Ecclesiasticis constitui posse, non tamen super sola obligatione personali, quia mortua persona concedentis, & forsan hæreditate nulla, aut tenui relicta Clerico deperiret *titulus*. Debet ergo *titulus* assignari eum obligatione reali, & hypotheca bonorum tot & tantorum, ut ex eorum reditibus Clerico possit esse sufficienter provisum, quod ex prudenti arbitrio Episcopi dependet; qui & illud diligeoter advertere debet, ne hujusmodi bona sint priùs ære alieno gravata. Cæterum titulus super bonis ita fundatus est onus reale, & transit ad quemcunque possessorem jure otdinario hypothecæ. 18

Quod si à Monasterijs vel Ecclesijs collegiatis concedatur *titulus*, non requiritur quidem hypotheca, quia bona Ecclesiarum non poterunt regulariter alienari; requiritur tamen consensus Capituli, aliàs enim successor in dignitate non tenetur stare obligationi suæ antecessotis sine utilitate vel necessitate Ecclesiæ contractæ, per ea quæ tradontur *in cap. pen. de Fideiussor. & cap. 1. de Solut.* 19

De Civitatibus & Oppidis non videtur satis securè acceptari titulus à solo Magistratu, & Senatu civico subscriptus, nisi vel is in cujus dominio est locus, vel major pars Civitatis convocatæ consenserit, vel statutum aut consuetudo sit in loco, ut solus Magistratus possit Civitatem vel Oppidom obligare, aut certè magistratus se suosque hæredes, & bona in subsidium obligarit: regulariter enim Civitas ex contractu quorundam non obligatur, nisi in dictis circomstantijs, vel sicut in mutuo probetur versum in ejus utilitatem, aliàs verò non civitas, sed illi, qui contraxerunt, *tenentur*. *L. Civitat, 27. ff. de Rebus creditis.* Rheyger *in Thesauro juris. Verbo, Civitas. num. 6.* 20

Quæritur IV. an Clericus, qui ob delictum suspensus vel privatus est beneficijs, aut depositus verbaliter, debeat ali ex *Titulo*? ℞. Esse disparitatem, an persistat in contumacia ad petendam absolutionem, vel dispensationem, aut non? Si ptiùs, non debent ipsi dari alimenta, ne non curet absolutionem, cùm possit per eam sibi prospicere. Si posterius, docent communiter cum Gloss. *fin. in cap. stud. 39. dist. 50.* & Panorm. *in cap. pastoralis. 53. §. verùm de Appellat. num. 16.* quòd ne cogatur mendicare, debeant ipsi ex beneficio, à quo suspensus vel privatus est, relinqui alimenta, si non integra, saltem in supplementum, in quantum ea ex lectione Missarum, vel alio honesto labore habere non potest, sicut in simili tradit Godofred. *ad d. L. 5. §. 7. ff. de Agnoscendis liberis.* quòd si filius possit se ex suo opificio saltem pro parte alere, non reneatur pater integra alimenta præstare.

Sed quid, si suspensus ab officio vel depositus nullom priùs habuerit beneficium præter *titulum mensæ*? Puto inptimis repetendam esse modo datam distinctionem, an sit in contumacia nec ne? si illod, per dènegationem alimentorum urgeri debet ad resipiscentiam, & petendam absolutionem; si istud, quia ob delictum Clericus non debet fieri mendicus ob honorem Ordinis Clericalis, planè existimo, esse huc accommodanda, quæ superiùs in prima & secunda quæstione dicta sunt.

Præterea quia nonnunquam contingit ordinari, 21
qui ex proprio *patrimonio*, pensione vel stipendio vivere possunt, ideò de his rursus statuit Trident. *d. Sess. 21. cap. 2. ut patrimonium vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum; eò quoque priùs perspecto, patrimonium illud, vel pensionem verè ab illis obtineri, quæque à se alienare, vel abdicare non valeant, nisi aliunde ostendant, se habere, unde vivere possint, &c.* Debet autem *patrimonium* fundari super rebus immobilibus, vel talibus, quæ immobilibus comparantur, uti sunt census & annui reditus. Si contingat necessitatis, vel utilitatis causa bonum patrimonii vendi, aut censum redimi, id non aliter, quàm cum licentia Episcopi fieri poterit, qui & curabit, ut pecunia rursus vel in immobilia, vel alios census collocetur.

Ipsa verò quantitas patrimonij determinata in 22
specie

ſpecie non eſt, ſed in genere, ut ſit tanta, quæ ad victum honeſtum ſufficiat. Uſu apud nos receptum eſt, quòd capitale *mille* imperialium reputetur ſufficiens patrimonium; & nomine *patrimonii* intelligitur non tantùm, quòd filius ex hæreditate paterna, ſed ex quocunque alio titulo ceu ſuum, & proprium poſſidet, vel etiam in uſumfructum ad vitam habet. Videatur Barb. *in Collect. DD. ad cap. 2. Trident. Seſſ. 21. num. 36. & ſeqq.*

De filio eſt quæſtio, an ad futuræ hæreditatis paternæ titulum ordinari valeat, ſi de facto nulla alia bona habeat? Ratio affirmandi videtur, quòd filius ſit hæres certus & neceſſarius, ac jam in vita parentis *quaſi Dominus* bonorum paternorum fictione juris habeatur. *§. ſui autem 2. Inſtit. de Hæredum qualit. & diff.* Item quòd patri incumbat onus alendi filium. Nihilominùs negativa tenenda eſt cum Ugolino *de Epiſcopi officio. c. 29. §. 9. n. 3.* Garcia *de Benefic. par. 2. c. 5. n. 92.* quia Trid. vult ab ordinandis *patrimonium verè*, & non fictè obtineri; bona enim paterna incerta ſunt poteſt enim pater in vita dilapidare, totus obæratus decedere, filium ex cauſa ſupervenientе exhæredare. Alimenta quidem debentur filio à patre, quamdiu pater vivit, ſi præmoriatur, facilè evenire poteſt, ut ob æs alienum, vel juſtam exhæreditationem filius ſine alimentis ſit.

24 Docent tamen Authores, quòd ſicut pater tenetur filio aut filiæ profanas nuptias habituris ſubſtantiam de bonis ſuis *in donationem propter nuptias*, aut *dotem* aſſignare. *L. fin. Cod. de Dotis promiſſione*. ita ſimiliter quid teneatur facere, ſi filius aut filia ſpirituales nuptias per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, aut ingreſſum religionis celebrare intendant. Barb. *de Officio Epiſcopi parte 1. Alleg. 99. num. 63.* Sanch. *de Matrim. lib. 4. diſput. 26. num. 7.*

25 Licet porrò allegata Concilii conſtitutio tantùm de Clericis ſæcularibus loquatur, & non de Religioſis, qui per profeſſionem in Monaſterio hoc ipſo jus ad alimenta perpetua acquirunt, declaravit tamen Pius V. in Bulla, quæ incipit: *Romanus Pontifex*. eadem conſtitutione etiam comprehendi cujuscunque Ordinis Clericos Religioſos, ſive ſæculares modo Religioſorum in communi viventes, qui profeſſionem, ſtabilitatem perpetuam in Ordine non faciunt, ita ut ſine ſpeciali titulo ordinati ſuſpenſionem incurrant. Inſuper ſacra Cong. Card. interpretata eſt, hanc Pii conſtitutionem habere locum in illis, qui in quacunque Religione profeſſionem invalidam ſcienter, & mala fide emittunt.

26 Patribus *Societatis* à Gregorio XIII. in Bulla: *Aſcendente Domino* conceſſum eſt, ut tametſi vota tantùm ſimplicia emittant, nec ſtabilem faciant ab initio ante quartum votum profeſſionem, nihilominùs ſine alio *Titulo* ordinari poſſint. Sed quia frequenter contingit ordinatos è Societate dimitti, tunc Prælatos ejuſdem Societatis teneri, dimiſſo de victu honeſto providere, uſque dum ſufficiens beneficium aſſequatur, ex Declaratione Sixti V. tradit Barb. *in Collect. ad dictum cap. 2. Trident. Seſſ. 21. num. 6. & de Officio Epiſcopi parte 2. Alleg. 19. num. 7.*

27 Poſtremò Concil. Trid. *ſæpè d. cap. 2.* contra promotos ſine Titulo innovat pœnas antiquorum Canonum. Et quidem de jure communi ordinator tenetur alere ordinatum ſine titulo, uſque dum beneficium conſequatur. *cap. 2. 4. & cap. cum ſecundùm Apoſtolum 16. de Præbendis*. & ſi fecerit cum eo pactum de non petendo aliquid, ſuſpenditur per triennium à collatione Ordinum *cap. ſi quis ordinaverit. 45. de Simonia*. ordinatus verò ſine titulo incurrit ſuſpenſionem ab officio. *cap. neminem. 1. cap. Sanctorum. 2. diſt. 70.*

Sed controverſia eſt inter Doctores, an omnes hæ pœnæ ſint per Conc. innovatæ? Una eſt opinio affirmantium, eò quòd Concilium loquatur generaliter *de pœnis antiquorum Canonum*, & ne alias ordinans vel ordinatus impunis eſſet, cùm tamen uterque delinquat. Rectè verò huic ſententiæ additur limitatio, niſi alteruter culpa vacaret, ut ſi ordinans ab ordinato per exhibitionem falſi tituli fuiſſet deceptus, aut ordinatus ſub promiſſione beneficii, aut alimentationis ad ſuſcipiendos Ordines inductus, tunc enim is, qui ſine culpa eſſet, pœna afficiendus non foret.

Altera eſt opinio aſſerentium, ſolummodo pœnam *d. cap. cum ſecundùm. de Præbendis, & cap. ſi quis. de Simonia*. eſſe innovatam, neque ordinatum ſine titulo regulariter ſuſpenſionem incurrere, utpote, quæ ab antiquioribus quidem Canonibus lata, in *d. cap. cum ſecundùm.* jam ſublata fuit, ut ex textu patebit. Et hanc partem DD. magno numero citati apud Barb. *d. parte 2. Alleg. 20. num. 27.* tuentur, & à Sac. Cong. ita deciſum referunt. Puto igitur & ipſe, hanc poſteriorem ſententiam ob authorithatem Doctorum ſatis tutè teneri poſſe, eamque hac ratione adjuvari exiſtimo, quòd pœna debeat tendere ad conſervandum, non ad avertendum finem legis, ſed ſi ordinatus *ſine titulo* ſuſpenderetur ab officio, ſæpè everteretur finis legis, qui eſt, ne Clericus mendicet, ſi enim Epiſcopus eſſet deceptus, ſi difficilis conventionis, Clericus ſuſpenſus, non poſſet obtinere alimenta, aut ex celebratione Miſſarum ſuſtentationem habere, adeoque mendicare deberet; meliùs igitur videtur, ut relicto ei officio ſuo, ſi quid in ordinatione ſine titulo deliquit, alio modo juxta arbitrium Ordinarii ſui puniatur, Conſtitutionem Sixti V. *Sanctum & ſalutare*. in qua contra ordinatorem, & ordinatum pœna ſuſpenſionis reſervatæ lata eſt, Clem. VIII. in Bulla: *Romanum Pontificem*. ad terminos juris communis revocavit.

---

§. II.

De Ætate, Qualitatæ, & Ordine præficiendorum Beneficiis Eccleſiaſticis.

SUMMARIA.

28. *Quæ ætas requiratur ad beneficia ſimplicia?*
29. *Fundationi non cenſetur derogatum per Trid.*
30. *Epiſcopus an poſſit diſpenſare circa ætatem?*
31. *Ad penſionem probabiliter ſufficit ſeptennium.*
32. *Beneficia curata requirunt ætatem 25. annorum inchoatorum.*
33. *Cæteræ dignitates vel perſonatus incurati 22. annos.*
34. *Ad Canonicatus Cathedral. Eccleſ. qualis ætas requiratur.*
35. *Hodie ex Trid. ſingulis Canonicatibus debet eſſe ſacer Ordo annexus.*
36. *Ob neglectam ordinationem intra annum non inducitur privatio Canonicatus ipſo jure.*
37. *Reſignans Canonicatum non recepto Ordine an teneatur ad reſtitutionem fructuum perceptorum.*
38. *Doctoribus vel Licentiatis in Theologia, aut Iure Canon. hortatur Concilium Trid. conferri Canonicatus.*

CUm ordinati vel ante ordinationem, vel poſtea de beneficiis Eccleſiaſticis ſibi providere debeant, ex quibus ſua alimenta percipiant, & in quibus officia ſacrorum Ordinum exerceant, ideò in hoc tit. cum Compilatore breviter aliquid de ætate & qualitate requiſita ad beneficia dicendum erit, cætera ex *Lib. III. ex tit. de Præbendis* ſumenda.

Notandum agitur I. licèt de jure antiquo dubium fuerit, quænam ætas ad beneficia ſimplicia requireretur, 28

retur, & etiam infra pubertatis annos præbendas, imò & Canonicatus tunc obtineri potuisse docuerit Gloss. *in cap. Ex eo.* 32 *de Electione. in* 6. hodie tamen apertiùs statuit Conc. Trident. *Sess.* 23. *de Reform. c.* 6. ut nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in Minoribus constitutus *ante decimum quartum ætatis annum* beneficium possit obtinere. Hunc autem annum non requiri completum, sed inceptum sufficere à sacra Cong. decisum referunt citati apud Barb. *ad dictum cap. 6. num.* 2.

29 Notandum II. Si in fundatione beneficii cautum sit, ut etiam impuberi rectè conferri possit, tali fundationi non censebitur derogatum per præsentem Concilii constitutionem, quia non exprimitur, & aliàs fundationum abrogatio sine gravi causa fieri nec potest, nec solet. Gonzalez. *ad Regulam* 8. *Cancell. Gloss.* 5. *num.* 91.

30 Notandum III. Episcopum non posse dispensare, ut minor annis 14. habeat beneficium, quia dispensatio contra Canones & Conc. regulariter tantùm summo Pontifici, qui supra leges est, competit. Azor. *Instit. Moral. p.* 2. *lib.* 6. *c.* 5. *quæst.* 9.

31 Ad pensionem tamen non pauci existimant sufficere ætatem *septem annorum*, nec in ea procedere dispositionem Concilii, eo quòd pensio minus propriè sit beneficium, & dispositiones odiosæ, præsertim juris antiqui correctoriæ, in proptiissimis terminis sint accipiendæ.

32 Nota IV. Neminem ad dignitates quascunque, quibus animarum cura sub est (quod etiam de cura jurisdictionali, & fori externi rectè intelligit Navar. *hoc tit. Consilio* 4. *num.* 2.) promovendum esse, qui saltem *vigesimum quintum suæ ætatis* annum non attigerit, & in Clericali Ordine versatus doctrina ad suum munus necessaria, ac morum integritate commendetur. *cap. cum in cunctis.* 7. *de Electione.* Trident. *Sess.* 24. *de Reformat. cap.* 12.

33 Nota V. ad cæteras dignitates (impropriè seu nomine tenus tantùm tales) vel personatus, quibus cura animarum nulla subest, Clericos alioquin idoneos, & viginti duobus annis non minores assumendos esse. Trident. *d. cap.* 12. Dispensare tamen posse Episcopum cum eo, qui vigesimum annum compleverit ad dignitatem, vel personatum sine cura valdè probabiliter docet Zoesius *hoc tit. num.* 2. eo quòd id olim licuerit *ex cap. Unico. Eodem in* 6. cui concilium expressè non derogavit, jus autem novum non plus censetur de priori tollere, quàm exprimat. *l. Præcipimus.* 32. *in fine. Cod. de Appellat.*

34 Not. VI. non satis expeditam quæstionem esse, qualis ætas requiratur *ad Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum?* Quam quidem quæstionem tractat Barb. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 60. *num.* 70. ubi censet, nisi Canonicatui sit saltem Otdo subdiaconatus annexus, non reperiri, quòd aliquid sit per Trident. circa Canonicatus mutatum, quo minus 14. anni sufficiant. Etenim *in Sess.* 24. *de Reform. cap.* 12. tantùm ad *dignitates*, & *personatus*, quibus cura animarum nulla subest; ætas *viginti duorum annorum* statuitur: *Personatum* autem & *Canonicatum simplicem* (præsertim in materia juris veteris correctotia, nbi termini sunt propriè & strictè accipiendi ad correctionem jurium evitandam. *c. cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6.) esse diversa passim, apud DD. legitur, nam *dignitas & personatus* significant specialem præcedentiam & eminentiam præ reliquis Canonicis, Barb. *in Collect. ad d. cap.* 12. *Trident. num.* 11. Tamb. *de Iure Abbat. tom.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 2. *num.* 3. Attamen idem Barb. *d. alleg.* 60. *num.* 70. aliquot declarationes Cardinalium adfert, per quas ætas 22. annorum ad Canonicatus desideratur, addit verò in fine: nisi illas declarationes intelligamus, ubi Canonicatus solent esse sacris Ordinibus annexi ante factam illorum distributionem.

Nota. VII. quòd Concilium Trident. *in eodem cap.* 12. statuerit, *ut nemo ad dignitatem, Canonicatum aut portionem recipiatur, nisi qui eo Ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, vel præbenda requirit, aut saltem intra annum initiari valeat.* Item, *ut in Ecclesiis omnibus Cathedralibus omnes Canonicatus ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii, Diaconatus, vel Subdiaconatus. Episcopus autem cum consilio Capituli designet, ac distribuat, quibus quisque Ordo ex sacris annexus imposterum esse debeat, ita tamen, ut dimidia saltem pars Presbyteri sint, cæteri verò Diaconi, aut Subdiaconi. Ubi autem consuetudo laudabilior habet, ut plures vel omnes ex Canonicis sint Presbyteri, ea omninò observetur.* 3

Notandum VIII. Licèt in beneficiis curatis statutum sit, ut qui intra annum ad Ordinem Sacerdotii cessante justo impedimento promotus non fuerit, elapso anno ipso jure beneficio privatus sit. *cap. licèt. Cau.* 14. *& cap. commissa.* 35. *de Elect. in* 6. attamen in Canonicatibus simplicibus non inducitur propterea ipso jure privatio, sed Canonico non suscipienti Ordinem requisitum subtrahenda erit dimidia pars distributionum quotidianarum, & crescente contumacia per sententiam demùm privari poterit. *Clem.* 2. *hoc tit.* Barb. *in Tractatu de Canonicis, & dignitatibus. cap.* 16. *num.* 10. *&* 20. 36

Quæstionem hoc loco movent Doctores, an accipiens Canonicatum sine intentione suscipiendi illum Ordinem, qui Canonicatui annexus, peccet, & teneatur ad restitutionem fructuum, si v. g. posteà Canonicatum resignet non suscepto Ordine? Aliqui simpliciter utrumque affirmant, propter textum *in d. c. commissa. §. cæterum, de Electione in* 6. qui licet de Parochiali Ecclesia loquatur, eadem tamen est ratio de Canonicatu, agitur enim contra mentem fundationis, & collationis beneficii, ideoque non tam ex pœna, quàm ex defectu justi tituli videtur talis Canonicus privari fructibus. 37

Alii è contra sentiunt, peccatum quidem mortale tali casu committi, sed non esse obligationem restituendi, secundùm receptum Juristarum axioma, quòd lex pœnalis non extendatur ultra casus expressos. Utramque sententiam distinctionis fœdere conciliat Barb. *d. cap.* 16. *num.* 22. ut prior procedat, si quis ab initio positivam & fraudulentam intentionem habeat, vel habuerit non suscipiendi Ordines, sed perceptis fructibus post aliquod tempus à Canonicatu recedendi. Facit textus *in d. c. commissa*, ibi: *cum eo receperis fraudulenter.* Altera verò sententia obtineat, si quis non habuerit simpliciter intentionem non suscipiendi, sed tantùm differendi usquedum per superiorem cogeretur.

Denique in *sæpè dicto cap.* 12. Trident. hortatur S. Synodus, ut in Provinciis, ubi id commodè fieri potest, dignitates omnes, vel saltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedtalibus, & Collegiatis insignibus conferantur tantùm Magistris & Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel jure Canonico. 38

TITU-

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

SUMMARIA.

1 *Unctio sacra quando adhibeatur, & de antiquissima ejus traditione.*
2 *Oleum simplex & Chrysma cur ab Ecclesia consecrentur?*
3 *Unctio Sacerdotum non est de substantia Ordinis.*
4 *Unctio Imperatoris & Regum hodie fit in brachio.*
5 *Imperium Romanum quomodo ad Germanos translatum?*
6 *De Electione Imperatoris.*

QUia Presbyteri in sua Ordinatione Chrysmate unguntur, propterea in tractatu de Ordinibus intromiscetur hic tit. in quo de diversis sacris unctionibus in Ecclesia Catholica fieri solitis tractatur.

1 Impenduntur hujusmodi unctiones in Baptismo, Confirmatione, Consecratione Episcopi, Ordinatione Sacerdotum, in Coronatione Imperatoris, & Regum, in extrema Unctione, consecrationibus Ecclesiarum, Altarium, & vasorum sacrorum. De singulis his unctionibus licèt textus apertos sacræ Scripturæ non habeamus, antiquissima tamen, & ab Apostolis continuata ejus rei Ecclesiæ Catholicæ est traditio, ut dubitare fas non sit, quin ex instituto Christi, vel ex instinctu Spiritus Sancti per Apostolos in Ecclesiam introductæ sint; non enim omnia quæ fecit Christus, scripta sunt in lib. Evangeliorum, teste Joanne Evangel. *cap. Ultimo v. 25.* quemadmodum & plures fidei articulos, imò & ipsam sacram Scripturam, quòd talis sit, ex traditione & authoritate Ecclesiæ magna ex parte probare debemus, uti supra *in Tit. 4. de Consuetudine: in princ.* diximus. Sanè oleum sacrum fuisse in Ecclesia tempore Apostolorum, probatur luculenter ex Epistola S. Jacobi *cap. 5. v. 14.* ibi: *Infirmatur quis ex vobis inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, &c.*

2 Consecratur autem per Ecclesiam in primis *Oleum Olivarum simplex*, quod *oleum Cathecumenorum, & infirmorum* appellatur, quia per id baptizandi, & infirmi agonizantes unguntur. Deinde conficitur *Chrysma* ex *oleo*, & *balsamo*, quod etiam adhibetur in Baptismo, Confirmatione, Consecratione Episcopi, Ecclesiæ, Altarium. Habent istæ unctionum materiæ suas mysticas significationes, nam per *oleum* nitor bonæ conscientiæ significatur, juxta illud Evangelij: *prudentes Virgines acceperunt oleum cum lampadibus.* Item & promptitudo ad pugnandum pro fide Catholica, & contra inimicos invisibiles, prout olim ad luctam inungebantur Athletæ: per *balsamum* verò odor bonæ famæ intelligitur, secundùm illud Apostoli. *Christi bonus odor sumus. & Eccles. 24. v. 20. Sicut balsamum aromatizans odorem dedi, &c.*

Solennitates porrò & modos unctionum ex Pontificali & Pastorali libro desumere oportet; & mysticam ratione àc internam, & Spirituales unctionum operationes disertè describit Pontifex *in cap. unico hoc tit.* Omissis aliis unctionibus ad alios titulos pertinentibus, hic de unctione Sacerdotum, ac Imperatoris, & Regum breviter aliquid dicemus.

3 Ad unctionem Sacerdotum in manibus eorum per Episcopum fieri solitam, sciendum est, non esse de substantia Sacramenti Ordinis Sacerdotalis, sed esse tantùm de necessitate præcepti, & Ecclesiæ Cæremoniam: potestatem autem Sacerdotalem per aliam materiam & formam conferri: nimirùm *potestatem consecrandi* per traditionem calicis cum pana, & illa verba: *Accipite potestatem offerendi Sacrificium Deo*; & potestatem *remittendi peccata*, per impositionem manuum cum illis verbis: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, &c.* quare si contingeret, per infirmitatem ordinati, vel ordinantis impediri unctionem, non propterea tota ordinatio nulla, & reiteranda esset, sed illa tantùm Cæremonia unctionis supplenda foret, ut *in titulo sequenti* explicabimus.

Circa unctionem Imperatoris & Regum (propter quam Imperator *Sacratissimus* dicitur) notandum est in primis, in Veteri quidem Testamento Reges unctos fuisse in capite, hodiè verò post Adventum Christi, qui Caput est Ecclesiæ, cujusque personam Pontifices repræsentant, tantùm Pontifices & Episcopos ungi *in capite*, Principis autem unctionem *ad brachium* esse translatam, per *brachium* enim Principatus, & Regimen congruè denotatur, prout Samuel poni fecit armum in convivio ante Saul, quem unxit in Regem, 1. *Reg. 9.* Ungitur autem Imperator à S. Pontifice, vel cui is commiserit. *cap. venerabilem. 34. de Elect.* Reges verò à suis Metropolitanis. Sicut refert Hostiensis *in Summa hoc tit. num.* 8. quòd olim Reges Germaniæ unxerit Archiepiscopus Coloniensis, Reges Angliæ Cantuariensis. 4

Sciendum quoque *ex d. c. venerabilem.* quòd Imperium Rom. per Leonem III. summum Pontificem à Græcis ad Germanos in Personam Caroli Magni translatum fuerit: nam quia tunc temporis Græci Imperatores Ecclesiam Romanam in Occidente à Longobardis, alijsque hostibus infestatam partim non potuerunt, partim Hæretici noluerunt defendere, necesse fuit alium Ecclesiæ defensorem, & patronum inquirere, quam defensionem victoriosè præstitit Carolus Magnus origine & sanguine Francus propè Moguntiam natus, ideòque Romæ à Leone III. in die Natalis Domini Anno Christi DCCC. Imperator declaratus, salutatus, & coronatus est. Annal. Eccles. Cæs. Baron. *anno Christi* 800. Gloss. *in d. c. venerabilem.* Bellarm. *de Transl. Imper. lib. 1.* Quòd autem summus Pontifex habeat jus in mundo supra Imperatorem, & sit *constitutus super gentes, & regna, ut evellat, & dissipet, & ædificet, & plantet*, quatenus agitur de salute animarum & recta Ecclesiæ gubernatione, in Titulo *de Maioritate & Obedientia* traditur. Hinc etiam est, quòd *Sacrum Imperium Romanum* dicatur, non solùm quòd per successionem à Romanis Imperatoribus Julio Augusto, & cæteris acceptum sit, sed etiam quòd Imperator speciali obligatione, & juramento Ecclesiæ Romanæ Advocatus & Patronus habeatur. *Clem. Romani. de Iureiurando. d. c. venerabilem.* Eòque sensu *in c. in die 15. de Consecratione, dist. 5.* & in Gloss. *in d. c. venerabilem. in V. transtulit.* Teutonici dicuntur habere *Regimen Ecclesiæ Romanæ*, scilicet in temporalibus. 5

Prætereà summus Pontifex jus eligendi Romanorum Regem & Imperatorem (qui sit unus ex Germanorum gente, & familia, neque hæreticus, aut excommunicatus vel aliàs ad regendum inhabilis, Text. & Abb. *in sæpe d. c. venerabilem)* Principibus Germaniæ concessit, fuitque hoc jus Electionis ab initio penes omnes Principes, deinde successu temporum ob difficultatem conventionis ex Principum consensu ad VII. Electores restrictum est. Videatur Baron. *in Annal. Ecclesiast. Anno Christi 996.* sibi verò Pontifex examen, confirmationem, coronationem, & unctionem Electi Imperatoris reservavit: item etiam, ut si Electio de duo- 6

bus in discordia contigerit, & Electores admoniti præfixo termino non convenerint, litem dirimere, & alterutri Electo favere possit. Non tamen videtur ob Electionem indigni, v. g. excommunicati, aut aliàs inhabilis jus eligendi pro ea vice amissum, & ad Papam pertinere, sicut in Electione Prælatorum Ecclesiasticorum: nam hoc in Electione Imperatoris non reperitur statutum, nec in pœnalibus debet fieri extensio, nisi Electores moniti nollent aut diu different alium eligere. Plura in hac materia ex jure publico, & Aurea Bulla Caroli IV. desumenda sunt.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

SUMMARIA.

1. *Quæ Sacramenta nequeant iterari?*
2. *Character quid?*
3. *Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata Confirmatione?*
4. *Chrysma an sit de substantia Confirmationis?*
5. *Si in confirmatione pro Chrysmate oleum fuerit adhibitum, qualiter debeat hic defectus suppleri?*
6. *Manuum impositio in ordinatione Presbyteris omissa, qualiter supplenda?*
7. *Conciliatur* c. 1. h. t. *cum* c. Subdiaconus. dist. 23.

1 TRia sunt ex Sacramentis, quæ *Characterem* invisibilem in anima suscipientis imprimunt, nimirum *Baptismus*, *Confirmatio*, *& Ordo*, ac propterea sine sacrilegio reiterari non possunt, Trid. *Sess.* 7. *Can.* 9. Quòd si verò in eorum collatione aliqua cæremonia, quæ non est de substantialibus, omissa sit, illa proximo tempore suplenda erit.

2 Est autem Character, quem dicta Sacramenta imprimunt, *signum Spirituale*, *& indelebile animæ impressum*, *quo suscipiens Christo duci Principi*, *summoque Sacerdoti unitur & in illius Servum*, *Militem*, *Ministrum ad divinum cultum deputatur*, *& consignatur*: *Baptismo* namque consignatur in servum Christi, & domesticum Dei: *Confirmatione* in militem, ad confirmandam, tuendamque illius fidem: *Ordine* deputatur in dispensatorem mysteriorum Dei; cujus rei testimonium habemus apud Apostolum 2. *ad Corinth.* 1. *v.* 22. ibi. *Qui unxit nos Deus & signavit nos*, *& dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* & ad *Ephes.* 4. *v.* 30. *Nolite contristare Spiritum Sanctum*, *in quo signati estis in diem Redemptionis.* Ubi per *signationem*, de qua loquitur Apostolus, SS Patres & Ecclesiæ Doctores unanimiter *Characteris impressionem* intelligunt.

Cætera Sacramenta, nimirum *Pœnitentiæ*, *Eucharistiæ*, *Matrimonii*, *& Extremæ unctionis* reiterabilia sunt; tum quia Characterem non imprimunt; tum quia propter fragilitatem humanam illis sæpiùs indigemus.

3 Dubitatur I. Utrùm sicut ex reiteratione Baptismi baptizans, & baptizatus fiunt irregulares, quo minus ad Ordines promoveri possint, *c.* 2. *de Apostatis*. *c. qui in qualibet*. 10. *cauf.* 1. *quæst.* 7. *cap. eos quos*. 118. *de Consecr. dist.* 4 ita etiam ex reiteratione *Confirmationis* (ut sæpè apud plebejos contingit) vel *Ordinis*? Affirmativè ex paritate rationis quidam respondent cum Navar. *in Manuali cap.* 27. *n.* 247. Negativa tamen fermè communior est, quia irregularitas non ex paritate rationis tanquam pœnalis, sed ex textu expresso desumenda est. *cap. is qui*. 18. *de Sententia excom. in* 6. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus*. *in princ. primæ partis*. *num.* 8. *de Homicid.*

Utrum autem irregularitas ex Baptismo reiterato, etiam ab ignorantibus contrahatur? videantur pro utraque sententia Navar. & Covar. *cit. locis*. & Layman in Theol. mor. *de irregularitate cap.* 2. *num.* 2. ut propterea in casu contingente ad cautelam Episcopus tanquam in jure dubio dispensatione, vel declaratione uti possit, per ea, quæ tradit Garcias *de Beneficiis parte* 7. *cap.* 2. *num.* 10.

Dubitatur II. Utrum *Confirmatio* reiterari debeat, 4
si Episcopus per errorem non *Chrysmate* sed *oleo benedicto* confirmandum unxerit? Nihil tali casu esse iterandum, sed cautè supplendum, quod incautè fuit omissum, expressè respondit Pontifex, *in cap.* 1. *hoc tit.* Unde plerique Canonistæ inferunt, non esse de essentia Sacramenti Confirmationis, sed tantùm de necessitate præcepti, quòd confirmandus præcisè *Chrysmate* & non *Oleo* ungatur, aliàs propter omissionem *Chrysmatis Confirmatio* nulla, & omninò reiteranda foret. Navar. *in Manuali*. *cap.* 22. *n.* 8. Covar. *Variar. Resolut. l.* 1. *cap.* 10. *n.* 4. Sed inquies, suppletio in hoc casu solo
balsamo fieri non potest, quia hoc esset contra morem 5
Ecclesiæ, ut quis solo *balsamo* ungatur, & balsamum non commixtum oleo non est Chrysma, & consequenter primùm *oleo*, & deindè *balsamo* separatim unctus, necdum dicetur *Chrysmate* unctus; si verò *Chrysma* denuò adhibeatur, erit utique reiteratio Sacramenti? ℞. hanc suppletionem faciendam esse per inunctionem Chrysmatis, sed verba *Confirmationis* vel adhibenda non esse, sicut videtur tenere Covar. *cit. loco*. vel adhibenda esse sine intentione tamen reiterandi Sacramentum, & solummodò cum intentione *supplendi defectum*, uti docet Navar. *hoc tit. Consilio primo*. *in fine*.

Dubitatur III. quomodo intelligendum sit, quòd 6
in c. fin. hoc tit. dicitur, si in ordinatione Presbyteri *manus impositio* omissa sit, nihil innovandum, sed illa tantùm supplendam esse, cùm tamen *manus impositio* non sit mera cæremonia, sed materia & substantiale quid illius ordinationis, qua Sacerdoti datur potestas remittendi peccata? Duæ responsiones adferuntur: primò quòd non sit reiterandum totum Sacramentum Ordinis, sed supplenda illa tantùm *manuum impositio* omissa, quia Sacerdotium ex duabus partialibus ordinationibus perficitur; per primam *cum traditione Calicis*, *& patenæ* datur potestas in *Corpus Christi verum*, scilicet consecrandi illud: per alteram *cum impositionem manuum* datur potestas in *Corpus Christi mysticum*, scilicet *ligandi & solvendi &c.* Hæc posterior potestas quamvis sine illa consistere nequeat, sed eam necessariò præsupponat illa tamen potestas consecrandi potest stare sine hac posteriori, prout Christus utramque potestatem diversis temporibus contulit, illam in *Cœna*, istam post resurrectionem suam. *Ioan.* 20.

Altera responsio est, quòd *cap. fin. hoc tit.* loquatur de manuum impositione, quæ in prima particulari ordinatione ante traditionem calicis & patenæ adhibetur, quæ tantùm cæremonia est, & nihil substantiale.

Dubitatur IV. quomodo *in cap. Subdiaconus*. 15. *dist.* 23. dicatur, Subdiaconum non accipere manus impositionem, cùm tamen contrarium asseratur *in cap.* 1. *hoc tit.* ℞. quòd Subdiaconus non accipiat manus impositionem consecratoriam, seu per quam ipse Ordo conferatur, sed benedictoriam. Gloss. & Panor. *in d. cap.* 1 *hoc tit.* Alii putant errore Typographorum *in eodem cap.* 1. pro Diaconatus scriptum esse Subdiaconatus, & ita ex quibusdam Exemplaribus demonstrari posse. Barb. *ibidem sub num.* 1.

TITU-

TITULUS XVII.

De filiis Presbyterorum ordinandis vel non.

S U M M A R I A.

1. *Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non potest succedere in beneficio patris.*
2. *Illegitimi quamvis ad Ordines dispensati, non possunt habere etiam dissimile beneficium, in eadem Ecclesia, ubi Pater habuit, nec quovis modo ministrare.*
3. *An successio in beneficio etiam respectu Patris, collateralium & nepotum interdicta sit? & quid speciale in resignatione ex Bulla Pii V.*
4. *Nepotes ex filiis illegitimis Presbyt. an eodem jure censeantur, quo filii?*
5. *Expositi possintne admitti ad Ordines?*
6. *Quis possit cum illegitimis dispensare ad Ordines & beneficia.*
7. *Dispensatio super Natalibus & beneficiis per illegitimum obtinendis est strictæ interpretationis.*
8. *Illegitimus dispensatus ad Ordines, an censeatur dispensatus ad beneficium?*
9. *Cum illegitimis an dispensare possit Episcopus, quando illegitimitas est occulta?*
10. *Legitimati an sint ad Ordines admittendi?*

AGitur in hoc tit. generaliter de *Illegitimis*, quatenus irregulares, & ad sacros Ordines inhabiles sint; tùm quòd reputentur personæ viles, quibus indignum est conferri Clericalem, & sacerdotalem dignitatem; tum ad execrationem paterni delicti, cujus memoriam continuò per liberos in Ecclesia repræsentari indecens est; tum denique quòd paternæ incontinentiæ imitatores existimentur. Syl. *Verbo Illegitimus. num.* 1. Materiam istam totam aliquot quæstionibus magis practicis explicabimus.

1 Quæritur I. quare hic titulus *de filiis Presbyterorum* inscribatur, cùm tamen non solùm isti, sed alii quicunque illegitimi à sacris Ordinibus excludantur? ℞. quòd in *Capitulis* sub hac Rubrica positis potissimùm agatur de filiis Presbyterorum, non tantùm quatenus illegitimi & inhabiles sunt ad Ordines, sed etiam quatenus legitimi (puta ante Clericatum ex uxore legitima nati) legitimati vel dispensati non possunt obtinere beneficium, quod pater eorum immediatè ante (secus si media aliqua persona extranea intercesserit. *c. 7. hoc tit.*) habuit, ne successio quasi hæreditaria in beneficiis introducatur, cùm impiorum illa vox sit; *hæreditate possideamus Sanctuarium Dei Psalm.* 82. *v.* 13. *c. ad extirpandas.* 11. *& passim. hoc. tit.*

2 Specialiter, ut paternæ incontinentiæ memoria à locis sacris, quæ maxima puritas sanctitasque decet, arceatur, circa filios Clericorum illegitimos, quamvis ad Ordines dispensatos, constitutum est, ut in Ecclesia, ubi eorum patres beneficium aliquod Ecclesiasticum habent aut habuerunt, quodcunque etiam dissimile beneficium obtinere, aut in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare (ne quidem ut musici simplices. Card. declaratio apud Garciam *de Beneficiis. p. 7. cap.* 3. *n.*68.) nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere valeant. *c. 2. c. cum decorem.* 15. *c. ad abolendam.* 16. *hoc tit.* Tridentin. *Sess.* 25. *de Reformat. capit.* 15.

Quæritur II. an à successione in beneficio non tantùm filius, sed etiam pater, frater vel nepos prioris beneficiati excludatur? 3 Ratio dubitandi est, quòd etiam his competat hæreditaria sucessio *juxta Nov.* 118. ℞. de patre, fratre, aliove collaterali communiùs receptum esse, non excludi, eo quòd jura de his non loquantur, & aliàs odiosa, & restringenda sint. Neque jus successionis ita propriè in ascendentibus, & collateralibus sicut in descendentibus (quos ipsa naturalis ratio ad successionem vocat. *L. cum ratio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*) esse intelligatur Barb. *in Collect. ad d. cap. 15. Trident. num. 7. &* 8. De nepote est aliqua distinctio facienda, nimirùm, ut non possit ei beneficium conferri, si suo patre mortuo immediatus hæres Avi sit tunc enim propriè jure hæreditario veniret, & haberet locum, quod dicitur: appellatione filiorum etiam nepotes contineri; possit autem conferri, si beneficium avi petat, patre suo vivente: quia tunc in gradu remotior id jure hæreditario petere non censeretur. Innoc. *in cap. ad extirpand. h. tit.* Zoes. *eod. tit. num.* 10.

Quid verò speciale sit, circa beneficia resignata, ut ea non possint consanguineis admittentium conferri, videatur Bulla Pii V. *Quanta*. Et licèt Bulla tantùm utatur termino *admittentium*, admittere autem resignationem, & resignare, utique diversa sint, præsertim in materia odiosa & juris communis ac Ordinariorum restrictoria, possitque specialis ratio esse circa admittentium consanguineos, ne in favorem illorum directè vel indirectè adigatur quis ab ipsis admittentibus ad resignandum; nihilominùs apud Garc. *de benef. p. 9. cap. 2. num.* 211. *& p. 11. cap. 3. num.* 266. refertur declaratio Cardinalium, in qua pro termino *admittentium* ponitur, *vel suis vel resignantium consanguineis &c.* quia verò illa Bulla habet plura alia Capitula, nimirùm ut resignationes beneficiorum non nisi ex causis ibi expressis admittantur: item ne vel signo aut nutu successor in beneficio resignato denotetur &c. quæ non ubique practicantur, hinc eam non ubique receptam esse tanquam Ordinariorum facultates multùm restringentem testatur Zypæus in *Annal. Iur. Pont. Tit. de Renuntiatione. sub num.* 1. & supponit Paulus Layman. *in Theol. mor. de benefic. Eccles. cap. 17. sub num.* 6. qua de re videri poterunt, quæ superiùs *in Proœmio, & in Tit. de Constitut.* de authoritate ac receptione Bullarum extravagantium, & declarationum Card. dicta sunt.

Quæritur III. qui de nepotibus ex filiis illegitimis Presbyterorum dicendum, anne idem, quod de filiis 4 eorum mox dictum est? Constitutionem Concilii Trid. *d. cap.* 15. non comprehendere nepotes Presbyterorum ex filio illegitimo, docent quamplurimi apud Barb. *in Collect. ibidem num. 6. citati*, eo quòd in materia pœnali appellatione liberorum non veniant nepotes, sed solùm in materia favorabili, ex doctrina Bartholi *in L. liberorum.* 220. *ff. de Verborum signific.* Alii è contra apud eundem Barb. contrarium tenet putantes, nepotes quoscunque etiam legitimos (id est à filio illegitimo ex legitimo matrimonio natos) comprehendi. Et hæc sententia videtur mihi menti legis conformior, saltem eo casu, quo avus adhuc viveret, in eandem Ecclesia beneficium aliquod obtineret; vigeret enim tunc ratio Concilii *ut paternæ incontinentiæ memoria, quàm longissimè arceatur*. Ad rationem prioris sententiæ dici potest, constitutionem Concilii non esse tam in pœna, quàm in decentia & honestate congruente locis sacris fundatam. Videatur Garcias *de Beneficiis. p. 7. cap. 3. num.* 21.

Quæritur IV. Utrum *expositi* seu in plateis aliisve locis reperti, quorum parentes ignorantur, sint legi- 5 timi, & habiles ad Ordines suscipiendos censendi? Quidam affirmant cum Felino *in cap. cùm deputati.* 16.

de Iudiciis num. 8. Paleoto . *in Tractatu de filiis nothis. cap.* 63. Piasezio *in Praxi Episcoporum parte* 1. *cap* 1. *num.* 27. tum argument. *d. cap. cum deputati* . tum quòd in dubio pro legitimitate filii tanquam pro parte favorabiliori præsumatur. Verùm negativa probabilior videtur, eo quòd præsumptio in dubio desumatur ex illis, quæ communiter, & quasi certò accidunt; communiter autem, & ordinariè quotidiana experientia teste accidit, ut illi tantùm exponantur, qui ex illegitimis congressibus nati sunt. Nec obest *d. c. cum deputati*, quia loquitur de toto alio casu, & ubi agitur non tam de quæstione natalium legitimorum, quàm de patria & ætate, ut ex Gloss. *ibidem*, *in V. nationis* . apparet. Ad rationem allegatam ℞. eam imprimis absolutè veram non esse teste Alziato. *in Regula* 3. *de Præsump. num.* 12. & deinde unam præsumptionem per aliam fortiorem elidi. *cap.* 4. *de Procurat. l. divus*. 7. *ff. De in integrum. rest.* Pro hac opinione videatur Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. de homic. p.* 1. *in princip. n.* 9. Garc. *d. parte* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Fatetur quoque Piasezius. *d. loco in fine*. hanc posteriorem sententiam esse communem, & se vidisse in curia pro expositis dispensationes ad Ordines expediri. Covar. tamen *cit. loco*. putat, propter authoritatem DD. prioris sententiæ, expositum aliquem de facto promotum in Ordinibus administrandis tolerari posse.

6 Quæritur V. Quis possit cum illegitimis dispensare? ℞. cùm irregularitas hæc humani potiùs, quàm naturalis juris sit, aut divini, ideò dubitandum non est, quin S. Pontifex circa eam dispensare possit, & soleat. *cap. innotuit.* 20. *de Elect.* & quidem ad *sacros Ordines*, & majora sive curata beneficia regulariter nulli alii dispensatio competit, quàm Papæ, & cui is speciali privilegio concesserit, sicut Nuntiis suis, & Legatis concedere solet. Ad *minores* autem Ordines, & beneficium simplex etiam Episcopus dispensare potest, *cap.* 1. *hoc. tit. in* 6. & sede vacante etiam Capitulum, quod in jurisdictionem Episcopi succedit. Navar. *Consilio* 7. *hoc tit.* Declarant verò Doctores *d. c.* 1. *h. t. in* 6. tantùm procedere in beneficiis simplicibus minoribus, non autem majoribus, scilicet dignitatibus, personatibus, & similibus, licèt curam animarum actu non habentibus. Imò nec in Canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum plerique admittunt, qui propter specialem prærogativam majoribus beneficiis accensentur, *arg. c. quamvis*. 4. *de Præbendis in* 6. *cap. statutum*. 11. *de Rescriptis. in* 6. præsertim hodie post Trid. ubi Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum requirunt sacrum Ordinem, ad quem Episcopus cum illegitimis dispensare non potest. Barb. *de Officio Episcopi*. *p.* 2. *Alleg.* 46. *num.* 19.

7 Quæritur VI. An dispensatio Pontificia cum illegitimis sit latæ vel strictæ interpretationis? ℞. ex communi sententia esse strictæ; quia relaxat juris vinculum, quod optimis rationibus in principio hujus tit. adductis illegitimos ordinari prohibuit; ideoque dispensatio simpliciter ad beneficia non intelligitur de beneficiis curatis vel dignitatibus, & probabiliter nec etiam de Canonicatibus, nisi quatenus specialiter fuerit expressum; & dispensatio simpliciter prolata super curatis non intelligitur de dignitatibus, vel etiam Canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum. Barb. *d. loco num.* 7. *& seq.* est enim circa hæc beneficia specialis ratio indecentiæ, quòd in dignitate aut curam animarum sit, cui macula illegitimæ nativitatis, & præsumptio incontinentiæ adhæret.

8 Utrum autem dispensatio simpliciter ad sacros Ordines, extendatur saltem etiam ad beneficia? diversæ sunt opiniones. Negativa multis placet. *arg. c.* 2. *hoc tit.* & quòd in his, quæ separabilia sunt dispensatio non trahatur de uno ad alterum. Garcias *de Beneficiis parte* 1. *cap.* 6. *num* 70. Affirmativa tamen videtur mihi probabilior cum Abbate *in c. ult. hoc tit. num.* 2. quia dispensatio licèt sit strictæ interpretationis, debet tamen explicari secundùm verisimilem mentem dispensantis; verba enim debent intentioni deservire. *c. Secundò requiris*, 41. *de Appellat.* qui ergo vult posse aliquem suscipere sacros Ordines, vult etiam posse habere beneficium, ne cogatur mendicare. Et si Episcopus potest conferre illegitimo beneficium, qui est in minoribus, juxta *c.* 1. *hoc tit. in* 6. ergo multò magis poterit, si sit in majoribus, quia iste pro sustentando statu Clericali, à quo amplius recedere non potest, magis indiget. Non obest *d. c.* 2. nam fundatur in dolosa subreptione, ex qua literæ subreptitiè impetratæ carent omni effectu. *c. super literis* 20. *de Rescriptis.* Rationi adjunctæ dicitur, quòd Ordo & beneficium sint quidem separabilia, *physicè* loquendo, non autem *canonicè*, cùm de Jure Canonico nullus sine beneficio ordinari debeat. Trident. *Sess.* 21. *de Reform. c.* 2.

Quæritur VII. An saltem eo casu, quo illegitima nativitas est occulta, possit Episcopus ad sacros Ordines dispensare vigore Concilii Trident. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 6. ubi Episcopis datur potestas dispensandi in omnibus censuris, & irregularitatibus ex delicto *occulto* (excepto homicidio voluntario) provenientibus? 9
Quidam negant cum Navar. *in Manuali cap.* 27. *numer.* 194. & Piasezio *in Praxi Episc. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 56. eo quòd irrigularitas ista non proveniat ex delicto ipsorum illegitimorum, sed aliis causis, ut dictum. Nihilominus affirmativa satis probabiliter sustineri potest cum Barb. *Iur. Eccles. univ. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 156. cùm hæc irregularitas proveniat saltem mediatè ex delicto parentum illegitimi, & illa dispositio Concilii sit aliquod privilegium Episcopo concessum nemini præjudicans, adeoque latiùs interpretandum. *cap.* 4. *de Præbendis in* 6. *c. odia.* 15. *de R. I. in* 6. Non obstat, quòd dispensatio cum illegitimis sit strictæ interpretationis, ut præcedente quæstione explicatum; quia aliud est dispensatio, aliud privilegium dispensandi: nam potestas dispensandi concessa Episcopo concernit plurimum favorem, quorum interest, ne cogantur cum magnis impensis & molestiis Romanam curiam accedere pro dispensatione obtinenda. Videantur etiam ea, quæ in *Tit. de Major. & Obed.* §. 4. de dispensatione Episcoporum *ex d. cap.* 6. *Trident.* competente dicentur.

Quæritur VIII. An illegitimè nati *legitimati* habiles sint ad Ordines suscipiendos? ℞. I. Legitimatos per 10
rescriptum Principis, vel *Comitem Palatinum* non posse absque dispensatione sacros Ordines suscipere. Panorm. *in cap. venerabilem*. 13. *Qui filii sint legitimi*. *num.* 29. *Imperiali enim judicio non possunt Ecclesiastica jura* (prohibentia illegitimos ab Ordinibus) *dissolvi*, *cap.* 1. *dist.* 10. & legitimatio per unum Principem facta non prodest quoad effectus, qui pertinent ad jurisdictionem alterius Principis, sicut in proposito ad cognitionem & jurisdictionem Ecclesiasticam. Fachin. *Lib.* 3. *Controver. c.* 58.

Dices: sicut Dominus per manumissionem servi tollit impedimentum ejus, & facit habilem ad Ordines, ut sequenti tit. dicemus, ita etiam Imperator legitimando illegitimum.

Resp. I. Irregularitatem servi non esse absolutam, sed tantùm respectu Domini ob præjudicium & interesse illius, secus irregularitas illegitimitatis; quæ se tenet absolutè ex parte personæ illegitimæ, & provenit ex aliis causis in principio tituli allegatis, quas dijudicare, an & quatenus obstent Ordinibus, vel num in tali persona attendendæ non sint, non est in potestate Imperatoris, vel Comitis Palatini, sed superioris Ecclesiastici.

℞. II. Ad principalem quæstionem, *legitimatos per*

per subsequens matrimonium comparari legitimè natis, etiam quo ad Ordines, & dignitates. *c. tanta* 6. *Qui filii sint legitimi*. Gloss & Panorm. *in c. innotuit*. 20. *de Elect.* sed de hac materia videri debent tradita *in lib. IV. Decret. in d. tit. Qui filii sint legitimi*.

TITULUS XVIII.

De Servis non ordinandis, & eorum manumissione.

SUMMARIA.

1. *Servi qui dicantur?*
2. *Servo ordinato quid juris?*
3. *Quid si Religionem ingrediatur?*
4. *Regula*, quod semel DEO dicatum, &c. *qualiter intelligatur?*
5. *Servitus qualiter hodie sublata?*
6. *Adscriptitii, Originarii, & homines proprii, qui dicantur?*
7. *Filiusfam. an possit sine licentia Patris ordinari?*
8. *Filiusfam. bona post Clericatum acquisita censentur esse quasi Castrensia.*

1 SErvi in jure dicuntur, non famuli, qui nobis pro annua mercede serviunt, & in sensu ac usu juris verè liberi sunt; sed qui jure gentium, contra naturalem libertatem dominio nostro subiiciuntur, cujusmodi erant, qui olim in bello capti, aut ex matre serva nati fuerant, sicut tradunt Doctores *ad tit. Instit. de Iure personarum*.

2 Servorum igitur Ordinatio prohibetur ob præjudicium & injuriam Domini; propterea si contingat, servum de facto ordinari, distinguendum inprimis est, an sciente vel ignorante Domino id factum sit? si *sciente* & non *contradicente*, servus ordinatus statim liber efficitur; si *contradicente*, deponitur, & Domino restituitur, nisi jam in presbyterum fit promotus, tunc enim propter dignitatem Ordinis Sacerdotalis liberatur à servili conditione, & serviet domino in divinis tantùm officiis, missas v. g. legendo &c.

Si ignorante Domino servus ordinatus sit ad minores Ordines, in servitutem revocatur: si ad majores, subdistinguitur, an Episcopus sciverit, servum esse, vel non? si scivit, statim fit liber, in officio permanet, & Episcopus tenetur Domino dare duos servos æquè bonos, vel eorum æstimationem; si ignoravit Episcopus, tunc Subdiaconus, & Diaconus ordinatus vicarium (id est alium servum) sui loco Domino præstat, vel pretium, aut in horum defectu in servitutem revocatur. Sacerdos autem statim liber fit, sed peculium, si quod habet, amittit, idque Domino cedit; si peculium non habeat, serviet Domino in divinis. Perimitur autem hæc actio, quæ Domino datur ad repetendum servum post annum lapsum à die, quo scivit ordinationem factam. Videantur *textus hujus tit. & in tota dist.* 54.

3 Quid verò juris, si servus Religionem inscio Domino ingrediatur? Et quod intra triennium repeti possit manente nihilominus servo votis obligato (nisi Monasterii culpa scientis servitutem vel negligentis inquirere admissus fuerit servus ad professionem, quo casu non repetetur servus, sed præstabitur à Monasterio æstimatio ejus arbitrio boni viri) tradit Gloss. & Barb. *in c. 2. h. tit.* Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. quæst. 17. artic. 2.*

Prædictis non obstat, quòd semel Deo dicatum non debeat amplius ad profanos usus transferri, *c. semel. 51. de R. I. in 6.* cui objectioni respondetur apud Barb. *in d. c. 2. num. 5.* quòd tantùm procedat in inanimatis consecratis, in quibus consideratur consecratio in superficie, ut à Laicis contingi non debeant. Sed meliùs mihi videtur dici posse, quòd regula procedat in illis, quæ pleno jure Deo dicata, ab eoque acceptata fuerunt; consecrationem autem, votum, & oblationem personæ in alterius dominio constitutæ, censetur quidem Deus acceptare, in quantùm persona sibimet præjudicare potest, non autem in præjudicium alterius sive Domini. 4

Porrò licèt hodiernis Christianorum moribus servitus usitata non sit, nisi circa eos, qui ex Barbaris, aut infidelibus capiuntur, qui quidem à nobis, & nostri apud ipsos capti pro servis ab ipsis habentur, nostros autem ab infidelibus captos à nobis quoque quoad effectum juris v. g. amissionem testamenti factionis, patriæ potestatis &c. de consuetudine pro servis haberi non crediderim, ob dignitatem Christiani nominis, & ne ipsi videamur tyrannidi infidelium subscribere, quidquid olim de jure Romano receptum fuerit. 5

Extenditur tamen hæc juris Canonici dispositio secundùm terminos habiles, & quantùm fieri potest saltem ad interesse Domini resarciendum etiam ad *adscriptitios*, qui alicui fundo colendo in perpetuum adscripti sunt, & *originarios*, qui ex talibus adscriptitiis nati sunt (de quibus *in tit. Cod. de Agricolis, Censitis, & Colonis*) omnesque illos, qui alicui conditioni perpetuò obligantur, *c. quis aut leges. 11. c. generalis. 12. c. admittuntur. 21. c. fin. & ibi Gloss. d. dist. 54.* 6

Præsertim verò videtur comprehendi illud genus servorum, quod in quibusdam Germaniæ partibus reperitur, quos proprios homines vel mancipia, *Leibeigene* vocamus. Plerique enim istos homines *adscriptitios*, vel *originarios*, aut saltem de eorum natura participantes existimant teste Gail. *Lib. singul. de Pignorat. observat. 8. num. 1.* unde & praxis est, ut tales homines consensum suorum Dominorum, vel aliquam manumissionem, id est liberationem in scriptis Episcopo exhibere debeant.

Quid demùm de filiofamilias dicendum, an is sine licentia patris ad sacros Ordines promoveri valeat? 7 R. utique valdè decens esse, ut filius consensum patris requirat; interim tamen patrem impedire non posse, quin filius ordinetur, quia hoc in jure Canonico statutum non reperitur, neque etiam de jure Civili tanta est patri concessa potestas; imò si concessa foret, tanquam disponens de re Ecclesiastica, attendi non deberet. Et probat simile, quòd Religiosus sine patris sui spiritualis, Abbatis scilicet, obtenta venia possit zelo Religionis ad strictiorem Ordinem transire *c. licet. 18. de Regular.*

8 Illud quoque observatione dignum est, quòd ex speciali privilegio à Justiniano Imperatore Clericis indulto omnia bona post Clericatum à filiofamilias acquisita in numerum *quasi Castrensis peculii* redacta sint, ita ut de his liberè disponere & testari valeant *auth. Presbyteros. C. de Episcopis & Clericis*. quamvis de cætero, & quoad bona prius acquisita, Clericatus (excepta dignitate Episcopali) à patria potestate non liberet. *L. Sacrosanctæ. 34. cum auth. seq. C. de Episc. & Cler.*

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Obligati ad ratiocinia qui, & cur ab Ordinibus prohibeantur?*
2. *Clerici possunt esse tutores & curatores miserabilium personarum.*
3. *Satisfactio tollit impedimentum obligationis.*
4. *Sponsalia an impediant Ordinationem?*

1 OBligati ad Ratiocinia dicuntur, qui generalem aliquam administrationem habent, vel habuerunt, & inde principalibus suis ad reddendas rationes tenentur, quales sunt Procuratores, actores, executores, tutores & similes, qui omnes ante redditas rationes, & plenam liberationem à suis principalibus obtentam ordinari prohibentur; partim quòd magis intentione fugiendi ratiocinia, & forum Civile, quàm amore religionis ad clericatum transire præsumantur; partim etiam quòd infamaretur Ecclesia, & exosa fieret, si tales in suum gremium cum principalium damno reciperet, qui essent ære alieno, & magnis litibus obnoxii,
2 Clerici enim facti ad forum civile ampliùs trahi, & plena executio contra eos fieri non posset, sed *beneficium competentiæ*, & congrua sustentatio eis relinqui deberet. *cap* 3. *de Solution. c. unico. hoc tit.* Curam tamen gerentes miserabilium, aut Ecclesiasticarum personarum etiam in officio perseverantes rectè ordinantur: quia Clerici tutelam miserabilium personarum suscipere, & gerere possunt. *c. pervenit.* 26. *dist.* 86. *c. in nova.* 22. *caus.* 16. *quæst.* 7.

3 Illi quoque ad ratiocinia obligati ab Ordinibus prohiberi non debent, qui principalibus suis idoneè caverunt, se satisfacturos, *vice enim solutionis est*, inquit Ulpianus *in l. rescripto.* 6. §. 1. *ff. de Muner. & honor. ut quis aut pignoribus, aut fideiussoribus idoneè caveat.*

4 De eo controvertitur, qui alicui fœminæ sponsalibus seu promissione matrimonii obligatus est, an illa invita possit ad Ordines admitti? Negativa probabilior est, quam tenet Sanch. *de Matrim. lib.* 1. *disp.* 47. *num.* 3. Ratio est, ex generalitate regulæ *in hoc tit.* traditæ, ut nemo cum gravi alterius præjudicio ordinetur; & speciale Religionis (utpote quæ morti naturali omnia solventi magis assimilatur) privilegium est, ut per ingressum ejus sponsalia & matrimonium ratum, etiam invita altera parte dissolvantur, quod non est Clericatui sæculari concessum. *Extrav. Antiquæ. de Voto & voti redempt.*

Dices, sicut votum non obligat in præjudicium melioris boni, ita nec sponsalia in præjudicium status melioris, scilicet sacerdotalis. ℞. esse disparitatem: quia votum sit directè Deo, à quo non censetur acceptari in melioris boni præjudicium; sponsalia autem fiunt homini, à quo simpliciter acceptantur, & exinde simpliciter nascitur obligatio. Dices iterum, sponsal a habere tacitam conditionem, *rebus sic stantibus, & nisi notabilis mutatio interveniat. c. quemadmodum.* 25. *de Iureiurando*, & sicut per votum simplex postea emissum ex sententia multorum Doctorum sponsalia solvenda sunt, ita etiam ex susceptione sacrorum Ordinum. ℞. dictam conditionem tacitam esse intelligendam tantùm de mutatione casuali, non voluntaria, quam regulariter nemo potest ponere in alieni juris præjudicium. Unde etiam verius est, ne quidem votum castitatis simplex in præjudicium sponsæ valere, sicut docet Sanch. *d. l. disp.* 46. *num.* 7. non enim licèt vovere ea, quæ in voventis potestate non sunt. Est tamen contraria sen tentia etiam non omninò improbabilis propter authores à Sanch. *dictis locis* allegatos.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Corpore vitiati qui dicantur?*
2. *Debiles & deformes etiam aliena culpa ita facti prohibentur.*
3. *Claudicans an prohibeatur ordinari?*
4. *Quanta debeat esse debilitas vel deformitas in arbitrio est Episcopi.*
5. *Carens uno tantùm oculo an sit irregularis?*
6. *Lusci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur ab Ordinibus?*
7. *Mutilantes se ipsos, aut mutilationem sine causa iusta procurantes in quacunque parte corporis sunt irregulares.*
8. *Non est licita castratio ad tuendam castitatem.*
9. *Mutilatus ex iusta causa morbi, aut invitus alieno facto non est irregularis, si membrum non sit ad executionem Ordinis necessarium, vel inde resultet deformitas.*
10. *Castratus non tenetur partem abscissam in collo portare.*
11. *Insignis disputatio, an castratus propter vocem sit irregularis?*
12. *Castrationem propter vocem qui doceant esse licitam?*
13. *Contrarium probabilius.*
14. *Usufructuarius qualiter possit rem usufructuariam meliorare.*
15. *Vitiatus post susceptos Ordines quando debeat prohiberi a Ministerio.*
16. *Quid de Epilepticis & Energumenis?*
17. *Quid de Abstemio?*
18. *Quid de Hermaphrodito?*
19. *Cum mutilatis quis dispenset?*

COrpore vitiati regulariter ad Ordines admittendi non sunt. *dist.* 55. *per totam. & X. hoc tit.* Sunt autem corpore vitiati in triplici differentia: alii enim sunt *debilitati*, alii *mutilati*, alii *notabiliter deformes*. 1

Debilitati dicuntur, qui membrum aliquod ad sacrum Ministerium necessarium inutile habent, aut qui continuò, & gravi aliquo morbo laborant. *Mutilati* dicuntur, qui aliquo membro carent. *Deformes* denique, qui enorme habent vitium, defectum vel maculam in exterioribus membris, unde sine notabili horrore, irrisione, vel scandalo conspici nequeunt.

Debiles & deformes, sive sua, sive aliena culpa debilitati aut deformati sint, non debent ad Ordines promoveri, ut satis probatur, *ex c. fin. dist.* 55. ubi Pontifex *Illi*, inquit, *cui erutus est oculus, non possunt secundùm Canones Sacerdotii jura concedi, neque enim aliquid ei prodest, quòd oculum invitus amiserit, &c.* 2

Claudicatio tamen licèt videatur esse deformitas, 3

non

non tamen impedit ab Ordinibus, dummodo claudicans ad solennia Missarum baculo non indigeat. *c. si quis. 10. dist. 55 juncto c. nullus Episcopus . 57. dist. 1. de Consecrat.*

4 Generaliter autem quanta debeat esse deformitas, vel debilitas, ut in casibus in jure non expressis causet irregularitatem, arbitrio Episcopi relinquitur. Innoc. & DD. communiter *in cap. 1. & 2. hoc tit. c. communiter . 3. dist.* 33. Piaseziua *in Praxi Episc. part. 1. cap. 1. num.* 36.

5 Circa defectum oculorum adhuc quæritur, sitne distinguendum, an quis dextro vel sinistro oculo careat? Item an alteruter oculus planè erutus, an verò pupilla integra tantùm virtus visiva in illo destructa sit? R. I. quia oculus erutus præter defectum visus causat simul deformitatem, ideò de jure sive dexter sive sinister sit, irregularitatem inducit, *neque enim Canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad Sacerdotium adipiscendum non impediret, suis expressisse regulis invenimus*, ait Pontifex. *in d. c. fin. d. 55.*

Interim tamen si quis oculum sinistrum salvum & integrum haberet, (qui de stylo curiæ solet *oculus Canonis* appellari, quòd per illum Canon Missæ legi debeat) faciliùs à summo Pontifice dispensationem impetraret. Zoesius *hoc tit. n. 2.*

℟. II. Qui oculum sinistrum bonum & videntem, dextrum autem integrum quidem, sed virtute visiva destitutum haberet, ex communi Doctorum opinione irregularis non esset. Imò id ipsum non improbabiliter procederet, si in solo oculo dextro videns sine indecora faciei ad populum conversione *Canonem Missæ* legere valeret. Barb. *Iuris Eccles. univ. lib. 1. cap.* 33. *num.* 140. Navar. *in Manuali cap. 27. num.* 199.

6 Quid de luscis, aut tortos seu obliquatos oculos habentibus sentiendum? ℟. deformitatem istam arbitrio Episcopi considerandam esse, ita ut tales, si immodicam corporis inclinationem ad legendum requirerent, vel populo risum, aut illusionem causarent, admittendi non sint. Zoesius *hoc tit. num.* 10.

Quid de habente oculum fictitium, vitreum, lapi|eum? Putarem sine dispensatione facilè ordinandum non esse; quia reverà oculus naturalis est erutus, & in Canonibus non ponitur hæc exceptio ob restitutionem oculi ficti; & deinde ille oculus artificialis facilè potest adverti, excidere, aut perire, & deficere occasio reparandi, ut appareat deformitas.

7 Inter *mutilatos* distinctio est facienda, an se ipsos mutilarint, vel mutilationem sine causa procurarint; an verò ab aliis casu aut ex causa necessitatis, infirmitatis, vel persecutionis sint mutilati? Priore casu, quando quis mutilationem fecit sine causa, sive in magno, sive parvo membro etiam in parte cujuslibet digiti, ab Ordinibus arceri debet: neque enim in eo tam consideratur defectus, quàm sævitia, & mala voluntas ausa sibi ferrum injicere. *c. qui partem* § *6. dist.* 55. sicut de illis frequentia etiam ponunt exempla Canones, qui non per disciplinam Religionis, & abstinentiam, sed per abscissionem Plasmati à Deo corporis existimantes, posse à se carnales concupiscentias amputari, castraverunt se, qui sui homicidæ, & Dei conditionis inimici vocantur. *c. si quis . 4. c. 5. & 9. dist. 55. c. significavit . 4. hoc tit.*

Posteriore casu, quando nimirum quis ex justa causa, vel certè alieno facto non affectato mutilatus est in tali membro, quod ad exercitium Ordinum necessariò requiritur, vel ejus defectus notabilem deformitatem inducit, ut amputatio manus, nasi &c. tali casu ordinari non debet. *c. exposuisti 6. hoc tit.* Si verò membrum sine culpa amputatum non impediat usum divini Ministerii, tunc nec etiam susceptionem Ordinum impediet; sicut exemplum habetur *in c. Thomas . 7. hoc tit.* ubi instrumentum ferreum alicui super dextræ pollicem fortuito cadens ab eo ungulam, seu priorem articulum avulsit: & deciditur ibidem, non esse impedimentum Canonicum, si mutilatus in reliqua parte pollicis sufficientem habeat ad frangendam hostiam fortitudinem.

9 Similiter, qui à Medicis propter ægritudinem, vel à Barbaris, aut Dominis suis Inviti castrati fuerunt, aut Eunuchi nati sunt, ad Clericatus officium admittuntur. *c. Si quis . 7. cum seqq.* 10 *dist. 55. c. ex parte . 3. X. hoc tit.* Vulgi autem error est, quòd castratus, si vel de jure, vel ex dispensatione ad sacros Ordines admittatur, debeat partem exsectam in pulveres redactam in collo portare, quia non ideò minus foret integritate corporis, & virilitate destitutus, ut advertit Gloss. *in c. Eunuchus . 8. dist.* 55. Covar. *in Relect. Clem. Si furiosus . de Homicid. part. 1. c. 1. n. 5.*

De eo dubitari posset, qui propter solam vocem musicam castratus est, an irregularis censeri debeat? vel an licita sit talis propter vocem castratio?

11 Et quidem quod attinet ad irregularitatem, si puer in cunis, vel ante septennium, & usum rationis, aut invitus per violentiam, aut dolum potu somnifero sopitus sectus esset, res minoris difficultatis foret, nam contra voluntatem secti non efficiuntur irregulares. At verò si sciens, volensque castratus aliquis fuerit, non satis constat, quid de jure respondendum sit, & tamen frequenter apud aulas Principum hæc quæstio movetur. Ferdinandus de Castropalao *in Opere suo morali, parte 6. puncto* 12. *num.* 4. summariter insinuat, non videri improbabile, vocis retinendæ causa castratum irregularem non esse, eo quòd hæc irregularitas in jure statuta non legatur, aliunde autem constet, irregularitatem sine textu expresso induci non debere. *c. Is qui. 18. de Sentent. excomm. in 6.*

12 Item addi posse videtur alia ratio, quòd ex sententia Pasqualigi, & Salonii, quos refert, & sequitur Caramuel *in Theologia fundam. fundamento* . 45. §. 19. castratio propter vocem licita asseratur; tùm quòd suavis vox, maximè ad divinum cultum ordinata, sit perfectio corporalis, quæ pluribus membris, præsertim habita status consideratione minus necessariis præstat; tum quòd homo, licèt non sit *dominus* membrorum suorum. *L. liber homo. 13. ff. Ad l. Aquil.* sit tamen *usufructuarius*, qui potest rem *usufructuariam* meliorem facere. v. g inutiles arbores excidendo, meliores inserendo, &c. *L. si cujus rei . 13. §. fructuar. 4. ff. de Usufructu* tum denique, quòd talis castratio magnam utilitatem importet, promerendo Principum gratiam, & stipendia cantoribus præstari solita. Demum etiam juvat, quòd in castratis per se non videatur considerari aliquis defectus virilis formæ, aliàs nec invitè, vel ex causa ægritudinis incisi ordinari possent.

13 Verùm licèt diffiteri nequeam, hujusmodi castratum de facto ordinatum probabiliter tolerari, & ordinantem excusari ob adductas rationes posse, cùm & nonnunquam Episcopus in dubio jure dispensare valeat, ut alibi diximus: magis tamen existimo, in hoc casu simpliciter irregularitatem statuendam esse, ut etiam insinuat Salonius, apud Caramuelem *d. l.* Bonac. *de Censuris disput. 7. quæst. 2. num.* 34. Si enim

volun-

voluntariè procurans incisionem propter castitatem servandam, & sic propter finem supernaturalem est irregularis, vt dictum; ergo multò magis propter utilitatem humanam, & finem minùs excellentem.

Deinde mutilatio sui illicita causat irregularitatem, sed mutilatio ob vocem servandam ex magis communi frequentiori Doctorum sententia est illicita, ergo: hæc minor propositio probatur authoritate Divi Thom. 2. 2. *quæst.* 65. *art.* 1. Dianæ *parte* 3. *Tract.* 5. *Resolut.* 38. *& part.* 6. *Tract.* 8. *Resolut.* 36. Bonac. *d. l.* & aliorum plurium apud hos & Caramuelem *l. cit.* Item *in Novell.* 142. generaliter sub pœna talionis, & bonorum confiscationis prohibuit Imperator hominum castrationem sine causa necessitatis intentatem. Adde *L.* 4. §. 2. *ff. ad L. Corn. de Sicariis.* Ratio est, quòd cùm nemo sit membrorum suorum dominus, nemo potest in eorum abscissionem consentire, nisi quatenus id exigit conservatio totius corporis, vel membri principalis, & quia castratio importat præsens vitæ periculum, *ut in d. Novell.* dicitur, nemo potest se vitæ periculo sine causa necessitatis, aut Reipublicæ exponere. Aliæ rationes in resolutione contrariorum patebunt.

Igitur ad primùm argumentum contrarium respondetur, suavitatem vocis muliebris neutiquam esse perfectionem corporis virilis, & evirationem plerumque apud homines rideri, & probro duci; quamvis autem suavitas vocis applicetur ad cultum divinum, non est tamen cultui divino necessaria; ut nihil dicamus, quòd fermè frequentius extra Ecclesiam, aut nonnunquam etiam intra ad lasciviam deserviat.

14 Ad alterum argumentum dicitur, de jure usufructuarium rem meliorem facere posse, si id faciat sine mutatione prioris status, non autem posse, auferendo rem etiam minus utilem (quæ simpliciter & absolutè inutilis non sit, ut arbor arida,) & reponendo meliorem, quàm quatenus id gratum sit domino. *Textus apertus in corpore Gothofredi in l.* 7. *in fine. cum l. seq. & l.* 11. *ff. de Vsufructu.* sed non videtur gratum Deo, qui est Dominus nostri corporis, sine causa necessitatis mutilare partem corporis à se plasmati, cùm tales abscissores *Dei conditionis inimici* dicantur, *in sæpè d. dist.* 55. ergo.

Ad tertium reponitur, ex causa utilitatis temporalis, & lucri pecuniarii non licere amputare membrum, tum quòd nemo sit dominus membrorum suorum, quæ pro suo arbitrio pro lucro computare valeat; tum etiam quòd corpus liberi hominis non recipiat æstimationem. *L.* 3. *ff. Si quadrupes pauperiem. l.* 1. §. 5. *& l. ult. ff. de his qui effuderint, vel deiecerint.*

15 Cæterùm si quis post susceptos Ordines vitiatus fuerit, sua culpa, aut facto proprio, ab Altaris Ministerio debet removeri. *c. significavit.* 4. *hoc tit.* si verò non sua culpa, sed alieno facto mutilatus, debilitatus aut deformatus quis fuerit, in illis poterit officiis ministrare, ad quæ propter talem vitiationem non est inhabilitatus. *c. Presbyterum.* 2. *de Clerico egrot.* Garcias *de Beneficiis*, *p.* 7. *c.* 12. *nu.* 101.

16 De *Epilepticis & Energumenis*, sive à Dæmonibus obsessis statutum est, ut tamdiu censeantur ab officio suspensi, usque dum unius anni spatio per discretionem Episcopi à malo suo inveniantur liberati. *c. communiter.* 3. *dist.* 33. *c.* 1. 7. *q.* 2

17 Abstemius licèt ad Presbyterium ascendere nequeat, ex probabiliori tamen sententia ad Subdiaconatum vel Diaconatum reputandus non est inhabilis, quia inferiores Ordines dantur quidem in ordine ad ministerium Sacerdotij, sed non ad necessarium ascensum ad Sacerdotium. Ita plures sunt tituli Cardinalium, & plures præbendæ in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus solùm Ordo Subdiaconatus sufficit. Zypæus *in Analysi Iuris Pont. tit. de Ordinandis in num.* 11. Navar. *in Man. c.* 27. *num.* 204.

Hermaphroditus, licèt, si in eo sexus virilis prævaleat, viris annumeretur, *L. quæritur.* 10. *ff. de Statu hominum.* non tamen videtur ad Ordines admittendus propter moralem indecentiam & monstrositatem, cùm non sit vir simpliciter, sed naturam fœminæ participet. Navarr. *dicto loco num.* 203. Videatur etiam Zoesius, *hoc tit. num.* 12. 18

Postremò *in hoc tit.* sciendum est, quòd cum mutilatis vel deformatis irregularibus ordinariè tantùm S. Pontifex dispenset. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus de Homic. p.* 1. *in princ. nu.* 7. possit tamen Episcopus inprimis declarare, an defectus sit talis, & tantus, qui indigeat dispensatione. Deinde possit Episcopus subinde deformato, qui in publico honeste apparere nequit, dare licentiam celebrandi in privatis Cappellis teste Innoc. *c.* 1. *hoc tit.* quod intelligendum, si post Ordines susceptos aliquis deformetur, priùs enim deformatus admitti non deberet. Denique, si irregularitas proveniat ex mutilatione illicita occulta, poterit Episcopus dispensare authoritate Conc. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 6. 19

Quandonam autem mutilationi vel occisioni alienæ causam præbentes fiant irregulares. *in Lib. V. Tit. de Homicidio.* tractatur.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

SUMARIA.

1 *Bigamia quid, & cur inducat irregularitatem?*
2. *Bigamia vera quid?*
3 *Quid interpretativa, & quibus casibus contrahatur?*
4 *Cum vidua nulliter contrahens an afficiatur bigamus?*
5 *Quid si matrimonium fuerit nullum ex defectu consensus?*
6 *Peccans cum corrupta, vel cum pluribus non est irregularis.*
7 *Ducens à se prius corruptam non est irregularis.*
8 *Bigamia in infidelitate contracta an noceat post conversionem?*
9 *Bigamia similitudinaria quid?*
10 *Explicatur* c. un. h. t. in 6.
11 *In bigamia quis dispenset?*
12 *Apostolorum dicta non omnia faciunt jus divinum.*

Bigamia nihil est aliud, quàm Matrimonij reiteratio; & quamvis mortua prima uxore licitum sit ad aliàs nuptias transire (non verò plures uxores simul retinere, quod peccatum *Polygamia* dicitur, ut *in Lib. IV. tit. ult.* traditur.) causat tamen bigamia irregularitatem, quòd Apostolus. 1. *ad Timoth.* 3. *v.* 2. Episcopum jubeat, *unius uxoris virum esse.* Licet autem Apostolus de Episcopo loquatur nihilominùs eodem vocabulo etiam Presbyteros intellexisse communis sanctorum Patrum sententia est, & Concilium Nicænum addidit, nec ad quemcunque Ordinem Clericalem bigamum promovendum esse. *c. cognoscamus.* 14. *dis.* 34. Ratio est non solùm ex eo, quòd in primitiva Ecclesia etiam Presbyteri Episcopi nomine fuerint quandoque compellati. *c.* 1. *dist.* 21. *c. legimus.* 24. *dist.* 93.

dist. 93. sed etiam, quòd generaliter à sacris Canonibus inconveniens existimetur, ut quis ad Sacramenta fidelibus ministranda ordinetur post conjugium prius habitum, si ipse in Sacramento Matrimonii defectum passus sit. Patitur autem *bigamus* defectum in Sacramento Matrimonii quoad ejus significationem; nam Sacramentum hoc significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, teste Apostolo *ad Ephes. cap.* 5. Christus autem unitantùm se conjunxit sponsæ Ecclesiæ, bigamus verò duabus &c. *c. debitum. 5. hoc tit.* Propterea bigamia communiter à Doctoribus dividitur in *veram, interpretativam & similitudinariam*.

2 *Vera bigamia* uno modo contrahitur, quando scilicet quis successivè duas legitimas uxores habuit, & ambas cognovit. Text. Gloss. & Interpp. passim *in dist.* 26. *&* 34. *& tit. toto præsenti*.

3 *Bigamia interpretativa* tribus casibus committitur: I. quando Matrimonium celebratur cum corrupta, sive jam illa vidua sit, *c. si quis viduam*. 13. *dist.* 34. *c. de bigamis*, 3. *& c. debitum*. 5. *hoc tit.* sive per copulam fornicariam deflorata. *cap. curandum*. 9. *c. præcipimus*. 10. *dist.* 34. etenim licèt Matrimonium contractum cum corrupta verum sit Sacramentum, repræsentans per mutuum consensum conjunctionem Christi, & animæ justæ, non est tamen quoad significationem omninò perfectum Sacramentum, quippe quòd minimè significet conjunctionem Christi cum unica & immaculata Sponsa Ecclesia, sive ut loquitur Summus Pontifex *in d. cap. debitum. hoc tit.* corrupta in uxorem ducta non est unica unici. Si verò primum Matrimonium, quod vidua contraxit, consummatum non fuisset, nec illa aliàs virginitatem amisisset, absque bigamiæ irregularitate posset in uxorem duci. *d. c. debitum. in fine*.

II. *Interpretativa* bigamia contrahitur, quando maritus reddit debitum conjungi adulteræ, etiamsi ignoret illam adulteram esse, aut debitum pendente lite ad prr eptum Ecclesiæ reddat. *c. si cuius*. 11. *& seq. dist.* 34. Zoesius *hoc tit. num.* 6. *& alii passim*. neque enim necesse est, ut quis bigamus dicatur, quòd sciente contraxerit bigamiam, quia bigamia non in pœnam contrahentis, (ubi sine dubio propositum & scientia desideraretur) sed propter defectum Sacramenti, quem etiam ignorans patitur, impedimentum facit ordinando, ut bene notat Joann. Honorius *hoc tit. nu.* 3. Patitur autem defectum in Sacramento is, qui conjugem suam adulteram cognoscit, quòd ipsius Matrimonium cesset significare conjunctionem Christi cum Ecclesia unica unici.

III. *Interpretativè* bigamus efficitur, qui in figura & specie Matrimonii viduam, vel plures mulieres tanquam uxores suas cognovit, quamvis à parte rei propter impedimentum aliquod dirimens uxores legitimæ non fuerint, tales enim bigami censentur, non quidem propter defectum significationis Sacramentalis, cùm ex supposito nullum Matrimonium, aut Sacramentum fuerit, *sed propter affectum intentionis, cum opere subsecuto*, quia quantùm in ipsis fuit, secundas mulieres matrimonialiter sibi junxerunt. *c. nuper* 4. *& c. fin. hoc tit.* Unde hæc est specialis exceptio ab illa regula, quòd *non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum*, omnes enim regulæ generales procedunt regulariter, & cedunt constitutionibus specialibus. Requiritur autem in omni casu bigamiæ perfecta copula, & non sufficit nudus contractus Matrimonii.

4 De eo, qui cum vidua nulliter contraxit, putat Navar. *in Manual. cap.* 27. *num.* 193. probabiliter dici posse, non contraxisse irregularitatem, quòd *cap. fin. hoc tit.* tantùm de Clerico loquatur, de Laico autem sic contrahente nulla juris dispositio habeatur. Nihilominus probabilius videtur, non esse hac in parte inter Clericum & Laicum differentiam faciendam, quia ratio constitutionis, scilicet intentio sive affectus Matrimonialis cum opere subsecuto in utroque locum habeat; ubi autem est eadem ratio, eadem debet esse juris constitutio. Zoesius *hoc tit. num.* 12. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. de homicid. par.* 1. §. 1. *num.* 2.

Quid autem si Matrimonium cum corrupta fuerit nullum, non tantùm ob impedimentum consanguinitatis, aut aliud dirimens, sed ex defectu consensus, eùm ille, qui contraxit, tantùm ad habendam mulierem simulavit Matrimonium? Etiam hoc casu contrahi irregularitatem, censet Zoesius *hoc tit. num.* 11. eo quòd Ecclesia attendat exteriorem consensum, qui ponit indecentiam, & arguitur *ex cap.* 4. *hoc tit.* quod loquitur de Sacerdote contrahente, qui utique non potest habere verum consensum in Matrimonium. Libenter quidem subscribo huic opinioni eo casu, quo constat, aliquem de facto contraxisse cum corrupta, & non satis constat de defectu intentionis, quæ cum sit de internis, facilè apparere non potest. Attamen cessante scandalo, & casu occulto posito, ubi v. g. aliquis cum corrupta contraxisset, quæ tamen publicè Virgo credebatur, putarem, valde probabiliter talem ab irregularitate excusari: quia Canones non quamcunque conjunctionem, sed cum intentione maritali requirunt, & cùm aliàs irregularitas sit strictæ interpretationis, *c. is qui*. 18. *de Sententia excomm. in* 6. non videtur ultra verborum proprietatem extendenda. Neque hic in foro externo poneretur indecentia aut scandalum, eùm supposita virginitatis existimatione nulla crederetur inducta irregularitas. Instantia etiam de Sacerdote allata non convincit, licèt etiam Sacerdos, de quo *in cap.* 4. *hoc tit.* non potuerit habere intentionem contrahendi Matrimonium Canonicam & juris, potuit tamen habere intentionem naturalem & facti. 5

Hinc etiam est, quòd ex defectu consensus Matrimonialis, & sacramenti bigamus reputandus non sit, qui extra Matrimonium cum corrupta peccavit, vel plures concubinas habuit. *cap. quia circa* 6. *hoc tit.* Sed cur magis sit irregularis ducens corruptam, quam corruptus ipse, rationem assignant, quod sicut motus specificatur à terminis, ita etiam actus contrahendi matrimonium & vitium corruptionis non cadat supra se ipsum, sed supra alterum conjugem, & consequenter, si etiam mulier esset capax Ordinis, ducendo corruptum efficeretur irregularis. Hanc rationem à Divo Thoma assignatam communi consensu approbari testatur Covar. *d. l. sub num.* 3. Aliæ rationes videantur apud Gloss. *in c. debitum*. 5. *hoc tit.* 6

Quod si quis à se tantùm prius corruptam in uxorem duxerit, verius est cum Gloss. fin. *in d. c. debitum*. & Covar. *cit. l.* non censendum irregularem, quia talis adhuc est *unica unici*, & Matrimonium subsequens quo ad forum externum tollit præcedentem maculam, ac fictione juris habetur perinde, ac si copula in Matrimonio contigisset. *DD. in c. tanta*. 6. *Qui filii sint legitimi*.

De infidelibus ad fidem conversis dubitatur, an si priùs in infidelitate corruptam duxerint, vel plures uxores habuerint, hæc polygamia causet irregularitatem? In hac quæstione SS. PP. Hieronymus, & Augustinus olim in diversas sententias abierunt, ut videre est *in cap.* 1. *& seqq. dist.* 26. magis tamen recepta est sententia affirmativa, quæ fuit S. Augustini, Ambrosii, & Innoc. eo quod hæc

hæc irregularitas non fundetur in aliqua culpa, quæ per baptismum tolli possit, sed in ratione & defectu significationis Sacramenti Matrimonialis sæpius insinuata. Nec etiam obest, quòd jus Pontificium non liget infideles, quia saltem ligat post conversionem, quando ratio irregularitatis ex actibus in infidelitate factis adhuc perdurat. Covar. *in Relect. Clem. si furiosus. parte* 1. §. 2. *numer.* 5. *de Homic.*

Similitudinariam demum bigamiam contrahit, qui priùs per votum solenne Religionis, aut sacris Ordinibus annexum spirituale matrimonium cum Deo vel Ecclesia contraxit, & postea Matrimonium carnale de facto attentare præsumpsit. Dicta est hæc *similitudinaria* bigamia à similitudine, quam inter se habet spirituale & carnale conjugium. *cap. quæ Christo* 10. *caus.* 27. *quæst.* 1. *cap.* 1. *& cap.* 2. *Qui Clerici vel voventes. cap. fin. hoc tit.*

10 Dubitari etiam posset, quomodo intelligendum sit *cap. unicum. hoc tit. in* 6. ubi declarat Pontifex, bigamos omni privilegio clericali esse nudatos, & jurisdictioni fori sæcularis esse addictos, prohibitos quoque sub anathemate deferre habitum, & tonsuram clericalem? ℞. interpretationem esse desumendam ex *cap. unico. de Clericis coniugatis in* 6. ubi Clericus in minoribus constitutus, si cum unica & virgine contraxerit, dicitur gaudere omni privilegio clericali, & Trident. *Sess.* 23. *de Reform. cap.* 17. voluit si deficiant clerici cælibes pro exercitio minorum Ordinum, Clericos conjugatos saltem in Ecclesia habitum clericalem gestantes constitui. Quòd si ergo Clericus in minoribus constitutus bigamiam contraxerit, ipso jure perdit clericalia privilegia; in sacris autem Ordinibus constitutus non perdit privilegium clericala, sed si ante Ordines susceptos contraxerit bigamiam, manet irregularis, & suspensus usque dum dispensationem impetrarit: si postea de facto attentarit Matrimonium, & sic *bigamiam similitudinariam* incurrerit, poterit ab Episcopo dimissa uxore absolutione obtenta, & peracta longiori arbitrio Episcopi infligenda pœnitentia, certaque emendatione apparente officio suo restitui, & etiam ad ulteriores Ordines promoveri. *cap. sane* 4. *& ibi* Gloss. *de Clericis coniug.* dummodo non cum vidua, vel corrupta, aut pluribus uxoribus contraxerit. *cap. nuper* 4. *& cap. fin. hoc tit.* Barb. *in d. cap.* 4. *num.* 2.

11 Sciendum ultimò, quòd hæc irregularitas ex communi Doctorum sententia tantùm juris positivi sit, & consequenter in ea summus Pontifex dispensare valeat, non obstante, quòd *in cap.* 2. *& seq. hoc tit.* dicatur, *doctrinam Apostoli esse, ne bigamus ordinetur, & ideò in bigamia dispensare non licere*: quia Doctores hæc verba de difficultate dispensationis, & præsertim non supposita satis justa causa intelligunt. Cæterum autem non omnia, quæ Aposto-
12 li constituerunt, juris divini sunt, nisi aut subiecta materia, aut verba Apostoli insinuent, quòd ex DEO acceperint, quia & ipsi Apostoli tanquam suo tempore Primates & Antistites Ecclesiæ multa separatim à præceptis divinis pro rationabili fidelium directione, sicut hodie solet summus Pontifex, & Episcopi, statuerunt; prout Apostolus in eodem contextu. 1. *ad Timith.* 3. ubi de *bigamo* loquitur, etiam prohibuit, ne percussor, vel criminosus ordinetur, & tamen *in cap. & si Clerici.* 4. §. *de Adulteriis. de Iudiciis.* conceditur Episcopo, post peractam pœnitentiam in adulteriis, & alijs minoribus delictis dispensare, & optimè confirmant verba Apostoli 1. *ad Corinth.* 7. *v.* 12. *cæteris ego dico, non Dominus, &c.*

Episcopo autem non nisi in similitudinaria bigamia dispensare conceditur, vel si casus necessitatis ob penuriam Clericorum & difficilem accessum ad summum Pontificem daretur; & ex jure novissimo Conc. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 6. si bigamia sit occultè, & simul ex delicto contracta, uti est illa, quæ oritur ex duplici Matrimonio, utroque vel saltem alterutro invalido. Barb. *de Officio Episcopi part.* 2. *Allegat.* 49. *num.* 25. Vide tamen, quæ dicam inferiùs *in Tit. de Maior. & obed.* §. 4. ubi conabor probare idem esse, de qualibet bigamia occulta etiam sine delicto contracta.

Superiores Regularium habentes jurisdictionem quasi Episcopalem possunt in illis casibus dispensare cum suis Regularibus, in quibus Episcopi; per solùm autem ingressum in Religionem non tolli hanc irregularitatem, neque dispensari posse à Prælato non exempto carente Episcopali jurisdictione, fermè communiùs receptum est, quòd id in jure statutum non sit. Vid. Barb. *d. l.*

TITULUS XXII.

De Clericis Peregrinis.

SUMMARIA.

1 *Clerici peregrini sine testimonio Episcoporum de sua ordinatione non sunt admittendi ad sacra saltem publicè.*

2 *In defectu testimoniorum qualiter probentur Ordines?*

3 *Cognitio de Ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privatiuè ad Episcopum.*

Contingit non raró, ut se divinis ministerijs ingerant, qui aut ritè ordinati non sunt, aut certè aliqua censura ecclesiastica excommunicationis, suspensionis, interdicti, vel irregularitate affecti existunt, ideò hic & sequentes tituli materiæ ordinationis annectuntur.

In hoc itaque tit. prohibetur Episcopis, ne 1
ne Clericos peregrinos, idest incognitos & alienigenas publicè in Ordinibus ministrare permittant, vel ad altiores Ordines promoveant, etiamsi juramento assererent se ritè ordinatos, & ab omni censura liberos esse, nisi idipsum per suorum Episcoporum scriptum testimonium, aut testes fide dignos ostendant, præsertim antequam per aliquod tempus ipsorum vita & boni mores approbati fuerint. *cap.* 1. *&* 2. *hoc tit.* faciliùs tamen in privata Capella ex devotione Sacerdos peregrinus celebrare permitti potest, si de illo nulla alia gravis suspicio habeatur. *cap.* 3. *hoc tit.* Quòd si de facto Clericus peregrinus sine licentia Episcopi celebraverit, nullam suspensionem aut irregularitatem ex hoc incurret, cùm id jure expressum non sit. Barb. *in Collect. DD. ad d. cap.* 3. *num.* 4.

Quid autem si Clericus per injuriam belli exul, nec instrumenta, nec testes de sua ordinatione producere possit? Item quid, si suas literas aliquo casu perdiderit, nunquid sufficiet, si juramento se ordinatum probaverit? ℞. quamvis in *cap.* 2. *h. t.* dicatur, non esse credendum Clerico juranti se ordinatum, nisi aliundè probet, id tamen intelligendum de eo, qui omissa petitione literarum à suo Episcopo, quas facile habere potuisset, discessit,

sit, cujus fides plurimum suspecta redditur, si se tam facilè ad juramentum offerat, ad instar testis, qui non requisitus pronus est ad deponendum Panorm. *in d. cap. 2. num. 2.* Verùm si Clericus peregrinus justas causas probaverit, ob quas legitimum testimonium de sua ordinatione producere nequeat, tali casu, quia de nullius gravi præjudicio agitur, etiam per famam, bonam conversationem, item quòd communiter reputetur pro Clerico, & alia indicia, ac insuper per juramentum ab Episcopo delatum Clericatus aut Sacerdotium probari rectè poterit. Panorm. *d. l.* Garc. *de Benef. part. 7. cap. 1. num.* 138. Quid juris autem sit circa fori competentiam, quando captus à Laico judice se Clericum esse prætendit, vid. text. *in c. si judex Laicus. 12. de Sentent. excomm. in 6.* & trademus ad Tit. *de Foro compet.*

3 Notat quoque Panorm. *in cap. 4. hoc tit. num. 5.* Joann. Honor. *eod. tit. num. 6.* ex text. *c. fin. hoc tit.* quòd inferiores Prælati habentes jus instituendi in quibusdam Parochiis vel Beneficiis non debeant Clericum peregrinum instituere, antequàm coram Diæcesano Episcopo exhibuerit suas dimissorias, aut probaverit se Sacerdotem, quòd hæc cognitio privativè ad Episcopum de jure pertineat.



TITULUS XXIII.

De Officio Archidiaconi.

SUMMARIA.

1. *Archidiaconus quis, & quod ejus officium?*
2. *Archidiaconus de quibus causis judicare non possit?*
3. *Explicatur* c. referente 7. de Præbendis.
4. *Archidiaconis solet in hac Diœcesi major jurisdictio demandari.*
5. *Archidiaconus quæ prohibetur facere?*
6. *Archidiaconus non habet jurisdictionem in Monasteriis.*
7. *Archidiaconus an possit excommunicare?*

1 ARchidiaconus græca significatione *primus*, seu *Princeps ministrorum* dicitur, *archos* enim *primum*, & Diaconus *ministrum* denotat. *cap. 1. dist. 21.* Unde de jure antiquorum Canonum Archidiaconatus prima dignitas erat post Episcopum, sicut probat Barb. *Iur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 24. num. 2. & 3.* hodie tamen usus primum Ministerium *Vicario generali* attribuit, ut dicetur ad *Tit. de Officio Vicarii num. 2.*

Officium Archidiaconi de jure est I. Clericis & ministris Ecclesiæ, quæ facienda sunt, præcipere, Ecclesiasticum & divinum officium disponere, lectiones assignare, Acolythos constituere. *cap. 1. & 2. hoc tit.* II. Primariam sacrorum vasorum & Ecclesiæ custodiam habere. *cap. ea quæst. 3. hoc tit.* III. Loco Episcopi per Episcopatum prospiciens corrigere debet, quæ corrigenda sunt, nisi adeò fuerint ardua negotia, quæ absque Episcopi præsentia nequeant terminari, unde & *oculus Episcopi* dicitur *c. Ad hæc. 7. hoc tit. & in* Trident. *Sess. 24. de Reform. cap. 12.* in quo Trident. *l.* etiam requiritur, ut Archidiaconus si fieri possit, Magister in Theologia, aut Doctor vel Licentiatus in Jure Canonico existat. IV. De tertio in tertium annum, si Episcopus non possit, diœcesin visitet. *cap. 1. hoc tit.* quæ tamen hodie visitatio singulis annis per Episcopum ipsum, aut eo impedito, per Vicarium generalem fieri deberet, & intra annum, vel saltem, si nimis ampla sit diœcesis, intra biennium compleri. Trident. *Sess. 24. de Reform. cap. 3.* V. Ecclesias sui Archidiaconatus semel in anno visitare, nec sæpius, nisi ex causa necessitatis. *cap. mandamus. 6. hoc tit.* Addit quoque Conc. Trident. *d. c. 3.* quòd Archidiaconi, Decani, & alii inferiores in Ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitimè consueverunt, debeant assumpto Notario, de consensu Episcopi deinceps per se ipsos tantùm ibidem visitare, ac visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium ac integra acta eidem Episcopo exhibere, non obstantibus quacunque consuetudine, exemptione, vel privilegio.
VI. Demum causæ Ecclesiasticæ coram Archidiacono ventilantur. *d. c. Ad hæc. 7.* Concilium tamen Trident. *Sess. 24. de Reform. cap. 20.* excepit causas *matrimoniales*, & *criminales*, majores scilicet, sed & causæ *beneficiales*, aliæque *altioris indaginis* videntur esse supra jurisdictionem Archidiaconi, per text. *in d. cap. 20.* Trident. & quæ ibi notat Barb. *in Collect. num. 6.* nam & de jure communi tantùm de modicis jurgiis, & causis Clericorum, præsertim pecuniariis competere Archidiacono cognitionem notavit Gloss. *in d. c. Ad hæc. in v. jurgia*, & textum *in c. referente. 7. de Præbend.* ubi Archidiaconus Clericum beneficio privavit, & in eo alium instituit de jure speciali scilicet consuetudine, vel privilegio, ex quo illud beneficium pleno jure ad Archidiaconum pertinuit, interpretatur Panorm. *ibidem num. 2.* vel quòd id factum sit authoritate Episcopi censet Barb. *d. cap. 24. num. 28.* 2 3

4 Verùm in quibusdam Diœcesibus, ut in hac Salisburgensi, Archidiaconis, etiam de matrimonialibus, & aliis causis in prima instantia judicare concessum, ex speciali commissione Episcoporum, quam jam longior consuetudo confirmavit. Quare in similibus causis, quæ Archidiaconis non competunt vi sui officii, & ex jure communi, sed ex speciali commissione non tam Archidiaconi, quàm *Vicarii foranei* (de quibus inferiùs in tit. *de Vicario* dicemus) censendi sunt.

5 Diximus hactenus, quæ Archidiaconus vi sui officii facere potest, & debet ex præscripto juris; nunc subsequenter videamus, quæ facere prohibeatur. Et quidem I. sine mandato Episcopi alicui curam animarum committere non potest, & sic non habet institutionem, quam vocant *Authorizabilem*. *c. cùm satis. 4. hoc tit.* Institutio tamen *corporalis*, sive actualis beneficiati in possessionem introductio ad eum pertinet. *d. c. Ad hæc. 7. hoc tit.* sicut & actualis Abbatum, & Abbatissarum in sedem collocatio. *c. Ut nostrum. 9. hoc tit.* Non obstat *c. Licèt Episcopus. 28. de Præbendis in 6.* ubi responsum est, missionem in possessionem beneficiorum ad Episcopum pertinere: quia potest intelligi de sententia seu decreto judiciali, non verò de ipsa executione, seu, ut vulgò loquimur, installatione. II. Archidiaconus sine licentia Episcopi *dimissorias* dare nequit ordinandis. *c. Significasti. 8. hoc tit.* III. Multò minùs ex defectu Ordinis Episcopalis Ordines conferre potest; examinare tamen debet ordinandos, & Episcopo præsentare *d. c. Ut nostrum. 9.* quæ tamen hodie præsertim post Trident. ubi examinatores ab Episcopo deputantur, aliter usu observantur. IV. In Monasteria jurisdictionem non habet, nisi quantum tribuit ei generalis vel specialis consuetudo. *cap. Dilecto. 10. hoc tit.* V. Excommunicare 6 7

care non poteſt. *c. Archidiacono. 5. hoc tit.* Niſi & hoc ipſum habeat vel ex authoritate Epiſcopi, vel ex conſuetudine, quo ſenſu intelligitur. *d. cap. referente. 7. de Præbendis. & cap. 1. de eo qui furtivè ordinem ſuſcepit.* Nec movet, quòd Archidiaconus ſit judex ordinarius, quilibet autem ordinarius ipſo jure poteſtatem excommunicandi habeat, ſicut videtur tenere Innoc. *in d. c. Archidiacono. arg. cap. 3. de Officio jud. ordin.* nam poteſt reſponderi, excommunicationem eſſe actum majoris Jurisdictionis, & quæ non niſi in gravioribus cauſis ferri ſolet. Archidiacono autem tantùm competere minorem jurisdictionem in levioribus cauſis, ut dictum, ſicut ergo in ſtatu ſæculari poteſt dari jurisdictio ordinaria minor (quam Practici *baſſam* vocant) ſine jure gladii temporalis, ita etiam in ſtatu Eccleſiaſtico poteſt eſſe jurisdictio quædam inferior ordinaria ſine jure gladii ſpiritualis. Denique in variis Diœceſibus circa Archidiaconos plurima in deſuetudinem abierunt, vel certè per Vicarium, aut alios Miniſtros expediuntur.

TITULUS XXIV.

De Officio Archipresbyteri.

S U M M A R I A.

1. *Archipresbyter quis? Et ſubeſt Archidiacono.*
2. *Archipresbyter urbanus & ruralis.*
3. *Archipresbyter an habeat jurisdictionem.*
4. *Archidiaconus & Archipresbyter debent ſuſcipere Ordinem ſuo nomini congruentem.*

1 ARchipresbyter, quaſi primus Presbyterorum, dicitur ille, qui præeſt Presbyteris & Presbyteralibus officiis. *cap. 1. hoc tit.* alioque nomine etiam Decanus quandoque vocari ſolet *c. Ad hæc 7. de Officio Archidiaconi.* Subeſt Archidiacono *cap. 1. hoc tit.* licet enim ſit ordine major tanquam Sacerdos, cùm non requiratur, ut Archidiaconus ſit Presbyter; eſt tamen inferior jurisdictione, quia ad Archidiaconum totius Diœceſis ſollicitudo de iure antiquorum Canonum pertinet, unde & *Vicarius natus* à Doctoribus appellatur, de qua præcedentia inter Archidiaconum & Archipresbyterum videri poteſt Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 24. & ſeq.*

2 Sunt autem Archipresbyteri alii *urbani*, ſeu *civitatenſes*, alii *plebani*, ſive *rurales*. *Urbani* ſunt, qui in Eccleſia Cathedrali horis Canonicis præſunt, & Epiſcopi vicem in divino ſupplent officio. *Rurales*, qui curam animarum in plebe exercent, & ſuper alios Parochos, ac Presbyteratos, qui per minores titulos habitant, inſpectionem gerunt, circa quos inferiores Clericos ea quidem, quæ minora ſunt abſque figura judicii diſponere & componere poſſunt, majora verò omnia, & ea, quæ ſine judicii figura expediri nequeunt, ad Epiſcopum referre debent. 3 Imò nec inobedientes, & negligentes vel deliquentes ſine authoritate Epiſcopi punire valent *c. officium 3. c. fin. ubi* Gloſſa. *in v. referant. &* Abbas *hoc tit.* Riccius *in Praxi aurea. parte 2. Reſo. 93.* Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 25. num. 32. & ſeqq.* Hinc eſt quòd Archipresbyter non habeat propriè dictam jurisdictionem, & nec propriè ſit judex ordinarius. Contrarium quidem inſinuat Innoc. *in c. Archidiacono. 5. de Officio Archidiaconi.* eò quòd in *cap. 3. de Officio Iud. Ord.* ſupponatur, Archipresbyterum poſſe ſententiam excommunicationis ferre; verior tamen eſt interpretatio Gloſſ. & Barb. *in eodem cap. 3.* quòd plebanus, de quo ſit mentio in illo *cap. 3.* ex conſuetudine (quæ aliquando dat jurisdictionem. *c. dilecti. 4. de Arbitris*) vel alio ſpeciali jure, aut privilegio habuerit majorem poteſtatem, quàm aliàs de iure communi Archipresbyteris competit.

Porrò Archidiaconi, & Archipresbyteri admonendi ſunt, ne ſolum nomen, ſed etiam ordinem nomini congruentem ſuſcipiant; unde niſi Archidiaconus intra annum à die ſuſcepti officii ordinem Diaconatus, & Archipresbyter Presbyteratus conſequantur, amittunt officium. *cap. 1. diſt. 60. cap. 1. X. & Clem. 2. de Ætate & qualitate.* 4



TITULUS XXV. XXVI. XXVII.

De Officio Primicerij, Sacriſtæ & Cuſtodis.

PRimicerius dicitur, quaſi primus in choro & primus ratione cantus, atque alio nomine *Præcentor* vocatur ſecundùm Hoſtien. *in Summa hoc tit.* Officium enim cantandi, & pſallendi, atque alios in eadem re inſtruendi illi principaliter de iure incumbit, & inferioribus Clericis lectiones ad matutinum, & modum cantandi aſſignare debet. *cap. 1. §. ad primicerium. diſt. 25. cap. unico hoc tit.*

Sacriſta dicitur, ad quem propriè ſacrorum vaſorum, & theſauri Eccleſiaſtici cura ſpectat, vnde etiam *Theſaurarius* vocatur *d. diſt. 25. cap. 1. in fine.*

Cuſtos eſt quaſi Miniſter Sacriſtæ Gloſſ. & Panorum *ad Rubric. t. de Officio Cuſtodis.* Ad eius officium pertinet iuſſu Archidiaconi ad horas canonicas pulſare, pallia & linteamina altaris & reliqua utenſilia Eccleſiæ diligenter cuſtodire, & quæ ad Sacrificium Miſſæ neceſſaria ſunt, parata habere. *cap 1. & 2. de Officio cuſtodis.*

Iſtæ quidem officiorum diſtinctiones, & ſubalternationes de iure traduntur; hodie verò in diverſis Eccleſiis diverſi mores, ac ritus reperiuntur, ita ut titulum, vel præbendam talium officiorum Canonici obtineant, ipſius verò officii executio per Vicarios, etiam Laicos, & Eccleſiarum famulos expediatur.

Præterea olim in Eccleſiis Cathedralibus unus conſtituebatur, qui Clericos inferiores latinum ſermonem, cantum, & alias artes, ac diſciplinas docebat, atque inde *Scholaſticus* dicebatur, de quo etiam ſtatuit Trident. *ſeſſ. 23. de Reform. cap. 18.* ut Doctor vel Licentiatus Theologiæ, aut Juris Can. eſſe debeat, qui valeat per ſe ipſum id Scholaſticæ munus implere. Sed & hoc officium hodie non exercetur, dum Clerici in Gymnaſiis & Univerſitatibus artes liberales & ſcientias addiſcunt; nomen tamen adhuc retinetur in Eccleſiis Cathedralibus, & ſibi appropriat, qui *Scholaſticus* appellatur.

TITU-

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarij.

SUMMARIA.

1. *Vicarius alius natus, alius datus.*
2. *Vicarius alius generalis, alius foraneus.*
3. *Vicarius Generalis potest esse tantùm in Spiritualibus.*
4. *Vicarius foraneus quis?*
5. *Vicarius Generalis & foraneus in pluribus differunt.*
6. *A Vicario Generali non appellatur ad Episcopum.*
7. *Ponitur exceptio.*
8. *Excommunicato Episcopo an suspendatur Iurisdictio Vicarii.*
9. *Vicarium an teneatur habere Episcopus, & an possit esse Religiosus, vel Laicus?*
10. *Vicarius in quibus debeat habere speciale mandatum, latiùs expenditur.*
11. *Vicarii officium qualiter finiatur?*

QUamvis Archidiaconus & Archipresbyter Vicarii Episcoporum dicantur; *cap. 1. de Offic. Archidiac.* tum quia in divinis officiis vices Episcopi; tum in inspectione Diœcesis curam gerunt: quia tamen isti in minoribus tantùm causis potestatem habent, ideò iure & moribus receptum est, quòd Episcopus soleat alium *Vicarium* deputare, qui in eius tribunali universim ius & iustitiam administret, atque principalis Episcopi Minister existat. Unde & Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54.*
1 *num. 16.* Archidiaconos & Archipresbyteros vocat *Vicarios natos*, quibus ipso iure, & una cum officio Archidiaconali vicariatus quasi agnascitur, & alios *vicarios datos*, qui ab Episcopo ereantur: sicut infra dicetur alium esse *legatum natum*, alium *missum*; & de iure civili tutor alius *legitimus*, alius *dativus*, iuxta text. & Interp. *in tit. Inst. de Legitima agn. tut. & Tit. de Attil. tutore.*

2 Vicarius Episcopi vel *generalis* est, vel *foraneus*: generalis qui & *Officialis* Episcopi dicitur, est ille, qui generale mandatum habet ad totam Episcopi Jurisdictionem (specialibus tantùm quibusdam exceptis) in civitate, & tribunali ipsius Episcopi exercendam, adeoque & propter præminentiam sui officii in dignitate constitutus esse censetur, *Clem. 2. de Rescriptis, cap. statutum. 11. de Rescriptis in 6.* eumque principalem Episcopi ministrum appellat, & præ omnibus aliis Canonicis, & Clericis saltem absente Episcopo habere præcedentiam dicit Riccius *in Praxi aurea parte 4. resolut. 391.* in qua tamen præcedentiarum materia ad consuetudines locorum potissimùm attendendum est.

Dubitant Doctores, an ut aliquis dicatur Vicarius Generalis, debeat non tantùm habere administrationem in *spiritualibus*, puta circa Clericos, beneficia, curam animarum, aliasque spirituales causas, sed etiam in *temporalibus*, nimirùm circa bonorum temporalium alienationem, elocationem, redituum collectionem? Utramque administrationem requirit Rebuffus *in Praxi beneficiorum, in Tit. Forma vicariatus, num. 16.* & Azor. *parte 2. lib. 3. cap. 43. quæst. 7.* Contraria tamen opinio, & quòd sola administratio *spiritualium* sufficiat, probabilior, & receptior est. arg. text. in Trident. *sess. 13. de Reform. cap. 2.* ibi: *seu illius etiam vicario in Spiritualibus generali*, & *in cap. cum nullus 3. de Temporibus ordinat. in 6.* ibi: *ipsius in spiritualibus Vicarius Generalis &c.* Garc. *de Benef. parte 5. cap. 8. num. 122.* Barb. *de Officio Episcopi parte 3. Alleg. 54. num. 57.* Ulteriùs hæc posterior opinio non parùm confirmatur ex Trident. *sess. 24. de Reform. cap. 16.* ubi statuitur, ut Capitulum sede vacante infra 8. dies post mortem Episcopi Vicarium (utique *generalem*, quia ad totam Capituli iurisdictionem exercendam deputatur) constituat, vel existentem confirmet; & præter istum Vicarium voluit tamen etiam deputari *œconomum*, qui fructus & reditus Ecclesiæ colligat, uterque autem futuro Episcopo rationem reddat, ille de iustitiæ, hic de temporalium administratione facta sede Episcopali vacante. Ex quo satis clarè colligitur administrationem temporalium ad officium *Vicarii Generalis* ipso iure non pertinere.

Vicarius *foraneus* est, quem Episcopus habens 4
amplam diœcesim in certa aliqua ejus parte constituit. *Foraneus* dicitur, quòd *foris* extra civitatem Episcopi Constitutus sit. Gloss. *in cap. Romana. 1. in v. foraneus. de Officio Ordinarii. in 6.* Concludit quoque Barb. *d. loco. num. 126.* quod Episcopus quidem in civitate, ubi ipse residet, possit duos *Vicarios generales* creare, ut causarum expeditioni faciliùs consulatur, non autem in diversis locis, & extra civitatem suam, ita quidem, ut etsi Episcopus haberet duas diœceses æquè principaliter unitas (idem videtur, si una diœcesis extendatur in duas diversas Provincias) non tamen posset duos *Vicarios generales* constituere, sed ille qui foret in civitate, ubi Episcopus resides, esset *generalis*, alter *foraneus*. Verùm hæc sententia apud nos recepta non videtur, solent enim Episcopi habentes amplas diœceses ad diversas Provincias extensas plures *Vicarios generales* constituere. Hæc quidem propositio in iure fundata est: *Omnis Vicarius foraneus constituitur extra civitatem Episcopi*; at forsan non ita universalis conversio: *ergo omnis, qui extra civitatem Episcopi constituitur, est foraneus.* Erit tamen talis Vicarius non generalis simpliciter, sed cum addito, *in tali Provincia vel districtu*; & si ab ipso ad Episcopum appellatio concederetur, tunc in effectu parùm differret à foraneo, & erit potiùs Vicarius *generalis titularis*.

Interest autem in effectu, an quis sit Vicarius *generalis* vel *forraneus*. I. Si in iure vel rescripto Apo- 5
stolico aliquid *Vicariis generalibus* committatur, ad *foraneum* non pertinebit. II. *Vicarius generalis* est in dignitate, & propterea habilis, ut sit delegatus, vel executor causarum Papalium, non verò Vicarius *foraneus Clem. 2. de Rescript. juncto cap. statutum. 11. eod. tit. in 6.* Est enim dignitas administratio cum jurisdictione, & præcedentia, qualis præcedentia singularis de jure Vicario *foraneo* non competit, adeò, ut nec Præpositos Collegiatarum Ecclesiarum præcedat; & propterea magis officium quàm dignitatem habere censeatur, teste Barb. *d. loc. num. 140.* nisi consuetudine fortè Vicariatus *foraneus* pro dignitate habeatur. III. Vicarii *generalis* tribunal est ipsum tribunal Episcopi; ideò 6
à Vicario *generali* non ad Episcopum, sed Archiepiscopum appellatur, ne ab eodem ad eundem appelletur *cap. 2. de Consuet. in 6. cap. Romana. 3. de Appellat. in 6.* At verò à Vicario *foraneo*, qui separatum tribunal habet, ad Episcopum appellari posse, probabilius est, cum Gloss. *in d. cap. Romana. in princ. in explicatione §. fin.* & *in d. Clement. 2. in v. foraneo.* idque etiam apud

apud nos usu receptum, ubi Archidiaconis (quos habere cognitionem causarum matrimonialium, & criminalium de jure communi præsertim Concil. Trident. eis non competentem & ideò rectè Vicarijs *foraneis* annumerari, superiùs dictum est) ad Episcopum appellatio interponitur.

7 Interim circa Vicarium *generalem* non pauci Doctores concludunt, quòd licèt à sententia *definitiva* Vicarij generalis ad Episcopum non appelletur, appellari tamen possit ab *interlocutoria*, item etiam de nullitate sententiæ coram Episcopo agi. Zerola *in Praxi Episcoporum. v. Vicarius*. Joan. Honorius. *hoc tit. num.* 23. *& alij ibidem cit.* Ratio esse potest, quòd Vicarius interloquens, aut sententiam de jure *nullam* proferens officio suo planè functus non sit, ac consequenter jurisdictionem Episcopi necdum exercuerit per totius causæ definitionem, ut propereà nihil obstet, quin in eadem causa ab Episcopo exerceri valeat.

Sed & si ab Episcopo una specialis causa, quæ ordinario jure & ex generali mandato (de quo mox dicemus) Vicario non competit, eidem delegatur, ab eo ad Episcopum appellandum erit, ceu à delegato ad delegantem. *L. unica. Cod. Qui pro sua jurisdictione*. Si tamen detur potestas Vicario talem causam quandocunque emergentem semper imposterum tractandi, non erit Vicarius simpliciter delegatus, sed *delegatus ad universitatem causarum*, & coadunabitur hæc potestas accessoria cum potestate ordinaria in ordinario tribunali Episcopi exerceri solita, juxta *c. accessorium. 42. de R. I. in 6.* & non ampliùs ad Episcopum, sed ejus superiorem appellatio dabitur.

8 Præterea etiam videtur probabiliter dici posse, quòd excommunicato Episcopo non suspendatur jurisdictio Vicarii *foranei*: nam Gloss. & Doctores *cap. 1. hoc tit. in 6.* de Vicario *generali* accipiunt, & quidem ex hac causali, quòd idem cum Episcopo tribunal habeat, quæ ratio deficit in Vicario *foraneo*, uti etiam in delegato notavit Gloss. *in eodem cap. 1. in v. ipsius*.

9 Quæritur etiam, an Episcopus teneatur creare Vicarium, & an possit Laicum vel Religiosum Vicarium constituere?

℞. I. si Episcopus velit, & sufficiat causas per se tractare, non posse cogi ad Vicarium constituendum, quia ipsi Episcopo principaliter competit jurisdictio, & exercitium ejus; secus verò si ob amplitudinem Diœcesis, aliasque occupationes sive difficultates id facere nequeat; tunc enim ratio naturalis id exigit, ut justitiæ, litigantibus, & statui Ecclesiastico per deputationem Vicarij consulatur; quo modo conciliari posse videntur diversæ de hac quæstione Doctorum opiniones relatæ à Barb. *d. Alleg. 54. num.* 122.

℞. II. de Religioso communiter affirmari cum Navar. *in Commentario 2. de Regularibus. num.* 68. Azor. *parte 2. lib. 3. cap. 43. quæst.* 10. quòd cum licentia sui Abbatis possit esse Vicarius Episcopi. Excipiunt tamen Religiosum de *Ordine mendicantium* propter text. *in Clem. §. ad Prioratus de Regularibus*. Item & Religiosum illegitimè natum, qui licèt per ingressum in Religionem legitimetur quoad Ordines, non est tamen capax dignitatum. Majolus *de Irregularitate. lib. 1. cap. 3. num.* 10.

℞. III. de Laico communiter negari, quòd Vicarius Episcopi esse valeat, quia utique inconveniens est, ut Laicus personam Episcopi repræsentet, in ejus tribunali præsideat, & omnem spiritualem jurisdictionem exerceat, contra *cap. 2. de Iudicijs*. Unam tamen vel alteram causam pecuniariam, & civilem Laico delegari posse ab Episcopo, non improbabiliter docet Glossa *in d. cap. 2. in v. non præsumant*. Panorm. *ibidem num. 9. & 13.* Assessorem quoque sive Consiliarium Episcopi in causis Ecclesiasticis posse esse Laicum non tantùm inter Doctores, sed etiam in praxi receptum est. Vicarium etiam Episcopi in *temporalibus* tantùm, nimirum ad colligendos ejus reditus (qui potiùs œconomi officium habet) Laicus esse non prohibetur.

Cæterum Vicarius *generalis* licèt habeat generale mandatum, non tamen potest omnia facere, quæ Episcopus: sunt enim multa, quæ *speciale mandatum* requirunt. Imo etsi Episcopus constituendo Vicarium diceret: *do tibi potestatem, omnia meo nomine exercendi, etiam quæ speciale mandatum requirunt*: adhuc tamen talis clausula in jure pro non sufficiente, & nimis generali haberetur, adeòque adhuc procederet regula 81. *juris in 6.* quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non esset in specie concessurus*. Ut ergo Episcopus cum effectu possit constituere Vicarium etiamsi *ad specialia*, debet aliqua *specialia* nominatim exprimere addita dicta clausula & *omnia alia &c.* & tunc quidem Vicarius poterit omnia *minora* expressis, non autem majora: ita enim in mandato Procuratoris (à quo bonum est argumentum ad mandatum Vicarij, qui quodammodo est Procurator Episcopi) satis apertè patet *ex cap. qui ad agendum. 4. de Procuratoribus in 6. juncta Clem. 2. eod. tit.* Garc. *de Beneficijs part. 5. cap. 8. num.* 68. & communiter alii. 10

Verùm quænam sint illa omnia, quæ speciale mandatum requirunt, difficile est, aliqua generali regula complecti propter diversas Doctorum sententias & opiniones. Unam regulam ponit Garc. *d. l. num. 46. & 63.* quòd ea quidem, quæ sunt *de justitia* necessariò administranda, ut decisiones causarum litigiosarum, institutio præsentatorum, &c. regulariter possit Vicarius, non verò ea, quæ sunt *meræ gratiæ*, ut dispensare, conferre beneficia &c. nisi utrobique speciali iure exceptio ponatur.

Attamen etiam hæc regula non est infallibilis, vel apud omnes recepta. Etenim circa *actus justitiæ*, ut plura alia omittamus, docet Rebuffus *in Praxi beneficiorum in tit. Forma Vicariatus. n.* 126. quòd Vicarius præsentatos à patronis sine speciali mandato instituere non possit. Item *num.* 155. quòd causas matrimoniales tractare nequeat, licèt interim in utroque puncto communior opinio sit in contrarium apud Barb. *d. Alleg. 54. num. 70. & 74.* Circa actus etiam *gratiæ*, ut dispensationes, remissiones denuntiationum matrimonialium, & similes, plures contrarium sentiunt apud eundem Garc. *d. l. num. 54. cit.* Quare potiùs videtur dicendum cum Sanch. *de Matrim. l. 3. disp. 59. quæst. 2. nu. 1. & seq.* quòd, cùm Vicarius utatur iurisdictione, & tribunali Episcopi, regulariter, quæ conceduntur Episcopo, etiam ipsi concessa intelligantur, nisi fuerint specialiter in iure excepta, vel res arduæ, & magni præiudicii, quæ verisimiliter Episcopus nollet sine suo præscitu expediri.

Excipitur autem specialiter in Jure, I. Quòd licèt in Vicarium ex generali mandato transferatur causarum cognitio, id tamen potiùs *de civilibus*, quàm *criminalibus* intelligendum sit, adeòque sine speciali mandato Vicarius non habeat potestatem inquirendi, puniendi, beneficiis, officiis vel administrationibus privandi *cap. 2. hoc tit. in 6.*

Excipitur II. collatio beneficiorum, quæ est species donationis: donationes enim rei alienæ administrator facere nequit, etiamsi illi libera administratio concessa sit, *cap. 3. eod. tit. in 6.* Quod tamen, ut dictum, communiùs de *collatione libera*, non de *institutione* accipiunt: nam *institutio* proptereà non habet speciem donationis, cùm præsupponat ius petendi in præsentato, cui ex præsen-

ſentatione Patroni jua acquiſitum fuit.

III. Vicarius Epiſcopi non poteſt ſine ſpeciali mandato dare *dimiſſorias literas*, niſi Epiſcopo in remotis agente. *cap. cum nullus. 3. de Temporibus ordinat. in 6.* Unde & ſtylus eſt, quod Vicarij dantes *dimiſſorias* inſerant nominatim clauſulam, *ex ſpeciali mandato*, *&c.* Quandonam autem Epiſcopus dicatur in remotis agere, tractat ibidem Gloſſa, *in v. remotis*, ubi poſtquàm diverſas ſententias retulit, nimirùm quòd aliqui cenſeant, ſi abſit extra Provinciam, *arg. L. ult. Cod. de Præſcript. long. temp.* vel ſi vltra duas dietas à ſua Civitate, *arg. cap nonnulli. 28. de Reſcriptis.* denique concludit, hoc eſſe arbitrarium, ſcilicet pro majori, vel minori difficultate conveniendi Epiſcopum.

IV. Licèt Epiſcopus in omnibus irregularitatibus & cenſuris ex delicto occulto provenientibus (excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentioſum) diſpenſare poſſit, juxta Trident. *Seſſ. 24. de Reform. cap. 6.* id tamen Vicario abſque *ſpeciali mandato* non conceditur, ut apparet ex illis verbis *in cit. loc.* Trident. poſitis: *per ſe aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum, &c.* in hæreſis autem crimine Conc. *d. loco* Epiſcopis tantùm, non eorum Vicariis abſolutionem concedit. Non deſunt tamen Interpretea, quorum meminit Sanch. *de Matrimonio, lib. 2. diſp. 40. num. 17.* qui putant, etiam caſum hæreſis poſſe ſpecialiter Vicario delegari, dummodo illa delegatio non ſit perpetua, ſed ad unum, vel alterum præſentem caſum reſtricta: durum enim videtur, ut Epiſcopis delegandi poteſtas à communi jure conceſſa univerſim adimatur, adeòque benigniori interpretatione opus eſt.

V. Non poteſt Vicarius ſine ſpeciali mandato abſolvere à caſibus Epiſcopo reſervatia. *cap. 2. de Pœnitent. & remiſſ. in 6.*

VI. Vicarius ſine licentia Epiſcopi alium Vicarium ſubſtituere nequit: nam is tantùm mandare juriſdictionem poteſt, qui eam ſuo jure, non alieno beneficio habet. *L. more maiorum. 5. ff. de Iuriſdictione*, mandatam autem juriſdictionem ipſemet habens, ſicut Vicarius, caret propria juriſdictione, & aliena utitur, ſcilicet ipſius Epiſcopi. *l. 1. ff. de Officio eius, cui mandata eſt.* conſequenter alteri mandare non poteſt. Eſt autem *mandare iuriſdictionem*, univerſitatem cauſarum alicui committere, ut *in ſequenti titulo* explicabimus. Unam verò vel alteram particularem cauſam Vicarius Epiſcopi, & quicunque *mandatam* juriſdictionem habet, etiam ſine mandato ſpeciali delegare non prohibetur. *L. cùm Prætor. 12. §. 1. ff. de Iudiciis.* Gloſſ. *in cap. 5. in v. ipſius. hoc tit. in 6.*

VII. Sine ſpeciali commiſſione Diœceſim viſitare non poteſt Vicarius: hoc enim onus principaliter Epiſcopo incumbit, niſi juſto aliquo impedimenro detineatur. *c. ſi Epiſcopus. 6. & ibi.* Gloſſ. *in V. permittitur. de Officio Ordinarii in 6.* Et hæc ſunt quæ textibus clarioribus innituntur. Multa verò alia refert Barb. *de Officio Epiſcopi. Alleg. 54.* quæ Vicario prohibita ſunt, in quibus tamen ſæpè repeſiuntur diſcordes opiniones Doctorum, & alia regula dari vix poteſt, quàm ex arbitrio prudentis viri, an nimirum caſus emergens ſit ſimilis, vel maior illis, qui in jure expreſſi ſunt, & quem Epiſcopus veriſimiliter nolit ſine ſuo præſcitu expediri: e. g. authoritatem, in alienatinne rerum Eccleſiaſticarum maioris momenti interponere, reſignationes beneficiorum recipere, penſionibus vel collectis, aut charitativo ſubſidio onerare beneficia & Clericos, concedere alieno Epiſcopo licentiam actus Ordinis in Diœceſi exercendi, ſelaxare cenſuras ab Epiſcopo latas, & ſimilia. In praxi rariùs eſt difficultas, quia ſi Epiſcopus ſit præſens, negotia magis ardua ad ipſum referuntur; ſi ſit abſens, ſolet dare plenius mandatum etiam *ad ſpecialia* ipſi Vicario; & deinde conſuetudo & ſtylua judicii plerumque declarat, in quibus Vicarius Epiſcopi ſine *ſpeciali mandato* procedere valeat.

Finitur officium Vicarii revocatione Epiſcopi. 15
Item morte vel excommunicatione, ſicut in Epiſcopo tollitur juriſdictio, ita etiam in Vicario, qui non cenſetur habere propriam, ſed mandatam & Epiſcopi iuriſdictionem *cap. 1. hoc tit. in 6.* Zoes. *hoc tit. num. 12.*

TITULUS XXIX.

De Officio & Poteſtate Judicis Delegati.

SUMMARIA.

1. *Iudex delegatus quis?*
2. *Delegati alii ad univerſitatem cauſarum, qui propriè dicuntur habere mandatam Iuriſdictionem: alii ad particularem cauſam, qui propriè delegati ſunt.*
3. *Inter mandatam & delegatam Iuriſdictionem, quæ ſint differentiæ.*
4. *Alii delegati à Iure, alii ab homine.*
5. *Quatuor modis Epiſcopo tribuitur ſpecialis Iuriſdictio & poteſtas.*
6. *Delegatus ab homine debet edere ſuam commiſſionem.*
7. *Qui poſſint delegare: & quid de minoribus Iudicibus?*
8. *Examinatur exactiùs illa quæſtio, an delegatus Principis poſſit ſubdelegare, etſi impeditus non ſit?*
9. *An à ſubdelegato ad delegatum vel primum delegantem appelletur? diſtinguitur.*
10. *Delegatus non debet excedere fines ſuæ commiſſionis, poteſt tamen prorogationem quandam facere ex conſenſu partium, & cauſa exigente.*
11. *Delegatus Papæ debet eſſe in ſtatu digniori quàm inferiorum delegati.*
12. *Item poteſt exequi ſuam ſententiam, non delegati inferioris.*
13. *Omne delegati habent aliquam coecitionem contra contumaces: Delegatus autem Papæ ampliorem.*
14. *Quando delegatus Papæ non poſſit ſubdelegare?*
15. *Quilibet delegans poteſt dare poteſtatem ſublegandi ſuo nomine & aliàs quivis delegatus unum cauſæ articulum ſubdelegare poteſt.*
16. *Quid Iuris ſi delegatio unius cauſæ ſit facta pluribus?*
17. *Quomodo finiatur delegatio?*
18. *Qualiter in cauſa ſuſpecti Iudicis procedatur?*

POſt Vicarios, qui generaliter vices alienas gerunt, rectè agitur de delegatis, qui in judiciis in una 1
vel certis cauſia vices alterius ſubeunt. Eſt igitur Judex *delegatus*, qui in legibua *Iudex datus* appellatur, ille, qui ex commiſſione alterius cauſæ alicuius judicialem cognitionem conſequitur. Spec. *in princ. huius tit.* creatur enim *delegatus*, quando Judex, coram quo aliàs ordinario iure partes inſtare deberent, vel non vult, vel impeditua non poteſt cauſam per ſe tractare, quam propterea alteri tractandam committit. Unde & Practici talea delegatos *commiſſarios* appellant; & de illis ſpecialem tractatum edidit Rutgerus Rulandus.

2 Sunt autem delegati varii. Quibusdam delegatur in universum jurisdictin, ut de Jure Can. *Generali Vicario* Episcopi; de jure Civili olim *Legato Proconsulis. L. 4. §. 6. & L. Legati. 13. ff. de Officio Proconf.* hodie Præfectis castrorum, & oppidorum ad dominos temporales pertinentium; vel certum saltem genus causarum, v. g. matrimonialium, aut criminalium, ut *Vicario foranco*. Tales vocantur *delegati ad universitatem causarum*, & secundùm proprios juris terminos dicuntur babere *mandatam jurisdictionem*. Quibusdam verò committitur una tantùm, vel altera particularis causa hic & nunc emergens cognoscenda, aut terminanda, & isti propriè, & simpliciter *delegati* sunt, de quibus potissima *capitula huius tituli* loquuntur.

3 Quæ differentia inter *mandatam & delegatam* jurisdictionem ad intellectum jurium diligenter est advertenda. Mandatam enim jurisdictionem habentes magis ordinariis judicibus comparantur, ut dicemus infra *in Tit. de Officio Iudicis ordin. n. 3.* Deinde alii effectus *mandatæ*, alii *delegatæ* jurisdictinni attribuntur, prout *in L. fin. ff. de Officio ejus, cui mandata est jurisdictio & in L. more majorum 5. ff. de Iurisdictione* dicitur, quòd mandare jurisdictionem nequeat, qui ipse tantum *mandatam* habet, sed in *L. cùm Prætor. 12. §. 1. ff. de judiciis* conceditur potestas *dandi judicem* (id est *delegandi* ad particularem causam) etiam ei, qui *mandatam* jurisdictionem habet. In *L. 1. ff. quis, à quo appelletur*, non rectè ab habente mandatam ad mandantem appellatur, sed ejus superiorem. At verò in *L. unica. Cod. Qui pro sua jurisdictione* admittitur appellatio à delegato ad delegantem. Videatur Fachinæus *Lib. 1. Controv. c. 28. & lib. 12. cap. 89* Interim circa punctum appellationis videtur probabiliter textus accipiendus de *mandata* jurisdictione *universali*, quæ exercetur in tribunali mandantis, sicut habet Vicarius *generalis*, ne ab eodem tribunali ad idem appelletur, non autem de *particulari* in separato tribunali exerceri solita, prout de Vicario *foranco* dictum.

4 Rursus alij sunt *delegati ab ipso jure, alii ab homine* constituti. *Ab ipso jure* constituti delegati censentur Episcopi, quibus jus in certis casibus contra exemptos privilegiatos ad conservandam disciplinam Ecclesiasticam jurisdictionem delegatam delegatione *clausa in corpore iuris* concessit, cujus rei exempla plura sunt tum de jure antiquo *in cap. irrefragabili. 13. §. cæterum de Officio Ordinarii. Clem. unica, de Suppl. negl. Prælatorum & sæpius alibi.* tum in Concil. Trident. *Sess. 5. de Reform. c. 2. sess. 6. de Reform. cap. 2. & seq. & passim in aliis sessionibus.* qui casus à nobis juxta materiæ qualitatem
5 in propriis titulis traditi sunt, & congesti videri poterunt apud Azor. *Inst. moral. part. 2. lib. 3. cap. 54.* Est autem hoc loco advertendum, Episcopo tribui specialem jurisdictionem, & potestatem à jure quatuor fermè modis:

I. Simpliciter cum elausula: *authoritate Apostolica*, vel *tanquam Sedis Apostolicæ delegato, &c.* Et hoc casu Episcopus erit delegatus, ab eoque ad delegantem Pontificem appellabitur.

II. Clausulæ additur particula *etiam*, v. g. ut procedere possit *etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatus*, ut in Trid. *sess. 6. de Ref. c. 4. & sess. 22. c. 10.* cujus particulæ is est effectus, ut Episcopo censeatur data utraque potestas, ordinaria, & delegata, quà maluerit uti. Volunt autem Doctores, quòd in dubio potiùs censeatur uti delegata, cùm propter appellationem ad summum Pontificem sit ei magis honorifica, & rariùs contingat appellari.

III. In concessione jurisdictionis quandoque solum removentur obstacula ordinariæ jurisdictinnis, puta, cùm dicitur, *non obstantibus privilegiis*, ut in *sess. 5. d. cap. 2. vers. quæstores. sess. 7. cap. 5. & 7. Clem. unica. de Testamentis.* & tali casu non censebitur facta delegatio, sed revocata privilegia, & excitata jurisdictio ordinaria.

IV. Denique aliquando Episcopis datur specialis potestas v. g. absolvendi, dispensandi, &c. sine ullius clausulæ adjectione, vt in Trid. sess. 24. *de Reform. cap. 6.* & tunc censebitur talis potestas eis data speciali jure ordinario. Videatur Barb. *de Officio Episc. parte 3. alleg. 92.* Sanchez in Decalogo *tom. 2. lib. 7. cap. 29. n. 181.*

Ab homine constituti delegati sunt, quibus à summo Pontifice, Imperatore, vel aliis inferioribus Prælatis, & Principibus, vel Judicibus causæ committuntur, quorum Jurisdictio, cùm non sit in jure fundata, sed per specialem delegatinnem data, non priùs arctat citatum, quàm si Judex delegatus citans copiam saltem authenticam suæ commissinnis citato transmiserit, & comparenti, ac petenti originale exhibuerit: nam aliquem delegatum esse quid facti est, facta autem non præsumuntur, nisi probentur. Gaill. *l. 1. observat. 48. num. 17.* Myns. *Centur. 3. observ. 1.* quamvis ab ordinariis magistratibus, item & delegatis à jure constitutis, quorum jurisdictio in jure fundata est, citatus simpliciter comparere debeat, & exceptionem declinatoriam fori, si quam habet, proponere. *L. si quis ex aliena. 5. ff. de Iudiciis.* nisi hæc ipsa exceptio in jure communi fundata sit, uti est exceptio Clericorum respectu secularis Judicis; Studiosorum respectu alterius magistratus, quàm Academici; quo casu etiam ab ordinario magistratu alieno citatus comparere non tenetur, non enim debet Judex ius certum & regulare ignorare. 6

7 Delegare causas possunt magistratus ordinariam, aut etiam mandatam iurisdictionem babentes. *L. unica. Cod. Qui pro sua iurisd. d. l. cùm prætor. 12. §. 1. ff. de Iudiciis.* Minores tamen iudices v. g. municipales, qui tantùm de causis levioribus iudicare valent, an delegare possint, controversia est inter DD. Negativa tamen sententia cum Fachinæo *L. 12. Controv. cap. 29.* videtur usui, & iuri magis conformis; quia textus in *L. eum qui 13. ff. de Iurisd. & in d. L. cùm prætor 12. §. 1. ff. de Iudic.* maioribus tantùm magistratibus imperium & potestatem (quæ in iure sunt quasi synonima *L. potestatis. 215. ff. de Verb. signif.*) habentibus delegationem concedunt. Non obstat *Lex 1. & 3. ff. de Iurisd.* ad concordantiam enim iurium debent explicari non de qualibet iurisdictione, sed de iurisdictione maiore coniuncta cum imperio; minores autem magistratus imperium non habent, *L. nec magistratib. 32. ff. de Iniuriis.*

8 Ipse quoque Judex delegatus alium delegare potest, si tamen fuerit delegatus summi Principis, Pontificis, vel Imperatoris, *l. unica. C. Qui pro sua iurisd. c. pastoralis 28. hoc tit.* qua de re in Disputatione *de Foro competenti*: ubi etiam ex Pan. *in d. cap. pastoralis num. 6.* docetur, delegatum principis posse subdelegare, etiamsi impeditus non sit per se tractare causam, eo quòd in *d. l. unica.* generaliter & sine mentione iustæ causæ dicitur, delegatum Principis subdelegare posse. Et in *d. cap. pastoralis.* tantùm excipitur casus, si delegatus subdelegando *malisiosè exonerare se vellet*, quæ verba intelligit Panorm. *d. loco*, si subdelegatio tendat in frandem subdelegati, & eum exponat inimicitiarum vel alterius mali periculo, hac ergò fraude absente videtur libera esse subdelegandi potestas. Unde re denuo considerata hanc sententiam ob authoritatem Panorm. satis quidem probabilem, contrariam tamen iuri, & rationi fermè magis conformem existimo: etenim *in cap. si pro debilitate. 3. hoc tit.* text. Gloss. Barb. & Interpretes communiter supponunt, ad subdelegationem causam impedimenti, vel aliam iustam requiri, quo minus primus delegatus possit causam per se tractare; si enim suo arbitrio delegatus subdelegare posset,

non

non fuisset dubitandi, vel decidendi ratio *in d. cap. 3.* quòd *ex causa* posset subdelegare, & frustra S. Pontifex *gravis causæ* mentionem fecisset; debent autem leges accipi de casibus dubitatis. Item *in L. 2. juncto summario, & Gloss. C. de Pedaneis Judicibus*, rescripsit Imperator præsidibus Provinciarum (qui tamen magistratum, & ordinariam majorem jurisdictionem habent) non licere causas nisi solùm minimas citra justum impedimentum delegare; cùm ergò jura juribus concordare, textum minus explicitum per alium clariorem explicare conveniat, ut evitetur jurium correctio: *cap. cùm expediat 29. de Electione in 6.* rectè d. Lex *unica & cap. pastoralis*: juxta *dictum cap. 3. & l. 2.* suam interpretationem recipient, ut & hoc ipso se *malitiosè exonerare* censeatur, qui sine causa subdelegat, sicut alii apud Panorm. citati exponunt.

Neque ideo minus differentia erit inter delegationem Principis, & inferioris Judicis, quia delegatus inferioris ne quidem ex causa subdelegare permittitur, licet sit delegatus Legati Sedis Apostolicæ. Zoesius *hoc tit. num. 6.*

Ratio verò hujus posterioris sententiæ est, quòd non videatur conveniens sine causa munus à Principe delatum recusare. *Toto tit. ff. de Muner. & honor.* Est autem *judicandi necessitas* inter *munera personalia* computanda. *L. munerum. 18. §. judicandi. 14. ff. iam dicto tit.* & cùm delegatus possit cogi ad suscipiendum judicium *d. cap. pastoralis*. vix apparet, cur non etiam primus delegatus, si justam causam excusationis non habeat; in dubio tamen creditur, & præsumitur, quòd subdelegans justam habuerit subdelegandi causam, nisi contrarium doceatur. Barb. *in d. cap. 3. & in d. cap. pastoralis. num. 5. hoc tit.*

9 A subdelegato, an ad delegatum, vel primum delegantem appelletur, distinctio est facienda juxta *cap. super quæst. 27. §. Porrò. hoc tit.* nempe, ut si delegatus à Papa totam causam subdelegarit, nihil sibi reservando, tunc ad Papam; si verò aliquid sibi reservarit, certi v. g. articuli cognitionem, tunc ad ipsum subdelegantem appelletur, cùm enim delegatus non habeat aliam in causa, quam delegatam jurisdictionem, si eandem per subdelegationem totam à se abdicet, non erit, quo jure recipiat appellationem.

10 Fines porrò sui mandati, seu commissionis diligenter custodire debet delegatus, nec prorogare jurisdictionem ad alias personas in litteris commissionis non comprehensas *cap. 40. h. t.* potest tamen prorogare ex consensu partium de tempore ad tempus, de re ad rem, de loco ad locum, item etiam de connexis, & sine quibus causa principalis terminari non potest, jus dicere valet, & cogere partes parere suis mandatis per censuras Ecclesiasticas; vel alia media compulsorialia, invocationem brachii &c. etsi litteræ id non exprimant. Si dubitet delegatus, an actus aliquis suæ potestatis sit, *secundam jussionem* (ut practici appellant) à delegante impetrare debet.

11 Inter delegatum S. Pontificis, vel alterius summi Principis, & inter Delegatum inferiorum judicum notabiles sunt differentiæ. Nam I. S. Pontifex nunquam solet (quamvis utique possit) causas aliis personis delegare, quàm in dignitate Ecclesiastica aut personatu constitutis; & etiam Cathedralium Ecclesiarum Canonicis; Unde Rescriptum, in quo aliis quam hujusmodi personis delegatio facta est, de falsitate suspectum censetur *cap. statutum 11. de Rescript. in 6.* Episcopus verò, & alii Judices inferiores (excepto Legato Pontificis *d. cap. statutum*) cuique Clerico aut Viro docto causas delegare possunt, quia illi meliùs norunt qualitates privatorum Clericorum, quàm S. Pontifex, & propter authoritatem delegantis major status eminentia in Delegato Pontificis, quã inferioris desideratur.

II. Delegatus inferioris Judicis sententiam quidem ferre potest (nisi eandem sibi delegans reservaverit) ejus tamen executionem deleganti remittere debet. *l. à Divo Pio 15. in pr. ff. de Re Iud.* Delegatus autem Papæ quamvis possit executionem Ordinario demandare, *cap. significasti. 7. & cap. pastoralis; 28. §. quia verò. hoc tit.* eandem tamen ipsemet rectè facit, atque potestas ejus circa executionem faciendam non ad tempus quadimestre restringitur, sed ad annum integrum extenditur. *c. quærenti. 26. h. t.* An verò possit alicui etiam ab inferiore Judice executio, *merum* aut *mixtum Imperium* delegari, suo loco dicetur. 12

Licet autem communiter, ut antè insinuatum, concessa jurisdictione illa quo concessa intelligantur, sine quibus jurisdictio expediri non potest *L. 2. ff. de Iurisdict. L. fin. ff. de Offic. eius &c.* specialiter tamen circa delegatum Pontificis statutum est, quòd omnes jurisdictionem suam impedientes, vel in judicium venire detrectantes, Ecclesiastica districtione coercere possit, etiamsi literæ commissionis id non contineant, vel persona coercenda Episcopus sit, aut in sua dignitate maior delegato: nam cùm Delegatus vices Papæ agat, meritò in illa causa superior omnibus aliis censeri debet, & maior illis, quorum causam suscepit terminandam; ita ut Episcopo resistenti vel ingressum Ecclesiæ, vel sacerdotale officium interdicere; aut etiam pro gravitate contumaciæ terram illius interdicto supponere valeat *cap. præterea 5. hoc tit. cap. fin. 11. cap. pastoralis. 28. & c. ex literis; 29. hoc tit.* 13

III. Delegatus à Papa, sicut de Jure Civili Delegatus à summo Principe potest causam *subdelegare*, saltem ex causa, ut supra dictum est. Quòd si tamen à S. Pontifice alicui non iurisdictio super tota causa, sed certum tantummodo ministerium delegatum esset; v. g. prædicare crucem, excommunicare, absolvere, dispensare, iniungere pœnitentias &c. ad tale ministerium delegatus, qui non foret simul Legatus Sed. Ap. subdelegare non posset. Sicut & tunc delegato subdelegatio negatur, quando ei inquisitio in crimina, vel ut Ecclesiæ de Prælato aut Ministris provideat, vel alia gravis causa, quæ sine ipso commodè tractari non potest, committitur, quòd tali casu industria personæ delegatæ electa censeatur *cap. fin. §. is autem. h. t.* Delegatus verò ab Episcopo aliisque inferioribus Judicibus (imò etiam ab ipso Legato Sed. Apost. Zoes. *h. t. n. 6.*) alium subdelegare non potest, cùm id soli Delegato Principis concessum sit, *cap. cum causam 62. in fin. de Appell. L. à iudice 5. C. de Iudic.* potest tamen delegans dare delegato potestatem, ut ipsius delegantis nomine subdeleget, quasi tunc censeatur ipse delegans noviter delegare, juxta regulam, *quòd quis per alium &c.* Felin. *in cap. super quæst. 27. §. Porrò num. 18. h. t.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. d. 31. n. 6. & 8.* Deinde unum causæ articulum, v. g. examen testium, posse à Delegato inferioris Judicis subdelegari, veriùs censeo cum Barth. *in L. more 5. ff. de Iurisdict. om. iud.* contra Fachin. *1. controv. cap. 46.* quia tali casu magis intelligitur dare auditorem, quàm Judicem. *arg. d. c. super quæst. §. verùm.* 14

Cæterùm delegatio fieri potest, non tantùm uni, sed etiam pluribus, cùm magis integrum sit iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur; *cap. prudentiam 21. h. t.* Verùm delegatione pluribus facta nunquid omnes delegati simul adesse & iudicare debebunt? R. Attendendum esse, cum qua clausula delegatio facta sit. Quandoque enim delegatur causa pluribus *simpliciter* sine omni clausula, & tunc nisi simul omnes delegati adfuerint, vel absentes vices suas aliis, vel ipsis coniudicibus subdelegarint, processus validus non erit, *c. causam. 16. hoc tit. L. duo. 39. ff. de Re iud.* Quandoque autem adiicitur *clausula*,

& hæc est in duplici differentia. Prima *clausula* est concepta his vel similibus verbis : *quod si omnes interesse nequiverint*, *reliqui exequantur*; & hoc casu valebit id, quod ab aliquibus ex condelegatis gestum est, qui etiam cogi non poterunt admittere absentium subdelegatos, dummodo constet de impedimento absentium. Ista porrò conditio : *si nequiverint*, involvit etiam conditionem : *si noluerint*, adeòque condelegatis *nolentibus* interesse, reliqui procedere poterunt, *d. cap. prudentiam*. §. *adjicimus*. Altera *clausula* singulos Delegatos *in solidum* constituit, si nimirum scribatur, *ut omnes Condelegati*, vel *duo*, aut *unus exequatur*. Ideò si vel unus solus hoc casu negotium irrequisitis aliis tractare cœperit, is solus exequetur, nec alii se ulterius intromittent, nisi infirmitate, vel aliâ justa de causâ illum; qui negotium inchoavit, impediri, vel sponte cedere contigerit, *cap. cum plures*. 8. *junct. Gl. in v. liberè. hoc tit. in* 6. Istud quoque hic notabile est, quòd si duo Condelegati diversas sententias proferant, utraque in pendenti futura sit, donec delegans alterutram confirmet. *cap. fin. de Sentent. & re iud. l. duo iudices*. 28. *ff. de re iud.* Quamvis in Judicibus ordinariis diversas sententias proferentibus prævaleat, quæ est pro reo vel causa favorabili. *d. cap. fin. l. inter partes*. 38. *ff. de re iud.*

17 Demùm sciendum, quòd Delegatio expiret.

I. Revocatione, aut morte delegantis vel subdelegantis re integra ante citationem *cap. gratum*. 20. *hoc tit. junct. cap. fin. de Officio Legati*. *capit.* 6. & 7. *hoc tit. in* 6.

II. Morte Delegati, neque transit ad successores, nisi facta sit delegatio non sub nomine proprio, sed sub nomine dignitatis v. g. tibi Abbas, tibi Episcope delegamus, &c. *cap. quoniam*. 14. *hoc tit. Zoes. eod. t. num.* 33.

III. Si Delegatus pronunciaverit sibi jurisdictionem non competere propter delegationem invalidam, *cap. significantibus*. 38. *hoc tit.*

IV. Lapsu temporis ad delegationem expediendam præfiniti, nisi consensu partium prorogetur. *cap. 4. ubi Gl. c. consuluit*. 24. *hoc tit. l.* 2. §. 2. *ff. de iudic.*

V. Postquam iudex delegatus per se vel per alium sententiam executioni mandaverit, aut mandari præceperit, *cap. in litteris*. 9. *hoc tit.*

18 Ult. Denique recusatione suspecti. *cap. causam*. 17. & *cap. insinuante*. 25. *hoc tit.* Recusationis autem causa ita tractatur: si Delegatus Papalis sit, qui suspectus dicitur, & is condelegatum habeat cum clausula: *quod si non omnes &c.* causa suspicionis ab hoc condelegato cognoscatur. Sin minus, Arbitri communiter eligentur, qui cognoscere & pronunciari debebunt, varane sit & legitima causa suspicionis, *cap. suspicionis*. 39. & *ibi DD. hoc tit.* ita ut si pronunciaverint iustam, expiret delegatio, si iniustam, delegatus valeat ut priùs procedere, *cap. secundò*. 41. §. 1. *de Appellat.* & *cap. legitima*. 2. *eod. in* 6. poterit quoque Delegatus, antequam suspicio contra ipsum proponatur, causam subdelegare: postquam verò suspicio proposita est, non aliter valebit subdelegatio, quàm cum consensu recusatoris. Imò si iam pronunciatum sit, veram esse causam suspicionis, tunc ne quidem cum consensu recusatoris subdelegatio fieri poterit, quia per talem sententiam prorsus desiit delegati (non ordinarii, ut suo loco dicemus) iurisdictio, *cap. iudex*. 5. *hoc tit. in* 6. Et hæc ita se habent, si Delegatus Papalis sit. Si verò Delegatus sit vel Officialis Episcopi, qui ut suspectus recusatur, hujus recusationis cognitio ad Episcopum pertinebit, *cap. si contra*. 4. *hoc tit. in* 6. De hoc plura infra *in Tit. de Appellat. Lib.* 2.

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

SUMMARIA.

1. *Legati qui dicantur?*
2. *Legati Sedis Apost. triplices.*
3. *Legatorum officium.*
4. *Legati de Latere potestas.*
5. *Legatorum de latere circa beneficia potestas in Germania.*
6. *Nuntii Apostolici potestas.*
7. *Nuncius* cum potestate Legati de latere *missus quid possit?*
8. *Legatum se dicens debet probare, nisi fuerit Cardinalis.*
9. *Nuntii Apostolici ambientes literas recommendatitias à Principibus excommunicantur.*
10. *Legati nati potestas.*
11. *Legati hodie in prima instantia non debent impedire Ordinarios.*
12. *Exempti possunt prorogare jurisdictionem Legati nati.*
13. *Legati officium qualiter finiatur?*

Legatus aliter in Jure Civili, aliter in Jure nostro Canonico accipitur. Etenim in Jure Civili Legati dicuntur non tantùm missi ad pacem vel aliud arduum negotium inter Principes tractandum (quorum violatio juri gentium adversatur, *cap. jus gentium*. 9. *dist.* 1.) sed etiam vicarii præsidum & proconsulum, quibus ab ipsis præsidibus & proconsulibus jurisdictio mandata fuerat. *l. vicarius*. 13. *ff. de Legation.* & *tot. tit. ff. de Legato procons.* Verùm in Jure Canonico Legati S. Pontificis non tantùm *mandatam* & vicariam, sed ordinariam jurisdictionem habent, & ipsis præsidibus & proconsulibus, qui olim apud Romanos ad regendas provincias deputati fuerant, comparantur, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. quorum Auditores, quos tales Legati constituere solent in provinciis sibi commissis, potiùs *legatis proconsulum* accenseri possunt.

Sunt autem *Legati Apostolici* in triplici differentia; quando enim Papa unum ex Collegio Cardinalium suorum quasi *à latere suo* (cui Cardinales semper assistunt) ad aliquam provinciam dimittit, dicitur *Legatus de latere*: quando alium Clericum, Episcopum, vel Prælatum non Cardinalem dimittit, dicitur *Nuntius Apostolicus*, vel *Legatus missus*: quando denique titulus legati alicui Archiepiscopatui vel alteri Ecclesiæ annexus est, dicitur *Legatus natus*, circa hos igitur. 2

Quæritur I. quodnam sit Legatorum officium? 3
R. Officium omnium Legatorum esse, in spiritualibus, & Ecclesiasticis negotiis supremam in provinciis Ecclesiæ catholicæ gubernationem, & inspectionem habere, Principes, & populos in fide, & affectione erga Sedem Apostolicam conservare, Constitutiones Pontificias

cias in usum deducere, aut quo minùs juxta statum provinciarum deduci possint, summum Pontificem informare, aliaque, quæ pro utilitate Ecclesiæ expedire viderint, ad ipsum referre. & ideo Præsidibus & Proconsulibus comparantur, quibus olim Imperatores provincias regendas distribuebant, ut tantò faciliùs universum populum Romanum in obedientia continerent.

4 Quæritur II. qualis potestas competat *Legato de latere*? R. Eum dignitate & potestate cæteros legatos longè antecellere, *cap. 1. hoc tit. in 6.* nam inprimis præsente *Legato de latere* alii legati non debent uti insignibus, aut officio suæ legationis, propter reverentiam enim majoris judicis suspenditur jurisdictio minoris, textus & Gloss. *in cap. volentes 8. hoc tit.*

II. Legatus *de latere* ipso jure potestatem habet judicandi exemptos, & Abbatum exemptorum electiones confirmandi. *cap. si Abbatem. 36. §. 1. de Electione in 6.* Gloss. *in cap. 1. v. universas. hoc tit.*

III. Absolvere potest percussores clericorum undecunque advenientes à censura reservata. *cap. ad eminentiam 20. de Sententia excom. cap. 4. & penult. ubi* Gloss. *in v. mittu. tur. hoc tit.*

IV. Circa dispensationes, absolutiones, matrimonii solennizationes habet concurrentem jurisdictionem cum quolibet Ordinario suæ provinciæ. Barb. *Juris Ecclesiast. univers. lib. 1. cap. 5. num. 72.*

V. Potest in provincia sua concedere indulgentias *centum dierum*, quæ etiam durant finito officio legationis. Barb. *d. loco num. 5.*

VI. Potest facere statuta obligantia provinciam circa negotia spiritualia & ecclesiastica, quæ durant in perpetuum etiam post decessum suum; usque dum ab alio majore, vel simili potestate prædito revocentur, quæ tamen potestas generaliter Legatis, adeoque etiam aliis, quàm *de latere* attribuat est. *cap. fin. hoc tit. cap. 2. eodem in 6.*

VII. In conferendis beneficiis *Legato de latere* ampla potestas concessa est, nimirum conferendi quælibet etiam ad Sedem devoluta beneficia suæ provinciæ, ita ut inter ipsum & ordinarium Collatorem locus sit præventioni, sed & vacatura suæ collationi reservandi, dummodo non reservet pro speciali persona (ob periculum scilicet captandæ mortis) vel eandem collatorum bina reservatione non impediat, aut gravet, *cap. 1. 3. & 4. hoc tit. in 6. cap. 2. de Præbendis in 6.* Item dummodo non sint dignitates; vel beneficia electiva, *d. cap. 4.* aut de jure patronatus laicorum competente ex fundatione, constructione, vel dotatione; cui nec ipse Pontifex solet derogare, Barb. *d. loco num. 46.* In unjendis quoque Episcopatibus, vel transferendis Episcopis, eximendis Ecclesiis, & aliis, quæ in signum præeminentiæ sunt reservata Sedi Apostolicæ, Legatus potestatem non habet. *cap. 3. & 4. & hoc tit.*

5 Quæritur autem III. an etiam in Germania talis potestas conferendi beneficia *Legatis* competat? R. quia in *Concordatis Germaniæ* inter Nicolaum V. Pontificem, & Fridericum Imperatorem, aliosque Principes & Prælatos Germaniæ initis disertè promittit summus Pontifex, quòd in mensibus Ordinariorum & beneficiis non reservatis nolit eorundem Ordinariorum collationem impedire; ideo Legatus Pontificis id facere multò minus potest, cùm non sit supra jus, neque aliquid valeat, quod juri deroget, præsertim pactis, & conventibus, teste Barb. *d. cap. 5. num. 10.* Ad summum igitur Legatis in Germania jus remanet conferendi beneficia ex negligentia inferiorum ad Sedem Apostolicam devoluta; non item beneficia reservata, nisi ex speciali privilegio. Gloss. *in cap. 1. in v. ampliori hoc tit. in 6.* Imò si beneficium ex negligentia Abbatis exempti est ad Episcopum, seu Sedis Apostolicæ delegatum

Engel in Decret. Lib. I.

devolutum, *juxta Clem. unicam. de Sup. negl. Prælatorum*, communiter sentiunt Authores teste Erasmo à ChoKier *de Jurisdictione Ordinarii in exemptos parte 2. quæst. 2. num. 18. & seq.* quòd Legatus *de Latere* in hoc casu Episcopi collationem impedire non possit, quia Legatus habet Privilegium conferendi beneficia generale, Episcopus verò hoc casu speciale, in omni autem jure generi per speciem derogatur. *cap. 2. hoc tit. cap. generi 34. de Reg. Juris in 6. Leg. in toto. 80. ff. eodem tit.*

Quæritur IV. qualem potestatem habeat *Nuntius Apostolicus*? R. totam potestatem *Nuntii Apostolici* esse potissimùm desumendam ex ejusdem commissione vel privilegio. Etenim de jure communi neque in beneficiis *cap. 1. hoc tit. in 6.* neque in causis exemptorum, *cap. si Abbatem. 36. vers. hujusmodi. de Electione in 6.* vel in aliis singularis potestas ipsi tributa reperitur, nisi quòd *in cap. penult. hoc tit.* absolutio à percussione Clerici, circa subditos tamen solummodo suæ provinciæ, concedatur; & *in cap. fin. hoc tit. & cap. 2. eodem in 6.* Judex *ordinarius* pronuntietur. Specialiter verò 6

Quæritur V. quid censendum de *Nuntiis*, qui ad Imperatorem, aliosque Reges mittuntur cum Titulo: 7 *Nuntius Apostolicus cum potestate Legati de latere*, quæ clausula de stylo curiæ Romanæ solet addi Legatis, quibus S. Pontifex viva voce legationem demandavit, teste Hostiensi *in princ. hoc tit.* Nihil interesse, an quis Legatus *de Latere* sit, vel *cum potestate Legati de latere* mittatur, docet Zoesius *hoc tit. num. 15.* Garc. de *Beneficiis parte 5. cap. 3. num. 82. arg. legis 1. ff. de Tutoribus datis* ubi Proconsul, & *proconsulari potestate præditus* æquiparari videntur.

Verùm mihi semper probabilius visum est, tantùm interesse inter verum Legatum *de Latere*, & Nuntium missum *cum potestate Legati de Latere*, quantùm interest, an quis habeat jurisdictionem ordinariam à lege, vel tantùm specialiter demandatam; an quis sit Episcopus, vel tantùm Vicarius Episcopi; Cardinalis, vel vices gerens, Dominus, vel tantùm Procurator cum generali mandato. Etenim hic Titulus cùm sit de jure scripto incognitus, & tantùm de stylo Curiæ usitatus, ideo etiam de jure nulla specialis potestas ipsi adscripta est, & sicut Vicarius Episcopi cum generali mandato ut possit omnia, quæ Episcopus; Procurator ut possit omnia, quæ Dominus; non potest quædam majoris præjudicii, quæ Episcopus, vel Dominus non fuisset verisimiliter in specie concessurus, *cap. qui ad agendum 4. de Procuratoribus in 6.* sic nec Nuntius, cui data est potestas omnia faciendi, quæ Legatus *de latere*. Ita sanè Piasecius *in praxi Episc. parte 2. c. 5. num. 9.* expressè docet, quòd Nuntius *cum potestate Legati de Latere* missus beneficia conferre nequeat, nisi ex speciali privilegio; & rectè allegat textum *in cap. 1. hoc tit. in 6.* ubi legato, qui Cardinalis non sit, denegatur potestas conferendi beneficia, *quantumcunque*, ait ibidem Pontifex, *plenam legationem obtineat*. Ipsi quoque prioris sententiæ Authores, Garcias *d. cap. 6. num. 83.* de stylo Curiæ magnam differentiam inter Legatos *veros de latere* & *Nuntios* cum simili potestate missos admittere debent, quod illi regulariter omnia beneficia, isti verò tantùm simplicia, quæ valorem 24 Ducatorum non excedunt, conferre permittantur. Ex quo etiam à minori ad majus inferre licebit, quòd similes *Nuntii* neque in Exemptos habeant jurisdictionem sine speciali mandato; nam beneficia tantùm de Episcopi, Exemptorum autem causæ de præjudicio Papæ sunt. Sed nec Legatus *natus* præsente tali Nuntio verisimiliter sua insignia, purpura scilicet & alia, quæ enumerat Barb. *d. loco nu. 22.* deponeret. Non obest *d. L. 1 ff. de Tutoribus datis.*

Quis ibi non dicitur, quod Vices Proconsulis aut Præsidis gerens omnia possit, quæ Præses, vel Proconsul, sed tantùm agitur de datione Tutoris; à particulari autem ad universale non est bona illatio, eadem enim datio tutoris *in d. l. 2. §. 1.* etiam Legato Proconsulis permittitur, qui tamen utique potestate minor est Proconsule. Item non obstat *cap. si Papa. 10. de Privilegiis in 6.* ubi dicitur, quod verba Papæ aliquid operari debeant, nihil autem operarentur, si Nuntius *cum potestate Legati de latere* missus non haberet majorem potestatem quàm alius Nuntius. R. enim talia verba operari relativè, quia se referunt ad mandatum Pontificium, & privilegium, quod in ampliori forma datur talibus Legatis, quàm aliis; & ut compendio dicam, potestas istorum Legatorum non ex Titulo seu clausula, sed Titulus ex potestate in literis commissionis inserta desumitur.

8 Quæritur VI. an asserenti se Legatum à summo Pontifice missum, credi debeat citra exhibitionem mandati Apostolici? R. esse distinguendum inter Legatum Cardinalem, & Nuntium Apostolicum: Cardinali enim asserenti se Legatum (dummodo noscatur esse Cardinalis) creditur sine alia probatione, eò quòd Cardinales non soleant à Curia abesse sine officio Legationis, nisi tamen aliqua à jure communi sibi non concessa prætenderet, qualia non præsumerentur, aliter, quàm ex mandato Apostolico probata. Inferiori autem Clerico vel Prælato asserenti se Nuntium Apostolicum non habetur fides, nisi ostensis literis Papalibus. Textus & Gloss. *in cap. fin. dist. 97. c. cum in jure, §. 1. de Officio deleg.* Azor. *Institut. moral. parte 2. lib. 5. cap. 27. quæst. penult.* Idemque dicendum, tametsi afferat se Nuntium *cum potestate Legati de latere*: adhuc cùm Cardinalis non est, & consequenter illam præsumptionem pro Cardinalibus militantem non habet, generaliter autem Nuntium esse, vel cum simili potestate missum quid facti est, facta autem non præsumuntur, sed probari debent, arg. *L. 2. ff. de Iuris & facti ignor.*
9 Incidenter hic adnotari potest in Bulla Pij IV. quæ incipit: *Et si Romanus,* &c. excommunicationem esse latam contra quemcunque Nuntium Apostolicum, qui à Principibus, ad quos mittitur, dignitatis, aut gradus v. g. Cardinalatus alteriusque officij, vel beneficij in curia obtinendi causa literas commendatitias quovis modo ambiverit, sive eorum studio, & favore pro se aut consanguineis suis usus fuerit; non tamen additur in d. Bulla hanc censuram esse reservatam.

10 Quæritur VII. quam potestatem habeat Legatus natus? R. de jure communi nec circa collationem beneficiorum, nec circa absolutionem à violenta manuum injectione in Clericum Legatos natos quatenus tales competere facultatem, *cap. penult. & fin. c. 1. hoc tit. in 6.* neque jurisdictionem in exemptos, sed totam ejus potestatem ex forma Privilegij, in quo talis legatio concessa fuit, vel aliis subsequentibus dependere, teste Gloss. *in cap. 1. v. universas, de hoc tit.* Prout & Celsiss. nostro Archiepiscopo Salisburgiensi variis concessa sunt privilegia, absolvendi ab hæresi, conferendi beneficia in mensibus Papalibus, ordinandi extra tempora, dispensandi in tertio & quarto gradu ad Matrimonium cum illis, qui labore manuum victum quærunt &c.

Quæritur VIII. quomodo intelligendum sit, *d. cap. 1. hoc tit.* ubi dicitur; quod Archiepiscopus, qui simul est Legatus, à subditis Suffraganeorum possit sive per appellationem, sive per querimoniam adiri? R. Legatos quoque de jure habere concurrentem jurisdictionem cum Ordinariis suæ provinciæ, etiam in causis fori contentiosi; ita ut licet Archiepiscopus aliàs regulariter non habeat jurisdictionem in subditos sui Suffraganei Episcopi extra causam visitationis, appellationis vel negligentiæ, si tamen sit Legatus possit mox in prima instantia à subdito Suffraganei adiri.

Verùm hodie in Trident. *Sess. 24. de Reform. cap.* 11
20. statutum est; ut causæ omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes in prima instantia coram locorum Ordinariis duntaxat cognoscantur, neque Legati etiam *de latere*, Nuntij, Gubernatores, aut alij quarumcunque facultatum vigore Episcopos in prædictis causis impedire, aut aliquo modo eorum jurisdictionem præripere, aut turbare præsumant, vel contra laicos, aliasque personas Ecclesiasticas, nisi Episcopo prius requisito, eòque negligente procedant.

Exempti quamvis jurisdictionem alterius judicis 12
in præjudicium S. Pontificis prorogare nequeant; Legati tamen nati jurisdictionem eos posse prorogare, insinuat Gloss. *in d. cap. 1.*

Quæritur denique qualiter finiatur officium Le- 13
gati? R. finiri I. translatione negotii ad Papam per relationem vel appellationem, *cap. licet, 5. hoc t. l. 1. C. de Relat. l. ex illo, 13. C. de Appellat.*

II. Revocatione Legati per Papam, postquàm hæc revocatio Legato innotuit; aliàs gesta per ipsum valent, usquedum habeat revocationis scientiam; imò revocatus non videtur amittere jurisdictionem, priusquàm actualiter provinciam excesserit *arg. L. 3. ff. de Officio Præsidis.*

III. Per mortem Legati, si legatio personæ, secus si dignitati annexa sit. Per mortem autem S. Pontificis non extinguitur officium Legati, quia Legatus est Judex Ordinarius. *c. Legatos, 2. h. t. in 6.*

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarij.

SUMMARIA.

1. *Quis dicatur Ordinarius?*
2. *Mandata Iurisdictio, an sit ordinaria, vel delegata?*
3. *Referenda est ad ordinariam, non tamen in rigore.*
4. *Vicarius Episcopi non tantùm generalis, sed etiam foraneus est ordinarius.*
5. *Quid intersit in effectu, an quis sit ordinarius vel delegatus.*

IUdicem ordinarium appellamus eum, qui ordinariè 1
in causis controversis adiri & judicare potest. Hæc enim est differentia inter *Delegatum & Ordinarium*, quòd Jurisdictio Delegati sit restricta ad particularem causam v. g. quæ hic & nunc vertitur inter Titium & Sempronium, & regulariter datur non habenti de cætero jurisdictionem; Ordinarii verò jurisdictio competit *iure Magistratus*, quando nimirum aliquis à Principe, Rep. Universitate aut Collegio honesto tale officium consecutus est; cui de Iure scripto vel de consuetudine aliqua jurisdictio generalis est annexa, ex qua talis Judex in omnibus controversiis, vel certo saltem causarum genere judicare valeat.

Sed quid de *mandata jurisdictione* dicemus; anne 2
ordinariam vel delegatam appellabimus? Sanè inter *mandatam jurisdictionem, & delegatam*, necessariò differentiam esse constituendam, diversa Juris loca evincunt, quæ sine manifesta contradictione caetero quin conciliari vix possent. Etenim in *l. fin. ff. de Off. eius cui mand. &c.* negat I. C. quòd mandatam jurisdictionem habens eam alteri demandare possit. Econtra *l. cum Prætor.*

12. §.

12. §. 1. *ff. de Iud.* dicitur, etiam aum, cui mandata est jurisdictio, Judicem dare posse. Item *in l. 1. ff. Quis à quo appell.* dicitur, quòd ab eo, cui mandata est Jurisdictio non detur appellatio ad mandantem, sed ad mandantis superiorem; è contra *in l. unica. C. Qui pro sua Iurisdictione.* rescribit Imperator à Delegato rectè appellationem ad Delegantem interponi. Quam ob rem rectissimè præter alios notavit Fach. 1. *Cont. c. 78. & lib. 12. c. 89.* Georg. Obrecht. *de Iurisd. lib. 4. c. 3. nu. 7.* quòd mandare Jurisdictionem & delegare plurimùm inter se differant: nam in propriis terminis tunc dicitur *Iurisdictio mandata*, quando ea in *universum ad omnes generaliter*, vel *saltem ad omnes unius generis causas* committitur, puta quando quis ad totam mandantis Jurisdictionem ejus nomine exercendam, vel saltem in omnibus causis Civilibus tantùm, aut Criminalibus tantùm Judex creatur; *l. solet. 16. cum l. seq. ff. de Iurisdict.* Cujusmodi mandatam jurisdictionem de Jure Canonico habet Vicarius Episcopi, de Jure Civili Legatus Proconsulis, *l. 4. §. 6. & l. legati. 13. ff. de Off. Proconsulis.* Delegatum verò propriè accipimus, qui ad unam tantùm particularem causam terminandam Judex constituitur, isque in Jure Civili quandoque *Iudex datus*, quandoque Delegatus appellatur, *d. l. cùm Prætor. ff. & l. à Iudice C. de Iudic.*

3 Igitur cùm ex istis liquidò appareat mandatam jurisdictionem non esse delegatam, nisi habentem mandatam jurisdictionem *Delegatum ad universitatem causarum* dicere velimus, ideò mandatam jurisdictionem ad ordinariam referendam esse putamus; tùm quòd mandatam habens *ordinariè* tanquam Judex adiri possit; tùm quòd mandata jurisdictio censeatur propria ipsius mandantis, non mandatarii. *l. 1. §. 1. ff. de Off. eius &c.* & consequenter ordinaria, cùm non nisi ordinariam jurisdictionem habens eam alteri demandare possit. *l. more majorum 5. ff. de Iurisd.* tùm denique quòd illa, quæ de Judice Ordinario ad differentiam Delegati dicuntur, etiam habenti mandatam jurisdictionem rectè conveniant. *Gail. lib. 1. obs. 97. num. 12.* Quamvis interim libenter concedamus, eum, qui mandatam jurisdictionem habet, non esse ordinarium, si propriissimè, & in rigore loquamur; quia eam non habet jure proprio, & à lege, sed alieno beneficio, nec eam demandare potest, atque per mortem mandantis revocatur; quæ omnia aliter se habent in ordinario propriissimè dicto.

4 Hinc inferimus non tantùm Vicarium Episcopi Generalem Ordinarii nomine venire, ut cum Gl. *in c. Romana. 3. in v. generaliter. de Appell. in 6.* docent Garc. *de Benef. parte 5. c. 8. num. 21.* Zoes. *de Offic. ord. nu. 11.* & communiter alii. Sed etiam Vicarium Episcopi *Foraneum*, qui in certa tantùm parte Diœcesis constitutus est. Sylv. V. *Vicarius. q. 4.* quidquid doceat Molina *de I. & I. tract. 5. disp. 10. num. 4. & 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 29 num. 10.* Singularis quidem est controversia, an Vicarius etiam in iis, quæ ipsi per speciale mandatum committuntur, sit Ordinarius? In qua, omissis aliorum opinionibus, quæ videantur apud Sanch. *d. l. num. 6.* nos convenienter nostris fundamentis semel positis, ita distinguimus: si Vicario per specialem commissionem data sit potestas illa specialia semper imposterum exercendi, tali casu Vicarius ex doctrina supra posita erit *Delegatus ad universitatem causarum*, & consequenter ordinarius, & coadunabitur hæc commissio specialis cum prima generali *iuxta cap. accessorium 42. de R. I. in 6.* Si verò per speciale mandatum detur solummodo potestas limitata, hic & nunc unum speciale emergens peragendi, censemus Vicarium in tali casu esse simpliciter delegatum, & proinde ab ipso ad Episcopum rectè appellari: cum utique non sit ordinarius; qui non potest ordinariè in similibus causis adiri. Lapus, Ancharanus & Dominicus apud Sanch. pro nostra sententia *d. num. 6.*

5 Porrò an quis sit Ordinarius vel delegatus, non est tantùm quæstio de nomine, verùm in re ipsa plurimùm interest.

Nam I. Delegatus, qui non sit summi Principis, causam sibi commissam alteri delegare non potest, Ordinarius verò regulariter jus delegandi habet.

II. Judex Ordinarius, quamvis ut suspectus saltem de Jure Canonico *c. si quis. 4. de For. comp. & c. ut debitus. 59. de Appell.* recusari possit, tamen illæ causæ, ex quibus posset recusari Delegatus, non semper sufficiunt ad recusandum ordinarium, sed debent esse de causis gravioribus Vid. Host. *in Summa in tit. de Off. Iud. Delegati sub rubr. de recus. jud. deleg. & in Tit. de Appell. sub rubr. de recus.*

III. Delegatus ab alio quàm à summo Principe, non potest exequi suam sententiam, sed debet executionem Deleganti remittere. *ut ex d. cap. si quis. 4. de For. Comp. & L. à D. Pio. 15. in princ. ff. de Re iud.* communiter traditur, quod secus est in Judice Ordinario, qui si mixtum habeat imperium, sententiam suam executioni mandare potest, & debet Vallens. *de Off. iud. deleg. §. 4. num. 7.*

IV. Citatus ab ordinario, si dubitet de Jure citantis, venire debet & exceptionem suam proponere *L. si quis ex aliena 5. ff. de Iud.* citatus verò à Delegato comparere non tenetur, nisi sibi de delegatione priùs fides fiat. Gail. 1. *obs. 48. num. 17.* Mins. *Cent. 3. observ. 1.*

V. Quando jura aliquid committunt Ordinariis locorum, tunc appellatione Ordinariorum veniunt omnes habentes ordinariam jurisdictionem, nisi ex subjecta materia appareat tantùm Episcopos intellectos fuisse, vel nisi expressè nomen Episcopi, vel Diœcesani appositum fuerit, Gl. *in c. Ordinarii. 3. de Off. Ord. in 6.* Joan. Honor. *eod. tit. num. 1.* Nottanter dico: nisi *ex subiecta materia* aliud appareat, unde quamvis licentiam matrimonium contrahendi vagis juxta Trid. *s. 24. de Ref. matr. c. 7.* præter Episcopum etiam Vicarius concedere possit, Sanch. *de Matr. lib 3. disp. 25. num. 10.* Archidiacono tamen hæc potestas non videtur concedenda, cùm ad eum cognitio causarum matrimonialium non pertineat. Trident. *s. 24. de Ref. c. 20.* Concederem tamen, si hæc ei cognitio in prima instantia per Episcopum demandata esset, tunc enim tanquam mandatam jurisdictionem habens in causis matrimonii Ordinarii nomine veniret.

VI. Denique Delegatio expirat, si Delegans re integra moriatur, non verò officium Judicis Ordinarii, etiamsi Princeps, qui ipsum Ordinarium constituit, moriatur *c. 2. de Off. Leg. in 6.* Quod tamen patitur limitationem in Vicario Episcopi & omnibus illis, qui mandatam jurisdictionem habent, ex speciali ratione, quòd illa jurisdictio sit propria ipsius mandantis, & consequenter una cum ipso etiam extinguatur. *L. & quia 6. ff. de Iurisd.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 30. nu. 7.* Quæ de judicibus Ordinariis in specie hic subnecti solent, dicemus infra in *Tit. de Maiorit. & Obedient.*

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

SUMMARIA.

1 *Quid sit Iudex?*
2 *Servi prohibentur esse judices: communi, tamen error in hoc & aliis casibus iurisdictionem tribuit, ita ut acta valeant.*
3 *Fœminæ regulariter non debent esse judices: fallit in illustribus quibusdam & in Abbatissis.*
4 *Minores quatenus possint vel non possint esse judices.*
5 *Infames quoque prohibentur, item excommunicati, suspensi hæretici & schismatici, & num.6.*
7 *Iudex quomodo debeat esse vir bonus?*
8 *An Iudex in favorem amici possit judicare.*
9 *Inter duas æqualiter probabiles sententias eligere potest Iudex, quod juxta arbitrium boni viri videbitur.*
10 *Iudex à muneribus abstinere debet.*
11 *Esculenta & poculenta Iudex potest recipere à partibus: consultiùs tamen est abstinere.*
12 *Quid de sportulis?*
13 *Quæ sit differentia inter sportulas & munera?*
14 *Iudex an possit esse, qui Iurisperitus non est?*
15 *Cur medicus malè curans, & advocatus malè consulens ex imperitia teneatur ex vero delicto, non autem Iudex malè iudicans per imperitiam.*
16 *Potestas iudicis dividitur in Imperium & Iurisdictionem. Item Imperium in merum, & mixtum: & quid sit merum Imperium?*
17 *Tres gradus meri Imperii.*
18 *De Iure Canonico datur etiam merum Imperium?*
19 *Quid sit mixtum Imperium?*
20 *Iurisdictio simplex, in quo consistat, & quomodo penes Iudices delegatos sit?*
21 *Quæ differentia inter officium Iudicis nobile & mercenarium?*
22 *Quibus modis acquiratur Imperium & Iurisdictio? estque alia ordinaria, alia delegata.*
23 *Merum & mixtum Imperium ac Iurisdictio præscriptione acquiri possunt.*
24 *Quantum temporis ad talem præscriptionem requiratur?*
25 *An præscriptio immemorialis circa res & Iura ad summum Principem pertinentia requiratur remissivè.*
26 *An concesso castro simpliciter, censeatur per hoc concessum merum ac mixtum Imperium?*
27 *De Iure Civili merum Imperium delegari non poterat: secus de hodierna consuetudine: & quid de Iure Canonico?*
28 *An mixtum Imperium possit delegari? Regulariter affirmatur.*
29 *Num Academiis competat merum Imperium: & quid de nostra Salisburgensi?*
30 *Prorogatio iurisdictionis quid sit & quos modis fiat?*
31 *Qualiter fiat de persona ad personam?*
32 *Non habet locum in Iudice delegato, in Clerico respectu Laici, nec in foro pœnitentiali, nec ad declinandam iurisdictionem alicuius patrimonialem.*
33 *Non potest fieri à studiosis ad declinandam iurisdictionem Rectoris.*
34 *Qualiter fiat prorogatio de re ad rem, de loco ad locum, & de tempore ad tempus.*
35 *Prorogatio necessaria est reconventio.*

Postquam de Delegatis & Ordinariis Judicibus dictum est, etiam de ipso Judicis officio in communi meritò hic subnectitur. Et quidem Judex quasi jus dicens appellatur, & describi potest, quòd sit *persona legitima, & vir bonus, juris & æqui peritus, de negotijs, sive controversijs litigatorum cognoscendi pronuntiandique jus habens. cap. forus. 10. de verbo. signif.* Harp. *ad tit. Inst. de Officio iudicis.* 1

Dico I. *Iudicem* debere esse *personam legitimam*, quæ scilicet à lege non sit prohibita officium Judicis suscipere.

Prohibentur autem I. Servi. *L. cum prætor. 12. §. 2. ff. de Iudiciis. l. servitutem. 209. ff de Reg. Iur.* si tamen servus communi hominum opinione pro libero habitus Judicis munere fungatur, ejus acta ob utilitatem publicam hominum, qui non debent in rebus magni momenti decipi, sustinentur, ut est notabilis textus *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio Prætorum.* Licet autem hodiè sublata servitute inter Christianos hic casus sit rarus, nihilominus dictum textum Doctores communiter extendunt ad alios etiam profanos, & ecclesiasticos, ubi Judex sive fori externi, sive interni ex causa aliqua illegitimus pro legitimo habitus fuit, & pro axiomate dicere solent: *communis error jus facit.* Videatur Thomas Sanchez *de Matrim. lib. 3. disp. 22. num 49.* 2

II. Prohibentur Fæminæ, quæ partim ob verecundiam sexus, partim ob inconstantiam, & imbecilitatem judicij à publicis muneribus arcentur. *c. mulierem. 17. caus. 33. quæst. 5. l. Fæminæ. 2. ff. de Reg. Iur. l. alienam. 18. Cod. de Procurat.* Toleratur tamen consuetudo Regni, in quo Fæminæ majoris dignitatis jurisdictionem habent, præsertim si talis jurisdictio administrationi Bonorum, seu Castrorum, in quæ Fæminæ jure hæreditario, vel etiam feudali, deficientibus masculis, si feudem fæmininum fit, vel mixtum, succedunt, cohæreat. *cap. dilecti. 4. de Arbitris.* Item & Abbatissis ratione dignitatis aliquam jurisdictionem concedunt Doctores. Panorm. Barb. & Glos. per textum *in cap. dilecta. 12. de Majoritate & obedientia.* Ita tamen, ut quod ibidem dicitur, Abbatissam posse suas Canonicas & Clericos suæ jurisdictioni subjectos *ab Officio, beneficioque suspendere*, non sit accipiendum de suspensione propriè dicta, quæ sit censura, & cujus transgressio irregularitatem inducat; cum fæminis non sint concessæ claves ecclesiæ, *cap. nova. 10. de Pœnitentiis & remiss.* sed de simplici prohibitione celebrandi divina, & fructuum subtractione. Deinde notat Panorm. *in cap. dilecti. 4. de Arbitr. num. 1.* quòd fæmina ex privilegio, vel consuetudine habens jurisdictionem possit eam per se exercere, & sententiam ferre. Ita Angelus *in leg. cum Prætor. 12. ff. de Iudiciis* dicitur, se vidisse Jannam Reginam Neapolis sedentem in solio regio, & ferentem sententiam capitalem. Ita Debora Prophetissa judicavit populum Israeliticum *Iudic. 4.* Interim ut fæminæ jurisdictionem habentes passim per se solas judicent sine consilio virorum prudentum, non putarem aliqua consuetudine introduci posse, & facit textus *in d. cap. dilecti.* non enim foret consuetudo rationabilis, quia adversaretur verecundiæ, & honestati sexus muliebris, & traheret secum quotidianum periculum multorum errorum cum gravi partium damno ex infirmo fæminarum judicio, multis insuper passionibus (utpote plerumque amore, aut odio infectarum) obnoxio. Illa propterea omnium receptissima est consuetudo, ut fœminæ jurisdictionem suam Jurisperitis delegent, quos præfectos suos, Administratores & Judices constituunt. 3

III. Natura (scilicet ex defectu naturalis judicij) prohibentur esse Judices surdi, muti, furiosi, & impuberes 4

puberes ait. JC. *in d. l. cum Prætor.* §. 2. Sed quid de Minore 25. annis dicendum? ℞. de Jure Can. Judicem dari posse, qui 20. annum complevit, infra annum autem 20. non posse dari Judicem, nisi à Principe, aut certè ex consensu partium eum, qui saltem 18. annos compleverit. *cap. cum vigesimum. 41. de Officio delegati.* De Jure Civili *in l. quidam consulebant. 57. in princ. ff. de Re judicata.* generaliter dicitur, eum qui complevit 18. annum Judicem esse posse, & notat Gloss. *in d. l. cum Prætor. V. impubes.* Si jure hæreditario, aut feudali competat jurisdictio cohærens Bonis (sicut competit Principibus, aliisque Dominis temporalibus) ea etiam in pupillum, & alios utcunque natura prohibitos transit, sed per Tutores, Curatores, vel Administratores exercetur. Schradetus *de Feudis. parte 10. Sect. 4. n. 54.*

5 IV. Prohibentur esse Judices infamia juris notati *d. l. cum Prætor. & ibi Interpretes.*

6 V. Excommunicati, Suspensi, Hæretici, & Schismatici, *cap. quod sedem. 9. de Officio Iud. Ordin. cap. audivimus. 4. causa. 24. quæst. 1. cap. excommunicamus. 13. §. credentes. de Hæreticis.* Excommunicatio enim suspendit quamcunque jurisdictionem, ita ut nec delegari possit, quia & delegatio actus jurisdictionis est, *cap. 1. de Officio Vicarii. in 6.* Qua de re videantur tradita *in Tit. de Sentent. excomm.* ubi habetur, quòd hodie post Concilium Constantiense excommunicatus non amittat jurisdictionem, nisi fuerit per Episcopum denuntiatus, vel notorius percussor Clerici; Covar. *in Relectione cap. alma mater. de Sentent. excomm. in 6. parte 1. §. 7. num. 9.* Item etiam, quòd absolutio à censura, quam tribuunt Confessatii privilegiati vel alii, regulariter tantùm prosit quoad forum internum, nimirum recuperationem sacramentorum, & suffragiorum Ecclesiæ, non verò quoad recuperationem communicationis fori externi, & jurisdictionis externæ, nisi consuetudo habeat, ut talis absolutio etiam pro foro externo acceptetur, vel in foro externo absolutio data sit ab Ecclesiastico Judice.

7 Dico II. *Iudicem* debere esse *virum bonum*, id est incorruptum, prudentem & constantem. Unde inprimis vitabit, ne in judicando respectum personarum habeat, aut effectum privatum sequatur; nam *quicunque aut consanguinitate, aut amicitia, vel è contrario hostili odio in judicando ducitur, pervertit Iudicium Christi, qui est Iustitia, & fructum illius vertit in damnationis amaritudinem.* ait divus Augustinus *in cap. quicunque. 79. causa 11. quæst. 3.* Neque etiam *quid durius, aut remissiùs constituere debet, quam causa deposcat; ne aut severitatis, aut clementiæ gloriam affectare videatur, sed perpenso judicio, prout quæque res postulat, statuet. l. prospiciendum. 11. ff. de Pœnis.* Item *in cognoscendo neque excandescere adversus eos debes, quos malos putat, neque precibus calamitosorum illacrimari, id enim non est constantis, & recti Iudicis, cuius animi motum vultus detegit,* ait JC. *in l. observandum. 19. §. 1. ff. de Officio præsidis.* Notanter autem dicit JC. *in cognoscendo* non debere Judicem *excandescere*: nam ubi delictum probatum est, & de eius correctione agitur, stylus Judiciorum est, ut nonnunquam in delictis minoribus loco pœnæ exprobratio gravior & invectio Judicis in delinquentem, vulgò *ein Verweiß*, statuatur, & notatur *in l. interlocutio. 19. Cod. Ex quibus causis infamia irrogetur.*

8 Quærunt Doctores: An Judex ita debeat affectum privatum seponere, ut nullo casu possit in favorem amici iudicare?

Non dubito, quin Judex certum jus, aut saltem probabiliorem opinionem derelinquere, & iniustam sententiam; vel minùs probabilem pro favore amici ferre non possit. Item non dubito, aliquando pro favore certæ personæ posse iudicium ferri, si ille favor non sit privatus, sed iuris; ita enim in dubio iure pro reo potiùs, quàm pro actore, pro causa pia, pro persona miserabili; pro possessore, pro agente ad valorem matrimonii iudicandum esse, vulgò innotuit. *cap. fin. de Sentent. & re iud. cum concord.*

Tota igitur est difficultas, quid si controversia aliqua ita sit apud Doctores disputata, ut revera utraque contradictionis pars fermè æquali probabilitate nitatur, sicut multæ sunt controversiæ, quæ Principis decisione indigerent; an inquam tali casu liceat Judici pro favore amici, quam maluerit sententiam sequi, licèt is de cætero nullum specialem favorem in iure mereatur?

Non posse Judicem data utrinque æquali probabilitate causæ alterutri pro suo arbitrio, & multò minus propter respectum amicitiæ adiudicare, censet Laym. *lib. 1. tract. 1. cap. 5. sub num. 16. contra* Valent. Sayr. *&* Sanchez. *ibidem cit.* sed si post accuratam discussionem neutra pars superare videatur, debere vel causam ad superiorem remittere, vel arbitros partium consensu statuere, vel compositionem aut transactionem suadere, vel impetrare, vel demùm rem inter litigantes dividere, *arg. cap. ad ferte. 2. de Præsumpt.*

Verùm ego quidem consentio, nihil omninò tribuendum esse privato affectui, induendoque personam Judicis, exuendam esse personam amici; neque in iudiciis acceptionem personarum habendam, *juxta Regulam 12. Iuris. in 6.* cæterùm au- 9
tem planè opinor inter duas æquales probabilitates posse Judicem alterutram seligere juxta boni viri arbitrium, licèt ista electio per consequens cedat in utilitatem amici, dummodo amicitia ad hoc modo eligendum principaliter non moveat; imò si de facto ex respectu amicitiæ moveretur, crederem quidem peccaturum peccato acceptionis personarum ob inordinatum affectum, non verò contra justitiam, eo quòd supposita æquali probabilitate eligendo alterutram partem nihil contra Jus agat. Ita sanè habet praxis omnium penè Dicasteriorum, ut in quæstionibus maximè controversis alterutram sententiam pro suo arbitrio teneant. Idque confirmatur *ex Novell. 125.* ubi Imperator jubet, ut causas quantumcunque difficiles non amplius judices ad Imperatorem referant, sed ipsimet, prout eis justum legitimumque videbitur, decernant, reservato parti, quæ se gravatam putabat, appellationis remedio. Quòd verò Laym. putet deductis utrinque æqualiter probationibus juris vel facti, aut transactionem partibus imperandam esse, aut rem dividendam; prius quidem ex sententia Panorm. *in cap. cum inter R. 16. de Elect. num. 9.* Barb. *de Officio Episcopi alleg. 79. num. 9.* aliquando fieri potest, dissentiente tamen Baldo *in l. ex stipulatione. 7. Cod. de Sententiis, & interloc.* Suttingero *in Processu Iudiciario. Observ. 47.* contractus enim ab initio sunt liberi. *l. sicut. 5. C. de Oblig. & act. l. invitum. 11. Cod. de Contrahend. empt.* sed non est necessarium; imò nonnunquam minùs Judici honorificum, quasi videatur nescire in causa difficili sententiam ferre. Alterum verò, scilicet necessitas *dividendi*, non habet solidum in jure fundamentum; vel enim probationes *juris*, id est, allegationes legum & Authorum sunt æquales, vel probationes *facti*, id est, productiones testium & instrumentorum? Si prius, Judex potest alterutram sententiam eligere, ut præmissum; & cum sententia Judicis debeat esse *conformis libello*, satis videtur incongruum, ut is, qui totum petit, & probationes respectu totius in judicio produxit,

duxit, tantùm partem ferat. Neque aliquid evincitur ex *d. c. afferte. de Præsumptionibus*: quia ibi non dicitur, litigiosam rem esse inter partes dividendam, sed solùm refertur exemplum Salomonis *ex lib. 3. Regum. cap. 3.* inter duas mulieres super uno infante litigantes judicium facientis; ubi tantùm simulabat divisionem infantis, ut ex affectu compassionis super filio occidendo veram matrem agnosceret. Si posterius; & probationes *facti* sint omninò & per omnia æquales (quod tamen vix unquam contingit, ut non sit ex una parte plenior probatio, & testes producti numero plures, opinione integriores, præsumptionibus majoribus adjuti, *juxta cap. in nostra. 32. de Testibus*) tunc probationes probationibus enervantur, & in pari causa pro reo, vel pro possessore erit pronunciandum *juxta Regulam 11. & 56. Iuris in 6.* Si uterque litigans personam rei, vel possessoris sustineat, e. g. si duo vicini super jure venandi, piscandi, aut pascendi litigent, & uterque de possessione doceat, præfertur is, cujus possessio est antiquior, vel titulo munita; quod si utrobique sit paritas, cuilibet possessio pro indiviso, & communiter adjudicanda erit, servando formam Interdicti, *uti possidetis, ita possideatis*; quod si uterque sine periculo armorum possessionem communem ita à Judice assignatam continuare nolit, sequestranda erit possessio, usque dum alteruter dimisso possessorio petitorium instituat, & ibidem de justo titulo privativè quoad alterum doceat, vel succumbat, aut certè inter se amicabiliter componant, prout hac de re agunt prolixè Interpretes *in Tit. de Causa possessionis & proprietatis. & in cap. licet causam. 9. de Probat.*

10 Præterea ad *bonitatem* Judicis pertinet, ut ab *acceptionem munerum* abstineat, *munera enim excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum, Exod. 23. v. 8. & Deuter. 16. v. 19.* Atque Judicem accipientem munera ad restitutionem teneri, & graviter pro delicti circumstantia puniendum esse, textus sunt *in tit. ff. & Cod. ad l. Iuliam repetundarum*: nam opera justitiæ venalia non sunt, nec justitia est materia vendibilis. *qui rectè judicat*, ait Divus Gregorius *in cap. qui rectè. 66. causa 11. quæst. 3. & præmium remunerationis expectat, fraudem Deo facit, quia justitiam, quam gratis impartiri debuit, vendidit.* Unde & JC. *in l. 2. §. 2. ff. de Condictione ob turpem caus.* respondit, crimen esse, si detur Judici, ut etiam in bona causa secundùm dantem sententiam ferret, & propterea de rigore juris eum, qui dedit, causam perdere; tum quod, ut dictum, justitia venalis non sit; tum quod hæc datio ex præsumptione juris tendat in corruptionem Judicis, qui ob respectum muneris libertatem cognoscendi de veritate causæ amittit: neque enim semper causa illa justa est, quam pars litigans talem esse asserit.

Ex quo ulteriùs regulam constituunt Doctores, quòd datum ob causam necessariam, ad quam aliàs ex præcepto justitiæ tenetur recipiens, sit omninò restituendum, & quidem danti, nisi & is propter aliquam admixtam dationi turpitudinem (nimirum si in specie ad corrumpendum Judicem dederit, quo casu fiscus vindicabit datum, vel in causis Ecclesiasticis superior Judex jubebit applicari pauperibus, vel Ecclesiæ) lege humana jure repetendi privetur. Videatur Covar. *in Relect. cap. peccatum. de Reg. Iuris in 6. parte 2. §. 3.*

11 Esculenta tamen & poculenta sine ulla exactione à partibus oblata Judex acceptare non prohibetur, quia ex his minutis non præsumitur inflecti animus boni viri, *cap. statutum. 11. §. insuper. de Rescriptis. in 6. l. plebiscito. 18. ff. de Officio Præsidis l. solent. 6. §. 3. ff. de Officio Proconsulis.* Sed & hic ad cavillationes, detractiones, & suspiciones partium litigantium, quæ non semper cum sententia Judicis quamvis æquissima contentæ sunt, evitandas longè meliùs facit Judex etiam à similibus abstinendo, monente Isa. *cap. 33. v. 15. justum debere excutere manus ab omni munere.* & Apostolo, quòd *multa liceant, quæ non expediunt.*

Nunquid autem saltem pro suo labore Judex ab utraque parte sportulas, seu certam quotam pecuniæ exigere potest. 12

Rx. Esse differentiam faciendam inter Jus Can. & Civile, etenim de Jure Can. nec Ordinarius, nec Delegatus sportulas exigere potest: quia regulariter solet esse persona Ecclesiastica, quæ sufficientem sustentationem ex suis beneficiis habere præsumitur, ut propterea gravari non debeat justitiam administrare gratis, expensis tamen exceptis, quas delegatus petere potest, si fortè ad alium locum in causa partium & ad expediendam commissionem suam proficisci debeat; modò partes pauperes non sint, quia tunc nec has rectè peteret. Item pro suo Assessore, si eo indigeat delegatus, quòd ipsemet sufficientem jurisperitiam non habeat, moderatas sportulas à partibus dictis exigere valet. Text. & Gloss. *in cap. cum ab omni. 10. de Vita, & honest. clericorum. d. c. statutum. §. insuper & seq. de Rescript. in 6.* De Jure similiter Civili *Ordinarius*, qui plerumque aliunde, scilicet à Principe, Republica, vel Domino ipsum constituente salarium habet, sportulas accipere non potest; *Delegatus* autem potest, si summa pro qua litigatur 100. aureos excedat, ita tamen, ut in principio litis tantùm duos, & infine etiam duos accipiat. *Novel. 82. cap. 9. & ibi Gottofredus, Sylv. Verbo. Iudex. quæst. 13. num. 13.*

An autem consuetudine possit introduci, ut vel de Jure Civili liceat *Ordinario*, vel de Jure Can. *Ordinario* & *Delegato*. sportulas exigere, dubitat Sylv. *d. lo.* & negativè concludit. Sed cùm consuetudo rationabilis habeat vim legis. *L. diuturna. 33. ff. de Legibus*, non video, quare jus merè positivum circa sportulas per consuetudinem immutari cæteris paribus non possit. Neque enim est irrationabile, ut Judex, qui maximam quandoque molestiam habet, in audiendis partium altercationibus, legendis libellis, diuturnis sessionibus, evolvendis legibus, & Authoribus, pro tanto labore moderatum quid à partibus exigat. *arg. l. 4. §. in judicio. ff. Finium reg. Covar. d. parte 2. cap. 3. sub num. 2.* maximè si Clericus beneficiatus, qui Judex est, jam propter beneficium alia onera scilicet exercendi curam, legendi missas &c. imposita habeat, vel Judex civilis non satis magnum stipendium à constituente percipiat.

Dices: si licet Judici accipere sportulas pro labore, quem subit judicando, licebit ei etiam sub hoc prætextu accipere munera? R. Inter sportulas, & munera magnam esse disparitatem; nam inprimis munera ex intentione dantium non solent dari pro labore, sed pro sententia favorabili, quam proinde quasi venalem faciunt. Deinde munera, cùm proveniant ex liberalitate dantis, trahunt secum aliquam antidoralem gratitudinis obligationem, qua Judicem plùs æquo inclinat erga dantem; sportulæ verò exiguntur ab utraque parte æqualiter, & quidem ex debito, & sic earum datio non inclinat, vel obligat Judicem ad specialem favorem dantibus præstandum. 13

Dico III. *Iudicem debere esse juris & æqui peritum*: oportet enim ut secundùm Baldum *in l. 2. C. de* 14

de Sententiis ex breviculo recitandis habeat duplicem salem in mente sua, scientiæ scilicet & conscientiæ, ne sine scientia sit insipidus, & sine conscientia diabolicus. Sed hinc.

Quæritur: An Judex esse possit, qui juris & legum ignarus est? R. Regulariter quidem non debere alium Judicem, si haberi possit, constitui, nisi insignem juris peritiam habeat *juxta Nov. 82. & princ. Inst. de Officio Judicis*: attamen absolutè loquendo ista Juris peritia de essentia non requiritur, dummodo cæteroquin vir prudens sit, & saltem juris consuetudinarii vel statutarii, aut eorum negotiorum, supra quæ Judex constitutus est, notitiam habeat: & in rebus arduis maximè ex jure scripto dependentibus assessorum, vel prudentiorum consilio utatur; sicut videmus in personis Illustribus, & Prælatis Ecclesiasticis, quibus hodie jurisdictio una cum dignitate & hereditaria successione agnascitur; item in Judicibus militaribus, Judicibus mercatorum, & similibus, qui rarò juris peritiam habent; *L. certi Iuris. 17. Cod. de Iudiciis, L. ult. Cod. de Iurisdict.* Hottomanus *Illustrium quæstionum. quæst.* 38. *&* Matthæus Stephani *de Officio Iudicis. lib. 1. cap. 5. num. 20, & seq.*

15 Ex quo etiam resolvitur illa quæstio, cur Medicus malè curans, vel Advocatus malè consulens ex imperitia teneatur actione *legis Aquiliæ* ex vero delicto in solidum. Textus & Doctores *in §. 6. & 7. Inst. de Lege Aquilia*. Judex verò per imperitiam malè judicans teneatur tantum *ex quasi delicto*, nec in solidum, sed quantum superiori æquum videbitur: *juxta princ. Inst. de Obligat. quæ ex quasi delicto*. Nam respondetur, ideò Medicum vel Advocatum teneri ex vero delicto, quòd imperitia culpæ annumeretur in iis, qui artem aliquam profitentur, maximè si sponte sua serviant, & pro mercede operas suas elocent; at verò Judex nec artem juris necessariò profitetur, ut dictum, nec sponte sua, sed superioris plerumque Imperio jus dicit. Harp. *in d. principio Inst. de Oblig. quæ ex quasi delicto num.* 8. Revideantur etiam tradita *in Tit. de iniuriis, & damno dato*, ubi dicimus, Medicum vel Advocatum nonnunquam à restitutione excusari, si in casibus controversis probabilem Doctorum opinionem sequendo consilium dederit, quod præter intentionem ipsius malum eventum habuit.

Dico IV. *Iudicem debere habere potestatem cognoscendi & pronuntiandi de controversiis litigantium.* Hæc porrò *potestas* dividitur in *Imperium* & *iurisdictionem*.

16 *Imperium* pro jussu, coercitione, & executione accipitur; atque subdividitur in *Imperium merum*, *& mixtum*. Imperium merum vocat Ulpianus *in l. 3. ff. de Iurisdictione* habere *ius gladii ad animadvertendum in facinorosos*. Aliter *merum* imperium describit Gloss. *in prolocutione ad tit. ff. de Iurisdictione*, quòd nimirum sit *potestas*, *quæ officio Iudicis nobili per accusationem exercetur publicam utilitatem respiciens*. Dicitur *merum* imperium, quòd ibi potissimum & principale officium Judicis in jussione, coercitione, & executione consistat, lege ipsa dictante pœnam, & quasi exercente jurisdictionem, præmissa tamen cognitione super facto, ut potestas Judicis ab executione ministrorum ejus distinguatur. Rem declarat J.C. *in l. 1. §. 4. ff. ad Senatus Cons. Turpillian. Si Iudex*, inquit, *contra calumniatorem in iudicio pronuntiaverit, calumniatus es, condemnavit eum; & quamvis nihil de pœna subiecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur: nam facti quidem quæstio in arbitrio iudicantis est, pœnæ verò persecutio non eius voluntati mandatur, sed legis Authoritati reservatur*. Unde fit, quòd de jure communi civili nullus Judex inferior summo Principe possit pœnam ordinariam legis remittere, nisi id jure regalium, seu privilegio aut consuetudine habeat, vel lex ipsa ex circumstantiis ætatis, imprudentiæ, aliisque similibus remissionem concedat, ut *in tit. de Pœnis* dicetur.

17 Porrò tres gradus *meri imperii* tradit Matthias Stephani *de Officio iudicis lib. 1. cap. 7. num. 46. Primus* continet pœnam mortis naturalis. *Secundus* pœnam mortis civilis, qua nimirum alicui jus civitatis Romanæ & vita civilis aufertur, ut si deportetur in metallum, ad perpetuos carceres damnetur &c. *Tertius* gradus est pœnarum non capitalium, uti sunt mutilatio membri, fustigatio, relegatio, bonorum publicatio, aliave pœna pecuniaria.

18 De Iure Canonico nullum esse *merum imperium* putat Zoesius *ad tit. de Officio iudicis delegati: num.* 18. eo quòd hoc Iure pœna gladii, & sanguinis nulli irrogetur, sed in delictis atrocioribus traditio fiat per Ecclesiam judicio seculari cum intercessione tamen pro vita & membris rei traditi: *cap. cum non ab homine. 10. de iudiciis c. novimus. 27. de Verborum signif.* & licet Episcopi, ac Prælati habeant etiam sua judicia sanguinis, ea tamen non habent iure Canonico, vel quatenus Ecclesiastici, sed iure feudali; quatenus Domini & Principes territoriorum, atque vasalli Imperii: Andreas Gail. *Practicarum observat. 30 num. 4.* Verùm hoc Zoesii dictum non est ita generaliter, ut ponitur, admittendum, quia de particulari infert ad universale. Mala haud dubiè consequentia est, de Iure Canonico primus gradus meri Imperii, vel aliqua species tertii gradus scilicet pœna sanguinis non est, ergo nullum merum Imperium est. Sanè sicut de Iure Civili exercitatio *gladii temporalibus* est; ita de Iure Canonico *gladii spiritualis*, excommunicationis scilicet, quæ pœnis capitalibus comparatur, quia vitam spiritualem hominis tollit; item & potestas degradandi, confiscandi, corporaliter castigandi, perpetuis carceribus mancipandi &c. Rectè proinde etiam hoc iure *merum imperium* statuendum est cum Gloss. *in cap. quod sedem. 10. de Off. Ordinarii*: & utique etiam in foro Ecclesiastico officium Iudicis nobile ad publicam utilitatem per accusationem, vel inquisitionem exercetur, quod proprium est *meri* Imperii. Sed & de Iure Civili *merum* Imperium quandoque alicui confertur non secundum omnem latitudinem, sed secundum gradus tantum inferiores; & pœnas non capitales, sicut habent Nobiles in suis castris, vel pagis ius puniendi minora delicta, quam Practici *iurisdictionem bassam* appellant, quæ iurisdictio, non utique simplex, sed ad Imperium idque merum referenda est, ut ex dictis, & dicendis apparebit.

19 *Mixtum imperium* dicit J.C. in *leg. 3. ff. de iurisdictione*, esse illud, cui inest iurisdictio, *mixtum* quasi & compositum ex *iurisdictione*, & *imperio* & Gloss. Civilis *dict. loc.* describit *mixtum imperium*, quòd sit *potestas*, *quæ à nobili officio iudicis exercetur privatam respiciens utilitatem*. Est enim *mixtum* Imperium circa causas civiles, vel criminales civiliter intentatas, ac sicut in *mero* Imperio principale est ipsa executio, & ius inferendi pœnam, ut publicæ quieti, & utilitati consulatur, accessorium autem cognitio facti; ita econtra in *mixto* Imperio principale est juris redditio & definitio controversiæ; executio verò partibus ipsis principaliter incumbit & iniungitur; Judici autem tantùm in defectum & accessoriè, ubi partes non paruerint.

20 *Iurisdictio simplex* in cognoscendo, pronunciandoque consistit absque iure exequendi, prout habere so-

re solet Judex Delegatus, cui datur quidem potestas sententiam ferendi, sed executio Deleganti reservatur, *cap. quisquis*, 19. *causa* 2. *quæst*. 6. *l. à divo Pio*, 15. *in princip. ff. de re judicata*, nisi fuerit Delegatus summi Principis. *cap. quærenti*. 26. *de Officio Delegati*. Interim cùm quilibet Iudex etiam Delegatus modica coercitione uti possit contra non obtemperantes mandatis suis, dum eos ad iudicium vocat &c. cùm enim iurisdictio datur, ea quoque concessa intelliguntur, sine quibus jurisdictio expediri non potest, *l. 2. ff. de iurisdictione*. *l. fin. ff. de Officio eius &c.* ideo ordinariè *simplex* etiam *jurisdictio* aliquid saltem *mixti imperii* annexum habet; & secundùm actum cognoscendi, pronuntiandique dicetur *jurisdictio*, secundùm actum verò coercendi dicetur *imperium*: Matthias Stephani *d. c. 7. n.* 3. Hic iterum Gloss. Civilis *ad dictum tit. de iurisdictione* describit *jurisdictionem simplicem*, quòd sit illa potestas, quæ ab officio judicis *mercenario* expeditur privatam respiciens utilitatem.

21 Est autem inter officium iudicis *nobile* & *mercenarium*, cujus hactenus mentionem fecimus, ea differentia, quòd *nobile* illud dicatur, quòd Iudex quasi motu proprio præter actionem institutam, &, ut solemus loqui, *ex Officio*, iure aut æquitate ita suadente, exequi solet. Ita in causis criminalibus accusator non debet in libello concludere ad pœnam, sed Iudex *ex officio* eam inferet à lege determinatam. Ita Iudex *ex officio* inquirere potest in delinquentes, *cap. qualiter*, *& quando*, 17. *de Accus. l.* 3. *ff. de Off. Præsidis*. In civilibus quandoque *ex Officio* Iudex deputat parti pauperi Advocatum, qui gratis serviat; iudicat de expensis litis, aut fructibus rei restituendæ; supplet ea, quæ ab Advocatis ex jure minùs deducta sunt, juxta *l. unicam Cod. ut quæ desunt Advocatis &c.* sed & jussus, executio, missio in bonorum possessionem ad hoc officium pertinet, quia ab Imperio dependet. *Mercenarium* autem officium dicitur, quod ordinariè actioni institutæ inhæret, quando nimirùm Iudex actione proposita consideratis circumstantiis, causæque meritis statuit, & judicat præcisè, prout jus illius actionis, & merita causæ allegata postularint: Unde si actor in libello fructus, & expensas non petierit, non tenebitur Iudex ex officio *mercenario* de his pronuntiare; nisi *nobile* ejus officium per generalem libellorum clausulam imploratum sit.

22 Acquiritur Imperium & Iurisdictio ex concessione Principis, Legis, Consuetudinis, vel etiam ex Delegatione: est enim Iurisdictio alia *Ordinaria*, alia *Delegata*. *Ordinaria* dicitur, quæ iure magistratus, & publico judicandi officio competit, & *Ordinarius iudex* est, qui ordinariè in causis controversis adiri potest; *Delegata* verò, quæ ex speciali commissione Ordinarii ad singulares & particulares causas conceditur. Sed circa hæc ulterius.

23 Quæritur I. An *merum & mixtum* Imperium, item & *iurisdictio* præscriptione acquiri possint.

℞. Affirmativam esse communem, & inter Doctores receptam teste Covar. *in Relectione cap. possessor. de Reg. iur. in 6. parte 2. §. 3. arg. cap. irrefragabili*. 13. *in princip. Vers. excessus*: *de Officio Ordinarii*, *cap. cum contingat*, 13. *de Foro comp. l. viros*. 8. *Cod. de Diversis Officiis*. Licet verò isti, & similes textus tantùm de consuetudine loquantur, inter consuetudinem autem & præscriptionem sit differentia, nihilominus, quando per consuetudinem ius alicui particulari, vel privato acquiritur, potiùs præscriptio quàm consuetudo (utpote quę propriè accepta commune omnium commodum vel damnum concernit, est enim quasi lex communis) censeri debet.

Si etiam ex communi Doctorum sententia *in cap. super quibusdam*. 26. *de Verb. signif.* cum Panorm. *in d. c. cum contingat*, *& c. cum vobis*, 14. *de Præscript.* Covar. *d. parte* 2. §. 2. *num.* 12. alia regalia Principis (quę ei non competunt in signum supremę eminentiæ, uti est suprema appellatio, vis condendi legem universalem, &c. sed tantùm ejus dignitati sunt reservata) e. g. collectarum, aut vectigalium exactio, tabellionum institutio, jus monetam cudendi, & alia, quæ enumerantur *in tit. feudorum*: *Quæ sint regalia*, & ibi notat Godofredus, præscribi possunt, non apparet, cur non etiam *merum ac mixtum Imperium*, & quævis Jurisdictio.

Quæritur autem II. quantum temporis spatium ad istam præscriptionem requiratur? 24

℞. Esse distinguendum, an præscriptio fiat contra ipsum Principem vel contra alium privatum qui, priùs similia jura obtinebat? In primo casu tempus immemoriale vel quadraginta annorum cum titulo requirit Covar. *d. parte* 2. §. 3. *num.* 4. quòd præsumptio juris sit contra præscribentem ea, quæ dignitati Principis sunt reservata, ideoque procedat dispositio *cap. 1. de Præscript. in* 6. Altero autem casu censet Covar. ordinarium tempus ad præscribenda jura incorporalia sufficere, additque jurisdictionem annumerari servitutibus habentibus causam continuam: quia radicatur principaliter in persona; cujus animo retinetur continua possessio, quamvis facti exercitium non sit continuum. Qualiter verò præscriptione acquirantur servitutes videri poterit apud Harprecht. *ad tit. Inst. de Servitutibus prædiorum*. §. *ult. num.* 6. & 10. quòd scilicet nullo personalium, realium, continuarum vel discontinuarum servitutum discrimine habito longo tempore, nimirum 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes præscribi possint: *l. ult. in fine Cod. de Præscr. longi temporis*.

Non obest difficilis textus in *l. servitutes*. 14. *ff. de Servitutibus*, ubi dicitur, quòd servitus v. g. itineris, quæ non habet continuam possessionem, cùm nemo continuò ire possit, non præscribatur longo tempore. Ex quo multi Doctores tenuerunt cum Gloss. *in eadem l.* 14. ad præscriptionem servitutum discontinuarum tempus immemoriale requiri. Respondetur enim, quòd procedat de jure antiquo, & lege Scribonia, quæ usucapionem servitutum, & jurium incorporalium, cùm propriè possideri non possent, sustulerat: *l.* 4. §. *ult. l.* 10. §. 1. *ff. de Usurpat. & usuc.* quod deinde per posteriores leges immutatum est, *ut ex d. l. fin.* de usufructu causam etiam discontinuam habente apparet: nam licet quædam servitutes naturaliter continuò possideri nequeant, possunt tamen civiliter, ut dictum. Id verò advertendum, quòd in præscriptione longi temporis requiratur titulus, vel (quæ in incorporalibus loco tituli censetur) Harp. *d. l. num.* 15. scientia & patientia adversarii; sine his verò tempus longissimum scilicet 30. annorum requiratur. *L. sicut*. 3. *L. omnes*. 4. *Cod. de Præscript.* 30. *annor.*

Verùm quamvis hoc secundùm distinctionis membrum ita expeditum sit, circa primum tamen non est levis difficultas: cùm enim *dictum cap. 1. de Præscript. in* 6. cui principaliter innititur Covar. sententia, tantùm de rebus Ecclesiastici loquatur, ingens dubium relinquitur, quid de rebus, & juribus ad Principem secularem scilicet Imperatorem, vel alium superiorem non recognoscentem pertinentibus dicendum sit? Quod quia latiorem indaginem requirit, ad suum proprium *titulum de Præscript. in lib.* 2. remittimus. Videri etiam poterit. Covar. *sæpe d. part.* 2. §. 2. *num.* 7. ubi hanc quæstionem 25

ſtionem ſpecialiter examinat; item & Fachinæus *lib. 8. Controv. cap. 23.* Interim cùm hodie uſu præſertim Germaniæ *merum Imperium* & *Iurisdictio* caſtris ipſis inhæreat, & quaſi pars illorum in quosvis poſſeſſores tranſiens cenſeatur, neque ut olim ſingulari privilegio eligendo perſonæ induſtriam conferatur, putarem ad quartam ſpeciem bonorum Principis à Covar. *ſub num. 14.* relatam annumerandum eſſe, ita ut illud etiam ſine titulo 40. annorum ſpatio ex ſententia ejuſdem Covar. præſcribatur.

26 Quæritur III. An conceſſo alicui caſtro ſimpliciter hoc ipſo cenſeatur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium conceſſum? Ratio dubitandi eſt; quòd in generali conceſſione non veniant ea, quæ ſpeciali commiſſione dari ſolent. *c. qui ad agendum. 4. de Procurat. in 6.* merum autem imperium ſolet dari per ſpecialem commiſſionem eligendo perſonæ induſtriam. *L. 1. ff. de Officio ejus.* Ergo

℞. Eſſe diſtinguendum. Si jurisdictio adhæreat caſtro, ita ut ſemper antehac poſſeſſores talis caſtri jure proprio exercuerint jus gladii, & reliquam jurisdictionem? hoc caſu una cum caſtro cenſebitur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium tranſire, tanquam acceſſorium, *vulg. c. acceſſorium. 42. de Regul. Iuris. in 6.* & Princeps judicans perſonam habilem ad poſſidendum caſtrum, judicat etiam habilem ad exercendum merum imperium; vel ſi perpetuò annexuit imperium caſtro, non videtur ad perſonæ induſtriam reſpexiſſe. Si verò in *caſtro conceſſo priùs* Princeps quà Princeps, & non quà poſſeſſor exercebat jurisdictionem, vel merum Imperium, principaliter conſideranda erunt verba conceſſionis, ut ſi dixerit: *concedimus caſtrum cum omni vel totali jurisdictione*; aut ſimilia ampla verba adjecerit; cenſebitur etiam *merum* imperium translatum. Gloſſ. *notabilis in Clem. unica in V. omnimodam. de Foro compet.* Imò Covar. *Pract. quæſt. cap. 1. ſub num. 10. circa finem*, univerſim docet conceſſionem jurisdictionis eſſe favorabilem, & latioris interpretationis, ita ut in genere conceſſa Jurisdictione etiam merum ac mixtum Imperium conneſſum intelligatur, niſi prejudicium aliorum (qui forſan priùs in tali loco merum imperium exercuerint) interveniat, vel ex circumſtantiis, & ſubjecta materia colligi poſſit, mentem concedentis tantùm de ſimplici jurisdictione, vel ad ſummum de mixto imperio fuiſſe, quod in praxi ex modo, & literis conceſſionis, ac re conceſſa non difficulter apparebit.

27 Quæritur IV. An & qualiter *merum*, ac *mixtum* Imperium delegari poſſit?

In hac quæſtione juris Civilis & Can. Interpretes non ſatis conveniunt. Etenim de jure Civili res in confeſſo eſt, quòd merum Imperium, in cujus conceſſione induſtria perſonæ olim eligebatur, & tantùm Præſidibus, Proconſulibus, & majoribus officialibus dabatur, nequeat de Jure ſcripto Juſtinianæo delegari, niſi aliquando ex juſta cauſa abſentiæ *L. ſolent. 6. ff. de Officio Proconſulis. L. 1. ff. de Officio ejus, cui mandata eſt jurisdictio*. Hodie tamen merum Imperium ipſis bonis, & caſtris frequenter annexum eſt, & ideò cùm perſonæ induſtria electa non ſit, Domini caſtrorum, & territoriorum ſuis Præfectis id rectè delegant.

De Jure Canonico in primis merum Imperium ſive Ius gladii temporalis, ſi Prælatis Eccleſiaſticis tanquam Dominis temporalibus, & vaſſalis Imperatoris competat, ab ipſis Prælatis delegari poteſt ſæcularibus Judicibus, non enim convenit, ut perſonæ Eccleſiaſticæ cauſas ſanguinis per ſe tractent. *cap. ult. Ne Clerici vel Monachi in 6.* ſed hoc merum Imperium non eſt propriè Juris Can. ut ſupra dictum.

De eo igitur merò Imperio, quod propriè ad Jus Canonicum pertinet, tota difficultas eſt, ſcilicet de poteſtate cenſurandi, deponendi, degradandi, &c.

Univerſim neutro iure merum imperium eſſe delegabile cenſet Fachinæus *lib. 9. Controv. cap. 99.* quia ſine textu aperto talis differentia concedenda non eſt, cùm expediat iura iuribus concordare. *cap. cum expediat. 29. de Elect. in 6.*

Verùm puto eſſe diſtinguendum inter merum Imperium, quod iure ordinario magiſtratus competit Epiſcopo, & illud, quod ex ſpeciali privilegio, commiſſione, vel delegatione datur Vicario Epiſcopi, vel alteri inferiori Prælato; caſu priori, cenſeo, id merum Imperium delegari poſſe cum multis citatis à Covar. *Varia reſolut. lib. 3. cap. 20. num. 2.* & præ cæteris videtur mihi probare textus *in cap. licèt. 2. de Officio Vicarii in 6.* ubi indiſtinctè permittitur Epiſcopo cognitionem & punitionem cauſarum criminalium delegare: & ita etiam conſuetudo, optima Legum interpres, declarat, quòd Epiſcopi etiam ſine gravi cauſa negotia utcunque ardua ſuis Vicariis committant. Reſpondet quidem Fachinæus, propterea Vicario delegari poſſe cauſas criminales, quòd is ſit Ordinarius. Sed non rectè ſive enim Vicarius ſit Ordinarius, ſive delegatus, ſaltem Epiſcopus non per ſe ipſum exercet merum Imperium, & ſic evertitur finis legis, quæ prohibet merum Imperium delegari. Quemadmodum de Jure Civili Legatus Proconſulis habet mandatam & ordinariam iurisdictionem, ſicut Vicarius Epiſcopi, tamen J C. *in L. ſolent. 6. ff. de Officio Proconſulis* apertè dicit, ordinariè & regulariter non poſſe Legato ea, quæ ſunt *meri imperii* delegari. Deinde ſi, quod frequenter contingit, Epiſcopus unam excommunicationem, depoſitionem, incarcerationem in ſingulari caſu deleget Vicario, non poterit is ſanè in hac cauſa dici Ordinarius, cùm ordinario iure ad ipſum hæc non pertineant, & non ſit Ordinarius, cui particularis tantùm cauſa committitur.

Altero autem caſu, quando Epiſcopus ſuo Vicario demandat merum Imperium, vel ſummus Pontifex ex privilegio concedit, id alteri delegari non poterit, quia non iure ordinario magiſtratus, ſed ſpeciali commiſſione competit, & circa Vicarium induſtria perſonæ electa cenſetur.

De *mixto Imperio* eſt controverſia inter Doctores, 28
an delegari poſſit? Negativam de Jure Civili certiorem ſupponit Covar. *dicto loco num. 2.* cum Barth. *in L. 1. ff. de Officio eius.* Fundamentum eſt *in L. 2. ff. iam d. t.* ubi decreti interpoſitionem ad vendendas res pupillares Prætor mandare non poteſt. Item *L. nequicquam. 9. §. 1. ff. de Officio Proconſulis L. omnia. 71. ff. de Reg. Iuris.* ex quibus legibus nequeunt delegari, quæ plenam cauſæ cognitionem deſiderant.

Nihilominus iuri, & praxi magis conforme eſt utroque iure *mixtum Imperium* delegari poſſe, ſi caſus ſpecialiter exceptus non ſit: Iuri quidem, propter textus ſatis claros *in L. 1. §. ult. & L. ult. ff. de Officio eius eod.* ubi J C. dicit, *imperium, quod non eſt merum mandari poſſe*; quòd *non eſt merum*, utique *mixtum* eſt. & *in L. 4. §. 1. ff. eodem*; mandari poſſe dicitur immiſſionem, quam tamen conſtat ad *mixtum imperium* pertinere. *L. 3. ff. de Iurisdictione*. Fachinæus *d. l. 9. cap. 28.* Praxi autem conformis eſt hæc ſententia, cùm quotidiana experientia doceamur, quòd Epiſcopi ſuis Vicariis, aut aliis etiam Clericis à ſe delegatis; Domini & Judices ſæculares ſuis Commiſſariis cauſarum civilium etiam arduarum cognitionem ſimul, & executionem (in quibus mixtum Imperium per dicta conſiſtit) committant.

Ad rationes in contrarium reſpondetur, quòd interpoſitio decreti in alienatione rerum pupillarium ſit caſus ſpecialiter à lege ipſis Præſidibus & Prætoribus reſervatus, de cætero autem exceptio iſta firmet regulam in caſibus non exceptis. Ad dictam *L. nequicquam ∂ L. omnia*

omnia negatur, quòd sit mens legis, negotia requirentia plenam cognitionem delegari non posse, sed tantùm dicitur ea per libellum non posse expediri, hoc est, non sufficere, solam partium supplicationem (si v. g. decreto in alienatione opus sit juxta *l. 6. C. de Præd. minor.*) sed alias probationes & cognitiones adhibendas esse.

29 Cæterùm insignis & famosa est quæstio, utrùm Academiæ, vigore auth. *habita C. Ne filius pro Patre*, merum Imperium & *Ius gladii* prætendere possint?

Sanè cùm per *d. auth.* in quocunque *negotio* (quo nomine etiam causas criminales denotari palam est. *l. in criminali negotio. 5. C. de Iurisdictione*) & propter *cujuscunque provinciæ delictum vel debitum* Studiosi coram Magistratu Academico conveniri jubeantur, ideò Matth. Steph. *de Iurisdictione lib. 3. parte 2. cap. 12. & Joan Jacob. Frisch in sua speciali Resolut. iurisd. huius quæst.* Academiis merum imperium competere egregiè defendunt nisi in fundatione aliter cautum sit. De nostra Universitate Salisburgensi res dubio caret, quia in statutis & privilegiis ejusdem §. *de Iudicialibus*, apertè provisum est, ut de causa *criminali capitali* loco Magnif. Rectoris, utpote Clerici, Decanus Facultatis Juridicæ; vel si ipse quoque Clericus sit, ejus immediatus Antecessor cognoscere debeat. An verò Studiosus alibi delinquens ad Rectorem, vel ab hoc ad locum delicti remittendus sit, *in Tit. de Foro competenti* dicetur.

30 Denique præter supradictos modos acquiritur Jurisdictio per prorogationem. Est autem *prorogatio Iurisdictionis* nihil aliud, quàm extensio ejus de consensu partium ultra limites, intra quos coercita est. Et fit hæc extensio 4. modis, videl. *de persona ad personam, de re ad rem, de loco ad locum, de tempore ad tempus*.

31 *De persona ad personam* fit prorogatio, quando litigantes libero suo consensu se subiiciunt Judici de cætero in se jurisdictionem non habenti *l. si convenerit. 18. ff. de Iurisdictione & l. si quis in conscribendo. 31. C. de Episc. & Cler. l. pen. C. de Pact.* Nec opus est, ut ille consensus partium verbis expressus sit; sed sufficit, si ipso facto declaretur, quando nimirum partes *scienter* (non ex errore) Judicem incompetentem adeunt omissa fori præscriptione. *l. 1. & 2. ff. de Iudic.* Sed ad hanc prorogationem duo principaliter requiruntur. I. ex parte *Iudicis*, ut is jam ante præsit iurisdictioni, nam aliàs privatorum consensus judicem facere non potest. *l. 3. C. de Jurisdictione* & quidem *ordinariæ non delegatæ*, quia *delegata*

32 jurisdictio ultra personas in rescripto comprehensas non extenditur. *cap. P. & G. 40. in fin. ubi Gl. de Officio Deleg.* II. Ex parte *prorogantium* requiritur, ut non sint à jure impediti seu prohibiti, quin prorogare possint. Etenim *Clerici* jurisdictionem Judicis laici in se nunquam, Judicis autem *Ecclesiastici* incompetentis non aliter, quàm cum consensu proprii Ordinarii prorogare possunt. *cap. si diligenti. 12. & c. significasti, 18. de Foro comp.* Similiter in *foro Pœnitentiali* nulli conceditur in competentis Confessarii iurisdictionem prorogare sine licentia proprii pastoris saltem certis casibus rationabiliter præsumpta, quia ubi de salute animæ agitur, proprius Pastor est adeundus, qui primariò pro ea est rationem redditurus. Barb. *in d. cap. significasti. sub. num. 8.*

Imò hodie generaliter etiam in foro sæculari rarò, aut non nisi cum consensu propriorum Dominorum prorogationem admitti, ex Joanne Monach. in *Tract. de Prorogat. jurisd. cap. 2. num. 6.* tradit Matth. Steph. *de Officio jud. parte 1. lib. 1. cap. 7. num. 65.* eo quòd Dominis territoriorum hodie pleniori iure, quàm olim, scilicet *patrimoniali* aut *feudali* competat iurisdictio, quàm per factum subditorum interturbari non sinunt.

Quid de *Studiosis* dicendum, anne alterius, quàm Judicis *Academici* iurisdictionem in se prorogare poterunt? Putamus id negandum cum Vult. *in tit. C. de jurisd. num. 168.* Matth. Steph. *de iurisd. Lib. 3. parte 2. cap. 12. num. 31.* quòd competentia fori apud Rectorem Academiæ non tam favore privato Studiosi, quàm favore Corporis & Universitatis Academicæ publico introducta sit. Unde & causam etiam de facto coram alio Judice pendentem à Magistratu Academico avocari posse, tradunt DD. *cc. ll.* 33

De re ad rem fit prorogatio, quando Judex certarum causarum iurisdictionem habens ex consensu partium de aliis quoque causis judicium assumit, sive deinde Ordinarius sit, sive Delegatus. *cap. cum olim. 52. ubi Gl. in V. procurator. de Offic. de leg. l. de qua re. 74. §. 1. ff. de Iudic.* Debent tamen huiusmodi res sive causæ habere aliquam similitudinem in suo genere: nam de criminalibus ad civiles, vel econtra prorogatio non admittitur: ubi enim specialis iurisdictio requiritur, & illa deficit, extendi utique non potest. *l. solemus. 61. in fin. ff. de Iudiciis.* Gail. *de Pace publ. lib. 1. cap. 12. num. 11.* 34

De loco ad locum prorogatur iurisdictio, si Judex Delegatus, cùm non debeat extra civitatem vel Diœcesim, in quibus deputatus est, partes citare, de consensu partium alibi ius dicat, *cap. statutum. 11. §. in nullo. de Rescript. in 6.*

Denique *de tempore ad tempus* dicitur fieri prorogatio, cùm partes tempus illud, quod Judici pro ferenda sententia assignatum est, ulterius extendunt. Sed debet hæc extensio fieri antequam tempus actu elapsum sit, nam elapso tempore expirat jurisdictio, & consequenter extendi non potest. *cap. de causis. 4. de Officio Deleg. l. 2. §. 2. ff. de Iudiciis.*

Porrò hæc *Prorogatio*, de qua hactenus diximus, *voluntaria* est, ex consensu partium dependens. Alia autem est prorogatio *necessaria*, quæ fit ex authoritate & necessitate legis, cogens aliquem etiam invitum coram Judice non suo respondere, & proprio nomine *Reconventio* appellatur, de qua infra *Lib. II. in Tit. de Mut. petit.*



TITULUS XXXIII.

De Majoritate & Obedientia.

§. I.

SUMMARIA.

1. *In Ecclesia triumphante & militante est certa Hierarchia.*
2. *Paparum esse de jure Divino institutum probatur.*
3. *Papa quis & quantus?*
4. *Papa quatenus major Imperatore.*
5. *Papa an in temporalibus habeat jurisdictionem super omnes Mundi Principes?*
6. *Papa à nemine judicatur.*
7. *Papa tanquam summus Princeps est jure positivo solutus.*

8. Papa

8. *Papa an dispenset in jure divino?*
9. *Papæ potestas alia ordinaria, alia absoluta seu plenitudo potestatis.*
10. *Papa etiam in arduis non adstringitur consensui vel consilio Cardinalium.*
11. *De Constantini donatione facta. Sylvestro.*
12. *Probatur donasse.*
13. *Potuisse donare.*
14. *Rectè donasse.*
Alia Summaria post. §. 2.

1 MAioritas hoc loco dicitur prærogativa, qua præstat major minori, ex qua etiam nascitur *Obedientiæ*, quæ majoribus debetur. Etenim sicut in illa felici Ecclesia cœlesti *triumphante* est certa Angelorum Hyerarchia, Principes, Potestates &c. ita isthæc *militans* tanquam *acias ordinata* suam habet Prælatorum Hyerarchiam, sive subordinationem, ut juxta dictum Apostoli *ad Rom. 13. v. 1. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; & qui potestati resistit, Dei Ordinationi resistat.* Postquam igitur de Prælatorum Electione & creatione in Præcedentibus egimus, nunc de eorum in Ecclesia Majoritate, Officio, & Jurisdictione dicemus.

Licèt verò huc spectent plerique Tituli præcedentes hujus Libri, quia tamen in specialibus Rubricis eos jam tractavimus, placuit in præsenti de illis præcipuè Prælatis tractare, de quibus alibi speciales Tituli & Rubricæ non extant. Incipiamus ergo à Capite.

---

§. I.

De Summo Pontifice.

2 DE fide Catholica credimus, Papatum jure divino in D. Petrum & Successores ejus à Christo fuisse institutum; quamvis enim quo ad ordinariam baptizandi, prædicandi, solvendi, ligandique potestatem Episcopi, & Sacerdotes in Apostolorum locum successerint. *cap. in novo. 2. dist. 21. cap. quorum vices. 6. dist. 68.* & omnium Apostolorum quo ad hoc par fuerit potestas, quo ad potestatem tamen extraordinariam, & majoritatem, ac Primatum Petrus cæteris Apostolis fuit semper prælatus secundùm apertissimos Evangelii textus *Ioan. 21.* ubi ter geminata vice curam suarum ovium specialiter Petro Christus commendavit, & *Matth. 16. Super hanc Petram ædificavit Ecclesiam suam*. Enimverò caput visibile in Ecclesia esse debere constanter hactenus obtinuit: ita enim fuit in Synagoga Judaica (quæ erat Figura Ecclesiæ) summus Sacerdos: ita ante Ascensionem Christi ipse Christus, postea Petrus & Successores ejus, ut quidquid in contrarium pugnarint hæretici, tamen revera *nec portæ inferi* juxta Christi promissionem. *d. cap. 16. Matth. potuerint prævalere*. Quis namque doceat oves errantes? quis interpretetur genuinum Scripturæ sensum ab Hæreticis toties discerptum, & perversè expositum? quis reparet lapsos, si Pastor visibilis non est? Hinc fit quòd Hæretici potestati Ecclesiæ, & Dei ordinationi resistentes in infinitas sectas, & errores abeant, & quisque sibi fingat fidem, & doctrinam secundùm pessimam proprii cordis concupiscentiam. Sed hæc ad controversias fidei remittimus.

Ad nostrum propositum nullum est dubium, quin Papa (sic dictus à Græca voce, *papos*, id est: *pater patrum*. Gloss. *in præmio Clem. V. Papæ*) tanquam caput omnes Dignitates & Ordines Hyerarchiæ Ecclesiasticæ præcedat; unde & Ordinarius Ordinariorum dicitur, ac cum quolibet Ordinario aut Prelato inferiori concurrentem jurisdictionem habet, ita ut quilibet omisso suo Ordinario possit immediatè Romæ apud summum Pontificem agere, *cap. cuncta per mundum. 17. cap. per principalem. 21. caus. 9. quæst. 3.* Gonzalez *ad Regulam. 8. Cancellariæ in præmio §. 1. num. 8.* 3

Sed hic ingens disputatio inter Politicos & Ecclesiasticos movetur, numquid Papa etiam major sit Imperatore tam dignitate, quàm jurisdictione? 4

Si de sola præeminentia dignitatis loquamur, satis declaratum est. *in cap. duo sunt. 10. dist. 96. in cap. solitæ. 6. hoc tit.* dignitatem Pontificiam præstare Imperatoriæ sicut solem lunæ. *Nosse debueras*, rescripsit Innocentius III. Imperatori Constantinopolitano *in d. cap. solitæ. quòd fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cœli: luminare majus, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti; utrumque magnum sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli, hoc est, universalis Ecclesiæ fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis Authoritas, & Regalis potestas, sed illa, quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est; quæ verò carnalibus, minor, ut quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur.*

Et quid mirum si in Christianitate Caput & Christum repręsentans ejus Vicarius in maiore prę reliquis omnibus dignitare censeatur.

Verùm nodus est intricatior, utrum maioritas Pontificis eo usque protendatur, ut ipsius iurisdictioni Imperator, non tantùm in spiritualibus, sed etiam in temporalibus subiectus sit? Tres sunt in hac materia diversę Doctorum opiniones. *Prima* est absolutè negantium, & fundatur *in cap. suscipitis. 6. cap. quoniam. 8. dist. 10. cap. cum ad verum. 6. dist. 96. cap. convenior. 21. caus. 23. quæst. 8.* in quibus locis videtur Imperatori propria, & Papę non subiecta potestas assignari; ita in *d. cap. cùm ad verum Christum ventum est, nec Imperatores iura Pontificis arripuisse, nec Pontifices iura Imperatorum usurpasse*, quamvis priùs Romani Imperatores & Pontifices maximos sese intitularent.

Altera sententia affirmat, Papam habere etiam temporalem, & laicam superioritatem in toto mundo maiorem, quàm habeat Imperator, & etiam in ipsum Imperatorem saltem *habitu*, quamvis *actu* non semper exerceat, pro qua opinione allegant *extravag. unam Sanctam. hoc tit.* ubi dicitur: *omnem humanam creaturam summo Pontifici subesse, & Petro utrumque gladium spiritualem & temporalem concessum, & oportere gladium sub gladio esse, & temporalem Authoritatem spirituali sub iici potestati*. Atque hinc factum aiunt, quòd authoritate Papę Imperium à Gręcis ad Germanos in personam Caroli magni circa annum salutis 776. translatum sit secundùm text. & Gloss. *in cap. venerabilem. 34. de Electione*. Item hinc fieri, quòd Papa Imperatorem electum confirmet, confirmatum coronet, & coronatum rursus ex justa causa deponat; sicut *in cap. ad Apostolicæ. 2. de Sententia & re iudicata. in 6.* habetur sententia, qua Innocentius III. Fridericum II. Imperatorem deposuit. Pluribus argumentis hanc sententiam propugnat Azorius. *Inst. moral. p. 2. l. 10. cap. 6.*

Tertia sententia utramque præcedentem non nihil

hil conciliat, ex qua conceditur summo Pontifici gladius & jurisdictio etiam *temporalis* super omnes mundi Principes, non tamen absolutè, sed in suffragium solummodo *spiritualis*, quatenus scilicet ea jurisdictio est necessaria, vel saltem utilis ad rectam Ecclesiæ & animarum gubernationem. Proinde quia plurimùm Ecclesiæ interest habere bonos Imperatores, non tyrannos, non hæreticos, non aliis flagitiis immersos, ne ad exemplum Regis totus orbis corrumpatur, ideo ajunt, rectè convenit, Papam habere potestatem approbandi Imperatorem, confirmandi, imò & ex justa causa deponendi. Cæterùm autem, si prædictus finis de Ecclesiastica indemnitate servanda non subsit, Papam nec posse, nec velle jura Imperatoria extra suum Romanum Territorium sibi arrogare (nisi fortè tantùm casualiter, quando aliquis Princeps absolutus ipsius jurisdictione, se ultrò subiicere vellet) colligitur *ex c. per venerabilem*. 13. *Qui filii sint legitimi. ex c. novit*. 13. *de Iudiciis*. & notanter *ex c. si duobus*. 7. *de Appell.* in quo dicitur, appellationem de rigore juris non valere, quæ à Judice sæculari ad Papam interponitur; cùm tamen valere deberet, si Papa etiam absolutè laicalem superioritatem obtineret. Videatur latè Martinus Nav. *in Relectione. d. c. novit. in tertio notabili*. Martha. *de Iurisdict. parte* 1. *c*. 16. & Covar. *in Relectione. cap. peccatum. de Reg. Iuris. in* 6. *parte* 2. §. 9. *num*. 7. Humilius agnosco judicium meum, quàm ut summorum Principum potestati limites ponere ausim. Sufficiat, proinde ad præsens institutum meis Studiosis aliorum DD. opiniones & sententias prælegisse.

6 Præterea summus Pontifex à nemine judicatur, sed tota ipsius causa Dei judicio reservatur. Unde in Judiciis, nec ut suspectus recusari, nec ab eo appellari potest, quia Papa Vicarius Christi in terris idem cum Christo in terris tribunal habere creditur, ideoque ab eo ad Christum appellari non potest, sicut nec à Vicario Episcopi ad Episcopum. *cap. si Papa*. 6. *dist*. 40. *cap. aliorum*. 14. *caus*. 9. *quæst*. 3. Barbosa. *Iuris Eccles. lib*. 1. *cap*. 2. *num*. 86. & 92. Item à sententia Papæ ad Concilium Generale appellantes incidunt in *Bullam Cænæ*, & excommunicationem ibidem Papæ reservatam incurrunt: est enim Authoritas summi Pontificis supra Concilium, & in omnibus Conciliis excepta intelligitur. *cap. significasti*. 4. *de Elect.* Opponitur autem hoc loco textus in *cap. nos si incompetenter*. 41. *caus*. 2. *quæst*. 7. ubi Leo Papa in querelis contra se propositis subjecit se judicio Imperatoris Ludovici, & Legatorum ejus. Sed Respondendum est, quòd illa subjectio non fuerit ex necessitate juris, sed virtute humilitatis; nec tam Imperatori fuerit data jurisdictio in Pontificem, quàm potiùs Pontifex ad tollendum scandalum diffamationis suam coram eo innocentiam demonstrare voluerit, ut propterea ille terminus *iudicium* in *d. c.* positus, non sit accipiendus de judicio propriè dicto.

7 Est quoque summus Pontifex in statu Ecclesiastico summus Princeps, & jure positivo solutus. *L. Princeps*. 31. *ff. de Legibus*. ita ut vi *coactiva* non teneatur, cum nullum habeat superiorem humanum Legislatorem, cui obedientiam debeat, & cum quo non eadem vel majori potestate fungatur. *cap. innotuit*. 20. *de Electione*. Quamvis interim quo ad vim *directivam* & secundùm dictamen naturalis rationis, ut *quod quisquis iuris in alterum statuit, ipse eodem utatur*, etiam summus Pontifex legibus positivis morem gerere debeat, quatenus causa legis in ipso est. Hinc summus Pontifex potest in omnibus canonibus juris positivi dispensare, licèt illi canones à Concilio generali conditi essent, quia est supra Concilium *d. cap. significasti*. 4. & *cap. innotuit*. 20. *de Electione*. Trident. *Sess*. 25. *de Reform. cap. ult.*

Quid autem dicendum de *Iure Divino*, anne etiam in isto dispensare potest Pontifex? Distinguendum imprimis inter jus Divinum absolutè, & de se omnes obligans, & inter jus Divinum, quod obligat tantùm ex præsupposito voluntate humana, ut in voto, & iuramento. Quando igitur Papa in voto aut iuramento dispensat, non est propriè dispensatio in iure Divino, sed tantùm relaxatio ipsius voti & iuramenti, quo sublato hoc ipso cessat obligatio juris divini; ius enim divinum in hoc casu tam diu obligat voventem, quàmdiu votum durat, cessante ergo vel sublato voto cessat etiam iuris Divini obligatio. Quòd autem summus Pontifex ex rationabili causa possit votum tollere, non est aliquid exorbitans, aut insolitum: quia etiam sine authoritate Pontificis aliis pluribus casibus voti obligatio cessare potest, puta si votum uxoris, filii familias, aut Religiosi, à marito, patre vel Abbate irritetur; aut si materia voti ex postfacto deficiat, majus bonum impediat &c. 8

Verùm circa ius Divinum absolutè, & per se omnes obligans, diversæ sunt Doctorum opiniones. Nam aliqui, quos refert, & sequitur Sanchez *de Matrim. lib*. 8. *disp*. 6. *num*. 5. affirmant, posse summum Pontificem ius Divinum non tantùm declarare, sed etiam ex gravi causa in eo dispensare, quam dispensandi potestatem ex commissione Dei eidem datam existimant: quemadmodum, inquiunt, recta Ecclesiæ gubernatio petit, ut Prælatis inferioribus commissa sit facultas verè ac propriè dispensandi in legibus Pontificiis in casu aliquo particulari, quando necessitas occurrit, nec potest commodè adiri S. Pontifex, ita eadem recta gubernatio desiderat, commissum esse Pontifici, ut in lege aliqua Divina verè dispensare possit ob necessitatem occurrentem, idque eò magis, quòd in priori casu possit adiri Papa, quamvis non ita commodè, at in posteriori non possit adiri Deus pro dispensatione.

Alii econtra communiùs docent, summum Pontificem in iure Divino propriè dispensare non posse, nam dispensatio cùm sit actus iurisdictionis, requirit, ut dispensans sit superior lege, in qua dispensat. *Clem. ne Romani*. 2. *in princ. de Electione*. Papa autem non est supra legem Divinam. Item ille tantùm potest tollere legem, qui tulit, sed Papa legem Divinam non tulit, ergo &c. Videatur Barbosa *Iuris Eccl. lib*. 1. *cap*. 2. *num*. 120.

Si Sanchez, & eius asseclæ admittant, sicut admittere debent, esse quædam præcepta iuris Divini ita universaliter & rigorosè obligantia, ut nulla possit dari sufficiens causa, quæ tollat turpitudinem orientem ex transgressione illorum præceptorum, cuiusmodi præceptum est, *honorare parentes &c.* in aliis autem præceptis Divinis non nisi dispensationem ex gravi causa concedant, sanè mihi videtur hæc quæstio ut plurimùm esse de nomine. Sufficit, si Pontifex me possit eximere ob iustam causam ab obligatione legis Divinæ (v. g. à residentia in beneficio curato, quæ in Trident. *Sess*. 23. *de Reform. cap*. 1. dicitur iure Divino præcepta) sive deinde per istam exemptionem dicatur dispensasse, sive declarasse ius Divinum in tali circumstantia locum non habere: & ideo ne etiam potestatem summi Pontificis in tam accuratam quæstionem vocem, cuilibet liberum relinquo, quid hac in parte sentire velit. Si cui verò placuerit ulteriùs disputare contra Sanchez, legat Barb. *d. l.* ubi fundamento Adversariorum respondet, quòd propterea in iure positivo aliquando liceat Inferiori dispensare

pensare in Lege Superioris, quia Legislator humanus non potest omnes casus prævidere. *L.10. cum seq. ff. de Legibus*. quod de Deo non videtur congruè dici posse, tanquam de perfectissimo rerum omnium provisore, & prævisore.

9 Cæterùm potestas summi Pontificis communiter distinguitur in *ordinariam* & *absolutam*. *Ordinaria* dicitur, quando Papa juxta vim *directivam* incedens statutis Canonicis morem gerit, & vel secundùm ea disponit, vel contra ea quidem, sed non nisi ex urgente causa dispensat. *Absoluta* verò potestas, quæ & alio nomine *plenitudo potestatis* appellatur, est, quando Papa juxta summam authoritatem, quam supra Canones habet contra eos pro suo arbitrio disponit, aut dispensat. Porrò si summus Pontifex absoluta potestate utatur, & nulla prorsus subsit justa ratio, valet quidem actus ita factus, quia Papa absolutè supra Canones est, sed tamen ita indifferenter uti plenitudine potestatis non licet: imò non desunt, qui ipsum tali casu peccati mortalis reum arguunt, quamvis alii benigniùs sentiant, & secluso scandalo, ac gravi alterius damno tantùm venialiter peccare judicent. Laym. *Lib. 1. tr. 4. c. 22. nu. 13.* Illa præterea dicitur *plenitudo potestatis* & clausula *ex plenitudine potestatis* uti solet summus Pontifex, quando ex justa causa dispensat, sed in casibus extraordinariis, in quibus aliàs non solet facilè dispensatio concedi, ut in secundo gradu consanguinitatis, ad plures cathedrales Ecclesias, *&c.*

10 Ulteriùs licèt Papa soleat ardua expedire cum consilio Cardinalium, in alienatione bonorum adhibere subscriptionem, & consensum eorum, tamen absolutè non obligatur; imò nec consuetudine introduci posse, quòd Papa solus nequeat ardua facere, tenent Allegati apud Tuschum *litera S. conclus. 5. num. 12.* non enim esset rationabile, ut Papa subjaceret inferiori, & hoc ipso subjectus legi foret quo ad vim *coactivam*, quia sub pœna nullitatis cogeretur adhibere solemnitates *&c.*

11 Pro coronide hujus §. breviter aliquid dicendum de illa quæstione, quam quidam Doctores præsertim hæretici movent Romano Pontifici, utrùm donatio Territorii Romani Sylvestro Papæ à Constantino Imperatore facta, ut refertur *in c. Constantinus. 13. dist. 96.* sit vera, & valida?

Ratio Negantium est, quòd cùm Historici, qui res gestas Constantini Imperatoris accuratè scripserunt, hujus donationis minimè faciant mentionem, sed potiùs, quòd idem Imperator testamento facto hanc partem Italiæ, quam Pontifices possident, inter filios distribuerit; ideo dictum *cap. 13.* præsertim cùm sit *palea*, & incerti authoris, de falsitate suspectum videatur. Deinde non potuisse, existimant, Constantinum Imperatorem tantam Imperii partem abalienare. Addunt Hæretici Christum non elegisse sibi Vicarium potentem dominum, sed Piscatorem pauperem, *&c.*

Verùm hæc tanti non sunt, ut valeant ius Romani Pontificis evertere. Tria ergò probabimus contra Adversarios I. Quòd *Imperator Constantinus territorium Romanum donaverit Papæ*. II. Quòd *potuerit donare*; & III. quòd *rectè donaverit*.

12 Quòd attinet ad primum punctum, probatur hæc donatio non tantùm ex *d. c. 13.* Gratiani, sed etiam ex Decreto Constantini, quòd integrè traditur primo Conciliorum Tom. ab Ivone Carnot. *L. 4. tit. de Dignitate Rom. Eccl.* ab Isyd. *in Tract. de Synodo. tit. de Nicæna Synodo* Castald. *in Tract. de Imperio. quæst. 51.* ubi testatur, quòd hoc Decretum græcè & latinè fuerit repertum in Bibliotheca Constantinopolitana, Palatina, & Vaticana Romana, & plures alii ex antiquis Scriptoribus huius Decreti testes sunt apud Covar. *Variar. Resol. lib. 4. cap. 16. sub num. 8.* & Barb. *in Collect. ad dict. cap. 13. num. 5.* & qualiter Carolus Magnus, aliique eius successores hanc donationem expressè & solenniter confirmarint, habetur *in Clem. unica circa fin. de Iurejur.* & *in c. Ego Ludovicus. 30. dist. 63.* Videant Acatholici in Chronico hoc nostro sæculo à Joan. Lud. Gottfrid cum figuris Matthæi Meriani Francofurti Germanico idiomate à suismet fautoribus editum, ubi in secunda parte Monarchiæ Romanæ inter gesta Pipini & Caroli Magni disertè refertur, qualiter iidem Principes S. Pontificem defenderint, & ditiones ac territoria Romanæ Ecclesiæ à Longobardis violenter occupata militari manu recuperarint, ac eidem Ecclesię restituerint. Quare præfata testimonia de donatione Constantini etiam confirmat antiquissima & inconcussa Romanorum Pontificum possessio; quòd autem pro possessore sit juris præsumptio, rem quam possidet esse ipsius, usque dum Adversarius contrarium ostendat, notorii juris est, & possessio relevat, ab onere probandi, transfertque in Adversarium. Imò tot sæculorum possessio non tantùm *præsumptionem*, sed plenissimam *præscriptionem* & securitatem meritò operata fuisset.

Non obstat, quòd Historici dicti non meminerint hujus donationis (quod fortassis exinde provenit, quòd hæc donatio longiùs in effectum deducta non fuerit, neque commodè deduci potuerit ob potentiam adhuc Gentilium, & Hæreticorum, Gothorum item & Barbarorum in Italia grassationem) eam tamen etiam non negant, & ex sola omissione non infertur, quòd facta non fuerit. Licèt verò aliqua conjectura ex hac omissione oriatur, testimonium tamen tot aliorum Scriptorum accedente tanti temporis possessione istam conjecturam prorsus enervat, prout aliàs præsumptiones præsumptionibus eliduntur. *L. Divus. 7. ff. de in integrum restitu.* & in antiquis ob difficultatem probandi etiam imperfectas probationes admitti, sæpius alibi traditum est. De testamento Constantini æquè non constat authenticè, imò potiùs & magis specificè de donatione, cujus verba formalia apud Authores habentur. Posito etiam, quòd tale testamentum factum esset, adhuc incertum fuisset, an per id Imperator donationem semel legitimè factam revocare potuisset.

Alterum membrum, quòd Imperator *potuerit donare* territorium Romanum Pontifici, exinde probatur, quòd Imperium Orientale fuerit vera Monarchia, ubi populus omnem suam potestatem in Principem transtulit. *L. 1. ff. de Constitutionibus Principum*. Et Imperator fuerit supremus terrarum sui imperii Dominus, adeoque potuerit etiam de re sua pro arbitrio disponere; prout Adversarii concedere debent, qui testamentum Constantini asserunt, & propugnant. Neque tunc fuerunt tales Imperii Principes, quorum consilio, & consensui Imperator fuisset alligatus, sed tantùm Administratores, & Præsides Provinciarum. Imo ut nihil deesse videretur, Constantinus hanc donationem fecit cum omnibus Satrapis, & universo Senatu, Optimatibusque suis, & cuncto populo Romano, qui omnes eam donationem utilem judicarunt, sicut *in d. cap. 13.* ubi verba Constantini referuntur, expressè habetur. Deinde hodierni Imperatores Germani non tantùm hactenus, saltem plerique de hac donatione conquesti non sunt, sed insuper eandem verbis & factis abundè confirmarunt, ut etiam superiùs allegatum, utique considerantes, quòd & ipsi Imperium suum Occidentale mediante Pontifice Rom. acceperint, juxta textum & Interpretes in *c. venerabilem. 34. de Electione.* & sicut ipsi potuerunt Episcopis, & Archiepiscopis territoria donare, aut saltem in feudum concedere, ita etiam Constantinus 13

tinus Papæ. Præterea per donationem Ecclesiæ factam non est considerandum Imperii temporalis præjudicium, sed potiùs utilitas, cùm, quæ Ecclesiæ donantur, Deo donati censeantur, ex quo gratia major ad reportandos triumphos de devictis hostibus Imperatori accrescit. Videatur textus elegans. *in d. c. Constantinus.*

14 Quòd autem 3. Imperator *rectè donarit* Sylvestro Papæ territorium Romanum, monstratur; tum ex hac laudabili in Deum pietate, juxta illud 1. *Paralipom. c. ult. v. 14. Tua sunt omnia Domine, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*; tum quia id factum est pro exaltatione Ecclesiæ Catholicæ, munitione contra Hæreticorum invalescentiam, & libertate in consulendo ac prospiciendo communibus Ecclesiæ necessitatibus remoto sæcularis potestatis metu & impedimento meliùs tuenda. *cap. fundamenta. 17. de Elect. in 6.* tum denique quòd ita merebatur ingens beneficium Constantino Imperatori à Sylvestro Papa in curanda ejus lepra, conversione ad fidem Catholicam, & sacro Baptismo præstitum, de quo videatur Covar. *d. loco.*

Nihil verò movere debet inane Hæreticorum argumentum, quòd Petrus fuerit pauper piscator &c. quia id Christus fecit, ut ostenderet suam divinam virtutem non inniti humanæ sapientiæ, juxta illud Psalm. *Ex ore infantium perfecisti laudem tuam.* & illud Pauli 1. *ad Corinth. 1. v. 27. Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes*: postea verò ex hoc ipso enituit divina virtus, quòd Ecclesia tam tenuibus initiis cœpta, tanta & tam crebra tyrannide impugnata, in tantùm excreverit, ut quasi medullam humanæ potestatis, scilicet Romanum Imperium possideret, etiam *portis inferi non prævalentibus*, & verè impletum sit illud Isaiæ. *c. 61. v. 6. Vos sacerdotes Domini vocabimini: ministri Dei nostri dicetur vobis: fortitudinem gentium comedetis.* (fuit autem omnibus Historicis testibus Urbs Romana verè *fortitudo gentium*) *& in gloria earum superbietis*; quod ultimum verbum non de *superbia* peccaminosa, sed exaltatione gloriosa intelligendum. Prolixiùs de hac quæstione & materia etiam videri poterit Martha. *de Jurisd. p. 1. cap. 30. & seq.* De potestate autem S. Pontificis congregandi Concilium Generale & authoritate vid. infer. *in §. num. 45.*

---

§. II.

De Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ.

SUMMARIA.

15. *Cardinales unde dicti, & quando inceperint.*
16. *Cardinales creat solus Papa, aliquando tamen ad nominationem Regum, ex omni Natione.*
17. *Cardinales cur utantur colore rubro?*
18. *Cardinales præcedunt omnes alias dignitates Ecclesiasticas.*
19. *Cardinalium potestas enumeratur.*
20. *Cardinales soli hodie eligunt Papam; & ibi refertur c.* Hadrianus. *dist. 63.*
21. *Papalisia Electionis specialia.*
Alia Summaria post §. 4.

15 CArdinales dicti sunt, quasi Romanæ Ecclesiæ, in quibus volvatur & regatur, *Cardines*: seu quia Sedi Apostolicæ, quæ axis est, & cardo aliarum Ecclesiarum, inserviunt. Gloss. *in Extravag. execrabilis. 4. in v. Cardinalibus. de Præbendis.* Originem videntur habere Cardinales *figuraliter* quidem à Sacerdotibus Levitici generis, qui in veteri Testamento summo Sacerdoti ministrabant; *exemplariter* verò ab Apostolis, qui Christo Domino summo novi Testamenti Sacerdoti semper adfuerunt. Quamvis autem credibile sit, semper ab exordio Ecclesiæ penes summos Pontifices fuisse quosdam de Clero, qui ipsi ope & consilio in rebus arduis succurrerent, Cardinalis tamen nomen ante tempora Sylvestri Papæ extitisse non constat; unde & ab ipso creditur inventum, qui in sexta Synodo Romana, quam post Constantini Imperatoris conversionem celebravit, ita legitur statuisse: *à Subdiacono usque ad Lectorem omnes subditi sint Diacono Cardinali.*

Cardinales creare ad solum Romanum Pontificem pertinet, ita tamen, ut & Imperatori, & aliis Regibus jus nominandi certas qualificatas personas ipsi Pontifici competat; quibus deinde Pontifex, si dignas compererit, Cardinalitiam dignitatem conferat, ad similitudinem juris nominandi, præsentandi, instituendi, quod in inferioribus Beneficiis locum habet. 16

Sunt autem Cardinales ex omni natione viri selectissimi assumendi, ut unaquæque natio suum habeat in curia Romana Patrem tutelarem & Patronum.

Utuntur Cardinales galero & vestitu rubro, quo designatur, quòd usque ad mortem & sanguinis effusionem pro exaltatione sanctæ fidei, & statu Ecclesiæ Romanæ se intrepidos exhibere debeant, uti habetur ex formula illius Cæremoniæ, cum qua Cardinali galerus rubeus datur. 17

Præterea licet Cardinales non sint omnes Episcopi, sed quidam. *in suis Titulis* tantùm Cardinales Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi, nihilominus sunt Episcopis, Archiepiscopis & Patriarchis propter officium digniores: quia isti unius privatæ patriæ, illi totius populi Christiani utilitati præsunt; prout declaravit Eugenius IV. in sua *Bulla*, quæ incipit: *Non mediocri.* Neque inconveniens est, quòd Cardinales quantùm ad officium præponantur Episcopis, quamvis Ordine sint inferiores: nam & Archidiaconus ratione sui officii præponitur Archipresbytero, licet ille tantùm Diaconus, hic Presbyter sit. *cap. 1. de Offic. Archipresb.* 18

Cæterum circa potestatem, & prærogativam Cardinalium multa scripsit Barbosa *Juris Ecclesiast. Univers. lib. 1. cap. 3. & 4.* inter quæ hæc sunt præcipua. 19

I. Quòd Cardinales in Ecclesiis, quarum sunt Titulares, & aliis eorum Titulis subjectis habeant jurisdictionem Episcopalem. *cap. his quæ 11. h. tit.*

II. Ex communi opinione Cardinales, etsi non sint Episcopi, possunt conferre minores Ordines in propriis Titulis suis subditis, ac familiaribus. Tamburin. *de Jure Abbatum. tomo 1. disput. 11. quæst. 4. num. 4.*

III. Privilegium ex consuetudine introductum habere dicuntur, quòd ad supplicium ductum possint veste, aut pileo tegendo liberare. Plures cit. apud Barb. *d. c. 4. nu. 61.*

IV. A sententia ex voto Cardinalium & consensu lata non datur appellatio.

V. Cardinales orto schismate Concilium congregare possunt, ut ita Ecclesiæ pax restituatur, quamvis aliàs sine Authoritate Papæ Concilia generalia convocare non liceat, ut inferiùs *in §. 4.* dicemus. Non tamen potest Collegium Cardinalium Sede Apostolica vacante quidquam potestatis vel jurisdictionis ad Papam pertinentis exercere, nisi aliquod tam grande vel evidens immineret periculum, ut omnibus & singulis Cardinalibus præsentibus videretur leviter occurrendum. *Clem. Ne Romani, 2. de Electione.* & *Bulla* Pii IV. quæ incipit. *In eligendo.* 20

VI. Car-

VI. Cardinalibus data est potestas interpretandi Tridentinum Concilium de quibus Declarationibus *in Proœmio*.

20 VII. Jus eligendi Romanum Pontificem hodie penes solum Collegium Cardinalium est quamvis olim pro diversitate temporum ad electionem Pontificis quandoque totus Clerus, & populus Romanus adhibitus fuerit. *cap.* 5. 7. *quæst.* 1. id tamen posteà immutatum est, ut dicemus. Imperatori quoque Carolo Magno ob insignia ejus in Ecclesiam merita datum esse privilegium, ut posset eligere Romanum Pontificem, traditur *in c. Adrianus.* 22. *dist.* 63. neque enim excedit vires Pontificis Laicum ad jus Spirituale per privilegium habilitare, prout ad jus patronatus omnes Laici habilitati sunt. Non desunt tamen Doctores, qui cum Azor. *Inst. Moral. parte* 2. *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 3. & Baronio *in Annalibus Ecclesiasticis Anno Christi.* 774. *num.* 10. censeant, hoc privilegium vel commentitium, vel eo Imperatores non usos fuisse; sed fermè probabiliùs est, quòd Pontifices non tolerassent in Decreto. Gratiani præsertim jam jussu Greg. XIII. emendato & correcto illud *Cap. Adrianus.* nisi dictum privilegium Imperatori revera datum fuisset. Demum autem cùm experientia doceret, ex tanta multitudine eligentium, item & Imperatorum nimia potestate turbatam sæpe potius quàm expeditam summi Pontificis electionem, ea per posteriores Pontifices, & Concilia generalia solis Cardinalibus concessa est: privilegium enim propter abusum & publicam utilitatem revocari posse, traditur *in Titulo de Privilegiis*.

21 Porrò electio summi Pontificis habet ista specialia.

I. Quòd non vocentur absentes Cardinales, sed tantùm expectentur per 10. dies computatos à morte Pontificis.

II. Quòd Cardinales eligentes, & præsentes à dictis decem diebus includantur *in Conclave*, singuli per singulas cellas, & cubilia.

III. Nisi intra tres dies, postquam *Conclave* ingressi sunt, elegerint Pontificem, tunc per spatium quinque dierum sequentium tam in prandio, quàm in cœna uno solo ferculo, & post bos dies sine electione etiam elapsos, solo pane, vino & aqua debeant esse contenti.

IV. Licèt in aliis electionibus sufficiat, ut *major & sanior pars Capituli* in electum consentiat, in electione tamen Pontificia *duæ tertiæ* Cardinalium, seu duæ partes, si totum Collegium in partes tres dividatur, requiruntur.

V. Ut ista fideliter à Cardinalibus observentur, executores, & compulsores à jure, & aut oritate pontificia constituti sunt præcipui Magistratus, & Domini loci illius, sive Romæ sive alibi, ubi electio Pontificis celebratur, prout ista habentur *in c. licet. 6. de Electione. cap.* 3. *eodem tit. in* 6. tradit etiam Barb. *Iuris Eccles. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 39. ubi *num.* 58. exemplis, & ratione comprobat, quòd non requiratur, ut eligendus in Pontificem sit de numero Cardinalium, sed possit esse quicunque extraneus idoneus: quia *in d. cap. licet.* dicitur, quòd nulla exceptio opponi possit ei, qui à duabus partibus Cardinalium electus est.

Solennitatem autem, quæ fit Romæ cum noviter electo S. Pontifice, ex Authore SS. Cæremoniarum prolixè refert Majolus *in diebus Canic. tom.* 2. *colloq.* 6.

§. III.

De Legatis Sedis Apostolicæ.

Quia de Legatis Sedis Apostolicæ supra speciali Titulo *de Officio Legati* actum est, eò me remitto.

§. IV.

De Patriarchis, Primatibus, & Archiepiscopis.

S U M M A R I A.

22. *Patriarchæ qui, & quot?*
23. *Primates qui?*
24. *Patriarcharum Potestas.*
25. *Archiepiscopus quis?*
26. *Archiepiscopi superioritas & potestas.*
27. *Archiepiscopi jurisdictio in suffraganeos an sit tantùm in casibus specialiter à jure permissis?*
28. *Archiepiscopus post Concil. Trid. qualem habeat jurisdictionem in criminalibus & civilibus Suffraganeorum causis.*
29. *Archiepiscopus potest censuras ferre in Suffraganeos per se, non per Vicarium.*
30. *Archiepiscopus in subditos Suffraganeorum regulariter jurisdictionem non habet.*
31. *Fallit casibus hic expressis.*
32. *Iudex potest punire injuriam sibi tanquam iudici illatam.*

Quamvis olim post Summum Pontificem ante Cardinales primum locum obtinuerint *Patriarchæ*, hodie tamen Cardinales de consuetudine, & juris ratione præsunt Patriarchis tanquam unum Corpus constituentes cum summo Pontifice, & primarii Ecclesiæ Catholicæ Directores.

Patriarcha græcè *Summus*, seu *Princeps patrum* appellatur teste Isydoro *in c. Cleros.* 1. *vers. Patriarcha. dist.* 22
21. sunt autem Patriarchæ alii principales, alii minùs principales. Principales in Ecclesia sunt quatuor, nimirùm Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hyerosolimitanus; quorum tres posteriores tempore quidem priores sunt, sed Constantinopolitanus primus nominatur propter residentiam Imperatorum Græcorum in urbe Constantinopolitana. Minùs principales Patriarchæ dicuntur, qui inter Latinos Romani Pontificis indulgentia, vel ex inveterata consuetudine Patriarchale nomen sibi vendicant. Ejusmodi sunt Patriarcha Aquileiensis, Venetus, Æthiopiæ, & Indiarum.

Primates, qui à nonnullis Patriarchæ subinde dicuntur, sunt quidam Archiepiscopi potentiores, & majores Metropoles regentes, ut in Hispania Toletanus, in Germania olim Magdeburgensis, hodie verò Celsissimus noster Salisburgensis. Sed quòd aliquis *Patriarcha minor* vel *Primas* appelletur, nihil in effectu tribuere, sed tantùm augere titulum, quæ verò aliàs in jure de Patriarchis leguntur, de quatuor principalibus intelligi debere, notavit Barb. *d. tr. c.* 6. *n.* 10. & 49. 23

Porrò potestas Patriarcharum maximè in eo consistit, quòd Ordinarii habeantur omnium Archiepiscoporum & Episcoporum sui districtus, atq; ab his appel- 24

lariones jure recipiant, & crucem non tantùm in ſuo Patriarchatu (ſicut Archiepiſcopi in ſua Provincia) ſed ubique extra præſentiam ſummi Pontificis, vel Legati ejuſdem *de latere* præſeferre poſſint. *cap. antiqua*. 23. *& Clem. Archiepiſcopo*. 2. *de Privilegiis* Barb. *d. cap.* 6. Verùm quia hodie juxta Prophetiam. *Pſal.* 78. *Venerunt gentes in hereditatem Domini*, & primi quatuor Patriarchatus Græci non ampliùs in poteſtate Chriſtianorum ſunt, ideò qualem jurisdictionem, & authoritatem noſtri Patriarchæ Latini habeant, ex ſpecialibus eorum privilegiis, & conſuetudine ſingulorum locorum petendum erit.

25 Archiepiſcopus Princeps Epiſcoporum dicitur: *Archos* enim græcè *primum* vel *Principem* ſonat. *Metropolitanus* quoque à menſura, ſive multitudine civitatum (dicitur autem *civitas* frequenter in Canonibus *Diœceſis Epiſcopalis*, ſumendo partem pro toto, ſive reſidentiam Epiſcopi pro toto ejus diſtrictu) ſuæ provinciæ nuncupatur *cap.* 1. *diſt.* 21. & quamvis textus *in d. cap.* 1. videatur aliquam differentiam habere inter Archiepiſcopum & Metropolitanum, tamen communis eſt opinio, nullam eſſe, niſi fortè alicubi reperiatur Archiepiſcopus, qui nullum ſub ſe Epiſcopum ſuffraganeum habeat: hic enim Archiepiſcopus, non verò Metropolitanus, & Archiepiſcopus potiùs titularis, quàm verus dicendus eſſet.

26 Obtinet autem Archiepiſcopus duplicem ſuperioritatem.

I. Reſpectu ſuæ immediatæ Diœceſis, in qua habet illa jura, quæ cuivis alteri Epiſcopo competunt.

II. Reſpectu ſui Archiepiſcopatus, ſive *Provinciæ*; & dicitur *Provincia* collectio omnium diœceſium inferiorum Epiſcoporum Archiepiſcopo ſubjectorum, qui & Epiſcopi Suffraganei dicuntur, quòd ſuffragentur Archiepiſcopo in officio Epiſcopali, in conſecrationibus, conciliis, aliiſque negotiis ipſum adjuvent.

Circa iſtam ſuperioritatem Archiepiſcopi reſpectu Provinciæ notanda ſunt ſequentia.

I. Quòd præſtantia Archiepiſcopi non ſit in ſacro Ordine, ſeu in charactere ſpirituali, ſed in dignitate majoris officii; hoc tamen officium quatenus complectitur jura præcisè Archiepiſcopalia exercere non poteſt ante ſuſceptum Pallium, ſicut ſupra in tit. *de Authoritate, & uſu Pallii*: diximus.

27 II. Archiepiſcopus eſt Ordinarius omnium Epiſcoporum ſuæ Provinciæ. Non deſunt autem, qui doceant, Archiepiſcopum in Epiſcopos nullam habere poteſtatem, niſi in caſibus à jure nominatim expreſſis, per textum in *cap.* 2. *§. ſed neque de Translatione Epiſcopi*, ibi: *quia nonnunquam intelligitur prohibitum, quòd non invenitur conceſſum*. Ita Hoſtienſis & alii citati à Quaranta *in Summa Bullarii. Verbo Archiepiſcopi Authoritas. num.* 10. Sed non video quomodo hoc jure defendatur: ſi enim Archiepiſcopus Ordinarius dicitur Suffraganeorum, teſte ipſo Quaranta. *d. loco. arg. cap. cognovimus*. 6. *cauſa* 10. *quæſt.* 3. *cap. quia paſtoralis*. 11. *in princ. ubi* Abbas *n.* 2. & Barboſa *in Collect. num.* 4. *De Officio Ordinarii. cap.* 1. *Eodem in* 6. quomodo non habet fundatam intentionem in jure, ſicut quilibet ordinarius Judex, qui regulariter poteſt omnia, quæ ad jurisdictionem ordinariam pertinent, niſi ſpecialiter reperiantur excepta? Quòd ſi tantùm poſſet ſpecialiter permiſſa, potiùs delegatus à jure, quàm Ordinarius dicendus eſſet; Textus verò *in d. cap.* 2. nihil probat: quia ibidem Pontifex non facit enunciationem univerſalem, ſed dicit *nonnumquam*. id eſt, aliquando, & in materiis ſpecialiter ſummo Pontifici reſervatis, ſicut ibi de translatione Epiſcoporum ſermo eſt, intelligi prohibitum, quod non invenitur conceſſum.

Hodie tamen noviter conſtitutum eſt per Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 5. quòd cauſæ criminales Epiſcoporum graviores tantùm à ſummo Pontifice, minores verò tantùm à Concilio provinciali, vel ab illo deputandis terminentur.

28 Hanc Trident. conſtitutionem à S. Congr. Card. etiam ad cauſas *civiles* extenſam refert Barb. *d. lib.* 1. *cap.* 7. *ſub num.* 46. & *in Collect. ad Trid. d. c.* 5. *num.* 7. Sed antequam dicta Card. declaratio in forma authentica exhibeatur, non poſſum adduci, ut credam Concilii Congregationem hoc ſtatuiſſe, idque ex ſequentibus. Enimverò ante Concilium indubitatum & apud Doctores receptum fuit, Archiepiſcopum tanquam Judicem ordinarium poſſe cognoſcere de cauſis civilibus ſuffraganeorum. Abb. & Barb. *in d. c. paſtoralis*. 11. *de Officio Ordinarii*. Scaccia *de Appell. quæſt.* 8. *num.* 98. Concilium autem Trident. nec verbo cauſarum civilium exceptionem fecit; cùm ergo tantùm cauſarum criminalium meminerit, potiùs infertur, quòd exceptio de cauſis criminalibus firmet regulam in cauſis civilibus non exceptis: neque enim plus de jure veteri cenſetur correctum, quàm expreſſum. *L. præcipimus*. 32. *in fine*. *Cod. de Appellat.* & quòd Cardinales poſſint quidem Concilium declarare, non verò ultra proprietatem verborum extendere, *in Proœmio Decretalium* dictum eſt. Præſertim verò hæc Cardinalium declaratio in iſtis locis, ubi rariſſima ſunt Concilia provincialia practicari non poſſet, & per quam difficile foret in quacunque cauſa Romanum Pontificem accedere, partes ſumptibus gravare, & jus Metropolitani intervertere.

29 III. In caſibus ad jurisdictionem Archiepiſcopi pertinentibus, cùm rationabilis cauſa fuerit in ſuos ſuffraganeos cenſuras ferre poteſt, ita tamen, ut non ſtatim ad excommunicationem deveniat, ſed priùs ingreſſum in Eccleſiam interdicat, ne per excommunicationem Epiſcopi mox ſua jurisdictione cum Eccleſiæ diſpendio priventur. Item ut per ſe Archiepiſcopus cenſuras ferat, non per Vicarium: quia Vicarius in Epiſcopos Suffraganeos cenſuras ferre prohibetur propter reverentiam Pontificalis officii, niſi Archiepiſcopus in remotis exiſtat. *c.* 1. *de Officio Ord. in* 6.

30 IV. In ſubditos Suffraganeorum Archiepiſcopus regulariter nullam jurisdictionem habet. *c. paſtoralis*. 11. *de Officio Ordinarii*. *cap. venerabilibus*. 7. *de Sententia excomm. in* 6. Quare nec eos in prima inſtantia judicare poteſt. *cap. duo ſimul.* 9. *de Officio Ordinarii*; Et cenſet Panorm. *in d. c. paſtoralis. num.* 2. ſi Epiſcopus contra ſuum ſubditum litem habeat, quòd non debeat eum convenire coram Archiepiſcopo, qui non eſt iudex immediatus illius ſubditi; neque tamen etiam ipſe Epiſcopus debeat eſſe Judex in cauſa propria, ſed coram arbitris electis res expedienda ſit; à quibus tanquam arbitris iuris & neceſſariis dabitur ad Archiepiſcopum appellatio. arg. *cap. ab arbitris*. 11. *de Officio Deleg. in* 6. Inſuper non poteſt Archiepiſcopus compellere ſubditum ſui ſuffraganei, ut teſtimonium coram ſe dicat, ſed debet id facere per literas requiſitorias, ſeu *mutui compaſſus*, quia teſtis non poteſt compelli, niſi à ſuo immediato Judice. *cap.* 1. *§. neque de Foro competenti in* 6. Quaranta *d. loco n.* 12. Verùm hæc regula huius notandi quarti habet aliquas exceptiones.

31 Nam V. in appellatione propter effectum notorium devolutivum & in viſitatione Provinciæ Archiepiſcopus acquirit iurisdictionem in ſubditos ſuffraganeorum. *c. Romana*. 3. *de Appell. in* 6. *c. fin. de Cenſibus in* 6. ubi dicitur, quòd Archiepiſcopus, dum viſitat Provinciam, poſſit confeſſiones ſubditorum Suffraganeorum audire, & abſolvere à caſibus ſuo Epiſcopo reſervatis, & à cenſuris.

VI. In Vicarium Epiſcopi Suffraganei Archiepiſcopus etiam iurisdictionem habet, ſi delinquat in officio ſibi commiſſo, ſi impediat cauſam appellationis delatam ad Archiepiſcopum, ſi utatur iurisdictione

ſui

sui Episcopi excommunicati, si non servet privilegia Sedis Apostolicæ. *cap.1. & ibi Gloss. in v. rationabili. de Officio Vicarii. in 6.*

VII. Crimina notoria, quæ commiserunt subditi Suffraganeorum, Archiepiscopus punire potest etiam extra visitationem, & appellationem *cap. 1. §. sanè de Censibus in 6.* quod tamen Sylvester *V. Archiepiscopus.* rectè putat procedere, si Suffraganeus in puniendis illis criminibus fuerit negligens; videtur proinde monitio Archiepiscopi præcedere debere.

VIII. Potest punire subditos Suffraganeorum, qui sibi, nuntiis, aut familiæ suæ in exercitio jurisdi-
32 ctionis injuriam intulerunt. *cap. 1. de Pœnis in 6.* Quaranta. *d. loco n. 23.* sicut Judex quilibet potest punire injuriam sibi illatam propter reverentiam Judicis, ne cogatur coram alio Judice litigare *L. nullum. 14. Cod. de Testibus* Gail. *lib. 1. Observ. 39.*

IX. Archiepiscopus potest præcipere Suffraganeis, ut per suas diœceses servent ea, quæ ipse servat in sua, modò sint fundata in jure communi, vel statuta in Concilio provinciali; unde & potest pravam consuetudinem tollere, & contravenientes suo mandato punire, quia ad ipsum sollicitudo totius Provinciæ pertinet. *cap. Deilectus. 30. de Simonia, &* Quaranta. *d. n. 23.*

X. Potest alicui prædicationis officium in tota sua Provincia, adeoque etiam in diœcesibus Suffraganeorum interdicere, & malefactorum promeritum extra totam suam provinciam relegare *cap. Tuarum. 11. de Privileg. cap. 2. & ibi.* Barb. *num. 4. de Arbitris.*

XI. Supplet negligentiam, vel Jurisdictionem, si Episcopus Suffraganeus subdito denegat absolutionem, dispensationem juxta circumstantias rei, & personæ de æquitate debitam, executionem ultimæ voluntatis, institutionem ad præsentationem Patroni &c.

XII. Potest concedere indulgentias, nimirum in dedicatione Ecclesiæ cujuslibet annum unum, in anniversario dedicationis 40. dies, quæ prosint etiam subditis Suffraganeorum ad eas lucrandas advenientibus, *juxta cap. cum ex eo. 14. & c. seq. de Pœnitentia & remiss.*

Demum ratione rei sitæ, contractus ac delicti non est dubitandum, quin subditus Suffraganei coram Archiepiscopo rectè conveniatur, si in ejus diœcesi contraxerit, deliquerit &c. *c. fin. de Foro competenti.* quando verò Archiepiscopus Concilium Provinciale convocare, aut Provinciam visitare debeat, *§. sequenti* dicemus.

---

§ V.

De Episcopis, eorum Officio, & Potestate.

SUMMARIA.

33. *Episcopus unde dictus?*
34. *Episcopi potestas diverso respectu à Christo & à Papa.*
35. *Episcopus potest in sua diœcesi, quod Papa in Ecclesia, qualiter intelligendum;*
36. *Episcopi potestas alia Ordinis, alia jurisdictionis.*
37. *Lex jurisdictionis, & lex diœcesana.*
38. *Episcopus non consecratus potest ea, quæ sunt Ordinis delegare.*
39. *Episcopus circa iura Episcopalia habet fundatam intentionem in iure.*
40. *Diœcesium limites determinare tantùm potest Papa & ibi casus notabilis.*
41. *Episcopus qualiter teneatur visitare Diœceses.*

Engel in Decret. Lib. I.

42. *Appellatio à visitatione & correctione quando detur.*
43. *Concilia generalia convocat Papa & qualiter?*
44. *Concilium non est supra Papam, nec à Concilio dependet.*
45. *Constitutioni Conciliari non derogatur sine speciali mentione.*
46. *Concilia Provincialia convocat Archiepiscopus, quando & qualiter?*
47. *Concilium diœcesanum quando & qualiter convocet Episcopus?*
48. *Dispensare contra Canones regulariter non competit Episcopo.*
49. *Dispensare quando possit Episcopus?*
50. Trident. sess. 24. de ref. cap. 6. *explicatur contra communem aliorum, quoad verba,* ex delicto.
51. *Irregularitas vel delictum quatenus debeat esse occultum, ut vigore Trident. dispensari possit?*
52. *Delictum quando dicatur deductum ad forum contentiosum.*
53. *Episcopus aliquando dispensat per EpiKiam in re levi, & ubi periculum est in mora?*
54. *Dispensatio an competat Episcopo, quando est dubium an res egeat dispensatione?*
55. *Dispensari an possit Episcopus secum ipso?*
56. *Episcopus præcedit omnes seculares dignitates.*

Alia Summaria post. § 6.

Quamvis nomen *Episcopi* antiquissimum sit, non solùm in veteri Testamento (juxta illud *Psalm. 108. Episcopatum ejus accipiat alter*) sed etiam apud Ethnicos Jurisconsultos usitatum, *L. munerum. 18. § 7. ff. de Muneribus & honoribus*, hodie tamen proprium factum est Christianæ Religionis, veteri nihilominus sensu servato, ut adhuc significet præcedentiam & præfecturam, quà Episcopus Clero ac populo præest. Unde Episcopi alio nomine etiam Speculatores, *in cap. 1. dist. 21.* & Superintendentes, *in c. qui Episcopatum 11. caus. 8. quæst. 1.* appellantur: *Epi* enim Græcè *super*, & *scopus* idem, quod *intentio* significat. 33

Credit porrò Ecclesia Catholica juxta superiùs dicta ad principium hujus tituli, esse quandam Hierarchiam Ecclesiasticam, in eaque Episcopos suo loco divinitus à Christo institutos, & majores tum ordine, tum jurisdictione esse Presbyteris, & sicut in Evangelio legitur, Christum alios Apostolos, alios Discipulos elegisse. *Luc. 6. & 10.* ita in locum Apostolorum Episcopos, & Discipulorum Presbyteros, aliosque Ecclesiæ Ministros successisse. *cap. in novo. 2. dist. 21. cap. quorum vices. 6. dist. 68.* licet interim in primitiva Ecclesia, ubi fides Christiana necdum erat in multas orbis partes diffusa, Episcopalis dignitas non ita enituerit, & Episcopi tunc Presbyterorum officio functi Presbyteris è contra potestas Episcopalis communicata, & propterea frequenter Presbyteri Episcoporum nomine appellati fuerint.

Quare ulteriùs, si potestatem Episcopi in se consideremus, ea à Christo data est; si verò spectemus quo ad certas Diœceses, & districtus ac populos Episcopis subjectos, à summo Pontifice descendit, ad quem pertinet limites Diœcesium assignare, & populo de idoneis pastoribus providere: quia ipse est Pastor universalis vocatus in plenitudinem potestatis, Episcopi verò tantùm in partem sollicitudinis. *cap. qui se 12. caus. 2. q. 6. c. ad honorem. 4. de Authoritate & usu Pallii.* 34

Unde quod communiter Doctores solent dicere cum Abbate *in c. etsi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* quòd Episcopus possit in sua Diœcesi, quæ S. Pontifex in tota Ecclesia, nisi reperiantur specialiter excepta, intelligendum est cum debita subordinatione ad summum Pontificem, & salvis legibus, ac constitutionibus Papalibus, quibus Episcopus subesse debet. *d. c. qui se & seq. & Clem. ne Romani 2. de Elect.*

35 Dividitur autem *potestas* Episcopi in potestatem *Ordinis*, & potestatem *Iurisdictionis*; Potestas *Ordinis* dependet ab Ordine & charactere Episcopali, hic veró à Sacerdotio, & consecratione. Et hæc potestas consistit potissimùm in tribus, scilicet in confirmando, ordinando, & eonsecrando, soletqne exerceti in vestibus & ornamentis pontificalibus.

36 Potestas *jurisdictionis* est, per quam Episcopus constitnitur Judex, & Pastnr Ecclesiæ suæ, ut possit decidere lites, conferre beneficia, visitare, corrigere &c. & datur hæc Potéstas per Canonicam electionem secuta confirmatinne.

37 Aliquando tamen hnc vocabulum *jurisdictionis* latiùs accipitur, ntetiam ea, quæ Ordinis sunt, comprehendat, quatenus nimirùm Episcopus non alienis, sed suis tantùm subditis, regulariter actus Ordinis imperriti valet. Hinc *in cap. dilectus*. 18. *de Officio Ordinarii* potestas Episcopi dividitur *in Legem Iurisdictionis*, & *Legem Diæcesanam*, & teste Gloss. ibidem per Legem *Iurisdictionis* intelliguntur omnia ea, quæ *in dando* consistunt, sive deinde ex *Ordine*, sive ex *Iurisdictione* Episcopi procedant, nt dare Ordines, confirmationem, consecrationem, beneficia, sententias & similia. *Ad legem Diæcesanam* autem referuntur, quæ consistunt *in recipiendo*, id est, quæ Episcopus à suis subditis exigere & recipere potest, nt cathedraticum, charitativum subsidium & portionem canonicam &c. Ita etiam intelligendnm est, quod dici solet, omnia Monasteria regularitet esse exempta à *Lege Diæcesana Episcopi*, excepta procuratione visitatinnis. *cap. venerabili*. 24. *de Censibus*. & portione canonica, *cap. requisivisti*. 15. *vers. secus autem. de Testamentis*. nnn veró à *Lege Iurisdictionis*, nisi speciali privilegio vel præscriptione mnnita sint. Qua de re dixi *de Privilegiis Monasteriorum*. *Privilegio*. 3.

38 Licèt Porrò Episcopus non consecratus ea, quæ sunt *Ordinis*, per se exercere nequeat, potest tamen alteri Episcopo delegare seu licentiam concedere, ut loco sui ordinationes, consecrationes, aliaque quæ Ordinis Episcopalis sunt, peragat. Textus & Interpretes *in cap. suffraganeis*. 11. *de Electione*: est enim delegatio actus jurisdictionis, quam Episcopus per canonicam electionem, institutionem, & confirmationem eitra etiam consecrationem consequitur. Non obstant regulæ juris, qnod quis per se non potest, id etiam non potest per alium; Item nemo potest plus juris in alium transferre, quàm ipse habeat. *L. nemo plus juris*. 54. *ff. de R. I.* Nam R. cum Panor. *in c. 1. de Translatione Episcopi num*. 10. has regulas procedere, si delegatus id, quod facit, ex mero jure delegantis facere debeat, ut si alicui de cætero nullam jurisdictionem habenti Episcopus causam judicialem committat; secus veró, si Delegatus habeat priùs propriam potestatem & habilitatem ad actum exercendum, & tantùm desit ipsi licentia respectu loci.

39 Quod si Episcopo ab alio æquali vel inferiori Prælato intra fines suæ Diœcesis super illis, quæ ad ordinem vel jurisdictionem Episcopalem pertinent, iis moveatur prætendendo aliqua Episcopalia jura, vel exemptionem à iurisdictione Episcopi, onus probandi non incumbet Episcopo, quamvis actor sit, sed alteri adversario suo, qnia Episcopus habet fundatam præsumptionem in jure pro se, quòd omnia ista ad ipsum pertineant, nisi contrarium ostendatnr. *cap. Conquerente*. 16. *de Officio Ordinarii*. *cap. cum non liceat*. 12. *cap. cum olim*. 18. *de Præscript*. *cap. cum personæ* 7. *de Privilegiis in* 6.

40 Limites autem & fines Diœcesium assignare, restringere, vel extendere nec ad Episcopum, nec Archiepiscopum, sed ad Summum Pontificem pertinet. Ideo notabilem decisionem ponit Aloysius Riccius *in Praxi fori Ecclesiastici*. *decis*. 542 *in veteri editione*, quòd Archiepiscopus Neapolitanus non potuerit concedere domui Episcopo Aversano in Civitate Neapolitana, eamque efficere Diæcesis Aversanæ, ut Episcopus Aversanus in tali domo Neapoli ob majorem suam commoditatem habitando diceretur residere in loco suæ Diæcesis ad evitandas pænas juris præsertim Concilii Trident. *Sess*. 23. *de Reform*. *cap*. 1. contra non residentes Episcopos latas.

41 Præterea cùm Episcopi & Ecclesiarum Prælati per sanctum Spiritum constituti sint, ut evellant & dissipent vitia subditorum, econtra ædificent, & plantent virtutem, & religionem Christianam, ideò de jure incumbit Episcopo, ut propriam Diæcesin per seipsum, aut si legitimè impeditus fuerit, per suum generalem Vicarium singulis annis visitet, & si quot annis totam propter ejus latitudinem visitare neqneat, saltem majorem ejus partem visitare non prætermittat, ut tota visitatio biennio compleatur. Trident. *Sess*. 24. *de Reform*. *cap*. 3. Sed quia hoc decretum licèt saluberrimum Ordinariis satis molestum, & Ecclesiis ob procurationem, seu sumptus visitantibus præstandos nonnihil grave videtur, propterea hæc Diæcesis in plurimos Archidiaconatus & Decanatus distributa est, in quibus Archidiaconi, & Decani certis temporibus debent synodos & visitationes peragere, ac omnia acta, & qualiter cura animarum ubique administretur ad Consistorium transmittere, quo remedio adhibito possunt Ordinarii excusari rariùs generales visitationes instituendo, dummodo non prorsus tollantur.

A Metropolitania veró etiam post plenam, & totaliter visitatam propriam Diæcesin non debent visitari Cathedrales Ecclesiæ, neque Diæceses suorum suffraganeorum, seu Comprovincialium, nisi ex causa, quæ in Concilio Provinciali prius cognita & approbata fuerit. Trident. *d. cap.* 3.

42 Cæterum quia sæpe fit, ut rei criminum ad evitandas pænas & Episcoporum subterfugienda judicia querelas & gravamina simulent, ac per appellationem ad superiorem Episcopi processum impedire nitantur, ne remedio ad innocentiæ præsidium instituto ad iniquitatis defensionem abutantur, constituit idem Conc. Trid. *Sess*. 13. *de Reform*. *cap*. 1. ut causas visitationum, correctionum morum, aliasque criminales ante definitivam sententiam nulla appellatio impediat, vel suspendat, nisi tale gravamen alicui inferatur, quod per definitivam nequeat reparari.

Item etiam, si Episcopus procedat contra exemptos, aliosque privilegiatos in casibus à jure non permissis, dari, & admitti debere appellationem refert Barb. *in Collect. ad d. c. 1. n.* 1. Videatur quoque elegans textus & adhortatio ad Episcopos in *eodem c.* 1. qualiter in correctione juxta monitum Apostoli debeant potius esse pastores, quam percussores, arguere, obsecrare, increpare in omni bonitate, & patientia, nisi quatenus delicti gravitas, vel delinquentis contumacia ad aliorum terrorem acriorem subinde castigationem requirit. Alia de visitationum materia *in Tit. de Censibus* traduntur.

43 Ulteriùs ad officium Episcopi pertinet Synodum, seu Concilium convocare. Sunt autem Concilia alia *Generalia*, sive *Oecumenica* totius Ecclesiæ, alia *Provincialia*, & alia *Diæcesana*. Concilia *generalia* Authoritate summi Pontificis legitimè congregantur, quibus extra urbem non solet per se, sed per Legatos suos interesse; aliter veró congregata Concilia illegitima & nullius authoritatis habenda sunt. Legitur quidem aliquando ab Imperatoribus congregata fuisse Concilia, id tamen vel de facto attentatum fuit, vel Ecclesia præcipiente, rogante, vel approbante, ut patet *ex dist*. 17. *per totam*, ut nimirum Imperatores sua potentia, & brachio sæculari Concilii libertatem & authoritatem manutenerent ac defenderent.

Si contingeret, quód absit, Papam de hæresi diffa-

diffamatum vel suspectum esse, nolleque Concilium generale convocare, vel schisma in Ecclesiâ oriri, tunc Concilium per Cardinales, vel saltem duas eorum partes, illisque negligentibus vel recusantibus per Patriarchas, & his etiam nollentibus per Imperatorem, & alios Prælatos Ecclesiasticos convocari posse tradit Sylvest. V. *Concilium n. 6. & 7.* ubi etiam dicit, videri quidem esse in arbitrio Papæ, quos & quot velit ad Concilium vocare, nec esse curandum de diminuto numero propter illud Christi: *Matth. 18. v. 20. ubi sunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi sum ego, &c.* si tamen causa fidei, ad extirpandas hæreses, & schismata tractetur, omnes tunc Catholicos Episcopos vocari debere ait, cùm omnes tangat & concernat.

44 Cæterùm verò Concilium non est supra Papam, sed ab eius Authoritate & approbatione dependet, nec ei potest legem præfigere, nec appellationem ab eo recipere. *cap. 4. de Elect. iunct. Bulla: Cœnæ Domini*, nec etiam absolutè loquendo in definitione Articulorum fidei necessariò à Concilio dependet, ut tradunt communiter Doctores apud Caietanum *Opusculo de Authoritate Papæ*. quia Christus, dum *Matth. 16. v. 18.* promisit *Ecclesiam suam fundare supra Petrum, contra quem Portæ inferi*, & consequenter errores, *non prævalerent*, non restrinxit potestatem Petri, & successorum eius ad genrale Concilium; solent tamen Pontifices pro maiori populi Christiani ædificatione, & fiducia Conciliorum sententiæ plurimum tribuere, nec facilè ab eâ recedere, neque eorum decretis sine spe-
45 ciali clausula, & mentione derogare. Unde communiter etiam dicunt Doctores, quòd constitutioni vel Canoni in aliquo Concilio generali edito non censeatur per rescriptum Pontificium contrarium derogatum, nisi quatenus de eo mentionem facit. Colligitur *ex cap. nonnulli 28. ubi* Felinus *num. 3. de Rescriptis.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 26. num. 7.*

46 Concilia provincialia convocat Metropolitanus per se ipsum, aut eo legitimè impedito, suffraganeus antiquior singulis trienniis post octavam Paschæ, aut alio commodiore tempore pro more cuiuslibet Provinciæ.

Ad hoc Consilium vocandi sunt omnes Suffraganei Archiepiscopi. Item Episcopi nulli Archiepiscopo subiecti aliquem vicinum Metropolitanum semel eligere, in eiusque Synodo Provinciali cum aliis interesse, & quæ ibi ordinata fuerint, observ. re debent. Tridentinum *Sess. 24. de Refor. c. 2.* Præterea etiam vocandi sunt alii omnes, quibus de jure vel consuetudine competit ut intersint, Trid. *d. l.* competit autem Cathedralium Ecclesiarum Capitulis, maximè circa illa negotia, quæ ipsa Capitula principaliter concernunt, *c. fin. de his, quæ fiunt à Prælatis*. Ne tamen Ecclesiæ divino officio destituantur, si omnes Canonici ad synodum Provincialem abirent, ideò sufficit nomine Capituli mittere Procuratorem *d. c. fin. ubi* Pan. *n. 4.* hunc verò Procuratorem non habere in Concilio vocem *decisivam*, quæ tantùm Prælatis competit, sed *consultivam* cum pluribus tenet Quaranta *in Summa Bullarii. v. Concilium Provinciale v. quarto*. Abbates ad Concilium Provinciale regulariter quidem cogi non debent, *cap. Episcopus. 11. dist. 18.* sed pertinent ad synodum Diœcesanam; expedit tamen eis ut veniant propter statuta, quæ ibidem fiunt quandoque in eorum præiudicium, quæ præsentes tunc faciliùs impedire, quàm ex post facto in Synodo diœcesana reclamare possunt. Joan. Honorius *in Tit. de Constitut. n. 6.* Illi verò Abbates, qui habent populum, & territorium proprium, & iurisdictionem quasi Episcopalem intra ambitum alicuius Provinciæ, etiam ad Concilium Provinciale comparere debent, ita intelligendus est textus *in c. ut Apostolica. 6. de Privilegiis. in 6.* Quaranta *d. loco vers. quæro tertio.*

Concilium Diœcesanum celebrare debet Episcopus in sua diœcesi, in primis ad recipienda Concilij Provincialis decreta intra sex menses, postquam Synodus Provincialis absoluta fuit, & deinde singulis annis. Trid. *d. loco. c. fin. dist. 18.* Ad hanc Synodum tenentur accedere omnes Abbates, qui nec populum, nec jurisdictionem quasi Episcopalem habent, propter quæ ad Provincialem vocentur. Imò etiam Abbates exempti, si membra habeant, id est, capellas, vel Parochias non exemptas, eorum membrorum intuitu ad Synodum Diœcesanam accedere, & Episcopo pro non exemptis membris reverentiam & obsequium exhibere tenentur, honore tamen sibi præ aliis Abbatibus servato, ut primum post Episcopum locum obtineant. *cap. ex ore. 17. de Privilegiis.* Porrò materia in his Conciliis tractanda est reformatio, vel conservatio status Ecclesiastici, & rectæ administrationis curæ animarum, ut morum fiat moderatio, excessus corrigantur, controversiæ componantur, & Ecclesiarum indemnitati consilio salubri provideatur. Ritus autem & cœremoniæ faciendi Synodum diversæ sunt pro locorum diversitate, & videri poterunt apud Barb. *de Officio Episcopi. parte 3. alleg. 93.* Quaranta. *V. Concilium provinciale, & Verbo. Synodus Diœcesana.* 47

Pertinet etiam ad officium, & potestatem Episcopi quandoque in jure dispensare, circa quam potestatem aliqua notanda sunt. 48

I. Quamvis nonnulli cum Gloss. *in c. etsi clerici. 4. §. de Adulteriis. de Iudic.* & Piasecio *in praxi Episcoporum parte 1. cap. 1. sub num. 60.* censeant, Episcopum posse dispensare in omnibus casibus, in quibus non est ei expressè prohibitum, probabilius tamen est, & receptius, Episcopum in Jure communi dispensare non posse citra juris permissionem, privilegium, vel consuetudinem: si enim juxta notam juris regulam, *res eo modo dissolvi debet, quo colligata est § l. nihil tam naturale. 35. ff. de R. I.* sanè quia Episcopus legem Canonicam non tulit, eam dissolvere non poterit; nec congruit, ut inferior subditus Legislatori, & qui ejusmodi legi obedire tenetur, pro suo arbitrio in lege dispenset: *c. cum inferior. 16. hoc tit. c. dilectus. 15. de Temporibus ordinat. Clem. ne Romani. 2. in princ. de Electione.* Illud quoque dictum inter Doctores vulgare, quòd Episcopus in sua Diœcesi possit ea, quæ S. Pontifex in tota Ecclesia, intelligendum est cum debita subordinatione, ut jam superiùs explicatum est.

II. Tunc igitur regulariter, & sepositis specialibus privilegiis & consuetudinibus dispensatio competit Episcopo, quando ei à lege, sive Canone *expressè*, vel *tacitè* permittitur. *Expressæ* permissionis exempla habentur *in c. 1. de Filiis Presbyterorum in 6. c. sane 2. de Cler. conjug. cap. & si clerici 4. §. de adulteriis de Iudic.* in Trid. *sess. 24. de refor. c. 6.* & pluribus alijs locis. Ex quo ipso argumentum satis luculentum pro priori assertione desumitur, frustra enim canones in certis casibus expressè dispensationem concederent, si aliàs de jure Episcopo competeret. *Tacitè* permissam dispensationem Episcopo censent Doctores, quando textus Canonis *impersonaliter* loquitur v. g. *dispensetur, dispensative, possit dispensari &c.* non adjiciendo per Sedem Apostolicam, vel Romanum Pontificem, ut in *c. præterea, 5. de Ætate & qualitate. c. veniens 2. De eo, qui cognovit. & cap. postulastis 7.* ubi Gloss. & Doctores *de Clerico excommunicato*: tunc enim, quia gratis concederetur dispensatio Papæ, cui aliàs competit, & leges accipi debent de casibus dubitatis. *L. 2. ff. Ad municipalem.* censetur propterea illa facultas dispensandi data inferioribus Prælatis, quibus de jure non competeret. Panorm. *in cap. ultimo. de Postul. Prælat.* Barbos. *de officio Episcopi. parte 2. allegat. 34. n. 21.* 49

50 In allegato porrò c.6. *Trid.* ubi notabilis & ampla potestas dispensandi *in omnibus censuris & irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto occulto homicidio voluntario, & aliis deductis ad forum contentiosum*, conceditur Episcopo, advertendum est, quòd ad hanc facultatem tria concurrere debeant.

I. Ut irregularitas sit ex delicto, ideoque ex communi interpretatione apud Barb. *in Collect. ad idem caput 6. n.24.* Episcopus dispensare non poterit, si aliunde proveniat v. g. ex bigamiâ, ex iudicio sanguinis iusto, ex illegitimis natalibus. Nomine quoque delicti etiam levissima culpa intelligitur tanquam in ordine ad dispensationem & materiam favorabilem. *L. in lege. 44. ff. ad L. Aquiliam.* Sed planè existimo, aliquem erroris damnari non posse; qui generaliter doceret, Episcopum in quacunque *irregularitate occulta* rectè dispensare; cum enim hæc facultas dispensandi sit privilegium nemini præiudicans, Episcopis & dispensandis favorabile, latiùs interpretari convenit, ut *delicti* nomine non tantùm veniat peccatum in genere moris, vel contra præceptum, sed etiam defectus in virtute, perfectione, lenitate, & similibus, ut in Bigamo, Iudice sanguinis &c. & delictum non tantùm ipsius irregularis sed etiam alterius, qui irregularitati causam dedit, sicut de dispensatione super illegitimis natalibus superiùs conclusimus. Aliàs manifestè sequeretur aliquod iuris inconveniens, quòd nimirum delinquens ex delicto commodum reportaret, & esset melioris conditionis, quàm irregularis non delinquens, e. g. qui semel tantùm ceu assessor in iudicio sæculari votum iustum in causa sanguinis dedisset ad summum Pontificem, ille verò, qui aliquem, non quidem voluntariè sed culpa saltem levi occidisset, ad Episcopum pro dispensatione mittendus foret; similiter qui duas uxores legitimas duxisset, non posset dispensari ab Episcopo ad ordines suscipiendos, & tamen posset, qui unam legitimam, & alteram de facto duxisset per polygamiam.

Dices, si hoc voluisset Concilium, non fecisset *delicti* mentionem, sed generaliter dixisset Episcopum in irregularitatibus dispensare posse. R. mihi videri id maximè ex ea causa factum esse, quòd Trid. ibidem non tantùm de *irregularitatibus*, sed simul *censuris* Papalibus loquatur, quæ *sine delicto* & quidem mortali non incurruntur, ut propterea vocabulum *delictum* censuras maximè respiciat.

51 II. Requiritur ut irregularitas sit *occulta*. ubi licet Garcias *de Benef. parte 7. cap. 11. num. 46.* & alii censeant, *delictum occultum* in præsenti materia dici, quod non potest probari iuridicè per testes duos; benignior tamen, & magis communis est sententia cum Nav. *in Manu. cap. 27. sub num. 254.* Piasecio *d. n. 56.* hoc loco dici *occultum*, quod arbitrio prudentis Viri non est notorium apud plerosque & divulgatum, licet possit probari per aliquot testes; & sufficit tergiversatione aliqua celari posse. *arg. cap. fin. de Cohab. Cleric.* Item *radicem delicti* esse attendendam, & ideò Episcopum dispensare posse in irregularitate, quam contrahit excommunicatus celebrans, quando excommunicatio est occulta, licet celebratio sit manifesta, cum communi docent Nav. *Cons. 2. de Clerico non ordinato ministrante.* & Piasecius *d. loco*.

Quod si delictum sit publicum in loco, ubi commissum, sed occultum in loco, ubi dispensatio petitur, an tunc Episcopus dispensare possit, diversæ sunt Doctorum opiniones apud Barb. *in Collect. ad dictum c. 6. Trid. n.26.* Putarem ad mentem verosimiliorem Concilii has discordantias in hunc ferè modum componi posse, ut si dispensandus regressurus sit ad locum delicti, & ibi victurus, obtineat sententia *negativa*; foret enim non nihil scandalosum, publicè ibidem scire delictum, & irregularitatem, & non scire canonicam dispensationem; *affirmativa* verò, si vel in loco dispensationis, vel alibi in divinis ministraturus sit, ubi arbitrio Episcopi non esset proximum divulgationis periculum, aut delictum valde grave & enorme.

Tertium requisitum est, *ne delictum sit deductum ad forum contentiosum*; id est, quòd irregularis non sit conventus in iudicio, vel criminaliter, vel civiliter; subest namque periculum, ne reus condemnetur, & ita delictum eius fiat notorium notorietate iuris. 52
Dubitant quidem hoc loco Doctores, an ut dicatur delictum ad iudicium deductum, debeat non tantùm citatio, sed etiam litis contestatio intervenisse? Mihi tamen probabilius videtur, solam citationem sufficere; tum quòd regulariter per citationem dicatur iudicium cæptum *cap. relatum, 19. & gratum, 20. de Officio Deleg. iuncto c. fin. de Officio Legati*: tum quòd utique periculum divulgationis apertè subsit, quando quis ex causa delicti in iudicium vocatur. Verùm hic notandum est, ad Episcopum redire ius dispensandi, si iudicium quoquo modo progressum non habeat actore fortè ab agendo desistente, vel reo ex defectu probationum absoluto, eo quòd tali casu nulla subsecuta sententia delictum occultum maneat. Riccius *in Praxi fori Ecclesiastici part. 1. Resolut. 459.*

III. Per quandam *Epyckiam*, seu benignam interpretationem, & tacitum sive præsumptum consensum Pontificis dispensare potest Episcopus, tametsi nec expressè nec impersonaliter concedatur, quando materia & negotium, de quo quæritur, esset leve, & parvi momenti; & quando, si expectandus foret Papalis consensus, magnum timeri posset scandalum, vel animarum periculum, vel aliàs urgens necessitas, difficilis ad Papam aditus, vel notoria supplicantis paupertas subesset. Nav. *in Manuali. cap. 22. num. 85.* Zerola *in Praxi Episcoporum. Verbo dispensatio quæst. 5.* prout in impedimentis matrimonii, postquam bona fide *contractum est*; vel ubi periculum in mora, dispensare posse Episcopum *in Lib. IV. in tit. 16.* tradimus. Imò etiam ad Matrimonium *contrahendum* ex his principiis dispensare posse Episcopum docet Sanch. *de Matrimonio lib. 2. disp. 40. num. 7.* saltem in casu maximæ necessitatis, ubi v. g. ex imperitia mulieris impedimentum criminis, aut affinitatis ex copula fornicaria hactenus dissimulatum circa diem nuptiarum omnibus jam paratis Confessario detegeretur, nec possent nuptiæ sine infamia differri, aut alius modus evadendi arbitrio prudentis viri inveniri. 53

IV. Quando dubium est iuris aut facti, an res egeat dispensatione, militantibus in utramque partem probabilibus rationibus, licere Episcopo dispensare secundùm probabilem quorundam sententiam tradit Eman. Saa *verbo Dispensatio num. 1.* sed nullam in hoc casu propriè dictam dispensationem, tanquam à legibus non concessam, solam verò declarationem ad evitandum scandalum & meliorem cautelam admittit Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 6. n. 18.* qui duas limitationes potissimùm circa dubium facti apponit: nimirum *primò*, ut si majores præsumptiones sint pro impedimento, non possit Episcopus declarare; v. g. si aliqui testes deponant, nullam esse inter contrahentes consanguinitatem, alii verò plures numero, opinione integriores & pluribus indiciis adjuti affirment consanguinitatem. *Secundò*, ut etiam semel data declaratione nullum esse impedimentum, si ex postfacto appareat, reverà subesse impedimentum, debeat de novo dispensatio impetrari ab eo, qui dispensandi potestatem habet. Posset tamen pro priori sententia dici, dispensationem in materia dubia concedi Episcopo per quandam Epykiam & præsumptam men- 54

mentem S. Pontificis ob communem hominum utilitatem: si enim in dubio conceditur Episcopo declaratio, nimis grave & cum frequenti scandalo conjunctum videtur, ut apparente ex post facto certitudine omnes illi actus ad talem declarationem prævium bona fide celebrati invalidi proclamentur.

55 Sed quid Episcopus ipsemet contrahat irregularitatem, censuram, vel casum occultum indigentem dispensatione, & in quo cum subdito dispensare posset, an ne etiam secum ipso dispensare poterit?

Ratio dubitandi est, quod nemo regulariter possit jurisdictionem in se ipsum exercere; sicut nec sibi ipsi beneficium conferre *cap. si. de Institutionibus*.

Nihilominus dicendum est, Episcopum in tali casu non habere necesse, ut in se ipsum propriè jurisdictionem exerceat, sed posse declarare per quandam præsumptionem & benignam Canonum interpretationem, quòd non sit obligatus illa lege, a qua posset hic & nunc subditum immunem pronundiare: ne sit deterioris conditionis, quàm subditus, qui tali casu non teneretur Romæ dispensationem impetrare; securiùs autem erit, si Episcopus suo Confessario potestatem se absolvendi dederit: quamvis enim nemo possit in se jurisdictionem exercere, alteri tamen potestatem in se exercendi dare potest, sicut idem facit S. Pontifex, cùm non habeat in terris superiorem, cujus jurisdictioni subsit, dat suo Confessario in se jurisdictionem. Videatur Laym. *in Tract. Legum c. 22. num. 30 & seq.*

56 Episcopos cæterùm in suis Diœcesibus honorare & revereri ut Patres & Pastores debent non tantùm Principum ministri, sed & ipsi Principes quicunque seculares. Prout Concilium quoque Trid. *sess. 25. de Ref. cap. 17.* mandat, ut Episcopi hunc suum honorem & prærogativam omni meliori modo conservare studeant, ne quid Episcopali dignitati decedat.

§. VI.

De Prothonotariis Apostolicis & aliis inferioribus Prælatis & Clericis.

SUMMARIA

57. *Protonotarii qui & quæ participantium prærogativa?*
58. *Prothonotarii Titulares*
59. *Prothonotariorum beneficia sint ne reservata?*
60. *De Vicario, ejusque præcedentia.*
61. *Capituli Cathedralis Ecclesiæ præcedentia.*
62. *Abbatum prærogativa, & item de Præpositis, & Decanis.*
63. *Clericorum inferiorum prærogativa inter se.*
64. *Ordinum Regularium inter se prærogativa.*
65. *Præcedentia cum liaqs inter personas Ecclesiasticas componit Episcopus.*

57 POst Episcopos in Curia Romana dignitati proximi sunt *Prothonotarii Apostolici participantes*, à *proto* græcè, id est, *primus* latinè. Undè & S. Stephanus Protho-Martyr dicitur. Crediuntur primitus à Clemente I. ad conscribenda SS. Martyrum gesta instituti.

Dico autem *participantes* in isto gradu constitutos, qui scilicet actu serviunt, & Romæ expediunt Bullas Ecclesiarum ac Monasteriorum. Horum Collegium olim ex 7. constiterat, hodiè verò per Sixtum V. in Bulla: *Romanus Pontifex*, ad 12. ampliatum est. Idemque Pontifex in alia Bulla, quæ incipit: *Laudabilis*, diversis privilegiis hos Prothonotarios honoravit, ut privilegio creandi Doctores, & Notarios publicos, legitimandi spurios, testandi de bonis Ecclesiasticis, exemptionis, plenæ præcedentiæ, & pluribus aliis.

Alii autem sunt *Prothonotarii* non *participantes*, sive honorarii, & titulares, quibus non competit tanta prærogativa ante alios Prælatos; præferuntur tamen Clericis inferioribus specialem prælaturam vel dignitatem non habentibus. Conceditur quoque ipsis facultas deferendi aliquem habitum Prælatorum, gestandi rochetum & mantelletum tam nigri coloris, quàm violacei, utendi pileo super suis insignibus gentilitiis; & censentur etiam in aliqua dignitate, ita ut *ex c. statutum. 11. de Rescriptis in 6.* causæ Papales iis delegari possint. Subsunt tamen jurisdictioni Episcopi, saltem Sedis Apostolicæ Delegati. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 11.* Neque etiam possunt uti annulo in missa; nec paramenta sumere de altari, sed in sacristia; nec benedictiones paramentorum facere, vel aliis ceremoniis Abbatum & Prælatorum propriis uti. Videatur Cassaneus *in Cathalogo gloriæ mundi part. 4. consideratione* 29. Barb. *Iur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 23.* ubi *num. 37.* docet Prothonotariorum beneficia, etiamsi illi non sint de numero participantium, sed ad instar, vel à Legatis creati, esse reservata per Extravag. *ad Regimen* 13. *de Præbend. & dignitat. inter Comm.* & *Reg. 1. Cancell.* firmatque ex variis Rotæ decisionibus. Verùm licet d. Extravag. generaliter nominet *Notarios Sedis Apostolicæ*: Quia tamen verba sumenda sunt cum effectu *c. relatum. 4. de Cler. non resid.* & in propria significatione, præsertim in tali materia, quæ facultates Ordinariorum circa collationem beneficiorum restringit; Prothonotarii autem titulares non participantes non videantur Prothonotarii cum effectu, cùm officium non gerant, dubito, utrùm tam larga d. Extrav. interpretatio ubique recepta sit. Usus locorum hac in re attendendus erit. 58 59

De Vicario Episcopi.

VIcario Episcopi tanquam principali ejusdem ministro de jure deberi præcedentiam ante omnes alios Canonicos & Clericos etiam in dignitate constitutos, notat Nav. *Consilio 5. de Iud.* Consuetudo tamen in variis locis invaluit, ut Canonici Cathedralis Ecclesiæ Vicarium præcedant, vel certè, si ipse quoque Canonicus sit, propter hoc officium specialem præcedentiam non habeat, eamque consuetudinem valere defendit Navar. *d. l.* consequenter etiam dicendum, quòd Abbates in his locis & casibus, in quibus juxta mox dicenda præcellunt Canonicos, præcedant quoque Vicarium, secundùm vulgatum axioma: *si vinco vincentem te, multò magis vinco te.* præsertim verò Vicarius foraneus non potest talem præcedentiam prætendere, cùm non dicatur propriè in dignitate constitutus *Clem. 2. de Rescriptis*. 60

Cæterea, quæ ad officium Vicarii pertinent, supra speciali *Titulo* 28. tradita sunt.

De Capitulo Cathedralis Ecclesiæ.

CApitulum Cathedralis Ecclesiæ, quia unum corpuscum Episcopo constituit, eoque mortuo in Episcopalem jurisdictionem succedit, reliquis Ordinibus & statibus Ecclesiasticis inferioribus supereminet, nisi quidam inferiores Prælati ex privilegio vel præscriptione anteponantur; sed hoc si Capitulum sit collegia- 61

gialiter congregatum: singulis verò & separatis Canonicis ratione dignitatis & muneris pastoralis præferuntur Abbates & Præpositi, ut mox dicam. Alia quæ ad potestatem & jura Capitulorum pertinent in *Lib. III. tit. 9. & 2. seqq.* explicabuntur.

De Abbatibus, Præpositis, & Decanis.

62 Abbates propter jurisdictionem ordinariam, quam habeat in suos subditos, & usum Pontificalium, cùm multùm eleventur super cæteros Presbyteros & Clericos, & valde prope ad Episcopos accedant, præferuntur cæteris Clericis etiam in dignitatibus sæcularibus inferioribus ab Episcopo constitutis, & ipsis quoque Cathedralium Ecclesiarum Canonicis, *si singulariter* & non, ut paulò antè dictum, *collegialiter* sive *capitulariter* incedant, Pan. & Dec. *in c. decernimus 2. de Jud.* Cassan. *in Cathal. gloriæ mundi. p. 4. consid. 32.* Nav. *hoc tit. Cons. 4. num. 4.* Inter ipsos autem Abbates præferuntur Exempti non exemptis & habentes insignia pontificalia mitram & baculum illa non habentibus *ex ora. c. 17. de Privilegiis.*

Inter pares præcedunt priùs ad Abbatias promoti, sicut inter pares Episcopos de jure (nisi consuetudo aliud introduxerit) præcedere debet, qui priùs in Episcopum ordinatus est tametsi Ecclesia postea promoti dignior sit Barb. *ad Conc. Trid. sess. 25. de Regularibus. c. 13. num. 2.* Huc pertinent ea, quæ de jurisdictione aliisque Abbatum juribus tradidi in Libello *de Privilegio Monasteriorum*; Interim ubi casus evenerit recurrendum erit ad Tamburinum, qui insignes Tractatus *de Iure Abbatum, & Abbatissarum* conscripsit.

Porrò quod de Abbatibus dicitur, etiam intelligendum est de *Præpositis* Regularium Ecclesiarum, qui Abbatum loco habentur.

Præpositi quoque Ecclesiarum sæcularium & Collegiatarum habent dignitatem & jurisdictionem in illos, qui sunt de illa Ecclesia. Barb. *Iur. Eccles. univ. Lib. 1. cap. 28. num. 19.* docet tamen Panorm. *in c. si quis contra. 4. in 2. repet. num. 30. de Foro comp. post. Innoc. in cap. 3. num. 5. & cap. 7. num. 2. de Offic. Ord.* quòd cum Prælatis sæcularium Ecclesiarum concurrentem Jurisdictionem habeat Episcopus, nisi jure speciali vel consuetudine talis Prelatus haberet Jurisdictionem generalem sicut Abbas. Pan. *in c. nec pro defectu. 41. sub num. 5. de Elect.*

De Decanis vid. Barb. *d. l. c. 26.* ubi dicit eos de jure communi non habere propriè dictam jurisdictionem, sed sæpiùs ex consuetudine locorum. Videantur etiam, quæ dicuntur ad Tit. *de Offic. Archipresb.*

De Inferioribus Clericis & Religiosis.

63 Inter Clericos sæculares, qui sunt inferioris gradus illi præferuntur, qui vel dignitate & officio, aut sacro ordine reliquis majores sunt. idem judicium esto de Regularibus Ordines Clericales habentibus. Imò dignitas ordinantis aliquando honorem præ cæteris confert ordinato, ut *in c. per tuas. 7. b. t.* dicitur, decens esse, ut Episcopus illis Clericis inter alios suos subditos honorem deferat, quos ipse S. Pontifex collatione ordinis honoravit. Canonici quoque Cathedralium Ecclesiarum, non tantùm si Collegiati Capitulum constituant, sed etiam ut singuli reliquis Clericis anteponuntur, & in speciali honore sunt, ita ut eis causæ per sedem Apostolicam delegari possint, quod non fit inferioribus Clericis. *c. statutum. 11. de Rescriptis, in 6.* de quibus plura *in L. III. in Tit. de Clericis non resid.*

Circa præcedentiam Ordinibus Regularium competentem plures observationes ponuntur à Doctoribus, ita ut una Religio dicatur excellentior & dignior altera ratione finis; secundùm quem multorum judicio præstantior habetur Religio, quæ ordinatur ad prædicandum & docendum, quàm quæ in sola contemplatione quiescit; quia quamvis prædicare & docere sit actus vitæ activæ, procedit tamen ex plenitudine contemplationis. Et facit illud Evangelii: *qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur.* Item excellentia Religionis aliquando judicatur à dignitate ejus, qui instituit, & etiam à pluralitate Religiosorum, qui sub aliqua Regula, vel in aliquo Monasterio vivunt. Maximè autem in ordine ad præcedentiam consideratur Religionis antiquitas, & prior à sede Apostolica approbatio, ut videre est apud Cassaneum. *sæpè d. p. 4. consideratione. 52. & sequenti.* Mendicantes quoque debere dare præcedentiam Ordinibus non mendicantibus, ex decisione Congregationis Rituum refert Barb. *de Offic. Episcopi alleg. 78. num. 37. in fine.* Specialiter circa præcedentiam Ordinum mendicantium inter se, & etiam Confraternitatum Laicorum in processionibus extat declaratio Greg. XIII. quam refert Quaranta; *in Summa Bullarii. in verbo. Præcedentia*: quòd videlicet illi præcedere debeant, qui sunt in quasi possessione juris præcedendi, (possessio enim & consuetudo in materia præcedentiarum plurimùm attenditur) quòd si nulla possessio probari possit, tunc ex Ordinibus mendicantium prærogativam habent, qui priùs in illo loco monasterium obtinuerunt; ex Confraternibus verò præcedunt illæ, quæ priùs sacris usæ sunt, vel in loco erectæ. 64

Ex constitutione Concil. Trid. *sess. 25. de Regularibus cap. 13.* Episcopus, potest & debet controversias omnes, quæ sæpè oriuntur, cum scandalo inter Ecclesiasticas personas tam Seculares, quam Regulares, tam in processionibus publicis, quam in aliis actibus amota omni appellatione & non obstantibus quibusque componere. Videatur Barb. *d. alleg. 78. n. 27.* 65

---

§ VII.

De Obedientia.

SUMMARIA.

66. *Obedientia debetur Superiori, etiam cum dubitatur de justo mandato.*
67. *Non autem, si constet esse injustum.*
68. *Obedientiam in dubio præstandam esse limitatur.*
69. *Obedientia non debetur Superiori ultra terminos suæ jurisdictionis præcipienti.*
70. *Obedire qualiter debeat, qui plures habet Superiores simul præcipientes.*

Pro coronide hujus tituli, qui *de Majoritate Obedientiæ* inscribitur, breviter aliquid notandum est, circa obedientiam, quam inferiores debent majoribus, quibus subjecti sunt.

Generaliter itaque dicendum, quòd subditus teneatur obedire suo Superiori non tantùm cum justa præcipit, quod certum, sed etiam cùm dubium; quia in dubio præsumi debet pro superiore, qui est in possessione imperandi & præcipiendi. Et quamvis nemo cum dubio 66

dubio practico agere possit, tenetur tamen subditus tale dubium practicum in materia obedientiæ deponere, ita docet Molina *de Iustitia & iure. Tom. 1. tract. 2. d.* 113. quòd subditi & milites conducti dubitantes de justitia belli, ad quod ex præcepto domini & ducis vocantur, possint sumere arma, & pugnare.

67 Verùm si certò constaret, injustum esse, vel peccatum etiam tantùm veniale, vel in damnum proximi injustum cessurum, quod mandat superior, ipsi obediendum haud foret: tunc enim haberet locum illud *Actorum.* 5. *vers.* 29. *obedire oportet Deo magis, quàm*
68 *hominibus*, & *cap. inquisitioni.* 44. *de Sententia excommunicationis*. Deinde quoque aliis modis prædictum assertum, quod generaliter & in dubio obediendum sit, limitat Lessius. I. si subditus non tantùm dubitet de materia præcepti, an justa sit, sed de potestate præcipientis, an sit legitimus superior, nisi fuerit in possessione superioritatis & communi existimatione pro tali habitus. *arg. l. si quis ex aliena.* 5. *ff. de Iudiciis*. Aliàs melior erit subditi suam libertatem possidentis conditio. II. Si ex præcepto, de quo dubitatur, an sit justum, alteri, vel subdito grave immineat damnum, ex non obedientia autem nihil mali sequatur. Sed hæc posterior limitatio in materia executionis judiciariæ exaudienda non erit secundùm ea, quæ traduntur per textum difficilem & Interpretes in *cap. pastoralis* 28. §. *quia verò. de Officio Deleg.*

69 Advertendum præterea inferiorem in iis tantùm teneri obedire suo superiori, in quibus illi subest ut servus Domino in servilibus, filius Patri in rebus domesticis; miles Duci in rebus bellicis: & ideo, qui plures habet superiores, cuilibet eorum obedire debet pro modo suæ superioritatis, sive in quantum habet potestatem imperandi. Unde quia Papa habet concurrentem & simul superiorem potestatem cum & præ omnibus inferioribus Prælatis, illi etiam præ omnibus aliis obtemperandum est.

Archiepiscopus verò, quia tantùm certis casibus habet jurisdictionem in subditos Suffraganeorum, isti non aliter ejus mandatis obedire tenentur, quàm si in casu sibi permisso præceperit. Similiter Regularis expositus ad parochiam Episcopo subditam, tenetur Episcopo obedire circa curæ animarum administrationem; circa observantiam autem regularem Abbatis mandatum suscipere, & deliquens extra curam animarum non ab Episcopo, sed ab Abbate (nisi Abbas punitionem negligenter omiserit) corrigendus & puniendus est.

70 Notabile denique est, quod ex Hostiensi docet Sylvest. V. *Obedientia num.* 10. Si Clericus duobus Episcopis ratione Beneficii vel alio respectu promiserit obedientiam, & simul & semel utrique obedire nequeat, possit obedire ei, cui primò promisit obedientiam, vel illi in cujus Diœcesi percipit majus & utilius Beneficium; *arg. cap. cum in officiis* 7. *de Testamentis*. quòd si omnia sint paria, locus erit electioni, sive gratificationi, cui obedire maluerit. *L. si quis in gravi* 3. *§. si cum omnes.* 4. *ff. ad S. C. Syllan.* Volunt etiam DD. inter pares potestate Superiores ei obediendum esse, qui præcipit ad nobiliorem finem; sic si pro eodem tempore pater præcipiat filio circa rem domesticam, & dux, ut pro Republica pugnet, magis Duci, quàm Patri obedire tenetur: quia publicum privato præferendum est.

TITULUS XXXIV.

De Treuga & Pace.

SUMMARIA.

1. *Quid Pax & Treuga?*
2. *Treuga alia conventionalis, alia Canonica.*
3. *Treugæ Canonicæ usu abrogatæ.*
4. *Ad bellum requiritur duplex justitia in genere belli, & in genere causæ.*
5. *Bellum per se licitum, per accidens potest fieri illicitum.*
6. *An summus Pontifex possit, vel debeat bellantes ad pacem compellere?*
7. *Ex causa magnæ utilitatis licet in die festo bellare.*
8. *Quomodo Principi Christiano liceat infideles in auxilium vocare, vel eos bello juvare?*
9. *Quatenus innocentes occidere liceat in bello, aut bona eorum diripere?*
10. *Obsides occidi non possunt, etiam fide à dantibus non servata; nisi & ipsi nocentes sint.*
11. *An & quando oblata satisfactione justa Princeps teneatur à bello desistere?*
12. *An & quomodo in tractatu pacis possit Princeps damna subditis illata remittere?*
13. *Damna Ecclesiis illata sine superiorum Ecclesiasticorum consensu à Principe Laico remitti non possunt.*
14. *Pax ex nova belli causa tollitur: secus est in treugis.*

HIc titulus ea occasione subnecti hic videtur, quod 1
Prælatorum munus sit, discordantes ad pacem, & concordiam reducere, & ad pacem servandam auxilium præstare *cap. 1. vers. quoniam hac tit.* Est autem Pax totalis & perpetua discordiæ peremptio voluntariè inter litigantes facta; Treuga verò est tantùm temporalis cessatio à lite vel bello, quàm aliàs armistitium vel inducias appellant.

Porrò Treuga alia est Conventionalis, ex libera 2
voluntate litigantium inita, & alia Canonica. Ista authoritate *cap. 1. h. t.* à quarta feria post occasum solis usque ad secundam feriam in ortum solis, & ab adventu Domini usque ad octavam Epiphaniæ, & à Septuagesima usque post octavam Paschæ sub pœna excommunicationis ab Episcopo post tertiam monitionem infligendæ, atque ab omnibus debet inviolabiliter observari. Verùm hoc *cap. 1.* sicut & sequens, quod sta- 3
tuit, ut tempore belli personæ Ecclesiasticæ & rustici, eorumque animalia, quibus arant, plena gaudeant securitate, usu non esse receptum, Gloss. & Panorm. ibidem affirmant: quis enim hosti nec Pontificia, nec Cæsarea statuta curanti legem præfigat? quando inter arma silere leges satis experientia testatur. In *cap. 1. h. t.* statuitur, quòd Episcopi sub pœna amotionis propriæ dignitatis teneantur sibi mutuum consilium & auxilium impendere, ut inter dissidentes tam Clericos, quàm Laicos pax firma efficiatur & custodiatur. Cæterùm hujus tituli occasione de materia belli aliquæ notabiles quæstiones occurrunt.

Quæritur itaque I. quandonam dicatur bellum ju- 4
stum, ut illud suscipere, & in eo pugnare liceat? R. ad bellum duplicem justitiam requiri, ut illud suscipere liceat, vel in eo fiant capta capientium, nimirum justi-

justitiam in genere belli & in genere causæ. In genere belli justum est, quod geritur à Principibus superiorem non recognoscentibus: inferiores enim sine consensu supremi Principis bellum gerrere non possunt, nisi contra subditos rebelles, & defensivum ab aliis invasi. Ita Molina de *I. & I. tract. 2. disp.* 10. In genere causæ justum est, quod fit ex causa legitima pro persecutione juris vel Injuriæ: quod enim inter privatos iudex, hoc inter Principes est gladius. Potest tamen aliquando bellum licitum per se fieri illicitum per accidens, si
5 facilè prævideantur damna eventura, quæ longè pluris sint, quàm æstimatio rei debitę. Boni etiam Principes, quamvis superiorem non habeant, solent tamen magis iudicem compromissarium, sive arbitrum aliquem potentem principem vel plures assumere, quàm cruento bello ius suum vindicare.

6 Quæritur II. An Papa possit, aut debeat Principibus bellantibus pacem imperare, & causam discordiæ sua sententia terminare, atque renitentem censuris compescere? R. quamvis summus Pontifex per ea, quę *Tit. præced.* diximus, habeat potestatem causas inter summos Principes vertentes sua sententia terminandi, si ita expediat, vel necessarium sit Ecclesię ad evitanda maxima damna, quæ ex litigio & bello in fideles & Ecclesiam redundant, tamen ut id faciat, non tenetur Pontifex, imò plerumque ne faciat, consultius est, teste Molina *d. l. disp.* 103. *num.* 12. quoniam id occasio esse posset multorum malorum, cùm qui damnaretur, facilè in periculosum odium S. Pontificis, & Ecclesiæ Romanæ exardesceret; potiùs proinde expedit, ut tanquam pater & mediator amicabilem pacem & compositionem procurare studeat.

7 Q. III. An Catholicis licitum sit, in die festo bellare non tantùm ex causa necessitatis, iuxta. *cap. si nulla* 15. *causa.* 23. *q.* 8. sed etiam commoditatis? R. Affirmativè: quia lex Ecclesiastica de servando festo non tantùm non obligat ob magnum damnum emergens, sed etiam magnum lucrum cessans, *arg. cap. licèt* 3. *de Feriis.* ubi permittitur in die festo captura piscium, qui non nisi certo tempore anni capiuntur.

8 Q. IV. An liceat Principi Christiano infideles in auxilium invocare, vel eos in bello juvare? R. Si bellum geratur contra alios infideles, communiter conveniunt DD. quòd liceat auxilio infidelium uti, aut iisdem subministrare, dummodo tale auxilium Christianis per accidens ob perversionem, vel alias circumstantias periculosum non sit, & magna subsit causa, ex qua lex Canonica prohibens conversationem cum infidelibus *cap. 5. de Iudæis & Saracenis*, cesset tantisper obligare. Sed quid si Princeps Christianus bellum gerat contra alium Principem Christianum? Generaliter id licitum esse per se spectando advocare infideles in subsidium, sicut licitum est conducere milites pro defensione sui ac rerum suarum, & sic quasi instrumento iustæ defensionis eorum opera uti, docet Molina *d. loco disp.* 102. dummodo malæ & periculosæ circumstantiæ absint, scilicet corruptio morum, aut fidei christianæ, vel abductio Christianorum in captivitatem infidelium.

9 Q. V. An in bello iusto liceat occidere, vel spoliare innocentes? R. I. Innocentes per se & directè occidere nunquam licèt, quia intrinsecè malum est, juxta illud *Exod.* 23. *v.* 7. *iustum non occidens*, indirectè verò, & per accidens quandoque licet, quatenus victoria aliter obtineri non potest, quàm v. g. per subversionem civitatis, aut submersionem navis, in qua nocentes cum innocentibus pereunt, concesso enim fine principali, conceduntur omnia ad illum finem obtinendum necessaria. Cæterùm verò, si innocentes non dantes causam belli veluti infantes, fœminæ, Ecclesiastici servari possint citra victorię dispendium, nequeunt salva iustitia occidi.

R. II. Idem, quod de vita, fermè esse iudicium de bonis innocentium, ut devastari vel diripi possint secundùm belli indigentiam, & ne hostibus prosint ad impugnationem, vel iniustam defensionem; item etiam si innocentes sint partes & membra Reipublicę, cui pro debito bellum infertur, eorum bona capi possunt iuxta quantitatem debiti.

R. III. Obsides dati, si fides ex parte dantis non fuerit servata, occidi non possunt, si sint innocentes in causa belli, sed captivari tantùm, & (si fuerint infideles) servituti subiici, secus verò si fuerint & ipsi nocentes, & culpa morte digna extiterit. Covar. *in Relectione cap. pactum.* §. 3. *parte* 2. ubi adnotari potest, promissiones & pacta etiam hosti servanda, quia iure naturę & gentium obligant. 10

Q. VI. An Princeps teneatur desistere à bello, & acceptare justam satisfactionem, si ea ab Adversariis offeratur? Multi Doctores distingunt, an oblatio talis satisfactionis fiat ante vel post bellum inceptum; si ante, plerisque placet, teneri Principem ad acceptationem, dummodo non sit periculum, ne hostis fraudulenter id faciat, & ex post facto accepta meliori occasione perturbet pacem. Quòd si verò post bellum jam inceptum satisfactio offeratur, non est eadem omnium sententia, an acceptanda sit nec ne? Cajetanus *in verbo bellum* putat non esse necessariò acceptandam satisfactionem, eo quòd Princeps bellum gerens fungatur vice judicis injuriam ulciscentis, judex autem non teneatur cœpta causa desistere à punitione rei, quamvis satisfactionem offerat pro delicto. Contrarium tamen probabilius tenet Molina *dicto loc. disp.* 103. *nu.* 33. si modo digna satisfactio offeratur: quia per dignam satisfactionem tollitur injuria & actio, juxta *princip. Instit. Quibus modis tollitur obligatio*, sublata autem injuria & actione non est ampliùs belli causa. Instantia quoque de judice non est certa; & deinde longe diversa est ratio inter punitionem unius particularis personę, & illationem belli: quia in priori casu solus patitur reus sine præjudicio punientium, sed quando infertur bellum, non tantùm patiuntur hostes, sed etiam illi, qui contra eos bellum gerunt. Unde Princeps saltem propter suos, si non propter hostes satisfactionem debet acceptare. Si verò injuria sit tam atrox, ut adversarius, vel saltem plures de ipsius subditis fuerint mortem promeriti, quia forsan Principem, patrem, fratrem, aliumve propinquum contra jus fasque occiderunt, eo casu putant Doctores, non teneri offensum desistere à bello, nisi satisfactio illa offeratur, quæ de summo justitiæ rigore debetur, ut scilicet præter compensationem interesse totius, etiam tradito ad mortem fiat nocentium. Verùm & hoc punctum ex æquitate, & pio arbitrio boni Principis temperandum est, & habenda ratio maximorum damnorum ex bello provenientium, & ne contra admonitionem S. Augustini, *can. quid culpatur.* 4. *caus.* 23. *q.* 1. in bello nimia ulciscendi cupiditas, & animus implacabilis interveniat. 11

Q. VII. An in tractatu pacis princeps remittere possit damna subditis illata sine ipsorum consensu? 12 Resp. satis convenire Doctores, quòd inprimis, si Princeps contra voluntatem suorum subditorum bellum injustum inchoaverit, teneatur subditis propter damna illata etiam de suo satisfacere; si autem bellum justum fuerit, debeat quidem omni modo laborare, ut damna subditis compensentur (nomine autem damnorum tantùm intellige devastationes, non verò impensas) si tamen pax aliter haberi non possit, quàm remissis damnis, & Reipublicæ multùm interesset, pacem iniri, poterit Princeps etiam invitis subditis eam remissionem facere; partim quòd Princeps censeatur utile negotium subditorum gerere, ut ab ulterioribus belli gravaminibus subleventur, partim etiam, quòd Prin-

Princeps habeat jus in bona subditorum, quoties id publica utilitas, quæ privatę anteponenda est, postulabit. Eandem verò remissionem quoad Ecclesias, & damna illis illata sine Superiorum Ecclesiasticorum consensu fieri non posse, utpote de quibus Princeps laicus disponere nequit, docet Mynf. *Singular. observat. cent.* 4. *obs.* 9.

13 Quæritur ultimò: An non minùs treuga, quàm pax ex nova causa violari possit? Indubitatum est apud omnes, pacem ex nova belli causa tolli, & novum bellum indicere licere: quia omnis promissio intelligitur facta rebus sic stantibus & permanentibus, aliàs per pacificationem daretur alteri libertas novas offensiones impunè inferendi. Inter causas verò novi belli præcipuè numeratur, si pax priùs ab Adversario violata sit: nam frangenti fidem fides in eadem re frangitur. Quamvis autem Gail. *de Pace pub. l.* 1. *cap.* 4. *num.* 46. idem putet in treugis obtinere, ut & istæ ex nova causa rumpi possint; Mynsingerus tamen *Singul. obs. cent.* 4. *obs.* 7. dicit, contrarium in Camera & consuetudine receptum esse, ex ea differentię ratione, quòd in treugis lapsus temporis præfixi expectari possit, sitque convenientiùs, ut expectetur, ut omnis violati fœderis indecentia apud violatorem sit: quòd utique intelligendum est, si periculum non sit tantùm, quin moram patiatur. Hactenus de Jure & officio Prælatorum & Judicum Ecclesiasticorum actum est. Ab his antequam ad ipsa judicia fiat transitus, præparatoria judicii pręmittentur, qualia sunt Pacta, Transactiones & Arbitria; nec non personæ in judiciis intervenientes, scilicet Advocati, Procuratores, & Syndici, aliaque, quæ ad finem usque hujus libri traduntur.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

§. I.

De Pacto, & Pollicitatione, utriusque differentia & Obligatione.

SUMMARIA.

1. *Pactum quid, & qualiter differat à pollicitatione?*
2. *Pollicitatio absenti facta ei notificata per tertium sine mandato non obligat.*
3. *Pollicitatio etiam jure Canon. ante alterius acceptationem revocari potest.*
4. *Excipiuntur piæ & favorabiles causæ.*
5. *An pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur heres ejus?*
6. *Quid in casu converso? si is, cui facta est pollicitatio præmoriatur, an possit hæres ejus acceptare invito promissore?*

1 PActum definit J C. *in l.* 1. *ff. h. t.* quòd sit *duorum vel plurimum in idem placitum vel consensus*. Per hæc definitionis verba notatur differentia inter *pactum* & *pollicitationem*, quòd pactum sit duorum in idem consensus, pollicitatio autem *solius offerentis promissio*. *l.* 3. *ff. de Pollicitationibus*. In effectu quoque non parum interest: quia pactum simul ac perfectum est, statim Jure naturæ obligat, *nihil enim tam fidei humanæ congruit*, ait J C. *cit. l. quàm ea, quæ inter eos placuerunt, servare*; Pollicitatio verò non priùs obligat promittentem, quàm si ab altera parte fuerit acceptata, ideoque promittenti ante acceptationem pœnitere, & pollicitationem revocare licebit. *l.* 2. *§. sed quis donaturus*. 6. *& l. absenti* 10. *ff. de Donat. l. nuda pollicitatione*. 5. *C. de Contrahenda stipulatione*.

Præterea ut pollicitatio absenti facta irrevocabiliter obliget, non sufficit, quòd alius quiscunque audiens absenti notificaverit, isque acceptaverit, sed requiritur, ut ipse promittens per nuntium à se destinatum, vel epistolam promissionem absenti insinuarit; ut enim pollicitatio obliget irrevocabiliter, debet induere formam pacti, quæ fit per voluntatum unionem; non uniuntur autem perfectè duorum voluntates, nisi promittens ipse per se, vel per alium à se destinatum suam voluntatem alteri notificet. Sanch. *de Matrim. lib.* 1. *disp.* 6. *num.* 3. Julius Clarus §. *donatio*. *quæst.* 12. *num.* 2. 2

Videtur quidem Panorm. *in cap.* 3. *h. t.* velle universim de jure Canonico non procedere potestatem revocandi pollicitationem propter textum *in eodem cap.* 3. ubi omne promissum jubetur impleri. Sed veriùs est, nihil hac in parte de Jure Canonico mutatum fuisse, & ad concordationem Jurium *dictum cap.* 3. accipi debere de promissione completa, & acceptata, sicut regulariter verba legum accipienda sunt cum effectu. *L.* 1. §. *hæc autem verba*. *ff. Quod quisque juris &c.* Nec fuisset sufficiens ratio à Jure Canonico contrarium statuendi: quia æquitas, quam Jus Canonicum considerare potuisset, ideò non subest, quòd pollicitatio ex se non producat naturalem obligationem, quę tantùm ex consensu duorum oritur, aliàs ne quidem de Jure Civili potuisset pollicitationis revocatio concedi, sicut non fuit concessa in pacto nudo; & rectè dicit Layman *in Theol. mor. lib.* 3. *Tract.* 4. *c.* 1. omnem promissionem esse respectivam, ejusque vim & obligationem ab alterius partis acceptatione tanquam à forma procedere. 3

Specialis autem & notabilis limitatio est apud DD. ut pollicitatio (quæ tamen sit vera promissio, non solùm propositum aliquid dandi vel faciendi, & simul etiam fiat ob DEI honorem & salutem animæ, quod in dubio præsumitur) facta Ecclesiæ, pauperibus, vel piæ causæ statim obliget etiam nemine acceptante; quia censetur principaliter fieri Deo, à quo, si sit bona, adinstar voti statim acceptatur. Et si de Jure Civili pollicitatio facta civitati vel Reipublicæ ex aliqua causa, puta ad reparationem incendii, aut ruinæ, vel gratitudine ob honorem sibi decretum, aut decernendum, statim irrevocabiliter obligat. *l.* 1. *& passim*. *ff. de Pollicitationibus*; planè simile erit judicium de pollicitatione facta Ecclesiæ, aut alteri piæ causæ ex causa salutis acquirendæ, vel in illius piæ causæ subsidium & emolumentum; cùm à Republica, & Civitate ad Ecclesias & pias causas bona sit argumentatio in favorabilibus secundùm Jasonem & Doctores *in l. pen. C. de SS. Eccles.* Felinus *in cap.* 1. *h. t.* Barbosa *Iur. Eccles. univ. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 29. 4

Quid dicendum, si pollicitationem absenti per nuntium faciens moriatur, antequam absens de ea certioretur & acceptet; anne eam nihilominùs post mortem promittentis acceptare poterit? Si quis Procuratori mandarit, ut absenti Principalis nomine donaret, omnes facilè conveniunt, post mortem donari, vel acceptari non posse; quia mandatum morte mandantis re integra regulariter expirat, *l. siquidem*. 8. *C. de Obligationibus*. *l. mandatum*. 15. *C. Mandati*. Excipiuntur tamen piæ causæ iterum, in quarum favorem mandatum etiam post mortem mandantis sustinetur, argumento ducto à dote & libertate *l. si ego* 9. §. 1. *ff. de Iure dot.* 5

dot. l. si Pater. 4. ff. de Manu. miss. vind. Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 14. num. 16.* Item si quis tantùm voluntatem suam declararit, nullum verò adbuc nuntium ad insinundum miserit, post mortem ejus ab alio insinuari vel acceptari non potest per ea, quæ superiùs dicta sunt.

Tota igitur & difficilis controversia est, si quis actualem promissionem, seu circa donationem, venditionem, locationem, feudum aliumve contractum per literas aut nuntium absenti insinuari defacto curarit, sed antequam acceptarit absens, promissor mortuus fuerit? Nibilominus acceptari promissionem, nec ab herede promittentis revocari posse docet Sanch. *d. disp. 6. sub num* 5. eò quòd hæc promissio vel donatio ex parte promittentis jam fuerit in vita perfecta, *arg. l. nec ambigi. 6. C. de Donationibus*, ejusque voluntas in literis & nuntio etiam post mortem perduret, ut acceptari rectè valeat, ad eum modum, quo gratiæ morte concedentis non exspirant. *cap. si super gratia 9. de Offic. Delegati in 6.*

Verùm hanc sententiam licet ob anthoritatem & rationes Sanch. existimem valdè probabilem, contrariam tamen censeo in theoria probabiliorem, & textibus Juris ac rationi magis conformem, quam tenet Andr. de Isernia, Tyraquellus, Decius, Cassanæus, & alii apud Sanch. *d. l.* citati. Paulus Layman *in Theol. mor. de Pactis & Contractibus c. 1. num.* 5. ubi dicit magis communem. Textus inprimis *in l. 2. §. si quis donaturus. 6. ff. de Donationibus*. qui non loquitur de mandato donandi, sed perferendi ad absentem; & quamvis J C. utatur verbo futuri temporis, *si quis donaturus*, id tamen accipiendum, vel ut donatio sumatur pro traditione rei donatæ, vel ut significetur, donationem ante alterius acceptationem perfectam non esse. Deinde etiam optimè confirmat textus *in l. si ego 9. ff. de Iure dotium*. ubi tantùm fit exceptio favore dotis, consequenter exceptio ista firmat regulam in casibus non exceptis. *l. qui testamento 20. §. mulier 6. ff. Qui testamenta facere poss.* In qua *l. si ego*. etiam pulcbra ratio assignatur: quia in vita promittentis promissio non fuit perfecta, utpote pro forma & sub tacita conditione alterius acceptationem requirens; post mortem autem promittentis dominium rei promissæ aut donatæ statim transit ad promittentis heredem, *à quo invito discedere non posse fatendum est*, ait ibid. J C. Accedit alia ratio, quòd regulariter circa actus inter vivos, qui in conservari dependent à voluntatis continuatione, per mortem interrumpatur voluntas. *cap. si gratiosè. 5. de Rescriptis. in 6. l. 4. ff. Locati.* & proinde post mortem promittentis duorum voluntates ampliùs non uniantur, debet enim unus in sua voluntare continuare & perdurare, usquedum etiam alter consentiar.

Non obstat dicta *l. nec ambigi. C. de Donationibus*: quia ibi non dicitur, donationem esse perfectam ante alterius acceptationem, sed inter absentes fieri posse.

Nec etiam obstat *dict. cap. si super gratia*: quia accipi debet de privilegio aut gratia Principis, quæ non transit propriè in naturam pacti vel contractus. Denique non obstat, quòd heres repræsentet personam defuncti, ejusque factum præstare debeat: nam id regulariter de actibus & obligationibus in vita defuncti perfectis & completis procedit.

6 E converso si donatarius, vel is, cui pollicitatio facta est, ante acceptationem moriatur, num heres ejus acceptare possit, iterum diversæ sunt Doctorum opiniones apud Sanch. *cit. loc. num.* 6. ubi ipse affirmativam amplectitur: quòd heres defuncti personam repræsentet. Nihilominus negativa mihi probabilior videtur, quòd heres invito promissore pollicitationem acceptare nequeat; deficit enim unio perfecta & directa voluntatum inter principales personas, & cùm in vita defuncti ante certiorationem & acceptationem nullum fuerit ei jus quæsitum, nullum etiam potuit in heredem transferre, neque promissor ejus semper animi est, ut quod defuncto, idem heredi offerre vellet, cujus personam fortè exosam habet. Quando verò obligatio jam in vita defuncti completa fuit, beres non immediatè à promissore, sed à defuncto acquirit. Ad rationem in contrarium, & qualiter heres defuncti personam repræsentet, pauló ante responsum.

---

§. II.

De Pacto nudo, & vestito.

S U M M A R I A.

7. *Pactum nudum & vestitum quid?*
8. *Pacta qualiter vestiantur?*
9. *Pacta nuda dant exceptionem, non verò actionem.*
10. *Quid de jure Canonico?*

REdeundo ad Rubricam nostri Tituli, sciendum est, pactum in genere significare omnem conventionem duorum, & dividi in pactum *nudum & vestitum*. Pactum *nudum* dicitur, quod non habet proprium Juris nomen, & obligationis causam præter solam conventionem, ita ut, si quis interrogetur, quid sit inter partes actum, nihil aliud possit dicere specialiùs, quàm pactionem & conventionem esse factam, ut describit Duarenus *in l. 7. §. 4. ff. hoc tit.* Pacti *vestiti* in Jure quidem mentio non fit; sed quia in *d. l. 7.* nndam pactionem vocat J C. quæ causam non habet, ideò Interpretes ad distinctionem pactum cum causa *vestitum* appellant, idque magis proprio nomine *Synallagma*, vel *Contractus* dicitur *d. l. 7. §. 1.* 7

8 Vestiuntur autem pacta ab auctoritate Juris pactum approbantis, ex eoque actionem concedentis, quod aliquando *rei*, de qua pactum est, *actualem interventionem* tanquam causam respicit: ut in Mutuo, Commodato, Deposito, & Pignore, & in Contractibus innominatis. (Dico *actualem interventionem*; unde pactum de mutuando vel commodando ante rei traditionem est tantùm pactum nudum.) Aliquando *solennitatem verborum*, ut in Stipulatione; aliquando nihil præter *consensum*, ut in Emptione, Locatione, Societate & Mandato, item & Donatione, quæ hodiè quoque actionem parit *ex l. si quis argentum. 35. C. de Donationibus*; aliquando *adhærentiam cum pacto vestito*, sicut omnia pacta nuda, quæ in continenti apponuntur contractibus bonæ fidei, censentur ijs contractibus inesse, & producunt actionem *dict. l. 7. §. 5. l. in bonæ fidei. 13. C. eod.* quòd etiam obtinere in contractibus stricti Juris *ex l. lecta 40. ff. de Rebus creditis*. defendit Fachin. *2. Controvers. c. 99.* & demùm per *juramentum* vestiri pactum, & parere actionem probat Covar. *in Relect. cap. quamvis. de Pact. in 6. parte 1. §. 2. num. 3. & 4.* Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 256.* præsertim secundùm Jus Canonicum, quod omne juramentum non vi, aut fraude extortum, & quod sine dispendio salutis servari potest, in utroque foro servari jubet. *cap. cùm contingat. 28. de Iurejurando*. Qualiter verò vocetur hæc actio vide infra *in Lib. III. in Tit. de Precarijs num. 7.*

Pacta autem *nuda* Jura non approbant, nec ijs actionem accommodant, ne cùm sint frequentissima, 9

occa-

occasione illorum tribunalia litibus abundent; quia tamen etiam non reprobant, idcircò ex pacto *nudo* non quidem actio, sed naturalis obligatio propter consensum mutuum Jure naturæ & gentium etiam in foro interno stringentem, & inde exceptio nascitur. *l. 7. §. 4. ff. hoc tit.* impedit soluti repetitionem: *Lex quibus. 51. l. si quid Dominus. 64. ff. de Condictione indebiti.* admittit compensationem, *l. 6. ff. de Compensationibus.* Fidejussores etiam & pignora accedere possunt, contra quos, & pro quibus dein actió vera competit. *§. 1. Inst. de Fidejussoribus. l. quæsitum. 14. in fin. ff. de Pignoribus & hypoth.*

10 Vulgaris est disputatio, an *pacta nuda* de Jure Canon. producant actionem? Negativam tuetur Fachin. *Lib. 2. Controvers. cap. 100.* eo quòd sine textu expresso inter Jus Canon. & Civile non sit differentia statuenda. *cap. 1. de Novi op. nunc.* & ratio minnendarum litium utroque Jure subsit. *arg. cap. finem litibus. 5. de Dolo & contum.* affirmativa sententia magis inter Canonistas recepta est, eamque docent Gloss. Panorm. Felinus & alii *in c. hoc tit.* Covar. *d. l. p. 2. & §. 4. num. 14.* Molina *d. Tract. 2. disp. 257. n. 2.* Ratio est, quòd in *cap. 1. & 2. h. t.* omnia pacta servari jubeantur, & consequenter, approbentur, & vestiantur. Sed quia hæc ratio planè convincens non est, cùm in Jure Civili *in l. 1. ff. eod.* pacta generaliter servari jubeantur, & tamen ex pacto nudo denegetur actio, ideò additur alia ratio magis urgens, quòd nimirùm pactum nudum circa materiam gravem & notabilem obliget in conscientia sub peccato propter consensum Jure naturæ obstringentem. Ecclesia autem & Jus Canonicum salutem civium principaliter pro fine habens de peccato judicium suum interponit, *cap. novit. 13. de Judiciis.* & consequenter actionem pro tali judicio exercendo concedit. Advertunt tamen citati Doctores, ut quis ex pacto nudo agere possit, non sufficere simpliciter allegare certæ rei promissionem, sed insuper causam ejus saltem donationis & liberalitatis exprimendam, & probandam esse *arg. cap. si cautio. 14. de Fide instrumentorum. l. cùm de indebito. 25. §. ult. ff. de Probat. l. generaliter. 13. C. de non numerata pecunia.* Si dicis pactum cum causa vocari *synallagma & contractum*, atque ex se producere actionem, ut præmissum: Respondeo, id de causa intelligi actualiter executioni mandata, ut in mutuo per numerationem pecuniæ, vel alias habente Juris assistentiam.

Ad rationes Fachinei reponi potest, & quidem ad primum, quòd differentia inter Jus utrumque circa judicium ex causa obligatæ conscientiæ diversis textibus juris Canon. probetur, ut *in d. cap. novit. 13. de Judic. cap. ult. de Sepult. c. in literis. 5. de Raptor.* Ad alteram, quòd Jus Canon. non tam studeat alicui actionem & jus suum adimere, quam litium ambages, protractiones & superfluas solennitates amputare sicut probat text. *in d. c. finem litibus, & Clem. 2. de Judic. Clem. sæpè. 2. de V. S.*

§. III.

De Contractibus nominatis, & innominatis.

S U M M A R I A.

11. *Contractus alij nominati, alij innominati.*
12. *In contractibus innominatis quando liceat pœnitere?*
13. *An etiam huic pœnitentiæ sit locus de Iure Canonico?*

Porrò pacta *vestita*, sive Contractus dividuntur in Contractus *nominatos & innominatos*. *Nominati* sunt, qui speciale nomen à Jura sortiuntur, ut Emptio, Locatio & similes. *Innominati*, quos Jus non speciali sed generali tantùm nomine ob nimiam negotiorum multitudinem, & varietatem notavit, & ad quatuor classes revocavit: scilicet *Do ut des, Facio ut facias, Do ut facias, Facio ut des.* 11

His contractibus hoc tribuitur de Jure Civili singulare, quòd re integra pœnitere & à contractu discedere liceat; imò etiam re non integra illi, qui contractum ex sua parte implevit, antequàm alter impleat. e. g. si dedero alicui 100. ut pro me Romam iret, possum pœnitere, antequam iverit refusis tamen expensis, si quas intuitu hujus itineris fecerit, *l. si pecuniam 5. ff. de Condictione causa data. l. ex placito. 3. C. de Rer. permut.* 12

In contractibus autem *nominatis* regulariter pœnitentiæ locus non est, & ab initio quidem sunt voluntatis, posteà verò fiunt necessitatis. *l. sicut. 5. C. de Oblig. & act.* excepto Mandato, Deposito, & Precario, de qnibus suis locis.

Sed & in contractibus *innominatis* aliquas exceptiones ponunt Doctores. Ut I. quòd re ex parte unius non ampliùs integra, ei tantùm, qui dedit, non autem qui accepit, pœnitere liceat: quia huic non fuit æquè favendum, cùm tam semel acceptarit ab altero, ideoque actione *præscriptis verbis* cogi possit ad contractum implendum. Textus *in dict. l. si pecuniam & ibi:* Gloss. *in Verbo. sed cum liceat pœnitere.* Petrus Vvadingus *in Tractatu de Contractibus disp. 6. dub. 1. §. 2. num. 2.* II. Favore piæ causæ multorum est sententia apud Tyraquellum. *de privilegiis piæ causæ privilegio. 134.* non concedi pœnitentiam, sicut nec favore dotis, vel libertatis, & sequitur etiam Gottofredus *in Notis ad d. l. si pecuniam.* III. Si contractus fuerit juratus, vel aliàs pœnitentiæ renuntiatum. IV. Si contractus innominatus fuerit transactio super lite dubia: expedit enim lites finiri. Vvadingus *dicta loc. cum* Iasone *ad d. l. si pecuniam num. 2. limit. 12.* apud quem plures aliæ limitationes videri poterunt, sicut & apud Gottofredum & Jasonem.

Movetur hic iterum non levis difficultas, an sicut de Jure Civili, ita etiam de Jure Canonico & in foro conscientiæ, in contractibus innominatis pœnitere liceat? Negativè concludit Molina *dict. tract. 2. d. 285. num. 8.* eò quòd contractus innominatus ante impletionem utriusque saltem sit pactum nudum, quod obligat in conscientia, & de Jure Canonico producit actionem. 13

Felinus *in cap. 1. hoc tit. sub num. 13.* existimat, tunc esse licitam pœnitentiam de Jure Canonico, si pars altera nolit fidem servare; sed hoc nihil esset speciale in contractibus innominatis; quia generaliter omnes contractus mutuo dissensu dissolvi possunt, nihil enim tam naturale, quam ut res eo modo dissolvatur, quo colligata est, *§. fin. Instit. Quibus modis tollitur obligatio. l. nihil tam naturale. 35. ff. de Regulis Iuris.*

Valdè probabiliter docent alij apud Felinum *dict. l.* Gottofredus, *ubi supra*, Vvadingus *dict. dubio. 1. §. 3. num. 2.* non esse in hoc puncto differentiam inter Jus Canonicum & Civile constituendam, sed Contractus innominatos ex sua natura, & Juris dispositione habere tacitam conditionem, nisi ante implementum contractus intervenerit pœnitentia. Idque mihi videtur ex eo plurimùm colligi, quòd jura concedant in contractibus innominatis repetitionem rei jam traditæ *d. l. si pecuniam.* Si enim voluissent simpliciter contractus innominatos regulariter obligare sicut pacta nuda, tunc accipiens, quamvis non habuisset actionem, tamen

tamen contra repetentem habuisset retentionis exceptionem, *juxta l. 7. §. 4. ff. hoc tit.*

---

§. IV.

De substantialibus, Naturalibus, Solennibus, & Accidentalibus Contractuum. Item de Stipulatione tertio facta.

SUMMARIA.

14. *Contractuum substantialia, naturalia, solennia, & accidentalia quæ dicantur.*
15. *Stipulatio tertio facta de jure civili est inutilis.*
16. *Quid de jure Canonico?*
17. *Stipulari tertio cur non liceat, cùm tamen liceat tertii conditionem meliorem facere?*

14 Dictum est *in præcedenti* §. pœnitentiam esse *de natura* contractuum innominatorum: Pro cujus meliori intelligentia advertendum est, quòd in contractibus quædam vocentur à Doctoribus *substantialia*, quædam *naturalia*, quædam *solennia* & quædam *accidentalia*. *Substantialia* sunt, quæ formam & essentiam constituunt, sine quibus contractus subsistere non potest, neque ea ex voluntate partium mutabilia sunt. Ita in contractibus & pactis est consensus utriusque; in stipulatione interrogatio unius, & responsio alterius in continenti subsequens.

Naturalia contractuum dicuntur, quæ contractui tacitè insunt, licet expressa non sint; & hæc possunt pacto convenientium removeri valido nihilominus manente contractu. Ita venditor ex natura venditionis tenetur emptori de evictione, si res ab aliquo tertio vindicata fuerit. *l. ex empto. 11. §. 1. & 2. ff. de Actionibus empti*, & tamen partes conventione obligationem evictionis tollere possunt. *d. l. ex empto. §. qui autem 18.* In contractu depositi lata, in locato levis, & in commodato levissima culpa præstatur, & tamen conveniri potest ut major vel minor culpa præstetur. *cap. un. de Commodato. l. 1. §. si convenit 6. ff. Depositi.* atque hoc sensu procedit illud axioma Juris, quòd *contractus ex conventione legem accipiant. cap. contractus 85. de R. I. in 6.* & hoc modo intelligendum est, quod superius diximus, contractibus innominatis ex sua natura inesse jus pœnitentiæ.

Solennia contractuum vocantur, quæ de jure requiruntur, ut legitimus contractus censeatur; & ex his aliquæ *solennitates* sunt *substantiales*, sive *intrinsecæ*, sine quibus contractus validus non est veluti consensus Capituli & Superioris in alienatione rei Ecclesiasticæ immobilis; præsentia Parochi, & testium in matrimonio &c. Aliæ *extrinsecæ*, sine quibus actus quidem non *licitè*, sed tamen *validè* celebratur, ut trina denuntiatio ante contractum matrimonialem, benedictio nubentium in templo suscipienda.

Accidentalia demùm nuncupantur, quæ pactis contrahentium præter ordinariam eorum naturam adiiciuntur, quomodo superiùs dictum, pacta contractibus bonæ fidei adjecta vestiri, & actionem producere.

15 Inter *Substantialia* stipulationis requisita (quæ fit interrogatione præcedente, eamque responsione congrua in continenti subsequenti, qua respondens interroganti ad aliquid dandum vel faciendum obligatur v. g. promittisne mihi 10. altero respondente promitto *DD. ad Tit. Instit. de Verb. oblig.*) etiam de Jure Civili numeratur, ut suum quisque ex ea commodum, non alicujus tertii quærat: alteri enim stipulari nemo potest, inquit Imperator *in §. alteri 19. I. de Inutil. stipul.* inventæ enim sunt hujusmodi stipulationes ad hoc, ut quis acquirat sibi, quòd sua interest. Licet igitur dicam ad Cajum, pro mittisne Titio, vel amico meo 100. & ille respondeat, promitto; non erit utilis stipulatio. Excipitur tamen nisi stipulator alterius Juri subjectus sit, ut filius vel servus; vel speciale mandatum stipulandi à tertio habeat; aut alias ipsius stipulantis interesse concurrat; aut generalis rei alienæ administrator existat, veluti Tutor, Curator, Prælatus vel denique persona stipulantis sit publica, puta Judex, vel Notarius. DD. in *§. si quis alii. 4. I. de Inutil. stipulat. l. 1. §. exigere. 15. ff. de Magistratibus conveniendis.* Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 7. num. 4. & seq.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 1. num. 4.* Imò nec Pater filio aliter stipulando acquirere potest, quàm in iis, quæ juris sunt, & mediante filio patri acquiruntur; factum autem & quæ præcisè personam filii concernunt, v. g. ut filio rem tenere, ire, agere liceat, inutiliter stipulari, textus est *in l. quod dicitur, 130. ff. de Verb. obligat.*

Ex quo denuò disputant Doctores, an quæ hucusque circa stipulationem de Iure Civili dicta sunt, similiter de Jure Canonico procedant, ut etiam hoc Jure alicui tertio stipulari præter casus exceptos permissum non sit? Differentiam inter Jus Canonicum & Civile circa hanc materiam admittunt plures apud Covar. *in Relectione c. quamvis de Pactis in 6. parte 2. §. 4. n. 2.* quòd ex sententia Glossæ & Bartholi *in l. 1. ff. hoc tit.* stipulatio tertio facta sit pactum nudum, nudum autem pactum de Jure Canonico producere actionem, & stringere in conscientia, jam explicatum est. 16

Nulla esse differentiam veriùs censet Panorm. *in cap. si cautio. 14. de Fide instrum.* Jason *in l. stipulatio ista. 38. §. alteri 17. ff. de Verb. obl.* eamque sententiam magis communem testatur Covar. *d. §. 4. n. 5. vers. hanc opinionem.* quamvis ipse *num. 13.* contrariam teneat. Harp. *ad d. §. si quis alii. 4. de Inutil. stipul. num. 5.* Sanch. *d. l. 1. disp. 7. num. 20.*

Ratio est, tum quòd sine textu sufficienti non sit inter jus utrumque dissiduum introducendum, *vulg. c. 1. de Novi operis nunciat.* tum quòd *in c. 2. Usuris in 6.* satis hæc sententia confirmetur, ubi restitutionem usurarum à moribundo usurario ad obtinendam sepulturam Ecclesiasticam absentibus debitoribus per usuras læsis, vel eorum heredibus tantùm personæ publicæ veluti Ordinarius, Parochus cum testibus, Notarius stipulari posse dicuntur. Ad rationem in contrarium responderi potest per superiùs dicta, pactum nudum & obligationem naturalem nòn nisi ex consensu duorum principalium oriri: principalis autem dicitur is, qui obligat, & alter, cui obligatur, non autem si tertius, cujus non interest, nec à principali mandatum habet, consentiat & absentis nomine acceptet. Interim non est improbabile, talem stipulationem valere saltem ut pollicitationem tertio vel absenti factam, adhunc effectum, ut eam ille tertius, cui promissio facta est præsens vel absens ab ipso pollicente vel de ipsius voluntate certioratus acceptare possit, vel piæ causæ facta revocari nequeat: Sanch. *de Matrim. d. l. 1. d. 7. n. 10.* per regulam, *si actus non valet, ut ago, valet omni meliori modo, & utile per inutile non vitiatur. arg. §. fin. Institut. de Adoptionib.* ubi adoptio servi valet in vim manumissionis. Ideoque quod de Jure Civili dicitur, stipulationem alteri per alterum factam non valere, intelligendum, non valere ut stipulationem statim irrevocabilem, ex qua tertio directa actio quæratur.

Si circa pias causas instes, *in d. cap. 2. de Usuris in 6.* agi

agi de pia causa, videlicet de obtinenda sepultura, & exoneranda conscientia usurarii, & tamen ibi requiri acceptationem, vel per ipsos debitores, vel personas publicas. ℞. *in eod. c.* 2. stipulationem quidem fieri ex causa pia, sed non causæ piæ, cujus loco Deus acceptet, ut superiùs dictum de ipsis debitoribus, eorumque heredibus, qui profani sunt, vel supponuntur.

Ex quibus principiis etiam dependet illa quæstio, de qua dicetur in *Lib. IV. Tit.* 2. §. 2. an valeant sponsalia, quæ cognati vel amici pro absente sine ejus mandato contrahunt? Et regulariter non valere respondetur.

Illud etiam hic advertendum, cùm dicimus stipulantis debere proprium interesse in stipulatione versari, non intelligi de interesse affectionis, qua erga tertium ducitur, vel quòd vicissim ab eo speret beneficium, sed de interesse præsenti pecuniario, ut quia creditori meo stipulor solutionem, vel etiam si in stipulatione tertio facta pœnam mihi solvendam adiiciam, nisi promissum servetur. Harp. *ad d.* §. 4. *I. de Inutil. stip. n.* 12.

17 Attamen difficilis adhuc restat objectio, cur de jure concedatur alterius etiam ignorantis conditionem meliorem facere, licèt mea non intersit, pro altero etiam invito solvere, eique acquirere liberationem. *l. solvendo*. 39. *ff. de Negotiis gestis*, possessionem alterius nomine ingredi vel accipere, & ita possessionem atque etiam dominium alteri acquirere, *l.* 1. *C. Per quas personas nobis acquiratur*, & cur non similiter per stipulationem? ℞. Jura quidem concedere alterius conditionem meliorem facere, quatenus id fieri possit sine onere, aut præjudicio tertii, ut verò obligatione nova onerem promissorem ob commodum alterius, cum mea nihil intersit, jura non satis æquitati consentaneum reputarunt, & contra humanæ societatis officium, ex qua ita debemus unius commodum desiderare, ne tamen quæramus alterius damnum & diminutionem. Si pro alio solvam, non officio, sed proficio Creditori, qui suum exinde consequitur; si possessionem alterius nomine ingrediar vel accepero, supponitur, rem vel non esse in dominio prioris possessoris, vel jam priùs ex alia causa alteri ad tradendam obligatam. Videatur de tota hac materia stipulationis tertio factæ insigniter eam tractans Hugo Donellus *in Commentario ad l. stipulatio ista*, 38. §. *alteri*. 17. *ff. de Verborum obligat.*

---

§. V.

De contractibus bonæ Fidei & stricti Juris.

SUMMARIA.

18. *Contractus bonæ fidei & stricti juris qui dicantur, & quid in effectu intersit?*
19. *Dolus dans causam contractui bonæ fidei annulat illum, secus in stricti juris.*
20. *An contractus de Iure Canonico sint omnes bonæ fidei?*

18 DE hac contractuum divisione prolixè & ex instituto agunt Interpretes *ad* §. *actionum*. 28. *Instit. de actionibus*. in quo §. omnes contractus & actiones *bonæ fidei* enumeratæ, & quæ ibi positæ non sunt *stricti Iuris* censentur, veluti Mutuum, & Stipulatio &c. & hic *bona fides* non accipitur prout opponitur *malæ fidei* cùm nullus contractus debeat esse malæ fidei, & fraus ac dolus pactis & conventionibus, quàm maximè adversentur, *l.* 1. *& t. t. ff. de Dolo malo*, sed prout opponitur *stricto Iuri*.

Enimverò in *bonæ fidei* contractibus, si lis oriatur, judicium fertur ex *bona fide*, id est ad sensum hujus loci, *ex bono & æquo*, etiam ultra id quod in contractu nominatim à partibus expressum est. Dummodo tale sit, quod si contrahentibus in mentem venisset, utique expressissent. §. *conductor*. 5. *Institut. de Locat. & conduct.* §. 3. *Instit. de Obligationibus ex consensu*. In *stricti Iuris* autem contractibus contractibus judicatur præcisè de ijs, quæ nominatim in contractu expressa sunt. *Leg. quia tantundem*. 7. *ff. de Negotiis gestis*.

Et ad hanc differentiam generalem videntur aliquo modo reduci posse plures aliæ, quas DD. accumulant. Ut quòd in *bonæ fidei* judicia veniant fructus, usuræ, & accessiones à tempore moræ: in *stricti Iuris* autem solùm à tempore litis contestatæ. Quòd stipulans fundum non consequatur fructus pendentes, nisi eorum mentionem fecerit in stipulatione: secus autem si emerit fundum, cui hoc ipso etiam fructus pendentes cedunt. *l.* 3. §. 1. *& l. Iulianus*. 13. §. *si fructibus*. 10. *ff. de Actionibus empti*. Item quòd in *bonæ fidei* judicia veniant etiam ea, quæ sunt moris & consuetudinis in loco, licet à partibus non sint in contractu expressa, secùs in contractibus *stricti Iuris*, de quibus differentiis videri poterit Mynsingerus, Harprechtus, Hottomanus, & alii passim *ad dict.* §. *actionum*.

Inter cæteras differentias illa est etiam specialiter notanda, quòd in contractibus *bonæ fidei* dolus dans causam contractui *bonæ fidei* (id est, si quis aliquem dolosa persuasione induxerit ad contrahendum aliàs non contracturum) faciat contractum nullum; *per text. & Interp. in l. & eleganter* 7. *ff. de Dolo*. nisi tamen dolo inductus ultro Juri suo renuntiare, dolum remittere, & contractum ratum habere velit. *arg. l.* 4. *Cod. de his, quæ vi, metusve causa gesta sunt*. Secus autem est in contractibus *stricti Iuris*, ubi solùm de dolo temporalis prætoria datur actio. Dixi, *si dolus det causam contractui*: nam si quis non inductus, sed aliàs contracturus dolum patiatur (qui *dolus incidens* dicitur) ut quia v. g. rem vitiosam emit &c. habebit quidem etiam actionem ad rescindendum contractum ex Ædilitio edicto, ut inferiùs dicemus, sed etiam solùm temporalem intra sex menses exercendam, dum ècontra, si contractus sit ipso Jure nullus, civilis & perpetua, scilicet 30. annorum actio competat. 19

Utrum autem de Jure Can. etiam differentia inter contractus *bonæ fidei & stricti Iuris* constituenda sit? diversæ sunt DD. opiniones. Ratio dubitandi est, quòd hoc Jure non attentis juris Civilis subtilitatibus solùm ex bono & æquo procedatur. arg. textus *in cap. sæpe*. 18. *de Restitutione spoliat*. Quòd autem aliqui contractus dicantur bonæ fidei, & alii stricti Juris, sit solùm Juris Civilis subtilitas: eo quòd Prætores, qui ob multitudinem causarum non poterant omnia per se expedire, suis Pedaneis judicibus sive delegatis certam formam procedendi, seu pronunciandi præscripserint, & in quibusdam contractibus usu humano frequentioribus, & in quibus solent plerumque multa concurrere, vel ex postfacto evenire, quæ ab initio prævideri, & una oratione seu conventione expediri non possunt, demandarint liberiorem ex bono & æquo arbitrio cognoscendi, pronunciandique facultatem, in aliis verò strictiorem, præcisè secundùm ea, quæ nominatim in contractum deducta essent, testatur Covar. *in Relectione capituli*. *Possessor. de Reg. Iur. in* 6. *p.* 2. §. 6. *n.* 4. In cujus rei confirmationem est, quòd donatio, quæ jure Civili stricti Juris censetur. *L. eum qui*. 22. *ff. de Donation.* jure tamen Can. aliquando accipiat largam interpretationem. *c. cum dilecti*. 6. *X. de Donationibus*. 20

Unde de Jure Canonico omnes contractus esse *bonæ fidei*, docuit Baldus *in cap.* 1. *in fin. de Plus peti-*

petitionibus. Jason. *in §. actionum*. *Institutis de Actionibus num.* 4.

Alii ècontra fermè communiùs sustinent, nullam inter Jus utrumque sine textu expresso esse differentiam faciendam, *arg. c.* 1. *de Novi operis munciatione*. imò in ipsis SS. Canonibus non obscurè distinctionem inter contractus bonæ fidei, & stricti juris insinuari, ut *in c. cum venerabilis*. 6. *versic. ad hæc de Exceptionibus*. *c. fin. de Deposito*. Item etiam Jure Civ. ajunt, æquitatem rigori esse præferendam *l. placuit*. 8. *Cod. de Judiciis*. non tamen inde sequitur, contractus bonæ fidei & stricti juris confusos. Atque hanc sententiam videntur supponere Gloss. *in d. c. cùm venerabilis*. *verbo*. *bone fidei*: & *ibidem*. Panorm. *num* 15. & expressè. tenet Covar. *d.* §. 6. *num.* 5. Harprecht. *in d. §. actionum*. *num.* 54. fatetur tamen Covar. *in fine n.* 8. in foro conscientiæ ad hanc differentiam & subtilitatem Juris Civil. non æquè attendendum esse.

Huic posteriori sententiæ ipse magis accedo, ut credam, inter contractus & actiones *bonæ fidei* ac *stricti juris* differentiam non esse de Jure Canonico totaliter sublatam. Etenim consentio quidem, contractus *stricti juris* innotuisse per illam formulam à Prætore Judicibus Pedaneis præscriptam; non tamen credo, quòd Prætor solam aliquam subtilitatem attenderit; sed potiùs æquitatem etiam hujusmodi contractibus cohærentem, propter quam *stricti juris*, seu *strictæ interpretationis* sint, quia in iis largior interpretatio plerumque sine damno alterius fieri non posset: v. g. si Judex in mutuo usuras non promissas adjudicaret; si in donatione pateretur alicui suam liberalitatem esse damnosam; aut in stipulatione aliquem verborum facilitate plus æquò damnificari. Proinde etiam hoc respectu distinctioni inter contractus bonæ fidei, & stricti Juris de Jure Canonico locum esse existimo. Nec moveor textu *d. c. cùm dilecti*. *X. de Donat.* quia ibidem casus ponitur de donatione facta ad pias causas à viro quodam Nobili, ubi quis præsumitur vel esse verus benefactor, & non *parcè seminare* pro fructu animæ suæ, præsertim considerato honore dignitatis, & status sui, sicut & beneficia Principum (ipsorum tantùm, & non tertii præjudicium concernentia) sunt latissimæ interpretationis. *c. olim* 16. *de Verb. sig. l.* 3. *ff. de Const. Princ.* At verò textus Juris Civ. *in d. l.* 22. *ff. de Donat.* intelligitur de donationibus profanis inter privatos. Gottof. *ibid.* quæ non cadunt sub illam Regulam, quòd *in beneficiis sit plenissima interpretatio facienda*, quia in rigorosa & communi significatione *beneficia* vocantur à majoribus Dominis concessa, ut beneficia feudalia, Ecclesiastica, privilegia &c.

Cæterùm verò, ut in contractibus *stricti Juris* prorsus ligatæ debeant esse manus Judicis, & omnis interpretatio ex bono & æquo excludi, puto Jure Civili potissimùm in Pedaneis Judicibus, quorum delegata, ideoque intra certos mandati fines restricta erat potestas, processisse, respectu autem ipsius Prætoris & cujuscunque Ordinarii Judicis locum habere debere, quòd generaliter rescripsit Imperator *in d. l. placuit*. 8. *Cod. de Judiciis*. *in omnibus rebus præcipuam esse Justitiæ, æquitatisve quàm Juris stricti rationem*. Et quòd in stipulatione (quæ tamen inter contractus *stricti Juris* fermè præcipuo loco numeratur) non ita rigidè secundùm externum verborum sonum, quàm etiam secundùm sensum æquitati, & intentioni contrahentium magis conformem judicandum sit, probant textus, *in l. quæro*. 54. §. 1. *ff. Locati*. *l. quoties*. 80. & *l. continuus*. 137. §. 2. *ff. de Verb. oblig. l. rogasti*. 11. §. 1. *ff. de rebus creditis*. idque tanto magis de jure Canonico obtinebit, quia hoc jure æquitas præ subtilitate & forum conscientiæ, (in quo circa cotractus strictum Jus, juxta subtilitates Juris Civ. ex doctrina Covar. *cit. l.* non attenditur) præ foro externo magis consideratur.

§. VI.

Quotuplex Obligatio oriatur ex Pacto.

SUMMARIA.

21. *Obligatio nata ex pacto est vel naturalis tantùm, vel civilis tantùm, vel naturalis & civilis simul.*

PRæterea sæpiùs hactenus insinuatum est, ex pacto oriri obligationem, quæ describitur, quòd sit *juris vinculum*, *quo necessitate adstringimur alicuius rei solvendæ*. Hæc obligatio pro diversitate pactorum aliquando est *naturalis* tantùm, aliquando *civilis*, aliquando *naturalis & civilis simul*: vel enim pactum habet pro fundamento obligationis solum consensum, cui lex nec assistat, nec resistas; & producit obligationem *naturalem tantùm*, sive ex solo jure naturæ, & gentium, jubente pacta servari, sicut de pactis nudis dictum: vel pactum agnoscit lex, eique assistit, ut in contractibus & pactis vestitis; & oritur obligatio *efficax*, *sive naturalis & civilis simul*: vel lex expressè resistit pacto tanquam rei turpis, vel contra bonos mores, ut *in cap. fin. h. t.* & tunc ex illo nec *naturalis* nec *civilis* oritur obligatio: quòd si lex solam solennitatem juris consideret, nulla subsistente naturali æquitate, dicitur obligatio *civilis tantùm*, quæ quidem actionem parit, sed non exactionem, sive executionem, veluti si alicui dedero chyrographum, in quo confitear, me accepisse mutuum, per hanc solennitatem literarum obligor ad reddendum mutuum, etiamsi non acceperim, sed civiliter tantùm, proinde quamvis eo nomine contra me actio intentetur, illius tamen actionem per exceptionem *non numeratæ pecuniæ* impediam, sicut *in Tit. Instit. de Literar. oblig.* traditur. Similiter si alicui obligatus sim ex solenni stipulatione vel alio contractu, isque mihi fecerit *pactum nudum de non petendo*, tollitur quidem per tale pactum *naturalis* obligatio, sed non *civilis*, quæ per actum contrarium à jure civili approbatum (qualis non est pactum nudum) perimi debet, nimirum per solutionem, vel acceptilationem. *Institut. Quibus modis tollitur obligatio*. manet propterea etiam actio, quæ juris Civilis est, sed quia pactum nudum saltem exceptionem parit, per hanc tolletur exactio, sive actionis executio. Quæ circa *civilem* obligationem ita potissimùm advertenda ad intelligendos diversos juris Civilis textus, quamvis hujusmodi subtilitates in Canonibus non æquè attendantur, ubi sicut pactum nudum producit actionem, ita etiam videtur dici posse, perimere omnem obligationem.

§. VII.

§. VII.

De Præstatione Doli, Culpæ, & Casus in Contractibus.

SUMMARIA.

22. *Dolus in omni contractu præstandus.*
23. *Culpa quotuplex.*
24. *De culpæ præstatione generalis regula.*
25. *Casus quando præstandus.*
26. *Mora nonnunquam excusationem admittit.*
27. *Casus an præstetur in commodato.*
28. *Culpa in Contractu allegata cui incumbat probatio.*

22 SI res, quæ in obligationem deducta est, ante traditionem vel postea deterior fiat, vel omninò intereat, videndum est, quis teneatur damnum luere & sentire? Distinguendum, an res *dolo*, *culpa* vel *casu* deterioretur, aut pereat? Si *dolo*, non est dubium, quin is debeat præstare damnum, qui dolo fecit: factum enim cuique suum, non alteri nocere debet; neque alteri per alterum iniqua conditio inferenda, secundùm vulgatas Juris regulas. Dicitur autem hoc loco *dolus* non tantùm callida machinatio & circumventio, sicut describitur in *L. 1. §. 2. ff. de Dolo.* sed omnis voluntaria læsio, sive deinde fiat per tectam fraudem, vel per apertam vindictam, vel per petulantiam, &c.

23 *Culpa* est negligentia in custodienda vel conservanda re aliena commissa. Et hæc est triplex, *lata*, *levis*, & *levissima*. *Lata* culpa dicitur, quando quis non adhibet eam diligentiam in rebus alienis, quam communiter homines ejusdem conditionis, professionis & ætatis solent adhibere in suis propriis, ut si res facilè auferenda in loco, quo passim hominibus etiam ignotis patet accessus, relinquatur. *Levis*, quando non adhibetur diligentia, quam boni & solertes ejusdem conditionis homines adhibere solent, qui non tantùm rem in domo sua diligenter conservant, sed ubi opus fuerit, etiam ostia claudunt, & observant. *Levissima*, quando omittitur diligentia, quam solent adhibere solertissimi, ut si januam quidem clausisti, sed non iteratò tentasti, an sera bene obfirmata fuerit &c. quæ tamen omnia in singulis factis arbitrio prudentis viri, aut Judicis juxta circumstantiarum qualitatem consideranda sunt, quia utique in re pretiosa major diligentia requiritur, quàm in re vili, item in loco, ubi v. g. milites grassantur, quàm ubi quieta & secura sunt omnia.

Casum denique vocamus rei inopinatæ eventum, & qui sine omni nostra culpa accidit, ut si domus conducta fulmine tacta conflagret.

24 Circa præstationem culpæ generalis regula traditur, quòd si contractus cedat *in utilitatem solius dantis*, ut in Deposito, præstetur tantùm *dolus & lata culpa*, quæ in contractibus dolo comparatur. *l. quod Nerva. 32. ff. Depositi.* Si *in utilitatem solius accipientis*, ut in Commodato, præstetur *levissima culpa* (excepto *Precario*, de quo suo loco) Si *in gratiam utriusque*, ut in locato & conducto, *levis* tantùm culpa, non *levissima* præstanda, sicut inferiùs circa singulos contractus in specie pluribus trademus, & text. est in *l. si ut certo. 5. §. 2. ff. Commod.*

25 *Casus* verò regulariter non præstatur, excipitur tamen I. Nisi aliquis fuerit debitor *generis* (quod Logici *speciem*, hoc Iuristæ *genus*, quod illi *individuum*, hoc isti *speciem* appellant) genus enim perire non potest. Ita quòcunque casu pecuniæ mutuatæ apud mutuarium pereant, tenetur ad restitutionem; tum quòd post mutui acceptionem fuerit factus illius pecuniæ Dominus, & res soleat perire suo Domino; tum quòd non sit debitor illius pecuniæ in specie sive individuo, quam mutuò accepit, sed alterius in genere in eadem quantitate. *§. item is. 2. Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio.* Si verò Promissor vel contrahens debitor fuerit certæ speciei, v. g. hujus equi bucephali, tunc interitu ejusdem casu contingente liberatur, nec tenetur rem aliam loco intereuntis tradere. *l. id quod. 7. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* II. Excipitur nisi aliter conventum sit, & debitor periculum rei perituræ in se susceperit: pacta enim ex conventione legem accipiunt. *cap. un. de Commodato. & l. 1. §. si convenit. 6. ff. Depositi.* III. Si culpa casum præcesserit, ut quia commodatarius cum equo meo relicta via tutiore ivit per viam ob insidias latronum magis periculosam. IV. si debitor legitimè interpellatus, ut rem debitam traderet, vel solveret, fuerit in mora tradendi, vel solvendi, hæc mora & interitus rei post moram contingens ipsi nocet juxta *cap. moru. 25. de Reg. Iuris in 6.*

Traduntur tamen à Doctoribus præsertim Theologis, hujus quartæ exceptionis ex bono & æquo duæ limitationes. Prima, ut exceptio procedat, si mora fuerit culpabilis, secus si traditio constituto tempore physicè vel moraliter impossibilis, & debitor legitimè impeditus, quo minùs traderet, prout *ex Regula. 66. Iuris in 6.* conditio habetur pro impleta, quando non stat per obligatum, quo minùs impleretur. Text. & Gloss. *in l. quod te. 5. ff. de Reb. cred.* Gloss. *in d. cap. mora.* Covar *in Relect. cap. quamvis. de Pact. in 6. part. 2. §. 5. num. 4.* Molina *de I. & I. tom. 2. disp. 317.* Andr. Gail. *1. Obs. 142. num. 2.* Altera, si res post moram fuisset æquè apud creditorem peritura, puta ob generale civitatis incendium, ruinam aut incursum hostilem: tunc enim non videtur æquum, debitorem ad præstandum casum obligare, cùm ex mora vel culpa ipsius revera Creditori damnum non acciderit, cùm periculum evadere minimè potuisset, tametsi rem ipsemet habiturus fuisset, Sylv. *V. Mora q. 4.* Navar. *in Manuali cap. 17. num. 80.* 26

Sed nunquid è converso in omni interitu casuali penes commodatarium contingente conqueretur forsan commodans, nisi equum commodassem non periisset domi; officium igitur meum non debet mihi esse damnosum, & potiùs ille debet sentire damnum, qui inde utilitatem percepit. Hæc querela posset videri prima fronte satis æqua, & movere, ut diceremus, tunc casum fortuitum in commodato præstandum, si res non fuisset æquè apud commodantem peritura. Nihilominùs video Doctores esse valdè concordes, ut etiam in commodato generaliter doceant, non præstari casum fortuitum, sine distinctione, an res apud commodantem fuisset æquè peritura. Barbos. *in Collectaneis. ad dict. cap. un. de Commodato. n. 6. & 7.* quam distinctionem tunc tantùm adhibent, quando Commodatarius fuit in mora restituendi, vel re commodata aliter, aut aliorsum usus est, quàm sibi concessum. Molin: *dict. tomo, 2. d. 259. num. 3. & 4.* Quare responderi poterit Commodanti, ut Juris decisione sit contentus, quod ita voluit alterum alterius Officio juvari, ne Commodatarius exinde nimiùm gravaretur, si v. g. propter usum equi ad unum diem sibi concessum mox deberet totum equum sine culpa sua pereuntem solvere, quod damnum non esset utilitati ex equo perceptæ proportionatum. Et sicut hæc Juris constitutio in uno casu gravis videtur commodanti, ita vice versa in alio casu, ubi ipse ab altero commodatum accipiet, idque casu peribit, admodùm grata & utilis eveniet, prout in simili de jure præscriptionis dicere solemus, ut quamvis habeat gravamen in uno casu, quo contra me præscribitur, contineat tamen utilitatem 27

tem in alio, quo ego contra alium præscripsero;

28 Cui verò incumbat onus probandi, si Commodans, Locator, Emptor, & cæteri dicant, damnum accidisse culpa, econtra Commodatarius, conductor aut Venditor casu, vel tali ex culpa, ad quam præstandam jure contractûs non teneatur? videatur Mascard. *de Probationibus*, *vol. 1. conclus.* 468. Breviter dicendum, si damnum sit tale, quod plerumque sine culpa utentis accidit, ut si equus ex interno morbo; aut vitio, domus aut murus vetustate & imbecillitate corruat, non præsumi culpam, nisi ab allegante probetur; si verò damnum tale, quod ordinariè ex negligentia, vel culpa utentis accidere solet, veluti incendium aut furtum, præsumi culpam utentis, nisi suam diligentiam in custodiendo per contrarias probationes, aut præsumptiones, quales saltem in tam difficili probatione habere poterit, ostenderit. *l.* 3. §. 1. *ff. de Offic. præfecti vigilum l. cum duobus* 52. §. *damna*, 3. *ff. Pro socio* Pachin. 1. *Contr. cap.* 87. qua de re dicemus inferiùs in Tit. *de Locato & Conduct.* Demum quando de culpa loquimur, non esse intelligendam semper culpam Theologicam, quæ constituat peccatum coram Deo, sed civilem sufficere, quæ ex quacunque omissione. v. g. propter oblivionem coram Deo non peccaminosa oritur; notavit Layman. *Libr.* 3. *tract.* 4. *capit.* 7. *sub num.* 2.

§. VIII.

De Personis, quæ pacisci possunt, vel non possunt; & inprimis de Pupillis & Minoribus.

SUMMARIA.

29. *Contrahere regulariter omnes possunt, nisi specialiter in jure probibiti.*
30. *Pupillus sine tutore contrahens, an obligetur naturaliter, & in conscientia?*
31. *Ludens cum pupillo an possit ab eo lucrari?*
32. *Minorennes sine Curatore qualiter obligentur?*

29 PErsonæ, quæ contractus & Pacta inire possunt, sunt regulariter omnes usu rationis præditi, & liberam suorum bonorum administrationem habentes, adeò ut nec excommunicati, nec deportati excludantur; quia hi non amittunt ea, quæ sunt Juris naturalis & gentium, sicuti pacta & contractus; licèt pro his actionem formalem instituere non possint, quæ est Juris civilis, possunt tamen implorare officium Judicis, & conveniri, ac uti exceptione, ut in materia Judiciorum dicemus; ratione autem sufficienti, & administratione destituti, ut Pupilli, Minorennes, Amentes, Prodigi quibus bonis interdictum est aliter quàm interveniente authoritate suorum Tutorum aut Curatorum contrahere non possunt, qua de re agunt Interpretes Juris Civilis in materia *Tutelarum* & in *Tit. Instit. Quibus alienare licet.*

30 Juris Canonici & etiam Theologiæ Doctores specialiter inquirere solent, an Pupillus vel Minorennis, aut Prodigus sine Tutore aut Curatore contrahens saltem naturaliter, & in conscientia obligetur; ita ut talem contractum majorennis factus implere teneatur? Circa naturalem Pupilli sine tutore contrahentis obligationem constat, esse difficilem legum antimoniam: quod enim *in l. pupillus*, 59. *ff. de Obligat. & act. & in l. quod pupillus*. 41. *ff. de Condicione indebiti*: negatur pupillum naturaliter obligari, id affirmatur *in l.* 1. §. 1. *ff. de Novationibus*. *l. Marcellus*. 25. *ff. de Fidejuss.*

Sanè in eo satis conveniunt Doctores, quòd Pupillus infans, vel infantiæ proximus §. *sed quod diximus*, 10. *Inst. de Inutil. stipul.* qui necdum implevit annum decimum cum dimidio (primum septennium infantia censetur, alterum dividitur, & medietas ad infantiam, altera ad pubertatem accedit) item etiam qui cum ipso Tutore contrahit, nec quidem naturaliter obligetur, nisi alterius contutoris, vel judicis auctoritatis interveniente; leges enim tali contractui resistunt. *l.* 1. *& l. pupillus*. 5. *ff. de Author. Tut. l. non licet*. 46. *ff. de Contrahenda emptione*: sicut & tunc, si super bonis suis immobilibus, aut mobilibus, quæ servando servari possunt, alienandis sine tutore & judice Pupillus vel Minor contraxerit, *tot. tit. Cod. de Prædiis & aliis rebus minor.* Econtra quoque conveniunt, quòd Pupillus obligetur, quatenus ex contractu factus est locupletior, & pecunia, v. g. mutuò accepta adhuc penes eum extat, vel in res ejus versa est. *d. l. pupillus*. 5. §. *pupillus*, 1. *ff. de Author. Tut.* De dolo etiam quandoque conveniri potest, ut si doli capax rem sine Tutore in depositum acceperit, eamque dolo perdiderit; sicut universim Pupillus rationis, etiam peccati capax esse censetur. *l.* 1. §. *an in pupillum*. 15. *ff. Depositi*.

Tota igitur quæstio est de Pupillo proximo pubertati, factum, aut res servando non servabiles promittente, nec inde locupletato? cujus resolutio potissimùm in conciliatione supra allegatarum legum Civilium consistit. Sunt enim non pauci Doctores, qui Pupillum in his circumstantiis, si verè consenserit, nihilominus naturaliter & in conscientia obligari volunt, Sanch. *de Matrimonio l.* 6. *d.* 38. & alii Azor. *p.* 3. *lib.* 6. *cap.* 14. *q.* 16. Molina *d. tom.* 2. *disp.* 224. Negat autem naturalem & conscientiæ obligationem, nisi in quantum Pupillus locupletior factus fuerit, Cov. *ad dict. c. quamvis de Pactis in* 6. §. 4. *n.* 10. Cuiac. *ad l.* 127. *ff. de V. O.* Petrus Wadingus *de Contract. disp.* 2. *dub.* 4. *num.* 3. & alii ibidem citati, ideoque contrariantes leges civiles per distinctionem, sitne pupillus ex contractu locupletatus necne, conciliandas existimant.

Inclino quidem etiam magis in hanc sententiam: irritatio enim contractuum regulariter de foro quoque interno intelligitur, nisi aliter constet de mente Legislatoris & frustra propter bonum publicum plerumque esset irritatio contractuum in foro externo tantùm, si bonus Christianus eos in conscientia servare teneretur: sed quia dictæ conciliationi apertè obstat textus *in l. cùm illud*. 25. §. 1. *ff. Quando dies legati*; ideò de alia conciliatione cogitandum; nam postquam J. C. *in c. l.* dixit, legatum ejus rei, quam pupillus sine tutoris auctoritate debet, *nec inde locupletior factus est*, nullius esse momenti, quia pupillus nihil debet, subjunxit, si verò testator naturalem pupilli obligationem & futuram solutionem cogitarit, legatum habere tacitam conditionem, si pupillus solverit; ex quo apertè videtur inferri pupillum etiam non locupletiorem factum naturaliter obligari. Minimè verò satisfaciet responsio aliquorum dicentium, mendam irrepsisse in hunc textum, ac in Florentinis Exemplaribus omissa particula: *Nec legi*, *& locupletior factus est &c.* Nam si hæc responsio valeret, malè dixisset J. C., quòd pupillus ex contractu locupletior factus nihil debeat, & inutile ejus rei legatum sit, sicut vel parum consideranti textum patebit. Quare magis mihi placet alia conciliatio, quàm tradit Layman *d. L.* 3. *tract.* 4. *cap.* 9. *sub num.* 8. quòd pupillus obligetur quidem naturaliter propter leges id ipsum affirmantes, sed hujus obligationis effectum & executionem leges negantes etiam in foro conscientiæ, & circa pupillum proximum pubertati impediant, nisi pupillus sui juris factus ultrò huic suo favori renuntiare, & quasi ex debito honestatis solvere velit, qui

sensus

sensus optimè accommodari potest *dictæ l. cùm illud* 25.

Dices, qualis est obligatio, si nullum habet effectum? Respondeo, habere quod alios suum effectum, nimirùm ut cum majorenne inita ex parte majorennis teneat. *l. obligari*. 9. *ff. & princ. Inst. de Authoritate Tutorum*. Item ut fidejussor pro pupillo accedere possit. *d. l. Marcellus*. 25. *ff. de Fidejussoribus*. quòd verò in persona pupilli effectum non habeat, & executionem, non propterea nullo modo dici potest obligatio; sicut obligatio merè civilis obligatio dicitur, & tamen effectum non habet, ut superiùs præmissum.

31 Ulteriùs illud notabile est, quod ponit Vvadingus *dicto loco num*. 5. ludentem cum pupillo & lucrantem ab eo summam notabilem (quæ ipsi ex consensu Tutoris saltem tacito ad ludendum, & honestam recreationem pro conditione personæ non est concessa) non posse in conscientia illam retinere, saltem si sciat, pupillum velle eam recipere, quia pupillus sine tutore non potest dominium rei suæ transferre, vel efficaciter obligari. §. 1. & ibi Doctores. *Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio*.

Sed & prioris sententiæ Auctores, qui obligationem naturalem & in conscientia ex contractu pupilli sine tutore admittunt, concedunt tamen, hanc obligationem remedio extraordinario *restitutionis in integrum*, vel irritatione & revocatione tutoris posse annihilari. Quid autem censendum sit de sponsalibus & matrimoniis, quæ impuberes contrahunt, traditur *in Libro IV. Decretal. in tit. de Desponsatione impuberum*.

32 Alia nonnihil ratio est circa *Minorennes*, qui quidem annos pupillares excesserunt, sed infra 25. ætatis annum constituti sunt: hi enim quamvis nullum contractum, etiam quoad forum internum, sive efficacem obligationem validè inire possint sine authoritate Curatoris, qui tendat in alienationem bonorum. Textus & Doctores. *in l. si curatorem*. 3. *Cod. de in integrum restitutione Minor. & tit. Cod. de Prædiis minor*. possunt tamen se obligare in his, quæ præcisè suam personam concernunt, e. g. si minor artifex, vel opifex sit, & operas suas alteri locarit; sicut ita textum in *l. puberes*. 101. *ff. de Verborum obligationibus* exponit Fachin. *Lib*. 3. *Controv. cap*. 9. & Matrimonium contractum sine curatore valet *l. sciendum*. 20. *ff. de Ritu nupt*. Curator enim magis bonis, quam personæ datur.

Minoribus quoque assimilantur prodigi, postquam ipsis à Magistratu bonis interdictum est, & curatores bonorum dati sunt. Interim negandum non est, quin minor contra suum contractum, si læsus videatur, restitutionem in integrum petere possit ex *tot. tit. ff. de Minoribus*. eaque tanquam justo juris privilegio etiam in conscientia rectè utatur. in Matrimonialibus tamen non dari restitutionem in integrum, docet Sanch. *de Matrimonio. lib*. 7. *disp*. 37. *num*. 21. *& seq*. de quo alibi dicemus.

Si curatorem non habuerit minorennis, nihilominus prohibetur ipsi bonorum immobilium alienatio sine decreto Judicis, tametsi veniam ætatis impetrarit à Principe, ut pro majorenne haberetur. *l. non solùm*. 4. *l. minorum*. 6. *Cod. de Prædiis minorum l*. 2. *C. De his qui veniam ætatis impetr*. Vid. Fachin. *d. l*. ubi contra quosdam idem censet de mobilibus pretiosis, & quæ servando servari possunt.

In testamento autem, item ante Professionem in Religione non prohibetur minor de omnibus bonis suis etiam sine curatoris auctoritate disponere: tunc enim cessat ratio legis, cùm ob vitæ vel status mutationem iis non ampliùs uti concedatur, ideoque exinde non damnificetur. Cujac. *in Comment. ad d. l. puberes*. 101. *ff. de Verb. obl*. Panorm. *in cap. In præsentia*. 8. *de Probat*. Addit etiam Lessius *dict. dub*. 8. *sub num*. 62. minoribus sub curatore constitutis in bonis *Castrensibus*, *vel quasi*

liberam esse administrationem, & se obligandi potestatem, salvo tamen in casu læsionis restitutionis beneficio.

---

§. IX.

De Pactis Filiorumfamilias ubi de S. Consulto Macedoniano.

SUMMARIA.

33. *Filiusfam. potest habere quadruplex peculium*.
34. *Filiusfam. an ex contractu obligetur?*
35. *Filiusfam. impubes cur minùs authorem etiam patre obligari possit, quàm pupillus authore tutore?*
36. *De S. Consulto Macedoniano*.
37. *Quibus casibus locum non habeat?*
38. *S. C. Maced. an obtineat etiam in foro interno?*
39. *S. C. Maced. an procedat, si pecunia à filiofam. mutuo accepta post mortem patris adhuc extet, & inde filius locupletior factus sit?*
40. *Contra exceptionem S. C. Maced. an detur replicatio de ignorantia ejus?*
41. *S. C. Maced. an possit filiusfam. renuntiare?*
42. *Quid, si jurato renuntiarit?*

Quid autem de *Filiisfamilias* sive liberis in potestate Patris constitutis dicendum? Supposita distinctione quadruplicis peculii scilicet *Profectitii*, quod ex re & bonis patris provenit, & totum patris est; *Adventitii*, quod filius aliunde, quàm ex re patris, nimirùm ex hereditate materna vel aliorum, opificio aut negotiatione, quoad proprietatem sibi, quoad usumfructum patri acquirit; & *Castrensis*, quod intuitu militiæ armatæ, & *quasi Castrensis*, quod ex militia togata, sive publico munere, videlicet Judicis, Advocati, Professoris Academici, Tabellionis &c. adipiscitur, idque pleno Jure quoad dominium, usumfructum, & administrationem filii esse censetur. Supposita inquam hac distinctione, quàm prolixiùs exponunt Doctores ad *Tit. Instit. de Patria potestate* & ad *Tit. Per quas personas nobis acquiritur*. 33

Generaliter imprimis tenendum est, Filiumfamilias puberem eatenus ex suis contractibus sine authoritate patris obligari, quatenùs potestati patriæ & juri, quod pater in ipsum, & bona sive peculium ejus habet, non præjudicat. §. *item inutilis*. 6. *Inst. de Inutil. stipul. l. Filiusfamilias*. 39. *ff. de Obligat. & act*. 34

Dico I. De filiofamilias *pubere*: nam *impubes* ne quidem authore patre obligari potest. §. *sed quod diximus*. 10. *Instit. de Inutilibus stipulat*. Rationem disparitatis, cur pupillus authore Tutore possit efficaciter obligari, & non item Filiusfamilias impubes authore Patre diversissimè assignant DD. vel enim hoc ideò constitutum est, quòd pupillo ex contractu damnificato detur adversùs tutorem actio *t. t. ff. de Tutela & rat. distrah. & tit. Cod. si Tutor vel Curator interven*. non item filio adversus patrem. *l*. 4. *ff. de Iudic. l. ult*. §. *fin. autem æs alienum* 4. *in fine*. *Cod. de Bonis quæ liberis*: vel quia aliàs pupillis esset omni commercio interdictum, nisi saltem authore tutore obligari possent. Filiusfamilias autem, cùm contrahendo patri acquirat, & econtra pater filio, §. *si quis alii* 4. *Inst. de Inutil. stipulat. d. L. ult*. §. *ubi autem puerilis*. 6. *C. de Bonis quæ liberis*, potest pater sine filio contrahere. 35

Dico II. *Filiumfamilias* puberem eatenùs obligari, quatenùs non præjudicat patri: unde vota realia

fine consensu patris eum emittere non posse, ut infra *in Tit. de Voto & voti redempt.* dicetur. Item adventitia, quorum usufructus apud patrem est, alienare prohibetur. *d. l. ult. §. Filius autem fam.*

Præterea in contractu mutui circa filiumfamilias specialis exceptio de Jure Civili ponitur, quæ dicitur exceptio *Senatusconsulti Macedoniani*, prout habetur *in t. t. ff. & C. ad Senat. C. Maced.* Contigit enim aliquando Romæ, quòd quidam Macedo usurarius filiisfamilias copiosè pecuniam mutuam dederit, qui postea abutentes pecuniis non tantùm corruptos mores induebant, sed etiam ære alieno oppressi vitæ parentum insidiabantur, ut ex hereditate paterna possent debita solvere. Quare Senatusconsulto cautum fuit, ut si quis filiofamilias mutuam pecuniam dedisset, ei non daretur actio, vel repetitio, ne quidem post mortem patris, ejusdemque Senatusconsulti exceptio etiam filiabusfamilias, & parentibus, & heredibus, & fidejussoribus filiorum prodesset. *l. 1. 7. 9. §. 4. ff. ad S. C. Maced.*

37 Sunt tamen casus, in quibus non habet locum Senatusconsultum. ut I. Si filio sint bona castrensia vel quasi. *l. fin. §. 1. C. d. Tit.* II. Si communi errore credebatur non esse filiusfamilias, sed sui juris: tunc enim nihil est, quod Creditori imputetur. *l. si quis 3. ff. & l. 1. Cod. eod.* III. Si mutuum non constiterit in pecunia numerata, sed in re alia fungibili, ut in vino, frumento, vel similibus; vel fuerit debita ex alio contractu, puta emptionis, stipulationis aut simili: quia præcipuè pecunia periculosa parentibus visa est, utpote, quam filius perdat, aut malè impendat faciliùs, nisi res aliæ in fraudem legis filio datæ sint, ut is rebus venditis pretium haberet in mutui vicem. *l. si filiusfamilias. 4. § is autem solus 3. ff. d. tit.* IV. si sciente, mandante, aut ratum habente patre pecunia mutuata sit, *l. si tantùm. 12. & l. si filiusfam. 16. ff. & l. fin. C. ad S. C. Maced.* V. Si in rem vel utilitatem patris pecunia versa, aut studiorum causa in probabiles expensas filio data sit, quas patris pietas rationabiliter recusare non potuisset. *l. item si filiusfam. 7. §. quod dicitur. 13. ff. d. t. l. 5. C. eod.* VI. Limitatio potest addi ex Molina *de Iust. & Iure. t. 2. d. 301. num. 2.* si filius vel filia juxta consuetudinem terræ, (sicut in Hispania & in plerisque partibus Germaniæ) per nuptias soleant liberari ex patria potestate, ut mutuum, quod post contractas nuptias accipiunt, ad instar aliorum hominum sui juris reddere teneantur. Et hæc in foro externo ita indubitatè procedunt.

38 Sed an idem obtineat in foro animæ, ut filiusfamilias ne quidem in conscientia (extra casus jam enumeratos) mutuum acceptum reddere teneatur, celebris est inter DD. controversia? Non esse huic S. Consulto locum in conscientia existimat Fach. *Lib. 2. Controv. cap. 62. in fin.* cum Covar. *in Relectione cap. quamvis. de Pactis in 6. part. 2. §. 3. num. 4.* eò quòd filiusfamilias saltem naturaliter obligetur; tum ob text. expressum *in l. quia naturalis. 10. ff. SC. ad Maced.* tum quia filiusfamilias, quod omissa Senatusconsulti exceptione solvit, repetere non potest. *l. sed si paterfamilias. 9. §. 5. cum l. seq. ff. eod.* cùm aliàs quod nec civiliter, nec naturaliter est debitum, quocunque errore solutum rectè repetatur. *l. quod indebitum. 7. & l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb.* aliam rationem addit Fach. quòd nimirùm æquitati non conveniat, filiumfamilias cum alterius damno locupletari.

Verùm altera sententia, quæ docet, filiumfamilias exceptione Senatusconsulti etiam in conscientia tutum esse videtur ab authoritate & ratione magis probari. Ab *authoritate* quidem Innoc. *in cap. quia plerique. 8. de Immun. Eccles.* Panorm. *in cap. fin. de Prescript. num. 27. & 29.* Antonii Gomez *Var. Resolut. Tit. de Contractibus. cap. 6. num. 2.* Molinæ *d. disp. 301. num. 2.* Lessij *de I. & Iustit. l. 2. cap. 20. dub. 2. vers. notandum 2.* Vvading *de Contract. disp. 6. dub. 4. §. 1.* eamque communem dicit Layman *in Theol. moral. de Pact. cap. 15. num. 3.* *A ratione* verò, quia utique lex & potestas publica ex justa & publica causa potest contractum irritare, actionem denegare, dominium de uno in alterum transferre, sicut ex præscriptionis lege, jure confiscationis, irritatione testamenti non solemnis, contractus pupillaris &c. aliisque exemplis probari potest: quæ irritatio & constitutio, si fuerit justa in foro externo, meritò etiam ad forum conscientiæ porrigitur, uti supra in *Tit. de Constitut. §. 3. à num. 36.* pluribus declaratum est: modicum enim aliàs haberent tales leges inter Christianos effectum, & parùm consultum foret Reipubl. per rationabilia statuta, si, quos lex civilis ab obligatione absolvit, lex conscientiæ sub salutis periculo constringeret.

Ad primum A. A. argumentum responderi potest: Filium accipiendo mutuum contrahere quidem naturalem obligationem, sed hujus obligationis effectum à lege quoad utrumque forum impediri: quamvis enim lex humana non possit in thesi jus naturale mutare totam præceptionem ejus abrogando: *§. sed naturalia. 11. Instit. de Iure Nat. Gent. & Civili.* potest tamen in hypothesi, sive in particularibus casibus & circumstantiis declarare, an & qualiter locum habeat. Deinde, quod de soluti denegata repetitione dictum, possumus ad id respondere: nil esse inconveniens, si lex aliquos obligationis effectus tollat, aliquos toleret, sicut paulò ante de obligatione naturali pupilli dictum, quòd certos habeat effectus: periculum enim, quod Senatusconsultum consideravit, tunc potissimum subest, si filiusfamilias mutuum recipiat, & cogatur ad solvendum; non autem si spontè solutum repetere nequeat.

Alterum argumentum Fachin. novam movet 39 difficultatem, an, si filiusfamilias pecuniam mutuatam non inutiliter perdiderit, vel expenderit, sed post mortem patris adhuc penes se habeat, vel in alias res commutarit, adeoque exinde locupletior factus sit nihilominus exceptione Senatusconsulti quoad forum internum præcipuè se tueri valeat? Etenim de Jure Civili res satis est expedita *in l. sed si. 9. §. 2. ff. ad S. C. Maced.* ubi J. Consultus affirmat, dari exceptionem Senatusconsulti, licèt filiafamilias ex pecunia mutuata ornamenta compararit, aut apud filium in peculio existat. Ratio etiam superiùs assignata, quòd lex sit Domina rerum, & authoritas publica supremi Legislatoris dominium ex causa publica uni auferre, & alteri adjudicare possit, etiam huic Juris Civilis decisioni non incongruè accomodatur.

In foro tamen conscientiæ quid dicendum, plerique DD. prætereunt: apud Layman verò *cit. cap. 15. sub num. 3. v. Cæterum non dubito &c.* invenio, quòd is (nullum quidem alium Doctorem allegans) indubitanter teneat, (quidquid de Jure Civili sit dispositum) filium vel patrem ex mutuo locupletatum naturali jure, consequenter in conscientia ad restitutionem obligatum esse. Quam sententiam opinior practicè magis tutam & tenendam esse, ac naturali æquitati, quæ neminem vult cum alterius jactura locupletari, *juxta regulam 48. Iuris in 6.* conformiorem: in tali namque casu potest dici tantò magis naturalem obligationem filiifamilias habere suum ordinarium effectum, quo magis cessat ratio Senatusconsulti: si enim pecunia adhuc extet, vel locupletior inde filius factus sit, fanè nil causæ subest, cur propter solutionem debeat vitæ parentis insidiari, neque malis moribus corruptus est,

est, qui pecuniam servavit, aut utiliter & fructuosè impendit.

Non obstat, quòd lex alicui possit dominium auferre, & alteri adjudicare: quia procedit, si apertè constet de voluntate legis, sicut in præscriptione; in proposito autem casu locupletationis dubium est, an lex voluerit irrevocabile dominium pecuniæ mutuatæ filiofamilias concedere, vel an tantùm mutuanti denegare actionem in foro externo, relicta interim naturali obligatione: in dubio autem ordinariè melior solet esse conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

40 Rursus quæstio est; quid si is, qui pecuniam mutuam dedit, bona fide egerit, ignorans Senatusconsulti Macedoniani constitutionem? Neque Doctores obvii sunt etiam in hac quæstione, licet in praxi frequentissima. Censeo plerumque cessare Senatusconsultum, præsertim si persona sit talis, quæ Juris ignorantia excusetur, ut minorennes ante 25. ætatis annum, de quibus quo ad hoc Senatusconsultum est textus specialis. *l. verùm. 11. §. planè 1 ff. de Minoribus. & in l. Regula. 9. ff. de Iur. & facti ignor.*

Item mulieres, milites, rustici, aliique forensium rerum inexpertes, & simplices ac plebei homines. *l. cùm de indebito 25. §. 1. ff. de Probat.* Generaliter quoque traditur *in l. 7. & 8. ff. de Iuris & facti ignorantia*, quòd error Juris non prosit quidem in lucro, seu acquirere volentibus (v.g. si quis putaret ex errore Juris, possessionem longi temporis sine bona fide aut titulo sufficere ad præscriptionem) excuset tamen à pœna, & non noceat in damnis amittendæ rei suæ.

Dices: si per errorem Juris omnes æqualiter in damnis & pœnis excusantur, ergò non fuisset opus in allegatis LL. à Senatusconsulto singulariter minorennem ob Juris ignorantiam excipere. Sed R. duas esse differentias circa ignorantiam juris inter minores (quibus assimilantur etiam mulieres, milites, cæterique enumerati) & inter viros majorennes prudentes. *Inprimis* quòd minorennes non obligentur ad scientiam Juris & legum, majorennes verò ad omnium constitutionum scientiam adstringantur. *in l. penult. C. de Iuris & facti ignorantia.* Ideòque nisi eorum ignorantia tolerabilis fuerit, (puta quia constitutio aliqua parùm observatur, est obscura, anceps, controversa, vel à paucissimis scitur in loco, ubi degunt) sed crassa & supina, ne quidem in pœnalibus excusantur. *arg. cap. 2. de constit. in 6. & l. 1. ff. de LL. Secundò* quòd in minoribus, mulieribus, militibus, rusticis aliisque rudioribus præsumatur Juris ignorantia. *d. l. cùm de indebito*, in majorennibus verò præsumatur scientia, nisi ab ipsis probetur tolerabilis ignorantia: non enim foret rationabile, ut Jura in eo ignorantiam præsumerent, & tolerarent, quem ipsum ad scientiam obligant & adstringunt. Illa verò Juris *Regula 47. in 6.* quòd *præsumatur ignorantia, ubi non probatur scientia*, de ignorantia facti, non juris accipienda est.

Quod si mutuans occasionem mali filiofamilias dederit, ejusque peccato cooperatus fuerit, non ignorans eum pecunia abusurum, quamvis ignorarit Senatusconsultum, non putarem, ei contra Senatusconsulti constitutionem subveniendum: quia scivit rem esse malam, & contra Jus naturæ dare filio occasionem mali: licèt verò ignorarit pœnam Senatusconsulti, tamen quia malitiam peccati novit, ex sola ignorantia pœnæ non solet à pœna (excepta censura, de qua alibi) excusari, per tradita Molinæ *de Iustitia & Iure Tract. 6. d. 71. num. 9.* & videtur etiam insinuare JC. *in d. l. regula*, per illa verba: *mulieribus succurritur, sicubi non est delictum, sed Iuris ignorantia*. atque à simili non parùm probatur *ex l. 2. Cod. De in jus vocando*. ubi libertus, qui patronum sine venia in jus vocavit, punitur pœna Edicti, scilicet 50. solidorum, nec excusatur ob rusticitatem sive Juris ignorantiam. Ad quem text. dicit Gloss. *in l. error. 9. in verb. nocet. ff. de Iuris & facti ignorantia*. quòd sufficiebat liberto scire, hoc esse contra naturalem æquitatem, licèt prohibitionem Juris cùm pœna ignorarit.

Oppones, si constitutio Senatusconsulti est pœnalis, ergò filiusfamilias se eadem tueri in conscientia non poterit ante sententiam judicis saltem declaratoriam, cum pœna non priùs obliget alterum ad amissionem rei suæ, per ea, quæ *in Tit. de Constit.* §. 3. dicta sunt. Respondetur, quòd hæc pœna sit de illis, quæ ad sui executionem nullum externum factum hominis requirunt, hoc ipso, quòd per contractum mutui dominium & possessio pecuniæ mutuatæ jam sit in filiumfamilias translata, cujus tantùm repetitionem leges denegant, quales pœnæ ipso jure & facto illatæ non requirunt aliam Judicis sententiam, ut etiam *in d. §. 3. sub n. 42.* tradidimus.

Demum quæritur, nunquid filiusfamilias Senatusconsulto vel simpliciter, vel saltem juramento renuntiare possit? 41

De simplici renuntiatione unanimis est DD. opinio, eam nullatenus subsistere: quia hoc Senatusconsultum non tam in favorem filii, quàm parentum & publicæ utilitatis ad evitanda multa mala in Republica atque in odium Creditorum est introductum. Nec obstat, quòd filius ipso facto possit renuntiare, nimirùm solvendo, quod accepit. *l. sed si. 9. §. penult. ff. SC. Maced.* nam periculum, quod subest in obligatione, cessat in solutione, ut paulò ante declaratum est.

De renuntiatione *jurata* dissensio est, quidam enim affirmant valere, ut filius saltem post mortem patris solvere teneatur, propter vulgatam regulam. *cap. cum contingat. 28. de Iurejurando.* quòd omne juramentum nec vi, nec fraude extortum servandum sit, si citra dispendium saluti servari possit. Covar. *in d. Relect. cap. quamvis. hoc tit. in 6. parte 2. §. 3.* Less. *d. lib. 2. cap. 20. dub. 2. num. 9.* quæ sententia propter reverentiam juramenti est tuta & probabilis. 42

Altera sententia est negantium, tale juramentum valere, inter quos est Panorm. *in cap. cùm contingat. 28. de Iurejurando. num. 23.* VVading. *de Contract. disp. 6. dub. 4. §. 1. num. 3.* cùm enim tale juramentum ad omnia pericula & in commoda inducat, quæ evitare voluit Senatusconsultum, videntur habere locum aliæ regulæ: quòd *juramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, nec sit obligatorium, quod contra bonos mores, vel in præjudicium tertii*, scilicet parentis *præstitum est cap. veniens. 16. de Iurejur. cap. non est obligatorium. 58. de Reg. in 6.* Neque difficile est disparitatem aliquam assignare inter pacta successoria, quæ juramento confirmantur. *cap. quamvis. 2. de Pact. in 6.* & mutuum filiifamilias: quia in iis potissima prohibitionis causa est, sola mortis captatio, cujus periculum inter Christianos præsertim Germanos minus est, & vel ideò minùs, quia non habet causam nisi appetitum lucri: at verò in mutuo inprimis instans & urgens creditor cursusque usurarium filiumfamilias faciliùs ad malum adigere possent: & deinde præter periculum captandæ mortis etiam subest periculum corrumpendorum morum &c. Quapropter hæc sententia sua non caret probabilitate, & posset fortè deservire, ut Judex Ecclesiasticus aliis præsertim circumstantiis concurrentibus tantò faciliùs juramentum relaxare valeret, ut docet Less. *d. loc.*

Mihi videtur ad conciliationem utriusque sententiæ quoddam medium amplectendum, ut siquidem periculum mali tantùm in genere sub fuerit, in specie autem circa hunc filium jurantem nullum, tunc procedat prior opinio & regula, *dict. cap. cùm contingat.* si verò in specie etiam filius ob renuntiationem juratam inclinaretur ad malum, puta, quia instante creditore cogeretur

retur quærere media atiam illicita solutionis, quia mutuum, quod de facto ad malos usus applicuit, aliter à creditore obtinere non potuit, quàm per juratam renontiationem, tunc debeat altera sententia prævalere: quamvis enim lex possit ex certa causa actum irritare & annullare, nec illicò cesset lex, licèt cesset ratio legis in particulari (nisi fuerit lex in mera præsumptione fundata) dummodò non cesset universim; prout non ideò valet testamentum sine septem testibus, quamvis nullus in eo dolus commissus sit, matrimonium sine parocho & testibus, esto nunquam abnegandum, sed id potissimùm in legibus certas formas substantiales præscribentibus procedit, in aliis verò legibus, quæ simpliciter actum prohibent, vel aliud disponunt, obtinet nonnunquam etiam in particulari casu illud axioma, quòd cessante ratione legis cesset ipsa lex. *cap. cum cessante. 60. de Appellat.* & *l. adigere. 6. ff. de Iure patron.* ita quoque propter religionem juramenti, & ne Deus temerè in testem vocatus sit, servandum, quod promissum est, si hic & nunc nullum peccatum involvat, tametsi lex communis, quæ periculum mali in genere consideravit, adversetur. *d. cap. cum contingat. 28.* & *cap. quamvis. 2. h. t. in 6.*

---

§. X.

De Pactis, quæ ineunt generales rerum Administratores.

SUMMARIA.

43. *Ecclesia vel Civitas quando teneatur ex mutuo per Prælatum vel administratores contracto?*
44. *Quid si consensus Senatus, vel Capituli accesserit?*

GEnerales rerum alienarum Administratores hoc loco vocamus Prælatos & Rectores Ecclesiarum, Magistratus & Syndicos Civitatum vel aliarum communitatum, Procuratores cum generali mandato, Tutores & Curatores &c. Porrò circa Prælatos & Rectores Ecclesiarum videri debent ea, quæ in Tit. *de Peculio Clericor.* & in Tit. *de Reb. Ecclesiæ non alien.* & in Tit. *de Donation.* dicentur.

Specialiter hîc circa contractum mutui etiam valde
43 notabile est, quòd Civitas, Ecclesiæ, Monasteria, aliave pia loca ex mutuo, quòd eorum Rectores & Administratores susceperunt, tunc solum obligentur, si Creditor probarit, pecuniam in Civitatis aut piorum locorum utilitatem conversam fuisse, aliàs soli Administratores conveniri poterunt. *l. civitas 27. ff. de Rebus creditis. auth. hoc jus porrectum. C. de SS. Eccles. cap. hoc jus. 2. causa 10. quæst. 2. c. pen. de Fidejuss. cap. 1. de Solut.* Quare pro cautela duo consulerem; *Primò* ut chyrographo expresse & in præsentia testium curaret inseri causam, in quam mutuum impensum sit. *Secundò*, ut non esset contentus solo chyrographo, neque etiam pignore, (utpotè quòd in præjudicium horum locorum à solis Administratoribus sine debitis Juris solennitatibus constitui nequit) sed requireret sibi dari Fidejussores idoneos, qui nominatim pro ipso Administratore pecuniam mutuante in omnem casum fidejuberent.

Interim tamen etiam æquum videtur non requiri exactissimam probationem Creditoris, quòd pecunia in utilitatem Civitatis vel Ecclesiæ sit versa, quæ plerumque foret nimis difficilis: quis enim semper investigare posset, an & qualiter Administrator has vel aliàs pecunias impenderit? sufficiet proinde etiam minùs perfecta probatio ex conjecturis & circumstantiis arbitrio Judicis ponderanda, nimirùm quòd tunc temporis Ecclesia aliis mediis destituta ædificarit, prædia emerit, & alia similia. Rebuamus *de Reb. Eccles. non alien. quæst. 56.* Tenebitur quoque Ecclesia, si Prælatus vel Rector Ecclesiæ contraxit debita pro sua sustentatione, vel infirmitate: quia pro necessitate Ecclesiæ videtur contraxisse, cùm Ecclesia teneatur ipsum alere. Barb. *in Collect. ad cap. 1. de Solution. num. 3.* ubi plures allegat.

Quòd si pecunia mutuò accepta penes Administratorem casu v. g. incendio aut furto perierit, veriùs est Ecclesiam vel Civitatem nihilominùs ad instar alterius cujuscunque mutuatarii (cui pecunia mutuata tanquam Domino perit) teneri ad solutionem, dummodò ab initio saltem pecuniam ex causa legitima Administrator susceperit: ita enim de servo & procuratore, qui in rem domini pecuniam mutuam accepit, eamque casu fortuito perdidit, ut ad tale mutuum dominus teneatur, responsum est *In l. servus 17. ff. De in rem verso.* Jura enim præcipuè voluerunt Ecclesiis & Civitatibus contra malitiam Administratorum, non verò adversus casus fortuitos providere. Item in aliis contractibus, qui fiunt in utilitatem utriusque, velut in Locatione, Venditione & similibus non habere locum hanc constitutionem, ut v. g. in ordine ad obtinendum pretium probet venditor mercem venditam in utilitatem civium vel Religiosorum pervenisse, tradunt DD. Innoc. & Pan. *in c. 1. de Depos.* Jas. *in d. l. civitas. num. 14.*

An autem teneatur Civitas vel Ecclesia; si Ad- 44
ministrator cum consensu Senatus, aut civium, Prælatus cum consensu Capituli mutuum acceperit, absque ulteriore probatione Creditoris rem in Utilitatem loci conversam esse difficilis quæstio est? De Civitate communiùs affirmant cùm Barth. *In d. l. civitas* & Molina *Tom. 2. disp. 300.* Si modò Civitas in administratione & alienatione rerum suarum non dependeat ab aliquo alio superiore Domino.

Circa Ecclesiam distinguit Panor. *in c. penult. de Fidejussoribus.* an solutio possit fieri per res mobiles, vel an debeat fieri per res immobiles, aut mobiles pretiosas alienari prohibitas? Priori casu affirmat quæstionem: posteriori negat, eò quòd alienatio rei immobilis aut mobilis pretiosæ sine evidenti utilitate aut necessitate Ecclesiæ non concedatur, non est autem utilitas vel necessitas Ecclesiæ, si pecunia in rem ejus conversa non sit.

Sine distinctione ista simpliciter debere mutuum ab Ecclesia restitui, docet Fach. *lib. 2. Controv. c. 77.* argum. à contrario sensu *in d. c. penult. ubi* Gloss. *in verb. in utilitatem de Fidejuss.* & ad rationem Panormitani respondet, ipsam ex solutionem æris alieni esse justam causam rerum immobilium alienandarum. *Can. hoc ius. 2. in princ. ibi: excipitur si debitum urget. causa 10. qu. 2.*

Verùm si res accuratè ponderetur, *d. c. penult. de Fidejussoribus.* loquitur de mutuo à Religioso privato contracto; adeoque verisimiliter non in specie tantæ quantitatis, ut propterea necesse sit, res immobiles Ecclesiæ alienare. Quòd autem dicitur ipsam ex solutionem æris alieni esse justam alienationis causam, intelligitur de debito, ad quod Ecclesia indubitanter tenetur, quale an sit, quando non probatur pecunia versa in utilitatem, adhuc in quæstione & controversia est. Accedit, quòd minor restituatur in integrum, si pecunia mutuò accepta in ejus utilitatem versa non sit. *l. 1.* & *2. Cod. Si adversus creditorem*, licèt authore tutore contraxerit. *l. 3. Cod. Si tutor vel curator intervenerit.* Ecclesiam verò uti jure minoris constat. *ex c. 1. De in integrum restitutione.* Interim inficiari non possum sententiam Fach. habere plurimùm æquitatis, nec facilè damnandum Judicem, qui eam sequeretur, æquitatem rigori

rigori præferendo juxta *l. placuit*, 8. *Cod. de Iud.* plerumque enim creditor extraneus post longum tempus probare non potest, quorsum pecuniæ mutuatæ impensæ sint, præsertim si mutuum non ipse, sed ejus Majores & antecessores dedissent. Magis etiam & rationabiliùs esse videtur, ut Conventus vel Capitulum (cum cujus consensu mutuum acceptum est) attendat administrationi sui Prælati, quàm alius extraneus. Redundaret quoque in non leve præjudicium Ecclesiæ, cui nemo facilè dare vellet mutuum, si ad recuperandam pecuniam tam grave onus probandi mutuanti incumberet. Ad restitutionem in integrum, quod attinet, imprimis requiritur ut minor vel Ecclesia probet læsionem. *l. verùm.* 11. *§. sciendum.* 3. *ff. de Minoribus, textus in d. l.* 3. *Cod. si tutor vel curator &c. ibi quæ tutores malè gessisse probari possunt*. Deinde restitutio est ex causa æquitatis, arbitrabitur proinde judex circumstantiis omnibus attentis, an major æquitas pro Ecclesia, an pro creditore militet. Vid. etiam Covar. *Var. Resol. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 3. Mascard. *de Probat. concl.* 1165. *à num.* 17.

Qualiter verò isti rerum alienarum Administratores transigere possint, tum qualiter pacta & transactiones obligent Successores, dicemus *in Tit. sequenti*. Vide etiam in Lib. III. *Tit. de Solutionibus in fine*.

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

SUMMARIA.

1. *Transactio est pactio de re dubia.*
2. *Post latam sententiam non valet transactio, nisi ab ea sit appellatum.*
3. *Transactio debet esse aliquo dato, aliquo retento.*
4. *De spiritualibus non potest fieri transactio, quod limitatur num.* 5.
6. *Circa bona Ecclesiastica temporalia potest fieri transactio, adhibitis tamen, ubi opus, solemnitatibus ad alienationem requisitis.*
7. *Super matrimonio non admittitur transactio: sed bene super sponsalibus.*
8. *Super relictis in testamento non transigitur, nisi tabulis inspectis, & quare?*
9. *Quomodo super alimentis possit transigi?*
10. *De crimine capitali transigi potest: secus in aliis criminibus publicis pœnam sanguinis non inferentibus.*
11. *Transactiones non debent regulariter rescindi: & contra transactionem juratam veniens fit infamis.*
12. *An idem sit in fide interposita?*
13. *Transactio etiam ob causam gravis læsionis non rescinditur, nisi dolus intervenerit.*
14. *Resolvitur celebris controversia de rescidenda transactione, si læsio sit ultra dimidium.*
15. *Quando Iudex partes cogere possit ad transigendum?*
16. *Tutores, Administratores, aut Prælati Ecclesiarum qualiter possint transigere?*
17. *Pacta & transactiones obligant successores hæreditarios. Secus de aliis successoribus in officio vel beneficio, si pactum sit successivum.*
18. *Pactum nomine dignitatis initum obligat successorem.*

TRansactio communiter describitur, quòd sit *de re dubia determinanda pactio non gratuita*.

Dico I. esse pactionem *de re dubia*: si enim 1
fiat conventio circa rem non dubiam, vel non litigiosam, erit tantùm pactio in genere, vel permutatio, aut contractus innominatus, *facio ut facias, do ut des &c.* non verò transactio in specie, & consequenter jura de transactione loquentia in tali pacto non obtinebunt per text. & DD. *in l.* 1 *ff. h. t.* Imò tametsi super re aliqua lis Adversario mota fuerit, & transactio secuta, si tamen ex post facto appareat litem tantùm fuisse calumniosâ sine justa litigandi causa intentatam, transactio nulla censebitur, & si quid eo nomine datum sit, repetetur, *l. in summa.* 65. *§.* 1. *ff. de Condictione indebiti*. Similiter si transigatur post latam sententiam 2
parte victrice ignorante se sententiam obtinuisse (puta quia absentes Principales per procuratores litigarunt) parte verò victa id sciente, transactio non valebit, sed ad instantiam victoris proceditur ad executionem sententiæ. Mynsing. *Cent* 4. *observ.* 47. Sed hoc, quod post sententiam transigi non potest, videtur potissimum intelligendum, si ea ob neglectam vel denegatam ulteriorem appellationem in rem judicatam transierit: facit enim res judicata causam certam inter partes. Text. *in l. post rem judicatam.* 11. *ff. h. t.* secùs, si per appellationem legitimè interpositam continuanda sit controversia, vel ratione etiam executionis litigium aliquod movendum.

Dico II. in definitione transactionis, quòd sit 3
pactio non gratuita: quia ad substantiam transactionis pertinet, ut fiat aliquo dato atque retento, *l. transactio.* 38. *Cod. eod.* Unde distinguitur à compositione propriè dicta, quòd per hanc gratis & amicabiliter discedatur à lite; quamvis compositio in latiori significatione etiam pro transactione accipiatur.

Porrò transactio licèt regulariter de omni re litigiosa fieri possit, excipiuntur tamen certæ materiæ, tum de jure Can. tum Civili. De *Iure Can.* quidem 4
transactio super re spirituali sine labe Simoniæ fieri nequit: sed tantùm gratuita & amicabilis compositio, *cap. super eo.* 7. *h. t.* Verùm idipsum DD. communiter 5
limitant, ut procedat, si per viam transactionis aliquid temporale detur vel retineatur pro re spirituali, valere autem transactionem & nullam fieri seu committi simoniam sentiunt, si res spiritualis compensetur largitione vel cessione alterius rei aut juris proportionati, v. g. si inter litigantes decimæ controversæ pro medietate dividantur, si Religiosi pro jure decimandi se obligent ad faciendas conciones vel administranda Sacramenta in certa Ecclesia. DD. *ad dict. cap. super eo*. 6
Circa bona autem Ecclesiastica temporalia valet quidem transactio, sed ita, ut si propter eam debeat deveniri ad alienationem alicujus rei immobilis aut mobilis pretiosæ, solennitates ad alienationem requisitæ necessariò adhibendæ sint; juxta eam tamen moderationem, quæ traditur *in Lib. III. in tit. de Rebus Eccl. alienandis*. In causa etiam matrimoniali, si de 7
nullitate matrimonii agatur, nulla admittitur transactio, sed expectanda est Judicis Ecclesiastici sententia; cùm non sit in potestate partium in matrimonio nullo perseverare, vel ab eo recedere. *cap. ult. h. tit.* Aliud est in sponsalibus de futuro, quando ab una parte negantur, ab altera asseruntur: tunc enim super illis valet transactio, per quam vel ratificentur sponsalia, vel ab illis discedatur; cùm ex libero consensu aut dissensu partium dependeat, supposito quòd de cætero nullum subexistat matrimonii impedimentum.

De *Iure Civili* imprimis super re testamento re- 8
licta aliter transigi non potest, quàm inspectis cognitisque testamenti tabulis, eò quòd ejusmodi transactiones

actiones sint captiosæ, & facilè aliquis inducatur, ut modico præsente contentus magna relicta sive legata, utpote alieno labore parta & inexpectatò advenientia facilè repudiet. *l. cùm hi* 8. *ff. hoc tit.* Accedit, quòd publicè privatimque intersit, ne ultimæ voluntates testantium depereant, sed quoad fieri potest, conserventur, *l. 1. Cod. de SS. Ecclesiis*. Quare

9 specialiter etiam circa alimenta in testamento relicta statutum est in *d. l.* 8. ut de iis sine authoritate prætoris transigi non possit. Quia tamen in alimentis specialiter consideratur eorum favor & grave damnum, quod imminere posset alimentando ex eorum subtractione, ideò prædicta constitutio tantùm intelligitur, ut super alimentis in futurum transigi non possit; possit autem super præteritis, quòd hæc non ampliùs veniant nomine alimentorum: cùm is, cui relicta sunt, hactenus aliunde alitus supponatur, sed cedunt in purum & simplex debitum, *l. de alimentis*. 8. *Cod. h. t.* Item & de alimentis, quæ aliquis sibi inter vivos constituit, rectè transigitur: cessat enim tunc favor testamentorum & præsumptio captationis, censetur enim aliquis æquè bene sibi in transactione quàm acquisitione prospecturus. *d. l. cùm hi. ff. eod.*

10 Præterea de eodem Jure civili transigere quidem de crimine capitali permissum est: quia licèt unicuique proprium sanguinem quovis modo redimere: Et transigens magis ob declinandum gravissimum periculum, quod ipsi etiam innocenti ex falsis & subornatis probationibus, carcere, tormentis, &c. imminere potest) quàm conscientia facinoris transigere censetur, *l. transigere*. 18. *Cod. h. t.* In aliis tamen criminibus publicis pœnam sanguinis non irrogantibus transactio non conceditur. *d. l. transigere*. Et quidem etiam in ipsis delictis capitalibus transactio quoad unum accusatorem prodest, quoad alios non prodest, quò minùs novam accusationem instituere possint. Imò tacente omni accusatore, si indicia appareant, Judex ex officio super commisso crimine inquirere poterit. *l. 2. Cod. de Abolitionib.* Fach. *Lib. 1. Controv. cap. 9. circa fin.* Quòd si quis in aliquo judicio famoso etiam ex privato delicto, v. g. furti, injuriarum, descendente transigat post litem contestatam, censetur confiteri crimen, & notatur infamia *l. 4. §. fin. cum l. seq. ff. De his, qui notantur infamia*. secùs, si ante litem contestatam: tunc enim creditur magis facere ad vexam litis redimendam, quàm ex proprii delicti confessione. Is quoque infamiam non incurrit, qui transigit in actione quidem famosa, sed quæ ex contractu v. g. depositi, tutelæ, mandati vel pro socio oritur: quia in his transactio super contractu principaliter fieri intelligitur, quamvis Reus conventus de dolo commisso arguatur: *§. penult. Instit. de Pœna temerè litigantium l. in actionibus*, 7. *ff. De his qui notantur infamia.*

11 Cæterùm si transactio omnibus requisitis concurrentibus perfecta sit, semper quàm firmissimè est observanda: quia valde curandum, ne lites transactione sopitæ resuscitentur. Quare transactio non minorem vim quàm res judicata habere, nec Imperiali rescripto aut alio prætextu rescindi debere dicitur *in l. causas. 16. in L. non minorem. 20. & l. sub prætextu. 19. Cod. h. t.* Id quod adhuc magis procedit, si transactioni juramentum accesserit: notabilis enim est constitutio *in l. si quis maior. 41. Cod. eod.* quòd major 25. annis veniens contra transactionem juratam Judicem interpellando vel supplicando Principi, vel non implendo promissa per talem conventionem reddatur infamis, & privetur rerum ex transactione acceptarum proprietate, quæ parti adversæ transactionem servanti applicatur. Eandem constitutio-

12 nem non tantùm in juramento propriè dicto, sed etiam in sola fide interposita (sicut in Germania præsertim à personis illustribus fieri solet, ut per fidem suæ nobilitatis promittant.) procedere sentit Glossa fin. *in cap. provenit. 2. de Fidejussoribus*, eò quòd juramentum, & fides interposita maximè à personis illustribus æquiparentur. Quam sententiam in Camera receptam esse testatur Andr. Gail. *Lib. 2. Pract. Observ. 59.* Alii tamen fermè probabiliùs cum Covar. *de Pactis parte 1. §. 2. num. 3.* fidem interpositam & juramentum distinguunt, negantes in pœnalibus (quæ sunt strictæ interpretationis nec ultra casus expressos extendenda, vulgato *c. odia. 15. de Reg. Iur. in 6.*) de uno ad alterum fieri argumentationem & conclusionem. Imò non desunt, qui putent, hanc legem utpote valde severam in praxi, maximè in foro Can. non esse receptam.

Quæres I. An contra transactionem saltem ob causam gravis læsionis venire liceat? Inter omnes convenit, quòd propter læsionem etiam gravem, sed quæ non sit ultra dimidiam partem justæ æstimationis, nec dolo formali facta, in nullo contractu, minùs in transactione, quantùm ad forum externum (in interno enim quævis læsio debet compensari) detur actio, ne quotidie novæ lites oriantur, & omnes contractus passim impugnentur. Dico propter læsionem sine dolo formali factam non dari actionem, propter læsionem etiam gravem, quæ præter propositum contrahentium re ipsa concurrit. Sin autem dolus formalis sive ex proposito interveniat, puta si Adversarius meus instrumenta, quibus causam probare potuissem, mihi clam subtraxerit, & ita me ad transigendum coegerit, de dolo actio competet. *L. sub prætextu. 19. Cod. h. t.* 13

Celebris autem est controversia, an si sine dolo in transactione læsio ultra dimidium intervenerit, ea perinde rescindi possit, quàm venditio, in qua venditor ultra dimidiam partem justi pretii deceptus est, juxta *L. 2. Cod. de Rescindenda vend.* Pro negativa fortissimè stringit text. *in L. Lucius, 78. §. ult. ff. ad S. C. Trebellianum*, ubi negatur rescissio transactionis super fideicommisso factæ, etiamsi ex instrumentis postea appareat quadruplo plus in hæreditate fuisse, cui adstipulatur. *d. L. sub prætextu, 19. & 29. Cod. h. tit. L. à divo Pio. 15. §. pignora. 3. ff. de re judicata*. & plures aliæ, quas refert Fachinæus *lib. 2. Controvers. cap. 6.* Econtra pro affirmativa facit dicta *l. in summa. 65. §. 1. ff. de Condictione indebiti*, ubi propter immodicam læsionem aut evidentem calumniam permittitur quis adversus transactionem venire. 14

Sententia negativa fermè pluribus juris textibus & DD. calculis munita est. Nihilominus tamen cum Fach. *d. loc.* sententia affirmativa videtur magis tenenda: quia æquitati naturali, ne quis cum alterius jactura locupletur, & justitiæ commutativæ, quæ æqualitatem inter contrahentes desiderat, est conformior, præsertim si de Jure Can. loquamur, quod ubique maximè circa forum internum æquitatem attendit, & etiam de Jure Civili in omnibus rebus præcipuam esse debere justitiæ & æquitatis, quàm stricti Juris rationem, statuerunt Imperatores *in l. placuit. 8. Cod. de Iudiciis*. Interim tamen notandum est, in æstimatione læsionis debere haberi considerationem dubii litis eventus; unde rarissimè continget, ut pars, quæ se prætendit læsam ex transactione, possit probare læsionem ultra dimidium, quia cùm transactio debeat fieri super re dubia & litigiosa, propter incertitudinem victoriæ potuisset forsan in Judicio minùs vel etiam nihil consequi, ut monet Fach. *cit. loc.* Ad LL. contrarias superiùs allegatas dici potest, eas non loqui expressè, nec etiam *in d. l.* de casu læsionis ultra dimidium, ideòque nec illuc extendendas; & in *L. Lucius*, quæ maximè

pro

pro altera sententia stringit, ponit quidem JC. casum, quo quadruplo ampliùs in hæreditate fuit, quàm ab initio expressum; sed non explicat, quòd nomine transactionis datum vel retentum sit, quàm dubius tunc temporis fuerit illius litis eventus. Quòd verò dicitur transactionem habere vim juramenti, sententiæ, vel rei judicatæ, contra quod non est remedium, ut argumentatur Gail. *Lib. 2. pract. observ. 70.* Responderi potest, retorquendo argumentum, quòd contra hæc omnia sit ex causa magnæ iniquitatis remedium, ergo etiam contra transactionem: Contra juramentum quidem, quod quia non debet esse vinculum iniquitatis, & non extenditur ad non prævisa seu præcogitata, retractatur ex causa perjurii. Contra sententiam est notum remedium appellationis. Contra rem judicatam exceptio, si modus in exequendo excedatur. Item si sententia dicatur nulla ob causam manifesti erroris aut aliam. Si tamen læsionis probatio in continenti fieri non posset, sed requireret altiorem & longiorem indaginem, non malè faceret Judex priorem sententiam amplectendo, ne lis ex lite cum magno damno & sumptu suscitaretur.

15 Q. II. An & quando judex cogere vel inducere possit partes litigantes ad transactionem.

℞. Satis receptum esse, quòd ad officium quidem Judicis pertineat adlaborare, ut partes inter se transigant, aut amicabiliter componant, ne lites cum maximis earum expensis atque offensionibus protelentur, absolutè tamen ad transactionem cogere non possit, sicut regulariter nemo invitus contrahere aut jure suo privari potest, *L. invitum. 11. Cod. de Contrahenda emptione. L. id quod nostrum. 11. ff. de Reg. Iur.* Sunt tamen DD. qui in causa valde intricata & diu durante volunt, Judicem per media compulsorialia posse partes adigere ad transactionem *arg. cap. placuit. 9. dist. 90.* Panorm. *in Cap. cùm inter. 16. de Elect. num. 9.* Barb. *de Officio Episcopi. parte 3. alleg. 79. numer. 9.* qua tamen in re repetenda sunt ea, quæ *supra in tit. de Officio Iudicis* tradidimus. Sed nunquid poterit judex suadere transactionem, si alterutrius partis Jura sint clara?

℞. Negativè, ne videatur de jure unius dare alteri sine causa; cùm cuique dare debeat, quod suum est. Limitatur, nisi aliæ circumstantiæ aliud suadentes concurrerent: ut si partis condemnatæ appellatio sumptuosa (quamvis fortè frivola) vel novæ lites aut difficultates circa executionem sententiæ timerentur. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num. 7.*

16 Q. III. An & qualiter Tutores, Curatores, Ecclesiarum, vel aliorum locorum Administratores, aut Prælati in rebus alienis suæ curæ commissis transigere valeant?

℞. Cùm transactio sit species alienationis, qua vel jus vel rem nobis competentem, aut quam credimus competere, dimittimus. *arg. L. 1. §. utrum 6. juncto §. 9. ff. Si quid in fraudem.* Ideoque hæc quæstio ab ea dependet, an & qualem personæ enumeratæ in rerum suæ curæ commissarum alienationibus potestatem habeant? Et sicut Tutores ac Curatores bona immobilia & alia servando servabilia suorum pupillorum sine decreto Magistratus alienare non possunt, nec Prælati bona immobilia aut mobilia pretiosa suarum Ecclesiarum sine debitis solennitatibus, ita nec super his transigere. Videatur Gail. *Lib. 2. observ. 72.*

17 Q. IV. An pacta & transactiones obligent etiam successores?

℞. Distinguendo inter successorem hæreditarium & successorem ex officio: nam ille, qui jure hæreditario succedit, dubio procul contra factum defuncti cætroquin validum venire & pactum vel transactionem tollere non potest, quia hæres succedit in omnia jura defuncti tam activa, quàm passiva. Successor autem in dignitate vel officio regulariter non aliter tenebitur stare pacto vel transactioni sui antecessoris, quando exinde sibi vel Ecclesiæ præjudicium generatur, quàm si pactum illud cum authoritate superioris factum sit: res enim inter alios acta aliis obesse non debet. Neque hic successor habet causam vel titulum à suo antecessore, sicut hæres, sed à collatione aut institutione collatoris seu superioris. Unde si v. g. Beneficiatus alteri censum annuum in suo beneficio sine consensu Episcopi constituat, ipse quidem in vita sua obligabitur, non verò etiam successor eius. *Cap. de cætero. 5. hoc tit.* Item si cum parocho super decimis fiat aliqua compositio sine authoritate Episcopi, ea personalis tantùm; non realis nec in successorem transitoria censebitur. *Cap. veniens. 8. eod. tit.* locationem quoque à prædecessore factam à successore, etiam nondum elapso locationis tempore revocare posse, docet Covarr. *Var. Resol. lib. 2. cap. 15. num. 6.* Sed hoc intelligendum videtur, si sit pactum successivum, quod etiam successorem ad aliquid de facto præstandum vel tolerandum oneraret: secus, si simul & semel expeditum, sicut in alienatione rei, quæ potest sine solemnitate alienari: nam tunc statim transfertur dominium & succedit regula, *quod nostrum est, amplius sine facto nostro nobis auferri non potest.* Item quòd Princeps, qui superiorem non recognoscit, si nomine dignitatis faciat pactum, id etiam successorem obliget, tradit Panorm. *in cap. 1. de Probat. num. 1.* Barb. *ibid. num. 7.*

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

SUMMARIA.

1. *Quid sit postulare?*
2. *Postulantes alieno nomine sunt Advocati.*
3. *Advocatus debet aliquando gratis advocare.*
4. *Qui postulare non possint?*
5. *Clerici postulare probibentur in judicio sæculari: & Religiosi absolutè nisi de licentia speciali sui Prælati.*
6. *Quænam sint personæ conjunctæ, pro quibus Clerici postulare possunt?*
7. *Clerici quibuscunque dare possunt consilia.*
8. *In advocatos non passim recipiuntur, nisi in Iure versati & graduati.*
9. *Advocati ab injuriis debent abstinere.*
10. *Prohibetur eis pacisci de quota litis; non de solario: & quæ ratio differentiæ?*
11. *Exponitur text.* in L. per diversas. C. Mandati *circa redemptiones alienarum litium.*

IN hoc titulo notandum est I. quòd *postulare* sit desiderium suum vel sui amici, cujus negotium gerit, in judicio exponere, vel alterius desiderio contradicere, nam & qui contradicit, postulat aliquid, nimirum ut à petitione, quam Adversarius inten- 1

intentavit, absolvatur. *L. 1. §. 2. ff. hoc tit.*

2 Notandum est II. quòd postulantes alieno nomine *Advocati* dicantur, quos aliquando litigantes sibi ipsis constituunt, aliquando ijs constituunt, aliquando ijs petentibus, vel etiam ex officio Magistratus ordinarius decernit, veluti si partes principales propter impedimentum juris aut facti per se ipsas postulare, vel propter notariam egestatem Advocatum acquirere non possint. *L. 1. §. ait prætor. 4. ff. eod.*

3 Not. est III. quamvis Advocati non teneantur gratis litigare, & servitium suum alteri impendere, si tamen tenuiores sint litigantes, quàm ut sumptus suppeditare valeant, potest judex ex officio (ut dictum) aliquem advocatum deputare, isque gratis advocare debebit, & poterit ad hoc compelli sub pœna pecuniaria, & etiam privationis officij, per text. in *L. providendum. 7. C. h. t.* prout Medicus ægrum pauperem gratis curare & præmium à Deo expectare debebit. Sed & illud hoc loco observandum, quòd Advocatus, aut hæres ejus totius anni salarium exigere possit, si per eum non steterit, quo minùs officium suum exhiberet, vel æger in initio aut medio anni mortuus sit. *L. post duos. 15. §. his quoque. Cod. de Advocatis.*

4 Not. IV. præter eos, qui Jure civili à postulando prohibentur, uti sunt minores, surdi (qui justus Magistratus exaudire non possunt, intelligendo, quòd secundùm stylum Judicij postulatio debeat verbaliter & præsentialiter fieri) fœminæ, quarum verecundiæ non convenit virilia officia subire, aut alienam defensionem suscipere, infames & cæteri, qui enarrantur *in tit. ff. & Cod. h. t.*

5 Insuper de Jure Can. interdictum est Clericis etiam in minoribus ordinibus constitutis, si stipendiis Ecclesiasticis sustententur, ne in sæcularibus negotiis aut coram sæculari judice postulare præsumant, nisi pro se aut pro sua Ecclesia vel pro conjunctis aut miserabilibus personis. *cap. 1. h. t.* Religiosis verò ne quidem pro utilitate sui monasterii aliter postulare permissum est, quàm si specialem licentiam Abbatis obtinuerint, *c. 2. eod.* cum hac tamen licentia non tantùm pro ipso monasterio, sed etiam pro amicis monasterii justa aliqua de causa etiam in foro sæculari regulares postulare posse, tradit Barb. *ad dict. cap. 2. num. 2.* cum Innoc. *in cap. 22. de Sententia & re judicata.*

Not. V. Quia Clericis tantùm prohibitum est, ne in foro sæculari postulent, ideò à contrario sensu in foro Ecclesiastico non tantùm pro se, sed etiam pro aliis extraneis postulare posse, communiter innuunt DD. idque consuetudine Curiæ Romanæ receptum esse testatur idem Barb. *ad c. 1. h. t. n. 7.*

6 Not. VI. Appellatione conjunctarum personarum, pro quibus Clerici in foro etiam sæculari postulare possunt, secundùm probabiliorem sententiam non venire nisi conjunctas conjunctione sanguinis, non verò conjunctione affectionis. Unde quamvis appellatione fratris quandoque intelligatur amicus fraterna charitate dilectus. *l. nemo dubitat. 58. §. 1. ff. de Hæredibus instituendis.* & favores ampliandi videantur: id tamen procedit, nisi per talem extensionem sequatur, vel saltem facilè sequi possit notabilis inconvenientia, nimirum ut Clerici sub prætextu amicitiæ pro quibuslibet postulent & se sæcularibus litibus

7 immiscendo à Divinis abstrahantur. Verùm licèt Clerici non possint more Advocatorum agere causas in judicio sæculari, ad se vel suos non pertinentes, possunt tamen facere & dare partibus consilia: quia consulentes non veniunt nomine Advocatorum, cùm nihil in judicio postulent, nec lites per se exerceant. Text. & Barth. in *L. 1. §. Advocatos. 11. ff. de Variis & extraordinariis cognitionibus.* Panorm. *in rubr. hoc tit. numer. 2.*

Not. VII. Circa Advocatos debere Judicem 8
aliqua attendere: nimirùm.

I. Ne advocationis officio se ingerant, qui in jure periti non sunt; imò hodie ex Recessibus Imperii & consuetudine generali omnium ferè majorum Tribunalium non permittuntur advocare, nisi qui gradum saltem Licentiæ in Jure & specialiter facultatem advocandi à Judice obtinuerint. Indeque in multis locis libelli partium non recipiuntur, nisi ab aliquo Advocato recepto subscripti sint, ne quibuslibet concedatur libellos & scripturas facere, qui fortè justitiam causæ ob imperitiam vel malitiam non expendunt.

II. Ne peritissimi Advocati ab una stent parte, sed ut æqualiter utrinque distribuantur, ne altera pars ob inopiam boni Patroni succumbat. *d. l. providendum. 7. C. h. t.*

III. Ne Advocati conviciis se invicem onerent, 9
famosas scripturas conficiant; in quo si excesserint pœna pecuniaria secundùm arbitrium Judicis & qualitatem excessus puniantur, *l. quisquis. 6. §. 1. C. eod.* Etsi (quod nonnunquam imprudentiores solent) in ipsum Judicem injurias effuderint ab eodem taliter injuriato puniri possunt arg. *cap. 1. de Pœnis, in 6. & l. nullum: 14. C. de Test.*

IV. Ne Advocati de quota litis, id est, certa parte in casum victoriæ sibi attribuenda paciscantur, & 10
multo magis ne alienas lites redimant, id est, ne causas litigiosas emant, aut quocunque modo sibi acquirant; & sic dubias & intricatas actiones à Principalibus fortè nunquam intentandas ipsi suscitent, & pacem inter homines perturbent, *L. si qui. 5. Cod. hoc tit.*

Sed cur liceat pacisci de salario, & non de quota litis? Resp. propter majus periculum promovendi 11
calumniosas lites, quia si paciscens de quota litis non obtinuerit victoriam, nihil habebit, salarium autem debetur Advocato sive vincenti, sive victo. Circa redemptiones alienarum litium est notabilis constitutio. *L. per diversas. 22. & seq. C. Mandati,* quòd reus debitor, si perdiderit causam, quam alius emit, non teneatur plùs solvere, emptori litis, quàm is pro pretio dedit venditori sive vero creditori; solent autem tales causæ litigiosæ propter dubium litis e ventum minimo pretio emi. Excipitur tamen ibidem simplex & gratuita actionis litigiosæ donatio, dummodò nil in fraudem litis attentetur, ut scilicet simulata donatione externa clam verus emptionis contractus celebretur.

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

S U M M A R I A.

1. *Quid sit Procurator? Estque alius judicialis, alius extrajudicialis.*
2. *Advocati solent simul constitui Procuratores.*
3. *Quinam sint Procuratores in rem suam?*
4. *Dare Procuratores Domini rei, de qua agitur, non tutores, curatores vel Syndici ante litem contestatam: sed bene post.*
5. *Minores, mente capti, excommunicati ad agendum non possunt dare Procuratorem.*
6. *Procuratores dari non possunt, mulieres, milites, potentes, redemptores aliarum litium.*

7. De

7. *De Iure Canon. infames Procuratores esse non possunt, etsi secus sit de Iure Civili.*
8. *Nec Religiosi sine licentia Prælati, nec minores 25. annis.*
9. *Procurator ad litem post litem contestatam, & Procurator ad negotia quandocunque alium sibi potest substituere, extra causam matrimonii contrahendi.*
10. *Idem quod in matrimonio, in aliis gravioribus causis obtinet.*
11. *Procurator in judicio debet exhibere mandatum à suo principali, exceptis quibusdam casibus.*
12. *Procurator, seu defensor rei, quomodo sine mandato admittatur?*
13. *In quibusdam causis & articulis non sufficit generale mandatum.*
14. *Limitatur, quando datum est mandatum* cum libera.
15. *Litteræ Credentiales in quantum obligent scribentem.*
16. *Gesta per falsum Procuratorem sunt irrita, nisi ante sententiam ratificentur.*
17. *Negligentia Procuratoris nocet Domino, ita tamen ut Procurator maneat obligatus Domino ad interesse.*
18. *Quomodò cesset officium Procuratoris per revocationem.*
19. *Morte mandantis finitur mandatum re integra: secus re non integra.*
20. *Fallit tamen hæc regula certis in casibus hic enumeratis: & in specie in mandato ad pias causas, ut num. 21.*
22. *Per mortem Procuratoris etiam expirat mandatum: item per ejus renunciationem.*

1 PRocurator est, qui aliena negotia mandato Domini administrat, estque alius Procurator *extrajudicialis*, qui Procurator ad negotia, & alius *judicialis*, qui Procurator ad lites dicitur. Differt autem *procurator ad lites à Postulatore* sive *Advocato*, quod Advocatus solummodò jus & causæ merita alleget; Procurator verò personam Principalis actoris, vel rei subeat, sumptus litis suppeditet, pro Principali in judicio compareat, sententiam excipiat, & reliqua, quæ ad instructionem seu prosecutionem causæ, maximè ex facto pertinent, ipse pe-
2 ragat. Hodie tamen plerumque Advocati solent simul constitui Procuratores; quia facilius est partibus, tum ad sumptus, tum ad alias incommoditates evitandas eundem habere Procuratorem & Advocatum, sicut in Camera Spirensi receptum esse testatur Gaillius *Lib. 1. Observ. 44. num. 8.*

3 Porrò ex Procuratoribus aliqui dicuntur *in rem suam* constitui; quo nomine intelliguntur illi, qui aliquam obligationem, debitum, aut actionem liquidam (non litigiosam, nisi fortè ex divisione hæreditatis, vel immissione in possessionem bonorum sibi obtingentem *l. per diversas 22. Cod. Mandati*) emerunt, aut quoquo modo sibi compararunt. Cum enim per cessionem tantum utiles actiones transeant, directæ verò penes cedentem maneant, talis cessionarius non propriè Dominus dici potest, sed Procurator, cum addito tamen, *in rem suam* (quod enim obtinuerit, ipsi acquiritur) appellatur. Circa Procuratores tam *judiciales*, quàm *extrajudiciales* aliqua pro usu quotidiano breviter notanda sunt.

4 Not. igitur I. Quòd dare Procuratores omnes possint, qui Domini sunt rei, de qua aliàs agitur, & aliàs facultatem habent illam administrandi. Unde èccontrario Syndici universitatis, Tutores & Curatores non Procuratorem judicialem, sed actorem & Advocatum tantùm constituere debent usque post litem contestatam: tunc autem utpote Domini litis effecti ad exemplum aliorum Procuratorum alium procuratorem rectè substituere possunt: *l. neque tu-*
tores: 11. C. hoc tit. Item Pupilli, Minores, Furiosi, 5
mente capti & similes, licet Domini sint, quia tamen rerum suarum administrationem non habent, procuratorem constituere non possunt. Excommunicatus etiam, quia agere non potest, Procuratorem ad agendum non rectè constituit, *cap. fin. hoc tit.* cùm tamen conventus ab alio defendere se possit *cap. dilecti 8. de Except.* ideò Procuratorem ad defendendum non prohibetur. Quòd si universitatis alicujus, civitatis, vel collegii Rectores vel Jurati sint excommunicati, nihilominus poterunt reliqui de universitate ipsius universitatis nomine dare procuratorem, dummodo ipsi excommunicati in literis procuratoriis expressi non sint, vel ipsorum authoritate institutio non fiat. *d. cap. fin. hoc tit.*

Not. II. Quòd dari Procuratores *ad negotia* generaliter possint omnes, qui sunt capaces illius negotii exequendi. Ad *lites* autem aliqui specialiter prohibentur, ut

I. De Jure Civili mulieres, quæ propter bene- 6
ficium Senatus Consulti Vellejani pro aliis efficaciter intercedere non possunt: *l. alienam 18. C. hoc tit.*

II. Milites, ne à castris abstrahantur, *l. 7. Codic. eod.*

III. Potentiores, qui propter suam potentiam formidolosi sunt Adversario, *1. t. Cod. Ne potentiores.*

IV. Redemptores alienarum litium, *l. 15. Cod.* 7
hoc tit. Non tamen infames, esto postulare non possint, quia postulatio est dignitas quædam, procuratio autem vilius officium: *§. fin. Instit. de Exceptionibus.* de Jure Can. tamen infamis pro clerico non potest dari procurator, sed pro laicis. Panor. *in cap. imperatorum 4. num. 9. de Iuramento calumniæ. cap. 1. & 2. causa 3. quæst. 7.*

V. De Jure Can. Religiosus sine licentia Præ- 8
lati non potest dari Procurator, nequidem pro Religioso sui, vel alterius monasterii, nisi pro suo in eadem lite consorte. Unde tametsi, qui Religiosum Procuratorem constituit, eidem det licentiam vel per se tractandi, vel alium substituendi, nihilominus Religiosus sine licentia Prælati tale mandatum suscipere non potest. *Clem. 3. hoc tit.*

VI. Quidquid sit de Jure Civili, an major 17. annis possit dari procurator ad lites, prout disputant Interpretes ad *§. eadem lege 4. Instit. Quibus ex causis manumittere non liceat.* de Jure Can. est certum, quòd minor 25. annis procurator non possit dari, *cap. qui generaliter 5. in fin. hoc tit. in 6.* ne scilicet propter beneficium restitutionis in integrum elusorium reddatur judicium. *l. minor 51. ff. eod. tit.* Cæterùm illud de eodem jure Can. expressum est, quòd Procurator generaliter datus ad negotia etiam in judicio agere possit. Exceptis his, quæ speciale mandatum requirunt, *d. cap. qui generaliter.*

Not. III. quòd quamvis procurator *Iudicialis*, 9
antequam per litis contestationem fiat Dominus litis, alium substituere non possit, nisi sit Procurator *in rem suam*, vel à Domino substituendi potestatem acceperit, procuratores tamen ad negotia possint liberè quandocunque alium substituere, *cap. 1. §. licèt. hoc tit. in 6.* Excipitur tamen procurator ad matrimonium contrahendum, qui propter magnum matrimonii præjudicium sine speciali mandato Principalis sui alium substituere non potest. *cap. fin. eod. tit. in 6.* Licèt verò in hoc *c. fin.* tantùm causa ma- 10
trimonialis excipiatur, paritas tamen & æquitas rationis idem suadere videtur in aliis quoque negotiis magni

magni momenti, & ubi de gravi præjudicio agitur, tunc enim censebitur in procuratore electa industria personæ, & proinde substitutioni locus haud erit, ut dicit Menoch. *de Præsumpt. præs.* 38.

11 Not. IV. quòd Procurator *Judicialis*, antequam admittatur ad agendum, debeat suum mandatum, per quod constitutus procurator sit, exhibere. Sunt tamen certi casus, in quibus mandatum præsumitur, saltem eatenus, ut sufficiat, si procurator cautionem de rato præstet, hoc est, assecurationem faciat, Principalem totum, quod gerendum est, ratum habiturum, idque tunc maxima procedit, si Principalis longè sit absens, & negotium celerem expeditionem desideret. Casus autem tales sunt. I. In quo præsumitur mandatum ex conjunctione sanguinis. *l. sed, & hæ.* 35. *ff. hoc tit.* II. si constet Dominum esse præsentem neque contradicere procuratoris, *l. qui patitur.* 18. *ff. mandati.* III. in marito agente in rebus uxoris *l. maritus*, 21. *C. h. t.* IV. si quis instrumenta habeat ad causam pertinen-

12 tia. V. Etiam Procurator Rei sive Defensor etiam sine mandato admittitur, dummodò præter cautionem de rato insuper caveat *judicatum solvi*, id est, promittat per fidejussores vel pignora se soluturum in casum condemnationis; quod pea sententiam pronunciatum fuerit: quia faciliùs admittitur procurator ad defendendum, quàm agendum, cùm defendere sit necessitatis, agere voluntatis *arg. l. ser-*

13 *vum*, 33. §. 2. *ff. h. t.* Verùm in certis negotiis & causæ articulis, majoris momenti & præjudicii ut in delatione juramenti, item in juramento in animam Domini præstando, in petitione restitutionis in integrum, in transactione & similibus) non sufficit aliquem generaliter esse constitutum procuratorem, & multò minùs in istis mandatum præsumitur, quantumvis persona conjuncta sit. Imò tametsi dixerit Principalis: *Constituo te Procuratorem etiam in iis, quæ speciale mandatum requirunt*, nihilominus hæc clausula adhuc nimis generalis est, & procedit regula, quòd *in generali concessione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter non fuisset in specie concessurus*: Quòd si autem insuper quædam in specie expresserit, tunc procurator minora quidem poterit, majora verò non poterit, *cap. qui ad agendum* 4. *hoc tit. in* 6. Limi-

14 tatio tamen communis ponitur, nisi mandatum generale fiat cum potestate plena ac libera, quale mandatum sic clausulatum habens Procurator *cum libera* vocatur, atque ea etiam, quæ aliàs speciale mandatum requirunt, regulariter facere potest, nisi valdè ardui præjudicii sint, de quibus probabiliter non fuit cogitatum tempore mandati; sicut etiam talis procurator donare res principalis non potest. *d. cap. qui ad agendum in fin. l. filius famil.* 7. *in pr. ff. de Donat.* Tex. & DD. *in l. procurator cui generaliter* 58 *ff. hoc tit.* Garc. *de Ben. p.* 5. *cap.* 8. *num.* 72. Huc ap-

15 poni potest, quod in simili docet Bartol. *in l. Lucius. ff. de Fidejussoribus*; quod literæ credentiales (quæ dari solent Legatis & etiam Procuratoribus à magnis Dominis missis) in quibus generatim continetur, ut offerenti eas plena fides habeatur, non obligent in omnibus, & per omnia ipsum scribentem, si Procurator vel Legatus aliqua præter vel contra mandatum dixerit aut egerit, secus verò si fides literis habenda magis specificata sit, v. g. *latori huic plenè à me informato habebis omnem fidem, vel fidem ei habebis in omnibus meo periculo, &c.*

16 Not. V. quamvis gesta in Judicio per falsum Procuratorem, id est, non habentem legitimum mandatum, vel non legitimè constitutum, ipso jure irrita sint. *l. licet.* 24. *Cod. hoc tit. cap. in nostra.* 4. *eod.* si tamen ante sententiam definitivam dominus ea rata habuerit, retrotrahetur hæc ratihabitio, & fictione juris censebuntur omnia ab initio valuisse: ratihabitio enim mandato comparatur.

Not. VI. quòd negligentia Procuratoris nocent 17
Domino: sibi enim imputare debet, qui negligentem procuratorem constituit; sed id verum est quoad adversarium, ut causa per negligentiam procuratoris perdita maneat perdita, non verò quoad ipsum procuratorem, à quo per actionem mandati Dominus sua consequi possit. Si autem procurator solvendo non sit, tunc ex æquitate Domino petenti in integrum restitutio conceditur, si nulla ei culpa possit imputari, quòd negligenti procuratori non meliùs invigilarit, idque ex generali clausula Prætoris, ut docet Gail. *Lib.* 1. *Observ.* 45. Circa Advocatos constitutum est, quòd illorum error non noceat parti principali, nisi præsens fuerit & intra triduum non contradixerit, vel debito tempore non appellaverit. *tot. tit. C. de Errore advoc.*

Not. VII. quòd officium Procuratoris exspiret 18
imprimis per revocationem principalis factam re integra; & quidem ante litis contestationem dominus procuratorem etiam sine causa, post litem verò contestatam non aliter, quàm ex legitima causa revocare potest. *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *l. post litem.* 17. *cum seqq. ff. hoc tit.* Undè si post litis contestationem fiat revocatio, necesse est, ut judex de causa cognoscat, & procuratorem revocandum citet & audiat, nam fortè ipsiùs interfit non revocari mandatum. Potest autem interesse procuratoris propter expensas in litem factas, quas ei Principalis refundere tenetur, tametsi causa, sine culpa tamen procuratoris, malum exitum sortita sit, Barb. & DD. *in cap. cum pro causa.* 6. *hoc tit.* vel quia ipsi tota aut pars actionis cessa est; vel quia ob revocationem periculum famæ patietur; propter salarium autem regulariter interesse non potest: quia mandatum de sua natura est contractus gratuitus, nisi Dominus velit remunerationem voluntariam facere. Si fuit pactio de mercede vel salario, potest quidem interesse, sed tunc magis erit operarum locatio, quàm simplex mandatum procuratorium, *§. fin. Instit. de Mandato. l.* 6. *in princ. ff. eod.* Causa verò revocationis potissima est suspicio collusionis v. g. propter affinitatem, vel singularem amicitiam cum adversario supervenientem; aut negligens vel morosa prosecutio. Imò cùm mandatum de sua natura potiùs onerosum, quàm lucrosum sit, hoc ipso suspicio contra procuratorem oritur, si id deponere post revocationem sine legitima causa renuat. *l. quæ omnia.* 23. *ff. h. t.* Gloss. *in cap. mandato.* 13. *Verbo revocare. eod.*

Quòd si procurator, dum negotium Principalis ageret, casu fortuito veluti per latrones, res suas amiserit, Dominum non teneri, docet Panorm. *in cap. cùm pro causa* 6. *h. t.* Sylvest. *Verb. Procurat. vers. sed nota.* Text. *in L. inter causa.* 26. *§. non omnia.* 6. *ff. Mandati.* Non obstat regula *d. quòd officium suum nemini debeat esse damnosum*: quia intelligitur quoad damnum directè ex officio, non ab extrinseco proveniens; prout in simili, quamvis res commodata non fuisset peritura casu fortuito apud commodantem, nisi eam commodasset; non tamen propterea commodatarius ad restitutionem hujus damni obligatur. Præterea hic subnotandum, quod procurator, qui ignorat revocationem factam (forsitan quia literas revocatorias non accepit) validè procedat in negotio (excepto matrimonio) *c. audivit.* 8. *h. t. c. fin. eod. in* 6. Imò tenet judicium actum cum procuratore revocato, si revocatio soli quidem procuratori, non etiam Judici vel adversario innotuerit, sibique imputabit Principalis, quòd de revocatione Judicem vel Adversarium non certioraverit. *cap. mandato.* 13. *hoc tit.* Gloss. *ibid. in verb. revocato, & in cap. quamvis* 2. *verb. revocari eod. in* 6.

Not.

Not. VIII. mandatum etiam morte mandan-
19 tis solvi re integra, antequàm negotium inchoatum,
vel lis contestata sit. Unde heredes mandantis non te-
nentur de actu procuratoris, quem is gessit post mor-
tem mandantis, dummodò mors ista procuratori co-
gnita fuerit; *d. l. inter causas 26. in princ. & l. si præ-
cedente. 58. ff. Mandati.* post litem autem contesta-
tam, si mors principalis evenerit, procurator ad lites,
utpotè jam Dominus litis effectus, rectè procedere
potest. *l. nulla dubitatio. 23. C. h. t.* Verùm hæc regula,
quod morte mandantis revocetur officium procurato-
ris, si res sit integra, (secus si non fuerit integra)
20 fallit *primò* in procuratore Prælati vel Clerici cujus-
cunque in causa Ecclesiæ vel beneficio constituto:
nam is per mortem Prælati aut Clerici censetur revoca-
tus etiam quoad negotia jam cœpta, & actiones, qui-
bus lis fuerat per ipsum procuratorem ante mortem
sui principalis contestata, *Clem. ult. hoc tit.* succedit
enim tunc alius in dignitate vel beneficio, qui non te-
netur factum vel contractum sui antecessoris præstare:
quòd non tantùm de morte naturali, sed etiam civili,
depositione scilicet Prælati intellexit Rota Romana
decis. 28. Secundò, ex probabili sententia non revoca-
21 tur mandatum morte mandantis, si factum sit ad pias
causas: puta, si quis pecuniam alicui dedisset pau-
peribus destribuendam, & ante distributionem mor-
tuus esset. Iste mandatarius deberet pecuniam etiam
post mortem dantis in pauperes distribuere, argu-
mento ducto ab aliis favorabilibus causis, in quibus
mandatum morte mandantis non finitur, velut si quis
jusserit puellæ dotem dare, aut servo libertatem.
*l. si ego. 9. ff. de Iure dot. l. si pater. 4. ff. de Manumissis vin-
dicta.* Covar. *Var. Resolut. lib. 3. cap. 14. Tertiam*, fal-
lentiam ponit Mynf. *Cent. 2. observ. 84.* si Dominus
satisdedit de judicatum solvendo procuratore consen-
tiente, ubi præterea ex Bartolo *in l. si defunctas. 15. ff.
h. t.* dicit, quòd mors Principalis hodie ferè nunquam
procuratorem revocari faciat, propter clausulam sa-
tisdationis, quæ instrumentis procuratorijs semper so-
let adijci.

Not. ultimò, quòd per procuratoris mortem
22 mandatum quoque expiret, cùm industria personæ
electa censeatur, ideoque heres ejus sine nova volun-
tate principalis in officium procuratoris non succedit.
l. si quis. 27. §. morte. 3. ff. Mandati. Vallens. *hoc tit. §. 7.
num. 5.* Et denique procurator adhuc in vivis existens
mandatum suum Domino renuntiare potest, dummo-
dò tempestivè renunciet, ut Domino adhuc integrum
sit sine suo damno alium procuratorem constituere: si
verò procurator post moram longiorem illam renun-
tiationem facere vellet, non aliter audiendus foret,
quàm si legitimam causam v. g. adversam valetudinem,
inimicitiam novam cum Principali allegare posset.
l. si mandavero. 22. §. finali, cum l. seq. ff. Mandati.

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

SUMMARIA.

1. *Universitates loco procuratoris constituunt Syndi-
cum: & quid sit hic Universitas?*
2. *Quomodo hic differat ab administratore vel Oecono-
mo, aut actore universitatis.*
3. *Regulares non possunt esse Syndici.*
4. *Quomodo constituatur Syndicus?*
5. *Syndicum ab universitate constitutum solus etiam Præ-
latus revocare potest.*

Universitas (quo nomine quælibet collectio ho- 1
minum unum morale corpus constituens, ut
Civitas, Oppidum, Monasterium, Collegium Stu-
diosorum, Civium aut Opificum intelligitur) nec
agere nec utiliter conveniri potest, nisi communi no-
mine unam certam personam pro se constituat. Unde
sicut is, qui ad negotia vel litem alicujus privati geren-
dam constitutus est, Procurator dicitur, ita deputa-
tus ab aliqua Universitate *Syndicus* appellatur. Differt 2
autem *Syndicus* ab Administratore vel Oeconomo,
quòd hic in administratione pecuniæ aliorumque ne-
gotiorum extrajudicialium, ille in litibus prosequen-
dis versetur. Differt etiam ab *Actore* universitatis,
quod *Actor* ad certam tantùm, *Syndicus* ad omnes cau-
sas detur. Sed tamen actor & syndicus inter se fre-
quenter in Canonibus & legibus confunduntur. In 3
Regularibus est speciale, quòd quidem Actores seu
Procuratores in aliqua particulari causa cum licentia
Prælati esse possint, non verò Syndici etiam proprij
Monasterij, sed Prælatus debeat aliquem extraneum
constituere, ne per forenses lites nimium abstrahan-
tur. *Cap. un. hoc t.* Porrò an in instrumento, in quo 4
constituitur Syndicus, debeant singulorum nomina,
qui sunt de universitate, inscribi, & quid circa sub-
scriptionem nominum generaliter dicendum in omni
instrumento nomine Universitatis confecto, variè
sentitur. Alii cum Bart *in l. 1. ff. de Albo scribendo.* di-
stinguunt inter alienationem factam ab Universitate,
& alios actus. In alienatione singulorum nomina re-
quirunt: in alijs actibus subdistinguunt, an Univer-
sitas sit parva vel populosa? Si parva, etiam singulo-
rum nomina petunt, non verò si populosa. Solam
quoque sigilli appressionem sine subscriptione suffice-
re docet Panorm. *hoc tit. num. 9.* & Consilium sive Se-
natum alicujus Universitatis posse constituere Syndi-
cum, quia repræsentat ipsam universitatem, tradit
Castrens. *in l. nulli. 3. ff. Quod cujusque universitatis nomi-
ne.* Qua tamen in re potissimùm ad consuetudinem
locorum attendendum est, quæ plerumque habet, ut
præcipui alicujus Universitatis Officiales sive in alie-
natione sive aliis negotijs subscribant, aliàs enim si-
gillum sine subscriptione solet dici testis mutus, qui
nihil loquitur, & experientia constat, sigilla aliorum
facilè ab aliis posse subduci, aut effingi.

Notat demum Panorm. *h. t. n. 6.* quòd Syndi- 5
cum cum consensu Abbatis & Capituli constitutum
possit solus Abbas revocare: cum enim ipse solus pos-
sit agere in causis sui Monasterii. *c. edoceri. 21. de Re-
script.* potest etiam solus revocare Syndicum & in se
assumere actionem.

TITULUS XL.

De his, quæ Vi, Metusve causa fiunt?

SUMMARIA.

1. *Quid vis sit & metus?*
2. *Acta ex metu rescinduntur, non autē sunt ipso Iure nulla.*
3. *Quæ differentia inter metum & dolum in contra-
ctibus bonæ fidei.*
4. *Iuramentum metu extortum valet, sed ab eo pe-
titur absolutio.*
5. *Non tamen confirmat contractus aliàs invalidos.*
6. *Matrimonium ex metu gravi contractum est nullum:
& idem est de sponsalibus, & in quibusdam
aliis casibus ut num. 7.*

8 *Actio*

8. *Actio metus causa datur, non tantùm contra metum inferentem, sed etiam contra tertium possessorem.*
9. *Etiam per levem metum extorta, in judicio animæ sunt restituenda.*
10. *Quædam ex metu gesta rescindi non possunt.*
11. *Metus ut actionem pariat, debet esse cadens in constantem virum.*
12. *Quis metus dicatur justus?*
13. *Ob metum non licet facere peccatum mortale, imò nec veniale.*
14. *Leges humanæ in gravi metu per se non obligant: secus est, si in contemptum Ecclesiæ incutiantur.*
15. *Metus reverentialis per se non est justus metus.*
16. *Quomodò metus debeat esse præsens?*
17. *Remedium Iuris contra minas est cautio de non offendendo.*
18. *Metus debet esse ab extrinseco, non ab ipso metum passo proveniens.*
19. *Et debet esse pro obligatione elicienda incussus.*

INter causas, quæ homines ad judicia trahunt, non infrequens est vis, vel metus alicui illatus, de quibus propterea post liberas actiones pacti, transactionis, aut mandati hic agitur. Quamvis autem omnia, quæ ex *violentia* alicui illata fiunt, *metu* quoque facta censeantur, non tamen ècontra, quæ *metu* fiunt, etiam *vi* facta intelliguntur. *cap. sacris.* 5. *boc tit.*

1 Est igitur *vis* majoris rei impetus, qui repelli non potest. *L.* 2. *ff. Quod metus causa.* Et distinguitur à DD. *in vim veram* & *modificatam*. Vis *vera* est corporalis quædam coactio ad faciendum id, quod jubetur: puta, ut si jusso flectere ante Idolum, per violentiam incurventur genua, adeoque merè se habet in externa actione. Vis *modificata* dicitur à particula *modali*: *ut*, quando videlicet externa violentia adhibetur, ut voluntas, quæ propriè cogi non potest, cùm sit intrinseca, ad aliquid consentiendum eliciatur.

Metus dicitur *mentis trepidatio* instantis vel futuri periculi causa, quæ trepidatio non tantùm propter violentiam de facto illatam, sed etiam inferendam contingere potest. Porrò quæ fiunt *vi metusve causa*, dicit Prætor *l.* 1. *ff. Quod metus causa*, *se rata non habiturum*. Unde communis est Interpretum sententia, quòd gesta ex metu ipso jure valeant, sed tantùm per sententiam Judicis rescindantur: habent enim causam obligationis, nimirum consensum (nisi propter vim veram sine omni consensu aliquid actum esset) cùm etiam voluntas coacta sit voluntas. *Si metu coactus adii hæreditatem*, inquit JC. *in l. si mulier.* 21. §. *penult. ff. Quod metus causa*, *puto me hæredem effici, quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui; sed per prætorem restituendus sum.*

2 (margin number beside "rendam contingere potest")

Dices *in l. qui in carcerem.* 22. *ff. eod. tit.* simpliciter dicitur, obligationem metu extortam *nullius esse momenti*, ergo non indiget rescissione Judicis. R. Illa verba, *nullius esse momenti*, debere intelligi, non quòd ipso Jure sit nulla obligatio, sed quoad futurum rescissionis effectum. Ut enim leges legibus concordentur, quandoque verbum aliquod in diverso sensu, & non ita rigidè accipiendum est *l.* 2. §. *contrarium.* 15. *C. de Veteri Iure enucl.*

3 Dices iterum: contractus *bonæ fidei* metu initi sunt ipso jure nulli, quia *dolus* dans causam contractui *bonæ fidei* facit contractum nullum, ut notant communiter DD. *ad l.* 7. *ff. de Dolo*. at verò, qui metu facit, etiam dolo fecisse intelligitur. *l. item.* 14. §. *cum.* 13. *ff. hoc tit.*

R. circa metum non fieri distinctionem inter contractus *bonæ fidei* & *stricti Iuris*, neque inter metum *incidentem* in contractum, & *dantem causam* contractui, teste Henr. Zoes. *h.t.n.*3. Non obstat, quòd in metu dolus insit; quia hoc procedit, quatenus dolus in genere significat omnem malignam alterius *læsionem*, non autem quatenus magis propriè & specificè significat callidam *machinationem & circumventionem*, quæ circumventio propterea magis potest annullare contractum; quia occultando objectum tollit consensum: cùm enim in contractibus bonæ fidei consensus habeat implicitam conditionem, *si ita est*, *ut dicis*, ergò si res per dolum aliter fit, deficit conditio & consequenter etiam consensus, in metu autem objectum consensus plene ponitur, v.g. ut aliquis teneatur certam summam pecuniæ numerare, vel aliud quid facere, & tantùm coactio ad consentiendum adhibetur, quæ coactio causat solùm involuntarium *secundùm quid*, non simpliciter.

Hinc etiam Juramentum gravissimo metu exortum validum dicitur *in cap. si verò.* 8. *de Iurejurando*. 4
dummodò aliàs *sine peccato* observari possit & non vergat *in damnum animæ*, vel proximi; potest tamen ab eo peti absolutio, quo sensu etiam intelligendum est *cap. cum contingat.* 28. *eod. tit.* ubi dicitur, *juramentum vi extortum non esse servandum*, scilicet 5
mediante absolutione. Advertendum autem est, quòd tale juramentum metu extortum non confirmet contractum *aliàs invalidum*; quia unum juramentum non potest sanare (ut DD. loquuntur, *duplex vitium*, scilicet vitium *involuntarii* & *nullitatis contractus*. Atque ita intelligi debet *cap. quamvis.* 2. *de Pact. in* 6. Sanch. *de Matr. l.*4. *disp.*20. *num.*3. *& seqq.*

Communis autem est exceptio in matrimonio, 6
ob cujus favorabilem libertatem non qualiscunque voluntas sufficit, sed omnino libera requiritur, ideo metu initum ipso jure nullum est. Tex. & Panorm. *in cap. de muliere.* 6. *& cap. cùm locum.* 14. *de Sponsal. & Matrim.* quòd idem etiam ad sponsalia extendit Sanch. *d. loc. disp.* 19. Interest verò in sponsalibus, an ipso jure valeant, vel irrita sint propter impedimentum publicæ honestatis, quod non oritur ex sponsalibus ipso jure nullis, Trid. *sess.* 24. *de Reform. matr. cap.* 3.

Plures etiam alios casus, ut circa vota, electio- 7
nes, dotis promissionem, authoritatis tutoriæ, aut Jurisdictionis expressionem seu extorsionem, in quibus ex multorum sententia nullitas obligationis propter metum consurgit, tradunt DD. *citati hoc tit.* & Glossa *in cap.* 2.

Porrò actio ad repetendum id, quod metus cau- 8
sa datum est, non tantùm competit contra eum, qui vim intulit, sed etiam contra quemcunque possessorem, qui eam rem detinet. *d. l. item* 14. §. *in hac.* 3. *ff. Quod metus causa*. Si promissum tantùm sit & necdum datum, exceptio datur metum passo, ne solvere teneatur petenti. *tot. T. ff. de Doli mali, & metus except.* Docet idem Sanch. *d. l.* 4. *disp.* 9. *n.*4. etiam per levem metum extorta in animæ judicio restituenda es- 9
se, si ille metus fuerit causa, sine qua non fuisset contracta obligatio, quamvis in foro externo ad minuendas lites ob similem metum actio non concedatur: sicut nec in deceptione infra dimidium justi pretii; non tamen exinde tollitur injustitia contractus.

Quædam verò sunt, quæ metu inita rescindi non 10
possunt, ut baptismus & ordo: cùm enim metus non tollat voluntatem, ut dictum, non impedit etiam indelebilem characteris impressionem. Volunt tamen DD. quòd ordinatus per justum metum non teneatur ad cælibatum ex voto (utpote quod metu extortum non valet) sed tantùm ex præcepto Ecclesiæ. Vid. Henr. Zoes. *hoc tit. num.* 20.

Cæte-

Cæterùm ut ea, quæ de metu in jure dicuntur,
11 locum habeant, quatuor potissimum concurrere debent. I. Ut sit metus justus. II. Præsens. III. Ab extrinseca violentia. IV. Ad aliciendam obligationem directè incussus. De singulis his requisitis breviter videamus. I. Igitur justus metus non est timor meticulosi hominis, sed qui in virum constantem cadit. *Cap. ad audientiam*. 4. *h. t.* 6. *Cod. eodem*. cujus metus plura passim in Jure enumerantur exempla: videlicet carceris, servitutis, mortis &c. Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente; nihilominus conditio personarum attendenda erit, ita ut levior metus in fæmina vel puero, quàm viro sufficiat, & ideo ex parte mulieris v. g. requiretur metus, qui cadat in constantem mulierem teste Panorm. *in dict. c. cùm locum*. 14. *de*
12 *Sponsal. n.* 6. Deinde nomine justi metûs is intelligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem Judex aut Magistratus pro sua Jurisdictione facit, ut si aliàs obligatum, convictum, condemnatum ad solutionem & executionem rei judicatæ per media violenta compellat. Quod si tamen per injuriam aliquid fecerit Magistratus, puta si mortis aut verberum timore vel terrore pecuniam alicui contra jus extorserit, non minùs, quàm in privatis edicto prætorio locus erit, *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* Nec interest, an sibi vel liberis suis metus inferatur, cùm pro affectu paterno in liberos magis in eorum quàm propria persona parentes terreri solent. Idem ad uxorem, parentes & consanguineos extenditur. Innoc. *in d. c. cùm locum*. 14. *de Sponsal. n.* 1. Felinus *in cap. Ecclesia*. 10. *de Constit. n.* 99. Zoes. *h. t. n.* 16. Notabilem denique ponit doctrinam Barb. *ad dict. cap. sacris*. 5. *h. t. num.* 9. *vers. pro resolutione*; quòd ille dicatur justus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus malum, idque forsan insinuavit. J. C. *in l. metum*. 5 *ff. h. t. Metum*, inquit *accipere debemus non quemlibet, sed majoris mali.*

13 Est tamen notandum, quod prohibetur *in d. cap. sacris* 5. *h. t.* quòd ob nullum metum liceat peccatum mortale committere, etsi videatur majus malum, aut mors propterea subeunda foret: præstat enim hanc eligere, quàm DEUM offendere, idemque de peccato veniali tradunt cit. apud Sanch. *d. l.* 4. *disp.* 3. *num.* 2.
14 Text. est *in cap. si quis*. 17. *causa* 22. *q.* 2. Sed hoc, si transgressio ex metu deberet fieri contra legem Divinam, secus si contra legem humanam Ecclesiasticam, quæ in casu tam extraordinario & cum magno alicujus damno non censetur obligare, ideoque nec peccatum transgrediendo committi, arg. *c.* 1. *dist.* 4. & *l. nam ad ea*. 5. *ff. de LL.* nisi transgressio legis petatur in contemptum Ecclesiæ: quo sensu accipiendum est *dict. cap. sacris*. ubi dicitur, quòd propter nullum metum liceat communicare cum excommunicato, cùm tamen communio ista tantùm lege Ecclesiastica prohibita sit; nam cooperari ad formalem contemptum Ecclesiæ utique etiam Juri divino repugnat juxta illud Christi *Matth.* 18. *v.* 17. *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, &c.*
15 De metu reverentiali etiam hìc disputant DD. de quo dicemus in Lib. IV. *Tit.* 1. §. 5. *num.* 4. quòd sola reverentia Parentibus vel Dominis debita non sit justus metus ad irritandos contractus, nisi concurrentibus aliis adminiculis; ut sunt minæ atroces, importunæ persuasiones.

II. *Præsens metus* requiritur & non sufficit ali-
16 qua tantùm suspicio futuri seu inferendi metus. *l. metum*, 9. *ff. h. t.* Quare si quis propter solas minas & in futurum imminens malum aliquid dederit aut fecerit, restitutionem ex causa metus non habebit, nisi minæ factæ fuissent ab eo, qui frequenter solet eas exequi, vel propter temeritatem minantis morale vel præsens fuerit periculum. *l. si donationis*. 7. & *l. metum*. 9. *C. eod.*
17 Aliàs contra minitationes notum est remedium, requirere Judicem, ut minantem citet, eique severè inhibeat, ne quid violentiæ aut injuriæ attentare ausit, nec discedere patiatur, antequam verbis vel juramento, aut etiam pignoribus (prout qualitas personæ exegerit) Adversario securitatem promittat, quæ vulgò *cautio de non offendendo* dicitur. Treutler. *Volum.* 1. *disp.* 11. *Thes.* 4. Neque etiam præteritus metus sufficit: pone enim, quòd ad obligandum te metu coactus sis, si tamen postea sponte sine ulla coactione solveris, metum illum præteritum ad impetrandam repetitionem soluti ampliùs allegare non vales, pro voluntariam enim solutionem exceptioni metus ipso facto renuntiasti. *l. cùm te*. 2. *C. h. t.*

III. Metus debet esse *ab extrinseco*, sive ab extrinseca violentia illatus. Unde in casu mulieris, quæ 18
contra Patronum suum ingrata facta ei aliquid dedit, ne in servitutem revocaretur, respondit J. C. *in l. si mulier*. 21. *ff. h. t.* non esse locum repetitioni, *eò quòd mulier hunc metum sibi ipsa intulerit*. Similiter sua bona vendens propter timorem, ne ad civitatis officia vel munera nominaretur, dicta bona repetere volens non auditur *in l. eum te*. 8. *C. eod.*

IV. Denique metus ad *eliciendam obligationem*, & 19
quidem ab eo, vel alio ejus nomine, cui obligatio facta est, incussus esse debet. Unde si captum à Latronibus liberem, qui mihi pro hoc obsequio promittat aliquid, non se, quo minùs id præstet, per metum excusare poterit: quia ego causa hujus metûs non fui, sed operæ meæ, quam in liberando præstiti, mercedem accepi, *l. metum*. 9. §. 1. *ff. h. t.* Similiter etiam vota in periculo mortis emissa ex omnium DD. sententia firmiter obligant, quamvis metu mortis emissa sint.

TITULUS XLI.

De in integrum Restitutione.

SUMMARIA.

1. *Restitutio in integrum est remedium extraordinarium.*
2. *Remedium Iuris extraordinarium, quando est pinguius, datur etiam existente ordinario.*
3. *Remedium restitutionis datur Minoribus, Ecclesiæ, piis locis, Republicæ & Civitati.*
4. *Quæ differentia inter Restitutionem Majorum, & Minorum?*
5. *Mulieribus quoque, Rusticis, & Militibus datur restitutio. Item Hæredibus minorum, & aliorum, quibus hoc beneficium aliàs competit.*
6. *Minor etiam contra minorem, & Ecclesia contra Ecclesiam restituitur: & quomodo privilegiatus utatur privilegio contra privilegiatum?*
7. *Restitutio coram Iudice ordinario rei habente administrationem peti debet.*
8. *Qui judices dicantur habere administrationem?*
9. *Quando Restitutio dicatur peti incidenter.*
10. *Restitutione petita ordinariè suspenditur executio, nisi præsumptio malitiæ sit contra petentem.*
11. *Quadriennium Restitutioni petendæ præfixum currit à die scientiæ de læsione.*
12. *Quadraginta tamen annorum lapsu præscribitur huic beneficio.*
13. *Qui restitutionem petit, probare debet, se læsum esse.*
14. *Restitutio minoris vel Ecclesiæ prodest majori, seu Laico,*

eo, si causa sit individua, aliàs non.

15. *Læsio, ut causet restitutionem, non debet esse fortuita.*
16. *Procurator, uti sit cum libera, aut mandatum speciale habeat restitutionem principaliter petere non potest, benè tamen incidenter.*
17. *Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, & similes habentes administrationem, mandato non indigent.*
18. *Restitutione impetrata, cum re etiam fructus sunt restituendi.*
19. *Exponitur textus in* c. ad nostram. de Reb. Eccles. non alien.
20. *Quis scit Restitutionem peti posse, an habeatur malæ fidei possessore?*
21. *Clericus minorennis in resignatione beneficii læsus potest restitutionem petere.*
22. *Idem obtinet, etsi beneficium resignatum alteri jam de facto sit collatum.*
23. *In spiritualibus: scilicet Matrimonio aut professione religiosa quoad substantialia non datur restitutio.*
24. *Regularis contra quinquennium ad proponendas causas nullitatis à Concil. Trid. præfinitam, ex causa potest restitui.*
25. *In Contractibus juratis potest etiam dari restitutio ex causa emergente.*
26. *Minor contra confessionem suam quomodò restituatur?*

1 Sicut ex causa metus, sic etiam ex aliis remedium sæpè à Judice petendum est, quod *Restitutio in integrum* appellatur. Hæc est remedium juris extraordinarium, quo læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt, per officium Judicis reducuntur. Dico esse remedium *extraordinarium:* quia tunc primùm datur, quando ei, qui se læsum dicit, nulla ordinaria actio
2 superest. *l. In causa.* 16. *ff. de Minoribus.* Verùm hanc regulam, quòd remedium extraordinarium non detur, nisi ordinario deficiente, limitant DD. nisi extraordinarium sit pinguius, unde subsequenter inferunt, quòd Minor vel Ecclesia ultra dimidium læsa possit omisso remedio ordinario ex *L. 2. Cod. de Rescindenda vend.* restitutionem in integrum petere: cùm hoc sit pinguius remedium; partim, quia in petita restitutione in integrum non est necesse probare læsionem ultra dimidium, quæ est difficilis probationis, cùm pretia rerum habeant diversos æstimatores, sed sufficit probare grauem læsionem; partim etiam, quia si emptor ex *d. l. 2.* conveniatur, erit in ipsius arbitrio, an rem redhibere, vel justum pretium supplere velit. Si verò restitutio in integrum contra ipsum postuletur, poterit præcisè ad restitutionem rei emptæ compelli.

3 *Restitutio in integrum* pluribus datur, qui se in judicio vel extra illud læsos fuisse affirmant. Et primò quidem datur de Jur. Civ. hujus restitutionis remedium Minoribus 25. annis non tantùm, dum in minori ætate constituti sunt, sed etiam per quadriennium, postquàm majorennes esse cœperunt; non quidem respectu actuum in majorennitate gestorum; sed quos priùs in minorenni ætate cum suo damno vel detrimento inierunt. Deinde exemplo Minorum etiam Ecclesia utitur jure minoris *c. 1. h. t.* nomine autem Ecclesiæ etiam Capitulum alicujus Ecclesiæ Cathedralis vel Collegiatæ intelligitur, si læsio toti Capitulo, & non uni vel alteri particulari de Capitulo evenerit. Innoc. *in c. nisi* 21. *de Præb.* Præterea etiam datur Hospitalibus & aliis piis locis. Valens. *h. t. §.* 1. a. 8. Item Reipubl. & Civitati hujus restitutionis beneficium datur. *L. 4. C. Quib. ex causis mai.* Quod nonnulli etiam ad Castra habentia subditos & jus territorii extendunt, ut & hæc jure Reipublicæ gaudeant. Gail. *L. 2. obs.* 62. *num.* 3. Majores quoque 25. annis quandoque in integrum restituuntur, quia Prætor in *L. 1. in fin. ff. Ex quibus causis majores* generaliter dicit: *si qua mihi justa causa videbitur, in integrum restituam.* ad quam clausulam Prætoris toties veniendum esse, quoties æquitas restitutionem suggerit, notanter monet Ulpian. *in l. sed etsi.* 26. *§. fin. ff.*
eod. Ea tamen in restitutione Majorum & Minorum 4
subest differentia, quòd in majoribus non sufficiat læsio, sed etiam requiratur probatio justæ causæ arbitrio Judicis ponderandæ, ob quam iis læsio minùs imputari debeat. v. g. si propter Rempub. aut captivitatem absentes erant; & interea alii ipsorum bona possederint, atque usuceperint *toto tit. ff. Ex quibus caus. majores.* In minoribus autem sufficit probare minorem ætatem & læsionem. Panorm. *in c. ex literis.* 4. *h. t. num.* 5. Sed & illa est differentia, quòd Minores restituantur, quamvis tutore vel curatore interveniente læsi sint, habeantque electionem, an magis tutelæ actione contra tutorem expediri, vel contra lædentem *restitutionem in integrum* petere velint. *L. 1. & 2. C. Si tutor, vel curator interven.* Majores verò absentes, si procuratores ad sua negotia vel lites dimiserint, non habeant restitutionis beneficium, sed contra procuratorem agere debeant. *l. fin. ff. h. t.* aliquando tamen procuratore non existente solvendo ex causa æquitatis Domino per *restitutionem in integrum* succurri, traditum est
superiùs in tit. *de Procurator.* Mulieres quoque, 5
Rustici, Milites &c. qui juris ignorantia excusantur, restituuntur, si peritiores consulere non potuerunt. Maranta *de Appellat. p. 6. num.* 89. per notata *in l. juris ignorantiam.* 6. *Cod. Qui admitti ad bon. possess. &c.* & *in l. ubi.* 8. *ff. de Edendo.* Denique non tantùm ipsis principalibus læsis hoc beneficium competit, sed etiam eorum hæredibus & successoribus universalibus, si modò defunctus in ea conditione fuerit, ut, si adhuc superstes esset, restitui deberet. *L. non solùm.* 6. *ff. h. t. l. minor.* 18. *§. fin. ff. de Minor.*

Sed quid si Minor contra Minorem, Ecclesia 6
contra Ecclesiam restitutionem petat, an audiri debet, vel potiùs obstabit, quòd *privilegiatus contra privilegiatum non utatur privilegio*, sed jure communi? Respondendum est, *restitutionem in integrum* locum habere propter textus Juris claros *in cap. auditis.* 3. *h. t. l. verum.* 11. *§. penult. ff. de Minoribus.* Quòd verò dicitur privilegiatum non uti privilegio contra pariter privilegiatum, id procedit, si utriusque par sit causa; secùs autem si alter certet de lucro captando, & alter de damno vitando: tunc enim is, qui cupit indemnis esse, meritò prævalere debet illi, qui ex re aliena lucrum quærit. Panorm. *in d. c. auditis, num.* 8. nam beneficium restitutionis non datur Minoribus vel Ecclesiis lædentibus, sed læsis, ideoque Minor, vel Ecclesia lædens non est privilegiata, consequenter si res accuratè expendatur, non concurrit privilegiatus cum privilegiato. Aliud foret, si utraque pars certaret de damno vitando & læsionem allegare posset, sicut exemplum ponitur in *d. l. verùm. §. penult.* si minor solvisset alteri minori, & iste perdidisset, non restitueretur minor solvens contra minorem perdentem.

Restitutio petenda est coram Judice illius, contra 7
quem petitur, ex generali regula, *quòd actor forum rei sequatur.* *l. 2. Cod. Ubi & apud quem cognit. in integr. restit. agitanda.* Et hodie Ordinarius administrationem habens, vel Delegatus ab eo, sive sit specialiter ad id delegatus, sive quæstio restitutionis incidat in causa generaliter commissa, restitutionem concedere potest; Ordinarius verò administrationem non habens, vel Delegatus ab eo restituere nón potest, nisi petatur *incidenter* non *principaliter*. Ita expressè deciditur *in cap. causa.* 9. *h. t.* cui consonat *l. fin. Cod. ubi apud quem &c.* Noti etiam Juris esse dicit Gail. *Lib. 1. obs.*

obs. 114. n. 3. quòd restitutio quoque adversùs sententiam definitivam ab eodem Judice, qui eam tulit, fieri possit.

Porrò duo sunt *in d. c. causa*, non satis clara. *Primùm* quænam sit differentia inter Judicem administrationem habentem, & eam non habentem. *Deinde* quando dicatur *restitutio in integrum* tantùm *inciden-*
8 *ter* postulari. Utrumque explicat Panormit. *in d. cap. causa. in principio n. 3.* quòd nimirùm Judices administrationem habentes dicantur illi, qui habent certum territorium seu districtum, in quo Jurisdictionem exerceant, uti Episcopi & alii terrarum Principes: administrationem verò non habentes illi sint, quorum jurisdictio est fundata tantùm in personis, sicut exemplum ponit in Doctoribus profitentibus, qui habent jurisdictionem in scholares, sine administratione territorii: item exemplum esse potest *ex L. fin. Cod. de Iurisdictione omnium Iudicum*. in Præpositis & Superioribus Collegiorum Communitatum, qui in illos, qui de vel communitate sunt, jurisdictionem exercent. Al-
9 terum etiam exponi Panorm. quòd scilicet tunc dicatur *incidenter* peti *restitutio*, quando petitur ante definitivam super certo tantùm causæ articulo, puta, ad exceptionem vel probationem omissam proponendam, vel contra interlocutoriam, per quam minor vel Ecclesia se gravatam dicit. Imò ex multorum sententia dicitur incidenter peti restitutio non tantùm, quando ante definitivam petitur, sed etiam quando in continenti post definitivam postulatur intra decendium, antequam sententia transierit in rem *judicatam*. per Gloss. *in c. suscitata. 6. in verbo. postulavit. h. t.* Cui videtur adstipulari Panorm. *ibid. num. 5. & 6.* quamvis fateatur, rem apud DD. esse dubiam.

10 Sed hìc quæstio est, an sententia in judicio lata debeat interim executioni mandari, dum causa *restitutionis* pendet? Nam pro affirmativa facit tex. *in d. c. suscitata. h. t.* ubi coram S. Pontifice agebatur pro *in integrum restitutione*, & ibi voluit Pontifex, ut ad executionem sententiæ ante omnia procederetur. Econtra *in l. un. Cod. in integrum restitut. postulata ne quid novi fiat* rescribit Imperator, quòd restitutione postulata omnia in suo statu manere debeant, & nil circa executionem attentandum sit.

In hac controversia, quæ in foro sæpissimè movetur, dicendum est, quòd restitutio regulariter suspendat executionem, secundùm text. *in d. l. unica.* nisi foret altioris indaginis, & ex conjecturis præsumi posset, quòd ea tantùm ad protelationem litis peteretur: tunc enim excutio suspendenda non foret; ita tamen ut victor idoneam cautionem præstaret quòd universa, quæ occasione sententiæ percepisset, restituturus esset Adversario si in causa restitutionis prævaluerit. Ita textus ipse in *dict. c. suscitata* non obscurè insinuat. Mynf. *Cent. 1. observ. 48.* Maranta *de Appell. c. part. 6 n. 108.*

11 Datur autem beneficium *restitutionis in integrum* cum quibusdam conditionibus. I. Ut petatur intra quadriennium, quod Ecclesiæ currit à die læsionis. *Clem. in hoc t.* Minori verò à principio anni 26. suæ ætatis, quando scilicet factus est *maiorennis*, circa actus illos in minorennitate gestos. *L. fi. Cod. de Temporibus in integrum restitutionis*. Sed hìc est quæstio, an quadriennium petendæ *restitutioni* præfixum currat immediatè à die præfetæ læsionis, vel potiùs à die scientiæ, quo restituendum in læsionis cognitionem devenit? Probabiliùs est præfatum quadriennium à tempore scientiæ computandum: aliàs enim non satis prospectum esset indemnitati Ecclesiarum & Minorum, si contra occultas suas læsiones nullum haberent remedium. Unde *in cap. 1. & 2. b. t. in 6.* dicitur, quòd post quadriennium Ecclesia restituenda non sit, si *negligenter* intra illud tempus *restitutionem* non petierit. Ergo à contrario sensu, si non ex negligentia, sed propter ignorantiam læsionis id factum sit, etiam post quadriennium restituenda erit, quia ex rationabili causa generaliter post quadriennium Ecclesiam restitui expressè *in d. cap. 1.* dicitur. Licet quoque aliàs, qui instrumenta ad causam pertinentia penes se habet, non videatur posse justam ignorantiæ causam allegare: propter continuam tamen Officialium & Administratorum in Monasteriis & Ecclesiis mutationem, æquitas aliud meritò suadet, cum ex tali mutatione instrumentorum deperditio, sepositio, & consequenter ignorantia facilè evenire possit.

Non obstat etiam *Clement. un. h. t.* in qua dies læsionis pro initio quadriennii assignatur; nam explicari debet, si dies læsionis & scientiæ coincidant, ut ita pro favore Ecclesiarum & minorum jura juribus concordentur. Arnoldus Rath *in Tract. de Usucapionibus, c. 5. assert. 45.* Ubi dicit, hanc sententiam communi DD. calculo & in praxi receptam esse; cum hac tamen moderatione, ut si post tempus læsionis 40. insuper anni elapsi fuerint, tunc sicut tanto tempore regulariter omnis actio extinguitur, ita etiam *restitutio in integrum*, ne aliàs sequatur inconveniens, quòd contra Ecclesiam nunquam cum effectu procederet præscriptio, utpote quæ semper per *restitutionem* posset in irritum revocari, & sic nullum esset speciale Ecclesiæ Romanæ 100. annorum præscriptione gaudentis privilegium.

II. Qui restitutionem postulat, debet proba- 13
re se *læsum esse. cap. cùm venissent. 2. cap. constitutus. 8. h. t. l. ait prætor. 7. §. 3. l. verùm. 11. §. sciendum. 3. & passim alibi ff. de Minoribus.* In Camera tamen practicatum esse dicit Mynsing. *Cent. 4. observ. 17.* ut Minores, qui appellationem omiserunt, restituantur ad appellandum sine alicujus læsionis probatione, eò quòd ipsa appellationis omissio satis probabilis sit læsio.

Incidit & hìc non ommittenda notabilis quæ- 14
stio, quid statuendum, si cum minore in eadem lite vel negotio tanquam consors aut correus majorennis versetur, vel cum Ecclesia Laicus, an privilegium restitutionis in integrum etiam majorenni vel Laico profuturum sit?

Respondeo esse distinguendum, an causa, super qua restitutio postulatur, sit dividua vel non? Si divisionem recipiat (cujusmodi sunt regulariter obligationes illæ, quæ in dando consistunt; potest enim utique summa v. g. 100. florenorum tota vel pro parte solvi? Joann. Honorius *ad tit. de For. compet. num. 36.*) restitutio Minoris non prodest Majori; secus verò, si causa sit individua, ut si duo se obligarint ad opus faciendum, & neuter sine altero facere possit, vel si duo communem domum, aut rem alienam vendiderint, quam emptor per partes emere nolit, aut non possit, tunc enim restitutio unius etiam alteri proderit. *L. tutor. 47. §. 1. ff. de Minor. l. un. Cod. Si in comm. eademque causa &c.*

III. Non sufficit, ut læsio quoquo modo conti- 15
gerit, sed requiritur, ut vel dolo adversarii, vel inconsulta facilitate læsi, vel ex negligentia administratoris evenerit; nam si casu fortuito damnum causatum sit, puta, res empta perierit, si post aditam hæreditatem per bellorum incursus bona devastata sint, restitutioni locus haudierit, aliàs qui cum minore vel Ecclesia ageret, quantamcunque bonam fidem adhiberet, nunquam de damno securus esset. *d. l. 11. §. 4. & seq. ff. de Minor.*

IV. Denique, qui alieno nomine *restitutionem* 16
petit, is vel procurator *cum libera* esse, vel mandatum ad id speciale habere debet, per text. & DD. *in cap. coram. 7. h. t. & in l. illud. 25. §. 1. ff. de* Mino-

Minoribus. ita ut sine tali mandato nullus consanguineus præter patrem admittatur. *l. Patri*, 27. *ff. de Minoribus*: in his enim, quæ requirunt speciale mandatum, non sufficit allegare præsumptionem mandati ex consanguinitate, sicut ex probabiliori & communiori sententia defendit Covar. *Var. Resol. lib. 1. cap. 6. num. 5. cum Gloss. in L. exigendi*. 12. *C. de Procuratoribus*. Si tamen non *principaliter*, sed juxta superiùs dicta *incidenter* tantùm peteretur restitutio, sufficeret generale manda-
17 tum ad totam causam. Est & notabile, quòd Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, & reliqui habentes administrationem alieni patrimonii sine mandato speciali *restitutionem in integrum* postulare possint. Ita Abbas, & communiter Interp. *in cap. suscitata*. 6. *hoc tit.* Mynsing. *Centur. 2. Observ.* 26. *num.* 7.

18 Cæterùm impetrata *restitutione* res unà cum fructibus saltem extantibus restituenda est. *L. quod si minor*. 24. §. *restitutio*. 4. *l. patri*. 27. §. *si pecuniam*. 1. *ff. de Minor. l. si prædium*. 16. *Cod. de Prædiis minorum*. Non obstat, quòd fructus sint percepti jure dominii: quia ante restitutionem res supponitur fuisse in dominio possessoris, & consequenter videantur restitui non debere. Nam resp. quòd istud dominium tantùm fuerit revocabile, non simplex & absolutum.

19 Item opponitur difficilis textus in *cap. ad nostram*. 51. *de Rebus Ecclesiæ non alienandis*. Ubi Ecclesia rem cum suo damno in feudum datam per restitutionem in integrum recuperavit quidem, fructus autem inde percepti non Ecclesiæ, sed possessori feudi adjudicati sunt. Respondet imprimis nonnemo apud Barb. *in d. cap. ad nostram. num.* 2. speciale esse in feudo, ut tametsi id per restitutionem in integrum à Vassallo repetatur, nihilominùs fructus percepti apud eundem permaneant, utpote debiti in recompensationem servitiorum & aliorum onerum feudalium præstitorum; arg. *cap. 1. in fin. In quibus causis feudum amittatur. in Ubb. feudor. & cap. 1. ext. de Feud.* id quod textus ipse *in d. cap. ad nostram.* non obscurè insinuare videtur per illa verba: *cùm sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore*. Si quis verò contendere velit non esse verisimile, quòd in illa facti specie vassallus multa servitia amplis feudi reditibus æquivalentia Ecclesiæ præstiterit, adferri poterunt aliæ expositiones; nimirùm, quòd textus ille loquatur vel de fructibus, qui impensas in eorum collectione, vel in rem ipsam factas non excedunt; vel de fructibus bona fide consumptis, non verò extantibus. Videatur Covar. *Var. Resol. l.* 1. *c.* 3.

20 Quæres, an is, qui non ignorat rem posse à se per restitutionem in integrum avocari, debeat malæ fidei Possessor censeri, & consequenter omnes fructus non tantùm extantes, sed etiam consumptos restituere, juxta *L. certum*. 22. *Cod. de Rei vindicatione*.

Respondet Covar. *dict. loc. num.* 5. quòd in ordine ad lucrandos fructus debeat censeri bonæ fidei possessor. Fundamentaliter autem dependet hæc quæstio ab ea, utrum qui cum minore vel Ecclesia contraxit, unde Minor vel Ecclesia damnum accepit, teneatur in conscientia rem restituere, antequam per restitutionis judicium in foro externo repetatur, supposito quòd contractus cæteroquin omnes legitimas conditiones habuerit, & ipso jure validus fuerit. Innocentius *in cap. quia plerique*. 8. *de Immunitate Ecclesiarum*. & *ibid.* etiam Panorm. *num.* 28. distinguunt, an cum vel sine dolo læsio contigerit? Si sine dolo, negant restitutionem debere fieri ante sententiam Judicis: si cum dolo, concedunt. Quod tamen posterioris distinctionis membrum sic opinor esse declarandum, ut siquidem dolus dederit causam contractui, ita ut nisi dolosa illa persuasio intervenisset, Ecclesia non fuisset contractura, res omnino non expectata Judicis sententia restituenda sit: dolus enim *dans causam contractui* saltem bonæ fidei facit contractum nullum. Ita DD. *ad l.* 7. *ff. de Dolo*. & proinde nemo ex tali contractu teneri potest. Si verò dolus tantùm inciderit in contractum, puta, quia in prætio defraudatio facta est, censeo quidem in animæ judicio faciendam esse restitutionem justi pretii, seu læsionis contingentis, sicut fieri deberet, tametsi sine omni dolo læsio facta fuisset: non tamen debere rem ipsam restitui ante judicialem *restitutionis* sententiam: nam læsio per se non facit contractum invalidum & consequenter non impedit quò minùs res, ejusque dominium ex contractu acquisitum fuerit.

Disputant DD. an Clericus minorennis, qui inconsulto & cum suo damno beneficium resignavit, possit petere in integrum restitutionem? 21

Negativam tenent Acursius *in L. ait prætor* 7. *ff. de Minoribus*. & Cardinalis *in cap. ex parte*. 14. *de Restit. spoliat.* Pro quibus facit text. *in c. fin. de Judiciis in* 6. ex quo probatur, quòd minor in causis beneficialibus habeatur pro majorenni, unde & in iis procuratorem constituere, & ipsemet in judicio agere ac se defendere possit. Verùm contraria sententia probabilior est: nam nullo jure minor in renuntiatione beneficii excipitur, quò minùs, si inde læsus sit, in integrum restituatur. Nihil quoque evincit argumentum *ex d. cap. fin.* allatum: quòd enim minor in beneficialibus tanquam majorennis in judicio stare possit, in specialem ipsius favorem est introductum. Ergo non debet in ipsius odium retorqueri, ut propterea privilegio restitutionis in integrum carere debeat. Gloss. *in d. cap. ex parte*. Covar. *Var. Resol. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 3. Zoes. *hoc tit. num.* 4.

Sed difficilior est quæstio, an restitutio locum habeat, si beneficium resignatum de facto jam alteri collatum sit? Pro negativa adduci potest textus *L. quod si minor*. 24. §. 2. *ff. de Minoribus*: ubi dicitur, minorem restituendum non esse, si res non sit ampliùs integra, si videlicet hæreditas, quam minor repudiavit, jam distracta & vendita sit. Nihilominus affirmativa in puncto Juris verior videtur, si arbitrio Episcopi minor per resignationem beneficii, quam fortè sub spe alterius beneficii vel melioris conditionis acquirendæ facit, eaque frustratus est, grave damnum incurrerit: nam si res cum minoris læsione vendita rursus in tertium alienata, sit, & minor plurimùm sua interesse probet, rem potiùs, quàm ejus æstimationem à primo emptore consequi, restituetur in integrum etiam adversus tertium possessorem, contra quem utilis rei vindicatio minori dabitur, rescissa nimirùm priùs alienatione prima per in integrum restitutionem, prout hac de re textus est *in L. si ex causa*: 9. *in princip.* & *l. in causa*. 13. §. *interdum*. *ff. de Minor.* Quod vero *ex d. L.* 24. §. 2. in contrarium allatum est, id locum duntaxat obtinet, si minor rem illam, quàm nunquàm habuit, adeoque merum tantummodò lucrum quærat, sicut exemplum de repudiata hæreditate ibid. satis declarat. Secus autem est, si minor rem illam semel pleno jure possessam sibi restitui, & sic damnum actu datum reparari desiderat. Covar. & Zoes. *loc. cit.* 22

Rursus quæritur an in spiritualibus, nimirùm matrimonio, aut professione religiosa locum habeat *in integrum restitutio*? R. Negativè: quia hæc ex sua natura propter spiritualem vel etiam sacramentalem rationem sunt indissolubilia. Sed hoc intelligitur circa substantialia religionis vel matrimonii; non verò circa accidentalia, veluti promissionem dotis, probationem omissam in lite matrimoniali. Covar. *Var. Resol. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 8. Item quando sumus in casu, quo matrimonium vel professio ab initio valuerunt, secus quando allegatur eorum nullitas. Unde Religiosus, qui ex Concil. Trid. *Sess.* 25. *de Regularibus*. *cap.* 19. intra primum quinquennium potest reclamare contra professionem, si eam ob vim aut metum, defectum 23 24

ctum ætatis, consensus, vel aliam jussam causam invalidam afferat, restituetur in integrum ad allegandas causas nullitatis, si ex ignorantia vel alio impedimento per quinquennium tacuerit, ut probat Sanch. *de*
25 *Matrim. l. 7. d. 34. num. 22.* In contractibus quoque juratis, licet regulariter non detur in integrum restitutio. *L. 1. cum sua auth. Cod. Si adversus venditionem*, datur tamen nonnunquam ex causa nova, vel noviter emergente, quæ tempore præstitit juramenti non fuit prævisa, nec verisimilis intentio jurantis erat, ad talem causam se obligare, ut *in cap. quemadmodum. 25. de Iurejurando* dicitur, quòd sponsalia etiam jurata ob mutationem notabilem supervenientem, v. g. quia sponsa deformata aut fornicata fuit, dissolvi possint.

26 Utrum autem minor restituatur adversus suam confessionem, si v. g. sponsalia, matrimonium, delictum aut debitum, antequàm hæc contra eum legitimè probarentur, ultrò confessus sit, diversæ sunt DD. sententiæ, ut videre est apud Sanch. *d. lib. 7. disp. 152. num. 17.* Fach. *Lib. 1. Controv. cap. 72.* Affirmantium fundamentum est *in L. certum. 6. §. penult. ff. de Confessis.* ubi dicitur, minorem à confessione sua restituendum. Mihi magis placet, minorem non aliter restitui, quàm si priùs docuerit saltem ex præsumptionibus urgentibus confessionem ex errore processisse, aut ex metu vel alio gravi respectu aut præcipitantia juvenili falsum dixisse, atque ita intelligo text. *in d. §. penult.* Ratio mihi videtur: quia minoribus non subvenitur ex eò præcisè quòd læsi sint, aliàs deberet eis subveniri, tametsi per legitimas probationes convicti vel ob casum fortuitum damnum acciperent, sed si contra Justitiam læsi sint. *L. verùm. 11. §. 4. ff. de Minoribus*: non læditur autem contra Justitiam, qui verum, quod in conscientia tenebatur dicere, edixit. Deinde minorem adversus confessionem veritatis restituere, esset nihil aliud, quàm ei dare mentiendi & litem protelandi occasionem, quòd utique rationi & æquitati non correspondet.

TITULUS XLII.

De alienatione Judicij mutandi causa facta.

SUMMARIA.

1. *Inter causas restitutionis in integrum est alienatio judicij mutandi causa.*
2. *Quæ actio propterea competat.*
3. *Rei litigiosæ alienatio, quia per se nulla est, non indiget hoc remedio.*
4. *Notabilia in hac materia de Iure canonico.*

1 INter causas restitutionis in integrum etiam hæc est: si adversarius rem, super qua conveniri posset, ante acceptum judicium dolo malo alienarit in personam potentiorem, vel quæ sit alterius fori, ut actori duriorem litem constitueret. Propterea sicut in *ff. & Cod.* post Tit. *De in integrum restitutione* hæc rubrica ponitur; ita etiam fecit Decretalium Compilator. Et meritò ante initium processus judiciarii ponitur: quia, ut dictum, ante acceptum judicium plerunque hæ alienationes in fraudem fiunt, cui speciali Juris remedio occurri, æquum fuit.

2 Si igitur pro re alienata *personalis* actio competat. v. g. ex empto, donato, locato, &c. tunc quia actio personalis contra tertium possessorem, cum quo nihil contractum est, non datur, Prætor æquitate motus concessit actionem *in factum* contra alienantem ad consequendum id, quòd sua interest, rem alienatam non fuisse *l. 1. & passim ff. eod.* Si *realis* fuerit actio rei vindicatoria, liberum est actori, an eam contra possessorem, vel contra alienantem, qui dolo desiit possidere, & ideo fictione juris pro possessore habetur, intentare velit. *l. un. Cod. eod.* Nihil quoque impediet actionem *realem* contra possessorem, & *personalem* in factum contra alienantem instituere: quia tendunt ad diversos fines, illa ad rem recuperandam, ista ad obtinendum id, quod actoris propter majores expensas & incommoda interest, cum alio potentiori Adversario, vel in alieno foro litigare.

Dixi autem constitutionem hujus tituli procedere, si ante *Iudicium acceptum, & causa futuri iudicii* res alienata sit: nam si alienatio facta sit, postquam alienans in litem vocatus est, vel preces principi oblatæ & alienanti cognitæ sunt, *Auth. litigiosa. C. de Litigiosis*: actio in factum, vel vindicatio contra novum possessorem necessaria non est, sed cum alienante perinde agi poterit, ac si alienatio facta minimè fuisset: talis enim alienatio rei *litigiosæ* ipso jure nulla est; & siquidem emptor sciverit rem esse *litigiosam*, carebit pretio, idque fisco inferetur, si verò ignorans deceptus sit, pretium integrum & insuper tertiam partem ejus ab alienante recipiet *l. fin. C. d. t.* 3

De Jure Canon. in hoc tit. duo notabilia proponuntur. *Primum* est, quòd etsi rescripta Justitiæ non extendantur ad personas in ijs non comprehensas, si tamen ad elusionem rescripti Apostolici res, de qua movetur controversia, in extraneum alienata fit, poterit hic extraneus etiam vi illius rescripti coram delegato judice in eo rescripto dato conveniri. 4

Alterum est, quòd approbentur leges Civiles, quæ prohibent alienas lites redimi (de qua redemptione etiam superiùs in titulo *de Procuratoribus* aliquid diximus) & maximè Clericis sub censuris inhibendum dicitur, ne emant, vel sibi cedi faciant res litigiosas & causas sæculares, ut laicos actores in suum forum Ecclesiasticum trahant. Vide text. *cap. 1. & 2 hoc tit.*

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIA.

1. *Arbiter quid sit?*
2. *Quid si plures sint Arbitri, & dissentiant, cujus iudicio stetur?*
3. *Ex pluribus arbitris uno absente, an reliqui procedere possint? Differentia inter Ius Canonicum & Civile.*
4. *Super quibus fieri possit compromissum: & an super rebus Ecclesiæ vel Pupillorum?*
5. *Differentia inter arbitrum & arbitratorem.*
6. *Qui prohibeantur suscipere arbitrium? & ibi an Iudex ordinarius possit esse arbiter vel arbitrator?*
7. *Sententiæ arbitri etiam iniquæ (modò non notoriè) stare oportet: arbitratoris autem reduci potest ad arbitrium boni viri. Ab arbitro Iuris datur appellatio.*
8. *Tempus petendi reductionem probabiliter docendum statuitur.*
9. *Testes & confessio coram arbitratore an faciant fidem coram Iudice reductionis?*

10. *A sententia reductionis non datur appellatio.*
11. *Contravenientes sententiæ reductionis committunt pœnam compromisso adjectam.*
12. *An petens reductionem incidat in eandem pœnam?*
13. *Reductioni an possit renunciari?*
14. *Quando finiatur compromissum?*
15. *Qualiter agatur ex compromisso?*
16. *Intra quantum tempus propter omissam solutionem committatur pœna?*
17. *An contraveniens uni capitulo committat totam pœnam?*

HIc titulus in *ff.* inscribitur *de Receptis, qui arbitrium receperunt*, *in Cod. de Receptis arbitris*, quare si in hac materia dictum fuerit *ff.* vel *Cod. eod. tit.* in indice ad eas Rubricas erit recurrendum.

1 *Arbitri* dicuntur ab arbitrando, seu æstimando: est enim *arbiter* vir bonus ad aliquod negotium æstimandum & terminandum electus. Horum usus propter utilitatem inventus est: nam ita lites faciliùs expediuntur, si extra tribunal ordinarium per aliquot viros bonos, in quos partes compromittunt, quòd eorum sententiæ & arbitrio seu judicio stare velint, componantur. Si eligendi sint plures arbitri, expedit eos esse in impari numero ut eò faciliùs majoritas votorum haberi possit. *L. item si unus*. 17. §. 6. *ff. hoc tit.* quippe si in duos compromissum sit, frequenter sine exitu futura est, ob naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem.

2 Quòd si plures arbitri electi in decernenda aliqua quantitate pecuniaria discordent, ea sententia obtinebit, in quam major pars convenerit. Si verò unus v. g. 15. alter 10. tertius 5. pronunciet, prævalebit minima quantitas pronuntiata: cùm enim minor summa contineatur in majori, pronunciantes majorem implicitè etiam censentur in minorem consensisse. *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. *L. diem proferre*. 27. §. *ff. eod.* Verùm non malè advertit Covar. cum aliis, hanc decisionem cautè ad praxin esse deducendam, quia non satis firma ratione stabilitur: major enim summa continet quidem minorem ut suam partem, non autem ut formaliter seu separatim spectatam, e. g. si equum volo vendere 30. fl. volo quidem etiam vendere 20. sed quatenus isti viginti includuntur in ijs triginta, minimè verò quatenus specialem summam faciunt. Deinde quis non videt maximas posse committi iniquitates, si unus arbiter condemnaret debitorem meum in summam minimam v. g. 2. aut 3. florenorum, quem alii deculpo majoris summæ debitorem agnoscerent. Minùs placet, quod cum Gloss. *fin. in d. c.* 1. *hoc tit. in* 6. & aliis pluribus, docet ibid. Barbos. *num.* 3. decisionem hujus textus habere locum, quamvis arbiter, qui majorem summam pronunciavit, protestetur, quod nolit consentire in minorem, eò quòd consensus in minorem summam sit ex dispositione juris introductus, & ideo protestatio in contrarium nihil operetur. Non placet (inquam) hæc sententia: quia nec rationi, nec æquitati benè convenit, ut ostensum. Scire autem leges non est verba callere, sed vim ac potestatem, id est, mentem legislatoris, æquitati conformem. *L. scire leges*. 17. *ff. de Leg.* Unde ipse existimo dictam decisionem JC. & Pontificis tunc demum procedere, si minor summa sit intra terminos æquitatis, & qui majorem summam pronunciat, possit rationabiliter præsumi non esse invitus contra summam minorem tanquam injustam, quemadmodum justum rei pretium non est indivisibile, quin secundùm diversorum judicium pluris aut minoris æstimetur.

3 Circa plures arbitros electos, quorum aliqui tempore ferendi judicii se absentant, differentia inter Jus Civile & Can. reperitur. Nam de jure civili non valet processus nisi omnibus præsentibus, *d. l. item si unus*. 17. §. *fin. cum l. sequenti ff. hoc tit.* de Jure autem Can. sufficit adesse majorem partem, v. g. duos ex tribus. Dico majorem partem: non enim sufficeret è duobus unum, è quatuor duos adesse, *cap.* 2. *& ibi Gloss. in Verbo. pro præsente. hoc tit. in* 6. In causis profanis quodlibet ius in suo foro observandum. In causis autem Ecclesiasticis aut Clericorum prævalet Jus Can. *cap. quod Clerici*. 9. *de Foro compet.*

Porrò compromissum ordinariè tantùm admittitur in causis bona & patrimonium nostrum concernentibus; in aliis verò, quæ non sunt in nostro arbitrio, & dispositione, sed cognitionem maiorum Judicum requirunt, compromissum fieri non potest. Uti sunt causæ *matrimoniales*, & *criminales*, *cap. pen. De in integ. rest.* nisi *civiliter* ageretur de crimine, *L. quid ergo*. 13. §. *ex compromisso*. 5. *ff. de his qui not. infam.* Causæ *exemptionum*, ubi de præjudicio Papæ agitur. *c.* 5. *h. tit.* Item & *beneficiales*: quia ad Ordinarium spectat cognoscere de titulo canonico, & idoneitate beneficiati, Spec. *hoc tit.* §. 3. Quid de causis Ecclesiarum vel Pupillaribus dicendum, anne super iis à Prælatis aut Tutoribus compromitti poterit absque decreto Superioris vel Judicis? Quod affirmamus, *arg. L. Præses*. 12. *C. de Transact.* ita tamen, ut si arbitrium vel arbitramentum tendat ad alienationem rei non alienabilis, ejus executio sine decreto & ordinaria solennitate juris fieri non possit. Lanfranc. de Orian. *Tract. de Arbit. sect.* 3. *num.* 4. 4

Sed advertere oportet, complures esse differentias inter *Arbitrum* & *Arbitratorem*, quas enumerat Panorm. *in cap. Quintavallis*. 23. *de Iurejur.* Nam I. *Arbiter* procedit juris ordine servato; *Arbitrator* verò merè extrajudicialiter procedit, & ex bono & æquo controversiam componit, potestque de Jure unius dare alteri. Text. & Gloss. *in cap. nisi*. 21. *de Præbend.* Unde an aliquis arbiter vel abitrator sit, non tam attendendum erit, quo nomine eum partes compellaverint, quàm qualem procedendi formam eidem præscripserint. Gail. *Lib.* 1. *Observ.* 150. *num.* 4. Quòd si in aliquem compromissum sit tanquam in *Arbitrum* & *Arbitratorem*, utramque viam tenere poterit; in dubio autem, ut valeat processus, censebitur processisse ut *Arbitrator*. Panorm. *d. l. num.* 42. 5

II. *Arbitratores* semper ex libera voluntate partium assumuntur, *Arbitri* verò aliquando sunt *Iuris* & *Necessarii*, ut in causa suspecti Judicis, *cap. suspicionis*. 39. *de Offic. Deleg. L. apertissimi*. 16. *C. de Iudiciis*.

III. Propter solennitatem Judiciariam (quæ ab Arbitris observatur, *L.* 1. *ff. hoc tit.*) non possunt esse *Arbitri* fœminæ, *L. fin. C. hoc tit.* nisi forsan aliquæ in majore dignitate positæ ex consuetudine loci jurisdictionem habeant. *c. Dilecti*. 4. *hoc tit.* Privati Religiosi absque utilitate Monasterii, & consensu Prælati. *cap. Monachi*. 35. *causa* 16. *quæst.* 1. Spec. *d. l.* §. *sequuntur*. *num.* 29. Laici in spiritualibus, nisi conjunctim cum Clericis, & ex authoritate Judicis Ecclesiastici, *cap. contingit*. 8. *& c. per tuas*. 9. *hoc tit.* Verùm officium *Arbitratoris* (penes quem mera est extraiudicialis compositio, Innoc. & Panorm. *in d. cap. Quintavallis*.) regulariter omnes suscipere possunt. In Judicem quoque Ordinarium tanquam in *Arbitratorem* rectè compromittitur, *Auth. si verò contigerit. C. de Iud.* Spec. *d. l.* §. 2. *n.* 6. An etiam tanquam in *Arbitrum* ad effectum non appellandi, & petendi *pœnam*? De jure Canon. quidem id videtur affirmari posse *c. cum tempore*. 5. *ubi* Gloss. *lit. B. hoc tit.* secus de jure Civili. *l. sed si*. 9. §. 2. *ff. hoc tit.* Nos id utroque iure negamus; & quia in iure Canon. *Arbitratores* & *Arbitri* plerumque inter se confunduntur. arg. *cap. nisi* 21. *de Præb.* ideo dubios textus Juris 6

Juris Can. ex clariori Juris Civilis interpretamur cum Gloss. *in d. l. 9. §. 2.*

IV. *Arbiter* debet unicuique parti reddere, quod suum est, quia assumit partes Judicis, *l. Pomponius. 13. §. recepisse. ff. eod. Arbitrator* verò, cùm sit mediator & transigens, potest per modum transactionis de jure unius alteri dare pro bono concordiæ. text. & Gloss. *in d. c. nisi. de Præb.* Gloss. *in l. sed si servum. 9. §. si quis Iudex, ff. hoc tit.*

7 V. Denique (ut plures alias differentias minùs considerabiles præteream, quas vide apud Panorm. *in d. c. Quintavallis. de I. I*) sententiæ *Arbitri* stari oportet, sive æqua, sive iniqua sit. *l. diem proferre. 27. §. stari. ff. eod.* nisi Arbiter Juris & Necessarius fuerit, à quo datur appellatio, *cap. ab Arbitris 11. de Offic. Deleg. in 6. l. 9. ff. Qui satisd. cog.* Mynſ. *Cent. 4. Obs. 68.* Item si iniquitas sit notoria & manifesta, non tantùm poterit ex officio Judicis revocari, sed etiam contra executionem dabitur exceptio *doli*: quia omnis iniquitas notoria habet dolum præsumptum, ut not. *in cap. 2. de Præsumpt. l. 3. Cod. h. t.* Abbas *in c. 2. h. t. n. 14. & 15.* Sententia autem *Arbitratoris* propter quamcunque gravem læsionem, quàm pars parata est probare, reduci potest ad arbitrium *boni viri*, quo nomine ex recepta magis opinione intelligitur Judex ille, qui aliàs in causa ordinarius & competens esset. Text. & Barth. *in l. societatem. 76. §. arbitrorum. cum ll. seqq. ff. pro socio.* Gail. 1. *Obs.* 149. Ratio hujus differentiæ forsan hæc est, quòd licèt utrobique partes non videantur conqueri contra iniquitatem Judicis, quem ipsimet elegerunt, magis tamen succurrendum fuit in *arbitramento*, ubi sine ordine judiciario faciliùs iniquitas committitur, & *Arbitrator* non tam secundùm jus, quàm *suo arbitratu* pronunciat. Panorm. *in d. c. Quintavallis. num. 30.* Sed circa hanc *Reductionem*.

8 Quær. I. Quanto tempore peti possit? Varij varia assignant tempora. Quidam 30. annos cum Gail. 5. *Obs.* 150. Quidam unum annum cum Barth. *in d. §. arbitrorum.* ubi censet hanc quæstionem Principis decisione indigere. Nos solummodo 10. dies statuimus cum Panorm. *in d. c. Quintavallis. sub num. 16. arg. l. pen. C. hoc t.*

9 Quær. II. Utrum testes apud *Arbitratorem* producti, vel *Confessio* apud eundem emanata faciant fidem coram Judice *Reductionis*? ℞. Circa testes peti posse, ut in judicio *Reductionis* de novo sub iuramento examinetur, quia cum coram arbitratore nec sit judicium, nec quasi judicium tales testes non sunt recepti in forma iudicii, & perinde est, ac si fuissent recepti coram honestis personis carentibus iurisdictione, qui fidem non faciunt, ut notant Gottofr. & DD. *in l. 3. §. Gabinio. 4. ff. de Test.* Si tamen in compromisso dictum fuisset, ut ad abbreviandam litem Reductio petatur ex iisdem probationibus & actis coram Arbitratore factis, tunc testes reproduci in iudicio non possent: quia fides testium ex pacto & acceptatione partium roboratur. Text. *in l. fin. C. de Test.* Ad *Confessionem* quod attinet, quamvis coram *Arbitratore* facta iudicialis non sit, si tamen præsente Adversario emanarit, ex hoc capite etiam in iudicio reductionis plenè probabit per ea, quæ docet Masc. *de Probat. concl.* 346.

10 Quær. III. An detur appellatio à sententia Judicis, qui *arbitramentum* tanquam *bonus vir* reduxit? Affirmat Covar. *Lib. 2. Var. Res. c. 12. n. 4.* Gail. 1. *Obs.* 149. *n. 5.* Nos negamus cum Barth. *in l. 1. ff. de Leg. 2. n. 18.* Panorm. *d. l. sub. n. 40.* ne detur reductionis reductio & lis ex lite oriatur. Neque verum est, quòd Judex absolutè procedat ut ordinarius, & consequenter ab eo rectè appelletur, quin potius officium Judicis est mixtum partim Ordinarii, partim Arbitratoris; imò prævalet officium Arbitratoris (à quo non datur appellatio) unde nec rigorem aut processum iuris ordinarium in omnibus observare tenebitur, sed ea debebit uti æquitate, qua usurus esset juxta compromissi formam ipse Arbitrator, sicut fatetur etiam Covar. *d. l. n. 5. vers. secundo.*

Quær. IV. An pars contraveniens sententiæ Ju- 11
dicis reducentis committat *pœnam* compromisso adjectam? Negat. Barth. *in l. multa. 6. ff. de Condit. & demonst.* cùm in pœnalibus non fiat extensio de persona in personam. Nos affirmamus cum Bald. *in l. fin. C. de Contrah. empt.* Lanfranc. *de Arbit. divis. 7. n. 60.* quia compromissum ex intentione partium habet istum sensum, ut sub pœna solvatur, quidquid vel bonus vir *electus*, vel bonus vir *Legatis*, id est, Judex pronunciarit.

Quær. V. Utrum is, qui petit reductionem, in- 12
cidat in pœnam, quasi contraveniens *arbitramento*? Pro affirmativa faciunt duo tex. difficiles *in l. qui Romæ. 122. §. fin. & l. quidam cum filiam. 132. ff. de V. O.* Verùm nos distinguimus, an petens reductionem habuerit probabilem causam suæ petitionis, vel non? priori casu negamus, posteriori affirmamus *arg. d. l. 132. & l. quæro. 54. §. 1. ff. Locati.* Lanfr. *d. l. n. 62.*

Quær. VI. An *Reductioni* renuntiari possit in 13
compromisso? ℞. affirmativè, ita tamen, ut talis renunciatio non extendatur ad eum casum, quo una pars vel dolo arbitratoris, vel aliàs enormiter & ultra dimidium læsa est, quòd dolo futuro renunciari non possit. *l. si unus. 27. §. 3. ff. de Pact.* tum etiam, quòd renunciatio ex mente partium non intelligatur de læsione enormi, arg. *cap. veniens. 16. de Iurejur.*

Finitur compromissum I. Morte arbitri. *l. 45.* 14
ff. h. t. II. Morte unius ex compromittentibus ante sententiam, nisi in compromisso heredum mentio facta sit. Text. & Pan. *in c. fin. h. t. l. sed & 49. in fin. ff. eod.* III. Recusatione arbitri suspecti. *l. 9. §. 3. l. non distinguemus. 32. §. cùm quidam 14 ff. d. t.* IV. Ubi dies sententiæ dicendæ præfixa elapsa est. *l. 1. C. hoc tit.* nisi in compromisso dictum fuisset, ut Arbiter diem proferre posset. *l. Arbiter intra. 42. ff. h. t.* V. Postquam sententiam Arbiter præsentibus litigatoribus dixerit. *l. diem proferre. 27. §. si quis. 4. ff. eodem.* Ad sententiam autem dicendam, ubi semel compromissum receperit, Arbiter per Judicem suum cogi poterit. *l. 3. §. 1. & tot. t. ff. hoc t.* Dictam verò sententiam revocare aut mutare non potest: quia exspiravit eius officium *l. qualem. 19. §. 2. cum ll. seqq. ff. d. t.*

Demùm executio compromissi per ordinarium 15
Judicem fieri debet, non per Arbitrum, qui *jurisdictionem* propriè non habet, sed tantùm aliquam *notionem*. *l. 3. C. de Iurisdict.* Aliter autem jus agendi ex compromisso datur ex Legibus antiquis & aliter ex novis. Etenim de iure veteri, si *pœna* fuisset adiecta (puta is, qui compromisso non pareret, 100. solveret) agebatur ad *pœnam*; si minùs, non dabatur actio ad id, quod Arbiter pronunciavit *l. 2. ff. h. t.* nisi stipulatione interveniente ad interesse. *l. diem proferre. 27. §. ult. ubi* Gottofr. *ff. h. t. c. per tuas. 9. eod.* Nomine autem *interesse* non ipsa res, quæ petitur, sed expensæ factæ, vel in nova lite faciendæ communiter intelliguntur: Panormit. *in d. c. per tuas. num. 17.* Hodie verò, licet *pœna* vel *stipulatio* compromisso adjecta non sit, si tamen sententia sive laudum *expressè* per subscriptionem partium, vel *tacitè* per lapsum 10. dierum *homologatum*, id est, confirmatum sit, dabitur actio *in factum*, ut vocat Justin. vel *condictio ex lege* coram ordinario Judice ad arbitrii executionem. *l. pen. Cod. h. tit.* Illud præterea advertendum est, quòd si *pœna* sit compromisso adjecta, tunc compromissum fiat conditionatum, seu alternativum, ut scilic. stetur compromisso, vel solvatur

pœna, utrum condemnatus elegerit; nisi *pœnæ* su-
peraddita sit clausula; *rato manente pacto*: tunc
enim ad *pœnam* & ad rem ipsam agi potest, ejus-
demque clausulæ vim & effectum habere juramen-
16 tum, tradit Panorm. *in d. cap. per tuas. n.* 13. Sed
intra quantum tempus committetur *pœna*, si non de-
tur id, quod Arbiter dari jusserit? Resp. esse di-
stinguendum, utrum certa dies sit solutioni adjecta,
vel non? Priori casu committetur pœna, si cessan-
te legitimo impedimento intra diem præfixum so-
lutio facta non sit. Si tamen etiam post terminum
solutio ab altera parte acceptata sit, petitioni pœ-
næ renunciatum censetur. *l. Celsus*, 23. *in pr. ff. h. t.*
Altero autem casu modicum tempus & arbitrio
boni viri commodum ad solvendum conceditur;
quod si præterierit, pœna quidem statim peti po-
test, si tamen debitor ante judicium acceptum sol-
verit, *pœna* liberabitur. *l. quid tamen*. 21. *§. fin. ff. eod.
tit.* Lanfr. *in d. 7. divis. num.* 20.

Quid autem, si arbitramentum habeat v. g. 4. 17
capitula, & pars contraveniat in uno, an commit-
tetur tota pœna, vel tantùm pro rata, scil. quarta
parte? Hoc posterius æquitati conformius asseri-
mus, nisi aliter expressè conventum sit, *l. si servus*.
9. *§. 1. ff. Si quis cautionibus*, &c. *l. si procurator*. 18.
ff. Rem ratam haberi.

FINIS PRIMI LIBRI.



LIBER



LIBER II. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Judicijs.

SUMMARIA.

1. *Quid sit judicium?*
2. *In judicio tres sunt personæ principales, Iudex actor & reus.*
3. *Agere prohibentur minorennes sine auctoritate tutorum vel curatorum, & filiisfamilias sine consensu parentum exceptis causis beneficialibus & spiritualibus.*
4. *Religiosi agere non possunt sine licentia Abbatis: nisi degant extra Monasterium.*
5. *Prælatus potest agere sine consensu Capituli, nisi causa sit valdè ardua.*
6. *Qui possunt esse Rei?*
7. *Quidam possunt esse rei, qui non possunt esse actores.*
8. *Quid sint Assessores, & quinam Iudices eos habere possint?*
9. *Assessores non habent Iurisdictionem.*
10. *Auditores quid sint?*
11. *Iudicium aliud sæculare, aliud Ecclesiasticum.*
12. *Aliud ordinarium, aliud summarium: quod in certis causis Ecclesiasticis servandum: item, in causis miserabilium personarum & similibus.*
13. *Quomodo in judicio summario procedatur?*
14. *Iudicium aliud criminale, aliud civile.*
15. *Civile aliud petitorium, aliud possessorium.*
16. *Monitum utile & Christianum de non temerè instituendis litibus.*



B hoc titulo incipit hic Liber secundus Decretalium materias judiciales complectens, qualiter judicia instituenda, tractanda & finienda sint. Idcirco Compilator tit. de *Iudiciis* in genere præmittit, ubi Interpretes de variis judiciorum divisionibus agunt, quos etiam ut imitemur, aliquot ejusmodi divisiones assignabimus. Priùs tamen de personis judicialibus nonnulla præmittemus. Excusatus autem sim, si in hac practica materia processus judiciarii assumptam methodum certa ab incertis separandi non æquè observavero, nam propter diversissimos judiciorum stylos & varias DD. interpretationes (quibus quisque stylum curiæ suæ defendere nititur) res plurimùm confusa est, ita ut vix aliquid certi statui possit. Dicam proinde, quæ magis sunt fundamentalia, & magis inter AA. recepta, reliqua usus & practica forensis docebit.

Judicium nihil est aliud, quàm legitima con- 1
troversiæ, quæ est inter actorem & reum, apud
Judicem disceptatio, & dijudicatio. Hæc judiciorum observatio necessariò constituta fuit, ne quis propria authoritate, sed per Judicem injuriam divertat, suumque reposcat, & ita plurima mala & perturbationes in republica evitentur. Dixi, quòd judicium sit disceptatio inter actorem & reum apud judicem: tres enim sunt personæ principales, ex
quibus judicium constituitur, videlicet *Iudex*, *Actor*, 2
& *Reus*. *Iudex* quis sit, & quod ejus officium, supra in *T. de Officio Iudicis* tractavimus, & infra etiam *in Tit. de sentent. & re judicata* aliqua addemus.

Actor ab agendo dictus, est is, qui actionem intendit, sive in judicio quid à parte adversa petit, & consequenter agere pro se ex jure compe-
tente possunt omnes, qui non prohibentur. Pro- 3
hibentur autem Minorennes sine authoritate tutorum vel curatorum; Filiisfamilias sine consensu parentum; & cæteri de quibus *in tit. Cod. Qui legitimam personam standi in judicio habeant*. De jure tamen Canonico in beneficialibus & spiritualibus causis, atque dependentibus ab iis, major 14. annis, & etiam filiisfamilias sine consensu parentum ad agendum & defendendum admittuntur. *cap. fin. hoc tit. in 6.*

Religiosi quoque sine licentia Abbatis agere
non possunt, nisi de ejusdem Abbatis licentia ex- 4
tra Monasterium degant: nam ex quo habent licentiam commorandi extra Monasterium (e. g. in studiis aut Parochiis) per consequens censentur habere licentiam faciendi ea, sine quibus ibi esse non possunt, ait Speculator *in tit. de Actor. num. 5. arg. l. si longius. 18. §. 1. ff. h. t.*

De Prælato dubitatur, an sine consensu Ca-
pituli agere valeat? Resp. Communior est senten- 5
tia contra Gloss. *in cap. 1. de Procurat.* quòd sive bona Capituli & Prælati sint distincta, sive communia, dummodo Prælatus generalem desuper administrationem habeat, possit irrequisito Capitulo in judicio agere & conveniri, nisi arbitrio judicis causa

causa esset valde ardua; unde generalem ponunt doctrinam, quòd personæ quæcunque legitimam & universalem administrationem habentes possint sine consensu alterius actionem instituere & excipere, Innoc. Fel. Barb. & communiter alii in *cap. edoceri. 21. de Rescriptis*. Facit *cap. quis generaliter. 5. de Procurat. in 6. l. fin. ff. Quod cuiusque Universitatis nomine*.

6 *Reus* à re ratione cuius convenitur, appellatur, estque is, contra quem in iudicio agitur. Rei fieri omnes possunt, ita tamen ut quidam non propria, sed aliena authoritate defendantur, cuiusmodi sunt pupilli, minorennes, & usu rationis destituti. Item si contra Monasterium detur actio, non Conventus, sed Abbas conveniendus erit, Innoc. *in d. cap. edoceri. num. 30.* Imò sunt
7 nonnulli, qui licet agere prohibeantur, tamen rei personam iure sustinent, ut sunt excommunicati, *cap. cum inter. 5. de Except.* quibus annumerantur deportati ex generali ratione, quòd per excommunicationem aut deportationem adimatur quidem actio, quæ est iuris civilis, non verò defensio, quæ est iuris naturalis: & deinde excommunicatio vel deportatio cederet in commodum excommunicatorum vel deportatorum, èccontra verò in damnum aliorum, qui res suas ab iis petere non possent.

Præter istas tres personas principales Judicem, Actorem & Reum, aliæ insuper adhibentur in iudicio, ut id faciliùs & rectiùs expediatur, nimirum *Assessores*, *Auditores*, *Scribæ* & *Viatores*.

8 *Assessores* sunt, qui iudici assident, eumque suo consilio in iudicando adiuvant, unde & *Consiliarii* dicuntur, *l. penult. ff. de Officio assess.* & *in l. consiliarios. 3. C. de Assesso*. Assessores habere possunt iudex tam Ordinarius, quàm Delegatus; qui si propter suam insufficientiam revera indigeat assessore, potest illum assumere, & partes litigantes debebunt illi sportulas, seu salarium præstare, quamvis delegatus ipse gratis iustitiam administrare debeat, *cap. statutum. 11. §. assessorem. de Rescriptis in 6.* Ordinarius autem, si velit habere assessorem, debet ipsi de suo dare salarium, si de foro Ecclesiastico loquamur, ubi iudex ipse, qui in ordinarium constitutus est, debet scire Canones *cap. 1. de Consanguinitate & affinitate*. sed in foro sæculari, in quo iudex non tenetur scire leges, sed tantùm habere experientiam de causis, *l. certi iuris. 17. C. h. t.* non est improbabile, quòd assessorem ex sumptibus litigantium habere
9 possit, Sylvest. *verb. Iudex §. 1. num. 15.* Porro assessores nullam iurisdictionem habent, unde absente iudice sine eiusdem commissione statuere nihil possunt, *l. nunquam. 13. C. de Assessoribus*. sed nec Judex ipsorum consilium necessariò sequi tenetur, aliud est enim requirere alicuius consilium, aliud sequi consilium; prius facit Judex, non posterius, *arg. cap. cum olim. 7. de Arbitris*. Speculator *in Tit. de requisitione consilii num. 10.* & *in Tit. de sent. §. 8. num. 3.*

10 *Auditores*, qui præsertim in curia Romana & apud Legatos Sedis Apostolicæ usitati sunt, illi dicuntur, quibus vel tota causa vel certus causæ articulus examinandus committitur, eo fine ut post factum diligens examen rem omnem iudici exponant, eiusque decisioni relinquant. Hi Auditores habent quidem iurisdictionem in cognoscendo, ita ut partes ad audientiam citare, testes, & probationes admittere possint &c. in decidendo autem seu sententiando iurisdictionem non habent, nisi hoc ipsis specialiter à principali delegetur, Sylvest. *verbo Auditor*, Speculator & Bal. *in Tit. de Audit.* De *Scribis*, qui alio nomine *Notarii* aut *Secretarii*; item de *Viatoribus*, qui vulgò *Pedelli*, *Cursores*, vel *Executores* appellantur, dicemus, cùm de fide instrumentorum, citatione & executione rei iudicatæ tractabimus. Modò ad iudiciorum divisionem transeamus.

Iudicium imprimis aliud est *Seculare*, cui præest Laicus, vel etiam Clericus ratione patrimonii, territorii, alteriusve potestatis secularis, in quo causæ 11
inter Laicos & Laicos agitatæ deciduntur. Aliud *Ecclesiasticum*, cui præest Clericus potestate ab Ecclesia sibi facta, in quo causæ ecclesiasticæ inter ipsos Clericos controversæ dirimuntur, *c. decernimus. 2. hoc tit.*

Rursùm *Iudicium* aliud est *Ordinarium*, quando ju- 12
dex cum ordinaria figura & strepitu judicii juxta præscriptum juris procedit. Aliud est *Summarium*, quando judex omissis ambagibus & ordinariis judiciorum solennitatibus summatim de causa cognoscit. Hoc summarium judicium est necessarium in causis electionum, provisionum, matrimonii, usurarum & similibus, ubi periculum aliquod in mora positum est, veluti est in electionibus & provisionibus, ne Ecclesiæ detrimentum patiantur defectu administratoris. In matrimoniis est periculum incontinentiæ, in usuris periculum damnificandi eos, quibus restitutio fieri debet. Ex eadem ratione in bene constitutis tribunalibus summariter tractantur causæ pauperum, alimentorum, carceratorum, spolii, depositi, pupillorum, viduarum, mercedis, forensium seu peregrinorum, & rerum levis momenti. Suting. *in Processu judiciario observ. 3.* Proinde in enumeratis causis judex etiam tempore feriarum ob hominum 13
necessitates indultarum cognoscet, & dilationes amputando, exceptiones & appellationes frustratorias repellendo, litem, quantum poterit, faciet breviorem, *Clement. 2. h. t.* & *Clement. sæpè. 2. de Verb. signif.* Interim tamen probationes necessariæ, defensiones, legitimæ, citationes, præstatio juramenti calumniæ & malitię etiam in processu summario omitti non debent. Vallens. *h. t. §. 6.* Quod si judicium multis litibus occupatum fuerit, & causa summariter tractanda incidat, quæ non possit ita velociter expediri, rectè faciet iudex, si quosdam de suis assessoribus ad illam causam terminandam Delegatos seu Commissarios constituerit. Suting. *d. observat. 3. num. 5.*

Præterea *Iudicium* aliquando sumitur pro ipsa 14
actione, quæ instituitur, & sic iudicium aliud est *Criminale*, aliud *Civile*. Criminale est, quando agitur de crimine ad vindictam publicam; Civile verò quando non agitur super crimine, sed super re aliqua aut iure debito, vel si quidem agatur super crimine, non tamen ad vindictam publicam, sed ad interesse privatum; ita si iniuriatus agat ad recompensationem damni vel pœnam pecuniariam sibi applicandam, dicitur civiliter agere, *§. 10. & ibi DD. Instit. de Iniuriis*. & maritus propter adulterium uxoris agens ad divortium & lucrum dotis etiam civiliter agit. *c. tuæ. 5. de Procurat.*

Judicium civile subdividitur, quòd aliud sit *Peti-* 15
torium, aliud *Possessorium*. *Petitorium* est in quo de proprietate rei aut iuris agimus; *Possessorium* verò, in quo omissa quæstione proprietatis tantùm litigatur, cui pro tempore sola rei possessio adiudicanda sit. Circa hæc duo iudicia infra *in Tit. de Causa possessionis & proprietatis* plura dicentur.

Antequam verò ad ulteriorem iudicii processum 16
progrediamur, non possum non monere, cautè & conscientiosè, non temerariè & contra Christianam charitatem actionem institui debere, atque illud vulgi proverbium benè observandum esse, quòd tenuis transactio plerumque præstet pingui sententia; nam exper-

expertus quidam pro posterorum cautela rectissimè „ scriptum reliquit , in causarum controversiis capitales inimicitias oriri , fieri amissionem expensarum , laborem animi exerceri , corpus quotidie „ defatigari , multa & inhonesta crimina inde consequi , bona & utilia opera postponi , & qui sæpè credunt obtinere , succumbere, & si obtinent, „ computatis laboribus & expensis, nihil acquirere.

TITULUS II.

De Foro competenti.

S U M M A R I A.

1. *Fori competentia ex tribus principiis inducitur.*
2. *Quid sit avocatio causæ , qua etiam fori competentia inducitur.*
3. *Quinam causas avocare possint?*
4. *Aliud genus avocationis quando superior subditum incompetenter litigantem ad se avocat.*

1 FOri competentia deducitur ex tribus potissimum principiis ; videlicet I. ex persona *Iudicis ejusque Iurisdictione* . II. ex persona *Rei conventi* . III. ex *qualitate causæ*.

Ex persona *Iudicis* competit forum , quia est *Ordinarius* , vel *Delegatus* , vel *Compromissarius* , vel quia *prorogata est ejus jurisdictio* , aut quia *merum vel mixtum Imperium habet*. Ex persona *Rei* , cujus forum actor sequitur , datur fori competentia ubi reus habet *domicilium* , aut *res* , quæ petitur , *sita est*, vel ubi *contraxit* , aut *deliquit* : Item quia *Clericus & Ecclesiasticus* est : vel *quia præventus* est . Ex qualitate denique *causæ* competens est forum , si causa sit *Ecclesiastica* vel *sæcularis* , si *mixta* ; si *connexa* , si *feudalis* . Verùm de Judice *Ordinario* , *Delegato* , & *Compromissario* , eorumque jurisdictione & jurisdictionis *prorogatione* iam in superiori Libro competentibus Titulis dictum est , quos hic circa *competentiam fori* ex persona *Iudicis* supponimus. Solùm breviter adnotandum est , aliquando dari *competentiam fori* apud Judicem superiorem , quia is causam ab
2 inferiore Judice avocavit . Est *igitur avocatio.* vel *evocatio* nihil aliud , quàm litis pedentis coram inferiore ad superiorem , à quo potestatem judicandi accepit , citra appellationem facta translatio in eo statu , in quo apud inferiorem reperitur ; Textus & DD. *in cap ut nostrum* . 56. *de Appell. l. judicium sol-*
3 *vitur* . 58. *ff. de Iudic.* Cujusmodi *Superior* est S. Pontifex respectu inferiorum Prælatorum ; quilibet Imperii Status in suo territorio , Vult. *ad tit. C. de Iurisd. num.* 173. Episcopus respectu vicarii , Cov. *pp. qq. cap.* 9. *num.* 1. Ordinarius quilibet respectu delegati , *d. l.* 58. *ubi* Gloss. Covar. *d. num.* 1. Non autem *Subdelegans* respectu *Subdelegati* , nisi re integra ante citationem revocaverit , quia per subdelegationem, qua jam usus est subdelegatus , cessat jurisdictio in delegato . *cap.* 6. & 7. *de Offic. Deleg. in* 6. Nec Archiepiscopus respectu Episcopi suffraganei , quia non est Judex competens in causis subditorum sui suffraganei extra Appellationem . Covar. *d. l. num.* 2. nec Legatus Sedis Apost. respectu Episcopi . Trident. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 20. Ipse quoque Imperator , propter specialia pacta cum Statibus Imperii inita , causas ab iisdem avocare non potest ; imò nec à Camera Spirensi , quamvis ipsius sit judicium . *Ord. Cam. p.* 2. *t.* 26. Gail. 1. *O.* 41. Harp. *in Thes. seu conclus. de Iurisd. num.* 78.

Alia autem *Avocatio* , quando nimirum unus 4
Judex ab alio pari vel superiori subditum suum incompetenter litigantem avocat , ut cùm jurisdictio illius Judicis prorogari non potuit (de quo supra *in Tit. de Officio Iudic. num.* 30. & *seqq.* dictum) non est propriè *avocatio* , sed potiùs *exceptio declinatoria fori* , quæ si non admittatur , dabitur appellatio : nam *avocatio* non potest fieri à pari vel superiore , sed tantùm ab inferiore , cujus jurisdictio aliquo modo ab avocante dependet , Gail. *d. O.* 41. *num.* 7. & *seqq.* Vult. *d. l. num.* 174. His ita præmissis de *competentia fori* ex persona *Rei* & ex *qualitate causæ* exactiùs agetur.

PARS PRIMA.

De competentia Fori ex parte Rei conventi.

CUm generalis regula sit , quòd Actor forum Rei sequatur , *cap.* 5. & 8. *hoc tit.* videamus, ex quibus causis Reus forum competens sortiatur . Id verò variis modis fieri potest : nempe ratione *Domicilii* , *Rei petitæ* , *Contractus* , *Delicti*, *Præventionis* , *Privilegii* maximè Clericalis . Quibus specialiter aliqua ademus de foro *Legis diffamari* . *C. de Ingen. & manumiss.*

---

§. I.

De Foro Domicilij.

S U M M A R I A.

5. *Quid & quotuplex sit Domicilium?*
6. *Non est in usu , ut aliquis in loco originis conveniatur.*
7. *Domicilium habitationis perpetuæ facit forum competens , & qualiter constituatur?*
8. *Quasi Domicilium tribuit forum pœnitentiale.*
9. *Studiosi ubi conveniantur.*
10. *Quasi Domicilium an fundet jurisdictionem fori externi?*
11. *Vagi propriè dicti possunt ubique in jus trahi.*
12. *Filius non sequitur Domicilium Patris.*
13. *Studiosi etiam de gestis alibi in loco studiorum conveniri debent.*
14. *In loco Domicilii potest quis conveniri super re alibi sita , aut gesta.*

DOmicilium in genere dici potest locus habitatio- 5
nis , dividiturque communiter à DD. in Domicilium *naturale seu originis* , in Domicilium *accidentale seu habitationis perpetuæ* , & in *quasi domicilium seu habitationis temporalis*.

Domicilium *originis* illud appellatur , ubi quis 6
natus est . Et siquidem Reus tempore actionis institutæ ibidem habitet , non est dubium , quin eo loco rectè conveniatur . Sin autem habitationem suam aliò transtulerit , tunc jus conveniendi aliquem in loco originis ab usu recessisse tradit Coler. *in Tract. de Process. exec. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 17. ; Matth. Steph. *de Offic. Iud. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 28.

Domi-

7 Domicilium *habitationis perpetuæ*, quod propriè forum competens facit, dicitur ille locus, ubi quis bona & res suas collocavit, animo ibi perpetuò commorandi; ille verò, qui ad locum aliquem se confert etiam ad longius tempus, sed non perpetuò ibi mansurus, is in tali loco neutiquam Domiciliarius & incola, sed hospes tantùm & peregrinus habebitur. *l. cives*. 7. *C. de Incolis*. Menoch. *de Arbit. jud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 86. *num.* 7. Proinde constituitur Domicilium *animo* (scilicet perpetuò habitandi in loco) & *facto* (scilicet transferendo possessiones & actualem habitationem) nec solo *animo*, nec solo *facto*. *l. Domicilium*. 20. *ff. Ad munic. junct. d. l.* 7. *C. de Incol.* Quod tamen non eo sensu accipiendum est, quasi nunquam ampliùs liceat de loco domicilii recedere: etenim ad rationem domicilii sufficit perpetuitas *proposita*, quamvis hoc *propositum* simul & *domicilium* ex post facto mutetur; quemadmodum nuptiæ de jure Civ. dicuntur *omnis vitæ consortium*, *l.* 1. *ff. de Ritu nupt.* non obstante, quòd de illo jure post contractas nuptias frequentissima fuerint divortia; quæ vera divortia non habebantur, nisi facta fuissent animo constituendi *perpetuam* dissensionem. *l.* 3. *ff. de Divort.* Præterea notandum est, quòd ad constituendum domicilium nullus certi temporis lapsus requiratur, sed constitutum censeatur, simul ac quis re ipsa & facto declararit, se animo perpetuò hic habitandi advenisse; nisi quòd aliquando in dubio, quando non constat de mente adventantis, ex diuturnitate temporis, videl. 10. annorum, præsumatur domicilium constitutum. *l.* 2. *C. de Incolis*. quæ tamen præsumptio probationem in contrarium admittit Menoch. *de Arbit. d. c.* 86. Sanch. *de Matrim. lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 2.

8 *Quasi Domicilium* dicitur locus, ubi quis per longius tempus moram trahit, absque tamen animo ibi perpetuò consistendi; Istud *quasi Domicilium* ex recepta DD. sententia fundat jurisdictionem *fori pœnitentialis*, & facit, ut proprius Parochus dicatur ille circa administrationem Sacramentorum, in cujus Parochia aliquis per longius tempus (v. g. per majorem anni partem) habitat, vel habitare intendit, ut latè probat Sanch. *d. disput.* 23. *num.* 12. Circa jurisdictionem *fori externi* non est imprimis dubitandum, quin aliquis in loco *quasi domicilii* conveniri possit de actibus ibidem gestis, scilicet contractibus ibidem initis, vel delictis commissis; quo modo Studiosi in loco, ubi studiorum causa temporaliter morantur, coram Rectore, vel optione ipsis Scholaribus data coram Episcopo Civitatis (quam tamen *optionem* consuetudine Academiarum sublatam ait Bes. *de Iure Acad. cap.* 6. *num.* 2.) conveniuntur. *auth. habita*. *C. Ne filius pro patre &c.*
9

10 Verùm tota difficultas est, an aliquis in loco *quasi domicilii* conveniri possit de iis, quæ alibi gessit, v. g. si alibi contraxerit, vel deliquerit? Nos distinctionem adhibemus, an habens *quasi domicilium* in uno loco, alibi habeat *verum* domicilium, vel non? Priori casu putamus juri conformius cum Barth. *in l. heres absens*. 19. *ff. de Iudic. num.* 6. quòd aliquis in *vero* domicilio conveniendus sit, eo quòd appellatione domicilii, non veniat *quasi domicilium*. *d. l.* 7. *C. de Incol.* Si tamen verum domicilium nimis remotum esset, quo actor sine magnis sumptibus & incommoditatibus pervenire non posset, æquitas suadere videtur, ut vox *Domicilium* paulò latiùs accepta etiam ad *quasi domicilium* porrigatur. *arg. l. placuit*. 8. *C. de Iudic.* Qua ratione consuetudo passim invaluit, ut forenses & peregrini propter debita alibi contracta in loco, ubi reperiuntur, vel moram trahunt, arrestentur, usque dum solvant, aut datis pignoribus vel fidejussoribus idoneè caveant. Gail. 2. *Obs.* 44. *n.* 20. Vid. Pekium *tot. Tract. de Iure sistendi sive arresti*. Posteriori autem casu, quando nimirum deficit *verum* domicilium, libenter amplectimur sententiam Panorm. *in cap. quod Clericis*. 9. *num.* 5. *hoc tit.* ut aliquis in loco *quasi domicilii* rectè conveniatur.

Dices, nihil speciale hac in parte tribui *quasi domicilio*, cùm omnium *vagorum*, qui nullum verum domicilium habent, ea sit conditio, ut, ubicunque deprehenduntur, conveniri possint. Matth. Steph. *de Offic. jud. p.* 1. *cap.* 8. *num.* 31. Gail. *d. Obs.* 44. *num.* 12. 11

R. *Vagos* alios esse propriè dictos, qui nullibi nec verum, nec quasi domicilium habent, & de his procedit, quòd ubivis in jus trahi possint. Alii verò sunt impropriè *vagi*, qui saltem *quasi domicilium* habent, ut Studiosi, Famuli mercenarii &c. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 14. & isti quamdiu retinent *quasi domicilium*, non possunt alibi conveniri, nisi ex causa rei sitæ, contractus, vel delicti.

Quid autem, si pater alibi habeat *verum domicilium*, nunquid filius, qui in alio loco habet *quasi domicilium*, in domicilio patris conveniri poterit? Putamus id negandum, si filius non soleat ordinariè cum patre habitare *per l.* 3. & 4. *l. assumptio*. 6. §. 1. *ubi* Gloss. *notab.* & *l. libertus*. 17. §. 11. *ff. Ad Municipal.* 12

Ad *Studiosos* quod attinet, videtur indistinctè tenendum, ut de rebus alibi gestis in loco studiorum coram Rectore non tantùm possint conveniri, sed debeant, ne à studiis suis, quibus *totus illuminatur orbis*, abstrahantur. Text. *in d. auth. habita*. *Cod. Ne filius pro patre*. præsertim ibi: *nec ob alterius cuiuscunque provinciæ delictum vel debitum*. Qua de re inferiùs *in* §. 4. ampliùs dicemus. 13

Demùm huic §. addendum est, quòd Reus in loco *domicilii* conveniri possit, non tantùm super re ibidem sita, vel contractu aut delicto ibidem facto (quia aliàs forum *domicilii* nihil speciale haberet) sed etiam super re alibi constituta & gesta. Panorm. *in cap. fin. num.* 38. *hoc tit.* sive in loco domicilii reperiatur, sive non; cùm enim domicilium efficiat quem esse subditum illius loci, ideo subiacet eius iurisdictioni, licèt alibi existat, dummodo domicilium non mutaverit, *cap. fin. De eo, qui mittitur &c.* Gail. 2. *Obs.* 36. *num.* 12. 14

---

§. II.

De Foro rei petitæ.

SUMMARIA.

15. *Qualiter & quare in loco rei sitæ detur fori competentia?*
16. *Nominando auctorem non evitatur realis actio.*
17. *Actio realis pro re mobili an possit institui in loco, ubi res est?*
18. *Hereditatis petitio ubi instituatur?*

Ratione *rei petitæ* sortitur forum is, contra quem *actio realis* instituitur, in loco, ubi res, quæ in specie tanquam actoris propria, vel saltem reali onere affecta petitur & vindicatur, constituta est, & ita quidem, ut etiam absens ad eum locum citari & vocari possit. *l.* 2. & *l. fin. C. Ubi in rem actio.* idque propterea sic introductum est, quòd in loco *rei sitæ* faciliores probationes tam circa possessionem, quàm 15

quàm proprietatem rei, & promptior in re ipsa executio haberi possit.

15 Nihil verò relevat possessorem actione reali conventum, licèt nominet suum auctorem, à quo rem emit: non enim ideo minus ipse se defendere debebit; ita tamen, ut possit authorem sive venditorem suum laudare & ad se defendendum in causa *evictionis* citare, atque re evicta eundem ad interesse convenire. *l.* 1. *C. Ubi in rem actio*. Ubi & hoc speciale est, quòd venditor teneatur emptorem defendere in eodem iudicio, in quo ei lis mota est, quamvis ipse alterius fori sit. *l. venditor*. 49. *ff. de Iudic.* Sed ista de vero possessore accipienda sunt, qui loco domini habetur; at si quis tantùm detineat rem alienam sicut incola, commodatarius, aut conductor, &c. poterit iudicium evitare, si dominum nominet, eique litem motam denunciet. Gloss. & Barth. *in l. Officium*. 9. *ff. de Rei vind. l.* 2. *C. Ubi in rem actio*.

16 Porrò quia text. *in d. l. fin.* generaliter loquitur, ideo communiter DD. inferunt, quòd aliquis in loco *rei sitæ* conveniri possit, quæcunque actio realis instituta sit, sive de rebus corporalibus sive incorporalibus, sive de hypotheca possessione, aut proprietate. *Novel.* 69. *cap.* 1.

17 De actione tamen, quæ competit in rem *mobilem*, dubitant DD. an semper in loco, ubi res deprehenditur; instituí possit? Non est improbabilis distinctio Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 43. an res in loco permanere soleat, vel an transitoria sit, veluti si quis cum meo equo per civitatem iter faciat? Illo casu affirmatur quæstio. *arg. text. generalis in d. l. fin.* & *l. legatur*. 38. *in fin.* & *l. sed* & *si susceperit*. 52. §. 3. *ff. de Iudic.* Isto verò posteriori casu videtur neganda; quia non censetur res *constituta* in loco, quæ transit. arg. *l. generali* 32. §. *uxori*. 2. *ff. de Usu* & *usufruct. legat. l. quæsitum*. 78. §. *fin.* & *l. si ita*. 86. *ff. de Legat.* 3. & *arg. l. heres absens*. 19. §. 2. *ff. de Iudic.* Interim tamen res *mobilis* etiam *transitoria* poterit in loco, per quem transit, sequestrari, seu (ut consuetudo vocabulo utamur) arrestari, nisi possessor idoneè caverit de iudicio sisti, & de re, ubi opus fuerit, exhibenda (*Das der* arrestatus *Des ordentlichen Rechtensein molle* in loco aliàs competenti. Verba Besoldi *in Thesaur. pract. v. Arrest*) *vers. solvitur arrestum*) vel nisi possessor immobilium fuerit, cuiusmodi possessores aliàs à satisdatione relevantur. *l. sciendum*. 15. *ff. Qui satisd. cog.* Panorm. *d. l. num.* 44. Bald. *in l. fin. C. Ubi in rem actio*.

18 *Hæreditatis petitio*, cùm etiam *in rem* sit actio, *l. sed* & *si*. 25. §. *petitio*. 18. *ff. de Hered. petit.* ibi institui potest, ubi bona hereditaria sita sunt, maximè si interdicto *adipiscendæ*, seu pro immissione in possessionem agatur. Quòd si bona hereditaria in diversis locis sita sint & tota hereditas petatur; in domicilio eius, qui convenitur, vel si nemo possideat, ubi major pars hereditatis sita est, agendum erit. Text. Gloss. & Castr. *in l. un. C. Ubi de hereditate agi oport.* Vvesenb. *in Parat. de Petit. hereditatis num.* 9. *in fin.*

---

§. III.

De Foro Contractus.

SUMMARIA.

19. *In loco, ubi aliquis contraxit, vel se soluturum promisit, conveniri potest.*
20. *Fallit in exactione dotis.*
21. *In legatis.*
22. *In eo, qui contraxit ut viator, quod tamen certis modis limitatur.*
23. *Contrahens non sortitur forum, nisi in loco contractus reperiatur. Excipiuntur tamen certi casus.*
24. *Quis sit intellectus* cap. Romana. §. contrahentes. hoc tit. in 6. & *ibi singularis nostra interpretatio.*

Contractus quilibet, vel etiam quasi Contractus facit forum competens in loco, in quo initus est. *cap. fin. hoc tit. l. heres absens*. 19. §. 1. *ff. de Iudic.* Item si quis in aliquo loco non quidem contraxerit, sed ibidem se soluturum promiserit, rectè quoque eo loci convenietur. *d. l.* 19. §. *fin. cum l. seq.* & *l.* 1. *ff. De eo, quod certo loco*. Quia unusquisque intelligitur in eo contraxisse loco, in quem, ut solveret, se obligavit. *l. contraxisse*. 21. *ff. de O.* & *A. l. quæro*. 100. *ff. de Solut.* 19

Verùm hæc assertio patitur suas exceptiones. 20
Nam I. Dos soluto matrimonio non in loco, ubi pacta dotalia confecta sunt, sed in domicilio mariti exigitur. *l. exigere*. 65. *ff. de Iudic.*

II. Legati, qui ad eum locum, ubi aliquando contraxerunt, mittuntur, ibi durante suo officio respondere super contractu non coguntur, sed habent exceptionem *revocandi domum*, ne ab officio legationis abstrahantur: nisi tamen durante legatione contraxerint: ne detur ipsis potestas alienas res domum auferendi. *l.* 2. §. 3. & *seqq. l. non alias*. 24. & *seq. ff. de Iudic.* Alii verò, qui ex causa judicandi, testimonium ferendi, appellationis aut alia necessaria causa Romam venissent, vel ibi transitum fecissent, non poterant quidem ibidem ratione *communis patriæ* super aliis negotiis conveniri: si tamen ibidem etiam antea contraxissent, in hac actione ex contractu respondere tenebantur. *d. l.* 2. §. 3. & 4. 21

III. Excipitur, qui tanquam *advena* & *viator* in aliquo loco contraxit, mox inde recessurus, absque eo, quòd ibi pergulam, tabernam, aut armarium pro distrahendis mercibus habuerit: quia *durissimum est*, inquit I. C. *in l.* 19. §. 2. *ff. de Iudic. quot locis quis navigans vel iter faciens delatus est, tot locis se defendi*. fortassis ne à suscepto itinere & negotio cum suo damno impediatur. Sed istud Juris-Cons. responsum statuens exceptionem à communibus legibus, quæ sine distinctione forum in *loco contractus* assignant, *l.* 2. §. 4. *d. l.* 19. §. 1. *l. argentarium*. 45. *ff. de Iudic. cap. fin. hoc tit.* limitant. DD. I. Si quis cum *viatore* contraxerit, ignorans eum *viatorem* esse arg. *à contrario in d. l.* 19. §. 2. ibi: *quem scit inde confestim profecturum*. ignoranti enim imputari non potest, quòd cum *viatore* contraxerit. II. Si quis ea intentione ad locum aliquem se contulit, ut ibi contraheret. *d. §.* 2. *vers. at si quis ab eo*. III. Id quod JC. de *viatore* dicit, obtinet in iis, quæ ex intervallo & in consequentiam contractus veniunt, atque indaginem altiorem requirunt, veluti si de evictione, quanti minoris, redhibitoria, de dolo vel simili actione agatur. At verò si de iis agatur, quæ in ipso contractu mox implenda sunt, ut si accepto pretio equum tradere nolit, rectè ibidem per Judicem loci contractus compelletur, ne rem alienam auferat. Barth. & Bald. *in d. l. heres*. 19. §. 2. Panorm. *in cap. fin. num.* 25. *hoc tit.* IV. Si *viator* homo vagus vel de fuga aut mutatione domicilii suspectus sit, contra eum in illo loco, ubi contraxit, procedetur, etiam per viam *arresti*, ut vel ibidem respondeat, vel idoneè caveat de *judicio sisti* coram suo competente Judice, 22

diee, si alium habeat. *l. 2. §. sed si. 6. ff. de Iudic.* Gloss. *in d. l. heres. 19. §. proinde. v. Domicilium.* V. Si is, qui tanquam viator contraxit, ex postfacto iterum ad locum contractus revertatur, ibidemque moram trahat, puto eundem in eo loco rectè conveniri, quia tunc non ampliùs est viator, nec à suscepto itinere impeditur; aliunde autem regula est generalis, quòd aliquis in loco contractus conveniri valeat.

23 IV. In loco contractus quis non aliter conveniri potest, quàm si ibidem reperiatur, sicut satis declaratum est per jus Canon. *in cap. Romana. 1. §. contrahentes. hoc tit. in 6.* Interim etiam hodie nonnulli casus enumerantur, in quibus absens ad locum contractus citari possit. I. Si quis administrationem in aliquo loco gessit, in eo ad reddendas rationes conveniri, & etiam absens vocari potest. *l. 1. & ibi DD. C. Ubi de rat. agi oport.* II. Si contrahens se omnino submiserit judicio loci contractus vel destinatæ solutionis, renunciando simul foro proprii domicilii, quam tamen renuntiationem expressè requirit Covar. *pp. qq. cap. 10. num. 6.* neque ex eo solo induci ait, quòd aliquis promiserit se responsurum in loco contractus, nisi alia verba addiderit, ex quibus appareat, quòd etiam in casu absentiæ se obligare voluerit ad comparendum in eodem loco. III. Si quis promiserit solvere pecuniam non tantùm in *certo loco*, sed etiam in *certo tempore* v. g. Lincii in nundinis Paschalibus, poterit ibidem conveniti & etiam absens eò vocari. Cov. *d. cap. 10. num. 6. vers. decimo tertio.* IV. ex text. *d. §. contrahentes.* Panorm. Batth. Covar. *cc. LL.* & alii communiter concludunt, quòd absens quidem ad locum contractus invitus trahi non possit, nisi tamen conparuerit ciratus, & ibidem vel alibi bona habuerit, operabitur citatio hunc effectum, ut actor possit mitti in possessionem bonorum ex primo decreto, & quidem, si bona in loco contractus sint, à Judice ipsius loci contractus, si verò sita sint alibi, à Judice loci, ubi sita sunt. Verùm hæc interpretatio, quamvis verbis *d. §. contrahentes.* apprimè correspondeat, non tamen videtur intentioni Legislatoris satis convenire: quomodo enim Pontifex in *princ. d. §.* dicit contrahentes absentes non posse invitos vocari ad locum contractus, ita ut secundùm Panor. *d. cap. fin. num. 36.* nec directè nec indirectè possint cogi ad comparendum, & nihilominus subjungat, quòd si citati compatere *contemnant*, missio in bona ipsorum fieri possit. Sanè *missio in bona* est pœna contumaciæ, ut aliquis tædio possessionis emotus compareat. *cap. contingit. 9. in princ. de Dolo & contum.* Sed quomodo contumax est, qui comparere non tenetur? vel quomodo *contemnit* comparere, qui legitimè evocari non potuit? cùm utatur jure suo. *l. nullus videtur. 55. ff. de R. I. l. 3. ff. de Iudic.* quomodo non cogitur indirectè ad comparendum, cujus bona possidentur? Quare *cùm non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant. cap. secundò. 41. de Appellat.* & *scire leges non sit verba callere, sed vim ac potestatem. l. scire leges. 17. ff. de LL.* ideo (salvo meliori judicio) existimo, textum *in d. §. contrahentes* quoad aliam partem, ubi loquitur de *missione in possessionem bonorum*, explicandum esse de illo casu, in quo aliquis à judice loci contractus legitimè citari potuit, & comparere tenebatur, quod fit in casibus paulò ante enumeratis. Item si quis semel in loco contractus comparuerit, ibique citatus vel insuper litem contestatus fuerit, postea verò inde recesserit volens in loco domicilii copiam sui facere, arg. *cap. fin. De eo, qui mittitur in poss. & L. ubi acceptum 30. ff. de Iudic.*

§. IV.

De Foro Delicti.

SUMMARIA.

25. *Quare ex delicto detur forum?*
26. *Testis falsus punitur à Iudice, coram quo deponit.*
27. *Reus delicti capitur, ubi reperitur.*
28. *De remissione rei ad locum delicti.*
29. *Studiosi an remittendi?*
30. *Privilegia nostræ Universitatis.*
31. *Qualem executionem habeant Academiæ?*
32. *Quid juris, si delictum sit in confinio commissum?*
33. *Forum delicti etiam obtinet in Ecclesiasticis.*
34. *Clericus delinquens in Monasterio punitur ab Episcopo.*
35. *Locus delicti non dat forum pœnitentiale.*
36. *Peregrini an obligentur legibus loci, ubi reperiuntur, vel legibus domesticis?*
37. *Absens à loco delicti, à quo, & qualiter citari possit?*

EX delicto sive parvo, sive magno quilibet sortitur forum in eo loco, in quo deliquit: tum ut purgetur scandalum, & alii exemplo pœnæ à simili delicto arceantur: tum ut vindicta tribuatur loco, qui per delictum offensus & injuria affectus est; tum denique, quòd in re præsenti facilior cognitio haberi possit. *l. 1. & ibi DD. & auth. qua in provincia. C. Ubi de crimin. agi oport. l. capitalium. 28. §. famosos. 15. ff. de Pœnis.* Hinc quoque statutum est, ut Judici testem coram se falsum deponentem punire liceat, quamvis de cætero alienæ sit jurisdictionis. *l. nullum. 14. C. de Testib. l. pen. C. de Probat.* 25 26

Imò cum Reipublicæ intersit, ne delicta maneant impunita, non tantùm in loco *delicti*, sed etiam ubicunque delinquens reperitur, ibi capi & puniri potest. *d. l. 1.* ibi: *vel ubi reperiuntur. C. Ubi de crimin. agi oport.* 27

Verùm quia ex supradictis rationibus videtur congruentius, ut reus gravis criminis in loco, ubi id commisit, puniatur, ideò jure constitutum est, ut reus alibi degens aut captus, ad requisitionem Judicis loci delicti, ad eundem locum remittatur. *l. si cui. 7. §. fin. ff. de Accusat. l. solent. 7. ff. de Custod. & exhib. reor. Nov. 134. cap. 5.* Sed ut hæc *remissio* detur, quinque conditiones requirunt DD. I. Ut remissio petatur à Judice per literas *requisitorias.* II. Ut delictum sit grave & enorme. III. Ut literis insequatur quædam summaria criminis probatio. IV. Ut res adhuc sit integra, nec à Judice capiente tractari cœpta. V. Denique ut uterque Judex tam requirens, quàm requisitus sint sub eodem Principe, à quo requisitus cogi possit. Latè Covar. *pp. qq. cap. 11. num. 5. & seqq.* Ex quo postremo requisito illud notandum est, quòd licèt olim, quando omnes ditiones & provinciæ erant sub uno Principe & Imperatore, frequentes fuerint *remissiones*, hodie tamen multorum locorum consuetudine ab hoc Jure *remissionis* recessum sit, eo quòd distinctis jam principatibus, quilibet Dominus suam jurisdictionem omni meliori modo manutenere, & ampliare conetur. Quandoque tamen etiam hodie in Germania & aliis locis, in delictis atrocioribus pro exem- 28

exemplo aliorum fit remiſſio precaria ſub antigrapho ſive literis *reverſalibus*, *auff einen Sedert odet Segen Betandnuſ*, quòd hæc *remiſſio* non ſit præjudicatura juriſdictioni remittentis, atque Judex requirens in ſimili idem facturus ſit. Gail. *Lib. 1. de Pace publ. cap. 16. num. 3. & ſeqq.* Cujus autem expenſis fiat remiſſio, vid. Covar. *d. l. num. 11.*

29 De Studioſis hic iterum egregia movetur diſputatio, utrùm ſi alibi delinquant, & in loco ſtudiorum reperiantur, ad locum delicti remittendi ſint? vel econtra, ſi in loco delicti capti aot arreſtati ſint, Academiæ ad ejus inſtantiam traſmitti debeant? ℞. tantùm abeſſe, ut ſtudioſus ad locum delicti remittendus ſit, quod vix Doctorum aliqnis aſſeruerit, ut etiam in ipſo loco delicti captum ad Magiſtratum Academicum remittendum eſſe, argumenta ſatis urgentia coovincant. Partim ex text. *ſæpe d. auth. habita C. Ne filius pro patre*. ubi prohibetur, ne Studioſi *propter cujuſcunque provinciæ delictum* alibi damnum patiantur, ſed in omnibus negotiis Magiſtratum Academicum Judicem habeant. Partim exemplum militom, qui alibi delinquentes ad ſuum Judicem remittuntur, *l. de militibus. 9. ff. de Cuſtod. & exhib. reor.* niſi deſertores militiæ, ſint, *l. deſertorem. 3. ff. de Re milit.* Gottof. *in d. l. lit. C.* Frid. Martini *in Theorem. juriſd. de Foro comp. theſ.* 28. Faciunt ea, quæ tradit Covar. *d. cap. 11. num. 5.* Quidqnid ſit in puncto juris; ſanè in Germania quaſdam Academias hoc jus petendi remiſſionem habere per expreſſum privilegium (quo fortaſſis jus commune declaratum eſt) teſtatur Hunnius *in Comment. ad eand. auth. habita. cap. 2. quæſt. 7. in fin.* Cùm autem noſtra Univerſitas Saliſburgenſis ejuſdemque Studioſi, & promoti Magiſtri ſive Doctores ex Bulla Urbani
30 VIII. & diplomate Ferdinandi II. ampliſſimam habeant communicationem *cum omnibus & ſingulis aliarum quarumcunque Academiarum Italiæ, Galliæ, Germaniæ, ac aliorum ſtudiorum generalium Univerſitatum privilegiis, Exemptionibus, libertatibus, immunitatibus & indultis, non ſolùm ad eorum inſtar, ſed pariformiter & æquè principaliter, perinde ac ſi illa Univerſitati huic & illius Rectori, Doctoribus, Scholaribus & perſonis in ea promotis nominatim conceſſa forent &c.* idcircò ex tam amplis privilegii verbis vix relinquitur dubio locus, quin etiam in propoſito eadem noſtra Univerſitas aliarum indultum & jus participet, cùm privilegia Studioſorum admodum favorabilia, adeoque latè interpretanda, Fridericus Imperat. *in d. auth.*
31 *habita* eleganter declararit. Sed quam executionem faciet Academia in gravi delecto alicujus Studioſi, cum lictores & carnifices non habeat? ℞. Magiſtratum illius loci, in quo Academia ſita eſt, teneri auxiliares manus & media executorialia præbere; quod niſi fecerit, per Superiorem ſuum graviter puniri debebit. Hunnius *d. l. cap. 2. quæſt. 7. l. Epiſcopale. 8. C. de Epiſcop. aud. arg. nov. 134. cap. 5.*

32 Quid autem dicendum, ſi delictum in confinio duorum Territoriorum *auff der Grans*, commiſſum ſit? an ibi cognoſcendum de crimine, ubi delictum inchoatum eſt, vel ubi conſummatum? an ubi caput, vel pedes occiſi jacent? Nos nec faciliorem, nec meliorem reſponſionem dari poſſe credimus, quàm ut dicamus, in caſu, quo in uno territorio delictum *inchoatum*, in altero *conſummatum* eſt, (v. g. ſi exiſtens in territorio Saliſburgenſi globo trajiciat aliquem in Bavarico) vel ſi neſciatur, ubi inchoatum, vel conſummatum ſit, ut ſi cadaver in ipſo *termino* reperiatur, utriuſque territorii Judici competere juriſdictionem, eſſeque inter eos locum præventioni. Text. *in d. l. 1. Cod. Ubi de crimin.* Panorm. *in cap. fin. de For. comp. num. 25.* Martini *d. l. theor. 19.*

33 Præterea hæc fori competentia ex cauſa *delicti* non tantùm in foro ſæculari, ſed etiam Eccleſiaſtico & circa perſonas Eccleſiaſticas procedit *per text. & DD. in cap. poſtulaſti. 14. hoc tit.* ubi etiam illa notabilis deciſio habetur, quòd Judex loci delicti poſſit ferre ſententiam, & Clericum in ſua Diæceſi delinquentem, ſi ita gravitas delicti poſtulet, beneficiis etiam alibi obtentis privare, ita tamen ut executio hujus ſententiæ pertineat ad Epiſcopum illum, in cujus Diæceſi beneficia ſita ſunt.

Illud verò hic adjicimus ex Panorm. *in cap. 3. de Offic. ord. num. 11.* quòd Clericus delinquens in 34
Monaſterio non habente juriſdictionem quaſi Epiſcopalem ratione delicti non ſubjiciatur Abbati, ſed Epiſcopo: quia Abbas habet tantùm juriſdictionem in perſonas regulares, non autem habet territorium, quod pertinet ad Epiſcopum. Interim non videtur negandum, quin Abbas poſſit Clericum in Monaſterio graviter delinquentem & præſertim de fuga ſuſpectum capere cum intentione eundem ſuo Ordinario præſentandi, cùm ex multorum ſententia id etiam Judici Laico conceſſum ſit. Abb. *in cap. cum non ab homine. 10. de Iudic. num. 12. & in cap. ut famæ. 35. de Sentent. excomm.* Sylv. V. *Excommunicatio. quæſt. 6. num. 14.*

An autem ex cauſa delicti ſubjiciatur quis foro 35
pœnitentiali illius loci, ubi deliquit, ut ibidem confiteri & abſolvi poſſit, dubitatur? Negativa ſententia communiter recepta eſt: præterquam enim quòd intersit proprii paſtoris cognoſcere conſcientiam ſuarum ovium, pro quibus eſt rationem redditurus, ceſſant etiam rationes ſupra in principio allatæ, ex quibus forum competens in loco delicti tribuitur, & cum rarò aliquis unum ſolùm peccatum confiteatur, per partes autem confiteri non liceat, plerumque in loco delicti confeſſio integra non fieret, quia de aliis alibi commiſſis non eſſet ibi forum competens. Panorm. *in cap. cùm contingat. 13. hoc tit. num. 29.* Covar. *pp. qq. cap. 11. num. 4.*

De *Peregrinis & Forenſibus* non eſt omittenda 36
quæſtio, an particularibus ſtatutis (quin enim legibus communibus, maximè divinis & naturalibus ubique teneantur, non eſt dubitandum) ejus loci, in quo tanquam peregrini degunt, obligentur, ita ut ſi contra faciant tanquam ibidem delinquentes puniri poſſint? Vel è converſo, an ſi in externis locis contra ſtatuta domeſtica committant, poſſit in eos revertentes Judex domicilii animadvertere?

℞. I. Peregrinos regulariter non obligari legibus loci, ubi tanquam peregrini verſantur, adeoque nec tranſgredientes puniri poſſe. Dico autem *regulariter*. Nam fallit I. Si ex tali violatione oriatur ſcandalum. II. Si tranſgreſſio cedat in damnum illius loci, ut ſi prohibita ſit extractio frumenti, vel venditio mercium. III. Si leges ſpecialiter vel expreſsè etiam de viatoribus pro bono publico loci latæ ſint: cujuſmodi ſunt leges vectigalium pro reparatione pontium, viarum &c. IV. Si aliquis non merè ut *viator* in loco ſit, ſed *quaſi domicilium* ibidem figat, & notabili tempore commorari intendat. Quæ exceptio in foro interno tutior eſt circa leges Eccleſiaſticas obligantes ſub peccato, ut in obſervatione jejunii & feſtorum, quia quaſi domicilium fundat juriſdictionem fori *interni*; quamvis in aliis legibus pœnalibus videatur negari poſſe cum Gloſſ. *in cap. quæ contra. 2. in V. peregrini diſt.* 8. dummodo peregrinus alibi verum domicilium habeat, argumento eorum, quæ ſup. *in §. 1. num. 8. & 10.* diximus. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 3. d. 18. num. 3. & ſeqq.* Laym. *Lib. 1. tract. 4. cap. 12.*

℞. II. Particularibus ſtatutis domicilii non obligatur peregrinus, quamdiu in externis locis degit; unde non peccabit, ſi feſtum aut jejunium domeſticum alibi non ſervet, *quia extra territorium jus dicenti impunè*

non

non paretur. *cap.* 2. *de Constit. in* 6. *l. fin. ff. de Iurisd.* nisi actus extra territorium gestus cedat in ejus damnum vel injuriam, arg. *l. fin. ff. de Decret. ab ord. fac.* Licet autem excommunicatio per modum statuti lata extra territorium non obliget, *d. cap.* 2. sententia tamen excommunicationis per Judicem Ecclesiasticum in contumacem extra Diœcesim absentem lata tenebit, per tradita Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 42. quia statutum cohæret loco, sententia vero stringit personam subditi, quatenus etiam extra territorium subditus est, *cap. ex tuæ*, 11. §. *contra eos de Cler. non resid.*

37 Ultimò breviter investigandum est, à quonam Judice & qualiter in jus vocari debeat delinquens, si à loco delicti recesserit? ℞. De jure communi posse Judicem loci delicti litteras mittere ad Judicem illius loci, in quo Reus degit, ut eundem apprehensum ad locum delicti transmittat. *Nov.* 134. *cap.* 5. Quòd si fugitivus sit Reus, domicilium tamen saltem per suos domesticos retinuerit, tunc à Judice *domicilii*, si verò domicilium deseruerit, & *vagus* sit, à Judice *loci delicti* edicto publico citabitur, & nisi compareat, fiet processus in contumaciam, & etiam absens condemnari, infamia notari, & excommunicari valebit. Verùm hodie, quando à jure *remissionum* recessum est, Judex *loci delicti* non aliter citare poterit reum absentem, quàm si vagus sit, vel si in territorio suo reperiatur. *Clem. pastoralis*. 2. *vers. quod si punitio. de Sentent. & re jud.* Nisi citatio jam ipsum Reum intra territorium apprehenderit, quia tunc, tanquam *præventus* ibidem, etiam alibi existens rectè citabitur, & contumax condemnabitur. Vid. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 6. & 7. Gail. 1. *Obs.* 56. & 57. Cæterùm in causis criminalibus regulariter quidem fieri potest *realis* citatio & *initium à captura*, non tamen in levioribus, ubi pœna est pecuniaria, neque reus suspectus de fuga. Text. *not. in lib.* 1. *ff. de Custod. reor.* Mynſ. *Cent.* 5. *Obs.* 69.

---

§. V.

De Foro Clericorum.

SUMMARIA.

38. *Exemptio Clericorum est de jure divino.*
39. *Clericus non potest renunciare privilegio fori; & ibi pœnæ Clericorum & Iudicum.*
40. *Actione reali non potest Clericus conveniri coram Laico.*
41. *Clericus contra Laicum agit in foro sæculari.*
42. *Clerici in minoribus, item & conjugati eorumque uxores an & quando gaudeant privilegio fori?*
43. *Quis sit Iudex, si de ipso statu Clericali dubitetur?*
44. *Familia Clericorum an habeat fori privilegium?*
45. *In causa evictionis Clericus defendit suum emptorem coram Laico.*
46. *Clerici qualiter testimonium dicant in causis Laicorum?*
47. *Clericus & Laicus correi ubi judicentur?*
48. *Clericus delinquens an aliquando possit capi per Laicum?*
49. *An privilegio, consuetudine, vel præscriptione Laici acquirant ius in Clericos?*
50. *In avocatione causarum à Iudice incompetente maius ius habet Ecclesia, quàm alii.*

EXemptionem Clericorum à jurisdictione Laicorum nemo est, qui ignoret, eamque *jure divino* 38
sic ordinatam esse Pontifex & Patres (quorum utique est de *jure divino* cognoscere) in Concil. Later. *cap. nimis.* 30. *de Iurejur.* & Concil. Trident. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 20. Bonifac. VIII. *in cap. quanquam* 4. *de Cens. in* 6. apertè pronunciarunt; quos sequimur cum Martha *de Iurisd. p.* 2. *cap.* 6. non curantes, quæ in contrarium afferuntur à Covar. *pp. qq. cap.* 31. & *aliis DD. ibidem cc.*

Igitur *personæ Ecclesiasticæ* coram nullo alio Judice, quàm Ecclesiastico conveniri possunt, quod be- 39
neficium, cùm non sit *personale*, sed pro honore totius ordinis Ecclesiastici indultum, Clerici etiam cum juramento, ac in causa quoque *merè temporali* eidem renunciare non possunt. Adeoque tametsi consentiant coram Judice Laico litigare, nihilominus processus inde secutus nullus erit, & in causa *criminali* beneficium, *in civili* totum id, quod eis adjudicatum fuerit, amittent, vel alias pœnas luent. *cap. si diligenti.* 12. *hoc tit.* Et Judices sæculares, qui Clericos in casibus non permissis ad suum forum trahunt, excommunicationem incurrunt. *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *cap.* 4. *de Immunit. Eccles. in* 6. Bulla Cœnæ. *Cas.* 15. Sed cùm hæc materia multas involvat difficultates, ideo principales earum per singulas quæstiones breviter solvemus.

Quær. I. Utrum ex causis supradictis, videl. *Domicilio*, *Re sita*, *Contractu*, & *Delicto* etiam Clerici forum sortiantur? ℞. Affirmativè *cap. postulasti*. 14. & *c. fin. hoc tit. cap.* 1. *de Privil. in* 6. Ita tamen, ut ex ejusmodi causis ad forum sæculare non transferantur, sed coram Ecclesiastico illius loci, ubi contraxerunt, deliquerunt, &c. scilicet Archidiacono, Vicario, vel Episcopo conveniantur. Cov. *Pract. qq. cap.* 40
11. *num.* 5. Et quamvis in *actione reali*, adeoque ratione *rei sitæ* velint aliqui Clericum coram Judice Laico conveniri posse; idque consuetudine servari testentur Gail. 1. *Obs.* 37. Mynſ. *Cent.* 1. *Obs.* 22. Nihilominus opinionem contrariam juri magis conformem credimus, cùm bona Clericorum participent eorum privilegium, arg. *cap. si Clericus*. 5. *ubi* Panorm. *num.* 3. *hoc tit.* Martha *de Iurisd. p.* 4. *cap.* 125.

Quær. II. An saltem Clericus actor contra Lai- 41
cum coram judice sæculari litigare debeat? Quod affirmamus, nisi causa sit Sacrilegii veri vel præsumpti, aut alia *mixti fori*, de quibus infra dicemus: vel nisi consuetudo sit in contrarium *d. l. si Clericus.* 5. & *c. cùm sic* 8. *h. t.* Expensæ tamen contra temerè litigantem Clericum de rigore juris coram Ecclesiastico Judice petendæ sunt. Martha *d. p.* 4. *c.* 136. *num.* 10.

Quær. III. Utrùm Clericus etiam *in minoribus* 42
constitutus gaudeat *fori privilegio*? ℞. Affirmativè, si unam ex 4. conditionibus habeat: videl. I. quòd beneficium Ecclesiasticum saltem modicum obtineat. Vel II. quòd habitum & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ de mandato Episcopali inserviat. Vel III. quòd clericaliter incedens in aliquo Seminario de licentia Episcopi degat. Vel IV. quòd in habitu & tonsura incedens in aliqua Schola vel Universitate de licentia Episcopi versetur. Trid. *sess.* 23. *de Reform. cap.* 6. quamvis in hoc posteriori casu Clericus coram Rectore, si is Clericus sit, sin minus, coram aliis Professoribus Clericis suum forum habere soleat. Vid. Panorm. *in cap. si diligenti.* 12. *num.* 52. & *seqq. hoc tit.* Circa *Clericos conjugatos*, exstat constitutio Bonifacii VIII. *in cap. un. de Cler. Conjug. in* 6. quòd tunc habeant privilegium *fori*, si contraxerint *cum unica & virgine*, ac tonsuram & habitum Clericalem deferant. Cui constitutioni addidit Concil. Trid. *d. cap.* 6. quòd insuper debeant esse ab Episcopo deputati ad alicujus Ecclesiæ ministerium.

Uxores

Uxores quoque talium Clericorum participare forum eorundem probabilius est *arg. l. fin. C. de Incol. l. fœmina 8. ff. de Senator. l. 2. §. 1. C. d. Episc. & Cler. l. cùm quædam puella. 19. ff. de Iurisd.*

43 Quær. IV. Quis sit Judex competens, si de ipso statu clericali dubitetur, si delinquens se Clericum esse prætendat? ℞. Si captus ante capturam communiter ut clericus incedere solitus fuerit, incunctanter Judici Ecclesiastico restituendus erit, eò quòd talis præsumatur, qualis invenitur. Quòd si verò antecedenter semper consueverit ut Laicus incedere, sed immediatè ante capturam incesserit clericaliter, & multò magis, si necdum in habitu Clericali repertus sit, talis propter præsumptionem fraudis non priùs restituetur, quam si Judici Ecclesiastico de statu Clericali fidem fecerit. Interea autem præter solam detentionem omnis ulterior processus Laici Judicis conquiescet, & decisio hujus quæstionis ad Ecclesiasticum pertinebit. *cap. si Iudex. 12. de Sent. excommun. in 6.*

44 Quær. V. An etiam familia Clericorum sequatur forum Ecclesiasticum? Conveniunt DD. I. Quòd servi propriè dicti sive mancipia sint de foro Ecclesiastico. *c. Ecclesiarum servos. 69. ubi* Gloss. 12. *qu.* 2. II. Quòd famuli *conducticii*, qui dietim vel modico tempore serviunt, non eximantur à judicio sæculari. Barb. *in cap. 2. hoc tit. num.* 10. III. Quòd familiæ Episcopi competat forum Ecclesiasticum, plerique DD. notarunt. *in cap. fin. de Offic. Archidiac.* Panorm. *in d. c. 2. num. 6.* Sed in IV. dissentiunt, an famuli privatorum Clericorum, qui ad tempus conducuntur, aut gratis serviunt, fori incertum, vel certè ad longius tempus Clericalis privilegio gaudeant? Affirmativam putamus in jure probabiliter defendi posse cum Martha *de Iurisd. p. 4. cap.* 111. Quòd si ex consuetudine contrarium observetur, & familia Clericorum conveniatur coram Judice sæculari, non licebit tamen Judici vel ejus ministris per vim invadere domum Clerici, (in quam jurisdictionem non habet) & inde famulum delinquentem extrahere sine licentia Clerici, vel Judicis Ecclesiastici. Laym. *in Theolog. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 4. num. 10. Arg. §. sed & lex. 8. Institut. de Iurjur.*

45 Quær. VI. Utrùm in causa *evictionis* teneatur Clericus suum emptorem Laicum coram Judice sæculari defendere, juxta *l. venditor. 49. ff. de Iudiciis*? Affirmamus, quòd Clericus tali casu non sit reus principalis, sed rei defensor. Covar. *Tract. qq. cap. 8. num.* 2. Gail. 1. *O.* 27. *num.* 7.

46 Quær. VII. An Clericus à Judice Laico vocari possit ad testimonium dicendum? ℞. Negativè, quia testis alienæ jurisdictionis à proprio Judice ad testimonium dicendum adigi debet. Proinde, si Clericus necessarius sit pro teste, tunc ad requisitionem Judicis sæcularis vel à suo Ordinario examinandus est, eiusque depositiones clausæ transmittendæ, vel cum licentia sui Ordinarii etiam in sæculari tribunali deponet. Gail. 1. *O.* 100. *num.* 16. Falsum autem deponens coram Judice sæculari, ab eodem puniri, non poterit, sed ab Ecclesiastico. Martha *d. p. 4. c.* 128.

47 Quær. VIII. Clericus & Laicus correi in causa civili, vel ejusdem criminis socii coram quo Judice conveniri debeant? Resp. I. Circa correos in causa civili esse distinguendum, an res in obligationem deducta sit *dividua*, ita ut quilibet ex correis *pro rata* conveniri possit, cujusmodi obligationes regulariter sunt, quæ in danda quantitate consistunt: vel an sit *individua*, ut si factum promissum sit, v. g. ædificare domum, aut traditio certæ speciei, v. g. equi, fundi &c. Priori casu cujusque correi proprius Judex est adeundus: Posteriori autem Clericus trahet secum Laicum ad Judicem Ecclesiasticum, tanquam digniorem, Martha. *d. p. 4. cap.* 118.

Resp. II. Quamvis multi DD. sentiant Clericum & Laicum socios criminis ab eodem Judice, & quidem Ecclesiastico, tanquam digniore, Judicari debere. *arg. l. nulli*, 10. *C. de Iudic.* Verùm quia hodierna consuetudine rarò aut nunquam ferè in gravibus delictis etiam *mixti fori* Ecclesia procedit contra Laicos, ideò praxi conformiùs est, ut Clericus ad Ecclesiasticum, Laicus ad sæcularem Judicem mittatur, Teste Menoch. *de Arbitrar. cas.* 371. *num.* 12. Covar. *Tract. qq. c.* 34. *num.* 1.

Quær. IX. An Clericus dimisso habitu delinquens possit à Judice Laico puniri, vel saltem apprehendi, & suo Judici tradi, si in flagranti crimine, etiam retento habitu, deprehensus, & de fuga suspectus sit? 48

Resp. Clericum dimittentem habitum non amittere privilegium clericale, nisi tertiò ab Episcopo monitus non resipuerit. *c. in audientia*. 25. *cap. contingit*. 45. *de Sentent. excommun. c. fin. de Vita & honest. Cler.* Interim tamen si Clericus in flagranti & gravi crimine deprehensus, & de fuga suspectus sit, vel ab ulteriori delicto aliter compesci non possit, non est improbabile, quòd à Judice Laico capi & ad proprium Judicem perduci possit, dummodò major violentia non adhibeatur, quàm Clerici resistentia requirat. Abb. *in c. cùm non ab homine*. 10. *de Iudic. num.* 12. *& in c. ut famæ*. 35. *de Sent. excom.* Laym. *Lib. 4. tract. 9. c. 4. n. 6.* Sylv. *V. Excom. 6. num.* 14.

Quær. X. An privilegio, consuetudine, vel præscriptione Laicis jurisdictio in Clericos acquiri possit? 49

Resp. Posse acquiri privilegio Pontificis saltem quoad certas personas, vel causas. Card. *in c. perpendimus*. 23. *de Sentent. excommunic. in 7. oppos. apud* Covar. *pp. qq. cap.* 31. *num.* 4. non autem consuetudine vel præscriptione etiam immemoriali, *arg. cap. causam*. 7. *de Præscr.* nisi in casibus, in quibus valdè dubium & controversum est, an soli Judici Ecclesiastico jurisdictio competat. *arg. l. si de interpretatione*. 37. *ff. de LL.* Quid verò efficere possit consuetudo circa excommunicationem latam in Judices sæculares usurpantes jurisdictionem in Ecclesiasticos, alibi tradidimus. Quamvis autem aliquando censura *ipso jure* illata consuetudine recepta non sit; interim non obstante tali consuetudine, poterit Judex Ecclesiasticus Judicem Laicum contra jus detinentem Clericum *per sententiam* excommunicare. *cap. 2. hoc tit. in 6.* quia consuetudine non potest tolli Ecclesiæ jus ferendi censuras, pro necessaria suæ immunitatis & jurisdictionis defensione, ac alienorum excessuum correctione. Quare in *avocatione causarum* à Judice incompetente majus jus habet Ecclesia, quàm alii Judices: illa enim resistentem Judicem sæcularem censuris compescere potest. 50
d. c. 2. isti verò per *appellationem* tantùm ad superiorem sibi consulere debent, ut superiùs dictum.

---

§. VI.

De Reo Prævento.

SUMMARIA.

51. *Quid & quotuplex sit præventio?*
52. *Præventio inducitur ex sola citatione, si certa requisita concurrant.*
53. *An Clericus de rebus gestis ante Clericatum possit in Iudicio sæculari præveniri?*

54. *Singularis nostra distinctio in causa civili inter actionem realem & personalem.*
55. *Quid juris, si Clericus sit hæres Laici.*

51 Reus *præveniri* dicitur, quando jurisdictio in eum ita ab uno Judice præoccupatur, ut alteri in eadem causa ampliùs non competat. Est autem *præventio* alia, qua utimur in causis *mixti fori* & illis, quarum cognitio diversis judicibus *concurrenter* competit, ita ut judex *præventus* se ampliùs intromittere non possit: & alia, qua reus uni judicio eatenus adstringitur, ut licèt ex postfacto forum mutet, nihilominus causam in priori foro & judicio cœptam ad finem perducere cogatur. v.g. Civis Salisburgensis hic Salisburgi conventus, litem prosequi debebit, licet durante lite domicilium transferat. *c. proposuisti. 19. hoc tit. l. cum quædam puella. 19. ff. de Jurisd. l. ubi acceptum. 30. ff. de Iudic.*

52 Inducitur *præventio* ex communi & recepta DD. sententia per solam citationem. Text. & Gl. *in d. c. proposuisti, & l. si quis posteaquam. 7. ff. de Iudic.* Et sufficit una citatio scil. prima, quamvis non fuerit *peremptoria*. Requiritur tamen I. ut citatio fiat ad instantiam partis & authoritate judicis: non enim sat est, si pars parti extrajudicialiter litem denuntiet, vel judex proprio motu partem vocaverit, nisi in judicio *inquisitionis*, ubi *ex officio* proceditur. Panorm. *in d. c. proposuisti.*

II. Ut citatio sit valida, non facta à judice incompetente. *l. pen. C. Ne de statu defunctor.* vel ad diem feriatum, &c. Convalescit tamen citatio invalida per comparitionem citati & perseverantiam in judicio. Gloss & Barth. *in l. 1. §. 1. ff. de Feriis.*

III. Ut citatio pervenerit ad notitiam citati, vel ipse fecerit, quò minùs pervenerit. Solum autem decretum citatorium à judice emanatum, antequam executioni mandatum sit, licet in delegato perpetuet iurisdictionem, ut tanquam *re non ampliùs integra* morte delegantis non revocetur Abb. *in c. gratum. 20. de offic. deleg.* non tamen sufficit ad præventionem. Martha, *de jurisd. p. 2. cap. 3. num. 14.* Quòd si diversi judices in citando concurrant, qui prior tempore, potior est iure, iuxta *Reg. 54. Iur. in 6.* ita ut licet aliàs *realis* citatio concurrens cum *verbali* fortior sit, & prævaleat, debeat tamen cedere *verbali*, quæ præcessit & actu executioni mandata est: quia per eam præventa est jurisdictio, & consequenter alteri judici non ampliùs competit jus *realiter* citandi. Marth. *d. c. 3. n. 19.*

53 Anxia difficultas est, an Clericus in causa *criminali* vel *civili* circa res ante clericatum gestas in foro sæculari ut Laicus præveniri possit, ibidemque deinde etiam ut Clericus respondere teneatur? Satis quidem conveniunt DD. quòd si *res adhuc sit integra*, non debeat Clericus super rebus in statu laicali gestis coram alio, quàm Ecclesiastico iudice conveniri. Sed si Clericus de facto ante statum clericalem assumptum in foro sæculari *præventus* sit, diversæ sunt DD. opiniones quas refert Panorm. *in c. 1. de Oblig. ad ratioc. non ord. num. 4.*

℞. I. Clericum præventum in foro sæculari super *crimine* ante clericatum commisso non tantùm in persona puniri non posse, quòd plerique fatentur, sed nec in bonis (utpotè quæ conditionem personæ sequuntur) tametsi in fraudem transiverit ad Religionem, vel statum clericalem assumpserit; nisi tale delictum fuisset priùs commissum, propter quod ipsius bona fuissent *ipso jure* confiscata. Hæc sententia est contra communem apud Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 46. num. 8.* defenditur tamen à Martha *de Iurisd. p. 4. cas. 121. nu. 27.* Est porrò hic adnotandum, quòd Sixtus Quintus in sua Bulla: *Ad Romanum spectat.* statuerit criminosos, contra quos instituta est accusatio vel inquisitio, nulliter recipi ad professionem, jusseritque, eos habitu exui & expelli: attamen Clemens VIII. in sua dispositione, quæ incipit: *In suprema Ecclesiæ &c.* dictam Bullam Sixti V. ad terminos Juris communis revocarit. Pasqual. *d. n. 8.*

℞. II. In *causa civili* esse distinguendum inter actionem *realem & personalem*, ita ut clericus in foro sæculari præventus actione *reali* debeat ibi iudicium continuare, non autem præventus actione *personali*. Nova hæc distinctio videbitur & apud Authores insolita: vera tamen apparebit subtiliùs expendenti. Ratio autem differentiæ est: quia res, in quam actio *realis* ante clericatum instituta est, nunquam cum effectu *clericalis* facta censetur, ut clericale privilegium participare possit: non enim quoad *dominium*; quia supponimus rem evincendam; & si dubium foret de evictione, adhuc *melior esset* suam iurisdictionem in rem illam *possidentis* iudicis Laici conditio: nec quoad *quasi dominium* seu *pacificam possessionem*: quia per litem in Judicio sæculari cœptam constitutus est possessor in ficta mala fide. At verò si Clericus actione *personali* in Judicio sæculari præventus sit, hæc *præventio* non præiudicat Jurisdictioni Ecclesiasticæ supervenienti, quia in actione *personali* ipsa persona principaliter convenitur, & res quæ petitur, est in dominio vel quasi ipsius clerici, adeoque per sententiam Laici condemnari, eaque privari non potest. 54

Simili modo discurrimus in ea quæstione, qua quæritur, an clericus heres Laici possit coram Judice sæculari conveniri? Ubi breviter præsupponendum, quòd hæres regulariter in illo loco conveniri possit, in quo defunctus, si viveret conveniri potuisset. *l. hæres absens. 19. ff. de Iudic.* Si tamen Clericus sit hæres laici, & res adhuc integra, poterit quidem conveniri *in foro defuncti*, sed tantùm coram Judice Ecclesiastico illius loci. Joan. Hnnor. *in hoc tit. n. 17.* Verùm tota difficultas est, quid dicendum, si lis cum defuncto iam in sæculari Judicio cœpta sit? Tali casu instantiam sæcularis iudicii transire in heredem Clericum, aliqui affirmant, aliqui negant apud Covar. *qq. pp. c. 8. n. 3.* Nos distinctionem in priori quæstione datam inter actionem *realem & personalem* etiam ad istum casum transferimus, ut in actione *reali* contra defunctum in foro sæculari instituta etiam heres Clericus succedat, non autem in personali. 55

§ VII.

De Foro Leg. diffamari. 5. C. de Ingenuis Manumiss.

SUMMARIA.

56. *Quando locus sit dispositioni* L. diffamari.
57. *Quis Iudex sit competens in hoc iudicio?*
58. *Quid si diffamans sit diversæ Iurisdictionis.*
59. *Diffamatio debet probari.*
60. *Praxis circa eam procedendi in Camera; & quid de Iure Communi.*

Tum ex verbis, tum ex mente hujus legis per consuetudinem & stilum Judiciorum ac unanimem consensum DD. interpretatæ, receptum est, ut si quis alterum in quacunque causa (quæ tamen sit majoris momenti, & non de levioribus) sive in *petitorio*, sive *possessorio* apud alios *diffamarit*, tanquam sibi obligatum, & de- 56

& debitorem, vel iniquum rei suæ possessorem traduxerit, talis *diffamatus* authoritate. *l. diffamari.* possit implorare Officium Judicis, ut *diffamanti* certum terminum præfigat, intra quem contra *diffamatum* agere, & causam suam deducere debeat, alioquin, si non sufficienter deduxerit, aut *peremptoriè* citatus non comparuerit, *perpetuum* ei *silentium* imponat. Unde licèt aliàs regula sit, neminem compellendum esse ad actionem instituendam. *l. un. C. Ut nemo invitus ag. cog.* eam tamen noluerunt Leges data *diffamatione* procedere, ut bonorum virorum *famam*, contra malignorum obtrectationes fartam tectam, & possessiones rerum pacificas conservarent. Facit etiam *l. cum Titia.* 18. *ff. de Accus.*

57 Sed quis erit *Iudex competens*, cujus officium implorari debeat, si ponamus *diffamatum* esse diversæ Jurisdictionis? ℞. Cùm finis hujus remedij *l. diffamari.* sit, ut diffamans tanquam *actor* contra *diffamatum* agat, & suas prætensiones probet, vel ut ipsi *perpetuum silentium* imponatur, & præsertim in casu contumaciæ, *contumacia* . 53. *ff. de re jud.* & postquam sententia in rem judicatam transijt, omnis *ulterior audientia* denegetur, Oldrad. *ad d. l. diffamari. n.* 13. planè non videtur dubitandum, quin totum hoc negotium apud judicem *diffamati* expediendum sit, cùm Actor forum Rei sequatur, & *udientia* in causa utique ab alio quàm causæ judice denegari non possit. Gail. 1. *Obs.* 9. Mynf. *Cent.* 6. *O.* 90. Blarerus *in speciali tract. ad d. l. diffamari. cap.* 4. *num.* 2. Mundius *in simili tract. in proœm. n.* 35.

58 & alij plerique. Interim quia citatio extra territorium & non subditi ordinariè vires non habet, *l. fin. ff. de Iurisd.* ideò si citandus sit *diffamans* alienæ jurisdictionis, proprius ejus Judex à Judice *diffamati* pro executione citationis requirendus erit, & ut eidem comparationem, ac cœtera, quæ ad processum *d. l. diffamari*, pertinent, injungat, prout hujus *Requisitionis* formam præscribit Mundius *l. c. d.* §. 3. *n.* 235.

59 Antequam autem citatio decernatur, requiritur, ut priùs *diffamatus* aliquam & talem *diffamationis* probationem exhibeat, cui probabiliter in judicio credi possit, quod in hac materia specialiter in Camera usitatum refert Gail. 1. *Obs.* 10 *n.* 7. & 8. Quamvis aliàs ad fundandam jurisdictionem Judicis regulariter nudis narratis supplicantis fides adhibeatur.

60 Quòd verò Gail. *d.* 1. *L. Obs.* 12. distinguat inter judicium Actionis *L. diffamari* . & inter judicium actionis *principalis*, ita, ut si *diffamans* compareat, & de diffamatione convictus vel confessus sit, tunc primùm ei Judex terminum statuere debeat ad agendum in causa *principali* coram *competente* Iudice, credimus forsan esse praxin Cameræ, cujus jurisdictio quandoque solùm super ipsa *diffamatione* (tanquam in causa *fractæ pacis* valdè affini) fundata est, & non in causa principali, quæ frequenter solet ad proprios judices pertinere. Idem Gail. 1. *Obs.* 9. *iunct. Obs.* 12. *vers. secundus casus.* Cæterùm de Jure communi cùm *diffamans* citetur ad Judicem ipsius causæ principalis, præmissa jam aliqua cognitione super *diffamatione*, statim tunc terminus ad agendum assignatur. Expendatur textus *in d. l. diffamari.* & *l. cum Titia.* 18. *ff. de Accus.* licèt interim diffamator comparens diffamationem per modum *declinatoriæ exceptionis* utique negare possit, atque de ea per partem citantem convinci debeat. Imò tametsi *diffamatus* plures Judices habeat, ut ratione *domicilii*, *rei sitæ* &c. adhuc inter eos locum esse *præventioni* existimamus, atque perdita libertate agendi, perdi quoque libertatem eligendi Judicem, ne remedium *l. diffamari.* eludatur. Plura circa hanc legem videantur apud Blar. & Mund. *cc. ll.* ubi inter alia etiam tradunt, per remedium *l. diffamari.* non excludi actionem *iniuriarum*, quod probabiliter defendi potest.

PARS II.

De Competentia fori ex qualitate Causæ.

§. I.

De causa Ecclesiastica & sæculari.

SUMMARIA.

61. *Iudici Laico immiscenti se in causis Ecclesiasticis fit inhibitio sub censuris.*
62. *Quænam dicantur causæ Ecclesiasticæ?*
63. *Ratione peccati causa sæcularis trahitur ad forum Ecclesiasticum.*
64. *Hæres delinquentis compelli potest per Iudicem Ecclesiasticum ad reparationem damni.*
65. *Propter denegatam justitiam in foro Ecclesiastico non fit recursus ad sæculare.*
66. *Episcopus an sit Iudex in causa suæ Ecclesiæ.*

Certi Juris est, quòd *causæ Ecclesiasticæ* sive jam inter personas *Ecclesiasticas*, sive *Laicales* agitatæ ad tribunal Ecclesiasticum pertineant, ita ut, si Judex sæcularis de facto se immiscuerit, possit ipsi per Ecclesiasticum fieri *inhibitio* sub censuris, *c.* 2. & 3. *de Iudic.* Martha *de Iurisd. p.* 2. *c.* 42. 61

Sunt autem hujusmodi *causæ Ecclesiasticæ*, in quibus de rebus *spiritualibus* vel *spiritualibus annexis* agitur, & quæ *Ecclesias* respiciunt, puta, si quæratur de valore professionis religiosæ, de obligatione voti aut juramenti, de beneficiis Ecclesiasticis, de electionibus canonicis, de Jure patronatus, sepulturæ, aut decimarum, de Matrimonio & sponsalibus. Trid. *sess.* 24. *de Sacram. Matrim. can.* 12. & aliis similibus. 62

Sed hoc si *de Iure directo* istarum causarum, & principaliter agatur; in iis verò, quæ exinde descendunt & merè temporalia sunt, vel in consequentiam tantùm veniunt, quandoque Judex laicus cognoscit. Ut si fructus *beneficii* vel *decimarum* locati aut venditi sint laico, & is pensionem vel pretium solvere nolit: si *decimæ* in perpetuum jus utile laicorum transierint, ita ut ab iis liberè possideantur & in quosvis successores alienentur, atque inter ipsos laicos desuper disceptetur: si *Ius Patronatus* accessoriè cum universitate bonorum in controversiam veniat, &c. dummodo hoc posteriori casu *Iuris Patronatus* in specie, nec in libello nec in sententia mentio fiat. Martha *d. p.* 2. *c.* 41. *n.* 12.

Aliquando etiam causa, cœteroquin profana ad forum Ecclesiasticum trahi potest, si nimirum de *peccato* & obligatione conscientiæ agatur, nec in foro civili audientia concedatur: nam Judex Ecclesiasticus de quovis *peccato mortali* judicat. Text. & DD. *in cap. novit.* 13. *de Iudic.* Unde quamvis de Jure Civili læso ex contractu regulariter non detur actio, nisi læsio sit *ultra dimidium* justi pretii, *l.* 2. *Cod. de Rescind. vend.* vel nisi læsio resultet, ex vitio aut defectu rei occulto, *tot. t. ff. de Ædil. Edict.* communiter tamen DD. sentiunt, quòd propter quamcunque gravem læsionem Judex Ecclesiasticus adiri possit, cùm in *foro conscientiæ* quævis notabilis inæqualitas seu læsio compensari & ad æqualitatem reduci debeat. 63

Fachin. 2. *Controv. c.* 25. *verf. Eſt etiam controverſia*. Interim ſi læſio non ſit valde exceſſiva, vel ſit altioris indaginis, vel timeantur aliæ incommodationes, ut quia contemnentur cenſuræ, dabitur anſa infinitis litibus & cavillandi quoſcunque contractus, &c. propter has & ſimiles conſiderationes poſſe aliquando à Iudice Eccleſiaſtico partes repelli exiſtimamus, *non* enim *quidquid Iudicis poteſtati permittitur, Iuris neceſſitati ſubiicitur*. *l. non quidquid*. 40. *ff. de Iudic.* & ratio publicæ utilitatis, quæ in amputatione litium conſiſtit, privato alicujus commodo eſt anteponenda.

64 Similiter licet in foro civili actiones *ex delicto* regulariter non tranſeant contra hæredem delinquentis, niſi inde locupletior factus, vel lis cum defuncto conteſtata ſit. *l. un. Cod. ex delictis defunct. in quantum hæred.* Attamen ad exonerandam conſcientiam defuncti poterit Epiſcopus per cenſuras Eccleſiaſticas compellere hæredes, ut *pro viribus hæreditariis* ſatisfaciant illis, quibus defunctus aliquod damnum intulit. *c. fin. de Sepult. c. in litteris*. 5. *de Raptoribus*.

Sed nunquid etiam è converſo *cauſa Eccleſiaſtica* aliquando trahi poterit ad *forum ſæculare*, ſi Iudex Eccleſiaſticus juſtitiam non adminiſtravit?

65 R. Negativè *per text. in cap. qualiter quando*. 17. *de Iudic.* nam Laicis abſolutè omnis poteſtas judicandi Eccleſiaſtica adempta eſt. *cap.* 2. *de Iudic.* cùm eos obſequendi maneat neceſſitas, non authoritas imperandi. *c. Eccleſia*. 10. *de Conſtitut.* Deinde ſi unus Iudex Eccleſiaſticus ſit negligens, dabitur recurſus ad alium Superiorem, & ita gradatim uſque ad Papam, qui ulterius à nemine judicari poteſt, ſed tota ipſius cauſa DEI Iudicio reſervatur. *cap. ſi Papa*. 6. *diſt.* 40. at verò ſi Iudices *Laici* etiam incluſivè cum Imperatore iuſtitiam non adminiſtrarint, adhuc penes Eccleſiam ratione iniquitatis & *peccati* eſt iuriſdictio. *dict. cap. novit*. 13. *de Iudic.* Unde de iure communi & ſecluſis ſpecialibus privilegiis non poteſt probari praxis illa, quam refert Covar. *Pract. qq. cap.* 35. *num.* 3. quòd is, qui ſibi videtur oppreſſus à iudice Eccleſiaſtico, poſſit ſimplicem querelam deferre ad *tribunal Regium*, cui deinde competat cauſam examinare, & ſi iniuſtam reperit, Iudicem Eccleſiaſticum ad actorum reſciſſionem compellere. Vid. Panorm. *in d. c. qualiter & quando*. *num.* 7. Laym. *Lib.* 4. *tract.* 9. *c.* 4. *num.* 4.

66 Annectimus huic §. breviter illam quæſtionem, an Epiſcopus vel eius ſuperior ſit iudex, ſi cauſa Eccleſiaſtica ipſam Eccleſiam Cathedralem concernat? Tali caſu ipſum Epiſcopum eſſe Iudicem, qui nomine Eccleſiæ conſtituat actorem ſeu procuratorem coram ſe defenſurum Eccleſiam, magni nominis DD. tradiderunt. Gloſſ. *in c. ſiquis erga*. 16. *in V. privetur*. 2. *qu.* 7. Barth. & Bald. *in l. un. C. Ne quis in ſua cauſ.* Zerole. *in Praxi Epiſcop. V. Epiſcopus*. *verſ.* 34. Barboſ. *in c.* 1. *de Pœn. in* 6. *num.* 4. *per text. in d. c. ſiquis erga*. Quorum ſententia, an etiam in cauſa magni præiudicii, ut *exemptionis* aut ſimili procedat, nolumus definire. Videatur textus *in c. placuit*. 2. *cauſ.* 16. *qu.* 6. Panorm. *in c. ſuper literis*. 20. *num.* 10. *de Reſcript.*

§. II.

De Cauſis Mixti Fori.

SUMMARIA.

67. *Cauſæ mixti fori, quæ dicantur?*
68. *Contractus jurati quoad executionem ſunt mixti fori.*
69. *Similiter legata pia.*
70. *Poſſeſſorium cauſarum Eccleſiaſt. eſt mixti fori.*
71. *Eccleſia reſtituitur in integrum coram ſuo iudice.*
72. *Quando actio à Clerico intentata contra Laicum ſit mixti fori.*
73. *Cauſæ miſerabilium perſonarum quando ſint mixti fori?*
74. *Iudex quando dicatur eſſe negligens in adminiſtranda iuſtitia.*
75. *Hodie pleraque crimina ſunt mixti fori, aliter de conſuetudine.*
76. *Crimen punitum in foro Eccleſiaſtico an poſſit adhuc puniri in ſæculari?*

Cauſæ *mixti fori* dicuntur, quæ in utroque foro tam *Eccleſiaſtico*, quàm *ſæculari* tractari poſſunt, unde & inter utrumque Iudicem locus eſt *præventioni*. Sunt autem cauſæ iſtæ aliæ *Civiles*, aliæ *Criminales*. 67

Cauſæ *Civiles mixti fori* perhibentur, quæ quidem originaliter ſunt *ſæculares*, propter certam tamen qualitatem *ſpiritualem* habent reſpectum ad forum *Eccleſiaſticum*; vel quæ originaliter ſunt *Eccleſiaſtica*, propter qualitatem tamen *temporalem* adiunctam etiam forum *ſæculare* reſpiciunt. Res tota magis exemplis, quàm certa definitione demonſtrari poteſt.

Ita *Contractus* inter Laicos initi originaliter quidem ſunt de foro ſæculari, ſin autem *juramentum* acceſſerit, propter iſtam qualitatem ſpiritualem *juramenti* ſiunt *mixtæ* iuriſdictionis, intellige, quoad executionem contractus iurati; nam ſi de *valore* iuramenti quæratur, cognitio *privativè* ad Eccleſiaſticum judicium pertinebit. *c. licet mulieres*. 2. *de Iureiur. in* 6. *c. novit*. 13. *de Iudic. c. fin. hoc tit. in* 6. *c. quamvis*. 2. *de Pact. in* 6. 68

Ita *Teſtamenta* Laicorum etiam originaliter ad forum ſæculare ſpectant, ſi tamen *legata* ad *pias cauſas* inſerta ſint, quantum ad iſta legata, eorumque executionem efficiuntur *mixti fori*. Trid. *ſeſſ.* 22. *de Reform. c.* 8. *iunct. Nov.* 131. *c.* 10. *l. hæreditas*. 50. *ff. de Hæredit. petit.* Gutierrez *Can. qq. lib.* 1. *quæſt.* 44. *num.* 3. 69

Ita cauſæ *Decimarum*, *Iuris Patronatus &c.* originaliter Eccleſiaſticæ ſunt, ſi tamen in huiuſmodi cauſis ſuper nuda poſſeſſione & inſiſtentia iuris Eccleſiaſtici agatur, & quæratur, quis in poſſeſſione *Decimarum* vel *Iuris Patronatus* ſit; ſi Laicus decimas ſolvere recuſet, &c. abſtrahendo à *petitorio* & quæſtione *proprietatis*, tunc etiam ex communi ſententia, maximè de conſuetudine, Iudex ſæcularis cognoſcere poterit: quia poſſeſſio ſeu nuda inſiſtentia, cùm ſit facti, temporalis cenſeri poteſt, dummodo actio contra Laicum inſtituatur: nam Clericus etiam in poſſeſſorio coram Eccleſiaſtico Iudice conveniendus erit. Fachin. 8. *Controv.* 15. Bocer. *de Iurisd. c.* 3. *num.* 29. 70

Poſtu-

71 Postulationem quoque *Restitutionis in integrum*, si ab Ecclesia fiat contra Laicum, esse *mixti fori*, & etiam à Judice Ecclesiastico peti posse, multi DD. affirmant, eò quòd Ecclesia agens Jure & privilegio speciali, illud deducere possit coram proprio Judice etiam contra Laicum, *arg. c. 1. De integr. rest. & in c. pen. de Reb. Eccles. non allen.* Gutier. *Can. qq. lib. 1. c. 34. nu. 10.*

72 Quòd si non per viam *Restitutionis*, sed per viam *actionis* Laicus super re Clerici vel Ecclesiæ conveniatur, & dicat sibi esse propriam, debet (nisi consuetudo sit in contrarium) de rigore Juris coram Judice sæculari conveniri: quia actor forum rei sequitur, *c. si Clericus. 5. hoc tit.* At verò si Laicus fateatur rem esse Clerici vel Ecclesiæ, alleget autem jus retentionis in ea, vel si *notoriè* constet rem ad Ecclesiam vel Clericum pertinere (quia *notorium* non inficitur ex sola negatione. Panorm. *ubi infra n. 4.*) causa efficietur *mixti fori*, arg. à contrario *in d. c. Clericus. 5.* Barth. *in l. si quis ex aliena. num. 140. ff. de Iudic.* Rationem assignat Panorm. *in d. c. 5. n. 2.* quòd tali casu Laicus detinens rem Ecclesiæ, præsumatur in mala fide & in aliqua specie *Sacrilegii*, cùm regulariter res Ecclesiæ ad manus Laicorum devenire non possint, crimen autem *Sacrilegii* maximè contra personas Ecclesiasticas commissum esse *mixti fori*, apertè deciditur *in c. cum sit generale. 8. hoc tit.*

73 De *Miserabilibus Personis* dubitatur an causæ illarum sint mixti fori? Dicuntur autem *miserabiles personæ*, quæ aliqua commiseratione dignæ sunt, ut viduæ, pupilli, peregrini, pauperes, captivi, oppressi & similes. Sanè pro affirmativa sine distinctione tenenda faciunt diversi Juris Canonici textus; qui pro hac sententia videntur satis apertè loqui *in c. ex parte. 15 hoc tit. c. nuper. 6. de Don. inter vir. & ux. c. super quibusdam. 26. in fine. de V. S.* Felin. *in c. cæterum. de Iudic.* Verùm Consuetudini & stilo Judiciorum teste Covar. *Pract. qq. cap. 6. num. 1.* conformior est illa opinio, quòd tunc demum causæ *miserabilium personarum* ad forum *Ecclesiasticum* spectent, si Judex sæcularis in administranda justitia negligens fuerit, *c. ex tenore. 11. hoc tit. c. novit. 13. de Iudic.* Sed cùm hoc modo nullum esset speciale privilegium *miserabilium personarum* (quas tamen Jura specialiter privilegiatas voluerunt, ut ex supracitatis textibus apparet) eò quòd etiam reliquæ personæ propter denegatam justitiam in foro sæculari possint Ecclesiasticum adire juxta ea, quæ in *præcedenti* §. dicta sunt; ideò putamus hanc esse differentiam constituendam inter personas miserabiles & alias, quòd istæ non priùs habeant facultatem adeundi Judicem Ecclesiasticum, quàm si nec in *prima*, nec in *secunda* instantia audiantur: illæ verò in *prima* instantia neglectæ mox omissa *secunda* (nisi fortassis sit in eodem loco & civitate) valeant ad auxilium fori Ecclesiastici provocare, cùm ipsis, utpotè *personis miserabilibus*, dispendiosum & grave foret cum multis

74 sumptibus tot judicia requirere, *arg. l. un. C. Quando Imper. inter pupill. vel viduas &c.* Quando autem dicetur Judex sæcularis *negligens*, ut devolutio fiat ad Ecclesiasticum? Respondet Bald. *in c. 1. S. de invest. inter Dom. & Vasall.* si Judex ter ex intervallo fuerit requisitus, ut justitiam faceret, & tamen non fecerit, prout universim *negligentiam* Judicis inferioris commissam, & propterea superiorem adiri posse, si Judex per spatium *unius mensis* justitiam facere distulerit (id est nunquam manum apposuerit; aliàs enim vel *lapsus instantiæ* expectandus, vel *appellatio* interponenda est) ex ordinat. Cameræ tradit Matth. Steph. *de Offic. Iud. p. 1. c. 8. n. 69.* Mynf. *Cent. 5. O. 82.* Præterea cùm optima sit praxis, ut causæ *miserabilium personarum* & aliæ, quæ celeritatem desiderant, *summariter*, & si fieri possit, per *commissiones* seu *Iudices delegatos* expediantur, Suttinger. *in Process. Iudic. infer. Austr. Obs. 3. num. 5.* ideò si *persona miserabilis* petierit cognitionem *summariam*, vel *Commissionem*, eaque injustè denegata fuerit, meritò Judicis sæcularis *negligentia* commissa dicetur, ut insinuat Martha *de Iurisd. p. 4. Cas. 146. num. 22.*

Ad Causas *Criminales mixti fori* quod attinet, illæ 75 dicuntur tales, quæ sunt circa crimina, quorum pœnæ ab utroque jure, tam Canonico, quàm Civili statuuntur. Et quia ad Ecclesiam spectat, de quovis peccato cognoscere, illudque punire, cùm Episcopi per Spiritum S. constituti sint, ut *evellant & dissipent, & ædificent, & plantent*, prout in *lib. V. Decretal.* de variis criminibus per Ecclesiam puniendis tractatur & etiam hodie jura *Imperialia*, scilicet *Recessus Imperii* & Constitutiones pœnales *Carolinæ* pleraque crimina puniant, licet ea in jure antiquo non ita punita fuerint, ut crimen *Usurarum & Concubinatus*; Idcircò videtur dicendum, si non omnia, saltem pleraq; crimina *de jure* (secùs de *Consuetudine*, de qua Ecclesia ordinariè punitionem criminum inter Laicos commissorum relinquit Judici sæculari) quoad pœnam irrogandam esse *mixti fori*. Dico quoad pœnam irrogandam: nam in crimine *hæresis* & *usurarum* potest quidem etiam pœna à Judice sæculari statui, si crimen notorium sit, si verò quæratur, an articulus, quem aliquis tenet, sit *hæreticus*, vel an contractus sit *usurarius*, hujus rei cognitio *privativè* ad Judicem Ecclesiasticum pertinebit.

Sed Controversia est, utrum delictum in foro 76 *Ecclesiastico* punitum, possit iterum puniri in foro *sæculari*? Utraque sententia multis DD. calculis stabilitur apud Barb. *in c. felicis. 5. de Pœn. in 6. num. 27. & seqq.* Nos affirmativam præferimus in delictis atrocioribus, ubi in foro Ecclesiastico solùm *Excommunicatio* (quæ pœna potiùs *medicinalis* est, quàm *vindicativa*, *c. 1. de Sentent. excommun. in 6.*) vel similis nimis levis ad vindictam tanto sceleri debitam, & terrorem malis hominibus incutiendum imponitur. *c. 2. de Maled. c. felicis. 5. vers. per hoc quoque. de Pœn. in 6. l. placet. 5. de C. de SS. Eccles.* Panorm. *in c. Tuæ. 5. de Procurat. num. 5.* Plura de his causis *mixti fori* videri possunt apud Martham de *Iurisd. p. 2.*

---

§. III.

De Causa connexa.

S U M M A R I A.

77. *Causa connexa non dividenda.*
78. *Qualiter sit causa connexa ratione personarum?*
79. *Si plures diversæ jurisdictionis conveniantur, non est opus adire omnium Superiorem.*
80. *Ratione rei quando sit connexa causa?*
81. *Incidens spirituale in Causa profana debet remitti ad Ecclesiasticum.*
82. *Ratione generalis actionis qualiter connexa Causa sit?*
83. *De causa connexa oportet excipere ante litem contestatam.*

Vulgare & receptum est Juris brocardicum: 77 *Causæ continentiam dividi non debere*, id est, *Causas connexas* ab uno eodemque Judice sive ordinario, sive delegato, Gail. *1. O. 70. n. 3.* cognoscendas esse. *l. nulli. 10. & ibi DD. C. de Iudic.* Habent autem causæ inter se *connexionem* vel ratione *personarum*, quæ

quæ conveniuntur, vel ratione *rei*, de qua agitur, vel denique ratione *generalis actionis*, quæ intentatur,

78 Ratione *personarum* connexum est negotium, & apud eundem Judicem expeditur, si v. g. inter plures cohæredes vel socios actio *familiæ herciscundæ*, vel *communi dividundo* instituatur: si plures Correi in obligatione aliqua *individua* conveniantur: si ex pluribus tutoribus contra unum, tanquam reliquis non existentibus solvendo, agatur, qui petat etiam reliquos conveniri, omnes Contutores ad eundem Judicem

79 mittendi erunt. *l. 1. & 2. ff. De quibus rebus ad eund. Judic. eatur.* Ajunt autem Gail. 1. *O.* 32. *n.* 3. & Mynf. *Cent.* 1. *O.* 4. tali casu illum Judicem esse adeundum, qui respectu omnium correorum superior est, v. g. Cameram aut Imperatorem. Sed fortassis hæc praxis est Cameræ, aliàs in Jure communi non fit distinctio inter Iudicem superiorem & æqualem, quin potiùs ibi lis terminari debet, ubi vel contra unum ex correis præoccupata est. Barth. *in l. præcipimus. 32. C. de appellat.* Schrader. *de feud. p. 10. sect. 4. num. 75. & 76.*

80 Ratione *rei*, de qua agitur, connexa causa est, si circa eandem rem, de qua litigatur, diversæ quæstiones, vel principaliter, vel incidenter moveantur. Ita connexæ sunt causa *possessionis & proprietatis*, ut coram quo Iudice institutum est, *possessorium*, coram eodem etiam ventilari debeat *petitorium*: *d. l. nulli, C. de Iud. c. 1. de Caus. Possess. & Prop.* Ita Iudex Ecclesiasticus, qui judicavit de divortio ex causa adulterii, judicare etiam potest de restitutione & amissione dotis, *c. 3. de Donat. inter. vir. & ux.* Similiter qui judicavit de Sponsalibus, eorumque dissolutione, judicabit etiam de restitutione arrarum & donativorum, ac alio *interesse* partis.

81 Verùm hic singulariter est advertendum, si *incidens* vel *connexum sit spirituale*, & causa principalis vertatur apud Iudicem *Laicum*, tunc is in causa *principali* supersedere debebit, & illud *incidens* ad Iudicem *Ecclesiasticum* remittere; ut si quæratur de hæreditate, & matrimonium, ex quo actor se asserit filium, negetur ab altera parte fuisse *validè* contractum, *c. tuam. 3. de Ord. cognit. c. lator. 5. & c. causam quæst. 7. Qui filii sint legit.* Atque ita etiam in Camera practicari testatur Mynf. *Cent.* 1. *observ.* 100. Si tamen quæstio *incidens* esset *meri facti*, ut si petenti hæreditatem opponatur, quòd sit natus ex concubinatu, vel actori obiiciatur excommunicatio, vel contractus dicatur fuisse juratus, his & similibus casibus etiam Iudex laicus cognoscere poterit, an matrimonium, inter parentes actoris contractum, excommunicatio lata, aut juratum sit, abstrahendo, an *valuerit* matrimonium, excommunicatio, vel juramentum. Bocer. *de Iurisdict. c. 3. num.* 51.

82 Ratione *generalis actionis* datur causæ continentia, si diversæ res vel causæ contineantur omnes sub una actione generali, puta sub actione *tutelæ*, *negotiorum gestorum*, vel *hæreditatis petitione*. Quare *Negotiorum gestor* conventus super negotio, quod gessit in hoc loco, debet ibidem etiam respondere super eo, quod gessit in alio: sic Iudex aditus *per hæreditatis petitionem* in loco, ubi major pars bonorum sita est, cognoscit etiam de bonis alibi existentibus & ad eandem hæreditatem pertinentibus. Gail. 1. *O.* 32. *n.* 5. Menoch. *de Arbit. lib. 2. cas. 372. num. 10.*

83 Demùm hic adnotandum est, quòd exceptio *causæ connexæ non dividendæ* ad instar aliarum exceptionum *declinatoriarum* ante *litis contestationem* opponi debeat, aliàs si omissa sit, valebit processus coram diversis Iudicibus factus. Gail. *dict. l. num.* 13. Mynf. *Cent. 1. O. 97. V. Illud quoque.*

---

§. IV.

De Causa Feudali.

SUMMARIA.

84. *Lite orta inter convasallos Iudex est dominus, licet vasallus sit Clericus.*
85. *Fallit, si non agatur ex lege feudali.*
86. *Dominus & pares possunt ut suspecti recusari, & ibi quòd hodie non sit in usu Ordinario suspecto dari adjunctum.*
87. *Quis sit Iudex, si unus vasallus conveniatur respectu plurium feudorum?*
88. *Dominus est Iudex, etiamsi neuter ex litigantibus aliud, quàm controversum feudum sub domino habeat.*
89. *In lite inter dominum & extraneum, vel vasallum, & extraneum judicat Ordinarius.*
90. *Item si disputetur, feudum novum sit, an antiquum?*
91. *Sine consensu domini non potest compromitti in arbitros.*
92. *In lite inter dominum & vasallum judicant Pares curiæ.*
93. *Nisi aliter introductum sit.*
94. *Dominus & Pares possunt causas delegare.*
95. *Appellatio qualiter in causis Feudalibus interponatur?*

JUdices competentes in causis *feudalibus* sunt vel *Dominus feudi*, vel *Ordinarius*, vel *pares curiæ*, vel etiam *arbitri*. Quandonam autem singuli existis judicare valeant, commodissimè per tres positiones seu casus explicari potest. Vel enim oritur lis inter convasallos ejusdem Domini; vel inter vasallum & extraneum, sive Dominum & extraneum; vel denique inter Dominum & vasallum. Præmonemus verò circa dicenda potissimum ad locorum consuetudinem esse attendendum, quia jus feudale præsertim circa *fori competentiam* varium est & usibus locorum regitur. *arg. text. in pr. & §. 1. de Lege Corradi.* dicemus tamen, quæ magis inter DD. recepta sunt.

Igitur I. si lis oriatur *inter duos vasallos* ejusdem Domini, ut si alter partem feudi petat, quàm alter possidet, tunc *Dominus* Judex erit, *c. 1. §. præterea si inter duos de Prohibita feudi alien. per Frid.* Vid. Bocer. *de Iurisdict. cap. 3. n. 66.* Etiam non adhibitis paribus Curiæ. Zas. *de Feud. p. 11. n. 7. in fin.* Et si dominus infans, impubes, furiosus, aut mente captus sit, de causis feudalibus, sicut & aliis ad cognitionem ejus spectantibus, Tutores & Curatores cognoscent. Oldrad. *Consil.* 52. Schrad. *de Feud. p. 10. sect. 4. num.* 54. Neque distinguitur an dominus vasallus *Clericus* sit aut laicus: quia in causis feudalibus etiam Clericus coram domino feudi, licet is laicus sit, respondere debet. *c. verùm. 7. & c. ex transmisso. 6. h. t.* 84

Sed hæc ita, si de *causa feudali* seu ex *lege feudi* agatur, si nimirum de feudi constitutione, conservatione, vel privatione quæratur, nam si quidem agatur *de re feudali*, sed *causæ feudalis* non sit neque ex lege feudi ut puta si agatur *depositi*, *pignoratitia* aut simili actione, *Ordinarius* rei conventi Judex erit, sicut post Innoc. *in c. cæterum. 5. de Iud. num.* 4. tradit Vult *de Feudis. lib. 2. cap. 2. num. 34.* & alii *ibidem cc.* 85

86 Quòd si dominus debitè requisitus justitiam administrare negligat, vel suspectus sit, ad dominum superiorem feudi, vel si non sit respectu ejusdem feudi superior, ad ordinarium devolutio fiet: Licet enim quidam existiment, dominum & pares Curiæ tanquam ordinarios Judices in causis feudalibus recusari non posse, sed tantùm adjunctos eis dandos esse. *arg. auth. si vero. C. de Iudic.* nihilominus hac in parte potiùs æquitas Juris Canonici recepta est (quæ plerumque in feudis observatur, Schrader. *d. sect.* 4. *num.* 52.) de quo Jure tam Ordinarius, quàm delegatus potest ut suspectus recusari. *c. cum speciali* 61. *& ibi DD. de Appell.* Bald. *in c.* 1. *de Invest. in marit. facta.* Schrad. *d. p.* 10. *sect.* 1. *num.* 63. Sicut etiam Besold. *in Delib. ff. de Iudic. num.* 14. *&* 16. *in fin.* testatur, hodierna praxi inauditum esse, ut suspecto ordinario detur adjunctus, sed adiri debere superiorem.

87 Quis autem erit Judex, si unus vasallus conveniatur respectu plurium feudorum, quæ à diversis dominis recognoscit. v. g. alius Agnatus contendat, se esse defuncto proximiorem, ac sibi competere successionem in istis pluribus feudis? Cùm diversa feuda à diversis dominis obtenta sint materia *dividua*, nec una aliqua *generali*, sed diversis *particularibus* actionibus petantur, ideò singulos dominos istorum feudorum

88 adeundos esse, docet Schrader. *d. sect.* 4 *num.* 69. Illud quoque hic addendum ex eodem Schrad. *d. p.* 10. *sect.* 2. *num.* 8. quòd licet multi teneant, non ad dominum sed ordinarium Jurisdictionem pertinere, si uterque ex litigantibus non habeat aliud feudum sub domino, quàm de quo est controversia: veriùs tamen sit propter generalitatem text. in *c.* 1. *§. præterea. si inter duos. de Probib. feud. alien. per. Frid.* quòd indistinctè domino Jurisdictio competat, sive unus tantùm, sive neuter ex litigantibus aliud feudum, quàm controversum sub Domino possideat.

89 II. Si lis oriatur *inter vasallum & extraneum*, vel etiam *inter Dominum & extraneum*, ut quia *extraneus* aut dominium absolutum, aut servitutem, aut aliquid simile prætendit, tunc cognitio ad *ordinarium Iudicem* spectat. *c. un. de Controv. inter vasal. & alium.* Quòd si ipse Dominus simul sit ordinarius loci, tunc quia Judex in propria causa esse non potest, superior ejusdem adiri debebit. Pariter, si de re feudali *tanquam feudali* controversia incidat, *novumne* sit feudum, an *antiquum*? v. g. si dominus feudum tanquam sibi apertum alteri *de novo* contulerit, & tertius id feudum *antiquum* afferat, ac *jure agnationis* ad se pertinere contendat, Judicis *ordinarii* hac de re cognitio erit, versatur enim hic interesse domini, qui non facilè contra *novam investituram* pronunciabit. *c.* 1. *de invest. marit. fact. c.* 1. *An apud. Iud.*

90 Utrùm autem in jam dictis casibus, quando scilicet *inter convasallos* vel *inter vasallos & extraneos* lis oritur, possit desuper in arbitros comptomitti, (quod non pauci affirmant apud Schrad. *d. p.* 10. *sect.* 1. *sub. num.* 168.) ignorante vel etiam invito domino? Negamus cum eodem Schrad. *d. l. n.* 166. Bald. *in c.* 1. *de his qui feud. dare poss.* Rosenth. *de feud. c.* 9. *memb.* 1. *concl.* 22. *num.* 9.

91 III. Demùm si controversia nascatur *inter dominum & vasallum*, subdistinguendum est, an agatur super ipsa rei feudalis *proprietate*, ut quia vasallus negat rem esse *feudalem*: vel an agatur super *Iure aliquo accidentali*, ut quia vasallus negat domino *servitia*; vel aliam litem *quatenus* vasallus instituit, ut si contra dominum agat *de evictione* feudi, neget ob *feloniam* feudum esse commissum, &c. *Priori* casu *Ordinarius* judicabit; *posteriori* verò *pares curiæ*. Vid. Joan. Koppen *Iuris feud. Q.* 10. Vult. *d. c.* 2. *n.* 24. Dicuntur autem *pares curiæ* reliqui vasalli, qui ab eodem Domino Feuda tenent, iique juramentum *de rectè judicando* præstabunt, nisi idipsum juramentum ab initio una cum juramento *fidelitatis* præstiterint. Vult. *d. l. n.* 22.

Quòd si *pares Curiæ* Dominus non habeat, tunc vel apud Judicem *Ordinarium*, vel apud *arbitros* communiter electos res terminabitur. Item etiam actio illa *personalis*, qua agitur ex *stipulatu* de feudo quidem promisso, sed nondum tradito, coram *Ordinario* ventilanda erit: quia ante *Investituram* actor necdum vasallus dicendus est, adeoque *pares Curiæ* non habere censetur. *Gl. in d. c.* 1. *de invest. in marit fact.* Bocer. *d. c.* 3. *nu.* 58 Vult. *d. l. num.* 36. 92

Non tamen requiritur, ut omnes *pares curiæ* simul judicent, sed ii, quos dominus & vasallus ad judicandum elegerint, nam dominus quosdam eliget, & vasallus quosdam. *c. un. de Controv. feudi apud pares term.* Neque etiam requiritur, ut *pares* judicaturi sint ejusdem qualitatis cum vasallo litigante, scil. ut Comitem tantùm alii comites judicent, sed etiam inferioris conditionis admittuntur: quia hac in parte Jura feudalia nullam faciunt distinctionem. Innoc. & Panorm. *& alii in c. cæterum.* 5. *de Iudic.*

Consuetudine verò, pacto investituræ, vel Statuto particulari introduci posse, ut in controversiis feudalibus non *pares Curiæ*, sed *Ordinarius* vel alius judicet, vix est dubitandum. Zas. *p.* 11. *n.* 10. Schrad. *d. p.* 10. *sect.* 2. *n.* 44. atque ita inter Electorem Moguntinum & vasallum cognoscere Curiam provincialem Moguntinensem, refert Vult. *d. c.* 2. *n.* 41. 93

Præterea notabile est, quòd *Dominus & pares Curiæ* sint *Iudices ordinarii*, ac proinde causas feudales delegare possint. Imò etiam *Dominus* ad causas omnes feudales in sua Curia emergentes *Vicarium* rectè constituit, quod in principatibus Germaniæ usitatum est, ut Consiliarii principum, tanquam eorundem *Vicarii*, tam in *allodialibus*, quàm *feudalibus* Judicium exerceant, prout hæc ad longum prosequitur Schrad. *d. p.* 10. *sect.* 4. 94

Appellatio denique in causis feudalibus rectè interponitur gradatim *ad Superiorem feudi dominum*, vel si nullus sit alius eiusdem feudi Dominus, *ad Ordinarium*. *§. Sancimus. & ibi DD. Quo temp. miles.* Ita si Episcopus vel alius Prælatus Ecclesiæ de terris, quas ab imperio in feudum tenet, alium subinfeudaverit, abeo in controversia feudali ad Imperatorem, tanquam *superiorem feudi dominum* appellabitur, Vult. *d. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 4. *&* 5. *Mynf. Cent.* 5. *O.* 5. Martha. *de Iurisd. p.* 4. *Cas.* 198. 95

§. V.

Quis sit Judex, si de ipsa fori competentia quæratur.

SUMMARIA.

96. *Quilibet Iudex de fori sui competentia potest cognoscere.*
97. *Limitatur si agatur etiam de Interesse pecuniario Iudicis.*
98. *Quid agendum, si Iudex contra Ius commune, vel privilegium partis Iurisdictionem exerceat?*

PRo Regula passim tradunt DD. quòd quilibet Judex sive ordinarius sive delegatus cognoscere possit, *an sua sit Iurisdictio*, *l. si quis ex aliena. 5. ff. de Iudic. l.* 2. *ff. Si quis in jus voc. & c. super literis.* 20. *de Rescript.* & si cognoverit *suam* esse, eandem valeat mandatis pœnalibus contra non obtemperantes defende- 96

tendere . *d. l.* 2. *& l. unica ff. Si quis Ius dic. non obtemp.* Idque non tantùm si *ad instantiam partis*, sed etiam *ex officio* procedatur . Panorm. *in d. c. super literis sub num.* 10. *V. nunquid Iudex* . Hinc est , quòd *in cap. de Pœnis. in* 6. concedatur Archi-Episcopis exercentibus Jurisdictionem in provinciis suis , ut possint injurias notorias sibi aut Nuntiis suis illatas ipsi punire , idemque extendit Gail. 1. O. 39. ad quemlibet Judicem , ut punire possit injuriam *notoriam* sibi tanquam Judici illatam.

Verùm cùm ex adverso sit Regula , *neminem in propria causa esse Iudicem* , *l. un. C. ne quis in sua caus. iudic.* ideò necesse est , priorem Regulam
declarare , ut tantummodo locum habeat circa Ju-
risdictionem in causis particularibus , in quibus co-
gnoscendis plus oneris , quàm commodi percipi-
97 tur . Si verò agatur de alio *pecuniario interesse* Ju-
dicis , vel *de totali fundamento Iurisdictionis* , ut si
quæratur , an certum territorium , vel districtus
ad Jurisdictionem Judicis pertineat ? (Quid sit de
controversia *Exemptionis* , vid. Panorm. *d. num.* 10.
& in cap. venerabili . 24. *in* 3. *&* 4. *de cens.* Cho-
kier. *de Iurisdict. Ord. in Exempt. part.* 2. *quæst.* 12.
text. & DD. *in cap. cum personæ* . 7. *de Privil. in*
6.) præsertim si inter duos Judices litigium sit ,
& ita uterque non tam *Iudicis* , quam *partis* vices
obeat : item si de magno honore Judicis agatur ,
ut quia dicitur excommunicatus , infamis , vel
aliàs suspectus &c. nec injuria *notoria* sit ; his &
similibus casibus , in quibus magna affectio Judicis
est erga causam , procedet posterior *Regula : ne-
minem esse Iudicem in causa propria* . . Vid. Panorm.
d. l. Martha *part.* 2. *cap.* 4.

98 Sed quid remedii , si Judex vel contra Jus commune , vel Privilegium partis Jurisdictionem exerceat ? R. Si exercitium Iurisdictionis vel citatio facta si contra jus commune *notorium & regulare* , vel contra Privilegium *clausum in iure* (quale est Clericorum *cap. si diligenti* 12. *hoc tit.* & Studiosorum , *auth. habit. C. Ne filius pro Patre* .) non teneri citatum obtemperare vel comparere . *l. fin. ff. de Iurisd.* Si verò citatio facta sit adversus Privilegium specialiter impetratum , vel exceptionem partis , quæ in *iure dubio* , vel *in facto* consistat (ut si negetur *contractus* in loco actionis institutæ initùs esse , &c.) econtra autem Iurisdictio Iudicis erga citatum in Iure communi fundetur , tenebitur citatus eatenus comparere , ut privilegium suum exhibeat , & exceptionem *declinatoriam fori* proponat , *d. cap. cum personæ . de Priv. in* 6. *l. si quis ex aliena* . 5. *ff. de Iudic.* Quòd si Iudex nolit acquiescere (ut quia exceptionem reputat insufficientem , vel ipse in possessione Iurisdictionis est) pars autem æstimet se gravatam , dabitur recursus ad proprium Iudicem , ut suam Iurisdictionem adversus alterum incompetentem defendat , vel *dabitur provocatio* ad Superiorem , & nonnunquam etiam (maximè in priori casu) actio *iniuriarum* contra turbantem alienam Iurisdictionem , vel illegitimè incarcerantem . *l. nec Magistratibus* . 32. *ff. de Injuriis* . *c.* Bocer *de Iurisd. cap.* 10. *num.* 5. Mynf. *Cent.* 5. *O.* 69. *in fin.*

TITULUS III.

De Libelli oblatione.

SUMMARIA.

1. *Libellus quid sit , & quibus partibus constet?*
2. *Medium petendi duplex , scilicet causa proximi & remota.*
3. *In actione personali non sufficit exprimere causam proximam ; benè tamen remotam : in reali satis est exprimere proximam.*
4. *Nomen actionis non est necessariò exprimendum.*
5. *Differentia ratione conclusionis inter actionem civilem criminalem.*
6. *Clausula conclusioni libelli civilis adiici solita :* super his omnibus peto , &c. *eiusque effectus.*
7. *Quid operetur clausula :* Salvo Iure addendi , &c.
8. *Post litem contestatam libellus mutari non potest.*
9. *Citatio quid sit : Dividitur in verbalem & realem.*
10. *An cum citatione libellus actoris reo sit transmittendus?*
11. *Quid si citatus domi non sit.*
12. *De citatione facta nuncio asserenti creditur : nisi citatus sit persona , valde fide digna , & cum juramento neget.*
13. *Realis citatio regulariter in criminalibus : aliquando etiam in civilibus locum habet.*
14. *In criminalibus quoque capturam debet præcedere causæ quædam cognitio.*
15. *Edictalis citatio quid sit , & quando fieri possit ?*

POstquam actor satis perspectum habet , coram quo judice cum adversario suo litigandum sit , cogitare debet , qua ratione actionem suam inchoare & proponere velit . Necesse proinde est , ut libellum seu scripturam conficiat , cui petitionem suam inserat , ut Iudex & Reus de qualitate causæ informentur . Quia autem post libelli oblationem statim sequitur citatio Rei , solet etiam hoc Tit. de citatione tractari . Quare & nos eandem materiam duobus §. explicabimus.

§. I.

De Libello ejusque requisitis.

LIbellus , ut jam insinuavi , nihil est aliud , quàm
scriptura actoris petitionem eiusque causam con- 1
tinens. Construitur ex tribus partibus , videlicet nar-
ratione facti , medio concludendi , & ipsa conclusio-
ne. Inprimis igitur ponatur in præfatione nomen iudi-
cis,& eius titulus competens , postea narretur factum
cum circumstantiis necessariis , ut tam res petita ,
quàm causa petendi seu medium concludendi clarè
& sufficienter colligi possint , & tandem sequatur
conclusio , per quam rogetur iudex , ut reum in id ,
quod petitur , condemnet . Porrò *medium concludendi*,
seu *causa petendi* in omni actione est duplex , *pro- 2
xima & remota* . In actione personali *proxima* est obli-
gatio , *remota* contractus , ex quo illa obligatio nata est :
in actione autem reali *causa petendi proxima* est do-
minium , remota ille titulus vel modus , per quem
dominium translatum est . In actione personali
sufficit

sufficit exprimere causam remotam, nimirùm contractum, & hoc ipso satis exprimitur de obligatione, e. g. dicendo: *peto à Titio centum, quos mihi debet ex contractu mutui &c.* nòn tamen sufficeret exprimere solam causam proximam, e. g. *peto à Titio centum ad quos mihi obligatus est*, nam hoc modo libellus esset nimis generalis & incertus, nec reus deliberare posset, an cedere vel contendere velles. In actione autem reali secundùm communem opinionem sufficit allegare causam proximam videlicet dominium, e. g. *peto domum mibi restitui, quæ mea est jure dominii*. Gloss. *in cap. 2.*
4 *h. t. & in l. 1. in verbo, ut proinde ff. de Edendo*. Nomen verò *actionis* in specie, quam actor instituit, exprimendum non esse præsertim de Jure Canonico, magis receptum est, dummodo aliàs satis appareat, quidnam petatur. Textus & Pan. *in c. dilecti. 6. de Iudiciis*. And. Gail. *Lib. 1. observ. 61.*

5 Circa conclusionem distinguendum inter libellum civilem & criminalem; etenim si instituatur actio civilis, omnino in conclusione designari debet, quid & quantum actor petat, si autem instituatur actio vel accusatio criminalis ad vindictam publicam, nulla fit in libello conclusio, sed sola tantùm facti species narratur, eò quòd in criminalibus lex ipsa concludat, quæ certam delictis pœnam determinavit, nec sit in potestate accusatoris aliquid de illa pœna remittere.

6 Conclusioni libelli civilis plerumque clausula salutaris (ut vocant) solet adiici sub hac vel simili forma: *Super his omnibus peto mihi jus & justitiam administrari omni meliori modo & forma, qua de jure, statuto, vel consuetudine fieri potest*. Hujus clausulæ eum esse effectum communiter sentiunt, quòd per illam actor censeatur omne suum jus in judicium deduxisse, etsi de omnibus & singulis non fecerit expressam mentionem. Quare si actor rem simpliciter sibi petierit restitui, nihil dicendo de fructibus & expensis, judex secundùm multorum sententiam non tenetur reum in restitutionem fructum & expensarum condemnare; tenebitur tamen si per aliquam clausulam salutarem super omnibus aliis ipsius officium sit imploratum. Gail. *dict. loco.*
7 *num. 12.* Item solet à nonnullis etiam hæc clausula apponi; *salvo jure addendi, minuendi, corrigendi &c.* Verùm ea ultra jus commune nihil videtur operari; nam illa, quæ in libello proposita sunt, etiam sine hac clausula vel penitus tolli vel mutari possunt ante litis contestationem, refusis tamen expensis, si quas intuitu hu-
8 jus mutationis reus fecisse comprobetur. *l. 3. C. de Edendo. §. sit minus. 34. Instit. de Actionibus*. Sed post litem contestatam etiam consentiente reo nihil amplius mutari potest, ut si actor vellet genus actionis mutare, qui v. g. prius egit quanti minoris, jam vellet agere redhibitoria, ne aliàs solemnitas judiciorum potiùs arbitrio partium, quàm publica authoritate constare dici debeat. *l. non potest. 23. ff. de Iudiciis*. Gloss. *in c. de causis. 4. in consensu. de Officio delegati*. Vid. text. & DD. *in l. edita. 3. C. de Edend.*

---

§. II.

De Citatione.

9 Libellus juxta dictam informationem compositus ab actore vel ejus Advocato aut ejus Procuratore Judici offerendus est, qui cùm viderit esse aptum, & continere justam petitionis causam, statim citationem rei conventi decernit. *Citatio* autem est actus legitimus, quo quis mandato judicis juris experiundi causam in judicium vocatur.

Dividitur in *verbalem, realem & edictalem*. *Verbalis* citatio dicitur, quando judex apparitorem, nuncium vel pedellum ad reum mittit, eique oretenus in scriptis significari facit, ut ad certum diem in judicio compareat. Disputant quidem DD. an una cum citatione debeat judex libellum actoris reo transmittere, 10
vel an sufficiat, tantùm ipsam causam litis in genere citationi inserere? Plerique solius causæ expressionem sufficere censent cum Panorm. *in c. præterea. 2. de Dilat.* & Bartol. *in auth. offeratur. C. de Litis contestatione. num. 3.* Sed rectiùs cujuscunque curiæ stylus attendendus erit, imò providè & circumspectè facturum judicem opinor, qui una cum citatione libellum transmiserit; nam hæc erit acceleratio litis, cùm tali casu induciæ deliberatoriæ non sint reo ulteriùs concedendæ, sed comparens statim respondere debeat, per text. *in d. c. præterea*, & deinde inducetur litis pendentia, quę operabitur effectum, ut lite pendente nihil innovandum sit, de quo effectui in fra speciali tit. plura dicemus. Gloss. *in Clement. 2. in Verbo. plenè. Ut lite pen-* 11
dente &c.

Cæterùm hæc citatio fieri solet ad domum solitæ habitationis ipsius Rei, & si citatus se occultet, vel certè ipse, aut ejus familia citationem recipere nolit, poterit nuntius citationem vel portæ domus affigere, vel in ipsa domo quoquo modo deponere, & talis citatio arctabit perinde citatum ac si propriis manibus acceptasset, quia affectata ignorantia habetur pro scientia, *Clem. 1. de Iudiciis. l. 4. §. totius. 6. ff. de Damno infecto*. 12
Nuntio autem vel viatori dicenti se citationem fecisse, creditur propter juramentum, quo circa fidelem executionem sui officii judicio adstringitur. Notat tamen Abbas *in c. cum parati. 19. de Appellat.* quòd si citatus etiam persona spectabilis & fide digna esset, juramentoque assereret, nunquam sibi citationem factam esse illi magis, quàm nuntio credendum foret.

Realis citatio est, qua personæ propter delictum, 13
æs, alienum, aut aliam justam causam apprehenduntur & arrestantur. Hæc citasio quamvis regulariter in criminalibus procedat, tamen quandoque in civilibus etiam locum habet, si vel reus in comparendo nimis contumax, vel de fuga suspectus sit, nam debitorem de fuga suspectum posse etiam per ipsum creditorem apprehendi ex judici tradi, textus est *in l. ait prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. Quæ in fraudem creditorum*. Dummodò creditum liquidum & contractum eo tempore, quo debitor adhuc sit locuples & integræ fidei, ne aliquid possit imputari creditori, quòd cum minus idoneo contraxir. Videatur Gail. *Lib. 2. observ. 44.*

Hunc pertinet utilis quæstio, utrum judex in causis criminalibus indistinctè possit reum statim citare realiter, & ita incipere à captura? Ɍ. Ex Mynsing. *Cent. 5. observ. 6.* magis esse receptam sententiam capturam 14
seu incarcerationem non nisi præmissa causę cognitione faciendam esse, in qua judex considerare debet, an crimen tam atrox sit, ut probabiliter dubitetur, ne reus metu pœnæ auffugiat; item an personæ dignitas non obstet reali citationi, an pœna tantùm pecuniaria sit, ad quam solvendam reus sufficientes habeat facultates, per text. notab. *in l. 1. ff. de Custodia & exhibitione reorum.*

Edictalis citatio dicitur, quæ fit per publicum edi- 15
ctum in aliquo loco publico affixum, quæ tamen non indistinctè pro libitu Judicis, sed certis tantùm casibus fieri permittitur, qui sub hac generali regula comprehenduntur; *quando reus aliter citari non potest*. Unde si reus latiter, si vagabundus, si contradictores sint incerti, ut in subhastatione vel inventatione bonorum defuncti, ad hunc citandi modum deveniendum erit.

Sed

Sed quanto tempore tale edictum affixum esse debebit? R. Hoc pendere ex arbitrio judicis, quia æstimabit, utrùm hæc publica citatio verisimiliter in citati notitiam pervenerit, quare ut faciliùs divulgetur, & in notitiam veniat, non in uno loco tantùm, sed ad minùs duobus vel tribus locis edictum affigendum erit.



TITULUS IV.

De Mutuis petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Reconventio coram eodem judice quare introducta? & eius effectus.*
2. *In causis criminalibus & executivis non datur reconventio.*
3. *Nec in causa appellationis, vel spolii.*
4. *Excommunicatus reconvenire non potest.*
5. *Reconventio non datur, si causa sit talis, in qua iudex non potest cognoscere.*
6. *An clericus agens contra Laicum in foro sæculari possit reconveniri?*
7. *Reconventio durante eadem lite semper proponi potest.*
8. *Causa conventionis & reconventionis simul tractandæ & terminandæ sunt, nisi de una priùs liqueat, quàm de altera.*

CONtingit aliquando, quód reus citans in judicio compareat, & ipse quoque actionem aliquam vicissim contra actorem & libellum proponat, eundemque super alia causa conveniat, ideó post superiorem titulum de *Libelli oblatione* sequitur iste de *Mutuis petitionibus*, sive quod idem est, de mutuis Reconventio-
1 nibus. Reconventio tam coram Ordinario, quàm Delegato judice proponi debet, & quidem lite pendente prohibetur reus actorem coram alio judice convenire, ne coram diversis judicibus eodem tempore agatur. *cap. fin. X. & c. dispendia 3. de Rescriptis in 6. l. si idem 11. §. sedet si mutuæ 1. ff. de Iurisd.* Quód si verò actor nolit respondere libello rei in causa reconventionis, non tenebitur reus etiam, actori ipsi in sua causa responde-re. *c. 1. & 2. h. t.* Non tamen in omnibus causis admit-
2 titur reconventio, sunt enim quædam exceptæ. Ut I. non habet locum reconventio in causa criminali, quia non relatione criminum sed innocentia reus purgari debet. *c. 1. & 2. causa 3. q. 11. l. is, qui 4. ff. de Iudiciis publicis*. II. in causis executivis, quæ scilicet habent paratam executionem, ut in debitis confessionatis &
3 deposito. *l. penult. Cod. Depositi*. III. in causa appellationis, *l. 1. ff. Eum qui appellaverit in Provincia defendi*. IV. in causa spolii propter privilegium spoliati, ex quo ante omnia restituendus est, *c. super spoliatione 4. de Ordin. cognition.* V. Excommunicatus quamvis conveniri
4 possit, ipse tamen actorem reconvenire non potest; quia reconventio non defensio, sed nova actio & im-
5 pugnatio est, *c. cum inter 5. de Except.* VI. Denique non admittitur reconventio, si judex super causa reconventionis cognoscere non possit, quia fortè est spiritualis, aut indeclinabiliter ad aliud forum pertinens. Honor. *h. t.*

6 Insignis est controversia, an Clericus agens contra Laicum in foro sæculari, possit à Laico in eodem foro saltem in causis civilibus reconveniri? Pro negativa facit, quód reconventio sit secunda conventio, sicut ergo Clericus non potest conveniri coram Judice Laico, ita nec reconveniri. Deinde quód in reconventione fiat Judex competens, qui cæteroquin respectu actoris competens non esset, fit ex jure prorogationis, eó quód propter suum commodum censeatur ultró in ipsum consentire; ut duæ actiones coram eodem Judice & eadem facilitate, ac iisdem propè expensis expediantur; hæc autem ratio in Clerico habere locum non potest, quia Clericus jurisdictionem Judicis Laici in se prorogare nullatenus valet. *c. si diligenti. 12. de Foro compet.* Econtra pro affirmativa adducitur regula generalis, quód actor nulla incompetentis fori exceptione se tueri possit, quó minùs coram eodem Judice in causa reconventionis respondere debeat. *l. cum Papinianus. 14. Cod. de Sent. omnium iudicum.* cum *l. qui non cogitur. 22. ff. Iudiciis*, à qua regula Clericus de Jure Canonico exceptus non reperitur. Hæc quæstio tot ferè ab una quàm altera parte habet Patronos, ut Decius in *capit. etsi Clerici. 4. num. 155. de Iudiciis* censeat indigere Pontificis decisione. Ego quidem ante omnia puto, ad consuetudinem locorum attendendum esse cum Panorm. *in capit. 1. h. t.* & Decio *dict. l. num. 156.* Ubi verò aliqua consuetudo probari non posset, existimo sententiam affirmativam esse receptiorem, non obstante contrario argumento, quó Clericus jurisdictionem Judicis Laici prorogare non valeat; nam hæc prorogatio non est voluntaria & descendens ex privato pacto Clerici, sed est necessaria & proveniens ex authoritate legis, quæ Judici in causa reconventionis tribuit jurisdictionem in actorem, quam forsan aliàs non haberet. Illa etiam ratio, quód reconventio sit secunda conventio & propterea, qui non conveniri, nec reconveniri possit, &c. nimirum probat: nam exinde sequeretur, quód universaliter actor, qui esset alterius fori nunquam in illo judició, quod inchoavit, reconveniri valeret, quod falsum esse nemo dubitat. Videatur Vall. *h. t. §. 1. num. 3.* Zoes. *eod. tit. num. 4.* Martha. *de Iurisd. p. 4. cent. 2. casu 107.*

Reconventio non tantùm ante vel immediatè 7
post litem contestatam, sed etiam ex probabiliori sententia quandocunque, durante eodem judicio, scilicet ante sententiam proponi potest, quia in *cap. stipendia 6. reus quoque de Rescript. in 6.* generaliter dicitur, dari reconventionem durante eodem judicio, & in *Novel. 96. C. illud 2.* dicitur, tum demum reconventionem moveri posse coram alio judice, si prior lis finem acceperit. Vall. *d. l. h. tit. §. 3.* Speculator *de Reconvent. 6.* Cæterùm causæ conventionis & reconventionis & simul tractandæ una sententia termi-
nandæ sunt, cum prærogativa tamen actoris, seu 8
causæ conventionis. *cap. 1. h. t. l. 2. C. Rer. amotar.* Quod est verum, si de utraque causa pariter liqueat; si autem priùs liqueat de una quàm de altera, judex poterit pronuntiare, de illa, de qua liquet & si ab ea contigerit appellari, poterit interim procedere in altera, quia sunt diversæ causæ. Joann. Honot. *h. t. n. 5.*

TITU-

TITULUS V.

De Litis Contestatione.

SUMMARIA.

1. *Quid sit & quomodò fiat litis contestatio?*
2. *Non fit litis contestatio, si protestatio in contrarium adhibeatur: quod limitatur in n. 3.*
3. *Omissa litis contestatione processus non valeat nisi in judicio summario.*
4. *Litis contestatio inducit quasi contractum inter litigantes.*
5. *Item perpetuat actiones, interrumpit præscriptionem &c.*

1 L*itis contestatio* nihil est aliud, quàm declaratio voluntatis litigantium, qua declarant & profitentur, se super causa controversa otrumque in judicin litigare velle. Vel brevius ita describi potest, quòd sit, judicii constitutio facta affirmatione unius & contradictione alterius.

Litem contestari dicitur tam actor, quàm reus; actor quidem affirmativè, proponendo suam petitionem, reus verò negativè eidem contradicendo, Gail. *lib. 1. Obs. 73. num. 1. & 2.* Quod si reus affirmativè respondeat & fateatur se debere, quod petit actor, nulla est litis contestatio; vel enim perseverat in illa confessione, & nulla est lis inter consentientes, ac consequenter etiam nulla est litis contestatio; vel opponit aliquam exceptionem, e. g. dicendo centum, quos petis ex causa mutui accepi quidem, sed jam solvi, vel reciprocè debes mihi ex alia causa centum, & tali casu tantùm fiet litis contestatio, si actor solutionem, vel reciprocum debitum negaverit, unde per talem exceptionem affirmativam quodammodo fit actor; quia ipsi incumbit onus probandi suam exceptionem.

2 Sed quid si reus protestetur, quòd per suam responsionem nolit litem contestari, an si simpliciter neget intentionem actoris, nihilominus censeatur lis esse contestata? R. quamvis aliàs protestatio actui contraria non relevet, tamen communis est sententia, quòd in hoc casu conservet jus protestantis, & impediat litis contestationem. Hujus ratio reddi potest, ne tam prompti simus ad litem instaurandam; idque tunc saltem procedet, si reus adferat rationabilem aliquam causam, cur hic & nunc litem contestari nolit; ut quia licet forsan certus non sit de indebito, est tamen in firma opinione, &c. cupit tamen adhuc apud se & alios de veritate, & scripturis probatoriis indagare.

3 Sin autem appareret, quòd reus per suas inutiles protestatione tantùm tergiversaretur, posset illum judex rejectis protestationibus ad litem contestandam cogere. Mynsing. *Cent. 3. Obs. 39.* Bal. *in L. 1. C. h. t.*

4 Porrò *litis contestatio* primum fundamentum & angularis lapis dicitur judicii, ita ut ea omissa de rigore Juris vitietur processus & sententia secuta. *c. un. h. t. L. 1. & auth. offeratur. C. eod.* attamen istum rigorem non attendi in summariis judiciis, dummodo aliunde de meritis causæ constet, textus est *in Clement. 2. de Verborum signif.*

5 Effectus litis contestatæ, qui in aliis juris locis sparsim referuntur, & fusiùs explicantur, breviter sunt isti.

I. Quòd per litis contestationem censeatur aliquis quasi contractus initus inter litigantes, ita ut non solùm inducatur obligatio de *judicio sisti & judicatum solvendo*, sed etiam, ut tametsi actor forensis seu alienigena sit, nihilominus sese accomodare debeat secundùm statuta illius loci, in quo litigat: quia propter quasi contractum litis contestatæ censetur aliquo modo esse de illius loci foro & jurisdictione. 6 II. *Litis contestatio* actiones temporales facit perpetuas, & durare usque ad 40. annos; *L. fin. C. de Præscript. 30. annor.* III. Actiones pœnales seu ex delicto competentes facit transire contra heredes delinquentis, utpote qui post litem contestatam non tam ex delicto defuncti, quàm ex quasi contractu litis contestatæ conveniri intelliguntur. *§. 1. Instit. de Perpet. & temp. action.* IV. Constituit adversarium in mala fide, atque interrumpit præscriptionem. V. Facit procuratorem dominum litis & sine causæ cognitione non revocabilem. IV. I. Denique per supradicta impedit libelli mutationem.

TITULUS VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad Sententiam definitivam.

SUMMARIA.

1. *Limitatur regula hujus Tit. in causa contumaciæ.*
2. *Item in causis electionum, provisionum, & matrimonii, ac processus inquisitionis.*
3. *Similiter quando est periculum, ne testimonii facultas pereat: & infra num. 6.*
4. *Quid si testes antea examinati adhuc super sint post litem contestatam?*
5. *In criminalibus non recipiuntur testes ante judicium, nisi ad probandam rei innocentiam.*
6. *Receptio testium ad perpetuam rei memoriam quare concedatur reo magis, quàm actori?*
7. *Quid requiratur in tali receptione testium?*

1 PEr hanc Rubricam firmatur, quòd in præcedenti tit. diximus, litis contestationem esse principium & fundamentum judicii, quo omisso reliqui actus judiciales non rectè celebrantur, & præterea traditur regula, ut ante litis contestationem non fiat receptio aut examinatio testium, & multò magis, ne sententia feratur.

Verùm sicut nulla regula est sine exceptione, ita etiam ista plures notabiles habet limitationes: nam fallit I. si reus fuerit contumax & legitime citatus comparere nolit; tunc enim ante litem contestatam excommunicari, vel immissio in ejus bona fieri poterit, prout in *Tit. de Dolo & contumacia* magis explicatur.

2 Fallit II. si agatur de valore electionis, vel provisionis, aut matrimonii carnalis, & reus contumax sit: nam tunc non tantùm censura in ipsum ferri potest, sed etiam testes recipi, & si de causa liqueat, ad sententiam definitivam procedi; quia propter dispendium Ecclesiarum & periculum incontinentiæ in similibus casibus grave est judicium proferre. *cap. quoniam. 5. §. porro h. t.*

III. In processu inquisitionis recipiuntur testes & exa-

examinantur nulla attenta litis contestatione. *d. c. quo-*
3 *niam §. sunt & alii*. IV. si actor timeat, ne inter mo-
ras judicii probationis copia sibi subtrahatur, pu-
ta quia testes sunt senes, valetudinarii, aut in
alias fortè Provincias profecturi, &c. poterit pe-
tere ut tales testes etiam ante litem contestatam,
imò antè actionem institutam à Judice, vel ejus
Commissario examinentur; sed necesse habebit,
ut receptis ita testibus vel intra annum actionem
instituat, vel reo factam receptionem denuntiet,
ne ipsi reo facultas opponendi contra testes adi-
matur, alioquin receptio testium facta nihil vale-
bit. *d. c. quoniam in Princip.*
4 Quid autem dicendum, si testes examinati
adhuc vivant eo tempore, quo deberent adhuc
actualiter in judicio produci, an requiratur per-
sonalis eorum productio vel sufficiat exhibere eo-
rum depositiones ante factas? Requiri personalem
productionem, si reus desideret, docet Zoes. *h.
t. num.* 4. *per c. præsentata*. 50. *de Testib. & l. fin.
C. eod. tit.* Ubi testes per arbitrium recepti de no-
vo sunt examinandi.
5 Cæterùm prædicta locum habent in Civilibus
causis, non verò in criminalibus criminaliter in-
tentatis, in quibus non recipiuntur testes pro fu-
tura accusatione, nisi solùm ex persona rei ad
probandam ipsius innocentiam: nam in criminali-
bus requiruntur probationes liquidæ, præsentes &
strictæ juxta *L. fin. C. de Probat* & melius est no-
centem dimittere, quàm innocentem punire. *L.
absentem*. 5. *ff. de Pœnis*. Gloss. & Panorm. *in c.*
6 *veritatis*. 8. *de Dolo & Contumacia*. V. Is quo-
que, qui timet litem sibi movendam, adeòque
futurus reus, potest curare examinari testes *ad
perpetuam rei memoriam*, & futuram sui defensio-
nem non tantùm illos, in quibus est periculum
mortis aut absentiæ, sed etiam quoscunque, &
in hoc plus est concessum reo, quàm actori; quia
non est in rei potestate, quando conveniatur, si-
cut est in actoris, quando agere velit. Quod si
7 autem reus hoc modo cupiat testes recipi debet id
denunciare iis, quos putat aliquam prætensionem
habituros, ut videant testes jurare, & possint
proponere sua interrogatoria, si vellint; demum
poterit petere, ut super dictis testium ad perpe-
tuam rei memoriam publicum instrumentum per
Notarium conficiatur, quod suo tempore in judi-
cio proferri valeat, sicut text. est, & ibi latè
agunt Interpretes *in cap. significavit*. 41. *de Testi-
bus*. Videatur Mynsing. *Cent*. 4. *Obs*. 71. *& seq.*

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

SUMMARIA.

1. *Quid sit & quæ contineat hoc juramentum?*
2. *Tam actor quàm reus id præstare debent, etiam Procurator. Et quid si recusent?*
3. *Iuramentum Calumniæ tacitè remitti potest, non expressè: & quæ ratio differentiæ?*
4. *Etiam Clerici ad id tenentur.*
5. *Hodie præstatur etiam in causis spiritualibus.*
6. *Quomodò differat à juramento malitiæ & de veritate dicenda.*
7. *Iuramentum de veritate dicenda quando soleat præstari?*

POst litem contestatam solent partes *iuramentum* 1
Calumniæ à se invicem exigere; & dicitur il-
lud, quo jurant, quòd sine animo calumniandi
credentes se habere justam causam litigare ve-
lint.
Continet hoc juramentum tres principales ar- 2
ticulos: I. quòd litem movendi aut contradicendi
justam causam se habere putent litigantes. II. quòd
nullam exigant probationem calumniosam protra-
hendæ litis ergo. III. quòd nihil promiserint, de-
derint, daturi vel promissuri sint per se aut per
alios ad corrumpendum judicem: *auth. principales
C. de Iurejurando propt. Calum.* Zoes. *eodem tit. nu.*
6. Igitur hoc juramentum præstare debet tam actor,
quàm reus, & quidem si actor recusarit, cadet
jure suo; si reus, habebitur pro confesso, *l. 2.
§§. 6. & 7. C. d. t.* sin autem per Procuratorem
agatur, is duplex quodammodo juramentum de-
ponere debet. *Primò*, in animam sui principalis.
Secundò, in animam propriam, quòd nimirum nec
ipse credat se fovere injustam causam: non est
enim infrequens, quòd Procurator majorem habeat
causæ notitiam, quàm principalis. *d. l. 2. & c.
2. h. t. in 6.*
Sed quæ pœna erit, si Procurator in animam 3
propriam jurare noluerit? Quamvis plures cense-
ant hanc contumaciam procuratoris nocere domino
& perinde haberi, an si ipse dominus jurare no-
luisset, Nihilominus verior videtur opinio Salice-
ti *in l. eum qui*. 3. *C. de Procurat.* quòd odio &
delicto Procuratoris non debeat dominus tam faci-
lè prægravari, sed sufficiat, si procuratori nolen-
ti jurare de calumnia, audientia denegetur, arg.
L. sancimus. 15. *& l. rem non novam*. 14. *C. de
Iudic.* Posse tamen eiusmodi Procuratorem pœna
aliqua pecuniaria mulctari tanquam qui temere li-
tem constatus sit, tenet Gail. *Lib. 1. observ.* 89.
num. 4.
Iuramentum Calumniæ expressè remitti non potest, 4
potest autem tacitè nonexigendo. Ratio diversitatis
est, quòd expressa remissio daret occasionem ca-
lumniationibus; si verò ab initio tantùm exactum
non fuerit, semper timere debent partes, ne in
iudicio durante exigatur, quia omissum in exor-
dio in qualibet parte litis peti potest, prout iudi-
ci videbitur, *c. 1. h. t. in 6.* Neque etiam Cle-
rici immunes sunt, quo minùs ad iuramentum
calumniæ subeundum teneantur, sed ita, ut ad
id personaliter præstandum cogi non possint, sed
valeant procuratorem deputare, imò personaliter
præstare inconsulto suo Prelato non debeant. *c. 1.
& 5. h. t.*
Porrò licèt in causis spiritualibus de jure an- 5
tiquorum Canonum non fuerit præstitum juramen-
tum calumniæ. *c. 2. h. t.* id tamen correctum est
per Bonif. *in cap. 1. eodem tit. in 6.* eò quòd ex-
perientia doceat, etiam in his causis *frequenter* ca-
lumnias intervenire.
Demùm differt *Calumniæ juramentum* ab aliis 6
duobus, quorum unum dicitur *juramentum malitiæ*,
alterum *juramentum de veritate dicenda*: quòd jura-
mentum *Calumniæ* ab initio præstetur super tota
causa, juramentum verò *malitiæ* possit ante & post
litem contestatam super singularibus quibusdam ar-
ticulis, exceptionibus aut petitionibus, peti toties
quoties judici videbitur talis exceptio aut petitio de
malitia suspecta. *c. 2. §. fin. h. t. in 6.* à juramen-
to denique *de veritate dicenda* differt, quòd hoc
sit de *veritate*; juramentum autem *calumniæ* de *cre-
dulitate*;

dubitate: nam per juramentum *de veritate dicenda*
7 juratur, quòd verum dicatur: per juramentum autem *calumniæ*, quòd causa credatur justa. Juramentum *de veritate dicenda* vidi præstari, quando actor ante probationem redigit libellum suum in certos articulos & petit, ut reus ad singulos prævio juramento prædicto respondeat in eum finem, ut sciat actor, quid negetur, quid sibi concedatur, & quid sibi probandum sit.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit dilatio & quotuplex?*
2. *Vocato in judiciam datur dilatio citatoria.*
3. *Reo comparenti conceditur dilatio deliberatoria.*
4. *Probatoria dilatio est ordinariè 3. mensium.*
5. *Executoria dilatio quatuor mensium tantùm habet locum in civilibus.*

1 Dilatio est justum temporis intervallum, quod ad aliquem actum judicialem commodiùs expediendum actori vel reo conceditur. Dilationes sunt quadruplices; nimirum *dilatio citatoria*, *deliberatoria*, *probatoria*, & *executoria*.

2 *Citatoria* dilatio est illa, quæ citato seu in judicium vocato datur: neque enim in civilibus, (nisi ex gravi causa fortè propter periculum in mora vel fugæ suspicionem) sic citari potest reus, ut statim relictis omnibus suis negotiis comparere debeat. Imo si semel vocatus non compareat, vocandus est secundò & tertiò, atque singulis citationibus terminum saltem 30. dierum assignare oportet. *l. ad peremptorium*. 68. *& seqq. ff. de Iudiciis*. *l. properandum*. 13. §. 2. *C. eodem tit.* Quòd si aliquando ex rationabili causa arbitrio judicis ponderanda reus per unicam citationem peremptoriè citandus sit, puta si propter distantiam locorum aut viarum pericula difficilè sit plures citationes exequi, non tamen propterea terminus coarctari debet, sed ad minus 30. dierum concedi, eò quòd talis citatio peremptoria æquivaleat tribus simplicibus. Text. *in l. nonnunquam*. 72. *ff. de Iudiciis*, *& l. consentaneum*. 8. *C. quomodo & quando judex &c.*

3 *Deliberatoria* dilatio est & datur reo, ut viso libello actoris secum deliberare possit, an litigare velit aut cedere, habetque pro termino 20. dies, nisi ut supra *de Libelli oblatione in §. 2. de Citat.* dictum, ipsi una cum citatione libellus actoris transmissus sit; nam tunc in judicio comparens sine ulteriori dilatione statim respondere debet: quia per libellum de actione sufficienter informatus intra terminum citatorium deliberare poterit.

4 *Probatoria* dilatio est, quæ lite contestata & juramento calumniæ præstito actori ad suam intentionem & reo ad exceptionem suam probandam conceditur. Habet pro termino ordinariè tres menses, aliquando tamen etiam sex, si ex aliena Provincia probationes adducendæ sint. Ex justa causa, e. g. propter impedimentum incidens vel novam probationem emergentem, solet judex non quidem priorem terminum prolongare, sed novam dilationem concedere. *c. 5. h. t. l. 5. C. eodem. l. 7. ff. de Feriis.*

Executoria dilatio datur condemnato per sententiam ad satisfaciendum intra quatuor menses. *l. 2. & 3.* 5
C. de Usuris rei judicatæ. Sed hæc dilatio non habet locum in actionibus realibus & criminalibus, in quibus executio non differtur, nisi fortè ex speciali aliqua causa. Videatur Hostiens. *in Summa de Officio delegati*. §. *quæ jurisdictio*. Huic titulo adnotandum est, quòd ex communi sententia de Jure Canonico & generali consuetudine omnes dilationes sint arbitrariæ, & judicis arbitrio relictæ, qui consideratis circumstantiis quandoque terminum ampliare, quandoque restringere poterit. Val. *h. t. §. 1. n. 6. & 4.*

TITULUS IX.

De Feriis.

SUMMARIA.

1. *Feriæ judiciales aliæ sunt ordinariæ, aliæ extraordinariæ.*
2. *Actus Iurisdictionis contentiosæ in feriis exerceri non possunt, bene autem voluntariæ: ut & transactiones.*
3. *Excipitur causa pietatis, necessitatis, & si renuntiatio fiat.; quæ tamen locum tantùm habet in feriis ad privatam utilitatem institutis.*
4. *Citatio potest insinuari die feriato.*
5. *Quid si dies termini citato datus sit festivus in loco citati, non verò judicis?*
6. *Episcopus potest instituere dies festivos: de consuetudine etiam sine populi consensu.*
7. *Potest institui festum etiam pro media tantùm die.*
8. *Festa ab Episcopis instituta etiam à Regularibus exemptis in diœcesi sitis sunt servanda.*
9. *Observatio festi duplex continet præceptum, negativum & affirmativum.*
10. *Præcepto negativo tantùm opera servilia prohibentur: & quænam illa sint?*
11. *Quid circa mercatum?*
12. *Quomodo ex causa pietatis vel necessitatis opera servilia diebus festivis sint licita.*
13. *Si opus simile sit publicum, tali casu consensus Episcopi requiritur: aliquando Parochi licentia sufficit*
14. *Dies festivi de consuetudine computantur de media nocte in mediam noctem, etsi aliud sit Iure.*
15. *Ab audiendæ missæ præcepto excusat non tantùm physica, sed etiam moralis impotentia.*

§. I.

Quæ ratio habenda sit feriarum in processu judiciario.

1 F*Eriæ* in materia judiciali dicuntur dies seu tempora, in quibus forensis strepitus & contentiosæ jurisdictionis exercitia planè conquiescere jubentur. *l. 5. ff. h. t.* Sunt autem *feriæ* aliæ *solennes* seu ordinariæ, aliæ *repentinæ* seu *extraordinariæ*.

Ordinariæ appellantur, quæ certis anni temporibus indicuntur. *Extraordinariæ* verò, quæ non certa & stabili lege, sed propter extraordinarium aliquem eventum à Principe vel Magistratibus dantur, e. g. propter victoriam à Principe partam, aut si ei filius nascatur. Rursus feriæ *ordinariæ* aliæ sunt institutæ ad divinum cultum, uti sunt festa solemnia Calendarii; aliæ sunt institutæ propter majorem utilitatem hominum, veluti feriæ messium & vindemiarum.

Actus contentiosæ jurisdictionis in feriis celebrati
2 regulariter ipso jure nulli sunt, neque aliquis eo tempore in ius vocari potest. *c. fin. h. t. l. 2. C. eodem.* Sed notanter dico *actus contentiosæ iurisdictionis* in feriis celebratos non valere; aliud verò est de actibus, qui sunt *voluntariæ iurisdictionis*, qui scilicet sine contentione & dissensu partium tantùm in volentes exercentur, uti sunt emancipationes, dispensationes, privilegiorum concessiones & similes: nam tales actus in diebus feriatis rectè expediuntur. Transactio quoque die feriato celebrata non tantùm de iure pro valida habetur, sed insuper monet Imperator. *in l. fin. C. h. t.* ut illis diebus ad sese simul veniant adversarii, eorum animos subeat mutua reconciliatio, pacta & transactiones loquantur, &c.

3 Dico deinde, *actus iudiciales* in feriis peractos regulariter esse *nullos*. Fallit autem hæc regula ex triplici capite videlicet ex causa *pietatis*, *necessitatis*, *& renunciationis*.

Ex causa *pietatis* tempore feriarum etiam sacrarum institui possunt processus summarii alimentorum, carceratorum, pupillorum, viduarum & aliarum miserabilium personarum.

Ex causa *necessitatis* rectè proceditur, si periculum sit in mora, propter quod negotium differri non possit, puta: si res vel actio inter tempus feriarum fortè sit peritura, si contra latrones aliosque de fuga suspectos procedendum, *l. 1. §. 2. & l. 2. ff. eodem*.

Ex causa *renunciationis* sustinetur processus die feriato factus, si partes feriis renuntiarint, quod non quidem in feriis ad honorem Dei, sed in feriis vindemiarum, messium, & aliis ad privatam utilitatem institutis facere possunt, cùm quilibet favori pro se introducto renuntiare valeat. *l. penult. Cod. de Pactis. cap. fin. hoc tit.*

Quæres, nunquid saltem citatio insinuari potest
4 reo die feriato, ut compareat die non feriato, seu judiciali? ℞. Affirmativam esse communiter receptam ex eo, quòd executio citationis sit actus merè extraiudicialis, neque possit conqueri reus, quòd in iure feriarum sibi præiudicetur, cùm ex supposito non ipso die, quo citationem recipit, sed alio non feriato comparere iubeatur. Bald. *in l. fin. C. h. t.* Rota Romana *decisione 1. num. 1. de Feriis in novis decisionibus*. Sed quid si dies, qui pro termino comparitionis assignatur, sit festivus in loco, ubi citatus habitat, non verò in loco judicii, an contra citationem excipere poterit, ne eo die in jus vocetur? Negativam esse communiorem respondet Panorm. *in c. fin. h. t. num. 23.* quia in ordinatione judicii constitutio loci, ubi judicium exercetur, non ubi litigantes habitant, attenditur.

§. II.

De observatione feriarum in ordine ad cultum divinum.

S*Ummus Pontifex in hoc titulo non tantùm de feriis in ordine ad judicium, sed etiam ad cultum divinum observandis pertractat. Quia verò Theologi in tertio præcepto Decalogi ex instituto hac de re agunt; ideò pauca tantùm notandam subiicio. 5

Notandum est I. Festa instituere non tantùm posse summum Pontificem, sed etiam Episcopos in suis Diœcesibus. Quamvis autem, si Episcopus Festum instituere velit, videatur de jure requiri Cleri & populi consensus, ut ex textu *c. ult. hoc tit.* advertunt DD. ne populus Festorum multitudine gravetur, & à laboribus impediatur: de consuetudine tamen ubique ferè receptum est, ut populi consensus non requiratur. Azorius. *Tom. 2. lib. 1. cap. 26. q. 1.* 6

Notandum est II. Quòd Episcopus possit Festa instituere, vel à se aut suis Antecessoribus instituta ita moderari, ut tantùm observentur die media, id est ante prandium, post meridiem autem liceat operari. Azorius *dict. loc. q. 5.* Idque tunc plurimùm rationabile censeo, si aliàs Festa valdè multa sint, vel experientia constet, tempus pomeridianum tantùm per luxum & compotationes transigi. 7

Notandum est III. Quòd ex constitutione Concilii Tridentini *Sess. 25. de Regul. c. 12.* dies Festi ab Episcopis instituti, ab exemptis omnibus in illa Diœcesi sitis etiam Regularibus servari debeant. 8

Notandum est IV. Præceptum de festi observatione esse duplex: unum negativum, alterum affirmativum. Negativum præceptum est, quod prohibet, ne die festo opera servilia exerceantur. Affirmativum, ut omnes Fideles usum rationis habentes in Festis Missam audiant. *cap. 1. hoc tit. cap. omnes Fideles. 62. & c. Missas. 64. dist. 1. de Consecratione.* 9

Notandum est V. Ex præcepto negativo tantùm opera servilia esse prohibita; quamvis enim in veteri testamento omne opus in Sabbatho interdictum fuerit Judæis, *Exod. 20. & Deut. 5.* quia tamen illud præceptum partim fuit morale, partim ceremoniale: Cæremonialia autem veteris Testamenti per adventum Christi expirarint, *cap. un. de Purif. post partum*; ideò per Ecclesiam ad sola opera servilia mitigatum & restrictum fuit Laym. *in Theolog. mor. lib. 4. tract. 7. c. 1. nu. 1. & c. 2. n. 2.* Dicuntur autem opera *servilia*, quæ corporis commoditatibus inserviunt & per servos ac famulos exerceri solent, ut sunt opera rustica & mechanica. Econtra opera *liberalia* dicuntur illa, quæ sunt libero homine digna & magis ad excolendum & oblectandum animum faciunt, atque hæc sub præceptum illud negativum non cadunt: tum quòd ipsum præceptum limitetur ad opera servilia; tum quòd ista sint ignobiliora & minùs dignè cum cultu Dei conjungantur. Unde licebit in die festo studere, docere, scribere, musicam exercere; item recreationis causa pingere, venari, piscari, saltem si sine multis operis ac labore talis piscatio vel venatio fiat. Navarr. *in Manuali. c. 13. num. 11.* 10

Mercatus autem, seu nundinatio quamvis non sit opus 11

opus servile, tamen prohibetur *in c. hoc tit.* Sed consuetudine passim contrarium obtentum est, ut in certis Festis, præsertim in Anniversario Dedicationis Ecclesiæ nundinæ habeantur; quæ consuetudo ità moderanda erit, ut negotiationes non instituantur ante rem divinam peractam. Præterea iter facere pedibus, curru, equo vel navi nec opus servile, nec propriè liberale est, sed potiùs naturale & medium: quare & id in die festo licebit plaustra verò aut jumenta mercibus onerare & agere servile opus censetur, nec in die festo inchoare licebit, inchoatum tamen continuare, si commodè abrumpi non possit, conceditur. Declaratio Cardinal. quam refert Barb. *de Officio Episc. alleg.* 165. *nu.* 40.

13 Notandum est VI. Ex causa pietatis vel necessitatis licere etiam diebus festivis opera servilia peragere. Ex causa pietatis: si v. g. altaria ornanda vel alia ad festivitatem paranda sint. Ex causa necessitatis, si res ad vitam necessaria vel tempore peritura sit; qua ratione excusantur pauperes, qui si in multis festis à labore abstineant, se suamque familiam sustentare non possint; item agricolæ cùm ob pluviam superventuram segetes aut fœnum congregant, vel ob aliud grave damnum vitandum ruri laborant; similiter si pauperes famuli & ancillæ diebus festis suas vestes reficiant, &c. Est quandoque & necessitas publica v. g. reficiendi fontes, pontes, piscandi certum piscium genus, quod non nisi certis anni temporibus capitur, juxta *cap. licet* 3. *hoc tit.* si paranda sunt aliqua ad communem populi festivitatem v. g. in adventu Principis.

Notandum autem est VII. Quòd præter causam pietatis vel necessitatis insuper requiri debeat consensus Episcopi, præsertim si opus servile in publico faciendum, & per longius tempus duraturum sit; ne paulatim prætextu necessitatis liberè contra Festorum obligationem peccetur. Declaratio Cardinal. apud Barbos. *dict. n.* 40. Sin autem periculum in mora sit, vel Episcopus propter distantiam commodè adiri non possit, solam justitiam causæ, vel ad summum, si causa aliquo modo videatur dubia, licentiam Parochi sufficere, communis est sententia.

14 Notandum est VIII. Quamvis in *c.* 1. *hoc tit.* dicatur, quòd dies Dominica à Vespera in Vesperam cum omni veneratione observanda sit; nihilominus in Europa esse receptum, quòd Festa quantum ad abstinentiam à servilibus operibus computentur à media nocte usque ad alteram mediam noctem, testatur Panorm. *in cap.* 1. *hoc tit.* Covar. *Var. Resolut. lib.* 4. *cap.* 19. *num.* 9. talem autem consuetudinem valere & attendendam esse, textus est *in c.* 2. *eodem tit.*

15 Notandum est postremò: quòd alterum præceptum de audienda Missa tanquam humanum & positivum non obliget cum tanto rigore, ut nullo modo quis ab eo excusetur. Etenim non tantùm impotentia physica (qualis est in mari navigantium, incarceratorum, lecto affixorum & similium) sed etiam moralis, si arbitrio prudentis viri sit gravis, excusat ab audienda Missa. Dicitur autem moralis impotentia, quando licèt non subsit absoluta impossibilitas, subest tamen difficultas propter periculum amittendæ valetudinis aut rei domesticæ. Unde excusantur qui infirmi sunt, aut infirmis serviunt; qui tempore pestis se domi continent, item matres & ancillæ, quæ infantibus assistunt, qui propter distantiam templi domum periculosè deserunt &c. pudor quoque, si gravis sit, secundùm communem sententiam ab audienda Missa excusat: puta, si mulier honesta cum dedecore sui status non honestè vestita sit, vel si aliqua cæteroquin bonæ existimationis ex delicto prægnans appareat, &c. Consuetudo etiam quandoque excusat, si v. g. in aliquibus locis vidua vel puerpera per aliquod tempus templum ingredi non soleat; de quibus omnibus videri possunt DD. antea citati.

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

SUMMARIA.

1. *Illa quæstio in judicio priùs decidenda est, à qua altera dependet.*
2. *Si quæstio incidens sit spiritualis, remittenda est ad forum Ecclesiasticum, & Iudex sæcularis super quæstione principali debet interim supersedere.*
3. *Spoliatus spoliatori super alia causa non tenetur respondere ante restitutionem spolij.*

Non rarò evenit, quòd in judicio præter quæstionem principalem aliæ incidentes emergant & proponantur, quæ non minùs ac principalis suam discussionem requirunt: quo igitur ordine illæ tractandæ sint, hìc agitur. Breviter dicendum, quotiescunque una quæstio dependet ab altera, illa, priùs, à qua altera dependet, judicanda est. Sic si aliqua fæmina petat virum tanquam sponsum vel maritum suum; ècontra vir dicat, fæminam esse suam consanguineam, priùs de consanguinitate, quàm de contractu sponsalium discutiendum erit: quia valor sponsalium dependet à quæstione consanguinitatis, & frustra probarentur sponsalia, si tota illa probatio ex post facto concideret propter probatam consanguinitatem. *cap.* 1. *h. t.* Eodem modo, si petat filius hæreditatem paternam, & alii filii vel consanguinei defuncti negent, ipsum esse filium, vel si negent esse legitimum, omnium primo quæstio filiationis, vel legitimationis discutienda erit. Et quidem si causæ hæreditatis dependeat à valore matrimonii, aut ejus effectu, e. g. si dicatur: *matrimonium*, ex quo filius petens hæreditatem natus est propter certum impedimentum Canonicum *non valuisse*, remittenda erit ad Judicem Ecclesiasticum, & interim Judex sæcularis in causa principali supersedebit, *c. tuam.* 3. *h. t.* Porro speciale privilegium habet is, qui ab alio bonis suis spoliatus est, ita ut, si à spoliatore super alia causa conveniatur, & ipse excipiat de spolio sibi facto, causa spolii primitùs tractanda sit: quia spoliatus ante omnia est restituendus, nec tenetur priùs in alia causa respondere spoliatori, sicut hac de re infr. in Tit. *de Restitutione spoliatorum* pluribus dicetur. 1 2 3

TITULUS XI.

De Plus Petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Plus debito petens in judicio punitur.*
2. *Quatuor modi plus petendi, re, tempore, loco, causa.*
3. *Pœna plus petentium quæ?*
4. *Cessat hæc pœna, si probatum fuerit, non malitiosè plus petitum esse.*

Inter

1 INter incidentes quæstiones quandoque movetur, quòd actor plus petat, quàm sibi debeatur, id cùm iniquum sit impunè non permittendum; qualiter verò hæc actio iniqua actoris puniatur h. t. tractatur.

2 Dicitur actor plus petere quatuor modis, scil. *re*, *loco*, *tempore*, *vel causa*.

Re plus petitur, si cùm actori debeantur 10. petat 20. vel cùm res sit ejus tantùm pro dimidiâ parte, petat totam. *Tempore* plus petitur, qui petit ante diem, vel existentem conditionem pactioni seu obligationi adjectam. *Loco* plus petit, qui rem in alio loco petit, quàm ubi conventum est, ut solvatur. *Causa* denique plus petitur, cùm aliquid in genere vel alternativè debetur, & res in specie, vel unum præcisè petitur, prout fusiùs explicant Interp. *ad §. si quis agens*. 33. *v. plus autem*. *Instit. de Action.*

3 Pœna plus petentis est, ut si *re* vel *causa* plus petatur, condemnetur in expensas, quas Reus in illo judicio facit: imò si *causa* plus petatur, Reus omninò ab *instantia* absolvitur, & Actor debet novam actionem secundùm naturam obligationis instituere, quia ex priore actione Reus non erat obligatus. Quod si *loco* plus petatur, proceditur quidem ad sententiam, sed Actor condemnatur in id, quod interest Rei rem debito loco non fuisse petitam. Si denique *tempore* plus petatur, Actor condemnatur in expensas; & Reo duplicantur induciæ ad solvendum, ita ut si e. g. priùs fuisset obligatus intra annum solvere, jam non teneatur nisi post biennium. Videatur text. & quæ ibi notat

4 Panorm. *in c. un. h. t.* Verùm notandum est, quòd hæ pænæ locum non habeant, si actor probarit, se non malitiosè, sed justo errore ductum plus petiisse, e. g. si quis totum legatum petierit, & ex postfacto proferatur alia testatoris scriptura, seu Codicillus legatario planè incognitus, in quo dimidia pars legati ei adempta & alteri data est: Nam error facti præstat excusationem, cùm prudentissimos & optimos quosque fallere possit. *§. si quis agens*. 33. *Inst. de Act.* Et *in l. 1. in fin. Cod. h. t.* requiritur, ut plus petens convictus sit per avaritiam id fecisse.

TITULUS XII.

De Causa possessionis & proprietatis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit causa possessionis & proprietatis?*
2. *Causa possessionis datur etiam in incorporalibus, in quibus datur quasi possessio.*
3. *Judicium possessorium aliud est ordinarium, aliud summarium, summarissimum, seu momentaneum.*
4. *Vbi periculum armorum circa litigiosam possessionem intervenit, sequestrari potest possessio.*
5. *Remedia possessoria alia sunt adipiscendæ, alia retinendæ alia recuperandæ possessionis.*
6. *Quomodo procedendum à Iudice in rimedio retinendæ possessionis?*
7. *Qui titulum probat in possessorio, præfertur illi, qui nudam possessionem probat.*
8. *Quid agendum, si in possessorio uterque æqualiter probaverit?*
9. *An & quomodo causa possessionis & proprietatis possint cumulari?*
10. *De petitorio potest actor transire ad possessorium.*
11. *Causa proprietatis consultò non intentatur, quando suppetit remedium possessorium.*

SIcut supra *in tit. 1. hujus Lib.* diximus, judicium aliud esse *petitorium* aliud *possessorium*, ita hic dicimus, causam aliam esse possessionis, aliam proprietatis, super quibus judicia illa agitantur. Omissis aliis possessionis definitionibus, quæ magis ad tit. *de Præscriptionibus* explicandum necessariæ sunt, in præsenti materia.

Nota I. Causam *Possessionis* appellari, quando actor principaliter petit per Judicem declarari, quòd *Possessio* seu insistentia & detentio rei ad se pertineat, quisquis interim dominus sit: Causa verò *proprietatis* illa dicitur, in qua actor postulat per Judicem pronunciari ipsum dominium rei & proprietatem sibi competere. 1

Nota II. Quòd causa *Possessionis* & *Proprietatis* non tantùm ventiletur circa res corporales, quæ scilicet tangi & videri possunt, sed etiam circa incorporales, nimirùm circa jura & jurisdictionalia, quamvis interim in rebus in corporalibus non dicatur esse vera, sed tantùm, *quasi Possessio*, eò quòd vera *Possessio* ex sua natura requirat apprehensionem, quæ fit per sensum aliquem corporeum. Hinc qui e. g. sæpiùs Clericum præsentavit ad beneficium vacans, qui sæpiùs decimas in aliquo loco percepit, aut jurisdictionalia exercuit, dicitur esse in *quasi Possessione* juris præsentandi, decimandi, &c. Quod si ex post facto aliquis ipsum in hac possessione impediat, poterit vel *possessorium* vel *petitorium* instituere. *Possessorium* tunc instituere censebitur, si præcisè se fundet in actibus illis possessoriis priùs exercitis. *Petitorium* verò tunc, si allegarit & probarit aliquem justum titulum, ex quo dicat non tantùm possessionem, sed etiam proprietatem, & dominium juris ad se spectare, e. g. in jure præsentandi alleget fundationem ac dotationem beneficii à se vel suis majoribus factam esse, vel si in jure decimandi privilegium Apostolicum producat. 2

Nota III. Judicium *possessorium* aliud esse *ordinarium*, aliud *summarium*, quod alio nomine etiam *summarissimum* vel *momentaneum* appellatur. *Ordinarium* est, in quo ordinarius processus juris observatur: *Summarium* verò, ubi partes jubentur summarissima sua documenta & probationes producere. Hoc *summarium* tunc locum habet, si periculum subsit, ne lite pendente partes adversus se invicem in arma proruant, dum alter alterum in exercitio possessionis impedire nititur: nam tunc expedit, ut Judex illi, qui in continenti meliùs probarit possessionem, eandem interim adjudicet. Dico *interim*, usque dum scilicet in ordinario judicio possessorio vel petitorio plenè de veritate constet; unde & hoc judicium *momentaneum* dicitur, quod brevis temporis & exigui momenti præjudicium inferat, utpotè quòd per aliud ordinarium judicium statim possit reparari. 3

Nota IV. Si possessio ita sit litigiosa & dubia, ut etiam pendente lite, vel expedito *summario* periculum armorum & cędium sit, poterit interea judex possessionem sequestrare, & utrique adimere, usque dum alteruter in ordinario possessorio vel petitorio vicerit. *l. si cujus*. 13. *§. sed si inter duos*. 3. *ff. de Vsufr. c. cùm venissent*. 6. *de Instit.* Covar. *Pract.* 99. *c.* 17. Verùm hęc possessionis sequestratio tantùm locum habet, si jus possessionis, ut suppono, dubium sit; nam si constat alteram partem verè possidere, & alteram tantùm de facto possidentem turbare, non rectè jubebit judex fieri sequestrationem, quia justè possidentem injustè commodo suæ possessionis propter alterius iniquam contradictionem privaret, sed potiùs debebit mandatis pœnalibus turbantem coercere, per text. *in l. 1. §. est igitur ff. Vti possidetis*. Gail. *Lib.* 10. *num.* 5. 4

Nota

Nota V. In causa *possessionis* varias actiones esse proditas, quæ in jure civili *remedia possessoria* vel *interdicta* vocantur, eaque ad tria capita reducuntur, quòd alia remedia sint *adipiscendæ*, alia *retinendæ*, & alia denique *recuperandæ possessionis*. Remedia *adipiscendæ* dicuntur, quibus agimus, ut possessionem, quam nunquam habuimus, acquiramus; e. g. si is, cui collatum est beneficium, petat se mitti in illius possessionem, si hæres institutus proferat testamentum nullo manifesto defectu laborans, & petat se mitti in possessionem bonorum hæreditariorum. *l. fin. C. de Edicto D. Adriani tollendo*. Remedia *retinendæ* dicuntur, quæ competunt contra eos, qui nos in possessione jam acquisita turbare conantur; ejusmodi sunt interdicta *uti possidetis*, & *utrobi*. Remedia denique *recuperandæ* dicuntur, quibus possessionem, qua iniustè per spoliationem aut aliam causam excidimus, iterum recuperamus. Sed de his videri debent, quæ fusè traduntur *in Instit. de Interdictis*, & quæ doctè congessit Menoch. *speciali tract. de Remediis possessoriis*.

6 Nota VI. Quòd circa remedium *retinendæ possessionis* plerumque maximæ difficultates oriantur, quando nimirum utraque pars probat, se actus possessorios exercuisse, ita ut planè perplexum reddant Judicem utri possessionem adjudicare debeat; e. g. si utraque pars probat, se in flumine vel sylva litigiosa piscationes & venationes exercuisse. Hæc difficultas, quæ in foro quotidiana est rectè meo Judicio sequentibus distinctionibus expediri potest.

I. Si alter litigantium in probatione defecerit, res clara est, tunc locum habere vulgatam juris regulam, quòd actore non probante reus absolvatur. *l. 4. Cod. de Edendo*.

II. Sin autem uterque probarit se Justè nec vi, nec clam, nec precariò possidere, is obtinebit, qui probavit possessionem antiquiorem: possessio autem recentior propterea hoc casu præsumitur esse vitiosa, quòd duo eandem rem & eodem modo nequeant possidere. *c. licet causam. 9. V. ex præmissis de Probat.*

7 III. Si neuter probavit possessionem antiquiorem sed uterque parem in tempore, tunc præferendus est, cujus possessio titulo munita est. licet enim in possessorio retinendæ non sit necesse titulum probare, imò nec quidem allegare, eò quòd teste J. C. *in l. 2. ff. Uti possidetis*; quilibet possessor hoc ipso, quia possessor est, plus juris habeat, quàm ille, qui non possidet: nihilominus tamen, si quis titulum probavit, utique in pari causa prævalere debet illi, qui tantùm probavit possessionem. *d. c. licet causam*. Ibi *maximè quòd justum possessionis titulum non ostendat*.

IV. Si in titulo fuerit paritas, is obtinebit, qui produxit testes numero plures, opinione integriores, & depositione probabiliores juxta reg. *c. in nostra. 32. de Testibus dict. cap. licet causam. 9. quamquam & 9. ex præmissis*.

8 V. Tandem si utrinque omnia supponantur esse æqualia (quòd quidem in praxi rarò accidit) sunt qui existimant, tali casu potiùs pro reo, quàm actore respondendum, juxtà vulgatam regulam; *quòd in dubio favorabiliores sint partes rei, quàm actoris*. Sed quia in possessorio *retinendæ* uterque est actor & reus, quia uterque contra alterum habet æquales querelas, ideo illum censent actorem, qui priùs ad judicium provocarit: quod si uterque eodem tempore ad Judicium provocarit, putant possessionem esse dividendam, & cuilibet mediam partem adjudicandam. Verùm quamvis non ignorem regulam esse, quòd in dubio potiùs favendum sit reo, quàm actori, tamen si talis sit causa, in qua non possit rectè inter actorem & reum distingui, haud video, cur unius potiùs, quàm alterius ratio habenda sit, si uterque æqualiter de actibus suis possessoriis docuerit: illa autem prior ad judicium provocatio nihil considerationis meretur: quia plerumque ex nimia adversarii importunitate & violentia, cui quis ampliùs resistere vel non vult, vel non potest, eò aliquis adigitur, ut cogatur ad judicium provocare: anne propterea deterioris conditionis erit, quòd maluerit judicio, quàm armis violentia uti? Quantùm ad divisionem possessionis, illa sententia non satis aliquo jure probatur (sicuti alibi pluribus explicatum) ideoque probabiliùs censeo, judicem in nostro proposito, si causa possessionis utrinque sit omninò æqualiter probata, debere pronunciare secundùm formam interdicti: *uti possidetis ita possideatis*, nimirum, ut uterque possideat communiter & pro diviso. *arg. c. licet causam 9. V. cùm ergo de Probat.* ita enim fiet ut quisque tantùm obtineat, quantùm probavit, juxta *l. 3. in princ. ff. Uti possidetis*. Neque hoc rarum est, quòd pluribus jus venandi in aliqua sylva, vel piscandi in flumine commune sit, idque priùs exercere possit is, qui prior ad locum pervenerit, si uterque simul pervenerit, vel inter se amicabiliter componant, vel communi opera venentur, aut piscentur. Sed quid si partes etiam post talem sententiam à litibus & violentiis privatis non abstineant? Eo casu possessionem sequestrabit judex, usque dum vel perpetuam inter se transactionem ineant, vel petitorium instituant, ex quo appareat, ad quem jure proprietatis possessio pertineat. Videatur Menoch. *de Remed. retinendæ possess. Remed. 3. q. 87.*

Nota VII. Causam possessionis & proprietatis non tantùm posse cumulari in eodem libello, ut judex de utraque in eodem judicio cognoscere, & eadem sententia pronunciare debeat, *cap. 2. & c. 3. c. cum dilectus 6. hoc tit.* sed etiam, si quis egerit super sola possessione & in progressu appareat, illum etiam rei proprietatem probare, poterit judex præter possessionem ipsam quoque proprietatem ei adjudicare; *c. cum Ecclesia. 3. & c. cum super. 4. h. t. DD. in l. naturaliter. 2. §. nihil commune. ff. de Acquir. & amitt. possess.* Quòd an æquè de jure Civ. procedat, dubium est. Propter text. in *L. ordinarii. 13. C. de Rei vind. & in l. incerti. 3. C. de Interd.* aliqui hic differentiam inter jus utrumque statuunt; sed quia Pont. *c. 2. h. t.* videtur insinuare, idem esse de Jure Civ. alii conciliare nituntur, ut quidem possessio prior sit in cognitione & pronunciatione, sed petitorium in executione, juxta text. *in d. c. cùm dilectus*. Quia tamen plùs adhuc indicant textus Juris Civ. alii tertiò probabiliùs dicunt, tunc tantùm procedere Juris Civilis dispositionem, ut priùs cognosci debeat de causa possessionis, quando uterque contendit se esse possessorem & dominum; nullus tamen onus probationis in se vult recipere, ut in *l. 1. ff. Uti possidetis*. Extra hunc casum etiam possessorium *retinendæ* cum petitorio cumulari posse saltem in incorporabilibus & beneficiabilibus. Menoch. *loc. cit. numer.* 539. Vid. Fachinæ. *Contr. libr. 8. cap. 6.* 9

Nota VIII. Quamvis ab initio actor intentaverit causam proprietatis, si tamen lite pendente timeat, se in probatione dominii defectorum, poterit adhuc ante conclusionem in causa, & nisi expressè renonciarit, remedium possessorium intentare, *d. l. naturaliter. 12. §. nihil commune. ff. de Acquir. possess.* Imò etiam post conclusionem in causa poterit Judex actorem ad possessorium admittere, si hoc ipse viderit ex justa causa expedire, puta cùm ex perspicuis indiciis facilè arguitur iniquitas alterius possessoris, vel actori causa aut ex malitia facultas probandi dominium subtracta sit. *cap. pastoralis. 5. extra & Clement. un. hoc t.*

Non est quidem sine controversia, utrum hæc constitutio in omni remedio *possessorio* locum habeat,

eò quòd Pontifex in *d. c. pastoralis*; tantùm loquatur de remedio *adipiscendæ*, & *recuperandæ*. non verò de remedio *retinendæ*. Sed rectè respondet Zoes. *hoc t. in fin.* non ideò excludi remedium *retinendæ*: quia de aliis tantum remediis fuit consultus Pontifex, idem responsurus, si etiam de hoc interrogatus, fuisset.

11 Nota ultimo, non esse consultum, ut actor causam proprietatis intentet, quamdiu potest remedio aliquo possessorio agere, quia dominium & proprietas difficillimè probantur: non enim statim sequitur emi prædium, ergo est meum: nam si venditor dominus non fuerit, neque me dominum facere poterit, cùm nullus plus juris in alium transferre possit, quam quod ipse habeat. *vulg. L. nemo. 54. ff. de R. I.* Unde in casu, quo aliquis possessionem amisit, & veretur contra novum possessorem petitorium instituere, utile remedium de jure prætorio est proditum, videlicet actio Publiciana, in qua non est necesse probare dominium, sed sufficit, si actor probet, se rem acquisivisse bona fide, sibique traditam esse ex justo titulo, prout hac de re extat tit. *in ff. de Publiciana in rem actione*, & explicant Interpretes *ad §. 3. & 4. Instit. de Action.*

TITULUS XIII.

De Restitutione spoliatorum.

SUMMARIA.

1. *Restitutio spoliati debet fieri ante omnia.*
2. *In defectum probationis rerum particularium ablatarum datur spoliato Iuramentum in litem.*
3. *Qui fructus sint spoliato restituendi?*
4. *Non possidenti antea non datur hæc restitutio.*
5. *Ubi sine periculo animæ fieri non potest restitutio, quid agendum?*
6. *Censuræ Ecclesiasticæ in falsa præsumptione fundatæ non ligant in foro interno.*
7. *In dubio, an matrimonium valeat, quid sit faciendum?*
8. *Propter nimiam viri sævitiam mulier non restituitur, antequam ir sufficienter caveat.*
9. *Uxori propter sævitiam à se fugienti maritus tenetur alimenta præstare.*
10. *Propter adulterium ab altero commissum in causa matrimoniali etiam impeditur restitutio.*
11. *Restitutio tantùm datur contra spoliatum: & de Iure Can. contra tertium injustè detinentem.*
12. *Tertius interveniens potest impedire restitutionem.*
13. *Spolium in re privata factum non obstat restitutioni spoliati in re Ecclesiastica.*
14. *Constitutio* l. si quis in tantam. C. Unde vi. *locum habet etiam de Iure Canonico.*
15. *Specialia in beneficiis violenter occupatis.*
16. *Constitutio* l. si quis in tantam, *vix usu videtur hodie recepta.*
17. *Exponitur textus difficilis in c. 2.* h. t. in 6. *ubi: an detur restitutio, si præsumptio juris sit contra possidentem?*
18. *Contra tertium bonæ fidei possessorem an fiat restitutio ante omnia?*
19. *Communis sententia affirmativa aliquando æquitate suadente practicari potest.*

FRequenter contingit, quòd duo inter se de re aliqua contendentes, antequam in judicio litigare incipiant, prius violentia privata contra se invicem utantur, & alter alterum per vim de possessione rerum suarum deijciat, exturbet, & spoliet, quo casu spoliato contra spoliatorem remedium *recuperandæ possessionis* competit, quo postulat interversam possessionem rerum sibi restitui. Hæc *spoliati restitutio* ante omnia 1 fieri debet *c. Episcopis. 1. & c. redintegranda. 3. & 4. caus. 3. q. 1.* Nec cogi potest spoliatus ad alios causæ articulos procedere, quàm *restitutio* sibi plenè facta sit. Dico *plenè*: nam præter restitutionem singularum rerum ablatarum & fructuum & totum interesse spoliato præstandum est. Quod si spoliator neget, se res aliquas particulares abstulisse quas spoliatus prætendit, dabitur spo- 2 liato in defectum aliarum probationum *juramentum in litem*, hoc modo, ut æstimet, seu pronunciet valorem, ac interesse rerum ablatarum, quam æstimationem si judex crediderit esse nimiam, ad minorem summam moderabitur, & ista taxatione facta spoliatum jurare jubebit, *se non minus perdidisse, quàm taxatum est*, ultra taxationem verò jurare non licebit. *l. si quando. 9. Cod. Unde vi.*

Fructus porro non tantùm illi, qui à die spoliatio- 3 nis percepti sunt, sed etiam qui interea à spoliato percipi potuissent, restitui debent per spoliatorem, *c. gravis. 11. h. t. L. 4. Cod. Unde vi.* Videatur Honor. *h. t. nu. 20. & seqq.*

Verùm hæc regula, quò spoliatus ante omnia restituendus sit, habet sequentes limitationes. I. *Ex parte spoliati* requiritur, quòd antea possederit, & posses- 4 sionis capax fuerit, *c. ex parte 14. h. t.* Quare non restituitur laicus jure decimandi à beneficiato ecclesiastico spoliatus, priusquam de legitimo titulo probarit: quia talia jura spiritualia regulariter possidare non potest. *c. causam 7. de Præscript.*

II. Requiritur, quòd restitutio fieri possit *sine periculo animæ*: unde si mulier absque judicio Ecclesiæ à 5 viro suo recesserit, & contra virum restitutionem petentem alleget consanguinitatem, propter quam matrimonium sit nullum, eoque sine incestu uti non possit, tunc si mulier dicat, se habere probationes paratas ad consanguinitatem demonstrandam, & priùs super hoc articulo præstiterit juramentum malitiæ, restituetur quidem viro, sed tantùm quoad rem domesticam gerendam, non verò quoad thorum: si autem probationes non sint in continenti paratæ, sed primùm speret mulier data sibi longiore dilatione probationes acquirere, interim restituetur quoad omnia, quia præsumitur contra eam, quæ sine judicio Ecclesiæ à viro suo recessit; ita tamen, ut si mulier certò sciat consanguinitatem, quamvis tam citò probare nequeat, non debeat viro suo carnaliter commisceri, sed potiùs censuras ecclesiasticas (quæ in hoc casu tantùm in foro externo, non item in interno ligant, cùm fundentur 6 in falsa præsumptione) humiliter tolerare, quàm per commixtionem carnalem mortaliter peccare. *c. literas. 13. h. t.*

Quid autem, si mulier non quidem certò sciat consanguinitatem, sed tantùm credat ex aliquibus conjecturis, vel propter quorundam assertionem? Distinguendum est, an mulier ex levibus tantum argumen- 7 tis id credat, vel utrum ex probabilibus & gravibus? Si ex levibus; poterit totum illud dubium ex Consilio Episcopi vel Confessarii deponere, & licitè reddere ac exigere debitum conjugale: si ex probabilibus & gravibus, potest quidem reddere debitum, ne maritum in bona fide & possessione matrimonii existentem jure suo privet, sed non potest exigere: quia cum dubio practico agere non licet, & in eo tutior pars est eligenda. *c. inquisitioni. 44. de Sent. excom.*

III. In causa matrimoniali non restituetur mu- 8 lier

lier à marito aufugiens, si nimiam viri sævitiem probaverit, antequam maritus per juramentum, pignora, aut fidejussores (prout judici videbitur) eaverit, quòd uxorem honestè tractare velit; si verò tantùm sit viri odium & austeritas, ut meliori non possit satis cautum esse, non debebit restitui, sed usque ad seriam viri emendationem apud parentes vel eognatos, aut in alio honesto loco sequestrari: *d. c. litteras.* 13. *in f.* & *c. ex trans-*
9 *missa*. 8. *hoc tit.* Hic adnotandum, quòd ex communi & in praxi recepta sententia teneatur maritus uxori propter sævitiam à se fugienti alimenta præstare. Barb. *in d. c. litteras. num.* 9. Guttierez. *Canonic. pp. lib.* 1. *c.* 24.

10 IV. In eadem causa matrimoniali impeditur *restitutio*, si is, qui eam petit, adulterium commiserit, de quo tempore petitæ *restitutionis* notoriè constat per evidentiam rei, sententiam ant confessionem judieialem. *c. significasti.* 4. *de Divortiis*. Quod tamen aliqui intelligunt, si post spoliationem factum sit adulterium: nam si id commissum sit, antequam maritus e. g. expulerit, vel uxor sponte deseruerit, sentiunt non posse ad impediendam restitntionem allegari, propter textum *in d. c. significasti*. quod videtur prineipaliter loqni de adulterio post commisso. Honor. *hoc tit. num.* 15. Illud autem certum est, quod excipiens de adulterio contra *restitutionem* non audiatur, si ipse quoque adulterium commiserit, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. *d. c. significasti*. de quo infra in Lib. IV. in Tit. *de Divortiis*. plura dicentur.

11 V. *Restitutio* ex causa spoliationis non datur nisi contra eum, qui spoliavit, aut spolium suo nomine factum ratum habuit, non verò contra tertium possessorem, qui rem à spoliatore comparavit. *L. cum à te.* 7. *ff. de Vi & vi armata*. Sed hoc ita de jure eivili obtinet. Attamen de jure Canonico speciale privilegium datur spoliato. *in cap. sæpè contingit*. 18. *h. t.* ex quo etiam contra tertium possessorem, qui rem à spoliatore scienter ex qnocunque titulo accepit, restitutionem postulare potest, quamvis non probet, se rei dominum esse: *eò quod non multùm intersit quoad periculum animæ*, inquit summus Pontifex, *injustè detinere, aut invadere alienum*.

12 VI. Tertius aliquis interveniens pro suo interesse potest impedire restitutionem, si spoliatus agit contra spoliatorem pro recuperanda possessione, & pendente quæstjone spolii aliqnis tertins intervenit, qui rem nec spoliati nec spoliatoris, sed suam esse, vel saltem jus aliquod, v. g. usumfructus sibi in ea competere asserit, ante restitutionem, usumfructus sibi in ea competere asserit, audiendus erit. text. in *l. sæpè.* 63. *ff. de Re judic. & c. cùm super.* 17. *de Sentent. & re judic.* Ita directus Dominus in fnndo emphyteutico oppignorato, quilibet creditor in re oppignorata, si suum jus vindicet, Dominus vel Episcopus pro suo subdito, Prælatus ratione suæ Ecclesiæ interveniens, repelli non potest. *d. c. cum super*. Cùm enim pœna tantùm suos authores tenere debeat, respectu hujus tertii cessat odium spoliationis, & consequenter cessat illa constitutio, quòd spoliatus ante omnia restitui debeat, Mynf. *Cent. O.* 1.

53 VII. Si Clericus vel Parochus aliquem in re privata spoliarit, deinde agat contra ipsum super rebus Ecclesiasticis, non obstabit ei spolium in re privata factum, sed id à spoliato particulari actione petendum erit. *c. 1. in fin. h. t. in* 6. Videtnr quidem in contrarium esse *c. 2. de Ordine cognitionum*. ubi admissa fuit exeeptio spolii contra Abbatem, qui cùm nobiles super cansis Ecclesiasticis conveniret, dicebatur castro spoliasse. Verùm responderi potest, vel quod *c. 2.* correctionem accipiat à *c. 1.* tanquam posteriore constitutione; vel quòd ibi utrinque agebatur de rebus Ecclesiasticis, cùm castrum illud probabiliter, saltem quantum ad jus directi dominii pertinuerit ad monasterium, & tantùm in feudum vel emphyteusim fuerit nobilibus concessum. Videatur Barb. *in eodem. c. 1. n.* 12. Circa præmissa.

Dubitatur I. utrum *Lex, si quis in tantam.* 7. *Cod.* 14
Unde vi. etiam de jure Canonico locum habeat? Per hanc leg. statuitur, quòd is qui propria authoritate possessionem alterius invadit, possessionem ante omnia restituere, & insuper æstimationem rei solvere teneatur, siquidem non fuerit dominus. Sin autem dominus sit, etiam dominium amittat. R. pœnam *d. l. si quis in tantam*. de jure canonico non reperiri immutatam, adeoque etiam de illo procedere. arg. *l. sancimus*. 27. *Cod. de Testamentis*. & *c. 1. de Novi operis nunciatione*. Imò non obscurè recepta videtur eadem
pœna *in c. placuit*. 2. *causa* 16. *qu.* 6. In causis autem 15
beneficialibus duo specialia sunt. *Primò* quòd is, qui personatum vel dignitatem, vel beneficium Ecclesiasticum quodeunque violenrer occupaverit, ipso facto perdat omne jus, quod forte priùs in tali beneficio habebat. *cap. eum qui.* 18. *§. fin. de Præbendis in* 6. cùm tamen ex profanis causis primùm per sententiam judicis amittatur dominium. Menoch. *de Remed. recuperand. possess. remed.* 8. *de Recuperationibus profanis*. *num.* 50. *Secundò* in profanis causis domininm propter violentiam perditum acquiritur spoliato; in beneficialibus verò beneficium per vim occupatum, quamvis auferatur ab occupante, non tamen pleno jure acquiritur ei, qni possidebat, nisi aliunde titulum habeat, ne detur vitiosus ingressus ad beneficia, cùm sine institutione canonica (quæ inspectis priùs instituendi qualitatibus fieri debet) beneficium
obtineri non possit. *c. 1. d. R. I. in* 6. Verùm puto con- 16
stitutionem *d. l. si quis in tantam*. paucis in locis esse usu receptam, quantum ad illam pænam amissionis dominii vel præstandæ æstimationis, sed potiùs in usu esse credo pænam arbitrariam, seu mulctam pecuniariam à judice infligendam. Suting. *in Processu judiciali inferioris Austriæ*. *observ.* 134.

Dubitatur II. quomodo intelligendum sit *c. 2. h.* 17
tit. in 6. ubi Pontifex dicit Canonicos à Parocho decimis intra finès suæ Parochiæ perceptis spoliatos restituendos non esse, antequam de justo titulo docuerit, cùm tamen in *c. in literis*. 5. *X. h. t.* etiam prædo (qui utique justnm titulnm non habet, aliàs non futurus prædo) de rigore juris restituendus esse dicatur? Quidam dicunt *d. c.* 2. procedere in causis beneficialibus, ne detur vitiosus ingressus. Sed non rectè, quia *d. c. in literis*. expressè loquitur de causa beneficiali. Alii ponunt Regulam generalem, quòd toties denegetur restitutio ante ostensum titulum, quoties præsumptio est pro spoliatore & contra spoliatum seu possessorem, sicut in materia decimarum, quæ de jure communi censentur ad Parochum pertinere. Sed etiam huic interpretationi obstat *c. cum Ecclesia*. 3. *de Causa possess. & propr.* ubi Clerici possessione juris eligendi per Canonicos spoliati in eandem reducuntur, quamvis Canonici habuerint præsumptionem pro se, quòd jus eligendi Episcopum non ad extraneos, sed capitulares pertineat. Quare meliùs respondet Barb. *in d. cap. n.* 8. Panorm. & alii decisionem ejusdem *c.* 2. procedere, si propter *modicitatem temporis* præsumptio sit contra ipsam *possessionem*, & ex adverso propter assistentiam juris communis pro spoliatore. Id quod ex ipso rextu satis colligitur, dum dicitur, *aliquamdiu* (id est modico tempore) possessas esse, at in facti specie, quæ refertur in *c.* 3. *de Causa possess. & propr.* Clerici erant longo tempore in *quasi possessione* juris eligendi, ac trium Episcoporum electioni interfuerunt.

Dubitatur III. utrum tertius, qui rem bona fide 18

emit à ſpoliatore, ignorans, ipſum eſſe ſpoliatorem,
teneatur eam ante omnia reſtituere ſpoliato, ſi ab ipſo
conveniatur, licet ſpoliatus non probet, ſe rei domi-
num eſſe? Multorum eſt ſententia contra tertium ſpo-
lii poſſeſſorem duo remedia eſſe prodita unum ex ſæpe
d. c. ſæpe contigit. 18. *X. hoc tit.* ſi fuerit malæ fidei poſ-
ſeſſor, & rem ſcienter emerit à ſpoliatore. Alterum ex
c. Epiſcopi. 2. *&c. redintegranda*. 3. *cauſa* 3. *q.* 1. quòd
ajunt contra quemlibet etiam bonæ fidei poſſeſſorem lo-
cum habere, à quibuſcunque res ſpolio ablatæ detine-
antur. Verùm hæc opinio quamvis communis, nihi-
lominus ſatis dura, ut bonæ fidei poſſeſſor, qui juſtum
inſuper titulum habet, ſtatim ad reſtitutionem obli-
getur, cùm fortè ſpoliator & verus dominus, & ſpo-
liatus tantùm iniquus poſſeſſor fuerit: quia agitur in *d.
c. ſæpe contigit*: ſolius malæ fidei poſſeſſoris mentio fit,
ut is non ſecus ac ſpoliator ipſe ad reſtitutionem cogi
poſſit, eo quòd parùm interſit, quantum ad periculum
animæ, invadere aut detinere alienum, proinde rectè
infertur à contrario ſenſu aliud de bonæ fidei poſſeſſore
dicendum eſſe, cùm unius expreſſio ſit alterius exclu-
ſio. *c. nonne c. 5. de Præſumpt.* ac propterea per *d. c. ſæ-
pe contigit*, declarari videtur generalitas locutionis,
19 quæ in *c. Epiſcopi. & c. redintegranda*; ponitur. Zoeſ.
h. t. n. 5. Interim tamen non inique facturum Judicem
arbitror, qui eo caſu priorem ſententiam ſequatur,
quando ſpoliatus ſummariter de bono jure ſuo docue-
rit, & iniquam ſpoliationem ſaltem ſummariter oſten-
derit. Tum quia illa ſententia valdè communis eſt,
teſte Mynſ. *Cent. 3. O. 85.* tum etiam, quia in tali caſu
magnam habet æquitatem, ne ſpoliator per ſuam ne-
quiſitioſam ſpoliationem & alienationem nimis gravet
ſpoliatum, ſi non niſi per dominii probationem rem à
tertio repetere poſſet.

TITULUS XIV.

De Dolo & Contumacia.

SUMMARIA.

1. *Dolus hic accipitur, prout adhæret contumaciæ.*
2. *Quid ſit contumacia?*
3. *In civilibus Iudex non poteſt procedere in contumaciam, niſi ad inſtantiam adverſarii.*
4. *Poteſt tamen ex officio eum punire.*
5. *Quomodo procedatur contra actorem contumacem?*
6. *Stylus curiæ in hac parte attendendus.*
7. *Quomodo contra communem regulam, actor invitus agere compellatur?*
8. *Quæ remedia Iuris contra reum contumacem lite jam conteſtata.*
9. *Excommunicatio non uſurpanda ex Conſtitut. Concil. Trident. exiſtentibus aliis remediis.*
10. *Lite conteſtata contra reum contumacem etiam in cauſa principali procedi poteſt.*
11. *Quare contra actorem contumacem, lite non conteſtata poſſit in cauſa procedi, non contra reum?*
12. *Si actor elegerit procedere in cauſa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere.*
13. *Etſi quis ſe non compariturum dixerit, ſi tamen poſtea compareat, pro verè contumace non habetur.*
14. *Quid ſi talis etiam non compareat, an ſine alia citatione mox contra eum in contumaciam poſſit procedi?*
15. *Actor contumax poſt annum veniens etiam refuſis expenſis non eſt audiendus.*

QUamvis *dolus* in genere ſit omnis calliditas, falla- 1
cia, aut machinatio ad circumveniendum ſeu
decipiendum alterum adhibita. *l. 1. §. 2. ff. De Dolo*;
hic tamen in præſenti tit. magis ſpecialiter ſumi-
tur, quatenus contumaciæ adhæret, & quatenus *in
dolo* eſſe cenſetur, qui in judicio comparere recu-
ſat.

Eſt autem *contumacia* erga judicem commiſſa ino- 2
bedientia; unde & contumax litigator dicitur, qui tri-
bus edictis vel uno peremptorio citatus & nulla juſta
cauſa impeditus non comparet, vel ſi comparet, judi-
cis juſſui obtemperare renuit, vel ſine judicis licentia
recedit. *c. cauſam. 3. h. t. l. contumacia. 53. §. 1. ff. de
Re judicat. l. un. ff. Si quis jus dicenti non obtemp.* Pœnæ
quibus coercetur contumacia, aliæ ſunt in perſona
actoris, aliæ in perſona rei conſtitutæ. Prius autem 3
notandum judicem in Civilibus cauſis (ſecus eſt in cri-
minalibus, in quibus Judex ex officio inquirit, & ma-
nualiter comprehendi facit reum reluctantem) non
poſſe adverſus peremptoriè citatum & non comparen-
tem in contumaciam procedere, niſi ad inſtantiam &
petitionem adverſarii. *l. properandum. 13. §. 2. ibi: ex
una parte actoris abſentiam incuſante. Cod. de Judiciis.* Po-
terit tamen judex illum contemptum ſibi tanquam judi- 4
ci illatum ex officio coercere; non tantùm ſi poſt ter-
tiam citationem ſed etiam poſt primam citatus ſine ju-
ſta cauſa non comparuerit, quia talis inobedientia uti-
que impunis eſſe non debet.

Itaque, ſi actor in die emiſſæ citationis non com- 5
paruerit, & libellus quidem exhibitus, lis verò nec-
dum conteſtata ſit, evocabitur ad rei inſtantiam tribus
edictis. Et ſi non comparuerit, anni ſpatium ei relin-
quitur, quo finito, ſi in contumacia perſtiterit, erit
in arbitrio rei, an velit petere ſe ab inſtantia abſolvi
cum refuſione expenſarum & damnorum, vel negati-
vè litem conteſtari, atque onus probandi in ſe ſuſcipe-
re, & ita uſque ad ſententiam definitivam etiam ab-
ſente actore procedere. Idem obtinet, ſi poſt litem
conteſtatam actor contumax fiat, ita tamen ut anno
non expectato judex poſt citationem mox procedat in
cauſa principali uſque ad ſententiam, & actorem con- 6
tumacem in expenſas condemnet. *l. properandum. §. 2.
Cod. de Iudiciis. Novell. 112. c. 3.* Moneo autem DD. no-
ſtros circa modum procedendi in contumaciam actoris
multùm intricatè loqui, neque per omnia conve-
nire, ita ut hac in parte ſtylus ſingulorum judicio-
rum quàm maximè attendendus ſit. Sed inquies, 7
quomodò procedi poterit contra actorem in con-
tumaciam, cùm tamen ſit regula Juris, quòd ne-
mo invitus agere compellatur. *l. un. Cod. Ut nemo
invitus &c.* R. Illam regulam procedere, ſi quis
nunquam agere inceperit, actio verò ſemel inſti-
tuta perſequenda, & ad finem perducenda eſt,
ne reus inaniter vexetur; ita *novel. cit. c.* 3. Imò
ad agendum quis cogi poteſt, non tantùm ſi ſemel
inceperit agere, ſed etiam ſi extrajudicialiter aliquem
diffamarit, puta ſi tanquam ſuum debitorem traduxe-
rit, aut quaslibet prætenſiones ſe contra eum habere
jactaverit. Text. & Gottoſ. *in l. diffamari. 5. C. de In-
genuis manumiſſ. l. cùm Titia. 18. ff. de Accuſat.* De quo
ſuperius in Tit. *de Foro compet.* pluribus dictum
eſt.

Si, quòd frequentiùs contingit, reus ſit con- 8
tumax, diſtinguendum eſt, ſitne lis conteſtata,
an non? ante *litem conteſtatam* poterit actor petere im-
miſſionem in bona rei ex primo decreto (de qua immiſ-
ſione *Tit. ſeq.* dicemus) vel ſi bona non habeat, ut citetur
realiter, arreſtetur, vel excommunicetur. *c. 1. Ut
lite non conteſt. l. conſentaneum. 8. Cod. Quomodo
& quan-*

& quando Iudex. Ad excommunicationem quidem quod attinet, hodie servanda est constitutio Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. c.* 3. ut scilicet tunc demum ad eam deveniatur, si aliis remediis locus esse nequeat, cùm experientia doceat, si temerè incutiatur, magis contemni, quàm formidari.

10 Post *litem* autem *contestatam*, si reus contumax fuerit, datur electio actori, an aliquo ex iam recensitis remediis uti velit, vel potiùs causæ suæ confidens, malit in ipso negotio principali procedere, testes aut instrumenta producere. Quod si hoc posterius elegerit, iudex eius electionem sequi debet, & si viderit causam satis per ipsum esse probatam, poterit pro ipso actore sententiam definitivam ferre: & econtra etiam pro reo, licet contumace, si causam eius meliorem esse perspexerit, eò quòd rei absentiam *divina præsentia* (quam Judex ob oculos habere debet) *supplere censeatur*, *d. l. properandum*. §. 4. *C. de Iudiciis*.

11 Quare autem actore ante litem contestatam contumace possit in causa principali procedi, ut supradictum & non similiter reo contumace? rationem disparitatis assignant, quòd gravior sit contumacia actoris, quàm rei, ut propterea etiam duriùs in eam procedatur: nam reo magis ignoscendum est, si timeat litem suscipere, quàm actori, si desistat eam prosequi, cùm in actoris potestate fuerit litem inchoare, vel intermittere. Zoes. *hoc tit. num.* 4. Sed hinc

12 Dubitatur I. Utrùm si actor semel elegerit in causa principali procedere, possit variare, & immissionem bonorum vel realem citationem petere?

℞. Licet Sichard. *in d. l. consentaneum*. *Cod. Quomodo & quando iudex*. censeat variationi locum non esse; Affirmativam tamen esse probabiliorem & in Camera Imperiali receptam testatur Gail. *Lib.* 1. *Ob.* 60. *num.* 4. Non tantùm si res adhuc integra, sed etiam si iam in negotio processum sit: eo quòd hæc remedia sub alternatione dentur, & ita variationi locus esse possit, per notata Bart. & aliorum. *in d. l. consentaneum*. & *in l. edita*. 3. *Cod. de Edendo*. Eandem sententiam hoc insuper argumento confirmo, quòd ex notoria iuris dispositione (de qua supra in *Tit. de Causa possessionis* dictum) actor, qui semel intentavit *petitorium*, possit variare, & omissa quæstione proprietatis *possessorium* instituere, ergò multò magis, omissa quæstione principali, poterit immissionem in bona petere, aut realem citationem; vel excommunicationem; tum quòd immissio in bona suo modo sit *possessorium*, iuxta rubricam *tit. seq. De eo, qui mittitur in possessionem*; tum quòd per talem petitionem non omnino intermittat actor principalem quæstionem, sed præsente reo eam prosequi velit. Id sanè tunc maximè locum habebit, si propter absentiam rei, & quòd eius responsiones desiderentur, de causa principali satis liquere non possit.

13 Dubitatur II. an contra eum, qui in prima citatione in faciem citanti dixit, se non compariturum, possit statim nullo termino exspectato in contumaciam procedi?

℞. Exspectandum esse terminum citationis: nam si in eo citatus mutata voluntate comparuerit, propter solam illam locutionem respectu causæ non est contumax censendus; quamvis iudici aliquem contemptum fecerit, per ipsum iudicem pœna aliqua extraordinaria punibilem; actor verò tunc primùm de contumacia rei conqueri potest, si in termino citationis non comparuit. arg. *l. Fulcinius.* 7. §. *fin. ff. Quibus ex causis in possession. eatur*.

14 Dubitatur III. Quid si citatus non tantùm dixerit, se non compariturum, sed etiam in termino non comparuerit, an sine omni alia citatione mox contra eum in contumaciam procedi possit.

Engel in Decret. Lib. II.

℞. Distinguendo, an quis extra iudicium nuntio citanti, vel in iudicio ipsi iudici dixerit, se non compariturum. Si extra iudicium, benignior est sententia, non hunc habendum esse pro vero contumace, cùm iura expresè requirant trinam citationem, vel unam peremptoriam, antequam in contumaciam procedi possit. *l.* 7. *&* 9. *Cod. Quomodo & quando iudex.* Si verò in iudicio, satis constat ex *c. venerabilibus*. 7. §. *porro. de Sentent. excommunicat. in* 6. *& cap.* 2. *hoc tit. eodem lib.* contra talem sine alia citatione rectè in contumaciam procedi, sicut & aliàs plus nocet confessio iudicialis, quàm extraiudicialis. Gloss. *in d.* §. *porrò. in V. in iudicio*. Quo sensu etiam accipi possunt text. *in d. l. Fulcinius*. 7. §. *fin. & in l.* 2. *Cod. Quomodo & quando iudex*.

Dubitatur IV. Utrum eo casu, quo reus propter contumaciam actoris post annum petit se ab instantia absolvi, audiendus sit actor post annum veniens, si refusis expensis velit iterum litem prosequi? 15

℞. Quamvis Zoes. *hoc tit. num.* 5. videatur affirmativam tenere: ego tamen negativam iudico probabiliorem: quia aliàs frustrà anni spatium concederetur actori contumaci ad redeundum, si etiam post illum quandoque redire posset. Deinde talis citatio actoris est in effectu processus, *ex l. diffamari*. 5. *Cod. de Ingenuis manumissis*. Ubi DD. omnes conveniunt, quod actori ex illa lege peremptoriè citato, & sine iusta causa non comparenti perpetuum silentium imponatur.

Non obstat *c.* 1. *hoc t. in* 6. per quod insinuatur actoram contumacem ex post facto comparentem audiendum esse, si priùs expensas, quas reus propter suam contumaciam fecit, persolverit, & insuper idoneè caverit, quòd imposterùm in iudicio persistere velit. Non obstat inquam hic textus: nam apertè loquitur de actore, qui in primo termino ad quem reum citari curavit, non comparuit, non verò de eo, qui etiam tribus edictis evocatus etiam post anni dilationem sibi datam emansit.

TITULUS XV.

De Eo, qui mittitur in Possessionem causa rei servandæ.

SUMMARIA.

1. *Quomodo fiat missio in possessionem in actione reali?*
2. *Missus post annum sine ulteriori decreto iudicis acquirit veram possessionem.*
3. *Quomodo fiat missio in actione personali?*
4. *Quare in hac requiratur secundum decretum, non in reali actione?*
5. *De immissione in actione reali dissentiunt à Canonistis Civilistæ.*

QUòd *Missio in possessionem bonorum* sit remedium contra contumacem, *priori Tit.* dixi, quid verò Juris ex hac *missione* quis consequatur, hic traditur. Principaliter distinguendum est, an actor agat actione personali, vel reali? Si reali, mittitur ex *primo decreto*, seu primo *in possessionem* rei, quam vindicat. Sed hæc possessio non est propriè possessio, *l. si finita*. 15. §. *si quis autem*. 20. *& seqq. ff. de Dam. infect.* sed tantùm custodia, ne res per reum conventum in fraudem deteriores fiant, vel fructus ejus malè alienentur; quare nec eiicie- 1

tur possessor contumax de possessione, sed uterque erit in possessione diverso respectu, nimirum alter tanquam inspector & custos, ut propter inspectionem tædio affectus, in judicio compareat, & respondeat actori. Possessor *missionem* passus colet agrum, & fructus colliget: actor verò *missus* eos custodiet. Si Possessor colere nolit, actor colet, & fructus colliget, servabit, vel non servabiles vendet, & pretium custodiet. *l. is, cui. 5. §. qui legatorum. 22. & seqq. ff. Ut in possess. legatorum.*

2 Quòd si reus intra annum redierit in judicium, & expensas & cautionem de *judicio sisti*, & *judicatum solvendo* præstiterit, salvam suam possessionem & fructus recipiet: sin minùs, actor post elapsum annum absque alio Judicis decreto verus efficietur possessor, alterum de possessione saltem cum assistentia judicis ejicere poterit, fructus lucrabitur, & reo sola quæstio proprietatis reservabitur. Imò actor ex ipsa possessione cæteris requisitis concurrentibus ipsam quoque proprietatem contra reum vel quemcunque alium præscribere poterit. *l. Prætoris 5. ff. de Dam. infecto*. Supposito, quòd quidem bona fide crediderit, rem ad se pertinere, reipsa autem fuerit aliena.

3 In actione personali, si reus fuerit contumax, mittitur actor custodiæ causa ex *primo decreto* in possessionem rerum mobilium, aut etiam immobilium, si mobilia vel nulla, vel non sufficientia adsint. Quod si reus in contumacia perstiterit, tunc arbitrio Judicis (qui plerumque solet interstitium unius anni observare) fiet missio ex *secundo decreto*, ex quo actori vera possessio, vel quandoque etiam licentia res mobiles alienandi & de prætio sibi satisfaciendi conceditur: dummodo actor debitum sufficienter liquidaverit. *l. Fulcinius. 7. §. 1. ff. Quibus ex causis in possessionem eatur. & L. cum proponas. 9. juncta auth. & qui jurat. Cod. de Bonis authoritate judicis possidend.*

4 Quæres cur, non similiter secundùm decretum in actione reali interponatur?

℞. Rationem differentiæ esse, quòd in actione reali actor dicat rem suam esse, idque propter contumaciam rei verum esse præsumatur. At in actione personali tantùm debitum allegat actor & nullum Jus circa possessionem rei; unde opus est secundo decreto, quo ipsi hæc possessio rei alienæ, quæ sibi nunquam com-
5 petiit, adjudicetur. Et hæc ipsa apud Canonistas recepta sunt propter textus satis claros in *c. 1. & 2. b. t.* & præsertim in *c. fin. §. in aliis.* ubi latè Pan. *Ut lite non contestata*, attamen Civilistæ plerumque circa actionem realem aliter docent, ita ut ibi ex *primo decreto* censeant veram *possessionem* acquiri, sed per comparitionem rei commutabilem, ac ex *secundo decreto* immissum dominum declarari, authoritate text. & Gloss. *in l. Prætoris. 5. & l. si finita. 15. §. Iulianus. 16. ff. de Damno infecto. l. 3. §. fin. ff. de Acquirenda possessione.* Ultra verò sententia an Canonistarum an Legis peritorum in praxi recepta sit, ex stylo curiarum petendum erit.

TITULUS XVI.

Ut Lite pendente nihil innovetur.

SUMMARIA.

1. *Quando lis pendere dicatur?*
2. *Lite pendente possessor non debet privari commodo possessionis.*
3. *Rescripta vel privilegia lite pendente impetrata non expressa mentione litis pendentis sunt subreptitia.*
4. *Alienationes lite pendente factæ sunt nullæ: & sciens emens perdit pretium.*
5. *Ante litem motam actiones liquidæ donari & vendi possunt, dubiæ vendi (non donari) prohibentur: præsertim potentioribus.*
6. *Omnia innovata lite pendente sunt in pristinum statum revocanda.*

PRænotandum, quòd lis *pendere* dicatur ex parte
actoris per judiciariam conventionem, seu libelli 1
oblationem; ex parte autem *rei*, postquam citatio à Judice competente emanavit, & legitimè pervenit ad ipsum, vel per eum stetit quo minùs perveniret, dummodo una cum citatione libellus transmissus, aut in ipsa citatione intentio actoris sit satis expressa. *c. 1. & ibi Gloss. in V. indistinctè. de Sequestrat. possess. Clement. fin. b. t. auth. litigiosa. Cod. de Litigiosis.* Porrò hæc regula, quòd *lite pendente nihil innovari debeat*, quatuor notabiles habet effectus.

I. *Lite pendente* non debet possessor commodo suæ
possessionis privari, sed æquè durante lite, quàm priùs 2
fructus ex re possessa colligere poterit. Unde *in c. 1. b. t.* declaratur, Archiepiscopum, cui super jure præferendæ crucis mota erat lis, posse durante lite facere ante se crucem deferri, usque dum causa per sententiam terminetur. Similiter *in c. 2. eodem tit.* dicitur, quòd si matrimonium alicujus accusetur tanquam invalidum, vel tanquam separandum quoad thorum & cohabitationem propter adulterium commissum, pendente hac accusatione non debeat conjux accusatus privari possessione carnalis commercii. Quod est intelligendum, modò matrimonium jam *consummatum* sit; nam ante consumationem non fuit in illius commercii possessione, ergo nec lite pendente ea uti potest, vel hoc ipso, quòd lite pendente omnia in suo statu manere debeant, sicut ante litem fuere. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 2. disp. 41. num. 50.*

II. Rescripta aut privilegia *lite pendente* in præjudicium alterius impetrata, non expressa mentione *litis*
pendentis, censentur esse *subreptitia*: quia in dubio 3
Princeps non intelligitur velle alterius juri præjudicare, vel statum litis immutare *cap. 1. & cap. fin. b. t.*

III. Tertio actionum & rerum litigiosarum alienatio pendente lite est prohibita & ipso iure irrita; imò
is, qui receperit, non tantùm cogitur eam rem alie- 4
nanti reddere, sed etiam, si sciens rem litigiosam emerit, pretium amittet, quod fisco acquiritur; si ignarus fecit, pretium ejusdem vel veram æstimationem, ubi pretium non fuit, una cum alia tertia parte pretii vel æstimationis ab alienante propter dolum ejus & sui deceptionem recuperabit. *c. 3. & 4. b. t. fin. cum sua auth. Cod. de Litigiosis.* Sed

Quæres, utrùm ante litem inchoatam actio indi-
stinctè in alium cedi seu alienari possit? ℞. Distinguen- 5
do inter actionem dubiam sive disputabilem. Actio liquida quovis titulo in alium transferri potest, prout text. sunt *in ff. & Cod. de Hereditate vel actione vendita*, actionem autem controversam donare quidem licet, sed non vendere; imò si defactò pro modico pretio (sicut fieri solet) vendatur & contingat illa actione cessa conventum condemnari, non tenebitur plus restituere emptori, quàm pro illa actione exposuit; idque ne facile alienæ lites redimantur, & fortè dudum sopitæ suscitentur. *l. per diversas. 22. & l. seq. Cod. Mandati.* Quòd si actio ejusmodi vendatur alicui potentiori, qui ratione officii vel dignitatis potest reum opprimere, non valebit talis venditio, sed venditor amissione juris sui puniri debet. *l. 2. C. ne liceat poten-*

potentioribus. Videatur Panorm. *in c. ex parta. 2. de Alienatione judicii mut. causa. n. 4.*

6 Quartus demum effectus, quòd attentata seu innovata lite pendente ante omnia debeant in pristinum statum revocari, & antequam revocentur, parte opponente impediatur processus ad ulteriora, Lancelot. *de Attentatis parte 3. c. 29.*

TITULUS XVII.

De Sequestratione Possessionis & Fructuum.

SUMMARIA.

1. *Quid sit sequestratio? Estque alia voluntaria, alia necessaria.*
2. *Sequestratio necessaria regulariter est probibita.*
3. *Sequestratio fieri potest, si possessio sit valdè litigiosa, aut reus resistat misso in possessionem.*
4. *Item in causa beneficiali, in qua non datur missio.*
5. *Item si reus de dilapidatione sit suspectus.*
6. *Aut si periculum sit rateritus vel deteriorationis.*
7. *Sequestratio oblata cautione de rebus servandis potest evitari.*
8. *Requisita, ut possit fieri sequestratio.*

1 SEquestratio nihil est aliud, quàm rei litigiosæ apud
tertium (qui propterea *sequester* dicitur) *depositio*.
Estque alia *voluntaria*, quæ ex mutuo consensu partium
fit. Alia *necessaria*, quæ fit Judice imperante, & altera parte iovita. Sequestratio necessaria regulariter est
2 prohibita; tum quòd non oporteat incipere ab execntione, antequam reus de debito convincatur, *l. un. C. de Prohibita sequestrat. pecun.* tum etiam, quòd, ut alibi suo loco dictum, reus non debeat commodo possessionis privari. Verùm sunt certi casus, io quibus æquitas suadet fieri *sequestrationem*, ut I. si possessio sit val-
3 dè litigiosa, vel reus contumax resistat misso in possessionem, ita ut periculum armorum & cædium sit, po-
4 terit Judex possessionem sequestrare. II. Quia in causa *beneficiali*, si reus contumax sit, non fit missio, ne detur *vitiosus ingressus in beneficium. c. 1. De eo qui mitt. in 6.* ideò locum habebit sequestratio beneficii. *c. 1. h. t.* III.
5 Res aut fructus rectè sequestrantur, si reus suspectus sit de dilapidatione. Tria autem potissimùm sunt, quæ suspectum reddunt nimirum paupertas, mali mores, & facta præcedentia. Glos. *in l. si fideiussor. 7. §. fin. qui satisdare cogantur.* IV. si periculum sit, ne res inter
6 moras judicii intereat, vel saltem deterior fiat, poterit judicis implorato officio vendi, & pretium loco rei sequestrari, *l. litibus. 20. §. 2. C. de Agricolis & censitis.*
7 Hic tamen adnota, quòd in his posterioribus casibus sequestratio evitari possit, si reus afferat idoneam cautionem de rebus servandis. *l. fin. Cod. de Ordine cognitionum.* Imò juratoria cautione sequestrum tolli, si persona jurans sit honesta, & idooeas facultates habeat, vel jam priùs de *iudicatum solvendo* satisdederit, tenent DD. communiter per text. *in c. penult. de Donat. inter vir & uxor.* Panor. *in c. 2. h. t.*

8 Verum monet Mynsing. *Cent. 2. O. 11. ad sequestrationem* rectè facieodam præter causas modò enumeratas adhuc requiri primò, ut Judici saltem summariè constet de jure petentis *sequestrum*; deinde ut vocetur is, in cujus præjudicium petitur *sequestrum*; & denique ut sollicitans *sequestrum*, id ad sui iuris vel debiti conservationem faciat, & oon causa calumniæ, atque ob eam rem iuramentum *malitiæ* præmittat.

TITULUS XVIII.

De Confessis.

SUMMARIA.

1. *Propria Confessio optima probatio: estque instar sententiæ & rei judicatæ.*
2. *Confessio extraiudicialis non est tantæ authoritatis, ut judicialis.*
3. *Si tamen præsente adversario fiat, plenè probat,*
4. *Idem est, si loco principalis adversarii, nuntius vel negotiorum gestor eam acceptaverit.*
5. *Positiones pro confessione elicienda adversario porrigi solent.*
6. *Differentia inter positiones & articulos in praxi parùm attenditur.*
7. *Si reus contumaciter ad articulos respondere nolit, habentur pro confessatis.*
8. *Articuli tamen debent esse relevantes.*
9. *Porrigens articulos debet præstare iuramentum dandorum.*
10. *Ad articulos crimen occultum attingentes, non tenetur reus respondere.*
11. *Debent articuli esse de facto proprio rei non autem Iuris.*
12. *Confessio iudicialis absente adversario de Iure Canonico plenè probat.*
13. *Qualis Confessio dicatur verè iudicialis?*
14. *Confessio coram Iudice incompetente facta est extraiudicialis: & quid circa eam Iudex competens facere possit?*
15. *Confessio in iudicio facta iuris ordine circa alia non servato tamen est iudicialis, uti & illa, quæ ante litem contestatam facta est.*
16. *Confessionem revocans propter errorem ex intervallo debet istum probare; secus si revocet in continenti.*
17. *Confessio per tormenta extorta ut probet, quæ requirantur?*
18. *Procuratoris vel advocati confessionem principalis potest revocare.*
19. *Confessio Prælati Administratoris &c. an noceat Ecclesiæ, vel iis, qui sub tali administratore sunt?*
20. *An reus de crimine interrogatus à Iudice, teneatur illud confiteri? distinguuntur 3. Casus.*
21. *Reus infamatus de uno crimine non debet interrogari de aliis, de quibus non est infamatus: nec regulariter de sociis criminis.*
22. *Quid si reus ultrà socios indicet?*
23. *Confessio illicita sub spe impunitatis non est sufficiens ad condemnationem.*
24. *Confessio Sacramentalis in iudicio fori externi nihil probat.*

ANtequam ad probatiooes deveniatur, priùs videndum est, an non adversarius illum articulum, 1
qui probatione indiget, sua sponte confiteatur; nam propria *confessio* non tantùm vim optimę probationis habet, & actorem ab onere probandi relevat, verùm etiam, si in iudicio facta sit, instar sententiæ & rei iudicatæ censetur, *l. 1. ff. h. t.* adeo ut iudex noo habeat necesse sententiam ferre, sed taotùm terminum solutioni & satisfactioni præfigere, aut damnum æstimare, *l. proinde. 25. §. 2. ff. Ad legem Aquil.* Quòd tamen intel-

intelligendum est de causis civilibus; in criminalibus verò etiam post confessionem rei requiri sententiam cum communi docet Barth. *in l. si confessus*. 5. *ff. de Custodia reorum*. Imò hodie usum magis esse, ut etiam in civilibus causis confessio potiùs vim probationis habeat, & ideò sententia opus sit, tradit Vallens. *hoc tit. num.* 10.

Est autem confessio alia *judiciales* alia *extrajudicialis*, illa fit in iudicio, hæc extra; ambæ in effectu plurimùm inter se differunt: nam confessio extraiudicialis
2 non est tantæ efficaciæ sicut iudicialis; nec vim sententiæ aut rei iudicatæ habet, quia extra iudicium sæpe aliquis in concedendo facilis est, & incautus, non item in iudicio, ubi adversarium præsentem & omnem nocendi occasionem captantem videt. Unde solent DD. distinguere inter confessionem extraiudicialem, quæ fit absente, & eam, quæ fit præsente adversario; illam censent ad summum semiplenè tantùm probare, imò nihil probare, si genericè sine expressione causæ facta sit, e. g. si dicam me Titio debere centum, & non addo ex quo contractu. *cap. si cautio*. 14. *de Fide instrum. & l. cum de indebito*. 25. §. *fin. ff. de Probat*. Confessionem
3 extraiudicialem factam præsente adversario si cum expressione causæ fiat, communiter concludunt, non quidem habere vim rei iudicatæ; sed tamen plenè probare: non enim tolerari debet, ut qui præsente adversario semel tam deliberatè, licèt extra iudicium, aliquid confessus est, postea in iudicio neget, vel alias probationes postulet. *d. l. cum de indebito*. §. *fin. & l. generaliter* 13. *in fine Cod. De non numer. pecun. c. per tuas*. 10. *de probat*. Si tamen ex circumstantiis appareret, aliquid tantùm calore iracundiæ dictum esse, pro confesso acceptari non posset, nisi daretur perseverantia, nulla sequeretur revocatio. *l. quidquid calore*. 4. *ff. de R. I.* Vi-
4 deatur Mascard. *de Probat. vol.* 1. *conclus.* 364. ubi *q.* 3. notabilem doctrinam ponit, videlicet si nuntius vel negotiorum gestor confessionem coram se factam acceptavit, perinde haberi, ac si præsente principali adversario facta fuisset.

5 Ad eliciendam confessionem iudicialem omnium ferè tribunalium consuetudine receptum, & à Jure Canonico approbatum est, *in c.* 1. *&* 2. *hoc tit. in* 6. quòd adversario certæ quædam *positiones* ex libello extractæ porrigantur, iisque desuper prævio iuramento *de veritate dicenda* (quod Practici iuramentum *respondendorum* vocant) respondere iubeatur. Quamvis autem DD.
6 communiter differentiam constituant inter positiones & articulos, præcipuè in eo, quòd articulans non fateatur articulos, nec affirmet esse veros, sed tantùm, quòd credat eos probari posse: ècontra positiones fiant per verba affirmativa, e. g. *dico*, vel *pono esse verùm*, quòd tibi dederim mutuò centum florenos, ita ut ponens priùs censeatur fateri, nec revocare possit, si postea adversarius una vel altera propositione contra ipsum tanquam propria confessione uti velit. Nihilominus hanc differentiam in praxi non attendi, sed positiones & articulos plerumque inter se confundi, testis est Gail. *Lib.* 1. *Obs.* 79. nam in praxi omnes ferè *positiones*, *articuli* per modum interrogationis, non verò per modum simplicis affirmationis concipiuntur, e. g. nunquid verum, quòd reus tali vel tali die ad me venerit petens mutuò centum? nonquid verum, quòd mutuum petitum actu numeraverim?

7 Cæterùm si reus super positionibus vel articulis contumaciter respondere recuset, eius pœna est, quòd articuli pro confessatis acceptentur, *d. c.* 2. *hoc tit. in* 6.
8 Sed ut pœna hæc locum habeat, requiritur. I. Quòd articuli sint relevantes, seu ad causam saltem indirectè pertinentes, aliàs ex officio judicis reiiciendi erunt: in dubio autem an sint relevantes nec ne, eos iudex admittere debet: quia securius est superfluum admittere, quàm necessarium omittere. Speculator *in tit. de Posit.* §. 7. *num.* 8. II. Porrigens articulos iuramentum præstare debet, quod iuramentum *dandorum* ap- 9
pellant, quod scilicet nihil calumniosè posuerit. III. 10
Si actor inter positiones vel articulos attingat aliquod crimen occultum rei, etsi id ad rem faceret, tamen non tenetur reus se ipsum prodere & infamare, sed potest denegare responsionem, Gloss. *in c. cùm causam*. 37. *V. de causis X. de Testibus*. IV. Requiritur, 11
ut positiones sint de facto & quidem proprio ipsius rei; non autem de iure, aliàs respondere non tenetur: quia quæstiones iuris iudici relinquuntur. Videatur Gail. *d. Obs.* 79. *& seq.* Porrò circa confessionem tam judicialem; quàm extraiudicialem.

Quær. I. Utrùm confessio iudicialis absente adversario plenè probet? De puncto juris civilis negativa videtur verior, propter textus in *l. certum*. 6. §. *si* 12
quis ff. hoc tit. & in l. fin. ff. 3. *de Interrog. in jure fac. &c.* Verùm de æquitate Canonica hujusmodi confessionem etiam in absentia partis factam plenè probare docuerunt Joan. And. *apud* Panorm. *in c. fin. hoc tit. num.* 16. Joan. Hon. *eodem cit. num.* 10. *cum pluribus aliis*, *ibid. cit.* Quamvis enim, inquiunt, ad hoc ut alicui ex confessione alterius obligatio, vel liberatio quæratur, ejus præsentia accedere debeat; quia tunc confessio est implicitum pactum & tacita promissio; aliud tamen est, si præcisè de probatione per confessionem agatur, tunc enim sane iniquum videtur, quòd confessio judici scienter & deliberatè facta ex hoc solo capite, quòd adversarius præsens non fuerit, revocetur & eo præsente contra conscientiam contrarium dicatur. Quòd si reus non tantùm oretenus, sed in aliqua scriptura fateatur, vel ut fieri solet, patiatur suam confessionem Protocollo inseri, cujus tenor deinde adversario communicetur, tunc talis confessio indubitatè etiam de jure civili plenè probabit: cùm enim scriptura semper quasi loquatur, non tantùm judici, sed etiam adversario confessio facta esse censebitur. Panorm. *in c. ex parte* 3. *hoc tit. num.* 15.

Quær. II. Utrùm omnis confessio, quæ fit coram 13
judice vel in judicio, sit habenda pro judiciali?

℞. Principale requisitum ad confessionem judicialem esse, ut fiat in figura judicii. Unde confessio facta in judicio coram Notario tantùm, vel extra judicium coram judice non sedente pro tribunali, tantùm in vim confessionis extrajudicialis sustinebitur. Mascar. *de Probat. vol.* 1. *Conclus.* 348. *num.* 28. & 52.

Quær. III. Quid dicendum de confessione fa- 14
cta coram judice non competente, vel competente quidem, sed si ex postfacto cassata sint acta propter non servatum ordinarium processum?

℞. Confessionem, quam quis facit coram non suo judice, e. g. Clericus coram judice Laico, neutiquam haberi pro judiciali, *c. etsi Clerici*. 4. *de Iudiciis*. haberi autem pro extrajudiciali: quia licet judex incompetens tali confessioni nullam vim addat, tamen etiam nullam adimit, nec est ratio, cur minus valere debeat, quàm si omnino extra judicium, & nullo judice præsente facta esset. Imò communiter sentiunt DD. quòd iudex competens possit cogere confessum coram iudice incompetente, ut vel persistat in confessione, vel doceat de errore & causa variandi. Abbas & Fel. *in d. c. & si Clerici*. Boerius *decis.* 90. *num.* 9. 15
Quòd si autem confessio facta sit coram iudice competente, quanquam in aliis ordo iuris servatus, & judicium validum non fuerit, nihilominus pro judiciali habebitur; nam confessio etiam ante litem contestatam in judicio facta judicialis censetur, ac consequenter talis confessio facta in iudicio propter non servatam processum illa saltem haberi debet tanquam facta ante litem contestatam seu inchoatam. Barth. *in l. si confessus* 5. *ff. de Custodia reorum*.

Quær.

Quær. IV. An si confessio propter errorem revocetur, semper sit necesse probare errorem?

℞. Distinguendo, an quis ex intervallo confessionem revocare velit, an verò in continenti: si ex intervallo, necessaria erit erroris probatio; imò ex communi sententia non sufficiet errorem simpliciter probare, sed insuper requiretur, quòd is error sine lata culpa contigerit, ita ut nimirum in jure claro vel facto proprio recenti aut evidenti non erraverit. Sin autem confessio in continenti revocetur, non est opus probare errorem: & dicitur in continenti revocari, antequam redigatur in scripturam, vel antequam narratio penitus concludatur, aut etiam à judice recedatur, *arg. c. præterea. 7. de Testibus cogendis*. Videatur Panor. *in c. 3. n. 20. & seq. hoc t.*

Quær. V. Quid requiratur ut confessio per metum seu tormenta extorta aliquid probet?

℞. Tria potissimùm requiri. I. Quòd constet de *corpore delicti*, id est, quòd revera illud delictum, de quo aliquis arguitur, factum sit. Unde si reus in tormentis fateatur; se alibi, e. g. homicidium aut furtum commisisse, in eo loco inquiri debet an aliquando tale homicidium aut furtum ab aliquo factum sit. II. Quòd præcedant contra torquendum gravia indicia. III. Denique, quòd tortus seu metu & in conspectu tormentorum confessus persistat in confessione. Dicitur autem persistere in confessione, non si statim pòst tormenta idem fateatur, sed si saltem post spatium unius diei & noctis ad *banchum juris*, ut vocant, ductus, & extra tormentorum conspectum positus confessionem suam repetat. *l. 2. Cod. de Custodia reorum*. Qua de re fusius videri poterit Farin. *Operum criminalium. q. 1. in tit. de Iudiciis, & Tortura*: & alii ex instituto de processu criminali tractantes.

18 Quær. VI. Utrùm confessio Procuratoris vel Advocati noceat Principali?

℞. Confessio Procuratoris vel Advocati, nisi ad hoc speciale mandatum habeat, semper revocari potest à principali, tametsi non probarit errorem aut falsitatem, quia semper major fides adhibetur attestanti de facto proprio, quàm de alieno, & ita magis creditur Principali factum proprium neganti, quàm Procuratori factum alienum (quod ignorari potest) confitenti: *l. 6. §. 4. ff. h. tit. L. 9. §. si defensor. 4. ff. de Interrogat. in iure fac.* accedit, quòd non debeat *alteri per alterum iniqua conditio inferri, & factum cuique suum non alteri nocere* debeat, juxta vulgatas juris regulas.

Quær. VII. An idem dicendum sit de generalibus rei alienæ administratoribus, nimirum Prælatis Ecclesiasticis, œconomis, tutoribus vel curatoribus, ut nec horum confessio Ecclesiæ, pupillis, aut minoribus præju-

19 dicet? Distinguit Pan. *in c. ex p. 3. n. 10. h. t.* utrum confessio administratoris vel Prælati sponte extra judicium emanarit, vel utrum in judicio per viam contentiosæ jurisdictionis. Primo casu censet non præjudicare, secus in posteriori: ex ea differentiæ ratione, quòd sponte facta confessio sit aliqua donatio, quæ rei alienæ administratoribus utique prohibita est. In specie autem de Confessione Prælati etiam in judicio facta, quòd duplici via revocari possit, cum communi docet Pan. *in eodem cap. 3. num. 4.* scilicet vel de jure communi, si Prælatus sit paratus docere errorem; vel per viam restitutionis in integrum, ubi non requiritur probatio erroris, sed tantùm læsionis, quòd scilicet Ecclesia ex tali confessione damnum acceperit.

20 Quær. VIII. An reus de crimine interrogatus à Judice, teneatur illud confiteri?

℞. Distinguendos esse 3. casus: *Primus* est, quando Judex non habet jus interrogandi; si nimirùm reus nec infamatus, nec alijs indiciis ad semiplenam probationem gravatus sit: & tunc non tenetur confiteri, etsi exinde Judici vel accusatori calumnia imputetur: quia utitur Jure suo, ex lege tamen charitatis debet, si potest, consulere famæ istorum, v. g. dicendo, eos fuisse deceptos ex probabili errore &c. *Secundus*, quando Judex habet Jus interrogandi quo casu duæ sunt sententiæ: una affirmat teneri confiteri; quia ista sunt correlativa, si Judex habet Jus interrogandi, ergo alter tenetur dicere veritatem: item quia Reipubl. interest, ne crimina maneant impunita. *c. ut famæ 35. de Sent. excommunicat.* Hæc est S. Thom. & Cajetani 2. 2. *q. 69. a. 1. & plurimorum aliorum*. Altera negat, saltem si agatur in causa capitali, de damno vitæ: quia præceptum humanum, quale est Judicis, non solet obligare cum tanto damno. Item argumento à minori ad majus: nam si quis de jure non potest cogi, ut veritatem dicat contra suum consanguineum. *l. 4. ff. de Test. & l. 6. C. eod.* ergo nec contra seipsum. Ita præter alios docuit Innocent. *in c. dudum. 54. de Elect.* apud Panorm. *in c. 2. hoc t. num. 28.* Quæ sententia potest deservire Confessario, quando reus persuaderi non potest, ut crimen ultrò confiteatur. Vid. Ignat. Lopez. *in pract. criminali Canon. cap. 129.* *Tertius* casus est in dubio, an Judex legitimè interroget: & tunc non tenetur confiteri, quia in dubio melior est possidentis conditio. Et licèt aliàs præsumatur, superioris mandatum esse justum, non tamen in hoc speciali casu, ubi est coniunctum cum gravissimo damno.

Cæterùm hoc etiam observandum reum infamatum de uno crimine non posse interrogari de aliis, 21
etiam in eodem genere, nisi de frequentia sit diffamatus, ut famosus latro, vel fur, quia non potest interrogari, nisi præcedentibus indiciis. Similiter nec de sociis criminis interrogari potest. *l. ult. C. de Accusat. c. 1. hoc tit.* nisi tale sit crimen, quòd necessariò socium requirit, ut delictum carnis: vel quod cum sociis factum dicitur: vel nisi crimen exceptum sit, in publicam perniciem tendens, ut hæresis, proditio, falsatio monetæ, læsæ maiestatis. Quid autem si reus ultrò indicet socios? ℞. Si persona vilis, non facit se- 22
miplenam probationem, sed tantùm dat ansam ad inquisitionem, nisi alia adminicula concurrant, & plures rei de eadem persona confiteantur, & in circumstantiis conveniant. Plura vid. apud Farinac. *tit. de Indic. & Tortur. vol. 1. q. 43.*

Quær. IX. An confessio à Judice elicita sub spe 23
& promissione impunitatis sufficiat ad condemnandum. ℞. Nisi reus intellecta falsitate persistat in confessione, non sufficere: potest enim revocare & dicere se spe impunitatis confessum fuisse. Imo Judex tenetur fidem datam servare. Jul. Clarus *in pract. criminali q. 55. n. 7. & seqq.* Unde non videntur admittendæ fictæ seu æquivocę illæ promissiones, v. g. si confessus fueris, habebis sufficientia alimenta ad tempus vitæ; vel hoc tibi conducet ad vitæ obtentionem, subintelligendo, *æternæ* &c.

Quær. X. & ultimò: An confessio sacramentalis, si quocunque modo sive per sacerdotem, sive per auscultantes reveletur, aliquid probet in iudicio contra 24
confitentem? Negativa sine dubio tenenda: quia talis confessio non fit homini, sed Deo. Et quamvis in confessione sacramentali aliquis censeatur dicere veritatem, tamen hæc veritatis probatione fori externi acceptari non potest: aliàs plerique pœnitentes formidarent sua peccata gravia sincerè exponere. Nec est bona consequentia, præsumitur dicere veritatem, ergo est legitima probatio: quia etiam is, qui extra iudicium vel coram iudice competente in re gravi aliquid contra se fateatur, præsumitur dicere veritatem, non est tamen propterea legitimè statim convictus. *c. 4. si Clerici de Iudiciis*. Latiùs Covar. *de Matrim. par. 2. c. 8. §. 12. à n. 22.*

TITU-

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit probatio?*
2. *Actori regulariter incumbit onus probationis.*
3. *Reus excipiendo fit actor: & affirmanti incumbit probatio.*
4. *In duplicibus judicijs utrique litiganti incumbit probatio.*
5. *Ubi præsumptio Iuris est pro aliquo, is revelatur ab onere probandi.*
6. *Negativa etiam probari debet, si est fundamentum intentionis: & quomodo probari possit.*

§. I.

Quid sit & cui incumbat Probatio.

1 PRobatio in h. t. nihil est aliud, quam *judici* rei dubiæ apud eum controversæ per legitimos modos facta *ostensio*. Dico *judici*: quia probatio fit principaliter ad ipsum judicem, non verò ad adversarium instruendum. Porrò per quem hæc demonstratio facienda sit, an per actorem, vel per reum, nonnunquam
2 multùm disputatur. Ad cujus dubij resolutionem notandæ sunt sequentes regulæ. I. Actori regulariter incumbit onus probandi suam intentionem, & quidem nisi eam legitimè probarit, reus tametsi nihil in contrarium attulerit, absolvi debet. *l. 8. & 23. Cod. h. t.*
3 II. Etiam reo quandoque injungitur probatio, si videlicet excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab actore negatur: hic namque solemus dicere, quod reus *excipiendo* actor fiat. E. g. si me convenias in judicio, ut tibi centum restituam, quos mihi mutuos dedisti, ego verò excipiendo dicam, me illos centum jam pridem tibi solvisse, quod tu negas; fanè hujus solutionis factæ probatio mihi, qui eam affirmo, incumbet, quia vulgatum juris axioma est, quòd affirmanti incumbat probatio, ex *l. 2. l. in exce-*
4 *ptionibus. 19. ff. in eodem tit.* III. In duplicibus judicijs, nimirùm *finium regundorum*, interdicto *uti possidetis* & similibus uterque litigans probare debet, & meliùs probanti adjudicatur possessio, quia uterque est actor & reus. *§. retinendæ. 4. Instit. de Interd. c. ex literis. 3. h. t.* & satis insinuavi superiùs in tit. *de causa possessionis*
5 *& proprietatis*. IV. Si præsumptio juris stat pro agente vel excipiente, relevabitur is ab onere probandi; nam præsumptio juris transfert onus probandi in adversarium. Hinc si Parochus petat decimas intra fines suæ Parochiæ existentes, nihil probare tenetur: quia dicitur habere fundatam intentionem in jure, quòd decimæ ad Parochum pertinere præsumantur, nisi contrarium ostendatur. *c. de Restitut. spoliatorum in 6.* Item si aliquis dicatur non potuisse testamentum facere, esse Procurator, aut contrahere, iste, qui talia negat aliquem posse, hanc suam negativam probare debet, quia hæc sunt *iuris prohibitorii*, quæ quilibet præsumitur posse, nisi ostendatur esse prohibitum. V. Quamvis *negativa* videatur probari non posse, cùm non entis nullæ sint qualitates; nihilominùs si aliquis fundamentum suæ intentionis in *negativa* ponat, eam probare debet. Hinc si volo prohibere vicinum, ne domum suam altius ædificet, debeo probare, quòd non habeat jus altiùs ædificandi, quia in dubio quilibet præsumitur posse in re sua ædificare prò suo placito. *l. altiùs. 8. Cod. de Servit. & aqua.* Item si pecuniam per errorem alicui solverim, quam ei non debui, & deinde velim illam pecuniam repetere per conditionem indebiti, necesse habeo probare pecuniam debitam non fuisse, *l. cùm indebito. 25. ff. h. t.* Sed inquies, si quandoque probari debet *negativa*, quomodo ergò vulgò dicitur, quòd *negativæ* per rerum naturam nulla sit probatio, *ex l. Actor. 23. Cod. eod. tit.* R. Multiplices esse *negationes*, quarum aliquæ probari possunt, aliquæ probari non possunt. Nam inprimis alia est *negotio iuris*, e. g. tu non potes esse Procurator, non potes fieri Clericus, & hæc negatio utique probari potest adducendo illum locum juris, in quo fundata est. Alia est *negotio qualitatis*, ut tu non es solvendo, non habes sufficientem ætatem ad testandum, vel contrahendum, & hæc quoque probari potest, sicut & generaliter omnes *negativæ*, quæ habent inclusam in se *affirmativam*; qui enim negat habere aliquem ætatem ad testamenti confectionem, affirmat ipsum esse impuberem, qui repetit beneficium renunciatum, & negat se sponte renunciasse, implicitè affirmat coactionem & violentiam sibi factam. Alia tandem est *negativa facti*, quando aliquod factum purè negatur, & hæc *negativa* ab ipso negante directè probari non potest, potest tamen indirectè quandoque, si sit determinata ad certas circumstantias, puta aliquis arguit me de homicidio in certo loco ac die facto, non possum quidem directè probare me homicidium non fecisse: possum autem ad ostendendam meam innocentiam probare, me in die allegato nunquam in loco commissi homicidii fuisse, vel possum ostendere alium, qui illud homicidium perpetravit, & sic hanc negativam, quòd homicidium non fecerim, indirectè probabo.

§. II.

Quotuplex sit Probatio?

SUMMARIA.

7. *Enumerantur varia genera probationum.*
8. *Quæ probationes sint plenissimæ, aut plenæ?*
9. *Quæ sint tantùm semiplenæ.*

PRobationes in genere quot sint species, non conveniunt DD. omnes tamen videntur commodè ad novem præcipuas reduci posse. Nam I. probari aliquid potest per *Evidentiam rei*, quando scilicet res ita palam est, ut nulla tergiversatione vel negatione celari valeat. II. Per *Confessionem propriam*. III. Per *Ocularem inspectionem*. IV. Per *Testes*. V. Per *Instrumenta*. VI. Per *Iuramentum*. VII. Per *Præsumptionem*. VIII. Per *Famam*. IX. Denique per *Libros antiquos & scripturas antiquas* in lapidibus marmoriis positas. 7

Porro ex probationibus aliæ dicuntur *plenæ*, aliæ *semiplenæ*. *Plenæ* dicuntur, quæ judici plenam fidem faciunt; tales censentur, quæ fiunt per duos testes omni exceptione maiores, per instrumenta authentica, per confessionem propriam, de quibus *in tit. seqq.* videbimus. 8

Sed hic Nota, quòd aliquæ probationes sint *plenissimæ*, &, ut dicere solemus, luce clariores, quales requiruntur in cri-

in criminalibus causis, per *l. fin. Cod. hoc tit.* sæpè enim aliqua probatio in causis civilibus sufficiens est ad ferendam sententiam, quæ tamen in criminalibus nullo modo sufficit. Sic probatio per unum testem unà cum juramento suppletorio, item probatio per plures concurrentes præsumptiones & famam quandoque sufficienter probaret in causa civili, non verò in criminali.

9 *Semiplenæ* probationes dicuntur, quæ minùs perfectæ sunt, nec omnimodam fidem merentur. Communiter inter *semiplenas* probationes numerantur *unius testis depositio*, *extrajudicialis confessio*, *instrumentum privatum*, seu annotationes & rationes in privatis libris conscriptæ (Chyrographum autem debiti causam continens & adversario traditum plenè probat) *literarum probatio*, *fama* denique & *fuga*. Verùm enumeratas hactenus probationum species *in seqq. tit.* exactiùs tradam. Circa instrumenta privata, item scripturas antiquas in *tit. de Fide instrument.* & circa comparationem literarum ac fugam *in tit. de Præsumpt.* plura dicendi locus est. Quia verò ocularis inspectio & fama non potest congruè ad alium titulum referri, hìc de utraque breviter aliquid subjungam.

§. III.

De Probatione, quæ fit per ocularem inspectionem.

S U M M A R I A.

10. *Quid sit inspectio ocularis.*
11. *Ea necessaria est in novi operis nuntiatione, pro cautione damni infecti, controversia limitum, casu vulnerationis, allegata impotentia &c.*
12. *Quid ad inspectionem ocularem requiratur.*

10 **O**Cularis *inspectio* est, quando judex rem, de qua controversia est, vel per se ipsum inspicit, vel Commissarios aut alias personas ad eam inspiciendam deputat. Huic *inspectioni oculari* locus est in omnibus causis & negotiis, quæ aliter nequeunt, vel saltem non ita facilè expediri. Pro majori intelligentia aliquot exempla propono. Ita I. quæstio *de novi operis*
11 *nunciatione* vix potest absque *inspectione oculari* decidi: nam si adversarius neget, se priorem faciem operis immutasse, vel in præjudicium actoris ædificasse, ad eruendam veritatem non potest efficacius remedium inveniri, quàm *ocularis inspectio*. II. Si timeam, ne ædes mei vicini, quas ruinosas esse conspicio, meis ædibus per ruinam damnum inferant, & propterea peto cautionem *damni infecti*, ut scilicet idoneè caveat, quòd omnem damnum ex ruina suarum ædium mihi inferendum resarcire velit, sanè si vicinus neget, domum suam esse ruinosam, ad *ocularem inspectionem* ante omnia deveniendum erit. III. Quotiescunque controversia oritur circa *terminos* seu *limites agrorum*, vel *jurisdictionis*, ipsi termini oculariter inspiciendi sunt: *l. de modo. 7. & passim. ff. finium regund.* VI. Quando aliquis accusatur de lethali vulnere actori inflicto, judici quàm maximè incumbit, ut vulnus tempestive per plures Medicos & Chyrurgos inspici curet: quia frequenter accidit, quòd vulnus ab initio lethale non fuerit, sed deinde primùm per imperitiam aut negligentiam medicorum factum sit, qua de re videatur And. Gail. *lib. 2. observ. 111.* V. Denique, ut plura alia prætermittamus, quotiescunque agitur de matrimonio propter alterius conjugis impotentiam distrahendo, hæc inspectio adhibenda erit, in viro quidem per medicos, in fæmina per obstetrices, quemadmodum textus sunt & ibi Interpretes *in c. 4. &c. penult. hoc tit. & in c. fraternitatis. 6. de frigid. & maleficiat.*

Cæterùm ad *inspectionem ocularem* regulariter requiritur utriusque partis citatio, nisi fortè judex ex 12
officio clam ad suam tantùm informationem *inspectionem ocularem* suscipere voluerit. Ratio est quia quilibet vocari debet ad illum actum, de quo vertitur ejus præjudicium, & ubi opus est defensione. Deinde ad *inspectionem ocularem* ducendi sunt testes ab alterutro litigantium producti: quia in re præsenti se meliùs explicare & judicem informare possunt. Tandem quando *inspectio ocularis* fieri debet, per ejusmodi artis peritos; e. g. agri mensores, architectos, medicos, chyrurgos, obstetrices & similes, eis juramentum deferri debet (nisi in susceptione sui officii jurarint, seu, ut solemus dicere, jurati Magistri sint) quòd in neutrius partis gratiam, sed quidquid revera in sua conscientia deprehenderint, edicere velint. Plura de *inspectione oculari* videantur apud Roland. *in Tract. de Commissariis. lib. 3.*

§. IV.

De Fama.

S U M M A R I A.

13. *Quid sit fama & quomodo differat à rumore.*
14. *Allegans famam debet probare: & probatur per testes etiam singulares.*
15. *Qui tamen reddant rationem sui dicti: sed hoc in factis antiquis non requiritur.*
16. *Debent deponere, dici à majore parte populi saltem in negotiis gravioribus.*
17. *Fama, ut aliquid probet, debet esse constans & uniformis.*
18. *Fama facit semiplenam probationem in civilibus, non criminalibus.*
19. *In factis antiquis etiam plenam probationem potest facere.*
20. *Ad impediendum matrimonium futurum sola fama impedimenti sufficit.*
21. *Potest etiam esse loco certi nuntii de morte conjugis alterius diu absentis.*
22. *Conjunctio probationum semiplenarum ad faciendam unam plenam, locum habet in civilibus, non criminalibus.*

APpellatione *famæ* in proposito non honoris existimatio, sed communis hominum de re aliqua sermo & opinatio denotatur, differt autem à 13
rumore, quòd *fama* sit inter homines etiam graves & ex verisimilibus indiciis; *rumor* autem sit tantùm inanis & temeraria Vulgi vox & suspicio, carens certo authore aut fundamento, quæ teste Minsing. *ad rubric. text.* potiùs pœnis compescenda, quàm in jure & judicio sequenda est. Quare.

Nota I. Quòd is, qui pro se allegat *famam*, in judicio illam probare debeat: & quamvis DD. 14
varient, per quot testes *fama* probetur, tamen receptior videtur sententia, quòd duo testes sufficiant, juxta doctrinam Barthol. *in l. de minore. 10. §. plurinium.*

ximàm. *num.* 19. *ff. de Quæst.* Imò non requiritur, ut illi testes deponant, se audivisse in eodem loco, & ab iisdem personis, sed etiam admittuntur, tametsi in sua depositione sint singulares, videlicet quòd unus nominaret alios, à quibus audivit, & alius alios, vel unus nominaret talem diem & locum, & alter alium, docet idem Barth. *in d. §. plurimùm. n.* 4.

15 Nota II. Quod testes de *fama* deponentes nihil probent, nisi rationem sui dicti, seu depositionis reddiderint: dicuntur autem *rationem sui dicti* tunc reddidisse, si causas seu indicia & conjecturas, ex quibus *fama* suam originem traxit, nominatim & specificè expresserint: Famæ enim regulariter nihil tribuendum est, nisi constiterit de authoribus ejus & fundamento radicato in causis & indiciis, ex quibus prudentes plerique permoti sunt, ut sibi hoc vel illud certò persuaderent, & postea successu temporis communi omnium existimatione assevéraretur. Mascard. *de Probat. vol.* 2. *conclus.* 750. *n.* 11. Attamen in factis antiquis quæ hominum ætatem & memoriam excedunt, non adstringentur testes, ut rationem sui dicti reddant, sed sufficit, ut sint omni exceptione majores, & afferant, se ita à suis majoribus intellexisse, quia in factis antiquis & ultra hominum ætatem remotis non potest semper de fundamento constare.

16 Nota III. Quòd ex communi DD sententia requiratur, ut testes deponant, aliquid dici non tantùm à multis, sed à majore parte populi, & insuper aliquot viros spectatæ opinionis nominent, à quibus se audivisse affirmant. Quod tamen DD. limitant tantùm in negotiis arduis, seu magni momenti, in negotiis verò parvis censent famam viciniæ seu plurium hominum, quamvis illi non constituant majorem partem populi in aliqua civitate, sufficere. Mascard. *d. loc. n.* 6. & 9.

17 Nota IV. Ut *fama* possit pro probatione adduci, debet esse constans, & uniformis, non varia & contraria. Unde si id, de quo est controversia alii negent, alii affirment, neque his, neque illis credendum est, sed sicut aliàs probationes probationibus, præsumptiones præsumptionibus eliduntur, ita duæ famæ inter se contrariæ sese invicem quantum ad effectum probationis penitus extinguunt. Quòd si tamen in illo loco, ubi res, de qua quæritur, sita est, vel ubi delictum commissum est, *fama constans* haberetur, & in alio loco contraria vigeret, utique prior

18 tanquam magis verisimilis attendenda foret.

Nota V. Quòd *fama* in civilibus causis regulariter tantùm semiplenè probet, *arg. l.* 3. §. *ejusdem quoque*. & ibi Gottofred. & DD. communiter. *ff. de Testibus*. nam ibidem dicitur, quòd fama consentiens rei gestæ fidem nonnunquam confirmet. Quæ verba ad summum semiplenæ probationi congruunt, cùm diversa sint fidem facere & confirmare. Confirmatio enim aliquid præsupponit, quod confirmandum est, & habet se per modum accessorii. Dixi autem in *civilibus causis*: etenim in criminalibus, ubi de gravi pœna infligenda agitur, plerumque *famæ* ne quidem semiplenam probationem, imò nec indicium ad torturam facit, sed tantùm movere debet judicem,

19 ut super crimine diligenter inquirat, per text. *in c. qualiter & quando.* 24. *de Accus.* Dixi secundò *regulariter*: nam DD. communiter excipiunt facta antiqua, quæ hominum ætatem excedunt, in quibus existimant famam propter difficultatem, & ob defectum aliarum probationum plenè probare, & pro fama sententiam ferri posse, ut videre est apud Mascard. *d. loco vol.* 2. *concl f.* 54. *n.* 8.

20 Specialiter de jure Canonico ad dissolvenda sponsalia de futuro & impediendum matrimonium sola *fama* de affinitate & consanguinitate desponsatarum sufficit; partim propter periculum, ne matrimonium nulliter contrahatur, & illicitus fiat concubitus; partim etiam, quòd scandalosum sit, duas personas conjungi, quæ publica existimatione affines vel consanguinei reputantur, per text. *in c.* 2. *de Consanguinit. & affinit.* Item quamvis conjugi propter diuturnam absentiam alterius conjugis non possit dari licentia alias nuptias contrahendi, nisi certum nuntium de morte ipsius conjugis habeat, ut dicitur *in c. in præsentia*. 19. *de Sponsalibus*. Nihilominus nomine certi nuntii etiam famam comprehendi, si communis, & in causa probabili (e. g. propter diuturnam absentiam, senectutem, aut mortem, vel belli pericula &c.) fundata sit, docet Gloss. *in cap. quoniam*. §. *porro. vers. si autem.* *Ut lite non contestata*. per text. *in eod. vers. si autem.* 21

Pro coronide hujus tituli resolvenda est illa utilis quæstio, utrum probationes *semiplenæ* diversi generis conjungantur ad constituendam *plenam* probationem, e. g. unus testis & fama, extrajudicialis confessio & unus testis?

℞. Breviter, in criminalibus causis non esse admittendam commixtionem probationum, sed requiri probationem *plenissimam* in eodem genere probationis, nimirum vel per testes, instrumenta, aut confessionem in judicio: in civilibus autem duas *semiplenas* probationes etiam diversi generis ad unam *plenam* constituendam sufficere. Gom. *Variar. Resolut. tom.* 3. *c.* 12.



TITULUS XX. & XXI.

De Testibus, & Attestationibus, & de Testibus cogendis.

Titulus XX. inscribitur *de Testibus & Attestationibus*: & XXI. *de Testibus cogendis*, quæ cùm circa usitatissimam in judiciis probationem *per Testes*, connexa sint, hos titulos in unum conjungimus.

SUMMARIA.

1. *Nomina testium à producente Iudici primò offeruntur: à quo deinde citantur.*
2. *Quid agendum, si testes Iurisdictioni Iudicis non subsunt.*
3. *Testis ad comparendum cogi potest, etsi juraverit, se nolle testificari.*
4. *Si quis notitiam rei sub secreto acceptit, aut per injuriam, non potest cogi ad testificandum.*
5. *Non tenetur quis testificari, si ei immineat inde grave damnum, aut crimen sit occultum, vel factum pœna non dignum.*
6. *Personæ conjunctæ regulariter contra se invicem testificari non coguntur.*
7. *Senes valetudinarii longè distantes, item nobiles ad testimonium ferendum non evocantur.*
8. *Viaticum & alimenta testibus suppeditare tenetur producens.*
9. *Ad productionem & juramentum testium adversarius citandus est.*

§. I.

De Productione & coactione testium.

1 QUando actori suam. intentionem, vel reo suam exceptionem probandi onus imponitur, idqne actor vel reus per testes exequi cogitat, consultum est, quod nomina testium judici offerantur, ab eoque petatur, ut terminum ad producendos testes præfigat. Non est quidem una omnium sententia, an testes à judice, vel à producente in Judicium vocandi sint, propter textum in *l. 3. §. fin. ff. de Testibus*. Sed praxis judiciorum passim obtinuit, quòd testes citari soleant à judice ad instantiam producentis, maximè tunc, si ad solas preces producentis nolint com-
2 parere. Quid autem faciendum, si testis non sit de jurisdictione illius judieis, apud quem testimonium diceret? ℟. Quia citatio non subditi nullius est momenti. *l. fin. ff. de Iurisdictione*. Ideò res expediri debet per literas, quas vulgò *mutul compassus* appellant, in quibus requiritur judex competens, ut testes suæ jurisdictioni subditos mittat ad locum judieii, in quo eorum testimonium desideratur, vel si propterea, quòd testis sit Clericus, valetudinarius, in dignitate constitutus, aut iter nimis remotum sit, &c. remissioni locum non esse reperiat, ipse examen in se suscipiat, illudque secundùm ordinem Juris instituat, ac depositionem testis in scriptis transmittat. Quòd si testis ad judieis præceptum compatere recuset, mandatis pænalibus cogendus erit, cùm publicè intersit, ut lites finiantur, & ne veritas occultetur, de qua coactione agitur in tit. *de Testibus cogend.* & *in l. si quando. 19. juncta auth. Cod. de Testibus.*

3 Imò testem cogi posse, etsi jurarit, se nolle testimonium ferre, textus est, & ibi tradunt Interpretes, *in c. pervenit. 4. de Testibus cogend.* nunquam enim hoc juramentum tanquam contra bonos mores præstitum obligatorium est, sed potiùs impium & temerarium; Utpote per quod veritas publicè requisita cum gravi alterius præjudicio celatur. Videatur Gail. *Lib. 1. observ.* 100. Sed juxta æquiorem interpretationem hoc intelligitur, si quis jurasset non revelate, qui per suum juramentum non potuit Reip. habenti jus exigendi testimonium præjudicare, secus si notitiam accepit sub sigillo & confidentia secreti, veluti Medicus, obstetrix, &c. tunc enim Respub. nullum ius habet, cui sine tali revelatione dictum non fuisset cognitum: & pactum tale, sicut depositum, iure naturali iustum est, præsertim si ex celatione non immineat grave periculum Reipub. imposterum.
4 Item si qnis notitiam delicti, vel alterius secreti per iniuriam acceperit, v. g. literas aperiendo, vel hominem per vim cogendo, non tenetur ad testificandum, quia non minùs ex delicto, quàm ex pacto obligatio iustitiæ nascitur ad damnum non extendendum, sed potiùs resarciendum.

5 Addunt etiam DD. si testi, vel suis damnum grave ex testimonio immineat, si crimen occultum sit, & nulla publica indicia adsint, licèt fortè uni vel alteri cognitum fuerit, non teneri aliquem de eo testificari, nisi crimen adhuc perniciosum sit. Et denique, qui scit factum esse à pœna alienum, quia putans feram traiecit hominem, non renetur fateri vel testari, sed potest simplieiter negare se scire delictum. Vid. Paul. Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. Tract. 6. c. 4. num. 9.*

6 Verùm sunt nonnulli, qui inviti ad testimonium ferendum contra certas personas non coguntur, qui referuntur *in c. si testes. 3. §. item. l. Iulia. causa 4. quæst. 3.* tales sunt agnati & cognati, item affines, qui sibi ad instar parentum & liberorum sunt, ut socer & socrus, gener, nurus, vitricus, noverca & similes. Nam grave est, ut aliquis contra suum sanguine aut affinitate coniunctum cogatur testimonium dicere. Interim tamen si aliunde veritas haberi non possit, etiam hæ personæ utilitatis publicæ causa, quæ privato affectui præferenda est, ad testimonium ferendum cogi possent. Val. *d. t. de Testibus cogend. num. 6. & seq.* cum Panorm. *in c. 1. eodem tit.*

Porro testes senes, valetudinarii, aut longè
distantes, tametsi sint intra territorium iudicis sub 7
quo causa agitur, non sunt evocandi ad locum iudieii, sed domi suæ examinandi, vel per ipsum iudicem, aut, quod est frequentius, per aliquem Commissarium vel Notarium specialiter ad hoc deputatum, *c. si qui. 8. de Testibus. l. 3. ff. fin. & l. 8. ff. eod.* Imò quidquid sit de iure communi hodie in multis locis consuetudine receptum est, quòd personæ egregiæ & Illustres ad testimonium ferendum non vocentur ad iudicium, sed depositiones suas scriptis consignent, & clausas postea ad locum iudicii mittant.

Cæterùm testes producendi sunt sumptibus ip- 8
sius producentis, qui eis tenetur viaticum & alimenta pro conditione & dignitate eorundem subministrare, nulla habita ratione sumptuum, quos aliàs domi fecissent. *c. statutum. §. pro ferendo. & c. insuper de Rescriptis in 6.* & quamvis quilibet veritatem gratis dicere debeat, neque æstimari possit tempus vel labor, quem quis ferendi testimonii causa sustinuit, si tamen aliquis e. g. mercenarius, qui ex operis diurnis se uxorem & liberos alit ad testimonium ferendum peregrè evocetur, ac interea suis operis careat, sanè æquissimum est, ut præter expensas itineris etiam intermissarum operarum aliquam æstimationem consequatur. Nam licet testimonium non debeat testi esse lucro, non tamen debet ipsi esse nocumentum contra regulam iuris, quòd *officium suum nemini debeat esse damnosum*. Andr. Gail. *d. Lib. 1. observ.* 99.

Demum sciendum est, quòd ad productio- 9
nem testium citandus sit adversarius, non quidem ut examini intersit (hoc enim sine præsentia partium instituendum est) sed ut videat testes produci, ab iisque iuramentum præstari, & ut suas exceptiones contra personas earum proponere, valeat quare sit

§. II.

De Exceptionibus, quæ contra personas testium obijci possunt.

PLures sunt exceptiones, quæ aliquem à testimonio ferendo repellunt, vel saltem fidem eius minuunt. Hæ exceptiones possunt ad tres classes reduci: quædam enim testem omnino inhabilem ad testandum declarant, quædam tantùm respectu certarum personarum, & quædam respectu causarum certarum.

C L A S S I S I.

Exceptiones, quæ testem omnino inhabilem declarant.

10. *Servi ad testificandum sunt inhabiles.*
11. *Religiosi ad testificandum non sunt inhabiles, etsi sine licentia Prælati non debeant dicere testimonium in judicio.*
12. *Similitudo inter servum & Monachum claudicat.*
13. *Impubes non potest ferre testimonium: post pubertatem tamen potest etiam de iis, quæ in impuberi ætate vidit, vel audivit, testari sed non erit testis omni exceptione major.*
14. *Infames testificari nequeunt: & qui sint infames infamia Iuris.*
15. *Quinam reddantur infames infamia facti.*
16. *Infames infamia facti in causis criminalibus à testimonio excluduntur: non in civilibus.*
17. *Homines viles non sunt testes idonei, nisi aliunde de eorum fide satis constet.*

10 PRima talis exceptio est, quòd testis non sit liber, sed *Servus*; cùm enim servus in Jure pro nullo reputetur, nimis indignum videtur lites & controversias inter homines liberos & ingenuos exortas servorum testimoniis terminari. *l. 7. ff. h. t.* Quare olim si servi quandoque in subsidium pro testibus adducebantur, priùs ad eruendam veritatem tormentis subiiciebantur. *l. 9. ff. de Quæst.* Verùm cùm hodie servitus propriè dicta inter Christianos sublata sit, non est operæ pretium hæc copiosiùs tractare.

11 Quærunt autem hoc loco DD. utrum Religiosi & Monachi, cùm ex aliquorum sententia servis æquiparentur, possint esse testes idonei in judicio? Negant nonnulli apud Maschard. *de Probat. vol. 1. conclus. 260. n. 1.* Sed affirmativa procul dubio verissima est: etenim testimonium dicere *Juris* est *prohibitorii*, & omnibus naturali Jure concessum, quibus non est specialiter Jure positivo prohibitum, nullus autem est locus, in quo Id Religiosis reperiatur prohibitum, ergo. Imò *in c. nuper. 51. h. t. in c. veritatis. 8. de Dolo & contumacia, & in c. etsi Christus. 26. de Iurejurando*, & pluribus aliis locis, Religiosi in testes admissi sunt: quamvis interim Religiosus sine prævio Prælati consensu testimonium dicere utique non debeat, si tamen de facto sine Abbatis licentia dixisset, valere tale testimonium, utpote nullibi prohibitum, censet Panor. *in c. cùm nuncius. 12. h. t. n. 4.* & Mascard. *d. loco n. 13.*

12 Cæterùm quod attinet ad similitudinem inter Monachum & servum, illa nimis claudicat & Acatholicorum potissimùm Iurisconsultorum est, non satis intelligentium Canónes. Nam servus nullo respectu quid proprium habet, sed quidquid acquirit, Domino acquirit etiam ignoranti & invito; Monachus quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monasterio, etiam ipsi jure identitatis, quatenus in corpore Monasterii esse habet, sunt propria. Servus ne quidem cum consensu Domini potest munera publica vel judicialia obire; Religiosus autem cum consensu sui Prælati potest esse Procurator in judicio, Advocatus imò & Judex, ut superiùs Lib. I. tit. *de Officio Vicarii.* & in tit. *de postulando, & de Procuratoribus* dictum, plures ejusmodi disparitates vel parùm cogitanti occurrunt.

Secunda exceptio est, quæ opponitur *pupillis* 13
seu *impuberibus*, quòd ob lubricitatem ingenii testimonium ferre nequeant. *l. 3. §. lege Iulia. 5. ff. h. t.* Sed nunquid saltem post pubertatem testari poterunt de iis, quæ in impubertate viderunt, vel audiverunt? ℞. Cùm experientia constet, puberes eorum omnium optimè reminisci, quæ post infantiam audiverunt, vel viderunt, nimirùm quæ ipsis præsentibus post septimum suæ ætatis annum facta sunt, etiamsi tunc fortè non intellexerint, quid reverà inter alios ageretur, ideó non est inconveniens, ut de iis rebus post pubertatem testari permittantur. Quia tamen etiam econtra facilè contingere potuit, quòd impubes propter suam inadvertentiam rem non rectè perceperit, propterea si de illa post pubertatem deponat, Judicis arbitrio relinquendum censeo, quantam fidem ejus depositio mereatur: quod inde judicabitur, an verisimilia dicat, an omnium circumstantiarùm perfectè meminerit, an ad interrogatoria adversarii congruè respondeat. Videatur Farin. *de Testib. q. 85. n. 53. & seqq.*

Tertiò testes idonei non sunt *infames. d. l. 3. §. 5.* 14
ff. h. t. Sunt autem alii infames *infamia juris*, quos jus ipsum infames esse decernit, & declarat, iique vel ipso facto infamiam incurrunt, vel primùm per sententiam Judicis. Ipso facto infamiam incurrunt, exercentes lenocinia, histriones, qui quæstus causa in scenam prodeunt &c. (nisi minorrennes sint, *L. si fratres. 21. Cod. ex quib. caus infamia irrogatur.*) deprehensi in adulterio, contrahentes incestuosas nuptias, polygami, violatores sepulchrorum, & olim etiam nubens intra annum luctùs: quòd tamen de Jure Canonico correctum est juxta communem sententiam in *c. penult. & fin. extra. de Secund. nupt.* Per sententiam Judicis infames fiunt, damnati publico judicio, e. g. læsæ Majestatis, de raptu, de adulterio, de homicio, &c. & etiam damnatus furti, injuriarum, & doli, item damnatus ex actione *depositi, mandati, pro socio & tutelæ*, modò propter dolum condemnatio fiat, prout hac de re videri poterit totus tit. *ff. de his, qui notantur infamia.* & tit. *Cod. Ex quib. caus. infamia irrogatur*

Alii sunt infames *infamia facti*, & dicuntur illi, 15
qui quidem ab ipso jure expressè nulla infamia notantur, sed tamen aliquid tale perpetrarunt, propter quod eorùm opinio & existimatio apud probos & honestos viros gravatur. Unde is, in quem Judex per interlocutoriam graviter vinctus fuerit, vel filius, quem pater in testamento tanquam malum increpaverit, infamia facti notatur. *l. ob hæc verba. 20. ff. & l. ea, quæ. 13. & l. interlocutio. 39. Cod. iam d. tit.* ac, ni fallor, omnia illa dellicta, ex quibus per sententiam irrogatur infamia Juris, ante sententiam faciunt delinquentem infamem *infamia facti*: quia non potest contingere, ut aliquis per sententiam fiat infamis *infamia juris*, quin ante seutentiam, si de delicto constet, ejus opinio apud honestos viros gravetur. 16

Porro hìc controvertunt, an etiam infames infamia facti à dicendo testimonio repellantur? Probabilior mihi videtur illorum sententia, qui infames infamia facti in criminalibus causis excludunt, in civilibus autem admittunt, ita enim non obscurè colligitur ex *c. testimonium. 54. h. t.* & tenet Panorm. *ibid. n. 6.* 17

Quartò denique non sunt testes idonei, vel saltem omni exceptione majores homines inopes, mendici, vel qui aliàs sunt vilis, & abjectæ conditionis, propter periculum, ut mihi videtur, corruptionis, & subornationis, quia ejusmodi personę pro pecunia facilè suam conscientiam venalem exponunt; attamen hæc præsumptio & suspicio per contrarias præsumptiones elidi potest, proinde, si judex perspexerit hominem non satis locupletem, cætero quin esse bonę & integræ existimationis, ex so-

ex solo capite inopiæ eum reiicere non debet : sicut & generaliter , quinam dicantur testes viles , arbitrio Judicis relinquitur , ut censet Julius Clarus *L. 5. sentent. qu. 25. num. 23.*

CLASSIS II.

Quæ testem repellant respectu certarum personarum.

SUMMARIA.

18. *Inimicus contra inimicum testificari non potest.*
19. *Nec libertus contra patronum.*
20. *Nec Iudæi , pagani , hæretici contra fideles.*
21. *Forma jurandi Iudæis testificantibus præscripta.*
22. *Advocati , Tutores , Curatores contra suos clientes testificari prohibentur.*
23. *Item coniuges contra se invicem , & parentes contra liberos.*
24. *Parentes & liberi pro se invicem testificari nequeunt.*
25. *Ut & alii consanguinei vel affines : qui tamen non ex toto repelluntur.*
26. *Præsertim autem in causa matrimoniali parentes & consanguinei admittuntur.*
27. *Et in causa defensionis : ubi tamen non sunt testes omni exceptione majores.*
28. *Testimonium domesticum quomodo prohibeatur.*
29. *Subditi quomodo pro domino possint ferre testimonium.*
30. *Testes domestici sunt idonei , quando agitur de rebus domi gestis , de quibus alii non habent notitiam.*
31. *Amicus pro amico testis idoneus non est : erit tamen in arbitrio Iudicis eum admittere.*

18 QUidam testes repelluntur, quòd contra : & quidam quòd pro certis personis testimonium ferre nequeant . In priori numero refertur I. inimicus , quòd contra suum inimicum testimonium dicere non possit , *l. 3. in princ. ff. hoc tit.* Non tamen quævis inimicitia levis, aut suspicio inimicitiæ sufficit , sed debet esse inimicitia gravis , ut prudenter timeri
19 possit , ne talis testis postposita religione juramenti ex appetitu vindictæ falsum dicat . Quænam verò dicatur gravis inimicitia , Judex arbitrari debet ex causa & circumstantiis personæ .

II. Libertus prohibetur testimonium dicere contra patronum, *d. l. 3. 5. leg. Iulia . 5. in princip.* Quod DD. extendunt à paritate rationis , ut nec
20 Vasallus contra dominum feudi , nec subditus contra dominum , nisi vel dominis consentientibus , vel Judice propter defectum aliarum probationum cogente , pro testimonio adduci possit . Videatur Far. *de Testib. q. 53. an. 181.*

III. Judæi , pagani , hæretici non sunt testes idonei contra Christianos & Orthodoxos , *c. non potest . 24. & c. pagani , 25. causa 2. quæst. 7. l. quoniam . 21. Cod. de Hæret.* Quod tamen DD. intelligunt , si Judæus contra Christianum litem habeat , & pro se vellet adducere alium Judæum , si verò Christianus contra Christianum litiget , & unus vellet Judæum in testem adhibere , admittendum esse censent , quia in tali casu ratio odii respectu utriusque litigantis æqualiter militat . Val. *hoc tit. §. 3. num. 17.* Sed ego puto , Judæum rarissimè esse testem idoneum , etiamsi lis inter Christianum & Christianum vertatur ; cùm plerumque sint homines viles , perfidi , pecuniis avidissimè inhiantes , & consequenter tales , qui facillimo negotio corrumpi possunt . Nul- 21
lo modo autem creditur Judæo , nisi priùs juramentum secundùm suam Religionem præstiterit , sicut videri potest Ordinatio Cameræ Imperialis *anno 1538.* ubi forma & modus jurandi Judæis præscribitur .

IV. Ex multorum sententia testimonium dicere 22
prohibentur patroni causarum seu Advocati contra suos clientes per text. *in l. fin. ff. de Testib.* cùm enim quilibet cliens patrono suo litis suæ secreta communicet , videtur indignum , & rationi minùs consentaneum , ut patronus in eadem causa contra fidem priùs datam adversus suum clientem testificetur . Ex eadem ratione etiam tutorem vel curatorem contra suum pupillum , vel minorem censent ad testimonium admitti non debere , si controversia dependeat ex illis rebus , quarum notitiam tutor , quatenus tutor , acquisivit , *d. l. fin.* Cùm enim in favorem pupillorum introductum sit , ut res eorum per tutores diligentiùs inspiciantur , sanè id non debet in ipsorum odium retorqueri.

V. Conjuges adversus se invicem testari per- 23
mittendi non sunt , ne concordia conjugalis lædatur , & inde plurima mala in matrimonio sequantur . Farin. *de Testib. qu. 54. num. 219.*

VI. Demùm neque parentes admittendi sunt , ut contra liberos suos testentur ; tametsi causa inter ipsos liberos suos versetur , ne liberi in odium parentum excitentur , si intelligant ex parentum depositione se causa cecidisse . Proinde si lis fuerit inter liberos , officium parentum est , eos vel sua authoritate compescere , vel inter se amicabiliter componere . *l. parentes . 6. Cod. hoc tit.*

Hactenus de iis actum est , qui contra certas
personas testificari non possunt . Inter eos , qui pro 24
certis personis testificari non possunt , sunt parentes , & liberi , qui pro se invicem testimonium ferre non possunt propter nimiam affectionem , quæ inter eos præsumitur , unde earum testatio suspecta redditur.

II. Propter eandem causam affectionis non sunt 25
testes idonei reliqui consanguinei , & affines , *d. l. 3. ff. hoc tit. & c. consanguinei . 1. causa . 3. q. 5.*

Verùm communiter docent Interpretes , quòd consanguineus vel affinis non sit ex toto repellendus , sed audiendus , & Judicis arbitrio relinquendum , quantam fidem ejus depositio mereatur . Etenim si causa non sit nimis ardua , & testis cæteroquin sit integræ opinionis , non est verisimile , quòd propter solam affectionem erga consanguineum velit perjurium committere . Deinde si aliqua controversia plura capitula contineat ; & consanguineus vel affinis non dubitet circa unum capitulum contra consanguineum deponere , testimonium ipsius videtur minùs suspectum , etiamsi in alio capitulo deposuerit pro consanguineo.

Item in causa matrimoniali , si quæratur de con- 26
sanguinitate desponsatorum vel conjugum , super hoc articulo rectè parentes , vel alii consanguinei testari possunt : quia ipsi censentur habere optimam notitiam suæ genealogiæ , neque est verisimile , ipsos incestas nuptias in sua familia toleraturos. *c. super 3. hoc tit. & c. videtur nobis . 22. Qui matrim. accusare possunt* . Rursus non repellitur consanguineus , si non producatur in præiudicium alterius , sed tantùm ad defensionem & probationem innocentiæ , e. g. si homicida vellet probare per consanguineos , homicidium causa defensionis factum esse : nam favore defensionis qualescunque testes admittuntur teste Julio Claro *Lib. 5. sentent. qu. 24. num. 20.* In Judicis tamen erit arbitrio discernere , quanta fides talibus

libus testimoniis extraordinariis sit habenda. Tandem licet consanguinei non sint testes omni exceptione majores, nihilominùs, quod ipsis deest, per alia adminicula suppleri potest, e. g. Si unus testis extraneus & duo consanguinei pro eodem deponant, si fama vel aliæ graves conjecturæ concurrant, arg. text. *in sæpe d. l. 3. §. 2. ff. de Testibus.*

28 III. Nemo potest pro se testes domesticos, seu ex sua domo producere, *l. penult. ff. h. t. & l. 3. Cod. eod.* Et quidem si tales sint domestici, quibus imperari potest, ut testes fiant, nimirum filij vel servi, illi omninò admittendi non sunt: sin autem sint quidem de domo producentis, sed non ejus potestati subjecti, tunc licet respectum aliquem ad ipsum habeant, ut Inquilini, Coloni, Mercenarij & similes, sunt tamen ad testimonium ferendum admittendi, saltem ut testes non omni exceptione majores, sicut mox de consanguineis diximus. Panorm. *in c. in literis. 24. hoc tit.*
29 *num. 5.* Imò communis, & in praxi recepta est sententia, quòd subditi alicujus domini possint pro ipso testimonium dicere, modo duo concurrant: nimirùm ut priùs ipsis per dominum relaxetur juramentum subjectionis quoad præsentem actum; & quòd non agatur de particulari & proprio commodo subditorum, quia multæ causæ possunt emergere circa jurisdictionalia & alia, in quibus domini alios quàm subdi-
30 tos producere non possunt: sicut ita etiam generaliter testes domestici idonei sunt, quando agitur de iis rebus, quæ in domo gestæ dicuntur, & quæ in aliorum notitiam non devenerunt Menoch. *de Arbitrar. Iud. lib. 2. q. 73.*

31 IV. Amicus pro amico regulariter testimonium idoneum ferre non potest, *d. l. 3. ff. de Testib.* etenim humanum judicium non minùs amore, quàm odio pervertitur, teste S. Gregor. *in c. quatuor. 78. causa* 11. *q. 3.* Et judicia hominum ita passim corrupta sunt, ut sibi persuadeant, hoc demum amicitiæ proprium esse, ut amicis suis in qualibet re etiam cum injuria alterius gratificentur: cùm tamen teste Cicerone *prima* sit *Lex* amicitiæ, *ne quid turpe rogemus*, vel *rogati perpetremus.* Attamen non statim ex solo prætextu amicitiæ testis rejiciendus erit, sed etiam hic Judex per suam cognitionem explorabit, quanta fides pro majore vel minore amicitia, & personæ qualitate eidem adhibenda sit: nam si testis sit homo plebejus, vel in depositione pro suo amico nimis verbosus & fervidus, vel si interrogatus respondeat? se malle victoriam producenti, quàm adversario optare, utique ipsius testimonium suspectum, vel etiam planè inutile redditur. Mascard. *de Probat. vol. 1. conclus.* 86.

CLASSIS III.

Exceptiones contra testes respectu certarum causarum.

32. *In causis sanguinis Clerici & Religiosi testificari non possunt contra reum, sed bene pro reo.*
33. *Laicus contra Clericum in causa criminali Ecclesiastica non admittitur: nisi fortè alij testes haberi non possint.*
34. *In causa criminali minor* 20. *annis non est testis idoneus.*
35. *Nec fœmina in tali causa: secus est in causa civili. Quæ distinctio etiam de Iure Civili procedit.*
36. *Nemo potest esse testis in causa propria: bene tamen de facto proprio.*
37. *An aliquis de Collegio vel Universitate in causa istius testis esse possit?*
38. *Clerici & Religiosi in causa suæ Ecclesiæ testes esse possunt, etsi commodum in singulos redundet.*
39. *Sed hoc procedit deficientibus aliis testibus.*
40. *Cur testes de Universitate pro causa communi admittantur?*
41. *Testes aliàs minùs idonei, si contra producentem deponant, repelli ab eo non possunt.*

I. IN causa criminali Clerici & Religiosi non sunt testes idonei, si agatur de pœna sanguinis irroganda; nam Ecclesiastici propter irregularitatem non debent se in causis sanguinis immiscere. Verùm hoc intelligendum est, si Clerici testimonium contra reum dicere vellent. Pro reo autem ad ostendendam ejus innocentiam non est dubium, quin testes sint omni exceptione majores; imò opus pium & Clerico dignum est, si per veritatem possit insontem à supplicio liberare. Farin. *de Testib. q. 61. n. 52.* 32

II. Laicus contra Clericum in causa criminali *criminaliter intentata* testis esse nequit. *c. de cætero 14. h. t.* quòd intelligitur, si agatur de pœna criminali Ecclesiastica. Secus est, ubi traditio fit Judici sæculari. Dixi autem, *criminaliter intentata*: ut procedat, si actio per modum accusationis criminaliter ad vindictam publicam intentetur. Secus autem erit, si tantùm ex crimine agatur civiliter ad damnum resarciendum. *c. tamen ex literis. 33. h. t.* 33

Deinde procedit hæc conclusio in casu, quo Clerici haberi possunt, qui facti notitiam habent; quòd si autem e. g. Parochus solitariè in villa habitans delinquat, etiam Laicos admittendos esse in testes, ne delicta maneant impunita, docet Abbas *in d. c. de cætero. num. 3.*

III. In eadem causa criminali minor viginti annis non potest in testem adhiberi. *l. in testimonium. 20. ff. h. t.* idque nonnulli existimant, etiam extendendum esse ad causas civiles valde magni momenti, quæ propter gravitatem in multis æquiparantur criminalibus. 34

IV. Fœminæ in causis criminalibus criminaliter ad vindictam publicam intentatis non possunt esse testes: quia varium & mutabile testimonium fœminæ producere solent, ut text. est *in c. forus. 10. de Verb. significat.* Imò non desunt, qui de Jure Canonico censeant, fœminam non tantùm in criminalibus, sed etiam civilibus causis excludendam esse, propter generalitatem textus *in c. mulierem. 17. causa 33. q. 5.* attamen quia *in c. 3. h. t.* & alibi sæpiùs fœmina pro teste admittitur, ad conciliandos textus rectiùs inter causas criminales & civiles distinguendum erit cum Panorm. *in d. c. 3. num. 3.* Rursus quamvis aliqui sentiant, de jure civili mulierem in quibuscunque causis (excepto testamento) posse testem esse: eò quòd *in l. ex eo. 18. ff. eod. tit.* absolutè dicatur mulierem testimonium dicendi ius habere: mihi tamen probabilius videtur, quòd hac in parte Jus Civile per Canonicum declaretur, atque etiam de Jure Civili fœmina in causa criminali, ubi probationes perfectissimæ requiruntur, non sit testis omni exceptione major, hoc ipso, quòd experientia constet, & ius Canonicum apertè exprimat, & præsumat mulieris testimonium esse varium & inconstans. 35

V. Nemo est testis idoneus in causa propria. *l. nullus. 10. ff. h. t.* Dicitur aliquis testari in causa propria, si ex victoria producentis sive ex sua depositione utilitatem quandam consequatur, etiam secundariò tantùm & in consequentiam. *c. statutum. 38. causa. 2. q. 6.* Panorm. *in c. 1. Ut Ecclesiastica beneficia sine diminut. confer.* De facto autem proprio ad 36

ad utilitatem tertii sine interesse proprio non tantùm deponere licet, verùm etiam unus talis testis de facto proprio deponens ordinariè plenam fidem facit, e.g. si tutor ad evitandas pœnas non confecti inventarii producat notarium, qui testetur se ipsum ad instantiam tutoris inventarium fecisse. Imò licet testis aliàs sit persona vilis, cui de cætero nulla fides haberetur, si tamen de facto proprio deponat, & non agatur de illius commodo, saltem semiplenè probabit, arg *l. quæro. 58. §. fin. ff. de Ædilit. edicto*. Menoch. *de Arbitr. iudic. lib. 2. cas. 99. n. 8.*

37 Celebris est controversia, an si lis sit inter aliquod Collegium vel Universitatem & aliquem extraneum super re ad Universitatem pertinente, possit Universitas testes pro se ex suo corpore producere? Pro negativa facit, quòd tales testes videantur in causa propria procedere & deponere, cùm ea, quæ ad Universitatem, suo modo etiam ad illos, qui sunt de Universi-
38 tate pertineant. Econtra pro affirmativa adduci potest. *c. insuper. 6. & c. cùm nuntius. 12. h. t. & c. etsi Christus. 26. in fine. de Iurejurando;* in quibus apertè declaratur, quòd Clerici & Religiosi in causis suæ Ecclesiæ vel Monasterii possint testimonium ferre, iis tantummodo exceptis, qui in tali casu tanquam Procuratores ad agendum vel respondendum destinantur. In hac difficultate communis est distinctio, an omnes, qui sunt de Universitate directè sentiant aliquod commodum ex causa Universitatis (sicut fit, quando agitur de communibus pascuis Universitatis, in quibus possunt singuli sua armenta pascere) vel an indirectè tantùm & in consequentiam singulis de Universitate aliquod commodum indivisim obveniat, ut si agatur de Jurisdictione Universitatis? Priori casu censent testes de Universitate non esse admittendos, quia viderentur in causa propria testari. In altero casu statuunt, testes de Universitate audiri debere, quia talis causa minùs ad singulos pertinere intelligitur: sed tamen pro qualitate causæ & personarum Judicis arbitrio relinquendum, quantam fidem mereantur. Vid. Panorm. *in d. c. insuper. n. 2. & seqq.* Verùm ego credo Clericos & Religiosos posse testari in causa suæ Ecclesiæ, quamvis inde singuli aliquod commodum sentiant; tum propter statum Religionis, quem non præsumunt ita facilè perjurio violare; tum ne inopia probationis damnificentur Ecclesiæ, quarum bonis plurimi insidiantur; tum denique quia non potuit Papam latere, quòd victoria in causis Ecclesiæ redundet in Clericos & Religiosos, qui ex bonis Ecclesiæ aluntur, & nihilominùs decrevit eos non esse à testimonio repellendos.

39 Sed nunquid Clerici tantùm in defectum aliorum tæstium indifferenter admittendi erunt? Probabilius mihi videbitur cum Speculatore, *h. t. §. 1.* contra Panorm. *in d. c. insuper*, tantùm deficientibus aliis testibus Clericos & Religiosos esse admittendos, ne defectu probationum supprimantur, sicut id apertè probat text. *in cap. etsi Christus. 26. in fine de Iurejurando*: cui sanè absque divinatione responderi non potest. Enim-
40 verò, quòd testes de Universitate admittantur in causa Universitatis contra generalem regulam, *ut nemo in causa propria testetur*, illa potissimum est ratio, quòd plerumque homines extranei rerum ad Universitatem pertinentium notitiam non habeant: quæ ratio cessat, si tales extranei certam notitiam habentes adesse supponantur.

41 Postremò ad hunc §. adnota, quòd si aliquis testes minùs idoneos pro se produxerit, & illi præter spem contra ipsum producentem deposuerint, vel in alia causa aut articulo ab adversario contra ipsum producti fuerint, non poterunt à primo producente ampliùs repelli, utpote à quo per suam productionem probati censentur. Audietur tamen primus producens si vellet talem exceptionem allegare, quam dicat ex post facto primùm sibi innotuisse. Item si velit non contra personas, sed contra dicta testium (e.g. quod absque ratione scientiæ, extra articulum, vel sibi contraria deposuerint) excipere. *l. si quis. 17. Cod. h. t.* Mynsing. *Cent. observ. 3.*

---

§. III.

De Iuramento, Interrogatoriis, & Examine Testium.

42. *De Iure omnes testes ante depositionem iurare debent: potest tamen à partibus iuramentum remitti.*
43. *De consuetudine Illustres & in dignitate constitutæ personæ non iurant.*
44. *Reprobatur consuetudo, qua universim testibus sine iuramento crederetur.*
45. *Interrogatoria quænam generalia testium, quæ specialia?*
46. *Quomodo instituendùm sit examen testium.*

SI de puncto juris loquamur, inter omnes convenit, testem antequam deponat, debere præstare jura- 42 mentum de veritate dicenda; quòd in Cancellariis sub certa forma habetur, & *iuramentum testium* dicitur, neque aliàs, cujuscunque authoritatis sit, fidem habendam esse. *c. quoties. 5. & c. licet. 47. V. testes. h. t. l. iurisiurandi. 9. C. eod.* Interim tamen hoc iuramentum etiam de jure à partibus testi præsertim egregio, Illustri, aut Religioso remitti poterit, quia ipsarum partium favorem principaliter respicit, per text. in *cap. tuis quæst. 39. & ibi Glos. in V. remittatur. h. t.*

Imò multarum Provinciarum usu & consuetudine introductum est, ut personæ illustres, & indignita- 43 te constitutæ sine juramento solum sub fide nobilitatis, vel status sui deponant, & depositionem in scriptis clausam, suoque sigillo munitam Judici transmittant, teste Andrea Gail. *Lib. 1. Observ. 17. num. 14.* ubi *nu. 13.* docet, reprobandam esse consuetudinem, de qua omnibus testibus indifferenter sine juramento creditur: 44 quia talis consuetudo esset irrationabilis & multis calumniationibus, ac corruptionibus testium ansam præberet.

Quando testes producens suos articulos judici obtulit, super quibus eos audiri rogat, usus judiciorum obtinuit, ut illi ipsi articuli parti adversæ communicentur, quæ super singulis certa interrogatoria per se, aut advocatum suum conficere debet, ad eum finem, ut appareat, an testis legitimus sit, & an veram rei notitiam habeat; sunt verò *interrogatoria* alia generalia, alia specialia. Generalia sunt. I. testis quo nomine vocetur? II. cujus sit ætatis? III. cujus conditio- 45 nis? IV. an conjunctus producenti? V. an inimicus parti adversæ? VI. an non subornatus aut instructus? VII. an in causa controversa aliquod interesse habeat? VIII. an non testes convenerint inter se, quid dicere velint? IX. utri parti optet victoriam? Specialia *interrogatoria* sunt, quæ ex facto controverso ejusque circumstantiis desumuntur, ita enim interrogatur testis de causa scientiæ, de tempore, visu, auditu, credulitate & similibus. Text. & Gloss. *in c. cùm causam. 37. h. t.* De quibus §. *seq.* plura dicemus.

Examen testium regulariter in loco judicii per 46 ipsum judicem, aut per ipsius Commissarium die non feriato instituendum est, & nisi necessitas aliud exposcat, ante prandium, dum testes adhuc moraliter jeju-

ni & meliùs sibi præsentes sunt. Suting. *obs.* 54. & *seqq.* In ipso examine testis super singulis *articulis & interrogatoriis* examinari, ejusque dicta, quantùm etiam ad verba formalia fieri potest, protocollari debent. Quòd si pars neglexerit *interrogatoria* ponere, ipse judex vel examinator quædam magis necessaria præsertim generalia, & causam concernentia faciet. Post finitum examen testi silentium imponitur, ne cuiquam suam depositionem revelet. Imò in quibusdam locis id ipsum in forma juramenti continetur ad evitandum periculum, ne testes inter se colludant, & pariformiter omnes deponant. Quandoque etiam testis, antequam egrediatur locum examinis, petit, ut sibi sua dicta per notarium prælegantur, partim ut videat, an rectè intellectus sit, partim etiam, ut possit se corrigere, si fortè super aliquod *articulo* aut *interrogatorio* præcipitantiùs aut minùs consideratè responderit, quòd licere ei text. est in *c. præterea*. 7. *de Testibus cogend.* & tenet Rota Romana apud Farin. *in decision. crimin. & testium decis.* 41.

---

§. IV.

De Publicatione Attestationum & Exceptionibus contra dicta testium.

47. *Possunt plures productiones testium ante publicationem fieri.*
48. *Quomodo fiat publicatio testium: ejusque effectus est, quòd non detur ulterior productio super iisdem vel contrariis articulis.*
49. *De Iure Canonico neque in secunda instantia.*
50. *Ex justis causis, & in causis, quæ non transeunt in rem judicatam, post publicationem testes repeti possunt.*
51. *Post publicationem regulariter de jure non admittuntur exceptiones contra personas testium; nisi expressè sint reservatæ.*
52. *Admittuntur autem exceptiones contra dicta testium, & quænam illæ sint?*
53. *Testis de credulitate deponens quando probet.*
54. *Testis de auditu alieno non probat regulariter, nisi in factis antiquis, & in matrimonio ex causa consanguinitatis separando.*
55. *Testibus inverisimilia deponentibus, variantibus, contrariantibus sibi non creditur.*
56. *Quid si testis depositionem judicialem postea ex intervallo revocet?*
57. *Testes singulares plenè non probant.*
58. *Quibus casibus uni testi credatur.*

POstquam examen singulorum testium absolutum est, id de jure partibus judex significat, interrogando, an ulteriùs alios testes producere cogitent, vel
47 *publicationem* petant: nam petenti secunda & tertia productio testium ante factam publicationem concedenda est, imò & quarta, si velit *juramentum* præstare, quòd non animo calumniandi quartam productionem testium petat, nec didicerit, quid priores testes deposuerint. *cap. ultra tertiam*. 55. *h. t.* Si verò partes ulteriori testium productioni renuntient, *publicatio* at-
48 testationum à productis testibus factarum hoc modo fiet, ut utrique parti in scriptis communicetur, quid singuli testes ad singula puncta responderint. Hujus verò *publicationis* potissimus effectus est, quòd ampliùs non liceat alios, vel eosdem testes producere super iisdem, vel contrariis articulis: tum quòd partes ulteriori productioni per admissam *publicationem* renunciasse censeantur: tùm propter periculum, ne aliqui testes subornentur, si partes ex publicatione intelligant, priores non secundùm expectationem suam deposuisse. *cap. Fraternitatis*. 17. *& ibi DD. h. t.* Et quamvis de jure civili secundùm communem opinionem saltem in 49
causa appellationis admittantur novi testes, per *L. eos qui*. 6. §. 1. & 2. *Cod. de Appellationibus*, de jure tamen Canonico neque in secunda instantia admitti debere, eò quod & ibi periculum subornationis sit constitutum est in *Clement.* 2. *h. t.*

Verùm potest quandoque justa aliqua causa inter- 50
venire, ut etiam publicatis attestationibus iidem, vel alii testes de novo examinentur, nimirùm si propter negligentiam judicis vel Commissarii, sive interrogatoris, vel aliunde non sufficienter testes sint examinati, vel eorum depositiones sint amissæ, aut judex ex officio pro meliori sua informatione eos repetere velit. Item probabiliter in causis matrimonialibus, & aliis, quæ non transeunt in rem judicatam, sicut in causis criminalibus ad defendendam rei innocentiam licet de novo testes etiam post *publicationem* factam producere. Videatur Panorm. *in d. c. Fraternitatis*, *num.* 4.

Præterea post publicationem factam non licet am- 51
plius de jure contra personas testium excipere, nisi aliqua exceptio primùm post *publicationem* innotescat, vel excipiens præmisso *iuramento malitiæ* possit aliquam rationabilem causam allegare, quare priùs contra personas non exceperit, vel denique nisi sibi exceptiones contra personas testium ab initio statim per protestationem usque post publicationem reservasset. *c. præsentium*. 31. *h. t.*

Ratio autem, quòd regulariter post *publicationem* non liceat ampliùs contrà personam testis excipere, est, quia timetur, ne is contra quem testis deposuit, hoc ipso irritatus, malitiosè fingat causam suspicionis, aut exceptionis contra testem, & quia testis per admissionem ad examen & petitam publicationem videtur esse jam semel quoad suam personam approbatus. Igi- 52
tur post *publicationem* solæ exceptiones contra dicta testium proponendæ sunt: cujusmodi exceptio est. I. Quòd testis deponat absque *ratione scientiæ*: non enim sufficit, quòd testis aliquid simpliciter dicat, vel affirmativè vel negativè, sed insuper addere debet, unde hoc sciat, quod dicit, aliàs fidem non habebit. II. Quòd testis sit nimis verbosus, & deponat extra articulum: nam nimia verbositas facit testem suspectum de subornatione, vel magna affectione erga producentem, & cùm testes tantùm jurare soleant de *veritate dicenda* super *articulis* & *interrogatoriis*, ideò si aliqua in iis non comprehensa dixerint, nullam fidem merentur tanquam circa illa non jurati. III. Quòd testis non 53
habeat scientiam, sed tantùm *credulitatem articuli*. Quamvis autem sola credulitas testis sine certa scientia ordinariè nihil probet, si tamen testis graves suæ credulitatis causas allegare possit, facit saltem urgentes præsumptiones, quæ currentibus aliis adminiculis & probationibus in causa civili quandoque plenè probent. Abbas *in c. quoties*. 5. *h. t. nu.* 6. Item valet depositio ex *credulitate*, si artifex deponat ex peritia artis suæ, e. g. si chirurgus dicat, credo vel non credo vulnus esse lethale. IV. Quòd testis tantùm deponat *de auditu*. 54
Enimverò nisi actus sit talis, qui per auditum rectè percipi posset, e. g. si quæratur quibus verbis formalibus duo inter se contraxerint, vel qua verbali injuria aliquis affectus sit, de cætero non probat testis, si tantùm de auditu alieno deponat; quòd scilicet ab aliis ita audiverit, nisi fortè articulus nominatim de fama publica fuerit conceptus. Verùm ab hac regula communiter excipiuntur facta antiqua, & ultra hominum ætatem remota, in quibus plerique censent etiam testes *de auditu*

auditu plenè probare, per text. *L. si arbiter.* 28. *ff. de Probat.* & *L. in summa* 2. §. *idem Labeo.* 8. *ff. de aqua pluvia. arcenda.* Id quod etiam procedit, si de matrimonio propter consanguinitatem separando agatur, & testes producantur, qui dicunt, se à suis majoribus audivisse, illas personas, quæ de facto matrimonialiter contraxerunt, ex eodem sanguine descendere. Attamen in hoc casu intervenire debent omnia illa, quæ requirit *cap. licet ex quadam.* 47. *h. t.*

55 V. Quòd testis dicat *in verisimilia*, id est talia, quæ vel se ita habere, vel testis scire moraliter vix potest. v. g. si homicidium in tenebris factum sit, & testis dicat, quod ex visu homicidiam optimè agnoverit. Quando autem in singulis factis testes censeantur *in verisimilia* deponere, judex ex particularibus circumstantiis pro sua prudentia æstimare debebit.

VI. Quòd testis vacillet, & varie, videlicet quòd factum jam hoc, jam alio modo, jam cum his, jam cum aliis circumstantiis narret, & tali testi varianti habetur etiam fides arbitrio judicis pro maiore vel minore variatione. VII. Quòd testis sit sibi contrarius. Dicitur autem sibi esse contrarius, si id, quod in una responsione affirmavit, in alia sine revocatione expresſa & probabilis erroris allegatione neget: ut si in principio dixerit, se vidisse actum, de quo quæritur, & deinde per aliud interrogatorium quæsitus dicat, se tantùm audivisse ab aliis. Quòd si verò testis aliud dicat extra judicium, & aliud in judicio, utique propter juramentum & authoritatem judicis prævalebit deposi-

56 tio judicialis. Sed quid si testis ipsam depositionem judicialem post intervallum expressè revocet, & fateatur, se falsum dixisse aut subornatum fuisse? R. Licet prima depositio per secundam non juratam & à teste perjuro factam totaliter revocari non possit, neque probari subornatio & corruptio per ipsum testem, qui dicit se corruptum deposuisse, cùm ostendat se esse perjurum & falsarium, cui credi non debet. *c. sicut nobis.* 9. *h. t.* juncto *c. testimonium.* 54. *eodem tit.* interim tamen prima depositio per secundam redditur plurimùm suspecta, & judex ex circumstantiis, aliisque indiciis discernere debebit, an primæ vel secundæ depositioni major fides adhibenda sit. Rota *apud Farin. in Decis. criminum* & *testium decisione* 119. & 163. Fach. *Controvers. lib.* 9. *c.* 84. & *seq.*

57 VIII. Demum quòd testis sit *singularis*; dicitur autem testis singularis, si non habeat alium *contestem* circa illud ipsum numero factum, de quo deponit. Etenim unius testis depositio, cujuscunque authoritatis sit ille, regulariter tantùm semiplenam probationem facit, neque in ordine ad plenam probationem constituendam admitti debet. *l.* 9. §. 5. *C. h. t.* & quamvis *in c.* 4. *h. t.* videatur dici, quòd principalis persona, quæ aliquid affirmat, si habeat unum testem, plenè probet: id tamen rectè cum Gloss. DD. intelligunt procedere in causa denuntiationis, quæ fit ad correctionem alicujus delinquentis, ubi ipsius denunciantis nullum interesse vel commodum versatur. Dico autem *regulariter unum testem* non facere plenam probationem.

58 Cæterum ab hac regula dantur aliquot exceptiones. I. Si agatur de nullius præjudicio, e. g. si promovendus ad sacros Ordines non possit aliter suam ætatem probare, quàm per unum testem. II. Unus testis matrimonium necdum contractum, sed primùm contrahendum impedire potest, si deponat, desponsatos esse consanguineos, vel aliud impedimentum Canonicum habere. *c. super eo.* 22. *h. t.* cùm enim res per depositionem unius testis reddatur dubia, in tali dubio tutiùs est abstinere à matrimonio, quàm ut illud fortè nulliter contrahatur, ex post facto separetur & contrahentes periculo peccandi exponantur. III. Creditur artifici in sua arte judicium & censuram ferenti, siquidem in eo loco plures haberi non possint. IV. Creditur interpreti, qui inter duos diversæ linguæ homines negotium expedit, aut contractum facit. Text. & Gloss. *in l.* 1. §. *fin. ff. de Verb. obligat.* V. Creditur Nuntio aut Officiali jurato in his, quæ pertinent ad suum officium. VI. Denique, si quis ab aliqua civitate vel communitate electus sit ad ponderandum vel mensurandum, ei soli circa iustam ponderationem & mensurationem credendum est. *l.* 2. *Cod. de Ponderat.*

TITULUS XXII.

De Fide Instrumentorum.

SUMMARIA.

1. *Instrumenta quid sint? suntque alia publica, alia privata.*
2. *Instrumenta authentica & publica in effectu sunt idem.*
3. *Notarios creare possunt, præter summos Principes, & Comites Palatinos, etiam Principes, inferiores & Episcopi.*
4. *Notarii publici Instrumentum ubique est publicum & authenticum.*
5. *Notarii summorum Principum auctoritate creati ubique possunt instrumenta conficere: secus de creatis ab inferioribus Principibus.*
6. *Creatus ab Episcopo non potest instrumenta conficere in temporalibus: & econtra.*
7. *Notarius ut legitimè conficiat instrumentum, debet esse rogatus, & notitiam rei habere per se.*
8. *Res de qua conficitur, debet esse in libera dispositione partium & dependens à voluntate humana.*
9. *Debitæ circumstantiæ negotii sunt in instrumento exprimendæ.*
10. *Imperfecta instrumenti narratio non facit id ipso Iure nullum.*
11. *Pretium contractus non est necesse specificè in instrumento exprimere.*
12. *Item in antiquis solennitates præsumuntur intervenisse: sed contra hanc præsumptionem admittitur probatio.*
13. *Enumerantur solennitates ad formam Instrumenti requisitæ.*
14. *Testes instrumenti non est necesse esse omni exceptione maiores.*
15. *Qua auctoritate solemnitates instrumenti introductæ sint.*
16. *Instrumentis publicis accensentur acta Iudicialia, seu Protocollum, si habeant debita requisita.*
17. *Et scripturæ sigillo authentico munitæ, & quæ sigilla sint authentica?*
18. *Quid requiratur, ut sigilla fidem faciant?*
19. *Scripturæ in archivo publico repertæ sunt instrumenta publica.*
20. *Quinam Ius archivi habeant, & quid ad archivum requiratur?*
21. *Quid sit de scripturis in Archivo Civitatum, Monasteriorum, Dominorum Iura Regalium non habentium repertis.*
22. *Scripturæ privatæ trium testium subscriptione munitæ publicis annumerantur.*
23. *Dispositio* L. Scripturas. C. Qui pot. in pign. *fundatur in præsumptione, & admittit probationem in contrarium.*

1 INstrumenta nihil aliud sunt, quàm illæ scripturæ, quæ ad causam instruendam & probandam à partibus adferuntur. Sunt autem *instrumenta* alia *publica*, alia *privata*; *publica* sunt, quæ authoritate publica confecta publicam fidem merentur, *privata* verò, quæ à privatis personis scripta plerumque tantùm contra scribente rariùs pro ipso probationem faciunt.

§. II.

De Instrumentis publicis.

2 INterpretes in hac materia communiter quidem differentiam constituunt inter *instrumenta publica* & *instrumenta authentica*. *Publica* appellant, quæ confecta sunt per manum Tabellionis seu *Notarii* publici, cujus persona est publica, eique confectio instrumentorum ex officio incumbit. *Authentica* verò, quæ ex sola appensione sigilli alicujus Magistratus, vel personæ in dignitate constitutæ authoritatem habent, juxta text. & Glos. *in c. 2. h. t.* in effectu tamen parùm interest, sed omnia illa *instrumenta* in genere *publica* censeri possunt, quorum ea est authoritas, ut propter modum, quo secundùm leges & consuetudines facta sunt, *publicam*, adeoque fidem omnium mereantur, teste Mynsing. *in c. 1. h. t. num. 2.* Ut autem de singulis speciebus instrumentorum publicorum breviter aliquid dicam, sit hujus §.

S E C T I O I.

De Instrumentis per Notarium publicum confectis.

3 CIrca personam *Notarii* prænotandum, quòd is debeat esse legitimè, id est, ab aliquo habente potestatem creatus & constitutus Habet autem hanc potestatem creandi *Notarios* in primis summus Pontifex & Imperator, & qui ab illis eam potestatem per speciale privilegium acceperunt, uti sunt, qui *Comites Palatini* vocantur. Deinde etiam inferiores Principes jus creandi Notarios habent. Imò etiam Episcopi & alii domini Territororium, saltem in iis, quæ pertinent ad suam jurisdictionem, *Notarios* facere possunt. Speculator *in tit. de Instrum. editione. §. restat. 8. nu. 22. & ibi notata per Ioan. Andr.*

4 Quæstio est multùm agitata, utrùm *Notarius* in uno loco creatus possit ubique terrarum *instrumenta* conficere. Vix potest esse dubium, quin *instrumentum* à *Notario* in uno loco confectum ubique publicum & authenticum haberi debeat, quemadmodùm contractus secundùm particulares Leges & consuetudines unius loci celebratus ubique legitimus reputatur: sed difficultas in eo est, an si e. g. *Notarius* in terris Imperii creatus veniat ad terras Pontificias, vel ècontra, possit ibidem facere instrumentum authenticum? Diver-
5 sas DD. opiniones refert Speculator. *d. loco à nu. 23.* Ex quibus illorum videtur communior, qui distinguunt, inter summos & inferiores Principes. *Notarios* à summis Pontificibus creatos censent posse ubique instrumenta conficere, non verò creatos ab inferioribus: cùm inferiorum principum potestas magis restricta sit secundùm terras & jurisdictiones. Verùm in hac quæstione ad consuetudinem locorum attendendum esse monet Boetius *decis. 242. num. 3.* & in Camera Spirensi etiam *Notarios* Cæsareos recipi non debere, nisi priùs fuerint probati, & in matriculam illius Consistorii relati, statuitur in *Ordinatione Cameræ p. 1. a. 39.* Illud quoque est notabile, quod Speculator. *l. c. n. 26. & seq.* 6
docet. videl. *Notarium* ab Episcopo in spiritualibus creatum non posse conficere *instrumenta* in temporalibus, neque creatum à domino sæculari in temporalibus, posse conficere in spiritualibus.

Rursus ad *instrumenti* valorem ex persona *Notarii* 7
requiritur, ut sit rogatus à partibus secundùm Bald. *in rub. Cod. de Fide instrument.* & Barth. *in auth. si quis in aliquo, n. 8. Cod. de Edendo*, ideo stylus *Notariorum* est, ut in principio vel subscriptione *instrumenti* exprimant se fuisse rogatos. Deinde etiam requiritur, ut *Notarius* illius negotii, de quo *instrumentum* conficit, habeat scientiam & cognitionem per se, nec aliud debet scribere, quàm quod ipse vidit, vel audivit. Proinde etsi unus tantùm ex contrahentibus, vel tertius pro suo interesse, vel hæres aut Legatarius ex post facto vellet curare *instrumentum* confici super contractu aut testimonio jam priùs facto & *Notario* per testes, vel alias probationes sufficienter constaret, verum esse, quod dicitur, e. g. matrimonium esse contractum, restimonium hoc vel illo modo factum esse, non tamen valeret *instrumentum* desuper confectum, quia *Notarius* debet per se scire, & interfuisse actui, de quo testatur *Novell. 44. c. 1. & ibi Gottof. littera A.* Quodsi verò non una tantùm, sed utraque persona principalis suum contractum, vel ipse testator suum testamentum coram *Notario* quasi de novo repeteret, utique perinde haberi deberet, ac si *Notarius* tunc temporis interfuisset, quando contractus vel testamentum primitus factum est.

Ex parte materiæ ad valorem *instrumenti* desideratur, ut fiat super tali actu, qui dependeat à voluntate humana, id est, à libera dispositione eorum qui, *instrumentum* petunt, & nullam requirunt causæ cognitionem. Unde non valebit, si de eo *Notarius* ad meam petitionem attestetur, quòd res mihi commodata sine mea culpa perierit, quia cognitionem causæ interponere non ad *Notarium*, sed ad judicem spectat. Præ- 9
terea ipse contractus, vel negotium, super quo *instrumentum* conficitur, debet clarè & exactè cum debitis circumstantiis & causis à *Notario* describi, neque enim creditur, si in *instrumento* asseratur aliquod factum, nisi illa etiam observata dicantur, sine quibus rectè fieri non potuit, e. g. in emptione justum pretium intervenisse, in transactione aliquid datum, aliquid retentum esse: sicut nec testi creditur, nisi rationem sui dicti reddere, & rem debitis circumstantiis narrare possit, id quod tunc maximè locum habet, si de actuali numeratione pretii vel traditione rei in contractum deductæ quæratur, quæ per *instrumentum* minimè probantur, si tantùm in genere mentionem faciat, venditionem, vel transactionem inter partes celebratam esse: nam tales solennitates extrinsecæ, & quasi ab ipso contractu separatæ cùm merè in facto consistant, non præsumuntur, juxta communem DD. *in l. sciendum. 30. ff. de Verb. oblig.* Attamen circa 10
hoc punctum tres notabiles limitationes ponit Andr. Gail. *Lib. 2. observ. 13. & 71.* I. dicit, *instrumentum* propter imperfectam narrationem non corruere ipso jure, sed parte excipiente, adeoque nisi pars contra tale *instrumentum* exceperit, videtur approbare & agnoscere ea, quæ inibi scripta sunt. II. ex generali consuetudine Germaniæ, ait, satis probari numerationem pretii, si in genere de solutione vel satisfactione in *instrumento* mentio fiat, quamvis determinata quantitas in specie non exprimatur. Imò ipsi contrahentes quadoque

doque certis de causis nolunt, ut alii resciant, pro quanto pretio inter se convenerint, propterea tantùm curant in *instrumento* scribi, quòd pro aliqua summa pecuniæ alter alteri domum, e. g. vendiderit, eamque pecuniam venditor plenè susceperit. III. *Instrumento* an-
12 tiquo credendum censet etiam quoad alias necessarias solennitates, quamvis tantùm ipse contractus in genere exprimatur, cùm propter antiquitatem temporis & difficultatem probationis omnia præsumantur legitimè acta esse. Ita in specie docet, si in *instrumento* solùm dicatur, rem ab Ecclesia esse venditam, seu alienatam, tunc post lapsum 30. annorum etiam præsumi consensum Capituli intervenisse, neque enim est verisimile Capitulum tanto tempore alienationem dissimulaturum fuisse, nisi suum consensum adhibuisset. Interim hanc præsumptionem ex diuturnitate temporis non esse *Iuris & de Iure*, sed probationem admittere in contrarium si capitulum paratum sit demonstrare, nunquam suum consensum intervenisse, rectè monet idem Gail. *d. obser. 71. n. 12.*

13 Quod attinet ad formam seu solennitatem *instrumentorum publicorum* sciendum est, requiri I. Ut præmittatur invocatio Divini Nominis his vel similibus verbis: *In nomine Domini. Amen. In nomine SS. Trinitatis &c.* II. Præmittere oportet nomen Imperatoris vel etiam Pontificis, aut alterius Principis, si in eorum territoriis *instrumentum* conficiatur. III. *Instrumento* insertus esse debet annus, indictio, mensis, & dies, item etiam locus, non tantùm generalis, e. g. civitatis, sed insuper particularis, nimirùm domus ipsa, in quà actus est celebratus, quæ solennitates ea de causa ita fortè introductæ sunt, ut, si quando contingeret falsum *instrumentum* confici, fraus & dolus tantò facilius detegeretur, si is cujus interest, probare posset, se nunquam in tali die & loco coram *Notario* comparuisse, vel absolutè nullum *instrumentum* in tali die vel loco factum esse. IV. Cuilibet *instrumento publico* interesse debent ad minimum duo testes, non tamen requiritur, ut sint rogati, vel manu propria se subscribant, dum-
14 modò eorum nomina per *Notarium* exprimantur; nec etiam requiritur, ut sint testes omni exceptione majores, quia testes per se inhabiles habilitantur ex ipsa acceptatione partium inter quas instrumentum conficitur, sicut ordinariè in potestate partium est (nisi specialiter de jure testes omni exceptione majores requirantur, ut in testamentis solennibus) testem minùs idoneum recipere & approbare, ut *in tit. præced.* sæpiùs insinuatum. Ultimò *Notarius* se manu propria subscribere debet: addendo, qua authoritate, an Cæsarea vel Pontificia sit *Notarius*; deinde etiam signum sui Notariatus apponet, puta certam aliquam imaginem vel figuram calamo depictam, aut per modum typi impressam. Et quamvis hoc signum non esset de substantia instrumenti, ut docet Abbas in *c. 1. h. t. n. 3.* nihilominùs consuetudo ita passim invaluit, ut *instrumentum* illo signo carens de falsitate suspectum habeatur.

15 Cæterùm licèt solennitates hucusque recensitæ partim desumptæ sint ex jure communi, præsertim *Novel. 73.* partim verò ex communi usu curiarum, extat tamen Constitutio Maximiliani I. Imperatoris *in Comitiis Coloniensibus an. 1512.* promulgata, in qua prædictæ solennitates in necessitatem legis traductæ videntur.

S E C T I O II.

De aliis Instrumentis authenticis.

Inter *instrumenta publica*, quæ publicam & omnium fidem merentur, adhuc quatuor instrumentorum species referuntur. I. *Acta judicialia*, seu *Protocollum*, & liber ille atque scripturæ exinde desumptæ, ubi actiones, exceptiones, confessiones, probationes, appellationes partium litigantium, item depositiones testium, interlocutiones & sententiæ Judicis conscriptæ sunt. *l. fin. Cod. de re iudicata*. Verùm ut his actibus judicialibus plena fides habeatur, statutum est in *c. quoniam contra. 11. de Probat.* ut tam in *ordinario* judicio, quàm *extraordinario*, sive *delegato* Judex semper adhibeat *Notarium* publicum, aut ejus loco duos viros idoneos, qui fideliter universa judicii acta conscribant. 16

II. *Instrumentis publicis* à plerisque adnumerantur scripturæ, quando pro sui confirmatione *sigillum authenticum* habent appressum, quamvis cæteroquin nulli testes subscripti sint, nec aliquis *Notarius* tales scripturas confecerit, per text. *in c. 2. h. t.* Communiter autem illa dicuntur sigilla authentica, quæ à personis in dignitate constitutis & magistratum habentibus apprimuntur. Non tamen sufficit, ut nudum sigillum alicui scripturæ apponatur, sed apponens debet se subscribere, vel in literis exprimere, se apposuisse: nam sigillum sine subscriptione videtur esse testis mutus, qui in judicio productus nihil loquitur, & si soli sigillo plena fides haberetur, facilè dolus committi posset, si sigillum aliis literis malitiosè detractum aliis affigeretur. Præterea ut sigillum aliquid probet, debet esse integrum & notum, non corruptum aut incognitum, *c. inter dilectos 6. h. t.* Quòd si tamen de nullius præjudicio ageretur, etiam sigilla incognita fidem facere, rectè docet Card. Tuscus *litera S. conclus. 240. num. 13.* e. g. satis probabit Clericus peregrinus suos ordines, si sua formata exhibeat, licet sigillum illis appressum parùm cognoscatur. 17
18

III. Inter *instrumenta publica* referuntur scripturæ à quibuscunque demum confectæ ex *archivo publico* desumptæ *auth. ad hæc Cod. h. t.* Appellatur autem *archivum* locus, in quo reconditæ sunt omnis generis scripturæ, quæ si postea producantur, fidem faciunt, non tam ratione loci, quàm respectu ejus, cujus authorithate scripturæ in *archivum* relatæ sunt. Est enim communis DD. sententia jus *archivi* tantummodò competere Prælatis Ecclesiasticis majoribus, videlicet Episcopis, eorumque Superioribus atque dominis temporalibus illis, qui in suis territoriis exercent jura Imperii & Regalium. Specialiter autem requiritur, ut tale *archivum* sit sub custodia cujusdam officialis, quem antiqui *commentariensem* nos *Cancellarium* appellamus, qui simul in productione scripturæ attestari debet, quod scriptura producta in *Archivo* seu *Cancellaria* inter alia *instrumenta authentica* reperta & fideliter asservata fuerit, sicut hac de re plura videri poterunt apud Cardin. Tuscum *in lit. A. conclus. 486.* & Carolum Molinæum *in consuetud. Paris. §. 8. n. 56. & seqq.* 19
20

Difficilis est quæstio, quid sit censendum de *Archivis* Monasteriorum, Civitatum & personarum illustrium, quibus nec Cancellarius, nec jura Regalium suffragantur? Hanc difficultatem longe utilissimam resol- 21

resolvit quondam Reverendissimus & Amplissimus D. Gregorius Schyrensis Abbas, priùs in hac Cathedra Professor meus &c. Primò, inquit, quamvis scripturæ ex *archivis* inferiorum dominorum depromptæ ex titulo *archivi* nullam authoritatem participent, nihilominùs libris Civitatum, Monasteriorum, Nobilium, &c. quibus reditus, prædia, jura, aut fines territorii descripti sunt, creditur in rebus alienis, quando scilicet unus subditus tales libros allegat & producit contra alterum, vel etiam contra ipsum dominum. Jason *in l. admonendi, 31. ff. de Iurejurando. num. 137. per l. census. 10. ff. de Probat.* Quòd si verò Monasterium, vel domus territorialis vellet producere tales libros à se vel majoribus suis conscriptos pro se & ad probanda sua jura, regulariter talibus libris non crederetur per DD modo citatos & textum generalem in *l. 7. Cod. de Probat.* ubi dicitur, *exemplo perniciosum esse, ut illi scripturæ credatur, qua aliquis sibi ipsi debitorem constituit. unde neque fiscum, neque alium quemlibet ex suis annotationibus debitum probare posse.* Quod maximè verum est, si talis civitas, vel Dominus contra homines non subditos & extra territorium suum existentes talibus scripturis uti velit, secundùm Bald. *in d. l. 7 num. 1.* quia respectu extranei civitas vel respublica censetur jure privatorum, & consequenter ejusmodi scripturæ tanquam merè privatæ. Contra subditum autem duobus saltem casibus fidem facient, videlicet si tales libri communiter pro authenticis habeantur, & in dubiis passim ad illos recurratur ab ipsis subditis, item in factis antiquis & hominum memoriam excedentibus, teste Vvesemb. *d. l.* & Bald. *ibidem, num.* 3. quia priore casu consuetudo dat authoritatem scripturæ, & in antiquis in universum propter difficultatem probationis leviores probationes acceptantur.

22 IV. Demùm etiam istæ scripturæ, quæ inter privatos fiunt super contractibus; seu quacunque causa, modò præter principales etiam tres integræ opinionis testes se subscribant, plenam fidem faciunt, & quasi publicæ habentur. Imò quantum ad hypothecam talibus scripturis speciale privilegium est concessum, ut is qui per scripturam trium testium subscriptione munitam sibi hypothecam constituit, præferatur illi qui tantùm in simplici chirographo id ipsum fecit, quamvis hic prior tempore, ille posterior sit. Text. & DD. *in l. scri-*
23 *pturas. 11. Cod. Qui potiores in pign.* Quà tamen in re notandum, quòd ex communi sententia constitutio hujus *l. scripturas*; quantum ad probationes hypothecæ fundetur in præsumptione, quòd nimirùm is, qui in simplici tantùm chirographo absque testibus sibi hypothecam constituit, potuerit facilè per fraudem seu collusionem prioritatem temporis adscribere. Quia verò hæc præsumptio non est *Iuris & de Iure*, sed *Iuris tantùm*, ideò locus erit probationi in contrarium, & priorem hypothecam in simplici chirographo constituens manutenebitur in sua proprietate, si probare valeat, se nihil dolo malo egisse. Ita tenet Rota apud Farin. *in Decis. crimin. & test. decis.* 28. & 120.

§. II.

De Instrumentis privatis.

24. *Scripturæ privatæ quæ sint?*
25. *Scripturæ privatæ plenè probant contra scribentem.*
26. *Alicubi etiam habent paratam executionem.*
27. *Contra chirographum mutui & dotis, & quittantiam datur exceptio non numeratæ pecuniæ vel dotis.*
28. *Cur brevius tempus talis exceptionis datum creditoribus, quam debitoribus.*
29. *Charta bianca quid & quomodo probet.*
30. *Scriptura privata pro scribente nil probat. Fallit hæc regula in rationibus tutorum, procuratorum &c.*
31. *Epistola acceptata ab eo, ad quem scripta est, probat pro scribente.*
32. *Libri mercatorum an pro ipsis probent?*
33. *Differentia inter rationes nummulariorum vel argentariorum, & rationes mercatorum.*
34. *Ex æquitate & consuetudine libri mercatorum probant saltem semiplenè, & plene cum juramento suppletorio; positis tamen quibusdam conditionibus.*

INstrumenta privata dicuntur illæ scripturæ, quæ nec manu Notarii, nec aliis priùs recensitis solemnitatibus accedentibus confectæ sunt, cujusmodi censentur privata chirographa, quibus creditum nos accepisse, vel apochæ, quibus debitum nobis solutum esse fatemur; item epistolæ, registra, rationes, schedulæ, aliæque annotationes privatæ, de quibus omnibus. 24

Nota I. quòd *Scripturæ privatæ* regulariter contra ipsum scribentem plenè probent, nisi aliis argumentis & probationibus probari possit, erroneum aut falsum esse, quod scripsit. Et quamvis confessio extrajudicialis absente adversario facta semiplenam tantùm probationem constituat, ut superiùs *in tit. de Confessis.* dictum, nihilominus alia ratio habenda est de confessione seu assertione scripta, quàm de oretenus tantùm probata & prolata: partim quòd scriptura semper loqui censeatur, & consequenter etiam in præsentia adversarii, si ad ejus manus deveniat; partim verò quòd cum majori deliberatione & cautela soleamus rem scribere, quàm loqui, *l. publica 26. §. fin. ff. Depositi. l. generaliter, 13. Cod. de non numerata pecun.* Panorm. *in c. 2. h. t. n.* 10 Imò etiam in quibusdam locis, sicut in Austria receptum est, quòd chirographa privata, in quibus aliquis confitetur se accepisse mutuum, ita efficaciter probent contra scribentem, ut statim *paratam executionem* habeant, id est, debitori seu scribenti per judicem injungatur solutio, nec audiatur ante solutionem factam, quamvis velit alias exceptiones (altioris indaginis nec in continenti probabiles) contra creditorem proponere, quod ita consuetudine introductum credi potest, ut fides inter homines tantò accuratiùs servetur & custodiatur. Suting. *in Processu judiciario observ. 11. & observ. 104. n. 2.* His tamen addendum est, quòd chirographum vel alia *scriptura privata* non aliter plenè fidem faciat contra scribentem, quàm si non tantùm simpliciter confessionem debiti, sed insuper causam obligationis contineat, juxta text. & DD. *in c. si cautio. 14. h. t.* 25 26

Nota II. si aliquis fateatur in chirographo pri- 27
vato,

vato, se accepisse pecuniam mutuam, quam revera non accepit, competere ipsi aliquod juris beneficium, quod dicitur exceptio *non numeratæ pecuniæ*, quàm exceptionem, si intra biennium à die dati chirographi opposuerit, omne onus probandi, numerationem pecuniæ factam esse, in adversarium transfert. In *dote* similiter constitutum est, ut marito intra biennium concedatur exceptio *non numeratæ dotis*, si confessus sit, se accepisse dotem, quam non accepit, quia Sponsus propter affectionem erga Sponsam sæpiùs adducitur, ut ante dotis traditionem se eandem accepisse confiteatur. Videatur text. *in l. in contractibus*. 14. *in fine Cod. de non numerata pecun.* Item quia nonnunquam contingit, quòd etiam creditores citiùs tradant *apocham* seu *quittantiam*, quàm debiti solutionem receperint, ideò Jura etiam illis exceptionem *non numeratæ pecuniæ* dedere, ut debitor non obstante confessione creditoris teneatur probare solutionem à se factam esse. Verùm mi-
28 nori tempore datur hæc exceptio creditoribus, quàm debitoribus: bis enim per biennium competit, ut dictum, illis autem non nisi per 30. dies. Diversitatis ratio hæc assignatur, quòd debitor, si velit habere pecuniam mutuam, debeat ad petitionem creditoris priùs dare chirographum, creditor autem per media judicialia possit debitorem etiam invitum compellere ad solvendum, magis proinde videbatur succurrendum debitori, qui citiùs porrexit chirographum quàm creditori. Fusiùs de hac materia agunt DD. *in Tit. Instit. de Literarum obligatione*.

Nota III. quamvis communis praxis sit, quòd de-
29 bitor creditori, vel Dominus Procuratori soleat dare chartam vacuam (quæ vulgò *charta bianca* dicitur) suo nomine & sigillo inferiori parte signatam, ut inibi creditor obligationem debitoris vel Procurator mandatum domini, prout sibi visum fuerit, ipsemet describat: nihilominùs nisi debitor, vel dominus ex post facto talem scripturam legerit, & ratam habuerit, parùm contra ipsum probabit, si exceperit ibidem aliqua præter suam intentionem aut obligationem scripta esse: qui enim non vidit, nec relegit scripturam à creditore vel procuratore confectam, ignorat, quid in ea contineatur: ignorans autem consentire non intelligitur. *l. nec ignorans*. 10. *Cod. de Donat.* Panorm. *in c. a. h. t. num.* 18.

Nota IV. quòd scriptum privata pro ipso scriben-
30 te regulariter nihil probet: quia aliàs utique periculum foret, ne aliquis plurima in sui favorem & aliorum præjudicium scriberet vel annotaret. *l. exemplo 7. Cod. de Probat.* Dico, *regulariter*: nam

Nota V. quòd Registris & Rationibus tutorum, negotiorum gestorum, procuratorum, & similium, saltem accedente juramento, credatur, licet aliqua in illis rationibus etiam in commodum prædictarum personarum admixta sint: cum enim vix possibile sit, omnia & singula accepta & exposita specialibus demonstrare probationibus, ideò in defectu aliarum talis, qualis haberi potest, probatio admittitur. Jason *in l. admonendi*. 31. *ff. de Iureiurando n.* 125.

Nota VI. quòd epistola ab eo, ad quem scribitur,
31 acceptata probet contra eum pro scribente, & hoc ipso debitum aut obligationem in illa expressam fateri censeatur, quòd epistolam acceperit, nec cùm potuerit, contradixerit. *Clement.* 1. *de Procurat. l. si filius*. 7. *Cod. ad Senatus Consult. Maced.* Jason. *d. loco n.* 142.

Nota VII. magnam esse dissensionem, utrum li-
32 bri Mercatorum, in quibus res ad sua commercia pertinentes conscribunt, pro ipsis mercatoribus aliquid probent? Negativam de rigore juris cum Barth. & Jasone *in d. l. admonendi*. non pauci amplectuntur propter generalitatem text. *in l. rationes*. 6. *& l. exemplo*. 7. *Cod. de Probation.* in quibus LL. universim declaratur, non esse idoneam probationem, quam aliquis ex suis rationibus & annotationibus pro se adducit. Et quamvis *in l. quædam* 9. *§. numularios*. *ff. de Edendo*. videatur dici,
quòd rationes numulariorum & argentariorum pro ipsis 33
sufficienter probent. Nihilominùs inter rationes numulariorum, & argentariorum, & rationes mercatorum facilè est disparitatem assignare; quia olim numularii & argentarii publica authoritate constituebantur, ut pecunias hominum ad depositum, usuras vel permutationem reciperent, & in susceptione sui officii juramentum præstabant, ac ferè Notariorum potestatem obtinebant, quæ omnia in mercatoribus deficiunt, ut propterea plus rationibus argentariorum, quàm mercatorum meritò tribuendum sit. Videatur Calv. *in Lexico Iuris. V. argentarius*. & Gloss. *in d. §. numularios, in V. decurritur*.

Verùm de æquitate (quæ rigori juris præfertur. *l.* 34
placuit. 8. *Cod. de Iudiciis*.) & consuetudine optima legum interprete. *l. si de interpretatione* 37. *ff. de Legibus*. magis recepta est sententia And. Gail. *Lib.* 2. *observ* 20. quòd libri mercatorum semiplenè probent pro mercatoribus, ut eis in supplementum probationis juramentum deferri possit, ita tamen, ut quatuor conditiones concurrant. I. Quòd mercator sit aliàs bonæ vitæ & famæ. II. Quòd rationes propria manu conscripserit, juxta text. *in l. generaliter*. 13. *Cod. De non numerata pecunia*. III. Quòd causa debiti sit expressa: & IV. quòd ejusmodi liber contineat data & accepta. *l. Publia. §. fin. ff. Depositi*. Eandem sententiam sequitur, & pulchra ratione confirmat Suting. *in suo processu judiciario observ.* 73. quòd nimirùm in foro mercatorum non secundùm apices juris, sed ex æquo & bono judicetur, & mercatores quibusvis suarum mercium emptoribus fidem sine chirographo habere soleant, ut tantò æquiùs sit, ex adverso etiam plus fidei illorum libris adscribi.

---

§. III.

De Productione & Impugnatione Instrumentorum.

35. *Si instrumentum plures articulos continet, tantùm ij, qui ad causam faciunt, sunt edendi adversario: sed judici totum editur.*
36. *Actor ad probandum ipse instrumenta afferre debet, non à reo petere.*
37. *Reus econtra ab actore petere potest instrumenta: & quæ ratio disparitatis.*
38. *Excipiuntur instrumenta communia, quæ etiam à reo edi debent.*
39. *Ad quæstionem incidentem & replicam probandam actor à Reo instrumenta edi petere potest.*
40. *Item si originalia communia sint deperdita & copiæ penes reum sint.*
41. *Fisco etiam edenda sunt instrumenta; quod extenditur etiam ad causas Ecclesiasticas, pauperum, matrimoniales &c.*
42. *Requiruntur tamen duæ conditiones.*
43. *Usurarii tenentur suas rationes & instrumenta edere.*
44. *Tertius potest cogi ad edendum instrumentum, quod edi litigantis alterius interst.*
45. *Post litem contestatam usque ad conclusionem in causa; non autem post hanc editio instrumentorum fieri debet.*
46. *Quibusdam casibus hic enumeratis etiam post con-*

clusionem in causa instrumenta edi possunt.

47. *Post conclusionem in causa produci possunt allegationes Iuris, Consilia Doctorum &c.*
48. *Quæ exceptiones contra instrumenta opponi possint.*
49. *In judicio regulariter produci debent originalia, non Copiæ, nisi originalia haberi vel exhiberi non possint.*
50. *Copiæ vidimatæ à Notariis quantùm probent?*
51. *Consuetudine introduci potest, ut hujusmodi Copiis plenè credatur.*
52. *An & quatenus per testes tenor instrumenti amissi probari possit.*
53. *Probato tenore instrumenti, non tamen eo ipso probata est causa, quasi exhibito instrumento.*
54. *Solo juramento probatur valor instrumenti, quando dolo adversarii periit.*
55. *Instrumenta in speciem contraria, quantum fieri potest, conciliari debent.*
56. *Inter instrumenta contraria creditur digniori: & si sint æqualia, reprobatur utrumque.*
57. *Si testes instrumento inscripti negent se interfuisse, corruit instrumentum, nisi testis negans sit supernumerarius.*
58. *Si testes & Notarius instrumento inscripti eidem non assistant, instrumentum per duos testes reprobari potest.*
59. *Scripturam alicujus esse, probari potest per testes & per comparationem scripturarum.*
60. *Comparatio literarum hodie tantùm facit semiplenam probationem.*
61. *Rasura reddit instrumentum suspectum.*

35 INstrumenta in judicio post litem contestatam & parte adversa citata edi seu produci debere, extra controversiam est. Et quidem si aliquod *instrumentum* plures articulos contineat, lis autem tantùm super uno vel altero articulo movetur, non est necesse parti adversæ totum *instrumentum*, sed tantùm illum articulum, qui ad causam facit, exhibere, ne pars adversa, quæ quandoque omnem occasionem cavillandi quærit, ex aliis articulis novas quæstiones & lites suscitet *c. contingit 5. h. t.* judici tamen totum instrumentum edendum esse, ex communi praxi docet Gail. *Lib. 1. observ.* 106. *n.* 10. ut is cognoscere possit, an revera articulus, quemadmodum pars allegat, in instrumento contineatur, atque facultatem ejus articuli describendi & parti adversæ tradendi concedat.

36 Porro si actor cogitet intentionem *per instrumenta* probare, oportet, ut ipsemet *instrumenta* in promptu habeat, nec audiendus est, si ab adversario petat, e. g. meritò repelletur actor, qui in domo mea jus vel servitutem prætendit, & ad intentum suum probandum petit, ut ipsi exhibeam literas seu *instrumenta*, quæ super emptione domus inter me & venditorem confecta sunt: nam neque juris, neque æquitatis ratio patitur ex domo adversarii probationes, & arma ad ipsum conficiendum desumere. *c. 1. de Probat. l. qui accusare.* 4. *Cod. de Edendo.* Aliud constitutum est in reo, ut licet is excipiendo actor fiat *l. in exceptionibus* 19. *ff. de Probat.* nihilominùs ab actore rationes & instrumenta pete-
37 re possit. *l. non est novum 5. & l. fin. Cod. de Edendo.* ratio diversitatis est: tùm quòd generaliter favorabiliores sint partes rei, quàm actoris; tum etiam potissimùm, quòd indecens sit actorem sine fundamento litem inchoare, & causam suam super alienis documentis fundare; è contra æquissimum sit, quòd reus à quo aliquid petitur, sibi rationes adversarii, quibus se instruat, & justam causam petendi cognoscat, promi desideret, sicut inconveniens est, quòd invasor arma nocendi ab ipso invaso petat, æquissimum autem provocato arma se defendendi vel etiam ab ipso se provocante concedi. Videatur text. *in d. l. fin.*

38 Verùm hæc regula, quòd reus actori sua *instrumenta* edere non teneatur, patitur exceptionem in illis *instrumentis*, quæ utrique parti sunt communia. Dicuntur autem *instrumenta* utrique parti *communia*, quæ vel ratione materiæ, quam continent, vel ratione proprietatis, vel quia communi sumptu & sollicitudine confecta, inter partes litigantes communia sunt. Ita testamentum defuncti omnibus in eo nominatis, & interesse habentibus commune est. Item *instrumenta* quælibet defuncti inter heredes communia sunt. Item *instrumenta* inter ipsos contrahentes super contractibus confecta, sicut & acta judicialia inter partes litigantes communia censentur. Val. *h. t.* §. 4.
num. 4. Deinde si actor ex aliis probationibus suam in- 39
tentionem principalem fundaverit, & tantùm circa quæstionem incidentem, vel ad probandam replicationem aut quantitatem debiti petat rei instrumenta, judex ipsius petitioni annuere, & reum ad exhibenda instrumenta cogere debebit. *l. Titius heres.* 48. & *l. creditor.* 52. *in princip. ff. de Action. empti.* Bart. & Bal. *in l. 1. §. editiones. ff. de Edendo.* Item si originalia *in-
strumenta* communia sint deperdita & exempla sive co- 40
piæ extent penes reum, licet illa sint ipsius rei propria, quia propriis pecuniis redemit, & describi curavit, nihilominùs quia contenta in eis communia sunt, & originalia, quæ potuisset actor producere, sunt deperdita, ideò judex ex officio reum tales copias edere jubebit. Innoc. & Panorm. *in c. 1. de Probat.* Pro quibus facit text. *in l. 1. Cod. De Edendo* ubi aliquando ex causa ad officium judicis pertinere dicitur, ut reus sua instrumenta edere teneatur.

Fiscum quoque communiter excipiunt, quòd
is in causis civilibus (non verò criminalibus) sta- 41
tim etiam à principio ratione & *instrumenta* rei petere possit ad suam intentionem fundandam. *l. 3. ff. de Edendo. l. 2. §. 1. & 2. ff. de Iure fisci.* Eundem fisci favorem Joan. And. *in Annotat. ad Speculatorem in tit. de Edit. instrument. §. videndum*, & post illum Panorm. *in d. c. 1. num.* 19. extendunt ad alias quoque causas in jure favorabiles, uti sunt causæ ecclesiasticæ, pauperum & matrimoniales, ita ut in talibus causis actor possit ad fundandam suam intentionem *instrumenta* rei postulare, maximè si ad evitandum grave peccatum agatur, prout exemplum ponit Joan. And. *cit. loco*, ubi ait, disputando suisse terminatum, si e. g. contraxi cum illa, quæ dicitur habere alium virum, & propterea ago contra eam ad divortium, possum petere, ut exhibeat instrumenta primi contractus, vel instrumenta dotalia, quæ scitur vel verisimiliter præ-
sumitur habere. Verùm ego existimo, ut hæc 42
doctrina Joan. And. & Panorm. locum habeat, duo debere concurrere: *primum*, quod etiam Panorm. advertit, est defectus probationis, ut scilicet causa favorabilis aliis probationibus planè destituta sit. *Alterum*, ut causa favorabilis saltem aliquas conjecturas pro se habeat, sicut idipsum satis insinuat Joan. And. in exemplo proposito, dum ibidem supponit ex fama & aliis præsumptionibus mulierem suspectam esse debere, quòd alium maritum, & instrumenta maritalia habeat, antequam ad illa instrumenta edenda compelli possit, quòd sanè multùm rationabile est, ne conjux conjugi, vel piarum causarum Administratores & Procuratores aliqui facilè lites sine sufficienti fundamento movere audeant.

Demum usurarii, si vel à judice ex officio, vel à 43
debitore ad restitutionem usurarum conveniantur, ipsi verò negent, se usuras exercere, vel exercuisse, aut sibi solutas esse, censura ecclesiastica compelli poterunt, ut codicem suarum rationum exhibeant. *Clem. unica §. cæterùm, de Usuris.*

Sed quid dicendum, si ab aliquo tertio, qui non 44
sit unus de collitigantibus petatur editio cujusdam *instrumenti*

strumenti apud eum existentis, nunquid ad edendum compelli poterit? Resp. Si editionem petens summariter saltem per præsumptiones, aut semiplenas probationes docere possit, sua interesse, ut illud *instrumentum* edatur, debere judicem mandatum ad edendum decernere. Ratio est, quia *instrumentum* est pars probationis, & quemadmodum testis cogi potest, ut testimonium pro tertio dicat, ita etiam omnino convenit, ut pro tertio instrumentum tanquam testimonium scriptum exhibeat, Gail. *d. loco Obs.* 106. *num.* 2.

45 Præterea *instrumenta* post litem contestatam usque ad conclusionem in causa produci possunt; & licet post publicatas attestationes non liceat alios testes producere, ut superiùs in *tit. de Testib.* dictum, licebit tamen producere *instrumenta*, quia in his cessat periculum subordinationis, quod subest in productione testium. *c. cùm dilectus*. 9. *hoc tit.* Post conclusionem autem in causa partes ad producenda *instrumenta* regulariter non admittuntur: nam conclusio in causa est terminus exclusivus omnium probationum, cum facta conclusione jam de causa liquere dicatur. *d. c. cùm dilectus*, *juncta Gloss. in c. significaverunt. V. liquere. de Testibus*. Sed notanter dixi, *regulariter* non esse locum productioni *instrumentorum* post conclusionem in causa: etenim aliquos

46 casus enumerant DD. in quibus hæc regula non procedit. I. Si producens juramento firmare posset, *instrumenta* primùm post conclusionem in causa à se reperta *c. pastoralis*. 4. *de Except.* II. In causa matrimoniali, quando agitur de nullitate matrimonii, non tantùm post conclusionem in causa, sed etiam post sententiam *instrumenta* produci possunt; quia sententia maximè contra matrimonium lata nunquam transit in rem judicatam, & proinde semper locus est novis probationibus *c. lætor.* 7. *& ibi* Gloss. *de Sentent. & re judicata*. III. Eadem est ratio in causis criminalibus, quia nec istæ in rem judicatam transeunt, sed ad defendendam rei accusati innocentiam semper aliæ probationes, & *instrumenta* admittuntur. *l. unius* 18. §. *pen. ff. de Quæst.* Abbas. *in d. c. cùm dilectus*. *num.* 3. IV. Quando instrumentum non ad probandum, sed priores probationes declarandas profertur: nam qui prohibetur novas probationes producere, non prohibetur priores factas declarare. V. Si conclusio in causa facta sit à partibus cum protestatione & reservatione juris producendi alia *instrumenta*. VI. Post conclusionem

47 in causa non possunt quidem produci probationes facti, quæ scilicet ipsum factum principaliter in judicio controversum probent, possunt autem probationes seu allegationes juris, consilia DD. responsa facultatum &c. produci, dummodo ad tales allegationes non petatur nova dilatio. VII. Denique ipsi judici nunquam concluditur in causa, quo minùs eandem conclusionem à partibus factam rescindere, & ulteriorem probationem exigere valet *c. cùm Io.* 10. *& ibi Gloss. hoc tit.* Videatur Val. *eodem tit.* §. 3. *num.* 3.

48 Quod attinet ad *instrumentorum* impugnationem variæ sunt exceptiones, quæ contra *instrumentum* opponuntur. *Prima* exceptio est, quòd non habeat illas solemnitates, quas superiùs per ordinem recensuimus. *Secunda*, quòd instrumenta non exhibeantur in originali, etenim in *c. 1. hoc tit. & in l. 2. ff. eod.* apertè statuitur, *instrumenta* originalia, non verò *copias* seu *exempla* in judicio producenda esse. Ali-

49 quando tamen ipsis quoque exemplis fides non minùs, quàm originalibus adhibetur, quando scilicet ipsa originalia haberi non possunt (ut cum sunt perdita, aut allegantur instrumenta aliena, libri judiciales &c.) vel sine periculo amissionis aut corruptionis ad locum judicii longè distantem difficulter mittuntur. Verùm ut talia exempla in talibus vel similibus casibus legitimè probent, requiritur, ut originale priùs coram judice exhibitum, & cum ejus licentia post præmissam diligentem inspectionem descriptum sit. *c. fin. & ibid. DD. h. t.* Imò plerique præter inspectionem & licentiam judicis etiam requirunt, ut subsit causa rationabilis, cur petatur descriptio, & ut ad inspectionem citetur adversarius, de cujus præjudicio agitur, si citari possit, nec periculum in mora sit nam hic actus descriptionis est instar examinationis testium *ad perpetuam rei memoriam*, quæ sine rationabili causa & prævia adversarii citatione non conceditur; quod si hoc admittere recuset, qui descriptionem instrumenti petit, sanè plurimùm suspectus est, quòd propter malam conscientiam falsationis timeat *instrumenta* in originali exhibere adversario, & propterea copias authenticas procurare velit. *c. contingit*. 5. *hoc tit.* Panorm. & Innoc. *in c. fin. eod. tit.*

Sed quid dicendum de illis *copiis*, quæ per solum Notarium publicum sine præsentia judicis relectæ sunt, ab eoque attestationem habent, quòd cum originali concordent. R. Si contra tales copias adversarius exceperit, non facient plenam fidem, sed necesse erit ipsum originale producere: quia non ad officium Notarii, sed Judicis spectat cognoscere de *instrumentis*, utrùm sine rasura, falsatione, aut defectu sint. Neque Notarius *instrumentum* conficere vel attestari potest, nisi de iis, quæ ex arbitrio rogantium dependent? quemadmodum superiùs §. 1. diximus, non posse Notarium per *instrumentum* publicum, cui publica fides habeatur, attestari, quòd equus mihi commodatus sine mea culpa perierit. Panorm. *d. loco*. Speculator *in tit. de Instrumenti editione*. §. 4. *num.* 9. Interim licet tales per Notarium vidimatæ copiæ non faciant plenam fidem, faciunt tamen magnam præsumptionem, ita ut adversario non excipiente, vel originalibus deperditis, si alia adminicula concurrant, aut status causæ propter antiquitatem, vel aliam rationem minùs perfectas probationes admittat, etiam talibus copiis fides haberi possit. Farin. *in Decisionibus criminal. lib.* 2. *decis.* 368. Speculator *d.* §. 4. 50

Nunquid autem consuetudine introduci potest, ut prædictis copiis plenè credatur? Affirmativa mihi videtur satis probabilis; quid enim impedit, quo minùs Notarii ex generali consuetudine alicujus loci possint consequi jurisdictionem ad inspicienda originalia & faciendas authenticas copias, cùm per consuetudinem dari jurisdictionem receptum sit, ex *c. dilecti*. 4. *de Arbitr. & c. cum contingat*. 3. *de Foro compet.* ac in specie, quòd per consuetudinem *instrumentum* habeatur pro authentico, quod alias fortè authenticum non esset, textus est in *c. cum dilectus* 9. *& ibi notavit Gloss. & DD. h. t.* 51

Et quid demum juris, si actor dicat se *instrumentum* perdidisse, producat autem testes, qui de tenore *instrumenti* attestentur, nunquid audiendus erit, ac perinde probabit, quàm si ipsum *instrumentum* exhiberet? R. Non esse dubium, si testes producti non solùm de tenore *instrumenti*, sed etiam de ipso facto & contractu coram se gesto sub juramento deponant, quin ipsis plena fides adhibenda sit: quia duobus testibus omni exceptione maioribus, qui de sensu proprio attestantur, per æquè creditur, ac instrumento. Idque tunc adhuc minus dubium est, si una cum testibus Notarius ipse, qui *instrumentum* confecit, de eisdem contentis deponat: nam probatio *instrumenti* non in charta aut membrana, sed in fide Notarii & testium consistit. Tota autem difficultas est, si *instrumentum* sit antiquius, nec testes inscripti, 52

nec

nec Notarius superstes existant, sed tantùm producantur testes, qui asserunt, se tenorem *instrumenti* legisse, eumque talem vel talem fuisse. In hac igitur practica difficultate Panorm. *in c. cum olim.* 12. *de Privileg.* & *ibidem* Alex. *in addit. ad Panor.* Mascard. *de Probat. vol. 2. conclus.* 909. cùm Barth. Fel. & aliis sentiunt, ut tenor *instrumenti* amissi, & exinde intentio actoris plenè probetur, duo præcipuè debere concurrere. Primò ut probetur amissio. quam deficiente alia probatione etiam per iuramentum amittentis, saltem aliis indiciis accedentibus, probari, tradit Mascard. *d. loco conclus.* 910. Secundò quòd testes sint periti, & præterquam quòd conveniant in ènumerando tenorem *instrumenti*, possint insuper attestari, *instrumentum* fuisse sine vitio aut suspicione falsitatis: aliàs facilè per fraudem posset dici deperditum, cuius falsitas ex oculari iudicis inspectione deprehensa fuisset. His concurrentibus etiam per duos testes tenorem *instrumenti* satis probari tenent allegati *cit. loco.*

53 Verùm ego quidem non dubito, quin prædictis conditionibus intervenientibus contenta in *instrumento* satis probentur, sed non credo, quòd propterea ipsa causa perinde probata sit, ac si *instrumentum* ipsum fuisset exhibitum: aliud enim est dicere, *ita fuit instrumentum*, & aliud, ita *contigit. sicut scriptum est*, sive ita sine falsitate fuit scriptum &c. & minimè apparet, quare in isto casu testibus de integritate & tenore instrumenti attestantibus plena fides haberi debeat, & non etiam exemplis seu transumptis, in quibus Notarius & alii viri boni attestantur, quòd omnia cum originali non vitioso correspondeant. Quare cum ex superiùs dictis cognitio de *instrumenti* integritate ad solum iudicem pertineat, probabilius mihi videtur, quod sentit Gloss. *in l. sicut.* 5. *C. h. t.* nimirùm dicta testium circa amissum *instrumentum* facere vehementem præsumptionem, ita ut parti iuramentum suppletorium deferri valeat.

54 Illud verò est notabile, quòd per solum iuramentum probentur contenta & valor *instrumenti*, si adversarius dolo malo *instrumentum* subtraxerit, corrupetit, vel lacerarit. *l. si de possessione.* 20. & *ibi DD. Cod. de Probat.* Mascard. *d. conclus.* 909.

55 *Tertiò* excipitur contra *instrumentum* per aliud *instrumentum* contrarium. Ubi quidem ante omnia videndum est, ut talia *instrumenta* contraria aliqua ratione inter se conciliari possint, intelligendo ea de diversis temporibus, vel contractibus, ut si E. g. in uno *instrumento* dicatur, emptionem fuisse puram, in altero conditionatam, præsumendum sit duas diversis temporibus celebratas fuisse. Barb. *in c. cum Ioan.* 10.
56 *h. t. n.* 24. Quòd si repugnante tenore, *instrumenta* ex rei natura conciliari nequeant, distinguitur, an ex duobus *instrumentis* contrariis unum sit productum ab actore & alterum à reo, vel an ab uno utrumque productum sit? Priori casu stabitur digniori, aut verisimiliori, reiecto altero, E. g. si unum sit publicum, alterum privatum, si unum à Notario melioris notæ & existimationis confectum sit, arg. *c. in nostra.* 32. *de Testibus.* & *l. ob carmen.* 21. *§.* 3. *ff. eodem tit.* Si verò neutrum habeat aliquam prærogativam, neutri credendum est. Gloss. *in l. optimam.* 14. *in V. melius C. de Contrahenda stipulatione.* Altero casu, duo instrumenta fidem sibi invicem derogantia ab uno eodemque prolata *nihil firmitatis habebunt*, inquit Imperator *in l. scripturæ.* 14. *Cod. h. t.* Sed Gloss. non improbabiliter in isto casu considerationem dignioris & verisimilioris instrumenti habendam censet, quia non est facilè inter hunc & priorem casum rationem disparitatis assignare. Nec Imperator dicit, duo *instrumenta* qualitercunque contraria ab uno prolata nihil firmitatis habere, sed si sint talia, *quæ sibi invicem fidem derogant*; quando autem censenda sint sibi invicem fidem derogare, utique ex arbitrio & cognitione iudicis dependet.

Quartò contra *instrumentum* quandoque produ-
cuntur testes, & quidem, si ipsi testes in *instrumento* 57
descripti ambo vel unus tantùm negent se interfuisse actui & *instrumenti* confectioni, totum *instrumentum* defectu substantialis requisiti corruet. Si tamen dicant, se quidem fuisse præsentes, non recordari autem quid inter partes actum sit, sustinebitur *instrumentum*: cùm testes dubitantes nihil probent. Neque sequitur, non recordantur testes, ergo non est actum. Similiter si testis aliquis supernumerarius adscriptus negaret se interfuisse, non expugnabit *instrumentum*, si duo testes substantiales se interfuisse affirmant, nisi ille supernumerarius non tantùm simpliciter negaret, sed insuper suam negationem probaret demonstrando e. g. quòd illo die, quo *instrumentum* confectum est, absens fuerit, quia in una parte falsum totum suspectum redditur. Videatur Sichard. *in l. in exercendis.* 15. *Cod. h. t.* Nicolaus Everbard. *con-*
silio 116. Quòd si verò testes extranei contra *instrumen-* 58
tum producantur, distinguendum est, an notarius & testes in *instrumento* descripti adhuc vivant, & constanter pro *instrumento* deponant, vel an iis mortuis solum *instrumentum* proferatur? Priori casu ad expugnandum *instrumentum* tot personæ omni exceptione maiores (*d. l. optimam.* 14. *Cod. de contrah. stipulat.*) requiruntur, & uno saltem plures, quot pro instrumento deponunt. Posteriori autem casu communiter receptum est, quòd per duos testes idoneos *instrumentum* expugnari valeat: quamvis enim *in l. in exercendis.* 15. *Cod. h. t.* probatio per *instrumentum*, & probatio per duos testes æquiparentur, ac propterea videatur saltem tres testes esse producendos contra fidem instrumenti; nihilominus ille textus accipiendus est prout sonat, nimirùm quòd actor non minùs suam intentionem per *instrumenta*, quàm testes probare possit. Utrum autem, si contra *instrumentum* duo testes producantur, plus credendum sit testibus, vel *instrumento*, ibidem non deciditur, sed aliunde petendum est, scilicet ex illa generali & recepta doctrina, quæ traditur *in c. in nostra.* 32. *de Testibus.* quòd in concursu duarum plenarum probationum illa præferatur, quæ est plenior & perfectior, clarum autem & perspicuum esse videtur, quòd duo testes omni exceptione maiores & præstito iuramento deponentes pleniùs & perfectiùs probent, quàm sola aliqua charta, in qua quidem testes subscripti sunt, sed qui (utpote ex supposito mortui) sub iuramento examinari non possunt, an interfuerint, vel an omnia rectè peracta sint. Panorm. & Barb. *in d. c. cùm Ioannes.* 10. *h. t.* Covat. *Lib.* 2. *Variarum Resolut. c.* 13. *num.* 11.

Quintò in privatis *instrumentis* persæpe contingit, 59
quòd adversariùs neget talia *instrumenta* à se vel suo mandata scripta esse. Sed contra hanc exceptionem probatur contrarium in primis per testes, qui dicunt se interfuisse & vidisse *instrumentum* ab adversario confici. Quamvis autem Bart. *in l. admonendi.* 31. *ff. de Iureiurando.* *n.* 25. existimet, tales testes tantùm semiplenè probare, eo quòd vix scire possint hanc numero scripturam in sua præsentia confectam esse, nihilum minus si testes non tantùm de externo actu confectionis scripturæ, sed insuper de eius tenore & aliis circumstantiis attestentur, veriùs est, plenam fidem mereri, per text. *in auth. si quis. Cod. Qui potiores in pignore.* Fach. *Lib.* 11. *Controvers. cap.* 3. Deinde adversarius negans suam esse scripturam arguitur per comparationem literarum, quando scilicet alia ipsius scriptura adfertur, quæ in formatione literarum cum altera planè correspondeat.

Verùm hæc probatio licet olim sufficiens reputata 60
fuerit

fuerit juxta *l. comparationes* . 20. *Cod. h. t.* hodie tamen ex jure *novellarum* tantùm semiplenè probat, *auth. at si contractus*. *Cod. eod. tit.* quia comparatio literarum valdè fallibilis est, cùm experientia constet, plures esse, qui alterius manum ita exactè imitari possint, ut etiam à perspicacissimis scriptura nequeat dignosci. Non desunt quidem ex DD. existimantes correctionem dictæ *authenticæ* tantùm procedere de *publicis instrumentis*, de quibus loquitur, in *privatis* autem comparationem litterarum adhuc plenè probare, eò quòd lex correctoria sit strictè interpretanda. *l. præcipimus*, 32. *in fine Cod. de Appellat.* Sed contrarium probabilius est, cùm enim utrobique eadem sit ratio, & æquitas suffragetur, ne tam facilè aliquis per alterius dolum condemnetur, vel damnum incurrat, utrobique etiam idem jus statuendum esse. Fach. *d. lib.* 11. *c.* 15.

61 *Sextò* demum rasura in parte aliqua substantiali instrumenti, quæ non cognoscatur esse facta per manum Notarii, vel de qua Notarius tanquam à se facta non attestetur, reddit *instrumentum* suspectum. De hac autem materia, quando instrumenta, Bullæ, rescripta & privilegia de falsitate suspecta sint, traditur *in Lib. I. de Rescriptis*. & infra *in tit. de Crimine falsi*.

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit præsumptio, & quotuplex?*
2. *Præsumptiones hominis non plenè probant, nisi sint violentæ.*
3. *An ex vehementibus præsumptionibus in causa criminali quis condemnari possit, varia auctorum sententiæ.*
4. *Sententia auctoris negativa.*
5. *Solvuntur argumenta aliarum sententiarum.*
6. *Ob majorem vel minorem probationem non debet quis majore, vel minore pœna affici.*
7. *Si indicia per se mala sunt, causam præbent pœnæ extraordinariæ.*
8. *Quæ differentia inter præsumptiones Iuris & de Iure, ac præsumptiones Iuris tantùm.*
9. *Contra præsumptiones Iuris & de Iure nulla probatio admittitur excepta confessione propria.*
10. *Contra præsumptiones Iuris tantùm etiam aliæ præsumptiones admittuntur.*
11. *Exempla præsumptionum Iuris & de Iure, in specie ex* c. is qui fidem. de Sponsal.
12. *Post Concilium Trident. hæc præsumptio locum non ampliùs habet.*
13. *Exempla præsumptionum Iuris tantùm.*
14. *Præsumptio Iuris & fictio Iuris quomodo differant.*
15. *Fictio Iuris habet locum in conscientia, non præsumptio, si veritas non subsit.*

1 P*Ræsumptio* rectè describi potest, quòd sit rei dubiæ seu controversæ *ex aliis positis* desumpta probatio. Dico, *ex aliis positis*: nam *præsumptio* non ita immediatè & directè probat intentionem ejus, pro quo adducitur, sicut instrumenta & testes, sed tantùm indirectè, seu potiùs in consequentiam, ut ex his, quæ modò sequentur, apparebit.

Præsumptiones communiter in duas classes distinguuntur, ut scilicet aliæ dicantur *præsumptiones hominis*, & aliæ *juris*; sed *præsumptiones juris* subdividuntur, quòd aliæ sint *juris tantùm*, aliæ *juris & de jure*.

Quod attinet ad priorem classem, videlicet *præsumptiones hominis*, sciendum est, quòd illæ propterea dicantur *præsumptiones hominis*, id est judicis, quòd nullo jure consignatæ sint, sed propter rerum & personarum varietatem ex singulis factis arbitrio & prudentia judicis desumantur: ita E. g. præsumitur fecisse homicidium, qui stricto gladio visus est egredi è domo occisi. Porrò quamvis *præsumptiones hominis* regulariter plenam fidem non faciant, nisi aliis adminiculis e. g. fama, unius testis depositione, & similibus adjuventur, possunt tamen esse *præsumptiones* ita *violentæ*, seu vehementes, ut sufficientem probationem constituant, ex qua judex possit sententiam definitivam proferre, exemplo Salomonis, qui inter duas mulieres de eodem partu contendentes ex sola præsumptione judicavit, prout est videre in *lib.* 3. *Regum. c.* 3. & in *c.* 2. *h. t.* 2

Verùm hoc ita procedit in causis civilibus non nimis arduis, an verò in causis criminalibus (quibus æquiparantur causæ civiles arduæ, & valde magni momenti) reus ex præsumptionibus etiam violentis condemnari possit, multùm variant Interpretes. Aliqui negant, eò quòd in criminalibus requirantur probationes luce meridiana clariores, & præstet nocentem dimittere, quàm innocentem punire. *l. fin. Cod. de Probat. l. absentem*. 5. *ff. de Pœnis*. Et si in civilibus causis regulariter favorabiliores sunt partes rei, quàm actoris, & proniores debemus esse ad absolvendum quàm condemnandum. *l. Arianus*. 47. *ff. de Obligat. & action.* multò magis id obtinebit in criminalibus, cùm utique plus sit alicui vitam & sanguinem, quàm pecunias & modica temporalia eripere. 3

Alii econtra affirmant ex indiciis seu præsumptionibus violentis & quæ moralem certitudinem inducunt, aliquem etiam in causa criminali, de cætero nec confessum nec convictum condemnari posse. Fundamentum ponunt in ipsa *l. fin. Cod. de Probat.* ubi ad condemnationem in causis criminalibus etiam indicia sufficere statuitur. Deinde si quis alterum occiderit, vel ei convitium dixerit, malignus occidendi & conviciandi animus eo ipso præsumitur, & nisi reus contrarium probarit, ex hac sola præsumptione condemnabitur, per text. & DD. *in l.* 1. *Cod. ad legem Cornel. de sicariis*. *& l.* 5. *Cod. de Injuriis*. Item in *l. si qui adulterii*. 34. *Cod. Ad Legem Iul. de adulter.* aliquis ex hac præsumptione damnatur adulterii, quòd matrimonium ex post facto contraxerit cum illa, quam priùs, dum de adulterio cum eadem perpetrato argueretur, ad elidendam suspicionem & accusationem dixerat esse consanguineam.

Alii tandem media via ingrediuntur, censentes condemnari quidem reum posse ex præsumptionibus, sed pœna mitiore seu extraordinaria. Probatur hæc sententia ex *c. literas*. 14. *h. t.* ubi alicui de hæresi graviter suspecto non tamen convicto extraordinaria pœna injungitur. Similiter in *l. vim passam*. 39. §. *mulierem*. 4. *ff. ad l. Iul. de adult.* mulier ex societate latronum suspecta erat de adulterio: quia verò convinci non potuit, pœna extraordinaria exilii punita est.

In hac igitur quæstione sentio cum Fach. *Lib.* 1. *Controvers. c.* 29. neminem in causa criminali ex præsumptionibus etiam vehementibus condemnandum esse, per argumenta superiùs pro prima sententia allata, quibus accedit textus in *d. c. literas*. *h. t.* ibid. *propter solam suspicionem quamvis vehementem, nolumus illum de tam gravi crimine condemnari &c.* proinde si vehementes præsumptiones urgeant contra reum, is in foro civili ad extorquendam confessionem, vel præsumptiones illas purgandas & diluendas tormentis subiicietur, sicut clari textus sunt in *l. milites*. 8. §. 4

oportet. Cod. de Quæstion. & in l. unius. 18. §. reus. ff. eodem tit. Quòd si persona sit immunis à tortura, potiùs ex defectu probationum absolvi, quàm condemnari debebit. In foro autem Canonico illi, qui gravibus suspicionibus oneratus & publica infamia respersus est, purgatio canonica indicitur, per quam juret de sua innocentia, & insuper alios testes adhibeat, qui jurent se credere ipsum esse innocentem, in qua purgatione fide fecerit, tunc demum tanquam legitimè convictus condemnabitur, prout hac de re extat totus *tit.* in *Lib. V. Decretal. de Purgat. canon.* & text. sunt in *c. accedens.* 23. *de Accusat.* in *cap. de hoc autem.* 11. *de Simonia.* & alibi.

Porro ad argumenta aliarum sententiarum non
5 est difficile respondere: nam I. textus in *l. fin. C. de Probat.* non loquitur de quibuscunque indiciis, sed expressè tantùm de indiciis indubitatis & luce clarioribus, videlicet talibus, quæ evidentiam rei inducunt. E. g. si marito per annum absente, interim uxor prægnans inveniatur, si vir cum fœmina in eodem lecto deprehendatur, maximè enim in delictis carnis tam clara indicia sufficientem probationem constituere, præsertim si ad divortium ex causa adulterii agatur, textus apertus est, & ibi tradunt DD. *in c. literis*, 12. *h. t.* II. in *l. 1. Cod. ad L. Cornel. de sicar. & in l. 5. Cod. de Injur.* occidens vel injurians damnatur ex ipso facto homicidii vel injuriæ, quod supponitor esse notorium; & quia excipiens sibi non fuisse animum occidendi vel injuriandi, id probare necesse habet, planè si in probatione deficiat de crimine convictus censebitur. III. circa *l. si qui adulterit.* 34. *Cod. ad L. Iul. de adult.* omissis aliorum expositionibus, dico, eam legem accipiendam esse, prout in fine sonat, videlicet accusatos de adulterio punitos esse ex propria confessione, non quidem verbis, sed facto ipso prodita: quia enim argumenta accusatoris per solam objectam proximitatem seu consanguinitatem refutabant, & testes inverisimilia deponere excipiebant, ergo nullitate proximitatis contrario facto declarata, & cessante fundamento refutationis confessi sunt, se ab accusatore de adulterio convictos esse.

IV. Circa tertiam sententiam superiùs relatam rectè observat Francisc. Sarmient. *Select. Interpretat. lib. 1. cap. 1.* nimis esse inconveniens, quòd aliquis majore vel minore pœna afficiatur, eò quòd delictum minùs vel magis probatum sit, cùm probatio non augeat, nec minuat malitiam delinquentis; & tam in criminalibus, quàm civilibus sæpe aliquis ex defectu probationum absolvatur, qui tamen revera nocens & reus est. *d. l. absentem.* 5. *ff. de Pœn. l. 4. C. de Edendo. l. fin. Cod. de Rei vindicat.*
7 Quod verò attinet ad textus juris, qui pro hac sententia citantur, illi accipiendi sunt de talibus casibus, in quibus ipsa indicia per se mala, scandalosa, & consequenter pœna saltem arbitraria digna sunt. Ita qui e. g. deprehenditur familiaritatem habere cum hæreticis, eorum libros penes se detinere, quamvis absolutè de hæresi convictus non sit, quia tamen aliis scandalo fuit, & contra prohibitionem juris de vitandis hæreticis & eorum libris egit, meritò pœnitentiam subire cogitur in *d. c. literat.* 14. *h. t.* Similiter etiam rectè punita fuit mulier in *d. l. 39. §. 4. ff. ad L. Iul. de adulter.* quòd pessimæ societati latronum sese immiscuerit, quamvis de adulterio convicta non sit, quia sæpius in jure non tantùm Authores scelerum, sed etiam concomitantes, & fautores delinquentium graviter puniuntur. *c. sicut dignum. 6. §. illi etiam. §. hi quoque & §. fin. de Homicidio.*

8 Circa secundam classem *præsumptionum*; videlicet *præsumptiones juris*, quæ aliæ sunt *Iuris & de Iure*, aliæ verò tantùm *Iuris*, sciendum est, quòd illæ dicantur præsumptiones *Iuris & de Iure*, quibus Jus ita fortiter innititur, ut planè pro veritate habendas decernat; *Iuris* verò tantùm illæ præsumptiones censeantur, quibus Jus tamdiu innititur, donec adversarius contrarium ostendat. Licet autem in præsumptionibus *Iuris & de Iure* nulla probatio in contra- 9
rium regulariter admittatur, excepta confessione propria adversarii, si nimirum sponte confiteatur id, quod jus in sui favorem præsumit, à parte rei non esse verum: in præsumptionibus tamen *Iuris* tantùm contrariis probationibus locus est, & non tantùm instru- 10
mentis & testibus, sed etiam aliis præsumptionibus fortioribus.

Porro præfata distinctio inter præsumptiones *Iuris & de Iure*, ac præsumptiones *Iuris* tantùm nullibi quidem in claris terminis reperitur, eam tamen varia exempla in SS. Canonibus & legibus extantia sufficienter evincunt. Proinde ut ex pluribus exemplis unum tantùm vel alterum pro utraque præsumptionum classe 11
adducamus, sit primum præsumptionis *Iuris & de Iure*, quod habetur in *cap. is, qui fidem.* 30. *de Sponsalibus.* ubi deciditur, quòd sponsalia de futuro per subsequentem copulam transeant in verum matrimonium: quia sponsus non præsumitur alio, quàm affectu maritali sponsam cognoscere, & contra *hanc præsumptionem*, inquit summus Pontifex, *non est probatio admittenda.* Sed hoc de jure antiquorum Canonum ita obtinuit, quando solus consensus, sive verbo sive facto declaratus sufficiebat ad valorem matrimonii, hodie verò post Concilium Trident. *sess. 24. de Reform. matrimonii. c. 1.* non est ampliùs locus huic præsum- 12
ptioni: quia hodie, ubi Concilium receptum est, nullum matrimonium validè contrahitur sine præsentia Parochi ac saltem duorum testium.

Non desunt tamen, qui existiment, etiam post Concilium dictam præsumptionem habere suum effectum in sponsalibus de futuro sub conditione (E. g. si consanguinei consenserint) contractis, ut per copulam subsequentem præsumptione *Iuris & de Iure* censeatur à conditione recessum, & novus absolutus consensus positus, Zyppæus *Consultat. Canon. lib. 4. consult. 1.* qua de re *in Lib. IV. Tit. 5. n. 19.* dicetur.

Alterum Exemplum ex Jure civili peti potest, nimirum ex *l. fin. c. Cod. Ad senatus consult. Macedon.* Notum est per Senatus consultum Macedonianum prohiberi, ne filiis familias sine consensu patris mutua pecunia detur, atque ex eodem senatus consulto exceptionem obstare mutuanti, ut pecuniam filiosamilias creditam repetere non possit. Quòd si verò filiusfamilias miles mutuum acceperit, respondit Imperator *in d. §. fin.* contractum mutui subsistere, nulla differentia introducenda, ob quam causam pecuniæ creditæ, vel ubi consumptæ sint, eò quòd filiusfamilias in causis castrensibus homini sui juris æquiparetur, & ex præsumptione miles non censeatur in aliàs, quàm castrenses causas pecunias expendere. Plura similia exempla videantur in *l. si mulier.* 22. *Cod. Ad senatus consult. Vellei. l. in contractibus* 14. *Cod. De non numer. pecun. l. à D. Pio.* 15. *§. si pignora.* 3. *ff. de Re judicata.*

Præsumptiones juris tantùm ubique extant quam- 13
plurimæ. In *c. 2. de Restitut. spoliat. in 6.* omnes decimæ ad Parochum spectare præsumuntur, quamdiu is, qui contra Parochum jus decimandi prætendit, aliud ostendere non potest, de quo *capitulo suprà in tit. de Restit. spoliat.* aliquid amplius dictum est. In *c. 1. de Peculio Clericor.* bona Clerici in dubio præsumuntur prospectu Ecclesiæ acquisita, nisi constet, ipsum bona patrimonialia habuisse, quando ad Clericatum promotus est. In *l. si defunctus.* 10. *Cod. arbitrium tutelæ.* tutor, qui erat pauper tempore suscepti officii, si durante eo dives evadat, præsumitur potiùs ex sua industria, quàm ex bonis pupilli locupletus, usque-

dum

dum contrarium probatur. Deinde, ut innumera alia exempla omittam, quæ paſſim in variis titulis occurrunt, in *l. miles. 11. §. defuncto. 8. ff. Ad l. Iul. de adult.* quilibet conſtante matrimonio natus præſumitur eſſe legitimus, quamvis mater ſæpius adulterium commiſerit; contra hanc tamen præſumptionem admittitur probatio, ſi nimirùm demonſtretur, maritum iutra annum uxori non cohabitaſſe, vel gravi infirmitate detentum eſſe. *l. filium. 6. ff. De his qui ſui, vel alieni juris ſunt.*

14 Unum ſupereſt in hoc titulo valdè notandum, videlicet quòd *præſumptio juris*, & *fictio Iuris* maximè inter ſe differant: nam *præſumptio* ex hactenus dictis nihil aliud eſt, quàm probatio, quam Jus in re aliqua dubia ex quibuſdam indiciis deſumit: *fictio* verò non eſt rei dubiæ, ſed certæ falſitatis pro veritate aſſumptio ex certa cauſa & ad inducendum aliquem juris effectum: contra quam proinde *fictionem* nulla prorſus oppoſitio ſeu probatio in contrarium admittitur. Ita Canonici legitimè abſentes finguntur quaſi in loco reſidentiæ præſentes eſſent, ut eum actu præſentibus fructus ſui Canonicatus lucrari poſſint, ſicut in tit. *de Clerico non reſidente* traditur. Ita hæres fingitur eadem perſona eum defuncto, ut propterea in omnia ipſius jura tam activa, quàm paſſiva ſuccedat. *l. hæreditas. 62. ff. de R. I. ultia. 11. Cod. de Acquirenda poſſeſſ.* Ita, ſi contractus ſub conditione fiat, eveniente conditione retrotrahitur conditio, & fictione juris cenſetur ab initio purè contractum. *l. potior. 11. §. 1. ff. Qui potiores in pignore*. Præterea *præſumptio*, licet ſit

15 *juris & de jure*, non aliter habet locum in conſcientia, quàm ſi veritas ſubſit; *fictio* autem quamvis ſit rei falſæ, tamen in conſcientia quoque cæteris paribus obtinet. Ratio differentiæ eſt, quòd in illis cauſis, in quibus non poteſt apparere de veritate, lex quidem ſubinde aliquid præſumat, & pro veritate habeat, interim tamen non intendat aliquid ſtatuere, vel obligare contra ipſam naturalem & genuinam veritatem; in fictione autem lex præcognoſcit falſitatem, & nihilominus certè & enixè juſta de cauſa aliquid ſtatuit & determinat. Undè de Jure antiquo, ſi quis peregiſſet copulam eum ſponſa, in foro externo fuiſſet quidem præſumptum matrimonium; in foro tamen interno non fuiſſet aliter obligatus, quàm ſi verum conſenſum ad matrimonium habuiſſet. E contra Canonicus legitimè abſens, tametſi reverà non reſideat in ſuo Canonicatu, quia tamen de Jure fingitur eſſe reſidens, optima conſcientia fructus lucrabitur.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

SUMMARIA.

1. *Iuramentum quid ſit & quomodo fiat?*
2. *Poteſt fieri non tantùm verbis, ſed etiam ſignis.*
3. *Interpoſitio fidei non habet ſimpliciter vim juramenti.*
4. *Loco tamen juramenti in foro externo acceptatur ſaltem in cauſis minoribus.*
5. *Iuramentum debet habere tres comites, veritatem, judicium, & juſtitiam.*
5. *In juramento promiſſorio duplex veritas requiritur, intentionis & executionis.*
7. *Pueri ante annos diſcretionis juramentum præſtare nequeunt.*
8. *Iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.*
9. *Iuramentum contra jus publicum factum non valet, ubi directè intenditur utilitas publica: ſecus ſi directè tantùm intendatur utilitas privata.*
10. *Iuramentum non debet eſſe in præjudicium tertii.*
11. *Iuſtitia in juramento promiſſorio præcipuè attenditur.*
12. *An contractus de Iure invalidus iuramento confirmetur.*
13. *Quando contractus eſt invalidus tantùm in favorem debitoris, probabilius iuramento confirmatur.*
14. *Aſſertorium iuramentum potiſſimùm in iudiciis uſui eſt.*
15. *Iuramentum, quod ſine peccato etiam veniali ſervari non poteſt, ipſo iure nullum eſt.*
16. *Quando peti debeat abſolutio à iuramento ad cautelam.*
17. *Iuramentum promiſſorium validum ordinariè per eum, in cuius favorem factum, aliquando ex cauſa etiam per ſuperiorem indirectè relaxari poteſt.*

---

§ I.

De Juramento in genere, ejuſque requiſitis & diviſionibus.

JUramentum rectè definitur, quòd ſit invocatio Divini teſtimonii ad fidem dictis faciendam, & promiſſionem firmandam. Fit autem hæc invocatio non tantùm per verba conteſtatoria, ſeu ſimpliciter invocatoria: *ut teſtis eſt mihi DEUS, quàm verè DEUS vivit, &c.* ſed etiam per verba execratoria, e. g. *Deus me puniat: ſic me Deus adiuvet*, & ſimilia: nam parum intereſt quomodò petatur, ut Deus teſtimonium ſuum declaret. Suarez *de Relig. lib. 1. cap. 12. num. 8.* Neque tamen requiritur, quòd aliquis explicitè Deum in teſtem adducat, ſed ad valorem *iuramenti* ſufficiet, ſi implicitè id fiat, ut ſi quis juret per animam ſuam: quia continet implicitam execrationem, ut Deus animam puniat, niſi verùm ſit, quod dicitur. Similiter ſi aliquis ſimpliciter dicat: *iuro, vel per meum iuſiurandum hoc affirmo*, tacitè Deum in teſtem vocare videtur, quia hoc ipſum nomen & natura jurisjurandi importat. Ubi tamen bene monet Suarez *dict. lib. 1. c. 13. n. 4.* cùm hoc verbum, *Iuro*, in morali acceptione ſit indifferens ad verum vel fictum *iuramentum*, & plerumque, qui talia verba profert, necdum intentionem habeat actu jurandi, ſed tantùm paratum ſe eſſe ad jurandum demonſtret, ideò attendendas eſſe circumſtantias, ex quibus deſumi poſſit, quo ſenſu illa verba prolata ſint, & ſufficienter cenſebuntur actu juratoria, ſi per antecedentem ſermonem *iuramentum* petitum ſit, vel ſi negotium, quod tractatur, *iuramentum* poſtulet. 1

Item non tantùm verbis, ſed & ſignis *iuramentum* 2 præſtatur; quod quidem ſatis certum eſt circa eos, qui loqui non poſſunt, verùm etiam probabiliùs aſſirmatur circa eos, qui loqui poſſunt, cum Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis. in princip. n. 5.* dummodò talia ſigna ſint, quæ in communi acceptione declarent animum jurandi; ut ſi ab aliquo *iuramentum* petatur, & is ſecundùm conſuetudinem loci capite annuat, digitos erigat, vel evangeliorum librum tangat. Ita quoque ſi à ſubditis *iuramentum* fidelitatis & obedientiæ exigatur,

exigatur, usu receptum est, ut singuli per manus porrectionem simul id se præstare ostendant.

3 Quærunt hoc loco DD. an *juramentum* censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem sacerdotalem, vel nobilitatis aliquid affirmet, vel promittat? Hujusmodi interpositionem fidei habere vim *juramenti*, tenuerunt Felinus & Abbas *in c. querelam.* 10. *b. t. arg. cap. ad aures.* 3. *De bis quæ vi metusve cauf. fiunt.* ubi habetur, quòd renunciatio ob laicorum terrorem facta irrita censeri debeat, nisi *juramento* vel *fide interposita* confirmata sit: & in casu *c. pervenit.* 2. *in fine. de Fideiussorib.* æquè puniuntur clerici, qui promissionem sub religione fidei, quàm *juramenti* violarunt. Sed dicendum est cum Lessio *de Iust. & iure lib.* 2. *c.* 42. *num.* 4. Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis. p.* 1. §. 2. *n.* 3. prædicta verba non continere juramentum propriè dictum, quia per illa Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantùm indicat, se omnino deliberatum ac memorem fidei, conscientiæ, & status sui loqui. Quod si tamen aliquis per fidem Christianam, aut Catholicam, aut per Evangelium rem promitteret, aut affirmaret, pro jurante haberi deberet: quia censetur
4 authorem fidei in testem statuere. Lessius & Covar. *dict. loc.* Interim, sicut ex capitulis pro contraria sententia citatis satis apparet, talis interpositio fidei, quam faciunt Ecclesiastici sub honore sacerdotali aut Religionis; item personæ illustres sub honore suæ dignitatis, in foro externo *juramenti* loco acceptatur, maximè in causis minoribus, in quibus non decet Ecclesiasticos facilè jurare. *cap. si quis Presbyter.* 4. *causa.* 2. *quæst.* 4. Videatur Gail. *Lib.* 2. *observ.* 59. Mynsing.
5 *Centur.* 1. *observ.* 17.

Porrò *juramentum*, ut sit licitum & obligatorium, debet habere tres comites, nimirum *veritatem*, *iudicium*, atque *iustitiam*. *c. animadvertendum.* 2. *causa.* 22. *q.* 2. Quod ad *veritatem* attinet; illa utique in omni *juramento* subesse debet, ne Deus in falsitatis testem
6 invocetur; & quidem in *juramento* promissorio duplex *veritas* interveniat, necesse est, una *intentionis*, seu veritas dicti, & altera *executionis*, seu veritas facti: etenim perjurium committitur non tantùm, si non serves, quod promittis, sed etiam, si ab initio servandi intentionem non habueris, quamvis ex post facto serves; quia ejus rei, quæ secundùm tuam intentionem falsa fuit, Deum testem adduxisti. *Iudicium* quoque in *juramento* requiritur, id est, debita advertentia & deliberatio: unde fortassis nonnunquam à perjurio excusantur, qui malam consuetudinem jurandi habent, & quandoque præcipitanter aliquid falsum sub *juramento* affirmant. Pueri etiam ante annos discretionis ex defectu judicii validum *juramentum* præstare nequeunt; post annos autem discretionis validum quidem *juramentum* præstare possunt, arg. *cap.* 1. *de Delect. puer.* in judicio tamen propter solemnitatem Judiciorum ante annos pubertatis ad jurandum
8 adigendi non sunt, *cap. pueri.* 15. *causa* 12. *quæst.* 5.

Iustitia denique *juramentum* comitari debet: quia *juramentum* non debet esse vinculum iniquitatis. *cap. quanto. b. t.* Undè inprimis quotiescunque aliquid sub juramento promittitur, quod intrinsecè malum est, & sine peccato fieri nequit, non obligat *juramentum*. v. g. si quis juret, ulcisci injuriam, vel occidere hominem. Idem est si abjuretur aliquod bonum & virtuosum, sicut exemplum ponitur in *c. cùm quidam.* 12. §. *illi verò b. t.* de illis, qui iurarunt, non loqui parentibus, fratribus vel sororibus, aut eis humanitatis subsidium exhibere. Qua de causa etiam *juramentum* de non mutuando vel fideiubendo tanquam repugnans charitati proximo debitæ non esse obligatorium
9 docet Abbas in *cap. si verò* 8. *b. t.* Præterea ex defectu iustitiæ non obligat *juramentum* factum contra Jus publicum, quod ad publicam utilitatem principaliter introductum est, v. g. si Judex iuret, crimen etiam manifestum sine accusatore non punire. *cap. ad nostram.* 21. *b. t.* vel Clericus iuret, quod coram Judice Laico litigare velit. *c. si diligenti.* 12. *de Foro compet.*

Notanter autem dico, *si Ius publicum* directè tendat ad *utilitatem publicam*: si enim directè respiciat utilitatem privatorum, & tantùm in consequentiam publicam, valebit *juramentum* in contrarium præstitum, sic pro utilitate mulierum constitutum est, dotes suas alienari non posse etiamsi ipsæ consentiant, servandum tamen erit Juramentum, si mulieres iuraverint, non revocare alienationem rei dotalis. *c. cùm contingat.* 28. *b. t.* Item quamvis futuræ hereditati renuntiari non possit, valebit tamen renuntiatio, qua filia accepta dote hæreditati paternæ sub *juramento* renuntiat. *c.* 2. *de Pactis. in* 6. quia regulariter omne *juramentum*, quod sine dispendio salutis servari potest, servandum est, *dict. cap. cùm contingat.* Hinc etiam qui promisit usuras solvere, debet servare suum *juramentum*; quia verò alter sine peccato accipere non potest, ideò solvens post impletum *juramentum* eas denuò repetere valebit *c. debitores.* 6. *b. t.* Videatur Zoesius *b. t. n.* 53.

Tandem ad *Iustitiam juramenti* requiritur, ne sit in præiudicium tertii: nam res inter alios acta aliis obesse non debet. Ita invalidè iurat Prælatus, quòd non velit repetere bona Ecclesiæ ablata, vel quodcunque aliud contra utilitatem Ecclesiæ facere. *c.* 2. *& c. sicut.* 27. *b. t.* Sed hæc, quæ de iustitia *juramenti* dicuntur, in *juramento promissorio* locum habent, in *juramento* autem *assertorio* non est necessarium, ut materia sit honesta & iusta, neque per se indecens est, adferre Deum in testem facti turpis, si ita utilitas publica, vel magna causa requirat: sicut testes super adulterio aut homicidio producti licitè iurant, quamvis de re turpi testimonium præbeant. Observat tamen Suarez *de Relig. tom.* 2. *tract. de Iuram. l.* 2. *c.* 3 *n.* 6. etiam in *juramento assertorio* posse iniustitiam committi, illudque fieri illicitum, si nimirùm aliquis secretum proximi, ad quod celandum tenebatur sub *juramento*, iniustè prodat. 10 11

Quæstio est non levis momenti, utrum pactum vel contractus de iure nullus confirmetur per *juramentum*, vel utrùm ipsum tantùm *juramentum* servandum sit? Si enim dicatur, solum *juramentum* servandum esse absque eò, quòd contractus confirmetur, tunc si is, qui iuravit, *juramentum* in vita non implevit, hæres eius ad implendum non tenebitur, quia ut rectè docet Suarez, *dict. tract. de Iuramento lib.* 2 *c.* 31. *n.* 16. Juramentum quidem obligat etiam hæredes & successores eius, cui iuratur, sed non obligat hæredem eius, qui iurat: nam iuramentum est personale, & animam iurantis non egreditur. 12

Resp. in hac quæstione esse distinguendum, an contractus sit invalidus in odium creditoris, ita ut is sine peccato etiam veniali ex tali contractu aliquid acquirere non possit, prout fit in contractu usurario, aut metu vel dolo inito? Vel an contractus tantùm invalidetur in favorem debitoris, sicut invalidatur alienatio rei dotalis, rei ad minorennem pertinentis, & similes? Priori casu non confirmabitur contractus, sed ipsum tantummodo *juramentum* servandum erit, vel eius relaxatio petenda, ne Deus vanè & temerè in testem vocatus sit, imò post impletum *juramentum* repetitio eius, quod ex tali *juramento* præstitum est, conceditur. *dict. c. debitores.* 6. *b. t. c. ad audientiam.* 4. *De bis, quæ vi metusve causa fiunt.* Altero casu mihi 13
videtur probabilius, ipsum contractum *juramento* firmari, ut ex text. *c. quamvis.* 2. *de Pactis in* 6. satis apparet: ubi pactum, quo filia hæreditati paternæ renuntiavit, dicitur *juramento firmatum*. Et in *l.* 1.

Co.

Cod. Si adversus venditionem . dicit Imperatns, iuniorem , qui adversus venditionem sei suæ juratam veoit , non tantùm perjurium , sed etiam perfidiam committere : si perfidiam , ergo supponitur non tantùm juramentum , sed etiam fidem datam & pactum valere.

14 Quod attinet ad divisionem juramenti , frequenter hactenus insinuarum est , jusamentum dividi in *promissorium* & *assertorium* . *Promissorium* dicitus , qnod ad confirmationem promissionis, pollicitationis , seu quorumcunque contractuum & pactorum adiicitur : *assertorium* verò , quo simpliciter sine promissiooe aliquid affirmamus , vel negamus ; & de hoc *iuramento assertorio* in pnocessu nostro judiciario potissimùm nnbis negotium est , idque subdividitur in *iuramentum voluntarium* , *iudiciale* , & *suppletorium* , seu *necessarium* . Antequam verò ad hujus *iuramenti assertorii* tractatum prngrediar , breviter aliquid de relaxatione *iuramenti* , (cujus paulò ante mentionem feci , & præcipuè ad *iuramentum promissorium* pertinet) subjungam.

55 Notandum est igitur , si *iuramentum* sit apertè nullum , ut quia ex parte *iurautis* sine peccato , quamvis veniali tantùm , nbservari non potest ; vel quia directè præjudicium tertii spectat , noo indigebit absolutione , sed jurans propria aurhoritate cootraveoire poterit : quia quod oullum inducit vinculnm , nullam reqnirir solutionem . Glossa *in cap. 2. in V. absolvimus . & in cap. cùm quidam . 12. § ult. ibidemque* Paonrmit. & Innocent. *hoc tit.* Facit textus in *cap. quanto . 18. & cap. si verò . 8. eod. tit.* Licet autem io *dict. cap. 2. & cap. cùm quidam* . jurantes etiam in similibus juramentis jussi fuerint absolvi : illam tamen absolutionem non fuisse propriè dictam , sed tantùm declaratoriam nullitatis , cùm Gloss. *in eod. cap. 2.* tradit Zoesius *hoc tit. num. 47.*

16 Cæterùm , si *iuramentum* ex parte jurantis sine peccato observari possit , sed tantùm sit illicitum ex parte creditoris : vel sit dubium , utrum propter certas circumstantias , vel supervenientes causas aliquis ad *iuramentum* teneatur : his casibus absolutio saltem ad *cautelam* peti debet , eamque superinres Ecclesiastici suis subditis , in quos jurisdictionem Episcopalem , vel quasi habent, concedere possunt.

17 *Iuramentum* autem validum & obligatorium ille solus remitrere potest , io cujus favorem factum , & cui ex eo jus quæsitum est . Censent tamen Doctores , aliquando etiam *iuramentum* validum per potestates ecclesiasticas & temporales remitti posse , saltem indirectè , subtrahendo scilicet materiam , idque tunc , quando alicui ex causa jus suum aufferre possunt . Sicut ita in *cap. excommunicamus . 53. §. moneantur . de Hæret.* Prioceps per ceosuras cogi potest , ut expellat hæreticos de suo territorin , & si propter negligentiam in expellendo excommunicatus fuerit , nec intra annum satisfecerit , Vasalli & subditi ejus per Papam à fidelitatis juramento absolvuntur , & terra ejus Catholicis exponitur occupanda . Plura de *Iuramento* in genere , maximò verò de juramento promissorio videantur apud Suarez . *d. Tr. de Iuramento* , & Coyar. *in Relect. c. quamvis . de Pactis in 6.*

§. II.

De Juramentis , quæ in processu judiciario interveniunt.

18. *Quando pro satisdatione judiciali cautio juratoria admittatur.*
59. *Inter juramenta causæ decisoria , aliud voluntarium , aliud judiciale , aliud necessarium.*
20. *Voluntarium juramentum est , quod defertur ad controversiæ decisionem extra judicium.*
21. *Iuramentum judiciale in quibus differat à voluntario.*
22. *Iuramentum judiciale aut subeundum , aut referendum est adversario.*
23. *Aliquando , iustitia exigente , ab ipso iudice imponitur.*
24. *Iuramentum iudiciale si referatur in adversarium , necessariò ab ipso præstandum est , si facti notitiam habeat.*
25. *Ignorantia facti est iusta causa recusandi iuramentum delatum.*
26. *Etsi actor nihil probaverit , tamen iuramentum reo deferre potest , & is iurare tenetur.*
27. *An iuramentum recusari possit ab eo , qui ad alias probationes se offert.*
28. *Res ista pendet ex arbitrio Iudicis.*
29. *Reus non potest recusare iuramentum delatum ex eo solo capite , quòd referre in alterum non possit.*
30. *Iuramentum recusari potest , ubicunque deferenti actio non competit : item si semel fuerit à deferente revocatum.*
35. *Iuramentum necessarium propter periurium retractari potest.*
32. *Idem probabiliùs dicitur de iuramento iudiciali & voluntario , quando periurium in contineuti probari potest.*
33. *Iuramentum iudiciale deferri nou debet, antequam exigatur iuramentum calumniæ.*

NOn repetimus hic ea , quæ superiùs *in tit. 7. huius lib.* de *Iuramento calumniæ , malitiæ , & veritate dicenda* . Item *tit. 20.* da *iuramento testium* explicata sunr , sed de illis tantùm *iuramentis* agemus , quæ partibus vel à se invicem , vel à Judice deferuntur , & ipsam causæ decisionem proximè respiciunt . Superest tamen juramentum unum , quod non ad causæ decisionem , sed tantùm ad præparatoria pertinet, cujus non recordor , me in priosibus Titulis fecisse mentinnem , estque species juramenti promissorii , quæ *cautio iuratoria* appellari consuevit.

Etenim jure & stylo tribunalinm receptum est , 18
qnòd partes ad initium litis soleant à se invicem *cautionem* , seu satisdationem exigere , quòd scilicet in judicin usque ad finem persistere & judicatum solvere , seu sententiæ parere velint , ne judicium elusorium reddatur . Porrò hæc satisdatin , de qua totus titulus extat *in ff.* qui inscribitur *de Satisdatione* , ordinariè per fidejussores quidem fieri debet , nisi aliquis bona immobilia possideret , quem sufficit simplici promissione cavere ; si tameo pars litigans oec fidejussores reperire posset , nec booa immobilia haberet , idque probaret saltem *iuramento* , tunc ad *cautionem iuratoriam* admitteretur . *Novell. 112. c. 2.* Quod si verò reus de fuga suspectus esset , communis est practica , ut sola *cautio iuratoria* nnn admittatus , sed pro majori securitate *arrestum* decernatur . Videatur Gail. *Lib. 2.*

Lib. 2. obſerv. 44. & lib. ſing. de Arreſtis : Treutler. *Vol. 1. diſ. 5. theſi 2*

19 Circa illa *iuramenta*, quæ ad cauſæ deciſionem pertinent, hic rurſus commemorandum eſt, quòd DD. quidam tres ſpecies eorum conſtituant, videlicet, ut aliud ſit *Iuramentum voluntarium*, aliud *iudiciale*, & aliud *neceſſarium* ſeu *ſuppletorium*, juxta Rub. hujus tit. quæ *in ff.* inſcribitur *de Iureiurando*, *ſive voluntario*, *ſive neceſſario*, *ſive iudiciali*. Alii tamen exiſtimant poſſe commodè ad duas ſpecies reduci, ita ut aliud ſit juramentum *voluntarium*, aliud *neceſſarium*, eò quòd etiam juramentum *iudiciale* ſit juramentum voluntarium. Sed ego puto à communi opinione non eſſe recedendum, licet enim juramentum *voluntarium & iudiciale* in genere conveniant, quod utrumque ſit voluntarium, in ſpecie tamen habent aliquot notabiles differentias; quare commodioris explicationis gratia ſit hujus §.

S E C T I O I.

De Juramento voluntario & judiciali.

20 V*oluntarium iuramentum* propriè dictum eſt id, quod pars parti extra judicium defert ſub ea conditione, ut ſi jurare auſit, abſque alio proceſſu victoriam obtineat. Enimverò frequenter coutingit, quòd litigantes aliis probationibus deſtituantur, vel metu expenſarum ad finem controverſiæ ſponte properent, quibus optimè ſuccurritur per delationem *iuramenti*, quod maximum expediendarum litium remedium eſſe, ait JCtus in *l. 1. ff. h. t.* E. g. ego dico, quòd parens meus defunctus mutuaverit Titio 1000. florenos, quos ajo Titium necdum reſtituiſſe quòd ſi Titius abſolutè neget, ſe accepiſſe mutuum, & ego probare non poſſim, aut quia nullum extat chyrographum, aut teſtes, qui interfuerunt, jam mortui ſunt, defero Titio *juramentum*, *ut iuret*, *ſe mutuum non accepiſſe*; ſi jam Titius juraverit, deinde non ampliùs quæritur de debito, ſed tantùm de *iuramento*, an ſcilicet præſtitum fuerit ſub ea lege & conditione, qua delatum eſt. *l. non erit. 5. §. 2. ff. eod. tit.*

Notanter autem dico, *ſi abſolutè negarit mutuum*, nam ſi confiteatur, ſe accepiſſe, ſed excipiendo dicat, ſe jam ſolviſſe, non debeo incautus eſſe, & ipſi deferre *iuramentum*: quia hujus exceptionis affirmativa, ſcilicet ſolutionis factæ probatio non mihi, ſed ipſi incumbit, ut ſuperius in *tit. de Probat. ſ. 1. reg. 2.* dictum.

21 *Iuramentum judiciale* eodem modo à parte parti in defectu aliarum probationum defertur, atque ad diſtinctionem *iuramenti neceſſarii* (de quo infra) etiam *voluntarium* dici poteſt: tum quòd non niſi à parte volente deferatur; tum etiam quòd is, cui defertur electionem habeat, an præſtare, vel adverſario referre velit. Differt tamen à juramento voluntario proprio & in ſpecie ſumpto, I. quòd *iuramentum voluntarium* à partibus ſibi invicem deferatur extra judicium, *iudiciale* autem *iuramentum* in ipſo iudicio, arg. *l. Iuſju-*
22 *randum*. *17. ff. h. t.* II. quòd pars, cui delatum eſt *iuramentum voluntarium*, non habeat neceſſe *iuramentum* ſubire, ſi malit per viam juris procedere, & in judicio litigare. Gloſſ. & DD. *in d. l. iuſiurandum*. is verò, cui *iuramentum iudiciale* defertur, illud vel ſubire debet, vel adverſario referre, ut ipſe juret, quòd e. g. mutuum dederit: nam manifeſtæ turpitudinis atque confeſſionis eſſe dicitur in *l. manifeſtæ*. 38. *ff. h. t.* nolle nec jurare, nec *iuramentum* referre. Quamvis autem Gloſſ. in eadem *l. manifeſtæ* 38. exiſtimet, de jure novo liberum eſſe parti recuſare *iuramentum* etiam judiciale per tex. in *l. generaliter. 12. Cod. de Rebus creditis*. verius tamen eſt, quod notat Barth. Alex. Jaſon & alii, illum textum tantùm procedere, ſi juſta recuſationis cauſa ſubſit, de quibus cauſis mox aliquid ampliùs dicam; id verò ſuperadditum per illam legem, quòd hodie non teneatur pars ſubire *iuramentum* delatum, niſi priùs à Judice approbatum fuerit: quia Imperator in eadem *l. generaliter. in fin.* expreſsè dicit, ſe nihil derogare antiquioribus legibus, ſed tantùm ſupplere, quod eis deeſſe videtur. III. Differentia jam inſinuata eſt, quòd ſcilicet in *iuramento iudiciali* authoritas & approbatio judicis intervenire debeat. Imò Judex aliquando, ſi *iuramentum iudiciale* juſtum eſſe perſpexerit, jubere poteſt, ut præſtetur. *d. l. generaliter*. §. 2. quæ omnia aliter ſe habent in ju- 23
ramento voluntario, quod ex utriuſque partis libera voluntate dependet. IV. Denique is, qui *iuramentum iudiciale* adverſariò detulit, ſi rectè id ipſum refe- 24
ratur, omninò præſtare cogitur, dummodo facti notitiam habeat. Quod ſi recuſarit, tanquam convictus condemnabitur, nullòque appellationis remedio ſe tueri poterit: quis enim ferendus eſt inquit Imperator *in d. l. generaliter*. §. 1. ad appellationis veniens auxilium in his, quæ ipſe facienda procuravit? *At iuramentum voluntarium*, cùm ex utraque parte planè liberum & voluntarium ſit, non poteſt referri cum hoc effectu, ut deferens illud ſubire, vel cauſa cadere debeat. *L. Iusjurandum. 17. ff. hoc tit.* Quod attinet ad alias cauſas, ex quibus *iuramentum* delatum recuſari poteſt omnes quidem conveniunt, & per ſe ſatis notum eſt, quod recuſationis cauſa ſit *ignorantia facti*, 25
ſuper quo *iuramentum* defertur: quis enim de ea re, quam ignorat, *iuramentum* veritatis præſtare valeat? ita ſi e. g. dicam me apud Cajum defunctum catenam auream depoſuiſſe, & propterea ipſius hæredem actione depoſiti conveniam, is verò neget, ſe quidquam de depoſito ſcire, ſanè vel liti cedere, vel aliis probationibus meam cauſam inſtruere debeo, quam per ſolam *iuramenti* delationem: quia hæres in factis ſui defuncti iuſtam habet ignorantiam, teſte JCto in *l. qui in alterius*. 42. *ff. de R. I.* Cæterùm nonnullæ ſunt circa iſtas cauſas recuſandi *iuramenti* difficultates. Etenim.

Dubitatur I. an reus cogatur *iuramentum* ſubire, ſi actor ſtatim in principio litis nulla alia probatione inſtructus ipſi deferat? Negativè reſpondet Panorm. *in c. fin. h. t.* eò quòd actore non probante reus, etſi nihil præſtiterit, abſolvendus ſit. *d. c. fin. §. ſanè. & l. 4. Cod. de Edendo:* Sed.

Affirmativa rectiùs defenditur cum Fach. *L. 1. Controverſ. cap. 19.* arg. *l. tutor. 35. ff. hoc tit.* ubi dici- 26
tur, tutorem pupilli, omnibus aliis probationibus deficientibus iusiurandum deferentem eſſe audiendum; & in *l. manifeſtæ*. 38. *ff. eodem. & l. generaliter*. 12. *Cod. de Rebus credit.* non diſtinguitur utrum deferens aliquid probarit nec ne. ergò nec nos diſtinguere debemus vulgata *l. de pretio. 8. ff. de Publiciana*. Ad argumentum contrarium Reſp. illud axioma, quòd *actore non probante reus abſolvendus ſit &c.* eſſe verum eo ſenſu, quòd arma non debeant ſumi ex domo ipſius rei, adeoque quòd ipſe reus nihil probare teneatur, non tamen eximitur, quin *iuramentum* delatum præſtare debeat vel referre; aut enim habet malam cauſam, aut bonam? ſi malam, iniquè petit abſolvi: ſi bonam, non eſt quòd *iuramentum* recuſet, quando per id in propria cauſa quodammodo *teſtis* & *iudex* conſtituitur.

Dubitatur II. an reus poſſit *iuramentum* delatum recuſare, ſi dicat, ſe paratum aliis probationibus 27
iuſtitiam cauſæ ſuæ demonſtrare. Negat Franc. Duarenus

renus

renus *ad tit. de Iuramento. cap. 6.* tùm quòd jure indifferenter cautum sit, ut juretur, vel *iuramentum* oblatum referatur: tum quia æquitas suadet, & publicè interest, ut omissis aliis probationibus potiùs ad *juramentum* recurratur, & ita lites citiùs & in ipso limine finiantur. Sed pro affirmativa, quàm allegat Jason *in §. si quis. Instit. de Action. num.* 26. Antonius Fab. *de Error. pragmaticorum. decade.* 19. *errore* 9. adducitur text. *in cap.* 2. *de Prob.* ubi dicitur ad *iuramentum* tunc recurrendum esse, cùm aliæ legitimæ probationes defecerint. Ergò si reus paratus sit probationes legitimas exhibere, non cogetur *iuramentum* subire, maximè cum alicujus honori
28 magis consulatur, si aliis probationibus utatur, quàm si post juramentum forsan ab adversario passim traducatur, tamquam pejeraverit. Mihi videtur hæc quæstio ex arbitrio judicis dependere: quia juxta text. *in d. l. generaliter.* Judex in *juramento voluntario judiciali* priùs suam cognitionem interponere debet, an scilicet justè deferatur vel recusetur; itaque si viderit Judex illum, qui recusat *iuramentum*, & paratus est alias probationes exhibere, esse virum honestum, bonæ conscientiæ & famæ, poterit hanc posteriorem sententiam amplecti: priorem verò tunc, si ex conjecturis & circumstantiis appareat, *iuramentum* tantùm ad protrahendam litem recusari, & aliàs probationes ad palliandam falsitatem exhiberi.

29 Dubitatur III. utrùm reus teneatur præstare *iuramentum* delatum, si adversario propterea referre non possit, quòd is veritatis & rei gestæ ignarus sit? Resp. esse probabilius *iuramentum* recusari non posse arg. *l. iusiurandum.* 34. *§. non semper.* 8. *ff. h. t. & l. Marcellus.* 11. *§.* 1. *ff. de Act. rerum amotarum.* Enimverò etiam in hoc casu viget ratio æquitatis, ut lites citiùs expediantur; & turpiter quis recusare videtur *iuramentum* in causa propria, atque fateri se malam causam habere, cùm jurare non audeat. Fach. *L.* 1. *Controv. c.* 21.

30 Plures alias causas brevitatis causa omitto, quæ apud DD. in materia *iuramenti* passim leguntur. Adnotari tamen potest, quòd *iuramentum* recusari valeat si deferenti vel ob fori incompetentiam, vel ex alia causa actio non competat. *l. tutor.* 35. *§. fin. ff. h. t.* Ita etiam in *l. in contractibus.* 14. *§. illo.* 3. *Cod. de non numer. pecun.* statuit Imperator, quòd post exactum biennium nec exceptio non *numeratæ pecuniæ* opponi, nec *iuramentum* deferri possit. Deinde etiam justa recusandi causa est, si is, qui *iuramentum* detulit, id revocarit, ac rursus deferre velit, talis enim variatio non est admittenda. *l. si quis.* 11. *Cod. de Reb. credit.*

31 Quæstio est plurimum utilis, quam silentio præterire nolo, an *iuramentum* judiciale propter perjurium retractari possit? quòd *iuramentum necessarium* retractari possit, si is, contra quem juratum est, per instrumenta noviter reperta, vel alias probationes paratus sit demonstrare jurantem perjurium commisisse, textus est apertus in *l. admonendi.* 31. *ff. h. t.* juramentum autem *voluntarium, & judiciale* non aliter ob perjurium retractari posse, quàm si sub ea conditione & lege delatum sit, ut detecto periurio retractaretur, constitutum videtur in *l.* 1. *C. de Rebus credit. l. non erit.* 5 *§.* 2. *& d. l. admonendi. ff. h. t.* eò quòd *iuramentum iudiciale* contineat speciem transactionis, & sibi imputare debeat, qui adversarium in propria causa testem & Judicem constituit. Verùm mihi semper probabilius & æquius visum est, si aliquis posset per probationes in continenti paratas, quæ non requirunt altiorem indaginem, vel longiorem dilationem, *iuramenti iudicialis* falsitatem demonstrare, ipsum audiendum esse, authoritate *l. fin. Cod. de Rebus credit.* quæ est una ex novis constitutionibus Justiniani *post consulatum Lampadii & Orestis* promulgata, ubi generaliter statuit Imperator, quidquid antiqui de ea re dixerint, ex sua constitutione neminem posse ex periurio etiam in *iuramento iudiciali* commisso lucrum captare, *ne cui*, inquit, *ex delicto impium sibi lucrum afferre nostris legibus concedatur.* Quæ ratio, cùm sit universalis, ap- 32
paret, Imperatorem non tantùm in fideicommissis & legatis, de quibus loquitur, sed generaliter in omnibus similibus casibus, in quibus *iuramentum iudiciale* intervenit, disposuisse. Huc quoque accommodari potest, quod Fach. *Lib.* 2. *Controv. cap.* 26. docet, videlicet etiam transactionem propter immodicam læsionem rescindi posse.

Postremò pro cautela tenendum est, ne aliquis
præceps sit in *iuramento* deferendo, nisi priùs exegerit 33
ab adversario *iuramentum calumniæ*, ut scilicet iuret, quòd non per calumniam litem suscipiat: nam licet adversarius iurando de *calumnia* fortassè periurium committat, nihil tamen propterea præiudicabitur actori, quin aliis adhuc probationibus (licet altiorem indaginem & longiorem dilationem requirentibus) uti, vel in earum defectu ipsum quoque *iuramentum iudiciale* deferre possit.

SECTIO II.

De Juramento necessario.

34. *Quid sit iuramentum necessarium?*
35. *Iuramentum suppletorium in causis criminalibus non defertur, benè tamen purgatorium.*
36. *Suppletorium in causis etiam arduis locum non habet, aut si is, cui defertur, de propria scientia iurare non potest, aut est persona suspecta.*
37. *Illi defertur iuramentum suppletorium, qui semiplenè probavit.*
38. *Quid sit & quando deferatur iuramentum in litem?*

JUramentum *necessarium* est, quod à iudice alteru-
tri parti in supplementum probationis defertur. 34
d. l. admonendi. 31. *hoc tit. & l.* 3. *Cod. de Rebus credit.* Dicitur *necessarium*, quòd non ex voluntate partium, sed à iudice defertur, & quidem ex officio ad indagandam veritatem. Abbas *in cap. fin. hoc tit.* Gail. *Lib.* 1. *observ.* 198. *num.* 7. Imò etiam post conclusionem in causa locum habebit, ut iudex, cui in causa non concluditur, ex officio *iuramentum* istud deferre possit. Dico: *ex officio*; quia à partibus, quæ per conclusionem aliis probationibus renunciarunt, id non rectè peteretur. Gail. *d. l.* Fach. *Lib.* 1. *Controvers. c.* 17.

Sunt antem aliquæ causæ, in quibus *iuramen-*
tum suppletorium excluditur, inter quas numeran- 35
tur I. causæ criminales, in quibus, cum probationes clarissimæ requirantur, præstat in defectu probationum reum absolvere, quàm ad eundem condemnandum actori *iuramentum* deferre. Ipsi tamen reo ad ostendendam suam innocentiam *iuramentum purgatorium* deferri, maximè de iure Canonico indubitatum est. Sichar. *in l.* 3. *Cod. de Rebus cre-*
ditis. II. Causis criminalibus æquiparantur causæ 36
civiles valdè arduæ, ubi de magna quantitate agitur, quia timendum est, ne homines lucri cupiditate excæcati facilè periurium committant. III. Non habet locum hoc *iuramentum*, quando pars, cui defertur, non potest testari de sensu proprio, quòd scilicet per se interfuerit actui, de quo est controversia: nam *hoc iuramentum* est veritatis, non credulitatis. IV. Non defertur parti infami, suspectæ de periurio, vel aliàs modicæ fidei, quod iudicis arbitrio relinquendum est.

37 Quæres, cui parti deferendum sit: an actori, an reo? Varii variè sentiunt. Breviter puto hoc *iuramentum* illi deferri debere, qui semiplenè probavit: quia ut ex *cap.* 2. *de Probat.* & *d. l.* 3. *Cod. de Reb. credit.* satis apparet, in supplementum probationis deferendum est, & consequenter illi, cui probatio incumbit. Quòd si pars illa, quæ probare debebat, minùs quàm semiplenè probasset, & ita tantùm aliquam præsumptionem fecisset, tunc regulariter (nisi judex inspectis causarum & personæ & causæ circumstantiis aliud statuerit) parti adversę ad ostendendam suam innocentiam deferendum foret. *cap. fin. hoc tit.* Fach. *d. lib.* 1. *c.* 18.

38 Demum ad *iuramentum necessarium* referri potest *iuramentum in litem*, quo non quidem ipsa causa, sed quantitas rei, vel ęstimatio in judicium deducta probatur, ut constat ex toto *tit. ff. De in litem iurando.* Defertur hoc *iuramentum* potissimùm propter dolum adversarii, qui res alterius rapuit vel perdidit, & ex postfacto constare non potest, in qua quantitate vel qualitate fuerint. Modus autem præstandi hoc *iuramentum* traditur *in l. si quando.* 9. *Cod. Vnde vi*, ut scilicet actor in specie coram judice designet res sibi ablatas vel dolo perditas, aut earum prætium, & interesse exprimat, quàm expressionem, si judex crediderit esse exorbitantem, ad verisimilem summam moderabitur. Post hanc deinde moderationem actorem jurare jubebit, quòd non minùs perdiderit: ultra verò taxationem judicis jurare non licebit: sed solùm remedium appellationis supererit, si judex iniquè taxaverit. De hoc *iuramento* videantur plura apud Interpretes in *d. tit.* *De in litem iurando*.

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

SUMMARIA.

1. *Exceptiones quid sint? & sunt aliæ dilatoriæ aliæ peremptoriæ.*
2. *Exceptiones dilatoriæ regulariter ante litem contestatam sunt opponendæ: & fori declinatoriæ ante omnem actum iudicialem.*
3. *Exceptio excommunicationis & aliæ, quæ acta annullant, semper possunt opponi.*
4. *Exceptiones peremptoriæ ante & post litem contestatam opponi possunt: non autem post sententiam.*
5. *Exceptiones, quæ principaliter executionem respiciunt, etiam post sententiam proponi possunt.*
6. *An in probatione exceptionis deficiens condemnetur tanquam confessus.*
7. *Exceptiones sequuntur replicatio, duplicatio, &c. & quid in praxi?*

1 Exceptio nihil est aliud, quàm defensio rei, qua intentionem actoris elidere conatur. *l.* 2. *in princ. ff. hoc tit.* Exceptiones aliæ sunt *dilatoriæ*, aliæ *peremptoriæ*. *Dilatoriæ* dicuntur quæ principale negotium, ejusque cognitionem & judicium ad tempus differunt, non tamen omnino actionem excludunt; ut si judex dicatur incompetens, vel suspectus; si Procurator negetur habere mandatum; si reus conqueratur se esse spoliatum ab actore, vel necdum elapsum esse terminum solutionis, &c. Exceptiones *peremptoriæ* vocantur, quæ jus actoris perimunt, & semper agentibus obstant, ut exceptio contractus invalidi, pacti de non petendo, transactionis, solutionis, jurisjurandi, rei judicatæ, præscriptionis, & similes.

Porro exceptiones *dilatoriæ* regulariter ante *litem contestatam* proponendæ: & quidem, si ejusmodi exceptiones respiciant personam judicis, & sint *fori declinatoriæ*, quia scil. judex dicitur suspectus vel incompetens, ante omnem actum judicialem opponi debent, ne aliàs reus in judicem suspectum consentire, vel incompetentis jurisdictionem prorogare videatur. Val. *h. t. n.* 7. nisi tamen primùm ex postfacto talis exceptio exorta fuerit, vel in rei notitiam devenerit, quia generaliter audiri debet reus etiam post litem contestatam si saltem probare possit, exceptionem aliquam dilatoriam tunc primum sibi innotuisse. *c. pastoralis* 4. *hoc tit. l. de ætate* 11. §. *ex causa*. 8. *ff. de Interrogationibus in jure fac.* Item exceptio excommunicationis, quamvis sit dilatoria, nihilominùs etiam scienter omissa in quacunque parte judicii opponi potest contra actorem. *c. exceptionem*. 12. *hoc tit.* Sicut & illæ exceptiones dilatoriæ, quæ judicium & retroacta annullant; ut si excipiatur, quòd judex in hac causa jurisdictionem non habuerit, neque ea prorogari potuerit. e. g. si sæcularis judex judicarit de causa Ecclesiastica; vel si Procurator sine mandato egerit, neque dominus ratum habere velit: quia similium exceptionum omissio etiam scienter facta, non potest judicium convalidare. Text. & DD. *c. in nostra*. 4. *de Procuratoribus*. 2 3

Exceptiones peremptoriæ regulariter tam ante, quàm post litem contestatam proponuntur. *l. præscriptionem*. 8. *C. h. t.* & *l.* 2. *C. Sententiam rescindi non posse.* Post sententiam autem non rectè opponuntur, sed ad appellationis beneficium convolandum; vel si minorennis sit condemnatus, restitutio in integrum ad exceptionem proponendam postulanda est. *d. l.* 2. Sunt tamen quædam exceptiones, quæ etiam post sententiam opponi possunt, illæ nimirum, quæ principaliter executionem respiciunt, cuiusmodi sunt exceptio Senatus Consulti Velleiani & Macedoniani. *l. tamen*. 11. *ff. ad S. C. Maced.* Item exceptio competentiæ, quæ datur donatori contra donatarium, socio contra socium, Clerico obærato & aliis, ne in plus executio fiat, quàm servata congrua sustentatione facere possunt. Zoes. *hoc tit. num.* 6. 4 5

Quæritur, an si reus exceptionem peremptoriam opponat, e. g. solutionis, aut præscriptionis, & in ejusdem probatione deficiat, propterea actor, licèt nihil aliud probet, obtenturus sit causam? Pro affirmativa facit, quòd reus fortè conventus ex mutuo, qui excipiendo dicit, se jam solvisse, hoc ipso mutuum confessus videatur, & consequenter nisi solutionem probaverit, causam ex propria confessione perdere debeat. Econtra pro negativa adducitur nota juris regula, qua dicitur, quòd ille, qui excepit, per hoc non censeatur fateri intentionem adversarii. *l. non utique*. 9. *ff. hoc tit. c. exceptionem*. 63. *de R. I. in* 6. 6

℞. esse distinguendum, utrum reus deficiens in exceptione suæ probationis velit ex postfacto negare intentionem actoris vel quoad jus, vel quoad factum? Si quoad jus, e. g. dicendo: fecimus quidem contractum, sed nego illum contractum valuisse; audiendus erit; quòd si verò ipsum factum negare velit, quod jam per exceptionem confessus est, non aliter audiendum puto, quàm si de errore docuerit, ut in tit. *de Confessis* de revocatione confessionis diximus. Ita docet Panor. *in c. cum venerabilis*. 6. *hoc tit. n.* 26.

Exceptioni contraria est replicatio, qua actor elidit, vel negat exceptionem rei; sed contra replicationem conceditur reo alia responsio, quæ vocatur duplicatio; 7

catio; cui rurſus reſpondet actor per triplicationem; & triplicationi reus opponit quadruplicationem. Ultra quadruplicationem in pleriſque tribunalibus partes niſi ex magnis motivis non audiuntur, ſed in cauſa concludere debent. Imò praxis multorum locorum eſt, quòd in verbalibus audientiis & cauſis ſummariis cauſa per duplicationem concludatur.

TITULUS XXVI.

De Præſcriptionibus.

SUMMARIA.

1. *Præſcriptio quid, & quomodo differat ab uſucapione?*
2. *Præſcriptio cur introducta, & an potuerit introduci?*
3. *Præſcriptione acquiritur dominium, & an errore juris præſcripta reſtituta vindicari poſſint?*
4. *Præſcriptio an habeat effectum in foro conſcientiæ?*

Alia Summaria poſt §. II.

§. I.

De Præſcriptione in genere, ejus definitione, differentia & effectu.

1 Præſcriptionis vocabulo veteres Juriſconſulti generaliter exceptionem intelligebant, ut patet ex *Rubr. & l. 10. 11. 23. ff. de Exceptionibus, præſcriptionibus.* in ſenſu autem magis ſpecifico & proprio hujus Tituli, *præſcriptio* eſt *illa exceptio, quæ opponitur domino, rem ſuam a b alio per tempus à lege definitum, & conditionibus ad id requiſitis poſſeſſam vindicanti.* ſive ut definit JC. *in l. 3. ff. de Uſurpationibus & Uſucap.* eſt *adjectio dominii* (poſſet addi) *vel alieni juris peremptio.* (dum ſcil. actioni perſonali, vel pœnali præſcribitur) *per continuationem poſſeſſionis temporis à lege definiti* (ſubjunge) *aliiſque jurium requiſitis intervenientibus.*

Licet porrò inter *præſcriptionem & uſucapionem* varias differentias aſſignare ſoleant LL. Civ. Interpretes, præſertim jure antiquiori inſpecto, hodie tamen ex recepto loquendi more poſterioribus legibus & maximè SS. Canonibus conformi plerumque inter ſe confunduntur, niſi quòd *uſucapio* propriè tantùm *rebus corporalibus*, at verò *præſcriptio* generaliori ſignificatione tam *rebus corporalibus*, quàm *incorporalibus* conveniat. Ubi & illi ſunt termini artis notandi, quòd ſi per præſcriptionem alterius jus extinctum ſive peremptum ſit, ſoleamus loqui in Dativo ſcil. *præſcriptum eſt obligationi, juri, vel actioni*; ſin autem de acquiſitione ſermo ſit, nominativo, vel accuſativo utimur, v. g. *præſcripta eſt ſervitus*, vel *præſcripſi rem, jurisdictionem &c.* Alii etiam differentiam inter uſucapionem & pręſcriptionem ſtatuūt cum Accurſ. Mynſing. Scheidevvin. *ad princ. Inſtit. de Uſucap.* quòd illa ſit rerum mobilium, hæc immobilium. Sed iſta doctrina non benè cum LL. ſubſiſtit, in quibus æque rerum immobilium, quàm mobilium uſucapio conceditur. *l. ſequitur. 4. §. ſi tu. 22. l. ei. à quo. 21. ff. de Uſurp. & uſucap. l. un. C. de Uſucap. transform.* Covar. *ad c. poſſeſſor. de R. J. in 6. p. 1. § un n 3.*

2 Introductum eſt hoc jus præſcriptionis ob publicam utilitatem, ne incerta ſemper eſſent rerum dominia, & infinitæ lites circa rerum proprietates; *l. 1. ff. de Uſurp. & uſucap.* neque enim ſequitur, rem habeo ex empto, donato, legato &c. ergo eſt mea jure dominii; nam ſi is, qui mihi tradidit, dominus non fuit, me quoque dominum facere non potuit, cùm nemo plus juris in alium transferre valeat, quàm ipſe habeat. *l. nemo. 54. ff. de R. J.* niſi proinde lex ob diuturnam poſſeſſionem bona fide & juſto titulo comparatam illius rei dominium expreſsè mihi adſcriberet, nunquam de eo ſecurus forem; & eſto fortaſſis unus actor in judicio ex probationum defectu me non vinceret ſemper tamen alias & alios ſuperventuros timerem.

Videtur quidem præſcriptioni obſtare juris naturalis præceptum: *ne quis cum alterius jactura locupletetur.* Sed hoc præceptum intelligendum eſt de locupletatione injuſta, non autem de ea, quæ fit legis authoritate ex juſta & publica cauſa, ob quam lex, cum ſit domina rerum, poteſt uni dominium adimere, & in alterum transferre, ſicut etiam contingit jure alluvionis, jure belli &c. *l. adeo. 7 §. 1. l. ergo. 30. §. penult. ff. de Acquir. rer. dom.* & lex humana, quamvis Jus naturale in theſi mutare nequeat, totam ejus prępceptionem abrogando, in hypoteſi tamen & particularibus caſibus reſtringere & declarare poteſt. Unde illa regula: *neminem eſſe locupletandum cum alterius jactura*, potiſſimum in contractibus & commercio privatorum ad obſervandam juſtitiam commutativam, vel etiam in delictis furti, rapinæ &c. procedit, non autem in conſtitutione legis publica authoritate & ex juſta cauſa prolatæ, per quam omnium utilitati conſulitur, ita ut qui forſan in una re paſſus præſcriptionem, is proximè in alia contra alterum eodem præſcriptionis jure utatur.

Effectus præſcriptionis conſtat ex definitione, 3
quòd ſcilicet ſit acquiſitio dominii in re poſſeſſa, ita ut ſaltem hodie jure Juſtinianeo ex pręſcriptione non tantùm exceptio contra vindicantem priorem dominum, vel quemcunque alium petitorem, ſed etiam pro re pręſcripta amiſſa concedatur actio & vindicatio. *l. ſi quis emptionis. 8. in princ. Cod. de Præſcript. 30. annorum.* Arnold. Rath. Celeberr. Ingolſtad. & meus olim Colendiſſ. Profeſſor. *in tract. de Uſucap. cap. 1. Aſſert. 2. n. 4. & 5.* Advertere tamen oportet, in practica non eſſe illicò ad vindicationem proſiliendum, utpote in qua difficiles probationes incumbunt Actori, & Adverſarius facilè defectum circa requiſita ad legitimam præſcriptionem invenit; magis autem expedire, primitus aliquod remedium poſſeſſorium *retinendæ* vel *recuperandæ* poſſeſſionis, aut *actionem publicianam*, ubi tantùm poſſeſſio cum titulo probanda eſt, licet tempora præſcriptionis elapſa non ſint, intentare de quibus prolixè agunt Interpp. *ad Tit. Inſt. de Interdictis ad §. namque. 4. Inſt. de act. & t. t. ff. de Publiciana in rem actione* Menoch. *in Tract. de Remediis poſſeſſoriis.* Illud etiam notabile, quod cum Gloſſ. & Barthol. *in l. fin. ff. Rem ratam haberi.* Bald. *de Præſcript. p. 1. q. 6.* contra Tholoſ. *lib. 40. Syntagm. & cap. 10. nu. 2.* docet Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. Tract. 1. cap. 8. n. 23.* rem uſucaptam propter acquiſitum eius dominium, etiam per errorem juris priori domino reſtitutam vindicari poſſe.

De eo inter DD. controvertitur, an effectus præ- 4
ſcriptionis etiam in foro interno locum habeat, ut ſalva conſcientia res illa, quam poſt completam præſcriptionem præſcribens agnoſcit fuiſſe alienam, retineri poſſit? Etenim pro negativa facit, quòd præſcriptio fundetur potiſſimum in pœna negligentium proſequi res ſuas, atque huius negligentiæ præſumptione; qui proinde ſi revera non fuerint in negligentia culpabili, ſed potiùs ignorantia, non procedet hæc lex pœnalis & in præſumptione fundata contra eos in foro interno, quidquid in foro externo ad amputandas lites ſtatuatur, quemadmodum non datur actio læſis infra dimidium juſti pretii, & tamen in foro interno debet fieri reſtitutio. Alciat. *ad l. quinque pedum. C. Finium regund.* Adrian. *in 4. de Reſt. ubi de præſcript. §. mihi autem.* Medina *de Reſt. qu. 18.* Adde, quòd

Justin. Imper. *in Nov. 9.* præscriptionem *impium præsidium*, *improbam temporis allegationem* dicat. Alii distinguunt inter titulum lucrativum, & onerosum, ut cum isto res retineri possit, non cum illo, sicut refert Gloss. *in c. vigilanti. 5. v. noverit X. h. t.*

Verùm sententia affirmativa communior est; quia lex dicitur domina rerum, quas potest ex publica causa & authoritate uni adimere & in alterum transferre, sicut possunt privati in privatos per pactiones & dispositiones, *cap. 1. dist. 8. l. 1. ff. de Constit. princ. l. Lucius 11. ff. de Evict. l. bene à Zenone. 3. Cod. de Quadr. præscript.* lex autem justa in foro externo est etiam justa in foro interno, ut in *lib. 1. Tit. 2. de Constit.* §. 3. *num.* 36. dictum. Nec est verisimile, quòd SS. Canones, qui principaliter salutem animarum considerant, *cap. novit. 13. de Iudic. cap. ut animarum. 2. de Constit. 6.* præscriptionis jura approbassent, si effectus eorum conscientiæ repugnaret. Imò hoc ipso, quòd *in cap. fin. h. t.* tantùm præscriptionem cum mala fide ratione peccati excludunt, utique supponunt præscriptionem cum bona fide à peccato, & consequenter à restitutione immunem esse. Neque demum satis provisum foret fini præscriptionis, si quod Canon & lex circa dominii acquisitionem approbat, confessarius reprobaret.

Non obstant contraria, quia lex præscriptionis neque in pœna, neque in præsumptione negligentiæ principaliter fundatur, sed in quiete publica &, ut homines de suis possessionibus securos reddat. Non etiam est paritas, quando lex actionem læsis infra dimidium denegat, & quando præscriptionem concedit: ibi enim tantùm negativè se habet non assistendo in judicio externo, hic autem in præscriptione positivè approbat, dominium adiicit, & possessorem securum reddit. Quòd verò Imper. *in d. Nov. 9.* præscriptionem *impium præsidium* vocet, id eo sensu intelligendum est, quantenus improbi homines, & malæ fidei possessores præscriptionis remedio contra Ecclesias abutuntur. Atque hanc posteriorem sententiam tenent Gloss. Panorm. Barb. *in Collect. ad cap. vigilanti. 5. h. t.* Covar. *ad c. possessor. de R. I. in 6. p. 3. §. 2. num. 1.* Paulus Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. Tract. 1. cap. 8. num. 4.* Fachin. *lib. 1. Controv. cap. 64.* Arnold. Rath. *d. cap. 1. assert* 10. ubi plures alios allegant, & attestantur de communi.

§. II.

De Requisitis ad præscriptionem in specie, & de habilitate rei ad præscribendum.

SUMMARIA.

5. *Præscriptionis quot & qualia sint requisita?*
6. *Præscribi nequeunt res, quæ non sunt in commercio, neque spiritualia à laicis.*
7. *Præscribi an possit contra obedientiam, visitationem, & procurationem?*
8. *Præscribi an possint limites.*
9. *Præscriptio non procedit in actibus meræ facultatis; & ibi de pacto retrovendendi, item jure luendi pignus.*
10. *Præscribi non possunt res alienari prohibitæ, veluti pupillares, dotales, fideicommisso subiectæ.*
11. *Neque res furtivæ, aut vi possessæ.*

Alia Summaria post §. 3.

5 PRæscriptio, ut procedat, & effectum sortiatur, 4. conditiones requiruntur. I. Ut res sit apta præscribi. II. Bona fides. III. Justus titulus, & IV. possessio legitimo tempore continuata. Quintum requisitum addunt aliqui, traditionem; sed rectiùs dicitur, traditionem non esse per se necessariam ad præscriptionem, solum verò ex consequenti: quia justa possessio, vel bona fides, vel titulus absque ea deficit. Arnold. Rath. *in Tract. de Vsucap. c. 5. assert. 1.*

Solent DD. hæc requisita per vulgatos hos versiculos memoriæ commendare.

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque:
Bona fides, justus titulus, res non vitiosa,
Vt res tradatur, tempus quoque continuetur

Sed quia traditionem exclusimus, & de re non vitiosa, seu habili & apta ad præscribendum primò loco tractare constituimus, cùm, ut ait J. C. *in l. ubi lex. 24. ff. de Vsurp. & usucap.* bona fides possidenti nihil prosit, ubi lex inhibet præscriptionem. Et aliàs de materia cuiuslibet rei, eiusque apitudine præmitti soleat, ideo cui placet, poterit in locum priorum sequentes versiculos substituere:

Sit res apta, fides bona, sit titulus quoque iustus.
Possideas justè, completo tempora legis.

6 *Primùm* igitur requisitum est, ut res sit *apta præscribi*, id est, talis, in qua jura non prohibeant præscriptionem. Etenim I. res commercio hominum exempta, & quæ possideri nequeunt, aut in patrimonio & bonis nostris esse, præscribi non valent, uti res sacræ, religiosæ, homines liberi; item res publicis usibus deputatæ, forum; theatra, via publica &c. *l. usucapionem 9. ff. de Vsurp. & usucap.* Quibus etiam ex Jura Can. rectè annumerantur jura spiritualia, & jus decimandi, conferendi beneficia &c. ut hæc à laicis possideri & præscribi non possint, *c. causam. 7. h. t.* Qua de re copiosè dicemus inferiùs in *Lib. III. tit. XXX. de Decimis. §. 2. & §. 3. à nu. 5.* An verò alia bona & prædia Ecclesiarum possint præscribi? agimus in eod. *Lib. III. tit. XIII. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.*

7 II. In *c. cum non liceat. 12. c. cum ex officii. 16. h. t.* non admittitur præscriptio contra obedientiam, visitationem & procurationem. Verùm hoc ita intelligendum est, quòd obedientia & visitatio *extinctivè* præscribi non possit, ita scil. ut nulli debeatur obedientia & nulli competat visitatio ne dentur acephali sine capite sicut locustæ; potest autem præscribi obedientia & visitatio *translativè*, nimirum ut alteri quàm Episcopo; videl. aut immediatè S. Pontifici, aut circa particulares Ecclesias inferiori Prælato obedientia exhibeatur, & visitatio competat. Barbosa. *de Offic. Episc. p. 3. alleg.* 128. *n* 3. & 129. *n.* 9. sicut & exemptionem, *c. a. de Capell. Mon. cap. cum olim. 14. vers. quia verò evidenter. de Privil. c. cum personæ. 7. de Privileg. in 6.* & jura Episcopalia etiam ab inferioribus Prælatis præscribi posse, satis inter DD. convenit. *c. audi is. 15. ubi Glos. in v. Ius Episcopale* & Barbosa *in Collect. DD. & c. cum olim. 18. hoc tit.* Panorm. *in c. cum non liceat. 12. eod. tit. num. 17.* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. allegat. 127. per tot.*

8 III. Limites seu termini & fines diœcesium & Parochiarum præscribi non possunt, ne confusio inter Prælatos & subditos oriatur. *c. super eo. 4. de Parochiis.* atque idem de limitibus provinciarum & terrarum, qui publica authoritate constituuntur, sentit Host. apud Panorm. *in d. c. super eo. num. 7.* & Barb. *ibidem in Collect. num. 3. & de Offic. Episc. p. 3. alleg.* 131. Secus de limitibus Prædiorum, qui privata authoritate, & conventione ordinantur, *cap. quia iudicante. 9. h. t.* Item secus si de liminum certa constitutione non appareret, sed illi dubii forent, tunc enim melior judicaretur possidentis conditio. Panorm. & Barbos. *dd. ll.* Nihil quoque obstat, quo minùs

aliquis

aliquis illam terram, ubi limes positus est, quoad proprietatem præscribere valeat, si adhuc limes maneat in sua ratione limitandi, & nihilominus finem Episcopatus vel Parochiæ designet. Barb. *in d. cap. super eo num.* 4. Similiter non impeditur præscriptio decimarum in aliena Parochia, si fiat salvis de cætero limitibus; *cap. ad aures. 6. h. t.* Panorm. *in d. cap. super eo. num.* 6. Barb. *d. alleg.* 131. *num.* 6.

9 IV. In rebus & actibus *meræ facultatis* non procedit præscriptio, nisi prohibitioni interpositæ is, qui meram facultatem habet, cum patientia acquieverit, & hunc prohibentem in quasi possessione, & se in putativa obligatione constituerit. *DD. ad l. 2. ff. de Via publica & itinere publ.* & hanc esse receptam apud JC. regulam, testatur Paulus Laym. *in Theol. moral. lib.* 3. *tract.* 1. *num.* 8. Dicuntur autem res *meræ facultatis*, quæ homines citra ullam conventionem & obligationem jure naturæ vel gentium pro suo arbitrio solent facere & omittere. Unde licet v. g. quis domum suam hactenus nunquam altiùs ædificaverit, non tamen erit contra ipsum præscriptum, quin imposterum ædificare valeat, nisi aliquando ædificare volentem vicinus prohibuerit, & is de hac ædificatione cessarit &c.

Aliquando etiam per pactum res efficitur liberæ facultatis, veluti in pacto *de retrovendendo*, *seu redimendo quandocunque placuerit &c.* ubi propterea juxta veriorem (aliis quidem non paucis dissentientibus) & in Camera receptam sententiam non admitti præscriptionem præsertim jure can. inspecto, cùm hic scientia & mala fides præscribere volentis concurrat, tradunt Andr. Gail. *Lib.* 2. *obs.* 18. *num.* 4. Mynsing. *Cent.* 1. *obs.* 16. Fach. *Lib.* 2. *Controv.* 13. Harp. *ad princ. Inst. de Usucap. à num.* 197. Vid. etiam Covar. *Var. Resol. lib.* 1. *cap.* 9.

Idem censent de jure *luendi pignus*, quòd videl. debitor nulla præscriptione excludatur, quin oblata pecunia debita possit à creditore pignus repetere; ubi specialiter etiam illa ratio accedit, quòd actioni nondum natæ non præscribatur, sicut non est privatio sine habitu. *l.* 1. *§. ad hæc.* 1. *C. de Annal. except. l. sicut.* 3. *Cod. de Præscript.* 30. *ann. ibi. ex quo competere cœperunt*: actio autem pignoratitia ad repetendum pignus non nascitur ante solutionem. *l. si rem alienam.* 9. §. 3. *ff. de Pignor. act.* Item hæc præscriptio nullam haberet effectum: nam cum creditor non possederit rem oppignoratam tanquam suam, & jure dominii, sed tantùm jure obligationis & pro ipso debitore ita quidem, ut creditoris possessio ad usucapionem prosit debitori, ejus quoque dominium non usucepit, *l. pignori.* 13. *ff. de Usurp. & usucap.* si dominium non usucepit, quidquid opponeret contra actionem pignoratitiam, daretur contra eum rei vindicatio, aut publiciana. Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c.* 4. *assert.* 6. Andr. Gail. *d. O.* 18. Harp. *ad tit. Inst. de Usucap. in princ. à num.* 183. Aliud est circa jus offerendi competens posteriori creditori, ut offerendo debitum priori, possit in ejus locum succedere, & sibi causam pignoris confirmare, *juxt. l.* 1. *l. prior.* 5. *& l. diversis.* 8. *C. Qui pot. in pign.* quia hoc jus offerendi competens per modum actionis, beneficii vel privilegii juris lapsu 30. annorum perimitur *l. cum notissimi.* 7. §. *eod. jure* 3. *C. de Præscript.* 30. *an.* Gail. *d. l. num.* 11. & Harp. *d. l. num.* 195. Neque hic videtur scientia prioris creditoris malam fidem hujus præscriptionis impeditivam constituere, utpote qui nihil cum secundo creditore contraxit, & ita non tam positiva ante actionem institutam, quàm passiva tantum ejus est obligatio; veluti dum alterius privilegio præscribitur, cui privilegiatus non utendo renunciare censetur, & tantisper optima fide præsumi potest.

10 V. Res, quæ alienari, regulariter etiam usucapi prohibentur. *arg. l. alienationis* 28. *ff. de Verb. sign.* deficit enim in his plerumque justus titulus ex defectu justæ alienationis, concurritque error juris, qui non prodest ad usucapionem, *l. nunquam* 31. *ff. de Usurp. & usucap. cap.* 2. *de Reb. Eccl. non alien. in* 6.

Huc pertinent in primis *res pupillorum & minorennium*, quæ longo tempore usucapi & præscribi non possunt, *l.* 3. *Cod. Quib. non obs. long. temp. præsc. l. fin. Cod. In quib. caus. rest. in integ. non necess.* secus in longissimi temporis præscriptione. *d. l. fin.* ubi tamen etiam in hac tricennali præscriptione restitutio in integrum saltem ex æquitate, & practica, præsertim curatoribus non existentibus solvendo, minoribus reservatur, qua de re prolixè & suo modo accuratè agit. D. Arnold. Rath. *d. Tract. de Usucap. cap.* 4. *ab assert.* 14. *usque ad* 18. *inclusivè*.

Similiter etiam *res dotales* usucapi, quia alienari, prohibentur, nisi præscriptio, antequam res dotalis efficeretur, inchoata fuerit, *l. si fundum* 16. *ff. de Fundo dotali*.

Item *& res fideicommisso subjectæ*, seu testamento alienari prohibitæ, *l. fin.* §. 3. *vers. sin autem avaritiæ. Cod. Communia de legatis*. quia tamen Imper. ibidem tantum de longi temporis præscriptione loquitur, censent DD. longissimi temporis non excludi, *arg. l. sicut.* 3. *l. omnes* 4. *Cod. de Præscript.* 30. *annor.* Utrum verò in fideicommisso familiæ, vel in feudo præscriptio contra proximum agnatum completa, obstet etiam remotioribus in gradu, quo minùs post mortem proximioris fideicommissum, aut feudum tanquam ad se devolutum petere possint? vid. Fach. *Lib.* 7. *Controv. cap.* 12. Rosenthal. *de Feud. cap.* 9. *memb.* 2. *concl.* 83. *n.* 12. *& concl. seq. num.* 4. Rath. *de Usucap. cap* 4. *assert.* 12. *& seq.* Feuda an & quando præscriptione acquiri, vel allodialia effici possint, dicitur inferiùs in tit. *de Feudis*.

VI. Res *furtivæ*, *vel vi possessæ* usucapi non possunt, non tantum à fure ipso, qui malæ fidei est; sed nec à quocunque bonæ fidei possessore, qui forte illas à fure vel à tertio emit, nisi hoc vitio furti aut violentiæ purgatæ fuerint. Purgantur autem dupliciter, vel *per lapsum* 30. *annorum*, vel si *denuò in manus domini reversæ fuerint*. Et hic appellatione domini etiam venit ille, qui priùs talem rem bona fide possedit. Unde præscriptio triennalis rerum mobilium rarò procedit: quia plerumque, qui primus rem vendidit, cùm dominus non fuerit, furtum commisit, nisi in casu, ubi v. g. hæres depositas, commodatas vel locatas res apud defunctum apprehenderit, & bona fide credens fuisse defuncti vendiderit. Vid. Tex. & Interpret. *in* §. *furtivæ.* 2. *cum seq. Instit. de Usucap.* 11

§ III.

De Bona Fide.

SUMMARIA.

12. *Bona fides quid? & circa eam differentia inter jus civile & canonicum.*
13. *Mala fides respectu unius an noceat respectu omnium?*
14. *Dubitans an præscribat?*
15. *Errans in jure an præscribat?*
16. *Mala fides antecessoris an & quando noceat successori?*
17. *Mala fides Procuratoris vel Tutoris an noceat principali?*
18. *Mala fides an obstet præscriptioni contra actiones, & obligationes? Tractatur prolixè.*

19. *Bona fides & præscriptio in quibus actionibus possit sæpè accidere?*
20. *Cum mala fide an præscribi possit actioni hypothecariæ à tertio possessore?*
21. *Mala fides an obstet hæredi volenti præscribere rem legatam?*

Alia Summaria post. §. IV.

12 A*Lterum* requisitum ad præscriptionem est *bona fides*, quæ est *sincera rei alienæ ignorantia*, dum nimirum possessor probabili aliqua de causa credit, rem ad se pertinere.

Quamvis autem de jure civili bona fides tantùm ab initio requiratur, neque mala fides superveniens impediat usucapionem, imò in præscriptione longissimi temporis planè de bona fide non quæratur, SS. tamen canones salutem animarum attendentes, & considerantes omne, quod non est ex fide, esse peccatum, remque alienam cum mala fide sine peccato detineri non posse, ac inconveniens & iniquum esse, ut quis ex suo delicto cum alterius jactura commodum & lucrum reportet, prædictæ juris civilis constitutioni derogarunt, ita ut nulla hodie procedat cum mala fide sive ab initio, sive ex postfacto interveniente, quanticunque temporis præscriptio, *cap. vigilanti. 5. cap. si diligenti 17. & cap. fin. X. h. t.* Atque hæc correctio non tantùm in terris Pontificiis, sed etiam in terris Imperii observari debet, quia generaliter in materia peccati non ad jus civ. sed Canonicum in toto orbe Christiano respiciendum est. Text. & DD. *in c. novit. 13. de Iud.* Covar. *in Relect. c. possessor. de R. I. in 6. p. 2. §. 11. num. 6.* Barb. *in Collect. ad d. c. fin. h. t. num. 5.* Id quod etiam in Camera Imperiali receptum testantur Harpr. *ad tit. Inst. de Usucap. in princ. num. 79. & seq.* Mynsing. *Cent. 4. observ. 6.* Andr. Gail. *Lib. 2. observ. 18. num. 7.*

Porrò circa materiam huius secundi requisiti aliquot magis notabiles quæstiones breviter resolvemus.

13 Q. itaque I. An mala fides respectu unius impediat præscriptionem respectu omnium aliorum, etiam erga quos est bona fides, velut si credam rem esse Titii, quæ tamen sit Sempronii, nunquid saltem quoad Sempronium usucapiam? Pro usucapione citantur plures apud Covar. *in d. c. possessor. p. 2. §. 8. num. 7.* à quibus rectè dissentit Panorm. *in cap. illud. 8. h. t. 9.* Covar. *d. n. 7.* Rath. *in Tract. de Usucap. c. 2. assert. 2.* & alii; eo quòd tali casu revera subsit mala fides & peccaminosa conscientia, qua cum præscriptio saltem jure canonùm procedere non potest. Limitant, nisi bona fides & præscriptio fuerit respectu diversorum jurium, v. g. si sciam quidem rem alienam, sed ignorem alteri in ea competere usumfructum, hypothecam, aut simile jus aliquod, tunc enim quoad ista jura, quæ bona fide ignoro, non impeditur præscriptio, qua limitatione censet Covar. *d. n. 7.* Bartholum *in l. naturaliter. 5. de Usurp. & Usucap. num. 11.* & quosdam ex dissentientibus conciliari posse.

14 Q. II. An in mala fide reputari debeat, qui dubitando, sitne res sua, vel alterius, possidere pergit? Quidam distinguunt inter dubium *speculativum & practicum*, ita ut istud etiam possessioni superveniens interrumpat eam, non illud, nisi ab initio, ubi cæptio possessionis cum positiva bona fide requiritur, quam non habet dubitans, cum dubium sit medium inter bonam & malam fidem. Dicitur autem secundùm eos *speculativè* dubitare, qui quasi in thesi dubitat, ac quamvis hic & nunc credat, rem se licitè habere, interim tamen etiam considerat, vix in rarissimis casibus certò scire posse, an tradens fuerit dominus nec ne, & sic ipsum quoque accipientem rerum dominum fecerit. *Practicè* verò dubitare censetur, qui dubitat in hypothesi, & non tantùm de vero domino ipsius rei, sed in eo quoque hæret, an tuta conscientia retinere possit; qualis dubitans propterea, inquiunt, non præscribit, quòd hoc modo dubitando, nec tamen restituendo peccaverit, cùm non liceat agere cum dubio practico, in quo nisi tutior via eligatur, agens exponit se peccati periculo, & hoc ipso peccat, cum peccato autem nulla præscriptio admittitur. Vid. Covar. *in d. c. possessor. §. 7. sub n. 4. vers. Antonius autem.* Rath. *de Usucap. cap. 2. assert. 36. & seq.*

Alii magis de plano procedunt, & simpliciter distinguunt, an dubium adfuerit ab initio, vel an possessioni bona fide cœptæ supervenerit? Priori casu censent inchoari non posse præscriptionem: cum jura ab initio positivam bonam fidem requirant, & ante possessionem cæptam non bene applicetur regula, *quòd in dubio melior sit possidentis conditio.* In posteriori autem putant, quòd præscriptio non interrumpatur, modò interim possessor moralem diligentiam adhibeat veritatis cognoscendæ; tum quòd hic locum habeat jam dicta regula: tum quòd in *cap. fin. h. t.* illa verba: *in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ*. propriè loquendo tantùm positivam malam fidem excludant, neque enim dubitans *conscientiam rei alienæ habere*, dici potest. Idque confirmat D. Augustinus *in cap. si virgo 5. causa 34. quæst. 1. in jure prædiorum*, ait, *tamdiu unusquisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu possidere se ignorat alienum: cum verò scíverit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc justè injustus vocabitur.* Ita cum Gloss. *in c. fin. h. t. v. nulla temporis*, & Panorm. *ibidem num. 39.* docet Paulus Layman. *in Theol. Moral. lib. 3. tract. 1. cap. 8. num. 10. vers. tametsi verò.* & quos allegat Covar. *dicto §. 7. num. 3.*

Ex hac posteriori sententia duo quidem rectè inferuntur: nimirum *primò*, quòd cum dubio practico præscriptionem inchoare non concedatur; *secundò*, quòd dubium practicum possessioni superveniens possit deponi, & possessor pro sua possessione præsumere; eique insistere, juxta vulgata brocardica, quòd *in dubio præsumptio stet pro possessore, & melior sit possidentis conditio. cap. in pari. 65. de R. I. in 6. l. nemo. 126. §. 2. & l. in pari. 128. ff. de R. I.* Et si possessor, qui etiam possidendi justam causam nullam habet, non tenetur actori rem restituere, nisi jus suum legitimè probaverit, cùm posset ea res non ad hunc actorem, sed ad alium spectare, cui per talem restitutionem forsan magis, quàm retinendo præjudicaretur. *tex. not. in l. fin. Cod. de Rei vind.* multò minus tenebitur possessionem dimittere ob superveniens dubium, qui bona fide, & consequenter ex justa causa, possidere cœpit. Attamen necdum satis videntur huius sententiæ Authores explicasse quid dicendum, si possessio cum dubio merè speculativo initium acceperit; Item quid, si possessor dubium practicum superveniens non deposuerit, sed dubitando possidere pertexerit?

Sanè si licet mihi salvo meliori judicio exponere, quod sentio, opinor dubium merè speculativum & in thesi consistens etiam ab initio non impedire præscriptionem: quia alias vix unquam procederet præscriptio, cùm nemo prudens possit infallibiliter credere, minùs scire (nisi in rarissimis casibus) an res quoad verum dominium sit tradentis, alioquin frustra exigerentur cautiones de evictione, si nulla foret ambigendi ratio, sicut argumentatur Vasq. *Illustr. controv. lib. 1. cap. 77.* quòd verò accipiens hic & nunc credat esse tradentis, per id tantùm excluditur dubium practicum, non speculativum.

Quoad alterum maior est difficultas, & quia præscriptiones in præjudicium domini cedentes non sunt omni ex parte favorabiles, fateor sententiam D. Arnoldi Rath. *d. cap. 2. assert. 37.* esse in conscientia magis tutam, interim considerandum relinquo, an non

non contraria, saltem in casu, quo post moralem diligentiam de cognoscenda veritate adhibitam adhuc possessor in dubio remanet, theoricè probabiliter defendi possit. Enimverò quod dicitur, agentem cum dubio practico peccare, id quidem verum esse potest quoad Deum & se, exponendo se periculo vel potius in hoc casu, quantum in se est, volendo se exponere &c. non autem peccato injustitiæ contra proximum, cui in dubio nullam facit injuriam, vel iniquitatem non restituendo juxta paulò ante dicta, & *d. l. fin. Cod. de Rei vind.* præscriptio autem non currit quidem cum peccato; si sit peccatum contra justitiam proximo debitam, & ubi restitutio ex obligatione juris alicui determinato facienda est, secùs si fuerit peccatum alterius generis, veluti si quis cùm animo avaro, superbo, &c. possideret, non utique propterea minùs præscriberet. Hinc forsan DD. supra citati nullam distinctionem fecerunt, an possessor dubium deposuerit, vel non: & plerumque dubitans & non dimittens possessionem practicè se resolvit solo dubio speculativo retento.

Q. III. Utrum errans in jure debeat bonæ vel malæ fidei possessor judicari, & an cum errore juris procedat præscriptio? Conveniunt imprimis DD. quòd errans in jure claro & notorio, censeatur juris interpretatione non esse in bona fide, sed potiùs in ficta mala fide, neque præscribat præscriptione *longi temporis*, prout id apertis textibus deciditur *in l. juris. 4. & 7. ff. de Iur. & facti ignor. l. nunquam. 31. ff. de Usurp. & usucap. l. 2. ff. Pro emptore l. quemadmodum. 7. C. de Agric. & censit.* adeo ut talis errans utcunque physicè in bona fide fuerit, ne quidem in conscientia præscriptionis jure uti possit, quia hæ leges non fundantur in præsumptione veræ malæ fidei, sed errantem in ficta mala fide constituunt, & nolunt ut error juris ad lucrum & commodum præscriptionis prodesse valeat, ubi autem lex inhibet præscriptionem, bona fides nihil operatur. *l. ubi lex 24. ff. de Usurp. & usuc.* Laym. *in Theol. mor. l. 3. tract. 1. c. 8. num. 11.* Rath. *d. c. 3. assert. 44.* Covar. *in Relict. c. possessor. de R. I. in 6. p. 2. §. 7. nu. 6. & 11.* & attestantur de communi. Deinde satis etiam conveniunt, quòd error juris dubii & multipliciter intelligibilis secundùm diversas probabiles DD interpretationes, non impediat præscriptionem, Panorm. *in cap. de quarta. 4. h. t. num. 12.* Laym. *d. nu. 11.* Rath. *d. c. 2. assert. 46.*

Verùm in eo dissentiunt, an pariter in præscriptione longissimi temporis, quæ titulum non requirit, ac tempore digestorum erat incognita, error juris attendi debeat? Aliqui simpliciter affirmant; alii negant; alii distinguunt, an jus resistat præscribenti, vel an nec resistat, nec assistat? in priori casu non procedat præscriptio cum errore juris, quia data resistentia requiritur titulus, *cap. 1. h. t. in 6.* qui non est justus cum errore juris; & qui contra jura mercatur, dicitur esse in mala fide *d. l. quemadmodum. 7. Cod. de Agric. & cens.* secus verò in posteriori. Vid. Fach. *Lib. 8. Contr. cap. 28.* Covar. *d. §. 7.* Alii demùm alia distinctione utuntur, an error juris culpabilis existat; an non? Ita ut cum culpa seu peccato saltem de jure canonico non procedat præscriptio, secus ubi error inculpatus & invincibilis est. Arnold. Rath. *d. cap. 2. assert. 43.* Ita quoque notat Laym. *d. num. 11. vers. sed limitanda*, quòd in illis personis, in quibus ignorantia juris inculpabilis est, scilicet in milite, minore, muliere, agricola non habente peritiorum copiam (qui enumerantur *in l. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Prob.*) non impediatur ex tali errore præscriptio. Facit etiam *l. regula. 9. §. 3 ff. de Iur. & facti ignor.*

Quænam verò ex his sententiis verior existat, cùm omnes probabilibus rationibus & gravibus authoritatibus nitantur, aliis judicium relinquo. Ego in schola (pro qua secundùm repetitas protestationes meas, non pro tribunalibus scribo) facillimè crederem defendi posse sententiam Fach. *d. c. 28.* omnem præscriptionem cum errore juris clari negantem. Hæc enim fuit expressa juris antiqui decisio, quæ jure novo non reperitur correcta, quòd error juris juxta LL. superiùs citatas simpliciter usucapionem impediat, & ne quidem fœminis (penes quas tamen est inculpatus, *d. l. 25. §. 1.*) in compendiis seu acquirendo prosit, licet in damnis rerum amittendarum non noceat, *l. error. 8. ff. de Iuris & facti ignorant. l. quamvis. 11. Cod. eodem titulo.* Et ratio videtur esse non solùm ex eo, quòd ignorantia juris, quæ in plerisque culpa est, præmio & lucro indigna sit, sed etiam quòd præscribens non tantùm juri privato, sed etiam communi præjudicaret, eique derogaret, quod præscriptioni particulari non tribuitur, sed tantùm legi communi, vel consuetudini. Non obstat *d. l. Regula. 9. §. 3.* nam quòd ibidem Paulus JC. ex sententia Labeonis retulit, mox subjungit, *rarò* (id est, nonnisi in casibus à jure expressis) *accipiendum esse*, neque de præscriptione loquitur, utpote quæ ex responso JC. *in l. 31. ff. de Usurp. & Usucap.* cum errore juris *nunquam* procedit. Similiter quod *in d. l. quamvis. 11. C. de Iur. ignor.* de imperfecta ætate excipitur, id forsan intelligitur in ordine ad beneficium restitutionis in integrum, v. g. ad acquirendam hæreditatem ex errore juris omissam *l. 2. C. Si minor ab hæred. se abstineat. & l. 1. C. Si ut omissam hæreditatem, &c.*

Q. IV. An & quando mala fides Antecessoris noceat successori in bona fide existenti? Distinguendum est inter successorem singularem, qui ex titulo singulari, puta emptionis, donationis legati, &c. rem ab altero consequitur, & inter successorem universalem, scil. hæredem, qui defuncti personam repræsentat, & in universum jus eius succedit *l. hæreditas. 62. ff. de R. I.* 16

Successori singulari, licet jure antiquo non nocuerit mala fides antecessoris, si hujus accessione usus non fuisset, sed præscriptionem à sua possessione inchoasset. *l. an vitium. 5. ff. de Divers. temporal. præscript.* Hodie tamen jure Novellarum *in auth. malæ fidei. Cod. de Præscript. longi temp. desumpta ex Nov. 119. cap. 7.* successori etiam singulari nocet mala fides antecessoris in præscriptione longi temporis, nisi res sciente domino, sive eo, qui rem ad se pertinere condendit, alienata fuerit, isque per totum illud tempus novum possessorem non convenerit. Quod insuper limitant DD. ut hæc Auth. correctoria & consequenter strictæ interpretationis non procedat, si antecessor non fuit in vera, sed tantùm ficta mala fide. V. g. hæres, qui res à defuncto mala fide possessas ipse bona fide apprehendit, & rursus in alium bonæ fidei possessorem alienavit. Barth. *in l. Pomponius. 13. §. cum quis. ff. de Acquir. poss.* Nic. Everhard. *Volum. 2. cons. 117. & seq.* Item quia *d. Auth.* tantùm de præscriptione dominii loquitur, ajunt, non obtinere in præscriptione contra hypothecam, ideoque *l. 1. & 2. C. Si adversus Creditorem præscript. oppon.* per *d. auth.* non esse sublatam. Neguz. *de Pignor. 2. memb. sent. princ. num. 21.* Imò quorundam locorum statutis & provincialibus legibus ne quidem in præscriptione dominii *d. auth. malæ fidei* recepta est, sicut de Gallia, & Bavaria refert Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. cap. 2. assert. 53.*

Dixi etiam, in præscriptione *longi temporis* malam fidem antecessoris obesse successori singulari: secùs est in præscriptione tricennali, seu longissimi temporis, quæ in ipsa auth. nominatim excipitur.

Successori verò universali videl. bonorum possessori, hæredi sive ex testamento sive ab intestato succedenti etiam antiquo jure inspecto nocet mala fides defuncti nisi speciali & alio, quàm hæreditatis vel à defuncto accepto titulo foret munitus. *l. sequitur. 4. §. hæres*

hæres 25. *ff. de Usurp. & usucap. l. cùm hæres* . 11. *ff. de Divers. tempor. præscript. l. fin. C. Commun. de usucap. l. vitia* . 11. *C. de Acquir. possess.* Idque etiam eo casu procedet , quo hæres vellet præscriptionem à sua possessione inchoare , & pariter in præscriptione longissimi temporis , contra Vasq. *Illustr. Controv. lib.* 2. *c.* 73. & alios apud Covar. *in Relect. c. possessor. de R. I. in* 6. *p.* 2. §. 9. *n.* 3. defendit Fach. *Lib.* 8. *Controv. cap.* 27. & *lib.* 1. *consil.* 28 *n.* 45. & *seqq.* Rath. *d. cap.* 2. *assert.* 58. & citati apud Barb. *in c. fin. h. t. nu.* 10. tum quòd hæres teneatur ad exonerandam conscientiam, defuncti, *c. fin. de Sepult. c. in literis*, 5. *de Raptor.* quod fiet rem ab eo mala fide possessam domino restituendo , ut argumentatur Fachin. *Lib.* 1. *Controv. c.* 66. & Panorm. *in c.* 2. *h. t. n.* 8. tum quòd possessio defuncti & hæredis propter repræsentationem eiusdem personæ censetur eadem possessio , *d. l. vitia* . & propterea sicut de Jure Civ. hæres non præscribit longo tempore , si defunctus fuit in mala fide , quia ab initio requiritur bona fides , *d. l. cum heres.* 11. *ff. de Divers. tempor. præscript.* Ideò saltem de Jure Canonico nec præscribet longissimo tempore , eum etiam in hac præscriptione & hoc jure ab initio bona fides requiratur.

Putant tamen aliqui magni nominis DD. id solùm accipiendum esse de primo hærede , hæredis autem hæredi , si uterque in bona fide fuit, præscriptionem concedunt : cùm enim primus hæres fuerit tantùm in ficta mala fide , & secundus hæres per aliam fictionem eius personam repræsentet , non debet duplex fictio in eandem personam cadere . Covar. *d.* §. 9. *n.* 7. & videtur admittere Fachin. *d. c.* 27 *vers. Nec. obstat.* licet olim aliter consuluerit Inclyta Facultas Juridica Ingolstad. teste Rath. *d. cap.* 2. *assert.* 58. *num.* 5.

Præterea etiam notabile est , quòd Prælato , vel successori in beneficio non noceat mala fides sui antecessoris , si ipse in bona fide sit : quia non habet causam à suo antecessore , sicut hæres , sed ab electione, confirmatione , seu collatione superioris . Panorm. *in c.* 2. *h. t. n.* 8. & *in c.* 4. *eod. t. n.* 8. Joan. Honor. *eod. tit. n.* 24. Henr. Zoesius. *eod. tit. n.* 14.

Utrùm autem civitas vel universitas præscribere possit, si primis civibus in mala fide existentibus emortuis , novi & in bona fide succedant , vid. Fachin. *Lib.* 8. *Controv. c.* 25.

17 Q. V. An etiam mala fides Procuratoris , vel tutoris , noceat domino , vel pupillo , supposito, quòd dominus , & pupillus , bonam fidem habuerint? Negativa communiùs inter DD. recepta est , dummodo res ipsa non sit aliquo reali vitio , v. g. furti affecta . *l. quod vulgo* . 11. *ff. Pro emptore* . *l. iniquissimum.* 5. *ff. de Iuris & facti ignor. l. neque inter dicto.* 198. *ff. de R. I.* Rath. *d. c.* 2. *assert.* 63. & *seqq. ubi assert.* 66. etiam tradit , quòd Ecclesiæ non noceat mala fides Prælati , si Capitulum habeat bonam fidem . An autem & qualiter Prælatus talis ad purgandam conscientiam suam teneatur dimittere rem mala fide possessam , tractat Panorm. *in c. fin. h. t. n.* 41. *post Gloss fin. ibidem* .

18 Q. VI. Utrum & quando actionibus & obligationibus cum mala fide , sive scientia alieni juris præscribi possit? Hanc quæstionem non minùs utilem , quàm difficilem accuratè tractat Panorm. *in c. fin. h. t. à num.* 8. Covar. *in c. possessor. de R. I. in* 6. *p.* 2. §. 11. Arnold. Rath. *in Tr. de Usucap. c.* 2. *ab assert.* 12. *usque* 35. Placet compendiosa resolutio , quam ponit Paulus Layman *in Theol. Moral. lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 8. *num.* 12. Obligationes , inquit , duplicis generis sunt ; quædam enim suapte natura tendunt ad agendum , vel non agendum , v. g. qui rem alienam possidet , obligatur ad eandem suo domino reddendam : & qui ex mutuo , empto , aliave pactione debitor est , obligatur ad rem debitam alteri solvendam . Item in servitutibus urbanis obligatur aliquis v. g. ad ædificium altiùs non tollendum , fenestram in alterius hortum non aperiendam. Quibus omnibus hoc commune est, ut nulla præscriptione tolli possint , quamdiu eorum scientia adest . Aliæ verò obligationes sunt, quæ suapte natura duntaxat referuntur ad patiendum, vel onus subeundum , si ab altero agatur , petatur , eiusmodi obligationes præscriptione extinguuntur , ob solam negligentiam sive cessationem , actoris seu exactoris , etsi obligatus suæ interim obligationis probè conscius sit . Exempla subjungit in legibus pœnalibus non obligantibus reum ad solvendam pœnam ante judicis sententiam . In actionibus , quæ jure civili inventæ , certoque temporis spatio definitæ sunt , v. g. actio *redhibitoria* , *quanti minoris* , *&c.* Item in servitutibus rusticis , quæ extinguuntur per solum non usum tempore legibus definito , etsi is , qui præscribit , sciat alteri tale jus competere , e. g. itineris vel actus per alienum fundum.

Hæc quidem resolutio Pauli Layman quoad hanc posteriorem partem circa obligationes , quæ in non faciendo seu in mera patientia consistunt , communiter à DD. approbatur ; & videantur, quæ circa actionem *pœnalem* dicemus in *Lib. III. in Tit. V. de Præbendis* . *sub num.* 39. *vers. sed nunquid.* Et circa actionem *redhibitoriam* , & *quanti minoris* , in eodem *lib. Tit. de Empt. & Vend.* §. 2. *sub n.* 19.

Verùm circa priorem partem & præscriptionem actionum personalium , tametsi in materia faciendi sint , non omnes DD. conveniunt: etenim his quoque eum mala fide præscribi posse tradit Panorm. *in cap. fin. h. t. num* 13. & 21. Vasq. *Illustr. Contr. lib.* 2. *cap.* 76. *num.* 3. *vers. contrariam tamen partem* . & alii. Ratio illorum est , quòd ibi solùm præscriptionibus cum mala fide , seu scientia juris alieni per SS. Canones derogetur , ubi hæc scientia constituit peccatum, dum possessor scienter contra voluntatem domini retinet rem alienam , quam eidem restituere deberet : at vero in actionibus personalibus, tametsi debitor sciat se debere , non tamen peccat non solvendo, quamdiu creditor non exigit , ut ex communi praxi notum est, ergo &c.

Deinde sicut actioni pœnali , servituti rusticæ , actioni quanti minoris, redhibitoriæ, &c. propterea etiam scienter præscribitur, quia certo temporis spatio circumscriptæ, eo elapso ipso jure interire , atque extingui censentur, at pariter lex voluit omnem actionem saltem lapsu 30. annorum ipso jure extingui. Tex. *in l. sicut* 3. ibi : *actiones* 30. *annorum jugi silentio vivendi ulterius non habeant facultatem* . item *in l. omnes* . 4. ibi : *nullum jus privatum, vel publicum in quacunque persona , quod prædictorum* 40. *annorum extinctum est jugi silentio , moveatur* . *C. de Præscript.* 30. *annorum,*

Accedit ratio publicæ utilitatis & quietis , quæ generaliter præscriptionum jura suasit: nam nisi actionum aliquis finis & terminus constituatur , nemo à conventionibus & contentionibus judicialibus unquam securus erit , peribitque lapsu temporis defensionis copia , emorientur testes , injuria vel edacitate temporis amittentur , aut consumentur apochæ & alia literaria documenta , quibus solutio , transactio , compensatio , &c. probari potuisset . Quo spectat Bulla Pii V. quam allegat Barbos. *in cap. fin. hoc tit. num.* 8. item constitutiones Regis Hispaniarum , & Galliarum relatæ à Covar. *in c. possessor. de R. I. in* 6. *p.* 2. §. 11. *num.* 3. ubi Dominus contra mercedem famulorum aut servientium biennio vel triennio præscribere potest , nisi famuli probent , se intra illud tempus mercedem petiisse, aut per scriptam obligationem debitum probare valeant , cùm tamen Dominus utique non ignoret servientibus debitam mercedem.

Nihilominus contraria sententia non solùm in

conſcientia tutior eſt, ſed eam præjudiciis Cameræ Imper. Spirenſ. receptiorem teſtatur Mynſ. *Cent.* 4. *obſ.* 6. Andr. Gail. *Lib.* 2. *obſ.* 18. *num.* 7. atque præter Layman. *d. c.* 8. *num.* 12. amplectitur Covar. *d.* §. 11. *num.* 5. & 6. Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 28. Barboſa *in Collect. DD. ad c. fin. hoc tit. num.* 7. cum pluribus citatis ibidem.

Ratio legalis eſt, quia *d. c. fin. b. t.* tollitur omnis præſcriptio, quæ eſt *cum conſcientia rei alienæ*. Ratio verò rationis eſt, quia actiones perſonales v. g. ex mutuo, exempto &c. competentes jure naturali inſpecto ſemper durant, niſi ſolutio, aut remiſſio debiti interveniat, non minùs, quàm eodem Jure naturali in realibus; & poſſeſſione rei alienæ perpetua eſt reſtituendi obligatio, ergò hæc obligatio ſalva æquitate Juris naturalis tolli non poteſt, niſi per aliquem modum eidem juri naturali conformem, cùm omnis res eo modo diſſolvi debeat, quo colligata eſt, *cap.* 1. *X. de Reg. Iuris. l. nihil tam naturale.* 35. *ff. de Reg. Iur.* non eſt autem iuri naturali conforme, ut is, qui ſcienter debitum non ſolvit, quod omni iure ſolvere tenebatur, ex hoc ſolo liberationem conſequatur: licet enim creditor (quod plerumque ex civilitate contingit) non petierit, ipſe tamen debitor ſuam obligationem per ſe ſatisfaciendi ſcivit, & moroſi tantùm ac tergiverſatores debitores ſolent importunas exactiones expectare.

Prætereà vel debitor habuit animum ſolvendi, vel non? Si habuit animum ſolvendi, non fuit in quaſi poſſeſſione liberationis, ſed creditori ſuam obligationis activæ poſſeſſionem integram reliquit, conſequenter non fuit in conditione præſcribendi, cùm ſine poſſeſſione non currat præſcriptio. *cap.* 3. *de R. I. in* 6. *l. ſine poſſeſſione.* 25. *ff. de Vſurp. & uſucap.* Si non habuit animum ſolvendi, non egit ex bona fide, *omne autem, quod non eſt ex bona fide, peccatum eſt*, nec cum eo præſcriptio ſubſiſtit, ut ait Pontif. *in dicto cap. fin. hoc tit.*

Addit Joan. Dicaſtillo *Lib.* 2. *tract.* 1. *diſp.* 1. *dub.* 12. *num.* 185. quòd exactio debiti ex parte creditoris habeat ſpeciem actus meræ facultatis, qui poteſt ac ſolet fieri & non fieri, in quali actu non induci præſcriptionem, ſuperius in §. II. dictum. Quæ ratio ſaltem in aliquibus actionibus rectè procedit, ubi ex natura contractus debitori datur dilatio voluntaria ad ſolvendum, ut in mutuo &c. non autem in aliis ubi res confeſtim eſt reſtituenda, & creditor vel dominus, quamvis poſſit, tamen non ſolet differre actionem, alias ex hac ratione ſequeretur, quòd vix ulla obtineret præſcriptio: quia ſemper dominus vindicans rem ſuam ab alio poſſeſſam contra oppoſitam præſcriptionem replicaret, quòd priùs non vindicaverit, meri ſui arbitrii & facultatis fuiſſe.

Videamus nunc, quid argumentis pro priori ſententia allatis reſponderi poſſit, quæ non levis ponderis eſſe haud diffiteor.

Ad *primum* igitur dicendum, ſcientiam iuris alieni etiam in actionibus perſonalibus conſtituere peccatum, ſi debitor animum non ſolvendi, & ſolutionem quoquo modo ſubterfugiendi habuerit, ſi verò talis animus abfuerit, præſcriptio ceſſabit, non quidem tam ratione peccati, quàm ex defectu poſſeſſionis, & qualitate meræ facultatis, ut præmiſſum, quemadmodum commodatarius & depoſitarius minimè præſcribunt rem commodatam aut depoſitam, licet ſine peccato eam teneant.

Ad *alterum*, & quòd leges civiles omnes actiones lapſu 30. annorum *extinxerint*, reſpondet Covar. *d.* §. 11. *num.* 6. *verſ. primum leges*. eas eſſe Jure Pontificio antiquatas & correctas: ſi nimirum loquamur de talibus actionibus, quæ naſcuntur ex obligationibus faciendi, & quarum debitores non ſunt ignari; quod autem contra quaſdam actiones poſſit liberatio bona fide poſſideri & præſcribi, *in quæſt. ſequent.* dicemus.

Circa inſtantias adjunctas ſciendum eſt, quòd *actioni pœnali* proptereà etiam ſcienter præſcribatur, quia ante ſententiam Judicis nulla eſt in conſcientia pœnæ obligatio.

In *ſervitute ruſtica* non eſt aliqua faciendi, ſed merè patiendi obligatio, & per longum tempus non utens ſervitute, cenſetur eam pro derelicta habuiſſe, neque hic tam vera præſcriptio concurrit, quam extinctio ipſo jure inducta; ſicut idem quoque de privilegiis per non uſum amiſſis communiter tradunt DD. Actioni *quanti minoris*, & *redhibitoriæ*, licet intra tempus annale vel ſemeſtre præſcribi DD. concedant, addunt tamen, id ſolùm obtinere in foro externo ad amputandas lites, non autem in foro interno, de quo reputatur iniquum, ut obligatio compenſandi damnum, quod ſæpè grave eſſe poteſt, ex injuſta læſione & inæqualitate contractus, mercis ac pretii contra juſtitiam commutativam illatum, tam brevi tempore præſertim cum mala fide tollatur.

Tertium argumentum quoſdam eximios DD. perſuaſit, ut leges civiles ſaltem in foro externo admiſerint, quatenus illius fori Judex non teneatur poſt lapſum longiſſimi temporis, 30. ſcilicet aut 40. annorum actionem aliquam ſive realem, ſive perſonalem audire; interim tamen ex declaratione Juris Canon. *in d. c. fin. hoc tit.* debitor probè ſciens & agnoſcens debitum, maneat in conſcientia ad ſolvendum obligatus nulla præſcriptione ſive à SS. Canonibus, ſive à legibus civilibus introducta juvandus, veluti in aliis pluribus caſibus, videl. pacto nudo, læſione infra dimidium &c. Jura denegant actionem ad multitudinem litium evitandam, manente naturali & conſcientiæ obligatione. Imò cenſent creditori contra talem debitorem per denunciationem Evangelicam in foro Eccleſiaſtico ſuccurri, ut docet Baldus *in c. un.* §. *ſi quis per triginta. Si de Feudo fuerit controverſia.* Hadrian. *Quodl.* 6. *art.* 3. Panorm. *in d. c. fin nu.* 22. & *ſeq.* & ſaltem circa præſcriptiones contra mercedes famulorum & ſervientium legibus Hiſpanicis & Gallicis ſupra relatis inductas admittit Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 32. & confirmat exemplo exceptionis *non numeratæ pecuniæ*, quæ poſt biennium opponi nequit, ſicut traditur in *Tit. Inſtit. de Literar. obligat.* Addi poſſunt inſtantiæ, de præſcriptione contra *actionem quanti minoris redhibitoriam*, aliaſque ſimiles temporales à Jure Civili inventas, in quibus teſte Layman. *d. libr.* 3. *tract.* 1. *capit.* 8. *numer.* 12. cum Covar. *d.* §. 11. *num.* 7. & communi aliorum toleratur præſcriptio cùm mala fide in foro externo; etiam ſtante Jure Canonico, cùm tamen in his ſit obligatio faciendi ex Jure & æquitate naturali procedens, atque in iis tam grave damnum poſſit actori imminere, & tanti intereſſe, quanti in actione perpetua v. g. in mutuo aliquot florenorum &c. Quibus tamen ſe opponit Covar. *d.* §. 11. *n.* 6. aſſerens, in utroque foro leges civiles per canonicas eſſe ſublatas; illam verò *eod. nu.* 6. *verſ. ſextò*: limitationem ſubiungit, quòd leges civiles poſſint habere locum circa paratam & ſummariam executionem, quæ vel de Jure communi, vel ex ſtatuto aut conſuetudine (ſicut in Auſtria ad Chyrographum nota manu ſubſcriptum & ſignatum vulgò *auffbetandtliche Dandſchrifft vnd Detſchafft*) ad certas obligationes conceditur: quia hic non ipſa actio tollitur, ſed tantùm executio differtur, durum enim foret poſt longiſſimum tempus, ubi interim ſtatus rei variè potuit mutari & confundi, neque omnium ſtatim præſens eſt ampliùs memoria, mox ſine longiore cauſæ cognitione executioni annuere.

Et

Et facit pro sententia Covar. quam sequitur, ac præjudiciis Cameræ approba tam refert Rath. *d. cap.* 2. *assert.* 26. text. *in cap. fin. h. t.* ibi. *nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quàm civilis*. ubi, aiunt, illud verbum *civilis*, de foro externo civili intelligendum esse: cum S. Pontifex in materia peccati habeat potestatem etiam in foro civili disponendi. *c. novit.* 13. *de Iudiciis*, atque ex textu nostro voluisse colligitur.

Relinquo utriusque partis rationes ponderandas Lectori studioso. Sufficit interim nobis, etiam ex priorum DD. sententia legibus civilibus admittentibus præscriptionem cum mala fide in conscientia & foro canonico locum non esse. Illud tamen crederem ex æquitate Juris in priori sententia addendum, ut si per agentem post longissimum tempus aliqua justa causa proponeretur, ob quam actio tamdiu dilata fuerit, v. g. propter varias successiones & rerum mutationes, ei tantò faciliùs ex generali clausula Prætoris *in l. 1. in fine. ff. Ex quibus causis maiores*: per restitutionem in integrum succurendum forè, cùm supposita mala fide ex parte rei conventi non possit opponi vera præscriptio, sed tantùm quasi præscriptio, quæ non tendit ad acquisitionem vel peremptionem juris alieni, sed solùm actionis denegationem.

19 Q. VII. An, cùm ex hactenus dictis rara sit in actionibus personalibus præscriptio, vel ob propriam, vel ob defuncti malam fidem, saltem sint aliquæ actiones personales, in quibus frequenter possit intervenire bona fides & præscriptio? Affirmant inprimis de actionibus noxalibus, & reliquis ex facto alieno competentibus: quales sunt illæ, quæ dantur contra inhabitatorem domûs propter effusionem vel dejectionem domesticorum §. 1. *Inst. de Oblig. quæ ex quasi delicto & t. tit. ff. de his, qui effuderint*: ubi dominus vel inhabitator potest habere justam ignorantiam. Sed videtur posse non improbabiliter dici, in his actionibus ne quidem malam fidem obesse ipsi domino vel inhabitatori, *si propriæ culpæ reus non sit*; cùm tales actiones, hoc ipso, quia *ex quasi delicto*, ac ex aliena culpa nascuntur, & ad cautiores reddendos homines introductæ sunt, nec contra hæredem dantur, pœnalibus, quarum non est obligatio in conscientia ante sententiam Judicis, accenseat Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. p. 1. cap. 6. num.* 2. cum Petr. Navar *de Restit. lib. 2. cap. 1. nu.* 35. & Molina *disp.* 713.

In *condictionem* autem *indebiti*, licet in ea civilis & naturalis obligatio sit restituendi, quòd indebitè acceptum est, potest tamen sæpè dari præscriptio ex Titulo *Soluti*, accedente bona fide illius, qui accepit. Rath. *d. Tract. de Usucap. cap. 2. asseri.* 61.

20 Quær. VIII. An contra actionem hypothecariam à tertio possessore præscribi possit, licet per decursum possessionis sciverit rem alteri hypothecatam? Diversæ sunt DD. opiniones; existimat enim Paulus Layman. *in Theol. moral. l. 3. tract. 1. cap. 8. num. 12. vers. eadem ratione* & post eum Dicastillo, *lib. 2. tract. 1. disp. 1. dub. 12. num.* 211. id probabiliter affirmari posse, dummodo in illum possessorem saltem ab initio res bona fide, & sine fraude translata sit, eo quòd hic tertius possessor ex sua persona non teneatur ad aliquid faciendum, seu præstandum creditori, sed tantùm ad patiendum, si res ab ipso fuerit per hypotecariam actionem avocata. Verùm hæc sententia displicet D. Arnold. Rath. *d. cap. 2. assert.* 16. rationem assignat tum ex generali Canonum constitutione non tantùm ab initio, sed omni tempore bonam fidem requirentium, *cap. fin. h. t.* tum quòd ex contraria sententia sequeretur ipsum etiam debitorem principalem, licet non posset ob malam fidem quoad actionem personalem, posse tamen quoad actionem hypothecariam præscribere, cùm quoad onus hypothecæ omnium possessorum par sit onus & conditio. Addit quoque statutis Bavaricis cautum esse, ut vel ficta mala fides ex persona defuncti noceat hæredi in præscriptione hypotecæ. Aliam demum *num.* 10. insinuat rationem, quòd cùm tertius possessor nequeat conveniri non excusso priùs principali debitore, *auth. hoc ita si debitor. C. de Pignoribus*. ideo non videatur contra creditorem non valentem agere, pignioris præscriptio currere.

Utram ex his sententiis quisque in praxi amplecti velit, non renitor, posterior videbitur forsan tutior Interim argumenta ejus in theoria abstrahendo à statutis locorum, non convincunt priorem improbabilitatis. Etenim ad *primum*, & quænam mala fides impediat præscriptionem, jam in præcedentibus dictum est, videlicet illa, quæ propter obligationem faciendi inducit peccatum, non quæ in sola patientia consistit. Quòd autem Paulus Layman. in præscriptione hypothecæ saltem ab initio requisierit bonam fidem, & absentiam fraudis, opinor illum sensum habere, ne possessor utendo fraude, & volendo industriè creditorem privare jure hypothecæ reddat se ex proprio facto & positivæ restituendi obligationi obnoxium, hinc non solùm bonæ fidei, quæ est ignorantia juris alieni, & fraudis scilicet positivæ fecit mentionem. Ad *alterum* responderi potest negando paritatem inter tertium possessorem & principalem debitorem: quia ille nihil contraxit cum creditore, se ad aliquid præstandum obligando; at iste positivè se obligavit, quòd vel debitum solvere, vel rem hypothecatam in solutum cedere velit, proinde hujus obligatio etiam respectu hypothecæ in faciendo consistit.

Tertium argumentum, quòd *non valenti agere non currat præscriptio*, credo vix bene accommodari posse creditori, si debitum purè contractum sit; cùm enim tunc statim cesserit & venerit dies solutionis, ac proinde in ipsius arbitrio sit agere contra principalem, eoque excusso convenire possessores hypothecarum, plane videtur de eo congruè haud dici, quòd *agere non valeat*. Accedit saltem circa res generaliter hypothecatas ratio publicæ utilitatis aliàs præscriptionum persuasoria; nam cum ejusmodi generales hypothecæ soleant esse frequentes, & multas res complecti, sæpe numero emptores in possessionibus suis etiam post longissimum tempus tuti non forent.

Quær. IX. An contra actionem pro legato in testamento alicui relicto possit ab hærede scientiam ejus habente præscribi, si legatarius intra legitimum tempus 21
rem legatam petere neglexerit? Rursus gravis est inter DD. controversia. Affirmativam sententiam communem testatur Arnold. Rath. *d. cap. 2. assert.* 21. cum Anchar. *in cap. sine possessione.* 3. *de R. I. in 6. oppos.* 11. Bald. *de Præscript. 2. part. 3. princ. q. 13. num.* 9. & aliis, quam & ipse recipit, non solùm ubi legato hæc conditio: *si legatarius volet*, adscripta, sed etiam, si legatum purè relictum sit, eo quòd propter conditionem sive expressam, sive tacitam, quæ ex sua natura legato inest, ante acceptationem legatarii non sit ei jus quæsitum, sed id in suspenso maneat. *l. quædam sunt. 15. ff. de Rebus dubiis*. proinde nihil videtur interim peccare hæres legatum non præstando, sed merè passivè ad avocationem legati se habendo. Imo censet propter easdem rationes & aliorum Interpretum authoritatem non esse improbabile, ut idem dicatur, licet legatarius ignoravit legatum sibi relictum; ait tamen, rem in conscientia non carere scrupulo, an heres ignorantem legatarium non teneatur legati certiorem facere.

Contrariæ sententiæ potiùs adstipulatur Covar. *Var. Res. lib. 1. cap. 9. sub num. 5. vers. illud profectò*; licet legatarius possit legatum purè relictum repudiare, quamdiu tamen non repudiat, censetur illius esse, & acceptatum censetur ab initio tempore mortis testatoris statim illius fuisse. *l. legatum. 80. ff. de Legatis* 2. Pro

qua

qua ſententia adhuc eſt tex. notab. *in L. magis puto*. 5. §. *fundam* 8. *ff. de Rebus eorum qui ſub tut. fundum legatum*, ait JC. *repudiare pupillus ſine prætoris auctoritate non poteſt: eſſe enim & hanc alienationem, cùm res ſit pupilli, nemo dubitat*. ergo legatum ante repudiationem eſt in dominio legatarii, Mediam viam amplectitur Decius *in c. Eccleſia S. Mariæ*. 10. *de Conſtit. num.* 26. ut priorem ſententiam putet admitti poſſe in legato, cui expreſſa conditio, *ſi legatarius volet*, eſt à teſtatore annexa *arg. l. ſi ita legatum*. 65. §. *illi ſi volet. ff. de Legat.* 1. ſecùs in legato puro.

Planè quid ex his tenendum, ſubſiſto, ſingulis non deſunt ſuæ authoritates & rationes, ob quas in theoria probabiliter defendi poſſe videantur. In praxi autem putarem opinionem Covar. eſſe tutiorem, præſertim ſi legatarius legatum ſibi relictum ignoraverit: quomodo enim hæres bona fide præſumet, legatarium quaſi renunciando non petere, quod ignorat?

---

§. IV.

De Juſto Titulo.

S U M M A R I A.

22. *Titulus quid & quotuplex?*
23. *Tituli generales an & quando ſufficiant?*
24. *Titulus pro herede an ſufficiat?*
25. *Titulus putativus aliquando eſt juſtus.*

Alia Summaria poſt §. V.

22 Titulus, qui ad præſcriptionem requitur, eſt *cauſa habilis ad transferendum dominium, vel uſucapiendi conditionem*, veluti donatio, emptio, permutatio, legatum & ſimiles, quibus, ſiquidem tradens ſit dominus, transfert dominium, ſi non ſit dominus, ſaltem uſucapiendi conditionem præſtat. Unde alii tituli, qui ex natura ſua non tendunt ad dominii translationem, ſicut commodatum, depoſitum, &c. etiam ad uſucapionem inhabiles ſunt.

Eſt autem titulus alius *generalis*, alius *ſpecialis*; generalis eſt titulus *pro ſuo*, & *pro ſoluto*: ſpecialis, donatio, emptio, &c. Dicuntur illi generales tituli, quòd cum his ſpecialibus concurrant, quicunque enim pro emptore vel donato poſidet, etiam pro ſuo & pro ſoluto poſſidet.

23 Porrò tituli generales, cùm ſint incerti, ſoli ordinariè non rectè allegantur ad præſcriptionem ſine ſuis ſpecialibus, è quibus ortum habent. Sunt tamen caſus in quibus aliquis etiam ex ſolo titulo *pro ſuo*, vel *pro ſoluto* præſcribere poteſt, idque tunc, ſi omnibus aliis titulis deficientibus, nihilominus poſſidens juſtam cauſam credendi habet rem ſuam eſſe, & in primis ex modis acquirendi de jure gentium, de quibus in tit. Inſt. *de Rerum diviſione & acquir. rar. dom.* velut qui feram alterius cicurem pro ſylveſtri ceperit: qui pecuniam ſecuritatis cauſa in terra defoſſam bona fide tanquam theſaurum apprehenderit, &c. Item qui rem ſuam ab alio præſcriptam caſu aliquo, & illius præſcriptionis ignarus rurſus receperit. Succeſſor quoque Prælatus res, & jura ab Anteceſſore relicta ex titulo *pro ſuo* præſcribere poteſt, *arg. l. fin.* §. 1. *ff. Pro ſuo*. Gloſſ. *in cap. de quarta*. 4. *Vtueri. h. t.*

Similiter evenire poteſt, ut aliquis ex ſolo titulo *pro ſoluto* præſcribat, ſi v. g. debitor rem alienam perſolvat, & cauſam obligationis non exprimat, ſed ſimpliciter v. g. dicat, quia patri tuo hanc rem certa de cauſa debui, ideò tibi eandem exſolvo. Vid. Arnold. Rath. *d. tract. de Uſucap. c.* 3. *aſſert.* 4. 5. & 9.

Circa titulum, *pro hærede*, docet quoque Arnold. 24
Rath. *d. c.* 3. *aſſert.* 23. & *ſeq.* quòd licet videatur aut inutilis, ſi defunctus in mala fide fuit, quæ & ipſa heredi nocet; vel ſuperfluus, ſi defunctus rem bona fide & titulo poſſedit, cùm ex hoc ipſo res præſcribatur, procedat tamen in dubio, ſi de mala fide defuncti non conſtet. Non verò admitti præſcriptionem ex hoc titulo *pro hærede*, ſi rem defuncto commodatam, aut apud eum depoſitam, hæres bona fide jure hæreditario tanquam propriam poſſederit, cum hæres in omne jus defuncti ſuccedens cenſeatur tenere rem eo modo, quo defunctus tenuit; *l. cum hæres*. 11. *ff. de Divers. temp. præſcr.* ſolo animo autem nullus poſſit ſibi cauſam poſſeſſionis mutare. *l. cum nemo*. 5. *C. de Acquir. poſſ.* niſi aliquo facto intervertat domino poſſeſſionem, ei repoſcenti rem denegando. Text. *in d. l. cum hæres*. 11. & *in* §. *ſed tamen* 4. *Inſtit. hoc tit.*

Cæterùm non tantùm Titulus, qui revera inter- 25
venit, parit uſucapionem, ſed etiam aliquando Titulus putativus, qui juſto errore putatur interveniſſe, quamvis non intervenerit: talis enim Titulus licet ex ſe, utpote nullus, nihil operari poſſit, quia tamen inducit juſtam cauſam credendi rem ſuam eſſe, ideò Titulum *pro ſuo*, aut *pro ſoluto* ſubſtituit. Juſtùs autem error eſt, qui cauſatur ex facto alieno, ſcil. ex perſuaſione ejus, qui rem mihi tradidit v. g. ſervi, vel Procuratoris aſſerentis, ſe eam rem emiſſe. *l. quod vulgò*. 11. *ff. Pro emptore*. *l. fin.* §. 1. *ff. Pro ſuo*. *l. fin. ff. Pro legato*. Non obſtat, quòd error falſæ cauſæ uſucapionem non pariat, ut dicitur *in* §. *error*. 11. *Inſtit. hoc tit.* quia intelligitur de errore in facto proprio, adeoque injuſto, vel quando traditio non eſt ſecuta, cum non ſufficiat opinari, rem ad ſe pertinere, niſi traditio aliquem poſſeſſorem conſtituat. Harp. *in d.* §. *error. num.* 2. Quandonam autem & in quibus præſcriptionibus titulus requiratur, §. *ſeq.* explicabimus.

---

§. V.

De poſſeſſione legitimo tempore continuata.

S U M M A R I A.

26. *Poſſeſſio quid & quotuplex?*
27. *Quæ poſſeſſio requiratur?*
28. *Res mobiles quo tempore præſcribantur, & quid, ſi ſint Eccleſiaſticæ?*
29. *Res immobiles quo tempore præſcibantur?*
30. *Res immobiles Eccleſiæ quando præſcribantur, & an requiratur titulus?*
31. *Quid ſi res privati tranſeat ad Eccleſiam?*
32. *Eccleſia Romana gaudet centenaria præſcriptione.*
33. *Monaſteria quædam ſunt circa tempus præſcriptionis privilegiata.*
34. *Immemorialis præſcriptio quæ dicatur?*

Sub hac Rubrica 3. continentur, ſcil. poſſeſſio, tempus legitimum, & poſſeſſionis continuatio, de quibus breviter magis præcipua referemus.

De Poſſeſſione.

Poſſeſſio eſt *detentio rei vac[illegible] in commercio exiſtentis cum animo eam ſibi habendi*. Is ergo, qui rem deti- 26
net

net tanquam suam, vel jure aliquo utitur tanquam sibi competente, possidere dicitur; circa jura tamen incorporalia, quæ sub sensum corporeum non cadunt, sed tantùm juris intellectum habent, *quasi possessio* vocatur. Est autem possessio alia *naturalis*, alia *civilis*. *Naturalis* est ipsa actualis rei insistentia, seu detentio. *Civilis* verò est ille animus rem possidendi tanquam suam. *l. quæcunque*. 13. §. 1. *ff. de Publ. in rem act. & l. si servus*. 22. §. 1. *ff. de Noxal. act.*

Porrò recepta est juris Regula, *sine possessione non currere præscriptione*. *c.* 3. *de R. I. in* 6. *l. sine possessione*. 25. *ff. de Usurp. & usucap.*

27 Et quidem ad inchoandam præscriptionem utraque possessio concurrere debet; sed ad complendam etiam Civilis sufficit, licet possessor naturali exciderit, vel eam ex causa absentiæ reliquerit *l.* 1. §. *per servum*. 14. *l.* 6. §. 1. *l. si id* 25. §. 2. *ff. de Acq. poss.* censetur tamen etiam amissa Civilis possessio, si naturali a tertio occupata prior possessor sciens & potens præparatoria recuperationis non fecerit, aut vacuam reassumere neglexerit. Vid. Coavr. in *Relect. c. possessor*. §. 9. *num.* 4. *de R. I. in* 6. Arn. Rath. *in Tract. de Usucap. c.* 5. *assert.* 7. & 8.

Neque opus est, ut res à præscribente semper personaliter possideatur: quia possessio etiam per alium retinetur, qui principalis nomine rem habet, ut per Procuratorem, filium, servum, conductorem, usufructuarium, &c. *l.* 1. §. 5. *cum seq. ff. de Acq. poss.* Plura de possessione ejusque acquisitione, & amissione vid. per text. & Interp. in tit. *ff. & Cod. de Acquir. possess.*

De Tempore legitimo.

Tempus ad præscriptionem requisitum est varium pro diversitate rerum & causarum.

Distinguendum imprimis inter res *mobiles* ac *immobiles*, atque inter possessorem cum titulo & sine titulo.

28 *Res mobiles* cum titulo triennio præscribuntur. *princip. Inst. de Usucap. l. un. C. de Usucap. transf.* An etiam, si ad Ecclesiam spectent? Ita traditur *in auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* & tradunt communiter DD. teste Rath. *d. c.* 5. *assert.* 14. Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 8. *nu.* 13. Interim Panor. & Host. *in cap.* 1. *De in integr. rest.* putant æquiùs esse, ut sicut text. Jur. Can. inter res mobiles & immobiles non distinguit, *c. illud.* 8. *h. t.* ita nec nos distinguere debeamus *l. de pretio* 8. *ff. de Publ. in rem act.* non attendendo *d. auth. quas actiones*. cum sit constitutio Civilis circa Ecclesias inefficax *c. Ecclesia.* 10. *de Const.* Quorum sententia saltem circa mobilia pretiosa absque solennitate alienari prohibita videtur valde probabilis; nam & præscriptio alienationis species est. *l. alienationis.* 28. *ff. de V. S.* ergo sicut in alienatione mobilia pretiosa comparantur immobilibus, ita etiam in præscriptione. Addi etiam potest, quod authenticæ in Cod. positæ tantùm probent, quantùm Novellis correspondent, ex quibus desumptæ sunt, at verò *d. auth.* habet plura admixta, quàm *Nov.* 131. *c.* 6. unde desumpta est, nec ibi Imper. circa triennii præscriptionem aut mobilia pretiosa meminit.

Sine titulo res mobiles 30. ann. spatio præscribi docet Vallens. *h. t.* §. 6. *n.* 3. Laym. *d. n.* 13.

29 Res *immobiles* (quibus accensentur jura incorporalia) si ad privatum pertineant, cum titulo præscribuntur 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes, *t. t. Cod. de præs. longi temp.* & hæc dicitur *longi temporis* præscriptio. Dicuntur autem præsentes, qui in eadem Provincia habitant: absentes, qui in diversis, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi; quod si quis partim absens fuerit, partim præsens, semper tempus absentiæ duplicari debet. Ita si v. g. præsentia fuerit 8. ann. & absentia 2. ad complendam præscriptionem præter illos 8. adhuc 4. anni requirentur. *l. cum longi* 12. §. *sancimus.* & *auth. quod si quis. Cod. de Præscript. longi temp.*

Sine titulo res immobiles 30. annorum spatio præscribuntur, nec adhibetur distinctio inter præsentes & absentes, *l.* 3. *C. de Præscript.* 30. *an.*

Et hæc circa res privatorum ita se habent. At si res immobilis vel jus aliquod ad Ecclesiam pertineat, olim quidem 30. ann. spatium aliquando sufficiebat, *per text. & gl. in cap. Sanctorum.* 3. *h. t.* hodie verò. 40. anni requiruntur. *cap. de quarta.* 4. *c. illud.* 8. & *passim. h. t. cap.* 2. *eod. in* 6. *Nov.* 111. *c.* 1. *auth. quas actiones. C. de SS. Eccles.* idemque locum habet in legatis aut donatis ad alias pias causas. *d. Nov.* 111. *c.* 1. & *Nov.* 131. *cap.* 6. Pan. *in c.* 2. *h. t. n.* 10. 30

Titulus tamen in hac præscriptione non aliter requiritur, quàm si præscribenti sit *Ius commune contrarium, vel contra eum præsumptio habeatur*, ut dicitur *in d. cap.* 1. *h. tit. in* 6. Quæ verba non de quavis contrarietate vel præsumptione intelligit Covar. *Variar. Resol. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 7. sed de præsumptione cum forti resistentia propter graves quasdam inconvenientias ex contrario secuturas, veluti si intra alienam Parochiam præscribantur decimæ, &c. ut dictum est *in Lib.* 1. *Tit. de Elect.* §. 1, *n.* 2. Et circa præscriptionem rerum Ecclesiasticarum malè alienatarum videantur tradita inferiùs in Tit. *de Rebus Eccles. non alien. num.* 22.

Sed quid, si res alicujus privati postmodum ad Ecclesiam spectare incipiat, & contra illum privatum jam 5. anni elapsi sint, quantum adhuc tempus requiretur, ut hæc præscriptio contra Ecclesiam compleatur? Videtur saltem spatium 35. ann. requiri, ut ita conjunctim cum illis 5. qui contra privatum lapsi sunt. 40. fiant. Sed verius est tantùm 20. annos desiderari, cùm media solùm præscriptio absit; & media jam contra privatum completa sit Sylv. *V. Præscrip. q.* 7. Molina *de I. & I. Tract.* 2. *disp.* 72. 31

Contra Ecclesiam Romanam nonnisi centenaria præscriptio admittitur. *c. ad audientiam.* 13. *cap. si diligenti.* 17. *in fine h. t. c.* 2. *Eod. in* 6. *d. auth. quas actiones.* Sed quid de Ecclesijs *exemptis*, & rebus earum? Distinguunt DD. an de Jure exemptionis agatur, vel de rebus ad Ecclesiam exemptam spectantibus, ita ut priore casu tangente principaliter Jus Romanæ Ecclesiæ nonnisi centenaria præscriptio admittatur arg. text *in c. cum dilectæ.* 4. *de Confirm. utili, & d. c. ad audientiam.* Rath. *d. Tract. de Usucap. c.* 5. *assert.* 28. ChoKier *de Iurisd. Ord. in exempt. p.* 1. *q.* 35. *num.* 3. & *p.* 3. *q.* 12. *num.* 4. & *seqq.* posteriore autem etiam quadragenaria sufficiat. Rath. *d. l.* Covar. *in Relect. d. c. Possessor. p.* 2. §. 2. *num.* 6. 32

Refert etiam Rath. *d. c.* 5. *assert.* 35. Monasteria quædam & Ordines specialiter esse privilegiatos, ut majori, quàm 40. ann. præscriptione gaudeant, & ita Monasteriis Benedictinorum ab Eugenio IV. *sexagenarium*, Ordinibus mendicantium, & Ordini Cisterciensium primùm in Hispania, & deinde per communicationem in superiori Germania *centenariam* præscriptionem à diversis Pontificibus esse concessam. Adde etiam Molin. *d. disp.* 72. Less. *Lib.* 2. *de I. & I. cap.* 4. *dub.* 8. *num.* 25. 33

34 *Immemorialis* præscriptio dicitur illa, quando possessio tamdiu duravit, ut initium ejus hominum memoriam excesserit *c. super quibusdam*: 26. *de V. S. l.* 3. §. *ductus aquæ.* 4. *ff. de Aq. quotidiana* Et tunc potissimùm requiritur, quando resistentia Juris est contra præscribentem, neque is titulum habet. *c.* 1. *h. t. in* 6. estque in Jure maximæ Authoritatis, & vim privilegii (in subiecto tamen capaci possessionis) habere asseritur, Gloss. *in d. c. super quibusdam*, neque comprehendi statuto aut lege, generalibus tantùm verbis excludente præscriptionem per clausulam: *non obstante præscriptione &c.* Laym. *d. c.* 8. *n.* 15. Advertunt Practici eam probari per testes,

testes, qui saltem per 40. annos testantur de visu vel sensu proprio, & de cætero etiam à suis majoribus semper audierint rei statum sic fuisse. Cravetta *de Antiq. temp. p. 4. sect. absolutis differentiis*. Mynf. *Cent. 1. obs.* 30. de qua præscriptione plura dicemus in tit. *de Decimis* §. 2.

Contra fiscum aliquando locum habet præscriptio longissimi temporis, ut in bonis ei incorporatis, §. *res fisci*. 9. *ubi Gloss.* & DD. *Inst. de Usucap.* Aliquando quadriennii, ut in bonis sine hærede legitimo vacantibus & fisco denunciatis *l. 1. C. de Quadrien. præscript.* Aliquando quinquennii, ut in bonis ob delictum commissis, *l. 2. C. de Vectigal.* Barth. *in l. 2. C. de Apostatis*. Circa fiscum tamen Ecclesiasticum & bona propter crimen hæresis confiscanda vid. *cap. 2. h. t. in 6.*

Contra delicta regulariter præscribitur 20. annis, non tantùm quoad accusationem, sed etiam ex communiori quoad inquisitionem, teste Claro *lib. 5. sent.* §. *fin. quæst. 51. num. 2.* Farin. *in Praxi Crim. de Inquisit. lib. 1. tit. 1. quæst. 10. num. 3.* imo contra adulterium & delicta carnis, nisi specialiter excepta, quinquennio, *l. quinquennium*. 31. *ff. ad l. Iuliam de adult. l. adulter. 5. C. eod.* Rath. *d. cap. 5. assert. 21.* Laym. *d. cap. 8. num. 16. vers. dico. VIII.*

De Continuatione Possessionis.

PRæter tempus legitimum requiritur insuper, quòd possessio fuerit continua, id est, nunquam interrupta. Ubi ante omnia notandum differentiam inter *dormitionem & interruptionem* esse: si enim dormiat præscriptio, tunc illud solùm tempus, quo dormivit, subducitur, & prius cum postremo conjungitur: si verò interrupatur, imposterum de novo inchoanda erit.

Dormit autem præscriptio tempore vacantis Ecclesiæ, quæ mortuo Prælato, vel eo in schisma vel hæresim lapso censetur carere legitimo defensore, *cap. de quarta 4. & cap. auditis. 15. h. t. cap. 1. & ult. Ne sede vacante.* Item pestis grassantis tempore vel sævientis belli, modo ex his causis homines latere & tribunalia clausa esse soleant: quia generaliter non valenti agere non currit præscriptio, *c. prima actione. 13. caus. 16. qu. 3. c. cum per bellicam. 1. caus. 34. q. 1.* Panorm. *in c. illud. 8. n. 5. & c. ex transmissa. 10. n. 4. h. t.*

Interrumpitur autem præscriptio *naturaliter* aut *civiliter*. Naturaliter tunc, quoties unum ex substantialibus ejusdem requisitis ex postfacto & verè deficit, si scilicet ex postfacto possessor, qui hactenus putavit se habere titulum, cognoscat se eum minimè habere: vel aliunde in notitiam juris alieni perveniat: vel possessionem naturalem & civilem etiam per injuriam alterius amittat. Civiliter verò tunc interrumpitur, cùm nullum quidem ejus requisitum verè & à parte rei deficit, juris tamen subtilitate & fictione censetur deficere, idque ex communiori sententia non tantùm per litis contestationem, sed etiam per libelli oblationem & citationem *per textum in l. 2. & l. fin. Cod. de Annali exceptione* Rath. *d. cap. 5. assert. 78.* Extrajudicialis autem denuntiatio ordinariè præscriptionem non interrumpit: quia hunc effectum à jure non habet, & non tenetur possessor alteri statim credere, qui dicit rem ad se pertinere, nisi tam evidentia documenta exhibeat, ex quibus nemo vir prudens de jure ipsius dubitare posset, tunc enim induceret veram malam fidem, & non tantùm civiliter, sed etiam naturaliter interrumperet præscriptionem.

Porrò naturalis & civilis interruptio quantùm ad effectum duas notabiles habent differentias. *Prima* est, quòd naturalis interruptio se habeat respectu omnium adversariorum, & absolutè præscriptionem interrumpat. Text. & Inter. *p. in l. naturaliter. 5. ff. de Usurp. usucap.* Civilis verò interruptio tantùm se habet respectu illius, qui litem movit. Unde si & is non fuerit verus dominus, & interim contra verum dominum tempus elapsum sit, erit præscriptio completa, quamvis ille, qui dominus non erat, circa eam rem litem instituerit. *l. 2. Cod. Quibus res judicata non noceat.*

Altera differentia est, quòd possessio & præscriptio naturaliter interrupta de novo inchoanda sit: èContra civiliter interrupta tunc demum interrupta maneat, si sententia condemnatoria contra possessorem sequatur, si verò possessor victoriam obtinuerit, vel per pactum aut transactionem à lite recessum sit, perinde tunc possessionis continuatio habetur, ac si lis mota nunquam fuisset. Rath. *dicto cap. 5. assert. 80. & 81.* Felin. *in cap. illud. 8. colum. 6. h. t.* Layman. *d. c. 8. num. 19.* Quod si actor sponte litem intermiserit, & instantia per lapsum triennii perempta sit, interrumptionis civilis is erit effectus, quòd actio ad 40. annos perpetuetur, *l. fin. Cod. de Præscript. 30. ann.*

Notandum tandem non requiri, ut una eademque persona continuet possessionem, sed jure ita constitutum esse, quòd possessio de persona in personam continuari possit, à donatore in donatarium, à testatore in hæredem vel legatarium, à venditore in emptorem, aut ex alio justo titulo successorem. Idque intelligitur non tantùm de primo successore, sed etiam de remotioribus, ut e iam in 3. 4. & 5. possessio continuetur, modò apud nullum medium interrupta fuerit. *l. pen. §. 1. ff. de Divers. temp. præscript.* Demùm adnotandum, quòd probatis extremis possessionis scil. initio ejus & tempore litis, vel præscriptionis finitæ præsumi mediam, sive medii temporis possessionem, nisi adversarius contrarium ostendat, doceat Covar *d. c. possessor. p. 2 §. 1. num. 1. de R. I. in 6.* Rath. *ad cap. 5. assert. 57.* apud quem hæc materia prolixiùs videatur.

TITULUS XXVII.

De Sententia & re judicata.

SUMMARIA.

1. *Quomodò fiat conclusio in causa?*
2. *Si altera pars causa concludere nolit præfixo à Iudice termino, eoque elapso causa pro conclusa habetur.*

POst probationes & exceptiones absolutas, demum ad sententiam & terminationem litis devenitur: ita tamen, si priùs à partibus in causa conclusum fuerit. Porro hæc *conclusio in causa* tam *oretenus*, quàm scripto fieri potest: nec enim alia solemnitas requiritur, quàm ut mens concludere, & ulteriori probationi renuntiare volentis, verbis, literis, aut quocunque modo declaretur. Unde non tantùm expresè, sed etiam tacitè in causa concludi potest, si nimirùm partes nulla facta formali renunciatione simpliciter à probationibus desistant, & à Judice sententiam postulent. 1

Vulgaris concludendi formula est, quòd partes in ultima sua scriptura adjungant, quòd hisce *in causa concludere* & se ad sententiam submittere velint. Deinde etiam *conclusio in causa* potest fieri *purè* & *sub conditione*. Sub *conditione* tunc concluditur, si is, qui prior conclu-

concludit, adiiciat hanc protestationem: quòd *non aliter* concludere intendat, quàm si etiam adversarius concluserit, & in sua scriptura nihil novi posuerit; item aliquando conclusioni adiicitur conditio, nisi *novæ*
2 *probationes* vel *nova instrumenta* reperta fuerint. Sed quid si una pars in causa concluserit, & altera concludere nolit? R. Iudicem debere certum terminum præfigere, intra quem pars altera concludat, & nisi concluserit, tunc causa pro conclusa habebitur. Prædictus autem terminus licet olim fuerit determinatus, ut esset unius vel alterius mensis (tamen hodie sicut omnes aliæ *dilationes*) est arbitrarius. Speculator *in tit. de renunt. & conclus. num.* 1. Plura de hac conclusione in causa eiusque effectu videantur tradita à me superiùs in *tit. de Fide instrum*, §. 3

§. I.

De Sententia eiusque requisitis.

3 *Sententia est alia definitiva, alia est interlocutoria, & earum differentia.*
4. *Quare sententiam interlocutoriam judex revocare possit, non autem definitivam?*
5. *Sententia definitiva, si ipso jure nulla sit, aut ex falsis instrumentis, aut corruptis testibus lata sit, ab eodem Iudice retractari potest.*
6. *Quæ solemnitates ad sententiam de Iure requirantur?*
7. *Sententia debet esse conformis libello: nisi ubi causa & res aliud exigit.*
8. *Sententia non debet esse incerta.*
9. *In condemnatione ad fructus vel expensas non requiritur expressio quantitatis.*
10. *Sententia non debet esse conditionata: & quid circa hoc in praxi servetur?*
11. *In sententia Iudex debet habere rationem fructuum & expensarum.*
12. *Quid si fructus petiti non sint, distinguitur inter perceptos ante judicium, & inter perceptos durante judicio.*
13. *In expensas temerè litigantem judex condemnare debet, etsi id petitum non sit.*
14. *Sententia non tantùm juri communi, sed etiam particularibus statutis vel consuetudinibus debet esse conformis.*
15. *Sententia dupliciter potest esse contra jus: constitutionis scilicet, vel litigantis.*
16. *Sententia contra ius constitutionis lata est nulla, nisi jus sit obscurum, vel Bulla extravagans.*
17. *Quid de stylo Curiæ Romanæ servetur circa sententias contra Bullam extravag. latas.*
18. *Si verba legis patiantur, æquitas potiùs, quàm strictum jus est sequendum à judice.*
19. *Iudex in iudicando non debet à communi opinione recedere.*
20. *Iudex debet iudicare secundùm allegata & probata, non secundùm privatam scientiam.*
21. *Quid agendum iudici, si sibi aliud privatim constet, quàm in iudicio appareat.*

3 Sententia est duplex, una, quæ dicitur *definitiva*, & altera, quæ dicitur *interlocutoria*. *Definitiva* est illa, qua judex causam principalem definit, & toti controversiæ finem imponit. *Interlocutoria* verò, quæ inter principium & finem causæ non super quæstione principali, sed tantùm super aliquo incidenti, vel emergenti profertur, e. g. si judex alterutri onus probandi imponat, procuratorem non esse idoneum pronunciet, & Differunt hæ duæ sententiæ inter se potissimum in quatuor.

I. Quòd *definitiva* causam terminet, non verò *interlocutoria*. II. Quòd *interlocutoriam* judex revocare possit, non verò *definitivam*. Declarare tamen potest *definitivam*, & saltem eodem die supplere, si aliqua omisit, quæ in consequentiam rei & condemnationis principalis veniunt, e. g. si omiserit imponere restitutionem fructuum, vel expensarum. *L. Paulus. 42. ff. de Re iud.* Ratio huius differentiæ est, quòd per *definitivam* iudex sit functus suo officio, & in causa principali desinat esse iudex, non verò per *interlocutoriam*. *L. iudex. 55. ff. de Re iud.* Sed hæc procedunt, si iudex *sententiam* tulerit, quæ ipso iure teneat, licet interim fortè iniqua sit. 4

Quod si autem *sententia* ipso iure *nulla* sit (quod in sequentibus magis explicabitur) poterit eam iudex revocare, & corrigere, quia *nullam sententiam* proferendo, nec dum est functus suo officio, *l. 4. Cod. de Accusat. l. si ut proponis. 5. Cod. Quomodo & quando iud.* Idem etiam est, si sententia sit lata ex falsis instrumentis, aut propter corruptos testes, ut comperta veritate revocari possit Gloss. *in l. quia arbiter. 20. ff. de Receptis qui arbitrium per* text. *in l. divus. 33. ff. de Re iud.* III. differunt quòd *sententia interlocutoria* possit ferri *sub conditione*, non autem *definitiva*. IV. denique quòd à *definitiva* regulariter detur appellatio; non autem ab *interlocutoria*, nisi habeat *vim definitivæ*, aut contineat damnum irreparabile. Sed de his posterioribus differentiis paulò *infra & tit. seq.* plura dicenda. 5

Requisita *sententiæ* alia sunt, quæ solemnitatem iudicialem respiciunt, alia, quæ ipsam ordinatam causæ decisionem. Prioris generis sunt, quòd sententia debeat in scriptis concipi, & per ipsum iudicem recitari. *L. e. Cod. de Sententiis ex periculo recitandis.* (Excepto Episcopo & personis illustribus, quibus conceditur, quòd per alium recitare possint sententiam, *c. fin. h. tit. in 6.*) quòd à iudice pro tribunali sedente & non stante. *d. c. fin.* quòd de die & non de nocte. *c. consuluit. 24. de Officio delegati.* quòd in ordinario loco iudicii. *l. 5. C. Quomodo & quando iudex.* quòd die non feriato. *tot. tit. de Feriis.* denique quòd partibus citatis, nisi contumaciter se absentarent. *l. 7. Cod. Quomodo & quando iudex.* Verùm licet hæc solemnia ita de iure requirantur, ut iis non observatis *sententia* reddatur ipso iure nulla, prout ex locis allegatis legenti patebit. Nihilominus hodie magis ad singulorum tribunalium & locorum stylum & rationabiles consuetudines attendendum erit. 6

Posterioris generis requisita, quæ scilicet ipsam ordinatam causæ decisionem respiciunt, sunt I. Quòd sententia debeat esse *libello conformis*: Unde Imperator *in l. fin. Cod. de Fideicommissariis libertat.* Iudicem stultum appellat, qui cùm res in libello petitur, & præstari potest, reum in æstimationem condemnat. Interim nihil obstat, quin iudex aliquando minùs vel plùs in sententia determinare possit, quàm in libello petitum sit, quoties id necessitas exigit, vel æquitas suadet. Ita licet res ipsa petita sit, si tamen illa culpa vel dolo adversarii periit, poterit iubere æstimationem præstari. Ita si intentata solum possessorium etiam per decursum de proprietate docet, poterit eum iudex non tantùm possessorem, sed etiam dominum pronuntiare. *cap. cùm Ecclesia. 3. & cap. cum super. 4. de Causa possession. & proprietat.* Ita, ut plura specialia omittam, in causis matrimonialibus & cæteris omnibus, in quibus animæ periculum versatur, debet iudex pronuntiare, prout iure cautum est, quidquid actor in libello petierit. 7

II. Requiritur ad *sententiam*, ut non sit *incerta*, 8
sed

sed per eam res vel quantitas determinetur, neque enim sufficit dicere: *solve*, *quod debes*. sed ipsa res debita simul exprimenda est. §. *curare*. 32. *Instit. de Action. toto tit. Cod. de Sentent. quæ sine certa quantit. profertur*. Attamen non requiritur, ut determinatio rei, vel quantitatis sit specifica, sed satis est, si sit relativa ad aliud, ex quo ejus certitudo haberi potest: veluti si judex jubet summam ab actore petitam vel legata in testamento relicta ex-
10 solvi. Item in condemnatione fructuum & expensarum receptum est, ut judex generaliter tantùm reum vel ad *fructus*, vel *expensas* restituendas condemnet, quia ab actore tantùm in genere petuntur, & deinde primùm in executione specificatio & taxatio fit.

III. *Sententia* non debet ferri *sub conditione*. E. g. condemno te, si actor probarit, sed debet continere puram absolutionem vel condemnationem. *l. 1. §. biduum. ff. Quando appellandum sit*. Quid ergo dicendum de illa forma sententiæ, quæ in multorum locorum tribunalibus usitata est, ut reus absolvatur à petitione actoris addita clausula his vel similibus verbis concepta: *nisi possit actor intentionem suam meliùs, quàm in actibus præcedentibus factum est probare, idque nisi intra unum vel alterum mensem præstiterit, fiet tunc quod juris est &c.* ℞. Non posse negari, quin hæc *sententia* sit conditionata. Præterea dicendum erit eam robur & firmitatem accipere ex locorum consuetudine, quæ consuetudo vel exinde non videtur esse irrationabilis, quòd frequenter liberet partes ab onere appellationis, quando post talem *sententiam* novas probationes & exceptiones repertas coram eodem judice primæ instantiæ proponere possunt, ubi aliàs superiorem de rigore juris cum magno incommodo adire deberent juxta *l. 1. Cod. Sententiam rescindi non posse*.

11 IV. In proferenda *sententia* judex etiam rationem habere debet *fructuum* & *expensarum*, *toto tit. Cod. de Fructibus & litium expensis*. Sed quid si judex in libello requisitus non sit, an nihilominus
12 *fructuum* & *expensarum* rationem habere tenebitur? ex ea dubitandi ratione, quòd judex non teneatur alicui suum officium impertiri, nisi imploratus. Quantum ad *fructus* distinguendum est inter illos *fructus*, qui percepti sunt post judicium inchoatum, & illos, qui ante judicium. In prioribus judex debet pronuntiare, licet eo nomine imploratus non sit, quia etiam illi cum re principali, à qua ampliùs post litem contestatam separari non potuerunt, in judicium deducti videntur. *l. ædiles. 25. §. item sciendum. 8. ff. de Ædilitio edicto. l. illud. 40. in princip. ff. de Heredit. petit. Fructus* autem ante litem perceptos potest quidem judex in sententia attendere, Mynsing. *Cent. 4. observ. 55.* sed ut id faciat, non tenetur (nisi per *salutarem clausulam* officium judicis super his imploratum sit, de qua clausula superiùs in tit. *de Libelli oblatione* dictum) sibi enim imputet actor, quòd in libello *fructus* non postulaverit. *d. §. Item sciendum*. Ad expensas quod
13 attinet, communiter sentiunt DD. & in praxi receptum esse testatur Mynsing. *d. loco* Suting. *Observ. 133. num. 3.* quòd judex temerè litigantem etiam non imploratus ex officio ad eas restituendas condemnare possit. *Temerè litigantem*, dico: nam ex recepta sententia illa Juris regula, quòd victus victori in expensas litis condemnandus sit, non procedit, si aliquis probabilem litigandi causam habuerit, tunc enim expensæ compensantur & mutuò tolluntur. *Novel. 82. c. 10. l. qui solidum. 78. §. etiam. ff. de Legat. 2.* Cæterùm si alteruter litigantium in *expensas* condemnatus sit, victor post *sententiam* debet easdem descriptas judici exhibere & adversario postulante liquidare, quas deinde judex taxare solet, & tantùm necessarias adjudicare, non verò immodicas, aut voluptarias, de quibus videatur And. Gail. *Lib. 1. obser. 151.*

V. demum requiritur, ut *sententia* sit *juri conformis*: id est, non tantùm juri communi, sed etiam 14
particularibus locorum statutis & consuetudinibus: nam Imperator *in princip. Institut. de Officio iudicis* ait, ad officium judicis pertinere, ne aliter judicare præsumat, quàm *legibus & institutionibus*, vel etiam *moribus* receptis est. Est autem hic advertendum, quòd *sententia* dupliciter dicitur esse *contra Ius*, nimirùm vel contra *ius constitutionis*, vel contra *ius litigãtis*. Contra *ius constitutionis* tunc 15
esse dicitur, quando judex non tantùm reum seu partem, sed quasi *legem ipsam* condemnat, aliter scilicet judicando quàm lege definitum, vel moribus receptum est. Contra *Ius litigantis* verò tunc, quando judex malè negat per sententiam, quòd litigans suum jus satis probarit aut deduxerit, e. g. Aliquis petit hereditatem ex testamento; adversarius opponit, quòd testator non fuerit 14. annorum, & consequenter non habuerit jus testandi; si jam judex pronuntiet, impuberem posse testari, hæc sententia erit contra *ius constitutionis*: si verò pronuntiet testatorem fuisse puberem, seu 14. annorum, idque ex supposito falsum sit, dicetur hæc sententia esse contra *Ius litigantis* vel litigatoris. Porro in effectu hoc 16
interest, quòd sententia contra jus constitutionis lata sit *ipso iure nulla* & possit usque ad 30. annos etiam sine appellatione impugnari: sententia verò contra *jus litigatoris* dicatur tantùm iniqua & ipso jure sustineatur, ac nisi condemnatus intra 10. dies appellet, transitura est in *rem judicatam*. *l. 1. §. 2. ff. Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur*.

Ulteriùs circa hoc ultimum requisitum nota. I. Quòd *sententia* contra legem obscuram lata non sit ipso jure *nulla*, sicut nec tunc, si sit lata contra legem aut Bullam *extravagantem* & corpori juris non insertam, de qua dubium est, an usu recepta sit. Barth. *in l. cum prolatis. 32. ff. de Re iud. num. 1.* Quòd autem *sententia* contra Bullam *extravagantem* etiam Romę tantùm promulgatam habeatur de stylo Curiæ Romanæ pro nulla, si 17
res per appellationem eò devolvatur, testatur Chokier *de Iurisdictione ordinar. in exempt. part. 1. quæst. 50. à num. 5.*

Nota II. Quòd si verba legis sint valde generalia, ita ut salva ratione recti sermonis possint recipere inter- 18
pretationem ex bono & æquo, tunc judex debebit ęquitatem rigori juris præferre *l. placuit. 8. Cod. de Iudic.* si verò fuerint verba omninò clara, secundùm ea judicandum erit, quamvis videantur rigorosa, nisi consuetudo in contrarium sit. *c. 3. dist. 4. l. prospexit. 12. §. 1. ff. Qui & à quibus manumissi &c.* Videatur Faeh. *1. controvers. c. 3.*

Nota III. Quòd judex in judicando non debeat discedere ab opinione communi, quæ scilicet à pluribus, 19
gravibus, & eruditis viris tenetur, quia communiter etiam pars major meliùs investigat veritatem; & rarò ille solus sapit, cui omnes alii desipiunt. arg. text. *in c. novimus. de Verbor. significat. & l. 1. §. sane crebrior. ff. de Officio Quæstoris* Si tamen communis opinio etiam evidenter esset erronea & claris argumentis convincibilis, rectè ab ea judex recederet, per text. *in c. 4. de Feriis, & l. 1. §. sed neque 6. Cod. de Veteri iure enucleando* ubi dicit Imperator, *non ex multitudine Authorem, sed quod melius est, judicandum esse*. Quid autem si nesciatur, quænam sit communior opinio, & plurimi pro utraque parte reperiantur? ℞. Tali casu, eam sententiam judicem amplecti posse, quæ sibi videbitur probabilior. Videatur Sylv. V. *Opinio*, & Panorm. *in c. 1. de Constit. num. 15.*

Nota IV. Si judex habeat privatam & extrajudi- 20
cialem scientiam ejus rei, quæ controvertitur, non posse

posse eum ut judicem secundùm suam scientiam privatam pronuntiare, ex communi DD. sententia, si ex adverso aliæ & in foro externo sufficientes probationes allatæ sint: tum quòd judex debeat judicare secundùm *allegata & probata. c. judicet. 4. causa. 3. quæst. 7. l. illicitas 6. §. veritas ff. de Officio Præsidis.* tum quòd intersit Reipublicæ, ne judices corrupti sæpiùs dicere possint, se ex privata scientia judicare.

21 Debet tamen judex omni modo adlaborare, ut veritatem publicè notificet, nimirùm ut partes faciat in arbitros compromittere, vel si delegatus sit, delegationem superiori renuntiet, & ipse personam testis agat, per text. notabilem *in c. dilecto 40. de Testibus.* nunquam enim, vel pene nunquam continget, ut nullæ prorsus sint coniecturæ pro ipso reo, quæ una cum attestatione judicis non faciant plenam probationem, vel saltem locum juramento *suppletorio*, vel quòd falsitas testium, & calumnia actoris per scientiam certam judicis detegi non possit: in causa autem criminali, ubi per arbitros decidi non potest, causa ad Principem referenda erit, & ab illo vel delegatio vel decisio petenda, judice personam testis interim subeunte. Plura hac de re videantur apud Laym. *Lib. 7. tract. 6. cap. 2. nu. 8.* Covar. *Lib. 1. Variarum resolut. c. 1.*

---

§. II.

De Re judicata, & Executione sententiæ.

22. *Sententia, à qua non est appellatum, post decem dies transit in rem judicatam.*
23. *Enumerantur casus, in quibus sententia non transit in rem iudicatam, specialiter in causa matrimonii, & criminalis* ut n. 24. & 25.
26. *In sententia civili non est consultum causam exprimere, ne exponatur periculo nullitatis.*
27. *In actione reali postquam sententia transit in rem judicatam, statim fit executio: secus in personali.*
28. *Quis modus in executione sit servandus, quando actione personali actum est.*
29. *Quando bona in quibus fieri debet executio, sub alterius iurisdictione sita sunt, in auxilium vocari & succurrere debet Iudex territorii.*
30. *Ab Ecclesiastico Iudice, quando ipse ad exequendum non sufficit, fit invocatio brachii sæcularis; & compelli potest iste Iudex etiam per censuras.*
31. *Si sententia sit manifestè nulla, aut pendeat appellatio, non tenetur parere Iudex pro executione invocatus.*
32. *Quomodo differat accommodatio familiæ à præstatione brachii.*
33. *Executor non potest cognoscere de meritis causæ.*

22 Sententia, à qua per condemnatum non appellatur, post decem dies transit in *rem judicatam*, & imposterum habet pro se præsumptionem *iuris & de iure*, contra quam alia probatio non admittitur, quòd sit ju-
23 sta, parsque condemnata in eam consenserit, & jure executioni mandari debeat. *c. suborta. 21. h. t. & l. post rem. 56. ff. de Re iud.* Sunt tamen aliqui casus, & causæ, in quibus *sententia* in *rem judicatam* non transit: ut I. Si fuerit lata contra jus constitutionis, & ita ipso jure
24 *nulla.* II. In *causa matrimoniali*, in qua licet propter allegatam consanguinitatem, impotentiam, vel aliud impedimentum iudex pronuntiarit, matrimonium contractum non valere, & separandum esse, nihilominus si ex postfacto quandocunque constiterit nullum subfuisse impedimentum, matrimonium reintegrari debet; quia illa præsumptio *iuris & de iure* in materia sacramentali debet cedere veritati: matrimonium enim legitimè contractum per sententiam nulla ratione dissolvi potest. Neque hìc potest aliquid operari consensus partium ex non appellatione præsumptus, cum non sit in ipsarum partium potestate matrimonium dissolvere, sicut tamen in aliis causis quilibet potest cedere iuri suo. *c. lator. 7. &c. consanguinei. 11. h. t.* III. In causis criminalibus quandocunque potest rei innocentia demonstrari. *l. unius. 18. §. penult. ff. de Quæstionibus.* IV. 25
Sententiæ pretio emptæ, seu à judice corrupto latæ in *rem judicatam* non transeunt. *l. venales. 7. Cod. Quando provocare non est necesse.* V. Nec *sententia* lata ex iuramento suppletorio, text. & DD. *in l. admonendi 31. ff. de Iureiurando.* VI. Idem est de *sententia*, lata ex falsis instrumentis vel testibus *toto tit. Cod. si ex falsis instrumen. tis iudicatum sit &c. sicut 9. de Testibus.* VII. Denique si iudex ex errore aut falsa causa, vel præsumptione processerit, eumque errorem, vel præsumptionem in *sententia* expresserit, talis *sententia* non transit *in rem iudicatam*, sed semper detecta veritate revocari potest, per text. & quæ ibi notant Interpretes *in l. 1. §. 1. ff. Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur.* Unde non est 26
consultum causam, quæ iudicem movit, in *sententia* exprimere (exceptis causis criminalibus, in quibus requiritur causæ expressio) partim ne iudex *sententiam* suam periculo nullitatis exponat, si causa falsa esse probetur; partim etiam ne condemnatus ad appellandum incitetur, si intelligat causam *sententiæ*, eamque non satis firmam existimet.

Postquam igitur *sententia* in *rem iudicatam* transiit, Iudex invocatur, ut eam exequatur, & condemnato satisfactionem iniungat. In primis autem distinguendum est inter actionem realem & personalem; nam in 27
actione reali statim debet fieri restitutio, quia quam primùm definitur, rem non esse possessoris, utique eam ulteriùs in vito domino retinere non potest; & si restituere nolit, reali executioni locus fiet, & manus militaris adhibebitur, *l. qui restituere. 68. ff. de Rei vindicat.* In actione verò personali datur condemnato ad solvendum de iure spatium *quatuor mensium*, quia is, qui certam quantitatem præstare cogitur, non semper habet parata media solvendi. *l. 2. & 3. C. de Usuris rei iudicatæ.* sed tamen iste terminus per judicem ex causa coarctari vel prolongari poterit, sicut generaliter superiùs in *Tit. de Dilationibus.* diximus.

Cæterùm si reus vel in satisfaciendo contumax sit, 28
vel paratam pecuniam non habeat, modus executionis hic est observandus, ut quantum fieri potest cum minimo damno condemnati procedatur. Nam primò bona mobilia pignori capienda & distrahenda, vel si emptor non inveniatur, ipsi creditori pro rata sui debiti adjudicanda sunt. Deinde si hæc non sufficiant, etiam ad immobilia & tandem ad incorporalia, scilicet iura & nomina perveniendum est, *l. à Divo Pio. 15. §. 2. ff. de Re iud.* Singulariter autem prohibetur executio fieri (nisi in defectu omnis alterius medii) in stipendia, arma & equos militum. *l. stipendia. 4. C. de Executione rei iuditatæ.* Item in boves aratorios, aratra & alia instrumenta ad agriculturam necessaria. *l. executores. 7. Cod. Quæ res pign. obligari poss.* quod DD. etiam ad libros studiosorum extendunt.

Quòd si bona condemnati, in quibus executio facienda est, in alterius territorio, vel sub alterius iu- 29
risdictione existant, is per literas requirendus erit à iudice sententiam ferente, ut eandem sententiam in suo territorio exequatur; & recusare non poterit, nisi velit à parte læsa ad interesse conveniri. Barth. *in d. l. à divo Pio 15. §. sententiam. n. 5.* Prout etiam eo casu, quando iudex ecclesiasticus non habet milites vel ministros,

per

per quos sententiam exequatur, vel aliàs ab executione impeditur, neque gladio suo spirituali aliquid proficit, potest implorare officium judicis sæcularis, qui ei similiter manum porrigere, eiusque sententiam exequi debet, quæ imploratio alio nomine *invocatio brachii sæcularis* appellatur, atque ad eius præstationem judex sæcularis etiam per censuras cogi potest. *c. 1. de Officio ordinarii. l. Episcopale. 8. Cod. de Episcopali audientia.* Econtra quoque judex Laicus auxilium judicis ecclesiastici, videlicet eius censuras, implorare potest, quando fortè propter potentiam rei non habet efficacem executionem. Panorm. Innoc. Host. *in d. c. 1. de Officio*
31 *ordinarii*. Sed quid si sententia ipso jure sit nulla, vel petatur auxilium, & executio pendente appellatione, nunquid judex sæcularis parere tenebitur? Negativam cum communi tenet Gail. *Lib. 1. obs. 115. num. 4.* & Riccius *in Praxi invocationis sæcularis. decis. 324.* dummodò sententia sit evidenter nulla, vel per appellationem suspensa: quia quod est nullum, nullam meretur executionem. *l. 4 condemnatum. 6. ff. de Re iud.* in dubio autem pro sententia præsumendum & parendum est.
32 Advertit quoque Ricc. *decis. 329.* minùs esse accommodationem, quàm præstationem brachii, & propterea si tantùm petatur accommodatio familiæ (quæ in lictoribus aut militibus consistit) non posse judicem prætendere excusationem aliquam, ex ea differentiæ ratione, quòd in accommodatione familiæ judex, qui eam sibi accommodari petit, sententiam exequatur, in præstatione verò brachii alter, qui imploratur, exequi debeat. Plura de executione sententiæ videantur apud
33 Gail. *d. loco observ. 113.* ubi *num. 8.* docet, quòd quamvis nudus executor non habeat jurisdictionem circa causam, quam exequitur, sed simpliciter eam exequi debeat, *l. si ut proponis 6. & l. executorem. 8. Cod. de Executione rei iudicat.* nihilominùs præter exceptionem nullitatis (de qua paulò antè dictum est) etiam exceptiones, quæ non respiciunt merita causæ, sed ipsam tantummodo executionem, uti sunt exceptio *competentiæ*, in quantum quis facere potest, *compensationis*, & similes possit cognoscere & definire.

TITULUS XXVIII.

De appellationibus, recusationibus, & relationibus.

SUMMARIA.

1. *Aliud est appellare, aliud sententiam nullam dicere.*
2. *Quæ sententia sit nulla?*
3. *De nullitate tam coram eodem Iudice, quàm superiore agi potest.*
4. *Delegatus judex sententiam suam nullam reformare non potest.*
5. *Nullitas potest apud superiorem intentari vel principaliter, vel incidenter: & quid differant?*
6. *Nullitas quomodo cum appellatione cumuletur: & quis effectus?*
7. *De nullitate ad 30. annos agi potest.*
8. *Si de nullitate constet, aut in continenti probari possit, suspenditur executio, alias non.*

Dictum est hactenus, qualiter in prima instantia lites deducantur, ac definiantur. Quia verò partes in prima instantia nonnunquam per sententias judicum se gravatas conqueruntur, ideo jura nostra dederunt secundam instantiam, id est, remedium appellationis ad judicem superiorem, per quem iniquitas prioris sententiæ corrigatur ac reformetur. Est autem prænotandum aliud esse appellare, & aliud sententiam 1
nullam dicere, ut priori *tit. §. 1. requisito 5.* insinuavi. Quare sit.

§. I.

De Nullitate Sententiæ.

Sententia dicitur nulla in primis, quando non habuit illa requisita, quæ *in Tit. præced. in §. 1.* recen- 2
suimus. Deinde si sit lata *ab incompetente iudice*; si post *lapsum instantiæ*; si post *recusationem iudicis suspecti*; si si ad instantiam *falsi procuratoris*; contra *reum indefensum*; si lata post *terminum* delegationi præfixum; si contra priorem *sententiam*, quæ transivit *in rem iudicatam*. De quibus causis nullitatis fusiùs videatur Ferar. *in Forma sententiæ definit. n. 7. & seq.* De 3
nullitate opponi potest, vel coram eodem Judice, qui sententiam tulit. *l. 1. §. 1. ff. Quæ sentent. sine appellatione rescindantur.* vel coram judice superiore seu *appellationis*, qui tunc potissimùm adiri solet, quando nullitas provenit non ex errore, sed ex malitia inferioris judicis; quia tunc erit non facilè reformaturus suam malitiam, & aliàs gravatus ad gravantem iudicem remitti non dedet. *l. eos. 6. Cod. de Appellationibus.*

In delegato judice hoc est speciale, quòd is sen- 4
tentiam suam nulliter prolatam reformare non possit, sed delegans adeundus sit, quia delegatus, postquam pronunciavit sive benè sive malè, functus est officio, & eius jurisdictio finita est, *c. in literis 13. & c. quærenti 26.* ubi Panorm. *de Officio delegati.*

Ex causa nullitatis aliquando *principaliter* ad supe- 5
riorem recurritur, aliquando *incidenter*. *Principaliter* tunc, si provocans dicat sententiam vel actum esse nullum, eiusque rescissionem petat absque eo, quòd de *appellatione* mentionem faciat: *incidenter* verò, si principaliter appelletur, eiusque petitio non tam sententiam, quàm merita causæ respiciat, petendo scilicet causam per superiorem judicem meliùs cognosci & examinari: nam appellatio partis semper incidenter causam nullitatis involvit, quamvis mentio nullitatis expressè non fiat, ita ut judex eam ex officio attendere debeat, teste Mynsing. *Cent. 1. observ. 20.* Sed quid intersit, an nullitas *principaliter* vel *incidenter* tantùm in judicium deducatur? R. Potissimum *interesse* in eo versari, quòd si nullitas *principaliter* in judicium deducta sit, in eiusque probatione actor succubuerit, non possit ampliùs ad remedium *appellationis* convolare, sed condemnetur in expensas, & ad priorem iudicem pro executione remittatur. Mynsing. *Cent. 5. observ. 91. nu. 4.* sin autem *incidenter* tantùm de *nullitate* agatur, quamvis appellans in causa appellationis succubuerit, nihilominùs adhuc sententiam nullam dicere poterit. Item si nullitas cum appellatione cumulata sit, deficiente nullitate potest pronunciari super iniquitate. Mynsi. *Cent. obs. 64.* Id quod etiam procedet, si pars hoc modo ad superiorem provo- 6
carit: *Dico sententiam nullam, & si quæ est, appello.* Licet enim inter DD. controvertatur, an talis provocatio *nullitatem principaliter* vel *incidenter* tantùm in judicium deducat, ut videre est apud Covar. *Pract. quæst. cap. 24. n. 7.* tamen satis conveniunt, habere illam vim, ut post victoriam deperditam in causa iniquitatis, seu appellationis adhuc *de nullitate* queri possit, vel vice

versa qnia uttaque expresse in judicinm deducta est. Cæterùm sive nullitas *principaluer* sive *incideuter* in judicium deducta est, *appellatione* desetta nihilominùs poterit de *nullitate* opponi; si enim *principaliter* sit deducta, & *appellatio deseratur*, res eò recidit, ac si appellatum non esset; si appellatum non sit, certum est
7 adhuc de *nullitate* agi posse, cùm sententia nulla *in rem judicatam* non transeant, sed eius oppositio usque ad 30. annos duret. Si *incideuter* deducta sit, tunc ideò de novo inteotari poterit, quia decisio in causa principali oon præjudicat incidenti, quæ necdum sufficientet examinata est, *arg. l. à divo Pio. 15. §. 4. ff. de Re jud.* Co-
8 var. *d. loco vers. quod si deserta*. Utrum autem *nullitate* principaliter in judicium deducta inhiberi possit, impediaturque executio, atque attentata revocentur, sicut fit pendente *appellatione*, à plerisque in dubium vocatur. Recepta videtur dinstinctio, quam ex Barth. *in l. 4. §. condemnatum. 5. ff. de Re jud.* Mynsig. tradit *Cent. 4. observ.* 64. quòd si ex actis constet notoriè de nullitate vel saltem in continenti probari possit, debeat suspendi execntio & attentata revocari; secus verò, si quæstio nullitatis requirat altiorem indaginem.

§. II.

Quid & quotuplex sit Appellatio?

S U M M A R I A.

9. *Quid sit appellatio? estque duplex: judicialis & extraiudicialis.*
10. *Quæ sit differentia inter appellationem judicialem & extraiudicialem?*
11. *Differentiæ appellationum à sententia definitiva & interlocutoria.*
12. *Appellatio à definitiva habet duos effectus principales, suspensivum & devolutivum.*
13. *Quomodo appellatio ab interlocutoria habeat effectum suspensivum?*
14. *Appellatio ab interlocutoria etiam aliquando causam principalem devolvit ad superiorem.*
15. *Etsi de Iure Canonico à quavis interlocutoria appellari possit: tameu ve Iure Tridentini tantùm ab ea, quæ vim definitivæ habet, aut gravamen irreparabile infert, appellari potest.*

9 APpellatio est ab inferiori ad superiorem judicem *provocatio*, ratione gravaminis illati vel inferendi. Estque duplex, *judicialis* & *extrajudicialis*. *Iudicialis* fit à sententia, *extraiudicialis* vero ab externo gravamine, quod à judice inferiori, vel defacto appellanti illatum est, vel inferri timetur, ut si quis iniquè captus & incarceratus sit. Item *extraiudicialis* appellatio dicitur, quæ fit contra electiones, collationes & provisiones per text. *iu c. concertationi. 8. h. t. in 6.* Sed hic nota, quòd contra eiusmodi gravamen, e. g. electionis aut collationis possit dupliciter opponi ab eo, qui interesse habet, ne ad ulteriora procedatur, vel per viam *appellationis*, vel per viam legitimæ contradictionis seu *accusationis*, qua eiusmodi actus tanquam non canonicè factus impugnatur; priore casu debet hæc *appellatio*, non minùs quàm *judicialis*, proponi intra decendium, & intra annum finiri. *d. c. concertationi* & *Clement. 3. h. t.* Altero autem casu etiam post decendium locus est impognationi, *d. cap. concertationi. & cap.*
10 *constitutis 46. extra h. t.* Non nescio, quòd multi DD. cum Val. *h. t. §. 5. n. 3.* sentiant per *appellationem extraiudicialem* non suspendi executionem, nec ea pendente attentata revocari; sed ego existimo, hanc esse inter appellationem *judicialem & extrajudicialem* differentiam, quòd illa etiam malè & simpliciter proposita suspendat executionem, & faciat passim attentata revocari; in hac verò necesse sit rationabiles causas exprimere, quæ si fuerint per superiorem admissæ, tunc primùm attentata medio tempore revocentur, ut in *c. constitutus. 45. h. t.* & in *c. consideravimus. 10. & c. cum inter. 16. de Electhion.* satis iosinuarur.

Appellatio *judicialis* dividitur in eam, quæ fit ab 11
interlocutoria, & eam, quæ fit à *definitiva*: quarum differentia in quatuor præcipuè consistit. I. quòd *appellatio à definitiva* in continenti fieri possit viva voce per verbum *Appello*, vel æquipollens; *appellatio* autem ab *interlocutoria* fieri debeat in scriptis. *c. 1. h. t. in 6.* si quis tamen ex intervallo, e. g. post unum vel alterum diem à sententia definitiva appellaret, eandem appellationem in scriptis quoque proponere deberet juxta communem Interpretum in *l. si quis. 28. Cod. h. t.* II. In *appellatione à definitiva* (nisi appellatio à lege vel homine, id est, superiore sit prohibita) non est necesse causas gravaminis in specie exprimere, sed sufficit io genere dicere: *Appello. l. 2. ff. h. t.* Contra verò *appellatio ab interlocutoria* non alirer valebit, nisi causa gravaminis exprimatur. *d. c. 1. h. t. in 6.* III. *Appellatio à definitiva* ex novis probationibus & causis justificari potest, habetque ibi locum beneficium juris: *nou deducta deducam, non probata probabo. l. per hanc 4.* & ibi Barth. *Cod. de Temporibus appellation. Appellatio* autem ab *interlocutoria non* nisi ex iisdem causis antiquis, & in *appellatione* expressis justificatur. *Clement. appellanti 5. h. t.*

IV. *Appellatio à definitiva* habet duos principales 12
effectus; nimirùm *suspensionem & devolutionem*. oam per effectum *suspensivum* statim ligat manus judicis *à quo*, & eius jurisdictionem suspendit, ut ad executionem procedere non possit, *l. un. ff. Nihil innovari appellatione interposita*. Deinde per effectum *devolutivum* tota causa ad superiorem judicem devolvitur, ita ut is non tantùm in causa principali, sed etiam in accessoriis & iocidentibus (*c. dilectus. 55. h. t.*) pronuntiare & novam, si opus fuerit, sententiam concipere possit. *cap. Raynaldus. 18. de Testamentis*. At verò *appellatio ab interlo-* 13
cutoria habet quidem in primis etiam effectum suspensivum; sed attentata medio tempore non aliter tevocantur, nec priùs inhibitio concedenda, quàm si appellans causam gravaminis in *appellatione* expressam probarit, *cap. non solùm 7. h. t. in 6.* Imò quoad hunc effectum suspensivum in eo quoque est notabilis differentia, quòd etiam potest *appellationem* interpositam à sententia *interlocutoria* judex *à quo* possit eandem sententiam revocare vel emendare, quo facto etiā impedietur Judex *ad quem* ulteriùs in causa procedere, quia gravamen sublatum est. *c. cum cessante. 60. h. t. Definitiva* autem sententia revocari non potest, ut superiù explicatum.

Circa effectum *devolutivum* notat Mynsing. *Cent* 14
4. *observ* 46. & Gail. *Lib. 1. observ. 131.* quòd *appellatio* ab *interlocutoria* etiam ipsam materiam principalem aliquando ad superiorem devolvat, videlicet tunc, si constiterit benè appellatum esse, ne gravatus ad gravantem remittatur. *c. ut debitus. 59. in fin. h. t.* juncta *l. eos. 6. Cod. eodem*. Si verò constiterit malè appellatum esse, tunc causa principalis eò tantùm casu devolvetur, quo judex inferior *appellationi* detulerit, quia per eam delationem jurisdictionem à se abdicavit, juxta text. *in cap. cum appellationibus 5. h. t. in 6.* Præterca hic advertendum est, quòd licet olim de jure Canonico à qualibet interlocutoria, & quovis gravamine appellare licitum fuerit, *c. de appellationibus. 11. & c. super eo. 12. h. t.* id tamen hodie per Concilium Trident. *Sess. 13. de Reform. c. 1. & Sess. 24. de Reform. c. 20.* correctum est, ita ut hodie sicut de Jure Civili (text. & DD. *in l. penult. Cod.*

Cod. quorum appellat. non recipiuntur) ab *interlocutoria* non possit appellari, nisi vim *definitivæ* habeat, vel eius gravamen per *appellationem* à *definitiva* reparari nequeat: veluti si judex decernat reum esse torquendum, aut incarcerandum, quia gravamen torturæ vel incarcerationis non potest ampliùs reparari. Similiter si judex reiiciat testes vel probationes, si periculum sit, ne durante processu eiusmodi probationes pereant, & in causa *appellationis* produci non possint. Quin imo generaliter ab interlocutoria appellari poterit, licet gravamen sit reparabile, si non sit reparabile ex toto, vel non nisi cum magna difficultate, aut præjudicio partis, Barbosa *in Collectaneis DD. addit. c. 20. Trident. n. 21. & seqq.* Ricc. *in Praxi fori ecclesiast. part. 1. resol.* 415.

---

§. III.

Quando concedenda, & quando deneganda sit appellatio.

16. *Appellatio est species defensionis omnibus concessæ.*
17. *Etiam tertius, cuius interest pro alio appellare potest.*
18. *Vxor pro viro regulariter appellare non potest.*
19. *A summis principibus & eorum Consiliis appellari non potest.*
20. *Appellare à Papa ad futurum Concilium est casus reserv. in Bulla Cœnæ.*
21. *A sententia Præfecti Prætorii olim: hodie à Regibus Imperio subditis, & S. R. I. Electoribus non datur appellatio.*
22. *Potest tamen agi de nullitate contra tales sententias: aut supplicari vel peti revisio.*
23. *Quod tempus supplicationi sit præfixum.*
24. *Supplicationi locus non est, si appellatio denegetur ob aliam causam, quàm propter excellentiam Iudicis.*
25. *Quomodo fiat Revisio?*
26. *De consuetudine Germaniæ in causa sanguinis non datur appellatio: secus de Iure communi.*
27. *Potest tamen in causa criminali Processus nullitatis argui.*
28. *In causis correctionis & visitationis appellari non potest.*
29. *Nisi modus excedatur, aut visitatio intentetur exemptis.*
30. *Ab executione non datur appellatio, nisi excedatur modus, aut cognitio quædam ab excutore interponatur.*
31. *Facta transactione, delato juramento voluntario in judicio, vel ab arbitro appellari nequit.*
32. *Contumaci condemnato negatur appellatio.*
33. *In Camera Imperiali non admittitur appellatio infra certam summam: secus de Iure Canonico.*
34. *Appellatio quoad effectum suspensivum locum non habet ubi res non patitur moram.*
35. *Quando delegatio fit cum clausul.* appellatione remota, *non tantùm frivolæ sed etiam aliæ appellationes prohibentur.*
36. *Vt appellatio tali casu admittatur, debet justa causa exprimi.*
37. *In notoriis appellatio non admittitur.*
38. *In possessorio summarissimo non admittitur appellatio: benè in ordinario.*

Regulariter judex tenetur omni *appellationi* deferre, nisi fuerit manifestè frivola. *c. cum appellationibus. 5. h. t. in 6.* vel à jure prohibita, ita ut in dubio potiùs appellatio admitti, quàm reiici debeat. Est enim *appellatio* species defensionis ab ipso jure naturæ omnibus concessæ. Vall. *h. t. num.* 7. Potest autem appellare non tantùm ille, qui condemnatus, vel per sententiam judicis gravatus est, sed etiam tertius aliquis, si probet sua saltem in consequentiam interesse. Sic dominus pro subdito, Episcopus pro Clerico, Abbas pro Monacho admittitur. Gail. *Lib. 1. observ. 125. num. 7.* Similiter & marito in bonis uxoris appellare licet: in *receptitiis* quidem cum cautione de *ratum habendo*, in *dotalibus* verò & *paraphernalibus* sine mandato & cautione. *l. maritus.* 21. & ibi Bart. & Bal. *C. de Procurat.* Vicissim autem uxor pro marito agere vel appellare non potest, nisi pro eiusdem libertate, si fortè in carcere detineatur, Gail. *Lib. 1. observ. 133. nu. 8.* quia uxores per viros, non viros per uxores defendi oportet. *l. 4. C. de Procurat.* Filius etiam pro patre, & èontra pater & mater pro filio ex officio pietatis ad appellandum admittuntur. *l. 2. §. si is qui ff. Quando appellandum l. 1. §. 1. ff. de Appellat. recipiendis. l. exigendi. 12. C. de Procurat.* Verùm quamvis *appellatio* ordinariè omnibus concedenda sit; quia tamen experientia docet, litigantes hoc beneficio ad dilatandas lites frequenter abusos fuisse, ideò ne præsidium innocentiæ sit iniquitatis defensio, jura in certis casibus *appellationem* denegarunt, qui memoriæ per sequentes versus mandari possunt.

Sublimis judex, delictum, exactio, pactum,
Contemptus, & res minima, dilatio nulla,
Clausula, quæ removet, res quæ notoria constat.
Et textus juris clarus, possessio, factum.

Igitur *sublimitas judicis* prohibet appellatione: nam inprimis à summis Principibus, qui superiorem non 19
recognoscunt, vel hoc ipso appellatio dari non potest, cùm ea semper ad superiorem interponatur. Eadem est ratio de supremis Principum Consiliis, quorum sententiæ, quia nomine & authoritate ipsius summi Principis promulgantur, appellationem non admittunt. Imò *In Bulla Cœnæ Domini casu 2.* excommunicantur omnes,
qui à sententia Papæ ad futurum generale Concilium 20
appellant, quia Concilium non est supra Pontificem, sed infra: cùm omnia Concilia eius authoritate congregentur, & robur habeant *c. 4. de Elect.*

Præterea non tantùm summis, sed etiam quibusdam inferioribus Principibus concessum est hoc privilegium, quòd ab eorum sententiis non appelletur. Ita olim non licebat appellare à sententia præfecti prætorii. *l. un. C. de Sentent. præfect. prætor.* Quod privilegium
hodie adscribitur Regibus, licet Romano Imperio subditi sint, 21
secundùm Bald. in *l. unica. ff. de Officio præfecti prætorii.* Et Electoribus S. R. I. juxta Auream Bullam Caroli V. tit. *von der Churfursten Frenheit.*

Verùm licet ob excellentiam judicis *appellatio* non
concedatur, potest tamen sententia *nullitatis* argui, si 22
ordo juris observatus non sit, vel (si sententia ipso jure subsistat) per *supplicationem* & *revisionem* impugnari. De
supplicatione extat *titulus C. de precibus Imperatori offerendis.* 23
Revisio verò usu summorum tribunalium & fortè in locum *supplicationis*, æquitate ita suadente introducta est. Sciendum verò, quòd non tantùm intra decem dies, sed etiam integro biennio supplicare licitum sit, cum ea tamen differentia, quòd si intra decendium supplicetur, sententia prior non mandetur executioni, nisi pars victrix sufficientem cautionem præstet, quòd in casu, quo sententiam ad supplicationem condemnati retractari contigerit, omnia restituere velit elapso autem decendio tametsi supplicetur, nihilominùs sententia executioni sine cau-

cantione aliqua mandabitur, *auth. quæ supplicatio. Cod. de Præcibus Imperat. offerend.* Sed hæc *supplicatio* tantùm
24 conceditur, quando propter sublimitatem judicis *appellatio* denegatur. Cæterùm si appellatio sit probibita ex aliis causis, ut quia in contumacem sententia lata est, causa per juramentum voluntarium decisa &c. etiam supplicare non licebit. Jason. *in d. auth.* per text. *in l. fin Cod. jam d. tit.*

Porro quia usus supplicandi videtur ab aula recessisse, ideo hodie illi Principes, à quibus appellatio non
25 conceditur, habent Commissarios deputatos, quos *Revisores* vocant, ad acta priora revidenda, & ad sententiam, si opus sit, reformandam. In hac verò *Revisione* tantùm unico scripto causæ gravaminis exprimendæ sunt, neque aliquid novi ponendum: quia in eo non habet locum beneficium *appellationis*, ut non deducta deducere, non probata probare liceat. Is quoque, qui *Revisionem* petit, certam summam pecuniæ deponere debet, quam amittit, si causam in *Revisione* perdiderit; recipit verò, si ibidem obtinuerit. Illud etiam *Revisio* ampliùs habet præ *supplicatione*, quòd *supplicatio* præstita cautione victoris non suspendat executionem, ut supradictum; suspendat autem *Revisio*, ne repetita executio præsertim inter status Imperii novas turbas & lites excitet. Videatur *Ordinatio Cameræ parte 3. tit. 53.*

26 II. Propter *delictum* appellare non possunt damnati in causa criminali, cujus pœna est corporis afflictiva, ex generali & inveterata totius Germaniæ consuetudine, de qua testatur Mynf. *Cent. 4. observ. 41.* Vvesemb. *h. t. num. 3.* Dico *de consuetudine*: nam de jure communi non tantùm ipse damnatus ad ultimum supplicium, sed etiam ex ratione humanitatis & pietatis quilibet alius pro ipso condemnato etiam invito appellare potest *l. non solum. 6. ff. h. t.* (exceptis quibusdam criminibus atrocioribus, ut læsæ Majestatis, falsæ monetæ, insignis latrocinii &c. in quibus appellatio denegatur. *l. constitutiones. 16. ff. eodem.*) quia verò compertum fuit, reos ordinariè tantùm ad differendum supplicium appellasse, & plurima crimina mansisse impunita, ideo huic constitutioni rectè derogari potuit Interim per hanc consuetudinem non impediri, quò minùs reus principaliter *nullitatem* processus alle-
27 gans (ut quia non citatus, & indefensus sit condemnatus) audiri debeat, testatur Harp. *de Appel. concl. 33.*
28 Mynf. *d. loco obser. 42.* Religiosus quoque delinquens non potest appellare à pœna infligenda secundùm regulam vel statuta sui Monasterii, sed etsi defacto ad Episcopum, vel alium superiorem appellet, tamen Abbas in corrigendo & puniendo secundùm regulam pergere potest. *c. 3. h. t. Et in c. reprehensibilis. 26. eod. tit.* non tantùm Religiosis, sed universim inhibetur, ne subditi contra disciplinam ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant. Et generaliter in Concilio Trident. *sess. 24 de Refor. c. 10* statuitur, quòd visitationem & morum correctionem nulla inhibitio, appella-
29 tio, seu querela impedire aut suspendere possit. Hæc tamen fallunt, si modus in corrigendo excedatur, non observando regulas & statuta ordinaria; sicut & tunc, si non tantùm de morum correctione agatur, sed insuper de privatione administrationis vel beneficii: item si visitatio intentetur in exemptos, seu alios privilegiatos contra eorum privilegia: his enim casibus appellatio quoad effectum *devolutivum & suspensivum* conceditur. Barb. *in Collectaneis DD. ad Concil. Trid. sess. 13. de Reform. c. 1. in 5. & seqq.*

30 III. Ab *executione* sententiæ, quæ in rem judicatam transivit, appellari non potest. *l. 4. ff. h. t. l. ab executione. 5. C. Quorum appellation. non recipiuntur.* Est tamen distinguendum inter executorem merum, qui simpliciter sine ulla cognitione præmissa executionem aggreditur, & inter executorem mixtum, qui de exceptionibus, quæ contra executionem opponuntur (ut exceptio *competentiæ compensationis*, & similes) cognoscere & pronunciare potest: nam ab ipso executore mixto datur *appellatio*, quia fert sententiam, scilicet exceptionem competere, vel non competere; non autem ab illo, qui merus est executor, & nullam profert sententiam, nisi modum excesserit in exequendo. Et dicitur modum excedere, si e. g. priùs in immobilibus quàm mobilibus, vel ante terminum legitimum executionem facere velit. Fach. *L. 1. Controvers. cap. 74.*

IV. Propter *pactum* appellare nequeunt, qui in 31
judicio transegerunt; item qui causam per delationem juramenti voluntarii terminarunt, vel qui neglecto judice ordinario in arbitrum compromiserunt (nisi fuerit arbiter *juris*, seu necessarius, de quo superiùs in tit. *de Arbitris* dictum) quia isti de iniquitate judicis conqueri non possunt, sed omnia suis pactionibus imputare debent. *l. causas. 16. & l. non minorem. 20. Cod. de Transactionibus. l. non erit. 5. §. 2. ff. de Iureiurando. l. diem proferre. 27. §. stari. ff. de Receptis, qui arbitrium, &c.*

V. *Contemptus* judicis, qui fit à vero contumace, 32
impedit, quò minùs à sententia *in contumacem* lata appellari possit: quia appellatio tantum datur gravato & oppresso, non verò rebelli & contumaci, ne sit iniquitatis defensio. *l. 1. Cod. Quor. appellat. non recip. l. ex consensu. 23. §. fin. ff. h. t.*

VI. *Res minimæ*, quæ scilicet sunt exigui momen-
ti, non merentur appellationem & protractionem li- 33
tis: unde in Camera Imperiali non recipiuntur appellationes, nisi summa, de qua agitur, sit ad minus 100. Imperialium, teste Gail. *Lib. 1. observ. 123* Quod tamen aliter se habet de puncto juris Canonici, ubi etiam pro rebus minimis appellatio conceditur. *c. de appellationibus 11. h. t.*

VII. Si res *dilationem* non patiatur, etiam appel- 34
latio permissa non est, saltem quoad effectum suspensivum, ut si agatur super futuris alimentis: si jubeatur testamentum aperiri: si hæres in possessionem mittatur: si frumentum in usum militum contrahatur. *l. si res 7. ff. de Appellat. recipiend.* Fach. *Lib. 1 Controvers. c. 76. & seq.*

VIII. Aliquando delegatur causa alicui cum clau- 35
sula: *appellatione remota*, qui modus delegandi tantùm summis principibus competit; nam illi soli contra leges permittentes appellationem rescribere possunt. Sed quæritur, an hæc clausula de omnibus, vel tantùm de frivolis *appellationibus* intelligatur? Hac de re extat textus *in c. pastoralis. h. t.* quòd per illam clausulam omnis *appellatio* prohibeatur, quæ à jure non indulgetur expressè: quia appellationibus frivolis etiam sine illa clausula deferendum non est. Sed quid si appellans habeat justas causas gravaminis, quæ tamen in jure expressæ non sint, sicut valde paucæ expressæ habentur, nunquid æquitate suadente, & non obstante illa clausula audiendus erit? ℞. Affirmativam esse probabilio- 36
rem, quia *appellatio* est species defensionis, consequenter juris naturalis, quod Principes tollere nequeunt, vel saltem non intendunt. Neque propterea hæc clausula esset sine omni effectu: habet enim hunc effectum, quòd appellatio etiam justa non admittatur, nisi causæ gravaminis exprimantur, cùm tamen aliàs, ubi appellatio absolutè permissa est, non sit necesse causas gravaminis exprimere. Præterea remota appellatione non tollitur nullitas vel revisio, quia sunt separata, & clausula est odiosa, adeoque strictè interpretanda. Gail. *Lib. 1. obs. 135.*

IX. In *Notoriis* non admittitur *appellatio*, quia si
res sit notoria, tunc appellatio tantùm ad differendam 37
litem interponitur. *c. cum sit. 5. in fine. & c. pervenit. 13. c. consuluit. 14. h. t.* Dicitur autem hoc casu

noto-

notorium, quod est notorium per evidentiam rei, quæ nulla potest tergiversatione celari, vel per confessionem propriam factam in judicio liberè, sine vi tormentorum, & quæ non possit per allegationem iusti erroris revocari. Text. & Panor. *in c. cum speciali. 61. h. t. & c. Romana. 3. §. si autem. eod. in 6.*

X. Similiter censebitur *appellatio* frivola, si interponatur abeo, quod iudex secundùm clarum iuris textum decrevit & definivit. *d. l. si res. 7. §. 1. ff. de Appellat. recipiendis. c. consuluit. 29. b. t.* e. g. si Episcopus iusserit clericum in suo beneficio residere. *c. relatum. 4. de Clericis non resident.*

38 XI. A sententia, quæ fertur in *possessorio*, non rectè appellatur. Sed hoc accipiendum est de possessorio *momentaneo*, seu *summarissimo*, iuxta text. *in l. un. C. si de momentanea possess. fuerit appellat.* non verò de possessorio *ordinario*, in quo appellatio locum habet. arg. *c. cum ad sedem. 15. de Restitutione spoliat. & Clement. unica. de causa possess. & propriet.* Ratio differentiæ est, quod in possessorio *momentaneo* supervacanea sit appellatio, cùm eius præiudicium & gravamen per iudicium ordinarium reparari possit, ut superiùs in Tit. *de Causa possessionis & proprietatis* dictum Harp. *de Appellat. conclus. 43.*

XII. Demum *fatalia* seu tempora *appellationi* præfixa, si elapsa fuerint, tollunt appellationis beneficium, de quibus fit.

---

§. IV.

De Fatalibus Appellationis.

39. *Fatalia interponendæ appellationis hodie sunt 10. dies computandi ab hora latæ sententiæ.*
40. *Hoc decendium ab initio est utile & ignoranti non currit; postea est continuum.*
41. *Si gravamen à iudice illatum sit continuum, non currit decendium.*
42. *Quid agendum, si non detur copia Iudicis inferioris: aut Dominus absens per Procuratorem egerit.*
43. *Si Procurator intra decendium nec appellaverit, nec Dominum certioraverit, quoad appellationem præiudicat Domino.*
44. *Quid sint Apostoli & quotuplices?*
45. *Iudex à quo appellationem reiiciens ad executionem tamen non potest procedere.*
46. *Apostolorum petitio in Camera Imper. & aliis tribunalibus non est in usu: & quid illius loco fiat.*
47. *Tempus introducendæ appellationis non est de Iure determinatum, sed determinatur à Iudice, & quid in Camera Spirensi?*
48. *Fatale finiendæ appellationis est annus, vel ex causa biennium à die, quo interposita est.*
49. *Appellatio censetur deserta elapsis fatalibus, aut actu aliquo appellationi contrario?*
50. *Appellatione deserta quid fiat.*

Fatalia seu *tempora appellationis* sunt quadruplicia scil. *interponendæ* appellationis, *petendi Apostolos*, *prosequendæ & finiendæ* appellationis. *Fatalia interponendæ* appellationis olim erant duo dies, *l. siquidem. 1. §.*
39 *biduum. 5. & §. in propria. ff. Quando appellandum.* Hodie verò ex constitutione Justiniani potest appellatio coram iudice *à quo* intra 10. dies interponi, sive à *definitiva*, sive *interlocutoria* appelletur. *auth. hodie. Cod. b. t. c. quod ad consultationem. 15. de Sent. & re jud.*

Computatur autem hoc decendium ab hora latæ sententiæ, vel si condemnatus ignoravit sententiam latam, à tempore scientiæ. Est enim decendium ab initio *utile* & ignoranti non currit, ex postfacto autem 40
continuum. c. concertationi 8. ubi Gloss. in Verbo: postquam sciverit. h. t. in 6. Curritque de momento in momentum, & sic dies termini sine dubio in termino computatur, neque prorogari potest compromisso partium, aut iudicis permissione. Gail. *Lib 1. obser. 139. num. 6.* Neque purgatio moræ conceditur, cum per hunc terminum peremptorium parti ius quæratur.

Sed hoc decendium non observatur, si gravamen 41
à iudice illatum causam continuàm, tractumque temporis successivum haberet, tunc enim ab eo tanquam præsenti semper appellari posset. Huiusmodi gravamina sunt, incarceratio, censura Ecclesiastica, item si aliquis ad locum non tutum citetur, quia quoties de novo citatur, toties de novo gravatur. *c. ex parte. 47. h. t.* Val. *eodem tit. §. 7. n. 6.* Quòd si copia iudicis non sit, 42
vel periculum capturæ immineat, poterit appellans immediatè adire superiorem iudicem, vel coram notario, & honestis viris suam appellationem cum protestatione proponere. *c. fin. h. t. l. cum quidam. 7. ff. eodem.* Quid autem si Dominus absens per Procuratorem egerit, isque condemnatus sit, nunquid prorogari debet tempus decendii, usque dum voluntas domini requiratur, an appellare velit? ℞. Procuratorem posse vel certiorare dominum de sententia lata, & ipsi domino deinde incipiet currere decendium à tempore huius scientiæ, cùm ab initio sit utile, ut dictum; vel posse irrequisito domino appellare iuxta text. & Bart. *in l. invitus. 17. Cod. de Procurat.* quia per talem appellationem nullum præiudicium infert Domino, qui potest ex postfacto appellationem, si displiceat, intermittere vel revocare, per *l. si quis libellos 28. ubi Gloss. & Salicet.* 43
C. h. t. Si verò Procurator. intra decendium nec appellaverit, nec dominum certiorarit, sententia transit in rem iudicatam, & negligentia Procuratoris nocet Domino, qui regressum solummodò contra Procuratorem habet. Quòd si tamen Procurator solvendo non esset, ex æquitate Domino in integrum restitutio conceditur ad novam appellationem proponendam. Gail. *Lib. 1. observ. 139. num. 9.*

Apostoli sunt libelli dati ab inferiore iudice ad superiorem, in quibus & appellantis dimissio & dimissionis causa continetur. Sunt autem triplices frequentiori usu: nimirum *dimissorii*, *reverentiales*, & *refutatorii*. Aliqui addunt *conventionales*, & *testimoniales*: illi sunt ex conventione partium etiam invito iudice, isti quando appellatio est proposita coram honestis viris copia Judicis non existente. *Dimissorii* sunt literæ ad iudicem superiorem directæ testificantes de appellatione interposita & admissa. *Reverentiales* sunt, quando non ob causæ iustitiam, sed solùm ob reverentiam Judicis superioris appellatio admittitur. *Refutatorii* denique, quibus iudex *à quo* significat iudici *ad quem*, se non admisisse appellationem; debet autem iudex, qui non recepit appellationem, causam reiectionis exprimere, eiusque exemplum appellanti edere. *c. 1. h. t. in 6. l. penult. ff. de Appell. recipiend.* 44

Quæres, an si appellatio per inferiorem iudicem non admittatur, possit is hoc ipso ad executionem sententiæ procedere? ℞. Negativè per textum clarum *in d. l. penult. & in l. un. in princ. ff. Nihil innovari appellatione interposita.* ne interea, cùm per superiorem deliberatur, an recipienda sit appellatio, per inferioris executionem appellanti præiudicium fiat. 45

Tempus pro petendis *Apostolis* sunt 30. dies, qui probabilius currunt à die latæ sententiæ, modò illius notitiam appellans habuerit, iique petendi sunt sæpiùs, saltem uno contextu, *instanter*, *instantiùs*, *instantissimè*. *l. un. §. 2. ff. de Libellis dimissoriis.*

Clement. 2. *h. t.* Hodie in Camera Imperiali, aliis-
46 que tribunalibus hæc *Apostolorum* petitio in usu non est, sed quando condemnatus suam appellationem per libellum judici *à quo* proponit, Judex curat desuper scribi per notarium appellationem admitti vel non admitti; & siquidem admittatur appellatio, petuntur acta primæ instantiæ, quæ ad superiorem judicem deferuntur: in quorum peti-
47 tione etiam tempus 30. dierum observatur. Si admissa non fuerit appellatio, neque appellans acquiescere velit, simpliciter adit superiorem, & coram eo per libellum conqueritur, appellationem non esse admissam: Judex deinde superior petit ab inferiore informationem scriptam, quare appellationem non admiserit, & simul inhibet, ne sententiam exequatur.

Tertium *fatale* est *prosequendæ* seu præsentandæ appellationis coram judice *ad quem*: quod qui-
48 dem tempus non est de jure communi saltem Canonico (quidquid olim fuerit de Jure civili. *in l.* 2. *& fin. C. de Temporib. appellat.*) determinatum, teste Hostiens. *in Summa h. t.* sed judex *à quo* terminum præfigere debet, intra quem superiori appellatio præsentetur, vel nisi præsentata fuerit appellatio, habeatur pro deserta. *c. cùm sit*. 5. *& c. ad aures*. 33. *h. t. Clement. quamdiu*. 4. *eod. tit.* In Camera tamen Spirensi sex menses à die interpositæ appellationis numerandi præfiguntur, juxta Ordinationem Cameræ *part.* 2. *tit.* 30.

49 Quartum & ultimum *fatale* est *finiendæ appellationis*; debet enim appellatio finiri intra annum, ex communiori sententia numerandum à die, quo interposita est, vel ex causa intra biennium, si nimirùm appellans primo anno legitimè impeditus fuerit. *auth. ei qui appellat. Cod. de Temporibus appellat. Clement.* 3. *h. t.* Hæc tempora hodie non attenduntur in majoribus tribunalibus, ubi propter multitudinem causarum appellatio plerumque per multos annos pendet. Adnotandum, quòd appellatio non tantùm habeatur pro *deserta* & sententia transeat in *rem judicatam*, si appellans prædicta *fatalia* non observarit, sed etiam si actum aliquem appellationi contrarium egerit, e. g. appellatum pendente appellatione spoliarit. Quaranta *h. t. nu.* 422. vel coram inferiori judice actum aliquem ipsam causam concernentem, & appellationi contrarium egerit, petendo se ab ipsius excommunicatione absolvi, aut deferendo parti adversæ juramentum, &c. tametsi protestaretur, se non facere animo deferendi appellationem, quia talis protestatio esset actui contraria & nihil relevaret. *c. sollicitudinem*. 54. *h. t.*

50 Porro si appellatio superiori jam præsentata sit, nec tamen continuata, eam desertam esse superior pronuntiabit; si verò necdum præsentata sit, judicium desertionis ad inferiorem judicem pertinet: quia verò ex communiori doctrina à sententia, appellationem esse desertam, datur nova appellatio, ideò consultius acturum judicem inferiorem, si absque sententia statim ad executionem progrediatur, monet Maranta, *h. t. num.* 200. *& seq.* Appellatione deserta non potest judex *ad quem* etiam partium accedente consensu in causa procedere, quia jurisdictio & executio revertitur ad judicem *à quo. Clem. si appellationem*. 6. *h. t.* Gail. *l.* 1. *observ.* 137.

---

§. V.

De Recusationibus, & Relationibus.

SUMMARIA.

51. *Quid sit recusatio?*
52. *De Iure Canonico iudex tam ordinarius, quàm delegatus recusari potest, quod de Iure Civili quoad ordinarium secus est.*
53. *Exceptio Iudicis suspecti ante omnia est proponenda.*
54. *Articulus suspicionis debet per arbitros Iuris terminari, à quibus datur appellatio.*
55. *A quo tali casu causa principalis cognoscatur?*
56. *Gesta à iudice recusato pendente quæstione recusationis quoad valorem pendent ab eventu admissæ vel non admissæ recusationis.*
57. *Relationes causarum ad Principem hodie prohibitæ; potest tamen apud eum consultari de dubio Iuris.*

Rubrica hujus tit. inscribitur de *Appellationibus, Recusationibus & Relationibus*. De *Appellationibus* dictum est hactenus, nunc de *Recusationibus & Relationibus* breviter.

Nota I. *Recusationem* nihil esse aliud, quàm alle- 51
gationem suspicionis contra judicem, quòd nimirùm is aut nimia affectione erga partem adversam, aut odio contra recusantem ducatur: ut quia consanguineus vel affinis est partis adversæ; vel quia ipsemet proprium interesse in causa habet. Et generaliter quænam in specie sint justæ suspicionis causæ, arbitrio prudentis viri relinquendum censet Panorm. *in c. cum speciali*. 61. *num.* 7. *h. t.*

Nota II. De Jure Civili judicem delegatum qui- 52
dem recusari posse. *L. apertissimi*. 16. *Cod. de Iudic.* ordinarium verò (utpote de cujus integritate propter publicam & ordinariam administrationem magis præsumitur) absolutè recusari non posse, sed si justa suspicionis causa contra eum allegetur, Episcopum loci pro con judice habere debere. *auth. si verò. Cod. de Iud.* Aliud est de æquitate Juris Canonici, ex qua tam ordinarius, quàm delegatus recusari potest. *c. si quis* 4. *de Foro competenti*. *d. c. cum speciali*. 61. *h. t.*

Nota III. Quod jam superiùs in tit. *de Exceptioni-* 53
bus. diximus, exceptionem suspicionis proponendam esse ante omnem actum judicialem, nisi primùm ex post facto innotuisset, idque juramento probaretur.

Nota IV. Quòd articulus suspicionis sit per arbi- 54
tros communiter à partibus electos terminandus, quibus per ipsum judicem recusatum tempus ad finiendum illum articulum præfigitur, iique in causa discordiæ compelluntur per eundem judicem, ut novum arbitrum secum assumant, qui possit majora vota facere, aliàs tempore præfixo elapso ipse judex recusatus in causa procedere poterit. *c. legitima*. 2. *h. t. in* 6.

Nota V. Quòd ab istis arbitris (si fortè pronuntia- 55
rint judicem non esse suspectum) detur appellatio ad ordinarium superiorem judicem judicis recusati, quia non potest partibus imputari, quòd in istos arbitros compromiserint, cùm non sint arbitri voluntarii, sed arbitri *Iuris* & necessarii. *c. ab arbitris*. 11. *& ibi Gloss. fin. de Officio delegati in* 6.

Nota VI. Quòd arbitri tantùm possint definire articulum

ticulum suspicionis, an scilicet judex suspectus sit, nec ne. *d. c. legitima*. Circa causam verò principalem
56 distinguendum est: utrum arbitri pronuntiarint judicem esse suspectum, vel pronuntiarint non esse suspectum? Priore casu, nisi partes velint de novo in arbitros voluntarios compromittere, causa ad superiorem ipsius recusati deferenda erit, vel cum consensu ipsius recusatoris per ipsum recusatum alteri deleganda. *c. cum speciali. 61. vers. causa. ubi* Gloss. *&* Panorm. Judex tamen delegatus solummodo ante pronunciationem cum consensu recusatoris, non verò post pronunciationem causam subdelegare potest, quia per recusationem admissam tota eius jurisdictio expirat. *c. judex. 5. de Officio delegati in 6.* Altero autem casu, si arbitri pronuntiarint judicem non esse suspectum, ad eundem judicem decisio causæ principalis pertinebit. *d. c. cum speciali. & c. secundo requiris. 41. in fine eod. tit.*

57 Nota VII. Quòd per *recusationem* propositam (nisi fuerit manifestè frivola) suspendatur jurisdictio recusati. Sed an gesta à recusato post recusationem propositam sint ipso jure nulla, & citra appellationem etiam statim revocabilia, non conveniunt Interpretes. Communior est sententia cum Gloss. *in c. quoties. 16. causa 2. quæst. 6.* quòd sint nulla ipso jure. Mihi magis placet opinio, quam ex Lapo refert Panorm. *in sæpe dicto cap. cum speciali. num. 12.* valorem eiusmodi gestorum pendere ex futuro eventu admissæ vel non admissæ recusationis: quemadmodum diximus de attentatis, quæ fiunt post appellationem ab *interlocutoria*, vel extraiudiciali gravamine juxta text. *in c. non solùm. h. t. in 6.* quia non videtur posse sufficiens disparitatis ratio assignari.

58 Nota ultimò, quòd *relatio* sit consultatio ad Principem facta à Judice dubitante, quid in causa statuere debeat, cujusmodi consultationes olim erant frequentes, ut constat ex *tot. tit. Cod. de Relat.* sed quia compertum fuit, lites nimium protrahi, si post longam disceptationem insuper pro decisione ad Principem recurratur, & ad eum omnia acta in genere referantur: ideò Imperator *in Novel. 125.* statuit, ut Judices, omissis relationibus, in causis controversis decernant, quod eis justum & legitimum videbitur: partes verò quæ se per sententias gravatas existimant, ad beneficium *appellationis* convolent. Interim tamen non prohibetur, quo minùs super aliquo dubio Juris Princeps interrogari possit, dummodo tota causa quoad ea, quæ in facto consistunt, ad eum non referatur, ut rectè observat Val. *h. t. §. 20. num. 7.*

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

IN hoc Tit. nihil aliud traditur, quàm quòd peregrinatio, seu arreptio itineris ad Sedem Apostolicam, si intra decendium fiat, habeat vim appellationis ad Papam, consequenter sicut post interpositam appellationem omnia in suo statu manere debent, ita etiam post arreptionem talis itineris. Unde quidquid post hoc iter susceptum peregrinanti per Judicem ablatum, vel in eius præjudicium mutatum fuerit, tanquam contra justitiam attentatum restitui & revocari debebit. *c. un. h. t.*

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili vel inutili.

SUMMARIA.

1. *Quæ confirmatio dicatur utilis, vel inutilis?*
2. *Effectus confirmationis utilis est, quòd lite ex post facto desuper orta pertineat cognitio ad confirmantem: quod tamen limitatur.*
3. *Item quòd præstetur causa præscriptionis.*
4. *Innovatio extrinseca instrumenti vel privilegii nullum novum jus tribuit, secus est de intrinseca.*
5. *Confirmatio ex certa scientia novum jus tribuit.*
6. *De effectibus huius Clausulæ remissivè.*

SOlent aliquando partes superiorem adire, ab eoque contractuum, collationum beneficialium, sententiarum, aut privilegiorum confirmationem impetrare. Quòd si igitur impetrans omnia & singula ritè & rectè narraverit, atque superior confirmationem concesserit, dicetur *confirmatio utilis*: si 1 verò per falsa narrata, vel celatam veritatem, e. g. confirmatio rei litigiosæ aut alterius, quæ ordinariè concedi non solet, expracticata fit, dicetur confirmatio inutilis. *cap. 1. & seq. h. t.* Porro effectus *confirmationis* is est præcipuus, quòd si jus ali- 2 cujus pacificè possessum utiliter sit confirmatum, & ex post facto desuper lis oriatur, cognitio huius causæ ad nullum alium præter ipsum confirmantem vel delegatum ab eo pertineat. *cap. 1. & 2. h. t.* nisi confirmatio fuerit subreptitia, vel novum superiori in contrarium mandatum proponatur, vel lis super novo emergente, quod ab actu confirmato separatum sit, moveatur, v. g. si possessor beneficii confirmati novum crimen committat, super quo coram ordinario accusetur, &c. Et licet aliqui sentiant. *d. c. 1. & 2.* tantùm procedere in confirmatione *ex certa scientia* & non in forma communi, de utraque tamen intelligit Barb. *in Collect. ad d. c. 1. num. 1. cum cit. ibidem*. Adde, 3 quod ex *confirmatione* præstetur etiam causa præscriptionis. arg. *c. dadum. 31. ad fin. de Decim.* Innoc. *in c. 1. eod. tit.* Molina *de Primogen. lib. 2. c. 7. num. 11.* Interim tamen *confirmatio* etiam *utilis* nullum novum jus tribuit, sed tantùm antiquum, quod fuit, confirmat. Imo sola innovatio alicuius in- 4 strumenti antiqui continentis privilegium ne quidem *confirmationem* inducit, sed tantum conservat privilegium, si quod competebat. *c. cum dilecta. 4. h. t.* quod intellige, si petatur innovatio solius chartæ sive instrumenti vetustate consumpti, adeoque merè extrinseca ipsius continentis. Si verò concedatur *ex certa scientia* Innovatio intrinseca contenti, sive ipsius gratiæ aut materiæ, tunc etiam novum jus tribuitur. Barb. *in c. cum dilecta. 4. h. t. num. 25. & seq.* Unde confirmationes habere annexas clausulas vel expressas, vel subintellectas, quòd concedantur *sine præiudicio tertii*, item quatenus privilegiati sint in pacifica possessione, tradit Gail. *Lib. 1. observ. 1. n. 14. & seq.* Aliquando tamen etiam confir- 5

 matio

matio novum jus tribuit, si nimirùm actus, qui erat nullus ex defectu solemnitatis juris positivi, per superiorem ex *certa scientia*, maximè cum clausula; *supplentes omnem defectum &c.* confirmetur, Gail. *d. l. à nu.* 16. Quando autem dicatur confirmatio *ex certa scientia*, & an sufficiat sola hæc clausula, vel insuper requiratur, ut totus tenor instrumenti confirmationi inseratur, diversas DD. opiniones refert Barb. *in d. c.* 4. *num.* 17. Garc. *de Benef. p.* 3. *c.* 2. *num.* 23. ubi conciliant, an agatur ad tollendam nullitatem actus, & sufficit sola clausula, si nullitatem scivit verisimiliter Princeps: vel agatur ad excludendum vitium subreptionis, aut defectum intentionis, & requiritur insertio tenoris. Item de effectibus hujus clausulæ, & quòd importet plenitudinem potestatis, atque eorum effectum pluribus limitationibus vid. eund. Barb. *in c. venerabilis*. 8. *h. t. à num.* 7. Plura, quæ ad hanc materiam pertinent *ex tit. de Rescriptis* & *Privilegiis* petenda sunt. Nos hisce libro huic secundo finem imponimus. 6

FINIS II. LIBRI.



LIBER



LIBER III. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Vita & Honestate Clericorum.



POstquam præcedenti Libro de Actionibus & Judiciis Canonicis tractatum est, nunc procedendo ad res Clericorum & Ecclesiarum, meritò præmittitur *Titulus de Vita & Honestate Clericorum*, in quo disquirendum erit, quid nomen Clericale importet, & quam vivendi rationem exigat; de quo etiam in *tribus sequentibus Titulis* nonnulla particulariùs tradentur.

SUMMARIA.

1. *Clerici unde dicti?*
2. *Clericorum appellatione an veniant omnes Ecclesiastici?*
3. *Clericatus qualiter probetur?*
4. *Differentia inter Clericatum primitivæ Ecclesiæ & hodiernum.*
5. *Monitum Concilii Trid. circa vitam & honestatem Clericorum.*
6. *De Tonsura & Corona Clericali.*
7. *De habitu & vestimentis Clericorum.*
8. *Clerici in minoribus an & quando teneantur habitum & tonsuram deferre, si beneficium aut pensionem habeant?*
9. *Et quid, si non habeant beneficium?*
10. *Clerici debent abstinere à crapula & tabernis publicis.*
11. *Non debent interesse obscœnis comœdiis, Saltatores, Histriones, aut personati esse.*
12. *Non debent esse Aleatores.*
13. *Arma quæ prohibeantur Clericis?*
14. *Clericus non debet esse avarus.*
15. *Pauperes ex divitiis Ecclesiæ alendi.*
16. *Alchimicum aurum fieri & expendi prohibetur.*
17. *Clerici debent continenter & castè vivere.*

1 BEatus Isidorus relatus *in c. 1. dist. 21. Clericos*, inquit, *hinc appellatos credimus, quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum; Cleros enim Græcè Sors, Latinè verò hereditas dicitur: Propterea ergò dicti sunt Clerici, quia de sorte Domini sunt, vel quia Domini partem habent; generaliter autem Clerici nuncupantur, qui in Ecclesia Dei deserviunt*. Hæc Isidorus.

Porrò ex his ultimis Isidori verbis quærit Panormitanus in *Præfat. ad Rubr. hujus tit.* Sylvest. *V. Clericus nu.* 2. utrùm in quavis materia vel Constitutione *Clericorum* appellatione omnes omninò *Ecclesiastici* comprehendantur, adeoque etiam Prælati, Canonici & Regulares? Respondet: si ex subjecta materia, aliisve circumstantiis de mente Legislatoris constare non possit, tunc in dubio esse distinguendum inter materias favorabiles & odiosas: in materia *favorabili* (V. g. si Princeps exemptionem à vectigalibus, aut aliis tributis & oneribus Clericis concedat) censet *Clericorum* appellatione omnes *Ecclesiasticos* comprehendi; in materia verò *odiosa* tantùm inferiores Clericos sæculares, *juxta vulg. c. odia. 15. de R. I. in 6.* Ita *in c. quia periculosum. 4. de Sentent. excomm. in 6.* declaratur, quòd nulla censura etiam contra Ecclesiasticos lata liget Episcopos, nisi specialis eorum mentio fiat. Et interdicto in Clerum lato non censeri comprehensos Religiosos, nisi aut verba, aut causa interdicti aliud innuerent, rectè docet Sylvest. *V. interdictum, num. 17.* & Armilla *eodem verbo. num. 10.* 2

3 Interim tamen ea, quæ in hoc & similibus titulis *de Vita & honestate Clericorum* dicuntur, ex naturali ratione non tantùm de inferioribus Clericis, sed etiam quibuslibet aliis, maximè in dignitate constitutis, servata proportione intelligenda sunt, utpote qui monente Apostolo 1. *ad Tim.* 3. *& ad Titum* 1. debent esse *irreprehensibiles, & in omnibus se ipsos præbere exemplum bonorum operum*, ne, ut loquitur Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 1. totius familiæ Domini Status & Ordo nutare incipiat, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.*

Cæterùm de diversis gradibus, dignitatibus, officiis, & prærogativis Clericorum in tit. *de Majoritate & obed. & sequentibus* inferiùs hoc eodem lib. prolixiùs tractabimus.

Item qualiter probetur Clericatus, si quis ignotus se clericum, aut sacerdotem asserat: traditur *in Tit. de Clericis peregrinis*. & videri etiam poterit Joan. Honorius *hoc tit. num. 2.* Si captus à Judice Laico se clericum esse prætendat, isque semper anteà clericaliter incedere solitus fuerit, incunctanter judici Ecclesiastico restituendus erit. *Si verò* mox ante capturam induerit vestes clericales, vel ne tunc quidem, manebit in captura judicis laici,

sed

sed cognitio super statu clericali ad Ecclesiasticum judicem pertinebit. *c. si judex Laicus*. 12. *de Sentent. excommun. in 6*. Plura de privilegio *Canonis & Fori* Clericis competente explicantur in Lib. II. *Decretalium Tit. de Foro compet.* in Lib. III. *Tit. de Immunitate Ecclesiastica*, & Lib. V. *Tit. de Sent. excommun.* In hoc igitur titulo solùm regulæ ad vitam clericalem rectè instituendam præscribuntur.

4 Advertere autem oportet rationem vivendi, & institutum clericorum non idem esse nostris temporibus, quod fuit in primitiva Ecclesia: etenim tunc juxta sacræ Scripturæ & SS. Patrum testimonium omnes Apostoli, eorumque discipuli vivebant in communi unanimes in oratione, & nullus eorum proprium possidebat, sicut *in Actibus Apostolorum 4. cap.* legitur. Hinc S. Hieron. *in c. duo sunt*. 7. *caus.* 12. *quæst.* 1. de Clericis sui temporis dicit, *quòd victu & vestitu contenti nullam inter se proprietatem tenentes habuerint omnia communia*. Et confirmatur *in c. quia tua*. 8. *c. scimus*. 9. *causa* 12. *quæst.* 1. Eadem habet divus Augustin. *in sermone de communi vita Cleric.* cujus fragmenta referuntur *in c. nolo*. 10. *& c. non dicatis* 11. *d. causa* 12. *quæst.* 1. Et S. Chrysost. *in lib.* 3. *contra Monast. vitæ vituper.* dicit: Ecclesiam Dei fuisse in initio velut *Monachalem Religionem*. Imò non pauci docent apud Tambur. *de Iure Abbatum tom.* 1. *dub.* 2. *quæst.* 3. *&* 4. Apostolos, si non omnia, saltem aliqua religionis, Consiliorumve Evangelicorum vota emisisse.

Verùm dilatata Ecclesia alius successit status Clericorum, quibus concessum est, & separatim vivere, & proprium possidere, dummodo ea observent, quæ ad clericalis vitæ honestatem à sacris Canonibus præscripta, & per Concilium Trident. *sess.* 22. *de Reform. cap.* 1. innovata sunt.

5 Inprimis ergo & generaliter hortatur Concilium Trident. *d. loco* nihil esse, *quòd alios magis ad pietatem & Dei cultum assiduè instruat, quàm eorum vita & exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt, cùm enim à rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quòd imitentur. Quapropter*, pergit Concilium, *sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nihil nisi grave, moderatum, ac religione plenum præseferant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem*. Sed ut ea, quæ in specie Clericis vitanda sint, meliùs cognoscantur.

6 Not. I. Clericos debere tonsuram clericalem in capillis deferre, & quidem hæc tonsura olim erat per totum caput sola corona in medio relicta, ut ex *c. duo sunt*. 7. *caus.* 12. *quæst.* 1. *& c. prohibete*. 21. *dist.* 23. colligit Barb. *Iuris Eccles. univ. lib.* 1. *cap.* 11. *nu.* 7. de qua corona S. Hieron. *in sæpè dict. cap. duo sunt. hanc coronam*, ait, *habent Clerici ab institutione Romanæ Ecclesiæ in signum regni, quod in Christo expectatur, rasio verò capitis est temporalium depositio*. Hodie autem usu passim introductum est, ut Clerici sæculares modicum tantùm circulum abrasum in superiore parte capitis deferant. Sed licet per consuetudinem totalis capillorum abrasio sublata sit, non tamen proptereà permissum est Clericis comam modo lascivo & muliebri laxare, juxta illud Apostoli. 1. *ad Corinth.* 11. *℣.* 14. *vir si comam nutrit, ignominia est ei*, & in *c.* 4. *&* 7. *hoc tit.* omnis talis comæ & barbæ relaxatio severè prohibetur.

Not. II. quòd Clerici præter tonsuram debeant
7 etiam habitum clericalem, id est, vestimentorum decentem modum, & suo statui congruentem observare, non colore viridi, aut rubeo uti, non corrigiis auri vel argenti ornatum, aut aliam superfluitatem habentibus, neque annulis in digitis, nisi quibus ob dignitatem, vel Gradum Doctoratus competit, *cap. penult. hoc tit. Clement.* 2. *eodem*. De reliquo autem certa forma togæ clericalis in jure statuta non reperitur, nisi quòd in *d. cap. penult. hoc tit.* nimia brevitas vel longitudo, aut ornatus superfluitas reprobetur, & in *c. penult. dist.* 23. vestis *talaris*, id est, quæ ad talos protendatur, Clericis convenire dicatur. Quare illæ vestes decent Clericos, quæ à communi usu proborum virorum, & consuetudine rationabili provinciæ, in qua commorantur, reperiuntur admissæ, ut externus incessus magis modestiam & spiritualem vitam, quàm pompam sæculi cum fidelium scandalo sapiat. Covar. *Pract. quæst. cap.* 32. *sub nu.* 7.

Quæres, an etiam Clerici in minoribus Ordinibus constituti teneantur habitum & tonsuram deferre? R. distinguendum esse, an tales Clerici beneficium Ecclesiasticum habeant, vel non? De iis, qui beneficium habent, statuit Concilium Trident. *sess.* 14. *de Reform. cap.* 6. quòd si, postquam ab Episcopo suo moniti fuerint, honestum habitum clericalem non detulerint, per suspensionem ab Ordinibus, ac officio & beneficio, nec non, si semel correcti denuò in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum & beneficiorum possint coerceri. 8

Imò Sixtus V. in Bulla: *Cum Sacrosancta*, voluit, omnes Clericos beneficiatos & pensionarios, etiamsi necdum jus *in beneficio*, sed tantùm *ad beneficium* haberent, non deferentes habitum clericalem esse ipso jure suis beneficiis privatos, sicut refert Quar. *in sum. Bull. V. habitus Clericalis*. Verùm hanc Bullam non esse usu receptam, saltem quoad hoc, ut non deferens habitum sine ulteriore monitione Episcopi mox sit ipso jure beneficio privatus, credit Garc. *de Benef. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 23. & ipse Sixtus V. paulò post aliam Bullam edidit, quæ incipit; *Pastoralis &c.* in qua obligationem deferendi habitum remisit *pensionariis*, quorum pensiones non excedunt annuatim summam 60. ducatorum auri de Camera, vel si excedant, necdum cum effectu exigi potuerint. Ubi advertendum, quòd Pontifex in hac posteriori Bulla loquatur solùm de illis, quibus pensiones vel fructus, aut prædia Ecclesiastica in usum reservata sunt, qui non sunt propriè beneficiati, neque enim pensio, aut temporalis fructuum reservatio propriè beneficium vocari potest ut infra ad tit. *de Præbendis*, dicemus, ideoque non videtur omninò sustulisse vigorem prioris Bullæ, ex qua etiam tantùm jus *ad beneficium* habens (qui utique nullos adhuc fructus percipit, ut etiam notavit Brandenus *in quæstion. super Concordatis Germaniæ quæst.* 5. *num.* 32.) tenetur ad habitum deferendum. Interim si ita alicubi constans & multi temporis usus sit, ut in minoribus constituti, si Canonicatus v. g. obtinuerint, in quibus vel investiti adhuc non sunt, vel residentiam non fecerunt, nec fructus percipiunt, habitum Clericalem non gestent, poterunt excusari ob non receptam Bullam; honestiùs tamen procul dubio facerent, clericaliter incedendo.

Porrò Clerici in minoribus constituti, si beneficium Ecclesiasticum non habeant, ad deferendum habitum & tonsuram quidem non tenentur, sed privilegio fori, quòd scilicet coram judice sæculari conveniri nequeant, non gaudebunt. Trident. *sess.* 23. *de Reform. cap.* 6. Et licet Concilium tantùm de privilegio *fori* loquatur, idem tamen de privilegio *Canonis* sensisse, multi DD. affirmant apud Paul. Laym. *in Theol. moral. de Excommun. cap.* 5. *sub num.* 3. ut percutiens talem Clericum in excommunicationem non incidat, nisi Clericus habeat conditiones, quæ in Concilio ad privilegium fori requiruntur, eò quòd faciliùs amittatur privile- 9

vilegium *Canonis*, quàm *fori*, cùm hoc juris divini sit, illud tantùm positivi. Prætereà à delatione habitus & tonsuræ excusare posset imminens grave periculum, ob quod necesse foret habitum transformari, vel nimia paupertas, aut adversa valetudo, quæ capitis rasuram non toleraret. Quar. *d. loc. in additione*. Zypæus *in Analysi juris Pontificii. h. tit. nu.* 7.

10 Not. III. Quòd, *cùm habitus & tonsura non faciant Monachum, aut Clericum, sed bona & religiosa conversatio*, ideòque ad honestatem vitæ Clericalis plurimùm spectet, ut omnes Clerici & Ecclesiastici *à crapula & ebrietate* abstineant: nam *ebrietas mentis inducit exilium, & libidinis provocat incentivum*. uti dicitur in *c. à crapula*. 14. *hoc tit.* Unde non debent tabernas publicas, nisi ex causa itineris frequentare. *c. non oportet*. 2. *c. Clerici* 4. *dist.* 44. convivia quoque ea tantùm Clericis sacri Canones permittunt, quæ magis charitatis & amicitiæ honestæ, quàm commessationis & ingurgitationis gratia fiunt. *cap. convivia*. 6. *dict. dist.* 44. & S. Hieron. *in Epist. ad Nepotianum de vita Clericorum cap.* 12. hortatur Clericos, ut, ni velin contemni, potiùs sint consolatores Christianorum in mœroribus, quàm convivæ in prosperis.

11 Not. IV. Quòd Clerici non debeant intendere mimis, histrionibus, choreis, comœdiis obscœnis, & similibus. *cap. penult. hoc tit. cap. Presbyteri*. 19. *dist.* 34. & *cap.* 2. *dist.* 37. multò minùs debent ipsi Clerici histriones agere, larvati incedere, aut personatum habitum induere. *c. cùm decorem*. 12. *hoc tit.* hinc in *cap. un. eodem tit. in* 6. Clerici per annum artem histrionicam exercentes, ipso jure privantur omni privilegio Clericali.

12 Not. V. Quòd Clericis inhibeatur, ne ad aleas, & taxillos ludant. *c. inter dilectos*. 11. *de Excessibus Prælat. c.* 1. *dist.* 35. alearum autem nomine omnis lusus prohibetur, qui fortuna potiùs, quàm arte regitur, unde secundùm Panorm. *in cap. Clerici*. 15. *hoc tit. num.* 11. non censetur prohibitus lusus conorum, schachorum, & similium. Et generaliter etiam ludum alearum & chartarum tunc esse graviter prohibitum, si non tam causa recreationis, quàm lucri, & frequenter ac immodicè, cum periculo scandali, vel amissione temporis utiliùs in studia vel pietatem, vel Divinum officium impendendi, aut pro pecunia prospectu Ecclesiæ acquisita, & in pauperes distribuenda ludatur, censet Sylvester *V. ludus*. *num.* 11. Less. *de Iust. & Iure. lib.* 2. *c.* 29. *num.* 5.

13 Not. VI. Quòd Clerici non debeant arma gestare *c.* 2. *hoc tit.* Sed hoc de armis proditoriis, & offensivis, atque si Clerici vellent passim sicut laici & milites armati incedere, sentiunt Interpretes cum Glossa *in d. c.* 2. Indeque concedunt Clericis itinerantibus per loca periculosa ad terrorem hostium vel latronum & defensionem proprii corporis arma portare, quamvis interim haud dubiè sanctius & laudabilibus sit, in Deo confidere, & observare dictum S. Ambr. in *c.* 3. *causa* 23. *quæst.* 8. *dolor inquit, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma adversus milites, talia enim munimenta sunt sacerdotis: servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit*.

14 Not. VII. Quòd monet Henr. Zoes. *hoc tit. n.* 7. statum Clericalem plurimùm infamari ab *avaritia*, dum vel sibi aut suis heredibus (plerumque ingratis & prodigis, apud quos bona Clericorum parùm fructificant) vel etiam Ecclesiæ cum nimia sollicitudine, exigua verò in Deum confidentia & largitate in egenos omnia conquirunt: neque enim probandi sunt ministri, ait Zoes. *d. loc.* qui ut magis fideles videantur, & in aram Ecclesiæ quid inferant, cuncta extorquent, & corradunt, sacrificium per hoc se Deo facere putantes, minùs ei gratum, quia *odio habet rapinam in holocausto*. Videantur etiam tex. *in Can. quod autem* 3. *causa* 23. *quæst.* 7. *Can. res Ecclesiæ*. 26. *cum duobus seqq. causa*. 12. *quæst.* 1. & præ cæteris insignia monita D. Ambr. & Hieron. *in c. aurum*. 70. & *cap. gloria*. 71. *causa* 12. 15 *quæst.* 2. ubi per plura elegantia verba concludunt, miminè Deo acceptum esse, vel ipsas etiam Ecclesias splendidiùs ornare (quæ ornamenta multoties sacrilega hostium manus invadit) si interim pauperes, egentes, & captivi apud hostes in durissima servitute constituti negligantur, qui pecunia Ecclesiæ juvari potuissent: tantùm abest, ut privatis & propriis divitiis studere concesserint, quod Sacerdoti ignominiosum D. Hieron. *in d. c. gloria*. pronunciat. Et qualiter Clerici teneantut superfluos reditus prospectu Ecclesiæ acquisitos in pios usus convertere, & universim de potestate disponendi circa Clericorum bona & reditus, traditur infra *in Tit. de Peculio Clericorum* & seqq. & explicavi in *Man. Paroch. parte*. 4. *c.* 4.

Praeterea ad avaritiæ prohibitionem etiam referri potest, quòd Joan. XXII. *in Extravag. spondent. de Crimine falsi inter Com.* generalitar quidem omnibus, 16 in specie verò Clericis sub pœna privationis beneficiorum, & inhabilitationis ad ea imposterùm obtinenda interdixerit, ne aurum vel argentum alchymicum, quod plerumque falsum est, & veri auri vel argenti in se substantiam non habet, faciant, aut fieri procurent, vel facto in exsolutione debitorum utantur: nam præter fraudem in damnum proximi cedentem per talem Chymicorum laborem fit jactura temporis & pecuniarum, nec prodiguntur tantùm opes, sed & exinaniuntur, & in fumum abeunt cum gravi reipublicæ, & piarum causarum, ac pauperum præjudicio. Quamvis de cætero ars Chymica, quæ naturæ principia & qualitates pulchrè demonstrat, & plurima salubria medicamenta parat, meritò commendanda sit.

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & mulierum.

SUMMARIA.

1. *Clerici debent continentur & caste vivere.*
2. *Quæ mulieres permittantur cum Clericis habitare?*
3. *Ob periculum perjurii non sunt cogendi Clerici, ut concubinas abjurent.*
4. *Pœnæ Concilii habent locum etiam in suspectis sine qualitate concubinatus.*
5. *Ad eas incurrendas in foro conscientiæ requiritur sententia declaratoria.*
6. *Actualis lapsus carnis qualiter puniendus?*
7. *Concubinarius non est suspensus suspensione propriè dicta.*
8. *An & quando in Divinis vitandus?*

Nimis longum esset referre omnes sacros Canones, qui incontinentiam Clericorum detestati sunt. Videri poterunt *in dist.* 81. & *in Decretalibus*. *hoc tit.* Præ cæteris, verò notanda & obser- 1 vanda

vanda sunt verba Concilii Trident. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 14. *quàm turpè*, inquit Concilium, *ac Clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi omnium fidelium offensione; summoque Clericalis militiæ dedecore testatur. Vt igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitæ integritatem ministri Ecclesiæ revocentur, populusque hinc eos magis discat revereri, quo vita honestiores cognoverit, prohibet S. Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant, alioqnin pœnis à sacris Canonibus, vel statutis Ecclesiarum impositis puniantur, &c.*

2 Fœminæ quidem ob ætatem, vel primi aut secundi gradus consanguinitatem tolerantur. *c. cum omnibus*. 27. *d.* 81. *& c. pen. hoc tit.* Si tamen etiam istæ vel propter se, vel pedissequas earum suspectæ forent, protinùs removendæ essent, quia etiam in his scelus contigisse compertum est. *c.* 1. *eod. c. legitur*. 25. *d.* 81. Addit quoque Concilium ipsum pœnas & certum modum procedendi contra hujusmodi concubinarios, ac inter alia statuit, ut si à Superioribus moniti à fœminis suspectis se non abstinuerint, tertia parte fructuum beneficiorum suorum quorumque sint *ipso facto* privari: sin autem in delicto eodem perseverantes secundæ monitioni adhuc non paruerint, fructus omnes ac proventus suorum beneficiorum *eo ipso* amittant &c. † Non verò cogendi sunt Clerici, ut consortium fœminarum abjurent,
3 ne instigante diabolo in idem peccatum redeuntes perjurii reatum incurrant. *c.* 3. *hoc tit.*

4 Cæterùm licèt aliqui apud Barb. *in Collect. ad d. c.* 14. *Trid. num.* 16. teneant, has pœnas Conciliares tantùm habere locum in suspectis de concubinatu, scilicet cùm fœmina domi retenta; nihilominùs ex textu Concilii magis apparet, quòd etiam aliis delictis carnis sine qualitate concubinatus (ut si extra domum frequententur suspecta consortia) procedant. Navar. *Consil.* 1. *hoc tit.*

5 Sed hic quæri posset, an hæ pœnæ Concilii, quæ ipso facto incurruntur, statim in conscientia locum habeant, ita ut Parochus fructus ita amissos sine alia condemnatione ultrò restituere teneatur? ℞. Benigniorem esse sententiam, quòd pœnæ, quæ etiam ipso jure irrogantur, non aliter obligent in conscientia, quàm si *sententia declaratoria* sequatur, per quam Judex declaret tales pœnas solvendas esse, per ea quæ docet Covar. *de Matrim. p.* 2. *c.* 6. §. 8. *num.* 10. *arg. c. cùm secundùm*. 19. *de Hæret. in* 6. ubi videtur supponi regulariter ad pœnas ipso jure irrogatas debere accedere sententiam declaratoriam, nisi specialiter ob gravitatem criminis aliud statuatur. Maximè verò in nostro proposito hanc *sententiam declaratoriam* requiri, non obscurè ex ipso Concil. Trident. *d. sess.* 25. *c.* 14. colligitur: dum ibi fructus à Clerico concubinario *ipso jure* amissi non per ipsum Clericum, sed *arbitrio Episcopi* fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco jubentur applicari.

6 Dices, si pœnæ Concilii tantùm post præmissam monitionem locum habent, ergò antè monitionem Clericus impunè peccabit? ℞. Quòd pœnæ Concilii eum potissimùm casum respiciant, si Clerici de incontinentia suspecti nolint consortium fœminarum divitare. Si verò Clericus de actuali lapsu carnis sive ante, sive post monitionem convictus fuerit, variæ contra ipsum pœnæ in jure dictantur, scilicet suspensionis ab officio & beneficio, incarcerationis, nonnunquam etiam depositionis. *cap. Maximianus*. 6. *& ibi Gloss. d.* 81. quales pœnæ arbitrio judicis Ecclesiastici pro circumstantia facti temperari vel aggravari possunt. Panorm. *in cap. at si Clerici*. 4. *de Iudic. num.* 35. Farin *de Delict. carn. quæst.* 137. *num.* 17. Illum verò abusum reprehendit Garc. *de Benef. part.* 11. *cap.* 10. *num.* 188. quòd quidam Judices Ecclesiastici ex delictis quodammodò quæstum faciunt, & mulctas pecuniarias sibi applicant, quam pœnam divites parùm pertimescunt. *cap.* 3. *de Pœnis*. regulariter enim mulctæ pecuniariæ piis causis applicandæ sunt, ne videatur punitio ex radice avaritiæ procedere. Trident. *c.* 3. *vers. in causis sess.* 25. *de Reform.*

Alia est disputatio, utrum sacerdos concubinarius incurrat ipso jure suspensionem propriè dictam 7
jux. c. præter. 6. *dist.* 32. ita ut, si celebret ante absolutionem, fiat irregularis, cum quo tantùm per S. Pontificem dispensari possit. *c.* 1. *de Sentent. & re jud. in* 6. De concubinario occulto satis conveniunt DD. quòd non sit suspensus propriè, sed tantùm eo modo suspensus, quo quilibet in peccato mortali existens, usquedum pœniteat. *c. fin. hoc tit.* At verò de concubinario notorio (qui scilicet talis est per confessionem factam in judicio, sententiam, aut evidentiam rei, quæ nulla potest tergiversatione celari. *d. c. fin.*) magna est dissensio apud Garc. *de Benef. par.* 7. *c.* 14. *num.* 11. *& seqq.* Sanè consuetudine, quæ est optima legum interpres, *l. si de interpretatione*. 37. *ff. de LL.* videtur recepta sententia Covar. *in relect. Clem. si furiosus. par.* 1. §. 1. *num.* 5. *de Homicid.* Innoc. Spec. & aliorum, quòd Canones, qui de suspensione concubinarii notorii loquuntur, sint intelligendi de suspensione impropria, seu *de simplici prohibitione* celebrandi divina, non autem de ea, quæ sit *censura*, & cuius transgressio irregularitatem inducat: quia nec antiqui Canones, nec Concilium Trident. unquam de tali irregularitate mentionem faciunt, quamvis, dum talibus Clericis celebrationem interdicunt, supponant eos sæpiùs celebrare multò minùs in praxi videmus, quòd Clerici concubinarii post pœnitentiam dispensationem super irregularitate à S. Pontifice petant. Imò *in c. si qui sunt*. 5. *dist.* 81. *&c. fin. hoc tit.* satis insinuatur, quòd post pœnitentiam & concubinæ expulsionem hoc ipso alicui jus celebrandi restituatur, neque ibi dispensatio super irregularitate requiritur. Porrò non est insolidum in nostro jure, ut suspensio non semper sit *censura*, sed aliquando tantùm de *simplici prohibitione* celebrandi accipiatur: ita enim *in c. dilecta*. 12. *de Major. & obed.* dicitur, quòd Abbatissa possit suos Clericos *ab officio beneficioque suspendere*, quod profectò *de censura* intelligi non potest, cùm ea pertineat ad claves Ecclesiæ, quæ fœminis traditæ non sunt, sicut nec B. Virgini, licet esset dignior omnibus Apostolis, *c. nova*. 10. *de Pœnit. & remiss.* Gloss. *in d. c. dilecta*.

Præterea statuitur in SS. Canonibus, quòd Clericus notoriè concubinarius in divinis officiis evitandus sit, neque licitè ab eo sacra audiantur. *c. nullus*. 5. *& seq. d.* 32. non quidem, quòd ab eo Sacramenta non rectè conficiantur, *cùm quantumcunque pollutus divina polluere non possit, quæ purgatoria cunctarum contagionum existunt. cap. vestra*. 7. *hoc tit.* sed ut per populi contemptum ad pœnitentiam trahatur, & aliis peccandi licentia auferatur. Attamen etiam hic cum pluribus censet Barb. *Iur. Eccles. Vn. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 44. Extrav. Martin. V. *Ad evitanda*. prodesse fidelibus, ut non teneantur evitare concubinarium notorium ante denuntiationem vel actualem suspensionem Episcopi.

TITU-

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

SUMMARIA.

1. *Clerici in minoribus possunt Matrimonium contrahere.*
2. *Clerici contrahentis Matrimonium beneficia an vacent ipso jure?*
3. *Quid juris, si uxor ante consummationem Matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingressa, aut Matrimonium nullum?*
4. *Sponsalia de futuro non inducunt amissionem beneficii.*
5. *Clerici conjugati quando admittendi ad divinum Ministerium.*
6. *Quando gaudeant Canonis & fori privilegio?*
7. *Et an æquè in Civilibus, quàm Criminalibus?*
8. *Uxor sequitur forum Mariti.*
9. *Clericis in maioribus sub gravibus pœnis interdicitur Matrimonium.*
10. *Rationes, cur Clericis prohibeantur Matrimonia.*
11. *Continentia Clericorum an sit ex jure divino?*
12. *Quid, si ordinatus ignoravit hanc obligationem, vel habuit intentionem contrariam, aut fuit invalidè ordinatus?*

NOn tantùm inhonesta cum fœminis cohabitatio Clericis interdicta est, sed etiam matrimonialis, quia *simul voluptatibus, & carnalibus desideriis, ac divinis Ecclesiasticis obsequiis vacare non valent*, ait Pontifex, *in cap. 3. hoc tit.* & si Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 7.* voluit Laicos conjugatos *abstinere ad tempus, ut vacent orationi*: ergo Sacerdotes, quibus orandi & sacrificandi juge officium est, semper debebunt à conjugali consortio abstinere.

1 Verùm differentia notanda est inter Clericos in minoribus & majoribus Ordinibus constitutos: Clerici in minoribus Ordinibus matrimonium quidem contrahere possunt, sed si contrahant, hoc ipso statui Clericali renuntiasse censentur, & omnibus beneficiis Ecclesiasticis privantur. *cap. 1. hoc tit.* Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 42.* Disputant autem Interpretes, an beneficia talis Clerici contrahentis matrimonium *ipso jure* vacent, vel per sententiam judicis? Plurimùm enim in effectu interest: nam si beneficia vacent ipso jure, Clericus ab illo tempore, quo matrimonium contraxit, fructus beneficiales amplius non lucratur, & tale beneficium tanquam vacans potest ab alio impetrari; si verò beneficia vacent per sententiam judicis, Clericus lucrabitur fructus usque dum judex sententiam privationis protulerit, neque priùs censebitur vacans, aut impetrabile. Resp. Communiùs

2 receptum esse, quòd beneficia per matrimonium vacent *ipso jure*, sicut colligitur *ex cap. 1. hoc tit.* ubi mandat summus Pontifex, ut Episcopus Clericos conjugatos ad relinquenda beneficia compellat, consequenter, dum dicit *relinquenda esse beneficia*, supponit, quòd non sit opus nova sententia privatoria. Gloss. *in eodem c. in V. relinquenda*. Ratio autem fundamentalis est, quòd matrimonium & beneficium sint duæ res incompatibiles, *per text. in d. cap. 3. & 5. hoc tit.* ac proptereà altero acceptato, alteri hoc ipso renuntiatum censeatur. Item quòd omnis collatio beneficii habeat eam conditionem saltem subintellectam ex Ecclesiæ consuetudine, si Clericus in eodem statu permanserit &c. Atque hanc sententiam certissimam esse dicit Henr. Zoes. *hoc tit. num. 15.* eamque quàm plurimis authoritatibus confirmat Barbos. *in Collectan. DD. ad cap. 1. hoc tit. num. 2.*

Non obstat, quòd pœnæ in conscientia non obligent ante sententiam judicis; etenim quòd Clerici conjugati beneficia vacent, non ex pœna, sed ex incompatibilitate status provenit, ut dictum: haud enim est pœna dignus Clericus in minoribus, qui matrimonium contrahendo jure suo utitur, & actum facit à sacris Canonibus non prohibitum.

Pariter non obstat, quòd in *cap. 3. & 5. hoc tit.* videatur Pontifex jubere, ut Clerici conjugati per Episcopum adeoque per sententiam priventur suis beneficiis: quia id rectè intelligit Gloss. *in dict. cap. 1.* de privatione facti seu possessionis, quæ fit per actualem expulsionem beneficiati, non verò de privatione juris seu tituli, quem Clericus habebat in beneficio, utpote quo jam ante per Canones privatus supponitur. *arg. cap. cum nostris. 6. & cap. literas. 9. de Concess. præbendæ.*

Sed quid dicendum, si uxor Clerici ante 3 consummationem matrimonii mortua, religionem ingressa, vel ipsum matrimonium propter aliquod impedimentum dirimens ex post facto nullum declaratum fuerit? Resp. Communiùs doceri, etiam his casibus inductam esse privationem beneficii: quia ex intentione Clerici status incompatibilis assumptus est, & consequenter juris interpretatione ipso facto renuntiatum beneficio intelligitur, & sæpe non tam attenditur, quid aliquis potuerit, quàm quid per actum ipsum voluerit facere. *arg. cap. 4. de Bigamis non ordin.* Zoes. *hoc tit. num. 16. & seqq.* Vid. Barbos. *in Collect. ad dict. cap. 1. hoc tit.* ubi *num. 10.* limitationem ponit, nisi matrimonium sit nullum ex defectu consensus in Clerico: tunc enim cessat ratio tacitæ renuntiationis.

Ad hanc autem privationem beneficiorum non 4 sufficiunt sola sponsalia *de futuro* contracta: quia per ea necdum actu status Ordini Clericali contrarius susceptus est. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 46. num. 23.*

Verùm aliquando etiam Clerici conjugati ad 5 divini officii ministerium, & reditus beneficiales percipiendos admittuntur, si nimirùm cum unica & virgine contraxerint, atque ab Episcopo ad servitium alicuius Ecclesiæ deputati fuerint. Decernit enim Concilium Trident. *sess. 23. de Reform. c. 17.* ut in omnibus Ecclesiis, in quibus commodè fieri potest, exercitia minorum Ordinum restituantur, ne illi Ordines tanquam otiosi ab hæreticis traducantur: & si Clerici cælibes pro illo ministerio haberi non possint, mandat Concilium assumi Clericos conjugatos probatæ vitæ, dummodò non bigamos, qui tonsuram & habitum clericalem saltem in Ecclesia gestare teneantur.

Porrò circa Clericos conjugatos extat constitu- 6 tio Bonifacii VIII. *in c. un. h. tit. in 6.* quòd tunc habeant privilegium *Canonis & fori*, si contraxerint cum *unica & Virgine*, ac tonsuram & habitum Clericalem continuò deferant. Cui constitutioni addidit Concilium Trid. *dict. sess. 23. c. 6.* quòd insuper debeant ab Episcopo esse deputati ad alicuius Ecclesiæ ministerium.

Dubi-

Dubitant tamen DD. an tales Clerici tam in civilibus, quàm criminalibus causis gaudeant fori privilegio? Potior fermè pars in eam inclinat sententiam, ut tantùm *in Criminalibus* velint Clericos conjugatos à judicio sæculari exemptos, propter text. *in dict. c. un.* qui tantùm criminalium causarum mentionem facit, & in cæteris non vult eos gaudere privilegio Clericali, sicut pro utraque sententia videri possunt Authores copiosè relati à Barb. *in Collectan. a. l. dict. c. un. n. 6. & 9.* Ego sanè existimo ante Concilium Trid. ex verbis dictæ Constitutionis Clericos conjugatos verisimiliter solùm in criminalibus causis habuisse fori privilegium, in aliis autem civilibus causis, oneribus & tributis fuisse subjectos potestati Laicali, ut etiam notavit Gloss. *in dict. c. un. in V. cæteris* nisi forsan & tunc ex mandato Episcopi actualiter in Ecclesia ministri fuerint.

Verùm cùm ex Concilio Trident. generaliter imperetur, ut Clerici conjugati servitio Ecclesiæ ab Episcopo deputentur, crederem eos sic deputatos tam *in civilibus*, quàm *criminalibus* causis fori privilegio gaudere: nam & familiæ Episcopi, Ecclesiæ, imò & privatorum Clericorum privilegium tale competere de *Foro competenti* tradidimus, & probat Martha *de Iurisd. p. 4. C. C XI.* tantò magis id procedet in hujusmodi Clericis conjugatis, cùm utique plus sit esse Ministrum Ecclesiæ, & quidem Clericalibus Ordinibus insignitum, quàm famulum Episcopi &c.

8 Uxores quoque talium Clericorum participare forum eorundem, probabilius est ex communi regula, quòd uxor sequatur forum sui mariti. *L. fæminæ 8. ff. de Senator. L. fin. C. de Incolis. L. 2. C. de Episc. & Cler.*

9 Quod attinet ad Clericos in *Ordinibus majoribus* constitutos, illi matrimonium contrahere nullatenus possunt propter votum solemne castitatis, quod sacris Ordinibus annexum est, & in quod suscipiendo sacrum Ordinem hoc ipso consentire censentur, quamvis aliis verbis non exprimant. *c. un. de Voto in 6.* Si de facto contrahere præsumpserint, ad dimittendas mulieres, & agendam pœnitentiam per suspensionis & excommunicationis censuram compellendi sunt. *cap. 1. hoc tit.* Imò *ex Clement. un. de Consang. & Affinit.* ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis Ordinibus ministrare, nec ad altiores valeant promoveri; in qua tamen irregularitate post peractam pœnitentiam Episcopo dispensare concessum est, dummodo cum vidua contractum non sit. *cap. 1. & 2. Qui Clerici vel voventes cap. 4. hoc tit cap. fin. de Bigam. non ordin.* amittuntque beneficia, saltem (ut aliqui DD. contendunt) per sententiam. Barbos. *in Collect. ad cap. 1. hoc tit. num. 7.*

10 Quinque autem potissimum rationes assignantur, ob quas oporteat Clericos cælibes vivere. I. Et principaliter, ut tantò digniùs Deo purissimo ministrent: etenim si in veteri testamento Sacerdotes ministrantes Domino in Sacrificiis tantùm Judaicis, & manducantes Panes Propositionis debebant eo tempore abstinere à mulieribus, quæ tamen omnia erant tantùm umbra & præfiguratio Christi, quantò magis ministrantes Domino in sacrificio verò, & manducantes verum immaculatum corpus Christi. II. Integrè magis Deo servire possunt, si ab uxoribus liberi sint: quia ut Apostolus 1. *ad Corinth. 7.* dicit: *qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est &c.* & *nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. 2. ad Timoth. 2.* III. Ut maiori reverentia habeantur apud populum, quo vita sunt sanctiores & perfectiores. IV. ut sine liberis & uxoribus constituti hospitalitatem erga pauperes & peregrinos tantò magis exercere possint. V. denique, ne reditus Ecclesiastici in usus pios destinati in uxores & liberos, aliasque profanas causas expendantur.

Quærunt DD. an cælibatus Clericorum sit ex jure divino, vel tantùm humano Ecclesiastico constitutus? Non est quidem dubitandum, quin votum castitatis annexum sacris Ordinibus obliget ex jure divino, juxta illud *Deuteron. 23. V. 21. cùm votum voveris Domino, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Sed hoc ipsum in quæstione est, an istud votum sit sacris Ordinibus annexum ex præcepto divino, vel solùm Ecclesiastico, adeoque justis de causis denuò per Ecclesiam tolli posset? 11

Resp. Quamvis non desint apud Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 27. num. 4.* qui ob supra allegatas quinque rationes & alias similes existiment, jure divino Clericis continentiam injunctam, ejusque rei non leve esse argumentum, quòd à tempore Apostolorum non extet exemplum, vel constitutio, ex qua permissum fuerit Clericis, post Clericatum uxores ducere, licet quandoque in Ecclesia Græca toleratum, ut uxoribus ante Clericatum ductis uterentur, *cap. cum olim 6. hoc tit.* Verùm communiùs receptum est cum D. Thoma, Cajet. Abulensi, aliisque quamplurimis gravibus Authoribus apud Sanch. *dict. loc. num. 5. cit.* statum matrimonialem nec ex jure naturali, neque divino esse incompatibilem cum statu Clericali, excepto tempore ministerii divini, neque per aliquem textum legis divinæ esse Clericis prohibitum; aliàs nec potuisset Græcis concedi usus Matrimonii etiam priùs contracti, nec Apostolus 1. *ad Thimot. 3.* Episcopum *uxoris unius virum* tolerasset; vel Dyonisium Ariopagitam, (quem conjugatum fuisse constat ex Actibus Apostolorum *cap. 17.*) in Atheniensium Episcopum creasset, ut in ejus vita legitur. Argumenta in contrarium id solùm evincunt, potuisse ab Ecclesia decentissimè Clericis cælibatum & votum castitatis injungi, non autem quòd necessariò à divino præcepto injunctum fuerit. Videatur latiùs de continentia Clericorum, Bellar. *tom. 1. controvers. de Clericis lib. 1. cap. 18. & seqq.* 12

Illud etiam hic addi potest, quod si quis in Ordinatione ignoraret invincibiliter votum castitatis annexum, vel haberet intentionem contrariam non servandi, talis quidem non teneretur abstinere à conjugio ex voto, sed ex lege Ecclesiastica; & quamvis in hoc posteriori casu eliciendo talem contrariam intentionem graviter peccaret, decipiendo Ecclesiam, non tamen esset invalidè Ordinatus.

Econtra qui invalidè ordinatus esset (ut quia se finxit Episcopum, qui non erat, aut ordinatus baptizatus non fuit) quamvis habuerit intentionem vovendi castitatem, probabiliter tamen non obligabitur, nisi denuò ordinetur: quia non aliter quàm concomitanter cum Clericatu censetur vovisse, pereunte ergò principali, perit & accessorium. Videatur Sanch. *d. loc. num. 11. & seqq.* Zoes. *hoc tit. nu. 7. & seqq.*

TITU-

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia vel Præbenda.

§. I.

De Residentia Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *De Residentia Prælatorum monitum Concilii Tridentini.*
2. *Episcopi cum qua licentia abesse possint?*
3. *Episcopus quamdiu possit abesse sine licentia?*
4. *Episcoporum illicitè absentium pœnæ, an debeantur in conscientia ante sententiam Iudicis?*
5. *Residere tenentur etiam Prælati Episcopis inferiores.*
6. *An possint abesse per 2. vel 3. menses sicut Episcopi?*

Alia Summaria post §. 2.

1 OMnes Prælatos Ecclesiasticos præsertim Episcopos, eorumque Superiores ad residendum in loco suæ Prælaturæ monet Coocilium Trid. *sess. 6. de Reform. c. 1.* his Apostolis verbis: *ut attendentis sibi & universo gregi, in quo Spiritus S. posuit eos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, vigilent, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant; implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque animarum suarum, quarum sanguis de eorum est manibus à supremo Iudice requirendus, custodiæ minimè incumbant, cùm certissimum sit, non admitti pastoris excusationem, si lupus oves devoravit, & pastor nescit.* hæc Trid. Quapropter ex eod. Concilio *d. sess. 6. cap. 1. & sess. 23. de Reform. cap. 1.*

2 Not. I. Quòd Episcopus, qui ex causa magnæ necessitatis aut utilitatis longiori tempore abesse cupit, debeat causam absentiæ S. Pontifici, vel Archi-Episcopo, aut Archi-Episcopo absente seniori Suffraganeo (qui idem Metropolirani absentiam probare debebit) significare, & approbationem in scriptis obtinere, nisi tamen periculum in mora fuerit, vel absentia inciderit propter aliquod munus & Reipublicæ of-
4 ficium Episcopatibus adjunctum, cujus causæ sint notoriæ. Ex quibus verbis Trid. videtur, quòd Episcopus, qui simul est Princeps Imperii, si ad Comitia vocatus compareat, non teneatur licentiam impetrare, si causa notoria subsit, vel aliàs semper solitus sit personaliter comparere, sicut Archi-Episcopi, Electores Romani Imperii, & similes, saltem si absentia non fuerit plus æquo diuturna, & Ecclesiæ periculosa. Qua tamen in re ad usum hactenùs practicatum in similibus Episcopatibus præcipuè attendendum.

3 Not. II. Quòd Episcopus possit sine graviori causa *ex æqua tamen & sine detrimento sui gregis, quod ejus conscientiæ relinquitur*, toto anno per duos vel ad summum tres menses nulla petita licentia à sua Diœcesi abesse: quia qui aliquantisper tantùm abest, juris interpretatione non videtur abesse; dummodò in Festis solemnioribus Nativitatis scilicet, Quadragesimæ, Paschatis, Pentecostes, & Corporis Christi, quibus refici maximè & in Domino gaudere Pastoris præsentia oves debeant, illam absentiam non instituat. Trident. *dict. sess. 23. cap. 1. vers. quoniam autem.*

Not. III. Si Episcopus ultra tres menses sine pe- 4
tita licentia, & rationabili causa absuerit, eum præter reatum peccati mortalis fructus sui Episcopatus pro rata temporis absentiæ suos non facere, sed in conscientia ad fabricam Ecclesiæ, vel pauperibus erogare debere, quamvis alia sententia declaratoria non sequatur. *d. sess. 23. cap. 1. vers si quis autem.*

Notand. IV. Quòd si absentia Episcopi vel Ar- 5
chi-Episcopi sine licenria extensa fuerit ultra sex menses, tunc quartam partem reditnum unius anni eo ipso amittat, qui ad fabricam Ecclesiæ vel pauperibus illius loci per Superiorem Ecclesiasticum applicabuntur. Si per alios sex menses in rali absentia perseveraverit, rursus alteram quartam ipso jure amitter, crescente verò contumacia, summus Pontifex hac de re intra tres menses per Archi-Episcopum, vel si ipse Archi-Episcopus absuerit, per seniorem Suffraganeum certiorari debebit, sub pæna interdicti ingressus in Ecclesiam eo ipso incurrenda. Trid. *d. sess. 6. cap. 1.* Pænas hujus *c. 1.* quia idem Concil. *d. sess. 23. c. 1. vers. si quis autem* confirmat, & insuper addit, ut absens pro rata temporis absentiæ fructus suos non faciat, videntur ad concordiam illæ quartæ de fructibus jam perceptis intelligendæ; qui sensus, si sit verus, putarem illam saltem moderationem adhibendam, ut istæ quartæ in conscientia ante senrentiam Judicis declaratoriam non debeantur: quia in boc loco ista sententia non excluditur, & quoad fructus jam perceptos Constitutio est verè pœnalis, secus quoad illos, qui cedunt tempore absentiæ, bi enim potiùs causa deficiente non acquiruntur, quàm omnimodè ex pœna amittuntur.

Not. V. Quòd etiam Abbates, aliique Prælati Episcopo inferiores ad Residenriam in suis Ecclesiis teneantur, ita ut sine licentia ab Episcopo, vel Superiore, cui immediatè subsunt, obtenta ad longius tempus discedere non possint. Quamvis enim Concilium de illis specialem mentionem non faciat, non tamen est dubitandum, quin & ipsi nomine Pastorum Ecclesiasticorum, & Curatorum Episcopis inferiorum (de quibus Concil. Trid. *d. sess. 23. cap. 1. vers. eadem omnino.* loquitur) comprehendantur, teste Tambur. *de Iure Abbatum. tom. 1. disp. 14. quæst. 1. num. 4. & q. 2. n. 2.* At verò pœnæ illæ circa amissionem fructuum in Abbatibus non residentibus, propterea locum habere non possunt, quia illi propter votum Religiosæ paupertatis proprios reditus non habenr, sed omnia Monasterio acquirunt, quòd ex Abbatis culpa damnificari non debet. *c. delictum. 76. de R. I. in 6. cap. si Episcopum. 3. causa 16. quæst. 6.* unde per alia media Ecclesiastica contra contumaces procedi posset.

Utrùm autem tales inferiores Prælati saltem per 6
tres menses sine licentia sui Superioris ex rationabili causa abesse possint, sicut Episcopi? vid. Tambur. *d. disp. 14. quæst. 5.* ubi inprimis de Abbatibus & Prælatis exemptis Episcopali Jurisdictione utentibus, affirmativè concludit, de aliis verò Episcopo subditis negativè propter textum Concilii *d. sess. 23. cap. 1. vers. eadem omninò*, ubi generaliter *statuitur de curatis* Episcopo *inferioribus, & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, ut quandocunque eos causa priùs per Episcopum cognita, & probata abesse contigerit, discedendi licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus nisi ex gravi causa non obtineant.* Interim non paucos DD. refert Barb. *in Collect. Concil. ibidem num. 67.* qui contra alios docent, per hæc verba Trid. etiam in

Pato-

Parochis non excludi primum bimestre, quo possint ex justa causa sine licentia abesse (qua de re §. *seq.*) id utique multò magis dicturi de Prælatis, quorum dignitas major, & absentia non tam periculosa, sicut Parochorum, quibus quotidie incumbit obligatio, Sacramenta petentibus & indigentibus administrandi.

Alii licet curatis inferioribus non concedant bimestre sine licentia propter allegatum Concilii textum, præsertim ibi: *quandocunque eos abesse contigerit &c.* ajunt tamen, textum non esse ita amarè accipiendum, quasi curatus semper debeat esse in compedibus, quin ei concedatur ad aliquot dies, imò ad unam alteramve hebdomadem ex rationabili causa sine alia licentia discedere, dummodò in absentia domesticis negotiis bene provideatur. Barbos. *de Offic. Episc. par.* 3. *alleg.* 53. *n.* 92. cum citatis ibidem.

Existimo hac in re utpote dubia consuetudini locorum aliquid tribuendum, *juxta vulg. l. si de interpretatione*. 37. *ff. de L. L.* quamvis enim residentia omnium curatorum sit juris divini, ut satis insinuatur *in sæpe d. cap.* 1. *sess.* 23. *in princ.* ita ut curatus suas oves sine justa causa derelinquere non possit, & consequenter hoc per consuetudinem immutari nequeat, quæ contra jus divinum nihil operatur: Verùm id in Thesi seu generaliter intelligendum est, in specie autem seu hypothesi, quòd v. g. hic vel ille Prælatus justam causam habens sine licentia Superioris ad breve tempus à suo Monasterio abesse non possit, neutiquam est Juris divini, sed humani Pontificii, aliàs nec Episcopus, nec summus Pontifex illam licentiam concedere valeret. Inter justas autem absentiæ causas præcipuè numerari potest illa, quæ sit Prælaturæ conjuncta & notoria, ut quia tanquam status aut deputatus Provinciæ in causis Reipublicæ, aliisve publicis negotiis occupatus est. Quòd si alia consuetudo in Diœcesi fuerit circa requisitionem licentiæ Episcopalis, ea quoque observabitur.

---

§. II.

De Residentia Parochorum aliorumque Curatorum.

SUMMARIA.

7. *Ad residentiam de jure divino obligantur habentes curam animarum.*
8. *Sine licentia Episcopi & relicto Vicario ab Episcopo approbato Parochi abesse non possunt, secus facientes perdunt fructus.*
9. *Controversia, an Parochus per duos menses abesse sine licentia possit.*
10. *Negativa verior.*
11. *Hodie non potest amplius Episcopus dare licentiam, ut Parochus absit studiorum causa.*
12. *Consuetudo, ut Parochus notabili tempore ultra duos menses absit, est corruptela.*
13. *Quid possit consuetudo circa residentiam Parochorum.*
14. *In necessitate repentina quid faciendum Parocho.*
15. *Non sufficit Parochum esse præsentem si nunquam per se ipsum Sacramenta & curam administret.*
16. *Parochus, qui totam curam per suos Cooperatores exercet, tenetur ad restitutionem fructuum, arbitrio tamen boni viri.*
17. *Pestis non excusat à residentia.*
18. *Excusat tamen ab administratione Sacramentorum, si idoneus Vicarius substituatur.*
19. *Regulæ quædam notabiles observandæ ab administrantibus Sacramenta pestiferis.*
20. *Qualiter residere teneatur, qui Canonicatum cum Parochia habet.*
21. *Quis possit remittere obligationem residentiæ?*

Omnium illorum, qui curam animarum gerunt, residentiam instantissimè urget Concil. 7
Trident. *sess.* 6. *de Reform. cap.* 1. & 2. & *sess.* 23. *cap.* 1. *Præcepto enim divino mandatum est omnibus, quibus animarum cura commissa est* (verbis utor Concil. *d. sess.* 23.) *oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione Sacramentorum administratione, ac bonorum operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera munita pastoralia incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed more mercenariorum deserunt, &c.*

In specie autem de Parochis seu curatis inferioribus statuit Concil. *d. sess.* 23. *cap.* 1. §. *eadem* 8
omninò, ut quandocunque eos causa priùs per Episcopum cognita & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum cum debita mercedis assignatione relinquant, discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant. Pœna quoque, quàm idem Concil. *in d. cap.* 1. §. *si quis autem*. contra Episcopos non observantes illud decretum constituit, statim in seq. §. *eadem omninò*: ad curatos inferiores extendit, ita ut & isti *præter mortalis peccati reatum, pro rata temporis absentia fructus suos non faciant, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi retinere possint, sed teneantur fabricæ Ecclesiarum aut pauperibus loci erogare, &c.* quòd si major fuerit contumacia, liberum erit Episcopo per censuras, aut subtractionem fructuum etiam usque ad privationem procedere, *d. sess.* 23. *cap.* 1. Porrò ex allegatis Concilii textibus.

Quær. I. Utrum Parochus saltem per duos 9
menses in anno possit abesse sine licentia Superioris, sicut concessum est Episcopis & Canonicis *in eadem sess.* 23. *cap.* 1. Non est paucorum sententia cum Nav. *in Man. cap.* 25. *sub. num.* 121. constitutionem Concilii ita intelligendam esse, quòd Parochus si ultra duos menses abesse velit licentiam Superioris impetrare debeat; cæterùm per duos menses singulis annis ex aliqua causa, quæ ipsi Parocho bona fide justa videtur, sine licentia abesse possit. Tum quòd Concil. *d. l. in* §. *eadem omninò*. inter obligationem residendi, quæ est in Parochis, comparationem faciat, tum etiam quòd id de jure antiquo licuerit. *ex cap. præsentium*. 7. *quæst.* 1.

Alii econtra censentes illam comparationem in- 10
ter residentiam Episcoporum & Curatorum tantùm quoad *pœnas* factam negant, Parochum unquam sine licentia discedere posse, pro quibus meliùs facit tex. Concilii, qui vult à Parochis licentiam exigi, *quandocunque eos abesse contigerit*, & mox subjungit, quòd nec cum licentia Episcopi debeant ultra duos menses, nisi ex gravi causa abesse; atque hanc posteriorem sententiam confirmavit declaratio Card. apud Garc. *de Benef. par.* 3. *cap.* 2. *num.* 23. & quidem sub eo rigore, ut nec per hebdomadem liceat Parocho sine obtenta licentia abesse. Quod verò *authori-*

authoritate d. cap. præsentium. dicitur, de jure antiquo licitam fuisse absentiam duorum mensium sine licentia Episcopi, rectè negari potest *ex cap. si quis in Clerico 7. quæst. 1. & cap. relatum*. 4. *hoc tit.* Unde in *d. cap. præsentium*. nil aliud disponitur, quàm quòd ob absentiam duorum mensium subexistente causa ægritudinis aliquis beneficio privari non debeat: nihil autem ibidem dicitur, quòd Parochus sine licentia ad duos menses discedere possit. Videatur Garc. *d. cap. 2. num. 19. & seqq.* Barb. *de Offic. Par. p. 1. cap. 8. num. 58. & seqq.*

11 Præterea quamvis olim Parochi cum licentia Episcopi potuerint studiorum causa etiam per septem annos abesse. *cap. cùm ex eo.* 34. *de Elect. in 6.* hodie tamen post dict. decretum Concil. Trid. id non ampliùs per Episcopum rectè concedi à S. Congregatione Card. decisum refert Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 6. num. 351.* Barb. *in collect. ad d. cap. 1. Trid. sess. 23. num. 55.*

12 Quær. II. Utrum consuetudo alicujus loci valeat residentiam Parochorum immutare? ℞. Circa residentiam duo consideranda esse, nimirùm I. Obligationem *residendi*, & II. Obligationem *petendi licentiam*: si justa causa absentiæ subsit. Obligatio *residendi* in genere, penes eos qui curam animarum gerunt, nulla consuetudine tolli potest, cùm sit jure divino præcepta Trid. *sess. 23. de Reform. cap. 1.* contra quod jus consuetudo nihil operatur. At verò obligatio *petendi licentiam discedendi* supposita justa causa discessus, cùm sit mero jure humano Pontificio introducta, absolutè quidem loquendo per contrariam consuetudinem tolli potest; si tamen ex tali consuetudine liceret Parocho notabili tempore ultra duos menses abesse sine licentia Superioris, illa (*juxt. text.* in Concil. Trid. *d. c. 1. §. eadem omninò.*) *corruptela* & consequenter invalida foret propter multa inconvenientia, quæ inde nascerentur. Nam Parochi nulla petita licentia ab Episcopo nullum etiam ab eodem sui loco peterent Vicarium, & sic persæpè cuicunque obvio curam animarum per longius tempus cum multis periculis committerent. Deinde successu temporis eò res deveniret, ut Parochi non tantùm sine licentia, sed multoties etiam sine justa causa oves suas desererent & mercenariis committerent.

13 Sed ut consuetudine licitum sit Parochis per unam vel alteram hebdomadem ex justa & rationabili causa & sine periculo damnificandi gregem substituto interea idoneo Vicario abesse, non improbare audeo, maximè si propter distantiam loci difficilis ad Episcopum aditus pro obtinenda licentia habeatur; & ad modicum tempus 6. vel 7. dierum substitui posse Vicarium pro suo arbitrio etiam sine præscitu Episcopi, vel vicinum Parochum, ex recepta consuetudine tradit Barb. *de Parocho par. 1. cap. 8. num. 52.* Imò ampliùs dico, si de consuetudine in aliquo loco Parochi etiam per duos menses continuò abessent ex justa tamen causa, posset satis tolerari: quia per talem consuetudinem videretur declarata illa controversia, quam in priori quæstione tradidi. Constat enim, quòd in dubio jure optima legum interpres sit consuetudo *l. si de interpretatione. 37. ff. de LL.* consentit. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 2. cap. 6. num. 7.*

14 Quær. III. Quid faciendum Parocho, si necessitas tam repentina sit, ut pro obtinenda licentia Episcopum nequeat adire? † ℞. Parochum debere post discessum suum, quàm primum potest, Episcopum de causa absentiæ certiorare, ut is de justitia causæ cognoscere, & tempus revertendi determinare possit, Garc. *de Benef par. 3. cap. 2. num. 34.*

15 Quær. IV. An Parochus satisfaciat suæ obligationi, siquidem in parochia præsens, sed omnia per suos Capellanos exerceat? ℞. Parochum teneri saltem aliquoties, & maximè, si Parochiani ipsum in specie petierint, per semetipsum curam & Sacramenta administrare. *cap. relatum. 4. hoc tit. cap. extirpandæ 30. §. quia verò. de Præb.* Cùm enim Parochus pro animabus sibi commissis rationem reddere teneatur, sanè ipsemet experiri debet, qualiter in via salutis instructæ sint. Unde notanter Jo. Sanch. *in Sel. disp. 47. num. 7.* hinc inferes, proh dolor! inquit, quàm malè aliqui Parochi se gerant, Sacramenta nunquam, aut fermè nunquam administrantes, & suarum ovium curam mercenariis committentes, qui cùm ut plurimùm Sacerdotes in opes & egentes sint, timeri non imprudenter, potiùs rationem habituros quærendi ab ovibus victum, quàm curam medendi infirmitatibus animæ, complacere eis studentes, quando respuendæ & reprehensionis gladio feriendæ &c.

Quær. V. An Parochus ad restitutionem teneatur, si totam curam per Cooperatores exerceat? † Negativè respondet Garc. *de Benef. par. 2. cap. 2. num 53.* eò quòd in jure cautum non reperiatur, pœnalia verò ex tendenda non sint. Contrarium tenet Sylv. *v. Residentia, num. 1. & 6.* Jo. Sanch. *d. l num. 6.* Jac. de Graf. *in decis. aur. l. 2. cap. 92. num. 37.* nam ex horum doctrina non intelligitur residere, nisi qui Sacramenta administrat, cùm verba accipienda sint cum effectu. Ego hanc posteriorem sententiam judico verbis (*cap. 4. hoc tit.* & Concilio Trident. *sess. 23. cap. 1.*) menti ac rationi legis esse conformiorem & propterea amplectendam, sub hac tamen moderatione: ut ex sola residentia personali, præcisa ab administratione, credam Parochum saltem medietatem fructuum lucrari: quia experientia constat, quòd Parochiani ex sola etiam præsentia personali magnam utilitatem percipiant; dum in quacunque necessitate recursum ad Parochum habent, & Sacramenta per Capellanos præsente Parocho ipsis diligentius administrantur. Præterea in illa parte fructuum, quæ restituenda est, judico intervenire debere arbitrium boni viri, ut plùs vel minùs pro qualitate & gravitate negligentiæ restituatur. Imò non dubitaverim, quandoque Parochum etiam rariùs per se administrantem Sacramenta, ad nullam restitutionem teneri, si reverà comperiat suos Parochianos sufficienter, & fortè meliùs per Capellanos, quàm per se ipsum instrui. 16

Quær. VI. An causa grassantis contagionis excuset Parochum à residentia? † Negativè fuisse decisum instante S. Carolo Borr. licèt Parochus pestem fugiens alios idoneos Ministros sui loco substituere vellet, ex Selva refert Barb. *in d. cap. 1. Trid. sess. 23. num. 60.* quia utique in calamitoso illo statu Parochiani ex præsentia proprii Parochi magnam consolationem habent; is enim cùm optimè noscat conditionem suorum subditorum, sine dubio in quotidianis occurrentiis tum circa Sacramentorum administrationem, tum circa aliàs necessitates repentinas meliùs per se vel per alium disponenda disponere poterit, quàm si ipso absente novus Vicarius ad tam quotidiana pericula constitueretur. † Illud nimis durum esset dicere, quòd Parochus eousque obligetur, ut etiam per se ipsum Sacramenta tempore pestis administrare teneatur, si idoneum Vicarium vel aliquos viros Religiosos habere possit. Non enim videtur mens fuisse Concilii, ut Parochus, qui fortè multùm est utilis Parochiæ, cogatur sine necessitate præsentissimum vitæ periculum subire. Dico, sine necessitate, nam si Parochus alios per quos administret, habere non possit, tenebitur tanquam bonus pastor vitam suam corporalem, pro vita spirituali ovium sibi commissarum exponere. 17 18

Sed advertendum est Parocho, ut tempore pestis in administrandis Sacramentis cautè se gerat, ne ex ipsius præmaturo obitu plures alii spirituale damnum

patiantur. Quare in eum finem aliquas bonas regulas ex Conciliis Medicorum & Theologorum collectas Parochis & Confessariis pestiferorum tradidit Hen. Manigart. *in sui floribus selectis ad fin.* quarum potiores pro utilitate aliquorum, quibus is libellus forsan incognitus est, hic subnotare volui.

19 I. Curandum ut ex præscripto Medici bona præservativa ad manum habeantur.

II. Tempore pestis non utendum longa veste, quæ protendatur infra genua, nec quæ sit ex materia pilosa, ad quam venenum faciliùs recipitur.

III. Non visitentur ægroti manè, vel saltem nonnisi sumpto jentaculo. Si necessitas urgeat jejuno stomacho ægrum adire (quia is morbus dilationem non patitur, nocet parvula mora) apponatur ad nares patum Theriacæ, strophiolum aceto tinctum, vel aliud præservativum applicetur.

IV. Cauterium à chyrurgo factum & Medici experientia, optimum esse præservativum docent.

V. Confessarius audiat ægrum à longè, & si fieri potest, curet, ut accedat ad fenestram, vel ad portam, aut ad hortum, & semper stet ab illa parte, ubi ventus flat versus ægrum.

VI. Si æger non possit se movere & pastor seu Confessarius domum ingredi cogatur, stet quinque aut sex pedibus à lecto ægri retrò caput ipsius, jubeat ut æger vertat faciem versus aliàm partem: nec moveantur tegumenta lecti: curet super lateres vel lapides accensos igne in medio cubiculo positos infundi acetum ad fumandum, & inter ipsum & ægrotum sit aliquis ignis vel carbones accensi; caveat autem ut nunquam stet inter ignem & ægrotum.

VII. Si æger non possit altè loqui, sed Confessarius debeat propè accedere, & ita se majori periculo exponere, non erit necesse, ut omnia peccata audiat, sed potest rogare ægrum, ut statim de uno vel altero peccato in particulari & de omnibus aliis in genere se accuset, quia in tanto periculo non requiritur confessio materialiter integra.

VIII. Si plures jaceant in eodem cubiculo ægroti, qui propter instans mortis periculum singuli separatim confiteri non possint, debebunt omnes simul absolvi (sicut etiam fit in conflictu vel naufragio) forma plurali: *Ego vos absolvo &c.* dummodo singuli unum vel alterum peccatum palam confiteantur, quod sine scandalo vel notabili sui infamia confiteri possunt, vel si nullum in specie exprimere valeant, generalem Confessionem faciant aut signa pœnitentiæ edant.

IX. Confessarius recedens à pestiferis purget se & vestimenta sua, Albam quoque & Stolam & corporale per ignem & fumum aliquem, vel per aspersionem & lotionem aquæ frigidæ, quæ veneno plurimum inimica dicitur.

X. Pro cautela Parochorum placuit adscribere verba Pauli Laym *lib.2. tract.3 cap.3. num. 3.* quæ etiam habentur apud Joan. Major. *in 4. dist. 23. qu. 1.* Barbos. *de Paroch. par. 2. cap. 17. num. 15.* Cavere, inquiunt, debet „Parochus, ne dum pestis tempore unius non graviter indigentis spirituali utilitati consulere intendit, „plures alii ex ipsius occubitu graviorem jacturam spiritualem patiantur. Quare *si solus sit*, non facilè debet cum vitæ suæ periculo Sacramenta, quæ non „admodum necessaria sunt, vel secundùm se, ut extrema unctio (quæ qualiter tempore pestis conferenda sit dictum & *in Man. Paroch. par. 2. c. 4. n. 4.*) vel „respectu personarum, quarum bonum statum Confessarius probabiliter cognitum habet, quia nuper „earum confessiones exceperat. Denique quotiescunque ab aliqua persona, quam verisimilibus conjecturis Sacerdos credit non habere conscientiam „peccati mortalis, vel per contritionem rectè ad moriendum dispositam esse, *probabilissimè* timetur „periculum contagionis, in tali casu majus bonum publicæ necessitatis præferendum privatæ alicujus utilitati.

Quær. VII. Qualiter residere teneatur, qui præter canonicatum Cathedralis Ecclesiæ etiam Parochiam obtinet? Resp. Nisi simul legitimè obtentum sit, ut in Parochia per Vicarium deserviatur, personalis residentia facienda erit in Parochia ob favorem curæ animarum, *Constit. Pii V. cupientes*: & Canonicus taliter curam exercens, habebitur pro præsente etiam quoad distributiones quotidianas, Trid. *sess. 22. de Reform. cap. 3.* si tamen Parochia fuerit Canonicatui unita; si autem ex dispensatione (quæ utpote contra jus est strictioris interpretationis) acquisita, habebitur Canonicus curam exercens solùm pro præsente quoad fructus annuos, non distributiones. *d. Bulla. cupientes.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 53. num. 127.* Garc. *de Benef. par. 3. cap. 2. num. 179.* 20

Quær. VIII. Cùm residentia curatorum de jure divino sit, quomodo relaxari valeat? ℞. Esse tantùm juris divini in thesi & regulariter, in hypothesi verò & singulis circumstantiis frequenter dari ab hac regula exceptionem, si modo per idoneum Vicarium curæ provideatur, & quidem circa absentiam perpetuam vel diuturnam, exceptionem legitimam declarare ad S. Pontif. pertinet, circa brevem v. g. aliquot mensium, etiam ad Episcopum. Vide Laym. in *Theol. mor. lib. 4. tr. 2. cap. 6.* 21

---

§. III.

De Residentia obtinentium simplex beneficium, & Canonicorum Cathedralium Ecclesiarum.

SUMMARIA.

22. *Residere tenetur quis etiam in beneficio simplici de Iure, secus de consuetudine.*
23. *Canonici Cathedralium Ecclesiarum tenentur ad Residentiam.*
24. *Canonicatuum fructus quotuplices?*
25. *Canonici absentes aliquando fictione Iuris habentur pro præsentibus.*
26. *Canonicis conceditur absentia 3. Mensium etiam absque causa.*
27. *Residens non habetur, qui non frequentat Ecclesiam.*
28. *Canonici absentes ex quibus causis habeantur pro præsentibus?*
29. *Canonicus aliquis esse an possit in 2. locis sine dispensatione, & qualiter teneatur residere.*
30. *Canonici absentes, quibus in casibus lucrentur etiam distributiones, & num. 32.*
31. *Canonicus Parochus quando censeatur præesse in Choro.*
33. *Canonicus legens missam tempore horarum Canc. an percipiat distributiones?*
34. *Canonicus absens 3. mensibus an lucretur distributiones.*
35. *Distributiones à Canonicis absentibus non perceptæ quorsum applicentur?*
36. *Fructus grossi an accenseantur fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis?*

Quamvis de Jure omnia beneficia etiam simplicia, & quæ curam animarum nullam habent, requirant personalem residentiam. *c. fin. de Rescriptis in 6.* 22

in 6. de consuetudine tamen universali introductum esse, quòd in beneficiis simplicibus non sit necessè personaliter residere, sed beneficiatus possit etiam per substitutum deservire, cum pluribus aliis testatur Garc. *de Benefic.p.3.cap.2.n.3.* Vallen. *h.t.n.3. & 4.* unde qui Capellaniam obtinet, ratione cujus tenetur in certa Capella vel Altari missas dicere, poterit ad istas missas legendas alium constituere, dummodò in ipsa fundatione specialiter cautum & expressum non sit, quòd ipsemet beneficiatus per se missas legere debeat: tunc enim non excusabitur, nisi propter justum & legitimum impedimentum, &c.

23 Canonici Cathedralium Ecclesiarum, licet curam animarum non habeant, nihilominùs ex natura sui beneficii ad residendum in loco sui canonicatus tenentur, ita ut ultrà 3. menses à suis canonicatibus abesse non possint, & contra facientes præterquam, quòd fructus pro rata temporis absentiæ suos non faciant, insuper primo anno media parte, secundo anno omnibus fructibus, etiam quos causa residentiæ jam fecerunt suos, eo ipso privantur. Trid. *sess.24. de Ref.c.* 12.

Porro circa residentiam Canonicorum plures non inutiles, & quotidianæ difficultates occurrunt, quas antequam resolvam, ad meliorem intelligentiam duo prænotanda sunt.

24 Unum est, quòd reditus Canonicatuum sint in duplici differentia: alii enim sunt *fructus annui*, qui dantur propter annuam residentiam in loco canonicatus; alii verò sunt, qui dicuntur *distributiones quotidianæ* seu *præsentiæ*, & dantur propter singulas præsentias in choro & divino officio, inde in Concil. Trident. *sess.21. de Reform. cap.3. & sess.22. de Reform. cap.3.* statuitur, ut in Ecclesiis tam Cathedralibus, quàm Collegiatis, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut verisimiliter negligantur, tertia pars fructuum & quorumcunque proventuum tam dignitatum, quàm canonicatuum separari debeat, & in distributiones quotidianas converti, ac inter illos, qui divino officio intersunt, dividi juxta proportionem ab Episcopo (etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegato, casu quo capitulum vel aliqui Canonici forent exempti) faciendam.

25 Alterum prænotandum est, quòd Canonici sæpè justam causam habeant, ob quam in loco Canonicatus adesse non possint, nihilominùs fictione juris præsentes esse censeantur; imò aliquando istæ causæ sint specialiter in jure expressæ, & privilegiatæ, ut ex illis absens Canonicus non tantùm pro præsente in urbe, sed etiam pro interessente, ut loquuntur, divinis officiis habeatur, & consequenter præter fructus annuos etiam in absentia distributiones quotidianas lucretur. His ita prænotatis.

26 Quær. I. An aliqua justa causa requiratur, ut Canonicus possit tribus mensibus per annum à sua residentia abesse, sicut superiùs de absentia Episcopi dictum? Resp. Magis communiter receptum esse, hoc trimestre esse Canonicis à jure concessum, quasi pro aliqua animi relaxatione & ne residentia semper in uno eodemque loco nimis gravis fiat, ideòque ad hanc absentiam neque justam causam, neque licentiam Episcopi desiderari; pertinebit tamen ad Episcopum providere, ut Canonici suam absentiam ita moderatè instituant, ne simul & semel major pars Canonicorum in festis solemnioribus absit, & ita Ecclesia divino officio privetur. Zerolla *in Praxi Episcop. part. 1. V. privatio. vers. quartum dubium.* Non obstat, quòd Episcopus ne quidem duobus mensibus sine rationabili causa possit abesse, per textum in Concil. Trid. *d. sess. 23. de Reform. cap. 1. vers. quoniam autem* ibi: *ut id ex æqua causa fiat, & absque ullo gregis detrimento, quod abscedentium conscientiæ relinquit*; quia Episcopi absentia propter officium pastorale, & administrationem universalem magis necessaria est, quàm Canonicorum.

Quær. II. Utrum pro Residente haberi debeat, qui quidem in civitate præsens est, sed nunquam Ecclesiam frequentat? ℞. De Jure Concilii Trident. ad residentiam Canonicorum requiri non tantùm, ut in civitate præsentes sint, sed etiam ut divina officia & quidem per se, non per substitutos peragant, sicut habetur in sæpe *dict. cap. 12. sess. 24. de Reform.* attamen quoad illud punctum, quòd Canonici per se debeant in Choro psallere & cantare, contrariam consuetudinem non esse irrationabilem censet Zypæus *in Annal. juris Pontif. hoc tit. sub. n.* 28. ut decantatio & psalmodia tantò peritiùs instituatur. 27

Quær. III. Utrùm ex qualibet gravi causa absens Canonicus ultra tres menses debeat haberi pro residente? ℞. Distinguendum esse inter causam *necessitatis*, & *utilitatis*. Si causa sit *necessitatis*, propter quam residentia moraliter sit impossibilis, vel saltem admodùm periculosa, v.g. propter infirmitatem, insidias hostiles, pestem &c. satis est expeditum, quòd ob tales causas absens Canonicus fictione Juris pro residente habeatur, & ad minus fructus annuos lucretur. 28

Sin autem ex causa *utilitatis* aliquis absit, subdistinguendum est, an sit utilitas privata, vel an utilitas Ecclesiæ? Absens *ex utilitate privata* ad promovendum suum privatum commodum, instituendam œconomiam in bonis suis &c. non habebitur pro residente, licet dispensationem de non residendo à summo Pontifice obtinuerit, nisi specialiter etiam super perceptione fructuum fuerit cum eo dispensatum; aliàs enim talis dispensatio solùm operabitur, ut absens Canonicus ad residentiam urgeri, vel suo beneficio privari non possit. Pet. Rebuf. *in Praxi benefic. tit. dispens. de non residendo. num.60.* Gloss. *in cap. relatum. 4. in V. Prælatorum. h. t.* Unde & Canonicum ingredientem religionem non lucrari fructus annuos, qui cedunt tempore Novitiatus, neque à Monasterio post Professionem, vel ab ipso Canonico post regressum ex Monasterio peti posse, docet Garc. *de Benef. p. 3. cap. 2. num. 341.*

Habebitur autem pro residente, qui abest *pro utilitate sui Canonicatus, vel Ecclesiæ Cathedralis* ad tuenda, vel prosequenda Jura ejus. *cap. ex parte. 13. hoc tit.*

Item quia Episcopus potest habere secum duos Canonicos, qui ipsi in gubernanda Diœcesi collaborent, qui Canonici, quamvis nunquam Chorum frequentent, habebuntur tamen pro residentibus saltem ad lucrandos fructus annuos. *cap. de cætero. 7. cap. ad audientiam. 15. hoc tit.*

Similiter etiam pro residente habebitur, qui in aliquo Gymnasio, Universitate (non autem in villa, vel loco privato, ubi nullum vel modicum est literarum exercitium) cum licentia Episcopi studuerit, vel docuerit. *cap. relatum. 4. & cap. tuæ fraternitatis. 12. hoc tit. cap. fin. de Magistris.* Imò licentiam Episcopi potiùs de honestate, quàm necessitate petendam esse, atque idem obtinere in omnibus casibus, in quibus jus ipsum reputat legitimam causam absentiæ, docet Garc. *d. c. 2. num. 94. & seqq.*

Quær. IV. Quanto tempore teneatur ad residendum, qui in duabus Ecclesiis Cathedralibus Canonicatus habet, cùm utique non possit uno anno in utroque Canonicatu 9. mensibus residere? ℞. Supposito, quòd conformiter Concil. Trid. *sess. 7. cap. 4. sess. 24. de Ref. cap.* 17. & per ea, quæ tradit Fagn. *in cap. cum jam dudum. 18. de Præbendis. nu. 13. & seqq.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 15. n. 15.* cujus dicta inferiùs in Tit. *de Præbend. sub num.* 68. referemus, duo Canonicatus propter personalem residentiam novem mensium sint incompatibilia beneficia, eos absque dispen- 29

dispensatione Apostolica habere non licebit. Vid. tamen Gonz. *c. l.*

Si igitur aliquis dispensationem ad duos Canonicatus impetraverit,& ea talis sit,ex qua dispensatus possit uno anno utriusque Canonicatus fructibus gaudere (quæ clausula in rescripto exprimi debet, aliàs dispensatio hæc contra jura illam non includet, sed tantùm operabitur, ut dispensatus gaudere possit fructibus illius Canonicatus, in quo maluerit 9. mensibus residere. Vid. Rebuf. *in d.t. dispensatio de non residendo*) tunc attendendum erit ad particularia locorum statuta & consuetudines. In quibusdam enim Cathedralibus Ecclesiis quatuor, in quibusdam quinque, vel sex menses pro residentia assignantur. Similia itaque statuta & consuetudines, ex quibus minori tempore, quàm 9. mensibus residetur, intelligi debent de illo casu, quo quis ex dispensatione habet duos Canonicatus, aliàs autem Conc. Trid. *d. sess. 24. c. 12.* omnibus statutis & consuetudinibus derogavit, quæ minorem, quàm 9. mensium residentiam exigunt. Docent quidem nonnulli cum Zypæo *in Annal. Iur. Pontif. hoc tit. num. 13.* residentiam Canonicorum post Concilium per contrariam consuetudinem immutari posse, eò quòd non sit juris divini, sicut residentia Prælatorum: neque obstet illa clausula Trident. omnis consuetudinis derogatoria; cùm DD. similes clausulas interpretari soleant de consuetudine præterita, ante legem contrariam existente, non de ea, quæ postmodum de novo introducta, aut confirmata est, vel quæ non est generalis, sed particularis alicujus loci: *arg. cap. 1. de Constit. in 6.* & huic ipsi derogationi tanquam ex mero jure positivo provenienti per novam consuetudinem derogari valeat; sed quia nulla consuetudo subsistit, nisi sit rationabilis, *cap. fin. de Consuetud.* ideò ad diuturniorem Canonicorum absentiam aliquam rationabilem causam requirit Covar. *Lib. 3. Var. Res. cap. 13. num. 9.* ne talis consuetudo piæ Fundatorum intentioni nimis controveniat.

Aliud judicium est, si propter merita præcedentia quis à residendo excusetur: illam enim consuetudinem vel statutum admisit Congregatio Cardinalium Concil. Trident. Interpretum, vi cujus conceditur alicui Canonico, vel beneficiato, qui per quadraginta annos semper diligenter interfuit divinis, ut is imposterùm tanquam emeritus ad nullam ampliùs præsentiam obligetur, & tamen fructus annuos ac distributiones quotidianas lucretur Garc. *de Benef. c. 2. p. 1. num. 344.*

30 Quær. V. Quandonam absentes non tantùm pro *residentibus*, sed insuper pro *interessentibus* divino officio habeantur, & distributiones quotidianas lucrentur? R. Si absens à Choro saltem in urbe præsens sit, habebitur pro interessente, quoties ex justa causa necessitatis vel utilitatis abfuerit, dummodò utilitas merè privata non sit, sed Ecclesiæ. Unde omnes, quos infirmitas, senium, injusta captivitas, aut injusta excommunicatio, vel alia corporalis necessitas impedit, si in urbe præsentes sint, etiam præsentes in Choro reputabuntur. *cap. un. hoc tit. in 6.* dummodò aliàs soliti fuerint Chorum frequentare: quia si sani non frequentassent, non censeretur infirmitas dare causam absentiæ.

Quòd si autem Canonici non tantùm à Choro, sed etiam à civitate absint, quamvis justam absentiæ causam allegare valeant, nisi tamen illa causa specialiter de jure vel consuetudine ad percipiendas distributiones quotidianas privilegiata fuerit, habebuntur quidem pro residentibus, sed non pro præsentibus in Choro, sicut distinguit Covar. *Var. Resol. lib. 3. cap. 13. num. 8.* Garc. *d. loc. à num. 349.*

31 Ideò ex tali causa specialiter privilegiata pro interessentibus habebuntur omnes Canonici, qui parochias suis canonicatibus incorporatas possident, & ibidem curam animarum per se ipsos exercent. Trident. *sess. 22. de Reform. cap. 3.* Dico, si parochia Canonicatui *incorporata* sit: nam si Canonicus *ex dispensatione* præter Canonicatum habuerit parochiam, & in ea parochum egerit, lucrabitur quidem fructus annuos sui Canonicatus, sed non distributiones: quia dispensatio super duobus beneficiis incompatibilibus est contra jus, & consequenter strictæ interpretationis. Barb. *de Offic. & potest. Episc. alleg. 50. num. 127.*

Pro præsentibus in Choro etiam habentur comparentes ad generale Concilium, ut ex Concil. Constant. *sess. 14.* tradit *Rebuf. loc. supra cit. num. 34.* quod privilegium alii communiter etiam ad eos, qui Synodo Provinciali vel Diœcesanæ intersunt, extendunt apud Barb. *d. loc.* Item speciali privilegio pro interessentibus haberi Inquisitores hæreticæ pravitatis, Pœnitentiarios in Ecclesiis Cathedralibus constitutos, cùm publicas confessiones audiunt, & Auditores Rotæ Romanæ refert Ricc. *in Praxi aurea. par. 3. resolut. 390. & seq.* 32

Quær. VI. Utrùm distributiones lucretur, qui eo tempore, quo in Choro officium peragitur, vel Horæ cantantur, ipse Missam legit? Negativè declaratum esse à Cardinalibus, attestatur Garc. *d. l. n. 398.* nisi ex jussu Superioris Missa celebrata sit. Interim tamen in multis locis ex consuetudine contrarium practicari refert idem Garc. & Zypæus in *Anal. hoc tit. n. 31.* Declaratio Cardinalium videtur potissimùm fundari in ipso text. Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. cap. 12.* ex quo Canonici jubentur per se, & non per substitutos divina peragere; hoc autem rigore per consuetudinem mitigato (ut supra *in quæst. 2.* dictum) etiam hæc consuetudo, de qua in præsenti quæstio, non est intolerabilis. 33

Quær. VII. An Canonici absentes 3. mensibus sibi à jure concessis sicut, nihilominùs lucrantur fructus totius anni, ita etiam lucrentur distributiones quotidianas? Negativè à sacra Congregatione Cardinalium decisum esse ait Zerolla *d. l. V. primum dubium*, nam licet absentia 3. mensium sit inculpabilis, & à jure permissa, non tamen est specialiter ad lucrandas distributiones privilegiata. 34

Quær. VIII. Quorsùm applicanda sit illa portio distributionum, quam absentes Canonici non percipiunt, an in fabricam Ecclesiæ impendi, vel pauperibus distribui, aut præsentibus Canonicis accrescere debeat? Concil. Trident. *sess. 22. cap. 3.* voluit, tales distributiones vacantes fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio loco arbitrio Ordinarii applicari; sed quia Concil. ibi loquitur de illis distributionibus, quæ noviter ex tertia parte fructuum deductæ sunt, plerique DD. existimant, aliud obtinere in distributionibus antiquis, quæ ex fundatione debentur Canonicis, ut hæ, si ab aliquibus absentibus neglectæ fuerint, debeant præsentibus accrescere juxta Gloss. *in Clement. 2. in V. pars dimidia. de Ætate & qualitate &c.* Aliter verò distinguit. Garc. *in d. c. 2. n. 444.* quòd nimirùm attendendum sit, an certa & determinata portio cuilibet Canonico in Choro præsenti assignata sit, e.g. pro missa medius florenus, pro singulis horis Canonicis aliquot grossi &c. vel an in genere aliqua massa seu quantitas inter præsentes Canonicos distribuenda sit? Priori casu censet portionem absentium apud Ecclesiam remanere, vel alteri pio loco applicandam esse: posteriori verò præsentibus accrescere. Sanè quantùm investigare potui, neutra ex istis sententiis habet singularia fundamenta, ex quibus impugnari vel probari possit, sed utraque est plurimùm divinatoria, & ex verosimili æquitate ac conjectura voluntatis Conc. Trid. desumpta, quapropter opinor deficiente clara juris decisione consuetudinem singulorum locorum adtendendam esse. 35

Quær.

36 Quær. ultimò. An illi fructus, qui alicubi fructus grossi, alicubi victualis vocantur, & de frumento, vino, piscibus, aut similibus rebus certis anni temporibus inter Canonicos dividuntur, sint annumerandi fructibus annuis, vel distributionibus quotidianis? R. Quamvis *in c.un. h. t. in 6.* distributiones quotidianæ victualia appellentur, *& in cap. de cætero. 7. hoc tit.* victualia illis denegentur, qui actu divinis non intersunt; nihilominùs si ita usu in aliquo loco receptum sit, ut prædicti fructus æqualiter inter residentes Canonicos sine respectu ad singulas in Choro præsentias distribuantur, potiùs fructibus annuis, quàm distributionibus accensendi erunt, & consequenter qui fructus annuos, etiam istos lucrabitur Gloss. *in Extravag. un. Ne sede vac.* Quar. *summa Bull. V. Residentia.*

TITULUS V.

De Præbendis & Dignitatibus.

Materia de Præbendis, quæ Ecclesiarum ministris debentur, amplissimam hîc aggredimur, non quidem eam secundùm omnem suam latitudinem & dignitatem tractaturi, sed quantum scholæ satis videtur. Plura investigari poterunt apud Authores, qui hac de re plenos libros scripserunt, inter quos est Nicolaus Garcias *in Tract. de Beneficiis*. Gonzalez. *ad Reg. 8. Cancell.* Rebuffus *in Praxi beneficiorum.* Flam. Parisius *De Resignatione beneficiorum*, & alii per decursum citandi.

Omnis quidem perceptio redituum Ecclesiasticorum in genere *Præbenda* dici potest à præbendo, seu tribuendo, tametsi talis perceptio laico competat propter servitium etiam temporale, & ad certum tempus, ut advocato Ecclesiæ, vel alteri officiali sæculari. Barb. *in Collect. DD. ad Rubr. hujus tit. num. 3. & seqq.* Vallen. *hoc tit. §. 1. num. 1.* at verò in propria & stricta significatione *Præbenda* solùm pro beneficio Ecclesiastico accipitur. Sit proinde.

§. I.

Quid & quotuplex sit beneficium?

1. *Beneficium quid? & explicantur singulæ definitionis particulæ.*
2. *Differentia inter pensiones & beneficia.*
3. *Beneficium non potest conferri à laico, ne quidem ex præscriptione.*
4. *Dignitas, Personatus, Officium quid?*
5. *Beneficia alia curata, alia simplicia.*
6. *Beneficia collativa, patronata, electiva, sæcularia, regularia.*

1 Beneficium Ecclesiasticum congruè describi potest, quòd sit *jus perpetuum ad percipiendos reditus Ecclesiasticos ratione spiritualis officii Ecclesiastica authoritate institutum, & personæ Ecclesiasticæ ab Ecclesiastica collatum.*

Dico I. beneficium esse *jus ad percipiendos reditus Ecclesiasticos*: ut distinguatur à *Canonia*, quæ simpliciter sic dicta tantùm est *jus habendi sedem in Choro, & vocem in Capitulo*: nam si quis simpliciter in Canonicum recipiatur, antequam ei reditus canonicales assignentur, dicitur habere *Canoniam*, sed non beneficium, seu præbendam; debet tamen ipsi, primùm ac se facultas obtulerit, præbenda conferri. *cap. dilectus. 27. & cap. relatum. 9. hoc tit.* Gloss. *in cap. 2. de Concess. præb.* Ipsa quoque vox in capitulo ex usu plurium Ecclesiarum Cathedralium, non ad solam concessionem Canoniæ, sed tunc primum concedi solet, ubi quis residentiam primi anni absolvit, & juxta Concilium Trid. majoribus ordinibus in signitus est. Trid. *sess. 22. de Reform. cap. 4.*

Dico II. Beneficium esse *jus perpetuum*: est enim de natura beneficii, ut institutum perpetuò duret, & non conferatur ad certum tempus, sed regulariter ad totam vitam beneficiati, in eoque beneficiatus intituletur, seu, ut Practici vocant, *investiatur*, per text. *in Can. Sanctorum. 2. dist. 70.* Barbos. *Jur. Eccles. un. lib. 3. cap. 4. num. 11.* Nec obstat, quòd Parochiæ Monasteriis, & aliis locis pleno jure incorporatæ sint vera beneficia, & tamen nulli conferantur in perpetuum, sed tantùm Vicariis, qui ad nutum superioris amoveri possunt, juxta Gloss. receptam *in Clementina. 1. de Excess. Prælat.* nam R. quòd illa incorporatio sit loco collationis perpetuæ, & Abbas Monasterii sit principalis Rector & beneficiatus talis Parochiæ; illi verò, qui ab eo exponuntur, sunt tantùm Vicarii temporales, & dicuntur habere beneficia manualia. Gloss. *in Clement. quia regulares. de Supplenda negligentia Prælatorum.* Joan. Honor. *hoc tit. p. 4. num. 60.* Quòd si autem aliquis Vicarius perpetuus, seu ut loquuntur, *investitus* constitueretur, talis verum beneficium habere censeretur, quia Vicaria perpetua venit nomine beneficii. *cap. postulasti. 27. de Rescriptis.*

Dico III. *ratione spiritualis officii*: quia beneficium datur propter officium, idque spirituale. *cap. fin. de Rescript. in 6.* unde perceptio redituum, quæ ministris sæcularibus Ecclesiæ datur, beneficium propriè dici non potest. Garc. *de Benefic. p. 1. c. 2. n. 7.*

Dico. IV. Beneficium debere esse institutum *Ecclesiastica authoritate*: quare tametsi aliquis certas missas vel anniversarium etiam in perpetuum fundarit, nisi tamen Episcopi approbatio accedat, non erit beneficium, sed tantùm pia donatio, vel pium legatum; neque appellatione beneficii veniet, quoties in jure vel literis Papalibus de beneficio mentio fit. Barb. *Juris Eccles. lib. 3. cap. 4. num. 15.*

Dico V. beneficium debere conferri *personæ Ecclesiasticæ*; quia laicus est incapax beneficii tanquam rei spiritualis vel saltem Spirituali annexæ, & propter spirituale ministerium competentis. *arg. cap. causam. 7. de Præscriptionibus.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. gloss. 2. num. 60. & seqq.* ubi *num. 63.* refert, quòd neque ad horam possit laicus beneficium Ecclesiasticum habere.

Hinc etiam est, quòd pensiones, quæ ex reditibus beneficiorum in favorem alicuius separantur, non dicantur propriè beneficia, per text. & Gloss. *in c. 4. h. t. in 6.* Zoes. *h. t. n. 2.* tum quòd in pensione aliquis non intituletur, seu investiatur (secùs, si quis verè pensionem in titulum acciperet. Vid. Barb. *Jur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 11. num. 8. & 15. ac seqq.*) tùm quòd ex se non deutur propter Spirituale officium (nisi quòd novissimè Pius V. pensionariis imposuerit recitationem officii Beatæ Virginis. Zoes. *dict. n. 2.*) tum denique quòd pensio possit laico concedi. Huc pertinent ea, quæ superiùs in Tit. I. *de Vita & honest. Cler. n. 8.* de obligatione gestandi habitum clericalem Beneficiatis & Pensionariis ex Bulla Sixti V. incumbente diximus. 2

Dico VI. quòd beneficium conferri debeat *à persona Ecclesiastica*, nimirùm summo Pontifice, Episcopo vel alio Prælato, non autem à laico. *c. 3. de Institution.*

tion. Garc. *de Benef par. 1. cap. 2. num.* 35. Quare si aliquis in certo altari, vel Capella missas legendas ita fundarit, ut hæres, vel alius laicus sine institutione Episcopi possit Sacerdotem constituere, qui illas Missas persolvat, talis fundatio non erit beneficium dicendum, neque in impetratione alterius veri beneficii hujus erit mentio facienda, sicut *in cap. si motu*. 23. *h. tit in* 6. requiritur, ut in impetratione novi beneficii fiat mentio priùs habiti, quamvis exigui; solùm ergò jus patronatus competit laico, qui Ecclesiam vel beneficium aliquod fundavit, exstruxit, aut dotavit, ut scilicet beneficiandum possit Episcopo præsentare, ab eoque, si dignus sit, institui debeat, secundùm ea, quæ inferiùs speciali in Titulo *de Iure patronatus* tractantur.

Sed neque præscriptione laicus videtur acquirere posse jus conferendi, cùm id utpotè jus Spirituale possidere nequeat, sine possessione autem nulla, ne quidem immemorialis (quæ tantùm in subjecto capaci possessionis procedit, & vim privilegii obtinet) currat præscriptio, *cap. causam*. 7. *& ibi DD. de Præscript.* Barb. *in Collect. DD. ad c. dilectus* 34. *hoc tit nu.* 2. Pan. *ibid. sub. num.* 6. & quamvis in possessione decimarum laicus ex solam immemorialitate temporis præsumptionem pro se habere possit, & relinquendus sit in earum detentione, usque dum de vitioso initio convincatur, per ea, quæ docet Gilkenius *de Præscript. par.* 3. *cap.* 8. *num.* 23. & dicam infra in *Tit. de Decimis D. §.* 2. *num.* 7. Diversa tamen est ratio inter jus decimandi, & conferendi beneficia: quia jus decimandi tum ex privilegio Papali; tum ante Concilium Lateranense per Episcopos sæpe laicis concessum fuit; jus autem conferendi beneficia concedi laicis prorsus insolitum est: hinc est, quòd faciliùs in jure decimandi ex immemorialitate temporis præsumatur bonus titulus, quàm in jure conferendi beneficia. Quòd autem privilegio Apostolico possit laicus ad conferenda beneficia habilitari, tradit Barb. *in d. c. dilectus. num.* 2. Imò de facto aliquibus Regibus & Principibus concessum refert Zoes. *hoc tit. num.* 7. *per text. in eod. cap. dilectus. & in cap. dilecto.* 40. *de Testibus. & cap. ult. de Concess. præbendæ*. ait tamen verisimile esse in his cc. verbum *donati*, intelligi de jure patronatus. Gloss. *in d. cap. dilectus. V. ex donatione*.

Beneficio inprimis dividuntur, quòd alia sint majora, alia minora. Majora subdividuntur, quòd alia *dignitatem* annexam habeant, alia *personatum*, & alia *officium*.

4 *Dignitas* est *præcedentia cum jurisdictione*, qualem habent Episcopi, & alii inferiores Prælati. Volunt tamen etiam in dignitate constitutum censeri, penes quem unum saltem ex his tribus requisitis inveniatur, 1. administratio rerum Ecclesiasticarum cum jurisdictione. 2. Nomen dignitatis & simul prærogativæ in Ecclesia tam in choro quàm in capitulo, licet non adesset vera administratio vel jurisdictio. 3. Consuetudo Ecclesiæ, quòd quis reputetur in dignitate. Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 1 *disp.* 1. *quæst.* 2. *num.* 3. & 9.

Personatus est *præcedentia sine jurisdictione*, quem habere censetur Senior in Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, vel alius, qui locum magis honorificum in Choro aut Processionibus obtinet.

Officium denique dicitur administratio sine speciali præcedentia, aut jurisdictione, prout talem administrationem habent Sacrista, Custos, Thesaurarius & similes. Vallens. *hoc tit. §.* 2. *num.* 4.

5 Deinde beneficia alia sunt *curata*, alia *simplicia*. Curata iterum subdividuntur, quòd alia sint propriè curata, quæ scilicet curam animarum respectu fori interni & Sacramentorum habent. Alia autem minùs propriè, quibus jurisdictio spiritualis quoad forum externum incumbit, ex qua beneficiatus possit causas Ecclesiasticas tractare, inquirere, corrigere, censuras ferre, & absolvere &c. *Simplicia* verò beneficia dicuntur, quæ curam animarum annexam non habent, uti sunt capellaniæ, vel alia similia beneficia habentia obligationem solummodo horas canonicas persolvendi, missas legendi &c. Canonicatus quoque in Ecclesiis Cathedralibus cùm curam animarum adjunctam non habeant, rectè quidem beneficiis simplicibus accenseri possunt, quia tamen personalem residentiam requirunt, & Canonici majorem præ reliquis Clericis præcedentiam habent, *cap. statutum.* 11. *de Rescriptis in* 6. ideò plerumque nomine simplicium beneficiorum non canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, sed minora beneficia simplicia intelliguntur, *arg. cap. quamvis.* 4. *hoc tit. in* 6.

Præterea beneficia alia sunt *collativa*, quæ scilicet per collationem Episcopi, vel alterius obtinentur; alia *patronata*, quæ ad præsentationem patroni dantur; alia *electiva*, ad quæ aliquis per viam electionis assumitur, uti sunt Episcopatus, Abbatiæ, Præpositeræ, & similia. 6

Denium ut plures alias divisiones omittam, quæ videri poterunt apud Vallens. *dic. loc.* beneficia alia sunt *sæcularia*, quæ ex fundatione, vel succedente præscriptione tantùm sæcularibus Clericis conferri debent; alia sunt *regularia*, quæ pariter vel ex fundatione, præscriptione, aut alia Summi Pontificis dispositione tantùm Regularibus conferenda sunt, *cap. cùm de beneficio.* 5. *hoc tit. in* 6. *cap. inter quatuor. de Religiosis domibus.* de qua beneficiorum distinctione in Tit. *de Capellis Monachorum* agitur.

---

§. II.

De Collatione beneficiorum, quæ fit per Summum Pontificem, & beneficiorum reservationibus.

SUMMARIA.

7. *Papa habet liberam potestatem in beneficiis.*
8. *Beneficii reservati collatio ab inferiore facta est nulla. Reservatio non afficit beneficia patronata, nec manualia.*
7. *Vacatio* apud Sedem *vel* in *curia*, *quæ dicatur.*
10. *De reservatione beneficiorum* clausa in Corpore Juris.
11. *Curia Romana quid & ubi, & quid Curiales?*
12. *Beneficia in quibus tantum fuit jus ad rem, non sunt reservata, nec beneficia de jure patronatus laicorum.*
13. *Reservatio* Extravag. Execrabilis. Joann. XXII. hoc tit.
14. *Commendam beneficii quis concedere possit, & an per eam tollatur reservatio?*
15. *Reservatio* Extravag. ad Regimen. inter Commun. h. t.
16. *Beneficia promotorum per Papam reservantur. Et quid, si concessa retentio, & quando vacare incipiant? Et quid de promotione, quæ fit per Archiep. Salisb. ad 4. Episcopatus.*
17. *Reservationes per varias Bullas, & ibi de publicatione resignationis.*
18. *Reservationes per Bullas post Concordata Germaniæ emanatas, an præjudicent Germanis?*

Dis-

7 Difficilis & diffusa hæc materia est, innumeris Pontificiis constitutionibus, Curialistarum pragmaticis, Rotæ Decisionibus, Doctorum Glossis & Commentariis partim explicata, plurimùm intricata. Nolim, ut quis piam in casibus emergentibus meis tantummodò dictis acquiescat, sed veritatem ex fonte haurire non postponat, authoritates allegatas inspiciendo, rationes expendendo, peritos & practicos in Curia consulendo, non enim semper eadem sententia Theoriæ & Curiæ, styli & scholæ.

Ad rem ipsam igitur quod attinet præsupponendum, quòd Summus Pontifex potestatem habeat de jure omnia totius mundi beneficia conferendi, *c. 2. h. tit. in 6. cap. si Papa. 10. §. si autem. de Privilegiis in 6. Clement. 1. in fine. Ut lite pendente &c.* Quia ipse est Ordinarius Ordinariorum habens concurrentem jurisdictionem cum omnibus Ecclesiæ Prælatis, atque ab ipso omnis beneficiorum divisio & collatio originem habet, *c. un. 13. quæst. 1.* & primitus omnia beneficia solus Papa conferebat, postea verò dilatata Ecclesia in partem sollicitudinis vocavit Episcopos, iisque potestatem conferendi beneficia suarum dioecesium communicavit, sub ea tamen moderatione, ut semper penes ipsum Papam major & superior potestas remaneret. *c. dudum. 14. §. nos igitur. h. tit. in 6. d. c. 2. & d. c. si Papa* Paris. *de Resig. benef. lib. 1. quæst. 10. à nu. 47.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. §. 1. proœm. an. 1.* Et hæc communicatio ipsis etiam Ecclesiis admodum utilis & necessaria fuit: quia ob varias & diversas Nationes ad Romanam Curiam confluentes, qualis idoneitas sit in persona impetrantis beneficium multoties sciri non potest, sed ex aliorum relationibus interdum proh dolor! indignus indebitè commendatur, & digniori præponitur, verba sunt Barb. *in Collect. ad extravag. execrabilis. h. t. n. 3.* ut vel hinc pateat, reservationes parum favorabiles esse.

Unde de Jure communi, si duo concurrant, & unus ostendat collationem à Papa, alter ab Episcopo sibi factam, attendetur in primis prioritas temporis, ut ille potior sit jure, qui ab alterutro collatore beneficium priùs obtinuit; in dubio præferetur, qui fuerit in possessione; si neuter possederit, prævalebit is, cui Papa vel Legatus ejus contulit, propter prærogativam & dignitatem conferentis. *cap. si à sede. 31. h. t. in 6.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg. 57. num. 12.*

8 Notandum est I. Quòd licet antiquiori jure tum S. Pontifex, tum Ordinarii confusè, & modo præventionis contulerint quælibet beneficia, nec eo jure fuerit reservatio teste Paris. *d. l. num. 53.* postea tamen ad tollendas confusiones, quæ oriebantur inde, quòd impetrantes apud Papam non erant securi, an non fuissent præventi apud Ordinarium, apud quos etiam Collationes sine delectu personarum præcipitabantur, plurima beneficia tum per Canones in Corpore Juris existentes, tum etiam per Bullas extraordinarias, Regulas Cancellariæ, & Concordata Germaniæ collationi suæ specialiter Summus Pontifex reservavit, ita ut ea nullus inferior Prælatus Ecclesiasticus sine speciali privilegio, vel commissione Papali conferre valeat, adeò quidem, ut tametsi ex ignorantia juris, aut facti Episcopus vel alius inferior collator beneficium reservatum, vel in quo Papa de facto manus apposuit, & alicui gratiam fecit, licet aliàs in jure reservatum non fuerit, contulerit, nihilominùs irrita sit talis collatio, ita tamen, ut si beneficiatus aliquod Beneficium præhabitum intuitu hujus collationis resignavit, ad illud liberè possit reverti, dummodo in dimittendo altero, quod ab Episcopo invalidè accepit, difficilem se non exhibuerit; imò quamvis etiam beneficium resignatum fuerit jam in alias personas collatum, omnia tamen in pristinum statum reponi debent. *c. si postquam. 13. & c. si beneficia. 20. hoc tit. in 6.*

Quid verò circa beneficia non reservata in Germania vacantia speciale sit, item quid, si beneficium reservatum Papa per longius tempus conferre distulerit? paulò inferiùs tractabimus.

Est verò circa reservationes generaliter advertendum, quòd iis quibuslibet non comprehendantur beneficia, quæ sunt de jure patronatus laicorum vel mixto, dummodo laici id habeant ex fundatione, dotatione, vel constructione Ecclesiæ, cui Juri S. Pontifex non intendit derogare, ne laici à fundationibus absterreantur. Secus est de jure patronatus Ecclesiastico, vel etiam laicali competente tantùm ex privilegio vel præscriptione. Covar. *pp. qq. cap. 36.* Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gloss. 18. num. 18.* Joann. à Chokier. *ad eandem Reg. 8. gl. 1. num. 3. & gloss. 8. num. 1.* Vid. etiam Paris. *de Resign. benef. lib. 2. quæst. 4.* & Garc. *de Benef. par. 5. cap. 1. §. 2. à num. 351.* Et huc pertinet Regula Cancell. *de Derogatione Iuris Patronatus*, quæ apud Joan. Chokier est Pauli V. XLII.

Beneficia quoque *Manualia* sive sæcularia sive Regularia ex quibus possessor ad arbitrium superioris amoveri potest, non cadunt sub reservationem; tùm quòd in rigore non sint propriè dicta beneficia, quia non perpetua; tum quod hoc ipso eluderetur reservatio, si superior amoveret. Calder. *consil. 26. num. 5. de præb.* Joan. à Chokier. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 1. num. 15.*

Not. II. Quòd ex beneficiis reservatis aliqua dicantur vacare *apud Sedem Apostolicam*, & *in Curia*, eaque 9
firmiùs ac efficaciùs cæteris reservata sint, ita ut quodlibet indultum vel commissio inferioribus Prælatis data ad conferenda beneficia non comprehendat beneficia *apud Sedem* vel *in Curia* vacantia, nisi specialis eorum mentio fiat. *c. 2. h. t. in 6.*

Verùm hic difficilem disputationem ordiuntur DD. an idem sit beneficium *apud Sedem* & idem *in Curia* vacare; & quando dicatur beneficium *apud Sedem* aut *in Curia* vacare? Antiquiores DD. plerique cum Gloss. *in cap. statutum. 3. in V. in curia hoc tit. in 6.* idem esse beneficium vacare *apud Sedem*, & *in Curia* videntur asseruisse, propter text. *in dict. cap. 2. hoc tit. in 6.* ubi cum priùs dixisset summus Pontifex, nemini licere beneficia *apud Sedem* vacantia conferre, mox subjungit, *nisi ei super conferendis iisdem in Curia Romana vacantibus specialis authoritas ab ipso Pontifice sit attributa.*

Attamen Recentiores volunt, plurimùm inter se differre, si beneficium vacet *apud Sedem* & *in Curia*, & omnia quidem beneficia vacantia *apud Sedem*, vacare etiam *in Curia*, non autem vice versa vacantia *in Curia*, semper dici vacare *apud Sedem*, nisi latè & impropriè. Propriè igitur vacantia *apud Sedem* & *in Curia* censeri, quorum vacatio est clausa in Corpore Juris, & per obitum beneficiari in Curia Romana inducitur, *jux. c. 2. h. t. in 6.* alia verò beneficia per Extravagantes & Bullas reservata, & quorum vacatio de facto extra Curiam & in partibus contingit, latè tantùm & minus propriè dici *in Curia* vacare. Quod est advertendum circa indulta conferendi beneficia reservata, quibus solet inseri clausula: *Extra Curiam vacantia*, quam clausulam tantùm excludere vacationem *per d. c. 2.* testatur Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gl. 13. n. 60. & 61. & n. 79. vers. neque obstat*. Rebuf. *in Prax. benef. ver. extra Romanam Curiam.* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 57. n. 24. in fin.* Alii censent etiam reservationem esse *in Curia* seu *apud Sedem*, quando vacatio beneficii Romæ inducitur, aut ibi, ubi Papa vel Curia moratur, seu deinde per mortem, seu per resignationem aut privationem ibidem factam. Ubi & illud est advertendum, quòd ex communi DD. sententia resignatio aut privatio censeatur, ibi fieri, ubi actus celebratur, licet resignans vel privatus longè absit, & tantùm per procuratorem Romæ agat, Gonzal. *dict. loc. num. 42.*

Gare. *loc. cit. num.* 79. & econtra si resignans constitutus Romæ resignationem per procuratorem curet fieri in partibus, seu extra Italiam aut Curiam Romanam, non censebitur vacatio *in Curia* introducta. Parisius *de Resignat. benefic. lib.* 9. *qu.* 14.

De Reservatione juris communis.

10 Not. III. Quòd per Canones ordinarios in corpore Juris clausos, nimirum per *cap. licet.* 2. *cap. statutum* 3. *cap. præsenti.* 34. *hoc tit. in* 6. *& Clement.* 1. *Ut lite pendente &c.* reserventur & *apud Sedem* vacare dicantur, beneficia eorum, qui in Curia Romana propter quodcunque negotium versantur, & ibidem vel à Curia recedentes in loco aliquo vicino intra duas dietas legales moriuntur. Dicuntur autem *dietæ legales* iter duorum dierum computatis 20. milliaribus Italicis, quæ faciunt 4. vel ad summum 5. Germanica pro una dieta. Gloss. *in d. cap. præsenti. in V. legales. L. Vicenna millia* 1. *ff. Si quis cautionibus &c.* Quòd si Curiam de loco ad locum transferri contingat, & Curiales eam sequentes in itinere vel in loco, unde Curia recedit ipsi remanentes forsitan infirmi moriantur, præmissa reservatio ad illorum beneficia se extendit, quantumcunque locus, ubi decedunt, à Curia distet.

Excipiuntur tamen ab hoc statuto illi, qui in loco, ubi Curia moratur domicilium suum ordinarium habent, nisi simul actu sint Curiales, aut ratione Curiæ ibidem degant. Item excipiuntur, qui à curia recedunt ad sua domicilia intra duas dietas distita, ut in textu *d. cap. præsenti*, habetur.

Si duo in Curia Romana super beneficio litigent, & uterque ibi moriatur, ad Papam pertinet collatio, ad ordinarium autem, si extra curiam decedant. Si unus tantùm in Curia, alter extra decedat, tunc si possessor beneficii decesserit in Curia, rursus Papæ erit collatio; Ordinarii verò, si is, qui non possedit; si neuter in possessione fuerit, denuò propter authoritatem majorem ad Papam pertinebit. Si unus tantùm moriatur, & alter, vel tertius pro suo interesse litem prosequatur, exspectandus erit finis litis: si enim decisum fuerit, beneficium pertinuisse ad defunctum, collatio spectabit ad Papam, si in Curia, ad Ordinarium verò si extra decesserit; si ad nullum ex litigantibus pertinuit beneficium, Ordinarii quoque erit collatio, nisi ex alia causa reservetur. *d. Clement.* 1. *Ut lite pendente.*

11 Porrò Curia Romana ibi esse censetur, ubi est Papa cum Cancellaria, & tribunalibus, ac Officialibus suis, quos ad regimen Ecclesiæ adhibet, ut notat Covar. *Pract. qq. cap.* 4. *num.* 10. ubi ita intelligit dictum Innocentii, & Panormit. *in cap.* 4. *de Iureiur.* quòd *ubi Papa est, ibi Roma & Curia sit*, si nimirum ibi sit Papa cum suis auditoriis &c. & posse esse Curiam, ubi Papa non est, & vice versa Papam sine curia tradit Navar. *in tract. de datis & promissis. notab.* 17. *num.* 29. Veluti Camera Spirensis est Curia Imperatoris, licèt Imperator Spiræ habitare non soleat, & facit text. *in Clement. ne Romani.* 2. §. *fand. de Electione*. Unde quidam inferunt, si Papa ex Urbe Romana aliorsum ultrà duas dietas discesserit relicta Romæ Cancellaria, officiis, ac Auditoribus, tunc illorum beneficia, qui sequentes vel accedentes Summum Pontificem ibidem moriuntur, non censeri reservata. Alii tamen aiunt Paulum III. cum ad colloquium cum Carolo V. Imperatore & Francisco Rege Galliæ proficisceretur, declarasse, eorum qui suam Sanctitatem sequerentur, & eorum, qui in urbe remanerent, unam tantùm Romanam Curiam, & non duas existere, hic scilicet, ubi est Papa, censeri Curiam in capite, & ibi in corpore, quæ constitutio in Bullario refertur inter ejusdem Pauli III. constitutiones 36. Qua in re, sicut generaliter circa beneficia ad collationem Papalem pertinentia, stilus & usus Curiæ ac Cancellariæ Romanæ (qui pro diversitate temporum nonnunquam variari solet) potissimùm attendendus erit.

Curiales autem hoc loco dicuntur illi, qui Papæ, aut Cardinalibus seu Officialibus Romanæ Curiæ & officiis inserviunt, aut aliàs occasione Curiæ in urbe morantur. Non tamen sufficit in ordine ad reservationem prædictam, quòd quis semel fuerit Curialis, nisi etiam curialitas continuata sit usque ad mortem; præsumitur verò continuata, nisi mutata probetur, ad quam probationem leviora etiam argumenta per alias præsumptiones & conjecturas admittuntur. Mandosius. *ad Regulam* 5. *Cancellariæ. quæst.* 1. *num.* 18. Barbos. *in Collect. DD. ad d. cap. præsenti.* 34. *hoc tit. in* 6. *num.* 84. *versic. curialis.*

Illud quoque prætereundum non est, quod beneficia, in quibus aliquis solùm habuit jus *ad rem*, & non *in re*, v. g. ex collatione nondum acceptata, probabiliùs non cadant sub hanc reservationem, loquitur enim textus de beneficiis Curialium, qui genitivus solet denotare dominium, & jus in re, *lib.* 2. §. 1. *ff. de Religios. & sumpt. fun.* non est autem beneficium alicuius ante acceptationem. *cap. si tibi absenti.* 17. *hoc tit. in* 6. Mandos. *dict. loc. qu.* 5. *nu.* 3. 12

Item prout & superiùs *num.* 8. annotatum, nec hac nec alia reservatione regulariter comprehenduntur beneficia, quæ sunt de jure patronatus laicorum, cui S. Pontifex sine expressa mentione nunquam censetur derogare, *iux. Reg. Canc.* 42. *rec. de Derogatione iuris patronatus*, dummodo laici ad jus habeant ex fundatione, dotatione, vel constructione Ecclesiæ. Ratio est recognitio, seu quædam remuneratio beneficentiæ erga Ecclesiam à laico præstitæ, & ne laici à fundationibus abstrahantur. Secus igitur est, si tantùm habeant jus præsentandi ex privilegio, vel præscriptione, cessat enim tunc dicta ratio.

Beneficia autem Juris patronatus Clericorum comprehenduntur sub reservationibus, si illud jus Clerici habeant ratione suarum Ecclesiarum, quibus præsunt, vel etiam ex fundatione, de bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis, non patrimonialibus. Si mixtum sit jus patronatus, id est, laico & Clerico simul competens, ob favorem laici non censebitur beneficium reservatum. Videatur Mandosius *ad regulam* 1. *Cancell. quæst.* 8. Barb. *de officio Episc. allegat.* 59. *num.* 26.

De Reservatione Extravag. Execrabilis. Joann. XXII. h. t.

Not. IV. Quòd per Extravagantes, & varias Bullas Pontificias extra Corpus Juris reserventur 13 quoque diversa beneficia. Et I. *In extravag. Execrabilis. Ioann. XXII. h. t.* postquam summus Pontifex generaliter inhibuit beneficiorum pluralitatem, & statuit, ut qui tunc temporis habuerunt plura incompatibilia beneficia etiam ex dispensatione, tenerentur uno esse contenti, & reliqua dimittere, subjungit: *Qui verò deinceps receperint dignitatem, seu personatum, seu officium, aut aliud beneficium animarum curam habens annexam, si antea simile beneficium obtinebant, illud (quo ipso jure, postquam se undi possessionem habuerint, vel per eos omni dolo & fraude cessantibus, quo minus habeant, steterit, privati noscuntur) absque moræ dispendio in Ordinariorum manibus dimittere debeant; alioquin ex tunc sint ipso jure secundo privati, & ne dum ad sacros suscipiendos ordines, quin etiam ad habendum quodcunque beneficium Ecclesiasticum in habiles reputentur. Quæ omnia & singula beneficia vacatura, vel dimissa nostræ & Sedis Apostolicæ dispositioni reservamus, &c.*

Requi-

Requiritur tamen, ut adeptio possessionis in secundo beneficio sit pacifica, non litigiosa, & insuper, ut sit cum perceptione fructuum, secùs si fructus ejusdem fuerint ad tempus alteri reservati. *c. si tibi concesso. 26. h. tit. in 6.* Videantur Joan. Honor. *h. tit. p. 2. nu.* 19. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancel. Gloss.* 15. *à n.* 9. Barb. *in Collect. DD. ad eand. Extravag. execrabilis*, ubi plura circa hanc materiam congesserunt, & quæ suo loco dicentur.

Utrum autem per hanc *Extravag.* non tantùm secundum beneficium sit reservatum, sed etiam primum, dubitatur? Quidam utrumque reservatum affirmant, Joann. à Chokier *ad Reg. 1. Cancell. num.* 23. *vers.* 8. *casus* Vvagnerek *in Noviss. Comment. Exeg. Iur. Can. ad eandem Extravag. execrabilis. not.* 4. quibus faciunt illa verba: *Omnia & singula beneficia vacatura vel dimissa &c.* Alii reservationem tantùm ad posteriora beneficia restingunt; quia non tantùm olim *juxt. cap. de multa. 28. hoc tit.* non erat primi reservatio, sed etiam post Joann. XXII. constituit Bonif. VIII. *in cap. licet Episcopus. 28. hoc tit. in 6.* ut Episcopus posset beneficium primum per adeptionem secundi vacans conferre, & non obscurè innuunt ipsa quoque verba Extravag. ibi: *in manibus ordinariorum dimittere debeant*; atque ita in praxi servari testantur plures citati apud Barbos. *in Collect. ad d. Extravag. execrabilis. num.* 10. Conciliationem suggerit Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloss.* 51. *num.* 38. ut prior sententia procedat, quando secundum beneficium incompatibile à Sede Apost. impetratum fuit. *Text. in Extravag. ad regimen.* 13. *vers. nec non etiam quæ per assecutionem, hoc tit. inter Communes, & in nova Reg.* 111. *Canc.* Altera verò, quando secundum beneficium ab Ordinario collatum est. Idem Gonz. *Gloss.* 15. §. 2. *num.* 14. *& Gloss.* 51. *num.* 36.

14 Dispensatio super pluralitate beneficiorum regulariter tantùm ad Summum Pontificem pertinet, qui supra Canones est. Et licet olim frequenter practicatum fuerit, ut per viam *unionis ad vitam*, vel *commendam perpetuam* secundum beneficium incompatibile cum primo retineretur, id tamen abrogavit Conc. Trid. *sess.* 7. *de Reform. cap.* 4. *& seq. & sess.* 24. *cap.* 17. Non autem prohibetur Episcopus propter necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, penuriam Clericorum &c. alicui alterum beneficium curatum in commendam temporalem, seu, ut vocant, *provisorio modo* concedere, dummodò utrique propter loci viciniam satisfacere possit; quia tunc non habebit propriè duo beneficia, cùm alterum commendatum non habeat sub ratione beneficii, seu in titulum aut usum perpetuum. *Gl. in c. nemo deinceps.* 15. *de Elect. in 6. in V. unam.* neque adeò constringi Episcopum, ut non nisi per sex menses commendam concedat, sicut statuitur *in d. cap.* 15. si commenda non fiat in favorem personæ, sed Ecclesiæ, cujus evidens utilitas, vel necessitas longius tempus exposcat, admittit Gloss. *cit. loc. in V. durare.* Joann. Honor. *dict. loco num.* 26.

Potest hic adnotari, quòd si S. Pontifex alicui beneficium reservatum in commendam concedat, tunc cessante commenda beneficium dicatur vacare, sicut priùs, nec extingui reservationem usque dum Papa plenè de tali beneficio providerit, seu absolutam collationem fecerit: imò per ipsam manus appositionem in concessione commendæ factam induci beneficii affectionem usque ad plenam ejus provisionem, sicut docet Garc. *de Benefic. par.* 4. *c.* 4. *n.* 64. *&* 68. id tamen aliqui negant in commenda perpetua, quæ vero beneficio æquiparatur. Citati apud Garc. *d. l. num.* 60. disertè Mandos. *in annot. ad Rom. consil.* 350. *V. affecta.*

De Reservatione Extravag. Ad regimen. inter Com. h. t.

II. Ampla & notabilis reservatio est in Extravag. *ad regimen.* 13. *h. t. inter Comm.* quæ etiam in Regulis Cancellariæ, & Concordatis Germaniæ renovatur. In ea reservat sibi Summus Pontifex beneficia quæcunque vacantia per *depositionem, privationem, seu translationem, aut muneris consecrationis suspensionem* (meliùs *susceptionem* legit Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancellariæ Gl.* 51. *num.* 32. Barb. *de Offic. Episc. alleg.* 57. *num.* 65.) per *electionis aut postulationis cassationem, vel renuntiationem admissam*: intellige, si ista Romæ, vel alibi authoritate tamen Pontificia fiant. 15

Item resevat sibi omnia beneficia vacantia per obitum Cardinalium, Legatorum seu Nuntiorum Sedis Apostolicæ & aliorum ejusdem Sedis Officialium, qui enumerantur *in d. Extravag. ad regimen.*

Repetit etiam reservationem, quam superiùs *ex c. præsenti.* 34. *h. t. in 6.* recensuimus, videlicet circa beneficia eorum, qui accedentes ad Romanam curiam, vel recedentes ab ea ibidem, vel intra duas dietas moriuntur.

Demùm reservat sibi omnia beneficia sæcularia & regularia, etiam electiva priùs obtenta & possessa eorum, qui authoritate Pontificia promoventur ad majores dignitates, nimirum Patriarchalem, Archiepiscopalem, Episcopalem, Monasteriorum regimina, dignitates, denique personatus, officia, canonicatus, aliaque beneficia cum prioribus incompatibilia, postquam beneficii illius, quod noviter per Sedem Apostolicam acceperunt, pacificam possessionem fuerint adepti.

Unde Episcoporum titularium tantùm, qui à summo Pontifice creantur plerùmque pro Suffraganeis aliorum Episcoporum, iisque pro titulo diœcesis in terris infidelium olim ad Romanam Ecclesiam pertinens assignatur, ex qua nullos fructus percipiunt, beneficia non vacant, nec tunc statim ad collationem Papalem pertinent; & quamvis aliàs collatio beneficii facta Episcopo non valeat, nisi ex dispensatione Papæ, vel justa & necessaria causa, ut quia non habet sufficientia alimenta, aut cogitur exulare &c. *c. cum nostris.* Et ibi Abbas, & DD. *de Concessione præbendæ*, valet tamen præsertim de beneficiis simplicibus facta Episcopo titulari. Garc. *de Benef. p.* 11. *c.* 6. *n.* 24. *&* 44.

Notat verò Barb. *d. allegat.* 57. *num.* 76. & videtur consentire Garc. *dict. c.* 5. *n.* 30. quòd etsi quis promoveatur ad Episcopatum cum retentione beneficiorum, illa tamen beneficia, quæ tempore promotionis obtinebat, sint jam reservatione affecta, quandocunque imposterum ea v. g. per mortem vacare contigerit. Sed si hæc sententia in stylo & praxi Curiæ Romanæ fundata non sit, in theoria haud difficulter expugnari posset, utpote nullo expresso juris textu stabilita, cùm Extravag. *ad regimen.* tantùm reservet beneficia vacantia per promotionem *iux. cap. cum in cunctis.* 7. §. *cùm verò ubi Gl. & DD. X. de Elect.* talia autem beneficia retenta mortuo Episcopo, seu promoto non ampliùs vacent per promotionem, sed per obitum, Castro Palao *Mor. tom.* 2. *tract.* 14. *de benef. disp.* 2. *punct.* 17. *num* 3. §. 5. *reserv. vers. quod si alicui* Rota Recent. *p.* 4. *tom.* 1. *decis.* 202. *num.* 5. *&* 6. Nec obstat illa generalitas verborum: *quæ obtinebant tempore promotionum nunc vacantia & in ante vacatura &c.* quia sensus istorum solùm est ille, quòd vacantia tempore Extravag. datæ, & in futuris promotionum per Bened. XII. faciendarum casibus vacatura sint reservata, sicut leges ordinariè solent præsentibus & futuris casibus prospicere, subintelligendo semper, si vacatura sint *ex vi promotionis*, ne reservatio, quæ secundùm Garc. *de Benef. p.* 5 *cap.* 1. *n.* 67. *& cit. ibidem.* strictæ interpretationis est, nimium extendatur.

datur. Neque videtut eoneessa retentio sola tam esse quædam appositio manus, quàm actualis collatio reservationis consummativa: Quid enim interst; an S. Pontifex beneficium suæ dispositioni per promotionem delatum, alteri vel eidem eoncedat? De paribus autem idem d. bet esse judieium. *l. & ideo* 11. *l. nam ut ait.* 13. *ff. de LL. cum vulg.* posseque talia retenta resignari docet Paris. *de Resign. lib.* 3. *q.* 1. *n.* 86.

Cæterùm eorum, qui ad veros & effectivos Episcopatus promoventur, beneficia vacant post adeptam possessionem Episcopatus, & simul consecrationem, vel loco consecrationis (si Episcopus consecrationem petere neglexerit, aut jam priùs consecratus de uno Episcopatu ad alium translatus sit) spatinm trinm mensium. *d. c. cùm in cunctis.* 7. *§. cùm verò. de Electione.* Aliquando tamen super his stylus Curiæ variatur, ut promororum per Papam ad Episeopatus beneficia mox post promotionem, vel confirmationem conferantur, si tamen Papa ita expressè decreverit, nt beneficia statim tunc vacarenr; aliàs sine hoc deereto statur Juri communi. Garc. *d. cap.* 6. *num.* 5. *& seq.* Barb. *d. nu.* 69. Paris. *de Resignat. benefic. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 76.

Illud circa hanc Extravag. *ad Regimen.* legenti advertendum est, quòd licèt secundùm text. sit tantùm temporalis, & ad vitam Benedicti XII. lata, ibi: *donec miserationis divinæ clementia Nos universalis Ecclesiæ regimini præsidere concesserit &c.* quia verò postea singuli Pontifices in Regulis Cancellariç eandem Extravagantem renovarunt, & Concordatis Germaniæ inserta est, censeri debet perpetua. Garc. *d. p.* 11. *cap.* 6. *n.* 31.

16 Non possum prætcrire huic Archiepiscopatui Salisb. deservientem notabilem quæstionem, quæ vix apud alios Authores reperietur, quibus hoc speciale & insolitum Archiepiscopi jus utique incognitum fuit: An beneficia illorum, qui promoventur ad quatuor Episcopatus, quos Celsissimus Princeps & Archiepiscopus Salisb. conferre potest, sint juxta Extravag. *ad Regimen.* Sedi Apost. reservata? Mihi (salvo meliori) negativa in theoria videtur certa; quia Extravag. tantùm loquitur de Episcopatibus quorum provisio, seu electionis confirmatio immediatè ad Sedem Apost. spectat ibi: *per nos seu authoritate nostra promoti*. Idem in Bulla Concordatorum Germaniæ, quibus d. Extravag. est inserta, *per nos seu authoritate nostrarum literarum immediatè collatorum*. Nec potest Extravag. habere illum sensum, quòd sufficiat, quomodocunque aliquis remotè & ex fundationis privilegio authoritate Sedis Apost. promoveatur: etenim manifestè repugnant verba Extrav. ubi S. Pont. Benedictus XII. expressè & restrictivè tantùm loquitur de promotis per suum immediatum Antecessorem Joan. XXII. & de promotis vel promovendis per se ipsum, & quidem duntaxat intra tempus sui Pontificatus. Constat autem quòd isti duo Pontifices vixerint post Annum 1300. èc contra verò illi Episcopatus plusquàm centenis annis ante vitam istorum pontificum fuerint erecti, in iisque jus collationis Archi-Episcopo Salisb. concessum. Licet verò bodie singuli Pontifices soleant illam Extravag. renovare in Regulis Cancellariæ, & sit relata in Concordata Germaniæ, tamen intelligitur relata secundùm illnm sensum, quem habuit ab initio, ut scil. sensus sit *de immediata* S. Pontificis collatione, unde hæc particula *immediatè*, ut paulò antè eitatum, in Concordatis ad majorem declarationem inserta est. Cujus sententiæ fuit indubiè Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloss.* 15. *§.* 2. *nu.* 14. *& gloss.* 51. *num.* 36. ubi expressè docet, quò d. Extravag. *ad Regimen.* item Extrav. *ex debito*. 4. *§. hujusmodi. de Elect. inter. com.* non habeat locum, quando provisio de secunda dignitate vel beneficio fit ab Ordinario, & non à S. Pont. loquitur autem *d. §. huiusmodi* de sede quoque Episcopali, ad quam assumendus beneficia priùs obtenta retinere non potest. Vid. etiam Burat. *Decis.* 242. *num.* 3. *& seqq.* Neque demum jus Archi-Episcopi everti eredo, si quandoque beneficia istorum promotorum fuerint à Sede Apost. impetrata: cùm S. Pontifex utendo sua concurrenie jurisdictione non censeatut tollere imposterum jus inferioris collatoris. *c. dudum.* 14. *§. nos igitur. hoc tit. in* 6.

De Reservatione aliarum Bullarum.

III. Ex Bulla Pij V. quæ incipit; *Ex Apostolatus officio &c.* reservantur omnia beneficia illorum, qui in hæresin lapsi sunt.

IV. ex Bulla ejusdem Pii V. quæ incipit: *Romanum Pontificem*, teservanrur beneficia recepta *in Simoniacam confidentiam*; de qua confidentia agitur in tit. *de Simonia*.

V. Rursus ex Bulla Pii V. *In conferendis &c.* reservantur Parochiæ non collatæ *per concursum*, juxta formam Concil. Trident. *sess.* 24. *de Reformat. cap.* 18.

VI. Ex alia Bulla Pii V. quæ incipit: *Sanctissimus in Christo &c.* reservantur omnia beneficia vacantia, sede Episcopali vaeante.

VII. Ex Bulla Alexandri VI. quæ incipit: *In eminentia &c.* vacant & reservantur beneficia eorum, qui offendunt litigantes in Curia Romana, eorum judices, Advocatos, Testes, Procuratores, & Notarios.

VIII. Ex Bulla Gregorii XIII. qnæ incipit: *Humano vix judicio &c.* reservantur beneficia resignata, quo- 17 rum resignatio non est publicata juxta formam in dicta Bulla præscriptam: etenim ad evitanda mala, quæ ex clandestinis resignationibus proveniunt, dum resignantes post admissam resignationem fructus exigunt, & solventes novis Beneficiatis denuò solvere coguntur; jurisdictionem spiritualem, quà jam carent, cum animarum periculo exercent &c. constitutum est, primitus à Sixto IV. in Reg. Cancell. & postea à diversis Pontificibus, novissimè à Gregorio XIII. ut provisi de resignaris benefieiis teneantur publieationem facere in Ecclesia beneficii, & Carhedrali præsente populo. Et quidem si resignatio sit facta in Curia de beneficio citra montes, hoc est, Italiam, *intra sex menses* à die concessæ gratiæ, publicatio facienda est. Si verò resignatio fiat coram Ordinariis extra Curiam, teneatur Ordinarins *intra mensem* admittere, vel rejicere resignationem, & beneficium resignatum conferre, provisus verò *intra tres menses* publicare, possessionem beneficii accipere, alioquin nulla erit provisio & benefieium vacabit, ac reservatum erit. Videatur Paris. *de Resig. benefic. lib.* 11. *per totum*. Formam autem publicationis, ut die festivo in templo & coram populo fiat, non ubique in Germania servari, sed sufficere qualem publicationem, ex qua possit haberi notitia, testatur Zypæus *in Annal. Iur Pont. tit. de Renunciat. sub num.* 2.

Verùm hic insignis movetur quæstio, an hu- 18 jusmodi novæ Bullæ, quæ primùm post *Concordata Germaniæ* datæ sunt, neque de *Concordatis* specialem mentionem faciunt, obligent etiam in Germania; & impediant Ordinariorum collationes, si v. g. beneficinm in mense Ordinarii vacet proptet hæresin, simoniam, & sede Episcopali vacante, &c. Branden. *super Concordatis Germ. quæst.* 10. *nu.* 8. conclndit, per has Bullas etiam Germaniæ collatoribus præjudicari, Concordatis nec quidqnam obstantibus. Argumenta pro confirmatione adducit sequentia. I. Qnòd Pontifex concordando cum Germanis sibi nec volnit, nec potuit ligare manus ad decernendas pœnas in delinqnentes quoscunque; si ergò post ea Papæ visum fuit, hæreticos v. g. esse puniendos privatione beneficiorum, & reservatione, non est ratio, cur ab hac pœna exclu-

excludamus Germanos in hæresin tam proclives. II. Quòd iste sit stylus Curiæ, qui jus facit, & nunquam auditum sit in Germania contulisse Ordinarium vacans beneficium ob non publicatam resignationem, sed Papa tam contra Germanos, quàm alios signet passim supplicationes ob dictam publicationem omissam. III. Quòd Sixtus Quintus in Bulla: *Pastoralis*. 61. specialiter concesserit Ordinariis Galliæ (qui etiam concordata cum Sede habent, & longè ampliora Germanis) dixeritque se relaxare constitutiones, suorum Antecessorum reservatorias, ut possint beneficia per *confidentiam Simoniacam* vacantia conferre: quæ specialis concessio minimè fuisset necessaria, nec dicenda relaxatio, si aliàs ex vi Concordatorum Galliæ Ordinarii similia beneficia conferre potuissent. IV. Denique quòd in ipsis etiam Germaniæ Concordatis per Extrav. *ad Regimen.* ibidem Insertam sint reservata beneficia, quorum privatio Romæ inducitur, sed si lex sit Romæ lata habens pœnam privationis annexam, censetur esse privatio Romæ inducta, ut docet Paris. *de Resig. benef. lib.* 11. *q.* 8. ergò &c.

Attamen de veritate hujus sententiæ meritò dubitat Granutius apud Branden. *à q.* 10. *n.* 1. *cit.* Adde Rebuf. ad *Reg. XXVI.* & Paris. *lib.* 3. *q.* 6. *num.* 92. uti infra dicitur *sub nu.* 36. quibuscum contrarium teneri potest, & puto in pluribus Germaniæ Diœcesibus practicari. Quidquid enim sit, an S. Pontifex ex plenitudine potestatis possit derogare Concordatis Germaniæ, illud tamen universi fatentur, quod non censeatur derogare, nisi expressè Concordatorum mentionem faciat, sicut nulla lex generalis tollit particularia statuta, aut privilegia, nisi quatenus specialiter exprimit. *Text. & DD. in c. cùm ordinem 6. de Rescriptis. c.* 1. *de Const. in 6.* Ipse quoque S. Pontifex Nicol. V. in Concordatis §. 4. disertè promisit, quòd extra casus ibidem expressos in mensibus Ordinariorum collationem impedire minimè velit, *reservatione*, inquit, *alive quavis dispositione authoritate nostra factis vel faciendis non obstantibus quibuscunque*. Et in fine ejusdem §. dicit: *hanc constitutionem ita duraturam, usque dum in futuro Concilio de consensu Nationis Germanicæ aliter fuerit ordinatum*; quòd sanè circa jam dictas bullas haud quaquam factum fuisse constat.

Ad argumenta Brandeni: ℟. Ad I. non esse hìc tam quæstionem de potestate reservandi beneficia Germaniæ, quàm de voluntate S. Pontificis, eamque etiam esse circa beneficia Germaniæ sine speciali expressione negamus. Libenter quoque concedimus, à S. Pontifice posse puniri delinquentes & hæreticos per privationem beneficiorum, at verò reservatio beneficii non punit delinquentem, sed potiùs intervertit jus ordinarii collatoris, quòd non censetur Pontifex velle in Germania, nisi exprimat. Ad II. dico: stylum curiæ esse aliquid facti, quod probari debet: Neque satis inter DD. convenit, an & quando stylus curiæ ubique jus faciat. Profectò in his partibus contra stylum Curiæ Romanæ plurima esse recepta vel parùm in foro Ecclesiastico versanti constabit. Ipsa quoque publicatio resignationum, & ob eam omissam inducta vacatio & reservatio beneficii an ubique in Germania practicetur, valdè dubito, neque possem testari de exemplo. Ad III respondeři potest, Bullam Sixti V. in effectu esse declaratoriam, quòd circa Ordinarios Galliæ reservatio propter Simoniam locum non habeat, sicut nonnunquam in sacris canonibus jubetur irritari, quod ipso jure est irritum, vel privari beneficio, qui ipso jure est privatus. Gloss. *in c.* 1. *in V. relinquenda. & in c.* 3. *de Cler. coniug.* aut absolvi à juramento, qui ipso jure non est obligatus, Glos. *in c.* 2. *V. absolvimus X. de Iurejur.* Zoes. *ad Tit, Decr. de Iurejur. n.* 47. ita in præsenti quoque terminis juxta materiæ exigentiam paulò impropriatis dicitur *relaxari*, quod non obligavit antea, seu relaxatum declaratur: Ad correctionem enim Jurium, & multò magis privilegiorum & concordatorum (quibus difficiliùs derogatur. *arg. c.* 1. *de Constit. in 6. c. cum ordinem 6. de Rescript.*) evitandam, verba nonnunquam impropriandа sunt, ut cum Abb. Guttier. & Sanch. tradit Laym. *in Theolog. moral. de Legibus. cap.* 18. *num.* 6. Ad IV. nunquam concederem, quòd ad effectum reservationis, de qua in Extravag. *ad Regimen.* censeatur esse semper privatio in Curia, quando est lata per generalem legem, vel canonem, sed planè opinor sensum Extravagantis esse, si privatio in particulari casu circa determinatam personam in Curia statuatur. Quis enim nesciat in multis casibus per sacros Canones Romæ latos statui vacationem & privationem beneficiorum ipso jure, quæ tamen reservata non sunt. *cap.* 1. *&* 3. *& ibi DD. de Cler. coniug. c. licet Canon.* 14. *de Elect. in 6. c in quibusdam.* 12. *de Pœnis Extravag. ambitiosæ in fine. de Rebus Ecclesiæ non alien.* Huc etiam pertinent, quæ de extincta obligatione bullarum non receptarum in Lib. I. in Titulo *de Constitutionibus* §. 4. dicta sunt.

Not. V. Quòd per *Regulas Cancellariæ* diversę etiam reservationes tum confirmatæ, tum introductæ fiant. Et quia cognitio istarum Regularum in materia beneficiali est necessaria, nec apud quosvis authores obvia, ideò aliqua magis præcipua hic apponam.

---

§. III.

De Regulis Cancellariæ.

SUMMARIA.

19. Regulæ Cancellariæ *quid, & qualis earum obligatio?*
20. *Regula* 1. *Canc. innovans Extravag.* ad Regimen, *& Extrav.* Execrabilis.
21. *Regula* 2. *reservans beneficia electiva.*
22. *Reg.* 3. *extendens Extravag.* Execrabilis.
23. *Reg.* 4. *reservans primam dignitatem post Pontificalem, & primam in Collegiatis & beneficia familiarium Cardinalium.*
24. *Reg.* 5. 6. *&* 7. *reservans beneficia Officialium Cameræ Apostol.*
25 *Reg.* 8. *reservans beneficia Ecclesiæ Lateran. &c.*
26. *Regula* 9. *disponens de vacatione in mensibus, & ibi aliqua notabilia ad intellectum Regulæ.*
27. *Reg.* 15. *revocatoria Indultorum conferendi reservata, & de quibus Indultis intelligatur.*
28. *Regula* 17. De concurrentibus in data.
29. *Regula* 19. De infirmis resignantibus.
30. *De quibus infirmis intelligenda.*
31. *Quid significent illa verba*: vigore supplicationis dum esset sanus signatæ.
32. *Resignante coram S. Pontif. intra* 20. *dies mortuo, an beneficium sit reservatum.*
33. *Reg. de infirmis, an procedat extra curiam.*
34. *Reg.* 20. De Idiomate.
35. *Reg.* 21. de non impetrando beneficio per obitum viventis.
Item Reg. 30. De vero simili notitia.
36. *Reg.* 26. De beneficiis vacaturis per promotionem.
37. *An habeat locum in Germania consideratis Concordatis.*
38. *An habeat locum circa illos, quos Archiepiscopus Salisb.*

Salisb. promovet ad Episcopatus.
Reg. 29. De surrogandis collitigantibus.
Reg. 35. De annali possessore.
39. *Reg.* 36. De triennali, *& an suffragetur in petitorio? & an aliquando cum mala fide?*
40. Intrusi, *qui dicantur.*
41. *Reg.* 51. *ut nulli suffregetur dispensatio literis non expeditis.*
42. *Reg.* 55. De exprimendo valore beneficiorum.
43. *Reg.* 57. De expressione qualitatum beneficiorum.
44. *Reg.* 66. De generali absolutione à censuris ad affectum literarum Apostolicarum.
45. *Reg.* 68. *Reservans beneficia alias reservata, quæ sede Papali vacante per Ordinarios non fuerunt collata.*
46. *Reg.* 70. *&* 71. *Quòd Cardinales non comprehendantur sub Regulis, aut Constitutionibus, nec Regulis derogetur sine speciali mentione.*

19 R*Egulæ Cancellariæ Apostolicæ* sunt certæ constitutiones, quas singuli Pontifices in ingressu sui regiminis circa beneficiales & judiciales causas facere solent, vel à Prædecessoribus factas renovare, augere, vel minuere. Est enim hæc natura Regularum Cancellariæ, ut tantùm ad vitam Summi Pontificis durent, & cum ipsius morte expirent, atque Sede Papali vacante nullam obligandi vim retineant, per text. in *proœm. Regul.* ibi: *quas etiam ex tunc suo tempore*, id est, tempore Pontificatus sui, *observari voluit.* Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell.* §. 5. *Proœm. n.* 2. *& seqq.* & hanc esse communem opinionem in praxi receptam, testatur Flam. Par. *de Resignat. lib.* 11. *p.* 2. *n.*32. ac proinde sede vacante cesset regulariter beneficiorum reservatio in solis Regulis fundata, sicut reservatio mensium &c. ut infra videbimus. In quo differunt Regulæ ab aliis legibus & canonibus, quorum obligatio est perpetua etiam post mortem legislatoris, usque dum à successore revocetur, vel contraria consuetudine aboleatur, *c. fin. X. de Officio Legati.*

Illud quoque præ aliis legibus speciale habent Regulæ Cancellariæ, quòd ligent statim à tempore, quo à novo Pontifice ressumuntur, & confirmantur etiam nondum publicatæ, ut ex *Proœmium Regularum* colligitur; nimirum quoad effectum nullitatis actus in contrarium gesti, non vero quoad culpam vel pœnam, nisi post publicationem. Æneas de Falchonibus *in Tract. de Reservatione. p.* 4. *n.* 21. *& seq.* Gonzal. *d.* §. 5. *n.* 54. qua tamen in re non omnes DD. concordes sunt: alii enim existimant ligare primùm post publicationem. Zerola *in Praxi Episc. V. Regulæ Cancellariæ.* Joan. Chokier. *in Comment. Proœm. ad Reg. Cancell. num.* 20. Extenditur verò obligatio Regularum istarum etiam extra Curiam in alias mundi partes per modum generalis legis, ut cum communi docet Gomezius *ad Regulas Cancellariæ quæst.* 2. Sarnens. *in Proœm. Reg. Cancell. q.* 2.

Hæ porrò Regulæ Corpori Juris insertæ non sunt, sed sub singulis Potificibus noviter imprimuntur. Refert illas Quaranta *in Summa Bullarii. V. Regulæ Cancellariæ*, & Commentarios desuper ediderunt Alphonsus Soto, Sarnensis, Mandosius, Joann. à Cokier, & alii. Sed quidam non omnes regulas (sunt enim multæ, & 68. numerat Quar. *dict. loc.* Joan. à Chokier 70. Alex. PP. VII. 72. posuit) at quasdam tantùm primarias, & celebriores complectuntur. Referam & ego aliquot, præsertim ad præsentem materiam spectantes, & fermè per illa verba formalia, prout apud DD. reperiuntur, qui plerique concordant, nisi quòd subinde in recentioribus Regulis aliquæ novæ dispositiones & clausulæ addantur.

20 In prima igitur Regula summus Pontifex *facit reservationes similes illis, quæ habentur* in Extravag. ad regimen, *ac locum habere vult etiam in beneficiis, quæ Officiales Sedis Apostolicæ ibi expressi, licet ante obitum officiales esse desierint, dum officiales erant, obtinebant.* Reservat deinde etiam *beneficia per* Extravag. execrabilis. *vacantia, aut vacatura; eamque reservationem extendit ad beneficia tam obtenta, quàm obtinenda, de quibus Ordinarii, aliique Collatores contra decreta & formam Concilii* Trid. *disposuerint.*

In II. Regula reservavit generaliter *omnes Ecclesias Patriarchales, Primitiales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri communi æstimatione excedentia, & voluit, ut excessus huiusmodi in literis exprimatur. Ac etiam reservavit dignitates & beneficia omnia ad quorumcunque Collatorum sæcularium & regularium (non tamen ad collationem cum alio vel aliis, aut etiam ad alterius præsentationem vel electionem quomodolibet pertinentia) quæ vacant sede istorum collatorum vacante.* Sed ista Regula in Germania propter Concordata locum non habet, ut inferius dicemus. 21

In III. Regula quæ inter recentiores ponitur, prohibetur, ne provisi vel providendi per sedem Apostolicam de secundo beneficio incompatibili cum priori valeant prius beneficium in fraudem Apostolicæ reservationis nulla facta de eo expressa mentione coram Papa vel alio resignare, aliàs utrumque beneficium vacare & reservatum censeatur; salvis tamen juribus alterius partis, ad cujus favorem facta esset resignatio summariè exercendis. Vid. tex. Regulæ; & quæ superiùs ad Extravag. *execrabilis*; dicta sunt. Videtur hæc regula similis XXVI. *de Beneficiis vacaturis per promotionem.* de qua inferiùs. *n.* 36. 22

In IV. Regula (quæ inter antiquiores est tertia) reservavit generaliter dispositioni suæ *dignitates maiores post Pontificales in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non principales in Collegiatis Ecclesijs* (quæ verba intelligenda sunt in sensu distributivo, ut non omnes dignitates, sed in singulis Ecclesiis una, quæ est reliquis major & prima. Gonz. *gl.* 9. §. 4. *num.* 11.) *valorem decem florenorum auri communi æstimatione excedentes; nec non Prioratus, Præposituras, & alias dignitates conventuales, ac præceptorias generales Ordinum, non tamen militarium. Denique quæcunque beneficia, quæ sui, dum Cardinalis esset, aut aliorum Cardinalium nunc viventium familiares & continui commensales obtinent, & imposterum obtinebunt eorum familiaritate durante, & in quibus seu ad quæ eis ius competit*, nisi *per obitum Cardinalium, vel aliàs ab ipsa familiaritate recesserint.* 23

In V. VI. VII. reservat beneficia Collectorum, & Subcollectorum, fructuum Cameræ Apostolicæ. Item Curialium, qui dum curia de loco ad locum transfertur, eam comitantes decedunt in loco quantumvis remoto. Item beneficia Cubiculariorum & Cursorum Summi Pontificis. 24

In VIII. reservat beneficia & Canonicatus Ecclesiarum Sancti Joannis Lateranensis, & Sancti Petri, ac Beatæ Mariæ Majoris in Urbe Romana. Item etiam beneficia quæcunque ad dispositionem Cardinalium à Romana Curia absentium (nisi absfuerint ob servitium Sedis Apostolicæ cum licentia Sanctitatis suæ, vel apud eorum Ecclesias resederint) spectantia, si durante absentia vacarint. 25

In IX. Regula (quæ olim erat octava, & super ea integrum tractatum scripsit Gonzalez & plures glossas collegit Chokier, *ad eandem Reg.* 8.) reservavit sibi *omnia beneficia qualitercunque qualificata, in Ianuario, Februario, Aprili, Maio, Iulio, Augusto, Octobri, & Novembri extra Curiam, aliter quàm per resignationem, qualitercunque vacatura, ad quorumcunque dispositionem (non tamen Cardinalium aut aliorum sub certis Concordatis comprehensorum) pertinentia; & voluit in istorum concessione* 26

ne etiam de motu proprio mensis, in quo vacaverint, fieri mentionem, alioqain gratiam vel concessionem nullam esse. Consuetudines verò & privilegia optandi seu eligendi pinguiores præbendas quibuscunque quomodolibet concessas, nullatenus vult huic reservationi obstare. Episcopis autem personaliter in suis Ecclesiis residentibus alternativam 6. Mensium ad beneficia conferenda concessit. Hæc autem *alternativa* universim Episcopis & collatoribus Germaniæ per Concordata concessa est.

Hæc Regula ex communi DD. non habet effectum Sede Papali vacante, ubi Regulis cum vita S. Pontificis sublatis omnes menses Ordinariorum sunt. Gonz. §. 5. *proœm. n.* 46. & 53. si nimirum beneficium vacare inceperit Sede Apostolica vacante; secùs si vacatio contigerit vivo adhuc Pontifice, tunc enim beneficium jam fuit reservatione affectum. Sicut ex Regula 10. Canc. tradit Gonz. *d. ff. 5. num.* 84. Utrùm autem è converso, si Episcopus beneficium vacans Sede Apostolica vacante tuoc non contulerit, possit etiam post assumptionem novi Pontificis conferre? in utramque partem disputat Gonz. *d. l. à. aam.* 6n. & tandem *aum.* 71. in affirmativam magis propendet. Videtur tamen hodie obstare Regula 68. Cancellariæ, de qua infra *num.* 45.

Cæterùm mensis iocipit à media nocte ultimi diei, & ibidem terminatur. *l. more Romano. 8. ff. de Feriis. c. consuluit. 24. de Offic. Iud. deleg.* Si dubitetur, an beneficiatus ante vel post mediam noctem ultimi diei mensis obierit? pro mense Episcopali, & favore Ordinarii præsumendum docet Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. num.* 528. cò quòd reservationes sint odiosæ, & minus præjudicetur Papæ, qui semper babet concurrentem collationem.

Illud quoque advertendum est, quòd Episcopus non amittat jus conferendi beneficinm in suo mense vacans, licet eodem mense non contulerit, sed si vacatio duret in mensem Papalem, poterit etiam ipso mense Papali conferre, quia tantùm attenditur initium vacationis, & Episcopo conceditur terminus 6. mensium ad collationem beneficiorum. *cap. 2. de Concess. præb.* quo jure privari noo debet, atque ita sine dubio tenendum, ait Garc. *d. c. 1. n.* 536.

In bis novem Regulis reservationes beneficiorum continentur, subsequentes promiscuè alias materias complectuntur, seligam adhuc quasdam circa praxim beneficialem scitu utilissimas.

27 In Regula XV. (olim 14. *revocat* Summus Pontifex *facultates & literas, per qaas quicunque Prædecessores sui quibuscunque Collatoribus (non tamen Cardinalatus dignitate fulgentibus) etiam motu proprio concesserunt, ut beneficiis generaliter Papæ reservatis disponere valerent, &c.* Ex hac Regula inferuot aliqui, quòd illa antiqua privilegia qnibusdam Capitulis Ecclesiarum Cathedralium à Pontificibus concessa, ut ad majores dignitates post Pontificales (quæ Juxta Regulam IV. Cancellariæ & Concordata Germaniæ sunt reservatæ) possiut ex suo gtemio personam idoneam eligere, sint revocata, nisi eorum renovatio à singulis Pontificibus impetretur. Audivi tamen id apud nonnulla Germaniæ Capitula sic privilegiata receptum non esse, eaque suis antiquis privilegiis insistere. Licet verò singuli Pontifices banc Regulam, ut novam legem generalem innovent, potest tamen pro Capitulis allegari textus *in c. 1. de Constitut. in 6.* quòd per legem generalem non derogetur particulari consuetudini, nisi quatenùs specialiter in illa lege expressum babetur. Præsertim si talia Indulta in ipsa erectiooe vel fundatione Ecclesiæ concessa, vel à pluribus Pontificibus confirmata sint, aut finis concessionis fuit favor Religionis & publica Ecclesiæ utilitas, dum nimirum per electionem facilius de pastore idoneis qualitatibus prædito providetur Ecclesiæ, quàm per collationem Pontificiam, cui personæ plerumque ignotæ sunt, & faciliùs sub; aut obreptio fieri potest. Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gloss. 9. §. 2. nam.* 2n. *vers. & multò minus, & num. 48. gloss. 36. num.* 71. Garc. *de Benef. c. 7. num.* 680. *vers. rectè tamen. Rub. sign. Rot. tom. 2. claus. 496. num. 75. & num. 89. & 91.* Barb. *claus. 83. num. 20. & seq.* Et sanè, si verba in d. Reg. 14. considerentur, videntur tantùm loqui de Indultis temporalibus ad vitam alicujus, vel aliud tempus concessis, non verò de Indultis perpetuis ibi: *ut quamdiu viverent, vel suis Ecclesiis, aut monasteriis præesseat, aut ad aliud tempas de beneficiis reservatis disponere valerent, &c.*

In Regula XVII. quæ inscribitur: *De concurrentibus in data* (habent enim istæ Regulæ suas superscriptiones quasi titulos) ordinavit Summus Pontifex, quòd si plures fuerint in Curia Romana supplieantes pro eodem beneficio, & duobus v. g. sit facta gratia de eodem beneficio, & sub data eiusdem diei, *illi, quibus motu proprio concedantur gratiæ, cæteris simili modo gratias non habentibas, aliàs gradaati non graduatis, aut iater graduatos magis graduati, ac inter æqualiter graduatos priùs graduati, nec non colorato saltem titulo possidentes non possideatibas, ac inter personas aliàs in curia præsentes absentibus ab ea, ac inter præseates aon beneficiati beneficiatis, & similiter inter abseatos cæteris paribus oriundus non oriundo, & diœcesanus non diœcesano, in reliquis verò singuli, qui priùs Apostolicas literas super beneficio earum executoribus præseatarint, aliis in assecusione beneficii præferantur.* 28

Regula XIX. celebris est & famosa, quæ apud 26
quosdam intitulatur Regula: *de viginti*, apud alios Regula: *de infirmis resignantibus*. Verba Regulæ sunt ista: *Item voluit, quòd si quis in infirmitate constitutus resignarit aliquod beneficium sive simpliciter, sive ex causa permutationis, vel alias dimiserit, aut illius commendæ cesserit, sive ipsius benefici unionis dissolutioni consenserit, etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ, & postea infra 2n. dies à die per ipsum resignaatem præstandi consensus computandos de ipsa infirmitate decesserit, & ipsam beneficium quavis authoritate conferatur per resignationem sic factam, collatio huiusmodi sit aulla, ipsum beneficium nihilominùs per obitum censeatur vacare.* Ratio huius Regulæ est, nt excludantur resignationes ab infirmis factæ ad favorem certarum personarum in fraudem ordinariorum Collatorum, quibus inde tollitur libera collatio, vel fraudem habentium à S. Pontifice gratias exspectativas super beneficio proximè vacaturo. Item ne iofirmi disponant de beneficiis, sicut de bonis hereditariis in favorem consanguineorum. Porro circa banc Regulam plures quæstiones cumulat Mandosius *in Commentario ad eandem.* & Parisius *de Resig. benefic. lib. 12. per totum*; aliique Regularum Cancellariæ Interpretes communiter, ex quibus pauculas ad intellectum Regulæ magis necessarias breviter subnectam.

Quær. I. De quibus infirmis accipienda sit Regula? 30
℟. Quamvis considerando verba, mentem, & rationem Regulæ videatur esse debere talis infirmitas, ex qua resignans moriatur (quòd non obscurè innuunt illa verba: *si de ipsa infirmate decesserit &c.*) vel saltem timeat se moriturum, aliàs probabiliter non facturus resignationem: nihilominùs Parisius *d. lib. 12. qu. 6 nam. 6. 8. & n. 12.* cum aliis ibidem citatis tradit, non distingui, an infirmitas fuerit gravis vel levis, dummodo intra 2n. dies post resignationem mors sequatur, adeò ut etiam leviter febricitans, podagricus, mutus, surdus, & similes infirmorum nomine veniant, præsertim propter illa verba recenter Regulæ supperaddita: *etiam vigore supplicationis, dum esset saaus, signatæ.*

Sed nisi hæc doctrina praxi Curiæ Romanæ recepta sit, difficulter cum verbis Regulæ consistere potest. Si enim hoc voluissent Pontifices, nullam in recentiori Regula *de infirmis resignantibus*, & *in ipsa infirmitate*

dtet.

decedentibus, sed solùm de morte intra 20. dies post resignationem contingente mentionem facere debuissent; nec in resignantibus extra timorem mortis constitutis locum habent rationes Regulæ superiùs assignatæ, & aliàs correctio juris veteris non censetur in plus facta, quàm expressa. *l. præcipimus in fine. C. de Appellation.*

31 Quær. II. Quid ergò propriè significent illa verba: *Vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ?* ℞. Hæc verba habere interpretationem ex stylo Curiæ Romanæ, ubi is est resignationis modus, ut resignans porrigat supplicationem, quæ si placet Summo Pontifici, signatur seu subscribitur per eum: *fiat ut petitur*: necdum tamen perfecta est resignatio, sed insuper post signationem supplicationis debet resignans in Camera vel Cancellaria per se aut Procuratorem iterum in resignationem expressè consentire, & juramentum addere, quòd omnia sine fraude acta sint, ut prolixiùs tradit Paris. *de signat. benefic. lib.* 8. *q.* 8. Ad nostrum itaque propositum vult dicere summus Pontifex in Regula *de infirmis resignantibus*; quòd infirmitas & lapsus 20. dierum non debeant computari à die porrectæ aut signatæ supplicationis, sed à die præstiti consensus. Ex quo, ni fallor, satis luculenter apparet, per verba allegata, & à recentioribus Pontificibus Regulæ inserta nihil esse de veteri Regula circa qualitatem infirmitatis in resignante requisitam abrogatum, sed tantùm declaratum, à quo tempore 20. dierum dinumeratio facienda sit. Ratin autem hujus clausulæ noviter inserendæ fuit, quòd aliàs beneficiati resignaturi potuerint facilè regulam eludere, si nimirum sani porrexissent resignationis supplicationem, deinde verò consensum suum præstandum usque ad rempus periculosæ infirmitatis distulissent, ne dici potuisset, resignationem primitus ab infirmn factam fuisse, ut advertit Mandos. *ad hanc Reg. q.* 9. *in fin.* Paris. *d. lib.* 12. *q.* 6. *n.* 6.

32 Quær. III. Cùm vigore hujus Regulæ, & per verba ejusdem finialia resignatio, & quæcunque secuta cnllatio beneficii sit nulla & invalida, si resignans intra 20. dies moriatur, an ex supposito quòd resignatio facta fuerit coram summo Pontifice (sicut resignationes conditionatæ in favorem certæ personæ tantùm coram eo fieri possunt, ut in lib. I. in Tit. *de Renuntiatione*; dicitur) beneficinm nihilominùs maneat Pontifici reservatum, vel possit per Ordinarium loci conferri, si in ejus mense mors extra Curiam acciderit? Hanc quæstionem tractat Paris. *d. lib.* 12. *q.* 10. ubi ait, sententiam affirmantium reservationem esse veriorem & communem, eò quòd per resignationem factam in curia, ibì dicatur vacare beneficium, & cnnsequenter esse reservatum. Item quòd jure & usu receptum sit, ut si Papa *manus apponat* in aliquo beneficio, faciendn de eo dispositionem quamcunque, hoc ipso afficiatur, & reservetur beneficium *DD. ad c. ut nostrum.* 56. *de Appellation. c. inter dilectos.* 11. *de Excess. Prælator.*

Contrarium tamen docet Garc. *de Benefic. p.* 5. *c.* 1. *n.* 160. cujus opinio mihi videtur saltem ab intrinseco magis probabilis. Principalis enim ratio Regulæ est, ne fraudentur Ordinarii suo jnre conferendi, & ut aboleantur successiones quasi hereditariæ in beneficiis, ut notant commnniter Interpretes ad hanc regulam, & Mandosius *super ead. q.* 16. *n.* 10. quæ ratio tunc suum pleniùs consequetur effectum, cùm jus conferendi beneficium ad liberum Ordinarii arbitrium redierit. Ad argumenta prioris sententiæ responderi potest, per resignationem factam in Curia induci vacationem in Curia, si resignatio plenum effectum sortita sit secùs autem, si prnpter mortem intra 20. dies fuerit annullata, tunc enim beneficium non vacat *per resignationem*, sed *per obitum*, ut expressè in regula habetur: ergo extra Curiam, si obitus extra Curiam evenerit. Quòd verò *de manuum appositione* dicitur, id potest intelligi regulariter extra casum specialem hujus nnstræ regulæ, vel alios similes, ubi ex ratione, quæ est anima legis, colligi potest, non fuisse Papæ intentionem per manus appositionem Ordinariis præjudicare. Imò Garc. *d. loc. n.* 154. generaliter docet, *manus appositionem* super beneficio resignato non afficere, seu reservare beneficium, si resignatione quavis de causa irritata beneficium posteà vacet per obitum. Potestque hic duci argumentum à majore ad minus: si enim Summus Pnntifex actualem collationem fecisset, ea in hoc casu per regulam istam non subsisteret, ergo minùs subsistet manuum appositio, quæ tantùm pars & initium collationis est.

Quær. IV. Utrùm hæc Regula etiam procedat *ex-*
tra Curiam, hoc est, an lncum habeat in resignationi- 33
bus, quæ fiunt extra Romanam Curiam in aliis mundi partibus coram Episcopis & locorum Ordinariis, ut si resignans intra 20. dies moriatur, ut collatio beneficii resignati interim facta nulla, & cuilibet alteri de novo fieri possit? In hac quæstione diversas DD. opiniones refert Paris. *d. lib.* 12. *q.* 5. & cùm ea aliquando in Rota Romana tractaretur Cōsiliarios fuisse discordes, ex Cassiodoro narrat Mandos. *d. q.* 16. *n.* 1. tandem autem affirmativam per majora vota prævaluisse, cui etiam subscribit Paris. *d. loc. num.* 8. cum aliis DD. & decisionibus Rotæ ibidem citatis.

Pro negativa, in quam inclinat, & considerandam relinquit Mandosius *loc. cit. n.* 2. & pro ea allegatur Decius *consilio* 224. *nu.* 4. plura argumenta adducuntur, quæ tamen possunt summatim ad duo capita reduci. Inprimis quòd plura verba ponantur in hac regula, quæ tantùm conveniunt resignationibus factis in Curia Romana, neque extra eam usitata sunt, veluti *commendæ cesserit, dissolutioni unionis consenserit, vigore supplicationis signatæ, à die præstandi consensus.* Deinde quòd ratio Regulæ potissimum sit circa *resignationes conditionatas in favorem tertii*, qnales non possunt fieri cum effectu extra curiam: cessante igitur ratione, videtur ipsa lex cessare. *c. cum cessante* 60. *de Appellat. l. adigere* 6. *ff. de Iure patronatus.*

Verùm pro affirmativa dicitur, quòd Regulæ Cancellariæ etiam extra Curiam obligent, nisi manifestè appareat, materiam non esse practicabilem extra Curiam. Sarnensis *ad Regulas Cancellariæ. q.* 2. *Prooemiali.* Item quòd in fine Regulæ addatur, collationem *quavis authoritate factam* esse invalidam; ergò supponitur, resignationem & collationem etiam alia authoritate, quàm Pontificia, & Curiali fieri posse, atque hanc Regulam desuper procedere. Ad priora argumenta in contrarium allata responderi potest. 1. Ex particulari non inferri ad universale, nec sequi, hæc vel illa particula Regulæ non convenit resignationibus extra Curiam, ergò nulla: loquitur enim Regula de qualibet resignatione cujuscunque beneficii, & supradicta verba tantùm causa declarationis subiicit, ut legenti patebit. 2. Quòd ratio Regulæ non omninò excludatur in resignationibus extra Curiam: licet enim coram Ordinariis non possint fieri resignationes conditionatæ in favorem tettii, quæ ab eisdem Ordinariis ut conditionatæ acceptari valeant, plerumque tamen infirmi resignantes aliis verborum ambagibus & precibus, ac reccommendatione certæ personæ idem obtinent. Ad cujus rei pleniorem intellectum videri debent tradita in Tit. *de Renunt.* Potest addi etiam illud juris fundamentum, quòd cessante ratione legis publico statui & utilitati conformis in particulari aliquo casu, non semper cesset ipsa lex saltem in foro exteriori, quando ratio à potiori subest, ut dictum in Lib. I. Tit. *de Constitut.* §. 4. Consuetudinem quoque locorum hac in re & dubio jure aliquid operari posse, & attendendam esse, non diffiteor.

Regula XX. est *de Idiomate*, in quo voluit Ponti- 34
fex,

sex, quòd si contingat, tam in Curia, quàm extra illam alicui de Parochia, vel alio curato beneficio provideri, provisus autem non intelligat, neque loqui sciat idioma loci, ubi beneficium ejusmodi consistit, provisionem seu mandatum desuper quoad tale beneficium esse invalidum. Quanta autem idiomatis vel linguæ experientia desideretur, Ordinario loci arbitrarium erit.

35 In Regula XXI. *De non impetrando beneficio per obitum viventis* statuitur, quòd gratia Papalis super beneficio sit invalida, si impetrans in supplicatione falsò narraverit, illud beneficium tempore supplicationis vacare per obitum prioris beneficiati, nec convalidetur gratia, licet postea beneficium ita revera vacare inceperit.

Imò in Regula XXX. *de verosimili notitia* requiritur, ut si beneficium dicatur per mortem vacare, post mortem beneficiati, & ante datam gratiæ tantùm temporis intercesserit, quo vacatio de loco, in quo beneficiatus mortuus fuit, ad notitiam Papæ verisimiliter potuerit pervenire, aliàs gratia seu concessio beneficii nullius sit momenti.

36 In Regula XXVI. *de beneficiis vacaturis per promotionem* (quæ apud antiquiores est XXIV. apud alios XXV.) duo statuuntur. I. Quòd non valeat impetratio beneficii vacaturi per promotionem cujuscunque ad Ecclesiæ vel Monasterii regimen, si concessio beneficii diem promotionis præcesserit, etsi fuerit facta motu proprio & cum derogatione hujus constitutionis. Cujus rationem assignat Glossator Alphonsus & cum eo Joan. à Chokier. *num.* 1. *&* 9. quòd Papa nimis properè fuerit importunatus pro talibus beneficiis vacaturis. Forsan aliqui etiam electiones seu promotiones illorum, quorum beneficia sperabant, per fas & nefas procurare studeverunt. II. In hac eadem Reg. constitutum habetur, quòd *quæcunque collationes & provisiones beneficiorum, quæ per promovendos, vel assumendos ad quascunque Prælaturas inter illarum vacationis, & hujusmodi promotionis vel assumptionis tempora simpliciter, vel ex causa permutationis, ubicunque resignari, vel aliàs dimitti contigerit, cum inde secutis pro tempore sint cassæ & irritæ*. Ratio Regulæ est secundùm omnes, ne per talem resignationem aut dimissionem beneficiorum ante actualem promotionem præjudicetur collationi Papæ, cui per Extravag. *ad regimen.* omnia beneficia promotorum reservantur. Circa quam Reg. plura congessit Flam. Paris. *de Resign. benef. lib.* 3. *q.* 6. ubi etiam *num.* 54. docet, non procedere contra eum, qui bona fide resignavit ex alia causa, ignorans se promovendum, licet resignarit postquam Prælatura actu vacavit.

37 Præterea hanc Regulam non habere locum, ubi Concordata vigent (sicut in Germania) quia reservatio beneficii resignati ante promotionem non est comprehensa in Concordatis, juxta ea, quæ superiùs *num.* 18. disputavimus, sentit Rebuf. *in Annotoat. ad hanc Reg.* Ejusque dictum refert & insuper Decisione Rotali *in una Baderbon. Præpositura*. confirmat Flam. Paris. *d. q.* 6. *num.* 92. Cui contradicit Branden. *in Tract. super Concord. Germ. q.* 9. & ex eo Joan. à Chokier. *in Comment. ad nostram Reg. num.* 19. asserens illam Decisionem fuisse per aliam revocatam. Sed magnifacio authoritatem Flam. Parisij, Celeberr. Romani Doctoris & publici Juris Can. Professoris, & preterquam quòd una decisio Rotalis, si qua etiam in præsenti supponeretur, non induceret mox legis necessitatem, uti sæpiùs dictum: deinde in illa revocatoria decisione, quam adfert Branden., fuit habita specialis consideratio, quòd Præpositura Baderborn. esset prima dignitas post Pontificalem, adeoque per se reservata, nisi adsint specialia electionis liberæ Indulta, unde non potest argumentum ad alia beneficia desumi.

Nec videtur obstare, si quis objecerit, Regulam nostram non continere novam reservationem, sed esse tantùm declaratoriam reservationis, quæ habetur in Extravag. *ad regimen.* ne fraus fiat collationi Papali: Quia si S. Pontifex voluisset præcisè declarare resignationes ante promotionem in fraudem Extravag. fieri, tunc debuisset ipsas resignationes invalidas pronunciasse, quod enim in fraudem legis agitur, invalidum est & nullum. *c.* 64. *De R. I. in* 6. *l. non dubium.* 5. *C. de LL.* at verò in nostra Regula non sunt irritatæ resignationes, sed collationes & provisiones, quæ ab inferioribus Collatoribus super beneficiis ita resignatis fiunt ergo ipsa beneficia sic resignata S. Pontifex de novo suæ collationi reservavit.

Videndum quoque, an hæc Regula sit in Germania in usu, quia contra eam olim admissa fuit exceptio de non usu. Sicut aliquando fuerunt in Rota examinati plures Officiales, qui attestati sunt, sub pluribus Pontificibus & in tota Hispania hanc Regulam non fuisse usu receptam, & resignationes simpliciter admissas absque derogatione hujus regulæ (quod sanè fieri non potuisset, si tales resignationes absolutè in fraudem legis & inde nullæ censerentur) prout refert Paris. *d. qu.* 6. *num.* 27.

Demùm planè iterùm censeo, hac regula non comprehendi illos, qui per Celsiss. Principem & Archiepiscopum Salisb. promoventur ad unum ex quatuor suis Episcopatibus, quos conferre potest; cùm enim hìc nulla sit promotio per S. Pontificem, nulla est promoti beneficiorum reservatio, juxta dicta superiùs ad Extrav. *ad regimen sub num.* 16. *v. non possum præterire;* ubi nulla est reservatio, nulla possunt dici beneficia per resignationem collationi Papali subtracta &c. & obtinet vulgatum juris axioma, quòd cessante ratione legis cesset ipsa lex. *c. cum cessante.* 60. *de Appell. l. adigere.* 6. *ff. de Iure Patron.* 38

In Regula XXIX. *de surrogandis collitigantibus* hoc substantialiter continetur, quòd si duo super beneficio litigent, & alter ex lite recesserit, forsan propter mortem, aut matrimonii contractum, vel ingressum in Religionem &c. tunc ad succidendam litem datur alteri collitiganti unus mensis, intra quem potest petere *surrogationem* seu substitutionem in jure vel ad jus, quod adversario competiit (dummodo collitigans petens surrogationem in dicto beneficio intrusus non fuerit, aut fraudulenter egerit impetrando beneficium senis, aut periculosè ægrotantis, eique litem movendo intentione surrogationis consequendæ, neque adversarius pacificè illud per triennium possederit) & intra hunc mensem non valet gratia, vel concessio super beneficio litigioso alteri, quàm collitiganti facta. Videatur Mandos. *ad hanc Regul. q.* 2.

In Regula XXXV. *de annali possessore.* statuit Pontifex, quòd quicunque beneficium Ecclesiasticum tunc per annum præcedentem ab alio pacificè possessum, quod certo modo de jure vacare, & injustè ab alio possideri prætenditur, deinceps impetraverit, nomen, gradum, & nobilitatem possessoris, & quot annis in possessione fuerit, ac specificam causam, ex qua clarè constet, nullum dicto possessori jus competere, exprimere, & intra 6. menses eundem ad judicium evocare, causamque ex tunc infra annum usque ad sententiam definitivam inclusivè prosequi teneatur; alioquin impetrans de damnis propterea contingentibus possessori satisfaciat, & si frivolè eundem molestarit, 50. florenos auri Cameræ Apostolicæ persolvat.

Regula XXXVI. quæ inscribitur. *de triennali possessore;* plurimùm etiam notabilis & utilis est. In ea statuit Pontifex, quòd *si quis quæcunque beneficia Ecclesiastica absque simoniæ ingressu ex quovis titulo Apostolica, vel ordinaria collatione, aut electione, & electionis confirmatione, seu præsentatione & institutione illorum,* 39

ad

ad quos ista pertinent, per triennium pacificè possederit (dummodo in beneficiis hujusmodi, si Pontifici ex reservatione generali in Corpore Iuris clausa reservata fuerint, se non intruserit) super iisdem beneficiis taliter possessis molestari nequeat, nec non impetrationes de beneficiis sic possessis factas irritas esse decernit, lites super illis motas penitus extinguendo.

Utrùm autem hæc regula in possessorio tantùm suffragetur, non item, quo minus possessor triennalis in petitorio impugnari valeat, dissentiunt DD. Et de possessorio duntaxat non pauci intelligunt cum Covar. *ad Reg. possessor. p. 2. §. 10. num. 10. concl. 6.* eo quòd juxta *Reg. 1. Iuris in 6.* beneficium Ecclesiasticum non possit absque Institutione Canonica obtineri. Atque ita in suo tempore sensisse Dominos de Rota, testatur Glossator Regular. Cancell. Alphonsus apud Chokier. *in Comment. ad hanc Reg. num. 18.* Verùm probabilius videtur cum Alph. *c. loco* Paul. Laym. *in Th. mor. lib. 4. tr. 2. c. 15. num. 4.* Rebuf. *de Pacif. poss. num. 10.* Navar. *h. t. in 2. edit. consil. 30.* quòd si adsit capacitas personæ, bona fides, & titulus justus coloratus, licet in veritate non subsistens, hæc regula convalidet titulum jure præscriptionis, ideoque prosit etiam in petitorio quoad utrumque forum, idque satis probat textus regulæ; si enim triennalis possessor non consequeretur titulum, ejus beneficium semper de jure vacaret, nec esset ratio, cur ab alio impetrari non posset, vel saltem debuisset ei S. Pontifex impetrationem *novæ provisionis* aut rescripti: *etiam & proinde valere:* injunxisse. Item non bene verificarentur illa verba: *lites super illis motas penitus extinguendo.* Nec posset dici *penitus* extinctalis, quæ foret superstes quoad principale punctum scil. petitorium. Ubi ergo textus non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. de pretio.. 8. ff. de Publiciana.*

Adde etiam Parif. *De Resignat. lib. XI. q. 24. num. 25. & seqq.* ubi docet, triennalem possessorem defendi contra privationem, quæ infertur ob non publicatam resignationem, vel omissam promotionem intra annum ad ordines illos, quos beneficium requirit, vel per Extrav. *Execrabilis*; ob adeptionem secundi beneficii. Consentit Chokier *ad eand Reg. num. 86.* Quando verò dicatur possessor habere titulum coloratum sufficientem ad hanc Regulam vid. Chokier *d. l. num. 85.* Gomez. *ad hanc Regul. q. 27. & seqq.* Et quòd non prosit Regula circa beneficia unita, Gonzal. *glo. 5. §. 7. nu. 8.* Garc. *p. 12. c. 2. n. 28.*

Sed nunquid talis ipso jure privatus, si beneficio insistat, erit in mala fide, vel saltem in errore juris clari & notorii, qui non prodest ad præscriptionem? R. Quòd in his casibus non tam agatur de convalidatione tituli, qui ex supposito est verus & validus, quàm de abolitione & extinctione pœnæ privationis, quæ cum ad sui executionem requirat factum hominis, scil. cognitionem causæ ex parte Judicis Ecclesiastici, & dimissionem beneficii ex parte possessoris, non obligat in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, ut cum communi docet Laym. *in Theol. moral. lib. 1. tract. 4. cap. 15. num. 6.* Covar. *de Matrim. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 13. & 21.* Text. *in cap. cum secundùm. 19. de Hæret. in 6.* & proinde possessor beneficii ipso jure privatus nec contra conscientiam, nec contra jura agit insistendo possessioni usque ad judicis sententiam, quæ si per triennium intermissa fuerit, authoritate hujus Regulæ, pœna extincta censebitur. Et generaliter pœnas, licet ipso jure commissas cum mala fide, id est, scientia illius pœnæ, præscribi posse, communis est DD. conclusio teste Barb. *in c. 2. de Præscript. in 6. num. 5.* Navar. *in Man. cap. 23. num. 66.* Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 2. Assert. 12.* non obstante textu *in dict. cap. 2. de Præscript. in 6.* quem interpretatur Barb. *d. num. 5.* procedere in illo speciali casu bonorum ob hæresim amissorum, ubi præscriptio ponitur etiam contra Ecclesiam Romanam, cui illa bona acquirentur; & admittitur minor, quàm centenaria, scil. 40. annorum, sed tantùm in persona liberorum Catholicorum bona fide possidentium res Patris, qui hæreticus ignorabatur. Ita ut hic bona fides non significet justam retentionem in conscientia, quam filii, imò ipse hæreticus, semper habent ante sententiam declaratoriam, ut præmissum, sed potiùs ignorantiam criminis paterni, quòd si filii sciverint, & non denunciarint, inducunt præsumptionem participationis contra se, & censentur indigni bonorum paternorum.

Quòd porro de *intrusis* hic & sæpiùs alibi dicitur, sciendum est *intrusos* dici, qui propria authoritate absque Canonico titulo beneficium possident. Parif. *de Resig. benefic. lib. 7. q. 1. num. 1113.* Item magis ad propositum & sensum hujus Regulæ, qui se ingerunt in possessionem seu administrationem beneficii à Pontifice sibi collati ante expeditionem Bullarum, seu literarum Apostolicarum, ut habetur in Constitutione 4. Julii II. quæ incipit: *Romani Pontifices &c.* quæ quidem Constitutio principaliter loquitur de majoribus beneficiis & dignitatibus, nimirum Ecclesijs Cathedralibus, Monasteriis, & Prioratibus, nec minorum beneficiorum mentionem facit, videtur tamen in Bulla Julii III. *Cupientes*; etiam ad hæc extensio fieri. Et docet Parif. *lib. 10. q. 1. num. 20.* quòd licet ex communi DD. traditione gratia dicatur perfecta per solam signaturam, quando Papa signat, seu subscribit supplicationem per verbum: *fiat, ut petitur &c.* tamen adhuc ista gratia sit *informis*, & quasi conditionata, antequam *ordinaria* collationis Bulla desuper expediatur; argumento Regulæ Cancellariæ XXVII. *De non judicando juxta formam supplicationum, sed literarum expeditarum.* in cujus principio talis gratia ante literarum expeditionem *informis* vocatur; ideoque generaliter capiens possessionem ex sola supplicatione signata litteris non expeditis dicatur intrusus, omneque jus, quod in beneficio habet, amittat, & de cætero ad illud obtinendum inhabilis reddatur. 40

Huc etiam facit Regula LI. in qua declaravit Summus Pontifex, quòd nulli suffragari debeat dispensatio per solam signaturam, antequam literæ Apostolicæ super ea confectæ fuerint, eo quòd in supplicationibus multa sæpè inserantur, & petantur, quæ omnia & singula per unum generale verbum *fiat* concedere, non semper est mens Pontificis, cùm in generali concessione non veniant ea quæ quis verisimiliter non fuisset in specie concessurus. *cap. in generali. 81. de R. I. in 6.* Utrum autem saltem in foro conscientiæ liceat uti dispensatione ante expeditas literas Apostolicas? dicitur in Lib. V. Tit. XXXIII. *de Privilegiis.* 41

In Regula LV. *De exprimendo valore beneficiorum* statuitur, ut is, qui priùs habet beneficium, si novum à Papa impetret, teneatur utriusque beneficii exprimere verum valorem, seu annuos reditus, & idem valor gratiis inseratur, aliàs gratia sit invalida, nisi impetrans priùs beneficium dimittere debeat. Ratio Regulæ est, ut constet Pontifici, an reditus unius Clerici per multiplicata beneficia non nimis, & in aliorum detrimentum augeantur. 42

Similiter in Regula LVII. *De expressione qualitatum beneficiorum* voluit Pontifex, quòd super beneficiis Ecclesiasticis fiat mentio de qualitatibus illorum, videlicet, an dignitates vel personatus, vel officia sint; item an curata vel electiva: aliàs gratiæ desuper factæ sint nullæ; quæ qualitates, si non exprimantur, negativa desuper expressè fiat, nimirum, quòd non sit dignitas, beneficium electivum, officium, vel personatus, ut exponit Glossator ibid. Cujus Regul. ratio est, quòd juxta diversas beneficiorum qualitates requiratur etiam major vel minor qualificatio, & ido- 43

idoneitatis in supplicante.

Cùm de jure gratiam vel rescriptum Apostolicum non possit impetrare excommunicatus super alio quàm excommunicationis articulo. *c.* 1. *de Rescriptis in* 6. Stylus autem Curiæ soleat in literis seu rescriptis super aliis causis, gratiis vel beneficiis impetratis inserere absolutionem à censuris, limitatam tamen *ad effectum literarum duntaxat consequendum*, quo consecuto reincidit in censuram, si quam habet impetrans, nisi aliter satisfecerit Ecclesiæ, & absolutus fuerit, ideò ne ob prædictam absolutionem in literis Apostolicis poni solitam, præstetur occasio censuras vilipendendi, & insordescendi in illis, statuitur in Regula LXVI. *de generali absolutione à censuris ad effectum literarum Apostolicarum*. hanc clausulam absolutoriam *non suffragari non parentibus rei judicatæ, incendiariis, violatoribus Ecclesiarum, falsificatoribus, & falsificari procurantibus literas & supplicationes Apostolicas, illisque utentibus, receptoribus & fautoribus eorum, ac res vetitas infidelibus deferentibus, violatoribus Ecclesiasticæ libertatis via facti, ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperantibus, & Nuntios vel Executores Apostolicæ Sedis, ejusque officium impedientibus, qui propter præmissa vel aliquod eorum excommunicati à jure, vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis hujusmodi sententiam sustinuerint, & generaliter quibuscunque aliis, qui censuris extra casus enarratos quomodolibet ligati in illis per annum continuum insorduerint.*

45 In Regula LXVIII reservat sibi Pontifex omnia beneficia aliàs per regulas Cancellariæ reservata, quæ vacarunt Sede Papali vacante, nec interim per Ordinarios de iis dispositum, seu minus validè dispositum fuit. Est enim hæc natura Regularum Cancellariæ, quòd cum morte singulorum Pontificum expirent, & sede vacante nullam vim obtineant, ac proinè eo tempore beneficia vacantia (nisi per alias constitutiones perpetuas fuerint reservata) Ordinarii rectè conferre valeant, qui hac in re sibi invigilare scient.

46 In Regula LXX. declaratur, quòd Cardinales propter dignitatis prærogativam non comprehendantur sub constitutionibus, aut regulis quibuscunque Papalibus, nisi eorundem favorem concernant, vel ipsæ constitutiones edendæ de eorum Cardinalium vel majoris partis consilio editæ fuerint, seu in eisdem regulis & Constitutionibus facta fuerit ipsorum Cardinalium mentio expressa.

In Regula demum LXXI. declaratur, quòd in quacunque constitutione, & quibuscunque clausulis non censeatur derogatum regulis Cancellariæ, nisi facta de illis speciali expressa mentione.

Et hæc circa Regulas Cancellariæ, quantum ad materiam præsentis tituli dicta sufficiant; qui plura desiderat in aliis materiis, reperiet apud Authores, & Regularum Glossatores superiùs citatos, & consultò faciet recentiores semper Regulas à novissimis Pontificibus editas procurando & inspiciendo propter novas clausulas, quæ nonnunquam inferuntur.

§. IV.

De Concordatis Germaniæ.

SUMMARIA.

47. *De* Concordatis Germaniæ.
48. *Concordata Germaniæ an, & qua ratione sint perpetua, secùs ac Regulæ Cancellariæ?*
49. *Beneficia vacantia in mensibus Papalibus possitne Ordinarius Germaniæ Sede Pap. vac. conferre?*
50. *Concordata restituunt jus electionis Ecclesiis, reservatis tamen primis dignitatibus post Pontificales.*
51. *Concordata dant alternativam mensium.*
52. *Concordata an derogent* cap. statutum. h. tit. in 6. & an Extrav. 1. h. t.
53. *Annatæ de beneficii qualiter solvendæ?*
54. *Concordatis an Papa, præscriptio, vel consuetudo derogare possit?*

Cum olim circa Ecclesias & Ecclesiastica beneficia, eorumque collationem frequentes in Germania lites & confusiones essent res per Tractatum & Concordiam inter Nicolaum V. Summum Pontificem, & Fridericum III. Imperatorem, aliosque Ecclesiasticos & sæculares Germaniæ Principes tandem composita, & à Nicolao Bulla confirmatoria (quæ in Bullario inter Constitutiones ejus primo loco ponitur) desuper erecta est, cujus substantia consistit in sequentibus punctis. 47

I. Repetit summus Pontifex reservationes beneficiorum Extravag. *ad Regimen*, quas superiùs sub *notabili quarto* enumeravimus, & per hoc ista Extravagans, quæ primitus fuit tantùm temporalis ad vitam Benedicti XII. lata, hodie est perpetua.

Sed dubitari posset, an ista perpetuatio per Concordata aliquid operetur ultra perpetuationem per Regulam primam Cancellariæ, in qua de eadem Extrav. etiam per singulos Pontifices innovatur? Etenim, ut paulò ante præmisimus, Regulæ Cancellariæ Sede Papali vacante nullam vim habent, consequenter nec Extravag. *ad Regimen*. cujus obligatio in plerisque tantùm ab illis dependet, nisi quatenus concordat cum *cap. præsenti*. 35. *hoc tit. in* 6. Concordata autem sunt perpetua, nec exspirant morte pacifcentium, consequenter videtur inferendum, ut Ordinarii Collatores possent beneficia per Extravagantem, *ad Regimen*. (idem est de beneficiis in mensibus per Rehulam IX. vacantibus) reservata conferre Papali sede vacante, id tamen non possint vigore Concordatorum, quæ per mortem Papæ non expirant. Idem etiam dubium moveri potest (ut quæstio hac occasione generaliùs tractetur) de primis dignitatibus post Pontificales in Ecclesiis Cathedralibus, & principalibus in Ecclesiis Collegiatis, quæ in Regula IV. Cancellariæ, & in Concordatis reservantur. 48

Verùm hìc inprimis advertendum est, quòd circa Extravagantem *ad Regimen*; rari casus possint evenire, in quibus dubitatio procedat: nam si beneficia vacent *apud sedem* propter mortem in Curia aut vicinia, *juxta d. c. præsenti*. reservatio est perpetua, quia *d. c. præsenti*. est constitutio perpetua clausula in Corpore Juris; vacatio autem per privationem, depositionem, muneris, & consecrationis susceptionem, electionis, vel postulationis cassationem, Episcopatus alteriusve dignitatis assecutionem non solet contingere Sede

Papali vacante: quia tunc similia non tractantur, sed differuntur post assumptionem novi Pontificis; nisi forsan ponatur, quòd trimestre tempus datum promoto in Episcopum vivente adhuc Pontifice ad retinenda beneficia priùs obtenta, quo elapso vacare incipiunt, *juxta cap. cùm in cunctis. 7. §. cùm verò de Electione.* elabatur Sede Papali vacante.

Vacatio quidem per obitum Cardinalium, ac aliorum Officialium Sedis Apostolicę posset evenire eadem sede vacante: sed in Extrav. *ad Romani. 14. h. t. inter com.* declaratum habetur, quòd etiam ista beneficia censeri debeant jam vivente Pontifice per reservationem fuisse affecta, & istam reservationem etiam post mortem Pontifici durare.

Hanc porrò declarationem eo usque extendunt DD. ut circa effectum reservationis per Regulas Cancellariæ, aliasve temporales constitutiones Pontificum post mortem eorum continuandum, notabilem distinctionem faciant inter reservationes, quæ sunt determinatæ ad certam personam, uti sunt beneficia dictorum Cardinalium & Officialium Sedis Apostolicæ, vel ad certam Ecclesiam, uti Præposituræ, & primæ dignitates post Pontificales, & principales in Collegiatis: ac inter reservationes, quæ sunt introductæ ratione temporis & mensium Apostolicorum; ut priori casu Regulæ censeantur vivo Pontifice statim habuisse effectum, ut ipsa beneficia statim fuerint affecta, & sic etiam post mortem Papæ permanserint, nullumque jus eorum conferendorum Sede Papali vacante Ordinariis competat; secus verò in casu posteriori; quia tunc, cùm sit incertum, in quali mense possessor beneficii sit moriturus, & ipsum beneficium indeterminatum, Regulæ non habent effectum, nisi in ipsa morte beneficiati, quæ si contingant vacante Sede Papali, impeditur dictus effectus, utpotè Regulis jam per obitum Papæ sublatis. Ita docet Gonzal. *ad Regulam 8. Cancell. §. 5. proœmiali. num. 94.* Barb. *de Offic. Episcopi. p. 2. alleg. 57. sub num. 62.* & plures apud eum citati. Quæ distinctio licet forsan in theoria posset habere difficultatem, quia in dicta Extravagante non videntur comprehendi tot casus, quot isti DD. ponunt, sed tantùm circa beneficia certarum personarum, & quæ reservantur per manus appositionem, & postea subjungitur, quòd hæc constitutio procedat circa beneficia, ut præmittitur (id est in casibus ibi positis & præmissis) reservata, & alias reservationes ampliandæ non sint in præjudicium Ordinariorum, quia tamen videmus passim DD. consentire, & ratio paritatis inter unum & alterum satis est probabilis, volumus tantisper acquiescere.

De Parochialibus autem Ecclesiis specialiter constitutum est *in c. si Apostolica. 35. h. t. in 6.* & pluribus declarat Gonzal. *d. §. 5. à num. 225.* quòd si eas quocunque modo etiam in Curia & apud Sedem vacare contigerit Sede Ap. st. vacante, libera sit desuper Ordinariis concessa dispositio, ne diuturnior vacatio periculum animarum inducat.

49 Potissima igitur quæstio remanet de beneficiis sine cura vacantibus in mensibus Papalibus, an eorum reservatio per Concordata ita perpetuetur, ut si contingat vacare Sede Papali vacante, nequeant ab Ordinariis conferri? Non posse conferri existimat Barb. *dict. num. 62. vers. unde infertur.* Sed planè opinor, salva authoritate viri eximii Barbosæ contrarium theoricè dici & defendi posse. Argumentum rationi convenientissimum summo ex Brandeno *super Concordatis Germaniæ q. 12. num. 14.* quòd per Concordata Summus Pontifex non voluerit conditionem Ordinariorum Germaniæ facere duriorem, illisve plus detrahere, quàm Pontifices consueverunt per Regulas Cancellariæ detrahere aliarum Provinciarum Episcopis. Illudque confirmo exinde, quòd nulla fuisset hujus detractionis sufficiens ratio, & incongruè dixisset Nicolaus V. in Bulla Concordatorum in principio, quòd eadem Concordata non tantùm Sedi Apostolicæ, *sed ipsi nationi Germanicæ sint utilia & salubria*, si Natio Germanica suam conditionem præ aliis Nationibus concordando deteriorem fecisset. Jam verò subsumo: sed omnium Nationum aliarum Ordinarii possunt conferre beneficia in mensibus Apostolicis Sede Papali vacante, ut concedunt DD. cum Gonzal. *in c. 5. Proœmio n. 46. & n. 53.* ergo etiam Ordinarii Nationis Germanicæ, ne Concordata, & concessa mensium alternatio in favorem Ordinariorum introducta in eorum odium retorqueatur *contra vulg. c. quod ob gratiam 61. de R. I. in 6.* Hinc quoque in simili docet Brandenus *dict. q. 12.* quòd licet in Concordatis non sit expressum, an beneficia resignata in mensibus Papalibus extra Curiam sint reservata, quia tamen id expressū est in Regulis Cancellariæ, quòd non sint reservata, idem etiam in Concordatis locum habeat. Ad rationem dubitandi, quòd concordata & pacta non extinguantur morte paciscentium. ℞. Id solum procedere eo sensu, ut ista Concordata non indigeant nova resuscitatione, vel confirmatione novi Pontificis, sicut Regulæ Cancellariæ, non verò ut exinde aliquid durius, quàm per Regulas Cancellariæ introductum censeri debeat: hoc enim non fuit de intentione paciscentium, nec potuisset rationabiliter fuisse; aliàs autem notum est, quòd actus non operentur ultra agentium intentionem. *arg. l. non omnis. 19. ff. de Rebus creditis.* Negatur proinde omninò suppositum, quòd reservatio sede vacante aliquando in pactum & Concordiam deducta fuerit, quia ante Concordata nulla fuit Sede vacante (saltem in casibus Extravag. *ad Regimen.* & Regularum Cancellariæ) reservatio, & per Concordata non apparet expressè introducta. Dices, reservationem mensium v. g. esse factam in Concordatis, & consequenter etiam duraturam sede vacante, sicut ipsa Concordata. ℞. Reservationem non esse noviter in Concordatis statutam, sed tantùm in Concordatis, & quidem ad eum prorsus modum, quo priùs ex parte S. Pontificis in usu & vigore fuerat, scilicet Sede impleta, non vacante.

Confirmat prædicta, quod in formalibus terminis docet Gonzal. *gloss. 25. num. 9. & seqq. cum citatis ibidem.* nimirùm Concordata Germaniæ, cum reducant ad jus commune, esse favorabilia, ac plenissimè in ordinariorum favorem & contra Concedentem interpretanda, præsertim quia facta fuere causa unionis & tranquillitatis inter Ecclesiam Romanam, & Principes tam Ecclesiasticos, quàm sæculares, & propterea sint favorabiliora indultis Cardinalium.

II. In his Concordatis Germaniæ §. *item placet nobis.* concedit Summus Pontifex omnibus Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus, & Monasteriis liberam Prælati electionem; confirmationem verò in Ecclesiis Metropolitanis, Cathedralibus, & Monasteriis exemptis sibi indistinctè reservat, cum plenitudine potestatis, aliquando loco personæ electæ aliam digniorem & utiliorem substituendi, ex causa tamen rationabili & evidenti, ac de Cardinalium consilio. Addit præterea Pontifex, quòd præsentationes electionum à Sede Apostolica confirmandarum expectare velit juxta tempus & modum determinatum *in cap. cupientes. 16. de Electione in 6.* Quòd si intra id tempus præsentatæ non fuerint, vel præsentatæ minùs Canonicæ, jus providendi Ecclesiæ ad Summum Pontificem devolvetur. 50

Hinc patet, quòd S. Pontifex in hoc articulo partim accesserit ad Jus commune, restituendo scil. Ecclesiis jus eligendi Prælatum, quod priùs; habebant juxta totum Tit. VI. *de Electione.* & tantùm per Regulam secundam Cancellariæ (de qua superiùs dictum) amiserunt: partim verò à jure communi recesserit, de quo confir-

confirmatio electionis, & electione irritata provisio Ecclesiæ gradatim per modum appellationis ad proximum superiorem, nimirum electio Episcopi ad Archiepiscopum, Archiepiscopi ad Patriarcham spectabat. *c. nihil est* 44. *de Elect. c. quamquam*. 18. *eodem tit. in 6.*

Reservat quoque S. Pontif. in hoc §. ad finem, Majores dignitates post Pontificales in Cathedralibus, & principales in Collegiatis, quæ reservatio est quidem conformis Regulæ IV. Cancellariæ, sed non tam extensa, nec comprehendens alias dignitates Regulares de quibus in d. Reg. neque ulla in Concordatis fit mentio de Regula, vel tota ejus innovatione.

51 III. In §. *pacet etiam nobis*. promittit S. Pontifex quòd *per quamcunque aliam reservationem gratiam expectativam, aut quamvis aliam dispositionem* nolit impedire, *quo minùs de beneficiis & dignitatibus inferioribus quibuscunque, cùm vacabunt in Februario, Aprili, Iunio, Augusto, Octobri, & Decembri liberè disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electis, seu quævis alia dispositio pertinebit, reservatione, aliave quavis dispositione authoritate Apostolica factis, vel faciendis non obstantibus quibuscunque.*

Quoties verò aliquo vacante beneficio in Ianuario, Martio, Majo, Iulio, Septembri, & Novembri, mensibus specialiter Sedi Apostolicæ reservatis, non apparuerit infra tres menses à die vacationis notæ in loco beneficii, quòd alicui de illo Apostolica authoritate provisum sit, ex tunc & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius dispositio pertinebit, libere conferre, & disponere poterit.

In hoc igitur §. dum alternativa beneficiorum collatio inter S. Pontificem & Ordinarium statuitur, derogatur quidem Juri cummuni, ubi ratione mensium beneficia reservata non reperiuntur, in eo tamen hæc derogatio etiam favorabilis est, quòd reservationes incertæ, & gratiæ expectativæ, quibus aliquibus jus dabatur ad primum beneficium vacaturum, quæ olim valdè frequenter ordinariam collationem impediebant, è medio sublatæ sint, & ita S. Pontifex latissimam suam potestatem conferendi beneficia totius mundi. *iuxta c. 2. h. t. in 6. & c. si Papa.* 10. §. *si autem de Privileg. in 6.* in gratiam Germanorum intra certos quasi limites restringere voluerit: item quòd Regula IX. Cancellariæ, quæ tertio tantùm mense Ordinariis potestatem conferendi beneficia concedit, in Germania locum non habeat.

Specialiter autem super illo puncto *trium mensium*, intra quos juxta istum §. debet fieri collatio Papalis, emanavit declaratio Gregorii XIII. in Bulla: *Quæ in Ecclesiam &c.* quòd non statim valitura sit collatio Ordinarii, si intra tres menses de provisione Papali non constiterit, sed tunc demùm, si intra illos tres menses omninò provisum non fuerit. Quamvis enim ex eadem Declaratione provisus Papalis intra dictos tres menses suam provisionem ordinario notificare, & in loco beneficii publicare teneatur, si commodè possit, & temporis angustia non coarctetur, facilè tamen contingit, ut ob locorum distantiam vel provisionis dilationem id fieri nequeat, & sic provisio Papalis suo effectu destitueretur. Videatur Georg. Branden. *super Concordatis Germaniæ post qu. 12. notab. 1. num. 6. & notab. 2. num. 4. & 5.* & quæ diximus Lib. I. Tit. III. *De Rescriptis. num. 23.*

52 Sed hic insignis aliquando mota erat quæstio, an per hunc locum Concordatorum, ubi trimestre collationi Papali præscribitur, abrogatum censeri debeat *c. statutum 3. h. t. in 6.* ex quo habetur, quòd nisi S. Pontifex beneficia vacantia in Curia, & propterea reservata *intra unum mensem numerandum à die vacationis* contulerit, illi, ad quos eorundem beneficiorum aliàs spectaret collatio, valeant ea (tantummodo autem per se ipsos vel ipsis agentibus in remotis, per suos Vicarios generales cum speciali ad hoc mandato) conferre? Dubium istud apud DD. hactenus non reperi decisum, in facti tamen contingentia respondi, inhæreri posse generali juris Regulæ, quòd correctio jurium sit strictè accipienda, & facta in uno casu non sit trahenda ad alterum, ubi assignari potest diversitatis ratio, *vulg. l. præcipimus in fin. C. de Appellat. c. cùm expediat. de Elect. in 6.* jam verò cùm textus Concordatorum statuendo tempus trimestre loquatur tantùm de reservatione mensium, nec in priori §. ubi de aliis reservationibus tractat, alicujus temporis ad conferendum meminerit, meritò dicendum est, eas sub dispositione juris communis & *dicti c. statutum*; reliquisse. Diversitatem autem rationis circa beneficia vacantia in mensibus Papalibus, & alia vacantia in Curia, hanc adstruere possumus, quòd beneficia vacantia in mensibus vacant in Germania & locis remotis, cujus vacationis notitia non statim ad Papam defertur, ideoque longiori tempore ad conferendum indiget. At verò vacatio in Curia incipit Romæ, & ibi omnium primò innotescit, ut quia aliquis Romæ moritur, vel beneficio privatur, aut ad aliud promovetur &c. quemadmodum superiùs explicatum. Inde est, quòd Summus Pontifex faciliùs poterit circa beneficia in Curia vacantia collationis terminum sibi abbreviare.

Controvertunt quidem DD. *an d. c. statutum h. t. in 6.* quatenus terminum *unius mensis* collationi Papali præfigit, etiamnum hodie procedat, vel abrogatum censeri debeat per *Extravag. 1. & Extravag. ad Regimen. 13. hoc tit. inter com.* ubi indefinita statuitur reservatio, & abrogantur omnes aliæ constitutiones, quatenus possunt istis obstare: unde & abrogatum esse docet Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. num. 89.* cum aliis eo loco citatis.

Verùm cùm Extravagantes citatæ nullam prorsus mentionem faciant de illo *c. statutum*; quod est constitutio Conciliaris lata in Concilio generali Lugdonensi, cui non derogatur sine speciali mentione, teste Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 26. num. 7. arg. cap. nonnulli. 28. ubi DD. de Rescript.* ideò non desunt Authores, qui magis & probabiliùs in favorem Ordinariorum inclinant, existimantes, rectè defendi posse, adhuc hodie esse locum prædicto *c. statutum*: ut nisi Papa *intra mensem* contulerit beneficium vacans in Curia, & reservatum, manus Ordinarii Collatoris amplius ligatæ non sint. Gloss. *in dict. cap. statutum*. Quaranta. *in Summ. Bullar. v. beneficii reservatio in additione vers. controvertitur*. Barb. *de Offic. Episc. alleg. 57. num. 24. vers. de his tamen*. Neque illa verba *in d. Extravag. 1. h. t.* posita: *quæ apud eandem Sedem intra unum mensem à data præsentium hactenus* in Curia *vacaverint, computandum, & quæ ex nunc apud eam vacaverint, in futurum reservamus &c.* clarè evincunt correctionem *d. c. statutum*; quia in hac Extravag. S. Pontifex nullo verbo instituit quæstionem, & consequenter nec intendit decidere, intra quantum tempus hæc beneficia reservata per sedem Apostolicam conferenda sint, sed tantùm, quòd ea apud sedem vacantia suæ collationi reservet, cui reservationi nihil præjudicat terminus unius mensis ad conferendum. Illa porrò verba: *quæ intra unum mensem à data præsentium hactenus vacaverint &c.* id solùm specialiter constituunt, quòd cum alias leges ordinariè soleant tantùm futuris negotiis prospicere, & nonnisi post certum tempus obligare, hæc Extravagans suam obligationem, vim & effectum non tantùm habuerit mox à die *data*, sed etiam retrò per spatium *unius mensis*. Dices, non fuisse opus, solam reservationem beneficiorum apud Sedem vacantium statuere, quæ jam prius fuit statuta *in c. 2. h. t. in 6.* Existimo planè, hac objectione non paucos fuisse persuasos: sed advertendum est, quòd illa Extravag. licet

licet in Corpore Juris sit posterior, in tempore *datæ* autem sit longè anterior libro Sexto Decretalium, quia fuit data anno I. Pont. Bonifacii VIII. ut ex subscriptione apparet, compilatio verò Sexti facta anno quarto ejusdem Pontificis teste Barb. *ad d. c. statutum. num. 2.* qui utique non inseruisset in Sextum illud *c. statutum*, si fuisset per se ipsum abrogatum. Et licet reservatio *c. 2. h. t. in 6.* jam fuerit lata sub Clemente III. tamen non est novum, ut sequentes Pontifices reservationes suorum Antecessorum confirment, sicut ex Regulis Cancellariæ docemur, ac tempore Clementis III. atque ante compilationem Sexti fuit illa constitutio quædam tantùm Extravagans, & paucis forsan cognita, unde expediebat, per Bonifacium VIII. innovari. Quòd demùm *d. Extrav. 1. h. t.* in Corpore Juris sit posterior, nihil ad rem facit: quia Extravagantes, cùm nullius Pontificis authoritate compilatæ sint, debent referri ad suos authores, & tempus, quo datæ sunt.

53 IV. In §. *placet similiter*, declarat Summus Pontifex, qualiter *annatæ*, sive fructus primi anni de Ecclesijs Cathedralibus, & Monasteriis virorum scilicet exemptis à die vacationis Ecclesiarum juxta summam pecunię in Camera Apostolica taxatam solvi debeant; nimirum ut pro media parte infra annum à die, quo novus Prælatus possessionem pacificam totius vel majoris partis Ecclesiæ, & rerum ad eam pertinentium adeptus est, & pro alia medietate intra annum sequentem solvantur. Quòd si contingat eandem Ecclesiam intra annum bis vacare, taxa tantùm semel debeatur, nec debitum hujusmodi in successorem in Ecclesia vel Monasterio transeat.

De cæteris verò dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficiis sæcularibus ac Regularibus quibuscunque, quæ authoritate Sedis Apostolicæ (præterquam vigore gratiarum expectativarum, aut causa permutationis conferrentur) solvantur annatæ, sive medii fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi similiter in successorem in beneficio non transeat, id est, si antecessor in beneficio taxam non solvit, successor ejus pro sua tantùm, non pro antecessoris taxa convenietur. Concedit quoque Summus Pontifex in hoc §. ut si quæ Ecclesiæ excessivè taxatæ sint, possint desuper à Sede Apostolica in partibus peti commissarii, qui taxam earundem Ecclesiarum juxta qualitatem rerum, temporum, & Regionum moderari, & attemperare valeant.

54 Demùm in hoc & præcedenti §. subjungitur, quòd ista Concordatorum ordinatio semper duratura sit, nisi in futuro aliquo Concilio de consensu Nationis Germanicæ aliter fuerit ordinatum.

Unde passim in dubium vocant DD. an S. Pontifex saltem de plenitudine potestatis valeat Concordatis absque Nationis Germanicæ consensu, & extra Concilium generale derogare. Ratio pro parte affirmativa sine hæsitatione (ut putat Brand. *loc. cit. q. 8.*) concludendi videtur, quòd plenitudo potestatis Pontificiæ nullis legibus adstringatur, *l. princeps. 31. ff. de LL.* & S. Pontifici tanquam supremo Christi in terris Vicario libera sit & plenissima dispensandi, ligandi, & solvendi facultas: atque hæc concordata ex parte S. Pontificis contineant metam gratiam Germanis concessam, cùm aliàs beneficiorum quorumlibet plenissima dispositio ad ipsum pertinuisset. *c. 2. h. t. in 6.* gratia autem & privilegium subditis gratuito concessum iterum arbitrio concedentis revocari possit, teste Gloss. *in reg. 16. iur. in 6. v. mansurum.*

Attamen cùm Concordata (sicut ipsum nomen præsefert) non sint simplex gratia aut privilegium motu proprio, & merè gratuitò concessum, sed vera pactatio & promissio utrinque acceptata, habens expressam clausulam de non revocando adjunctam, & cum onere ex parte Germanorum, quòd nullum jus conferendi in Mensibus Papalibus, aliisque ibidem exceptis casibus (utut illud fortassis ante Concordata possiderent) imposterùm prætendere, & taxas Cameræ Apostolicæ fideliter solvere velint, cujusmodi Concordiæ etiam naturali iure obligant. *l. 1. ff. de Pactis.* & nomine Ecclesiæ & dignitatis, præsertim cum consensu Capituli sive Cardinalium (ut in præsenti) factæ etiam in successorem transeant, quemadmodum in Tit. *de Transactionibus.* dicitur; ideò non crederem, S. Pontificem facilè eò adducendum, ut his Concordatis extra Concilium generale, & sine consensu Nationis Germanicæ derogaret, nisi ex publica & gravissima causa, ex qua Principi concessum est, ius alteri quæsitum aufferre. Aliàs autem Principem etiam de plenitudine potestatis suæ non eximi, quo minus pacta, utpotè iuris naturalis, servare teneatur, communis est sententia: & privilegia per modum pacti concessa absque grauiori causa revocari non posse tradit Paulus Layman *in Theolog. mor. de LL. cap. 23. sub. num. 25.* Qualiter item plenitudine potestatis absque publica & necessaria causa uti non debeat Princeps in Lib. I. in Tit. *de Majorit. & obed.* explicavimus. Pariter in eodem Lib. I. in Tit. *de Constitut.* textum *in l. princeps ff. LL.* ubi Princeps legibus solutus esse pronunciatur, interpretati summus, procedere secundùm vim coactivam, quatenus summus Princeps à nullo alio superiore, quem in terris non agnoscit, cogi possit; non verò secundùm vim directivam, seu dictamen rectæ rationis, ex quo quisque id iuris, quod in alterum statuit, ipsemet servare debet, & Princeps legibus præsertim in iure naturali fundatis (nisi publica causa contrarium suadeat) morem gerere, veluti rescriptum est *in l. 4. C. de LL. dignam esse vocem majestatè regnantis, legibus se alligatum Principem profiteri, & majus Imperio submittere legibus principatum.* Idem planè in hac Concordatorum Germaniæ materia eleganter docuit Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 28. nu. 11. & seqq.*

Quidquid demùm sit de *potestate* Summi Pontificis, cui nihil omninò derogare intendimus, de *voluntate* eius satis convenit, quòd nunquam censeatur uti velle plenitudine potestatis, & Concordatis, suæque promissioni demere, nisi specialem & expressam Concordatorum, ac iustæ causæ mentionem faceret, adeoque rescriptum impetratum aduersus Concordata sine hac mentione subreptitium & inualidum censeri deberet. *arg. cap. cum ordinem. 6. c. nonnulli 28. & ibi Gloss. in V. fecerit mentionem. de Rescript.* Non obstat text. *in cap. dudum. 14. §. nos igitur. hoc tit. in 6.* quia dum ibidem Summus Pontifex Legato suo potestatem dedit conferendi beneficia resignata, & vacantia intra terminos suæ legationis, illa fuit simplex gratia, non verò pactum & concordia, neque etiam habuit illas clausulas & promissiones, quæ in nostris Concordatis ponuntur, quòd nimirùm per nullam aliam reservationem vel dispositionem quæmcunque, aut revocationem collatio Ordinariorum Germaniæ vigore Concordatorum ipsis attributa impedienda sit.

Quid verò è contrario dicendum, ante Germanis præscriptio, vel exceptio *de non receptis Concordatis*, vel quòd in usu non sint, suffragari poterit, quo minùs in aliquibus punctis ad Concordata teneantur, ut v. g. certa beneficia, quæ aliàs vigore Concordatorum essent de collatione Papali, Ordinarii Germaniæ citra speciale privilegium conferre valeant, & recipientes in conscientia tuti sint, si ab antiquo & præsertim tempore immemoriali constanti usu talia beneficia solita fuerint ab Ordinariis etiam post Concordata conferri? Nihil omninò Germanis hac in parte Brand. concedit *d. tract. super Conc. German. qu. 2. & seq.* non quidem præscriptionem: quia propter decretum irritans (id est clausulam omnes contrarios actus irritantem) in Concorda-

tis

tis appositum deficit bona fides, titulus, & possessio, substantialia præscriptionis requisita, eaque de causa Clementem VII. declarasse refert, recipientibus beneficia contra Concordata non prodesse Regulam: *de annali, vel triennali*; quas Regulas superiùs inter Regulas Cancellariæ descripsimus: non etiam exceptionem: *de non receptis Concordatis*, vel sublato usu eorum: quia ex textu Concordatorum apparet, ea fuisse à Germanis recepta & acceptata, & redarguendos potiùs, quàm juvandos esse subditos legem superioris non recipientes, probatur per *c. si decreta*. 2. *dist.* 20. ubi Nicolaus Papa, *si decreta*, inquit, *Romanorum Pontificum non habetis, de neglectis atque incuria estis redarguendi; si verò habetis, & non observatis, de temeritate estis corripiendi & increpandi*.

Verùm licet ipse putem, tutius fore, Concordata undequaque observare, & hactenùs forsan ob incidentes & latè grassantes hæreses intermissa denuò in usum deducere: interim tamen planè opinor ordinarios collatores & beneficiatos satis probabilibus argumentis per præscriptionem & consuetudinem excusari posse, supposita illa pacifica continua, & longissima maximè immemorialis temporis possessione.

Enimverò circa *præscriptionem* duo notissimi juris sunt, in primis quòd præscriptio saltem centum annorum, vel immemorialis etiam contra Sedem Apostolicam procedat. *c. ad audientiam*. 13. *c. cum vobis*. 14. & *c. si diligenti*. 17 *de Præscript. authent. quas actiones. C. de SS. Ecclesijs*. Deinde quòd ea, quæ privilegio, regulariter etiam præscriptione tanti temporis, de cujus initio non extat memoria, valeant acquiri. Text. & DD. cum Gloss. *in c. super quibusdam de V. S.* Quod autem opponitur decretum irritans inficere titulum & possessionem, id universaliter verum esse nullo sufficienti Juris textu probatur: nam & constitutiones, in specie Extravagans: *Ambitiosæ. de Rebus Eccles. non alienandis; inter Comm.* habent decreta irritantia actus contrarios, & tamen DD. passim præscriptionem bonorum Ecclesiasticorum admittunt. Ad summum ergo dictum decretum, & allegata declaratio Clementis VII. locum habere posset in possessione modici temporis, veluti annali vel triennali, in qua vix contingit, ut quis justam habeat decreti ignorantiam, si nimirum ponatur casus, quòd alicui beneficium contra Concordata collatum sit in Diœcesi tali, ubi de cætero integra Concordatorum observatio est: nam & aliàs non pauci DD. volunt, tantùm errorem facti, non verò errorem juris notorii effectum Regulæ de triennali operari, uti docet Laym. *in Theolog. mor. de Ecclesiast. beneficiis cap.* 15. *num.* 5. Secus verò se res habet in possessione longissimi temporis, ubi vel titulus non requiritur, ut in immemoriali, vel si requiritur, saltem titulus *pro suo* allegari potest, quando ordinarii Prælati sibi invicem successerunt, & jura ab Antecessoribus suis in se derivata bona fide (quam etiam de illis suis Antecessoribus præsumere poterant) Summo Pontifice vel Legato ejus nec quidquam contradicente retinuerunt. *arg. l. fin. ff. Pro suo* Gloss. *in cap. de quarta* 4. *in V. tueri X. de Præscript.*

De *Consuetudine* pariter incognitum non est, quòd ea tempore immerioli, vel nonnunquam spatio duntaxat 40. annorum continuata vim habeat legibus positivis etiam Canonicis seu ecclesiasticis derogandi. *tot. tit. de Consuetud.* Textus porrò in *d. c. si decreta. dist.* 20. rectè procedit, antequam legitima consuetudo sit introducta, ut tunc superior subditos ad legis observantiam cogere valeat: quæ instantia & coactio superioris adversus transgredientes, vel omittens leges suas, si cesset, interim tempus ad introducendam consuetudinem sufficiens effluat, perit obligatio legis, aliàs si continuò locum haberet, quod *in d. c. si decreta*; dicitur, Titulus *de Consuetudine* prorsus aboleri deberet.

Videantur, quæ de receptione & abrogatione legum in Titul. *de Constitut. ad fin.* & in Tit. *de Consuetud.* traduntur.

Hæc hactenus de Concordatis Germaniæ, & universim de reservationibus beneficiorum. Ulteriùs circa collationem Papalem sit.

---

§. V.

De actuali collatione S. Pontificis.

S U M M A R I A.

55. *Collatio Papæ* motu proprio *qualiter differat ab ea, quæ fit ad supplicationem.*
56. *Rescriptum*: etiam & perinde valere.
57. *Provisio & mandatum quid, & qualiter differant?*
58. *Mandati Apostolici termini strictè observandi: variis exemplis declaratur.*
59. *De signatura, Data ac expeditione literarum Apostolicarum.*

NOtandum I. Quòd multùm intersit, an Summus Pontifex alicui conferat beneficium ad ejus supplicationem, vel an *motu proprio*: nam quæ non aliter quàm ad petitionem seu supplicationem alicuius conceduntur, cùm juris interpretatione censeantur sapere aliquam ambitionem, non sunt savorabilia, sed restringenda. *c.* 4. *h. tit. in* 6. unde si ad petitionem alicuius Pontifex simpliciter mandet illi provideri de beneficio, tale rescriptum tantùm de beneficio simplici intelligendum erit, non verò de curato, multò minùs de electivo, aut Canonicatu Ecclesiæ Cathedralis *d. c.* 4. & *c. in illis*. 16. *h. t. in* 6. Motu autem proprio tunc à Summo Pontifice beneficium conferri dicitur, quando id in rescripto exprimitur, & clausula: *motu proprio*; literis Papalibus inseritur, licet forsan Beneficiatus pro tali Rescripto supplicarit *c. si motu*. 23. *h. t. in* 6. Pet. Rebuf. *in Praxi benefic. in T. de Signatura gratiæ. num.* 18. 55

Habet porro hæc clausula: *motu proprio*, duos notabiles effectus. Primus est, ut si alicui mandet Papa provideri de beneficio aliquo in diœcesi vacante & eo tempore plura vacent, hoc casu conferri debeat id, quod majus & pinguius est: quòd si æqualia propè sint beneficia, electionem habebit intra decem dies is, qui rescriptum obtinuit. *c. si pluribus* 24. *h. tit. in* 6. Econtra si ad petitionem alicujus sine præfata clausula jubeatur conferri beneficium, vi talis rescripti beneficium minoris valoris, vel si æqualia sint, quod elegerit Ordinarius, impetranti conferre debebit. *d. cap. si pluribus*; nam in beneficiis, quæ *motu proprio* conceduntur, locum habet regula, quòd in beneficiis interpretatio sit latissimè facienda. *dict. cap.* 4. *hoc tit. in* 6.

Alter effectus clausulæ est, quòd rescriptum *motu proprio* non reddatur invalidum, nec censeatur subreptitium, tametsi nullam faciat mentionem beneficii præhabiti. *d. cap. si motu & Clemens. si Romanus*. 4. *eodem tit.* At verò in rescripto simpliciter ad petitionem dato, si aliquod beneficium præhabitum qualecunque & utcunque minimum reticeatur, censebitur subreptio, & vires nullas habebit. *d. c. si motu*. Interim tamen clausula: *motu proprio*, sicut & clausula: *non obstante, quòd aliud beneficium obtinere nescaris &c.* per se non operantur dispensationem super pluralitate

beneficiotum incompatibilium; nisi aliis insuper verbis S. Pontifex expresserit, sed operantur tantùm, quòd gratia Papalis non debeat subreptitia & inutilis censeri *c. non potest* 21. *in fin. hoc tit. in 6. & ibi* Barb. *in Collect. nu.* 5. Covar. *in c. alma mater. p. 1. §. 7. n. 2.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. gl. 15. n. 27. & seqq.*

Notandum II. Si quis dubitet, provisionem Papæ ex aliqua causa impugnari posse, vel eandem ob: aut subreptitie, id est, per falsi narrationem, aut veri occultationem obtinuerit, quòd tali casu beneficio tanquam nulliter impetrato salva conscientia frui nequeat, nisi aliud novum rescriptum à S. Pontifice impetrarit, quod Practici vocant Rescriptum, *etiam & perinde valere*; in quo Summus Pontifex priorem gratiam confirmat, ac ratam habet, perinde ac si impetrans ab initio omnia narranda plenè & debitè narrasset. Maximus effectus hujus Rescripti est, quòd faciat valere gratiam à tempore primæ impetrationis, & sic etiam illi fructus, qui ab eo tempore percepti sunt, tuta conscientia retineantur, dummodo de perceptione fructuum quoque in impetratione posterioris Rescripti: *perinde valere*, mentionem fecerit suplicans, qua de re videri poterit Pet. Rebuf. *in Praxi beneficiorum. in tit. de Rescripto: etiam & perinde valere.*

57 Notandum est III. Quòd aliud sit *provisio Papæ*, & aliud *mandatum de providendo*. Provisio est actualis collatio certi & determinati beneficii, ex qua proviso statim jus acquiritur.

Si in aliqua Ecclesia Cathedrali certus tantùm numerus Canonicorum habeat præbendas & fructus, reliqui dicantur exspectantes, ut apud plures Ecclesias in Germania moris est, tunc si S. Pontifex alicui in tali Ecclesia conferat Canonicatum, is omnibus aliis posteriùs similes canonicatus impetrantibus in assecutione præbendæ & fructuum præferendus erit, licet posteriores priùs Ordinario literas præsentarint, vel in Canonicos recepti sint: nam in literis gratiæ, quæ dantur ad beneficia, non attenditur tempus *præsentatæ*, sed tempus *datæ*, ex quo statim alicui jus quæsitum est, neque valet collatio talis præbendæ alteri facta licet ex ignorantia mandati Apostolici. *c. cum cui. 7. & c. si postquam 13 h. tit. in 6.* & diximus in L. I. in Tit. III. *de Rescript.*

Solent Practici *provisionem* aliam appellare *simplicem*, quæ communiter datur in beneficiis: & aliam provisionem *novam*, quando quis ab inferiore collatore, scilicet Episcopo vel alio Prælato accepit beneficium nulliter & invalidè, vel ob reservationem beneficii, vel ob aliquem defectum per Papam dispensabilem, tunc si Papa dispenset, aut suppleat defectus, concedatque beneficium retineri, dicetur rescriptum Papale expeditum in forma *novæ provisionis*. Quando verò ab ipso Papa nulliter impetratur beneficium, non datur nova provisio, sed rescriptum: *perinde valere*, ut præmissum. Videatur Rebuf. *in Praxi benefic. in tit. de Forma novæ provisionis*. In privilegiis quoque & indultis conferendi beneficia reservata solet inseri clausula, ut illi, quibus à privilegiato seu Indultario conferuntur beneficia excedentia certum & ibidem expressum valorem annuum in Camera Apostolica taxatum, teneantur à S. Pontifice intra proximos determinatos menses novam provisionem impetrare.

Mandatum de providendo est, quando S. Pontifex suas literas dirigit ad Ordinarium, vel alium, eique mandat, ut alicui clerico de beneficio plerumque indeterminato, tunc in diœcesi vacanre, vel proximè vacaturo provideat.

58 Not. IV. Quòd hujus Mandati Apostoloci fines & termini diligenter observandi sint, ne mandatarius plùs faciat, quàm sibi in rescripto demandatur. Unde si Pontifex mandet, ut Clerico provideatur de beneficio proximè vacaturo, & ille Clericus negligenter omiserit petere beneficium, quod primo vacare cœpit, virtute hujus rescripti non poterit ei deinde aliud proximè vacaturum conferri, quia de primo tantùm vacaturo intelligitur, nisi tamen fuerit jam ante receptus in Canonicum expectantem alicujus Ecclesiæ Cathedralis, cui hoc ipso debetur præbenda quandocunque vacatura, vel nisi ex justa ignorantia vel impedimento petitionem omiserit. *c. si Clericus. 11. h. t. in 6.*

Item per mandatum simplex de beneficio civitatis non intelligitur beneficium Ecclesiæ Cathedralis, nisi ejusdem mentio fiat, vel mandetur de beneficio Provinciæ. *c. quamvis 4. eodem tit. in 6.* neque beneficium curatum, neque electivum, sed simplex; & si mandetur provideri de beneficio, quod ad alterius collationem pertinet, non procedet mandatum, si beneficium pertineat ad alterius institutionem, vel præsentationem, vel ad plurium collationem conjunctim. *c. cum in illis. 16. h. tit. in 6.* & quòd circa collationem beneficiorum curatorum & electivorum non sufficiat qualis mentio curæ vel electionis in mandato Apostolico facta, si talis mentio possit habere alium sensum & interpretationem quàm ut præcisè ad extensionem gratiæ, & conferendum beneficium curatum seu electivum intelligatur, videantur exempla posita *in Clementina 1. h. t.*

Similiter cui jubetur provideri de præbenda non Sacerdotali (id est quæ non habeat annexum ordinem Sacerdotii, & onus legendi missas) vel de præbenda integra (ubi in aliqua Ecclesia essent præbendæ quædam integræ, quædam dimidiatæ) vel de præbenda certi valoris, ei etiam volenti non potest ex mandato conferri præbenda sacerdotalis, aut dimidia, vel minoris valoris *cap. cui de non Sacerdotali. 27. hoc tit. in 6.* Specialiter quoque excepta sunt Xenodochia, leprosaria, & hospitalia, eorumque Ecclesiæ, & jura Spiritualia, ut hæc in generali mandato Papæ non censeantur comprehensa, sub quacunque verborum forma jubeatur alicui clerico provideri, nisi expressè de iis mentio fiat. *Clem. 2. h. t.*

Not. V. Quòd sæpe apud authores mentio fiat *signaturæ Papalis*, & *datæ*, ac *expeditionis literarum*: is enim est stylus Curiæ & Cancellariæ Romanæ, ut cùm primò porrigitur libellus supplex pro impetrando beneficio, super eo notetur per quemdam officialem, qui *Datarius* appellatur, dies præsentationis, seu porrectionis, & hæc vocatur *parva data*. 59

Porrò dum S. Pontifici exponitur desiderium supplicantis, signat ipse, seu subscribit, aut subscribi mandat supplicationem per *fiat*, vel *conceditur* &c. adjunctis clausulis, quas in rescripto super hac gratia conficiendo & expediendo inseri & extendi vult: & ista dicitur *signatura gratiæ Papalis*; cui deinde Datarius addit *datam* sive diem, quo hæc gratia per S. Pontificem concessa est, quæ *data* regulariter intelligitur, quando Canones & Interpretes de *data* loquuntur, veluti quòd rescripta gratiæ habeant suum effectum à temporæ *datæ* &c. juxta *c. si eo tempore. 9. de Rescript. in 6.*

Quamvis autem ex sola *signatura* etiam ante expeditionem rescripti, & literarum Apostolicarum dicatur gratia perfecta, & supplicanti jus beneficio quæsitum, id tamen intelligitur, si signatura jam habuerit adjunctam *datam*. Item ex sola signatura ante expeditionem literarum per quandam constitutionem Pii V. quæ incipit: *Sanctissimus in Christo Pater &c.* sub pœna amissionis gratiæ prohibitum est, apprehendere possessionem beneficii, & ante expeditionem literarum gratia dicitur *informis*, nec judicare nec dispensare licet juxta formam supplicationum literis non expeditis per Reg. Cancell. Allexand. VII. 26. & 51. de quibus superiùs inter Reg. Cancell. sub Reg. 36.

§. VI.

§. VI.

De Collatione, quæ fit per Legatos Sedis Apostolicæ, & Ordinarios inferiores.

SUMMARIA.

60. Legati Sedis Apost. *qualem potestatem habeant conferendi beneficia?*
61. *Collatores ordinarii qui censeantur?*
62. *Beneficiorum quinam incapaces existant?*
63. *Beneficium invalidè adeptus an possit illud tuta conscientia retinere?*
64. *Beneficia intra quantum tempus conferenda?*
65. *Beneficii collatio post 6. menses facta an valeat?*
66. *Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum quis conferat?*
67. *Parochiales Ecclesiæ quomodo conferendæ* per concursum.
68. *Plura beneficia an possint uni conferri?*
69. Pensiones *quis valeat constituere in beneficiis?*

CIrca Legatos Sedis Apostolicæ huc referenda sunt ea, quæ in Lib. I. in Tit. *de Officio Legati* dicta sunt, nimirum quòd Legati sint in triplici differentia, scilicet Legati *de Latere*, Legati *Missi*, sive *Nuncii Apostolici*, & Legati *Nati*. Duobus posterioribus de Jure communi regulariter non competit potestas conferendi beneficia, nisi ipsis speciali privilegio detur, & quid sentiendum de Nuntiis seu Legatis missis *cum facultate Legati de latere*, etiam ibidem explicavimus.

Legati *de latere* de Jure communi in Provincia suæ legationis potestatem habent conferendi beneficia: & cum quolibet Ordinario concurrunt, estque inter eos locus præventioni. Tex. & Gloss. fin. *in c. 1. de Offic. leg. in 6.* Imò non tantùm vacantia conferre, sed etiam vacatura suæ collationi ad tempus, quo durat legationis officium, reservare valent, dummodo nulli jus ad tale beneficium ante vacationem ejus concedant, ut inferiùs in tit. *de Concess. præb. vel Eccles. non vac.* dicemus, & eundem Collatorem bina reservatione non gravent. *c. præsenti 3. de Offic. leg. in 6.* Sed quid in Germania nostra dicemus, anne Legatis *de Latere* eadem potestas post Concordata salva remansit? Sanè Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 25. num. 15.* disertè docet, per Concordata Germaniæ Legatis non fuisse plus ademptum, quàm ne possint gratiis præventivis seu reservatoriis (id est, reservando beneficium suæ collationi ante ejus vacationem Ordinariorum impedire, non verò, quin post actualem vacationem cum quolibet Ordinario suæ Provinciæ concurrere valeant; tum quòd & ipsi censeantur Ordinarii; tum ne res inter alios acta & concordata ipsis præjudicet. Verùm hoc Germanis nostris considerandum relinquo: cùm enim in Concordatis Pontifex expressè promisserit, quòd collationem Ordinariorum Germaniæ *reservatione, aliave quavis dispositione* (quæ generalitas verborum & disjunctio *aliave*, etiam de collatione intelligi potest. *arg. Reg. Canc. Alex. VII. 68. in fin.* confirmante id usu clausulæ in literis Pontificiis; *dummodo collatio beneficii ad nos pertineat) authoritate sua factis vel faciendis non obstantibus quibuscunque* neutiquam velit *impedire*: non videtur Legatus posse, quod Pontifex facere non solet: nam utique impedirentur Ordinarii æquè per collationem, quàm reservationem præsertim ipsius Legati, apud quem utpote in Provincia existentem potest facilis esse præventio, unde præcipitarentur collationes sine sufficienti delectu personarum. Nec adeo urgent rationes à Gonzal. allatæ, quin responderi possit, mentem Concordatorum fuisse de Ordinariis Germaniæ, qui tales sunt ratione dignitatum perpetuarum ibidem obtentarum, & quibus jure immediato præsertim diœcesano beneficia subjecta sunt. Prout in simili docet Barbosa *Jur. Eccles. un. lib. 2. cap. 5. num. 42.* quòd Legatus de latere non concurrat cum Episcopo seu Ordinario, cui concessa est *alternativa mensis* circa beneficia, quæ aliàs ratione secundi mensis forent Papæ reservata. Ideoque res cum Sede Apostolica acta videtur etiam obtinere respectu illorum, qui Sedem Apostolicam repræsentant, & vices ejus agunt, quales sunt Legati. *c. 1. & c. volentes 8. de Offic. Legati.* cùm teste eodem Gonzal. *Gloss. 25. num. 9. & seqq.* Concordata sint admodum favorabilia & latè interpretanda. Theoricum hoc dubium tantùm obiter in schola insinuo, disputent ulteriùs de eo in foro, quorum intererit.

Illud negandum non est, quin Legatis in Germania jus remaneat conferendi beneficia ad Sedem Apostolicam ex negligentiam inferiorum collatorum devoluta, non item beneficia reservata, nisi ex speciali privilegio. Gloss. *in c. 1. v. ampliori. de Offic. leg. in 6.* Barb. *d. c. 5. n. 42.*

Inter Ordinarios Collatores S. Pontifice, ejusque 61
Legato inferiores primus est Episcopus (comprehendendo hoc nomine etiam Patriarchas & Archiepiscopos respectu suarum immediatarum diœcesium) qui quo ad omnia beneficia suæ diœcesis fundatam intentionem in jure habet. *c. cùm & plantare. 3. §. in Ecclesiis. de Privil. c. cùm ex injuncto. 12.* & ibi Panorm. *num. 2. de Hæret.*

Episcopis similes sunt alii Prælati exempti speciale territorium & jurisdictionem quasi Episcopalem habentes Gloss. *in c. 1. de Capell. Monach.* Panor. *in cap. in Lateranensi 31. h. t. num. 4.* Sed & inferioribus Prælatis & Abbatibus jus conferendi beneficia ex speciali fundatione, privilegio, aut præscriptione competere potest.

Capitulo tamen Cathedralis Ecclesiæ sede vacante, aut Vicario generali Episcopi sine speciali mandato beneficia ad collationem Episcopi spectantia (secus si proprio jure ad Capitulum pertinerent) conferre non conceditur; est enim collatio species donationis, quam regulariter rei alienæ administrator facere non potest. *cap. fin. de Offic. Vicar. in 6.* Gloss. *in c. his quæ. 11. de Major. & obedient.* præsentatos tamen à Patronis Capitulum & Vicarius instituere non prohibetur; nam cùm ex præsentatione jus acquiratur præsentato ad beneficium, institutio accensetur actibus justitiæ, & non donationi. *1. de Institut. in 6.* Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54. num. 70.*

Quæritur autem I. An omnes Clerici sint capaces 62
beneficiorum Ecclesiasticorum? Resp. regulariter quidem omnes Clericos prima tonsura, aut minoribus tantùm ordinibus initiatos esse capaces beneficiorum, utpotè quæ in sustentationem Clericorum ob divinum officium peragendum fundata sunt, ab hac tamen regula non nullos excipi.

Ut I. qui ætatem à Concilio Trid. *sess. 23. de Refor. cap. 6. & sess. 24. de Reform. cap. 12.* determinatam non habent, nimirum 14. annorum in beneficiis simplicibus, 22. in dignitatibus & personatibus non curatis, & 25. in beneficiis curam animarum habentibus, ita tamen, ut annus ultimus incæptus sufficiat.

II. Qui non habent illum S. Ordinem, neque intra annum suscipere possunt, quem beneficium desiderat. Non verò requiritur, ut promovendus v. g. ad parochiam

rochiam tempore collationis actu sit Sacerdos, dummodo intra annum fieri possit. Trid. *dict. cap. 12. cap. si pro Clericis.* 8. *h. t. in 6.* Videantur quæ de ætate & ordinibus beneficiandorum pluribus tradidimus in Lib. I. Titul. XIV. §. 2. ubi in specie etiam de ætate ad Canonicatus Cathedralium Ecclesiarum requisita.

III. Irregulares, & innodati censuris Ecclesiasticis, scilicet excommunicatione majore, interdicto personali, aut suspensione. *c. is. qui 18. §. is verò, de Sent. excom. in 6. c. postulastis. 1. & c. fin. de Cler. excom.* Zoes. *h. t. num. 44. & seqq.* idque etiam procedit tametsi excommunicatio notoria, aut denuntiata non sit: quia Extravagans Martini V. *Ad evitanda scandala &c.* ipsis excommunicatis nullum favorem facere intendit.

IV. Generaliter reiiciuntur indigni, qui nimirum moribus, & pietate, ac scientia ad beneficium administrandum commendabiles non sunt; & conferens indigno beneficium tenetur ad compensationem damni, si quod Ecclesiæ vel aliis exinde datum sit; atque Episcopum propter collationem indigno factam privari pro ea vice potestate conferendi, in qua Capitulum succedat, docet Panorm. *in cap. cùm in cunctis. 7. §. fin. num. 4. de Elect.* Zoes. *hoc tit. num. 41.* Vid. tamen contra Passer. *de Elect. cap. 29. num. 94.* Imò semper inter plures dignos dignior præferendus est. Text. *in cap. 1. Ut Ecclesiast. beneficia &c.* ibi: *quia non ex carnali affectu, sed ex discreto judicio debuisti Ecclesiasticum beneficium & officium in persona magis idonea dispensare.*

Volunt tamen DD. non esse peccatum contra justitiam, si omisso *digniori* ei conferatur, qui revera etiam *dignus est*, ideoque & collationem subsistere, & damnum, si quod inde emerserit, censeri per accidens evenisse, nullamque propterea collatori, sed ipsi tantùm damnificanti restitutionem imponi, à peccato verò saltem contra charitatem collator immunis non pronuntiatur. Zoes. *h. tit. n. 34. & seq.* Laym. *in Theol. mor. de Eccles. benefic. cap. 15. num. 8.* ubi *sub num. 6.* præmonuit, *digPrioritatem* non esse præcisè ex scientia vel pietate desumendam, sed alias etiam qualitates attendendas, unde juxta circumstantias loci & temporis majus Ecclesiæ bonum sperari possit, atque hinc fieri, ubi v. g. Ecclesia debitis exoneranda, hostium invasionibus liberanda, ut prudens in rebus agendis, potens opibus aut familia &c. doctiori, aut sanctiori quandoque non immeritò præferatur.

63 Quæritur II. An incapax beneficii, & cui invalidè facta est collatio, possit tuta conscientia frui beneficio, antequam ab ipso per Ecclesiasticum judicem auferatur? ℟. Si in jure & facto certum sit, collationem esse ipso jure nullam & invalidam (secùs si non dicatur *irrita*, sed *irritanda*, aut dubium sit de valore ejus, militantibus utrinque probabilibus rationibus, in quo melior potest esse possidentis conditio) beneficium & fructus, saltem non bona fide perceptos, etiam non expectata judicis sententia, restitui debere, quia causa retinendi deficit, nisi post ablatum impedimentum, dispensationem, vel absolutionem à censuris, obtentam tituli revalidationem à Papa, vel Ordinario collatore quis impetrarit. Imò scienter permanens in possessione beneficii nulliter obtenti, & perceptione fructuum dicitur contrahere vitium *intrusionis*, & intrusus in beneficio, idque in supplicatione pro revaliditatione tituli coram Summo Pontifice specialiter exprimendum est, aliàs revalidatio censebitur subreptitia. Abbas *in c. cùm iam dudum. 18. h. t. num. 3.* Sylv. *V. Beneficium. 3. q. 18.* Notabile est, quod nonnulli DD. hic addunt, si nullitas collationis, & ipsa etiam Intrusio occulta sit, revalidationem tituli in foro conscientiæ contingere hoc ipso, quòd quis ab aliquo habente potestatem absolvendi, vel dispensandi absolutus vel dispensatus sit. Vid. Laym. *d. cap. 15. n. 2.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 7. n. 12.*

Quæritur III. Intra quantum tempus beneficium vacans conferendum sit: ℟. Intra 6. menses computandos à die, quo notitia vacationis habita est, *c. 2. & c. quia diversitatem. 5. de Concessione præbend.* Et hic terminus semestris dicitur *terminus Lateranensis Concilii*, de quo frequens in canonibus mentio est, quia in dicto Concilio statutus erat. Quòd si collator illum terminum 6. mensium elabi permiserit, jure conferendi pro ea vice privabitur, idque in Ecclesijs cathedralibus in primis ad Capitulum, deinde Capitulo etiam negligentem ad Archiepiscopum, & demum ad S. Pontificem devolvetur. Dico in Ecclesiis Cathedralibus primam devolutionem fieri ad Capitulum: secùs est in Ecclesijs Regularibus, aliisque Conventualibus, quando Prælato competit jus conferendi aliquod beneficium: nam eò intra 6. menses negligente collationem non succedet Conventus, sed Episcopus in non exemptis sua, in exemptis verò Monasteriis & Ecclesiis Apostolica authoritate tale beneficium neglectum conferre poterit, ita tamen ut quæ consueverunt per seculares administrari, secularibus, quæ per Regulares, Regularibus conferat. *Clem. un. de Suppl. negl. Prælat.* Illud autem est speciale, quòd in beneficiis Regularibus, quæ sunt de mensa Prælatorum, seu ut inde Prælatus vel Religiosi sustentationem habeant, non observetur terminus 6. mensium, nunquam enim propriè vacare dicuntur, cùm in ijs principalis Rector sit Abbas, & exercens curam animarum tantùm Vicarius ad nutum Prælati amovibilis *d. Clem. un.* Joan. Honor. *h. tit. p. 4. num. 60.* 64

Quær. IV. An collatio post terminum 6. mensium facta indistinctè annullari debeat ℟. de rigore juris omninò irritari posse, quia facta est, postquam collator potestatem conferendi ex sua negligentia amisit. Verùm quia constitutio Concilii Lateranensis non tam pœnam negligentium intendit quàm ut Ecclesijs vacantibus citò provideatur, propterea si ex post facto per celerem provisionem mora quasi purgata sit, debet talis provisio seu collatio de æquitate tolerari. *c. literas 4. de Suppl. negl. Prælatorum.* 65

Quær. V. Quis possit Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium conferre? Satis conveniunt DD. quòd collatio Canonicatuum de jure ad solum Episcopum non pertineat, cùm & omnium Capitularium intersit, quales acquirant collegas, ideò succedit regula: quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. *c. novit. 4. & seqq. de his quæ fiunt à Prælato. c. cum Ecclesia 31. de Elect.* Sed controvertunt, an collatio Canonicatuum pertineat ad Episcopum cum consilio vel consensu Capituli, vel an simul ad Episcopum & Capitulum? Ubi prænotandum, quòd plurimùm intersit, an *simul ad Episcopum & Capitulum* pertineat collatio, vel an *principaliter ad Episcopum, cum consensu tamen, vel cosilio Capituli*; nam priori casu Episcopo à collatione suspenso, vel mortuo poterit conferre solum Capitulum, & ècontra; quia utriusque æqualis est consideratio. In altero autem casu Episcopo mortuo vel suspenso non poterit se intromittere Capitulum, quia principalis collatio est penes Episcopum. *c. un. Ne sede vacante in 6.* Item si collatio simul ad Episcopum & Capitulum spectet, tunc totum Capitulum vel major pars Capituli unam tantùm vocem habere censetur, & alteram Episcopus, ita ut si dissentiant, & uni Episcopus, & alteri Capitulum conferre velit, neutra collatio valeat. Panorm. *in d. c. cùm Ecclesia num. 11.* Neque refert, tametsi aliqui Canonici cum Episcopo sentiant; quia vota talium Canonicorum, qui pauciores numero sunt, non attenduntur, cùm penes totum Capitulum una tantùm vox sit. 66

His prænotatis ℟. In primis valere consuetudinem,

dinem, quòd collatio Canonicatuum in mensibus Ordinariorum vacantium pertineat vel ad solum Capitulum, vel ad solum Episcopum, *d. cap. cùm Ecclesia. cap. ex parte* 10. *de Concess. præbend. cap. ex frequentibus*. 3. *de Institut.* Si verò de puncto juris loquamur, probabiliùs videtur, collationem Canonicatuum pertinere simul ad Episcopum & Capitulum, quia in sæpè *d.cap. cùm Ecclesia*. reprobatur petitio Episcopi electionem Canonicorum sibi soli vindicantis: ergò rectè infertur, eam nec ad solum Episcopum, nec ad solum Capitulum (abstrahendo à consuetudine) sed ad utrumque simul pertinere, sicut hanc sententiam multoties in Rota Romana approbatam fuisse testatur Barb. *in Tract. de Canonicis. cap.* 14. Gonz. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloss.* 45. *num.* 36. *& num.* 50. Joan. à Chockier *in Comment. ad eand. Reg. gloss.* 16. *num.* 3.

Et hæc de canonicatibus Cathedralium Ecclesiarum. In Collegiatis verò pertinere collationem ad præsentationem Prælati & Capituli, ac institutionem Episcopi, docet Barb. *dict. loc.* Gonz. *d. l. num.* 46. *& num.* 50. Consuetudo tamen locorum hìc quoque observanda erit, ex qua nonnunquam soli Episcopo, quandoque verò soli Præposito, seu Decano Ecclesiæ collegiatæ cum consensu sui Capituli institutio Canonicorum competit.

67 Quær. VI. Qualiter Parochiales Ecclesiæ conferendæ sint? ℞. ex Conc. Trid. *sess.* 24. *de Reform. cap.* 18. Parochias non arbitrio Episcopi, sed *per concursum* conferendas esse: forma autem concursus hæc præscribitur, ut vacante Ecclesia parochiali per edictum publicum vocentur omnes adspirantes ad talem parochiam, comparentes examinentur per examinatores certos in Synodo Diœcesana deputatos, & qui digni reperti fuerint, Episcopo denuncientur, ex quibus rursus Episcopus eum eliget, quem reliquis digniorem judicarit. Quòd si beneficium curatum fuerit reservatum, nihilominus Episcopus de jure instituet concursum & digniorem S. Pontifici pro collatione denunciabit. Tex. in Trid. *d. cap.* 18. juncta Bulla Pii. V. *In conferendis*. Joann. à Chockier. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloss.* 2. *num.* 10. Vid. etiam Gonz. *ad eandem Reg.* 8. *gloss.* 6. *à n.* 115.

Verùm excipiuntur ab hoc concursu Parochiæ, quæ ad jus Patronatus laicorum pertinent, ita ut ille tantùm, quem Patronus laicus præsentarit, examinari debeat. Sin autem jus Patronatus Ecclesiasticum fuerit, habebit locum concursus, & Patronus Ecclesiasticus illum præsentabit, quem digniorem inter probatos ab examinatoribus judicarit. *d. c.* 18. Trid. Deinde etiam in Bulla Pii V. *Ad exequendum &c.* excipiuntur Parochiæ monasteriis, vel aliis Ecclesiis incorporatæ, in quibus non propriè Parochus, sed tantùm Vicarius ponendus est.

68 Quær. VII. An & quando uni Clerico possint plura beneficia conferri? ℞. In primis distinguendum esse inter beneficia, quæ residentiam totius anni, vel majoris ejus partis requirunt, (uti sunt de jure beneficia curata, Canonicatus, & similia) & inter beneficia simplicia, quæ residentiam nullam, saltem de consuetudine, exigunt, vel quorum residentia simul & semel facilè peragi potest. Plura beneficia specialem residentiam requirentia ex natura sua *incompatibilia* sine dispensatione Sum. Pontificis nemo habere potest, ut præcedentibus quoque §§. circa Extravagantem. *Execrabilis*. & Regulam III. Cancellariæ iteratò traditum. Videri poterunt, quæ exactè docet Gonzal. *ad Reg.* 8. *Canc. gloss.* 15. *à num.* 10. ubi *num.* 15. adducit, licèt antiquiora jura de incompatibilitate beneficiorum loquentia tantùm curatorum meminerint, hodie tamen ex Concil. Trid. *sess.* 7. *cap.* 4. & variis Rotæ decisionibus etiam alia beneficia personalem residentiam requirentia incompatibilia censeri, ac per assecutionem secundi vacationem primi induci. Sed *num.* 21. circa residentiam requisitam nobilem explicationem ponit, quòd nimirum triplici modo possit in beneficiis residentia requiri: 1. absolutè & respectu tituli atque sub amissione ipsius beneficii, 2. tantùm ad certum tempus paucorum v. g. mensium. 3. continua quidem, sed solùm causativa respectu fructuum, ut, qui non residet, solis fructibus careat, retento nihilominus beneficio: qua residentiæ differentia præmissa *num.* 22. *& seqq.* concludit, quòd tantùm in primo casu, quando residentia est requisita ratione tituli, inducatur propriè incompatibilitas & vacatio primi per assecutionem alterius, non verò in secundo & tertio casu; quamvis Ordinarius ex authoritate Concilii Trid. *sess.* 24. *cap.* 17. *de Reform.* possit aliquando privare obtinentem plura beneficia, quàm honesta ejus sustentatio requirit.

Porro beneficia simplicia residentiam continuam singula non requirentia plura etiam uni conferri poterunt per Episcopum, dummodo unum non sit sufficiens ad honestam sustentationem. Trid. *d. sess.* 24. *cap.* 17. & dummodo non sint *uniformia ac sub eodem tecto*, id est, in una eademque Ecclesia, v. g. duæ Capellaniæ in eodem altari sub invocatione ejusdem Sancti. *arg. cap. literas*. 9. *ubi DD. de Concess. præb.* beneficia autem *difformia sub eodem tecto*, quorum singula non sufficiunt ad congruam sustentationem, posse quem plura obtinere, à Sac. Congregatione declaratum dicitur. Vid. Garc. *de Benef. par.* 11. *cap.* 5. *num.* 165. Barb. *in Collect. ad d. cap.* 17. *Trid. & ad d. cap. literas*. Pro diversa opinione circa beneficia uniformia vid. etiam Zerolla *in Praxi Epis. par.* 1. *V. beneficia* §. 7. *conclus.* 6.

Cæterùm plura essent hoc loco dicenda de pluralitate beneficiorum præsertim curatorum, & residentiam requirentium, nimirum qualiter non sit tutus in conscientia, qui habens sufficientem & juxta conditionem sui status Ecclesiastici honestam sustentationem ex uno vel duobus plura alia à S. Pontifice extrahit, sicut docet Less. *de Iust. & Iur. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 28. *num.* 151. Item quænam inconvenientia ex pluralitate beneficiorum sequantur: videlicet neglectus divinorum officiorum, & curæ animarum, luxus, aut avaritia, defectus Clericorum idoneorum ex defectu beneficiorum, & alia quæ enumerat Sum. Pontifex in d. Extrav. *Execrabilis hoc tit.* sed quia hæc passim apud DD. leguntur, & ratio ac experientia dictat, ideò ulteriùs prosequi intermitto. *Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apost.* (in hac beneficiorum pluralitate) *poterit dispensari*, ait S. Pontif. *in cap. de multa* 28. *in fin. hoc tit.*

Quær. VIII. Quis possit pensiones constituere, 69
sive beneficiatum gravare, ut alteri de reditibus sui beneficii certam quantitatem pecuniæ annuatim persolvat? ℞. non esse dubitandum, quin S. Pontifex pro plenissima sua in omnibus beneficiis potestate id possit. Episcopis quoque & Prælatis quasi Episcopalem jurisdictionem habentibus aliquando hæc potestas est concessa non quidem pro libitu, sed ex justa & rationabili causa, atque ante collationem beneficii, v. g. pro bono pacis & concordiæ, si inter duos litigantes de beneficio unus cedere velit, constituta sibi pensione; item pro studio pauperum scholarium, pro utilitate Ecclesiæ &c. Barb. *de Offic. Episc. alleg.* 85. *sub num.* 11. Prohibet tamen Concilium Trid. *sess.* 24. *de Reform. cap.* 13. ne Parochiales Ecclesiæ, quæ secundùm verum annuum valorem summam 100. Ducatorum non excedunt, pensionibus aut

aut reservationibus graventur. Vid. infra in Tit. *de Censibus num.* 5. & plura de pensionibus congessit Barb. *Iur. Eccles. univ. lib.* 3. *cap.* 11. Vid. etiam Laym. in Theolog. mor. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 18. ubi inter alia *num.* 4. ex Abbate *in cap. un. ut Eccles. benefic. sine dimin. num.* 20. tradit, spectato jure communi, & secluso speciali privilegio aut consuetudine in constitutione pensionis non requiri Patroni consensum, cùm per hoc temporale onus non præjudicetur Patrono, dummodo pensio moderata sit.

---

§. VII.

De Primis Precibus.

SUMMARIA.

70. *De* primis precibus *Imperatoris*.
71. *De* primarum precum *conditionibus & effectu*.

70 PRo Coronide hujus tituli breviter dicendum, quid sint *primæ preces Imperatoris*, & qualiter teneantur Ordinarii Collatores illis obtemperare?

Sciendum igitur, quòd Imperatori detur privilegium à Sum. Pontifice, ut in qualibet Ecclesia semel personam aliquam idoneam ordinario Collatori nominare possit, quam Ordinarius ad beneficium vacans omninò recipere teneatur; & ista nominatio *primæ preces Imperatoris* appellantur.

Porrò de hoc privilegio Imperatoris antiqui etiam Canonistæ mentionem fecerunt, ut Specul. *in Tit. de præbend. §. restat. num.* 2. & Joan. Andreas *in cap. is, cui conceditur*. 19. *de Præbend. in* 6. Joann. à Chokier illud exactè refert, & variis quæstionibus elucidat in speciali tractatu, quem inscripsit: *Scholia in primarias preces Imperatoris*. Idem novissimè præstitit. P. Henr. Vvagnereck. S. J. *in Comment. Exeg. SS. Can. hoc tit. in* 6. *ad cap. is, cui*. 19. *fol.* 487. & quia hæc materia in Germania practica est, pauca saltem magis præcipua subnotabo.

71 Itaque I. potest Imperator suas preces interponere non tantùm in mensibus Papalibus, dummodo beneficia vacantia non sint reservata Extravag. *ad Regimen. hoc tit. inter com.* sed etiam in mensibus Ordinariorum non obstantibus Concordatis Germaniæ, quibus expresè derogatur in Indulto primarum precum circa finem, *vers. nec non Concordatis, &c.* neque enim verisimile est, Imper. Fridericum concordando cum Sede Apost. & Ordinariis Germaniæ voluisse suo & suorum Antecessorum antiquissimo privilegio renunciare, suisque Successoribus præjudicare. Chokier. *dict. Tract. sect.* 4. *pag.* 59. Vvagnereck. *d. l.* §. 3. *vers. in quibusuis fol.* 492.

II. Potest quidem Imperator in omnibus Ecclesiis in Imperio sitis primas preces concedere, sub hac tamen moderatione, ut eundem Collatorem non nisi semel, id est, pro unico tantùm beneficio gravet, gravasse autem tunc censebitur, si preces ad effectum pervenerint. Unde si precista (id est, ille, cui preces concessæ sunt) fortè matrimonium contrahendo precibus renuntiarit, vel ante adeptum beneficium mortuus sit, poterit Imperator pro alio novas preces ad eundem Collatorem porrigere.

III. Ut preces locum habeant, debet Collator saltem 4. beneficia conferre posse: quia si unicum tantùm, aut alterum conferendum habeat, non tenebitnr preces Cæsareas admittere, ne facilè contingat, ut toto vitæ suæ tempore impediatur uti jure liberæ suæ collationis.

IV. Excipiuntur à primis precibus dignitates Pontificales, Archiepiscopatus, Episcopatus, & primæ post illas, ut Præpositure vel Decanatus (nisi aliundè forsan ex jure patronatus, aut speciali privilegio jus præsentandi vel nominandi in aliquibus hujusmodi dignitatibus Imperatori competat) item dignitates primæ & Prælaturæ in Monasteriis, & Ecclesiis Collegiatis, non autem dignitates inferiores, officia vel canonicatus etiam in Ecclesiis Cathedralibus.

V. Excipiuntur beneficia pertinentia ad jus patronatus Laicorum, utpote cui Pontifex nunquam intendit derogare, nisi exprimat.

VI. Ut preces effectum sortiantur, potest Imperator ex authoritate Pontificia sibi concessa aliquas personas Ecclesiasticas in dignitate constituta suarum precum executores deputare, atque hi executores ex eadem authoritate Pontificia poterunt contra quosvis Collatores, Episcopos quoque & alios, ad quos preces directæ sunt, etiam per censuras Ecclesiasticas procedere, ut preces ad effectum redigantur.

Sed quis conferet Precistæ beneficium, quod *juxta Reg.* 1. *Iur. in* 6. sine institutione Canonica obtinere non potest, anne Imperator, vel Executor ejus, vel Ordinarius? Hanc quæst. resolvit P. Henr. Vvagnereck. *d.* §. 3. *in fin. fol.* 495. his verbis: *apparet stando in textu, nisi consuetudine aliud sit introductum, Cæsareas literas à Præcista primùm offerendas fore executoribus à sua Maiestate deputatis, qui nullo deprehenso substantiali vitio beneficia ipsis canonicè conferant, & Cæsaris postea preces ordinariis Collatoribus, ad quos spectat, porrigant, à quibus precista recipi debet, & in possessionem induci*. Rationes præmisit; tum quòd Pontifex in toto *indulto* nullibi dederit potestatem conferendi Ordinariis sed executoribus, Ordinariis verò injunxerit receptionem, id est, inductionem in possessionem; tum quòd Pontifex velit, ut canonica provisio præcedat receptionem, *postquam*, ait, *ipsis canonicè provisum fuerit &c.* Verùm pro Ordinariorum collatione videtur concludere Chokier *sect.* 2. *vers. undecimo quæritur*. *pag.* 27. licet nonnihil obscuriùs loquatur: clariùs autem ejus mentem probant duæ formulæ *primarum precum*: scilicet Rudolphi, & Ferdinandi Imp. quas posuit *in Proœm. pag.* 4. & 5. ubi preces fuerunt expresè ad ordinarios collatores directæ, iique ab Imperatoribus pro collatione & provisione precistæ facienda requisiti: ut ex hac practica observantia possit colligi sensus verborum Indulti: *nec non personas ipsas ad hujusmodi beneficia, postquam ipsis de illis canonicè provisum fuerit*, videl. per Ordinarios, ad quos preces diriguntur, examinatis qualitatibus precistæ, & cæteris adhibitis, quæ requirit canonica institutio, vel his recusantibus, aut forsan circa beneficia reservata, quæ ad eorum collationem non spectant per executores Cæsareos, *juxta earundem precum aut nominationum tenorem recipere & admittere* scilicet ad actualem possessionem, *debeant & etiam teneantur*, ipsi nimirum Ordinarii, vel ad quos pertinere solet; neque foret *juxta precum aut nominationum tenorem*, si Imperator directè requirat Ordinarii collationem in beneficio ad ipsum spectante & precista eo neglecto ab executore petat; neque puto fuisse intentionem Papæ, Ordinariis adimere suum jus conferendi, iisque præferre extraneos executores, quod utique non raro discordias & confusiones moveret, sed tantùm præcipere, ut nominationes Cæsareas admittant.

Illud quoque tradunt, quòd beneficium per preces interpositas reddatur affectum, ut tametsi Ordinarius alteri, quàm precistæ etiam ignoranter contulerit, tamen collatio invalida futura sit. Ita Chokier *sect.* 4. *v. vacaverint, & v. intra mensem, vers. amplius dubitatur*. *pag.* 72. & *sect.* 5. §. 1. *v. anteferri*. *pag.* 95.

VII.

VII. Potest Imperator pro una eademque persona ad diversos collatores suas preces interponere, quarum tamen precum non ille sensus est, ut à singulis istis collatoribus beneficia accipiat precista, sed ut tantò certiùs sibi de beneficio provideatur, si non in una, saltem in alia Ecclesia, quare si ei de unò beneficio provisum fuerit, cessabunt preces quoad reliquos Collatores.

VIII. Precista debet uti suis precibus, & per se vel per Procuratorem acceptare beneficium vacans intra mensem, postquam notitiam vacationis habuerit. Tex. Bullæ prim. prec. ibi: *quæ personæ, pro quibus preces & nominationes hujusmodi factæ fuerint, infra mensem, postquam ipsis vacatio hujusmodi beneficiorum innotuerit, duxerint acceptanda*, diuturna enim vacatio beneficiorum dispendiosa est Ecclesiis. *cap. quàm sit. de Elect. in 6.*

An autem si Precista neglexerit acceptare primum beneficium vacans, possit nihilominus petere secundùm? tractat Chokier *dict. sect. 4. v. intra mensem. vers. dubitatur ulteriùs. pag. 68.* Vvagnereek. *eod. v. intra mensem. quæst. 3.* & licet inprimis confundant negligentiam petendi primum beneficium cum variatione super acceptatione jam facta, postea tamen uterque ita se declarat, quòd quidem acceptatione unius beneficii semel facta non concedatur variatio per jura, quæ regulariter electione semel facta mutationem non admittunt juxta vulgatum, quod semel placuit, amplius displicere non potest, *cap. quod semel. 21. cap. mutare. 33. de R. I. in 6. l. servi electione 5. in princ. ff. de Leg. 1. l. apud Aufidium. 20. ff. de Opt. leg.* At verò re integra possit acceptare primum vacans, si velit; sin aliter, secundum & tertium expectare, propter illa verba generalia: *quæ duxerint acceptanda*. Videtur quidem obstare *cap. si Clericus. 11. de Præb. in 6.* ubi mandatum, ut alicui de beneficio proximo vacaturo provideatur, intelligitur de primo, quo neglecto censetur extincta gratia; sed ex mente Glossæ *ibid. v. si Clericus*, hic textus accipiendus est, si mandatum sit restrictum ad beneficium primo vacaturum, quasi illud verbum *proximo*, idem significet, quod *primo*, prout superiùs *§. 5. num. 58.* diximus mandati Apostolici terminos esse strictè observandos. Minorennem quoque & impeditum excusant, quo minùs eis lapsus mensis nocere possit. Chokier. *d. l. pag. 72.* Item mense elapso quamvis manus Ordinarii ampliùs ligatæ non sint, quin alteri conferre possit, re tamen adhuc integra superesse locum precibus propter clausulam Bullæ insertam, quòd non obstent Precistæ constitutiones Apost. de insinuatione gratiarum expectativarum & *diligentiis desuper faciendis*. Chokier. *d. l. pag. 67.* Vvagnerek. *d. l. quæst. 2. pag. 493.* Staphil. *de litt. grat. tit. de vi & effectu. v. non est omittendum.*

Cæterùm advertit Henr. Vvagnerek. *ad princ. prim. prec. v. ea tibi. pag. 487.* primas preces à Paulo V. concessas esse Ferdinando Imperat. in forma novæ gratiæ, nec fundari in sola consuetudine, interim propter tam antiquum morem solere Imperatores etiam electos tantùm, & necdum confirmatos sub spe ratihabitionis Pontificiæ illis uti etiam ante novam Bullam desuper impetratam, sicut *pag. 488.* exemplum recens ponit in electione Ferdinandi IV. fel. m. Augustæ factam.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante vel debilitato.

SUMMARIA.

1. *Beneficiatus ægrotans non cogitur beneficium dimittere, sed datur ei coadjutor.*
2. *Coadjutorem dare Episcopis vel aliis ad quem pertineat?*
3. *Coadjutor unde alendus?*
4. *Coadjutoris potestas.*
5. *Coadjutori an debeatur illa præcedentia, quæ principali?*
6. *Coadjutor an teneatur deservire in divinis, casu quo ipse principalis non teneretur?*
7. *Coadjutor cum futura successione datur tantùm à S. Pontifice.*
8. *Coadjutori an detur successio, si priusquam officium gesserit, Principalis fuerit mortuus?*
9. *Coadjutoris Officium quando finiatur?*

Traditur in hoc titulo, quòd Clerici beneficiati in beneficiis canonicè instituti, seu ut Practici loquuntur, *investiti*, si contingat eos in gravem & etiam perpetuam infirmitatem incidere, aut ad nimiam senectutem devenire, non propterea debeant, vel possint compelli, ut beneficium dimittant, *ne afflictis addatur afflictio*, sed potiùs, si officio suo præesse non valeant, dandus sit ipsis *Coadjutor*, eique de reditibus Ecclesiæ congrua sustentatio assignanda. *cap. 3. & seqq. hoc tit.* 1

Dare autem Coadjutorem Episcopis, eorumque superioribus regulariter ad Summ. Pontificem pertinet, nisi locus esset à Civitate Romana valde remotus; tunc enim, ne interim, dum Coadjutor Romæ petitur, Ecclesiæ dispendium patiantur, posset ipse Episcopus ægrotus, vel aliàs ab executione sui officii impeditus cum consensu majoris partis Capituli sibi facere unum vel duos Coadjutores, & si Episcopus mentis inops foret, posset hoc solum Capitulum, vel duæ ipsius partes. *cap. un. hoc tit. in 6.* Quòd si autem Episcopus ad regendum inhabilis nollet sibi assumere Coadjutorem, aut consensum Capituli requirere, vel à Capitulo legitimè constitutum acceptare, nihil aliud per Capitulum attentandum foret, quàm ut Summ. Pontifici ea res notificaretur, ab eoque dispositio expectaretur. *dict. cap. un. §. si autem.* 2

Inferioribus Clericis ab Episcopo datur coadjutor. *cap. 1. 3. & fin. hoc tit.* & in Concil. Trid. *sess. 21. de Reform. cap. 6.* decretum est, quòd illiteratis & imperitis Parochis, si aliàs honestæ vitæ sint, Episcopi *etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati* coadjutores aut Vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eisdem pro sufficienti victu assignare, vel aliter providere possint quacunque appellatione & exemptione remota.

Sed quid, si beneficium non habeat tantos reditus, ut exinde possit beneficiatus ægrotus, vel aliàs impeditus & simul coadjutor sustentari? Sunt, qui putent, potiùs alimenta danda esse coadjutori tanquam operario, qui dignus sit mercede sua, quàm bene- 3

beneficato nihil administranti. Verùm satis inhumanum videtur, beneficiatum ægrotum in alimentis negligi, quibus jam maximè indiget, & ad quæ ex titulo sui beneficii, atque investitura jus habet, addendo afflicto afflictionem contra *cap.* 1. *& cap. ex parte.* 5. *hoc tit.* Quare dicendum erit cum Barb. *in Collect. DD. ad cap.* 3. *hoc tit. num.* 4. si beneficium sit Parochiale, parochianos compelli posse, ut in subsidium coadjutori de alimentis provideant: quia Parochiani ex persona coadjutoris utilitatem spiritualem in administratione Sacramentorum percipiunt. Si verò beneficium fuerit simplex, habens tamen aliquam administrationem vel obligationem, quæ ab ægroto peragi non possit, & ob quam opus sit coadjutore, existimo debere Episcopum succurrere coadjutori per collationem alterius beneficii, vel pensionis ex alio beneficio assignationem, nam ex justa causa pensiones per Episcopum constitui posse *præcedenti titulo* diximus. Atque idem sentiendum in Ecclesia parochiali, si Parochiani sint inopes, vel sine magna difficultate ad nova onera pro coadjutore persuaderi vel adigi non valeant, idque non obscurè insinuat. Trid. *d. cap.* 6. dum in arbitrium Episcopi reponit, an coadjutori per assignationem fructuum, *vel aliter* providendum sit.

4 Cæterùm si non specialiter per superiorem coadjutoris potestas limitetur, habebit is regulariter eandem potestatem, quam ipse principalis, ita tamen ut ab omni alienatione bonorum sive ad principalem ipsum, sive ad Ecclesiam spectantium prorsus abstinere debeat. Illud quoque in coadjutore Episcopi constitutum est, ut vel ipsi Episcopo ægrotanti, si sanæ mentis fuerit, ac Capitulo ejus, vel successori Episcopo, si priùs factum non sit, administrationis suæ plenam rationem reddere teneatur. *d. cap. un. §. præsenti hoc tit. in 6.*

5 Nunquid autem coadjutori in Ecclesia, Capitulo, aliisve locis eadem sedes & prærogativa competet, quæ Principali? Distinguunt DD. inter Coadjutorem Dignitatis, & Coadjutorem Canonicatus: Coadjutori Dignitatis, nimirum Episcopi vel alterius Prælati dignitatem habentis, eandem sedem & præcedentiam assignant, quæ competit suo Principali, cujus personam repræsentat. Coadjutori verò Canonici ultimum locum post omnes Canonicos in Persona præsentes adscribunt, eò quòd licèt hic coadjutor etiam repræsentet personam sui Principalis, tamen semper magis fulgere censeatur, qui propriis, quàm qui alienis radiis. Et cùm ista ratio etiam circa Dignitates procedat, ideò alii DD. præfatam doctrinam ita interpretantur, ut Coadjutori Dignitatis eandem quidem sedem tribuant, quam habet Principalis, si sit consessus vel concurrentia cum aliis inferioris conditionis, vel certè cum aliis Coadjutoribus, Vicariis vel procuratoribus; non autem si concurrat cum aliis Prælatis suo Principali in dignitate æqualibus, & qui in persona comparent; tunc enim licet forsan Principalis ob antiquiorem promotionem, speciale privilegium, vel consuetudinem haberet præ aliis præcedentiam, eadem tamen coadjutori non competeret. Vid. Garc. *de Benefic. par.* 4. *cap.* 5. *à num.* 65. & Decisio Rotæ apud eundem *sub num.* 148. ubi etiam de clausula illa, qua coadjutoria cum omnibus prærogativis Principali ratione Canonicatus competentibus conceditur, & declaratur, eam non relevare, quòd præcedentia non competat præcisè ratione Canonicatus, sed ratione antiquitatis sive prioris assumptionis ad Canonicatum. Vid. etiam Gonz. *ad regulam* 8. *Cancell. Gloss.* 5. §. 9. *à num.* 102. Nav. *conf.* 8. *de Major. & obed.* ubi consuluit, non debere procuratorem Abbatis in Synodo inter alios Abbates præsentes habere locum sui Principalis, sed posteriorem, & ex Decio allegat exemplum Regis Galliæ, qui præposuit Ducem Sabaudiæ Legato Venetiarum.

Illud quoque hic adnotari potest, quod docet 6 Garc. *d. cap.* 5. *sub num.* 38. *&* 61. coadjutorem non posse pro Principali (subintellige, qui sit sanæ mentis) deservire, vel vocem dare in Capitulo sine ejus consensu, aut eo nolente. Item Principalem sive coadjutum non teneri deservire in divinis per coadjutorem illis casibus, quibus aliàs propter infirmitatem aut legitimum impedimentum posset in absentia fructus lucrari, juxta tradita superiùs in Tit. *de Clericis non residentibus.* ne sit deterioris conditionis cum coadjutore, quàm sine ipso, & ne coadjutoria, quæ datur in gratiam coadjuti, in ejus odium retorqueatur, si fortassis ob negligentiam coadjutoris fructus amittere, vel saltem coadjutorem cum difficultate convenire deberet, *arg. cap. quod ob gratiam.* 61. *de R. I. in 6.* sed quia coadjutor datur ad supplendum defectum & impedimentum principalis, ideò hæc res secundùm prudens arbitrium temperanda videtur, & forsitan solùm procedet, ubi infirmitas vel impedimentum principalis est incidens, secùs verò ubi quasi perpetuum, ut propterea coadjutor dari debuerit, & ea etiam intentione, ut loco principalis deserviret, datus fuerit. Ante omnia autem inspiciendus erit tenor concessionis coadjutoriæ.

Præterea sciendum est, quòd DD. coadjutoriam 7 aliam vocent *temporalem & revocabilem*, quia scilicet datur Prælato ob infirmitatem, senium aut certam causam impedito, quamdiu is vivit, vel *impedimentum* durat; aliam verò *perpetuam* seu *cum futura successione*, perquam coadjutori jus tribuitur mortuo coadjutor in ejus officium & beneficium succedendi. De his porrò coadjutoriis *cum futura successione* statuitur in Concil. Trid. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 7. ut nemini in quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis permittantur, tales enim concessiones beneficii vacaturi non nunquam periculosæ sunt, propter votum captandæ mortis, & ab alio quam S. Pontifice dari nequeunt, ut inferiùs in Tit. *de Concess. præb.* dicemus. De ipsius quoque Summi Pontificis concessione *in d. cap.* 7. habetur, ut si quando Ecclesiæ Cathedralis aut Monasterii urgens necessitas aut evidens utilitas postulet Prælato dari Coadjutorem, is non aliàs *cum futura successione* detur, quàm hæc causa priùs diligenter à Summo Pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ jure & decreto Conc. Trid. in Episcopis & Prælatis requiruntur, aliàs super his factæ concessiones subreptitiæ censeantur. Verùm quia Conciliorum non est supra Pontificem, nec valet ei legem imponere, à qua de plenitudine potestatis suæ recedere non possit, cùm in omnibus Conciliis Summi Pontificis authoritas vel expressè excipiatur, vel excepta intelligatur, *cap. significasti.* 4. *de Elect.* Trid. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 21. ideò solent Summi Pontifices non obstante supradicta Concilii constitutione, in gratiam magnorum Principum quandoque etiam minorennibus Coadjutorias *cum futura successione* concedere, quamvis nec qualitates Episcopales, vel Abbatiales, nec manifesta utilitas vel necessitas Ecclesiæ particularis concurrant, nisi forsan dicatur Ecclesiæ universalis utilitatem concernere, ut magni Principes, quorum authoritate plurimùm muniri potest Ecclesia, beneficiis afficiantur, & illorum familiæ conserventur.

Sed quid dicendum, si eo tempore, quo Coa- 8 djutoria *cum futura successione* impetratur à Summo Pontifice, Episcopus seu principalis coadjuvandus jam sit mortuus, vel saltem moriatur, antequam literæ Papales adveniant, & coadjutor actu officium suscipiat, anne deficiente hoc casu coadjutoria saltem successio

successio in beneficio locum habebit? Ratio dubitandi est, quod successio in beneficio videatur dari propter coadiutoriam & administrationis merita, ideoque cessante causa cessare etiam debeat effectus. Nihilominus ex stylo Curiæ Romanæ receptum est, ut coadiutoria *cum futura successione* censeantur duæ diversæ gratiæ, quarum una deficiente altera subsistat. Imò idipsum solet in literis coadiutoriæ inseri, ut successioni in beneficio locus esse debeat, quamvis Coadiutor datus officium exercere per suam etiam negligentiam non inceperit, neque literas Papales Episcopo Coadiuto vel Capitulo præsentatic teste Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloss. 5. §. 9. num. 53. & 56.* ubi *num. 57.* aliquid simile ponit de dispensatione super impedimento matrimonii & legitimatione prolis, quòd tametsi forsan ob supervenientem mortem alterius non possit contrahi matrimonium, obtineat tamen prolis legitimatio.

Et in hoc quidem satis conveniunt DD. quando Episcopus seu principalis coadiuvandus ponitur mortuus, vel resignasse *post datam literarum Apostolicarum*, ubi gratia coadiutoriæ *cum futura successione* ex parte Summi Pontificis iam perfecta fuit; at verò si *ante datam literarum* mortuus fuerit principalis, dissentiunt: nam licet Gonzal. *cit. num. 56.* dicat obtinere futuram successionem, etsi beneficium actualiter vacet *de tempore datæ*, Garc. tamen *de Benef. par. 4. cap. 5. num. 132.* expressè docet, tunc utramque gratiam corruere; coadiutoriam quidem, quia mortuo vel resignanti non datur coadiutor; successionem verò, quia datur dependenter à coadiutoria: cùm enim coadiutoria *cum futura successione* sit odiosa, exorbitans à iure communi, & cum præiudicio eorum, quibus ius electionis vel collationis competit, uti tradit Garc. *d. cap. 5. num. 14.* non licebit de uno casu ad alium diversum facere extensionem, ut beneficium, quod collatum est cum coadiutoria, censeatur etiam sine coadiutoria collatum: sunt namque similia rescripta strictæ interpretationis, quemadmodum in *Tit. præcedenti* de mandatis Apostolicis strictè interpretandis exempla posuimus. Unde etiam docet idem Garc. *d. l. num. 134.* si gratia coadiutoriæ subreptitia sit, quia fortè ætas, aut infirmitas coadiuti, vel alia causa narrata non est vera, tunc gratiam quoque *futuræ successionis* invalidari. Utra ex his sententiis prævalere debeat in praxi, recentior stylus & usus Curiæ desuper consulendus erit.

9 Quòd si Coadiutor *perpetuus*, seu cum *futura successione* non sit, aut Episcopus coadiuvandus ante datam coadiutoriam per mortem vel resignationem de beneficio & officio cesserit, expirat coadiutoria, & iurisdictio, ac administratio iure ordinario ad Capitulum devolvitur, neque enim Capitulo dabatur Coadiutor, neque iurisdictio Capitularis sede vacante in iure communi fundata per dationem Coadiutoris Episcopo facta adempta intelligitur, sicut nec aliàs res inter alios acta tertio nocere debet. *l. 1. C. Res inter alios acta &c.* De hac materia Coadiutoriarum videri etiam poterit Barbosa *Iur. Eccles. univers. lib. 3. cap. 10.*



TITULUS VII.

De Institutionibus.

SUMMARIA.

1. *Institutio quid?*
2. *Præsentatus ante institutionem occupans beneficium perdit jus suum.*
3. *Institutio ad quem pertineat?*
4. *Institutio alia quoad titulum, alia quoad possessionem.*
5. *Investitura in beneficiis sicut in feudis usitata; & quotuplex?*
6. *Investitura ad quem spectet, & qualiter fiat?*
7. *Institutio authorizabilis est datio curæ animarum, omnibus Presbyteris necessaria.*
8. *Regulares pro cura animarum an approbandi ab Episcopo?*
9. L. Barbarius. De Offic. Prætoris. *habet etiam locum in spiritualibus.*

Quamvis *Institutionis* vocabulo aliquando omnis omninò concessio beneficii, seu susceptio ad Ecclesiam intelligatur *arg. cap. 1. & 5. hoc tit. cap. 1. de Reg. Iur. in 6.* propriè tamen loquendo, *institutio est concessio beneficii ad præsentationem patroni facta*. Unde opponitur *collationi*, quæ est concessio beneficii omninò libera, quando nimirùm collator pro suo arbitrio sine alterius præsentatione aliquem Clericum ad beneficium vacans assumit. 1

Est porrò hæc institutio omnibus præsentatis adeò necessaria, ut si præsentatus, qui jus tantùm ad beneficium, non in beneficio habet, propria authoritate ante institutionem beneficium occupet, fructus colligat &c. hoc ipso jus ex præsentatione quæsitum amittat. *cap. avaritiæ. 5. de Elect. in 6.* Garc. *de Benef. par. 11. cap. 12. num. 217.* 2

Pertinet autem institutio regulariter ad Episcopum loci, in quo beneficium situm est, *cap. 3. hoc tit.* attamen ad inferiores Prælatos quandoque ex consuetudine, vel privilegio hanc potestatem etiam spectare posse probat textus *in cap. 6. hoc tit.* sed si lis inter Episcopum & alium inferiorem super iure instituendi oriatur, onus probandi non ad Episcopum, sed adversarium ipsius pertinebit: quia Episcopus habet fundatam intentionem in jure, ex quo institutio ad eum spectare præsumitur, nisi contrarium probetur, *d. cap. 3. hoc tit.* 3

Institutio alia est, per quam *titulus* beneficii confertur, quando Episcopus præsentato literas confirmatorias impertitur; & alia, per quam ipsius beneficii actualis *possessio* datur, quæ etiam *investitura* vel missio in corporalem & actualem possessionem dicitur: neque enim quoad *titulum* institutus beneficii *possessionem* propria authoritate sine licentia vel introductione superioris apprehendere debet, aliàs pœna saltem arbitraria ab Episcopo puniendus teste Covar. *Variarum Resolut. lib. 3. cap. 16. num. 7. & 8.* Imò sin tali possessionis apprehensione violentia uteretur, priorem possessorem expellendo, tunc etiam omne jus ex institutione quæsitum ipso facto deperderet, per tex. & DD. *in c. eum qui. 18. de Præbendis in 6.* 4

Ritus investituræ varii pro diversitate locorum in usu

usu esse solent : alicubi investiendus eoram Episcopo vel Vieario aut Consistotio ejus facit professionem fidei (quam professionem omnibus beneficiatis injunxit Concilium Tridentinum. *sess. 24. de Reform. eap. 12.*) item & homagium seu juramentum obedientiæ , & fidelitatis Episcopo præstandæ , deinde imponitut ipsi biretum adjunctis verbis investitutam significantibus.

5 Sed cùm DD. in beneficiis sicut in feudis , duplicem *investituram* distinguere soleant : unam *verbalem* , quæ fit pet vetba cum ttaditione alicuius signi ; & aliam *realem* , quæ fit per actualem introductionem in possessionem beneficii , vel rei feudalis , ideò dictus modus investiendi potiùs verbali investituræ accensendus videtur , quæ ex plurium sententia non ipsam actualem possessionem , sed obligationem solùm ad ttaditionem actualis possessionis , vel ad summum licentiam propria authoritate vacuam possessionem occupandi inducit . Julins Clarus *in* §. *feudum quæst.* 36. Restat propterea , ut verbaliter investitus in super actualitet in possessionem beneficii indncatur , quæ introductio de jure ad Archidiaconum spectat , *cap. ad hæc. 7. de Officio Archidiaeoni* . aliquando taman etiam ad Episcopum , vel delegatum ab eo , *juxta cap. licet Episcopus* . 28. *de Præbendis in* 6. si nimirùm id habeat consuetudo , vel beneficium sit litigiosum , & ab alio occupatum , qnem expelli oporteat . Covar. *dicto eap.* 16. *num.* 7. imò si hæc investitura realis nullam aliam cetemoniam Ecclesiasticam babeat , quàm actualem introdnctionem in locum beneficii cum traditione clavium & jurium ac librorum attinentium , cùm sit meri facti , etiam laico committi posse docet Zoes. *boc tit. num.* 4.

Alibi verò in patochialibus saltem beneficiis tota investitura verbalis & realis in ipso loco parochiæ simul & semel à Commissario Episcopi petagitnt , at-
6 que in die festo , dum parochiani ad divina conveniunt , ptoponitur ipsis in Ecclesia novus parochus , qui & ibidem publicè juramenta fidei & obedientiæ deponit , ac insignia parochialia accipit , quam *investituram in spiritualibus* vocant , eaque peracta *investituram* etiam *in temporalibus* tribuunt , deducendo novum parochum in domum parochialem claves , reditus , & fructus parochiales ipsi assignando , quam *aditionem temporalium* in quibusdam locis Patroni , Advocati Ecclesiarum , & Domini Territoriorum privativè qnoad Episcopum sibi arrogant , licet de iure communi patrono ptæsertim laico præter jus præsentandi , & in spectionem in beneficio in ordine ad excessus Episcopo denuntiandos non sit aliqna jurisdictio , vel potestas in beneficiatum , beneficium , aut reditus beneficiales concessa , ut passim Doctotes in Tractatu *Iuris patronatus* attestantur , & probat Concilium Trid. *sess. 25. de Reform. eap. 9. vers. patroni autem cap. 2. de Iudiciis* . quo igitur jure id faciant ipsos defendendum relinquo.

7 Præterea apud DD. quædam *institutio authorizabilis* dicitur , quæ nil est aliud , quàm authoritas sive jurisdictio concessa ad curam animatum exercendam ; quæ institutio in parochialibus beneficiis omnem aliam institutionem præcedere debet . Etenim Concilium Trid. *sess. 23. de Reform. cap. 15.* statuit in hæc verba: *quamvis Presbyteri in sua ordinatione à peccatis absolvendi potestatem aceipiant , decernit tamen sancta Synodus , nullum etiam Regularem posse confessione Sæcularium etiam Sacerdotum audire , nec ad id idoneum reputari , nisi aut purochiale beneficium habeat , aut ab Episcopis per examen , si illis videbitur esse necessarium , aut aliàs idoneus judicetur , & approbationem , quæ gratis detur , obtineat , Privilegiis & consuetudine quacunque etiam immemorabili non obstantibus* Concotdat ejusdem Concilii *cap. 11. sess. 25. de Regularibus* . & Bulla Gregorii XV. *Inscrutabili* . & Pii V. *Romani Pontificis* . 133. & Vrbani VIII. *Cùm sicut accepimus* . Unde DD. in Summa dicunt , Sacetdotibus quidem in otdinatione dari claves Ecclesiæ ad solvendum & ligandum , exercitium verò istarum clavium , & jurisdictionem actualem conferri ab Episcopo . Imò potest successor Episcopus ab Antecessore suo approbatos pro majoti conscientiæ suæ tranquillitate denuò ad examen & novam approbationem , si putarit necessarinm , vocare , ut in dicta Bulla Pii V. §. a. habetur.

Circa has constitutiones etiam notandum , quòd non prohibeatur quidem Regularibus , quin cum licentia sui Prælati etiam sine approbatione Episcopi valeant audire confessiones aliorum Regulatinm ejusdem monasterii, vel etiam diversi , non autem sæcularium etiam Sacerdotum , nisi illi sæculares sint verè de familia , & continui commensales Regulatium , qui scilicet in ipso Monasterio quotidiè aluntut Monasterii sumptibus , uti Congregatio Catd. declatavit . Verùm in quibusdam Diœcesibus Prælati Episcopo inferiores ab antiquissimis tempotibus ante & post Concilium Trident. Regulates ad patochias suis Monasteriis pleno jure incorporata & confessionem sæcnlarium propria authotitate sine approbatione Episcopi exposuerunt , alleganres pro se , tum quòd *in dicto cap. 15. Trid. sess. 23.* excipiantur Regulares , *qui parochiale beneficium babent* , ergò parochiam habere & approbatum esse , & parochiam conferre atque approbare paria , connexa & correlativa videntut ; tum quòd *in cap. 11. sess. 25. de Regular.* excipiantur Abbates jurisdictionem *quasi Episeopalem exercentes* . Iurisdictio autem *quasi Episcopalis* præter specialia ptivilegia certis Prælatis competentia , acquiratur etiam per incorporationem pleno jure , scil. *quoad spiritualia & temporalia* . Gloss. *in Clement. 1. in verbo proprii . de Rebus Ecclesiæ non alienandis* . Chokier . *de Iurisdictione ordinarii in exemptos. parte 1. quæst. 9. num. 9. & parte . 4. quæst. 20.* & quòd jurisdictio quasi Episcopalis , & in specie potestas approbandi confessarios *præscriptione* præsertim immemorialis tempotis acquiratur , docet Panorm. *in cap. cùm non liceat . 12. de Præscript. num.* 17. Barb. *de Offic. Episc. par. 3. alleg. 72. num. 185. & allegat. 127. num. 14. allegat. 129. num. 9.* quibus tamen hodiè Episcopi locorum vigore Constitutionum supetiùs allegatarum contradicunt , & possent adhuc pto utraque parte multa dici , sed brevitatis causa supersedemus , & majori judicio relinqnimus. 8

Sed quid circa validitatem Sacramentorum censendum , quæ Regulares non approbati ab Episcopo priùs administratunt , antequam pet sententiam legitimi Judicis ad petendam apptobationem condemnati sunt ? Pro validitate respondendum : nam posito etiam , apptobationem Episcopi esse necessariam , quamdiu tamen bona fide , & cum titulo parochiali à Prælatis , quibus jus conferendi parochiam competit , exponuntur , & communi hominum existimatione legitimi curati creduntur , à lege suppletur jurisdictio propter communem hominum utilitatem , qni non debent in re gravis momenti decipi , & locum habet , quod dicitur : *communis error jus facit* , quando defectus non est ex jnre naturali vel divino , sed tantùm ex humano positivo , nt in præsenti , *arg. l. Barbarius . 3. de Offic. Prætoris* . Joann. Sanch. *in Selectis disp. 44. num. 3.* Tannerus *de Pœnitentia disp. 6. quæst. 9. dubio 3. sub. num. 53.* Trulench. *in praxi Resolut. Sacrament. lib. 4. eap. 9. dubio 5. num. 13.* 9

TITU-

TITULUS VIII.

De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

SUMMARIA.

1. *Præbenda non vacans non conferenda.*
2. *Beneficium quot modis vacare dicatur?*
3. *Beneficium de jure vacans, & ab alio possessum impetrans debet facere hujus possessionis mentionem.*
4. *Beneficii vacaturi promissio non valet.*
5. *Expectativæ gratiæ hodie per Concil. Trid. sublatæ.*

1 GEneralis Regula hujus Tituli est, quòd præbendam aut Ecclesiam non vacantem alteri conferre non liceat, & collatio de facto attentata nulla & invalida censeri debeat, cùm nemini jus suum sine culpa sua, aut causa publica auferendum sit, *cap. 1. hoc tit.*

2 Ad cujus rei intellectum sciendum est, beneficium triplici modo dici vacans. I. Enim aliquando beneficium vacat *de facto tantùm;* quia nimirùm *de facto* nullus est, qui actualiter possideat, adest tamen aliquis, qui titulum, & jus ad beneficium habeat, e.g. quando beneficiatus est vi deiectus, vel iniusto metu ad actus ad beneficium resignandum. Et hæc vacatio non sufficit, ut alteri beneficium conferri possit quia revera tale beneficium non est vacans, quod de iure ad aliquem pertinet, licet is hìc & nunc in possessione non sit.

II. Beneficium aliquando vacat *de jure tantùm*, ut cùm aliquis illud detinet, sed iniustè, v.g. si accepit ex collatione illius, qui ius conferendi non habuit: si ob crimen, aut susceptionem secundi beneficii incompatibilis ipso iure privatus sit. Et hæc vacatio sufficit, ut beneficium conferri, vel promitti possit, ita tamen, ut Episcopus, antequam novum beneficiatum in corporalem Possessionem introducat, priùs advocare debeat possessorem, an fortè ex dispensatione, vel alia causa ius retinendi beneficii habeat. *cap. licet Episcopus. 28. ubi Glossa. in verbo. retinendi. de Præbendis in 6.*

3 Deinde illud etiam speciale est, quòd si quis velit beneficium de facto ab alio possessum à summo Pontifice impetrare, debeat huius possessionis in supplicatione facere mentionem, aliàs rescriptum impetratum subreptitium censebitur. Textus & DD. *in cap. cum nostris. 6. hoc tit.* Atque huc pertinet Regula *de annali possessore.* superiùs in Tit. *de Præbendis*, inter Regulas Cancellariæ 35. relata.

III. Denique beneficium aliquando vocat *tam de jure, quàm de facto*, ut per mortem beneficiati, privationem vel liberam resignationem. Et hæc vacatio est propriè dicta, & plena vacatio, ex qua potest, & debet alteri beneficium conferri.

4 Præterea ad excludendum votum captandæ mortis alterius non tantùm beneficium non vacans actualiter conferri nequit, sed etiam Episcopus, vel quicunque ordinarius collator alteri illud beneficium promittere in tempus, quo vacare incipiet, prohibetur. *cap. 2. & 3. hoc tit.* ita ut nec promissio in genere *de beneficio primo vacaturo* sustineatur. *cap. ex tenore. 13. eod. tit.* Item licet de Jure Decretalium valuerit promissio generalior, v. g. si Episcopus promisisset alicui beneficium, *quamprimùm se facultas obtulerit, quam primùm potuerit &c. cap. accedens. 14. hoc tit.* id ipsum tamen deinde à Bonifacio VIII. *in cap. 2. eod. tit. in 6.* correctum est, ut ne talis quidem promissio valere, vel Episcopum obligare debeat, eò quòd sub tali pallio verborum generalium in effectu latere videatur promissio beneficii primò vacaturi.

Qualiter etiam *mandata de providendo, & gratiæ, quæ expectativæ dicuntur, nemini ampliùs etiam Collegiis, Universitatibus, Senatibus, & aliis singularibus personis etiam sub nomine indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore concedi debeant, nec hactenus concessis cuiquam uti liceat*, vid. text. in Concil. Trid. & ibidem Declarat Card. ac Barb. *in Collect. sess. 24. de Reform. cap. 19.* Gonz. *ad Reg. 8. Cancellar. §. 1. Proœm. num. 64.* 5

Item in eodem Concilio Tridentino *dicto cap. 19.* statutum est, ne quæcunque gratia ad vacatura beneficia, nec indulta ad alienas Ecclesias alicui etiam Cardinali ampliùs concedantur, quò tamen pertinent ea, & videri debent, quæ superiùs in Tit. *de Clerico ægrotante.* circa coadiutorias *cum futura successione* dicta sunt.

Cæterùm quòd in eodem Concilio de *reservationibus* quoque *mentalibus* fiat mentio, non est intelligendum de reservationibus generalibus, quæ fiunt per Regulas Cancellariæ, & pro nulla certa persona: quia in his reservationibus non subest periculum captandæ mortis, quando nemo in specie habet ius ad beneficium reservatum, antequam vacet, sed tantùm de reservationibus, quæ pro certa aliqua persona in specie olim frequenter fiebant, quam personam si Pontifex non exprimebat, sed in mente retinebat, dicebatur RESERVATIO MENTALIS. Gonz. *d. l. num. 67.* Barb. *d. cap. 19. Trid. num. 4.*

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur.

SUMMARIA.

1. *Sede vacante nihil esse innovandum, & tamen jurisdictionem ad capitulum devolvi qualiter, & quibus casibus intelligatur?*
2. *Episcopo contra exemptos quando & sub qua verborum forma detur jurisdictio?*
3. *Capitulum supplet jurisdictionem delegatam Episcopi, quando est casus necessitatis.*
4. *Capitulum sede vacante non potest conferre beneficia.*
5. *Quid si sint beneficia ex negligentia inferiorum Collatorum devoluta?*
6. *Capitulum sede vacante potest præsentatos instituere, & electos confirmare.*
7. *Nihil verò alienare, quòd servari potest, vel de reditibus Episcopalibus in suos usus convertere. Consensum verò ad alienandum inferioribus dare non prohibetur.*
8. *Capitulum sede vacante potest ea, quæ sunt contentiosæ jurisdictionis, etiam ardua.*
9. *Potest ferre censuras & absolvere.*
10. *Dispensare quando possit Capitulum?*

11. De

11. *De Capituli potestate faciendi statuta, remissivè.*
12. *Enumerantur plura alia, quæ Capitulo sede vacante competunt.*
13. *Capitulum sede vacante non potest dare licentiam ordinandi, vel dimissorias intra annum, nisi arctatis.*
14. *Capitulum sede vacante non potest litem super iuribus Episcopalibus instituere, vel prosequi.*
15. *Capitulum debet sede vacante constituere œconomum, & vicarium.*
16. *Monasteriis vacantibus ad quem devolvatur Prælati iurisdictio?*
17. *Monasterio vacante an conventus possit litem super iuribus Monasterii instituere?*

1 QUòd ex hac rubrica dicitur, Episcopali *sede vacante non esse aliquid innovandum*, sed omnia in suo statu relinquenda usque post confirmationem novi Episcopi, non est ita perpetuum, quin multas patiatur exceptiones: nam ex contrario stat alia Regula, quæ desumitur *ex cap. his, quæ. 11. cap. cùm olim. 14. de Majoritate & Obedientiæ. cap. ad abolendam. 9. in principio de Hæreticis.* quòd videlicet *sede vacante* Jurisdictio Episcopi transeat in Capitulum Cathedralis Ecclesiæ. Unde, cùm istæ duæ regulæ sibi invicem adversentur, laborant DD. de tertia aliqua constituenda, per quam sciri possit, quandonam & in quibus casibus alterutra ex præcedentibus locum habeat.

Sanè Panorm. *ad Rubricam hujus tituli* docet, regulam, quæ in Rubrica traditur, ita esse generalem, ut regulariter *sede vacante* omnia prohibeantur innovari, nisi quæ specialiter sunt excepta, adeòque, si Capitulum velit aliquem actum exercere, debeat probare, quòd ille actus sibi sit à jure permissus.

Econtra Navarrus *in tit. de Electione. Consil. 44. nu. 1.* putat regulam universalem & affirmativam esse pro Capitulo, ita ut omnia, quæ sunt jurisdictionis Episcopalis, *sede vacante* peragere valeat, nisi specialiter reperiantur prohibita.

Receptior tamen hodie est distinctio, quam tradit Quar. *in Summ. Bullarii. v. Capitulum sede vacante. sub nu.* 4. Garc. *de Benef. par. 4. cap. 7. à num. 44.* Barb. *de Officio Episc. par. 3. allegat. 92. num. 17.* cum pluribus ibidem cit. Quòd nimirum in iis, quæ Episcopo defuncto, non tanquam Ordinario & Episcopo, sed ex speciali privilegio, commissione, vel *ut Sedis Apostolicæ delegato* etiam ab ipso jure constituto competebant, item & in iis, quæ sunt ex libera voluntate, nulla necessitate cogente, & quæ potiùs gratiam, quàm justitiam continent, habeat locum regula hujus tit. *Sede vacante nihil innovandum esse*, nisi specialiter sit permissum: at verò in aliis, quæ Episcopo *jure ordinario* competebant, item & in illis, quæ sunt *contentiosæ jurisdictionis*, aut instante necessitate vel justitia expedienda procedat altera regula, quòd *Capitulum* in similibus *succedat in jurisdictionem Episcopi*, nisi specialiter reperiatur prohibitum. Res tota ex particularibus exemplis magis apparebit.

2 Unde not. I. quòd Episcopus in multis casibus possit contra exemptos & suæ jurisdictioni non subjectos procedere, tam de jure communi, ut in *cap. ad abolendam. 9. in fine. de Hæreticis. cap irrefragabili. 13. §. cæterùm. de Offic. ordin. cap. 1. §. ult. de Statu regularium in 6. Clement. unica de Supple. neglig. Prælat. Clement. 2. de Statu Monach.* quàm novissimè de Concil. Trident. *sess. 5. de Reform. cap. 2. sess. 6. cap. 2. 3. & 4. sess. 7. cap. 6. 8. & 14. sess. 21. cap. 5. 7. & 8. sess. 22. cap. 3. 5. 6. 8. & 10. sess. 24. cap. 9. & seqq. Demùm sess. 25. cap. 8. & 9.*

Ubi advertendum est, hanc potestatem dari Episcopo sub diversa verborum forma, aliquando enim dicitur, ut contra exemptos procedere valeat, *tanquam Sedis Apostolicæ delegatus*, & in hac speciali delegatione non succedit Capitulum.

Aliquando verò datur ipsi potestas ordinaria, & tantùm removentur obstacula, veluti dum dicitur: *non obstantibus privilegiis, exemptionibus &c.* & tunc tanquam in potestate ordinaria succedet Capitulum, sicut tradunt Barbos. *dict. loc. num. 17.* Quòd si dictum fuerit, Episcopum *etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatum* procedere posse, quamvis particula *etiam* videatur involvere utramque potestatem *ordinariam & delegatam*, adhuc tamen tali casu Episcopus ex delegata Potestate procedere censetur, & ab ejus sententia indistinctè ad Summum Pontificem appellatur, juxta doctrinam Barbos. *dict. l. numero* 14. & consequenter hìc quoque Capitulum excludetur.

Notandum II. si necessitas expetierit, etiam in iis casibus, in quibus Episcopus processisse debuisset tanquam delegatus Papæ, ejusdem vices suppleri, id licere Capitulo, præsertim si non sit de proximò futurus successor, ut advertit Quar. *d. l. vers. quia indies.* secundum vulgatum, axioma, quòd in casu necessitatis recedatur à Jure communi, & quòd non est licitum in lege, plerumque necessitas licitum efficiat. *cap. 4. x. de Reg. Iur.* 3

Notandum III. quòd Capitulum *sede vacante* beneficia ad collationem Episcopi spectantia conferre non possit; cùm collatio potiùs gratiam, quàm justitiam contineat, & sit species donationis, quam Capitulum facere prohibetur, *cap. 2. hoc tit.* nisi collatio simul & communiter pertineret ad Episcopum & Capitulum (sicut in Titulo *de Præbend. §. 6. num. 61.* diximus) tunc enim vacante sede solum Capitulum conferre posset. *cap. unico. hoc tit. in 6.* 4

Quid autem de beneficiis ex negligentia vel delicto inferiorum Collatorum ad Episcopum devolutis, an ea Capitulum sede vacante conferre poterit? Pro utraque sententia DD. refert Quaranta *d. v. Capitulum Sede vacante. vers. 9. quæro.* demum concludit, hodie hanc quæstionem non habere dubium propter Bullam Pii V. quæ omnia beneficia sede Episcopali vacante Sedi Apostolicæ reservavit. Attamen quia in Titulo *de Præbendis. §. 2. num. 18.* dictum fuit, valdè probabiliter defendi posse, has Bullas Extravagantes habentes beneficiorum reservationes, præter eas, quæ in *Concordatis* continentur, non obligare in Germania, ideò abstrahendo ab hac Bulla sententia affirmativa pro Capitulo videtur mihi verior & æquior, quam sequitur Panorm. *in cap. 2. hoc tit. sub num.* 3. talia enim beneficia non sunt propria, seu proprii fructus donari prohibiti hujus Ecclesiæ hic & nunc vacantis, neque eorum collatio tam favorem hujus Episcopi, utpotè ad quem non pertinebat immediatè, quàm ipsius beneficii, ne diutiùs cum sui dispendio vacare debeat, concernit. 5

Notandum item IV. quòd Capitulum possit præsentatos à patronis instituere, *cap. 1. de Institut. in 6.* item & confirmare electiones inferiorum prælatorum. *cap. cùm olim. 14. de Majoritat & obed.* quia hujusmodi institutiones & confirmationes debentur ex Justitia præsentatis & electis, qui Jus ad talia beneficia habent, ita ut si ipsis denegentur, appellare possint ad superiorem: in libera autem collatione beneficii nulli in specie Jus quæsitum est ante actualem collationem. 6

Notandum V. quòd Capitulum sede vacante non tantùm alienare nihil possit *cap. si qua de Rebus.* 7

42. &

42. *& cap. precariæ* . 44. *cauſ.* 12. *quæſt.* 2. ſed nec poſſit de Iure ullum emolumentum , vel qualemcunque redituum Epiſcopalium Sede vacante obvenientium portionem in ſuos uſus convertere , vel inter ſe dividere , omnia verò debeat futuro Prælato (cum obligatione conficiendi inventarii & reddendarum rationum teſte Covar. *de Teſtamentis. cap* 12. *num.* 5.) fideliter aſſervare , *cap. hæc hujus placiti* . 38. *cap. non liceat* . 43. *cauſa* 12. *quæſt.* 2. *cap. quia ſæpe* . 40. *de Electione* . *in* 6. *Clement. ſtatutum* . 7. *de Electione* .

Notandum tamen VI. ſi res aliquæ ſervando non ſervabiles & tempore perituræ forent , eas tunc Capitulum rectè alienare poſſe , ſicut ipſa naturalis ratio dictat , iſtam prohibitionem alienationis in ſavorem Eccleſiæ introductam non eſſe in ejus diſpendium retorquendam . *vulg. cap. quod ob gratiam* . 61. *de Reg. Iur. in* 6. Panorm. *in cap.* 1. *hoc tit.*

Item etiam poterit Capitulum authoritatem ſuam in alienationibus per inferiores Prælatos & Clericos faciendis interponere , cùm & hæc authoritatis interpoſitio ſub exiſtente juſta cauſa ex Juſtitia debeatur . Panorm. *in dict. cap. cum olim.*

8 Notandum VII. quòd ea , quæ ſunt *contentioſæ Iurisdictionis* , poſſit Capitulum ſede vacante decidere & expedire , licet fuerint cauſæ arduæ , quemadmodum de cauſa hæreſis (quæ utique inter arduas computatur) quòd de ea Capitulum cognoſcere poſſit , textus eſt in *cap. ad abolendam* . 9. *de Hæreticis* , *& Clement.* 1. *§.* 1. *eodem tit.* Similiter quòd cauſas *matrimoniales* (quæ etiam majoris momenti cenſentur , *arg. cap.* 1. *de Conſanguin. & affinit.*) cognoſcere valeat Capitulum , ſatis probatur *ex cap. veniens* . 7. *& eius inſcriptione* . *De eo qui duxit &c.* Nec obſtat Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 20. ubi cauſarum *criminalium & matrimonialium* cognitio dicitur tantùm ad Epiſcopum pertinere : nam ibi Concilium ſolummodo excludit Archidiaconos , Decanos & alios inferiores Prælatos , non verò Capitulum *ſede vacante* , utpotè quod non habet inferiorem , ſed ipſam Epiſcopi Jurisdictionem . Barboſ. *in Collectaneis . ad dict. cap.* 20. *num.* 58.

9 Notandum VIII. quòd Capitulum etiam ſuccedat in poteſtate ferendi cenſuras , & ab iiſdem abſolvendi : quia hæc poteſtas non ad ordinem Epiſcopalem , ſed ad Jurisdictionem pertinet . Licèt verò tantùm de poteſtate *abſolvendi* habeatur textus *in cap. unico de Major. & obed. in* 6. idem tamen Interpretes de poteſtate *ferendi* cenſuras ſentiunt , cui enim poteſtas competit abſolvendi , illi cæteris paribus , maximè ſi jurisdictionem Epiſcopalem habet , etiam poteſtas ligandi competit *cap. Verbum.* 51. *diſt.* 1. *de Pœnit.* Et claves poteſtati Eccleſiaſticæ traditæ ſunt à CHRISTO ad *ſolvendum & ligandum* . Accedit quòd cenſuratio ſit nervus Eccleſiaſticæ diſciplinæ , & coercitio ſpectans ad jurisdictionem Eccleſiaſticam , conſequenter cui juriſdictio , etiam ea conceſſa intelliguntur , ſine quibus Juriſdictio cum effectu exerceri non poteſt , *L.* 2. *ff. de Iurisdictione* . *L. fin. ff. de Officio ejus , cui mandata eſt Iurisdictio* .

10 Notandum eſt IX. quòd Capitulum ex communi ſententia etiam poſſit diſpenſare in illis caſibus , in quibus potuiſſet Epiſcopus , quos ſuperiùs in Lib. I. in Tit. *de Major. & obed.* §. 4. retulimus. Sed hoc , ſi diſpenſatio ſit quaſi debita , & ſine periculo notabilis damni , aut ſcandali differri non poſſit , prout diſpenſationem aliquando ob gravem cauſam eſſe debitam docet Gloſſa *in cap. ut conſtitueretur* . 25. *diſt.* 50. *in V. detrahendum eſt* . & advertit Quar. *d. num.* 1. *Verſ.* 2. *quæro* .

11 Notandum X. quòd Capitulum ſede vacante poſſit facere ſtatuta , quæ etiam durent in tempus futuri Prælati . De quo puncto videatur Quaranta *ſæpè dicto* : *num.* 1. *Verſic.* 4. *Quæro* . & dicta ſuperiùs Lib. I. in Tit. *de Conſtit.* §. 2. *num.* 21. *&* 22.

12 Plura item alia , quæ ad jurisdictionem Epiſcopalem Capitulo ſede vacante competentem referuntur , enumerat Barboſ. *in Collectaneis ad cap.* 2. *hoc tit. à num* 4. *& Iuris Eccleſiaſtici Univerſ. lib.* 1. *cap.* 32. veluti quòd Capitulum ſede vacante poſſit recipere reſignationes beneficiorum , & in eorundem permutationibus authoritatem præſtare .

Ex cauſa beneficia unire , non tamen in ſuum ſavorem vel præjudicium ſucceſſoris Epiſcopi .

Ultimas defunctorum voluntates exequi , quatenus jure ordinario competit Epiſcopis.

Exigere rationes ab adminiſtratoribus piorum locorum .

Viſitare Diœceſin : Exigere charitativum ſubſidium : Concedere indulgentias : Confeſſarium inſtituere ad abſolvendum à caſibus Epiſcopo reſervatis : Aſſiſtere Matrimonio juxta formam Concili Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. cap.* 1.

13 Notandum tamen XI. quòd Capitulum ſede vacante poſſit quidem concedere licentiam extero Epiſcopo Pontificalia in Diœceſi exercendi v. g. ſolenne officium celebrandi , Eccleſias vel Eccleſiaſtica paramenta conſecrandi , confirmandi &c. non tamen Ordines conferendi illis , qui ſunt de Diœceſi , in qua ſedes vacat , *intra annum* à die vacationis . Neque etiam iſtis diœceſanis literæ dimiſſoriæ ad alium Epiſcopum à Capitulo *intra annum* concedi poſſunt , niſi *arctatis* , hoc eſt iis , qui propter beneficium ſibi collatum aut conferendum , neceſſariò debent Ordines intra illum annum accipere . Trid. *ſeſſ.* 7. *de Reform. cap.* 10. Quando autem Capitulo ob arctationem ordinandi , vel vacantiam ultra annum conceſſum eſt dimiſſorias dare , poterit id etiam *in interſtitiis* diſpenſare . Barb. *in Collect. dict. cap.* 10. *Trid. num.* 12.

14 Notandum XII. quòd vacante Sede Capitulum Eccleſiæ Cathedralis non poſſit litem ſuper juribus Epiſcopi inſtituere vel proſequi , ſed tantùm ſuper juribus ipſum Capitulum concernentibus , ſicut cum Panorm. notant communiter DD. *in cap.* 3. *hoc tit.* non tamen propterea adverſarius illud tempus ad præſcriptionem contra Eccleſiam computabit , quia vacante ſede præſcriptio dormire dicitur prout Lib. II. in Tit. *de Præſcriptionibus*. explicatur. Dixi Capitulum Eccleſiæ Cathedralis , non poſſe litem inſtituere ; quid verò de Monaſteriis vacantibus , inferiùs ad finem exponam .

15 Notandum XIII. quòd propter difficultatem congregandi totum Capitulum præſertim in his , quæ celeritatem deſiderant ; item ob contradictionem aut diſcordiam , quæ oriri poſſit , ſi penes omnes ac ſingulos Canonicos adminiſtratio temporalium & ſpiritualium foret , à Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 16. conſtitutum ſit , ut Capitulum ſede vacante Oeconomum unum vel plures fideles decernat , qui rerum Eccleſiaſticarum & proventuum curam gerant . Item ad exercendam Jurisdictionem officialem ſeu vicarium intra *octo dies* poſt mortem Epiſcopi conſtituere , vel exiſtentem confirmare teneatur , qui ſaltem in jure Canonico ſit Doctor vel Licentiatus , vel aliàs , quantùm fieri poterit , idoneus : ſi ſecus fuerit , ad Metropolitanum deputatio hujuſmodi devolvatur ; & ſi Eccleſia ipſa Metropolitana , aut exempta , Capitulumque , ut præfertur , negligens fuerit , tunc antiquior Epiſcopus ex Suffraganeis in Metropolitana , & propinquior Epiſcopus in exempta Oeconomum , & Vicarium poſſit conſtituere . Epiſcopus porrò ad vacan-

vacantem Ecclesiam promotus poterit ab iisdem Oeconomo & vicario, aliisque quibuscunque officialibus & administratoribus, etiamsi fuerint de Capitulo, rationes exigere, & in officio suo delinquentes punire, ut in eodem *cap. 16. Trident.* habetur.

16 Notandum *ultimò* quòd hactenus dicta potissimum intelligantur de Capitulis Cathedralium Ecclesiarum. Quid verò dicendum sit de Conventibus & Capitulis Monasteriorum & aliarum Ecclesiarum inferiorum, non est una omnium sententia. Sunt enim, qui simpliciter statuant, mortuis vel ab officio suspensis, vel remotis Prælatis Jurisdictionem immediatè devolvi ad Episcopum, vel alium proximum superiorem, qui Ecclesiæ vacanti constituat administratorem. Et pro hac opinione citatur Archidiaconus *in cap. 2. de Testibus in 6.*

Alii contrarium & præsertim in Monasteriis vacantibus jurisdictionem ad Priorem claustralem, & Conventum in *spiritualibus*, & *temporalibus* devolvi asserunt, pro quibus allegatur Innocentius *in cap. cùm dilectus. 8. de Consuetudine*. Textus *in cap. fin. de Regularibus in 6. & in Clement. ne in agro §. si quis autem. versic. si quis verò. de Statu Monachorum*. Atque hanc sententiam universali consuetudine esse receptam testatur Tamburinus *de Iure Abbatum tom. 2. disput. 1. quæst. 4. num. 5.* eamque veriorem censet Panorm. *in cap. fin. de Statu Monachorum numer. 8.* saltem, si Ecclesia vacet per mortem aut resignationem Prælati, si verò propter depositionem ex delicto, præsumptionem tunc esse etiam contra Capitulum, ideòque à Superiore dandum administratorem cum Joanne Andrea existimat. Sed quia textus in *dict. Clement. ne in agro.* in specie loquitur de Prælato ob delictum suspenso, & Tamburinus *dict. l.* etiam ponit casum, quo Prælatus à dignitate removetur, ideò hæc Panormitani exceptio videtur explicanda, ut tunc procedat, quando plures de Conventu sunt suspecti; generaliter autem Episcopo, vel Superiori non minùs sede vacante, quàm impleta sua jurisdictio ordinaria, quam alias in Monasterium habet, salva manet.

17 Cæterùm quod docet Innocent. *in dict. cap. cum dilectus. num. 1.* & Felin. *in cap. edoceri. 21. de Rescript. sub num. 7.* Conventum vacante sede posse litem super bonis Monasterii intentare, & procuratorem constituere, cùm Abbates non soleant habere propria bona, sicut Episcopi, sed ea communiter pertineant ad Monasterium, putarem temperandum juxta sententiam Panorm. *in cap. 3. hoc tit. num. 5.* ut procedat, si vacatio sit diuturnior, & Authoritas Episcopi vel superioris accedat, quia etiam in bonis communibus Episcopi & Capituli non conceditur Capitulo sede vacante agere, ut communiter notant DD. *in dict. cap. 3. hoc tit.* & actionem instituere magni præjudicii, ac nonnunquam periculi est, atque voluntarium magis, quàm necessarium, quando citra damnum præscriptioni (quæ sede vacante non currit *cap. de quarta. 4. & cap. auditiis. 15. de Præscriptione*) vel aliud in tempus novi Prælati differri potest.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli.

SUMMARIA.

1. *Consensum, vel Consilium requirere, quomodo differant in effectu?*
2. *Capituli consensus in quibus casibus requiratur?*
3. *Parochiales Ecclesiæ an & quomodo possint uniri Monasteriis vel Collegiis?*
4. *Capitulares Singulares, vel totum Capitulum si delinquat, qualiter procedere possit Episcopus?*
5. *Consensus vel consilium Capituli quibus casibus requiratur; an & qualiter declarare possit consuetudo?*

PRo regula tenendum est, quòd Prælati omnia majora negotia cum *Consensu* vel *Consilio* suorum Capitulorum expedire debeant; cùm *Consensu* tunc, quando expressè requiritur in jure; cùm *Consilio* autem, quando jura quidem consensum Capituli nominatim non exigunt, res tamen gravis, & majoris momenti est. 1

Debet verò hic prænotari quòd inter requisitionem *consensus* & requisitionem *consilii* magna sit differentia: nam si requiratur *Consensus*, tenetur Prælatus sequi id, quod major pars Capitularium concluserit: si autem tantùm *consilium* desideretur, sola consultatio cum Capitularibus sufficiet, absque eo quòd Prælatus eorum opinionem sequatur *cap. cùm olim. 7. de Arbitris. & leg. Item si unus. 31. §. fin. ff. de Receptis, qui arbitrium &c.* Sed nunquid frustra Prælatus consultabit cum Capitulo, si non teneatur sequi sententiam Capitularium? R. talem consultationem minimè esse frustraneam: quia saltem auditis rationibus Capitularium occurretur præcipitantiæ, & Prælatus meliùs deliberare & resolvere poterit juxta illud: *oculi plus vident, quàm oculus*, & monitum Sapientis: *omnia faccum Consilio, & post factum non pænitebis.* Sylvest. *Verbo consilium*.

Consensus igitur Capituli I. in alienatione rerum Ecclesiasticarum, sicut in *Tit. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* prolixiùs traditur. 2

II. Episcopus non potest sine consensu Capituli, vel licentia speciali Pontificis Ecclesias Parochiales, vel earum fructus & reditus Monasterio vel Collegio in perpetuum unire, *cap. Pastoralis. 9. hoc tit.* Imò Episcopus sui etiam Capituli accedente consensu mensæ suæ, aut ipsius Capituli non potest aliquam unire Ecclesiam, neque enim valet, ut quis in facto proprio ad suum commodum authoritatem sibi præstet. *Clement. 2. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Et hodie in Concil. Trident. *sess. 24. de Reformat. cap. 13.* generaliter prohibetur, ne imposterum parochiales Ecclesiæ Monasteriis quibuscunque aut Abbatiis, seu dignitatibus sive præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, aut hospitalibus, militiisve uniantur. Excipi tamen Parochiales Ecclesias, quæ non sunt actu, sed habitu tantùm tales; item quarum uniones fiunt pro fundatione, dotatione, augmento, vel conservatione Collegiorum, vel aliorum locorum piorum ad fidei Catholicæ defensionem, & propagationem, bonarumque artium cultum, refert Barbos. *in Collectan. ad dictum cap. 13. Trid. num. 10. & seq.* 3

III.

III. Quando Jus Patronatus competit Monafterio vel Collegio, Prælatus non poteft aliquem fine confenfu Capituli vel Conventus præfentare: quia hoc Jus non tantùm Prælato, fed & Ecclefiæ vel Monafterio competit: *cap. ea nofcituri. 6. hoc tit.* Atque idem generaliter cenfendum, quoties Capituli particulare intereffe verfatur, ait Vallenf. *hoc tit. num. 4. arg. cap. fin. hoc tit.* Quo facit *Reg. 29. de Reg. Iur. in 6.* & text. *in l. fin. C. de Auctor. præft. quod omnes tangit ab omnibus debet approbari.*

IV. In Concil. Trident. *feff. 25. de Reformat. cap. 6.* conftitutum, ut in Ecclefiis Cathedralibus vel Collegiatis Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos, quorum confilio & confenfu Epifcopus, vel ejus Vicarius uti teneatur, fi contra quofdam de Capitulo procedendum fuerit: ita tamen, ut utriufque Capitularis votum pro uno tantùm habeatur, & alterum fit ipfius Epifcopi. Quòd fi uterque ab Epifcopo diffenferit, tertius eligatur, & juxta eam partem, cum qua ifte tertius convenerit, difcordia terminetur. Verùm fub hac difpofitione Concilii tantùm comprehendi Capitula ab Epifcopi ordinaria Jurisdictione exempta, referunt à S. Congregatione Cardinalium declaratum plurimi citati apud Barbof. *ad idem cap. 6. num. 3.* In aliis igitur Capitulis non exemptis poterit Epifcopus propria authoritate contra fingulares de Capitulo ad fummum cum confilio aliorum procedere, quia tefte Joann. Honorio *hoc tit. in fine* non reperitur textus, qui in proceffu contra aliquos de Capitulo confenfum reliquorum exigat.

Quòd fi totum Capitulum deliquerit, five jam id exemptum fit, five non poffe tunc Epifcopum fine adjunctis Capitularibus procedere, pariter à S. Congregatione decifum referunt citati apud Barbof. *dict. loc.* nifi delictum effet in perfonam Epifcopi, uel contemptum ejus, uel ubi Epifcopus haberet intereffe; nam tunc ex eadem Cardinalium decifione facultas procedendi contra Capitulum ad fuperiorem devolveretur.

5 Cæterùm in aliis cafibus, ut in exercitio Jurisdictionalium, item in adminiftratione rerum temporalium extra caufam alienationis plerumque non confenfum, fed confilium tantùm requiri, magis inter DD. convenit. Imò confuetudine vel præfcriptione paffim introductum effe, ut in plerifque cafibus fine confilio vel confenfu Capituli Epifcopi procedere valeant, atteftatur Stephanus Gratianus *difceptationum forenfium cap. 100. num. ult.* Zerola *in Praxi Epifcoporum. part. 1. Verbo Capitulum. num. 8.* Et quòd talis confuetudo valida fit, probat *Cap. ea nofcitur 6. hoc tit. & cap. 3. de Confuetudine in 6.* Quòd verò Joannes Honorius *hoc tit. num. 11.* dicit, non requiri certi temporis lapfum ad confuetudinem introducendam circa requifitionem confilii vel confenfus, fed frequentatos actus fufficere, prout id etiam alii DD. tradunt in confuetudine legis dubiæ declaratoria Panorm. *in cap. cùm dilectus 8. de Confuetudine. num. 7.* Menoch. *de Arbitrariis. centuria. 1. cafu 83. num. 10.* id intelligo, quando verè dubitatur, an in aliquo fpecifico actu confilium aut confenfus requiratur; fecus fi id Jure decifum fit, tunc enim etiam ea, quæ aliàs ad confuetudinem contra legem introducendam fuperiùs in Lib. I. *in Tit. de Confuet.* requifivimus, concurrere debent.

TITULUS XI.

De His, quæ fiunt à majore parte Capituli.

SUMMARIA.

1. *Capitulum convocare quis poffit?*
2. *Capitulares abfentes quando vocandi.*
3. *Capitularium faltem duæ partes præfentes effe debent.*
4. *Vnus vocandus non vocatus poteft irritare actum.*
5. *Capitulum, ut dicatur aliquid feciffe, requiritur Capitularis tractatio.*
6. *Capitulares debent effe in majoribus ordinibus.*
7. *An etiam in Monafteriis?*
8. *Major pars Capituli trahit ad fe minorem.*
9. *An fufficiat majoritas refpectiva?*
10. *Capitularium major & fanior pars debet confentire.*
11. *Capitulum an & qualia ftatuta facere poffit?*
12. *Fabricæ Cathedralis Ecclefiæ confervatio ad quem pertineat?*
13. *Expenditur* cap. fin. hoc tit. *cum oppofitione contrariorum, & ibi, an Pars major prævaleat, quando agitur de jure fingulorum?*
14. *Subfcriptio Capitularium in inftrumento fuper actu Capitulari erecto qualiter facienda?*

Traditur hoc loco modus procedendi in Capitulis Ecclefiarum tum Cathedralium, tum aliarum inferiorum, cujus quotidianæ materiæ feriem breviter aliquot notandis explicabo. 1

Notandum itaque I. quòd poteftas convocandi Capitulum regulariter quidem ad Epifcopum pertineat, qui vota fingulorum exquirere, & fecundùm ea concludere debeat, fi tamen Epifcopus abfens fuerit, vel de re & commodo ipfius Epifcopi, aut negotio præcisè Capitulum ipfum tangente agatur, tunc non ad Vicarium feu Officialem Epifcopi, fed unum de Capitulo, ad quem de Jure vel confuetudine fpectat, v. g. Præpofitum, Decanum, vel Seniorem illa poteftas convocandi Capitulum pertinebit. Trid. *feff. 25. de Reform. cap. 6.*

Notandum II. quòd ad actus Capitulariter tractandos Canonici, qui à loco refidentiæ abfunt, non debeant neceffariò vocari, juxta Gloffam communiter receptam *in cap. cùm inter. de Electione.* arg. *cap. 2. §. hoc jus porrectum* ibi. *majore parte ibidem fervientium confentiente &c. caufa. 10. quæft. 2.* exceptis tribus cafibus, quos notat Gloffa *in cap. 2. de Teftibus in 6.* videlicet I. in caufa electionis novi Prælati. *cap. quia propter. 42. de Electione.* II. Quando recipitur aliquis in Canonicum, *cap. cùm in Ecclefiis. 33. de Præbendis in 6.* III. In ceffationibus à divinis. *cap. quamvis. 8. de Offic. Ordin. in 6.* Volunt tamen aliqui DD. cum Panorm. *in cap. 1. hoc tit. num. 15.* idem, quod in his tribus cafibus conftitutum eft, etiam ad alias omnes caufas magnas & arduas extendi debere, eò quòd vocatio abfentium fit Canonicis favorabilis, & confequenter ex paritate rationis amplianda, & ad fimile vel majores caufas extendenda, qua in re confuetudo locorum potiffimùm obfervanda. 2

3 Notandum III. illud esse rationi plurimùm consentaneum, quòd præsentes Canonici extra casum necessitatis, & periculum in mora, ac nisi contrarium alicujus loci consuetudine introductum sit, procedere non possint, nisi saltem duæ tertiæ Capitularium præsentes fuerint. v.g. ex triginta viginti, prout docet Panorm. *in dicto cap. 1. num. 16. arg. L. 3. & 4. ff. Quod cujusque universitatis nom.*

4 Not. IV. quòd illi, qui de Jure vel consuetudine vocandi sunt, omnes omninò & singuli vocari debeant, ita, ut juxta communiorem sententiam, si vel unus citatus non sit, possit agere de contemptu, & id, quod à reliquis actum est, si velit irritare, quia plus operatur contemptus unius, quàm consensus aliorum, *cap. quod sicut. 28. & cap. bonæ memoriæ. 36. de Electione.* Panorm. *d. num. 16. v. dico tamen.*

5 Notandum V. ut actus dicatur factus à Capitulo, debent Capitulares fuisse congregati capitulariter, & cum iis tractatus habitus. Unde non sufficiet, si singuli Canonici seorsim aliquid promittant, vel suam voluntatem declarent. Joann. Honorius. *hoc tit. num. 1.*

6 Notandum VI. non omnes Canonicos habere jus dandi votum in Capitulo, etenim in *Clement. 2. de Ætate & qualitate.* & Concil. Trident. *sess. 22. de Reformat. cap. 4.* constitutum est, ut tam in Ecclesiis Cathedralibus, quàm Collegiatis sive sæcularibus, sive regularibus nullam vocem in Capitulo habeat; qui saltem Subdiaconus non sit.

7 Sed dubitatur, an ista constitutio in Monasteriis etiam certorum Religiosorum locum habeat, in quorum Regulis à fundatoribus Ordinum constitutum est, ut quoties aliqua præcipua agenda sunt in Monasterio, omnes omninò etiam juniores ad consilium convocari debeant? ℟. Probabiliter dici posse prædictam Trident. constitutionem nihil immutasse in similibus Regulis, sicut ex congregatione Cardinalium & Azorio notat Zypæus *in Analysi Iuris Pontificii, hoc tit. num. 2.* Ratio est, quòd in dubio non censeatur Pontifex per generalem legem derogare particularibus statutis, nisi id exprimat. *cap. 1. de Constitut. in 6.* Licet verò in Concil. Trident. & cit. Clementina etiam *Ecclesiarum Regularium* mentio fiat, possunt tamen illa verba commodè explicari de Ecclesiis aliorum Ordinum, qui talia statuta particularia non habent. Videantur tamen, quæ superiùs in Lib. I. in Titulo *de Electione. §. 1. num. 6.* dicta sunt.

8 Notandum VII. quando in Jure consensus Capituli requiritur, non esse necessarium, ut omnes Capitulares nullo excepto consentiant, sed sufficere, si consentiat *major pars*: nam quòd major pars Capituli facit, totum Capitulum fecisse censetur; ita ut regulariter *major pars* secumtrahat minorem etiam nolentem, *cap. fin. hoc tit. & l. quod major. 19. ff. Ad municipalem.*

9 Notandum tamen VIII. quòd, ut major pars Capitularium prævaleat, non debeat esse major respectu aliarum partium minorum, sed respectu omnium Capitularium præsentium. e.g. si collatio beneficii pertineat ad Capitulum, in quo sunt 12. Capitulares, & 3. vellent conferre Petro, 4. Paulo. 5. Joanni, nulla ex his vota attenderentur, sed novus tractatus instituendus foret, donec in aliquem absolutè major pars Capituli, nimirum in proposito 7. ad minùs Capitulares convenirent. Textus & Gloss. *in cap. Ecclesia vestra. 48. de Elect. & in cap. si cui 23. de Electione in 6.* ait tamen Zypæus *d. l. num. 1.* consuetudine passim obtentum esse, ut etiam major pars respectu aliorum minorum, licet non sit talis respectu totius capituli, attendatur, quod an verum sit, ab usu discendum erit: Consuetudo enim, cùm sit facti, & multa requirantur, ut Consuetudo dicatur introducta, non præsumitur, sed probari debet teste Andrea Gaill. *Lib. 1. pract. Observat. observ. 36. in fine.*

Notandum IX. Conjunctim requiri, ut *major & sanior* pars consentiat, propterea si pars minor utatur 10
melioribus rationibus, constet ex viris gravioribus & prudentioribus, rectè poterit contradicere parti majori, & quod per eam conclusum est, irritare, & si non audiatur, ad legitimum superiorem appellare. Text. & DD. *in cap. 1. hoc tit.* Unde regulariter prohibentur dari suffragia, seu vota per fabas, aut lapillos, sed quilibet suam mentem voce viva edicere debet, vel etiam in scriptis, si justa causa intersit, ne palam vota dicantur, ut non tantum numerus, sed & sanioritas appareat, Panorm. *in cap. Ecclesia vestra. 48. de Elect. n. 7.*

Notand. X. Quòd Capitulo jus condendi statuta 11
circa negotia ipsum Capitulum concernentia DD. quidem passim attribuant, Abbas, Decius, & Felinus. *in c. cùm accessissent. 8. de Constitutionibus.* idem Abbas *in cap. 1. hoc tit. num. 14.* id tamen limitent, ut si statuta sint circa causas arduas & magni præjudicii, veluti augendas vel minuendas præbendas, novum aliquid circa residentiam Canonicorum inducendum &c. consensus Episcopi accedere debeat. *arg. c. ex parte. 12. de Constitut. c. cum consuetud. 9. de Consuetudine* Barb. *Iuris Eccles. univ. lib. 1. cap. 32. num. 16. & 18.* Imò contra Jus commune ne quidem cum consensu Episcopi (utpotè, qui ipsemet Juri communi subjacet) statuere quidquam possit, nisi cum Authoritate vel approbatione S. Pontificis. *Clement. ne Romani. 2. in princ. de Elect.* Barb. *d. l. n. 17.* Zoes. *ad Tit. de Constit. n. 24.*

Notandum XI. Quòd Episcopus cum majori 12
parte Capituli possit statuere, ut quilibet Capitularium teneatur de suis reditibus contribuere pro necessaria reparatione Ecclesiæ Cathedralis, quamvis aliqui, sed pauciores numero ex Capitularibus dissentiant *c. fin. hoc tit.* Ubi sciendum, quòd reparatio quidem Ecclesiæ Cathedralis principaliter incumbat Episcopo ex illis reditibus, qui specialiter pro fabrica Ecclesiæ deputati sunt, sicut de Jure antiquorum Canonum quarta pars redituum Ecclesiasticorum debebat pro conservatione Ecclesiæ cedere. *cap. quatuor. 27. cum 3. seqq. causa 12. quæst. 2.* quòd si verò illa quarta non sufficiat, nec Episcopus dives sit, locum habebit dispositio hujus *cap. fin.* cui adstipulatur textus *in cap. 1. de Ecclesiis ædificandis.* Et si demum nec Episcopus, nec Canonici superabundantes reditus habeant, quibus citra defectum necessariæ sustentationis suæ carere possint, licitum erit Episcopo cum consensu Capituli alios inferiores beneficiatos de superfluis reditibus ad contributionem pro fabrica Ecclesiæ Cathedralis vocare, ac etiam reditus quosdam vacantium beneficiorum eò deputare. Abbas & Barbos. *in dict. cap. fin. hoc tit.* Vi- 13
detur autem decisioni hujus *cap. fin.* obstare generalis doctrina, quæ traditur *in l. per fundum. 11. ff. de Servitut. præd. rustic. l. Sabinus. 28. ff. de Communi dividundo. cap. in re communi. 56. de Reg. Iur. in 6.* quòd videlicet major pars tantùm prævaleat minori, si agatur de rebus ad universitatem, quatenus universitatem pertinentibus, si verò agatur de rebus & jure singulorum (quemadmodum hic de reditibus singulorum Canonicorum) tunc obtineat Regula 29. *jur. in 6. quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari,* & plus valet unius contradictio, quàm consensus reliquorum, saltem quoad portionem, quæ ipsum contradicentem contingeret.

In hac difficultate notabili distinctione utuntur Gloss. Innoc. & Panorm. *in eodem cap. fin.* Utrùm scilicet agatur de rebus acquirendis, & quæ adhuc pertineant

neant ad Ecclesiam, licèt sint deputatæ ad perceptionem Canonicorum, vel utrùm agatur de rebus acquisitis, & jam propriis factis? Priori casu censent procedere decisionem *dict. cap. fin.* maximè ob favorem piæ causæ, in altero autem locum habere supra citatos Juris textus, in quibus dicitur, quòd Juri singulorum per majorem partem nequeat præjudicari. Quamvis autem *in l. juris gentium. 7. §. 17. & 19. ff. de Pactis* statuatur, ut si heres paciscatur cum creditoribus defuncti de remittenda aliqua parte debiti, prævalere debeat consensus plurium creditorum, qui potiora debita habent, licet etiam hic actiones sive obligationes debitorum in creditorum bonis sint. *l. qui actionem. 15. ff. de Reg. Juris. l. id apud se. 143. ff. de Verb. signific. l. rem in bonis. 52. ff. de Acquir. rerum dom.* id tamen credendum est ita decretum fuisse ob favorem defuncti, ne facilè sine herede futurus sit, & bona ipsius propter æs alienum subhastentur cum non exigua honoris diminutione.

Putarem, in nostro proposito circa reparationem Ecclesiæ non incongruè addi posse, rationem alicujus specialitatis esse, quòd reditus Ecclesiastici non simpliciter assignentur Canonicis, aut in eorum proprietatem transeant, sed cum implicito onere ex Authoritate Canonum adscripto concurrendi ad reparationem Ecclesiæ, ubi casus necessitatis emerserit; & consensum majoris partis Capituli non tam requiri, an velint absolutè contribuere, quàm an velint sine contradictione, & ulteriori lite agnoscere, hic & nunc esse casum necessariæ contributionis, ita ut leges superiùs in contrarium allegatæ intelligantur, quando exactio contra bona acquisita singulorum fit citra speciale onus ex Authoritate Juris ipsis bonis (saltem quatenus ad certas personas spectant) impositum; prout in simili ex eadem ratione videtur procedere, quòd Imperator & Principes soleant statibus & subditis collectas etiam de propriis acquisitis solvendas imponere, dummodò pars major consentiat, quia negari non potest vel ab ipsa naturali lege subditis, eorumque bonis sustentationem congruam Principis impositam esse.

14 Notandum *postremò*, quòd si super actis Capitularibus debeat erigi instrumentum seu scriptura, non sit necesse, ut singuli Capitulares se subscribant, sed sufficiat apprimere sigillum ordinarium Capituli, & quibusdam verbis in contextu instrumenti, vel inferiùs adscribere, quòd Capitulum vel Collegium talis Ecclesiæ id fecerit. Panorm. *in cap. 4. de his, quæ fiunt à Prælatis. num. 7.* Minsingerus. *Centuria 1. observ. 76. & Cent. 3. observ. 18.* Excipiunt tamen DD. causam alienationis bonorum, & aliàs causas valdè arduas, in quibus censent singulorum nomina exprimenda esse, *arg. L. fin. C. de Vendendis rebus civitatis.* Bartholus *in L. 1. ff. de Albo scribendo.* sed & hic consuetudo locorum attendenda: multoties enim etiam in causis arduis tantùm Præpositus, Decanus & Senior nomine totius Capituli se subcribunt.

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur.

S U M M A R I A.

1. *Beneficium quatuor modis diminuitur.*
2. *Beneficio non potest imponi novum onus, & ibi de primis fructibus.*
3. *Fructus vacantis beneficii ad quem pertineant?*
4. *Beneficii divisio quando fiat.*
5. *Beneficii dismembratio quid, & quando liceat?*
6. *Beneficii suppressio quando fieri possit.*
7. *De Missarum reductione.*
8. *Beneficia in Ecclesiis collapsis non debent supprimi.*
9. *Unio beneficii quæ dicatur, & quis ejus effectus?*
10. *Unire beneficia quis possit.*
11. *Ad unionem beneficii requiritur causa & solennitas.*
12. *Uniones factæ possunt ab Episcopis revideri.*
13. *Unire non possunt Episcopi beneficia diversarum Diœcesium.*
14. *Unire beneficia reservata quando possit Episcopus.*
15. *Uniri hodie non possunt parochiales Ecclesiæ aliis beneficiis vel piis locis. Limitatur tamen ut ibi.*

Quatuor modis diminui dicitur beneficium: videlicet *per impositionem oneris, divisionem, dismembrationem, & suppressionem*, quæ omnes diminutiones regulariter ordinario collatori prohibitæ sunt, nisi ex justa aliqua causa, non tam quà collator, sed potiùs quà judex Ecclesiasticus & Episcopus aliquid hujusmodi facere permittatur. 1

Igitur non potest collator beneficiatum aliquo onere reali vel personali gravare, aut partem redituum beneficii collati sibi reservare: quia pro collatione beneficiorum exigere munus à manu, lingua vel obsequio esse simoniam, inferiùs in Lib. V. in Tit. *de Simonia.* latiùs explicabitur, & in Concil. Trident. *sess. 24. de Reformat. cap. 14.* omnes consuetudines improbantur, ex quibus in quacunque provisione, collatione, vel admissione ad possessionem cujuslibet beneficii deductiones fructuum, solutiones, promissiones, compensationes, quæ in pios usus non convertantur, fiunt. Unde Paul. Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 10. cap ultim. §. 5. num. 46.* existimat, exactionem *primorum fructuum* in quibusdam Diœcesibus usitatam non bene subsistere, nisi ubi Trid. receptum non est. 2

Imò nec fructus tempore vacantis beneficii obvenientes suis usibus applicare poterit collator, sed eos futuro successori reservare debebit, nisi ex speciali privilegio vel legitima & rationabili consuetudine aliud introductum sit, *cap. cum vos. 4. de Officio Ordinarii. cap. præsenti. 9. de Officio Ordinarii, in 6. cap. 5. de Excessibus Prælatorum.* 3

Interim tamen ex justa causa poterit Episcopus beneficio pensionem imponere, ut superiùs in Tit. *de Præbendis* dictum. Excipiuntur tamen in Concil. Trident. *d. sess. 24. cap. 13.* parochiales Ecclesiæ, quæ verum annuum valorem 100. ducatorum non excedunt, ut pensionibus vel reservationibus nequeant onerari.

Item poterit Episcopus fructus beneficii vacantis pro

pro utilitate Ecclesiæ expendere, vel pro exsolutione debitorum nomine Ecclesiæ etiam Cathedralis (non verò nomine proprio nisi pro necessaria sua sustentatione, ut infra in Tit. *de Solut. ad finem*.) contractorum, vel ad aliam piam causam applicare. Innocentius *in cap. unico hoc tit num.* 6. & Panorm. *ibidem num.* 20. Layman. *d.* §. 5. *num.* 46. Sed hæc fructuum reservatio fieri debet ante, vel cum collatione beneficii; post collationem autem semel liberè factam sine consensu beneficiati non rectè fieret, quia in Jure quæsito alicui præjudicari regulariter non potest. *l. id quod nostrum.* 11. *ff. de Reg. Iuris*. Zoes. *hoc tit. num.* 2. Unde si causa aliqua necessitatis urgeat Episcopum ad conquirendam pecuniam, & nullum beneficium vacet, vel vacantium beneficiorum reditus sufficientes non sint, tunc ab omnibus Clericis sibi subditis *charitativum subsidium* exigere poterit, de quo inferiùs in Tit. *de Censibus* agitur. Videri etiam poterit Barb. *de Officio Episcopi allegatione* 87.

4 *Divisio beneficiorum* est, quando ex uno beneficio duo constituuntur. Et hæc quidem etiam prohibita est in *cap. Majoribus.* 8. *de Præbendis*. ex justa tamen causa conceditur, si nimirùm sufficiant reditus, & amplitudo beneficii, ac expediat ad divinum cultum augendum, vel debitè conservandum, ut unum beneficium inter plures dividatur. *cap. vacante.* 26. *de Præbendis*. Ita poterit Episcopus ex una parochia duas facere, si una ita sit dilatata, ut populus maximè tempore hyemali ad eam convenire commodè non possit. *cap.* 3. *& fin. de Ecclesiis ædificandis*. Neque hic consensus parochianorum, aut prioris Ecclesiæ Rectoris seu Parochi requiretur; citari tamen debet, & audiri, sicut etiam Patronus, si fortè rationabilem contradicendi causam habeant. Barb. *l. cit. alleg.* 68. *num.* 4. & *in Collectaneis. ad Conc. Trid. sess.* 21. *de Reform. cap.* 4.

5 *Dismembratio beneficii* est, quando aliqua bona seu reditus à beneficio separantur & alteri applicantur, remanente beneficio penes suum ordinarium Rectorem. Et hæc dismembratio etiam interdicta est, *d. cap. Majoribus.* 8. *cap. Tuæ.* 20. *cap. nisi essent.* 21. *de Præbendis*. ex causa tamen permissa, ut *in d. cap.* 3. *de Ecclesiis ædificandis*. Ad eam requiruntur solennitates, quæ aliàs Ad alienationem rei Ecclesiasticæ. Item vocatio & consensus beneficiati, de cujus præjudicio agitur, si tamen sine rationabili causa consentire nolit, fiet etiam eo invito. Justa autem causa dismembrandi plerumque censetur abundantia unius beneficii & indigentia alterius. Videatur Garc. *de Beneficiis. p.* 12. *cap* 2. *&* 3. Barb. *de Officio Episcopi allegat.* 67. *num.* 16.

6 Demùm *suppressio* seu *totalis extinctio* alicujus beneficii, licet etiam sine causa fieri non possit, *cap. ex parte* 12. *de Constitut.* ex causa tamen quoque admittitur. Ita enim statuit Concil. Trident. *sess.* 24. *de Reform. cap.* 15. ut in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis insignibus, ubi frequentes & tenues sunt præbendæ simul cum distributionibus quotidianis, ut sustentando decenti Canonicorum numero, & gradui pro loci & personarum qualitate non sufficiant, liceat Episcopis cum consensu Capituli, vel aliquot simplicia beneficia, *non tamen Regularia*, iis unire, vel si hac ratione provideri non possit, aliquibus ex dictis præbendis suppressis cum patronorum consensu, si de jure patronatus laicorum sunt, quarum fructus & proventus reliquis præbendis & distributionibus applicentur, ad pauciorem numerum reducere, ita tamen, ut tot supersint, quæ cultui divino celebrando valeant respondere &c. Quia verò Concilium Episcopo, & quidem sub nomine Episcopi, non sub nomine Ordinarii hanc potestatem supprimendi attribuit, ideò DD. censent, inferioribus Prælatis, Vicario Episcopi, vel Capitulo sede vacante, utcunque isti quasi Episcopalem Jurisdictionem habeant, non competere, Barb. *ad dictum cap.* 15. *Trid. num.* 5. Garc. *dicta parte* 12. *cap.* 2. *num.* 75. *& seq.*

Est autem hìc advertendum, quòd non debeat extingui beneficium, si respectu redituum habeat nimis magnum onus plures Missas legendi, sed potiùs ipsæ missæ debeant ad minorem numerum reduci. Et quidem in Concil. Trident. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 4. habetur, quòd Episcopi in Synodo Diœcesana, item Abbates & Generales Ordinum in suis Capitulis generalibus possint pro sua conscientia reductionem facere, ita tamen, ut eorum semper Defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata cum Missarum onere fecerunt. Et quòd cessante commodo redituum beneficii ex æquitate etiam imminui debeat onus Missarum tenet Riccius *in Praxi aur. for. Eccles. p.* 4. *resol.* 105.

Verùm adfertur aliqua declaratio Cardinalium apud Barb. *in Collectaneis ad dictum caput.* 4. *num.* 14. ex qua tantùm illæ Missæ permittuntur ad minorem numerum reduci, quæ ex anniversariis, vel legatis Defunctorum beneficio, & quidem ante Concil. Trident. accesserunt; quæ verò ex ipsa fundatione beneficio injunctæ sunt, vel post Concilium per testatores ordinatæ, earum reductio ad Summum Pontificem pertinere dicitur. Sed dubito, an hæc declaratio ubique in praxi recepta sit; quia plurimùm videtur restringere facultatem commutandi ultimas Defunctorum voluntates ab ipso Concil. Trid. *hic & in sess.* 22. *de Reform. cap.* 6. generaliùs concessam. Videatur Lud. Miranda *in Man. Prælat. quæst.* 41. *art.* 24. *ad finem.* Azor. *p.* 2. *lib.* 6. *cap.* 24. *qu.* 6. Etsi si erectio beneficii cum suis qualitatibus, imò & suppressio ex justa causa & cæteris requisitis accedentibus (Barb. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 67.) ab Episcopo dependet, cur non etiam ejus immutatio? De his etiam commutationibus ultimarum voluntatum videri poterit Moneta in speciali tract. quem desuper scripsit, & præsertim *in cap.* 5. ubi *n.* 368. docet decretum Tridentini procedere, *etsi* numerus Missarum sit impositus per donationem, aut actum inter vivos. Quod intellige, si non fuerit pro singulis Missis competens stipendium assignatum; secus in Missis votivis, quæ pro justis stipendiis singulatim à multis personis petuntur, quarum cumulus, licet fortassis multùm excresceret, ut nonnunquam fieri solet in locis celebrium peregrinationum, sine consensu tamen petentium non pateretur reductionem. Barb. *in d. c.* 4. *n.* 9.

Deinde si Ecclesiæ aliquæ vetustate aut alia de causa collapsæ sint, ut propter inopiam nequeant reparari, non debent beneficia in illis existentia propterea extingui, sed ad alias Ecclesias arbitrio Episcopi transferri, quantùm fieri potest, cum omnibus oneribus, & emolumentis, atque in illis Ecclesiis erigi altaria vel Capellæ sub iisdem invocationibus, sub quibus priores erant. Trid. *sess.* 21. *de Reform. c.* 7.

Suppressionis quædam species est *unio beneficiorum*, quando ex duobus beneficiis unum erigitur: nam unio beneficii facta alteri accessoriè operatur extinctionem, & suppressionem nominis & tituli beneficii uniti, ita ut ampliùs beneficium dici non possit, sed judicetur ut prædium ejus, cui fit unio, & si alias qualitates requirebat beneficium unitum, puta, quia fuit Ecclesia parochialis, & aliàs beneficium principale, v. g. dignitas aut Canonicatus, cui parochialis unita est, non attendentur ampliùs in Rectore principalis beneficii illæ qualitates unitæ Ecclesiæ, ut nimirum debeat habere ætatem 25. annorum ad beneficia curata requisitam, si principale beneficium ex se curatum non sit: accepisse Ecclesiam unitam per concursum, intra annum fuisse promotus ad Sacerdotium &c. In summa beneficium unitum assumit naturam ejus, cui unitum est juxta vulgatam Juris regulam, quod accessorium sequatur principale. Gonzalez *ad Regulam* 8. *Cancellariæ, Gloss.* 5. §. 7. *num.* 2. *& seqq.*

& seqq. Barb. *dicta parte* 3. *allegatione* 66. *num.* 34. Garc. *de Beneficiis par.* 11. *cap.* 2. *num.* 12. Et hoc, si unio beneficii fuerit facta *accessoriè*, & *perpetuò*; si verò *æquè principaliter*, aut *ad tempus vel vitam* beneficiati, tunc hæc unio id solùm operatur, ut Rector unius sit etiam Rector alterius beneficii, & utrumque beneficium maneat in suo pristino statu. Garc. *d. cap.* 2. *num.* 37. *& seq.*

Porrò unire beneficia, & Ecclesias suas suarum Diœcesium possunt Episcopi; *cap. sicut unire.* 8. *de Excessibus Prælatorum. cap. pastoralis.* 7. *de Donationibus. Clement.* 2. *de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Idem DD. extendunt ad alios Prælatos, qui Jurisdictionem Episcopalem exercent, velut Legatus *de latere* in Provincia suæ legationis. Abbas *in d. cap. sicut unire num.* 5. Capitulum *Sede vacante*, dummodò per talem unionem Jurisdictioni Episcopi nihil detrahatur. Quaranta *in Summa Bullarii Verb. Capitulum sede vacante. quæst.* 9. *Vers.* 6. *limita.* Abbates item & alii Prælati Episcopo inferiores, qui in Ecclesiis sibi pleno Jure subjectis Jurisdictionem *quasi Episcopalem* exercent, præsertim si consuetudo vel præscriptio accesserit, prout cum pluribus citatis tradit Barb. *d. l. num.* 14. quamvis Glossa *in dicta Clement.* 5. §. *ad hæc. verbo. Ordinarios. de Statu Monachorum*, quam pro se allegat, parum sit favorabilis, sed potiùs annotatio marginalis ad istam Glossam, & meliùs argumentum ex Glossa *in Clement.* 1. *v. proprii. de Reb. Eccles. non alien.*

11 Ad unionem autem rectè faciendam duo requiruntur, causa & solennitas; *causæ* quidem necessitatis vel utilitatis Ecclesiæ, ut quia una Ecclesia propter defectum redituum aut populi non potest commodè alere proprium Rectorem. *cap. exposuisti.* 33. *de Præbendis.* aut alterum beneficium, cui fit unio, necessario indiget adjumento. *Solennitas* verò consistit in eo, ut Episcopus unionem faciat cum consensu Capituli sui, saltem ex postfacto accedente. *dicta Clement.* 2. *de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Non desunt tamen, qui consuetudinem non requirendi consensum Capituli admittant. Fuscus *de visitationibus. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 5. Garc. *dict. cap.* 2. *num.* 132. In utilitatem verò suam, aut Capituli sui Episcopus etiam cum consensu Capituli unionem facere non potest, nec author esse ad proprium commodum, sed id ad Summum Pontificem pertinebit. *dicta Clement.* 2. *in fine.*

Præterea citari debent omnes, quorum interest, veluti patroni & inferiores Prælati, ad quos Ecclesiæ uniendæ aliquo modo spectant, eorumque consensus requirendus. *cap. suggestum.* 20. *de Iure patronatus. d. Clement.* 1. §. *ad hæc. de Statu Monachorum.* Consensus autem Rectoris, seu Possessoris beneficii uniendi non requiritur. *dicta Clement.* 2. sed cùm beneficiatus canonicè institutus jus quæsitum habeat, quod ipsi auferri non debet, videtur ea interpretatio adhibenda, ut sine ipsius consensu ante mortem suam unio effectum habere non possit; ita satis clarè probat textus in *cap. consultationibus.* 4. *de Donat.* & in Concil. Trident. *sess.* 21. *de Reform. cap.* 5. ibi *sine præjudicio tamen obtinentium.*

12 Cæterùm circa uniones quædam ab eodem Concil. Trident. constituta sunt. Ut *in sess.* 7. *de Reform. cap.* 6. ubi Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ delegatus cognoscere potest, vocatis iis, quorum interest, an uniones etiam à S. Pontifice impetratæ habeant legitimas & veras causas, vel potiùs sint subreptitiæ & cum detrimento Ecclesiarum. Et hæc circa uniones recenter impetratas. Circa præteritas verò, sicut tempore Concil. Trident. non fuit amplior potestas data Episcopo, quàm ut illas posset revidere, quæ intra 40. annos factæ sunt, ita etiamnum hodie idem dicendum erit, ut unio ante 40. annos facta revisioni Episcopali non subjaceat; tum quòd tanti temporis lapsus jure præscriptionis regulariter suppleat defectus, si qui fuissent, & faciat præsumi, omnia legitimè acta fuisse: tum ne in rebus Ecclesiasticis confusio suscitetur, quando post longissimum tempus probationes de solennitate, & justa causa unionis non semper superstites sunt, ac proinde multæ uniones cum gravi aliorum præjudicio forsan subverterentur.

In session. 14. *de Reformat. cap.* 9. prohibetur, 13 ne beneficia diversarum Diœcesium sive curata sive simplicia quacunque de causa etiam ad cultum divinum augendum perpetuò uniantur, ne per talem unionem limites Diœcesium confundantur. Unde quidquid olim tradiderint nonnulli DD. de Jure antiquo licuisse Episcopo unire beneficium suæ Diœcesis cum altero alienæ Diœcesis accedente consensu illius Episcopi, id tamen hodie per Concil. Trident. sublatum est, & penes solum Summum Pontificem hæc potestas uniendi diversarum Diœcesium beneficia remansit, utpotè ad quem solùm pertinet disponere supra Canones & Concilium, ac designare Diœcesium limites.

In session. 21. *de Reformat. cap.* 5. permittitur 14 Episcopis etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, ut ex justa causa possint facere uniones, quorumcunque beneficiorum suæ Diœcesis, licet illa forent generaliter vel specialiter reservata, aut qualitercunque affecta. Videatur Garc. *de Benef. par.* 12. *cap.* 2. §. 1. *à num.* 92. ubi *num.* 102. adfert declarationem Cardinal. quòd in beneficiis reservatis debeat fieri unio ante illorum vacationem, nam postquam vacare cœperunt, pro ea vice plenè ad dispositionem Summi Pontificis devoluta censentur.

In session. 24. *de Reformat. cap.* 13. prohibetur, 15 ne *parochiales Ecclesiæ* imposterum uniantur Monasteriis quibuscunque aut Abbatiis seu dignitatibus, sive præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, Hospitalibus aut Militiis.

Salvari tamen & excipi uniones, quæ fiunt pro fundatione, dotatione, augmento vel conservatione Collegiorum, & aliorum piorum locorum ad fidei Catholicæ defensionem, & propugnationem, bonarumque artium cultum, refert Gonzalez *ad Regulam* 8. *Cancellariæ. Gloss.* 5. §. 7. *num.* 7. Notantet autem dicitur de Ecclesiis *parochialibus*, in quibus scilicet actu cura exercetur; quæ verò habitualiter tantùm sine actuali curæ exercitio tales sunt; item & alia beneficia etiam sæcularia non prohiberi per hoc decretum uniri Religioni etiam ad effectum, ut per ipsos Religiosos administrentur, ex Sanchezio *in præcepto. Decalogi tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 187. *& sequenti* tradit Barbos. *de Offic. Episcopi. allegat.* 66. *sub numero* 31.

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ non alienandis.

SUMMARIA.

1. *Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa; & quænam accenseantur immobilibus.*
2. *Res servando non servabiles potest Prælatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguas.*
4. *Similiter res ab antiquo alienari solitas.*
5. *Quænam dicantur mobilia pretiosa?*
6. *Prælatorum potestas est amplior quàm tutorum.*
7. *Pecuniam potest Prælatus sine solennitate expendere.*
8. *Concordatur c. terrulas 2. quæst. 2. cum cap. ut super. §. fin. hoc tit.*
9. *An valeat repudiatio legati vel hereditatis sine solennitate; & ibi de legatis, quæ fiunt monasteriis mendicantium. Item de acquisitis per professionem alicuius religiosi, an valeant alienari?*
10. *Quando Prælatus possit transigere super re immobili?*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*
12. *Quando locatio ultra triennium valeat saltem quoad triennium.*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut singulis trienniis, fit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulativè causa & solennitas.*
15. *Cujus superioris consensus requiratur?*
16. *Videtur probabile (seposito stylo curiæ) ut in alienatione facta alteri Ecclesiæ non requiratur superioris licentia.*
17. *Alienatio rei Ecclesiasticæ contra formam juris est nulla, & ab ipso alienante revocari potest.*
18. *Pœnæ modò alienantium.*
19. *An rem malè alienatam restituendi sit obligatio in conscientia.*
20. *Ecclesia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, sed potest ex post facto adhibere solennitates.*
21. *Res malè alienata repeti potest una cum fructibus, cum distinctione tamen ibi posita.*
22. *Res Ecclesiasticæ an sint præscriptibiles?*
23. *Non currit præscriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur restitutio in integrum.*
24. *Quid possit consuetudo in hac materia alienationis?*
25. *Ecclesia revocans rem alienatam debet restituere pretium, sed non nisi in quantum est facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Ecclesiæ esse versum.*

IN hac quotidiana non tantùm Ecclesiasticis, sed etiam sæcularibus cum Ecclesia contrahentibus scitu necessaria materia quàm plurimæ sunt quæstiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam resolvam, dicam priùs, quæ certiora & fundamentalia sunt, ac mox dubitationes eò pertinentes subjungam. Itaque.

1 Certum est I. Quòd omnes res *immobiles*, sive solo cohærentes, ut prædia, fundi, domus &c. & *mobiles pretiosæ*, sive ad Ecclesias regulares, sive sæculares pertinentes alienari prohibeantur. *Extravag. ambitiosæ. hoc tit. inter commun. & t. t. X. eod.* Atque *immobilibus* rectè annumerantur *Iura incorporalia*, ut quæ ad jurisdictionem pertinent: item servitutes prædiorum, jura piscandi, venandi & similia *cap. 2. hoc tit. in 6. & Clem. 1. Eod.* sicut & census annui, si ex fundatione vel aliunde in perpetuum constituti sint pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ. *Clem. 1. §. cùmque annui reditus. de Verb. signific.*

Certum est II. quò, cùm tantùm *mobilia pretiosa* alienari prohibeantur, ideò liberè possit Prælatus vendere, & distrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia superflua, aliaque, quæ sine detrimento notabili servari non possunt; quia res hujusmodi servando non servabiles etiam Tutores, & Curatores, quorum tamen potestas longè magis restricta est, quàm Prælatorum, sine solennitate aliqua alienare possunt. *l. lex quæ. 22. & l. tutores. 24. C. de Administ. Tutor.* 2

Certum est III. Quòd etiam res *immobiles*, si valdè sint exiguæ, longè distantes, & propter necessarias impensas magis Ecclesiis onerosæ, quàm utiles, Prælati sine solennitate alienare possint. *cap. terrulas 53. caus. 12. quæst. 2. cap. ad aures. 7. & cap. ut super 8. §. possessiones X. h. t.* 3

Ita etiam res ab antiquo alienari aut in feudum vel Emphiteusin dari solitæ, si rursus ad Ecclesiam revertantur, denuò sine nova solennitate alienari, seu in feudum vel in Emphiteusin dari poterunt. *cap. 2. de Feudis. d. Extrav. ambitiosæ.* Et hanc esse communem conclusionem DD. ut res semel effecta alienabilis cum solennitate, efficiatur perpetuò alienabilis sine solennitate, dummodo semper cum eadem Ecclesiæ utilitate alienetur, cum plurimis citatis dicit Riccius *in Praxi aur. par. 1. resol. 26.* 4

Volunt tamen non minus communiter DD. ut res dicatur *solita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis, debeat præcessisse una vel altera alienatio solennis & interim spatium 40. annorum elapsum esse. Sicut ex Decis. Rotæ Romanæ & cum multis AA. refert Riccius *d. l. n. 3.* & Barb. *Iur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 30. num. 21.* inquit, Rotam in pluribus causis amplexatam esse illam sententiam, quòd *alienari solitum* probetur, vel per duas alienationes cum cursu 40. annorum, vel per unam solenniter factam. Sed ex his. 5

Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretiosa*, ut alienari nequeant? ℞. Illa dici *mobilia pretiosa*, quæ sunt de thesauro Ecclesiæ, vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem singularem splendorem Ecclesiæ conferunt. Reliquias quoque Sanctorum maximè verò, ubi perpetuæ sepulturæ mandatæ sunt, inter mobilia pretiosa rectissimè numerat, & ita de stylo Curiæ Romanæ observari dicit Ricc. *in Praxi aurea par. 1. resol. 60.*

Cæterùm autem non videtur prohibitum, quin Prælatus possit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretiosis commutare, sicut consuetudo passim declarat: talis enim commutatio non est ita periculosa Ecclesiæ vel damnosa sicut absoluta venditio, aut donatio. Non obstat, quòd omnium rerum mobilium, quæ servando servari possunt, alienatio quædam sit Tutoribus interdicta, *d. l. 22. C. de Admin. Tutor.* Prælati autem sint Tutores suarum Ecclesiarum, ut argumentatur Quaranta *Verb. alienatio Rei Eccles. num. 24.* Nam respondetur, quòd Prælati tantùm in larga significatione sint tutores, cùm eorum potestas multò sit amplior, quia eorum officium perpetuum, tutorum verò, qui curam pupillorum gerunt, officium tantùm temporale est. Unde etiam fit, quòd prælati moderatas donationes de rebus Ecclesiæ etiam merè gratuitas facere possint, *cap. 3. de Donat.* quod tamen tutoribus *ordinariè* prohibitum est. *l. tutor. 13. §. fin. ff. de Admin. Tutor.* 6

Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam 7

tam possit libere sine solennitate expendere? R. Quamvis regulariter pecunia numeretur inter res, quæ servando servari non possunt, ejusque usus consistat in expendendo, nihilominus si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata esset ad bona immobilia emenda, vel Ecclesiam ædificandam, jam accenseri bonis immobilibus, & sine causa ac solennitate alienari non posse, docet Quar. *d. l. n.* 25. sicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia destinata nec sibi, nec alii debita solvere potest. Text. *in l.* 3. *§. quid ergo.* 6. *ff. de Contrariis tut. & utili act.* Atque idem esse, si aliqua summa pecuniæ ex providentia antecessoris specialiter sit deputata pro gravissimis futuris necessitatibus.

8 Dubitatur III. Utrum res *immobiles exiguas* & modici valoris ita possit Prælatus alienare, ut ne quidem consensum Capituli habere teneatur? In *c. terrulas* 53. *causa* 12. *q.* 2. licentia datur Episcopo terrulas aut vinculas exiguas longè positas, & Ecclesiæ minus utiles, si necessitas fuerit, distrahendi etiam sine consensu Capituli. Econtra *in c. ut super. §. fin. h. t. Possessione* inquit Pontifex, *quæ Ecclesiæ minus sunt utiles, pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & sanioris partis consilio & consensu alienandi sive commutandi liberam concedimus facultatem.*

In hac textuum varietate, vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terrulas* per *c. ut super*; absolutè esse correctum; quia tamen in dubio expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, *c. cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6. ideo placet concordatio, quam insinuat Gl. *in d. §. fin. V. Assensu*. ut scilicet textus *in eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re, quæ quidem in se est utilis, sed tamen minùs utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas* accipiatur de venditione seu distractione alicujus rei, quæ in se & absolutè spectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

9 Dubitatur IV. An Prælatus possit absque solennitate repudiare hæreditatem, aut legatum suæ Ecclesiæ relictum.

In hac difficili & in jure non satis expedita quæstione imprimis advertendum, non tam dubitari, an talis repudiatio sine justa causa *licitè* fiat, quàm an *validè*. Nam ratio naturalis dictat, Prælatum, qui constituitur ad rem Ecclesiæ utiliter gerendam, & commoda ejus procuranda, malè agere, & contra officium suum, si utilitatem & commodum Ecclesiæ repudiet. Imò non desunt, qui censeant, Prælatum sine justa causa repudiantem hereditatem lucrosam, aut legatum utile, obligari ad restitutionem Ecclesiæ de suo faciendam, *arg. c. quicunque.* 2. *causa*, 12. *q.* 4. ubi Gl. *in V. aut neglectum*; & argumento ducto à tutore (cui assimilatur Prælatus) qui resarcit id, quod cum potuit, non acquisivit pupillo, *l quidquid.* 7. *C. Arb. tutelæ.* Sanch. *de Matrim. lib.* 6. *disp.* 4. *num.* 15. *cum c. ibidem.* Henriq. Zoes. *h. t. n.* 7.

Tota igitur difficultas in eo residet, an talis repudiatio sit *valida*, & illum, cui inde res acquiritur, in foro externo atque interno securum, nec non repudiantem à pœnis contra malè alienantes in jure statutas immunem reddat? Pro affirmativa pugnat, quòd à diversis non sit bona illatio præsertim in pœnalibus juxta vulgata; diversa autem in jure æstimentur alienare, & non acquirere, *l. sisponsus.* 5. *§.* 13. *ff. de Donat. inter vir. & ux. l. quod autem.* 6. *in princ. & §.* 5. *ff. Quæ in fraud. cred.* consequenter prohibitio alienationis non debeat trahi ad non acquisitionem, prout ex eadem ratione potest solus Prælatus caducitatem Emphyteutæ remittere. Cujus sententiæ est Sanch. *d. disp.* 4. *num.* 11. & *seqq.* Sylv. *v. alienatio. num.* 14. Riccius *in Praxi aurea p.* 1. *resol.* 92. Barb. *Iur. Eccles. univ. lib.* 3. *cap.* 30. *numer.* 42. Henr. Zoes. *h. t. num.* 6. & 7. inclinat Panorm. *in c. tua* 8. *De his, quæ fiunt à Præl. num.* 9. fatetur tamen in fine, rem esse dubiam. Addit verò ad declarationem hujus sententiæ Sanch. *d. disp.* 4. *num.* 17. eam intelligendam de repudiatione simplici, non autem de cessione aut permutatione in favorem & commodum alterius, quòd per talem cessionem hoc ipso hereditas priùs deberet censeri adita, vel legatum agnitum, unde sequeretur alienatio rei jam acquisitæ. Item quòd contra talem repudiationem Ecclesiæ per restitutionem in integrum exemplo minorum succurri possit. *l. ait prætor.* 7. *§. hodie.* 6. & *seq. ff. de Minor. junct. c.* 1. *X. De in integ. restit.* ibi: *Ecclesia jure minoris debet semper illæsa servari.*

Alii hereditatem à legato separant, & licet in illa priorem sententiam admittant, non tamen in isto, ex ea differentiæ ratione, quod bonorum hereditariorum dominium non acquiratur Ecclesiæ ante hæreditatis aditionem, & proinde repudiatio non sit alienatio, sed mera non acquisitio. *l. sisponsus.* 5. *§. si maritus.* 13. *ff. de Don. inter vir. & ux.* At verò legatum, saltem certæ speciei & purum, statim à die mortis testatoris jure dominii transeat in legatarium. *l. legatum* 80. *ff. de Legat.* 2. *l. à Titio.* 64. *ff. de furtis.* Covar. *Var. Resolut. lib.* 1. *c.* 9. *sub num.* 5. Text. ad propositum notab. *in l. magis puto.* 5. *§. fundum.* 8. *ff. de Reb. eor. qui sub tut.* ibi: *fundum autem legatum repudiare pupillus sine prætoris authoritate non potest: esse enim & hanc alienationem, cum res sit pupilli, nemo dubitat.* Nec sufficit responsio Pan. *in d. c. tua. n.* 9. quòd sit speciale in pupillo administratione carente; quia J. C. requirit Prætoris authoritatem, adeoque nec administratio tutoris ad hanc repudiationem sufficeret: proinde etiam circa Ecclesiam, quæ pupillo & minori comparatur, non sufficeret Prælati, qui vicestutoris agit, sed & Superioris, qui prætori assimilatur, authoritas requireretur. Nec satisfacit Sanch. *loc. cit. nu.* 12. quòd omissio lucri circa pupillum sit impropria alienatio: quia J C. dicit *indubitata alienationem*, non quòd eam lucrari poruisset, sed quòd de facto *res sit pupilli*. Adde legatarium in legato pio non esse solum Prælatum, ut is pro suo libitu repudiare valeat, sed totam Ecclesiam vel Monasterium, imò principali respectu & ex fine legantis pro anima sua ipsum Deum, à quo legata, donationes, vota, & promissiones piæ statim acceptantur, ut sæpiùs alibi dictum. Quare circa repudiationem talis legati idem quod de alienatione rei Ecclesiasticæ statutum censeri debere, probabiliùs tenet Azor. *Inst. mor. p.* 2. *lib.* 9. *c.* 1. *q.* 12. & veriorem ac tutiorem opinionem dicit Quaranta *in Summa Bullarii v. alienatio rerum Eccles. num.* 23. & apud eum Molina *de Contractibus disp.* 468. *num.* 11. Vasq. *de Success. tom.* 1. *g.* 27. *num.* 23. Pinell *de Bonis maternis. l.* 1. *p.* 3. *nu.* 103. *vers. alia ampliatio.*

Sanè res ista nullo claro jure determinata habetur, & utraq; sententia ab authoritate intrinseca & extrinseca ad modum probabilis est, licet hæc posterior videatur theoricè probabilior & tutior. Sed quidquid sit de veritate prioris sententiæ quoad acquisitionē dominii ex legato repudiato, saltem propter ejus probabilitatem excusaretur aliquis à pœnis latis *in Extravag. ambitiosæ h. t. inter Com.* ut etiam notavit Quaranta *d. l. num.* 23. Singularis tamen est limitatio circa monasteria mendicantium bonorum immobilium incapacia, ut si ipsis aliquid legetur aut donetur, illud sine solennitate alienare & pretium accipere valeant, Quar. *d. l. sub num.* 21. Qualia verò & quanta legata possint ista mendicantium Monasteria acceptare, videri debent ea, quæ habentur *in Clem. exivi. de Verb. signific.* & quæ tradit Roderiq. *Reg. qq. tom.* 2. *q.* 126. *art.* 1. Sanchez *in præc. Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *c.* 26.

Porrò quod de legato Ecclesiæ dictum, ut sine solennitate repudiari non possit, idem fortiùs procedit in rebus immobilibus, aut mobilibus pretiosis Monasterio

rio bonorum capaci per ingressum & professionem alicujus acquisitis, cùm *juxta auth. ingressi . C. de SS. Eccles.* Professi absque prævia dispositione *de suaque dedicent Deo*. Imo docet Riccius *in Praxi aurea . p. 1. Resol. 97. num.* 1. per ingressum non tantùm dominium , sed etiam possessionem ipso jure ad Monasterium transire . Cui potest addi ratio: quia possessio manet radicata in persona ingredientis, quæ deinde cum toto Monasterio unam fictam personam constituit, ac propterea possessio simul cum illo transit, qui & omnia sua in Monasterium transfert , quemadmodum de usufructu dicetur inferiùs Tit. XXXI. §. 3. *num.* 15.

10 Dubitatur V. An si lis instituta sit super re immobili inter Ecclesiam & extraneum , Prælatus possit per *viam transactionis* à lite desistere absque alia solennitate? ℞. esse distinguendum, utrum Ecclesia sit in possessione rei litigiosæ, vel utrum possessio sit penes extraneum, & Ecclesia sustineat personam actoris : priori casu, si per transactionem deberet adversario dimitti res immobilis , requireretur solennitas Juris , quia esset saltem possessionis alienatio; secus in altero casu, in quo nulla videtur propriè intervenite alienatio , cum ex supposito nec certum jus , nec possessio penes Ecclesiam extiterit. Quaranta *d. V. alienatio. sub n.43. vers.* 1 *a limita.*

11 Certum est IV. quòd nomine *alienationis* in primis omnes contractus intelligantur, quibus dominium utile vel directum transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, emphyteusis & similes. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, sed tamen possessio aut jus percipiendi fructus ex re Ecclesiastica ad longum tempus transfertur , cujusmodi sunt oppignoratio specialis, ususfructus , & elocationes ultra triennium factæ, *d. Extrav. ambitiosæ, & c. nulli. 5. & c. ad audientiam. h. t.* Verùm.

12 Dubitatur VI. An locatio *rei Ecclesiasticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos sine solennitate tota quanta corruat, vel an saltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Ecclesiasticæ* ad triennium etiam sine omni solennitate permissa sit? Pro valore ralis locationis saltem quoad triennium facit Regula 37. *l. in* 6. quòd utile per inutile vitiari non debeat in his, quæ separabilia sunt, quemadmodum de Jure Civili, si quis una vice ultra 500. solidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad excessum , *L. sancimus. 34. C de Donat.* Econtra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla sit, suadet Textus in *d. Extravag. ambitiosæ & in Clem. 1. h. t.* quæ sine distinctione talem contractum annullat ; & videtur hic habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit , & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: est autem noti Juris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis, sed & *voluntas* ejusdem desideretur , *c. cùm super. 23. de Offic. Iud. deleg.* Sicut ex eodem fundamento testamentum coram 5. testibus regulariter & in dubio non valet in vim codicilli, nec matrimonium sine Parocho contractum valet in vim sponsalium de futuro.

In hac celebri controversia notabili distinctione utitur Gutierrez *Canon. qq. lib. 2. c. 13. num.* 7. quòd si una tantùm indivisibilis locatio facta sit v. g. si una tantùm pensio constituta fit pro toto decennio , vel si ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locasse, & conductorem non aliter conducere voluisse , quàm ad integrum decenninm, tunc talis locatio tota corruere debeat: quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit. Sin autem modo ordinario prædium Ecclesiæ locatum fuerit pro annua pensione,& ita divisibiliter ad primum, secundum, tertium, & reliquos annos, tunc tollerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura superiùs pro affirmativa sententia allegata.

Dubitatur VII. Utrum Prælatus possit prædium Ecclesiæ saltem cum hac clausula ultra triennium, v. g. 13
ad 9. annos locare , ut singulis trienniis fit nova locatio? Affirmativè respondet Bald. *in L. voluntas. 4. C. de Fideicommiss.* eò quòd interveniant diversæ locationes, & singulæ non extendantur ultra tempus à lege permissum. Sed contraria sententia verior est , quam tenet Cov. *Var. Resol. 2. c. 16. num.* 4. Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cum in effectu nihil vel parum intersit, an res absolutè locetur ad 9. annos, vel an prædicta clausula adiiciatur, quia utroque casu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis separatur. Constat autem, quòd contra legem facere, & in fraudem legis, sive contra ejus intentionem facere æquiparentur, *c. fin. de Reg. Iur. in* 6. Quo etiam adferri potest bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obstat ratio Baldi, quòd sint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, est locatio ultra triennium , quia Prælatus se obligat , quòd post primum, imò secundum triennium finitum, denuò rem apud conductorem relinquere velit.

Certum est V. ut alienatio *rei Ecclesiasticæ* alienari 14
prohibitæ valeat , duo copulativè requiri , videlicet *causam & solennitatem*. *Causa* est triplex: *necessitatis utilitatis, & pietatis*. *Necessitatis*, quando Ecclesiam urgent debita &c. *Utilitatis*, quando per alienationem major fructus procurari potest. *Clem. 1. h. t. Pietatis*, si captivi redimendi, si pauperes alimentandi, si templa vel cæmiteria ædificanda sint. *c. aurum. 70. causa 12. qu. 2.*

Solennitas consistit in tractatu habito cum Capitulo seu Conventu collegialiter congregato, ejusdem vel saltem majoris partis consensu una cum consensu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere esse *collegialiter* congregatos , ut alter alterius rationes audire possit. Absentes tamen remotè non esse necessariò ad istum actum vocandos communiter apud DD. receptum est, dummodo saltem duæ tertiæ Capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præsentes sint . Panorm. *in c. 1. De his, quæ fiunt à majori parte Capit. num. 16. l. nulli. 3. ff. Quod cuiuscunque univers. nom.* Roland. *Consil. 90. nu.* 19. Barb. *Iur. Eccles. un. lib. 3. cap. 30. num.* 8. qua in re consuetudo locorum præcipuè attendenda erit.

Porrò licet olim *Superioris* nomine venerit proximus superior , ut in alienatione ab Abbate facienda Episcopus, *c. Abbatibus 41. causa . 12. q. 2. Clem. 1. h. t.* Imò in alienatione Episcoporum solus consensus Capituli requisitus fuerit. *c. sine exceptione. 52. d. q. 2.* hodie tamen de puncto juris loquendo satis certum videtur, quòd in omnibus alienationibus consensus S. Pontificis requiratur, *c. 2. h. t. in 6. & d. Extrav. ambitiosæ*, quæ *Extravagans* expressè pænas statuit alienantibus bona Ecclesiarum , Monasteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, ut etiam observat Zoes. *h. t. num.* 13. Dico de puncto juris hæc se ita habere , attamen de consuetudine præsertim in Germania & locis remotis, unde difficilis aditus ad Papam est, *d. Extravagantem* receptam non esse saltem quoad hoc, ut etiam inferiores Prælati Episcopis subjecti teneantur in alienationibus consensum Papæ , & non Episcopi requirere , attestatur Zypæus *in Analysi jur. Pontif. d. t. 1. num.* 2. & quòd *d. Extravagans* alicubi quoad aliqua tantùm recepta sit, pariter refert Navar. *in Manuali c. 27. num.* 150. cum Sylv. Cajet. & aliis.

Cæterùm præfatis duobus requisitis causa scil. & solennitate concurrentibus alienari posse res Ecclesiæ, licet cum hac conditione ei donatæ vel relictæ sint, ne alienarentur, eò quòd verisimiliter de tali casu non cogitaverit, vel saltem non rationabiliter cogitare potuerit donator , seu testator, docet Barb. *d. cap. 30. n.* 14. cum Baldo . *in auth. res quæ C. Com. de legat. num.* 23. & aliis.

Dubi-

16 Dubitatur autem VIII. Utrum requirantur solennitates juris, si alienatio fiat ab una Ecclesia alteri Ecclesiæ. Affirmat Barb. in *Collectan. DD. ad c. 1. h. t. per text. in eod. c. 1. h. t.* Atque hanc esse praxin Curiæ Romanæ restatur Ricc. *in Praxi aur. p. 1. resol. 35.* Verùm de puncto juris & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, nisi & hic consuetudine aliud receptum sit) videtur non improbabilis sententia negativa, ut fatetur Ricc. *d. resol. 35.* hoc saltem sensu, ut si evidens causa utilitatis vel necessitatis subsit, superioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Ecclesiæ sit in consulendo indemnitati Ecclesiæ universalis, non verò Ecclesiarum particularium, idque plurimùm confirmatur *ex c. 2. h. t. in 6. & Extrav. un. eod. tit.* ubi dum ad alienationem consensus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis & sæcularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos usus applicentur. Imò *in d. cap. 1. h. t.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Ecclesiæ, & tamen ibi nihil expressè de consensu superioris, sed tantùm de consensu ambarum partium dicitur.

Quòd verò Ecclesia ex contractu læsa etiam contra aliam Ecclesiam in integrum restituatur, cùm inter pariter privilegiatos melior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando traditur *in c. auditis. 3.* ubi Panorm. *n. 8. De in integr. rest. l. verùm. 11. §. item quæritur. 6. ff. de Minoribus.*

An autem, si Ecclesia, cujus bona alienantur, fuerit de jure patronatus laici, ejusdem consensus necessarius sit? refert affirmantes Barb. *d. cap. 30. sub n. 9.* ipse tamen addit, hoc per illos DD. dici quidem, sed non probari, nec in praxi observari.

17 Certum est VI. quòd si alienatio *rei Ecclesiasticæ* contra formam juris attentata sit, tunc contractus non valeat, & res alienata non tantùm per successorem Prælatum vel Capitulum, sed etiam *per ipsum alienantem* revocari possit *c. 2. & 6. h. t.* quamvis enim regulariter contra factum proprium nemini venire concedatur, *l. cùm à matre. 14. C. de Rei vin.* fallit tamen, si factum sit ipso jure nullum, vel si non tam ex persona propria, quàm ex parte Ecclesiæ per malam alienationem demnificatæ proprium factum impugnetur, Zoes. *h. t. n. 4.*

18 Præterea verò *ex sæpè d. Extrav. ambitiosæ* alienans, & is, in quem facta est alienatio, pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ sunt, ipso jure vacabit; & hoc, si inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; si autem Episcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, est ipsi ingressus in Ecclesiam interdictus, sicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. & consil. 1. hoc t.* istas pœnas ipso jure incurrendas non ubique receptas esse, & ubi etiam receptæ sunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu sumptam, si nimirum res Ecclesiastica de facto emptori tradita sit.

19 Dubitatur autem IX. Utrum recipiens rem Ecclesiasticam sine solennitatibus alienatam teneatur eam restituere in conscientiæ foro, antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata sit, ut nec justa causa, nec solennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Ecclesiæ retinere in conscientia non potest, *c. si quis. 6. h. t.* At verò si quidem consensus Superioris aut Capituli non intervenerit, subsit tamen justa causa, tunc quidam DD. à restitutione ante sententiam judicis excusant: cùm enim tali casu nulla sit commissa iniquitas, & adsint ea, quæ de Jure naturali ad valorem contractus requiruntur, non videtur, ajunt, obligatio restituendi in foro interno injuncta esse, antequam contractus in foro externo rescindatur, Ricc. *d. p. 1. resol. 7. n. 4.* Laym. *in Tract. de Legib. c. 16. in fin.* qua tamen de re videantur tradita Lib. I. Titt. II. *de Constitut. num. 54. & seqq.*

20 Dubitatur X. An si emptor rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus alienatæ velit eam ultro restituere Ecclesiæ, teneatur acceptare Ecclesia, si malit contractum per adhibitionem solennitatum confirmare? Non posse contractum ex postfacto confirmari sine utriusque partis nova voluntate, tradit Zoes. *d. l n. 23. arg. §. Tutor autem. 2. Inst. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ sunt de solennitate actus, non possint ad convalidandum actum ex postfacto intervenire.

Sed communiter receptum est, quòd contractus ab Ecclesia sine solennitate factus sit nullus tantùm in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa velit contractum impugnare, quemadmodum si pupillus sine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur, non autem pupillus, *princ. Inst. de Author. Tutor.* Unde si Ecclesia malit contractum confirmari per ratihabitionem superioris (ut quia est in utilitatem Ecclesiæ, vel res interea meliorata est) hoc videtur omnino permittendum, prout textus est clarus una cum Gloss. *in c. si qua de rebus. 24. causa 12. q. 2.* tenet Panor. *in c. diversis. 5. de Cler. coniug. num. 6.* Notum quoque est, ratihabitionem retrotrahi, & mandato æquiparari, *cap. 10. de R. I in 6.*

Nihil verò movere debet argumentum deductum *ex d. §. Tutor autem.* ubi dicitur, quòd auctoritas Tutoris in ipso contractu pupilli, non post longum tempus intervenire debeat; nam respondeo, argumentum à pupillo ad Ecclesiam procedere in favorabilibus, quando circa Ecclesiam non habetur alia juris dispositio, secùs autem in ijs, quæ Ecclesiæ onerosa sunt, & ubi habetur alia in *Jure Canon.* dispositio, sicut in *d. c. si qua de rebus.* Deinde auctoritas Superioris Ecclesiastici circa alienationem *rei Ecclesiasticæ* non tam comparatur auctoritati Tutoris, quàm decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum antè, & post factum intervenire posse, testis est Honorius *h. tit. n. 2.*

21 Dubitatur XI. Utrum si res malè alienata repetatur ab emptore, restituenda sit cum omnibus omnino fructibus, sive emptor in *bona*, sive *mala fide* fuerit?

Imprimis satis conveniunt, quòd emptor in vera *mala fide* existens (id est, si sciverit rem malè alienatam esse) teneatur ad omnes fructus restituendos, non tantùm ad eos, qui adhuc existunt, sed etiam ad æstimationem & pretium eorum, quos consumpsit, *c. si quis. 6. h. t. l. certum. 22. C. de rei. vind.* quia malæ fidei possessor nullum omninò jus habet ad lucrandos fructus, ne ex suo delicto, quod commisit rem malè alienatam recipiendo, lucrum reportet. Idem quoque de eo communiter receptum est, qui ex ignorantia & *errore Iuris* non putavit requiri solennitates ad rem Ecclesiasticam alienandam: nam *error Iuris* inducit saltem *fictam* malam fidem; & licet regulariter à pœna excuset, tamen non prodest ad acquisitionem & lucrum captandum: maximè in illis casibus, ubi lex resistit contractui, sicut alienationi sine solennitate factæ, *l. 7. & 8. ff. de Iuris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. Contr. c. 29.* Panorm. *in c. pen. hoc tit. n. 9* Barb. *in cap. si quis eod. t. n. 13.* Pro contraria tamen sententia, si cui magis placet, videri poterit Covar *Var. Res. lib. 1. c. 3. num. 8.* & apud eum Innoc. Anchar. Card. & Immol. *in c. ad nostram. 11. h. t.* Imò ipse Fachin. *d. c. 29.* ita restrictè loquitur, ut errantem in jure possessori bonæ fidei eatenus comparet, quatenus non teneatur nisi fructus extantes, & ex quibus factus est locupletior, restituere.

Sed

Sed magna est difficultas, quid dicendum, si emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore juris, sed *facti* deceptus? Puta, quia fuit à Prælato alienante persuasus solennitates debitas intervenisse, consensum superioris obtentum esse? Certi juris est, quòd bonæ fidei possessor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen necessariis impensis) una cum prædio restituere teneatur (nisi per triennium bona fide possederit, & inde ex titulo *pro suo* usuceperit. Gl. & Barth. *in l. sequitur. §. fructus. ff. de Usucap.* Covar. *d. cap. 3. sub. num. 7. vers. quarta conclusio.*) *consumptos* autem lucretur pro *cultura & cura*, quam in prædium impendit, *l. certum. 22. C. de Rei vind. & §. si quis à non domino. 35. Inst. de Rer. divis.* Attamen in emptore rei Ecclesiasticæ malè alienatæ quidam hoc volunt esse speciale, ut etiam æstimationem & pretium fructuum consumptorum restituere teneatur; tum quòd in *c. 2. h. t. in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur *emptori nullum jus acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam, quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *possessori*, emptor autem rei Ecclesiasticæ sit quidem ex supposito bonæ fidei, sed non *possessor*, cùm Ecclesia, quæ pupillo æquiparatur, in contractu non solenni nec jus possessionis perdere possit. *L. magis puto. §. 2. ff. de rebus eor. qui sub Tut. & L. pupillus. 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed, ut verum fatear, contraria sententia, quòd errans in facto lucretur fructus *ante litem contestatam consumptos*, communior est, ut patet ex Panor. & Barb. *cc. ll.* & Riccio. *dict. p. 1. res. 18. num. 3.* pro eaque plurimùm stringit, *d. c. pen. h. t.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei. 48. vers. nec interest. ff. de Aquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei possessor lucrari dicitur. Ad *d. c. 2. & Clem. 1.* posset accommodari responsio, quam *n. seq.* insinuabimus, & præterea dici, quòd priores textus generales nullam de fructibus mentionem facientes declarentur per alios magis specificos.

22 Dubitatur XII. Utrum res Ecclesiastica possit ab emptore præscribi? Si emptor in mala fide fuerit, non est magnum dubium, quòd præscribere non possit, quia malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit. *c. fin. de Præscript.* At verò quid dicendum sit, si emptor fuerit in vera bona fide falsò persuasus, consensum superioris & alias solennitates in alienatione intervenisse, non est satis exploratum: nam in *cap. 2. h. t. in 6.* dicitur, quòd mala alienatione quidem causam præscriptionis paret. Et Paulus IV. summus Pontifex absolutè constituit, ut exceptio præscriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non possit.

Verùm communior est sententia cum Ricc. *in Prax. aur. p. 1. resol.* 32. Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 4. assert. 2. num. 2.* Barbosa *Iur. Eccles. univers. lib. 3. cap. 28. num. 16.* Præscriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & possessione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere: licet enim res pupillares præscribi nequeant, res tamen Ecclesiæ præscriptibiles esse deducitur passim ex Tit. *de Præscript.* ubi contra res Ecclesiæ quadragenaria præscriptio admittitur. Quod ipsum videtur confirmasse Pius IV. in sua Bulla, quæ incipit: *Provida &c.* dum ibidem constitutionem Pauli IV. ad terminos Juris communis revocavit. Textum autem *in d. c. 2. h. t. in 6.* interpretantur de emptore, qui in errore juris fuit, credens solennitates ad alienationem non requiri. Barb. *in Collect. DD. ad d. c. 2. num. 7.* An autem generaliter cum errore juris non procedat præscriptio, dictum est supra in Tit. *de Præscriptionib. §. 3. quæst. 3.* Posset forsan etiam textus in præsenti accipi de eo, qui scienter rem sine debitis solennitatibus alienatam recepit; non obstante objectione, quòd hic casus non fuisset in decisione dubitabilis, cùm jam ante constiterit *ex c. fin. de Præscript.* malæ fidei possessorem non præscribere; etenim circa contractus, qui habent saltem requisita juris naturalis, videl. consensum mutuum, & justum pretium, an possessor in ordine ad præscriptionem bonæ vel malæ fidei censeri debeat, potuit utique dubitari, juxta dicta superiùs *n. 19.*

Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. supra cit.* I. quòd præscriptio non incipiat nisi post mortem, vel depositionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non est facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore per rex. *in c. si Sacerdotes. 10. causa 16. q. 3.* II. quòd contra præscriptionem detur Ecclesiæ in integrùm restitutio, saltem si intra quadriennium numerandum à die, quo scivit præscriptionem completam, illam restitutionem petierit, *c. 1. De in int. rest. in 6.* De quo restitutionis beneficio superius in Lib. I. speciali titulo tractatum est. 23

Obiter hic adnotare volui, me sæpiùs à viris magnis & gravibus audivisse, quòd Imperator Ferdinandus II. glor. mem. generali edicto statuerit, contra bona Ecclesiarum saltem ex fundatione competentia nullam omnino admittendam esse præscriptionem, cujus edicti tenorem hactenus videre non potui. Inquirat de eo, cui in practica casus obveniet.

Dubitatur XIII. Utrum solennitates ad alienationem requisitæ possint per consuetudinem alicujus loci abrogari? 24

Respondeo, quamvis solennitates alienationis à Summis Pontificibus introductæ, nec juris naturalis, nec divini sint, sed positivi tantùm, & ideo absolutè loquendo per consuetudinem abrogari posse videantur, cùm consuetudo habeat vim legis, & deroget aliis legibus positivis prioribus. *c. fin. de Consuetudine l. diuturna 33. ff. de LL.* Interim tamen, si per talem consuetudinem damnificentur Ecclesiæ, non esset valida censenda juxta *c. 1. de Consuetud.* Unde nulla consuetudine introduci potest, ut alienatio subsistat, quam Prælatus facit sine evidenti causa utilitatis, necessitatis, aut pietatis. Item quia consuetudo debet esse rationabilis, *d. c. fin.* non esset autem *rationabilis*, si contineret periculum damnificandi Ecclesias; ideo consuetudine introduci non poterit, ut inferiores Clerici vel Parochi irrequisito Episcopo, vel alio Superiore bona suorum beneficiorum, vel etiam superiores Prælati, non habito tractatu cum suis Capitulis, bona suarum Ecclesiarum alienare valeant. Sed illud consuetudine introduci potest, ut consensus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non desideretur juxta dicta superiùs *sub certo 5. n. 15.* & Episcopi, ac Abbates præsertim *Exempti*, qui Jurisdictionem quasi Episcopalem in suis Monasteriis habere censentur, *in vulgaribus prædiis & rebus minoris præjudicii* præter suorum Capitulorum alterius superioris consensum requirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli. 5. h. tit. num. 6.* Barbos. *ad c. cum causa 8. de Sent. & re jud. num. 7.*

Demum hic addi potest, quòd Ecclesia revocans rem alienatam, sive per viam nullitatis, sive per viam *restitutionis* teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur. *l. quod si minor 24. §. restitutio 4. ff. de Minor. l. si fundus. 13. §. fin. ff. de Rebus eorum, qui sub tut. &c. l. utere. 14. C. de Præd. minor.* Sed hoc, quatenus ex pretio Ecclesia locupletior facta est, idque in suam utilitatem convertit: at verò si pretium penes Prælatum alienantem casu perierit, aut malè consumptum sit, Ecclesia ad refundendum alind pretium non tenebitur, sicut ita cives minores (quorum jure Ecclesia utitur, *c. 1. de in integr. rest.*) revocantes res suas malè alienatas apertè constitutum est *in d. l. quod si minor 24. §. restitutio 4. l. patri. 27. §. item ex diverso.* ibi. *juvenis autem* 25

eatenus ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia factus est locupletior. ff. de Minor. l. prædiorum, 50. C. de Prædiis minor. ibi: *pro ea duntaxat parte te conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam esse constiterit.* Imò hoc ipsum, quòd pretium in utilitatem Ecclesiæ conversum sit, ab emptore probandum esse, tradit Barb. *in c. si quis 6, h. t. sub nu.* 9. & tenet Fachinæus 2. *Controv. cap.* 46, ubi tamen quosdam dissentientes allegat.

TITULUS XIV.

De Precariis.

SUMMARIA.

1. *Præcariæ quid?*
2. *Inter Precarias & Precarium differentia.*
3. *Precariæ an necessariò dentur causa remunerationis, vel gratis?*
4. *Precariarum concessio requirit alienationis solemnitatem.*
5. *Precariæ irrationabiliter concessæ possunt revocari non obstante pœna conventionali.*
6. *Precariarum renovatio quinquennalis cur statuta?*
7. *Ex Precariis qualis detur actio. Item ex pactis nudis quando condictio ex canone vel lege?*

1 PRecariæ dicuntur contractus à jure Canonico introductus, quo alicui ad preces, & plerumque causa remunerationis fundus, vel res Ecclesiæ ad dies vitæ vel aliud tempus cum ordinaria alienationis solennitate conceditur, ea lege, ut singulis quinquenniis renovatio hujus concessionis petatur, *cap. 1. & ibi DD. hoc t.*

2 Dico I. Precarias esse contractum *Iure Canonico* introductum; quia in Jure Civili habetur quidem contractus, qui dicitur *Precarium*, ut *ff. & C. de Precario*, non autem contractus *Precariæ*, & præterea uterque contractus ab invicem plurimùm differt, nam de substantia Precarii est, ut ad nullum certum tempus res alicui gratis utenda concedatur, ac ad libitum concedentis revocetur. *l. 1. ff. de Precario*, adeò quidem, ut nec ex conventione partium tempus aliquod rectè apponatur Precario: cùm enim propria differentia Precarii ab aliis contractibus sit, quòd ad nutum revocari possit, si tempus aliquod determinatum apponatur, transibit in aliam speciem contractus, & fiet commodatum vel usufructus. *l. cum Precario. 12. ff. de Precario.* At verò *Præcariæ* non conceduntur indeterminatè, sed ad dies vitæ, vel ad aliud longum tempus, neque revocantur antequam tempus in conventione expressum finiatur. *cap. fin. in fin. h. t.*

3 Dico II. Precarias *plerumque causa remunerationis* concedi, ita, si v. g. aliquis rem suam Ecclesiæ donaverit, poterit hæc res eidem vicissim ad dies vitæ in Precariam concedi. Similiter potest aliquis precarias obtinere, licet de facto nihil Ecclesiæ donaverit, dummodò promissionem faciat, quòd post certum tempus vel saltem in tempus mortis velit Ecclesiæ aliquid largiri. Videatur textus *in c. hujusmodi. 3. & cap. precariæ 4. causa* 10. *q.* 2. Imò textum convincentem non reperio, quòd de substantia precariæ sit, ut præcisè causa remunerationis fiat, & plerique Interpretes hac de re mentionem non faciunt, nec remunerationem in conditione precariæ ponunt. Nisi quòd Joann. Honorius *hoc tit. num.* 2. doceat, precariam differre à precariis, quòd illa detur causa remunerationis ad instar temporalis & gratuiti ususfructus in heredes non transitorii; *arg. c. precariæ, ubi Gloss. in V. precariæ.* 10. *qu.* 2. *& c. sæpè. 72. V. sub precariæ*, 12. *q.* 2. istæ verò magis contractui Emphiteutico ad heredes quoque transitorio, nisi aliter conventum fuerit, assimilentur; sed DD. passim & Glossæ *Precariam* & *Precarias* pro Synonimis accipiunt, & fortassis canones plurali numero usi sunt propter multiplicatas illas novationes quinquennales, quæ in hoc contractu fieri solent.

Dein non est de substantia precariæ, ut semper gratis concedatur, potest enim contrahi pro annua aliqua recompensatione vel pensione. Pan. *in cap. 1. h. tit, sub n.* 3. cum Gloss. *in c. sæpè. 72. V. largitate.* 12. *qu.* 2. Quamvis Barb. *in Collect. ad princ. hujus tit. num* 9. censeat in precaria pensionem constitui non posse, & per hoc etiam ab Emphiteusi differre, in qua annuus canon solvitur: sed nulla probat Juris authoritate, ab Emphiteusi autem sufficienter differt precaria; tùm per repetitas renovationes; tùm quòd in precaria non transeat dominium utile in eum, qui precariam accipit, sicut transit in Emphiteutam, & plerumque tantùm temporalis concessio sit, teste ipso Barbos. *d. lib num.* 8.

Dico III. ad concessionem precariæ requiri ordinariam solennitatem alienationis, de qua in *præced. Tit.* dictum cùm enim Extravagans *Ambitiosæ de Rebus Ecclesiæ non alien.* in omni locatione *ultra triennium* illam solennitatem requirat, sequitur idem in concessione precariæ dicendum, quia & hæc in effectu est elocatio ultra triennium: scilicet ad dies vitæ, vel aliud longum tempus. 4

Præterea hic adnotandum est, quòd licet precariæ ritè & ad determinatum tempus concessæ non possint pro voluntate concedentium ante elapsum tempus revocari, *c. fin. in fine h. tit.* si tamen precariæ fuerint concessæ irrationabiliter & in damnum Ecclesiæ, ab ipso concedente, aut successore ejus jure ordinario per viam nullitatis, si debitæ solennitates adhibitæ non sint, vel saltem per viam restitutionis in integrum revocari debeant, ut etiam in *dict. Tit.* generaliter de rebus Ecclesiasticis malè alienatis explicatum. 5

Imò tametsi *pœna conventionalis* fuisset adjecta, ut v. g. contraveniens contractui precariæ 100. in pœnam solveret, nihilominus statuit S. Pontifex *in c. 2. h. tit.* ut pœna antecessoris successorem obligare non possit. Id quod Barb. *in Collectaneis ad idem cap. 2. num.* 5. interpretatur procedere, sive successor revocans precarias perdiderit causam in judicio sive non: licet enim DD. velint, esse de natura *pœnæ conventionalis*, ut debeatur, quamvis contraveniens contractui justam litigandi causam habuerit, si modo in judicio condemnatus, & econtra contractus approbatus fuerit. *l. qui Romæ* 122. *§. duo fratres. ubi* Bartholus & Jason *ff. de Verb. oblig.* (quod secus est in *pœna legali* expensarum Judicialium, ubi justa litigandi causa excusat. *cap. calumniam.* 4. *&* ibi Gloss. *in verbo. victori. de Pœnis.*) in præfato tamen *cap.* 2. pœna simpliciter sublata intelligitur, ne metu ejus successor à revocatione intentanda abstineat. Facit tex. *in l. quæro.* 54. §. 1. *ff. Locati.*

Dico IV. Precariam singulis quinquenniis renovandam esse. *cap. 1. h. t.* quæ renovatio ex eadem ratione introducta est, sicut investitura in feudo à novo vasallo vel dominio recipienda, ne scilicet lapsu temporis rei memoria pereat, & precariam accipiens rem Ecclesiasticam, tanquam propriam possideat, *cap. sæpè 72. causa* 12. *q.* 2. Unde DD communiter cum Pan. *in c. 1. h. tit. num.* 5. docent, quòd sicut Vasallus non petens investituram feudum amittit, ita etiam accipiens precarias, & omittens quinquennalem renovationem. 6

Scho-

Scholastica hic adjungi posset quæstio, an & qualis ex hoc contractu precariarum detur actio? Inprimis non est dubium: quin ex precariis detur actio: sunt enim verus contractus, & pactum vestitum cum Juris Can. assistentia & approbatione per ea, quę in Tit. *de Pactis* traduntur. Qualiter autem vocari debeat hæc actio, apud DD. altum silentium est. Dico proinde, vel agendum est in foro ecclesiastico, & constat in hoc foro nomina actionum non solere specificari, dummodo materia actionis, sive ipsum jus petendi clarè in libello exprimatur; præsertim cùm in Jure Canonico etiam ex pactis nudis (quę utiq; nominatas actiones non habent) actionem plurimi DD. concedant, ut in Tit. *de Pactis*. dicitur, quam quidem actionem aliqui *condictionem* ex canone vocant: sed & condictionis nomen & formula vix in SS. Canonibus reperietur. Deinde *condictio ex lege* vel *canone* tunc potissimùm & propriè datur, quando lex extra causam contractus imponit obligationem, veluti, si Episcopus petat Procurationem ratione visitationis sibi debitam, Parochus decimas &c. si enim verus contractus concurrat, datur propria actio ex illo contractu.

Si verò agatur in foro civili (quamvis etiam in isto hodierna praxi formulæ actionum rarò usitatæ sint) tunc, quia in Jure Civili precariæ contractus incognitus, adeoque innominatus censetur, dabitur ex eo, sicuti ex contractibus innominatis, actio præscriptis verbis, *l. naturalis. 5. ubi DD. ff. de Præscript. verbis*.

Verumtamen, cùm Jus Civile supplementum præstet Juri Canonico, & vice versa jus canonicum civili. *cap. 1. de Novi operis nuntiatione*, ideo ni fallor erroris argui non posset, qui diceret, sicut in Jure Civili actio ex contractu assumit regulariter nomen sui contractus, ut actio Precarii, commodati, locati, empti &c. ita eadem ratione non incongruè asseri, ex contractu precarium nasci *actionem precariarum*. Argumento esse possunt, quæ in simili circa actionem *Emphiteuticariam* tradit Harp. *ad §. 3. t. de Locat. & conduct. num. 576.*

Ex aliis verò pactis nudis specificum nomen contractus non habentibus, si juxta multorum sententiam de Jure Canonico detur actio, ea vocari potest, sicut de Jure Civili in contractibus innominatis (quando enim Jus Canonicum assistit pacto, transit in contractum, ut in Tit. *de Pactis* dictum) *actio præscriptis verbis*. Et demùm *condictio ex canone* competet ad instar *condictionis ex lege*, quando obligatio est citra verum contractum, nec alio speciali nomine actio desuper in Jure expressa est.

Circa contractum *precarii* (de quo rursus in Tit. seq. dicendi occasio occurret) ex *c. fin. h. tit.* adnotari potest, quòd non tantùm expiret per mortem ejus, cui conceditur (quia cùm sit species beneficii personalis, & intuitu personæ datum censetur, nec ad Successorem transit) sed etiam per liberam revocationem concedentis. Econtra autem si ipse concedens moriatur, non illicò res precario accepta restituenda erit, quia heres repræsentat personam defuncti, & nisi revocet, censetur continuare precarium à defuncto concessum. Imò tametsi Dominus rem precario concessam alienet, non eo ipso expirat precarium, donec emptor illam rem à possessore avocaverit. *l. quæsitum 8. §. 2. ff. de Precario.*

Qualis autem culpa in precario præstanda sit, in *Tit. sequenti* commodiùs explicabo.

TITULUS XV.

De Commodato.

SUMMARIA.

1. *Commodatum quid? & an etiam detur in rebus immobilibus?*
2. *Commodatum est contractus gratuitus.*
3. *Quomodo differat à mutuo.*
4. *In commodato an detur compensatio?*
5. *In commodato res perit commodanti, in mutuo ipsi debitori.*
6. *In commodato præstatur levissima culpa, nisi fuerit contractum in gratiam utriusque. num. 7.*
7. *Cur in precario præstetur tantùm lata culpa?*
8. *Commodatarius quando casum præstet.*
9. *Commodata res æstimato tradita an transferat periculum?*
10. *Mora quando faciat præstare casum; & ibi si res fuisset etiam apud dantem peritura.*
11. *In commodato an levissima culpa præstanda sit in conscientia?*

Commodatum est *concessio alicujus rei gratuita in certum usum, ut eadem specie, & non alia ejusdem generis nobis reddatur*. 1

Dico I. Commodatum esse *concessionem alicuius rei*, 2 quo nomine, quamvis communiter tantùm veniant *res mobiles*, quæ de manu transire possunt, ut libri, equi, vestimenta & similia, *immobilia* autem seu solo cohærentia potiùs in usumfructum concedi dicantur, nihilominus tamen, si res immobiles alicui gratis sub nomine commodati concedatur, valebit contractus. *l. 1. §. 1. ff. h. t.* Quod idem etiam *in d. §. 1.* & in *l. si gratuitam 17. ff. de Præscriptis verbis*. constitutum est circa *res incorporales*, nimirùm servitutes, habitationem, Jus pascendi, &c.

Dico II. Commodatum esse *concessionem gratuitam*; 3 per hoc enim differt à *locatione*, quòd hæc fiat pro certa pensione, sive æstimatione usus, ut infra speciali Titulo dicemus. Unde licet apud Germanos precarium, commodatum, mutuum, & locatio eodem vocabulo *leihen*, *verleihen* nominentur, à parte rei tamen hæc plurimùm inter se differre, satis apparet, & mox ampliùs apparebit.

Dico III. In commodato *eandem rem in specie* & non 4 *in genere* restituendam esse: est enim de natura commodati, ut dominium & possessio maneat penes commodantem solo jure utendi, & detinendi in commodatarium translato. *l. rei commodatæ 8. ff. hoc tit.* Quare differt commodatum à *mutuo*, quòd mutuum consistat in rebus usu consumptibilibus, ut in frumento, vino, pecunia numerata ac similibus, ac proinde non eadem res in specie, sed alia ejusdem generis restituatur, *l. 2. ff. de Rebus creditis*; transeatque dominium rei mutuatæ in mutuatarium, ex quo eam consumere jure potest, dummodo suo tempore rem mutuo acceptam in genere reddat, scilicet frumentum pro frumento, pecuniam pro pecunia &c. sed quia in commodato eadem res in specie restituenda est, non poterit contrahi in rebus usu consumptibilibus: uno fermè casu excepto,

excepto si nimirum ad pompam vel ostentationem volens dives comparere ab altero pecuniam vel frumentum sibi commodari rogaret, ad quæ in specie iterum restituenda se obligaret *l. 3. §. fin. ff. h. tit.*

5 Unde etiam in commodato non datur compensatio. *l. ult. C. h. tit. ibi: prætextu debiti restitutio commodati non probabiliter recusatur &c.* quia compensatio tantùm habet locum in quantitatibus, quæ mutuam functionem recipiunt, non speciebus. Dari tamen potest retentio quasi jure pignoris propter impensas in rem commodatam factas *l. Creditoris. 15. §. ult. ff. de Furtis.*

Quòd si verò res commodata fortassis culpa Commodatarii deperiisset, & jam non de re ipsa, sed pretio ejus refundendo ageretur, compensationi quoque locus foret; quia tunc revera quantitas ad quantitatem, sive pecunia ad pecuniam (ex supposito, quòd commodans vicissim commodatorio pecuniam deberet) contribueretur.

Præterea inter commodatum & mutuum illa quoque est notabilis differentia, quòd si res commodata casu fortuito sine culpa commodatarii pereat, is non teneatur ad aliquam restitutionem, cùm res pereat suo domino, *c. unico. h. tit. l. in rebus 18. ff. eod.* dominium verò in re commodata maneat penes commodantem. *d. l. rei commodatæ. 8. ff. h. t.* & commodatarius sit debitor certæ speciei. Sed quia mutuatarius sit dominus rei mutuatæ, & simul est debitor generis, quod perire non potest, tametsi illa sine culpa ipsius perierit, v. g. pecunia mutuò accepta per vim latronum ablata, vel incendio consumpta sit, aut famulus vel nuncius ab ipso debitore sine mandato & deputatione creditoris missus cum pecunia aufugerit, nihilominùs ad refusionem tenebitur. *§. 2. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio. l. 1. §. 4. ff. de Obligat. & action.* Layman. *in Theol. mor. lib. 3. Tract. 4. cap. 7. num. 4.*

6 Restat ut videamus, quid in contractu commodati præstari debeat, idest, si v. g. equus aut liber commodatus deterioretur, corrumpatur, aut omninò intereat? Hic repetenda sunt ea, quæ in Lib. I. Tit. XXXV. §. 7. circa præstationem doli, culpæ & casus in contractibus tradita sunt. Cùm igitur commodatum tantùm tendat in utilitatem recipientis, in eo levissima quoque culpa præstanda erit, *c. unico hoc tit. d. l. in rebus. 18. ff. eod.* Non obstat. *§. 2. Instit. Quibus modis re contrah. oblig.* ubi tantùm *cuncta custodia*. in commodato requiritur: quia ibi ad concilianda Juribus jura positivus accipiendus est pro superlativo, quando id apparet ex aliis legibus, sicuti & ex *l. 1. §. 4. ff. de Obl. & act.* ubi dicitur commodatarium *ad exactissimam diligentiam* præstandam teneri.

7 Porrò licet in commodato etiam levissima culpa præstetur, ut dictum, procedit hoc tamen regulariter, si commodatum solius commodatarii gratia fiat; si verò commodatum fiat principaliter in gratiam Commodantis: exempli causâ, si quis sponsæ vel uxori suæ commodaverit ornamenta, quò honestiùs culta ad se deduceretur, dolus tantùm & lata culpa à sponsa vel uxore præstabitur *l. 5. §. interdum. 10. ff. hoc. tit.* Quòd si commodatum utriusque causa fiat, levis culpa æstimabitur, veluti inquit Jurisconsultus *in l. in rebus. 18. vers. at si utriusque ff. hoc. tit.* si communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus rei curam suscepisses, & ego tibi argentum commodaverim &c.

8 Speciale quoque est in contractu *precarii*, quòd licet *precarium* in gratiam solius accipientis contrahatur, nihilominus in eo nec levis nec levissima, sed lata tantum culpa præstetur., *l. quæsitum. 8. §. 3. ff. de Precario*. Rationem hujus specialitatis communiter assignant DD. quòd *precarium* ex magna liberalitate dantis proveniat, qui rem suam alteri gratis sine determinatione usus vel temporis concedit, ut proinde non sit verisimile, quòd accipientem voluerit ad tam exactam custodiam obligare. Deinde talis exacta custodia propterea in *precario* desiderari non potest, quia accipiens *precarium* in eo multùm gravatur, quòd id ad libitum concedentis revocari valeat, cùm econtra commodatum ante tempus præfixum & in contractu à partibus determinatum nequeat repeti. *c. fin. de Precariis, &c. unc. h. tit.*

Casus autem fortuitus seu interitus, vel deterioratio rei sine culpa commodatarii contingens in commodato non præstatur, quia commodans manet dominus rei commodatæ, res autem, quæ casu perit, suo Domino perit. Item commodatarius est debitor certæ speciei, debitor autem certæ speciei ejusdem interitu liberatur, juxta vulgata Juris axiomata. 9

Excipiuntur tamen *in cap. unico h. tit.* tres casus, in quibus etiam interitus fortuitus præstandus veniat. I. Si culpa commodatarii casum præcesserit, e. g. si commodatarius usus fuerit non ad usum determinatum; ut si eidem commodatus sit equus ad certum locum, ipse verò aliò iverit, & inciderit in latrones, aut si res casu quidem immediatè pereat v. g. incendio vel furto, potuisset tamen commodatarius facilè auffugere, aut rem subducere *l. 5. §. 4. & 7. & l. in rebus. 18. ff. h. tit.* II. Si per speciale pactum omne periculum in re commodata eventurum commodatarius in se susceperit, contractus enim ex conventione legem accipiunt. *cap. contractus, 85. de Reg. Jur. in 6.* Volunt tamen DD. pactum non debere tantùm in generalibus terminis concipi: v. g. promitto me omnem casum præstiturum, sed debere aliquos casus in specie exprimi, v. g. resarciam damnum, sive equus commodatus moriatur, sive per milites auferatur &c. eò quòd communiter receptum sit, promissionem generalem, de damno quocunque modo & casu dato præstando non semper obligare. *l. fluminum. 24. ff. de Damno infecto l. sed etsi. 4. §. quæsitum. ff. Si quis caution. &c.* Et aliàs nota est regula, quòd in generali promissione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset concessurus. *Arg. cap. qui ad agendum. 4. de Procuratoribus. in 6. c. in generali. 81. de Reg. Iuris in 6.* Unde frequenter partes effugia ac exceptiones opponere possent dicendo, se de hoc vel illo periculo in specie non cogitasse.

De eo dubitatur, an si res commodata æstimata tradita sit, per talem æstimationem omne etiam periculum translatum censeatur, quemadmodùm si marito res dotalis æstimata tradatur *l. plerumque 10. ff. de Iure dot. l. quoties. C. eod. Tit.* 10

R. Licet, quòd in dote, etiam in re commodata videatur constitutum *in l. 5. §. 3. ff. hoc tit.* nihilominùs æquiorem esse sententiam Panorm. *in c. unico hoc tit. nu. 23.* quòd æstimatio rei transferat quidem periculum in accipientem in illis contractibus, quorum natura talis est, ut dominium rei transferri, atque ita æstimatio adjecta quasi venditionem operari possit, sicut in dote, cujus dominium saltem *civile* aliàs in maritum transit. *Princ. Inst. Quibus alienare licet &c.* cui & *naturale* tantò faciliùs accedere potest per emptionem, non quidem absolutum, sed juxta naturam dotis soluto matrimonio in specie vel in pretio revocabile. In cæteris autem contractibus, quorum natura non patitur transferri dominium, uti est commodatum, locatio & similes, etiam periculum & casus non transferatur, sed æstimatio solùm operetur, ut si culpa res intereat, dominus non teneatur ampliùs rei pretium probare. Adde, quòd in contractibus interpretatio fiat contra eum, in cujus potestate erat legem contractus apertiùs dicere,

juxta

iuxta Regulam 57. Iuris in 6. ſicut in propoſito in poteſtate commodantis fuit, rem ſub conditione expreſſa de preſtando caſu fortuito commodare. Textus verò *in d. l. 5. ff. 3.* congruè intelligi poteſt, quando præter æſtimationem rei ſpeciale inſuper pactum de caſu fortuito præſtando acceſſit.

11 *Tertia* demùm eſt exceptio, quòd commodatarius ad caſum fortuitum præſtandum teneatur, ſi poſt uſum expletum fuerit in mora culpabili, qua de re ſuperiùs *in Lib. I. Tit. de Pactis. §. 7. num. 26.* dictum.

12 Quærunt prætereà DD. an in conſcientia ad reſtitutionem teneatur, cujus culpa levi vel leviſſima, adeoque ſine culpa mortali res commodata interiit? e. g. qui librum commodatum in cubiculo reliquit, & egrediens clavem quidem detraxit, ſed non tentavit, an fortiter clauſum eſſet, & propterea cùm janua præter intentionem ſuam aperta remanſiſſet, liber ablatus ſit, &c. Affirmant DD. magis, ni fallor, communiter ex illo principio etiam ſuperiùs *in Lib. I. in Titulo II. de Conſtitutionibus*, tradito quòd *lex juſta in foro externo ſit etiam juſta in interno, niſi ſit merè pœnalis, aut in falſa præſumptione fundata.* Atqui hæc lex, quæ commodatario leviſſimam culpam præſtandam injungit, juſta cenſetur ex duplici capite: *primò*, quia cauſa gratitudinis naturalis id exigit, ut, qui rem gratis utendam accipit, eam diligentiſſimè cuſtodiat. *Secundò*, quia re pereunte alteruter debet damnum ſentire vel commodans, qui fuit beneficus, & nullam culpam dedit, vel commodatarius, qui beneficium accepit, & inſuper culpam qualem poſuit, æquiùs proinde eſt, ut hic potiùs ex ſua culpa, quam ille ſine culpa ex ſuo beneficio alteri præſtito damnum ſentire teneatur, culpa enim cuique ſua, non alteri nocere debet. Accedit, quòd iſtam reſtitutionem ex culpa leviſſima non tantùm leges Civiles, ſed etiam ſacri Canones *in cap. unico hoc tit.* expreſsè injungant: Canones verò non tantùm forum externum, ſed etiam ſalutem animarum & diſpoſitionem circa forum conſcientiæ reſpicere ſoleant. *c. 1. de Conſtitutionibus. in 6. c. 1. de Sepult. eodem libro.* Leſſius *de Iuſtitia & jure lib. 2. cap. 8. nu. 46.* Layman *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 4. cap. 8. num. 2.* Barb. *in Collect. ad c. un. hoc tit. n. 2. & 5.* & citati ibidem.

TITULUS XVI.

De Depoſito.

SUMMARIA.

1. *In depoſitarium non tranſit uſus rei, niſi aliquando præſumptivè.*
2. *Deponens habet privilegium perſonale prælationis.*
3. *In depoſito an dolus tantùm vel etiam lata culpa præſtetur?*
4. *Depoſitarius quando ad exactiorem cuſtodiam, culpam, vel etiam periculum obligetur.*
5. *Depoſitum poteſt pro arbitrio deponentis revocari.*
6. *In depoſito non admittitur compenſatio.*
7. *Depoſitarius an poſſit vel teneatur tantam curam rebus depoſitis adhibere, quantam ſuis.*
8. *Depoſitarius orto v. gr. incendio an teneatur res depoſitas ſuis præferre; & ibi qualiter probetur amiſſio rei depoſitæ?*
9. *Ex depoſito facto apud Prælatum non tenetur Eccleſia, niſi acceſſerit conſenſus Capituli. De Sequeſtro remiſſivè.*

Depoſitum eſt *traditio rei cuſtodiæ tantùm causâ facta. l. 1. ff. hoc tit.* Dico: depoſitum *tantùm cuſtodiæ causâ* fieri: nam in depoſitarium regulariter non transfertur uſus rei depoſitæ, niſi aliud vel expreſsè agatur, vel tacitè ex præſumpta mente deponentis colligatur, ut quia amicus apud amicum pecuniam in ſacco non obſignatam depoſuit; quamvis nec hìc depoſitario uſus cenſeatur aliter conceſſus, quàm ſi ſciat ſe tantundem poſſe in genere reſtituere. *l. die. 25. §. 1.* & ibi Gloſſ. *ff. h. tit.* 1

Ubi etiam ſingulariter notandum, ſi depoſitarius pecuniam depoſitam etiam cum licentia deponentis de facto expenderit, & aliis facultatibus lapſus ſit, ut proptereà bona ipſius ſubhaſtari debeant, nihilominùs pro illis pecuniis competat deponenti *actio depoſiti*, ratione cujus perſonale privilegium habens cæteris creditoribus chyrographariis non privilegiatis anteponetur, ut proinde tali caſu non obſtante, quòd dominium propter uſum translatum ſit in depoſitarium, manſerit tamen *depoſitum*, ſed *irregulare*, aut, ſi mavis, dicas, manſiſſe aliquem depoſiti effectum ex ſpeciali Juris privilegio. Quòd ſi verò uſuras ex pecunia depoſita deponens receperit, tunc etiam effectum depoſiti, ſcil. privilegium prælationis amittit. *l. ſi hominem. 7. §. quoties*, & ibi Barthol. & Gloſſ. *ff. eod. tit.* 2

In depoſito ordinariè *dolus* & *lata tantùm culpa* præſtatur, non verò levis, aut leviſſima; tum quia ſibi imputare debet, qui rem negligenti cuſtodiendam tradidit. *§. prætereà. 3. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio.* tum etiam, quia depoſitum non in utilitatem recipientis, ſed dantis cedit. *5. §. 2. ff. Commodati:* 3

Imò non eſt ſine controverſia, an in depoſito vel ipſa *lata culpa* ſine *dolo* commiſſa præſtanda ſit? Etenim *in d. §. 3. Inſtit. Quib. mod. re contrah. oblig. in d. l. 5. §. 2. ff. Commod. in l. 1. §. 8. l. ſi ſine. 20. ff. h. tit. l. contractus. 23. ff. de Reg. Iur.* expreſsè dicitur, in depoſito dolum duntaxat præſtari, non culpam. Communiter tamen DD. etiam hic dolo latam culpam connumerant per text. non minus expreſſum *in l. quod Nerva. 32. ff. h. t.* & clariùs *in l. 1. C. eod. l. 1. §. 5. ff. de Oblig. & act.* videturque ratio naturalis id ſuadere, cùm enim in depoſito re, ſeu receptione rei depoſitæ contrahatur obligatio, utique hæc eſt ad aliquam diligentiam ſaltem communem, nam eo fine depoſitum datur, & hæc eſt contrahentium intentio, non verò, ut depoſitarius ſe tantùm obliget, quòd dolum committere nolit, cùm ad dolum non committendum teneatur abſque omni contractu & obligatione. In citatis autem legibus nomine *dolo* etiam *lata culpa* intelligitur nomine *d. l. quod Nerva.* & quatenùs culpa excluditur à depoſito, id accipiendum eſt de *culpa levi*, quæ regulariter in Jure appellatione *culpæ* venit, ſicut ſatis apparet ex *d. l. 23. ff. de R. I.* contractibus ibidem recenſitis. Quod verò Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 3. Tract 4. cap. 7. ſub n. 5.* docet, *d. l. 1. C. h. tit.* circa præſtationem *latæ culpæ* eſſe fundatam in præſumptione doli, arg. Gloſſ. *in c. 2. v. culpa. h. t.* nec habere locum in conſcientia, niſi culpa tam craſſa ſit, ut peccatum Theologicum & mortale conſtituat conſiderandum relinquo. 4

Verùm ab hac regula, quòd in depoſito tantùm dolus & lata culpa præſtetur, aliqui caſus excipiuntur, ut I. Si Depoſitarius non rogatus ultrò ſe obtulerit ad depoſitum recipiendum; tunc enim, quia per talem oblationem Juris interpretatione omnem diligentiam in re cuſtodienda ſimul promiſiſſe intelligitur, culpam etiam non tantùm levem, ſed & leviſſimam, excepto caſu fortuito, præſtare tenebitur, ut communiter DD. accipiunt textum *in l. 1. §.* 5

ſæpè.

sæpè. 35. *ff. h. tit.* qua tamen in re aliter sentire videtur Cludius *Tract. de Iure Sequestri. cap.* 11. *num.* 11. citatus apud Harprechtum *in Instit. hoc tit.* §. 3. *num.* 28. nec omninò immeritò, quia si quis ut bonus vir & amicus se offerat in necessitate ad rem alterius custodiendam satis durum est, ut hoc suum officium sibi damnosum sit, & plus cæteris Depositariis obligari debeat, quin potiùs censeri juxta communem naturam depositi se obligare voluisse, cùm non minùs in his, quàm aliis casibus liberem fuerit deponenti apud hunc vel alium deponere, ac consequenter ipsi quoque imputetur, si hujus personam elegerit. Quod verò attinet ad text. *in d. §. sæpè*. non incongruè explicari potest, quando quis deposito se offert, ubi alius adfuisset diligentiùs rem curaturus, & ita quasi persuasione aliqua erga deponentem usus fuisset. *arg. l.* 3. §. *interdum*. 9. *ff. de Negot. gestis*. §. 1. *Instit. de Oblig. ex quasi contractu*.

II. Si Depositarius pro rei custodia mercedem acceperit, ad levem saltem culpam præstandam obligabitur juxta Regulam in Titulo *de Pactis*. §. 7. positam, quòd in contractu in utilitatem utriusque contrahentium cedente levis quoque culpa præstetur. *l.* 5. §. 2. *vers. nisi fortè. ff. Commodati*, & hoc casu depositum transibit in contractum locationis & conductionis, dum Depositarius accipiens mercedem, censetur operas suas ad rem custodiendam locasse, *l.* 1. §. *si quis servum. ff. hoc tit.*

III. Si nominatim convenerit, ut Depositarius culpam vel etiam casum in re deposita præstaret, ad id tenebitur: contractus enim ex conventione legem accipiunt, *d. l.* 1. §. *si convenit.* 6. *&* §. *sæpè*. 35. *ff. h. t. l. Iuris Gentium*. 7. §. *sed & si quis. ff. de Pactis*. Quare si Depositarius rogatus, ut rem depositam diligentissimè custodierit, id ipsum promiserit, de culpa etiam levissima tenebitur, non autem econtra valet pactum, ne dolus præstetur, id enim bonæ fidei & bonis moribus adversaretur. *d. l.* 1. §. *illud*. 6. *ff. h. t. l. in commodato.* 17. *ff. Commodati l. contractus*. 23. *ff. de R. I.*

IV. Aliquando etiam casus fortuitus in deposito præstatur, si culpa casum præcesserit. *cap.* 2. *hoc tit.* Sed quid, si *levis* tantùm *culpa* casum præcesserit, an nihilominus tenebitur Depositarius? ℞. Licet id velint nonnulli DD. apud Harprechtum in §. 3. *Institut. Quibus modis recontrahitur obligatio. n.* 33. verius tamen est cum eodem Harprechto casum non aliter præstandum esse à depositario, quàm si illa culpa casum præcesserit, ad quam præstandam ex natura contractus depositarius tenetur, nam aliàs sequeretur, quòd depositarius etiam levi culpa adstringeretur contra claram juris decisionem in *d.* §. 3. *& l.* 1. §. *ult. juncta l. quod Nerva*. 32. *ff. hoc tit.*

V. Si Depositarius fuerit in mora restituendi depositum, hoc est, si depositum ad repetitionem deponentis non reddiderit, cùm potuit, etiam interitum ejus præstabit, *l. si in Asia*. 12. §. *final. ff. hoc tit.* Ubi
6 & illud notandum, quòd licet depositum ad certum tempus contractum sit: v. g. ad annum vel biennium, nihilominus deponens possit rem depositam pro arbitrio suo revocare, quia sicut contractus principalis, ita &, temporis adjecto tantùm in favorem deponentis cedit. *l.* 1. §. *si deposuero. ff. eodem tit. c.* 2. *vers. sane. X. hoc tit.*

7 Neque etiam compensatio locum habet in deposito *propter exuberantiam*, ut loquuntur DD. *bonæ fidei* in hoc contractu. Unde tametsi deponens ex alia causa aliquid debeat depositario, non tamen poterit iste rem depositam in compensationem sui debiti retinere, sed ordinaria actione contra deponentem tanquam debitorem suum re deposita priùs restituta experiri debebit. *cap.* 2. *hoc. tit.* & *l. si quis.* 11. *Cod. eodem*. Dico: *ex alia causa*; si verò ex eadem causa debitum sit, nimirùm propter expensas necessarias in rem depositam factas, æquitas suadet, dari retentionem usque dum impensæ solvantur: dummodo istæ expensæ in facto & jure sint liquidæ, & non altioris seu longioris indaginis. Harpr. *in* §. 3. *Instit. de Obligationibus, quæ re contrahuntur. n.* 54. Cæterùm si prædo etiam rem furto ablatam apud aliquem hujus deprædationis inscium deposuerit, & ex postfacto repererit, tenebitur depositarius eam rem deponenti restituere, quamvis tunc sciat esse prædonem; si tamen verus dominus rei ablatæ supervenerit, & rem à depositario peteret, potius ipsi, quàm prædoni deponenti restituere deberet. *l. bona fides*. 31. §. 1. *ff. hoc tit.*

Insignis est Quæstio, an requiratur, vel sufficiat, 8
ad tantam in re deposita diligentiam adhibere, quantam quis adhibet in rebus propriis ejusdem generis & valoris? adeòque si depositarius sit diligentissimus in rebus propriis, teneatur etiam esse diligentissimus in depositis: vel econtra, si in rebus propriis sit negligens, sufficiat eandem diligentiam quamvis exiguam in rebus depositis adhibere.

Quantùm ad *Primum* quidam censent requiri non minorem alienis rebus diligentiam impendere, quàm propriis, tametsi in propriis aliquis foret diligentissimus, quibus favet textus *in l.* 32. *ff. hoc tit.* ibi: *neque enim salva fide minorem in iis, quàm suis rebus diligentiam præstabit*: In *altero* verò existimant, non sufficere eam diligentiam adhibere rebus alienis, quam quis adhibet propriis, si in propriis sit valde negligens, *arg. l. si constante*. 24. §. *si maritus. ff. Solut. matrimonio*. ubi dicitur, quòd perditio in rebus propriis sit culpanda, in alienis etiam Punienda. Panorm. *in c.* 2. *hoc tit. n.* 7. Verùm in utroque difficultatis puncto contrarium videtur æquius: nam si diligentissimus in rebus propriis deberet etiam esse diligentissimus in re deposita, nisi id faceret continuò ad levissimam culpam præstandam obligareter in re, ex qua nullam utilitatem percipit, & sic esset deterioris conditionis, quàm alii, qui in rebus propriis minus sunt diligentes, ut rectè advertit Harpr. *d. loc. n.* 27. Text. verò *in d. l.* 32. forsan explicari potest de eo, qui ordinariam hominum diligentiam in rebus suis adhibet, & eandem in rebus alienis recusat, propter illa verba in *ead. l.* posita: *& si quis non ad eum modum, quem hominum natura desiderat, diligens est*. Sed quia, ut verum fatear, verba sequentia, *nisi tamen ad suum modum curam in deposito præstat, fraude non caret &c.* valde aguunt, illam particulam *non* in prioribus verbis perperam irrepsisse, ac legendum esse, *& si quis ad eum modum, quem hominum natura desiderat, diligens est, nisi tamen &c.* ut etiam insinuat Gottofr. *in not. ibidem lit. F.* ideò adhuc dici potest, in rigore Juris aliquando præsumi dolum, si quis minorem alienis rebus quàm propriis diligentiam adhibet, sed hanc præsumptionem non esse Juris & de Jure, atque temperari debere juxta terminos æquitatis, consideratis facti circumstantiis, puta si deponens expressè sub confidentia curæ propriarum rerum apud talem solertem hominem rem deposuerit, isque simpliciter ita recepit, si eadem facilitate potuisset res depositas pretiosiores, quàm suas, vel saltem æquè pretiosas curare, & non fecit &c. ut etiam paulò post dicemus.

Deinde contra decisionem alterius puncti pugnat tex. *in sæpè dict. §. præterea*. 3. *Institut. Quibus modis re contrahitur obligatio securus est*, inquit ibidem Imperator, *qui parùm custoditam rem furto amiserit, quia qui negligenti amico rem custodiendum tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet*. Adde *l.* 1. §. 5. *ff. de Oblig. & act.* Quod autem attinet ad textum *in d. l. si constante*. §. *si maritus*. dico, ibi non agi de negligentia & culpa *omissionis*, sed agi de perditione, & culpa *commissionis*, ubi maritus mancipia ab uxore in dotem data severiùs & truculentiùs tractavit, aliud enim est rem alienam

nam negligenter custodire, si etiam proprias non soleat diligentius, & aliud rem alienam proprio facto positivo destruere: accedit, quòd à dote non semper ad depositum rectè inferatur, quia in rebus dotalibus, utpote ex contractu in gratiam Mariti & Uxoris inito, levis etiam culpa præstatur. *l. in rebus ff. de Iure dotium.* in contractu autem depositi lata tantùm, quæ dolo comparatur, sed quis dolo comparet culpam, quando etiam res propriæ non diligentius custodiuntur.

9 Alia est controuersia non minùs notabilis, an Depositarius orto incendio vel irruptione hostium eueniente teneatur potiùs res depositas, quàm suas saluare, si utrasque simul non possit? pro deponente facit, quod Summus Pontifex *in c. 2 h. t.* dicit: *bona fides abesse præsumitur, si rebus tuis salvis existentibus alienas amisisti.*

Econtra pro depositario adduci potest illud vulgatum, *quod charitas incipiat à se ipso*, ideoque non sit alicui vitio vertendum, si prius de rebus propriis, quàm alienis sollicitus sit, *can. non licet* 23. *qu.* 5. In hac difficultate distinguendum erit, utrum res propriæ sint pretiosiores, vel saltem æquè pretiosæ, quàm res depositæ, aut utrùm res depositæ sint pretiosiores. Priori casu res propriæ præferri poterunt, non autem posteriori, sed tamen æquum erit, posteriori casu à deponente compensationem aliquam exigere, proptereà quòd Depositarius neglectis rebus propriis alienas saluauarit, cùm alterius negotium utiliter gesserit, & ne officium suum sibi damnosum sit Panor. *in dict. cap.* 2. *hoc tit. num.* 2. Layman *in Theol. moral. lib.* 3. *tract.* 4. *c.* 7. *n.* 7. ubi adnotavit, aliud esse in commodatario, ut, si is res commodatas pretiosiores suis prætulerit, nihil possit eo nomine à commodante repetere, quia vi contractus in gratiam solius ipsius initi tenebatur ad exactissimam custodiam: si tamen è conuerso suas pretiosiores prætulerit commodatis minus pretiosis, etiam ad nihil teneatur, cùm non fuerit in culpa faciendo, quod facere quilibet diligentissimus Paterfam. pretiosiora utique prælaturus, licet in hoc posteriori puncto contrarium doceat Molina *de I. & I. tom.* 2. *disp.* 296.

Qualiter autem probetur amissio rei depositæ? Videri poterit apud Panorm. *in d. c.* 2. *h. tit. num.* 8. ubi sciendum, quod regulariter illi incumbat probatio, qui dicit, se depositum amisisse, sicut generaliter creditor probando debitum satis fundavit intentionem suam usque dum à debitore solutio, vel alia exceptio contra debitum opposita probetur. *l. in exceptionibus.* 19. *ff. de Probat.* Interim: quia probatio amissionis nonnunquam est difficilis, ut quando res furto ablata dicitur, & tunc attenta qualitate personæ, temporis & circumstantiarum siue concurrentibus aliis indiciis ad juramentum depositarii recurretur; quando enim actus ex sua natura est talis, ut clam fieri solitus difficultet probari valeat, etiam leviores plerumque probationes juxta prudentis Judicis arbitrium admittuntur.

10 Ultimò huic Titul adnotatur, quòd si depositum factum sit apud Abbatem vel Religiosum alcujus Monasterii, aut Episcopum, vel Canonicum Ecclesiæ, non teneatur Ecclesia vel Monasterium, quia tale depositum penes personam, non penes Ecclesiam censetur factum: & delictum personæ non nocet Ecclesiæ: *c.* 1. *h. tit. c. delictum. de Reg. Iur. in* 6. Less. *de Iust. & Iure lib.* 2. *c.* 27. *n.* 12. tunc autem censeretur depositum factum apud Ecclesiam, & eo deperdito Ecclesia conveniri posset, si in receptione depositi consensus Prælati & Capituli intervenisset. Barbos. *in Collectaneis ad dict. cap.* 2. *hoc tit. n.* 9.

Possent quoque hic plura dici de *Sequestro*, quod est species depositi, sicut de eo agit prolixè Harpr. *Inst. ad §. præterea.* 3. *Quibus mod. re contrah. Obligat. à num.* 59. Sed cum sequestrum & sequestratio plerumque sit actus Judicialis potiùs, quàm voluntarius ex contractu partium, ideo ad specialem Titulum *de sequestratione possessionis & fructuum*, qui habetur supra *in Lib. II.* remittimus.

TITULUS XVII.

De Emptione & Venditione.

§. I.

Quid sit, & qualiter contrahatur Emptio & Venditio.

SUMMARIA.

1. *Emptio est contractus bonæ fidei.*
2. *Solo consensu initus.*
3. *Quarum rerum venditio valeat.*
4. *Emptionis pretium debet esse numarium, certum, & justum.*
5. Tradere & Dare *in sensu Iuris differunt.*
6. *Emptione perfecta periculum & commodum rei pertinet ad emptorem.*
7. *Ponuntur exceptiones.*
8. *In contractibus innominatis ante traditionem non transit periculum.*
9. *In emptione an tantùm de rigore Iuris transeat periculum ante traditionem?*
10. *Ad emptionis substantiam non est necessaria Scriptura.*

Alia Summaria post §. II.

E*mptio & Venditio* congruè describi potest, quòd sit *contractus bonæ fidei, solo consensu initus de re sive merce emptori tradenda, & pretio certo numario venditori dando.* 1

Dico I. Emptionem esse contractum *bonæ fidei*: quæ verba sic accipienda sunt, non quòd alii contractus sint *malæ fidei*, sed quòd per ea emptio distinguatur à contractibus *stricti Iuris*, uti sunt mutuum & stipulatio, de qua contractuum diuisione egimus in Lib. I. in Tit. *de Pactis.* §. V.

Dico II. Emptionem & venditionem esse contractum *solo consensu initum*: sunt enim aliqui contractus, qui statim suam perfectionem habent, ubi partes sibi inuicem consensum præstiterunt, ut emptio, locatio, societas, mandatum, in quibus proinde traditio rei tantùm ad excutionem pertinet. Alii autem contractus non solo consensu, sed per actualem rei traditionem celebrantur, ut mutuum, commodatum, depositum, & pignus. Quare tametsi promittam, quòd velim tibi mutuare pecuniam, commodare equum &c. antequam tamen actualiter id faciam, non erit mutuum vel commodatum, sed tantùm pactum nudum, ex quo de Jure Ciuili non datur actio. *l.* 7. *§. sed cum nulla.* 4. *ff. de Pactis.* 2

Interim licet in emptione & venditione per solum consensum statim nascatur obligatio & actio, antequam tamen emptor totum pretium persoluat, actio ex empto cum effectu intentari non poterit, sed licebit, venditori rem tanquam pignus retinere, usque dum totum pretium accipiat. *l. Iulianus.* 13. *§.* 8. *ff. de Act. empti.*

Dico III. In venditione agi, ut *res sive merx emptori tradatur*; nomine rei seu mercis autem non tantùm res corporales, sed etiam incorporales, ut Jura & actio- 3

actiones intelliguntur. Imò aliquando ſpes ſola, ſive eventus dubius loco me rcis habetur, ut ſi quis à piſcatore, vel aucupe tractum retis emerit, valebit emptio, & debebitur pretium, quamvis nihil captum ſit. *l. nec emptio. 8. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.*

Ceterùm requiritur, ut res, quæ venditur, ſit in commercio hominum, id eſt, ab hominibus tanquam propria poſſideri poſſit. Unde res ſacræ & Spirituales ſine peccato ſimoniæ vendi nequeunt, ut in Titul. *de Simonia.* traditur. Item ſi quis liberum hominem vendiderit, v. g. ad triremes, vel manus hoſtium (idem eſt de emente, ſupprimente, vel donante) capitale crimen *plagii* committit. *l. 5. & paſſim ff. & Cod. Ad l. Cornel. de plag.* Quædam autem res ſunt, quæ in commercio quidem hominum exiſtunt, propter favorem tamen perſonarum, ad quas pertinent, ſine certis ſolennitatibus vendi non poſſunt, uti ſunt res Eccleſiæ pupillares, minorum, & dotales, de quibus in Jure Canonico & Civili ſpecialibus Tit. tractatur.

4 Dico IV. In emptione agi, ut emptor *pretium numarium* certum venditori *det*: Etenim ſine pretio emptio non ſubſiſtit §. *item pretium 2. Inſtit. h. t. l. cùm in venditione 36. ff. de Contrahenda emptione*, idque *numarium* eſſe debet, id eſt, in pecunia numerata conſiſtens; per quod differt emptio à permutatione, in qua res pro re datur. Quare non potero tibi meum equum pro aliquot modiis frumenti, vel urnis vini vendere, ſed talis contractus permutatio erit. *l. 1. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.* Quòd ſi verò ab initio inter nos conventum fuiſſet de pecunia numerata, & ex poſtfacto per ſpeciale pactum ego loco pecuniæ à te reciperem frumentum, vel vinum, maneret adhuc emptio & venditio, quia cujuſcunque contractus initium, non executio ſpectatur. *l. pretii. 9. C. de Reſcindenda venditione.* Præthereà pretium certum eſſe oportet vel certitudine ab ipſis contrahentibus determinata, vel relativa: valent enim tales venditiones: vendam tibi, *quanti ipſe emi, quanti in foro venditur &c.* Gomez. *Variar. reſol. tom. 2. c. 2. n. 9.* Item in arbitrium tertii etiam determinatio pretii rectè committitur, v. g. *vendo tibi, quanti Titius æſtimaverit;* quodſi Titius æſtimare noluerit, nihil contractum cenſebitur, eò quòd nullum conſtitutum ſit pretium. *§. 1. Inſtit. h. t.* In arbitrium autem emptoris pretium committi non poteſt, niſi, poſtquam ille pronuntiaverit, nova complacentia ex parte venditoris ſubſequatur, poſſet enim rem pro nno numo æſtimare, & ſic nugatoria fieret venditio. *l. quod ſæpè. 35. §. 1. ff. do Contrahenda emptione.*

Idem dicendum erit, ſi contrahentes in genere dicant, ſe jam conuenturos de pretio, non erit venditio, ſed tantùm promiſſio de vendendo, *arg. text. in d. §. 1. Inſtit. h. t.*

Juſtum quoque ſit pretium, oportet, idque duplex eſt: unum *legitimum*, ſcil. à Magiſtratu taxatum, alterum *naturale* ex valore rei prudentum Judicio æſtimatum, & generaliter juſtum mercis pretium cenſetur quod loci conſuetudo approbat ſecundùm communem hominum æſtimationem ex abundantia, vel penuria illius, ordinaria acquirendi facilitate, aut difficultate, utilitate, vel uſu, aliiſque circumſtantiis. Vid. Laym. *in Theolog. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 1.* ubi multa notabilia ponit; & *num.* 4. quòd Magiſtratus non poſſit ſolis agricolis frumentum taxare, non taxatis ſimul aliis mercibus; & *num.* 9. quòd Magiſtratus non poſſit talibus decretis taxatoriis ad proprium commodum uti, vel amicis privatim inſinuare ante generalem eorum publicationem. Sed, inquis, cur in emptione multùm de juſto pretio ſolliciti ſumus, cùm tamen *in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumvenire*, aſſeras J. C. *in l. in cauſæ. 16. §. 4. ff. de Minoribus*, ℞. Illud verbum *circumvenire* non eſſe accipiendum pro doloſa deceptione, aut enormi læſione, ſed pro ſolerti aliqua œconomica intra terminos juſti pretii, quod non conſiſtit in indiuiſibili, ſed eſt ſummum, medium, & infimum, ſicut in *§. ſeq.* pluribus dicemus.

Demùm circa datam definitionem aduertendum 5
eſt, non fuiſſe gratis dictum, quòd merx debeat à venditore *tradi*, pretium autem ab emptore *dari*: nam inter *tradere* & *dare* in ſenſu Juris illa eſt notabilis differentia, quòd is, qui neceſſitatem *tradendi* habet, ſolummodò vacuam rei poſſeſſionem alteri conſignare teneatur, & præſtare, ut ei, cui tradidit, *rem habere liceat*, quamuis fortè tradens rei dominus non ſit, ſicut & venditio rei alienæ ſubſiſtit. *l. rem alienam. 28. ff. de Contrahenda emptione:* non quidem in præjudicium veri domini, qui eam à poſſeſſore nullo etiam reſtituto pretio vindicare poteſt, ſed in præjudicium ipſius venditoris, qui emptori pretium reſtituere, & ſi ſciens alienam vendiderit, inſuper refundere tenetur, quanti ejus intereſt, quòd re empta carere debeat. *tot. tit. ff. & Cod. de Evictionibus.* Quòd ſi venditor dominus fuerit, per traditionem ſtatim etiam emptorem dominum facit, *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* Si non fuerit dominus, non poterit plus Juris in emptorem transferre, quàm ipſe habeat. *l. nemo plus juris. 54. ff. de R. I.* & ideò ſolam uſucapiendi conditionem transferet, id eſt, emptor de tali traditione conſequetur *titulum*, ut rem emptam cæteris conditionibus accedentibus (de quibus ſuperiùs in Titul. *de Præſcriptionibus* egimus) uſucapere poſſit. *l. exempto. 11. §. 1. & l. ſervus. 30. §. fin. ff. de Actionibus empti.*

At verò, qui rem *dare* debet, ad transferendum ejus dominium obligatur. Unde emptor non ſatisfacit ſuæ obligatione, ſi alienos nummos loco pretii exſolverit *dict. l. 11. §. 2.* Ratio diverſitatis illa aſſignari poteſt, quòd reſpectu venditoris ſit conuentum ſuper certa ſpecie, & proinde illam tradendo ſatisfaciat ſuæ promiſſioni. Sed reſpectu emptoris ſit conuentum ſuper genere, v. g. ſuper 100. fl. non determinatis, adeoque intelligantur illi fl. qui ſunt in dominio ipſius.

Porrò emptione & venditione perfecta, quod fit 6
ſimul de pretio & merce conventum eſt, ſtatim omne periculum & commodum in re vendita contingens ad emptorem pertinet, quamvis ipſi res necdum tradita ſit. Itaque ſi domus vendita igne conſumpta ſit, equus mortuus, aut furto ablatus, emptoris damnum eſt, qui nihilominùs pretium dare venditori tenetur. Econtra ſi fundus emptus per alluvionem augeatur, id commodum etiam ad emptorem ſpectat. Similiter, ſi, quod ſæpè contigit, vinum vetus hodie v. g. venditum Juſto pretio, quo tunc communiter æſtimabatur, cras multò pluris valere incipiat ob vineas improuiſo gelu & pruina noctu deſtructas, non propterea reſcindi poterit venditio, vel contra emptorem ad majus pretium agi, quia emptione mutuo conſenſu perfecta ſicut omne periculum, ita viciſſim omne commodum circa rem emptam eveniens emptoris eſt. *§. 3. Inſtit. hoc tit. & tot. tit. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* Et quamvis propter læſionem quandoque detur actio ad contractum reſcindendum, vel ſaltem pretium augendum, aut minuendum, ut *§. ſeq.* dicemus, id tamen intelligitur de illa læſione, quæ cum, & in contractu ipſo concurrit, non quæ poſtea accidentaliter ſupervenit. *l. ſi voluntate. 8. Cod. de Reſcind. vendit.*

Sed dices: ſi res debet perire ſuo domino, ut ſuperiùs in Tit. *de Commodato.* dictum, tunc ſequitur, quòd res vendita ante traditionem periens non emptori, ſed venditori perire debeat, cùm ante traditionem venditor adhuc dominus maneat. *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* Imò etiam poſt traditionem, niſi pretium conventum acceperit, vel ſaltem de eo emptori fidem habuerit, *§. venditæ. 41. Inſtit. de Rer. diviſ.* ℞. Spe-

esale esse in emptore, ut licet is dominus non sit, nihilominùs ex authoritate Juris periculum & interitus, sicut & commodum rei emptæ ipsum respiciat. Ratio verò hujus specialitatis præter authoritatem Juris congrua quadruplex assignari potest. I. Quòd venditor sit debitor certæ speciei & consequenter ejusdem interitu liberetur. II. Quòd emptione perfecta res jam aliquo modo ad emptorem spectare censeatur: nam is, qui actionem habet ad rem petendam, ipsam rem habere videtur. *l. is qui. 15. ff. de R. I. l. rem in bonis. 52. ff. de Acquirendo rerum dominio.* III. Quòd in arbitrio emptoris sit rem soluto pretio ad se avocare, ergo si id facere negligat, & res interim pereat, ipse in mora uel culpa fuisse censebitur. Denique quòd ad emptorem spectet omne commodum in re empta contingens, & ideò etiam de incommodo & periculo grauari debeat. *cap. qui sentit. 55. de Reg. Iuris in 6.*

7 Ab hac tamen regula, quòd periculum in re empta ad emptorem pertineat, aliqui casus excipiuntur, ut I. Si venditor in mora fuerit, & soluto pretio rem emptori restituere distulerit, ipsi mora & casus consequens nocebit. *c. mora. 25. de Reg. Iuris in 6.* II. Si culpa etiam levi venditoris rès pereat: tenetur enim is de hac culpa, eò quòd emptio & venditio in utilitatem utriusque contrahatur. *l. contractus. 23. ff. de Reg. Iur.* III. In venditione conditionali, si res ante eventum conditionis pereat, venditoris damnum est; sed hoc de totali interitu rei intelligitur: nam particulare damnum sive deterioratio rei in venditione conditionali superveniens ad emptorem spectat. *l. necessariò. 8. ff. de Periculo & commodo rei vendita. l. fin. Cod. eod. tit.* Ratio autem differentiæ inter totalem interitum & particulare damnum illa datur, quòd res, quæ perit, tradi ampliùs non possit, & proindè nec perfici emptio, quæ ab initio propter conditionem adjectam perfecta non fuit: in damno autem particulari adhuc manet potestas tradendi, & conditio retrotrahitur, & censetur ab initio purè contractum. IV. Si res *in numero, pondere, & mensura* consistens empta sit: v. g. aliquot oves, certa pondera metalli, certi modii frumenti &c. censebitur talis emptio habere tacitam conditionem, *si ad V. numeratum, adpensum, vel admensum fuerit*, & consequenter antequàm id factum sit, venditoris periculum est. *l. qui sæpè. 35. §. 5. ff. de Contrahenda emptione.* Aliter tamen dicendum est, si res *in numero, pondere, aut mensura* consistens non ad numerum vel pondus, sed ex Integro per *adversionem* (vulgò *Uber's haupt*) ematur pro uno pretio: v. g. totum vini dolium, aut quidquid frumenti in horreo est pro 100. fl. tunc enim quantitas habet se per modum certæ speciei, & omne periculum ad emptorem transibit. *l. si vina. 15. ff. de Periculo & commodo rei venditæ*. Quòd si ponatur casus medius, in quo v. g. dicat emptor: emo totum dolium vini, & pro singulis mensuris dabo 10. crucigeros: verius est, talem venditionem non transferre periculum, sed esse conditionatam, si mensura sequatur, ut satis colligitur *ex dict. l. qui sæpè. §. 5.* VVesembec. *in Paratit. de Periculo & commodo rei venditæ. n. 3.*

8 Et hæc quidem in emptione & venditione ita procedunt, ubi contractus mutuo consensu statim perfectus est; at verò in contractibus innominatis, *do ut des*, & similibus, qui actuali ipsius rei traditione perficiuntur, & priùs tantùm pacta nuda censentur, ut in Tit. *de Pactis.* tradidimus, periculum & interitus ante traditionem ad eum spectat, qui tradere obligatus fuerit; ideòque re pereunte nihil ab altera parte debetur, & si quid forsan solutum erat, repeti potest. *l. ult. ff. de Condictione causa data.*

9 Non desunt quidem, qui cum Vulteio *ad princ. Inst. h. tit. n. 17.* etiam in emptione & venditione tantùm summo & stricto Jure periculum ante traditionem emptoris esse, aliud verò de æquitate dicendum, existiment. Verùm quia tot apertissimis Juris textibus ea res stabilita est, non videtur verisimile, quòd Jura in contractu bonę fidei circa materiam & casus quotidie occurrentes solum rigorem & strictum Jus attenderint. Et ille rigor præter alias rationes superiùs adductas ex eo mitigatur, quòd vicissim omne commodum in re empta contingens ad emptorem spectet. Unde & fructus rei venditæ juxta probabiliorem sententiam etiam ante traditionem ad ipsum pertinent. *l. Iulianus. 13. §. si quid servo. 18. ff. de Actionibus empti l. fructus 13. & l. penult. C. eod. tit.* Videri etiam poterit Harpr. *ad §. 3. Inst. h. tit. a. num. 13.* ubi aliquot objectionibus respondet. Illud quoque adnotari potest, quòd sicut emptor emptione perfecta fructus rei nondum traditæ exigere, ita econtra venditor usûras seu interesse ob lucrum cessans & damnum emergens de pretio non soluto petere possit. *d. l. Iulianus §. veniunt. 20. & l. 2. C de Usuris;* & per ea, quæ in Tit. *de Usuris* latiùs explicantur.

Finaliter & illud aduertendum est, quòd licet plerumque super contractu emptionis & venditionis soleant literæ & instrumenta erigi, tamen contractus iste etiam sine scriptura subsistat, quæ ordinariè potiùs ad probationem, quàm substantiam ejus pertinet, nisi expresè conuentum sit, ut ante scripturæ confectionem contractus plenum robur non haberet. *l. contractus. 17. & ibi DD. C. de Fide instrum. princ. Instit. h. t.* 10

---

§. II.

Qualiter impugnari & rescindi possit Emptio & Venditio.

S U M M A R I A.

11. *Emptio quando rescindi possit propter læsionem in pretio.*
12. *Venditio potest rescindi, quæ fit cum Medico vel Advocato.*
13. *Emptio an de Iure Canon. possit rescindi propter quamcunque læsionem?*
14. *Thesaurus in re empta inventus ad quem spectet?*
15. L. 2. C. de rescind. vend. *an prosit emptori?*
16. D. l. 2. *an possit renunciari?*
17. *Emptione recisa ad quem pertineant fructus? & ibi de* Pacto addictionis in diem, & Legis commissoriæ, & de retrouendendo.
18. *De emptione nominum & actionum.*
19. *Actio* redhibitoria & quanti minoris *quando detur, & quamdiu in utroque foro.*
20. *Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei?*
21. *Venditio rei alienæ valet.*
22. *De evictione rei venditæ.*
23. *Pecunia aliena in solutum data, & à venditore sua commixta an possit à vero domino vindicari?*
24. *De Iure retractus, seu Prothymiseos, eiusque conditionibus & requisitis.*
25. *Venditor an teneatur præcisè tradere, si malit interesse præstare?*
26. *Venditione duobus facta uter præferatur?*

QUæritur. I. Utrum ex qualibet læsione circa pretium possit contractus impugnari? In hac quęstione præsupponendum est, quòd pretia rerum non consistant in indiuisibili (nisi specialiter à magistratu taxata sint, sed ex diuersa hominum æstimatione ejusdem 11
rei

rei possit esse triplex pretium, scilicet *infimum*, *medium & summum*: quod enim aliqui æstimant 10. fl. hoc alii 11. alii 9. &c. Hoc præsupposito.

℞. Et dico, si pretium in contractu datum vel acceptum arbitrio boni & prudentis viri non sit majus pretio summo, nec minus infimo, erit adhuc justum pretium, & consequenter nulla concedenda erit contractus impugnatio. Quo sensu accipiendus est text. *in l. item si 22. §. 3. ff. Locati*, ubi dicitur, *naturaliter concessum esse, id quod pluris est, minoris emere &c.* Si autem pretium quantitatem summi aut infimi pretii juxta communem æstimationem excesserit, distinguendum erit inter forum externum & internum: nam in foro externo ad multitudinem litium evitandam non succuritur alicui, nisi supra dimidium justi pretii deceptus fuerit, id est, nisi pro re minus valente 10. aliquis ne quidem 5. acceperit: quo casu conceditur actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest justo pretio, suppleat, *l. 2. Cod. de Rescindenda venditione cap. cùm dilecti 3. h. t.* Excipiuntur quoque minorennes, ut ipsis propter læsionem gravem, quamvis non sit ultra dimidium, per remedium extraordinarium *restitutionis in integrum* subveniatur *tot. tit. ff. de Minoribus. & Cod. de Restitutione in integrum minorum*; atque minoribus assimilantur Ecclesiæ, aliæque piæ causæ, ut *in Lib. I. in Tit. de Restitutione in integrum*; dictum est.

Præterea exceptio est, si aliquis justo metu propter instans aliquod corporis periculum adactus esset, ut rem suam minoris venderet, is rescissionem contractus ex capite *metus* rectè peteret: *tot. tit. ff. Quod metus causa*: Quis verò dicatur *justus metus*, in eodem Tit. *ff. & Cod. & in Decretal.* Et *infra in Lib. IV.* Tit. I. §. 5. explicatur.

12 Specialiter verò ex eadem causa metus communis est DD. sententia, quòd contractus propter læsionem gravem, quamvis ea non sit ultra dimidium rescindi possit, quem graviter ægrotus cum Medico, vel cliens durante lite cum advocato iniit, eò quòd talis contractus censeatur factus ex metu, ne infirmus vel Cliens a Medico vel Advocato deseratur, & ita majus damnum in corpore, vel rebus suis pariatur. *l. si Medicus. 3. ff. de Extraord. cognit. l. Archiatri 9. C. de Professorib. l. quisquis. 6. §. 2. Cod. de Postulando.*

Attamen in foro interno omnis iniqua læsio resarcienda est, nisi valdè modica sit, & quæ facilè à læso prævideri potuit, aut amicitia aliæve circumstantiæ concurrant, ex quibus præsumi possit, quòd contrahentes ultrò sibi damnum remittere & condonare voluerint. Less. *de just. & Iure, lib. 2. c. 21. n. 37.*

13 Illud quoque hic adnotandum est, licet etiam Jure Canon. non reperiatur statutum, quòd per viam actionis possit aliquis quamcunque læsionem in foro externo recuperare: quia tamen Judex Ecclesiasticus judicare valet de omni peccato mortali, quamvis cæteroquin causa ad suum forum non pertineat *. c. novit. 13. de Iudiciis*; ideò ex communi sententia receptum esse, quòd graviter læsus ex contractu, si non audiatur in foro Civili, possit per denuntiationem Evangelicam agere in foro Ecclesiastico, Fachin. *lib. 2. Controvers. c. 25. §. est etiam controvers. &c.* Interim si læsio non sit valdè excessiva vel sit altioris indaginis, vel timeantur aliæ incommoditates, ut quia contemnentur censuræ, dabitur ansa infinitis litibus, cavillandi quoscunque contractus &c. propter has & similes circumstantias posse aliquando à Judice Ecclesiastico partes non audiri existimo, *non enim quidquid Iudicis potestati permittitur, Iuris necessitati subiicitur, l. non quidquid 40. ff. de Iudiciis*; & ratio publicæ utilitatis, quæ in amputatione litium consistit, privato alicujus commodo etiam de Jure Can. est nonnunquam anteponenda: ut exemplo præscriptionum eodem Jure admissarum docemur.

14 Quæritur II. Quid dicendum, si emptor in domo sibi vendita insignem thesaurum invenerit, anne venditor ad rescissionem venditionis, vel pro thesauro, aut æquivalente pretio contra emptorem agere poterit? ℞. Cùm thesaurus latens censeatur esse in nullius dominio, nec tanquam incognitus possideri. *l. 3. §. Nerva. 14. cum seq. ff. de Acquirenda possessione*; consequenter etiam non censeatur fuisse venditoris, & proinde eo nomine læsionem ab ipso venditore allegari non posse videtur, vel aliquod pretii augmentum peti, omni commodo rei venditæ juxta superiùs dicta jam ad emptorem spectante, est enim thesaurus fortunæ donum, ut vocat *I C. in l. si is, qui. 63. §. 1. ff. de Acquirendo rerum dominio*; & Jure naturali eum in re sua invenienti acquiritur. *§. thesauros. 39. Inst. de Rerum divisione*, Fachin. *lib. 2. Controvers. cap. 20.* Quòd si verò emptor priùs sciverit thesaurum latere in domo, & propterea illam emerit, sunt, qui putent saltem ex æquitate venditori medietatem esse restituendam, quasi hoc casu in effectu perinde sit, ac si emptor thesaurum jam tunc invenisset, quando res adhuc venditoris, ideoque aliena fuit. Videatur Harprechtus & DD. *ad §. thesauros.*

15 Quæritur IV. Utrum *lex 2. Cod. de Rescindenda venditione*, quæ tantùm de venditore ultra dimidium læso, loquitur, etiam locum habeat in emptore, si is v. g. rem valentem 5. emerit pro 11. ℞. quamvis Cujacius *lib. 16. Observat. cap. 18.* putet, dictam legem tantùm in venditore procedere, eò quòd hic plerumque necessitate coactus vendat, undè magis ipsi subveniendum fuit, quàm emptori, qui liberè emit; nihilominùs communiùs receptum est id, quod de venditore statutum habetur, etiam ad emptorem extendendum esse, tum quòd venditionis vocabulo etiam emptio contineatur. *l. veteres. 19. ff. de Action. empti.* tum etiam, quòd æquitatis ratio etiam ex parte emptoris subsit, ne scilicet venditor cum tam gravi illius jactura locupletetur. Fachin. *dict. lib. 2. c. 16.*

16 Quæritur V. Utrùm beneficio *l. 2. Cod. de Rescindenda venditione*; contrahentes renuntiare possint? ℞. Duplicem esse renuntiationem: unam *generalem*, qua venditor renunciat omni legis auxilio, & promittit, se nulla via contra contractum venturum, alteram verò *specialem* qua venditor in specie promittit, quòd non velit remedium *dictæ legis* 2. intentare Renuntiatio *generalis* non excludit beneficium *dictæ legis*. 2. quia intelligitur tantùm de modica læsione, non verò enormi. *l. fin. §. Idem quæ desiit. 3. ff. de Condictione indebiti. l. hæc adjectio. 192. ff. de Verbor. signif.* sicut & aliàs in generali concessione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter non fuisset in specie concessurus. *cap. in generali. 81. de Reg. Iur. in 6. Specialis* autem renuntiatio, quòd tollat beneficium *sæpè dictæ legis*. 2. exinde probatur, quòd quilibet regulariter juri & favori sibi concesso renunciare valeat *leg. penult. C. de Pactis. l. quæritur 14. §. si venditor. 9. ff. de Ædilitio edicto.* Fachin. *d. cap. 20. vers. sexta & ultima controversia.*

17 Hic breviter adnotari potest, quòd rescissa emptione propter immodicam læsionem fructus medii temporis ad emptorem tanquam dominum spectent, quam esse communiorem sententiam cum Gomez, Gutierez, Lessio & Molina contra Covar. *Var. res. lib. 2. cap. 3. num. 9.* asserit Layman. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 1. num. 8.* Aliud est si contractus rescindatur propter pactum *additionis in diem*, id est, *si intra certum tempus alius majus pretium obtulerit, res inempta sit*: vel propter pactum *legis commissoriæ*; videlicet *si intra certum tempus pretium solutum non sit, res inempta esto*: hæc enim pacta retrò & à principio resolvunt, perinde ac si nullum dominium, vel jus in emptorem translatum fuisset, propterea neque fructus eidem acquiruntur, nisi in compensationem ju-

ſtarum expenſarum, ſi quas ſecit. *l. item. 6. & l. imperator. 16. ff. De in diem addict. l. lege 5. ff. de Lege commiſſoria.* An verò cum his pactis ejuſdem naturæ ſit pactum *de retro vendendo*, vid. Fachin. *lib. 2. Controv. cap.* 15 & Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 15. n.* 6. Molina *de I. & I. tom. 2. diſp.* 374. Tex. & DD. *in l. 2. C. de Pact. inter empt. & vend.*

18 Quæritur VI. Utrùm etiam debita & actiones emere liceat, & quidem minoris, quàm in ſe contineant: v. g. 1000. pro 500. &c. ℞. tantùm conceſſum eſſe emere actiones & debita, ſive, ut Juriſperiti vocant, nomina liquida, quæ ſcilicet non ſunt litigioſa, nec debent primum per multas contentiones Judiciales & ſententiam Judicis obtineri. *l. nominis. 3. Cod. de Hereditate vel actione vendita. l. 1. Cod. de Novat.* actiones autem litigioſas emere tam Jure Can. quàm Civili probibitum eſt. *c. 2. de Alienat. Iudicii mut. & l. per diverſas. 22. cum l. ſeq. C. Mandati.* imò tales *Redemptores alienarum litium* ab agendo probiberi debent; & ſi de facto egerint, ac obtinuerint in Judicio, poſtea verò appareat ipſos redemptores litis fuiſſe, non plus poſſunt petere à debitore victo, quàm in emptione actionis expoſuerint. Sed hac de re, & quando nomen, vel debitum liceat minoris emere, quàm in ſe contineat, dicemus *in Lib. V. Tit. de Uſuris.*

19 Quæritur VII. Quid Juris, ſi res vendita, occultum vitium habeat. v. g. pannus aduſtus, equus cæcus aut morboſus ſit? ℞. In ſimilibus caſibus duas actiones eſſe proditas, una eſt, quæ dicitur *redhibitoria*, & competit emptori per 6. menſes à die, quo vitium occultum innotuit, ut res empta venditori redhiberi, ſive reſtitui, & econtra pretium recipi poſſit.

Altera actio dicitur *quanti minoris*, quæ etiam datur emptori, qui licet ſciviſſet vitium rei, nihilominus fuiſſet empturus, minori tamen pretio, ut quanti minoris emiſſet, à venditore repetere poſſit. *l. 1. & tot. t. ff. de Ædilitio edicto.* Quód verò actio *redhibitoria* minori tempore duret, quàm actio *quanti minoris*, quæ per annum integrum exerceri poteſt, rationem communitet aſſignant, quód hæc confirmet contractum, & ad æqualitatem reducat, propterea magis favorabilis ſit, quàm illa, quæ contractum reſcindit.

Notat verò Panorm. *in c. final. de Præſcript. num. 11. & ſeq.* Covar. *in Relect. c. Poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 2. §. 11. num. 7.* & Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. cap. 2. aſſert.* 19. his actionibus ſemeſtre & annale ſpatium tantùm in foro externo ad ſuccidendas lites præfixum eſſe, in foro autem interno etiam dicto ſpatio elapſo remanere conſcientiæ obligationem contractum ad æqualitatem ex juſtitia commutativa reducendi. Quód ſi ſcienter & dolo res vitioſa ignoranti emptori vendita ſit, atque per eam alia inſuper damna acceperit; v. g. ovis morbida gregem inſecerit, ob tignum vitioſum ædificium corruerit &c. etiam his reſarciendis contra venditorem actio datur *l. Iulianus. 13. in Princ. ff. de Act. empti. l. ſi vina. 15. in fine. ff. de Peric. & commod. rei vend. l. 1. Cod. de Ædilit. act.*

20 Quæritur VIII. Utrùm ergo venditor teneatur dicere emptori, ſi res occultum vitium habeat? ℞. Affirmativè, ita enim declaratur *in l. 1. §. 1. ff. de Ædilitio edicto.* & naturalis æquitas ſuadet, ne emptor decipiatur. Quòd ſi tamen eſſet vitium externum, quod emptor facilè deprehendere poſſet, ſi rem diligenter inſpiceret, illud vitium non eſſe ſpecialiter per venditorem exprimendum (dummodo non ita occulet, ut emptor deprehendere nequeat) probat textus *in l. & quæ 43. ff. de Contrahenda emptione & l. 1. §. ſi intelligatur. 6. ff. de Ædilitio edicto*: ſibi enim imputare debet emptor, quòd rem diligentiùs non inſpexerit, vel peritiores ad inſpiciendum non adhibuerit, & cautiùs mercatus non fuerit. Prætereà ſi vitium rei ſit levius, ita ut uſum rei venditæ non impediat, quamvis fortè aliqualiter minorem faciat, non tenebitur illud vitium aperire. *d. l. 1. §. proinde. 8. & l. 4. §. 3. ff. de Ædilitio edicto.* licet autem ex hoc fundamento, quandoque excuſentur venditores, nunquam tamen poterunt rem tanti vendere, quàm ſi integra & ſine defectu foret aliàs tanquam peccantes contra juſtitiam commutativam, quæ æqualitatem inter pretium & mercem requirit, in conſcientia tuti non erunt, & ad reſtitutionem tenebuntur, uti pluribus notat P. Laym. *in Theol. mor. de Contractibus. cap. 17. §. 2. num. 15.*

Quæritur IX. Quid juris, ſi venditor vendat rem 21
non ſuam, ſed alterius? Venditionem rei alienæ valere ad illum effectum, ut nummi ſeu pretium emptoris fiat, & venditor teneatur efficere, quatenus emptor poſſit rem retinere, non tamen propterea præjudicare domino, quin ab emptore eandem vindicare valeat, textus eſt *in l. rem alienam. 28. ff. de Contrah. empt.*

Quòd ſi proinde verus dominus ſupervenerit, & 22
rem ab emptore per ſententiam Judicis evicerit, emptor propter iſtam *evictionem* habebit regreſſum contra venditorem, ut ei non tantùm pretium reſtituat, ſed inſuper *quanti intereſt emptoris rem evictam non fuiſſe*. Verùm ut iſte regreſſus, ſive actio *de evictione* locum habeat, requiritur, ut emptor non ſolus litem peregerit, ſed ante judicium venditorem *laudaverit*, id eſt, ipſi denunciaverit litem ſibi motam eſſe, eumque ad ſe defendendum vocaverit. Item requiritur, ut res juſtitia exigente, non verò per injuriam & iniquitatem Judicis fuerit evicta, quia hoc caſu & cotra Judicem de Syndicatu, & contra inibuum poſſeſſorem rei vindicatio ſalva maneret, *cap. fin. hoc tit. l. ſi per imprudentiam. 51. ff. de Evictionib. l. emptor fundi. 8. Cod. eodem tit.* ſecus ſi per imprudentiam vel contumaciam Advocati, quem emptor elegit, & multò magis, ſi per ipſius emptoris culpam aut contumaciam, vel quod ſcienter rem alienam emerit, evictio ſecuta ſit, ubi nulla contra venditorem actio dabitur. Barboſ. *in Collect. ad d. cap fin. num. 3. & 17.* In rebus donatis non tenetur donator præſtare evictionem, ne cui ſua liberalitas nimis damnoſa ſit. *l. Ariſto. 18. §. fin. ff. de Donationibus. & lib. 2. Cod. de Evictionibus.* quod tamen aliqui limitant in donatione remuneratoria, quæ ſpeciem ſolutionis preſefert. Item in rebus feudalibus, & emphyteuticis evictio quoque præſtanda uenit. Videatur Barboſ. & DD. *ad dict. cap. fin. & toto tit. ff. & Cod. de Evictionibus.*

E conuerſo ſi alienis nummis res empta ſit, tunc li- 23
cet dominium rei acquiratur emptori, ſi res propria uenditoris fuerit, *l. 1. & l. pen. C. Si quis alteri, vel ſibi. l. ſi ex ea pecunia. 6. C. de Rei vind.* uindicatis tamen nummis à uero domino emptor euictionem illorum præſtabit. Si uerò uenditor alienos nummos ſolutos ſuis ita miſcuerit, ut diſcerni non poſſint, ceſſat contra eum uindicatio, & tantùm actio furti contra ſoluentem domino tribuitur. *l. ſi alieni. 78. ff. de Solut.* Videtur quidem obſtare *§. quod ſi frumentum. 28. Inſtitut. de Rerum diviſ.* poteſt nihilominùs diei eum Gloſſ. *in d. l. 78. v. accepit.* quòd ſicut aliàs in pecunia multa ſingularia recepta ſunt, *l. ſingularia. 15. ff. de Reb. cred.* ita etiam in propoſito propter continuum inter homines pecuniæ commercium: aliàs plerique incerti de dominio pecuniarum ſuarum forent, prout etiam contra Leſſium *lib. 2. cap. 20. dub. 18 num. 157.* tenet Layman. *d. cap. 17. §. 3. num. 23.* & eatenus ſaltem conſentit Harprechtus *ad d. §. quod ſi frumentum. num. 10.* ſi commixtio pecuniæ *bona fide* facta fuerit.

Caſus aliquot practici circa rem à fure emptam 24
uideti poterunt apud Layman. *d. lib. 3. Tract. 4. cap. 17. §. 3. à num. 22.*

Quær. X. quid ſit *jus retractus* & qualiter per id impugnetur uenditio? ℞. *jus retractus* ſiue, ut alio nomine voca-

vocatur, jus protimyseos aut nostra vernacula *das Cinstandrecht*, nihil esse aliud, quàm jus prælationis, quo proximus consanguineus præfertum extraneo emptori in re immobili à suo consanguineo vendita, & ideò eam oblato pretio retrahere, & ipsemet emere potest. Porrò hoc jus retractus, quia adversatur libertati commerciorum, de Jure communi civili non videtur admitti, *l. dudum*. 14. *Cod. de Contrahenda emptione*, sed ex constitutione Friderici Imperatoris, quæ extat *in lib. 5. Feudorum tit.* 13. est introductum, & Jure Canon. *in cap. constitutus*. 8. *de in integrum restitutione*, ac consuetudine Germaniæ, aliorumque Regnorum receptum ex ratione, ut res majorum in familia maneant, triste est enim paternas & avitas domos in extraneos transire, arg. *l. in fundo*. 38. *ff. de Rei vindic. & l. lex quæ tutores* 22. *§. nec verò domum*. *Cod de Administrat. tutorum*; atque ejusdem Juris *retractus* etiam lex veteris testamenti meminit, *Levit. c.* 25. *§.* 25. & hic retractus *gentilitius* vocatur. Qualiter verò etiam de Jure Communi Civ. detur aliquod jus prælationis, sive retractus *legalis*, isque competat domino in re emphyteutica, *l. ult. C. de Iure Emphyt.* Creditori & cognato in rebus authoritate judicis venditis. *l. cum bona*. 16. *ff. de Reb. author. jud. vend.* vicino erga vicinum alienantem extra communitatem, *l. un. C non licere habitatoribus*. Videantur textus citati & DD. ibidem.

Sed ut jus *retractus* gentilitii locum habeat, aliquot conditiones requiruntur, I. ut quis in suum & non alterius commodum retrahat, est enim hoc jus personale & alteri cedi nequit. II. Ut retrahit *intra annum & diem*, quod tempus juxta communiorem sententiam currit à die scientiæ, ubi scilicet venditio retrahenti innotuit. *Tex. in tit. 9. in §. fin. lib. 2. Feud.* III. ut retrahens integrum pretium, quod emptor extraneus dedit, vel daturus fuisset, venditori persolvat. IV. ut præter pretium etiam expensas necessarias & utiles, quas emptor tanquam bonæ fidei possessor in re empta fecit, restituat; si tamen circa duas posteriores conditiones in fraudem Juris retractus quidpiam ageretur, vel nimis magnum pretium summum notabiliter excedens, constituendo aut faciendo in rem emptam tantas imnensas & meliorationes, quas jure retractus utens sine suo detrimento refundere haud posset, Judicis officio aut arbitrio retrahenti succurrendum foret, ne per dolum alterius, qui nemini patrocinari debet, jure suo privetur; de quibus conditionibus videri poterunt, quæ prolixiùs tradit Tiraquellus *in suo tractatu speciali de retractu*. Harprectus *tractu. in §. ult. Inst. hoc tit. nu.* 258. *& seqq.* ubi etiam *num.* 286. notat, *jus retractus* non habere locum in donatione, permutatione, transactione, divisione, locatione, emphyteusi, aut feudo. Item quòd Monasterium ex persona Religiosi, cujus consanguineus rem aliquam vendidit, non possit uti jure retractus, eo quod per talem retractum res non maneat in familia, & consequenter deficiat ratio retractus, docet Lauret de Franchis *de Controvers. inter Episcop. & Regulares. parte. 2. quæst. var. q.* 107. *pag. mihi.* 566. & ibidem Pasqual. *in addit. num.* 2. ubi plures allegat.

Quær. *postremò*, utrum rescindi possit venditio, si venditor nolit rem tradere, sed potiùs velit interesse præstare emptori? Respondeo esse probabiliùs, quòd venditor præcisè teneatur ad rem tradendam, si eam tradere possit: quia textus Juris passim hanc necessitatem tradendi venditori imponunt, ut *in l. ex empto*. 11. *§. 2. ff. de Actionibus empti*. *§. 1. Instit. hoc tit. §. aliæ autem*. 2. *Instit. de Donationibus juncta l. si quis argentum*. 35. *in fine*. *Cod. de Donationibus*.

Non obstat, quòd *obligatus ad factum præstando interesse liberetur*, ut communiter pro regula traditur, cùm indignum videatur liberum hominem præcisè ad factum compellere, venditor autem obligetur ad factum traditionis, ergò &c. Nam responderi potest, quòd istud axioma tantùm procedat in factis servilibus, quæ per propriam personam expediri deberent, non verò in talibus, quæ per alium, vel per Judicem ipsum, ejusve familiam impleri possunt.

Sed quid si venditor rem eandem duobus successivè vendiderit v. g. hodie Petro, cras Paulo, uter 26
ex his debebit rem habere? Respondeo, si res neutri tradita sit, is præferetur, cui priùs vendita est; tum quòd in pari causa is, qui prior tempore potior jure censeatur, *juxta Reg.* 54. *Iuris in* 6. tum etiam, quòd secunda venditio, quamvis sit valida, cùm etiam rei alienæ venditio subsistat, non tamen est licita, *l. qui duobus*. 21. *ff. ad Legem Cornel. de falsis*. Si verò res posteriori non tantùm vendita, sed insuper tradita sit, tunc quia in istum præter actionem ex empto, etiam dominum translatum est, *l. traditionibus*. 20. *Cod. de Pactis*. & duo vincula fortiùs ligant, ideò præ altero priori remhabere debebit, ita tamen ut priori contra venditorem actio competat ad consequendum id, quanti sua interest, quòd rem alteri vendiderit. Text. & DD. *in L. quoties*. 15. *C. de Rei vindic.* Exceptionem tradunt DD. in Ecclesia & Civitate, quæ secundum emptorem non obstante traditione propterea excludunt, quòd in eas per priorem emptionem ipso jure transierit dominium, *arg. l. ut inter*. 23. *C. de SS. Eccles.* ubi pro rebus Ecclesiæ & Civitati legatis, venditis, vel donatis, *vindicatio* (quæ non nisi domino competit *l. in rem*. 23. *ff. de Rei vind.* conceditur. Covar. *Var. Resol. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 2. Barb. *Iur. Eccles. univ. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 12. Item si secundus emptor fuerit malæ fidei, & scienter rem priùs alteri venditam emerit, censent, ab eo quoque ex edicto Prætoris, *quæ in fraudem creditorum &c.* revocari posse; imò non requiri malam fidem, si res ex donato seu titulo lucrativo translata sit. *l. quod autem. 6. §. similimodo*. 11. *ff. Quæ in fraud. cred.* Covar. *d. c.* 19. *n.* 5. cum citatis *ibidem*.

TITULUS XVIII.

De Locato, & Conducto.

SUMMARIA.

1. *Locatio quid sit, & qualiter conveniat cum emptione?*
2. *Quales res locari possit.*
3. *Locari etiam possunt facta, & operæ.*
4. *Propter sterelitatem an remitti debeat pensio.*
5. *Conductori ædium an remitti debeat pensio, si nequeat inhabitare?*
6. *Pensio an possit augeri propter ubertatem fructuum?*
7. *De incendio orto in domo conducta, cujus sit damnum, & cui incumbat probatio culpæ.*
8. *Locator operarum an & quando possit integram mercedem petere non præstitis operis?*
9. *Locatio & conductio qualiter finiatur.*
10. *Conductor an possit deducere impensas in rem conductam factas?*

Alia Summaria post §. unicum.

Locatio & conductio rectè describitur, quòd sit *contractus bonæ fidei solo consensu initus, quo de usu rei alicujus pro certa mercede concedendo convenitur.*

Locator dicitur, qui rem alteri concedit, Conductor verò, qui re illa utitur. Habet iste contractus cum emptionem & venditione maximam affinitatem & iisdem penè Juris regulis constat, ut dicit Imperator *in princ. Instit. h. tit.* unde sicut emptio & venditio est contractus bonæ fidei, & solo consensu perficitur (quæ verba qualem effectum habeant *in Tit. præcedenti in* §. 1. explicatum est,) ita etiam locatio & conductio: Item sicut in emptione pretium debet esse certum, vel certitudine ab ipsis contrahentibus determinata, vel relativa, ita etiam in locatione.

Hinc si alicui rem in usum concedam nulla constituta certa mercede, sed dicam, quòd de ea jam convenire velimus, non erit locatio, sed contractus innominatus: *facio ut des. &c.* §. 1. *Instit. h. t.*

Verùm in eo substantialiter differt locatio à venditione, quòd in venditione agatur ad transferendum dominium, in locatione verò tantùm ad usum: & præterea in venditione pretium debet consistere in pecunia numerata, in locatione autem & in rebus fungibilibus consistere potest veluti, si alicui meum fundum pro certis modis frumenti in singulos annos solvendis elocem. *l. si olei. 21. Cod. h. t.* Dico tamen in rebus fungibilibus, id est, quæ usu quotidiano consumuntur; nam si alicui agrum meum utendum concedam, ut ille mihi vicissim bovem vel equum det, vel quoad proprietatem, vel solùm quoad usum, non erit locatio, sed iterùm contractus innominatus, nec solo consensu perficietur, at tunc demùm si res actualiter utrinque tradita sit, prius verò pœnitentiæ locus erit, juxta naturam contractuum innominatorum §. 2. *& ibi. DD. Instit. hoc tit. l. si pecuniam. 5. ff. de Conditione causa data &c.* quia de re etiam *in Tit. de Pactis*, pluribus.

2 Locari possunt res omnes sive mobiles, sive immobiles, dummodò in usu & commercio hominum sint; neque tantùm res propriæ, sed etiam alienæ & usufructuariæ locari valent. Item conductor rem à se conductam alteri rursus locare potest. *l. si tibi. 7. ff. h. t.* Ubi tamen notabile est, quòd si usufructuarius rem, in qua usumfructum habet, locaverit forsan ad quinquennium, & ipse secundo vel tertio anno moriatur, eo ipso cum jure ususfructus etiam exspiret locatio, adeò ut heres locatoris non ad interesse, sed solam mercedem pro rato temporis, quo conductor re amplius uti non potest, remittendam teneatur, quia tempus illud ab usufructuario locatore præfixum habet tacitam conditionem, si tamdiu vixerit: cùm enim ususfructus sit personalis & cum persona exspiret, §. 3. *Instit de Usufructu.* ideò locum habet, quod pro axiomate dici solet: *resoluto jure dantis resolvitur etiam jus accipientis. l. si quis domum. 9. §. 1. ff. h. tit.*

3 Prætereà non tantùm *res*, sed & *facta* locari possunt, quod fit, cùm aliquis operam suam pro certa mercede alteri præstare promittit, v. g. si cum murario conveniam, ut in mea area domum ædificet; cum nauta, ut me ad certum locum transferat, &c. Unde communiter duplex statuitur locatio, *rerum* scilicet & *operarum* seu *factorum*. Sed in hac locatione factorum non adeò expeditum est, quis locator, quis conductor appellari debeat: juxta diversas leges, & qui mercedem accipit, operas suas locare, & econtra opus faciendum conducere dicitur &c. Qua in re cùm parum interfit, breviter dici potest, quòd sicut in locatione rerum, qui mercedem accipit, & rem alteri in usum concedit, *locator*; ille qui verò, qui utitur, *conductor* vocatur, ita etiam, qui operas suas (quæ loco rei, & materia usus sunt) alteri præstat, convenienter *locator*, & operis utens *conductor* appellatur, *arg. l. qui operas. 38. ff. h. t.* Quòd verò leges aliquando terminos confundant, ut *in l. sed addes. 19. §. 7. & l. fin. ff. h. tit.* fortassis rationem habuerunt, quod alter alterum ad contrahendum invitarit, ut cùm aliàs locatio sit prior conductione juxta Rubricam hujus Tit. *de locato & conducto*, ideò si artifex v. g. primo operas suas obtulisset, dictus fuisset eas locasse, & alter conduxisse; si verò priùs artificem pro opere faciendo adiisset, hic secundùm quasdam leges dicebatur *opus faciendum locasse*, & artifex conduxisse.

His ita generaliter præcognitis aliquot quæstiones ad praxim utiliores resolvendæ erunt.

Quæritur proinde I. An si conductor fundi vel prædii propter sterilitatem anni nullos vel exiguos fructus percipiat, nihilominùs pensionem integram solvere teneatur? Respondeo certum esse, quòd propter sterilitatem sine culpa coloni provenientem debeat à locatore pensio remitti, nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari. *c. 3. h. tit.* & dicitur compensari sterilitas secundùm Barb. *in eodem cap. 3. num. 19.* si Colonus in anno fertili tot fructus collegit, ut deductis impensis sufficiant pro solutione pensionis duorum annorum, scilicet fertilis & sterilis. Sed discrepant DD. quanta, debeat esse sterilitas, ut remissio facienda sit? Aliqui tantam requirunt, ut deductis impensis nihil remaneat conductori. Alii sufficere putant, si vix tertia pars ordinariorum fructuum remaneat, sicut habetur apud Panorm. in *d. c. 3. n. 13.* Mihi videtur vel arbitrio Judicis committendum, vel ex opinione vulgi & communi hominum circumcolentium æstimatione dijudicandum esse, quænam sterilitas justam causam præbeat remittendæ pensionis totius vel pro parte. Videatur Andreas Gail. *Lib. 2. Pract. Observ. observ. 23. num. 1.* 4

Addi etiam potest notabile responsum J. C. *in l. ex conducto. 15. §. si uno anno. 4. ff. h. tit.* ubi dato casu, quòd dominus remiserit, vel etiam donaverit pensionem pro anno sterili, eveniente dein ubertate majore sequentium annorum deciditur in *d. §. 4.* quòd Dominus valeat illam quoque pensionem remissam seu donatam repetere, quasi remissio, aut donatio censeatur facta sub tacita conditione, nisi ubertas sufficiens ad compensationem sterilitatis subsequatur.

Quæritur II. An debeat pensio remitti, si conductor domus ex juxta causa. v. g. ob irruptionem hostium, periculum ruinæ, metum contagionis &c. eandem non inhabitet? Respondeo & ex his & similibus causis remittendam esse pensionem, si usus rei ad longius tempus impediatur: cùm enim pensio detur propter usum rei, & contractus locationis sit bonæ fidei, in quo omnia ex bono & æquo judicari debent, profectò non foret æquitati congruum, nullum usum ex re conducta percipere & nihilominùs integram pensionem persolvere. *l. ex conducto. 15. §. 1. & seq. leg. habitatores. 27. §. 1. ff. h. tit.* Gail. *Observ. 23. n. 5. & 7.* Notat quoque Bartholus *in l. cùm in plures. 60. ff. h. tit. n. 1.* conductorem hospitii publici pensionis *remissionem habere*, si post conductionem superveniat bellum, quo itinera impediantur, ut hospitibus eò non si tutus accessus: nam talis eventus sterilitati rectè comparatur, cùm inquilinus nullum ex re conducta fructum percipiat, & hospitium non tam inhabitationis, quàm emolumenti & hospitum gratia conduxisse censeatur. Facit textus *in l. item quæritur. 13. §. exercitu. 7. ff. hoc tit.* 5

Quæritur III. Utrùm sicut ex sterilitate pensio remitti debet, ita contra augeri & major peti possit, si magna fructuum ubertas eveniat? Respondeo regulariter pensionem ab initio contractus constitutam manere debere, cùm ex ubertate aliorum annorum debeat sterilium compensatio fieri, idque probat textus *in l. si merces. 25. §. vis major. 6. ff. h. tit.* ubi hæc verba leguntur: *modicum damnum æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur.* Barb. *in d. c. 3. h. tit. n. 20.* Excipiendus tamen est casus superiùs 6

periùs ad quæstionem primam annexus, si nimirùm pensio pro anno sterili remissa fuerit. Item alium casum excipit Molina *de Iustitia & Iure disput.* 495. *num.* 23. si ubertas proveniat ex casu fortuito extraordinario & priùs à contrahentibus non prævisо. E. G. si molendinum conductum propterea acquirat magnos reditus, quia ex inundatione aquarum omnia reliqua molendina in vicinia destructa sunt, nam ordinaria pensio propter contractum bonæ fidei intelligitur statuta *rebus sic stantibus*, non autem in casu notabilis mutationis supervenientis.

7 Quær. IV. An debeat pensio remitti, & cujus damnum locatorisne, vel conductoris, si domus conducta incendio conflagrarit? In hac quæstione duo extra controversiam sunt.

I. Non teneri conductorem ad aliquod damnum resarciendum, vel pensionem solvendam, si incendium casu fortuito, & sine sua culpa exortum sit v. g. per fulmen, milites, aut malitiam exterorum hominum.

II. Item certum est, conductorem teneri, si ejus culpa saltem levi domus incensa sit.

Sed tertium est valdè dubium & controversum, si nesciatur, an culpa, vel casu incendium ortum sit, ad quem tunc damnum pertineat, & quis probare debeat, culpa vel casu accidisse? Fachinæus *Lib.* 1. *controv. cap.* 87. censet, conductori incumbere onus probandi, quòd sufficientem diligentiam in custodiendo igne adhibuerit, nullamque culpam ex contractu locationis præstandam commiserit, aliàs compensaturum totum damnum ex incendio datum. etenim locator præsumptionem Juris pro se habet, quòd incendia plerumque culpa inhabitantium accidant. *l.* 3. §. 1. *ff. de Officio Præfecti vigilum. l. si vendita.* 11 *ff. de Periculo & commodo rei venditæ*. notum est autem, quòd præsumptio Juris transferat onus probandi in adversarium, & is, qui præsumptionem pro se habet, sufficienter causam suam fundasse intelligatur, usquedum ex parte altera contrarium ostendatur. Accedit quòd vix sit possibile, ul locator valeat probare ea, quæ fiunt in domo, quam ipse non inhabitat, ut proinde æquitate dictante illi potius imponenda videatur probatio, qui propter actualem inhabitationem ejus copiam habet. Videtur quoque in hanc Fachinæi sententiam inclinare Harprec. *ad principium. Instit. hoc tit. num.* 46. Sed si conferantur ea, quæ tradit *ad* §. 2. *Instit. de Obligationibus. num.* 87. & quod *additum principium num.* 44. præmisit circa conductorem equi in via pereuntis, quòd locator teneatur conductoris culpam ob impositionem majoris oneris, aut usum equi immoderatum &c. probare, satis repugnant, ut nihil certi hac in parte ex ipso determinari possit.

Contrariam sententiam, quòd locatori injungenda sit culpæ probatio, sustinet Andr. Gail. *Lib.* 2. *Pract. Observ.* 21. & Mynsingerus *Centuria* 6. *observ.* 88. cum aliis ibidem citatis, argumentum est in vulgatis Juris regulis, quòd actori incumbat probatio, *l.* 2. *ff. de Probationibus*. *l.* 4. *Cod. de Edendo*. & culpa vel delictum ac generaliter facta non præsumantur, sed probari debeant, *l. merito*. 51. *ff. Pro socio*. *l. dolum*. 6. *C. de Dolo*. *l. in bello*. 12. §. *facta*. *ff. de Captivis*.

Licet verò in legibus pro anteriori sententia allegatis dicatur, incendium plerumque culpa inhabitantium fieri, non tamen mox infertur, esse præsumptionem de tali culpa, quæ ex contractu locationis præstanda sit: cùm posset esse culpa levissima, quæ præsertim *in omittendo* consistens obligationem resarciendi damnum non inducit, sicut etiam docet Gloss. in præsenti notabilis in §. *præterea* 3. *Instit. Quibus modis re contrah. oblig.* Deinde J.C. in *d. l. si vendita*. notanter ait, potuisse incendium negligentia servorum ortum fuisse, neque inde domino semper culpam imputari, nam ex communi doctrina dominus non aliter tenetur ex delicto sui famuli, quàm si delinquat circa officium sibi commissum. *arg. d. l. si vendita. & legis.* 1. §. *familiæ*. *ff. de Publicationis*. Unde si v. g. stabularius in stabulo candelam negligenter custodierit, & incendium fecerit, dominus tenebitur, quia ipsi imputatur, quòd negligentis hominis utatur opera: si verò stabularius in culina aliquid coxerit, & ibi per incuriam domum incenderit, non tenebitur dominus, quia deliquit extra suum officium. Gail. *dicta observ.* 21. *num.* 6. ideoque ut conductor de incendio obligetur, vel ipsius culpa propria, vel certi hominis aut famuli circa officium suum delinquentis probanda erit, præsumptio autem illa, quòd plerumque culpa inhabitantium eveniat incendium, nimis generalis atque circa personas & qualitatem culpæ incerta, ac propterea ad idoneam probationem non sufficiens videtur.

Quid ergò in hac controversia statuemus? Existimo, cùm res ista Jure aliquo claro decisa non sit, utramque sententiam in Theoria probabiliter defendi, posteriorem autem fermè magis esse probabilem: ita tamen ut illa præsumptio Juris, licet propter suam generalitatem & incertitudinem non faciat plenam probationem, præstet tamen actori magnum adminiculum, ut aliis indiciis & imperfectis etiam probationibus concurrentibus nonnunquam, maximè ubi damnum incendio datum non est valdè grave, sufficienter causam suam probasse dici possit secundùm ea, quæ in *Lib. II. ad Tit. de Probationibus* traduntur, quòd in causis civilibus etiam præsumptiones & imperfectæ probationes conjungi, ex iisque sententia ferri possit. Neque tamen conductor excludetur, quin per testes aut probationes contrarias possit se à culpa purgare juxta notum illud, quòd præsumptiones præsumptionibus, probationes probationibus enerventur *cap. in nostra*. 22. *de Testibus*. *l. divus*. 7. *ff. de In integrum restitutione*. Quòd ad confirmationem prioris sententiæ additum fuit, locatorem non habere copiam probationum circa ea, quæ fiunt in domo ab aliis inhabitata, propterea non ex toto convincit, cùm multoties extranei etiam homines casu in domo incensa, aut in vicina versantes rei notitiam habeant, possitque locator petere, ut Judex ex officio domesticos audiat, & super causa & culpa incendii inquirat, quæ inquisitio per se etiam incumbet Judici, quia incendium sive dolo, sive culpa exortum criminali judicio subjacet, per ea, quæ tradit Mynsing. *d. observ.* 88.

Quær. V. Utrum ille, qui *operas suas* locavit 8 v. g. Advocatus, Medicus, Consiliarius, famulus & similes, si propter infirmitatem, vel aliud impedimentum operas suas non præstiterit, nihilominus totam mercedem petere valeat? R. affirmativam esse de Jure probabiliorem saltem respectu illius anni, quo aliquis servire cœpit per textus satis claros *in l. qui operas*. 38. *ff. hoc tit. l.* 1. §. *divus*. 13. *ff. de Variis & extraord. cognitionibus*. *l. penult. & l. fin. Cod. de Condictione ob causam dat. l. post duos*. 15. *Cod. de Advocatis diversorum judiciorum*. Harprecht. *ad princ. Instit. hoc tit. num.* 521. Gail. *lib.* 1. *observ.* 44. *num.* 12. Non obstat, quòd in locatione *rerum*, si conductor nullam percipiat utilitatem, non teneatur mercedem solvere, ut superiùs dictum: nam in locatione *rerum* merces præcisè datur propter fructus vel utilitatem actualiter percipiendam, in locatione autem *operarum* seu *factorum* merces etiam datur pro ipsa obligatione deserviendi, & quòd v. g. Advocatus, vel Medicus, si conductor ejus opera indiguerit, & ipse eam præstare possit, præstare omninò teneatur.

Alia verò movetur difficilis objectio ex *l. si pecuniam.*

cuniam. 5. *ff. de Condictione causa data*. ubi J. C. proponit quæstionem, an ab eo, qui pecuniam accepit, ut Capuam iret, si tempore vel morbo impeditus non iverit, possit pecunia data condici seu repeti? & respondet, quamvis aliàs in conductione *operarum* cesset condictio, si locatur in culpa non sit, quò minùs operas præstet, juxta leges concordante superiùs allegatas, hìc tamen, cùm pœnitere liceat ei, qui dedit, antequam alter ex parte sua contractum quoque impleat, ideò repetitioni locum esse eatenus, ut is, qui obligatus & paratus ad eundem sumptus ex hac causa fecit, per deductionem illarum indemnis servetur. Comparat ergò J. C. hunc contractum locationis operarum contractibus *innominatis*: *do ut facias*: *facio ut des*, *&c.* quorum natura est, ut lege contractus necdum utrinque impleta pœnitere liceat, sicut *Titulo de Pactis*, trudidimus. Si pœnitere licet, consequenter pecunia, sive merces data ante operas præstitas revocari potest, & si data repeti, multò magis promissa Advocato, vel Medico denegari potest, cui enim datur actio ad repetendum, ei multò magis datur exceptio ad retinendum. *c. qui ad agendum*. 71. *de R. I. in 6.* Similis textus est *in l. conducto*. 15. §. *Item cùm quidam*. 6. *ff. b. tit.* ubi quidam pactus fuit cum nauta, ut se ad certum locum deveheret, navi amissa dicitur repeti posse, quod datum est, quia nauta vecturam non præstiterit.

Fateor amplam esse hac de re disputandi materiam. Interim omissis aliorum laboriosis in hac difficultate explicationibus, puto distinguendum inter locationem operarum, cujus objectum est certum determinatum opus, vel negotium perficiendum, ac inter locationem operarum, cujus objectum non est tam opus ipsum aliquod specificum, seu determinatum, quàm ipsa operandi seu deserviendi obligatio ad certum tempus, vel propter annuum salarium conventum ad singulos annos restricta, ut fit in Professoribus, Advocatis, Medicis & similibus. Priori casu videtur planè contractus ob bonam fidem & intentionem contrahentium habere tacitam conditionem, ut merces debeatur, si & quatenus opus aut negotium perfectum fuerit, juxta *d. l. si pecuniam*, & §. *Item cùm quidam*. Si tamen aliquid operis factum fuerit, & casus ex parte operatoris inculpabilis supervenerit, quò minùs absolvi possit, æquitas suadet, ut saltem pro ratione & tempore operarum merces arbitrio boni viri præstetur, quo sensu explicanda est *l. Martius*. 59. *ff. hoc tit.* Altero autem casu procedunt leges superiùs ad principalem responsionem allegatę: quia tunc licèt singulis diebus non præstentur operę, manet tamen semper præstandi obligatio. Imò tametsi morte intra annum incidente operæ ampliùs præstari nequeant, vel obligatio perdurare: nihilominùs cun initio anni, quo locatur operarum adhuc vixit, censetur obligatio conductori quasi tradita, in eumque sicut in emptione (assimilatur enim conductor emptori, & locator venditori *princ. Instit. b. tit.*) periculum interitus translatum.

9 Quæritur VI. Qualiter finiatur locatio & conductio? ℞. Hunc contractum ex variis causis exspirare: I. Si tempus locationi præfixum elapsum fuerit; id verò, si locatur rem repetierit; si autem tempore elapso passus sit conductorem adhuc uti re conducta, censebitur locatio ex tacito consensu utriusque partis continuata. Debet tamen distinctio adhiberi, inter prædia rustica & urbana: nam in prædiis rusticis, quorum fructus tantùm semel in anno proveniunt, censebitur conductio ad unum integrum annum tacitè renovata, neque ante id tempus conductor expelli poterit. In prædiis autem urbanis gratia solius inhabitationis sive intra, sive extra urbem exstructis, & conductis, quorum commoditas singulis momentis cedit, censebitur quidem repetita locatio, sed sine certo tempore, & quamdiu inquilinus in domo manet, ac à domino toleratur, Text. & Barthol. *in l. item quæritur*. 13. §. *fin. ff. b. tit.*

II. Locatur etiam ante exactum tempus locationis rem locatam repetere potest, si conductor pensionem sive mercedem justo tempore non solverit; vel malè in re conducta versetur; vel locator propriis usibus rem sive domum locatam sibi necessariam esse doceat; vel ruinosam reficere & instaurare velit: si tamen hujusmodi necessitas inhabitandi vel reficiendi tempore locationis non imminebat, sed posteà primùm supervenerit. *cap. penult. b. tit. l. quæro*. 54. §. 1. *l. cùm domini*. 56. *ff. b. tit.*

Sed hic aliqua subnotanda sunt: *primum* est, quòd licèt in allegatis textibus mentio fiat *de biennio*, ut si intra id tempus conductor pensionem non solverit, expelli possit, nihilominus plures DD. cum Barb. *in Collect. ad d. cap. penult. b. tit. n.* 44. & Harprechto *ad princ. Instit. b. tit. n.* 71. sentiant, etiam statim expelli posse, si debito & constituto tempore pensio soluta non fuerit, *arg. à contrario in l.* 3. *Cod. b. tit.* & textus citatos interpretantur, quòd in illis mentio *biennii* in narratione tantùm facti, non dispositione juris ponatur, excepto speciali casu in *d. l. cùm domini*. 56. *ff. b. tit.* si ob diuturniorem absentiam conductoris locator petat per magistratum res ejus aperiri & describi, quòd cùm magni præjudicii sit, saltem ante *biennium* absentiæ fieri non debet. Mediam viam, quæ æquitati satis videtur congrua, tenet Pan. *in d. c. penult. n.* 17. ut tunc possit conductor etiam ante biennium expelli, si locatio non sit facta ad longum tempus, & scilicet decem annos.

Alterum est, quòd circa tempus solvendæ pensionis, item & conductoris expulsionem præcipuè ad consuetudines locorum attendendum, & propter contractum bonæ fidei plurimùm arbitrio Judicis & boni viri tribuendum sit, ne per contractus ad humanæ vitæ societatem conservandam necessarios odia & dissidia inter homines inducantur. Hinc in plerisque locis usus est, ut conductor etiam ex justa causa priùs expelli nequeat, quàm sibi antea aliquot mensibus per locatorem insinuatum fuerit, ut de alia habitatione prospiceret, nimis enim durum foret, quasi ad horam cum rebus suis emigrare.

III. Si locatur vendiderit rem locatam alicui tertio, emptor non tenetur pati conductorem in re conducta, quamvis tempus conductionis necdum elapsum sit: idque communiter de quovis singulari successore, qui non sit hæres locatoris, accipitur. *l. emptorem*. 9. *ubi DD. C. b. t. l. qui fundum*. 32. *ff. eod.* quia res inter alios acta tertio præjudicare non debet. Venditor autem sive dominus, qui fundum ante tempus locationis elapsum vendidit, tenetur conductori, quanti ejus interest, quòd re conducta uti non possit, *l. ex conducto*. 15. §. *ubicunque. l. si in lege* §. *colonus. & l. si fundus*. 23. *ff. b. tit.*

IV. Quod de emptore & singulari successore dicitur, id ipsum etiam DD. intelligunt de successore in officio, vel dignitate, ita ut v. g. successor Episcopi, vel Abbatis, vel Parochi possit revocare locationem à suo prædecessore factam: quamvis enim successor hereditarius factum sui defuncti præstare debeat, ex cujus persona lucrum sentit, & in quem omnes actiones passivæ & activæ transeunt, *l. hæreditas*. 62. *l. ex qua persona. & l. qui in Ius. ff. de R. I. cùm à matre. Cod. de Rei vindic.* successor tamen in dignitate vel officio, cùm omne suum jus non à defuncto, sed ab electione, vel institutione, & concessione superioris habeat, regulariter non tenetur stare pacto sui antecessoris, si illud pactum haberet causam continuam & etiam successorem deberet obligare ad aliquid de præsenti faciendum

vel

vel patiendum, nisi tale pactum nomine Ecclesiæ cum debita solennitate factum fuisset. Covar. *Var. Resol. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 6. Guttierez. *Canon. qq. lib.* 1. *cap.* 36. Addunt tamen aliqui limitationem ex bono & æquo, si jam annus locationis sit inchoatus, factæ impensæ necessariæ, terræ satæ &c. pro illo saltem anno successor stare locationi debeat tanquam re non amplius integra. Bald. *in l. emptorem.* 9. *C. hoc tit. num.* 7. Card. Tuschus. *V. Locatio. conclus.* 419.

V. Sicut locator conductorem justis ex causis expellere, ita etiam vice versa conductor justa de causa domum conductam deserere, & mercedem deducere potest, v. g. si domus minetur ruinam, si irruptio hostium vel deprædatio timeatur, si spectris vel tumultibus nocturnis inquietetur, *l. habitatores.* 27. *& ibi Gotofredus. ff. hoc tit.* Si verò conductor sine justa causa domum conductam deseruerit, nihilominùs mercedem ex integro solvere tenebitur. *l. dominus.* 55. §. *fin. ff. hoc tit.*

Cæterùm morte locatoris, vel conductoris non finitur locatio, sed si locator moriatur ante tempus locationis elapsum, ejus heres pati debet conductorem usque ad præfinitum tempus inhabitare, cùm utpotè heres factum sui defuncti præstare teneatur, juxta superiùs allegata; & è converso, si conductor moriatur, heres ipsius eodem jure in conductione succedit, quia repræsentat defuncti personam, & actiones defuncto competentes etiam in ipsum transeant. §. *fin. l. hoc tit. leg. hereditas.* 62. *ff. de R. I.*

10 Quæres VII. An conductor possit deducere impensas, si quas fecit in rem conductam v. g. domum ruinosam reficiendo, aliave utilia ædificia aut necessaria exstruendo? Respondeo, *sumptus* alios esse *Ordinarios*, qui fiunt ordinariè pro habendo usu ex re conducta, veluti pro arandis & colendis agris, pro percipiendis fructibus, pro pabulo aut ferramentis equi conducti, &c. & hi non deducuntur, sed eos conductor suo præstare tenetur. Alii verò sumptus sunt *extraordinarii*, & isti vel sunt *necessarii*, ut si imminens ruinà domus reparanda sit, aut tectum pluviis pervium resarciendum; vel *utiles*, ut si novæ arbores frugiferæ aut vites in fundum inserantur: vel *voluptariæ*, ut si domus pingatur, hortus ornetur &c. Sumptus *necessarii & utiles* (si tamen utilitas eorum perpetua fit, & non tantùm conductorem, sed etiam dominum concernat) regulariter deduci possunt, vel certè dominus pati debet, ut eos conductor tollat, sive auferat, si sine deterioratione status tolli possint. *L.* 19. §. 4. *l. dominus.* 55. §. 1. *& l. penult. ff. hoc tit.* Fachin. *Lib.* 1. *Controv. cap.* 85. *Voluptuariæ* autem impensæ regulariter non deducuntur, nisi dominus exindè locupletior factus sit, ut quia rem propter illas impensas jam pluris vendidit aut elocare cœpit. Tollere tamen impensas *voluptarias* sine deterioratione rei conductor non prohibetur, *l. planè, & l. utiles. ff. de Petitione hereditatis.* Circa istud autem *beneficium tollendi* impensas utiles & voluptuarias est notandum, id tunc tantùm locum habere, si tollens aliquod commodum inde consequatur, secùs verò, si ex mera invidia picturas v. g. corradere, ornatum horti destruere velit, *l. in fundo* 38. *vers. constituimus. ff. de Rei vindic. non est enim malitiis hominum indulgendum, qui nihil aliud agunt, quam ut noceant;* inquit J. C. *in d. l.* 38. & sibi imputare debet, qui in re alièna scienter tales impensas fecit.

§. Vnicus.

De Contractu Emphyteutico.

S U M M A R I A.

11. *Emphyteusis quid.*
12. *Emphyteusis qualiter differat ab emptione, locatione, usufructu & Feudo.*
13. *Emphyteusis an requirat scripturam.*
14. *Emphyteusis Ecclesiastica an possit in perpetuum constitui?*
15. *In Emphyteusi Ecclesiastica an & quando requirantur solennitates?*
16. *Emphyteusin Ecclesiasticam an possit Prælatus dare suis consanguineis?*
17. *Emphyteusis ad dominum reversa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ?*
18. *Emphyteusis quando amittatur ob non solutum canonem?*
19. *Quando ob deteriorationem.*
20. *Quando propter alienationem.*

DE hoc contractu non tantùm agitur in Jure Civili *in Tit. Codicis. de Iure Emphyteutico* ac in *Novella* 7. *&* 120. nec non *in* §. 3. *Institut. hoc tit.* sed etiam in Jure nostro Canonico ejusdem fit mentio, *in cap. nulli.* 5. *de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* in *Extravag. ambitiosæ. eod. tit. inter Com. & in cap. fin. hoc tit.* estque contractus usu quotidianus, & censetur ille, qui à nostris Germanis *Erbrecht* vocatur.

Emphyteusis igitur græca voce *implantationem* seu *insitionem* significat: nam ex primæva natura & institutione hujus contractus fuit, ut *emphyteutæ* res sterilis & inculta ad usum concederetur, eo fine, ut per implantationem, culturam & seminationem frugiferam & meliorem redderet. Licet verò talis cultura propriè tantùm agris & prædiis rusticis conveniat, jure tamen & usu receptum est, ut eodem verbo omne meliorationis genus intelligatur, & etiam domus ædificia in contractum emphyteuticum deduci possint; *arg. text. in Novell.* 7. *cap.* 3. §. 2. 11

Definitur contractus *emphyteuticus* apud Harprechtum *ad* §. 3. *Instit. hoc tit. num.* 4. quòd sit *contractus Iuris gentium nominatus, bonæ fidei, solo consensu constans, quo dominus de dando prædio suo in perpetuum, vel ad tempus pro pensione annua in recognitionem dominii præstanda colendo fruendoque cum aliquo paciscitur.*

Olim quidem dubitabatur, an hæc pactio esset emptio vel locatio dicenda propter similitudinem aliquam cum utraque, ut dicit Imperator *in d.* §. 3. *Instit. hoc tit.* postea verò à Zenone Imperatore *in l.* 1. *Cod. de Iure emphyteutico.* declaratum est, specialem, proprium & à reliquis distinctum contractum esse. Enim verò ab *emptionis* contractu differt *emphyteuticus*, quòd ille possit fieri tam super rebus mobilibus, quàm immobilibus, hic autem duntaxat super immobilibus: in illo certo constituto pretio nummario ordinariè transferatur dominium directum, si venditor dominus fuit, vel saltem usucapiendi conditio, si non fuit; in isto autem nec pretium ab initio constitui, vel intervenire necesse sit, sed solùm consensum super annua pensione, sive, ut vocari solet, *annuo canone* 12

canone solvendo, quæ & ipsa pensio non præcisè in pecunia numerata, sed in fructibus & aliis etiam rebus consistere potest. Neque io Empbyteusi transfertur dominium directum, sed utile tantùm, seu quasi dominium. Contingit tamen non raro, ut & ipsa Empbyteusis (sicur & Feudum, ut in *Tit. de Feudis*. tradirur) vendatur, *l. 3. C. de Iure Emphyteutico*. ita tamen ut natura & leges Emphyteuticæ salvæ maneanr. Præterea quando res quoad dominium directum venditur, nibil ulteriùs præter pretium venditori præstatur, & si res intereat, emptori perit; at verò in cootractu emphyteutico præstatur *annuus canon*, & interitus rei sine culpa levi Emphyteutæ contingens ad dominum directum spectat, Emphyteuta imposterùm à præstarione canonis liberato.

A *Locatione* differt *Empbyteusis*, tùm quòd in locatione solummodo usus, & quidem temporalis, in Emphyteusi verò species aliqua dominii plerumque perpetuò transferatur; tum etiam, quòd in locatione pensio solvatur tanquam justa æstimatio fructuum vel usus, in Empbyteusi autem principaliter in recognitionem dominii directi. Uode fir, ut inter fructus Emphyteuticos & annuum canonem *Stifft: oder Grundtdienst* plerumque non soleat esse proportio, sed potissima utilitas in laudemio, *in dem Vu: oder Zufall*, vel ut alibi vocatur, *in dem Tfundt Geldt*, quod domino in decessu prioris, & accessu novi Emphyteutæ solvitur, (estque de Jure communi. *in d. l. 3.* pars quinquagesima pretii, quo æstimatur Empbyteusis, secundùm consuetudines locorum autem aliquando major) consistit. Item io locatione obveniente sterilitate pensio remittenda est, non etiam in Emphyteusi. Jul. Clarus. *lib. 4. sent. §. Emphyteusis. qu. 8. num. 8.*

Ab *usufructu* Emphyteusis distinguitur, quòd ususfructus non transferat dominium utile, sed sit servitus tantùm personalis in solo usu consistens, quæ nec io heredes transeat, nec quoad jus ipsum in alium cedi vel transferri possit. *§. finitur. Instit. de Usufructu. l. si ususfructus. 66. ff. de Iure dotium*. Est quoque de narura ususfructus, ur ad differentiam locationis & conductionis gratuito constituatur sine annua pensione, quæ omnia se aliter habent in Empbyteusi, ot hactenus dictum, & dicetur imposterum.

Cum Feudo qnidem convenit *Empbyteusis*, quòd in Emphyteutam sicut in Vasallum transeat dominium orile, & ad heredes transmittatur: verùm in Feudo secus quàm in Empbyteusi regulariter & secundùm ordinariam naturam Feudi taotùm succedant heredes sanguinis, agnati, masculi, non extranei aut fœminæ, nisi aliter conventum sit: item in Fendo regulariter non solvarur canon aut laudemium, econtra uerò Vasallus obligetur ad præstandum juramentum fidelitaris, ad exhibenda seruitia militaria, oel alia in pactum deducta, ad petendam renouationem inuestituræ, quoties persona Domini aut Vasalli mutatur, prout bæc in *Tit. de Feudis*. prolixiùs explicantur.

Interim cùm natoralia contractuum possint per diuersas pactiones immutari, argumento textus feudalis in *Tit. de Feudo non babente propriam feudi naturam*, & contractua ex conuentione legem accipiant. *cap. contractus. 85. de R. I. in 6. l. contractus. ff. eod. tit.* non est insrequens, quòd aliqua prædia rustica dicantur dari in feudum, sed cùm ralibus pactis & conditionibus, ut ab Empbyteusi parum uel nibil dissentiant.

13 Porrò quòd in definitione dictum est, coorractum Empbyteuticum esse ex illis, *qui solo consensu perficiuntur*, non est omnind certùm: etenim magna ioter DD. controuersia est, an oon ad perfectionem hujus contractus *scriptura* requiratur, nec priùs inter cootrahentes nascatur obligatio, quàm scriptura sive instrumentum aliquod saltem privatum desuper erigarur? Qui affirmativam sequntur cum Julio Claro *in d. §. Empbyteusis. quæst. 4.* fundantur in textu, *lib. 1. Cod. de Iure Empbyteutico*. in illis verbis: *scriptura interveniente &c.* qoia ablativi casus absolutè positi eonditionem importare solent, ur sit sensus: *si scriptura intervenerit. arg. l. ab emptione. 58. ff. de Pactis. cum plurimis aliis similibus*. Conditione autem non impleta actus quoque conditionatus valere non potest, quia conditio obligationem suspendit, *tot. tit. ff. de Conditionibus & demonstrationibus. & X. tit. de Conditionibus appositis*. Er in specie si contractum aliquem in scriptis fieri placuerit ante scriptoræ expeditionem validum non esse, satis constat ex *l. si contractus. 17. Cod. de Fide instrumentorum*.

Verùm licet hanc sententiam communem dicat Clarus *cit. loco*. tamen apud Harprechtum *in §. 3. Instit. boc tit. num. 57.* magnus cumulus Authorum, & plures rationes in contrarium allegantur: cùm enim prior sententia unicè fundetur in allegatis verbis. *l. 1.* quæ videnrur habere ambigunm sensum, & posse explicari de narratione facti, non dispositione Joris: econtra verò in omnibus aliis contractibus etiam iis, qui cum Empbyteusi proximam similitudinem habent, ut emptione, locatione, feudo & cæteris, regulare fit, scripturam noo requiri de substantia contractus, nisi expressè ita inter partes convenerit, non erit propter ambigua verba unius legis à communibus contractunm regulis recedendum. Item cùm *in Novel. 7. in præfatione circa finem*. & *in Novelal.* 120. *cap. 5. V. in aliis. & cap. 6. §. 2.* specialiter in Emphyteusi Ecclesiastica constitutum sit, ut scriptura interveniat, supponitur, vel sequitur, in Emphyteusi privata non esse necessariam.

Qui tamen priori sententiæ adbærere vellet, haud difficulrer responderet, non dici *in citatis Novellis*, quòd scripturæ solennitas propria tantùm sit Emphyteusi Ecclesiasticæ, sed quòd *in d. l. 1.* communiter de omni Emphyteusi constitutum erat, id Imperator in Novellis etiam circa Ecclesiasticam clariùs expresserit: potueritque fuisse specialis consideratio hujus contractus ab aliis, quia in hoc plures obligationes simul concurrunt, nimirùm circa dominium utile, canonem, laudemium, meliorationes, alienationem &c. ut ad evitandas lites magis, quàm in aliis fuerit scriptura requisita.

Quid ergò statuendom? Planè quia in præsenti difficultate de sensu & mente legum non satis constat, in praxi omnium primò ad consuetudinem tanquam optimam legum interpretem, recurrendum est, *l. si de interpretatione. ff. de Leg.* Abstrahendo verò à consuetudine in Theoria ntraque sententia probabiliter defenditur: prior cum verbis legum magis consistit, altera cum æquitate naturali, ex qua per mutunm consensum etiam absque scriptura nascitur Obligatio. *lib. 1. ff. de Pactis*. Forsitan media via oon incongruè tentari posset, & dici, per leges eiviles, ac in foro externo eirca contractum Emphyteuticum scripturam reqoiri non quidem ad substantiam contractus, sed ad probationem judicialem manente naturali obligarione ex solo consensu, quæ sicut in pactis nudis stringar quidem, præsertim in foro interno, in judicio autem fori Civilis ad confusiones & lites evitandas, non nisi probatio ejus per scripturam admittatur. Quemadmodum in statutis Bavaricis *Tit. 21. num. 3.* ordinatum fertur, Empbytensim non aliter, qoàm documentis literariis probari posse. In Austria quoque prætendens fundum Emphyteuticum necesse haber exhibere concessionem illius scriptam, vulgò *ein ordentliche von dem Grund: Herrn, oder dessen Grundt*

Bu-

Buchshandler vnterschtiebene vnd gefertigte Getrebr, in qua concessione seu investitura Emphyteutica fundus Emphytenticus cum suis contiguis & vicinis, *mit den Vntainern*, ac quantitate canonis, item (si non sit Empbyteusis nova) anterior possessor, & quo titulo in præseuntem transtulerit, nominatim & clarè exprimi debent, quæ concessiones diligenter & de verbo ad verbum inserendæ in Librum Emphyteuticum *in das Geund:Buch*, ut subortis litibus inde probatio desumi possit. Aliud antem esse actum in foro externo probari non posse, vel actionem non admitti, & aliud obligationem natam non esse in *Tit. de Con-*
14 *stitutionibus. & in Tit. de Pact.* explicavimus.

Prætereà, quod definitioni insertum est, *Emphyteusim in perpetuum constitui posse*, rursus disputationem movet circa Emphytensim Ecclesiasticam, an ea in perpetnum constitui, & in quoscunque heredes transire valeat? Enimverò in *Novolla. 7. cap.* 3. constituit Imperator, ut Emphyteusis Ecclesiastica ultra virum & uxorem (si tamen viri & uxoris nominatim in contractu mentio facta sit) filios item ac nepotes non extendatur. Econtra *in Novel.* 120. *cap.* 6. conceditur absolutè, ut Emphyteusis Ecclesiastica, ac piorum locorum etiam perpetuè fieri possit. Ob hanc textuum diversitatem DD. in varias sententias abierunt, ut videre est apud Julium Clarum *in dicto §. Emphyteusis. quæst.* 28. *num.* 6. quibusdam afferentibna, esse de natura Emphyteusis Ecclesiasticæ, ut ultra filios & nepotes in extraneos heredes non transeat, nisi specialiter in concessione mentio hæredum fiat: aliis econtra ad ipsum negantibus: eò quòd prædicta *Novella* 7. tanquam constitutio Principis sæcularis aut non liget Ecclesias, *cap. Ecclesia* 10. *de Constit.* aut per *Novell.* 120. tanquam posteriorem correcta sit, vel certè ut tradit Gottofredus *ad d. cap.* 3. *in verbo. ad solam vitam*, tantùm de Ecclesia Constantinopol. loquatur.

Verùm cùm prior sententia sit multorum gravium DD. quos copiosè refert Clarus *dicto loco*, bonoque textu subnixa, & consulat indemnitati ac utilitati Ecclesiarum, pro quarum favore in dubio convenit respondere. *l. sunt personæ. ff. de Religiosis & sumptibus funerum*. ideò non videtur temerè reiicienda; proinde ad aliqualem diffidentium opinionum conciliationem existimo dicendum, non potuisse quidem ab Imperatore prohiberi, quin ex justa causa & cum debitis solennitatibus Emphyteusis Ecclesiastica in perpetuum & etiam pro heredibus extraneis concedi valeat; *arg. d. cap. Ecclesia. de Constit.* interim in dubio non præsumi datam in perpetuum, & mentionem heredum restringi ad proximos heredes sanguinis, filios scilicet & nepotes, qui jure naturæ sunt heredes, *l. cum ratio. ff. de Bonis damnatorum*. ut etiam insinuat Gottofredus *dicto loco*. & allegat Alciatum *lib. 2. præsumptionum. præsumpt. ultima*. & licet prohibitio *dictæ Novellæ*. 7. non possit excludere Ecclesiam à concessione perpetua, potest tamen extraneos heredes legi Imperatoriæ subditos excludere à petitione, quando ipsis per Ecclesiam expressum pactum factum non est, vel saltem talia verba contractui inserta, ex quibus sufficienter appareat, mentem concessionis fuisse heredes quoque extraneos comprehendere. Quo sensu etiam exponenda est *Novella* 120. ut jura juribus concordentur ad correctionem jurium evitandam. *cap. cùm expediat. 29. de Electione in 6.* cum aliàs ista Novella nullius correctionis circa *Novellam*. 7. meminerit. Quod verò dicitur, prohibitionem *Novellæ* 7. esse solummodo circa Ecclesiam Constantinopol. majorem, per textum satis evinci nequit, qui in *dicto cap.* 3. & *in cap. præced.* generaliter de omni Ecclesia, & *omnibus reliquis adorandis domibus* loquitur.

Circa Emphyteusin Ecclesiasticam illud adno- 15
tandum est, quòd licet ab initio res Ecclesiastica sine debitis solennitatibus in Empbyteusin dari nequeat, *Extravag. ambitiosæ de Rebus Eccles. non alienandis inter Comm.* si tamen *ab antiquo* (saltem ultra 40. annos,) sit solita dari in Empbyteusin, & ab initio cum solennitate data fuerit, eaque denuo ad Ecclesiam revertatur, possit absque nova sollennitate iterum in Emphyteusin concedi, dummodo non cum minori Ecclesiæ utilitste. *d. Extravag. ambitiosæ & cap. 2. de Feudis*. Riccius *Praxi aurea. parte 1. resol.* 26. Imò non præcisè tenebitur Prælatus iterum dare in Emphyteusin, sed poterit in usumfructum concedere, elocare, vel alium contractum desuper facere, ex quo major Ecclesiæ utilitas proveniat: quia res semel facta alienabilis censetur perpetuò esse alienabilis, & meliorem facere conditionem Ecclesiæ Prælatus potest, deteriorem non potest. *cap. 2. de Donationibus*. Unde, si priùs Emphyteusis data sit ad certam generationem & privatis hominibus, non poterit ad Ecclesia reversa dari in perpetuum sine nova causa, & solennitste; vel in Civitatem aliamvè universitatem, quæ nunquam moritur; vel in potentiorem, qui sit difficilis conventionis, conferri.

Est verò litigium inter DD. an Emphyteusin ad 16
Ecclesiam reversam valeat Prælatus suis consanguineis concedere? Negativa sententia, quam tenet Harprechtus *in §. 3. Institut. hoc tit. num.* 197. fundatur *in Auth. quibuscunque. Cod. de SS. Eccles.* & in *Novella* 120. *cap.* 5. ubi œconomis & venerabilium domorum ordinatoribus, eorumque consanguineis interdicitur, Emphyteusin & locationes, sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium accipere &c. Cujus constitutionis ratio est, ne isti administratores Ecclesiæ fraudem & damnum inferre possint. *cap. decenter. dist.* 89.

Verùm dicendum est, non reperiri aliquam constitutionem Canonicam; ex qua consanguinei Prælati debeant esse hac in parte deterioris conditionis, quàm alii, dummodò omnia bona fide & cum evidenti Ecclesiæ utilitate agantur.

Non obstat dicta constitutió Juris Civilis: quia illa inprimis non loquitur de Prælatis, sed tantùm de œconomis & similibus administratoribus inferioribus Hospitalium & aliorum piorum locorum, quorum potestas longè restrictior est, quàm Prælatorum, magisque in illos, quàm in istos cadit fraudis præsumptio: Deinde Prælatos tanquam personas Ecclesiasticas præfata constitutio ex defectu jurisdictionis ligare non posset. Panorm. *lib. 1. Consil.* 41. & Facbinæus *lib. 7. Controv. cap.* 31.

Vtrùm autem Emphytensim finita generatione
aliove casu ad Ecclesiam vel alium dominum rever- 17
sam dominus teneatur dare cognatis ultimi Emphyteutæ, si petant, eosque præferre extraneis persofonis, in utramque partem disputant Interpretes apud Hsrprecht. *in d. §. 3. num.* 208. Etenim affirmativam præter alia argumenta suadere videntur notabiles textus: *in l. Imperator. 60. ff. de Pactis. & in lib. 1. ff. de Privilegiis Creditorum* (quæ in Corpore Godofredi est 16. *in Tit. de Rebus authoritate Iudicis possidendis*) ubi, si bona debitoris vendantur, in emptione eorum creditores quidem cognatis, cognati antem extraneis præferuntur. Item *in l. jubemus. 3. §. 5. Cod. de Advocatis diversorum Iudicum*, filii advocatorum, si idonei sint, ad officium suorum parentum præmortuorum ante extraneos admittuntur. & cum Andrea Gail. *Pract. Observat. lib. 2. observat.* 148. *num.* 2. Harprecht. *d. l.* esse quidem aliquam æquitatem seu benignitatem, ne dominus in nova concessione Empbyteusis ad se devolu-

deuolutæ extrsneos præferat consanguineis ultimi Emphyteutæ, si rem rursus in Emphyteusim concedere & non pro se aut suis reseruare uelit: interim in rigore non esse obligationem vel jus petendi ex parte consanguineorum, hæc enim obligatio foret vel ex *pacto*, vel *lege*; non ex *pacto*, quia supponitur, juxta pactum Emphyteuticum rem esse liberè & pleno jure ad dominum reversam, consequenter sicut aliàs quilibet in re sua medetator est & arbiter *l. in re mandata. Cod. Mandati.* & qui jure suo utitur nemini facit injuriam, *l. nullus. 55. ff. de R. I.* ita etiam in Emphyteusi ad se reversa tanquam de re sua dominus liberè disponere poterit. Sed neque *ex lege* apparet obligatio, quia non habetur hujus rei convincens aliquis textus; imò in *d. Novella. 7. c. 3. §. fin.* talis petitio consanguineorum expressè removetur. Adde, quòd juxta communes Juris regulas (quibus tamdiu insistendum, donec contraria exceptio ostendatur) nemo invitus contrahere aut vendere teneatur. *l. invitos. 11. Cod. h. t. l. invitum. & l. dudum. Cod. de Contrah. empt.* Quod verò attinet ad textus in contrarium adductos, putarem respondendum, eos loqui de diversis casibus, à quibus tanquam separatis, ut dici solet, non est bona illatio: nam ibi ex publico officio proceditur vendendo bona & distribuendo officia, hic autem ex privato jure dominii: ibi nihil præjudicatur Judiei, si anteferat consanguineos extraneis juxta præscriptum legis, à qua suum officium habet, & dependet, hic autem nimis videretur restringi naturalis facultas dominii, ex quo cuique conceditur disponere de re sua, prout libet.

Amittitur Emphyteusis etiam in perpetuum constituta tribus ex causis: nimirùm *canonis seu pensionis intermissa solutione: deterioratione rei Emphyteuticæ; & ejusdem rei circa consensum domini alienatione.*

18 Circa amissionem *ob non solutum canonem* distinguendum est inter Emphyteusim *Ecclesiasticam*, seu ab Ecclesia concessam, & Emphyteusim *privatam*, sive concessam ab aliis privatis hominibus. *Privata* amittitur, si *per triennium* nullus canon solvatur domino. *l. 2. Cod. de Iure Emphyteut. Ecclesiastica* verò, si *per biennium: cap. fin. hoc tit.* licet dominus ad solvendum non monuerit; quando enim certa dies solutioni præfixa est, ea dicitur pro homine interpellate, nisi tamen Emphyteuta moram purgaverit, & celeri satisfactione sibi consuluerit. *d. cap. fin.* Debet autem hoc biennium vel triennium esse continuum, ita ut expelli non possit Emphyteuta, qui primo & quarto anno non solvit canonem, solvit verò secundo & tertio. Baldus *in authent. qui rem Cod. de SS. Eccles.*

Cæterùm intra quantum tempus Emphyteuta morem purgare possit, ut evitet privationem? discrepant DD. Quidam existimant, sufficienter purgasse moram, si citatus ad Judicem non incipiat litigare, sed illicò paratus sit ad solvendum: quæ sententia non videtur convenire *dicto c. fin.* ubi ad privationem vel amissionem non requiritur monitio domini, ut dictum. Meliùs proinde dicitur tempus, intra quod conceditur moram purgare, debere esse modicum arbitrio Judicis vel prudentis viri, ita ut si elapso biennio intra unum vel alterum mensem pro circumstantia loci & personarum non venerit cum solutione canonis, is imposterum necessariò audiendus non sit, nisi dominus ultrò jus suum remittere velit. Gloss. *in d. c. fin. in verb. celeri & Panorm. ibid. n. 13.* Censetur porrò dominus remittere jus suum, si sciens, veteres pensiones solutas non esse, novas receperit. Imò etiamsi receperit veteres, non remittere expulsionem ipsius Emphyteutæ, si de ea comminationem vel saltem protestationem de reservatione sui juris fecisset, quæ tamen protestatio cum receptione novarum pensionum tanquam facto contraria non consisteret. Videatur Barbosa *in Collect. DD. ad c. fin. h. t. num. 117.* ubi etiam *n. seqq.* concludit, Prælatum Ecclesiæ Collegiatæ non posse remittere hanc caducitatem sine consensu Capituli.

Ex causa *deteriorationis* amittitur Emphyteusis, 19
si ex dolo, lata, vel levi culpa rem Emphyteuticam notabiliter deteriorem fecerit Emphyteuta, ita ut damnum non sit leve, & forsan modico tempore recuperandum, sed perpetuum vel saltem annis pluribus non resarciendum: cùm enim primæva natura & institutio Emphyteusis sit, ut res sterilis melioretur, & ad culturam redigatur, si contrarium accidit, meritò hic contractus rescindi, & annulari debebit. *Novella. 120. c. 8. Authent. qui rem. Cod. de SS. Ecclesiis.*

Ad *alienationem* quod attinet, sciendum est, 20
concedi quidem Emphyteutæ, ut *emponemata*, sive meliorationes suas, quas fecit in re Emphiteutica, sicut & jus suum in alium transferre ualeat, (nisi tamen aliter in instrumento Emphyteutico conventum fuerit) sed ita si priùs domino denunciauerit, an ipse pro eodem pretio, quod revera extraneus dare paratus est, emere velit, ejusque declarationem per duos menses expectarit. Quòd si irrequisito dominio Emphyteuta rem vendiderit, & insuper tradiderit, cadet jure suo, & dominus statim ad se recipere poterit, nullo restituto pretio. *cap. fin. hoc tit. & l. 3. Cod. de Iure Emphyt.* atque ibidem DD. & Interpretes.

Notanter autem de venditione loquimur, quia si Emphyteuta titulo lucrativo v. g. donationis, aut legati velit jus suum in alium transferre, communiùs docent (quibusdam tamen dissentientibus) id irrequisito domino fieri posse. *arg. l. 1. Cod. de Fundo patrimoniali, & in l. si domus. 71. §. ult. ff. de Legatis 1.* ex ea differentiæ ratione, quòd in venditione non intersit Emphyteutæ, quis emat pro eodem pretio, ideòque meritò dominus præferendus sit; in donatione autem ejusdem intersit, cui ex causa gratitudinis vel receptæ vel recipiendæ donet, dummodò jus directum domini in omnibus salvum conservetur, & donatarius per authoritatem domini in possessionem inducatur.

Plurimas alias circa hanc materiam controversias movent DD. nullo certo Jure determinatas, & in utramque partem habentes suas rationes & DD. quæ videri possunt apud Julium Clarum, Harprecht. & Barb. *cit. locis*. Addatur & Layman. *in Theolog. moral. lib. 3. tract. 4. cap. 23.* Card. Tuschus *verbo. Emphyteusis*. Colendiss. D. Collega D. Christoph. *Bluemlacher in Tract. de Iure Emphyteusico, Vitalitio, & Iure precario*. Alvarus Valesius *in Tract. de Iure Emphyteut.* Hodiè quando in multis per specialia pacta alteratur ordinaria natura Emphyteusis, potissimùm ad consuetudines locorum recurrendum est.

TITU-

TITULUS XIX.

De Rerum Permutatione.

SUMMARIA.

1. *Permutatio quid?*
2. *Quomodo differat à contractibus innominatis, ac cum iisdem conveniat.*
3. *Permutari quæ res possint.*
4. *In permutatione beneficiorum an possit redituum inæqualitas pecunia compensari?*
5. *Permutatio beneficiorum qualiter facienda.*
6. *Permutatio beneficiorum potest aliquando ab Episcopo juberi.*

1 PErmutatio est contractus, per quem una certa species pro alia præstatur, ut equus pro equo, annulus pro catena &c. Convenit quidem permutatio cum emptione, quòd in utroque contractu ad transferendum dominium agatur, differt autem, quòd in emptione non detur species pro specie, sed quantitas sive pecunia numerata. Ubi adverte, id, quod apud Philosophos dicitur *individuum*, apud J. C. dici speciem, sive corpus, & quod apud Philosophos dicitur species, id apud J. C. appellari *genus*, vel *quantitatem*, si in numero, pondere, aut mensura consistat.

2 Porrò permutatio quamvis proprium nomen habeat in Jure, & in eo differat à contractu innominato, do ut des, quòd hic una species detur pro alia in genere v. g. equus pro alio equo incerto, in permutatione autem una species detur pro alia specie certa & determinata v. g. hic equus pro hoc equo: item quòd contractus innominati plerumque à DD. censeantur stricti Juris, permutatio autem bonæ fidei. *§. actionum*. 28. *& ibi* Interpretes *Institut. de Actionibus*. Nihilominùs convenit permutatio cum contractibus innominatis, eorumque naturam participat, tum quòd etiam producat actionem *præscriptis verbis*. *d. §. actionum*. *& l. 6. Cod. hoc tit.* tum quòd non perficiatur solo consensu, sicut emptio & venditio, sed per actualem rei traditionem; quare licet duo convenerint. Quòd velint res suas inter se permutare, antequam tamen id actualiter fecerint, pœnitere & à contractu recedere poterunt, quòd si unus de facto rem permutandam tradiderit, & alter econtra suam tradere nolit, dabitur tradenti actio, ut alter vel vicissim rem tradat, vel acceptam restituat. *l. 1. §. fin. ff. hoc tit. l. 3. & seq. C. eod. t.*

3 Permutari possunt res omnes, quæ vendi, & econtra, quæ vendi non possunt, etiam permutari nequeunt. Unde sicut res & Jura spiritualia citra simoniam pro pecunia vendi non possunt, ita nec permutari pro re aliqua temporali. *cap. fin. hoc tit.* Attamen una res spiritualis pro alia spirituali rectè permutatur, ut unum beneficium Ecclesiasticum pro alio, jus decimandi competens in uno loco pro alio in altero loco commodiori &c.

4 Quærunt hoc loco Interpretes, an si duo beneficia inter se permutentur, quorum unum habeat majores reditus præ altero, possit ifte excessus redituum ab altero permutante pecunia vel alia re temporali compensari? Ratio dubitandi est, quòd tali casu pecunia non detur pro beneficio & re spirituali, sed tantùm pro reditibus excessivis, qui temporales sunt, atque id ipsum videatur concessum esse *in cap. ad quæstiones. 6. hoc tit.* Communior est interpretatio, esse distinguendum, an duæ Ecclesiæ Conventuales seu Monasteria velint Parochias, aut beneficia sibi unita inter se permutare: vel an duo Clerici beneficiati? Priori casu *ex dict. cap. ad quæstiones*. licitum est, excessum redituum pecunia compensare, quia pecunia datur pro ipsis fundis & agris, qui temporales sunt, & per incorporationem sive unionem transierunt in dominium Ecclesiæ Conventualis. Altero autem casu talis compensatio non est licita: cùm enim hic principaliter fiat permutatio quoad titulum, neque agri & fundi sint in dominio beneficiati, sed is tantùm jus spirituale vel saltem spirituali annexum habeat, fructus exinde percipiendi, non posset pecunia intelligi data pro ipsis fundis & agris, sicut in priori casu, sed pro titulo spirituali & jure, ampliores reditus percipiendi, aliàs absolutè beneficia sine simonia vendi possent, si venditor diceret, se ipsum Titulum beneficii alteri donare, & tantùm reditus annuos vendere, quòd utique absonum, & contra Jura foret. Text. *in cap si quis objecerit. causa 1. quæst.* 3. ibi: *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Videatur Covar. *Var. Resolut. lib. 1. cap. 5. num.* 8. Barb. *in Collectan. ad d. cap. 6. hoc tit. num. 1.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 10. cap. ult. §. 5. num. 52. & seqq.*

Illud tamen concedendum est, quòd si unus Clericus minùs fortè idoneus cum alio magis idoneo suum beneficium pinguius commutet, possit ei cum authoritate Episcopi in beneficio dimisso quasi per compensationem aliqua pensio ad tempus vitæ constitui. Navarrus *de Simonia consilio. 43. num.* 4. & diximus superiùs in *Titul. de Præbendis*. & in *Titul. Ut Ecclesiastica beneficia sine diminut. confer.* ex quibus causis pensiones in beneficiis ab Episcopo constitui possint. Generaliter de hac materia an & quando pactum pecuniarium in permutationibus vel resignationibus beneficiorum intervenire possit, vid. Suar. *de Simonia lib. 4. c. 33. & seqq.* Layman. *d. §. 5. num. 52.*

Cæterùm Clerici sua inter se beneficia sine consensu Episcopi permutare non possunt, aliàs hoc ipso in pœnam sua beneficia amittent, *cap. cùm olim. 7. hoc tit.* Imò præter consensum Episcopi, etiam consensum illorum requirere debent, qui jus conferendi, eligendi, vel præsentandi in talibus beneficiis habent, quibus contradicentibus, uel inuitis permutatio facta ipso jure nulla erit, nisi in magnam Ecclesiæ utilitatem cedat. Garc. *de Benefic. p. 11. c. 3. n. 19. & 21.* 5

Forma autem & modus permutandi beneficia est, ut Clerici ea resignent in manus Episcopi exprimentes, quòd id causa permutationis faciant, quo casu arbitrari debebit Episcopus, admittendane sit permutatio uel non, & si admittendam existimaverit, nulli alteri, sed præcisè ipsis permutare nolentibus hujusmodi beneficia resignata, conferre potest & debet. Idque etiamsi essent expectantes, quibus ex gratia Papali beneficium primò vacans debetur, vel etsi in mense Papali vel ad manus Pontificis dicta resignatio fiat, quòd non sit absoluta, sed sub conditione permutationis. *cap. un. hoc tit. in 6. & Clem. unica. eodem tit.*

Ultimò hic adnotandum, quòd aliquando Episcopus possit cogere Clericum, ut suum beneficium cum altero permutet, si nimirùm sit minùs idoneus ad administrandum, si causaverit scandalum in populo, inimicitias & persecutiones patiatur, aut similis aliqua causa necessitatis vel utilitatis Ecclesiæ subsit, *cap. quæsitum. & ibi* Panorm. *num. 7. & 8. hoc tit.* Parisius *de Resig. benef. l. 5. qu. 3. num. 153. & seq.* 6

TITU-



TITULUS XX.

De Feudis.

HÆc materia feudalis in Jure quidem Can. duobus tantùm capitulis in hoc Titulo attingitur, in Corpore autem Juris Civilis ad finem duobus libris & pluribus titulis pertractatur. Propter utilitatem materiæ in foro tam Ecclesiastico, quàm Civili frequentissimam, ea, quæ principaliora sunt, breviter explicabimus, reliqua apud copiosos feudorum Interpretes legi poterunt, cùm plurima incerti prorsus & dubii Juris sint.

---

§. I.

Quid & quotuplex sit Feudum.

SUMMARIA.

1. *De feudorum origine, & libris feudalibus.*
2. *Feudi definitio.*
3. *Vasallus habet dominium utile.*
4. *Iuramentum fidelitatis qualiter præstandum, ad quid obliget, & contra quas personas?*
5. *Vasallus ad qualia servitia teneatur.*
6. *Feudum aliud proprium seu rectum, aliud improprium seu degenerans.*
7. *Feudum aliud novum, aliud antiquum, & quid inter utrumque intersit.*
8. *Feuda alia personalia, alia ex pacto & providentia, alia hereditaria.*
9. *Feuda alia Ecclesiastica, alia sæcularia.*
10. *Feudum aliud Regale, aliud nobile, aliud ignobile?*
11. *Feudum aliud ligium, aliud non ligium.*
12. *Allodia seu allodialia bona, quæ dicantur.*

Alia Summaria post §. 2.

1 PRænotare in primis oportet, diversas esse DD. opiniones de *feudorum* origine, dum alii à Romanis, alii à temporibus Justiniani, alii à Gallis derivant. Sed magis receptum est, à Longobardis, qui Italiam occuparunt, diuque possederunt, propriè instituta fuisse: in ipsis namque feudorum libris sæpiùs mentio fit Longobardorum, & legum Longobardicarum, ut *in cap. 1. de Feudi cognitione. & cap. 1. de Contentione inter Dominum & fidelem*. Et multa vocabula feudalia arguunt linguam Longobardorum, quos Germanos, aut Germaniæ vicinos fuisse asserunt; velut Morgenatica, Marchia, Marchio &c. licet etiam antiquitus & apud alias Gentes extiterint aliqui contractus, speciem quandam feudorum præseferentes. Fach. *lib. 7. controverf. cap. 1.* Harpr. *in Annot. ad Iulium Clarum in §. feudum. quæst. 1. num. 11.*

Ipsum porrò jus feudale in Corpore Juris Civilis existens ab incertis Authoribus potissimùm ex usibus & moribus compilatum est: unde etiamnum hodie jus *consuetudinarium* censetur, & Libri feudorum *usus feudorum* frequenter à DD. in allegationibus suis vocantur; exceptis quibusdam constitutionibus Imperatoriis insertis, quæ ad jus scriptum pertinent. Quia tamen longissimo & immemoriali usu totius Orbis Christiani in judicio & extra hoc jus feudale receptum & practicatum est, ideò non immeritò authenticum ad causarum feudalium (& aliarum saltem in defectu, ubi à Jure communi secus dispositum non est) decisionem habetur. Clarus & Harpr. *d. §. feudum. qu. 2. & 3.* Obligat etiam Ecclesiasticos, qui feuda possident, ratione illorum bonorum feudalium, *cap. cæterum. 5. de Iudic. & cap. ex transmissa. 6. de Foro competenti.*

Illud quoque advertendum, in antiquis Juris Corporibus tantùm extare duos feudorum libros, in recentioribus verò opera Cujacii J. C. alios superadditos fuisse, quorum apud DD. ambigua est authoritas.

Feudum igitur à *fide* seu *fidelitate* sic appellatum *Tit. Per quos fiat investituræ. in fine.* rectè describi potest, quòd sit *benevola rei immobilis concessio cum translatione dominii utilis, sub obligatione fidelitatis, & servitiorum honestorum.* Is qui feudum concedit, dicitur Dominus, vulgò *der Lehen-Herr*, is verò qui accipit, dicitur Vasallus, vulgò *der Lehenmann*, vel *Lehen-Trager*.

Dico I. Feudum esse *benevolam concessionem*, est enim feudum species beneficii, & ordinariè gratis concedi solet à Domino, ut is pro suo honore conservando, vel augendo Vasallum sibi ad fidelitatem, & servitia obligatum habeat, *arg. cap. 1. de Feudo dato in vicem legis commissoriæ.* Interim tamen non est de substantia feudi, ut merè gratuitò fiat: nam etiam feudum emi posse constat *ex cap. unico. de Natura feudi. & cap. unico. de Beneficio fratris.* Dummodò minori pretio ematur, quàm in se valeat, ut adhuc speciem beneficii retineat.

Dico II. Esse *concessionem rei immobilis*, quo nomine non tantùm veniunt res corporales, & solo cohærentes, ut castra & prædia, sed etiam jura incorporalia, quæ immobilibus accensentur, ut jura piscandi, venandi, jurisdictionem exercendi, vectigalia accipiendi, & similia.

Dico III. In feudo transferri *dominium utile*: nam directum penes dominum, qui feudum concedit, remanet. Dicitur autem Vasallus habere *utile dominium*, quia majus jus habet, quàm usufructuarius: jus enim usufructuarii cum persona extinguitur, feudum autem, etiam ad heredes transit. Item usufructuarii jus ita personale est, ut alteri cedi non possit sed hoc ipso, quòd usufructuarius velit jus suum in alium transferre, exspiret ususfructus, & ad Dominum proprietatis revertatur, *l. si ususfructus. 66. ff. de Iure dotium.* sed vasallus feudum acceptum alteri elocare, imò per modum feudi concedere, & ita alium subinfeudare potest. *c. unico. Per quos fiat investitura, & c. unico. §. similiter. de Lege Corradi.* qua de re inferiùs plura dicentur. Denique pro re feudali contra quemcunque possessorem etiam contra ipsum dominum, eam in præjudicium Vasalli detinentem datur vindicatio teste Zasio *de Feudis, p. 6. n. 36.* quæ actio illi tantùm competit, qui dominium in re prætendit, *l. in rem. 23. ff. de Rei vindic.*

Dico IV. Vasallum obligari, *ut domino sit fidelis*, id est, quòd nihil contra dominum machinari, sed eum consilio, & auxilio juvare velit: hinc feudum à fide sive fidelitate derivatum superiùs diximus. Ad quem finem regulariter (nisi dominus ultra remittere velit) *juramentum fidelitatis* præstare debet Vasallus. Quòd juramentum qualiter præstandum sit, in consuetudine potissimùm cujuslibet Regionis, partiumque conventione positum est. In Germania brevem formam usitatam dicit Zasius *p. 7. n. 16.* quòd Vasallus utilitatem domini procurare, incommoda propellere, & in causis feuda-

feudalibus coram ipso respondere velit. Sed licet juramentum istud ex actum non fuerit, nihilominùs ad fidelitatem Vasallus obligatur, quia ea est de natura & substantia feudi.

Non tamen contra omnes ex causa fidelitatis Vasallus dominum adjuvare tenetur, quidam enim excepti sunt, veluti Imperator, vel Rex Romanorum, 2. *Feudorum tit. 55. in fine*. Similiter & S. Pontifex tanquam Pater, & superior universalis Ecclesiæ, *arg. cap. venientes. 19. X. de Iurejur.* Item Dominus antiquior, à quo Vasallus jam priùs aliud feudum accepit. 2. *Feudorum. tit. 28. in fine*. Adversus Patriam quoque & sua propria bona Vasallus Domino assistere non tenetur, Anne contra proprium Patrem? Id videtur affirmari *in d. tit. 28. in fine*. sed quia Patri jure naturali debetur obsequium, & major fidelitas, quàm Domino, ideò ille textus congruè explicari potest de Patre, fratre, aut filio ipsius Domini, non verò ipsius Vasalli; & quidem tantùm in eum casum, quo Dominus dictas personas ex causa publicæ utilitatis, vel alia justa impugnare potest, aut se contra ipsos defendere necesse habet, quia generaliter Vasallus in re inhonesta & contra bonos mores Domino non obligatur. *cap. fin. X. de Pactis*. Hæreticum etiam Dominum factum, vel excommunicatum, vel bannitum vasallus interim, quamdiu hæresis, excommunicatio, vel bannum durat adjuvare non tenetur, *d. tit. 28. in princ.* Vid. Julius Clarus & Harpr. *in d. §. feudum quæst. 21.* Schraderus *de Feudis p. 6. cap. 5. per tot.*

Dico V. Vasallum teneri *ad servitia honesta Domino exhibenda*. Quænam verò sint talia servitia, principaliter ad pacta & conventiones, item speciales locorum consuetudines attendendum erit. Cæterùm de Jure feudali servitiorum nomine obligatur Vasallus (ita tamen, si à domino requisitus fuerit) ut dominum euntem ad bellum sequi, & pro eo etiam propriis sumptibus, si feudum pingue sit, pugnare, vel alium æquè idoneum sui loco substituere, vel certè mediam partem fructuum feudalium ejus anni Domino pro continuatione belli subministrare debeat. *cap. 1. §. firmiter. de Prohibita feudi alien. per Fridericum*. Sed hoc si bellum sit justum, sin autem injustum fuerit Vasallus Domino servire non tenetur, nec debet, nisi tantùm ad defensionem ejus, non verò ad offensionem injustam alterius. Si dubitetur iustumne sit bellum, an iniustum, servitia præstanda erunt, quia in dubio superioris mandatum præsumitur esse iustum.

6 Quod attinet ad divisionem feudorum *prima* & principalis est, quòd feudum aliud sit *proprium*, aliud *improprium*, sive *degenerans*. Proprium dicitur, quod in omnibus veram naturam feudi retinet: ut, quòd sit super re immobili, quòd detur pro heredibus masculis, & sub obligatione fidelitatis, & servitiorum, quòd ordinariis modis acquiratur & amittatur. Improprium verò, in quo per pacta specialia à propria natura feudorum recessum est. Cuiusmodi sunt feuda *fœminea*, in quibus fœminæ etiam succedunt: Feuda *franca*, in quibus nulla servitia præstantur: feuda ad vitam tantùm concessa, ut feudum *Soldatæ*, *Cameræ*, *Cavenæ*, quando ex Camera, ærario, vel de victualibus Principis alicui pro certis servitiis præstitis aut præstandis quasi merces ad vitam constituitur, de quibus est textus, *in c. unico. §. fin. Quis dicatur Dux. &c.* In dubio autem omne feudum præsumitur rectum & proprium: & si forsan in uno degeneret, in reliquis tamen adhuc propriam naturam retinet. *cap. unic. de Feudo non habente propriam naturam*. Unde licèt ad substantiam feudi scriptura non requiratur, qui tamen feudum improprium accipit, curare debet, ut scriptura desuper fiat, aliàs in dubio feudum ordinarium vel proprium censebitur.

7 *Secunda* divisio est, quòd feudum aliud sit *novum*, aliud *antiquum*. Feudum *novum* dicitur, quòd noviter à Domino collatum est, *antiquum* verò, quod iam per successionem à primo acquirente ad alios devolutum. Faciunt quidem nonnulli differentiam inter feudum *antiquum* & *paternum*: antiquum illud appellant, quod ab aliquo ex ascendentibus ultra quartum gradum obtentum est: paternum verò, quod à Patre, Avo, Proavo, vel Abavo; sed communiùs feudum paternum & antiquum inter se confunduntur, cùm quoad effectus iuris vix sit aliqua differentia.

Porrò inter feudum novum & antiquum hoc interest, quòd in feudo novo soli descendentes, id est, filii & nepotes, nulli autem collaterales succedant, sed si Vasallus moriatur non relictis descendentibus, feudum novum ad Dominum revertatur: in feudo autem antiquo etiam fratres & reliqui collaterales ad successionem admittantur. Item si Vasallus feudum novum tenuntiaverit, vel sine consensu domini alienaverit, id ad dominum revertitur, nisi pater filio in vivis renuntiaverit *cap. unico de Vasallo decrepitæ ætatis*; feudum autem antiquum renuntiatum, aut malè alienatum ad agnatos devolvitur, quia ipsis jam ex antiquis investituris jus quæsitum est in tali feudo, cui Vasallus præjudicare non potuit, *cap. 1. Si de feudo defuncti contentio sit &c.* 8

Nihil tamen obstat, quin dominus possit feudum novum per modum & jure veteris concedere, cùm quilibet in re sua sit moderator & arbiter, *l. in re mandata 21. Cod. mandati*, & contractus ex conventione legem accipiant, *cap. contractus. 85. de R. I. in 6.*

Tertia feudorum divisio est, quòd aliqua sint *personalia*, aliqua *feuda familiæ* sive *ex pacto & providentia*, vulgo *Stammen, Lehen*, dicta, & aliqua *hereditaria*. *Personalia* dicuntur, quæ personam primi vasalli non egrediuntur, ut sunt feudum cameræ, soldatæ, & similia. *Feuda familiæ*, seu *ex pacto & providentia* vocantur illa, quæ concessa sunt in favorem & ad conservationem certæ alicujus familiæ, ac in quibus tantùm agnati masculi à primo vasallo descendentes succedunt. Feuda demum *hereditaria* dicuntur, in quibus non solùm agnati primi vasalli sive acquirentis, sed etiam quicunque heredes extranei ab intestato vel ex testamento venientes succedere possunt.

Quartò dividuntur feuda *in Ecclesiastica & Sæcularia*. Ecclesiastica dicuntur, quæ ab Ecclesiarum prælatis ex bonis ad Ecclesiam spectantibus constituuntur: sæcularia verò, quæ à principibus vel dominis sæcularibus, aut etiam Ecclesiasticis, de bonis tamen patrimonialibus & temporalibus, dantur: nam hic non tam persona constituens, vel accipiens feudum, quàm res ipsa in feudum data, sitne Ecclesiastica vel Laicalis, spectatur. Unde multi Episcopi & Prælati Ecclesiastici, qui specialia territoria in feudum ab Imperatoribus acceperunt, ratione istorum territoriorum considerantur ut Vasalli cæteri sæculares, & ut Principes ac Status Imperii. Unde & jus gladii, quod utique tanquam Ecclesiasticis non competeret, aliaque jura exercere possunt. Andreas Gail. *Lib. 1. observ. 30. num. 4. & seq.* 9

Quinta divisio est, quòd feudum aliud sit *Regale*, aliud *Nobile*, & aliud *Ignobile*: *Regale* dicitur, quod ab Imperatore cum annexa regali dignitate, id est, cum jure Regalium, de quibus In *Tit. feudorum. Quæ sint regaliæ*, conceditur, veluti Ducatus, Marchionatus, Principatus, aut Comitatus. Feudum *Nobile non Regale* dicitur, quod personam accipientis nobilitat sine jure r alium, sive deinde ab imperatore, sive ab inferioribus Principibus jus nobilitandi habentibus concedatur; vel quod tantùm Nobilibus concedi solet. *Ignobile* denique feudum dicitur, quod nullam dignitatem vel nobilitatem annexam habet, ut si alicui pagus, domus aut prædium in feudum concedatur. 10

Engel in Decretal. Lib. III. T Sexta

11 *Sexta* & ultima divisio est, quòd feudum aliud sit *ligium*, aliud *non ligium*. Videtur hoc nomen derivatum à verbo *liga*, quod Italis fœdus & societatem arctissimam significat. Quare feudum *ligium* dicitur illud, in quo Vasallus specialiter uni domino obligatur, ut ei militare & servire teneatur contra quemcunque alium nullo prorsus excepto, *cap. 1. de Feudo ligio*. & juramentum summæ hujus fidelitatis speciali nomine *homagium* appellatur, & jurans *se hominem alterius facere* dicitur, prout *in Clem. Pastoralis 2. de Sentent. & de Rejudicata*. Rex Siciliæ dicitur: *homo ligius Ecclesiæ Romanæ*. Hujusmodi autem feuda *ligia* nonnisi à summis Principibus superiorem non recognoscentibus dari possunt; aliàs enim necessariò superior dantis in juramento fidelitatis excipi deberet. Item nemo potest à duobus Regibus feuda ligia habere: quia necessariò alterum à fidelitate exciperet. Romanus tamen Pontifex etiam in feudo ligio exceptus intelligitur, ut contra ipsum fidelitas jurari non possit. *arg. cap. venientes. 19. de Iurejurando*. Joann. Koppen *Iuris Feudalis observ. 2. num. 33*. Feudum *non ligium* vocatur, ex quo Vasallus ita debet fidelitatem domino, ut tamen alteri ex eadem, vel alia causa similem fidelitatem præstare valeat. Clarus *in §. feudum. qu. 11.* & ibi Harprechtus *in additionibus*. Neque omne feudum, quòd à summis Principibus datur, *ligium* est, nisi expressè id investitura, vel juramento fidelitatis contineatur: cùm enim qualitas feudi ligii sit supra communem naturam feudi, ideòque ex speciali conventione dependens & facti, in dubio non præsumitur. Koppen, *dict. o. num. 35*.

12 Feudis opponuntur *Allodia*, de quibus est titulus *54. in Lib. 2. Feudorum*. Dicuntur autem *Allodia*, quæ sunt cujusque propria absque recognitione alterius domini directi, Germanis nostris *freyeigene Guter*. Quidam hoc verbum planè peregrinum censent, alii compositum ex particula privativa *ab* & verbo *laudare*, quod Juris-Consultis significat authorem, vel dominum nominare, *l. authore. 7. Cod. de Evictionibus*. ut sensus sit *absque laudatione*, seu alterius domini recognitione. Et in his bonis propriè locum habet, quòd in re sua quilibet sit moderator & arbiter, *vulgat. l. in re mandata. 21. C. Mandati*. cæteris tamen paribus, si scilicet homo sui juris existat, liberam administrationem habens, nec aliqua speciali lege vel conventione prohibeatur.

§. II.

Quibus modis Feudum acquiratur.

SUMMARIA.

13. *Feudum quot modis acquiratur, & inprimis de pacto & investitura feudali.*
14. *Feudum an & qualis sit contractus?*
15. *De subinfeudatione.*
16. *De investitura feudali.*
17. *Feudum qualiter præscriptione acquiratur.*
18. *In feudis regulariter non habet locum dispositio testamentaria.*
19. *Agnatus potest repudiata hereditate feudum petere, non autem filius.*
20. *Fœminæ regulariter in feudis non succedunt.*
21. *Fœminæ an succedant in feudo franco, vel empto, vel Ecclesiastico? Remissivè.*
22. *In feudis tantùm succedunt naturales & legitimi filii, non verò naturales tantùm; & quid de legitimatis?*
23. *Filii adoptivi excluduntur à feudis, item & natura imperfecti.*
24. *Clerici & Religiosi an succedant in feudis?*
25. *Filius exheredatus an possit in feudo succedere.*
26. *Ascendentes regulariter non succedunt in feudis, fallit ut ibi.*
27. *Collaterales qualiter in feudis succedant.*
28. *Fratrum filii an in stirpes, vel capita succedant?*
29. *Frater Germanus non excludit consanguineum in feudis.*
30. *Collaterales an in feudis admittantur in infinitum, & qualiter computentur gradus? Remissivè.*
31. *An in uno feudo plures simul admittantur ad successionem?*
32. *Vir & uxor an succedant sibi in feudo?*
33. *Filius non succedit in feudo.*

Tribus potissimùm modis feudum acquiritur scilicet pacto cum investitura, præscriptione, & successione.

De Pacto & Investitura.

Pacti nomine hic intelligitur contractus feudalis, quo dominus alicui rem suam jure feudi concedit, 13 sive deinde id fiat gratis & speciem habeat donationis, sive pro pecunia aut re alia, & speciem habeat venditionis vel permutationis.

Dico: *Contractus feudalis*: nam quòd feudum sit *contractus* consuetudine sive jure feudali *nominatus*, con- 14 tinens mutuam obligationem domini ad tradendum feudum, & Vasalli ad fidelitatem & servitia, cum Barth. & aliis tenet Clarus *in dicto §. feudum quæst. 6.* atque in eo tanquam nominato non habere locum pœnitentiam, addit Harprechtus *ibidem sub num. 5.* Videtur etiam, utpote proximè ad Emphytensi, locationem, emptionem & donationem accedens, *solo consensu* perfici, *arg. c. 1. in fine, Quis successores feudum dare teneantur*, ubi promissio de feudo obligat promittentem.

Prætereà non tantum dominus directus alteri in re sua feudum constituere, sed etiam ipse Vasallus in re 15 feudali, & quidem sine consensu domini alium subinfeudare potest, *cap. unico. de Lege Corradi*. ita tamen ne fiat in fraudem prohibitæ alienationis. *t. 1. §. callidis. de Prohibit. alien. per Frideric.* vel in fraudem domini aut agnatorum, quo minùs ad eos resoluto jure dantis feudi jus devolvatur. Item ut Domino directo servitia per vasallum aut subvasallum debitè præstentur. Vid. Vult. *de Feud. lib. 1. cap. 10. n. 137. & seq.* & passim Feudistæ.

Sed quemadmodum in aliis contractibus non solis pactis, sed traditionibus dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus. Cod. de Pactis*. ita etiam in contractu feudali traditio accedere debet, quæ speciali nomine *investitura* appellatur.

Est autem *Investitura*, alia propria, alia impro- 16 pria sive abusiva. Propria dicitur, quando vasallus actualiter in possessione rei feudalis introducitur; Impropria verò, quando in curia domini vexillum, hasta, sceptrum aut aliquid simile traditur vasallo, exprimendo verbis idoneis, quòd hoc intentione investiendi, & feudum concedendi fiat; atque hæc impropria investitura necessariò coram Paribus curiæ, idest, coram aliis vasallis saltem duobus, qui ab eodem domino feudum obtinent, fieri debet, nisi dominus nullos alios vasallos haberet, vel propter distantiam locorum advocare non posset, vel ipsi venire recusarent, aut feudum Ecclesiasticum sit, aut forsan consuetudo & stylus Curiæ in contrarium; quibus casibus investitura etiam coram aliis testibus rectè conceditur. *c. 1. Quid sit investitura, & cap. unic. Si de investitura inter domi-*

dominum & vasallum lis oriatur. Quandonam autem renovatio investituræ petenda sit, inferius *in* §. 3. explicabitur.

De præscriptione Feudi.

17 Feudum præscriptione acquiritur, si quis rem domini tanquam feudalem per triginta annos possederit, & se pro vasallo gesserit, fidelitatem & servitia præstando. *c. si quis per* 30. *Si de feudo defuncti &c.* Sed hoc, si adversus dominum sæcularem feudum præscribatur: nam contra Ecclesiam vel Monasterium ex communiori sententia præscriptio 40. annorum requiritur. argum. *auth. quas actiones, Cod. de SS. Ecclesiis. cap. ad aures, & passim. X. de Præscriptionibus*.

In hac autem præscriptione licet titulus non requiratur, sicut nec in quavis longissimi temporis, nisi jus resistat præscribenti, quod non fit in proposito, *cap.* 1. *de Præscript. in* 6. bona fides tamen requiritur: etenim Jure Canonico, quo hac in parte, tanquam in materia peccati, Jus Civile corrigitur, nulla valet absque bona fide præscriptio. *cap. fin. de Præscript. c. possessor.* 2. *de R. I. in* 6.

Porro sicut res Domini, ita etiam ex contrario res propria Vasalli à Domino tanquam feudalis præscribi potest, si nimirum Dominus per 30. annos ab ipso tanquam Vasallo suo servitia exegerit; sunt enim ista correlativa, ideòque statutum in uno, censetur etiam statutum in altero, *l. fin. Cod. de indicta viduitate tollenda*. Vid. Vulteius *de Feudis. lib.* 1. *c.* 11. Julius Clarus. *in d.* §. *feudum. q.* 45. *& ibi*. Harpr. *in addit.*

An verò vice versa res feudalis per præscriptionem fieri possit allodialis, si à Vasallo vel tertio, in quem alienatio talis rei feudalis contra jura facta est, tanquam allodialis longo tempore possideatur, inferiùs *in* §. 3. dicetur.

De Successione in Feudo.

18 Quamvis circa res allodiales duo modi succedendi sint, unus ex testamento, & alter ab intestato, in feudis tamen regulariter nulla successio ex testamento, sed ab intestato ex jure sanguinis locum habet, nisi feudum ita à Domino concessum fuisset, ut id liceret in quoslibet heredes quocunque modo legitimo transferre. *cap. unic. in princ. de Successione feudi*.

Cæterùm ne quidem parens inter liberos ita disponere potest, ut in feudo inæqualiter succedant, vel unus solus feudum possideat, & quasi prælegati jure habeat, nisi feudum merè hereditarium sit, ut dictum. Schrader. *de Feudis. p.* 7. *c.* 2. *n.* 3. *&* 12.

19 Item etsi Vasallus illum agnatum, ad quem aliàs post mortem suam Feudum devolveretur, in testamento heredem scripserit, is tamen repudiata hereditate v.g. propter æs alienum & onera hereditaria, solum feudum petere poterit; dummodò filius non sit: nam filius hereditatem Patris repudiare, & feudum agnoscere non potest, *cap. un. An agnatus vel filius. &c.* Rationem disparitatis assignat Vultejus *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 237. quòd filius habeat feudum saltem aliqualiter ex beneficio Patris, à quo genitus est, adeoque durum sit, ut per repudiationem hereditatis paternæ ejus memoriam negligat; & bona forsan subhastari faciat; agnatus autem non habeat ex beneficio testatoris, sed primi acquirentis, licèt verò de jure communi hereditas pro parte adiri non possit, sed vel tota adiri, vel tota repudiari debeat. *l.* 1. *&* 2. *ff. de Acquir. vel amittenda hered.* dicendum tamen est feudum ex antiquis pactis, & investituris debitum, separatum quid esse & diversum ab hereditate. Vid. etiam Fachin. *lib.* 7. *Controv. cap.* 5.

Successio igitur in Feudo, quæ ab intestato seu ex jure sanguinis defertur, triplicem ordinem habet, nimirùm *Descendentium*, ut filiorum & nepotum: *Ascendentium*, ut Patris vel avi: *Collateralium*, ut fratrum & aliorum consanguineorum.

De Successione feudali Descendentium.

Successio feudalis omnium primo debetur descendentibus, id est, filiis & nepotibus, utpotè quos sicut in aliis bonis ratio naturalis & votum parentum ad successionem vocat, *l. cùm ratio. ff. de Bonis damnatorum*. atque in eo convenit jus feudale cum jure communi, quòd in linea descendentium locum habeat jus repræsentandi, & si adsit filius Vasalli defuncti, ex alio autem filio prædefuncto nepos, hic nepos repræsentet patrem defunctum, & unacum filio succedat. *cap. un. in princ. & ibi DD. de Successione feudi*

Differt tamen jus feudale à communi, quòd de jure communi filii & filiæ nulla habita sexus differentia ad successionem admittantur. *Nov.* 118. *cap.* 1. *&* 20
4. de jure feudali autem regulariter fœminæ, & ex linea fœminina descendentes excludantur à successione feudi; nisi feudum fœmineum sit; id est, specialiter pro fœminis datum, vel saltem mixtum, quòd Dominus expressè pro filiis & filiabus contulit. *cap. unico. de Feudo fœminæ. cap. unico. de Natura successione feudi cap.* 1. §. *& quia vidimus. De his, qui feuda dare possunt*. An autem eo casu, quo feudum fœmineum aut mixtum, excludatur fœmina per masculos etiam remotiores in gradu, nec admittatur, nisi masculis, sive agnatis, sive cognatis deficientibus? vid. text. in d. *cap. unico de Feudo fœminæ. cap.* 1. §. *ultimo. de Successione feudi. cap.* 1. *De eo, qui sibi vel heredibus, &c.* Fachin. *lib.* 7. *Controvers. cap.* 42.

Similiter an fœmina semel à successione feudi per masculum exclusa perpetuò exclusa maneat, licèt ille masculus sine aliis heredibus decesserit, vid. textus *in lib.* 1. *feudorum tit.* 6. §. 1. & Fachin. *d. lib.* 7. *c.* 5. Si tamen fœmina ex defectu masculorum semel feudum adepta, id retineret, licet ex post facto masculus nasceretur, quia jure quæsito nemo sine culpa privandus, & effectus jam in suo esse constitutus non cessat, licèt res deveniat ad eum casum, à quo incipere non potest. *cap. factum.* 73. *de Reg. I. in* 6. Zasius *de Feudis. p.* 8. *n.* 53. Uno tamen casu, inquit Vult. *d. c.* 9. *n.* 79. Masculus etiam postea natus fœminam à feudo excludit, si nimirùm defunctus nullum quidem masculum, sed tamen uxorem prægnantem reliquerit, & illa postea filium pepererit; nam fictione juris is, qui in utero est, pro jam nato habetur, quando de ejus commodo agitur. *l.* 7. *& l. penult. ff. de Statu hominum*.

Rationes autem, cur fœminæ à feudis excludantur, variæ à DD. assignari solent, quarum præcipuæ sunt, quòd ex primæva natura feudi finis & obligatio ejus sit, præstare Domino servitia militaria, servare fidelitatem, injurias ipsius propulsare, inter Pares Curiæ considere, & in causis feudalibus judicare &c. quæ omnia fœmineo sexui non conveniunt, alienam enim suscipere defensionem virile officium est. *l. alienam.* 18. *C. de Procurat* sicut & judicium ac munera publica subire. *l.* 2. *ff. de R. I.* Quòd si feudum sit ex pacto & providentia ad conservationem certæ familiæ datum, eo ipso excluduntur fœminæ, quia per ipsas familiæ nomen non conservatur; cùm per nuptias in alienam familiam transeant.

De feudo franco, item de feudo empto, an in his fœminæ succedant, vid. Clarus *in* §. *feudum. q.* 73. *num.* 7. *&* 21
8. *& ibi* Harp. *in Addit.* Fachin. 7. *Controv. c.* 37. *&* 39. ubi pro utraque sententia sunt DD. & rationes.

In feudo etiam Ecclesiastico nullo speciali admissionis jure fœminas gaudere, nisi investitura aut consuetudo aliud suadeat, tradit Harpr. *d.l.n.* 13. ubi dicit, hanc esse communem & veram doctrinam.

22 Portò filii, qui ad successionem feudalem vocantur, debent esse *naturales & legitimi simul*, id est, ex justis nuptiis procreati. Quare imprimis excluduntur *naturales tantùm*, seu ex concubina progeniti, de quibus est tex. *in* §. *naturales. Si de feudo defuncti content. sit*. Ubi dicitur, *naturales filii licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli, nec cum aliis admittuntur*.

Verùm illa verba: *licet postea fiant legitimi*, communius DD. de legitimatis per rescriptum Principis, vel Comitem Palatinum, adeoque per factum hominis, per quod alteri jus suum auferri non debet, intelligunt (nisi & hic cum consensu domini & agnatorum, si Feudum antiquum sit, aut ex plenitudine potestatis concurrente publica causâ expressè ad Feuda naturales legitimarentur. Fachin. *d. lib. 7. cap. 49. & seq.*) non autem de legitimatis legitimatione juris communis, scilicet per subsequens matrimonium, qui legitimè natis comparantur. Text. & DD. *in cap. tanta. ubi* Barb. *in Col. num. 17. X. Qui filii sint legitimi. & in Novella.* 89. *cap. reliqui.* 8. Minsing. *Centur. 5. Observat.* 42. *num.* 2. ubi ex præjudicio Cameræ dicit, veriorem & receptiorem sententiam, eamque cum plurimis allegatis DD. rationibus, contrariorum resolutionibus tuetur Harpr. *ad Princ. Instit. de Hæredit. quæ ab intest. num.* 315. *& seqq.* Fachin. *d. lib. 7. c.* 51. Adde Menoch. *de Præsumpt. lib. 4. præsumpt.* 81.

23 Adoptivi etiam filii à successione feudi excluduntur, §. *adoptivus. Si de Feudo defuncti contentio sit*. ne fortè invitus Dominus alium, quàm voluerit, Vasallum acquirat, ut in simili dicitur, *in cap. unic. in fin. de Fratrib. de novo benefic. investiend.* & sicut nemini jus suum absque publica causâ auferendum, *l. rescripta*, 7. *C. de Precibus Imperatori offerendis*. ita etiam ne quidem cum consensu Principis in præjudicium Domini & agnatorum arrogari aliquis extraneus cum hoc jure potest, ut in Feudis succedat. *arg. l. 4. & 5. ff. de Natalib. restit.* Harpt. *ad Princ. Institut. de Hereditat. quæ ab intestato. num.* a 57. Præterea filii muti, surdi, cœci aut similiter imperfecti, &c. Feudorum incapaces sunt, ut habetur in *Tit: Feudorum. An mutus vel imperfectus, &c.* Item in §. *mutus. titul. Episcopum vel Abbatum &c.* nisi esset Feudum, in quo nulla præstarentur personalia servitia, nec teneretur Vasallus in Curia Domini comparere. Pluribus hos textus explicat Fachin. *d. lib. 7. cap.* 34.

Circa filios Clericos & Religiosos, an in Feudis succedere, vel etiam priùs obtenta post assumptum statum Clericalem, vel Religiosum retinere valeant? diversi sunt juris feudalis textus, & DD. opiniones.

24 Etenim *in* §. *qui Clericus. Si de Feudo defuncti contentio, &c. in cap. unico. v. ex hoc. de Feudo fœmine, cap. unico. de Vasallo milites, qui arma bellica deposuit. cap. unico. in fine. An mutus vel imperfectus. &c.* generaliter Clerici & Religiosi Feudorum incapaces pronunciari videntur, *cùm desinat esse miles sæculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertineat ad eum, qui non debet gerere officium*, ut dicitur in *d. cap. unico. de Vasallo militiæ &c.* Econtra quòd etiam Clerici & Religiosi Feuda tenere possint, probatur *ex cap. unico. §. fin. de Capitulis Corradi*, in illis verbis: *Item si Clericus, veluti Episcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datum non solummodo personæ, sed Ecclesiæ, &c.* Pariter *ex cap. verum. 7. X. de Foro compet.* ubi Præpositus super feudis, de quibus fuit conventus, jubetur coram Imperiali judicio respondere. Unde Canonistæ *ex eod. cap. verum. & cap. ex transmissa. eod. tit.* generalem conclusionem inferunt, quòd clerici in causis feudalibus coram Domino Feudi etiam sæculari rectè conveniantur. Gloss. *in d. cap. verum. & ibid.* Panorm. *nu.* 2. *&* 13. Confirmat quoque communis usus Germaniæ, ubi Episcopi, & alii Prælati Ecclesiastici Principatus & territoria in feudum ab Imperatore accipiunt. And. Gail. *lib. 2. pract. Observ. observ.* 30. *num.* 4. *&* 6.

Ex his igitur posterioribus fundamentis dicendum est, Clericos & Religiosos, qui scilicet bona in communi possident, absolutè feudorum incapaces non esse, præsertim si sint feuda franca, vel in quibus servitiorum loco pecunia & census annuus præstatur, & multò magis, si Dominus ultro velit eos de feudo investire, vel in feudi retentionem consentiat. Textus verò supra pro negativa allegati explicari possunt de talibus feudis, ubi personalia vel talia servitia exiguntur, quæ per Clericos aut Religiosos decenter impleri nequeunt. Quòd si vasallus ingrediatur monasterium, feudum regulariter tantùm quoad vitam illius penes monasterium manebit, ne domini conditio durior constituatur; cùm monasterium nunquam moriatur, & feudum ordinariè non ad quosvis, sed tantùm ad heredes sanguinis pertineat. Exceptis etiam feudis regalibus scilicet Regno, Ducatu, Comitatu & similibus, quæ non transeunt ad monasterium, vivente quoque vasallo. Videatur Barbos. *Iuris Ecclesiast. univ. lib. 3. cap.* 31. Julius Clarus *in* §. *feudum. quæst.* 78. Fachin. *dict. lib. 7. cap.* 35.

Demùm an filius exheredatus saltem in feudo succedere possit? iterum discrepantes sunt DD. opiniones, de quibus videatur Clarus & Harpr. *in Addit. d. l. qu.* 47. Schrad. *de Feud. p. 7. cap. 2. num.* 36. 25

De Successione Ascendentium.

ASCendentes, nimirùm pater, avus & reliqui in feodo regulariter non succedunt: nisi contrarium in investitura expressè dictum, vel consuetudine alicujus loci introductum sit, *cap. unico in princ. de Natura successionis Feudi.* Dico: *regulariter*: nam si feudum hereditarium sit, & pro quibuscunque heredibus datum, vel si filius sit investitus contemplatione patris & propter servitia à patre domino præstita: item in feudo antiquo, quod per refutationem patris ad filium pervenit, etiam patrem succedere, si filius sine descendentibus moriatur, tradit Schraderus *dict. p. 7. cap. 6. nu. 3. & seq.* cum citatis ibidem. Ita tamen ut si defunctus fratrem reliquerit, is unacum patre ad successionem admittatur, quia sic de jure communi dispositum *in Novella* 118. *cap.* 2. de jure feudali mutatum non reperitur, & alias recepta est doctrina, quòd in defectu juris feudalis ad jus commune recurratur, *cap. un. in fine. vers. Strenuus. de Feudi cognitione.* 26

De Successione Collateralium.

IN hac successione ante omnia distinguendum est inter feudum novum & antiquum: etenim in feudo novo regulariter soli descendentes succedunt, non verò collaterales. Proindè si vasallus moriatur non relictis filiis vel nepotibus, tametsi relictis fratribus, vel aliis consanguineis, feudum novum ad dominum revertetur, *cap. unico. §. cùm verò. De his, qui feuda dare possunt. cap. un. de Successione feudi.* 27

Sunt tamen ab hac regula etiam exceptiones, quas tradit Harpr. *in Addit. ad Clarum in d. §. Feudum. quæst.* 79. *num.* 3. videlicet si aliter in vestitura seu pacto feudali cautum, vel consuetudine loci receptum sit, ut etiam collaterales in feudo novo succedant. Item, si v. g. duo fratres simul cohabitantes ex communibus bonis & impensis sciente domino Feudum acquisierint, vel pro domino pugnarint, uno defuncto sine liberis, alter succedat, juxta text. in *cap. un. de Beneficio fratris.*

Cui

Cui tamen cap. videtur è diametro obstare, *c. un. de Fratr. de novo benefic. investit.* nisi forté ex eo concilientur quòd in uno casu scientia, & quasi tacitus consensus domini intervenerit, non verò in altero. Videatur etiam Rosenthalius *Tract. feudal. cap. 7. conclus. 59. num. 6.* Vulteius *de Feudis. lib. 1. c. 9. num. 106.*

28 In Feudo autem antiquo etiam collaterales *agnati* (non *cognati*, nisi in casibus, in quibus fœminæ admittuntur) succedunt, & proximior excludit remotiorem. Ubi proximitatem ajunt non computari respectu primi acquirentis, sed ultimi possessoris, ut ita frater defuncti patruum suum excludat, quamvis iste sit proximior primo acquirenti, *cap. unico §. si Capitanei: & ibi* Gothofredus *in verba prædicti. De Feudo Marchiæ vel Ducatus. cap. unico. vers. bis verò deficientibus. de Successione fratrum.* Quòd si defunctus duos habuerit fratres unus autem ex his præmortuus liberos reliquerit, isti ex jure repræsentationis cum altero fratre superstite patruo suo in stirpem succedunt, *c. un. de Successione Feudi, & dict. cap. unic. de Successione fratrum.* Si verò soli supersint duorum aut plurium fratrum filii, an tunc in capita vel in stirpes succedant? de jure Feudali satis decisum non est, ideò recurrendo ad jus commune, *juxta d. cap. un. vers. strenuus de Feudi cognit.* magis inter DD. convenit, eos in capita succedere. Clarus *in d. §. Feudum. q. 75. & ibi* Harpr. *in Addit.* Minsing. *cent. 3. Observ. 94.* Ubi refert hanc quæstionem, an fratrum filii soli existentes in capita succedant, ab Imperatore Carolo V. in Comitiis Spirensibus affirmativè decisam fuisse. Ad cujus rei intelligentiam videri debent ea, quæ passim à DD. in *Titul. Institution. de Hæreditat. quæ ab intestato*, traduntur, & nos inferiùs *eodem Titulo* dicemus.

29 Præterea quamvis in allodialibus frater germanus seu duplicis vinculi juxta communem excludat fratrem consanguineum, id est, defuncto tantùm à patre conjunctum. *Novella. 118. c. 3.* in Feudis tamen frater consanguineus unacum fratre duplicis vinculi ex communiori sententia succedit: quia in Feudis nulla ratio habetur matris, vel illius vinculi materni, eo quòd per solum patrem Feudum acquiratur, & mater tanquam fœmina incapax & ad Feudum impertinens censeatur. Vulteius *dict. cap. 9. num. 222.* Schraderus *d. p. 7. num. 14.* atque ita in Camera judicatum testatur Andreas Gail. *Observ. lib. 2. Observ. 151.*

30 Sed nunquid in feudo antiquo collaterales tantùm usque ad septimum gradum vel etiam in infinitum ad successionem admittantur, propter contrarios textus feudales multùm controvertunt DD. Nam pro septimo tantùm gradu textus est *in Tit. 1. lib. 1. Feudorum. §. hoc quoque sciendum. & in cap. unic. §. 1. de successione feudi.* Econtra in infinitum collaterales admittit textus *in cap. unico. de Natura successionis feudi. cap. un. Si Vasallus Feudo privetur, cui deferatur.* Censet Fachinæus *lib. 7. Controvers. cap. 27. in fine.* standum esse his posterioribus textibus, & priores explicandos de antiquioribus feudorum usibus, successu temporum mutatis, sicut apparet *ex d. tit. 1.* ubi ab initio feuda nullam habuerunt successionem, postea ad filios & nepotes, paulatim ad fratres & patrueles tantùm, & ita ulteriùs latiùs & latiùs fuerunt extensa. Gail. *d. l. 2. Obs. 150.* Mins. *Cent. 2. Obs. 95.* Clarus *in d. §. Feudum q. 79. n. 3.*

Qualiter autem computetur gradus consanguinitatis in ordine ad primum acquirentem tanquam communem stipitem, potiùs secundùm jus Canonicum, quàm Civile, videatur Fachinæus *d. lib. 7. c. 26.*

31 Cæterùm in quibusdam feudis unus tantùm ex agnatis aut filiis, aliquando plures simul in æquali gradu consistentes succedunt: nam feuda regalia, scilicet Regnum, Ducatus, Marchionatus &c. individua censentur, & in illis unus solus, plerumque primogenitus succedit. Alia verò feuda non habentia regalem dignitatem ordinariè, nisi speciali pacto vel consuetudine aliud introductum sit, dividua sunt; & inter plures coheredes dividuntur, *cap. 1. §. præterea. de Probibita feudi alienatione per Fridericum.* Vultejus *lib. 1. cap. 8. num. 72.*

De successione mariti & uxoris; item & fisci.

QUamvis in successione allodialium deficientibus consanguineis ordo succedendi adscribatur marito & uxori, *toto titul. ff. & Cod. Unde vir & uxor*, id tamen in feudalibus non procedit, nisi aliter expressè in pacto feudali dictum fuerit. *cap. unico. & ibi* Gothofredus. *An maritus succedat uxori in beneficio.* Item si feudum sit datum pro heredibus quibuscunque etiam extraneis (quod tamen in dubio non præsumitur, & verbum heres regulariter *de herede feudali agnato* intelligitur) non debet maritus aut uxor esse deterioris conditionis, quàm quilibet heres extraneus, per ea quæ tradit Clarus *d. lo. qu. 83.* 32

Similiter licèt in allodialibus aliquando aliis heredibus deficientibus bona fisco addicantur. *toto t. C. de Bonis vacantibus.* id tamen in feudis locum non habet, quia deficientibus heredibus vasalli non censentur bona vacantia, cùm dominium directum maneat penes dominum, cum quo juxta intentionem & naturam pacti feudalis, deficientibus agnatis utile dominum consolidatur. Imò tametsi feudum datum fuisset pro heredibus quibuscunque, adhuc fisco non competeret successio, quia fiscus non dicitur jure & titulo hæreditario succedere, sed bona vacantia tanquam nullius occupare, ut passim notant Interpretes *ad dict. tit. Cod. de Bonis vacantibus*, & ad Titulum Instit. *de Hæreditat. quæ ab intestato.* Quid autem juris in casu, quo vasallus delictum committit dignum confiscatione bonorum, an tunc etiam bona feudalia ad fiscum, vel potiùs ad dominum devolvantur? in §. *sequenti* dicemus. 33

---

§. III.

Quibus ex causis feudum amittatur.

SUMMARIA.

34. *Alienatio feudi qualiter probibita.*
35. *Alienationis pœna an tollatur recuperatione feudi? remissivè.*
36. *Alienationis feudalis pœna an censeatur remissa taciturnitate domini?*
37. *Quæ feuda possint alienari.*
38. *Alienationi præstitus consensus in dubio tantùm intelligitur de dominio utili.*
39. *Alienatio etiam cum consensu domini facta an præjudicet agnatis remotioribus, & quid si præscriptio accesserit?*
40. *Ius retractus locum habet in feudis.*
41. *Feudum ob alienationem amissum an ad dominum vel alios agnatos spectet? & ibi expenditur media aliqua sententia.*
42. *Feudum malè alienatum an possit à tertio bonæ fidei possessore præscribi?*
43. *Dominus non potest feudum in vito vasallo alienare.*
44. *Investituræ renovatio qualiter per vasallum à domino petenda, & quæ sit pœna negligentis.*
45. *De Feudi refutatione seu renuntiatione.*
46. *Felonia quid, & quotuplex, & qualiter propter eam Feudum amittatur.*

47. *Feudum ob feloniam, seu delictum amissum an ad dominum, vel agnatos pertineat?*
48. *Feudum Ecclesiæ datum an ob delictum Prælati amittatur?*
49. *Feudi revocatio propter delictum vasalli an competat etiam heredibus domini?*
50. *Dominus aliquando privatur proprietate feudi ob injuriam vasallo illatam.*
51. *De judicio causarum feudalium, ubi de Paribus curiæ.*
52. *Snntentia in causa feudali an præjudicet agnatis?*

EX quatuor principalibus causis feudum amittitur, scilicet alienatione, investituræ renovatione, omissione, refutatione, & delicto, seu felonia. Videamus breviter separatim de singulis.

De Alienatione Feudi.

34 ALienationem Feudi sine consensu domini prohibitam esse, atque ob eam Feudum amitti, ex diversis textibus satis apparet, ut ex Tit. *de Probibita Feudi alienatione per Lotharium.*& Tit.*de Probibita Feudi alienatione per Fridericum*. & pluribus aliis locis. Licet verò super hoc fuerint olim variæ consuetudines, & permissum saltem partem Feudi ex causa necessitatis etiam inconsulto domino alienare. *cap. un. in princ. de Alienatione Feudi. & cap. un. in princ. Qualiter olim poterat Feudum alienari*, postea tamen per dictas Constitutiones Lotharii & Friderici, generaliter Feudi alienatio sine consensu domini interdicta fuit, ita ut si Vasallus totum Feudum alienaverit, totum: si partem, partem amittere debeat. *cap. unico. de Vasallo qui contra constitutionem Lotharii, &c.* Clarus *in §. Feudum. qu. 31. & ibi Doctorum additiones*.

Sed ad hanc amissionis pœnam incurrendam verbum alienationis accipiendum est cum effectu, secuta scilicet rei Feudalis venditæ actuali traditione. *arg. l. alienatum. 67. ff. de V.S.* & insinuat textus in dicto *Tit. de Probibita Feudi alienatione per Fridericum §. Callidis*. ibi: *qui Feudum vendunt, & in alios transferunt &c.* Vultei. *de Feudis. lib. 1. cap. 11. num. 42.* atque traditionem per constitutum factam (si venditor Vasallus non quidem realem possessionem tradiderit, dicat tamen, se à modo emptoris nomine possidere) ad hanc pænam sufficere, defendit Fachin. *lib. 7. Controv. cap. 86.*

35 Quid autem, si Vasallus Feudum alienans pœnitententia ductus illud in continenti recuperauerit, anne pœnam amissionis euadet? rursus controuertitur inter DD. & tractat Fachin. *d. lib. 7. cap. 84.* & Interpp. ad Tit. *Quid Iuris, si post alienationem Feudi Vasallus id recuperarit*.

36 Cæterùm sentiunt magis communiter DD. (quibusdam tamen dissentientibus) quòd etiam tacitus consensus domini, qui colligitur ex scientia & taciturnitate ejus, sufficiat ad valorem alienationis, & excludendam pœnam caducitatis. Idque non solùm ex vulgata Juris regula: *qui tacet, consentire videtur*, quæ diversas habet interpretationes, & limitationes, sed potiùs quia præsente, sciente, & tacente domino cessat ratio legis, alienationem Feudi prohibentis, cùm consensus domini non tam requiratur ad solennitatem actus, quàm ob præjudicium ipsius domini, quod, si potens avertere non avertat, sibi imputare debet. *arg. l. qui patitur. ff. Mandati.* Fachin. *d. lib. 7. cap. 80.* Addit verò Clarus, *in d. §. Feudum, qu. 31. in fine*. dominum debere in hac taciturnitate notabili tempore saltem per annum perseverare, ut tantò melius tacitus ejusdem consensus intelligi possit: non enim tam est officium domini, ut alienationem impediat, cùm leges ipsæ prohibeant, quàm Vasalli, ut consensum requirat. Ideòque dominus in continenti non contradicens non statim præsumetur suum jus remittere, nisi longius taciturnitatis tempus, aliæve circumstantiæ concurrant.

De Feudis, quæ alicui concessa sunt *pro se & quibus dederit*, vel etiam *pro heredibus quibuscunque*, plurimorum est sententia, quòd sine consensu domini valeant alienari. *per textum in cap. un. de Feudo non habente propriam naturam Feudi*. Videatur Vultejus *de Feudis, lib. 1. cap. 10. num. 91. & seq.* Item quòd Feudum possit absque consensu domini alienari in proximum agnatum aliàs successurum, indubitatam esse conclusionem refert additio finalis ad Clarum. *in dicta quæst. 31.* 37

Illud autem, quod notat Fachinæus, *d. l. 7. cap. 83.* Schrad. *de Feudis. par. 8. cap. 4. num. 48.* notabile est, quòd ex probabiliori doctrina, sive dominus expressè, sive tacitè consentiat, in dubio tantùm censeatur dare licentiam ad transferendum jus utile, quòd Vasallus habet, sine præjudicio sui directi, cùm nemo præsumatur jactare suum, *l. cùm de indebito. ff. de Probationibus*. & Vasallus conatur contrahere, non dominus, & consequenter non est in Vasalli potestate aut voluntate plus juris transferre, quàm ipsemet habeat. *l. nemo potest. ff. de R. I.* 38

Præterea hæc alienatio cum consensu domini in Feudo antiquo non præjudicabit agnatis, quo minus mortuo Vasallo Feudum tanquam ad se devolutum, à quocunque possessore nullo restituto pretio (quòd emptor, si ignarus fuerit conditionis & qualitatis feudalis ab heredibus alienantis repetere potest) ne rem suam emere cogantur, vindicare valeant, nisi & ipsi alienationi consenserint *cap. un. de Alienatione Feudi. cap. Titius. Si de Feudo defuncti contentio &c. cap. unico. Si unus ex fratribus &c.* 39

Imò tametsi proximior agnatus mortuo Vasallo alienante intra 30. annos Feudum vindicare neglexerit, hanc tamen præscriptionem, quæ solummodò actionem proximioris exclusit, reliquis agnatis, qui vivente proximiore agere non potuerunt, minimè præjudicare, contra Pinellum *in Auth. nisi triennale. Cod. de Bonis maternis*. pluribus defendit Fachin. *d. lib. 7. cap. 12.* cùm agnatis non consentientibus in alienationem jus ex antiquis investituris quæsitum & competens alieno facto auferri non debeat. *l. id quod nostrum. ff. de R. I.* & receptum sit Juris axioma, quòd non volenti agere non currat præscriptio, nec extinguatur actio, quæ nec dum nata est, seu competere cœpit. *arg. l. sicut. ibi: ex quo competere cæperunt. Cod. de Præscriptione 30. annorum. l. 1. §. ad hæc. Cod. de de Annali exceptione*. Vid. etiam Arnoldus Rath. *in Tract. de Usucap. cap. 4. assert. 12. & seq.*

An autem, & quatenus filii, vel agnati alienantis, qui sunt heredes ejus, possint Feudum alienatum revocare, aut potiùs obsistat eis exceptio de evictione præstanda *juxta l. vindicantem. ff. de Evictionibus. juncta l. cùm à matre. Cod. de Rei vindic.* videatur Fachin. *d. lib. 7. cap. 13. & 18.* cui addatur textus *in d. cap. unico. Si ex fratribus &c.* Arnoldus Rath. *d. cap. 4. assert. 13.*

Jus quoque *retractus* (de quo superiùs in Tit. *de Emptione ad finem.* actum est) in Feudis alienatis cum consensu domini competit proximiori agnato, vel isto recusante alteri remotiori. *cap. un. §. sed & res. Per quos fiat investitura. cap. un. Vers. porrò. Qualiter olim Feudum alienari &c. cap. un. V. Titius. Si de Feudo defuncti contentio sit &c.* Rarius tamen hoc jus retractus in Feudis antiquis utile videtur: vix enim sine damno emet proximus agnatus Feudum illud, quod ex successione gratis accipiet, vel eo negligente remotior in gradu, quod post mortem alienantis per proximiores absque restitutione pretii revocabitur. *d. V. Titius.* nisi 40

pona-

ponamus jus revocandi seu vindicandi Feudum per domini & omnium agnatorum consensum alienationi præstitum exclusum fuisse.

Restat adhuc celebris controversia: si Feudi alienatio facta sit sine consensu domini, ob eamque causam amittatur, an ad dominum revertatur, vel ad proximiores agnatos pertineat? Et quidem in Feudo novo facilè conveniunt DD. quòd, cùm in eo agnatis non sit jus quæsitum, Feudum alienatum domino aperiatur. At verò in Feudo antiquo ingens est disceptatio, & plurimi pro utraque sententia reperiuntur Patroni. Qui pro agnatis respondent, præter unum vel alterum textum *ex cap. unico. §. porrò. Qualiter olim poterat Feudum alienari, & d. cap. un. V. Titius. & V. Si Vasallus culpam. Si de Feudo defuncti &c.* potissimùm se fundant in ratione, quòd agnatis in jure quæsito per alienum factum præjudicari non debeat, cùm factum cuique suum non alteri nocere debeat, juxta vulgatas Juris regulas; & si Vasallus cum consensu domini alienans præjudicare non potest agnatis, ut paulò ante dictum, ergò multò minùs poterit domino dissentiente. Hanc partem cum Baldo, Zasio, Socino & aliis tuetur Clarus *in §. Feudum. qu. 66. num. 6.*

Verùm pro altera sententia, & quòd Feudum malè alienatum ad dominum revertatur, plures exant Feudales textus, qui id satis apertè indicant, ut *in cap. unico. de Vasallo, qui contra constitutionem Lotharii Regis Feudum alienavit.* ibi: *si totum, perdat totum: si partem, partem perdat, & ad dominum revertatur.* Idem dicitur *cap. unico. Quid Iuris, si post alienationem. &c. cap. Imperialem. vers. callidis. de Probibita Feudi alienatione per Fridericum.* ibi: *venditor & emptor Feudum amittant, & ad dominum revertatur. cap. denique. fin. Quæ fuit prima causa beneficii amittendi.*

Neque hi textus distinguunt inter Feudum novum & antiquum, sicut explicare volunt prioris sententiæ AA. ergo etiam indistinctè de utroque intelligendi, *arg. l. de pretio. ff. de Publiciana.* Imò *in d. cap. denique.* in specie proponitur casus, quo Vasallo delictum committente proximiores agnati cum domino concurrunt, adeòque de Feudo antiquo (circa Feudum enim novum non fuisset de agnatis dubitandi ratio) agitur & deciditur, quòd si delictum committatur in personam domini, tunc Feudum aperiatur domino, ut *banc saltem babeat suæ injuriæ ultionem*: si extra personam domini, ad proximiores agnatos devolvatur, & postea finaliter subjungitur: *si Vasallus contra constitutionem Lotharii Feudum alienaverit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat.*

Ad textus pro priori sententia allatos dicitur, eos potissimùm loqui de Jure antiquiore Feudali, ubi alienatio certis casibus permissa fuit, & de jure retractus domino & agnatis competente, non autem de jure caducitatis propter alienationem ex posterioribus legibus Feudalibus prohibitam. Ad rationem in contrarium responderi potest, non debere alicui jus quæsitum auferri, vel per alienum factum præjudicari, nisi concurrat authoritas legis & natura contractus, quæ illud præjudicium per modum tacitæ conditionis involvat, sicut in præsenti ea est lex & natura Feudalis, ut delicto in dominum commisso, Feudum ad ipsum, etiam in præjudicium agnatorum, revertatur. Atque hanc sententiam sustinet Fachin. *d. lib. 7. c. 24.*

Alii media viam tenent cum Pistorio *qq. Iuris lib. 2. p. 1. qu. 15. à num. 32.* Menoch. *lib. 4. consil. 304. n. 35. & lib. 6. Consil. 534. num. 14.* & aliis apud istos citatis, quòd quidem Feudum propter malam alienationem pertineat ad dominum, quamdiu alienans seu delinquens vivit, sed post mortem ejusdem ad agnatos revertatur. Quia textus Feudales allegati satis commodè in hunc sensum explicari possunt, eamque interpretationem videtur suadere textus *in cap. un. Culpam unius ex coheredibus &c.* & argumentum ductum à simili ex Jure communi (ad quod in dubio Jure feudali recurritur) ex *l. Statius Florus. §. Cornelio. ff. de Iure Fisci. & l. cùm pater. §. hereditate. ff. de Legatis. 2.* ubi fideicommissum ex causa delicti confiscatum in vita tantùm delinquentis apud Fiscum manet, post mortem verò cæteris, quibus competit, restituendum est. Item accedit ratio æquitatis, ne agnati tam facilè ex alieno facto contra communes Juris regulas jure quæsito priventur; præsertim ob solam alienationem, ubi non tam gravis culpa in dominum committitur, sicut verba *in d. cap. denique. Quæ fuit prima causa &c.* insinuant ibi: *quia dominum* contemnere videtur: verbum enim, *videtur*, frequentiùs similitudinem aliquam potiùs, quàm proprietatem significat.

Habet hic Lector studiosus singularum sententiarum rationes & argumenta, quæ unacum stilo ac consuetudine Curiarum Feudalium consideret, ac judicet.

An demùm Feudum sine consensu domini alienatum possit à tertio bonæ fidei possessore saltem spatio triginta vel quadraginta annorum præscribi? rursus diversæ & intricatæ sunt DD. sententiæ. 42

Inprimis distinguere oportet, an quæratur, nunquid tertius ille possessor valeat præscribere absolutum rei dominium, & ut ex feudali allodialis fiat? Vel an saltem quoad utile dominium, & ut ipse imposterum sit Vasallus domino directo penes priorem dominum remanente?

Quòd attinet ad priorem quæstionis partem, negativè respondet Harprechtus *ad princ. Instit. de Usucap. numer. 16.* propter textus feudales *in cap. unico. vers. præterea. De Capitulis Corradi* ibi: *ut liceat Dominis omnes alienationes feudi factas nulla obstante præscriptione revocare. In cap. imperialem. de Probibita feudi alienatione per Frid.* ibi: *nullius temporis præscriptione impediente.* In *cap. unico. Si unus ex fratribus.* ibi: *sine ullo obstaculo & temporis præscriptione.* Licet verò per lapsum 30. annorum ex re allodiali possit fieri feudalis, ut ex *cap. si quis per 30. Si de feudo defuncti, &c.* præcedenti §. tradidimus, contrariorum autem eadem soleat esse ratio, ut proindè vice versa ex re feudali eodem modo videatur fieri posse allodialis: nihilominus hic non valere argumentum à contrario, ubi est specialis consideratio in uno contrariorum, censet Harprecht. *d. l. num. 171.* Etenim, ut ex re allodiali fiat feudalis, nihil interest Reipublicæ, imò exinde numerus militum augetur pro ipsius Reipub. commodo. At verò si ex feudis efficiantur allodia, recusantur dominis militaria servitia in Reipubl. præjudicium, ut *in d. cap. imperialem. & in cap. un. in princ. de Probibita feudi alienatione per Lotharium.* habetur.

Verùm præscriptione triginta annorum, multò magis immemoriali, jus dominii amitti, tenet Andreas Gail. *Pract. observat. lib. 2. observat. 160.* aliique plures apud eum & Harprechtum *d. l. numer. 168.* citati. Eo quòd tanto tempore plena securitas in rebus possessis tribuatur, atque intersit Reipub. ad minuendas lites, ne dominia rerum sint in incerto. *l. sicut. & l. omnes. Cod. de Præscriptione 30. annorum.* Textus autem Feudales in contrarium allegati secundùm hos DD. explicari possunt in eum sensum, ut domino in revocando feudo nulla præscriptio ordinaria, vel nullius ordinarii temporis scilicet 10. aut 20. annorum obstare debeat; cùm in hac ordinaria præscriptione requiratur titulus, quem non præstat mala alienatio sine consensu domini facta, utpote per *d. cap. impe-*

imperialem. ipso jure nulla, cassata, & irritata. Addit quoque Gail. *d. l.* in hac longissimi temporis præscriptione non dari domino ex causa ignorantiæ in integrum restitutionem.

Quòd si proinde textus, & rationes utriusque partis considero, videtur mihi hæc discordia conciliari posse per distinctionem inter feuda, quæ habent annexa servitia militaria pro Reipublicæ utilitate, & plerumque à Principibus dantur, qui jus gerendi bellum habent: ac inter feuda privata vel illa, quibus nulla talia servitia imposita sunt. In Prioribus ergo dici potest, procedere textus feudales, ut ex eorum adjuncta ratione apparet, non verò in posterioribus, ubi publica utilitas in præstandis servitiis militaribus, dum ex supposito nulla requiruntur, perpendi non potest, ideoque cessat ratio & anima legis, sed potius versatur Reipub. utilitas in amputandis litibus, & tollenda dominiorum incertitudine, quod fit per præscriptionis concessionem.

Docet quoque Panorm. *in cap. ad audientiam.* 13. *X de Præscript. n.* 17. & ipse Harpr. *l. supra citato n.* 167. ab ipso Vasallo dominium directum adversus dominum præscribi posse, si per 30. annos (numerandos à die interversæ possessionis, ubi scilicet feudalis qualitas in re possessa à Vasallo negata est) investituram non petiit, nec servitia præstitit, adeoque rem feudalem, ut allodialem bona tamen fide & domino non contradicentes, cæterisque conditionibus ad præscriptionem requisitis possedit. Quod sanè fieri non posset, si indifferenter in omnibus feudis præscriptio sublata fuisset: vix enim dabitur convincens ratio, cur ipse Vasallus contra dominum præscribere valeat, & non etiam tertius bonæ fidei possessor.

43 Demum sicut Vasallus feudum alienare non potest sine consensu domini, ita vicissim ex communi DD. sententia dominus nequit directum dominium, sive Feudum & Vasallum sine ejus consensu in alium transferre, ne alium acquirat dominum & forsan duriorem, quàm sibi ab initio per contractum Feudalem constituit. *cap. un. §. similiter. in fine. de Prohib. Feudi alienat. per Frid.* nisi concomitanter cum universitate bonorum, si nimirum Princeps totam curiam seu territorium alienaret. Clarus *in d. §. Feudum. q* 28. *& ibi addit.* D. Andr. Gail. *de Pace publ. l.* 2. *c.* 15. *n.* 13. Vult. *de Feud. lib.* 1. *c.* 10. *num.* 21.

De amissione Feudi ob non petitam renovationem Investituræ.

44 SEcunda causa, ob quam Feudum amittitur, est, si cessante legitimo impedimento *intra annum & diem* renovatio investituræ petita non fuerit à Vasallo, quoties persona domini aut Vasalli per mortem, vel alio casu mutatur. *cap. un. Quæ fuit prima causa, &c.* Vultejus *de Feudis d. cap.* 11. *num.* 139.

Militibus tamen actu militantibus ad petendam renovationem investituræ annus & mensis conceditur *c.* 1. *Quo tempore miles, &c.* Item impuberes infra 14. ætatis annum constituti, licet tutores habeant, veniam tamen merentur, si investituræ renovationem neglexerint, *cap. un. de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum*. Minorennes autem, qui 14. annum excesserunt, sed necdum 25. compleverunt, non petentes renovationem de jure quidem amittunt Feudum; per extraordinarium autem remedium restitutionis in integrum illis denuò ad recuperandum succurritur, nam hoc beneficium restitutionis de jure civili minorennibus concessum in titulo *ff. de Minoribus.* de jure Feudali non reperitur ademptum.

Cæterùm si propter mutatam personam domini petenda sit investitura, tempus non priùs incipit currere, quàm si Vasallus resciverit casum evenisse, ex quo debeat investituram petere. Quòd si persona Vasalli mutata fuerit, tempus novo Vasallo computatur à die adeptæ possessionis Feudi, neque currit non possidenti; modò diligentiam in avocanda ea penes alium existente adhibeat, & lata sua culpa non amiserit. Clarus. *in §. Feudum. q.* 49. *num.* 8. *& ibi* Harpr. *in Addit. num.* 8. Nunquid autem omissa renovationis petitione purgatio moræ concedetur, ut Vasallus brevi tempore post annum & diem veniens pœnam caducitatis evitare possit? dubitatur; & negativè resolvit Schraderus *de Feudis p.* 6. *c.* 2. cum Baldo *in c.* 1. *Quo tempore miles, &c. n.* 3. & aliis pluribus: eò quòd regulariter in omnibus dispositionibus, in quibus dies & pœna adjecta est, purgatio moræ non concedatur, nisi quatenus tolerabilis ignorantia aut legitimum impedimentum probatum fuerit. Contraria tamen sententia, & quòd purgatio moræ in hoc casu ob quamcunque excusationem admittenda sit, æquiorem censet Julius Clarus *in d. q.* 49. *num.* 9. præsertim, quia juxta communiorem opinionem ab eo *num.* 6. relatam, Feudum propter omissam investituram non ipso Jure, sed per sententiam amittitur. Adde Argumentum à simili ex contractu Emphyteutico, qui in multis convenit cum Feudo, ubi post terminum lapsum solutioni canonis præfixum conceditur celeri satisfactione ad evitandam pœnam amissionis moram purgare, *c. potuit. & ibi DD. X. de Locato.*

Est verò hic adnot. si post diem & annum Dominus Vasallum, qui repetitionem investituræ neglexit, ad solita servitia admiserit, & ut Vasallum tractarit, censeatur juri suo renunciasse, & injuriam remisisse. Clarus *d. loc. num.* 10.

Quòd si lis fuerit inter dominum & Vasallum super Feudo, non tenetur Vasallus ea durante petere investituram, juxta tradita Sonsbechii *de Feudis p.* 9. *n.* 20. *& seq.*

Cui verò acquiratur Feudum antiquum ob non repetitam investituram amissum, an domino an agnatis? Non conveniunt DD. ut videre est apud Fachin. *lib.* 7. *c.* 25. ubi ipse pro domino respondet, per textus Feudales *in cap. imperialem. §. præterea. de Prohibita Feudi alienatione per Frider.* ibi. *transacto hoc spatio Feudum amittat, & Feudum ad dominum redeat.* Item in *c.* 1. *Quæ fuit prima causa, &c.* ibi: *tanquam ingratus existens beneficium amittit.* licet verò hic non addatur, Feudum amissum ad dominum spectare, attamen quia ingratitudo hæc non alium, quàm dominum committitur, satis convincitur *ex cap. denique. fin. eodem tit.* quòd non ad proximos consanguineos, sed ad dominum pro ultione ingratitudinis redire debeat. Alii, qui pro agnatis resolvunt, & alii, qui mediam viam ingrediuntur, ut scilicet Feudum sit apud dominum, quamdiu Vasallus vivit, illis utuntur argumentis, quæ superiùs de *amissione Feudi ob malam alienationem* retulimus, propterea ob paritatem rationis eodem modo in hac quæstione, sicut in illa judicandum erit.

De Amissione Feudi ex Refutatione.

AMittitur tertiò Feudum per refutationem seu renuntiationem: & hæc vel propria est, 45 vel impropria. Propria dicitur, quando ipsi domino feudum renunciatur: impropria verò, quæ & magis alienatio est, quandò renunciatio fit agnato, vel extraneo. Porrò ipsi domino Feudum renunciari potest etiam juxta communiorem sententiam invito: quia cuilibet suo beneficio & favori pro se introducto renunciare concessum,

ſum, & quòd hoc ſit naturale contractus feudalis, ſatis probatur *ex cap. unico. de Vaſallo, qui contra conſtitutionem Loth. &c.* Dummodo Vaſallus in fraudem non renunciet; ut ſi perceptis prius totius anni fructibus tunc primùm renunciare vellet, quando dominus opera & ſeruitiis ejuſdem maximè indigeret. Minſing *Cent. 5. Obſ. 65.* Sonsbec. *de Feudis. p. 21. num. 116.*

Agnato verò, & multò minus extraneo Feudum refutari non poteſt, niſi is proximus ſit, & aliàs in Feudo ſucceſſurus; vel conſenſus domini & reliquorum agnatorum accedat. Imò ſi Feudum antiquum ſit, nec refutatio domino facta agnatis præjudicabit, quin illud Feudum tanquam ex antiquis inveſtituris ſibi debitum petere valeant. Minſing, *d. l.* Videatur etiam Vultejus *de Feudis lib. 1. c. 10. num. 76.*

De Amiſſione Feudi ob Feloniam.

46 F*Elonia* terminus Feudalis eſt, & delictum Vaſalli ſignificat. Sunt autem delicta amiſſionem Feudi inducentia in triplici differentia: alia enim directè in dominum committuntur: alia indirectè in offenſam & injuriam ejus redundant: alia denique nullo quidem modo dominum attingunt, quia tamen Vaſallum graviter infamant, ut in curia domini honeſtè ſtare non poſſit, ideò etiam Feudi incapacem reddunt.

Primi generis delicta ſunt, ſi Vaſallus domino ſervitia, vel etiam Feudum injuſtè abneget, ſi perſonam ejus aut bona invadat; ſi ſecreta domini revelet, fœdus & amicitiam cum hoſtibus domini contrahat; ſi dominum abſque juſſu Magiſtratu criminaliter accuſet, aut in eadem cauſa advocatum vel teſtem contra dominum agat; ſi dominum nec mortuum, nec lethaliter vulneratum in prælio deſerat. Ubi tamen communiter notant DD. quòd ſi Vaſallus ad eum caſum deveniat, ut moraliter certum ſit, ſibi moriendum, niſi fugiat; tunc impunè poſſit fugam arripere, quia vita propria præferenda eſt alienæ, & Vaſallus tenetur quidem ſubire pro domino periculum, non autem certam mortem.

Secundi generis delicta, quæ ſcilicet dominum tantùm indirectè tangunt, recenſentur, ſi Vaſallus cum uxore domini, vel cum filia, vel cum nepte ex filio, vel uxore filii, aut etiam ſorore domini, quamdiu ea in familia domini eſt, peccaverit, vel peccare attentarit. Eandem pœnam quidam extendunt ad quamcunque aliam gravem & inhoneſtam injuriam talibus perſonis in tam propinquo gradu domino conjunctis illatam, *arg. c. un. de Nova forma fidelitatis*; ubi Vaſallus jurare debet, ſe nunquam aliquid facturum, quod ad injuriam domini, aut ſuorum pertineat.

Præterea hoc referri poteſt, quod tradit Gail. *lib. 1. Pract. Obſervat. Obſervat.* 17. Joan. Koppoep. *Iuris Feudalis. Obſerv. 9. num. 11.* Vaſallum Feudo privari poſſe, ſi re Feudali abutatur, nimium crudelitatem in ſubditos exerceat, eos turpiter emungendo, & immodicis operis cruciando.

Tertii demùm generis delicta ſunt, ſi Vaſallus crimen læſæ Majeſtatis, parricidium, latrocinium, aut aliud grave crimen, ex quo maximam contraxit infamiam, perpetraverit. De quibus omnibus videatur textus *in Tit. Quæ fuit prima cauſa beneficii amittendi. & in Titulo. Quibus modis Feudum amittatur.* Vultejus. *lib. 1. c. 11. per totum.*

47 Difficilis eſt Controverſia, utrùm Feudum ex delicto Vaſalli amiſſum ad dominum vel ad agnatos revertatur? Duo hic indubitata ſunt. I. Quòd Feudum novum propter delictum amiſſum ad dominum redeat. II. Quòd ſi in Feudo antiquo delictum perpetratum ſit, extra perſonam domini, agnatis non præjudicetur, *cap. 1. An ille, qui interfecit fratrem domini ſui &c.* Licet illud delictum tale ſit, ut bona delinquentis confiſcari debeant, nihilominus Feudum non confiſcabitur, quia delicta debent tenere ſuos authores. *l. Sancimus. Cod. de Pœnis.* neque par unius malefactum domino & agnatis innocentibus præjudicium, & pœna inferenda eſt. *c. non debet. de Reg. Iur. in 6.* niſi forſan ob crimen læſæ Majeſtatis ex primo capite Legis Juliæ, & cauſa perduellionis, ac inſidiarum in vitam Principis, totius familiæ nomen in perpetuam ignominiam aboleretur, tunc enim Feudum excluſis agnatis ad dominum reverteretur, Videatur Gail. *de Pace Publ. lib. 2. cap. 13. & 14.*

III. Quòque communiter traditur, quòd delicto in dominum commiſſo filiis & deſcendentibus præjudicetur: quia iſtorum major eſt cum delinquentem conjunctio & ejus perſonæ repræſentatio, atque magis præſumitur periculum, ne cum ſanguine etiam paternam malitiam participarint, ut dicitur *in l. quisquis. §. 1. Cod. Ad legem Iuliam Majeſtatis.* Imò quia textus Feudales *in cap. ſi Vaſſallos culpam. Si de Feudo defuncti contentio ſit; & in c. unico Si vaſallus Feudo privetur.* generaliter loquuntur de excluſione filiorum à Feudo ob delictum amiſſo, cenſet Fachinæus *lib. 7. Controv. cap. 23.* delictum etiam extra perſonam domini commiſſum filiis nocere, circa quod punctum tamen non omnes DD. conveniunt.

Sed IV. valdè controverſum eſt, quid dicendum, ſi Feudum antiquum ſit, & Vaſallus directè in perſonam domini deliquerit? Potior DD. calculus videtur in eam convenire ſententiam, quòd Feudum domino aperiatur, etiam in præjudicium agnatorum, ut dominus habeat injuriæ ſuæ compenſationem; quam ſententiam probant Textus *in cap. Denique. fin. Quæ fuit prima cauſa &c. & in cap. 1. An ille, qui interfecit fratrem domini &c.* Fachin. *dicto lib. 7. cap. 22.* Gail. *d. cap. 13.* Cui non obſtat Textus. *in cap. un. Si Vaſallus Feudo privetur.* ubi dicitur Feudum ob culpam amiſſum ad agnatos pertinere. quia intelligendum eſt juxta datam ſuperiùs diſtinctionem, an culpa in perſonam, vel extra perſonam domini commiſſa ſit. Pariter non obſtat, quòd agnatis in feudo antiquo ius quæſitum ſit, quo ſine culpa ſua privari non debent: nam reſponderi poteſt, non eſſe ipſis ius quæſitum abſolutè & ſimpliciter, ſed juxta naturam & regulas feudi, ac quaſi ſub tacita conditione, niſi Vaſallus ingratitudinem ſive feloniam commiſerit.

Alii hic rurſus mediam viam tenent, ut ſcilicet dominus deveat retinere feudum, quamdiu Vaſallus delinquens vivit, ſed poſt eius mortem agnatis reſtituere, de qua ſententia ſuperiùs *de amiſſione Feudi ob alienationem* dictum, & poteſt hic cogitari, an ſtante hac ſententia compenſatetur domino iniuria in atroci aliquo delicto, ubi brevi reus morte è vivis tollitur? Item an non ſit diſparitas inter caſum, *l. Statius. §. Cornelio. ff. de Iure fiſci.* & præſentem, quòd fideicommiſſum non deſcendat à Fiſco, ſicut feudum à domino, qui directò offenditur, & ideò iniuriæ ſatisfactionem exigit.

De Feudis verò Eccleſiaſticis ſpecialis Textus eſt *in cap. finali, de Capitulis Corradi.* quòd ob delictum Prælati vel Clerici, cui Feudum non intuitu perſonæ, ſed Eccleſiæ conceſſum eſt, dominus habeat ius repetendi, & retinendi Feudum, quamdiu delinquens vivit, vel in dignitate eſt, eo verò mortuo vel depoſito, aut reſignante Feudum Eccleſiæ reſtituendum ſit. Sed hoc, opinor, ad ſummum obtinere in particulari aliquo feudo Eccleſiæ, per cuius oblationem dominus poteſt habere ſuæ iniuriæ aliquam compenſationem ſine magno damno Eccleſiæ. At verò, ſi ageretur de feudo totius v. g. Principatus, vel territorii, ſuper quo ex antiqua Fundatorum in Deum pietate Epiſcopatus aliquis fundatus eſt, & proinde ſine maximo damno 48

Eccle-

Ecclesiæ ab ea vel ad tempus tolli minimè posset, non putarem supradictam feudalem constitutionem procedere; tum quòd delictum personæ non debeat nocere Ecclesiæ, *c. delictum. 76. & ibi DD.* omnes *de Reg. Iur. in 6.* tum quòd ex communi sententia donatio facta Ecclesiæ non revocetur ob ingratitudinem Prælati, quia principalis Donatarius est Deus nunquam ingratus, Clarus *in §. donatio. quæst. 21. num. 5.* Barb. *in Collectaneis ad cap. fin. de Donationibus num 15.* Neque est præsumptibile, quòd in is magnis & pro fundatione assignatis feudis Dominus aliquam tacitam conditionem revocationis ob delictum personæ, cui principaliter concessum non fuit, annectere voluerit.

49 Num autem ius revocandi feudum ob delictum commissum transeat etiam ad heredes domini, quando dominus ante mortem suam querelam contra Vasallum non movit, nec apparet, quòd movere paratus fuerit? Vel ex adverso, an Vasallo ante revocationem Feudi mortuo contra heredes ius revocandi competat? videatur Clarus *in §. Feudum. quæst. 64. & sequenti.* aliique DD. per Harprechtum *in Additionibus ibid.* allegati; ubi in uroque casu negativam dicunt esse communem, nisi dominus culpam Vasalli ignorasset, vel aliter in investitura cautum fuisset: partim quòd dominus sciens iniuriam, & non vindicans, vel saltem de ea protestans censeatur remisisse: partim quòd circa revocationem donationum ex casa ingratitudinis constitutum sit *in l. fin. Cod. de Revocandis donationibus.*

50 Illud quoque prætereundum non est, quòd etiam Dominus feudo privari, idque Vasallo acquiri possit, si eidem gravem iniuriam intulerit per Text. & Interpretes *in Tit. feudorum. Qualiter Dominus proprietate privetur.* Si verò Dominus aliud graue delictum committat, ob quod deportari, vel in bannum declarari mereatur, Vasalli obligationem ad fidelitatem & servitia interim suspendi, usque dum dominus restituatur, tradit Andreas Gail. *de pace Publica. lib. 2. c. 15.* ubi *nu. 15.* aduertit, quòd confiscatis bonis Domini ob crimen læsæ Maiestatis ex primo capite Legis Juliæ, videlicet ob proditionem, vel insidias in Imperatorem aut Imperium structas, Vasalli imposterum debeant Feuda ab Imperatore vel Imperio, quibus illa appllicantur, recognoscere.

De Iudicio Causarum Feudalium.

51 QUis iudicare debeat, si circa rem feudalem lis oriatur, pluribus dicitur in *lib. II. in Tit. de foro compet.* Summariter tres casus distinguendi sunt.

I. Si lis oriatur inter duos Vasallos eiusdem domini, ut si alter partem Feudi, uel totum petat, quod alter possidet, tunc dominus iudex erit. *c. 1. §. prætereterea. de Probibita feudi alienatione per Fridericum.* Licèt fortassis reus conuentus Clericus sit; quia in causa feudali etiam Clericus coram Domino respondere debet, *c. verum. c. ex transmissa & ibi DD. de Foro competenti.*

II. Si lis oriatur inter Vasallum & extraneum, vel etiam inter dominum & extraneum, ut quia extraneus aut dominium absolutum, aut servitutem, aut quid simile prætendit, tunc cognitio judicalis ad ordinarium judicem spectat.

III. Si controversia sit inter Dominum & Vasallum, subdistinguendum est, an agatur super ipsa rei feudalis proprietate, ut quia Vasallus negat rem esse Feudalem: vel an agatur super jure aliquo accidentali, ut quia Vasallus confitetur quidem feudum, sed negat Domino servitia? &c. Priori casu judex ordinarius iudicabit; posteriori verò *Pares Curiæ*, & dicuntur *Pares Curiæ* reliqui Vasalli, qui ab eodem domino Feuda tenent. Non tamen omnes Pares iudices erunt, sed ii, quos dominus & vasallus ad iudicandum elegerint: nam & dominus quosdam eliget, & vasallus quosdam, atque isti sic electi iuramentum de rectè iudicando præstabunt. *cap. 1. de Controversia feudi apud pares terminanda.* Quodsi dominus Pares Curiæ non habeat, tunc vel apud Judicem ordinarium, vel apud arbitros litigium decidetur. Videatur etiam Joann. Koppen. *I. Feudalis Observat.* 10. Vulteius. *de Feudis lib. 2. c. 2.* Consuetudine quoque, pacto investituræ, vel statuto particolari introduci posse aliud iudicium non adhibitis *paribus*, tradit Vult. *d. c. 2. num.* 41. Zas. *p. 11. num.* 10. Schrad. *p. 10. sect. num.* 44.

Utrùm demùm sententia lata in causa Feudali contra Vasallum præiudicet agnatis ad causam non citatis, videatur Fachin. *l. 7. Controv. c.* 103. qui contra alios affirmativè concludit. *arg. l. ex contractu. 44. ff. de Re iudicata.* ubi sententia lata contra institutum nocet substituto. Vid. tamen Text. & DD. *in l. sæpe 63. ff. de Reiudicata.*



TITULUS XXI.

De Pignioribus & aliis Cautionibus.

SUMMARIA.

1. *Pignus quid, & quomodo differat ab hypotheca?*
2. *Pignus quotuplex.*
3. *Hypotheca tacita quibus casibus constituatur.*
4. *Hypotheca mercium cessat post venditionem earum.*
5. *Pignus super quibus rebus constitui possit.*
6. *Ex pignore datur realis actio contra quemcunque possessorem.*
7. *Hypothecarii creditores præferuntur chyrographarijs.*
8. *De Ecclesiæ prælatione in bonis debitoris sui.*
9. *Pignoris distractio quando & qualiter liceat creditori, & ibi de pacto legis commissoriæ.*
10. *Pignoris fructus debet creditor in sortem imputare, exceptis certis casibus.*

PIgnus diversimode sumitur: aliquando pro re ipsa in pignus data: aliquando verò pro contractu & obligatione pignioris. Hoc posteriori sensu pignus rectè describi potest: quòd sit *obligatio legis vel hominis, qua res alteri obligatur in securitatem debiti, ut si aliter satisfactum non fuerit, inde satisfieri possit.* Porro pignus propriissimè acceptum illud dicitur, quod Creditori traditur; unde & pignus inter contractus numeratur, qui re perficiuntur, & teste J. C. *in l. plebs. 238. §. pignus ff. de V. S.* pignus à pugno dictum est, quod res pignori obligata manu tradatur. 1

Si verò specialiter conuentum sit, ut res absque traditione obligetur creditori (quod plerumque in rebus immobilibus, vel oppignoratione omnium bonorum fieri solet) talis obligatio *hypotheca* vocatur: atque communis utilitatis causa introducta est, quia sæpè contingit, quòd aliquis vel in peregrinatione, vel etiam domi suæ tot & tanta mobilia, quæ tradere, aut immobilia, quorum possessionem alteri cedere posset, non habeat. Communiter tamen pignus & hypotheca inter se confunduntur, nec quoad effectum multum discrepant *arg. l. res hypothecæ. 5. §. 1. ff. de Pignoribus.*

Notan-

Notanter dixi, pignus esse *obligationem legis vel hominis*: etenim pignus dividitur, quòd aliud sit *legitimum*, sive quod à lege ipsa introdnctum est, & aliud *conventionale*, qnod ex conventione & consensu partium constitnitur.

Pignus legitimum subdividitur, quòd aliud sit *judiciale*, aliud *extrajudiciale*: judiciale, quod & *prætorium* dieitur, est, quando actor ex decreto Judicis ob contumaciam Rei, vel causam exeeutionis mittitur in possessionem bonorum ipsius Rei, prout in *Lib. II. Decretal. in Tit. De eo, qui mittitur in possessionem* & in Tit. *de Sententia & re judicata* pluribus explicatur.

Legitimum extrajudieiale pignus, quod abo nomine *taeita hypotheca* vocatur, illud dicitur, quod lex in certis quibusdam casibus & contractibus favore certarum personarum constituit.

3 Ita hanc tacitam hypothecam I. habet fiscus in boni cujuscunqne debitoris sui ex contractu *l. 2. Cod. In quibus causis pignus tacitè contrahatur*.

II. Bona omnia tutoris & curatoris tacitè obligata sun pupillo vel minori pro administratione *l. pro officio. 20. Cod. de Administrat. tutorum*, & quia etiam Ecclesia utitur jure minoris, *c. 1. de In integrum restitut.* ideò DD. idipsum extendunt, ut & bona Prælati, vel administratoris Ecclesiæ, aut etiam hospitalium sint propter administrationem tacito pignore affecta. Panorm. *in c. ex literis. 5. h. t. num 13.*

III. Bona mariti sunt uxori taeitè hypothecata pro restitutione dotis, & bonorum paraphernalium *l. unica. §. 1. Cod. de Rei uxoriæ actione*.

IV. Legatariis & fidei commissariis tacita hypotheca in bonis testatoris concessa est. *l. 1. Cod. Communia de legatis*.

V. Qui in rem emendam vel conservandam pecuniam mutuam dedit, in eadem re tacitam hypothecam consequitur. *l. qui in navem. 26. & l. quod quis. 34. ff. de Reb. auctor. Iud. poss. l. interdum 5. ff. Qui potiores in pignor.*

VI. Omnia illata vel invecta in domum conductam tacitè hypothecata sunt locatori pro annua pensione, & deterioratione rei conductæ. In prædiis tamen rusticis non omnia illata, sed ipsi tantùm fructus hypothecati censentur. *l. 2. & 4. ff. In quibus causis pignus tacitè contrahitur*. Dicuntur autem prædia rustica fundi & agri, vel etiam ædificia fructuum conservandorum aut colligendorum gratia extructa. Prædia verò Urbana dicuntur, quæ inhabitationis causa sive intra, sive extra Urbem exstructa sunt.

4 Illud quoque notabile est, quòd ex communi DD. sententia merces mercatorum in domum vel officinam conductam illatæ sint quidem obligatæ locatori, sed tantùm quamdiu in domo existunt, ubi verò distractæ fuerint, jure pignoris liberantur, nec ab emptore per actionem hypothecariam revocari possunt, ne aliàs nimium damnificentur mercatores, qui propter periculum hypothecæ difficulter mercium suarum emptores reperirent. *Text. in l. cùm tabernam. 34. ff. hoc tit.* Videatur etiam Harprecht. *in §. ult. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio. num. 12. & seq.*

Pignus conventionale etiam duplex est, unum generale, alterum speciale. Generale dieitur, quando omnia bona obligantur, quodnon tantùm de bonis præsentibus, sed etiam futuris intelligitur, quamvis nominatim de futuris expressum non sit. *l. fin. Cod. Quæ res pignori obligari possunt*. In hac tamen generali obligatione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset obligaturus, ut sunt ea, quæ ad usum quotidiannm deserviunt, vestes, supellex, instrumenta artis & similia. *l. 6. ff. de Pignoribus*.

5 Speciale pignus illud dicitur, quando certa res in specie alicui obligatur, v. g. hæc domus, hæc catena aurea, &c. & isto jure pignoris regulariter assignari possunt res omnes, quæ in commercio hominum sunt; & econtra, quæ extra humanum commereium sunt, etiam oppignorari nequeunt, veluti res sacræ, sanctæ, homines liberi, &c. *c. 1. hoc tit. l. 1. §. eam rem. ff. Quæ res pignori obligari &c.* Imò etiam ipsum pignus, quod creditor accepit, alteri suo creditori in pignus dare potest; sed si penes primum ereditorem per solutionem debiti, aut aliam liberationem jus pignoris sublatum fuerit, resolvetur & jus pignoris penes secundum creditorem juxta vulgatum axioma: quòd resoluto jure dantis, resolvatur etiam jus accipientis, quando scilieet à jure dantis non tantùm in produci, sed etiam in conservari dependet. Poterit tamen secundus creditor agere contra priorem, ut sibi vel debitum solvat, vel aliud æquè bonum pignus tradat, *l. 1. Cod. Si pignus pignori datum sit. l. cum debitore. 32. ubi Gl. ff. de Pignorat. actione*.

6 Effectus pignoris est; quòd afficiat rem ipsam, & ideo Creditor res pignori obligatas à quocunque possessore per actionem hypothecariam, seu (ut *in §. Item serviana. 7. Instit. de Actionibus* vocatur) Servianam vel quasi petere possit, attamen non priùs contra tertium possessorem actio competet, quàm si debitor & etiam fidejussor ejnaexcussus fuerit, iique solvendo non extiterint. *Auth. hoc si debitor. Cod. de Pignoribus*. Item si debitor sciente & consentiente creditore pignus alienaverit, censebitur creditor obligationem pignoris remisisse, & emptor securus erit. *l. 2. Cod. de Remissione pignoris*.

7 *Secundus* effectus est, quòd si debitor propter nimium æs alienum bonis cedat, vel obæratus moriatur, ibique plures creditores concurrant, semper hypothecarii præferantur personalibus seu chyrographariis Creditoribus; inter ipsos autem hypothecarios, qui prior tempore potior jure censetur, & præfertur illi, qui posteriùs sibi hypothecam constituit, nisi hic posterior speciale prioritatis privileginm habeat, sicut mulier in bonis dotalibus: pupillus & minor in rebus ex pecunia sua comparatis, vel in bonis tutoris sui. Item qui in rem emendam, vel reficiendam, aut conservandam pecuniam credidit, de quibus videatur *totus Titulus ff. & Cod. Qui potiores in pignore*. Andre. Gail. *Tract. observ. lib. 2. observ. 25.* Melonius & Beuterus *in Tract. de Iure Prælationis*.

8 Quòd Ecclesiæ & Monasteria præponenda sint Creditoribus *Chyrographariis* vulgo *den* Current. *Ochuldnern* licet expressam hypothecam sibi non constituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi, qui etiam *hypothecariis* ereditoribus anteponunt cum Melonio *de Iure Prælat. p. 2. n. 15.* Beuth. *lib. 1. cap. 5.* ea enim inquiunt, quæ Juris divini sunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari, multòminùs supprimi, *l. Sancimus. Cod. 21. de SS. Eccles.* & summa est ratio, quæ pro Religione facit, *l. sunt Personæ. 43. ff. de Relig. & sumpt.*

Eamque sententiam & nos amplectimur, eò quòd & mulieri ratione bonorum dotalium, & fisco Jus prælationis habentibus expresse comparent Ecclesiam Tiraq. *privileg. 143. & 158.* Everbard. *in Top. in loco: à dote ad Ecclesiam, & in loco: à fisco ad Ecclesiam, num. 16.* Pulchrè Franch. & Pasq. *de controv. Reg. par. 2. q. 96.* Jacob Schult. *ad Modest. Pist. quæst. 129.* atque ita consuetudine receptum esse testatur Joan. Koppen. *decis. 28. num. 25.* Si enim fiscus præfertur hypotechariis, quia est causa Principis, ergo magis Ecclesia, quia est causa Dei Trid. *Sess. 25. de Refor. c. 20.* ibi; *quæ ecclesiastici juris, tanquam Dei præcipua*. Deinde civitas habet prælationem, ergo & Ecclesia, quæ præfertur, vel saltem æquiparatur civitati. *l. ut inter. 27. Cod. de SS. Eccles.*

Sciet

Sciet tamen Ecclesia locuples erga de pauperatos, & præsertim sine culpa sua ad inopiam redactos debitores, aliosque creditores, meminisse preclari moniti D. Ambrosii *in cap. aurum. 70. causa. 12. quæst. 2.* videlicet subveniendo pauperum necessitatibus.

Idque multò magis procederet, si ex pecunia Ecclesiæ res empta probari posset, quo casu sicut pupillo tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *L. itemque. 7. ff. Qui potior. in pig. L. 6. C. de Servo pig. dat.* ita non videtur Ecclesiæ deneganda, quæ *iure minoris* utitur: *c. 1. de In int rest.*

Item in bonis administratoris sui Ecclesiæ tacitam hypotecam exemplo minoris in bonis Curatoris, communiter concedunt DD. gl. ord. *in c. ex literis. 5. V. obligata, & ibi.* Panorm. *num. 11. h. tit.* Neguzant. *de pign. 4. membro 7. part. num. 120. cum seq.* Koppen. *d. num. 25. V. in Casibus, &c.*

Minus dubium est, si Monasterium vel Ecclesia crediderit, ut res aliis obligatæ v.g. domus vel hortea &c. reficerentur, ut ab excutione militari v.g. propter steuras Reipub. debitas, vel ab oppressione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantùm pupillo vel Ecclesiæ, sed cuilibet hypotheca privilegiata constituitur, quòd suis expensis salvum pignus fecerit. *in l. interdum. 5. cùm seqq. ff. Qui potior in pign.*

Si Ecclesia vendat rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona subhastentur, & res extet; quamvis fortassis dici possit, quòd *fictione brevis manus* censeatur res ex pecunia Ecclesiæ comparata, quasi Ecclesia mutuam pecuniam ad rem emendam dedisset, *argum. l. rogasti. 11. ff. de Reb. cred.* adeoque privilegiatam hypothecam habeat, juxta superiùs dicta: melius tamen per *restitutionem in integrum* sibi consulit Ecclesia vel Monasterium, nam tunc rescisso contractu dominium revertetur ad Monasterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat* futurus est ante privilegia, inquit Ulpian. *in l. si ventri. 24. §. in bonis. ff. de Reb. auctorit. judicis possid.* de quo restitutionis Privilegio suo loco pluribus agitur.

Tertiò si debitor in solutione cessaverit, tunc creditor pignus distrahere potest, & de pretio sibi satisfacere, & quidem, si per pactum expressum potestas distrahendi data sit creditori, is statim jure distrahit, sin verò de distractione nihil conventum sit, tunc per trinam denuntiationem, non una die, sed per intervallum 10. dierum faciendam debitor moneri debet, ut pignus per solutionem reluat; quòd si neglexerit, deinde pignus vendi poterit. Videatur Harprecht *in §. ult. Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio num. 237.*

Pactum autem, ut intra certum tempus debito non soluto pignus pleno jure acquiratur creditori, dicitur pactum *legis commissoriæ*, & tanquam usurarium reprobatur, eo quòd pignus ordinariè plus valeat, quàm ipsum debitum. *c. significante. 7. hoc tit. l. 1. & seq. Cod. de Pactis pignorum.* Si tamen creditor ita pacisceretur cum debitore, ut debito intra certum tempus non soluto pignus ipsi creditori juxta boni viri arbitratum pro justo pretio vendatur, non committeretur pactum legis commissoriæ. *l. si fundus. 16. §. fin. ff. de Pignoribus.* Panorm. *in dict. cap. significante num. 6.*

10 Postremò admodum adnotandum, quòd si res frugifera sit creditori oppignorata, & tradita, is ex tali pignore fructus non lucretur, sed debeat in exonerationem sortis principalis computare, nisi fortè aliquam partem loco interesse propter lucrum cessans aut damnum emergens vel aliam causam ab usura excusantem petere possit. Quare si ex re oppignorata per decursum temporis tot jam fructus perceperit, ut summam capitalem adæquent, pignus debitori restituendum erit, *c. 1. & 2. de Usuris c. cùm cont. 6. h. t. & l. 1. Cod. de Pignoratitia actione.* Exceptio tamen est in marito, qui pro dote uxoris sibi debita accipiens pignus lucratur fructus propter onera matrimonii. *c. salubriter. 16. de Usuris.* Item etiam in domino Feudi; qui ex re feudali sibi oppignorata fructus percipere potest propter quandam dominii utilis cum directo consolidationem, dummodò interim Vasallo servitia remittantur. *cap. 1. X. de Feudis & c. conquestus 8. de Usuris.* Qua de re amplius in *Lib. V. in Titul. de Usuris* dicetur.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

§. I.

Qui dicantur & esse possint Fidejussores.

SUMMARIA.

1. *Fidejussor quis dicatur.*
2. *Fidejussio an per quodvis pactum, vel etiam taciturnitatem fiat.*
3. *Fidejubere non possunt milites.*
4. *Neque Clerici, exceptis certis casibus.*
5. *Fidejussio Clerici an non tantùm sit illicita, sed etiam invalida? disputatur in utramque partem.*
6. *Fidejubere quando possint Religiosi, & Prælati Religionum.*
7. *De Fidejussionibus mulierum, & SC. Vellejano.*
8. *Ex Fidejussione quibus casibus mulieres obligentur.*

Fidejussor ab ethymologia dicitur quasi fide sua jubens & intercedens, ut alteri credatur: & juxta communiorem descriptionem est ille, *qui fidem suam pro principali debitore interponit, ac ejus obligationem in se quoque suscipit, principali nihilominus manente obligato.*

Hæc Fidejussio hodie non solum per solemnem stipulationem, ut olim, sed per quodcunque pactum, sponsionem, nuntium, vel epistolam (saltem ex generali præsertim Germaniæ consuetudine, de quia stipulationum & pactorum Jura confusa sunt) rectè fieri potest. Imo *in l. cùm ostendimus. 4. §. fin. ff. de Fideiussoribus tutorum.* deciditur, quòd si quis in judicio nominatus fidejussor patiatur nomen suum in acta publica referri, perindè teneatur, ac si verbis expressis fidejussisset. Id tamen non pauci Doctores cum Barth. *in d. l. 4.* existimant solùm procedere in Fidejussoribus tutorum ob pupillorum favorem. Quando autem generaliter ex taciturnitate præsumatur consensus, pluribus tradunt Interpretes *ad c. qui in tacet. de Reg. Iuris. in 6.* & in præsenti materia videri poterit Antonius Heringius *in speciali Tractatu de Fidejussoribus. cap. 7. à num. 32.* 2

Fidejubere possunt regulariter omnes, qui ejus sunt conditionis, ut se & sua obligare valeant, qui rectum rationis usum, & liberam rerum suarum administrationem habent.

Specialiter verò prohibentur milites, quo minus fidejubere possint. *l. milites. 31. Cod. de Locato.* ne à malitia abstrahantur, & præsumptione cinguli militaris aliis graves existant. Excipere solent Doctores nisi miles in rem suam, seu pro sua utilitate, aut pro sua etiam cohorte fideiusserit. 3

Ad exemplum militum de iure Canonico interdicitur Clericis Fideiussione, ne se ipsos ære alieno obruant, ut inde

inde cum dedecore status Clericalis, & damno Ecclesiastici officii ac reditum Ecclesiasticorum in pios, non profanos usus conuertendorum ad curias trahi & perpetuis litibus occupari debeant, *c. 1. & ibi* Doctores. *hoc tit.* Neque id tantùm iure Pontificio, sed & Cæsareo statutum reperitur, *in Novella Iustiniani.* 123. *c. 6. & Novella Leonis.* 86. quas leges ciuiles non idcircò allegamus, quasi adstruentes, Clericis à sæcularibus principibus leges imponi posse, sed ut tantò minùs aduersus sacros canones conquerantur laici, si videant etiam Imperiali iure clericos à similibus oneribus immunes esse.

Verùm hìc aliquot limitationes adferuntur, ut imprimis, quòd istæ constitutiones tantùm intelligantur de indiscretis Fideiussionibus sine causa necessitatis susceptis, quas si frequentiores fecerit Clericus puniri meretur tanquam secularibus negotiis nimium se implicans *per text. in d. c. 1.* ibi: *Fideiussionibus inserviens.* ubi illud verbum *inserviens* actuum frequentiam denotat. Cęterùm pro indigente & in necessitate constituto aliisque Fideiussoribus destituto Clerici fideiussionem non tantum non prohibitam, sed & piam & meritoriam esse rectè censet Panorm. *in eod. c. 1. num. 3. & 4.* Gloss. *in cap. quod quibusdam. v. Fideiubeat. eod. tit. per text. in cap. non satis dist. 86.*

Deinde pro Ecclesiis suis, item pro aliis Clericis fideiubere clericis concessum est. *c. 2. & 4. h. t.* Gl. *in eod. c. 4. fideiubeat.* & *in c. te quidem. causa 11. q. 1. l. cum clericis. 25. §. 1. & l. omnes. 33. §. 2. Cod. de Episcopis & Clericis.* Eadem & potiori ratione qua Clerici pro Ecclesia sua, & aliis Clericis, eidem pro se & in rem suam siue utilitatem propriam fideiubere possunt, cùm ordinata charitas incipiat à se ipso, & quod quis alteri, utique conceditur, & sibi præstare, imò nonnunquam sibi, quod alteri non potest *arg. c. 1. §. fin. de Postulando. l. qui stipendia Cod. de Procuratoribus.*

Utrum autem Fideiussio clerici extra recensitas exceptiones facta sicut est illicita, ita quoque sit inualida, ut nulla ex inde contra clericum Fidejussorem detur actio, dubitatur. Validam & obligatoriam asserit Panorm. *in c. 1. hoc tit. num. 7.* Barb. *in eod. c. 1. in fin.* cum Menoch. *de Præsumpt. lib. 2. præsumpt. 46. num. 15. & aliis.* Neque enim rarum est in jure nostro, ut multa fieri prohibeantur, quæ tamen facta sustinentur, prout dicitur *in c. ad Apostolicam. 16. de Regularibus.* & casus *in cap. 3. hoc tit.* propositus videtur id omninò evincere. Facit & *l. 3. in fin. ff. h. t.* ubi Fidejussor non idoneus ex acceptatione creditoris idoneus efficitur Accedit, quòd licet clericus prohibeatur reditus Ecclesiasticos in alios, quàm pios usus impendere, si tamen secus fecerit valeat juxta communem sententiã translatio veri & irrevocabilis dominii, id quod tantò magis in fideiussione obtinebit, cùm Fidejussori per regressum & actionem contra principalem debitorem de indemnitate cautum sit. *c. 2. h. t.* Adde demùm, licet clericis tabellionatus seu notariatus officium saltem circa sæculares causas exercere prohibitum sit, *cap. sicut. 8. Ne Clerici vel Monachi, &c.* Valent tamen instrumenta de facto contra juris prohibitionem à clerico facta teste Panorm. & Barbosa *in eod. c. 8.* Et hæc sententia valdè communis & probabilis est, ac præsertim circa bona patrimonialia, industrialia, & parsimonialia, clerici, & etiam circa bona prospectu Ecclesiæ acquisita, ubi summa Fidejussionis fuerit modica, quam clericus aliàs donare valeret, rectè teneri potest.

Contrarium tamen etiam non improbabiliter sustinet Hering. *d. Tract. de Fideiussoribus cap. 7. à nu. 251.* quia in dubio lex prohibitoria facit actum non tantùm illicitum, sed etiam invalidum, nisi valor ipsius aliunde colligatur, per textum notabilem *in l. non dubium. Cod. de Legibus l. pacta. 6. Cod. de Pactis. c. quæ contra 64.* ubi glossa & Henricus Canisius *de Regulis juris in 6.* Quam proinde sententiam, qui defendere volet, contrariis respondebit, *in d. c. constitutus. h. t.* non satis exprimi, an ille fidejussor fuerit Clericus vel Laicus, imò juberi à fidejussione sine dilatione absolvi; *legem* porrò. *3. ff. eodem*, procedere de illis, quorum Fidejussio in privatum duntaxat eorum commodum prohibita est, non in publicum totius ordinis, ut Clericorum Circa translationem dominii in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis multum imprimis inter Doctores disputatur, ut videre est apud illos qui de dominio Clericorum scribunt, deinde difficilius semper concedi & practicari potest, ut re non amplius integra solutum repetatur, quàm ut aliquis ad solvendum adigatur. Cautionem per regressum contra principalem debitorem plerumque infirmam esse, inde facilè patet, quòd Fidejussor regulariter tunc primum conveniatur, si principalis debitor solvendo non sit ut propterea inanis sit actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo.* postremo quidquid sit, de valore instrumenti sæcularis à Clerico Notario confecti, in eo potest assignari disparitas, quòd in confectione instrumenti non subsit ratio damni sicut in fidejussione.

De Religiosis, qui bona propria & patrimonialia, quæ obligare possent, non habent constitutum est, *in c. penult. hoc tit. & cap. 2. de Solutionibus*; quòd ex eorum fidejussione Ecclesia vel monasterium non teneatur, nisi consensus Abbatis, & majoris partis Capituli intervenerit, aut in monasterii utilitatem redundent. Imò *in d. c. 2. de Solutionibus*, Prælatus, qui pro alienis debitis Ecclesiam gravat, suspensionem ab administratione temporalium & spiritualium incurrit, ubi notanter advertit Panorm. *ibidem num. 9.* contra Hostiensem, quòd talis Prælatus in hac suspensione celebrans non fiat irregularis, cùm non sit suspensus ab officio, sed ab administratione tantùm, spiritualium autem administratio in proprio sensu explicari potest v. g. de susceptione novitiorum ad religionem, vel professionem, de correctione in capitulo & similibus actibus, officium verò propriè importat Divinorum celebrationem, & notum est, in pœnalibus terminos strictè accipiendos, & pœnam potius interpretatione mitigandam esse, *cap. in pœnis. 49. de Regulis Iuris in 6.* In re tamen modica Prælatus etiam sine consensu expresso Capituli fidejubere potest, quia talia in quibus non vertitur notabile Ecclesiæ præiudicium, sublacent potestati administratoriæ, quemadmodum etiam donationes moderatas facere non prohibeatur *arg. cap. 3. ubi DD. de Donationibus.* quænam verò dicatur res, vel summa modica, in thesi determinari nequit, sed arbitrio prudentis viri habito respectu ad monasterii reditus diiudicandum erit.

De Senatus-Consulto Velleiano.

PRæterea inter eos, qui fideiubere non possunt, numerantur mulieres, idque prolixè tractatur in Iure Civili *toto tit. ff. & Cod. Ad Senatus consultum Velleianum* propter sexus enim imbecillitatem & imprudentiam Succurrendum fuit mulieribus in fideiussione, utpote ad quam commiseratione & non prævidentes imminentis damni periculum facilè inducuntur: ac verecundiæ sexus repugnare visum alienas defensiones suscipere, & virilibus officiis se immiscere. Unde si de facto fideiusserint contra creditorem exceptio & si insuper solverint soluti condictio ex præfato Senatus-Consulto Velleiano mulieribus indulgetur, *l. 2. §. 1. l. quamvis. 8. §. interdum. 3. & passim. ff. Ad Senatus-Consultum Velleianum.*

Utitur etiam lex non tantùm verbo *fideiussionis*, sed & *intercessionis*, quod generalius est & latius patet, ita ut quomodocunque mulier pro alio intercedat, vel prio-

priorem alterius obligationem in se recipiendo, constituendo, mandando, ex promittendo, defendendo, res suas pignori dando, vel novam obligationem pro alio inducendo v. g. mutuum pro eo accipiendo; vel simili beneficio protegatur, *d. l. 2. & d. l. 8. §. si cùm essem. 14. l. non distinguimus, §. 2. ff. de Receptis, qui arbitrium &c. l. Redemptores. §. 1. ff. de Rei vindicatione.*

Adeò hæc procedunt, ut mulier etiam pro conjunctissimis personis patre & liberis intercedendo non obligetur, *l. 3. & l. si paternam. 8. Cod. Ad Senatus Con. Vell.* Item licet maritus pro uxore non tamen è converso uxor pro marito fidejubere valet, *l. 1. §. 3. Cod. Ne uxor pro marito.* neque uxoris simul cum marito fidejussio sustinetur, *l. si sine voluntate. 5. & Auth. si qua mulier. Cod. ad Senatus Conf. Vell.*

Videtur quidem in contrarium obstare textus *in c. ex rescripto. X. de Iurejurando.* Ubi uxor, quæ cum marito fidejussit, adigitur ad implendam conventionem: sed hunc locum interpretantur Doctores solummodo procedere in fidejussione jurata, de qua nominatim citatum c. loquitur, cùm tale juramentum nec vi, nec dolo præstitum sine dispendio salutis æternæ servari possit, & inde etiam debeat, *arg. c. cùm contingat. 28. de Iurejurando.* sicut pluribus aliis casibus, de quibus mox dicemus, sua fidejussione mulier obstringitur. Gloss. *in d. c. ex resc. in verbo uxorem* Panorm. *ibid. num. 9. &* Barb. *in Coll. num. 4.*

Cæterùm extra casus specialiter exceptos mulier non tantum in foro fori, sed etiam in foro poli & conscientiæ juxta communiorem Doctorum sententiam beneficio Senatus Consulti adjuvatur, tum ex illo principio de quo in *lib. I. in Tit. de Constitutionibus*, diximus, quòd lex justa in foro interno, nisi fuerit merè pœnalis aut in falsa præsumptione fundata: tum etiam, quia alias inter bonos Christianos perexigua, imò nulla foret beneficii utilitas, si mulier non obstante juris privilegio nihilominus urgente conscientia totum ex fidejussione debitum solvere teneretur, Gomezius, *lib. 2. variarum resolutionum. c. 13. n. 16.* Molina *de Iust. & Iure disp. 530.*

8 Porrò casus illi, quibus mulier auxilio Senatus Consulti destituitur, sunt primò, si mulier in rem suam & propriam utilitatem fidejusserit, *l. aliquando. 13. ff. ad Velleianum*, vel etiam prætium pro fidejussione acceperit, qua de re videatur textus, & ibi Interpretes *in l. antiquæ. 23. Cod. jam dicto titulo*,

II. Si pro libertate servi alieni, aut dote alterius mulieris intercesserit, *l. Veterum. 24. & l. fin. Cod. eodem*, quod utique favore libertatis & dotium ita constitutum est.

III. Si major 25. annis post primam Intercessionem elapso integro biennio se rursus uni eidemque creditori obstrinxerit, tenebitur à die hujus secundæ fidejussionis, *l. si mulier. 22. Cod. ad SC. Velleianum.* Notant verò Doctore hanc legem propter verba finalia ibidem expressa fundari in præsumptione juris & de jure; quòd nimirum mulier post tantum tempus, dum interea suo periculo consulere debuisset, priorem intercessionem repetens censeatur, non tam pro aliena, quàm propria causa intercedere, Joan. Andreas *in annotat. ad speculatorem tit. de Præsumptionibus. §. species. num. 5.* quo supposito dici posset, circa forum conscientiæ observandum esse, quod aliàs de præsumptionibus tradidimus, eas tunc demum in conscientia ligare, si revera subsit, quod præsumitur.

IV. Non opitulatur mulieri Senatus-Consultum, si decipiendi animo vel cùm sciret se non teneri, pro aliquo intercesserit, neque enim decipientes, sed deceptæ merentur auxilium, *lib. 2. §. 3. ff. Ad S.C. Velleianum.*

V. Si creditor apud quem mulier fidejussit fuerit minorennis, non juvatur mulier exceptione Senatus-Consulti, *l. si apud minorem. 12. ff. de Minoribus.*

VI. Ex probabiliori sententia mulier huic beneficio non tantùm juramento, ut superiùs dictum, sed etiam simpliciter renuntiare potest, dum modo per notarium, vel alium de eo sufficienter prius edocta & certiorata fuerit, atque majorennis sine vi aut dolo renuntiet, est enim hoc beneficium principaliter in favorem mulierum introductum, licet in consequentiam publicam quoque utilitatem respiciat, proinde nihil videtur obstare quin huic suo favori renuntiare valeant, *per text. in l. fin. §. penult. ff. Ad SC. Velleian. authent. matri & l. finali Cod. Quando mulier tutelæ officio fungi possit*, vid. Andreas Gail. *lib. 2. pract. observ. observ. 77.* Fachin. *lib. 2. controv. cap. 6.* Eamque renuntiationem ipso facto censeri puto, si mulier non ignara Senatus-consulti actualiter pro alio absolverit, *l. 4. in fin. ff. ad SC. Velleianum, l. 1. l. 4. & l. quamvis. 9. C. eod. t.* & aliàs mulieribus proprio nomine contrahere solvere, & donare permittitur, *senatus enim obligatæ mulieri succurrere voluit, non donanti, quia facilius se mulier obligat, quam alicui donat*, inquit iuris Consultus *in d. l. 4.* adde *l. si mulier. 11. ff. & l. si adversarius. 10. in princ. C. eod. tit.*

Illud verò adhuc notanter quidam adiiciunt, non statim præsumi fœminam Senatusconsulto renuntiasse, licèt in instrumento ita scriptum fuerit, nisi revera constet eam fuisse prius de beneficio sufficienter instructam, quia tales clausulæ solent ex consuetudine Notariorum adscribi, & tametsi partibus præsertim simplicioribus prælegantur, ab iisdem tamen non intelliguntur. Gloss. Barth. & Jason *in l. fin. §. item quæsitum. ff. de Condictione indebiti.* Andr. Gail. *d. loc. num. 4.* sed huic contrarium statuit Hering. in Tract. *de fidejussoribus cap. 7. num. 499.* asserens, pro instrumento esse præsumendum, donec aliud probetur. Censeo iudicem ex circumstantiis facti arbitrari debere pro qua parte urgentio existat præsumptio.

VII. Demum sentit Hering. *d. cap. 7. num. 517.* sine alio tamen authore & ideò liberum desuper cuilibet relinquit judicium) fœminas illustres, quæ actu regalia & iurisdictionalia ad instar virorum exercent, hac Senatus-Consulti exceptione se tueri non posse, eò quòd virilibus officiis fungentes virili etiam iure uti debeant. Potest adiungi, quòd penes tales fœminas, quæ cum consilio prudentum & suorum curialium omnia actitare solent, deficiat ratio Senatus Consulti, quam de imbecillitate sexus & infirmo iudicio attendit.

---

§. II.

Quæ causæ recipiant Fidejussores & de Fidejussorum beneficiis.

S U M M A R I A.

9. *Fidejussionem quæ causæ recipiant vel non.*
10. *De fidejussorum quadruplici beneficio, & ibi de beneficio*

neficio ordinis seu excussionis.
51. *De beneficio divisionis.*
52. *De beneficio cedendarum actionum.*
53. *De beneficio liberationis.*

9 QUamvis regulariter omnes causæ fideiussionem admittant, neque tantùm principali obligationi, sed & ipsi accessoriæ fideiussor accedere, & sic fideiussoris fideiussor vulgo *Aufsburgen*, accipi possit, & non rarò soleat, *l. Græcè 8. §. fin. ff. h. tit.* Excipiuntur tamen inprimis causæ criminales, ubi pœna corporalis imponitur, secus si tantùm peniaria, cùm enim nemo sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo 13. ff. Ad legem aquiliam.* hinc est, quòd nemo se ad pœnam alterius subeundam obligare valeat.

Item pro dote conservanda fideiussor intervenire non debet, ne coniuges se invicem perfidiæ arguant, cùm concordia coniugalis omni lucro sit præferenda, nec difficilior debeat esse uxor in credenda marito dote, quàm dum ei credit & tradit propriam personam. *l. 5. Cod. Ne fideiussores dotis dentur.* Si tamen maritus decoctor esset, & ad inopiam vergeret, non solùm fideiussores, & cautio super dote recipi, sed etiam dos ipsa reperi, & saltem sequestrari, ac ad censum annuum collocari posset, unde maritus sine ulteriori administratione ex solis fructibus sibi consignatis onera matrimonii sustineret, *c. per vestrat. 7. de Donationibus inter virum & uxorem. l. si constante. 24. ff. Soluto matrimonio.*

Denique in contractu, cui lex expressè resistit, fideiussor intervenire nequit; quia cùm tunc principalis nec naturaliter, nec civilitet obligetur, pereunte principali obligatione, perit & accessoria. Aliud autem dicendum, si saltem naturalis obligatio subsit, veluti in pupillo pubertati proximo, aut minorenne sine tutoris authoritate contrahentibus: quibus fideiussor cum efficaci obligatione accedere potest. *l. si pupillus. 127. ff. de Verb. oblig.*

Fideiussionis effectus is est præcipuus, ut si creditor solutionem à principali debitore consequi non possit, fideiussorem convenire valeat, neque tantùm ipse fideiussor tenetur, sed etiam illo mortuo heres ipsius, prout regulariter omnes obligationes ex consensu, & contractu sunt in heredes transitoriæ, *§. 2. Instit. h. tit.*

Verùm ne fideiussoribus officium suum nimis damnosum sit, iura iisdem tria beneficia dederunt: videlicet beneficium *ordinis* seu *excussionis*, beneficium *divisionis*, & beneficium *cedendarum actionum*; quartum etiam addi potest, beneficium *liberationis*.

Primùm igitur beneficium *ordinis* seu *excussionis* opponit fideiussor, ne ante principalem debitorem conveniatur. *Novel. 4. & auth præsenti. Cod. hoc tit.* Priùs enim in bonis suis excutiendus est principalis, & si solvendo non fuerit, tunc primùm contra fideiussorem procedendum erit.

Sunt tamen aliqui casus in quibus fidejussor hoc beneficio destituitur, ut I. si illi renuntiaverit: quod non tantùm expressè fieri potest, sed etiam tacitè & implicitè, si nimirum solverit non opposita beneficii exceptione, vel si (ut multi probabiliter existimant) in instrumento fidejussionis, se tanquam principalem debitorem *als selbst Schuldner und Zahler*, obligaverit. Videatur Harprechtus, *in §. plures. hoc tit. n. 30.* Fachin. *lib. 8. Controvers. c. 54.*

II. In pœnam beneficium excussionis amittit fidejussor, qui malitiosè negavit fidejussionem, & postea convictus est. Barbos. *in c. 2. h. tit. n. 6.*

III. Cessat hæc exceptio, si notorium sit, principalem non esse solvendo, vel propter potentiam suam conveniri non posse. Mynsingerus *Cent. 2. obser. 55.* Idem dicendum, si principalis extra Provinciam absens fuerit, fidejussor autem præsens; quo tamen casu fidejussori, si petierit, concededndus erit terminus ad sistendum principalem. *auth. præsenti. Cod. hoc tit.*

IV. Licet omnes exceptiones reales, quæ rem respiciunt, & vel ipso jure vel ope exceptionis tollunt obligationem, vel ut exceptio doli, metus, pacti de non petendo, & similes principali debitori competentes prosint quoque fidejussori, quo minùs solvere teneatur. *l. fin. ff. de Pactis.* In exceptionibus tamen personalibus principali competentibus fidejussor non iuvatur: Unde licet Clerici respectu creditorum, parentes respectu liberorum, donator respectu donatarii, & alii habeant exceptionem competentiæ, ut usque ad saccum & peram iuxta vulgarem loquendi modum excutiendi non sint, nec teneantur in plus, quàm reservata congrua sustentatione facere possint, de quibus in *Tit. seq.* dicemus, quia tamen istæ exceptiones, & si quæ aliæ similes tantùm favorem personæ principalis respiciunt, ideo in istis casibus fideiussor in solidum rectè convenitur.

Quod verò quidam apud Barb. *in Collect. cap. 2. hoc tit. nu. 7. & 9.* volunt, beneficio excussionis non esse locum in foro Ecclesiastico, & generalitet, ubi summariter ex bono & æquo sola facti veritate inspecta proceditur, id non immeritò negat Fachin. *d. l. 8. c. 53.* quia in summariis iudiciis tantùm frustratoriæ & frivolæ exceptiones, quæ ad prolongandam litem faciunt, reiiciendæ, non verò relevantes, quæ ad causam pertinent. *Clement. sæpe de Verb. signif.* hæc autem exceptio excussionis seu ordinis est ex ipsa natura causæ fideiussoriæ, utpote cuius obligatio est solùm in subsidium principali deficiente, nititur summa æquitate, ne fideiussor contra intentionem suam duriùs obligetur, eique actus charitatis alteri præstitus nimis damnosus sit. Imò hanc exceptionem etiam post litis contestationem opponi posse saltem de æquitate, pluribus aliis sentit, Anton. Hering. *d. tract. cap. 28. num. 21.* Andr. Gail. *Lib. 2. observ. 27. num. 3.* neque enim hæc exceptio est merè dilatoria, quæ tantùm differt actionem ad tempus, sed insuper tum ex intentione & natura fideiussionis, tum ex beneficio Justiniani in *d. Nov. 4.* iuxta eandem naturam & intentionem concessu in effectu est etiam obligationis peremptoria, si nimirum principalis debitor ipsemet solvendo existat. 10

Secundum beneficium *divisionis* locum habet inter plures fideiussores, qui pro uno debitore & pro eadem summa fidejusserunt. Etenim ex natura fidejussionis singuli *in solidum*, id est, ad totam summam solvendam obligantur, & solvere tenetur is quemcunque creditor omissis aliis convenerit, nisi nominatim ita contractum sit, ut quilibet fidejussorum tantùm in certam partem teneretur. Attamen Imperator Hadrianus sua Epistola concessit beneficium *divisionis*, ex quo totum debitum solvendum inter plures fideiussores pro æquis paribus distribuitur. Unde & alio nomine *beneficium Epistolæ Divi Hadriani* appellatur. *§. si plures. 4. instit. hoc titulo. l. inter 26. ff. eodem, l. fin. Cod. de Constituta pecunia.* 11

Cessat hoc beneficium I. si eidem fideiussores renunciarint, vel expressè indivisim *ohnverscheidentlich* se obligando, vel tacitè omissa divisionis exceptione solvendo: neque enim ipso iure, sed ope exceptionis inter plures fideiussores dividitur obligatio. *d. l. inter. 26. l. ut fideiussor. 39. ff. hoc tit.* potest tamen hæc exceptio etiam post litem contestatam opponi, teste Heringio *dicto loco num. 31.* cum Barth. & DD. *in l. si dubiten. 50. ff. eodem.* quia saltem pro parte illa, quæ contingeret reliquos fideiussores, est peremptoria.

II. In pœnam amittunt beneficium, qui fideiussionem negaverint, & convicti fuerint. *l. si dubitet. 50. §. 1. ff. h. t.*

III. Non

III. Non obtinet in pluribus fidejussoribus, qui in re pupilli pro tutore fidejusserunt, ne cum pupilli incommodo scindatur actio. *l. fin. ff. Rem. pupill. salvam fore.*

IV. Si reliqui fidejussores tempore litis contestatæ solvendo non sint, beneficium quoque non prodest. Si verò post litem contestatam, & inter moras judicii bonis labantur, illud periculum ad creditorem pertinebit. *d. §. si plures. & l. inter. 26. cum ll. seq. ff. hoc tit.*

12 *Tertium* beneficium dicitur *cedendarum actionum*: quòd si enim fidejussor nec beneficio excussionis contra principalem debitorem, nec divisionis adversus confidejussores ex aliqua causa uti possit, hoc saltem à creditore, cui solvit, jure petet, ut sibi actiones omnes tam reales, quàm personales contra principalem debitorem, & reliquos fidejussores, vel etiam pignorum possessores cedat.

Porrò beneficium istud respectu confidejussorum necessarium est: nam illi à solvente conveniri haud valerent, non quidem ex vero contractu, quia cum ipsis solvens nihil contraxit; nec etiam ex quasi contractu negotiorum gestorum, quia cum fidejussor ordinario jure (abstrahendo à speciali pacto) per se sit in solidum obligatus, proprium magis, quàm alienum negotium gessisse censebitur. *l. ut fidejussor. 39. ff. eod.* Contra principalem autem debitorem cessio actionum non quidem omnino necessaria est, cùm & aliàs fidejussori solventi pro principali competat actio mandati, vel negotiorum gestorum: est tamen plerumque valdè utilis, quia creditor propter constituta pignora ordinariè pinguiorem actionem habet, quàm sit actio mandati, vel negotiorum gestorum, quæ tantùm personales existunt.

Nunquid autem etiam post solutionem cessio actionum peti & fieri poterit? Ratio dubitandi est, quòd solutione debiti exspiret obligatio & actio. *princ. Instit. Quibus modis tollitur. oblig. & l. pen. ff. de Solut.* ac proinde cedi nequeat, quòd in rerum natura esse desiit, sicut non entis qualitates, non sunt. Verùm quia per solutionem tantùm exspirat actio, quæ competebat contra fidejussorem, principalis verò debitor, cùm non solverit, adhuc maneat ipso jure obligatus, & per ipsum reliqui etiam fidejussores, qui non solverunt (quamvis propter exceptionem ab ipso creditore conveniri nequeant, ne eandem rem bis consequatur) ideo valde probabiliter dicitur, quòd etiam post solutionem ab uno fidejussore factam actio tam contra principalem, quàm reliquos fidejussores utiliter per creditorem cedi valeat. Harpr. *in d. §. si plures. 4. hoc tit. num. 50.*

Quartum denique beneficium, quod fidejussores indemnes conservat, est *liberatio*: nam certi sunt, in quibus fidejussor agere potest contra principalem, ut se à fidejussione liberet, solvendo nimirùm creditori, vel alium idoneum fidejussorem, aut pignora substituendo. *Primus* casus est, si principalis debitor nimis diu in obligatione permanserit, ne continuum, & quasi perpetuum sit fidejussoris periculum; diu autem censetur ex interpretatione Doctorum 10. annorum spatium, vel prout judex arbitrabitur. *Secundus*, si principalis incipiat bona sua dilapidare. *Tertius*, si fidejussor forsan prætermisso ordinis beneficio condemnatus fuerit. Et isti tres casus habentur, *in cap. fin. hoc tit. & in l. Lucius. 38. §. 1. ff. Mand.* præter quos adhuc alii à Doctoribus recensentur, veluti si fidejussio tantùm ad certum tempus facta sit; si fidejussor peregrè proficisci, & diu abesse vellet: si inimicitiæ capitales inter fidejussorem & debitorem principalem culpa ipsius debitoris exortæ fuerint, &c. Videatur Harpr. *in §. si quid autem. 6. num. 7. & seq. inst. hoc tit.* Andr. Gail. *Lib. 2. observ. 29.* & Ant. Hering. *dict. tract. de fidejuss. cap. 25. num. 12. & c. 30. n. 64.* ubi formulam hujus actionis proponit.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

SUMMARIA.

1. *Clerici quale privilegium habeant circa solutionem debitorum.*
2. *Solvi potest etiam invito creditori.*
3. *Solutio facta pupillo vel minori an & quando liberet?*
4. *Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare.*
5. *Solutio facta ab eo, qui ex diversis causis debet, qualiter imputanda.*
6. *Solutio quando fieri possit ante diem adjectum.*
7. *De Solutione in certum locum destinata.*
8. *Solvere potest etiam alius pro ipso debitore, & ita eum in actione famosa liberare.*
9. *De Solutione, quæ fit rerum alienarum administratoribus.*
10. *Solutam pecuniam transferendam recipiens, si cum ea aufugiat, cujus sit damnum.*
11. *Solutio potest fieri in alia specie monetæ, nisi secus conventum.*
12. *Solvi non potest pro pecunia accepta corpus seu species.*
13. *Solutio qualiter facienda in casibus mutatæ monetæ? prolixiùs tractatur.*
14. *Moræ præstatio intelligitur de mora culpabili.*
15. *Compensatio, quid, & quando locum habeat.*
16. *Compensatio tacita admittitur, etiam ubi in foro externo denegatur.*
17. *De aliis Solutionis speciebus.*
18. *Ecclesia, vel successor in beneficio, vel Civitas quando teneantur solvere debita ab antecessoribus, vel administratoribus contracta.*

SOlutio est *totius rei debitæ idonea satisfactio, creditori per debitorem justo loco & tempore præstita.* Circa quam ea, quæ pro quotidiana praxi faciunt, breviter denotabimus.

Notandum igitur I. quamvis non minus Clerici, quàm laici debita solvere teneantur, speciali tamen juris privilegio munitos esse Clericos, ut propter debita incarcerari, vel excommunicari non possint, sed si defacto non habeant, unde solvant, satis est, quòd caveant, & promittant de solvendo, ubi ad pinguiorem fortunam devenerint. Imò nec omnia bona, quæ de facto habent Clerici, creditoribus cedere tenentur, sed exemplo militum gaudent beneficio *competentiæ*, ut non ultra, quàm deducta congrua sustentatione facere possunt, conveniri valeant per text. & DD. *in c. Odoardus. 3. h. tit.* Dubitant hic Interpretes, an Clericus, qui æs alienum contrahit, valeat huic beneficio renuntiare? ex ea dubitandi ratione, quòd regulariter quilibet favori suo & privilegio renuntiare non prohibeatur. *l. pen. Cod. de Pactis.* Magis tamen receptum est, talem renuntiatione non valere, eò quòd dictum privilegium honorem totius Ordinis clericalis respiciat, ne Clericus obæratus in opprobrium sui 1

Ordi-

Ordinis mendicare cogatur, sicut in simili de *privilegio foro* traditur *in c. si diligenti. de Foro competenti*. Quod verò attinet ad *d. leg. pen. cum similibus*, ea procedit de favore & privilegio in privatum duntaxat commodum unius vel alterius personæ introducto. Henr. Zoes. *hoc Tit. in Decretal. n. 5.*

Advertit autem Riccius *in Praxi aur. decisione 26. & seq.* quòd Clericus negans debitum, & de eo per sententiam condemnatus; vel qui dolo & sub spe. *d. c. Odoardus*. debita, & æs alienum contraxit, non gaudeat dicto privilegio, quod per omnia comparatur privilegio cessionis bonorum. Sed id putarem admittendum quoad illa media compulsorialia, ut Clericus in talibus casibus per censuras vel incarcerationem adigi possit ad solvendum; quòd verò etiam propterea omnibus bonis exui valeat, non est satis in Jure Canonico expressum, neque propter reuerentiam Ordinis clericalis facilè introducendum; delictum enim cuique suum non alteri, minus Ecclesiæ seu Ecclesiastico honori nocere debet. *l. factum. 155. ff. de Regulis Iur. & c. delictum eodem in 6.*

2 Not. II. quòd creditori, qui rerum suarum administrationem habet, semper solvi possit etiam invito, dummodo in loco & tempore competenti: vel certè si creditor solutionem debito loco & tempore factam accipere nolit, licebit debitori eas pecunias magistratui consignare, & ita se à debito principali, & ab usuris imposterum liberare. *l. obsignatione. 9. Cod. h. t.*

3 Dico: *si creditor rerum suarum administrationem habeat*: nam pupillo, vel minori sine tutoris aut curatoris authoritate facta solutio non liberat debitorem, quin de pecunia forsan malè perdita denuo conuenire valeat; quia pupillus obligationem & actionem amittere non potest. Si tamen pecuniæ adhuc exstarent, vel in rem pupilli versæ fuissent, daretur exceptio doli contra tutorem, vel pupillum bis idipsum, quod habet, repetentem. *l. pupillo. 15. ff. hoc tit.* E conuerso autem licet pupillus vel minor sine authoritate tutoris vel curatoris soluere nequeant, sicut nec res suas alienare, vel dominium transferre, si tamen de facto solverint, & pecunia penes creditorem perierit, solutio conualescit, & liberatio sequetur, ne quod in fauorem pupilli introductum est, in ejus odium retorqueatur, si idem debitum iterato solvere teneatur. *l. quòd si fortè. 14. §. fin. ff. eodem.*

4 Notandum tamen III. quòd creditor non teneatur particularem solutionem acceptare, v. g. si debitor mille florenorum hoc anno vellet soluere centum, & reliquum annis sequentibus, &c. quia una obligatio una solutione tollenda est, & plerumque particularis solutio multa incommoda secumfert, cùm ejusmodi pecunia ita minutim accepta, facilè consumatur, nec ad emptionem rei immobilis frugiferæ, vel census annuos rectè applicari possit. *l. tutor. 41. §. 1. ff. de Usuris*. aliud autem dicendum, si debitor pecuniam ex diuersis causis debeat, v. g. centum ex mutuo, centum ex empto, &c. tunc enim cùm diuersa sint debita, unum sine altero exsolui potest, & credito acceptare tenetur. *lib. 1. C. h. t.*

5 Notandum IV. si quis ex diuersis causis debitor existat, & aliquam pecuniæ summam exsoluat, nec tamen exprimat, in quodnam debitum velit solutionem imputare, quod ei liberum est, tunc quidem electio est creditoris, sed is ita rem debitoris agere debet, uti suam propriam. *l. 1. ff. hoc tit.* ideoque in dubio, & quando non constat aliter de mente solventis censebitur talis solutio imputata in causam duriorem, & per eam extinctum illud debitum, quod maximè gravabat debitorem, *l. in his. 5. ff. Eodem*, e. g. si aliquod ex dilatione, aut inficiatione crescit in duplum, tunc in dubio potiùs unum ex his debitis onerosis, quàm illud simplex exsolutum intelligetur. Imò tametsi maior pecunia soluta sit, quàm unum debitum exposcat, adhuc tamen illud debitum, quod maximè debitorem premebat, ex toto, & proximum pro parte sublatum erit. *l. cùm ex pluribus. 97. ff. h. t.* Illud verò est speciale, quòd si simul usuræ aliquot, v. g. annorum, & ipsum capitale debeatur, tunc priùs per solutionem usuræ, quàm capitale sublatæ censebuntur: quamvis enim expediret debitori, solutam pecuniam in capitale imputare, ut eo extincto nullæ etiam imposterum usuræ deberentur, non est tamen in potestate debitoris restantibus usuris solvere capitale. *d. l. 5. §. 3. ff. h. tit.*

Notandum V. si debitum sit in diem contractum, 6
etiam ante illius diei existentiam solui posse: quia dies in favorem debitoris adjectus censetur, cui proindè renuntiare non prohibetur, *l. stipulatio ista. 38. §. inter 16. l. continuus. 137. §. 2. ff. de Verb. obligat.* nisi ob creditoris quoque gratiam & interesse certus solutioni dies destinatus fuisset; tunc enim in solutionem ante diem faciendam ipsum etiam creditorem consentire oporteret. *l. eum qui. 15. ff. de Annuis legatis.*

Cæterùm si dies nominatim solutioni adjectus non 7
sit, quamvis de rigore omni die debitum repeti possit, quia in obligatione pura statim cessit, & venit dies. *l. cedere diem. 213. ff. de Verb. signif.* ne tamen contractus elusorii & sine utilitate ac effectu cum damno humani consortii reddantur, si v. g. mox eodem die pecunia mutuata repeteretur, æquitas omninò suggerit, aliquod tempus pro commoda solutione arbitrio boni viri & judicis intercedere debere. *l. quod dicimus. 105. ff. h. t. l. si dom. 71. §. 2. ff. de Leg. 1.*

Qualiter autem solutio ex condemnatione judiciali & re judicata facienda sit, in Libro II. in Tit. *de Sent. & re jud.* dictum est.

Notandum VI. De loco solutionis distinguendum 8
esse, an certus determinatus sit, nec ne? nam si priùs, debitor non potest in alio loco solvere, neque creditor alibi petere, nisi forsan tergiversaretur ad locum solutioni destinatum venire. *l. 1. & toto tit. ff. De eo, quod certo loco, &c.* si verò locus in contractu adjectus non sit, tunc locum contractus, aut domicilii debitoris, quemadmodum in judicilialibus, in solutione competentem asserunt Doctores.

Notandum VII. quòd non tantùm ipse debitor, sed & quicunque alius pro ipso etiam ignorante vel invito solvere, atque ita eundem à debito liberare possit. *princ. Instit. Quibus modis tollitur obligatio. l. solvere. 53. ff. hoc Tit. l. manifesti. 17. Cod. eodem.* Undè notabilem cautelam tradunt DD. qua amicus possit amicum actione injuriarum, vel alia famosa conventum ab infamia liberare, si nimirum pro ipso ignorante vel invito solvat, ne reus principalis spontè soluendo censeatur confiteri crimen. *l. 4. §. fin. cum l. seq ff. De his qui notantur infamia.*

Notandum VIII. quòd etiam creditoris tutori, vel 9
curatori, aut procuratori generali, cui omnium negotiorum administratio commissa est, & multò magis procuratori speciale mandatum ad recipiendam solutionem habenti solui possit, non autem illi, qui tantùm ad movendam litem in judicio constitus est, nisi principalis solutionem ratam habuerit. *l. hoc jure. 86. ff. hoc tit.* Putatiuo procuratori solutio bona fide facta quidem etiam liberat debitorem, dummodo talis sit, qui semel generale aut speciale mandatum recipiendi pecunias reuera & scienter habuit, quod deinde creditor ignorante debitore revocavit; sibi enim imputabit creditor, quòd de revocato mandato debitorem non admonuerit. *l. qui hominem. 34. §. 3. ff. hoc tit.*

Notandum IX. si ille, cui soluitur, nunquam aliquod mandatum habuerit, sed fraudulenter finxerit, se habere mandatum, & multò magis, si debitor proprio motu & voluntate alicui sine creditoris præscitu pecunias dederit, non liberabitur, nisi subsequente

10 creditoris ratificatione. Quare, si recipiens pecunias cùm iisdem aufugerit, vel per deprædationem, aut casum fortuitum amiserit, nova solutio à debitore exigetur. *d. l. qui hominem. §. 4. & seq.* Videtur quidem in contrarium facere, *l. argeatum. 20. ff. Comod.* ubi is, qui argentum commodatum suo servo, qui communi existimatione fidelis & idoneus credebatur, tradidit ad commodantem transferendum, liberatur, licet servus in itinere cum argento deprædatus sit. Verùm inter transmissionem pecuniæ ex mutuo vel alio contractu debitæ rationem differentiæ assignat Panorm. *in cap. significante. 7. de Pignoribus. num. 8.* quòd scilicet priori casu transmittens pecuniam sit debitor generis, & consequenter Dominus, antequam creditor accipiat, in quem tenetur dominium solvendo transferre: posteriori verò is sit dominus, ad quem res transmittitur, ac transmittens rem commodatam, depositam, vel oppignoratam, fit debitor certæ speciei, qui interitu ejusdem liberatur.

11 Notandum X. nisi specialiter conventum sit, ut solutio in certa specie monetæ fiat, non posse cogi debitorem, ut pecuniam in illa specie reddat, in qua accepit, v. g. imperiales pro imperialibus, &c. sed qui fortè centum imperiales in specie accepit, poterit 150. florenos in parva pecunia reddere: quia pecunia recipit functionem in genere & regulariter magis attenditur quantum, quàm quid solvatur. *arg. l. 1. §. 1. & l. Titia, 35. ff. de Auro & argento legato.* Barth. *in l. Paulus, 101. ff. h. t.*

An autem pro aurea moneta mutuo accepta possit reddi argentea, magis videtur dubium, propter textum *in Novella 4. c. 3.* ubi aurum pro auro exigi conceditur. Nihilominus etiam hìc ad primam contrahentium intentionem respiciendum opinor: an sub ea lege mutuati aurei, ut vicissim tales redderentur: vel an non petente debitore, & sponte à creditore, nihil aliud paciscente alterius pecuniæ loco aurei dati sint: primi casu procedet Novella; ut colligitur ex illis verbis; *si ardeat creditor aurum omninò quærens &c.* quæ Novella nihil novi circa hoc inducit, sed principaliter disponit, qualiter procedendum cum debitore auri, si aurum non habeat, sicut eandem dispositionem transsumptam habemus *in Authent. hoc nisi. Cod. hoc Tit.*

Altero verò casu, etiam aurea pecunia æstimationem & functionem in genere recipit, cùm tempore mutui contracti non tam qualitas, quàm quantitas pecuniæ considerata fuerit & interpretatio facienda contra creditorem, in cujus potestate erat legem contractus apertiùs dicere, sicut notavit Gothofredus *ad l. 3. ff. de Rebus creditis. d. l. Titiæ,* ubi pro auro legato æstimatio præstati permittitur.

12 Verùm hoc ita procedit, si debitor pro pecunia accepta aliam pecuniam, licet diversæ speciei, reddere velit: At verò si pro pecunia afferat corpus aut speciem v. g. equum, domum, &c. vel econtra pro corpore aut specie pecuniam, invitus creditor acceptare non tenetur: haberet enim talis solutio speciem emptionis, nemo autem invitus emere, vel vendere tenetur. *l. invitum, 11. Cod. de Contrahenda emptione.* & aliàs nota est regulas, *quòd aliud pro alio invito creditori solvi non possit, princ. Institut. Quibus modis tollitur obligatio, & L. eum à quo. Cod. hoc tit.* Non obstat *d. l.* [illegible] *& l. Titiæ. Item l. si quis argentum. 35. in princ. Cod. de Donationibus.* ubi certa pondo auri & argenti legata debens satisfacit æstimationem in pecunia numerata solvendo: nam istæ leges, ut ex earum contextu manifestè apparet, procedunt, si testator non certum corpus argenti, veluti poculum, aut aliud vas argenteum in specie legarit, tunc enim idipsum, & non ejus æstimatio præstanda foret, sed quando in genere ponderis facit mentionem, quo casu censetur, heredem ad nullum determinatum corpus sed ad pondus alicujus argenti in genere, vel, quod in effectu idem est, ad valorem ejus adstrinxisse, idque propter affinitatem, quæ est inter argentum ponderatum & numeratum, nam & nummis suum pondus & ex pondere nummi fiunt, atque numerus & pondus qualitas rerum fungibilium est.

Occurrit porrò celebris & huic loco accommoda quæstio, quæmadmodum solutio facienda, si moneta mutetur, id est, ex impositione & dispositione Principis in valore suo aut materia augeatur, vel minuatur. Duplicem mutationem monetæ communiter distinguunt. DD. unam, quam vocant *intrinsecam*, & alteram *extrinsecam*. Intrinseca est, quando materia seu substantia monetæ mutatur v. g. thaleri, aut alii nummi semicuprei cuduntur; &c. *Extrinseca*, quando manente eadem bonitate materiæ valor sive æstimatio extrinseca augetur, vel minuitur, quemadmodum circa annum 20. hujus sæculi propter defectum pecuniarum valor thaleri ad 10. florenos excrevit. 13

Primò igitur casu, si moneta *intrinsecè*, mutetur plerique consentiunt, simpliciter inspiciendum esse tempus contractus, & secundùm illam æstimationem, & speciem monetæ solutionem faciendam; quòd si antiqua moneta ampliùs non extet, solutio quidem in nova moneta fiet, sed habita proportione & æstimatione arbitrio boni viri ac considerato interesse lucri cessantis, vel damni emergentis ad valorem veteris monetæ, ita ut si vetus moneta fuerit melior, de nova aliquid supplendum sit; si deterior, in nova aliquid detrahi possit. Textus & Interpretes. *in c. olim. 20. & cap. cum Canonicis. 36. de Censibus.* Neque enim, ut quidam in contrarium opponunt, tota ratio & substantia monetæ in æstimatine extrinseca à superiore imposita consistit, cùm pro moderno Reipublicæ statu etiam bonitas intrinseca, & certum ipsius pondus quàm maximè consideretur, sicut moneta rasa tantò minùs valet, quantò plus auri vel argenti abrasum est. Item cùm hodie non sit unum territorium Imperatoris, sicut olim, sed diversissima aliorum Principum, moneta, quæ non habet intrinsecam bonitatem, in aliis territoriis expendi non potest. Facit huc *l. debitorem. 99. ff. hoc tit.* ubi dicitur, *debitorem* (convenientius Glossatores legunt, *creditorem*) non esse cogendum, ut in alia forma nummos accipiat, si ex hoc damnum sit passurus. Barth. Salicet. & Castrensis. *in l. cùm quid. ff. de Reb. cred.* Fachin. *lib. 2. Consilio 46. num. 9.* Covar. *de Veterum Numismatum Collatione. cap. 7. §. unico. num. 2.* Andreas Gail. *Lib. 2. observ. 73. num. 3.* Valebit tamen consuetudo, vel præscriptio solvendi in moneta nova, non habita consideratione materiæ prioris, quia talis consuetudo tollit multitudinem litium. Bovius *decisione 327. num. 3.* Panorm. *in dict. cap. cum Canonicis. in fine.* Sentiunt quoque nonnulli, quando in debito sola determinatio certi numeri florenorum in genere interposita est, absque eo, ut certam monetæ formam vel materiam nominando contrahentes præfigerent, quòd tunc in obligatione & solutione plus esse non videatur, quàm debita pecuniæ summa, & quantitas, quæ proinde etiam in moneta usuali currenti tempore solvi possit.

Alterò autem casu, *quando manente eadem bonitate intrinseca valor extrinsecus monetæ mutatur*, difficillima inter Doctores disceptatio est, an ad creditoris, vel debitoris lucrum aut damnum talis mutatio pertineat? v. g. si quis anno 1615. credidit alteri 100. florenos, anne dein quando thalerus crevit ad 10. florenos, tenebatur pro centum florenis decem tantùm thaleros acceptare; vel qui post auctum thalerum mutuos accepit centum imperiales, adeoque secundum æstimationem illius temporis mille florenos, teneatur etiam hodie postquam thaleri valor ad florenum cum dimidio decrevit, integros mille florenos exsolvere?

In

In hac celebri controversia Doctores censent ad conventionem partium principaliter attendendum: contractus enim ex conventione legem accipiunt, juxta *Regulam 85. iuris in 6.* Ponunt autem tres conventionis modos I. si nominatim conventum sit, ut certa species monetæ, & certo numero redderetur v. g. centum thaleri, vel aurei in specie. II. si nulla certa species & numerus monetæ determinatus, sed quantitas in genere v. g. centum floreni pro centum florenis reddi petantur. III. si quidem mentio fiat de certa specie monetæ, veluti thaleris aut ducatis solvendis, sed quia numerus expressus non fuit, dubitetur, an contrahentes, ad monetæ determinata corpora, vel æstimationem tantùm eorum respexerint. *Quartam* considerationem addunt: fueritne debitor justo tempore & loco à creditote interpellatus in mora solvendi, an non?

Quod igitur attinet ad *primum* conventionis modum; *si moneta in certa specie & numoro expressè determinata sit*, communis est sententia teste Paulo Layman. *in Theolog. moral. libro 3. Tract. 3. parte 1. capit. 5. num.13.* quòd superveniens extrinseca mutatio valoris lucro vel damno creditoris cedat, quia tot specifica monetæ corpora solvenda, quot in pactum deducta sunt, sive valor eorum auctus sive diminutus fuerit. Ejusdemque sententiæ allegat Cov. Abbatem, Molinam, & alios. Addit: dummodo pactio justa fuerit; quia intererat mutuaturis, qui aureos, vel thaleros ad illud tempus auctionis servasset, vel si æquale periculum tum fuerat augmenti & diminutionis, quod periculum diminutionis, cùm in se pariter creditor suscipiat, non videtur iniquum, ut etiam in alio eventu commodum sentiat & lucrum, *argum. cap. navigarti.* & quæ ibi tradunt Interp. *X. de Usuris.*

Verum licet huic sententiæ libenter subscribam, quando mutatio monetæ non est excessiva, sed modica; planè tamen subsisto, quid dicendum, si augmentum, vel diminutio sit gravis, imò etiam ultra duplum. Ponamus enim, quòd aliquis anno 15. hujus sæculi acceperit mutuos centum imperiales cum pacto, ut totidem in specie redderet, quos tamen nec ipse mutuatarius aliter expendit, quàm pro centum quinquaginta florenis an non maximum ejus gravamen fuisset, si deinde ubi imperialis crevit ad decem florenos, debuisset centum imperiales in specie & numero, adeoque tunc in effectu mille florenos restituere?

Quare cùm hic creditor agat ad interesse lucri cessantis, & ob prædictum periculum lucri & damni in se susceptum, existimo quidem, eo nomine aliquid rectè peti, sed cum prudenti judicis moderatione, attendendo præcipuè certitudinem vel incertitudinem lucri, quod creditori decessit; & insuper, qua utilitate debitor nummos acceptos expenderit, prout idipsum judicis arbitrium circa causas omnes, in quibus interesse prætenditur, requirit Imperator *in l. unica. Cod. de Sententiis, quæ pro eo, quod interest, proferuntur.* ibidemque statuit, quòd in casibus, vel contractibus, in quibus certa quantitas est in obligatione, interesse non debeat duplum illius quantitatis excedere.

Huc quoque referri potest, quòd docuimus superius *in Titulo de Pactis.* nimirum etiam in illis contractibus, qui de jure civili stricti juris dicuntur, uti mutuum, & stipulatio, non excludi omnem interpretationem ex bono & æquo *per text. in l. placuit. Cod. de Iudiciis.* neque verba contrahentium ad casus insolitos, de quibus tempore contractus verisimiliter cogitatum non fuit, cum rigore extendenda sunt. *arg. textus in l. continuus. 137. §. cùm quis. ff. de Verb. oblig.* ibi: *non enim secundùm futuri temporis jus secundum præsentis æstimari debet stipulatio.*

Circa *alterum* conventionis modum, *quando scilicet quantitas in genere sine expressa monetæ specie & corporum numero in pactum solutionis deducta est, ut v.g. in genere centum floreni redderentur*, major inter Doctores disputatio est, an superueniens monetæ mutatio ad commodum vel damnum creditoris, aut potius debitoris spectare debeat?

Argumenta & Authoritates pro utraque sententia videri poterunt apud Fach. *l. 2. Contr. c. 9.* Quoniam verò ea de re nihil apertè in Jure decisum reperitur teste Harprechto *ad princ. Instit. . Quibus modis re contrahitur obligatio. num. penult.* interim teneri poterit, quòd tradit Paulus Layman, (qui præ cæteris has controversias mutuatæ monetæ tempore suæ Professuræ, ut ipse testatur, sibi crebrò occurrentes diligentiùs examinavit) *dicto cap. 5. num. 15.* ubi dicit, commodum & damnum probabiliùs ad debitorem pertinere; consuetudine Imperii receptum esse, ut solutio fiat secundùm novam æstimationem monetæ, atque Ferdinandum I. Anno M.D.LIX. in Comitiis Augustanis hanc potestatem fecisse debitoribus solvendi in moneta noviter aucta secundùm extrinsecam æstimationem; consistit enim substantia nummorum potissimùm in æstimatione extrinseca ei a Principe imposita. *l. 1. ff. de Contrah. empt.* estque hæc intentio Principis monetam mutantis, ut in defectu pecuniæ debitoribus succurratur.

Attamen huic sententię tres notabiles limitationes apponit ipse Paulus Layman, *dicto l. n. 16.* ut non procedat I. Si mutatio monetæ non sit facta à legitima potestate, sed improba usurariorum consuetudine. II. Si non fuerit perpetua, sed tantùm ad certum tempus v. g. durante bello statuta, & III. Si intrinsecus quoque valor & bonitas mutata sit, de quo superiùs dictum. Sicut etiam Harprechtus *dict. l. n. antepen.* in hac difficultate primùm Judicis arbitrio tribuendum, ait, qui pro circumstantia facti & temporis indemnitati Creditoris & debitoris, quantùm fieri poterit, prospicere debeat.

Tertius conventionis modus: *quando in contractu mentio quidem certæ monetæ facta est, v.g. thalerorum, sed nihil additum, an in specie vel in æstimatione restitui debeant*; videtur ad priorem decisionem referendus, ut & hic debitoris commodum & damnum censeatur, tum quòd pecunia recipiat functionem in suo genere & æstimatione. *arg. l. 1. ff. de Auro & argento legato*, tum quòd debitor ante solutionem sit dominus, ad quem regulariter commodum & periculum rei spectat; tum denique quòd in dubio interpretatio fieri possit contra Creditorem, in cujus potestate erat, legem contractus & solutionis apertiùs dicere, atque de certa monetæ specie nominatim pacisci. *l. stipulatio. 38. §. in stipulationibus. 18. & l. quidquid 99. ff. de Verborum obligat.*

Demùm *si debitor ritè interpellatus in mora solvendi fuerit*, damnum, quod inde Creditori resultat, resarcire debet: *mora enim cuique sua, non alteri nocere debet. cap. mora. 25. de Reg. Iur. in 6.* Sed & hic arbitrium boni viri aliquid valere debet. *arg. l. mora. 32. ff. de Usuris.* nam justa causa, impossibilitas dandi, vel magna difficultas nonnunquam à morá præstanda excusat *per tex. & Gloss. in l. quod te. 5. ff. de Rebus creditis.* Glossa *in d. c. mora. verbo. mora sua.* Andreas Gail. *lib. 1. observ. 142. n. 2.* Ulterius circa materiam præsentis Tituli. 14

Notandum XI. quòd etiam *compensatio* vim & effectum solutionis habeat. *l. si debitor. ff. Qui potiores in pignore. & l. dedisse ff. de Verb. significat.* Est autem *compensatio crediti & debiti liquidi inter se contributio*: quando enim is, cui v. g. debeo centum, ex alio contractu vicissim mihi centum debet, neuter alteri solvet, sed utrumque debitum mutua compensatione tolletur. Et quidem ille est notabilis effectus compensationis, quòd non tantùm tollat obligationem, & sistat cursum usurarum ab illo die, quo per debitorem opponitur, 15

tur, sed etiam retrò à die, quo ista duo debita concurrerunt, *l.* 4. *Cod. de Compensationibus.*

Sed quid, si debita sint inæqualia, veluti si tibi debeam mille, tu econtra mihi ducentos: ℞. nihilominus locum esse compensationi quoad summam concurrentem, scilicet ducentorum florenorum. *dict. l* 4. Dices: si ex mille florenorum debitis vellem solvere ducentos, creditor non tenetur acceptare talem particularem solutionem juxta dicta superiùs *Notando tertiò*, ergò nec tenetur acceptare particularem compensationem, quia & compensatio solutionis species est. ℞. negando consequentiam, ex ea differentiæ ratione, quòd in compensatione creditor retinens pecuniam mihi debitam censeatur quasi sibi ipsi particulariter solvere, proinde sicut particularis solutio facta volenti creditori, quoad eam partem liberat debitorem, ita etiam particularis compensatio, quæ, ut dictum, hoc ipso cum voluntate creditoris fieri censetur, quòd pecuniam reciprocè debitam retineat.

Porrò ut compensatio procedat, duo potissimùm concurrere debent. I. ut fiat circa res, quæ recipiunt functionem in genere suo, quales sunt illæ, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, ut pecuniæ ad pecuniam, frumenti ad frumentum &c. Quare non valebit compensatio invito creditore, si debitor debeat pecuniam, & creditor equum, vel fundum: quia aliud pro alio invito creditori solvi non potest, & corpora habent incertam æstimationem & pretium, ac transiret talis compensatio in novum contractum emptionis, vel permutationis nemo autem regulariter invitus contrahere cogitur.

Habebit tamen locum retentio, ut scilicet alter rem debitam retinere possit, usquedum ab altero sibi satisfiat, nisi debitum tale fuerit, quod paratam executionem secum trahit *l. si non sortem. §. si centum. ff. de Conditione indebiti.*

II. Requiritur, ut debitum ex utraque parte sit liquidum, id est, quòd liquidò & apertè demonstrari possit. *l. fin. Cod. de Compensationibus.* Sunt autem quædam debita etiam liquida specialiter excepta, ut compensationem non admittant; videlicet si quid Reipublicæ ex causa vectigalis, vel tributi debetur. *l.* 3. *C. de Compensationibus:* Si quis debitor sit ex furto, rapina, vel spolio, item ex deposito, vel commodato. *l. ultima. Cod. dict. tit. l. ultima. Cod. de Commodato.*

16 Attamen pro foro conscientiæ existimant Doctores, habere locum tacitam compensationem, vel saltem retentionem, quoties rem mihi debitam per viam ordinariam Juris acquirere non possum, dummodò certum sit, mihi deberi, licet fortassis ob defectum testium aut instrumentorum in foro externo probare nequeam; vel licet res ex deposito vel commodato debeatur: Idque Juræ naturæ & gentium concessum asserunt Lessius *de Iust. & Iure lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 16. Layman. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 3. *parte* 1. *cap* 1. *num.* 9. cum aliis ibidem citatis. Qua tamen in re cautè agendum, ne quis in propria causa nimis partialis judex existat, non sine proximi læsione.

17 Notandum XII. Quòd debitor etiam liberetur, si creditor per *acceptilationem* dixerit, se acceptum habere, quod sibi debetur, quamvis necdum acceperit. §. 1. *Instit. Quibus modis tollitur obligatio*: vel si debitori fecerit pactum; *de non petendo.*

Porrò tale pactum non tantùm fieri potest verbis expressis, sed etiam tacitè censetur fieri, si creditor debitori suum chyrographum restituat, laceret, vel deleat. *l.* 2. §. 1. *ff. de Pactis.* Aliud tamen est, si creditor solùm pignus restituat debitori, per quam restitutionem non intelligitur debitum remissum, nisi alia indicia concurrant. *l.* 3. *ff. de Pactis.* Ratio differentiæ datur, quòd restituens chyrographum non possit verisimiliter & prudenter aliam intentionem habere, quàm remissionem debiti: at verò restituens pignus possit habere intentionem, non quidem in totum liberandi debitorem, sed tamen relevandi ejus conditionem, ne usu & commodo rei suæ carere debeat.

Plures alios modos, quibus obligatio tollitur, & qui vim ac effectum solutionis habent, atque in Jure Civili & aliis Titulis prolixiùs tractantur, hic præterimus, uti sunt *novatio*, quando una obligatio in aliam mutatur; *delegatio*, quando meus debitor ad mandatum meum promittit solutionem Creditori meo; *cessio nominis*, quando id, quod mihi alius debet, creditori meo in solutum cedo, quod etiam invito debitore meo facere possum. *l.* 2. *C. de Donat.* non tamen invito creditori meo, nisi aliis solvendi mediis destitutus sim. *l. eum à quo.* 16. *junct. Auth. hoc nisi. C. de Solut. Confusio*, dum creditor fit heres debitoris, vel econtra; *interitus rei* in specie debitæ sine culpa aut mora contingens; *res judicata, transactio, præscriptio*, & si quæ sunt aliæ similes fictæ solutionis species.

An verò Ecclesia, vel Successor in beneficio, aut Prælatura, vel civitas teneatur solvere debita ab Ante- 18
cessore, vel Administratoribus contracta, & qualiter isti Ecclesiam, vel civitatem obligare possint dictum est superiùs in Lib. I. *in Tit. de Pactis.* §. *ult.* & in eodem lib. *in tit. de Transf.* Breviter hic tenendum, quòd regulariter Ecclesia vel civitas non teneatur, nisi fuerint debita contracta pro eiusdem necessitate, vel utilitate. *c.* 1. *h. tit. l. civitas.* 27. *ff. de Reb. cred.* Idem tamen Juris esse, quando Antecessor contraxit debita pro sua sustentatione vel infirmitate, quia pro necessitate Ecclesiæ videtur contraxisse, quæ ipsum alere tenetur, tradit Barb. *in Collect. ad d. c.* 1. *num.* 3. ubi plures allegat. Addit quoque Successorem obligari ad solvendas funeris expensas pro suo Antecessore, nisi propria bona habuerit, tunc enim tenebitur heres ejus, ad quem illa bona Titulo hereditario deveniunt.

Demùm si quis errore ductus nec civiliter nec naturaliter obligatus pecuniam solverit, quam non debuit, datur ei repetitio per *conditionem indebiti*, de qua latè agunt Juris Civ. Intetpretes in Tit. *ff. & Cod. de Conditione indebiti.*



TITULUS XXIV.

De Donationibus.

§. I.

Quid & quotuplex sit Donatio, ejusque requisita.

S U M M A R I A.

1. *Donatio quid?*
2. *De donatione facta per pollicitationem quando obliget.*
3. *Ex donatione datur actio.*
4. *Donator habet beneficium competentiæ, non præstat usuras, aut fructus ex mora, nec evictionem.*
5. *Donatio an sit stricti Iuris, vel bonæ fidei.*
6. *Donatio inter vivos, & donatio mortis causa qualiter differant.*
7. *De donatione ultra 500. solidos, & quibus casibus valeat*

8. *Donatio*

8. *Donatio omnium bonorum valet saltem ad pias causas*
. *Alia summaria post §. 2.*

1 DOnatio dicta est quasi *doni datio*. *l. senatus 35. §. 1. ff. de Mortis causa donationibus*. donum autem est *datum gratuitum, quod neque ex justitia debitum, neque alteri vicissim obligationem imponit*. Quamvis verò donatio communiter accipiatur pro ipsa actuali rei donatæ traditione, ipsa tamen etiam coventio de donando donatio appellari solet; & hæc conventio aliquando fit per stipulationem & promissionem, quando scilicet aliquis rogatus promittit se donaturum; aliquando per pollicitationem, si quis motu proprio se offerat, quod alteri rem donare velit.

2 Porrò circa pollicitationem huc referri debent, quæ superiùs in Lib. I. *in Titulo de Pactis*. §. 1. dicta sunt, nimirùm quòd pollicitatio non priùs obliget promittentem, quam si ab altera parte fuerit acceptata, ideoque possit ante acceptationem revocari. *l. nuda pollicitatio. Cod. de Contrahenda stipulatione*. imò per mortem donatoris contingentem ante donatarii acceptationem tanquam voluntate interrupta hoc ipso revocetur. *l. 2. §. sed quis donaturus 6. & l. absenti*. 10. *ff. hoc tit.* Neque tamen semper verbalis acceptatio requiritur, sed etiam signo, vel concurrentibus circumstantiis & modo agendi sola præsentia & taciturnitate aliquando donatio acceptata intelligitur per tradita Doctorum *ad cap. qui tacet. de Reg. Iur. in 6.* Quòd maximè locum habet, si debitori per donationem debitum remittatur, eò quòd debitor censeatur semper petere & desiderare liberationem, ac consequenter statim in talem donationem consentire. Franciscus Canonus *in Comment. Iuris Civilis, lib. 5. cap. 8. num. 2.*

Specialiter autem tradunt Doctores in pollicitatione, vel donatione facta piæ causæ, quòd ea non requirat alterius acceptationem, sed à Deo acceptari censeatur. Molina. *de Iust. & Iure tom. 2. disp. 263. num. 6.* Barbos. *Iuris Eccles. univ. lib. 2. cap. 13. num. 29.* cum pluribus ibidem in utramque partem citatis, & dictum superiùs *in Tit. de Pactis*. §. 1. *num.* 4. ita tamen ut non statim intelligatur donatio irrevocabilis, si quis tantùm propositum aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, nisi veram actualem promissionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem: 100. quos mihi debes, dono pauperibus vel Ecclesiæ.

3 De Jure Civili quoque communiter docent Interpretes, quòd licet aliàs ex pacto nudo cujus speciem habet donatio sine stipulatione aut traditione rei facta, non detur actio, Imperator tamen in *l. si quis argentum 35. C. h. t.* pro re ex donatione promissa absolutè actionem concesserit quam condictionem ex illa *l. si quis argentum*. appellant. Posset forsan non incongruè etiam actio *ex donato* dici, per ea, quæ superiùs *Tit. de Precariis*. diximus.

4 Interim sive hac actione, sive ex stipulatu conventus donator eatenus tantùm tenetur, quatenus deducta sua sustentatione, deductis itidem aliis debitis facere potest. *l. qui ex donatione*. 12. *& l. qui id 33. ff. hoc tit. l. divus Pius 28. ff. de R. I.* Neque ob moram sive dilatam rei solutionem usuras aut fructus præstare cogitur *l. in ædibus*. 9. §. 1. *l. cùm de modo 11. & l. eum qui 22. ff. hoc tit.* Et denique si rem alienam bona fide suam æstimans donaverit, quam vetus dominus superveniens repetat & evincat, non potest donator à donatorio de evictione ad aliam rem, vel pretium, aut interesse præstandum conveniri, nisi expresè promiserit evictionis præstationem, vel dolo & scienter rem alienam donarit, in quam donatarius expensas fecerit *l. Aristo 18. §. fin. ff. hoc tit. l. 2. Cod. de Evict.* quorum omnium ea est ratio, ne alicui liberalitas sua nimis damnosa sit.

5 Eoque respectu donationem potius inter stricti Juris, quàm bonæ fidei contractus numerari asserit Juris Consultus in *d. l. 22. ff. hoc tit.* quod dictum de donationibus privatorum intelligit Gottofredus in suis notis ibidem; donationes enim beneficia Principum esse latissimæ interpretationis, si non alicujus tertii, sed solius dantis præjudicium concernant, probat tex. *in cap. olim. 16. de Verb. signif. & in l. beneficium*. 3. *ff. de Constit. Principum*. Idem circa donationem ad pias causas dicitur *in cap. cùm dilecti 6. hoc tit.* ita tamen, ut ad verisimilem mentem donatoris respiciatur, teste Panorm. *in eod. cap. 6. n. 2.* Videantur tradita superiùs in Tit. *de Pactis* §. 5. *num.* 20.

Donatio dividitur, quòd alia sit *inter vivos*, alia *mortis causa*. Donatio *inter vivos* illa dicitur, quæ statim vivente donatore suum effectum habet, & exceptis certis casibus (de quibus *in §. seq.*) irrevocabilis est. Donatio verò *mortis causa* in eo quidem convenit cum donatione inter vivos, quòd etiam præsenti & acceptanti fiat *l. inter 38. ff. de Mortis causa donationibus.* differt autem, quòd conferatur in tempus mortis, & effectum suum post mortem donatoris consequatur, unde & species ultimarum voluntatum est, solennitatem 5. testium requirit, dominium transfert sine traditione, legem falcidiæ admittit, ex quo eam Imperator legatis exæquavit. *l. ult. C. de Mortis causa donat.* ac ante mortem liberè revocari potest. Imò si intuitu certi periculi, v. g. certæ infirmitatis, naufragii, belli &c. talis donatio facta sit, & donator ex illo supervixerit, eo ipso revocata donatio censetur; secus autem si intuitu mortis naturalis quandocunque eventuræ aliquis donarit, tunc enim expressa revocatio requiritur, vel saltem tacita signo aut facto declarata, ut si rem donatam sine necessitate donator alienarit, aut inter ipsum & donatarium graves inimicitiæ subortæ fuerint: item censetur revocata donatio, si donatarius ante donatorem præmoriatur, sicut hac de re textus sunt & ibi agunt Interpretes *in §. 1. Instit. hoc tit. l. 1. & 2. l. ubi ita 27. & l. si mortis. 29. cum l. seq. ff. de Mortis causa donat. l. non minus. 19. ff. de Rebus creditis*. Quòd si & donator & donatarius simul decedat v. g. in naufragio, ruina, aut bello, neque constet uter eorum præmortuus fuerit, in hoc dubio pro valore donationis, ut ea heredibus prosit, judicatur, *l. cùm hic status 32. §. si ambo. 14. ff. de Donatione inter virum & uxorem. l. si inter. 8. ff. de Rebus dubiis.* Covar. *Vari. Resolut. lib. 2. cap. 7. num. 5.* ubi hunc casum duorum vel plurium commorientium in ordine ad diversos juris effectus prolixè tractat. 6

Non tamen omnis donatio, quæ in periculo mortis fit, donatio mortis causa dici debet, tametsi forsan mentio mortis fiat, quin potiùs in dubio donatio inter vivos judicabitur, præsertim si intuitu consanguinitatis facta, si non adhibitis 5. testibus, si adjecto pacto de non revocando &c. *d. l. ubi ita. 27. & l. seq. l. 42. §. 1. ff. de Mortis causa donationibus*. Nisi ex aliis circumstantiis, quòd quis donationem mortis causa facere voluerit, colligatur. Vid. Oldradus *consil.* 114. Harp. *Instit. hoc tit. §. 1. n. 3. & seq.*

In eo quoque inter donationem mortis causa, & donationem inter vivos est notabilis diversitas, quòd illa tanquam ultimæ voluntatis species, & pro libitu revocabilis, non sit restricta ad certam quantitatem *d. l. ult. Cod. de Mort. causa donat.* Hæc verò non debeat 500. solidos (quo nomine hodie communiter 500. aurei, seu mille Imperiales intelliguntur, licet de Jure certò non constet, quanta fuerit olim vera solidi æstimatio, ut videre est apud Covar. *de Veterum Numismatum collatione. cap. 3. §. 2. num. 5. & Variar. Resolut. lib. 1. cap. 11. num. 3.*) excedere. *l. si quis pro redemptione. 36. in fine Cod. hoc tit. §. alia autem. 2. Instit. hoc tit.* 7

Sunt tamen aliqui casus excepti in quibus donatio ultra 500. solidos sustinetur, ut I. Si corã magistratu seu

ordinario competente judice fuerit insinuata. Quæ insinuatio pro utilitate utriusque statuta est; donatoris quidem, ne inconsultò præcipitetur, ad tantam summam donandam; donatarii verò, ut donationem factam tanto firmiùs probatam habeat. *d. l. Sancimus*. 34. *& l. si quis argeatam*. 35. §. *penult. Cod. eod. tit.*

II. Excipiunt Doctores, si pro redimendis captivis, vel generaliter ad pias causas talis donatio fiat; tum quòd leges civiles non extendantur in præjudicium piarum causarum, & Ecclesiarum, quando actus aliàs jure gentium esset validus, argumento eorum, quæ de testamentis ad pias causas traduntur *in c. relatum. X. de Testamentis*, tum quòd donando ad pias causas & pro anima sua non censeatur aliquis inconsultò agere. Textus *in l. si quis pro redemptione*. 36. *Cod. hoc tit.* Julius Clarus *lib. 4. sentent. §. donatio. quæst.* 17. *n.* 1. Antonius Gabrielis *lib. 2. commun. conclusion. Rubrica de donationibus. conclus.* 1. *num.* 28. Cui tamen sententiæ Harpr. *in §. 2. Instit. hoc tit. num.* 139. cum aliis contradicit propter tex. *in l. illud*. 19. *Cod. de SS. Ecclesiis. & in d. l Sancimus* 34. §. 1. *& d. l. si quis argentum. §. ult.* Sed responderi potest, has ciuiles leges vel non valere in præjudicium Ecclesiarum, & piarum causarum, *arg. c. Ecclesia*. 10. *de Constit. & d. cap. relatam*. vel correctas esse *per d. l. Si quis pro redemptione*; quæ est reliquis legibus posterior, ut ex subscriptione ejusdem legis patet, & etiam circa profanas donationes expressè correctoria priorum legum Codicis, & in specie *d. legis Sancimus*. ex qua non nisi trecentos solidos absque insinuatione donare licuerat. Quamvis verò *d. l. si quit pro redemptione* 36. tantùm de redemptione captivorum nominatim loquatur, eadem tamen est ratio in aliis piis causis; si enim valet donatio cujuscunque quantitatis pro redemptione captivorum, uti ibidem dicit Imperator, cur non generaliter donatio ad pias causas pro redemptione animæ proprię juxta illud quod in SS. literis habetur *redime eleemosynis peccata tua & redemptio anima viri divitiæ suæ. Proverb.* 13.

Tertia exceptio est, si donatio illi facta sit, cujus domus incendio vel ruina periit. *d. l.* 36. §. 2. *Cod. hoc t.*

IV. Si quis diversis temporibus alicui donet, ita ut singulæ donationes 500. solidos non excedant, licet excedant omnes simul sumptæ: quia in diversis donationibus non est tantum periculum præcipitantiæ & jacturæ. *d. l. Sancimus*. 34. §. 3. *C. h. t.* ubi Imper. *in §.* 4. etiam illam quæstionem decidit, an si quis donando ad annuam præstationem sese obliget, requiratur insinuatio? & distinguit, an ad vitam tantùm donantis vel donatarii promittatur, & tunc nulla opus erit insinuatione, cùm possit facilè post unum alterumve annum mors intervenire. Vel an etiam heredum mentio facta sit, & tunc requiretur insinuatio. Nec obstat ibid. textus: *sin autem heredum ex utraque parte mentio fiat, vel adiiciatur tempus vitæ &c.* quia ut notat Godofredus ex Cuiacio hæc verba non sunt bene ex græco translata, cùm in græcis exemplaribus legatur: *nec tempus vitæ adiiciatur &c.* Aliàs non posset hic textus congruè explicari, quin sibimet contradiceret.

V. Donatio facta à Duce belli militibus etiam sine insinuatione subsistit. *d. l. si quis*. 36. §. 1. *C. eod.*

VI. Si Imperator alicui donet; non solùm quòd Imperator suis legibus non teneatur *l. Princeps ff. de LL.* sed etiam, quòd indignum foret, Imperatoriam liberalitatem ad 500. solidos restringere. *d. l. Sancimus. in princ. v. exceptis*. Id quod Doctores etiam ad Principes inferiores, & dominos territoriorum extendunt; tum quòd tales domini in suis terris potestate quasi Imperatoria fungantur; tum quòd inconveniens sit etiam horum liberalitatem tam arctis terminis concludere. Harprecht. *ad §. 2. Instit. hoc tit. num.* 145.

Demùm donatio, quæ fit ultra 500. solidos non vitiatur in totum, sed tantùm quatenùs excedit prædictam summam, cùm in illis, quæ separari possunt, regulariter utile per inutile non vitietur. *Text. in d. l. 36. §. si quid autem. & in Novel. 162. c. 1. §. 2. c. utile* 37. *ubi* 1
Gl. *de R. I. in 6.*

Porrò an donatio omnium bonorum inter vivos facta valeat etiam cum insinuatione? non est eadem omnium sententia, id tamen contra plures negantes affirmat, & per textus ac rationes probat Harprecht. *Instit. hoc tit. §. 2. num.* 18. Atque multò magis procedit in donatione omnium bonorum facta piis causis, ut ea valida judicari debeat, sicut docet Barb. *Iuris Eccle. univ. lib. 2. c.* 13. *n.* 17. Covar. *ad Rubric. de Testam. p. 2. n.* 13. ubi attestatur de communi per *Textus in c. Prælatum*. 19. *q.* 3. *c. fin. de Successionibus ab intestato. l. jubemus*. 14. *in princ. vers. verùm sive testamento. Cod. de SS. Eccles.* Valet enim talis donatio jure naturali & gentium, jure autem Civili nec potuit in præjudicium Ecclesiarum irritari, nec fuit irritata, imò potiùs confirmata, ut in *d. l. jubemus. & in l. si quis argentum*. 35. §. *sed & si quis*. 4. *C. h. t. l. si unquam*. 8. *Cod. de Revocandis donat.* Non obstat, quòd donatio omnium bonorum auferat testandi facultatem: quia testamentum facere, vel non facere, cuique arbitrarium est, & propterea, qui illa facultate non utitur, non patitur injuriosam testandi inhibitionem, de qua solum intelligenda est objectio, cùm volenti non fiat injuria, & quilibet juri suo renuntiare valeat.

---

§. II.

Quinam donare possint, vel non.

SUMMARIA.

9. *Donare possunt regulariter omnes, qui sunt capaces rationis, & habent administrationem rerum suarum, & ibi de filiof.*
10. *Donare non possunt rerum alienarum Administratores, nisi ex speciali mandato, vel remuneratoriè.*
11. *Donare an & qualiter possint Prælati, & beneficiati.*
12. *De donatione inter virum & uxorem remissivè.*
13. *Donatio inter Patrem & Filium, an & quando valeat.*
14. *Donare liberis an Mater possit.*
15. *Donationem à parentibus factam an teneatur filius conferre? remissivè.*

Alia Summaria post. §. 3.

AD personas donantium quod attinet, quamvis regulariter omnes præsumantur habiles ad donandum ex eo, quòd donatio sit actus Juris naturalis & gentium, excipiuntur tamen aliqui, & inprimis omnes illi, qui administrationem rerum suarum non habent, adeoque alienare nihil possunt, ut pupilli, minores, furiosi, prodigi, quibus bonis interdictum est, &c. Filiusfamilias quoque extra peculium castrense vel quasi absque consensu Patris donare non potest, utpotè aliàs patri in proprietate, vel saltem usufructu peculii præjudicaturus, hujus autem accedente consensu non tantùm inter vivos, sed & mortis causa donare valet. *cap. penult. vers. quamvis. de Sepulturis. in 6. l. filiusfamilias*. 7. *in princ. & §. 4. & §. fin. ff. hoc tit. l. tam is*. 25. §. 1. *ff. de Mortis causa donationibus*, quod 9

circa

circa donationem mortis causa, aiunt, esse speciale in filio familias, cùm alioquin donare mortis causa nequeat, qui testamentum facere non potest; *arg. l. cùm hic. 32. §. similes. 8. ff. de Donatione inter virum & uxorem. l. 1. §. 1 ff. de Tutela & rationibus distrahendis* sicut & filius familias etiam patre consentiente testamentum facere non potest. *d. l. tum is, §. 1.*

10 II. Illi, qui administrationem tantùm habent rerum sine dominio, donare non possunt, veluti Tutores Curatores, Procuratores absque speciali mandato; donare enim est quasi perdere, *d. l. filius familias*, tales autem constituuntur, ut res suorum principalium meliores faciant, non ut perdant. *c. 3. de Offic. Vicarii in 6. l. tutor. 22. & l. Lucius, 46. ff. de Administrat. tutorum.* Excipiunt donationes remuneratorias correspondentes meritis & servitiis in principales collatis *arg. l. cùm plures. 2. §. 3. ubi* Gloss. *ff. de Administrat. tutor.* Barb. *in Collect. ad c. per tuas. 5. hoc tit. n. 4.*

11 III. Rei alienæ Administratoribus etiam accensentur Prælati ac Rectores Ecclesiarum, ut de rebus ad suas Ecclesias pertinentibus immoderatas donationes facere nequeant, cùm suarum Ecclesiarum non sint domini, sed potiùs procuratores; & si de facto in detrimentum Ecclesiæ donare attentarint, tales donationes tanquam invalidæ à successore revocari poterunt. *c. 2. & ibi DD. h. t.*

Dico autem: immoderatas & graves donationes esse Prælatis prohibitas, quæ scilicet fiunt de rebus immobilibus, vel mobilibus pretiosis, aut excessiva summa pecuniæ. Donationes verò moderatæ juxta propor-
12 tionem redituum Ecclesiasticorum, & consuetudinem loci, præsertim ob benè merita & remuneratoriæ, vel ad pias causas pro discretione Prælati rectè fieri possunt, *c. 3. hoc tit. c. aurum. 12. q. 2.* Barb. *in d. c. per tuas num. 2.* Et hæc si Prælati vel beneficiati de rebus Ecclesiæ donare velint; idque potissimùm procedit in Prælatis Regularibus, qui propria bona & reditus non habent. Alii verò Prælati & Clerici Seculares sicut de bonis suis patrimonialibus, & industrialibus, liberè disponere, ita etiam donare possunt: de bonis autem & reditibus prospectu Ecclesiæ acquisitis, quæ ultra congruam sustentationem supersunt, possunt quidem, imò tenentur ad pias causas donare & applicare, sed ad profanas non nisi modicè & moderatè vel ex causa remunerationis, ut *in Tit. seq.* prolixiùs tradunt Interpretes.

IV. Donatio inter virum & uxorem, ex qua una pars ditior altera pauperior evadit, prohibita est, ne
13 vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi & denegatio rei ab altero desideratæ inimicitiarum & litium causam præbeat, qua de re *in Lib. seq. Titulo de Donation. inter Virum & uxor.* dicemus.

V. Pater filio, quem in potestate habet, donare non potest: *l. cùm de bonis. 11. Cod. hoc tit. l. donationes, quas parentes. 25. Cod. De Donat. inter virum & uxorem.*
14 Rationem communiter assignant, quod pater & filius juris fictione censeantur una persona, & quod ex re Patris ad filium venit, dicatur esse *peculii profectitii*, cujus dominium est patris, & sic pater quasi sibi ipsi donaret, ac eodem momento, quo dominium rei donatæ transiret ad filium, id mox ad patrem reverteretur, *arg. l. placet. 79. ff. de Acquirenda hereditate.* Quia tamen ista ratio videtur nimis generaliter probare, ut pater vix ullo casu posset filio efficaciter donare, nec apparet, cur illud acquisitionis jus in favorem patris introductum ipse pater donando remittere non possit, & huic suo favori renunciare, *arg. l. cùm oportet. 6. §. 2. vers. fin. autem C. de Bon. quæ liber.* ideò planè dubito, an jura solam hanc subtilitatem attenderint, quin potiùs exemplo donationis inter virum & uxorem (in quo *Titul.* eandem materiam conjunxerunt) considerarint, posse nimio amore erga liberos parentes in vita sua donando depauperari, aut occasionem tristis odii inter parentes & liberos, vel inter plures liberos ejusdem patris præberi, si pater non donaret, cùm posset, aut uni plus reliquis donaret, sicut confirmat historia Biblica *Genes. 37.* de Josepho plus cæteris filiis à patre dilecto.

Interim ex causa etiam permittitur, ut pater liberis donet, videlicet ex causa dotis & donationis propter nuptias. *l. ult. C. de Dotis promissione.* studiorum seu liberalium artium, aut etiam honesti opificii, *arg. l. si paterno. 15. Cod. de Negotiis gestis*; remunerationis, ob bene merita singularia à filio in patrem collata, *arg. l. cum pater. 77. §. rogo 25. ff. de Legatis. 2.* cessat enim his casibus non tam prior, quàm posterior assignata ratio, & ex tali causa facta donatio non tam libera donatio, quàm expensa de jure filiis debita censenda est. Similiter ex causa militiæ armatæ, vel togatæ scilicet ad Gradum vel honorem adipiscendum pater rectè donat, cùm talis donatio efficiatur *castrensis peculii vel quasi*, in quo filiusfamilias pro patrefamilias habetur, & libera ei desuper dispositio conceditur. *l. miles. 4. ff. de Castrens. peculio. l. jubemus. 5. Cod. de Silentiariis & decurionibus juncta l. Advocati 14. Cod. de Advocatis diversorum judiciorum.*

Sicut & generaliter filiis emancipatis & extra potestatem constitutis (quales hodie de consuetudine Germaniæ censentur etiam matrimonio juncti & separatim à domo patris degentes) pater validè donare potest. *l. 2. & l. sive emancipatis, 17. C. h. t.* tum quòd inter emancipatos liberos cesset ratio *profectitii peculii*, tum quòd erga emancipatos plerumque non sit tam intensa affectio, & propter separatam habitationem cessent etiam à potiori reliqua pericula.

Matrem quoque & Aviam, vel avum maternum liberis & nepotibus donare posse, docet Gomez. *Var. Resol. l. 2. c. 4. in fin.* cum Mol. & Less. apud Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 4. c. 12. nu. 12.* quia in his personis non obtinet patria potestas, *§. fœminæ. Instit. de Adoptionibus.* & licet Matres ardentiùs diligant liberos, fœminis tamen donare prohibitum in jure non est, vel quia id saltem in magna quantitate facere non solent, *arg. l. sed si ego. 4. §. 1. ff. Ad S. C. Vell.* vel ex defectu bonorum aut administrationis non possint. Videtur quidem obstare tex. *in l. 3. §. 4. ff. de Donat. inter virum & uxorem.* ubi prohibetur mater filio in potestate constituto donare, nisi ad castrense peculium. Sed responderi potest, ibi matrem tantùm fuisse prohibitam donare, quia per talem donationem eludebatur lex prohibens donationem inter virum & uxorem, cùm iure veteri quidquid filiofamilias undecunque donatum erat, totum id patri acquirebatur, utpote illo iure nondum introducta peculii aduentitii distinctione, quam nouissimè Imperator Justinian. constituit *§. 1. ubi DD. Instit. Per quas personas cuique acquiritur.* 15

Confirmatur denique donatio facta filiofamilias per emancipationem eius vel mortem patris, qui priùs non revocauit, *d. l. sive emancipatis. 37. C. h. t. l. donationes. 25. Cod. de Donation. inter virum & uxorem.* 16

Cæterùm de controuersa illa quæstione & potiùs ad materiam successionum ac hereditatum pertinente, utrùm & quando donationem à Patre factam teneatur filius post mortem patris ad communem hereditatis divisionem cum reliquis fratribus conferre, & tantò minùs ex hereditate paterna accipere? vid. Fachin. *lib. 5. Controvers. c. 57. & seqq.* Paulus Laym. *d. c. 12. n. 13.* & Interpretes *ad Tit. ff. & Cod. de Collationibus.* Prolixè etiam tractat Harpr. *ad §. 2. Instit. hoc tit. n. 55.* de sumptibus, quos pater pro filio studiorum causa fecit, an teneatur conferre? & negativè concludit.

§. III.

De Revocatine Donationis.

S U M M A R I A.

16. *Donatio inofficiosa quæ dicatur.*
17. *Donatio quando revocetur propter superventientiam liberorum.*
18. *Donatio facta piæ causæ non revocatur propter supervenientes liberos, nisi quoad legitimam.*
19. *Donatio revocatur propter ingratitudinem donatarii.*
20. *An hæc revocatio etiam detur heredibus & contra heredes.*
21. *Donatio facta piæ causæ, vel remuneratoria non revocatur propter ingratitudinem.*

LIcet donatio facta à persona, vel in re non prohibita, tanquam pactum legitimum jure naturali & civili obligatorium, regulariter irrevocabilis maneat, sunt tamen aliqui casus excepti, de quibus.

16 Notandum I. Si donatio fuerit tam immoderata & excessiva, ut per eam præjudicetur legitimæ filiis aut parentibus debitæ, talem donationem dici *inofficiosam*, & revocari posse saltem quo ad supplementum legitimæ, qua de re sunt textus, & ibi agunt DD. *in l. 1. l. si filius. 4. & passim tot. tit. Cod. de Inofficiosis donationibus.*

17 Notandum II. Revocari posse donationem, si donatori post donationem liberi contra spem, & de quibus tempore donationis non cogitavit, nascantur; *l. si unquam 8. Cod. de Revocandis donationibus*: ex ea ratione, quòd donator non censeatur habuisse animum & intentionem donandi etiam in illum casum, quo sibi liberi nascerentur, cùm nemo propriæ soboli extraneum præferre voluisse præsumatur. *l. cùm avus. 102. ff. de Condit. & demonstrat.* & sic talis donatio habeat tacitam conditionem, si liberi non supervenerint. Quamvis autem *d. l. si unquam*, tantùm de donatione inter patronum & libertum loquatur, quia tamen ratio legis generalis est, ideò & constitutio ejus generaliter ad alias quoque donationes ex communiori DD. sententiæ porrigitur; & quod in *d. l. si unquam*, tantùm patroni & liberti mentio facta sit; utique propterea contigit, quòd solus casus de patrono & liberto fuerit Imperatori propositus, ut verisimile sit, idem omninò rescriptorum fuisse in quolibet alio donationis casu. Fach. *Lib. 3. Controv. c. 85.* Adeò ut etiam donationes juramento firmatæ possint ex hac causa revocari, nisi juramentum vel pactum nominatim quoque in casum nascentium liberorum conceptum fuerit, cùm juramentum reguletur secundùm naturam actus, cui apponitur, & non extendatur ad incognita. *arg. cap. quemadmodum. de Iurejurando.* Julius Clarus *in §. donatio qu. 23. num. 1.* De remuneratoriis donationibus similiter idem sentit Fachinæus *d. l. c. 89.* saltem quatenus arbitrio prudentis viri merita donatarii notabiliter excedunt.

Item volunt, quòd donator quidem tempore donationis liberos habens, si alii super nascantur, valeat donationem tantùm usque ad supplementum legitimæ revocare, ut paulò ante dictum, at verò si nullos omninò liberos, neque spem eorum habuerit, tunc iis supervenientibus possit donationem totam revocare, per textum *in d. l. si unquam* & rationem superius adductam. Harprecht *ad dict. §. 2. hoc tit. num. 179.*

Notandum tamen III. Quòd revocationi non sit locus, si donatio fuerit modica, qualem etiam facere solent, qui liberos habent; quanta verò debeat esse donatio revocabilis, potissimùm arbitrio Judicis in singulis factis ex qualitate personarum, bonorum & damno filiorum determinandum esse censet Menochius *de Arbitrariis Iudicum. casu 133. num. 2.* An verò donatio revocari possit, si liberi nati vivo adhuc donatore decesserint? pro utraque parte videantur authores & rationes apud Fach. *d. lib. 3. c. 90.*

Notandum IV. Donationem factam Ecclesiæ vel piis causis propter supervenientes liberos probabilius de rigore juris non revocari, nisi tantùm quo ad supplementum legitimæ; tum quòd Ecclesia censeatur jure filiorum; *argum. c. in præsentia, v. sed etsi. de Probationibus & auth. si qua mulier. C. de SS. Ecclesiis*; tum quòd licet donator plùs præsumatur diligere liberos, quàm extraneum, non tamen plùs quàm Deum, cui principaliter, & animam suam, pro qua donationem ad pias causas fecit. Panorm. *in c. fin. hoc tit. in 6.* Sed opponitur textus difficilis *in c. fin. causa 17. q. 4.* ubi D. Augustinus refert factum S. Aurelii Episcopi, qui donationem Ecclesiæ factam propter supervenientes liberos donatori restituit; & subjungit, quòd potuisset quidem retinere *jure fori, sed non jure poli*, ergo videtur D. Augustinus in ea fuisse sententia, quòd donatio propter natos liberos *in foro externo* revocari nequeat, in *foro* autem *interno* etiam Ecclesiæ facta restitui debeat, quod utrumque nostris assertis repugnat. Omissis aliis & aliorum responsionibus dico, ex hoc textu inprimis confirmari, quòd donatio facta Ecclesiæ *in foro externo* seu Judiciali excepta legitima non revocetur. Quod verò attinet *ad forum internum*, posse verba illa accipi non de obligatione justitiæ, sed potiùs honestatis vel charitatis, ut cum Molina & Lessio notavit Paulus Layman. *in Theol. morali lib. 3. tract. 4. cap. 12. num. 20.* quemadmodum talem honestatis obligationem oriri ex testamento non solemni docet Covar. *ad c. cùm esses. 10. de Testamentis num. 17.* & quòd verbum: *debet* nonnunquam importet tantùm *honestatis obligationem*, sicut in desponsatione liberorum à parentibus facta, advertit Glossa *in c. 1. de Desponsatione impuberum*, & Panorm. *ibid. num. 7.*

Notandum V. Propter ingratitudinem donatarii concedi quoque revocationem. Sunt autem 5. tantùm ingratitudinis species expressæ *in l. fin. Cod. de Revocandis donationibus*, nimirum si donatarius in donatorem impias manus injecerit: si atroces injurias verbales (ut à priori injuria reali fiat distinctio) in eum effuderit: si grave damnum rebus ipsius inferre præsumpserit: si vitæ insidiatus fuerit: & denique si conditiones seu conventiones in donatione appositas non impleverit. Unde quia Imperator *in d. l. fin.* ait ex his tantummodo causis revocari posse donationem, inferunt DD. quòd aliæ causæ, licet ad exheredationem liberorum sufficientes, exclusæ censeantur; neque revocari posse donationem, quamvis donatarius donatorem captivum non redemerit, pauperem non alimentaverit, furiosum non curarit &c. Quare autem quatuordecim causæ pro exheredatione liberorum assignatæ sint *in Novel. 115. c. 3.* & non tot ac tales pro revocatione donationis, illa videtur posse dari ratio, quòd liberi non tantùm obligentur malum non agere contra parentes, sed etiam ipsis positivè benefacere, utpote à quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, neque pravis moribus ab iisdem generare, seu familiæ notam inurere; unde non facit suum officium filius, si injuriam non inferat, nisi etiam egentem & in periculis constitutum juvet, & liberet, societatem minorum, hæreticorum & aliam perversam vitam declinet. At verò donatarius, qui tantùm unam vel alteram rem donatam accipit tenetur solùm injuriâ donatori non inferre,

re, aliàs si obligaretur rigorosâ aliqua obligatione etiam positivè benefacere donatori, donatio non esset mera liberalitas, sed potiùs contractus onerosus: *do ut facias &c.* alia quoque vita & mores donatarii ad donatorem non pertinent; exceptâ donatione feudi, de qua superiùs *in Tit. XX.* egimus.

20 Notandum VI. Quòd jus revocandi donationem propter ingratitudinem ex parte donatoris & donatarii sit ita personale, ut nec heredibus, nec contra heredes detur. Adeóque si donatarius ingratus moriatur, antequam donatio ab ipso revocata sit, ab heredibus ejus revocari non poterit; nam pœnæ suos tantùm authores tenere debent. Similiter econtra si donator moriatur, nec donationem in vita revocarit, heredibus ejus revocandi nullum jus relictum est; *l. his solis. 7. vers. actionem. & l. fin. vers. hoc tamen. Cod. de Revocandis donationibus.* Sed hunc posteriorem casum ita limitat Panormitanus *in cap. fin. hoc tit. n. 7.* & ibidem Barbosa *num. 23.* ut procedat, si donator injuriam scivit, & tempus revocandi habuit, si verò injuriam ignorarit, vel morte præoccupatus revocare donationem nequiverit, atque injuria tanta sit, ut dissimulaturus minimè fuisset, existimant citati DD. donationem etiam per heredem revocari posse. Item quòd actio ista revocatoria eo quoque sensu sit personalis, ut non detur contra tertium possessorem rei donatæ, sed præcisè contra ipsum donatarium ingratum, probat Harprecht. *in §. 2. Instit. hoc tit. num. 167.* contra Donellum *in Comment. Iuris Civilis lib. 20. c. 9.*

21 Notandum VII. Quòd donatio Ecclesiæ vel piæ causæ facta propter ingratitudinem Prælati revocari non possit; quia regulariter delictum personæ non nocet Ecclesiæ. *c. delictum. 76. de Reg. Iur. in 6.* Itque etiam ad eum casum extendendum, quo Prælatus unà cum Capitulo ingratus foret, quia in donatione facta piæ causæ ex principali intentione donantis donatarius est ipse Deus, qui nunquam ingratus, sed omnium gratiarum liberalissimus largitor, Barb. *in d. c. fin. num. 13.* Julius Clarus *lib. 3 sententiarum. In §. donatio q. 21. n. 5.*

Notandum denique donationem remuneratoriam non esse revocabilem propter ingratitudinem donatarii, nisi in quantum arbitrio prudentis viri merita excedit, talis enim donatio propter merita antecedentia potiùs exigit gratitudinem ex parte donatoris, quàm donatarii, nec proinde tam obligat, quàm compensat, sicut docet cum plurimis citatis Barbos. *dict. loc. num. 17.*

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum.

SUMMARIA.

1. *Peculium quid.*
2. *Bona patrimonialia Clericorum, quæ dicantur.*
3. *Filiusfamil. post Clericatum non acquirit usumfructum patri.*
4. *De bonis industrialibus Clericorum.*
5. *De bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis.*
6. *An eorum dominium habeant Clerici.*
7. *De bonis parsimonialibus.*
8. *Sustentatio Clerici potest desumi ex redditibus Ecclesiasticis, licet adsint bona patrimonialia.*
9. *Quomodo accipienda sit congrua sustentatio.*
10. *Clericus in officio diligentior plus potest impendere in sui sustentationem.*
11. *Quid veniat nomine piarum causarum quibus superflui ecclesiastici distribuendi.*
12. *Consanguinei non sunt ditandi ex bonis Ecclesiæ; possunt tamen juvari, ne egeant secundùm suum statum.*
13. *Quænam dicatur notabilis quantitas redituum malè impensorum.*
14. *Malè impendentes probabiliter excusantur à restitutione, quamvis hæc illis pro tutiori consulendo sit.*
15. *Quæ sunt comparata ex reditibus ecclesiasticis, assumunt naturam bonorum Ecclesiasticorum.*

Quemadmodum de jure civili *peculium* dicitur 1
illa pecunia, quam servus vel filiusfamilias à rationibus domini vel patri ejus permissu separatam habet, *l. 5. §. fin ff. de Peculio*, ita per quandam similitudinem bona Clericorum, quæ separatim à bonis immediatè ad Ecclesiam spectantibus possident, in hoc titulo *peculium* appellantur; vel generaliter peculii nomine cujusque patrimonium & substantia possessa intelligitur. *l. cogi. 56. ff. ad S. C. Vellejanum.*

Porro Clericorum peculium distinguitur in 2
quatruplicia bona: quædam dicuntur *patrimonialia*, nimirum ex successione parentum, aut cognatorum, vel donatione amicorum, aliâve profana causa acquisita, in quibus plenum dominium & plena dispositio tam inter vivos, quàm in ultima voluntate
Clericis conceditur. *cap. quia de Testamentis.* Insuper 3
quæ filiusfamilias post clericatum assumptum acquirit, non ampliùs rationem peculii adventitii, sed quasi castrensis habent, neque in iis patri ususfructus debetur, *l. Sacrosanctæ. 34. juncta auth. præsbyteros. Cod. de Episcopis & Clericis.*

Alia sunt bona *industrialia*, seu *quasi patrimonia-* 4
lia, de quibus Clerici non minùs, quàm de præcedentibus liberè disponere possunt; & dicuntur illa, quæ acquiruntur non tantùm ex profana industria vel officio, sed etiam ex industria spirituali & extraordinariis functionibus, veluti ex missis votivis, anniversariis & similibus. Item docet Navarrus *de Reditibus Ecclesiasticis. q. 1. monita. 19. n. 2.* & Zoes. *hoc tit. n. 2.* illas largitiones fidelium, quæ sunt incertæ, & dantur Parochis propter speciales functiones v. g. Baptismum, Nuptias, Sepulturas &c. & vulgò *redditus stolæ* vocantur, accensendas esse *bonis industrialibus*. Licet aliter sentiat Hostiensis *in summâ hoc titulo num. 3.* ubi regulam putat, omnia illa bona esse prospectu Ecclesiæ acquisita, quæ clericus non acquisivisset, si Ecclesiam non habuisset.

De distributionibus autem quotidianis, quas Canonici propter singulas in choro præsentias accipiunt, major est difficultas; eas enim bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis annumerat Navarrus *dict. q. 1. monito. 30. num. 2.* eo quòd directè ab Ecclesia dentur, & juxta Concilium Trident. *sess. 21. de Reform. c. 3.* tertia pars redituum ordinariorum in distributiones, ubi aliæ nimis tenues sunt, converti debeat; nihil proinde videtur mutatum in qualitate bonorum, sed tantùm in distribuendi modo. Hæc quidem sententia tuta est; contraria tamen etiam non improbabiliter sustineri potest cum Tusco *lit. D. Conclus. 512.* quòd istæ distributiones quotidianæ tanquàm denarius diurnus dentur ab Ecclesia propter specialem industriam & diligentiam, neque veniant nomine fructuum Canonicatus; prout superiùs in *Tit. de Clericis non residentibus* dictum, à multis percipi fructus canonicatus, à quibus non percipiuntur distributiones. Præsertim in illorum sententia, qui docent, dominium bonorum *prospectu Ecclesiæ acquisitorum* non acquiri

quiri Clericis, confirmari potest opinio Tusci *ex c. unica, vers. qui verò de Clericis non resid. in 6.* ubi dominium destributionum Canonicis & Clericis expressè adscribitur.

5 Alia sunt bona *prospectu Ecclesiæ acquisita*, quæ scilicet consistunt in stabilibus & ordinariis reditibus ac fundationibus beneficii. v.g. decimis, fructibus agrorum, aut rerum ad beneficium ipsum seu Ecclesiam spectantibus. De his Clerici non aliter disponere possunt, quàm ut in suam congruam sustentationem desumant, & quod superfluum est, in pias causas erogent; post mortem verò eorum omnia residua ad Ecclesiam de jure revertuntur, *cap. fin. 12. quæst. 1. cap. 1. & 3. hoc tit. c. 1. cap. cùm in officiis. cap. tua nos de Testamentis*, Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 1.*

6 Licet enim plerique RR. soleant Clericis in istis bonis dominium concedere cum Less. *de Iust. & Iur. lib. 2. cap. 4. num. 43.* Zoes. *hoc tit. num. 3.* (contra Navar. *de Reditibus Ecclesiasticis. q. 1. monita. 21. & seq.* Panorm. *in cap. cùm esses. 10. de Testamentis n. 29.* & alios antiquiores Deo vel Ecclesiæ adscribentes horum bonorum dominium) tum quòd divisio beneficiorum per Dionysium Papam *in c. un. causa 13. q. 1.* inter Clericos facta sustulerit illam antiquam bonorum communionem, & fructus cuilibet fecerit proprios, *arg. l. 1. Cod. Communia utriusque judicii.* tum quòd in Concilio Tridentino *sess. 23. de Reform. c. 1.* argumento à contrario sensu Clerici residentes dicantur fructus beneficiorum suos facere; atque textus contrarios *in c. quod autem. 23. q. 7. c. res Ecclesiæ, & seq. 12. q. 2.* in Tridentino *d. c. 1. sess. 25.* soleant exponere, vel de primitivo statu Ecclesiæ, ubi ante beneficiorum divisionem omnia erant inter Clericos communia, *c. duo sunt c. 12. q. 1.* vel obligatione restituendi superflua pauperibus & ad pias causas; hoc tamen dominium non est simplex & absolutum, sed cum dicta restituendi obligatione restrictum & limitatum, eique applicari debent verba, quæ in definitione dominii ponuntur, quòd sit *potestas liberè disponendi de re sua, nisi quatenus jure prohibeatur.*

7 Demùm ex his bonis Ecclesiasticis quartum genus bonorum clericalium constituitur, videlicet *parsimonialia*, quæ clericus sibi de congrua sustentatione parcius vivendo subtraxit. Non est quidem eadem omnium sententia, an de istis bonis Clerici pro suo arbitratu disponere valeant; negant enim Panorm. *in dict. c. cùm esses. num. 27.* Sarmientus *de Reditibus Ecclesiasticis parte 2. c. 8. num. 16.* eò quòd sacri Canones generaliter disposuerint, ut bona Ecclesiastica superflua non aliter quàm ad pias causas distribuerentur, non distinguendo, an ex parsimonia vel ex non indigentia supersint. Verùm contrarium probabilius videtur cum Navarro *dict. q. 1. moniso. 26.* Less. *dict. cap. 4. dub. 6. n. 37.* quia pars redituum Ecclesiasticorum respiciens congruam sustentationem clerici libera est ab omni onere restituendi pauperibus, vel Ecclesiæ & liberè absumi potest; consequenter nullum fit præjudicium pauperibus vel Ecclesiæ, sive Clericus in sua alimenta & competentem sustentationem consumat, sive parciùs vivendo consanguineis vel amicis donet, aut ad alios usus honestos licet profanos expendat.

Nec propterea sequitur, quòd parcus & avarus sit melioris conditionis, quàm liberalis integram competentem sustentationem insumen, qui nihil potest de reditibus Ecclesiasticis ad profanas causas distribuere, sicut inferunt prioris sententiæ Authores: nam circa hoc punctum uterque censetur esse paris conditionis, quia illam partem redituum, quæ respicit congruam sustentationem uterque liberè expendere potest, per accidens autem contingit, quòd in victu parcior expendat aliorsum, idque etiam liberali licebit, si velit parciùs vivere. Si verò ad sordiciem usque & dedecus sui status vellet quis parcè, aut magis avarè vivere, non dubito, quin Episcopus talem ad decentem modum reducere debeat.

Porrò ut scias, quid hic veniat nomine congruæ sustentationis, & destributionis ad pias causas, sequentes regulas nota.

I. Tametsi Clericus alia bona habeat; nihilo- 8
minus illis reservatis poterit totam suam sustentationem ex bonis & reditibus Ecclesiæ desumere, quia dignus est operarius mercede sua, & nemo suis stipendiis militare cogitur, Innoc. & Panorm. *in c. episcopus de Præb.* Quòd si Clericus ex bonis patrimonialibus vixerit antequam reditus Ecclesiasticos percipere potuit, fas erit ei, posteà ex reditibus Ecclesiasticis tantundem inter bona patrimonialia computare. Lessius *d. dubio. 6. n. 38.* Lugo. *de I. & I. disp. 4. Sect. 3. n. 44.*

II. Congrua sustentatio personæ non est quoad 9
strictam vivendi rationem accipienda; sed etiam consideratio status, & dignitatis haberi debet; ita ut Parochus nobilis vel Graduatus plus in suam sustentationem impendere valeat, quàm alius minus litteratus, & humilioris conditionis, *arg. c. de multa. de Præb. & Extrav. execrabilis. Ioa. XXII. de Præb.* Navar. *d. q. 1. num. 36.* Præterea nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas; non solùm illa, quæ fit erga pauperes & peregrinos, & maximè commendatur Clericis in Conc. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 8.* sed etiam hospitalitas urbana cum moderatione debita juxta statum & qualitatem beneficii. † Item in eandem sustentationem rectè imputantur moderatæ donationes remuneratoriæ & aliæ, quibus boni amici fiunt aut conservantur, quia virtus liberalitatis pro qualitate & conditione status plurimùm decet virum honestum & ingenuum. Lugo *d. disp. 4. sect. 4. n. 66. & n. 73.* Generaliter pro regula tradit Molina *de I. & I. disp. 145. n. 23.* congruitatem sustentationis desumendam esse ex usu & consuetudine virorum, qui sunt ejusdem conditionis ac timoratæ conscientiæ. In omnibus verò modestæ honestatis & decentis frugalitatis ratio habenda est, & observandum, quod S. Bern. *in Epist. ad Fulc.* scribit: *Conceditur tibi*, inquit, *ut si benè deservis, de altari vivas: non autem ut de altari luxurieris, ut de altari superbias, &c.* & idem Bernard. *in Epistola. 42. ad Henr. Sen. Archiepisc. clamant*, ait, *nudi, clamant famelici, conqueruntur & dicunt nostrum est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditur; nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris &c.*

III. Clericus, qui in administratione sui officii 10
diligentior est, quàm de Jure tenetetur; v.g. crebriùs per seipsum audiendo confessiones, concionando, Missas legendo, docendo rudimenta fidei, visitando & consolando infirmos, &c. talis, inquam, Clericus poterit etiam plus boni viri arbitratu in suam sustentationem impendere: & consequenter si voluerit aliquantò parciùs vivere, plus bonis parsimonialibus vel industrialibus accensere, juxta illud Apost. 1. *ad Timoth. 5. Presbyteri, qui benè præsunt, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*, Navar. *d. q. 1. num. 29.* Molin. *disp. 144. num. 23.*

IV. Nomine *piarum causarum*, quibus superflua 11
distribuenda sunt, non tantùm intelliguntur pauperes, non habentes necessaria ad usum, sed etiam ii, qui carent necessariis ad sustentandum statum juxta suam qualitatem & conditionem. Deinde rectè quoque dicuntur ad pias causas distribui, quæ expenduntur in usum Religiosorum, in fundandas Capellanias aut

aut Missas, alimentationem alicujus studiosi, quem sui parentes, vel nolunt, vel non possunt in studiis alere, in erectionem vel conservationem Seminarii pauperum Scholarium, & universim quæcunque ad cultum Divinum vel ad misericordiam, spiritualem vel corporalem alterius ordinantur. Lugo *d. disp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 37. *& sect.* 4. *n.* 68.

V. In expendendis bonis ad pias causas potest se gerere Clericus, ut bonus Oeconomus, & ita aliqua pro futuris necessitatibus reservare, quæ verosimiliter timentur eventuræ. Non tamen debet hæc reservatio transire in speciem avaritiæ, ut Clericus velit nimis anxiè & Divinæ providentiæ parùm confidens, omnes casus, qui quoquo modo evenire possunt, prævidere, † & interim nihil vel modicum in pias causas erogare, Nav. *d. q.* 1. *mon.* 25. *n.* 5. Lugo *d. disp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 41. *& Sect.* 4. *n.* 74.

12 VI. Licèt in Concil. Trid. *sess.* 25. *de Refor. cap.* 1. interdicatur quibuscunque beneficiatis, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresque suos augere studeant, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, &c. Nihilominùs ex communi sententia non est damnandus Beneficiatus, si aliquantò plus in suos consanguineos eroget, ne secundùm suum statum egeant, vel ut honestiores in domo ipsius conspici possint, quia status consanguineorum humilium nonnihil elevatur per promotionem Beneficiati. † Sed non esse dandum consanguineis, ex quo superbi, otiosi aut malè vitiosi vivant, monet Nav. *d. q. mon.* 27. *num.* 4. *&* 5. Lugo *d. Sect.* 4. *num.* 20.

13 VII. *Notabilis quantitas*, quæ in malè expensis reditibus Ecclesiasticis peccatum mortale constituit, non est eadem, quæ in furto sufficit, sed multò major requiritur; quia cùm in mala applicatione bonorum Ecclesiasticorum non immediatè lædatur aliquis certus & proximus, sicut in furto, siquidem ejusmodi bona non magis debent distribui pauperibus, quàm applicari ad ornatum Ecclesiæ, vel alium pium usum, ideò videtur sufficere, quòd moraliter & à potiori bene distribuantur. Quare Joann. de Lugo *de I. & I. tom.* 1. *disp.* 4. *Sect.* 3. *num.* 42. *vers. fateor.* putat imprimis attendendam esse quantitatem redituum beneficialium, ita ut qui v. g. in centum superfluis viginti malè impenderit, dicatur peccasse; non verò ille, qui in mille superfluis tantùm 20. ad profanas causas exposuerit; generaliter autem existimat aliquem moraliter reditus Ecclesiasticos benè impendisse, & à gravi peccato excusatum esse, qui ex 100. 5. tantùm profanis rebus applicavit.

14 VIII. Consulendum foret omnibus Parochis & Beneficiatis, ut si aliqua de reditibus Ecclesiasticis malè impenderint in profanos usus, de bonis suis patrimonialibus, vel parciùs imposterùm vivendo restitutionem eis de necessitate incumbere, ut videre est apud Cov. *in c.* 7. *de Testam. num.* 10. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *sub num.* 3. Interim omittentem hanc restitutionem non auderem facilè damnare, propter authoritatem aliorum DD. qui contrarium docent cum eodem Cov. & Lessio *de I. & I. lib.* 2. *c.* 4. *dub.* 6. *n.* 34. Docet quoque Lugo *d. disp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 48. accipientes à Clericis superflua non expensa in pios usus non peccare, si modò Clericos ad donandum vel alienandum non incitent & inducant, quæ sententia in rebus majoris momenti, & ubi accipiens non potest præsumere bono jure alienari, non caret scrupulo, & contrarium asserit Sanch. *lib.* 2. *Consilt. c.* 2. *dub.* 38. † Il-
15 lud tamen adnotandum est, quòd ea, quæ ex reditibus Ecclesiasticis comparata sunt, adhuc maneant sub ratione bonorum Ecclesiasticorum, & consequenter in vivis sint distributioni ad pia causas obnoxia, & post mortem ad Ecclesiam devolvantur, *c.* 1. *de Peculio Cleric.* aliàs facilè eluderetur obligatio distribuendi superflua ad pias causas, quia si beneficiatus ex superfluis emeret fundos aut prædia, vel econtrà, si frumentum & Decimas venderet, jam illa prædia comparata, vel istud pretium ex Decimus acceptum liberè expendere posset.

Ad materiam hujus Tituli etiam pertinent ea, quæ in Tit. seqq. *de Testamentis*, & *de Successionibus ab intestato* tradentur.

TITULUS XXVI.

De Testamentis & ultimis Voluntatibus.

SUMMARIA.

1. *Testamentum quid?*
2. *Testamentum aliud in scriptis, & aliud nuncupativum & quomodo differat à Codicillo.*
3. *Testari de Iure Can. qui specialiter prohibeantur, & ibi copiosè, an consuetudine introduci possit, ut Clerici ad profanas causas testentur.*
4. *Testari ad pias causas an possint prohibiti de Iure Civili, & n.* 6.
5. *Testamenti factio an sit Iuris gentium?*
6. *Filiusfam. an in Testamento ad pias causas teneantur habere consensum Patris.*
7. *Testari an possint excommunicati?*
8. *Testandi licentia Clericis à quo concedatur, & qualiter impetranda.*
9. *Testamentum Clerici secundùm Ius Can. factum valet ubique.*
10. *Testamenti solemnitates, quæ sint de Iure Can. & an per eas tollantur solennitates Iuris Civilis n.* 12.
11. *Testamentum in necessitate & extremis an requirat solennitates?*
12. *Testamentum de Iure Can. an requirat Parochum & testes de substantia, vel tantùm de probatione?*
13. *Vltima voluntas an possit Iure Canon. in alterius arbitrium conferri?*
14. *Legatum rei alienæ an valeat de Iure Can.*
15. *Filius gravatus an possit duas quartas detrahere?*
16. *Testamentum ad pias causas an requirat duos testes?*
17. *In testamento ad pias causas an possint in se relegata profana.*
18. *Testamento profano corruente an debeantur legata pia?*
19. *Falcidia vel Trebell. an detrahatur de relictis piis?*
20. *Heredis incerti institutio an valeat in piis causis.*
21. *De commutatione ultimarum voluntatum.*
22. *In testamentis piis quis sit Iudex, & Executor.*
23. *Filii ingratitudo purgatur per Religionem.*
24. *Fideicomissum: si sine liberis, an tollatur per ingressum in Religionem.*

POst actus inter vivos & contractus ad ultimas voluntates seu testamenta decendibus, quibus homines de *rebus suis* disponere solent.

Testamentum ab Ethymologia nominis dictum ait Imp. *princ. Instit. hoc tit.* quòd *testatio mentis sit*. Idque definit. J. C. *in l.* 1. *ff. Qui testam. fac. poss.* quòd sit, *voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult.* 1

Testa-

Testamenti appellatione quamvis in genere & latè omnis ultima voluntas etiam minùs solennis, ut codicillus, testamentum militis, Patris inter liberos, ad pias causas &c. veniat, propriè verò ac specialiter testamentum solenne intelligitur, quod omnes illas solennitates & requisita habet, quæ præscribuntur ab Imper. *in l. hac consultissima* 21. *& passim Cod. de Test.* §. 3. *& seqq. Inst. eod. tit.*

2 Est porrò testamentum solenne duplex, unum *in scriptis*, sive clausum, quod testator sua ipsius manu conscriptum septem testibus masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, omnibus simul præsentibus, ipsumque testatorem videntibus offert, profitendo esse suum testamentum, insuper ipsemet, si sciat, ac possit, sua manu coram testibus subscribit, vel alius pro eo octavus testis & subscriptor adhibetur, idque omnes septem testes uno eodemque continuato tempore subscribunt & subsignant.

Alterum est *nuncupativum*, quando testator viva voce coram illis septem testibus heredem nuncupat, & voluntatem suam declarat. *d. l. hac consultissima*, *& d.* §. 3. Quod posterius testamentum tunc plerumque fieri solet, si instans mortis periculum solennem scripturam erigere non concedat, aliàs verò non solent testatores facilè suam voluntatem circa heredem & legatarios manifestare, ne cupiditate acquirendorum bonorum mors ipsorum optetur, aut etiam à malis hominibus procuretur.

Differt testamentum à Codicillo, quòd in hoc quinque tantùm testium numerus requiratur, neque in eo hereditas directè dari vel adimi possit, sed tantùm per fideicommissum & verbis precariis, ut scilicet heredes ab intestato hereditatem nominato heredi in codicillo restituant, qui propterea & quartam trebellianicam prius detrahent, *tot. tit. Institut. & C. de Codicillis.*

Hanc testamentorum & ultimarum voluntatum materiam prolixè & integris libris exponunt Juris Civilis tum Conditores, tum Interpretes; nos quæstiones illas, quæ præcipuè ad forum Canonicum spectant, resolvemus.

3 Quæritur itaque I. an specialiter de jure Canonico aliqui prohibeantur testamentum facere? Quòd de Jure Civili prohibeantur testari ob defectum integri status & quòd sui Juris non sint servi, deportati, & filiifamilias in patria potestate constituti; deinde propter defectum rationis impuberes, furiosi, mente capti & prodigi, quibus à Magistratu bonis interdictum est; item propter defectum corporis surdi simul & muti, vel etiam muti tantùm, si scribere nesciant, pluribus tradunt Interpretes *ad tit. Instit. Quibus non est permissum facere testament. & ff. & C. Qui testamenta facere possunt.*

Specialiter verò de Jure Canonico prohibentur I. Clerici, ut de reditibus suorum beneficiorum (secus est de bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus) testari nequeunt, licet inter vivos, dùm adhuc istorum bonorum dominium habent, saltem ad pias causas & suam congruam sustentationem disponere valeant; post obitum enim illorum isti reditus Ecclesiastici ipso Jure ad Ecclesiam devolvuntur, *c.* 1. *&* 3. *de Peculio Clericorum. c. cùm in Officiis.* 7. *c. relatum.* 12. *hoc tit.*

An verò consuetudine introduci possit, ut Clerici passim ad profanas causas testentur? Non desunt pro & contra hanc consuetudinem multæ graves authoritates & rationes, quas refert Cov. *in d. c.* 7. *n.* 23. *& seq.* Rem ita componunt Molina *de I. & I. disp.* 147. *n.* 27. & Aror. *inst. mor. p.* 2. *l.* 7. *c.* 9. *q.* 1. quòd per consuetudinem Clerici *validè* testari possint, sed non *licitè*.

Verùm ego considero substantiale requisitum consuetudinis (sine quo nullum effectum habet) esse, ut sit *rationabilis*, *c. fin. de Consuet.* talem verò consuetudinem, qua sine peccato mortali ex sententia Arorii & Molinæ uti non licet, & per quàm id, quod ex sententia SS. Patrum & enixa constitutione Canonum pauperibus ac Ecclesiæ debetur, ad profanas causas distribuatur, esse rationabilem, sanè mihi nemo persuaserit, & hinc non vana est vulgi opinio, vel experientia, quòd bona Clericorum apud Laicos heredes parùm fructificent. Accedit: quòd experientia constet per talem consuetudinem non exiguum damnum inferri Ecclesiis, quando decedentibus Parochis omnia ad heredes devolvuntur, & interim Ecclesia vix sarta tecta, nedum debita ornamenta & novus parochus vix media se alendi habet; ut vel ex hoc capite prædicta consuetudo invalida videatur. *c.* 1. *de Consuet. junct. c. cùm in officiis.* ibi: *nos indemnitati Ecclesiarum providere volentes, &c. hoc tit.* Quare illam valere consuetudinem existimo, quæ approbatur in *cap. relatum.* 12. *hoc tit.* ut Clericus possit aliqua de reditibus Ecclesiasticis in ultima voluntate relinquere piis locis, pauperibus, & qui sibi in vita aliquod servitii meritum exhibuerunt, sive deinde isti pauperes aut servientes sint consanguinei, sive extranei.

Sed quid ad præcipuum Adversariorum (defendentium ex consuetudine *validam* sed non licitam Clericorum dispositionem) argumentum respondebimus? Quòd nimirùm Clerici sint *veri domini* suorum redituum etiam superfluorum, ideoque sicut inter vivos saltem *validè* quamvis non *licitè* eos ad profanas causas alienare possunt sine restitutionis onere, ita etiam per testamentum; cùm ex multis instantiis appareat, plurima fieri *illicitè* non tamen *invalidè &c.*

Profectò si hoc argumentum accuratè expendatur, non est tam solidum, ut prima fronte videtur. Nam inprimis palam est, hic *incertum per incertum probari*. Siquidem hæc omnia apud DD. planè dubia & controversa sunt, an Clerici suorum redituum superfluorum ita habeant absolutum, simplex, & irrestrictum dominium, ut eos valeant validè & irrevocabiliter in alios profanos usus transferre, sine ullo restitutionis onere? contrarium enim ab authoritate plurium Doctorum & rationibus gravibus pulchrè ostendit Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *num.* 3. *v. ad alteram quæstionem*. Nec est semper bona consequentia, hic est Dominus rei, ergo potest dominium suum in alium transferre. Licet enim hoc procedat, ubi dominium est absolutum & liberum, non tamen ubi est certo modo restrictum, modificatum & limitatum. v.g. si testator jubeat hæredem dare pauperibus 100, non assignata specie monetæ, heres erit debitor *generis*, & consequenter ante solutionem verissimus Dominus. Quid, si in alios quàm pauperum usus omnes facultates hereditarias insumpserit, anne liberatus est ab obligatione solvendi pauperibus? Minimè: planè quod testator heredibus, hoc Canones, hoc Fundatores ex Canonum interpretatione beneficiatis injungunt. *c. quod autem* 23. *q.* 7. Trid. *sess.* 25. *de Ref. c.* 1. Similiter cui fideicommissum familiæ relictum est, in vita sua verus est Dominus, extra familiam tamen alienare non potest, &c. Unde rectè additur definitioni Dominii, quòd sit potestas liberè disponendi de re sua, *nisi jure prohibeatur*. Deinde etiam ex supposito Adversariorum non est difficilè, inter actus inter vivos, & ultimas voluntates differentiam assignare. Nam dum Clericus superfluos reditus alienat inter vivos, ipse tunc & non alius habuit dominium: si verò disponat per testamentum, testamentum incipit valere post mortem, *ad Hebr.* 9. *l.* 1. *ff. Qui testam. fac. l.* 4. *ff. de*

de Adim. Leg. Post mortem autem non tantùm Clericus non est ampliùs Dominus, sed *ipso Iure* bona ejus prospectu Ecclesiæ acquisita ad Ecclesiam devolvuntur, cui proinde per suam dispositionem præjudicare non potest, *Respondemus*, inquit Pontif. *in c. relatum. 12. b. tit quòd generaliter bona quælibet per Ecclesiam acquisita, ei debent juxta Later. Conc. post acquirentis obitum remanere* Et infra. *Nec de jure in alios pro morientis arbitrio transferri* possint. Adde *c. cùm in officiis. 7. hoc tit.* ibi in fine; *sive intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.* Adde c. 1. & 3. *de Peculio Cler.* Quo Jure ergo hæc bona ab Ecclesiis auferuntur & extraneis *validè* relinquuntur? Non sanè *Iure scripto*, quia universi Canones reclamant: ànne *consuetudinariò*? Ita, aiunt adversarii, *consuetudinario*. Sed doceant, quæso, me sic argumentantem: Consuetudo quæ non est *rationabilis*, non valet contra Canones, *tex. clarus in c. fin. de Consuet.* non enim consuetudo, sed *corruptela* est. At verò hæc consuetudo, ut Clerici ad profanas causas suo arbitrio testentur, non est *rationabilis*, ergo &c. minorem probo consuetudo, quæ toties, quoties exercetur, invitat ad delinquendum, imò facit semper mortaliter peccare utentem illa, non est *rationabilis*, sed consuetudo, ut Clerici testentur ad profanas causas, non potest exerceri *licitè* & sine peccato Clericorum, ergo est *irrationabilis* & *invalida*, ergo contra Canones nihil operatur. Major est lumine naturæ nota, quomodo enim potest esse *rationabile*, quod me coniicit in periculum, imò & damnum salutis æternæ, *tex. in d. c. fin.* ubi *ex periculo salutis* judicatur *corruptela. c. ex parte cum suo Summario de Consuet. c. fin. de Præscript.* Minor est adversariorum Molinæ, Azorii, Lessii & aliorum, consequentia (salvo tamen meliori judicio) est nostra. Ut nihil dicamus de damno Ecclesiarum, propter quod ipsum consuetudines tanquam irrationabiles reprobantur *in c. 1. de Consuet.* Quòd verò dicitur, multa in Jure esse *illicita*, sed non *invalida*, *c. ad Apostolicam de Regular.* id verum est, si *illiciti* actus valor sustineatur à *Iure* aliquo *valido* nimirum à justa Lege, vel Canone, aut à justa, legitima & rationabili consuetudine, qualis in præsenti non est, ut ostensum.

Nihil quoque movere debet id, in quo contrariæ sententiæ DD. plurimùm se fundant, quòd nimirum S. Pontifex non contradicendo videatur tacitè approbare prædictum usum ad profanas causas testandi, quem vix potest ignorare, cùm in multis Orbis partibus practicetur. Præterquam enim quòd in novissimo Concil. Trid. *d. sess. 25. c. 1.* satis contradictum videatur, jam in ferè simili materia (videlicet circa pluralitatem beneficiorum à multis sine legitima dispensatione & scrupulo obtentam) declaravit Pont. quod sua taciturnitas non approbet tales usus, qui non satis rationabiliter adversus SS. Canones inducuntur, *multa*, inquit, *per patientiam tolerantur, quæ cum in judicium deducta fuerint, exigente Iustitia tolerari non debebunt. c. cùm jam dudum. 18.* ubi Gloss. *in v. patientiam. de Præb.* Demùm neque illud argumentum aliquid evincit, quòd S. Pontifex per privilegium concedat licentiam testandi Clericis ad profanas causas, quæ testatio si irrationabilis esset, non rectè per Pontificem concederetur. Multa namque in uno vel altero particulari casu rationabiliter conceduntur, quæ tamen universaliter concedi *rationabiliter* non possent, veluti si inter consanguineos in 2. vel 3. gradu ad Matrimonium, aut cum luscis, illegitimis, vel alio modo irregularibus ad SS. Ordines dispensetur. Unde illa etiam consuetudo præ cæteris tolerari potest, si Clerici antequam testentur, saltem licentiam Episcopi requirere debeant, ex cujus prudentia præsumitur necessitatibus communibus pauperum & Ecclesiarum satis provisum iri. Ita ut non aliter concedat testandi facultatem, quàm si viderit indemnitati Ecclesiæ satis consultum, eique aliqua saltem portio in tali testamento relinquatur. Videatur etiam pro hac nostra sententia Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. num. 7.*

Addo tamen finaliter, antequam hæc consuetudo authoritate superiorum declaretur invalida, posse heredes Clericorum in foro interno excusari ab authoritate extrinseca magni nominis Doctorum, qui hanc consuetudinem validam pronunciant.

II. Religiosi ante Professionem quidem de bonis suis liberè disponere possunt, post Professionem autem jus testandi una cum liberæ voluntatis arbitrio, quod in Prælatum resignarunt, amittunt. *c. fin. de Sepul. in 6.* Quare si absque prævia dispositione profiteantur, omnia illorum bona Monasterio acquiruntur. *Auth. ingressi Cod. de SS. Ecclesiis & authent. nunc autem Cod. de Episcopis & Clericis.* Excipiunt communiter casum *Canonis. si qua mulier. 19. q. 3. desumpti ex Auth. si qua mulier. Cod. de SS. Ecclesiis* ubi Professus, qui in sæculo liberos reliquit, nec prius testatus est, etiam post professionem bona inter liberos distribuere potest, reservata Monasterio una portione filiali. Sed de hac & aliis Monasterii ingredientium dispositionibus videantur à me tradita *inferius in Tit. XXXI. de Regul. & Transeunt. ad relig.*

III. Testamentum facere non possunt usurarii manifesti, antequam usuras restituerint, vel saltem de restituendo idoneam cautionem præstiterint, *c. 2. de Usuris in 6.*

IV. Hæretici & hæreticorum receptatores, defensores, & fautores. *c. excommunicamus. 13. §. credentes. de Hæret.* Quod tamen in locis, ubi hæresis impunè grassatur, & hæretici permixtum cum Catholicis vivunt, non practicatur, sicut & multæ aliæ constitutiones in Jure contra hæreticos latæ.

V. Demùm testari nequeunt, qui Romanæ Ecclesiæ Cardinalem hostiliter insequuntur, percutiunt, capiunt, vel ad id consilium vel auxilium præstant. *c. felicis. 6. de Pœnis in 6.*

Quær. II. an prodigi, filiifamilias, damnati ad ultimum supplicium (quorum hodie bona non confiscantur, excepto crimine læsæ Majestatis & hæresis. *Authent. bona damnatorum C. de Bonis proscriptorum c. vergentis. de Hæreticis*) Item & deportati, qui de Jure Civili testari prohibentur, saltem ad pias causas testamentum condere valeant? Pro negativa facit, 4
quòd testamentum & dispositio in tempus, quo aliquis ampliùs non est futurus dominus, scilicet post mortem, sit merum Juris Civilis inventum, sicut probat Vasquez *Illustr. controv. lib. 3. c. 100. num. 3.* ergo quibus nec de Jure Civili, nec de Jure Canonico (quod ipsum in hac parte non reperitur differentiam à Jure Civili statuisse) potestas testandi data est, nullo modo & ne quidem ad pias causas testari poterunt.

Verùm sententia affirmativa semper mihi probabilior visa est, videlicet quemlibet ad pias causas testari posse, qui Jure naturali ob defectum rationis incapax non est, sicut etiam docet Riccius *in Praxi aurea parte 4. resolut. 89.* Ideò enim in testamentis ad pias causas solemnitates Civiles non attenduntur, quia regulantur secundùm Jus gentium, ut communiter Doctores concedunt, de quo Jure non habemus solemnitates, sed sola voluntas defuncti, ejusque probatio sufficit, atqui omnes isti, quos enumeravimus, licet quoad actus Civiles sint inhabiles, sunt tamen capaces actuum Juris gentium,

ut

nt contractuum exceptionum, defensionum & similium. Optimus text. *in l. idem est.* 13. §. 2. *ff. de Testam. militis.* ubi: *deportati & ferè omnes*, inquit, J. C. *qui testamenti factionem non habent, à milite hæredes institui possunt*, non utique ex alia causa, hoc J. C. responsum processit, quàm quòd in testamento militis præcisè ad jus gentium respiciatur, quod deportati & similes non amittunt. *l. sunt quidem.* 7. §. 1. *ff. de Pœnis.* ergo ad pias causas testari poterunt.

5 Quòd autem testamenti factio origine Juris gentium sit, quamvis Jus civile certas ei solemnitates addiderit post Covar. *Var. Resol. lib.* 3. *c.* 6 *n.* 7. Julium Clarum. *lib.* 3. *sentent.* §. *testam. q.* 2. & plurimos alios demonstrat Hatprecht. *ad princ. Institut. de Testamentis ordinandis, à num.* 62. Nam si Jus gentium est, quod apud omnes gentes peræquè custoditur. §. 1. *Instit. de Iure nat. gent. & Civil.* ex variis, tum sacræ, tum profanæ historiæ exemplis probari potest, testamenta & ultima elogia non solùm à Civibus Romanis, sed apud diversas gentes longè etiam ante jus civile conditum usitata fuisse, sicut refert Harprecht. *d.l. num.* 64. & Petrus Gregorius *lib.* 7. *de Repub. c.* 12. ipsaque naturalis ratio hominibus illum affectum de rebus suis in ultima voluntate disponendi suggessit. Idque satis insinuatur in *l. lege obvenire.* 130. *ff. de Verb. signif.* ubi dicitur, quòd lege 12. Tabularum, sicque primo jure Romano & Civili testamentariæ successiones confirmentur. Nemo autem dubitat, quin res confirmanda præexistat ante confirmationem, neque ordinariè confirmatio aliquid novi inducere, sed præexistens ratificare censetur. *DD. ad cap.* 4. *de Confirmatione utili.*

Quæ verò in contrarium adferuntur, id solum probant, quòd sicut aliàs Jus Civile juri naturali & gentium in hypothesi & singulis factis addere & detrahere potest, ita etiam circa testamenta fecerit, eoque respectu, quoad suam solemnitatem & ultimam perfectionem testamentum Juris Civil. dicatur. Quemadmodum in simili matrimonium non ideò minùs contractus juris naturalis & gentium est, *princ. Inst. de Iure Nat. Gent. & Civ.* quod hodie ex Concil. Trid. novas solennitates, scilicet præsentiam Parochi & testium requirat.

Accedit pro nostra sententia ratio, quòd leges Civil non potuerint, nec Christiani Imperatores verisimiliter voluerint, aliquem habentem rerum suarum dominium jure gentium & testandi privare, quantum id expedit pro solute animæ suæ, & ad pias causas. Bonus textus *in l.* 1. *Cod. de SS. Ecclesiis.* ubi Imperator Constantinus *unicuique* nulla facta personarum distinctione, dat licentiam, *sacris locis, quod voluerit, relinquere.*

6 De prodigo quidem negat Bartholus apud Panorm. *ad Rubric. hujus tit. num.* 10. quòd possit testari etiam ad pias causas, cùm ei non competat bonorum administratio, sed magis comparetur pupillo & furioso. Verùm ista ratio convincens non est: nam minorennis quoque sub curatore constitutus administrationem non habet, & tamen testari potest, ut noti juris *ex l.* 5. *ff. hoc tit* Quòd verò prodigus, pupillo & furioso comparetur, id verum est ratione prohibitæ administrationis inter vivos, quoad ipsam autem mentis integritatem res in facto consistit, cùm per se loquendo disponens ad pias causas & pro anima sua non inconsultò agat. Sed specialiter.

7 Quæritur III. circa filiumfamilias, an in testamento suo ad pias causas condito teneatur semper patris consensum adhibere? In *cap. penult. de Sepult. in* 6. ita legitur: *quamvis filiusfamilias absque patris assensu sibi possit liberè eligere sepulturam, pro anima tamen sua præter ipsius assensum (nisi peculium castrense aut quasi castrense habeat) aliquid judicare non potest.* Ex quo textu plerique Doctores inferunt, filiumfam. posse quidem de bonis adventitiis disponere ad pias causas, sed non aliter, quàm consentiente patre, Panor. *ad Rubricam hujus tit. num.* 10. Barb. *in Collect. ad d. c. pen. n.* 6. Et licet Bartholus *in l.* 1. *C. de SS. Ecclesiis*, teneat, filiumfam. saltem in iis, quibus pater usumfructum non habet posse eo invito ad pias causas testari, cum tale testamentum non ex Jure Civili, sed gentium reguletur; imò etiam profana testamenta in his bonis nonnulli defendant apud Harprecb. *princ. Institut. Quibus non est permissum facere testamentum. n.* 29. contrarium tamen docet Baldus *in dict. l.* 1. & Panormitan. *dict. num.* 10. per textum in *d. c. pen.* qui tantum peculium castrense & quasi castrense excipit.

Verùm, si considero argumenta & rationes, quibus Doctores probant, consensum patris in testamento filii ad pias causas semper requiri, parùm me convincunt. Etenim, si spectetur Juris Civilis prohibitio, ea circa testamenta ad pias causas juxta hactenus dicta non obtinet: si præjudicium patris circa usumfructum, nullum apparet, non tantùm in bonis pleno jure à filio possessis, ut per se patet, sed etiam aliis adventitiis, quia post mortem filii pater loco usufructus acquirit partem proprietatis, nimirùm legitimam suam; sicut ergo ea de causa & casu, quo pater cum fratribus defuncti succedit in parte coheredum fratrum non haberet usumfructum, *authent. item hereditas. Cod. de Bonis quæ liberis & Novell.* 118. *c.* 2. ita nec prætendere posset in casu coheredis Ecclesiæ, vel piarum causarum, eo etiam argumento, quòd piæ causæ in multis liberorum jure censeantur. Textus & DD. *in c. in præsentia.* 8. *de Probationibus.* Ut nihil dicamus, quosdam Patres forsan raro aut valdè parce consensuros in dispositionem filiorum ad pias causas & pro animabus suis.

Potissima, fateor, difficultas est *in c. pen. de Sepulturis in* 6. Sed videtur, non incongruè explicari posse juxta verisimilem mentem legislatoris, ut procedat, in quantum filius per suum judicium, & dispositionem posset patri præjudicium inferre; ideoque intelligitur vel de peculio *profectitio*, quod totum est patris, sicut ita inter se conciliantur *l.* 1. §. 1. *ff. de Tutela & rationibus distrahendis, & l. tam is* 25. §. 1. *ff. de Mortis causa donat* (quæ lex non potest loqui de peculio *adventitio*, cum jure Digestorum istud peculium fuerit incognitum. §. 1. *Instit. Per quas personas cuique acquiritur.*) vel certè, si textus noster intelligatur etiam de peculio adventitio, tunc exaudiendus erit, si filius vellet patri in legitima nocere, aut cùm textus non utatur verbo *testari*, sed *judicare*, hoc verbum tanquam indifferens etiam accipi poterit de actibus inter vivos, in quibus statim transferretur dominium, & patri ususfructus tolleretur. Existimo proinde salvo doctiorum judicio in Theoria probabiliter defendi posse, valere testamentum, quod filiusfam. relicta patri competenti legitima etiam sine ipsius consensu de quibuslibet bonis adventitiis ad pias causas conderet.

Quæritur IV. An non tantum hæretici, sed etiam generaliter omnes excommunicati, de jure Canonico testari prohibeantur? Respondetur, licet id voluerit quædam Glossa *in c. decernimus.* 8. *de Sententia excomm. in* 6. alia tamen Glossa *in eodem cap.* 8. *in propositione casus.* asserit, communem Doctorum opinionem esse in contrarium, & consentiunt citati apud Barb. *in Collect. ad d. c.* 8. *num.* 7. Est enim testamenti factio juris prohibitorii, & omnibus permissa, quibus expressè non prohibetur. Imò hoc ipso, quòd jura specialiter prohibuerint hæreticos 8

non

non statuendo idem generaliter de excommunicatis, procedunt vulgara juris axiomata, quòd exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, & constitutiones pœnales ultra casus expressos prorogandæ non sint.

Dices: excommunicatus assimilatur deportato, *arg. d. c. Decernimus*, ubi excommunicatus ab agendo, patrocinando & testimonio ferendo repellitur; deportatus autem saltem de jure civili & ad profanas causas testari prohibetur. Responderi potest, similitudinem inter excommunicatum & deportatum non obtinere in omnibus, sed tantùm in quibusdam à jure expressis, proceduntque isti effectus ex diversa causa: deportatus enim enumeratos actus propterea facere nequit, quia privatur jure civitatis Romanæ, & desinit esse civis Romanus, quo jure institutum est, actionem in judicio proponere, testamentum solemne ordinare, &c. excommunicatus autem propterea, quia ipsi inhibetur fidelium communio ab Ecclesia, nec circa eum aliquid de juribus civitatis Romanæ statuitur. Deinde deportatio est pœna vindicativa, & perpetua, excommunicatio verò medicinalis, ut peccator resipiscat, & satisfaciat mandatis Ecclesiæ, quod ubi fecerit, mox absolvitur, & restituitur, ut *in tit. de Sententia excom.* pluribus traditur.

9 Quæritur V. Quid requiratur, ut Clerici de reditibus suorum beneficiorum testari valeant? Respondetur, requiri licentiam S. Pontificis, qui supremam potestatem habet contra jura dispensandi, & de beneficiis, eorumque reditibus disponendi Covar. *in c. cùm in officiis 7. hoc tit. n. 20.* Et talis licentia semel concessa non expirat morte S. Pontificis: quia gratiæ regulariter non expirant morte concedentis, etiam re integra, *c. si cui. 36. de Præbendis in 6. c. Si super gratia de Officio delegati in 6. cap. decet. ubi* Glossa & DD. *de Regulis Iuris. in 6.* Fach. *lib. 5. Controv. c. 100.* ubi etiam *c. 99.* rectè docet, eam testandi facultatem à Summo Pontifice concessam non esse restrictam (nisi verba Privilegii seu facultatis concessæ aliud expræsè dicant) ad primum testamentum à Clerico conditum, sed interpretandam esse juxta naturam actus, ad quem conceditur, ut nimirum pro arbitrio primum testamentum mutari, revocari & aliud condi possit, adeoque ut simpliciter Clericus valeat testatus decedere. Quamvis in hoc & priore puncto contrarium teneat Covar. *in d. c. cùm in officiis, n. 21.* quòd licentia testandi de reditibus Ecclesiæ, utpote contra jura & præjudicium piarum causarum, sit odiosa & strictè interpretanda.

In eo videtur major difficultas, an si Clericus priùs testamentum fecerit, & postea primùm licentiam impetrarit, hoc ipso testamentum illud priùs factum convalescat, si nihil post impetratam licentiam circa id innovatum sit? Rationem dubitandi facit textus *in l. Tribunus. 20. §. 1. ff. de Testamen. militari* ubi deciditur, non valere testamentum militis ante militiam sine solennitatibus confectum, nisi miles ex post facto in expeditione constitutus per actum aliquem v. g. noviter signando, corrigendo, addendo, &c. priorem voluntatem confirmarit aut renovarit. Potest tamen defendi affirmativa cum Tusco *V. Testamentum conclus. 145.* eò quòd privilegia accipiunt interpretationem ex intentione supplicantis & concedentis, quæ simpliciter fuit, ut Clericus posset cum testamento decedere, sive facto sive faciendo. Estque disparitas inter testamentum Clerici & militis, quia privilegium clerici est simpliciter cum testamento decedendi; privilegium verò militis, ut non teneatur adhibere solennitates, est expresè in jure restrictum ad tempus actualis militiæ, seu expeditionis, quia tunc propriè subest ratio legis, quòd ob instantem belli necessitatem solemnitates adhibere non possit, vel non posse præsumatur.

Istud quoque adnotari potest, quòd Clericus 10 etiam in terris Imperii existens probabiliùs non teneatur in suo testamento adhibere solennitates Juris Civilis, sed sufficiat, si secundùm jus Canonicum testetur. Ubi enim Jus Civile & Canonicum discrepant, Clerici non subjacent legibus civilibus, sed canonicis. *c. quod clerici. 9. de Foro competenti*, & passim DD. *Tit. de Immunitate Eccl.* Barb. *in Collect. ad c. cùm esses. 10. hoc tit. n. 2.* Ubi dicit, quòd constitutio illus *cap. 10.* circa causas ad forum canonicum pertinentes observari debeat etiam extra terras Romani pontificis.

Quæritur proinde VI. quales solennitates de Jure Canonico ad testamentum requirantur? De solennitatibus Juris Civilis obiter diximus superiùs ad principium tituli, & præscribuntur *in l. hac consultissima. 21. Cod. h. tit.* De Jure Canonico difficilis textus est *in c. cùm esses. 10. h. t.* ubi Alexander III. sic rescripsit Hostiensi Episcopo: *proposuisti talem in tuo Episcopatu consuetudinem obtinere, quòd testamenta, quæ fiunt in ultima voluntate, penitùs rescindantur, nisi cum subscriptione septem vel quinque testium fiant, secundùm quod leges humanæ decernunt; quia verò e divina lege, & à Sanctorum Patrum institutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine noscitur alienum, cùm scriptum sit, in ore duorum vel trium stet omne verbum: præscriptam consuetudinem improbamus, & testamenta quæ parochiani coram presbytero suo & tribus vel duobus aliis personis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere sub interminatione anathematis, prohibentes ne quis hujusmodi audeat rescindere testamenta.* Ex hac porrò decretali duæ principaliores nascuntur controversiæ. Prima est, de qua. 11

Quær. VII. Utrùm per hanc Pontificiam constitutionem universim correctum & abrogatum censeri debeat Jus civile, quatenus plures alias solennitates ad testamentum requirit, & propterea in utroque foro jus Canonicum circa testamenta observandum sit? Affirmativam defendit Panor. *in eodem cap. Cùm esses. sub num. 8.* eò quòd S. Pontifex expresè declaret leges civiles adversari Juri Divino, ac SS. Patrum institutis; atque hic agi de materia peccati facilè colligatur ex inde, quòd anathema dictetur impugnantibus testamentum non secundùm leges civiles factum, qualis censura non nisi propter peccatum mortale infligitur, in materia autem peccati Canones prævalere juris Civilis dispositioni in *Proœmio Decretalium* explicatum. 12

Verùm communior est DD. sententia potiori consuetudine approbata, circa materiam testamentorum ad profanas causas disponentium quodlibet jus in suo foro esse observandum: Jus Canonicum quidem in terris Romano Pontifici subjectis, Jus civile autem in terris Imperatoris & aliorum Principum. Citati apud Barb. *in Collect. in eod. cap. 10. n. 2. hoc tit.* Covar. *in eodem cap. 10. num. 7. & 8.* Neque enim solennitas testamentorum profanorum ad evitandas fraudes statuta res spiritualis, aut contra salutem animarum est; imò dum dolosis machinationibus viam intercludit, potiùs saluti animarum consulit, ut propterea nihil causæ videatur, cur à Jure Canonico damnari debeat.

Non obstat argumentum Panorm. quòd leges civiles contrarientur Juri divino duos tantùm vel tres testes requirenti: nam S. Pontifex non dicit, quòd lex quinque vel septem testes desiderans sit juri divino contraria, sed à jure divino *aliena*, id est, diversa: Jus etenim divinum non præcipit, quòd in omnibus causis præcisè duobus vel tribus testibus credi debeat, nec plures possint statui, sed tantùm declarat, quòd ordinariè duobus vel tribus testibus prudenter credatur; aliàs ipse quoque Panormitanus & plu-

& plurimi Juris Canoniei Interpretes in hoc eodem *capit.* responderent contra jus divinum, dum ad substantiam testamenti præter duos testes (quibus tamen de Jure Divino credi deberet) etiam Parochum, vel, loco Parochi duos alios, adeoque quatuor testes requirunt. Et quomodo non foret contra Jus divinum, quòd *in c. nullam damnationem.* 2. *q.* 4. ad condemnationem. Episcopi 72. testes idonei & jurati statuantur. Item quomodo non contra Jus divinum expresśè dixisset summus Pontifex *in c. licet.* 23. *de Testibus.* quòd quædam sint causæ, quæ plures, quàm duos exigunt testes?

Præterea etiam non obstat, quòd anathema possit infligi impugnantibus testamentum coram Parocho & duobus testibus confectum; quia intelligitur, quando impugnans peccaret contumaciter contra justitiam, retinendo bona ex testamento alteri debita, in casu, quo tale testamentum valeret, scilicet: in foro Canonico, & terris Pontificiis: utrùm autem in terris Imperii, & generaliter quando certò constat de voluntate defuncti, licet debitæ solemnitates adhibitæ non sint, oriatur in conscientia obligatio implendi voluntatem illam? pluribus dictum est in *Lib. I. Decretalium in Tit. de Constitutionibus.* §. 3. ubi pro & contra rationes & authoritates adduximus. Videri etiam poterit Cov. *d. loc. n.* 9.

13 Demùm singularem quamdam interpretationem ex Zenedo adfert Barb. *in Coll. ad d. c.* 10. *n.* 8. ex illis c. verbis: *testamenta quæ fiunt in ultima voluntate*, Item *quæ Parochiani in extrema fecerint voluntate &c.* ut scilicet correctio Juris canoniei tantùm procedat circa ægrotos in extremis constitutos, qui ob instans mortis periculum solemnitates ordinarias adhibere non possunt. Hæc sententia, utut aliquibus displicet, videtur mihi verbis textus, rationi, & æquitati non parùm consentanea; haud equidem ignoro ultimam voluntatem dici quodlibet testamentum quandocunque confectum, sed aliud est *ultima voluntas*, aliud testamentum *in ultima ac in extrema voluntate* confectum. Illud generalius & juris, hoc specialius & facti est. Quem sensum non obscurè arguit, quòd S. Pontifex in *d. c.* 10. Presbyteri seu Parochi, qui plerumque tantùm solet ab agentibus in extremis advocari, mentionem fecerit: quid enim ad profana testamenta aliàs fuisset qualitas Parochi necessaria? Rationi verò & æquitati videtur convenire hæc interpretatio: quia necessitati regulariter non censetur lex posita, & sicut tempore pestis ex plurimorum Doctorum sententia (vid. Gail. 2. *Observ.* 118. *n.* 18. & Minsing. *Cent.* 1. *Observ.* 96.) & in conflictu militari non requiritur solennitas, sed tantùm probatio ultimæ voluntatis, ita simile potest esse judicium, si quis forsan ex inopinato casu in periculosum morbum & agonem mortis incidat, nec tempus adhibendis solennitatibus supersit: satis enim durum est, ut quis in tali eventu jure disponendi de rebus suis, quod tamen semper inter causas favorabiles numeratur, & jure gentium ei concessum est, sine culpa sua privetur. Unde posset non improbabiliter tentari *dictum c.* 10. non esse tam correctorium, quàm declaratorium juris civilis in utroque foro circa dispositionem factam à moribundo, qui copiam testium & aliarum solennitatum ampliùs non habet.

14 Quæritur VIII. De altera controversia ex eodem *c. cum esses.* 10. *hoc tit.* an præsentia Parochi, & duorum vel trium testium sit de substantia testamenti, vel tantùm de probatione? Si *de substantia*, nullum erit testamentum aliter confectum: si *de probatione* tantùm, valebit quomodocunque factum dummodo de voluntate testatoris constet, sive per scripturam manu propria nota & indubitata exaratam, sive per testes absque Parocho, sive per confessionem adversarii, aut similem modum. Communior opinio videtur præsentiam Parochi & testium pro forma substantiali assignare. Pan. & Barb. *in d. c. cùm esses.* Cov. *ibidem n.* 23. Sed, ut verum fatear, inter alias opiniones DD. quæ mihi semper displicuerunt, aut certè non benè percepi, etiam hæc est: quia nec *textui*, nec *rationi* satis accommodare possum, idque ex sequentibus causis. I. Quia S. Pontif. *in d. c. cùm esses.* reprobat solennitatem Juris Civilis, quæ est ultra probationem necessariam, ergo non fuit ipsius intentio, ibi exigere solennitatem circa testamenta, sed tantùm probationem: si enim ex sententia Panorm. & Cov. *cc. ll.* & in absentia Parochi pro forma substantiali requiruntur ad minus 4. testes, quodnam fuisset tam grande motivum, ut S. Pon. cum objectione legum divinarum *duos tantùm testes* requirentium, tam graviter inveheretur in leges civiles, quæ 5. testes adeoque uno tantùm plures statuunt, cùm & ipsemet uno vel duobus plures testes requisivisset quàm Lex divina: ne proinde Pontifex sibi ipsi contradicat, nihil est verisimilius, quàm quòd ibi tantùm *probationem* non verò *solennitatem* desiderarit; nam & ipse tex. S. Script. ibid. allegatus, *ut in ore duorum vel trium stet omne verbum*, ad probationem solum modo pertinet. Nihil obstat quòd etiam Parochi mentio fiat, quia ut rectissimè advertit D. Antonin. *apud Panorm. in* 2. *repet. d. c. cùm esses. n.* 13. S. Pontifex tantùm narrat *accidentia facti*, loquitur enim de testamento, quòd fit in *extrema voluntate*, hoc est, ab ægrotis & lethaliter decumbentibus, teste Barb. *in eod. c. cùm esses. num.* 8. ubi plerumque Parochus solet ob animæ dispositionem advocari. Censet quidem Panorm. hoc esse divinatorium. Sed, salva reverentia tanti viri, magis mihi videtur divinatorium, quòd S. Pontifex voluerit Parochi præsentiam, vel loco Parochi duos alios testes, ideoque ad minus 4. pro forma substantiali statuere, quod posteriùs, scil. suppletio 2. testium loco Parochi, in textu nec verbo insinuatur. Et si Parochi præsentia est de forma, non potest per æquipollens suppleri. Text. & DD. *in §. tutor autem I. de Auth. tut.* sicut & in matrimonio manifestum est. Trid. *sess.* 24. *de Reformat. Matrim. c.* 1. Quam difficultatem præsentiens Barb. *d. l. n.* 7. respondet, Parochum non esse *de forma cum decreto irritanti*, sicut in Matrimonio, sed tantùm per modum excellentioris testis. Anne hoc textus? Minimè. Mera ergo conjectura menti Canonis multùm dissona, ut ex dictis & dicendis apparebit. Deinde vel Parochus est de forma substantiali, vel tantùm de probatione necessarius? Si priùs; habet per se implicitum decretum irritans, ex recepta regula, *quod non servata forma resultet nullitas actus.* Si posterius; Pontifex sibi contradicit, & non servat Jus divinum, cùm præter 2. vel 3. testes insuper Parochum ad probationem requirat.

II. Si dubitetur, an Lex vel Canon præscribat certam formam substantialem actui, debet id decidi ex stilo & modo loquendi aliarum legum formas actibus præscribentium, sed si omnes similes leges percurramus, ut in Matrimonio Trid. *sess.* 24. *de Ref. Matr. c.* 1. in alienatione rerum Ecclesiasticarum. *Extrav. ambitiosæ, & t. t. de Reb. Eccles. non alien.* in alienatione rerum pupillarium *t. t. C. de Præd. minor.* in testamentis de Jure Civ. *d. l. hac consultissima. C. h. t.* & pluribus aliis, constanter reperiemus, quòd leges non sint contentæ, si dicant, actum ita factum valere, *ut in d. c. cùm esses.* sed positivè statuant & præcipiant, ita & non aliter debere fieri. Sanè non est bona consequentia: actus hoc modo factus firmus & validus est, ergo hoc & non alio modo debet fieri; veluti si dicam, emptio coram testibus sine scriptura valet, non proptereà infertur, ergo emptio necessariò debet fieri coram testi-

testibus. Item *in c. relatum.* 11. *b. t.* dicitur, quòd testamentum *ad pias causas* coram 2. testibus factum subsistat, & tamen ex communi & receptissima sententia testamentum ad pias causas neque testes, neque aliam solennitatem, sed tantùm probationem voluntatis desiderat. Tiraq. *de Priv. piæ caus.* 1. *&* 2. Barb. *in eod. c. relatum n.* 4.

III. Non fuisset ratio præcipiendi, ut in testamentis merè profanis Parochus interveniret. Quid profanarum rerum dispositio ad Parochum? vel enim testamentum exhibendum foret Parocho, & testibus *clausum* vel *apertum?* Si *clausum*; cur necessaria qualitas Parochi, ad rem sibi incognitam: Si *apertum*; nimis magna esset obligatio, ut testator ante mortem suam teneretur invitus (secus si sponte vellet *nuncupativè* testari) manifestare heredem & legatarios, nec non bona & substantiam suam, atque ita se periculo captandæ mortis, aliisque incommoditatibus exponere, quod nulla lege Juris Civ. vel Canone est statutum; nec sine inconvenientissima divinatione asseri potest. Accedit, quòd hoc modo Parochis imponeretur nova obligatio suam præsentiam exhibendi testamentis profanis, quam utique tam parùm gratis exhiberent, quàm aliàs ad infirmos Sacramentorum causa accedunt, vel in matrimonio assistunt, indeque etiam difficultas testandi laicis pareretur.

IV. Si præsentia Parochi & testium statuitur de Jure Canon. pro forma testamenti, tunc casus, quo Parochus ipse de bonis suis Patrimonialibus vel aliis facit testamentum, est indecisus, vel certè per meram conjecturam & divinationem decidi debet, quia Parochus non est ex *parœcianis*, de quibus *c. cùm esses.* loquitur, nec propriè alium Parochum habet, sed potest se subiicere cuilibet legitimè exposito sacerdoti. Si dicas, debere loco Parochi accedere 2. alios testes. Ubi hoc ex textu elicis? Erubesce sine textu expresso novam formam præscribere. *Auth. consideremus. Cod. de Triente & semiss.* Si per conjecturam laboriosè & anxiè textum explicas, cur non facilius & longè convenientiùs dicis, Parochum *in sæpe d. cap.* 10. non poni *ordinativè*, sed tantùm *narrativè*.

Instas: periculum evitandæ fraudis circa testamenta committi solitæ desiderare plures testes. R. Hoc periculum posse quidem esse causam, ut plures testes statuantur, sed non esse causam necessariam, ex qua simpliciter ita statui debeat, cùm veritas rei etiam sine superfluis solennitatibus, per alias legitimas probationes detegi possit. Tex. *in l. fin. C. de Fideicom.* Certè etiam in testamentis ad pias causas, vel ex invidia erga heredem ab intestato, vel alio modo; item in testamento militari, aut pattis inter liberos posse fraudes committi, nemo rationabiliter dubitare potest, & tamen in his nulla solennitas, sed probatio tantùm requiritur.

Concludo igitur, mihi videri probabilissimum mentem S. Pont. fuisse *in sæpè d. c. cùm esses.* 10. *b. t.* non tam *solennitatem* aliquam statuere, quàm *probationem* ultimæ voluntatis exigere, sive (ut ex Joan. Grot. refert Cov. *in eod. c.* 10. *n.* 26.) testamenta ad solennitatem juris gentium reducere. Quam sententiam illi præ cæteris amplecti deberent, qui cum eodem Panorm. *d. l. num.* 10. & copiosè relatis à Cov. *d. l. num.* 10. docent in conscientia esse debitum, quod testator sine omni solennitate reliquit, dummodo de ejus voluntate constet (quod idem & nos fatemur, si agatur de testamento, quod vel in territorio S. Pontificis, vel à Persona Ecclesiastica, vel ad pias causas secundùm jus Canon. fieri potuit) qui SS. Canones solent se ad forum conscientiæ præcipuè accommodare, *c. novit.* 13. *de judic. c. ut animarum.* 2. *de Constit. in* 6. Qua tamen de re videantur tradita superiùs *de Constit.* §. 3. Quid autem dicendum sit de casu, quo testamentum debuit fieri secundùm jus civile, *in eod.* §. 3. tradidimus.

Sanè consuetudo quorundam locorum etiam in terris Imperii est, ut ultimæ voluntates defuncti præsertim in extremis pronuntiatæ serventur, dummodo de illis legitimè per ordinarias probationes constet, licet solennitates juris civilis adhibitæ non sint: de quali consuetudine attestatur etiam Zoes. *hoc tit. n.* 27. Quòd autem consuetudo valeat juri communi derogare, & multò magis illud declarare, passim tradunt Interpretes *ad c. fin. & tot. tit. de Consuetudine.*

55 Quæritur IX. an de jure Canonico ultima voluntas in alterius arbitrium committi possit, juxta textum *in cap. cùm tibi.* 13. *hoc tit.* ubi dicitur: *quòd qui extremam voluntatem suam in alterius arbitrium committit, non videatur decedere intestatus?* Quòd de jure civili heredis institutio in alienum arbitrium conferri nequeat; si v. g. testator ita dicat: illum instituo heredem, quem Titius voluerit: textus est in *l. illa institutio.* 32. *ff. de Hered. instit.* Utrum proinde hac in parte Jus Canonicum & civile inter se discordent, vel quis proprius *dict. c.* 13. sensus esse debeat, varii variè interpretantur, ut videre est apud Covar. *in eodem cap. num.* 13. Barb. *in Collect. ibidem num.* 2. Sequor fidem Fachinei *lib.* 5. *Controv. c.* 57. qui integram epistolam Innocent. III. refert, cujus fragmentum prius est *cap. cùm tibi* 18. *de V. signif.* & posterius, *dict. cap. cùm tibi* 13. *hoc tit.* ut ex inscriptione ab eodem Pontifice eidem Episcopo & verbis initialibus utriusque capituli satis apparet. Ubi proposita fuit quæstio S. Pontifici, an cùm Episcopo à sede Apostolica indulgetur, ut possit disponere de rebus clericorum ab intestato decedentium, censeantur etiam illi intestati decessisse, qui in dispositionem & voluntatem alterius suam committunt ultimam voluntatem? Quod igitur ad hanc quæstionem *juxta d. c.* 13. *hoc tit.* rescripsit Pontifex, tantùm videtur habere eum sensum, ut circa dispositionem rerum clericalium nominatus à defuncto præferatur Episcopo, non ut propriè alium heredem instituat, sed ut ex vera aut verosimili mente defuncti ejus bona, quemadmodum fecisset Episcopus, ad pias causas eroget. Innoc. Panorm. Covar. & alii *in eodem c.* 13. & sic defunctus non erit quidem intestatus ad sensum hujus loci, videlicet, ut possit se intromittere Episcopus vigore indulti sui disponendi de rebus Clericorum ab intestato decedentium; quia saltem est quædam testatio mentis latiori modo loquendi, alteri committere, ut res suas vel per modum legati. *l. senatus.* 43 §. 2. *ff. de Legatis* 1. *& l.* 1. §. 1. *ff. de Legatis.* 2. vel pauperibus in genere, quos elegerit, *l. quis ad declinandam. Cod. de Episc. & Cleric.* distribuat: sed an sit in rigore & propriè testamentum diceodum, ac per hoc iuri civili derogetur, ibidem non deciditur, ut etiam explicat Fachinæus *dicto c.* 57.

Barbosa *in eod. cap.* 13. *n.* 2. existimat, si bona alicujus dispositioni committantur, perinde esse ac si ipse heres institueretur, & propterea tale testamentum utroque jure valere. Si enim valet institutio ista: Titius hereditatis meæ dominus esto, *l. his verbis* 48. *ff. de Heredibus instit.* valebit etiam sic concepta: Titii dispositioni bona mea committo, quia dominium est jus di ponendi de rebus &c. Attamen, sicut generaliter in testamentis potissimùm ad mentem, & intentionem defuncti respiciendum est, ita etiam in proposito; quia potest alicui dispositio de bonis imponi non tanquam domino, sed tanquam executori: neque omne jus disponendi importat dominium, sed jus disponendi de rebus suis: & omnis quidem dominus potest disponere, sed non è converso, qui potest disponere est dominus, sicut in generali rerum alienarum administratore & procuratore cum libera manifestum est. Atque ita refert Covar. *dicto. num.* 13. lege Hispanica cautum esse, commissa alicui per defunctum testamenti ordinatione & dispositione, posse ac debere hunc soluto ære alie-

alieno quintam bonorum partem in opera pia expendere, reliqua verò bona dare illis, qui defuncto ab inteſtato ſuccedunt. Et *n.* 23. advertit, non eſſe ſtandum judicio illius, cui teſtator commiſit voluntatis propriæ revelationem, niſi eam fuiſſe afferat teſtantis voluntatem, quæ ex conjecturis apparentibus veriſimilis eſt.

16 Quæritur X. an de jure Canonico legatum rei alienæ valeat? De jure civili legatum rei alienæ valere indubium eſt, dummodo defunctus ſciebat alienam eſſe; vel ſi ignorabat, legatarius conjuncta perſona ſit, cui veriſimiliter etiam ſciens alienam legaſſet, non quidem ad eum ſenſum, ut res legata invito domino proprietatis debeatur legatario, ſed ut heres teneatur rem à domino emere, & eam præſtare Legatario, aut ſi dominus bonis conditionibus & juſto pretio vendere nolit, æſtimationem communem legatario ſolvere. §. *non ſolum.* 4. & ibi paſſim DD. *Inſtit. de Legatis l. cùm alienam.* 10. *Cod. de Legatis.*

Verùm de jure Canonico valde difficilis eſt textus *in cap. filius noſter. hoc tit.* Ubi S. Pontifex *leges*, inquit, *ſæculi hoc habent, ut heres ad ſolvendum teneatur, ſi quis rem legaverit alienam; ſed quia lege Dei, non autem huius ſæculi vivimus, valdè mihi videtur iniuſtum, ut res tibi legatæ, quæ cuiuſdam Eccleſiæ eſſe perhibentur, à te teneantur, qui aliena reſtituere debuiſti.* Diverſas Doctorum interpretationes in hunc textum adfert Pan. *ibid. n.* 5. *& ſeq.* ac tandem concludit, ſua opinione eſſe hac in re differentiam inter jus Civile & Canonicum admittendam, eò quòd verba textus ita convincant; & lucrum de re aliena legata videatur injuſtum, cùm extorqueatur ab herede invito, quando apertè non conſtat de voluntate defuncti.

Alii cenſent ſpeciale eſſe in legato rei alienæ, ut, ſi ea ad Eccleſiam pertineat, ſicut in caſu propoſito dicti *cap. filius.* legatum non valeat, neque æſtimatio debeatur, cùm res Eccleſiaſticæ non poſſint alienari, *tot. tit. de Reb. Eccleſ. non alien.* ideoque exiſtimentur quaſi extra commercium hominum: prout idem de jure Civili conſtitutum eſt in prædio Cæſaris legato, *l. apud Iul. §. fin. ff. de Legat.* 1. Gloſſa *in c. ſi Epiſc.* 12. *q.* 5. Innoc. *in d. cap. filius.* Barb. *ibid. ex Menoch. n.* 3. quæ tamen ſententia diſplicet Panorm. *dict. loco.* quòd ſummus Pontifex non ſe fundet in qualitate rei Eccleſiaſticæ, ſed in injuſtitia cauſæ, & lege Dei; ac prædia in patrimonium Cæſaris redacta, de quibus Juriſconſ. *in dict. §. fin.* loquitur, minùs poſſint alienari, quàm Eccleſiaſtica niſi intelligantur de rebus ſacris, quæ verè extra commercium hominum judicantur.

Alii conſiderant, quòd jus civile præfato ſenſu admittens legatum rei alienæ nullam contineat iniquitatem; non quidem reſpectu veri domini quia is non cogitur rem ſuam vendere; nec reſpectu heredis quia etiam iſte ſuccedit ex mero titulo lucrativo, ut non poſſit de minori lucro legatarii non ex ſua propria, ſed ex teſtatoris ſubſtantia promanante juſtè conqueri, & teſtator potuiſſet plus in parata pecunia vel aliis rebus legatario relinquere: proinde ſentiunt nullam in hac materia inter Jus utrumq; differentiam conſtituendam eſſe, & textum in *d. c. filius.* exponunt de eo, qui ſub prætextu legum civilium volebat rem alienam inſcia vel invita Eccleſia, ad quam ſpectabat, retinere cit. apud Barb. *in eod. c. n.* 5. Zoeſius *hoc t. n.* 25. Salicetus & Caſtrenſis *in d. l. alienam. Cod. de Legatis.*

Verùm videtur mihi hic aliqua ſingularis interpretatio adhibenda, quæ diſcordantes opiniones magna ex parte conciliet, & colligitur ex integra Epiſt. Gregorii (unde noſtrum capitulum deſumptum eſt) relata à Fach. *l.* 5. *Controv. c.* 38. quòd nimirum deciſio ejuſdem *c. filius.* procedat in illa facti ſpecie, cùm teſtator legavit rem alienam filiis ſuis inſtitutis, quibus modicum patrimonium reliquit: cùm enim deciſio juris civilis, ut re aliena legata heres teneatur redimere, aut æſtimationem præſtare, non ſundetur in verbis expreſſis teſtatoris, ſed tantùm in præſumpta mente illius, adeoque in præſumptione, declarat Pontifex huic præſumptioni non eſſe ſtandum de æquitate canonica, & lege Dei ſive in foro conſcientiæ in ſimilibus circumſtantiis, ubi probabilius veritas non ſubeſt: & ſi teſtator ſciviſſet rem alienam, aut vires patrimonii ſui (quas ſæpè ignorant homines & ampliùs ſperant, quàm in iis ſit) tam tenues eſſe & forſan vix legitimę liberorum ſufſecturas, utique liberos legato rei alienæ gravare non voluiſſet. Cæterùm verò in herede extraneo & ubi ampla eſt hereditas, ac conjecturaliter teſtator voluit legatarium rem legatam aut ejus æſtimationem habere, non apparet ratio iniquitatis, cur debuiſſet Jus Canonicum à Civili recedere, ut præmiſſum. Conſentit nobiſcum Fachin. *d. c.* 38. & Cov. *in dicto c. filius. n.* 14.

Quæritur XI. An de jure Canonico filius gravatus hereditatem paternam per fideicommiſſum alteri reſtituere, poſſit duas quartas, ut loquuntur, id eſt præter *legitimam & Trebellianicam* deducere? Hæc controverſia movetur circa *c. Raynutius.* 16. *& c. Raynaldus* 18. *h. tit.* ubi tres diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ, una ſimpliciter inter jus civile & canonicum differentiam ſtatuit, ut illo jure filius unam tantùm *l. jubemus. Cod. ad S.C. Trebell.* iſto autem duas quartas deducere poſſit, ſicut probat. Harprecht. *ad tit. Inſtitut. de Lege Falcidia. §.* 1. *an.* 12. 17

Alii diſtinguunt, an filius ſit purè gravatus reſtituere, ut tunc unam tantùm quartam debeat habere, ac Trebellianica imputetur in legitimam & vice verſa: an verò ſub conditione, aut in diem v. g. *ſi ſine liberis deceſſerit, &c.* ut tunc legitima, quæ die vel conditione gravari non poteſt, ſtatim detrahatur, eveniente verò tempore vel conditione Trebellianica. Atque hoc modo jus Civile per Canonicum declarandum cenſet. Pan. *in d. c. Raynut. n.* 25. Andreas Gail. *l.* 2. *obſerv.* 121.

Alii demùm nulla adhibita diſtinctione ſimpliciter utroque jure filio grauato præter legitimam inſuper Trebellianicam concedunt cum Fach. *lib.* 5. *Controv. cap.* 2. ita ut filius fideicommiſſo grauatus ſemiſſem, id eſt, ſex uncias ſiue dimidiam partem hereditatis conſequatur. Hac nimirum computatione inita, ut ex aſſe hereditatis conſiſtente in 12. unciis filius pro legitima ſua hodierno jure detrahat trientem, ſeu 4. uncias, quia legitima eſt à reſtitutione excepta; ex reſiduis verò 8. unciis detrahat quartam partem jure Trebellianicæ, quæ erunt duæ unciæ & ſi cum illis 4. facient 6. uncias & hereditatis paternæ dimidium.

Sanè ſi in dubio jure aliquando pro favore perſonæ (qui non procedit ex privato affectu, ſed eſt in ipſo jure & ratione fundatus) inclinare oportet, *arg. c. fin. de Sent. & re jud.* exiſtimo, in concurſu filii & extranei heredis, dum uterque de lucro captando certat, magis eſſe filio, quàm extraneo ſavendum, & ideò hanc poſteriorem ſententiam rectè jure & æquitate defendi poſſe. Enimverò quod attinet ad jus Canonicum S. Pontifex in *allegatis capitulis* non ſe fundat in eo, quòd reſtitutio per teſtatorem fuerit ſub conditione injuncta, quæ eſt mera narratio facti, ſed in eo, quòd legitimam habeat filius jure naturæ, in qua gravari non poteſt, & propter quam non tenetur onus reſtitutionis ſubire, Trebellianicam autem ſicut quilibet alius extraneus heres reſtitutione gravatus, quo non debet filius eſſe deterior. Imò filius purè gravatus magis gravatur, quàm gravatus ſub conditione illa: *ſi ſine liberis deceſſerit*, cùm in iſto caſu filius per totam vitam ſuam accipiat omnes fructus & emolumenta ex integra hereditate, dum è contra jure gravatus denegata ſibi Trebellianica omni commodo hereditatis præter legitimam careret, unde magis purè, quam

quam conditione gravato fucurrendum fuisset.

Circa jus civile major videtur difficultas, quia ex diversis legibus, (quas adducit Harprechtus *loco superiùs cit.* non obscurè colligitur, duplicem detractionem filio non competere. Attamen dici potest, quidquid fuerit de jure antiquo, novissimè aliud constitutum *in Novell.* 39. *c.* 1. ubi Justinianus se hoc innovare ait, quòd filio primo debeat conservari legitima & deinde primum restitutiones & fideicommissa fieri possint. Cùm ergo verba legis novæ debeant habere aliquem innovationis effectum, planè non apparet, quid Imperator conservando filiis legitimam innovare voluerit, quàm hoc, quòd jam non ampliùs secundùm antiquas leges legitima & Trebellianica confundantur, sed illam filius gravatus jure præcipuo habere, & deinde adinstar cujuslibet extranei heredis Trebellianica gaudere debeat. Quod autem aliqui respondent, illud solùm innovari, quòd filiis non tantùm quarta, sed triens aut semis reservari debeat, ipsi textui repugnat, ubi hoc jam ante innovatum dicitur. Accedit, quòd *allegata capitula* juris Canonici sint posteriora Novellis, consequenter sicut aliàs jus civile minus clarum per jus canonicum apertius declaratur, Text. & DD. *ad c.* 1. *de Novi operis nunt.* ita etiam in præsenti.

Specialia quædam circa Testamenta ad pias causas.

PRæter illa, quæ superiùs *in quæst.* 2. *&* 3. circa personas ad pias causas testari valentes, non obstante Juris civil. prohibitione dicta sunt, hic specialiter circa solennia testamenti ad pias causas, & modum exequendi aliquot quæstiones subnectuntur.

18 Quæritur XII. Utrùm in testamento ad pias causas duo testes, de quibus fit mentio in *c. relatum.* 11. *h. t.* sint de substantia, seu solennitate essentiali, ita ut tale testamentum aliter factum non subsistat? Affirmativam non pauci sustinent, eò quòd in jure extra testamentum patris inter liberos, & militis in actuali expeditione sive conflictu constituti non reperiatur aliud sine testibus approbatum, imò potiùs contrarium *in d. c. relatum*, statuatur Menoch. *volum.* 3. *consil.* 24. *n.* 57. Fach. *lib.* 4. *c. Controv. c.* 3. *versic. quod attinet ad* 3. VVamesius apud Zoes. *hoc tit. n.* 22.

Verùm probabiliùs est, testamenta ad pias causas regulari præcisè secundùm jus gentium, neque in iis ullam solennitatem, sed tantùm probationem requiri. Præterquam enim quòd à milite & quacunque causa favorabili bona sit argumentatio ad Ecclesiam; & si valet testamentum sine testibus favore militis vel patris aut liberorum, cur non potiori jure favore Dei & animæ? Deinde jus civile in præjudicium piarum causarum non potuit, & canonicum probabilius non voluit aliquid statuere, quo faciunt ea quæ superiùs *hoc eod. tit. q.* 2. *&* 8. diximus. Unde quòd in *d. c. relatum* de duobus testibus asseritur, id de probatione in illa contingentia facti, non de sollennitate juris intelligendum est; & propterea valiturum testamentum ad pias causas, si aliundè v. g. per scripturam notoria & indubitata manu testatoris confectam etiam absque teste de vlountate ejus constare possit docet Laym. *in Th. mor. lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 2. *num.* 3. *& seq.* Zoesius *dicto. num.* 22. Barb. *in d. c. relatum num.* 4. Boerius *decis.* 240. *num.* 4.

19 Quæritur XIII. an in testamento principaliter ad pias causas sine solennitate condito inserta legata profana valeant? negativè respondet Jason *in l. hac consultissima.* §. *ex imperfecto. Cod. d. h. t. num.* 10. Julius Clarus. *in* §. *Testamentum. q.* 6. *n. ult.* per textum *in d.* §. *ex imperfecto, & in l. fin. Cod. Familiæ hercisc.* ubi expressè decidit Imperator, si in testamento non solenni patris inter liberos extranea persona mixta fit, quoad hanc testamentum non valere, ergo simile erit judicium de testamento ad pias causas. Affirmativam tamen sententiam communiorem asserit Laym. *d. c.* 2. *n.* 10. & fatetur Jason. *d. l.* eamque tenet Covar. *in cap. relatum.* 11. *hoc tit. n.* 2. quia secundùm vulgatum juris axioma, principale trahit ad se accessorium, & proinde si testamentum sine solennitate valet quoad heredis institutionem vel majorem bonorum partem, valebit etiam quoad reliqua legata. Et confirmatur eodem argumento ducto à testamento patris inter liberos, ubi ex declaratione Novellarum legata inserta pro extraneis subsistunt, *authent. quod sine. Cod. hoc t.* Textus verò indicto §. *ex imperfecto, & l. fin,* explicari possunt, si persona extranea unacum liberis heres instituta sit. Facit tamen Imperator in *Novell.* 107. *c.* 1. unde dicta authentica desumpta est, mentionem, quòd talia legata dicta sint à testatore coram testibus, quod fortè de probatione intelligendum est, ut enim ex contextu colligitur, ibi Imperator loquitur de testamento, quod non habet observationem solennitatum, & consequenter neque testes ad solennitatem desiderat.

Quæritur XIV. quid, si è converso testamentum principaliter ad profanas causas conditum deficiat, propter omissas solennitates necessarias, aut quòd heres institutus hereditatem non adeat: an saltem legata pia ibidem relicta debeantur? Etiam hic negativam tuetur Jason. *in dicto* §. *ex imperfecto*, & alii citati apud Covar. *in dicto cap.* 11. *num.* 2. *&* 4. quorum ratio est, quòd corruente principali corruat & accessorium, & regulare sit, hereditate non adita nec legata deberi, *l. eam.* 14. *C. de Fideicommissis*, etiam favorabilia & pia & libertatis. *l.* 2. *C. Si omissa sit causa testa.* Verùm contraria sententia probabiliùs defenditur cum Covar. *dicto num.* 4. *& in cap. Raynald.* 18. *hoc tit.* §. 3. *à num.* 23. Zypeo *in Anal. Iuris Pontif. eod. tit. num.* 9. Tusco *V. Legatum concl.* 109. *n.* 7. quia ut sæpiùs hactenus repetitum, in relictis ad pias causas nulla solennitas juris positivi requiritur; est autem & hæc ipsa solennitas juris civilis, quòd legata ab aditione hereditatis dependeant, cùm testamentum inspecto jure naturali non sit aliquid indivisibile; & verisimilior cujusque testatoris intentio censeatur, ut sua dispositio omni meliori modo valeat, quo potest; quidquid ergo jus civile circa legatum libertatis disposuerit, circa legata pia & ecclesiarum disponendi potestatem non habuit. Deinde etiam sicut de jure civili hereditate non adita possunt bona defuncti ex rescripto D. Marci alicui servo, cui libertas relicta est, addici, ad voluntatem ejus & libertates conservandas data cautione de solvendo ære alieno hereditario, *l.* 2. *ff. de Fideicommiss. libert. tot. tit. Instit. De eo, cui libertatis causa bona addicuntur*, ita quoque fieri potest in piis causis. Covar. *dicto* §. 3. *n.* 26. Imo hodie *ex Novel.* 1. *cap.* 1. §. 1. herede scripto non adeunte hereditatem datur potestas legatariis & fideicommissariis adeundi & voluntatem defuncti implendi. Neque obstat, quòd corruente principali corruat accessorium: quia id tantùm regulariter procedit, nisi adsit specialis causa, ex qua accessorium sustineatur. 20

Quæritur XV. An relicta ad pias causas debeantur, si testator quidem incepit facere testamentum, sed morte præoccupatus non perfecit? In thesi communis est Doctorum sententia, testamentum neque ad pias causas valere, si non tantùm in solennitate extrinseca, sed etiam in voluntate imperfectum fuerit, cùm defectus iste ex jure naturali censeatur, scilicet perfecto consensu à jure naturæ ad quemlibet legitimum actum requisito. Barb. *in c. Cùm tibi.* 13. *hoc tit. in fine.* Reisnerus *de Testam. p.* 4. *cap.* 12. *num.* 11. *V. contrar. tamen.* Attamen potissima difficultas est in hypothesi, quandonam in singulis factis dispositio defuncti ratio-

ne voluntatis imperfecta reputatur? Existimo neque hic certam regulam dari posse, sed arbitrio prudentis judicis consideratis facti circumstantiis, rem committi debere, an videlicet testator tantùm propositum aliquid piis causis relinquendi habuerit, quod propositum tametsi coram aliis declaratum utique adhuc voluntas imperfecta est; vel utrum de facto enixam voluntatem posuerit, quo casu licet testamentum, quod v. g. à legatis ad pias causas incepit, ad finem non perduxerit; sed morte præoccupatus obierit, adhuc probabilius est, voluntatem circa legata pia, quæ tunc expressit, non fuisse imperfectam, Cov. *in c. relatum* 11. *hoc tit. n.* 14. Tiraqu. *de Privil. piæ causæ priv.* 7. Laym. *dicto c* 2. *n.* 6.

21 Quæritur XVI. An ex relictis ad pias causas possit detrahi Falcidia vel Trebellianica, si testator legatis hereditatem exhausit, ut hæredi sua quarta pars, ei de jure debita, non remanserit, aut per fideicommissum jusserit hereditatem piæ causæ restituere. Circa Falcidiam habetur textus *in auth. similiter. Cod. Ad l. falc. desumpta ex Nov.* 131. *c.* 12. quòd ea de legatis piis non detrahatur, licet olim contrarium videbatur decisum *l.* 1. *§.* 5. *ff. ad Leg. Falc.* Circa Trebellianicam verò textus quidem clarus non extat, quia tamen eadem utriusque est ratio, propterea idem de hac quoque communiter statuunt DD. copiosè relati à Tiraq. *dict. trat. priv.* 26. *& seq.* & Cov. *in c. Raynaldus* 18. *hoc tit. §.* 1. *n.* 13. neque enim detractio Falcidiæ vel Trebellianicæ tam est ex mente testatoris, quàm ex juris civilis dispositione, *text. in d. c. Raynaldus in fine.* quæ lex piis causis præjudicare non valet, & utique testator in defectu bonorum maluit aliquid decedere heredi extraneo, quàm piis causis, quorum patrocinium post mortem quæsivit. Potest hoc loco applicari argumentum à testamento militis, in quo cessant istæ detractiones *l. in testamento. Cod. Ad legem Falcid. l.* 1. *§. denique ff. ad SC. Trebell.* quod argumentum procedere docet Everhardus *in Topicis, loco à milite ad Ecclesiam.* Nec obstat nova constitutio Justiniani in *l. si quis.* 49. *C. de Episc. & Clericis.* ubi Imperator videtur supponere, quòd ad declinandam falcidiam piæ causæ debeant institui heredes: quia hæc lex quoad falcidiam tantùm continet narrationem facti, ubi v. g. testator in persuatione veteris juris fuit; principalis verò ejus decisio est, quod si captivi redimendi in genere instituantur heredes, tale testamentum non valet expugnari ex eo, quasi incertus heres esset institutus.

Sed hæc in herede extraneo locum habent, nam filius suam legitimam etiam de legatis ad pias causas detrahere potest, quia legitima debetur filiis jure naturæ & gravari nequit. Tacit. *c. fin.* 17. *quæst.* 4.

Sed quid, si una pia causa vel Ecclesia sit heres instituta, & aliæ legatariæ, an saltem hic in casu deficientis quartæ hereditariæ competet Ecclesiæ heredi contra alteram legatariam detractio falcidiæ? Pro utraque sententia sunt Authores apud Tyraquellum. *de Privilegiis piæ causæ, privil.* 26. Affirmativa tamen videtur probabilior ex recepto juris axiomate, quòd privilegiatus contra pariter privilegiatum non utatur privilegio, sed jure communi, quando utriusque par est conditio, & uterque certat de lucro captando, vel damno vitando: secus si unus de lucro captando, & alter de damno vitando, ubi magis favetur damnum evitanti, quàm lucro inhianti. *l. verum.* 11. *§. item quæritur.* 6. *& l. si minor.* 34. *ff. de Minoribus.* atqui in nostro proposito utraque pia causa vel Ecclesia est pariter privilegiata, & utraque certat de lucro hereditatis captando, ergo, &c. Unde non obstat, quòd Ecclesia contra Ecclesiam non præscribat minori tempore, quàm 40. annis, quia in præscriptione non est utriusque privilegiati par conditio, cùm una Ecclesia certet de lucro, altera de damno vitandó. Item non obstat *l. si quis* 49. *§.* 2. *Cod. de Episc. & Cler.* Quia ibi Episcopus non fuit heres institutus, sed executor à lege deputatus: imò licet fuisset heres, tamen aliud forsan diceretur in legato illo pro redemptione captivorum, ubi captivi certant & agunt de damno vitando, heres autem de lucro captando.

Quæritur XVII. Quando, & per quem debeat fieri executio testamenti circa ea, quæ ad pias causas relicta sunt? Respondetur, nisi testator certum terminum præfixerit, de jure communi legata profana intra annum, & legata pia intra medium exsolvi debere. *Novella* 131. Quòd si heres solutionem legatorum piorum ultra terminum juris eo usque distulerit, donec in judicium vocetur, duplum solvere tenebitur. *§. si autem.* 19. *Instit. de Actionibus*, & universum, quòd heres monitus à judice non implens voluntatem defuncti intra annum perdat omne lucrum ex hereditate sibi competens, constitutum habetur *in auth. hoc amplius. Cod. de Fideicom.* Sed ille terminus medii anni tantùm intelligendus est, si certa res, vel quantitas ad pias causas legata sit, si verò testator heredem pro anima sua aliquid facere jusserit, v. g. Ecclesiam ædificare, &c. pro tali opere inchoando annus datur. *c.* 3. *h. t.* Potetit quoque Episcopus ex rationabili causa terminum anni medii restringere, & executores citiùs ad implendam voluntatem defuncti compellere: nam in legatorum præstatione illud est observandum quod testator verisimiliter voluit. *l. cùm res.* 47. *in princ. ff. de Legatis.* 1. planè autem verisimile est, hanc fuisse testatoris mentem & desiderium, ut legata, maximè quæ ad pias causas & pro anima sua reliquit, quàm citissimè exsolverentur. Barb. *de Offic. Episc. parte* 3. *alleg.* 82. *n.* 24. Porrò executio legatorum, & relictorum ad pias causas in primis pertinet ad heredem testatoris, vel ad eum, cui testator talem executionem commisit; quòd si testator nullum heredem vel executorem nominarit, sed generaliter sua bona jusserit dari pauperibus, vel si executores deputati sint negligentes, & saltem bis moniti ab Episcopo executionem prætermiserit, tunc executor hujus testamenti erit Episcopus, ita enim in Trid. *Sess.* 22. *de Reform, c.* 8. Episcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in d. c.* 3. *in c. si heredes.* 6. *in c. tua nobis* 17. *h. t.*

25 Quatitur XVIII. qualiter executió facienda, si pauperes in genere, vel Ecclesia iedeterminata heredes aut legatarii scripti sint? Ubi prænotandum, quamvis de Jure Civili heredis incerti institutio vitiet testamentum, aliter tamen se res habet in testamento ad pias causas, ex illa specialitatis ratione, quòd in testamento ad pias causas ipse Deus principaliter institui censeatur, & ita nunquam incertus herea sit. *l. si quis ad declinandam* 49. *Cod. de Episc. & Clericis.* Barb. *in c.* 13. *h. t. n.* 6. Circa executionem verò ante omnia in similibus casibus ad præsumptam testatoris voluntatem recurrendum est. Unde si pauperes in genere instituti sint, tunc pauperes consanguinei aliis præferentur, consanguineis verò deficientibus pauperiores minùs egenis, & pauperes illius loci, ubi testator vixit, extraneis anteponentur: eò quòd in dubio potiùs de consanguineis, de pauperioribus, & de indigenis testator cogitasse præsumatur; nisi fortassis defunctus miles, aut ejus conditionis fuerit, ut quosdam ad paupertatem scienter & iniquè redegerit tunc enim magis restitutionem ex lege justitiæ, quàm eleemosinam desiderasse censebitur. Similiter si Ecclesia in genere instituta sit, in dubio testator Ecclesiam suam Parochialem, in qua Sacramenta suscepit, putasse intelligerur; quòd si in diversis Ecclesiis susceperit Sacramenta, tunc verisimiliter illam cæteris præposuit, in qua sepulturam elegit; si nullibi specialem elegerit sepulturam,

ram, penes arbitrium Episcopi erit, cui Ecclesiæ consideratis omnibus circumstantiis & necessitatibus relicta defuncti applicare velit. Panor. & Covar. *in c. cum tibi* 13. *hoc tit.*

23 Quæritur XIX. Utrùm aliquando ultima voluntas circa pias causas commutari, & quod à defuncto ad certum usum relictum est, ad alium applicari possit? Respondetur pro regula quidem tenendum, quòd ea, quæ largitione fidelium ad certum usum pium destinata sunt, ad illum & non ad alium (salva Sedis Apostolicæ potestate) debeant converti, ut dicitur *in clement. 2. de Religiosis domibus*. adeoque de jure communi tantùm S. Pontifici, & non nisi ex rationabili causa concessum esse pias defunctorum voluntates commutare, attamen hodie ex Concilio Tridentino *sess. 22. de Reform. c. 6.* etiam Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ delegatus tales commutationes ex justa & rationabili causa facere potest. Justas autem causas varias enumerat Barb. *de Officio Episcopi alleg.* 33. *à n. 7.* videlicet si pecunia ad certum usum, v. g. ædificationem templi non sufficeret: si intentio fundatoris omninò adimpleri non possit, veluti si pauper, cui aliquid relictum est, jam è vivis decesserit: si usus non sit necessarius, & possit res utiliùs applicari, puta si relicta sit pecunia ad pingendam Ecclesiam ruinosam: denique si Ecclesia, in cujus favorem aliquid relictum est, sit negligens in explenda defuncti voluntate, ut quia non persolvit Missas, quas defunctus fundavit. Verùm circa hoc ultimum advertendum est, quòd si tantus sit Missarum numerus ex relictis defunctorum alicui Ecclesiæ impositus, ut illis nequeat satisfieri, vel propter tenuitatem fundationis non facilè inveniatur, qui velit se tali oneri subiicere, possit Episcopus in Synodo Diœcesana; item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis suis generalibus tales Missas pro sua conscientia ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro sua anima aliquid Ecclesiæ reliquerunt. Trid. *Sess. 25. de Reformat. c. 4.* & dictum superiùs *in Tit. ut Ecclesiast. benef. sine dimin. conf. n. 7.*

24 Quæritur XX. Qualiter res agenda, si circa pias causas non tantùm executore, sed & judice opus sit, dum scilicet de valore relictorum controversia movetur? Respondetur, tali casu piis causis ab Episcopo procuratorem ad litem dandum, qui coram Episcopali judicio causam agat, & sic in primis Episcopus judicis, dein sententia pro pia causa lata executoris officio fungetur. Barb. *de Officio Episcopi parte 3. alleg.* 82. *n.* 14. Neque refert, tametsi adversarius heres laicus fuerit, quia non poterit declinare forum Ecclesiasticum, si ibidem causa introducta, & præoccupata sit, cùm relicta pia censeantur mixti fori. *c. si hæredes. 6. hoc tit. l. hæreditas. 50. ff. de Petitione hered. Novell.* 131. *c.* 10. Guttierez *pract. quæst. lib. 1. q. 44. n.* 3. Imò potest aliquando Episcopus etiam circa testamenta, & legata merè profana suam authoritatem interponere, ubi magistratus sæcularis justitiam administrare neglexerit; committitur enim grave injustitiæ peccatum, quando justa defuncti voluntas non impletur, ratione peccati verò etiam penes Episcopum esse jurisdictionem in laicos, communiter traditur. *in c. novit, 13. de Judiciis.*

25 Notanter quoque adjungit Barb. *d. alleg.* 82. *n.* 17. quòd executio piarum & ultimarum voluntatum non præcisè pertineat ad verùm Episcopum, sed etiam ad quosvis alios Prælatos Episcopali jurisdictione, vel quasi præditos, veluti Capitula Sede vacante, Abbates proprium territorium habentes, Archidiaconos & similes. Idem docet Covar. *in c. Joannes 19. hoc tit. num. 1.*

Demùm ad hunc titulum referri potest, quod antehac tradidi *in Libell. de Privilegiis Monasteriorum privil.* 13. quòd filius, qui ingratitudinem contra parentem commisit, si Monasterium ingrediatur, non valeat propter illam antecedentem ingratitudinem à parente exheredari, & ita Religio dicatur purgare ingratitudinem filii, sicut ex *Novella* 123. *c.* 41. transscripsit Gratianus *in cap. fin. 19. q. 3.* quem additio Reformatorum Decreti authoritate S. Pontificis Gregorii XIII. *in eodem cap. fin.* subjuncta satis vindicat à quorumdam calumnia, qui Gratiano imponunt, quasi dictam Novellam minùs sincerè transtulerit, & attestantur, quòd translatio Gratiani correspondeat veteribus Novellarum exemplaribus; etenim supponendum, librum Novellarum, qui nostris temporibus habetur, non esse primum Originale; nam Novellæ fuerunt primitus Græco idiomate scriptæ, & deinde per diversos Authores diversimodè in latinum translatæ, ita ut Gottof. *ad princ. Nov.* attestetur, se unam eandemque constitutionem multoties sibi dissimilem vidisse, & Henr. Aggyllæum multas lacunas Hollandicæ editionis supplevisse, & patebit cuilibet legenti Novellas, quàm obscurus in illis verborum sensus sit, ut vix una ex integro absque disputabili interpretatione intelligi valeat, nec defacto habemus alicujus Principis authentizationem, quòd Novellæ nostræ cum Originali concordent, cùm tamen è contra Greg. Pap. XIII. per litteras ad principium impressas Christi fidelibus notum fecerit, se opera Cardinalium, aliorumque eruditissimorum virorum Decretum Gratiani cum antiquissimis Codicibus contulisse, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidisse. Adde Covar. *in c. Raynutius. 16. de Testam. n. 28.* Qua de re plura in illo *privilegio* 13. & in ejus *additione* dicta sunt.

Item in eodem *libello privilegiorum* 16. inservi, 26
quòd si alicui hereditas, vel legatum relictum sit, & si absque liberis decesserit per fideicommissum ei substitutus fuerit extraneus, institutus verò vel legatarius Monasterium bonorum capax ingrediatur, expiret fideicommissum, & Monasterium per modum filii succedat. *Novell.* 123. *c.* 36. Et tradunt Panorm. & Doctores *in cap. in præsentia. 8. de Probationibus*. Videantur in hac materia ampliationes non tantùm circa Monasteria, sed etiam circa suscipientes Ordines Clericales; atque limitationes, & copiosæ allegationes apud Barb. *in Coll. DD. ad d. c. in præsentia*. Sanch. *in Præcepta Dec. Tomo. 2. lib. 7. c.* 16.

TITULUS XXVII.

De Successionibus ab intestato.

HAnc materiam prolixè tradunt Interpretes in *Tit. 1. Lib. 3. Instit.* & *in tit. ff. & Cod. De suis & legitimis heredibus, cum aliis concordantibus*; nos tantùm principaliora breviter explicabimus; ut ea, quæ in Jure Canonico circa successiones Clericorum sunt specialia, meliùs intelligamus. Sit igitur.

§. I.

Generalia de Successionibus ab intestato.

S U M M A R I A.

1. *Ab intestato succeditur etiam facto Codicillo.*
2. *Pacta super hereditate an & quando valeant?*
3. *Pacta super hereditate an juramento confirmentur? Alia Summaria post §. 2.*

1 HEreditas sive bona alicujus defuncti ex duplici causa ad nos deveniunt, vel ex testamento, de quo *praecedenti titulo* actum, vel ex legis & juris dispositione, sive ab intestato, de qua successione hic tractatur. Est autem locus successioni ab intestato non tantùm, si defunctus testamentum nullum fecerit, sed etiam si fecerit, id tamen propter defectum solennitatis necessariae, aut propter injustam exheredationem vel praeteritionem filii annullatum & rescissum fuerit. Item si defunctus, non quidem testamentum solemne coram septem testibus, sed Codicillum duntaxat coram quinque scripserit, in eoque aliquem heredem instituerit, adhuc successio ab intestato fiet, quia in codicillis hereditas neque dari, neque adimi potest. *§. 2. Instit. de Codicillis.* ita tamen ut heredes ab intestato tali casu non capiant totam hereditatem, sed quartam partem, quae Trebellianica dicitur (cujus etiam *in quaest. 10. praeced. tit.* mentionem fecimus) quo ad reliquum verò defunctus censetur ipsorum fidei comisisse, ut in heredi in Codicillo scripto restituant, & hoc est, quod dici solet, hereditatem in Codicillo directè datam trahi ad fideicomissum. *l. Scaevola. 76. ff. ad S. C. Trebell.*

2 Porrò cùm, ut praemissum, duo tantùm sint modi, ex quibus hereditas ad aliquem devolvatur, scilicet ex testamento, vel ex lege, consequens est, ut per pacta & conventiones hereditas de Jure acquiri non possit. Valet quidem venditio hereditatis, quae post mortem testatoris alicui jam actualiter delata est, *toto tit. Cod. de Hereditate, vel actione vendita.* super viventis autem hereditate pacisci non licet. Unde nulla nascetur obligatio, si quis vendat illam hereditatem, quam per mortem sui patris vel cognati adhuc viventis sibi adventuram sperat, nisi is, de cujus hereditate agitur, tale pactum sciverit, eique suum etiam consensum adjunxerit, atque in isto consensu, usque ad extremum vitae spiritum perseverarit, *l. ult. Cod. de Pactis.* Ratio est, quòd talia pacta super viventis hereditate sint plena tristissimi & periculosi eventus, ut inquit Imperator in *dicta l. fin.* & votum inducant captandae mortis illius personae, de cujus hereditate conventum est.

Neque tantùm pacta affirmativa, sive de succedendo Jure prohibita sunt, sed etiam pacta negativa, per quae viventis hereditati renuntiatur, *l. 3. Cod. de Collationibus. l. si quando. 35. §. 1. Cod. de Inofficioso testamento.* tum quòd viventis non sit hereditas, & consequenter renuntiari nequeat, cùm privatio praesupponat habitum, & non entis non sint qualitates; tum quòd etiam periculum captandae mortis subsit ex parte illius, in cujus favorem tali haereditati renuntiatur, & illi accrescit.

3 Verùm an hujusmodi pactum saltem juramento confirmetur, dubitant Doctores. Ratio dubitandi est, quòd de jure Civili talia pacta bonis moribus repugnantia censeantur, juramentum autem contra bonos mores praestitum nullam producat obligationem. *cap. Non est obligatorium. 58. de Reg. Iuris in 6.* Nihilominus verior est sententia, pacta praedicta juramento confirmari; cùm omne juramentum sine dolo aut metu praestitum, ac sine dispendio salutis & praejudicio tertii servabile, servandum sit, prout praeter textum in *c. cùm contingat. 28. de Iurejurando.* in proposita quaestione habetur expressa decisio *in cap. Quamvis 2. de Pactis in 6.* ubi etiam videri poterunt, quae latè in hac materia congessit Cov. in Relect. istius *cap. Quamvis* praesertim *in p. 3.* Et tali casu dicemus non tam rei, quam spei esse renuntiationem, quemadmodum spei emptio datur, dum fructus nascituri, aut jactus retis vel aleae emitur: *l. nec emptio 8. in princ. & §. 1. ff de Contrahenda emptione.*

Ad rationem dubitandi respondetur, tale juramentum, vel pactum esse tantùm contra bonos mores politicos & civiles, non verò naturales vel Canonicos. Si instes, pactum, quod inducit votum captandae mortis, esse etiam contra bonos mores morales, respondetur, id esse verum, si inducat votum hoc necessariò & per se, veluti si dicam dabo tibi 100. ut Titium occidas, &c. non autem si per accidens inducat, & tantùm periculum remotum aliquod subsit; aliàs omnia fideicommissa, omnes substitutiones, imò omnes ab intestato successiones è medio tolli deberent, quia possent malis hominibus ad captandam mortem alterius quamcunque occasionem praebere. Neque potuisset Imperator in *l. licet 19. Cod. de Pactis.* talia pacta de futura successione inter milites tolerare. Imò hodie in multis locis de consuetudine practicatur, ut pacta super viventis hereditate etiam sine juramento sustineantur: ita enim filia accepta dote in favorem fratrum renuntiat hereditati paternae; ita conjuges in pactis dotalibus conveniunt de mutua successione; ita etiam diversorum matrimoniorum liberi uniuntur, ut aequaliter tam in bonis paternis, quàm maternis indifferenter succedant: illud enim votum captandae mortis in Christiana Religione & apud Germanos ac personas Illustres haud facilè praesumendum est. Videatur Harpr. *ad princ. Tit. Instit. de Haereditatibus, quae ab intestato deferuntur. n. 9. & seqq.* Quid verò intersit, an pactum vel renuntiatio juramento confirmetur, vel an ipsum tantùm juramentum servandum sit, dictum est *in Titulo de Iurejurando.*

§. II.

De Ordine Succedentium.

S U M M A R I A.

4. *Liberorum prima successio & quotuplices sint liberi.*
5. *Statutum vel consuetudo, ne filiae unacum filius in bonis paternis aequaliter succedant, an valeat.*
6. *Successio in stirpes & Jure repraesentationis quando fiat.*
7. *Naturales filii qui dicantur, & qualiter succedant, item de spuriis & natis ex damnato coitu.*
8. *De legitimatorum successione.*
9. *Legitimatio & dispensatio quomodo differant, & ibi Reg. Canc. 50.*
10. *Ascendentes qualiter ab intestato succedant.*
11. *De collateralium successione.*
12. *Fratre consanguineo & uterino simul succedente, an debeat fieri distinctio bonorum?*
13. *De fratrum legitimorum tantùm & naturalium tantùm successione.*
14. *Collaterales succedunt in infinitum.*
15. *De Conjugum successione.*

16. *Conju-*

16. *Conjuncti in aliquo consortio vel Collegio etiam sibi succedunt.*
17. *Fiscus quid, & quando succedat?*
18. *Peregrinorum defunctorum bona qualiter distribuenda.*
19. *Fisco quando deferantur bona damnatorum. Alia Summaria post §. III.*

QUinque enumerantur Ordines Succedentium. Primus est *Descendentium* sive liberorum. Secundus *Ascendentium* seu parentum. Tertius *Collateralium*, id est, fratrum & aliorum consanguineorum. Quartus Conjugum inter se. Quintus denique *Fisci*, de quibus ordine agemus.

De Successione Liberorum.

4 PRimò itaque ad successionem vocantur liberi, & descendentes, tum ex voto parentum, qui utique malunt sua bona devolvi ad filios, quàm extraneos; tum etiam ex æquitate, & Jure naturali, ut ex bonis paternis liberi alimenta consequantur, *l. cùm ratio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*

Sunt autem liberi in varia differentia, alii Spirituales alii affines, alii legitimi tantùm, alii legitimi & naturales simul, alii naturales tantùm, qui & rursus subdividuntur, quòd alii sint propriè naturales, alii spurii, alii ex damnato coitu, alii legitimati. Videamus de singulis.

Spirituales filii dicuntur, quos in baptismo vel confirmatione tenuimus. Et horum nulla successio est, neque enim talis spiritualis cognatio rationem consanguinitatis habet, ut dicitur in *c. 5. causa 30. q. 3.*

Similiter etiam filii affines sive privigni suo vitrico non succedunt, *l. 3. & 7. Cod. Communia de successionibus.*

Legitimi tantùm, id est, adoptati & arrogati; qui sola legis & Juris fictione filii censentur, quamdiu durat adoptio, patri adoptivo ab intestato succedunt; si verò ipso vivente emancipati fuerint, cessat successio, nisi quòd filio arrogato, si absque justa causa emancipatus fuerit, quarta pars bonorum patris arrogatoris debeatur. De quibus videatur textus & Doctores *in tit. Instit. de Adoptionibus.*

Liberi naturales, & legitimi simul dicuntur ex justis seu legitimis nuptiis procreati: naturales, quia secundùm naturam à parentibus nati sunt: legitimi, quia istam parentum conjunctionem per legitimum matrimonium lex approbat. Unde & à legitimis tantùm, & à naturalibus tantùm distinguuntur. Succedunt autem isti liberi suis parentibus sine distinctione, masculi sint an fœminæ; sui Juris, an patriæ potestati subjecti, quidquid enim de jure veteri constitutum fuerit, hodie de jure novo in materia successionum sexus & patriæ potestatis, cognationis & agnationis differentia sublata est. *Nov. 118. cap. 1. & 4. Authent. in successione. C. de Suis & legitimis liberis &c.* Sed hoc in bonis allodialibus; in bonis autem feudalibus hodie attendi differentiam sexus, & fœminas atque ex his descendentes à successione Feudi excludi in *Tit. de Feudis* pluribus explicatur.

5 Item in quibusdam locis consuetudine & statutis introductum est, ut pro conservatione familiæ nobilium & personarum illustrium filiæ tantùm in bonis maternis æqualiter cum suis fratribus succedant, in bonis autem paternis certa aliqua dote contentæ esse debeant.

Verùm hic controversia suboritur, an talia statuta vel consuetudines valeant etiam illo casu, quo filiabus minor portio pro dote assignatur, quàm de jure esset ipsarum legitima. Ratio dubitandi est, quòd legitima debeatur jure naturæ, quia succedit in locum alimentorum, *Novella 1. in præfatione §. 2.* jus autem naturale sit immutabile. *§. sed naturalia. 11. Instit. de Iure natur. gentium & civili.* Respondetur, cùm consuetudines & statuta habeant vim legis, *l. omnes populi. 9. ff. de Iustitia & jure l. diuturna. 33. ff. de LL.* ideò prædictas consuetudines & statuta, ex quibus filiæ minorem sua legitima dotem accipiunt, tunc saltem valere existimo, si filia ex illa dote, vel ex bonis adventitiis aut maternis, vel à marito congrua alimenta & sustentationem habeat. Sin autem aliunde sustentatio deficiat, tunc utique non obstantibus talibus statutis filiæ ex bonis paternis alimenta petere poterunt, quæ ipsi jure naturali debentur. *l. 1. §. jus naturale. ff. de Iustit. & jure.* Quòd verò universim pro ratione dubitandi oppositum fuit, legitimam deberi jure naturali; responderi potest, id verum esse in quantùm legitima deservit pro alimentis necessariis, non verò quoad quantitatem jure civili determinatam, & quòd præcisè debeatur tertia vel dimidia pars bonorum: hoc enim respectu legitima est tantùm juris civilis dispositio, quæ per consuetudinem, legem, aut statutum contrarium tolli potest. Fachin. *lib. 4. Controv. cap. 32.*

Cæterùm in successione descendentium hoc obtinet, ut non tantùm filii, qui vivunt, succedant patri, sed etiam si unus vel alter ex filiis præmortuus nepotes superstites reliquerit, isti nepotes una cum filiis primi gradus ad successionem vocentur, & repræsentent suum patrem prædefunctum, in ejusque locum succedant; sed etsi plures sint unius filii defuncti nepotes, non tamen plus accipient, quàm ipsorum pater, si viveret, accepisset, & ita dicuntur tales nepotes succedere in stirpes. In capita verò fit successio quando omnes heredes sunt primi gradus, & hereditas in æquales portiones dividitur. E. g. si tres sint filii & nullus nepos, hereditas dividetur in capita, & sic in tres partes æquales. Si verò unus sit filius & ex alio filio prædefuncto tres nepotes, hereditas dividitur in stirpes & tantùm in duas partes, unam capiet filius, alteram tres illi nepotes. Idem etiam juris est, si omnes filii præmortui sint & soli nepotes ex diversis filiis extent, quia adhuc successio in stirpes fiet, ita ut si ex uno filio adsint duo nepotes, ex altero tres, hereditas tantùm in duas partes dividatur. *§. cùm filius. 6. Inst. h. tit. l. 2. Cod. de Suis & legitimis. Novella 118. cap. 5.* 6

Naturales filii tantùm quamvis in genere omnes dici possint extra matrimonium nati, quorum nativitatem lex non approbat, propriè tamen illi dicuntur naturales, qui nati sunt ex concubina domi loco uxoris retenta, qualis concubinatus olim jure civili toleratus fuit *toto titulo ff. & Cod. de Concubinis.* hodiernis verò moribus & legibus, non tantùm in foro ecclesiastico contra concubinarios proceditur juxta Concilium Trident. *sess. 24. de Reform. Matr. cap. 8. & sess. 25. cap. 14.* sed etiam in foro seculari. Istis quoque naturalibus liberis annumerant Doctores illos, qui suscepti sunt ex fœmina aliàs honesta & seducta, teste Harp. *ad princip. Inst. hoc tit. n. 263.* 7

Porrò naturales liberi de jure non extantibus aliis ex legitimo matrimonio natis, neque uxore legitima, succedunt patri una cum sua matre in sextante seu duabus unciis (id est duabus partibus, si hereditas in duodecim dividatur) æqualiter inter eos distribuendis; avo autem paterno non succedunt, sed neque patri, si justi liberi aut legitima uxor adsit, ita tamen ut etiam hoc casu alimenta illis ex bonis paternis arbitrio boni viri debeantur *Novella 18. c. 5. & Novella 89. c. 12.* Matri autem etiam illustri & omnibus ascendentibus per lineam maternam, una cum justis liberis naturales succedunt, *l. si qua illustris. 5. Cod. ad S. C. Orfitianum. §. novissimè. 3. Inst. jam dicto tit.*

Spurii, quamvis etiam generaliori vocabulo omnes illegitimi, in propria tamen significatione appel-

appellantur, qui ex muliere publica passim corpus prostituente geniti sunt. Et hi, cum patrem incertum habere præsumantur *l. vulgo concepti 23. ff. de Statu hominum*, successionem paternam prætendere nequeunt. Matri verò, quæ semper certa est, etiam cùm justis liberis succedunt, nisi fuerit illustris, in qua talis publica libido magis reprobatur. Videatur Textus & Interpretes ad *tit. Inst. de S. C. Orfitian. in dict. l. si qua illustris.* Covar. *de Matrimonio parte 2. cap. 8. §. 3.* [illegible]

Ex damnato coitu vocamus, qui ex tali copula nati sunt, quam lex damnat, & pœna afficit, quales sunt adulterini & incæstuosi, à consanguineis vel affinibus in gradibus ad matrimonium contrahendum prohibitis geniti, & isti omni successione, tam paterna quàm materna indigni judicantur; ita ut de Jure civili ne quidem alimenta eis debeantur. *Auth. ex complexis. Cod. de incestis nuptiis, & Novell. 89 cap. ult.* de æquitate tamen canonica illis alimenta juxta facultates parentum præstanda, communiter traditur *per textum in cap. cum haberet. 5. De eo qui duxit, &c.* Ad conciliationem utriusque juris posset forsan talis adhiberi interpretatio: sensum Juris Civilis non esse, quasi istis filiis nulla prorsus debeantur alimenta, hoc enim fuisset indirectè parricidium talium liberorum concedere: *l. necare. 4. ff. de Agnoscendis & alendis liberis.* quod à mente Christiani Imperatoris utique alienum fuit; sed quod præfatis liberis non debeantur alimenta secundùm statum parentum, vel dignitatem eorùm aut suam, quam nullam habere censentur: ut v. g. filius adulterinus vel incestuosus comitis alatur ut comes, sed ut privatus juxta necessariam vitæ conservationem, non obstante quòd *dict. cap. 5.* dicatur secundùm facultates parentum alimenta danda, quia aliud est secundùm facultates aliud secundùm statum dignitatis. Non obstante etiam, quòd hoc modo damnati non differrent à naturalibus, qui teste Harp. *ad princ. Instit. hoc tit. n. 267.* nec ipsi de familia patris censentur, neque arma aut insignia familiæ ferunt: nam communi hominum æstimatione honestioris status habentur naturales, quàm damnati, & secundùm hunc statum etiam alendi. Item puto non improbabiliter hanc quoque differentiam adjungi posse, quòd naturalibus detur actio contra patrem ejusque hæredes pro condignis alimentis, damnatis verò nulla competat actio, sed tantùm officio judicis, juxta vitæ necessitatem, personæ & facultatum qualitatem alimenta decernantur, *arg. textus in d. cap. 5.* ibi: *solicitudinis tuæ intererit, &c.* qua tamen in re valdè diversimodè loquuntur Doctores, ut videre est apud Cov. *d. c. 8. §. 6.* & Barbosam *in Collect. ad d. c. cùm haberet.* An verò dicatur natus ex damnato coitu, qui ex conjugato & soluta est natus (de qua etiam loqui videtur *d. c. 5.* si benè expendatur) pro utraque sententia sunt Doctores apud Covar. *d. c. 8. §. 5. n. 22.* Harp. *dicto loco n. 348.* ubi isti contra alios affirmativam sequuntur.

Posset item quæri, & in utramque partem disputari, an cùm hodie omnis concubinatus & fornicatio puniatur in utroque foro, liberi inde nati quoad effectum successionis debeant dici ex damnato coitu? Videatur Panot. *in cap. tanta 6. Qui filii sint legitimi num. 12.* Harp. *dicto loco num. 311.* qui pariter contra alios sustinent, non esse sine textu expresso abrogationem veteris juris inducendam. Consuetudo locorum præcipuè attendenda erit, prout lege Hispanica declaratum refert Covar. *dicto cap. 8. §. 5. n. 25.* illum propriè dici damnatum coitum, ex quo fœminæ imminet pœna mortis naturalis à lege statuta.

8 Circa legitimatos supponenda sunt ea, quæ infra *in Libro IV. in tit. Qui filii sint legitimi* pluribus traduntur. Ad præsentem materiam breviter notandum, quòd legitimati per subsequens matrimonium ex communi Doctorum sententia quoad omnia, scilicet dignitates, successiones & reliqua legitimè natis æquiparentur; cùm enim non tam effectus naturæ, secundùm quam omnes æqualiter nascimur, sit, quàm legis disponentis, ut aliquis pro legitimo habeatur, nihil interest, an lex alicujus nativitatem ab initio, vel ex post facto ratam habeat & approbet, atque effectum matrimonii ad tempus nativitatis retrotrahat. Textus & Interp. *in cap. tanta. 6. Qui filii sint legitimi.* Barb. *in Collect. ibidem n. 14.* Adeò ut etiam ex receptiori in praxi, & Cameræ Imperialis sententia ad bona quoque feudalia taliter legitimati admittantur. Mynsing. *Cent. 5. observ. 44.* Andreas Gail. *lib. 2. observ. 141. n. 2.* Fach. *lib. 2. Controvers. c. 51.* Qua de re dictum superiùs *in Tit. de Feudis. §. 2.*

Porrò legitimati per rescriptum principis, ut in bonis paternis succedant, requiritur, quòd mater talium liberorum in uxorem duci non potuerit, vel saltem non pro dignitate, aut quia mortua est, vel alias latet. Deinde quod nulli extent liberi ex matrimonio justo procreati, quibus extantibus legitimati excluduntur, *l. imperialis. 23. Cod. de Nuptiis. Novella 89. cap. 9.* Posse tamen filium naturalem etiam extantibus justis liberis à Principe de plenitudine potestatis ad successionem legitimari, dummodo pater pro tali legitimatione supplicans justorum liberorum mentionem fecerit, nec legitimato plus relinquat, quàm uni filiorum, cui minimum relinquit, docet Gail. *d. l. 2. Observ. 142. n. 8. & seq. arg. dictæ Novell. 89. cap. 3.* In qua *Observatione* idem Author etiam alia notabilia tractat, ut an præjudicium aliorum agnatorum consideretur in legitimatione liberorum? An legitimatio non extantibus justis liberis facta irritetur his supervenientibus? An fœminæ excludantur per legitimatum, ubi statutum est, quòd non succedant extantibus masculis? quæ ibidem videri poterunt. Easdemque quæstiones etiam proponit Harpr. *ad princ. Instit. hoc tit. n. 380. & seq.* ubi singulas negativè resolvit.

9 Notant quoque communiter Doctores, differentiam esse constituendam inter legitimationem & dispensationem: etenim legitimatus dicitur restitutus natalibus, & censetur prima ejus nativitas approbata, habeturque quoad omnia legitimus: dispensatio autem fit tantum quoad aliquos particulares effectus, sicut in foro ecclesiastico frequens est, quòd Papa dispenset cum illegitimis ad ordines, vel beneficium; & hæc dispensatio est strictæ interpretationis, nec extenditur ultra casus, & effectus in ea expressos. Item cùm de Jure non soleant legitimari seu natalibus restitui, inter quorum parentes non potuisset consistere matrimonium, uti sunt incæstuosi & adulterini, ideò si talibus princeps extra ordinem gratiam facere voluerit, ex multorum Doctorum sententia saltem in dubio potiùs dispensasse, quàm legitimasse censebitur, & tales dispensati non venient in dispositione legis vel statuti, quoties de legitimis vel legitimatis liberis aliquid statuitur, nisi princeps de plenitudine potestatis nominatim aliter disposuerit, vel ex verbis privilegii alia ejusdem intentio colligatur, Andreas Gail. *dicta observ. 142. n. 17.* latè Covar. *de Matrimonio parte 2. c. 8. §. 8. & seq.*

Et hoc sensu forsan etiam intelligenda est regula Cancellariæ, quæ olim erat 48. hodie verò 50. *de Dispensatione super defectu natalium.* ubi S. Pontifex in dispensatione super defectu natalium, ut illegitimus possit succedere in bonis temporalibus, vult poni clausulam, *quod non præjudicetur aliis, ad quos successio bonorum ab intestato pertinere debeat.* quam clausulam tantùm habere effectum, ut sic dispensatus deficientibus aliis consanguineis excludat fiscum, & possit succedere ex testamento, sustinet Fachinæus *lib. 3.*

Contro.

Controv. cap. 62. Cujus ſententiam refert, nec refutat Joann. à Chokier *in Commentario ad eandem Regulam*, quæ apud eum eſt 49. contra alios, qui putant, clauſulam intelligi de ſolis liberis naturalibus & legitimis ſimul, non verò de conſanguineis collateralibus. Expediret ſanè ſuper hoc dubio juris intellectu Legiſlatorem, ipſum S. Pontificem; qui poſt creationem ſuam ſemper ſolet has Regulas renovare, conſulere *juxta l. 1. Cod. de Legibus.*

Defendit etiam idem Fachinæus *eodem libro diſp.* 58. legitimationem unius principis non ſuffragari in territorio alterius principis quoad bona ibidem ſita, ejuſque juriſdictionem ſpectantia.

De Succeſſione Aſcendentium.

10 SI defunctus nullos filios aut deſcendentes reliquerit, ſucceſſio defertur aſcendentibus ſeu parentibus. Inter hos autem ſemper proximior excludit remotiorem, nec datur jus repræſentationis, e. g. ſi defunctus reliquit matrem ſuam & avum paternum, ſola mater ſuccedet, quia inconveniens eſt, ut ſuperior repræſentet inferiorem, pater filium, &c.

Deinde aſcendentes nunquam excluduntur quidem à collateralibus, tametſi propinquioribus in gradu: è contra autem nec ipſi omninò excludunt collaterales, quia fratres & ſorores duplicis vinculi, id eſt, defuncto ab utroque parente conjuncti una cum aſcendentibus ad hereditatem ſui fratris admittuntur. Imò ſi defunctus patrem & fratrem, & ex altero fratre jam mortuo filios reliquerit, iſti filii fratris jure repræſentationis una cum patre & fratre defuncti ſuccedent. *juxta Novellam* 118. *cap.* 2. *&* 3. Et quia lex tantum fratres duplicis vinculi vocat ad ſucceſſionem cum aſcendentibus, ideò communiter DD. inferunt, fratres ex uno tantùm latere defuncto conjunctos, videlicet conſanguineos aut uterinos ab aſcendentibus excludi.

Aliter autem ſuccedunt aſcendentes, ſi ſoli ſint, & aliter ſi cum fratribus defuncti concurrant: nam ſi ſoli ſint, ſuccedunt in ſtirpes, & ſi defunctus reliquerit avum paternum ex una parte, & ex altera avum ac aviam maternam, hereditas dividetur biſariam, & medietatem capiet avus paternus, alteram inter ſe divident avus & avia materna. Si verò cum aſcendentibus concurrant collaterales, ſucceſſio fiet in capita, & in tot partes dividetur hereditas, quot ſunt perſonæ ſuccedentes, niſi fortaſſis, ut præmiſſum, filii ex uno fratre defuncto jure repræſentationis veniant; qui tantùm capient portionem ſui patris, quem repræſentant. *dict. Novell.* 118, *cap.* 2. *&* 3. Verùm hæc ita ſe habent, ſi de parentibus naturalibus & legitimis ſimul loquamur. Parentes verò legitimi tantùm, id eſt, adoptivi, filiis ſuis adoptatis, quando adoptio eſt facta ab extraneo, vel arrogatis non ſuccedunt. *DD. ad* §. 2. *&* 3. *Inſt. de Adopt.*

Circa parentes naturales tantùm jura ſucceſſionum ſunt correlativa, adeoque ſicut filius naturalis tantùm ſuccedit patri in duabus unciis, ita vicissim eidem pater; & ſicut idem filius ſuccedit matri in universum, ita & vice verſa mater. *authent. licet. Cod. de Naturalibus liberis.* Similiter, ſicut ſpurii non ſuccedunt patri, cùm incerti præſumantur; & nati ex damnato coitu, neque patri neque matri; ita è contra ſpuriis non ſuccedit pater ſeu patrem ſe allegans; & damnatis nec mater. *l. ſi ſpurius.* 4. *ff. Unde cognati. authent. ex complexu. Cod. de Inceſtis nuptiis.*

De Succeſſione Collateralium.

COllaterales illi dicuntur, qui quidem nec à nobis geniti ſunt, nec nos ab ipſis, ſumus tamen ex eodem ſanguine propagati, unde & conſanguinei noſtri appellantur. Ex his alii dicuntur *agnati*, qui ex linea paterna nobis conjuncti ſunt, alii *cognati*, qui ex lineà materna; quamvis generaliori ſignificatione aliquando cognati omnes conſanguinei vocentur. 11

De jure antiquo Digeſtorum erat differentia in ſucceſſionibus conſtituenda inter agnatos & cognatos, & abſque extantibus agnatis non admittebantur cognati, hodiè verò in Novellis Juſtiniani jura agnationis & cognationis confuſa ſunt, & illa differentia ſucceſſionis ſublata. In feudalibus tamen adhuc diſcrimen inter agnationem & cognationem conſtituitur, hoc ipſo, quòd in Feudo ordinariè fœminæ, & omnes per lineam fœmininam deſcendentes à ſucceſſione Feudi excludantur.

Inter collaterales primum locum obtinent fratres & ſorores. Sunt autem fratres alii *Germani*, ſive *duplicis vinculi* ab utroque parente conjuncti: alii *conſanguinei*, cum quibus eundem patrem, ſed diverſam matrem; alii *uterini*, cum quibus eandem matrem, ſed diverſum patrem habuimus.

Porrò fratres germani ſuccedunt defuncto excluſis conſanguineis & uterinis, ſi de bonis allodialibus loquamur; in feudalibus autem juxta communiorem ſententiam conſanguineos una cum germanis admitti, *in Titulo de Feudis.* dictum. Imò & fratrum germanorum liberi mortuis ſuis parentibus in eorum locum jure repræſentationis ac in ſtirpes ſuccedunt, excluduntque uterinos ac conſanguineos. Poſt fratres autem Germanos eorumque liberos primi gradus neque duplicitas vinculi, neque jus repræſentationi amplius attenditur, ſed imprimis fratres ex uno latere conjuncti vocantur, iis verò deficientibus ad reliquos conſanguineos, ſine differentia, maſculi ſint an fœminæ, agnati vel cognati, ſucceſſio in capita devolvitur, & ſemper proximior in gradu excludit remotiorem, & qui in eodem ſunt gradu, ſimul admittuntur. *dicta Nov.* 118. *c.* 3. *& ſeq.* Quòd ſi fratrum filii ſoli fuerint, eos ſuo patruo vel avunculo non in ſtirpes, ſed in capita ſuccedere, ex frequentiori Doctorum calculo, verbis & mente legum, ac conſtitutione Caroli V. in Comitiis Spirenſibus lata probat Harpr. *ad princ. Inſtit. hoc tit. num.* 443. *& ſeq.*

Sed non eſt ſine difficultate, utrùm ſi defunctus fratrem conſanguineum & uterinum vel alios agnatos & cognatos in pari gradu reliquerit, atque iſti ſimul ſuccedant, debeat fieri diſtinctio bonorum, ita ut in bonis paternis frater conſanguineus vel agnati, in bonis autem maternis uterinus vel cognati ſuccedant? Talem diſtinctionem faciendam eſſe ſuadet textus *in l. de emancipatis.* 13. §. 2. *Cod. de Legitimis heredibus.* & docet Gloſſa *in authent. poſt fratres. in Verbo. filii. Cod. eodem titulo.* Covar. *in Epitome ſucceſſionum. num.* 8. & plures alii. Verùm cùm hodie in ſæpè dicta *Novella* 118. Juſtinianus fratres conſanguineos & uterinos, agnatos & cognatos ſine diſtinctione æqualiter ad hereditatem defuncti vocaverit, videtur menti Imperatoris conformius, ut hac in parte, quidquid fuerit de jure priorum legum, nulla differentia bonorum ſit adhibenda. Ratio rationis eſt, tum quòd bona, quæ ad defunctum pervenerunt, deſierint eſſe bona paterna vel materna, & ſint facta propria ipſius defuncti; tum etiam quòd aliàs illa æqualis agnatorum & cognatorum ad ſucceſſionem vocatio ſæpiſſimè deſtitueretur ſuo effectu, ſi nimirum defunctus vel tantùm paterna, vel tantùm materna bona haberet. Faeb. *libr.* 6. *Controverſ. cap.* 12

cap. 5. Hunnius *lib. 3. Variarum Resol. Tractatu 1. quaestion. 37.*

13 Circa fratres legitimos tantùm, ac naturales tantùm breviter notandum est, quòd legitimi tantùm seu adoptivi non succedant sibi invicem, nisi ab aliquo ascendentium adoptati sint *l. penult. §. 1. 9. & ideò Cod. de Adoptionibus.*

Fratres naturales tantùm, sicut & spurii tunc sibi invicem succedunt, si uterini sint, sive eandem matrem habuerint, non autem si diversam, *l. 2. & 4. ff. Undè cognati.* Notat verò Covar. *de Matrimonio. parte 2. c. 8. §. 5. in fine.* si defunctus reliquerit fratrem ex justis nuptiis procreatum, & fratrem naturalem tantùm, illum huic præferri. De natis ex damnato coitu, an sibi invicem succedant, pro utraque sententia videantur Doctores apud Covar. *d. loco num. 26.* Fach. *dicto l. 6. cap. 30.* ubi ille quidem affirmativam sequitur, isti verò negativa magis placet, eò quòd in his damnatis nullum consideretur naturale vinculum arg. *auth. ex complexu. Cod. de Incestis nuptiis.*

14 Demùm ad hunc ordinem collateralium etiam addendum, quòd ex probabiliori sententia, licet quidam aliter doceant, collaterales in defectu propinquiorum ad successionem admittantur quasi in infinitum, quotcunque gradu sint defuncto conjuncti, dummodo suam genealogiam probare possint. *l. 2. §. 1. ff. de Suis & legitimis. §. 3. Inst. de Legitima agnatorum successione.* Non obstat *§. fin. Inst. de Successione cognatorum.* ubi dicitur, agnatos succedere, licet in 10 sint gradu: nam ibi decimus gradus tantùm pro exemplo remoti gradus, non verò pro restrictione ponitur, cùm non facilè consanguinei inveniantur, qui ulteriorem gradum exactè probare valeant. Sed hic bene attendendum est, ne consanguinitas & affinitas inter se confundantur, quia affines nullum jus successionis prætendere possunt *l. affinitatis. 7. Cod. Communia de successionibus.*

De Successione Conjugum, & ex aliquo consortio conjunctorum.

15 QUantùm ad successionem Conjugum ante omnia attendendum est, an conjuges aliqua pacta dotalia vel nuptialia instrumenta confecerint, in quibus frequenter disponere & convenire solent, ut si unus ex conjugibus sine liberis moriatur, tunc ad superstitem conjugem vel omnia, vel certa bona exclusis consanguineis devoluantur, qualia pacta ex notissima Germaniæ consuetudine valere & ex diversis Cameræ Imperialis præjudiciis confirmata esse, testatur Mynsinger. *Cent. 2. Obs. 33. n. 10.*

Quòd si nulla talis dispositio inter conjuges præcesserit, tunc primùm superstes conjux conjugi defuncto ab intestato in omnibus bonis succedit, si nulli omnino extent consanguinei ipsius defuncti. *l. unica. Cod. Unde vir & uxor.*

Aliquando tamen etiam extantibus liberis vel aliis consanguineis uxor viro, &ècontra vir uxori succedit, si nimirum defunctus multa bona reliquerit, & conjunx superstes pauper sit, ne in opprobrium conjugis defuncti mendicare, aut aliàs non secundùm statum suum decenter vivere cogatur. Isto tamen casu successio non fit in omnibus bonis, sicut in priori, sed si tres vel pauciores adsint filii quartam partem bonorum, si plures saltem portionem virilem, id est, tantam, quanta uni ex liberis vel consanguineis obtingit, conjunx ex bonis defuncti conjugis accipiet.

Est prætereà differentia notabilis, an conjux pauper succedat cum filiis, vel an cum aliis consanguineis: nam si cum filiis succedat, tantùm usumfructum acquiret, proprietatem verò ipsis liberis servare tenebitur, neque de ea ullatenus disponere poterit, sed si succedat cum aliis consanguineis plenum dominium consequitur. *Authent. præterea. Cod. Unde vir & uxor. Novell. 117. c. 5.*

Quemadmodum porrò in defectu consanguineorum Jura successionem conjugibus dederunt, propter perpetuum vitæ inter eos consortium, divini ac humani Juris communicationem, *l. 1. ff. de Ritu nuptiarum;* ita propter simile aliquod consortium non extantibus cognatis aut conjuge succedunt, & Fiscum excludunt consortes seu Collegæ alicujus corporis sive collegii Jure non reprobati, legio respectu commilitonis, socius imperialis liberalitatis (id est, quando duobus simul aliquid à Principe donatum est) respectu socii sine legitimo hærede defuncti, Ecclesia respectu personarum divino servitio addictarum, qua de re textus sunt *in l. 1. & 3. Cod. de Hereditatibus decurionum. l. unica. Cod. Si liberalitatis imperialis socius. &c. l. si quis presbyter. 20. Cod. de Episcopis & Clericis.* 16

De Successione Fisci.

FIscus nomen suum traxisse creditur à fiscis sive sportis, quibus pecuniæ publicæ olim asportari & concludi solebant, alioque vocabulo etiam Camera, seu ærarium Principis appellatur. Quamvis autem fiscus veniat Jure regalium, & originaliter tantùm ad summum Principem pertinuerit, hodie tamen etiam inferiores Principes & Domini territoriorum, qui in aliis quoque regalibus utuntur, imò in nonnullis locis etiam inferiores Judices & Magistratus Jura fisci ex inveterata quadam consuetudine sibi arrogant. Reiger. *in Thesauro Iuris. in V. fiscus. num. 4. & 9.* 17

Igitur si nulli prorsus adsint legitimi heredes bona defuncti prætendentes, tunc per publicum proclama seu patentes literas in loco publico affixas vocari debent omnes consanguinei, & qui in hereditate defuncti jus aliquod se habere existimant. Quòd si tales literæ per hebdomades aut menses aliquot juxta singulorum locorum consuetudinem affixæ fuerint, & nullus heres vel actor apparuerit, tunc bona hereditaria tanquam vacantia fisco deferuntur; nisi verò fiscus illa intra quadriennium agnoverit, possessor bonorum se adversus fiscum præscriptione tueri poterit. *l. 1. & toto tit. ubi DD. Cod. de Bonis vacantibus.*

Speciale est circa peregrinos, quòd si in remotis locis moriantur, tunc omnis quidem cura adhiberi debeat, ut bona penes eos reperta ad ipsorum heredes deveniant, si verò propter distantiam locorum nullus heres indagari possit, talia bona nec fiscus nec hospes, in cujus hospitio peregrinus decessit, sed Episcopus loci occupare, & ad pias causas erogare debeat *Auth. omnes peregrini. C. Communia de successionibus.* 18

Aliquando fiscus succedit, exclusis omnibus aliis heredibus, nimirum in bonis illorum, qui atrocius aliquod delictum perpetrarunt, veluti crimen læsæ Maiestatis, vel hæreseos. *l. quisquis. 5. Cod. Ad legem Iuliam Maiestatis. c. vergentis. 10. de Hæreticis.* Quod tamen hodiè circa hæreticos in Germania toleratos non procedit, sed nisi crimen specialiter sit exceptum; ordinariè in bonis damnatorum ad ultimum supplicium non priùs succedit fiscus, quàm si nec descendentes, nec ascendentes, nec collaterales intra tertium gradum supersint. Coniunx quoque damnati dotem suam vel donationem propter nuptias accipit, aut si sine dote & pauper sit, succedere eo modo, quo superiùs de successione coniugis pauperis dictum est, idque de iure novo, licet olim bona damnatorum generaliter fuerint fisco addicta, *Auth. bona damnatorum. C. de Bonis proscriptorum.* Plura de fisco videantur *in tit. ff. & Cod. de Iure fisci.* quæ non pertinent ad præsentem titulum prolixiùs examinare. 19

§. III.

Quomodo Personis Ecclesiasticis ab intestato succedatur.

SUMMARIA.

20. *Clericis qualiter succedatur in patrimonialibus.*
21. *Gradus successionis qualiter computentur.*
22. *Quid si Clericus consanguineos non habeat.*
23. *Clericis qualiter succedatur in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis.*

20 SUpposita illa distinctione bonorum clericalium, quam superiùs *in Tit. de Peculio Clericorum* tradidimus, ad materiam præsentis tituli sciendum est, quòd sicut in bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus plenaria dispositio tam inter vivos, quàm in ultima voluntate Clericis conceditur, & in iis iure Laicorum utuntur, ita etiam, si intestati decedant, in his bonis proximi consanguinei Clericorum iuxta ordinem in *præcedenti §* positum succedant. Glossa. *in c. 1. in verbo tradantur, & ibidem* Barb. *in Collect. DD num. 2. hoc tit.* Henricus Zoesius *eodem titulo num. 1.*

21 Neque in hac successione computatio graduum secundum arborem canonicam (quæ tantum ad matrimonium pertinet, quod sicut ex duabus personis consistit, ita in eo duæ personæ ad unum gradum trahuntur) sed secundùm arborem civilem instituitur, in qua generalis regula est, quòd tot sint gradus, quot personæ à communi stipite descendentes ipso stipite non computato. Unde ponamus, quòd defunctus reliquerit ex una parte filium sui fratris, & ex altera patruelem, id est, filium patrui, si iam ex arbore canonica fieret computatio filius fratris & filius patrui æqualiter succederent, cùm ea computatione uterque sit defuncto in secundo gradu coniunctus. At verò iuxta computationem civilem filius fratris excludit patruelem etiam abstrahendo à iure repræsentationis, quia patruelis est defuncto in quarto, filius patris autem in tertio gradu coniunctus. Videatur Card. Tuscus *V. successio. concl. 861. num. 91.* Circa liberos illegitimos Clericorum in sacris constitutorum (secus volunt, si in minoribus tantùm) non habere locum successionem, quàm superiùs naturalibus tantùm adscripsimus, & magis accenseri adulterinis, quibus non hereditas ne quidem matris, sed alimenta duntaxat (etiam ex redditibus beneficialibus. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 2. c. 3. nu. 4.*) debeantur, docet Glossa *in c. per venerab. 13. V. Adulterinis* & ibid. Panorm. *num. 22. Qui filii sint legitimi.* Cov. *de Matrimonio p. 2. cap. 8. §. 9. num. 23.* Nav. *hoc t. consil. n.* & textus est *in l. sacris. 45. Cod. de Episc. & Cler.*

22 Quòd si nulli extant consanguinei Clerici defuncti, successio in bonis supradictis ad Ecclesiam, cui Clericus beneficatus præfuit, tanquam spiritualem uxorem devolvitur, quo sensu intelligunt & interpretantur *c. quicunque. 12. q. 3. c. 1. hoc tit.* Glossa, Panor. & Barb. *ibid.*

Si verò defunctus Clericus nec consanguineos, nec beneficium habuerit, tunc fiscum Episcopalem succedere, asserit Panorm. *in c. 1. hoc tit. num. 1. & in cap. 2. num. 2.* Episcopum enim habere fiscum & fiscalia iura, colligitur, *ex can. si quis contumax. & can. si quis deinceps. 16. q. 4.* & cum Glossa *in c. quia diversitatem. V. præter ejus de Concessione prebendæ.* tenent communiter DD. citati apud Barb. *de Officio Episc. alleg. 117. num. 16.*

Videtur quidem hactenus dictis obstare *c. 2. hoc tit.* ubi bona Clerici defuncti jubentur distribui in quatuor partes, & una Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus, & quarta parentibus assignari; sed hunc textum specialiter loqui de servis, qui olim manumissi in Presbyteros ordinati fuerunt (quibus civiliter non est cognatio saltem collateralium successionem prætendere valens. *§. quod autem. 6. Instit. de Cap. diminut. juncto princ. de Servili cognatione*) exponit Glossa, Panorm. & Barb. *ibidem.*

Posset quoque opponi *cap. Episc. 34. causa 12. q. 2.* ubi dicitur, quòd Episcopus, qui filios aut nepotes non habet, alium quàm Ecclesiam non debeat relinquere heredem; ergò videntur collaterales à successione exclusi; sed hunc locum de consilio, non de præcepto interpretatur Glossa *ibidem V. aliam.* & Covar. *in c. 1. de Testamentis. num. 5.*

In bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis nulli heredes præter Ecclesiam de jure succedunt Text. & DD. *in c. 1. hoc tit.* Quòd si defunctus in diversis Ecclesiis habuerit beneficia, bona ipsius inter Ecclesias juxta proportionem redituum ex singulis Ecclesiis perceptorum dividentur, *cap. relatum. 12. de Testamentis.* Cæterùm quid nomine Ecclesiæ intelligatur, ita distinguitur *in d. c. relatum.* ut si defunctus unum tantùm successorem in beneficio habeat, v. g. Episcopus vel Parochus, tunc huic bona consignanda sint, qui ea cum reliquis Ecclesiæ bonis in timore Dei dispenset: si verò successor defuncti sit totum collegium Clericorum aut Canonicorum, tunc bona non sunt tradenda successori in Canonicatu, sed ad communem Capituli massam conferenda. 23

Consuetudine autem introduci posse, ut successio in bonis Ecclesiasticis ad Episcopum vel alium Prælatum Ecclesiasticum pertineat, textus est, & ibi tradunt Interpretes *in c. fin. de Offic. ordinarii in 6.* Imò si quorundam locorum usu & consuetudine constanter receptum sit, ut distributio, quæ fit *in cap. 2. h. t.* & de qua pauló antè dictum, videlicet inter Episcopum, Ecclesiam, pauperes, & cognatos, generaliter in bonis Clericorum ab intestato defunctorum observetur, non auderem improbare *arg. c. relatum. 12. de Testamentis.* An autem pariter consuetudine introduci possit, ut generaliter in his bonis ad heredes sanguinis devolvatur successio? Videantur, quæ copiosius pro negativa dixi *in tit. præced. num. 3.* & Laym. *in Theologia morali. lib. 4. tractatu. 2. c. 3. num. 7.*

Illud demùm advertendum, si non constet, Clericum defunctum habuisse alia bona, in dubio, & si beneficatus fuerit, præsumi prospectu Ecclesiæ acquisita *c. 1. de Peculio Clericorum.* ideoque prætendentibus successionem incumbet probatio, quòd adsint bona alterius qualitatis. Item quàmvis in ordine ad dominium pecunia non semper succedat in locum rei, nec res in locum pecuniæ *l. qui vas argenteum. 48. §. fin. ff. de Furtis l. si ex ea 6. Cod. de Rei vindicatione*: aliud tamen est in bonis prospectu Ecclesiæ acquisitis in ordine ad obligationem restituenti Ecclesiæ, quæ semper talia manent, licet v. g. Clericus ex pecunia prædium emerit, *d. c. 5. & 4. de Peculio Clericorum.*

Et hæc circa successionem in bonis Clericorum; circa bona autem Religiosorum & ingredientium Monasteria pluribus dicetur inferiùs *in Titulo de Regularibus, & transeuntibus ad Religionem.* Sicut & reliqua materia suis locis tractatur.

TITU-

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

SUMMARIA.

1. *Olim cadavera non licebat sepelire in Ecclesia.*
2. *Cur Cadavera in locis sacris sepeliantur.*
3. *Ius funerandi computatur inter jura parochialis.*
4. *Quilibet debet sepeliri in Ecclesia parochiali nisi habeat sepulturam electam, vel Majorum.*
5. *Uxor sepeliri debet cum marito.*
6. *Quid si sepulchra Majorum sint in diversis Ecclesiis.*
7. *Ad electionem sepulturæ qualis solennitas vel probatio requiratur.*
8. *Non licet Religiosis parochiam alienam ingredi: ad tollendum funus.*
9. *Videtur congruum, ut maritus post uxorem defunctus cum eadem sepeliatur.*
10. *Prælatus Regularis potest sibi eligere sepulturam.*
11. *Religiosus decedens in loco remoto extra Monasterium potest sibi eligere sepulturam.*
12. *Novitius in Monasterio sepeliri debet, licèt ante mortem fuisset in proposito redeundi ad sæculum.*
13. *Cùm parochianus alibi eligit sepulturam, debetur parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine.*
14. *Qualiter probibitum sit aliquem inducere ad eligendam sepulturam.*
15. *Tituli, an quibus aliquid accipi potest in sepultura.*
16. *Non licet propter mortuaria non soluta corpus inbumatum relinquere.*
17. *Qui non gaudeat sepultura Ecclesiastica.*
18. *Gravis metus quando excuset à transgressione legis humanæ.*
19. *Excommunicati etiam non denunciati privantur sepultura nisi excommunicatio sit occulta.*
20. *Se ipsos occidentes qualiter priventur.*
21. *Duellantes quando privandi sepultura.*
22. *Suscipientem duellum honoris defendendi causa aliquè saltem in conscientia excusant quod non videtur practicè admittendum.*
23. *Etiam supposita sententia illa excusante occumbens, in tali duello privetur sepultura.*
24. *Multa sunt sine culpa vera, quæ non fiunt sine culpa præsumpta.*

1 DIversos apud diversarum gentium Nationes extitisse modos procedendi cum corporibus defunctorum, heroico carmine narrat Silius Italicus & post illum Cassanæus *in Catal. Gloriæ mundi. p. 2. consid. 5.* alibi feris, alibi igni, aquis alibi aut aeri lenta tabe diffluentia committebantur, &c. Sed inter Christianos usitatus mos est defunctorum corpora in terram defodere, ut juxta illud *Gen. 3. cap. V. 19. Homo de terra sumptus,*
2 *& pulvis, rursus in terram & pulverem revertatur.* In quem finem piè admodum Majores nostri cum ipsa nascente Ecclesia constituerunt cœmiteria seu loca Deo consecrata, in quibus fidelium cadavera tumularentur: quamvis olim prohibitum fuerit, nequispiam ipsa in Ecclesia (ubi Christus immolatur, cui mors ultra non dominabitur) sepeliretur. *c. præcipiendum. 15. causa. 13. q. 2.* posteà tamen partim Jure, partim consuetudine introductum est, ut Episcopis, Abbatibus aliisque piis & honestioribus, præsertim Laicis in ipsa Ecclesia locus sepulturæ concederetur *cap. nullus 18. causa 13. q. 2.* † Quòd verò cadavera potiùs in locis sacratis maximè propè templa constitutis, quàm in profanis sepeliantur, fit, ut minùs à spiritibus immundis vexentur, ut animæ consequantur patrocinium Sanctorum, quibus Ecclesia cum cæmiterio dedicata est, ut vivi templum intrantes sæpiùs in suis precibus defunctorum & ibi sepultorum memores reddantur. *c. cum gravia. 17. & c. animæ. 22. d. q. 2.*

Quæritur autem I. an omnes Ecclesiæ habeant jus 3
sepeliendi defunctos? ℞. Jus funerandi computandum esse inter jura Parochialia, propterea cessante privilegio vel consuetudine ne quidem Monasteria, quæ populum aut Parochiam non habent, extraneos defunctos sepelire posse, præter suos Religiosos Professos & hospites itidem Religiosos apud eos morientes *c. 1. causa 16. q. 1. c. in nostra. 10. h. t.* Dico cessante consuetudine, nam hodie omnia Monasteria vel ex privilegio vel consuetudine jus sepeliendi defunctos habere, saltem si ibi sepulturam elegerint, refert Lancellotus *in suis Instit. de Sepult. §. 1. in gl.* & si juxta textum *in c. 2. in fine h. t. in 6.* valet electio sepulturæ etiam in loco minùs Religioso, ergò multò magis hodie in quolibet loco Religioso sepultura eligi poterit. Cæterum jus sepeliendi, ac cæmiterium alicui Ecclesiæ per Episcopum rectè concedi, decisionem Rotæ adducit Barb. *de Offic. Par. p. 3. cap. 26. n. 14.*

Quæritur II. An ergò quilibet in sua Ecclesia Pa- 4
rochiali vel ejus cœmiterio sepeliendus sit. ℞. Imprimis attendendum esse, an defunctus certam aliquam sepulturam in alia, quàm sua Ecclesia Parochiali elegerit; quòd cùm Jura omnibus permittant etiam filiolam; sine consensu patris, etiam in quacunque Ecclesia vel cæmeterio, ejus voluntatem implere modis omnibus oportet. *c. 4. causa 13. q. 2. c. 1. h. t. c. 4. & passim. Eod. in 6.* Sin autem intestatus quis decesserit, cujus tamen Majores certam pro sua familia constituerint sepulturam, in hac potiùs, quàm Ecclesia Parochiali tumulari debet. *c. 2. & 3. hoc tit. in 6.* Quòd si denique nec defunctus ipse, nec Majores ejus certum sepulturæ locum sibi determinaverint, ad Ecclesiam suam Parochialem, quamvis extra eam mortuus fuerit, deferendus erit; dummodò ad illam commodè deferri possit. *d. c. 3. h. t. in 6.* adeò ut si quis alienum parochianum contra jus proprii Parochi sepelierit, possit ad restitutionem cadaveris, cum omnibus, quæ occasione sepulturæ quomodolibet acceperit, conveniri. *c. ex parte, 5. & c. cùm liberum. 6. h. t. c. 1. Eod. in 6.* Porrò nomine Parochiæ non tantùm venit locus ubi quis *verum domicilium* habitationis perpetuæ tanquam civis & incola collocavit; sed etiam *quasi domicilium*, si nimirum in loco per notabile tempus, ut per majorem anni partem, aut de facto habitarit, aut saltem animo habitandi advenerit: istud enim *quasi domicilium*, ex recepta DD. sententia fundat jurisdictionem fori pœnitentialis ad recipienda Sacramenta & Ecclesiasticam sepulturam, Sanch. *de Matr. lib. 3. disp. 23. num. 12.* Tusc. *L. S. Concl. 198. num. 7.* Decisum est tamen *in c. 3. h. t. in 6.* quòd habens domicilium in civitate vel castro, quando se transfert in illam recreationis causa, vel ut ruralia exerceat in eadem, si non electa sepultura ibidem decedat, non in Ecclesia dictæ villæ, sed in sua Parochiali, vel sepultura Majorum debeat sepeliri. Si defunctus in duobus locis æqualiter domicilium habuit, v. g. in uno per æstatem, in altero per hyemem, & in duabus Ecclesijs Parochialibus Sacramenta frequentare soleat, in illa sepelietur, in qua decessit, vel si extra utramque mortuus sit, ad quam arbitrio propinquorum faciliùs deportari poterit: ubi enim duo vel plures habent æquale jus, & singuli in solidum ad rem, ordinariè

dinariè melinr solet esse præoccupantis conditio, *arg. c. cùm plures. 8. de Offic. deleg. in 6.*

5 Circa uxnres speciale est, quòd sicut in vivis relicta familia prnpria securæ sunt viros suos, ita post mnrtem non in sepulchrn familiæ, sed maritorum tumulandæ sint, nisi prnpriam sibimet elegerint sepulturam, vel nisi divortium perpetuum ex causa adulterii vel heresis (secùs si temporale tantùm ex causa sævitiæ, vel morbi contagiosi) intervenerit, nec id ante mortem reconciliatum sit. Quòd si aliqua plures successivè maritns habuerit, cum ultimn, cujus nomen & statum retinuit, sepelietur. Text. & DD. *in cap. unaquæque 3. causa. 13. q. 2. cap. 3. hoc tit. in 6.*

6 Quæritur III. Quid dicendum sit, si sepulchra Majorum sint in diversis Ecclesiis? ℞. In hac quæstione tres casus esse distinguendos. I. Si in una Ecclesia sepultus sit Abavus, Proavus, in alia verò Pater & avus, filius propter majorem cnjunctinnem cum Patre & Avo sepelietur. II. Si Avus, Proavus, & Abavus in uno loco sepulti sint, Pater verò elegerit sepeliri in alio, filius non cum patre, sed potiùs cum Aun & Proavo sepelietur, *per text. in c. fraternitatem 3. Ext. & c. is qui. 3. h. t. in 6.* ubi dicitur, quemlibet in eo loco sepeliendum esse, in quo parentes & majores *ab antiquo* snliti sunt tumulari. III. Si Pater Avus & Proavus in diversis locis tumulati sint nonnulli censent, filium in Ecclesia Parochiali sepeliendum esse quasi hnc casu cesset sepulchrum Majorum; alii contra volunt, Patrem sequi debere, *authoritate text. in c. unaquæque. 3. causa. 13. q. 2. §. item in novo.* Vid. Syl. V. *sepultura. num. 8.* Mihi prior sententia videtur verinr; pro conciliatione tamen alreram tunc amplector, si pater non simpliciter pro se tantùm, sed universim pro sua familia sepulturam elegerit, de quo casu non nbscurè loquitur text. *in d. §. item in novo.*

7 Quæritur IV. Utrum ad electinnem sepulturæ requiratur aliqua solennitas? ℞. Quamvis electio sepulturæ sit species ultimarum vnluntatum. *ut per Gl. addit. in c. 1. hoc tit. in 6. in V. prædictos, arg. c. Ultima. 4. causa. 13. q. 2.* nihilominùs tamen, cùm sit dispositin ad *pias causas*, prnbabilius judico, nulla alia solennitate muniri debere, nisi quod eligens sit pubes *c. penult. h. t. in 6.* compns mentis, & sufficienrer constet dn ejus voluntate: nam quòd favore militiæ *in tit. de Militari testam.* & favore Patriæ potestatis *in L. hac consultissima. 21. §. ex imperfecto C. de Test.* concessum est, ut testamentum militis, & patris inter liberos nullam snlennitatem, sed tanrùm probatinnem requirat, idem etiam DD. communiter & rectè *ad pias causas*, favore earundem, & propter salutem animæ, pro qua defunctus tale restamentum fecit, extendunt, & ita, ut ne quidem duo testes, de quibus fit mentin *in c. relatum. 11. de Testam.* ad substantiam necessarii sint, Cov. *in c. relatum num. 12.* Tyraquel. *de Privil. piæ causæ. privil. 2.* Quòd verò ad prnbationem electinnis sepulturæ attinet, illa nnn nimis exacta requiritur, quia licèt præjudicium Parochialis Ecclesiæ interveniat, id tamen nnn est valde notabile. Unde electinnem sepulturæ prnbari posse per testes singulares, & unum etiam cnncurrentibus, adminiculis, & quidem per solum Confessarium, cui tanquam interpreti vnluntatis defuncti sit fides habenda. *arg. l. 1. in fin. & ibi DD. ff. de V. O.* tradi Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franch. in controv. inter Episc. & Regul. p. 2. q. 64. num. 3. & seqq.* Solum tamen propositum eligendi sepulturam, antequam quis actu eligat, nihil operatur Lauret. de Franch. *d. q. 64.*

8 Quær. V. An Religinsi, quibus vel ob electam sepulturam, vel sepulchrum Majorum jus funerandi cadaver competit, possint propria autbnritate illud de domn tollere, & per alienam Parochiam processinnaliter ad suam Ecclesiam deferre? ℞. Omnium primò attendendam esse loci consuetudinem, vel specialia pacta cum Parocho inita *arg. c. 1. de Pact. in 6.* Cæterùm abstrahendo à speciali consuetudine, pactn vel privilegio, Juri conformius censeo non licere ad tnllendum funus alienam Parochiam sine licentia Parochi ingredi. *arg. c. un. 13. q. 1.* Prn qua sententia eriam Bullam Lennis X. allegat Zypæus *in Annal. jur. Pont. t. de Sepult. num. 5. & seqq.* eo ferè modn, qun de Jure Civ. cuilibet quidem competit jus venandi, alienum tamen fundum ingredi à domino prnhiberi potest. *§. feræ. 12. I. de Rer. divis.* Nntandum proinde est, quòd Parochi corpora defunctorum in Ecclesiis Religinsnrum humanda usque ad Ecclesias præfatas associare possint, & ibi permanere, non tamen cum stola, neque ibidem decantantes aut aliam functinnem facientes. Ita ex Declar. Card. & Tamburino docet Petrus de Murga *in quæst. post. p. 3. q. 7. num. 6.*

Quær. VI. An si uxnr specialem sepulturam sibi elegerit, & ante Maritum defungatur, debeat Maritus postea sine electione sepulturæ decedens cum illa sepeliri? Panorm. quamvis prima frnnte id affirmaverit, tamen mox in negativam magis propendere videtur *in c. de uxore 7 h. 1. num. 7.* eo quòd Jura tantùm de Uxore loquantur, neque fæminen vocabuln masculi cnntineanrur, ut ait J. C. *in l. si ita scriptum. 45. ff. de Leg. 2.* & uxor quidem virum, non autem Vir Uxorem sequatur. 9

Ego putn non improbabiliter hoc modn distingui posse; ut siquidem Marirus habuerit *sepulchrum Maiorum*, debear potiùs exemplo Patriarcharum cum suis patribus tumulari. Sin autem nec specialiter *electam* nec *sepulturam Majorum* habeat, & matrimnnium in concordia transactum sit, existimo satis congruè dici posse maritum potiùs cum uxore, quàm in Ecclesia Parnchiali sepeliendum esse, etenim propter individuam vitæ societatem, affectinnem & uninnem conjugalem Jus dispnsuir, ut uxor sepeliretur cum maritn; quæ ratio cùm etiam ex parte mariti procedat, idem sanè & circà hunc statuendum erit *c. inter corporalia. 2. vers. sicut ergo de Translat. Episc.* quæ extensin Juris satis ex præsumpta voluntate Mariti defuncti induci potest, si enim scit uxoris electam sepulturam & non facit cnntrariam dispositionem, videtur planè ob maritalem affectionem eandem tacitè saltem etiam eligisse, ut *quarum mens una fuit in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separet*, sicut in simili dicitur *in c. unaquæque 3. causa 13. q. 2.*

Quæritur VII. An Prælatus Regularis possit sibi eligere sepulturam? Affirmativa communis est apud Pasqual. *in addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 61. num. 3.* arg. à contrario sensu *cap. fin. h. tit. in 6.* nam ihi decernitur Religinsos non posse sibi eligere sepulturam, qui cùm alterius potestati subjecti sint, velle *propriam* non habent: unde cùm Prælati circa ea, quæ pertinent ad regimen Conventus & sui ipsorum, habeant *suum velle*, poterunt eligere. Verùm advertendum esse ait Pasqual. *d. l.* quòd hujusmodi electio, sicut qualibet potestas, debeat esse rationabilis, unde nullam fore censet electionem sepulturæ, si eligeret Prælatus in loco, quò deferri non posset sine notabilibus expensis: aut si ex tali electinne læderetur hnnnr & bona opinin Religionis, sicut læderetur, si nnn appareret specialis prærogativa loci electi, quæ esset præponderans motivum ad relinquendam rationabiliter sepulturam in prnprio Monasterio. 10

Quæritur VIII. An Religiosi inferiores possint sibi eligere sepulturam, si extra Monasteria decedant? Etiam hic affirmativa communior & probabilinr est, dummodo Religiosus ita remotè à snο Monasterio decedat, ut ad id commodè deportari non possit: nam in *c. fin h. t. in 6.* ubi Religiosis interdicitur electio sepulturæ, apertè additur hæc exceptio, *nisi tam remotè à Monasteriis moriantur, ut commodè ad ipsa deferri nequeant* 11

ant Pasq. *d. p. 2. q. 60. num.* 3. & plurimi apud eum cc. Facit text. *in cap. nimis iniqua.* 16. *de Excess. Prælat.*

12 Quæritur IX. An Novitius, qui sine electione sepulturæ decedit, sepeliendus sit in Monasterio, vel Ecclesia sua Parochiali? Pro Ecclesia Parochiali respondet Pet. de Ubaldis *de Canon. Episc. cap.* 34. Angelus *in V. Sepult. num.* 26. eò quòd Novitii non sint verè Religiosi seu de corpore Monasterii. Nihilominus dicendum est, Novitios in ipso Monasterio sepeliri debere, quia quoad plerosque effectus (extra votorum obligationem) Religiosis connumerantur; nimirùm quoad Sacramentorum perceptionem, privilegium Canonis *c. Religioso.* 21. *de Sent. excom. in* 6. & fori, Navar. *Cons.* 5. *&* 6. *de Foro comp.* Sed quid si Novitius ante mortem fuisset in proposito redeundi ad sæculum, nunquid, quia tunc elegisset mori in sæculo, censendus foret etiam extra Monasterium elegisse sepulturam? Negativa verior est contra Syl. *V. Sepultura qu.* 8. quia solum propositum non extrahit Novitium à statu novitiorum, sicut nec voluntas mutandi Parochiam subtrahit à Jure Parochi. *arg. l. domicilium.* 20. *ff. ad Municipalem, &c.* sed requiritur factum solvens illum contractum, quo Novitius se tradidit experiendum Religioni, & ipse acceptavit Religionem experiendam, Lautet. de Frauch. *in Contr. inter Episc. & Regular. p. 2. q.* 57.

Quær. X Quid Juris babet Parochus, si Parochia-
13 nus alibi eligerit sepulturam? ℞. Quòd debeatur ipsi portio canonica de iis, quæ alteri Ecclesiæ, ubi sepultura electa est, occasione funeris obveniunt, ut qui Sacramenta administrando onus habuit cum vivente, post mortem ejus etiam de funere aliquod emolumentum participet. Si quis in duobus locis æqualiter habuerit domicilium, & in tertio elegerit sepulturam, portio canonica inter utriusque domicilii Ecclesias dividenda erit. *c.* 2. *hoc tit. in* 6. & quidem si de puncto Juris communis præsertim antiqui loquamur, hæc portio aliquando est dimidia, aliquando tertia, & aliquando quarta pars pro cujusvis loci consuetudine, non tantùm de candelis, oblationibus, panno tumbæ, &c. sed etiam de omnibus, quæ vel titulo institutionis, vel legati defunctus pro anima sua Ecclesiæ electæ sepulturæ reliquerit. *c.* 4. *c. cùm super.* 8. *c. certificari.* 9. *c. in nostra.* 10. *h. t.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Testam.* quòd non sit solvenda portio canonica de his, quæ pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniversario, septimo, vigesimo, trigesimo die, sive aliis ad perpetuum cultum Divinum legantur. Et quamvis *in clem. dudum.* 2. *h. t. d. cap. fin.* videatur abrogatum, nihilominùs Gloss. *in d. clem. in §. verum.* & Cov. *in c. Officii. de Testam. in* 6. censent, eandem Clementinam utpotè correctoriam & strictæ interpretationis non esse ultrà FF. Prædicatores & Minores, de quibus loquitur, extendendam. Dixi porrò de puncto juris communis hæc ita procedere: nam per Bullas & Privilegia specialia, item multorum locorum consuetudinem, Monasteria, & Religiosorum Ordines, vel nullam omninò portionem canonicam, vel non nisi de funeralibus propriè dictis, quæ scilicet eodem die cum funere deferuntur, uti sunt candelæ, pannus, oblationes, &c. persolvere tenentur. Sicut etiam *d. Clem. dudum.* circa portionem canonicam respectu Prædicatorum per privilegium Sixti, & respectu Minorum per privilegium Pij V. abrogatam esse refert Syl. *V. Portio Canonica in fin.* & Miranda *in Man. Prælat. tom. 2. q. 48. art.* 8. Vide etiam Tambur. *de Iur. Abb. tom. 1. disp. 15. q.* 17. Molina *de I. & I. tract. 2. disp.* 215.

14 Quær. XI. An liceat Religiosis aut Clericis aliquem inducere vel persuadere, ut in suis Ecclesiis eligat sepulturam? ℞. Id sub pœna excommunicationis S. Pontifici reservatæ & restitutionis cadaveris jam sepulti prohibitum esse *in c. 1. h. t. in 6. & Clem. cupientes. 3. §. sanè de Pœnit.* Attamen rigor hujus constitutionis ita communiter temperatur, ut procedat in electione irrevocabili, quæ voto, juramento, aut alio pacto *perpetuo* concipitur, non verò in electione mutabili, quæ fit per testamentum, codicillum, aut aliam promissionem revocabilem. Item cùm textus loquatur de inductione circa proprias Ecclesias, non incurretur censura, si regulares inducant ad eligendam sepulturam in aliena Ecclesia, pœnalia enim sunt strictè interpretanda. Pasqual. ad Lauret. de Franch. *d. p. 2. q. 63. n. 2. & seqq.* Angelus *in V. sepultura nu.* 35. Nav. *in Man. cap. 27. num.* 103.

Quær. XII. Quómodo defendi possit consuetudo, 15
quæ undequaque inolevit, quòd pro sepulturis pecunia accipiatur? In *cap. cùm in Eccl. 9. de Simonia.* dicitur horribile, quòd pro sepulturis & exequiis mortuorum aliquid exigatur &c. Econtrà in *cap. ad Apostolicam.* 42. *de Sim.* damnantur Laici, qui id solvere recusant, quod Clerici pro exequiis mortuorum juxta laudabilem consuetudinem petunt. ℞. Non esse pro ipsa sepultura, nec pro loco Deo consecrato, tanquam pro rebus spiritualibus, aliquid temporale peti sine labe simoniæ, *c. questa. 12. causa. 13. q. 2. c. abolendæ.* 13. *hoc tit.* Ve- 16
rùm consuetudine præsertim accedente non est iniquum, si aliquid petatur. I. pro conservatione cæmiterii vel loci specialis sepulturæ, aut sustentatione cantorum. II. propter specialem laborem, ad quem sepeliens, qui Parochus non est, non tenetur: sicut in simili pro lectione Missarum stipendium accipi potest. III. pro sustentatione Parochi, qui alias exiguos reditus habet. IV. Cùm decimæ *personales* passim in desuetudinem abierint, & difficile fuerit hominum substantias, dum viverent, perscrutari, ut sciretur quantum quotannis lucrati fuerint, ideò fas est credere, in locum decimarum *personalium* mortuaria successisse, & Parochos contentos fuisse, quòd sibi post mortem cujuslibet summatim aliquid vice decimarum personalium exsolveretur. V. Quòd honor & præeminentia specialis sepulturæ (dummodo illa præeminentia sit propter respectum aliquem temporalem, ut quia est in loco sublimiori & conspicatiori) item obligatio Ecclesiæ, quòd nullum alium velit recipere ad locum electæ sepulturæ, quàm eligentis familiam, sit pretio æstimabilis, cum plurimis tam Theologis quàm Canonistis censet Barb. *de Offic. Par. p. 3. c. 26. & seqq.* Sed admoneo in hac quæstione, nullo modo esse licitum, sed 17
contra Christianæ pietatis officium & per Ordinarios castigandum, quòd propter exactionem pecuniariam seu mortuaria non soluta, defunctorum cadavera inhumata relinquantur. *c. ad abolendæ.* 13. *h. tit. Sacr. Congreg. Episc. quam ex Sylv. refert* Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. sess. 25. de Reform. cap. 13. num.* 36.

---

§. Vnicus.

Quinam sint indigni Sepultura Ecclesiastica.

INdigni censentur, qui non sunt de Ecclesia, videlicet Judæi & Gentiles, *c. Ecclesiam.* 27. *de Consec. dist.* 1. quibus etiam adnumerantur infantes Christianorum, qui ante Baptismum decesserunt Si tamen infans ab obstetrice, vel cum materia aut forma dubia, aut etiam, dum de ejus vita dubium erat, baptizatus sit, sepultura Ecclesiastica privari non debet; item si in utero matris maneat, unà cum matre illa sepeliendus est, quia pars matris esse censetur, *l. 1. §. ex hoc ff. de Vent.*

de Vent. inspic. si verò propter spem vitæ à præmortua matre exsectus fuerit (quod fieri debet, quando vita infantis servanda) nec tamen speratur, quòd vivus baptismum attigerit, extra locum consecratum humabitur.

II. Indigni sunt hæretici, atque omnes qui ipsis
18 in puncto hæresis (non in aliis negotiis) favorem, auxilium, aut receptaculum præbent *c. 2. de Hæret. in 6.* Sed quia nonnunquam contingit, quòd familia alicujus potentis hæretici cum comminatione gravium malorum desideret sepulturam Ecclesiasticam hæretici defuncti, ideò quæritur, an ad evitandum grave malum possit Parochus dictam sepulturam concedere? Difficultatem facit *c. sacris 5. De his, quæ vi metusvè causa &c.* ubi S. Pontifex dicit, quòd propter metum nullatenus liceat communicare cum excommunicato *quamvis enim*, inquit, *metus attenuet culpam, eam tamen non prorsus excludit cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, &c.* Ex quo textu nonnulli concludunt, quòd metus non tantùm non excuset à transgressione legis divinæ, aut naturalis, sed nec etiam à transgressione legis humanæ, siquidem prohibitio communicationis cum excommunicato (de qua *in d. c. sacris* mentio fit) tantùm Jure humano Pontificio statuta sit; sicut etiam videtur nullatenus posse licere, ut propter metum liceat contrahere cum consanguinea intra 2. vel 4. gradum, licet id impedimentum tantùm Juris positivi sit, neque debeat existimari insolitum, quòd lex humana etiam cum periculo mortis obliget, quemadmodum in legibus militaribus quotidianum est. Verùm ego puto distinguendum, an sepultura hæretici vel quævis alia transgressio legis Pontificiæ petatur in contemptum Ecclesiæ, vel ex alia causa, v. g. ad splendorem familiæ conservandum? &c. Priori casu locum habebit text. *d. c. sacris*, nam cooperari ad contemptum Ecclesiæ, non est tantùm lege humana, sed utique etiam divina prohibitum juxta illud *Matth. 18. Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethinicus & Publicanus*. Posteriori autem casu communior est sententia, quòd gravis metus excuset à transgressione legis humanæ, quia non est verisimile legislatorem voluisse obligare in casu tam extraordinario *l. nam ad ea 5. ff. de LL.* & cum magno alterius damno. Unde qui justo metu adactus contraxerit cum consanguinea, non peccabit per contractum, peccabit autem per copulam, cùm enim tale matrimonium propter impedimentum consanguinitatis (quod metus tollere non potest, sed tantùm excusare à peccato) sit nullum, copula consequens non tantùm lege humana, sed & divina prohibita erit. Verum quidem est, quòd dux belli possit imperare militibus, eosque etiam ad periculum vitæ obligare, sed id exigit salus publica & natura belli, atque ibi apertè constat de imperantis voluntate, & milites tam periculosarum legum non ignari, nihilominus se ultroneè Ducis potestati subdiderunt. Syl. *V. Metus num. 7* Azor. *instit. Mor. lib. 1. c. 11. qu. 1.* Quòd si igitur contingat cum tam periculosis minis peti sepulturam Ecclesiasticam non in contemptum Ecclesiæ, sed pro honore familiæ, ut præmissum, Parochus non tenebitur cum gravi suo damno resistere, cessante tamen periculo tale cadaver, si ab aliis dignosci possit, iterum exhumari debet, ut clarè constitutum est *in c. sacris 12. b. t.*

III. Indigni sunt in excommunicatione aut interdicto degentes, si ante mortem saltem à simplici Sacerdote absoluti non sunt: quibus enim non communicamus vivis, etiam non communicare defunctis debemus. *d. c. sacris & c. fin. b. t. c. is, cui. 20. de Sent. excom. in 6.* si tamen ante mortem signa pœnitentiæ dederint, etiam post mortem absolvuntur, & sepulturæ Ecclesiasticæ mandantur. *c. à nobis. 28. de Sent. excom. & d. c. is, cui.* Cùm autem hodie per Extravag. Mar-
19 tini V. *Ad evitanda scandala, &c.* nullus excommunicatus necessariò vitandus sit, nisi fuerit per Ordinarium tanquam excommunicatus *denuntiatus*, vel sit notorius *percussor Clerici*, ideò controvertunt DD. utrum hodiè excommunicati, qui vitandi non sunt, sepultura Ecclesiastica gaudeant? Affirmativam sustinent Nav. *de Sepult. Cons. 4.* & Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 5. tr. 5. c. 5. num. 8. circa finem* & plures apud eum citati, ex eo, quòd circa tales excommunicatos deficiat ratio *in d. cap. Sacris*, assignata. Nihilominus probabilius judico, si de excommunicatione constet publicè, non esse dandam Ecclesiasticam sepulturam, quia *d. Extravag.* non vult adiuvare excommunicatos, sed tantùm fideles innocentes, ne facilè aliquam censuram incurrant. Cov. *in Relect. c. Alma Mater. de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 2. num. 11.* Zoes. *ad hunc tit. num. 9.* Notanter dico: si excommunicatio sit *publica*; nam si sit occulta & fortè soli Parocho cognita, non erit sepultura Ecclesiastica deneganda, quia privata scientia uti quidem licet quandoque in privato, non autem ad condemnationem in publico.

Quòd si quis notoriè excommunicatus de facto in loco consecrato sepultus esset fortè posset tolerari propter authoritatem DD. qui primam sententiam docent, multa namque prohibentur, quæ tamen facta sustinentur. *c. ad Apostolicam. 16. de Regularib.* maximè quando irritatio facti multa incommoda secum trahit, ut in nostro proposito exhumationem cadaveris, pollutionem & necessitatem reconciliandi Ecclesiam vel cœmiterium, præjudicium Parochianorum, qui interim propter pollutam Ecclesiam Sacrificiis, & sepultura carere debent: sicut in simili Cov. *in Relect. Clem. si furiosus. de Homicid. in pr. num. 9.* circa irregularitatem expositi, cujus parentes ignorantur, censet ob diversas opiniones expositum ad ordines non facilè admittendum, admissum tamen tolerandum.

IV. Sepultura Ecclesiastica privantur omnes in notorio peccato mortali decedentes, uti sunt in ipso crimine furti vel adulterii, &c. interempti *c. fures 31.* 20
causa 13. q. 2. Item sibi mortem inferentes ex desperatione vel iracundia *c. placuit. 12. causa 23. q. 5.* secus est, si ex fatuitate, vel si inflicto sibimet vulnere lethali ante mortem pœnituerint. Imò in dubio non debet statim præsumi, quòd peccaminosè sibi ipsi mortem aliquis intulerit, nisi ex aliis conjecturis appareat. Nav. *h. t. Cons. 7.* Cov. *Var. Res. l. 2. c. 1. n. 11.* Interim tamen quia communi hominum existimatione creditur ex desperatione & in malo statu decessisse, qui v. g. in cubiculo suspensus aut in puteum præcipitatus reperitur, ideò si ex adverso aliquæ conjecturæ adsint pro ipso defuncto, quòd ex corruptione mentis, aut ab aliis suspensus sit, vel quòd casu in puteum deciderit, &c. ad evitandam qualem qualem hominum offensionem fortè non inconsulto fiet, si tale cadaver de noctu sine consuetis solennitatibus in loco consecrato sepeliatur. Cæterùm subitanea morte extincti, etiamsi constet, quòd in vita sæpiùs peccaverint, nihilominus saltem privatim pœnituisse censebuntur Tex. & Pau. *in cap. ex parte 11. hoc tit.*

V. Ecclesiastica sepultura non gaudent, qui omiserunt Paschalem communionem, nisi ante mortem pœnituerint. *c. omnis utriusque 12. de Pœn. & remiss.* An autem hac pœna affici possit, qui quidem tempore Paschali omisit communionem, sed intra annum semel aut sæpiùs eam peregit? Non putarem, cùm enim privatio sepulturæ sit pœna valde gravis & infamis, videtur benigniori interpretatione temperanda *L. pen. ff. de Pœn. c. odia. de R. I. in 6.* ut in *d. c. 12.* statuta referatur ad omnia verba præcedentia, si nimirum aliquis nec *semel saltem* in anno confessus fuerit, nec communionem *ad minus* in Pascha susceperit, quæ non verificantur de eo, qui extra tempus Paschale semel aut sæpiùs confessus est. Accedit, quòd committentem contra

d. c. 12.

d. c. 12. ideò DD. tam graviter puniri existiment quòd se suspectum de hæresi reddat, quasi minùs curans *Pænitentiæ* Sacramentum Barb. *in d. c.* 12. *num.* 11. id verò rationabiliter dici non possit de eo, qui intra annum hoc Sacramentum ritè suscepit.

VI. Usurarii manifesti mortui antequam restituerint vel de restituēdo cavatint. *c.* 2. *de Usuris in* 6. Sed cùm materia usuratum sit altioris indaginis, & multi contractus ab usura excusari possint, ideò non erit facilè concedendum Parocho, ut propria authoritate sine prævio Judicio Ecclesiastico tam gravem pœnem exequatur.

VII. Religiosi proprietarii. *c.* 2. *c. cùm ad Monasterium de Statu Mon.*

VIII. Qui in Torneamentis non causa recreationis, & honestæ armorum exercitationis, sed cum periculo vitæ institutis decedunt. *cap.* 1. *de Torneam.*

21 IX. Demùm excluduntur à sepultura Ecclesiastica, qui in duello etiam privato sine patrinis & sociis, eum ordinario tamen periculo vitæ, ex condicto, statuto tempore, & in loco convento instituto, occumbunt, Tridení. *S.* 25. *de Ref. c.* 19. *juncta Bulla Greg. XIII. Ad tollendum. & Clementis. VIII. Illius &c.* Quòd si tamen aliquis in duello quidem lethaliter vulneretur, sed extra illud receptis Sacramentis vel saltem datis pœnitentiæ signis moriatur, mihi videtur benignius, non esse privandum sepultura Ecclesiastica, quidquid alii contradicant: quia Concilium tantùm loquitur de occumbentibus in duello, nec ex Bullis aliis evincitur: proinde locus est receptæ doctrinæ, quòd pœnæ potiùs interpretatione leniendæ, quàm exasperandæ, nec ad casus etiam planè similes extendendæ sint.

Prætereà pœnæ duellantium non habent locum in illis, qui dum sese invicem in platea offendunt, statim ibidem dimicant; quia cùm termini pœnales sint strictè accipiendi, talis dimicatio non est propriè duellum, quod fit ex condicto & statuto tempore, sed potiùs repentina aggressio & defensio. Item volunt nonnulli, calore iracundiæ excusari à pœnis duelli, qui in continenti accederent ad locum aliquem, ibique dimicarent. Vid. cc. apud Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. sess.* 25. *de Ref. c.* 19. *num.* 13. *& seqq.*

22 Sed quid si miles in exercitu, vir equestris In Aula Regia, officio, dignitate Ducis, aut Principis favore ob ignaviæ suspicionem excidere debeat, nisi identitem provocanti se sistat. Item si ad pugnandum lacessens alterum, crebra convitia & contumelias adiiciat, qua iste molestia se liberando & subeundo dedecore aliter liberate non possit, nisi atmis congrediatur, an nequid si talis provocatus in duello occumbat, sepultura Ecclesiastica privati debebit? In similibus circumstantiis acceptantem duellum oblatum non animo occidendi provocantem, sed gratia meræ defensionis, saltem in foro interno excusati putant Lucas Flotonus *de duello.* 6. §. 2. Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 15. *capit.* 5. *num.* 107. & 113. Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 3. *p.* 3. *capit.* 3. *num.* 3. Nav. *capit.* 15. *num.* 3. & 4. Pro eadem sententia speculativè plures ratione faciunt, quas adducit Lessius *de I. & I. lib.* 2. *c.* 9. *dubio* 12. *nu.* 83. Practicè tamen contrarium tenendum videtur propter malas consequentias, & quod plerumque aliud medium sit conservandi honorem, v. g. dicendo ad provocantem, se paratum fore, si per Ecclesiam liceret, vel provocanteme pertentum, quo cum negotium habeat, si palam, & non proditoriè aggressus fuerit &c. Lessius *d. l. num.* 84. Peregrin. *de duello. q.* 24.

23 Sed quidquid sit de hac difficultate, an excusetur qui merè defensivè duellum honoris causa suscipit, quæ non est de præsenti instituto latiùs examinanda, interim tametsi supponerem sententiam affirmativam, dicerem tamen occumbentem in tali duello non esse Ecclesiasticè sepeliendum, id quod evincere videtur Bulla Clem. VIII. *Illius vices, &c.* §. 5. ubi apertè statuitur pœnas duellantium procedere, si unus miles cum altero etiam ex hostili castro, etiam ducum permissu, privata tamen de causa duellum ineat: quale duellum profectò miles sine ingenti apud totum exercitum diffamatione, & contemptu utique detrectate non potest. Ratio autem fundamentalis est, quòd ad execrationem & extirpationem alicujus gravis criminis (in genere talis) aut abusus multa fiant sine culpa vera, quæ non sine culpa aut culpa præsumpta; & sæpe numero aliquis ex præsumptione mali damnetur, qui tamen reuetà est innocens: ita electus per simoniam alterius etiam ignoranter, dignitate privatur, *c. nobis fuit.* 27. *de Simonia.* ita filii hæreticorum, item filii eorum, qui crimen læsæ Majestatis perpetrarunt, graviter puniuntur, per privationem bonorum, successionum, dignitatum, &c. ut ipsis *mors sit solatium, & vita supplicium*, quamvis ex sua persona nihil commiserint. *c. vergentis. m. de Heret. l. quisquis. C. Ad L. Iul. Maiest.* ita multorum locorum sunt statuta, ut cum armis deprehensus in carcerem impingatur, imò nonnunquam illicò suspendatur, nulla admissa excusatione, quòd fortassis ad defensionem contra hostem arma gestauerit.



TITULUS XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis.

§. I.

De Parochiis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Parochia & Paræcia.*
2. *Vt ab Episcopis fiat certa Parochiarum designatio Concil. Trident. mandat.*
3. *Quando & qualiter novæ parochiæ erigendæ.*
4. *Licitum est locorum Ordinariis ob causas rationabiles duas parochias in unam conjungere.*
5. *Quæ sint jura parochialia.*
6. *Si constet Ecclesiam esse parochialem, fundatum habet intentionem in jure.*
7. *Ad probandam parochiam quatuor conjunctim requiruntur.*
8. *Parochiæ Monasteriis incorporatæ, licet per Vicarios providenntur, retinent tamen omnia iura parochialia.*
9. *Non est idem beneficium curatum & Ecclesia parochialis.*
10. *Quædam beneficia sunt actu curata, quædam tantùm habitu.*

Parochia dicitur locus, in quo degit populus alicui Ecclesiæ (quæ propterea parochialis vocatur) deputatus, certis finibus limitatus. Tusc. 1. *p. Concl.* 94. *num.* 1. unde & frequenter in jure patrochia Paræcia appellatur, quod græce idem sonat, ac Conventus, seu habitatio accolarum. 1

Perti-

Pertinet autem ad Episcopi officium Parochiarum fines & populum designare *c. nullus omninò*, 11. *causa*. 16. *q*. 7. Trid. *sess.* 24. *de Refor. c.* 13. ubi mandat, ut in iis Civitatibus & locis, ubi Parochiales Ecclesiæ certos non habent fines, sed promiscuè petentibus Sacramenta administrantur, Episcopi pro tutiori animarum salute, distincto populo in certas propriasque Parochias, unicuique suum perpetuum & proprium Parochum assignent, à quo solo licitè Sacramenta percipiantur &c.

Olim quidem constitutum erat *in c. nu.* 10. 3 *causa* 10. *q*. 3. ut non minùs quàm decem municipia sive domus & familiæ Ecclesiæ parochiali assignarentur: sed rectiùs arbitrio Episcopi relinquitur, qui providere debet de tanto & tali parochiæ districtu, ut populus ad divina commodè convenire, & parochus ex decimis & oblationibus congruè ali possit.

3 Quòd si parochianorum numerus in tantum excrescat, vel locorum distantia faciat, quo minùs præsertim tempore hyemali populus ad unam Ecclesiam commodè conveniat, vel ægrotantibus Sacramenta deportentur, poterunt Episcopi novas parochias etiam invitis prioribus rectoribus erigere & pro sustentatione novorum parochorum competentem portionem ex reditibus matricis sive antiquioris Ecclesiæ assignare, aut si necesse fuerit, populum ad alimenta (quæ ex priori Ecclesia satis haberi nequeunt) novis parochis præstanda compellere. Trident. *sess.* 21. *de Ref. c.* 4.

Circa quam constitutionem Trid. desumptam ex c. 3. x. *de Eccles. ædif.*

Not. I quòd Ecclesia matrix in nova parochia ex suo quasi gremio erecta acquirat jus patronatus, ejusque rector sive parochus possit præsentare Sacerdotem ad istam novam Ecclesiam, *d. c.* 3. *de Eccles. ædif.* si tamen partem suorum redituum contribuerit. Garc. *de Benef. p.* 5. *c.* 9. *num.* 57.

Not. II. decimas ad Ecclesiam matricem pertinentes non transire ipso jure ad Ecclesiam novam, sed in arbitrio Episcopi esse, an decimas vel alios fructus eidem assignare velit, Barb. *in Coll. ad d. cap.* 4. *Trident. num.* 16.

Not. III. quòd Episcopus citare & audire debeat antiquæ Ecclesiæ rectorem & patronum, si fortè justam causam habeant contradicendi; & si fortè parochia sit incorporata, ejus defensio non ad vicarium curam exercentem, sed ad Prælatum loci, cui parochia incorporata est, pertinebit. Barb. *d. l. numer.* 11. & 14.

Not. IV. quòd ad evitationem novæ parochiæ erigendæ numerositati populi vel distantiæ locorum provideri possit per erectionem novæ capellæ (quæ & filialis dici solet) quæ sit in potestate & proprietate parochialis antiquæ & in qua parochus vel Prælatus habens Ecclesiam incorporatam exponat Sacerdote principalis Ecclesiæ coadjutorem sive vicarium. Rota apud Tamb. *post tom.* 3. *de iure Abbat. decis.* 32. *num.* 6. Barb. *de offic. Episc. alleg.* 68. *n.* 7.

4 Ex adverso si aliqua parochia ad tantam paupertatem deveniat, ut ex ejus reditibus sarta tecta conservari aut Parochus ali nequeat, nec per unionem aliorum beneficiorum simplicium ei provideri possit, licet locorum ordinariis ex duabus parochiis unam facere. Trid. *d. s.* 21. *c.* 5.

5 Porro ad Ecclesias parochiales pertinet jurisdictionem in foro pœnitentiali exercere, Sacramenta administrare, martimonia solennizare, Eucharistiam asservare, fontem baptismalem, cœmiterium & jus sepeliendi defunctos habere, ut demùm ejus Rectori jus sit decimas oblationesque percipere, teste Innoc. & Panorm. *ad rubric. huius Tit.* Licet verò ex singulis his narratis juribus non præcisè probetur, nec ex eorum defectu semper reprobetur Ecclesia esse parochialis, cùm similia possint etiam aliis Ecclesijs ex privilegio, vel consuetudine, aut præscriptione competere, quando tamen constat Ecclesiam esse parochialem, tunc quoad omnia ista jura habet fundatam intentionem, ut si desuper cum alia Ecclesiæ parochiali, sed alteri onus probandi incumbat.

Attamen de hoc ipso nonnunquam disceptatur, 6
quibus argumentis Ecclesia propriè parochialis esse convincantur: Quatuor requisita conjunctim justificanda esse ad probandam parochiam ex dictis aliorum DD. & Rotæ Decis. colligit Barb. *de Paroch. p.* 1. *c.* 1. *num.* 37. *Primum* est, inquit, potestas fori pœnitentialis. *Secundum* locus certis finibus limitatus, in quo populus alicui Ecclesiæ deputatus degit. *Tertium*, ut Parochus curam exerceat nomine proprio. *Quartum*, ut sacerdos tanquam rector singulariter & non cum aliis ad regimen parochialis Ecclesiæ admittatur.

Verùm circa hæc duo ultima requisita advertendum est, quòd ea non Ecclesiam, sed personam respiciant, id est, probanda sint ad eum solummodo effectum, si quis contendat se esse verum & proprium parochum loci. De cætero ipsa Ecclesia ex primis duobus requisitis satis probatur esse parochialis, frequens enim est, quòd Parochiæ soleant Monasteriis, Capitulis, Collegiis, aliisque beneficiis uniri, & incorporari, in quibus Sacerdos curam non proprio sed vicario nomine, nec solus sed cum aliis exercet. Interim ipsa Ecclesia retinet omnia parochialia jura, & si desuper sive Vicario, populo, Episcopo vel Extraneo lis moveatur, Monasterium vel Capitulum, cui incorporata est, fundatam intentionem habebit. Rota apud Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 3. *decis.* 102. 7

Demùm advertendum est, non semper esse idem beneficium curatum, & Ecclesiam parochialem. Nam Ecclesia sive beneficium curatum generalius quid est, continens sub se plures species; & quamvis Parochia sine cura non sit, potest tamen cura sine parochia esse, ut in Ecclesijs, quæ Filiales appellantur; in locis noviter ad fidem conversis, vel ad habitandum accommodatis, in quibus necdum limites parochiales per Episcopum assignati sunt. 8

Alia quoque beneficia sunt curata non parochialia, quæ curam tantùm fori externi habent, sive potestatem & jurisdictionem visitandi, excommunicandi, absolvendi, corrigendi, judicandi &c. Et hæc cura largè & impropriè cura dicitur teste Barb. *de Paroch. p.* 1. *cap.* 1. *num.* 47. Cura autem propriè accepta est cura fori pœnitentialis & Sacramentorum administratio. Interim quoad incompatibilitatem, & residentiæ obligationem non est inter utriusque curæ beneficia diversitas, Trid. *sess.* 6. *cap.* 1. *sess.* 7. *cap.* 4. *sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* 9

Sed & beneficia curata, quædam sunt actu curata, in quibus de facto exercetur cura, quædam autem habitu tantùm curata, quibus nimirùm ex prima institutione cura annexa fuit, sed ea postea per unionem, privilegium, consuetudinem, aliumvè casum sublata fuit: & hæc beneficia habitu solùm curata ad instar simplicium beneficiorum habentur, nec cadunt sub dispositionem Juris de curatis beneficiis loquentem, v. g. quoad incompatibilitatem, residentiam &c. Barb. *d. l. num.* 50. 10

§. II.

De Parochis, eorumque requisitis, Officio & Potestate.

SUMMARIA.

11. *Parochus & Plebanus quomodo differant.*
12. *Parochus unus in qualibet Parochia esse debet.*
13. *Requisita Parochi, ætatis maturitas, morum gravitas & debita scientia.*
14. *Parochus ab initio non necessariò debet esse sacerdos: sed sufficit quod sit 25. annorum inchoatorum, & Minoribus constitutus.*
15. *Intra annum tamen debet suscipere sacerdotium, nisi Ecclesia sit Collegiata.*
16. *Morum gravitas & bonum exemplum maximè in Parocho commendatur & requiritur.*
17. *Qualis ejus debeat esse scientia?*
18. *In quibus consistat officium Parochi.*
19. *Qualiter Missæ sacrificium pro suis ovibus Parochi offerre teneantur.*
20. *Quatenus teneantur ad residentiam personalem.*
21. *Parochus habet tantùm Iurisdictionem in foro pœnitentiali & Sacramentali, quam tamen etiam extra territorium privatim exereere potest.*

11 PArochum esse, qui parochiæ præest, constat. Et vocatur nonnunquam etiam Rector Ecclesiæ, scilicet parochialis, aut plebanus: quamvis propriè plebanus sit, qui plebaniam habet, id est, Ecclesiam sub se plures Ecclesias, vel Capellas habentem. Text. & Gloss. *in c. 1. ne Clerici vel Mon. in 6.* Barbos. *I. E. V. l. 1. c. 18. n. 5.*

12 Possunt quidem, imò de Jure deberent in una parochia esse plures Clerici. *c. 3. de Vit. & hon. Cler.* (quanquam id de consuetudine non servetur, nec ob exilitatem redituum plerumque servari possit) unus tamen tantùm in una Ecclesia potest esse parochus: non plures: sicut nec vicissim unus in pluribus parochiis esse potest. *cap. cùm non ignores. 15 de Præbend.*

13 Porrò, cùm ars artium sit regimen animarum, *c. cùm sit. de Æt. & qual.* nemo debet id suscipere, & in parochum constitui, qui idoneus non sit. Dicuntur autem idonei, in quibus 3. concurrunt requisita, nimirùm ætatis maturitas, morum gravitas, & debita scientia. *cap. cùm in cunctis. 7. §. inferiora. de Elect.*

14 Quòd attinet ad ætatem, in parocho requisitam, ea est 25. annorum inchoatorum *d. §. inferiora & c. licet Canon. 14. eod. in 6.* Neque tamen Parochus statim initio, quando sibi confertur parochia, sacerdos esse tenetur, dummodò sit Clericus saltem in minoribus constitutus, *c. 2. de Instit. in 6. c. si pro Clericis. de Præb. in 6.* Nec obstat textus *in cap. præterea. 5. de Æt. & qual.* cum Gloss. *ibid.* ubi dicitur, quòd non debeat ad regimen Ecclesiæ Parochialis aliquis, *nisi Subdiaconus sit ad minus*, admitti. Nam statim subditur: *dispensativè tamen in minoribus ordinibus constitui consueverunt assumi.* Per quæ verba declaratur illud procedere de rigore Juris antiqui, & saltem de consuetudine, quæ tacitam dispensationem inducit, istud non servari. Imò Jus illud antiquum & strictum per *d. c. 2. & c. si pro Clericis.* indifferenter correctum esse docent Archid. Joan. Andr. & alii teste Glossa *in d. c. si pro Clericis.*

15 Porro talis Clericus in minoribus vel sacris constitutus intra annum à die adeptæ possessionis suæ parochiæ numerandum in sacerdotem promoveri debet, aliàs, si intra hunc terminum, cessante legitimo impedimento, promotus non fuerit, elapso anno ipso Jure privatus erit *d. c. licet Canon. & c. commissa de Elect. in 6.* exceptis tamen Ecclesiis Collegiatis, etiamsi aliàs Parochiales sint, & iis, qui ad earum regimen assumuntur: in his enim non habere locum hanc constitutionem, ut quis elapso anno ipso Jure sit privatus sed requiri, ut juxta antiquiores Canones monitio Episcopi præcedat, & si monitus aliquis non ordinatus fuerit, tum demum per sententiam privari possit, declaratum est in *c. statutum de Elect. in 6.*

Circa morum gravitatem recolantur tradita in *Tit. de Vit. & honest. Cleric.* & quæ monet Concil. Trid. *sess. 22. de Reform. c. 1.* Optimè S. Greg. *l. 34. Mor. c. 30.* ait: *Non debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene vivendo præire, ne qui ad hoc eligitur, ut aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat.* Certè quæ de Clericis generaliter statuta sunt circa bonos mores à SS. Canonibus multò magis in Parochis, qui aliis bono exemplo, non minùs, quàm verbo præesse debent, obtinere censenda sunt. 16

Circa scientiam in Parocho requisitam optandum quidem foret, ut nonnisi optimè instructi in S. Theologia & SS. Canonibus assumerentur: quia verò id in tenuioribus præsertim Parochiis haud facilè haberi potest, ideo saltem in Parocho desideratur, ut sciat ea, quæ plebi sunt ad salutem necessaria, nempe ut sciat articulos fidei, & Decalogum, eaque aliis explicare possit, & insuper sufficienter sciat ea, quæ pertinent ad Sacramentorum administrationem. Sotus *4. dist. 25. art. 4. conc. 3.* 17

Officium & potestatem Parochi constare in cura animarum & administratione omnium Sacramentorum (Confirmatione & Ordine exceptis, quæ muneris Episcopalis sunt) constat. Quò pertinet etiam prædicatio Divini Verbi, & catechizatio puerorum, ac rudium, quæ in Concil. Trid. *sess. 24. de Reform. c. 4. specialiter* eis commendatur. Item celebratio Missarum, maximè festivis, aut aliis ex fundatione præscriptis diebus. Ubi iterum in d. Concil. *sess. 23. c. 1. in pr.* insinuatur, quòd Parochi ex præcepto Divino (imò & naturali ratione) teneantur pro suis ovibus Sacrificium Missæ offerre. 18

Quòd tamen non eo sensu accipiendum est, quòd semper totum sacrificium principaliter pro subditis offerendum sit, & nunquam possit Parochus secundùm aliam intentionem celebrare: sed sufficiet, si secundariò suarum ovium meminerit, & quandoque arbitrio boni viri principalem intentionem pro eis faciat. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. n. 10.* 19

Ad prædictas autem functiones peragendas necessariam esse residentiam in parochia, manifestum est. Quæ Parochis multò strictiùs, quàm Canonicis & aliis beneficiatis imponitur, præsertim à Concil. Trid. *sess. 23. de Reform. c. 1.* ubi cavetur, ut præter justam causam etiam licentia Episcopi in scriptis obtenta requiratur: quæ sine gravi causa ultra duos menses extendi non potest. Unde & licentia, ut causa studii Parochus abesse possit olim *in c. cùm ex eo. de Elect. in 6.* ad septennium protensa, correcta hodie per idem Concilii Decretum censetur teste Barbos. *ibid. num. 55.* Vid. tradita sup. *Tit. IV. de Cler. non resid.* 20

Jurisdictionem in foro externo Parochus non habet, sed tantùm in pœnitentiali: unde nec pœnas & mulctas externas infligere, nec censuras inferre, aut in foro externo ab iis absolvere nec, causas audire & liter decidere potest: sed si quæ hujusmodi incidunt, ad Judicem Ecclesiasticum, seu Consistorium Episcopale referre debet. Potest autem non tantùm validè, sed licitè quoq; potestatem & jurisdictionem suam non solùm in pa- 21

in parochia, verùm etiam extra parochiam exercere, irrequisito licet Parocho loci dummodò privatim id fiat, confessiones v. g. excipiendo, aut alia Sacramenta administrando sibi subditis parochianis. Publicè autem & cum stola Ecclesiam vel Confessionale ingrediendo sine licentia Parochi illius loci id facere non liceret, ne alienam Jurisdictionem videatur turbare: sicut nec Episcopus sine alterius Episcopi licentia in aliena diœcesi vel loco exempto jurisdictionem & Pontificalia exercere potest. *c. cùm Episcopus. de Offic. ord. in 6. Clem. 1. de Foro comp.* Plura de Parochis, eorumque obligatione & officio eorumque juribus, ex instituto tradita sunt *in Manuali Parochorum*.

---

§. III.

De propriis & alienis Parochianis.

SUMMARIA.

22. *Quinam dicantur Parochiani proprii, vel alieni.*
23. *Quomodò in duobus locis quis possit habere domicilium & esse Parochianus.*
24. *Etiam quasi domicilium alicubi habens habetur pro parochiano.*
25. *Parochiani tenentur Sacramenta suscipere à proprio Parocho: & quid de consuetudine?*
26. *Missam audire in diebus etiam festivis alibi possunt, si non adsit contemptus.*
27. *Si maior pars à Parochia abesse velit, parochus non debet tolerare.*
28. *Parochiani pro certa persona in Parochum assumenda, vel contra eam supplicare possunt.*

22 PArochiani dicuntur, qui intra limites Parochiæ alicujus stabiliter habitant, & domicilium posuerunt, sivè Clerici sint, sive Laici: dicunturque proprii respectu ejus Parochi, in cujus parochia degunt, eique subsunt; respectu alterius, in cujus parochia domicilium non habent, alieni. Nec solùm respectu Parochi, sed etiam Episcopi parochiani vocantur: quia diœceses etiam nomine parochiarum nonnunquam appellantur, ut constat *ex c. pen. & ult. h. t.*

23 Quomodò domicilium constituatur, animo scilicet & facto, *L. domicilium.* cum Gl. *ibid. ff. ad Municipal.* jam diximus in *Lib. I. Decret. Tit. XI. §. 3. de Temp. ordinat.* Potest autem quis habere domicilium in 2. locis & parochiis, & sic utriusque parochi proprius parochianus esse. Quod tamen non statim contingit, si in 2. locis aliquis domos, vel hortos habeat, vel ad villam in alia parochia sitam, sive causa recreationis, sive ad exercenda ruralia venire soleat. *cap. is qui 3. de Sepult. in 6.* sed tum demum, si utrobique ita instructus sit, ut in ambobus locis se collocasse censeatur juxta text. *in l. assumptio. 6. §. 2. ff. Ad Municipal.* Ita erit, si quis in uno loco per æstatem, in altero per hyemen habitare soleat: nam ad domicilium non requiritur, ut quis perpetuò ibi maneat, dummodo non recedat, nisi cum intentione redeundi. Ibi enim unusquisque domicilium habet, *unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet: unde cùm profectus est, peregrinari videtur, quod si redit, peregrinari jam destit.* ut loquitur Imperat. *in L. cives 7. C. de Incolis.*

24 Sed quid si aliquis longo tempore in aliqua parochia, in qua domicilium non habet, fortè propter studia & negotia commorari debeat, aut velit, an non etiam iste pro parochiano habendus erit? ℞. Affirmativè nam etiam per quasi domicilium quis redditur parochianus, præsertim in ordine ad suscipienda Sacramenta (excepto Sacramento ordinis) à Parocho & Prælato loci teste Gloss. *in Clem. 1. de Privileg.* Panorm. *in c. cùm contingat. num. 29. de For. comp.* Laym. *Theol. moral. l. 5. tr. 6. c. 10. num. 5.* Hinc studiosus v. g. Salisburgi existens parochiam suam hìc habere censetur: licet si discedat in patriam, etsi reversurus ad studia, etiam ibi propriam parochiam habeat, teste Layman. *l. cit.*

Igitur sicut Parochus parochianis suis tenetur ad Sacramenta ministranda: ita ipsi vicissim tenentur in parochia sua Sacramenta Eucharistiæ & Pœnitentiæ frequentare, Missam audire, coram eo, si velint, matrimonium celebrare. Imò in *Clem. 1. de Privileg.* sub excommunicatione reservata prohibetur Regularibus, etiam exemptis, ne sine speciali licentia parochorum Extremam Unctionem, vel Eucharistiam alienis parochianis administrent, aut matrimonium assistant. Verùm tam per privilegia Mendicantium, quàm per consuetudinem ab hoc Juris rigore recessum est: nam extra tempus Paschale passim, non solùm Sacramentum Pœnitentiæ, sed etiam Eucharistiæ sive apud Regulares, sive in aliis Ecclesiis frequentari permittitur, scientibus & non contradicentibus Parochis, qui propterea tacitè consentire censentur. De quibus plura Casistæ. 25

Quod attinet ad auditionem Missæ, licet *in c. 2. h. t.* statuatur, parochum alienos parochianos, qui propria parochia contempta suam volunt audire Missam, ab Ecclesia sua abiicere debere. Item in *Extravag. Vices. de Tregu. & pace.* Religiosis Mendicantibus sub excommunicatione inhibeatur, ne prædicent populum non teneri audire Missam diebus festis in propria Parochiali Ecclesia, nisi fortè justam causam se absentandi habeat &c. Nihilominus de consuetudine, si desit contemptus, etsi justa causa fortè non adsit, alibi sine peccato Parochiani Missam audire possunt, præsertim post Declarationem Leonis X. PP. quàm refert Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. num. 15.* qua declaravit, omnes fideles, qui apud Mendicantes, dummodò non contempto proprio Parocho Missas audiunt, præcepto Ecclesiastico satisfacere, nec peccatum vel pœnam propterea incurrere. Quod idem innuitur in Concil. Trid. *sess. 24. cap. 4. de Reform.* ubi Parochianos tantùm monendos dicit, ut in propria Parochia Divina officia frequentent. Igitur, si contemptus desit, excusantur. Nec verò iste contemptus, etiam ex repetitis absentiis præsumitur: cùm alia delicta non præsumantur. 26

Interim ex cit. auctoritatibus Juris rectè adhuc inferri potest, si ferè omnes aut etiam major pars Parochianorum alibi, quàm in Parochia sua Missam audire vellet, id à Parocho tolerari non debere. 27

Quæres. An Parochiani possint certam personam pro Parocho petere, aut oblatum ab ordinario collatore recusare. ℞. Quoad primum nullum ius competere parochianis nominandi, vel eligendi sibi Parochum: si tamen pro certa persona supplicent, eaque cæteris paribus sit æquè idonea meliùs facturum Ordinarium, si eum assumat, quàm alium invitis parochianis obtrudat: eò quòd hoc ipso, si alia requisita concurrant, ille qui parochianis est gratior, magis idoneus videatur, tanquam majori cum fructu præfuturus, *arg. c. quod DEI timorem. 5. de Statu Monach.* ubi Panorm. *num. 1.* Ad 2. dicendum, non esse in arbitrio Parochianorum oblatum Parochum recusare. Supplicare tamen eis licebit, si rationabilem causam eum recusandi habere se putent: sicut in simili instare possunt, ut si Parochus suus malè vivat, à parochia amoveatur: ipsorum enim magnopere interest, ne sub malo pastore periculum incurrant per *t. in C.* 28

Maximian. dist. 81. & Panor. *ibid.* Cæterùm quæ Jura parochiani suis Parochis debeant, circa decimas præsertim oblationes & sepulturas, suis locis dictum & dicendum est.



TITULUS XXX.

De Decimis Primitiis & Oblationibus.

§. I.

Quid sint, cui, & quomodo solvantur Decimæ.

S U M M A R I A.

1. *Quid quotuplices sint decimæ.*
2. *Decimæ quatenus sint juris divini.*
3. *Pro Decimis Parochus habet intentionem fundatam in Jure.*
4. *Declaratio c. 2. de Restit. spol.*
5. *Monasterium circa Parochiam sibi incorporatam censetur loco Parochi.*
6. *Cui Parocho solvendæ sint decimæ.*
7. *Quid sint & cui debeantur Decimæ novalium.*
8. *Laici habentes Jus decimandi ex privilegio vel infeudatione non possunt exigere Decimas novalium.*
9. *Idem de Religiosis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt.*
10. *Resolvitur quæstio, an Ecclesiastici habentes Jus decimandi ex privilegio possint petere decimas novalium?*
11. *Fallit in certis casibus.*
12. *Parochus potest prohibere, ne decimæ separentur se vel suo nuncio absente.*
13. *An in solutione decimarum admittenda sit impensarum deductio?*
14. *De jure decimæ sumptibus Parochianorum deferendæ sunt in horrea Parochorum, velet tamen consuetudo contraria.*
15. *Moram committenti nocet interitus Decimarum.*
16. *Decimæ non solutæ an sequantur possessorem prædii?*
17. *Qualis actio competat contra tertium possessorem.*
18. *Respondetur ad contraria.*
19. *Exceptio circa decimas competentes Laicis ex privilegio.*

1 DEcimæ sunt pars decima fructuum tam terræ, quàm aliarum rerum Deo in recognitionem universalis dominii debita & ipsius ministris persolvenda. Sunt autem decimæ aliæ *prædiales*, quæ ex fructibus prædiorum debentur, ut de vino, frumento, oleo, pomis, fæno, & similibus. Aliæ *personales*, quæ debentur ex lucro humana potissimùm industria quæsito, ut ex mercatura, militia, stipendiis, aliisque negotiationibus & obventionibus. Tertium quoque genus decimarum nonnulli constituunt, quas *mixtas appellant*, eò quòd partim quantùm ad productionem naturæ de prædialibus, partim quantùm ad accedentem industriam de *personalibus* participent, & hujusmodi censent esse *decimas animalium*, seu ex fructu pecorum perceptas ut lanæ, lactis, ovorum, &c. Sed magis placet, istas decimas animalium ad *prædiales* referre, tum quòd in jure tantùm duo genera decimarum, scilicet *prædialium* & *personalium* exprimantur, *cap. ad Apostolicæ.* 20. *h. t.* tum quòd plùs in illis natura, quàm industria operetur; tum quia etiam in frumento & vino magna hominum industria accedere debet, & tamen nemo dixerit, decimas frumenti & vini personales esse.

Originem habere decimas ex Jure Divino nullus ambigit, (si de *prædialibus* loquamur, secùs de *personalibus* ut infra *in quæst.* 7. dicetur) ut videre est *Levit.* 24. *Num.* 18. *Deut.* 14. An verò etiamnum hodie in novo testamento Juris divini sint, sicut asseritur *in c. Parochianos.* 14. *& c. tua nobis.* 37. *h. t.* inter antiquiores præsertim DD. gravis fuit concertatio, à qua illa quæstio principaliter dependet, an decimæ per consuetudinem, privilegium, vel præscriptionem Parocho auferri possint. Sed omissis quæ fusè pro & contra passim adducuntur, hodie magis receptum est, decimas eatenus esse Juris divini, in quantum deserviunt pro necessaria sustentatione ministrorum Ecclesiæ, quia teste Scriptura, *dignus est operarius cibo suo Matth.* 10. *v.* 10. & Apostolus 1. *Cor.* 9. *v.* 17. dicit: *Dominus ordinavit, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelium vivant, & qui Altari deserviunt de Altari vivant.* Unde hoc respectu nec privilegio, nec consuetudine tolli posse, infra dicetur. Cæterùm autem quòd præcisè decima & non major vel minor pars dari debeat, censent unam esse de legibus cæremonialibus & judicialibus, quæ per legislatorem hominem in novo Testamento acceptatæ obligant tantum ex Jure humano, *arg. c. un. de Purif. post part.* Vid. Azor. *Instit. mor. p.* 1. *lib.* 7. *c.* 23. Hen. Canis. *de Decim. cap.* 3. idque non parum confirmatur ex eo, quòd summi Pontifices pridem concesserint, & adhuc concedere soleant Religiosis, aliisque privilegia exemptionis & immunitates à solvendis decimis, *c. ex parte cum seqq. h. t.* quod fieri non posset, si decimæ simpliciter Juris divini forent. 2

Decimæ Parocho propter spirituale ministerium persolvendæ sunt, & ita quidem ad eum spectare censentur, ut si cum Monasterio, Clerico vel Laico seu quocunque, qui Parochus non est, super decimis litiget, non cogatur jus suum probare, quia fundatam intentionem habet in Jure, ex quo præsumitur, quòd decimæ ad ipsum pertineant, nisi Adversarii contrarium ostendant *c. cùm contingat. & c. cùm in tua. h. t.* Imò quamvis aliàs spoliatus ante omnia restituendus, spoliatus tamen à Parocho super decimis non restituitur, nisi plenè de jure suo docuerit, *c. 2. de Restit. spol. in 6.* 3

Verùm hunc text. *c. 2. de Restit. spol. in 6.* putarem procedere in circumstantiis casus *ibid.* propositi, si nimirum spolia *aliquamdiu*, id est, modico tempore fuerit in possessione, & ita non tantùm contra illius jus decimandi, sed etiam contra possessionem præsumatur. Aliàs enim daretur ansa Parochis aliorum jura liberè invadendi, litem movendi, pacem turbandi, scandala violentiarum excitandi &c. quod utique juri & æquitati consentaneum non est, cùm regulare sit, quòd etiam vero domino non liceat violenter possessionem rei suæ apud alium existentem invadere sub pœna amissionis dominii. *L. si quis in tantam.* 7. *C. Unde vi.* 6. *sed ne.* 1. *de Vi. bon. rap.* & prædo etiam spoliatus restitui debeat. *c. in litteris.* 5. *de Restit. spol. l.* 1. *qui à me. ff. de Vi & vi arm.* à qua regula æquitate plena & paci Reip. consulente non ita facilè recedendum, quin potiùs jura juribus concordanda, *c. cùm expediat. de Elect. in 6.* Sunt quidam, qui ex hoc textu statuunt generalem *exceptionem* à regula, *quòd spoliatus ante omnia restituendus sit*, quoties *jus resistit spoliata & assistit spoliatori.* Hen. Can. *d. l. cap.* 16. Sed cùm *exceptio* potis- 4

potissimùm tantùm in hoc textu ambiguo fundetur, qui ad concordiam jurium & pro bono pacis publicæ aliter explicari potest, non video quare necesse sit hanc *exceptionem* generalem ex particulari textu statuere, cùm alii textus non obscurè pugnent in contrarium, videl. *c. 3. de Caus. poss. & prop.* ubi circa jus eligendi præsumptio fuit contra extraneos pro capitulo, ut propterea Barb. *ad d. c. 2. de Rest. spol. in 6. num.* 8. rectè differentiam ex modica possessione (de qua *in d. cap.* 2.) assignaverit. Item *in c. licet. 20. de Præb. in* 6. ubi detinens duas Parochias spoliatus ab Episcopo restituitur, cùm tamen contra spoliatum & pro spoliante faciat jus *c. de multa. X. & Extrav. execrabilis. de Præb.* Urget, quod alibi tradit Barb. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 127. *num.* 41. Ricc. *tom. 4. res.* 303. *in fin. addit. ad Greg. XV. decis.* 312. quòd Episcopo circa Jura Episcopalia, in quibus habet juris assistentiam contra quemcunque non detur manutentio, quando adversarius *est in possessione temporis considerabilis*, ergò nec in simili Parocho contra possessorem decimarum.

5 Quòd si Parochia sit Monasterio incorporata, tunc quantùm ad decimas Monasterium censebitur loco Parochi, & tam contra Parochianos, quàm etiam contra Episcopum & Vicarium curam exercentem fundatam intentionem habebit *decis. Rota apud Tamb. de Iur. Abb. 3. decis.* 102.

6 Quæritur autem I. Cui Parocho solvendæ sint decimæ, si quis in una parochia Sacramenta percipiat, in altera sua prædia sita habeat?

Hæc quæstio deciditur *in c. ad Apostolicæ 20. h. t.* ubi Pont. respondet, Decimas personales solvendas esse Parocho Sacramenta ministranti, quantùm ad prædiales verò attendendam esse locorum consuetudinem. Quid autem si nulla constans consuetudo probari valeat, & propterea ad terminos Juris communis recurratur? ℟. de Jure esse probabilius, quòd decimæ prædiales illi Parocho, intra cujus Parochiam prædia sita sunt, persolvi debeant, ne parochiæ limites confundantur, & plurimæ lites subnascantur. *c. cùm sint homines. 18. eod. tit.* Idem dicendum de decimis *animalium*, quas superiùs prædialibus annumeravimus, ut illi Ecclesiæ solvantur, in cuius territorio aluntur. Si in duobus pascantur locis, pro diversitate temporum, decima inter illas parochias dividentur pro rata temporis, nisi consuetudo aliud habeat. Rebuf. *tract. de decim. q. 8. num.* 11.

7 Quæritur II. Cui debeantur decimæ Novalium? Supponendum inprimis Novale aliquando sumi *propriè* aliquando *impropriè*. *Propriè* dicitur locus priùs omninò sterilis ad culturam redactus v. g. si ex sylva extirpata, vel palude siccata agri fiant; aut si fundus, qui ab hominum memoria fuit incultus, denuò ad culturam redigatur, *c. quid per novale de Verb. sig. Impropriè* autem, si in locum ante cultum novi fructus inferantur v. g. si ex vinea aut prato fiat ager vel ècontra: vel certè prout in Jure Civili Novale dicitur terra præcisa, quæ anno inculta jacuit. *l. Sylva. 30. §. novalis. ff. de V. S. d. c. quid per noval.* His præmissis. ℟. Si Novalia intra fines alicujus parochiæ exurgant, decimæ eorum debentur illi parochiæ; si verò in loco nullius parochiæ fiant. v. g. si sylva, quæ inter duas Parochias jacens pro utriusque termino fuit assignata, ad culturam redigatur, decimæ horum novalium debentur Episcopo, quia ipse est Parochus loci, qui proprium Parochum non habet, *c. quoniam. 3. & ibi* Panor. *nu. 2. h. t.* Sed.

Quæritur III. An etiam Parocho debeantur Decimæ Novalium, si alius intra fines suæ parochiæ ius decimandi habeat ex privilegio vel infeudatione? In hac
8 quæstione duo quasi extra controversiam sunt. I. Quòd privilegium vel infeudatio aut emphyteusis de decimis concessa *Laicis* non extendatur ad Novalia *propriè* dicta (bene autem ad *impropria*) quia talis concessio tum propter personam Laici non implentis spirituale ministerium, ob quod dantur decimæ, tum propter præjudicium Parochialium Ecclesiarum, odiosum & restringendum est, *c. tua 25. in fin. h. t.* II. Quòd Religiosi, qui decimas acquirunt cum consensu Episcopi de manibus Laicorum justè detentium, *iux. c. cùm Apostolica. 7. De his quæ fiunt à Præl.* non possint ex translatione hujus Juris in se, decimas Novalium petere, sicut nec ipsi Laici potuissent, secundùm vulgatas Regulas, quòd nemo plus Juris in alium transferre possit, quàm ipse habeat, & surrogatum sapiat naturam ejus, in cujus locum surrogatur. *c. 2. in fine hoc tit. in* 6.

At magna est dissensio; utrùm si *personis Ecclesiasticis* privilegium decimandi à S. Pontif. concessum sit, per tale privilegium etiam decimæ Novalium comprehendantur: Affirmativam cum Gloss. & Abbate *in c. ex parte 27. h. t. per tex. ibidem*, plerique veteres Canonistæ tenuerunt, ut refert Barb. *in eod. cap. ex parte. 27. hoc. tit.* ita enim sonat text. *in d. c. ex parte, cùm tibi, quod majus est, sit concessum; ut videlicet decimas de laboribus terræ Parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas exigere satis potes: quia ubi maius conceditur, minus concessum videtur.* 9
Econtrà Recentiores existimant Privilegium decimandi etiam *Ecclesiasticis* concessum non comprehendere decimas novalium, fundantur partim in communibus Juris regulis, quòd privilegia concernentia præjudicium tertii restringenda *c. olim de V. S.* item quòd privilegia non extendantur ad futura tempore concessionis non extantia. *c. fin. de Rescrips.* partim verò *in cap. 2. de Decim. in* 6. ubi satis clarè insinuatur, quòd jus percipiendi decimas novalium debeat per speciale privilegium concedi, & non contineatur in Jure percipiendi veteres decimas. Textum autem *in d. c. ex parte.* Accipiunt de casu, de quo loquitur, videlicet, quòd Prælatus possit petere decimas novalium de Parochiis suo Monasterio incorporatis, in quibus loco Parochi est. Covar. *Var. Res. lib. 2. c.* 17. *n.* 13. Gutier. *Canon. qq. lib. 2. cap. 21. num.* 120. Barb. *in d. cap. ex parte num.* 6.

Puto in hac difficultate inprimis inspicienda esse 10
verba & mentem privilegii; nam si habeat verba ampla & favorabilia, ex quibus colligi possit, mentem privilegiantis se extendere etiam ad novalia v. g. *concedimus, ut omnes & quascunque decimas, vel omnem decimationem talis territorii percipere possis, &c.* dicendum erit tale privilegium etiam Novalia comprehendere, sicut id ipsum secundæ sententiæ authores admittunt. Gutier. *d. l. n.* 25. & fundamentum est in *d. c. ex parte*, ibi: *ut decimas cum integritate percipias, &c.* Cæterùm si privilegium sine hujusmodi verbis prægnantibus tantum in forma communi concessum sit, utraque sententia suis non destituitur argumentis & rationibus. Verùm cùm in causa & interpretatione novalium plurimum attendendum sit ad præjudicium Ecclesiarum, *per text. in d. c. quid per Novale. in fin. de V. S.* nec non in qualibet causa favor litigantis (si ille non sit privatus, sed publicus & de jure) considerari debeat, *c. fin. de Sent. & re jud.* ideò putarem has dissentientes opiniones aliqualiter ita conciliari posse: si nimirùm Parochus in hac quæstione concurreret cum Monasterio, quod ipsum etiam Sacramenta fidelibus dispensare solet, & idcirco magnum favorem meretur, jusque decimandi esset in parvo districtu concessum, ita ut Parocho sufficiens sustentatio relicta fuisset, existimarem primam sententiam pro Monasterio fore præferendam, eamque confirmo *ex c. quia circa. 22. de Privil.* ubi remissio decimarum Episcopalium Monasterio indefinitè facta extenditur etiam ad decimas possessionum futuri temporis, quas scilicet Monachi primùm

ex post facto acquirent; *cùm nihil*, inquit ibidem Pontifex, *exceperit, & potuerit excepisse, ac in beneficiis sit plenissima interpretatio adhibenda, nec debeat una eademque substantia diverso Iure censeri*. Quæ decisio & rationes Pontificis optimè adduci possunt contra rationes pro secunda sententia adductas; neque *text. in c. 2. h. t. in 6* adeò clarus est, quin responderi possit, eum non loqui de privilegio à S. Pontif. concesso, sed si Religiosi decimas à Laicis acceperint, sicut in fine declarati videtur, item si valdè grave præjudicium Parochorum vertatur. Interpretatio verò, quæ à Cov. & aliis adfertur ad *d. c. ex parte*. quòd nimirum loquatur de Jure communi & propriis Monasterii Parochiis, in quibus Abbas loco Parochi est, non omnimodè satisfacit, tum quòd hoc modo non fuisset dubitandi ratio, quin decimæ novalium ad Abbatem pertinerent, utpotè nullo alio ibidem existente, qui jura parochialia prætendere posset; tum quòd Pontifex non se fundet in Jure communi & proprietate parochiarum, sed in eo, quòd *ubi maius conceditur, minus concessum esse videtur*. Quia tamen additur in textu, *de laboribus Parochiarum suarum &c* ideò hoc rectiùs accipitur de illis parochiis, non quæ *pleno Iure* pertinebant ad Monasterium, (circà quas ut dictum, non fuisset dubitandi ratio) sed in quibus Monasterium habebat solùm Jus præsentandi, & decimas ex privilegio, ut etiam advertit Henric. Canis. *de Decim. cap. 11. num. 9*. Sin autem Parochus concurreret cum singulari aliqua persona Ecclesiastica, vel cum Monasterio quidem, sed posset probare, per amplitudinem privilegii se multùm grauatum & vix habere congruam sustentationem, tali casu non dubitarem, alteram sententiam in Parochi favorem amplecti.

11 Quæritur IV. Utrùm is, qui ex *præscriptione* habet jus decimandi in aliena parochia, possit decimas noualium exigere? ℞. Esse distinguendum inter Novalia impropriè dicta, & Novalia propriè dicta. De Novalibus impropriè dictis, quando scilicet vinea ager fit, &c. præscribens decimas de nouis fructibus petere poterit: quia jus decimandi in illo agro hactenus possedit, & præscripsit. *cap. cùm in tua 30. h. t.* De Noualibus autem *propriè* dictis regulariter decimas petere non poterit, sed ad Parochum pertinebunt: quia cùm in loco novalium ex defectu culturæ & consequenter fructuum, nullam decimationem exercere potuerit, intrat regula, quòd non censeatur plus præscriptum, quàm possessum, *cap. cùm contingat. 29. & ibi DD. hoc tit.*

Idem dicendum existimo, si ex prato, in quo præscribens nullas decimas fœni percepit, ager fiat. *arg. in d. c. cùm contingat*. Licèt enim hujusmodi Novale forsan in rigore sit *impropriè* tantùm Novale, subest tamen respectu præscribentis ratio, quæ in Novalibus *propriè* dictis militat, quòd nimirùm in tali loco nullum jus decimandi exercitum, possessum, & præscriptum sit.

12 Quæritur autem V. Utrùm præscribens nullo casu possit decimas de novallibus *propriè* dictis accipere? summus Pontifex *in d. c. cùm contingat*. generaliter excipit casum, quo præscribens potest aliquam *rationabilem causam* allegare, ex qua demonstret decimas Novalium ad se pertinere. Porrò quænam sit talis *causa rationabilis* ibidem non exprimitur, sed Doctores unam vel alteram enumerant. Nimirum I. Si decimæ præscriptæ sint intra limites certi prædii & ibi pars aliqua inculta ad culturam noviter redigatur, maximè si pars illa minor sit, quia una eademque res non debet diuerso Jure censeri, & major pars ordinariè trahit ad se minorem. II. Si ex loco inculto præscribens decimarum nomine aliquid saltem utilitatis priùs perceperit, v. g. ex ligno, glandibus, arundinibus &c. Vid. Gutierez. *l. 2. c. 21. num. 102.* Gilken. *de Præscript. p. 1. c. 6. num. 281.* III. Videtur planè *causa rationabilis*, si præscribens præter ordinarium jus decimandi insuper præscriptionem juris percipiendi decimas Novalium probare possit, demonstrando videlicet, quòd hactenus de exurgentibus novalibus semper solitus fuerit decimas accipere, quæ tamen *præscriptio*, si resultet ex diversis actibus respectu diuersorum, videtur potiùs assumere naturam *consuetudinis*, neque rarum est, ut idem actus diuerso respectu nunc *præscriptio* nunc *consuetudo* dicatur teste Panorm. *in cap. fin. de Consuet.* veluti si Episcopus sine consilio Capituli soleat visitare diœcesim respectu Capituli & Episcopi erit *præscriptio*, respectu diœcesis & populi erit *consuetudo*; poterit fortassis etiam huc accommodari doctrina Panorm. *in c. cùm in tua. 30. h. t.* & Harp. *ad tit. Instit. de usucap. num. 253.* quòd ex præscriptione specierum resultet præscriptio generis.

Quæritur VI. An Parochus possit inhibere parochianis, ne decimas separent, nisi se vel suo nuntio præsente? ℞. Affirmativè *arg. l. si suspecta, 29. ff. de Inoffic. test.* Spec. *in tit. de Decim. ad fin.* Covar. *lib. 1. cap. 17. num. 8. v. octav.* imò tametsi de consuetudine contraria in aliquo loco decimatio absente Parocho vel in horreo fieri soleret, si tamen Parochus posset probare, se multoties exinde defraudatum esse, justè peteret ab Episcopo istam consuetudinem declarari inualidam, ex eo, quòd sit damnosa Ecclesiæ & occasionem peccato præbeat, *c. 1. de Consuet.*

Quæritur VII. An decimæ de integris fructibus, vel de iis tantùm, qui supersunt deductis impensis necessariis solui debeant? ℞. Differentiam esse faciendam inter decimas *prædiales & personales*. In illis nulla fit expensarum deductio, secùs in istis, *c. pastoralis. 28. h. t.* Rationem hujus differentię communiter assignant, quòd decimæ *prædiales* debeantur eo modo, quo fuerunt institutæ in veteri lege, in qua Deus non respexit ad Jus Civile futurum, quatenus ex illo verbum *fructus* interpretandum sit, sed id verbum *fructus* intellexit naturaliter, prout in fundo crescunt, & Dei beneficio percipiuntur. At verò cùm decimæ *personales* debeantur ex sola lege Ecclesiæ, nec ullum de illis in lege veteri sit præceptum, meritò effectum est, ut in illis Jure humano inventis, & post Jus Civil. institutis, verbum *fructus* ciuiliter (id est, deductis impensis *l. fructus 7. ff. soluto Matrim.*) consideretur Barb. *de Offic. Par. parte 1. c. 6. n. 181.* 13

Quęritur VIII. Utrùm parochiani teneantur propriis sumptibus deferre decimas in horrea Parochorum? Respondetur principaliter attendendas esse consuetudines locorum, & diœcesium: valent enim consuetudines, ut decimæ vel à Parocho s sportentur, vel ab ipsis parochianis deferantur. Gutier. *Canon. qq. lib. 2. cap. 21. num. 45.* abstrahendo autem à consuetudine magis communiter sentiunt Doctores de Jure obligari parochianos, ut in horrea Parochi decimas deferant, suis etiam propriis sumptibus, per text. & Gloss. *in cap. Revertimini. 65. 16. quæst. 1.* Gutier. *dict. l. numer. 43.* Riccius *in praxi aurea. p. 2. resol. 244.* Si rusticus fuerit in mora solvendi, quando tenebatur soluere, & Parochus paratus erat accipere, interim verò decimę pereant, hic interitus ad rusticum spectat, secùs si voluisset soluere & Parochus noluisset acceptare: mora enim sua cuilibet nocere debet. *cap. mora de R. I. in 6.* Si tamen Parochus postea voluisset acceptare, & rusticus non dederit, attenditur posterior mora, *l. illud de Peric. & commod. rei vend.* Gloss. *in cap. cùm homines. 7. in v. fructibus collectis. h. tit.* Panor. *ibid. n. 7.* 14 15

Quęritur IX. An decimę non solutę sequantur possessorem prędii? Pone, quòd venditor prędii longo tempore non solverit decimas, nunquid Parochus possit illas decimas non solutas ab emptore petere? ℞. Affirmative, ita tamen ut emptor suum regressum ad 16

com-

compensationem damni propter evictas decimas contra venditorem habeat. Ratio desumitur ex *l. Imperatores* 7. *ff. de Publican. & l. prædiis*. 36. *ff. de Iure fisci*. ubi ita de vectigalibus & tributis constitutum est, ut ad ea etiam *præteriti temporis* solvenda possessores prædiorum conveniri possint, eo quòd ipsa prædia potius, quàm personæ obligentur. Unde rectissimè argumentum ad decimas deduci potest, tum quòd decimæ (quæ etiam *tributa egentium animarum* dicuntur, *c. decimæ*. 66. 16. *q*. 1. & ante omnia *tributa* propter prærogativam domini generalis persolvendæ sunt, *c. cùm non sit*. 33. *h. t.*) magis à prædio, quàm persona debeantur, sicut ea de caosa etiam Judæi decimas *prædiales* solvere debent, *c. de terris*. 16 *ubi Gl. in v. persolvendas h. t.* & habens prædia in alia Parochia, quàm ubi percipit Sacramenta, in illa, ubi eadem prædia sita sunt, decimas dare debet, ut supra *quæst*. 1. dictum: tum quòd decimæ sint *onus reale*, quod in quemcunque possessorem transit, atque si extent, utili vindicatoria (prævia actione *ad exhibendum* vel *communi dividundo*, si à reliquis fructibus separatæ non sint) aut si non extent, utili condictione *ex d. l. Imperatores*. junct. *c*. 1. *de Novi oper. nunc*. peti possint. *c. moderamine*. 23. *ubi Gl. in V. vindicent*. 19. *q*. 1. *c. pastoralis*. & *c. cùm non sit* *h. t.* Atque hanc sententiam cum multis antiquis tradit Panorm. *in c. cum homines*. 7. *h. t. num*. 6. Riceius. *p*. 2. *resol*. 37. Rebuf. *de Decim. quæst*. 9. *num*. 9. ubi & aliud notabile referunt ex Fed. de Senis. *Consil*. 81. *num*. 2. Si Parochus vel Ecclesia propter decimas malit venditorem convenire, quàm novum emptorem, qui fortè propter potentiam suam est difficilis conventionis, hoc esse ei concedendum, ne id, quod in favorem Ecclesiæ est introductum, ut novum possessorem convenire possit, in ejus odium retorqueatur, dum enim venditor prædium possedit, & fructus integros percepit, nata est contra eum actio personalis, seu condictio ex Canone ad solvendas decimas, quæ per venditionem prædii exspirasse non videtur.

18 Verùm hæc, quæ hactenus dicta sunt non admittit Henr. Canis. *de Decim. cap*. 4. & Henr. Zoesius *eodem tit. num*. 52. eamque inter tributa seu vectigalia, & inter decimas differentiam constituunt, quòd onere *tributorum* ipsa prædia, onere verò *decimarum* ipsi tantùm fructus afficiantur: qua ratione, inquiunt, si prædia locata sint, non domini prædiorum, sed conductores seu fructuum perceptores ad solvendas decimas obligantur. *c. dilecti*. 8. *c. à nobis*. 24. & *c. tua nobis*. 26. *hoc tit*.

Attamen hac contraria opinione Canisii & Zoesii non obstante, (cui suam relinquo probabilitatem) videtur mihi prior sententia Panorm. Riccii & aliorum ex *LL* optimè ex jure defendi posse, pro favore nimirum Ecclesiæ, quæ aliàs regulariter privilegia fisci & Reipublicæ participat, quoties casus est applicabilis. Ever. *in Top. à fisco ad Ecclesiam*. Laurer. de Franch. *de Controv. regul. p*. 2. *qu*. 96. & *ibid*. Pasqual. *in addit*. Indubitatum autem est fisci privilegium, ut novos possessores ob non soluta tributa convenire possit. *d. L. prædiis*. 36. *ff. de Iure fisci*. & *L. Imperatores*. 7. *ff. de Publican. l. 2. C. Sine censu* &c. & tantò magis procedet argumentum *à fisco ad Ecclesiam*, & cùm decimæ magis quàm tributa privilegiata sint & ante hæc persolvi debeant. *d. c. cùm non sit*. 33. *h. t.* Parùm verò convincit illa assignata inter & tributa & decimas differentia, quia hoc ipsum est in quæstione, an ob decimas præcisè tantùm ipsi fructus, vel potiùs prædia propter fructus quatenus decimales obligata sint, prout etiam *tributa fructuum impendia sunt*, ut ait I. C. *in l. neque stipendium*. 13. *ff. de Impens. in reb. dotal.* & per *æs & libram* imponuntur juxta proportionem redituum sive fructuum bonorum. Roland. à valle. 1. *Consil*. 66. *cum* 15. Nec est bona illatio, conductores prædiorum tenentur ad solvendas decimas, ergò ipsa prædia non sunt obligata. Imò redit hic iterum pulchrè argumentum à tributis ad decimas: nam per text. notab. cum expositione Gottofredi *in l. ol. fistere* 10. *C. de Annon. & tribut.* etiam tributa à colonis & emphyteutis solvuntur junct. *l*. 2. *C. de Iure Emphyteut.* & si isti revoluto anni spatio intra 6. menses non solverint tributa, domini prediorum conveniuntur. Et in effectu per colonum non incongruè diei potest, dominum solvere decimas, utpote cui illud onos decimarum in sua pensione decedit, & tantò minùs à colono accipit.

Si instes: tributa solvenda etiam data sterilitate, decimas verò non nisi enatis fructibus, ideò patere, quòd illa præcisè prædiis, istæ fructibus adhæreant. R. ex hac instantia non plus evinci, quam quòd tributa simpliciter sint onus prædiorum, decimæ verò sub implicita conditione nasciturorum fructuum: preterquam quòd in magna sterilitate, ubertate priorum vel sequentium annorum aut aliorum bonorum sibi non compensabili, saltem de æquitate etiam tributorum remissio facienda sit, tanquam cessante causa. *arg. l.* 1. *C. de Omni agro deserto*.

Deinde *decimatio* valdè similis est exactioni *annonæ*, quæ de frugibus dabatur, teste Gottofred. *ad rubric. C. de Annon.* & tamen hanc tributis comparari vix dubium esse potest *ex rubrica & t. t. C. de Annonis & tributis*, & quidem in specie ad propositum nostrum, quòd *annona* à defuncto debita non præstetur à coheredibus pro portione hereditaria, sed à possessore prædiorum frugiferorum, decisum est in *l*. 2. *C. jam d. t.* Dico: *à defuncto debita*; quòd exinde satis apparet, quia ibi Imper. loquitur de *ære alieno* & iis, quæ heredes quatenus heredes, adeoque *ex persona defuncti* solvere debent; de *futura* enim annona, ubi prædia hereditaria jam sunt facta proprium Patrimonium heredis, non fuisset dubitandi ratio.

Addo tamen, cùm hæc argumentatio à tributis ad decimas præcipuè favore Ecclesiæ & ob administrationem Divinorum procedat, eidem locum haud fore, si decimatio competat laico, vel Clerico ex titulo patrimoniali vel singulari privilegio. 19

---

§. II.

Quo fundamento aliis præter Parochum jus decimandi competere possit.

S U M M A R I A.

20. *Ecclesiastici acquirunt decimas ex privilegio, incorporatione, præscriptione, & donatione laicorum.*
21. *Quid requiratur ad præscriptionem decimarum.*
22. *Laici quamvis sint incapaces decimarum, possunt tamen aliquot modis eas habere.*
23. *Præscriptione etiam immemoriali non potest laicus jus directum decimandi acquirere.*
24. *Neque etiam consuetudine generali alicuius loci.*
25. *Laici multi habent decimas cum periculo animarum suarum.*
26. *Ex temporis immemorialitate præsumitur omni meliori modo pro decimis laicorum.*
27. *Quid intersit, an Laicus præscripserit decimas, vel an tantum ex præsumptione relinquatur in possessione.*
28. *Præsumptiones præsumptionibus eliduntur.*
29. *Ex immemorialitate non oritur præsumptio Iuris & de Iure.*

30. *Immemorialitas etiam tunc est ; quandò non constat de initio possessionis, licet constet de contrario.*
31. *An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere.*
32. *Negativa probatur.*
33. *Qualiter probetur immemorialitas.*
34. *Notabilis limitatio in causa decimarum.*
35. *Prohibitio Concil. Lateran. potest consuetudine abrogari.*
36. *Illa prohibitio videtur tantùm procedere in infeudatione perpetua.*
37. *Ex consuetudine potest valere, ut unus laicus jus utile in alium alienet.*
38. *Obligationi præstandi servitia feudalia, & canonem emphyteuticum potest præscribi.*
39. *Ius utile potest quidem præscribi contra laicos, sed non contra Ecclesiam.*
40. *Præscriptio non procedit contra prohibitionem Iuris publici.*
41. *Differentia, cur magis res Ecclesiæ immobiles præscribi possint, quàm jus utile decimandi.*

QUamvis regulariter omnes decimæ ad Parochum spectare censeantur, sunt tamen de Jure aliqui modi proditi, quibus jus decimandi ad alios non solùm Ecclesiasticos, sed etiam laicos transferri potest.

20 Enim verò *Ecclesiastici* ex privilegio Papali, per incorporationem Parochiarum Monasteriis aut Canonicatibus factam, & per præscriptionem decimas acquirunt. Item Laici, qui justè habent decimas, possunt eas alicui alteri Ecclesiæ, quàm suæ Parochiali, maximè verò cuidam Monasterio solius Episcopi accedente consensu donare. *c. cùm Apostolica. 7. De his, quæ fiunt à Præl.*

Dico: si Laici *justè* habeant decimas; aliàs enim donatio à laico ne quidem præscriptionis titulum parat, *c. dudum 31. & ibi Pan. hoc tit.* quod tamen limitat Rebuf *tract. de Decim. c. 13. num. 93.* ut illi qui receperunt decimas à manibus laicorum, quamdiu vivunt, præscribere nequeant, secus verò eorum successores in bona fide existentes, saltem tempore immemoriali, neque successori in dignitate nocet mala fides antecessoris, quia non ab ipso, sed à superioris institutione causam habet. Gl. sing. *in c. cum. in fin. de Iure Patron.* quæ Glossa generaliter loquitur de præscriptione, nec requirit immemorialem; & planè videtur, quòd ipse titulus successionis in beneficio vel dignitate, ex quo Prælatus vel beneficiatus etiam plerumque sub juramento (quod in confirmatione seu investitura præstat) tenetur defendere & conservare jura suæ Ecclesiæ, sicut est justus titulus ad possessionem talium decimarum (supposito quòd aliunde nesciat vitiosam) *pro suo* adipiscendam vel retinendam, ita etiam ad præscriptionem ordinarii temporis 40. annorum. *tex. not. in L. fin. ff. Pro suo.*

21 Circà præscriptionem decimarum notandum est, quòd allegans præscriptionem contra Parochum debeat vel tempus immemoriale, vel saltem 40. annorum cum titulo probare, propter præsumptionem Juris, quæ militat prò Parocho & contra præscribentem. *c. 1. de Præscript. in 6. junct. cap. 2. de Restit. spol.* Idem dicendum circa Parochias Monasteriis pleno jure incorporatas, ita ut decimæ earum non nisi 40. annis cum titulo contra Monasterium præscribantur, quia per incorporationem Monasterium habetur loco Parochi. Decisio Rotæ apud Tamb. *De Iure Abb. tom. 3. dec. 120. num. 11.* Quòd si autem præscriptio allegetur contra aliam Ecclesiam, cui tantùm ex privilegio vel etiam præscriptione decimæ competebant, sufficiet posse probare possessionem bona fide per 40. annos continuatam *d. c. 1.* imo contra Clericum privatum vel Laicum 10. anni inter præsentes, & 20. inter absentes cum titulo, & sine titulo 30. sufficient, quia hìc nec præsumptio Juris adest, nec favor Ecclesiæ, ob quem quadragenaria præscriptio requiratur. Pet. Rebuf. *de Decim. quæst. 13. num. 100.*

Laici quidem de Jure omnes sunt incapaces juris decimandi, tanquam spiritualis & propter spirituale Ministerium competentis, *c. causam. 7. de Præscript. & c. quamvis. 17. h. t.* Nihilominus I. ex privilegio Papali jus decimandi acquirere possunt: quia non excedit vires Papæ, Laicum ad jus spirituale habilitare & secundùm quid Clericis æquiparare, sicut de facto ad jus patronatus, quod spirituale est, omnes Laici habilitati sunt. 22

II. Ante Concilium Lat. quod probabiliter fuit habitum Anno salutis 1179. Vid. Henric. Canis. *de Decim. cap. 13. num. 6.* Laici poterant jus decimandi ab Ecclesia in feudum vel Emphyteusim accipere, quia tunc tantùm acquirebant jus utile & temporale, non directum & spirituale, per dictum verò Concilium Lat. id prohibitum est, *c. 1. 16. q. 7.* Si tamen alicujus Majores ante Concilium decimas in feudum accepissent, is etiamnum hodie eas rectè retinere posset. *arg. cap. 2. §. sanè. h. t. in 6.*

III. Per contractum locationis aut usufructus etiam laici decimas habere possunt, quia tunc nihil de dominio juris spiritualis in illos, sed tantùm commoditas quædam percipiendi decimas, non tanquam sibi sed Parocho debitas transfertur.

IV. Quædam decimæ sunt merè profanæ & *laicales*, quas olim Domini suis prædiis, deinde subditis in usumfructum, feudum, vel Emphyteusim datis tanquam loco tributi, pensionis annuæ vel Canonis imponebant. Greg. Tholos. *in Syntagm. Iuris. lib. 2. c. 20.* quo etiam referri posse videtur illa portio vini, quæ ex quibusdam vineis, præsertim in Austria exigitur, & vulgo *Bergrecht* appellatur.

V. Laici conversi, seu religiosi de certo aliquo ordine, uti sunt Equites Mellitenses, Teutonici &c. decimas quoque possidere possunt; *c. 3. de Priv.* Panor. *in c. quamvis. 17. h. t.*

Præscriptione autem etiam immemoriali ex communi DD. opinione laicus decimas, quoad titulum dominii *directi* acquirere non potest, quia est incapax possessionis, sine qua non currit præscriptio *cap. causam. 7. de Præscript.* Unde non obstat, quòd à quibusdam in contrarium opponitur: videl. quidquid per privilegium acquiri potest, id etiam possit per præscriptionem immemorialem, quam constat habere vim privilegii, per text. & Gloss. *in cap. super quibusdam de V. S.* atqui jus decimandi laicus per privilegium acquirere potest, ut dictum, ergò &c. nam negandum est suppositum, quòd ex persona laici detur immemorialis decimarum præscriptio; datur quidem immemorialis *detentio*, quæ facti est, sed ex defectu possessionis & propter Juris resistentiam non datur immemorialis *præscriptio*. 23

Similiter nec consuetudine generali alicujus Provinciæ introduci potest, ut laici passim decimas jure dominii directi sibi vindicent, quia imprimis hæc consuetudo foret irrationabilis, ut laici sine omni causa id habeant, quod Deo & Ministris ejus in recognitionem universalis dominii & propter spirituales labores debetur; deinde hæc consuetudo damnificaret Ecclesias, eas decimis privando, meritò proinde invalidata intelligeretur *in cap. 1. de Con. tenud.* Notanter autem hactenus loquor de jure *directo* decimandi: nam quid dicendum sit de jure utili, paulò inferiùs exponam. 24

Grandis igitur est difficultas, quomodo defendendi sint laici, qui passim in nostris partibus decimas non ex titulo usufructus, vel locationis, sed jure proprietatis sibi vendicant, nec privilegium Papale; nec infeudationem ante Concilium Lat. factam ostendere possunt,

possunt, nesciunt tamen quo jure vel titulo primitus acceperint?

25 Vereor, ne multi laici cum animarum suarum periculo decimas detineant *juxta text. in cap. prohibemus. 19. hoc tit.* quando experientia constat, à tempore, quo hæreses ordinem & tranquillitatem Ecclesiæ turbarunt, eò temeritatis perventum esse, quòd præsertim Patroni & Advocati Ecclesiarum jura & reditus Ecclesiasticos, quasi liberè in suam utilitatem convertant, Parochos & Beneficiatos etiam non requisito Episcopo, & nescio quibuscum illicitis pactis instituant, destituantque. Quare optandum foret magnoperè, ut quidam laici saltem opulentiores ad eligendam viam tutiorem & exonerandam suam, aut suorum Majorum conscientiam induci possent, ut decimas aliaque jura Ecclesiis Parochialibus restituerent. Verùm quia prædicti excessus non sunt de omnibus laicis præsumendi, & satis colligitur ex Jure & DD. olim non fuisse infrequens, quòd laicis vel ob merita sua in Ecclesiam, vel ob ipsius Ecclesiæ utilitatem, vel ex privilegio aut per contractum feudalem decimæ concederentur: idcirco in proposita quæstione duos casus principales distinguo.

I. An laici habeant decimas à tanto tempore, ut nec de *initio* nec de *contrario* constet,

II. An habeant decimas à tanto tempore, ut de *initio* possessionis quidem non constet, constet autem de *contrario*, v. g. ex libris antiquis, vel instrumentis authenticis, ex quibus ostenditur, quòd decimæ ante annos 100. vel 200. adhuc pleno jure penes Ecclesiam fuerint?

26 Quod attinet ad primum casum, dico, quamvis laicus decimas præscribere etiam tempore immemoriali non possit, operatur tamen hæc immemorialitas temporis, quòd ex ea præsumatur, antecessores laici omni meliori modò, sive deinde per privilegium, sive per infeudationem ante Conc. Lat. decimas acquisivisse, *arg. cap. super quibusdam. de V. S. cap. 1. de Præscript. in 6. l. hoc jure. §. ductus aquæ. ff. de Aq. quot. & æstiv.* Pulchrè ad propositum loquitur Gilken. *de Præscript. p. 3. cap. 8. num. 23.* Quamvis, inquit, 100 imò 1000. annorum possessio, ubi de non justo primordio constat, non minuat possessionis causam, cùm in persona possessoris & Majorum & Authorum ipsius tale jus coalescere non potuerit, *cap. causam. de Præscript.* tamen ex quo de hujusmodi exordio non constat, & tales res sit, quæ ex causa laico acquiri possit, existimando est, cùm tot annorum intervallo nemo ipsi quæstionem moverit, justam quoque initii rationem fuisse: cùm enim tam varii sint casus, ex quibus instrumenta intercidere, vel interverti possint, videl. incendium, furtum, injuria concerpentium, vetustas ipsa omnia paulatim hauriens, infirmitas memoriæ ignorantium, quo loco quid positum aut conditum sit, fiducia sui juris ex tam longa & inconcussa possessione, non debet Ecclesia in tot humanæ conditionis casibus occasionem, quem ex inopinato casu suo jure evertendi, aucupari, cujus fortè Majores propter optima in Ecclesiam merita decimas quasi pro recompensatione acquisiverunt, quo etiam referri possunt, quæ infra *num. 37.* dicentur.

27 Sed, inquies, quid interest, an Laicus præscripserit decimas, vel an in illarum possessione & perceptione relinquatur? R. Differentiam jam satis insinuatam esse; si enim ponatur laicum præscripsisse decimas, acquisivit dominium juris, & id retinebit, tametsi aliquando post completam præscriptionem emergat titulus & initium inhabile, quia imposterum non amplius possidet decimas ex primo illo titulo, sed ex jure præscriptionis. Sin autem laicus tantùm ex præsumptione boni tituli, quæ oritur ex immemorialitate temporis relinquatur in possessione, privabitur hac possessione, si per Parochum de vitioso initio convictus fuerit. Felin. *in c. accidentes. n. 6. & in c. cùm ex officii. n. 13. de Præscript.* Non obstat, quod dicit Vasquez *illustr. Controv. p. 1. lib. 2. cap. 81. num. 12. & 15.* licet constet de uno titulo inhabili, nihilominus ex diuturnitate temporis de alio meliori ex postfacto superveniente præsumendum esse: eò quòd ex antiquitate temporis factum non tantùm unum, sed etiam plura, si necessaria sint, præsumantur. Non obstat, inquam, utut enim hoc fortè procedat in aliis causis, in quibus Successores saltem mediati in bona fide existentes per longissimum tempus præscribere possunt, tametsi Antecessores eorum fuerint in mala fide Fachin. *lib. 8. Controv. c. 27. vers. nec obstant.* Cov. *de Præscript. p. 2. §. 9. n. 7.* secùs tamen est in causa decimarum, in qua nulla præscriptio laicum juvare potest. Propterea, quando Parochus probat vitiosum initium possessionis, habet triplicem fortissimam præsumptionem pro se: unam ex incapacitate laici, alteram ex jure ipso, quo omnes decimæ ad Parochum spectare censentur. *c. 2. de Restit. spol. in 6.* tertiam ex demonstratione vitiosi initii in possessione laici: dum contra laicus solam & unam præsumptionem ex immemorialitate temporis prætendere potest: notorium est autem, unam præsumptionem aliis præsumptionibus pluribus & fortioribus penitùs elidi ac enervari *arg. c. in nostra. 4. de Procurat. l. divus. 7. ff. De in integ. restit.* Neque verùm est, 28
quòd quidam contendunt, ex immemorialitate temporis oriri præsumptionem Juris & de Jure, contra 29
quam non admittatur probatio in contrarium, etenim nulla est præsumptio Juris & de Jure, nisi quæ expressè in aliquo Canone vel lege contineatur, quod de immemorialitate temporis non reperimus, eamque ob causam contra probatam immemorialitatem admittendas esse probationes de vitioso initio, rectè docet Arnold. Rath. *Tract. de Usucap. c. 5. assert. 47. n. 2. & 3.* Henr. Canis. *de Decimis. cap. 9. in fin.* Fachin. *Controv. l. 8. c. 33.*

In *altero casu principali* potissima difficultas de- 30
pendet ab eo, an dicatur tempus immemoriale, quando quidem non constat, quo *initio* cœperit possessio, constat autem de *contrario*, quòd scil. ante tot & tot annos necdum apud antecessores moderni possessoris fuerit. Nam si dici debeat tempus immemoriale, de cujus initio non constat, habebit laicus præsumptionem juris ex immemorialitate temporis pro se, & relinquendus erit in possessione decimarum, usque dum Parochus vitiosum initium ostendat: licèt enim non desint, qui cum Host. *in c. cùm Apostolica. h. t. n. 10.* & Canisio *de Decim. cap. 13. n. 9.* putant non sufficere immemorialitatem temporis, contraria tamen sententia æquitati magis convenit, ne quis ob difficultatem probationis facilè suo jure privetur, & ne nihil antiquitati temporis tribuatur Butrius & Imola *in d. c. cùm Apostolica*, aliique apud Cov. *lib. 1. Var. Res. c. 17. n. 5.* citati. Sanè hæc quæstio non tantùm vix apud aliquem authorem in terminis reperitur, sed à plerisque confunditur, & nulla inter *contrarium & initium* distinctio adhibetur, ut per Gl. *in c. 1. in v. memoria. de Præscript. in 6.* Mascard. *de Probat. vol. 2. Conclus. 2042.* imò *in d. c. 1.* expressè dicitur illa immemorialis præscriptio, *cujus contraria memoria non existit.* Verùm frequentiùs DD. supponunt, rectè dici possessionem immemorialem, quamvis constet, quòd aliquando contrarium fuerit, dummodo de initio præsentis possessionis non constet. Craveta. *de Antiq. tem. p. 4. sect. absolutis differentiis*, omnium clarissimè Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 76. num. 3.* Facit Tex. *in c. super quibusdam. de V. S.* ibi: *ex antiqua consuetudine à tempore, cujus non extat memoria*,

ria, *& in L.* 3. §. *ductus aquæ. ff. de Aqua quot. cujus origo memoriam excessit, Iure constituti loco habetur.* Doctores autem & textus supra relati optimè cum hac opinione conciliari videntur per illum modum loquendi, quo utitur Menoch. *de Arbit. Iud. lib.* 2. *Cent.* 1. *casu* 43. *n.* 2. Nimirùm, quòd illud dicatur tempus immemoriale, *cujus initii memoria non est in contrarium.* Bonus text. *in c.* 1. *de Consuet. in* 6.

31 Nova est disputatio, an sit immemorialis possessio, quam constat infra 100. annos cœpisse, nescitur autem, quando? adeoque an tempus immemoriale necessariò debeat 100. annos excedere?

32 Affirmant Card. *in c. si diligenti. de Præscript.* Molina. *d. disp.* 76. *n.* 2. Cov. *de Præscript. p.* 2. §. 3. *sub n.* 9. Sed, si istorum DD. argumenta perpendo, parùm me persuadent: etenim quòd ita inferant: centenaria præscriptio requirit titulum *c. si diligenti. in fin. de Præscript.* ergo immemorialis, quæ titulum non requirit, debet esse major centenaria; rectè negari potest consequentia, quia quòd in in centenaria requiratur titulus, hoc ipsum in specialem favorem Ecclesiæ Romanæ constitutum est, ne tam facilè per præscriptionem damnificetur. Unde, quod addit Molina, præscriptionem immemorialem esse magis privilegiatam quàm centenariam, verum est respectu præscribentis, non verò respectu ejus, contra quem præscribitur.

33 Quare in hac difficultate ego breviter sic dicendum arbitror, quòd in illis causis, in quibus præscriptio 40. annorum cum titulo procedit, probabilius sit, ex nullo Jure evinci, quin etiam infra 100. annos ad effectum, quòd aliquis non teneatur probare titulum, detur immemorialis possessio, si testes saltem per 40. annos testentur de visu proprio, quòd semper viderint rem in hoc statu fuisse, & de cætero non audiverint de initio: quia tunc sufficienter probatum est, quòd *origo memoriam excesserit*, prout id solùm ad immemorialem possessionem requiritur *in c. l.* 3. §. *ductus aquæ ff. de Aqua quotid. & æst.* & quia de Jure civili in præscriptione 30. & 40. annorum absolutè non requiritur titulus, *l. sicut. & l. omnes. C. de Præscript.* 30. *annor.* de Jure verò Canonico per quandam correctionem sit inductum, ut in præscriptione 40. annorum requiratur titulus, ubi jus resistit præscribenti, *c.* 1. *de Præscript. in* 6. videtur omninò congruum, ut hæc correctio strictè accipiatur. *l. præcipimus. Cod. de Apell.* & non extendatur ad eum casum, quo aliquis per famam & testes probare potest possessionem 40. annos longiùs excessisse, & ita quidem, ut initii memoria non existat, quamvis fortè 100. anni elapsi non sint. Atque hujus opinionis (ex aliis tamen fundamentis) etiam est Cravetta *de Antiq. temp. p.* 4. *sect. absolutis. differ. num.* 2. cum Gl. *in c. cùm nobis. v. centum. de Præscript.* & Alexand. apud eundem Crav. *n.* 4. cit.

34 Interim tamen quia in causa decimarum non est locus præscriptioni, sed solum ex præscriptione proceditur, ut jam sæpiùs repetitum; ideò libenter concesserim, quando constat possessionem intra 100. annos cœpisse, nescitur autem quando, posse tamen circumstantias & conjecturas concurrere, ex quibus præsumptio temporis antiqui elidatur & pro Parocho (qui aliunde jam præsumptionem Juris pro se obtinet) sufficienter probetur, laicum malam possidendi causam habere, nisi de legitimo titulo docuerit v.g. si constet possessionem multùm infra 100. annos cepisse, antecessores laici fuisse potentes hæreticos, si testes super immemoriali producti varient, &c.

35 Postremò quæri potest, utrum saltem circa jus utile decimandi, cujus laicus non est incapax, consuetudo vel præscriptio aliquid operari valeat.

℞. I. Cum Canon. Lateran. Con. quo prohibetur, ne laici de decimis infeudentur, non sit juris naturalis, aut divini, nihil putarem obstare, quin per contrariam consuetudinem abrogari possit, *arg. c. fin. de Consuet. l. de quibus, cum seq. ff. de LL.* haud enim videtur irrationabile; quòd laicis decimæ in feudum concedantur cum authoritate Episcopi: si id ipsorum merita, vel Ecclesiæ utilitas exposcat.

Deinde illam prohibitionem Concilii plurimi DD. tantùm accipiunt de infeudatione *perpetua* & in heredes transitoria, unde cùm correctiones Jurium non sint extendendæ. *l. præcipimus. in fin. C. de Apell.* existimant, etiamnum hodie posse per Episcopum aliumvè Ecclesiâ Prælatum decimas alicui laico ex justa causa & cum ordinaria Juris solennitate ad tempus vitæ; vel aliud longum tempus in feudum vel emphyteusim concedi. Gl & Abb. *in c. quamvis.* 17. *b. t.* Cov. *Var. Res. lib.* 1. *c.* 17. *n.* 5. 36

℞. II. Quamvis inter DD. controvertatur in *c. prohibemus.* 19. *b. t.* utrùm jus *utile* per unum laicum acquisitum in alium rectè alienetur? nihilominùs per consuetudinem tales alienationes convalidari posse, quia in Jure dubio optima legum interpres est consuetudo, *l. si de interpretatione.* 37. *ff. de LL.* & hinc non dubito, quin multæ decimæ ante Concil. Lat. ab Ecclesiis, per modum feudi vel emphyteusis separatæ sint, quæ etiamnum hodie apud Laicos manent, non quidem semper jure hereditario, sed per diversas venditiones & alienationes bonorum ad eos devolutæ. Licèt autem laici, qui hujusmodi decimas possident, nulla pro iis servitia aut fidelitatem secundum naturam Feudorum Ecclesiæ præstent, non tamen statim evincitur, quòd tales decimæ ab initio non fuerint per modum juris utilis concessæ, nam præstatio servitiorum & fidelitatis juramentum non est substantiale, sed tantum naturale contractus feudalis, unde pacto & consequenter etiam præscriptione illa obligatio tolli potest, quemadmodum dari *feudum Francum*, in quo nulla servitia præstantur, & in feudo concesso Ecclesiæ non præstari fidelitatem, *c. unic. Ecclesiam fidel. non fac.* nemo est, qui ignoret. Item quod obligationi præstandi annuum canonem præscribi possit per Emphyteutam, dicetur inferiùs *in* §. 3. *sub n.* 7. Est tamen inter res feudales & emphyteuticas *profanas* ac inter *decimas* differentia, quòd illæ per præscriptionem possint transire in *allodium*, non verò istæ, quia juris *directi* decimandi incapax est laicus. 37

Sed ait: quid valebit hoc jus *directum* apud Ecclesiam, si Laicus id non recognoscat, nulla pro eo servitia, fidelitatem, canonem, aut laudemium præstet? ℞. Sicut in aliis rebus præscriptio contra Ecclesiam admittitur, ita etiam in his. Et unum saltem reperio hujus juris directi effectum; quòd nimirùm Ecclesia has decimas à laico possessas contra fiscum vindicare possit, si laicus sine legitimo herede defunctus bona vacantia reliquerit; aut crimen confiscatione bonorum dignum commiserit: in feudis enim & emphyteuticis domino directo præjudicari non potest. Utrùm autem S. Pont. pro plenitudine potestatis suæ non posset Ecclesias adversus præscriptionem laicorum eatenus restituere, ut laici in recognitionem directi dominii tenerentur de decimis possessis singulis annis certam aliquam portionem solvere, altioris indaginis est; & licet id foret æquitate plenum, ac Ecclesiis utile, vix tamen sine cooperatione Imperatoris & Principum terrarum posset in executionem deduci. 38

℞. III. Hodie stante prohibitione Concilii Later. posse quidem laicum contra alium laicum ante Concilium infeudatum jus utile præscribere, contra Ecclesiam autem post Concilium non posse, vel enim sciret 39

sciret post Concilium non licere habere decimas in feudum ab Ecclesia vel ignoraret? Si priùs, foret in mala fide *vera*; si posterius esset in mala fide *ficta*, seu in ignorantia Juris, quę non prodest acquirere volentibus. *l. Iuris. 7. ff. de Iuris & fact. ignor. l. nunquam 31. in p. ff. de Usucap.*

Sed ais: posse contingere, ut aliquis sciat, non licere dare feudum decimarum laicis post Concilium, & tamen sit in bona fide, si nimirùm ipse & ejus antecessores tempore immemoriali decimas ex titulo feudi possederint. ℞. Si in hac immemoriali possessione non constet de initio, omni meliori modo præsumendum esse; Laici majores fortè ex privilegio & dispensatione speciali tale feudum accepisse; sin autem Parochus docere possit, quòd tantùm per privatas conventiones inter suos & laici antecessores (quamvis Episcopi authoritate accedente, feudum datum sit) quantocunque etiam tempore non erit præscriptum, sicut enim pactis privatorum Juri publico derogari non potest, ita nec contraveniri prohibitioni
40 legis communis publicam utilitatem concernentis per privatorum & particularium hominum præscriptionem. Cui non obstat, quòd res temporales Ecclesiæ immobiles vel mobiles pretiosæ alienari prohibitę,
41 nihilominus pręscribi possint. Riccius *in Praxi aurea p. 1. res. 32.* nam diversitatis ratio est ista, quòd res Ecclesię temporales non prohibeantur absolutè devenire in manus laicorum, sed tantùm sine solennitatibus, quas cursus temporis, & bonę fidei possessio per 40. annos continuata supplere videtur. Sed circa decimas absoluta est prohibitio, ne per viam etiam juris utilis ad laicos quibusvis cum solennitatibus transferantur.

---

§. III.

Qualiter detur immunitas à solvendis decimis.

SUMMARIA.

42. *An & qualiter detur immunitas à solvendis decimis.*
43. *Religiosi qualiter de jure exempti à solutione decimarum.*
44. *Quorundam specialia privilegia extra corpus juris, & qualiter intelligenda.*
45. *An habentes communicationem Privilegiorum, communicent privilegium immunitatis à solvendis decimis.*
46. *Consuetudine etiam datur immunitas, sed regulariter tantùm immemoriali.*
47. *Præscriptione etiam Laici immunitatem acquirere possunt.*
48. *An præstationibus annuis præscribi possit, & quis sit sensus L. cum notissimi §. fin. C. de Præscript. 30. annorum.*
49. *Quanto temp. præscribatur immunitas.*
50. *A restitutione decimarum ante completam præscriptionem non excusat consumptio bona fide facta, aut triennalis possessio.*
51. *Ecclesia habet dominium in decimis nondum solutis in sui favorem, non verò in sui præjudicium.*
52. *Pupillus mutuans aut solvens manet dominus pecuniæ, quamdiu dominium sibi est utile.*
53. *Clericus minorennis in beneficialibus habetur pro majorenne, ut possit agere in judicio, non verò, ut careat auxilio restitutionis in integrum.*
54. *Immunitas per contractum potest acquiri gratis, vel pro alia re spirituali.*
55. *Conciliacio c.* statuimus, &c. veniens, de Transact.
56. *Abbates possunt dare consensum in alienatione rerum ad suas Parochias pertinentium.*
57. *Quo sensu pro re temporali possit acquiri immunitas.*
58. *Pauperes an sint immunes à solvendis decimis?*
59. *Quis in causa decimarum sit Iudex competens?*

NOn defuerunt ex antiquioribus præsertim DD. existimantes neminem posse à solutione decimarum eximi; eo moti argumento, quòd decimæ sint Juris divini & consequenter per humanas inventionis non remissibiles. Verùm hanc sententiam cum communiori ita limitandam censeo, ut exemptio à solvendis decimis dari non possit, si per eam congrua sustentatio Parochorum adimeretur, etenim decimas non aliter esse juris divini, quàm in quantùm ad sustentationem Clericorum necessariæ sunt, jam supra *in §. 1.* explicavimus. Quare si Parochus aliunde sufficientes reditus habeat, vel si ex decimis aliquorum tantùm Parochianorum congruè sustentetur, rectè dicitur, dari exemptionem seu immunitatem à solvendis decimis per *privilegium Pontificium*, *consuetudinem*, *præscriptionem aut contractum*. 42

Per *Privilegium*, idque in Corpore Juris clausum Religiosi & alia pia loca diversimodè per Canones à solutione decimarum eximuntur, quos diversos Canones ita in ordinem redigit Glossa *in c. ex parte. 10. in V. laborum tuorum. h. t.* quòd nimirum Monachi in primitiva Ecclesia decimas dederint tanquam Laici. *arg. c. alia causa, & c. generaliter. 16. q. 1. cap. duo. 1. q. 1.* posteà Paschalis II. statuerit, quòd nec Monachi nec Clerici communiter viventes decimas de suis laboribus solverent, *c. decimas. 16. q. 1.* tempore verò procedente Hadrianus Papa solis Cisterciensibus, Hospitalariis, Hierosolimitanis seu Templariis concesserit hoc privilegium, ut de laboribus suis, quos propriis manibus, vel sumptibus excolunt, decimas solvere non teneantur, alios verò Monachos tantùm in decimis Novalium suis manibus aut sumptibus factorum; item & in hortis & nutrimentis animalium suorum exemerit. *d. cap. ex parte. cùm seqq. h. tit.* demum Innocent. III. in Concil. Later. privilegium Cisterciensium & aliorum *in d. c. ex parte.* respectu possessionum post dict. Concil. acquirendarum sustulerit. Novalium autem nomine intelliguntur illæ terræ noviter per Religiosos ad culturam redactæ, de quarum cultura non extat memoria, ex quibus priùs Parochus nullas vel exiguas decimas percipiebat. *cap. fin. de Privil. & c. quid per Novale. 21. de V. S.* 43

Cæterùm extra corpus Juris per speciales Bullas multi Ordines Religiosorum exempti sunt, non tantùm in novalibus, sed etiam quibuscunque terris, quas suis laboribus vel sumptibus colunt. Sicut de Religiosis Congreg. Cassinensis, Camalduensibus, Prædicatoribus, Carthusianis, & pluribus aliis attestatur Barb. *in dict. c. ex parte. n. 5.* Sed hæc privilegia non extenduntur ad illas possessiones, quæ non sunt Religiosorum propriæ, sed ab aliis conductæ, *c. dilecti. 8. h. t.* Neque ad illas, quas Religiosi aliis vendiderunt, vel elocarunt, concernit enim privilegium tantùm personas Religiosorum, non extraneas, *c. licet. 11. h. t.* sicut in simili, licet fiscus de possessionibus, quas tenet, non solvat vectigal, emptores tamen & conductores solvere tenentur. *l. locatio. 9. §. ult. ff. de Publican.* Cæterùm verò, si in privilegio concedatur exemptio à solvendis decimis *de laboribus*, hic terminus non debet restringi ad sola Nova- 44

lia

lia sed universas proprias possessiones propriis laboribus vel sumptibus cultas. *cap. ad audientiam.* 12. *hoc tit.*

45 Quæritur autem, an illi Religiosi, qui in specie quidem à solutione decimarum exempti non sunt, attamen generalem communicationem privilegiorum cum exemptis habent, hoc ipso etiam quoad decimas privilegiati censeantur. Negativè aliquoties fuisse in Rota decisum, refert Barb. *de Offic. Par. p.* 3. *c.* 28. §. 3. *num.* 41. quia Immunitas à solvendis decimis est difficilis concessionis propter præjudicium Parochorum *arg. cap. nuper.* 34. *h. t.* ut proinde locum habeat regula, quòd in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non esset concessurus. *c. qui ad agendum. de Procurat. in* 6. & quia *dict. cap. nuper.* in quo similia Privilegia abrogantur, est constitutio Conciliaris, cui non derogatur sine expressa mentione. Nihilominus tamen notabiles limitationes ex aliis Rotæ decisionibus ponit Pasqual. *in Addit. ad Lauret. de Franchis de Controv. inter Ep. & Reg. p.* 2. *q.* 72. *n.* 10. *& seqq.* quòd nimirùm in generali communicatione privilegiorum etiam veniat exemptio à decimis, si communicatio sit talis, ut exprimat aliqua præjudicialia privilegia saltem in genere, vel adsit talis amplitudo verborum, ut significet mentem communicantis se extendere ad omnia. Item si in privilegio communicato jam sit inserta clausula derogatoria *dicti cap. nuper.* quia privilegium communicans communicat privilegium cum suis qualitatibus: præsertim si privilegium communicationis habeat annexam clausulam: *quorum tenores &c.* quæ operatur, ut privilegia communicata censeantur literis communicationis de verbo ad verbum inserta. Accedit, quòd privilegia exemptionis à decimis dantur Religiosis intuitu laborum, quos sustinent in Ecclesia prædicando, & Sacramenta ministrando, ut dixit Rota *decis.* 795. *n.* 17. ergo æquitas suadere videtur, ut ejusmodi privilegia ad Religiosos communicantes, qui similes labores subeunt, pariter extendantur.

46 Per *consuetudinem* quoque dari immunitatem à solvendis decimis, verior est sententia: ita enim videmus decimas *personales*, item decimas minutas passim abrogatas esse, sicut attestantur DD. qui in diversis Europæ partibus *de Decimis* scripsere. Sed hoc cum generali illa limitatione accipiendum est, si nimirum Parocho per talem consuetudinem congrua sustentatio non subtraharur. Præterea rectè advertit Paulus Laym. *in Theolog. mor. l.* 4. *tract.* 7. *c.* 6. *num.* 11. quamvis regulariter ad introducendam consuetudinem adversus legem Ecclesiasticam 40. anni sufficiant; quia tamen lex decimarum obligat sub gravi peccato, non posse ordinariè immunitatem per consuetudinem nisi tempore immemoriali introduci, ex quo scilicet successores bona fide credant suis majoribus per privilegium aut alium titulum obligationem decimarum remissam esse: nam aliàs locum habebit text. *in c. cùm haberet de eo qui duxit &c.* quòd *diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet*, & *in c. fin. de Consuet.* quòd *tantò sint graviora crimina, quantò diutiùs infelicem animam tenuerunt.*

47 Quod de consuetudine magis de *præscriptione* sentiendum est: cùm enim præscriptio in eo differat à consuetudine, quòd consuetudo inducatur ab aliqua communitate, præscriptio verò à singularibus personis, sanè minùs præjudicabit Parocho, si unus vel alter per præscriptionem à solutione decimarum se eximat, quàm si tota communitas. Imò quamvis laici jus decimandi tanquam spirituale, & propter spirituale ministerium competens acquirere non possint per supradicta, immunitatem tamen eos præscribere posse magis inter DD. convenit, quia per hanc nullum jus spirituale, sed tantùm potestatem fructus
suos integros percipiendi consequuntur. Cov. *Var.* 48
Res. l. 1. *c.* 17. *n.* 10. Neque verum est, quod quidam docent *ex l. cùm novissimi.* §. *fin. C. de Præscript.* 30. *ann.* obligationibus annuis absolutè præscribi non posse: nam contrarium evincitur *ex cap. de quarta, &c. ad audientiam. de Præscript. l. eos.* 22. *C. de Usur.* Quòd verò Imperator *in d. l. cùm novissimi.* dicat in iis obligationibus, quæ dationem per singulos annos continent, præscriptionis tempus non ab exordio obligationis, sed ab initio cujusque anni computandum esse, &c. ita intelligi debet, quòd circa obligationem annuam duæ quasi diversæ præscriptiones concurrant; una, qua præscribitur ipsi principali & generali annuæ obligationi, quæ se habet respectu omnium præstationum annuarum; & altera, qua præscribitur obligationi speciali & secundariæ dandi res singulas annis singulis: in illa prescriptio computatur à die, qua primitus in solutione cessatum est. *l. pen. in fin. C. de Præscript.* 30. *ann.* in hac à singulis annis vel mensibus, in quibus res illæ solvi debuissent. *d. l. cùm novissimi.* §. *fin. in pr.* Unde, qui v. g. per 50. annos decimas bona fide non solvit, non tenebitur quidem illas decimas restituere, quas primo decennio percepit, quia etiam respectu illarum 40. anni elapsi sunt; neque illas, quas ultimo decennio percepit, quia illæ post præscriptionem jam completam perceptæ sunt; illas verò, quas intermediis 30. annis percepit, restituere omninò tenebitur, cùm respectu illarum (numerando præscriptionem à singulis annis quibus solvi debuissent) ex defectu 40. annorum necdum completa sit præscriptio. Quam eandem interpretationem quondam docuit Reverendissimus Dominus Gregorius Kimpfler nunc Abbas Schyrensis, Professor & antecessor meus de hac Universitate nostra olim sua præclarissima doctrina, nunc suis gratiis meritissimus. Videtur quidem in contrarium facere, quod Imp. *in d. l. cùm novissimi.* §. *fin.* exemplum subiiciat de Emphyteuta (cujus etiam est obligatio annua) quòd nullo temporis curriculo rem Emphyteuticam tanquam propriam præscribere possit. Sed, nisi fallor, ex illo exemplo nostra sententia non parum confirmatur: nam Imperator vult dicere, quamvis Emphyteuta possit præscribere obligationi dandi annuum Canonem (alias enim frustra præmisisset qualiter præscriptiones circa obligationes annuas computari debeant) non tamen propterea possit prætendere quòd res quoad dominium *directum* ad se pertineat ex defectu scilicet possessionis, quam non habuit ut dominus *directus*, sed tantùm ut Emphyteuta, quòd si inter verteretur Domino possessio v. g. per alienationem in eum, qui rem tanquam liberam & propriam possideret, tunc etiam usucapio quoad dominium directum procederet, ut advertit Gloss. *in d.* §. *fin. v. conductori, & in l.* 2. *v. usurpet. C. eod. tit.* Sed.

Quær. I. Quanto tempore immunitas à solven- 49
dis decimis præscribatur? Distinguitur, an præscriptio prætendatur contra Ecclesiam Parochialem, vel contra aliam Ecclesiam aut Monasterium, vel omninò contra privatum Clericum aut Laicum: In primo casu requiritur cum titulo 40. annorum spatium, & sine titulo tempus immemoriale *c.* 1. *de Præscript. in* 6. In secundo casu 40. anni etiam sine titulo suffi- 50
ciunt: & tertio, 50. cum titulo, & sine titulo 30. juxta vulgata præscriptionis Jura. Ante omnia tamen in hac immunitatis, sicut in quavis alia præscriptione *bona fides* requiritur, *cap. fin. de Præscript.* ut scilicet immunitatem prætendens sine contumacia aut fraude justo errore ductus decimas hactenus solvere recusarit, puta quia agrum tanquam immunem à decimis emit, venditore privilegium uel compositionem cum Parocho factam allegante; uel quia puta-

tiuum

tiuum prinilegium habet, aut sui antecessures nunqnam ab bominum memoria decimas persolverint. Text. *in l. fin. ff. Pro suo.*

51 Quæritur II. An is, qui bona fide per 10. vel 20. annos decimas Ecclesiæ nou solvit, si ex post facto ad solutionem decimarum condemnetur teneatur, non tantùm decimas futuri, sed etiam præteriti temporis persolvere? Videtur quidem negativè respondendum, cùm passim inter DD. conveniat, bonæ fidei possessorem, à quo res possessa per sententiam evincitur, non teneri ad restitutionem fructuum consumptorum. *§. si quis à non Domino. 35. Inst. de Rer. divis.* neque extantium, quos bona fide per triennium possedit, & consequenter usucepit. Barth. *in l. 4. §. fructus. ff. de Usucap.* Reyger *in Thesauro Iur. v. fructus. n. 57.* Quòd autem præscriptio triennalis & quælibet minor decennio etiam contra Ecclesiam procedat, communis est DD. *in auth. quas actiones. C. de SS. Eccles.*

Verùm hac ratione dubitandi non obstante, puto etiam decimas præteriti temporis restituendas esse, nisi respectu singulorum annorum quadragenaria præscriptio intervenerit; etenim alia est ratio fructuum; ex re aliena perceptorum, & alia decimarum; in fructibus præscribitur dominium verum & *irrevocabile*, cùm priùs fuerint revera alieni & tantùm in quasi seu *revocabili* dominio possessoris, ad eum principaliter effectum, ut exclusa actione *in factum* possessor eos jure consumere potuerit. Harp. *in dict. §. si quis à non Domino. n. 36. & seqq.* In decimis autem præscribitur obligationi, & actioni tanquam in quibus Ecclesia necdum *in sui præjudicium* dominium habuerit, sed actionem seu condictionem ex canone Gl. *in c. tua nobis. h. tit.* Constat verò, obligationes & actiones regulariter esse perpetuas & durare usque ad 30. & contra Ecclesias usque ad 40. annos *Princip. Instit. de Perpet. & temp. act. junct. l. omnes & l. sicut. Cod. de Præscript. 30. annor.* Neque in decimis rectè applicatur illa regula: quòd possessor bonæ fidei lucretur fructus: cùm decimæ respectu Parochi non se habeant per modum accessorii & fructuum, sed ipsæ per se principaliter sint in obligatione, sicut si heres frumentum defuncto mutuatum ignarus mutui tanquam proprium consumpserit, non ideò minus ex mutuo tenebitur.

Sed nunquid veriùs est, quod docet Panor. *in c. commissum, & in c. tua nobis, h. t. n. 12.* decimas ante solutionem esse in dominio Ecclesiæ propter tex. *in c. moderamine. 16. q. 1.* ubi *vindicatio* pro decimis conceditur, quæ non nisi domino competere solet. *l. in rem. ff. de Rei vind. & arg. l. ut inter. Cod. de SS. Eccles.* in qua communiter notant Interpretes, quòd dominium in Ecclesiam etiam sine traditione transferatur. ℞. Hanc sententiam Panor. procedere, in quantùm est Ecclesiæ favorabilis, ut scil. possit decimas à tertio possessore vindicare. *c. cùm non sit, & c. pastoralis. h. t.* ut bonis parochiani subhastatis in decimis extantibus ante omnes privilegiatos creditores ponatur *l. si ventri. §. in bonis. ff. de Privil. Cred.* non autem si exinde aliquod præjudicium Ecclesiæ inferatur, si propterea breviori præscriptione damnificetur, ne quod in favorem Ecclesię est introductum, in ejus odium retorqueatur. *c. quòd ob gratiam de R. I. in 6.*

52 Quemadmodum in simili pupillus (à quo bonum est argumentum ad Ecclesiam, *cap. 1. de In integr. rest.*) si absque tutoris authoritate mutuam det pecuniam, vel solvat debitori, manet quidem adhue dominus pecuniæ mutuatę vel solutę, & si extet, eam vindicare potest, *l. non omnis. 19. §. 1. ff. de Reb. cred. l. quòd si. 14. §. fin. ff. de Solut.* Sin autem pecunia consumpta fuerit, aut perierit penes accipientes, pupillus in sui prejudicium non censebitur habuisse dominium, sed mutuum vel solutio convalescet, & condictionem in mutuo, vel liberationem in soluto operabitur, ob eandem scilicet causam, *ne quod in favorem &c.* Pariter Clericus minorennis in 53
beneficialibus causis habetur pro majorenne, unde & in iis procuratorem constituere, vel ipsemet agere poterit. *cap. fin. de Iudic. in 6.* Sed & hoc dum de favore ejus agitur. Quid ergo si inconsulta facilitate ductus suum beneficium resignaverit, anne exemplo minnorennium læsorum in integrum restituetur? Affirmativa magis recepta est ex eodem iterum fundamento, *ne quod in favorem.* Covar. *Var. Resol. lib. 3. c. 5. n. 3.* Zoes. *ad tit. Decret. de in integr. rest. n. 4.*

Quæritur III. Qualiter immunitas à solvendis 54
decimis per contractum acquiri possit? Quòd per gratuitam & liberalem compositionem; item etiam pro re aut jure aliquo spirituali (v. g si Religiosi obligati ad solvendas decimas pro immunitate se obligent ad faciendas conciones in Ecclesia parochiali) immunitas rectè acquiratur, satis colligitur *ex c. statuimus, &c. veniens. de Transact.* ita tamen, ut nisi 55
Superioris Authoritas interveniat, talis contractus minimè obliget Parochum successorem. *d. c. veniens.* quamvis enim successor hereditatis factum sui defuncti præstare debeat, ex cujus persona lucrum sentit, & cùm in eum omnes regulariter actiones passivè & activè transeant. *l. cùm à matre. Cod. de Rei vind. l. ex qua persona. 149. & l. qui in jus. 177. ff. de R. I.* Successor tamen in dignitate vel officio, cùm omne suum jus non à defuncto, sed ab electione, institutione, vel concessione Superioris habeat, regulariter non tenetur stare pacto sui antecessoris, si illud pactum non sit jam absolutum & expeditum (ut venditio, donatio &c. circa res sine solennitate alienabiles) sed habeat causam continuam, & etiam successorem obligare deberet ad aliquid de præsenti faciendum vel patiendum, ut in remissione decimarum in futurum, in locatione rei Ecclesiasticæ & similibus, nisi tale pactum nomine Ecclesiæ, scil. cum consensu Superioris (vel in majoribus Ecclesiis cum consensu Capituli) factum sit. Covar. *Var. Resol. lib. 2. c. 15. n. 6.* Cutier. *Can. qq. lib. 1. c. 6.*

Quęritur IV. Quis in proposito veniat nomine 56
Superioris? Dissonant inter se *capitula* in priori quæstione citata; in altero Episcopi, in altero summi Pontificis Authoritas desideratur. Libenter dicerem, Monachos, de quibus *in d. cap. veniens.* agitur, fuisse exemptos, vel sub immediata jurisdictione Papæ, sed quia non habeo hujus assertionis speciale fundamentum, ideò satis placet, quod pro concordatione dicit Panor. *in d. cap. statuimus.* nimirum distinguendum esse, an liberatio à decimis per contractum quæratur in perpetuum vel tantùm ad tempus? in primo casu, quia relaxatur Jus commune & contractus Induit speciem privilegii, requiretur consensus seu authoritas Papalis, in altero autem casu Episcopalis sufficiet. Item solam Episcopi Authoritatem sufficere censet Panorm. *d. l.* si contractus fiat super jure decimandi dubio & controverso. Licèt autem *per d. c. veniens:* in transactione (quæ tantùm fieri potest super re dubia. *l. 1. ff. de Transact.*) requiratur consensus Papalis: nihilominus illum text. de transactione sine causæ cognitione & evidenti utilitate Ecclesiæ parochialis inita intelligit Gl. *in d. c. statuimus.* Barb. *in eod. c. veniens. n. 3.* Porrò quod de Episcopo dicitur, de Abbatibus quoque sentiendum est circa Parochias suis Monasteriis pleno jure incorporatas: quia ex communi DD. sententia per talem incorporationem, jurisdictionem quasi Episcopalem acquirunt, ut inter alia etiam authoritatem in alienatione rerum ad hujusmodi parochias pertinentium interponere valeant.

leant. Pan. *in d. c. statuimus. de Transact. n.* 4. Innoc. *in c. statuimus. in fine.* Gl. in *Clem.* 2. *in v. proprii. de Reb. Ecclesiæ non alienand.* Kok. *de Iurisd. in exempt. Pag.* 1. *q.* 9. *n.* 7. *& pag.* 4. *q.* 20.

57 Quæritur V. An immunitas à solvendis decimis pro pecunia vel alia re temporali acquiri possit? Negativæ favet text. *in c. fin. de Rerum permutat.* eamque multi DD. sequuntur cum Henr. Canis. *de Decimis cap.* 17. *n.* 18. Sed videtur mihi affirmativa satis probabiliter defendi posse, hoc saltem sensu, quòd per contractum v. g. emptionis, qui initur super immunitate, censeantur decimæ, quatenus considerantur ut fructus imposterum nascituri, & decimationi obnoxii in proprio agro emi seu acquiri. Etenim valere emptionem fructuum, qui nascituri sunt, text. est *in l. nec emptio.* 8. *ff. de Contrah. empt.* Item quòd rem, quæ mea est, possim emere sub conditione, & in illum eventum, ubi mea esse desierit, apertè probatur ex *l. existimo.* 61. *ff. jam dicto tit.* unde rectè advertit Barb. *in d. c. fin. n.* 2. Moneta *de Decimis. c.* 5 *n.* 130. quòd in illo *c. fin.* pecunia data sit pro *decimationibus*, id est jure decimandi in alienis fundis, non verò pro immunitate & fructibus in proprio agro percipiendis. Dices: saltem Parochus accipiendo pecuniam pro immunitate vendet jus decimandi, quod in agro habuit, vendere autem jus decimandi, quod spirituale est, simonia censetur. *d. c. fin.* ℞. Non esse propriè venditionem juris decimandi, sed fructuum nasciturorum, ut dictum. Si enim esset propria venditio juris decimandi, deberet id emptori acquiri, emptor autem non percipit fructus tanquam decimator, sed tanquam Dominus & ut jam ab onere decimarum liberos, sicut superiùs etiam de præscribente immunitatem traditum.

58 Quæritur VI. Utrùm pauperes, qui non plus colligunt ex fructibus, nisi quantum sibi & suæ familiæ sufficit ad alimentationem, sint immunes à solvendis decimis? Pro affirmativa, quam tenuit Melendus antiquus Canonista apud Innoc. *in c. licet. de Censi.* facit quòd non videatur Ecclesia velle obligare pauperes ad dandas decimas, quæ jubet, ut Clerici pauperibus liberaliter subveniant. *c. aurum.* 12. *q.* 2. Econtrà negativam communiter amplectuntur DD. cum Gl. fin. *in c. quia tua.* 12. *q.* 1. Sylv. *de Dec. n.* 13. Rebuf. *de Decimis. q.* 5. *n.* 14. eò quòd decimę solvendæ sint instar debiti *c. Parochianos.* 14. *b. t.* in debito autem non habeatur paupertatis respectus, nisi postquam debitor *bonis cessit*, & propterea quòd ad solvendas decimas non tantùm personæ, sed agri & fundi ipsi obligari censeantur *c. de terris.* 16. *b. t.* debeanturque decimæ Deo in recognitionem universalis dominii, quod non tantùm divites, sed & pauperes oportet recognoscere. Utramque sententiam ita conciliandam esse puto, quòd pauperes à solvendis decimis ipso jure quidem liberati non sint, debeat tamen ipsis remissio per Parochos fieri. Pan. *in c. cùm homines. num.* 5. *b. t.* Suar. *de Relig. tom.* 1. *l.* 1. *c.* 16. *sub num.* 16.

59 Quæritur VII. pro Coronide hujus materiæ decimarum, quis in causa decimarum sit Judex competens? Resp. Causam decimarum (si *petitorio* agatur) accenseri spiritualibus, *arg. de c. fin. de Rerum permut. c. Parochianos.* 14. *& c. tua.* 25. *b. tit.* ideoque regulariter ad Judicium Ecclesiasticum pertinere. *d. c. tua. c.* 2. *de Iudic.* Dico: *si petitorio agatur*: nam si solùm agatur *possessorio judicio*, & v. g. Parochus, vel alius Ecclesiasticus conveniat Laicum *interdicto adipiscendæ, retinendæ, vel recuperandæ possessionis*, aut quæratur, an decimæ sine fraude & integræ solutæ sint? &c. plurimorum est opinio hanc cognitionem esse *mixti fori*, & etiam ad Laicum Judicem pertinere, arg. *c.* 2. *de Iureiur. in* 6. *junct. c. ult. de Foro comp. in* 6. ubi executio juramenti (quod utique spirituale est) ad utrumque Judicem pertinet, diversa enim est possessio à proprietate. *l. naturaliter.* 12. *§.* 1. *ff. de Acquir. poss.* Henr. Canis. *de Decim. c.* 18. *n.* 13. Idem est, si ex contractu actio intentetur, quæ non tam jus decimandi, quàm ipsos fructus concernat, v. g. pro mercede locationis, vel pretio emptionis solvendo &c. Si tamen contra Ecclesiam vel Ecclesiasticum agatur *possessorio*, vel alia actione, tantùm Ecclesiasticus Judex erit. *c. si diligenti. de Foro compet.*

Quid, si Laicus contra Laicum agat petitorio judicio super decimis ante Concil. Lat. vel per privilegium acquisitis, & actor decimas ab altero possessas titulo hereditatis, legati, empti &c. ad se pertinere contendat? ℞. Non videri improbabile, tales decimas præsertim consuetudine accedente censeri inter alias res patrimoniales Laici, quæ Judicio sæculari subjacent; dummodò non simul involvatur quæstio tangens radicem juris decimandi ex SS. Canonibus dependentem, veluti an privilegium, infeudatio, vel alienatio Jure Canonico substiterit, articulus à Judice Ecclesiastico decidendus foret, *arg. c. tuam. de Ord. cogn.*

---

§. IV.

De Primitiis & Oblationibus.

SUMMARIA.

60. *Differentia inter Decimas, Primitias, & Oblationes.*
61. *Quid debeatur nomine Primitiarum.*
62. *Primitiæ possunt abrogari per consuetudinem.*
63. *Ex communi sententia non est præceptum faciendi oblationes.*
64. *In actibus meræ voluntatis non inducitur consuetudo.*
65. *Quo fundamento procedat consuetudo circa oblationes.*
66. *Etiam stante consuetudine non peccat, qui aliquando omittit facere oblationes.*
67. *Parochianis non facientibus oblationes non debet Parochus negare Sacramenta.*
68. *Regulariter oblationes intra fines Parochiæ factæ pertinent ad parochum.*
69. *Oblationes factæ in Ecclesiis Regularium pertinent ad Regulares, de funeralibus tamen debetur Parocho portio canonica.*

INter DECIMAS, PRIMITIAS, & OBLATIONES, hanc constat esse differentiam, quòd *Decimæ* singulis annis in recognitionem universalis Dominii de omnibus fructibus, *Primitiæ* tantùm semel de primis fructibus Novalium agrorum, & animalium in signum gratitudinis erga Deum, *Oblationes* sine determinatione temporis, qualitatis aut quantitatis ex causa devotionis persolvantur. 60

Discussa materia Decimarum circa Primitias & Oblationes.

Quæritur I. An nomine Primitiarum omnes primi fructus debeantur? ℞. Primitiarum nomine in fructibus agrorum tantùm portionem aliquam, quę 61

qua-

quadragesimam partem ipsorum fructuum non excedat, in animalibus verò non ipsum primogenitum in natura, sed de ejus æstimatione quadragesimam vel sexagesimam partem, juxta locorum consuetudinem persolvendam esse. Text. & Gloss. *in c. 1. hoc tit.*

62 Quær. II. An Primitiæ per contrariam consuetudinem abrogari possint? ℞. Affirmativè, ita enim vix alicubi videmus primitias exsolvi, & quamvis primitiæ debeantur ex præcepto, tamen hoc præceptum in nova lege non esse Juris Divini probabilius existimo, quemadmodum supra de præcepto solvendi decimas dictum est. Neque obstat, quòd primitiæ debeantur ex gratitudine erga Deum, gratitudo autem consuetudine tolli non possit; nam respondetur, quòd quidem gratitudo in genere (id est, ut aliquis non teneatur esse gratus erga Deum) utique nulla ratione tolli possit, in specie autem, ut ex causa gratitudinis præcisè hoc vel illud solvi debeat, non apparet, cur tolli nequeat, possunt enim homines per preces aut alia pietatis opera suam erga DEUM gratitudinem demonstrare.

63 Quær. III. An sit præceptum aliquod ex quo Parochiani cognantur certis temporibus oblationes facere? Difficultatem movet. *cap. omnis Christianus. 69. de Consec. dist. 1.* ubi hæc verba leguntur: *Omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quòd Deus per Moysem dixit, non apparebis in conspectu meo vacuus. Etenim in collectio SS. Patrum liquidò apparet, ut omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu Sanctorum Patrum debent, &c.* Verùm communis est sententia, nullum esse præceptum de oblationibus faciendis, imò de ratione oblationis esse, ut sit spontanea juxta illud *Exodi*: *Ab omni homine, qui offert ultroneus accipietis eas.* Textum verò *in d. c. omnis Christianus*, cum Gloss. DD. intelligunt procedere in casu, quo Parochus congruam sustentationem ex decimis non haberet. Pan. *ad Rub. de Parochiis. num. 3.* Guttierez *Canon. qq. lib. 2. q. 21. n. 139. & seq.* Ego quid in hac quæstione sentiam, ex resolutione sequentis quæstionis apparebit.

64 Quæritur IV. Utrùm per consuetudinem obligari possint Parochiani ad præstandas certas oblationes? In Affirmativam passim conveniunt DD. *arg. c. ad Apostolicam. 42. de Simonia.* Sed videtur non leviter obstare generalis doctrina, quàm tradunt Interp. *in c. Abbate. de V. S. & in l. 2. ff. de Via pub.* quod in actibus meræ voluntatis non introducatur consuetudo, neque præscriptio. Respondet quidem Guttierez. *Can. qq. lib. 2. c. 21. n. 144.* hanc doctrinam fallere, quando de favore Ecclesiæ agitur; quæ tamen responsio non videtur in Jure aliquod solidum fundamentum habere, neque probatur in *c. veniens. 10. de Testib.* quod allegat Gutier. in quo licet dicatur, quòd Parochiani *consueverint* vinum beneficiato dare, non tamen ibi exprimitur, qualiter hæc consuetudo introducta sit, ex pacto, vel propter necessariam sustentationem Parochi, &c.

65 Quare puto hanc difficultatem aliter solvendam esse, & ut liberè dicam, quod sentio, ad summum concedo, oblationes quoad *quantitatem & qualitatem* esse *meræ facultatis*, in genere autem & quoad se existimo habere aliquod principium obligationis ex Jure divino *ex c. 23. Exodi* acceptum in nova lege per usum SS. Patrum, ut ex *d. c. omnis Christianus. dist. 1. de Consec.* satis apparet. Enim verò mihi planè persuadeo authoritate text. nimis clari *in c. omnis Christian.* olim in Ecclesia fuisse generalem usum per illum Canonem confirmatum, ut fideles certis saltem anni festivitatibus inter Missarum solennia oblationes facerent: quare si in aliquo loco fideles id ipsum etiam hodie observent, videntur vel illum Canonem ab antiquo retinuisse, vel de novo in usum deduxisse. Quòd verò Gl. *citatum Canonem* interpretetur procedere supposita necessitate Parochi; hanc interpretationem verbis textus generaliter loquentis non corespondere, & propterea *misericordem* esse, notat aliqua glossella marginalis supperaddita. Haud quidem diffiteor, quin Parochiani compelli possint ad faciendas oblationes Parocho, si aliunde congruam sustentationem non habeat, id tamen non probatur, nec dicitur in illo text. *c. omnis Christian.* sed potiùs evincitur ex principio Juris Divini, & Naturalis ut is, qui servit Altari, vivat de Altari, &c.

Dices: si saltem quoad *quantitatem & qualitatem* oblationes sunt meræ voluntatis, quomodo ergo per consuetudinem introduci potest, ut Parochiani teneantur hoc & non aliud offerre, v. g. certam quantitatem ceræ, certum numerum ovorum, &c. ℞. Si tales oblationes sint valde ab antiquo fieri solitæ, & Parochus cæteroquin nullas percipiat decimas *minutas*, planè credibile est, quòd ejusmodi oblationes nec quoad *quantitatem & qualitatem* sint *meræ voluntatis*, sed sint surrogatæ in locum decimarum *minutarum* arg. eorum, quæ *supra de Sepulturis q. 12. vers. IV. Cùm decimæ.* diximus; & oblationes successisse in locum *primitiarum* usu abrogatarum censet Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 25.* Quòd si autem Parochus simul percipiat decimas minutas, vel non percipiat quidem, prædictæ tamen oblationes in certa specie primùm ante decennium v. g. inceperint fieri, censeo puncto Juris esse conformiùs, in iis non aliter induci præscriptionem, vel consuetudinem, quàm si Parochianis aliquando ab illis oblationibus cessare volentibus Parochus bona fide (ductus sententia Gutierez supra *n. 64.* relata) contradixerit, & ita parochianos huic contradictioni acquiescentes in putativa obligatione & se in possessione hujus juris perpetuò percipiendi certas oblationes constituerit, per ea quæ docet Gl. *in l. quæ luminibus. ff. de Servit. urb. prædior.*. Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. c. 4. ass. 5.* Cæterùm circa hanc quæstionem adhuc notari potest, quod dicit 66
Sylv. *v. Decimæ. n. 4.* oblationes ratione consuetudinis esse in præcepto, quomodo est ipsa consuetudo, scilicet quòd offerat major pars populi, non autem semper singuli de populo, sed solùm pro majori parte solennitatum, unde non erit alicui mortale, si oblationem nonnunquam intermittat.

Quær. V. An si Parochiani per consuetudinem obligati ad faciendas oblationes, aliquando recusent eas facere, liceat Parocho propria authoritate sine Judicio Episcopi à Divinis Officiis & Sacramentorum administratione cessare. ℞. Negativè; tum quòd sæ- 67
piùs ejusmodi consuetudines requirant causæ cognitionem, an legitimè introductæ sint, & Parochus non debeat esse Judex in propria causa: tum etiam & vel maximè, quòd talis cessatio à Divinis videretur habere aliquam speciem simoniæ, quasi verò Parochus tantùm vellet Divina propter pecuniam & oblationes administrare. *arg. c. cùm in Ecclesiæ. 6. de Simon.* Gutier. *d. c. 21. num. 152.*

Quær. VI. Cujus sint oblationes, quæ non fiunt 68
immediatè ipsi Parocho, sed vel alteri Sacerdoti celebranti, vel certæ alicui imagini, aut in speciali quadam Capella? ℞. Nisi offerentes aliud intenderint, aut consuetudine & præscriptione aliud introductum sit, omnes oblationes intra fines alicujus Parochiæ factæ censebuntur esse de jure Parochiali & pertinere ad Parochum. *c. pastoralis. 28. & c. quoniam 13. h. tit.* Pan. *in Rub. de Paroch. n. 4.* Zerola *in Praxi Ep. p. 1. v. Parochia. vers. ad quintum* & communiter alii. Notanter autem dixi: *nisi offerentes aliud intenderint*: nam si v. g. Capella vel Ecclesia, in qua fiunt ejus-

ejusmodi oblationes, indigeat ædificatione, reparatione, aut (propter modicam ejus dotem) necessaria conservatione, in dubio oblationes in ea potiùs intuitu ipsius, quàm parochi factæ censebuntur & consequenter non Parocho, sed Ecclesiæ seu Capellæ acquirentur. Riccius *in Praxi aur. p. 4. resol. 297.* Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 30.*

69 Quær. VII. An etiam oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium, in quibus ipsi Regulares non habent jura Parochialia, pertineant ad Parochum? Affirmat Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 7. cap. 27. q. 13.* nisi Regulares speciali privilegio, aut præscriptione contra Parochum muniti sint. Verùm quia hæc sententia nullo juris fundamento subnixa, est contrarium dicendum cum Pasqual. *in addit. ad Laurent. de Franch. p. 2. q. 69. per text. in c. 1. de Sent. Mon. &c. pimis iniqua. de Excess. Prael.* ubi disertis verbis statuitur, quòd nec Ordinarii locorum, nec Parochi possint Regularibus circa oblationes apud eos factas præjudicare. Quo faciunt etiam declarationes Card. quas refert Pasq. *d. l. a. 3.* & Petrus de Murga *in suis qq. p. 3. q. 8. n. 7. & 8.* Quòd nimirùm Regulares possint in Missa recipere oblationes fidelium, dummodo à perambulantibus per Ecclesiam ac similibus æleemosinarum extorsionibus abstineant. Quid autem dicendum sit de illis oblationibus, quæ fiunt in Ecclesiis Regularium occasione sepulturæ, quam apud eos Parochianus aliquis eligit, in *Tit. de Sepulturis.* dictum est, nimirùm quòd de Jure ex his oblationibus debeatur Parocho *portio Canonica*, ut qui Sacramenta administrando onus habuit cum vivente, etiam de funere sentiat utilitatem.

TITULUS XXXI.

De Regularibus, & Transeuntibus ad Religionem.

§. I.

De Religione & ejus requisitis.

SUMMARIA.

1. *Religio quid?*
2. *Religionis quis sit finis.*
3. *Cur diversæ Religiones in Ecclesia.*
4. *De origine Religionum.*
5. *Laus vitæ Monachalis à Justiniano Imperatore.*
6. *Tria vota substantialia religionis, & cur magis ista, quàm alia.*
7. *Non habentes omnia tria vota non sunt veri Religiosi, & possunt ad veram Religionem transire.*
8. *Ordines militares an sint veri Religiosi.*
9. *In professione Religiosa non requiritur specifica trium votorum expressio.*
10. *Solennitas votorum consistit in actuali sui traditione.*
11. *In Societate emittentes vota simplicia censeatur Religiosi.*
12. *Solennitas votorum est tantùm juris positivi.*
13. *Approbatio Religionis ad quem spectet.*
14. *Ad Monasteriorum erectionem vel translationem, quæ requirantur, remissivè.*
15. *Monachorum appellatione qui veniant. Alia Summaria post §. 2.*

Regulares & Religiosi dicuntur, qui sub certa regula aut religione vota emittunt; unde *Regulares & Religiosi* dicuntur. Vocabulum quidem *Regulares* latiùs patet, & omnes ita appellari possunt, qui sub aliqua *Regula* vivunt; *Religiosi* verò illi duntaxat propriè nuncupantur, qui votis substantialibus Religionis, scilicet *Castitatis, Paupertatis & Obedientiæ* adstringuntur, ut mox ampliùs declarabimus. 1

Porrò *Religio* ex primæva sua significatione denotat excelsam illam virtutem, quæ inter omnes morales est præcipua, ac potissima justitiæ pars, qua Deo debitum cultum & honorem exhibemus, propter ipsius excellentiam, quatenus creationis & gubernationis rerum omnium est primum atque universale principium, sicut ex S. Thoma tradit Miranda *in Man. prælat. tom. 1. quæst. 1. art. 1.* Quod ipsum etiam Cicero solius naturalis luminis ductu agnovit, dum *a. Rhetor.* ait *Religio est tuitio quædam naturæ, quam divinam vocant, quæ cultum & cæremoniam DEO affert.*

At verò magis specificè & ad nostrum propositum *Religio* significat vivendi modum & statum Religiosorum: potestque desribi cum Paulo *Laym. in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. n. 1.* quod sit, *fidelium ad Christianæ vitæ, & charitatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis ac obedientiæ stabilis in communi vivendi modus ab Ecclesia approbatus.* Ex qua definitione.

Colligitur I. Quòd licèt diversi sint Religiosorum Ordines, unus tamen omnium sit scopus & finis, *tendere ad perfectionem vitæ Christianæ, & totum sese addicere ad servitium & cultum divinum.* quamia rem præter innumeros S. Scripturæ textus, Mundi, divitiarum & voluptatum contemptum, Christi verò imitationem enixè commendantes, celebris est locus apud Mathæum *cap. 19.* ibi: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* (nota Regulam sæcularium, neque enim *omnes capiunt verbum*, quod sequitur, *sed quibus datum est, dicto cap. 19.*) *Si vis perfectus esse; vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.* Dixi: *tendere ad perfectionem*: nam teste S. Doctore *Religiosus non est transgressor professionis, si non sit perfectus, sed si contemnat ad perfectionem tendere.* cùm Religio sit schola virtutum, in qua sicut in literaria aliqui citiùs, aliqui seriùs proficiunt. 2

Expediebat autem diversos instituere in Ecclesia Ordines, quia propter diversas Nationes, complexiones & naturas hominum aliqui perfectionem facilius in hoc, quàm in illo assequuntur, dum forsam hujus rigorem, vel illius laxitatem sine corporis aut animæ periculo ferre non possent. Item convenientissimum erat, ut ornatissima Christi sponsa Ecclesia *circumdata varietate* diversarum virtutum & perfectionum ad exemplar & imitationem Christi, haberet in corpore suo diversas membrorum operationes (juxta illud Apost. *ad Rom. 12. cum concord. 1. ad Corinth. 12. in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra*) & quosdam Religiosos ordinaret ad vitam contemplativam divinorum mysteriorum, atque canendas & psallendas jugiter divinas laudes, quosdam ad docendum, prædicandum, & salutaria fidelibus ministranda: ut etiam probat Miranda *in Man. Prael. tom. 1. q. 2.* 3

Cæte-

Cæterum institutum vitæ Religiosæ incepisse à temporibus Apostolorum (imò multi à Prophetis solitariis, & Joanne Baptista initium derivant) conformiter doctrinæ Evangelicæ temporalium desertionem, soliusque Christi imitationem suadenti *ex Act. Apost. 4. cap.* satis apparet. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia &c.* Unde S. Chrisost. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup.* ait, Ecclesiam Dei fuisse initio veluti Monachalem Religionem, & Apostolos duxisse vitam religiosam, imò emisisse vota Religionis ex Suarez, & aliis tradit Tambur. *de Iure Abb. tom. 1. disput. 2. quæst. 3. & 4.* Postquam verò dilatata fuit Ecclesia, & ex persecutionibus gentilium dispersa & dissipata, sensim etiam abundavit iniquitas, & refrigescere cœpit charitas multorum, tunc sancta illa & generalis fidelium communio cessavit, & tantùm penes paucos per Religiosorum ordinum fundatores, & institutores conservata fuit: ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus secundus post Petrum Romanus Papa Monasteria, & Cœnobia instituerunt, sicut de his & omnibus subsequentibus Ordinum Fundatoribus prolixè agit Barbosa *Iuris Ecclesiast. univers. lib. 1. cap. 41.* Miranda *dict. tom. 1. q. 4.* Plurima possemus hic addere Religionis encomia, SS. Patrum testimoniis corroborata, non sine magno splendore & utilitate Ecclesiæ inde obveniendi (teste Concilio Trident. *sess. 25. de Regular. c. 1.*) comprobata, de quibus ante hac diximus in Libello *de Privilegiis Monasteriorum*, & legi poterunt apud Hier. Platum *de Bono status Religiosi* & alios Asceticos. Sufficiat studiosis Juris Augustissima Authoritas & sententia Justiniani Imperatoris *in Nov. 5. in præfat. Conversationis*, inquit, *Monachalis vita sic est honesta, sic commendare novit DEO ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundùm mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem.*

6 Colligitur II. quòd ad statum Religionis essentialiter requiratur editio trium votorum, quæ substantialia & solemnia dicuntur, scilicet *obedientiæ, castitatis, & paupertatis*, cum actuali sui ipsius in Religionem traditione, de quorum votorum materia & obligatione infra *in Tit. XXXIV.* tractatur.

Cur autem hæc 3. vota potiùs, quàm alia utcunque pia Religionem constituant? ratio est, quòd per hæc vota homo propriè & totaliter se offerat Deo in holocaustum: habet enim homo hæc tria principalia *Animam, corpus, & bona*: itaque assumptione Religionis *animam* offert per *obedientiam*, ponendo Prælatum vice Dei super caput suum, *c. si Religiosus. 27. de Elect. in 6.* subiiciendo animam sublimioribus potestatibus, & obediendo præpositis suis, quos credit sibi loqui verbum Dei. *ad Rom. 13. ad Hebr. 13.* Et hoc est præcipuum votum, quia per id, quod est excellentissimum in homine, nimirum *anima* offertur & subiicitur Deo. *Extravag. quorundam. Ioann. 22. de Verb. signif.* Dein *corpus* offertur per *castitatem*, per quam efficitur *hostia vivens, sancta, Deo placens, & templum Spiritus Sancti, ad Rom. 12. & 1. ad Cor. 6. & 7.* Demùm *bona* temporalia aut possessa, aut possidendorum cupiditas per voluntariam *paupertatem* ad Dei honorem, & servitium promptiùs exequendum dimittuntur, & offeruntur. *Matth. 19. Act. 4.* Erubescant ergo Acatholici, qui se veros Evangelii sectatores jactitant, nec ullos hujus Evangelicæ perfectionis sectatores inter suos sectarios monstrare valent.

7 Colligitur III. quòd illi, qui non omnia tria vota emittunt, Religiosi propriè dicendi non sint, tanquam deficiente Religionis substantia, *arg. c. cùm ad Monasterium, in fin. de Statu Mon.* & ita aliquando in facti contingentia responsum erat, Mulieres per modum Religiosarum & Monialium cohabitantes, quæ non haberent votum paupertatis, licet essent sub directione alicujus Ordinis Mendicantium, licitè posse transire ad alium approbatum Ordinem etiam non mendicantium; eò quòd non essent propriè Religiosæ, & alia ipsorum vota censerentur tantùm simplicia, quæ in vota solennia veræ Religionis cujuscunque commutari possunt. *c. scriptura. 4. & ibi DD. de Voto & voti red.*

Ordines quoque militares, qui castitatem tantùm conjugalem vovent, non esse propriè Religiosos, licet censeantur personæ Ecclesiasticæ, docet Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 4. tract. 4. cap. 1. num. 5.* Teutonicos verò & sancti Joannis Hierosolymitani propriè Religiosos asserit cum Miranda & Henriq. *ibidem* cc. & refert Miranda *d. tom. 1. q. 10. art. 4.* quòd quidam professus ordinem S. Joannis (vulgò de Malta) obtinuerit, solvi matrimonium ratum priùs contractum, secundùm ea, quæ in Tit. *de Convers. conjugat.* dicemus. 8

Veruntamen hic advertendum est, quòd non præcisè requiratur singulorum istorum votorum expressio in professione, sed quicunque religiosus, qui secundùm morem & consuetudinem suæ Religionis à Sede Apost. approbatæ, vel unum etiam votum ex prædictis in professione voverit, v.g. *obedientiam secundùm Regulam S. Benedicti, vel S. Augustini*, non minus obligetur voto *castitatis & paupertatis*, quàm si ea in specie expressisset: etenim, qui vovet *obedientiam secundùm Regulam*, vovet omnia, quæ sunt Regulæ substantialiter annexa, sed non minùs voto *castitatis & paupertatis*, quàm *obedientiæ* sunt Regulæ Monachali substantialiter annexa. *d. c. cùm ad Monasterium.* ergo. estque promissio aliquando *implicita*, & ipsi actui, quem quis agit, concomitanter annexa, prout Clericus suscipiendo SS. Ordines censetur vovere castitatem, licet non exprimat. *cap. un. de Voto. in 6.* & tacita professio obligat sine votorum expressione, ut *in §. seq.* dicemus, atque in jure Civili traduntur obligationes ex tacitis pactis, & ex quasi contractibus sine verborum extrinseca promissione. *l. 2. ff. de Pactis, & tot. tit. Inst. de Oblig. quæ ex quasi contractu.* Innoc. *in c. consulti. hoc tit. num. 1.* Nav. *in Comment. 1. de Regul. num. 18. v. vigesimum quartum* Azor. *Instit. Mor. p. 1. lib. 12. c. 4. q. 2.* & communiter alii. Quid verò hac in re possit error, aut intentio contraria *in Tit. XXXIV.* dicetur. 9

Colligitur IV. ad statum Religionis non sufficere, si prædicta 3. vota quocunque modo emittantur, sed concurrere debet actualis sui in Religionem & Ordinem traditio, atque hujus traditionis ex parte Religionis acceptatio; ex qua traditione & acceptatione vovens se obliget Religioni, & vicissim Religio voventi; quæ censetur esse istorum votorum *solennitas*, unde & *solennia* dicuntur, & *à simplicibus*, quæ quisque privatim & separatim tantùm Deo se obligando emittit, distinguuntur. 10

Speciale est circa PP. Societatis, quòd licet post biennium Novitiatus vota tantùm simplicia emittant, neque se Religio illis obliget, cum à superioribus rursus ad sæculum dimitti possint; nihilominus Religiosi dici debeant, habeantque hæc vota sicut alia solennia vim matrimonia irritandi, quæ ante dimissionem legitimam contracta sunt, pluribus habetur in Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino*. Neque hoc constituere fuit supra potestatem S. Pont. ut aliquibus videtur; cùm enim juris tantùm positivi consideratio sit, quòd aliqua vota habeantur pro *solennibus*, & aliqua pro *simplicibus* per textum expressum in *c. un. de Voto. in 6.* 11

in 6. quia in ordine ad Deum par est votorum obligatio; quædam autem dicuntur solennia propter aliquam solennitatem extrinsecam accedentem, scilicet publicam professionem, & sui traditionem in Religionem, aut S. Ordinis susceptionem, ideò in arbitrio erit S. Pontificis (ad quem dispositio juris positivi & humani pertinet) quænam vota pro solennibus saltem in effectu habere, & quales voventes (qui tamen 3. vota substantialia emittunt) Religiosos declarare velit, præsertim cùm circa hæc vota in Societate emissa illa sit major præ reliquis simplicibus ratio, quòd saltem vovens ex parte sua se irrevocabiliter obliget & tradat Religioni. Quò pertinet etiam, quod inferius in *Tit. XXXIV. §. 2. n. 30.* dicetur, posse S. Pontificem ex causa statum Religiosum, & obligationem votorum solennium ab aliquo tollere, & dispensando auferre.

Colligitur V. non esse propriè Religiosos dicendos, qui vota quidem substantialia emittunt,
13 sed non in Religione approbata. Hæc verò approbatio ante Concilium Lateranense, quod fuit celebratum Anno 1216. & refertur *c. fin. de Relig. dom.* etiam Episcopis laicorum competebat, utpote quibus nullibi reperitur prohibita. Sed postea, ne nimia Religionum diversitas confusionem in Ecclesia faceret, interdictum est in d. Conc. Later. & in Conc. Lugd. *in c. un. de Relig. dom. in 6.* omnis licentia novos ordines seu Religiones instituendi sine Authoritate & approbatione Sedis Apostolicæ, quæ sola regulariter Constitutiones Conciliorum, aliasque canonicas relaxan-
14 di & desuper disponendi potestatem habet. Miranda *in Man. Prælat. tom. prim. quæstione 3. artic. 6.* Prætereà quæ requirantur ad erectionem, vel translationem novi Monasterii, vel alterius habitationis Religiosorum aut hospitii, inferiùs in *Titul. de Relig. domibus* & in *Tit. de Capellis Monach.* dicendi locus erit. Interim videri poterit Miranda *d. tom. 1. q. 33.* & prolixè Laurerus de Franchis *in tract. de Controv. inter Episc. & Regul.* cum additionibus Zach. Pasqualigi. *Part. 1. à num. 399. & seqq.* ubi Bullæ Clem. VIII. *Quoniam ad institutam*, Gregor. XV. *Cùm alias*, & Urbani VIII. *Rom. Pontifex* hac super materia editæ referuntur, & cum resolutione
15 plurimarum difficultatum præclarè explicantur.

Postremò ad hunc §. notandum est, quod licet in rigorosa significatione nomen Monachi haud omnibus Regularibus conveniat, qui ob curam animarum, vel alias functiones inter homines versantur, cùm Monachus ex græca significatione denotet solitarium, & merè contemplativam vitam agentem; interim tamen, quia quilibet Religiosus intra clausuram degens suo modo solitarius & à consortio sæcularium remotus est, neque id pro suo arbitrio frequentare potest, ideo *Monachorum* appellatione non tantùm in acceptione vulgi, sed etiam in jure & apud DD. omnes fermè Religiosi comprehenduntur: nisi in aliqua materia specialis ratio diversitatis assignari valeat. *arg. c. ex parte. de Postulando*, & *ibi* Panorm. *num. 1.* Syl. *V. Religio. 7. q. 1.* Miranda *d. tom. 1. q. 10. art. 5.*

---

§. II.

De ingredientibus Religione, ubi de Novitiatu & Professione.

SUMMARIA.

16. *Consensus parentum non requiritur ad ingressum in Religionem.*
17. *Quid, si parentes sint inopes, quos ingrediens in sæculo juvare posset.*
18. *Parentes an possint liberos offerre Monasterio, & quid operetur hæc oblatio.*
19. *Cogentes vel impedientes fœminam circa ingressum excommunicantur*
20. *Metus reverentialis non inducit hanc censuram, ubi aliæ quoque limitationes.*
21. *Masculinum comprehendit fœmininum, sed non econtra.*
22. *Vovens ingredi Religionem, si non suscipiatur in uno Monasterio, an teneatur aliud ingredi, item an obligetur ad perseverantiam.*
23. *Quis possit admittere ad novitiatum, & professionem.*
24. *De requisitis validæ professionis.*
25. *De professione tacita.*
26. *Professio invalida qualiter ratificari possit.*

HUnc §. paucis quæstionibus magis practicis expediemus.

Quæritur itaque I. an ingressum in Religionem re- 16
quiratur consensus parentum? ℞. omninò quidem decens esse, & convenire reverentiæ parentibus debitæ, ut eorum consensus requiratur, attamen si consensum dare nolint, licebit etiam illis invitis ingredi. *c. cùm virum 12. in fin. h. tit.* ibi: *quæ in ætate nubili noscitur constituta, quia liberum habet arbitrium, in electione propositi sequi parentum non cogitur voluntatem*, & clarius *in c. 2. caus. 20. q. 2.* ibi: *si verò in fortiori ætate adolescentula servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Consentiunt SS. Patres allegati apud Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 4. n. 1.* qui conformiter Evangelio *Lucæ 14.* docent, potiorem esse causam Dei & Christi, quàm parentum.

Sed quid, si parentes pauperes sint, quibus filius 17
in sæculo subvenire posset? ℞. Si necessitas parentum extrema, vel saltem gravis existat, & filius habeat vel habere possit media subveniendi parentibus, tenebitur differre ingressum in Religionem, ex præcepto Naturali, quod dictat parentibus subveniendum, & juxta illud *Matth. 9. misericordiam volo, & non sacrificium*. Dummodo filius sine proximo periculo peccandi mortaliter, & interitus animæ suæ in sæculo manere queat. Si verò professio jam emissa sit, non potest filius sine consensu Prælati exire ex Monasterio, ut succurrat parentibus (excepta necessitate extrema) nec etiam ad id obligatur: quia præceptum subveniendi parentibus est affirmativum, quòd obligat quidem semper, sed non ad semper, & juxta conditionem personæ, salvoque statu, cui quis se perpetuò obstrinxit. Item videntur aliquando excusandi filii, quo minùs teneantur abstinere ab ingressu, si in ea ætate sint, ut ante multos annos media succurrendi parentibus speranda non habeant, & fortassis etiam tunc res incerta futura sit; ne obligentur incertum & dubium commodum alte-

alterius temporale certiori bono proprio spirituali anteponere. Vid. de hac q. Paulus Laym. *d. c. 4. n. 1. & 2.* ubi etiam inquit, necessitatem fratrum, sororum debere esse graviorem quàm parentum, ut propter eam teneatur quis differre ingressum, cùm respectu illorum minor sit obligatio, & Barbosa *Iur. Eccles. univ. lib. 1. c. 42. n. 20. & 26.*

18 Quer. II. utrùm è contra parentes possint liberos absque eorum consensu Monasteriis offerre? Rationem dubitandi facit textus *in c. Monachum. 20. q. 1. & in c. cùm virum. 12. h. t.* ubi dicitur quòd *Monachum aut paterna devotio, aut propria professio faciat: quidquid horum fuerit alligatum, tenebit revertendi ad sæculum aditu penitus interdicto.*

℟. Sensum istorum verborum ita communiter exponi à DD. quòd parentes (idque etiam plures de matre intelligunt *arg. c. quicunque. 20. q. 1.* & communem dicit Panor. *ubi infra)* possint quidem liberos impuberes Monasteriis offerre ad eum effectum, ut ante pubertatem egredi nequeant, post pubertatem tamen ad obligationem Religionis perpetuam constituendam liberorum tacitus vel expressus consensus requiratur, præsertim hodie post Concilium Trid. *sess. 25. de Regular. c. 15.* ubi generaliter annullatur professio ante decimum sextum ætatis annum emissa: Ut proinde obligatio parentum assimiletur desponsationi impuberum à parentibus factæ, quæ tunc demùm liberos firmiter obligat, si puberes facti ratam habuerint tacitè vel expressè. *c. à nobis 8. de Despons. impub. & c. un. Eod. in 6.* Pan. & Innoc. *in cap. 2. hoc tit.* Vall. *eodem tit. §. 2. n. 1.*

19 Quær. III. utrùm sit aliqua pœna constituta in eos, qui personam cogunt ad ingressum in Religionem, vel ab ea impediunt? Hac de re habetur constitutio Conc. Trid. *sess. 25. de Regular. c. 18.* in his formalibus: *Anathemati S. Synodus subiicit omnes & singulas personas, cujuscunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam Clericos, quàm Laicos, sæculares vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quancunque mulierem invitam, præterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium, vel favorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præsentiam, vel consensum, vel authoritatem interposuerint.* Circa eos verò, qui ingressum liberum impediunt, pergit Concilium ibidem: *simili quoque Anathemati subiicit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impedierint.*

Porrò in hanc censuram excommunicationis latæ etiam incidere parentes, qui violenter cogunt vel
20 impediunt filias circa ingressum Religionis; ita tamen, si verum metum, seu coactionem positivam adhibuerint, secùs verò si metus fuerit tantùm reverentialis, dummodo non excesserit limites simplicis persuasionis, nec fuerit conjunctus cum minis verberum, alteriusve gravis mali, resolvunt DD. citati apud Barb. *in Collect. ad d. cap. 18. Trid. num. 3. & 4.* Item *num. 8. & 9.* docent, non incurri censuram, si metus aut coactio quidem adhibita, sed effectus scilicet ingressus secutus non fuerit: neque tunc, si puella fuerit coacta non ut habitum assumeret, sed ut educationis causa in Monasterio maneret.

Præterea cùm Constitutio Concilii solummodo de fœminis loquatur, censent non comprehendi casum, quo viri seu masculi coguntur, aut im-
21 pediuntur. cc. apud Barb. *d. l. n. 6.* licet enim in sensu juris sub masculino tanquam digniori intelligatur regulariter etiam fœmininum. *l. 1. ff. de Verb. sign. cum concord.* non tamen è contra sub fœminino masculinum. *l. si ita sit scriptum. 45. ff. de Legat. 2.* præsertim in materia pœnali & odiosa. *c. odia. De R. I. in 6.* ubi ne quidem ex paritate rationis solet fieri extensio. Interim non est dubitandum, quin etiam hoc casu grave peccatum comitti possit injustè cogendo, vel impediendo, secundùm ea, quæ tradit Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 16.*

Quær. IV. an is, qui fecit votum ingrediendi 22
Religionem, si in uno Monasterio non suscipiatur, teneatur aliud ingredi? Item an obligetur ad perseverantiam in Religione? ℟. ad I. esse distinguendum, an quis in genere voverit aliquam Religionem ingredi, vel an certum tantùm Ordinem, vel denique an certum Monasterium? In primo casu repulsam passus ab uno Ordine tenebitur alium ingredi, non tamen strictissimum, aut valdè austerum, quia in generali promissione non continentur ea, de quibus aliquis verisimiliter non cogitavit. *c. in generali. 81. De R. I. in 6.* Altero casu non susceptus in uno Monasterio debet facere petitionem in alio ejusdem Ordinis, si nullibi suscipiatur, vel saltem non in tali Monasterio, quod suæ vocationi correspondeat, in quo quietè & religiosè vivere possit; voto tantisper liberatus est. Tertio casu pariter solvitur voto, qui non suscipitur in illo Monasterio, quod in specie se ingressurum vovit. Vid Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 6.* ubi *n. 4.* contra alios docet, quòd si ex post facto Religiosi mutata voluntate parati sint repulsum suscipere, denuò urgeat votum ad ingrediendum tanquam impedimento temporali remoto, nisi tamen notabilis mutatio intervenerit, & vovens v. g. bona fide sponsalia contraxerit, aut in alio laxiori Ordine Novitiatum ingressus sit.

℟. Ad II. qui enixam intentionem non habuit se ad ipsam professionem quoquo modo obligandi, in dubio tantùm censetur se obligasse ad experiendam Religionem, unde si in Novitiatu bona fide usus comperiat, sibi Religionem non congruere, per ingressum suo voto satisfecit, & ad sæculum redire potest. Laym. *d. l. n. 12.* Illud adhuc notari potest, quod vovens Religionem strictiorem, quamvis Religionem laxiorem citra dispensationem, aut legitimam voti commutationem non licitè ingrediatur, si tamen in ea professionem fecerit, valeat professio, quia votum illud simplex per solenne Religionis sublatum est.

Quæritur V. ad quemnam pertineat susceptio 23
Novitiorum, vel admissio ad professionem? ℟. breviter: ubi non est consuetudo contraria, ut pertineat ad solum Abbatem, juri esse conformius, ut susceptio Novitiorum, & admissio ad professionem pertineat ad Abbatem cum consensu Capituli, vel majoris partis Capitularium. *arg. cap. ea noscitur. De his, quæ fiunt à Prælatis &c.* Barb. *Iur. Eccles. un. lib. 1. c. 42. num. 146.* Qualiter verò debeat in Monasteriis Monialium Episcopus ante susceptionem habitus, & professionem per se, aut Vicarium, vel alium Commissarium explorare fœminæ voluntatem liberam, aliaque Religionis illius requisita, videatur Concil. Trid. *sess. 25. de Regul. c. 17. & ibi* Barb. *in Collect. DD. & de Offic. Episcop. allegat. 100.*

Quær. VI. quænam requirantur, ut professio in 24
Religione valida sit? ℟. præter liberum cujusque consensum non vi, aut metu extortum insuper de Conc. Trid. *sess. 25. de Regularibus. c. 15.* requiri, ut in quacunque Religione tam virorum, quam mulierum professio fiat post 15. ætati, & unum Novitiatus annum, adeò ut professio aliter facta nulla sit, nullamque inducat obligationem ad alicujus Regulæ,

Religionis, vel Ordinis observationem, aut alios quoscunque effectus. Imò licet Novitius ultrò suo huic favori renuntiare, simulque Prælatus cum Conventu eum ante completum annum Novitiatus, vel 16. ætatis ad professionem admittere vellet, nihilominos talis professio invalida foret. De speciali aotem privilegio Monialibus Ord. S. Dominici, & qui cum iis communicationem privilegiorum habent, à Pio V. concesso, ut intra annum Novitiatus in articulo mortis valeant profiteri ad lucrandas indulgentias & alias gratias professarum, & an hæc professio quoad bona præjudicet heredibus? vid. Miranda. *in Man. Præl. tom. 1. q. 22. a. 10.* Præterea etiam ex communi DD. sententia requiritur, ut annus Novitiatus sit *continuus* & non interruptus; dicitur autem ioterruptus, si Novitius dimisso habitu exeat è Monasterio animo revertendi ad sæculum, licet statim post unum, vel alterum diem pœniteat, & ad Monasterium redeat, nihilominus Novitiatum denno inchoare debebit. Non autem dicetur Novitiatus interruptus, si retento habitu certa aliqua ex causa v. g. curandæ infirmitatis cum licentia Prælati extra Monasterium Novitius moram faciat. Miranda *d. q. 23. a. 4.*

Deinde hic adnotari potest, quòd completo anno Novitiatus non statim reiiciendus, aut suspiciendus sit, sed possit ipsi certa de causa forte ad meliorem probationem, si morbo laboret, usque ad cessationem morbi professio per aliquod tempus differri. Latè Barb. *d. cap. 42. n. 105. & seqq. in Collectaneis DD. ad dictum cap. 15. Trid.*

25 Quær. VII. Qualiter fiat tacita professio, & an etiam hodie post Trid. locum habeat. ℞. de jure antiquo clarè constitutum esse, ut quicunque habitum Novitiorum ultra annum gestaverit, aut actibus Professorum propriis se ingesserit, vel si Novitius ante completum annum Novitiatus habitum Professorum distinctum ab habitu Novitiorum susceperit, & per triduum gestaverit, hoc ipso tacitè professus, & Religioni obligatus censeatur, sub ea tamen differentia, ut si tacita professio fiat intra annum probationis, obliget alicui religioni in genere, si post annum autem expletum, obliget religioni illi in specie, in quo facta est. *c. 1. & 3. h. t. in 6. Clem. 2. eodem tit.*

Porrò hanc tacitam professionem per Trid. sublatam non esse, magis inter DD. convenit, dummodo forma Trid. observetur, ut scilicet actus ille, per quem tacita professio inducitur, à Novitio liberè, scienter, & cum intentione profitendi, atque post 16. ætatis annum; & unum continuum probationis fiat, atque vicissim à Religione & monasterio acceptetur. Barb. *ad dictum cap. 15. Trid. in fine* Miranda. *in Manuali Prælatorum. tom. 1. q. 24. a. 12.*

26 Quær. VIII. qualiter professio nulla ratificari, & valida fieri possit. ℞. sufficere, si is, qui nulliter professus est, suam obligationem per actum etiam internum, & novum consensum renovet, neque requiri novum annum probationis aut novam acceptationem superioris: supponimus enim annum probationis rectè transactum esse, & superiorem, ac monasterium in consensu circa acceptationem perseverare. Navar. *hoc tit. consilio 27.* Less. *de Iust. & Iure lib. 2. c. 41. n. 67.* Non tamen censebitur ratificata professio, si ex ignorantia nullitatis aliquis fecerit actus, quos solent Religiosi facere: cùm enim prior consensus fuerit invalidus, novus consensus requiritur, id autem, quod aliquis agit ex suppositione, vel opinione veteris obligationis, non importat novum consensum; quia ignorantis, & errantis non est consensus; quemadmodum si rem meam tibi dem, putans esse tuam, non propterea transferro dominium. *L. 3. §. subtilius. ff. de Condict. causa data.*

§. III.

De Dispositione ingredientium, & juribus circa bona eorum.

SUMMARIA.

27. *Ingrediens Religionem qualiter hodie possit de rebus suis disponere* ex Concil. Trid. sess. 25. de Regular. cap. 16.
28. *Ampliatio & restrictio hujus constitutionis conciliaris.*
29. *An comprehendat dispositionem ante Novitiatum?*
30. *An obliget etiam in terris Imperii?*
31. *Executio dispositionis ab ingrediente factæ quando assumenda.*
32. *Novitius an teneatur adhibere in sua dispositione solennitates Iuris Civilis.*
33. *Religiosus non censetur propriè civiliter Mortuus.*
34. *Religiosus non benè comparatur cum servo, & ibi multæ disparitates.*
35. *Ingredientem sine dispositione sequuntur res suæ.*
36. *Monasteria omnia etiam Ordinum mendicantium (exceptis Capucinis & Franciscanis) hodie sunt bonorum capacia.*
37. *Bona feudalia, emphyteutica an transeant ad Monasterium?*
38. *Usufructus quo sensu acquiratur Monasterio.*
39. *Novitii dispositio ante professionem mortui an valeat?*
40. *Novitio sine dispositione mortuo quis succedat.*
41. *Patria potestas an & quatenus per ingressum in Religionem solvatur?*
42. *Pater ingrediens an amittat usumfructum in adventitiis filii?*
43. *Filio ingrediente an Pater usumfructum retineat?*
44. *Legitima an debeatur filio professo in vita parentis?*
45. *Quid è contra si pater fuerit professus an statim legitima debeatur liberis in sæculo relictis?*
46. *Pater sine dispositione professus an & qualiter adhuc post professionem inter liberos disponere possit?*
47. Auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. *an sit valida constitutio?*
48. *Disponens ante ingressum an teneatur Monasterio relinquere legitimam?*
49. *Professus, quia acquirit omnia Monasterio, an & quatenus teneatur Monasterium ex ejus contractu vel delicto?*
50. *Fidejussor Religiosi illicitè contrahentis an obligetur.*

QUæritur I. an & qualiter ingrediens Religionem de rebus suis disponere permittatur? ℞. Licet aliàs 27
quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, ac cæteris paribus, si scilicet legitimæ ætatis, sui juris & sanæ mentis; liberè de rebus suis disponere valeat, *l. in re mandata. C. Mandati.* atque contractus semel initi fiant necessitatis, & regulariter irrevocabiles. *L. sicut. 5. Cod. de O. & A.* quia tamen facilè accidere potest, ut ingressuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconstantiæ & regressus, fortassis ob novam causam morbi aut aliud periculum bona sua præmaturè in alios distribuant, ita ut, si ex post facto ad sæculum redire vellent, aut deberent, magna egestate laborarent, ideo Concil. Trid. *sess. 25. De Regul. cap. 16.* pro favore ingredientium edidit constitutionem in hæc verba: *Nulla renunciatio aut obligatio anteà facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat* intra

intra duos menses proximos ante professionem, ac non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta Professione; aliter verò facta etiamsi cum hujus favoris expressa renunciatione, etiam jurata, sit irrita & nullius effectus. Sed neque ante Professionem, excepto victu & vestitu Novitii vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocunque prætextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monasterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occasione discedere nequeat, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facile; si discesserit, id recuperare possit: quin potiùs præcipit S. Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus ante professionem omnia restituantur, quæ sua erant &c.

Itaque ex hoc textu satis constat, ut contractus vel obligatio ante Professionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. ut fiat intra duos menses proximos ante Professionem. II. ut fiat cum licentia Episcopi vel ejusdem Vicarii. III. ut Professio subsecuta sit.

Explicatur hæc Trid. constitutio per DD. quos plena manu refert Barb. *ad d. cap. 16. Trid. & de Offic. Episc. alleg.* 99. *num.* 17. ut præter donationes liberales comprehendat etiam renunciationem beneficiorum Ecclesiasticorum, & officiorum sæcularium, fidjussionem, liberatione, qua Novitius Tutorem vel Curatorem suum reddendis rationibus liberat; item ut intelligitur de Professione subsequenti valida, & non sufficiat Professio de facto tantùm emissa, si jure non subsistat, nisi ex post facto de novo ratificetur: & demùm ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, sed generaliter quibuscunque etiam majorennibus, ut à S. Congregatione declaratum referunt cc. apud Barb. *de alleg.* 99. *num.* 18.

Restringitur verò eadem constitutio, ut non comprehendat contractus onerosos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius, quantum dat: neque testamentum, codicillos aut donationes mortis causa, quæ ex sua natura revocari possunt, si Novitius ex Monasterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut vestitum, quem pro se tribuit Novitius Monasterio. Item in aliquibus Religionibus usu receptum non esse, ut ab Episcopo petatur licentia disponendi de rebus suis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *d. cap.* 16. Trid. *n.* 28.

Denique multi DD. existimant hoc Concilii De-
29 creto, quod expressè tantùm de Novitiis loquitur, non comprehendi obligationem, aut renunciationem factam ante Novitiatum adhuc in sæculo. Alii verò contrarium sustinent putantes, Concilium æquè de dispositione in sæculo facta, quàm in Novitiatu intelligendam esse, dummodo intuitu ingressus facta sit. Vid. cc. apud Barb. *dd. locis*. Prioris sententiæ fundamentum sumitur ex communibus regulis, nimirùm, quòd correctio Juris vel constitutio pœnalis aut irritans contractus sit odiosa & strictè, prout loquitur, interpretanda: quòd volenti non fiat injuria: quòd damnum, quod quis sua culpa sentit: sibi imputandum sit, quòd ingrediens debuisset fuisse cautiùs mercatus &c. Posterior sententia fundatur in *mente* Concilii Trident. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum distributionem à regressu impediantur, vel certe regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa existentes in sæculo procedit, quando ipsi eventum Religionis, & supervenientes causas regressus minus prævidere possunt. Et aliàs frequenter eludi posset Concilium, si nimirum curarent Parentes vel consanguinei, ut ante ingressum liberi renunciarent, ne deinde post ingressum possent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

Quare si quis notabilem bonorum partem per donationem, aut alio modo intuitu ingressus inconsulta facilitate alienasset, ita ut ad sæculum redire non posset, vel rediens magnum exinde damnum sentiret, crederem ipsi saltem per beneficium restitutionis in integrum de æquitate subveniendum, idque non tantùm, si minorennis esset, sed etiam si majorennis, ex illa generali clausula Prætoris *in l. 1. ff. Ex quibus causis Majoris*. ibi: *si qua alia mihi justa causa videbitur, in integrum restituam*. ad quam clausulam toties descendendum, monet Ulp. *in l. sed & si. 26. §. item inquit. ff. jam d. tit.* quoties *æquitas restitutionem suggerit*.

Quæritur II. an ista constitutio Concilii Trid. 30
etiam in terris Imperii obliget? ℟. affirmativè. I. quia loquitur de Novitiis, qui quoad privilegium Canonis & fori aliosque effectus censentur esse de foro Ecclesiastico, *cap. Religioso. de Sent. excom. in 6.* Nauar. *cons. 5. & 6. de Foro comp.* consequenter in eorum dispositionibus attenditur jus Canonicum *cap. quod clericis. de Foro comp.* Nec obstat, quòd possint redire ad sæculum: nam ad valorem contractus spectatur tempus & locus, quo initus est. *l. 6. ff. de Evict.* II. quia jus Civile suppletur per Canonicum ex causa præsertim æquitatis, *cap. 1. de Novi oper. nunc* licet verò hic jus Civile sit contrarium in terminis generalibus. *l. in re mandata. C. Mandati.* non tamen in hoc speciali casu, ubi multa æquitas pro jure Ecclesiastico pugnat. III. quia causa, de qua disponit Concilium, rectè numerari potest inter *Ecclesiasticas*, cùm agatur de rectè ordinando statu Ecclesiastico, & non impediendo regressu ex Monasterio.

Quær. III. an executio dispositionis ingredien- 31
tis statim facienda post professionem, vel expectanda sit mors naturalis professi? ℟. si Ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, sicut statim obligat, ita statim executioni mandandus erit. *Si* verò ingrediens disposuerit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum &c. (circa quam Novitius, qui actu Novitius est, non tenetur observare solennitates Juris Civilis, sed potest se confor- 32
mare Juri Canonico, de cujus foro jam effectus esse censetur. *cap. quod clericis. de Foro comp.* Clarus *in c. testamentum. q. 28. num. 2 & ibidem* Harp. *in addit. num.* 1. Tamb. *de Iure Abb. tom. 3. disp. 6. q. 28.* secùs si ante Novitiatum testetur; nisi quatenus disponit ad pias causas. Salic. *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. arg. l. ex eo. 42. ff. de Milit. testam.*) si inquam, per actum ultimæ voluntatis disposuerit ingrediens, tunc si Monasterio aliquid relinquit, id statim illi acquiritur, quia idem fieret, licet dispositionem non fecisset *auth. ingressi. C. de SS. Eccles.* si verò reliquerit extraneis, consuetudo locorum imprimis attendenda erit: à qua abstrahendo, multorum est doctrina cum Barth. *in d. auth. si qua mulier. num.* 10. Panorm. *in cap. in præsentia. de Probat. num.* 60. quos sequitur Covar. *in c. 1. de Testament. num. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 17. num.* 9. esse distinguendum inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his professio comparetur morti naturali, cùm dominium nec in communi, nec in particulari retineatur, unde nisi statim fieret executio testamenti, dominium bonorum in vita Religiosi videretur esse *nullius*: in illis verò volunt mortem naturalem expectandam esse; interim bona à Monasterio possideri nisi tamen ingrediens nominatim aliter disposuerit. Adde Molinam *de Iustit. & jure disp.* 140. *num.* 4. prout legata in vita testatoris præstari, & aliquid *pro legato* in vita testatoris usucapi potest. Colendiss. meus olim D. Professor Arnold. Rath. *in Tract. de Usucap. cap. 3. ass. 21.*

Dices: etiam in Monasteriis bonorum capacibus 33

professus, censetur *civiliter* mortuus. ℞. quòd Religiosus Professus moriatur quidem mundo *spiritualiter*, non verò propriè *civiliter*, id est, quoad effectus juris civilis, aliàs ne quidem cum consensu Prælati posset agere in judicio & minus judex esse, neque succedere. Deinde *mors civilis* non confirmaret, sed potiùs irritaret testamentum. *§. 5. Instit. Quib. mod. testam. infirm.* Quòd autem Religiosus non possit testari post professionem, fit exinde, quòd suam voluntatem in alium resignarit, sicut arrogatus filiusfam. effectus. Minus Religiosus perdit *libertatem in sensu juris*, ita ut *servus* efficiatur; certè nec filius prohibente Patre pro suo libitu agere, aut testari potest, nihilominus homo *liber* non *servus* censetur: quamvis enim libertas describatur, quòd *sit naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet*; additur tamen: *nisi quod vi, aut jure prohibeatur*. In cæteris quoque plurimum dissimilis est similitudo inter *monachum & servum*, ut ecce: servus nullo respectu quid proprium habere potest, sed quidquid acquirit domino acquirit, etiam ignoranti & inviro. *§. item vobis. 3. Instit. Per quas personas cuique acquir.* Monachus quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monasterio, etiam ipsi jure identitatis, quatenus in corpore Monasterii esse habet, sunt propria, ut paulò inferiùs ex dicendis apparebit. Servus ne quidem consensu domini potest munera publica vel judicialia obire, cùm dominus per suum consensum non possit derogare Juri publico. *l. Barbarius. ff. de Officio. Præt. l. 7. ff. de Testibus.* Religiosus cum consensu Prælati potest esse procurator in judicio. *Clem. 3. de Procurat.* Advocatus. *cap. 2. & ibi* Barb. & DD. *de Postulando*, imò & judex, scilicet Episcopus, vel vicarius Episcopi. Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54. n. 22.* Servus non potest accusare dominum. *l. pen. & fin. C. de his, qui accus. non pos.* Monachus potest accusare Abbatem etiam sumptibus Monasterii. *cap. ex parte. 11. de Accus.* Deinde ut innumera alia prætereamus, status servilis abjectus est & vilis, statum autem Monachalem præter SS. Patres commendat Justinianus *in Novell. 5.* ut & §. *præced.* dictum.

35 Quær. IV. quid juris nulla dispositione facta ante professionem? ℞. Quòd si ingrediens professionem fecerit in Monasterio sine præcedenti dispositione, hoc ipso omnia sua censentur transtulisse in Monasterium, *auth. ingressi, C. de SS. Eccles. & auth. nunc autem, C. de Episcopis & Cler.*

36 Ubi etiam adnotandum, quòd hodie Concilium Trid. *sess. 25. de Regular. cap. 3.* concesserit, *omnibus Monasteriis, & Domibus tam virorum, quàm mulierum, & mendicantium, exceptis domibus fratrum S. Francisci Capucinorum, & eorum, qui Minores de observantia vocantur etiam quibus ex constitutionibus suis erat probibitum, aut ex privilegio Apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat.*

37 Quid autem dicendum sit de bonis feudalibus, fideicommissis, & Emphyteuticis, in quibus domini directi aliorumque præjudicium versatur, ne eorum efficiatur durior conditio, cùm Monasterium sit alteriùs fori & difficilioris conventionis, & nunquam moriatur, adeoque nulla sit aperturæ, seu caducitatis, aut laudemii spes? Videatur optimè pro favore Monasteriorum Barbosa. *Iur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 31.* Tambur. *de Iure Abbat. tom. 3. disp. 11. q. 4.* Sententia est probabilior talia bona posse saltem retineri à Monasterio, quamdiu Religiosus vivit: quia si in sæculo mansisset, potuisset ista bona possidere ad vitam suam, ergo non debet esse deterioris conditionis, si Monasterium ingrediatur.

Ad textus porrò feudales, qui in contrarium allegari solent, plures explicationes adducit Fachin. *lib. 7. controv. c. 34.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi sint, de talibus feudis, quæ requirunt personale servitium, quod non sit pecuniarium, nec per substitutum convenienter impleri possit; sicut colligitur ex illa causali, quam tradit Feudista C. in tit. *de Vasallo milite, qui arma bellica deposuit*: ibi: *eò quòd desinit miles esse sæculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.* Unde etiam in Regnis, Ducatibus, & similibus dignitatibus non succedit Monasterium, quia requirunt personalem administrationem & præsentiam in Comitiis, bello &c. Cæterùm verò clericos & Monasteria non esse simpliciter feudorum incapacia, constat ex tit. feud. *de Capitulis Corradi, in fine & c. verum. de Fore comp.* Fachin. *dict. c. 35.* Illud quoque hic adnotandum est, quòd si vasallus vel emphyteuta faciat professionem, non teneatur proptereà Monasterium renovationem investituræ petere, vel præstare laudemium, quia persona vasalli non mutatur (supposito quòd etiam eadem domini persona perseveret) cùm Monasterium tantùm retineat feudum, vel emphyteusim, quatenus Religiosus unam fictam personam cum Monasterio constituit, quæ fictio identitatis personæ per mortem naturalem Religiosi solvitur.

Quemadmodum per eandem fictionem explicari potest, qualiter *usufructus*, quem aliquis in sæculo habuit, ad Monasterium transeat saltem quoad vitam usufructuarii, cùm tamen usufructus jus merè personale sit, & in alium transferri nequeat *L. si usufructus. 66. ff. de Iure dotium.* quia retinetur à Monasterio, quatenus Religiosus usufructuarius est membrum Corporis Monastici, & cum eo unam fictam personam constituit. 38

Quær. V. si novitius ante professionem moriatur, valebitne ejus dispositio vel donatio facta Monasterio aut alteri?

℞. I. in casu factæ dispositionis per actum inter vivos, scil. renunciationem aut donationem plures DD. 39
censent per mortem ante professionem totam dispositionem irritari, eò quòd in Concilio Tridentino *dict. sess. 25. de Regul. c. 16.* expressè dicatur, quòd quæcunque obligatio per novitium facta *non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione.* talia autem verba, *non alias; non aliter*, debent in forma specifica impleri, & non recipiunt aliquam modificationem per extensivam interpretationem, teste Jas. *vol. 3. cons. 86. n. 16.* Deinde II. in eodem Concilii loco jubetur, ut *abeuntibus omnia sua restituantur*, morientes autem dicuntur *abeuntes* apud Terent. in Phormione, *mortem obiit, & de medio abiit.* Denique III. etiam ante Concilium fuit probabile revocari donationem per mortem ante professionem, ex præsumpta voluntate donantis. Atque ex his argumentis istam sententiam cum pluribus DD. cc. amplectitur Sanch. *in præcepta Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 5. n. 49.*

Verùm pro contraria sententia & dispositionis valore stat Paulus Fuscus *de Visitat. Episc. lib. 2. cap. 15. num. 17.* apud eundem Sanch. *dict. l. num. 48.* cui & ego ante hac in libello *De Privileg. Monast. Privil. 10.* calculum addidi, & multùm probabilis mihi videtur, licet pro priori plures numero DD. videam allegari, ponderandæ tamen, non numerandæ sententiæ Text. & Gl. *in l. 1. Cod. de Vet. jure enuc.* Enim verò certi & notorii juris tam naturalis, quàm humani est donationem aliamve obligationem deliberatè, & circa res, super quibus alicui dispositio competit, factam esse perpetuam, nisi aliquis casus ostendatur specificè in jure exceptus. *l. 1. ff. de Pact. l. sicut. 5. C. de O. & A. t. t. de Donat. cum concord.* Sed casus mortis in novitiatu contingentis non est specialiter exceptus, ergo &c. & quidem de jure communi non extare textum expressum hujus exceptionis in confesso esse debet.

Tota

Tota igitur difficultas pendet ex Concilio Trid. Sed quia intentio Concilii tantùm fuit providere, ne vel ultimo momento regressus ex Monasterio impediatur, ideo ubi ampliùs non est libertas regrediendi, scilicet post professionem, vel mortem naturalem, tollitur etiam dicta Concilii provisio, & habet locum, quod dicitur, cessante ratione legis, cessat ipsa lex *l. adigere. v. quamvis. ff. de Iure Patron.* & leges ita interpretandæ sunt, ut verba intentioni, & non intentio verbis deserviat. *cap. secundò. 41. de Apell. l. scire leges. ff. de LL.* Neque conveniens, ut quod in favorem Novitiorum ad avertendum damnum, & impedimentum regressus est introductum, in eorum odium retorqueatur, ut v. g. in periculo mortis, & extra spem professionis constituti donare aut inter vivos disponere nihil valeant. *cap. quod ob gratiam. de R. I. in 6.* indeque deterioris conditionis efficiantur, quàm quilibet alii homines.

Ad contraria non est difficile respondere: nam ad I. dici potest, quòd esto verba: *non aliàs &c.* non recipiant modificationem, id tamen procedat in casu, de quo secundùm intentionem legis vel constitutionis loquuntur, ut in proposito, quando sumus in terminis, ubi potest sequi professio, vel adhuc superesse regressus ad sæculum, secùs in diverso & ubi mors intervenit, nec impeditur libertas regressus, nec bonis opus est morienti. Accedit, quòd professio non sit forma dispositionis, quia eam non ingreditur, sed tantùm conditio extrinsecè superaddita.

Ad II. cuilibet facilè incidit, quòd Trid. verbo, *abeuntibus*, non intellexerit morientes, sed abeuntes ex Monasterio, neque enim modus loquendi, nec ratio est, *ut morientibus restituantur res suæ*. Unde licet morientes dici possint per phrasim *abeuntes*, sed non dicuntur ad sensum hujus loci.

Contra III. facit, quòd ante Concilium Trid. docuit Panorm. celeberrimus SS. Canon. Interpr. *in cap. in præsentia. 8. de Probat. n. 67.* bona morientis ante professionem acquiri Monasterio, si ea expressè contulit Monasterio, nec ante mortem voluntatem mutavit. Idemque post concilium scribens tenet Miranda *in Man. Præl. q. 23. art. 8. concl. 5.* Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.* Dices: si Novitius scivisset se non assecuturum professionem, forsan aliter disposuisset, Replico, forsan non aliter, præsertim si pro causa pia, si pro anima sua disposuit, in dubio melior possidentis conditio; possessio autem pro voluntate in dispositione facta expressa stare videtur. Interim non omninò negaverim, posse in aliquo speciali casu forsan tales circumstantias concurrere, ut qui disposuit in ordine ad professionem, non censeri debeat idem voluisse disponere in casum mortis ante professionem, quod prudens judex arbitrabitur.

Hactenus de dispositione per actum inter vivos. Quòd si dispositio facta sit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum, donationem mortis causa, sicut ista dispositio ex magis communi DD. sententia non comprehenditur sub constitutione Concilii Trid. *d. c. 16.* ut tradit Barb. *de Offic. & potest Episc. alleg. 99. num. 12.* ubi penè innumeros authores accumulat, ita quoque ad eam non pertinebit supradicta Concilii clausula, *ut non aliàs intelligamur effectum suum sortiri, nisi secuta professione*, sed tanquam *ultima voluntas* morte confirmabitur.

Quær. VI. Si Novitius, absque dispositione de-
40 cesserit & saltem *tacitè* professus non fuerit, an tunc Monasterio vel consanguineis debeatur hereditas? ℞. in utramque partem esse DD. apud Clarum *in §. Testamentum. quæst. 28.* præcipuè verò apud Sanch. *in Præcepta Decal. lib. 7. cap. 3. num. 91. & seq.* Pro consanguineis tamen resolvit Panorm. *in dict. cap. in Præsentia. de Probat. num. 68.* eò quòd non sit causa petendi ex parte Monasterii, cùm ante professionem aliquis cum effectu Religiosus non censeatur. *cap. Religioso. 21. v. quamvis. De Sent. excom. in 6.* idemque tenet cum ingenti cumulo Authorum Sanch. *dict. l. n. 62. & cap. 5. num. 51.* Reprobat etiam *cap. 3. n. 96.* illam limitationem, quam quidam ponunt cum Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.* & aliis, nisi Novitius habuerit absolutam voluntatem manendi in Religione. Nam ista voluntas (quam supponuntur omnes Novitii saltem initio habere) non sufficit ad perpetuò obligandum Monasterio, nisi accedente expræssa vel tacita professione, præsertim hodie post Concil. Trid. *sess. 25. de Regular. c. 15.* ex quo nulla professi obligat ante annum integrum Novitiatus expletum.

Quòd si Consanguineos Novitius defunctus non haberet, putarem Monasterio potiùs quàm Fisco successionem adscribendam, si quis enim ex aliquo Collegio honesto Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat sine legitimis heredibus, bona ipsius non ad Fiscum, sed ad ipsum Collegium deferuntur, *l. 1. & tot. t. Cod. de Hered. Decur.* At verò Novitius censetur esse de Collegio Monasterii, cùm ibidem habeat forum judiciale & paræciale, item & privilegium canonis: Navar. *cons. 5. & 6. de Foro comp. d. c. Religioso.* ergo &c. Idque confirmatur *ex l. quis presbyter. 20. Cod. de Episc. & Cler.* ubi generaliter deciditur, quòd in bonis quarumcunque personarum ad vitam vel servitium Ecclesiasticum destinatarum, si absque legitimo herede defungantur (quod tamen hodie in Religiosis *professis* aliter se habet, in quorum bonis etiam consanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur. *auth. nunc autem. Cod. jam d. tit.*) non fiscus, sed Ecclesia succedat. Adde text. *in l. 10. ff. de Iure fisci.* quòd in dubiis quæstionibus rectè contra Fiscum respondeatur, idque tantò magis, si cum eo causa pia & favorabilis concurrat. *l. sunt personæ. ff. de Religion. & sumpt. fun.*

Quær. VII. De Patria potestate an, & quatenus per ingressum in Religionem salvatur? Conveniunt DD. quòd *circa personam* per ingressum solvatur Patria potestas, sive Pater, sive filius ingrediatur. Ratio est quo ad Patrem, quia cùm is jam sit in potestate Abbatis, alium in potestate habere non potest: quoad filium verò, quia per professionem prorsus ex domo Paterna, & Patris obedientia abstrahitur, transitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum potestate sæculari Paterna. Panorm. *in d. c. in præsentia. 8. de Probat. num. 54. & in cap. 2. h. t. n. 2.* Sanch. *in Præcepta Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 29.* & alii communiter. Addunt item plerique, quòd patria potestas respectu filii ingressi solvatur, in quantùm est Monasterio onerosa, non autem in quantum est favorabilis, unde inferunt, filiumfam. per ingressum jura successionis & suitatis non amittere. Additio ad Panorm. *dict. n. 54.* cum Barth. & aliis Sanch. *d. l. n. 30. arg. c. quod ob gratiam de R. I. in 6.* Adde *arg. ex Nov. 81. c. 2.* 41

Conveniunt præterea, quòd circa bona, quæ filio post professionem adveniunt, Pater nihil juris acquirat; tum quòd jam causa acquisitionis, scil. Patria potestas sublata sit; tum etiam, quòd ex speciali privilegio Imper. omnia bona filiis post clericatum advenientia in numerum *quasi castrensis peculii* redacta sint. *auth. Presbyteros. Cod. de Episc. & Cler.* Panorm. *in d. c. 8. n. 56.* Sanch. *d. tom. 2. lib. 7. c. 13. n. 44.* ubi ait, nullum à se visum esse, qui circa hoc punctum dubitaret.

Tota igitur difficultas est circa bona adventitia filii, in quibus Pater ante ingressum ex jure Patriæ potestatis usumfructum habuit, an eundem per ingressum suum amittat? Suppono tamen patrem aut filium

filium aliunde habere sufficientia bona & media ad vitæ congruam sustentationem: in præjudicium enim alimentorum non dubito quidpiam statuendum haud esse, cùm ad subveniendum his personis conjunctis in necessitate ipsum quoque ingressum differendum superiùs in §. 2. q. 1. n. 2. dixerimus.

42 Quòd si itaque Pater ingrediatur, triplex est sententia. Una simpliciter affirmat amitti usumfructum tanquam cessante causa Patriæ potestatis, alimentationis, administrationis, cui etiam adstipulatur Fachin. *lib. 6. Controv. c. 12.* cujus tamen novum, ut vocat argumentum, quòd scil. usufructus in persona patris consistere, vel ad monasterium utpote jus personale transire nequeat, solidum non est, qualiter enim usufructus possit ad Monasterium transire superiùs diximus, & explicat Sanch. *d. lib. 7. cap. 13. num. 49.*

Altera (quam probabiliorem reputat Sanch. *d. l. 7. cap. 13. n. 70.*) simpliciter negat amitti usumfructum, eumque Monasterio in vita patris adscribit, cùm non appareat differentia inter usumfructum paternum, & alium, generaliter verò *in auth. ingressi. C. de SS. Eccles.* statuatur, ut ingressi omnia sua transferant, & ususfructus dependeat quidem à patria potestate in acquiri, sed non in conservari, possintque bona satis per officiales Monasterii administrari, sicut si pater in amentiam incideret & administrationi ineptus redderetur, non propterea usumfructum amitteret.

Tertia sententia usumfructum dividit & pro medietate tantùm patri assignat, fundaturque *in l. cùm oportet. 6. §. 3. Cod. de Bonis quæ liberis.* ubi si pater filium è sua potestate dimiserit, in præmium emancipationis dimidia pars usufructus ei relinquitur. Atqui pater ingrediendo Religionem, non quidem formaliter per emancipationem, sed saltem in effectu filium è sua potestate dimittit, ergo &c. Et ita cum Barth. *in auth. idem est. C. jam d. t.* sentit Panor. *in c. in præsentia. 8. de Probat. num. 57.* Syl. *v. Relig. 6. n. 1.* Armilla *eod. v. n. 20.*

Sanè hæc controversia nullo certo jure determinata est, sicut & plurimæ aliæ in hac materia & omnes relatas sententias probabiles censet Sanch. *d. n. 70.* ut proinde privato Doctori difficile sit aliquid decidere. In praxi ad consuetudinem locorum, tanquam optimam legum interpretem, *l. si de interpretatione. ff. de LL.* & amicabiles compositiones potissimùm recurrendum. Abstrahendo verò à consuetudine (cùm casus iste non sit adeò frequens) hæc posterior sententia videtur juri & æquitati magis consentanea; juri quidem, quia pro neutra ex prioribus habetur clarior juris decisio, cùm *d. auth. ingressi.* nullam mentionem faciat de usufructu paterno, vel de casu, quo pater suo facto, & voluntate filium è potestate dimittit: æquitati autem, quia mediam viam tenet, & utrique parti aliquid attribuit, satis enim durum, ut Monasterium integrum usumfructum ex persona patris in bonis filii retineat, & bona filii per officiales Monasterii administrentur, pater verò administret nihil, filium non alimentet, non curam ejus gerat &c. Nec multùm urget instantia de amentia patris, quia ibi præter causam miserationis, *cum afflicto non sit addenda afflictio. c. ex parte. 5. de Clerico ægrot.* saltem ex bonis patris alimenta præstantur filio. Econtra tamen etiam satis durum foret patrem, qui antehac multam curam filio impendit, omni jure paterno, quod leges ipsi tribuunt, privare, cùm utilitas, quæ obvenit Monasterio, etiam in ipsum aliquo modo redundet.

43 Quær. VIII. Quando ponitur filius ingressus Religionem, an tunc pater in sæculo retineat usumfructum, quem priùs habuit in bonis adventitiis filii? Rursus gravis inter DD. concertatio est. Affirmativè pro favore patris respondet Sanch. *d. lib. 7. c. 13. n. 39.* eò quòd nulla possit esse ratio amittendi hujus usufructus, quam cessatio patriæ potestatis, at verò jam superiùs dictum est, usumfructum semel acquisitum non dependere à patria potestate in conservari, & allegat *l. ult. C. ad Tertull. & l. 3. Cod. de Usufructu.* quæ tamen hunc casum in specie non habent; posset verò *d. l. 3. §. 1.* aliquod argumentum sumi. Citat prætereà in eandem sententiam Authores quamplurimos, qui ibidem videri poterunt.

In Contrarium & pro favore Monasterii præter paucos apud Sanch. *d. l. n. 38.* citatos inclinat Panor. *in d. c. in præsentia. n. 56.* sed nullo efficaci argumento confirmat, relinquo tamen pro hac parte considerandum. I. Textum *in Nov. 5. cap. 5.* ubi Imperator vult, ut res professi transeant *omninò* in monasterium, sed non transit *omninò*, quod transit quoad solam proprietatem. II. Valet argumentum à Republ. & Militia ad Religionem Everh *in Top. loco: à fisco ad Ecclesiam, & loco: à milite ad Ecclesiam* Laureth. de Franchis *de Controv. inter Episc. & Regul. p. 2. q. 96. & ibidem* Pasqual. *in addit.* sed quando filius favore reipublicæ aut militiæ ob dignitatem vel cingulum liberatus à curia liberatur, à patria potestate liberatur quoad personam & bona, *Nov. 81. cap. 1.* ibid. *peculium eis donans, & liberi arbitrii esse præbens &c.* ergo &c. Et sicut in illo casu pater, in quantum gravatur ex amissione usufructus, relevatur ex honore filii, ita in isto ex precibus, ex accommodatione sancta & honesta filii, & honore status Ecclesiastici, ex cessatione alimentorum, administrationis bonorum &c. Et licet aliàs nemo per factum suum possit alterius conditionem deteriorem facere, id tamen non procedit, quando deterioratio non est directè ex facto, sed ex authoritate juris, sicut si filius in casu *d. Nov. 81.* dignitatem affectaret, & consequeretur. Cùm igitur pro utraque parte sint rationes & authoritates, si res in praxi ex consuetudine, vel amicabili compositione decidi non posset, forsan non incongruè tentaretur iterùm via media, & dimidia pars usufructus patri, altera Monasterio assignaretur, authoritate *d. l. cùm oportet. §. 3. C. de Bonis, quæ liberis.* pater enim consentiendo in ingressum filii, in effectu idem præstat, ac si emanciparet, ubi autem eadem est ratio, eadem censetur esse juris dispositio. *l. non possunt. 12. cum l. seq. ff. de LL.*

Quær. IX. Quid statuendum sit de *legitima*, ànne hanc filio Religionem professo teneatur pater adhuc in vita sua protinus consignare? Negativam dicit indubitatam Jas. *in auth. si qua mulier. C. de SS. Eccles. n. 56.* quem refert & sequitur cum aliis Sanch. *d. Lib. 7. c. 10. n. 12.* quia viventis non est hereditas. *l. qui superstitis. ff. de Acquirenda hered.* & legitima post mortem primùm computatur. *l. 1. §. si impuberi. ff. de Collat. bon.* Excipiunt tamen casum, quo pater vergeret ad inopiam dissipando bona sua. Item sicut in Matrimonio carnali pater tenetur dare dotem filiæ, & filio donationem propter nuptias. *L. fin. C. de Dotis promiss.* ita pariter ad aliquid simile teneri, si filia, aut filius per ingressum in Religionem, aut susceptionem SS. Ordinum ad spirituales nuptias transituri sint, docet Sanch. *de Matrim. lib. 4. disp. 26. num. 7.* Barb. *de Officio Episc. p. 2. alleg. 19. n. 65.* cum Baldo *in d. l. fin.* & pluribus aliis ibidem citatis, cùm admittatur argumentum à matrimonio carnali ad spirituale, *cap. inter corporalia. de Translat. Episc.* Everh. *in Top. loco à Matrimonio carnali ad spirituale n. 4.* 44

Quær. X. Quid è contra, si pater Religionem profiteatur, an statim debeatur filiis in sæculo reiictis legitima, vel potiùs Monasterium possit eam retinere, quamdiu pater vivit? Licet DD. satis conveniant, 45

veniant, quòd statim debeatur legitima filiis, quando Monasterium est bonorum incapax, quia tunc professio assimilatur morti naturali; nec est causa retinendi ex parte Monasterii, plurimi tamen in utramque partem secedunt, quando Monasterium est bonorum capax. Etenim pro Monasterio facit text. *in d. auth. si qua mulier.* ubi patre sine dispositione obeunte dicitur, filiis deberi legitimam, ergo ante obitum non debetur. Cùm & aliàs ordinarii juris sit, legitimam in vita non deberi. *dict. l. 1. §. si impuberi. ff. de Collat. bon.* nec pater post professionem debet esse deterioris conditionis, quàm priùs, ut superiùs etiam de retentione bonorum feudalium & Emphyteuticorum dictum. Verùm pro filiis allegatur *c. cùm simus. 3. h. t.* ubi hæc quæstio videtur decisa (quamvis aliqui existiment, ibi patrem jam fuisse mortuum, quia *successionis* fit mentio) Item text. *in Nov. 5. c. 5.* in illis verbis: *postquam abrenuntians conversatus fuerit inter Monachos, nihilominus quarta debeatur filiis, aut supplementum si contigit jam eos aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur.* Et quia *in auth. si qua mulier.* conceditur patri dividere bona sua inter liberos. Durum denique foret, filios & cura paterna, & alimentis, & legitima carere debere, vel hæc eis continuò à Monasterio præstari. Atque hanc posteriorem sententiam probabiliorem reputat Sanch. *d. lib. 6. 10. num. 3.* & multi alii apud hunc, & Barb. *in Collect. ad d. c. cùm simus.* citati. Planè cum textus juris pro neutra parte sint sufficienter clari, & rationes hinc inde militent, utraque sententia in theoria probabiliter defendi potest, secunda verò præsertim propter ultimam rationem videtur magis practicabilis, Cov. *de Testam. c. 2. num. 12.* ad consuetudinem, & amicabilem compositionem in his juris articulis potissimum recurrendum, usque dum sequatur clarior, quæ in multis optanda foret, competentis Legislatoris decisio.

Theoricè qui defendere vellet primam sententiam, respondere posset ad argumenta secundæ; in casu *cap. cùm simus. hoc tit.* patrem probabiliter fuisse mortuum. In *Nov. 5. c. 5.* dici, quartam deberi; & *in d. auth. si qua mulier.* concedi dispositionem, non determinari tempus solutionis; à Monasterio posse interim præstari curam & alimenta, in quantum æquum est.

Qui verò defenderet secundam contra primam, diceret, textum in *auth. si mulier.* posse accipi de obitu patris ante petitionem filiorum: hereditatem & legitimam non deberi in vita, nisi talis mutatio superveniat, quæ saltem secundum quid morti comparetur; in feudo & Emphiteusi non tanti interesse domini, quanti filiorum in legitima, ut eam nunc propria patris cura destituti in suam utilitatem meliùs applicent.

46 Quær. XI. Quis sit sensus, & valor *auth. si qua mulier. Cod. de SS. Eccles.* R. Speciale esse ex *dict. auth. & Nov. 123. c. 38.* quòd in ea concedatur patri professo, qui liberos in sæculo reliquit, etiam post professionem bona sua inter eos dividere, reservata Monasterio saltem virili portione, quantum scil. uni ex liberis assignat, sicut ita communiter DD. *d. auth.* exponunt: quamvis in ea non expressè de professo, sed de intrante Monasterium mentio fiat: verbum enim, *professus*, non erat olim valde usitatum, & verba *ingredi, intrare &c.* sumebantur cum effectu. *arg. auth. ingressi. C. SS. Eccles.* neque de non professo videbatur dubitandi ratio, an bona ipsius sine dispositione defuncti competerent Monasterio, ut superiùs dictum.

47 Attamen licet hæc constitutio, ejusque interpretatio inter DD. valde communis sit, & credatur canonisata in Decreto Gratiani. *c. si qua mulier. 19. qu. 3.* vel saltem tacitè approbata à SS. Pontificibus, ut censet Sanch. *in præc. Dec. tom. 2. lib. 7. c. 9. num. 7.* quasi pater ex authoritate juris sit ad hanc divisionem executor constitutus: Nihilominus Navar. *de Regular. consil. 2. num. 53.* putat facilè defendi posse, talem dispositionem factam post professionem esse invalidam, nihilque liberis præter legitimam deberi, cùm non videatur fuisse in potestate Imperatoris Religiosum professum, qui secundum Canones nec nolle nec velle habet, *c. ult. de Sepult. in 6.* ad testandum & disponendum de bonis, quorum dominium post professionem ampliùs non habet, idoneum & potentem reddere, vel bona jam concomitanter cum persona Monasterio acquisita, *c. quanquam de Cens. in 6. c. si quis. 5.* ubi Panor. *n. 3. de Foro comp.* ex voluntate solius Religiosi denuò à Monasterio separare. *c. Eccles. 10. & ibi DD. de Constit.* Leges verò Civiles in Decreto Gratiani, sicut & ipsum Decretum ad primævam authoritatem revocari, superiùs *in Proœmio nu. 5.* tradidimus. Addi insuper potest, quòd *d. auth. si qua mulier.* non sit simpliciter relata in Decretum, sed cum annexa *auth. nunc autem. C. de Episc. & Cler.* quæ habere videtur sensum contrarium & correctorium prioris, ibi: *judicio ejus cessante lege disponitur &c.* ut propterea jam olim quidam intellexerint *d. auth. si qua mulier.* de dispositione in Novitiatu, & si non disposuerit, objeritque scil. post professionem, bona ejus, excepta legitima liberorum, competant Monasterio teste Glossa *in dict. c. si qua mulier. in V. cessante.*

Quær. XII. *Ex d. auth. si qua mulier.* an tantùm in casu illo sit speciale, quòd pater disponens debeat portionem aliquam reservare Monasterio, cùm aliàs major pars bonorum apud Monasterium mansisset, vel habeat locum in quovis Novitio vel ingressuro disponente, ut debeat Monasterio relinquere legitimam? Res iterum prorsus incerta est, & pro negativa videatur Panorm. *in c. in præsentia. 8. de Prob. n. 52.* Sanch. *d. lib. 7. c. 3. num. 8.* & alii apud eum cc. cùm non appareat sufficiens juris textus, qui generaliter statuat Monasterio legitimam deberi, sed potiùs libera detur disponendi facultas. *Nov. 5. c. 5.* Pro affirmativa verò Covar. *de Testam. c. 2. n. 9. & 10.* & alii ibidem allegati. *arg. d. auth. si qua mulier.* & quòd Monasterium habeatur vel loco filii. *arg. d. c. in præsentia.* vel propter continuam imposterum alimentationem & curam succedat quasi in locum parentum; quam ob causam forsan tam repetitis vicibus Imperator voluit bona Religiosi sine dispositione professi ad Monesterium transire. Quæ sententia videtur habere æquitatem saltem in Monasteriis de paupertatis, maximè verò non extantibus liberis naturalibus & legitimis, eo ferè modo, quo filii parentes inopes, Ecclesia patronum pauperem propter beneficia ab istis personis accepta potius, quàm extraneos alere tenentur. Quia tamen hæc legitima non reperitur in jure tam rigorosè injuncta, sicut liberorum & parentum naturalium, ideò per omissionem ejus non rumpi totum testamentum, sed ipsam solùm peti posse docet D. Anton. apud. Panorm. *d. l. n. 52.* & Covar. *d. n. 10.* Plura ad hunc § pertinentia videantur prolixè & enucleatè tradita apud Sanch. *d. tract. in præc. Dec. tom. 2. lib. 6. & 7.* & quæ diximus in Libello *de Privilegiis Monast.* & in hoc Lib. III. in Tit. *de Test.* & in Tit. *de Success. ab intestato.* 48

Quær. XIII. postremò, an quia Religiosus professus propter votum paupertatis incapax dominii, quidquid acquirit, acquirit Monasterio teneatur Monasterium ex contractu, vel delicto illius? De qua quæstione videri poterit Sanch. *in Decal. lib. 7. c. 31.* Molina *de I. & I. tom. 1. disp. 140.* ubi distinguunt inter obligationes contractas ante ingressum, & contractas post actualem professionem. Illis tenebitur monasterium pro ratione bonorum sibi per illum Religiosum 49

giosum acquisitorum, etiamsi post professionem per hereditatem vel legatum adveniant, quia similia bona censentur transire cum onere, ne monasterium cum damno creditorum, quibus professus, aut Monasterium illum suscipiendo per suum factum præjudicare non potuit, locupletetur. Obligationibus autem post professionem contractis non aliter tenebitur Monasterium, quàm si cum licentia legitimi superioris expressa, vel saltem tacita (ut si ei administratio quædam commissa, si ad studia missus sit, & ibi ex rationabili causa sumptus, aliamve obligationem exegerit) contraxerit, aut certè contractus in utilitatem monasterii versus probetur. Quo faciunt textus *in c. pen. de Fideiuss. c. 1. de Solutionibus . c. delictum de R. I. in 6. l. civitas . ff. de Reb. cred.* Censent tamen DD. præfati, & plures alii, contractus Religiosi sine licentia Prælati initos comparari contractibus, quos pupilli, vel minorennes absque tutorum vel curatorum authoritate ineunt cum majorennibus, qui ex parte quidem illorum inefficaces, ex parte verò illorum eatenus obligatorii sunt, ut à tutoribus & curatoribus, si ita judicaverint expedire, ratihaberi & utrinque convalidari possint. *Princ. Inst. de Author. tut.* Molina. *d. L. nu.* 22. Dummodo integer contractus ratihabeatur non separando commoda ab oneribus. Sanch. *d. c.* 31. *n.* 30. *cum* Tiraq. *de retract. Convent. ad fin. tit. à num.* 4. *usque ad* 16.

50 An demùm Religiosus illicitè contrahens saltem naturaliter obligetur, ut ei fidejussor validè & efficaciter accedere possit? pro utraque sententia videantur rationes & Authores apud Sanch. *d. l. n.* 35. *& seqq.* ubi affirmativam tenet, eò quòd Religiosus licet non habeat *velle aut nolle* Canonicum & efficax, habeat tamen naturale (sicut in emissione voti particularis, quòd Monasterio non præjudicet, in peccando &c.) quod sufficit ad naturalem obligationem constituendam & fidejussorem obligandum. *l.* 1. *in fin. ff. de Novat. l. ult. ff. de Iurejur. l. Marcellus.* 25. *ff. de Fidejuss.* præsertim si se fidejussor ut principalem debitorem obligarit.

---

§. IV.

De egressu ex Religione, & transitu ab una Religione ad alteram. Item & de promotis ad Episcopatum, vel aliud beneficium extra Monasterium.

SUMMARIA.

51. *Novitius egrediens an teneatur solvere expensas?*
52. *An & qualis professio nulla dici possit?*
53. *Quinquennium datum ad reclamandum contra professionem, fundatur in præsumptione.*
54. *Non currit impedito, vel ignoranti.*
55. *Dimittens habitum ante quinquennium debet ante omnia restitui, sed non excluditur à petitorio.*
56. *Eilcere Religiosos ex Monasterio an & quando liceat; & qualiter ejecti & fugitivi reducendi, & ad quid obligentur?*
57. *Ejecti & fugitivi cui acquirant.*
58. *Monasterium reducens ejectos & fugitivos an teneatur solvere expensas pro illis ab aliis factas, vel ejectis dare alimenta, si bona priùs intulerunt in Monasterium? remissivè.*
59. *Transire ex uno ordine ad alium quibus conditionibus liceat.*
60. *Moniales an possint transire?*
61. *Mendicantes non possunt transire ad non mendicantes præterquam ad Cartusianos; ad alios autem etiam de licentia Papæ transeuntes nulla ibi officia gerere possunt.*
62. *Transeuntes sunt incapaces beneficiorum sæcularium etiam curatorum.*
63. *Transeundi ad ordinem æqualem, vel laxiorem quis possit dare licentiam.*
64. *Transiens debet facere Novitiatum, & regrediens ante professionem in priori Monasterio recipi.*
65. *Transeuntium bona, cui Monasterio cedant.*
66. *Religiosus factus Episcopus manet Religiosus, obligatur votis substantialibus, aliis verò particularibus observationibus Religionis tantùm ex honestate.*
67. *Religiosus factus Episcopus cui acquirat.*
68. *Expenditur tex.* in c. un. 18. q. 1.
69. *Religiosus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam extra Monasterium ad quid obligetur, & cui acquirat?*
70. *Prior ex alio Monasterio assumptus cui acquirat.*
71. *Abbas ex alio Monasterio assumptus efficitur & manet Monachus illius Monasterii, cui præficitur.*

QUær. I. Utrùm Novitius, qui egreditur ex Monasterio teneatur solvere expensas, quas pro ipso 51
Monasterium fecit in victu, vestitu, morbis & aliis necessariis? Negativa communior est, tum ne Novitius ob prætensionem expensarum à libero egressu retineatur; tum etiam, quòd alimenta & necessaria dentur Novitio, quia ejus probatio simul respicit favorem Monasterii, ne indignum suscipiat, & quia ipse vicissim debet Monasterio inservire, per accidens autem est, quòd ratione morbi, vel alia causa quandoque inservire nequeat: cùm etiam è contra si labor excederet valorem expensarum, non haberet Novitius proptereà jus aliquid exigendi. Existimant tamen valere pactum aut consuetudinem, ut expensæ à Novitiis egredientibus, maximè in Monasteriis Manialium solvantur. arg. text. in Trid. *sess.* 25. *de Regul. c.* 16. dummodo vi talis pacti, vel consuetudinis Novitio egressus non prohibeatur, priusquam expensas solvat. *cap. non solùm. h. t. in 6.* Tamb. *de Iure Abb. tom.* 3. *disp.* 6. *qu.* 9. *num.* 5. Laur. de Franchis. *de controv. inter Episc. & Reg. p.* 2. *q.* 50.

Quær. II. An & qua ratione professio nullitatis argui, & professus ad sæculum redire possit? ℞. Quòd 52
is, qui gravi metu adactus (etiam *reverentiali* saltem concurrentibus adminiculis, importunis persuasionibus, minis, odio &c. ut modesta contradictio nihil juvisset, Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 5. *c.* 5. *num.* 6.) vel non in legitima ætate, aut Novitiatu nec dum expleto professionem emisit, vel intentionem profitendi non habuit, debeat hujusmodi causas intra *quinquennium* à die professionis numerandum coram legitimo superiore, scilicet coram Prælato Monasterii & simul coram Ordinario loci deducere. Quòd si per quinquennium tacuerit, imposterùm non audietur, quia præsumitur *præsumptione juris & de jure*, contra quam probatio in contrarium non admittitur, tanto tempore saltem tacitè suam professionem renovasse, aut ratificasse. Si verò quis etiam intra quinquennium propria authoritate habitum Religionis dimiserit, ad Monasterium redire cogendus, tanquam Apostata puniendus, nec ad causam aliquam allegandam admittendus erit Ita expresse statutum est in Concil. Trid. *sess.* 25. *de Regular. c.* 19.

Verùm hæc constitutio rigorosa Concilii patitur 53
suas limitationes, quas ponunt DD. cc. apud Barb. *in Collect. ad c.* 19. & Tambur. *de Iure Abb. tom.* 3. *disp.* 6. *q.* 35.

q. 35. & seq. Latè Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 37. num. 3.* Nam I. cùm eo casu, quo aliquis per *quiennium* tacuit, Concilium fundetur in præsumptione ratificatæ professionis, ideò si ratificatio revera non intervenerit, talis putativus Religiosus in conscientia obligatus non erit, quia præsumptio juris non obligat nisi veritate subexistente, in dubio tamen, si ipsimet professus de validitate professionis non satis certus sit, standum est præsumptioni juris in utroque foro. Sanch. *d. l. num. 12.* Utrùm autem certus de nullitate elapso quinquennio possit clam fugere, vel occultè à Prælato dimitti, aut potiùs teneatur ratificare professionem, pro utraque sententia videatur Sanch. *d. l. nu. 11. & 13.* Tambur. *d. disp. 25. n. 4.*
54 II. Si quis ex justa causa, vel ignorantia tacuerit, ut quia metus continuò duravit, vel ignoravit nullitatem professionis, tunc etiam post quinquennium reclamare, & saltem extraordinarium remedium restitutionis in integrum petere poterit.
55 III. Illud punctum constitutionis *de dimittente habitum ante quinquennium*, benigniùs interpretantur DD. ex Tit. *de Restit. spoliatorum*, quòd scilicet abiiciens habitum ante omnia sine admissione alicujus excusationis debeat Monasterio restitui, tanquam qui illud sui possessione spoliarit, & pro excessu puniri, post pœnitentiam autem peractam ad petitorium, seu causas nullitatis allegandas nihilominus admitti. Sanch. *d. disp. 37. n. 3. & 4.*

56 Quær. III. An & qualiter Religiosus professus à Superioribus ex Monasterio eiici valeat? Difficultatem facit *c. ult. h. t.* ubi dicitur: *Ne Religiosi vagandi occasionem habentes salutis propriæ detrimentum incurrant & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: Statuimus, ut præsidentes capitulis celebrandis, seu Patres, Abbates, seu Priores fugitivos suos, & ejectos de ordine suo requirant sollicitè annuatim, &c.* & subjungitur, quòd iidem fugitivi & ejecti debeant vel ad Ordinem recipi, vel si id salva ordinis disciplina fieri nequeat, in aliis Religiosis domibus ejusdem ordinis ad agendam pœnitentiam deputari. Verùm communior est DD. sententia, professum, qui in gravi crimine notoriè incorrigibilis est, vel ob criminis infamiam sine gravi Ordinis detrimento tolerari non potest, licitè eiici resecando carnem putridam, & separando ovem morbidam, ut ex *c. cùm ad Monasterium, & c. final. de Stat. Monach. cap. relatum. Ne Clerici vel Monachi. cap. cùm in Eccles. de Maior. & obed.* & diversorum Ordinum Regulis à Sede Apost. approbatis cum pluribus aliis DD. docet Tambur. *de Iure Abbat. tom. 3. disp. 8. q. 7. & seqq.* Sanchez. *in Decal. sive Mor. lib. 6. cap. 9. n. 3. & seqq.* Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. cap. 13.* Barbosa. *in Collect. DD. ad dict. cap. fin. h. t. nu. 3.* Lauretus de Franchis *de Controv. inter Episc. & Regulares cum addit. Pasqualigi. p. 1. n. 957. & seqq.* apud quos DD. multa notabilia circa ejectos & fugitivos invenies. Textum verò *in d. c. fin. h. t.* vel de ejectus in justè, vel emendatis accipiunt; vel, quod plerique magis approbant, in desuetudinem abiisse sentiunt, cùm non videamus à Prælatis practicari. Sed cùm constitutio illius *c.* sit valdè rationabilis, & circumvagatio ejectorum in detrimentum ipsorum & contemptum Religionis cedat, considerandum foret, an non expediret meliùs in usum deducere, quatenus id sine gravi scandalo aut ordinis detrimento fieri posset, cum scandalo autem & damno Monasterii non esse obligationem revocandi etiam fugitivos & apostatas notat Laym. *d. c. 13. sub nu. 7.* Et quòd cum hujusmodi hominibus reverti volentibus non sit duriter agendum à superioribus, sed potiùs *instruendi sint in Spiritu lenitatis, ad Galat. 6. ad Timoth. 2.* ex Decreto S. Congreg. Card. tradit Tambur. *dict. disp. 8. qu. 4. n. 2.* Item quòd ejecti non obligentur quidem substantialibus votis, ita ut etiam obedientia saltem virtualiter perduret, quatenus justè revocari poterunt, & ipsi se emendare & ad resusceptionem disponere tenentur, deobligentur tamen aliis particularibus observationibus sui Ordinis, ut certorum jejuniorum, mortificationum, (non verò à gestatione habitus, nisi in pœnam delicti eo privati sint) etiam ex communiori tenent DD. præcitati, ubi plura videri poterunt.

Quæritur IV. Si Religiosi fugitivi & ejecti extra Monasterium aliquid acquirant, cui ejus rei dominium acquiratur? De fugitivis certum est, quòd per suum factum Monasterium jure, quod in eos habet privare non potuerint, ideòque unà cum acquisitis omnibus ad Monasterium cum assistentia Episcoporum revocari possint. *c. Abbates. 16. 18. q. 2.*

De alii verò, qui perpetuò ab aliquo Ordine ejecti sunt, ut diximus, non cessant voto paupertatis obligari, quamvis juxta status sui conditionem & exigentiam plenior intelligatur ipsis administratio & acquisitorum dispensatio concessa, quàm Religiosis claustralibus actu sub obedientia Prælati viventibus. 57
Layman. *act. cap. 13. n. 2.* & Sanch. *dist. cap. 9. n. 47.* Major est difficultas, cui proprietatem rerum in vita sua, vel post mortem extra Monasterium contingentem acquirant?

Et quidem si ejecti, aliique Religiosi permanentes extra claustra viventes decedant, eorum bona tanquam spolia Cameræ Apostolicæ ex SS. Pontificum constitutionibus & multis Authoribus refert Pasqual. *in addit.* ad Lauret de Franch. *d. l. n. 997.* idemque de acquisitis fugitivorum extra claustra decedentium cum Navar. *de Spoliis Cler. §. 7. n. 4.* tradit Layman. *dict. l. sub n. 3.* Verùm cùm hæc spolia vix practicentur in Germania, adhuc dubium remanet, quid ibi dicendum, vel quid, stantibus etiam spoliis censendum de dominio Religiosi ejecti in vita ejus? Lauretus de Franchis. *dict. l. num. 993.* ait, dominium acquiri DEO, jus verò supremum administrandi summo Pontifici ejusdem Vicario, speciale autem Ecclesiæ sæculari vel Regulari, quam ejecti legitimè fuerint translati, alioquin Episcopo. Sanch. *in Decal. sive Mor. lib. 7. cap. 33. n. 26. & seqq.* docet bona huiusmodi Religiosi pertinere ad Pontificem, vel Ecclesiam, vel Episcopum, instar bonorum, quæ vacantia dicuntur, non verò ad Monasterium, quod iam ampliùs nullam cum eiecto communionem habet, nisi, ut *n. 22.* tradit, eiectio fuerit iniusta, & circa eam solus Prælatus sine consensu maioris partis Conventus deliquerit, cuius delictum non debet nocere Ecclesiæ, *vulg. c. delictum de R. I. in 6.* Cui suffragatur Abb. *in cap. un. de Infant. & languid. expos.*

Nihilominus rectè defendi potest aliorum sententia, qui pro Monasterio concludunt, quia Religio per expulsionem solùm separat à convictu Religiosum, ne cæteros inficiat, non autem abdicat à se iura, quæ habet contemplatione ipsius, imò tenetur procurare reductionem ipsius, & recipere redire volentem, si sit emendatus iuxta. *d. cap. fin. de Regular.* innovato in Decreto S. Congreg. *de Regularibus Apostatis & eiectis.* Ità Pasqual. in *addit.* ad Lauret. de Franchis, *d. l. n. 999.* (de limitatione verò quam circa translatos ad aliam Religionem, vel Ecclesiam subiungit, in *ult. qq.* agemus) & apud eum Molina *tom. 1. de I. & I. disput. 140.* Lessius. *lib. 2. de I. & I. cap. 41. num. 112.* & alii. Accedit, quòd Religiosus per suum factum incorrigibilitatis non debeat præiudicare Monasterio, vel Monasterium per actum iustitiæ & à Jure sibi concessum in favorem & gratiam conservandæ disciplinæ Religiosæ damnum sentire. Et si Religiosus eiectus ex communi sete ntia priorum etiã DD. adhuc manet verus Religiosus tribus substantialibus votis obligatus, iisque solennibus, quæ Religionem constituunt solennitas autem voti consistat in traditione sui ipsius & reciproca obligatione Monasterii, ut superius *in §. 1.* dictum,

dictum, sequitur obligationem, & inde acquisitionis causam esse respectu illius Monasterii, cui se Religiosus per professionem tradidit, quamvis interim ex parte Religiosi propter summum delictum effectus hujus obligationis suspendatur. Quemadmodum si filius ingratitudinem in patrem committat, ob quam ab eo juste exheredetur, domoque expellatur, donec sibi debitè reconcilietur, casu dein eveniente ut filius ante Patrem decedat, & bona adventitia vel castrensia relinquat, nunquid innocens Pater à legitima successione excludetur? Sanè non credo id ullo jure statutum, aut rationabiliter statui potuisse, ne Pater pro injuria sibi illata non tantùm nullam satisfactionem habere, sed insuper pœnam amissæ hæreditatis filialis sustinere debeat.

58 Utrùm verò Monasterium reducens ejectos aut fugitivos teneatur solvere expensas in eorum alimentationem necessariam factas, præsertim si bona fide & ex ignorantia fugæ vel ejectionis alimenta extra Monasterium ipsis præstita sint? Item an ejectis, qui multa bona intulerunt Monasterio, etiam durante ejectione præstanda sint alimenta? videatur Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 9. num.* 20. Surdus *de Alimentis tit. 7. q. 35. junct. q. 7.* Pasqual. *in addit. ad* Laurer. de Franch. *de Controv. inter Episc. & Reg. p. 1. n. 992. & num.* 1000. apud quem universim in materia ejectorum fugitivorum plurima notabilia enucleatè tradita legi poterunt, quo brevitatis causa remittimus.

59 Quær. V. An & quibus conditionibus possit Religiosus de uno Ordine ad alium transire? R. Cùm nullum votum vel promissio debeat impedire majus bonum, ideò Religiosus licet se uni Religioni per professionem obligaverit, nihilominus Zelo melioris vitæ & majoris perfectionis potest transire ad ordinem strictiorem petita tamen, quamvis non obtenta licentia sui Prælati, & privilegia de non transeundo ordini concessa intelliguntur de transitu ex temeritate vel levitate. Ita communiter DD. sumunt *c. licet* 18. *hoc tit.* Verùm hic ex Innoc. & Panorm. *ad d. c. licet*. Tambur. *de Iure Abb. tom. 3. disp. 7. q. 1. & seqq.* Barb. *in Collect. ad d. cap. licet*. Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 7.* Layman. *in Theol. Moral. lib. 4. tract. 5. cap. 6. num. 9. & seqq.* aliqua notabilia breviter subjungenda sunt.

I. Circa transitum istum non consideratur, quænam Religio ex fine suo perfectior, sed quæ in externis observationibus magis rigida, & austera sit, & quidem non tantùm ex primæva sua institutione, sed ex moderna observatione in illo ipso monasterio, ad quod petitur transitus. *c. sanè.* 10. *& ibi* Panorm. *h. t.* imò professus Ordinem ex primæva Regula strictiorem, si modo ex observatione fit laxior, potest transire ad alium Ordinem ex primæva Regula laxiorem, sed ex moderna observatione strictiorem, dummodo non sit spes futuræ reformationis in proprio ordine, vel nullum sit Monasterium ejusdem ordinis observantiæ strictioris in Provincia Sanch. *d. l. num.* 24. *& seqq.* Item Canonicos Regulares cùm profiteantur Regulam laxiorem, *c. quòd Dei timorem. 5. de Statu Monach.* posse ad Monachos transire ex S. Thoma, & Nav. tradit Laym. *d. l. num.* 11. non obstante *c. mandamus*. 19. *q.* 3. quia intelligitur de veteri statu Monachorum, quo dediti tantùm vitæ contemplativæ sacra mysteria non tractareot.

II. Non statim, ac petitur licentia, fas est Religioso transire, sed interroganti Prælato suas rationes transitus exponere debet, ab eoque per aliquod tempus responsionem exspectare: quòd si superior judicans causam esse justam, nihilominus deneget licentiam, nihil respondeat, vel alleget causam denegationis evidenter injustam, tunc demum absque ulteriori licentia transire licebit. Si dubium sit, anne Ordo, ad quem petitur transitus, strictior existat, aut potiùs temeritas, vel levitas, quàm Zelus & dictamen Spiritus S. subsit, ad superiorem Prælati, quà aliàs in causa appellationis foret superior, judicium pertinebit. Et præterea non priùs Monasterio exire debet Religiosus, quàm certus sit de susceptione in altero Ordine, nisi Abbas specialiter licentiam dederit Monasterium strictioris Ordinis, in quo suscipiatur, quærendi. Tamb. *d. q. 1. n. 11. & seqq.* An autem transiens non petita licentia aut non injustè denegata, aut ex causa non satis legitima possit in alia Religione validè profiteri, vid. Sanch. *d. c. 7. num. 88. & seqq.*

III. Quamvis *d. c. licet. hoc tit.* tantùm de viris Religiosis loquatur, communius tamen receptum est, etiam Moniales eo juris privilegio gaudere; ut ex causa majoris perfectionis (saltem ab Ordinario loci, vel superiori Prælato, cui Monasterium subjacet approbata) transire valeant. *c. 1. ibi.* Gloss. *in v. Virgines*. 20. *q.* 4. Neque refragatur Concilium Trid. *sess.* 25. *de Regul. cap.* 5. omnem egressum Monialium è clausura prohibens, (de quo infra *in Tit. XXXV.* dicemus) quia non comprehendit hunc casum legitimi transitus. Addit verò Tambur. *d. q. 1. num.* 26. ex Declarat. Card. quasdam conditiones, sub quibus Monialibus transitus conceditur. 60

IV. Circa Regulares mendicantes specialis est prohibitio sub pœna excommunicationis Papæ *reservatæ*, ne quis eorum sine licentia S. Pontificis ad Ordinem non mendicantium, præterquam ad Carthusianos transeat. *Extrav. 1. h. t. inter Com.* de qua tamen constitutione videri etiam poterunt, quę tradit Sanch. *in Decal. lib. 6. c. 7. n.* 68. an ex justa causa nunquam liceat superioribus dare licentiam transeundi ad alios non mendicantes? vel an *d. Extrav.* fundetur tantum in præsumptione? ibi: *fucatis coloribus & ut liberiùs degant, beneficia monastica consequi valeant*. 61

V. Ne transiens possis prætexere Zelum & interim occulta ambitione moveri vel Zelum commutare, statuitur *in Clem. 1. h. t.* quòd mendicantes etiam licitè & cum licentia Papæ transeuntes ad non mendicantes apud hos nec prioratus, nec officia quæcunque etiam tanquam aliorum Vicarii obtinere, nec curam animarum pro se vel pro aliis gerere valeant, nec vocem in Capitulo habituri sint. Sanch. *d. c.* 7. *n.* 125. Existimat tamen Sanch. *d. c. 7. num.* 110. hac constitutione non comprehendi transeuntes ex juris communis permissione ad Carthusianos.

VI. In Concilio Trid. *sess. 14. de Ref. cap.* 11. constitutum est, ut nemo cujuscunque Ordinis Prælatus, vel superior vigore cujusvis facultatis aliquem transeuntem Regularem ad habitum & professionem admittere possit, nisi ut in ordine ipso, ad quem transfertur, sub sui superioris obedientia in claustro perpetuò maneat, ac taliter translatus, etiamsi Canonicorum Regularium fuerit, *ad beneficia sæcularia etiam curata*, omninò incapax existat. 62

Quæritur VI. An & qua ratione licere possit aliquando ad æqualem vel laxiorem Ordinem transire? R. Si justa ac rationabilis causa subsit, v. g. debilitas corporis ex infirmitate, vel senectute, aeris inconvenientia in loco Monasterii, nec aliud sit ejusdem Ordinis intra Provinciam, necessitas parentum, quibus in Religione alia subveniendi occasio est, tunc his & similibus casibus, quos enumerat Sanch. *dict. c.* 7. *num.* 72. & Tambur. *d. disp. quæst. 5. num.* 8. præsertim si professio in minorenni ætate emissa fuerit, posse non tantùm summum Pontificem (quamvis rutiùs saltem ad laxiorem ab hoc petatur) se etiam inferiores Prælatos cum authoritate Episcopi, si Monasterium exemptum non sit, licentiam transeundi ad ordi- 63

ordinem æqualem, vel etiam laxiorem concedere, Doctores tam Veteres, quàm Recentiores asserunt. Sanch. *d. cap. 7. num. 44. & 53.* ubi dicit *communissimam sententiam*. Tamburin. *d. q. 5.* Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. tr. 5. c. 6. sub n. 9. v. ad æqualem*, & alii apud hos citati, prout aliàs commutationem alicujus voti urgente necessitate vel rationabili de causa fieri posse, inferiùs in *Tit. de Voto*, &c. dicemus. Nec obstare ajunt Concilium Trid. *sess. 25. de Regul. c. 19.* eò quòd ibi tantùm prohibeatur, ne quis vigore cujusdam privilegii, adeoque sine justa causa, aut causæ cognitione, vel legitimi superioris Ordinis licentia ad laxiorem Ordinem transferatur. An autem etiam Conventus consensus accedere debeat, pro utraque sententia videantur Doctores apud Sanch. *d. l. num. 49. & 57.*

64 Quær. VII. An transiens ab una Religione ad aliam debeat denuò Novitiatum facere? & quid, si intra annum pœniteat, an à priori Monasterio recipiendus? ℞. Affirmativè quoad utrumque, quia inprimis hodie ex Concilio Trid. nulla professio valet, nisi quis per annum Religionem priùs expertus sit; deinde quia de Natura Novitiatus est, ut pœnitere liceat, & antequam aliquis in secunda Religione profiteatur, manet adhuc membrum prioris, in qua ipsi per professionem jus quæsitum est, rectè sequitur, quòd ad priorem Religionem redire, ab eaque suscipi debeat. Imò tametsi à priori Prælato omninò licentiatus, & dimissus esset, id tamen vel sub conditione secundæ Professionis factum, vel absolutè & simpliciter factum invalidum censeretur, cùm talis dimissio esset injusta, & occasionem vagandi Religioso tribueret. Syl. *V. Religio* 4. *n. 5.* Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 12. art. 18. & seqq.* Laym. *d. c. 6. sub. n. 11.*

65 Quær. VIII. Quid Juris circa bona illorum, qui ad aliam religionem transeunt? ℞. Esse distinguendum inter bona jam priori Monasterio acquisita & inter bona, quæ acquiruntur post translationem Religiosi. Priori casu bona manent irrevocabiliter apud Monasterium, cui semel acquisita sunt. Imò etiam illa bona priori Monasterio acquiruntur, quæ cedunt, dum Religiosus in secundo Monasterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhuc revera est Religiosus prioris Monasterii, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit. Quod si Religiosus à mendicantibus bonorum incapacibus transeat ad non mendicantes v. g. Carthusianos, bona, in quibus eo tempore, quo transiens erat in Religione mendicantium, consanguinei successerunt, etiam imposterum apud eos manebunt, & similiter quæ tempore Novitiatus in secunda Religione obveniunt, ad consanguineos dovolventur. Posteriori verò casu, quando bona acquiruntur post professionem in secunda Religione factam, subdistinguendum est, an secunda Religio sit bonorum capax, vel non? Si sit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta Regula, quòd quilibet Religiosus acquirat suo Monasterio. Si sit incapax, ut si quis à Benedictinis transierit ad Capucinos, & ei post professionem ibidem emissam deferatur hereditas, hæc non priori Monasterio, à quo per professionem in secundo planè liberatus est, sed consanguineis acquiretur. Ita ex Declarat. Card. & decis. Rotæ Rom. tradit Barb. *J. E. V. lib. 1. cap. 42. num. 91.* Tambur. *d. tom. 3. disp. 7. quæst. 6. num. 7.* ubi plures allegat. Addit verò *n. 9.* aliud esse circa Moniales transeuntes, quæ possunt suas dotes secum ferre, & concordat, quod ex Congreg. Card. adducit *d. disp. 7. q. 1. num. 26.* Videatur etiam Covar. *in cap. 1. de Testam. num. 28. usque ad finem.*

66 Quær. IX. Ad quid obligetur Religiosus factus Episcopus, & cui acquirat? Religiosum posse in Episcopum eligi, licet Ecclesia sit sæcularis, constat ex *c. nullus Religiosus. 28. c. si Abbatem. 36. de Elect. in 6. Clem. 1. eod. tit.* Talem porrò Episcopum adhuc manere verum Religiosum tribus substantialibus votis obligatum (voto obedientiæ in S. Pontificem tanquam omnium Ordinum Caput & Generalem translato; à quo ex causa depositus denuo possit ad Monasterium reduci) communiter sentiunt DD. indeque etiam habitum gestandum teneri, patet *ex c. pen. in fin. de Vita & honest. Cler.* In Rituali tamen Romano per Clem. III. reformato concessum est Episcopis Regularibus, ut retento colore habitus suæ Religionis valeant se conformare cum Episcopis sæcularibus in forma & figura illius. Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 6. num. 2. & 22.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. cap. 1. num. 9. & 10.* Aliis autem particularibus obligationibus & observationibus Religionis v. g. jejunii, silentii, certarum precum & mortificationem, abstinentiæ à carnibus, &c. solummodo ex morali honestate adstringitur. *c. un. 18. q. 1.* ibi: *quem Canonica electio à jugo Regulæ Monasticæ professionis absolvit.* Gloss. & Barb. *in Collectaneis ibidem* Sanchez *dict. l. num. 17. & sequentibus* Layman *dict. l. n. 10.*

Cùm igitur Episcopus Religiosus voto paupertatis adstrictus administrationem duntaxat (liberam & suæ dignitati congruentem) non verò dominium acquisitorum adipiscatur, ideò DD. concludunt, acquisita undecunque ante confirmationem quoad dominium cedere Monasterio, post confirmationem verò Ecclesiæ Cathedrali, ad quam Religiosus promotus est, per text. *in c. un. 18. q. 1.* Sanch. *d. tr. lib. 7. c. 32. nu. 62. & seqq.* Verùm quamvis libenter consentiam, si de bonis post confirmationem *prospectu Ecclesiæ* acquisitis loquamur: plurimùm tamen subsisto circa bona aliunde acquisita v. g. successione consanguineorum, industria, parsimonia, &c. Etenim si in his quoque Ecclesiæ fieret acquisitio, causa istius acquisitionis esset vel *superioritas*, prout filius acquirit patri servus Domino, subditus sine legitimo herede decedens fisco, vel *matrimonium & vinculum spirituale*, vel *specialis contractus* vel *delictum*, vel *Constitutio Canonis, aut legis*, alia non incidit. Non *superioritas*, quia Episcopus est caput & Prælatus Ecclesiæ, ipsius autem Episcopi Archi-Episcopus, & S. Pontifex. Non *matrimonium vel vinculum spirituale*, quia licet maritus teneatur alere & sustentare uxorem (prout & Episcopus facere impensas necessarias in Ecclesiam saltem de quarta. *c. quatuor. 27. cùm seqq. 12. q. 2.*) non tamen ei cætera acquirit, ut noti juris & usus. Deinde si istæ duæ causæ forent, obtinerent etiam in Episcopis sæcularibus, qui tamen non alia, quam bona prospectu Ecclesiæ acquisita eidem restituere tenentur, ut apud omnes inconfesso est. Non prætereà *specialis contractus* & obligatio inde resultans, quia suppono à Religioso Episcopo nullum tale pactum exigi vel iniri, neque jure aliquo exigendum apparet. Non etiam *delictum*, ut per se patet. Non denique *constitutio Canonis, aut legis* hanc acquisitionem imperare videtur, quia non video alium textum allegari, quàm *d. c. un. 18. q. 1.* cujus hæc sunt formalia: *Statutum est, ut Monachus, quem Canonica electio à jugo Regulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra Ordinatio de Monacho Episcopum facit, velut legitimus heres paternam sibi hereditatem postea jure vindicandi potestatem habeat; sed quidquid acquisierat, vel habere visus fuerat, Monasterio relinquat, & Abbatis sui, qui fuerat secundùm Regulam Sancti Benedicti arbitrio. Postquam enim Episcopus ordinatur, ad Altare, ad quod sanctificatur, & titulatur secundùm sacros Canones, quod acquirere poterit, restituat.* Planè hic textus in primis etiam pro Monasterio allegari potest, loquitur enim

enim de Monacho, quem jam *Sacra Ordinatio*, id est, consecratio Episcopum fecit, hereditatem paternam vindicante, eandemque esse Monasterio relinquendam, innuere videntur illa verba: *vel habere visus fuerat*: filius enim *hereditatem patris* jam in vita ejus *habere videtur*, jure scilicet *Suitatis* (quod non amitti per ingressum § *praeced.* diximus) §. *sui autem. I. de Hered. qualit. & different.* Deinde illa verba finalia: *ad Altare secundum sacros Canones restituat*: convenientissimè tantùm de *bonis prospectu Ecclesiae acquisitis* intelligi possunt hoc enim tantùm jubent *Sacri Canones cap. Episcopi.* 19. 12. *quaest.* 1. c. 1. *& seqq.* 12. *quaest.* 3. & hoc insinuat illud verbum: *restituat*, id est, reddat ad Altare, quod ab altari accepit. Alia verò, quae ab Altari accepta non sunt, sed aliunde, minùs propriè *ad Altare restitui* dicerentur. Cùm igitur nec verba constitutionis clara sint pro communi DD. sententia, nec ratio constituendi secundùm communem interpretationem appareat, putarem erroris convinci vix posse, qui contra praedictam communem sententiam circa bona aliundè, quàm ex reditibus Ecclesiae acquisita pro summo Pontifice, vel pro Monasterio doceret. Praesertim in sententia illorum, qui tenent Episcopum Religiosum depositum vel renunciantem debere ad Monasterium redire, nullo novo obedientiae voto emisso, sed priori reviviscente, à quo tantùm per accidens liberatus extiterat, qua de re videri poterunt DD. apud Sanch. (qui tamen in alia est opinione, licet hanc probabilem reputet) *d. l. 6. c. 6. num.* 28. *&* 31. relati. Adde similitudinem, quód sicut pater, è cujus potestate liberatur filius per Episcopalem dignitatem, *auth. sed & Episcopalis. C. de Episc. & Cler.* non propterea privatur ejus successione, si idem filius praemoriatur, *Nov.* 118. *cap.* 2. ibi: *sive suae potestatis, sive sub potestate fuerit, cui succedunt.* ita pari ratione videtur Monasterium non esse excludendum à successione sui filii spiritualis Religiosi, licèt is per Episcopalem dignitatem à potestate proprii Praelati exemptus fuerit; & sicut in priori casu adhuc remanet naturalis qualitas paternitatis, ita in isto qualitas spiritualis filiationis, ex qua Religioso Episcopo semper adhaesit Religionis & votorum obligatio.

69 Quaeritur X. Ad quid obligetur, & cui acquirat Religiosus promotus ad aliquod beneficium, vel parochiam extra Monasterium? De tali Religioso, cùm non sit constitutus in Magisterio perfectionis sicut Episcopus, ob quod oporteat eum eximere à jugo Regulae, communis est sententia obligari non tantùm ex morali honestate, sed ex debito legali ad omnem observantiam suae Regulae, in quantum id commodè cum suo munere & laboribus consistere potest. Sanchez *d. l.* 6. *cap.* 6. *n.* 36. Layman. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 1. *nu.* 11.

Cui verò acquirat Religiosus iste, si beneficium non sit Monasterio incorporatum (data enim incorporatione utique Monasterio acquirit major est difficultas? Plenissimam quidem administrationem cum onere tamen superflua ultra congruam sustentationem ex reditibus Ecclesiasticis in pias causas erogandi concedit, & in *parsimonialibus* liberam dispositionem huic Religioso relinquit Laym. *d. l.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 11. sed circa dominium, cujus ob votum paupertatis est incapax, diversae sunt Doctorum sententiae, aliqui simpliciter pro Ecclesia, cui Religiosus inservit; aliqui pro Monasterio saltem in beneficio simplici respondent; aliqui distinguunt, ut bona prospectu Ecclesiae obvenientia acquirantur Ecclesiae, aliunde verò quaesita Monasterio. Videatur Sanch. *in Decal. lib.* 7. *cap.* 32. *num.* 71. *& seqq.* Laym. *d. tract.* 5. *cap.* 7. *num.* 17.

Qui cum Panorm. *in c. fin. b. t. nu.* 3. Monasterium prorsus excludunt, in eo potissimùm se fundant, quòd Religiosus legitimè ad beneficium extra Monasterium, maximè ex S. Pontificis authoritate promotus, desinat habere communionem cum Monasterio; eximatur ab obedientia sui Praelati, & transeat in obedientiam Episcopi vel S. Pontificis. Verùm quia talem Religiosum depositum, vel renuntiantem teneri redire ad Monasterium suum rectè docet Sanch. *d. l.* 6. *c.* 6. *sub num.* 36. & spectato jure communi & ipsius rei natura subjectum manere Praelato Ordinis in iis, quae pertinent ad Regulam, nec obedientiam, quam praestat Episcopo, esse ex voto, sentit Layman. *d. tract.* 5. *cap.* 1. *num.* 12. ideò planè sequitur, jus aliquod radicale in hunc Religiosum penes Monasterium remanere, & inde causam acquirendi potiùs respectu Monasterii, quàm Ecclesiae, saltem in quaesitis aliunde praeter reditus Ecclesiae censeri debere; & huc pertinent etiam, quae pauló ante de Episcopo Religioso diximus.

Adde, quod tradit Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 11. ea, quae de bonis beneficiatorum saecularium in Jure & à Doctoribus statuuntur, (Vid. *Man. Parach. p.* 4. *cap.* 4. & *Tit. de Peculio Cleri.*) pleraque in effectu etiam in Beneficiatis Regularibus procedere, ita ut hi quoque bona *parsimonialia* habere possint. Unde sicut beneficiati saeculares tantùm *bona prospectu Ecclesiae acquisita*, quae post mortem superfunt, eidem relinquere tenentur, non verò *patrimonialia*; *industrialia*, *parsimonialia*, ita simile judicium erit de beneficiatis Regularibus. Imò cùm beneficiatus sive saecularis, sive regularis obligatus ad superflua in pias causas impendenda satisfaciat suae obligationi, si Monasteriis donet, quae & ipsa nomine piarum causarum veniunt. Tyraq. *de Privil. piae causae in praef. V. primum igitur.* Lugo *de I. & I. tom.* 2. *disp.* 4. *sect.* 3. *num.* 37. *& sect.* 4. *num.* 68. an non id ipsum censebitur factum, si Monasterio acquirere dicatur? & an non saltem in illis locis hoc admittendum, ubi ex inveterato usu, vel magis abusu, bona Clericorum etiam prospectu Ecclesiae acquisita, per ultimas quoque voluntates & successiones liberè ad profanas causas distribuuntur? Ut tamen Ecclesiae pro necessaria ejus conservatione aliqua portio relinquatur, videtur aequitati omninò consentaneum. *arg. c.* 2. *de Success. ab intestato.* 70

De Religioso facto Priore alterius Monasterii resolvit Sanch. *d. lib.* 7. *cap.* 32. *num.* 81. ex Beroio *in cap. in praesentia. de Probat. num.* 549. quòd si aliquid ei relinquatur facta Prioratus mentione, vel acquirat aliquid ex re, vel ratione dicti Prioratus, acquirat prioratui, secùs si simpliciter aliquid sibi obvenisset ex testamento, vel ab intestato, vel aliunde: tunc enim censeretur contemplatione suae personae sibi relictum & ideò acquireret suo Monasterio, in quo professus est. Sed hoc de Priore revocabili intelligitur, ut insinuat Sanch. *d. l. in fine.* Prior autem stabilitus & perpetuus, ac etiam Abbas ex alio Monasterio ritè assumptus efficitur de gremio & Monachus illius Monasterii, & manet talis etiam renuncians dignitati, vel depositus, per ea, quae docet Panor. *in c. cum ad Monasterium. de Statu Monach. num.* 13. *&* Tambur. *de Iure Abb. tom.* 1. *disp.* 13. *q.* 4. ideò simile judicium erit de eo, quod generaliter de Religiosis ad aliud Monasterium translatis, superiùs *quaest.* 8. posuimus. 71

TITULUS XXXII.

De Converſione conjugatorum.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium ratum diſſolvitur per ingreſſum quoad vinculum, conſummatum autem tantùm quo ad cohabitationem.*
2. *Redditur ratio diverſitatis, & ibi quæ ſit ſignificatio Sacramentalis Matrimonii rati & conſummati.*
3. *An Pontifex juſtè conceſſerit hoc privilegium?*
4. *Per legem communem poteſt Princeps aliquem privare ſuo Iure.*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant, tantùm bimeſtre tempus dari conjugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio ſæpe aliquis cogitur continere ſine culpa, ſed non ſine cauſa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut matrimonium dicatur ex ea conſummatum.*
8. *An culpa vi extorta impediat ingreſſum?*
9. *Profeſſio ſine licentia alterius Conjugis poſt Matrimonium conſummatum facta non valet, ut ſolennis, valet tamen ut votum ſimplex caſtitatis.*
10. *Nec convaleſcit Profeſſio ſine novo conſenſu, licet alter conjux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius poteſt alter ad Religionem tranſire.*
12. *An ſi Profeſſio non valeat niſi in vim voti ſimplicis, poſſit profitens liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, ſi conjux dans licentiam ex poſt facto nolit ipſe quoque ingredi?*
14. *Per aſſumptionem Ordinum Clericalium non diſſolvitur Matrimonium.*

1 NOn tantùm homines cœlibes, ſed etiam Conjugati ad Religionem tranſire poſſunt, & per iſtum ingreſſum matrimonium priùs contractum diſſolvitur adhibita tamen diſtinctione inter matrimonium *ratum*, & *conſummatum*. Nam ſi matrimonium quidem *ratum* & in facie Eccleſiæ contractum, nec dum tamen per copulam carnalem *conſummatum* ſit, dantur his novis Conjugibus duo menſes ad deliberandum, an Matrimonium conſummare, vel Religionem ingredi velint. Quod ſi alter ex conjugibus ingreſſus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quo ad vinculum* diſſolvetur, & alter in ſæculo remanens aliud matrimonium inire poterit, ſed tunc primùm, ubi ingrediens profeſſionem fecerit, *c. 2. & 7. h. t.* Hoſtienſ. *eod. tit. n. 1.*

Matrimonium autem *conſummatum* quamvis *quo ad vinculum* diſſolvi non poſſit, ſi tamen alter conjunx cum expreſſa licentia alterius poſt conſummatum matrimonium ingredi, & alter etiam ſequi, vel ſaltem (ſi propter ſenium aut valetudinem de incontinentia ſuſpectus non ſit) voto ſimplicis caſtitatis ſe obligare velit, Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* ſicut per divortium ſolvetur. *c. 4. & ſeq. c. uxoratus 8. c. ad Apoſtolicam 13. hoc tit.*

2 Sed quare potiùs *vinculum* Matrimonii *rati* per ingreſſum in Religionem diſſolvitur, quàm *vinculum* Matrimonii *conſummati?* Rationem aſſignat Hoſtienſ. *h. t. n. 7.* quòd illa *coniunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tametſi verum ſit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen ſolùm ſignificet *coniunctionem Chriſti cum anima fideli per gratiam*, quæ coniunctio non eſt immutabilis, quia & in melius mutari ſive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli poteſt. At verò *coniůctio corporum* & matrimonium *conſummatum* ſignificat *coniunctionem Chriſti cum Eccleſia* juxta illud Apoſtoli *ad Epheſ. 5. v. 32. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia*, quæ conjunctio omnino indiſſolubilis eſt.

Quær. autem I. Quomodo S. Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjunge invito, & ſic alterum jure ex matrimonio quæſito privare? ℞. Cùm Matrimonium *ratum* ex ſua natura non ſit indiſſolubile., ideò rectè poteſt Papa juſta aliqua ex cauſa ejus obligationem & *vinculum* tollere, vel per diſpenſationem vel per procurationem majoris boni, & conceſſionem ingreſſus in Religionem. Nec obſtat, quòd alter Conjunx privetur jure ſuo ex contractu Matrimonii quæſito: nam ex juſta cauſa poteſt Princeps aliquem jure ſuo privare, maximè ſi id faciat per legem publicam & communem, quemadmodum factum videmus in lege *præſcriptionis*, per quam ei, qui patitur longo tempore rem ſuam ab alio poſſideri, aufertur dominium, & transfertur in poſſidentem, ne dominia rerum ſint incerta, & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia ſunt communes omnibus, quæ ſicut poſſunt obeſſe in uno caſu, ita poſſunt prodeſſe in altero, e. g. hoc anno præſcribitur contra me, altero fortaſſis ego præſcribam contra alium: in hoc Matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore maritus &c. Deinde quia jam par legem generalem conſtitutum eſt, ut Religionem ante conſummationem ingredi liceat, ideò obligatio matrimonii non eſt omni ex parte pura & abſoluta, ſed habet tacitam conditionem: obligo me, niſi intra bimeſtre placuerit Religionem ingredi. Textus denique, qui ex ſcriptura poſſent in contrarium adduci, ut quòd *non liceat dimittere uxorem excepta cauſa fornicationis*: Item: *quos Deus Coniunxit, homo non ſeparet*: de matrimonio conſummato intelliguntur. *c. 7. h. t.* 3 4

Quær. II. An ſi unus ex Conjugibus ad Religionem tranſeat, alter debeat per integrum annum expectare, uſque dum ingrediens profeſſionem faciat? Non deſunt, qui putent, perſonis conjugatis tantùm *bimeſtre tempus* eſſe aſſignatum, intra quod Novitiatum agere, & poſt illud expletum vel profeſſionem facere, vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c. 7. h. t.* quem ajunt etiam hodiè per Concil. Trid. non eſſe correctum propter ſpecialem rationem, quæ in conjugibus militat, ne ſcilicet conjunx in ſæculo expectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur, Zoeſ. *h. t. n. 21.* Verùm cùm generaliter omnibus de jure antiquo annus probationis ſit conceſſus, *c. ad Apoſtolicam 16. de Regul.* eumque Trident. Conc. in quacunque Religione tanquam omninò neceſſarium ſine diſtinctione requirat, circa conjugatos autem apertè & in claris terminis contrarium non ſtatuatur, ideò probabilius eſt, etiam conjugatum ingredientem Monaſterium *annum Novitiatus* explere, & alterum conjugem interim expectare debere. Ita docet Sanch. *de Matrm. lib. 2. d. 24. n. 4.* Quòd verò in *d. c. 7. h. t.* dicitur, conjugem debere intra duos menſes ad Monaſterium tranſire, vel ad conjungem redire, accipiendum eſt de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatus, & in caſu illius capituli, ubi mulier à marito adhuc in ſæculo ſe ſeparavit. 5 6

Demùm circa id, quod obiicitur de periculo incontinentiæ, ſi alter coniunx tam diu expectare debeat; reſpon-

respondeti potest per verba Pontificis *in c. quoniam 5. vers. si autem de carnali. Ut lite non constet*; quòd in matrimooio multi easus emergant, in quibus conjuges sine culpa, sed non sine eausa continere eoguntur: ut si alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, si lis super aliquo impedimento Matrimonii iostituatur.

7 Quæritur III. An copula ante Matrimooium habita cum ea, quam quis uxorem duxit, faciat, quo minùs liceat Religionem ingredi? Ratio dubitandi est, quòd ex multorum sententia copula ante Matrimonium habita fictione Juris censeatur in ipso matrimonio contigisse: unde fit, quòd liberi ante nati vel concepti per subsequens matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii sint leg.* Nihilominus tenendum est, talem copulam non impedire liberum ingressum ad Religionem, cùm extra matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium consummatom, nec significet coujunctionem Christi cum Ecclesia. Ad rationem dubitandi dicitur, illàm fictionem Juris tantùm locum habere circa legitimatiooem liberorum, non autem generaliter, & eo casu, quo de consummationn Matrimonii & *significatione sacramentali* inquiritur, ubi proiode non ex fictione juris, sed veritate proceditur.

8 Quær. IV. An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat Religionis ingressum? Negativè respoodet Sanch. *d. l. 2. disp. 22. n. 6.* quia per violentiam mariti uxor jure suo privari non debuit, nec maritus ex suo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere possit. Idem docet Glofs. *in c. fin. in V. invitus dist. 55.* Verùm contrarium probabilius videtur, quia talis copula verè facit virum & mulierem unam carnem, & matrimonium coosummatum, ut fatetur ipse Sanch. *d. l. n. 4.* consequenter inducit sacramentalem significationem matrimonii *consummati*, scilicet conjuuctionem Christi & vinculum indissolubile. Rationibus Aduersarioribus breuiter responderi potest, uxorem quidem priuari suo jure sioe *culpa*, non autem *sine causa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per se & directè, quatenus ex delicto, sed potius indirectè & occasione delicti, per se autem ista iodissolubilitas prouenit ex consummatione matrimooii, ut dictum.

9 Quæritur V. Quid Juris, si post consummatum matrimonium conjunx ignaro vel inuito altero conjuge Religionem iogrediatur, ibique professionem faciat? Respondeo talem professionem ooo valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari posse. Quamuis autem reuocatus mortua conjuge oon teneatur ad Monasterium redire, cùm professio noo valuerit; quia tamen in professione votum castitatis emittendo hoc ipso promisit nunquam exigere debitum conjugale, quod cùm in ipsius fuerit potestate, ideò quo ad hoc votum tenuit, oon quidem tanquam *solenne*, sed tanquam *simplex*, ac propterea non tantùm constante matrimonio sine dispensatione debitum exigere, sed oec eo dissoluto aliud saltem licitè (validè tamen, utpotè cum voto duntaxat simplici) contrahere poterit, *c. 3. c. places. 12. ubi DD. h. t.* Suot quidem qui censent, talem invalidam professionem habere saltem vim *voti Religionis impedimento sublato*, eos tamen redarguit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 34. n. 10.* per tex. *in d. c. 3.* ubi dicitur, *quod votum non tenuit, & ratione voti non tenetur ad religionem redire* idemque confirmatur *in d. c. placet.* ubi tantùm *consultiùs* esse deciditur, ut uxor inscio marito professa, & revocata, eo mortuo ad Monasterium redeat, *invita* autem *cogenda* non sit.

Obiiciet fortassis nonnemo etiam contra obligatiooem voti simplicis castitatis, quòd is, qui voluit vouere castitatem in Religione, non hoc ipso voluit etiam io sæculo proiode habebit hic locum: *quod potuit non voluit, &c.* ℞. Hcc argumentum posse aliquando obtinere io conscientia, si vovens talem limitatam intentionem posuerit, interim de jure præsumi quod voluit se eo modo obligare, quo potuit, juxta illud; *si actus non valet, ut ago, valeat omni meliori modo, quo potest: §. fin. & ibi DD. Instit. de Adopt.* Sanch. *d. l. num. 3.* Instas: quare non etiam alia vota, scil. *Obedientiæ & Paupertatis* professione annullata valent in vim voti simplicis? ℞. quòd habeant majorem dependentiam & coonexitatem cum Monasterio, ut nemo rationabiliter præsumi possit, ad ea se voluisse extra Monasterium obligare, nunquid enim maritus ex vi voti simplicis obediet uxori, aut eidem acquiret?

Quòd si circa votum non exigendi debitum inter cohabitandum, vel postea foret frequens periculum transgressionis, dispensatio desuper peti posset, tutiùs quidem à S. Pontifice, probabiliter tamen etiam ab Episeopo, quia hoc votum non est illud votum simplex castitatis absolutæ seu virginalis reservatum, quod circa redditionem debiti vouere non fuit in vouentis potestate, sed est tantùm votum non exigendi debitum *d. c. 3. & cap. placet h. t.* quod reservatum oon esse cum pluribus aliis docet Laym. *in Theolog. Mor. lib. 4. c. 8. nu.* 8. Imò etiam in voto simplici castitatis post contractum matrimonium in ordine ad petendum debitum eo durante dispensari posse per Episcopum sentit Nav. *in Man. cap. 16. n. 30.*

Porrò professio unius Conjugis sine licentia alte- 10
rius Conjugis facta per ratificationem, vel mortem alterius Coojugis in sæculo relicti ex probabiliori sententia oon coovalescit, oisi per novum consensum tacitum, vel expressum reoovetur *Iuxta regulam. 18. Iur. in 6. quod ab initio non valet, tractu temporis convalescere non potest*; & quia prior consensus in religionem sine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino consensus requiritur. Sunt quidem, qui putant, talem professionem valere sub conditione, si conjunx consenserit, vel mortuus fuerit, sed id potius divioatorium est, cùm oullo expresso textu probetur, èecontra autem iu *cap. 3. hoc tit.* absolutè dicatur, professionem non valuisse. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 34. num. 16.* Videtur quoque in contrarium facere, *c. consuluit. 10. h. t.* ubi respondit Pontifex, quòd vir professus mortua uxore oec ad sæculum redire, nec matrimonium validè cootrahere possit. Sed hic textus non loquitur apertè de oostro casu, quo maritus invita uxore Religionem ingressus est, imò noo obscurè ex verbis ibi positis colligitur, ipsam quoque uxorem ad Domum Regularem transivisse, & consequenter ante professiooem liceotiam tacitam, vel expressam dedisse.

Ulterius etiam illud notatu dignum, quod adul- 11
terium unius conjugis sicut causat perpetuum divortium, ita etiam faciat, ut Conjux ionocens irrequisito Conjuge adultero Religionem ingredi, ideoque validè profiteri possit, Navar. *h. t. Cons. 7.* non tamen convalescet professio ab ioitio inutiliter & sine consensu Coojugis facta, licet Conjux io sæculo ex post facto adulterium commiserit, per ea, quæ statim antea diximus.

Quæritur VI. An eo casu quo professio Conjugis non valuit, oisi in vim voti simplicis, possit is propria authoritate ex Monasterio exire, quamvis ab altero Conjuge oon petatur?

Pro affirmativa, quam tenet Sanch. *d. disp. 34. n. 13.* facit, quòd professione invalida non sit causa, cur aliquis io Monasterio retineatur. *arg. c. accedens. 17. h. t. & cap. 2. 33. q. 5.* ubi invalidè professus proprio motu exiens non propterea repreheoditur. Econtra pro negativa, quam docet Gloss. & Panor. *in c. placet. 12.* fortiter stringit textus. *in eod. cap. placet.* in illis verbis: redire autem ad sæculum noo erat in ejus potestate. Cui accedit ratio, quòd talis professio saltem

tem valeat ut votum simplex castitatis, propter quod tenetur vovens, quantum in se est, vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæstione inprimis dico, Monasterium posse expellere talem nulliter professum, postquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monasterii ad retinendum Religiosum tantùm provenit ex professione, ergo ubi nulla est professio, nulla quoque est obligatio ad retinendum, prout idpsum docet Sanch. *d. loc. sub nu.* 16. Quòd verò attinet ad personam ipsius professi existimo eum obligari, ut nullitatem professionis Monasterio indicet propter defraudationem ejus & multa inconvenientia, quæ ex occultatione sequi possent; participaret enim de reditibus Monasterii sine justo titulo ad instar malæ fidei possessoris, ad actus capitulares jus non haberet &c.

Quòd si Monasterium paratum foret eum per modum *Oblati* aut *Donati* non emittentis professionem (de quibus Miranda *in Man. Præl. q.* 29. *art.* 2. *& seqq.*) retinere, adhuc obligatum puto; ut conjugem alterum de statu suo certiorem reddat, cùm eum quoque per ingressum jure conjugali defraudarit, atque ab ipso expectet, jure suo uti, & ad cohabitationem revocare velit, si revocaverit, parendum est, nisi forsan uxor ingressa mariti sævitiam timeat, *c. literas de Restit. spoliat.* si revocare noluerit, sit verò suspectus de incontinentia, videtur adhuc restitutio corporis ex contractu matrimoniali debiti facienda; cùm debitor possit debitum etiam non petente creditore restituere, imò teneatur, si ex retentione alter in periculum peccati coniiciatur; ut mox in *seq. q.* dicetur; si de incontinentia suspectus non sit, de consilio esse credo, ut procurato istius pari ingressu, vel saltem continentiæ voto ac expressa licentia invalidè professus suam professionem convalidet, & renovet. text *in d. cap. placet.* si persuaderi nequeat; nihilominus tutius opinor (salva tamen probabilitate sententiæ Sanchezii) & verbis ac menti *d. cap. placet.* conformius, conjugem ingressum in Monasterio manere debere, & quantum in se est, vitare conjugale consortium, quod etiam in primo ingressu intendit. Neque enim illa verba: *redire ad sæculum in ejus potestate non erat, sed mariti*: facilè explicantur cum Sanch. *d. l. nu.* 15. id est; *deserto marito profiteri, nec redire ad pristinam coniugalem vitam*, quia *deserto marito profiteri*, non est *redire ad sæculum*, redire autem *ad pristinam coniugalem viam* (quod intelligo circa exactionem & redditionem debiti) nec in potestate mariti est. Debitor potest quidem & debet etiam non petenti creditori rem restituere, in quantum is est rationabiliter invitus ad retentionem, vel saltem indifferens: si verò consentiat, & debitor restituendo exponat se peccandi periculo, impediat majus bonum, ad quod se, in quantum potuit, obligavit, aliud planè dicendum videtur. E. g. Titio & Caio sit communis servus, hic à Titio pro jure suo, quod in eundem habet, deputetur ad servitium Ecclesiæ, ita ut Caio intervertatur servi utendi copia, Caius licèt possit pro pari jure suo servum vindicare, si tamen scienter toleret, ac in communi usu sit frequens rixarum periculum, servus ipse soleat Dominum pellicere ad malum &c. non video, quomodo Titius teneatur aut possit seruum communem pro sua parte ad usum Ecclesiæ deputatum ab ea auferre, & cum peccati periculo Caio non petenti, & opus illud bonum toleranti restituere.

Interim hæc manendi in Monasterio obligatio non est directè ex voto, sed potiùs ex præcepto vel declaratione S. Pontificis consecutiuè ad votum, aut tanquam medium ad illud constante matrimonio tutius seruandum, uti sunt clausura, & alia statuta in Monasteriis, quæ ex votis substantialibus non sunt, sed ad ea seruanda ordinantur. Unde conjunx ab altero ad sæculum reuocatus, eo mortuo, & ubi jam cessauit carnalis commercii occasio, tantùm de consilio, non verò de necessitate tenetur ad Monasterium redire, *d. c. placet*; dummodo in sæculo continenter viuere possit; quia obligatio voti non cessauit, nisi desuper dispensatio impetretur.

Quær. VII. Quid statuendum sit, si Conjunx Conjugi expressam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipse verò in sæculo remanens & suspectus de incontinentia nolit ad Religionem transire? Communis est distinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi Religionem, vel an è contra uxor marito? Priori casu censent maritum ad ingressum in Religionem etiam per censuras cogi posse: quia hoc ipso se ad ingressum in Religionem obligasse intelligitur, quòd Conjugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen se dare non posse scivit, aut scire debuit, nisi etiam ipse ingrederetur. Altero autem casu, si uxor, quæ dedit licentiam marito, alleget, se ignorasse hanc obligationem, aliàs se non daturam fuisse licentiam, cùm sibi nunquam animus fuerit ad Religionem, & dicat, mulierem excusari, si ignorantia juris laboret. *l. cùm de indebito.* 25. §. 1. *ff. de Prob.* putant, eatenus audiendam, ut si periculum incontinentiæ sit, nec persuaderi ad Religionem possit, valeat Episcopus ex officio maritum etiam professum ex Monasterio evocare, & uxori restituere: qui tamen maritus post mortem uxoris ad Monasterium redire teneatur, cum habita licentia uxoris validam voverit professionem. Atque ita intelligunt Text. *in c.* 1. *h. t.* Gloss. & Panorm. *in d. c.* 2. *& c. ex parte.* 9. *eod.* 13

Verùm prior hujus distinctionis pars videtur nimis dura, & contra libertatem professionis, & non possent non timeri pessimi effectus & turbatio Religionis, si maritus contra omnem suam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipsum quoque *c.* 1. *h. t.* sine data distinctione loquitur, & absolutè concedit, ut conjugi nolenti ingredi Religionem conjunx professus restituatur: sicut etiam advertit Zoes. *h. t. n.* 14. Quare ego potius credo incumbere Monasterio, ne conjugem Novitium ad professionem admittat, antequam etiam altera pars Religionem ingrediatur, & spes certa sit de ejus professione. Quòd si de facto admiserit, & alter Religionem ingredi renitatur, valdè videtur probabile, conjugem professum in sæculo existenti & de incontinentia suspecto indistinctè restitui posse: cum Innoc *in d. c.* 1. & aliis, quos allegat Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 33. *n.* 12. quamvis ipse priorem distinctionem sequatur addit tamen *n.* 14. *in fine*, quòd differentia inter virum & uxorem intelligatur de foro externo, ubi juris ignorantia in viro non præsumitur, consequenter innuit, aliud esse in foro animæ, quando vir ex ignorantia juris revera intentionem se obligandi ad ingressum non habuit in foro autem Ecclesiastico etiam habendam esse rationem fori animæ passim notatur *in c. novit. de Iudic. c.* 3. *de Constit. in* 6. & pluribus aliis locis & contra præsumptam scientiam juris admittendam esse probationem de ignorantia notat Sylv. *v. ignorantia.* *n.* 13. ea verò quæ interna in animo consistunt, plerumque aliter quàm per juramentum probari non possunt. *cap. fin. Qui Matrim. accus. c. pastoralis. de Except.* Gail. 2. *pp.* OO. 48. *n.* 24.

Quæritur postremò, utrum solvatur matrimonium, si maritus efficiatur *Clericus sæcularis* & suscipiat sacros Ordines? Respondeo per susceptionem sacrorum Ordinum in sæculari Clericatu nec matrimonium ratum, nec consummatum dissolvi, nisi uxor ultro Religionem ingredi vellet. Quia hoc privilegium dissolvendi matrimonium tantùm Religioni concessum est, quòd ibidem conjunx professus quasi mundo mortuus censeatur, *Extrav. antiquæ. Ioann.* 22. *de Voto*, Ordines tamen validè suscipiuntur, & votum solenne castitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præjudicat, (cum jure suo sine culpa privari non debuerit.) sed marito, & ita, 14

ut post mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum solenne aliud matrimonium contrahere possit, sed debeat statum Clericalem reassumere vel Monasterium ingredi. Sanchez *d. lib. 7. disp. 38. n. 23.*

Quòd si uxor spontaneè consenserit, reddetur licita Ordinatio, sed juxta probabiliorem sententiam, si uxor Religionem ingressa fuerit, aut saltem ob senium vel valetudinem de incontinentia non suspecta votum simplex continentiæ emiserit. *c. Episcopus, dist. 77.* Vid. Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 39.*

Plura ad hunc titulum enucleatè tradita videri poterunt apud Sanch. *de Matr. lib. 2. disp. 18, & seqq. lib. 7. disp. 32. & seq.* quò Lectorem, cùm casus in praxi sint rari, remissum velim.

TITULUS XXXIII.

De Conversione infidelium.

SUMMARIA.

1. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum?*
2. *An & quando conversus possit repellere aliorum conjugem non conversum.*
3. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

1 SI duo infideles inter se contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt nec debent, tametsi fortè cum aliquo impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. consanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur jure Pontificio, utpote qui per baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primùm supervenire matrimonio & ideò illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur; ut quia ipsius soror à marito cognita esset. *c. gaudemus. 8. de Divort.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa sola verum fuit matrimonium, non obstante, quòd fortassis eam ante conversionem repudiaverit: cùm talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *d. c. gaudemus vers. quia verò.* Dico autem, si ambo convertantur: nam si unus tantùm conversus fuerit, nondum erit Sacramentum: quia matrimonium in utroque conjuge est unum numero Sacramentum, sicut est unum numero matrimonium, ergò si in uno non est Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matrim. lib. 2. disp. 8. & 9.*

2 Matrimonium infidelium, quamvis consummatum, potest dissolvi, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter conjux ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat, ita enim inquit Apost. *1. ad Cor. 7. vers. 15. quod si infidelis discedit discedat: non enim servituti subiectus est frater, aut soror eiusmodi;* & id ipsum confirmatum est *in c. quanto 7. de Divort.* Interim non ipso facto dissolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit se nolle cohabitare, sed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias transierit; quare si ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam conuertatur, à fideli priùs conuerso ad conjugium recipi debet *d. c. gaudemus in fine de Divortiis.*

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converso pacificè cohabitare, is à converso admittendus est. *Cæteris autem*, inquit Apost. *d. l. v. 12. dico ego, non dominus, si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Sed quia per hæc verba insinuare videtur Apostolus, non esse præceptum Christi, ut fidelis cohabitet infideli, ideò non pauci sunt, qui putent, Apostolum ibidem tantùm *consilium* tradidisse, & absolutè loquendo matrimonium dissolui posse, si alter conjux nolit conuerti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipsam cohabitationem tantùm in primitiva Ecclesia, ubi in dies multi conuertebantur ad fidem, propter spem conuersionis permissam fuisse docent, hodiè verò, ubi refrigescente charitate magis periculum perversionis est, dictam cohabitationem non ampliùs admitti. Quo faciunt text. *in c. 8. & 10. caus. 28. q. 1.* Verùm, cùm utraque sententia multis DD. auctoritatibus & rationibus stabiliatur apud Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 74. n. 8.* Ego puto in hac controversia plurimùm esse tribuendum arbitrio Episcopi, ita ut si ex cohabitatione fidelis cum infideli speretur conuersio infidelis, Episcopus admittens cohabitationem sequatur priorem sententiam, posteriorem autem tunc, si ex dicta cohabitatione (ut communiter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconstantiam in fide accidere solet) rationabiliter timeatur, fore periculum perversionis.

Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda sunt de iis, qui nunquam baptismum susceperunt, non verò de Apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, eiusque subditi effecti, postea verò ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonia, cùm semel fuerint Sacramentum, & baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non potest, ideò sunt & manent semper quoad vinculum indissolubilia Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium spirituale dissolui posse, inferiùs Lib. IV. *Tit. de Divortiis* §. 2. dicetur. 3

TITULUS XXXIV.

De Voto, & voti redemptione.

§. I.

Quid sit Votum, & quænam ejus requisita, & obligatio.

SUMMARIA.

1. *Votum quid, & quomodo differat à proposito.*
2. *Si dubitetur, fueritne votum, vel propositum, præsumitur non fuisse votum.*
3. *Votum aliud explicitum, aliud implicitum.*
4. *Voto obligatur etiam, qui non habuit animum servandi; secùs, si non obligandi.*
5. *Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid si dubitetur, an fuerit sufficiens deliberatio?*

6. Qua-

6. *Qualis error tollat obligationem voti.*
7. *Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ cur potiùs tollant obligationem voti, quàm contractuum.*
8. *Votum debet fieri Deo, ſaltem mediatè, ut ſi fiat Sanctis.*
9. *Votum debet eſſe de meliori bono; & ibi an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri poſſint?*
10. *An & quando valeat votum contrahendi Matrimonium?*
11. *Voveri poſſunt etiam ea, quæ aliàs ſunt de præcepto.*
12. *Quanta ſit voti obligatio, & an detur parvitas materiæ?*
13. *Quamdiu executio voti differri poſſit, & an prævidens impedimentum, teneatur prævenire?*
14. *Quid ſi votum ſit partim de re poſſibili, partim impoſſibili?*
15. *An votum poſſit per alium impleri?*
16. *Exponitur* text. in c. quod ſuper. de Voto.
17. *Vota quatenus obligent Succeſſores.*

Alia Summaria invenies in §. ſeq.

1 VOtum communiter definitur, quòd ſit *promiſſio deliberata Deo facta de meliori bono*. Dico I. Votum eſſe *promiſſionem*; ut diſtinguatur à *propoſito*: nam propoſitum concipitur ſine actuali obligatione; unde qui propoſitum utcunque firmiter & efficaciter conceptum non ſeruauerit, peccati proptereà reus non erit, quia nulla ſe obligatione obſtrinxit. *cap. 3. & ibi Gl. hoc tit.*

2 Contingit non rarò, ut homines dubii reddantur, anne *votum*, vel ſolùm *propoſitum* conceperint? In quo dubio poterit præſumi, non fuiſſe votum: quia *in dubio melior eſt conditio poſſidentis. c. in pari. 65. de R. I. in 6.* fuit autem talis dubitans priùs in poſſeſſione libertatis, qua eum non conſtat privatum eſſe. Item in dubio non eſt obligatio inducenda. *l. Arianus. 47. ff. de O. & A.* Henr. Zoeſ. ad *hunc tit. num.* 50. Suar. *de Voto lib. 4. cap.*

3 5. Non obſtat, quòd *in dubio tutior via ſit tenenda*: quia hæc regula plerumque eſt tantùm de conſilio, non de præcepto, niſi quis in dubio practico perſeveraret, neque ad ejus depoſitionem ſe reſolvere poſſet: tunc enim non liceret agere cum conſcientia practicè dubia. Item in dubia irregularitate orta ex homicidio, quando factum ſcilicet homicidium, vel mutilatio eſt certum & tantùm culpa incerta, ad quale quale ſcandalum & offenſionem hominum evitandam juſſit ſubinde Pontifex tutiorem viam & abſtinentiam ab Ordinibus eligi, *c. ad audientiam.* 12. *& c. pen. de Homicidio.*

4 Porrò hæc promiſſio aliquando eſt *implicita* & actui, quem quis agit, *annexa*: ut ſi Clericus ſuſcipiat SS. Ordines, quibus ſcit *votum Caſtitatis* annexum eſſe, hoc ipſo eandem promittere cenſetur. *c. un. h. t. in 6.* quemadmodum de jure Civili ſunt *tacita pacta* juxta *l. 2. ff. de Pactis.* & obligationes, quæ ipſo facto contrahuntur, & ex *quaſi contractu* appellantur. *toto tit. Inſtit. de Obligat. quæ ex quaſi contractu.*

Sed quid, ſi aliquis promiſſionem quidem votivam faciat, non tamen animum habeat illud votum ſervandi? e. g. ſi habens domi concubinam emittat votum caſtitatis, vel SS. Ordines Clericales ſuſcipiat, anne tale votum valebit? ℞. affirmativè: quia obligatio voti eſt diſtincta ab executione voti, nec ab ea dependet; unde rectè obligatio ſine executione conſiſtere poteſt, prout ſine dubio is, qui de facto votum non ſervat, nihilominus voto tenetur. Navar. *in Manuali c.* 12. *num.* 27. & in ſimili obligationem ad matrimonium B. Virginis cum S. Joſepho fuiſſe ſine intentione executionis infra in Lib. IV. *in Tit. de Condit. appoſ. n.* 10.

Aliud verò dicendum, ſi quis non tantùm non habuerit animum non ſervandi votum, ſed etiam non habuerit intentionem ſe obligandi, & verba merè extrinſecùs protulerit, intrinſecè autem contrariam proteſtationem fecerit; talis enim voto non obligabitur, quia nulla eſt obligatio ſine conſenſu tacito vel expreſſo, & ſi Clericus in ſuſceptione SS. Ordinum non habuerit intentionem vovendi caſtitatem, non obligabitur quidem ad cœlibatum ex voto, obligabitur tamen ex præcepto Eccleſiæ. Interim graviter peccabit: quia decipit Eccleſiam, quæ non vult alicui ſacrum Ordinem dari, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit, *c. 1. diſt. 27. & c. 1. diſt.* 28.

Quòd ſi quis ſuſcipiens SS. Ordines penitùs ignoraverit obligationem voti eſſe annexam, non videtur voto adſtrictus; quia ignorantia tollit voluntatem & conſenſum, niſi ut plerumque fit, habuerit generalem & implicitam intentionem ſe obligandi ad illa omnia, quæ conditio Ordinis requirit, quamvis in ſpecie de voto caſtitatis nihil ſciverit.

Dico II. votum eſſe *promiſſionem deliberatam*: ubi aliqui perfectam deliberationem, & majorem quàm ad peccatum mortale requirunt, ut Leſſius *de Voto, dubio 1. num.* 4. Alii autem probabiliùs ſtatuunt, eam deliberationem, quæ obligaret nos diabolo per peccatum mortale, ſufficere ad obligandum nos Deo per votum, ſi ſcilicet plena advertentia accedat, ut vovens ſibi præſens ſit, & ſine ſubitaneo motu vel animi paſſione judicium ac deliberationem perturbante advertat ſe vovere, Gutierez *Canon. quæſt. lib. 2. c. 22. n. 7. arg. c. ſunt qui opes 3. cauſa 17. q. 4. & c. 2. h. t.*

Quid, ſi dubitetur, an adfuerit ſufficiens deliberatio? Sunt, qui hoc, & ſuperiori caſu ſub *num.* 2. pari paſſu procedunt, cenſentque poſſeſſionem, & 6.
conſequenter præſumptionem ſtare pro *libertate*. Tutius tamen videtur, ut hoc caſu poſſeſſio & præſumptio pro voto aſſeratur: nam quando certum cum incerto concurrit, poſſeſſio regulariter ſtat penes id, quod certum eſt, ſicut in poſſeſſorio judicio, qui actus poſſeſſorios certos præſentes probat, præfertur illi, qui per petitorium diſputat, tales actus non fuiſſe legitimos, uſque dum re vera non legitimos fuiſſe demonſtraverit. Atqui in iſta hypoteſi ſupponitur votum fuiſſe certò emiſſum, & tantùm dubitatur, an cum ſufficienti deliberatione, ergo poſſeſſio ſtat pro voto, in altero autem caſu conſtat, me priùs fuiſſe liberum, & dubitatur de ipſo voto, ergo poſſeſſio eſt penes libertatem. Vid. Sanch *de Matri. lib. 1. diſp. 8. num.* 10. & fuſius *lib. 2. diſp. 41. num. 31. & ſeq.* Zoeſ. *h. t. n.* 29.

Vota autem ex metu cadente in conſtantem virum emiſſa non obligant, cùm non ſint promiſſio voluntaria & libera, dummodo metus ſit injuſtus ab extrinſeco, & ad finem eliciendi votum incuſſus, vel ſaltem votum pro medio evadendi conceſſum, veluti *in c. 1. de his, quæ vi metusvè.* dicitur, non valuiſſe profeſſionem mulieris in Monaſterio, quæ ſuſpecta de adulterio à marito tradita fuit miniſtris occidenda, à quibus tamen dimiſſa erat ſub conditione, ut Monaſterium ingrederetur. Secùs eſt, ſi metus tantùm proveniat ab intrinſeco timore, vel ab extrinſeco quidem, ſed qui non ſit ad eliciendum metum incuſſus. Unde non eſt dubitandum, quin valeant vota metu naufragii, latronum, vel infirmitatis emiſſa. *c. ex parte. 9. de Conv. conj.* Suar. *lib. 1. de Voto c. 7.* Sanch. *de Matr. lib. 7. d. 29. n. 5.* 5

Circa errorem, aut deceptionem, qui aliquando in votis intervenit, diſtinguitur inter vota *ſimplicia* & *ſolemnia*: ſimplicia enim, cùm ſola voluntate voventis ſine actuali ſui traditione conſtituantur, non tantùm expreſſas, ſed etiam tacitas conditiones admittunt: ac proinde error in cauſa etiam merè impulſiva, ac circumſtantiis ſolùm accidentalibus notabiliter ta-

men rei statum mutantibus obligationem voti tollere potest, si vovens ita constitutus sit, ut non nisi in talibus circumstantiis se obligare intendat; v. g. si voveat peregrinationem, quia putat esse vicinam & facilem, aliàs non facturus tale votum, postea verò audiat esse remotam, difficilem & sumptuosam. Ita generalem regulam tradunt DD. Antonin. Angel. Sylv. Hostiens. Navar. & alii plures apud Sanch. *de Matrimon. libr.* 10, *disp.* 9. *num.* 15. quòd vouens non obligetur in eo euentu, quem excepisset, si tempore voti emissi de eo cogitasset: tum quòd in talem eventum censeatur se virtualiter noluisse obligare; tum quòd *in generali promissione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non promisisset. c. in generali* 89. *de R. I. in* 6. *c. qui ad agendum*. 4. *de Procur. in* 6. *clem.* 2. *Eod. tit.* quam quidem doctrinam tunc veram censet Sanch. *dict. l. & num.* 16. si euentus ignoratus claudatur in virtute voluntatis vouendi, & non sub objecto promissionis, aut sit causa finalis: ut si quis voueat dare Paulo eleemosynam, quem ignorat locupletem: secùs verò, si includatur in virtute aliorum actuum vel habituum, & claudatur sub objecto promissionis, aut si sit causa merè impulsiva, e. g. non vouissem Paulo pauperi eleemosynam, si scivissem furem, ebriosum &c. quia tamen pauper est, claudetur sub objecto promissionis scilicet eleemosynæ, & ideò votum obligat. Verùm hæc limitatio, quæ ob magnam subtilitatem, & plurimas difficultates ac scrupulos in singulis factis emersuros, haud facilè poterit Confessariis, nedum confitentibus ad clarum intellectum explicari, non videtur mihi necessaria, sed id potissimùm attendendum esse, an quis eventu ignorato præcognito vovisset, vel non? si non vouisset, deficit perfecta voluntas in talibus circumstantiis, siue jam ad objectum promissionis pertineant, siue non, & habet locum regula *d. c.* quòd *in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter in specie non fuisset concessurus; & verba accipienda sint secundum verisimilem, atque adeo etiam habitualem intentionem proferentis. c. secundò.* 41. *de Appell.*

7 Non obstat, quòd alii contractus non rescindantur ob difficultates postea emergentes, quibus prævisis non fuissent initi, cùm aliàs nulla forent firma inter homines commercia, sicut argumentatur Sanch. *d. l. n.* 14. Lessius *de Voto dub.* 2. *num.* 10. nam responderi potest, in primis frequentissimas in jure esse rescissiones contractuum ob accidentia non prævisa, veluti si occultum rei emptæ vitium detegatur, si malus vicinus celatus fuerit &c. *t. t. ff. de Ædil. edict. & de Act. empt.* si conductor ædium spectris vexetur, latrones timeat, &c. *L. habitatores.* 27. *ff. Locati*. Deinde quidquid sit de contractibus, qui simpliciter acceptantur ab hominibus, atque ad firmanda commercia & minuendas lites non facilè solent leges concedere rescissionem, vel admittere exceptionem deficientis consensus, aliud tamen est in voto, quod cùm principaliter fiat Deo, qui voluntatem nostram & animi consensum perfectissimè cognoscit, non censetur acceptare in illis circumstantiis, quas non prævidimus, & si prævidissemus consensum minimè daturi fuissemus. Cessat etiam in votis minuendarum litium, & firmandorum commerciorum ratio, imò potiùs è contrario per nimiùm rigorosam & scrupulosam simplicium votorum obligationem lites & anxietates in conscientiis generamus, & homines à meritorio vouendi actu deterremus. Layman. *de Voto cap.* 3. *num.* 4. nimis enim durum est dicere, quòd Deus me obliget ex mea voluntate (neque præceptum voti servandi aliter obligat, quam ex voluntate humana præsupposita) in tali casu & circumstantia, ad quam ipse scit, quòd voluntas mea se non extenderit. Huc referri potest, quod cum Joann. And. & Molina tradit Zoes. *h. t. num.* 56. vouentem abstinentiam vel jejunium diebus Veneris, non teneri, si Natalis Domini in diem Veneris incidat.

At verò *solemnia* vota, cùm per actualem sui traditionem perficiantur, & regressio ex Monasterio post professionem emissam admodum scandalosa sit, regulariter non irritantur ex errore vel deceptione: quia censetur professus se absolutè & simpliciter obligasse sine reservatione alicujus tacitæ conditionis, si hoc vel illud fuerit &c. prout exemplum ponitur *in cap. ex parte* 14. *de Conversione coniugatorum*. Ubi mulier post matrimonium ratum ingressa est religionem, quia audivit maritum esse leprosum; respondet ibidem inter cætera summus Pontifex, quòd matrimonium fuerit dissolutum, & valida professio, si qua facta sit, licet fortassis causa, quæ ad ingressum movit, falsa extiterit; hinc est, quòd illa regula: *dolus dans causam contractui bonæ fidei facit contractum nullum*, desumpta *ex L.* 7. *ff. de Dolo*, non procedat in illis contractibus, qui per actualem sui traditionem perficiuntur, ut in professione religiosa, & matrimonio carnali, quorum annullatio propter scandalum non ita facilè admittenda est; nisi tamen error sit circa substantialia Religionis, v. g. si ideò, aliquis certum Monasterium ingrediatur, quòd putet in eo licere habere proprium alias nullo modo ingressurus. Vid. Sanch. *d. l. d num.* 18. Layman. *in Theolog. Moral. lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 1. *num.* 5.

Dico III. votum esse *promissionem Deo factam*; si enim aliquis tantùm intendat se obligare homini, non Deo v. g. si quis promittat Confessario aut Parentibus certum locum vitare, promissio votum *non erit*, nec per ejus transgressionem sacrilegium committetur. Non autem requiritur, ut votum immediatè Deo fiat, dummodo finaliter in Deum dirigatur, sic votum ad Sanctos, vel eorum imagines factum verè votum est, quia saltem mediatè Deo fieri censetur, quatenus id, quod petitur, à Deo per intercessionem Sanctorum impetrari speratur. Syl. *verbo Votum n.* 3. 8

Dico IV. votum debere esse *de meliori bono*: quia si res *indifferens*, quæ moraliter nec bona nec mala sit, & multò magis si ex se vel leviter mala sit, voueatur, inutile votum erit: nisi tamen res indifferens bono aliquo fine cohonestetur. Unde licet non obliget votum non intrandi certam domum, non gestandi gladium, valebit tamen, si propter evitationem fortè periculi peccati fiat, vel si aliquis nimis affectus esset erga talem actum indifferentem, & ideò pro sui mortificatione voueret abstinentiam ab eo. 9

De illis votis difficultas est, an valeant, in quibus res bona quidem vouetur, sed ob finem malum v. g. si Dux ad injustum bellum proficiscens votum faciat exstruendi templum, si victor euaserit, vel usurarius voueat largam eleemosynam, si usuras integras à debitoribus perceperit? R. talia vota ordinariè non valere; quia facere votum ad impetrandam à Deo rem illicitam, vel tanquam in gratiarum actionem, quòd res illicita quasi per Dei auxilium acquisita sit, est mala & blasphema operatio, quia Deo adscribit operationem peccati, quæ ipsi non congruit; nisi prædictæ conditiones quasi pro tempore exsoluendi voti simpliciter facti statuantur, v. g. quod vouens velit templum ædificare, vel eleemosynam dare, postquam victoriam reportauerit, absque intentione mediante voto talem illicitum finem consequendi.

Alia est ratio, si quis rem bonam, jejunium v. g. aut eleemosynam youerit ad finem impetrandi à Deo rem temporalem, licitam & honestam, vel in gratiarum actionem, quod obtinuerit V. g. officium in aula, diues matrimonium &c. quia similia à Deo tanquam eorum authore petere, uel pro impetratis gratias agere, bonum & honestum est.

Prætereà non sufficit, ut uotum sit *de re bona* 10
aliqua

aliqua quaeunque, si per id præjudicetur *meliori bono*. Unde regulariter non valet votum contrahendi matrimonium, quia per id impeditur continentia, & ingressus in Religionem, bonum *melius*, & perfectius, 1. *ad Cor.* 7. Trid *seſſ.* 24. *can.* 10. propterea in definitione dictum est, votum esse *promiſſionem de meliori bono*: nam Deo non potest esse gratum & acceptum, quòd aliquis vouendo minus bonum hoc ipso se obliget, quòd non velit amplecti majus bonum.

Dixi autem, votum matrimonii *regulariter* non valere: na ab hac regula aliqui casus excipiuntur, ut I. si per matrimonium possit procurari bonum publicum, pax, religio inter Magnates. II. Si fiat causa pietatis ad liberandam fœminam ex statu vel periculo peccati, quod liberanti proficiet in remissionem peccatorum. *cap. inter opera* 20. *de Sponſ.* III. Si vovens ipse frequenti periculo peccati obnoxius sit cui, aliter quàm per matrimonium haud facile mederi queat. Si tamen ex post speraret se eum Dei gratia continere, & v.g. religionem ingredi posse, non obligaret votum in præjudicium status perfectioris. Sicut etiam in priori casu volunt DD. votum non obligare cum exclusione Religionis, sed tantùm conditionaliter, si aliquam duturus est Zoeſ. *h. t. n.* 23. Layman. *d. l. c.* 2. *num.* 12. Suar. *lib.* 2. *de Vot. c.* 8. *n.* 23. Si quæras, cur potiùs juramentum de ineundo matrimonio alicui factum simpliciter obliget, *c. commiſſum.* 16. *de Sponſ.* & non etiam votum? Respondetur, votum fieri principaliter Deo, qui id non acceptat in præjudicium melioris boni, juramentum autem fieri homini cum Divina solùm attestatione, qui id simpliciter acceptat, quatenus sibi inde jus & utilitas quæritur. Interim etiam juramentum habere tacitam conditionem, nisi *iurans maluerit religionem ingredi*, communiùs sentiunt DD. ait tamen Pontifex *in d. c.* 16. tutiùs esse, priùs matrimonium contrahere, & postea ingredi, sed id DD. explicant, si multum interesset sponsæ vel ob infamiam, vel lucrum antenuptialis donationis ex statuto &c. Vid. Sanchez *de Matr. l.* 1. *Diſp.*43. *n.*6. Zoeſ. *ad tit. de Spon. n.* 26.

11 Cæterum autem non tantùm ea, quæ *de conſilio Evangelico* sunt, voveri possunt, sed etiam ea, quæ sunt *de præcepto* v.g. non blasphemare, non fornicari, &c. ut aliquis ex gravitate & duplicitate obligationis tantò magis à peccato absterreatur; nihil enim impedit aliquem circa eandem rem pluribus teneri, veluti si rem alienam, quam ex jure divino & naturali restituere debeo, etiam per specialem promissionem me restituturum pollicear. Latiùs hæc prosequitur Leſſ. *de Voto dubio* 7. Laym. *de Voto c.* 2. Ulteriùs post explicatam voti definitionem circa ejus obligationem & executionem.

12 Quæritur I. quæ & quanta sit voti obligatio? ℟. De fide certum esse, quòd omne votum validè emissum ex virtute Religionis obliget ad præstandum id, quod voto promissum est, juxta illud *Deut.* 23. *verſ.* 22. *ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris; quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis*, & illud *Pſal.* 75. *V.* 12. *vovete & reddite Domino DEO veſtro*. estque transgressio voti peccatum ex genere suo mortale; quia violare fidem & promissionem Deo datam gravis culpa est; aliquando tamen ob parvitatem materiæ veniale esse potest, puta si ex materia voti levis aliqua pars subtrahatur, & votum pro majori parte impleatur, v. g. si vouens orare, Rosarium, unum vel alterum *Ave Maria* omittat.

Quid, si tota materia voti sit parva, v. g. si quis vouerit, singulis diebus orare unum *Ave Maria* & illud omittat? Adhuc venialem tantùm culpam esse docet Lessius *de Voto dub.* 9. *num.* 58. & ita testatur *plerosque* sentire Recentiores. Consulerem tamen pro tutiori, ne tale peccatum facilè in Confessione omittatur: quia aliqui graves DD. in diversa sunt opinione, Cajetan. *de Iuram. q.* 49. *art.* 7. Ang. *v. Votum*. 3. *q. ult.*

Deinde in foro etiam externo Ecclesiastico ille, qui scitur votum fecisse, ad ejus observationem rectè compellitur: quia Ecclesia judicat de quouis peccato mortali, & præcavere debet, ne crimina committantur. *cap. novit. de Iudiciis. c. quod ſuper in fine.* 7. *de Fide inſtrum.* præsertim si Ecclesiæ, vel alterius intersit, votum impleri, ut quia aliquis voto se obligavit Ecclesiam ædificare, pauperibus vel terræ Sanctæ subvenire &c. *c. licet.* 6. *h. t.*

Quæritur II. Quamdiu executio voti differri possit? ℟. si certum tempus vouens ipse sibi determinaverit, illud sine peccato elabi non patietur, si præviderit impedimentum illo tempore futurum, tunc votum priùs exsolvere debet; neque elapso tempore, si votum non impleverit, hoc ipso liber erit, sed postea implere debebit, nisi votum ob specialem Dei cultum ad hunc, & non ad alium diem determinatum sit, v. g. si quis in festo certi alicujus Sancti se jejunaturum promisit, & illo die non jejunavit, peccavit quidem, sed alio die jejunare non tenebitur. Imo tametsi prævideritimpedimentum, non cogetur anticipare: quia tunc solùm anticipatio præviso impedimento est necessaria, quando obligatio est absoluta, & tempus tantùm dilatio executionis, secus verò, si tempus sit quasi pars voti, & votum proprium diei onus. Suar. *de Voto lib.* 4. *cap.* 14. Zoeſ. *h. t. n.* 54. 13

Quòd si nullum certum tempus vouens sibi præfixerit, debet votum exequi, quàm primùm commodè potest, juxta illud *Deut.* 23. *verſ.* 21. *cùm votum voveris Domino non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus; & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum* quemadmodum etiam in aliis obligationibus ab eo, qui se sine certo tempore obligavit, res statim peti potest, quàm primùm debitor facultatem solvendi habuerit. *L. promiſſor.* 21. *§.* 1. *ff. de Pecunia conſtit.* ita tamen ut juxta humanum modum & arbitrium boni viri hæc res accipiatur; neque enim, qui fortassis peregrinationem vouit, cogetur diebus ac noctibus, vel omni tempestare, & periculo & incommoditate contempta illam explere. *arg. text. notab. in l. continuus.* 137. *§.* 2. *ff. de Verb. obligat.*

Quæritur III. si votum pro aliqua parte sit moraliter vel physicè impossibile, utrùm saltem obliget quo ad partem possibilem? ℟. esse distinguendum, utrùm materia vouit sit *dividua*, vel *individua*? Priori casu locum habebit *Regula* 37. *Iuris in* 6. quòd *utile non vitiatur per inutile*; adeoque si vouens votum implere secundùm unam partem non possit, tenebitur secundùm eam, quam potest; quare qui vouit se jejunaturum tota septimana, si singulis diebus id sine periculo facere non possit, tenebitur illis diebus, quibus potest. Item qui vouit, se Ecclesiæ donaturum 1000. florenos, si propter supervenientem paupertatem totam summam dare nequeat, tenebitur ad illam partem, quam dare potest salva congrua sua sustentatione. Illam tamen exceptionem hìc addunt DD. nisi pars impossibilis sit *principalis*; & altera tantùm *acceſſoria*, & non aliter quàm respectu illius principalis promissa, unde qui vouit se peregrinaturum ad certam Ecclesiam, & ibidem oblationem facturum, si peregrinari non possit, non tenebitur oblationem eo mittere, juxta vulgatum, quòd *principale trahat ad ſe acceſſorium*, si tamen oblatio esset in magna quantitate promissa: tunc censeretur illa principaliter esse in obligatione, & peregrinatio tantùm accessoriè, ideoque peregrinatione impossibili illa oblatio transmittenda foret; nam pereunte accessorio non perit principale. 14

Altero autem casu, si materia voti sit *individua*, tunc una parte impossibili non tenebitur vouens possibilem implere, v. g. qui vovit templum ædificare, & propter supervenientem inopiam totum ædificare non potest,

potest, non tenebitur capellam ædificare Suarez *de Voto lib. 2. c. 2.* Generaliter autem tota hæc quæstio potissimum ex intentione vouentis resoluenda est, an voluerit se ad omnes partes voti collectiuè tantùm sumptas, vel etiam ad singulas diuisim obligare. In dubio, quando nec ex conjecturis constaret de intentione vouentis, suaderem obseruationem partis possibilis: quia in dubio tutior via est tenenda saltem de consilio; sed multùm renitenti non auderem imperare: quia in dubio non est facilè inducenda obligatio. *L. Arianus. 47. ff. de Obligat. & act.* & votorum obligatio ex communi sententia non est amplianda, sed strictè accipienda. *arg. c. ex parte ubi* Panorm. *de Censibus.* Item *in obscuris quod minimum est, sequimur. Regul. 30. iuris in 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 9. Disp. 35. n 8.*

Quæritur IV. An liceat votum per aliam personam
15 implere, vel an teneatur per aliam implere, qui per se ipsum non potest?

℟. I. Esse distinguendum inter vota *personalia, realia, & mixta;* votum *personale* est, quando solùm factum proprium promissum, ut jejunium, oratio &c. Votum *reale*, quando vouens promisit se aliquid daturum v. g. eleemosynam, aut dotem pro Ecclesia. Votum denique *mixtum*, quando præter donationem rei etiam ipsa actio, seu functio personalis promissa est, ut peregrinatio cum oblatione.

℟. II. Votum *personale* vel etiam *mixtum*, (si nullum impedimentum ex parte vouentis, de quo infra) per ipsam personam vouentem implendum est, nec per aliam impleri potest: quia illa tantùm & non alia obligata est. Neque hìc locum habet regula, quod *quis per alium facit, per se ipsum fecisse censetur:* prout eadem regula nec in aliis casibus obtinet, in quibus ipsius personæ obligatæ factum, eiusque industria maximè pro majori sui mortificatione, promissa est. Votum autem *reale* aliquando per aliam personam impleri potest; ut si quis soluat pro me eleemosynam, quam promisi dare pauperibus; quia tunc censetur mihi donasse pecuniam, & ita *brevi manu* illa eleemosyna de meo data esse, prout observat Sanchez *lib. 4. Moralium. cap. 10. n. 10.*

℟. III. Qui non potest votum *personale* v. g. jejunii aut orationis per se implere, non tenetur id implere per alium: quia actus non obligat ultra intentionem agentis, fuit autem intentio vouentis, suam tantùm, non alterius personam obligare, & quilibet vovet eo animo, ut velit se, non alium affligere. Illum tamen casum excipit Sanch. *d. lib. 4. c. 15. n. 9.* Si votum *personale* non tam intendatur pro sui afflictione, quàm pro utilitate alterius, v. g. si quis votum fecerit jejunii aut Missæ dicendæ pro redemptione animarum in purgatorio; quæ sententia Sanch. videtur habere æquitatem, & propterea voventi consulenda, cùm finis voti tali casu etiam per alium obtineri possit. Si tamen vovens non posset facilè habere alium, per quem votum impleat, non foret cogendus, nisi fuisset ipsius intentio, implendi votum sive per se, sive per alium: nam in dubio quilibet præsumitur se tantùm obligare voluisse.

16 Sed his opponi posset difficilis textus *cap. quod super. 8. h. t.* ubi S. Pontif. decidit, quòd illi, qui fecerunt votum sucurrendi terræ Sanctæ, si ob impedimentum perpetuum in propria persona ire, aut militare nequeant, teneantur expensas, quas facturi fuissent, transmittere, & votum per alios exequi. Hanc decisionem non esse ex natura hujus voti (utpote quod potius *personale*, quàm reale sit) sed ex præsumpta mente voventis, qui in defectu suæ personæ ad expensas se obligasse censeatur existimat Paul. Laym. *d. L. c. in fine* cum Paul. Nav. & aliis. Verùm quia non est bene credibile, quòd S. Pontifex voluerit quæstionem voti, quæ immediatè conscientiam tangit, ex præsumptione, non habente locum in conscientia nisi veritas subsit, decidere, & verba *in d. c. 8.* ita simpliciter proferuntur, ut nulli supposito, vel præsumptioni inniti videantur: propterea magis puto, votum peregrinationis Hierosolymitanæ, quod non causa devotionis, sed in subsidium Terræ Sanctæ emissum est, accenseri votis *realibus* vel *mixtis*, in quibus principale est id, quod est *reale*, ideoque habere locum, quod dicetur *in seqq. responsionibus*. Nam tunc votum dicitur tale, quando in eo principaliter consideratur, & intenditur utilitas Ecclesiæ, vel piæ causæ, accessoriè autem devotio vel labor personæ, sed in promisso subsidio Terræ Sanctæ utique principaliter intenditur utilitas Ecclesiæ Catholicæ, accessoriè autem personæ labor, qui bene & forsan fructuosiùs potest per substitutum impleri: ergò &c.

℟. IV. Vota *realia* per alium implenda sunt, si per ipsum voventem impleri non possunt: quia nihil interest, an ipse vovens, an alius ejus nomine etiam de ipsius substantia eleemosynam expendat.

℟. V. In votis *mixtis* quantum ad eorum realitatem quæstio dependet à præcedenti, an nimirum, si votum quoad partem obligationis personalis sit impossibile, impleri debeat saltem quoad obligationem rei? proinde illa distinctio est adhibenda, quam ibidem tradidimus, an scilicet id, quod est, reale voti v. g. peregrinatio, & in ea oblatio, fuerit accessoriè vel principaliter in obligatione, item an intentio voventis fuerit se ad singulas partes voti divisim obligare? *Vid.* Suar. *de Voto tit. 2. c. 1. & 2.* Laym. *d. l. c. 2.*

Quær. V. An & quatenus vota defuncti obligent 17
heredem? ℟. Rursus distinguendum esse inter vota; nam vota *realia* regulariter omnia ad heredem transeunt, & per eum expleri debent; quia sunt opus bonis defuncti annexum, quod consequenter in heredem transmittitur. *c. ex parte 18. de Censibus.* Quamvis autem executio voti *realis*, quod defunctus fecit, ante omnia legata etiam pia fieri debeat, cùm obliget animam defuncti, ante alia verò debita, quæ Creditoribus debentur, votum non est solvendum: nam votum reale tantùm debetur ex *bonis* defuncti, non autem sunt *bona* nisi *deducto ære alieno*. Quare si deductis debitis non remaneat tantùm, ut eleemosyna vel donatio à defuncto per votum promissa possit ex toto impleri, sufficit si heres impleat & exequatur, in quantum vires hereditatis patiuntur, Sanch. *d. c. 15. n. 39.* ita tamen ut nullam *Falcidiam vel Trebellianicam* detrahat: quia cùm in legatis piis, ad quæ defunctus non fuit obligatus non detur *Falcidiæ* detractio, *auth. similiter. C. ad L. Falcid.* Tyraq. *de Priv. piæ causæ. priv. 26.* multò minus dabitur sive ex Lege, sive ex voluntate defuncti in voto, in quo defunctus propriam animam obligavit.

Vota *merè Personalia*, ut jejunia, peregrinationes, & similia heres regulariter implere non tenetur: quia jura & obligationes, quæ personæ defuncti in individuo cohærebant, non transeunt in heredem, nisi ultrò se impleturum promisisset, vel sub hac conditione implendi votum heres institutus fuisset. *c. licet. 6. & ibi DD. hoc tit.*

Neque ea vota, quæ nonnunquam faciunt communitates, oppida, vel civitates peregrinandi, jejunandi &c. in ratione voti & sub reatu sacrilegii obligant successores, sed potiùs ex pacto, consuetudine vel statuto, accedente approbatione expressa, vel saltem tacita Episcopi, qui etiam ejusmodi leges vel consuetudines diœcesanorum ex causa abrogare potest. Vsd. Sanch. *d. c. 15. n. 19.* Laym. *d. c. 3. sub n. 6.* Suar. *de Voto. l. 4. cap. 9. num. 10.*

In votis *mixtis* iterum attendendum est, an defunctus ita voverit, ut si id, quod fuit *personale* in voto non potuisset implere, saltem tenebatur implere id, quod

quod fuit *reale*, vel an *personali* impossibili non tenebatur etiam ad *reale*? priori casu heres tenebitur ad rem præstandam, non autem posteriori. Suarez. *d. lib.* 4. *cap.* 11.

---

§. II.

Qualiter Obligatio Voti tollatur.

S U M M A R I A.

18. *Votum tollitur quator modis.*
19. *Materia voti deficit, quando non est amplius de meliori bono.*
20. *Quotuplex sit potestas Superiorum irritandi vota?*
21. *In directa potestate non attenditur an votum superiori præjudicet? & ibi de votis Religiosorum.*
22. *Vota pupilli possunt etiam post pubertatem irritari, & successor superior potest irritare vota sub suo Antecessore emissa.*
23. *Maritus qualiter possit irritare vota uxoris?*
24. *An uxor possit aliqua vota mariti irritare.*
25. *Votum irritatum an reviviscat cessante potestate irritantis.*
26. *Qualiter, & à quo fiat communicatio voti?*
27. *Qualiter dispensetur in voto?*
28. *Quinque vota reservata Papæ; & quænam?*
29. *Qua ratione possit fieri dispensatio in votis, cùm obligent ex jure divino?*
30. *An Papa valeat dispensare in votis solennibus Religionis, vel Clericatus?*

18 QUatuor modi sunt, quibus votum rectè & validè emissum tolli potest, ita ut ampliùs obligatorium non sit; I. *Si materia voti deficiat*; II. *Si à superiore irritetur*; III. *Si commutetur*: & IV. *Si voventi dispensatio concedatur.*

19 *Materia* voti deficit, quoties opus DEO promissum propter aliquas supervenientes circumstantias illicitum, aut etiam melioris boni impeditivum, vel omninò indifferens, adeoque non ampliùs Deo gratum, vel denique prorsus impossibile redditur. E. g. vovisti non intrare certam domum propter periculum peccandi evitandum, si ex post facto periculum cesset, voto de obligaris. Vovisti longiores peregrinationes, vel statum cælibatus, aut Clericatus sæcularis, sed males jam ingredi Religionem, non impedieris ab istis votis: quia omne votum potest mutari in votum Religionis, cùm nullum votum obliget in præjudicium melioris & perfectioris boni. *c.* 4. *h. t.*

20 Potestas irritandi vota aliquando est *spiritualis*, aliquando *temporalis*, quatenus scilicet talia vota à voluntate superioris, sive is spiritualis, siue temporalis sit, dependent. Est autem prænotandum, quòd ista dependentia à superioris voluntate fit in duplici differentia; una est per se & simpliciter dicta, in quantum voluntas vouentis simpliciter & absolutè dependet à directione & voluntate superioris, qualis est voluntas Reliosi respectu sui Prælati, *c. si Religiosus* 27. *de Electione in* 6. Item filii impuberis respectu patris, vel tutoris, *c. mulier* 14. 32. *q.* 2. Altera dependentia est secundùm quid, & quasi per accidens, videlicet ratione materiæ, in qua alterius juri vel potestati præjudicatur, ut si servus, filiusfamilias pubes, conjunx, Novitius aliquid voueat, quod sine præjudicio & damno domini, patris, mariti, aut Monasterii obseruari non possit.

21 Igitur in casu prioris dependentiæ datur superiori directa potestas votum subditi irritandi, & annullandi, licet sibi aut potestati suæ damnosum non sit: quia voluntas inferioris effectum non habet, nec à Deo acceptatur, nisi in quantum confirmata, vel tolerata est superioris authoritate, ut constat *ex Lib. Num. c.* 30. Licet verò leges *iudiciales* veteris testamenti post aduentum Christi cessàrint, ut suprà in Lib. I. *in Tit. de Const. §.* 1. *n.* 5. dictum, quatenus tamen sunt de obligatoriæ, & favorabiles conscientiæ, rectè potest ex iis diuinæ voluntatis interpretatio, an votum acceptet, vel non, desumi, & *in c.* 2. *caus.* 20. *q.* 4. dicitur: *Monacho non licet votum vovere, & si voverit, frangendum erit.* Imò valebit talis irritatio, licet sine causa fiat: quia etiam hoc casu deficit consensus superioris, sine quo votum durare non potest; peccabit tamen juxta probabiliorem opinionem superior saltem venialiter, si absque justa causa votum irritet; quia abutitur jure & potestate sua, impediendo promptitudinem subditi ad exhibendum Deo cultum per votum. Lessius *de Voto dubio* 10. *n.* 17.

Interim licet Religiosus aliter quodcunque votum vouere non possit, nisi sub tacita conditione, si Abbas tolerauerit; quoad licentiam tamen, seu consensum superioris petendum distinguendum est, an Religiosus votum fecerit in actione aliqua sibi licita, & concessa, v. g. certas orationes priuatim dicendi: vel in actione quidem bona, Religioso tamen ex certa causa prohibita, v. g. peregrinandi extra Monasterium? Priori casu non tenebitur petere licentiam Prælati, sed de facto obligabit votum, usque dum ab Abbate aliunde rescierte, vel per generalem prohibitionem in Capitulo irritetur. Altero autem casu obligabitur Religiosus ad petendam licentiam Abbatis: quia saltem ex voto tenetur facere, quantum in se est.

Præterea communiter tradunt DD. quòd pater vel tutor possit irritare vota liberorum in impubertate facta etiam postquam illi ad pubertatem peruenerint, nisi post pubertatem talia vota noua voluntate confirmarint. Ratio est, quòd parentibus atque tutoribus (quo nomine in defectu patris venit etiam auus paternus, vel in defectu ascendentium masculini generis etiam mater, cùm ad eam quoque jure naturali cura filii impuberis spectet) detur simpliciter potestas vota in impubertate facta irritandi, ac in similibus attendatur primordialis natura obligationis, & qualitas agentis, dum actum fecit. Quemadmodum *in c. ult. de Sententia excomm.* percussio Clerici facta à puero impubere absolvi potest ab Episcopo etiam post ejus pubertatem. Navar. *in Man. c.* 12. *n.* 71. Sanch. *lib.* 4. *Moral. c.* 30. *nu.* 14. Laym. *d. l. c.* 7. *n.* 11. Tradit etiam Sanch. *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 41. quòd vota uxoris, quæ tempore prioris matrimonii poterat vir, vel, si tunc erat impubes & innupta, pater aut tutor irritare, possit etiam succedens maritus, utpotè qui etiam in locum patris & tutoris succedit; idemque judicium fit de alio quovis superiore succedente in officio, ut possit irritare vota sub suo antecessore emissa, tametsi vota fuerint de licentia prioris mariti vel superioris emissa: quia per hanc non potuit præjudicari successori pari potestate functuro *c. innotuit.* 20 *de Elect.* ita tamen ut hoc casu fiat irritatio ex justa causa. Et hæc quo ad casum primæ dependentiæ voventis ab ipso superiore. 22

In altero autem casu, quando tantùm per accidens, & ratione materiæ voventis voluntas dependet à superiore, votum inferioris sui aliter superior irritare non potest, quàm quatenus id sibi, vel rei suæ damnosum est. Unde si v. g. uxor longam peregrinationem, jejunium, aut eleemosynam de bonis dotalibus voveat, non valebit votum, nisi sub tacita conditione, si vir permiserit. Imò licet maritus semel assensum dederit, & uxori executionem voti sui aliquamdiu permiserit, 23

ferit, nihilominùs ex post facto sententiam mutare & votum irritare potest, *c. manifestum, num. causa* 33. *q.* 5. Eadem est ratio de filiofamilias, si post pubertatem aliquid voveat, quod in detrimentum vel incommodum patris cedat, v. g. sumptuosam peregrinationem, abstinentiam à carnibus, eleemosynas ex bonis patris &c. secus autem est, si uxor voverit se donationem facturam Ecclesiæ de bonis suis *receptitiis*, aut filiusfamilias de *bonis Castrensibus*; in talibus enim bonis non fit præjudicium marito, vel patri, cùm pleno jure spectent ad voventem, & consequenter votum circa ea irritari non potest, *DD. mox citati*, & hæc sententia quoad uxorem tanquam tutior suaderi potest.

Interim valdè probabile est, quod docet Sanchez *de Matrim, lib.* 9. *disp.* 39. *n.* 4. *& seqq.* uxorem subdi marito non tantùm quoad materiam voti, sed etiam quoad voluntatem; vir enim caput est mulieris *ad Eph.* 5. & mulier est sub viri potestate. *Gen.* 3. videturque Deus ea de causa mulieris voluntatem subdidisse viro, quia mulier est levis, imprudens & facilis in emittendis votis, ideoque posse maritum omnia vota uxoris etiam continentiæ, non petendi debitum &c. sicut pater filii impuberis irritare; ita enim hæc potestas marito *num.* 30. simpliciter conceditur; & confirmant dicta SS. PP. *in c. noluit.* 16. *& c. fin.* 33. *quæst.* 5. D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. *ad* 3. ibi: *nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati, nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Imò ulteriùs putat Sanch. *d. l. n.* 16. quòd maritus possit irritare vota uxoris constante matrimonio emissa, sed collata in tempus dissoluti matrimonii: quia tempore emissi voti voluntas voventis subdita est marito. Et *eod. lib.* 9. *disp.* 40. *n.* 4. *& seqq.* quòd maritus possit irritare vota uxoris, etiam de sua licentia emissa, quamvis peccet irritando sine causa. Divortio tamen facto ex causa adulterii nulla potestas irritandi est, *d. disp.* 39. *n.* 8.

Sed an etiam econtra uxor aliqua vota mariti irritare valebit? ℞. Affirmativè, in quantum ea uxori in jure suo conjugali, quod habet in corpus mariti, vel in bonis suis præjudicant, ut si maritus voveat longam peregrinationem, & diuturnam absentiam, donationem ex bonis dotalibus, & similia, Sanch. *d. l.* 9. *d.* 45.

24 Uno tamen casu jura propter publicam necessitatem Christiani populi derogarunt potestati uxoris, quatenus scilicet maritus præter uxoris assensum possit liberè vovere peregrinationem Hierosolymitanam pro terræ sanctæ redemptione, si nimirum in ea qualitate sit, ut vel ipse militare, vel milites secum ducere, aut suo consilio militantibus adesse possit. *cap. ex multa.* 9. §. *penultimo b. t.* Similiter juri mariti vel uxoris derogatum est in voto religionis ante matrimonium consummatum. *t. t. de Convers. coniug.* Item Prælato in voto Religiosi ad strictiorem Ordinem transituri, *c. licet.* 18. *de Regular.* Sanch. *d. disp.* 39. *n.* 19.

25 Demùm hic quæritur, an revivisćat votum semel irritatum, postquàm per mortem mariti vel patris subjectio cessavit? In hac quæstione satis conveniunt DD. I. quòd votum Religiosi, vel impuberis à Prælato vel patre irritatum semper irritatum maneat: quia isti habent simplicem & directam irritandi potestatem. II. quòd votum à muliere factum, antequam in matrimonium transivit, vel à servo, antequam in potestatem Domini venit, possit quidem à marito vel Domino interim irritari, quatenus sibi præjudicat, postquàm verò conjugium vel potestas dominica cessavit, votum incipiat, ut priùs obligare, quia non fuit simpliciter irritatum, sed tantùm respectu dictæ potestatis, cui præjudicavit. Sed in III. dissentiunt, an scilicet votum, quod uxor constante matrimonio, vel filius jam pubes, dum adhuc in potestate patris erat, emisit atque irritatum fuit, obliget iterum, postquam matrimonium, aut patria potestas soluta est? Affirmativa sententia tutior est dummodo votum fuerit in omne vitæ tempus conceptum, & non præcisè ad statum conjugii, vel certos annos, qui jam elapsi sunt, restrictum, ut si uxor voverit se tota vita aliquot diebus in hebdomate jejunaturam &c. Ratio est eadem, quæ in præcedenti articulo, quod scilicet irritatio voti constante matrimonio facta non fuerit simplex, & totaliter tollens obligationem voti, sed solùm in quantum præjudicavit. Innocentius *in c. scripturæ* 4. *b. t.* Lessius *de Voto dubio* 10. *n.* 86.

Quia tamen etiam pro contrario sunt non pauci DD. cum Panorm. *in d. c. Scripturæ, & c. quidam.* 3. *de Convers. coniugat.* Sanch. *d. l* 9. *disp.* 38. *n.* 16. ideò fortassis Episcopus in tali voto ad cautelam dispensare poterit: nam quando est dubium, an res egeat dispensatione, posse Episcopum dispensare, vel declarare, quòd non sit opus dispensatione, tradit Garzias *de Beneficiis, parte* 6. *c.* 2. *n.* 10.

Per *commutationem* tollitur obligatio voti, si id, 26 quod antea erat promissum, in aliud opus bonum, & DEO gratum commutetur. Ad *commutationem* duo principaliter requiruntur, scilicet *causa*, & *superioris authoritas*. Causa est vel difficultatis, vel utilitatis: *difficultatis*, si propter paupertatem, debilitatem corporis, periculum frequentis omissionis, aliasve circumstantias difficilis sit voti executio; imò levior etiam difficultas sufficit, si votum in puerili ætate ex facilitate potiùs, quam arbitrio discretionis emissum sit. *cap.* 2. *hoc tit.* Causa verò *utilitatis* est, si vovens pro opere Deo promisso aliud Ecclesiæ utilius, & DEO gratius præstare paratus sit. Quamvis autem authoritas superioris non requiratur, si opus, in quod votum commutatur, manifestè Deo gratius sit, ut si vovens vellet Religionem ingredi. *cap.* 4. *hoc tit.* vel si voverit, se daturum Ecclesiæ certæ, & deinde velit dare pauperiori, & magis indigenti; quia in similibus casibus non tam violatur votum, quàm sanctius, & solennius redditur; si tamen dubium sit, quodnam opus omnibus consideratis melius & Deo acceptius habendum, tunc authoritas, & arbitrium superioris omninò intervenire debet *c.* 1. *& ibi DD. hoc tit.*

Porrò nomine superioris non tantùm venit S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati jurisdictionem Episcopalem habentes; ipsi quoque aliquando Confessarii, vel ex Jubilæo, vel aliunde privilegium commutandi vota obtinent.

Est tamen in *commutatione* observandum, ut opus illud, in quod fit commutatio, moraliter, & arbitrio prudentis viri aliquo modo æquivaleat rei per votum promissæ. Interim nihil obstabit, quin votum reale commutari possit in personale, vel econtra, licet plerumque convenientius sit, ut reale in reale, vel etiam personale in reale commutetur: quia ordinariè onera realia etiam charitatem erga proximum, vel utilitatem Ecclesiæ concomitantem habent, nisi personale fuerit corporis afflictivum, & certis peccatis resistens, quod proinde expedit, ut in aliud simile, quod vovens perficere possit, convertatur, v. g. jejunium in orationes quotidianas &c. In specie autem de commutatione votorum, quæ à Confessariis fit tempore Jubilæi, & qualiter singula vota commutanda sint, utiliter legi poterit R. P. Gobat *de duplici Iubilæo.*

Denique per *dispensationem* extinguitur votum, si 27 subexistente causa ejus obligationem Pontifex vel alius Prælatus etiam inferior jurisdictionem Episcopalem, aut speciale privilegium habens remittat. Causæ autem dispensandi recensentur, si votum ex minori deliberatione, ut in ira, metu, ætate puerili, vel aliqua animi perturbatione, non tamen auferente prorsus mentis judicium emissum sit: ut deinde difficulter observari possit; aut si aliqua magna, & publica utilitas

utilitas per dispensationem obtinenda speretur, veluti si unicus heres alicujus Principatus vel insignis familiæ votum castitatis fecerit &c. Et hæc dispensatio plerumque necessaria est in votis majoribus, quæ propter dignitatem materiæ non recipiunt aliquam æquivalentem commutationem; in minoribus autem magis commutatio, quàm dispensatio locum habet: quia obligatio Deo facta debet omni meliori, quo potest, modo impleri; unde & in ipsa dispensatione circa vota minora aliquod saltem opus bonum voventi loco voti peragendum injungitur.

Porrò in votis dispensare non tantùm potest S. Pontifex, sed etiam inferiores Prælati jurisdictionem episcopalem habentes, *c. 1. & ibi. DD. h. tit.* videlicet Legatus Pontificis in Provincia suæ Legationis; Episcopus in sua Diœcesi: Capitulum sede vacante, Prælatus exemptus cum suis subditis, Archiepiscopus cum subditis suorum suffraganeorum, non quidem semper, & ubique, sed si quasi per appellationem adeatur denegata dispensatione à suffraganeo, vel dum actu provinciam visitat: quia extra appellationem & Visitationem Archiepiscopus in subditos suffraganeorum regulariter jurisdictionem non habet *c. Venerabilibus. 7. de Sententia excom. in 6. cap. fin. de Censibus in 6.*

Sunt autem *quinque vota* specialiter *reservata*, in
28 quibus nemo præter S. Pontificem, vel cui is ex singulari privilegio concessit, dispensare potest, nimirum I. votum *perpetuæ castitatis*. II. votum *ingrediendi religionem*. III. votum *peregrinandi Romam*, seu ad limina Apostolorum, IV. peregrinandi *Hierosolimam*, & V. peregrinandi *ad S. Iacobum Compostellam. Extrav. etsi dominici. fin. de Pænit. & remiss. inter Com.*

Verùm, cùm hujusmodi reservatio à communi jure exorbitet, & Episcoporum potestati deroget, odiosæ & strictæ interpretationis censetur, ac propterea non extenditur ad illa vota, quæ licet habeant cum istis aliquam similitudinem, non tamen sunt omninò, ac in specie eadem. Quare non erit reservatum votum *castitatem* servandi non perpetuò, sed tantùm ad certos annos: nec votum *non petendi debitum conjugale*, vel *non nubendi*, aut *non fornicandi*: nec votum *suscipiendi Ordines Clericales*: nec votum *conditionatum* (puta, si convaluero ex morbo ingrediar Religionem) ante conditionis eventum. Votum *ingrediendi Religionem strictiorem*, ut liceat ingredi minus strictam, vel permanere in minùs stricta: votum *pœnale* V. g. si fornicatus fuero, voveo me iturum Romam, etiam post pœnam commissam DD. mox citandi probabiliter non reservatum ajunt, quòd non habeat naturam aliorum votorum, quæ simpliciter & directè fiunt ex affectu erga rem promissam & ob cultum divinum, sed hoc fiat directè ob aversionem & detestationem peccati.

Votum quoque peregrinationis Hierosolymitanæ nonnulli tantùm eo casu reservatum putant, quo factum est intentione subveniendi terræ sanctæ contra hostes Christiani nominis *argum. text. & Gloss. in cap. ex multa. 9. hoc tit.*

Denique in votis reservatis dispensare potest Episcopus, quando est impedimentum adeundi S. Pontificem, & est necessitas accelerandi dispensationem, quod plerumque in voto castitatis contingit, postquam matrimonium jam contra votum contractum est, propter periculum quotidianæ incontinentiæ. In votis autem peregrinationum impedimentum frequentiùs solet esse tantùm temporale, ut propterea potiùs dilationem, quàm dispensationem requirant.

Sed & tunc Episcopo dispensationem concedunt, si subsit dubium juris, aut facti, an votum in talibus circumstantiis obligatorium sit. Item si votum reservatum priùs S. Pontifex in aliud opus commutarit, tunc Episcopus ex nova causâ denuò aliam commutationem facere poterit: neque enim aliud opus, in quod commutatio facta est, censebitur reservatum, ex regula juris, quòd *subrogatum sapiat naturam ejus, in cujus locum subrogatur*: quia procedit circa substantialia subrogati, ut circa obligationem, non autem circa accidentalia, si ea sint strictæ interpretationis, & non extendenda, sicuti est reservatio. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 8. disp. 9. & seq.* Less. *lib. 2. cap. 40. dub. 13.* Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 8. n. 8. & seqq.* Suar. *d. L. C. cap. 20.*

Sed inquies: quomodo Pontifex vel Episcopus 29
potest dispensare in voto, cum tamen votum obliget ex jure divino, in quo dispensatio non conceditur? ℞. Jus divinum aliquando obligare omnes per se, sine omni præsupposita voluntate humana, ut in præceptis Decalogi & similibus; ac in his verum est dicere, quòd dispensare non liceat; aliquando autem obligat jus divinum ex præsupposita obligatione humanæ voluntatis, & quamdiu ista durat, ut in votis & juramentis; igitur si ista obligatio humana per irritationem, commutationem aut dispensationem tollatur, cessabit etiam obligatio juris divini, quæ obligationi humanæ voluntatis tanquam fundamento innititur: quia non aliter obligat votum ex jure divino, quàm quatenus valet, & durat. Vid. Sanch. *de Matr. lib. 8. disp. 6.*

Demum vulgaris est controversia, an summus 30
Pontifex possit in votis solemnibus dispensare, adeoque efficere, ut Religiosus professus possit rursus ad sæculum redire? Rationem dubitandi facit text. *in c. cùm ad Monasterium. 6. in fine. de Statu Monachorum.* ubi dicitur, quòd *abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, ita sint regulæ Monachali annexa, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.*

Nihilominus apud Recentiores, & DD. cc. communiùs receptum est, posse summum Pontificem etiam in votis solemnibus dispensare: quia solemnitas votorum est tantùm Juris positivi. *Text. in c. unico. h. t. in 6.* ergo si Pontifex tollat solemnitatem, quæ est juris positivi consentiente maximè Religione, & remittente jus suum, quod habet in Religiosum, manet tantùm votum *simplex*; in voto autem *simplici*, quin Pontifex dispensare possit, nemo facilè dubitaverit. Ad text. *in d. c. cùm ad Monasterium*, communis, & vera est responsio, quòd loquatur in *sensu composito*, quòd scilicet non possit dispensari in votis solemnibus cum Religioso, ut maneat Religiosus: quia per talem dispensationem cessarent substantialia Religionis; non autem loquatur ibidem Pontifex *in sensu diviso*, & quòd status Religionis totaliter ab aliquo tolli non possit.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium.

SUMMARIA.

1. *Religiosus non potest habere proprium pecuniarium, secus honoris, & jurisdictionis.*
2. *Prælatus potest Religioso concedere aliquod peculium.*
3. *Legatum: factum Religioso, ut ad eum solum pertineat, an valeat?*

4. *Tacita*

4. *Tacita etiam seu præsumpta licentia excusat à vitio proprietatis.*
5. *Religiosus proprietarius quas pœnas incurrat?*
6. *Paupertas habet gradus.*
7. *Religiosus peccans contra castitatem contrahit duplicem malitiam.*
8. *Votum obedientiæ in quantum obliget?*
9. *De clausura & Monasteriis Monialium quid statuerit Concil. Trid.*
10. *Abbatissa an possit dare licentiam intrandi Monasterii clausuram?*
11. *Infantes & puellæ causa educationis an & qualiter possint admitti ad Monasteria Monialium?*
12. *Excommunicatio ob ingressum in clausuram probabiliter non est reservata.*
13. *Mulieres ingredientes Monasteria virorum possunt probabiliter à Censura excusari.*

POstquam in *præcedentibus Titulis* de Votis in genere, & de ingredientibus in Religionem præmisimus, in præsenti specificè ad obligationem *Votorum solennium, scilicet paupertatis, castitatis, & obedientiæ* descendimus. Quia verò de hac materia prolixè scribunt Theologi, & Commentatores in diversas Ordinum regulas, ideo tantum pro summaria aliqua cognitione.

1 Not. I. quòd ex voto *paupertatis* obligentur omnes Religiosi, ne quid proprium habeant. *c. 2. 4. & 6. h. tit.* Intelligendum tamen hoc circa bona pecuniaria: dominium autem famæ & honoris; item jus eligendi, jurisdictionemque spiritualem, & beneficii titulum (secus de reditibus beneficialibus) proprium Religiosus habere potest, ut ex S. Thoma, Navarro, & aliis notat Layman *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 7. num. 2.* Cæterùm verò *Proprium* hic non præcisè juridicè sumitur, quatenus scilicet dominium importat, cùm Religiosus etsi maximè velit, tamen dominium de jure habere non possit, sed accipitur secundùm terminos Regularis Instituti, & complectitur omne id, quod Religiosus contra voluntatem Prælati expressam, vel saltem rationabiliter præsumptam detinet, aut expendit. Laym. *d. l. num. 4.*

2 Dico: *contra voluntatem Prælati*; nam ex plurium DD. sententia potest Prælatus Religioso aliquod peculium in genere ad usus honestos concedere, dummodo non simul potestatem revocandi à se abdicet, & Religiosus paratus sit ad quamcunque Prælati avocationem id resignare, statutum autem Concilii Trid. *sess. 25. de Regul. c. 2.* tantùm de concessione perpetua, & irrevocabili DD. exponunt. Vid. cc. apud Barb. *in Collect. ad d. cap. 2. Trid. n. 3.*

3 Legatum quoque conditionatum in favorem alicujus Religiosi factum, ut res legata ad eum, & non ad Monasterium pertineat, explicandum est (juxta conditionem personæ, *l. plenum. §. equitii. ff. de Usu & hab.* & ne voluntas ultima pereat, *l. in contrahenda ff. de R. I. l. qui quadraginta, ff. Ad L. Fal.*) de solo usu ejus cum licentia Prælati; Prælato consentiente in usum Monachi (dissentiente enim corruit legatum) poterit Monachus huic usui in favorem Monasterii renuntiare. Vid. Panorm. *in cap. 2. h. tit. n. 8.* Molina *tom. 1. disp. 140. num. 20.* Sanch. *lib. 7. mor. c. 17. num. 9.*

4 Prætereà, ut Religiosus sine peccato aliquid detinere, vel in suos usus convertere possit, non semper expressa voluntas Prælati requiritur, sed etiam tacita & præsumpta sufficit, si res exiguæ quantitatis, & Religiosus rationabiliter præsumere possit, Prælatum, tametsi resciret, non fore invitum; quod plerumque ex eo cognoscitur, quando Prælatus multoties tantundem per expressam licentiam in usum Religioso concessit; semper tamen minùs de voluntate Abbatis præsumere potest Religiosus degens in Monasterio, quàm extra in studiis, aut Parochia, cùm in Monasteriis bene disciplinatis nullus specialis præsertim pecuniarum usus Religiosis concedatur, nisi illis, qui administrationem habent.

Pœnæ verò Religiosi proprietarii tres statuuntur. I. Privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, si proprietas in magna quantitate fuerit. *c. Monachi. & c. cùm ad Monasterium. h. t.* Licet autem ibidem jubeatur, ut etiam proprium inventum cum Religioso sepeliatur; ne tamen Monasterio, ad quod pertinebat, ex delicto personæ damnum inferatur, censent DD. sufficere aliquam partem illius proprii sic sepeliri. Barbos. *ad d. c. cùm ad Monasterium num. 5.* Et cùm ratio hujus constitutionis sit, quòd talis proprietarius in peccato mortali decesserit, ut notat Gloss. ibidem; ideò antequam hæc gravissima pœna infligatur, considerandum erit, an non adsint aliquæ conjecturæ pro defuncto, quæ hanc pœnam mitigent, aut excludant, ut quia ante mortem pœnitens facultatem restituendi non habuit: quia de tacito consensu Prælati bona fide præsumpsit, aliave rationabili causa retinendi nitebatur &c. II. privatio vocis activæ & passivæ in Capitulo per biennium, id est, ut ad actus capitulares talis proprietarius vocari non debeat, nec eligere, nec eligi possit. Trid. *sess. 25. de Regularibus. cap. 2.* III. expulsio è Monasterio *d. cap. cùm ad Monasterium*, cujus tamen loco Prælatus pro arbitrio suo potiùs aliam pœnam infligere debet, quia magis curandum, ut ad evitanda scandala Religiosi in congregatione contineantur, quàm expellantur. *cap. fin. de Regularibus.* juxta ea, quæ in *§. ult. Tit. XXXI.* dicta sunt, & universim pœnas jure Canon. præsertim antiquiori staturas de consuetudine plerumque esse arbitrarias, tradit Vallensis *ad Tit. de Pœnis. §. 4. in fin.* Deinde istæ pœnæ tantùm procedunt, si Religiosus peccet contra paupertatem per illicitam rerum detentionem, non verò per illicitam alienationem, de qua constitutiones istæ pœnales non loquuntur, & ideò ad eam extendendæ non sunt, *cap. odia. de Regul. jur. in 6. & l. penult. ff. de Pœnis.* Porrò quæ hactenus dicta sunt, de singularibus Religiosis intelligi debent: nam Monasterium in communi rectè bona possidere potest; imò omnes etiam Ordines mendicantes, qui fortè ex prima sua institutione erant bonorum etiam in communi incapaces, hodie fundationes, & bona immobilia acceptare possunt; exceptis Capucinis, & Fratribus Minoribus S. Francisci, qui de observantia dicuntur. Trid. *sess. 25. de Reg. cap. 3.* 5

Habet enim paupertas suos gradus, & una major est altera, ita ut quælibet notabilis restrictio administrationis rerum suarum paupertas suo modo dici possit, quemadmodum Apostolus *ad Gal. 4.* pupillum comparavit servo nihil habenti & omnis proprietatis de jure incapaci. *§. 1. Instit. de stipulat. servorum* ex eo quòd esset quidem dominus omnium; sed sub Tutoribus, nec bonorum suorum haberet administrationem. Unde & in Societate emittentes simplicia vota suo modo paupertatem habent, & Religiosi dicuntur, licet adhuc dominium radicale etiam in particulari retineant, sed illud vinculatum & dependens à superiore. Cæterum qualiter Religiosi habeant jus testandi, vel succedendi in hereditatibus, vel cui acquirant, jam supra in *Tit. XXVI. de Testam. & XXVII. de success. ab intest.* item in Tit. XXXI. *de Regularibus.* dictum est. 6

Not. II. quod ex voto *Castitatis* teneatur Religiosus abstinere ab omni delectatione venerea tam extra, quàm intra Conjugium, ita ut Religiosus peccans contra castitatem præter violationem præcepti Decalogi, etiam per transgressionem voti sacrilegium, adeoque duplicem malitiam committat. Circa quod 7

pecca-

peccatum plura apud Theologos legenda erunt.

8 Not. III. Quod obedientia voveatur Prælato juxta cujuscunque Ordinis Regulas ac Constitutiones, ita ut Prælati præceptum non obliget sub culpa, nisi in illis, quæ aut directè aut indirectè ad observationem Regulæ pertinent. Unde non obligabit, si jubeat acceptare Episcopatum, vel Abbatiam in alio Monasterio, assumere strictiorem Regulam, quam quis professus est &c. In iis verò quæ vel explicitè, vel virtualiter in Regula continentur, & ordinantur ad vitæ correctionem, Monasterii, ejusque disciplinæ conservationem, potest Prælatus imperare sub culpa, eique non obedientes sacrilegium committunt: non tamen censetur semper sub culpa jubere, nisi ex verbis vel circumstantiis id appareat, maximè si sint talia, in quibus nec ipsa Regula, nec intentio fundatoris obligat sub mortali, sed tantùm ad pœnam sustinendam, si quis transgressus fuerit. Imò nec semper justum & validum est, ut in materia leviori Prælati conscientias subditorum sub gravi culpa onerent. De hac obligatione statutorum in conscientia, & an Religiosi teneantur acceptare reformationem sui Ordinis, superiùs *in Lib. I. in Tit. II. §. 2. num. 23. & §. 3 num. 36.* dictum est. Vid. etiam Layman. *in Theol. Moral. lib. 4 tract. 5. cap. 9.*

9 Not. IV. Rectè constitutum esse in *cap. un. hoc tit. in 6.* & in Trid. *sess. 25. de Regular. cap. 5.* ut Episcopi in Monasteriis Monialium etiam exemptis, ut Sedis Apostolicæ delegati, in subditis verò ut Ordinarii clausuram rigorosam procurent, & ad eam acceptandam Moniales per censuras, & invocationem brachii sæcularis compellant; item ut Monasteria Monialium extra urbem vel oppida existentia, si fieri possit, intra urbes reducant, licet fortassis ante hac clausura observata non fuerit, vel Monasterium extra urbem fundatum sit. Ulteriùs quoque statuit Trid. *d. loco*, ut nulli Moniali post professionem liceat exire ex Monasterio etiam ad breve tempus quocunque prætextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo approbata, indultis quibuscunque, & privilegiis non obstantibus. Ingredi autem Monasteria monialium nemini liceat cujuscunque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit sine Episcopi, vel Superioris licentia in scriptis obtenta sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda; licentiam autem Episcopus, vel Superior dare debeat tantùm in casibus necessariis. Nomine autem Superioris etiam Abbatem, vel alium Prælatum veniæ, cujus Monasterio Monasterium Monialium annexum est, docet Tambur. *de Iure Abbatissarum. disp. 23. quæst. 1.* Porrò circa hanc Trid. constitutionem ulteriùs.

10 Not. V. Licet Abbatissa per se non possit alicui dare licentiam etiam ex justa causa intrandi clausuram (excepta magna necessitate, quæ legem non habet, puta incendii ruinæ, subitaneæ infirmitatis &c.) posse tamen Episcopum dare potestatem ipsi Abbatissæ, vel Confessario, ut in casibus frequenter occurrentibus licentiam concedant, maximè si ipse Episcopus propter distantiam commodè adiri nequeat, tradit Barb. *ad d. c. 5. Trid. n. 6.* Causæ autem necessitatis, & frequenter occurrentes sunt, si Monialis vel ex Regula vel ex devotione confiteri desideret, & propter infirmitatem aut surditatem commodè ad fenestellam audi nequeat: si Medicus, aut Chyrurgus ad ægrotantem vocetur: si structura aliqua in Monasterio conficienda sit, ob quam frequenter oportet introire operarios, ubi tamen semper talis provisio debet fieri, ut omnia extra suspicionem sint. Ipse quoque Superior, quòd causa visitationis, aut electionis Abbatissæ cum decenti comitatu Ecclesiasticorum possit ingredi clausuram Monialium, habetur in Bulla Gregorii XIII. quæ incipit: *Ubi gratia, &c.*

Not. VI. Licet *ex allegato Trid. loco* prohibeatur omnibus generaliter ingressus in Monasteria Monialium, nihilominus infantes discretione carentes, sive septennio minores nonnunquam admitti posse, communiter receptum est, secus autem dicendum de fatuis, seu adultis rationis usu carentibus: quia ex mente Trid. non tantùm illi, qui peccare, sed omnes, qui ad peccandum movere possent, à clausura excluduntur.

Præterea cùm Trid. etiam sexus differentiam non habendam esse statuat, ideo neque fœminæ absque licentia, & justa causa admitti debebunt, prout in specie Episcopum non posse dare licentiam, ut vidua quamvis honesta in habitu sæculari inter Moniales commoretur, licet perpetuò ibi commorari vellet, Tambut. tradit *de Iure Abbatissarum disp. 24. quæst. 14. num. 3.* Interim puellas causa educationis ab anno 7. usque ad 25. in Monasteriis Monialium commorari posse, dummodo consensus Superioris & Abbatissæ ac Monialium accedat, & in loco separato à dormitorio Monialium, ac ubi labotibus manuum Moniales vacare solent, habitent, nec ancillas, aut famulas secum introducant, docet & à sacra Congregatione declaratum refert Quaranta *in Summa Bullarii. v. Monasteria Monialium. §. puellæ*, Barb. *d. l. num. 39.* non enim videtur subesse periculum divulgandi mores sæculares, & mundanos inter Moniales cum eorum scandalo, & perturbatione, si tales puellę, quàm si viduę recipiantur. Post completum autem 25. annum remanens in Monasterio nullam propterea censuram incurrit, sed Episcopus determinabit tempus, intra quod egredi, vel habitum induere debeat. 11

Not. VII. Quòd excommunicatio, quę incurritur per ingressum in Monasterium Monialium, juxta communiorem sententiam non sit reservata S. Pontifici, sed à quolibet Confessario absolvi possit: quia ubi lex absolutionem non reservavit specialiter Pontifici, vel Episcopo, censetur eam etiam inferioribus permisisse. *cap. nuper. 29. vers. in secundo casu. de Sent. excommunicat.* 12

Non obstat dicta Bulla Greg. XIII. per quam videtur talis excommunicatio apertè reservata: nam ibidem Pontifex revocavit omnia privilegia, & indulta, ex quibus nonnullis Ducibus, & Comitissis, ac similibus personis licebat Monasteria ingredi, & propterea in eos tantùm sententiam excommunicationis reservatam tulit, qui illa antiqua privilegia pertinaciter defendere, & vigore illorum Monasteria Monialium ingredi præsumant; unde qui sine tali prætextu privilegiorum antiquorum Monasterium ingrederetur, eum non incursurum excommunicationem reservatam Papæ, communiter inferunt DD. apud Barbos. *d. l. num. 74.*

Not. VIII. Quòd constitutio Concilii Trid. de Monialibus non sit extendenda ad Monasteria virorum, circa quæ probabiliter dici potest, non esse generaliter censuram inflictam: in Monasteriis virorum enim non repetitur aliqua inflictio; vel mulieribus ingredientibus, vel Religiosis mulieres introducentibus, neque præsertim in pœnalibus fœminino vocabulo mares intelliguntur. *l. si ita sit scriptum. 45. ff. de Legat. 2.* aut censura sine textu expresso statuenda est. Quamvis interim ob circumstantiam pravi finis, scandali, occasionis peccati, aut transgressionis alicujus certæ Regulæ graviter inhibentis mulierum introductionem possit per eam aliquando grave peccatum committi. Et generalis prohibitio nulla tamen addita censura est *in cap. luminoso. 18. quæst. 2.* Solet quidem in contrarium allegari Bulla Pii V. quæ incipit: *Regularium*, & d. Bulla Gregorii XIII. *Ubi gratia.* Ubi in mulieres etiam intrantes Monasteria viro- 13

virorum fertur excommunicatio reſervata. Nihilominus ſentiunt DD. quòd juxta reſponſionem ſub *priore not.* datam dictæ Bullæ tantùm loquantur de mulieribus magnæ dignitatis, quæ prætextu privilegiorum præſumunt quaſi violenter Monaſteria virorum intrare, eorumque pacem turbare. Suar. *tom. 5. de Cenſuris. diſp. 22. ſect. 6. num. 12.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 5. cap. 12. num. 4.* Refert autem Navar. *de Regularibus comment. 4. num. 62.* Pium V. declaraſſe ſuam Bullam univerſim de mulieribus ingredientibus Monaſteria virorum procedere. Sed reſpondet Laym. *d. num. 4. verſ. ſed. & ſi demus.* iſtam declarationem nec authenticè promulgatam, neque ſaltem in Germania ſecundùm eum rigorem receptam fuiſſe.

TITULUS XXXVI.

De Religioſis Domibus, ut Epiſcopo ſint ſubjectæ.

SUMMARIA.

1. *Religioſa loca quæ dicantur.*
2. *Monaſterium ſine Epiſcopi conſenſu ædificatum an poſſit deſtrui?*
3. *Monaſteria ædificandi licentia à quo petenda.*
4. *In Monaſteriorum ædificatione quæ obſervare debeat Epiſcopus.*
5. *Quid circa Monaſteria Monialium.*
6. *Monaſteria dupla ſcilicet virorum & mulierum ſimul prohibita.*
7. *Religionis novæ approbatio pertinet ad S. Pontificem.*
8. *Epiſcopus habet fundatam juriſdictionem ſuper omnia loca Religioſa ſuæ diœceſis.*
9. *Epiſcopi juriſdictio in loca Religioſa quatenus ſe extendat.*
10. *Adminiſtratores piorum locorum tenentur ſingulis annis rationes reddere Epiſcopo; & alia circa eoſdem.*
11. *Fundationes Religioſorum locorum à quo & qualiter commutandæ.*

1 PRænotandum, quòd ſicut ad erectionem Eccleſiæ conſenſus Epiſcopi requiritur, ita etiam ad fundationem domus vel loci Religioſi. Et dicuntur loca Religioſa non tantùm Eccleſiæ vel Monaſteria, ſed etiam Hoſpitalia, Xenodochia, Leproſaria, aliaque ſimilia ad pium uſum cum authoritate Epiſcopi ædificata. Econtra verò Oratoria privata, hoſpitalia, & quæcunque alia ad honorem quidem Dei & pios uſus abſque tamen authoritate Epiſcopi constructa loca Religioſa non ſunt, nec immunitate Eccleſiaſtica, aliiſque privilegiis locorum piorum gaudent, pro arbitrio conſtruentium deſtrui, vel alienari poſſunt. Vid. Tuſc. *V. hoſpitalia. concl. 158.* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 4. alleg. 75. à num. 25. & n. 32.* Docet tamen Lau-
2 retus de Franch. *de Controv. inter Epiſcop. & Reg.* & cum eo Paſqual. *in addit. p. 1. num. 461.* Monaſterium ſine licentia Epiſcopi ædificatum non poſſe pro arbitrio deſtrui, ſed jam cenſeri rem Deo dicatam, atque inter res Eccleſiaſticas. Proponemus materiam hujus tituli aliquot quæſtionibus magis obviis.

3 Quæſtio I. quis valeat licentiam concedere ædificandi nova monaſteria? Ex textu Concilii Trid. *ſeſſ. 25. De Regul. c. 3. in fin.* Item *c. de Monachis. 12. cauſa 18. q. 2.* videtur ſolius Epiſcopi Diœceſani licentia ſufficere, & ita docent Sorb. *ad compend. mend. v. ædificare. verſ. circa. §. 20.* Rodriq. *in qq. reg. tom. 2. q. 49. a. 3.* Verùm invenio, hos textus apud alios DD. ita exponi, ut licentia Epiſcopi requiratur quidem, ſed ſola non ſufficiat, principaliter verò S. Pontificis deſideretur. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 26. n. 4.* Tambur. *de Iure Abb. tom. 3. diſp. 5. q. 1. n. 3.* Ad hoc probandum allegant. *c. un. §. confirmatos. h. tit. in 6.* & *un. de Exceſſ. Prælat. in 6.* Attamen iſta jura non de quibuslibet Religioſis, ſed de Mendicantibus loquuntur, circa quos dici poteſt, ſpecialem eſſe conſiderationem, cum plerique in toto ſuo Ordine exempti, & S. Pontifici immediatè ſubjecti ſint; item quòd ex incertis eleemoſynis vivant, atque talis eleemoſynarum quæſtus aliis præjudicet, & gravis eſſe poſſit. Imò *in d. §. confirmatos.* tantùm egit S. Pontifex de extinguendis illis Ordinibus mendicantium, qui poſt Concil. Generale Lateran. fuerunt inſtituti. De Monachis autem (quo nomine in propria ſignificatione veniunt non mendicantes) nihil requiritur in jure Decret. contra *d. c. de Monachis. 18. q. 2.* mutatum. Idque non obſcurè confirmatur ex Bulla Urbani VIII. (de qua mox) in illis verbis: *Servata duntaxat S. Canonum, & Concilii Trid. Decretorum forma de ſola Ordinarii licentia fundandi, erigendi &c.* Subintrant proinde vulgata jura, quòd exceptio de Mendicantibus firmet Regulam in aliis: & non cenſeatur plus de veteri jure correctum, quàm expreſſum, &c.

Allegabitur forſan adhuc Bulla Urbani VIII. *Romanus Pontifex* ubi revocantur quorumvis Ordinum privilegia conſtruendi nova Monaſteria *de ſola Ordinarii licentia &c.* Sed intentio hujus Bullæ (ut ex Summatia ejus inſcriptione, & contextu patet) non fuit, hic aliquid novi circa erectionem Monaſteriorum & conſenſum Superioris deſuper requiſitum ſtatuere, eſt revocare privilegia, quatenus obſtant Bullę Clem. VIII. *Quoniam ad inſtitutam*, & Greg. XV. *Cum alias fel. rec.* quæ Bullæ conſenſus Pontificii ad erectionem Monaſteriorum non Mendicantium neceſſarii neutiquam meminerunt. Senſus ergo illorum verborum: *de ſola Ordinarii licentia*: hic planè videtur, quòd ly *ſola* non dicat oppoſitionem ad ſimultaneam licentiam S. Pontificis, ſed ad alia requiſita, quæ ex præfatis Bullis præter *ſolam licentiam Epiſcopi* concurrere debent. Unde niſi forſan aliud ſtylo Curiæ Rom. receptum ſit, non reperio circa Monaſteria non Mendicantium textum juris, ex quo licentia Papæ neceſſaria convincatur.

Quæſtio II. Quid ergo præter *ſolam Epiſcopi licentiam* ad erectionem novi Monaſterii requiratur? 4
℟. in primis obſervandam eſſe Bullam Clem. VIII. *Quoniam ad inſtitutam.* ubi declarat, *locorum Ordinarios non poſſe licentiam ad novos Conventus cujuſcunque Mendicantium Ordinis* (in Bulla Greg. XV. eſt additum: *præſertim* Mendicantium) *in civitatibus & locis eorum ordinariæ juriſdictioni ſubjectis erigendos impertiri, niſi vocatis & auditis aliorum in ejuſdem civitatibus & locis exiſtentium Conventuum Prioribus, ſeu Procuratoribus, & aliis intereſſe habentibus, & cauſa ſervatis ſervandis cognita conſtiterit, in eiſdem civitatibus & locis novos hujuſmodi erigendos Conventus ſine aliorum detrimento commodè ſuſtentari poſſe. Si verò ab eorum in hujuſmodi cauſis ſententiis ad Apoſt. Sedem provocari & appellari contigerit, ipſos Ordinarios tamdia erectionem novorum Conventuum ſuſpendere debere, quouſque ab Apoſt. Sede in eadem cauſa pronunciatum extiterit, Irritum &c.*

Deinde ſub Gregorio XV. factum eſt Decretum in hæc verba: *quòd de cætero Monaſterium, Conventus, Domus, Congregatio, vel ſocietas Religioſorum ſeu*

seu Regularium cujuscunque etiam Mendicantium Ordinis, Societatis & Instituti, quocunque nomine nuncupentur; etiamsi de illis particularis expressa & specifica mentio habenda esset, in quacunque civitate vel oppido, seu quocunque alio loco non erigantur, nisi in eo saltem 12. Fratres aut Monachi, seu Religiosi inhabitare, ac ex redditibus & consuetis eleemosynis sustentari valeant, ac Priores, seu Procuratores aliorum Monasteriorum, Conventuum, seu Domorum aliarum Religionum, vel Congregationum aut Societatum, seu Institutionum hujusmodi non solùm in prædictis, sed etiam in aliis per quatuor millia passuum circumvicinis locis, ad id vocati & auditi fuerint, ac tali erectioni consenserint, vel aliàs Ordinariis locorum constiterit, Religiosos Monasterii, Conventus, seu Domus Regularis sic erigendi, seu erigendæ absque detrimento Religiosorum in Monasteriis seu Domibus anteà in Civitatibus seu locis hujusmodi erectis degentium ibi in numero duodecim & congruè manu teneri & ali posse. Si verò novi Conventus, Domus, Congregatio, vel Societas hujusmodi instituendæ erunt, nullique alii Regulares inibi reperiantur, Ordinarii locorum nihilominus diligenter inquirant, an locorum incolæ & habitatores, quorum & consensum requirant ac adhibeant, hujusmodi duodecim Religiosos in Conventibus, ut præmittitur, instituendis commodè alere & manutenere valeant, &c.

Hæc duo Pontificia Decreta refert, & pluribus adjunctis quæstionibus exponit Lauretus de Franchis *de Controv. inter Episc. & Regul. par. 1. à a. 399. usque ad num. 530.* & apud eum Zach. Pasqual. *in addit.* Item Barbosa *de Officio Episc. p. 2. alleg. 26. à num. 5.* Tambur. *de jure Abb. Tom. 3. disp. 5. q. 1.* atque his Bullis contraria Privilegia revocavit Urbanus VIII. ut *in præced. quæst.* dictum, & Bulla revocatoria refertur apud cc. DD. qui & easdem constitutiones extendunt ad mutationem Monasterii de uno loco ad alium; non verò ad ampliationem in eodem loco, neque ad hospitia, ut vocant, Religiosorum, causa duntaxat itinerantium absque alio præjudicio erecta.

5 Quæ verò specialiter observanda sint in erectione Monasterii Monialium vid. Barb. *d. l. ante num. 8.* & Concil. Trid. *Sess. 25. de Regular. c. 5. in fin.* statuit his verbis: *Quia Monasteria Monialium extra moenia urbis vel opidi constituta malorum hominum prædæ & aliis facinoribus sine ulla sæpè custodia sunt exposita, curent Episcopi & alii Superiores, si ita videbitur expedire, ut Sanctimoniales ex iis ad nova vel antiqua Monasteria intra urbes, vel oppida frequentia reducantur, invocato etiam, si opus fuerit auxilio brachii sæcularis, impedientes verò vel non obedientes per censuras Ecclesiasticas parere compellant.*

6 Duplicia Monasteria, id est Monachorum, & Monialium simul ædificare pridem inhibitum fuit, *c. definimus. 21. & seq. 18. q. 2.*

7 Demùm novam Religionem hodie non posset Episcopus recipere priusquam ab Apost. Sede approbatam. *c. fin. hoc tit.* licet ante Concilium Later. secus fuerit, ut tradit Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. q. 3. art. 6.*

8 Quæst. III. An juxta Rubricam Tituli omnia loca Religiosa Episcopo, in cujus dioecesi sunt sita, subjecta esse debeant? R. Episcopum Dioecesanum habere fundatam intentionem in jure, quòd omnia loca Religiosa de ipsius jurisdictione censeantur, nisi ab adversa parte specialis exemptio probetur. *c. omnes basilicæ. 10. 16. q. 7. c. monasteria. 17. 18. q. 2. cap. 3. c. constitutas. c. cùm dilectus, hoc tit.* Qualiter autem probetur exemptio, & alia circa privilegium exemptionis, traditur *in Lib. V. Tit. XXXIII. §. IV.* videri etiam poterit Erasmus à Chokier in speciali Tract. *de Iurisdictione Ordinarii in exemptos* Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 105. & 106.* Tambur. *de Iure Abbat. tom. 3. disp. 5. quæst. 11.*

Præterea tametsi locus Religiosus uniatur loco Religioso alterius dioecesis, nihilominus manebit sub jurisdictione Episcopi, in cujus dioecesi situs est. *c. 2. hoc tit.* sed quia per tales uniones fit aliqua dioecesium confusio cum Ordinariorum & subditorum incommodo, ideo Concil. Trid. *sess. 14. de Ref. c. 9.* prohibuit Ecclesias & loca pia diversarum dioecesium inter se uniri.

Quæst. IV. Quousque potestas & jurisdictio Episcopi in loca Religiosa extendatur? Præter jurisdictionem fori contentiosi, de qua *Lib. I. in Tit. de Officio Iudicis Ordinarii. Lib. II. Tit. de Foro competenti, & in Tit. de Appellat.* dictum fuit, item præter exactionem jurium Episcopalium, de quibus infra *in Tit. de Censibus, exactionibus & procurationibus.* specialiter constituit Concil. Trid. *Sess. 22. de Ref. cap. 8.* ut *Episcopi etiam tanquam Sedis Apostol. delegati in casibus à jure concessis omnium piarum dispositionum tam in ultima voluntate, quàm inter vivos sint executores, habeant jus visitandi hospitalia, collegia quæcunque ac confraternitates laicorum, etiam quas Scholas, sive quocunque alio nomine vocant, non tamen quæ sub Regum immediata protectione sunt sine eorum licentia, eleemosynas Montis pietatis sive charitatis, & pia loca omnia quomodocunque nuncupentur, etiamsi prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis privilegio sint munita, ac omnia, ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos instituta sint, ipsi ex officio juxta SS. Can. statuta cognoscant & exequantur, non obstantibus quacunque consuetudine etiam immemoriali, privilegio aut statuto.* 9

Deinde idem Concil. Trid. *ead. sess. 22. cap. 9.* decrevit, ut *Administratores tam Ecclesiastici, quàm laici fabricæ cujusvis Ecclesiæ etiam Cathedralis, hospitalis, confraternitatis, eleemosynæ, Montis pietatis & quorumcunque piorum locorum singulis annis teneantur reddere rationem administrationis Ordinario: consuetudinibus & privilegiis quibuscunque in contrarium sublatis: nisi secus forsè in institutione & ordinationem talis Ecclesiæ seu fabricæ expressè cautum esset. Quòd si ex consuetudine, aut privilegio, aut ex constitutione aliqua loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam Ordinarius: & aliter factæ liberationes dictis administratoribus minimè suffragentur.* 10

Circa quas Concilii constitutiones videri poterunt, quæ copiosè congessit Barbosa *in Collect. DD. ibidem* & *in Tract. de Offic. & potest Episc. p. 3. alleg. 75.* & *Iuris Eccles. univ. lib. 2. c. 11.* Inter alia refert *in Collect. ad d. c. 9. Trid. n. 18.* ad hanc rationum redditionem non teneri Abbates, Præpositos, & Abbatissas Regularem vitam ducentes, prout attestatur resolutum Armend. *in Addit. ad recompil. leg. Nav. lib. 7. de Episc. num. 79. v. & Abbates.* Adde Zoes. *hoc tit. num. 2.* loquitur enim Concilium de puris administratoribus piorum locorum, Prælati autem Ecclesiarum, qui in iisdem Ecclesiis per electionem, confirmationem, benedictionem, aliove titulo ritè instituti, & jus in re ac jurisdictionem consecuti sunt, utique pari jure cum meris administrotoribus censeri non possunt, sicut etiam notavit Panorm. *in cap. qualiter & quando, 24. de Accusat. num. 25.* contra Glossam *in eod. cap. 24. v. redde rationem.*

Quod si hospitalia Monasteriis, in quibus viget Regularis observantia, vel militari ordini subjecta fuerint, tota eorum cura & inspectio ad Prælatum Ordinis seu Monasterii spectabit, *Clem. 2. §. præmissa. b. tit.* Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 8.*

Statuit præterea Concilium Trid. *de Reform. sess. 25. c. 8.* ut per censuras & amotionem ab administratione Ordinarius procedere possit contra administratores, qui juxta fundationem hospitalitatem non exercent, iique ad integram restitutionem fructuum in foro etiam conscientiæ teneantur, quos neglecta hospi-

hospitalitate debita in suos usus converterunt; & denique ut administratores tantùm triennales constituantur, nisi in fundatione aliter institutum fuerit.

11 Quæstio V. Quis possit loca Religiosa ad certum usum, vel pro certo genere personarum destinata ad alium usum, vel aliud genus hominum transferre? Quamvis regula sit *in Clem. h. t.* quòd ea, *quæ largitione fidelium ad certum usum destinata sunt, ad eum debeant, & non ad alium applicari, salva Sedis Apost. authoritate*, interim hodie in Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. cap. 8.* constitutum est, ut si hospitalia ad certum numerum peregrinorum, infirmorum, aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerint instituta, nec in eo loco similes personæ, aut perpaucæ reperiantur, possit Ordinarius cum duobus de Capitulo per ipsum eligendis fructus illorum hospitalium in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco & tempore utilior, convertere.

Circa monasteria specialiter in Jure decisum est, ut si Religiosi alicujus Monasterii quacunque ex causa deficiant, non tamen propterea Monasterium aut ejusdem reditus mensæ Episcopali incorporari, vel Clericis sæcularibus aut laicis concedi debeant, sed alii Religiosi ex eodem Ordine, vel si ejusdem ordinis haberi non possint, alterius Ordinis substituendi sint. Quòd si nulli prorsus Religiosi reperiantur, qui velint tale Monasterium acceptare, tunc Clerici sæculares advocari possunt, ut quantum possibile à prima fundatione pro Religiosis facta non recedatur. Text. & Gloss. *in cap. inter quatuor. h. t. c. possessiones. de Reb. Eccles. non alien. cap. relatum. 7. Ne Clerici vel Monachi.* Licet porrò *in c. Clerici. 2. h. tit.* supponatur, ex authoritate Papæ posse quascunque fundationes liberè mutari, nihilominus etiam S. Pontifex non censetur à Jure communi recedere, aut plenitudine potestatis uti velle præsertim in præjudicium aliorum auferendo eis jus suum, nisi ex causa gravissima, adeoque præcedente causæ cognitione, & in specie exprimendo, quòd ex certa scientia, aut plenitudine potestatis procedat. *arg. c. licet. 12. de Offic. Ord.* Innoc. *in c. quæ in Ecclesiarum. de Constit. Reg. Cancell. de non tollendo jus quæsitum. c. quamvis. 8. de Rescript. in 6.* Unde si de facto parte altera inaudita Bullas concedat de Monasteriis aliisque piis locis ad alium Ordinem vel statum transferendis, meritò de sub: aut obreptione suspectæ censebuntur.

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum & aliorum Religiosorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. *Beneficia alia sæcularia, alia regularia, & quæ talia.*
2. *An in dubio omnia beneficia præsumantur sæcularia?*
3. *Beneficium sæculare qualiter in Monasterio fundari possit.*
4. *Beneficia regularia regularibus, sæcularia sæcularibus conferenda procedit in simplicibus.*
5. *Regularis potest fieri Episcopus Ecclesiæ sæcularis.*
6. *Etiam Præpositus vel Decanus Ecclesiæ Collegiatæ.*
7. *Vicarius quoque generalis Episcopi.*
8. *Etiam Parochus in Ecclesia sæculari.*
9. *Quid observandum in promotione Regularium ad parochias.*
10. *Parochia quando dicatur incorporata quoad temporalia tantùm.*
11. *Parochia pleno jure unita quando dicatur, & quid in ea Monasterium juris habeat.*
12. *Unio quædam dicitur plenissimo jure.*

Nomine Capellarum *in hoc tit.* non tantùm intelliguntur beneficia simplicia, quæ propriè capellæ seu capellaniæ sunt, ut supra in *Tit. de Præbendis.* dictum est, sed etiam Prioratus, Præpositurae, Parochiæ, aliæque Ecclesiæ & beneficia ad Religiosos spectantia, & Monasteriis unita.

Possent: in *hoc tit.* duo tractari inprimis *de unione* Ecclesiarum & beneficiorum, deinde de qualitate beneficiorum *Regularium*, juxta divisionem illam, quam in *Tit. de Præbendis.* tradidimus, quòd beneficia alia sint *sæcularia*, alia *regularia*. sicut etiam *de Unione* actum est superiùs *in Tit. Ut Ecclesiastica beneficia sine dimin. conferantur.* Hic breviter aliqua de beneficiis *Regularibus* dicemus.

Communis igitur divisio beneficiorum est, quòd alia sint *sæcularia*, alia *regularia*; *sæcularia* dicuntur illa, quæ vel ab initio pro Clericis sæcularibus fundata sunt, vel in quibus ex succedente præscriptione 40. annorum, vel legitima fundationis, ex authoritate Sedis Apostolicæ, commutatione (quæ commutatio tunc demum de jure rectè fieri censetur, si beneficia regularia nec per Religiosos ejusdem, nec alterius Ordinis provideri possint. Text. & Gloss. *in c. inter quatuor. 5. de Relig. dom. cap. possessiones. 10. de Rebus Eccles. non alien. cap. relatum. 7. Ne Clerici vel Monach.*) Clericis sæcularibus jus quæsitum est. *Regularia* verò beneficia sunt, quæ similiter vel ex prima fundatione, vel succedente præscriptione, fundationis commutatione, aut unione seu incorporatione Regularibus conferuntur, sicut tradunt Interpr. in *c. cùm de Beneficio. 5. de Præb. in 6.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 10.* 1

Porrò quamvis non omnes Capellaniæ, seu beneficia in Ecclesiis Monasteriorum fundata hoc ipso beneficia regularia sint, aut per Regulares administranda, cùm ex voluntate Fundatorum dependeat, an pro Sæcularibus, vel Regularibus beneficium fundare velint: Interim quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monasterio fundatum semper præsumetur regulare. Abb. *cons. 50. 2. part. vers. 4.* Rebuf. *in Prax. benef. c. quotuplex sit beneficium n. 6.* Mascardus *de Probat. Concl. 172. n. 17.* quia non est verisimile, quòd erigens beneficium cum onere legendi missas in Ecclesiis Regularium voluerit ab eo ipsos Regulares excludere, cùm potiùs contra videamus ab hominibus Religiosorum preces multùm desiderari. Quòd verò aliqui docent, omnia 2
beneficia in dubio præsumi sæcularia, eò quòd S. Petrus fuerit sæcularis, rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum desumenda sit, neque S. Petrus fundavit omnia beneficia, imò tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum divisio, quam primum Dionysius Papa introduxit. *c. un. 13. q. 1. c. pastoralis. de his quæ fiunt à Præl.* Et Dionysium, qui unus tantùm inter Pontificis hujus nominis numeratur, fuisse Græcum Monachum refert Bullarium *p. 8.* Accedit, quòd S. Chrys. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup.* dicit, Ecclesiam Dei fuisse initio veluti Monachalè Religionem & Apostolos duxisse vitâ Religiosam,

sam, nihil habuisse proprium, & vixisse in communi unanimiter in oratione. *Act. 4. c.* imò emisisse vota Religionis ex Suarezio & aliis probat Tamb. *de Iure Abb. tom. 1. d. 2. q. 3. & 4.*

3 Præterea ut in Monasteriis & Ecclesiis Regularibus fundetur capella seu capellania, ad quam debeat præsentari Clericus sæcularis, non sufficit sola authoritas Episcopi, sed etiam consensus Abbatis & Conventus requiritur, neque alicui invitis Monachis potest acquiri jus Patronatus, seu præsentandi Clericos sæculares in eorum Ecclesia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. sub. n. 37. in fin.* quia Episcopus non potest nova gravamina, vel onera Religiosis imponere, maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, si Clerici sæculares contra eorum voluntatem in Monasterio jus aliquod prætendere possent. *cap. luminoso. 18. q. 2.* Deinde etiam istud notabile est, quòd erigens altare & beneficium in Monasterio non solus sit futurus Patronus, sed etiam ipsum Monasterium debeat haberi pro compatrono, tanquam quod fundum concesserit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. n. 11.* Etenim *fundatio* seu *fundidatio* æquè est causa juris Patronatus, quàm *dotatio* (sive redituum assignatio) vel *constructio*, sive ædificatio; & si alius *fundaverit* alius dotaverit, alius *ædificaverit*, tres erunt ejusdem beneficii patroni, & nisi aliter inter se conveniant, ut v. g. alternis vicibus præsentent, omnes ad præsentandum admittentur; & si diversos præsentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit; vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. Panorm. *in c. 1. de Iure Patron. num. 6.* Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. sess. 14. de Ref. cap. 12. num. 16.*

4 Quæstionis est, utrum è converso Regulares possint promoveri ad beneficia sæcularia?

Certa quidem Regula est, quòd beneficia *regularia regularibus & sæcularia sæcularibus* conferenda sint. *cap. cùm de beneficio. 5. de Præb. in 6. Clem. 1. de Suppl. negl Prælat.* Eaque de beneficiis simplicibus, Canonicatibus Cathedralium vel Collegiatarum Ecclesiarum satis recepta est, ita ut similium Religiosi sine dispensatione (extra unionem factam Monasteriis per Episcopum ut *in §. seq. n. 17.*) incapaces censeantur, ut notant Barb. & DD. *in c. super eo. de Regul.*

5 Attamen quoad beneficia curata hæc regula non æquè procedit. Nam inprimis, si beneficia habeant *Curam fori externi*, eorum capaces esse Regulares, † exinde manifestum redditur, quòd Religiosus etiam possit eligi in Episcopum, quamvis Ecclesia sit *sæcularis*, per tex. expressum *in Clem. 1. de Elect. c. nullus Religios. 28. & c. si Abbatem. 36. eod. tit. in 6.*

6 Idque complures extendunt, ut Religiosus etiam possit eligi in Prælatum seu Præpositum aut Decanum Ecclesiæ Collegiatæ sæcularis. Gl. *in cap. 2. de Statu mon. in v. parochiales.* Abb. *in c. quod DEI timorem. de Statu mon. num. 5. &* ibidem Zachar. *q. 7.* Graffis *in aur. decis. p. 2. lib. 3. c. 2. num. 1.* Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 11. cap. 16. q. 13.* Lessius *de I. & I. l. 2. c. 14. dub. 12. num. 99.* Sylv. *v. Religio. 7. q. 4. & 6.*

7 Vicarium quoque Episcopi generalem posse esse Religiosum cum licentia sui Prælati, dummodo sit natus legitimè (illegitimi enim per ingressum in Religionem legitimantur quidem quoad Ordines, sed non dignitates. *cap. 1. de filiis presb.*) & habeat secum socium sui Ordinis ex communi DD. sententia tradit Barb. *de Offic. Episc. alleg. 54. n. 12.*

8 Quòd si beneficia habeant solùm curam *fori interni* uti Ecclesiæ Parochiales, an tunc ad ea promoveri possint Regulares? jam olim prolixè tractavit Gratianus in *causa. 16. q. 1.* ubi inprimis multas authoritates pro sententia negativa adducit, quas deinde *incipiendo à c. doctos. 21.* per contrarias refellit, inter quas insigne illud decretum Bonifacii Papæ relatum in *cap. sunt nonnulli. 25. ead. causa 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audacissimè quidem zelo magis amaritudinis, quàm dilectionis inflammati asserentes Monachos, quia mundo mortui sunt, & Deo vivunt, sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem; sed omninò labuntur; neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor, sed eos sæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo, quod quidem Apostolicis documentis, & omnium SS. Patrum institutis non solùm Monachis, sed etiam Canonicis maximoperè imperatur. Nos verò tantorum Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum est refregari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi solvendique officium Deo operante dignè administrari, si eos dignè contigerit hoc ministerio sublimari.* Et sanè si cura *fori externi* multas curas & distractiones à vita religiosa habens annexas potest committi Religioso, vix apparet cur non etiam, imò multò magis cura *fori interni*. Experientia quoque comprobat, à fidelibus Laicis Sacramenta apud Religiosos multò libentiùs frequentari, de quorum spiritualitate & doctrina magis confidunt. In Concilio quoque Trid. *sess. 23. de Ref. cap. 15. & sess. 25. de Reg. cap. 11.* apertè supponitur Regulares posse sæcularibus in cura animarum præesse. Unde communis est DD. sententia Religiosos de jure generaliter capaces esse beneficiorum sæcularium curatorum, & ita ob favorem *curæ* & utilitatem spiritualem animarum, esse exceptionem ab illa regula, quòd sæcularia beneficia tantùm sæcularibus conferenda sint: per tex. Gloss. & Panorm. *in cap. quod Dei timorem. 5. de Statu Monach.* Less. & Azor. *dd. ll.* Navar. *de Statu Monach. cons. 11. & 12.* & plures alii quos refert Tamburin. *de jure Abbatum. 3. disp. 9. q. 8. num. 4.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 10. n. 17.* & arguitur ex Concil. Trid. *sess. 14. de Ref. c. 12.* ubi specialiter de Religiosis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monasterio manere debeant, & omnium beneficiorum *sæcularium etiam Curatorum* incapaces sint: unde cùm exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, rectè infertur alios Religiosos non translatos beneficiorum *sæcularium Curatorum* capaces esse. Non obstat *cap. 2. de Statu Monach.* quia ibi Concil. Later. tantùm prohibet ne singuli Monachi, id est, sine socio in Parochiis habitent, & sic magis pro nobis facit. Nec etiam *cap. 1. hoc tit.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari potest, vel de antiquo statu Monachorum, quando plerique erant Laici conversi, & pauci Sacerdotes, neque studiis eruditi, *c. ex multa. de Voto*, & in perpetua clausura vivebant sicut Carthusiani: vel quòd sine consensu Episcopi populus per Monachum regi non debeat, Gloss. *in eod. cap. 1.*

Ratio autem est, quia utique non est inconveniens, ut quòd Religiosi per exercitia spiritualia in Monasterio didicerunt, de eodem etiam alios instruant, juxta illud *Matt. 5. Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum*: & si teste Hieronymo in *c. sic vive. 26. & c. seq. 16. q. 1. multo tempore discendum est, quod postmodum doceatur, ne prius Magister esse debeat quàm discipulus*, eamque ob causam lata est sanctio Conc. Trid. *sess. 23. de Ref. c. 11. & seqq. de interstitiis temporum.* bonis moribus & probitate ordinandi observandis, (neque enim intra quadrantem anni, intra quem hodie in Sacerdotes promoveri solent prius toti mundo immersi, tam facilè relinquuntur mores sæculi & vitia, & experientia docet, quam citò reuertantur ad uomitum) sanè non parùm expectandum est à Religioso, circa doctrinam Christianam, consolationem fidelium, præsertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitiis sæculi purgatus, nonnunquam à puero inter mera

mera pietatis exercitia, ac sanctas meditationes enutritus est. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus, qui dicunt, per quandàm novam constitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum esse, ut Religiosi absque dispensatione Sedis Apost. non possint ad curata beneficia sæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* sed idem Tamburin. *in d. q.* 8. *num.* 11. & *seqq.* dictam constitutionem Gregor. XIII. nunquam fuisse usu receptam testatur, cùm post eam contrarium practicatum & per Rotam decisum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

9 Verùm generaliter circa promotionem Religiosorum ad Parochias tria sunt animadvertenda. I. Ne ad Parochias exponantur illi, qui indisciplinatis moribus sunt, & in Monasterio contineri nequeunt, *qui enim domui suæ præesse nescit quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* 1. *ad Tim.* 3. per tales enim, qui jam habita occasione, *qua data portantur*, scandalizantur Parochiani, Prælatorum conscientiæ onerantur, Monasterium & Religionis fama gravatur. II. Ut ii, qui in Parochiis collocantur, si fieri possit cum socio sui ordinis sint. *cap.* 2. *&* 3. *de Statu Monach.* III. ne iis perpetuum ibidem relinquantur, sed ne nimis sæcularibus curis & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione spiritus ad Monasterium revocentur, alio interim substituto. Non tamen ideò minus Religiosus erit Parochus, quòd, sicut Clericus sæcularis, ipse vel ejus nomine Prælatus (in quem omnis Religiosi voluntas collata censetur) parochiam resignet. Optimus tex. *in Clem. un. vers. præmissa*, *de Suppl negl. Præl.* ubi dicuntur constitui posse speciales Rectores Ecclesiarum & beneficiorum non ad mensam unitorum, qui possunt liberè ad claustrum revocari.

10 Quod attinet ad Parochias Monasteriis unitas & incorporatas, sciendum est, earum quasdam unitas esse tantùm *quoad temporalia*, quasdam autem *pleno jure*.

Unio *quoad temporalia* tunc censetur facta, quando decimæ, aliique reditus Parochiæ sunt assignati Monasterio, sed jus instituendi Rectorem beneficii pertinet ad Episcopum; solo jure præsentandi Monasterio relicto, & de hac unione loquitur *c. sane.* 16. *q.* 2. ubi dicitur, quòd tales Parochiæ cum consensu Abbatis Sacerdotibus Episcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus subjectionem debitam exhibeant.

Quòd si pars tantùm decimarum fuerit ex certa Parochia Monasterio data sine jure instituendi, vel etiam præsentandi, tunc potiùs *dismembratio beneficii*, quàm *unio* censebitur, neque Prælato circa Parochialia quidquam juris competet. Garc. *de Benef. pag.* 12. *c.* 2. *num.* 4.

11 *Pleno jure* dicuntur unitæ seu incorporatæ Parochiæ, quando præter jus percipiendi temporales reditus etiam administratio spiritualium, scilicet curæ animarum in Monasterium translatum est, atque in tali Parochia Rector principalis censetur esse Abbas Monasterii, isque potestatem habet Vicarium aliquem curam exercentem exponendi *c.* 1. 16. *quæst.* 2. Neque pro collatione talis Parochiæ Episcopus *concursum* publicare potest, nec Abbas tenetur, Pius V. in Bull. *Ad exequendum*. Barb. *in Collectaneis DD.* ad Concil. Trid. *sess.* 24. *de Ref. cap.* 18. *num.* 16. Neque in ea locum habet terminus Lateranensis Concilii, & ideo ejus collatio propter vacantiam ultra 6. menses ad Episcopum non devolvitur, cum nunquam vacare censeatur, ex quo principalis cura penes Abbatem residet. *Clem. un. de Excess. Prælat.* Joan. Hon. *in tit. de Præb. p.* 4. *num.* 60. Barb. *de Offic. Episc. part.* 3. *alleg.* 58. *num.* 16. Chokier *de Iurisd. Ord. in exempt. p.* 1. *q.* 17. *num.* 9.

Porro in Parochiis *pleno jure* incorporatis potest Abbas exponere Vicarium tam regularem, quàm sæcularem (nisi in literis unionis expræssè insertum sit, ut *per sæcularem* deserviatur) etiam absque investitura, & ita temporalem ad nutum seu voluntatem Prælati amovibilem; & tunc in his Parochiis non erit propria institutio, sed potiùs provisoria administratio, cùm titulus beneficii sit penes Monasterium, sicut hanc esse communem sententiam refert Barb. *de Offic. Ep. d. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 109. cum pluribus ibidem citatis. Quibus adde Tamb. *de jure Abb. tom.* 3. *d.* 9. *q.* 8. *n.* 2. Less. *de I. & I. lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 12. *n.* 98. Licet verò in Concil. Trid. *sess.* 7. *de Ref. c.* 7. data sit potestas Episcopis, ut in Parochiis, Monasteriis aut Collegiis quibuscunque incorporatis Vicarium perpetuum ponere possint, etiamsi priùs semper Vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua Bull. *Ad exequendum*. 47. §. 5. hanc Trid. constitutionem non procedere in Parochiis, in quibus semper per Vicarios *regulares*, non *sæculares* deserviri consuetum fuit, quia non est credibile fuisse intentionem Concilii omnia Monasteria uno verbo privare jure suo, quod habent exponendi Regulares ad Parochias, vel certè ipsos Prælatos cogere, ut aliquem regularem tanquam perpetuum Vicarium instituant, & ita eundem quasi ab obligatione vitæ Monasticæ & obedientiæ in perpetuum absolvant. Constituit quidem Pius V. *ibidem*, quòd Vicarius regularis debeat secum habere 4. socios sui ordinis: sed idipsum Greg. XIII. correxit & unum sufficere decrevit. Tambur. *d. disp.* 9. *q.* 18. *num.* 3. Deinde etiam notabile est, quòd in illis Parochiis, in quibus Vicarius sæcularis exponitur, Episcopus non pro suo libitu possit instituere Vicarium perpetuum, sed id debeat facere ex justa causa, qua deficiente dabitur appellatio. Barb. *d. alleg.* 72. *num.* 190. Et præterea, quia nonnulli Episcopi abutebantur potestate sibi data in Concil. *d. c.* 7. *sess.* 7. & Vicariis perpetuis tantam portionem assignabant, ut vix aliquid Monasteriis aut Collegiis de fructibus remanserit, ideo rursus Pius V. in d. Bull. *Ad exequendum*, declaravit, quòd cujuscunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro sua portione major, quàm centum, nec minor 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus etiam incertis emolumentis, & aliis obventionibus communiter percipi solitis assignari, nisi jam priùs ante designationem Episcopi Vicario plus fuerit dari solitum.

Præterea Monasteriis circa Parochias *pleno jure* incorporatas multa alia privilegia passim adscribunt DD. ita ut Abbati præsertim Monasterii exempti jurisdictionem quasi Episcopalem concedant, ex qua proinde possit instituere, & destituere, & resignationem beneficii (intellige si *Vicarius perpetuus* sit, temporalis enim non est propriè beneficium) recipere. Chok. *de Iurisd. Ord. in exempt. p.* 4. *q.* 67. *num.* 3. authoritatem in alienatione rerum Ecclesiasticarum interponere. Gloss. *in Clem.* 1. *in V. proprii. de Reb. Eccl. non al.* beneficia *pleno jure* sibi incorporata inter se, cùm expedierit, unire. Barb. *de Offic. Ep. p.* 3. *alleg.* 66. *num.* 14. visitare, cùm inde descendat potestas puniendi, privandi & destituendi pulchrè Paris. *de Resig. d. benef. p.* 1. *lib.* 7. *q.* 15. Chok. *d. q.* 67. *n.* 3. censuras Ecclesiasticas ferre & promulgare, quia censuratio non est ordinis sed jurisdictionis Episcopalis, Chok. *p.* 4. *q.* 20. *num.* 2. arg. eorum, quæ docet Covar. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom in* 6. *p.* 1. §. 11. *n.* 1.

Alii tamen distinguunt inter unionem, quæ fit *pleno jure*, & eam, quæ fit *plenissimo iure*. Unionem

pleno

pleno jure appellant, quando ipsa quidem Ecclesia est subjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia & exponendi Vicarium, populus tamen subest Episcopo, quo casu ipsum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum, debere approbari ab Episcopo, ejusque jurisdictioni & visitationi subesse ajunt juxta Trid. *sess.* 25. *de Reg. c.* 11. juncta Bulla Greg. XV. *Inscrutabili*, ita tamen ut Vicarii sive Regulares sive sæculares ponantur ad arbitrium superiorum Regularium, non verò Episcopi, nisi quòd ab Episcopo curam animarum accipiant.

12 *Plenissimo* autem *iure* tunc unionem censent, quando non tantùm Ecclesia, sed & populus ab Episcopo exemptus est. Barb. *in c. quoniam.* 21. *de Priv.* Abbas *in cap.* 2. §. *in Eccl. eod. tit.* Et hoc casu nihil habet Episcopus in Parochia, sed Abbas juxta superiùs dicta *n.* 11. loco Episcopi & Ordinarii censetur. Card. apud Barb. *in declar. prætermissis*, *super Trident. dict. sess.* 25. *cap.* 11.

Interim in hac materia, in qua jura & DD. valde intricatè & confusè loquuntur, censeo plurimum tribuendum esse locorum consuetudini, concordiis, & contractibus, & particularibus præscriptionibus. Videatur Eras. Chokier. *de Iurisd. Ord. in exempt. p.* 2. *q.* 50. Panorm. *in c. cùm non liceat.* 12. *de Præscript. n.* 17. Barbosa. *de Offic. Episc. pag.* 3. *alleg.* 72. *n.* 185. & *alleg.* 127. *n.* 18. *alleg.* 128. *n.* 14. & *alleg.* 129. *n.* 9. Et ego in speciali Tractatu *de Privilegiis Monasteriorum. privil.* 46. *n.* 77. & *seqq.*

Quia verò parochiæ incorporatæ per Vicarios provideri solent, uti ex prædictis supra colligitur, de his §. *seqq.* plura subjungemus.

---

§. II.

De Vicariis Parochialium clesiarum.

SUMMARIA.

13. *Vicarii alii perpetui, alii temporales.*
14. *Vicaria perpetua est beneficium.*
15. *Institutio authorizabilis potest præscriptione acquiri.*
16. *Quis possit erigere Vicarias.*
17. *Parochiales Ecclesiæ hodie prohibentur uniri, fallit, ut ibi.*
18. *Incorporatio antiqua præsumitur facta fuisse legitimè.*
19. *Notabiles declarationes Concil. Trid. sess. 7. c. 7. circa potestatem Episcoporum instituendi Vicarios perpetuos in Ecclesiis unitis.*
20. *Cura animarum an sit penes Vicarium vel exponentem?*

13 Vicarii dicuntur, qui beneficio alicui non tam suo, quàm alieno nomine præsunt, iique vel perpetui sunt, vel temporales.

Vicarii *perpetui* sunt, qui potissimum in Parochiis unitis & incorporatis Monasteriis, Collegiis, Canonicatibus aliisve piis locis per Episcopum instituuntur ad præsentationem Prælati vel Rectoris loci, cui
14 talis parochia incorporata est. Ideoque etiam Vicaria perpetua beneficium propriè dictum est *cap. postulasti.* 26. *de Rescript.* & quæ in jure de beneficiis & beneficiatis statuuntur, cæteris paribus etiam de Vicariis perpetuis accipienda sunt.

Vicarii *temporales* dicuntur, qui ad beneplacitum Prælatorum & rectorum exponuntur, & deponuntur, unde & Vicarii *ad nutum amovibiles* vocantur. Idque conceditur cum unione beneficii *pleno iure* quoad spiritualia & temporalia, ubi Episcopus non habet institutionem vel investituram, sed ad summum tantùm institutionem *authorizabilem* sive approbationem quoad 15
curam animarum juxta Trid. *sess.* 23. *c.* 15. & *sess.* 25. *de Reg. cap.* 11. nisi & hæc ipsa approbatio vi privilegii aut præscriptionis ad inferiores Prælatos pertineat. Panorm. *in cap. cùm non liceat. circa fin. de Præscript.* Barb. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 72. *num.* 185. & *alleg.* 127.

Erectio Vicariarum de jure communi quidem, 16
cùm ex potestate uniendi dependeat, non tantùm S. Pontifici, sed etiam Episcopo competit, qui regulariter omnia beneficia suæ Diœcesis inter se, vel cum aliis piis locis ex rationabili causa & saltem cum consensu Capituli unire potest. *cap. sicut unire. de Excess. Præl.* At in Conc. Trid. *sess.* 24. *de Refor. cap.* 13. pro- 17
hibetur, ne parochiales Ecclesiæ uniantur dignitatibus vel præbendis Ecclesiæ Cathedralis, aliisque beneficiis, vel piis locis. Nihilominus etiam stante hac constitutione Trid. facere potest Episcopus unione Parochiarum pro fundatione, dotatione, augmento vel conservatione Collegiorum, Monasteriorum & aliorum piorum locorum ad fidei Catholicæ defensionem, bonarumque artium cultum, ut post Gonz. *gl.* 5. §. 7. *n.* 46. tradit Barb. *in Collect. ad dict. loc. Trid.* & *Iur. Eccles. univers. l.* 3. *cap.* 16. *num.* 34. non est tamen dubitandum, quin consuetudine aut præscriptione jus antiquum retineri aut recuperari potuerit, secundùm vulgata consuetudinis jura, quæ potestatem habet leges humanas vel abrogandi & antiquandi, vel abrogatas & antiquas renovandi, aut novas inducendi, prout Interpp. passim ad *Tit. de Consuetud.* exponunt, sed & in beneficiis simplicibus vel curam tantùm *habitualem* habentibus nihil immutatum legitur. Barbos. *ad d. loc. Trid. num.* 10. sicut ergo olim, etsi *sæcularia*, potuit Episcopus loco Religioso unire. Joan. Hon. *ad tit. Decret. de Præb. p.* 4. *num.* 63. ita etiam hodie; exceptio enim Tridentini tantùm de *Parochialibus Ecclesiis* firmat regulam in aliis Ecclesiis non exceptis, neque plus censetur de jure veteri mutatum, quàm expressum. *L. præcipimus.* 32. §. 6. *Cod. de Appellat.*

Potest etiam hic adnotari, si in antiquis literis 18
incorporationis non sit expressus consensus Capituli, non tamen invalida debeat reputari incorporatio, cùm enim ex diuturnitate temporis omnia præsumantur legitimè acta fuisse. Dec. & alii *in l.* 1. *C. Qui admitti.* Bald. *Vol.* 2. *Cons.* 511. rectè etiam hoc casu præsumi potest, vel consensum intervenisse, vel Episcopum consuetudine aut præscriptione non requirendi consensum contra Capitulum munitum fuisse.

Porrò in Concilio Trid. *sess.* 7. *de Ref. cap.* 7. po- 19
testas datur Episcopis, in beneficiis curatis, quæ Cathedralibus vel aliis Ecclesiis aut Monasteriis unita sunt, ponendi Vicarium perpetuum, cùm tertiæ partis fructuum aut maioris vel minoris arbitrio ipsorum Ordinariorum portionis assignatione. Verùm circa hanc Concil. constitutionem.

Not. I. Non posse Episcopum pro suo libitu, absque iusta & necessaria causa instituere Vicarium perpetuum, maximè si per talem institutionem turbaretur bonum pacis, & lites subnascerentur, aliàs dabitur appellatio contra Episcopum. Garc. *de Benef. p.* 11. *cap.* 2. *n.* 8. Sanch. *in Præcepta Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 191.

Not. II. Ex vi huius Decreti non posse Episcopum deputare Vicarium perpetuum, quando unio facta est per viam pacti & concordiæ à Sede Apost approbatæ cum clausula de serviendo beneficio per Vicarum ad nutum amovibilem, quia ex clausula dero-

derogatoria in d. Decreto Concilii posita non derogatur pactis, quæ specialem mentionem requirunt. Sanch. *d. l.*

Not. III. Quòd neque in illis locis possit institui Vicarius perpetuus, ubi ab immemoriali tempore semper per Vicarium ad nutum amovibilem deserviri solitum fuit, ut iterum docet Sanchez *d. l.* & Barb. *in Collect. ad d. l. Trid. n.* 16.

Not. IV. Neque in Parochiis Monasteriis incorporatis, ubi per regularem deservitur, posse poni Vicarium perpetuum juxta Bullam Pii V. *Ad exequendum. 6. 5.* de qua etiam testatus Barb. *c. l. n.* 17. vel enim Episcopus deberet ibidem exponere pro Vicario perpetuo Clericum sæcularem, vel regularem? Non primum: quia privaret Monasterium suo jure, quod habet exponendi Religiosos; qualem potestatem privandi nec Concilium, nec alii Canones Episcopo tribuunt. Non secundùm: quia non potest Episcopus, nec debet Religiosum ab obedientia & revocatione sui Prælati absolvere, quod etiam Papa non facit, *c. ad nostram. 5. c. porrecta. 6. de Confir. util.*

Not. V. Ne Episcopi abutantur potestate sua in assignanda congrua portione Vicariis, ideo post Concilium constitutum esse à Pio V. in d. Bulla: *Ad exequendum*, quòd cujuscunque valoris vel oneris parochia fuerit, non debeat Vicario pro sua portione major, quàm centum, nec minor, quàm 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus obventionibus assignari, nisi priùs Vicarius majorem portionem percipere solitus fuerit.

29 Quæri etiam posset, penes quem sit cura animarum in unitis Ecclesiis, an penes Vicarium, vel Rectorem loci, cui unita est Ecclesia, vel penes utrumque? R. distinguendum esse inter Vicarios perpetuos & temporales: nam in Vicarios perpetuos censetur tota cura translata, adeout Rector loci principalis in dictam curam se ingerere audiendo ibidem confessiones, aliave Sacramenta administrando, non possit. In Vicarium autem temporalem seu ad nutum amovibilem tantummodo exercitium curæ transfertur, & ipsa cura adhuc penes Rectorem loci principalis residet, & si per eum exerceatur, intelligitur Vicarius tantisper revocatus. Barb. *de Paroche. p. 1. cap. 1. n.* 53.

Alia de hac materia in *libel. de Privil. Monast. privil.* 46.

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus.

SUMMARIA.

1. *Ius Patronatus quid, & quis ejus effectus.*
2. *Patrono debetur honor præcedentiæ, & præsentationis, an etiam, ne sine venia in jus vocetur? & an institutio sine ejus præsentatione sit nulla?*
3. *Patronus an possit se, vel filios, aut consanguineos suos præsentare.*
4. *Patroni jus quale sit in Ecclesiis collegiatis.*
5. *Patrono incumbit onus inspectionis, non tamen datur ei vera jurisdictio, vel administratio bonorum Ecclesiæ aut eorum usurpatio, nisi ex constituto censu.*
6. *Patronus concurrit ad reparationem Ecclesiæ.*
7. *Patronus ad inopiam lapsus debet ab Ecclesia alimentari.*
8. *Ius Patronatus quotuplex?*
9. *Quid sit jus Patronatus Ecclesiasticum & Laicale.*
10. *Ius Patronatus potest competere omni laico sine differentia sexus vel ætatis, loco impuberum tamen præsentant tutores.*
11. *De differentiis Iuris Patronatus Laicalis & Ecclesiastici; & ibi de præsentatione accumulativa Patroni Laici, & tempore ad præsentandum.*
12. *Quid si jus Patronatus Laicum transferatur in Ecclesiam, aut vice versa?*
13. *Patronis ignorantibus, impeditis, discordantibus, excommunicatis an currat tempus, & an post lapsum tempus possit Episcopus præsentationem admittere.*
14. *Patronus possessor an præsentare possit alio de proprietate contendente.*
15. *Ius Patronatus aliud hereditarium, aliud familiare, sive gentilitium, & ibi quòd plures hæredis succedant in stirpes.*
16. *Aliud activum & aliud passivum.*
17. *Aliud personale & aliud reale.*
18. *Ius Patronatus acquiritur ex 3. causis.*
19. *An hæ causæ conjunctim requirantur?*
20. *Ad Iuris Patronatus constitutionem an requiratur specialis consensus Episcopi vel reservatio?*
21. *Ius Patronatus an & quando acquiratur per ædificationem Ecclesiæ collapsæ?*
22. *Ius Patronatus qualiter ab uno in alium transferri possit.*
23. *Ius Patronatus spirituale est & per se vendi nequit, benè tamen accessoriè.*
24. *Ius Patronatus an transeat in conductorem, vel creditorem?*
25. *An in fiscum?*
26. *Ius Patronatus qualiter amittatur.*
27. *Ius Patronatus extinctum an possit Episcopus de novo donare.*
28. *Advocati Ecclesiarum qui dicantur, & quomodo à patronis differant.*

Quid sit Ius Patronatus, quis ejus effectus, & quotuplex.

IUs Patronatus describit Barb. *Iuris Ecclesiastici universi lib. 3. c. 12. num.* 2. quòd sit *Ius honorificum, onerosum, & utile, alicui competens in Ecclesia, quam de ordinarii consensu construxit fundavit vel dotavit.* Breviùs definit Host. quòd, jus Patronatus sit *potestas præsentandi Clericum ad beneficium vacans.* 1

Porrò effectus omnes Juris Patronatus 2. vulgatis versiculis comprehenduntur:

Patrono debetur honos, onus, emolumentum.
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

Honor Patroni consistit in duobus, videlicet in præcedentia & præsentatione: debetur enim Patrono honor processionis, *c. nobis fuit. 25. h. t.* quo nomine non tantùm in Litaniis & similibus processionibus præcedentia intelligitur, sed etiam quòd Patronus in Ecclesia patronata præcedentia dignioris sedis, & loci prioritate in suscipienda pace honorari debeat. Barb. *d. loco n.* 215. Quærit hoc loco Henr. Zoes. *h. t. n.* 27. an & ille honor debeatur Patrono, ne sine venia in jus vocetur? Et id solùm de honestate, non verò necessitate esse asserit, eo quòd constitutio civilis & pœnalis, quæ tantùm de parentibus & patronis libertorum loquitur, non sit ad alios diversos patronos trahenda. 2

Ex præsentatione illum honorem habet patronus, quòd beneficium Ecclesiasticum sine ipsius consensu, & voluntate conferri validè non possit, sed si de facto collatum sit alteri, quàm illi, quem patronus præsentavit Episcopo, collatio annullari, & beneficiatus amoveri debeat. *c. ex insinuatione. 14. h. t.* Docet tamen Barb. *de Offic. & potest. Episc. p. 3. alleg. 72. n. 171. & d. tr. I. Eccl. univ.*

univ. 3. c. 12. n. 164. quòd collatio beneficii absque Patroni præsentatione non sit ipso jure nulla, sed tantùm possit per Patronum cootradicentem irritari, ad eum modum, quo electio potest irritari per capitularem noo vocatum. Unde si Patronus iotra tempus ad præsentandum à jure concessum non reclamaverit, manebit firma collatio.

3 Seipsum Patronus, licet Clericus sit, ad beneficium præsentare non potest: debet eoim esse distinctio inter dantem & accipientem. *c. fin. de Inst.* nec convenit, ut aliquis se ingerat proprio motu Ecclesiasticæ prælationis officiis; poterit tamen supplicare Episcopo, ut sibi conferat beneficium, quia supplicando non dicitur aliquis ambitiosus, & se ingerere Ecclesiasticis officiis, cùm supplicatio respiciat gratiam præsentatio autem justitiam. Panor. & Barb. ac DD. communiter *post tex. in c. per nostras. 26. h. t.*

Filios tamen suos vel alios consanguineos ex communiori seotentia Patronus præsentare ooo prohibetur, ne sint deterioris conditionis, quàm alii, quorum parentes nullum beneficium Ecclesiæ præstiterunt, & hoc ipsum jus patronatus, quod io favorem fundatoris, ejusque heredum introductum est, in eorundem odium retorqueatur. *c. quod ob gratiam. de R. I. in 6.* Nec obest *c. consuluit. h. t.* ubi prohibetur, ne Patronus vel sibi ipsi reservet, vel filio concedat beneficium: quia intelligitur non de præsentatione, sed de ipsa concessione sive usurpatione beneficii, quæ fit sine authoritate Episcopi, ut ex textu satis apparet. Item si plures siot Patroni ejusdem beneficii, illi uoum ex se ipsis nominare possunt, & nominatus licet non possit se ipsum sive solus, sive cum aliis præsentare, potest tameo præsentationem aliorum acceptare, & ipse pro ea vice omninò à præsentatione cessare. Gl. *in d. c. consuluit. h. t. in fin.* Azor. *Inst. Mor. p. 2. lib. 6. c. 21. q. 1. 2. & 3.* Facit. *cap. cùm in jure 33. de Elect.* Henric. Zoes. *h. t. n. 33. & seqq.*

4 Circa Monasteria & Ecclesias collegiatas, in quibus per electionem assumitur prælatus, illud singulare est, non posse fundatorem seu Patronum nominare aut eligere prælatum, nisi Clericus sit, & io fundatiooe cum consensu Pontif. jus eligendi sibi expressè reservaverit, vel aliunde per consuetudinem aut præscriptionem acquisirit. Gl. & Barb. *n. 3. in c. nobis. 25. h. t.* neque etiam ad electionem instituendam, sed primum post factam electionem ejus assensum requirendum esse, prout in oostris partibus usitatum est, ut Imperatoris vel alterius Principis terræ post electionem perfectam consensus, sive *placet* requiratur *d. c. nobis. h. tit.* Idque non tantùm procedit in casu, quo ab ioitio Ecclesia collegiata vel conveotualis fundata est, verùm etiam, si illa Ecclesia propriè patronata, in qua fundator hactenus potestatem præsentandi habuit, cum ipsius voluntate (vid. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 13. n. 12.*) erigatur in Ecclesiam conventualem; ita ut hoc ipso Patronus jus patronatus non aliter retineat, quàm quoad alias præcedentias & consensum electioni jam factæ præstandum. Præterea iste coosensus Patroni & approbatio electionis juxta veriorem sententiam magis de honestate & in obsequium ac reverentiam Patroni, & quasi in recognitiooem fundationis, quàm de necessitate requiritur, ad eum principaliter effectum, ut si Patroous rationabilem contradiceodi causam habeat, eam proponere possit; de cætero autem, si nihil aliud obstet electioni, quò minus canonica censeri debeat, etiam invito Patrono valida, & per superiorem confirmanda erit: videtur enim inconveniens, ut confirmatio prælati potiùs à voluntate patroni præsertim Laici, quàm ab electione Capituli vel judicio superioris dependeat: & frustra daretur libera electio Capitularibus, si res tota in arbitrio Patroni consisteret. Panorm. *in cap. sacrosancta de Elect. num. 6.* Barb. *d. l. num. 4.*

Onus incumbit Patrono imprimis, ut curam & 5
inspectionem habeat, quoad Ecclesiam & jus bona, ne malè alienentur, aut dilapidentur, & siquid in detrimeotum Ecclesiæ fieri deprehenderit, nec beneficiatus honesta mooitione desistere velit, id Episcopo denunciet *cap. filiis. 31. 16. quæst. 7.* utque Ecclesiam, cujus advocatus dicitur *in cap. cùm autem. hoc tit.* defendat: oon tameo debet Patroous veram aliquam jurisdictionem in beneficiatum usurpare, neque visitationem instituere, vel in administrationem Sacrameotorum se iogerere. Trid. *sess. 24. de Ref. cap. 3. in fine vers. Patroni.* oisi quòd de notabili oegligentia circa divina beoeficiatum admonere, & non secuta emendatione Episcopo denunciare valeat. Laym. *d. c. 13. sub n. 9.* exactionem quoque rationum, vel admioistrationem Gazophylacii oon ad Patrooum, sed ad Prælatum, aut ministrum Eccles. spectare, notavit Laym. *eod. c. 13. n. 11.* Patrono autem Ecclesiastico concedi exactionem ratiooum saltem aliquam in genere, licet oon ita rigidam, probat text. *in cap. ex literis. 7. ubi* Panorm. *n. 3.* Barb. *n. 12. h. t. c. sanè. 16. q. 2.*

Item patroni & advocati Ecclesiarum non possuot bona Ecclesiastica usurpare, intercipere, aut in suos usus convertere, nec beneficiatos in perceptione fructuum & redituum impedire sub pœna excommunicationis & amissionis juris patronatus ipso facto. Trid. *sess. 22. de Ref. c. 11. & sess. 25. de Ref. c. 9.* atque *in c. præterea. 23. h. t.* sub pœna oullitatis contractus & excommunicationis (saltem ferendæ sententiæ) prohibetur, ne advocati vel patroni Ecclesiarum aut vice-domini jus advocatiæ vel patronatus alienent, Ecclesias aut subditos earum exactiooibus onerent, nisi specialiter antiqui & moderati reditus ipsis fuerint constituti, quod tempore fundationis cum consensu Episcopi fieri potest. Pan. *in d. c. præterea n. 4. & 5. c. gravis. de Censibus.*

Deinde etiam *Onus* incumbit Patrono, ut juxta 6
constitutionem Concilii Trid. *sess. 21. de Ref. c. 7.* ad reparationem Ecclesiæ concurrat, qua de re tamen, & cui incumbat reparatio Ecclesiæ ruinosæ, dicitur inferiùs in *Tit. de Eccles. ædif.* Vid. etiam Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 1. cap. 13. n. 10.*

Emolumentum seu *utilitas* competens Patrono in eo consistit, quòd census, si quos in fundatione sibi reservavit, percipiat *d. c. præterea.* præsertim verò quòd ege- 7
nus & ad inopiam lapsus ab Ecclesia alimenta petere possit, si seipsum honesta professione alere nequeat; de his tamen, quæ supersunt deductis necessariis ad cultum divinum & ministrorum sustentationem. Sed dices: de superfluis tenetur Ecclesia omnes pauperes alere. *c. aurum. 12. q. 2. c. quod autem 23. q. 7.* ergo hoc non est singulare Patroni privilegium? ℞. quòd Ecclesia debeat abundantiùs alere Patronum, quàm alios pauperes, habendo rationem status; item & familiæ ejus domesticę, uxoris & liberorum, moderatè tamen non ad luxum vel superbam ostentationem, Pauperibus quoque subvenit Ecclesia ex lege charitatis, Patrono ex lege justitiæ, qui & proprerea actionem contra Ecclesiam instituere potest, nisi ingratus fuerit. Text. Pan. & Barb. *in c. nobis. 25. h. tit. c. contra. 29. c. quicunque 16. q. 7.* Barb. *I. Eccl. univers. lib. 3. c. 12. n. 216. & seqq.* Surd. *de Alim. t. 1. q. 54. t. 4. q. 14. n. 21. & q. 18. num. 18. & tit. 7. q. 32.*

Dividitur Jus patronatus I. & principaliter in *Ecclesiasticum & Laicale*. II. in *hæreditarium & familiare*, sive *gentilitium*. III. io *activum & passivum*. IV. in *reale & personale*. Sed cum istæ divisiones propter speciales effectus, quos habent, pleniorem iodaginem desiderent, ideo de siogulis ageodum.

De singulis speciebus juris patronatus. De jure patronatus Ecclesiastico & Laicali.

IUs patronatus *Ecclesiasticum* dicitur, quòd personæ Ecclesiasticæ nomine & ratione Ecclesię, Capituli & Monasterii competit, quamvis fortassis à Laico primitùs originem babeat, qui deinde id Ecclesiæ concesserit; èконтра *Laicale* dicitur, non tantùm, quod Laico competit, sed etiam quod à Clerico ex patrimonio & successione paterna vel alio titulo sæculari obtinetur, Text. & Gloss. *in c. cùm dilectus. 28 §. nos igitur, hoc tit.*

10 Potest quoque jus patronatus competere non tantùm masculo, sed etiam fœminæ *c. ult. de Concess. præb. c. ex literis. 7. h. t.* impuberi, illegitimo, teste Laym. *d. c.* 13. *n.* 10. ubi etiam notat, quòd præsentatio à minorenne facta sine curatore valeat, quia curator non datur minori ad spiritualia & Ecclesiastica. *arg. c. fin. de Iudic. in 6.* pro impubere verò tutor præsentat; volunt tamen & hunc præsentare, vel præsentationis tutoris contradicere posse, si ultra septennium, & in annis discretionis constitutus sit. Vid Garc. *de Benef. p. 5. cap. 9. §. 1. n. 186. & seqq.* Zoes. *hoc tit. num.* 40.

11 Regulariter autem (excepto tempore ad præsentandum, ut infra dicemus) semper magis privilegiatum est jus patronatus Laicorum, quàm Ecclesiasticum, ut Laici babeant remunerationem aliquam fundationum suarum, & ad eas faciendas tantò magis invitentur. Ecclesiastici verò, cum raro jus patronatus habeant ex fundatione, sed freqnentiùs ex privilegio vel donatione, ideò tantùm favorem non mereri videntur. Differt igitur in effectu jus patronatus Laicale ab Ecclesiastico. I. Qnòd Patronus *Laicus* non tantùm unum Clericum, sed plures simul aut successivè ad idem beneficium præsentare possit. *Clem. 2. h. t.* non quidem *privativè*, scilicèt revocando illum, quem primò præsentavit, sed *accumulativè*, ut Episcopo relinquatur electio, quemnam ex istis pluribus præsentatis instituere velit, sicut exponunt tex. *in c. cum autem. 24. h. t.* Panorm. *ibidem n.* 2. & Barb. *in Collect. n. 2. & 6.* cum aliis citatis. Quamvis textus circa denegationem *privationis* sit obscurior, & potiùs videatur in facto supponere, non fuisse à patrono primum præsentatum revocarum, quàm eam revocationem de jure denegare, & innuit Glossa *in V. alium.* nisi forsam dicatur, primò præsentato respectu patroni tanquam in donatione sibi facta & accepta esse jus quæsitum, quòd ipsi ab eodem auferri nequeat. At verò Patronus *Ecclesiasticus* unum tantùm præsentare potest, qui si fuerit idoneus, non attenta alia præsentatione instituendus erit. *d. c. 24. & c. pastoralis. 29. h. t.* Imò nec eo casu, quando Patronus Ecclesiasticus indignum præsentavit ad beneficium, alium præsentare permittitur, sed potiùs libera beneficii collatio pro ea vice Episcopo relinquitur. *cap. inter dilectos. 11. de Excess. Prælator.* quod aliter se habet in patrono laico, qui uno indigno præsentato alium dignum per accumulationem præsentare potest, dummodo tempus pręsentationis elapsum non sit. Panor. & Barb. *in d. c.* 24.

Quid autem, si primus præsentatus per laicum revera fuerit dignus, & iniqnè vel malitiosè per Episcopum rejectus, isque iniquitatem rejectionis coram superiore Episcopi per viam appellationis, vel querelæ demonstraverit, interim verò secundò præsentatus de facto institutus sit, anne prior ille rejectus vel iste institutus beneficium habebit? Respondeo, hanc quæstionem esse decisam *in c. quod autem. 5. & c. pastoralis. 29. h. t.* ubi Pontifices rescripserunt, meliorem esse possidentis conditionem, adeoque de facto institutum in beneficio relinquendum, ita tamen ut priori præsentato, & per malitiam rejecto Episcopus alia via providere teneatur. Sed quia paulò ante dictum est, licere Patrono laico plures accumulativè pręsentare, inter quos electio detur Episcopo, videtur inconveniens, ut Episcopus utendo jure suo pœnam incurrat, ex qua teneatur primo præsentato non instituto aliunde providere: ideo Panorm. *in dict. cap. pastoralis. n. 9.* explicat hanc decisionem tunc solùm procedere, quando Episcopus primum præsentatum *malitiosè*, ut textus loquitur, rejecit, videlicet sine causa rationabili denegando institutionem, & ita quasi incitando patronum ad secundi præsentationem. Secluso autem dolo non debere Episcopum propera institutione primi intervertere tempus patrono ad secundum, si voluerit, præsentandum, qui fortè priori dignior erit, docet Zoes. *h. tit. n.* 50.

II. Differt Jus Patronatus Ecclesiasticum & sæculare circa concursum, qni ad parochiales Ecclesias faciendus est, juxta Trid. *sess. 24. de Ref. c.* 18. de quo superius in Tit. *de Præbendis. n.* 62. dictum.

Tertia differentia est, quòd si summus Pontifex sive per ius commune, sive per Regulas Cancellarię aut Concordata Germaniæ certa beneficia specialiter suæ collationi reservet, tales reservationes & alię quęcùnque non intelligantur de beneficiis, quæ pertinent ad jus patronatus Laicorum, dummodo Laici illud jus habeant ex fundatione, dotatione aut constructione, & non ex privilegio vel præscriptione, quia Pontifex nunqnam vult derogare juri patronatus Laicorum, neà fundationibus absterreantur; & cùm summus Pontifex id facere non soleat, Legatus eius de latere facere non potest, ut sibi & suæ liberæ collationi reservet beneficia ad ius patronatus Laicorum spectantia, secus autem est in iure patronatus Ecclesiastico, cui Pontifex & Legatus per reservationes præiudicare solent & possunt, quia ut supra notavimus, ius patronatus Ecclesiasticum tantùm favorem in iure non habee. *cap. cùm dilectus. 28. hoc tit.* Barb. *de Officio Episcopi. alleg. 57. n. 26.* cuius rei aliquoties superiùs in Tit. *de Præbendis* meminimus, ut sub *num. 8. & 12.*

Quarta demùm differentia est ratione temporis, quia Patronus Ecclesiasticus intra sex menses, Laicus autem intra quatuor pręsentare debet, aliàs ius providendi Ecclesiæ ad Episcopum, sive eum, qui ius instituendi habet, liberè devolvetur. *cap. unico. v. finali, hoc tit. in 6.* Ratio fortassis huius differentię est, cùm patronus Ecclesiasticus in eo gravetur, quòd unum tantùm pręsentare possit ad beneficium, in eo saltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili.

Si Jus Patronatus à Laico fuerit donatum Ecclesię 12
vel Monasterio, efficietur prorsus Ecclesiasticum, & tempus pręsentandi sex mensium erit, *dict. cap. unico. hoc tit. in 6.* Sicut & vice versa, si ius patronatus casu aliquo v. g. cum universitate bonorum ab Ecclesia transferatur in Laicum, efficietnr Laicale, quia mutata persona mutatur & conditio rei, *arg. d. c. unico,* Zoes. *h. tit. n.* 52.

Qnid autem si ex plusibus patronis unus tantùm suum ius donaverit Ecclesiæ, & ita ius patronatus incipiat esse mixtum, scilicet partim Ecclesiasticum, partim Laicale? Resp. Tali casu etiam Laicis patronis competiturum tempus sex mensium; eòquòd in una eademque re, quæ commodè dividi non potest, servanda sit paritas, & magis dignum trahat ad se minus dignum, in odiosis autem Patronus Ecclesiasticus non trahit ad se Laicum, qui non debet suo jure sine culpa aut causa privari; unde si einsdem Ecclesiæ duo sint Patroni, unus Ecclesiasticus, alter sæcularis, iique diversos præsentarint, licebit patrono sæculari variare & per accumulationem alium pręsentare.

tare. Notanter dico: *si diversos præsentarint*: nam si ab initio uterque patronus præsentaverit unum eundemque, hic præsentatus necessariò instituendus erit, licet Laicus velit deinde alium insuper præsentare, quia cùm jam semel obtinuerit amborum patronorum, & sic majora vota, plus juris habet ad beneficium, quàm ille, qui ab uno tantùm patrono præsentatus est. Sicut generaliter, quando plures patroni præsentant, ille præfertur, qui plurium patronorum calculum obtinuit. Videatur Panorm. *in c. cùm autem. 24. n. 4. & in c. cùm propter. 27. in fine hoc tit.* Utrùm verò, si v. g. ex tribus patronis, fundatore, constructore, donatore, unus alteri succedat, eidem sit duplex votum, unum jure proprio, alterum jure successionis? vid. Henric. Zoes. *h. t. n. 54.*

13 Cæterùm tempus ad præsentandum non currit Patrono ignoranti vel aliàs legitimè impedito, imò in dubio potiùs ignorantiam Patroni, quàm scientia præsumitur, nisi concurrentes circumstantiæ, ut vicinitas loci, patroni præsentia aliud suadeant. *Arg. c. quia diversitatem. 5. de Concess. præbendæ.* Pan. *in c. cùm propter. 27. h. t. n. 3.* Zoes. *h. t. n. 57.*

Ad evitandam omnem disputationem usu apud nos receptum est, ut de beneficio vacante certioretur, & ad præsentandum per Episcopum moneatur. Notat quoque Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 72. n. 170.* quòd Episcopus etiam post lapsum tempus valeat præsentationem patroni ex gratia admittere. *arg. c. 2. in V. liceat*: quòd importat arbitrium, *& cap. literas. de Suppl. neglig. Prælat.* nisi inciderit in pœnam privationis pro ea vice propter præsentationem indigni, fueritque patronus Ecclesiasticus; secus etiam hoc casu, si fuerit Laicus, qui potest accumulare. Vide eundem Barb. *Iur. Eccl. univ. d. lib. 3. cap. 12. n. 174. & seqq.* tex. *in cap. cum vos. de Offic. Iud. Ord.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 13. n. 7.*

Excommunicato non currere tempus, nisi fuerit in mora petendi absolutionem, tradit Zoes. *hoc tit. n. 58. arg. c. un. §. 1. Ne sede vac. in 6.* atque *n. 59.* quòd Episcopus possit quidem instituere præsentatum à Patrono Laico excommunicato, licet non teneatur; non verò à Clerico, cui competit ratione beneficii; à quo per excommunicationem suspenditur, & allegat decis. Rotæ. *526. in antiq.*

Si Patroni inter se discordes fuerint, & de ipso jure patronatus inter se litigent, currit eis tempus, & nisi aliquis ex eis intra legitimum tempus præsentarit, devolutio fiet ad Episcopum, salvo tamen jure illius, qui evicerit, ut proxima vacatione liberè præsentare possit.

14 Quòd si unus ex litigantibus in possessione præsentandi fuerit, & alter de proprietate contendat, possessor præsentabit, nec removebitur præsentatus, licet de proprietate contendens victoriam in judicio obtinuerit, dummodo possessor in bona fide fuerit, ad quem sicut in aliis, ita etiam hic perceptio fructuum spectat, est autem præsentatio fructus juris patronatus. *c. consultationibus. 19. hoc tit. cap. querelam. 24. de Elect. c. cùm olim. 7. de Causa possess.*

Et hoc quidem ita in dubio procedit, si præsentatio facta sit ante litem actualiter in judicio introductam, an verò idem dicendum lite mota seu pendente? discordant DD. & non pauci volunt, præsentationem tunc recipiendam, sed institutionem usque post finem litis differendam, propter tex. *in c. ex literis. 7. h. t.* Ibi: *antequam de jure patronatus controversia esset suborta.* Estque ratio, quia lite pendente non possunt fructus percipi, qui re evicta non possunt restitui: ita post Gloss. *fin. in eodem c. 7.* tenet Panorm. *ib. num. 8. & 9.* Barb. *in Collect. ad d. c. ex literis. n. 11.* & inclinat Zoes. *h. t. num. 43.* Verùm mihi semper probabilius visum est, etiam lite pendente patronum cum effectu præsentare posse, dummodo ipsa possessio in dubium non vocetur, quæ est sententia Joan. & aliorum, de quibus attestatur Glossa *in d. c. ex literis.* Innoc. *ibid. in v. suborta.* Rochi de Curte *h. t. V. competens alicui. n. 43.* & Host. *in summa h. t. vers. quid juris*, & communem dicit Panorm. *d. l. n. 6.* poteritque textus *in dict. cap. ex literis*, & argumentum à contrario inde deductum congruè explicari de casu, quo non constat, aliquem in pacifica possessione existere, sicut in facti specie illius *cap. ex literis*. Miles probabiliter tunc prima vice præsentavit. Ratio autem est hujus sententiæ, tum quia pendente lite non debet aliquis privari commodo suæ possessionis. *cap. 2. Ut lite pendente nihil innovetur.* tum, quia in præsentando solùm attenditur possessio juris patronatus. *cap. cum Ecclesia. de causa possessionis & proprietatis & cap. ex literis c. consultationibus. hoc tit.* Non obstat, quòd evincenti in petitorio fructus restitui debeant, *L. certum. 22. C. de Rei vind.* nam inprimis hæc regula fallit in iis fructibus, qui ex sua natura sunt tales, ut salvo usu possessionis (qui per litem auferri non debet) restitui nequeant: ut ecce! pendente lite super matrimonio potest maritus eo uti, *cap. 1. & 2. Ut lite pendente*, quomodo hi fructus restituentur? Deinde rectè etiam respondet Joannes Hon. *hoc tit. num. 58.* cum Ripa *in cap. cum Ecclesia. num. 93. in fine de Caus. poss. & propr.* quòd circa fructum juris patronatus deficiat ratio æquitatis, ex qua restitui debeat, cum jus patronatus non producat alios fructus, quos possessor lucretur, neque possessor præsentans inde locupletior evadat cum jactura proprietarii, sicut contingit in aliis fructibus naturalibus, neque huic per se aliquid decedat, sive ipse possessor præsentet salvo jure suo post evictionem; quòd si petitor contra personam præsentati rationabilem oppositionem haberet, crederem ante institutionem coram Episcopo audiendum.

Adde, si præsentatio lite pendente est valida & admittenda ex sententia Innoc. Jo. Hon. *dd. LL.* Joan. Aud. *in cap. quoniam. sub n. 7. hoc tit.* ergo acquiritur jus præsentato ad petendam & obtinendam institutionem, eamque omnino suadet æquitatis ratio, cùm diuturnior vacatio Ecclesiis præsertim parochialibus dispendiosa sit. *cap. quàm sit 6. de Elect. in 6. cap. 36. de Præb. in 6.* quæ plerumque per provisores interim datos non æquè benè, ac per proprios Parochos & Pastores administrantur. Acquiritur autem possessio per unum actum præsentationis cum bona fide & secuta institutione. Joan. Hon. *dict. loco n. 59.*

De aliis divisionibus Iuris Patronatus.

Secunda divisio Juris Patronatus est, quòd aliud sit *hereditarium*, & aliud *familiare* sive *gentilitium*: *hereditarium* dicitur, quod transi ad quoscunque heredes etiam extraneos; *gentilitium* verò, in quo tantùm succedunt illi, qui sunt de sanguine & familia fundatoris. Res tota ex prima constitutione juris patronatus dependet: est enim in potestate fundatoris, an velit omnino remittere jus patronatus, vel sibi tantùm aut familiæ suæ vel etiam aliis heredibus reservare. In dubio autem quando non satis constat de mente fundatoris, omne jus patronatus censetur hereditarium, neque tantùm ad filios vel consanguineos patroni, sed alios etiam heredes extraneos devolvetur, nisi in fundatione, aut per consuetudinem, vel præscriptionem aliud introductum sit. Licet verò, ut jam dictum, in dubio jus patronatus præsumatur hereditarium, eliditur tamen hæc præsumptio, & censetur potiùs gentilitiũ, si in constitutione juris patronatus semper fuerit habita mentio familiæ & descendentiũ, nunquã verò hereditariæ qualitatis, quãvis expressè heredes extranei exclusi non sint. Barb. *Iuris Eccl. univ.* 15

dicto lib. 3. *cap.* 52. *num.* 20. *&* 23. ubi etiam notat, quòd ad probandum jus patronatus gentilitium leviores probationes sufficiant. Videtur addi posse ratio, quòd qualitas gentilitia magis sit pro libertate Ecclesię, cùm faciliùs extinguatur familia, quàm hereditas.

Prætereà de istis heredibus & successoribus in jure patronatus notandum est, quòd eorum successio non fiat in capita, sed in *stirpes*, ita ut si ex pluribus patronis unus mortuus fuerit, relictis e.g. tribus heredibus, isti tres heredes unum tantum votum in præsentando habeant, adeoque inter se convenire debeant, ut in unum clericum præsentandum conspirent, vel ut alternis vicibus singuli eorum præsentent. *Clement.* 2. *h. t.* Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloss.* 45. *num.* 61. Steph. Grat. *Discept. forens. cap.* 521. *per tot.* Lambertin. *de Iure patron. lib.* 1. *p.* 2. *q.* 1. *princ. art.* 25. *& art.* 27. *& lib.* 2. *p.* 3. *q.* 4. *princ. art.* 7.

16 *Tertia* divisio est, quòd jus patronatus aliud sit *activum*, aliud *passivum*. *Activum est*, ex quo Patronus potest præsentare ad beneficium, *Passivum* verò, per quod certi de aliqua familia (si idonei adsint) exclusis extraneis debent ad beneficium præsentari & admitti. Barb. *d. l. num.* 52.

17 *Quarta* demum divisio est in *jus patronatus personale & reale*. *Personale* dicitur, quòd cohæret personæ fundatoris, vel hæredis ejus, ubicunque locorum is existat: *reale* verò, quòd cohæret loco, scilicet castro, prædio & similibus bonis, idque transit non tantùm ad heredem fundatoris, sed etiam ad quemcunque possessorem talis boni, de quo reali jure patronatus in sequentibus sæpiùs mentio fiet.

Quibus modis acquiratur, & amittatur Ius Patronatus.

18 TRes sunt causæ, ex quibus originaliter jus patronatus descendit, nimirum Ecclesiæ *fundatio constructio & dotatio*; reliqui verò patronatus omnes, & facultates, sive privilegia quæcunque nominandi vel præsentandi clericos per Concil. Trident. penitus abrogantur, exceptis tamen illis privilegiis, quæ magnis principibus vel in favorem studiorum generalium & universitatum concessâ sunt. Insuper in eodem Concilio requiritur, ut is, qui jus patronatus prætendit, ejus titulum, scilicet fundationem, aut dotationem per authentica documenta probare debeat, nisi possit tanti temporis probare possessionem, quæ hominum memoriam excedat. Imò si prætendentes jus patronatus sint personæ potentes, in quibus id jus plerumque ex usurpatione & injusta occupatione quęsitum præsumitur, exactior probatio ad ostendendum verum titulum requiritur, nec immemorialitas temporis eis aliter suffragatùr, quàm si præter reliqua ad eandem immemorialitatem probandam necessaria pręsentationes per 50. annos continuatas, quæ omnes sortitæ sunt effectum, authenticis scripturis demonstrare valeant. Videatur textus Concilii *sess.* 14. *de Reformatione cap.* 12. *& sess.* 25. *de Reformat. cap.* 9.

19 Quærunt autem hoc loco Doctores, an copulativè requiratur, ut unus idemque Ecclesiam & fundaverit (id est, fundum dederit) & construxerit & dotaverit? Ratio dubitandi est, quia in *d. c.* 52. Trident. dicitur, neminem posse obtinere jus patronatus, nisi qui Ecclesiam fundaverit & construxerit. Nihilominus probabilius & magis communiter receptum est, fundationem, constructionem & dotationem non copulativè, sed disjunctivè requiri, adeoque dari jus patronatus etiam illi, qui tantùm fundaverit, vel tantùm construxerit, aut tantùm dotaverit. Ita enim *in c.* 3. *h. t.* solius fundatoris: & *in cap. nobis* 25. tantùm constructoris mentio fit, ac idem Concilium Trident. *dicto cap.* 9. non copulativè loquitur, ex quo posteriori Concilii textu *illud caput* 12. rectè declarari potest, Barb. *in eod. cap.* 12. *num.* 16. Abb. *in cap. ad audientiam. n.* 10. *&* 11. *de Eccl. ædif.* Host. *in summa hoc tit. num.* 2. Rota *p.* 5. *decis.* 498. *& p.* 4. *decis.* 565. *num.* 2. Quare si alius fundaverit, alius dotaverit, alius construxerit, tres ejusdem Ecclesiæ diversi patroni erunt, & nisi inter se ultrò convenire velint, ut alternis vicibus unus tantùm semper ex illis præsentet, omnes tres ad præsentandum admitti debent, & si diversos præsentent, pręvalebit is, qui majora vota habuerit, vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. *cap. quoniam.* 3. *ubi* Panormitan. *hoc tit.* Layman. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 13. *num.* 58. *q.* 8. Item qui in Ecclesia Altare vel Capellaniam erexerit, ipsam Ecclesiam (ejusque nomine Rectorem vel Prælatum) habere debet pro compatrona, tanquam quæ fundum erigendo altari dederit, nisi consuetudine vel præscriptione aliud introductum sit. Panorm. *in cap.* 3. *de Eccles. ædif.* Prætereà notabile est, quod docet idem Panorm. *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 6. Layman. *d. cap.* 13. *num.* 2. si plures ad fundi collationem vel ædificationem aut dotationem concurrant, ita ut singuli suas portiones sive ęquales sive inæquales conferant, omnes isti patroni futuri sint.

Illud etiam quæritur, an ad acquisitionem juris patronatus specialis consensus Episcopi, ac reservatio fundatoris requiratur? Affirmat Henr. Zoes. *h. tit. num.* 4. quòd alias censeatur Ecclesiam potiùs liberè fundasse, & allegat Covar. *in Relect. cap. possessor. p.* 2. §. 10. *num.* 3. *in fine*, qui tamen non de quolibet patrono in inferiori beneficio, sed de volente præsentare Prælatum ad Ecclesiam collegiatam loquitur. Sed video alios magis communiter sentire, præter consensum Episcopi ordinario iure ad fundationem Ecclesię necessarium, non requiri specialem consensum ad constitutionem iuris patronatus, nec expressam reservationem fundatoris, dummodo contrarium actum non sit, & illud jus remissum; eo quòd SS. Canones per se hoc privilegium remuneratorium conferant Fundatori. Barb. *in Collect. ad c. nobis.* 25. *hoc tit. num.* 2. *& Iur. Eccles. univ. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 35. Garc. *de Benef. p.* 7. *cap.* 9. *n.* 62. qui plures allegant. 20

Porrò non tantùm ex prima constructione vel dotatione Ecclesiæ acquiritur ius patronatus, sed etiam, si post primam dotem constitutam novi fundi vel pecunia adiiciatur, verùm hoc non indifferenter de quavis nova reparatione vel dotatione accipiendum est, sed de ea, quę Ecclesiam quasi *ad non esse* redactam rursus *ad esse* produxit, ut si priùs tota vel maiori parte collapsa sit, ut reparata nova consecratione indigeat, vel si prior dos iniuria belli aut quaecunque ex causa interierit. Cęterùm autem, qui Ecclesiam tantùm à ruina pręservat, vel in modica sui parte reparat, aut etiam extante prima dote novas divitias adiicit, talis pius benefactor tantùm, non verò patronus dicetur. Patronus enim propriè dicitur quasi pater Ecclesię, à quo habet, ut sit Ecclesia, sicut in Jure Civili patronus dicitur, qui servum antea quasi pro non homine habitum, liberum & aliis hominibus in iure parem fecit. Garcias *de Beneficiis. par.* 5. *c.* 9. *n.* 50. 21

Hactenus de prima & originali constitutione iuris patronatus locuti sumus, quod ex tribus tantùm enumeratis causis nascatur. At verò ubi iam semel per unum ex fundatione, dotatione, aut constructione constitutum est, ad alium deinceps variis modis transferri potest, non tantùm per successionem hęreditariam, de qua in pręcedentibus, sed etiam per contractum & actus inter vivos, circa quam proinde iuris patronatus translationem.

Nota I. Quòd patronus laicus liberè ius suum Eccle.

Ecclesiæ vel Monasterio donare possit, etiam irrequisito consensu Episcopi. *cap. unico hoc tit. in 6.* per quod corrigitur *cap. nullus. 17. X. eodem tit.* ubi prohibetur, ne Laicus aliquid Ecclesiastici juris irrequisito Episcopo præsumat Monasteriis donare, quod verò ulterius *in dicto cap. unico.* additur, per talem donationem juri Episcopi, qui eidem assensum non præbuit, non derogari, intelligendum est juxta *c. pastoralis. 7. de Donationibus*, ubi deciditur, si Episcopus cum consensu patroni vitis Religiosis aliquam Ecclesiam simpliciter concedat, per talem concessionem non tantùm jus patronatus, sed etiam, quidquid priùs Episcopus de fructibus illius Ecclesiæ percipere potuit, transferri.

Nota II. Quòd Laicus alteri Laico jus patronatus sine consensu Episcopi vel ejusdem Vicarii ad hoc speciale mandatum habentis donare non possit, ut ex decisionibus Rotæ Romanæ & aliis Doctoribus tradit Barb. *sæpè cit. cap. 12. n. 246.* nisi alter Laicus fuerit compatronus: tùne enim, sicut ad evitandam discordiam præsentationis valet inter plures patronos composirio, ut unus tantùm alrernis vicibus præsentet, *Clem. 2. h. tit.* ita ex eadem ratione valere debet, si unus ex patronis in favorem alterius suo juri planè renuntiare velit. Piasec. *in Praxi Episc. 2. cap. 5. n. 9.* Zerola. *p. 1. v. jus patronatus* §. 2.

Nota III. Quòd Ecclesia vel Monasterium obtinens jus patronatus non possit alteri Ecclesiæ, minùs Laico illud jus donare sine ordinariis solemnitatibus ad alienationem rei immobilis Ecclesiasticæ requisitis, quia jura ista incorporalia rebus immobilibus accenseri *in tit. de Rebus Ecclesiæ non alienandis.* demonstratur.

23 Nota IV. Jus Patronatus, quamvis Laicis competat, nihilominus esse spirituale, aut spirituali annexum, & tantùm personam Laici ex privilegio Pontificis ad id esse habilitatam, adeoque sine vitio simoniæ vendere, aut pro aliqua temporali permutari non posse. *cap. de jure. 16. h. t.* Quòd si aliquis defacto jus patronatus vendere, aut alio contractu improbato in alium transferre præsumat, præter excommunicationem à judice Ecclesiastico infligendam jus patronatus ipso facto amitter, & Ecclesia deinceps libera erit. Trid. *dict. sess. 25. de Reform. cap. 9.* pretium quoque neque venditori, qui jus patronatus vendere non potuit, neque emptori, qui in mala fide fuit, simoniacè emendo, sed potius Ecclesiæ, quæ per talem venditionem injuriam passa est, applicandum erit. Panor. *in dict. cap. 16. h. t. n. 3.*

Nota V. Licet jus pattonatus tanquam spirituale per se vendi nequeat, si tamen *reale* sit & annexum certis bonis, vel etiam certæ hereditati rectè accessoriè cum ipsis bonis aut hereditate vendi poterit, dummodo in venditione de jure patronatus specialis conventio & propter id augmentum pretii non interveniat. Textus & Interpretes *in cap. ex litteris. 7. & c. cùm sæculum. 13. h. t.* Suar. *de Simonia. cap. 28. n. 13.* Bonac. *de Simonia quæst. 4. §. 12. n. 5.* ut autem jus patronatus censeatur *reale*, debet vel ex prima fundatione vel succedente consuetudine, aut præscriptione ita esse introductum, ut semper possessoribus talium bonorum præsentatio competat, aliàs *personale* censebitur.

Nota VI. Etiam per contractum feudalem & Emphyteuticum cum universitate bonorum vel certis bonis transferri jus patronatus, ita ut ille, cui bona jus patronatus annexum habentia in feudum vel Emphiteusim data sint, liberè præsentare valeat. Item si maritus hujusmodi bona in dotem acceperit, non uxor ejus, sed ipse præsentationem exercebit, cùm ad maritum dominium civile dotis, & jus percipiendi fructus ex re dotali pertineat. Menoch. *Cons. 66. n. 27.* Mantic. *decis. 140. n. 2. & 13.* Barb. *sæpe dict. c. 12. n. 223.*

Verùm quid de conductore talium bonorum dicendum sit, multùm dissentiunt Doctores propter textum ambiguum *in cap. ex litteris. 7. h. t.* ubi quidem dicitur, jus patronatus transire in illum, qui bona *ad firmam* tenet, sed non satis explicatur, qualis contractus per ista verba denotetur: quidam enim de locatione, quidam de contractu emphiteutico accipiunt. Omnium probabilior videtur sententia Panor. *in eod. cap. 7. num. 5.* Barth. *l. 1. Cod. de Iure Emphyteutico. n. 8.* Menoch. *Consil. 90.* esse distinctionem faciendam inter locationem ad longum tempus v. g. 10. annorum; & inter locationem, quæ fit ad brevius tempus: in locatione ad tempus longum dicendum est, ius patronatus transire in conductorem, non autem in locatione ad tempus modicum: tum quia conductor ad longum tempus habetur pro possessore. *L. 1. §. 3. ff. de Superficiebus*, & fructus regulariter omnes, qui specialiter excepti non sunt, percipere potest, quod secus est in conductore modici temporis, qui non omnes omninò, sed ordinarios tantùm fructus percipiendi ius habet: tum quia, quòd illa verba *ad firmam*, sint termini linguæ Anglicanæ, ex quibus locatio ad tempus longum intelligitur, ut notat Barth. *dicto loco* & colligitur ex *eodem cap. 7. & ex c. 2. de Locato.* item *ex cap. querelam. Ne Prælati vices suas &c.* quæ *Capitula* Anglis scripta sunt, ut ex eorum inscriptione patet. Non desunt tamen, qui de locatione modici temporis idem volunt, nisi ius præsentandi fuerit nominatim exceptum, cum Barb. *in Collect. ad cap. ex literis. 7. h. t. sub num. 4. vers. ego tamen.* quo & inclinat Zoes. *h. t. n. 39.* Putarem quo præter consuetudinem loci etiam attendendum, sub qua amplitudine fiat locatio, an scilicet tantummodo circa fructus ordinarios naturales conveniatur, vel an generaliter exercitium quoque aliorum iurisdictionalium bonis adhærentium pacto includatur, iisque conductor uti soleat, ut hoc casu idem de iure patronatus probabiliter censeri possit. 24

Nota VII. Quòd creditor, cui castrum aut bonum aliquod habens annexum ius patronatus appignoratum est, non possit uti illo iure patronatus, prout satis apertè deciditur *in c. cùm Bertholdus. 18. de Sententia & re judicata.* Ratio redditur à Panorm. *in dict. cap. 7. h. t. n. 5.* & Gloss. *in eodem c. 18. in fine.* quòd creditor fructus pignoris aliter percipere non possit, quàm si velit debitori restituere, vel in sortem imputare; atqui, si præsentaret Clericum, isque institueretur, perciperet fructum, quem nec debitori restituere, nec in sortem imputare valeret.

Nota *ultimò*, quòd publicatis & confiscatis bonis patroni propter delictum eius etiã juspatronatus ad fiscum deferatur, ex generali regula, quòd cum universitate bonorũ etiam transeat ius patronatus, sed hoc si ius patronatus *reale* sit, si verò sit *personale*, extinguetur, & Ecclesia libera erit: si gentilitium, devolutio fiet ad alios consanguineos, quibus delinquens in iure quæsito per suum factum præiudicare non potuit, iuxta regulam, quod factum cuique suum, non alteri nocere debeat. Barb. *dict. loc. n. 238.* Zoes. *eod. tit. n. 26.* argumento etiam possunt esse, quę de fideicommisso familię non confiscando docet Fachin. *l. 4. Controv. c. 50.* & de Feudo *lib. 7. cap. 20.* 25

Amittitur ius patronatus. I. Si Ecclesia totaliter destruatur, vel etiam dos & reditus penitus deficiant, neque reviviscet, licet Ecclesia rursus ędificetur, vel dotetur, nisi prior patronus ad reædificandum vel dotandum concurrerit. II. Si patiatur patronus ex Ecclesia patronata fieri collegiatam aut Monasterium, ex tunc enim cessabit pręsentatio, & succedet electio. sine consensu autem patroni status Ecclesię in eius pręiudicium mutari non potest. Mager. *de Advoc. cap. 10. numer. 372.* Guttier. *in cap. nobis 25.* 26

hoc t. num. 26. Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 2. c. 13. num. 12.* III. deficientibus successoribus aut extincta familia patroni. IV. per non usum amittitur jus patronatus, si duabus saltem vicibus patronus non præsentarit: cùm enim jus patronatus sit Ecclesiæ aliquo modo grave, & Episcoporum liberæ collationi præjudicans, ècontra verò libertas Ecclesiæ favorabilis, ideo per omissionem duarum præsentationum censetur patronus suo juri renuntiasse, sicut aliàs privilegia onerosa per non usum aut usum contrarium facilè amittuntur. Barb. *dicto loco num. 227.* V. si patronus beneficiatum vel quemcunque Clericum Ecclesiæ patronatæ sine causa necessariæ defensionis occiderit aut mutilarit. *c. in quibusdam. §. sacri. & c. ad aures. de Pœnis.* VI. Si patronus fiat hæreticus, apostata vel schismaticus, ut notatur *in cap. final. de Hæreticis.* VII. Si patronus se ingesserit in perceptione fructuum beneficii, eos vel in proprios usus convertendo, vel saltem impediendo, ne ad beneficiatum, aut eum, ad quem de jure spectant, perveniant. Trid. *sess. 22. de Reform. cap. 11.* VIII. denique ex eodem Concilio Tridentino *sess. 25. de Reform. c. 9.* statutum est, ut qui jus patronatus sibi competens contra canonicas sanctiones per venditionem vel alium titulum & modum prohibitum in alium transferre præsumpserit, ipso facto eodem privatus existat.

27 Utrum autem Episcopus valeat jus patronatus extinctum de novo alicui Laico donare? videatur Riccius *in Praxi aurea p. 3. res. 483.* ubi negativè respondent, quia certis tantùm modis constituitur jus patronatus & Episcopus non potest Ecclesiis novum onus imponere. Non videtur tamen negandum, quin aliquando Laico præsertim minorenni, si v. g. ob non usum amiserit jus patronatus, possit Episcopus per restitutionem in integrum succurere.

Sed & istud notabile est, quòd privatio juris patronatus ex causa delicti, tunc effectum habeat, si sententia judicis declaratoria secuta fuerit, tametsi delictum notorium extiterit. Mager. *de Advocatia. c. 15. num. 875.* Gail. 2. *Obs. 51. num. 6.* Grammat. *decis. 15. num. 8.*

28 Demum pro coronide breviter adnotandum, quòd licet, ut superiùs dictum, patrono incumbat onus defendendi Ecclesiam, & propterea etiam Advocatus Ecclesiæ nuncupetur *cap. præterea. 4. & cap. cùm autem. 24. h. t.* in quibusdam tamen Europæ partibus, præsertim verò in Germania & Gallia receptum sit, ut quidam Advocati Ecclesiæ (germanicè Bugtherren) dicantur, qui patroni non sunt, neque ex hoc solo titulo Clericum ad Ecclesiam vacantem præsentare possunt, nisi aliunde, puta ex fundatione &c. id ipsis competat. Munus igitur istorum advocatorum præcipuum est, Ecclesias contra violentas oppressiones defendere, curam & inspectionem habere, ne bona Ecclesiæ malè dissipentur, aut alienentur: & propterea etiam illis nonnunquam cum consensu Episcopi constituitur jus aliquam partem de fructibus Ecclesiarum sive deinde in pecunia, frumento vel avena percipiendi, *d. c. præterea.* Advocatia & ea suprema competit Imperatori in suo Imperio respectu omnium Ecclesiarum tam majorum, quàm minorum. Item principibus & Dominis territoriorum circa Ecclesias in suis territoriis sitas. Inferiores quoque Domini uti Comites, Barones & Nobiles hoc jus advocatiæ vel ex antiqua consuetudine, vel speciali contractu cum certis Ecclesiis authoritate superioris inito sibi vendicant.

Amittitur jus advocatiæ iis fermè modis, quibus jus patronatus, & in specie (quod nostris temporibus persæpe contingit) si advocatus eo jure abutatur ultra censum sibi constitutum usurpando bona, fructus, aut jura Ecclesiæ, in personas Ecclesiasticas dominando &c. *cap. in quibusdam. 12. de Pœnis. c. generali. de Elect. in 6.* junct. constit. Frideric. *in tit. de Pace tenend. & ejus viol. §. publici latrones. vers. quicunque advocatiam.* Gail. *lib. 2. obs. 54. num. 6.* De isto jure advocatiæ videri poterit insignis tractatus, quem edidit Martinus Magerus, ubi rem totam latissimè exponit, *& cap. 14. & cap. 16.* prolixiùs tractat, qualiter ob non præstitam defensionem jus advocatiæ, & exigendi censum amittatur.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

SUMMARIA.

1. *Episcopi potestas dividitur in legem Jurisdictionis & legem Diœcesanam.*
2. *Census quid, & quotuplex?*
3. *Census novus post fundationem non potest imponi Ecclesiis, exceptis quibusdam casibus.*
4. *Seminarium Clericorum in qualibet Ecclesia Cathedrali erigendum.*
5. *Cathedraticum quid?*
6. *Solidi olim quantus valor?*
7. *Cathedraticum an possit tolli præscriptione?*
8. *Charitativum subsidium quid.*
9. *Charitativi subsidii exigendi causæ.*
10. *Charitativum subsidium tantùm exigitur ab Ecclesiastici beneficiatis.*
11. *Non solutum exigitur à Successore beneficii.*
12. *Monasteria sunt libera à lege Diœcesana & Charitativo subsidio, nisi exigatur à propriis Prælatis Ordinis.*
13. *Procuratio quid?*
14. *Procuratio potest solvi vel in natura, vel in pecunia.*
15. *Valet consuetudo non solvendi procurationem.*
16. *Præter Procurationem non debet quid aliud à Visitatoribus accipi vel exigi.*
17. *Procuratio non debetur à singulis Ecclesiis eadem die visitatis?*
18. *Portio Canonica quid & quotuplex?*
19. *Qualiter exigatur de relictis ad pias causas, & decimationibus.*

IN *cap. dilectus. 18. de Offic. ord.* potestas Episc. dividitur *in legem Jurisdictionis*, & *legem Diœcesanam*; atque ut Gloss. ibid. interpretatur *lex Jurisdictionis* illa dicitur, quæ consistit *in dando*, ut in datione ordinum, beneficiorum, dispensationum, sententiarum judicialium & similium, lex verò *Diœcesana* est, quæ consistit *in recipiendo*, & versatur circa illas exactiones, quas Episcopus à suis Diœcesanis petere recipereque potest. 1

Porrò de iis, quæ ad *legem Jurisdictionis* pertinent, frequenter hactenus in diversis titulis diximus, hic autem principaliter de *lege Diœcesana*, sive exactionibus Episcopalibus, quæ beneficiis Ecclesiasticis (de quibus hactenus egimus, & in *hoc Libro in Tit. XII. ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione*, aut oneris additione conferenda diximus) imponuntur, tractatur. Habent istæ exactiones sua specialia nomina in Jure, alia enim exa-

exactio dicitur *Census*, alia *Cathedraticum*, alia *Charitativum subsidium*, & alia denique *portio canonica*.

De Censibus.

2 VAria censuum acceptio traditur à Cov. *lib.* 3. *Ref. c.* 7. *n.* 1. magis propria est illa, quòd census accipiatur pro æstimatione bonorum in ordine ad tributa solvenda juxta *l.* 4. *ff. de Censibus*; vel etiam pro ipso tributo annuo proportionaliter secundùm cuiusque facultates Principi solvendo ducta Ethimologia à *censendo* sive æstimando patrimonio. In nostro proposito census nihil est aliud, quàm pensio quædam de proventibus certæ Ecclesiæ, aut beneficii Episcopo vel aliis de eiusdem authoritate persolvenda.

Dividitur iste census, quòd alius sit *antiquus*, alius *novus*, uterque perpetuus vel temporalis. *Antiquus census* dicitur, qui fuit impositus tempore fundationis vel consecrationis Ecclesiæ: nam eo tempore non tantùm Episcopus sibi ipsi, sed etiam patronis & fundatoribus vel aliis quibuscunque ex justa causa & cum consensu Fundatorum moderatum censum constituere potest, per textum & *DD. in cap. præterea.* 23. *de I. patron. in cap. quanto* 16. *hoc tit.*

3 Econtra *novus census* dicitur, quem Episcopus primùm post fundationem aut consecrationem Ecclesiis imponit. De quo novo censu exstat prohibitio Concilii Lateranensis *in cap. prohibemus* 7. *hoc tit.* ne ab Episcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem redituum suis usibus Prælati appropriare præsumant. Si quis verò aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur. Gonzalez *ad Reg.* 8. *Cancell. Glossa*, 5. *num.* 40.

Verùm ab hac Concilii constitut. quidam casus excipiuntur, in quibus permittitur Episcopus novum censum imponere. I. si Episcopus Ecclesiam aliquam à sua Jurisdictione eximat (quod ex justa causa & cum consensu sui Capituli facere potest, tradit Barb. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 89. *n.* 5.) in recognitionem beneficii censum & pensionem aliquam sibi poterit reservare, prout id ipsum facit Pontifex quando Ecclesiam à Jurisdictione Episcopi eximit, vel in suam protectionem specialiter recipit, *cap. cùm venerabilis.* 21. *b. t.* non tamen potest Episcopus imponere censum Ecclesiæ, quam de manibus Laicorum eripuit. *c. Ecclesiis.* 9. *b. t.* II. dicta prohibitio Lateran. ex communi Doctorum sententia tantùm intelligitur de censibus perpetuis, quibus ipsum beneficium perpetuò gravatur, non verò de censibus temporalibus, qui ad certos annos, vel etiam ad vitam beneficiati imponuntur, dummodò justa causa interveniat. Causas autem justas constituendi novum censum vel pensionem recenset Barb. *dict. p.* 3. *alleg.* 85. videlicet si ex duobus litigantibus de beneficio unus cedere velit reservata sibi aliqua pensione beneficii, *c. de cætero.* 5. *de Transact. cap. nisi essent de Præbendis*: si beneficiatus decrepitus aut ægrotus renunciet beneficio pensione tamen alimentorum loco sibi data. Item pro sustentatione pauperum scholarium, vel aliorum indigentium, aut pro necessitate Ecclesiæ Cathedralis ad eius reparationem, aut ad solvenda debita pro Episcopatu contracta. Illud addendum, quòd impositio pensionis debeat fieri beneficio vacante, nam eo impleto fine consensu beneficiati fieri non posset, utpotè cui per collationem jus ad omnes reditus beneficii quæsitum est. Requirit etiam Barbosa *dict. alleg.* 85. ad impositionem pensionis consensum Capituli & alias solennitates ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitas, sed collato *n.* 2. 5 & 6. intelligendus videtur de censu seu pensione perpetua.

4 III. In Concil. Trid. *sess.* 23. *de Refor.* 4. *mat. cap.* 18. statutum est, ut in qualibet Ecclesia Cathedrali Seminarium aliquod erigatur, in quo juvenes & adolescentes educentur, ac in disciplina Ecclesiastica instruantur, ad quod Seminarium conservandum, & sustentandum poterit Episcopus omnibus quibuscunque beneficiis suæ Diœcesis certam pensionem perpetuò imponere, ut *in eodem cap.* 18. latiùs habetur.

De Cathedratico.

CAthedraticum sunt de Jure *duo solidi*, qui de reditibus Ecclesiarum Episcopo annuatim persolvendi sunt in recognitionem & honorem Cathedræ Episcopalis. *c. conquerente* 16. & *ibi* Glossa *de Officio Ordinarii*. Quia verò inter DD. non satis convenit, quantæ æstimationis fuerit olim *solidus*, quam alii pro aureo, alii pro minori valore accipiunt, ut videre est apud Covar. *de Veter. Collat. numism. cap.* 3. *in princ. num.* 3. & §. 2. *num.* 5. & *Var. resol. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. ideò hac in re ad consuetudinem locorum attendendum erit, de qua alicubi major, alicubi minor pecunia solvitur. Glossa *in dict. c. conquerente. V. duos solidos.* Alio nomine hæc exactio etiam *Synodaticum* appellatur, eò quòd in Synodo Episcopali, quæ singulis annis ex præscripto juris celebrari deberet, ab omnibus Parochis, & beneficiatis ad Synodum vocatis danda sit, hodiè verò in multis locis usu præceptum est, ut in Synodo Decanali sive Conventibus & Capitulis ab Archipresbyteris & Decanis ruralibus celebratis ipsis Decanis loco Episcopi cathedraticum persolvatur ad Episcopum deferendum. 5

Hanc exactionem duorum solidorum Episcopus ab omnibus Ecclesiis & beneficiatis suæ Diœcesis exigere potest, exceptis Monasteriis, quæ regulariter sunt *à lege Diœcesana* exempta, nisi specialiter in uno vel altero casu expressè in jure inclusa reperiantur. *cap. inter cætera.* 8. *causa* 10. *quæst.* 3. *cap. cùm pro utilitate.* 34. *causa* 16. *quæst.* 1. Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 86. *in fin.* & *alleg.* 87. *n.* 45. 6

Utrùm autem præscriptione aut consuetudine Cathedraticum abrogari possit dubitatur? non pauci sentiunt præscribi contra Cathedraticum haud posse, nisi præscriptione immemorialis temporis, quæ juxta *c. super quibusdam. de V. S.* vim privilegii obtinet. citati apud Barbos. *dict. allegat.* 86. *num.* 44. Ratio eorum, quantùm coniicio, est, quòd cùm Cathedraticum debeatur in signum obedientiæ & reverentiæ Episcopo; sicut contra hæc præscribi non potest, ita nec contra Cathedraticum, sicut nec contra Procurationem debitam ex visitatione. *cap. cùm non liceat.* 12. & *c. cùm ex Offic.* 16. *X. de Præscript.* sed quia de præscriptione Cathedratici non habetur textus expressus, aliunde autem constat, contra jura Episcopalia, imò contra subjectionem dari præscriptionem, *c. de quarta. cap. auditis. de Præscript. c. cùm Personæ. Eod. in* 6. Barbos. *de Offic. Episc. p.* 3. *alleg.* 128. *num.* 3. & 8. ideò vix erraret, qui contrarium teneret, posseque dari differentia inter Procurationem & Cathedraticum, quòd illa, stante jure visitandi, veniat ex naturali consequentia, nec Episcopus absterreatur à visitatione, si debeat eam suis sumptibus peragere, cùm dignus sit operarius alimentis &c. Obedientia autem & reverentia possit exhiberi etiam præter solutionem Cathedratici, sicut in Monasteriis ad Cathedraticum non obligatis exemplum est; imò etiam contra procurationem consuetudinem admittit Con. Trid. *sess.* 24. *de Reform. cap.* 3. 7

De Charitativo subsidio.

CHaritativum *subsidium* est quædam exactio extraordinaria propter manifestam & rationabilem causam cum charitate à subditis postulata. *cap. cùm Apostolus.* 8

lus. 6. hoc tit. ubi *prohibemus*, inquit Concil. Lateran. *ne Episcopi subditos suos exactionibus gravare præsumant, sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superveniunt, ut si manifesta & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare*. Verùm hæc non ita accipienda sunt, quasi subditi pro suo arbitrio dare vel denegare possint charitativum subsidium, sed licet ab initio cum charitate, & demonstrata necessitate peti debeat, ex post facto tamen propter eandem necessitatem ex naturali æquitate & lege charitatis subditi omninò ad præstandum auxilium obligantur, & compelli possent. Innocent. & Panorm. *in d. c. 6. h. t.*

9 Porrò justæ causæ petendi charitativum subsidium, quamvis omnes & singulæ in specie exprimi facile non possint, & Textus tantùm in genere manifestæ & rationabilis causæ mentionem faciat, ideò potissimùm in judicio & conscientia superioris positum sit, quænam talis rationabilis causa censeri debeat teste Panormit. *in eodem cap. 6. num. 4.* Interim tamen unam vel alteram causam præ cæteris rationabilem referunt DD. ita in primis à sacra Congregatione declaratum ajunt, novum Episcopum posse propter expensas in sui electione, confirmatione & consecratione factas charitativum subsidium exigere. Præterea etiam sufficiens causa petendi subsidium communiter reputatur, si Episcopus magnas fecit expensas pro causis & negotiis totius Diœcesis. Item si debita pro bono communi Ecclesiæ vel totius Episcopatus contracta dissolvere velit, si ex causa publica & necessaria ad Papam vel Imperatorem aut Concil generale vel provinciale venire debeat Bar. *de Offic. Episc. alleg. 87. n. 26. & seq.* Tamb. *de Iure Abba. tom. 3. disp. 10.*

10 Exigitur autem charitativum subsidium tantùm à personis Ecclesiasticis ratione suorum beneficiorum, non verò à Laicis, ut ex *dict. cap. conquerente. de Offic. Ordinarii & cap. 6. & 7. causa 10. quæst. 3.* satis colligitur: licet enim *in dicto cap. cùm Apostolus hoc tit.* generaliter dicatur charitativum subsidium à subditis exigi posse, tamen in propria significatione Diœcesani laici non dicuntur subditi Episcopi, quamvis quo ad aliqua spiritualia forum Ecclesiasticum recognoscere debeant, ut rectè not. Gloss. *in clem. 1. V. subditos de Foro comp.* Quòd si Episcopus non tantùm sit Episcopus, sed etiam Princeps & Dominus territorii, tunc qualiter ab illis, utpote veris suis subditis, steuras & collectas exigere valeat, nostri fori non est, hic & nunc examinare, sed ex generalibus Imperii legibus & usibus petendum. Notanter dixi, à personis Ecclesiasticis ratione beneficiorum postulari charitativum subsidium; Unde Clerici, qui beneficium non habent, licet habeant ampla bona patrimonialia, vel qui beneficium quidem habent, sed ita tenue, ut præter congruam sustentationem nihil ipsis de fructibus supersit, ad charitativum subsidium non obligantur, ut Navar.

11 resolvit *de Censibus, consilio 5.* & Barbosa *dicto loco num. 48. & sequentibus*. Ubi etiam istud notabile ponit, quòd charitativum subsidium ab Antecessore in beneficio petitum & non solutum possit à successore tanquam onus reale, & tributum beneficio impositum exigi, *arg. l. Imperatores. 7. ff. de Publ. & vectig.*

12 De Monasteriis dubitatur, utrùm ad charitativum subsidium Episcopo teneantur? Pro affirmativa facit *text. in clem. 1. de Excessibus Prælat.* ubi dicitur, quòd Episcopi in exigendo charitatis subsidio ab exemptis eorumque subditis excedunt nimiùm contra eos. Unde à contrario videtur inferri posse, quòd moderatum subsidium à Monasteriis & quibuscunque exemptis peti valeat. Nihilominùs sententia negativa communiter recepta est, quia charitativum subsidium est de lege Diœcesana, à qua omnia Monasteria sunt exempta, nisi quatenus expressè reperiuntur comprehensa. *cap. ne pro cuiuslibet. 16. quæst. 1.* Non obstat textus *dict. clement. 1.* quia intelligitur de exemptis & Monasteriis habentibus parochias, vel Ecclesias sæculares, quæ exemptæ non sunt, ex quibus antequam ad monasteria pervenerunt jura Episcopalia persolvi consueverunt, ita ut de illis etiam imposterum persolvi debeant, *clement. 1 h. t.* nam res transit cum suo onere & Monasterio exempto non hoc ipso omnes eius parochiæ exemptæ sunt. *cap. ex ore 17. de Privilegiis*. Barbos. *dicto loco num. 45.* Tambur. *de Iure Abbatum tom. 3. disp. 10. qu. 4. num. 3.*

De Abbatibus & aliis Prælatis Episcopo inferioribus docet idem Tambur. *dict. lib. quæst. 2. & 3.* quòd saltem ex consuetudine & privilegio possint à Monasteriis & Ecclesiis sibi subjectis justis de causis (quas *dict. q. 3.* enumerat) charitativum subsidium exigere.

De Procurationibus.

PRocuratio non est aliud, quàm victus & sustentatio debita Episcopo pro eo tempore, quo Ecclesias suæ Diœcesis visitat danda ex reditibus Ecclesiarum visitatarum. Licet enim Episcopi aliàs largos reditus habeant, ut tamen eò faciliùs permoveantur ad visitationem Ecclesiarum, jure constitutum est, ut tempore visitationis suis sumptibus parcere, & procurationes ab ipsis Ecclesiis exigere possint, cùm suis stipendiis nemo facilè militare soleat. Circa istas procurationes primitus quidem constitutum fuit ab Innoc. IV. & Greg. X. *in c. 1. & 2. h. t. in 6.* ne eorum nomine pecunia Visitatori daretur, sed victualia ipsa in natura subministrarentur, id tamen posteà Bonif. VIII. *in c. 3. eod. tit.* correxit & liberum reliquit visitatis, utrùm pecuniam, vel victualia dare velint, quod ipsum deinde Concil. Trident. *sess. 24. de Reform. c. 3.* confirmavit, adiiciens, ut in iis locis, & in quibus consuetudo est, ut nec victualia nec pecunia, nec quidquam aliud à visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, id omninò observetur. Illud quoque, quod jam priùs in *dicto cap. 1. & 2. h. t. in 6.* prohibitum erat, repetiit Concil. Trid. ne videlicet extra procurationem pecunia, aut munus quodcunque etiam oblatum à Visitatoribus, vel iis, quos secum habent, accipiatur, consuetudine quacunque, etiam immemoriali non obstante, adeò ut præter dupli restitutionem intra mensem faciendam, aliis insuper pœnis à Synodo Provinciali determinandis accipiens, puniri debeat.

Præterea advertit Panormit. *in cap. procurationes. 23. hoc tit. num. 4.* quòd Episcopus sive Visitator non possit computare expensas, quas fecit in emendis aut conducendis equis, minùs æstimare equos mortuos, vestes detritas &c. cùm tantùm victualia, aut eorum æstimationem accipere de jure permittatur, exceptionem aliqui ponunt apud Barb. *in Collect. ad d. c. 3. Trid. num. 30.* Prælato à S. Pontifice delegato, cui aiunt, deberi mercedes equorum, & viaticum, ut possit de loco ad locum commodè transire.

Cæterùm omnes quidem Ecclesiæ visitatæ (exceptis Oratoriis privatis, *cap. fin. hoc tit.* & ex quorundam sententia Hospitalibus & similibus piis locis. Zerola *in Praxi Episcoporum. p. 2. V. Visitatio. §. 6. dub. 7.*) Procurationem visitanti præstare debent, ita ut nec Monasteria ab ea exempta sint, juxta Trident. *dict. cap. 3. & cap. sopitæ. 14. hoc tit.* Si tamen Episcopus una die plures Ecclesias visitaverit, non à singulis singulas procurationes exigere, sed una tantùm procuratione pro illa die sufficienter contentus esse debet, atque eam præstandam non una sola Ecclesia gravari, sed etiam reliquæ illa die visitatæ juxta proportionem suorum redituum concurrere debent per tex. & DD. *in cap. cum instantia. 17. §. sanè & cap. procurationes. 23. X. hoc tit. c. 3. eod. Titulo in 6.*

De

De Portione Canonica.

58 CAnonica Portio est pars aliqua, quæ ex institutione Canonum de iis, quæ in testamento relinquuntur Ecclesiis, item de decimis ad Ecclesias parochiales spectantibus Episcopo debetur: introducta est ista portio ex similitudine legitimæ patri vel patrono debitæ in bonis filii vel liberti, ad instar cuius visum fuit in bonis Ecclesiarum certam portionem Episcopo adscribere, qui quasi pater & patronus spiritualis earum habetur & nomine Episcopi hoc loco intelligit Barb. *de Offic. Ep. par. 3. alleg. 68. num. 8.* etiam inferiores Prælatos respectu Ecclesiarum sibi subiectarum, in quibus habent quasi Episcopalem iurisdictionem.

Est autem hæc portio canonica duplex, ut iam insinuatum, una quæ debetur ex relictis Ecclesiæ, altera quæ debetur ex decimationibus, & cum regulariter de iure *quarta pars* relictorum vel decimarum assignata sit Episcopo (nisi consuetudo tertiam partem introduxerit) ideò aliis nominibus hæc portio canonica
59 dividitur *in quartam relictorum ad pias causas*, & quartam *decimarum*. Quod attinet ad *quartam relictorum ad pias causas* sciendum est, quòd de iure ex omnibus illis, quæ testator indeterminatè, sive Ecclesiæ Cathedrali sive inferioribus, quibuscunque Ecclesiis aut Monasteriis legavit, Episcopus quartam vel tertiam partem iuxta locorum consuetudinem exigere possit, *cap. requisivisti. 5 3. de Testament.* Notanter autem dixi quæ testator *indeterminatè* Ecclesiis reliquit; nam si expressè & in specie pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, pro Anniversario, septimo, vigesimo ac trigesimo die, sive aliàs, ad perpetuum cultum divinum testator legasset, ex talibus relictis portio canonica non deberetur. *cap. fin. de Testamentis.* Præterea ex textibus citatis communiter notant DD. quòd portio canonica tantùm exigatur ab Ecclesiis & locis piis non autem ex iis, quæ personis relinquuntur, ut ideò non debeatur portio canonica Episcopalis, si testator aliquid reliquerit pauperibus in genere vel in specie.

De quarta decimationum similiter sciendum est, quod tempore, primitiuæ Ecclesiæ, quando Episcopi erant pauperes, statutum fuerit, ut de oblationibus Ecclesiis factis sumerent medietatem. *cap. antiquis.* 10. *q.* 5. & procedente tempore tertiam partem ex fructibus parochialium Ecclesiarum cum onere tamen fabricæ, id est, ut illas Ecclesias ruinosas reficere tenerentur. *cap. unico.* 10. *quæst.* 3. de jure recentiori tantùm Episcopis concessum est, ut de decimis ad Ecclesias parochiales pertinentibus, & non de aliis reditibus quartam partem sine onere tamen fabricæ accipere possint. *cap. conquerente. de Officio Ordinarii. c. de quarta. de Præscript.* plura de istis quartis tractare prætermittimus, quia jam passim in desuetudinem abierunt, & quadraginta annorum spatio posse contra portionem præscribi, text. est *in cap. de quarta. X. de Præscript.* & plura videri poterunt apud Barbosam *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 86.*

De portione canonica debita Parocho, quando quis extra Ecclesiam parochialem eligit sepulturam, dictum est supra *in Tit. de Sepultura n. 53.* & textus sunt *in cap. 4. cap. cum super c. certificari. cap. in nostra de Sepult. clem. dudum, eod. tit.*

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

SI Judæi loca, in quibus Domino sacrificia offerebant, divinis habebant supplicationibus consecrata, multò magis apud Christianos id fieri convenit, ubi non jam illa umbratilia sacrificia & præfigurativa tantùm nostrorum, sed verum sacrificium immaculati corporis & sanguinis Domini offertur.

§. I.

SUMMARIA.

1. *A quo & quibus ceremoniis Ecclesiæ sint consecrandæ?*
2. *Quibus casibus destructæ & reædificatæ Ecclesiæ consecrari debeant?*
3. *Specialis etiam consecratio Altaribus impendenda est.*
4. *Quid sit Altare portatile & fixum; Et quibus casibus exsecrentur?*
5. *Calices & patenæ specialiter consecrari, & ex certa materia perfici debent.*
6. *An consecratio repetenda, si calici nova deauratio accedat?*
7. *Quare campanæ Ecclesiarum benedicantur & chrysmate inungantur?*
8. *Vestes & paramenta ad missam spectantia etiam benedicuntur.*
9. *Quibus de jure vel ex privilegio competat consecrare & benedicere Altaria, Calices &c.*

COnsecratio Ecclesiarum facienda est ab Episcopo per signationem & unctionem parietum cum oleo s
sacro & aliàs cæremonias præscriptas in Pontificali Romano, atque ante prandium inter missarum solennia, de decentia (non de necessitate) in die festivo *cap. sua 2. b. tit. cap. omnes Basilicæ 3. de Consec. Dist. 1.* Ugol. de *de Potestat. Episc. cap.* 28. Non tamen priùs consecranda est Ecclesia, quàm competens illi dos pro ejus consecratione assignetur, *cap. 1. q. 2. cap. cùm sicut causa 8. b. tit.*

Quamvis autem Ecclesia non debeat sæpiùs, quàm semel consecrari, si tamen dubitetur, an Ecclesia quandoque fuerit consecrata, præsumitur contra Ecclesiam, quòd nunquam fuerit consecrata, nisi probationes aliquæ pro ea adferri possint, ac proinde denuò consecranda erit: non enim intelligitur iteratum quod nescitur factum. *cap. Ecclesiæ 18. cap. solennitates Dist. de Consecr. 56.* 5. Probatur autem consecratio per scripturam vel cruces, quæ dum consecratur Ecclesia, in parietibus fiunt vel per unum testem aut famam aliaque indicia, quando enim de nullius præjudicio agitur, imperfectæ probationes admittuntur. Panorm. *in c. proposuisti. 4. hoc tit. n. 6.*

Item si Ecclesia tota, vel ex majori parte corruerit & reæ-

reædificata sit, denuò consecranda erit, licèt ex eadem materia reædificetur, quia nihilominus nova Ecclesia est, etsi prior forma interiit. Gloss. *in cap. de fabrica*. 24. *de Consecrat. dist.* 1. Nec distinguendum erit, an casu corruerit Ecclesia, an ea mente tigna pro majori parte deposita, ut reponerentur. Barbos. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 27. num.* 15. Sed opponitur difficilis textus *in l. inter stipulantem*. 83. *ſſ. 5. ff. de V. O. & in l. qui res*. 98. §. 8. *ff. de Solut.* ubi navis ea mente dissoluta, ut ex iisdem tabulis reficeretur, dicitur manere eadem navis. Existimo responderi posse, in casu *dd. legum* manere eandem navim quantum ad retentionem dominii & possessionis civilis ejus, qui per dissolutionem navim non voluit interire: non autem quoad eandem numero formam, (quod tamen in consecratione consideratur) si enim per refectionem ex eadem materia eadem numero forma conservaretur, malè dixisset JC. in *cc. LL.* quòd navis sine intentione refectionis dissoluta, & postea mutato consilio ex ijsdem tabulis refecta alia navis sit, sola enim intentio dissolventis, tanquam composito prorsus extrinseca, nihil mutat in substantialibus compositi.

Deinde si magis moraliter loqui velimus, quidquid sit de navi, certè in ædificio major est mutatio, neque ut eædem tabulæ, ita idem cœmentum, ijdem lapides & lateres eò, quo priùs fuerunt modo, accommodantur, ut vel hinc J. C. *in dict. l.* 83. §. 5. responderit, aliter de domo usque ad aream deposita, quàm de navi sentiendum, ut illa etiam intentione reficiendi dissoluta & reædificata alia sit, nisi pauca tantùm tigna dissoluta & reposita sint.

Non tamen erit opus nova consecratione, si subsistentibus parietibus tectum corruat, quod rursus de novo imponatur; vel si successivè etiam ipsi parietes per partes reficiantur, & ita quidem, ut paulatim nec pars de primo ædificio supersit (dummodo simul & semel totius vel majoris partis Ecclesiæ ruina & reparatio non fiat) quia his casibus moraliter non censetur nova, sed prior Ecclesia, ut ex mente omnium DD. tradit Barb. *in c. ligneis. 6. h. tit.* & pulchris exemplis confirmat Jurisconf. *in l. proponebatur 76. ff. de Iudic.* quòd scilicet eadem legio militum, idem populus censeatur, licet prioribus hominibus emortuis novi substituantur; idem corpus hominis, licet ex novis accedentibus alimentis in dies reficiatur, specie enim extrinseca non mutata res eadem existimatur. Quòd si Ecclesia amplificetur & nova pars addatur, quæ tamen minor sit parte vetere remanente, etiam tunc nova consecratione opus non erit, quia major pars trahit ad se minorem. *c. quòd in dubiis 3. h. tit.* Gloss. margin. *in dict. cap. de fabrica de Consecr. dist. 1. in v. innovata*. ubi addit sufficere, si aqua exorcizata seu benedicta nova pars accedens aspergatur.

Porrò specialis consecratio Ecclesiæ & specialis altaribus intra eam existentibus impenditur; unde confracto altari non tota Ecclesia, sed ipsum tantùm altare; & vicissim execrata Ecclesia propter ruinam & reparationem majoris partis ipsa quidem Ecclesia, non autem altare (si salvum & integrum permanserit) consecrari debebit.

3 Altaria autem omnia sive portatilia, sive fixa in superiore parte lapidea esse debent, ad designandum, quòd sacerdotes sacrificantes annuntient mortem Domini, 1. *ad Cor.* 11. qui in sepulchro lapideo tumulatus est. Sepulchrum quoque & sigillum omnia altaria habere debent, id est, cavitatem aliquam, in qua reliquiæ Sanctorum recludantur, *c. placuit 26. de Consec. dist.* 1. Sylv. *V. altare. q.* 1. tex. *in dict. cap. placuit*; & quod usus optimus legum interpres, *l. cùm de interpretatione. ff. de LL.* constanter in Ecclesia observatus demonstrat, & introitus missæ indicat per illa verba: *quorum reliquiæ hic sunt &c.* Altare quidem portatile est tabula lapidea, quæ de loco ad locum portari potest. Altare autem fixum tam ex superiori mensa lapidea, quàm ex inferiori structura seu pede firmo essentialiter constituitur. 4 Quare si in altari fixo superior tabula a suo pede amota fuerit, exsecratum censebitur.

Cæterùm tam in Altari portatili, quàm fixo, si notabilis fractura acciderit, si reliquiæ extractæ sint, 5 imò si sepulchrum tantùm vel sigillum apertum, aut lapis claudens sepulchrum fractus fuerit, execratur, & ad novam consecrationem deveniendum erit. Innoc. & communiter alii *in cap. 1. h. tit.* Circa fracturas tamen plurimùm tribuendum esse arbitrio Episcopi, an & quando execratio facta dici debeat, monet Barbos. *de Officio Episcop. alleg. 27. num. 2. 6.* & tantam esse debere, ut in nulla parte altaris calix cum patena, moraliter rem æstimando, consistere possit, ut si per medium altare transeat, ubi calix ponitur, habetur apud Laym. *in Theolog. moral. de Sacrif. miss. cap. 6. num.* 4. ubi *num. 5. v. id verò*; reprobat sententiam illorum, qui putant amitti consecrationem, si cornua altaris, in quibus unctio facta est, frangantur; eò quòd consecratio intelligatur in esse toti altari & in majori ejus parte capiendo calici idonea conservari. Addit etiam Barbos. ex decis. Sacr. Congreg. Rit. lapidem altaris profanatum posse licitè vendi & applicari ad usum profanum honestum & decentem.

Præter Ecclesias & altaria etiam calices & patenæ consecrari debent, ut notum. Et hæc vasa debent esse 6 de auro vel argento, vel ob causam paupertatis ex stanno, non autem de ære aut auricalcho aut cupro, quia hæc propter æruginem vomitum provocant; nec ex ligno, ne sanguis per poros imbibatur; nec ex vitro vel cristallo propter fragilitatem; nec de lapide propter ineptitudinem. *c. vasa & c. ut calix de Consecr. dist.* 1. Sylv. *V. Calix num.* 1. amittunt autem suam consecrationem per amissionem formæ & usus, sicut contingit per notabilem fractionem, licèt illa fractio de facili iterum refici possit, ut si pes calicis à cuppa abrumpatur. Si tamen calix torneatilis foret, separatio pedis à cuppa, quæ fit absque fractione, non noceret: nam forma ex prima destinatione operis mutabilis non censetur interire per mutationem reparabilem, & aliam rationem adfert Laym. *c. l. num. 6.* quod scilicet in calice torneatili, cuppa per se sola consecretur.

Non etiam amitti consecrationem calicis per aliquos ictus à fabro inflictos, nisi per fractionem forma mutetur, ex Armilla *in V. Calix numer.* 4. & Azor. *Instit. moral. par. 1. lib. 10. cap. 28. quæst.* 5. refert Barbos. *dict. alleg. 27. num.* 39. quod notandum circa profanationem calicum vendendorum, vel commutandorum.

Quòd si diuturnitate temporis aurum in calice & patena absumptum sit, non propterea interit consecratio, quæ toti calici & patenæ inest. Armilla & Sylv. *V. Calix*. Azor. *dict. l. q.* 6. & alii communiter. Attamen si nova deauratio accedat, an tunc repetenda sit consecratio, dubitatur? Sunt, qui negent apud Laym. *dict. l. num.* 7. eò quòd major pars consecrata trahat ad se minorem in his, quæ inter se uniuntur, & quorum partes seorsim rationem & appellationem non habent: quòd in simili non ideò exsecrata dicatur Ecclesia, quia muri ejus pinguntur aut dealbantur. Ideoque sufficere putant, si majoris reverentiæ ergò ob contactum manuum profanarum (potest enim ex causa rationabili laico v. g. aurifabro dari licentia contingendi vasa sacra Layman. *c. l. num.* 19.) aqua benedicta calix abluatur. Quibus addi potest, quòd etiam per sacrificium Missæ nova sanctificatio tribuatur. *c. de fabrica. 24. de Consecrat. dist.* 1. prout & in corporalibus manibus fœminarum lotis & mundatis accidit, ut postquam iterum desuper celebratum est, non liceat laicis ea attingere. Et hæc

hæc sententia propter authoritatem DD. & rationes valde probabilis est. Contrariam sententiam, quam cum Sylv. Armilla, Angelo & Tabiena *in v. Calix.* & Azor. *d, l. quæst.* 4. aliisque pluribus tenet Barb. *dict. loc. num.* 38. in praxi receptam testatur ipse Laym. *c. l. num. 6.* ex eo quòd in calice principalis pars non consideretur ex quantitate materiæ, sed ex immediato contactu Corporis & Sanguinis Domini, quæ proinde, si nova non consecrata accedat, consecranda erit. Ad rationem contrariam responderi potest, quòd quidem major pars consecrata trahat ad se minorem, nisi minor sit pars principalior. Attamen stante hac ratione difficile videtur cum Sylv. *v. Calix, n. 2.* & aliis sustinere, quòd per absumptionem auri non execretur calix, tanquam parte principali pereunte, nisi subtiliore distinctione inter partem *principalem* & *majorem* inventa dicamus, consecrationem quidem perire per interitum partis *majoris*, utpote ex quo totum suam formam amittit, non autem semper (nisi fortassis aliter in jure cautum sit) per interitum partis *principalis*, quæ si non sit simul pars *major* in ratione quantitatis, non immutat formam totius, in quo propterea consecratio adhuc conservatur.

7 Præterea etiam Campanæ Ecclesiarum benedicuntur & Chrysmate unguntur, ut sono quasi sacrato ad laudes divinas convocetur populus, repellantur hostes & dæmones, incantationes magicæ, fugentur noxiæ tempestates. Si hæc rident hæretici, irrideant Deum ipsum, ait Durand. *de Ritibus Eccles. lib. 1, c. 22. Nu. 4.* qui *Num.* 10. præcipit populo: *plangentis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum*. Sed hæretici extra Ecclesiam ejecti & Satanæ traditi (teste Augustino *in cap. omnis. 32. causa* 11. *quæst.* 3. *sicut enim in Ecclesia Christus, ita extra diabolum est*) facilè deponunt arma spiritualia: pulsare negligit, quos quieto jure possidet: fœdus iis potiùs, quàm colluctatio est cum Apostolo *ad Ephes. 6. V. 12. Adversus insidias diaboli, adversus Principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Verè illi nequam spiritus quondam cœlestes, principes dæmoniorum *Matt.* 12. 24. rectores tenebrarum harum & exilii nostri, qui in nos exules filios Evæ tantam potestatem exercent, ut ad oculum (nisi miseri in nostrammet perniciem cæcutire velimus) nobis quotidie monstrant magi incantatores, energumeni sive obsessi, peccatores in interitum temporalem & æternum ambulantes. Sed *& Crux Christi pereuntibus stultitia, nobis autem qui salvi sumus, Dei virtus est*. In fide quidem resistitus diabolo 1. *Pet.* 5. Sed in fide observante mandata DEI, *Math.* 19. *I. Ioan. cap.* 3. *in fine*. in fide, *cum bona conscientia.* 1. *ad Tim.* 1. 18. in fide, *crucifigente & mortificante carnem cum vitiis & concupiscentiis, ad Rom, c. 8. ad Gal. 5. 22. ad Colos.* 3. in libertatem vocati sunt Christiani *sed non in libertatem carnis. d. c. 5. ad Gal,* in fide, dedita orationi & jejunio *Matth.* 17. 20. *Marci*. 9. 28. in fide, *non diligente mundum neque ea, quæ in mundo sunt, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & ambitionem spiritus, quæ non sunt ex patre*. 1, *Joann.* 2. in fide, *quæ Ecclesiam audit ut matrem*, aliàs non fides, sed infidelitas est, *Matth,* 18. 17. qualem fidem an habeant hæretici, seipsos probent & judicent.

8 Vestes quoque sacræ & paramenta ad sacrificium Missæ deservientia benedici debent, ut tanto cum majori reverentia divinum sacrificium peragatur. Amittunt hæc paramenta suam benedictionem, si eorum forma mutetur, ut si ex stola fiat manipulus, ex alba amictus &c. quia singulis paramentis speciales benedictiones sunt accommodatæ. Item si adeò lacerentur, ut ad usum sacrum deservire ampliùs non possint, quo casu fragmenta potiùs comburi, quàm ad usum merè profanum applicari debent. Ugolinus *de Potest, Episc. cap.* 32. §. 5. *n.* 6. Si laceræ vestes ex materia non consecrata reficiantur, dummodo materia hæc sit in minori quantitate, participat de consecratione majoris partis *arg. cap.* 3. *b. t.*

Demùm consecrationes & benedictiones altarium, calicum, campanarum & reliquorum paramentorum ordinario jure quidem Episcopis competunt, nihilominus ex privilegiis & communicatione privilegiorum etiam inferioribus Prælatis competere possunt, Deinde consuetudine multorum locorum recepta videtur sententia Glossæ *in Clement, attendentes de Statu monach.* quòd generaliter Prælati habentes usum infulæ & baculi consecrationes præfatas facere possint. Si enim tales Prælati possunt dare minores Ordines, & aliàs ordo Episcopalis secundùm Theologos essentialiter non differat ab ordine sacerdotali, imò plus sit consecrare Corpus Domini quàm altare, calicem, &c, non est adeò inconveniens, ut vel per privilegium, vel per consuetudinem saltem immemorialem alius etiam actus ordinis Episcopalis sacerdotali acquiri possit. 9

Ex eadem quoque consuetudine passim videmus Abbates exercere consecrationes etiam pro aliis Ecclesiis, quàm suis. Ad declarationes autem Cardin. quæ in contrarium emanarunt, dici potest, eas usu receptas non esse, vel loqui tantùm de jure utendi Pontificalibus & benedicendi vestes competenti ex privilegio speciali non ex consuetudine generali, sicut etiam notavit Pasqual. ad Laur. de Franch, *de Controv. inter Episc, & Reg. p. 2. q, 28 n.* 3.

Sed & illud notabile est, quod docet Laym. *in qq. Can. de Præl. elect. &c. q.* 219. quòd Abbas ex privilegio Apostolico (idem si ex consuetudine) semel habilitatus ad faciendas consecrationes pro sua Ecclesia tantùm, possit eas etiam facere pro aliis Ecclesiis, si ab Episcopo ei committatur. Adest enim potestas delegandi ex parte Episcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Illa autem restrictiva clausula privileg. *pro suis Ecclesiis tantùm*, intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria, sicut nec Episcopo cujusvis privilegii prætextu in aliena diœcesi pontificalia exercere permittitur sine licentia Ordinarii loci Trid. *sess. 6, de Reform. cap. 5.*

---

§. II.

De Reconciliatione Ecclesiarum pollutarum.

10. *Quando Ecclesia censeatur polluta.*
11. *Cur tantùm ob sanguinis & seminis effusionem, & non alia delicta Ecclesia polluatur.*
12. *Quid faciendum si Ecclesia polluatur per sepulturam infidelis, hæretici &c.*
13. *An sepultura cathecumeni, vel infantis non baptizati Ecclesia polluatur?*
14. *Cur locus sacer potius censeatur pollui, per sepulturam pagani &c, quàm decedentis in notoria peccato?*
15. *Pollutio Ecclesiæ fit per omne homicidium injuriosum in ea perpetratum.*
16. *An polluta censenda sit Ecclesia, si intra eam bannitus occidatur.*
17. *Quid sit sentiendum de sacrilega occisione viri sancti*

sancti intra Ecclesiam?

18. *Non per mortem, sed per injuriosam occisionem intra Ecclesiam, polluitur Ecclesia.*

19. *Per quam vulnerationem censeatur pollui Ecclesia.*

20. *Quando per voluntariam seminis humani profusionem polluatur Ecclesia, & quid de copula coniugali sentiendum?*

21. *Si effusio sanguinis vel seminis fiat tantùm in parte vicina Ecclesiæ v. g. sacristia &c. non censetur polluta Ecclesia.*

22. *Qui sint effectus pollutionis.*

23. *Quid faciendum sacerdoti, si durante missa contingat pollutio?*

24. *An per solam missam reconcilietur Ecclesia?*

25. *An Episcopus possit dispensare, ut ante reconciliationem legantur missæ.*

26. *An inferior Episcopo possit reconciliare.*

10 Ecclesia pollui dicitur, quando certæ quædam actiones turpes, indecentes, & loco sacro injuriosæ (quas mox enumerabimus) in ea committuntur. Non possunt quidem revera & physicè sancta à profanis & turpibus coinquinari *c. vestra de Cohab. Cler. & Mul.* quia tamen domum Dei decet sanctitudo, morali hominum existimatione indecens reputatur, ut hostia immaculata & divinum officium offeratur in loco sceleribus contaminato, antequam aliqua ejus loci expurgatio fiat.

Censetur autem pollui Ecclesia I. Per sepulturam infidelis vel etiam fidelis excommunicati aut hæretici. II. Per homicidium aut sanguinis injuriosam effusionem. III. Per effusionem seminis. Dices: quare propter sanguinis & seminis effusionem (de sepultura quæremus paulò inferius) & non etiam ob alia delicta in Ecclesia patrata v. g. furtum, sacrilegium, blasphemiam, perjurium &c. polluitur Ecclesia? Vix dari aliam rationem, quàm quòd peculiariter circa enumerata delicta ita ab Ecclesia statutum sit, cum Valentia, Vasq. & aliis putat Sanch. *de Matrim. lib. 9. d. 15. n. 4.* & sequitur Barb. *de Offic. Episc. alleg. 28. num. 21.* Sed ignoscet tanti viri, si non sequar tam facilè confugientes ad *Leg. non omnium. ff. de LL.* quin potiùs existimo eam fuisse rationem Ecclesiæ sic statuentis, quòd hæc duo crimina, scilicet sanguinis & seminis effusionem præ cæteris vitiis semper sacræ paginæ à ministerio divino excluserint: effusionem quidem sanguinis, quòd contrarietur mansuetudini Christi, qui nullius sanguinem, sed suum innocentissimum pro nobis effudit: effusionem autem seminis, quòd contrarietur immaculatæ hostiæ & Virgineæ proli. Si hæc ratio displicet, rogo mihi assignari aliquam, cur Clericus potius ob homicidium vel mutilationem reddatur irregularis, & non ob aliud quamvis gravius delictum? Cur à celebratione vel sacra communione potius ob effusionem seminis, quàm aliud peccatum abstinendum? & cur etiam in veteri testamento quoad utrumque casum Judæis fuerit præceptum à sacris abstinere?

11

12 Igitur I. si polluitur Ecclesia per sepulturam infidelis, vel hæretici, aut excommunicati, ejus cadaver exhumari (dummodo ab aliis dignosci possit) & Ecclesia vel Cœmiterium reconciliari debet, nec prius aliquis etiam Catholicus ibidem sepeliri, vel sacra fieri possunt. *c. Ecclesiam. 27. & seq. de Consf. dist. 1. cap. consuluisti. 7. hoc tit.* hodie tamen post Concil. Constant. & Extravag. Martini V. *Ad evitanda scandala*, nisi excommunicatus fuerit denunciatus aut notorius percussor clerici, probabilius non polluetur Ecclesia. Quidquid enim sit, an talis excommunicatus non denunciatus possit sepeliri in loco sacro (de quo diversas opiniones retulimus superiùs in Tit. *de Sepulturis*) si tamen de facto sepultus fuerit, magis est, ut dicamus non pollui Ecclesiam: quia quoad hoc punctum non agitur de favore excommunicati, sed Ecclesiæ & aliorum fidelium, qui juxta d. Concil. Constant. non debent divinis officiis privari ob communionem cum excommunicato non denunciato.

Idem quod de excommunicatis non denunciatis, etiam de hæreticis servandum docet Nav. *Consil. 10. de Hæret. & in Tract. de Orat. & horis Can. c. 21.* quæ sententia pro usu nostræ Germaniæ deservit, ubi cum hæreticis impunis est communio. Imò in novissimo bello Turcico auxiliares Copiæ à Principibus Acatholicis transmissæ, hoc expressè in pactum deduxerunt, & ab Ecclesiasticis potestatibus desuper consensum impetrarunt, ut milites Acatholici defuncti in Cœmiteriis Catholicorum (ubi propria Lutheranorum non adessent) sepelirentur, quod ob casum magnæ necessitatis ad obtinendum illud militare subsidium, & quia non fuit petitum in contemptum fidei Catholicæ, sed potius ob honorem humanum, toleratum fuit.

Per sepulturam etiam Cathecumeni & infantis Christiani non baptizati pollui Ecclesiam tradit Zoes. *ad hunc tit. num. 13.* Sed Ugolinus *de Potestate Episc. cap. 29. §. 5.* excipit Cathecumenos, qui cùm vi charitatis conjuncti nobis sint, & separari in sepultura non debeant. Infantes Christianorum non baptizati licèt ex usu Ecclesiæ in locis sacris non tumulentur, si tamen de facto contingeret sepeliri, putarem probabiliter dici posse, non pollui locum sacrum, quia ad hanc rem non habetur alius tex. quàm *cap. Ecclesiam de Consecr. dist. 1.* quod non loquitur de tali infante, sed de vero pagano & infideli, in pœnalibus autem & odiosis termini sunt propriissimè accipiendi. Nec est eadem rationis paritas, quia infideles & pagani veri formaliter detestantur fidem Ecclesiæ ejusque hostes sunt, at infantes Christianorum magis fidem & personam parentum repræsentant, in quorum fide etiam baptizantur, & quia ad Baptismum ex fide & intentione parentum destinati sunt, non video, cur magna irreverentia ex eorum sepultura loco sacro irrogetur, sicut de Cathecumeno dictum. Nec etiam obstat, quòd baptismus sit janua ad Ecclesiam, & ante Baptismum nemo sit intra Ecclesiæ gremium recipiendus: nam ex hoc plus non convincitur, quàm quòd infantes non baptizati non sint in Ecclesia sepeliendi, non autem statim sequitur, quòd ex eorum sepultura Ecclesia polluatur: certè etiam omittentes paschalem confessionem decedentes in peccato notorio excluduntur à sepultura, & tamen sepulti de facto non pollunt locum sacrum, quia id in jure expressum non est. 13

Sed *quæres*, cur potiùs pagani, excommunicati, hæretici sepultura polluitur locus sacer, quàm ex sepultura decedentis sine annua confessione, vel in notorio peccato &c. R. Præter authoritatem Canonis sic statuentis, si non convincentem, saltem congruentem rationem posse assignari, quia pagani & excommunicati aut membra Ecclesiæ non sunt, aut si fuerunt, resecta & separata sunt, & propterea sicut in vivis sine irreverentia inter divina officia tolerari non possunt, ita nec post mortem, juxta vulgarem regulam: *quibus non communicamus vivis, nec communicemus mortuis, c. sacris de Sepult.* At verò reliqui peccatores utcumque graves non censentur à divinis vel ab Ecclesia exclusi, ejus membra permanent, quamvis arida, & sicut in corpore physico membrum aridum per nervos & pellem reliqui corporis sustinetur, nec non aliquali saltem calore vovetur, ita etiam isti peccatores adhuc de corpore Ecclesiæ ejusque meritis & suffragiis aliquod fomentum participant Covar. *in Relect. c. alma Mater. de Sent. excom. in 6. in princ. n. 7. & in §. 6. n. 3.* 14

II. Polluitur Ecclesia per omne homicidium injuriosum in Ecclesia quocunque modo etiam per suffocationem aut occisionem sui ipsius factum *c. proposuisti.* 15

ſit. 4. h. t. & Gl. in c. un. Eod. in 6. Dico: iniuriosum; unde per homicidium vel casu vel causa defensionis, vel ab amente aut infante factum non censetur fieri pollutio, quia, cùm non sit delictum in occidente, non videtur fieri irreverentia Ecclesiæ. Volunt tamen DD. cum Barb. de Offic. Episc. p. 2. alleg. 27. n. 15. quòd sicut Clericus & sacerdos, qui templum Dei spirituale est, ex homicidio casuali, ubi culpa intervenit, item & ex homicidio necessario, si modus inculpatæ tutelæ excedatur, pollutus & irregularis censetur, ita etiam templum materiale ob homicidium culpabile (quamvis non dolosum) reconciliatione indigeat.

16 Quid, si in generale bannum declaratus, in cujus vitam potestas omnibus data sit & quidem sub promissione præmii, in templo ab aliquo occidatur? Polluta censebitur Ecclesia, licèt enim respectu personæ occidentis & occisi tale homicidium supponatur licitum & non injuriosum, est tamen injuriosum respectu loci sacri, sicut de alio malefactore justè condemnato & in Ecclesia promerito supplicio affecto tradit Zoes. ad hunc tit. n. 5. Barb. d. l. n. 15. Obiter hic adnotandum est, quod etiam monet Molin. d. I. & I. tract. 3. d. 7. rarò & non nisi ob gravem causam licere dare publicam potestatem cuilibet occidendi reum, tum ob alia incommoda, tum quòd tales rei Sacramentis destituti in corpore & anima pereant, quod utique Christianæ mansuetudini repugnat; ideò etiam data potestate à Magistratu fori externi non videtur facile ejus usus in conscientia & foro interno admittendus, nisi ex vita malefactoris proscripti quotidianum periculum Reipubl. immineret, tunc enim publica salus ab occisionis peccato sic ut in quocunque hoste excusaret.

17 De occisione alicujus Sancti & justi viri in Ecclesia etiam quæritur, an exinde polluatur Ecclesia? Affirmativa magis legitur apud Authores, eò quòd licèt sanguis sanctorum Martyrum consecret potiùs, quàm fœdet Ecclesias, text. in cap. fundamenta de Elect. in 6. ipsa tamen nefaria & sacrilega actio occidentis Ecclesiæ injuriosa est. Gloss. in c. un. in v. sanguinis hoc tit. in 6. Zoes. d. l. Vall. eod. tit. n. 5. Ait tamen Gloss. in fin. locum ubi sanguis effusus est, non esse in reconciliatione abluendum.

18 Cæterum non polluitur Ecclesia, si quis morbo correptus, aut extra Ecclesiam vulneratus in eandem moriatur: non enim ipsa mors per se irreverentiam infert Ecclesiæ, sed causa sive occisio in ea facta.

Quid autem dicendum, si quis in Ecclesia existens foris prætereuntem, vel è converso foris existens stantem in Ecclesia jaculo conficiat? Communius receptum est, ut posteriore tantùm casu, quo consummativè homicidium in Ecclesia contingit, censeatur polluta Ecclesia, non priori, in quo non propriè verificantur textus Canonici cap. un. hoc tit. in 6. cap. tantùm de Privil. qui in pollutione Ecclesiæ loquuntur de morte aut sanguinis effusione in ipsa Ecclesia contingente. Zoes. d. l. num. 6. Barb. d. l. n. 26.

19 III. Polluitur Ecclesia non solùm per mortem, sed etiam per vulnerationem injuriosam, ex qua sequatur sanguinis humani effusio; quod verbum effusio communiter DD. interpretantur de copioso fluxu sanguinis unde concludunt non sufficere paucarum guttarum destillationem, vel si ex inflicto pugno ex naribus sanguis profluat (nisi ex gravibus verberibus id accideret) neque sola percussio, quamvis gravis, satis est, sed sanguis sequatur necesse est, quia de sanguinis tantùm effusione textus Canonici loquuntur, qui in materia pænali ultra propriam verborum significationem extendendi non sunt. Non tamen requiritur, ut sanguis ipsam Ecclesiam contingat, dummodo intra Ecclesiam effusus, licèt in vestimentis absorptus vel in vase collectus sit. Vid. Barb. d. l. Navar. in Manual. cap. 27.

IV. Polluitur Ecclesia per voluntariam seminis humani profusionem, sive cum, sive sine complice factam, dummodò ea notoria & saltem per famam aut opinionem hominum publicata sit, non autem sufficit, si v. g. solus Parochus ex confessione sciat, vel aliqui tantùm ex parochianis, penes quos non sit periculum divulgationis. Sa. v. Ecclesia. n. 19. 20

Quid de copula conjugali in Ecclesia facta dicendum? Ratio dubitandi est, quòd c. si motum de Consec. dist. 1. & cap. significasti. de Adult. solùm loquatur de profusione seminis illicita & adulterina, in pœnalibus autem termini sint strictè accipiendi, ut pro negativa sententia argumentatur Pont. de Matrim. lib. 10. cap. 10. n. 13. Sa. d. l. nu. 14. Nihilominus apud authores receptius est pollui Ecclesiam propter irreverentiam, quæ per talem actum loco sacro infertur; ad eum modum, quo superiùs de executione facta in Ecclesia contra justè condemnatum ad mortem diximus Gloss. in c. un. in v. seminis h. t. in 6. Navar. in Man. c. 27. num. 252. Sanch. de Matrim. lib. 9. disp. 15. à num. 7. posset verò contraria sententia obtinere in casu necessitatis, quo conjugati ab hostibus v. g. in templo obsessi aut conclusi alium locum exercendi copulam non haberent, & sine periculo incontinentiæ abstinere non possent, quia tunc necessitas facit licitum, quòd aliàs foret illicitum. Covar. de Sponsf. p. 2. c. 7. §. 2. n. 3. Zoes. d. l. n. 8. Barb. d. l. num. 48.

Est porrò circa has pollutionis species, quæ fiunt per sanguinis aut seminis effusionem advertendum, non pollui Ecclesiam, si vel supra illam in tecto, vel intra eandem in aliqua Crypa, aut juxta eam in campanili vel sacristia, (dummodò hæc separata sit ab ipso interno corpore Ecclesiæ, quod censetur à tecto interiori usque ad pavimentum, & à porta interna majoris Ecclesiæ, usque ad ultimum parietem internum nullo alio muro intermedio distinctum) pollutio contingat, quia, ut sæpius repetitum, in materia pœnali & odiosa termini sunt strictè accipiendi. Vid. Fagund. in 5. Eccl. præcepta. p. 1. lib. 3. cap. 14. à n. 37. Sanch. d. disp. 15. à n. 21. Item si pollutio contingat in gradibus Ecclesiæ vel ante januam extra scilicet clausuram portæ internæ. Barb. d. l. n. 20. 21

Quòd si polluta sit Ecclesia censebitur etiam pollutum cœmiterium tanquam accessorium, non verò è converso, quia accessorium non trahit ad se principale. c. un. h. t. in 6.

Effectus pollutionis est, quòd in Ecclesia polluta antequam ab Episcopo per aquam cum vino, sale & cinere, benedictam reconcilietur, non debeant sacra vel divina officia fieri, neque mortuus sepeliri, qui tamen de facto hæc faceret, temerarie quidem ageret & mortaliter peccaret, nullam tamen irregularitatem vel censuram incurreret, c. is qui 18. de Sentent. excom. in 6. 22

Si contingeret durante Missa pollutionem evenire v. g. per homicidium aut vulnerationem communiter distinguitur, an ante consecrationem vel postea id accidat, itaut priori casu Missa etiam cœpta deserenda sit, non verò posteriori. Ugol. de Offic. Ep. c. 29. §. 7. n. 3. Fagund. d. l. c. 18. 23

Verùm si de facto post pollutionem Missa celebrata sit, sive bona sive mala fide, jam Ecclesiam propter infinitam virtutem tanti sacrificii haberi pro reconciliata putant Sa. v. Ecclesia num. 19. Castro. de Lege pœn. lib. 2. cap. ult. Cui opinioni videtur aliqualiter suffragari text. in c. de Fabrica. 24. de Consec. dist. 1. ubi dicitur, aliquando totius consecrationis sanctificationem per Missarum solennitatem impleri; tutius tamen est vera reconciliatione uti, quam sacri Canones præscribunt: neque enim d. c. de Fabrica continet hunc casum, sed juxta communem interpretationem alium, quando 24

do nimirùm parietes per partes reficiuntur & innovantur, ut *priori §.* dictum.

25 Si reconciliatio Ecclesiæ fieri tam citò commodè nequeat, poterit Episcopus ex multorum sententia interim dispensativè concedere in ea fieri divina officia, sicut potest in casu necessitatis ad evitandum damnum spirituale vel temporale in alio jure positivo dispensare. Sa. *d. l.* Fagund. *d. l. c.* 14. *n.* 2. Alii verò existimant, non esse facile ad istam dispensationem deveniendum, si interea in aliquo Oratorio cum Altari portatili possint divina fieri: cùm sepultura tamen plerumque necessitas exigit dispensationem, neque alio modo facilè evitari potest.

Delegare autem reconciliationem alicui Sacerdoti simplici Episcopus non posset, quia est actus ordinis Episcopalis, *per text. expressum in c. aqua.* 9. *h. t.* nisi fortassis is Sacerdos aliàs ex privilegio Apostolico esset habilitatus ad faciendam talem conciliationem, sicut superioribus Fratrum Minorum à Leone X. tale privilegium concessum refertur, ut possint suas Ecclesias reconciliare. Roderiq. *tom.* 1. *reg. qq.* 19. *art.* 6. Henriq. *l.* 9. *cap.* 27. *num.* 6.

TITULUS XLI.

De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ & aliis Divinis Officiis.

§. I.

De Celebratione Missarum.

SUMMARIA.

1. *Ante missam debet præmitti Matutinum cum Laudibus, sed non est gravis obligatio.*
2. *Parochus diebus festivis Missam tenetur legere de præcepto, diebus autem ferialibus tantùm de honestate nisi habeat amplos reditus & sit Parochus populosæ civitatis.*
3. *Quid faciendum, si populus ita numerosus sit ut ad unam missam convenire non possit, vel solus Parochus ad ministranda Sacramenta non sufficiat?*
4. *Propter necessitatem moribundi potest Parochus alteram missam eodem die celebrare & probabiliter etiam post sumptam ablutionem.*
5. *Leges non extenduntur ad casus insolitos.*
6. *Votum non bibendi vinum non violatur, si in Missa sumatur ablutio.*
7. *Particulæ consecratæ repertæ post ablutionem possunt sumi.*
8. *An liceat aliquando sine paramentis celebrare.*
9. *Qualiter Parochus pro suis Parochianis missam offerre teneatur, & an pro una missa possit à duobus stipendium accipere?*
10. *Parochus ex fundatione obligatus ad plures missas hebdomade dicendas, si modico tempore impeditus fuerit, non tenetur illas missas persolvere per Vicarium.*
11. *Parochus substituens Vicarium ad legendas missas non tenetur ei tantum dare, quantum ipse ex fundatione percipit.*

Post Horas Canonicas recitatas ad missam procedere potest Parochus; ita enim habent notæ Regulæ Missalis, ut propter meliorem dispositionem saltem Matutinum cum Laudibus ante celebrationem præmittatur. Sed cùm inter Horas Canonicas & Missam nulla sit necessaria connexio, ideò illam obligationem præmittendi Horas Canonicas plerique DD. non esse gravem existimant, & contravenientem ad summum venialiter peccare, imò nullatenus peccare, si propter necessarias occupationes, aut aliam justam causam Horas commodè præmittere non possit. Lessius *de I. & I. lib.* 2. *c.* 37. *dubio* 12. *n.* 81. 1

Circa Missarum lectionem obligatio incumbit Parocho, ut omnibus illis diebus, quibus Parochiani ex præcepto Ecclesiæ Missam audire debent, per se vel per alium celebret, quæ est communis omnium DD. in æquitate naturali fundata, nam ideò dantur Parocho decimæ & alii fructus, ut necessaria salutis administret. Quòd verò etiam extra dies festos Parochus Missas legere teneatur, verius est, nullum præceptum extare. Interim tamen id utique maximè decens est: imò si populus in aliqua civitate sit numerosus, & Parochus habeat ampliores reditus, eundem per Episcopum cogi posse, ut sæpius in hebdomade celebret, censet Laym. *lib.* 5. *tr.* 5. *c.* 3. *sub n.* 2. 2

Præterea si in aliqua Parochia populus ita numerosus sit, ut ad unam Missam convenire nequeat, vel unus Parochus administrandis Sacramentis sufficere non possit, tenebitur Parochus & per Episcopum cogi poterit, ut alios Sacerdotes sibi ad id munus rectè explendum adjungat. Trid. *sess.* 21. *de Ref. c.* 4. si autem Parochia fortè propter injurias belli depauperata pluribus Sacerdotibus alendis non sufficeret, licentia datur Parocho (saltem cum consensu Episcopi, ne fiat abusus) uno die duas Missas legendi; sicut etiam si ob penuriam Sacerdotum unus deberet duas Parochias administrare, ut *ex cap. consuluisti.* 3. *h. t.* communiter tradunt Interpp. in quo *cap.* permittitur, ut Sacerdos ex causa necessitatis uno die possit plures Missas dicere. 3

Porrò quia in *d. c. consuluisti*, generaliter fit mentio necessitatis, proptereà plures casus referunt DD. in quibus sit licitum secundam Missam dicere, qui cùm hodie ob numerositatem Sacerdotum parùm practicentur, ideò enarrare omitto. Videantur apud Nav. *in Man. c.* 25. *num.* 87. & 93. Inter eos casus ille est præcipuus, qui etiam notatur per Gloss. *in d. c. consuluisti*, si nimirùm Sacerdos in Missa moneatur, quòd aliquis moribundus viaticum desideret, nulla autem superfit hostia consecrata: tunc enim (cùm in solo pane consecrare non liceat) altera Missa dici poterit. Si tamen Sacerdos ante communionem monitus fuerit, non erit necesse, alteram Missam incipere, sed licebit partem suæ Hostiæ ad ægrotum deferre. Sa. *V. Eucharistia. nu.* 15. Notant autem DD. communiter, quod Sacerdos duas Missas dicturus, in prima non debeat sumere ablutionem, quod etiam diligenter advertendum est Sacerdoti, si prævideat sibi imminere necessitatem duas Missas legendi. Interim multùm probabile censeo, saltem probabilitate intrinseca à ratione desumpta (*neque enim semper ex multitudine authorum quod melius iudicandum l.* 1. §. 6. *C. de Vet. Iur. enucl.*) etiam post sumptam ablutionem licitè secundam Missam dici, si v. g. Parochus duas Parochias administrans in prima Missa per errorem sumpserit ablutionem, & alteram Missam propter festum & concursum populi absque magno scandalo omittere non possit: Item si unus vel plures moribundi Viaticum desiderarent, eò quod præceptum Ecclesiæ, ne Sacerdos non jejunus celebret, non videatur in casibus tam extraordinariis cum detrimento, aut scandalo fidelium obligare. *Ex his enim, quæ fortè uno aliquo casu accidere possunt, Iura non constituuntur,* nam

nam ad ea potiùs debet aptari jus, quæ frequenter & faciliè, quàm quæ rarò eveniunt. Verba sunt *l. 4. & 5. ff. de LL.* sicut ita si Sacerdos in introitu recordetur se jejunum non esse, Missam continuare potest. Et plurimùm facit ad mitigandum rigorem legis, quòd sola ablutione sumpta Sacerdos adhuc moraliter, & communi hominum acceptione jejunus reputetur, adeoque si iterato celebret, minor irreverentia subsit,
6 quàm si aliud quid per modum cibi sumpsisset. Quemadmodum in simili Sacerdos vovens non bibere vinum, servat votum, tametsi in Missa sumat ablutio-
7 nem. Barbos. *in cap. ex parte. 5. hoc tit.* Et propiùs ad nostrum propositum, Sacerdos post sumptam ablutionem reperiens particulas, etiam quas scit consecratas, ex recepta sententia eas sumere potest: quamvis autem id dicatur fieri ex eo, quòd censeatur talis sumptio pertinere ad idem sacrificium, nihilominus reverà sumitur Corpus Domini post ablutionem, & quidem sine gravi causa, cùm illæ particulæ possent reponi in aliqua Capsa vel Ciborio. Sanè si licèt mihi Corpus Domini sumere post ablutionem in prima Missa sine irreverentia, vix ratio adferri potest, cur non etiam ex gravi causa in secunda, cùm supposita justa causa secunda Missa de se non ponat novam irreverentiam, aliàs nec etiam à non jejuno inchoari posset.

Verum quidem est, quòd Viaticum non sit simpliciter necessarium ad salutem, maximum tamen fructum confert animæ, quo etiam privare admodùm durum est. Item Parochiani cæteri multùm scandalizantur, & in Parochum odio exardescunt, si aliquem patiatur sine Viatico decedere. An non ergo expedit hæc evitare, quam prohibere Sacerdotem post ablutionem (quæ plerumque non aduertitur à plebe) celebrare, quod jure Diuino non est prohibitum & jure humane in similibus circumstantiis non expressum.

Dices ex hoc sequi, quòd in propositis casibus liceret etiam sine vestibus sacris, & aliis paramentis celebrare, quia & hæc jure tantùm Ecclesiastico statuta sunt? ℞. Esse disparitatem, quia defectus vestium & paramentorum est excusatio publica, & potiùs scandalizaretur populus in celebratione Missæ sine paramentis, quàm in ejus omissione: sumptio autem ablutionis plerumque contingit vel ignorante, vel non aduertente populo, ut nihil dicamus præceptum de vestibus sacris saltem originaliter & in veteri testamento fuisse juris diuini, & propter reuerentiam Sacrificio debitam, videri adhuc aliqualem rationem moralitatis retinere, & ideò grauiùs obligare. Deinde ex graui causa, licere Missam celebrare sine stola, vel manipulo, sine ministro, sine Crucifixo, cum uno tantùm lumine, etiam quod non sit ex cera, & in casu grauissimæ necessitatis v. g. ob mortis periculum (dummodò non petatur in contemptum Fidei) licere etiam in communi & profano vestitu celebrare, tradit Laym. *in Theol. mor. lib. 5. tract. 5. cap. 6 n. 17.*

8 Quod ad applicationem sacrificii Missæ attinet, ratio naturalis dictat, & in Concil. Trid. *sess. 23. de Reform. cap. 1. in pr.* satis insinuatur, quòd Parochi pro suis ovibus sacrificium Missæ offerre teneantur, attamen id non eo sensu accipiendum est, quòd semper totum sacrificium Missæ principaliter pro subditis offerendum sit, & nunquam possit Parochus secundùm aliam intentionem celebrare: sed sufficiet, si secundario suarum ouium meminerit, & quandoque arbitrio boni viri principalem intentionem pro eisdem faciat. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. n. 10.*

9 Alia est ratio, si quidam ex Parochianis speciale stipendium Parocho offerant, ut pro se Missam faciat; tunc enim acceptans tale stipendium tenebitur ex justitia secundum eorum intentionem celebrare, & quidem si Parochus jam uni propter acceptum stipendium obligatus sit, vel ex fundatione v. gr. Anniversarii, jam habeat necessè secundùm certam intentionem celebrare, non poterit eodem die ab alio stipendium pro Missa eccipere, & ita una Missa duobus satisfacere, nisi is, qui stipendium offert, hac de re certioratus ultrò contentus esse velit. Laym. *de Sacrif. Miss. c. 3. n. 4.*

Sed quid si Parochus ex fundatione aliqua debeat in hebdomade unam aut plures Missas dicere, is verò 10
infirmetur, anne tenebitur sui loco alium Vicarium substituere, qui illas Missas persolvat? Existimo tolerabilem esse (maximè in Parochis aliàs tenues reditus & nullum Capellanum habentibus) sententiam Petri Navar. *lib. 2. de Restit. cap. 2. n. 210.* quòd si infirmitas, aut aliud impedimentum, breui tempore, scilicet per unam aut alteram hebdomadem, imò etiam per mensem, sit duraturum, non sit præsumendum, quòd fundator voluerit obligare ad compensationem; quemadmodum bonus dominus non solet propter modicam ægritudinem, aut impedimentum servi, eius mercedem deducere.

Dices, *in l. qui operas. 38. ff. Locati*, non fit restrictio ad modicum tempus, sed simpliciter dicitur, *qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quo minus operas præstet.* Ad idem est text. *in l. 1. §. Divus. ff. de Var. & extra. cognit. l. post duos. 15. §. 1. C. de Advoc. divers. Iud.* ℞. Cùm fidelium animarum tam defunctorum, quàm vivorum intersit, ut piæ fundationes impleantur, ne divinis sacrificiis priventur, &c. ideò allegati juris textus non incongruè explicari posse videntur *de locatione operarum*, quæ non possunt commodè per substitutum impleri, ubi *personæ industria* electa est, ut in Professore, artifice, &c. vel certè ubi non est in contrarium verosimilis intentio fundatorum, & æquitas ac fauor animarum, quibus non debent divina officia subtrahi.

Potest hìc etiam adnotari, quòd sufficiat, si Parochus substituto ad legendas Missas det congruum, & in loco consuetum stipendium, v. g. medium florenum, quamvis ipse ex fundatione pro qualibet Missa proportionaliter plùs accipiat, neque propterea reliquum habebit sine causa, sed propter illud onus, ex quo tenetur certas Missas, vel per se ipsum legere vel curare, ut per alium legantur, sicut Medicus vel Aduocatus propter solam obligationem serviendi nonnunquam accipit salarium annuum, licèt dominus toto anno non indigeat. Non tamen permittitur aliis Clericis, qui pro una tantùm vel altera Missa stipendium accipiunt, talem negotiationem cum Missis instituere, & aliis rursus pro minori mercede elocare. Declarat. Card apud Barb. *in Collect. ad Concil. Trid. sess. 22. de Sacrif. Miss. n. 6. & seq.*

---

§. II.

De Sacramento Eucharistiæ.

SUMMARIA.

12. *Eucharistia danda est quoties rationabiliter petitur.*
13. *Videtur verius, quòd etiam quotidiè cæteris paribus peti possit.*
14. *Fallit in conjugatis.*
15. *Eucharistia quandocunque petitur ad ægrotum deferenda est reverenter cum comite & lumine.*
16. *Ad sumptionem Eucharistiæ requiritur disposi-*

tio animæ , & corporis.

17. *Habens casum reservatum aliquando ante absolutionem communicare potest.*

18. *Non habentes usum rationis non sunt ad Communionem admittendi.*

19. *Communicaturus qualiter debeat esse jejunus.*

20. *Ad ægrotum non debet Eucharistia deferri causa solius adorationis, si eam sumere non potest.*

21. *Extra tempus paschale quilibet Sacerdos potest quoscunque communicare.*

52 Circa administrationem hujus Sactamenti Not. I. Quòd Parochus regulariter teneatur dare SS. Eucharistiam, quoties pii subditi eam rationabiliter petnnt, *ne parvuli petant panem, & non sit qui frangat eis.* Sed quæstionis est, an censeatur rationabiliter petere, qui singulis aut fermè singulis diebus peteret? Sanè priscis tempotibus peracta consecratione in Missa omnes adstantes sumebant Eucharistiam Hurtado *de Sac. tom.* 2. *tract. de Euchar. disp.* 9. *diffic.* 22. *vers. recentiores &c.* & in Concil. Trid *sess.* 22. *de Sacrif. Missæ cap.* 6. hæc verba leguntur: *Optaret Sancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solùm spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quò ad eos Sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior perveniret &c.* † Quaptoptet dandam esse Eucharistiam etiam qnotidiè petenti, si ex ordinaria ejus vitæ con-
53 versatione colligi posset, qnòd non ad vanam gloriam captandam aut cum periculo itreverentiæ accederet, per plura argumenta, & declarationem Cardinalium
54 concludit Joannes Sanchez *in se lect. disp.* 22. † In conjugatis quidem personis, qui carnali commercio inserviunt, non immeritò hæc quotidiana communio denegatur illo maximè die, in cujus nocte præcedente copula conjugali usi sunt, ad majorem tanti Sacramenti reverentiam servandam, & distractionem mentis evitandam, juxta illud *Reg. cap.* 21. *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem Sanctum, si mundi sunt pueri maximè a mulieribus, manducent, &c.* & juxta monitum Apostoli, qui vult conjugatos abstinere *ad tempus, ut vacent orationi.*

55 Not. II. Quòd in casu necessitatis videlicet instantis mortis teneatur Parochus non tantùm de die, sed etiam de nocte, instantibus quoque pluviis SS. Eucharistiam ad ægrotum deferre, quia salus alterius spiritualis utique commoditati exiguę corporali anteponenda est. Quo verò ritu sanctissima Hostia deferenda sit, ex consuetudine singulorum locorum desumendum erit, eo semper observato, ut tanta, quanta potest, sanctissimo Sacramento reverentia exhibeatur. Unde ille abusus vel maximè tollendus est, quòd aliqui Eucharistiam quandoque sine lumine, & comite deferunt, quod graviter prohibitum est *in cap. sanè* . 10. *hoc tit.*

56 Not. III. Quòd Sacramentum Eucharistiæ non debeat ministrari, nisi iis, qui *in anima & corpore* ad id dignè recipiendum dispositi sunt. In anima dispositio requiritur, ut nullus ad communicandum accedat, qui sibi conscius est alicujus peccati mortalis, nisi confessione Sacramentali præmissa. Tident. *sess.* 13. *de Sacrament. Eucharist. cap.* 7. Quòd si tamen soli Parocho ex confessione novum esset aliquem indignè & non obtenta absolutione ad communionem accedere cum aliis, ei Eucharistiam denegare non deberet, ne apud alios infamare, & sigillum confessionis prodere videatur. Sed quid si pœnitens, qui commisit casum reservatum, habeat necessitatem communicandi, v. g. tempora paschali, ita ut sine diffamationis periculo non possit superiorem adire & interim à communione ab-
57 stinere? ℞. Quòd tali casu censeatur circa casus reservatos deficere copia Confessoris & ideò possit is, qui casus reservatos habet, obtenta absolutione à non reservatis, & permissa contritione circa reservatos ad communionem accedere, ita tamen ut deinde quamprimùm commodè potest, reservatos confiteatur. *arg. text. in d. cap.* 7. *Trid. sess.* 13. ibi: *Modo non desit illis copia Confessoris &c.* Eman. Sa. *v. Eucharistia. numer.* 13.
Castro Palao *de Sacr. Pænit. sect.* 15. §. 4. *num.* 3. Præte- 18
rea communicaturus debet habere usum rationis, ut ea, quæ ad perceptionem hujus Sacramenti pertinent, juxta arbitrium prudentis Confessarii sufficienter intelligat. Unde infantes intra septennium constituti, vel continuò amentes non habentes dilucida intervalla regulariter ad communionem etiam in mortis articulo admittendi non sunt.

In *corpore* requiritur dispositio, quòd communi- 19
caturus sit jejunus à media nocte diei præcedentis *jejunio naturali*, id est, quòd nihil omninò priùs quamvis minimum per modum cibi deglutiverit, idque propter reverentiam tanto Sacramento debitam, ut Corpus Christi ante omnem cibum in corpus Christiani intret *c. liquido.* 54. *dist.* 2. *de Consec. c. nihil.* 7. *qu.* 1. Dico: *per modum cibi* : nam si quis sanguinem aliumve humorem ex capite descendentem, aut inter eluendum os cum saliva deglutiat aquæ guttulas, vel si jusculum gustavit, & illicò rejecit, etsi fortè guttas cum saliva deglutiverit, non censebitur jejunium naturale violasse. Vid. Laym. *l.* 5. *tract.* 4. *c.* 6. *num.* 18. Porrò istud jejunium in illis tantùm requiritur, qui sani extra periculum mortis constituti communicare desiderant. At verò quibus periculum mortis instat, etiam non jejuni & *quidem* sæpiùs durante eodem periculo morbi (uno tamen vel altero die interjecto) sacram communionem accipere possunt, cùm enim jejunium tantùm sit de præcepto Ecclesiæ, noluit pia mater illum casum extremæ necessitatis, in quo maximè hoc sanctissimo Viatico indigent fideles, comprehendere. Deinde requiritur quòd recepturus SS. Eucharistiam ita sit dispositus quoad sanitatem, ut v. g. propter expuitionem seu eructationem nullum sit periculum irreverentiæ, quòd si dubitetur, an infirmus sit retenturus sacram Hostiam vel potiùs iterùm ejecturus, nonnulli consilium tradunt, ut priùs cùm Hostia non consecrata experimentum fiat præmonendo tamen infirmum, quòd Hostia non con-
secrata sit, ne eam erroneè adoret. Illud etiam notatu 20
dignum est, quòd Eucharistia ad ægrotum deferri non debeat causa solius adorationis, si eam sumere non possit: sicut à sac. Congreg. Card. declaratum refert Zerola *in praxi Episc. p.* 1. *v. Eucharistia.* §. 5. neque posse dari hoc Sacramentum sub specie vini, si ægrotus non possit accipere sub specie panis, tradit ex Suar. *tom.* 3. *disput.* 71. *sess.* 7. Barbos. *de Offic. Par. part.* 2. *cap.* 20. *num.* 44.

Not. IV. Quòd extra casum extremæ necessitatis non liceat aliis quàm proprio Parocho vel delegato ab eo Sacramentum Eucharistiæ Parochianis ministrare. Imò *in Clem.* 1. *de Privil.* excommunicationem Papæ reservatam incurrere dicuntur Religiosi, qui sine speciali licentia Parochi aliquibus Sacramentum Eucharistiæ ministrant. Attamen post hanc Clementinam per varia privilegia Regularium & diversorum locorum consuetudines obtentum est, quòd in Ecclesiis præsertim Religiosorum Sacra Communio liberè quibusvis petentibus distribuatur. † Et plurimi statutum dictæ
Clementinæ tantùm de tempore paschali intelligunt, 21
quia *in omnis.* 52. *de Pænit. & remis.* videtur injungi, ut tempore Paschali tam confessio quàm communio apud proprium Patochum fiat. Cæterùm autem si aliquis extra tempus Paschale ex causa devotionis communicare velit, id apud quemlibet Sacerdotem posse cum multis DD. tradit Barb. *in Collect. DD. ad c.* 6. Trid. *sess.* 22. *de Sacrif. Miss. in fin.* quod satis probatur *ex eodem c.* 6. dum enim ibidem optat Sac. Synodus ut fideles

les adstantes in singulis Missis communicent, videtur planè licentiam dare, ut singuli Presbyteri Missas celebrantes quoscunque petentes communicare valeant.

---

§. III.

De Horis Canonicis.

S U M M A R I A.

22. *Beneficiatus etiam curatus omittens Hora Canonicas tenetur ad restitutionem.*
23. *Controversia an Parochus ad omnes fructus restituendos teneatur ex omissione Breviarii.*
24. *Æquior est sententia, at propter onera Parochialia possit aliquam partem deducere.*
25. *Æquitas rigori Iuris quando præferenda.*
26. *Beneficiatus in primis 6. mensibus omittens horas non tenetur ad restitutionem; secùs tamen videtur, si obligatio orandi incumbat ex fundatione.*
27. *Qualis attentio requiratur in orando Breviario.*
28. *Sine interna attentione recitans probabiliter potest excusari à restitutione.*
29. *Qui Psalmos unius horæ interruptim dicit sine causa, peccet quidem venialiter, satisfacit tamen præcepto.*
30. *Similiter qui ex errore unum officium pro alio dicit.*
31. *Capellani Parochorum non tenentur ad restitutionem, si Breviarium omittant.*
32. *Parochus regularis quando teneatur ad restitutionem.*
33. *Quid de Vicariis perpetuis dicendum?*
34. *Quid veniat nomine pauperum & fabricæ Ecclesiæ, quibus facienda est restitutio.*
35. *Causæ excusantes ab oratione.*
36. *Quandonam is, qui potest partem orare, sed non totum, teneatur ad partem orandam.*

INter omnes convenit clericos beneficiatos teneri ad solvendas Horas Canonicas, prout text. sunt *in c. fin. dist. 92. c. 1. h. t. c. quia per ambitiosam 15. de Rescript.*
22 *in 6.* Id quod etiam de obtinentibus beneficium *curatum* clarè expressit Leo X. in Conc. Lateranensi in sua Bulla, quæ incipit: *Supernæ dispositionis. 5. §. 38.* Et Pius V. in alia Bulla, quæ incipit: *Ex proximo &c.*

Porrò omittentem Horas Canonicas, non tantùm graviter peccare, sed etiam ad restitutionem fructuum *pauperibus, vel fabricæ beneficiorum* faciendam teneri, in dd. Bullis statutum est. Eamque restitutionem hoc modo fieri debere declaravit Pius V. ut si aliquis totum Breviarium omiserit, teneatur ad restitutionem omnium fructuum, qui si singulis diebus dividerentur, proportionaliter pro una die cederent: si verò omiserit Matutinum, teneatur ad dimidiam partem unius diei: si alias omnes horas præter matutinum, ad alteram dimidiam: si unam tantùm horam, ad sextam partem fructuum restituendam. Sed
23 Quær. I. An sub hac dispositione & distributione Pii V. etiam Parochi comprehendantur, ut si per unum diem Breviarium non oraverint, teneantur ad omnes fructus illius diei restituendos, vel potiùs possint sibi aliquam partem propter onera Parochialia retinere.

Plerique ob textus generalitatem inter Parochos & alios beneficiatos non distinguunt. Azor. *Instit. mor. par. 1. lib. 10. cap 14. q. 5* Barb. *de Offic. Par. part. 1. cap. 10. num. 32.* Suarez. *de Hor. Canon. cap. 30. num. 6.* Verùm non desunt alii celebres Authores, qui magis æquitatem considerant, censentes quòd illa verba: *omnes fructus*, in Parochis (imò etiam in aliis beneficiatis, quibus onus residendi, dicendi Missas &c. incumbit) limitari possint ad omnes fructus correspondentes Breviario: nam fructus non tantùm deberi existimant propter Horas Canonicas, sed potiùs propter onera alia, 24
præsertim verò Parochialia, Sacramentorum administrationem; ideoque restitutionem eorum propter non oratum Breviarium debere fieri proportionaliter arbitrio boni & prudentis viri, ita ut duas partes fructuum possit parochus computare pro labore parochiali, & unam pro Horis Canonicis: & consequenter si v. g. portio redituum Parochialium unius diei fortè sint 3. floreni, propter totum Breviarium omissum tantùm teneatur unum florenum restituere, cujus opinionis sunt Lopez, Toletus, Sa, Sanchez, & alii cc. à Barb. 25
d. c. 10. num. 33. Ego hanc posteriorem sententiam magna æquitate nixam satis tutè practicari posse opinor, secundùm vulgatas juris regulas, quòd æquitas sit rigori juris præferenda, si salva ratione recti sermonis lex aliqua ex bono & æquo interpretationem recipere possit. *l. placuit. C. de Iudiciis.* Fachin. *lib. 1. cap. 3.* Maximè in pœnalibus & odiosis, in quibus semper benignior est interpretatio facienda, *ut pœna potiùs molliantur, quàm exasperentur. l. penult. ff. de Pœn. c. odia & c. in pœnis de R. I. in 6.*

Quær. II. Quandonam incipiat obligatio restituen- 26
di propter non oratum Breviarium? ℞. Primùm post sex menses numerandos à die adepti beneficii, sicut in d. Bulla Leonis expressè habetur, & in Bulla Pii V. nihil hac in parte immutatur sed solùm declaratur, quòd per primos sex menses non orans Breviarium sine justo impedimento graviter peccet. Licèt autem Sotus apud Navar. *de Oratione. cap. 21. num. 60.* videatur dubitare, utrum Pontifex potuerit tanto tempore non orantibus Breviarium restitutionem relaxare? nihilominus cum eodem Navar. rectiùs hic scrupulus rejicitur, cùm oratio Breviarii, & propter ejus omissionem consequens restitutio tantùm Jure humano introducta sit, quod S. Pontifex pro suo arbitrio vel omninò remittere vel certo modo temperare potest. In illis tamen beneficiis, in quibus fundator obligavit beneficiatum ad recitandas quotidie Horas Canonicas, procedere potest opinio Soti, ut etiam primis 6. mensibus nascatur obligatio restituendi, quia in talibus beneficiis obligatio orandi Breviarium descendit ex Jure naturali, & etiam omittens peccat contra justitiam commutativam tanquam stipendiarius, qui non facit id, pro quo stipendium accipit, prout intelligendus videtur Suarez. *de Horis Canonicis c. 29. n. 7.*

Quær. III. Qualis attentio vel intentio requiratur 27
ad solvendas Horas Canonicas? ℞. Non aliam requiri, quàm ut orans verba integrè proferat, & id faciat ex proposito tali modo Deum colendi, licet interim parum curet de intellectu verborum, quæ pleraque mysticum sensum habent, & ne quidem à viris doctis satis intelliguntur. Et propterea sufficit, ut illa intentio colendi DEUM virtualiter perduret, quamvis ex humana infirmitate variæ distractiones interveniant, dummodo illæ distractiones omninò voluntariæ non sint. Paul. Laym. *de Orat. & Horis Canonicis, cap. 5. n. 9. & seqq.* Docent quidem aliqui magni nominis DD. ut Durandus, Paludanus, S. Antoninus, Medina, Sylv. & alii cc. apud Laym. *d. c. 5. num. 10. v. contrariam*, non requiri aliquam internam attentionem, sed solam externam circa verba integrè proferenda sufficere. Verùm cùm leges debeant accipi secundum veri-

milem intentionem legislatoris *cap. secundò. 41. de Appell. L. contra legem. 29. ff. de LL. c. fin. de R. I. in 6.* prior sententia utique est probabilior, eò quòd non sit credibile, Ecclesiam voluisse solam illam materialem & externam prolationem verborum quacunque mente vel intentione factam præcipere, quia *in c. 1. h. tit.* profitetur, se velle explere illud Davidis: *Septies in die laudem dixi tibi* & illud: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Ac *in c. dolentes. 9. h. t.* præcipit, *ut studiosè pariter, ac devotè* Horæ Canonicæ persolvantur. Dicente item S. Hieron. *Audiant ij, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce tantùm, sed corde psallendum*, & S. Bened. *in Reg. cap. 19. sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ.* Quidquid enim sit, an actus merè internos, qui in sola animi cogitatione consistunt, Ecclesia directè præcipere valeat, quod aliqui non improbabiliter affirmant, quamvis ob scrupulos conscientiarum non semper expediret, nec Ecclesia ob defectum probationis transgredientes punire posset. *cap. cogitationis de Pœnit. dist. 1.* potest tamen præcipere actus mixtos, partim internos, & partim externos, quatenus interna præparatio animi ad operis externi moralem perfectionem & substantiam necessaria est, v. g. intentionem consecrandi in Missa, absolvendi in pœnitentia &c. nam homo non tantùm quoad directionem externarum actionum, sed etiam quoad directionem animæ subjectus est, juxta illud Apost. *ad Rom. 13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*, & paulò post: *non solùm propter iram* (id est pœnam fori externi) *sed etiam propter conscientiam.*

28 Quær. autem IV. An ad restitutionem teneatur, qui omni interna attentione voluntariè neglecta Horas recitaverit. ℞. Videri quidem tali casu restitutionem pro tutiori consulendam, quia eam imponunt cum Suar. *de Horis Canonis. cap. 26. num. 25.* alii quoque DD. si tamen pœnitens difficulter persuaderi posset, non esset, meo judicio, multùm urgendus. Enim verò in proposita quæstione negativa sententia admodum probabilis est: cùm Bullæ in principio hujus §. allegatæ tantùm imponant restitutionem *non dicentibus* Horas Canonicas, at is, qui sine intentione, vel interrumptim dixit, non posset omninò haberi pro *non dicente*, aliàs autem odia restringenda sint, neque pro peccato merè interno regulariter à jure pœna infligatur, *L. cogitationis. ff. de Pœnis.* Laym. *d. c. 5. sub num.* 10. Medin. *de Orat. quæst. 15. & ibi* Corduba *lib. 4. quæst. Theol. quæst. 13. circa fin.* Henriq. *lib. 9. cap. 25. num. 5.* Non obstat, quod quidam in contrarium adducunt cum Suarez, *de Hor. Canon. cap. 26. num. 25. & seqq.* videlicet omittentem internam attentionem non satisfacere præcepto, teneri ad repetitionem Breviarii, &c. nam ℞. non satisfacere præcepto eo perfecto modo, quo deberet, adeoque ad evitandam culpam; satisfacere autem ad evitandam restitutionem: quia non constat, quòd Ecclesia obligationem restituendi etiam ad eam partem præcepti extenderit, ex qua tenetur recitans internam attentionem adhibere: nam & sola externa attentio non est sine omni fructu: si enim in choro psalmodia decens fiat, ædificat audientes; si privatim recitetur Breviarium, præbet saltem occasionem devotioni, & plerumque fit, ut vel incidenter interveniat bonus affectus, vel saltem piæ meditationes aut instructiones ex psalmis & lectionibus memoriæ hæreant, & quasi præter intentionem in animum irrepant.

Quod verò de necessitate repetendi Breviarium dicitur, si interna attentio omissa sit, illud non est usquequaque certum; negant enim Medina & Corduba *cc. ll.* sed licet concesserimus, non tamen statim sequitur, quòd omittens repetitionem, teneatur ad restitutionem; vel hoc ipso, quòd præcepto, in quantum *non dicentibus* injungit restitutionem, jam satisfecerit, quamvis non satisfecerit præcepto, in quantum etiam vult internam attentionem adhiberi, sed id sub nulla expressa pœna vel obligatione restituendi.

Quær. V. An satisfaciat præcepto, qui Psalmos unius Horæ interruptim recitaverit vel officium ex errore mutaverit, unum pro altero dicendo? ℞. Quòd interruptio Psalmorum sit quidem aliqua irreverentia, & proptereà peccatum, sed ex communi sententia tantùm *veniale*, & idcirco interrumpens etiam per unam vel alteram horam non tenebitur ad repetitionem, quia quilibet Psalmus continet perfectam orationem. Quòd si alicui quædam occupatio incidat, quam commodè differre nequeat, interruptio planè culpabilis non erit Less. *de I. & I. lib. 2. c. 37. dub. 16. num. 57.* Similiter etiam satisfecit præcepto, & ad repetitionem non tenebitur, qui unum officium præsertim ex errore pro alio dixit, quia substantia præcepti consistit in eo, ut septem Horæ Canonicæ quotidie dicantur, ut verò dicatur officium v. g. de Sancto, pertinet solùm ad ritum & accidentalem ceremoniam. Less. *d. c. 37. dub. 12. nu. 77.* Sylv. *V. Hora. q. 12.* 29 30

Quær. VI. An Capellani seu Cooperatores Parochorum propter non oratum Breviarium teneantur ad aliquam restitutionem? ℞. Neg. quia suum salarium non accipiunt tanquam ex beneficio Ecclesiastico, sed propter personale servitium & functiones Parochiales. Suarez. *de Horis Canonicis. c. 22. n. 17.* 31

Quær. VII. An regularis, qui est Parochus, teneatur ad restitutionem, si Breviarium omittat? Puto distinguendum, an Parochia sit Monasterio incorporata, & eam habeat Regularis tanquam administrator, & Vicarius temporalis ad nutum superiori amovibilis, vel utrùm non sit Monasterio incorporata, & eam habeat Regularis tanquam beneficium? In priori casu propterea non erit facienda restitutio, quia Regularis tantùm percipit suam congruam sustentationem, & quidem non tanquam ex beneficio, sed propter administrationem Curæ, ipsum verò beneficium ejusque fructus ratione incorporationis ad Monasterium spectare censentur; altero autem casu Regularis est *propriè* beneficiatus, & consequenter, juxta naturam omnium beneficiorum, fructus non aliter percipere potest, quàm cum onere recitandi *Horas*, vel restituendi. 32

Quær. VIII. Utrum Clerici sæculares vel regulares, qui in Parochiis, Canonicatibus v. g. incorporatis Vicarii perpetui constituuntur, teneantur ob neglectum Breviarium ad restitutionem? Sanè de rigore affirmativa evinci potest ex eo, quòd Vicaria perpetua dicatur beneficium, *cap. postulasti. 26. de Rescript.* attamen si congrua portio talis Vicarii sit valdè tenuis respectu onerum Parochialium, quæ subire cogitur, tunc supposita illa sententia, quam suprà in *quæstione I.* tradidi, vel ad nullam vel modicam tantùm restitutionem ob neglectum Breviarium tenebitur. 33

Quær. IX. Quid veniat nomine pauperum & fabricæ beneficiorum, quibus facienda est restitutio; ℞. Pauperum appellatione etiam venire Monasteria, Ecclesias, & alia pietatis opera, nomine autem fabricæ beneficiorum non tantùm venire fabricam Ecclesiæ, sed etiam domus, in qua beneficiatus habitat, vel alterius domus ipsius beneficii pro fructibus colligendis & conservandis extructæ, & generaliter quidquid in perpetuum fructuum beneficii augmentum insumitur. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 10. in fin.* 34

Quær. X. Quænam sint causæ excusantes ab oratione Breviarii & consequenter restitutione? ℞. Esse I. naturalem oblivionem. II. infirmitatem corporalem, ex qua vel ipsa rei evidentia, vel judicio medici oratio sine magna difficultate, aut corporis periculo fieri nequit. 35

quit. III. gravem & repentinam occupationem, quæ sine scandalo vel notabili damno proprio aut alieno intermitti non potest IV. dispensationem Pontificis. V. defectum Breviarii & impossibilitatem illud hic & nunc acquirendi, prout hæ causæ deductiùs videri possunt apud Suar. *de Hor. Canon. cap.* 26.

36 Quær. *postremò*. Utrùm is, qui ob ægritudinem, vel aliam culpam totum officium recitare non potest, teneatur ad partem recitandam, quam potest? Item an cæcus, vel is, qui Breviarium amisit, teneatur recitare eam partem, quam memoria tenet? Affirmativam amplectitur Suar. *d. c.* 26. *n.* 27. eò, quòd unaquæque Hora sit per se totum quoddam, & quod per modum Canonici officii covenienter dicitur, monet tamen in casu infirmitatis corporalis non esse id scrupulosè observandum. Sed Navar. *de Oratione c.* 11. *num.* 15. *v.* 8. Garc. *de Benef. p.* 3. *c.* 1. *nu.* 97. Lessius *d. l. dub.* 9. *n.* 54. & alii dicunt, non teneri aliquem ad recitationem partis minoris, si majorem recitare non possit; tum quòd major pars regulariter ad se trahat minorem: tum etiam quòd recitatio Horarum sit unum præceptum, & una actio moralis, quæ si non potest integrè fieri, non videtur ab Ecclesia mutilate præcepta: sicut qui non potest audire totam Missam, non obligatur partem audire; item qui non potest abstinere à carnibus, non tenetur abstinere à cœna &c ut pro contraria sibi sententia adducit Suar. *d. l. n.* 22. Atque hanc sententiam cum Azor. & Rodriq. probabilem ait Laym. *de Hor. Can. cap.* 6. *num.* 1. *v. sed dubitari*; ut propterea damnare non ausim eam sequentem, quia plurium DD. authoritate & bona ratione firmatur. Nec multùm urget, quòd unaquæque Hora sit per se totum, & convenienter dici possit, ut argumentatur Suar. ex hoc enim non plùs evincitur, quàm quòd convenienter ab Ecclesia ita præcipi potuisset, utrum autem præceptum sit, ita mutilatè Canonicum Officium dicere, nobis non constat, & in dubio potius liberatio, quàm obligatio inducenda est. *L. Arianus ff. de O. & A.*

TITULUS XLII.

De Baptismo & ejus effectu.

SUMMARIA.

1. *Infans debet baptizari, quàm primùm commodè potest.*
2. *Minister Baptismi non solennis est omnis homo ratione præditus, dummodo habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, solennis autem Baptismi ministri sunt Episcopi & Sacerdotes, quandoque etiam Diaconi.*
3. *Præsente digniore non debet baptizare inferior.*
4. *Circa Sacramenta extra casum necessitatis semper tenenda est sententia probabilior.*
5. *In casu necessitatis probabiliter licet baptizanti uti materia dubia.*
6. *Item abluere partem baptizandi non principalem.*
7. *Quando dubium occurrit de Baptismo legitimè collato, debet repeti sub conditione.*
8. *In necessitate à Laico baptizatus non debet rebaptizari, nisi rationabile dubium subsit de valore Baptismi.*
9. *Non baptizatus salvari potest per Baptismum flaminis.*
10. *Monstra quomodò & qualiter baptizanda?*
11. *Baptismus debet conferri in Ecclesiis. Fallit in filiis Magnatum.*
12. *Patrinus tantùm debet esse unus, vel ad summum unus & una.*
13. *Non requiritur certa ætas in Patrinis.*
14. *Parochus hortari debet, ut baptizando detur nomen alicujus Sancti, cujus tutelæ committatur.*

Engel in Decretal. Lib. III.

Non repeto hic, quibus cum solennitatibus & cerremoniis Baptismus conferendus sit, nam suppono in his Parochos sufficienter ex suo pastorali libro instructos esse: sed quasdam tantùm in dubiis, quæ circa praxin Baptismi frequentius occurrere possunt, resolutiones subnotabo. 1

Not. igitur I. Quòd parentes & alii, qui curam infantium gerunt, obligentur, ut eos, quàm primum commodè possunt, ad Baptismum afferant, nulla tamen certa dies determinatur, in qua infans baptizandus sit, propterea consuetudinem singularum Ecclesiarum attendendam monet Laym. *in Theol. mor. lib.* 5. *tr.* 1. *cap.* 6. *sub. nu.* 8. imò Sotus *dist.* 5. *q. un. art.* 3. non improbat illorum morem, secundùm quem baptismus in 8. 10. aut etiam 12. diem differtur. Sed tam longam dilationem ego semper dissuaderem, quamvis enim non semper appareat periculum prœmaturæ mortis, semper tamen prudenter timeri debet, ne infans æternæ salutis jacturam patiatur, cùm improvisæ mortis quotidiana sint exempla.

Not. II. Quòd minister Sacramenti Baptismi sit omnis homo ratione præditus, etiam non orthodoxus, dummodo habeat generalem intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, & adhibeat materiam ac formam essentialem. *c. in necessitate.* 21. *c. Romanus.* 23. *dist.* 4. *de Consf.* Trid. *sess.* 7. *de Baptismo. can.* 4. ita tamen, ut inprimis solennem Baptismum cum ordinariis Ecclesiæ ceremoniis tantum Episcopi & Sacerdotes conferre possint, & etiam juxta probabilem sententiam, Diaconi, si illis ob rationabilem aliquam causam Baptizatio à proprio Sacerdote commissa fuerit. Gl. *in c. Diaconos.* 13. *dist.* 93. Laym. *d. l. c.* 7. *n.* 4. Alii verò inferiores Clerici & Laici non nisi in casu necessitatis, quando scilicet præsens periculum mortis subest, ad baptizandum cum simplici ablutione, immersione, vel affusione aquæ, & prolatione verborum sine aliis solennitatibus admittuntur; eo quoque ordine (ad honestatem, non verò valorem Sacramenti) observato, ut præsente Presbytero non baptizet Diaconus, nec præsente Diacono inferior Clericus, nec præsente Clerico Laicus, nec præsente viro fœmina. *c. mulier.* 20. & *c. in necessitate* 21. *dist.* 4. *de Consecr.* 2 3

Not. III. Quòd in extrema necessitate multa liceant baptizanti, quæ aliàs minimè licerent. Etenim extra casum necessitatis minister Sacramenti in his, quæ ad substantialia Sacramenti pertinent, non quamcunque opinionem probabilem, sed semper certiorem & probabiliorem sequi debet; at verò in casu necessitatis etiam probabilem aliquam practicare potest; quia utique melius est, dubiam facere salutem infantis morituri, quam desperatam relinquere, eo fermè modo, quo medici in agone omnia tentant, ut æger reconvalescat. Nec est quòd tali casu irreverentia Sacramenti timeatur, utpotè quam probabilitas sententiæ, zelus animæ salvandæ, periculum & timor instantis mortis penitus excludit, *non enim intervenit temeritas præsumptionis, ubi est diligentia pietatis* inquit, Pont. *in c. si nulla.* 113. *dist.* 4. *de Consf.* Unde. 4

Not. IV. Quòd baptizans semper quidem adlaborare debeat, ut materiam certam adhibeat, videlicet *aquam elementarem*; interim tamen si talem habere nequeat, & infans jamjam agonizet, probabiliter 5

 etiam

etiam materia dubia uti non prohibetur: cujusmodi materiæ dubiæ censentur aquę ex herbis distillatę jusculum aut cerevisia tenuiter cocta, lixivium & similes, saltem sub conditione: *si materia hæc est idonea* Hurtado *tract. de Baptis. disp. 1. diffic. 2.* Tanner. *tom. 4. disp. 4. dub. 2. n. 41.* Conin. apud Cast. Pal. *de Bapt punct. 3. n. 2.* Pariter.

Not. V. Quamvis communiter teneant DD. quòd ad valorem Baptismi requiratur, ut nisi totus homo saltem principalis aliqua pars ipsius abluatur, ut caput, vel pectus, & ita quidem ut aqua ad ipsum corpus per-
6 tingat; nihilominus in casu necessitatis etiam v. g. manui, quam infans ex utero matris exerit, vel pelli secundinæ, cui involutus est, aquam aspergi posse, plerique consentiunt. Imò licet aliàs totaliter in utero matris existens cum matre baptizari nequeat, *quia qui natus adhuc secundùm Adam non est, renasci secundùm Christum non potest*, ut dicitur *in cap. qui in maternis. 115. dist. 4. de Cons.* si tamen obstetrix tam perita foret, ut e manu in uterum inserta, prolis corpus aqua perfundere possit una cum prolatione verborum baptismi, id omninò tolerandum docent plures apud Laym. *d. l. c. 3. sub n. 2.*

Not. VI. Quòd Baptismus ordinariè sine sacrilegio repeti non possit, quia est de illis Sacramentis, quæ characterem in anima recipientis imprimunt, sicut est Confirmatio & Ordo. Trid. *sess. 7. de Sacramentis in ge-*
7 *nere. Can. 9.* Dico autem ordinariè: nam quoties dubium *facti* occurrit, an aliquis sit aliquando baptizatus, v. g. infans expositus, vel à matre in captivitate infidelium constituta natus, &c. aut dubium *Iuris*, an quis sit legitimè baptizatus, v. g. si sit baptizatus cum materia aut forma dubia: vel in parte non principali: vel quòd aqua corpus nudum non contingerit: vel denique baptizans ex post facto convictus aut confessus fuerit, quòd plurimos illegitimè baptizaverit, his & similibus, inquam, casibus baptismus reperi potest, & debet, non quidem absolutè, sed sub illa conditionata forma verborum, quæ præscribitur in *cap. 2. h. t.* videlicet: *si baptizatus es, non te baptizo; si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.* unde monet Barb. *de Offir. Par. p. 2. cap. 17.* quòd si infans domi in casu necessitatis baptizatus sit; Parochus diligenter inquirere debeat, quis, qua materia, qua forma, in qua parte corporis &c. baptismum contulerit. Sed quid dicendum de illa consuetudine, quæ in quibusdam locis viget, quòd omnes infantes in casu necessitatis ab obstetricibus baptizati, cessante periculo denuò sub conditione per Parochos rebaptizentur?
8 ℞. Id quidem fieri debere, ut infantes in necessitate à laicis baptizati cessante periculo ad Ecclesiam deferantur, & ibi unctiones aliæque solennitates adhibeantur, *c. Spiritus S. 58. *. ecce. causa 1. q. 1.* Sa. *V. Baptismus. n. 5.* Zoes. *hoc tit. in fin.* Sed ipsa substantialia baptismi non aliter repetenda sunt, quàm si aliqua saltem rationabilis suspicio intersit, baptismum non esse modo legitimo per laicum collatum, ut quia persona rudis est, verba inconsueta protulit, vel si experientia constet, in aliquo loco complures esse obstetrices veneficas, quæ studio baptismum invalidum conferant. Vid. Catehecis. Roman. Pii V. *de Baptis. p. 2. c. 2. n. 43.* Cæterùm à fidelibus parentibus natus, & inter fideles educatus, quamvis de ipsius Baptismo certò non constet, nihilominus tam violenter præsumitur, quòd fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis argumentis contrarium probetur.
9 *c. veniens. 3. in fine de Presbyt. non bapt.* Neque in tali periculum damnationis subest, si forsan revera baptizatus non sit, quia per Baptismum *flaminis* salvatur, si verum desiderium Baptismi habeat, sicut ille, qui baptizari desiderans morte prævenitur, de quo S. August. *in c. 2. de Presb. non bapt.* dicit, *Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus Religionis, sed terminus necessitatis excludit.*

Not. VII. Quòd si contingat aliquod monstrum 10
nasci (ut nonnunquam ex congressu cum bestiis fieri solet) tunc antequam Baptismus conferatur, diligenter inspiciendum sit, an partes principales talis monstri, videlicet caput, & pectus hominis figuram referant, necne? Quòd si non referant, Baptismus quoque conferendus non erit; sin autem aliqualiter dubitetur, dilatio facienda est, usque dum natura talis partus meliùs innotescat, vel certè si periculum mortis instet, baptizationi conditio adiiciatur: *Si tu es homo, ego te baptizo &c.* Sed quid observari debet, si partus proptereà sit monstrosus, quòd videatur ex gemellis concretus? ℞. Distinguendum esse, an certò constet, esse duos homines, ut quia habent duo diversa capita, quatuor pedes diversos: vel certè dubitetur, ut quia unum tantùm caput & duo pectora apparent, &c. Priori casu utrique homini suus proprius Baptismus specialiter impertiendus est. Altero verò casu Baptismus usque ad meliorem cognitionem differri debet, vel instante morte una pars potest simpliciter baptizari, & altera sub conditione, *si non es baptizatus, &c.* Laym. *ubi supra cap. 6. n. 13.* Castro Pal. *d. Baptism. punct. 6. num. 4.*

Not. VIII. Quòd Baptismus non debeat conferri
in aulis, vel cameris, vel aliis privatis domibus, sed 11
duntaxat in Ecclesia, ubi sunt ad hoc fontes specialiter deputati, nisi tamen subfuerit necessitas, ob quam infans sine periculo ad Ecclesiam deferri nequeat; vel nisi fuerint Regum aut Principum filii, quibus etiam conceditur, ut domi suæ baptizari possint. *Clem. un. hoc tit.* Imò quod de Principibus dicitur, tanquam in materia favorabili ad alias personas illustres, & potentes extendunt quidam apud Mascard. *de Prob. concl. 1001. num. 4.* quod tunc saltem admittendum videtur, si talis in aliquo loco consuetudo vigeat, ut personarum illustrium filii in suis ædibus vel palatiis baptizentur.

Not. IX. Quòd de jure communi nonnisi unus sive 12
vir, sive mulier baptizatum de sacro fonte suscipere possit. *cap. un. de Cogn. spir. in 6.* vel ad summum unus, & una, ut novissimè statuit Concil. Trid. *sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 2.* Quare in eodem *cap. 2.* Trid. ulteriùs constitutum est, ut Parochus, antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter de electis patrinis interroget, neque plures, quàm in Concilio determinatum, admittat; deinde verò in libro eorundem nomina describat, doceatque eos, quam cognationem spiritualem contraxerint, &c. Porrò in his patrinis nullam certam ætatem requiri, dummodo rationis capaces sint, & fideles Catholici, hominesque boni testimonii, communiter docent authores, ut videre est apud Barb. *de Offic. Par. p. 2. cap. 17. num. 27. & seq.* nam licèt in adoptione legali, ubi de successione hereditaria & subjectione adoptati ad adoptantem agitur (ubi proinde inconveniens est, majorem minori subiici, eique succedere) requiratur, ut adoptans adoptatum plena pubertate, id est, 18. annis præcedat *§. minorem 4. Instit. de Adopt.* alia tamen est ratio in Baptismo, ubi est quædam regeneratio in Christo, in quo non differt masculus à fœmina, juvenis à sene, & ideò potest quilibet effici pater spiritualis alterius, si ad spiritualem illius regenerationem eo, quo requiritur modo, concurrat, ut etiam advertit Sanch. *de Matr. lib. 7. disp. 61.*

Demùm, quod attinet ad nomen baptizandi, utique inconveniens est, si id potiùs ab aliquo gentili, quàm Sancto ducatur: propterea rectè monet Barb. *de Offir. Par. d. p. 2. c. 17. num. 20.* ut Parochus hortetur patrinos, & deferentes infantem, quatenus ei nomen alicujus Sancti imponant, cuius patrocinio & tutelæ

vita

vita ipſius inter tot humanos caſus commendata ſit.

TITULUS XLIII.

De Presbytero non baptizato.

SUMMARIA.

1. *Baptiſmus eſt janua ad Eccleſiaſtica Sacramenta.*
2. *Presbyter non baptizatus baptizandus & denuò ordinandus.*
3. *Presbyter non baptizatus an validè conferat Sacramenta.*
4. *Exceptio circa Baptiſmum & Matrimonium.*
5. *Sine Confirmatione validè recipiuntur Ordines.*

1 IN *hoc tit.* ponitur caſus, quo ordinatio repetenda eſt, nimirùm ſi quis non baptizatus ordinatus fuerit: eſt enim Baptiſmus janua ad Eccleſiam & reliqua Sacramenta, atque ſine eo nec licitè, nec validè ſuſcipiuntur, aut Characterem aliquem imprimunt, ut
2 proinde Clericus non baptizatus baptizari & denuò ordinari debeat *c. 1. & fin. h. t. c. ſi quis per ignorantiam. 59. cauſa 1. quæſt. 1.*

3 Porrò *dubia quæſtio eſt*, inquit Barb. *in Collect. ad c. 2. h. t.* in præſenti textu diſputari ſolita, utrùm ille, qui non baptizatus, ſe tamen baptizatum credens Ordines procuravit aſſumere, illos receperit, Chriſtive Corpus conficiat &c. Cui quæſtioni ita reſpondet Sylv. *in V. Baptiſmus 6. num. 3.* (ex S. Thoma cum quo concordant alii etiam DD. apud Barb. *d. cap. 2.*) dicit S. Thom. *in 4. diſt. 24. quòd non baptizatus non poteſt Ordinem recipere, nec conficere, nec abſolvere, piè tamen credi poteſt, quòd ſummus Sacerdos ſuppleat, quantum ad ultimos effectus Sacramentorum; & quod non permitteret hoc ita latere, quod inde Eccleſiæ poſſet imminere periculum. Alber. tamen putat talem, ſi ordinetur ad Sacerdotium, conficere, non in virtute ſua, ſed Eccleſiæ, quòd ſum. Ang. ſequitur, & falsò attribuit S. Thom. ſed primùm eſt verius*, hæc Sylveſter *c. l.* Quòd non valeant geſta ob communem errorem, quando eſt defectus in Sacramento ex jure divino dependens, quidquid aliqui ſentiant, rectè docet Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 22. n. 27.* cum citatis ibidem.

4 Baptiſmus autem à tali Sacerdote non baptizato acceptus repetendus haud foret, quia ejus Miniſter poteſt eſſe quilibet homo viator, etiam non baptizatus habens intentionem faciendi, quod facit Eccleſia. *c. in neceſſitate. 21. & c. Romanus. 23. diſt. 4. de Conſec.*

Item nec Matrimonium, cui talis Sacerdos adſtitit, repetendum docet Joan. Hon. *h. t. m. 2.* Ratio eſſe poteſt, quia in Matrimonio Parochus, vel Sacerdos non requiritur ut Miniſter Sacramenti, quod contrahentes ſibi ipſis miniſtrare intelliguntur, ſed per modum excellentis teſtis; unde fit, ut etiam invitus vel excommunicatus validè aſſiſtat, Barb. *in Collect. DD. ad c. Trid. ſeſſ. 24. de Ref. Matr. nn. 70. & ſeqq.* & facit, quod tradit Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 22. num. 91.* valere Matrimonium, *licèt is, cui concedit Parochus licentiam aſſiſtendi Matrimonio, ſit merus Laicus, ſi communi æſtimatione & errore credebatur Sacerdos.*

5 Cæterùm, quæ de Presbytero non baptizato dicuntur, non ſunt extendenda ad eum, qui non præmiſſo Confirmationis Sacramento ordinatus eſt, ſine hoc enim, quamvis non licitè, validè tamen SS. Ordines recipiuntur, nec reperitur aliqua Cenſura in pœnam ſtatuta. Barb. *in Collect. DD. ad cap. 1. h. t. num. 3.*

TITULUS XLIV.

De Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIA.

1. *S. Euchariſtia decenter aſſervanda, & quomodo à Monialibus?*
2. *Quomodo à Parochis Euchariſtia ſervanda?*
3. *Quis teneatur ad Conſervationem lampadis ardentis ante SS. Euchariſtiam?*

IN *cap. 1. & 2. hoc tit.* jubetur ut ſacroſancta Euchariſtia & SS. Olea decenter, & ſub fideli cuſtodia aſſerventur, ne temeraria manus poſſit ad ea extendi. Item ne ſuppellex vel bona profana in Eccleſiis reponantur, niſi cogat hoſtilis metus, quo ceſſante denuò ab Eccleſia tollenda ſunt. Et demùm ne paramenta Altaris ſint ſordida, quæ nonnunquam celebrantibus horrorem faciunt, ſed ut ſint decentia & munda.

In Concilio Tridentino *ſeſſ. 25. de Regular. cap. 10.* ſtatutum eſt, ut in Monaſteriis Monialium SS. Euchariſtia aſſervetur in publica Eccleſia, & non intra Chorum vel ſepta Monaſterii, non obſtante quocunque indulto aut privilegio. 1

Singulariter ad officium Parochi pertinet, ut SS. Euchariſtiam in loco decenti, mundo, & honorifico diligenter aſſervet, & frequenter ſaltem ſingulis ſeptimanis ſemel antiquas ſpecies, ne corrumpantur, ſumat & novas conſecret. Paul. Fuſcus *de Viſit. lib. 1. c. 5. n. 3.* item ex generali conſuetudine Eccleſiæ lampas continuò die, noctuq; ante Venerabile Sacramentum ardere debet; tum propter ejus reverentiam, tum etiam ut ingredientes Eccleſiam ſciant, ubi primum præſentiam Salvatoris noſtri adorare debeant. 2

Sed quis tenebitur ad præſtationem olei & conſervationem talis lampadis? ℟. Quòd ſi conſuetudo ſit in aliquo loco, ut parochiani ad conſervationem lampadis certas oblationes facere ſoleant, illa omninò obſervanda erit: ſin autem conſuetudo legitimè probari non poſſit, puto hanc quæſtionem decidi poſſe ex iis, quæ tum in jure communi *in tit. de Eccleſ. ædif. & repar.* tum in Concilio Trid. *ſeſſ. 21. de Ref. c. 7.* generaliter de conſervatione & reparatione Eccleſiarum conſtituta ſunt, ut nimirum conſervatio Eccleſiæ primò deſumatur ex fructibus & proventibus quibuſcunque ad eaſdem Eccleſias quomodocunque pertinentibus, qui ſi non fuerint ſufficientes, tunc omnes Patroni, & alii, qui fructus aliquos ex Eccleſia provenientes percipiunt aut in illorum defectum omnes Parochiani, opportunis Juris remediis cogantur, quamvis autem hæ conſtitutiones in ſpecie de conſervatione lampadis non loquantur, quia tamen loquuntur generaliter *de inſtauratione* Eccleſiæ, utique de omnibus, quæ in Eccleſia neceſſaria ſunt, intelligendæ erunt: *nam quoties lege aliquid introductum eſt, bona occaſio eſt, cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem vel interpretatione, vel juriſdictione ſupplere*, inquit JC. *in l. nam ut ait 13. ff. de LL.* 3

TITULUS XLV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum.

SUMMARIA.

1. *Papa solus approbat & canonizat Sanctos.*
2. *Abusus in Sanctorum, reliquiarum, & imaginum veneratione tollendi.*
3. *Episcopus quid possit vigore Concilii Trid. in recognitione miraculorum & Reliquiarum?*
4. *An & qualiter liceat hominem cum fama sanctitatis defunctum publicè vel privatim colere, de eo libros edere &c.*

1 IN duobus *Capitulis huius Tit.* id solùm statuitur, ne liceat, aliquem pro Sancto venerari, vel reliquias novas ad publicam venerationem exponere absque summi Pontificis approbatione. Item ne veteres etiam Reliquiæ venales prostent, aut nimis crebrò præsertim extra thecas populo exhibeantur, unde potiùs earum vilipendium, quàm debitus honor subsequitur. Et demùm ut Prælati caveant, ne qui ad eorum Ecclesias causa devotionis accedunt seu peregrinantur, variis figmentis aut falsis documentis de Sanctis, eorumque reliquiis, & miraculis forsan ad faciendum turpem quæstum & lucrum decipiantur.

2 Præterea hodie decrevit Concilium Trid. *sess. 25. in Decret. de Invoc. & vener. Sanct. ut omnis superstitio in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quæstus eliminetur; omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec cruentur; & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum visitatione homines ad comessationes, atque ebrietates non abutantur; quasi festi dies in honorem Sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Hæc ut fidelius observentur, statuit S. Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscentes & approbante Episcopo.*

3 Verùm quod in hoc Concilii textu de approbatione Episcopi circa nova miracula & novas Reliquias dicitur, non eo sensu intelligendum est, quasi Episcopo detur potestas, aliquem pro Sancto declarandi, aut miracula, vel Reliquias hominis à Pontifice non canonizati vel beatificati authenticè approbandi, sed id tantùm conceditur Episcopo, ut si circa aliquem Sanctum legitimè à S. Pontifice canonizatum, vel beatificatum, aut saltem communi Ecclesiæ usu & consensu à longissimis temporibus pro tali habitum nova miracula & Reliquiæ proferantur, tunc talia non priùs recipienda sint nisi Episcopus recognoverit & approbarit.

Cæterùm si quis homo probus cum indiciis & fama sanctitatis decesserit, non poterit tamen Episcopus indulgere, ut talis ante approbationem S. Pontificis publica veneratione colatur, cum radiis aut diademate, aliisque sanctitatis signis pingatur, eidem tabellæ pictæ miracula continentes, vel alia anathemata appendantur, &c.

4 Si verò aliqui ex privata devotione, vel divino instinctu talem piè defunctum venerentur & invocent, atque gratias vel miracula sibi obvenisse affirment, tabellas offerant &c. licebit Episcopo super assertis veritatem indagare, testes & documenta recipere, collata in separato & privato loco asservare, ut desuper suo tempore Sedes Apostolica informari possit.

Libri quoque de gestis, miraculis, revelationibus & similibus talium hominum in opinione sanctitatis existentium non priùs imprimi debent, quàm Ordinarius adhibito consilio Theologorum & aliorum piorum virorum recognoverit, eaque de re instructionem ad Sedem Apostolicam miserit, ejusque responsum acceperit: prout hæc omnia disertè habentur in duobus decretis Urbani P. VIII. quæ referuntur à Barbosa *in Collect. DD. ad c. 2. h. t. n. 6.* & inserta sunt In Bullario Angeli Cherubini. *Tom. 4. pag. 54. incip. Sanctiss. D. N.* & videri poterit proliriùs idem Barbosa *in Tract. de Offic. Episc. p. 3. alleg. 97.*

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

IN textu *huius Tit.* enumerantur in primis Vigiliæ, quibus indicitur jejunium; deinde quod propter necessitatem famis, vel infirmitatem corporalem, aut debilitatem possit in quadragesima, vel aliis jejunii diebus dari licentia comedendi carnes, & in hoc fit attendenda consuetudo Regionum: *Preces tamen fiunt pro talibus, & cum talibus effundende, ne ipsis aliquatenus imputetur, cùm bonarum mentium sit, ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur.* Et demùm quòd si Natalis Domini incidat in feriam sextam, tunc propter excellentiam festi liceat comedere carnes, exceptis illis, qui ex voto, aut regulari observantia tenentur abstinere.

De hac materia communi & practica latè tractant Casistæ, nos tamen etiam hic quædam scitu magis necessaria breviter subjungemus,

SUMMARIA.

1. *Jejunium incidens in bacchanalia potest anticipari.*
2. *Quales cibi interdicti in jejunio.*
3. *De Refectione.*
4. *De tempore refectionis.*
5. *Causæ excusantes à jejunio.*
6. *Hæreticorum fides ex contemptu jejunii suspecta, comparantur dissolutis Monachis.*

QUibus diebus jejunia servanda sint ex Calendario satis apparet: nisi quòd Episcopus ex causa jejunium transferre possit, ut si Vigilia S. Matthiæ incidat in triduum Baccanalium, ubi pauci servarent jejunium, poterit id anticipari in Sabbatho. Laym. *lib. 4. tract. 8. c. 3. in fin.* Consistit autem jejunium Ecclesiasticum in tribus nimirum I. In delectu ciborum, ut abstineatur à carnibus; & quidem de Jure Canonum non tantùm à carnibus, sed etiam lacticiniis, quæ trahunt fementinam originem, scilicet caseo, lacte, ovis, abstinendum est. *cap. denique in 6. V. par est, dist. 4.* quod tamen Germaniæ consuetudo immutavit. Imò docent Gl. *in c. Presbyter c. 5. d. caus. 8a. & in cap. admonere.* 1 2

nere. 7. V. carnem. 33. *q.* 2. Host. *in sum. de Observ. jejun.* Sylv. *V. Jejun. n.* 16. eum concessione lactis & ovorum etiam lardi & sagiminis usum concessum intelligi, cùm formaliter non sit caro; nec videatur major ratio in caseo v.g. quàm in sagimine &c. Verùm in nostris partibus hactenus id non receptum est, nec facilè introducendum, ne paulatim in jejunii leges licentiosius peccetur. Interim monet Paul. Laym. *d. l. c. 1. n.* 5. propter authoritatem DD. ex causa inopiæ, vel alia facilius per Parochum concedi posse, ut v. g. loco butyri lardo vel sagimine uti liceat.

3 II. Requisitum est, ut in die una tantùm refectio fiat. Sed Sylv. *d. l. n.* 9. circa hoc refert diversas DD. opiniones, ex quibus plerique sentiunt, consuetudine potiùs universali Ecclesiæ, quàm jure aliquo scripto plures comestiones in die probari. Hæc porrò consuetudo in plerisque locis ita temperata est, ut liceat in meridie prandium & quidem solito largiùs (dummodo adhuc intra fines temperantiæ) & sub vesperum modicam collatiunculam sumere, cujus collatiunculæ quantitas & qualitas, cùm in jure determinata non sit, ex rationabili consuetudine considerati locorum & personarum plus minusve cibi indigentium circumstantiis desumenda erit, ita ut potius quæratur in quantitate & qualitate ciborum aliqualis naturæ sustentatio, quàm nutrimentum & satietas. Laym. *d. l. n.* 9. Azor. *l.* 7. *c.* 8. *q.* 7.

4 III. Requisitum est, observare tempus refectionis, & hoc olim erat vespertinum tantùm, prandio in cœnam mutato. *c. solent.* 50. *de Consecr. dist.* 1. *c. post pascha.* 10. *dist.* 76. Sed & hic consuetudo tempus meridianum substituit, illudque notabiliter v. g. per unam alteramve horam comedendo anticipare ex causa nullum peccatum, sine causa ad summum venialis culpa est. Rich. *in* 4. *dist.* 15. *art.* 3. *q.* 8. Laym. *d. l. n.* 11.

5 Causæ excusantes à jejunio sunt, I. Juvenilis ætas; nam ante 21. ætatis annum completum non est jejunandi obligatio, eò quòd tunc corpus adolescens majori indigeat nutrimento. II. Ætas senilis juxta dispositionem corporis & virium arbitrio prudentis viri taxandam. III. Infirmitas vel debilitas corporis. IV. Labor, occupatio & defatigatio corporalis, uti est in mechanicis, itinerantibus, infirmis &c. in conjugatis etiam ex continentia vel abstinentia periculum animæ aut corporis passuris.

Istæ causæ ad sumendam alteram largiorem refectionem in cibis jejunalibus ordinariè cujusque conscientiæ relinquuntur; sed ad comedendas carnes declaratio vel dispensatio Episcopi, aut eo longiùs distante, proprii Parochi accedere debet, ne si res cuilibet privato arbitrio committatur, nimis quisque partialis in propria causa judex sit, & paulatim abstinentia quadragesimalis vitia comprimens, mentem elevans, Deum placans & promerens, Christi Domini exemplo auspicata, Ecclesiæ continuo usu & SS. Patrum doctrina confirmatè medio tollatur.

Sanè quod hæretici jejunium & jejunii meritum fastidiunt, contemnunt, ex hoc ipso fidem suam de falsitate suspectam, imò & convictam faciunt, & se tantùm carnalibus desideriis & deliciis immersos ostendunt: quot enim in veteri & nova lege jejunii exempla? *Exod.* 24. 34. *Deut.* 9. *Ioel.* 2. *Matth.* 4. 6. & 17. *Marc.* 2. *Ad Rom.* 13. 1. *ad Corinth.* 7. 2. *ad Cor.* 6. *Ephes.* 5. *Tess.* 5. *Tit.* 2. *Act.* 13. 22. Quomodo gloriantur se Biblicos & Evangelicos, si omnia illa consilia Evangelica, quæ in mortificationem corporis tendunt, 1. *Cor.* 9. *in fin.* *Ad Coloss.* 3. *ad Gal.* 5. angue pejus abhorrent. Certè *si secundùm carnem vixerimus, moriemur, si autem spiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. Ad Rom.* 8. Non sufficit exemplo diaboli *Matth.* 5. legere, scire, & allegare scripturas, nisi simul observemus. Non meliùs mihi imaginor hæreticos in *arcta via*, quàm ex prædicatione Christi *Matth.* 7. tenet Ecclesia Catholica, quàm indisciplinatos & dissolutos Monachos in aliqua sancta Religione: & non immeritò, à similibus enim suam fidem didicerunt. Sed multi vocari pauci electi: Studeamus ergò *ut per bona opera certam nostram vocationem & electionem faciamus, Petr.* 1.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post partum.

Declaratur *in c. un. h. t.* quòd licet in Veteri Testamento mulieribus post partum certi dies erant præfiniti, quibus debebant abstinere ab ingressu templi, iisque expletis certum purificationis modum observare. *Levit.* 12. postquam verò illuxit veritas Evangelii, & evanuit umbra ac præfiguratio legis, non teneatur mulier ampliùs ex præcepto illo ab ingressu Ecclesiæ abstinere, si tamen velit ex veneratione id facere, non est improbanda ejus devotio. Sicut hodierno usu Ecclesiæ mulieres puerperæ solent certam benedictionem ante ingressum accipere. Sed authores, quos legi, non meminerunt alicujus præcepti circa hanc benedictionem. De usu conjugii post puerperium videri poterit Sanch. *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 22. allegatur hoc *cap. un.* ad probandum quòd leges cæremoniales veteris Testamenti per adventum Christi expirarint. De quo dictum est supra Lib. I. in Tit. *de Constitutionibus.* §. 1. *n.* 4. & 5.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis vel reparandis.

SUMMARIA.

1. *Ecclesia quid?*
2. *De variis Ecclesiarum appellationibus.*
3. *Episcopus in ædificatione Ecclesiæ debet ponere primum lapidem, potest tamen delegare.*
4. *Ad ædificandam Ecclesiam requiritur consensus Episcopi.*
5. *An Episcopus licentiam concedere valeat privata Oratoria construendi?*
6. *Etiam requiritur dos congrua.*
7. *De forma Ecclesiarum, & versus quam Mundi plagam erigendum primum altare.*
8. *De reparatione Ecclesiarum ruinosarum.*
9. *Quomodo Ecclesiæ Parochiales ruinosæ reparanda.*
10. *Materialia destructæ Ecclesiæ in profanos usus possunt converti.*
11. *Cœmeterium ab Episcopo non potest profanari.*
12. *Destructa Ecclesia non amittuntur privilegia vel indulgentiæ.*

Ecclesiam hoc loco accipimus non tam pro collectione seu congregatione Catholicorum, sicut ex 1

ex Græca significatione vocatur *in c. Ecclesia. 8. de Consecr. dist. 1.* quàm sumpta denominatione continentis à suo contento pro ipso materiali & manufacto templo Dei, & orationis domo, ad quam fidelium multitudo congregatur.

2 Solet autem Ecclesia variis nominibus in jure nostro compellari: aliquando dicitur *Basilica*: aliquando *Cathedralis*, aliquando *Collegiata*: aliquando *Regularis*: aliquando *Matrix* aut *filialis*: aliquando *Baptismalis & Parochialis*.

Basilicam templum non consecratum asserit Panorm. *in rub. tit. de Consecr. Eccles.* cum *gl. in c. 1. de Relig. dom.* alii Ecclesiam principalem seu Regiam Græco vocabulo denotari sentiunt, ad quam nimirum Princeps divini Officii causa ventitare consuevit. Barb. *Iur. Eccles. un. lib. 2. c. 1. n. 10.*

Cathedralis vocatur, quæ est sedes Episcopi & principalis Parochia totius civitatis & diœcesis, & in ea est concurrens jurisdictio cum omnibus inferioribus Parochiis, ibidemque omnibus diœcesanis Sacramenta ministrari possunt, Barb. *Iur. Eccles. Univ. lib. 1. cap. 25. n 19.*

Collegiata dicitur in qua adest aliquis ut caput, & Clerici, vel Canonici ut membra, qui congregantur capitulariter, habentque Sigillum & arcam communem. Barb. *d. l. 2. c. 6 n. 6.*

Regularis intelligitur erecta pro cohabitatione Religiosorum sub certa & à Sede Apostolica approbata Regula viventium, qua de re partim superiùs in Tit. XXXI. XXXV. XXXVI. & XXXVII. & videri poterit Barbosa. *de Offic. Episc. alleg. 26. à n. 4.* Lauret. de Franchis. *de Controv. inter Episc. & Reg. cum addit.* Zach. Pasqualigi. *p. 1. à n. 399. & seqq.*

Matrix Ecclesia licet propriè vocetur cathedralis *c. venerabili. 22. de Arb. sign.* usu tamen etiam inferior venit, quæ alias Ecclesias sibi subjectas habet, quasi *Mater* aliarum, quæ propterea *filiales* nuncupantur. Text. in Trid. *sess. 21. de Ref. cap. 7.*

Baptismalis est ubi sunt fontes Baptismales pro baptizandis parochianis; & quamvis à baptismali non necessariò inferatur ad parochialem, tamen plerumque parochialis Baptismalis est, & è contra, & fons baptismalis saltem non leve argumentum parochialis Ecclesiæ censetur. Quæ verò dicatur *parochia & parochialis Ecclesia*, & qualiter constituatur, ac probetur, diximus supra 19. in Tit. XXIX. de Paroch.

3 Ædificium porrò Ecclesiæ inchoari non debet, nisi priùs Episcopus ad locum accedat, ac cœmiterium publicè designet, ibique *crucem cum precibus figat*; & in jacendis fundamentis *primum lapidem* ponat Tex. & Gloss. *in c. nemo. 9. de Consecr. dist. 1.* non tamen requiritur, ut Episcopus personaliter ista peragat, sed poterit alteri v. g. Vicario, aut personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ delegare. Azor. *Instit. mor. p. 2. lib. 9. c. 9. q. 4.* Barbos. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 26. num. 1.*

4 Consensus proinde Episcopi ad construendam Ecclesiam necessarius est, saltem tacitus, si sciens non contradicat, vel ratificatio ex postfacto accedens. Azor. *d. l. q. 6.* Barb. *d. alleg. 26. n. 2.* ubi addit, Episcopum prohibere non posse; si patronus dives velit Ecclesiam sufficienter dotatam suis sumptibus ampliare & exornare. Pariter etiam exempti, si in loco non exempto ædificare velint, consensum Episcopi habere debent, Text. & DD. *in c. auctoritate. 4. de Privil. in 6.* aliàs ædificatum acquiretur Episcopo *Text. in c. cùm olim. 14. vers. præterea ubi gl. in v. revocari. X. de Privileg.* Chokier. *de Iurisd. Ord. in exemptos. p. 2. q. 45. num. 30.* Quænam verò specialiter requirantur ad ædificanda Monasteria Regularium, diximus superiùs in Tit. *de Religiosis domibus*, & in Tit. *de Capellis Monachorum*.

Dubitari posset, an hodie Episcopus rectè licentiam concedat privata & domestica Oratoria construendi, in iisque celebrandi? Ratio negandi habetur in Concil. Trid. *sess. 22. de Sacrif. Missæ c. 8.* Verum interpretatio magis in praxi recepta est, quam etiam tradit Navarr. *de Privilegiis. Consil. 5.* & Barb. *ad d. c. 8. n. 16.* quòd Concilium tantùm voluerit tollere abusum, ne passim sine rationabili causa in privatis domibus celebretur. Solent tamen tales licentiæ dari cum clausulis: ut locus sit decenter ornatus, à sæcularibus negotiis liber, desuper à conjugatis non inhabitatus. Item ut concessio intelligatur sine præjudicio Parochialis Ecclesiæ, ne ibidem conciones, atque oblationes negligantur, & excipiantur dies Natalis Domini, Paschæ & Pentecostes, in quibus cessante impedimento Ecclesia Parochialis frequentanda est, & demum, quòd in diebus festis audiendo missam in Oratorio privato non satisfaciant, qui non sunt de familia personæ, cui licentia conceditur. Riccius *in Praxi aurea tom. 4. res. 298.* 5

Præterea ad constructionem Ecclesiæ desideratur congrua dotatio pro conservatione ipsius pro luminaribus, stipendiis ministrorum & custodum; aliisque necessitatibus. *c. nemo Ecclesiam. 9. de Consecrat. dist. 1.* Quòd si permittente Episcopo sine dote constructa fuerit Ecclesia, neque fundator aut heres ejus ampliùs solvendo sint, aut cum effectu conveniri possint, Episcopus de suo providere tenebitur. Text. & Gl. not. *in c. cùm sicut. 8. de Consecr. Eccles.* Antiquitus constitutum erat, ut cuilibet Ecclesiæ pro dote assignaretur *mansus unus* ab omnibus aliis servitiis liber, id est, tanta pars agri fertilis, quam par boum in anno colere possit. Text. & gl. *in c. 1. de Censibus.* Hodie pro circumstantia temporum & locorum arbitrari solet Episcopus, quanta dos sufficiat. 6

Forma Ecclesiarum ex antiqua traditione oblonga esse consuevit, indicans naviculam Petri inter fluctus hujus mundi salvantem. Item Apostolos instituisse, ut si commodè fieri possit, altare principale versus orientem erigatur, & Christianos ex antiqua pariter traditione solitos versus Orientem orare ex Clemente & aliis SS. PP. refert Azor. *d. p. 2. lib. 9. c. 3. q. 12.* Tradit verò Barbosa *Iuris Eccles. univ. lib. 2. c. 2. n. 19.* ex Tostat. *sup. Matt. c. 6. q. 91.* & aliis, quòd caput Ecclesiæ debeat *Septentrionem* respicere: id tamen non invenio apud Tostatum *cit. loc.* ubi solùm de *Oriente* loquitur; forsan librariorum hic error irrepserit. Et plures rationes hujus convenientis orationis adducit, præsertim cùm Christus dicatur ad Orientem ascendisse. *Psal. 67. v. 34. ibi: Psallite Deo, qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem.* Et inde credatur venturus, juxta illud *Matth. 24. v. 27. Sicut exit fulgur ab Oriente & paret in Occidente, ita erit adventus filii hominis.* Qua in re non videtur magna difficultas facienda, sicut pleraque templa videmus opportunitati locorum accommodata, in omni enim loco Deus, cujus sunt omnes mundi cardines & plagæ, decenter adorari potest, ut etiam notavit Tostatus *d. q. 91.* asserens superstitiosum fore, qui crederet, tantùm versus Orientem adorari posse. 7

Circa reparationem Ecclesiarum ruinosarum omnium primò attendenda est consuetudo; alicubi enim, ut in Germania nostra ipsæmet Ecclesiæ proprios reditus tum ex dotatione, tum ex oblatione, vel piis legatis collectos habent, ad fabricam Ecclesiæ, aliasque ipsius necessitates procurandas destinatos: alicubi plebi & populo, quem curat Sacerdos, eadem reparandi obligatio incumbit &c. Quòd si nulla specialis consuetudo probari possit, vel reditus ad fabricam deputati deficiant, tenentur beneficiati, & qui ex Ecclesia utilitatem & fructus percipiunt. *c. 1. h. t.* si verò rector beneficii tot reditus non percipiat, ut salva con- 8

congrua sustentatione suas impensas ferre possit, ad collectationem inter populum, cui ibidem sacra administrantur, & vicinos devenitur. Vid Laym. *lib. 4. tract. 2. cap. 13. n. 10.*

9 Circa reparationem Ecclesiarum parochialium ruinosarum observanda est constitutio Concil Trid. *sess. 21. de Ref. c. 7.* quòd nimirum Ecclesiæ parochiales (idem esse de omnibus parochialibus declaravit S. Congr. *in eodem c. 7.*) ex fructibus & proventibus quibuscunque ad easdem Ecclesias quomodolibet pertinentibus restaurari debeant. Si verò dicti Ecclesiarum reditus sufficientes non fuerint, tunc omnes patroni, & alii, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum parochiani omnibus opportunis remediis appellatione remota cogi ad reparationem poterunt.

Quia porrò Concilium patronos, aliosque ex Ecclesia utilitatem & fructus percipientes per copulam *ET* conjungit, videntur omnes simul juxta proportionē redituum & emolumenti arbitrio Episcopi taxandam in contributionē vocandi: nam omnes simul tangit regula, qui sentit commodum, sentiat & onus. In rectoribus tamen & beneficiatis deducenda priùs sunt necessaria pro eorum sustentatione congrua juxta decentiam vitæ clericalis, non secundùm exigentiam mundanæ dignitatis, ad quam ampliandam non dari beneficia, sed potiùs pro alimento ministrorum Ecclesiæ & pauperum, ac augendo cultu divino refert Barb. *in Coll. ad d. cap. 7. Trid. n. 10.*

Quod si ob notoriam egestatem nemo ex prædictis contribuere valeat, nec spes sit futuræ reparationis, Ecclesia ruinosa omnino destrui poterit, ac ejus jura & fundi dotales ad matricem Ecclesiam, si filialis sit, vel aliam viciniorem authoritate Episcopi transferri. In hac porrò Ecclesia, ad quam fit translatio, erigendum est altare sub eadem invocatione, sub qua fuit Ecclesia diruta. Barb. *d. l. n. 25.*

Idemque de beneficiis simplicibus dicendum, quæ fuerunt in Ecclesia collapsa, ut arbitrio Episcopi alicui altari vicinioris Ecclesiæ cum omnibus oneribus & emolumentis, ac prioribus invocationibus applicentur, sicut in text. Trid. habetur.

10 Lapides verò & tigna destructæ Ecclesiæ quamvis olim non licuerit ad alium quàm Ecclesiasticum usum applicare scil. ad ædificationem alterius Ecclesiæ, *cap ligna. 38. de Consecr. dist. 1.* hodie tamen facultatem concessit Concilium Trid. *d. c. 7.* ut Ecclesiæ dirutæ (id est, tam locus ipse quàm materialia. Rota apud Farin. *p. 1. in posthum. decis. 107. n. 2.*) in profanos usus non sordidos, erecta tamen ibidem cruce, converti possint.

11 Non posse autem ab Episcopo profanari cœmiterium, sicut Ecclesiam *in d. decis.* habetur. Item ligna picta vel alia materialia aliquo signo notata, ex quo noscerentur fuisse Ecclesiæ, ad vitandum scandalum non posse applicari ad fabricam laicalem, ex Navar. *de Spol. Cler. §. 18. prope fin.* refert Barb. *in d. c. 7. Trid. n. 24.*

12 Est & notabilis doctrina Azorii *Inst. mor. p. 2. lib. 9. cap. 3. q. 13.* quòd si Ecclesia destruatur ex incendio, tumultibus bellicis, vel ut de novo reædificetur, non propterea amittantur indulgentiæ vel privilegia tali loco concessa, sed ad novum etiam ædificium extendenda sint, licet aliud sit, si in vindictam sceleris authoritate superioris aliquis locus destruatur.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Ecclesiarum, Cœmiterii & Rerum ad eas pertinentium.

SUMMARIA.

§. I.

1. *Munus & immunitas quid significet.*
2. *Immunitas Ecclesiarum & Ecclesiastica differunt.*
3. *Immunitas localis excludit profanas actiones ab Ecclesiis.*
4. *Immunitas localis seu jus asyli quos protegat, vel non.*
5. *In Ecclesiis quales actus tolerentur salva earum reverentia.*
6. *Contractus in Ecclesia factus an valeat?*
7. *Immunitas localis protegens malefactores sitne juris divini vel humani?*
8. *Circa immunitatem prævalent Canones legibus Civilibus.*
9. *Immunitati locali an possit derogare consuetudo.*
10. *Immunitas quibus locis competat.*
11. *Immunitatem an reperiat confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Eucharistiam?*
12. *Immunitate non gaudent publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per assassinii crimen, vel proditoriè occidentes, & qui dicantur tales.*
13. *An ad excludendam immunitatem copulativè requiratur, ut delictum in Ecclesia, simul spe immunitatis commissum sit?*
14. *Circa delictum in Ecclesia commissum plura notabilia.*
15. *Immunitas Ecclesiæ an protegat occidentem in duello?*
16. *Immunitas quando denegetur reis læsæ Majestatis.*
17. *Ad immunitatem an possit proclamare, qui jam vinctus per Ecclesiam aut Cœmiterium ducitur, velè carcere aut manibus lictorum elapsus fuit.*
18. *Immunitas an detur etiam Clericis vel Religiosis delinquentibus.*
19. *Immunitas an detur Hæreticis, Gentilibus, aut Iudæis.*
20. *Immunitatis executio erga reum ad Ecclesiam confugientem, qui vel ea gaudet, vel non gaudet, qualiter fiat.*
21. *Immunitatem violantium pœnæ.*

Sicut *munus* in latino sermone, & sensu Juris non tantùm *donum*, sed & *onus*, ac obligationem, seu functionem alicui impositam significat, *l. munus. 18. ff. de Verb. sig. & t. t. ff. de Muneribus & honor*, unde & *municeps*, quasi communium onerum & munerum particeps dicitur. *l. 1. §. 1. ff. Ad municipal.* ita *immunitas* est vacatio & liberatio ab onere & obligatione *tt. ff. de Vacat & excus. munerum, ff. de Iure immunitatis.* 1

In præsenti quoque nostro titulo congruè describi potest immunitas, quòd sit *Ius, quo loca, res, vel personæ Ecclesiasticæ à communi onere seu obligatione liberæ sunt & exemptæ.* Dividitur in *localem, realem & personalem.* De quibus distinctis §§. breviter ea referemus, unde

unde plurimæ aliæ quæstiones passim à DD tractatæ potissimùm dependent.

2 Priùs autem notari potest, quòd licet non pauci DD. *immunitatem Ecclesiarum & immunitatem Ecclesiasticam* promiscuè appellent *arg. Rubr. hujus tit.* alii tamen faciant differentiam, & *immunitatem Ecclesiarum* vocent immunitatem *localem*, immunitatem verò *Ecclesiasticam* reliquam libertatem & exemptionem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum à jurisdictione & oneribus sæcularium. arg. text. *in Extrav. 1. §. incendiarios. de Privileg. inter Com.* Proinde censent, in materia pœnali, ubi termini propriè & strictè accipiuntur, pœnas in violatores *libertatis* seu *immunitatis Ecclesiasticæ* latas ad violatores *immunitatis Ecclesiarum* sive localis aut èconrtra non esse extendendas. Riccius *in Praxi aurea. p. 2. res. 53. num. 2.*

§. I.

De Immunitate locali.

3 IMmunitas localis in duobus consistit, nimirùm ut actus profani & sæculares in Ecclesiis non fiant; deinde ut malefactores confugientes ad Ecclesias ibidem protegantur; de utraque præmittemus, quæ certa sunt, & subjungemus, quæ dubia & controversa.

Itaque inprimis in Ecclesiis, & cœmiteriis omnes negotiationes, nundinæ, profanæ societatum conventiones, & consilia sub pœna arbitrio Ordinarii infligenda prohibentur. *c. 2. h. t. in 6.* Specialiter verò ab Ecclesiis arcentur contentiones & sæcularium judiciorum strepitus, adeò ut totus processus judicialis, & ipsa etiam sententia in loco sacro lata ipso jure nulla & sine effectu sit, *d. c. 2. c. ordinariis.*

Maximè autem immunitati Ecclesiarum repugnat, si sanguinis forum efficiatur, & absurdum est ac crudele, inquit Pontif. *in c. cum Ecclesia. 5. hoc tit.* ibi judicium sanguinis exercere, ubi est tutela refugii constituta. Unde *in eodem cap. 5.* præter nullitatem processus etiam excommunicationis ac anathematis pœna jubetur inferri illis, qui causas criminales in Ecclesiis vel cœmiteriis agitant.

Prætereà comœdiæ profanæ, & ludi theatrales, choreæ, & convivia, aliæque actiones similes prorsus à locis sacris excludendæ sunt. *cap. cùm decorem. 12. de Vita & honestate Clericorum.* Denique novissimè Conc. Trid. *sess. 22. in decreto de observandis & vitandis in Missa.* ita statuit: *ab Ecclesiis musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum vel impurum aliquid miscetur, item seculares omnes actiones, profana colloquia, de ambulationes, strepitus & clamores arceantur, ut domus Dei vere domus Orationis videatur,* ac in ea Divinum Nomen ac Salvatoris nostri cum omni reverentia & devotione adoretur *jux. tex in d. c. 2. h. t. in 6.*

4 Quod attinet ad alteram immunitatis speciem scil. *Ius asyli* competens malefactoribus ad Ecclesiam fugientibus pro certo tenendum est, quòd regulariter omnes non specialiter in SS. Canonibus excepti hac immunitate gaudeant, ut si ad Ecclesiam vel cœmiterium confugiant, violenter extrahi, vel pœna corporali sanguinis affligi non possint, quamvis gravia delicta commiserint, sed eorum pœna sit in aliam pecuniariam vel Ecclesiasticam commutanda, utque civiliter resarciant partibus damna, quæ intulerunt. *c. reum 9. causa 17. q. 4. cap. inter alia. 6. hoc tit.*

Certum tamen etiam est ab hoc privilegio exceptos esse publicos latrones, nocturnos depopulatores agrorum. *d. c. 6.* & qui spe immunitatis in ipsa Ecclesia, vel cœmiterio mutilationes membrorum, vel homicidia committunt. *c. fin. hoc tit.*

Unde neutiquam audienda est quorundam calumnia, quòd per hoc privilegium Ecclesiæ fiant speluncæ latronum: quia Ecclesia non protegit eos, qui in eadem, & de immunitate impiè præsumentes delinquunt, neque pœnam tollit, sed mitigat; quòd verò ex humana fragilitate delinquentes in Ecclesia refugium & veniam contra vindicem pœnarum severitatem reperiant, optabile magis mortalibus, quàm abominabile censendum est.

Quas porrò juris communis exceptiones Greg. XIV. in Bulla: *Cùm aliàs.* confirmavit, & extendit his verbis: *ut laicis ad Ecclesias locaque Sacra & religiosa confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmiteriis committere non verentur, aut qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassinii vel hæresis, aut læsæ Majestatis in personam ipsiusmet principis rei, immunitas non suffragetur.* Et revocat omnia privilegia pontificia judicibus laicis concessa procedendi contra reos ad Ecclesias confugientes extra casus hic exceptos. De his exceptionibus vide infra *q. 6. & seqq.* Sed jam ex his certioribus præmissis.

Quær. I. An quia in sacris canonibus tantùm negotia & judicia sæcularia in Ecclesiis fieri prohibentur, ideò saltem tales actus, qui quidem non *immediatè* deserviunt ad cultum Divinum sunt tamen Ecclesiastici & pii, in Ecclesiis fieri possint? Affirmativa communior est. Ita enim omnia judicia Ecclesiastica etiam contentiosæ jurisdictionis in Ecclesia permitti, docet Glossa & Panorm. *in d. cap. 5. h. t.* arg. à contrario sensu *ex eodem cap.* deducto. Ita electiones Prælatorum in Ecclesiis instituere. *c. quâ fronte. 25. de Appellat.* Synodum sive Concilium in Ecclesia facere, de reformatione morum in Clero & populo tractare, de ædificiis & fabrica Ecclesiæ cum artificibus convenire licebit. Disputationes quoque litterariæ, & promotiones ad gradus juxta antiquissimam multarum Academiarum consuetudinem in Ecclesiis permitti possunt: dicitur enim scientia res Sanctissima *in l. 1. §. proinde ff. de Extraord. cognit.* utpote quia ad obediendum Deo & Principi vitâ subditorum informatur. *Auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.* 5

Quær. II. An sicut processus judicii sæcularis in Ecclesia factus est ipso jure nullus, ita etiam contractus profanus ibidem celebratus? Pro affirmativa adduci potest vulgata juris regula, quòd ea, quæ contra leges fiunt pro inf. ctis haberi debeant. *l. non dubium. 5. Cod. de LL.* & non videatur major esse ratio de judiciis, quàm de contractibus. Nihilominus contraria sententia, scil. contractus in Ecclesia celebratos esse quidem illicitos, sed non invalidos, magis communiter recepta est: quia cùm jura tantùm judicia expressè annullent, habet hic locum alia regula, quòd pœnalia non sint ultra casus expressos extendenda *c. odia. 15. de Reg. juris in 6.* major etiam ratio prohibitionis circa Judicia, quàm contractus hæc assignari potest, quòd judiciales contentiones & strepitus minus Ecclesiis conveniant, quàm contractus, qui in silentio expediri possunt. Illa porrò regula *ex l. non dubium* desumpta varias habet limitationes, in nostro proposito unam tantùm adferimus, quòd nimirum actus contra leges factus habeatur pro infecto, si actus sit à legibus prohibitus ratione sui, ut quia est iniquus, contra bonos mores, &c. *juxta c. fin. de Pactis*; non autem si tantùm sit prohibitus ratione loci, nisi lex etiam in istum casum (ut in judiciis) expressè decreverit nullitatem. 6

Quær.

Quær. III. Cujus juris sit asylum Ecclesiarum, naturalis ne vel divini, an potiùs humani & positivi, ac proinde, an contrario statuto, vel consuetudine mutari possit? R. asylum Ecclesiarum, quo defenduntur malefactores ab ordinaria delicti pœna, probabilius videtur, non esse juris naturalis nec Divini, sed humani & positivi nisi inquantum arcet judicem sæcularem, ne propria authoritate actus jurisdictionis in Ecclesia & loco sacro (qui utique jure Divino ab ejus jurisdictione exemptus est) exerceat. Licet enim in jure Divino & naturali præceptum sit, Deum colendum, & locis sacris reverentiam exhibendam, non tamen inde rectè ad immunitatem reis præstandam infertur, cùm è contra etiam crimina coercenda esse, jure naturali & Divino statutum sit. Item licet in lege Veteris Testamenti civitates refugii constitutæ essent, ut *Exodi* 21. *Num.* 35. *Josue.* 20. *Deut.* 19. illæ tamen civitates tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrarunt, patebant, ne injustam persecutionem à propinquis occisorum paterentur; aliis verò, qui ex odio per industriam, & per insidias occiderant, civitates refugii minimè subsidio fuerant, ut ex textu S. Scripturæ. *Exod.* 21. *V.* 13. *Deut.* 19. *V.* 4. 5. & 6. *Josue* 20. *V.* 5. luculenter apparet. Et exinde leges veteris Testamenti, quæ morales, & in jure naturæ fundatæ non erant, per adventum Christi expirarunt. *cap. translato.* 3. *de Constitut. c. un. de Purif. post partum.* Ideò illa lex Mosaica in Novo Testamento non ampliùs ex jure Divino obligat, sed tantùm facit, ut per Pontifices, & legislatores humanos idem in novo Testamento ad majorem sacrorum venerationem constitui rationabiliter potuerit quam venerationis convenientiam vel ipsis Gentilibus ratio dictavit, qui ad suos Flamines & Vestales confugientes à verberibus & vinculis liberabant, ut ex Gellio & Plutarcho refert Gottofredus *in suis notis ad l. addictos*, 6. *C. de Episcop. audient. lit. B.* suadetque humanitatis benignitas, ut fragilitati humanæ saltem aliquod contra pœnarum acerbitatem remedium sit.

8 Quamvis autem circa hanc immunitatem plures non solùm Canones, sed etiam leges civiles, & statuta secularium reperiantur, *ut toto tit. Cod. De his qui ad Ecclesiam. Item qui ad statuas confugiunt*, & *Novell.* 17. *cap.* 7. si tamen inter leges & Canones contrarietas reperiatur, tunc etiam in foro sæculari magis Canones observare debemus: quia ad Summum Pontificem, & judices Ecclesiasticos spectat, illa decidere, quæ ad Ecclesias, earumque jura & reverentiam pertinent, ut cum plurimis cit. tradit Covar. *Variar. Resolut. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 3. Hinc est, quòd licet *in d. Nov.* 17. *c.* 7. raptores virginum, adulteri & homicidiæ quicunque immunitate priventur, id tamen observata Juris Canon. dispositione non procedat, ubi præter specialiter exceptos, omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur, quantumcunque gravia delicta perpetrarint. *c. inter alia.* 6. & *ibi.* Gl. *b. t.* Clar. *lib.* 5. *sent. c.* 30. *n.* 9.

9 Consuetudinem etiam in hac immunitatis materia observandam esse, monet Covar. *dicto loco n.* 4. licet eandem immunitatem notabiliter restringeret, tum quòd non sit juris naturalis aut Divini, ut dictum, & consequenter contrariam consuetudinem vel constitutionem admittat; tum etiam, quòd hæc immunitas non sit valdè favorabilis, sed strictæ interpretationis, ne scelera maneant impunita, & homines tantò audacius delinquant cum magno Republicæ detrimento. Quæ sententia tamen aliis displicet, quòd in tali consuetudine deficiat expressus consensus S. Pontificis, qui potiùs immunitatem Ecclesiasticam propugnare, quàm admisso contrario usu tollere intendit, juxta Concil. Trid. *sess.* 25. *de Reform. cap.* 20. & Bullam Urbani VIII. *Roman. Pontif. de Anno* 1641. Sed faciunt pro Covar. ea, quæ *in Lib. I. in Tit. de Consuetudine. num.* 19. & 23. dicta sunt. Ac saltem in casibus dubiis atque inter DD. controversis aliquid tribuendum esse consuetudini legitimè probatæ existimo. *l. si de interpretatione.* 37. *ff. de Legibus.* licet de cætero ipse credam, non esse huic consuetudini favendum, si immunitati nimium derogaret: cùm enim immunitas canonibus & legibus, & moribus etiam Gentilium ab omni ævo stabilita, in ratione divinæ venerationis & humanæ clementiæ fundata sit, & inde propè ad dictamen aliquod naturale accedat, consuetudo contraria plerumque rationabilis & valida censeri non potest. *cap. fin. de Consuetud.*

Quæritur IV. Utrum omnes omninò Ecclesiæ 10
etiam necdum consecratæ pollutæ, vel interdictæ hoc jus immunitatis habeant, & quid dicendum, si quis in monasterium vel hospitale confugiat? De Ecclesiis, quæ licet consecratæ non sint, in iis tamen cum licentia Episcopi missæ celebrantur, habetur textus expressus *in cap. Ecclesiæ.* 9. *hoc tit.* quòd immunitate gaudeant. De aliis Ecclesiis non consecratis, in quibus nullæ adhuc missæ lectæ, textus quidem non habetur, quia tamen loca pia sunt, & ad Divinum cultum destinata, etiam ipsis hoc privilegium à multis adscribitur, quemadmodum etiam monasteriis, hospitalibus, aliisque similibus piis locis cum authoritate Episcopi erectis, quia regulariter omnia privilegia Ecclesiis data etiam ad talia pia loca extenduntur *l. omnia* 35. *Cod. de Episcopis*, & *Clericis.*

Item Ecclesia vetustate vel incendio aut bello diruta, non amittit hoc immunitatis, sicut nec alia privilegia, dummodo authoritate Superioris Ecclesiastici destructa non sit, & ejus reparatio speretur. De quibus omnibus copiosas DD. allegationes habet Barbosa. *Jur. Eccles. univers. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 59. 67. 72.

Quod verò de jure certum est, non tantùm ipsas Ecclesias, sed etiam atrium in majoribus Ecclesiis ad 40. in minoribus & capellis ad 30. passus circum circa immunitatem habere, *cap. sicut antiquitus.* 6. *causa* 17. *q.* 4. de consuetudine non observari, nec ultra fines cæmiteriorum, aut fores Ecclesiæ immunitatem attendi, testatur Zerola *in Praxi Episc. p.* 1. *V. Immunitas.* §. 12. ipsum tamen cœmiterium sive conjunctum cum Ecclesia, sive separatum, authoritate tamen Episcopi designatum & sacratum hanc immunitatem habet. *cap. cùm Ecclesia.* 5. *ubi* Gloss. *in V. cœmiteriis. h. t.* Item si quis foribus Ecclesiæ clausis limen aut murum ejus apprehenderit, censent DD. inde avelli per judicem sæcularem non posse. Barb. *d. c.* 3. *num.* 65. Diana *Moral. Resol. parte* 3. *Tit. de Immunit. Eccles. res.* 73.

De oratoriis etiam privatis plerique conveniunt, 11
quòd non habeant hanc immunitatem, quamvis ibidem missæ legantur: quia non sunt propriè loca religiosa Deo dedicata, sed pro arbitrio Domini domus possunt ad alios profanos usus applicari. Clarus *Lib.* 5. §. *fin. num.* 7. Circa Ecclesias *sanguinis aut seminis profusione pollutas* vel nominatim per Episcopum *interdictas*, ne in iis Divina celebrentur, communis est Doctorum sententia cum Hostiensi *in Summa hoc tit. n.* 9. Pan. *in c. Ecclesiæ.* 9. *b. t. num.* 8. *vers. tertio quæro.* Suar. *de Relig. tom.* 4. *lib.* 3. *cap.* 9. & aliis quòd non admittant jus immunitatis, neque ideò minùs in respectu & reverentia habendæ sint, cùm pollutio, & interdictum non ex culpa Ecclesiæ, sed hominum circa eam delinquentium eveniant. Idque plurimùm confirmatur ex eo, quòd Clericus etiam ex propria culpa interdictus, aut excommunicatus nihilominus privilegia clericalia retineat.

Quæritur V. Utrùm Reus confugiens ad Sacer- 12
dotem

dotem portantem Eucharistiam extra Ecclesiam apud eundem asylum reperiat? Affirmativa communis est, si enim de jure civili immunitas conceditur illis, qui ad statuas Principis confugiunt, *l. unica Cod. De his, qui ad statuas &c.* cur non potius ipsi Christo Domino hoc privilegium adscribatur? Deinde ipsis Ecclesiis potissimùm propter SS. Eucharistiam & celebrationem Divinorum immunitas concessa est, ut meritò huc accomodari possit illud, *propter quod unumquodque tale, illud magis tale*. Et haud dubiè non cum minori irreverentia aliquis per lictores à Venerabili, quàm ab Ecclesia abstraheretur. Panorm. *in cap. sanè. 10. de Celebrat. missarum*. Clarus *lib. 5. sent. §. fin. q. 30. num. 24.* Navar. *in Man. Confess. cap. 25. num. 15.* Id quod locum habet, non tantùm si Sacerdotem, vel hastam Baldachini apprehenderit, sed etiam, si se personis associantibus SS. Sacramentum immiscuerit: quia illæ cum Sacerdote portante SS. Eucharistiam unam Ecclesiam constituunt. Diana *Mor. Resol. p. 1. tract. 1. Res. 28.* Barb. *Iur. Eccl. un. lib. 2. c. 3. n. 69.*

Quæritur VI. Quinam dicantur *publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per assassinii crimen*; item *proditoriè occidentes*, quos tum jus commune, tum Bulla Greg. XIV. ab immunitate excludit. ℟. ex magis communi interpretatione *publicos latrones* dici, qui interdiu & palam homines aggrediuntur, armati publicas vias obsident, transeuntes spoliant, resistentibus quoque vulnera & cædes inferunt; quibus etiam accensentur pyratæ, vel qui castra incolunt, unde erumpentes vicinis aut peregrinantibus damna inferunt. Differunt *à nocturnis depopulatoribus* agrorum, quòd illi palam, & publicè deprædentur, hi verò nocturno solùm tempore & latenter, aut segetes in agris devastant, aut aliàs agrestibus, vel per itinera publica proficiscentibus nocent. Panorm. *in cap. inter alia. 6. h. t. num. 5.* Barbos. *in Collect. ibidem num. 73. §. 42.* Furtum autem simplex sive de die, sive de nocte patratum non excluditur ab immunitate, latrocinium enim & depopulatio dicunt assiduitatem, frequentiam, & quandam violentiam facinoris, aut saltem intentionem & propositum talis facinorosæ vitæ.

Assassinos fuisse quosdam infideles, qui accepta pecunia occidebant Christianos, notat Glossa *in cap. 1. de Homicid. in 6.* Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 20. num. 10.* ubi docet, crimen assassinii, quod sub gravibus pœnis persequitur *d. cap. 1. de Homicid. in 6.* non committi, nisi infidelis à Christiano pretio conductus alium Christianum occiderit. Fatetur tamen communem opinionem esse in contrarium, cujus authores ponit *num. 9.* qui censent crimen *assassinii* committi ab omnibus, qui aut occisorem conducunt, aut qui operas suas ad occidendum locant, additque hanc sententiam esse consuetudine receptam; quò facit, quòd tales videantur saltem ob qualitatem proditorii homicidii immunitate privandi. *arg. cap. 1. X. de Homicidio.*

Denique occidentes *proditoriè* dicuntur, qui extra rixam veneno, à tergo, vel aliàs nihil mali metuentem occidunt. Barb. *in Collect. ad d. c. inter alia. h. t. n. 46.* aliqui tamen ab eodem Barb. citati sentiunt, homicidium proditorium propriè dici, quando nullus rancor vel inimicitia præcessit, sed v. g. alter alterum veneno, vel à tergo, aut de nocte occidit, ut possit habere pecunias, uxorem vel alias res ejusdem: Et quia Bulla Greg. XIV. tantùm homicidii proditorii meminit, id non nisi in hoc posteriori sensu accipiunt, aliisque homicidiis etiam per insidias & industriam, ubi inimicitia præcessit, immunitatem concedunt. Vid. Diana *Resol. Mor. p. 1. tract. 1. resolut. 1.*

Unde per hanc Greg. constitutionem decisa est illa controversia, quæ ex jure veteri de homicidio *proditorio*, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata. Utut enim *in c. 1. de Homicidio* (quod desumptum *ex lib. Exodi. 21.*) ita legatur *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur*; qui hunc textum in eum sensum interpretati sunt, ut si Clericus aliquem per industriam occiderit, is degradari, & curiæ sæculari legitimè puniendus tradi debeat, eò quòd hic textus non fuerit positus sub titulo; *de Immunitate*, in quo nulla fit exceptio de homicidio *proditorio*. Alii tamen rectius idem *c. 1.* de quolibet homicida *proditorio* ad Ecclesias confugiente acceperunt, quia hic fuit sensus legis Divinæ, ex qua transcriptum est. Quemadmodum Joab qui duos Principes insidiosè occiderat, cùm in tabernaculum & ad altare confugisset, ibidem jussu Salomoninis occisus est. *3. Reg. 2.* Videatur Covar. *Var. Resol. l. 2. c. 20. n. 7.*

Quær. VII. An qui *in Ecclesia* delinquit, sed *absque spe immunitatis*, fortassis ex rixa ibidem casu oborta; vel ècontra qui *extra Ecclesiam* delinquit, sed *spe immunitatis* studio facinus prope Ecclesiam perpetrans, quo citius ad eam confugere possit, gaudeat immunitate, adeoque cupulativè requiratur, ut delictum *in Ecclesia* fiat, & simul *spe Immunitatis*? Hujus quæstionis decisio prorsus incerta, & altiori declaratione indigere videtur, habet enim plures pro utraque parte rationes & authores.

Qui negativè & alterutrum sufficere tenent, fundantur non tam in verbis quàm mente constitutionis. *l. scire leges. 17. ff. de ll. c. Secundò. 41. de Appell.* eò quòd non sit verisimile, quòd Ecclesia illos in suam protectionem receptura sit, qui eandem homicidio polluunt, sicut frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem. *c. quia frustra. 14. de Usuris. Tex. in cap. fin. h. t.* & qui eandem ex proposito receptaculum & quasi speluncam latrocinii faciunt: cùm privilegium mereatur amittere, qui eodem abutitur, *cap. privileg. 63. causa 11. quæst. 3.* Licet verò Ecclesiæ non sit imputandus abusus ad eam confugientium, prout respondit Diana *p. 6. Tom. 1. de Immunit. Eccles. Res. 10.* videtur tamen hic negari posse suppositum, quòd in similibus circumstantiis Ecclesia aliquod præjudicium sentiat, quin potiùs non tam accedat, quàm decedat ipsius reverentiæ & honori, si privilegio ejusdem abutentes defendat. Et hujus sententiæ est Barbosa *in Collect. ad d. cap. fin. h. t. n. 5.* & *Iur. Eccles. univ. lib. 2. cap. 3. num. 109.* cum citatis ibidem *& n. 104.*

Econtra alii utrumque conjunctim requirunt, nimirum ut delictum *in Ecclesia & simul spe immunitatis* commissum sit, ideoque non excludi censent qui nihil cogitans de immunitate aliquem ex subitanea ira & rixa in Ecclesia, vel extra eam licet spe immunitatis occiderit. Quorum principalis ratio est, quòd textus in *d. c. fin.* hæc duo copulet, & in pœnalibus non sit extensio facienda. *vid. cap. odia. de R. I. in 6. cum concord.* Videantur iterum copiosè citati apud Barb. *d. cap. 3. n. 103. & num. 109.* Addunt aliqui instantiam de eo, qui virtute Jubilæi à reservatis absolvitur, quamvis ex proposito spe Jubilæi illa perpetrarit. Sed (ut nihil dicamus, etiam incertum esse, an cum tali peccatore sit cooperatura intentio Papæ, & præcipuè divina gratia consequendum effectum jubilæi hujus, sub cujus præsumptione deliquit) quidquid sit circa forum internum, ubi pœnitentia super temeraria præsumptione potest reconciliare gratiam, an verò idem sit circa immunitatem, ubi magis in foro externo versamur, quod post delictum non semper admittit pœnitentiam, Gloss. *fin. in cap. de his 6. de Accusat.* sicut & totam hanc controversiam aliorum judicio relinquo; maloque in hac sanguinis materia ab aliis discere, quàm docere.

Ulteriùs hic aliqua breviter ex Doctoribus adno- 14

tanda

tanda sunt. I. quidam sentiunt., quæ de homicidio in Ecclesia commisso dicuntur, tantùm exempli causa dici, idemque esse de furtis, adulteriis, aliisque delictis gravibus; ex quibus loco sacro specialis irreverentia infertur propter generalem rationem, quæ datur *in cap. fin. hoc tit.* quòd sicut frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, ita frustra ab Ecclesia sperare debeat defensionem, qui eandem offendit, & sacrilegio violavit. Alii tamen hic iterum mitiùs sentiunt, asserentes, quòd, cùm Bulla Greg. XIV. ad certam formam omnes casus immunitatis redegerit, nec aliorum delictorum, quàm homicidiorum & mutilationum membrorum in Ecclesia mentionem fecerit, non sit jam nec ex paritate, imò nec ex majoritate rationis in hac odiosa & pœnali materia ad alios casus non expressos argumentandum. Diana. *Mor. p. 1. tract. 1. resol. 1.* Farin. *in Tract. de Immunit. num.* 98. II. Ajunt, qui in una Ecclesia deliquit, non defendatur, tametsi ad aliam confugiat, quia qui unam Ecclesiam contemnit & offendit, omnes offendisse censetur. III. Qui unum tantum delictum in Ecclesia, & extra eam plura alia fecit, absolutè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo semel in Ecclesia deliquit, indignum se reddidit Ecclesiæ defensione. Dissentit tamen Covar. *ubi infra.* IV. Ecclesiæ fecisse irreverentiam, & propterea indignus asylo etiam ille ex DD. interpretatione censetur, qui vel in Ecclesia existens alium foris stantem, vel è converso, qui foris stans alium in Ecclesia occiderit, quia utroque casu delictum in Ecclesia factum intelligitur; priori casu quoad *Incboationem* (sufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, si ibidem saltem initium sumpserit *l. 1. Cod. Ubi de Criminibus agi oporteat.*) posteriori quoad *Consummationem.* V. Nec illum gaudere immunitate docent, qui aliquem existentem intra Ecclesiam per vim, aut dolum extraxerit, & foris occiderit, vel mutilaverit, cùm enim puniri quis debeat in eo; in quo deliquit, ita iste qui alterum immunitate Ecclesiæ privavit, eadem quoque carere debeat. De hisce porrò quinque notatis, de quibus textus apertos non habemus, nec etiam unanimem per omnia Doctorum consensum, videri poterit ille cumulus Auth. cit. à Barb. *I. E. V. lib. 2. cap. 3. num.* 110. *& seqq.* alleg. Card. Tuscus. *L. E. concl. 11. à num. 11.* Covar. *Var. Resol. lib. 2. cap. 20. num. 25.* Henr. Zoesius. *hoc tit. à n.* 21. Covar. Diana. Farin. *cc. ll.*

15 Quær. VIII. Utrum qui in duello alterum occiderit, gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis, sed mente legis desumitur, probabilior videtur Barbosæ *d. cap. 3. num.* 101. Si enim etiam cadaver occisi in duello Ecclesia non recipit juxta Trid *sess. 25. de Reform. cap.* 19. quis credat, ipsis occidentibus in Ecclesia refugium præstari. Sed ut verum fatear, hæc ratio non est omninò convincens, quia probaret generaliter de quolibet delinquente manifesto qui si in peccato illo decederet non datis pœnitentiæ signis, privaretur sepultura Ecclesiastica, & urgentius de excommunicato, quem tamen gaudere immunitate tradit Covar. *Var. Res. 2. cap. 20. num.* 11. & Barb. *d. c. 3. num* 131. Proinde credo contrarium non improbabiliter defendi posse, & forsan sæpiùs practicatum fuisse. Præsertim in illa sententia, quòd hodie stante Bulla Greg. XIV. nullus casus sit ab immunitate exceptus, nisi ibidem nominatim expressus, sicut refert idem Barbos. *d. cap. 3. n. 3.* 120. *vers. quæ quidem constitutio.* Deinde sententia Barbosæ de duello propriè dicto & in jure damnato accipienda foret, quando scilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum, cum armis mortiferis & ordinario vitæ periculo invitat, non verò de rixa, vel aggressione subitò in domo vel platea facta, in qua si alter alterum occiderit, & ad Ecclesiam confugerit, ab ea haud dubiè immunis servabitur. Dummodo homicidium *proditorium* non fuerit, vel alia qualitas immunitatis exclusiva non concurrerit.

Quær. IX. Quinam *rei læsæ Majestatis* per Bullam Gregorianam excipiantur? ℞. verba Bullæ sic explicari à DD. ut procedant tantùm de crimine in Summum Principem superiorem non recognoscentem, qui in jure propriè venit appellatione *Principis*, præsertim in materia odiosa, non item in inferiores Principes. Barb. *in Collect. ad cap. inter alia hoc tit. n.* 10. & quidem juxta textum Bullæ directè in personam Principis commisso, secus si indirectè in statuam vel legatos ejus &c. Farinac. *in Tract. de Immunit. cap. 13. num.* 100. 16

Quær. X. An qui jam vinctus, & ligatus per cœmitarium, aut Ecclesiam ducitur, possit proclamare ad immunitatem, ut ibidem vinculis exsolvi, & liber dimitti debeat? Affirmativam se aliquando vidisse in praxi observatam testatur Cassaneus *in Consuetudines Burgundiæ Rubrica. 1. §. 45. num.* 121. Negativa tamen communior & Juri conformior est, quia talis propriè non avellitur violenter ab Ecclesia, neque ullam violentiam in Ecclesia patitur, cum nunquam in eadem liber, ac sui juris fuerit. Neque enim hoc alicubi constitutum reperimus, quòd Ecclesia de novo in libertatem eripiat, sed tantùm quod in ea existentem conservet Covar. *Var. Resolut. lib. 2. cap. 20. num.* 13. Hostiens. *in Summa boc titulo num.* 11. prout in simili, qui ad Sacerdotem portantem Eucharistiam confugit, ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Eucharistia in carcerem defertur. Verùm aliter se res habet, si quis è manibus capientium etiam per vim se exemerit, aut per rupto carcere elapsus ad Ecclesiam confugerit, talis enim jam se recepit in libertatem, in qua per Ecclesiam defenditur, ut observat Covar. *d. l. n. 12. & n.* 13. & consentit Diana *Mor. Resol. p. 1. tract. 3. Resol.* 13. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 3. num. 9. vers. sexto aliqui.* Sed obiicitur, talis profugus spoliavit judicem sua præsentia, ergo debet ipsi restitui juxta regulam juris, quod *spoliatus sit ante omnia restituendus.* ℞ Ad hanc regulam præter alias limitationes, quas in *Lib. II. in titulo de Restitutione spoliat.* tradidimus, etiam istam addi posse, quòd restitutio spoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum. *cap. literas. 13. in fin. de Restit. spoliat.* 17

Dubitatur XI. An Clerici & Religiosi delinquentes & ad Ecclesiam confugientes per judices Ecclesiasticos extrahi valeant pro merito puniendi? Pro sententia affirmativa plures rationes adduci possunt, inter quas tres sunt præcipuæ. I. Quòd *cap. 6. hoc tit.* non de Clericis, sed Laicis tantùm meminerit, dando maximè immunitatem contra sæculares potestates, non Ecclesiasticas. II. Quòd major sit personalis immunitas Clerici, quæ ipsi conceditur ratione suæ consecrationis, quàm quæ conceditur ratione loci, & nihilominùs delinquens rectè puniatur. III. Denique quòd aliàs Religiosi & Clerici in Monasteriis aut Ecclesiasticis domibus degentes semper impunè delinquerent. 18

In hac difficultate, quæ Doctores nostros in diversas opiniones traxit, ut videre est apud Barbos. *dicto cap. 3. n.* 135. censeo distinguendum, inter pœnam Clerico ve Religioso delinquenti infligendam. Etenim si agatur de pœna merè Ecclesiastica, quæ potiùs correctionem sapiat, quàm vindictam in foro externo sceleri debitam, utique immunitas Ecclesiastica nihil suffragabitur, quia non fuit intentio Summi Pontificis per immunitatem Ecclesiarum tollere morum correctionem, sicut etiam Laici ad Ecclesias con-

confugientes pœnam Ecclesiasticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut si Clericus torqueri, degradari, & curiæ sæculari tradi, vel ad triremes, aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video quare Claricus debeat esse deterioris conditionis, quàm Laicus, cùm tamen Ecclesia multò magis debeat tueri clericos tanquam sibi servientes & addictos, & quorum curam specialem habet, dummodo cætera sint paria, ut scilicet crimen, quod Clericus commisit ab immunitate exceptum, vel in Ecclesia, aut Monasterio vel spe immunitatis commissum non sit.

Ad argumenta contraria. R. & quidem ad 1. Quamvis *cap. 6. h. Tit.* Clericorum expressam mentionem non faciat, eos tamen non excludit, sed generaliter loquitur de quibuscunque delinquentibus. Etsi etiam apertè de Laicis loqueretur, non tamen censerentur per id excludi Clerici, sed potius factum esset propterea, quòd casus in Clericis rariùs eveniret, prout leges universim accommodari solent ad ea, quæ frequenter accidunt, l. *nam ad ea. 5. ff. de LL.* In *secundo* non est bona consequentia: Clericus perdit ex delicto privilegium personale, ergo etiam locale: cùm inter ista duo privilegia non sit necessaria connexio, & priùs ideò perdere debeat, ne in omnibus casibus possit impunè delinquere. *Tertiò* satisfit ex eo, quòd Clerici in Ecclesia vel spe immunitatis delinquentes ab Ecclesia non defendantur. Vid. Barb. *d. c. 3 à n. 137.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 3. n. 11. vers. sed quid si Clericus.*

19 Quær. XII. An etiam *Hæretici*, *Gentiles*, *ac Iudæi* confugientes ad nostras Ecclesias gaudeant immunitate? De *Hæretico*, qui propter ipsam hæresin puniendus est, satis constat ex supra allegata Bulla Gregor. XIV quòd immunitate non gaudeat. Sed etsi Hereticus propter alia delicta, quàm hæresim ad Ecclesiam confugerit adhuc quidam volunt eum ab Ecclesia non defendi, utpote qui per hæresim Ecclesiam universalem offendit. Alii tamen benignius censent, hæreticos propter alia delicta non esse privandos immunitate, cùm Bulla Greg. tantùm de reis in crimine hæresis loquatur. Azor. *p. 2. lib. 9. quæst. 9.* Quorum sententia saltem in nostra Germania, ubi Hæreticis cum Catholicis impunè & liberum commercium est, admittenda videtur, neque illi propter nimiam suam copiam & potentiam tam odio & violentia, quàm benignitate & clementia ad fidem trahuntur.

De *Iudæis & Gentilibus* diversæ sunt DD. opiniones, quorum aliqui simpliciter eis denegant immunitatem, ut Covar. *Variar. Res. lib. 2. c. 20 num. 11.* Clarus *lib. 5. sent. §. fin. q. 30. num. 17.* Aliqui addunt limitationem, nisi parati forent, sincero corde fidem amplecti. Laym. *d. tract. 9. c. 3. n. 22.* Aliqui demùm simpliciter illis immunitatem adscribunt cum Sylv. *V. immunitas. 3. sub n. 2. vers. primum Iudæus*, & istorum sententiam fuisse receptam à S. Congr. *Controvers. Iurisd. præpos.* refert Barbosa *Iuris Eccles. univ. lib. 2. cap. 3. num. 44.*

20 Quær. XIII. Circa modum procedendi cum reo ad Ecclesiam confugiente, & imprimis, an reus postquam ab Ecclesia egressus vel dimissus fuerit, possit à Judice sæculari in vita & membris pro merito suo puniri? Negat Gloss. *in d. c. reum. 9. causa. 17. q. 4. in V. vel ad mortem.* Panorm. *in d. c. inter alia. 6. h. tit. num. 9.* eò quod reus hoc ipso, quòd intra Ecclesiam se receperit, consecutus fuerit impunitatem. Alii econtra cum Henr. Zoes. *hoc tit. n. 38.* existimant, hanc immunitatem præcisè cohærere loco, & reum tamdiu esse impunem, quamdiu in Ecclesia perseverarit.

Utraque sanè opinio patitur suas difficultates; prior trahit post se malos effectus: si enim quilibet homicida, aut malefactor ex hoc solo impunis evaserit, quòd vel modicum ad Ecclesiam confugerit, quot erunt impunita delicta, & quàm audaces evadent delinquentes? Ex altera necessariè consequetur alterutrum, ut vel sine fructu futurum sit Ecclesiarum privilegium; vel certè ipsis Ecclesiis onerosum, si delinquentem sine periculo vitæ dimittere, vel sine magno incommodo & quidem toto vitæ tempore reservare non possent. Quare verbis Canonum & legum diligentiùs inspectis.

Dico I. Rectoribus Ecclesiarum incumbere, servare vitam & membra confugæ, quod fiet, si pro ipso studeant apud sæculares Magistratus impetrare veniam & remissionem pœnæ corporalis.

Dico II. Clerici tamdiu debent servare reum, nec eum ad examen vel inquisitionem judicia sæcularis tradere, quàm ipse Judex priùs etiam jurato de impunitate ejus promiserit, qui si juramentum violaverit, debebit in ipsum excommunicatio fulminari, *c. id constituimus. 36. causa 17. q. 4.*

Dico III. Cùm hæc sit enixa voluntas Canonum & legum, ne reus ad Ecclesiam confugiens damnum in vita & membris sustineat, ideò Judices sæculares non tantùm salva justitia poterunt, sed etiam tenebuntur pœnam corporalem remittere, ne hoc privilegium immunitatis inutile sit reo, aut Ecclesiis onerosum, si eundem tamdium servare debeant. Si verò judices defacto recusent, non videtur propterea in eos aliqua censura ferenda, cùm jura solùm innuant, ut negantibus impunitatem, negetur etiam rei extraditio; Et si inferior Judex recusarit, apud superiorem ejus instandum erit per Rectores Ecclesiarum, utpotè quibus absolutè injungitur, ut vitam confugientis obtinere studeant. Imò non videtur facilè acquiescendum promissioni alicujus inferioris Judicis, qui ex consuetudine vel privilegio & jure regalium jus aggratiandi, sive remittendi pœnam ordinariam non haberet, sed protinus superior ejusdem adeundus foret. Quòd si Judex defacto aliquem dolo sub promissione impunitatis & multò magis, si per violentiam extraxerit, debet ei servari fides, aut Ecclesiæ restitui. Covar. *Var. Res. lib. 1. cap. 2. n. 16. in fin.* Farin. *de Immun. Eccl. n. 301.* Barb. *in Collect. ad d. c. Inter alia. num. 34.* Clarus *lib. 5. sent. cap. 30. n. 5.*

Dico IV. Si reus propria sponte Ecclesiam egrediatur, videtur ultrò deserere locale privilegium, ut innuunt illa verba *in d. c. id constituimus. Si ipse reus de Ecclesia discesserit, à Clericis non quæratur.*

Dico V. Si crimen, ob quod reus ad Ecclesiam confugit, sit *mixti fori*, locus erit præventioni inter sæcularem & Ecclesiasticum judicem, prout in *Tit. de foro comp. p. 2. §. 2.* diximus, præsertim hoc casu, ubi aliàs non pœna corporalis, sed Ecclesiastica vel pecuniaria ob privilegium immunitatis est reo infligenda. Quod si judex sæcularis causam præoccupaverit, aut merè civilis sit (ut si debitor obæratus ad Ecclesiam confugerit) & reus non fidat personaliter, etiam habita impunitatis promissione, coram judice comparere, poterit in Ecclesia remanens agere per procuratorem, & si nec hunc destinarit, procedetur per decreta immissionis in bona ipsius, sicut & alia executio tum ad obtinendam satisfactionem læsorum, tum ad pœnam contra bona fiet, *l. præsenti. 6. Cod. De his, qui ad Eccles. confug.* Quòd si defacto reus ab Ecclesiastico judice vel à sæculari pecuniariter punitus Ecclesiam egressus fuerit, non poterit posteà ampliùs de eodem crimine accusari & puniri, ut per Gloss. *in d. c. reum*, & Panorm. *in c. 6. hoc tit. num. 9.* ubi non immeritò conqueritur, hæc frequenter à Judicibus sæcularibus violari.

Dico VI. Non quidem prohiberi posse judici, si per

per custodiam militarem animadverti curet in reum, forsan clam de Ecclesia elapsurum; interim non posse impediri alimenta reo subministranda, quia hoc modo reus per indirectum ab Ecclesia extraheretur, vel in ea fame necaretur. *l. præsenti 6. C. de his qui ad Eccl. confug.* Alimenta autem desumenda sunt imprimis ex bonis illius, qui ad Ecclesiam confugit, vel propinquorum ejus; his deficientibus reliqui fideles in concione vel alio modo commonendi erunt, ut sciant se teneri ex lege charitatis extremè indigenti subvenire; si nemo succurrat, Ecclesiæ *c. aurum. 12. q. 2.* atque Ecclesiasticis, qui tenentur vitam & membra confugientis servare, alimentatio incumbet.

Dico VII. Si reus sit de illis, qui Ecclesiastica immunitate non gaudent, docet quidem. Cou. *Var. Res. lib. 2. c. 20. sub n. 18.* reum tali casu per Judicem sæcularem propria authoritate etiam absq; licentia Episcopi abduci posse. Verum incognita erat Cov. constitutio Gregor. XIV. *Cùm alias, &c.* ubi statuitur requirendam esse licentiam Episcopi, vel ejus Vicarij, qui personam aliquam Ecclesiasticam, quæ capturæ intersit, deputet & reum priùs ad curiam Ecclesiasticam ejusque carcerem, sub custodia tamen, si opus fuerit, sæculari duci debere, atque ibidem per Judicem Ecclesiasticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiserit, quo comperto tunc demùm sæculari judici plenè tradendum esse.

Præterea in hac Bulla expressè constitutum est, cognitionem super immunitate ad solùm Episcopum, vel ejus officialem, non autem ad inferiores pertinere, & si casus eveniat in loco exempto vel nullius diœcesis, ad viciniorem spectare Episcopum. Quid autem consuetudo vel præscriptio possit circa Jura Episcopalia, alibi sæpius diximus.

21 Postremò non est omittendum, varias in jure pœnas esse constitutas adversus eos, qui immunitatem localem violant, injustè abripiendo reos ad Ecclesiam confugientes. *Prima* talis pœna de jure civili est capitalis, *l. 2. & l. præsenti 6. Cod. de His qui ad Ecclesiam confugiunt*. *Secunda* est pecuniaria, ut scilicet Episcopo nongenti solidi pro mulcta solvantur. *cap. si quis contumax. 20. causa 17. q. 4.* *Tertia*, ut violator immunitatis immunitate non gaudeat. *c. frater*, *10. eadem q. 4.* *Quarta* publica pœnitentia Ecclesiastica arbitrio Episcopi taxanda, *dict. c. si quis contumax*. *Quinta* demum excommunicatio, quæ ex constitutione Greg. XIV. ipso facto incurritur, eamque inter reservatas S. Pontifici numerat. Quaranta *in Summa Bullarij. V. casus reservati. pag. mihi 203.* & consentit illud decretum S. Congreg. quod refert Barb. *de Offic. Episc. p. 3. alleg. 50. n. 286.* Interim tamen *alleg. 51. n. 72.* refert, tenere Riccium *in Praxi aurea Res. 333. n. 2.* absolutionem spectare ad Ordinarium.

---

§. II.

De Immunitate Rerum & Personarum Ecclesiasticarum.

22. *De Immunitate rerum & Personarum Ecclesiasticarum, in quo consistat.*
23. *Immunitas ista sitne Iuris Divini vel humani?*
24. *An detur bonis patrimonialibus Clericorum?*
25. *Onera antiqua rebus imposita transeant etiam ad Clericos.*
26. *An requiratur, ut illa onera antiqua sint imposita jure dominij particularis, vel etiam potuerint fuisse imposita jure superioritatis?*
27. *Ecclesiis & Clericis quando ob causam communis necessitatis possint collectæ imponi.*
28. *Clerici an juxta c. 2. h. t. teneantur ad defendendam Vrbem contra hostes?*
29. *Clerici an teneantur ad vectigalia, vel gabellas?*
30. *Immunitas Ecclesiastica num possit consuetudine immutari?*
31. *Legibus & Statutis Laicorum, item jurisdictione fori sæcularis an & quando constringantur Clerici? remissivè.*

HÆc immunitas species, ut breviter dicam, in eo consistit, quòd personæ Ecclesiasticæ, & res illarum ab omni sæcularium dominorum jurisdictione, exactione & oneris impositione liberæ sint, ac immunes, sive deinde illa onera sint *merè realia*, nimirum pecuniaria, & rebus Ecclesiasticorum imponenda; sive *merè personalia*, per ipsas personas Ecclesiasticas expedienda; sive denique *mixta*, quæ partim personas, partim res earum concernunt. *l. 2. cum sua authent. Cod. de Episcopis & Clericis. c. 4. & 7. hoc. t. c. 1. & 3. eod. in 6.* (quod quidem *c. 3.* quatenus excommunicat Laicos etiam spontè à Clericis oblata recipientes, est revocatum *in Clem. un. eod. tit. junct. glossa.*) Atque hanc immunitatem acerrimè tuetur Summus Pontifex, dum singulis annis in die Cœnæ Domini violatores ejusdem excommunicat, & absolutionem sibi reservat, ut in Bulla *Cœnæ. §. 18.* habetur. Quòd *cœnæ ferculum* multis proh dolor! non sapit, caveant, ne sint *de invitatis excusantibus*. 22

Quæritur autem. I. An Jure Divino vel humano tantùm personæ & res Ecclesiasticæ à jurisdictione & exactionibus sæcularium dominorum exemptæ sint? 23
Quamvis in *c. nimis. 30. de Iurejurando.* Concil. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 20. in cap. quamquam. 4. de Censibus in 6.* apertè dicatur immunitatem Ecclesiasticam *juris Divini* esse, non tamen desunt DD. etiam Catholici, imò Theologi, quos refert Paulus Layman. *in Theol. mor. lib. 4. Tract. 9. cap. 8.* asserentes, immunitatem Ecclesiasticam immediatè profectam esse ex Christianorum & Imperatorum & Regum privilegijs, cum consensu totius Christiani populi concessis, quæ exemptionum privilegia à SS. Pontificibus, aliisque Ecclesiæ Prælatis non tantùm acceptata, sed etiam proprijs Sanctionibus confirmata & defensa fuerunt. Rationem assignant, quòd hæc immunitas nullibi in novo Testamento à Christo Domino statuta legatur; quin potius ipse Christus. *Matt. 17.* pro se & Petro tributum Imperatori solverit; & Apostolus Paulus *Act. 25. cap.* ad judicium Cæsaris appellarit; & *ad Rom. 13.* velit, *omnem animam sublimioribus potestatibus subditam esse*, & loquitur ibi de principibus & potestatibus sæcularibus, quibus tributa præstanda sunt; & videtur consentire D. Petrus *in Epist. 1. cap. 2. vers. 13.* ubi scribit. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, &c.* Textum verò in allegatis Canonibus accipiunt, quòd immunitas Ecclesiastica tantùm *originaliter* sit juris divini, id est, quatenus antiqua lex, quæ jam expiravit, de Levitis, & eorum rebus disposuit, ad eum modum, quo, inquiunt, decimas Juris Divini dicimus, & interpretamur text. *in c. Parochianos 14. de Decimis*. Addunt tamen hujus sententiæ authores, quòd Principes hanc exemptionem revocare ampliùs non possint, tanquam à non subditis, & fundamento jurisdictionis sublato, sicut ex ijs notavit Laym. *d. c. 8. in princ. vers. addunt tamen.*

Verùm hæc tanti non sunt, ut à genuino Sacrorum Canonum sensu recedamus, & ad tortas interpretationes confugiamus: non enim rectè diceretur ho-

die *juris Divini*, quod olim tantùm in Veteri Testamento juris Divini fuit, si per adventum Christi expiravit, & ampliùs Juris Divini non est. Nec urget instantia de decimis, quia etiam decimas hodie Juris Divini dicimus, in quantum scilicet ad sustentationem Parochi necessariæ sunt, prout latè probat Azor. *Instit. mor. p. 1. lib. 7. c. 23.* Igitur quod in veteri Testamento *Num. c. 3. & 18. Exodi. 30. v. 12. junct. c. 1. vers. 47.* circa Levitas à Deo statutum fuit, id non præcisè *judicalis* aut *ceremonialis*, sed simul *moralis* legis & in naturali dictamine & æquitate fundatæ rationem habuit, ut Ministri Dei, in sortem ejus specialiter vocati & consecrati à profana & sæculari mundana jurisdictione eximerentur, prout in simili præceptum *de sanctificando Sabbatho* dicimus partim cæremoniale, partim morale fuisse, in quantum scil. naturalis ratio exigebat, quosdam dies in honorem sui Creatoris specialiter deputare.

Deinde si Episcopi aliique Prælati per Spiritum Sanctum constituti sunt Rectores Ecclesiarum. *Act. 20. vers. 28.* & consequenter legitimi Superiores & Judices earumdem, & rerum ac personarum ad ais pertinentium, veluti perpetuus Ecclesiæ Catholicæ usus demonstrat, non potest circa unum idèmque objectum, alia & toto genere diversi ordinis potestas mundana & sæcularis rationabiliter, ac sine maxima confusione concurrere. Quis item non palpet summam inconvenientiam, ut *Pastores*, quos Christus & Spiritus S. Prælatos Ecclesiasticos & Sacerdotes constituit, ab *Ovibus* judicentur.

Cæterùm quod attinet ad I. Argumentum contrarium, hoc non rep:ritur scriptum, ergo nunquam fuit à Deo statutum, &c. Id semper Ecclesia tanquam hæreticum rejecit: sufficit enim ad Jus Divinum fundandum Ecclesiæ consensus asserentis aliquid juris Divini esse, sive id habeat ex revelatione, sive ex traditione juxta illud Pauli *2. ad Thessal. 1. tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermones; sive epistolam nostram &c.* Locus porrò Evangelij *Matth. 17. in fine.* ex quo alterum argumentum desumitur, potiùs pro nobis facit, quia ibi Christus se & Petrum, & ita omnes Ecclesiasticos exemplo Levitarum veteris testamenti liberos, & à tributis immunes pronuntiat. *Ergo liberi sunt filij.* iunge *vers. psal. Ego dixi Dii estis & Filij excelsi omnes*. Quem & alios similes textus de Sacerdotibus SS. PP. accipiunt, *c. Sacerdotibus. 41. causa. 11. q. 1.* sed tantùm ad evitandum scandalum jubet pro ea vice tributum exsolvi, *ut autem non scandalizemus eos*, inquit, *da pro me, & te &c.*

Quod denique Paulus contra Iudæos ad Cæsarem tanquam ordinarium eorum & supremum Judicem appellarit, nihil contra nos infertur, cùm etiam hodie Clerici possint adversus suos malefactores Laicos coram Judice sæculari actionem instituere. *cap. cùm sit generale. 8. de Foro compet.* Neque etiam id, quod ex Episto. Pauli *ad Rom. 13.* & Petri *1. c. 2.* adductum est, convincit, quia verissimum est, *omnem animam debere esse subditam sublimioribus potestatibus*, sed in competenti genere Jurisdictionis, *Spirituales Spiritualibus, Laici Laicalibus*. Quòd autem ibidem Apostoli Regum & Ducum secularium meminerint, ratio fuit, quòd exhortationem suam potissimùm ad populum direxerint, utique ad amoliendam Judæorum calumniam, qui eos traducebant, quasi prædicatione Euangelicæ libertatis populum ab obedientia Principum & Magistratuum averterent, & seducerent.

Si quid demùm in primitivà Ecclesia, præsertim ubi propter ingentes persecutiones emergere non potuit Ecclesiastica authoritas, sibi princeps sæculares in Ecclesia potestatis arrogarint, totum id non tam via Juris, quàm facti, & per usurpationem practicatum est. Vid. Marta. *de Iurisdict. p. 2. c. 6.* Laym. *d. cap. 8.* Barb. *Iur. Eccles. un. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 5. & §. 5. n. 3.*

24 Quæritur II. Vtrùm etiam bona patrimonialia Clericorum gaudeant immunitate? Affirmant DD. quia magis dignum trahit ad se minùs dignum. *c. quòd in dubiis. 3. de Consecratione Ecclesiæ*. Et quæ Religiosis adhærent, religiosa censentur, *l. quæ religiosis. 43. ff. de Rei vindicatione* Idque satis probatur *ex cap. quamquam. 4. de Censibus. in 6.* ubi dicitur, personas Ecclesiasticas, *& res earum Iure Divino* exemptas esse. Similiter *in c. si Clericus. 5. de Foro compet.* Res Clericorum & Res Ecclesiæ quantum ad jurisdictionem sæcularium evitandam parificantur, & notant Glossa & DD. communiter *in cap. fin. de Vita & honestate Clericorum*. Neque enim agi posset super bonis Clericorum patrimonialibus in iudicio sæculari, quin eo ipso quoque persona Clerici traheretur ad judicium & sententiam Judicis Laici tanquam ejus jurisdictioni subjectus pati deberet. Itèm cùm tributa imponantur in signum & ratione subjectionis, & nonnisi subditis; Clerici autem subditi sæcularium non sint, meritò etiam in quibuscunque suis bonis tributa recusant. Videtur quidem opponi posse, quod tributa aliquando imponantur præcisè rebus, etiam cum persona subdita non est, veluti dum verbi gratia Bavarus in territorio Salisburgensi bona immobilia habet, licet ea nunquam incolat. Sed R. talem respectu bonorum, quæ saltem per procuratorem, administratorem, conductorem &c. in alieno territorio possidet, censeri ibidem subditum, sicut etiam Clericus alienigena dicitur subditus illius Episcopi, in cujus Diœcesi beneficium obtinet. *c. cùm nullus. 4. de Temp. ord. in 6.* Magistratus autem Laici subditus Clericus esse non potest.

Illud tamen non est prætermittendum, quòd bona Clericorum tantùm in consequentiam participent exemptionem Ecclesiarum & Ecclesiasticorum. Sunt verò quædam priuilegia bonis Ecclesiarum principaliter concessa, quæ juxta communem sententiam ad bona priuatorum Clericorum patrimonialia non extenduntur, ut restitutio in integrum, præscriptio 40. annorum &c. Laym. *in Theol. mor. l. 4. tract. 9. c. 6. n. 10.* Prætereà quæ diximus, de bonis *allodialibus* accipienda sunt: nam bona *feudalia* non transeunt pleno jure ad Clericum, sed Dominus, qui ea concedit, certas sibi conditiones, & jura reservat. Unde etiam Clerici in istis bonis judicium Domini sæcularis declinare non possunt, *cap. ex transmissa. 6. de Foro compet.*

Quæritur III. An ergò Magistratus sæculares nihil omnino possint exigere ab Ecclesiasticis, cùm tamen passim videamus contrarium practicari, ut Monasteria, aliæq; personæ Ecclesiasticæ amplissimas exactiones dare teneantur? R. Si ex bonis antequam ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas pervenirent, certa & determinata quædam onera fuerint pendi solita, ea ex communi DD sententia etiam imposterum ab Ecclesijs aut personis Ecclesiasticis ratione istorum bonorum persolvi debent, quia res transit cum suo onere. Notanter autem loquor *de certis & determinatis oneribus* jam antea bonis, antequam ad Ecclesias devenerint, certo & stabili modo impositis: nam extraordinariæ contributiones, præsertim verò *capitationes*, quæ potiùs personis, quàm bonis imponuntur, à sæcularibus pro suo arbitrio, & non concurrentibus illis, de quibus inferiùs *in q. 4.* dicemus, citra læsionem immunitatis Ecclesiasticæ exigi non poterunt, quidquid nonnunquam in contrarium practicetur, quam praxim Sacri Canones reprobant, & Pontifices quot annis sub anathemate damnant. Barb. *Iuris Eccl. univ. lib. 1. c. 39. §. 5. n. 8. & in Collect. ad c. non minus. hoc tit. n. 6.* cum cc. ibidem.

Volunt quoque nonnulli DD. ut illa onera antiqua

qua sint imposita rebus jure dominij particularis (puta quia illud bonum priùs erat proprium & camerale Principis) pacto censuali, feudali, vel emphiteutico &c. prout etiam in donatione facta Ecclesiæ admittuntur honestæ conditiones, censuum reservationes &c. *c. cùm dilecti*. 6. X. *de Donat. c. præteread*. 23. *de Iure patron. c. verum*. 4. *de Condit. appos.* secùs verò, ajunt, si talia onera proveniunt solùm ex vi supremæ jurisdictionis territorialis, sive lege tributaria, tunc enim mutata persona, mutatur etiam conditio rei. Pro qua sententia inter alios citatur Abb. *Consil.* 26. *vol.* 1. Item decisio Rotæ apud Barb. *jur. Eccles. univ. lib.* 1. *c.* 39. §. 5. *n.* 8.

Verùm quod attinet ad allegatum Abbatis consilium, prout mihi ad manus est, ibi non loquitur de tributis antiquis ordinaria lege de ipsis bonis Principi terræ pendi solitis, sed de novo aliquo statuto quorundam Officialium terræ S. Geminiani, qui statuerunt, ut omnia loca, etiam pia, quibus aliquid titulo lucrativo relinquitur, teneantur partem conferre ad utilitatem Sacristiæ S. Geminiani; & concludit, tale statutum non valere, non quidem (ut circa finem consilij expressè dicit) quòd Laici rebus suis aliquod onus imponere nequeant ad Ecclesias transiturum, sed quòd hoc statutum fuerit directè etiam de ipsis Ecclesijs & pijs causis conceptum contra *c. Ecclesia*. 10. *de Constit.* & onera per hoc statutum imposita non sint certa & determinata rebus ab antiquo inhærentia, sed effectus talis statuti & oneris tunc primùm inciperet, vbi rei legatæ vel donatæ dominium in piam causam transijt, ut tunc teneantur piæ causæ vel earum Rectores solvere; quod statuendo efficere, utique extra potestatem statuentium Laicorum fuit. Pariter decisio Rotæ apud Barb. *d. l. n.* 8. relata, non tam de antiquis oneribus rebus, antequam Ecclesiasticæ fierent, certo & stabili modo impositis, quàm de novis gabellis, collectis, & impositionibus loquitur, quibus cum conditionibus Clericis citra incursum pœnarum imponi valeant. Alia autem videtur esse ratio de tributis, quæ Principes de omnibus possessionibus sui territorij jure quasi gentium pro sua sustentatione & in compensationem curarum & defensionis, ac justitiæ administrationis prædijs & bonis sui territorij ab antiquò imposuerunt, & exigunt, dummodo ea moderata sint, ab antiquo certa & invariata, & Princeps soleat etiam Ecclesiasticorum bonorum fidelem curam habere. *text. not. in c. tributum*. 22. *causa* 23. *q.* 8. Vnde Abb. Panorm. *in c. non minus*. 4. *hoc tit. sub n.* 16. *ad fin.* ita scribit: *Si possessio seu fundus perveniens ad Ecclesiam habeat certum onus annexum, ad illud tenetur, sive habuerit illud onus ex privata dispositione, arg. c. cùm dilecti. de Donatione & cap. quanto. de Censibus. sive ex dispositione publica, puta Principis, antequam perveniret ad Ecclesiam. Exemplum in tributo: nam quælibet possessio est ab antiquo onerata onere solvendi tributum Imperatori, ut in l. Imperatore. ff. de Publicanis. l. placet. C. de SS. Eccl. cap.* 1. *in fin. de Censibus. ideò dico, quòd Ecclesia tenebitur ad tributum ratione possessionis seu possessionum, quas postmodum acquisivit, quod clarè innuit d. c.* 1. *& ibi plenè dixi. Fateor. quòd Italia, quæ est Princeps Provinciarum, non obligatur hodie ad hæc tributa, ut not. in l.* 1. *ff. de Censib. Idem dico in alijs oneribus, & quæ ratione naturali incumbunt ipsis rebus, ut reficere iter ante domum, l.* 1. *ff. de Via publ. not. Barth. in l. ad Instructionem. C. de SS. Eccl. Item in purgatione putei necessarij toti viciniæ, in qua est Ecclesia, ad quod not. Spec. in tit. de Censib. §. nunc dicendum. vers. item pone quod vicinia. Ad alia autem onera, quæ imponuntur rebus secundùm necessitatem accidentem, puto Ecclesiam non teneri, quia non possunt res ad alia onerari, imò ex quo pervenerunt ad Ecclesiam, eximuntur ab omni exactione.* Hæc Abb. Panorm.

Paulus Layman. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 9. *c.* 6. *n.* 4. & 6. videbitur forsan magis supradictam sententiam confirmare, sed quia *num.* 3. inter onera realia etiam pensiones & *tributa* numerat, ac *c. num.* 4. & 6. pro sua sententia allegat Abb. *in c. fin. de Vita & honest. Cler. n.* 12. Gloss. *in cap. generaliter*. 40. *V. collationibus*. 16. *q.* 1. & *auth. item nulla. C. de Episc. & Cler.* in quibus omnibus locis non excluduntur tributa ordinaria & perpetua antiqua (imò c. Gloss. nominatim ait, tributa ab Ecclesia præstanda) sed tantùm superindicta pro arbitrio Principis vel alterius Magistratus, & mutabilia, ac quæ potiùs personis tanquam subditis intuitu possessionum, quàm præcisè rebus sine habitudine ad personæ qualitatem imponuntur; hinc opinor, ejus dicta etiam in talem sensum accipienda esse, salvo meliùs intelligentium judicio, fateor tamen, etiam priorem sententiam suis non destitutam esse rationibus.

Quær. IV. An saltem Ecclesiæ & Clerici contribuere teneantur, si publica necessitas, vel vtilitas 27
non tantùm statum Laicorum, sed etiam Clericorum concernit, ut cùm terra vel civitas ab hostibus defendenda est, tempore pestis sumptus & provisiones faciendæ &c. Ad hanc quæstionem extant decisiones *in c. non minus*. 4. & *c. adversus*. 7. *X. h. t.* vbi quidem etiam Ecclesiastici ad contributionem vocantur juxta naturale illud principium, qui sentit commodum, sentiat & onus, si tamen 4. concurrant. I. Vt necessitas vel utilitas sit publica, quæ æquè principaliter ac directè (secùs si indirectè ac in quandam consequentiam) statum Ecclesiasticum ac sæcularem concernat. II. Vt Laicorum non sufficiant facultates. III. Vt talis contributio vel collecta non imponantur Ecclesiasticis authoritate Magistratus sæcularis, sed Ecclesiastici cum consensu Cleri. Et IV. vt nisi periculum in mora fuerit, desuper Summus Pontifex consulatur, cujus interest, communibus vtilitatibus providere. Vid. Pan. *in dd. cc.* & Barbosa *in Collect. ibidem.* & *in c.* 2. *h. t.* & *Iur. Eccles. univ. lib.* 1. *cap.* 19. §. 5. & Decisio Rotæ ibidem *n.* 8. inserta. Laym. *d. c.* 6. *à n.* 7.

Quær. V. Quomodo accipiendum sit, quòd in *c.* 2. *h. tit.* dicitur, neminem per Ecclesiæ nomen à murorum vigilijs excusari? Diversæ DD. interpretationes 28
ita conciliari posse videntur, ut in magno periculo ex hostili obsidione imminente etiam Clerici, vel per sumptus, aut servos, vel famulos suos vigilias murorum procurare debeant. Imò licèt Clericatus officium reddat aliquem inhabilem ad pugnandum. *c. ex multa*. 9. *q. X. de Voto.* & miles Christi desinat esse miles sæculi, *c. un. de Vasallo milite qui arma belli depos.* 2. *Feud.* ac pia opera dicantur esse arma Clericorum. *c. non pila*. 3. *c. reprehensibile*. 19. & *passim. causa* 23. *quæst.* 8. in maxima tamen necessitate, & Laicis non sufficientibus, etiam ipsos Clericos ad vigilias & defensionem civitatis teneri (utpote per quam defensionem juvantur ipsæ Ecclesiæ, & proteguntur personæ miserabiles & innocentes) docet Panor. *in eod. c.* 2. *n.* 6. & 7. & putat pro sua sententia esse tex. sing. *in c. petitiò*. 24. *X. de Homicid.* sed Gloss. ibidem *in v. remordet*. non consentit.

Quær. VI. An Clerici teneantur ad vectigalia & 29
telonia, quæ Pontifices *pedagia*, & *guidagia* appellant. Gloss. *in c. super quibusdam*. 26. *de V. S.* Hac de re extat quoque decisio *in c. quamquam*. 4. *de Censibus in* 6. ubi sub censuris prohibetur, talia à Clericis, qui non causa negotiationis res suas transferunt, exigere. Et notat Barb. *ibidem in Collect. n.* 6. cum pluribus cc. quòd Clericus transferens fructus sui beneficij ad vendendum non dicatur negotiari; propriè verò negotiari dicitur, qui ex instituto more mercatorum emit, ut cariùs vendat, sicut ex D. Thoma. 2. 2. *q.* 77. *ar.* 4. *ad* 2. notavit Layman. *in Theolog. mor. lib.* 3. *tractat.* 4. *capit.* 17. §. 7. *num.* 1. Idem tenet Sylv. *V. Immu-*

Immunitat. 1. *num.* 22. ubi etiam notat, quòd Clerici non teneantur ad gabellas, quæ à Magistratibus sæcularibus ponuntur super vino, carne, aut alijs victualibus.

4 Quær. V. Utrum consuetudine alicujus Provinciæ possit tolli hæc immunitas Clericorum, quatenus à Principibus sæcularibus liberè collectari valeant? R. Consuetudinem contra Jus Divinum nihil operari posse, adeòque nec contra istam immunitatem, quæ per priùs dicta Juris Divini est Barb. *d. c.* 39. §. 5. *n.* 59. *vers. septimo quæro*. Sperell. *decis. fori Eccles. decis.* 37. *per totum*, *& præcipuè n.* 69. Duar. *in Bulla cœnæ. ca.* 18. *q.* 20. *n.* 5. Et si Jure Canonico ad introducendam consuetudinem tacitus saltem consensus Pontificis requiritur, ut in Lib. I. *in tit. de Consuetudine.* traditur; quis credat, in hac materia ullo modo consentire Pontificem, qui non tantùm *in d. c. quamquam. de Censibus. in* 6. omnem hujusmodi consuetudinem tanquam corruptelam damnavit, sed insuper in Bulla *Cœnæ*, singulis annis contra violatores immunitatis censuras pronunciat.

Plura de hac materia videri poterunt apud Authores per decursum citatos. Et de obligatione legum, & quando statuta Laicorum obligent personas Ecclesiasticas, tradunt DD. in *Lib. I. Decretalium in Titulo de Constitutionibus*. & nos diximus ibidem *in* §. 3. *n.* 35. Item de jurisdictione fori sæcularis, quatenus coram eo Clerici conveniri non possint, dictum est *in Lib. II. in Tit. de Foro competente*.



TITULUS L.

Ne Clerici vel Monachi secularibus negotijs se immisceant.

SUMMARIA.

1. *Negotia sæcularia generaliter vitare debent Clerici.*
2. *Sanguinis effusio sive per judicium sive per chirurgiam prohibetur Clericis.*
3. *Clerici possunt esse Tutores & Procuratores personarum miserabilium.*
4. *Officia sæcularia non videntur prohibita Clericis, qui propter territoria & bona, quæ sub Principibus sæcularibus possident, Iure sæculari aliquo respectu censentur.*
5. *Tabellionis seu Notarij officium qualiter prohibitum Clericis.*
6. *Ad studia sæcularia, scilicet Legum, Medicinæ, an & qualiter Clerici possint admitti?*

1 NEmo (vt inquit Apostolus. 2. *ad Timoth.* 2. *v.* 4. *militans Deo implicet se negotijs secularibus*. De quo proponitur *præsent titulus*. Atque in *c.* 1. *hoc tit.* inter negotia sæcularia ponuntur pleraque, quæ supra *Tit. I.* Clericis evitanda diximus. Et præterea *in c.* 6. prohibetur, ne causa lucri negotientur; quod DD. intelligunt de negotiatione continua ad instar Mercatorum Barb. *in Collect. ad d. c.* 6. Item in *c. penult. eod. tit.* vetatur ne Clerici dictent, aut proferant sententiam Sanguinis, nec vindictam Sanguinis exerceant, nec, vbi exercetur, intersint, nec literas dictent, vel ulli scribant pro vindicta sanguinis, aut viris seu Executoribus sanguinis præponantur. Neque etiam artem Chyrurgiæ, quæ adustionem, vel incisionem inducit, exerceant. Quando verò ex similibus contrahatur irregularitas *In Lib. V. tit. de Homicidio*. commodiùs tractabitur. Et an Clericis interdicta sit Chyrurgia, vel medicina absque adustione vel incisione, vid. Sanch *in Præcept. Decal. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 17. 2

Quod autem in *c.* 2. *&* 5. *h. t.* prohibetur ne Clerici sint Ministri, Procuratores, Vice-Comites, Præpositi aut locum tenentes Sæcularium, patitur limitationem circa personas sæculares miserabiles vt pauperes, pupillos, viduas & similes, qualium personarum tutelam & defensionem Clerici non tantùm licitè, sed & laudabiliter suscipiunt. *d. c.* 1. *h. t. c. fin. dist.* 86. Deinde hæc prohibitio suo modo limitanda est circa Prælatos Ecclesiasticos, qui sub Imperatore, vel alio Principe terras & bona temporalia possident, ratione quorum non secùs ac alij Domini sæculares ad Comitia & Consilia vocantur, & ibidem diuersa officia suscipiunt: cùm enim talia officia maximè cedant in vtilitatem Ecclesiarum, in quarum præjudicium aliàs per Dominos sæculares nonnunquam multa inducerentur, ideò non est verisimile, quod SS. Canones prohibere voluerint, sed potissimùm illa, quæ causa priuatæ avaritiæ cum neglectu divini servitij ab Ecclesiasticis suscipiuntur, ut ex *d. c. fin. dist.* 86. colligitur. 3 4

Præterea quòd in *c. sicut.* 8. *h. t.* statuitur Clericum officio tabellionis seu Notarij fungi non posse, intelligendum est circa forum sæculare, & actus merè sæculares: in foro autem Ecclesiastico, & circa causas ac negotia spiritualia etiam Clericos hoc officium exercere posse, magis receptum est. Porrò si Clericus aut Religiosus ante Religionis ingressum legitimè Notarius creatus contra prohibitionem juris instrumentum fecerit, antequam sibi exercitium huius officij à suo superiore interdictum fuerit, valere tale instrumentum, eò quòd irritatio eius in jure non reperiatur, communior est sententia cum Panorm. & Barb. *in eod. c.* 8. *h. t.* 5

Demùm quòd *in c.* 3. *& fin. h. t & in c.* 1. *eod. in* 6. non tantùm negotia, sed etiam studia sæcularia interdicantur, ne scil. Clerici & Religiosi in publicis Uniuersitatibus *Leges Ciuiles*, aut *Physicam*, id est, *Medicinam* audiant, volunt DD. hac constitutione pœnali & strictæ interpretationis non comprehendi illos, qui privatim ad majorem intelligentiam juris Canonici, quod in plurimis scientiam juris Civilis supponit præcipuè circa contractus, hæreditates, &c. legibus student: Item nec eos, qui vt sæculares dicta studia absolverunt, & deinde vt Clerici gradum accipere volunt Barb. *in d. c.* 3. *& fin.* Denique in multis Uniuersitatibus, sicut & In hac nostra Salisburgensi per privilegia Papalia ista prohibitio relaxata est, vt Clerici & Religiosi ad lectiones Juris Civilis admitti possint. 6

FINIS III. LIBRI.



LIBER IV. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimoniis.

UT hæc materia ob quotidianam casuum circa eam emergentiam scitu maximè necessaria innotescat, nonnihil explicatiùs eam tractabimus, iis tamen, quæ in particularibus titulis infra notantur, eò reservatis. Incipiendo igitur ab his, quæ præcedunt matrimonium, sit.

§. I.

De Differentia inter Sponsalia, Matrimonium, Conjugium, & Nuptias.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia sint sponsalia?*
2. *Disputatio de quibusdam verbis contrahentium, an importent sponsalia vel Matrimonium, hodie inutilis.*
3. *Matrimonium quid & quotuplex?*
4. *Quid Matrimonium legitimum?*
5. *Quid ratum?*
6. *Quid consummatum?*
7. *Quid sit conjugium?*
8. *Quid nuptiæ?*

HÆc nomina in jure nostro aliquando promiscuè sumuntur & tamen in propriis terminis inter se differunt.

1 Igitur Sponsalia à spondendo seu promittendo dicta sunt & alia sponsalia *de futuro*, alia *de præsenti* nuncupantur. Sponsalia *de futuro* sunt promissio futuri matrimonii, quæ fit per verba futuri temporis, ut: ducam te in uxorem: Sponsalia verò *de præsenti* sunt ipse contractus matrimonialis per verba præsentis temporis initus, ut: accipio te in meam uxorem, quibus verbis impliciiè mutua cohabitatio, amor conjugalis, & traditio corporum spondetur, ac idcircò sponsalia appellantur.

2 Fuit quidem olim de quibusdam verbis disputatio, an importarent consensum de præsenti, vel de futuro, ut si ductum erat: *volo te habere in uxorem*, cujus controversiæ decisio principaliter ex circumstantiis & mente contrahentium desumebatur, an scilicet voluerint sponsalia, vel matrimonium contrahere? sed hodie, quando post Concilium Tridentinum *sess.* 24. *de Reformatione Matrim. cap.* 1. nullum matrimonium sine Parocho & testibus contrahi potest, atque ex generali Ecclesiæ ritu in ipso templo ambo contrahentes ideò conveniunt, ut non sponsalia *de futuro*, sed ipsum matrimonium per verba cathegorica interrogante Parocho contrahant, vix ampliùs controversiæ hujus videtur esse utilitas.

Matrimonium definitur *in* §. 1. *Instit. de Patria potest.* quòd sit legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ societatem continens. Dividitur in Matrimonium *legitimum*, *ratum*, & *consummatum*. *Legitimum* quamvis omne matrimonium dici possit, quod à jure improbatum non est, in specie tamen illud dicitur, quod inter infideles contrahitur, & in solo legitimo ac naturali consensu consistit, nec Ecclesiæ ratificationem habet, nec Sacramentum est. *Ratum* illud propriè appellatur, quòd per verba de præsenti contractum ab Ecclesia approbatum est, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum accessit carnalis copula, de quo matrimonio accipienda est regula, *l. nuptias*. 30. *ff. de R. I.* quòd *nuptias non concubitus, sed consensus faciat*. *Consummatum* denique illud vocatur, quod per concubitum & carnalem copulam præcedente legitimo consensu de præsenti completum & consummatum est. Notanter dico, debere consensum legitimum seu matrimonium ratum præcedere: nam si copula habeatur ante contractum matrimonialem, ex ea non inducetur matrimonii consummatio, quia quod non est, consummari non potest, sed ante contractum matrimonialem non est matrimonium, ergo &c. Erit proinde talis copula merè fornicaria, nec indissolubilitatem aliosque effectus matrimonii consummati (de quibus *in tit. de Conversione conjugatorum*) operabitur. 3 4 5 6

Conjugium autem dicitur à conjunctione; & omne quidem matrimonium conjugium dici potest, non tamen vice versa omne conjugium matrimonium, si in rigore loquamur, nam matrimonium à præcipuo fine, qui est prolis generatio, nomen accepit, 7

mulier enim nubit ut fiat mater, inquit Gloss. *in §. 1. Instit. de Patria potest.* quare si senes, qui extra spem prolis sunt, nuptias contrahant, talis contractus conjugium potiùs, quàm matrimonium appellabitur.

8 Nuptiæ demùm inde dictæ sunt, quòd olim puellæ pudoris gratia se obnuberent, seu faciem velarent, dum viris dabantur, *nec illud. 8. causa. 30. q. 5.* Inde licet nuptiæ & matrimonium in jure plerumque confundantur, ut *tot. tit. ff. de Ritu nuptiar.* tamen etiam hodie *nuptiarum* nomine propriè illa solennitas, & pompa externa magis, quàm contractus ipse matrimonialis intelligitur, quo sensu tempore Adventus & Quadragesimæ nuptiæ prohibentur, id est, pompa nuptialis, non verò ipse matrimonialis contractus, si absque solennitate privatim ex causa instituatur, *cap. 4. de Feriis.*

---

§. II.

Quomodo contrahantur Sponsalia de futuro.

SUMMARIA.

1. *Definitio Sponsalium.*
2. *Ad contrahenda requiritur mutuus consensus saltem implicitus.*
3. *Promissio gratuita non constituit sponsalia.*
4. *Sponsalia inter absentes contrahi possunt per litteras vel Procuratorem.*
5. *Procurator ad Sponsalia & Procurator ad alia negotia per tria differunt.*
6. *Parochus & testes non sunt de substantia sed de probatione sponsalium.*
7. *De Arrhis vel pœna an Sponsalibus addi possint.*
8. *Circumstantiæ indicant quando sola taciturnitas vel simplex acceptatio constituat Sponsalia.*
9. *Simplex promissio ante revocationem semper valet.*
10. *Promittens matrimonium amicis Titiæ habentibus mandatum obligatur, sin minus, non obligatur.*
11. *Verba: nullam aliam ducam nisi te, quid faciant.*
12. *Partem resilientem potest compellere Ecclesia.*
13. *Virginem ficta promissione seducens tenetur eam ducere.*
14. *Notabiliter eminentioris status fictè (secus est, si verè & scienter) promittens potest se redimere pecuniaria compensatione.*

1 Jurisconsultus in *l. 1. ff. de Sponsalibus.* definit sponsalia, quòd sint: *mentio & repromissio futu-*
2 *rarum nuptiarum*, ideò pro certò tenendum est. I. Ad sponsalia constituenda necessariò requiri mutuum & reciprocum consensum viri & fœminæ super futuris nuptiis: nec sufficere, si tantùm pars promittat sine repromissione saltem implicita alterius: nec ex promissione unius alteri quæri obligationem, nisi & ipsa promiserit; quia promittens non censetur se aliter obligare, quàm secundùm naturam sponsalium, & sub tacita conditione, si etiam altera pars promittat.

3 Potest quidem aliquando fieri promissio ab una parte alteri *merè gratuita*, & sine conditione repromissionis, ut si dives aliquis fœminæ sibi in gravi morbo fideliter servienti pro remuneratione promittat matrimonium, cùm utique in ipsius sit potestate, vel simpliciter, vel sub conditione se obligare, dummodo constet de hac sua voluntate & fœmina non renuat, sed saltem tacendo acceptet talem promissionem. Interim tamen ista promissio gratuita non habebit vim & effectum Sponsalium; unde si fœmina ex sua parte etiam post acceptatam promissionem nolit contrahere matrimonium, ad id compelli non poterit: quia tantùm habuit virum sibi obligatum, ipsa verò defectu repromissionis obligata non fuit, sicut si donationem aliquam merè gratuitam acceptasset. Item ex tali promissione non nascetur impedimentum *publicæ honestatis*, sicut ex sponsalibus, quo minùs mortua fœmina, cui promissio facta est, soror ejus à viro promittente in uxorem, vel è contra mortuo viro ejus frater à fœmina in matrimonium accipi possit.

Certùm est II. Sponsalia non tantùm inter præ- 4
sentes, sed etiam absentes contrahi posse, scilicet per literas vel Procuratorem: nam ad sponsalia non requiritur simultaneus formaliter consensus, sed sufficit, si is, qui prior consensit, in hac sua voluntate perseveret, usque dum etiam altera pars vicissim consentiat, prout id universim in aliis quoque contractibus, ut emptione, locatione &c. procedit & textus sunt in *l. ult. ff. de Contrahenda empt. c. final. de Pro-*
cur. in 6 Verùm Procurator, qui ad sponsalia vel ma- 5
trimonium contrahendum, & ille, qui ad alios contractus ineundos destinatur, in tribus notabiliter differunt. I. Ut Procurator ex aliis contractibus dominum obligare possit, sufficit, si *generale* mandatum habeat, omnia loco domini peragendi, vel Procurator *cum libera* administratione constitutus sit, *l. Procurator. 58. & seq. ff. de Procurator.* sed sponsalia vel matrimonium Procurator aliter contrahere non poterit, quàm si hoc ei nominatim & *in specie* demandatum sit, *dict. cap. ult. de Procurat. in 6.* II. Procurator ad alia negotia constitutus ea per se tractare non tenetur, sed potest alium substituere, non verò procurator ad sponsalia vel matrimonium contrahendum; cùm enim causa matrimonialis maximi sit præjudicii, ad hanc tractandam personæ industria electa censetur, & consequenter sine voluntate principalis alteri committi non poterit. Quod tamen etiam ad alia negotia valde ardua propter eandem rationem præjudicii extendit Menochius *de Præsumptionibus lib. 2. præsumptione 58.* III. Demùm in aliis causis, si principalis mandatum Procuratoris revocet in ejus absentia, Procurator adhuc validè procedet, usque dum sibi de ista revocatione innotescat, *Clement. un. de Renuntiatione l. Si mandem. 15. ff. Mandati.* At verò Procurator sponsalium vel matrimonii etiam in absentia revocari potest, ita, ut si dominus interim pœniteat, & coram protestetur, se nolle consentire in actum à procuratore gerendum, Procurator invalidè contrahat, licèt hujus revocationis ignarus sit, quod pro majori matrimonii libertate ita constitutum est *in d. c. ultimo. de Procurat. in 6.*

Certum est III. Ad sponsalia de futuro præter 6
consensum mutuum nullam aliam solennitatem requiri, adeoque etiam sine Parocho & testibus inita valere. Imò in sponsalibus Parochus non facilè interesse deberet, ne in ipsius præsentia partes non tantùm sponsalia, sed ipsum etiam matrimonium cum aliorum præjudicio contrahant; nam in præsentia parochi & testium etiam extra Ecclesiam & Parocho invito matrimonium contrahi posse, suo loco dicemus. Interim ad futuram probationem, si fortè alterutra pars sponsalia negare vellet, utique consultum erit, vel testes adhibere, vel scripturam desuper conficere.

Certum est IV. Ad libertatem matrimonii reti- 7
nendam in jure statutum esse, ut sponsalibus *pœna* non adiiciatur, adeoque non valete tale pactum: Si mihi non nupseris, in pœnam centum florenos dabis. *cap. gemma. 29. hoc tit. l. Titia 134. ff. de Verborum obligationibus.*

ni^us. l. penult. in fine. Cod. de Sponsalibus. Sed non minùs certum est, in contractibus sponsalium *arrhas* intervenire posse, scilicet annulum pecuniam, vel aliquid simile, ita ut si ille, qui arrhas dedit, contractum non servet, arrhas amittat; si verò alter, qui accepit, resiliat, duplicatas reddere teneatur. *l. arrhis. 3. & d. l. penult. Cod. de Sponsalibus*. Cùm autem inter *pœnam*, & *arrhas* nulla in effectu videatur esse differentia, nisi quòd pœna tantùm promittatur, arrhę verò insuper tradantur, ideò in ratione differentiæ inter utramque assignanda omnes DD. laborant, & cum Gloss. *in dict. c. gemma*. Sanch. *Lib. 1. de Matrim. disp. 35. n. 2. in fine* Laym. *de Sponsalibus cap. 1. n. 8.* existimant præter authoritatem legis vix posse aliam convincentem rationem assignari, & ideò respondendum esse *ex l. non omnium. 20. ff. de Legibus*, quòd *non omnium, quæ à majoribus nostris constituta sunt, ratio reddi possit*. Verùm ut declinemus miserum refugium. *dict. l. non omnium*; ego soleo hanc interpretationem adhibere, videlicet, quòd non sit in obligatione circa sponsalia inter *pœnam & arrhas* differentia: sicut enim *arrhæ* non perduntur nec duplicatæ restituuntur, si justa causa subsit non servandi contractum, v.g. propter hæresim, aut fornicationem alterius ex desponsatis *d. l. penult. §. his. illud Cod. de Sponsalibus*. ita etiam non obligat *pœna*, si ex justa causa à contractu discedatur. Et econtra sicut *arrhæ* debentur, si violatio pacti fiat absque justa causa, ita etiam *pœna*; quod posteriùs, quamvis non omnes admittant, putantes nullo casu stipulationem pœnæ valere, licèt ex injusta causa contractus violetur: nihilominus contrarium probabilius defenditur cum ipso Laym. *d. n. 8.* quia *pœnæ* adjectio tantùm prohibita est, ne libertas matrimonii impediatur, at verò si *pœna* tantùm habeat istum sensum, ut solvi debeat, si absque justa causa contractus non servetur, nihil continet contra libertatem matrimonii: cùm etiam sine pœna non liceat recedere à contractu, nisi ex causa rationabili, & à legibus approbata. Porrò circa ista, quæ hactenus tanquam *certa* præmisimus, aliquot controversiæ occurrunt, nam.

8 *Dubitatur I.* Cùm ad principium hujus §. dictum sit, in sponsalibus non sufficere promissionem unius, sed necessariam esse repromissionem alterius saltem implicitam, quænam sit talis implicita repromissio, an scilicet inducatur per solam taciturnitatem ejus, cui promissio facta est, an per expressam verbalem acceptationem, an per manus porrectionem, vel annuli acceptationem? ℞. I. Cùm in dubio potiùs liberario, quàm obligatio inducenda sit, *l. Arrianus. 47. ff. de Oblig. & act.* ideò ex sola taciturnitate ejus, cui facta est promissio, ordinariè non constitui sponsalia, nisi de mente tacentis ex circumstantiis aliud colligi possit: nam licet sit *Regula 43. Iuris in 6. Qui tacet, consentire videtur*, tamen statim subsequitur altera: *Is qui tacet, non utique fatetur, sed nec negare videtur*. Quare dicendum est cùm communiori Interpretum sententia, quòd consensus ex taciturnitate non sit verus & naturalis, sed tantùm præsumptus ex circumstantiis & modo agendi, quæ præsumptio inprimis admittit probationem in contrarium, & deinde non habet locum in causis magni momenti, quia tacens videtur quidem consentire in sui favorem, non verò in magnum sui præjudicium, præsertim in causis matrimonii, cùm jura non soleant facilè libertatem matrimonialem impedire. Hinc responderi potest brevius, quod tacens videatur consentire, in quantùm est sibi favorabile, ut scilicet adhuc meliùs deliberare, & demum vel promittere vel abnegare possit, non verò ut mox se vicissim obligare & repromittere intelligatur. Gutierez *de Matrim. cap. 3. n. 1. & 2.*

℞. II. Quod de taciturnitate diximus, idem *Engel in Decretal. Lib. III.* etiam probabiliter extendi posse ad simplicem acceptationem, vel gratiarum actionem, ut scilicet tantùm in sui favorem & ad ulteriorem deliberationem censeatur alter acceptasse, vel gratias egisse, eo quòd ob favorem libertatis matrimonialis in dubio non sit facilè obligatio inducenda, ut dictum, & docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 3. n. 3. & 5.* Interim hic præcipuè ad circumstantias attendendum erit; nam si actum fuerit de sponsalibus hic & nunc contrahendis, v.g. in præsentia amicorum, nec altera pars petierit ulteriorem dilationem, vel alia verba aut signa dederit, ex quibus intentio non contrahendi sponsalia declarari potuit, tunc etiam sola acceptatio absque expressa repromissione sufficit Ratio est, quia promissio non potest aliter acceptari, quàm quatenus facta est, sed præcisè facta est, cùm hac intentione hic & nunc contrahendi sponsalia, ergo hoc & non alio modo potuit acceptari. Rosella & Sylvester *in suis Summis Verbo Sponsalia: num. 1.*

℞. III. Si tractatus de sponsalibus vel matrimonio præcesserit, & mulier manum porrexerit, annulum vel alia dona acceptarit, censebuntur esse contracta, quia non tantùm verbis, sed etiam signis juxta communem hominum intellectum consensum aut promissionem importantibus sponsalia, sicut & alii contractus celebrari possunt; alias muti similes contractus inite non valerent. Deinde tacens censetur consentire etiam in sui præjudicium & obligationem, quando præter taciturnitatem alius actus positivus concurrit, ut notat Panorm. *in c. cùm virum. 12. de Regularibus. num. 3.* Sed hæc ita, si tractatus de sponsalibus præcesserit: nam cætero quin sola manus porrectio, vel annuli aut alterius rei donatio non est sufficiens signum, ex quo sponsalia convincantur, quia possunt hæc & similia meræ affectionis causa fieri. Sanch. *lib. 1. disp. 22.*

Dubitatur II. An is, qui promissionem matrimonii alteri fecit, possit hanc promissionem revocare, antequàm altera pars acceptet, vel repromittat. ℞. cum Gutierez *dicto. c. 3. num. 6.* omnem promissionem matrimonii regulariter & in dubio (aliud est, si expressè de promissione mere gratuita constet, de qua superius sub *Certo 1.* diximus) censeri respectivam, atque habere in se tacitam conditionem, si pars altera statim repromiserit. Quare si hæc repromissio secuta non fuerit, licet fortè simplex acceptatio intervenerit, tunc deficiente conditione cessabit etiam obligatio ex parte promittentis, ac consequenter nihil impediet, quo minùs revocari possit; si tamen promittens expressè non revocaverit, censebitur adhuc in sua voluntate & promissione persistere, ac alteri moram deliberandi concedere. 9

Accedit, quòd promissio unius partis sit mera pollicitatio (est enim pollicitatio solius offerentis promissio) de cujus natura est, ut ante acceptationem partis alterius liberè revocari possit, ut *tot. tit. ff. de Pollicit.* traditur.

Nec obstat, quòd de jure Canonico *in c. 1. & 3. de Pactis* omne promissum jubeatur impleri, ex quo textu quidam concludunt, pollicitationem de jure Canonico revocari non posse, non obstat, inquam: quia textus accipiendus est de promissione acceptata, quæ sit purè, non verò de simplici pollicitatione, aut illa promissione, quæ sit sub tacita repromissionis conditione.

Dubitatur III. An statim irrevocabiliter obligetur, qui v.g. coram amicis vel consanguineis Titiæ ipsa absente se resolvit, quòd velit cum ea matrimonium inire? 10

℞. Non esse inprimis dubitandum, si dicti amici vel consanguinei mandatum habuerint à Titia, ut suo nomine contraherent sponsalia, promittentem irrevo-

cab liter obligari: quia nihil interest, an quis cum principali vel ejus procuratore contrahat, at verò si consanguinei ignorante Titia ejus nomine contraxerint, puto promissionem non obligare, tanquam sponsalia vel pactum irrevocabile, sed tantùm ut pollicitationem absenti factam, quæ ante principalis personæ acceptationem adhuc revocari potest: quia de jure civili certum est, & de canonico non reperitur contrarium statutum, quòd stipulatio in favorem tertii facta non valeat, stipulationes enim ad hoc inventæ sunt, ait Imperator *in §. alteri. 19. Inst. de nutil. stipulat.* ut unusquisque sibi acquirat, quod sua interest. Ulteriùs etiam illud hic addo, quòd, licet promittens mandaverit consanguineis, ut promissionem suam absenti Titiæ insinuent, ejusque consensum desuper requirant, nihilominus antequam Titia repromiserit, promissio ex parte promittentis validè revocetur, quia consanguinei in hoc casu non sunt plus, quàm procuratores ad contrahendum cum Titia destinati, Procuratorem verò in causa matrimonii etiam in absentia revocari posse, jam alibi *ex c. ultimò de Procurat. in 6.* notavimus.

11 *Dubitatur IV.* An sponsalia contracta intelligantur, si quis per verba negativa ita dixerit: *nullam aliam ducam nisi te*? Affirmat Menoch. *de Præsumption. lib. 3. præsumpt. 3. num. 8.* cum Abbate & aliis, quasi prædicta verba simpliciter habeant hunc sensum: *Te ducam in uxorem*: eo quòd particula *nisi*, quando sequitur negationem, importet affirmationem, ut cùm Judæi dixerunt: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*, sensus erat, *Cæsar est noster Rex.* Verùm ego in dubio, quando agitur de valore sponsalium (secus, quando agitur de valore matrimonii jam contracti, pro quo in dubio magis respondendum est, ut evitetur scandalum separationis post diuturnam cohabitationem, *c. ultimo, de Sententia & re judicata*) plerumque soleo pro favore libertatis matrimonialis inclinare; tum quòd in dubio non sit facilè inducenda obligatio, *dict. L. Arrianus. 47.* tum quòd matrimonia coacta soleant difficiles exitus habere, *c. requisivit. 17. h. t.* Unde ad nostrum propositum existimo dicta verba & particulam *nisi* in pactis & promissionibus habere sensum conditionatum in hunc modum: *si aliquam ducturus sum, tunc te ducam, & non aliam*; quemadmodum si dicam: *nulli domum vendam nisi tibi.* Interim non statim infertur, quòd velim hic & nunc matrimonium contrahere, & promittere, vel domum vendere, cùm possim ab omni venditione vel matrimonio abstinere: optimus textus *in L. si sterilis 21. §. sed etsi ff. de Actionibus empti.* nisi tamen ex adjunctis circumstantiis alia posset colligi intentio promittentis, quòd revera voluntas ejus fuerit, sponsalia contrahere, cùm non intentio verbis, sed verba intentioni accommodari debeant, *c. secundò 41. de Appellat.* Covar. *de Matrimon. p. 2. c. 4. num. 3.*

12 *Dubitatur. V.* An sponsalibus validè contractis, si altera pars nolit contractum servare, debeat à judice Ecclesiastico compelli? Rationem dubitandi facit *dict. c. requisivit. 17. h. t.* ubi Pontifex eam, quæ jurata etiam sponsalia contraxit, & nubere recusavit, monendam potiùs ait, quàm cogendam, cùm coactiones difficiles sæpe soleant exitus habere. ℞. Juri conforme & in praxi ubique receptum esse, ut pars illa, quæ absque causa legitima à sponsalibus resilit, per censuras ecclesiasticas, excommunicationem, aliaque opportuna remedia ad contrahendum matrimonium cogatur, idque probatur ex *cap. ex literis. 10. h. tit. & ex cap. 1. de Pactis;* aliàs haud dubiè frustrà longus & partibus valdè dispendiosus processus in judiciis super contractis sponsalibus admitteretur. Textum verò *in dict. cap. requisivit.* DD. communiter interpretantur, si tanta sit animorum aversio inter ipsos desponsatos, ut judex periculosum matrimonium prudenter timere possit, & pars malit censuras & omnia perferre, quàm matrimonium contrahere, tunc enim præstat minus malum violatæ promissionis permittere, ut majus malum coacti matrimonii evitetur. Laym. *de Sponsalibus cap. 1. num. 4.*

Dubit. VI. An is qui ficto animo fœminæ promisit matrimonium, tantùm ut ad peccatum induceret, teneatur eam in uxorem habere, si non ob consensum, saltem ad compensationem fraudis & corruptionis? ℞. Si quis sub ficta promissione matrimoniis corrupit virginem ex communiori DD. sententia, quam allegat & sequitur Sanch. *d. l. disput. 10. n. 3.* tenebitur eam ducere etiam in conscientia, nec sufficiet illatam injuriam pecunia compensare, nisi fœmina ultroneè acceptare velit. Hæc conclusio probatur textu & ratione. Textu quidem ex *cap. 1. de Adulteriis & stupro*, quod desumptum est ex *lib. Exodi cap. 22. ℣. 16.* ubi hæc verba leguntur: *Si quis seduxerit virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam & habebit uxorem.* Ratione verò probatur, quia justitia commutativa non tantùm petit reddi æquale, sed ut idem reddatur ex justitia debitum; ut si quis equum furatus sit, non sufficit reddere pecuniam, cùm aliud pro alio invito creditori reddi non possit, *L. 2. §. 1. ff. de Rebus creditis*, sed hic ex justitia tenebatur habere consensum in matrimonium, quando altera pars vicissim verè consensit, & insuper corpus suum tradidit, ergo cùm possit restituere adhibendo dictũ consensum, tenebitur ad id, & non satisfaciet præstando aliud. 13

Porrò, quia hæc ratio non tantùm in virgine, sed generaliter de quavis fœmina etiam corrupta probare videtur, ideo non pauci existimant, idem juris etiam in corrupta procedere. Alii tamen satis probabiliter ajunt in corrupta sufficere, si injuria illata pecunia arbitrio prudentis viri taxanda compensetur, eo quòd ducere corruptam, ubi nulla vera promissio præcessit, non sit æqualis compensatio copulæ cum illa habitæ, sed aliquid notabiliter excessivum. Nisi tamen esset vidua bonæ famæ, infamiamque ex copula contraheret, ob quam aliud matrimonium facilè invenire non posset, tunc enim prior sententia valdè probabilis tenenda foret, quia damnum illatum non posset alio modo ad æqualitatem reduci, quàm per matrimonium. In dubio autem puella virgo præsumitur, sicut virgo nascitur, & neganti puellam virginem fuisse incumbit onus probandi. Panorm. & Barb. *in d. c. 1. de Adulteriis.*

Dubitatur VII. An si fictè promittens sit in multò digniori conditione & statu constitutus, quàm virgo decepta, teneatur eam ducere, vel possit compensationem pecuniariam facere, & dotem constituere? Valdè probabilis est sententia, sufficere pecuniariam compensationem, quia promittens non tenetur eam ducere ratione promissionis, quæ ex supposito tantùm fuit ficta, & invalida: nec etiam ratione justitiæ, cùm justitia non obliget ad restituendum plus, quàm damnum æstimetur, sed damnum corruptionis non æstimatur tanti, quanti, si vir debeat ducere suo statu notabiliter indignam, ergo &c. Notanter autem loquor de ficta promissioni: nam si quis verè & scienter promiserit matrimonium fœminæ minus dignæ, maximè accedente defloratione, tenebitur eam ducere, si aliud grave scandalum vel damnum inde non oriatur, cùm enim sit dominus rei suæ, & sciverit conditionem alterius, censebitur voluisse liberè cedere juri suo, & nihil de excessu suæ conditionis prætendere. Videatur Sanch. *dict. disp. 10. & disp. 14.* Demùm in foro externo non creditur dicenti, se ficto tantùm animo promisisse matrimonium, quia interna intentio ex actu externo præsumitur, *l. 1. C. Ad legem Corneliam de Sicariis & l. 5. Cod. de Injuriis.* nisi alia indicia pro se allegare possit, v. g. quòd 14

priùs

priùs hunc fictum animum coram amicis declaraverit, ita ut is ac aliis similibus indiciis concurrentibus in supplementum ulterioris probationis juramentum præstare valeat.

---

§. III.

Quibus modis dissolvantur Sponsalia?

SUMMARIA.

1. *Sponsalia dissolvuntur mutuo consensu.*
2. *Etiam jurata.*
3. *Sponsalia de futuro qualiacunque solvuntur per sponsalia de præsenti.*
4. *Matrimonium contra interdictum Ecclesiæ vel Episcopi contractum est quidem illicitum, sed non invalidum.*
5. *Sponsalia simplicia de futuro non solvuntur per alia sponsalia de futuro etiam jurata &c.*
6. *Sponsalia semiplena impedimenti probatione solvuntur, sed matrimonium tantùm plena.*
7. *Sponsalia per ingressum religionis quoad partem remanentem in sæculo solvuntur.*
8. *At non etiam per susceptionem ordinum clericalium, aut votum simplex castitatis, licet solvantur per votum ingrediendi religionem.*
9. *Solvuntur elapso termino præfixo nuptiis.*
10. *Quando & quamdiu pars absens expectanda?*
11. *Solvuntur super veniente notabilis mutatione ex parte non mutata.*
12. *Quando Iudicis Ecclesiastici sententias sit necessaria?*
13. *Resolvuntur breviter argumenta contraria.*

VArii modi sunt dissoluendi sponsalia, quos per ordinem referemus, singulis etiam suas controuersas quæstiones adiungentes, itaque

1 Soluuntur I. Mutuo & unanimi dissensu *cap. 2. h. t.* quod enim solo consensu contractum est, contrario dissensu iterum dissolui potest, cùm nihil tam naturale sit, quàm unumquodque eo modo dissolui, quo colligatum est. *l. nihil 35. ff. de Regulis Iuris.*

2 De sponsalibus juratis dubitant aliqui, an mutuo dissensu dissolui possint? id enim negare videtur Gloss. *in dict. cap. 2. in V. inducendi h. t.* argumento *c. ex literis. 10. eodem* Verius tamen est idem in iuratis sponsalibus procedere, quia iuramentum in fauorem hominis factum ab homine remitti potest, nec à Deo aliter acceptatur, quàm quatenus ab homine, in cuius gratiam factum est, Barbos. *in dict. cap. 2. num. 6.* Nec obstat *cap. ex literis h. t.* quia non loquitur de dissensu mutuo, sed tantùm de dissensu unius partis altera parte invita, ac repugnante

Dices: si sponsalia etiam iurata mutuo dissensu liberè dissolui possunt, quare ergo Pontifex *in dict. c. 2.* iubet desponsatos moneri, & induci, ut sibi fidem præstitam seruent, & tantùm ob metum maioris mali dissolutionem concedit? Responderi potest cum Innocent. & Panorm. Pontificem hoc statuisse ad tollendum scandalum plebeiorum, qui fortè possent existimare per talem recessum à sponsalibus iuramentum violari, & periurium committi.

3 II. Sponsalia de futuro, etiam quibus copula carnalis accessit, soluuntur per sponsalia de præsenti, siue matrimonium cum alia persona contractum tanquam per vinculum fortius, & quod rationem Sacramenti habet, *c. sicut 22. h. t.* sicut de iure ciuili re duobus vendita præfertur is, cui insuper tradita est. *l. quoties. 15. Cod. de Rei vindicatione.* Interim hoc licitè & absque iniustitiæ peccato fieri non potest, & prior sponsa derelicta sponsum cum alia persona nuptias contrahentem ad interesse & compensationem ob violatam fidem utique conuenire poterit: nam fœminæ plerumque difficiliùs nubunt, si iam semel cum alio sponsalia, & ita nimiam familiaritatem habuerint. Item si propter aliquod impedimentum dirimens irritum esset matrimonium, obligarent adhuc priora sponsalia, quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum. *c. non præstat 52. de Regulis Iuris in 6.* Notanter autem dico per sponsalia de præsenti solui sponsalia de futuro: nam alia sponsalia de futuro stantibus primis non tantùm illicita sunt, sed etiam invalida. *c. sicut 22. & ibi Gloss. & DD. h. t.*

Quid si contra expressam prohibitionem Episcopi vel Ecclesiæ matrimonium contractum sit? an validum erit? Ratio dubitandi desumitur, *ex c. 2. de Sponsa duorum* ubi dicitur, *accepisti illam uxorem, quam alter sibi desponsavit; dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima.* Item *ex c. penult. eod. tit.* ubi Episcopo datur potestas irritandi matrimonium contra interdictum Ecclesiæ celebratum. Nihilominus indubitatè tenendum est, tale quidem matrimonium esse illicitum, sed non invalidum: quia matrimonium subsequens tanquam vinculum indissolubile, & Sacramentum annexum habens semper dissoluit priora sponsalia de futuro, ut apertè decisum est in *c. 1. & 2. de Matrim. contract. contra interdict. Eccl.* Ad text. priores. ℟. Eos loqui de casu, quo prima sponsalia, super quibus lis pendebat, non erant de futuro, sed præsenti, adeoque verum matrimonium: quia sponsalia de præsenti nunquam solvuntur per alia sponsalia etiam de præsenti. Aliquando tamen matrimonium pendente lite cum tertia persona contractum nullum redditur, si nimirum à summo Pontifice tale decretum impetratum fuerit, quo matrimonium pendente lite non tantùm prohibeatur, sed etiam invalidetur; quia juxta superiùs dicta Summus Pontifex contractum matrimonialem certis ex causis quandoq; irritare potest. Episcopus autem tale decretum dare non potest, nisi haberet ex speciali privilegio vel antiqua consuetudine, quia cùm non sit supra jus, non potest abrogare cit. textus juris Canonici, in quibus matrimonium pendente lite cum tertio contractum validum dicitur. 4

Sed dubitatur, quid dicendum, si sponsalia prima tantùm fuerint simpliciter contracta, secunda verò juramento vel carnali copula confirmata? ℟. Nihilominus priora sponsalia observanda, & secunda invalida esse: etenim juramentum secundis sponsalibus adjectum fuit de re iniqua, & in præjudicium tertii, scilicet prioris sponsæ, consequenter non obligatorium, *c. eate. 22. & c. cùm contingat. 28. in fine de Iurejurando. cap. non est obligatorium. 58. de Regulis juris in 6.* Similiter nec copula confirmare potest secunda sponsalia: licet enim ante Trident. sponsalia per copulam transierint in verum matrimonium, & sic diremerint omnia alia sponsalia de futuro *cap. is qui fidem 30. hoc tit.* hodie tamen, quando matrimonium aliter contrahi non potest, quàm coram Parocho & testibus, copula in sponsalibus merè fornicaria censetur, nec effectum aliquem juris habet. Si tamen posterior sponsa priorum sponsalium ignara per copulam deflorata esset, & indè magnum damnum & honoris jacturam pateretur, prior verò leviter tantùm læderetur, tunc ex æquitate quadam concedendum esset, ut potius cùm secunda, quàm prima matrimonium contraheretur, ut non improbabiliter docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. disp. 49 num. 6.* eò quòd prior sponsa teneatur modicum damnum sustinere ad evitandum proximi gravissimum. 5

Sol-

Solvuntur Sponsalia III. si impedimentum aliquod dirimens, v. g. consanguinitas, affinitas vel aliud hujusmodi inter desponsatos detegatur. In modo probandi tale impedimentum notabilis differentia est inter matrimonium & sponsalia: nam matrimonium de facto contractum non dirimitur, nisi impedimentum plenè probetur, & in dubio potiùs pro matrimonio judicatur, cujus separatio plerumque scandalosa est, *c. ultimo de Sententia & re judicata*. At verò in sponsalibus de futuro, etiam sola fama, dictum unius testis, vel alia semiplenam probatio de impedimento sufficit, ut sponsalia dissolui possint & debeant: quia, cùm agitur de peccati ac matrimonii nulliter contrahendi periculo, in dubio ex communi omnium DD. pronuntiato & sententia semper via tutior est eligenda, & potiùs ab ipso matrimonio contrahendo abstinendum. *cap. præterea 12. hoc tit. c. super eo. 22. de Testibus c. super eo. 2. de Consanguinitate & affinitate*.

7 IV. Dubitari non potest, quin per ingressum in religionem Sponsalia dissoluantur, cùm ipsum etiam matrimonium ratum per professionem religiosam dissolui posse ex *toto tit. de Conversione conjugatorum* apertum sit. Nec obstat, quòd Pontifex *in c. commissum. 16. h. tit.* tutiùs esse dicat, ut is, qui sponsalia contraxit, priùs fidem servet, atque matrimonium contrahat, & posteà primùm ante consummationem Religionem ingrediatur: quia Pontifex loquitur de sponsalibus juramento confirmatis, & tutiùs consulit juramentum implere, non quidem de præcepto, sed de consilio, ad euitandum scandalum plebeiorum, & ob reuerentiam juramenti Barbos. *in eod. c. 16. num. 3.* Verùm circa hoc punctum aliqua controuersa sunt.

I. An sponsalia soluantur per solum ingressum in nouitiatum, vel primùm per professionem? R. Licèt vinculum sacramentale matrimonii non dissoluatur, nisi per actualem professionem Religionis, & conjux in sæculo remanens durante alterius nouitiatu aliud matrimonium contrahere non possit, ut in *Libella. de Privileg. Monast. Privileg. 53. num. 5.* tradidi. Probabilius tamen est, sponsalia *de futuro* ex parte remanentis in sæculo statim dissolui, dum alter nouitiatum ingreditur, ita ut liberè possit aliud matrimonium inire. Ratio est, tum quòd ingrediens monasterium hoc ipso ex sua parte renuntiarit sponsalibus: tum etiam quòd altera pars non censeatur ad istum specialem casum se obligasse, ut tanto tempore exspectare, & deinde sponsum, cui potest reprobari, quòd Religiosum habitum exuerit, & toties signa inconstantiæ dederit, recipere teneatur. Dixi autem, quoad partem remanentem in sæculo solui sponsalia, id est, ut illa pars ulteriùs sponsalia obseruare non teneatur; at verò ex parte ingredientis Monasterium non aliter soluuntur sponsalia, quàm secuta professione, quare si remanens in sæculo ultrò expectatе, & regredientem ex monasterio recipere velit, iste sic deserens Religionem matrimonium recusare non poterit: quia per suum factum non potuit jus alteri quæsitum auferre, nisi secuta professione. Sylv. *verb. Sponsalia q. 10. casu 2.*

8 *Dub. II.* An, sicut ingrediendo Religionem licet sponsalia dissoluere, ita etiam suscipiendo ordines Clericales? R. Negatiuè: quia priuilegium dissoluendi matrimonium Religioni concessum est, quòd professio religiosa magis assimiletur morti naturali, nec extenditur ad ordines Clericales, ut decisum *in Extravag. Antiquæ de Voto & voti redempt.* & in tit. *de Oblig. ad ratiocin. non ordinandis*, generaliter prohibetur, ne quis in præjudicium alterius, cui aliqua obligatione adstrictus, ordinetur. Si verò de facto aliquis post sponsalia sacros Ordines suscepisset, matrimonium ampliùs contrahere non deberet, nec posset: quia sacri Ordines sunt impedimentum dirimens matrimonii. Interim talis ordinatus ex æquitatis ratione resarcire deberet damna & expensas sponsæ, quas intuitu nuptiarum fecit, eademque expensarum restitutio secundùm probabiliorem sententiam etiam ab ingrediente Monasterium fieri debet, *arg. L. si pecuniam 5. ff. de Cond. ict. causa data* &c. & ne privilegium ingrediendi Religionem in nimia magnum alterius præjudicium extendatur, &c.

9 *Dub. III.* An non tantùm per ipsum actualem ingressum, sed etiam per *votum simplex* ingrediendi vel seruandi *castitatem* adhuc in sæculo emissum dirimantur sponsalia? De voto ingrediendi Religionem communis est sententia cum Nav. *in Manual. confess. c. 22. sub n. 27.* quòd solvat sponsalia: cùm enim sponsus liberè Religionem ingredi possit, consequenter etiam eam poterit vouere, & deinde vi talis voti ingredi, & sponsalia dissoluere tenebitur. Unam tamen insignem limitationem ponit Nav. *de Voto consil. 3.* nisi ex tali voto sponsa grave damnum ferat, ut quia spe matrimonii impragnata est: tunc enim votum Religionis cum tanto damno alterius non esse gratum Deo, adeoque nec obligatorium existimat.

De voto simplici castitatis, quamvis dissentiant DD. illa tamen videtur probabilior opinio, per istud votum non dissolvi sponsalia, cùm neo juramentum, nec votum in alterius præjudicium obliget, proinde tale votum eatenus tantùm obligabit ipsum vouentem, quatenus id ex sua persona implere potest, ut scilicet contracto matrimonio debitum petere non audeat, sed tantùm reddere, nisi legitimam dispensationem ab Episcopo impetrauerit. Nav. *dict. loc. num. 27.* Sanchez. *d. lib. 1. disp. 46.*

V. Si sponsalibus certum tempus & terminus contrahendi matrimonii sit adjectus, eo elapso, si matrimonium contractum non sit, solvuntur sponsalia, *c. sicut 22. h. tit.* Quod est verum & obtinet, si tempus ad finiendam ipsam obligationem appositum & tanquam conditio adjectum sit; secùs verò dicendum, si sponsalia purè contracta, & posteà primùm de die celebrandarum nuptiarum conventum sit, tunc enim tempus non refertur ad obligationem, sed ad executionem & quamuis elapsum sit, manebit tamen obligatio sponsalium, pront idem accidit in aliis debitis & contractibus, si debitor consueto tempore non soluat. Panorm. & DD. *in eod. c. sicut h. t.* 10

VI. Si sponsus non habita licentia sponsæ longum iter & diuturnam absentiam faciat, liberum est sponsæ ad alias nuptias transire. *c. de illis 5. h. tit.* quantum autem debeat esse tempus absentiæ, de jure quidem Canonico nihil expressum habetur, sed de jure Ciuili talis adhibetur distinctio, ut si sponsus absit ex causa necessaria, teneatur sponsa semper ipsius reditum expectare; si verò ex causa voluntaria, justa tamen & rationabili, sufficiet expectare biennium, si sponsus absens moretur intra eandem Prouinciam, triennium autem, si extra eandem Prouinciam. Text. & Gloss. *in l. 2. Cod. de Sponsal.* Verùm licet plerique sentiant hac in parte id, quod in jure Canonico non est decisum, petendum esse à ciuili, *arg. c. 1. de Novi operis nunt.* illa tamen moderatio adhibenda erit, ut judex Ecclesiasticus non ita præcisè adstringatur termino Juris ciuilis, quin aliquo propter periculum incontinentiæ, aut alias justas causas illum terminum abbreuiare, & licentiam ad alias nuptias transeundi sponsæ concedere possit, quia in causis spiritualibus, præsertim ubi de periculo animæ agitur, plus tribuendum est judicis Ecclesiastici, quàm legis Ciuilis dispositioni, ut rectè etiam obseruat Laym. *de Sponf. c. 2. n. 13.* 11

VII. Si post sponsalia alterutra pars cum aliqua persona extranea fornicetur, innocens poterit à sponsalibus resilire. Imò etiam sponso propter antecedentem fornicationem & corruptionem sponsæ, quam tempore contractorum sponsalium ignorabat, à sponsalibus 12

libus recedere permittitur, non autem ſponſæ propter antecedentem fornicationem ſponſi; ex ea ratione differentiæ, quòd illud dedecus famæ corruptæ non similiter æſtimetur in viro fornicationem commitente ac in fœmina, *c. quemadmodum*. 25. *& ibi DD. de Iureiurando*.

VIII. Denique ſolvi poſſunt ſponſalia etiam jurata propter quamcunque notabilem & gravem mutationem ſupervenientem, qua cognita ſponſalia non fuiſſent contracta, v. g. ſi notabilis deformitas, morbus contagioſus, famæ vel bonorum jactura, grauis inimicitia inter conſanguineos, qui ſe fortaſſis opponunt ſponſalibus, vel alia cauſa de nouo ſuperueniat, vel priùs ignota detegatur, *d. c. quemadmodum*. Sed hic duo adnotanda ſunt, *primò*, quòd in ſimilibus caſibus ſponſalia non ſoluantur ex parte ejus, qui ſoluendorum ſponſalium cauſa eſt, ſed tantùm ex parte alterius, utpote in cujus fauorem introductum eſt, ne mutatio ſuperueniens ſit ipſi nimis oneroſa, proindeſi v. g. ſponſus huic ſuo fauori renuntiare, & non obſtante fornicatione, vel deformitate ſponſæ nihilominus velit eam in uxorem habere, non poterit id ſponſa recuſare. *Secundò*, ſi ſponſus cognita mutatione ſponſam carnaliter cognouerit, cenſebitur tacitè ſuo juri renuntiare & ſponſalia ratificaſſe.

12 Ultimò ſolet hic controuerti, an ad diſſoluenda ſponſalia ob cauſas hactenus recenſitas Judicis Eccleſiaſtici ſententia accedere debeat, vel an deſponſati propria authoritate à ſe inuicem diſcedere poſſint? ℞. Si cauſa diſſoluendi ſponſalia ſit certa & manifeſta tam in Jure, quàm in facto, ita ut negari ab altera parte non poſſit, licere etiam ſine judicio Eccleſiaſtico à ſponſalibus recedere, niſi contraria in aliqua Diœceſi conſuetudo foret, ut rectè docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp.* 69. habent enim ſponſalia tacitam conditionem, ſi notabilis mutatio non interuenerit, ea ergo interveniente eo ipſo ceſſat obligatio ſponſalium, & conſequenter ſicut in aliis contractibus liber receſſus conceditur. Si tamen cauſa diſſoluendi ſponſalia occulta foret, & ſponſalia publicè contracta, tunc ad tollendum ſcandalum hominum judicis authoritas requiretur.

13 Cæterùm noſtræ concluſioni non obſtant text. contrarii *ex c. 3. de Divortiis c. 1. cauſa 33. q. 2. c. 12. de Deſponſatione impuberum*; quia vel loquuntur non de ſponſalibus, ſed de matrimonio, cujus ſeparatio ordinariè ſcandaloſa eſt, ſi abſque judicio Eccleſiæ fiat; vel de tali caſu, ubi cauſa diſſolutionis non eſt certa, & ſatis apertè manifeſta. Si conſuetudo ſit in aliquo loco, ut univerſim à ſponſalibus ſine præſcitu Ordinarii recedi non poſſit, ea exinde rationabilis eſt, ut appareat, an diſſolutis ſponſalibus non remaneat impedimentum publicæ honeſtatis juxta ea, quæ inferius §. 6. dicemus.

---

§. IV.

De Errore circa contractum Matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Error alius in Perſona, alius in qualitate.*
2. *Error in qualitate non cauſat impedimentum, niſi in 3. Caſibus.*
3. *Quando dicatur error qualitatis redundare in errorem Perſonæ.*
4. *Conſenſus vel diſſenſus habitualis nihil operatur, & ibidem, quòd doloſa perſuaſio non irritet matrimonium, irritet tamen ſponſalia.*

Multa circa matrimonium contrahendum incidere poſſunt, quæ illud vitiare ſolent, & IMPEDIMENTA dicuntur, de quibus infra Tit. XVI. ſingulariter agemus; huc tamen præcipuè pertinent ex his tria, ERROR, VIS & METUS, & PUBLICA HONESTAS; circa Primum ſciendum, quòd

Error alius eſt in ſubſtantia ſeu perſona, ut ſi putans ſe contrahere cum Bertha contrahat cum Titia, &c. Alius in qualitate, v. g. ſi putans ſe ducere divitem ducat pauperem. 1

Porrò ſolus *error in Perſona* cauſat impedimentum dirimens, non item *error in qualitate*, niſi in tribus caſibus nimirùm. I. Si qualitas deducatur in conditionem expreſſam, v. g. duco te ſi ſis dives, &c. conditio enim ſuſpendit conſenſum, & dum deficit, etiam conſenſum, & conſequenter contractum deficere facit. II. Si error qualitatis redundet in errorem perſonæ, ſi videlicet contrahens non tam habuerit reſpectum ad qualitatem, quàm per ipſam qualitatem certam aliquam perſonam aliam & diſtinctam à præſenti ſibi determinaverit, v. g. ſi volens contrahere cum primogenita Titii contrahat cum ſecundò genita, ſi nimirùm non tam ipſam primogenituram, quàm perſonam primogenitam conſideret; vel ſi volens contrahere cum filia pulchra Titii, contrahat cum altera filia deformi non habendo reſpectum ad qualitatem pulchritudinis, quin potiùs ad ipſam perſonam, quam pulchritudo ab altera diſtinguit. 2 3

Sed quid ſi aliquis ita ſit diſpoſitus, ut tametſi ſciret non eſſe illam, quam intendit, nihilominus contraheret: vel ècontra ſi ſciret non eſſe divitem vel nobilem, nullo modo contraheret, an his caſibus valebit, aut dirimetur matrimonium? ℞. Talem diſpoſitionem eſſe tantùm conſenſum vel diſſenſum *habitualem*, qui nec ad validandum, nec dirimendum matrimonium ſufficit, antequam aliquis actualem conſenſum vel diſſenſum ponat, v. g. dicendo, aut deliberatè cogitando contraho cum iſta, quamvis non ſit Titia, quam intendo; vel non conſentio in iſtam, niſi ſit diues; unde licet ſponſus ex falſa jactatione divitiarum ſponſæ doloſè perſuaſus ſit ad contrahendum matrimonium, tamen reſilire non poterit, quia illa regula, quòd dolus dans cauſam contractui bonæ fidei faciat contractum nullum, *iuxta l. Et eleganter 7. ff. de Dolo*, locum quidem habet in aliis contractibus ordinariis, ubi de rebus noſtri Patrimonii agitur, ut in emptione, locatione & ſimilibus: non autem in illis contractibus, qui traditione *ſui ipſius* perficiuntur, ut in profeſſione Religioſa, & matrimonio. *arg. c. dudum* 20. *& c. parte*, 14. *de Converſ. Coniug.* Guttier. *de Matrim. c.* 89. *n.* 6. Etenim in prioribus contractibus, cùm omnia ex bona fide agi debeant, Juris interpretatione cenſetur ſubeſſe illa tacita conditio: *ſi ita eſt, ut dicis &c.* at verò in poſterioribus, cùm regreſſio ex monaſterio, ſicut & ſeparatio matrimonii ſit ſcandaloſa, ideò profeſſio & contractus matrimonii cenſentur fieri ſine omni reſtrictione voluntatis, aut reſeruatione tacitæ Conditionis. 4

De errore Conditionis ſervilis vide infra Tit. IX.

De

§. V.

De Vi & Metu.

SUMMARIA.

1. *Differentia inter vim & metum.*
2. *Metus invalidat contractum matrimonialem.*
3. *Qui dicatur justus metus.*
4. *Metus reverentialis an sit justus.*
5. *Metus non incussus ad eliciendam obligationem, vel propria culpa causatus non est justus.*

1 QUamvis *Vis & Metus* in propriis terminis differant, eo quòd *vis* sit corporalis coactio de præsenti alicui illata, *metus* autem dicatur, mentis trepidatio instantis vel futuri periculi causa, quia tamen utrobique tollitur libertas consensus, ideò quòd in contractibus de *vi* dicitur, de *Metu* quoque cæteris paribus sentiendum est, *l. 1. & seqq. ff. Quod metus causa.*

Porrò ex communi sententia gesta ex metu regulariter ipso jure valent, sed tantùm per sententiam judicis rescinduntur habent enim causam obligationis, scilicet consensum, cùm etiam voluntas coacta sit voluntas, *l. si mulier. 21. §. penult. ff. Quòd metus causa.*
2 Attamen communis etiam est sententia, hanc Juris subtilitatem non attendi in spiritualibus, in quibus metu gesta ipso jure nulla sunt, præsertim in matrimonio, electionibus & votis, od quorum substantiam non qualiscunque voluntas sufficit, sed omninò *libera* requiritur; specialiter verò circa matrimonium pulchram rationem assignat Panorm. *in c. cum locum. 14. h. t. n. 7.* nimirùm, quòd metus, præterquam quòd non significet omninò voluntariam conjunctionem Christi cum Ecclesia (quam Sacramentum matrimonii denotat.) aduersetur etiam *bonis* matrimonii, ut *bono prolis*, cùm propter displicentiam coactus non intendat procreationi, & *bonæ fidei*, cùm propter inuitas nuptias conjuges facilè labantur in adulterium. Sed ut metus faciat impedimentum, debet esse justus, & ad eliciendam promissionem incussus.

Dico I. *Metum* debere esse *iustum*, qui scilicet in
3 virum constantem cadat. *c. ad audientiam. 4. De his, quæ vi metusve, &c. l. 6. ff. Quòd metus causa* cujus metùs plura passim in jure enumerantur exempla, ut carceris, servitutis, verberum, mortis, &c. *l. 3. & 4. l. qui in carcerem. 22. ff. d. t.* Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente, nihilominus conditio personarum attendenda erit, ita ut levior metus in fœmina, quàm viro sufficiat, & ideò ex parte mulieris requiritur metus, qui cadat in constantem mulierem, teste Panorm. *in d. cap. cùm locum nu. 6.* & notabilem doctrinam ponit Barb. *in collect. ad c. sacris. 5. De his, quæ vi, &c. vers. pro resolutione.* quòd ille dicatur justus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus. Deinde nomine justi metus is intelligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem judex pro sua jurisdictione facit *l. 3. §. 1. ff. Quod metus causa.* Unde sine dubio valebit matrimonium, tametsi Judex Ecclesiasticus sponsum per arrestationem, aut Censuras ad contrahendum matrimonium cum sponsa ad sponsæ instantiam compellat.

4 Celebris est Quæstio, an *metus reverentialis* sit *iustus metus*, an valeat matrimonium, si liberi aut subditi propterea contraxerunt, quia ob reverentiam parentum vel dominorum non sunt ausi contradicere? Quòd talis metus justus non sit, videtur euinci posse ex *l. ad invidiam. 6. C. De his, quæ vi, metusve causa. l. fidejussor. 26. §. 1. ff. de Pignor. l. si Patre. 22. ff. de Ritu nupt.* in quibus locis satis declaratur, quòd sola *reverentia* pro justo metu allegari nequeat. Econtrario æquè fortiter pugnat *l. pen. ff. de Furt. & l. 1. §. in summa. 6. ff. Quarum rerum actio non datur.* Ubi *metus* & *nimia reverentia* æquiparantur. In hac quæstione omissis aliorum sententiis breuiter statuo, quòd *reverentia* superiori debita non indistinctè pro injusto metu allegari possit, aliàs nullus foret locus efficaci contractui inter dominum & subditum, vel in præsentia parentum, si prætensione *reverentiæ* quælibet cauillatio concederetur, quo sensu accipiendæ erunt leges primitùs allegatæ. Sin autem præter *reverentiam* alia insuper adminicula concurrant, ex quibus colligi possit, aliquem reuerà fuisse inuitum, ut inæqualitas contrahentium, periculosæ minæ, importunæ persuasiones, & ut verbo dicam, si modesta contradictio nihil juvisset, tunc metus *reverentialis* etiam pro *justo* metu habendus erit. Vid. Rota apud Farin. *in decis. crim. & test. decis. 242.* Cov. *de Mat. p. 2. c. 3. §. 6. n. 4.* Fachin. *2. Controv. c. 96.* Guttier. *de Matr. c. 44. num. 31.*

Dico II. Metum debere esse ad eliciendam obligationem, seu promissionem incussum; quare valebit 5
matrimonium, si propter delictum in carcerem conjectus ad fauorem judicis & sui liberationem imperrandam cum ejusdem filia contrahat; vel si puella in periculo latronum vel naufragii constituta alicui ad liberandum promittat matrimonium. *Arg. l. metum. 9. §. 1. ff. Quod metus causa.* Illud etiam matrimonium valere probabile est, quod contractum est ab eo, quem Pater in delicto cum filia deprehendit, eique minitatus est mortem vel accusationem nisi filiam duxerit: nam metus, in quem quis se propria culpa coniicit, maximè si in compensationem damni illati exigatur matrimonium, sicut in defloratione *jux. cap. 1. & 2. de Adult. & stupro.* non est satis iustus ad matrimonium irritandum. Guttier. *de Matrim. c. 76. n. 49.*

Præterea ex noua constitutione Concilii Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 6.* inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in potestate raptoris manet, matrimonium consistere non potest, uti dicetur infra in Tit. XVI. *§. 1. n. 6.*

§. VI.

De Honestate publica.

SUMMARIA.

1. *Quid sit publica honestas, & quomodo differat ab affinitate.*
2. *Differentia juris antiqui & hodierni circa honestatem publicam.*
3. *Hoc impedimentum non manet, sponsalibus mutuo consensu dissolutis.*
4. *Manet tamen, si solvantur ex qualibet alia causa.*
5. *Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto non oritur hoc impedimentum.*
6. *Quid si quis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia?*
7. *An & quando hoc impedimentum oriatur ex sponsalibus conditionatis.*

8. *An*

8. *An consurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel sponsalibus à parentibus pro liberis contracto.*

1 Publica honestas est aliqua *quasi affinitas*, quæ per *coniunctionem animorum* oritur, tam ex sponsalibus de futuro, quàm præsenti.

Differt à *vera affinitate*, quòd hæc non tantùm ex *animorum conjunctione*, sed *corporum & copula carnali* proveniat. Estque hujus publicæ honestatis seu quasi affinitatis effectus, ut impedimentum dirimens matrimonii constituat, ita quidem, ut non tantùm stantibus primis sponsalibus, sed etiam illis dissolutis cum prioris sponsi vel sponsæ consanguineis intra certum gradum constitutis matrimonium nec licitè, nec validè contrahi possit, *c. si quis uxorem 14. cum seq. caus. 27. quæst.* 2. Rem totam aliquot quæstionibus expediam.

2 Quæritur I. An circa hoc impedimentum sit aliqua differentiam inter jus antiquum & hodiernum?

℟. Olim de jure Decretalium ex unanimi DD. opinione hoc impedimentum diremisse matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusivè, & fuisse natum etiam ex sponsalibus nullis & invalidis, dummodò non fuissent nulla ex defectu consensus, v. g. si alter fictè tantùm vel gravi metu adactus, vel errando in persona consensisset, quo casu deficiente consensu deficiebat etiam vera animorum conjunctio in ordine ad matrimonium, & consequenter etiam publica honestas, quæ ex ista conjunctione nascitur, *c. unico h. tit. in 6.* Hodie verò constituit Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c.* 3. ut publicæ honestatis impedimentum primùm gradum non excedat, &, si sponsalia quacunque ratione valida non fuerint, nullum oriatur impedimentum.

Verùm quia Conc. in terminis valde generalibus loquitur, & aliàs appellatione sponsalium non veniat matrimonium, & sponsalia de præsenti, ideò Pius V. in sua Bulla *Ad Romanum* declaravit, hanc correctionem Trid. tantùm procedere in sponsalibus *de futuro*, non autem *de præsenti*, in quibus adhuc hodiè antiqua iura obseruari debent: cùm enim sponsalia de præsenti, siue matrimonium *ratum* publicè in Ecclesia, *consummatio* autem occultè fiat, & plerumque impedimenta matrimonii occulta sint scandalosum foret, si quis defunctæ uxoris (licèt matrimonium revera consummatum non sit) consanguineam intra quartum gradum duceret, quæ communi hominum opinione affinis censetur. Barb. *ad d. l. Trid. n. 7.*

3 Quæritur II. An, si sponsalia de futuro mutuo consensu dissolvantur, maneat impedimentum publicæ honestatis?

Affirmativè respondet Sanch. *ff. de Matrim. lib. 7. disp. 68. n.* 21. Verùm cùm in dubio impedimenta Matrimonii tanquam odiosa potiùs restringenda sint, quàm amplianda, arg. *text. in Trid. sess. 24. de Reformat. matrim. c. 2. in princ.* ideò quidquid per rationes in utramque partem hic disputari possit, S. Congr. Card. declaravit, non manere hoc casu publicam honestatem, prout refert Barb. *de Offic. Episcop. p. 3. alleg. 51. n. 288.* Ratio fortè hæc assignari potest, quòd res quælibet eo modo dissolvatur, quo modo colligata est, *l. nil tam naturale. 35. ff. de Regulis juris.* Sed publica honestas nata & colligata est ex mutuo partium consensu, ergo mutuo earum dissensu iterum dissolvi poterit, &c.

4 Quæritur III. An idem sit, si propter aliam notabilem mutationem supervenientem, v. g. deformitatem, inopiam, fornicationem solvantur sponsalia?

℟. Sponsalibus hoc modo dissolutis manere publicam honestatem: nam publica honestas est impedimentum perpetuum, quod etiam durat dissolutis sponsalibus, si illa sponsalia aliquando fuerunt valida, sed talia sponsalia ex supposito fuerunt valida, & tantùm ex post facto dissensu unius dissoluta ob supervenientem mutationem, ergò &c. Dices, in dissolutione ob fornicationem intervenit dissensus utriusque: nam fornicans frangendo fidem censetur dissentire, & pars altera resiliendo à sponsalibus. ℟. Dissensum ex parte fornicantis esse tantùm præsumptum seu interpretativum: potest enim contingere, ut retinuerit affectum erga sponsam lapsus humana fragilitate. Si verò ponantur sponsalia his casibus, insuper verò mutuò dissensu dissoluta, idem quod in priori quæst. dicendum erit.

Quæritur IV. An ex matrimonio, quod non est contractum coram parocho proprio, & testibus juxta formam Trid. oriatur publica honestas? Pro affirmativa facit, quòd etiam hodie stante declaratione Pii V. publica honestas oriatur ex matrimonio qualitercunque nullo, dummodo non sit nullitas ex defectu consensus. 5

Nihilominus negativa sententia mihi videtur valde probabilis, quam etiam docet Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 70. num.* 17. eo quòd talis contractus ex defectu formæ substantialis non habeat formam aut figuram matrimonii, sicuti si propter aliud impedimentum matrimonium nullum esset, oritur verò publica honestas ex conjunctione animorum non qualicunque, sed illa, quæ fit in forma matrimonii vel sponsalium. Si tamen admittatur matrimonium clandestinum valere in vim sponsalium de futuro, tunc etiam concedendum erit, ex tali matrimonio tanquam ex sponsalibus usque ad primum gradum nasci impedimentum.

Quæritur V. Quid si aliquis cum duabus sororibus successivè contrahat sponsalia, quamnam in uxorem teneatur habere? Videtur, quòd neutram: non primam, quia ex secundis sponsalibus licèt invalidis, si de præsenti sint, nascitur impedimentum publicæ honestatis respectu cuiusuis sororis, adeoque etiam respectu eius, cum qua priùs contraxit: nec etiam secundam, quia & respectu huius ex contractu priorum sponsalium ortum est publicæ honestatis impedimentum. 6

℟. In dicto casu illam esse retinendam, cum qua primitus contractus initus est, secunda verò sponsalia cum altera, quamvis de præsenti fuerint, propter impedimentum publicæ honestatis invalida esse. Atque illud hic notandum, quod impedimentum publicæ honestatis non operetur retrorsum, ut vulgò DD. loquuntur, id est, quòd secundis sponsalibus de præsenti etiam invalidis oriatur quidem impedimentum respectu aliorum consanguineorum, non tamen in præjudicium illius, cum quo priùs sponsalia contracta sunt, per text. expressum *in c. unico h. t. in 6.* Aliud autem dicendum, si quis cum duabus sororibus successivè contraheret sponsalia, & secundam etiam carnaliter cognosceret: tunc enim neutram habere posset; non primam, quia ex copula nata fuisset vera affinitas, quæ etiam dirimit sponsalia præcedentia, *c. ex literis. 8. De eo, qui cognovit.* Neque etiam secundam, propter impedimentum publicæ honestatis ex primis sponsalibus ortum.

Quæritur VI. An & qualiter ex sponsalibus conditionatis oriatur publica honestas?

℟. Ex sponsalibus sub conditione contractis, v. g. si mille in dotem dederis, si parentes consenserint, &c. regulariter pendente conditione non oriri publicam honestatem; proinde, si sponsa ante eventum conditionis moriatur, soror vel alia ex consanguineis licitè & validè in uxorem duci poterit. *d. c. unico h. t. in 6.* Imò si quis juxta casum in priori quæstione positum cum duabus sororibus successivè contraxerit, cum prima de futuro, & sub conditione, cum altera de præsenti & purè, quamvis hoc licitè & sine peccato non fecerit, 7

cùm

cùm debuisset eventum conditionis expectare, nihilominus hanc secundam retinere tenebitur: quia cum ex primis sponsalibus conditionatis orta non fuerit publica honestas respectu alterius sororis, ideò sponsalia de præsenti seu matrimonium cum ea contractum fuit validum, & dissolvit priora sponsalia de futuro, c. sicut. 22. h. tit. Notanter autem dico: pendente conditione non oriri impedimentum publicæ honestatis; nam si apposita conditio jam extiterit, & v. g. parentes consenserint, mille in dotem numerati fuerint, sponsalia erunt purificata, & perinde censebuntur, ac si nullam ab initio habuissent conditionem. Præterea, si conditio etiam sit præsentis, vel præteriti temporis, ut si sis nobilis, si sis artifex, &c. tunc quia talis conditio statim ab initio non suspendit ipsam obligationem, sed jam tunc vel subest, vel non subest, & ita contracta sponsalia sunt valida vel invalida, ita etiam statim ab initio oritur vel non oritur publica honestas. Unde quamvis fortasse sponsa moriatur, antequam de conditione apposita constet, an sit nobilis; si tamen reverà fuerit, ejus soror validè in uxorem duci non poterit, nec attenditur, quòd primùm ex post facto illa conditio declarata fuerit.

8 Quæritur VII. An oriatur impedimentum publicæ honestatis, si parentes vel alii nomine liberorum contrahant sponsalia?

℞. Hujus quæstionis decisionem pendere ab ea, an & quando talia sponsalia, quæ parentes pro liberis contrahunt, valida sint, vel non? de qua *tit. seq. §. 2.*

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

§. I.

De Ætate requisita ad Sponsalia vel Matrimonium.

SUMMARIA.

1. *Alia ætas ad contrahenda sponsalia, alia ad Matrimonium requiritur.*
2. *Quæ ætas requiratur ad sponsalia?*
3. *Pubertas quando incipiat?*
4. *Quomodo & quando sponsalia impuberum obligent?*
5. *Ex sponsalibus impuberum nascitur impedimentum publicæ honestatis.*
6. *Sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum priora sponsalia.*
7. *Nisi fuerint ante annos discretionis contracta, ubi requiritur novus consensus.*
8. *Quæ ætas requiratur ad contrahendum matrimonium?*
9. *Valet matrimonium ex gravi causa ante annos pubertatis dispensativè contractum.*
10. *Matrimonium inter impuberes contractum an valeat saltem in vim sponsalium?*

1 Aliam ætatem in sponsalibus, aliam in matrimonio requiri palam est, quia in sponsalibus tantùm usus rationis, in matrimonio autem habilitas ad generandum consideratur.

Licèt verò Jurisconsultus *in l. 14. ff. de Sponsalibus*; 2 dicat in sponsalibus nullam certam ætatem definitam esse, nihilominùs hac in parte, sicut universim in materia matrimoniali standum est juri Canonico, quod tam in masculis, quam fœminis 7. annos constituit, ut ante hanc 7. annorum ætatem sponsalia validè contrahi minimè possint, nam ante hoc tempus homines non præsumuntur capaces usus rationis ac discretionis, ut 3 satis intelligere possint, quid agatur, *c. literas hoc tit.* Porrò etiam post annum 7. contracta sponsalia non inducunt irrevocabilem obligationem, quando aliquis in impubertate contraxit, adveniente deinde pubertate 4 (quæ in masculo censetur post 14. & in fœmina post 12. completum ætatis annum, *l. fin. Cod. Quando Tutores esse desinant*) ea irritare poterit. Quòd si unus tantùm contrahentium sit impubes, alter autem adultus, hic simpliciter & irrevocabiliter obligabitur, impuberi verò, quando ad annos pubertatis pervenerit, liberum erit, sponsalia ratificare, vel resolvere, *c. de illis. 9. & seqq. eod. tit.*

Interim quia talia sponsalia post annum 7. contracta semel fuerunt valida, quamvis ex postfacto jure sic 5 permittente ab una parte resolvantur, manebit tamen impedimentum publicæ honestatis, ita ut neuter ex ipsis desponsatis cum alterius consanguineis intra primum gradum contrahere valeat. *d. c. literas 4. eodem tit.*

Præterea etiam illud advertendum est: ad ratificationem sponsalium in impubertate contractorum 6 non requiri novum aliquem consensum, sed solam taciturnitatem, & quòd pubes factus sponsalibus jam contractis non contradicat, sufficere; eo usque etiam prior obligatio valet usque dum per novum dissensum revocetur; ergo si ad pubertatem perveniens obligationem non revocavit, quando potuit, censebitur tacitè id, quod in impubertate gestum est, ratum habuisse.

Secùs autem dicendum, si sponsalia ante annos 7 discretionis contracta sint, tunc enim, quia prior obligatio nulla fuit, debebit per novum consensum verbo vel facto declaratum reiterari, Gloss. & DD. *in c. literas 4. hoc tit.*

Circa ætatem *matrimonio* necessariam sciendum 8 est, utroque quidem jure constitutam esse ætatem pubertatis, scil. in masculo 14. & in fœmina 12. completos annos. *in princip. §. 1. Instit. de Nuptiis. L. 4. ff. de Ritu nuptiarum.* Illa tamen declaratio de Jure Canonico est adhibenda, quòd hæc ætas non sit ita præcisè determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi possit, si nimirum *malitia suppleat ætatem*, & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes. 3. c. de illis 9. & cap. ult. hoc tit.*

Sed quid si masculus etiam post annum 14. vel fœmina post 12. ad contrahendum inhabilis sit, an matrimonium inter eos contractum valebit?

℞. Affirmativè, dummodo spes sit aliquando habilitatem adventuram, quia impotentia concumbendi non causat nullitatem matrimonii, nisi perpetua & incurabilis fuerit. Quid etiam an saltem ex causa gravi 9 & publica v. g. inter magnos Principes ad conservationem regnorum, vel pacis, matrimonium ante annos pubertatis contrahi poterit? ℞. Cùm determinatio ætatis ad contrahendum matrimonium non sit juris naturalis vel divini, sed positivi humani, nec impotentia concumbendi jure naturali dirimat matrimonium, nisi perpetua, ideò potest S. Pontifex matrimonium ante annos pubertatis ex causa aliqua gravi concedere, & de facto concessit, *in c. 2. eod. tit.* ita tamen, ut saltem Episcopus causæ cognitionem & dispensationem

nem interponat. Barbosa *in eodem cap. n. num.* 3.

10 Demum & illud hic in controversiam vocatur, an indistinctè procedat decisio *c. unici*. §. *idem quoque eodem in* 6. quòd nimirùm matrimonium inter impuberes contractum non valeat quidem ut matrimonium, sed tamen ut sponsalia de futuro juxta regulam: *Si actus non valet, ut ago, valent tamen omni meliori modo, quo valere potest*. R. Pro fauore libertatis matrimonialis mihi videri probabilius S. Pontificem *in d. c. unico* loqui præsumptiue, quòd scilicet in dubio, quando non constat, an impuberes voluerint sponsalia, vel matrimonium contrahere ob defectum ætatis, potiùs censeatur sponsalia contraxisse; at verò, si constaret, quòd voluerint ipsum matrimonium contrahere; tunc quia ad valorem cujusuis actus requiritur voluntas & potentia, ideò succedit alia regula ex *c. cum super* 23. *de Offic. delegat. quod voluit*, sic licet matrimonium, *non potuit*, & *quod potuit*, scilicet sponsalia, *non voluit*, sicut ipsum multi & plures numero (aliis tamen dissentientibus) DD. docent de matrimonio sine Parocho & testibus contracto, ut ne quidem in vim sponsalium valeat, nisi mens contrahentium fuisset, se omni meliori modo obligare, vel nisi sponsalia de futuro præcessissent, quæ utique per matrimonium inualidum subsecutum non fuissent extincta. Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 32. *num.* 143. cum pluribus ibidem citatis.

§. II.

An Parentes pro Liberis, vel Liberi sine consensu Parentum Sponsalia vel Matrimonia contrahere possint?

S U M M A R I A.

1. *Parentes possunt despondere liberos.*
2. *Quando & qualiter illa desponsatio obliget?*
3. *Explicatur textus contrarius.*
4. *Quis nomine parentum & liberorum intelligatur?*
5. *Pupillus vel soror tutoris vel fratris tractatum expresso consensu ratificare debet.*
5. *Resolvitur Hæreticorum contrarium arg.*
7. *An filii nubentes invitis parentibus exheredari possint.*
8. *Filius alimentandus, & filia pro statu mariti dotanda est etiam invitis parentibus nubentes.*
9. *Quomodo & quando seculares Principes matrimoniis pœnam statuere possint?*
10. *Parentes liberorum matrimonia sine causa impedire non possunt, nec tamen impedientes excommunicationem incurrunt.*
11. *Quando parentum dissensus solvat sponsalia?*

1 CErti & indubitati juris est, quòd parentes liberos suos despondere, & pro iis matrimonium vel sponsalia contrahere possint, *c. honorantur. q.* 13. *causa* 32. *c.* 1. *hoc tit.*

2 Ita tamen hæc desponsatio obligabit liberos, si præsentes fuerint, & non contradixerint, quamuis de cætero expresse consensum non declarauerint: quòd si minores septennio vel absentes fuerint liberi tempore illo, quo parentes contraxerunt, eorum liberorum ratihabitio & approbatio accedere debebit, tempore pubertatis adueniente; aliàs sponsalia nulla erunt, nec inde publicæ honestatis impedimentum exsurget, *cap. unico*. §. *porro eod. in* 6. Imò ampliùs dico, licet pater liberos impuberes etiam post septennium desponderit, ii tamen, sicut alia sponsalia, quæ ante pubertatem contraxissent, adueniente pubertate irritare possent, juxta dicta *in* §. *præcedent*, ita etiam ista: quia absolutè verum est, quod matrimonium sine consensu pubetis validè contrahi nequeat, & consensus filiorum à parentibus in contrahendo matrimonio necessariò non dependeat.

Nec obstat *cap.* 1. *eod. tit.* ubi dicitur, quòd filius, pro quo nondum adulto pater sponsalia contraxit, ea debeat, si ad perfectam ætatem peruenerit, omninò adimplere. Nam hic *textus* explicari potest de debito honestatis si scilicet filius nullam rationabilem dissentiendi causam habeat, non autem de debito præcepti, vel necessitatis. Panorm. *in eod. c.* 1. *n.* 7. 3

Cæterùm parentum vel liberorum nomine non tantùm pater, sed etiam mater; item non tantùm liberi in potestate patria constituti, & legitimi, sed etiam emancipati & naturales intelliguntur; quia dispositio juris inter parentes & liberos non facit distinctionem, nec fundatur in potestate patris, sed in affectione paterna, quæ sanè ratio tam in patre, quàm in matre, tam in liberis in potestate quàm extra eam constitutis procedit, ut cum communi DD. tradit Gutierez *de Matrim. c.* 13. §. 5. 4

Aliud tamen ex communiori sententia dicendum videtur, si tutor pro pupillo, frater pro sorore præsente & non contradicente sponsalia contrahat: hæc enim sponsalia non ex eo solo valebunt, quòd pupillus vel soror non contradixerit: sed insuper requiritur, ut verbo factoue, vel priùs per mandatum, vel posteà per ratificationem consensum suum declararint, quia in re tam graui non censetur ille, qui tacet, consentire in sui præjudicium, ac detrimentum, & jura id voluerunt specialiter solis parentibus attribuere, ut eorum consensus pro filiorum consensu haberetur, non autem idem statuerunt de aliis consanguineis, ut rectè notauit Gloss. *in cap.* 1. *de Matrim. contract. contra interdict. Eccles. per text. ibidem*. Sanch. *lib.* 1. *de Matrimon. disp.* 27. *num.* 4. Quare licèt fortè pupillus aut soror tutore vel fratre promittente reuerà internè consenserit, antequam tamen hunc consensum suum per signum externum expresserit, non obligabitur. Ratio est, quia promissio non acceptata non obligat, sed talis promissio merè interna acceptari ab altera parte non potuit, ergo &c. 5

Opponunt quidē hæretici sectantes hac in parte Jus Ciuile, Jure diuino & naturali esse præceptum, *honorare Parentes*, adeoque ipsis inuitis nil facere, præsertim in re ardua & magni alicuius momenti, in qua etiam ipsorum præjudicium versatur; ut si filius cum dedecore suæ familiæ matrimonium cum satis sibi impare in nobilitate v. g. vel diuitiis contrahat; atqui, inquiunt, statutum jure diuino & naturali S. Pontifex & Conc. abrogare, vel immutare non possunt. Sed respondert debet, tantùm in genere jure diuino constitutum esse, *honorare Parentes*, at verò quòd in specie matrimonium vel alius actus sine consensu parentum factus valeat, vel non valeat, non haberi ex jure diuino, sed ex declaratione vel constitutione Pontificia vel humana. 6

Quòd si hæretici suam sententiam ex illo præcepto; *Honora patrem & matrem*: stabiliri volunt, necessariò etiam contra omnes suos DD. hæreticos concedere debebunt, in contrahendo matrimonio non tantùm patris, sed etiam matris consensum requiri; quia tam pater, quàm mater honorari præcipitur, quod tamen juri Ciuili aduersatur, ubi tantùm ejus parentis consensus desideratur in cujus potestate liberi sunt; notum autem est, matres non habere liberos in potestate. §. *feminæ*. 10. *Instit. de Adoption.*

Interim tamen si liberi absque rationabili causa incon-

inconsultis, vel inuitis parentibus matrimonia contrahant, id licitè non faciunt, & plerumque etiam mortaliter peccare, ac exinde puniri possunt, quamuis matrimonium ita conttactum subsistat, & valeat.

7 Sed an propterea liberi à parentibus exheredari possint? controvertitur. Negatiua communiter recepta est, quia contrahere nuptias inuitis parentibus non recensetur inter causas exheredationis, *in Novell. 115. c. 3.* aliunde antem communis doctrina, quòd ex aliis causis, quàm ibi expressis exheredatio non concedatur; eo quòd in pœnalibus & odiosis extensio non facienda, *vulgato c. odia. 15. de Regulis juris in 6.* Harp. *nd §. fin. Instis. de Exhered. lib. n. 66.*

8 Porrò sicut pater filio se inuito contrahenti nuptias, hereditatem, multò minùs alimenta denegare potest, ita enim filiæ sine suo consensu nubenti dotem constituere debet, quia dos succedit in locum alimentorum: sub hac tamen moderatione, ut, si filia indigno & vilioris conditionis nupserit, non teneatur pater dotem dare juxta conditionem & statum filiæ, sed statum mariti, quia uxor sequitur conditionem mariti, sive deinde maritus fuerit dignior, vel vilior, *l. mulieres. Cod. de Incolis*, adeoque sufficit eam secundùm conditionem matiti alimentare. Videatur Sanch. *l. 4. de Matrim. disp. 24.*

9 Utrùm autem Principes sæculares possint pœnas statuere liberis sine consensu parentum nubenribus? in utramque partem rationes afferri possunt. Quidam negatiuam reputant probabiliorem, eo quòd causæ matrimoniales & condere leges circa mattimonia sint de foro Ecclesiastico, & non pertineant ad principes sæculares. *Arg. c. tun in 3. de Ordine cognationum. c. 1. de Sponsal.*

Altera tamen sententia etiam non est improbabilis, dummodo leges concipiantur de illo casu, quo liberi sine rationabili causa inuitis parentibus nubunt: nam quando actus est malus, tunc etiam Principes sæculares possunt adjuvandi Juris Canoniei gratia eundem probibere, & punire, præsertim si aliquo modo in præjudicium Reipublicæ tendat, sicut hic, ubi ex nuptiis liberorum graues nonnunquam inimicitiæ inter patentes & consanguineos proveniunt.

10 Econtra sicut liberi non debent inuitis parentibus sine rationabili causa nuptias contrahere, ira parentes peccant, si absque causa liberorum matrimonia impediant, & multò magis, si eos ad certa marrimonia inuitos cogant; tum propter scandalum & malos exitus, qui ex inuitis nuptiis sequuntur; tum etiam quòd liberos priuent jure suo, quod habent circa status electionem. An verò parentes sine causa legitima impedientes matrimonia liberorum, vel ad matrimonia cogentes incidant in excommunicationem, quam tulit Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 9.* contra omnes impedientes libertatem matrimonii, dubitari potest? verius est non incidere; quia Conc. tantùm loquitur de Dominis & Magistratibus, qui ex vi jurisdictionis, quam in foro externo babent, subditos ad matrimonia cogunr, vel ab iis impediunt, consequenter in materia odiosa & pœnali ad alias personas facienda non est extensio. Guttier. *Canon. Quæstion. l. 1. cap. 29.*

11 Unum adbuc notabile placet hic adscribere, quòd licet dissensus patris non invalidet matrimonium jam contractum, si ramen sola sponsalia jam contracta sint, & inde ex dissensu parentum & consanguineorum fortè propter inæqualitatem contrahentium aut aliam causam magnum scandalum timeatur, vel alius malus exitus, possit Judex Ecclesiasticus tale matrimonium prohibere & sponsalia irritare, cùm virtus justitiæ non obliget ad actum peccaminosum, ex quo notabiliter læditur charitas proximi, parentum pietas, & cognatorum amicitia dissolvitur, sicut docet Guttierez *d. cap. 29. numer. 23.* Sanchez. *libr. 5. de Matrimon. disp. 14. num. 3.*



TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

SUMMARIA.

1. *Duplex solennitns matrimonii.*
2. *Quotuplex solennitas extrinseca?*
3. *Pœna Sncerdotis omittentis denuntintionet.*
4. *Quibus diebus possint fieri denuntintiones?*
5. *Quando omitti possint?*
6. *Causæ, cur omitti possint?*
7. *De benedictione secundarnm nuptiarum.*
8. *Pœna Sacerdotis benedicensis secundns nuptias.*
9. *Intrinsecn solennitas matrimonii.*
10. *Tridentinum per solennitatem intrinsecnm invalidavit matrimonia clandestina.*
11. *Resolvitur hæreticorum argumentum pro matrimonio clandestino.*
12. *Quis sit proprins Parochus contrahentium?*
13. *Quis Parochus vagorum?*
14. *Parochus non ut minister, sed ut testis excellens assistit.*
15. *An validè assistat alienns Parochus ex præsnmpta licentin, vel rntihabitione.*
16. *Parochus non debet facilè credere dicenti se habere licentiam.*
17. *Insignis disputntio, an Parochus aliens validè adstiterit matrimonio ex præsumpta licentia, quæ revera quidem data est, assistenti tamen non innotuit.*
18. *In mntrimonio quales testes sufficiant.*
19. *Necessitas vel ignorantia non excusnt ab observatione formæ.*
20. *Per plures conclusiones resolvitur quæstio de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilii.*

NE matrimonium esset clandestinum, Concil. Trid. duplicem ei solennitatem præscribit, nnam *extrinsecam* & accidentalem, alteram *intrinsecam* & sustantialem. 1

Solenniras *extrinseca* est, ut desponsati ante actualem contractum marrimonii à suo proprio Parocho tribus festivis diebus in Ecclesia publicè denuncientur; ut Parochus mutuo desponsatorum consensu interrogato dicat: Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ut ante sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam conjuges in eadem domo non cohabitent: hæc, inquam, solennitas extrinseca & accidentalis est, ejosque omissio non irritat matrimonium, omitti tamen sine peccato & pœna arbitraria non potest: quia in præcepto est. Imò Parochum omittentem denuntiariones incurrere triennalem suspensionem tradit Barb. *ad Trid. sess. 24. de Refor. matrim. c. 1. n. 31. per text. in c. 3. §. Snne. h. tit.* Quod tamen ego non eredo, nec textus hoc dicit, sed tantùm loquitur de illo casu, ubi parochus patitur aliquos in consanguinitate vel aliquo alio impedimento existentes contrabere. Et etiam isto casu non ipso jure suspen- 2 3

spensum parochum, sed primum per sententiam Judicis Ecclesiastici suspendendum esse non obscurè ex eodem text. colligitur, aliunde autem nota est regula, quòd nulla censura sine textu expresso ipso jure infligatur, *arg. cap. is qui*. 18. *de Sentent. excomm. in 6.*

Cæterùm *denuntiationes* non ita præcisè in diebus festis fieri debere videtur, quin etiam aliis diebus, ubi v. g. propter litanias vel processionem magnus concursus est populi, fieri possint, sicut notavit Barb. *d. l. n.* 23. Si contrahentes sint ex diversis parochiis, tunc in utriusque parochia denunciationes faciendæ erunt; atque idem, si quidem jam tempore sponsalium sint ejusdem parochiæ, sed ante modicum tempus fuerint diversarum: nam etiam tunc imparochia, ubi priùs vel unus tantùm, vel ambo habitaverunt, denuntiandi erunt, quia ibi melior habetur personarum notitia, an aliquo impedimento affectæ sint.

5 Aliquando tamen denuntiationes vel prorsus omitti possunt, vel una tantùm pro tribus fieri, vel post contractum matrimonium differri, si rationabilis causa accelerandi matrimonij subsit, & licentia Ordinarij vel Vicarii accedat. Imò si necessitas valde magna & urgens fuerit, & commodus accessus ad ipsummet Ordinarium haberi nequeat, etiam solus parochus eam desponsatis gratiam facere poterit, ut vel unam tantùm, uel post contractum matrimonium ante consummationem (quam interim prohibere poterit ac debebit) denuntiationes faciat.

6 Plures autem sunt causæ ordinariæ dispensandi circa denuntiationes, ut si contrahentes sint in conditione, fortunis vel ætate admodum inæquales, unde minùs honorificè vel non sine irrisione aliorum denuntiarentur. Item si duo jam diu cohabitarint, & pro conjugibus habiti sint; si tempus quadragesimæ, vel repentinus discessus instet; & generaliter quoties notabilis utilitas contrahentium speretur, vel ex denuntiationibus demum aliquod notabile incommodum timeatur. Barb. *ubi supra n.* 62. Illis tamen casibus, quibus remittuntur, vel differuntur denuntiationes ob causam accelerandi matrimonium, vel suspicionem rationabilem, ne quidam se malitiosè oppposituri sint, aut similem aliam considerationem, usus obtinuit, ut juramentum à contrahentibus præstetur, quòd in nullius præjudicium, & sine omni impedimento Canonico contracturi sint. Solennitas etiam *extrinseca* est, ne conjugati ante Sacerdotalem benedictionem in templo suscipiendam cohabitent. Trid. *sess.* 24. *de Reform. matr. c.* 1.

7 Circa secundas nuptias autem advertendum est, quòd benedictiones nuptiales, quæ à Sacerdote post copulationem in Ecclesia Neo-conjugibus impenduntur, sint omittendæ in secundis nuptiis, nisi in primo conjugio neuter benedictionem accepisset, *c.* 1. *&* 3. *de Secund. nuptijs*. ut enim major sit reverentia benedictionum, non solent ejusdem rei benedictiones solennes repeti sæpius; quod DD. etiam ad eum casum extendunt, quo unus tantùm ex conjugibus jam in priori matrimonio suscepisset benedictionem, puta si viduus ducat virginem: tum quòd *d. c.* 3. loquatur sub disjunctione, si vir vel mulier ad secundas nuptias transierit; tum quòd benedictio non possit impendi uni parti, quin etiam impendatur alteri. Consuetudinem tamen locorum in hoc casu observandam monet Barb. *in eod. cap.* 3. *num.* 3.

Pæna Sacerdotis benedicentis secundas nuptias
8 traditur *in c.* 1. *de Sec. nupt.* ut ab officio beneficioque suspensus Romam mittatur pro absolutione; sed quia hæc pæna videtur nimis austera, ideò imprimis sentiunt aliqui, quòd non incurratur ipso jure, sed per sententiam, & quòd missio Romam sit sublata per quandam extravagantem Ioannis XXII. ut refert Barb. *in eod. c.* 1. *n.* 5. *&* 8. Imo valde probabile est, quod docet Sanch. *l.* 7. *de Matrim. disp.* 82. *n.* 30. pænam esse arbitrariam, & illud. *c.* 1. intelligi de presbytero benedicente secundas nuptias, quæ prioribus nondum dissolutis temerè contractæ sunt.

Intrinseca & substantialis solennitas est, ut matrimonium non aliter valeat, quàm *si contrahatur coram parocho, vel alio de ipsius, aut Ordinarij licentia, & duobus, vel tribus testibus*. Trid. *d. sess.* 24. *c.* 1. 9

Matrimonia quidem *clandestina* semper prohibuit Ecclesia, ut apparet *ex c.* 1. *& passim. caus.* 30. *q.* 5. non 10
tamen invalidavit, usque dum Trid. hanc solennitatem præscripsit. Est quidem difficilis text. in *d. c.* 1. *caus.* 30. *q.* 5. ubi matrimonium sine solennitatibus ibidem præscriptis contractum dicitur non esse *legitimum*; & quamvis iste terminus possit explicari de matrimonio *non licito*, tamen mox in *vers. ita peracta*. additur: *aliter verò præsumpta conjugia adulteria potiùs & fornicationes judicate &c.* consequenter etiam *invalida*, sed cùm ex aliis Canonibus appareat matrimonium olim solo consensu contrahi potuisse, existimo textum in *d. c.* 1. loqui *præsumptivè*, quòd scil. præsumatur contra matrimonium clandestinum, usque dum verum matrimonium probetur, idque arguunt verba finalia *d. c.* 1. *nisi voluntas propria suffragaverit & vota succurrerint legitimam*.

Hæc tamen solennitas non ad statuenda sponsalia de futuro requiritur, sed præcisè circa ipsum matrimonium, sponsalia autem de futuro adhuc hodie nullam aliam solennitatem præter mutuum consensum desponsandorum requirunt.

Sed inquiunt hæretici, Ecclesia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, sed matrimonium clandestinum ante Conc. Trid. fuit Sacramentum, ergo &c.

℟. Ecclesia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, directè, hoc est mutando vel tollendo materiam & formam determinatam à Christo, conceditur: indirectè hoc est mutando aliquid sub directione & determinatione Ecclesiæ relictum, negatur. Ecce enim Christus Dominus instituit quidem contractum pro materia Sacramenti matrimonij, sed non omnem & quemcunque, sed tantùm contractum *validum*, quis verò dicendus sit contractus validus pro Sacramento matrimonij, ipse Christus Dominus non determinavit, sed sicut aliàs principes & legislatores sæculares possunt leges contractibus præfigere, eósque certis casibus irritare, ut ex utroque Jure tam Canonico quàm Civili apertum est, ita pari modo summus Pontifex, qui contractum matrimonialem propter annexam rationem Sacramenti suæ jurisdictioni reservavit, potuit eidem certas leges statuere, & illis non observatis irritare, nihil autem propterea mutavit in ratione materiæ, quæ semper in contractu *valido* consistit, unde & contractus clandestinus olim fuit materia Sacramenti, non quatenus *clandestinus*, sed quatenus tunc temporis *validus*, in simili, sicut qui potest corrumpere species panis & vini, potest indirectè irritare Sacramentum Eucharistiæ, ita etiam Ecclesia potest indirectè irritare Sacramentum matrimonij ex justis causis contractum annullando. 11

Quoniam verò superiùs dictum est, *intrinsecam & substantialem* solennitatem esse ex constitutione Trid. ut matrimonium contrahatur coram *proprio* parocho, vel alio de ejus aut *Ordinarij*, (quo nomine præter Episcopum etiam intelligitur Capitulum sede vacante, Vicarius Episcopi generalis, Legatus *de Latere* in provincia suæ Legationis. Abbas habens proprium territorium. Barbos. *ad dict. c.* 1. *Trid. n.* 98.) licentia, sciendum est, *proprium* parochum esse, in cujus parochia vel ambo contrahentes, vel unus tantùm domicilium habitationis fixit, neque hic verum domici- 12

lium requiritur, ut scilicet habitatio sit *perpetua* sed *quasi domicilium* sufficit, si nimirum desponsati per majorem anni partem actu in parochia habitarunt, vel animo habitandi aduenerunt, licèt ibidem sint non ut parochiani, & domum propriam habitantes, sed ut conductores & famuli, vel quouis alio modo.

13 Si omnino *vagi* sint contrahentes, qui nullibi constanter habitent, à quouis parocho copulari poterunt. Ordinarij tamen licentia & examen accedere debet, quia tales homines nonnunquam plures uxores diuersis in locis ducunt, adeoque juramentum etiam ab eis exigendum est, quòd nullo impedimento canonico, vel alio matrimonio jam priùs ligati sint, Trid. *sess.* 24. *de Matr. c.* 7.

14 Præterea licèt Parochus non requiratur tanquam minister Sacramenti, sed ipsi contrahentes censeantur sibi ministrare Sacramentum matrimonij, ipse veró parochus personam excellentis alicuius testis exerceat, & proinde etiam inuitus, prohibitus, vel excommunicatus validè assistat, etiam extra parochiam suam, cùm sit actus voluntariæ jurisdictionis. *L.* 2. *ff. de Offic. proconf.* requiritur tamen ut ita sit præsens, ut actum, qui agitur, percipere & intelligere possit.

15 Item ut alius, quàm proprius Parochus, validè assistat, proprij parochi licentia accedere debet, & non sufficit ratihabitio sequens; quæ enim sunt de forma actus, non possunt per æquipollens impleri, *c. tutor autem.* 2. *Inst. de Auth. tut.* Barbos. *d. l. n.* 108. *& seq.* Menoch. *de Arbit. casu* 453. *num.* 13. nisi fuerit ratihabitio de præsenti præsumpta ex tolerantia parochi scientis & non contradicentis. *l. qui patitur. ff. Mandati*, Sanch. *lib.* 3. *disp.* 35. *nu* 10. & hæc sententia, quòd non sufficiat licentia subsequens, ita passim inter DD; & in praxi recepta est, & per eam euitantur multæ malæ consequentiæ: quia plerumque, qui coram proprio parocho nolunt contrahere, impedimentis quibusdam affecti sunt.

16 Est quoque aduertendum Parocho alieno, ut non facilè credat dicentibus se habere licentiam à proprio parocho, nisi ostendant aliqua saltem verisimilia indicia, aut essent personæ nullatenus suspectæ & fide dignæ, licet enim in ijs, quæ præcisè ad forum animæ spectant, credatur dicenti se habere licentiam, v. g. alieno Sacerdoti confiteatur, secùs tamen est in matrimonio, & alijs (v. g. absolutio à censuris *c. sicut.* 39. *de Sent. excom.*) quæ etiam ad rectam fori externi gubernationem pertinent. Sanch. *d. lib.* 3. *disp.* 47. Barb. *ad d. c.* 1. Trid. *s.* 24. *n.* 119.

17 Sed quid, si Parochus vel Ordinarius alteri Sacerdoti vel Parocho licentiam dederit ad assistendum, is vero ante acceptam notitiam huius licentiæ de facto adstiterit matrimonio, anne valebit? Communissima DD. sententia distinguit, an data sit licentia ad instantiam alieni parochi, vel motu proprio; priori casu censent sufficere, quòd licentia fuerit data & insinuata nuncio pro ea misso, altero autem casu non habere effectum ante acceptam notitiam, idemque tametsi aliquis tertius (sine mandato tamen parochi assistentis) licentiam impetrasset argumento eorum, quæ de privilegijs tradi solent, quòd non priùs habeant effectum, quam privilegiato innotuerint. Ita Sanch. *d. lib.* 3. *disp.* 36. Barb. *d. l. n.* 117. Hurtado *de Matrim. disp.* 5. *difficult.* 13. & alij plerique, ut vix sit reperire dissentientem.

Verùm quià cardo & fundamentum (ut fatentur CC. DD.) consistit in paritate ducta à privilegio, ideo res ista theoricè examinata non est tam certa, quin omissa distinctione generaliter in hoc casu pro valore matrimonij magna probabilitas adferri possit.

Etenim quòd privilegia habeant effectum à tempore, quo data sunt, etiam ante acceptam notitiam, ab eod. Sanch. *d. l. sub num.* 1. allegantur 12. magni nominis Doctores, & præter rationes & argumenta ibi adducta, etiam non parùm stringit, quòd in literis *gratiæ* (quibus accensentur Privilegia) non attendatur tempus *præsentatæ*, sed tempus *datæ*, ita ut statim tunc, cùm datæ sunt, parti jus quæratur, sicut cum communi docet Rebuf *in Praxi benef. in tit. differentiæ inter rescripta gratiæ & justitiæ n* 5. *c. eam te. de Rescript. cap. si eo.* 9. *eod. in* 6. Accedit, quòd in proposito casu serventur *finis & verba* Concilij Trident. *Finis* quidem, quia matrimonium contrahitur publicè coram parocho & testibus, & excluditur periculum abnegandi illud: *Verba* autem, quia data est *licentia* alieno Sacerdoti; utrum veró hæc licentia debuerit ipsi priùs innotuisse, hoc in Concilio non est expressum, & quamvis DD. id asserant, tamen fundamentum eorum admodum dubium & controversum est. Cùm igitur de jure veteri (de quo tale matrimonium indubiè valuerat) non censeatur plus correctum, quàm expressum, *L. præcipimus.* 32. *in fin. C. de Apell.* & in dubio potiùs favendum matrimonio, *c. fin. de Sent. & re jud.* cujus irritatio est odiosa, & plerumque scandalosa, ita ut vel ex unius Doctoris Classici singulari opinione sustineri possit Sanch. *lib.* 1. *disp.* 18. *num.* 7. atque æquitas rigori Juris sit præferenda. *l. placuit* 8. *Cod. de Iudic.* plane opinor, probabilem esse hujus matrimonij valorem.

Videamus quid argumentis à Sanch. *d. disp.* 36. *n.* 2. adductis reponi possit. I. *in c.* 1. *de Concess. præb. in* 6. dicitur, privilegium prodesse à tempore scientiæ. ℞. inprimis esse allegationem partis; deinde ibi non deciditur, an non aliquando prosit à tempore, quo datum est, sed alia quæstio movetur, an nimirum, si agatur in privilegio de jure tertij, requiratur ut privilegium illi tertio innotuerit? & ideo pars dixit, sufficere quòd innotuerit privilegiato.

II. In beneficio absenti collato non acquiritur jus ante acceptationem. *c. si tibi absenti.* 17. *de Præb. in* 6. Consularis dignitas acquiritur literis præstitis, id est, præsentatis, *l. fin. junct. gloss. C. de Consul.* servo absenti non quæritur libertas data ante certiorationem ejus. *L. qui absenti.* 38. *ff. de Acquir. poss.* Donatio non confert jus donatorio ante acceptationem. *l. absenti.* 10. *ff. de Donat.* Legitimatio liberorum per rescriptum Principis desiderat eorum ratihabitionem. *Auth. quib. mod. naturales.* §. *illud tamen col.* 7. ℞. ex his omnibus non rectè necessariò inferri ad privilegia, & multò minùs ad licentiam datam alieno parocho; quia in illis propterea requiritur alterius partis acceptatio, quòd trahant secum aliquam ejus reciprocam obligationem, ita beneficiatus tenetur ad onera beneficij, & subjectionem Episcopi: Consul. ad onera consularia: servus manumissus ad Jus Patronatus & operas libertorum: Donatarius ad antidota & evitandam ingratitudinem, *juxt. l. fin. C. de Revoc. don.* liberi legitimati, ad jus Patriæ potestatis. In privilegijs autem, præsertim veró dispensationibus gratuitis, vel licentia ad assistendum matrimonio (quam assistentiam parochus alienus per se paratus est facere) nulla talis reciproca obligatio est. Cæterùm *ex d. c. si tibi absenti.* 17. *de Præbendis in* 6. non leve argumentum pro contrario desumi potest, hoc ipso, quòd ante notitiam quæratur beneficiato saltem jus ad rem, ita ut Episcopus illud beneficium sine consensu ejus alteri nequeat conferre. Deinde in allegatis locis non deciditur, an secuta ratihabitione non quæratur beneficiato vel alijs jus in re a die primæ collationis sicut in legatis, quæ etiam requirunt acceptationem & tamen cedunt à die mortis. Valorem autem matrimonij etiam quandoque posse esse in suspenso dicetur inferiùs in tit. V. *de Conditionibus appositis.*

III. Parochus non potest exercere jurisdictionem, quam ignorat se habere. ℞. cùm Parochus in matrimonio

nio potiùs testis, quàm judex aut minister sit, ideò assistentiam matrimonialem non esse propriè exercitium jurisdictionis, aliàs parochus inuitus vel excommunicatus validè non assisteret, quòd tamen docet Sanch. *Lib. 3. disp. 39. & eod. l. 3. disp. 21. n. 4.* & hoc ipsum est in quæstione, an actus, qui ab alterius licentia dependet, non possit exerceri ex rationabili illius licentiæ præsumptione, præsertim quando jam actu data est, licèt adhuc incognita. Demùm etiam illa opinio Sanch. *d. disp. 36. num. 7. & 8.* quà in casu, quo per nuncium licentia petita est, requirit, ut saltem data licentia ipsi nuncio innotuerit juxta ea, quæ præmisit *Lib. 1. disp. 6. num. 20. & disp. 7. n* 35. non est extra controversiam, quia multi & graves DD. apud eundam Sanch. CC. contrasentiunt. Quibus etiam potest addi Laym. *Lib. 1. tract. 4. c. 23. sub n.* 10. ubi docet, ex petita & rationabiliter præsumpta dispensatione (si actu data sit, quamuis necdum cognita) validè contrahi posse. Nam ex mente omnium DD. concessio quæcunque valet, quando concurrit consensus utriusque, sed quando unus petit, & alter dat, concurrit consensus dantis & accipientis, sicut in stipulatione per interrogationem unius, & responsionem alterius statim nascitur obligatio, nec requiritur, ut interrogans responsionem denuò acceptet. Et in *clem. 1. de Procurat.* procurator constituitur, si unus per literas rogauerit, & rogatus literas sine protestatione retinuerit.

Testes porrò, qui ad contractum matrimonij præ-
18 sentes esse debent, non requiruntur omni exceptione majores; sed ne matrimonia frequenti periculo nullitatis exponantur (sicut testamenta, in quibus tam exacti testes desiderantur) quoscunque testes rationis compotes, & intelligentes rem, de qua agitur, etiam domesticos, infames, fœminas, consanguineos, &c. sufficere tradit Barbosa *d. l. n.* 121.

Nulla tamen necessitas vel ignorantia excusat ab
19 obseruatione legis, quæ formam actui præscribit, quatenus ea forma non seruata actus valere possit. Quare licèt ante repentinum discessum contracturus Parochum vel testes habere non posset, vel homo rudis inuincibiliter ignoraret requiri, nihilominus sine eorum præsentia inualidè contraheret. Text. in Trid. *s. 24. de Reform. matrim. cap. 2. in princ.* Sanch. *d. lib. 3. disp.* 17.

Postremò breuiter inquirendum, quid censendum
20 de matrimonio contracto in loco, ubi Conc. Trid. in puncto reformationis matrimonij receptum non est? &

Dico I. si matrimonium contrahatur ab incolis talis loci, illud baud dubiè validum erit secundùm antiquos Canones, ex quibus ad substantiam matrimonij solummodo mutuus consensus & absentia impedimenti dirimentis requirebatur, ubi enim lex noua promulgata vel recepta non est, non obligat. *c. in istis. 3. vers. leges. dist. 4.* Navar. *in Man. c. 23. n. 41.* Chok. *de Iurisd. ord. in exempt. p. 1. q. 50. n. 8.*

Dico II. Si quidam ex loco recepti Concilij excurrat ad locum non recepti Concilij & ibi contrahat cum incola illius loci, pariter valebit Matrimonium: cùm enim contractus matrimonij sit indiuiduus, regulatur secundùm locum unius cujuslibet ex contrahentibus. Sicut aliunde constat, proprium parochum sponsi esse etiam proprium sponsæ, si ex diuersis parochijs sint desponsari.

Dico III. Si utraque pars emigrauerit ad locum non recepti Concilij *sine fraude* & ex causa transferendi *verum* vel *quasi* domicilium aut etiam per modum transitus, valebit matrimonium juxta morem illius loci contractum. Tum quòd contractus reguletur secundùm leges loci ubi celebratur, *l. si fundus. 6 ff. de Evict.* Gail. *lib. 2. Obs.* 123. tum quòd peregrini ex probabiliori non obligentur legibus domesticis. Non obstat, quòd Trid. *inhabilitaverit personas* ad contrahendum sine præscripta solennitate, inhabilitatio autem personæ comitetur ipsam personam sicut umbra corpus. Nam hoc procedit, quando persona est in indiuiduo per sententiam judicis inhabilitata, secus si inhabilitatio sit generalis ex lege, tunc enim habet legis naturam, ut non obliget, ubi non est recepta, *arg. c. 2. de Constitut. in 6.* Sanch. *de Matrim. l. 3. disp.* 18. Pont. *de Matrim. l. 5. c. 9 n. 2.* Barb. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 32. n.* 153. & alij ibid. magno numero citati.

Dico IV. Si excursus ad locum non recepti concilij fiat hac sola intentione contrahendi sine proprio Parocho, adeòque *in fraudem legis* dubitant DD. an valeat matrimonium? Nam transiens ad talem locum & ibidem contrahens secundùm leges illius, videtur uti jure suo, adeoque nemini fraudem aut injuriam facere. *l. nullus videtur. 55. ff. de R. I L. 3. §. 2. ff. de Lib. hom. exhib.* Intentio quoque mala, quamvis aliquando actum faciat *illicitum*, non tamen statim *invalidum*, ut si quis Parochum corrumpat, ut se sine denuntiationibus in fraudem prioris sponsæ copulet: si filiusfamilias aut Clericus bona inter viuos alienent, eò quòd de his testari nequeant, &c.

Nihilominus à Sac. Cong. Card. decisum & ab Urbano VIII. confirmatum esse, quòd matrimonium ita contractum inualidum sit, refert Lugo *in Resp. mor. dub.* 36. Barb. *de Par. c. 21. n.* 26. Bossius *de Contract. Matr. c. 1. §.* 29. & pro hac decisione facit, quòd fraus & dolus non debeant patrocinari. *c. sedes. 15. de Rescript.* quòd *contra legem* facere, & *in fraudem legis* æquiparentur. *l. contra legem. 29. cum L. seq. ff. de LL. L. ex facto. 43. §. fin. ff. de Valg. subst. L. 3. §. is autem. ff. ad S. C. Maced. cap. ult. de R. I. in 6.* ita in *l. hoc modo. 64. de Condit. & demonst.* notanter constitutum est, ut si per fraudem præjudicetur Legi Reip. utili, ipso jure rescindatur, quod fraudandæ legis gratia factum est. Quis verò non videat, Concil. Trid. cum tanta præstantissimorum virorum deliberatione conclusum, esse legem Reipub. utilissimam, & si id defraudari permittatur, januam aperiri raptibus & clandestinis desponsationibus cum ingenti nonnunquam præiudicio parentum & priorum sponsalium, aliorumque interesse habentium. Quare ad rationes contrarias responderi potest, negando, quòd jure suo utatur, qui legem defraudare cogitat. Deinde quòd mala intentio non *irritet* actum, si nihil mutet in substantialibus à lege requisitis.

Dico V. Hæretici si permixti cum Catholicis, apud quos Concilium receptum est, viuant & in minori numero sint, tenentur statuto Concilij. *argum. l. quod major. 19. ff. Ad municip.* Declara io Card. apud Cip. *Lib. 4. de Sponsal.* 16. Bossius *de Contr. matrim. capit. 1. §. 24. num. 65. & §.* 28. sunt enim hæretici per baptismum intra januam Ecclesiæ recepti, & ejus subditi effecti, subditus autem quamvis rebellis utique ad leges sui Superioris tenetur. Inde etiam fit, quòd Ecclesia magis hæreticos ad fidem compellat. *tot. tit. X. de Hæret.* quàm judæos & gentiles, qui non sunt propriè ejus subditi, dicente Apost. *quid mihi de ijs, qui foris sunt, judicare.*

Dico VI. Principes & Domini sæculares possunt punire adjuvandi juris Ecclesiasticis causa tales excurrentes, vel alia illicita matrimonia contrahentes, Sanch. *lib. 3. disp. 47. n.* 13. laudabile est enim Principi Ecclesiam eiusque statuta defendere. *arg. c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret. c. decernimus. 8. de Sent. excom. in 6. clem. un. de Iurejur. Extrav. unam sanctam. de Major. & obed. inter Com.*

Dico VII. qui vice versa ex loco non recepti Concilij veniunt ad locum, in quo receptum est, tenentur secundùm formam Concilij contrahere. Quidquid enim sit, an & quando peregrinus teneatur ad

leges loci, per quem transit, (quod de legibus juris communis probabiliùs affirmatur cum Nau. *in Man. c.25. nu.* 120. Laym. *de ll. c. 12. n. 3.*) recepta est doctrina, quòd circa solennitatem contractuum teneatur. Sanch. *d. disp.* 18. *num.* 26.

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

SUMMARIA.

1. *Polygamia damnata in fide Orthodoxa.*
2. *Cur, & quomodo in veteri testamento plures uxores concessæ?*
3. *Secundæ nuptiæ non admittuntur, nisi solutis primis per mortem aut dispensationem.*
4. *Quid si quis vivente prima uxore superinduxerit alteram?*
5. *Quæ probationes requirantur ad probandam mortem alterius conjugis.*
6. *Quando uti liceat matrimonio secundo, si dubitetur de morte primi conjugis?*

1 DE fide Christiana credimus damnatam esse *polygamiam*, nec uni viro licere habere simul & semel plures uxores, vel uni mulieri plures uiros, ut definit Tridentin. *Sess. 24. de Matrim. can.* 2. & constat ex Euangelio *Matth.* 19. ubi Christus dicit adulterium committi, si quis una uxore dimissa, aliam ducit, & revocat matrimonium ad primam institutionem, ubi Deus unum virum & unam fœminam creavit: adversatur enim polygamia fini saltem secundario matrimonij: quia impeditur cohabitatio matrimonialis pacifica: & si maritus erga unam uxorem magis affectus esset, quàm erga alteram, periclitaretur alterius castitas, & ita matrimonium respectu hujus uxoris minùs à marito dilectæ non esset remedium, sed potiùs periculum peccati; unde cùm hoc impedimentum ligaminis Juris Divini & naturalis sit, nulla consuetudine, vel dispensatione humana tolli potest.

2 Quòd verò in Veteri Testamento Patriarchis & Judæis licuerit simul & semel habere plures uxores, dicendum est, DEUM Matrimonij & naturæ auctorem, in lege, quam ipse posuit, ad gentis suæ electæ multiplicationem dispensavisse, eamque dispensationem postea à generis humani Reparatore revocatam esse, argumento *cap. gaudemus. 4. de Divort.*

Id autem nunquam licuit, ut una mulier simul & semel haberet plures viros, quia talis cohabitatio impediret etiam finem primarium matrimonij, cùm ex sententia medicorum raró, aut nunquam inde sequi soleat prolis generatio; & deinde omnia jura pro patre & filio lata confunderentur, quia incertus pater esset.

3 Porrò ut hodie liceat inter Christianos ad secundas nuptias transire, debet priùs matrimonium quoad vinculum fuisse dissolutum, & siquidem fuerit matrimonium *ratum* per dispensationem Pontificis aut ingressum in religionem; si autem consummatum, per mortem alterius conjugis.

4 Quòd si quis de facto contraxerit matrimonium viuente prima uxore, distinguendum erit, an mulier sciuerit, virum legitimam habere uxorem, vel an ignorauerit? Si scivit ab initio, vel ex post facto, & insuper passa est se cognosci ab eo (secus, si cognita nunquam fuisset,) tunc etiam post mortem primæ propter adulterium & fidem datam est impedimentum dirimens inter ipsos; si ignoravit secunda uxor vitam prioris toto tempore ante mortem eius, tunc in potestate quidem secundæ uxoris deceptæ est, separari à viro putativo, eo quòd matrimonium mortua prima uxore non confirmetur, cùm consensus in matrimonium propter impedimentum fuerit illegitimus, vir tamen si mala fide egit, ratione promissionis & deceptionis compelli potest ad contrahendum de novo cum decepta, de quibus omnibus videatur text. & Gloss. *in c. 1. c. conveniens. &c. fin. 7. De eo, qui duxit &c.*

Quæres. Si alter conjux dicatur mortuus in remotis locis, quales probationes ad demonstrandam mortem eius requirantur? 5

R. Licet de jure civili uxoribus dubitantibus de morte mariti concedatur licentia ad alias nuptias transeundi, si maritus ultra spatium 5. annorum abfuerit, ut apertè constat *ex L. uxores. 9. ff. de Divort.* Aliud tamen de Jure Canon. constitutum est, ut scilicet post quanticunque temporis absentiam non aliter permittatur conjux præsens ad secundas nuptias transire, quàm si certum nuntium de morte absentis acceperit, text. *c. in præsentia. 19. de Sponsal.* neque nomine *certi nuntij* intelligendus est unus testis, aut fama de morte conjugis, ut quidam volunt apud Barb. *in eod. cap. 19. n. 3.* sed illud verbum *nuntium* accipiendum est in *neutro* genere, ut significet certam probationem & denuntiationem, cui in judicio fides adhiberi possit: cùm enim per transitum ad secundas nuptias possit conjugi absenti & forsan adhuc viventi grave præjudicium fieri, non est æquum, ut hic transitus concedatur, nisi plena probatio de morte proferatur: interim tamen, quia ex parte præsentis potest esse periculum incontinentiæ, aliæque Justæ causæ, ex quibus ad secundas nuptias urgeatur, & aliàs noti juris est, quòd ob difficultatem probationes imperfectæ admittantur, per text. & DD. *in L. non omnes 5. ff. à barbaris. 16. ff. de Re militari.* ideo etiam moralis certitudo de morte conjugis absentis sufficit, cui nimirum arbitrio judicis & prudentis viri rationabiliter credi possit, quamvis absolutè infallibilis non sit: unde sufficiet, si cum uno teste fama, aliæve circumstantiæ concurrant, ut quia absentia est diuturna, & absens fuit senio vel morbis confectus, in periculo belli, latronum, naufragij, vel pestis constitutus, post diligentem & longam inquisitionem nullibi repertus. Ad majorem tamen cautelam usus judiciorum obtinuit, ut quando rationabile dubium subest de morte prioris conjugis, licentia transeundi ad secundas nuptias à judice Ecclesiastico petatur, qui, si probationes minùs perfectæ sint, solet juramentum conjugi, quòd vitam alterius conjugis nec sciat, nec credat, deferre: quòd si de facto ante certum nuntium secundum matrimonium contractum sit, ejus valor erit in suspenso, usq; dum de rei veritate appareat.

Circa usum autem talis matrimonij generalis quæstio movetur à DD. an & quando sit licitus, si dubitetur de valore matrimonij? R. tres casus esse distinguendos. 6 I. si utrique conjugi saltem probabiliter constet de impedimento, aut uterque rationabiliter dubitet, usus matrimonij ex neutra parte licitus erit. II. si unus sciat impedimentum, aut rationabiliter dubitet, sciens nec exigere nec reddere; qui verò dubitat, is ex sua parte debitum quidem exigere non potest, alteri tamen parti in bona fide existenti, & nihil dubitanti, si petet, reddere tenebitur, qua de re alibi plura dicuntur. III. si nec adsit scientia impedimenti, nec rationabile dubium, sed tantùm scrupulus & levis anxietas, ad consilium Episcopi, Parochi vel Confessarij deponenda erit, & licitus utrinque sequetur matrimonij usus, sicut hac de re sunt textus valde notabiles *in c. literas. 13. de Restit. spol. c. 2. de Secund. nupt. & cap. inquisitioni. 44. de Sentent. excommunic.*

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in desponsatione, vel alijs contractibus.

SUMMARIA.

1. *Conditio, Modus, Demonstratio, Causa.*
2. *Quid sit Conditio?*
3. *Quid Modus?*
4. *Differentia Modi & conditionis.*
5. *Quid sit Demonstratio?*
6. *Quid causa?*
7. *Conditio vel Modus contra substantiam matrimonij illud annullat.*
8. *Conditio & Modus turpis vel impossibilis habentur pro non adiectis.*
9. *Tria bona substantialia matrimonij.*
10. *An conditio contra bona matrimonij, sed honesta matrimonium invalidet?*
11. *Resolvitur argumentum contrarium.*
12. *Conditio vel modus impossibilis joci causa adjectus præsumitur.*
13. *Sed hæc præsumptio est tantùm juris.*
14. *Conditiones turpes de præterito non invalidant matrimonium.*
15. *An sponsalia invalidentur per adjectionem conditionis turpis vel impossibilis.*
16. *Sponsalia consanguineorum sub conditione, si Papa dispensaverit, contracta valent.*
17. *Resolvitur argumentum contrarium.*
18. *Quando Parochi & testium præsentia requiratur ad matrimonium conditionatum.*
19. *Sponsi utentes copula non videntur recedere à conditione apposita.*
20. *Causa & Demonstratio qualiscunque semper habetur pro non adjecta.*

Sicut omnes contractus non tantùm purè & absolutè, sed etiam conditionatè iniri possunt, ita quoque sponsalia, & matrimonium; quia verò hodie quando post Concil. Trid. matrimonium coram parocho & testibus contrahi debet, inauditum est, id sub conditione contrahi, ideo prætermittimus plurimas difficultates, quas fusè tractat Sanch. *de Matrim. toto lib. 5.* & aliqua tantùm, quæ ad intellectum Canonum & praxin maximè circa sponsalia conditionata deseruire possunt, attingemus.

1 Præsuppono sponsalibus posse aliquid adijci, vel ut *conditionem*, vel ut *modum*, vel ut *demonstrationem*, vel ut *causam*, quæ omnino inter se differunt.

2 Nam *conditio* est, cùm aliquid adjicitur suspendens contractum, nec partes ante illius eventum obligari volunt, & explicatur per particulam *si*, v.g. ducam te, si mille dederis in dotem.

3 *Modus* est adjectio oneris, ad quod post contractum volumus alterum obligare, & ordinariè exprimitur per conjunctionem *ut*, v. g. duco te, ut mecum mercimonia exerceas. Differt à conditione, quòd modus non suspendat obligationem principalem, sed habeat suam obligationem propriam, ad quam implendam alter cautionem præstare debet, & si fortassis non præstiterit, non statim propterea irritum est matrimonium, cùm principalis obligatio adhuc subsistat, sed per judicem ad implendum modum compelli debet.

Si dubitetur, an adjectio sit *conditio* vel *modus*, quia contrahentes usi sunt verbis dubiis, attendendum erit, an non priùs voluerint ratam obligationem, quàm illa adjectio expleatur, & erit *conditio*, si verò priùs voluerint ratam obligationem, & postea primùm alterum grauatum ad aliquid faciendum, erit *modus*, sicut docet Bartholus *in L. quibus diebus. 40. ff. de Conditionibus & demonstrationibus.* 4

Demonstratio est, quando significatur aliqua qualitas in contrahentibus, & explicatur per relativum, aut dictionem importantem aliquam qualitatem, v. g. duco te, quæ de tali stemmate es, &c. 5

Causa demum illa dicitur, quæ denotatur per dictionem *Quia*, & indicat matrimonium, seu causam contractus, v. g. duco te; quia diues es, &c. His præsuppositis. 6

Quæritur I. Quid juris, si matrimonio *conditio* vel *modus* adjiciatur naturaliter vel ciuiliter *impossibilis*, id est, ut per naturam, uel (cùm contra bonos mores sit) per leges licitè impleri nequeat, ut si cælum tetigeris, si patrem, si inimicum meum occideris, &c. 7

De Jure Ciuili distinguitur inter contractus & ultimas uoluntates, siue testamenta, si de hujusmodi conditionibus agatur. In contractibus conditio impossibilis statim ab initio uitiat contractum, quasi non censeantur habere animum contrahendi, qui conditionem impossibilem adjiciunt, *L. non solùm. 31. ff. de Obligationibus & actionibus. L. impossibilis. 7. ff. de Verborum obligationibus.* Modus autem impossibilis uel contra bonos mores non uitiat contractum, sed uitiatur, & pro non adjecto habetur, v. g. dono tibi equum, ut cælum ascendas, ut hæreticus fias, &c. sicut ex communi docet Medina *de Iustit. & Iur. tom. 1. tract. 2. disp. 28. §. impossibilis.* At uerò in testamentis & ultimis uoluntatibus conditio & modus impossibilis pro non scriptis habentur, propter singularem fauorem ultimarum uoluntatum, ut potiùs sustineantur, quàm pereant, §. *impossibilis. 18. Institut. de Hæredibus instituendis.*

Circa matrimonia hujus quæstionis decisio habetur *c. ultimo. h. tit.* ubi distinguitur: an tales conditiones sint contra substantiam matrimonij, uel an aliunde sint turpes, aut impossibiles? priori casu dicitur esse nullum matrimonium sub tali conditione contractum, posteriori uerò ualere matrimonium & propter ejus fauorem, sicut in testamentis conditionem haberi pro non adjecta. Ad hoc autem ut sciatur, quando conditio sit contra substantiam matrimonij aduertendum est secundùm Gl. *in eod. cap. fin. in V. contra substantiam*, tria esse bona conjugij, nimirum *bonum fidei*, *bonum prolis*, & *bonum Sacramentis. c. omne. 10. caus. 27. q. 2.* Si jam conditio uni ex istis aduersetur, dicitur contra substantiam matrimonij. *Bono prolis* aduersatur conditio: si generationem prolis euitaueris, si uenena sterilitatis sumpseris, &c. *Bono fidei*, si te adulterandam dederis pro quæstu. *Bono* denique *Sacramanti*, quod matrimonium facit inseparabile, si dicas: contraho tecum, donec aliam inueniam honore & opibus ditiorem, prout ista exempla ponuntur *in d. c. fin. eod.* 8 9

Quæritur II. An idem dicendum sit si conditio adjecta aduersetur quidem bonis matrimonij sed sit honesta, v. g. contraho tecum, si mecum in perpetua castitate uiuere uelis? Pro affirmatiua facit, quòd dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, alias sterilitas uel adulterium semper dissoluerent matrimonium, quia deficeret bonum prolis & fidei conjugalis. Item B. Virgo & D. Iosephus uidentur nō potuisse aliter, 10

quàm hoc modo contraxisse, cùm jam priùs votum castitatis emiserint, & hanc sententiam probabilem dicit Sanch. *l. 5. de Matrim. d. 10. n. 5.* Contrariam tamen probabiliorem existimamus cum eodem Sanch. quamvis enim dicta bona matrimonij non sint necessaria in executione, & matrimonium esse possit sine copula, debent tamen esse in obligatione: & mutua corporum traditio saltem quoad obligationem est de substantia matrimonij, sine qua matrimonium perfectum dici non potest: est enim matrimonium viri & mulieris conjunctio, non qualiscunque, sed ordinata ad copulam, aliàs inter fratrem & sororem matrimo-

11 nium dici deberet. De matrimonio B. Virg. dicendum est, non habuisse talem conditionem, sed fuisse simpliciter contractum, quamvis neuter ex desponsatis habuerit intentionem utendi copula: nam obligatio bene potest consistere sine executione, & cum proposito intermittendæ executionis, præsertim quando per DEI revelationem notificatum est, nunquam ab altera parte executionem petendam, obligationem enim & executionem diversa esse nemo dubitavit, atque in hunc sensum non obscurè de matrimonio B. Virginis loquitur August. *in c. 3. causa 27. q. 2.*

12 Quæritur III. An & quando matrimonium censendum sit adjecta conditione turpi vel impossibili, si aliquis revera non aliter, quàm sub tali conditione se obligare intenderit?

Omnes DD. laborant, quo sensu Pontifex potuerit, vel voluerit conditiones turpes vel impossibiles à matrimonijs rejicere, & matrimonium pro simpliciter contracto habere, cùm tamen jure naturæ consensus ad matrimonium requiratur & sine consensu matrimonium esse non possit, non intelligitur autem consentire, qui noluit se obligare nisi sub conditione turpi aut impossibili, juxta text. apertum *in L. non solum, 31. ff. de Obligationibus & Actionibus*. Breviter dicendum S. Pontificem in illo *c. final.* inducere præsumptionem, quòd scilicet quilibet præsumatur in contrahendo matrimonio, quoad negotium principale seriò agere, & obligationem suam purè facere propter reverentiam Sacramenti; conditionem autem impossibilem, uel joci causa vel ut modum (qui per superiùs dicta, si impossibilis sit, non obligat) adjicere, & cùm dubium sit, an faciens conditionem impossibilem habuerit seriam intentionem vel contrahendi matrimonium, vel ponendi conditionem, jura in tali dubio pro favore matrimonii præsumunt.

13 Quæritur IV. An hæc præsumptio sit & *juris & de jure*, itaut nulla probatio in contrarium admittatur; ut, qui revera non consenserit, nisi sub conditione, nihilominus pro consentiente habendus sit?

℞. Esse præsumptionem *juris tantùm*, adeoque cedere veritati & aliis probationibus, ac fortioribus præsumptionibus elidi posse. Unde non rejicietur conditio, sed potiùs matrimonium censebitur esse nullum, si ex variis qualitatibus & circumstantiis, qualitate, affectu & interesse contrahentium colligi possit, quòd vel ideò conditionem impossibilem adjecerint, quòd nullo modo obligari voluerint, ut si nobilis dicat rusticæ, contraho tecum, si montem aureum in dotem dederis; vel revera non aliter, quàm expleta conditione turpi, ut si hæreticus dicat Catholicæ, contraho tecum, si lutherana fias. Item si conditio adjecta non sit simpliciter impossibilis, v. g. si pauperi, quæ credebatur dives, dicatur, contraho tecum, si mille in dotem dederis, non poterit præsumi conditionem tantùm joci

14 causa adjectam esse. Præterea etiam conditiones turpes de præterito, ut si patrem occidisti, ex communi sententia non rejiciuntur, cùm enim non invitent non ampliùs ad delinquendum, sed jam supponantur extitisse, non sunt hoc respectu turpes censendæ. Covar. *de Matrim. p. 2. c. 3. §. 2. n. 3.*

Quæritur V. An sicut in matrimonio, ita etiam in sponsalibus de futuro conditiones turpes aut impossibiles rejiciantur, & sponsalia pro absolutè contractis habeantur. Affirmativa communis est apud Sanch. *dict. lib. 5. disp. 17. num. 2.* eò quòd favor matrimonii videatur etiam ad sponsalia extendendus, utpote quæ sunt via ad matrimonium. Negativa tamen, quam tenet Zoesius. *h. t. num. 22.* videtur mihi æqua & probabilior, quia *c. fin. eod. tit.* tantùm loquitur de matrimonio, sed ubi agitur de restringenda libertate matrimonii & inducenda obligatione, non est facilè obligatio extendenda. 15

Accedit, quòd *c. fin* sit correctivum Juris Communis, de quo in contractibus conditiones impossibiles non rejiciuntur, sed vitiant contractum, *L. non solùm. 31. ff. de Obligation. & action.* Correctio autem juris est strictè accipienda. *L. præcipimus. 32. in fin. Cod. de Appell.* Unde ulteriùs infero, si aliquis dicat: promitto tibi matrimonium, si mecum, concubueris, si me in tali scelere juveris, talem non obligari, nisi secuto concubitu, vel scelere.

Quæritur VI. An valeant sponsalia vel matrimonium contractum inter consanguineos sub conditione; *si Papa dispensaverit*, adeoque an pendente tali coditione alterutra pars resilire & cum alio contrahere valeat, vel dispensatione obtenta novus consensus requiratur? Negant non pauci cum Sylv. *Verb. Matrim. 3. q. 9.* conditio enim, quæ dependet ex principis voluntate, inquiunt, est impossibilis, quia ordinario jure fieri non potest, *per text. in L. continuus. 137. §. cùm quis & L. inter stipulantem. 83. §. sacram ff. de Verb. oblig.* Si ergo talis conditio; *si Papa dispensaverit*, tanquam impossibilis rejiciatur, utpote dependens ex Principis voluntate, sponsalia vel matrimonium valere non poterunt, quia absolutè consanguinei ad contrahendum inhabiles sunt. 16

Nihilominus dicendum est, non esse conditionem impossibilem & consequenter valere contractum, dummodo ponatur casus, in quo Pontifex solet dispensare, si nimirum consanguinei non sint in gradu valde propinquo, & simul habeant justam causam petendi dispensationem: quod enim frequenter, & quotidie fieri solet, non est impossibile, sed dispensationes inter consanguineos quotidie impetrari solent, ergo, &c.

Ad argumentum contrarium ℞. conditionem, quæ dependet à principis voluntate reputari impossibilem, quando princeps id concedere non solet, nisi de extraordinaria sua potestate & rarissimis in casibus &c. Præterea promittens fæminæ matrimonium sub conditione: *si Papa dispensarit*, tenetur insuper hanc dispensationem impetrare, quia qui obligatur ad principale, obligatur etiam ad accessorium, sine quo principale haberi non potest. Sanch. *d. lib. 5. n. 12. & 36.* 17

Quæritur VII. Si hodie post Trid. contraheretur matrimonium conditionatum, quandonam parochus vel testes intervenire deberent, an tempore contractus, vel postquam conditio extiterit? 18

℞. Utroque tempore, etenim si non intervenirent tempore contractus, dicerentur tantùm sponsalia de futuro, non matrimonium, quia, ut sæpe dictum, nullum hodie post Trid. est matrimonium sine parochi & testium præsentia. Tempore verò existentis conditionis, nisi intervenirent parochus & testes, non possent in foro externo testari, matrimonium verè & substantialiter contractum esse, sed tantùm fuisse contractum inchoatum, pendentem, & adhuc solubilem, quod utique intentioni Trid. adversatur, quod ideo parochum & testes requisivit, ut de matrimonio in foro externo ad multa incommoda evitanda testificari valeant. Sufficit autem, ut ipsi contrahentes coram parocho & testibus affirment, conditionem esse impletam, nam hoc ipso satis intelliguntur purificare

contra-

contractum, licet parochus vel teste per se conditionem impletam non viderint, teste Laym. *de Matrim. p. 2. nu. 24.* qui tamen putat sufficere, ut tempore contractus præsentia parochi & testium accedat.

19 Quæritur VIII. An hodie post Concil. Trident. si contrahentes post sponsalia conditionata utantur copula carnali pendente conditione, censeantur per hoc à conditione recessisse, & sponsalia purè contraxisse? Licet ante Concil. certum fuerit, quòd copula accedens sponsalibus tantam vim habuerit, ut non solùm conditionem à sponsalibus sustulerit, sed etiam verum consensum de præsenti & matrimonium induxerit, quia præsumptione *juris & de jure*, contra quam non admittebatur probatio in contrarium, sponsus non præsumebatur alio, quàm affectu maritali suam sponsam cognovisse. *cap. is, qui fidem. 30. de Sponsal. c. per tuas. 6. hoc tit.* Attamen hodie post Concil. Trident. quando matrimonium sine parocho & testibus non subsistit, certum quidem est, quòd sola carnalis copula non habeat ampliùs vim efficiendi matrimonium; an verò partes præsumantur, saltem à conditione apposita recessisse, dubitatur? Id aliqui satis probabiliter affirmant, eò quòd in hac parte Trid. nil mutaverit, adeòque sub constitutione Juris veteris reliquerit. Zypæus *Consultat. Canon. lib. 4 consult. 2.*

Negativam docet Sanch. *lib. 2. disput. 26. num. 22.* Fundamentum est, quòd hodiè post Trident. cesset ratio legis, quæ olim præsumebat recessum à conditione per copulam: quia olim ista præsumptio oriebatur, ne Ecclesia præsumeret delictum fornicationis, præsumpsit copulam factam affectu matrimoniali, & consensum de præsenti, quod hodie post Trident. non potest ampliùs fieri, cùm solus consensus de præsenti non sufficiat ad matrimonium, ut diximus. Si tamen ex tali copula sponsa grave damnum incurrisset, ut quia esset impregnata, diffamata, & inde difficiliùs nuptura, æquitas suadet, tale damnum per matrimonium compensari, & priorem sententiam amplecti. Pro cujus confirmatione forsan non incongruè dici posset, quòd illa præsumptio juris de copula conjugali non fuerit ratio adæquata Canonis tollentis conditionem, sed etiam æquitas, ut damnum copulæ per matrimonium compensetur, & alia præsumptio, quòd non facilè fœmina consensura sit in copulam, nisi sub certa spe matrimonij, quæ certitudo firmatur rejecta conditione.

20 Quæritur. IX. An, quod hactenus de *conditionibus* dictum est, id etiam procedat, si *demonstratio* vel *causa turpis*, *impossibilis* aut *falsa* adjiciatur, v. g. contraho tecum, quia sterilis es, quia nobilis es, cùm tamen non sit? R. Demonstrationem vel causam per se sumptam non quidem suspendere, vel vitiare matrimonium, sive sit turpis sive contra substantiam matrimonij, sive falsa, sed potiùs haberi pro non adjecta, arg. *l. falsa. 33. ff. de Condition. & demonstrat.* quia tamen falsa causa vel demonstratio inducit *errorem*, & *error* nonnunquam facit deficere consensum, & consequenter matrimonium, ideò hic observanda erunt, quæ supra *Tit. IV. de Errore* dicta sunt.

TITULUS VI.

Qui Clerici vel Voventes Matrimonium contrahere possunt.

§. I.

De Voto.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex sit Votum?*
2. *Tantùm votum solenne irritat matrimonium.*
3. *Votum simplex contracto matrimonio impedit exactionem debiti.*
4. *Quid de voto ingrediendi religionem?*

Constat votum castitatis aliud esse *simplex*, aliud *solenne*, nimirum quod in Religione ab Ecclesia approbata emittitur, vel sacris Ordinibus clericalibus annexum est. 1

Porrò tantùm votum *solenne* irritat matrimonium non autem votum *simplex*. Votum quidem simplex impedit matrimonium, & si contrahatur, pœnitentia Ecclesiastica mulctandi sunt contrahentes, non tamen propterea annullatur, ut clarè decisum est in *c. unico. de Voto in 6.* 2

Licet autem matrimonium cum voto *simplici* castitatis contractum valeat, votum tamen non expirat, sed adhuc obligat ex parte voventis, in quantum ab eo servari potest, ut scilicet nunquam exigat, sed tantùm alteri parti exigenti (cui votum alterius præjudicare non potuit) reddat debitum conjugale.

Attamen propter quotidianum periculum transgressionis consulitur hujusmodi voventi, ut ipse vel alius ejus nomine dispensationem petat, quam ob periculum incontinentiæ & difficultatem adeundi Pontificem concedere solet Episcopus, cum ea moderatione, ut supplicans stante matrimonio jam contracto valeat reddere & exigere debitum conjugale, dissoluto autem matrimonio per mortem alterius conjugis votum obliget, sicut priùs &c. 3

Verùm alia est ratio de votis ingrediendi religionem, suscipiendi ordines clericales, aut vivendi in celibatu, absque expresso voto castitatis: cum talibus enim votis, licet matrimonium absque peccato mortali & violatione voti contrahi non possit, contractum tamen valebit, neque hic erit abstinendum à petitione debiti, quia necdum castitas actu promissa est, Sanch. *lib. 9. disp. 33. n. 9.* 4

§. II.

De Ordine.

SUMMARIA.

1. *Ordines sacri dirimunt matrimonium.*
2. *Quæ pœnæ sint contrahentium in ordinibus sacris?*
3. *Matrimonium non dissolvitur per susceptionem Ordinum sicut per ingressum monasterij. Et ordinatus efficitur irregularis.*

4. *In minoribus ordinibus validè contrahitur matrimonium.*
5. *In minoribus contrahens est ipso jure privatus suis beneficijs; fallit tamen si tantùm sponsalia de futuro contraxit.*

1 PORrò Clerici in *maioribus ordinibus* constituti matrimonium contrahere nullatenus possunt propter votum castitatis, quòd Sacris ordinibus annexum est, & in quod suscipiendo sacrum ordinem ipso facto consentire censentur, quamvis alijs verbis non exprimant, *c. un. de Voto. in 6.* Si de facto contrahere præsumpserint ad dimittendas mulieres & agendam pœnitentiam per suspensionis, & excommunicationis censuram compellendi sunt, *c. 1. de Cler. conjug.*
2 imò *ex clem. un. de Consang. & affin.* ipso facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in susceptis ordinibus ministrare, nec ad altiores valeant promoveri: in qua tamen irregularitate post peractam pœnitentiam dispensare Episcopo concessum est, dummodo cum vidua non contraxerint. *c. 1. & 2. h. tit. & c. 4. de Cler. conjug. cap. fin. de Bigam. non ord.*

3 Quid autem Juris, si post contractum matrimonium aliquis laicus suscipiat Sacros Ordines, anne tali casu dissolvetur matrimonium, sicut superiùs de ingressu in Religionem dictum? De hac quæstione extat constitutio *in extrauag. un. Ioan. XXII. de Voto.* quòd votum solennizatum per susceptionem sacri Ordinis dirimat quidem matrimonium post contrahendum, non autem matrimonium antea contractum, etiamsi id per carnis copulam consummatum non sit, eo quòd nec jure divino, nec per sacros canones reperiatur hoc statutum. Præcipit item S. Pontifex, vt si aliquis de facto post contractum matrimonium ordinatus fuerit, id tamen necdum consummaverit, per Ordinarium instanter moneatur & inducatur, vt Religionem ingrediatur, quòd si forsan renuerit adimplere ipsum, si uxor ejus institerit, per censuram Ecclesiasticam compellat contractum matrimonium consummare. Cæterùm post contractum matrimonium ordinatus efficitur irregularis & manet talis etiam soluto matrimonio, si tamen Religionem approbatam ingressus fuerit, & professionem tacitam vel expressam fecerit, poterit cùm ipso Episcopus dispensare. *d. Extravag. un.*

Sed quare potiùs sacri Canones statuerunt, ut per ingressum in Religionem dissolveretur matrimonium ratum, quàm per susceptionem sacrorum ordinum? ℞. Illam (præter alias, quas refert gl. *in d. Extravag. un. in V. est censendum*) posse congruentiæ rationem assignari, quòd ingrediens Religionem censeatur spiritualiter mundo mortuus, *c. placuit. 8. vbi gl. in v. mortuus. 16. q. 1.* & ab omni consortio prioris sponsæ in perpetuum separatus: è contra, quia tantùm sacros suscipiens in sæculo remanet, multis occasionibus & tentationibus expositus sit, ad relictam sponsam mutata voluntate & reconcepto pristino amore revertendi.

4 Clerici in *minoribus ordinibus* constituti matrimonium quidem contrahere possunt, sed si contrahant, omnibus beneficijs Ecclesiasticis privantur: quia simul voluptatibus & carnalibus desiderijs, ac divinis & Ecclesiasticis obsequijs vacare non valent, ait Pont. *in c. 3. de Cler. coniug.* & quòd hæc privatio *ipso Iure* inducatùr etiam ante sententiam Iudicis, nec post contractum matrimonium tuta conscientia clericus contrahens possit ampliùs percipere fructus sui beneficij, innumeris penè authoritatibus probat Barb. *In Collect. ad c. 1. de Cler. coniug. n. 2.* cui non resistit, quòd pœnæ in conscientia ante sententiam Judicis saltem declaratoriam locum non habeant; nam responderi potest, quòd supradicta privatio non proveniat propriè ex pœna, sed magis ex *incompatibilitate* beneficij cum statu matrimoniali, & ita ex interpretatiua renunciatione beneficij à Clerico per contractum matrimonij facta. Est autem hic notandum, quod de privatione beneficij dicitur, esse intelligendum si ipsum matrimonium actu contractum sit; si verò sponsalia tantùm de futuro Clericus in minoribus contraxit, necdum suo beneficio renunciasse censebitur, quia necdum statum incompatibilem actu suscepit. Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp. 46. n. 23.*

TITULUS VII.

De Eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine criminis intelligatur?*
2. *Sola promissio non constituit impedimentum.*
3. *Quando & quæ machinatio constituat impedimentum.*
4. *Machinatio debet habuisse effectum.*
5. *Occisio tam viri quàm fæminæ causat impedimentum.*
6. *Homicidium factum non causa matrimonij non causat impedimentum.*
7. *Adulterium & promissio diverso etiam tempore facta causant impedimentum.*
8. *Soluta ignorans complicem esse uxoratum acceptans promissionem non contrahit impedimentum.*
9. *Qualis debeat esse promissio, vt causet impedimentum.*

HIc agitur de Impedimento CRIMINIS, cuius nomine in præsenti tantùm intelligitur *Crimen adulterij & Homicidii.*

Dicendum ergò, quòd solum adulterium per se quidem non sit impedimentum dirimens matrimonij, 1
si tamen unacum adulterio concurrat matrimonij promissio, ubi legitimus mortuus fuerit; & multò magis, si de facto per verba de præsenti matrimonium attentetur, vel machinatio in mortem legitimi conjugis interveniat, statim insurget impedimentum criminis, & nunquam inter tales adulteros matrimonium esse poterit, *c. super 3. c. significasti. 6. c. cùm haberet. 5. & passim h. t.* quod ad excludendum votum captandæ mortis ita statutum est, ne, si talia matrimonia tolerentur, frequenter adulteri in vitam insontis conjugis insidias struerent. Nunc autem.

Quæritur I. An sola *promissio* sine *adulterio* constituat impedimentum dirimens, si v. g. uxor promittat alicui matrimonium, postquam maritus mortuus fuerit? 2

℞. Negativè, quamvis enim etiam sola promissio possit inducere votum captandæ mortis, tamen impedimenta matrimonij, tanquam odiosa, potiùs restringenda sunt, quàm ultra casus in jure expressos extendenda, & majus est semper periculum, si promissio conjungatur adulterio, quàm si sit sola, cùm homines libidine excæcati maiora facinora temerè audere soleant. Pro hac conclusione textus est satis clarus *in c. ultim. eod.* Attamen talis promissio licèt non irritet matri-

matrimonium ex post facto per novum consensum contractum, ex se tamen non est obligatoria, neque vim sponsalium habet; quia constante matrimonio de alio pascisci turpe pactum reputatur, & aliquam saltem occasionem captandæ mortis præbet, prout in simili de Jure ciuili pactum super viuentis hereditate *plenum stri- ctissimi eventus*, & propterea inualidum dicitur. *l. ult. C. de Pactis*.

3 Quæritur II. An sola machinatio in mortem conjugis absque adulterio causet nullitatem matrimonii? Inter diuersas DD. opiniones illa videtur probabilior, quòd machinatio unius ex desponsatis non causet impedimentum, nisi conjuncta fuerit cum adulterio; secus autem, si uterque consilio, auxilio, consensu aut conspiratione ad mortem conjugis innocentis concurrerit, ita non obscurè colligitur ex *c. 1. de Conversione infidelium*, ubi propter hoc solùm, quòd mulier cum alio viro soluto conspirauerit in mortem sui mariti, dissoluitur inter ipsos conjugium, nulla facta mentione adulterii, quare reliqui text. qui de sola machinatione loquuntur, de conjuncto adulterio explicandi sunt, ut ultra casus clarè in jure expressos non fiat impedimentorum extensio. Panorm. & Barb. *in d. c. 1. de Convers. infidel.*

4 Quæritur III. An requiratur, ut machinatio habuerit effectum, & conjux occisus sit?

℞. Affirmatiuè, quia in materia pœnali & odiosa verba strictè & cum effectu accipienda sunt, deducitur *ex c. si quis vivente. 5. caus. 31. q. 1.* ubi dicitur cum adultera contrahi posse matrimonium, nisi fortè vir aut mulier priorem maritum, qui mortuus fuerat, *occidisse* notetur.

5 Quæritur IV. An sit verum, quòd impedimentum criminis tantùm ex occisione uxoris nascatur, ècontra cùm de casu, quo uxor mariti mortem procurat, nihil in jure dispositum sit, adeò nec ad eum tanquam rarius contingentem extendendum, juxta *l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus*. Sicut docent Victor, Ledesma, Henriquez apud Gutierez *de Matrim. qu. 105. num. 10.*
℞. Nullam inter viri & uxoris occisionem faciendam esse differentiam, ita apertè conuincitur ex *c. 1. de Convers. infid. & in d. c. si quis vivente 5. caus. 31. q. 1.* quæ capitula de occisione uxoris loquuntur.

6 Quæritur V. An oriatur impedimentum, si homicidium cum adulterio quidem concurrat, sed factum sit ex alia causa, quàm intentione ineundi matrimonii, v. g. ex rixa orta & ob injuriam illatam?

℞. Non oriri in tali casu impedimentum probabilius videtur, quia ratio prohibitiua legis non subest in omni homicidio, sed tantùm in illo, quod intentione matrimonii committitur, ne scilicet adulteri spe matrimonii illecti frequenter in vitam innocentis conjugis insidientur. Sanch. *lib. 7. disp. 18. n. 13.*

7 Quæritur VI. An ad constituendum impedimentum *criminis* requiratur, ut simul & semel concurrat promissio & adulterium?

℞. Sufficere, si utrumque sit factum constante matrimonio priori, siue deinde acciderit eodem tempore promissio & adulterium, siue diuerso, ut satis colligitur *ex c. ult. h. tit.* in illis verbis: *Ceterùm tolerari non debet, si priùs vel postea, cùm vixerit uxor ipsius, illam adulterio polluerit.*

8 Quæritur VII. Quid juris, si fœmina soluta peccet cum conjugato, ignorans eum esse conjugatum, ex post facto autem, cùm jam de hoc est certiorata, promissionem acceptet, vel de facto contrahat matrimonium? ℞. Tali casu valdè probabiliter dici posse, nullum subesse impedimentum: quia illa copula ex parte fœminæ ob ignorantiam status conjugalis in altero non fuit formale adulterium, neque etiam adulterorum pœnam meretur, consequenter nec istam, quæ à jure tantùm adulterio cum promissione matrimonii conjuncto infligitur Barbosa. *in cap. 1. hoc tit. num. 2.*

Quæritur VIII. Qualis debeat esse promissio, quæ concurrens cum adulterio constituat impedimentum, an debeat habere connexam repromissionem, vel an sufficiat alterius partis promissio, acceptatio vel taciturnitas; & quid si ficta tantùm cum intentione alteram partem ad peccatum inducendi? 9

℞. I. Requiri promissionem, quæ habeat obligationem determinatam ineundi matrimonium cum adultera: adeoque non sufficere, si v. g. adulter dicat: *nisi essem uxoratus, te ducerem, &c.* quia talia verba necdum continent actualem promissionem, sed intentionem tantùm & propositum. Item & illa verba probabiliter excusari possunt ab impedimento, si adulter dicat: *mortua uxore nullam aliam ducam nisi te*: cùm ita promittens non præcisè se obliget ad matrimonium, quin possit ab eo abstinere, ut superiùs *Tit. I. de Sponsal.* traditum. Non tamen requiritur, ut promissio sit iuramento firmata, sicut latè probat Sanch. *lib. 7. disp. 79. num. 29.* contra quosdam contrarium sentientes.

℞. II. Quamuis sola *promissio* sine *repromissione* alterius partis sufficiat ad constituendum impedimentum, si cum adulterio concurrat, quia Canones solius *promissionis*, nullibi autem *repromissionis* circa hoc impedimentum meminerunt, necesse tamen est, ut promissio ab altera parte per signum aliquod externum acceptetur, sola autem interna acceptatio vel taciturnitas non sufficit; tum quòd jura non soleant actui merè interno pœnam statuere, sicut dicitur, quòd cogitationis pœnam (in foro externo) nemo patiatur, *c. cogitationis. 14. de Pœnitentia dist. 1. & l. cogitationis. 18. ff. de Pœnis*, tum etiam, quòd tacens in dubio non censeatur consentire in sui præjudicium; & cùm talis acceptatio sit illicita, & delictum non præsumatur, *l. meritò. 51. ff. pro socio.*

℞. III. Etiam fictam promissionem sufficere, dummodò altera pars seriò intellexerit, & acceptarit, quia tunc periculum captandæ mortis saltem ex parte acceptantis æquè subest, ac in promissione vera.

Demùm hic adnotari potest, non oriri impedimentum, si promissio adhuc durante priori matrimonio fuerit mutuo consensu remissa & dissoluta: quia tunc perinde est, ac si nunquam imposita fuisset, &c.

Neque etiam ab infidelibus impedimentum istud contrahitur, cùm iure tantùm Ecclesiastico sit statutum, ideoque matrimonium cum crimine in infidelitate contractum valebit, aut crimen tunc commissum non nocebit post baptismum, quo minùs cum adultera contrahi possit: nisi una pars tempore commissi criminis fuerit fidelis. Sanch. *lib. 7. disp. 79. n. 42.*

Utrum autem hoc impedimentum contrahatur etiam ab ignorantibus inuincibiliter, colligi poterit ex iis quæ inferiùs *ad Tit. de Consanguinitate & affinitate. §. 2. n. 11.* dicentur.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosarum.

Morbus contagiosus scil. lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD sententia est causa separationis quoad cohabitationem, si iudicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat: quia naturalis æquitas dictat ne matrimonii obligatio eo usque extendatur contra verisimilem intentionem contrahentium. Videtur quidem aduersari difficilis

cilis text. *in cap. 2. hoc tit.* ubi Pontiex, *si virum*, inquit *sive uxorem leprosam fieri contigerit*, *& infirmus à sano carnale debitum exigat*, *generali praecepto Apostoli*, *quod exigitur*, *est solvendum*, *cuius praecepti nulla in hoc casu exceptio invenitur*. Verùm, ut interpretatione legum & Canonum æquitas rigori præferatur. *l. placuit*. 8. *C. de Iudic.* potest hic text. intelligi cum Barbos. *in d. cap. 2.* quando judicio Medicorum non est valdè notabile periculum, sicut ordinariè in fœmina admittente virum morbosum contingere aiunt: vel de casu, quo morbus ante matrimonium non fuit ignoratus, & proinde eo non obstante conjuges, se ad cohabitationem obligasse censeri possunt: nam leprosis non est interdictum matrimonium contrahere, & licèt nemo sit dominus membrorum suorum, *L. liber homo*, 13. *ff. ad Leg. Aquil.* ideoque ad actualem membri amissionem se nequeat obligare, ad periculum tamen corporale se obligare quandoque non est prohibitum, ut in militibus, nautis, aliisque similibus quotidianum est.



TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIA.

1. *Servi, qui dicantur.*
2. *Servitus an etiam hodie inter Christianos locum habeat.*
3. *Homines proprii qui dicantur.*
4. *Servi an & qualiter possint Matrimonium contrahere.*
5. *Error in qualitate servili cur magis irritare possit Matrimonium, quàm in alia.*

1 SErvorum appellatione in jure non veniunt famuli nostri temporis, qui nobis pro certa mercede vel gratis inserviunt, & verè liberi sunt, sed illi, qui ex jure gentium, vel civili alieno dominio contra naturalem libertatem subiiciuntur, ita ut ad instar aliarum rerum nostri patrimonii possideri, vendi & alienari possint, & ij olim habebantur, qui in bello capti erant: unde & mancipia quasi manu capti dicebantur, & qui deinde ex hujusmodi captis ancillis nascebantur, licet ex congressu hominis liberi, etenim conditionem suæ matris & statum servilem induebant, ut prolixè tradunt Interpretes in *tit. Instit. de Iure Personarum*.
2 Hodie verò inter Christianos generali consuetudine servitus sublata est, ita ut capti in bello inter Christianos gesto non fiant propriè capientium servi; tum ob dignitatem Christiani Nominis & honorem ac memoriam libertatis, qua nos Christus donavit: tùm quòd bella inter Christianos Principes, adeoque inter cives Romanos gesta potiùs bella intestina censeri debeant, in quibus capti nec olim servi efficiebantur. In bello tamen, quod contra Turcas & Barbaros geritur, adhuc hodiè servituti locus est, ea tamen inter jus antiquum & hodiernum differentia constituta, quòd olim Romani capti ab hostibus etiam apud Romanos pro servis habiti fuerint, & si testamentum apud hostes fecissent, id nullum & irritum censebatur: hodiè verò Christiani habent quidem captos Turcas pro servis, sed non suos Christianos, captos à Turcis: quia indignum videtur, Christianum à Christiano censeri servum Turcarum & infidelium.

Prætereà licet in nostra Germania & aliis vicinis locis reperiantur homines, qui proprii sive vulgò *Leibeigne* vocantur, quos aliqui adscriptios, qui scilicet fundo colendo perpetuo adscripti sunt; vel originarios, qui ex adscriptitiis nati sunt, censent, nihilominus tales homines proprii sicut & adscriptitii & originarii, licet fortassis primitùs ex servis descenderint, hodiè tamen verè liberi reputantur, nisi quòd maiori aliqua obligatione, quàm cæteri subditi suis dominis teneantur. Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 19. num.* 9. Gail. *de Pignorat. Observat.* 8. *n.* 1. 3

Porrò leges quidem civiles inter servos non matrimonium, sed *contubernium* tantùm agnoscunt *l. 3. C. de Incest. nupt.* attamen de Jure Canonico, quod in materia matrimoniali prævalet, verum matrimonium inter servos habetur, *c. 1. h. t.* ita ut non tantum inter servum & ancillam, vel etiam inter servum & liberam, vel ècontra matrimonium contrahi possit, dummodò error conditionis servilis non interveniat, sed scienter libera cum servo, aut ingenuus cum ancilla contrahat. *c. si quis ingenuus*, 4. *causa* 29. *quæst.* 2. Imò nihil interest, quoad valorem matrimonii, an dominus in matrimonium servi consenserit, vel non, *juxt. cap. 1. hoc tit.* quia matrimonium concessum est jure naturali & divino in remedium concupiscentiæ, & propagationem generis humani, quod jus dominus servo auferre non potest; cùm ipsum jus Gentium, quod servitutes introduxit, non nisi salvo jure naturali & divino potestatem in servum domino dederit. Bar. *in d. c. 1. n. 2.* 4

Verùm per talem contractum Matrimonii inter servos initi non debet etiam Domino jus suum afferri vel minui: undè nec ancilla, quæ servo alterius domini nupsit, proprium dominum deserere potest, neque maritus servus prætextu conjugii servitia domini negligere, sed ita utrobique res temperanda est, ut ex imperio & occupatione Domini servus non impediatur suo tempore ab usu matrimonii, & vicissim servus ita moderatè uti debet matrimonio, ne Domino notabile præiudicium faciat, per text. & DD. *in sæpè d. c. 1. h. t.*

Cæterùm quòd ex errore in conditione servili, si scilicet putans ducere liberam vel liberum, ducat ancillam vel servum, irritari possit matrimonium, *text. est in c. 2. & fin. h. t.* Quare autem magis errorem in conditione servili, quàm in alia qualitate v. g. nobilitate, divitiis &c. concedatur irritare matrimonium, hæc assignari potest ratio, quia ex qualitate servili valde grave præiudicium infertur, & ipsi substantiæ & fini matrimonii repugnans; cùm servus non possit absolutam sui corporis potestatem tradere: sed tantùm quatenus servitia Domini admittunt; similiter nec uxori perpetuò cohabitare; nec si quis ancillam duceret, proles tam ad se quàm potiùs ad Dominum pertineret, cùm partus sequitur ventrem, id est, matris conditionem, ut mox dicemus.

TITU-

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre.

QUòd partus sequatur ventrem, paulò ante diximus; adeoque non tantùm, si mater serva fuerit, partus nascetur servus, licet pater fuerit liber, sed etiam, si mater fuerit libera, quamvis pater servus, partus liber & sui juris erit. Idque etiam tunc, si modò mater uno ex temporibus, scilicet vel tempore *Conceptionis*, vel *Nativitatis*, vel *medio* aliquandò libera extiterit, licet postea in servitutem reducta sit: quia fictione Juris, is qui in utero est, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo agitur, & sic eo tempore, quo mater libera fuit, Text. & Interpret. *in c. unic. h. t.* & clariùs *in l. 5. §. 2. & 3. & l. 7. ff. de Statu hominum*. Sed hæc circa statum & conditionem servilem ita obtinent; de cætero inter homines liberos partus quoad dignitates & honores non matris, sed patris conditionem sequitur, sicut & ipsa mater seu uxor dignitatem & omnimodam conditionem etiam inferiorem sui mariti. *l. fæminæ. 8. ff. de Senatoribus. l. 1. & l. mulieres. 13. C. de Dignitatibus.*

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIA.

1. *Quid sit cognatio spiritualis?*
2. *Inter quos contrahatur?*
3. *Tantùm unus & una admittitur ad levandum baptizandum.*
4. *An, si plures levent infantem, omnes contrahant cognationem?*
5. *Ad contrahendam cognationem requiritur tactus baptizandi.*
6. *An principalis vel procurator levans contrahat cognationem?*
7. *An levans in casu necessitatis contrahat cognationem.*
8. *Pater baptizans filium amittit ius petendi debitum.*

NOtum est, *cognationem*, quæ impedimentum dirimens matrimonii constituit, aliam esse *spiritualem*, aliam *legalem*, aliam *naturalem*, de duabus posterioribus in sequentibus, de prima modò in hoc tit. agemus.

Cognatio spiritualis oritur ex Sacramento Baptismi
1 & Confirmationis, atque hodie non extenditur ultra personas in Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 2.* denuntiatas, ut videlicet patrinus tantùm ad baptizatum
2 ipsum & baptizati patrem ac matrem; item baptizans ad baptizatum & baptizati parentes cognationem spiritualem contrahat. Similiter ut cognatio, quæ ex confirmatione oritur confirmantem & confirmatum illiusque parentes ac tenentem seu patrinum non egrediatur.

Unde nihil obstat, quin inter baptizatum, & filiam vel uxorem baptizantis, (supposito, quòd is laicus foret) vel patrini & inter baptizantem & levantem seu patrinum, vel inter ipsos patrinos, si vir & fœmina simul levent, matrimonium consistere possit, quamvis olim contrarium fuerit statutum *in cap. 3. 4. & ultimo. h. t.*

Præterea constituit Trid. *in d. cap. 2.* ut unus tan- 3
tùm, vel ad summum unus & una baptizatum de baptismo suscipiat, ut parochus antequam ad baptismum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectat, nimirum parentibus sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantùm ad suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque quam cognationem contraxerint, quòd si alii præter designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahent.

Ex quo text. Trid. qui vult admitti unum & unam tantùm primitus advertendum est, non esse permissum, ut duo viri, vel duæ fœminæ concurrant ad levandum infantem, sed debere esse homines disparis sexus, ut generatio spiritualis immitetur naturalem, & ita à Cardinal. declaratum refert Sanchez. *lib. 7. disp. 57. n. 4.*

Sed quid, si contra Concil. plures, quàm duo le-
vaverint, & parochus eos admiserit, an omnes contrahent cognationem? ℞. Si Trid. in aliquo loco receptum non sit, minus dubium est, quin standum sit juri antiquo, ex quo omnes tangentes seu levantes contrahunt cognationem, *c. ult. eod. tit. in 6.* atque idem puto procedere, etiamsi Trident. receptum sit, & parochus per incuriam neglexerit designationem duorum; quia Trid. prohibens plurium admissionem non irritat factum contra prohibitionem, nisi eo tantùm casu, quo *designatione facta* plures præter designatos baptizatum tetigerint, consequenter etiam hoc casu res manet sub dispositione juris antiqui. Zoes. *hoc t. n. 7.* Sanch. *d. l.*
n. 15. Requiritur tamen, ut omnes *tangant:* sine *tactu* 5
enim non contrahitur hæc cognatio, licèt baptizandus sit adultus, quia cæremonia sustentationis non est ab Ecclesia ad sustentandam corporis infirmitatem, sed ad significandam animæ imbecillitatem instituta. Verba autem patrini ad substantiam hujus cognationis non requiri, communis est sententia. Zoes. *d. l. n. 15.*

Quæritur etiam, quis contrahat cognationem spi- 6
ritualem, si patrinus non ipse levet, sed sui loco procuratorem mittat? ℞. à Congr. Cardin. declaratum dici, principalem contrahere cognationem. Zoes. *d. l. n. 10.* Sa. V. *Matrimonium de Impedim. diriment. num. 3.* Si verò abstrahatur ab hac declaratione) quæ debet vel usu esse recepta, vel apparere in forma authentica cum sigillo vel subscriptione juxta mandatum Urbani VIII. quod refert Barb. *Iur. Eccles. univ. lib. 1. c. 4. num. 83.*) in jure probabiliter defendi posset, neutrum contracturum cognationem. Non *procuratorem*: quia non levaret suo nomine, nec haberet intentionem per se existendi patrinus. Nec *principalem*: quia actu non tetigit infantem, qui tamen contactus physicè factus videtur necessariò ad contrahendam hanc cognatinem requiri per omnes illos Canones, qui de hac cognatione loquuntur, ut passim in *causa 30. q. 1. 3.* & 4. quemadmodum de Jure Civili in actione famosa condemnatus per procuratorem nec ipse (quia sententia lata est in procuratorem) nec procurator ejus (quia non suo, sed alieno nomine egit) infamiam contrahit. *l. furti. 6. §. 2. & l. Servus. 14. ff. De his, qui not. infam.*

Circa Baptismum, qui in necessitate à laicis con- 7
fertur, sciendum est, quòd baptizans ad baptizatum & parentes ejus cognationem contrahat, levans verò probabiliter ab hac cognatione excusetur, quia potius commoditatis causa, quàm ut patrinus infantem tenuisse

nuisse censebitur, cùm in casu necessitatis nullæ observentur patrinorum solennitates, nec talis tenens pro baptizato spondeat aut respondeat.

8 Quid autem, si Pater proprium filium baptizarit?

℞. Contractum esse cognationem respectu matris, & si matrimonium nec dum initium sit, sed filius v. g. tantùm ex fornicatione conceptus, ampliùs sine dispensatione contrahi non poterit, contractum verò matrimonium talis cognatio non dissolvit, sicut nullum aliud impedimentum matrimonio jam contracto superveniens. Si tamen pater extra casum necessitatis scienter proprium filium baptizasset, per antiquos Canones separabatur ab uxore, per posteriores verò id immutatum est, & constitutum, ut tantùm jus petendi debitum conjugale amittat, reddere autem teneatur. Vid. *caus.* 30. *q.* 1. Vallensis *h. t. in fin.* Notanter autem dicitur, si extra casum necessitatis aliquis proprium filium baptizarit; nam existente necessitate jus petendi debitum conjugale non auferunt Canones.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIA.

1. *Quid cognatio legalis?*
2. *Quid & quotuplex sit adoptio?*
3. *Tantùm arrogatio inducit impedimentum.*
4. *Inter quos arrogatio inducat impedimentum de jure canonico?*
5. *Inter quos etiam de jure civili?*
6. *Requisita ad adoptionem.*
7. *Ex unione prolium non nascitur impedimentum.*

1 Cognatio Legalis dicitur, quæ primitus à Legibus Civilibus est inuenta, & deinde per Sacros Canones recepta *in c. unico h. t. & c.* 1. *caus.* 30. *q.* 3. Estque illa, quæ oritur ex adoptione. Adoptio verò dicitur actus legitimus, per quem is, qui filius non est, in filium assumitur.

2 Diuiditur *in arrogationem & adoptionem in specie. Arrogatio* dicitur, quando homo sui juris authoritate principis in filium assumitur, ac in arrogantis potestatem & familiam transit. *Adoptio* verò in specie, quando quis in sui patris naturalis vel aui potestate remanens in filium authoritate inferioris magistratus assumitur §. 1. & ibi interpretes *Inst. de Adoptione.*

3 Nascitur porrò impedimentum dirimens legalis cognationis ex communiori DD. non ex qualibet adoptionis specie, sed tantùm ex arrogatione, tùm quia illa conjunctio personarum, quæ subest in arrogatione, non reperitur in adoptione in specie, cùm tantùm arrogatus in potestatem arrogantis ejusque familiam sicut filius naturalis transeat: tum quia in arrogatione propter simultaneam cohabitationem occasione matrimonii contrahendi magnum fuisset incontinentiæ periculum, nisi leges matrimonium prohibuissent & ita omnem prætextum suspectæ conuersationis sustulissent: aut denique, quia impedimenta extendenda non sunt, cùm impediant libertatem matrimonii valdè fauorabilem, & consequenter odiosa reputantur. Sanch. *lib.* 7. *disp.* 63. *n.* 9. Zoes. *h. t. n.* 2.

4 Quod attinet ad personas, inter quas propter hanc cognationem matrimonium consistere non potest, sciendum est, in Canonibus non reperiri aliam prohibitionem expressam, quàm inter adoptantem & adoptatum, & inter filium vel filiam naturalem adoptantis & filium vel filiam adoptiuam, *d. c.* 1. *caus.* 30. *qu.* 3. & *c. unico h. t.*

In legibus tamen Ciuilibus major est & extensior prohibitio, quam etiam de jure canonico sequimur: quia tum *ex dict. cap.* 1. tum ex Rubrica *huius tit.* qua *de Cognatione legali* inscribitur leges generaliter in hac materia à SS. Canonibus approbantur, sicut & aliàs, quod deest juri Canonico, aliquando ex Ciuili supplerur, si utrumque eandem materiam pertractet. *c.* 1. *de Novi operis nuntiatione.* Panorm. *ad rubricam huius tit. num.* 1. & communiter alii. 5

Igitur imprimis inter eos, qui per adoptionem sibi loco parentum & liberorum esse cæperunt, matrimonium etiam finita arrogatione contrahi non potest, velut inter adoptantem & adoptatum, ejusque liberos & descendentes, inter adoptantem & adoptati uxorem, tanquam inter socerum, & nurum, & vice versa, inter adoptatum & uxorem adoptantis tanquam inter nouercam & priuignum, *L. adoptivus* 14. & *L. quin etiam* 55. *ff. de Ritu nuptiar.* Deinde in linea collaterali siue inter eos, qui fratrum & sororum locum obtinent, eo usque se extendit impedimentum, quousque patria potestas, proinde inter adoptatum & filiam naturalem adoptantis matrimonium consistere non potest, durante adoptione & patria potestate.

Nec obstat, quòd ex post facto per emancipationem aut mortem adoptantis possit hoc impedimentum cessare, non enim propterea matrimonium ab initio nulliter contractum conualescet, nisi nouus consensus accedat; habet enim hic locum regula, quod ab initio nullum est, tractu temporis conualescere non potest. *c. non firmatur.* 18. *de Regulis Iuris in* 6. sicut si in alio impedimento dispensatio impetretur, postquam matrimonium jam contractum est.

Verùm si filia emancipata, adoptio post mortem adoptantis aut emancipationem adoptati finita, aut si filia naturalis tantùm, id est, illegitima, adeòque nunquam in potestate patris fuerit, matrimonium cum ea validè contrahetur. *l. per adoptionem.* 17. & *l.* 55. §. 1. *ff. de Ritu nuptiar. c. unic. h. t.*

Inter ipsos adoptatos ab eodem patre matrimonium non reperitur aliqua lege expressè prohibitum. Unde quidam probabiliter docent, posse filium adoptatum ducere filiam adoptatam, quia impedimenta dirimentia, cùm sint odiosa & restringenda, sine textu expresso etiam ex paritate rationis non sunt facilè constituenda. Sanch. *d. l. n.* 28. Zoes. *h. t. n.* 6.

Postremò ex hactenus dictis facilè colligitur non statim censeri aliquem adoptatum & legaliter cognatum, si forsan ex misericordia in defectu priorum parentum tanquam filius alimentetur, nisi solennitates juris interueniant, videlicet ut arrogans 18. annis sit major arrogato, ut si impubes sit arrogatus, causæ cognitio adhibeatur, an expediat pupillo arrogatio, ut authoritas principis accedat, & alia quæ præscribuntur *in §. cùm autem.* 3. *Instit. de Adopt.* & *l.* 2. & *l. final. C. eodem.* 6

Deinde quamuis in Germania *unico prolium* (*ein Kindschafft oder Erbverbruderung*) species sit adoptionis, eiusdemque solennitates requirat teste Gail. *Lib.* 2. *observ.* 125. *n.* 6. & 8. Nihilominus verius puto, exinde non nasci impedimentum legalis cognationis: quia, ut prædictum, non omnis adoptio causat impedimentum, & talis unio non tam sit propter majorem conjunctionem personarum, quàm potiùs bonorum, ut diuersorum matrimonium liberi æqualiter in bonis tam paternis, quàm maternis succedant. Quare si viduus ducat viduam, & ambo jam priùs ex alio matrimonio habeant liberos, quos deinde per unionem conjungant, 7

gant, non obstante hac conjunctione adhuc inter eos matrimonium esse poterit, cùm enim hæc unio prolium fit de jure scripto incognita, & tantùm de consuetudine introducta, leges nihil de ea constituerunt, sine textu autem expresso aliquod impedimentum statuere plane inconueniens videtur. *Auth. consideremus. de Triente & semisse.*

TITULUS XIII.

De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ vel sponsæ.

SUMMARIA.

1. *Quid Incestus?*
2. *Superveniente post matrimonium saltem ratum affinitate per copulam incestuosam pars delinquens perdit jus exigendi debitum.*
3. *Pœnæ incestus non extenduntur ad incestum cum propria consanguinea commissum.*
4. *Textus contrarii explicantur.*
5. *Incestus etiam post mortem uxoris commissus annexas habet constitutas pœnas.*
6. *Incestus commissus ultra secundum gradum non habet annexas illas pœnas.*
7. *Vt incestus mereatur pœnas, copula debet esse perfecta.*
8. *Pœnæ Incestus non extenduntur ad peccatum cum cognatis spiritualibus.*
9. *Confessarius non tenetur monere incestuosum invincibiliter ignorantem suæ obligationis.*
10. *Sponsus committens peccatum cum consanguinea sponsæ constituit impedimentum dirimens.*

IN hoc titulo agitur de INCESTU, ex quo oritur *Impedimentum impediens* matrimonii, & ratione affinitatis etiam *dirimens*. de quo

1 Not. I. Si post matrimonium ratum vel consummatum affinitas superueniat, ut si vir consanguineam suæ uxoris cognoscat, vel ècontra uxor cum consanguineo mariti peccet, tunc matrimonium quidem nec quoad vinculum, nec quoad cohabitationem dissoluetur, ille tamen, cujus culpa orta est affinitas, nunquam ampliùs poterit petere debitum conjugale, sed tantùm parti innocenti, si exigat, reddere, *c. 4. & 10. h. tit.*

2 Item mortuo conjuge innocente nullum aliud matrimonium licitè contrahere poterit, valebit tamen, si de facto contractum fuerit, *c. 1. eodem tit.* sed hæc posterior pœna, sicut & alia multa impedimenta videntur in desuetudinem abiisse, vel saltem, ut aliqui putant, per dispensationem Episcopi tolli possunt.

3 Notandum II. Quamvis nonnulli existiment, aliquem incestum etiam cum propria consanguinea commissum habere prædictas pœnas annexas, eo quòd grauior sit incestus cum consanguinea, quam cum affine; est Text. *in c. si quis viduam. 20. caus. 32. q. 7. & c. qui propinquam. 4. causa 35. q. 3.* absolutè prohibent incestuosis matrimonium. Nihilominus veriùs videtur, enumeratas pœnas juxta Rubricam hujus tit. specialiter tantùm illis inflictas esse, qui cum consanguineis conjugis incestum committunt, adeoque tanquam odia extendenda non esse. Neque id rarum est, ut jura in determinandis pœnis non tam ad grauitatem delicti, quàm ad coercendam frequentiam & periculum respiciant, arg. textus notabilis *in l. 1. ff. de Abigeis.* Solet autem semper majus esse periculum, ne peccatum in consanguineos coniugis, quàm proprios committatur.

Textus verò supra allegati, & si qui sunt alii similes vel secundùm dictam rubricam explicandi sunt, vel in eum sensum, quòd inter ipsos incestuosus matrimonium consistere non possit, Sanch. *l. 7. disp. 15. n. 16.* 4

Notandum III. Incestum cum consanguinea uxoris etiam post mortem perpetratum puniri pœnis supra dictis, ut apertè decisum est *in cap. transmissa. 4. hoc tit.* & ibi notant Bonac. & Barb. ac alii Canonistæ communiter contra quosdam contrarium sentientes. 5

Not. IV. Cùm hodiè juxta Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 4.* non extendatur impedimentum affinitatis ex copula *illicita* ultra *secundum gradum*, ideò, si quis cognouisset consanguineam uxoris ultra secundum gradum, non priuaretur iure petendi debitum, etsi cum consanguinea sponsæ id fecisset, adhuc cum sponsa matrimonium contrahere posset & deberet. 6

Notandum V. Quòd copula cum consanguinea uxoris debeat esse completa, & non tantùm attentata, vel imperfecta. Item cùm hæc constitutio sit pœnalis, debet esse copula in ordine ad hanc pœnam promerendam culpabilis, & formaliter incestuosa, adeoque non sufficeret copula metu extorta saltem respectu illius, qui metum passus est, neque copula, quam quis habuit cum ea, quàm consanguineam intra secundum gradum esse ignorauit. 7

Notandum VI. Quòd constitutio huius tituli tanquam pœnalis non sit extendenda ad eos, qui peccant cum cognatis spiritualibus vel legalibus coniugis v. g. cum patrino vel patrina eiusdem; loquitur enim constitutio de consanguineis uxoris, adeoque naturaliter cognatis, non de aliis. 8

Notandum VII. Quòd confessarius non teneatur monere incestuosum de obligatione abstinendi à petitione debiti, si in bona fide sit, & istam obligationem inuincibiliter ignoret, ac simul adsit periculum incontinentiæ & transgressionis, quia aliàs, qui priùs propter bonam fidem non peccauit, iam exponeretur periculo peccandi. Quòd si de facto monitus sit incestuosus, vel de se non ignoret; propter ætatem tamen vel alia de causa abstinere non possit, Episcopo dispensare concessum est, ut ex communi praxi docet Sanch. *lib. 8. disp. 11. num. 13.* 9

Notandum est *denique*, si sponsus suæ sponsæ sororem vel aliam consanguineam cognoscat, hoc ipso nascatur impedimentum dirimens affinitatis, ita ut sponsa matrimonium absque dispensatione ampliùs consistere non possit, damnum tamen sponsæ ex tali delicto illatum sponsus resarcire debet, per pecuniariam compensationem, vel certè dispensationem impetrare. 10

TITULUS XIV.

De Consanguinitate & Affinitate.

§. I.

De Consanguinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit consanguinitas?*
2. *Propugnatur definitio à D. Thoma data.*

3. Expli-

3. *Explicantur nomina Consanguinitatem exprimentia.*
4. *Etiam ex copula illicita nascitur Impedimentum consanguinitatis.*
5. *Explicatur Consanguinitas,*
6. *Linea quid & quotuplex.*
7. *Regula pro Consanguinitate.*
8. *Regula Iuris Civilis circa Consanguinitatem.*
9. *In quibus lineis, & qualiter matrimonium dirimatur?*
10. *Ad quotum gradum extendatur Impendimentum Consanguinitatis?*

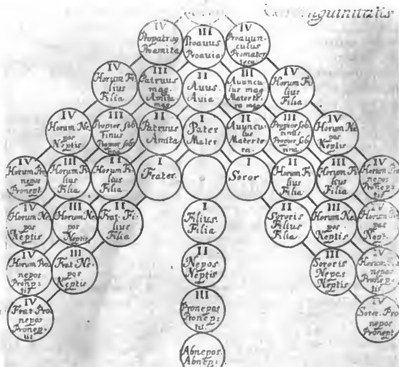
1 Consanguinitas secundùm nominis Ethymologiam dicitur, quasi sanguinis unio, & consanguinei, qui ab eodem sanguine descendunt. Definit autem consanguinitatem D. Thom. *in 4. p. dist. 40. q. unic. a. 1.* quòd sit Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum.

2 Non desunt, quibus displiceat hæc definitio, aiunt enim, exinde sequi, omnes homines esse consanguineos, eò quòd omnes ab uno stipite, scil. Adamo, descendant. Verùm ℞. verba D. Th. accipienda esse moraliter, & intelligi de stipite aliquo propinquo, cuius generationis gradus numerari & distingui possint, cuiusque virtus in descendentibus perseveret. Quamvis enim virtus Adami in omnibus descendentibus perseveret secundùm similitudinem specificam, scil. humanitatem, non tamen perseverat secundùm qualitates certæ personæ & familiæ proprias, & sic secundùm similitudinem individuam, juxta quam avus & parentes assimilant sibi prolem, quæ eorum imaginem complexionisque ac morum effigiem refert.: nam virtus paterna non secundùm totam suam perfectionem diffunditur in filios, sed quo in plures generationes descendentes derivatur, eò debilior ac imperfectior redditur, ut tandem cum ipsa etiam ratio consanguinitatis evanescat, quo sensu loquitur Isid. *in cap. unico caus. 35. qu. 4.*

Sunt autem consanguinei alii ex persona patris qui in jure dicuntur *agnati*, & idem nobiscum nomen, ac gentilitatis insigne gerunt, alii ex persona matri conjuncti, qui speciali nomine *cognati* nominantur quamvis generaliter etiam aliquando agnati cognati dicantur, cùm cognatio sit genus ad *agnationem* & *cognationem in specie*. Similiter si duo fratres eundem patrem habuerint, sed diversas matres, dicuntur *fratres consanguinei*, si eandem matrem, sed diversos patres, *uterini*, si ex eodem patre & matre geniti sint, *germani* seu *duplicis vinculi* nuncupantur. Porrò in successionibus hereditariis præcipuè verò *feudalibus* distinctio fit inter *agnatos* & *cognatos*, item inter *fratres duplicis vinculi* & *unilaterales*, ut frater *germanus* succedat fratri defuncto solus exclusis fratribus ab uno tantùm parente ipsi conjunctis, & *agnati* regulariter tantùm succedat in feudis exclusis *cognatis*.

Circa matrimonia tamen nulla talis distinctio adhibetur, sed æquè impedimentum dirimens est inter agnatos, quàm cognatos, sorores & fratres tam unilaterales, quàm germanos.

Præterea quamvis de jure Civili neque *cognatio*, 4
neque *affinitas* dicatur oriri, nisi ex justis nuptiis, *L. non facilè. 4. §. sciendum. 8. ff. de Gradibus & affin.* de jure tamen Canonico tam *cognatio* quàm *affinitas* etiam ex copula illicita & fornicaria nascitur neque illegitime natus ducere potest fœminam ab eodem patre vel matre, quamvis ex illegitima nativitate, sibi conjunctam. Ipse quoque textus civilis non de cognatione à natura introducta intelligendus est, ex qua illegitimus reverà etiam filius, vel frater aut cognatus est, *t. t. ff. & C. de Natur. lib.* Sed quòd non sit cognatus quo ad effectus J. C. qui cognatis adscribuntur, ut circa successionem hereditariam, tutelæ administrationem, nobilitatem familiæ &c. Utrum autem in eodem gradu cognatio vel affinitas orta ex copula illicita dirimat matrimonium, in quo dirimit orta ex copula matrimoniali, §. *seq. n. 10.* dicetur.



In cellâ vacuâ se fingit positum, qui de suâ cum altero cognatione quærit.

Distinguitur & explicatur consanguinitas per lineas & gradus. *Linea* est ordinata collectio personarum ab uno stipite descendentium, diversos continens gradus. *Gradus* est distantia personarum, qua cognoscitur, quo intervallo consanguinei sibi invicem conjungantur. *Stipes* ex quo linea ducitur, & initium distinguen-

guendi gradus desumitur, est illa persona, à qua reliquæ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, & in qua tanquam prima & una radice conveniunt, v. g. si de duorum fratrum filiis quæratur, eorum stipes est avus, non autem unus ex fratribus, quilibet siquidem genuit suum, non verò alterius fratris filium, ex avo ergo amborum fratrum filii mediatè tanquam ex radice descendunt.

6 Rursus *linea* consanguinitatis est triplex, scilicet linea *Ascendentium* sive parentum & avorum: linea *Descendentium* sive liberorum & nepotum, quæ utraque linea etiam *recta* dicitur: & demum linea *Collateralium*, id est, eorum, qui necà nobis geniti sunt, nec nos ab ipsis, sumus tamen eodem sanguine propagati, ut nostri vel parentum nostrorum fratres & sorores, aut eorum fratrum liberi.

Hæc *Collateralium* linea iterum dividitur, quòd alia sit *æqualis*, quando uterque ex cognatis æqualiter distat à communi stipite, sicut duo fratres vel eorum filii. Alia *inæqualis*, quando unus ex consanguineis gradu remotior est, ut si me comparem eum filio mei fratris.

7 Aliter autem computantur gradus de jure Civil. aliter de jure Canonico; de jure Canonico triplex assignatur regula. Prima est: *in linea recta seu ascendentium & descendentium tot sunt gradus, quot sunt personæ* (computatis mediis & extremis, de quarum cognatione quæritur) *una dempta*. Sive alio modo: *Tot sunt gradus, quot sunt generationes, usque ad illam personam, de cuius cognatione quæritur*; v. g. si quærarut, quoto gradu sit nepos avo conjunctus? Dico, avus, filius, nepos, sunt tres personæ, una dempta, manent duæ, ergo duo gradus. Vel: avus genuit filium, est una generatio, & unus gradus; filius genuit nepotem, est secunda generatio, consequenter secundus gradus, & sic de cæteris.

Secunda regula est, *In linea collateralium æquali toto gradu consanguinei distant inter se, quoto quisque eorum à communi stipite*. Sic duorum fratrum filii sunt sibi in secundo gradu conjuncti, quia avus est communis eorum stipes, respectu avi autem uterque est nepos, & sic in secundo gradu &c.

Tertia regula: *In linea collaterali inæquali remotior trahit ad se viciniorem*, id est, quot gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se: ut autem sciatur quoto gradu quisque distet à stipite, advertendum est, quemlibet ex collateralibus respectu stipitis esse descendentem & in linea recta, adeoque adhibendam esse primam regulam.

8 De Jure civili una tantùm est universalis regula, ut singulæ personæ singulos gradus constituant, & ita tot sint gradus, quot sunt personæ: quæ à stipite descendunt, una minus, sive ipso stipite non computato. Unde duo fratres ex hoc jure sunt sibi in secundo gradu, fratrum filii in quarto conjuncti.

Rationem diversitatis inter utramque computationem canonicam & civilem assignat Pontifex *in cap. ad sedem* 2. *caus.* 35. *q.* 5. quòd computatio canonica sit instituta circa matrimonium, quod semper inter duas personas contrahitur, & sic semper duæ personæ in eodem gradu ponuntur, computatio verò civilis sit instituta circa successionem hereditariam, quæ de persona ad personam devolvitur. Hinc est, ut quoties de hereditate vel actu alio præter matrimonium quæritur, in quo parentelæ respectus habetur, computatio fiat secundùm jus civili non tantùm in foro civili, sed etiam Canonico, & inter Clericos, testu Covar. *de Matrim. p.* 2. *c.* 6. §. 6. *n.* 8. Barb. *c. ult. n.* 4. *h. tit.*

9 Præcognita graduum & consanguinitatis notitia ulterius dicendum est, aliter in linea recta, & aliter in transversa seu collateralium dirimi matrimonium per consanguinitatem. Etenim *in linea recta* propter reverentiam parentibus debitam communis est sententia, prohibitionem esse in infinitum, prout in jure civili expressè constitutum est, *in L. nuptiæ*. 53. *ff. de Ritu nuptiarum*. & §. 1. *Instit. de Nuptiis*. Idque in jure Canonico circa hanc lineam apertè correctum non reperitur, in dubio autem jurium correctio non præsumitur, *c. cum expediat*. 29. *de Elect. in* 6. & quod deest juri Canonico, ex Civili suppletur, & vice versa, *c.* 1. *de Novi operis nuntiat.*

In *linea transversa*, quamvis olim de Jure Canonico antiquissimo simpliciter inter consanguineos, quousque gradus ac generationis memoria retineri poterat, matrimonia prohibita fuerint, *c.* 8. *h. t. c. in copulatione* 58. *causa*. 35. *q.* 3. Id tamen Jure posteriori ad *septimum*, & demum iure novissimo, quo hodie utimur, ad *quartum gradum inclusivè* limitatum & restrictum fuit, *c. non debet*. 8. & *c. ult. h. tit.*

Sunt quidem aliqui existimantes, universim tam in linea *recta* quàm *transversa* non extendi impedimentum extra quartum gradum propter *d. c. non debet*, quod generaliter & sine distinctione loquitur, sicut docet Sanch. *L.* 7. *disp.* 51. *n.* 13. quod tamen ex prædictis refutari potest, nec huic disputationi parùm utili longiùs immoror, cùm conditio & brevitas vitæ humanæ sine miraculo vix admittat videre descendentes in quinto gradu, &c. 10

De dispensatione autem tam super hoc impedimento cognationis, quàm aliis, infra *Tit. XVI.* §. 3. dicetur, ubi etiam, quo iure, divinone an humano singula impedimenta, & cur aliqui gradus consanguinitatis & affinitatis ultra prohibitionem iuris naturali statuantur.

---

§. II.

De Affinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid sit affinitas, & quomodo contrahatur?*
2. *Vir & uxor sunt principium affinitatis, non verò affines.*
3. *Quomodo affinitas habeat gradus?*
4. *Regulæ affinitatis traduntur.*
5. *Inter quos contrahatur affinitas?*
6. *Triplex affinitas de jure antiquo.*
7. *Copula perfecta constituit impedimentum affinitatis.*
8. *Etiam ex copula illicita nascitur affinitas.*
9. *Differentia affinitatis ortæ ex copula licita & illicita.*
10. *Restrictio Trid. in impedimento affinitatis non extenditur ad consanguinitatem.*
11. *Impedimentum affinitatis ex copula illicita, etiam ab ignorante contrahitur, sicut & impedimentum criminis probabilius.*

AFfinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens de se non involvens consanguinitatem. Clarissimè hanc definitionem & nominis ethymologiam explicat J. C. in *L. non facilè*. 4. §. 3. *ff. de Gradibus & affin. Affines*, inquit, *sunt viri & uxoris cognati, dicti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diversæ sunt inter se, per nuptias copulantur, & altera ad alterius fines accedat*. Ratio autem fundamentalis huius propinquitatis est, quòd vir & uxor per copulam efficiantur una caro. *Gen.* 2. *℣.* 24. adeoque sanguis unius dicatur

tur alterius sanguinem tangere, & consanguinei unius trahantur ad cognationem alterius, unde affinis, seu quasi confines & propinqui appellantur. Porrò circa hoc affinitatis impedimentum.

2 *Not. I.* Virum & uxorem non esse inter se propriè affines, sed principium affinitatis, & quasi stipitem, ex quo affinitatis gradus numerentur, & distinguantur.

3 *Not. II.* Licet in dicta *L. non facile.* 24. §. 5. dicatur, affinitatem gradus non habere, id tamen intelligendum esse, quòd non habeat gradus sicut consanguinitas, quæ fit per diuersas generationes; sed affinitas etiam ex una copula contrahatur ad omnes consanguineos alterius partis. De cætero autem sicut unus ex consanguineis propinquior est altero, ita etiam inter eos respectu affinitatis diuersos gradus constituere necesse est, & utique magis propinqua affinitate mihi conjungitur soror uxoris meæ, quàm illius sororis filius, aut nepos. Atque hoc intellectu non tantùm cognatis, sed & affinibus suos gradus esse probatur *ex L. Iurisconsultus.* 10. *ff. iam dicto tit. de Gradibus, & affin.*

4 *Not. III.* Computationem graduum in affinitate desumi ex regulis hoc tit. §. *præced. n.* 7. traditis, nam circa affinitatem una est generalis regula; *quòd aliquis eo gradu sit affinis alteri coniugi, quo gradu est alteri consanguineus*, v. g. soror uxoris est uxori in primo gradu consanguinea, consequenter & marito in primo gradu affinis, & sic de reliquis consanguineis dicendum erit. Præterea sicut in consanguinitate alii sunt nobis conjuncti in linea ascendenti, alii in descendenti, alii in transversa, ita eædem lineæ etiam in affinitate observantur, *ascendentes* sunt socer, socrus, vitricus, & nouerca: *descendentes* gener, nurus, priuignus, & priuigna: *transversales* sunt, reliqui uxoris vel mariti consanguinei, qui specialia nomina non habent, sed simpliciter affines nuncupantur.

5 *Not. IV.* Quamvis omnes consanguinai uxoris sint affines marito, & ècontra, intra ipsos tamen consanguineos utriusque partis non contrahi affinitatem, quæ causet impedimentum matrimonii.

Hinc est, quòd fratres ex altera parte possint ducere duas sorores, pater & filius ex altera parte matrem & filiam ut clarè decisum habetur *in cap. quod super.* 5. *hoc tit.*

6 *Not. V.* De jure antiquo triplicem fuisse affinitatem, scilicet *primi, secundi, & tertii generis*, & singulas has affinitates obstitisse matrimonio. *Primum genus* affinitatis erat inter virum & consanguineos mulieris. *Secundum* inter virum & affines mulieris vel inter uxorem & affines mariti, vel inter unum conjugem & tertium aliquem, qui cum altera conjuge copulam habuit. *Tertium genus* affinitatis erat inter unum conjugem & alterius conjugis affines secundis generis, ita in his duobus posterioribus generibus ex affinitate oriebatur affinitas sicut colligitur ex *cap.* 3. *& cap. ultim. caus.* 35. *q.* 3. Verùm hodie tantùm *primum genus* affinitatis attenditur, reliqua verò nullum ampliùs impedimentum causant, prout constitutum est in Conc. Lateran. & habetur *in c. non debet.* 8. *h. tit.* Sed quid si in secundo genere affinitatis constituti sint in linea recta, & se habeant per modum parentum & liberorum, v. g. si quis vellet ducere privignam vel novercam suæ uxoris defunctæ. Negant nonnulli inter tales personas consistere posse matrimonium propter text. *in L. uxorem.* 15. *ff. de Ritu nuptiarum.* Meliùs tamen dicitur, quidquid leges ciuiles vel antiqui Canones circa secundum genus affinitatis disposuerint, totum id per dictum Conc. Lateran. *& c. non debet*, generaliter abrogatum esse.

Notanter autem pono casum de privigna aut nouerca uxoris, quæ cum uxori sint affines, sunt marito in secundo genere affinitatis conjunctæ, vera autem mater & vera filia uxoris, licet ex alio matrimonio habita, esset marito in primo genere affinitatis conjuncta, consequenter in uxorem duci non posset.

Not. VI. Ad contrahendam affinitatem non sufficere copulam attentatam, sed requiri copulam perfectam & consummatam, ex sua natura aptam ad prolis generationem, quamuis generatio secuta non sit, ut fusè deducit Sanch. *Lib.* 7. *d.* 6. *n.* 7. *& seqq.* Nec obstat. *c. Iuvenis.* 3. *de Sponsalibus. c. fraternitati.* 7. *De eo, qui cognovit consanguineam, &c.* ubi etiam ex imperfecta copula dicitur sequi impedimentum: quia ista capitula intelliguntur de impedimento publicæ honestatis, quod non ex copula, sed ex contractu sponsalitio nascitur, ut superiùs ad *Tit. I. §.* 6. declaratum est. 7

Not. VII. Non tantùm ex copula licita siue matrimoniali, sed etiam illicita nasci impedimentum affinitatis inter virum, & consanguineos fæminæ. 8

Not. tamen *VIII.* Inter affinitatem ortam ex copula licita & illicita hanc esse in effectu differentiam, quòd impedimentum ortum ex copula *licita* dirimat matrimonium usque *ad quartum gradum* inclusiuè; orta verò ex copula *illicita* hodie per Trid *sess.* 24. *de Reformat. matr. c.* 4. tantùm ad *secundum gradum* restricta sit; quod vel ideò necesse fuit statuere, ne matrimonia essent periculo nullitatis exposita, cùm affinitatas ex fornicatione sit plerumque occulta & frequens. 9

An autem hæc restrictio Trid. etiam procedat in *consanguinitate* orta ex copula *illicita* dubitari potest, eò quòd consanguinitas & affinitas quoad prohibitionem matrimonii æquiparentur, atque favorabile sit pro libertate matrimonii respondere, & ejus impedimenta minuere. Probabilius tamen videtur circa consanguinitatem nihil immutatum esse, si enim id voluisset Tridentinum, utique eadem facilitate, sicut de affinitate expressisset, aliunde autem notum est, correctionem jurium sine textu aperto non esse admittendam, *c. cùm expediat* 29. *de Electione in* 6. *L. præcipimus.* 32. *¶. ult. Cod. de Appellationibus.* Nec verum est, quod consanguinitas & affinitas in omnibus parificentur, cùm major sit coniunctio ex consanguinitate, quàm affinitate. Item frequentiùs ex copula illicita oritur affinitas, quàm cogsanguinitas, ut potiùs illa, quàm ista periculosa sit matrimonio, & consequenter ad pauciores gradus constringenda. 10

Præterea etiam in dubium fortè non nemo vocabit, an in tertio & quarto gradu affinitatis ortæ ex copula *illicita* non tantùm validè, sed etiam licitè & sine peccato matrimonium contrahatur ex ea dubitandi ratione, quòd olim ante Trid. nec licuerit, nec valuerit matrimonium in illis gradibus, Trid. autem tantùm disposuerit de validitate contractus, & nihil dixerit de licentia contrahendi, ergò videtur sub dispositione juris antiqui reliquisse, *argum. d. L. præcipimus.* Verùm hoc dubium resolutum est per bullam Pij V. quæ incipit: *Ad Romanum.* Ubi expressè declaratur, in prædictis gradibus liberè & licitè posse contrahi matrimonium, sicut refert Nav. *in Man. confess. c.* 22. *n.* 42. Illud quoque hic addendum est, quòd, dum Trid. restrinxit affinitatem ortam ex fornicatione, nomen fornicationis acceperit generaliter pro omni concubitu illicito, etiam adulterio, stupro, incestu &c. Teste Sanch. *d. l. Disput.* 67.

Postremò etiam dubitatur, an ignorans invincibiliter impedimentum affinitatis oriri ex copula illicita, validè contrahat matrimonium cum consanguinea intra secundum gradum fæminæ cognitæ conjuncta? Id affirmant nominati DD. apud Dian. *p.* 10. *tract.* 13. *res.* 51. Et Adam Burghaber *Cent.* 2. *Sel. Cas. consc. cas.* 54. eò quòd hoc impedimentum sit statutum in pœnam delicti, pœna autem non contrahatur ab ignorantibus, ex qua ratione etiam aliqui sustinent, nec impedimentum *criminis* contrahi ab ignorantibus. Verùm 11

rùm contraria sententia receptior est teste Burghaber *d. l.* & de Dicastillo. *tract.* 10. *de Matrim. disp.* 9. *n.* 108. quia hæc impedimenta non sunt puræ pœnæ, sed inhabilitationes personarum ex aliis justis causis: in *affinitate* ob reverentiam naturalem propinquitatis in *crimine* autem ad tollendum periculum captandæ mortis conjugis innocentis; post matrimonium tamen de facto bona fide contractum, & si impedimentum occultum sit, ad matrimonium etiam contrahendum accedente præsertim justa causa facilius forsan Episcopo dispensatio concederetur juxta doctrinam Eman. Sa. *V. Dispensatio n.* 1. Laym. *d. LL. c.* 22. *n.* 4. & Garc. *de Benef. p.* 7. *c.* 2. *n.* 10. quòd Episcopus possit in jure dubio dispensare, aut declarare.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.

SUMMARIA.

1. *Impotentia est impedimentum dirimens matrimonii.*
2. *Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?*
3. *An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens?*
4. *An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina?*
5. *An & quomodo Hermaphroditus possit contrahere matrimonium?*
6. *Quomodo probetur, an impotentia sit perpetua vel temporalis?*
7. *Quid juris, si dissoluto primo, impotentia cesset in secundo matrimonio?*
8. *An separari possint, qui scienter impotentes contraxerunt?*
9. *An impotentia superveniens matrimonio rato illud dirimat?*
10. *Solutio textuum contrariorum cum* 2. *notabilibus.*

1 QUamvis nuptias non concubitus sed consensus faciat, ut dicitur *L. nuptias* 30. *ff. de Regulis juris*, quia tamen consensus de mutua corporum traditione esse debet, ideò, si hæc conditio vel ex naturali indispositione, aut maleficio sive magica incantatione fit impossibilis, contractus jure naturæ nullus est, & invalidus, sicut venditio, quæ etiam solo consensu contrahitur, nulla censetur, si fiat de re quæ tradi nequit aut in commercio hominum non est. Circa istud impedimentum.

2 Quæritur I. Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?

℟. Tria principaliter requiri. I. Ut sit impotentia ad copulam perfectam, quæ per se sit apta ad generationem, sicut propereà Sixtus V. ex motu proprio *de Eunuchorum matrimoniis* prohibuit, & invalida declaravit matrimonia ab eunuchis utrinque exsectis contrahenda, qui licèt possint uti aliquo congressu, destituuntur tamen vero semine.

II. Requiritur impotentia perpetua, quæ scilicet nec successu temporis, nec modo naturali & licito, nec sine corporis periculo tolli valeat text. & DD. *in c. fraternitatis h. tit.* hinc licèt contrahentes ob ætatem juvenilem vel infirmitatem aliquot etiam annis ad consummandum matrimonium inhabiles sint, dummodo speretur aliquando cessaturum impedimentum, non debeant ab invicem separari.

III. Requiritur, ut impotentia præcesserit matrimonium, & non primum ex infirmitate, vel alio casu matrimonio jam contracto supervenerit: obligatio enim ab initio rectè contracta con dissolvitur, quamvis deveniat ad eum casum, à quo incipere non posset, sicut nec affinitas, nec aliud impedimentum matrimonio ex postfacto superveniens id adnullare valet.

Quæritur II. An sterilitas vel senectus sit impedimentum dirimens matrimonium? 3

℟. Licet Felinus *in cap. cùm sit 6. de Foro competenti. n.* 15. & Jason *Volum.* 1. *consil.* 115. *num.* 1. existiment, non minùs sterilitatem, quàm impotentiam dirimere matrimonium, nec esse verè matrimonium, si v. g. fæmina sexagenaria & ad generandum inepta illud contrahat, eò quòd finis matrimonii, scilicet prolis generatio deficiat; atque hinc factum, quòd jure antiquo Civili ex Lege Julia & Papia prohibitum fuerit contrahere matrimonium viris post anno 60. fæminis autem post 50. Contraria tamen sententia totius Ecclesiæ usu recepta; tunc quòd steriles & senes possint uti naturali copula per accidens tantùm inepta ad generandum; Imò aliquando contra spem generant prolem; tum etiam quòd matrimonium non tantùm propter prolem, sed etiam in remedium concupiscentiæ permissum sit, esto igitur, propter sterilitatem proles obtineri nequeat, adhuc tamen alter finis subsistit, quòd sit infirmitatis remedium, & humanitatis solatium, ut dicitur *in cap. nuptiarum.* 41. *caus.* 27. *quæst.* 1. Unde etiam Justinianus Imperat. *in l. sancimus.* 27. *Cod. de Nuptiis*, sustulit dictam legem Juliam, & concessit in quavis ætate matrimonia contrahere, si tamen aliquis senex morbis, vel ætate ita exhaustus foret, ut nulla arte medica ad actum conjugalem habilis reddi posset, talem incapacem esse matrimonii docent communiter DD. apud Barbos. *in capit.* 2. *hoc tit. num.* 6.

Quæritur III. An valeat matrimonium in periculo mortis contractum cum concubina ad legitimandam prolem priùs ex ea susceptam? Quòd proles illegitima per subsequens matrimonium cum eius matre contractum legitima efficiatur, certi juris est *ex l. nuper.* 11. *C. de Natural. liberis. & c. tanta*, 6. *Qui filii sint legitimi.* ubi hæc quæstio explicatur, hìc autem tantùm controversia est, an valeat matrimonium eo tempore contractum, quo usus ipsius ampliùs non speratur. Affirmativa tamen sententia concordi DD. calculo recepta est, teste Barb. *in d. cap. tanta num.* 8. & Covar. *de Matrim. p.* 2. *cap.* 8. §. 2. *num.* 10. partim quia infirmus morti propinquus non semper habet impotentiam perpetuam, sed temporalem hic & nunc per accidens à morbo causatam; partim etiam, quia in tali matrimonio bonum prolis saltem eo respectu subest, quòd proles anteà illegitima, & quasi pro non prole habita jam legitimetur, & quo ad omnes effectus juris vera proles efficiatur; imò Ecclesiæ consuetudinem esse ait Laym. *de Matrim. p.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. quòd morituris interdum suadeatur, ut concubinas, quibus diu adhæserunt, in uxores accipiant; tum ut affectus eorum impudicus saltem ad finem conjugalem commutetur, tum ut proles legitimetur, &c. 4

Quæritur IV. An hermaphroditus valeat contrahere matrimonium? 5

℟. Esse distinguendum, an alterutro sexu, scilicet fœmineo aut virili magis prævaleat, vel an in utroque æqualis sit, quod ex inspectione corporis à medicis facienda judicandum erit. Priori casu poterit matri-

monium contrahere juxta prævalentem sexum; altero autem casu dabitur ipsi electio juxta quem velit matrimonium inire, debebit tamen coram judice Ecclesiastico priùs jurare, quòd tantùm eo sexu, quem elegit, uti velit, nec eundem siue in hoc, siue in alio matrimonio mutare, sicut post Sylv. Armil. & Summistas communiter in *V. Hermaphroditus* tradit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp.* 106.

6 Quæritur V. Qualiter probetur, an impotentia sit perpetua vel temporalis?

℟ Hic non attendendum esse, an conjuges ultro confiteantur in judicio, se esse impotentes, eò quòd mutuæ cohabitationis pertæsi facilè colludere possent, & separationem atque licentiam ad aliud matrimonium transeundi impetrare, sed incumbere officio judicis Ecclesiastici, ut si veritas aliunde haberi non possit, inspectionem corporis fieri jubeat, in viro quidem per medicos, in fœmina autem per obstetrices, & honestas matronas. Si igitur post inspectionem appareant signa impotentiæ; ea vel sunt manifesta, quæ declarant impotentiam perpetuam, vel verisimilia aut dubia? si manifesta signa sint, statim separatio conceditur, esset enim contra naturam permittere copulam imperfectam. Si verisimilia sint signa, & conjuges jam cohabitarint per aliquod tempus, quod verisimiliter etiam sit sufficiens ad probandam potentiam vel impotentiam, tunc divortium quidem concedi potest, ita tamen ut priùs à conjugibus juramentum cum septima propinquorum manu vel vicinorum præstetur, hoc est, ut priùs conjugati jurent, se post omnem operam adhibitam non potuisse consummare matrimonium, & simul septem ex cognatis (in istorum defectu septem ex vicinis, vel his in tanto numero etiam deficientibus duo saltem testes bonæ famæ & vitæ) jurent se credere, quòd conjugati verum dicant. Ubi advertendum, quòd conjugum juramentum sit de *veritate*, testium verò *de credulitate*, & id ipsum juramentum *de credulitate* etiam medicis ac fœminis inspicientibus imponi solet. Si denique signa sint dubia, triennium conceditur conjugibus, intra quod matrimonii consummationem tentare possint, eo verò transacto, si nihil effecerint, tunc præstito prædicto juramento ab invicem separantur, & matrimonium fuisse nullum declaratur, atque ita distinguendo inter signa impotentiæ conciliari & explicari poterit *c. 1.* cum *c. laudabilem. 5. h. tit.* quæ capitula inter se diversa videntur. Si conjuges discordent altero affirmante, altero negante, quòd intra triennium perfecta copula intercesserit, nec ex inspectione oculari certum aliquid aut verisimile appareat, potiùs viro (cum juramento tamen) credendum esse, quàm mulieri dicitur *in c. pen. caus.* 33. *q.* 1. *& cap. 1. h. t.* Sed ista principaliter procedunt, si impotentia appareat ex causa naturali, si autem judicetur esse ex maleficio, sive magica incantatione, quamvis signa impotentiæ sint manifesta, nonnunquam ultra triennium (priùs spiritualia media adhibita non censeantur) arbitrio judicis differri potest separatio, & interim iniungitur coniugibus, ut exorcismis, orationibus, confessionibus, aliisque piis operibus studeant à Domino Deo sublationem maleficii impetrare, si autem triennium vel tempus à Judice Ecclesiastico præfixum elapsum sit, nec tamen maleficium cessarit, imposterum coniuges tanquam perpetuò impotentes reputari debebunt, licet etiam ex post facto maleficium fortè per miraculum aut solutionem ipsius malaficii vel per aliud maleficium contrarium, aut superstitiones tolli possit, quia tamen miraculum & maleficii solutio non est in potestate coniugum, maleficium autem alio maleficio vel superstitione tollere apud Christianos illicitum est, ideò nihilominus impotentia perpetua censebitur, *c. ult. caus.* 33. *q.* 1.

7 Quæritur VI. Quòd si post separationem ex causa impotentiæ concessam & fortè iam aliud matrimonium contractum, cesset impotentia, an primum matrimonium redintegrandum, & secundum separandum sit?

℟. Si impotentia sublata sit per miraculum vel artem magicam, aut aliam viam præternaturalem, valere primam separationem, & secundum matrimonium, quia impotentia ex se verè fuit perpetua, ut habetur, *in d. c. ult.* Si verò impotentia cessaverit modo naturali per usum secundi matrimonii, ita ut verisimiliter etiam in primo sublata fuisset, dummodo coniuges debitam diligentiam adhibuissent, invalida censebitur prima separatio & secundum matrimonium, adeoque primum redintegrandum erit, Text. & DD. *in c. fraternitatis. 6. h. t.*

Quæritur VII. An si contrahentes iam ante matrimonium sciuerint suam impotentiam, nihilominus deinde possint separationem petere? Pro negatiua adducitur *c. 4. eodem.* Ubi iuxta summarium videtur decidi, quòd scienter contrahentes cum impotentibus non separentur, sed ut ibidem ait Pontifex, *quas tanquam uxores habere non possunt, habeant ut sorores*, proinde tales scienter contrahentes cum impedimento impotentiæ videntur sibi invicem copulam remisisse, & in affectu non tam ad matrimonium, quàm perpetuam vitæ societatem & alia obsequia domestica sese obligasse sicut putant Innoc. & Panorm. *eodem c.* 4. Verùm longè probabilius puto cum Henric. Zoesio *eodem tit. num.* 5. etiam scienter contrahentes cum impotentia posse ex post facto ab inuicem separari; quia certum est, tale matrimonium propter impossibilitatem mutuæ corporum traditionis esse invalidum: ergo ex eo desponsati ad perpetuam cohabitationem non tenentur. Sed neque ex contractu societatis tenebuntur; tum propter incontinentiæ periculum; tum quòd societas etiam in perpetuum contracta dissolui queat, si subnascantur rixæ & dissensiones, vel alia iusta causa suboriatur, *L. si convenerit. 14. ff. Pro socio.* 8

Porro ad *d. c. 4. h. t.* ℟. Quòd impotentes contra suam voluntatem & inviti separari non debeant. Attamen etiam hìc aliqua limitatio est addenda, quòd scilicet ista voluntaria cohabitatio non aliter permittenda sit, quàm si nullum periculum timeatur, *ne inter istos cohabitantes* actus imperfecti & illiciti exerceantur, ac propterea ex constitutione Sixti V. *de Eunuchorum matrim.* prohiberi debent, ne in eodem lecto impotentes condormiant.

Quæritur VIII. An impotentia, quæ superuenit post matrimonium ratum necdum tamen consummatum, causet nullitatem matrimonii? Negatiua sententia passim inter DD. recepta est, paucis dissentientibus apud Sanch. *lib. 7. disp.* 102. Ratio esse potest, quòd matrimonium ab initio rectè contractum non dissoluatur, licèt ex post facto aliquod impedimentum incidat, sicut superiùs *quæst.* 1. diximus, sed tale matrimonium fuit ab initio rectè contractum, cùm ex supposito tunc nullum adfuerit impedimentum, ergò &c. Et confirmatur *ex c. hi qui 25. caus. 32. quæst. 7.* Ubi generaliter deciditur, matrimonium propter superuenientem impotentiam non esse dissoluendum. Textus, si aliqui videantur contrarii, ut *in cap. quod proposuisti. 18. ead. quæst. 7. & cap. ex literis 3. h. t.* explicandi sunt de impotentia, cuius causa iam erat ante matrimonium. Duo tamen hic adnotanda sunt. I. Quòd cùm matrimonium ratum ex dispensatione papali dissolui possit, talis impotentia ei superueniens sit iusta dispensationis causa. II. Quòd in dubio, an impotentia præcesserit matrimonium, vel primùm posteà superuenerit, præsumendum sit præcessisse, sicut valdè probabiliter docet Panor. *in c. fraternitatis. 6. eod. n. 6.* 9

TITU-

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

AD Interdictum Ecclesiæ pertinent pleraque Impedimenta tam impedientia, quàm dirimentia, de quibus hìc dicendum erit.

§. I.

De Impedimentis impedientibus matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia sint Impedimenta?*
2. *Impedimenta* impedientia *enumerantur.*
3. *Quid sit Ecclesiæ vetitum?*
4. *Quid tempus Feriarum?*
5. *Quid Catechismus.*
6. *Raptus olim impedimentum impediens, hodie post Concilium Trid. dirimens.*
7. *Quatuor casus excipiuntur à pœnis raptus.*
8. *Quid sit susceptus propriæ sobolis?*
9. *Quid mors seu occisio presbyteri?*
10. *Quid pœnitentia solennis?*
11. *Qui sanctimonialem ad matrimonium saltem tentaverint, etiam cum alia persona nunquam contrahere possunt.*
12. *Quænam impedimenta impedientia hodie in usu sint?*

1 DUplicia sunt impedimenta matrimonii, *Impedientia* scilicet & *Dirimentia*. Illa dicuntur, quæ quidem ab initio impediunt & prohibent matrimonium contrahi, de facto autem contractum validum relinquunt, & ad summum præter reatum peccati aliam pœnam arbitrio Episcopi taxandam inferunt; ista verò posteriora non tantùm ab initio resistunt matrimonio, sed etiam contractum dirimunt, nullum & invalidum reddunt. Porrò impedimenta memoriæ causa sequentibus versiculis comprehenduntur:

2 *Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum.*
Atque catechismus, sponsalia, jungito votum.
Incestus, raptus, sponsatæ mors mulieris.
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis.
Aut si pœniteat solemniter, aut monialem.
Accipiat, prohibent hæc conjugium sociandum.

3 Ad *Ecclesiæ vetitum* quamvis hæc omnia impedimenta referri possint, quia propterea ab Ecclesia prohibentur matrimonia, specialiter tamen hìc intelligitur prohibitio Episcopi, de qua jam actum est supra. *Tit. I. §. 3. n. 4.*

4 *Tempus feriarum* est illud, quo solemnes nuptiæ interdicuntur, & licet olim pluribus anni temporibus talis inhibitio fuerit, ut à diebus Rogationum usque ad octavam Pentecostes, & tribus septimanis ante festum D. Joannis Baptistæ *cap. non oportet.* 18. & passim *caus.* 33. *quæst.* 4. *cap. Capellanus.* 4. *de Feriis*. Hodie tamen Trid. *sess.* 24. *de Reform. matrim. cap.* 10. abrogatis aliis feriis constituit, ut solemnes nuptiæ prohibeantur tantùm à Dominica I. Adventus usque ad Festum Epiphaniæ, & à die Cinerum inclusivè usque ad Octavam Paschæ. Præterea communiter inter DD. receptum est, idque à S. Congreg. Cardinal. declaratum, quòd in prædictis Feriis tantùm solemnis & externa nuptiarum pompa interdicatur, non autem sponsalia de futuro, imò nec ipsum matrimonium, si ex justa causa differri nequeat & privatim sine publica pompa coram parocho & testibus saltem cum licentia Episcopi celebretur, sicut notavit Barb. *in eod. c.* 10. *n.* 4.

Catechismi nomine intelligitur illa instructio fidei, quæ olim præcedere baptismum & ante januam Ecclesię cum catechumeno seu noviter baptizando jam adulto fieri solebat, juxta *c. ante baptismum* 54. *de Consecrat. dist.* 4. & quia habebat rationem alicujus paternitatis seu regenerationis spiritualis, ideò si baptizanda fuisset fæmina, inter eam & catechizantem oriebatur impedimentum impediens, non autem dirimens, *c.* 2. *de Cognatione spirituali in* 6. 5

De *Sponsalibus*, quatenus cum una persona contracta impediant matrimonium cum alia, superiùs *Tit.* I. §. 3. *n.* 3. Similiter de Voto in *Tit. VI.* & de Incestu *Tit. XIII. huius Libri* egimus.

Raptus hoc loco dicitur violenta Mulieris abductio; & quamvis olim Raptus fuerit tantùm impedimentum impediens, eo casu quo alterius sponsa fuisset abducta. *cap. statutum* 34. *causa* 27. *q.* 2. de cætero autem non aliter annullarit matrimonium, quàm si Mulier abducta nunquam libere consensisset, hodie tamen Trid. *sess.* 24. *de Reform. Matrim. c.* 6. edidit constitutionem in hæc verba: *decernit S. Synodus, inter raptorem, & raptam, quàmdiu ipsa in potestate Raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quodsi raptata raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Iudicis dotare.* 6

Ex hac constitutione apparet, raptum hodie esse impedimentum dirimens, si matrimonium eo tempore contrahatur, quo rapta in potestate raptoris est, etiamsi rapta liberè consentiat, ut notat Barb. *in eod. c. 6. n.9.* & alii communiter.

Ibi tamen enumerat Barbosa aliquos casus, qui à nonnullis DD. probabiliter excipiuntur ab hoc impedimento, ut I. si raptus non fuerit factus intentione matrimonii contrahendi, sed libidinis causa. II. si fœmina invitis Parentibus ipsa tamen consentiente abducatur. III. si propria sponsa rapiatur. IV. si in aliquo casu raro fæmina curaret rapi virum, eò quòd leges presertim pænales non extendantur ad casus insolitos. *L. nam ad ea* 5. *ff. de Legibus.* 7

Mors mulieris, sive uxoricidium etiam impedimentum causat, ut Maritus occidens sine spe alterius conjugali manere debeat. *c. interfectores.* 5. *causa* 33. *q.* 2.

Susceptus propriæ sobolis tunc inducit impedimentum, si quis extra necessitatem proprium filium baptizarit, aut eum tanquam Patrinus tenuerit: talis enim non tantum constante matrimonio perdit jus exigendi debitum conjugale, sed etiam ab alio matrimonio contrahendo prohibetur. *c. de eo.* 5. *ubi* Gloss. & *DD. causa.* 30. *q.* 1. 8

Mors presbyteralis seu occisio presbyteri etiam impedit occidentem, ne matrimonium contrahere possit. *c. qui presbyterum.* 2. *de Pœnitent. & Remission.* quod tamen aliqui tantùm obtinere volunt, ubi quis in judicio de homicidio convictus, & condemnatus fuerit, ut docent Panorm. & Hostiens. *eod. c.* 2. 9

Pœnitentia solennis dicitur, quæ ob crimina graviora 10

graviora injungitur publicè peragenda, ita ut aliquis certo tempore ante Ecclesiam stare, vel domi jejunare, à gestatione gladii, aut equitatu abstinere debeat; quæ pœna olim valde frequens fuit. Intra hoc ergo Pænitentiæ tempus etiam matrimonium prohibetur. *c. de his.* 12. *& c.ult. causa* 33. *q.* 2.

11 Demum etiam illis interdicitur matrimonium cum quauis alia persona, qui Deo desponsata *Moniales* sibi matrimonio jungere præsumpserunt. *c. hi ergo.* 13. *causa.* 27. *q.* 1. Imo de jure Civili tales, qui vel tantùm attentarunt Moniales matrimonii jungendi causa, & multò magis qui rapuerunt, aut violarunt easdem, capitali supplicio puniuntur. *L. si quis.* 5. *C. de Episcopis & Clericis.* quam legem de verbo ad verbum in corpus Juris Can. retulit Gratianus. *c.* 6. *de Pœnitent. dist.* 1. qui tamen intelligendus est, quòd loquatur de Jure Civili, & foro sæculari, non autem de foro Canonico: quia Ecclesia nulli infert pœnam sanguinis, vel mortis ex quouis scelere, sed tantùm censuras, pœnam carceris, aut alias similes, nisi quòd aliquando ob delicti grauitatem etiam Clericos priùs degradatos Judici sæculari tradat. *cap. cùm non ab homine.* 10. *de Iudiciis. c. novimus.* 27. *de Verb. significat.*

12 Si quæras, an omnia prædicta impedimenta etiam hodie in usu sint? ℟. Quamuis consuetudo abrogans legem non præsumatur, nisi probetur, nec à consuetudine unius vel alterius loci rectè ad uniuersalem consuetudinem inferatur; nihilominus DD. quin in diuersis orbis partibus de matrimonio scripserunt, communiter attestantur, impedimenta impedientia usu hodierno recepta non esse, si quatuor excipias, scilicet *Ecclesiæ vetitum*, id est interdictum Episcopi, *Tempus feriarum*, *Sponsalia*, & *Votum*. Atque hanc consuetudinem etiam operari, ut in omnibus impedimentis impedientibus (excepto Voto, & Sponsalibus, quæ jure divino & naturali obligant) dispensare possit Episcopus, tradit Sanchez *lib.* 7. *disp.* 27. *num.* 15. Et Navar. *in Manuali Confessar.* (quod jam Nonagenarius senex dedicauit Gregorio XIII.) *c.* 22. *num.* 85. testatur, quòd nunquam audiverit super impedimentis impedientibus (intellige exceptis illis quatuor) dispensationem impetrari.

---

§. II.

De Impedimentis dirimentibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sint Impedimenta dirimentia?*
2. *Enumerantur.*

1 IMpedimenta dirimentia, quæ non tantùm illicitum faciunt matrimonium, sed & inualidum, his vulgatis versiculis comprehenduntur.

2 *Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,*
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas.
Si sis Affinis, si fortè coire nequibis

De his excepta *Cultus disparitate* jam supra suis locis egimus, nempe de *Errore*, *Vi*, & *Publica Honestate*. in Tit. I. de *Ligamine*. in Tit. IV. de *Conditione*. in Tit. V. de *Voto & Ordine*. in Tit. VI. de *Crimine*. in Tit. VII. de *Cognatione*, & *Affininitate*. in Tit. XI. & tribus sequentibus. de *Impotentia*. in Tit. præcedenti. Nunc restat dicendum

De Disparitate cultus.

SUMMARIA.

1. *Ex continuo usu Ecclesiæ irritum est matrimonium fidelis cum infideli.*
2. *Matrimonium Catholici cum hæretica est illicitum, non tamen invalidum, & quidem in Germania?*
3. *Pacta, ut liberi aliqui in fide hæretica educentur, sunt impia.*
4. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an sint separandi post conversionem amborum?*
5. *An & quando conversus possit repellere alterum conjugem non conversum.*
6. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

PRopter *disparitatem cultus* irritum est matrimonium à fideli contractum cum infideli juxta illud Apost. 2. *ad Corinth.* 6. ℣. 14 *Nolite jugum ducere cum infidelibus &c.* quamuis autem hic textus, sicut & alii, qui ex Scriptura & jure Canonico allegantur *ut c. cave.* 15. *c. non oportet.* 16. *& c. Iudæi.* 10. *causa.* 28. *quæst.* 1. non loquantur in propriis terminis de irritatione, sed tantùm prohibitione matrimonii fidelis cum infideli, tamen quod ex continuo usu Ecclesiæ etiam irritum habeatur matrimonium fidelis cum infideli contractum, testis est Sanch. cum Soto, Bellarmino & aliis *Lib.* 7. *disp.* 1. *n.* 8. citatis. 1

Matrimonium autem Catholici cum hæretica est quidem illicitum, & sine peccato non contrahibile, non tamen est invalidum: imò in Germania ac aliis locis, ubi hæretici permixti cum catholicis vivunt, planè non esse illicitum matrimonium Catholicæ personæ cum hæretica tenet Sanch. *d. l.* 7. *disp.* 72. *num.* 5. Azor. *Instit. moral. l.* 8. *c.* 11. *q.* 5. quia illa coniugia inter Catholicos & hæreticos ineuntur instar aliorum contractuum ob communem pacem & tranquillitatem, dummodo Catholica liberè permittatur, & absque perversionis periculo in fide; quod periculum, quia ordinariè subest, difficulter excusandi sunt parentes, qui aliquando nulla necessitate cogente propter respectum aliquem merè temporalem v. g. honores, aut diuitias, liberos suos cum hæreticis coniungunt. Pacta verò, ut quidam ex liberis nascituris in fide Catholica, quidam in hæretica educentur, prorsus impia & contra jus divinum pugnantia meritò asserit Sanch. *d. l.* Nav. *Consil.* 1. *de Constit. n.* 63. 2 3

Quòd si duo infideles inter se contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, si ambo ad fidem convertantur, ab invicem separari nec possunt nec debent, tametsi fortè cum aliquo impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. consanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur Jure Pontificio, utpote, qui per baptismum nunquam in Ecclesiam ingressi, eiusq; subditi effecti sunt: post conversionem autem talia impedimenta censentur primùm supervenire matrimonio & ideò illud non dirimunt, sicut si inter Catholicos post contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur, ut quia ipsius soror à marito cognita esset. *c. gaudemus.* 8. *de Divort.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa sola verum fuit matrimonium, non obstante, quòd fortassis eam ante conversionem repudiaverit, cum talis repudiatio, quantum ad dissolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *d. c. gaudemus vers.*

quia

quia verò. Dico autem, si ambo convertantur: nam si unus tantum conversus fuerit, nondum erit Sacramentum, quia matrimonium in utroque coniuge est unum numero Sacramentum, sicut est unum numero matrimonium, ergò si in uno non est Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matrim. lib. 2. disp.* 8. *&* 9.

5 Matrimonium infidelium, quamuis consummatum potest dissolui, ex speciali privilegio Christi in fidei favorem dato, & per Apostolum Paulum promulgato, si alter coniux ad fidem conuertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel saltem non sine contumelia vel blasphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat. ita enim inquit Apost. 1. ad Cor. 7. V. 15. *quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror huiusmodi*; & idipsum confirmatum est *in c. quanto 7. de Divort.* Interim non ipso facto dissolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit, se nolle cohabitare, sed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias transierit; quare si ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam convertatur, à fideli priùs converso ad coniugium recipi debet. *d. cap. gaudemus* 8. *in fine de Divortiis*.

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converso pacificè cohabitare is à conuerso admittendus est. *Cæteris autem*, inquit Apostolus. *d. l. dico ego, non Dominus, si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*. Sed quia per hæc verba insinuare videtur Apostolus, non esse præceptum Christi, ut fidelis cohabitet infideli, ideò non pauci sunt, qui putent, Apostolum ibidem tantùm *consilium* tradidisse, & absolutè loquendo matrimonium dissolui posse, si alter conjux nolit conuerti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipsam cohabitationem tantùm in primitiua Ecclesia, ubi in dies multi convertebantur ad fidem propter spem conuersionis permissam fuisse, docent; hodie verò, ubi refrigescente charitate magis periculum perversionis est, dictam cohabitationem non ampliùs admitti. Quo faciunt text. *in c.* 8. *&* 10. *caus.* 28. *q.* 1. Verùm, cùm utraque sententia multis DD. auctoritatibus & rationibus stabiliatur apud Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 74. *num.* 7. Ego puto in hac controuersia plurimùm esse tribuendum arbitrio Episcopi, ita ut, si ex cohabitatione fidelis cum infideli speretur conuersio infidelis, Episcopus admittens cohabitationem sequatur priorem sententiam, posteriorem autem tunc si ex dicta cohabitatione (ut communiter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconstantiam in fide accidere solet) rationabiliter timeatur, fore periculum peruersionis.

6 Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda sunt de ijs, qui nunquam baptismum susceperunt, non verò de Apostatis, qui per baptismum in Ecclesiam ingressi, eiusque subditi effecti, posteà verò ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonia cùm semel fuerint Sacramentum, & baptismus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non potest, ideò sunt & manent semper quoad vinculum indissolubilia. Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium spirituale dissolvi posse, inferiùs *in Tit. XIX. §.* 1. dicetur.

§. III.

De Dispensatione super impedimentis.

SUMMARIA.

1. *Quid abrogatio, irritatio, declaratio, & dispensatio?*
2. *Earum differentiæ.*
3. *Qualiter & qualia impedimenta tolli possint?*
4. *Quæ impedimenta non admittant dispensationem, & ibi quid de casu Erdfurtiano?*
5. *Ad quotum gradum consanguinitas dirimat matrimonium?*
6. *Ad quotum affinitas?*
7. *Cur jus positivum ad plures gradus impedimentum consanguinitatis & affinitatis extenderit?*
8. *Decem causæ, propter quas dispensatio conceditur.*
9. *Quando dispensatio valeat impetrata per allegationem falsitatis aut suppressionem veritatis.*
10. *Exempla allegata falsitatis & suppressæ veritatis*,
11. *Quis præter S. Pontificem super impedimentis dispensare possit?*

Prænotandum est obligationem legis alicuius cessare vel per *irritationem* vel per *abrogationem*, vel *declarationem*, vel *dispensationem*, quæ omnia inter se differunt. Nam *irritari* dicitur lex, cuius obligatio statim ab initio non admittitur, v. g. si princeps nolit confirmare statuta civium. *Abrogare* legem, est cassare, postquam semel obligavit. *Declarare* est interpretari legem ex mente legislatoris de tali casu non loqui, aut in eo aliquam vim obligandi habere. *Dispensatio* est relaxatio legis, ob justam causam in particulari aliquo casu. 1

Unde differt *Dispensatio* primò ab *abrogatione* legis quòd abrogatio tollat totam obligationem legis in omnibus casibus, in quibus priùs valebat, *dispensatio* autem tantùm in particulari casu, & circa particulares personas. Item differt à *declaratione*, quòd *declaratio* supponat legem nunquam in casu obligasse, *dispensatio* verò supponat obligationem, & tamen ob justam causam hic & nunc relaxet. 2

Quæritur ergo I. an omnia impedimenta matrimonii possint tolli siue deinde per abrogationem siue per dispensationem? Ad hanc quæstionem præsciendum est, quædam impedimenta esse à jure naturæ & diuino statuta, alia verò jure humano & Pontificio. In impedimentis jure humano introductis nemo dubitat dari posse dispensationem aut abrogationem: quia is, qui habet potestatem condendi legem, habet utique etiam potestatem abrogandi, & contrarium ponendi, cùm lex totam suam auctoritatem ab ipso habeat. Nec tamen propter à rectè infertur, quòd lex abrogata fuerit irrationabiliter à Pontificibus lata, nam R. Non sequi hoc est rationabile, ergo contrarium est irrationabile: quia propter rationem circumstantiarum, loci & temporis, item propter imbecillitatem nostri intellectus, qui non potest semper genuinam veritatem prospicere, datur medium inter rationabile & irrationabile, scilicet magis rationabile. Optimus text. *in c. alma mater. 24. de Sentent. excom. in 6.* ubi Pontifex inquit, *Alma mater Ecclesia multa rationabiliter ordinat, quæ tamen rationabilius reformat*. In impedimentis jure naturali & diuino introductis non desunt, qui doceant, posse summum Pontificem ex urgentissima 3

ma aliqua causa, & de plenitudine suæ potestatis dispensare, quos refert Sanch. *Lib. 8. disp. 6. n. 8.* quorum ratio ducitur à paritate, nimirùm quod sicut recta Ecclesiæ gubernatio exigit ut Episcopus aliquando in lege Pontificis ob necessitatem & difficultatem adeundi Pontificem dispensare possit, ita etiam exigat eadem Ecclesiæ gubernatio, ut Pontifex quandoque dispenset in Lege Dei, qui adiri non potest. Contraria tamen sententia verior videtur & conformior usui Ecclesiæ, quæ hactenus in nullo tali casu dispensavit. Nec valet adducta paritas: quia Pontifex tanquam homo non potuit omnes casus prævidere, qui subinde indigeant dispensatione, quod de DEO, qui perfectissimè omnia cognoscit, convenienter dici non potest, sicut notauit Barb. *Iuris Eccles. univers. lib. 1. cap. 2. n. 120.* & licet utilitas alicujus Regni procurari posset per dispensationem v. g. inter fratrem & sororem, attamen indecentia naturalis in tali casu, & periculum, ne occasione talis dispensationis inter fratres & sorores frequens peccatum admitteretur, præponderat utilitati etiam alicujus regni, quod Deus, si velit & videat suas leges accuratè custodiri, benè potest aliter, quàm per tale scandalosum matrimonium conservare; ex qua ratione scandali cum pluribus aliis citatis id etiam tenet Sanchez *d. l. num.* 10. quamvis de cætero putet summo Pontifici non esse semper denegandam potestatem dispensandi in jure divino, si modò detur causa, quæ vincat turpitudinem actus præcepto divino contrarii.

4 Quæritur II. Quænam sint impedimenta jure naturali aut diuino introducta, quæ abrogationem aut dispensationem non admittant?

℞. Quamuis multa sint impedimenta dirimentia matrimonii, interim tamen aliqua tantùm jure naturali aut diuino, cætera jure humano dirimunt matrimonium.

I. Igitur *iure naturali* dirimitur matrimonium, si desit consensus, prout fit, si error in persona interueniat, aut conditio apposita deficiat, si violentia & metus grauis ad extorquendum consensum adhibeatur, si ratio naturalis deficiat, ut in amentibus. II. Si quis jam alio matrimonio ligatus sit, de fide Christiana credimus, non posse contrahi matrimonium cum alia. Refertur quidem Erdfurti extare tale monumentum, ubi alicui binæ uxores simul concessæ fuerunt, cùm priorem, quam amissam credebat, contra spem reciperet, & secundam super inductam ob affectionem nollet dimittere. Verùm si retentio secundæ non fuit de facto attentata, sed à Papa, ut dicitur, concessa, explicanda hæc res erit *Iuxt. c. 4. de Frig. & malef.* ut secunda non potuerit retineri per modum, *uxoris*, *sed sororis*. III. Si nimis propinqua sit sanguinis coniunctio &c.

5 Quæritur III. Usque ad quotum gradum consanguinitas jure naturali vel divino faciat irritum matrimonium? ℞. Inter ascendentes & descendentes, item inter collaterales primi gradus scilicet fratrem & sororem jure naturæ prohiberi matrimonium excepto casu necessitatis, quo genus humanum aliter conservari non posset, sicut factum est in exordio mundi, & post diluvium. De cætero extra istum casum necessitatis omnes gentes liberaliter educatæ à tali conjugio tanquam inhonesto vel turpi abhorrent, estque inter tales personas naturalis pudor ac reuerentia, quam tolleret conjugium. In secundo verò gradu lineæ transversæ, quamvis indecens sit matrimonium contrahere, non tamen tale matrimonium est irritum jure naturæ, ita enim Abraham duxit Saram filiam fratris sui teste August. *In cap. quæritur. 32. caus. 32. q. 2.* Et Nachor duxit Melcham pariter sui fratris filiam *Genes. 11. v. 29.* Unde in *cap. Gaudemus. 8. de Divortiis*. concedit Pontifex, ut pagani, qui in secundo vel tertio gradu contraxerunt matrimonia, si ad fidem conuertantur, possint in talibus matrimoniis persistere, quia tempore matrimonii contracti non erant ligati ecclesiastici statutis; quasi diceret Pontifex, matrimonium in secundo gradu consanguinitatis contractum non tam jure naturæ, quàm ecclesiastica constitutione irritum censeri. Item in Trid. *Sess. 24 de Reform. matrim. cap. 5.* dicitur, *in secundo gradu* cum magnis principibus, & ex publica causa dispensari posse. Nec obest, quòd in veteri testamento *Levit. 18.* matrimonium etiam in secundo gradu veluti cum sorore patris fuerit prohibitum: nam illæ leges non erant omnes *morales*, sed quædam *judiciales* aut *ceremoniales* specialiter pro Judæis traditæ, quæ per adventum Christi expirarunt, *c. unico de Purific. post partum*, prout in Trid. *sess. 24. de Sacram. matrim. can. 3.* anathema dicitur, qui negat Ecclesiam in quibusdam gradibus prohibitis *in Levitico* dispensare posse.

Quæritur IV. An etiam in affinitate quædam sit juris naturalis vel diuini prohibitio: Satis conueniunt DD. quòd in linea affinitatis transversa sive collaterali nullus gradus ne quidem primus sit jure naturali adeo prohibitus, ut eo jure irritum faciat matrimonium; ita enim Jacob Patriarcha duxit Liam, & postea sororem eius Rachaelem *Genes. 29.* Imo *Deuter. 25.* universim præceptum fuit Israelitis, ut, si fratrum unus sine liberis decederet, alter uxorem eius acciperet, licèt interim jure gentium & naturali indecens esse videatur sine gravi causa cum affinibus intra primum gradum contrahere propter reverentiam, quam aliquis debet fratri, cum quo uxor eius una caro reputatur, juxta illud *Levit. 18. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est.* 6

Verùm quid dicendum sit in linea recta affinitatis de matrimonio inter novercam & privignum, socerum & nurum &c. diversæ sunt DD. opiniones. Multi negant, multi affirmant, sicut tradit Sanch. *lib. 7. disp. 66.* & Laym. *de Matri. p. 4. c. 6. n. 5.* In praxi certum est, Ecclesiam non solere inter eos dispensare. Si autem casus contingeret, ut aliqui ad fidem conuerterentur, qui prius in infidelitate in linea recta affinitatis contraxissent, putarem summum Pontificem esse consulendum, cùm aliàs tale matrimonium sine scandalo vix tolerari posset propter auctoritatem affirmantium, jure naturæ esse irritum, vel separari propter auctoritatem idipsum negantium.

Quæritur V. Quare jus positivum Ecclesiasticum ultra prohibitionem juris naturalis adhuc alios gradus in consanguinitate & affinitate indixerit. 7

℞. Id factum esse ex quatuor causis. I. Propter reuerentiam, quam ob communicationem sanguinis cognati sibi inuicem debent. II. Ne cùm consanguinei & affines plerumque soleant simul esse, sub prætextu conjugii frequens peccatum admittatur. III. Ne naturalis amor ex consanguinitate aut affinitate ortus, si addatur amori & licentiæ coniugali nimis faciat effrænem libidinem. IV. Denique causa est politica, ut amicitiæ vinculum non tantùm inter consanguineos constet, sed per viam matrimonii etiam ad alios homines protendatur, & ita confœderatio ac societas inter homines tantò melius conservetur.

Cur autem Ecclesiæ prohibitio præcisè quarto gradu concludatur, & non sit amplior vel restrictio, dicendum est, id propterea factum, quòd usque ad illum gradum plerumque inter homines duret consanguinitatis amicitia, ulteriùs autem deficiente iam sanguinis virtute rarò alter alterum speciali amore tanquam consanguineum vel affinem prosequatur.

Quæritur VI. Quænam sint causæ, ex quibus concedi soleat dispensatio in gradibus à iure positiuo prohibitis? Decem tales causas refert Barb. ad Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. cap. 5.* & DD. ibidem cit. 8

I. Est paupertas supplicantis propter quam suo

statui

statui parem maritum habere non potest, quàm aliquem ex consanguineis, vel affinibus.

II. Est angustia locorum, si in vicinia (sicut plerumque in locis montanis fit) nullus sit paris conditionis, cum quo nuptiarum spes esse possit, & istæ duæ causæ humaniter sunt considerandæ, ut procedant, licèt adsit aliquis, qui velit fœminam ducere, sed ei ob ætatem aut mores valdè contrarius.

III. Si per matrimonium graves inimicitiæ inter consanguineos vel affines componi possent.

IV. Evitatio magni alicuius scandali vel delicti.

V. Si locus ob milites vel piratas non sit securus, atque ad eum extranei accedere non soleant, quæ causa ad angustiam loci referri potest.

VI. Conservatio famæ mulieris, v.g. quia jam passim dicitur à consanguineo corrupta, & adeò nunquam vel difficiliùs nuptura est.

VII. Quia fæmina 24. annum excedens hactenus virum paris conditionis non invenit.

VIII. Est conservatio divitiarum in familia.

IX. Est excellentia meritorum in Ecclesiam.

X. Proles vel copula habita cum consanguinea, & multò magis, si matrimonium jam defacto contractum sit. Sed circa hanc causam advertendum est, quòd debeat ab initio absuisse ignorantia consanguinitatis, & in matrimonio debitæ solennitates fuisse adhibitæ, aliàs qui mala fide, aut sub spe obtinendæ dispensationis peccavit, vel contraxit cum consanguinea, non obtinebit dispensationem juxta Trid. *d. c. 5.*

9 Quæritur VII. An valida sit dispensatio, si quis eam impetrarit allegando causam falsam, vel tacendo veritatem. Hæc quæstio potissimùm dependet *ex Tit. de Rescriptis*, ubi de valore rescriptorum & gratiarum papalium ex instituto tractatur. Interim ad nostram rem breviter dicendum est, falsitatem expressam aut veritatem occultatam aliquando esse causam finalem dispensationis, aliquando tantùm impulsivam; causa finalis tunc est, quando ea non existente Papa non dispensasset, vel saltem non eo modo, quo dispensavit, sed magis restrictè & clausulatè; causa impulsiva est, quando cognita veritate suppressa aut falsitate expressa Papa nihilominus dispensasset, licet difficiliùs. Itaque si falsitas expressa, vel veritas occultata sit causa finalis dispensationis obtentæ, talis dispensatio nulla erit, nec impetrans tuta conscientia uti poterit, omnia enim rescripta habent hanc tacitam conditionem, si preces veritate nitantur. *c. 2. de Rescriptis*. Secus autem est, si falsitas expressa vel veritas occultata fuerit tantùm causa impulsiva, tunc enim nihilominus valebit dispensatio.

Dices, hoc ipsum esse planè incertum, quandonam Pontifex dispensaret, si falsitatem ac veritatem cognosceret.

℟. Ex stylo Curiæ Romanæ, vel quando de eo non constat, ex arbitrio prudentis viri desumendum esse, & hodie fermè omnes casus, qui contingere possunt circa impetrationem dispensationis, complexus est Sanch. *de Matrim. toto lib. 8. præsertim disput. 21. & seqq.* Cujus sententiæ licèt non sint infallibiles, nisi quatenus textu expresso nituntur, potest tamen vir prudens ex ejusdem rationibus & authoritatibus, quas

10 allegat, suum judicium formare. Ut autem ex innumeris tantùm aliqua magis quotidiana referamus. I. Non erit valida dispensatio, si una tantùm causa in rescripto allegata sit, & ea falsa fuerit, quia licèt Pontifex possit sine causa dispensare, id tamen in dubio non præsumitur facere, nisi ex causa expressa. II. Si non exprimatur, quòd copula intervenerit scienter cum consanguinea, maximè spe dispensationis impetrandæ. III. Si impedimentum exprimatur sub dubio, quod erat certum, v. g. si dicat, se dubitare, an votum castitatis emiserit, & tantùm ad conscientiæ tranquillitatem petere dispensationem; quia qui dispensat in impedimento dubio, non statim dispensat in impedimento certo, vel saltem non eodem modo: nam dubium votum castitatis per dispensationem tollitur absolutè, certum autem regulariter tantùm ad unum matrimonium, quo finito rursus obligat. IV. Si impedimentum affinitatis ponatur pro consanguinitate, vel ècontra: dispensatio enim est strictæ interpretationis, & non extenditur ultra expressa. V. Si quis dicat, se in gradu remotiori v. g. in quarto, cùm sit in tertio. Aliud autem est, si quis, cùm sit in quarto, dicat se in tertio; quia tunc Pontifex dispensando in tertio censetur etiam dispensasse in quarto.

De eo olim inter DD. fuit magna controuersia, an in linea collaterali inæquali sit necesse non tantùm gradum remotiorem, sed etiam proximum exprimere v. g. dicendo, quòd una persona sit stipiti in secundo, altera in tertio, conjuncta, eò quòd major videatur conjunctio, si alteruter ex consanguineis ita propinquè ad stipitem accedat. Sed Pius Quintus anno 1566. in motu proprio, qui incipit: *Sanctissimus*, decidit, valere dispensationem absque dicta expressione gradus propinquioris, ita tamen ut ex postfacto literæ declaratoriæ desuper impetrentur, in quibus Pontifex declaret, priorem dispensationem valere, eas autem declaratorias tantùm ad tollendum scandalum requisitas non desiderari, si nullum ex tali dispensatione scandalum orire tur; ut quia res ad forum externum delata non est, & homines ignorant, an supplicantes omnia expresserint, docet Sanch. *d. l. disp. 24. n. 31.*

Quæritur demum, an præter Pontificem in impedimentis nemo dispensare possit?

℟. Cùm inferior in lege superioris nihil immutare possit. *Clement. Ne Romani. 2. in principio de Elect.* ideò regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum nec Episcopus, nec etiam Legatus quivis Sedis Apostolicæ in impedimentis dirimentibus matrimonii dispensare potest, nisi speciale privilegium à summo Pontifice habeat. Dico autem, regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum: nam communis & notabilis est exceptio, quòd Episcopus dispensare valeat istis concurrentibus. I. Quòd matrimonium jam publicè & præmissis denuntiationibus contractum sit. II. Quòd sit contractum bona fide, id est, absque scientia impedimenti juxta Trid. *sess. 24. cap. 5.* sufficit tamen, si unus ex conjugibus in bona fide fuerit. III. Quòd propter paupertatem & distantiam loci & incontinentiæ periculum difficilis ad summum Pontificem vel alium ex priviligio jus dispensandi habentem accessus detur. IV. Quòd impedimentum sit tale, in quo soleat concedi dispensatio, adeoque non in primo aut secundo gradu consanguinitatis. In affinitate autem ex copula illicita (puta si quis duxerit eam, cum cujus sorore vel consanguinea priùs peccavit) ipse scio in primo & secundo gradu contracto jam matrimonio dispensationem ab Episcopo datam esse. V. Denique, quòd impedimentum sit occultum; dicitur autem occultum, etsi unus vel alter sciat, non tamen in loco divulgatum sit. Videatur Sanch. *lib. 2. disp. 40.* Hoc insuper adnotari potest, quòd si dubitetur, an sit impedimentum inter contrahentes, possit Episcopus declarare, nullum esse impedimentum, aut etiam ad cautelam dispensare, sicut docet Garzias *de Beneficiis p. 9. cap. 2. nu. 10.* & Laym. *in Theol. Moral. de Legibus c. 22. n. 4.* 11

TITULUS XVII.

Qui Filii sint legitimi.

SUMMARIA.

1. *Illegitimi in multis deterioris conditionis, quàm legitimi.*
2. *Natus constante Matrimonio præsumitur legitimus, licet uxor adulterium fecerit.*
3. *Matri asserenti filium illegitimum, an sit fides babenda?*
4. *Natus ex Matrimonio putativo quando censeatur legitimus?*
5. *Conceptus ante Matrimonium, & natus in eo est legitimè natus.*
6. *Natus ante Mensem nonum quando habeatur pro legitimo?*
7. *Quid si post nonum Mensem?*
8. *De legitimatione per subsequens Matrimonium.*
9. *Sufficit matrimonium ratum, non tamen putativum.*
10. *Circa legitimationem* per subsequens Matrimonium *differentia inter Ius Can. & Civile.*
11. *Filii adulterini & incæstuosi non legitimantur.*
12. *Natus ex incæstu Materiali, ignorata scil. consanguinitate, an legitimetur?*
13. *Filii Clerici in minoribus constituti an legitimentur per subsequens Matrimonium?*
14. *De legimatione* per rescriptum Principis, vel Indultum Comitis Palatini, *& eius effectu.*

POstquam hactenus visum est quænam solennitates, & impedimenta, observari debeant, ut matrimonium rectè contractum dicatur, nunc in hoc Titulo, de Matrimonii effectu agitur, qualiter nimirum Liberi per matrimonium *legitimi* sint, aut fiant.

1 Notandum itaque I. plurimùm interesse, an quis pro legitimè vel illegitimè nato habeatur: nam illegitimè natis cùm adhæreat semper macula paterni peccati, eorumque genitura à LL. reprobata sit ideò in multis deterioris sunt conditionis, quàm legitimè nati; ita etenim ad Ordines Ecclesiasticos promoveri non possunt. *toto tit. de Filiis Preb non ordinand.* nec ad beneficia curata, vel Prælaturas. *c. cùm in cunctis 7. c. innotuit. 20. de Elect.* tametsi per dispensationem aut ingressum in Monasterium ad Ordines habilitati fuissent, nisi Pontifex specialiter etiam quoad dignitates dispensasset *c. 1. ubi* Pan. & DD. *d. t. de Filiis Presb.* Item nec Patri nec Fratribus aut aliis Consanguineis lineæ paternæ legitimè natis succedunt, qua de re videantur, quæ in Lib. III. in Tit. *de Successione ab intestato.* dicta sunt; & licet matri succedant in allodialibus, & nonunquam Patri in duabus unciis, ut ibidem traditum, in bonis tamen feudalibus generaliter excluduntur. *in cap. naturales. in Titulo. Si de Feudo defuncti contentio sit.*

2 Notandum II. Quòd natus constante matrimonio adeò habeatur pro legitimo, ut tametsi probari possit uxorem sæpiùs adulterium commisisse, nihilominus favore prolis potiùs ex marito, quàm adultero concepisse præsumatur *L. miles 11. §. defuncto. 8. ff. ad L. Iul. de Adult.* Interim hæc præsumptio, licet ordinarias probationes vel alias præsumptiones in contrarium non admittat, cedit tamen rei evidentiæ & veritati, si v. g. eo tempore, quo mulier concepit, & alio insuper longiore maritus absens, vel ob infirmitatem, aut aliam causam ad generandum patenter inhabilis fuerit. *l. filium. 6 ff. De bis qui sui, vel alieni iuris.* Sed quid, si uxor ipsamet fateatur partum adulterinum esse? Communis est sententia, filium, pro quo stat juris præsumptio, non teneri fidem habere huic maternæ confessioni, nisi evidentiores probationes concurrant. Text. cum Not. Gottofr. *in L. impetratores. 29. §. mulier. ff. de Probat.* Panorm. *in c. per tuas. 10. de Probat. numer. 4.* Andr. Gail. *Pract. obs. lib. 1. obs. 97. num. 8.* Layman. *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 3. p. 3. cap. 14. num. 1.* apud quem ibidem plura de obligatione ex adulterio videri poterunt, quæ ad lib. V. ad Tit. *de Adulteriis & stupro* remittimus. 3

Notandum III. Non tantùm natos ex matrimonio valido esse legitimos, sed etiam illos, qui nati sunt ex matrimonio putativo, quod revera quidem propter impedimentum aliquod occultum consanguinitatis, aut simile fuit invalidum, publicè tamen credebatur validum: dummodò duo concurrant: nimirum *primò*, quòd saltem unus ex conjugibus putativis (tempore contractus) fuerit in bona fide & ignarus impedimenti. *Secundò*, ut matrimonium fuerit contractum publicè in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus. *c. ult. §. si quis de Cland. despons. & c. pen. hoc tit.* Hic autem breviter circa utramque conditionem subnotandum I. quòd in dubio & pro favore prolis præsumatur potiùs ignorantia, quàm scientia impedimenti, teste Cov. *de Matrim. p. 2. c. 8. §. 1. n. 5.* facit regula. *47. juris in 6.* ubi dicitur, *præsumi ignorantiam, nisi probetur scientia.* 4

II. Omissionem denuntiationis impedire legitimitatem prolis, quamvis uterque conjunx fuerit in bona fide, si culpabiliter, seu dolosè facta fuerit, non autem si justa de causa & ex authoritate Episcopi, quia *d. c. ult. de Cland. despons.* partim est latum in pœnam clandestinè contrahentium, partim verò fundatur in præsumptione, quòd ij, qui denuntiationes ad revelandum impedimentum institutas omiserunt, scientiam aut saltem affectatam tantùm ignorantiam impedimenti habuerint; ergò si in omissione denuntiationum nihil peccatum sit, cessabit etiam pœna & præsumptio.

Notand. IV. Natos constante matrimonio haberi in jure pro legitimis, licet ante matrimonium per copulam fornicariam concepti fuissent, sicut apertè decidit Justin. Imperat. *in l. nuper. 11. vers. & multò magis. C. de Naturalibus lib.* ubi etiam generaliter pronuntiat, quòd in quæstionibus statum liberorum concernentibus, pro favore eorundem non conceptionis, sed Nativitatis tempus inspiciendum sit. 5

Sed dices, quomodo Imperator potest illos dicere legitimè natos filios, qui reverà non ex copula matrimoniali, sed fornicaria nati sunt? Respondetur, ut aliquis legitimè natus dicatur, non esse effectum juris naturalis, secundùm quod jus omnes æqualiter nascimur ex viro & ex fœmina, sed esse potiùs effectum legis (unde & legitimi dicuntur) & juris positivi, quod alicujus nativitatem approbat, eique jura legitimè natorum attribuit, ergò cùm Imperator tam in hoc casu natos constante matrimonio, quamvis antea conceptos, & in priori casu Pontifex natos ex matrimonio putativo bona fide contracto voluerit legitimè natos, ideo etiam à nobis tales dici, & haberi debebunt. Nec obstat quod constitutio *d. l. nuper.* non habeatur expressè in Jure Can. vel constitutio *d. c. ult. de Clandest. desp.* in Jure Civ. quia Jus Canonicum & Civile sibi mutuum subsidium præstant, ut quòd in uno decisum non est, ex altero suppleatur, *iux. c. 1. de Nov. op. nunc.*

Sed quid si mulier pariat quidem in matrimonio, sed tam maturè, ut maritus qui ante matrimonium nego- 6

negotium cum ea non habuit, dubitare possit, an partus suus vel alienus sit? Resp. quamvis ordinarium tempus pariendi *novem mensium* æstimetur, si tamen mulier peperit *septimo mense*, partus legitimus reputabitur, quia intra hoc tempus naturalem partum edi posse, ex sententia Medicorum receptum esse tradit. I. C. *in l. septimo mense. 12 ff. de Statu hominum*. Idque non tantùm de completo mense septimo accipiendum est, sed & ad initium septimi mensis legitimum partum nasci, satis apertè probatur *ex L. 3. §. ult. ff. de Suis & legit. hæred.* ubi dicitur, quòd ex sententia Hypocratis ab Imperatore Pio approbata 182. *die natus* legitimo tempore natus habeatur: jam si more Græcorum 30. dies pro mense computentur, ut notat Gottofr. *ad eundem §. ult.* erunt *sex menses & duo dies*.

Motandum V. Non ita præcisè tempus nativitatis inspici circa legitimitatem liberorum, quin aliquando potiùs tempus conceptionis consideretur, si hoc sit eis favorabilius. Unde qui in matrimonio conceptus, & mortuo patre natus est, haud dubiè legitimus posthumus dicetur.

Quid autem si mulier post mortem mariti non pa-
7 riat intra 9. menses, sed multò post, v. g. in mense decimo aut undecimo. Respondetur sicut ob diversas naturæ qualitates mulier aliquando citiùs, ita etiam aliquando seriùs parere potest, ita quidem, ut omnes facile consentiant partum in mense decimo editum cæteris paribus, si nimirum mortuus ante mortem fuisset dispositus ad generandum, legitimum censendum esse. De mense 11. Difficultas esse videtur propter *Novellam. 39. c. 2.* ubi imperator partum 11. mense perfecto editum vocat *impium*, & ait impossibile, ut conceptio ex marito defuncto in tantum tempus extendatur. Sed quia imperator de partu mense undecimo perfecto & circa terminum anni edito loquitur, ideò concedendum quidem est, talem partum præsumptione juris haberi pro illegitimo, si tamen ad initium vel etiam medicum undecimi mensis peperisset, & de cætero bonæ famæ & vitæ æstimata fuisset, & maritus quoque ante mortem nullo generandi impedimento laborasset, pro favore prolis respondendum putarem, quia in dubio non præsumitur delictum *l. merito. 51. ff. Pro socio*. imò ipsam Novellæ præsumptionem circa partum post mensem undecimum natum per judicium Medicorum (quibus non dubito juramentum deferendum esse, quòd ita, sicut dicunt, & non aliter in conscientia sentiant) elidi posse, si attestentur juxta dispositionem naturæ mulieris partum sine suspicione tamdiu retentum esse, & concurrat bona mulieris apud vicinos existimatio, quibusdam exemplis probat Gottofred *in not. ad d. c. 2. Nov. 39. l. 2.*

8 Notandum VI. Quòd tanta sit vis matrimonij, ut non solùm illi, qui in eo concepti, aut nati sunt, sed etiam qui antea sunt geniti, post illud contractum legitimi habeantur. *cap. tanta. 6. hoc tit.* ubi prolixè Barbosa *in Collect. Doctorum*. Neque refert, an immediatè, vel post intervallum longioris temporis, aut aliarum nuptiarum illa fœmina in uxorem ducatur, ex qua priùs liberi per fornicarium congressum suscepti sunt. E. gr. nihil obstabit legitimationi, si primò postquam filium ex concubina gennit, relicta concubina aliam in uxorem accipiat, & hac mortua tunc primùm concubinam ducat. Panorm. *in eodem cap. 6. n. 3. & DD.* communiter.

Notandum VII. Ad legitimationem liberorum solum matrimonium ratum sufficere, nec requiri eiusdem consummationem: quia *in dict. cap. tanta.* dicitur, filios post contractum matrimonium esse legitimos, & nulla ibi sit mentio consummationis. Unde si contingeret Patrem ante consummationem mori, vel ipsum matrimonium in periculo mortis contrahi, nihilominus filius legitimus haberi deberet. Barb. *in eod. c. 6. n. 8.*

Per Matrimonium autem putativum non legitimantur; quia quod est de jure nullum, nullum producit effectum; quare autem magis natus in matrimonio patativo legitimus censeatur, est, quia non est natus ex delicto, sed in forma matrimonii supposita bona fide; ille verò ex delicto, ergo debet aliquid accedere legitimum, quod illud delictum cum effectu purget.

Notandum VIII. Quamvis de jure civili ad le- 10
gitimationem liberorum duo videantur requiri. I. Ut dotalia instrumenta una cum nuptiis confecta sint. *Novell. 89. c. 8.* II. Ut concubina ex qua illegitimus susceptus est, fuerit domi loco uxoris detenta, adeòque sine suspicione, quòd ex alio fortassis conceperit. *l. nuper. in pr. C. de Natur. lib.* De Jure tamen Can. neutrum requiritur: quia text. *in d. c. tanta.* generaliter loquitur, ergo pro favore legitimationis etiam generaliter est accipiendus. Barb. *d. l. n. 4. & 5.* Atque hac in parte Jus Canonicum etiam in terris Imperii receptum est. Et merito quidem: tum quòd tum effectus legitimationis dependeat ex matrimonio, quod ad sui substantiam non requirit dotalia instrumenta, solo mutuo consensu cum præsentia Parochi & testium sufficienti. *c. is qui fidem. 30. de Spon.* Trid. *sess. 24. de Reform. matrim. c. 1.* & aliàs in dubiis matrimonio dependentibus semper magis jus Can. quàm Civile sequi debeamus. *c. tuam. 3. de Ord. cog. c. lator. 5. h. tit.* tum etiam quòd hodie amplius non toleretur concubinatus, ideoque rarus vel nullus esset hodie tam favorabilis matrimonii effectus.

Notandum IX. Ad legitimationem liberorum 11
per subsequens matrimonium requiri, ut saltem uno ex tribus temporibus inter parentes potuerit matrimonium consistere, videlicet, vel tempore *conceptionis*, vel *medio*, vel tempore *partus*; quia liberi merè adulterini, incestuosi, aut aliàs damnati in jure per subsequens matrimonium non legitimantur. Unde si v. g. aliquis ex adulterio conceptus & vivente legitimo marito natus sit, non fiet legitimus, quamvis marito mortuo mater ejus ab adultero in uxorem ducatur; similiter nec Jura legitimorum consequitur, qui ex incestu cum consanguinea genitus est, licèt post ejus nativitatem mater per dispensationem in uxorem ducatur, nisi ante nativitatem in utroque casu impedimentum (in priori per mortem mariti, in altero per dispensationem) fuisset sublatum: tunc enim saltem tempore medio aut partus potuisset inter parentes matrimonium consistere, Text. & DD. *in cap. tanta. h. t.*

Sed hic quæritur, an ignoratia impedimenti patrocinetur filio? an qui v. g. natus quidem ex consanguinea, parentibus tamen consanguinitatem ignorantibus legitimus censeatur, si posteà per dispensationem matrimonium contrahatur? Negativè respondet Barb. *in d. cap. tanta. n. 42.* partim ex generalitate textus *in d. c. tanta.* qui non distinguit, an parentes habuerint impedimenti ignorantiam, sed solùm considerat, an inter eos tempore conceptionis vel nativitatis potuerit consistere matrimonium: partim etiam quòd parentes peccantes non potuerint habere excusationem ignorantiæ, quia dederunt operam rei illicitæ, *danti autem operam rei illicitæ, imputantur etiam, quæ præter ipsius intentionem sequuntur. c. tua. 19. de Homicidio. & c. ult. eodem in 6.*

Contrariam tamen sententiam aliquando in Rota Romana prævaluisse ex Cassiodoro refert Barb. *d. l. n. 41.* eaque etiam apud nos in praxi recepta est. Ratio mihi videtur esse valde efficax, quòd talis filius non sit natus ex formali incestu, nec parentes in tali casu tanquam incestuosi propter ignorantiam impedimenti

pœna

aliquando matrimonium fuisse contractum; tunc enim de isto facto, an matrimonium contractum sit, abstrahendo à valore ejus, etiam Judex sæcularis rectè cognosceret.

2 *Sciendum II.* Causas matrimoniales non ad quosvis Judices Ecclesiasticos, sed tantum ad Episcopos, eorumque Vicarios pertinere. Unde Decani & Archidiaconi hanc cognitionem causarum matrimonialium sibi de jure vindicare non possunt. Trid. *sess.* 24. *de Reform. c.* 20. in amplis tamen diœcesibus, sicut in hac Salisburgensi, solent Episcopi Archidiaconis causas matrimoniales in certo aliquo districtu emergentes judicandas committere, & sibi tantùm appellationem reservare, ne partes cum magnis sumptibus & temporis dispendio cogantur semper Episcopale Consistorium adire. Abbates quoque nonnulli exempti, qui totum territorium, & in eo jurisdictionem quasi Episcopalem habent, quamvis ipsi de cætero Episcopi non sint, etiam de causis matrimonialibus cognoscere possunt; nam ad decisionem istarum causarum non requiritur ordo Episcopalis, sed jurisdictio.

3 *Sciendum est III.* Neminem posse propria authoritate conjugem ob quodcunque impedimentum sine sententia Judicis dimittere, licèt fortassis notoria consanguinitas inter ipsos conjugatos post contractum matrimonium appareret. Imò si de facto e. g. maritus dimisisset uxorem, ad recipiendam eam &
4 cogendus & insuper pœna arbitraria mulctandus esset. *c.* 3. *&* 4. *de Divortiis*. Utrùm autem post talem receptionem licitus sit usus matrimonii superiùs ad Tit. IV. *de Sponſ. duorum. num.* 6. dictum est.

5 *Sciendum IV.* Quòd non tantùm ipsi conjuges, vel illi, quorum interest, possint matrimonium accusare, & impedimentum Judici notificare, sed si fama spargatur, quosdam conjugatos aliquo impedimento Canonico laborare, Judex de veritate ex officio inquirere debeat: imò quilibet de populo, cui impedimentum notum est, id judici proponere, & matrimonium accusare permittatur, ne aliqui sub specie conjugii impunè adulteria vel incestus committant, dummodò non sit præsumptio, quod ex odio aut malitia, vel ad extorquendam pecuniam accusator alienum matrimonium turbare velit. *c.* 5. *h. t.*

Oritur autem præsumptio contra accusatorem, si eo tempore, quo denuntiationes ante matrimonium in Ecclesia factæ sunt, ipse in loco præsens fuerit, nec contradixerit, & primùm post matrimonium contractum accusationem instituat. Quare non erit facilè audiendus, nisi juramentum præstiterit, quòd primùm ex post facto in veram notitiam impedimenti devenerit, & nulla malitia ad accusandum moveatur. *c. ult.* ubi Panor. *n.* 9. *x. h. tit. &c.*

6 *Sciendum V.* Quamvis aliàs propria confessio dicatur optima probatio; si tamen conjugati ultrò fateantur impedimentum, e. gr. consanguinitatis, impotentiæ, criminis, non propereà matrimonium statim separandum foret, nisi ex alijs conjecturis de veritate appareret, ne conjuges cohabitationis pertæsi colludere & impedimentum fingere possint, *c. super eo.* 5. *De eo, qui cognovit.* Si verò conjuges non petant separationem, sed tantùm dispensationem, & ulteriùs cohabitare velint, creditur simplici eorum assertioni: quia hic nulla causa est, cur de falsitate suspecti sint: nam confessio non est in eorum favorem, sed potius gravamen impetrandæ dispensationis.

7 *Sciendum VI.* Causam matrimonialem reputari in jure causam *arduam & magni præjudicij*, adeoque in ea non sufficere qualescunque probationes, sed requiri plenas & integras. Verùm hoc intelligendum est, si de matrimonio *jam contracto dissolvendo* agatur. Sin autem agatur *de impediendo matrimonio*, quod necdum contractum est, tunc etiam semiplenæ probationes admittuntur, ut dictum unius testis, fama communis, vel alia indicia & conjecturæ, *c.* 2. *de Consanguinitate & affinitate*. Ratio est, quia ex tali imperfecta probatione res fit saltem dubia & periculosa, in dubio autem & periculo tutior via est tenenda, & expedit ab initio impedire matrimonium, quàm cum periculo peccati admittere, ut fortassis ex post facto cum scandalo dissolvi debeat.

Sciendum VII. Licèt regulariter consanguineus pro consanguineo non sit testis idoneus, si tamen agatur circa matrimonium de impedimento consanguinitatis, potiùs consanguinei quàm extranei pro testibus admittendi sunt, eò quòd censeantur optimam habere suæ genealogiæ notitiam, & non facilè incestas nuptias in sua familia toleraturi sint. *c.* 3. *h. tit. c. super.* 22. *de Testibus*. 8

Sciendum VIII. Si aliqui testes aliquid contra matrimonium deponant, vel res ipsa in puncto juris controversa sit, tunc potiùs pro matrimonio, quàm contra pronuntiandum esse. *arg. c. finalis. de Sententia & re judicata.* 9

Sciendum IX. Causas matrimoniales tractandas esse *summariter*, & quantùm fieri potest, brevissimè, ut longiores dilationes & frustratoriæ exceptiones ex officio Judicis amputentur, ne litigantes ob longiorem moram periculo incontinentiæ exponantur. *Clem.* 2. *de Iudiciis. & Clem. ſæpe.* 2. *de Verborum signif.* 10

Sciendum X. Quòd sententia lata in causa matrimoniali non transeat in rem judicatam, etiamsi ab ea appellatum non fuerit, propterea si quandocunque novæ probationes impedimenti emerserint, nova accusatio institui poterit, vel contra, si matrimonium ex falsis probationibus separatum fuerit, & ex post facto de veritate constet, rursus redintegrari debebit. *c. lator.* 7. *& ibi glossa de Sententia & re judicata.* 11

Sciendum XI. Quamvis aliæ actiones regulariter extinguantur lapsu 30. vel 40. annorum *l. sicut.* 3. *& l. omnes* 4. *C. de Præscriptione* 30. *annorum*. Accusationem tamen matrimonij post lapsum tanti temporis institui posse: neque enim matrimonium ab initio invalidum tractu temporis convalescit, aut impedimentum tollitur. Hoc tamen concedendum videtur, quòd post mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis elapsis non possit disputari de valore matrimonij præteriti, e. gr. ut filius vel nepos à successione hæreditaria excludatur; quia cum tali casu jam cessaverit peccatum conjugum, non apparet ratio, cur dispositio juris civilis, quæ post tantum tempus omnem actionem tollit, locum non habeat. Facit enim textus *in l. querela.* 12. *ubi* Bartholus & DD. *C. Ad legem Corneliam de falsis.* 12

Sciendum ultimò, in aliis quidem causis dubijs consulendum esse partibus, ut transactione vel amicabili compositione liti finem imponant. At verò in matrimonio, quando agitur super impedimento Canonico, non esse permissam transactionem, neque juramentum voluntarium, vel compromissum aut alia similia, quæ speciem transactionis continent. *c. ult. de Transactionibus.* Quia super illis tantùm admittitur transactio, quæ sunt in potestate partium litigantium: non est autem in earum potestate cum impedimento Canonico in matrimonio permanere, vel sine impedimento à matrimonio discedere, ergò. Super expensis autem in lite factis, item si contra filium agatur, de valore matrimonij parentum jam defunctorum in ordine ad successionem hæreditariam, transactionem procedere, nemo facilè dubitarit. Alia ad processum judicialem in causa matrimonij pertinentia ex *Lib. II. Decretal.* desumenda sunt. 13

TITV-

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium aliud propriè tali, aliud impropriè, ea attentatum.*
2. *Magis interdum congruum est, impedimentum quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem separare.*
3. *Qualiter matrimonium nullum ex defectu consensus in alterutro reconvalidari possit?*
4. *Qualiter matrimonium cessante impedimento dirimente occulto reconvalidari debeat?*
5. *An ad reconvalidationem matrimonii debeant etiam repeti solemnitates?*
6. *An Parochus vel Confessarius teneatur monere habentes impedimentum, si id ignorent?*
7. *Matrimonium dupliciter dissolvi potest, vel quo ad vinculum, vel quo ad thorum.*
8. *Matrimonium ratum duobus tantùm casibus: Consummatum verò nunquam, excepta morte, quoad vinculum dissolvi potest.*
9. *Occurritur obiectioni hæreticorum contendentium, saltem ob adulterium matrimonium consummatum etiam quoad vinculum solubile esse.*
10. *Matrimonium consummatum 6. de causis quoad thorum dissolvi potest.*
11. *Ex solo adulterio matrimonium consummatum quoad thorum in perpetuum dissolvitur.*
12. *An sicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere possit?*
13. *An etiam oscula, vel amplexus uxoris aut suspicio tantùm adulterii divortium causare possint?*
14. *Quales probationes requirantur, ut iudex divortii sententiam ex causa adulterii proferre valeat?*
15. *Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamsi pars innocens primùm post latam sententiam adulterium committat.*
16. *Maritus uxori etiam indirectè tantum dans causam adulterii, divortium petere non potest.*
17. *Bona fides, uti & violenta oppressio, vel etiam metus cadens in constantem mulierem excusat à divortio.*
18. *Tollitur divortium ex condonatione injuriæ, & quando hæc condonatio fieri possit?*
19. *Si conjux innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire:*
20. *Cur hæresis sit causa divortii?*
21. *An conjux Catholicus teneatur recipere hæreticum post latam sententiam revertentem?*
22. *Meritò etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.*
23. *Demùm ex sævitia conjugis rectè dissolutio matrimonii petitur.*

MAtrimonium aliquando dissolvitur, quia invalidè contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non est propriè matrimonium, sed matrimonium *attentatum*: aliquando verò validè ubi initio contractum ex causa superveniente.

§. I.

De Separatione Matrimonij ob nullitatem.

MAtrimonium nulliter contractum propriè quidem & de jure matrimonium dici non potest; 1
dicitur tamen matrimonium impropriè seu de facto attentatum. Porrò matrimonium tale attentatum ob quodcunque impedimentum non aliter separandum est, quàm accedente auctoritate Judicis Ecclesiastici. Est autem hic advertendum, quòd non semper invitis conjugibus matrimonium separandum sit, dummodò impedimentum vel causa nullitatis per dispensationem aut alium modum tolli possit. Imò si vir tantùm fuerit in mala fide, & fœminam ignaram impedimenti deceperit, videtur planè ex naturali æquitate ad tollendum impedimentum & dispensationem impetrandam cogi posse.

Quæritur autem I. An si nullitatis causa sit occul- 2
ta, & uni tantùm parti cognita, aliquando convalidari possit matrimonium absque eo, ut alteri parti ignoranti id significetur, posset enim nonnunquam ex notificatione impedimenti oriri dissensio, perplexitas, infamia, aut aliud scandalum.

Responsio affirmativa communiter est recepta. 3
Quoad modum autem convalidandi distinguendum est, an matrimonium sit nullum ex defectu consensus in alterutro, vel an ob aliud impedimentum dirimens occultum. Priori casu convalescet matrimonium, si ille, qui fictè tantùm consensit, ex post verè consentiat: neque enim ad matrimonium necessarius est consensus viri & fœminæ formaliter simultaneus, sed sufficit, quod is, qui priori tempore consensit, in sua voluntate perduret, usque dum etiam pars altera consentiat; aliàs matrimonium per procuratorem contrahi non posset, cùm principalis, qui procuratorem mittit, longo tempore priùs consentiat, quàm altera persona, ad quam procurator mittitur. Volunt tamen Doctores, ut iste novus consensus non sit merè internus, sed per signum aliquod externum, veluti per verba, quæ coniugalem affectum indicent, aut per copulam exprimatur, quia ad essentiam Sacramenti requiritur signum visibile Licèt verò in tali casu jam priùs adfuerit signum scilicet contractus extrinsecus matrimonii, & tantùm defuerit consensus; reputatur tamen hoc signum insufficiens: quia tunc temporis, quando positum erat, fuit solummodo putativum & falsum.

Altero casu, si occultum impedimentum cessarit, 4
v. g. in affinitate occulta dispensatio clam obtenta sit; uxor legitima, de qua nihil sciebatur, mortua sit &c. requiritur quidem novus utriusq; consensus: quia prior propter tale impedimentum erat invalidus: interim tamen non est necesse, ut uxor v. g. ignara nullitatis priùs de ea certioretur, & ita novus ipsius consensus petatur, sed satis erit, si dissimulata nullitate interrogationi de præsenti factæ consentiat, ut si maritus dicat: *si non esses mea uxor, velles fieri? & de facto vis esse mea uxor, &c.* qua de re videatur Sanchez. *de Matrimonio. l. 2. d. 36.*

Quæritur II. An ad reconvalidationem matrimo- 5
nij debeant reiterari solemnitates Conc. Trid. ut scilicet denuo interveniat Parochus cum testibus.

℟. Esse distinguendum, an impedimentum ita occultum sit, ut probari nequeat? vel utrum juridicè
saltem

saltem per duos testes probari possit? priori casu sufficet, quòd solemnitates ab initio adhibitæ sint: quia earum effectus etiam imposterum censetur durare, hoc ipso, quòd matrimonium tali casu negari facilè non possit, cùm constet de contractu publico, & non constet de impedimento. At in posteriori casu propterea solemnitates reiterandæ sunt: quia sine his subesset periculum, ne quandoque matrimonium negaretur, si nullitas in primo contractu propter impedimentum probari posset, & consensus novus ex defectu solemnitatum esset omninò occultus. Verùm ne passim divulgetur, quòd duo conjugati impedimento Canonico laborent, notabilis est cautela, ut Parochus vel confessarius petens licentiam à Parocho in præsentia duorum testium, qui possunt esse de consanguineis aut aliis bonis amicis, partes coram se privatim conjungat.

6 Quæritur III. An si Confessarius vel alius quiscunque ex privata scientia advertat, conjugatos habere ignorantiam impedimenti, teneatur eis impedimentum & nullitatem matrimonii indicare?

℟. Non teneri; imò plerumque non esse consultum admonere conjuges in bona fide existentes, si tamen ista concurrant. I. Ut impedimentum sit occultum & non sit scandalum apud alios homines. II. Ut ignorantia non sit mortaliter culpabilis, sicut ordinariè ignorantia juris excusat homines plebeos, fœminas, milites & alios similes *l. cùm de indebito. §. 1. ff. de Probationibus*. & ignorantia facti excusat omnes. III. Ut pœnitens nullum omnino dubium habeat de valore matrimonij: quia Confessarius vel alius vir doctus interrogatus de valore matrimonij tenetur veritatem dicere, ne causam erroris præbeat. IV. Ut prudenter timeatur dissensiones, infamiæ, periculum incontinentiæ, & alia scandala vel gravia incommoda. Ratio autem, cur istis concurrentibus rectè omittatur admonitio, ista est: quia nemo obligatur ad actum inutilem & proximo nocivum; esset verò talis admonitio inutilis & nociva: tum propter incommoda subsequentia; tum quòd conjuges priùs in bona fide existentes, per usum matrimonij putarivi non peccarint, jam autem post indicationem impedimenti periculo peccandi exponantur, ergò &c. Idque confirmatur ex *c. quia circa. 6. de Consanguinitate & affinit. & c. si quis autem. 4. de Pœnit. dist. 7.* Non obstat difficilis textus in *c. 3. x. de Regulis Iuris*, ubi dicitur: quòd utilius scandalum nasci permittatur, quàm veritas relinquatur. Nam explicari potest de tali veritate, quæ sine peccato taceri non potest, & ad quam manifestandam aliquis tenetur; ut si partes sint in mala fide, vel dubio aut culpabili ignorantia. Item Concionator aut Professor publicus tenetur veritatem dicere, licèt fructus alicuius privati non speretur, sed potiùs scandalum, quia talis doctrina ordinatur ad bonum publicum, ideò ob privatum alicujus malum non est intermittenda. Pluribus examinat hanc quæstionem Sanch. *d. l. disp. 38.*

§. II.

De Separatione Matrimonij validè contracti.

7 Matrimonium validè contractum aliquando separatur vel quoad *vinculum*, ita ut prorsus cesset esse matrimonium: vel tantùm quoad *thorum & mutuam cohabitationem*, manente vinculo conjugij.

8 Quo ad vinculum matrimonium ratum duobus casibus dissolvitur, scilicet per ingressum in Religionem, & dispensationem S. Pontificis; quia matrimonium ratum, cùm tantùm significet conjunctionem Christi cum anima fideli (quæ & magis intendi, & per peccatum tolli potest) non est indissolubile. At verò matrimonium consummatum, cum significet indissolubilem conjunctionem Christi cum unica sponsa Ecclesia, nullo casu, excepta morte naturali, quo ad vinculum dissolvi potest: ita enim illam legem Hebræorum *Deut. 24. c.* ex qua licebat dare libellum repudij uxoribus, apertè & iteratò sustulit Christus *Matth. c. 5. & c. 19.* his verbis: *Moyses ad duritiem cordis vestri*. (intellige, ex dispensatione DEI) *permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur*.

9 Sed Hæretici suo more semper proni ad carnis libertatem (quam prohibet Apostolus *ad Galat. 6. ad Rom. 8. c.*) & Evangelij jugum excutiendum, ergò, inquiunt, saltem ob fornicationem uxoris solvetur matrimonium consummatum, eaque dimissa licebit aliam ducere. Hunc errorem, quem plerique hæretici nostri temporis amplectuntur, anathemate damnavit Concil. Tridentinum *sess. 24. de Sacramento Matrimonij Canon. 7.* & pluribus demonstrat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. cap. 15. & seqq.* etenim textus allegatus in hunc modum interpretandus est, ut illa exceptio de fornicatione uxoris referatur tantùm ad verba *præcedentia*, ut scilicet non liceat dimittere uxorem *excepta causa fornicationis*; non autem ad verba *subsequentia*, quasi insuper ob causam fornicationis aliam ducere liceat, sicut cum S. Thoma *in 4. p. dist. 35. quæst. unic.* communiter Scholastici explicant. Doctrinam autem hæreticorum ineptam esse, I. Probatur ex interprete Christi Paulo Apostolo, qui *1. ad Corinth. 7.* inquit: *iis, autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. ubi in prioribus verbis *præcipio, à viro non discedere*, loquitur Apostolus de discessu injusto, in posterioribus autem de discessu justo, scilicet ob causam fornicationis, quem discessum Christus dicto loco permisit, aliàs si etiam in posterioribus locutus fuisset Apostolus de discessu injusto, non potuisset dare optionem uxori, an vellet innupta manere, aut viro reconciliari, sed simpliciter debuisset jubere, ut ad virum reverteretur. Deinde probatur ratione: quia si propter adulterium dissolveretur conjugium, aperiretur janua infinitis repudijs, & conjunx volens esse liber tantùm adulterium committeret, & ita ex suo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu transire valeret.

Verùm matrimonium *consummatum*, licèt quoad vinculum dissolvi nequeat, quoad thorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de causis dissolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæresin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter servitiem. V. Propter ingressum in Religionem mutuo consensu factum. Et VI. Propter morbum contagiosum. 10

Instant autem hoc loco iterum hæretici dicentes, si juxta nostram explicationem is fuit sensus Christi, ut non liceat dimittere uxorem, excepta causa fornicationis, quomodo ergò hic ultra fornicationem plures separationis causæ conceduntur? ℟. Nostram explicationem ulteriùs declarandam esse in hunc modum, ut ex solo adulterio liceat dimmittere uxorem in perpetuum, & etiam nolentem ac invitam: aliæ verò causæ hic enumeratæ ex sua natura non sint perpetuæ, vel certè non sint contra voluntatem alterius partis, sicut ingressus in Religionem mutuo consensu factus. Unde cessante hæresi, periculo peccati, sævitia & morbo contagioso cohabitatio separata rursus restaurari debebit, non autem cessante adulterio, 11

terio, quia fides conjugalis semel violata semper manet violata; & sanè, si Apostolus *ad Corinth.* 7. potuit concedere temporalem separationem conjugum ex consensu causa orationis; potuerunt utique etiam Pontifices ex alijs justis causis, scilicet propter periculum corporis vel animæ talem separationem indulgere: etenim Pontifices tanquam Christi in terris Vicarij Apostolica authoritate perfruuntur, iisque non minùs quàm Apostolis jus divinum interpretari ac declarare convenit.

---

§. III.

De Separatione propter Adulterium.

12 QUæritur I. Utrùm non tantùm maritus uxorem, sed etiam vice versa uxor maritum propter adulterium dimittere possit? Affirmativa sententia communis & vera est. Ratio enim huius divortij consistit in violatione fidei conjugalis, quæ haud dubiè non tantùm per adulterium uxoris sed etiam mariti contingit, cùm conjuges non debeant ad imparia judicari. *c. gaudemus* 8. *h. tit. cap. ult. causa*. 32. *q.* 5. *c. placuit* 5. *eadem causa*. *q.* 7.

Non obstat quòd Christus Dominus *Matth.* 5. & 19. tantùm de dimissione uxoris meminerit, quia intelligitur locutus fuisse de eo, quod frequentius accidit, prout etiam in *d. c. ult.* ait Innocentius, quòd viri frequentiùs soleant mulieres de adulterio accusare, quàm è contra mulieres viros suos. Item dici potest, quòd ibi Christus tantùm de dimissione uxoris à Judæis interrogatus fuerit, & ideò juxta interrogata responderit.

13 Quæritur II. An etiam propter oscula, vel amplexus uxoris, aut suspicionem tantùm adulterij possit cohabitatio dissolvi? Pro Affirmativa facere videtur *l. consensu*. 8. §. 3. *Cod. de Repudiis*, ubi justa divortij causa esse dicitur, si mulier invito marito aliena conuiuia appetat, aut extra domum pernoctet. Item textus *in lib.* 1. *feudorum tit.* 5. ubi statuitur, quòd vasallus feudum perdere debeat, non tantùm, si cum uxore Domini adulterium comiserit, sed etiam, si committere attentauerit, vel cum ea turpiter luserit. Negatiua tamen sententia verior est, quidquid enim leges ciuiles statuerint & permiserint, ut ex alijs etiam pluribus causis, quam ex solo adulterio matrimonium quoad ipsum vinculum misso libello repudij dissolui posset, prout constat ex toto tit. *ff. & Cod. de Divortiis & de Repudiis*. Istæ tamen leges inualidæ reputantur: quia causa matrimonij secundùm Canones & Euangelium tractanda est, ubi matrimonium consummatum quoad vinculum nunquam quoad cohabitationem solùm propter adulterium in perpetuum separari conceditur, ut superiùs diximus. Deinde si ab adulterio ad oscula &c. argumentari vellemus, esset argumentum à *maiori* ad *minus*, quod utique in pœnalibus & odiosis extra casus in jure expressos locum non habet, cùm in pœnalibus ex recepta doctrina ne quidem à simili argumentum procedat. Unde etiam allegata constitutio feudalis ad causam matrimonialem tanquam multò grauiorem & majoris præjudicij trahenda non est. Hoc tamen rectè admittitur, quòd nomine adulterij veniant etiam reliqui concubitus contra naturam, secundùm ea, quæ prolixè tradit Sanchez *de Matrim. lib.* 10. *disp.* 4.

14 Quær. III. Qualiter constare debeat de adulterio, & quales probationes requirantur, ut Judex diuortij sententiam proferre valeat?

℞. Cùm delicta carnis sint difficilis probationis, non requiri testes de visu ipsius peccati deponentes, sed sufficere conjecturas & præsumptiones violentas, ex quibus si non *physica*, saltem *moralis* certitudo inducatur, ut scilicet quilibet prudenter credere possit, adulterium commissum esse: quales autem sint tales præsumptiones violentæ, traditur per textum & DD. *in c. literis*. 12. *de Præsumpt.* & multis explicat Farinac. *in Praxi criminali. de Delictis carnis*, & Sanch. *d. lib.* 10. *disp.* 12. Desumuntur verò ex circumstantia loci, temporis, & personarum, veluti si uxor aliàs malè diffamata aut suspecta, sola cum solo, tempore & loco ad peccandum apto deprehendatur. Oscula etiam & tactus, quamuis ex se non constituant causam diuortij, ut dictum, concurrentibus tamen alijs circumstantijs valdè aggrauant præsumptionem adulterij.

Est verò aduertendum, quòd tales conjecturæ, ex quibus peccatum præsumitur, plenè probandæ sint per testes aut confessionem propriam uxoris: proin non sufficiet, si e. gr. solus maritus dicat se actus suspectos uxoris vidisse: quia in causa propria nemo testis idoneus reputatur, ex qua nimirùm aliquod commodum speraт, sicut hic, ubi propter adulterium uxoris maritus non tantùm à jugo matrimonij liberatur, sed insuper uxoris dotem lucratur. 15

Quær. IV. An sint aliqui casus, in quibus propter adulterium non conceditur diuortium?

℞. Varios casus enumerari, qui facilioris memoriæ causa ad tria capita reduci possunt. *Primum* est paritas vel causa delicti in altero conjuge. *Secundum* excusatio delicti à culpa. *Tertium* conciliatio seu condonatio iniuriæ.

Ex primo capite denegatur diuortium I. si uterque conjux commiserit adulterium, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. *c. ult. de Adult. & c.* 5. *h. tit.* idque probabiliùs extendunt DD. ut si. e. g. maritus etiam post latam diuortij sententiam adulterium commiserit, adhuc ad recipiendam uxorem dimissam cogi possit: sicut enim uxor ex primo adulterio amisit jus quæsitum per contractum matrimonij, ita & multò magis maritus per subsequens adulterium amittet jus quæsitum per sententiam: est enim jus ex matrimonio quæsitum multò fortiùs, quàm quæsitum ex sententia Judicis, & cohabitatio matrimonialis fauorabilior quàm separatio. Nav. *h. t. consil.* 1.

16 II. Maritus diuortium petere non potest, si uxori causam adulterij dederit, ipsam prostituendo, vel non prohibendo, cùm potuisset, aut denegando debitum conjugale, *c. si tu abstinens*. 24. *causa*. 27. *q.* 2.

Sed quid si uxor ob nimiam mariti sæuitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiserit? Non excusari uxorem à diuortio, docet Sanch. *d. l.* 10. *disp.* 5. *n.* 10. contra quosdam alios grauissimos Doctores, eo quòd talis sæuitia non sit directa adulterij causa. *Argum. c. significasti*. 4. *hoc tit.*

Nihilominus si mulier necessitate compulsa fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo incontinentiæ exposita, non video, quomodo tale adulterium marito imputari non possit, qui inhumaniter tractando conjugem, ei in effectu cohabitationem denegauit, & à loco periculoso reuocare debuisset. Ad *d. c. significasti* responderi potest, quòd ibi mulier sine necessitate fuerit in loco periculoso: vel quòd intelligatur, quando vir non tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, sicut ex casu illius capituli intelligitur. Interim licèt hoc casu denegetur diuortium, alia tamen pœna adulterium uxoris rectè punietur.

17 *Ex secundo Capite* cessat diuortium I. Si conjux probabiliter credens, alterum conjugem decessisse, vel

vel matrimonium ex falsis probationibus consanguinitatis vel alterius impedimenti separatum sit, alteri nubat, nisi tamen jam certiorata de vita prioris conjugis, aut valore prioris matrimonij perstiterit in secundo conjugio debitum reddens ac petens: tunc enim jam verè rea adulterij censetur, ut rectè docet Hostiensis *in Summa. hoc tit. numer.* 8.

II. Si uxor per violentiam oppressa sit, cui resistere non potuit; imò non improbabiliter tenet Sylv. V. *Adulterium. n.* 10. quòd non tantùm violenta oppressio, sed etiam alius justus metus cadens in constantem mulierem excuset à diuortio: licèt enim metus non soleat in foro interno excusare à transgressione legis diuinæ præceptiuæ, & ita à peccato, excusat tamen quò ad pœnas legales, & ab injuria marito illata, *arg. l. vim passa. n.* 39. *& l. si uxor.* 13. §. *si quis.* 7. *ff. Ad legem Iuliam. de Adulteriis.*

III. Si quis uxorem accesserit, simulans se esse maritum, cui uxor bona fide nihil mali cogitans credidit. *c. in Electum 6. causa.* 34. *q.* 2. nam sicut hoc casu bona fides tollit culpam adulterij, ita etiam pœnam diuortij; ad probandam autem hanc conjugis bonam fidem sufficere ejus juramentum, habito respectu ad ejus honestatem & alias probabiles conjecturas, tradit Hostiensis *d. n.* 8 *casu* 3.

18 Ex tertio Capite tollitur diuortium I. Si conjux innocens expressis verbis injuriam & adulterium alteri condonaverit, cùm quilibet possit juri suo renuntiare *l. penult. C. de Pactis.*

II. Censetur tacita condonatio, si innocens conscius adulterij cum altera parte nocente sponte matrimonio vsus sit, petendo aut reddendo debitum. Notanter autem dico, debere id factum fuisse *scienter & sponte*: unde ex sola adulterij suspicione sine apertis indiciis per usum matrimonij sibi non præjudicat innocens. Item si lite pendente super adulterio iudex iubeat uxorem reddere debitum marito accusato, ne pendente lite commodo possessionis priuetur, *juxta c. 2. Vt lite pendente nil innovetur*, vel si maritus gravi metu uxorem ad usum matrimonii cogat, nullum inde exurget diuortio præiudicium.

III. Censetur facta reconciliatio & condonatio injuriæ, si innocens scienter & sponte nulla necessitate etiam honestatis compulsus, familiarem se exhibeat conjugi adulteranti cum eo ludendo, ridendo, comedendo, & multò magis amplexus & oscula dando: nam per tales actus aboleri injuriam, docent Glossa & Doctores communiter *in §. finali Instit. de Injuriis.* Videatur Sanch. *dict. lib.* 10. *disp.* 14.

19 Quæritur V. An si coniux innocens velit ultrò reconciliari nocenti; teneatur nocens acceptare & ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi est, quod innocens dimittendo adulterum dimiserit jus suum, quòd in ipsum habuit: remittentibus autem jura sua non sit dandus regressus. *L. quæritur.* 14. §. *si venditor. ff. de Ædilitio edicto.* Affirmatiua tamen sententia verior est: quia diuortium ex causa adulterij solùm in gratiam innocentis concessum est, ergo non debet in ejus odium & incommodum retorqueri. *cap. quod ob gratiam.* 61. *de Regulis juris in* 6. & sententia non debet prodesse reo, contra quem lata est. *L. evidenter.* 16. *ff. de Exceptione rei iudicatæ.*

Ad rationem dubitandi ℟. quòd per actionem & sententiam diuortij innocens non remittat suum jus, sed potiùs adulter jure suo, quod priùs in innocentem ex matrimonio habuit, volente coniuge innocente priuetur. Unde ulteriùs infertur, quòd adulter non possit ad religionem transire inuito conjuge innocente, nisi is monitus adulterum resipiscentem & pœnitentem nolit recipere. Per textum & Interpretes *in c. gaudeamus.* 19. *de Conversione coniugatorum.*

---

§. IV.

De Separatione Matrimonij propter hæresin, periculum peccati, sævitiem, & morbum.

HÆresim esse causam divortij, inter omnes convenit, in ratione autem assignanda discrepant. 20
Quidam putant, hoc propterea, quòd hæresis sit spirituale adulterium: In qua sententia videtur fuisse Aug. *in c. idololatria.* 5. *caus.* 28. *q.* 1. Alii existimant, hæresim esse contra *bonum prolis*, eò quòd proles in vero Dei cultu non educetur. Alii ob periculum animæ id factum asserunt, ne hæreticus Catholicum pervertat. Alii demum in pœnam hæresis ab Ecclesia statutum sentiunt; quæ omnes rationes satis congruè & probabiliter assignari possunt.

Cæterùm hanc separationem propter hæresim, si fiat ante Judicis sententiam, qua conjugem hæreticum declaret, non esse perpetuam, sed eò usque durare, donec hæreticus ad fidem revertatur omnes etiam facilè admittunt *iuxta cap.* 6. *h. t.* Verùm non levis est controversia, an si hæreticus post senten- 21
tiam latam revertatur, recipiendus sit ab altera parte catholica. Negativam probabiliorem credit Sanch. *lib.* 10. *disp.* 15. *n.* 19. propter textum *in d. c.* 6. *hoc t.* qui satis apertè pro hac sententia loquitur, & confirmatur *ex c. ult. de Hæreticis.* Ubi in pœnam hæresis omnes, qui aliqua obligatione hæretico adstricti fuerunt, absolvuntur. Hanc sententiam, quamvis ipse putem, de rigore juris valde probabilem, attamen de æquitate illam censeo præferendam, quæ distinguit: An conjux catholicus velit ad religionem transire, aut in sæculo remanere; ut priori casu ex speciali privilegio Religionis non teneatur recipere conjugem ab hæresi reversum, sicut decisum est in *c. ult. de Conversione conjugatorum*: posteriori autem casu recipere omnino teneatur, tum quòd causa perpetui divortii solùm adulterium carnale à Christo assignatum sit: tum quòd separatio matrimonii periculum incontinentiæ, & alia scandala ac damna non sit facilè concedenda, præsertim, si uterque in sæculo vivere velit: tum denique, quòd id satis colligatur ex *cap. quanto. in fine. h. t.* Ad contraria ℟. & imprimis *ad ult. de Hæreticis* quòd id tanquam pœnale non extendendum ad obligationem matrimonialem, quæ est ex Jure Divino. *secundò* quòd *c.* 6. *h. t.* sit explicandum juxta dictum *c. ult. de Conversione conjugat.* Atque hanc sententiam communem & probabilem agnoscit ipse Sanchez *dict. loc. n.* 18. Barbosa *in d. c.* 6. *n.* 5.

Ob periculum peccati meritò etiam separatur ma- 22
trimonium: si enim hoc licet propter morbum contagiosum, scilicet lepram, aut similem, & ita ob periculum corporis, multò magis ob periculum animæ. Censetur autem tale periculum, si e. g. maritus velit uxorem prostituere, & lenocinium exercere; si homines impudicos in domum introducat; si ex usura & furtis velit uxorem alere; si ad patranda vel tegenda homicidia adhibere; &c. Propter alia autem delicta conjugis, quæ in periculum animæ vel corpo-

corporis alterius conjugis non redundant, divortium minimè concedi notant Doctores communiter per textum *in c. 2. h. t.*

23 *Ex sævitia seu crudelitate* conjugis ideo rectè petitur divortium, quia nimis durum esset, obligationem matrimonii ad magnum corporis periculum extendere, nec verisimile, quòd contrahentes cum tanto suo damno se ad cohabitationem obligare voluerint. Porrò quanta sævitia conjugis esse debeat, ut alteri divertere liceat, Doctores non usque adeo conveniunt: sunt enim, qui putent, tantùm ob vitæ periculum divortium concedi cum Barbosa *ad Rubric. ff. Soluto matrimonio. part. 2. n. 31.* Verùm communiùs receptum, etiam ob atrocia verbera non tantùm actu illata, sed & quæ inferenda probabiliter timentur, rectè posse separationem indulgeri: quia ratio superiùs allata etiam hic locum habet; & facit. *l. consensu. 8. Cod. de Repudiis.* Hoc tamen intelligi non debet de levibus verberibus (habet enim maritus ex rationabili causa potestatem moderatè & leviter, non verò nimis excessivè castigandi uxorem, sicut docet Abbas *in c. quemadmodum. 25. de Iurejurando.* & Sylvester *V. Vxor. n. 3.*) neque de verberibus jam præteritis, quæ forsan ex aliquo extraordinario iræ calore illata sunt, imposterum non sit magnum periculum ea ampliùs inferendi. Cæterùm cùm in casu sævitiæ plerumque periculum in mora esse soleat, non vitio vertitur conjugi, si propria authoritate à sæviente recedat, nec restituitur, nisi à sæviente idonea cautio de non offendendo præstetur. Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quoties probabile periculum offensionis imminet, præstanda est regulariter per pignora aut fidejussores, ut mulier in eventum læsionis habeat, unde satisfactionem etiam pecuniariam propter injuriam exigere possit; quia *in cap. literas. 13. in fin. de Rest. spoliat.* requiritur sufficiens cautio, qualis est illa, quæ fit per pignora aut fidejussores. *L. si mandato. 59. §. ult. ff. Mandati.* quòd si coniux sæviens ob inopiam pignora aut fidejussores habere nequeat, ejus juramentum pro cautione acceptabitur. *auth. generaliter. Cod. de Episcop. & Cleric.* Si verò sævitia conjugis cum tanto furore intentetur, ut alteri non possit sufficienter cautum esse, aut fortassis maritus parùm sit Religiosus, qui juramentum non multùm timeat, cohabitatio uxori injungi non debebit. *d. c. literas in fine.* Demum hoc divortium, sicut alia, excepto eo, quòd fit ob adulterium, temporale est, usque dum scilicet conjux mitescat, & ad saniorem mentem redeat. Unde in praxi usitatum est, ut Judex Ecclesiasticus non proferat absolutam diuortii sententiam, sed tantùm ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantisper probetur resipiscentia sævientis.

De ingressu in Religionem videatur tex. & tradita per nos, aliosque interpp. ad tit. *de Convers. conjug.*

24 *Morbus contagiosus.* scilicet lepra, morbus gallicus, &c. ex magis communi DD. sententia etiam est causa separationis quoad cohabitationem, si judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat; ut supra in Tit. VII. *de Conjugio leprosorum* diximus.

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote post divortium restituenda.

SUMMARIA.

1. *Donatio inter conjuges regulariter probibita, valet tamen in certis casibus.*
2. *Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civili, & professione Religionis bonorum incapacis.*
3. *Potest in vita expressè vel tacitè revocari, non revocata retrotrahitur ad tempus quo facta est, nisi fuerit ultra 500. solidos.*
4. *De donatione inter sponsos.*
5. *De dote, parapbernis, & donatione propter nuptias.*
6. *Pater tenetur dotare liberos, fallit ut ibi.*
7. *Maritus est dominus dotis; non item parapbernorum, & qualiter inde fructus percipiat.*
8. *Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?*
9. *Pro dote non præstatur cautio, nec datur constante matrimonio repetitio, exceptis certis casibus, & cui acquiratur post mortem?*
10. *Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de universitate bonorum?*
11. *In dote quæ culpa & quando interius præstetur.*
12. *Pro dote datur uxori actio hypothecaria cum prælatione, sed in parapbernis à die illationis.*
13. *Maritus vel heredes ejus in restituenda dote habent beneficium competentiæ.*
14. *Societas omnium bonorum an ipso iure contrahatur inter coniuges?*
15. *De amissione dotis propter adulterium.*

MAteriam hujus tituli prolixè tradunt Interpretes Juris Civ. in ff. & Codice Titulo *de Donat. inter virum & uxorem.* in tit. *de Iure dotium.* & in tit. *Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur*, ex quibus principaliora referemus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regulariter prohibitum esse, ne vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi, & denegatio rei ab altero desideratæ concordiam conjugalem lædat. Sed hoc, si ex tali donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde si conjuges reciprocè sibi donarint, vel uxor marito, ut dignitatem aliquam consequatur, ex qua ipsa quoque participet; vel si maritus rem donatam malè consumpserit, nec inde locupletior factus sit; aut maritus hereditatem sibi ex testamento delatam, quæ aliàs uxori ab intestato competeret, in favorem ejus repudiet, irrevocabiles erunt huiusmodi donationes. *l. si id. 28. l. sed si. 31. §. 7. & l. quod adipiscendæ. 40. ff. h. t.* Pluribus & enucleatè de his & aliis casibus, in quibus donatio inter conjuges subsistit, vel non, agit Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 1. & seqq.* specialiter *disp. 2.* inquirit, utrum inter conjuges, qui veri non sunt, sed putativi valeat donatio? Et distinguit, an donans sciverit nullitatem matrimonii, nec ne: priori casu resolvit valere donationem, non verò posteriori. Item *disp. 6.* tractat, an valeat donatio remuneratoria inter conjuges? & con-

1 & concludit valere dummodo merita sint æquivalentia, atque extraordinaria, quæ non fuissent aliàs stricto jure conjugali debita. An verò si maritus ignobilis, vel senex ducat nobilem, vel juvenculam, possit in compensationem nobilitatis aut juventutis eidem donare? pro utraque sententia videantur DD. apud Harprechtum *ad tit. Instit. de Donat. §. alia autem. 2. n. 32.*

2 Cæterùm morte conjugis donantis etiam hæc donatio confirmatur, ita ut heredes donationem revocare non possint. *l. 3. Cod. eodem tit.* Idem non tantùm de morte naturali, sed etiam accidentali scilicet ultimo supplicio, vel Civili, ut deportatione, seu exilio perpetuo, item de professione in Religione incapaci bonorum (secus in bonorum capaci, ubi mors naturalis expectanda foret) intelligit Sanch. *d. l. 6. disp. 17.* Requirunt tamen DD. communiter, traditionem rei donatæ præcessisse, per text. in *l. Papinianus. 23. ff. hoc tit.* quod multis modis explicat, & limitat Sanch. *d. lib. 6. disp. 14. à n. 6.*

3 Quòd si verò conjux donatarius præmortuus, & donans superstes fuerit, vel si alio modo divortium intervenerit, aut constante etiam matrimonio placuerit rem donatam revocare tacitè vel expressè, concedetur revocatio. *c. fin. X. h. t.* & ibi Gl. Pan. & DD. communiter.

Quamvis enim aliàs nemo contra factum proprium venire permittatur. *l. cùm à matre. 14. Cod. de Rei vindic.* id tamen non procedit, si factum proprium ipso jure nullum sit: sicut in simili de revocatione rei Ecclesiasticæ malè alienatæ tradunt DD. *ad c. si quis. 6. de Rebus Eccles. non alienandis.* quòd autem donatio inter conjuges ipso jure nulla sit, patet *ex l. 3. §. sciendum. ff. h. tit.* ibi: *ipso jure, quæ inter virum & uxorem donationis causa geruntur, nullius momenti sunt.* Licet verò ex parte donantis nullam obligationem nec naturalem nec Civilem ob Juris resistentiam inducat, ex parte tamen donatarii nulla iniquitas committitur, si rem donatam tantisper ex voluntate domini retineat, usquedum per eum aut revocetur, aut morte confirmetur, indeque habebitur pro bonæ fidei possessore; & effectus donationis quoad lucrum fructuum trahetur retrò ad tempus factæ traditionis. *l. donationes, quas parentes. 25. Cod. h. t.* Illud quoque advertendum, si donatio fuerit ultra 500. solidos, ea debebit, vel apud acta fuisse insinuata, vel expressè in ultima voluntate confirmata, & tunc ista confirmatio, quoad excessum non retrotrahetur. Text. *in dicta l. donationes.*

4 Porrò quod de conjugibus hactenus dictum est, non eodem modo procedit inter sponsos de futuro, inter quos donatio non est prohibita, habet tamen tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, nisi pactum de non revocando obstet, vel culpa donantis matrimonium secutum non fuerit, vel copula post sponsalia intervenerit, qua de re videatur iterum prolixè Sanch. *de Matrimonio. d. l. 6. disp. 18. & sequent.*

5 Sciendum II. Bona uxoris dividi in tres Classes, ut alia sint *dotalia*, alia *paraphernalia*, & alia *receptitia*. *Dotis* nomine intelligitur pecunia aut res, quæcunque mobilis vel immobilis causa nuptiarum viro data ad sublevanda onera matrimonii, ut scilicet ex ejus fructibus faciliùs uxorem & familiam alere possit. *l. pro oneribus. 20. Cod. de Iure dotium.* & in nostra vernacula dicitur, *das Heis rath-Gut.*

Paapherna sive *bona paraphernalia* vulgò *das zugebrachte Gut*, illa dicuntur, quæ uxor marito ultra dotem attulit; dependet enim ex conventione, & pactis conjugum, quantum uxor in dotem dare, vel maritus accipere velit. *l. si ego. §. 3. ff. de Iure dotium.* quid autem inter ista bona dotalia & paraphernalia in effectu intersit, paulò post dicemus. *Receptitia* demum illa sunt, quæ mulier sibi & suæ dispositioni reservavit.

Sciendum III. Maritum accepta dote vicissim uxori promittere aut obligare certa bona aut pecuniæ quantitatem, quæ *donatio propter nuptias* germanicè *die Miderlag*, vocatur: eaque cùm de Jure communi proportionata doti esse debeat *juxta Novel. 97.* inde fit, ut si mulier plura bona habeat quàm maritus, tunc tantùm aliquà in dotem, & reliqua pro paraphernis acceptari soleant. Imò in quibusdam locis hanc æqualitatem inter dotem & donationem propter nuptias consuetudo sustulit.

Sciendum IV. Paternum esse officium, ut *dotem* vel *donationem propter nuptias* suis liberis constituat. *l. ult. Cod. de Dotis promissione.* Ubi etiam decidit Imperator, quòd pater dotans filiam, vel pro filio faciens donationem propter nuptias de propriis, non de liberorum bonis id facere debeat, nisi nimia inopia oppressus sit. Non tamen tenetur pater dotare filiam hæredicam. *Novel. 115. cap. 3. §. 14.* Nec turpiter viventem. *l. 19. Cod. de Inoff. test. & d. Novel. §. 11.* Nec eam, quæ se inscio ante annum 25. ætatis nupsit indigno. *d. §. 11. v. si verò.* Indignum autem maritum intelligere oportet eum, qui turpitudine vitæ & infamia aliqua laborat, non qui inferioris sit conditionis, per ea, quæ fusè tradit. Gail. *Lib. 2. pract. Observat. obs. 95.* 6

Sciendum V. quòd maritus in re dotali *Civile* dominium habere censeatur, *naturali* tantùm, eòque sopito penes uxorem remanente, sicut explicant Interpretes *ad princ. Institut. Quibus alienare licet.* Unde pro re dotali maritus contra quemcumque possessorem rei vindicationem suo nomine instituere poterit, fructus quoque ex eadem re dotali propter onera matrimonij pleno jure lucratur, adeo ut soluto matrimonio dos quidem ad uxorem revertatur, non tamen fructus, licet extantes sint, dummodo non excedant ratum temporis, quo matrimonium duraverit, ut si maritus post primum quadrantem anni mortuus fuerit, non totius anni fructus, sed quarta tantùm pars heredibus ejus debebitur. *l. dotis fructus. in 7. ff. de Iure dotium.* 7

At verò bonorum paraphernalium maritus nulla ratione dominus est, nec pro iis suo, sed uxorio nomine & tanquam procurator (sine mandato tamen) agere potest. Neque ex his bonis fructus pleno Jure lucratur, sed tantùm potestatem habet, eos expendendi in communes usus suos & uxoris. *l. ult. C. Pact. conventis tam super dote. &c.* Quare si soluto matrimonio fructus paraphernalium extent, vel maritus inde locupletior factus sit, vel invita uxore aliorsum, quàm in communes usus expenderit, de Jure Civili, (nisi consuetudo alicujus loci sit in contrarium,) uxori restituendi sunt, juxta doctrinam Menochii *de Præsumpt. lib. 3 præsumpt. 9.*

Sciendum VI. Quòd licet maritus subtili Juris ratione dominus sit rerum dotalium, eas tamen, si servando servari possint, ne quidem consentiente muliere alienare valeat. *l. unic. §. cùm lex Iulia. 15. C. de Rei uxor. act. & tot. tit. ff. & C. de Fundo dotali. princ. Inst. & ibi* latè Harp. & DD. *Quibus alienare licet.* 8

Fallit tamen I. si dos æstimata tradita sit: quia hæc æstimatio inducit venditionem, & efficit maritum verum dominum, ita ut soluto matrimonio non rem ipsam, sed pretium eius restituere teneatur. *l. plerumque. 10. ff. de Iure dotium.* II. si mulier post biennium lapsum à tempore primi consensus iterum consenserit; quia lapsus tanti temporis, & repetitus consensus excludit præsumptionem, quòd à marito falsis persuasionibus inducta sit. *Novel. 61. cap. 1. §. 1.* III. si mulier absque dolo aut metu juraverit, se non velle revocare rem dotalem alienatam. *c. cùm contingat. 28. de Iureiurand. & cap. 2. eod. tit. in 6.* IV. bona paraphernalia etiam uxor

uxor alienare non prohibetur vel maritus consentiente uxore. *l. 8. & l. ult. Cod. de Pact. conventis.*

9 Sciendum VII. Quamvis pro conservatione dotis nec fidejussores, nec aliæ satisdationes regulariter intervenire debeant, ne conjuges se invicem perfidiæ arguant, & si mulier suam personam non veretur credere marito, tantò minùs in credenda dote difficilis esse debet. *l. 1. & 2. C. Ne fidejuss. dot. dentur.* aliquando tamen etiam cautio pro dote conservanda exigi, vel ipsa dos etiam constante matrimonio omnino repeti potest, si nimirum maritus bona dissipando ad inopiam vergat. Atque hæc dos sic repetita non penes uxorem remanere, sed apud sequestrum deponi vel alicui mercatori pro honesto lucro credi debet, ut ex ejus fructibus maritus onera matrimonij supportare valeat, & ita sola proprietas salvetur, *c. per vestras. 7. h. tit. & ibi* Barb. *in Collect. n. 1.*

Aliæ etiam causæ repetendæ dotis constante matrimonio enumerantur *in l. mutus. 73. §. 1. ff. de Iure dotium. l. quamvis, 20. ff. Soluto matrimonio, Novel. 22. c. 39.* Veluti pro liberis prioris matrimonij: item parentibus, fratribus aut sororibus egenis alendis, vel si captivi sint, redimendis.

Sciendum VIII. Quòd soluto matrimonio per
10 mortem, aut ingressum in Religionem, vel propter impedimentum dirimens detectum dos uxori vel hæredibus ejus, & similiter donatio propter nuptias viro, eiusque heredibus restituenda sit, *l. un. C. de Rei uxor. act. & l. ult. C. Soluto matrim.*

Verùm huic Juris constitutioni derogatur, si inter conjuges pacta conjugalia confecta sint, ut altero præmortuo ad superstitem dos vel donatio propter nuptias, aut alia etiam bona pleno jure pertineant: talia enim pacta valere constat ex *tot. tit. ff. de Pact. dotal. & l. si convenit. 6. C. de Pactis conventis.* Et siquidem de particularibus rebus ut de domo vel prædio dotali lucrandis agatur, omnes tale pactum libenter admittunt: at vero, si agatur de universali & mutua successione conjugum in omnibus bonis, de puncto Juris magna est controversia, quia pactis hereditas dari non potest propter periculum captandæ mortis ejus, cujus hereditas promissa est. *l. licet 19. C. de Pactis. & l. hæreditas. 5. C. de Pactis conventis.* Nihilominus consuetudine Germaniæ receptum est, ut pacta mutua & reciproca de futura successione inter conjuges tolerentur teste Andrea Gail. *Lib. 2. observat. 126. n. 3.* & Mysing. *Centur. 2. observat. 33.* proinde allegatæ leges explicari possunt, ut non loquantur de pacto conjugum, eòque mutuo & reciproco, cùm inter conjuges mutuus amor & vicissitudo pacti excludat mortis captandæ periculum & suspicionem.

11 Sciendum IX. in restitutione dotis veniri quidquid maritus dolo, lata vel levi culpa in re dotali deliquerit: *l. in rebus. 17. ff. de Iure dotium.* Si verò res dotalis sine tali culpa mariti interierit aut deteriorata sit, nil maritus ob eam causam præstabit: nisi res fungibiles & servando non servabiles, ut pecuniam, vinum, frumentum, &c. acceperit: tunc enim, quia non rei in specie acceptæ, sed debitor generis est (quod perire non potest) nec eandem pecuniam, vel idem vinum reddere tenetur, sed aliud ejusdem generis & bonitatis, omne periculum ad ipsum pertinet. *l. res in dotem. 42. ff. de Iure dotium.* Idem est, si v. g. prædium dotale æstimatum traditum sit; hæc namque æstimatio operatur venditionem, & transfert omne dominium & periculum in maritum. Si tamen additum sit, ut vel rem vel pretium soluto matrimonio restituere maritus possit, tunc ejus tanquam debitoris erit electio, utrum restituere velit, re tamen non extante, æstimationem omninò præstabit; si extiterit res, etiam deteriorem sine sua culpa factam reddere poterit; quia tale pactum sub alternatione conceptum, ut vel res vel pertium restituatur, arguit, non absolutam venditionem fuisse, sed in eum tantùm eventum, si maritus rem restituere non vellet, *l. plerumque. 10 in princ. & §. ult. cum l. seq ff. de Iure dotium.*

Sciendum X. Quòd in repetenda dote uxor habeat 12
privilegiatam hypothecam in omnibus bonis mariti & ante omnes alios creditores solutionem dotis accipere debeat. *l. assiduis. 12. Cod. Qui pot. in pignor.* Vtrum autem præferatur creditoribus expressam hypothecam anteriorem habentibus? valdè controversum est inter Juris Civ. Interpretes, & pro negativa videri poterit Andr. Gail. PP. OO. *lib. 2. obs. 25. n. 10.* Barth. *in d. l. assiduis. n. 6.* cùm alijs apud Gail. cc. Pro affirmativa verò Mysing. *Cent. 4. obs. 13.* Fachin. *Lib. 10. controv. c. 35.* Propter bona autem paraphernalia habet quidem uxor etiam tacitam hypothecam in bonis mariti, ea tamen non est privilegiata, ut anterioribus creditoribus præferatur, sed computatur à die illationis, quo illa bona ad maritum pervenerunt, *l. ult. C. de Pact. convent.* Unde ob privilegia dotis consultiùs esset uxori, omnia bona marito in dotem tradere.

Sciendum XI. Quòd si uxor, vel heredes ejus à marito vel heredibus (dummodo isti heredes sint liberi 13
& non extranei) soluto matrimonio dotem repetant, maritus & liberi habeant beneficium competentiæ, ut non teneantur in plus, quàm reservata congrua sua sustentatione solvere possunt. Idque tametsi tempore contracti matrimonij pactum contrarium appositum fuisset: nam tale pactum contra bonos mores & invalidum reputatur, cùm humanitatis ratio non patiatur, ut inter conjunctas personas tam severa exactio instituatur, & alter per alterum ad paupertatem redigatur. *l. maritum. 12. & l. alia causa. 15. ff. Soluto matrimonio.*

Sciendum XII. non levem esse controversiam, an uxor soluto matrimonio non tantùm dotem repetere, 14
sed etiam ex aliis bonis constante matrimonio per maritum acquisitis medietatem exigere valeat? Affirmant nonnulli propter text. *in c. 2. h. tit.* ubi bona constante matrimonio acquisita inter conjuges dividi jubentur, & volunt ipso jure inter conjuges omnium bonorum societatem contrahi, ut æqualis sit divisio lucri & damni. Verùm communior est sententia teste Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. tit. n. 5.* cùm cc. ibidem. Hanc generalem societatem bonorum nullo Jure probari, & proinde text. *in d. c. 2.* intelligendum esse, si vel expresè de societate conventum sit, vel constante matrimonio res aliqua utrinque conjugi donata aut legata fuerit, vel si conjuges paribus expensis, & communi nomine rem emant, aut denique pari labore (ut aliquando inter opifices & mercatores consuetum) acquisiverint. Non etiam obstat *c. cùm societas 17. causa 27. q. 2.* ubi inter conjuges societas dicitur: quia intelligitur de societate vitæ, non de societate bonorum, *arg. l. 1. ff. de Ritu nupt.*

Sciendum XIII. quòd ob adulterium uxoris mari- 15
tus lucretur dotem, & vicissim uxor propter adulterium mariti donationem propter nuptias. *c. plerumq; 4. h. tit. l. consensu. 8. §. 5. C. de Repud. Nov. 117. c. 8. & 9.* ita tamen, ut hæc pœna non extendatur ad bona paraphernalia uxoris: cùm id in jure expressum non sit, & odia extendi non debeant, sicut rectè docet Sanchez *de Matr. lib. 10. disp. 8. n. 10.* quidquid aliqui in contrarium sentiant ex eo, quòd in *d. c. plerumque h. t.* dicatur mulierem, & dotem & dotalitium perdere. Etenim nomen *dotalitij*, non paraphernа, sed donatio propter nuptias ibidem intelligitur, eo scilicet casu, quo ex pacto marito præmortuo ad uxorem pertinuisset.

Sciendum XIV. quòd hæc pœna per sententiam judicis infligatur, & judex Ecclesiasticus, qui est competens circa divortium, propter connexitatem causæ censeatur etiam competens circa dotem vel donationem propter nuptias, *c. 3. & ibi DD. h. t.* Quare ulteriùs notan-

notandum, quòd ante ſententiam non ſit obligatio in conſcientia tradendi dotem marito innocenti, ex recepta doctrina, quòd leges pænales ante ſententiam judicis non ſoleant in conſcientia obligare. Item quòd interveniente reconciliatione tacita vel expreſſa, aut compenſatione propter mutuum adulterium, ceſſet hæc pæna hoc ipſo, quòd ceſſet divortium & ſententia judicis. Heredibus quoque aut contra heredes ante ſententiam (id eſt, ſi per mortem unius conjugis matrimonium ante ſententiam ſolutum ſit) non dari hanc actionem, tradit Sanch. *d. l. n.* 13. & Zoeſ. *hoc tit.*

Sed quid, ſi poſt ſententiam latam conjuges iterum ad cohabitationem reconcilientur, anne dos ſemel amiſſa reſtituenda erit? Reſpondetur, nihil quidem obſtare, quin reconciliationi poſſit addi pactum, ut fiat ſalvo jure ex adulterio quæſito, interim ſi nihil exprimatur, cenſebitur matrimonium etiam quoad dotem redintegratum, ſicut & colligitur *ex d. c. plerumque.* & notat Barb. *n.* 12. *&* 14. Sanch. *d. l.* 10. *diſp.* 8. *n.* 21. Idem dicendum puto, ſi poſt ſententiam latam pars, quæ fuit priùs innocens, adulterium commiſerit: quia tunc ob paritatem delicti jus ex ſententia quæſitum amittit, & noviter adulterantem ad cohabitationem cogi poſſe in tit. *de Divortiis* diximus, & docet Barb. *in l. viro.* 40. *ff. Soluto matrimonio. num.* 3. Videatur tamen pro contraria Sanch. *d. lib.* 10. *diſp.* 9. *n.* 37.

Sciendum XV. quòd ſi extent ex eodem vel alio matrimonio liberi legitimi, tunc commiſſo adulterio per parentes eis ſervanda ſit dos & donatio propter nuptias quoad proprietatem, ita ut in extraneum alienari non poſſit, & conjux innocens non plus, quàm uſumfructum lucretur, per text. in *d. Nov.* 117. *c.* 8. ex qua Novel. interpretationem recipit *d. c. plerumque.* quod generaliter de amiſſione dotis loquitur: ſunt enim jura juribus concordanda, ut evitetur jurium correctio, *c. cùm expediat.* 29. *de Elect. in* 6. Sanchez *d. lib.* 10. *diſp.* 8. *n.* 12.

TITULUS XXI.

De ſecundis Nuptiis.

Licet *ſecundæ*, imò & *tertiæ* & ulteriores nuptiæ Chriſtianis permiſſæ ſint, ſicut contra quoſdam antiquos hæreticos relatos à D. Aug. *l. de Hæreſibus. c.* 26. clarè probatur ex Apoſtolo Paulo ad Romanos *c.* 7. *&* 1. *ad Cor.* 7. ibi: *ſi dormierit vir eius, liberata eſt, cui vult, nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit ſi ſic permanſerit, &c.* & idem Apoſtolus 1. *ad Tim.* 5. *verſ.* 14. conſulit, *ut juniores viduæ nubant.* Legibus tamen civilibus exoſæ ſunt, & varijs pænis affectæ fuerunt.

Sunt verò iſtæ pænæ legales in duplici differentia, aliæ ſunt principaliter in odium ſecundarum nuptiarum, vel accelerati tranſitus, aliæ principaliter in favorem liberorum prioris matrimonij ſtatutæ. Primi generis pœnæ ſunt, quòd mulier intra annum luctus nubens fiat infamis, nec ſecundo marito poſſit ultra tertiam bonorum partem relinquere, nec ipſa ſit capax hæreditatis ex teſtamento, vel ab inteſtato, nec legati aut fideicommiſſi, *l.* 1. *C. h. tit.* Et hæ pœnæ de Jure Canonico correctæ ſunt *in c. pen & ult. eod.* eò quòd videatur injuſtum per LL. civiles auferri poteſtatem quandocunque libuerit ad ſecundas nuptias tranſeundi, quam Apoſtolus *d. l.* abſolutè conceſſit.

Secundi generis pœnæ duæ ſunt principaliores. I. quòd conjux tranſiens ad ſecundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ à defuncto conjuge conſecutus eſt, eamque transferat ad liberos prioris matrimonij, neque alienare poſſit. *l. fœminæ.* 3. *C. h. t.* II. Non poteſt in dotem dare vel alio titulo ſecundo conjugi plus relinquere, quam dederit uni ex filijs prioris matrimonij, cui minus reliquit. *l. hac edictali.* 6. *Cod. eod. tit.* Iſtæ porrò duæ pœnæ quamvis juxta communiorem ſententiam tam in marito quàm uxore ad ſecundas nuptias tranſeunte, locum habeant, per text. *in d. l.* 6. *& l. generaliter.* 5. *C. eod. Nov.* 22. *c.* 23. & quidam procedere velint, tametſi liberi ſecundis nuptijs conſenſerint, qua de re videantur Sarmientus, *Select. interp. lib.* 1. *c.* 4. & Fachin. *Lib.* 3. *Controv. c.* 61. ceſſabunt tamen, ſi liberi prioris matrimonij vel nulli extent, vel ante parentem binubum præmoriantur. *d. l. fœminæ.* §. 1. Ex quo ipſo ſatis apparet, has pœnas non in odium ſecundi matrimonij introductas, neque propriè loquendo pœnas eſſe, aut delictum ſupponere; aliàs enim non minus defunctis, quàm viventibus liberis infligendæ. III. Mater tranſiens ad ſecundas nuptias amittit filiorum tutelam, *l. ult. & auth. Sacramentum. Cod. Quando mulier tutelæ officio &c.* IV. Mater binuba amittit jus educandi liberos prioris matrimonij, ita ut potius apud Conſanguineos educari debeant. *l.* 1. *C. ubi pupilli educari debeant.* Plura de his & alijs ſecundarum nuptiarum pœnis (ut quòd mater binuba perdat tutelam, item educationem liberorum, ſaltem ſi propterea circa educationem ſuſpecta ſit,) longiores commentarios ſcripſerunt Jur. Civ. Interp. ad tit. *de Secundis nuptiis.* Quæ pleraq; etiam videri poterunt apud Sanch. *de Matrimonio. lib.* 7. *diſp.* 88. *& ſeqq.* Nobis ſufficiat ſcire, quòd iſtæ pœnæ in favorem liberorum introductæ Jure Canonico correctæ non ſint: correctio enim Juris eſt ſtrictæ interpretationis, nec ad alios caſus trahenda. *l. præcipimus.* 32. *in fine. C. de Appell.* neque fuiſſet ratio, ut Pontifex abrogaret illas leges, quæ non tam odium ſecundarum nuptiarum reſpiciunt, quàm liberis prioris matrimonij proſpiciunt, quos parentes binubi plerumque negligere ſolent, omnemque ſuum amorem & ſubſtantiam ſecundis conjugibus addicere.

Iſtud adhuc quæri poſſet, an legato quod maritus relinquit uxori, poſſit adijci talis conditio, ut id uxor vel petere non poſſit, vel obtentum etiam amittat, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit? R. Quamvis conditio, quæ primas hominis nuptias impedit, v. g. ſi puellæ aliquid legetur in teſtamento *ſi non nupſerit &c.* ſit de jure reprobata, & quaſi de jure impoſſibilis, in teſtamento habeatur pro non appoſita, & nihilominus legatum peti poſſit, quia Reipublicæ intereſt ex nuptijs homines multiplicari. *l. quoties.* 22. *l. cùm tale.* 72. §. *Mæviæ & l. Titiæ ſi non nupſerit.* 100. *ff. de Condit. & demonſt.* Imo de Jure antiquo etiam conditio obſtans ſecundis nuptijs fuerat rejecta. *l.* 2. *C. de Indicta viduitate.* Hodie tamen de Jure novo conſtituit Juſtinianus Imperator *in Novell.* 22. *c.* 43. *& ſeqq.* valere hanc conditionem, qua maritus cum certo aliquo legato uxori, vel uxor marito viduitatem indicit: & ſi legatarius velit habere legatum, debet præſtare cautionem, quòd id iterum una cum fructibus reſtituere velit, ſi ad ſecundas nuptias tranſiverit. Sunt enim ſecundæ nuptiæ propter honorem & amorem conſervandum prioris conjugis & liberorum minùs favorabiles, & ideò faciliùs eorum impedimentum conceditur. Neque hoc de Jure Canonico correctum eſt; quia Canones tantùm corrigunt leges, quæ abſolutè omnibus mulieribus intra annum luctus nuptias prohibent, teſtator autem non abſolutè prohibet nuptias, ſed tantùm ſub conditione, ſi conjux ſuperſtes lucro gaudere velit. Sanch. *l.* 7. *d.* 91. *& lib.* 1. *diſp.* 34. *num.* 30.

Casus matrimonialis perplexus & difficilis.

DUm hæc in Lib. IV. Decretalium scribo, proponitur mihi casus admodùm rarus & intricatus, qui quidem longis abhinc annis, nimirum circa tempus Concilij Constantiensis & Basileensis contigit, potest tamen ejus decisio etiam nostris temporibus inservire, & cum præ cæteris involvat illam practicam quæstionem, *an & qualiter usus matrimonij invalidè contracti sit licitus, quando impedimentum est planè occultum, & uni tantùm parti cognitum*, nolui omittere, quin coronidis loco hic adstruerem.

Rem gestam oculatus, & in facto proprio testis omni exceptione maior describit Joannes Nyder Ord. Præd. Theologus & Professor suo tempore præstantissimus *in Formicatorio l. 3. c. 3.* placuit eius verba formalia ponere, quia in plerisque verbis & circumstantijs vis aliqua & consideratio est.

Sequuntur verba formalia:

Me prædicante, Inquit, *in Diœcesi Basileensi consilii gratia ad me venit fœmina secundùm sæculum non infimi status. Cùmque fletu tanto inundaret, ut Magdalenam alteram credidisses, nisi quòd ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet tristitiæ ab ea quærerem, tandem subjunxit. Pater ego Peccatrix parata pœnitere omnibus modis mihi possibilibus, & satisfacere, & quatuor viros habui, & quem nunc habeo non est meus, cum his omnibus per verba de præsenti contraxi, & ex his viventes tres hodie supersunt. Quibus auditis satis obstupui, sciens quòd talibus perplexitatibus summam oportet dare operam, si enodare quis quempiam velit. Unde investigata diligenter causa, quam priùs nesciveram, didici quòd de omnibus viventibus difficultas aderat, nam de mortuo, si quod fuit ligamentum, illud cum vitæ termino solutum erat. Primum enim virum ex viventibus percepi anteà cum quadam contraxisse, licèt clandestinè, & ita in foro conscientiæ ab eodem liberam esse. Cùm secundo clandestinè etiam contraxerat, & consummatum fuit matrimonium carnali opere, sed ipsa hoc perjurio negante coram judice Ecclesiastico divortiata est ab ipso viro secundo. Cum tertio verò postmodum contraxit in facie Ecclesiæ, cum quo jam domicilium habuit, & natos quosdam. Et quid inter hos duos consulerem, ut anima adulteræ salva fieret, anxius valde fui. Erant enim ambo viri animosi ad arma nutriti, rebus ditati, amicis vallati, ad incontinentiam proni, & juxta communem existimationem in conscientiis valdè lati. Unde vidi quòd quamvis jure fori fœmina uxor esset tertii, non tamen jure poli, sed tantùm secundi, à quo perjurio mediante ipsa divortiata extitit. Et quodcunque iuberem videlicet, manere cum tertio, vel redire ad secundum, aut ab utroque se secernere, in foribus semper aderat ex una parte aut verisimile homicidium, aut fœminæ adulterium, aut ulterius mortalis criminis periculum. Nam si iubere volui reditum ad secundum, sequebantur hæc inconvenientia verisimiliter, videlicet, primò quòd zelotypia motus tertius secundum via facti invaderet, & occideret. Secundò quòd fœmina cum secundo manere nequiret, quia divortii celebratio obstitit facta in iudicio Ecclesiæ, quam ob rem omni iure humano eam tertius à secundo obtinere poterat, imò excommunicare. Tertiò vita fœminæ sic fuisset in periculo utrinque dum ille tanquam periuram, vel iste velut adulteram trucidare valeret. Sileo de nota infamiæ super iacto iuramento, quod periurium esse nemo nisi ipsa, & fortassis secundus sciebat, quod propter contractum clandestinum probare contra eam non potuit, nec fœminæ crederetur verbis si se in hoc infamaret. Si denique ex adverso fœminam sinebam manere cum tertio, sequebantur mala animæ in ipsa deteriora, quia quotiens à viro tertio cognoscebatur, toties adulterium committit, non suo marito in hoc obediendo, quamquam ipse hoc exigere posset, quem periurium putatæ uxoris latebat, non autem ipsa vice reciproca, quæ impedimentum non ignorabat. Et si suadere volebam, ut cum tertio velut soror eius casta maneret, hoc quidem ipsa paratissimo subiisset animo, sed ipse velut incontineus iure exigendi debitum nullatenus carere voluisset, prout ex multis coniecturis videre poteram. Porrò si mediam viam fœminæ consulere volui, videlicet, recessum ab utroque, tam habitatione, quàm thoro, pericula multa intuebar obviare, quia si posita esset in monasterio, tunc nullæ prudentes eam ad professionem recipere debebant viro vivente inviso, nec ipsa periculo fraudulentiæ se exponere debuit. Si verò extra monasterium latentiam ei consulere volui, quod plus mihi placere cœpit, ut animam saltem salvare posset, terrebat me quòd pulchra facie, & sexu fragilis vix tuta castitate maneret, vel quòd tertius zelotypia motus fugientem letaliter invaderet. Nescit enim iste fœmineus sexus fuga se, sicut masculinus, celare, vel tueri. Quid igitur assertivè consulerem ad præsens non habui, nisi quòd pœnitenti respondi eam consolando, ut Deum sine intermissione pro sua liberatione invocaret, eleemosynas pauperibus (quia lucrosa valdè fuit) pro se & pro tertio viro erogaret, & quid sibi consulerem deliberatior factus, & similiter alii prudentes viri parato animo omninò susciperet. Ad quæ verba consolata aliquantisper abscessit. Intereà liberos consului, quibus me iuvare non potuit. Redii ad fœminam & ultimum modum fugæ superatactum ipsi suasi, Ad quem cùm se præpararet, de quo tamen mihi periculum non modicum corporis, sibi maius, & fortè aliis imminere poterat, affuit divina gratia, quæ quæstionis difficillimæ solutionem dedit facillimam. Sibi enim incidit, ut quotiescunque vir tertius debitum exigeret, ipsa se per huiusmodi obedientiam lethalem infirmitatem contrahere fingeret, & ne id mendacium esset, ad animæ infirmitatem hoc mentem tenus apud se retorqueret, ex qua infirmitate animæ, scilicet per mortale crimen, certum est secundùm nostram fidem quemque necdum animæ, sed etiam corporis perpetuam mortem subire. Ita fecit ut cogitavit, & divina arridente gratia, vir pius incontineus fœminæ compati cœpit, quam in aliis veracem sæpè esse didicerat, & usque modo jam annis plurimis eam tantummodò ut sororem habet intactam, nec de adulterio viri quicquam aliunde malè audivi.*

SAnè hunc casum maximis difficultatibus intricatum esse nemo non videt.

Assimilemque iugi loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Iovis Phrygij suspendit ad aras.

Ut autem doctrina aliqua Canonica exinde capiatur, resolvam breviter in aliquot quæstiunculas.

I. Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

II. Matrimonium clandestinum quando fuerit validum, & quando, ac quare invalidatum?

III. An post Concilium Trid. ex matrimonio clandestino nascatur naturalis & conscientiæ obligatio?

IV. Utrum sententia Judicis in causa matrimoniali transeat in rem judicatam?

V. Si quis probare nequeat, aut manifestare

lit:

sine gravi damno vel periculo nullitatem matrimonij non audeat, si tamen certus, an liceat exigere vel reddere debitum conjugale saltem ad evitandum damnum vitæ, vel famæ (quæ vitæ comparatur *arg. l. justa ff. de Manum. vind.*) vel aliud scandalum aut periculum?

VI. Quæ sit cautela ad evitandum usum matrimonij cognito impedimento.

VII. An medium, quod ista fæmina apprehendit, fuerit justum & licitum?

VIII. An liberi ex ultimo matrimonio invalido nati fuerint legitimi?

Ad I. Quæst.

Quo Iure polygamia prohibita, & an aliquo modo possit licere?

SUme responsionem ex hoc Lib. IV. *tit. IV.* An verò Deus possit dispensare, ut una uxor pluribus viris matrimonio jungatur? negat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. c. 11.* Asserit Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp.* 80. *n.* 15. Si propè sacrilegium est, summi Principis potestatem in dubium vocare, *L. 3. C. de Crim. sacril.* quomodo præsumat scintilla infirmissimi intellectus humani abyssum æternæ Sapientiæ intra certos limites coarctare? qua fronte dicat creatura Omnipotentissimo Creatori, figmentum fictori virtutis & potestatis infinitæ, *non potes amplius?*

Ad II. Quæst.

Matrimonium Clandestinum quando & quare invalidatum?

RΕspondetur, ante Concilium Trid. *Sessione* 24. quæ fuit habita sub Pio IV. Pontif. die XI. Novemb. Anno M.D.LXIII. ad substantiam Matrimonij solum consensum mutuum de præsenti absque alia solennitate sufficere, ut ex *c. is qui fidem. de Sponsal. c. 1. & 2. de Cland. desp.* & pluribus aliis locis satis apparet. Sed quia experientia docuit, ut ex præsenti casu abundè patet, plurimas polygamias fuisse commissas & matrimonia clandestina contra Jus fasque abnegata, ideo per Concilium Trid. *d. Sess. 24. de Reform. matr. c. 1.* optimè constitutum est, ut nullum valeret matrimonium, cui *proprius Parochus & 2. vel 3. testes* non interessent. Dices, quomodo matrimonia clandestina ante Concilium Trident. valida fuisse pronuntiantur, cùm tamen repugnet expressus text. in *c. 1. 30. q. 5.* ubi pridem Evaristus Papa statuisse legitur in hæc verba: *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi ab his, qui super fæminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus & propinquioribus sponsetur, & suo tempore sacerdotaliter benedicatur &c. Aliter verò præsumpta non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.* Fateor, difficilis textus est, nec benè subsistere videtur communis interpretatio, quòd *non legitimum*, idem sit quod *illicitum*, proinde matrimonium clandestinum ex hoc textu sit quidem *illicitum*, sed non *invalidum*, idque colligatur ex verbis finalibus, *nisi voluntas propria suffragaverit &c.* quomodo enim *validum* matrimonium est *potius adulterium fornicatio &c.* quàm *legitimum conjugium*? Deinde per ipsa verba finalia non parum intricatur textus, nam vel adest *consensus mutuus*, vel non? si adest, tunc etiam sine enumeratis solennitatibus matrimonium erit *legitimum*: si abest, erit nullum, non ex defectu *solemnitatum*, sed *consensus*. ℞. posse sustineri communem interpretationem declarando textum in hunc sensum, ut illa verba: *Aliter verò præsumpta non conjugia, sed adulteria vel contubernia &c. esse non dubitate.* non tam contineant *decisionem* invaliditatis matrimonij, quàm vehementem *præsumptionem juris* contra talia matrimonia. Hæc tamen *præsumptio* non est *juris & de iure* sed *iure tantum*, cùm admittat probationem in contrarium *c. 1. & 2. de Cland. desp.* & licet Pontifex dicat: *non dubitate*, attamen ista verba rectè etiam de gravi *præsumptione iuris*, non est *dubitandum*, usque dum contrarium probetur, veluti *non dubitatur*, decimas ad Parochum spectare, diæcesanum esse de jurisdictione Ordinarij, quamdiu contrarium non ostenditur. Præterea cùm Pontifex *d. l.* matrimonia clandestina etiam *contubernia* vocet, forsan poterit adjungi alia explicatio desumpta ex *c. is qui. &c. Christiano. d. 34.* ubi Christiano loco uxoris *concubina* permittitur, ad quem textum ibidem subnotatur, quòd *concubina* etiam olim dicebatur uxor ducta quidem *validè*, sed *illicitè & clandestinè*.

In casu igitur nostro, qui contigit circa Annum Domini 1430. ideòque longè ante Concil. Trid. indubitatè tenendum est, matrimonium clandestinum, quod mulier cum illo viro, à quo ob periurium suum libera pronuntiata est, contraxit, tunc temporis valuisse, & fuisse verum matrimonium.

Ad III. Quæst.

An post Trid. ex Matrimonio clandestino saltem in conscientia nascatur obligatio?

REsp. cùm Concilium Trid. contrahentes sine parocho & testibus *ad sic contrahendum omnino inhabiles reddat, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernat*, per hanc *inhabilitatem & irritationem* censetur ita efficaciter resistere contractui, ut omnem eius & *civilem & naturalem* obligationem tollat per ea, quæ superiùs *hac eadem p. 5. c. 1. pag.* 254. dicta sunt, minimè etiam suisset obtentus finis Concilii, nimirùm evitatio periculorum ex matrimoniis clandestinis oriundorum, sibi obligatio, vel valor talium matrimoniorum in conscientiæ foro relictus fuisset.

Utrum autem matrimonium clandestinum hodie saltem valeat in vim sponsalium *de futuro*, ut contrahens ab initio clandestinè, posteà publicas solennitates adhibere teneatur? videantur plurimi DD. in utramque partem relati à Barb. *in collect. ad d. c. 1.* Trid. *S.* 24. *n.* 130. & diximus aliquid *in p. 3. c. 5. §. 2. n.* 10. si fæmina, quæ aliàs iuris ignorantia facilius excusatur, *L. cùm indebito. ff. de Probat.* per contractum clandestinum decepta & deflorata vel aliàs jam propè extra spem alterius conjugij ob clandestinum hoc matrimonium & cohabitationem posita fuisset, affirmativa sententia magis æquitati consentanea foret. *arg. c. 1. de Adult. & stup.* & per ea quæ dicta sunt *d. c. 5. §. 1. sect. 2. n.* 13.

Ad IV. Quæst.

An sententia in Causa matrimoniali transeat in rem iudicatam?

NOn transire, etiam in hoc lib. IV. tit. XVIII. n. 11. dictum est, cùm enim transitus sententiæ in *rem judicatam* fundetur potissimùm in tacito consensu, & approbatione eius, qui contra sententiam potuisset appellare, & non appellavit, ideò propriè tantùm obtinet, quando agitur circa res patrimonii nostri, quas pro nostro arbitrio possumus alienare, aut vindicare, actionem pro iis competentem remittere &c. non verò in aliis rebus, quæ in nostra dispositione non sunt, ut matrimonium, ob impedimentum dirimens invalidum, reddere validum aut vice versa matrimonium rescindere. Licet ergò secundus maritus in proposito casu, à quo mulier mediante periurio divortiata est, minimè appellarit, non tamen exinde mulier liberationem consecuta est.

Ad V. Quæst.

An cognita nullitate matrimonij non manifestabili licitum sit exigere uel reddere debitum?

QVo ad *petitionem* seu exactionem *debiti* difficultas non est, utique enim ex matrimonio nullo nullum ius petendi est, & activè accedere ad personam, quæ conjux non est, haud dubiè contra sextum Decalogi præceptum est, aliasque leges divinas, quæ omnem immunditiam, & carnalem commixtionem præter matrimonialem damnant. *1. ad Cor. 6. ad Gal. 5.*

Ardua autem quæstio est, an saltem ad vitanda magna damna & pericula liceat reddere debitum? Pro negativa est textus valde clarus *in c. litteras. de Rest. spoliat. & in c. inquisitioni. 44. de Sent. excom.* ubi S. Pontifex rescribit, quòd mulier conscia nullitatis & impedimenti matrimonii nequidem ad præceptum judicis sub censuris emanatum possit absque peccato mortali *reddere* debitum. Tales enim censuræ non stringunt animam & conscientiam fœminæ, quia sunt latæ ex falsa præsumptione, (quæ locum non habet in conscientia, juxta dicta superius *p. 5. c. 1. n. 8.*) cùm Judex fori externi, qui de occultis non judicat, præsumpserit fœminam frivolè allegare impedimentum, cuius nullam probationem adferre potest. Ratio autem principalis est, quòd concessa in similibus circumstantiis *debiti redditione*, sequeretur, fornicationem, aut adulterium, quæ sunt intrinsecè mala, ad vitandum vitæ aut famæ periculum licere, cùm tamen propter nullum metum liceat peccatum mortale admittere. *c. sacris. De his quæ vi metusve &c.* Et hanc sententiam cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 39. n. 5.* Guttier. *de Matrim. c. 49. n. 1.* Barb. *in d. c. inquisitioni, n. 3.* Gobat. *in Alphab. Matr. p. 2. n. 637.* docent plerique Theologiæ & Canonum Interpretes, esto quævis scandala & damna ex denegatione debiti sequantur, ut dicit Barb. *d. n. 3.*

Verùm testes Gobat, *d. l.* multi graves viri olim pronuntiarunt à culpa immunem, *qui reddit debitum ob metum mortis, alii, si ob mandatum Magistratus Ecclesiastici ignorantis illud impedimentum, tunc enim Iudicem Ecclesiasticum dispensare ex commissa sibi potestate, si sit juris Ecclesiastici*, in specie autem pro hac sententia affirmativa citatur à Sanch. *d. l. n. 2.* Magister *4. d. 38. in fine.* Hugo de S. victore *de Sacram. p. 11. c. 6. & alij.* Rationes quoque sunt. I. Quòd justè potest alter *petere*, hoc possum imò aliquando teneor *reddere*, (licet justitia petitionis sit tantùm putativa ex errore & persuasione hominum causata, ut in exemplis seqq.) sed conjux alter in bona fide existens justè potest *petere*, ut omnes fatentur, ergò &c. II. Ex multorum sententia judex potest occidere reum & ipse pati mortem, qui publicè habetur pro nocente, licet Judex privatim sciat ejus innocentiam, *Cov. var. res. lib. 1. c. 1. n. 4.* cùm tamen occidere innocentem intrinsecè malum sit. III. Similiter quamvis dare SS. Eucharistiam indigno sacrilegium sit, potest tamen Parochus, si privatim solùm sciat indignum, unde à fortiori, sed Parochus habet jus dandi SS. Eucharistiam iniquè petenti ad conservandam famam ejus, cur non etiam mulier ad conservandam vitam & famam propriam potest dare debitum marito non iniquè petenti? IV. Ratio prioris sententiæ videtur niti falso supposito, quòd *redditio debiti* quæ fit in figura Matrimonii publica opinione validi ac ei qui *justè petit*, sit formale adulterium? fornicatio aut peccatum, tunc enim dici non potest, mulierem reddendo cooperari peccato, quando *petendo* peccatum non committitur. V. Confessarius qui novit aliquos habere impedimentum dirimens, quòd ipsi invincibiliter ignorant, non tantùm non tenetur eos impedimenti admonere, si ex inde sequeretur scandalum vel perplexitas, sed insuper si alteruter ex putativis conjugibus ex alia causa renuat *reddere debitum*, potest & debet positivè imperare, ut debitum reddatur, sicut docet Sanch. *d. l. 2. disp. 38. n. 8.* si ergo licet in uno casu scienter permittere, imò & imperare copulam inter non legitimos conjuges, quare non in altero. Potest enim etiam Conjux conscia nullitatis matrimonii in bona fide esse in ordine ad reddendum debitum, credens ex rationibus & authoritatibus hactenus adductis id sibi licere, præsertim concurrentibus gravissimis periculis, ni id fiat. VI. In sententia contraria sequuntur gravia pericula & damna corporis & infamiæ, perplexitates, desperationes, incontinentiæ (supponuntur enim tales circumstantiæ concurrere) in ista autem nihil: & quamvis omnia illa essent parvi pendenda, si offensa Dei esset manifesta, aliud tamen videtur, si sit dubia & incerta. Et si ex duobus malis minus eligi potest, cur non præ malo certo malum incertum? VII. Contra textus allegatos opponi potest alius *in c. pastoralis. §. quia verò. de Offic. deleg.* Ubi Ordinarius jubetur sententiam delegati Papalis executioni mandare, licet sciat esse injustam. Deinde textus cc. loquuntur de illo casu, quando impedimentum fuit deductum ad judicem fori externi, & mulier non timuit propalare, habuitque non tantum scientiam impedimenti, sed etiam conscientiam de non reddendo debito: neque præter excommunicationem alterius magni damni ibidem mentio fit. Nos vero supponimus, mulierem sine gravi periculo (ut in casu enarrato) impedimentum dicere, vel debitum negare non posse. Decisio autem S. Pontif. in uno casu tollit quidem in eo omnem probabilitatem contrarij, sed non in diverso.

Quid igitur dicendum? Sanè nisi tam gravi censura hanc posteriorem sententiam perstringeret Sanch. *d. disp. 39. n. 5.* ut asserat esse *falsissimam, & in fide periculosam* (quod an verum sit, aliorum judicio relinquo) vix non eam saltem probabilem adstruerem. Verum non traducat, velle patrocinari sententiæ, quæ pro periculosa in fide à quibusdam habetur, nolo pro hic & nunc à priori discedere. Responsiones ad argumenta posterioris sententiæ ad 3. priora videantur apud Sanch. *d. disp. 39. n. 12.* Ad reliqua responderi potest, sufficere, quòd habetur decisio S. Pontificis *in c. literas. & c. inquisitioni*, reddere debitum cum scientia impedimenti esse peccatum morta-

mortale, quale peccatum ob nullum metum committere permittitur. *d. c. sacris De his quæ vi &c.* contra quam decisionem argumentari non licet, *c. in istis. dist.* 4. *c. ego solis. dist.* 9. Ad *c. pastoralis.* §. *quia verò, de Offic. deleg.* quidquid alij exinde probare velint, tam in criminalibus quàm civilibus causis licere Judici condemnare reũ contra propriam suam scientiam, ego tamen potius ijs accedo, qui existimant, id præsertim in causis criminalibus minimè licere, sed referendam esse causam ad superiorem, coram quo Judex testimonium suæ scientiæ deponat, *arg. c. dilecto. de Testibus*, sive deinde superior credat, sivè non, judex inferior erit excusatus: quòd si esset præsentis instituti, possem pluribus rationibus propugnare, ideoque puto textum *in d.* §. *quia verò.* locum habere duntaxat in sententia *iniqua*, quæ transivit in rem judicatam, & cujus iniquitas ex tacita approbatione (de qua etiam paulo ante in q. 4. dictum) purgata est, secùs verò in causa criminali, matrimoniali, vel ipso jure nulla, quæ in rem judicatam non transit.

Cœterùm quid censendum, si non habeatur vera impedimenti scientia, sed tantùm credulitas vel dubium, superiùs *in d. p.* 3. *c.* 5. traditum est, & declaratur. *in d. c. inquisitioni. de Sent. excom.* & apud Sanch. *d. l.* 2. *disp.* 41.

Ad VI. Quæst.

Quæ sint media ad euitandam redditionem debiti?

VAria enumerat Sanch. *d. disp.* 39. *à n.* 13. I. Fugere in locum, ubi scandalum cessèt, II. Matrimonio nondum consummato ingredi Religionem. III. Petere divortium ex causa sævitiæ & adulterij, si hæ causæ subsint. IV. Cohabitare sicut frater & soror. jux. *c. Laudabilem. de Frigid. & malefic.* Subjungit tamen, hoc medio moraliter nunquam uti licere propter periculum incontinentiæ. V. Si impedimentum sit juris Ecclesiastici tantùm, ut clam impetretur dispensatio, quam etiam Episcopus concedere potest, ut probat *in disp.* 40. *eod. lib.* 2.

Quid autem dixisset vir doctissimus in proposita facti specie, ubi juxta recensitas circumstantias nullum ex his medijs profuisset? Non *fuga*, quia corpori & animæ periculosa; non *Religio*, quia matrimonium cum altero vero marito erat consummatum, & cum tertio communiter habebatur pro legitimè consummato. Non *divortium*, quia causa non fuit. Non *cohabitatio*, qua propter periculum incontinentiæ uti non licet. Non denique *dispensatio*, quia impedimentum *ligaminis* est dispensabile, ut suo loco dictum.

Ad VII. Quæst.

An medium quod fœmina apprehendit in nostro casu fuerit iustum & licitum?

MAllem sane aliorum desuper judicium audire, quàm meum tenue in re difficili & perplexa edicere, & vix firmiter aliquid nunc certi statui potest, quia difficultas *in facto* est, juxta circumstantias loci, temporis & personarum, quæ modo præter narrationem supra positam incognitæ sunt.

Considero quidem, sicut ob damnum famæ, & multò magis vitæ, potest restitutio rei ad alium spectantis differri, Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 12. ita etiam restitutio corporis ex matrimonio alteri debiti

Prout id in specie & ad nostrum propositum, quando prius cum una clandestinè, & posteà cum alia publicè contractum est, afferit Sylv. *verbum debitum coniugale. in fine.* Item quòd *restrictiones mentales* ex justa causa à mendacio excusentur. Nav. *in c. humanæ aures.* 22. *q.* 5. Sanch. *l.* 3. *Mor. c.* 6. Zoes. *ad tit. Decret. de Iureiur. n.* 85. & denique quòd mulier piis operibus addicta, atque consilio Joan. Nyder à doctrina & pietate commendatissimi & celeberrimi usa non facilè debeat præsumi errorem inducta.

Interim tamen cùm fœmina juxta descriptionem Joan. Nyderi fuerit elegantis formæ, prona ad complexus virorum, quod toties iteratæ nuptiæ indicant, & ex parte altera viri superstites moribus militares, de incontinentia suspecti, conscientiæ latæ &c. Planè hoc medium in se spectatum (abstrahendo a speciali dictamine Spiritus Sancti, quod Legi non subiacet) ab initio quidem in defectu alterius medij tolerari, vix autem in plures annos practicari potuisset, juxta doctrinam Sanch. *d. disp.* 39. *n.* 16. quis enim non videat, omnes tres personas, scilicet mulierem, maritum verum, & putativum fuisse incontinentiæ periculo affectu & effectu perpetrandæ expositas? Maritum *verum* jure suo sine sua culpa privatum, & insuper potuisse instigante diabolo facilè cum alia illegitimum matrimonium attentare; Maritum *putativum* impeditum legitimas nuptias contrahere?

Sed quod remedium? Jam, præmonui, hanc *facti* potius, quàm *Iuris* quæstionem esse. Prima *juris* ratio postulavit, mulierem separari à viro *putatiuo*, & restitui *vero*; vel si hic ob causam adulterij nollet recipere, saltem à *putativo marito* manere separatam, ne in adulterio, aut periculo ejus, perseveret. Quomodo autem hoc executioni mandari potuit, absque eo quòd mulier proclamaretur, & graviter puniretur tanquam adultera, polygama & periura?

Putassem maritum *putativum*, data bona opportunitate per Confessarium vel alios viros idoneos fuisse de nullitate matrimonij certiorandum, & disponendum (qui utique jam sine usu matrimonii constitutus facilè consensisset) ut pateretur negotium ad Consistorium Ecclesiasticum tanquam casum occultum deferri, à quo potuisset pronunciari divortii sententia: *ex causa impedimenti occulti sibi cogniti, & coram se legitimè probati*, & mulieri ob præcedens perjurium aliqua etiam occulta pœnitentia dictari, sicut apud nos sæpe deferuntur casus occulti matrimoniales ad Consistorium, qui ulterius non propalantur quemadmodum enim SS. Canones, non tantùm ad forum *externum*, sed principaliter ad *internum* ordinantur. *c. novit. de Iudic. c. ut animarum de Constit. in* 6. ita etiam Judex Ecclesiasticus, in quantum fieri potest, *fori interni* considerationem habere debet.

Dices, quomodo potuisset mulier probare impedimentum *ligaminis*, cùm ipsi tanquam periuræ, & propriam turpitudinem alleganti non fuisset habenda fides, *Arg. c. sicut nobis.* 9. *x. de Testibus*? & in ordine ad separationem matrimonii jam contracti plena probatio requiratur? ℞. Mihi videri, sufficientem esse potuisse probationem ex his concurrentibus. I. Ex depositione veri mariti, jam priùs habita. II. Ex depositione nova ipsius fœminæ. III. Ex depositione Confessarii cum licentia revelandi sigilli sibi à pœnitente facta. IV. Ex circumstantiis & dispositione fæminæ, lacrymantis, pœnitentis, fugam periculosam meditantis, à conjugii usu cum maximo incommodo abstinenti &c. Quod autem ex vehementibus præsumptionibus (præsertim in causis non capitalibus & ubi non agitur de ablatione vitæ aut membri) sumi possit plena probatio, & exemplo Salomonis 3 *Reg. cap.* 3. aliquando definitiva sententia ferri, notatur communiter per text. & DD. *in c. afferte. de Præsumpt.* Circa

text. quidem *in d. c. sicut nobis*. insignis est disputatio, cui depositioni credendum sit, si testis juratus posteà dicat, se perjurium commisisse? Probabilius est, judicem id ex circumstantiis & præsumptionibus concurrentibus arbitrari debere. Fachin, *lib. 9. controv. c. 74.* Rota apud Farin. *in decis. crim. & testium. decis. 119. & 163.*

Obtenta hac divortii sententia fuisset jam disponendus verus maritus, (cui jam anteà erat cognitum mulieris delictum) ut simulatò quasi noxo affectu & dissimulato priori clandestino contractu eam publicè in suam uxorem reciperet, quòd si noluisset, mulier debuisset in Monasterio, vel alio loco sibi non periculoso degere. An autem mulier adultera ante latam divortii sententiam invito marito possit ad professionem recipi? videatur Sanch. *de Matrim. lib. 10. disp. 10. n. 7.* quod communiter apud eum negatur, quia innocens non tenetur invitus dimittere nocentem, & si semel dimiserit, potest denuò recipere.

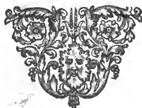
Si casus de præsenti foret, & circumstantiæ loci, temporis, & personarum cognitæ, forsan melius consilium incideret, interim hoc discursus gratia libuit inferere.

Ad VIII. & ult. Quæst.

An separato Matrimonio putativo Filij inde nati sint legitimi?

Ex supposita narratione, quòd matrimonium publicè in facie Ecclesiæ præmissis denuntiationibus, & sine contradictione contractum, & unus saltem ex conjugibus in bona fide fuerit, proles legitimè nata censebitur. text. plane ad propositum, *in c. ex tenore pen. Qui filii sint legitimi. c. 2. eod. tit. c. 3. §. si quis verò de Clandestin. despons.* Hen. Zoes. *ad dict. tit. Qui filii sint legitimi.*

FINIS IV. LIBRI.



LIBER



LIBER V. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Accusatio, & inscriptio?*
2. *Pœna talionis hodie mutata est in arbitrariam.*
3. *Accusatio instituitur ad vindictam publicam, etiam in delictis privatis.*
4. *Differentia inter actionem civilem, & accusationem quoad libellum.*
5. *Laicus non potest accusare Clericum nisi in criminibus exceptis, & ubi suam suorumve iniuriam prosequitur.*
6. *Nec Clerici vel Religiosi Laicos, maximè in causa sanguinis.*
7. *Magistratus in genere moneri possunt à Parochis vel Concionatoribus de administranda in malefactores Iustitia.*
8. *Pro compensatione damni sibi illati agere possunt Clerici? etsi deinde mors rei sequatur.*
9. *Inimici ab accusando repelluntur, si sit gravis inimicitia.*
10. *Reaccusere licet accusantem de maiori aut pari crimine.*
11. *Fratres & sorores contra invicem ad accusandum non admittuntur.*
12. *Nec pupillus, mulier, magistratus, miles &c.*
13. *Item liberi, liberti, alimentati, contra parentes, suos patronos aut alimentatores.*
14. *Pupilli, & mente capti accusari nequeunt; sed benè minores: quibus tamen nonnunquam pœna mitigatur.*
15. *Semel absolutus, de eodem delicto reaccusari non potest.*
16. *Lapsu temporis 20. annorum aboletur accusationis facultas.*
17. *Magistratus temporalis durante officio accusari non potest: nisi de crimine notoriè vel circa officium commisso.*
18. *Contra absentem præsertim contumacem quomodo procedatur in Accusatione.*
19. *Reus contumax post annum habetur pro confesso & convicto: potest tamen purgare delictum ex postfacto.*
20. *Tam Accusator, quàm Reus dari possunt in custodiam.*
21. *Quando & quomodo in judicio criminali procedi possit ad capturam?*
22. *Incarceratio de Iure Canonico & consuetudine etiam est pœna.*

IN hoc Libro V. Decretalium tractatur de variis delictis, eorumque pœnis, & punitione. Unde in hoc tit. 1. præmittitur, quòd triplici via crimen ad judicium deferatur, scilicet per *accusationem inquisitionem*, & *denuntiationem*.

---

§. I.

De Accusationibus.

A*Ccusatio* est criminis alicuius hominis apud judicem competentem inscriptione interueniente legitima facta delatio ad vindictam publicam. 1

Dico I. accusationem esse *declaratione criminis* apud judicem competentem: cùm in criminalibus alia sit iurisdictio, quàm in civilibus, ideo quinam iudices, & quando de crimine rectè cognoscant, videri poterit superiùs in *Tit. de Officio Iudicis*, & *Tit. de Foro competenti*.

Dico II. *inscriptione interveniente*: est autem *inscriptio* nihil aliud, quam obligatio scripta, qua accusator se obligat ad crimen obiectum probandum, vel si in probatione defecerit, ad pœnam talionis, id est, ad eam pœnam subeundam, quam reus pati debuisset, si crimen probatum fuisset. *l. 3. ff. de Accusat. & l. ult. Cod. eodem tit.* Hæc tamen pœna talionis hodie mutata est in 2
arbitrariam & extraordinariam, quia per eam multi ab accusando deterriti fuerunt, & ita delicta impunita manserunt, ut *in Tit. seq.* dicemus.

Dico III. accusationem institui *ad vindictam publicam*. Licet enim delicta alia sint *publica*, quæ statum Reipublicæ perturbant & offendunt, & quorum accusatio cuivis de populo datur, ut crimen læsæ maiestatis, homicidii, adulterii, violentiæ publicæ, & reliqua, quæ enumerantur in *Lib. 4. Instit. de Publicis delictis*: alia

alia verò sint delicta *privata*, quæ magis privati alicujus
hominis, quàm Reipublicæ interesse concernunt, ut
furtum, rapina, damnum iniuria datum, iniuria,
&c. nihilominus ex quoliber delicto etiam *privato* agi
potest non tantùm civiliter ad compensationem damni
ex delicto illati, vel ad pænam actori applicandam, sed
etiam criminaliter ad pœnam publicam judicis authori-
tate corpori imponendam, vel ad pecuniariam fisco
inferendam. *§. insumma. 10. & ibi DD. Instit. de Iniuriis.*
Et hæc actio criminalis propriè *accusatio* est. Ea quoque
4 differentia inter actionem civilem ex delicto & accusa-
tionem notanda est, quòd libellus in actione civili post
facti narrationem, & causam applicatam debeat babe-
re conclusionem, ut sciatur, quid & quantum actor
petat: cùm in ipsius sit arbitrio, vel totum, vel par-
tem petere; in *accusatione* autem sufficiat sola facti
narratio, & obligatio ad probandum sine conclu-
sione ad pœnam, quia quando constat de delicto,
tunc lex ipsa facit conclusionem ad pœnam, quàm
remittere, vel moderari non est in Accusatoris po-
testate.

5 Accusare possunt regulariter omnes, qui non pro-
hibentur. Sunt autem plures, qui ab accusando prohi-
bentur. Ut I. Laicus non admittitur ad accusandum
Clericum, propter reverentiam Clericis debitam. *c. 1.
& seq. causa. 2. q. 7.* & quòd præsumatur esse infestus
Clerico, sicut dicit Pontifex *in c. 3. de Immunitate Eccles.
in 6.* Nisi tamen Laicus iniuriam sibi & suis à Clerico il-
latam persequatur, *c. de cætero. 14. de Testibus*. Item in
criminalibus excessivis, & atrocibus: ut simonia, hæ-
resi, sacrilegio, & similibus Laici bonæ famæ ad accu-
sandum admittuntur, imò etiam aliquando Laici ma-
læ famæ, & personæ viles si Clericus talium persona-
rum familiaritate priùs usus, aut de crimine infamatus
fuerit. *c. nulli 5. h. t.* Parochiani quoque & Patronus Ec-
clesiæ de crimine civiliter agere possunt contra Recto-
rem Parochiæ, vel beneficii, ut amoveatur à benefi-
cio: quia ipsorum interest habere bonum Paro-
chum.

6 II. Clerici aut Monachi non possunt accusare Lai-
cos, quia non debent se immiscere sæcularibus negotiis
toto tit. ne Clerici vel Monachi &c. idque vel maximè, si
delictum mereatur mortem, vel membri mutilatio-
nem: fierent enim accusatores illata tali pœna irregu-
lares, tanquam cooperantes ad mortem, vel mutila-
tionem alterius, sicut infra in tit. *de Homicidio* di-
cemus.

7 Interim nihil obstat, quin Parochus vel Concio-
nator absque speciali designatione hominis vel pœnæ in
genere monere possit Magistratus, ut pro securitate
publica, & ad scandalum evitandum iustitiam admini-
8 strent, & in malefactores inquirant. Item si Clericus
non vindictam publicam, sed compensationem damni
ex furto vel alio delicto sibi illati persequatur, poterit
etiam suum malefactorem ad iudicium sæculare deferre
cum protestatione, quòd non faciat ad pœnam sangui-
nis, sed ad interesse suum consequendum. Neque ipsi
imputabitur ad irregularitatem, si deinde iudex ex of-
ficio malefactorem merita pœna etiam mortis afficiat: si
enim Clericis omne ius agendi contra malefactores adi-
meretur, ipsorum vita & bona liberè aliorum prædæ
exposita forent. Text. notabilis *in c. 2. de Homicid.
in 6.*

9 III. Inimicus Accusati, & qui inimico cohabitat
ab accusatione repellitur. *c. repellantur. 7. & c. memi-
nimus. 13. h. tit.* dummodò non sit levis inimicitia,
sed capitalis, cuius æstimatio, quamvis regulariter ar-
bitrio iudicis relinquatur, communiter tamen ea cen-
setur, si quis alterius vitæ, vel maiori parti bonorum
insidiatus sit: item si eundem iam alia vice de gravi cri-
mine per calumniam accusavit. *c. 10. h. t.*

10 IV. Accusator repellitur per reaccusationem Ac-
cusati, & dummodo reaccuset de maiori crimine; si
autem Accusatus reaccusare vellet de crimine pari aut
minori, non audiretur, antequam accusationis judi-
cium esset finitum: præsumeretur enim ex inimicitia,
& ad eludendam accusationem facere: neque enim re-
latione criminum, sed innocentia, reus purgandus
est. *l. si quis reus. 5. ff. de Publicis iudiciis.* Excipitur ta-
men si Accusatus velit reconvenire Accusatorem civili-
ter ad interesse, vel persequi suam, aut suorum iniu-
riam. *l. 1. & l. neganda. 19. Cod. De his qui accusare non
poss.*

V. Frater fratrem vel sororem accusare non po- 11
test, ita quidem, ut accusanti exilii pœna statuatur:
nimis enim inhumanum videtur, ut frater fratris pu-
blicam damnationem desideret. *l. si magnum. 13. Cod.
De his qui accusare non poss.* nisi accusatio fieret de crimi-
ne levi, vel ad propriam vitam conservandam; ut quia
frater fratri insidias vitæ parat. *l. propter insidias 24. Cod.
iam d. tit.*

VI. Accusare prohibentur enumerati in *l. qui ac-* 12
cusare. 8. eum ll. seqq. ff. de Accusat. ut Pupillus, Mu-
lier, Magistratus, Miles, (ne ille ab officio, hic à
militia avocetur) Suspectus de calumnia, qui falsum
testimonium subornatus dixit, Pauper, qui minùs
quàm 50. aureos in patrimonio habet: præsumitur enim
vel corruptus pecunia, vel ad extorquendam pecu-
niam accusare: hi tamen omnes, si suam vel suorum
injuriam persequantur, ab accusatione non repellun-
tur. *l. Hi tamen 11. ff. eodem tit.*

VII. Denique Liberi, Liberti, & à tenera ætate 13
Alimentati, ne quidem suam injuriam persequentes
Parentes, Patronos, aut Alimentatores criminaliter
accusare possunt, sed tantùm civiliter convenire, si
fortè rerum suarum jacturam ab iis sunt passi. E. g. si
pater filium à possessione expulerit, non de vi aut ra-
pina, ex *l. si quis. 5. ff. ad L. Iul. De vi privata*, sed in-
terdicto recuperandæ possessionis contra patrem aget.
*d. l. hi tamen & l. iniquum. 27. Cod. Qui accusare non
poss.*

Sicut autem quidam ab accusatione activa, ita alii 14
ab accusatione passiva excipiuntur. Ut I. Pupilli, Fu-
riosi & mente capti, utpote quibus ob defectum ratio-
nis delicta non imputantur. *l. infans. 12. ff. ad L. Corn.
de Sicariis. l. divus. 14. ff. de Officio Præsidiis*. Mino-
rennes verò qui excesserunt 14. ætatis annum, vel
etiam Pupilli proximi pubertati & doli capaces accusari
quidem possunt, sed pœna eisdem interdum habita
ætatis & imprudentiæ consideratione pro discretione
judicis mitigatur. *l. auxilium. 37. ff. de Minoribus. l. ferè
in omnibus. 108. ff. de R. I.* II. semel accusatus, & per ju- 15
dicem absolutus iterum accusari non potest de eodem
crimine, quia de delicto unius hominis sæpiùs quæri
non potest. *l. si cui. 7. §. 1. ff. h. t. l. licet. 6. §. ult. ff. Nau-
tæ, caupones &c.* quia tamen res inter alios acta aliis
præjudicare non debet, ideo, si secundus accusator
suam injuriam persequatur, & doceat primam accusa-
tionem se ignorasse, vel certè primum accusatorem
prævaricatum esse, audiri debebit. *l. si quis. 11. Cod.
eod.* III. non possunt accusari, imò nec ex officio puni- 16
ri, qui ante plures annos delictum commiserunt: ita
enim omnia delicta carnis regulariter abolentur lapsu
quinquennii. *l. mariti. 29. §. sex mensium 5. & §. quinque-
nnium. 6. ff. ad L. Iul. de Adult.* excepto crimine raptus,
item adulterii cum incestu vel violenta oppressione
conjuncti, quæ de jure communi, scilicet ut cætera
crimina, quæ delicta carnis non sunt, ad sui abolitio-
nem 20. annorum lapsum requirunt. *l. vim passam. 39.
§. præscriptione. 5. ff. ad Leg. Iul. de Adult.* Arnold. Rath.
in Tract. de Usucap. c 4. assert. 21. & assert. 30.

IV. Magistratus temporalis durante officio accu- 17
sari non potest, nisi circa officium delinquat, vel cri-
men notorium sit; in reliquis autem differtur accusa-
tionis

tionis executio usque ad depositionem officii data interim cautione de judicio, *l. si adulterium*. 33. §. *ult. ff. ad L. Iuliam de Adult.*

18 V. Denique absens à loco judicii accusari non potest. *c. 5. causa 2. q. 8. & l. absentem. 6. Cod. de Accusat.* Sed hoc intelligendum est; quòd contra absentem deduci & finiri non possit accusatio, proponi autem potest, ut accusatus citetur à Judice ad comparendum. Quòd si legitimè citatus non comparuerit, nec realiter citari, seu corporaliter apprehendi possit (quia fortassis profugus, aut Judex, sub cuius districtu latet, non præbet alteri Judici auxiliares manus) annotantur ejus bona, idest, à judice obsignantur, sive arrestantur; ut si intra annum redierit, & se purgaverit, integram rem suam recipiat, intra quem annum Judex res tempore perituras v. g. frumentum, vinum &c. vendere, & pretium apud se deponere debet. Sin autem annum per contumaciam elabi passus sit, bona eius omnia annotata in fiscum deferuntur. *l. mandatis. 5. ff. de Requirendis Reis vel absent. dam.* nisi intra annum decesserit: quo casu exspirabit criminis causa & bona successoribus restituentur. *l. 1. §. ult. ff. in cit. tit.* In Clericis autem accusatis & contumacibus pœna relinquitur arbitrio Judicis ecclesiastici; ut propterea etiam contra Clericos per annotationem bonorum, vel si bona patrimonialia non habeant, per privationem beneficiorum aut censuras procedi possit. Id tamen monet Concil. Trid. *sess. 25. de Refor. c. 3.* ut Judices ecclesiastici sive contra laicos sive contra Clericos non priùs censuris, præsertim verò excommunicatione utantur, quàm si apprehensioni personæ, vel bonorum locus esse non possit: ne si facilè & ex qualibet causa infligantur censuræ, contemnantur potiùs, quàm observentur.

Sed quid si Reus etiam post annum in contumacia perstiterit, & fortassis nulla vel pauca bona habeat, quæ curet?

19 Resp. Talem Reum propter contumaciam haberi pro confesso, & convicto criminis, cujus insimulatur, ita ut pœna relegationis, infamiæ, vel excommunicationis etiam absens mulctari possit. *l. absentem. 5. ff. de Pœnis*. Quia tamen contumacia tantùm fictam seu præsumptam probationem inducit, sententia autem ex præsumptionibus lata, præsertim in criminalibus, non transit in rem judicatam; cùm cesset præsumptio, quando de veritate constat, arg. *l. si qui adulterii 35. Cod. ad L. Iul. de Adult.* ideo si accusatus ex postfacto suam innocentiam docere velit, audiendus erit. Minsing. *Cent. 2. Observ.* 78. bona verò semel fisco ob contumaciam acquisita, etiam demonstrata innocentia, non restituuntur, quia hæc pœna contumaciæ est; nisi accusatus non tantùm à crimine se purgaverit, sed etiam à contumacia ostendendo legitimum comparendi impedimentum. *l. 2. Cod. de Requirendis reis*.

20 Cæterùm si & Accusator & Accusatus in judicio compareat, uterque de jure in carcerem, seu custodiam recipi, & ibi usque ad decisionem causæ manere debet: quia non tantùm Accusatus, sed etiam Accusator propter pœnam calumniæ, si in probatione defecerit, de fuga suspectus est. *l. ult. Cod. de Accusat. l. 2. C. de Exhibendis reis.*

21 Verùm hic quæritur, an judex in criminalibus indistinctè possit incipere a captura, & reum accusatum omnium primò in carcerem mittere? Hanc quæstionem tractat Minsing. *Cent. 5. observ. 69.* ubi magis receptam esse sententiam ait: quòd incarceratio & captura, non nisi præmissa causæ cognitione, & saltem aliquali instructione ac probatione delicti præcedente, non verò ad primam statim delationem sive accusationem concedenda sit, per text. notabilem *in l. 1. ff. de Custodia reorum*. Quòd si criminis pœna non sit corporalis, sed tantùm pecuniaria, vel aliàs levis, vel suspicionem fugæ non inducat, vel reus sufficientia bona habeat, in quæ possit fieri executio, tunc sola cautio per fidejussores aut pignora, vel aliquando per juramentum *de judicio sisti*, & *iudicatum solvendo* sine incarceratione sufficiet: imò Magistratum indebitè incarcerantem posse de injuria coram suo superiore per incarceratum conveniri, docet ibidem Minsing. *in fine* & probatur ex *l. nec Magistratibus 32. ff. de Iniuriis*.

Quia tamen hodie de jure Canonico in *cap. 3. de Pœnis. in 6.* & passim de consuetudine sæcularium etiam judiciorum aliquando carcer non tantùm pro custodia, sed etiam pro pœna assignatur, ideò in levioribus quoque delictis, si tamen probata sint, incarceratio frequenter statuitur. Sin verò incarceratio fiat non pro pœna, sed pendente accusatione pro custodia non debebit tunc res nimis duro aut tetrico carcere constringi: est enim iniquum, ut priùs affligatur reus, & executio in ipsum fiat, quàm delictum probatum sit. *l. 1. Cod. de Custodia reorum*, nisi hoc nonnunquam fiat post semiplenam delicti probationem ad confessionem rei extorquendam. 22

---

§. II.

De Inquisitionibus & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

23. *Quid sit Inquisitio? estque alia generalis, alia specialis.*
24. *Inquisitionem specialem debet præcedere infamia vel indicia sufficientia.*
25. *Puncta Inquisitionis, item dicta & nomina testium reo pro sui defensione specificè sunt communicanda.*
26. *Non servato debito ordine, si reus ultrò confessus fuerit, non poterit processum postea impugnare.*
27. *In inquisitione contra regulares non publicantur nomina testium.*
28. *Quid sit Denuntiatio, & quare introducta.*
29. *Denuntiatio alia Evangelica, alia Canonica, alia civilis, & quid sit Evangelica?*
30. *Quid sit Canonica denunciatio, & quomodo detur etiam ad proprium interesse consequendum?*
31. *Quid sit civilis denuntiatio, & quatenus in ea credatur ministris publicis?*

Inquisitio est investigatio criminis à judice ex officio facta: cùm enim non facilè reperiantur, qui velint se pro accusatoribus gerere, onus probandi delictum in se suscipere, & nisi probarint se ipsos ad pœnam obligare, ideo ne delicta maneant impunita, judicis officio incumbet, etiam sine accusatore in malefactores inquirere, sicut in *l. congruit. 13. ff. de Officio Præsidis* jubetur, ut Præses Provinciæ malos homines conquirat, & in *Novell. 128. c. 21.* mandat Imperator, ut Magistratus per se requirant malefactores. 23

Non obstat vulgaris regula, quòd sine accusatore nemo damnandus sit. *l. rescripto. 6. §. si quis. 2. ff. de Muneribus & honoribus*. quia intelligitur, nisi fama aut indicia sint loco accusatoris, ut mox dicemus, aut reipublicæ intersit, aliquod delictum præcavere, aut extinguere.

Est autem *Inquisitio* alia generalis, alia specialis. Generalis inquisitio est, quæ de nulla certa persona instituitur, sed generaliter de toto aliquo loco vel districtu, ut si Episcopus visitet Diœcesim, vel in civitate, aut Provincia dicantur grassari latrones, & ideò Præses

ses milites emittat. Specialis autem inquisitio est, quæ fit de certa aliqua persona suspecta de crimine.

24 Ad hanc inquisitionem duo principaliter requiruntur. I. Ut præcedat diffamatio non tantùm à malevolis & paucis, sed à pluribus & gravibus etiam viris, qui eundem de crimine suspectum habeant, aut alia probabilia indicia contra ipsum militent; & ideò in judiciò inquisitionis accusatoris loco censentur, reoque excipiente, quòd diffamatus non sit, priùs desuper cognosci debet; nam judex inquirendo de certa persona sine præcedenti infamia & sufficientibus indiciis peccat graviter, cùm diminuat eius honorem & existimationem, nisi, ut præmissum, reipublicæ intersit aliquod perniciosum delictum præcavere. II. Capitula & puncta inquisitionis sunt reo communicanda, contra quæ

25 potest excipere, de non facta legitima specificatione loci, temporis, aliarumve circumstatiarum: quia habita tali specificatione reus potest faciliùs demonstrare suam innocentiam, quòd fortassis in tali loco & tempore absens fuerit. Item etiam dicta & nomina testium sunt inquisito publicanda, ut quid, & à quo sit dictum appareat, eiusque exceptiones defensionales tam contra dicta, quàm personas testium admittendæ, ne per suppressionem nominum testium, & defensionis exclusionem infamandi, aut falsum deponendi audacia præbeatur. *c. cùm oporteat*. 19. *c. inquisitionis*. 21. *c. qualiter & quando*. 24. *h. t.*

26 Est tamen notabile, quòd si hic ordo observatus non fuerit, & iudex non præcedente infamia, vel non traditis capitulis ad inquisitionem processerit, reus autem non contra exceperit, vel protestatus fuerit, sed forsan simpliciter crimen confessus sit, non possit ex postfacto propter ordinem iudiciarium non servatum confessionem revocare, vel processum impugnare. *c. ad petitionem* 22. *x. h. t. & c.* 1. *eodem in* 6.

27 In Ecclesiis & Monasteriis Regularium, si inquisitio fiat contra Abbatem aut religiosum, dicta quidem testium, si illi regulares sint, esse inquisito communicanda existimo, non autem nomina aut personas, ne exinde discordiæ & inimicitiæ oriantur, ac pax religionis turbetur. Quæ etiam causa est, cur in electione Abbatis vota & nomina eligentium non publicentur, ut in *Lib. I. in Tit. de Electione* traditur, ac in *d. c. qualiter & quando*, expresè habetur, quòd contra regulares præscriptus inquisitionis ordo non sit necessariò observandus.

28 *Denuntiatio* est criminis alicuius apud judicem sine inscriptione delatio. Differt ab accusatione, quòd licet denuntians teneatur facere aliquam probationem criminis, non tamen puniatur, si in probatione defecerit, dummodo appareat cum bono zelo, & nòn calumniandi animo ad denuntiationem processisse: recipitur enim denuntiatio ad eum potissimum finem, & etiam nostris temporibus usitata est, ac loco accusationis introducta, ut dein judex ex officio inquirat. *c. ult. hoc t.*

29 Dividitur *Denuntiatio*, quòd alia sit *Evangelica*, alia *Canonica*, & alia *Civilis*. *Evangelica* dicitur, quæ intenditur ad spiritualem emendationem alterius, eamque debet præcedere una aut altera monitio, sicut traditur in Evangelio *Matth.* 18. *v.* 15. his verbis: *si peccaverit in te frater tuus* (quo nomine omnis Christianus intelligitur) *corrige ipsum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum stet omne verbum, quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ &c.* Si tamen monitio ista privata nihil efficeret, posset fieri denuntiatio apud judicem ecclesiasticum, etiam ea non præmissa, frustra enim aliquis obligaretur ad actum inutilem, Nav. *Consilio* 4. *h. t.*

30 *Canonica* denuntiatio dicitur, quæ ex SS. Canonibus conceditur, ut si impedimentum denuntietur inter duas personas, quæ volunt matrimonium contrahere, vel aliud crimen contra Canones vel à personis ecclesiasticis commissum. Non requirit monitionem præviam, neque tantùm ad emendationem spiritualem, sed etiam ad pænam Canonicam instituitur vel acceptatur. *c. qua propter* 47. *causa* 2. *q.* 7. Item ad hanc *Canonicam* denuntiationem etiam referri potest illa denuntiatio, quæ fit ad proprium interesse consequendum. Quamvis enim sæpius de jure civili non detur actio, ut propter læsionem ex contractu, quæ non est ultra dimidium justi pretii. *l.* 2. *Cod. de Rescindenda vendit.* nec contra heredem defuncti ex delicto à defuncto commisso, *l. unica Cod. ex delictis defunctor. &c.* In foro tamen ecclesiastico quoties adversarius obligatur in conscientia, potest denuntiari, & ad satisfactionem compelli, cùm Ecclesia judicet de quovis peccato mortali, *c. novit* 13. *de Iudiciis*. Videantur quæ dixi sup. *de Foro compet.*

Civilis demum denuntiatio est, quam faciunt ministri publici ad hoc à judice deputati, ut crimina in republica vel civitate commissa scrutentur, & ad judicium referant. Non creditur ipsis simpliciter, sed concurrentibus indiciis movent judicem ad inquisitionem instituendam, *l. ea quidem* 7. *& l. singuli* 14. *Cod. de Accusat.* Puniuntur, si per calumniam detulerint. Sin autem aliquali saltem probabilitate sunt ducti, excusantur propter necessitatem officii, *l.* 6. *ff. de Custodia reorum*. 31

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

SUMMARIA.

1. *Quid sit calumniari, & quæ calumniantis pæna?*
2. *In foro Canonico ex consuetudine ferè omnes pænæ hodie arbitrariæ.*
3. *Præsumptio calumniæ in accusatore vel denuntiatore tollitur præsumptionibus contrariis.*
4. *Quid sit prævaricari? Et quæ pæna istius?*
5. *Quis dicatur Tergiversator & qualiter puniatur?*

TRadunt in hoc Titulo Interpretes, quibus modis delinquant accusatores, scilicet *calumniando, prævaricando*, aut *tergiversando*.

Calumniari est falsa crimina intentare, seu innocentem per malitiam in judicium deferre. Pæna calumniæ est, ut calumniator ultra condemnationem in expensas factas ab accusato, notetur infamia, & puniatur *talione*, id est, tali supplicio, quali crimine probato affectus fuisset reus. *l.* 7. *& ult. Cod. de Calumniatoribus*. De Jure Canonico in *cap.* 1. *hoc tit.* circa Clericos calumiante statuitur pœna depositionis & exilij. 1

De consuetudine in locum talionis successit pæna extraordinaria pro arbitrio Judicis, & hodie de Jure Canonico ex generali consuetudine omnes ferè pænas factas esse arbitrarias testatur Val. *hoc Lib. V. ad tit. de Pænis*. §. 4. *in fine*. 2

Porrò licet Gloss. *in cap.* 2. *hoc tit. in verbo calumniandi*, generaliter doceat, hoc ipso præsumi calumniam, si accusator vel denuntiator non probat delictum; advertendum tamen est, hanc præsumptionem admittere probationem in contrarium, & concurrentibus aliis præsumptionibus & circumstantiis ac juramento ac- 3

to accedente posse penitùs tolli & purgari, veluti si accusatus prius delicto apud viros etiam graves infamatus fuerit, si accusator delictum saltem semiplenè probaverit, si testes durante judicio ante examen mortui fint: præsertim si necessitas officii, vel justus dolor ad accusandum moveat, ut in personis publicis vel tutoribus circa res pupillares contingit, *L. 2. Cod. De his qui accusare non poss.* Item in accusante marito uxorem de adulterio. *L. 6. Cod. Ad L. Iul. de Adult.* prout rectè ad *eit. Gloss.* notavit Panor. *in c. 2. h. e. n. 5.*

4 *Prævaricari* dicitur ille, qui cùm accusasset vel denuntiasset aliquem de crimine publici judicii, postea corruptus dissimulavit veras probationes & adduxit inefficaces, vel quoquo modo adjuvit reum, ut absolveretur. Pœna injungitur prævaricatoribus extraordinaria sive arbitraria, *l. 1. & 2. ff. de Prævaricatoribus.*

5 *Tergiversari* (quasi per modum fugientis *tergum vertere*) dicitur, qui post litem contestatam ab accusatione publici criminis prorsus desistit. *Tergiversationis* pœna ex Senatus consulto Turpilliano statuitur quinque librarum auri, vel alia extraordinaria, *L. 3. in fin. ff. de Prævaricatoribus.* sed ex *l. 1. Cod. ut intra certum tempus criminal. quæstio terminetur*; quarta omnium bonorum parte cum infamia *tergiversator* punitur De Jure Canonico nulla certa pœna præstituta est, ideo dici potest juxta superiùs dicta, esse arbitrariam.

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur vel promittatur.

SUMMARIA.

1. *Simonia nomen trahit à Simone Mago, estque species sacrilegii.*
2. *Simonia etsi à SS. Canonibus dicatur hæresis tamen potest esse sine vera hæresi.*
3. *Ponitur & explicatur definitio Simoniæ.*
4. *Est alia mentalis, alia conventionalis, alia realis.*
5. *Emptio & venditio circa Simoniam latè accipitur pro quovis contractu temporali.*
6. *Spirituali annexum 3. modis accipitur.*

1 Simonia delictum est, quod à Simone Mago nomen & originem traxit, is enim, ut in *Act. Apostolor. 8. e.* legitur, cùm vidisset, quòd per manus impositionem daretur Spiritus S. obtulit Apostolis pecuniam dicens: *date & mihi hanc potestatem, ut cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum S.* cui respondit Petrus: *pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum DEI existimasti pecunia possideri.* Est igitur *Simonia* species *sacrilegii*, quam SS. Canones variis nominibus detestantur, prout in *c. reperiuntur. 7. caus. 1. q. 1.* appellatur execrabile flagitium, & in *c. 6. h. t.* dicitur pestis sui magnitudine alios morbos vincens. Ejus malitia consistit in irreligiosa, & indigna tractatione rei sacræ vel spiritualis, dum ita vilis putatur, ut in commutationem rerum temporalium venire possit, vel quòd dona spiritualia existimentur esse in potestate & commercio hominum, & non potiùs à solius DEI gratia & gratuita voluntate dependere. Item hoc delictum valde perniciosum est Ecclesiæ, si nimirum Prælaturæ Ecclesiasticæ, ordines, beneficia & similia potiùs ob turpe lucrum, quàm personarum merita & virtutes distribuantur.

Licet verò error Simonis Magi fuerit hæreticus, 2
dum putavir donum spirituale posse pretio comparari, & ideo etiam *Simonia* hæresis vocetur in *c. 5. h. t. & c. Presbyter. 1. causa 1. q. 1.* nihilominus sciendum est, Simoniam committi posse sine isto errore, & ab eo, qui pro spiritualibus accipit temporalia, quamvis non credat spiritualia vendi posse: quia etiam hoc casu irreverentia spiritualium & indigna tractatio, ac violatio Evangelici præcepti: *gratis accepistis gratis date, &c.* concurrir, unde nomen hæresis in *cit. c.* intelligendum est, quòd simonia origine sua fuerit hæresis, & etiam hodie esse possit, si ille error interveniat.

Definitur *Simonia* à Gl. communiter recepta *in princ. causa 1. verbo. Quidam*, quòd sit *studiosa voluntas* emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Dicitur I. *studiosa voluntas*; id est, deliberata cum 3
advertentia mali; nam voluntas & propositum distinguunt maleficia. Dividitur autem *Simonia* in *Mentalem*, quæ sola voluntate committitur, nec in actum prodit exteriorem; *Conventionalem*, quæ in pactum deducta est; & *Realem*, ubi ultra pactum etiam traditio rei spiritualis accessir, de qua divisione pluta dicemus, quando inferiùs de pœnis *Simoniæ* agemus.

Dicitur II. *emendi* aut *vendendi*, quæ verba latè ac- 4
cipienda sunt, ut includant omnem contractum, in quo res temporalis pro spirituali datur, qualis est permutatio, vel alius contractus innominatus, *do, ut facias, facio, ut facias*, &c.

Dicitur III. *aliquid spirituale*: id est, quodvis su- 5
pernaturale donum ad animæ salutem directè institutum, vel *spirituali annexum*: quod annexum potest esse tribus modis: vel antecedenter, ut Jus Patronatus 6
ad beneficium, vasa sacra ad sacrificium, &c. vel concomitanter, ut labor corporis in spirituali officio; vel consequenter ut reditus beneficiorum; qui dantur propter spirituale officium. Sed hæc omnia, quia involvunt plures difficiles quæstiones, in particulari magis *seqq. §§.* examinabimus.

Colliges autem in primis ex data definitione & ejus explicatione ad constituendam *Simoniam* tria debere concurrere, scilicet *pactum*, *pretium temporale: & mercem*, sive rem spiritualem, aut spirituali annexam.

§. I.

De Pacto Simoniaco.

SUMMARIA.

7. *Sine pacto non est Simonia formalis: & quid de muneribus datis ante collationem beneficii ad obligandum ex gratitudine collatorem.*
8. *Non est Simonia, si res temporalis detur tantùm ut incitamentum ad opus bonum.*
9. *Simonia est, etsi pactum cedat in favorem tertii, non dantis.*

Nomine pacti Simoniaci, ut jam præmisimus, venit omnis contractus reciprocus, seu utrinque obligatorius, quo alter ad rem spiritualem tradendam obligatur. Adeo verò pactum præcedens est necessarium, ut sine eo non reputetur *Simonia*, quamvis res temporalis pro spirituali detur. Unde qui liberè & sponte

ſponte aliquid donat ei, à quo rem aut beneficium ſpirituale accepit, non propterea *Simoniam* committit: quia res ſpiritualis non eſt deducta in commercium & obligationem pro re temporali tanquam ejus pretio, ſed munus datum eſt oſtendendi animi grati cauſa, ſicut videmus tales donationes ſolere fieri Epiſcopis, qui conſecrant Eccleſias, vel altaria, dummodo eas tanquam ex juſtia debitas non exigant, *c. etſi quæſtiones* 18. *h. t.* Si tamen in collationibus beneficiorum Eccleſiaſticorum fiant antecedenter ab eo, qui ſupplicat pro beneficio, licet fortaſſis poſſint excuſari à formali *Simonia*, quia non dantur tanquam pretium beneficii, ſed ut collator ex gratitudine antidorali obligetur ad beneficium conferendum: nihilominus, cùm ſaltem habeant in ſpeciem *Simoniæ* & movere poſſint animum collatoris ut indigno potius, quàm digno conferat beneficium; ideo propter ſcandalum, malam conſequentiam, & affectionem Simoniacam in foro externo pœnam merentur, in interno autem peccatum inducunt, arg *text. in dict. cap.* 18. *verſ. quod autem*, nam munera excæcant ſapientes, & Apoſtolus vult non abſtinere nos tantùm à malo, ſed propter ſandalum etiam *à ſpecie mali*.

8 Præterea ex veriori ſententia non eſt *Simonia*, ſi aliquid temporale detur non ut pretium, ſed ut incitamentum ad opus bonum, veluti ſi parentes donent liberis, ut Eccleſias frequentent; ſi hæretico promittantur nuptiæ, vel malefico infideli à Principe condonetur ſupplicium, ut fidem Catholicam ſuſcipiat, ſicut docet Laym. *in Theolog. morali de Simonia*. §. 2. *n.* 11.

9 Cæterum autem quamvis pactum non cedat in favorem dantis, ſed alicuius tertii, dicetur tamen Simonia commiſſa, ſi res ſpiritualis in obligationem deducta, prout in *c. nobis fuit*. 27. *h. t.* deciditur, caſſandam eſſe electionem ejus, cujus amici etiam ipſo ignorante pecuniam electoribus promiſerunt, niſi in fraudem electi vel eo contra proteſtante pecuniæ promiſſæ fuiſſent.

§. II.

De Pretio Simoniaco.

SUMMARIA.

10. *Pretium ſimoniacum eſt omnis res temporalis, cùm datur pro re ſpirituali.*
11. *Dicitur etiam munus: eſtque triplex, à manu, à lingua, ab obſequio.*
12. *Propter pactum implicitum committitur etiam ſuo modo Simoniæ peccatum.*

10 QUamvis in emptione & venditione *pretium* conſiſtere debeat in pecunia numerata, & ſi alia res detur, quàm pecunia, v. g. bos pro equo non ſit emptio ſed permutatio. *L.* 1. *§.* 1. *ff. de Contrahenda empt.* quia tamen in materia Simoniæ nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis contractus utrinque obligatorius, ideo etiam nomine *pretii* venit omnis res temporalis æſtimabilis vel utilis, quæ pro re ſpirituali datur.

Dico autem rem temporalem eſſe pretium Simoniæ: nam unam rem ſpiritualem dare pro alia re ſpirituali caret Simoniæ vitio, ſicut notant DD. communiter in *c. ſtatuimus*. 2. *&* *c. ſuper eo*. 7. *de Tranſact.* Gloſſ. *in cap. ad quæſtiones*. 6. *de Rerum permutat.* Unde non erit prohibitum, Reliquias ſacras cum aliis Reliquiis, beneficium cum beneficio, decimas unius Eccleſiæ cum decimis alterius permutare, dummodo obſerventur ſolennitates, quæ in permutatione beneficiorum, & alienatione rerum Eccleſiaſticarum requiruntur: de quibus in *Lib. III. tit.* 13. diximus.

Porrò pretium ſimoniacum ſcriptores Eccleſiaſtici ſolent etiam *munus* appellare, ut in *c. Salvator*. 8. 11 *cauſa*. 1. *q.* 3. eo ſenſu, non ut ſignificet donum gratuitum (ex quo non cônſtitui Simoniam paulò ſuperiùs traditum eſt) ſed debitum ex obligatione, quemadmodum etiam de Jure Civili. *ff. de Muneribus & honoribus*. *munus* accipitur pro onere, ſervitio aut tributo.

Dividunt DD. pretium ſimoniacum in munus *à manu*, munus *à lingua*, & munus *ab obſequio*, eaque diviſio patenter traditur in *d. c. Salvator circa med. verſ. ideo qui eaſdem*, & clariùs in *c. ſunt nonnulli* 114. *cauſa* 1. *q.* 1. Munus *à manu* dicitur res quælibet temporalis æſtimabilis & utilis. Item etiam debiti vel obligationis remiſſio, ut ſi Epiſcopus ſuo creditori conferat beneficium, ut is viciſſim remittat debitum, ad quod Epiſcopus tenetur. Per munus *à lingua* intelliguntur laudes, preces, vel commendationes, v. g. apud Principem vel populum in alia cauſa pro eo interponendæ qui beneficium, aut rem ſpiritualem contulit. Denique per munus *ab obſequio* intelliguntur quælibet ſervitia vel obſequia alicui præſtanda ſub obligatione beneficii conferendi.

Verùm hic iterum advertendum eſt, quòd iſta munera tunc quidem conſtituant formalem Simoniam, ſi in pactum vel obligationem utrinque deducta ſint non ſi ab altera parte liberè & ſpontè exhibita. Interim 12 ſi Epiſcopus patiatur v. g. aliquem famulum gratis vel pro modico pretio inſervire ſub ſpe recompenſandi per collationem beneficii Eccleſiaſtici, plerumque præſumi implicitum pactum ſimoniacum, & ſaltem committi peccatum propter ſcandalum & ſpeciem Simoniæ, & quòd inde beneficia non juxta qualitates perſonæ ſed obligationem privatam diſtribuantur, docet Soarez, *Tom.* 1. *de Religione*. *tract.* 3. *lib.* 4. *cap.* 30. *num.* 5. *&* Leſſ. *de Iuſtitia & Iure lib.* 2. *cap.* 22. *dub.* 20.

§. III.

De Re ſpirituali ſive materia & merce Simoniæ.

SUMMARIA.

13. *Quomodo pro Sacramentorum adminiſtratione poſſit exigi licitè aliquid temporale?*
14. *Non licet Parochis ob denegatam pecuniam conſuetam denegare Sacramenta.*
55. *Pro Miſſis & precibus quomodo pecunia poſſit accipi?*
16. *Ex quibus cauſis conſuetudo accipiendi aliquid pro ſepulturis & Sacramentorum adminiſtratione poſſit admitti? conciliantur textus in* c. cùm Eccleſiæ, & c. ad Apoſtolicam h. t.
17. *An & quomodo res conſecratæ vendi poſſint?*
18. *Illicitum eſt rei conſecratæ uſum locare pro pretio.*
19. *Omnis actus juriſdictionis ſpiritualis regulariter ponit materiam Simoniæ.*
20. *Quid ſentiendum de ſtylo Curiæ Romanæ, quo pro diſpen-*

dispensationibus exigitur pecunia?

21. *Simoniacum est pro ingressu in Religionem vel susceptione in Canonicum aliquid ex pacto petere: quod tamen declaratur.*
22. *Decimæ possunt in contractum temporalem deduci, quoad fructus & ius utile, non directum.*
23. *Ius decimandi in uno loco potest commutari cum iure decimandi in alio loco.*
24. *Ius Patronatus directè in contractum temporalem deduci non potest, sed cum universitate bonorum vel re, cui adhæret, potest transferri.*
25. *Quid si in contractu specialis mentio Iuris patronatus fiat?*
26. *Circa beneficia Ecclesiastica, contractus onerosi sunt Simoniaci.*
27. *Annatæ tamen, vel primi fructus de consuetudine etiam ab Episcopis peti possunt.*
28. *Resignatio beneficii est Simoniaca, si pactum temporale etiam circa expensas interveniat.*
29. *Pensio tamen resignanti potest constitui.*
30. *Beneficia inæqualium redituum, si permutentur, excessus pretio compensari non potest: sed pensio potest constitui.*
31. *Quid in hac parte speciale circa Monasteria habentia parochias incorporatas?*
32. *Transactio super lite beneficiali fieri non potest, dato temporali: ad redimendam tamen vexam aliquid dari potest, cum distinctione.*

QUænam dicatur res spiritualis, & spirituali annexa præmisi in tertio membro definitionis, sed in specie.

13 Quæritur I. Si Sacramenta propriè sint spiritualia, ad salutem animæ directè instituta, quomodo ergo Parochi pro Baptismo, Confessionibus, ministratione Eucharistiæ &c. pecuniam à populo exigunt?

℟. Quòd talis pecunia non exigatur tanquam pretium Sacramenti, quòd est inæstimabilis valoris, sed tanquam stipendium necessarium pro sustentatione Ministrorum Ecclesiæ, nam juxta testimonium Christ. *Matth. 10. vers. 10. dignus est operarius mercede sua*, & Apostolus 1. *ad Corinth.* 9. ait, neminem suis stipendiis militare, & Dominum ordinasse, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui altari deserviunt, de altari vivant.

14 Hic tamen advertendum est non licere parochis ob denegatam pecuniam denegare sacramenta, sed debere alia via, aut apud Episcopum jus suum prosequi: alias enim non leve foret scandalum, species Simoniæ & grave parochianis aliis detrimentum, si ob modicam pecuniam salutaribus mediis frustrarentur, *c. audivimus. 41. & c. in tantùm 36. h. t.*

Quæritur II. Quo jure pro Missis vel precibus ad aliorum intentionem faciendis pecunia accipiatur?

15 ℟. Etiam hìc pecuniam non dari ut *pretium* pro Missa vel precibus, cùm utique sit nulla proportio inter medium v. g. florenum & sanctissimum Missæ Sacrificium, sed pro mercede operis, & servitii, ad quod alicui gratis præstandum non est obligatio secundùm allegatam Christi & Apostoli sententiam ac decretum Concilii Agathensis, relatum in *c. ult. causa 1. q. 2.* quòd etiam de spiritualibus dignus sit operarius & Minister Ecclesiasticus mercede sua. Porrò hæc ratio etiam in eo procedit, qui aliàs sufficientes reditus habet; cùm non propterea teneatur mihi gratis servire, nisi illi reditus in hunc finem sint ei deputati, sicut in Parocho, qui propterea percipit decimas, ut Sacramenta Parochianis administret. Unde si Parochis ex decimis vel aliis proventibus habeat abundanter reditus pro se & Capellanis suis, volunt plerique DD. eum pro administratione singulorum Sacramentorum nihil exigere posse, per text. *in c. cùm in Ecclesiæ 9. & in c. suam. 29. h. t.* Alii tamen ex diuturna consuetudine tales exactiones excusant, de hac autem consuetudine.

Quæritur III. Quomodo inter se concilianda sint, dictum *c. 9. & c. ad Apostolicam. 42. h. t.* Ubi in priori 16
omnis consuetudo exigendi aliquid pro sepulturis, & Sacramentorum administratione damnatur: in posteriori autem pontifex præcipit in similibus pias consuetudines observari.

℟. *c. 8. & 9. h. t.* explicandum esse de tali consuetudine, quæ non fuit legitimè & absque peccato introducta, aut præscripta, ut, quia Clerici aliàs sufficientia beneficia habentes, nihilominus pro administratione Sacramentorum pecuniam exegerunt, & denegantibus pecuniam negarunt Sacramenta, vel sepulturam, &c. apertè enim ibidem Pontifex loquitur de similibus actibus peccaminosis, ex quibus ait, non induci consuetudinem, cùm diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, *& tantò sint graviora crimina, quò diutiùs animam tenuerunt obligatam*. Verùm alterum *cap. ad Apostol. h. t.* accipiendum est de tali consuetudine, quæ sine peccato, & ex rationabili causa est obtenta: plures autem causæ enumerari possunt, ex quibus talis consuetudo sit rationabilis & legitima. *Primò* si parochus non habeat sufficientes reditus pro se, & Capellanis suis; neque ista sufficientia ita strictè de quotidiano tantùm victu intelligenda est, quin etiam futurarum necessitatum aliqua ratio, sine avaritia tamen, habeatur. *Secundò* si consuetudo sit immemorialis, & non constet, quo initio cæperit, videtur tutò observari posse; quia consuetudo immemorialis habet vim legis & privilegii, atque possessio tanti temporis, quod hominum memoriam excedat, omnem præsumptionem mali excludit *cap. super quibusdam. 26. & ibi* Gloss. *& DD. de Verb significat. l. 3. §. ductus aquæ. 4. ff. de Aqua quotidiana & æstiva*, dummodo à violentis extorsionibus abstineatur, & in quantitate præsertim respectu pauperum excessus non fiat. Unde solent Episcopi tales exactiones (quas vulgò de *stola* vocant) taxare & moderari. Circa sepulturas *tertiò* specialiter potest aliquid peti pro conservatione cæmiterii, vel loci specialis sepulturæ, aut sustentatione cantorum, vel propter specialem laborem, ad quem is, qui parochus non est, non tenetur, ut si in alia Ecclesia, quàm Parochiali electa sit sepultura: item quòd honor & præeminentia specialis sepulturæ, ut quia est in loco sublimiori & conspicaciori (adeoque respectus temporalis) vel obligatio Ecclesiæ, quòd nullum alium velit recipere ad particularem sepulturæ locum, quàm certam familiam, sit prætio æstimabilis, cum pluribus cit. docet Barbos. *de Offic. Paroch. part. 3. c. 26. Quartò* cùm in plerisque parochiis decimæ personales de lucro & negotiatione hominum solvi solitæ, & in pluribus etiam decimæ minutæ v. g. de ovis, lacte, pomis, lino, lana & similibus in desuetudinem abierunt, credibile est, quòd fortassis ex antiquis pactis inter Parochos & Parochianos in locum decimarum istarum aliæ particulares exactiones successerint.

Quæritur IV. An res consecratæ vel benedictæ, ut 17
Calices, Paramenta, Missalia, Cruces, Hispanicæ, aliaque similia vendi possint saltem ratione materiæ, quam continent, quia fortè ex auro, vel argento sunt; Canonistæ veteres plerique in ea fuerunt sententia, tales res consecratas, quamdiu consecrationem retinent, vendi non posse, sed si quæ sint, quæ confractæ aut scissæ amittere possunt consecrationem, ut calices argentei, vestes sericæ &c. priùs tales res frangendas aut scindendas esse, ut deinde tanquam profanatorum materia vendi possint. Fundamentum est in *c. quis obiecerit 7. causa 1. q. 3.* ubi regula traditur, ut quando duo sunt necessariò sibi connexa, unum sine altero vendi

non

non possit, & ponitur exemplum de Ecclesia consecrata, quòd non possit vendi ratione materiæ sive ædificii. Item in *c. abolendæ*. 13. *de Sepulturis*. prohibet Pontifex, ne pro sepultura in cæmiterio ratione terræ effossæ aliquid exigatur, similiter. *c. dictum*. 105. *causa*. 1. *q.* 1. *& c. non satis* 8. *h. t.* interdicitur, ne pro oleo, chrismate, aut balsamo, ex quo chrisma conficitur, aliquid petatur. Verùm Recentiores, præsertim verò Theologi, communiùs docent, ex sua natura non esse Simoniam, vendere præcisè materiam rei consecratæ, quanti valeret, si consecrata non esset, eò quòd materia secundùm se spectata nihil speciale sit, & vendens pro ea priùs pecunias exposuerit. Item in apportandis Crucibus Hispanicis, vel sacris reliquiis sumptus itineris & molestiæ æstimetur.

Circa textus contrarios aiunt observandum esse; aliqua esse prohibita, quia *Simoniaca*, alia *Simoniaca*, quia *prohibita* quidem, hoc est, numerari inter Simoniaca, non quòd propriè talia sint, sed quòd aliquam simoniæ speciem habeant, & ideò à Jure Ecclesiastico prohibeantur. Unde eosdem textus interpretantur procedere illis casibus, quando exinde esset scandalum fidelium, vel si cum rebus consecratis institueretur quædam mercatura & negotiatio, vel si materia cariùs æstimaretur, quia consecrata. His verò circumstantiis sepositis, non improbabiliter putant excusari posse consuetudinem, in qua talis materiæ venditio practicatur. Prolixè hanc quæstionem examinant Suar. *de Simon. c.* 14. *n.* 4. *& seqq.* ubi *n.* 25. monuit, illicitum esse, rem
18 consecratam, v. g. calicem aut paramenta missalia locare pro pretio, censeretur enim venditus usus rei, qui est spiritualis & sacer, nisi fortassis pecunia peteretur pro reparatione rei deterioratæ.

Quæritur V. An pro dispensationibus in impedimentis Matrimonii, Voti & similibus accipere pecuniam sit simoniacum?

19 ℟. Omnem actum jurisdictionis spiritualis regulariter ponere materiam simoniæ, præsertim verò si talis actus circa forum internum, & relaxationem vinculi conscientiæ versetur. Unde etiam in Conc. Trid. *Sess.* 21. *de Reform. c.* 1. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 6. *Sess.* 24. *de Reform. matrim. c.* 5. dispensationes, collationes ordinum, & concessiones dimissorialium ac beneficiorum jubentur gratis fieri. In *c. ad aures*. 24. *h. t.* prohibetur pecunia accipi pro absolutione ab excommunicatione. Et generaliter *in c. cùm ab omni.* 10. *de Vita & honest. Clericor.* & *c. statutum*. 11. §. *insuper. de Rescript. in* 6. statuitur, ut administratio justitiæ gratis fiat, quòd Judices Ecclesiastici propterea sua beneficia habere censeantur.

20 Sed obiici solet stylus Curiæ Romanæ & Legatorum Pontificiorum, ex quo stylo dispensationes sine pecunia non conceduntur. ℟. Causas hujus exactionis esse varias, & non solvi pecuniam tanquam pretium dispensationis, sed vel in sustentationem officialium, vel etiam ipsius summi Pontificis aut Legatorum eo modo, quo Parochis ob suam sustentationem admittitur exigere pecunias ab iis, quibus Sacramenta administrant. Item Judex delegatus Ecclesiasticus, quamvis justitiam gratis debeat administrare, si tamen indigeat assessore, pro eo à partibus litigantibus salarium petere potest. *d. c. statutum*. §. *assessorem autem de Rescriptis. in* 6. Deinde pecunia pro dispensatione exacta aliquando imponitur à Pontifice in pœnam delicti præcedentis, sicut in irregularitatibus ex homicidio, vel alio delicto provenientibus, aut in affinitate ex copula illicita contracta.

Quæritur VI. An pro ingressu in Religionem vel susceptione in Canonicum possit pecunia peti?

21 ℟. Regulariter esse Simoniacum aliquid ex pacto petere pro ingressu in Religionem, vel susceptione in Canonicum; est enim utique admissio in Religionem vel Canonicatum aliquid spirituale. *c. non satis*. 8. *cap. veniens*. 19. *& c. quoniam* 40. *h. t.* Dico autem, si ex pacto aliquid petatur: nam liberalis oblatio suorum bonorum Religioni vel Ecclesiæ cuilibet permissa est. *l.* 1. *& auth. ingressi Cod. de SS. Ecclesiis*. Præterea communis est Doctorum limitatio, quam etiam consuetudo approbat, quòd in Monasteriis non sufficienter fundatis, sicut multa sunt Monasteria Monialium, possit fieri certa compositio pecuniaria pro alimentis, & sustentatione ingredientis. Suarez *d. l. c.* 17. *n.* 7. *& seqq.*

Quæritur VII. An decimas liceat in contractum pro re temporali deducere absque vitio simoniæ? 22

℟. Decimas posse tripliciter considerari. *Primò* ut sunt ipsi fructus, qui ex alieno agro colliguntur, ut frumentum, vinum &c. & hoc sensu utique hos fructus vendere, vel commoditatem percipiendi alteri pro annua pensione elocare Parocho permissum est: quia fructus agrorum nihil spirituale sunt. *Secundò* accipiuntur decimæ pro ipso jure directo decimandi, quod est spirituale, vel spirituali annexum, quia competit propter spirituale officium Ministrorum Ecclesiæ, & primitus à Deo introductum est, ut homines solverent decimas intuitu Dei Ministris eius in recognitionem universalis dominii. Propterea hoc jus directum decimandi in contractum venditionis, permutationis, aut transactionis pro re temporali deduci non potest. At- 23
tamen jus decimandi competens in uno loco, rectè potest mutari pro jure decimandi, competente in alio loco, ob maiorem fortassis commoditatem, vel etiam pro alia re, aut officio spirituali, ut si Monasterium se obliget ad faciendas conciones in aliqua Parochia, vicissim verò cum authoritate Episcopi Monasterio assignetur jus decimandi in certo loco illius Parochiæ, res enim spiritualis non est pretium constituens Simoniam, ut superiùs dictum est. *Tertiò* decimæ accipiuntur pro jure utili decimandi, prout olim ante Concilium Lateranense frequenter fuerunt datæ decimæ Laicis ab Ecclesia in feudum vel emphyteusin, & translatum fuit in ipsos jus utile decimandi; directo penes Ecclesiam remanente, eo ipso enim quòd jus decimandi directum spirituale sit, eius incapaces de jure Laici censentur, nisi speciali privilegio Pontificio ad id habilitentur. *c. quamvis*. 17. *de Decimis*. Istud igitur jus utile decimandi, cùm spirituale non sit, sed temporalis titulus de nouo per contractum feudalem vel emphyteuticum creatus, ideò ex sua natura non est materia simoniaca, & consuetudine in multis locis receptum est, ut Laici decimas suas rursus aliis vendant, quæ omnia magis declarari possunt ex iis, quæ supra *in Lib. III. in Tit. de Decimis* diximus.

Quær. VIII. An Jus patronatus sit materia simoniæ? 24

℟. Jus patronatus numerari inter jura spiritualia, aut spiritualibus annexa: est enim jus patronatus jus præsentandi Clericum ad beneficium vacans, ut *Lib.* 3. *in Tit. de Iure patronatus* pluribus explicavi: unde per se vendi aut pro temporalibus commutari non potest. *c. de iure*. 16. *de Iure patronat.* Quod si de facto Jus patronatus vendere aut alio contractu improbato in alium transferre quis præsumat, præter excommunicationem à Judice Ecclesiastico infligendam, ipso facto Jus patronatus amittet juxta Trident. *sess.* 25. *de Reformat. cap.* 9. Atque pretium ipsi Ecclesiæ per talem contractum injuria affectæ applicandum esse docet Panorm. *in eod. c.* 16. *n.* 3. Neque Jus patronatus ideò minùs spirituale est, quòd frequenter etiam Laicis competat; nam dicendum, Laicos ex speciali juris & Pontificis indulto ad hoc Jus spirituale habilitatos, & hoc respectu secundùm quid Clericis æquiparatos esse.

Verùm hæc ita se habent, si Jus patronatus per se & principaliter vendatur, at verò si Jus patronatus sit reale, annexum certis castris, prædiis aut hereditati, tunc

tunc venditis istis bonis etiam per consequentiam in emptorem transferetur Jus patronatus, dummodo specialis æstimatio Juris patronatus non fiat. Text. & DD. *in c. ex literis. 7. & c. cùm sæculum. 13. de Iure patronatus.*

25 Sed quid si v. g. venditor dicat, se castrum cum Jure patronatus annexo vendere, nunquid & ipsum tunc Jus patronatus specialiter venditum censebitur? Resp. id colligendum esse ex toto pacto venditionis, an scilicet pretium intuitu Juris patronatus auctum sit, quo casu valebit quidem venditio Castri, sed non Juris patronatus; imò tam Jus patronatus, quàm pretium ei correspondens amittetur, juxta dicta. In dubio autem præsumetur Juris patronatus mentio, non causa venditionis, sed declarationis tantùm facta esse, ut nimirùm emptor sciat jura bonis annexa. Barb. *in d. c. 16. de Iure patron. n. 3.*

26 Quær. IX. An pro collatione beneficij Ecclesiastici permissum sit absque *simonia* accipere pecuniam? Resp. in beneficijs Ecclesiasticis regulariter omnes contractus onerosos, in quibus pro beneficio aliquid temporale recipitur, esse prohibitos, per textus apertos in *c. ult. de Pactis. c. super eo. 7. de Transaction. c. querelam. 15. c. tua nos. 34. h. t. & c. un. Ut Ecclesiastica beneficia sine deminut. confer.* quamvis enim reditus, qui ex beneficio spirituali percipiuntur, temporales sint; titulus tamen beneficij, seu illud jus, ex quo percipiuntur reditus, cùm detur propter spirituale officium, res spiritualis, aut spirituali annexa reputatur.

27 Interim potest summus Pontifex pro plenissima sua in omnibus beneficijs potestate de fructibus beneficiorum tempore collationis sibi aliquam partem (quàm vulgo annatas, sive primos fructus vocant) reservare, vel eo nomine aliquid à beneficiato petere: Episcopis verò quamvis hoc de jure communi prohibitum sit in *d. c. un. ut Ecclesiastica beneficia &c.* & in Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. c. 14.* de consuetudine tamen in multis Diœcesibus practicatur, ut beneficiatus loco primorum fructuum certam taxam persolvere teneatur, quæ taxa datur non tanquam pretium beneficij, sed pro sustentatione Episcopi, & officialium eius, vel alijs necessitatibus, pro quibus posset Episcopus fructus beneficiorum vacantium applicare.

28 Quær. X. An in permutatione vel resignatione beneficiorum possit committi Simonia? Suppositis iis, quæ in *Lib. I. in Tit. de Renuntiat. & in L. III. in Tit. de Rerum permut.* tradita sunt dico brevitèr, omnem permutationem aut resignationem beneficiorum censeri simoniam, in qua privato partium pacto pecunia vel aliud temporale intervenit. *c. super hoc. 5. de Renuntiat.* adeò ut etiam istud pactum reprobetur, ex quo aliquis vult resignare suum beneficium in favorem alterius, si vicissim ab eo recipiat expensas in obtinendo illo beneficio factas, *c. cùm pridem 4. & ibi DD. de Pactis.* Suarez *de Simonia. c. 5. n. 24.* Potest tamen Episcopus & multò magis summus Pontifex Clerico propter ægritudinem aut aliam inhabilitatem resignaturo beneficium, vel in lite beneficiali ob bonum pacis cessuro pro sustentatione eius aliquam pensionem de proventibus beneficij resignati constituere. *c. nisi essent 21. de Præbendis.*

29 Quær. XI. An si beneficia permutanda sint æqualium redituum, liceat pacisci, ut ei, qui minus beneficium accipit, pecuniaria compensatio fiat? ℞. Id non posse fieri ex pacto partium, quia pecunia intelligeretur dari pro illo titulo seu jure spirituali ampliores reditus percipiendi; posset tamen emptor causa sustentationis, si minus beneficium ad eam sufficiens non sit, aliam pensionem à pinguiori beneficio separare, secundùm ea, quæ mox præmisimus. Non obstat difficilis textus in *c. ad quæstiones. 6. de Rerum permut.* ubi Pontifex admittit talem compensationem pecuniariam: quia communior est interpretatio, quòd hic textus procedat tantùm in casu, de quo loquitur: si videlicet duo Monasteria inter se permutent possessione Patochiarum sibi incorporatarum, quæ possessiones reputantur inter alia temporalia Monasteriorum bona. Secus autem est, si duo Clerici permutent beneficia, quæ permutatio aliter fieri non potest, quàm quoad titulum beneficij, cùm possessiones & prædia beneficij non sint in dominio temporali Clerici. 30

Quær. Ultimò: An in lite beneficiali possit fieri transactio sine simonia, ut v. g. adversarius accepta pecunia à lite desistat? 31

℞. Negativè per textus apertos in *c. constitutus. 4. & c. super eo. 7. de Transact.* Sed quid si aliquis dicat se offerre pecuniam adversario non pro beneficio litigioso, sed ne vexetur in judicio, sive ut vulgò loquuntur DD. ad vexam litis redimenda. ℞. Esse distinguendum, an offerens pecuniam habeat jus in re, & beneficium de facto obtentum & possessum, vel tantùm habeat jus ad rem, sicut præsentatus ante institutionem vel electus ante confirmationem. Priori casu admittitur tale pactum, dummodo non constet petitionem adversarij esse manifestè injustam. Altero autem casu reprobatur, quia per pecuniam sterneretur via ad beneficium pacificè acquirendum, arg. *c. Matthæus. 23. hoc. tit.*

---

§. V.

De Pœnis Simoniæ.

33. *Quid sit simonia confidentialis?*
34. *Simonia mentalis non habet pœnam in foro externo.*
35. *Simonia Conventionalis non habet pœnam ipso jure, etsi ab una parte completa sit: excepta confidentiali Simonia.*
36. *Simonia realis habet pœnas ipso jure annexas tribus casibus, in ingressu religionis, SS. Ordinibus, & beneficijs Ecclesiasticis.*
37. *Pœnæ singulares simoniæ confidentialis.*
38. *In contractu simoniaco pretium à Judice Ecclesiastico applicari debet Ecclesiæ, vel piæ causæ.*

Circa pœnas *simoniæ* repetenda est illa distinctio, quam superiùs in expositione definitionis tradidi, quòd scilicet alia sit simonia *mentalis*, alia *conventionalis*, alia *realis*. Adde hic quartam speciem, quòd alia sit simonia *confidentialis*, hæc autem committitur ab illis, qui beneficium Ecclesiasticum simplex aut curatum, regulare aut sæculare alicui procurant eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, vel resignando cum certa confidentia, id est, expressò vel tacito pacto, ut is, cui procuratur, elapso aliquo tempore ipsimet cedenti, procuranti, vel conferenti, aut alteri certæ personæ &c. (v. g. collatoris cognato, qui propter ætatem beneficij tunc temporis incapax est) resignet, vel pensionem aut fructus ex ea præstet. 32

Porrò simonia *mentalis* in foro externo nullam pœnam habet, sed cùm peccatum internum sit, in solo animo consistens, sufficit per pœnitentiam fori interni illud expiare. *cap. ult. h. tit.* cogitationis enim pœnam in foro externo nemo patitur. *c. cogitationis. de Pœnitentia dist. 1.* neque Ecclesia judicat de internis quoad pœnas inferendas, nisi in aliquem actum externum prodierint. 33

De simonia conventionali etiam satis conveniunt DD. quòd non habeat pœnam, quæ ipso jure inferatur, 34

possit tamen à Judice Ecclesiastico arbitrariè puniri, quia Canones dictantes pœnas simoniacis, non de sola conventione, sed actuali datione & acceptione, aliave reali exactione loquuntur. Imò non paucorum est sententia, ad incurrendas pœnas juris non sufficere, si contractus simoniacus ab una tantùm parte completus sit (excepta simonia confidentiali) sed requiri, ut utrinque una pars dederit temporale, & altera spirituale. Cov. *in relect. regulæ peccatum p.* 2. §. 8. *nu.* 7. & Less. *de Just. & jure lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 27.

35 Realis Simonia in triplici tantùm casu habet pœnas ipso jure inflictas. *Primo* si commissa sit in ingressu in Religionem, ut in præcedenti §. *q.* 6. *dictum*. Estque hoc casu pœna excommunicationis summo Pontifici reservata, dantibus & recipientibus imposita, & suspensio Conventus ab officio. Item inhabilitas professi ad manendum in illo Monasterio *extravag.* 1. *h. t.* putat tamen Less. *d. l. dub.* 22. *hanc extrav.* non esse receptam, ut tales pœnæ ipso jure incurrantur.

Secundò simonia commissa in susceptione & collatione ordinum pariter habet pœnam excommunicationis summo Pontifici reservatæ & suspensionis ab exercitio pontificalium respectu ordinantis, & ab exculsione ordinum respectu ordinati, sicut in Bulla Sixti V. *contra malè promotos* habetur.

36 *Tertiò* simonia commissa in adeptione vel collatione beneficii Ecclesiastici præter excommunicationem reservatam facit irritam collationem, provisionem vel electionem ita quidem, ut neque per aliam collationem vel electionem promoveri possit ad illud beneficium, is, qui id priùs simoniacè obtinuit, nisi ipso ignorante, & multò magis contrarium protestante ab aliis, & fortassis in fraudem ejus simonia commissa sit, *c. sicut nobis h. t. c. penult. de Elect. extravag.* 2. *h. t.*

37 Simoniæ confidentialis pœnas statuit Pius IV. in Bulla, *Romanum Pontificem*: & Pius V. *in Bulla Intollerabilis &c.* ut annullata tali simoniaca collatione & reservato illo beneficio sedi Apostolicæ, Episcopi & superiores committentes hanc simoniam, interdictum ingressus in Ecclesiam, inferiores autem excommunicationem reservatam incurrant, & præterea ille, qui beneficium simoniacè accepit, non tantùm inhabilis fiat ad idem beneficium postea obtinendum, sed etiam omnibus beneficiis priùs obtentis privetur, quod tamen DD. non de privatione ipso jure, sed per sententiam judicis intelligunt cum Less. *d. c.* 35. *dubio* 26. Istud quoque adnotandum est, quòd ad incurrendas pœnas simoniæ *confidentialis* non requiratur, ut contractus ex utraque parte sit impletus, quia refertur ad diversa tempora, unde sufficiet, si Episcopus hoc pacto beneficium contulerit, & alter acceptarit, ut v. g. post quinquennium resignetur consanguineo Episcopi, quamvis illa resignatio necdum intervenerit.

38 Sciendum postremò, quamvis aliàs de jure civili in contractu turpi, si tam dans, quàm accipiens turpiter seu contra bonos mores egerit, melior dicatur conditio possidentis. *l.* 2. *Cod. de Condictione ob turpem causam*: tamen in contractu simoniaco rectè per sententiam judicis imperari posse, ut pretium Ecclesiæ injuriatæ vel pauperibus, aut aliis piis causis restituatur. *c. audivimus. h. t.* qua de re videri poterit Cov. *cit. loco* §. 2. *tit.* 4.

TITULUS IV.

Ne Prelati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

SUMMARIA.

1. *Ratio prohibitionis hujus Tit.*
2. *Pœna contravenientibus statuta.*

EX hoc titulo confirmatur, quod in superiori tradidimus, videlicet jurisdictionem Ecclesiasticam esse materiam Simoniæ, unde hic prohibentur Episcopi, aliique Prælati, ne vices suas, *id est*, suam jurisdictionem, vel etiam quodcunque aliud Ecclesiasticum officium, ut Vicariatum, Archipresbyteratum, Decanatum, &c. aliis vendant pro temporali pretio, vel concedant sub ratione, ut ipsis annua pensio solvatur. Rationem etiam convenientiæ addit Barb. *in c.* 2. *h. t. n.* 2. ne illi, qui sua officia pecunia acquisiverunt, gravent homines pœnis & exactionibus pecuniariis, aut aliis modis potiùs lucro proprio, quàm spirituali fidelium commodo intendant. Quare magis congruit, ut Episcopus det suo Vicario & Officialibus sufficiens beneficium vel stipendium pro labore, quem habent in administratione officii, ut ita gratis & sine querela justitiam subditis exhibeant. Pœna hujus prohibitionis statuitur, ut officialis redimens officium pecunia privetur illo, & à Prælato potestas conferendi tale officium auferatur; quam tamen pœnam non ipso jure, sed per sententiam judicis infligi, latiùs colligitur, *ex c.* 1. *&* 2. *h. t.* ubi textus non dicit, privatus sit, sed privetur, scilicet per Judicem superiorem. 1 2

TITULUS V.

De Magistris & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine Magistri hic intelligatur?*
2. *Quales Magistri in Ecclesiis cathedralibus de jure, maximè Tridentini debeant constitui?*
3. *Magistri Theologiæ etiam absentes gaudent fructibus suorum beneficiorum.*
4. *Et quid de aliarum Facultatum Magistris?*
5. *Magistri Theologiæ, si in sua Ecclesia doceant, habentur etiam pro præsentibus in Choro.*
6. *Clerici studentes cum licentia Episcopi Theologiæ vel Iuri Canonico etiam in absentia gaudent fructibus beneficiorum.*
7. *Parochis & Curatis post Conc. Trid. non conceditur ampliùs talis licentia.*
8. *Prohibitio, ne quid accipiatur pro licentia docendi, est tantùm*

tantùm Iuris Ecclesiastici: nisi hæc licentia à Prælato ecclesiastico ex officio detur.

9. *Professores possunt exigere stipendia pro doctrina.*
10. *Quando pro Gradibus Academicis aliquid liceat exigere?*

HUnc titulum Compilator annexit materiæ de *Simonia* propter prohibitionem exigendi aliquid pro licentia docendi: quia tamen generaliter etiam tractat de *Magistris*, de his quædam scitu digna præmittemus.

1 *Magistri* nomine hic intelliguntur tam SS. Theologiæ, & SS. Canonum, quàm aliarum facultatum aut artium liberalium Professores, Lectores vel Doctores.
2 De his statuitur in primis in *c. 1. 4. & ult. h. t.* ut in singulis Ecclesiis Cathedralibus constituentur Magistri, qui saltem Grammaticam doceant, assignata eis congtua prębenda, seu proventibus pro salario & sustentatione: in Metropolitana verò Ecclesia habeatur etiam Magister SS. Theologiæ, cui similiter à Capitulo providendum sit. Deinde à Conc. Trident. *sess. 5. de Reform. c. 1.* constitutum est ut etiam in omnibus Ecclesiis Cathedralibus, ubi Civitas est populosa & reditus sufficiunt, Magister Theologiæ instituatur. Insuper in Monasteriis & Conventibus Regularium sacræ Scripturæ Lectio habeatur.

3 Magistrorum docentium Theologiam etiam extra suas Ecclesias & beneficia, privilegium est, quòd non minùs, quàm si in iis residerent, fructus beneficiorum suorum integrè percipere possint, non tantùm per quinquennium, sed quam diu in docendo persistunt. *c. quia nonnullis. 4. h. t. & ibi DD.* Rebuffus *in Praxi beneficior. tit. Dispensatio, de non residendo. n. 25.*

Nec refert, quòd *in cit. c. fin.* videatur id restringi ad *quinquennium*: nam quinquennium illud refertur ad studentes & discentes, non autem ad docentes, ut no-
4 tat Barb. *in d. c. fin. n. 5.* Quod de Magistris Theologiæ dictum est, etiam de Professoribus SS. Canonum procedere tradunt DD. cum Panorm. *in c. licet 32. nu. 5. de Præbend.* De aliarum Facultatum Professoribus secùs de Jure communi videtur: idem tamen etiam istis, si in publica Universitate doceant, conceditur per Bullam Eugenii IV. quam ad omnem Universitatem extendi, docet idem Barb. *in Consult. Canon. l. 3. resol. 88. dub. 1.* Videatur etiam Garc. *de Benefic. p. 3. c. 2. num. 56.* Specialiter autem circa Theologiæ Professores à Gregorio XIII. concessum fuisse refertur in *Declarat. Card. ad d. c. 1. Concil. Trident. num. 12.* ut si in Ecclesia sua doceant, non tantùm fructibus beneficii, sed etiam quotidianis distributionibus, ac si in Choro deservirent, gaudere possint, non tantùm pro iis horis quibus docent, sed toto die.

5 Ut verò Clerici etiam in doctrina & studiis proficiant, simili modo iisdem conceditur in *in d. c. fin.* ut absentes ex licentia sui Prælati in studio Theologico (idem esse de studio Canonico tradunt DD.) gaudere nihilominis fructibus suorum beneficiorum possint, sed per quinquennium, quo studium prædictum absolui faciiè potest. Etsi autem Curatis & Parochis quoque in
6 *c. cùm ex eo 34. de Elect. in 6.* licentia similis ad studendum concedatur usque ad septennium, tamen post Constitutionem Concilii Trid. *Sess. 22. de Reform. c. 1.* illam licentiam non posse ampliùs concedi, determinatum fuisse à S. Congregatione Cardinal. refert Barb. *in c. relatum 4. de Cler. non resid. num. 7.* cum pluribus citatis.

7. In altera hujus rubr. parte subjungitur prohibitio, ne pro licentia docendi, sive pro obtinenda professura aliquid temporale exigatis, ad quem talem licentiam vel professuram concedere pertinet. Quia tamen pro-
8 fessura liberalium artium ex se non est aliquid spirituale, imò nec ipsius Theologiæ, quatenus discursus scholasticus est, qui ut in schola proponitur, non ordinatur principaliter ad salutem animæ, sed ad instructionem potiùs & eruditionem discipulorum, & ita actus naturalis est, licet ex consequenti illa doctrina à discipulo accepta ad salutem animę accommodari possit ideò plerisque placet, hanc exactionem pro licentia docendi esse tantùm Jure Ecclesiastico tanquam inconvenientem probibitam, non autem propriè Simoniacam, nisi eo casu, quo Prælatus Ecclesiasticus, cui ex officio competit professuram aliquam unà cum beneficio conferre, pro licentia docendi à beneficiato aliquid specialiter exigat.

Non autem prohibetur in *h. t.* quin Professores possint exigere congruam mercedem & stipendium pro 9
sua doctrina, cùm id possent, tametsi doctrina inter spiritualia reputaretur, sicut in *tit. de Simonia* de Clericis diximus, qui pro lectione Missarum, vel aliis servitiis spiritualibus honestum stipendium habere possunt. *Nemo enim* teste Apostolo 1. *ad Corinth. 9. suis stipendiis militat, & qui seminat spiritualia, metere potest temporalia*: peccabunt tamen professores artium contra justitiam commutativam, si habentes sufficiens stipendium insuper aliquid à discipulis exigant, nisi liberaliter offeratur, vel extraordinarium laborem aut instructionem, ad quam ex pacto stipendiali non tenentur, eis impenderint, sicut tradit Panorm. *in c. quia nonnulli h. t. n. 3.* sed

Inquies: si pro *licentia docendi* non licet exigere pecuniam, quomodo ergò pro gradu *Magisterii & Doctoratus* ab Universitatibus exigitur, cùm tamen in tali gradu principale sit docendi, & interpretandi licentia.

℟. In gradu Magisterii vel Doctoratus plura posse 10
considerari, quæ sunt pretio æstimabilia: ut *primò*, labor & incommoditas examinantium, approbantium, & assistentis Universitatis in tali gradu. *Secundò* Gradus ipse quatenus publicum testimonium scientiæ & doctrinæ. *Tertiò* honor temporalis per gradum collatus. *Quartò* communicatio privilegiorum gradui annexorum. Ex his ergò titulis meritò aliquid pro Gradibus Academicis exigi & accipi potest.



TITULUS VI.

De Judęis, Saracenis, & eorum Servis.

SUMMARIA.

1. *Qui sint & unde dicantur Saraceni?*
2. *Licitum est tolerare Iudæos, & magis tolerentur, quàm Hæretici?*
3. *Non permittitur tamen Iudæis novas synagogas ædificare, aut veteres ampliare.*
4. *Conversatio cum Iudæis & Infidelibus quatenus sit prohibita?*
5. *Iudæi & Saraceni à Christianis distincto habitu uti debent.*
6. *Pœnæ eorum tam Canonicæ, quàm Civiles, qui illicitum commercium cum infidelibus exercent.*
7. *Qualis conversatio cum Iudæis & Infidelibus licita esse possit?*
8. *Prohibitum est, Iudæis tribuere officium vel jurisdictionem inter Christianos.*
9. *An liceat Infidelibus propter infidelitatem, &c. bellum inferre?*

10. *Iudæi & Infideles ad fidem directè cogi non possunt: indirectè tamen bene, si resistant Evangelii prædicationi.*

11. *Invitis parentibus eorum filii non sunt baptizandi: exceptis certis casibus qui enumerantur n.* 12.

13. *Servi & filii familias ex Iudæis vel gentilibus conversi liberantur à potestate eorum.*

1 QUinam sint Judæi scilicet adhuc cultores veteris Testamenti, negantes Christum fuisse DEUM, & Redemptorem nostrum, satis omnibus notum est. De *Saracenis* dubitatur quidem, unde propriè nomen & originem acceperint, ac qualis sit eorum religio, traduntque communiter antiquissimi scriptores apud Cov. *Variar. Resol. lib.* 4. *c.* 9. quòd ab Agar uxore & ancilla Abrahæ & Ismaele filio ejus descendant (unde & Ismaelitę aliquando vocantur) ut verò servilis originis maculam declinarent, appellarunt se *Saracenos*, quasi à Sara altera uxore Abrahæ libera stirpem ducerent; Judæorum quoque ritus imitati sunt. Interim in præsenti Tit. comprehendi omnes Mahometicæ sectæ adjunctos, sive sint Turcæ, sive Persæ, Tartari, Ægyptii, aut similes, scribit Barb. *in c. 6. h. t. n.* 3. & etiam alios Paganos, seu quoscunque Infideles intelligi, vult Zoes. *eod. tit. n.* 3. Porrò in materia hujus tit.

2 Quæritur I. An licitum sit Christianis Principibus, ut in suis terris tolerent Judæos?

℟. Affirmativè, quia ritus Judaici Evangelicam veritatem adumbrant, & gens Judaica, quæ ita constanter suam progeniem, & traditiones suas à Moyse & Patriarchis derivat, testimonium assiduum præbet sacræ Scripturæ, ne ab Atheis hominibus tanquam figmentum noviter excogitatum explodatur, eaque de causa planè credibile est, quòd Deus gentem Judaicam non penitùs deleri, sed toto orbe dispergi voluerit. Pulchrè D. August. *contra Faustum c.* 23. inquit: *quid est aliud hodie gens ista, nisi quædam scriniaria bajulans legem & Prophetas ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos honoremus per Sacramentum, quod illa nuntiat per literam.* Cur autem minùs tolerentur Hæretici, imò *in c. excommunicamus.* 13. *§. moneantur de Hæreticis.* omnes Principes sæculares jubeantur, expellere ex finibus suis hæreticos; Ratio est, quia majus perversionis periculum inducunt hæretici, quàm Judæi, cùm vix auditum sit, aliquem ex Christianis ad Judæos transire. Dein Ecclesia potest in pœnam hæresis hæreticos possessionibus suis tanquam rebelles subditos privare: quia semel per baptismum intra fidelium Christianorum Ecclesiam recepti, & consequenter Romano Pontifici, utpote ejusdem Capiti, subjecti sunt; Judæi verò & cæteri Infideles nunquam per baptismum intra Ecclesiam recepti, propriè ejus subditi non sunt, dicente Apostolo 1. *ad Corinth.* 5. ℣. 12. *Quid mihi est de illis, qui foris sunt* (hoc est extra Ecclesiam) *judicare?* & prætereà etiam ob solam infidelitatem, nisi aliæ culpæ accedant, suis bonis spoliari non possunt, ut mox dicemus.

3 Interim tamen quia nimia Iudęorum in locis Christianis abundantia non caret periculo apud rudem plebem, nec convenit, ut in tanto vigore permittantur ritus Iudaici cum frequenti blasphemia Christiani nominis: ideò statuit summus Pontifex *in c. consuluit 7. h. tit.* ut Iudæis quidem permitti possit veteres Synagogas ab antiquis temporibus obtentas restaurare, non autem novas ædificare, vel altiores, ampliores, aut pretiosiores reddere.

4 Quæritur II. An & quatenus Christianis prohibita sit conversatio cum Iudæis & Infidelibus.

℟. Tum ad charitatem Christianæ Religionis conservandam, tum ad cavendum perversionis periculum prohibitum esse Christianis, ne assidua familiaritate cum infidelibus, præsertim verò cum Judæis utantur, sicut in specie interdicitur, ne aliquis Christianus in eadem domo cum Judæo habitet: ne Judæo Medico utatur, Judæorum azyma comedat, in eodem cum ijs convivio vel balneo versetur: ne quisquam Christianorum Judæo continuò serviat, nisi locando operas ad modicum tempus: ne nutrices Christianæ nutriant Judæorum infantes intra ipsorum domum: ne Christiani & Judæi, vel alij infideles conjugia inter se ineant, prout hæc omnia habentur per plura *cc. in causa.* 28. *q.* 1. Prætereà ut inter Christianos & Judæos sit distinctio, & Christiani sciant Judæorum evitare consortium, mandat Pontifex *in c. in nonnullis.* 15. *h. t.* ut Judæi & 5
Saraceni utriusque sexus in terris Christianorum debeant uti habitu, per quem à Christianis discernantur, & illis diebus, quibus singulariter celebratur memoria Dominicæ Passionis, non debeant in publicum prodire.

Specialiter verò prohibitum est Christianis, ne 6
tempore belli inter infideles & Christianos, quarumcunque rerum cum infidelibus commercium habeant, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, *c. quod olim.* 2. *h. tit.* Estque hæc excommunicatio reservata summo Pontifici circa eos, qui vel tempore belli vel extra bellum cum Christianis equos, arma, ferrum, naves, vel ligna navium vendunt, vel quoquo modo infidelium bella adjuvant auxilio vel consilio, & insuper talia facientes rerum suarum dominio privantur, fiuntq; capientium servi, infames, intestabiles & inhabiles ad omnes actus legitimos, nec absolvuntur ab excommunicatione, nisi totum, quod ex damnato commercio perceperint, & tantundem in subsidium terræ sanctæ de suo transmiserint. Quòd si solvendo non fuerint, alijs gravibus pœnis ad terrorem aliorum subjici debent, *c. ita quorundam.* 6 *c. significavit.* 11. & *c. ad liberandum.* 17. Bulla Cœnæ. *h. t. casu.* 7.

De Jure civili merces prohibitas, quæ deservire possunt ad bellum, Barbaris vendentes puniuntur pœna capitali & confiscatione bonorum, *l.* 2. *Cod. Quæ res exportari debeant.*

Quæritur III. Utrùm sint aliquæ causæ, quæ con- 7
versationem cum Judæis & infidelibus à culpa excusent? ℟. Principaliter tantùm illam conversationem prohibitam esse cum infidelibus, quæ fit per modum societatis & familiaritatis, vel aliunde assidua & diuturna est. Quare qui casu cum Judæo in eodem convivio vel balneo convenit, non tenetur ab eodem declinare. Item in illis locis, ubi Judæis conceditur mercaturam exercere, consuetudo declarat, licitum esse cum ipsis contractus emptionis, permutationis, aut similes celebrare. Denique sicut in omni lege aut transgressione excusat magna necessitas corporalis aut spiritualis, ita etiam hic non est culpandus, qui ex necessitate famis cum Judæis manducat, qui Judæo medico utitur, si alius curando morbo idoneus haberi nequeat, qui sperans conversionem infidelis, cum eo familiariùs & frequentiùs conversatur.

Quæritur IV. An Judæis vel infidelibus possit à 8
Principe concedi officium, vel jurisdictio aliqua in Christianos. ℟. Id utroque Jure esse prohibitum, quia sub tali prætextu Infideles Christianis plurimùm sunt infesti. *c. cùm sit.* 16. *h. t.* & *l. ult. Cod. de Iudæis.* Unde si Princeps velit aliquos reditus suæ Provinciæ vendere Judæis, debet pro collectione istorum redituum præficere Christianum. *cap. penult. h. t.*

Quæritur V. An liceat Infideles bello expugnare 9
propter infidelitatem, idololatriam, aut alia eorum peccata contra jus divinum? Communior sententia id negat cum Mol. *de Iust. & jure. tract.* 2. *disp.* 107. quòd deficiat jurisdictio, sine qua non datur criminis punitio, nisi aliunde tales infideles subditi fuerunt Magistratui Christiano, vel injuriam intulerint Christianis,

nis, aut alijs innocentibus, verbi gratia eos occidendo, immolando &c. juxta illud *Proverb. 24. ℣. 11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem &c.* Verùm affirmativa sententia videtur admodùm probabilis, quam nonnulli docent apud Molin. *d. loc. numer.* 1. maximè si consensus Pontificis accedat, cuius est defendere Divinum Jus, eique ratione peccati jurisdictio competit in omnes, si enim licet vindicare injuriam homini illatam, quare non etiam Deo illatam per idololatriam? sicut ea de causa olim Judæis permissum fuit, multas gentes delere, ut in SS. literis
10 habetur.

Quæritur VI. An Judæi & Infideles cogi possint ad fidem Catholicam, aut liberi eorum invitis parentibus baptizari?

℟. I. Quamvis infideles, qui per baptismum nunquam de jurisdictione Ecclesiæ facti sunt (secus de hæreticis, ut Tit. proximo dicemus) ad fidem cogi directè nequeant. *c. sicut judæi.* 9. *h. t.* nisi aliquando indirectè, negando illis habitationem in terris Christianorum; priusquam se converterint: si tamen prædicatoribus Euangelij restiterint, aut licentiam prædicandi denegarint; plerique fatentur, licere tunc infideles etiam bello cogere & expugnare propter injuriam, quam inferunt Evangelio, dum eius prædicationem, quæ ex mandato Christi toti mundo debet innotescere, impediunt.

11 ℟. II. filii Judæorum & infidelium invitis parentibus ordinariè baptizandi non sunt: quia nec sine injuria parentum ab ipsis abstrahi, nec sine periculo perversionis & injuria baptismi ipsis relinqui, vel restitui possunt. Ita communiter cum S. Thoma. 2. 2. *q.* 10. *a.* 12. tradunt DD.

12 Excipiuntur tamen aliqui casus, ut I. si infans in articulo mortis, adeoque extra periculum perversionis constitutus sit. II. si semel à parentibus filius abstractus iis ampliùs restitui non pssit, ut quia mortui sunt &c. III. si unus ex parentibus consentiat, altero dissentiente, consentientis voluntas tanquam justior in favorem prolis pręferenda est. IV. si prolem ad usum rationis pervenisse saltem ex quibusdam indiciis probabiliter colligi possit, quia in illis, quæ ad salutem animæ pertinent homo à parentibus non dependent. V. denique, si liberi infidelium perpetuò amentes sint, etiam invitis homo à parente à quibus propter amentiam perverti nequeunt) in fide Ecclesiæ baptizari possunt, ne omni remedio animę destituantur.

Quæritur VII. Quid juris, si servus aut filius fa-
13 milias alicujus Judæi vel Infidelis ultro & sua sponte fidem Catholicam suscipiat?

℟. Tales servos hoc ipso liberos fieri, neminem enim Judæorum licèt Christianum servum possidere. *c.* 1. *&* 2. *h. t. & toto tit. Cod. Ne Christianum mancipium Hereticus vel Iudæus, vel Paganus habeat.* Circa filiosfamilias infidelium ad fidem conversos refert Joan. Honor. *h. t. num.* 24. statuisse Paulum III. ut hoc ipso liberati à patria potestate legitima & alia omnia bona sibi competentia, & priùs à patre possessa, etiam invitis parentibus, tenere & possidere valeant, ita ut nihilominus jura suitatis, cognationis & successionis retineant. Item si quæ à parentibus ex usuris, aut quomodolibet malè quæsita sint, & nesciantur veri domini, quibus ea restitui debent, idem Pontifex Paulus III. concessit, ut apud filios ad fidem conversos remaneant, cum aliàs piis causis applicanda forent.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit hæresis, & quòd in ea requiratur pertinacia?*
2. *Dubitans in fide, an sit hæreticus?*
3. *Excusatur ab hæresi formali & pœnis hæreticorum.*
4. *Nondum baptizati non sunt propriè hæretici.*
5. *Pœna prima hæreticorum excommunicatio reservata, & quæ ad eam incurrendam requirantur?*
6. *Quinam hæretici dicantur materiales tantùm?*
7. *Factis quomodò manifestari possit hæresis?*
8. *Excommunicationis pœna extenditur in hæreticorum fautores & defensores.*
9. *Advertenda circa indicem librorum prohibitorum.*
10. *Libri hæreticorum de religione non tractantes in Germania non habentur pro prohibitis.*
11. *Episcopis ab hæresi occulta conceditur absolvendi facultas à Concil. Trid. quæ per Bullam Cœnæ non videtur sublata.*
12. *Ex induitis particularibus Episcopis & Regularibus quibusdam concessa est potestas ab hæresi absolvendi.*
13. *Aliæ pœnæ hæreticorum, ut irregularitas cum infamia intestabilitas, bonorum confiscatio &c.*
14. *Irregularitas, maximè quatenus in liberos extenditur, usu Germaniæ non ita strictè servatur.*
15. *Hæretici incorrigibiles traduntur Curiæ sæculari & ultimo supplicio afficiuntur.*
16. *In Germania hæreticorum pleræque pœnæ vix nisi circa hæresiarchas novos locum habent.*

HÆresis inquit S. Hieronymus *in cap. Hæresis. 27. causa 24. q. 3.* Græce ab *electione* dicitur, quòd 1
scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Cæterùm secundùm rei substantiam & convenienter huic titulo *Hæresis* describitur, quòd sit *error* contra aliquam fidei Catholicæ veritatem, cum pertinacia junctus in eo, qui fidem suscepit.

Dico I. *hæresis* esse *errorem contra fidem Catholicam*, id est, contra id, quod Pontifex, *quà Pontifex*, & ex Cathedra loquens, vel Concilium authoritate Pontificis legitimè congregatum tanquam veritatem Catholicam definivit, & eius contrarium ut hæreticum damnavit. Quare antequam controversia aliqua Theologica ab Ecclesia definiatur, in utramque partem sine nota hæresis defendi potest. Quænam verò sint singulæ propositiones ab Ecclesia damnatæ, ad institutum Theologicum pertinet examinare. Pleraque videri poterunt in Conc. Trid. ubi in singulis *Sessionibus* certi Canones propositionum damnatarum præsertim circa materiam Sacramentorum adjuncti sunt.

Dico II. ad *hæresin* pertinere *pertinaciam*, hoc est: quòd aliquis sciens suam sententiam esse contra Ecclesię definitionem & authoritatem, nihilominùs eam defendat, & sequatur, unde qui ex ignorantia licèt crassa & culpabili aliquid conrra Ecclesiam credit, peccat quidem, quòd non laboret tam crassam ignorantiam deponere, non tamen propriè & simpliciter hęreticus censentur, nec hęreticorum pœnis punitur, dummodò paratus sit in fide meliùs instrui *cap. dixit*

 Apo-

Apostolus. 29. *& c. qui in Ecclesia*. 31. *causa* 24. *q.* 3. Excipiunt tamen aliqui, nisi ideò quis fidei veritatem inquirere prætermittat, quòd authoritatem Ecclesiæ & summi Pontificis parùm curet, talem enim hæreticis annumerant.

2 De eò, qui in aliquo fidei articulo dubitat, non levis est difficultas, an pro hæretico habendus sit? Nam affirmativam sententiam plurimi DD. sustinent, & pro ea valdè urget *c.* 1. *h. t.* ubi apertè dicitur, quòd dubius in fide *infidelis sit*. Et confirmatur ratione, quòd negare fidei articulum esse certum, utique sit hæreticum, sed dubitans vel explicitè vel implicitè negat articulum fidei esse certum, aliàs non dubitaret, ergo &c. Verùm quamvis ex unanimi DD. sententia satis certum sit, eum peccare, qui deliberatè dubitat de articulo fidei (nisi post advertentiam excutiat dubium, & captivet intellectum in obsequium fidei paratus doceri, seque Ecclesiæ authoritati submittere, quo casu actum fidei meritorium facit) non desunt tamen, qui talem dubitantem à formali hæresi, & hæreticorum pœnis probabiliter excusant, quos allegat Barb. *in d. c.* 1. *n.* 2.
3 & 3. Ratio est, quia hæresis est actualis electio erroris contra fidem, dubitans autem nondum aliquid elegit, cùm nec assensum, nec dissensum habeat.

Unde ad Argumentum in contrarium responderi potest, quòd dubitatio non importet formaliter explicitam vel implicitam negationem positivam, sed sit potiùs aliquod medium affirmationis & negationis suspensivum, textus verò in *c.* 1. *h. tit.* commodam interpretationem recipit, quòd in foro externo quoad inquisitinnem instituendam hæretiens præsumatur, qui palam suam dubitationem jactat & pertinaciter in ea persistit, non autem quòd hoc ipso statim de hæresi convictus sit.

4 Dico III. *hæresin* committi ab eo, qui fidem susceperit, hoc est, qui semel per Baptismum intra Ecclesiam receptus est, quare infideles nunquam baptizari, vel etiam catechumeni sive credentes nondum baptizati, si aliquem articulum contra Ecclesiam teneant, hæretici propriè non sunt, nec hæreticorum pœnis subjacent.

5 Porrò inter hæreticorum pœnas prima est excommunicatio ipso jure illata, & ex Bulla Cœnæ Domini summo Pontifici reservata; ad hanc tamen excommunicationem tres potissimùm conditiones requiruntur; I. ut aliquis sit formalis hæreticus, non materialis, qui
6 solùm ex ignorantia non autem ex pertinacia hæreticam propositionem credit. II. Requiritur, ut hæresis non tantùm in animo consistat, sed extrinsicus significetur, quia Ecclesia in judicio fori externi non judicat de internis, nec punit solas cogitationes *c. cogitationis*. 14. *de Pœnit. dist.* 1. Unde talis hæreticus purè mentalis à quolibet Confessario absolvi poterit. III. ut actio externa, qua verbo & opere se aliquis hæreticum declarat, sit mortaliter mala, & fiat animo profitendi vel defendendi hæresin, proinde qui causa quærendæ instructionis alteri suam hæresin in animo conceptam detegit, non propterea excommunicationem incurrit.

7 Sed quid si aliquis ab audirione Missæ vel Confessione abstineat, aut in diebus abstinentiæ carnes comedat, ex intrinseco motivo hæretico, qui tamen hoc motivum per verba non exprimit? ℞. Si consideratis circumstantiis loci, temporis, & personæ homines moraliter talem actum, vel omissionem actus pro signo aliquo hæretico accipiant, non evitabitur excommunicatio, quia nihil interest, verbis an factis hæresis demonstretur. Sin autem consideraris circumstantiis morali hominum judicio nulla sit suspicio de hæresi; quia v. g. creduntur carnes edi ex oblivione vel causa morbi, aut Missa omitti ex negligentia &c. non incurretur excommunicatio, licèt interim hæretica intentio lateat, quia actus externus moraliter & quoad judicium hominum hic & nunc non existimatur malus, solus autem internus affectus non ponitur juxta dicta. Idem dicendum puto, si quis dicat, se non credere aliquem articulum fidei, sed id ab aliis joci causa dictum accipiatur.

Præterea in eadem *Bulla & in c. excommunicamus*. 8
13. §. *credentes hoc tit.* eadem excommunicatio reservata lata est in hæreticorum receptatores, fautores, & defensores: quæ tamen verba ita accipienda sunt, ut illi solùm intelligantur, qui hæretico favorem & auxilium præstant, non quatenus in aliis negotiis cum iis tractat, sed quatenus hæreticus est, ut hæresin suam faciliùs docere & defendere, aut manus Judicis effugere possit, quamvis de cætero ipsi receptatores fidem hæreticam non habeant, sed ex causa forsan amicitiæ eum recipiant, argum. *l.* 2. *ff. de Receptatoribus*. Duę tamen limitationes adducuntur à DD. *primò*: nisi persona recepta sit valdè conjuncta, ut Patris aut filii, iterum argum. *d. l.* 2. *Secundò* ut tunc solùm procedat excommunicatio, si ex receptione, vel favore malus effectus secutus sit, & hæresis propterea magis diffusa, vel hæreticus judicium effugerit.

Ulterius ex dicta Bulla Cœnæ excommunicatione reservata damnantur, qui hæretici librum hæresin continentem, vel de religione tractantem sine Apostolicæ Sedis licentia scienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt. Ut autem sciant Catholici, quos libros evitare debeant, de mandato summorum Pontificum certus index librorum prohibitorum editus est.

Circa tamen Indicem advertere oportet, duas esse classes librorum prohibitorum, in prima classe ponuntur omnes libri hæretici, & de Religione ex instituto tractantes, quamvis fortassis nullum manifestum errorem contineant: sufficit enim, quòd ab hæreticis conscripti, ideò periculosi sint atque huius primæ classis libri omnes sub excommunicatione reservara prohibentur. In altera verò classe ponuntur illi libri à quibuscunque conscripti, qui licèt hæresin non contineant, aliunde tamen scandalosam doctrinam, aut bonis moribus repugnantem tradunt: & isti si in indicem librorum prohibitorum nominatim relati sint, excommunicationem quidem annexam habent non tamen reservatam; imò in Germania indicem quoad secundam classem non esse re eptum, ait Paulus Layman. *in Theol. moral. lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15. *sub num.* 8. quod fortassis verum est circa pœnam excommunicationis, non autem utique ratione peccati, quod plerumque ob periculum perversionis aut malæ delectationis ex lectione talium librorum committitur.

Illud verò communiùs notant Doctores, quòd li- 10
bri ab hæreticis conscripti ex usu præsertim Germaniæ tunc solùm prohibiti sint, si ex instituto de Religione tractent, non autem si de materia indifferenti v. g. de Jure, Medicina, Philosophia aut aliis, licet quandoque obiter aliqua hæretica inserant. Item quod parvitas materiæ (quam potiores ad lectionem unius paginæ in libro hæretico constringunt) à censura excuset.

Porrò absolutio ab ista excommunicatione pro- 11
pter hæresin lata principaliter quidem ad summum Pontificem spectat: si tamen hæresis externo opere aut verbo expressa fuerit occulta, sive à paucis cognita (quod aliqui ad decem personas restringunt) penes quos non sit probabile divulgationis periculum, etiam Episcopo absolutio conceditur, in Conc. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 6. Licet verò multi doceant omnem facultatem in Concil. Trid. datam Episcopis absolvendi ab hæresi sublatam esse per Bullam Cœnæ, quæ indistinctè istã absolutionem Pontifici reservat: nihilominùs

cum

cum Bulla Cœnæ generaliter loquatur de hæresi, Concilium autem specialiter de hæresi, & aliis delictis occultis in communi, in omni autem jure generi per speciem derogetur, & leges naturales cedant specialibus; ideo probabiliùs credo per Bullam Cœnæ Jus Episcoporum ademptum non esse cum illis, quos allegat Barb. *in Collect. ad d. c. 6. Trid. sub num. 52. vers. contra*. Quòd si hæresis purè mentalis & interna fuerit, nullo externo verbo aut opere demonstrata: vel si ex ignorantia solùm hæreticum aliquid creditum sit, jam superiùs diximus, nullam inde ex communiori sententia incurri excommunicationem, & propterea ejus absolutionem
12 cuicunque Confessario competere. Denique ex privilegiis & indultis particularibus plerique Episcopi, item nonnulli Religiosorum Ordines jus habent ab hæresi, & aliis casibus reservatis absolvendi, quæ tamen licentia non solet dari perpetuò, sed ad certos annos: quibus elapsis ejus renovatio à Sede Apostolica petenda est.

13 Præter excommunicationem aliæ insuper pœnæ in hæreticos statutæ sunt, ut I. irregularitas cum infamia, ex qua hæretici eorumque liberi usque ad secundam generationem ex linea *paterna*, & usque ad primam inclusivè ex linea *materna*, inhabiles sunt ad SS. Ordines, & beneficia Ecclesiastica, etsi defacto ante hæresin beneficia obtinuerint, illis ob crimen hæresis ipso jure privati sunt, & pœna depositionis à SS. Ordinibus puniuntur. *c. 2. §. hæretici autem c. ut commissi. 12. & c.*
14 *statutum. 15. h. t. in 6.* In Germania tamen hæc irregularitas post conversionem hæretici non ita strictè observatur præsertim circa liberos, dummodò ipsi boni Catholici sint. II. Hæretici eorumque fautores, si per annum in excommunicatione persistant, fiunt intestabiles activè & passivè, ita ut nec ipsi heredes instituere, nec heredes institui possint. *c. excommunicamus. 13. §. credentes. h. t.* III. Bona hæreticorum de jure confiscantur; siquidem Laici fuerint, à sæculari Judice (postquam scilicet Ecclesiasticus Judex aliquem hæreticum declaravit, quia cognitio de hæresi fori Ecclesiastici est;) si verò Clerici à Judice Ecclesiastico, & applicantur bona Ecclesiæ, quibus inservierunt. *c. vergentis. 10. & d. c. excommunicamus. §. damnati cit. tit. & cap. cùm secundùm 19. eod. tit. in 6.* IV. Filiifamilias liberantur ex patris heretici potestate, & vasalli ac subditi de obligantur à juramento fidelitatis, si eorum dominus in hæresin labatur. *c. ult. h. t. & c. 2. §. ult. eodem in 6.* Imò si domini temporales terras suas purgare hæresi neglexerint, postquam fuerint requisiti ab Episcopis, per Metropolitanum & Comprovinciales Episcopos excommunicantur, & nisi satisfecerint, intra annum significatur summo Pontifici, ut tunc ipse tales dominos honore & dignitate privatos, eorumque subditos à fidelitate absolutos denuntiet, ac terras eorum exponat Catholicis occupandas. *d. c. excommunicamus. §. moneantur. & c. ad abolendam. 9. §. statuimus. h. t. auth. si verò Cod. de Hæreticis.*

15 V. Demùm hæretici, qui parati non sunt suum errorem corrigere & maximè, qui postquam semel hæresin ex mandato Judicis Ecclesiastici solenniter abjurarunt, denuò in eam relapsi sunt, traduntur judicio sæculari, ibidemque morte afficiuntur, & consuetudinem igne concremantur, sicut tradit Julius Clarus. *Lib. 5. sentent. §. hæresis. n. 7.*

16 In Germania pleræque hæreticorum pœnæ fortassis tantùm locum habent circa hæresiarchas, qui nova dogmata, velut novas hæreses inveniunt, non autem circa Lutheranos & Calvinistas, qui ex variis pactis & concordiis, si non consentiente, saltem dissimulante Pontifice (utpote quibus ob potentiam resistere cum effectu non potest) hactenus inter Catholicos tolerantur.

TITULUS VIII.

De Schismaticis & Ordinatis ab eis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit schisma & quomodo differat ab hæresi?*
2. *Schisma vix unquam datur sine hæresi.*
3. *Pœna Schismaticorum est excommunicatio.*
4. *Clerici schismatici non sunt irregulares, nisi in schismate celebraverint.*
5. *Gesta à Schismaticis circa res Ecclesiasticas sunt irrita ipso jure: excipitur collatio Ordinum, quæ servatis substantialibus valet, licet ordinatus fiat irregularis.*
6. *Etiam alia Sacramenta ab eis collata valent: excepta pœnitentia.*
7. *Inobediens S. Pontifici vel Episcopo quando non sit schismaticus?*

Schisma græcum vocabulum est, & idem quod *scissura* significat: committitur enim *schismatis* peccatum, cùm aliquis se segregat ab Ecclesiæ universalis unitate, prout ea est corpus mysticum ex diversorum statuum fidelibus tanquam membris inter se, & sub uno capite Christo, ejusque in terris Vicario annexis. 1

Dividitur schisma in *purum* & *coniunctum cum hæresi*. Schisma autem *purum* non oponitur fidei, sed charitati & paci, quando scilicet aliqui ex sola malitia voluntatis non summo Pontifici quà tali obedire, vel reliquis Ecclesiæ membris uniti esse, v. g. si certum aliquod regnum constituat sibi Episcopum, vel Patriarcham, cui in spiritualibus obediat, aut alios speciales religionis cultus adhibeat, & non obtemperet mandatis summi Pontificis, quamvis de cætero non neget Pontificatum Romanum vel alios fidei articulos.

Schisma conjunctum cum hæresi est, quod præter separationem ab Ecclesia insuper in fide dissentit, ut quia negat Romanum Pontificem esse Christi Vicarium, & Ecclesiæ caput, vel Eucharistiam legitimè sub una tantùm specie distribui &c.

Verùm quamvis hæc distinctio speculativè tantùm procedat, practicè tamen vix unquam dari purum schisma, testis est D. Hieronymus in *c. inter hæresin. 26. causa. 24. q. 3. nullum enim schisma*, inquit, *non aliquam sibi confingit hæresin, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur.* 2

Pœna schismaticorum est excommunicatio reservata in Bulla Cœnæ *casu. 1.* quam tamen aliqui existimant non extendi ad fautores, & receptatores, sicut circa hæreticos; cùm id Bulla circa schismaticos non expresserit, in pœnalibus verò non sit extensio facienda, *c. odia. 15. de R. I. in 6.* Sed hoc fortassis verum est de excommunicatione reservata, quòd autem fautores & auxiliatores schismaticorum incurrant excommunicationem (quam putat Gloss. non esse reservatam) non obscurè habetur, *in c. unic. circa fin. hoc tit. in 6.* 3

Licèt verò Clerici schismatici tempore, quo in schismate versantur, sint excommunicati, & consequenter suspensi ab executione ordinum, & si parati non sint se corrigere, possit in eos pœna depositionis proferri, *arg. c. qui contra. 32. causa. 24. q. 1.* Post peractam tamen pœnitentiam, & abjuratum schisma ab irre- 4

 gulari-

gularitate eos excusat Barb. *in c. 1. h. t. nu. 5.* eò quòd irregularitas non contrahatur sine jure expresso, *c. is, qui 18. de Sent. excommunicat. in 6.* quam sententiam intelligo, nisi Clerici in schismate celebraverint: nam celebrans post suspensionem efficitur irregularis, *c. 1. vers. sciturus. de Sentent. & re judicata. in 6.* Deinde cùm, ut superiùs dictum, plerumque schisma habeat adjunctam hæresin, ideòque quæ de hæreticorum pœnis tradidimus, etiam huc accommodari poterunt.

Prætereà gesta à schismaticis circa collationes or-
5 dinum, beneficiorum, alienationes rerum Ecclesiasticarum, vel alia, quæ jurisdictionis Ecclesiasticæ sunt, declarantur irrita *in d. c. 1. hoc tit.* Attamen circa collationem ordinum distinguendum est, an schismatici adhibuerint substantialia illius Sacramenti, quibus utitur Ecclesia, vel non? Priori casu valet quidem collatio ordinum, sed ordinatus est irregularis, & non habet executionem sine dispensatione, nisi ignoranter à schismatico fuisset ordinatus: quo casu Episcopo dispensare conceditur. *c. 2. & ibi* Gloss. *h. t.* Altero autem casu deficientibus substantialibus deficit quoque ipsum Sa-
6 cramentum Ordinis. Eodem modo de aliis Sacramentis discurrendum est, ut à schismaticis priùs in Ecclesia ritè ordinatis validè conferantur, si formam Ecclesiæ observant, excepto Sacramento pœnitentiæ, quod extra articulum mortis à schismatico validè non confertur, quia requirit jurisdictionem, à qua schismaticus propter excommunicationem suspensus est. Demum
7 adnotari potest, non esse schismaticum propriè, nec pœnis schismaticorum subjacere, qui resistit Pontifici, non quatenus *Pontifici*, sed quatenus privato, particularem aliquam inimicitiam contra ipsum aut ejus familiam gerens, vel circa unum particulare tantùm mandatum propter ejus difficultatem Pontifici non obedit, in cæteris paratus obedire, quod ex data superiùs definione schismatis satis colligi potest. Item neque is inter schismaticos numerandus est, qui tantùm se segregat ab Ecclesia particulari, v. g. obedientia certi alicuius Episcopi, paratus summo Pontifici obtemperare, quia schisma est separatio ab universali Ecclesia, sicut docet Laym. *in Theolog. morali lib. 2. tract. 3. c. 11. sub n. 4. & 6.*

TITULUS IX.

De Apostatis, & Reiterantibus Baptisma.

SUMMARIA.

1. *Apostasiæ triplex genus, à fide, ab obedientia, à religione, vel S. Ordine.*
2. *Apostasia à fide quomodò differat ab hæresi.*
3. *Quomodo committatur Apostasia ab obedientia?*
4. *Quid sit apostata à Religione, & quomodò differat à fugitivo?*
5. *Pœna huiusmodi apostatæ est excommunicatio.*
6. *Quatenus liceat aliquando occultè ferre habitum Religioni vel deponere?*
7. *Clerici habitum vel tonsuram deserentes apostasiam ab ordine committere dicuntur.*
8. *Rebaptizantes & rebaptizati sunt irregulares.*

1 APostata idem quod retro abiens sonat, & interpretatur in *c. non observetis. 26. vers. qui autem causa. 26. q. 7.* Estque *Apostasia*, ut eam communiter dividunt Doctores, triplex, videlicet apostasia *à Fide*, ab *Obedientia*, *à Religione*, vel *sacro ordine*.

Apostasia *à Fide* quamvis omnis hæresis dici possit, 2
propriè tamen differt ab hæresi, quòd hæreticus credat in Christum, & tantùm in quibusdam articulis ab Ecclesia Catholica dissentiat: Apostata verò prorsus à fide Christiana ad infidelitatem, v. g. Paganismum aut Judaismum deficiat & propterea pœnæ hæreticorum superiùs in *Tit. de Hæreticis* enumeratæ, non tantùm etiam in apostatis locum habent, sed etiam quædam exasperari solent pro gravitate tanti delicti.

Apostasia *ab obedientia* generaliter quidem omne 3
peccatum dici potest, quia peccando non obedimus DEO & præceptis ejus: magis verò propriè apostasiam ab obedientia committit, qui formaliter, & ex contumacia superiori humano præcipienti legitima resistit, & obedire penitus recusat. Quòd si iste superior sit summus Pontifex quatenus talis, tunc hæc Apostasia schisma dicitur, ut priori Tit. explicatum, atque huc referri possunt, quæ circa obedientiam superioribus præstandam dixi in *Lib. I. Tit. 33. de Maiorit. & obedient. ad finem.*

A Religione dicitur apostata, qui religionem ali- 4
quam professus, non tantùm suum Monasterium, sed omnia etiam alia deserit, & in mundo tanquam sæcularis Clericus vel Laicus versatur cum animo nunquam ad Religionem redeundi: si enim tantùm ad tempus vagaretur sine licentia Abbatis, fugitivus potiùs, quàm apostata censeretur.

Pœnam hujus apostasiæ tradit Miranda *in Manuali* 5
Prælat. tom. 1. quæst. 11. c. 2. Quòd juxta privilegia Regularium tam Religiosus apostata, etiamsi habitum retinuerit, quàm ille, qui eum recipit, occultat, aut defendit, excommunicationem incurrat. Notanter autem dico: *juxta privilegia Regularium*: nam in corpore juris communis non est quidem dubitandum, quin talis Religiosus possit & debeat apprehensione corporali, vel aliis mediis compulsorialibus deficientibus per censuras Ecclesiasticas cogi ad Religionem redire, *c. quanto. 7. de Offic. Iud. Ordinar. & c. ult. de Regular.* sed quòd ipso facto ante sententiam judicis ipse si habitum retinuerit, vel ejus fautores excommunicationem incurrant, non reperio expressè constitutum, & ideò, quia talia particularia privilegia non obtenta in jure communi paucis sunt cognita, imò fortassis non singulis Ordinibus concessa, plerumque ignorantia tali excommunicatione excusare non potest, argum. *c. 1. & 2. de Constitut. in 6.* Hoc autem habetur in *c. 2. Ne Clerici vel Monachi. in 6.* quòd Religiosi temerariè dimittentes habitum suæ Religionis ipso facto sententiam excommunicationis (quæ tamen non est de reservatis) incurrant. Dicitur verò *temerariè dimittentes*: id est, causa evagandi, ut insinuatur in *princip. d. c. 2.* vel aliàs *ex contemptu.* Secus autem, si dimissio habitus fiat ex aliqua causa, v. g. somni & quietis, balnei & infirmitatis, caloris, &c. Imò etiam minùs justam & honestam causam excusare ab excommunicatione, si ob eam ad breve tempus dimittatur habitus, refert Barb. *in eodem c. 2. n. 8. & 9.*

Prætereà licèt in Concilio Trid. *sess. 25. de Regular.* 6
c. 9. in fin. prohibeatur, ne alicui regulari detur licentia occultè ferendi habitum suæ Religionis; quòd etiam ad eum casum extenditur, quo Religiosus vellet habitum suæ Religionis cooperire habitu Clericali, *Clement. 2. de Vita & honest. Cleric. ibi* Gloss. *in verbo extrinseci.* Interim quia ista lex non divina, sed humana est, quæ non obligat cum gravi corporis periculo, ideò condemnandi non sunt Religiosi, qui transeuntes per loca hæreticorum vel infidelium, ubi ipsis tale periculum imminet, occultè ferunt habitum suæ Religionis, vel necessitate ita cogente prorsus ad tēpus aliquod deponunt.

Porrò

7 Porrò sicut Religiosi à Religione, ita Clerici ab ordine apostasiam committunt, qui habitum & tonsuram Clericalem deserunt. Non tamen reperitur excommunicatio ipso jure illata, sed ab Episcopo pro excessu puniri, & per censuras, vel alia media ad reassumendum habitum utique compelli possunt & debent; nisi fuerint Clerici in Minoribus, quibus liberum est à Clericatu recedere. Aliæ autem pœnæ, ut suspensio à beneficio, vel inhabilitas ad beneficia contra Clericos magis sæculariter, quàm Clericaliter incedentes videantur in *d. Clement. 2. de Vita & honestat. Cleric.* Verùm verò Clerici dimittentes habitum & tonsuram hoc ipso perdant privilegia Clericalia, dicemus inferiùs in *Tit. de Sent. excommunicat.*

8 Altera pars rubricæ hujus tit. est *de Reiterantibus baptisma*: sunt enim certi hæretici Anabaptistæ dicti, qui hominem semel in infantia baptizatum in adultiori ætate, ubi ipse profiteri fidem potest, denuò rebaptizant, quod grave sacrilegium censetur, & ideò de jure civili scienter rebaptizans & rebaptizatus ultimo supplicio puniuntur. *l. 1. & 2. C. Ne sanctum baptisma reiteretur.* De Jure Canonico baptizans & baptizatus est irregularis, & Clericus deponitur, Laicus verò excommunicatur, *c. a. b. t.* Quando autem is, de cujus baptismo dubitatur, possit iterum baptizari sub conditione, si non est baptizatus, &c. dixi supra *in Lib. III. ad Tit. de Baptismo.*

TITULUS X.

De His, qui filios occiderunt.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Parricidium: & qua ado ab eo parentes occidentes liberos, vel econtra excusentur?*
2. *Pœna Parricidij de jure Civili & Canonico.*
3. *Pœna fœminarum partum necantium.*
4. *Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt inter dormiendum: qui tamen nonnunquam à culpa excusantur.*

IN hoc aliquot sequent. Titulis agit Compilator de *homicidio*, & ejus speciebus. Propter gravitatem delicti præmittit istum, in quo de *Parricidio* tractatur.

1 *Parricidium* enim quasi parenticidium propriè committitur, si vel parentes liberos, vel liberi parentes occidant. Impropriè autem etiam *parricidium* dicitur inter collaterales & affines, puta fratres, sorores, patrueles, consobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, & privignum. Limitatur autem, parricidium non committi etiam in parentes & liberos, si in patriam perduelles fuerint: *Minimè* enim, ait notabiliter J. C. in *l. minimè. 35. ff. de Relig. & sumpt. fun. Majores lugendum putarunt. eum, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venerit, quem si filius patrem, aut pater filium occidisset, sine scelere, etiam præmio afficiendum omnes constituerunt.*

2 Cæterùm olim de jure Civili, si quis patrem aut matrem, avum vel aviam, aut liberos occidisset, inclusus culleo (sive sacco ex corio confecto, ut putat Gottofredus) cum cane & gallo gallinaceo, vipera & simia, projiciebatur in mare vel aliam aquam; si autem alios consanguineos, vel affines occidisset, pœna capitali latrocinij afficiebatur. *l. pœna. 9. ff. Ad l. Pomp. de Parricidiis. & l. un. Cod. De his, qui parentes vel liberos occiderunt.* De Jure Canonico occidens filium in monasterium detrudebatur ad agendam perpetuam pænitentiam. *c. 1. h. t.* Hodie autem de Jure Civili pœnam projectionis in aquam non esse in usu, refert Joan. Calvin. *in suo Lexico Iuris in verbo parricidium.* sed aliam pro qualitate circumstantiarum, ut gladium, vel rotam, cui interdum addantur forcipes candentes. De Jure Canonico similiter pœna est arbitraria pro excessu augenda vel minuenda.

Frequenter committunt parricidium fœminæ ex delicto prægnates, quæ ad occultandum peccatum, aut per medicinas abortum procurant, aut partum in utero, vel clam editum comprimunt, suffocant, aut in aquas projiciunt, quarum etiam pœna capitalis est, si vel partus vivus occisus, vel abortus eo tempore fuerit procuratus, quo fœtus in utero existens jam animatus erat, ut in *Constitutionibus pœnal Carol. V. a. 131.* habetur, & in *l. si quis. 38. §. 5. ff. de Pœnis.* De Jure Canonico pœna iterum est arbitraria, etsi Clericus etiam levi culpa, v. g. joco apprehendendo mulierem prægnantem causam dederit abortui, efficitur irregularis, *c. sicut. 20. de Homicidio.* 3

Præterea etiam istud non rarò accidit, ut matres parvulos infantes secum in lectis suis ponant & inter dormiendum opprimant. Quare ob frequentiam hujus peccati in quibusdam Diœcesibus oppressio infantium est casus reservatus Episcopo. Eius pœna de rigore Juris est pœnitentia trium annorum: quorum primus debet agi in pane & aqua. *c. ult. h. t.* sed de consuetudine pœna arbitraria & levior infligi solet pro qualitate culpæ. Imò aliquando talem oppressionem prorsus carere culpa refert Barb. *in eod. c. ult. n. 2.* Nav. *in Man. c. 15. n. 13.* si scilicet lectus sit satis amplus, & infans implacabilis, vel quia aliter à frigore defendi non possit. 4

TITULUS XI.

De Infantibus & Languidis expositis.

SUMMARIA.

1. *Homicidis annumerantur exponentes infantes, & quæ eorum pœna?*
2. *Expositus servus vel filius liberatur à potestate exponentis in odiosis.*
3. *A quibus præstari debeant expositis alimenta?*
4. *Bona ab expositis vel languidis, à parentibus seu consanguineis desertis relicta, deferuntur ad hospitale, vel eos qui eorum curam gesserunt, non ad fiscum vel consanguineos.*
5. *Quomodo dominus famulo ægrotanti teneatur ad alimenta, curam & salarium?*

CUm nihil intersit, an occidat quis, vel causam mortis præbeat, rectè J. C. *in l. 15. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* ideò homicidis non immeritò connumerantur illi, qui eas personas, quibus alimenta, & curam in languoribus seu infirmitatibus suis præstare deberent, ut parentes liberis, vel liberi parentibus, exponunt, & derelinquunt, *necare enim videtur*, ait textus in *l. 4. ff. de Agnoscendis liberis, non tantùm is, qui partum præfo-* 1

præfocat, sed & is, qui abijcit, & qui alimenta denegat, & is, qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet. Pœna huius delicti præscribitur in *Constit. pœna. Carol. V. c.* 132. quòd mulier abijciens, vel exponens infantem pœna extraordinaria juxta consilium prudentum affici debeat, siquidem infans adhuc superstes sit; si verò propterea mortuus, juxta circumstantiam periculosæ ex positionis, in corpore aut vita puniri.

2 De Jure Canonico pœna est arbitraria, & præterea statuitur in *c. un. h. t.* quòd filiusfamili as à patre expositus liberetur ex patria potestate (in quantum scilicet est filio one osa, non autem in quantum est favorabilis, scilicet quoad successionem, alimenta, dotem, &c.) libertus vel servus à Patrono vel Domino expositus in ingenuitatem & libertatem eripiatur.

Porro infantibus expositis, quorum parentes ignorantur, præstantur alimenta ab Ecclesia, si habet sufficientes reditus. *c. aurum.* 70. *causa*. 12. *q.* 2. vel in hujus 3 defectu à populo & communitate; nisi cùm specialia loca & hospitalia pro talibus infantibus constituta sint.

Quòd si expositi vel languidi à parentibus, & 4 consanguineis deserti, post mortem suam aliqua bona reliquerint, in illis hospitale, vel alios, qui eorum curam gessit, excluso fisco & consanguineis tanquam indignis succedit. Nov. 115. c. 3. Surdus *de Alimentis tit. 6. q.* 18. *n.* 19. & quòd nutritor alicuius expositi expensas ab illis repetere possit, qui nutrire tenebantur, docet Stephan. Gratian. *Disceptat. forens. c.* 265. *n.* 41.

5 Quæri hoc loco opportunè potest: an & quatenus famulo ægrotanti teneatur dominus de necessaria cura providere? ℞. communiter DD. sentire cum Bart. *in l. si cùm dotem*. 22. *§. sùi autem*. 8. *ff. Soluto matrim.* & Sylvest. *in verbo familia n.* 4. non teneri dominum ex lege justitiæ ad magnas expensas in Medicos pro famulo faciendas; sed tantùm ad tenues & alimenta quotidiana, ita tamen, ut si de facto dominus dives pro famulo majores expensas fecerit, neque contrarium protestatus sit, censeatur intuitu pietatis fecisse, nec repetere possit, arg. *l.* 1. *& l. Alimenta*. 11. *Cod. de Negot. gestis*. Utrùm autem eo tempore, quo famulus ægrotat, debeatur ipsi merces, tradidi *in lib. III. in tit. de locato*. *q.* 5. ubi affirmativè respondi per *l. qui operas*. 38. *ff. locati*. sed ne ista obligatio in immensum & plures annos excrescat, puto eatenus limitandam, ut procedat quoad illum annum tantummodò, quem famulus servire saltem inceperit, arg. *L. post duos*. 15. §. 1. *C. De Advocatis diversor. judicior.* Deinde dominus, qui fecit majores expensas in famulum ægrotum, poterit eas deducere juxta dicta.



TITULUS XII.

De Homicidio voluntario vel casuali.

SUMMARIA.

1. *Homicidium aliud voluntarium, aliud casuale, aliud necessarium: & voluntarium aliud directè, aliud indirectè tale.*

1 **H**Omicidium esse hominis occisionem, vulgò notùm est. Eius species Compilator in hac rubr. duas tantùm posuit, scil. quòd aliud sit homicidium *voluntarium*, aliud *casuale*: sed interpretes communiter tertiam speciem addunt nimirum homicidium *necessarium*, quod vel ex causa justitiæ, vel defensionis committitur. Sed & ista species non incongruè ad homicidium voluntarium referri potest, si homicidium distinguamus in licitum & illicitum.

Cæterùm homicidium *voluntarium* aliud est directè & plenè voluntarium, quod ex proposito & intentione, opere, consilio, vel auxilio committitur. Aliud *indirectè* voluntarium, seu ut DD. loquuntur, volitum in causa, quando quis agit talem actum, ex quo facilè prævidere potest homicidium secuturum, quamvis directè homicidium non intendat, ut si fœminam prægnantem percutiat, quæ deinde fœtus animati abortum facit; si explodat sclopetum in loco, ubi frequenter homines transeunt, &c.

Homicidium *casuale* est, quòd nec *directè* nec *indirectè* est volitum; sive quod nec dolo, nec culpa commissum est, sed mero casu accidit. Quando autem & qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, vel si culpa casum præcesserit, dicemus inferiùs, ubi de pœnis homicidii.

§. I.

In quibus casibus licitum sit homicidium.

2. *Maleficis rectè jure Divino & humano mors infertur servato tamen Iuris ordine.*
3. *Ius vitæ & necis nec Dominis in servos hodie ampliùs permissum.*
4. *An bannitum liceat occidere?*
5. *Conditiones certæ requiruntur, ut hoc liceat.*
6. *Licentia occidendi proscriptum rarò & non nisi ex gravi causa à magistratu concedenda, nec in conscientia sententia affirmativa facilè est practicabilis.*
7. *Permissio Iuris Civilis de occisione filiæ in adulterio deprehensæ, vel adulteri non procedit de Iure Canonico, nec in conscientia.*
8. *Quomodo excusentur ab injustitia Leges Civiles præfatæ?*
9. *Occidens seipsum graviter peccat, & etiam in foro externo meritò punitur.*
10. *Mutilatio membri proprii licita est ad conservationem vitæ: non autem castitatis.*
11. *Bonum est corpus castigare & affligere moderatè, sed sine notabili vitæ periculo.*
12. *Ex speciali Dei inspiratione aliquando sui ipsius occisio permissa.*
13. *Indirecta sui occisio vel occisionis permissio licita esse potest.*
14. *Occisio alterius ad defensionem suæ vitæ est licita cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ.*
15. *Milites Nobiles & honestæ personæ non tenentur fugere si invadantur: & quid de Clericis?*
16. *Invasus non tenetur expectare primum ictum aggressoris, ut se legitimè defendat.*
17. *Qualis paritas armorum inter invasorem & invasum requiratur.*
18. *Non tantùm licet, sed etiam obligatio charitatis & aliquando justitiæ est proximum ab interitu liberare.*
19. *Filii ex naturali pietate tenentur subvenire parentibus: & quid de servis?*
20. *Quid intersit an quis ad defendendum proximum ex justitia, an charitate teneatur?*

21. *Pro defensione mixta rerum & personæ licet occidere aggressorem.*
22. *Propter defensionem solarum rerum seu fortunarum, an occidere liceat?*

2 QUæritur I. an & quatenus authoritate publica Magistratus, superioritatis, vel dominij licitum sit subditos aut servos occidere.

℞. Licitum est ex causa legibus comprobata & authoritate publica maleficis, hominibus, priùs legitime convictis, mortem inferre, ita enim non tantùm ex profanis, sed etiam SS. Legibus & litteris probatur, ut *Exodi. 21. & 22.* præsertim ibi *vers. 18. maleficos non patieris vivere*. Ubi etiam plura supplicia pro variis maleficis enumerantur, & *ad Rom. 13. v 4.* ibi: judex *non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit*. Nam cùm hominum societas corpus quoddam sit, planè, sicut in humano corpore necessarium est, putrita membra rescindere, ne reliqua inficiantur. At verò si non servato juris ordine Domini tyrannidem in subditos exerceant, sine dubio graviter peccant, & propterea jurisdictionibus suis per superiorem privandi sunt, sicut tradit Mining. *Cent. 5. observ. 8.*

3 Licet etiam olim domini habuerint jus vitæ & necis in servos, postea tamen id eis ampliùs concessum non est, juxta *l. 1. §. 1. ff. de his, qui sui vel alieni juris sunt*, & hodie illa antiqua servitus inter Christianos in desuetudinem abiit: unde hodie dominis in subditos non dominium propriè dictum, seu ut ita loquar, patrimoniale, sed jurisdictio tantùm competit,

4 Quæritur II. an bannitum, cuius occidendi potestas cuilibet à Magistratu publicè concessa est, etiam in conscientia occidere liceat.

℞. Affirmativam sententiam esse valdè communem, cùm enim Magistratus habeat potestatem occidendi malefactorem, eandem aliis rectè demandare potest, quando propter fugam rei per ordinarios Ministros exequendi occasio non est, lex autem superioris & mandatum justum in foro externo, etiam in foro interno justum censetur, dummodò adsint sequentes conditiones

5 *Primò* ut talis occisio fiat ex zelo justitiæ, non ex privata vindicta. *Secundò* ne fiat pendente appellatione, id est eo tempore, quo reus appellationem à tali sententia banni, seu proscriptionis interpositam coram superiorem prosequitur. *Tertio*, ne extra territorium proscribentis, *arg. l. ult. ff. de Iurisdict. omni. judic. & c. 2. de Constitut. in 6. Quartò*, ut proscriptus non sit parens, filius frater, vel conjux, cui jure debentur alimenta, quem consequenter occidere natura abhorret, naturalia autem jura per civilia immutari non possunt. *§. sed naturalia. 11. Instit. de Iure natur. gent. & civ.*

6 Verùm ut ut sententia hæc communis sit nihilominus Mol. *de Iust. & jur. tract. 3. disp. 7.* benè monet, quòd raró, & non nisi ob gravem causam liceat Magistratui dare publicam potestatem cuilibet occidendi reum; tum ob alia incommoda; tum quòd tales rei sacramentis destituti, in corpore & anima pereant, utique Christianæ pietati repugnat. Ita ex eadem ratione dicta sententia affirmativa videtur mihi raró in conscientia practicabilis, excepto eo casu, quo ex vita malefactoris proscripti quotidianum periculum Reipublicæ immineret: tunc enim publica reipublicæ salus ab occisione talis, hominis, sicut cuiuscunque hostis excusaret.

7 Quæritur III. an sicut de Jure civili patri permittitur adulterum, vel filiam in adulterio deprehensam occidere, *l. patri. 20. cum seq. ff. ad L. Iul de Adult.* & cuilibet marito occidere adulterum, si persona vilis sit, deprehensum cum uxore (non tamen ipsam uxorem) *L. Gracchus 4. & ibi DD. C. ad L. Iul. de Adult.* ita id ipsum de jure Canonico vel in foro interno licitum sit?

℞. Negativè, nam quod attinet ad jus Canonicum, hoc jure propter mansuetudinem ecclesiasticam non infertur alicui pœna sanguinis, & multò minùs à privatis inferri permittitur, prout textus est ad propositum notabilis, in *c. inter hæc 6. causa. 33. q. 2.* Circa conscientiam ratio desumitur ex priori quæstione, quód contra Christianam pietatem foret aliquem in corpore & anima perdere. Unde plerique DD. censent dictas LL Civiles non esse justas, si talem occisionem permittant positivè: quód nimis durum sit, inauditum & indefensum, nec spiritualibus mediis munitum, à privatis occidi, & inde fieret, ut multoties ex sola suspicione homicidia contingerent. Secus si tantùm permittant negativè, id est, non approbando factùm, sed condonando pœnam propter nimium dolorem, prout in simili de jure Canonico non incurrit excommunicationem, qui in Clericum deprehensum cum matre, filia, uxore, vel sorore violentas manus injicit. *c. 3. de Sent. excommunicat.* 8

Quær. IV. an liceat se ipsum occidere vel mutilare? 9

℞. Deum quidem omnia alia animantia subjecisse potestati hominis. *Ps. 8.* vitæ tamen & mortis humanæ potestatem sibi reservasse juxta illud *Sap. 16. V. 13. Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem*, & J. C. *in l. liber homo. 13. ff. Ad l. Aquil.* inquit, neminem esse membrorum suorum dominum: quare qui seipsum occidit, vel mutilat, ordinariè non tantùm grave peccatum contra charitatem sui committit, sed etiam injuriam Deo infert, tanquam usurpans potestatem Deo vel subordinato eius Magistratui competentem, propterea etiam in foro externo rectè punitur, ut inferiùs dicemus. Dico autem, *ordinariè*: nam excipiuntur aliqui casus. Ut I. vitandi majoris mali causa licitum est se mutilare, vel mutilationem procurare, si nimirùm ex mutilatione alicuius membri possis liberari ex periculo vitæ, quod in variis morbis contingere potest. Ratio est: nam licèt homo non sit Dominus membrorum suorum, est tamen custos & conservator, ergo à Deo omnia illi concessa intelliguntur, quæ ad custodiendum pertinent; atqui rectè custodit, si ad conservationem totius aliquam partem amputet, cùm utique sit melius partem, quàm totum perire, ergò. II. ut caro spiritui subijciatur, opus virtutis & meritorum censetur, carnem moderatè affligere, illud Apostoli *1. ad Corinth. 9. V. 27. castigo corpus meum, & in servitutem redigo &c.* dummodo non fiat cum notabili vitæ vel membrorum periculo, quod peccaminosum potiùs, quàm meritorium censetur. Unde ob tuendam castitatem (quod olim quidam hæretici falsò existimarunt) minimè licitum est, seipsum castrare, aut castrationem procurare, cùm hoc non sit, necessarium medium ad conservandam Castitatem, sed per orationes, Jejunia, aliaque pia opera conservari possit, *c. 4. & 5. dist. 55.* neque ille textus Evangelij *Matth. 19. V. 12. sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum*, est intelligendus literaliter de *castratione* corporis, sed spiritualiter de voluntaria abstinentia corporis. III. Excipitur, si ex speciali jussu, vel instinctu Dei causam suæ mortis aliquis præbeat, qua ratione SS. Patres excusant quasdam sacras virgines, quæ timore violandæ Castitatis in persecutionibus se in flumen præcipitarunt. Item Samsonem, qui *Iudic. 16.* concussis columnis domus se unacum Philistæis oppressit. *cap. si non licet. 9. causa 23. q. 5.* IV. Excipiuntur, qui non directè ex proposito malæ voluntatis in suam mortem cooperantur, sed mortem ab alijs sibi injustè illatam permittunt, se non defendendo: prout SS. Martyres, 10 11 12 13

tyres, item qui evitandi alicuius magni damni causa se in periculum mortis conijciunt, veluti si effugiendo incendium aliquis exalto desiliat &c. de quibus plura videri poterunt apud Less. *de Iust. & Iure. lib. 2. c. 9.*

14 Quæritur V. an & qualiter ob defensionem proprij corporis liceat alterum occidere.

℟. Cùm defensio sui jure divino, naturali, & humano permissa sit, atque vim vi repellere omnia Jura, omnesque leges permittant, *cap. 3. de Sent excommunicat.* ideo quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, alterum vulnerando, vel occidendo; tametsi in alterius damnum fecerit, jure fecisse censetur. *L. 3. ff. de Iust. & jure.* ita tamen, si, ut solemus loqui, *moderamen inculpatæ tutelæ* non excesserit.

Consistit verò hoc *moderamen* in eo, quòd invasus arbitrio boni viri, consideratis loci, temporis, personarum circumstantijs, invasori modo faciliori parcere non potuisset. Unde ulteriùs.

15 Notandum I. Quòd homo nobilis, miles, aut alius etiam honestioris conditionis non teneatur fugere, si ab alio impetatur: quia hoc ei ignominiosum reputatur, & cùm alter non habeat jus eum de via depellendi, rectè in ea persistere potest, & vim vi repellere, quæ est communis sententia DD. cum Panorm. *in cap. olim. 12. de Restitut. spoliat. num. 17.* & satis colligitur ex *Constitutionibus pœnalibus Caroli V. c. 140.* Excipiunt tamen aliqui personas vilis conditionis, item Ecclesiasticas, quibus potiùs occisio, quàm fuga ignominiosa censetur, quæ sententia saltem in foro interno tutior est. Panorm. *in c. suscepimus. 10. hoc tit. num. 4.*

16 Notandum II. Quòd non teneatur invasus expectare primum ictum, si ex indicijs præcedentibus satis certus sit de percussione alterius, sicut expressè habetur in *Constitutionibus pœnalibus cit. loco.* meliùs enim est intacta jura servare, quàm post vulneratam causam remedium quærere, ut in simili dicitur in *l. ult. Cod. In quibus causis restitutio in integr. necessaria non est.*

Notandum III. Quamvis DD. communiter ve-
17 lint, requiri ad *moderamen*, ut fiat conflictus paribus armis, nec invasorem inermem armis percuti posse, id tamen rectè explicat Nov. *in Manual. c. 15. sub n. 3.* ut procedat, si inter invasorem & invasum sit paritas in fortitudine, & conditione status. Quare damnandus non est, qui contra validum latronem cum fuste venientem sclopetum explodit; vel nobilis, qui contra plebeium non pugno sed gladio se defendit, dummodò à majori violentia, quàm ad sui defensionem necessaria sit, abstineat.

Quæritur VI. an etiam ad defensionem proximi liceat eius invasorem occidere.

℟. Cùm mandatum divinum sit, proximum di-
18 ligere, *sicut seipsum*, ideò non tantùm licet, sed etiam quilibet Christianus obligatur, si commodè possit, proximum ab interitu liberare: *scriptum enim est*, inquit Pontifex in *c. sicut dignum. 6. §. illi etiam. b. t. qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, eum occidit &c.* Est autem hæc obligatio aliquando ex charitate tantùm, qua tenemur proximo; aliquando insuper ex justitiâ, & quidem rigorosè cum proprio etiam periculo: veluti si alicui ex officio incumbat alios ab injurijs & damnis defendere, vt Principibus vel Magistratibus respectu subditorum; vel ex pacto & obligatione, ut Vasallis respectu dominorum, à quibus feuda acceperunt. *c. 1. §. item qui Dominum, quæ fuit prima causa benefic. amit.* militibus respectu eorum pro quibus militant, & Ducum suo-
19 rum. *l. 3. §. ult. & 9. l. 6. §. 3. 8. & 9. ff. de Re militari.* filij quoque ex naturali pietate & gratitudine tenentur subvenire parentibus: quòd nisi faciant, hereditatis eorum redduntur incapaces, *Nov. 115. c. 3. §. 13.* famulos verò nisi tacitè vel expressè ad hoc conducantur, teneri solùm ex charitate, ut Dominum in quocunque periculo defendant, non verò ex Justitiâ commutativa, docet Mol. *de Iust. & jure tract. 3. disp. 33. n. 9.*

Interest autem, an quis teneatur ex charitate vel 20
justitia; nam ex charitate non tenetur aliquis cum magno sui periculo, secus ex justitia. Item ex Justitia oritur obligatio restituendi damnum, si non fiat, quod ex Justitia debetur; ex charitate verò oritur quidem peccatum, & quandoque pœna, si actus charitatis intermittatur, non verò restituendi obligatio.

Quæritur VII. an non tantùm pro defensione corporis, sed etiam rerum & bonorum liceat raptorem sive aggressorem occidere?

℟. Si defensio sit mixta rei & personæ, id est, si
consideratis circumstantiis loci temporis & persona- 21
rum periculum sit, ne raptor non tantùm in bona, sed etiam personam aliquid moliri ausus sit, saltem si ei præstita fuerit resistentia, affirmativa satis inter DD. recepta est, per text. in *c. 2. hoc tit.* Unde de Jure Civili furem nocturnum impunè occidere licet, si absque periculo capi, aut expelli nequeat: quia cùm nox reddat homines temerarios, dignosci facilè non potest, an ad furandum vel occidendum venerit, aut quale facinus tentaturus sit. Diurnum autem furem tunc occidere licet, si se armis defendat. *c. 3. h. t. l. 4. §. 1. ff. Ad l. Aquil. l. furem. 9. ff. Ad l. Cornel. de Sicariis.*

Tota autem difficultas est, an idem dicendum, si nullum personæ periculum immineat? an si v. g. fur cùm meo equo aut sarcina jam aufugiat, quem adhuc telo vel sclopeto insequi possum, hoc mihi liceat? Negativam sententiam de Jure Canonico maximè amplectitur Felinus in *c. 2. h. t. n. 4.* eamque videtur approbare Fach. *Lib. 1. Controv. c. 31.* fundamentum est in *eod. c. 2. h. t.* ubi aliud homicidium tantùm impunè dicitur, quod aliquis committit se & sua liberando, adeòque non tantùm res, sed & personam defendendo: item meliùs fundamentum in *c. suscepimus. h. t.* in illis verbis: *expediebat*, inquit Pontifex, *potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quàm pro conservandis vilibus & transitoriis rebus tam acriter in alios exardescere &c.* & hæc opinio tutior est in conscientia.

Interim si res essent valde magnæ æstimationis, 22
& earum ablatio magnum damnum inferet, & fortassis paupertatem causaret, ne aliter sive per Judicem, sive quodcunque facilius medium res recuperari possent, non auderem damnare eum, qui contrariam sententiam sequeretur, quam docet Sylvester *in verbo. Bellum. §. 2. q. 2.* & Less. *de Iust. & jure. lib. 2. c. 9. dub. 11.* Ratio est, quòd res sint ad vitam necessariæ, ergò sicut licet defendere vitam, ita etiam res. Item quòd, ut consuetudo omnium Rerumpublicarum declarat, pro recuperatione solarum rerum liceat inter Principes suscipere bellum, quamvis in tali bello nonnunquam aliquot millia hominum pereant. Daretur quoque occasio furibus incognitis, ut tantò audaciùs delinquerent, si sine metu possent res aliorum asportare. Et confirmatur ex *c. delicto. 6. de Sent. excommunic. in 6.* ubi Pontifex videtur supponere pro defensione rerum licere uti gladio temporali. Item ex *l. 1. C. unde vi.* ubi rectè possidenti datur potestas suam possessionem vi defendere contra alium vim inferentem.

Ad contraria responderi potest, & quidem ad *c. 2. h. t.* illa verba: *te tuaque liberando.* aliquando posse accipi disjunctivè, ut sensus sit: *te, vel tua &c.* Ad textum verò in *c. suscepimus.* non incongruè dicitur

eum

eum procedere, si res ablatæ fuerint viles, exigui momenti & damni, ut quia amittens aliàs opulentus est, vel si cognita persona raptoris potuerint per Judicem, licèt fortassis non ita facilè, recuperari.

---

§. II.

De Pœnis Homicidij, & Obligatione compensandi damnum datum per Homicidium aut vulnera.

23. *Quæ pœna homicidij de Iure Canonico, maximè in Clericos.*
24. *Quæ pœna de Iure Civili.*
25. *In Homicidio indirectè voluntario infligitur pœna arbitraria.*
26. *In delictis lata culpa non æquiparatur dolo, ut in contractibus.*
27. *Non præsumitur dolus, si quis occiderit aliquem armis ad mortem non usitatis.*
28. *An & quomodo ebrio imputetur Homicidium in ebrietate cammissum? distinguuntur varij casus.*
29. *Ebrietas, quæ non totaliter usu rationis privat, excusare tamen potest à pœna ordinaria.*
30. *Quid si plures ad aliquem occidendum intervenerint?*
31. *Quid Iuris, si vulneratus non statim, sed ex intervallo mortuus sit?*
32. *Ei, qui occidit se defendendo, non servato moderamine, imponitur pœna extraordinaria.*
33. *Occidens seipsum Iure Canonico privatur sepultura Ecclesiastica.*
34. *De Iure Civili eius bona confiscantur: & quando hoc procedat?*
35. *Vulnerans seipsum quomodo puniatur?*
36. *Non obstante pœna criminali homicidæ, seu vulnerantis debet satisfacere damnificato.*
37. *Impensæ in Medicos, & lucrum cessans quoque restitui debet.*
38. *Non solùm vulnerato, sed etiam aliis, qui inde damnum sentiunt, fieri debet restitutio: & quid de creditoribus?*
39. *Si ultimo supplicio reus afficiatur, an nihilominùs fieri debeat satisfactio?*
40. *An pro vulneribus vel cicatrice debeat fieri satisfactio, & n. 42.*
41. *In foro pœnitentiali homicidæ rectè imponuntur pia opera pro anima defuncti.*
42. *Occidens non servato moderamine tutelæ quatenus teneatur ad satisfactionem & quid de duellante provocato.*

Sicut ad principium hujus Tituli diximus, aliud homicidium esse *directè* voluntarium, aliud *indirectè*, sive quod idem, aliud ex dolo & proposito, aliud ex culpa commissum, ideo pro qualitate facti alia & alia pœna statuenda est.

Quæritur ergo I. Quænam sit pœna homicidij directè voluntarij?

℞. De Jure Canon. Laicum excommunicari per
23 sententiam judicis ecclesiastici, sicut notavit Panor. *in c. 1. h. tit. n. 2.* Clericum verò deponi: & si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari, & si nec sic resipuerit, anathematizari, (i. e. solenniter excommunicari: nimirum circumstantibus Episcopum Presbyteris candelas tenentibus, quas deinde in terram proijciant, ac pedibus conculcent juxta modum præscriptum in Rituali, & in *c. debent. 106. causa. 11. q. 3.*) Et demum crescente contumacia degradari & judicio tradi sæculari, secundùm leges puniendum. *c. cùm non ab homine. 10. de Iudiciis*. Solet autem nonnunquam pro qualitate facti pœna exasperari, ut Clericus homicida ad diuturnos, imò aliquando perpetuos, carceres condemnetur. Præthereà in Concilio Trid. *sess. 14. de Reform. cap. 7.* statuitur, ut homicida voluntarius, quamvis occultus, nec in judicio convictus nullo tempore ordinum vel beneficiorum ecclesiasticorum capax sit. Volunt tamen DD. communiter apud Jul. Clarum. *§. homicidium. n. 21.* Clericum homicidam esse quidem inhabilem ad beneficia postea obtinenda, non verò ipso jure privatum beneficiis priùs obtentis, sed privandum per sententiam. Qualiter autem universim tam Laici, quàm Clerici ex homicidio, vel mutilatione contrahant irregularitatem, sive inhabilitatem ad ordines & beneficia in *§. seq.* dicemus.

De jure civili *voluntarium* homicidium, siquidem 24
ex ira & vindicta commissum sit, capitis amputatione punitur, si verò per insidias aut latrocinium, rota & crurifragium adhibetur. *l. 3. §. penult. ff. Ad l. Cornel. de sicar. juncta Constitutione pœnali Caroli V. a. 35.* Licet verò, in *d. §. penult.* ab hac pœna excipiantur nobiles & altioris conditionis homines, iisque pœna deportationis & publicationis bonorum statuatur: testatur tamen Mol. *Tr. 3. disp. 21.* multarum regionum usu & Nobiles ob homicidium *voluntarium*, pro qualitate facti capite puniri.

Quæritur II. Qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, sive culpa tantùm commissum? v. g. si quis lapidem in plateam deijciat, nec proclamaverit, vel bombardam in loco insolito exploserit, & ita aliquem ex transeuntibus occiderit.

℞. In similibus casibus, pœnam utroque Jure esse 25
extraordinariam, & pro qualitate culpæ, ac juxta consuetudinem loci pro arbitrio judicis infligi, ita ut aliquando relegatio, aliquando pœna pecuniaria aut carceris imponatur. Estque hic advertendum, quòd licet in contractibus lata culpa dolo æquiparetur. *l. quod* 26
Nerva. 32. ff. Depositi. non tamen in delictis, in quibus ad pœnam ordinariam infligendam non sufficit lata culpa, sed propositum, & directa voluntas occidendi requiritur; ut habetur in *l. 7. ff. Ad L. Cornel. de sicar.* adde *Constitutionem Carolinam a. 150.* Unde ulteriùs non dolo, sed culpa, & absque animo occidendi homici- 27
dium præsumitur (nisi aliunde de animo occidendi appareat) si quis armis ad occidendum ordinariè non usitatis in altero mortem causarit, veluti si alter alterum pugno, lapide, baculo, cantharo, calceo sive pede in rixa percusserit, ac exinde mors secuta sit, prout pluribus declarat Farinac. *Oper. criminal. par. 5. Homic. concl. 126. n. 127. & seqq.*

Quæritur III. Quid dicendum de eo, qui in ebrietate aliquem occidit?

℞. Et dico I. si ebrietas sit tanta, ut omni usu ra- 28
tionis privet, non imputabitur homicidium ebrio, quia deliberationem & propositum habere non potuit, sed magis amenti & furioso similis est, quorum delicta non puniuntur. *Clement. un. h. t.* idque probabiliter etiam ad eum casum extenditur, si aliquis voluntariè, sed sine intentione homicidij se inebriasset, deliquisset enim tunc se inebriando quidem, non autem occidendo, arg. *c. inebriaverunt. 9. & c. sane. 8. causa. 15. q. 1.* Nec obstat vulgare dictum *causa causæ est causa causati &c.* quia ℞. id intelligendum de causa directa, ex qua per se solet sequi malus effectus, sive homicidium, qualis non semper est ebrietas.

Dico II. Si quis propterea se inebriaverit, ut ad facinus audacior reddatur, jam concepto priùs occidendi

dendi proposito, talis utique nullam excusationem habet, sed verè homicida voluntarius censetur. Similiter neque eum à pœna ordinaria immunem esse, qui levi tantùm ebrietate non privante usu rationis oneratus occidit, docet Mon. *de Arbit. casu* 326. *n.* 7.
29 Interim non dubito, aliquando pœnam minui posse, si ebrietas non quidem totaliter, notabiliter tamen, & majori ex parte usum rationis invertetit, *arg. l. omne delictum.* 6. *§.* 7. *vers. per vinum. ff. de Remilitari.*

Dico III. qui solitus est in ebrietate rixari, & alios cædere, tenetur hanc occasionem evitare, & à vino abstinere: quare si se inebriaverit, & aliquem occiderit, dicetur homicidium saltem indirectè, seu in causa voluntarium, & culpabile commisisse. Less. *de just. & jure lib.* 4. *c.* 3. *n.* 16. ideóque saltem pœna extraordinaria sive arbitraria punietur, non tamen ordinaria: quia eo tempore, quo homicidium factum est, dolus propter nimiam ebrietatem & antecedenter deliberata & directa occidendi voluntas ex supposito absuit.

Quæritur IV. Quid si plures in occisione alicujus intervenerint, & nesciatur, ex cujus percussione, aut vulnere occisus interierit.

30 ℞. Si ex proposito plures ad occidendum aliquem concurrerint, omnes ordinaria homicidij pœna puniuntur, licet unus tantùm occiderit. *Constitutio Carolina.* 148. *c. sicut dignum.* 6. *§. illi. h. t.* si verò in rixa casu oborta plures. v. g. strictis gladijs adfuerint, vel plures percusserint, sed unus tantùm lethale vulnus inflixerit, nesciatur verò quis, neque per tormenta, aut alias probationes veritas haberi possit, volunt communiter DD. tali casu propter incertitudinem nullum capite, sed omnes extraordinaria pœna puniendos esse: quia omnes aliquo modo rei sunt, vel propter auxilium præstitum, vel quòd mortem non impedierint. Clarus *Lib.* 5. *sent.* *§. homicidium. n.* 38. Covar. *in Relect. Clement. si furiosus. h. t. parte* 2. *§.* 2. *n.* 5.

Quæritur V. Quid juris, si vulneratus per aliquod tempus vixerit, & ideò dubitetur, an vulnus inflictum fuerit lethale: an potius ex imperitia Medicorum, inordinata vita, vel alio morbo superveniente vulneratus decesserit?

31 ℞. Iudici incumbere, ut maturè vel per se, vel per delegatum adhibitis peritis Medicis & Chirurgis saltem duobus, si haberi possint, vulnus inspiciat, qui Medici & Chirurgi juramentum præstare debent, quòd suam opinionem sincerè edicere velint, ex quorum deinde Medicorum depositione, consideratis alijs quoque circumstantijs, judex suam sententiam formabit. *Constitutio Carolina. a.* 147. Iulius Clarus *d. loco n.* 43. ubi *n.* 44. *ex Angelo & Gloss. in l.* 11. *C. de Emendatione servorum.* refert, quòd vulneratus, qui ambulavit per triduum, vel qui vixit etiam in lecto decumbens ultra 40. dies, non præsumatur ex vulnere, sed alijs potiùs accidentibus interijsse.

Quæritur VI. Qua pœna sit afficiendus, qui aggressorem occidit, non servando moderamen inculpatæ tutelæ, cùm ipsi fortassis in vita parcere potuisset?

32 ℞. Quamvis nonnulli cum Bal. *in d. l.* 11. *Cod. de Emend. serv.* putent ordinaria pœna afficiendum, eò quòd generaliter habens animum occidendi ordinaria pœna puniendus dicatur in *l.* 1. *§. divus.* 3. *ff. Ad l. Cornel. de sicar.* communiùs tamen receptum est, pœnam esse mitigandam, & extraordinariam statuendam, eò quòd aggressor sibi imputare debeat damnum ex offensione alterius secutum, & ignoscendum aliquo modo sit invaso & provocato, si non potuit in continenti justam iram temperare, arg. text. *in l. si adulterium.* 38. *§. Imperatores.* 8. *ff. de Adulter.* ibi: *difficillimum est justum dolorem temperare, & ideo pœna est mitiganda &c.* Similis textus habetur in *l.* 1. *§. ult. ff. Ad L. Cornel. de Sicar.* in *l. qui cum.* 14. *§. si liberius.* 6. *ff. de Bonis libertor.* & docet Fach. *Lib.* 1. *Controversiarum c.* 32.

Quæritur VII. Quæ sit pœna occidentis aut, vulnerantis seipsum?

℞. De jure Canonico privatur sepultura Eccle- 31
siastica, dummodo constet, quód aliquis sanæ mentis, & deliberatè se ipsum occiderit, adeoque in statu malo & peccati decesserit, ut alibi de sepultura tradidimus. De jure Civili occidentis se ipsum
bona fisco applicantur, si tamen duo concurrant. 14
I. Quód id fecerit metu pœnæ promeritæ, non ex impatientia carceris, tristitia, aut alia causa &c. II. Quód jam priùs crimen commiserit habens annexam pœnam confiscationis, ut læsæ Majestatis, hæresis &c. sicut habetur in *l. ult. §. item rescripsit.* 2. *ff. de Bonis eorum &c.* & clariùs in *Constitutione Carolina. a.* 135. & tradit Fach. *loco supra cit. q.* 128. *num.* 77. Quod notandum contra quosdam absolutè docente bona occidentis seipsum semper confiscari.

Porro si quis se tantùm vulneravit, præsertim
animo occidendi, videtur quidem alicubi præter in- 35
famiam etiam pœnam capitis statui, si scilicet ex mera malitia, non ex impatientia doloris, luctu aut alia causa fecerit. *l. si quis.* 38. *§. ult. ff. de Pœnis. l. omne delictum.* 6. *§. qui se vulneravit.* 7 *ff. de Re militari.* magis tamen practicam credo opinionem, quam refert Farinac. *d. loc. n.* 34. quòd vulnerans seipsum puniatur pro arbitrio judicis extraordinariè, sicut vulnerans alterum.

Quæritur VIII. An & quatenus occisor, vel vulnerator teneatur illis, quibus per homicidium, aut vulnus damnum dedit, compensationem pecuniariam facere?

℞. Cùm pœna, quam occisor, vel vulnerator in
corpore sustinet, ad eum principaliter finem infliga- 36
tur, ut injuria Reipublicæ & legibus illata vindicetur, aliisque terror incutiatur, ideò quantum ad læsum & damnificatum alia satisfactio præstari debet.

Unde I. In æstimationem damni veniunt impen-
sæ in Medicos & Chirurgos, seu generaliter in curatio- 37
nem vulneris factæ; *c.* 1. *de Injur. l. qua actione.* 1. *ff. Ad L. Aquil.*

II. Si vulneratus ejus conditionis sit, ut quotidiano labore lucrum & victum quærat, quo lucro jam propter vulnus careat, etiam eo nomine compensatio facienda est. *d. c.* 1. *& l. ult. ff. De his, qui dejecerunt, &c.* deducendæ tamen sunt expensæ, quas vulneratus quærendo lucrum fecisset, v. g. si pingendo tabulam debuisset colores & alia materialia emere, quia non est lucrum, nisi deductis impensis. Pro labore verò aut molestia corporis ex communiori sententia nihil deducendum est, quia operarius libenter subit pro victu necessario & lucro talem laborem, licèt (cùm labor correspondere debeat mercedi aut lucro, si deduceretur) plerumque nihil restitueretur, tamen interim vulnerator suo facto illud lucrum impendivisset, quod sine dubio iniquum foret, Less. *Lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 19.

III. Homicida tenetur resarcire damnum illis,
qui ex homicidio per se, & directè læduntur, hoc est 38
illis, quibus defunctus ad alimenta, vel rem aliam præstandam ex justitia obligatus fuit, qua nunc propter mortem ejus carere debent, prout sunt liberi, parentes, & uxor, quibus jus petendi alimenta à defuncto competit. Item ex probabili sententia creditores, qui propterea suo debito defraudantur. Pro quanto autem tempore debeat fieri æstimatio alimentorum,

torum, nisi in thesi certò determinari potest: forsan enim occisus diu vixisset, forsan naturaliter, vel alio casu brevi fuisset, mortuus, ideò in qualibet hypothesi consideratis circumstantiis personarum, ætatis, valetudinis, loci, & temporis judex vel transactionem inter partes procurabit, vel per sententiam, quid sibi æquum videatur, restitui jubebit. Lessius *d. lx. dub.* 20. Quòd si liberi aut uxor ex bonis occiso pinguem hereditatem acceperint, utique ipsis nihil restituendum est, cùm ex occisiore potiùs lucrum, quàm damnum sentiant. Deinde plurimo-
39 rum locorum est consuetudo, quòd si homicida fuerit affectus ultimo supplicio, nihil ampliùs ab ejus heredibus petatur, quasi damnum vitæ pœna talionis satis compensatum censeatur. Ubi tamen nulla esset talis consuetudo, de puncto Iuris communiori sententia id non obtineret, juxta dicta.

IV. Licet de jure non sit aliqua restitutio facien-
40 da per modum pretii pro ipsa vita perdita, vel membro amisso, vel cicatrice manente, cùm corpus liberi hominis nullam recipiat æstimationem, ut expressè habetur *in d. l. ult. ff. De his, qui effuderint vel dejecerint. & in l. 3. ff. Si quadrupes pauperiem &c.* nihilominus ob injuriam illatam & dolorem perpessum poterit judex reum in aliquam quantitatem pecuniæ condemnare, eamque læso applicare.

Similiter V. Quamvis communiter sentiant DD. quòd non teneatur occisor pro anima defuncti ex justitia preces, vel alia pia opera offerre; tum quòd res diversi ordinis & generis non veniant in commutationem, adeoque nec res spiritualis pro amissa re temporali & vita; tum quòd incertum sit, an occisus in tali statu decesserit, ut pijs operibus viventium egeat, vel juvari possit: rectè tamen facturum
41 Confessarium si in foro pœnitentiali homicidam pro majori satisfactione ad talia opera pia pro anima defuncti obliget, docet Layman. *in Theolog. moral. de Injusta læsione corporis. c. 6. sub. n. 2.*

VI. Etiam tunc cicatricis aut deformitatis com-
42 pensatio facienda est, si contingat in fœmina, quæ propterea difficiliùs nubat, nisi dote aucta, talis enim fœmina verè damnum patitur pretio æstimabile.

VII. Etiam ille ad restitutionem hactenus re-
43 censito modo tenetur, qui invasorem occidit, vel mutilavit non servato moderamine inculpatæ tutelæ, cui scilicet sine occisione vel mutilatione parcere potuisset citra sui periculum, ut præcedenti §. diximus, quem tamen aliqui valde probabiliter non in totum damnum, sed juxta proportionem injusti excessus condemnant; si verò occisor non fuerit insperatò invasus, sed expressè ad fatale duellum provocatus ab occiso, eum communiter DD. à restitutione excusant, quamvis duellando & occidendo peccaverit? quia occisus per provocationem intelligitur ipsi dedisse potestatem inferendi damnum, quatenus potuerit. Laym. & Less. *cit. locis & pluribus ibidem allegatis.*

Cæterum si homicidium non sit dolo, sed culpa commissum, qualis tunc culpa ad restitutionem sufficiat, & si occisor fuerit mortuus, antequam in judicium vocatus, an tunc heres ejus ad compensationem damni teneatur, inferiùs *in Tit. 36. de Injuriis & damno dato* dicemus.

---

§. III.

De Irregularitate, quæ contrahitur ex homicidio, vel mutilatione.

44. *Quid sit irregularitas:*
45. *Quare ex homicidio oriatur irregularitas?*
46. *Etsi originem habeat ex Iure divino Vel Testamenti, tamen in novo est tantùm Iuris Ecclesiastici.*
47. *Nunquam incurritur irregularitas, nisi ubi in Iure expressum est.*
48. *Dans operam rei licitæ probabiliter non incurrit irregularitatem, nisi ex culpa lata.*
49. *Reprobatur quorundam scrupulus circa periculum irregularitatis in levandis ægris.*
50. *Quando illicitæ rei operam danti ad irregularitatem imputetur homicidium præter intentionem secutum?*
51. *Mutilatio in materia irregularitatis debet strictè accipi pro amputatione membri.*
52. *Quid nomine membri hic significetur?*
53. *Mutilans seipsum etiam in minima parte irregularis fit.*
54. *An vulnerans incurrat irregularitatem, si vulneratus ex alio accidenti sit mortuus?*
55. *Qui occidit ad defensionem necessariam suæ vel alterius vitæ non fit irregularis.*
56. *Quid dicendum si ad defensionem bonorum occiderit?*
57. *Pugnantes in bello iniusto fiunt irregulares, etsi neminem occiderint.*
58. *In bello iusto tantùm ij, qui propria manus occiderint vel mutilaverint.*
59. *Qui contra invasores Reipubl. necessitate coacti pugnant, irregulares non fiunt.*
60. *Clerici adhortantes ad pugnandum in bello iusto irregulares non fiunt.*
61. *Iudices & alii cooperantes ad iudicium sanguinis fiunt irregulares: non autem inde spectante.*
62. *Clerici sine metu irregularitatis civiliter agere possunt contra suos malefactores: cum protestatione tamen.*
63. *Clerici qui habent Iurisdictionem criminalem per alios sine irregularitate exercere possunt: & per se etiam maiorem pœnam in minorem commutare.*
64. *Episcopi dispensare non possunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, proveniente, aut aliàs ad iudicium iam deducto. Benè in mutilatione & homicidio tantùm culpabili.*

I*Rregularitas* hoc loco nihil aliud est, quam inhabilitas, sive impedimentum ad Ordines Ecclesiasticos 44
suscipiendos, vel susceptos exequendos. Dicta est *irregularitas*, quasi *exceptio à regula*: cùm enim omnes regulariter SS. Ordines suscipere possint, ideo qui specialiter excipiuntur & prohibentur, *irregulares* nominantur.

Causa hujus *irregularitatis*, quæ oritur ex homi- 45
cidio, vel mutilatione, non est, tantùm pœna delicti, sed *defectu mansuetudinis & lenitatis*: indecens enim videtur, ut qui alienum sanguinem fuderint, Christi mitissimi proprium sanguinem pro nobis effundentis personam in Altari repræsentent, hostiam immaculatam, & incruentam Deo Patri offerentes. Unde fit, quòd hæc irregularitas non tantùm ex homicidio, dolo, vel lata culpa, sed levi, imò nonnun-
quam

quam licitè commisso contrahatur, ut mox declarabimus.

46 Porro hæc irregularitas originem quidem habet ex Jure Divino Vet. Testamenti, ubi Deus noluit acceptare ædificationem templi, & Sacrificationem à Rege Davide, eò quod multum sanguinem effudisset, & plurima bella bellasset, sed a filio ejus Salomone quietissimo, sicut *Lib. 1. Paralip. c. 22.* dicitur. Verùm quia illæ leges cæremoniales Veteris Testamenti tanquam umbra & præfiguratio Novi Testamenti per adventum Christi expirarunt, *cap. un. ubi DD. de Purific. post Partum*, ideo ista irregularitas, & si quæ alia ex cæremoniis veteris Legis non per Christum ipsum, sed per Pontifices in Ecclesia receptæ sint, non ampliùs ex lege Divina, sed Ecclesiastica tantùm & humana obligare censentur. Ex quo ulteriùs sequitur, quòd sicut in aliis legibus Ecclesiasticis Pontifex po-
47 test declarare, dispensare, vel relaxare, ita etiam in hac lege irregularitatis. Istud quoque advertendum est, in nullo casu incurri irregularitatem, nec per extensionem, aut interpretationem inducendam esse, nisi quatenus in Canonibus expressum habetur, *c. is qui 18. de Sent. excommunicat. in 6.* His igitur fundamentis præmissis circa speciales casus.

Quæritur I. An ex omni prorsus homicidio, vel mutilatione quomodocunque contingente inducatur irregularitas? ℞. Non esse dubium, quin ex occisione directè voluntaria & dolo commissa irregularitas sequatur. At verò si absque dolo ex facto alicuius præter intentionem eveniat homicidium, vel mutila-
48 tio, distingui solet, an occidens, vel mutilans dederit operam rei licitæ, an verò illicitæ? Si licitæ rei operam dederit, valdè probabilis sententia videtur, quam tradit Paulus Laym. *loco supra cit. c. 10. n. 4. cum aliis ibid.* quòd secutum homicidium, vel mutilatio, non aliter imputetur ad irregularitatem, quàm si occidens, vel mutilans culpam latam commiserit, idest, in præcavendo aliquo periculo eam diligentiam adhibere neglexerit, quam communiter omnes boni homines adhibere solent, etsi alij putent etiam culpa levi in tali casu contrahi irregularitatem. Ratio verò assignari potest, quòd cùm hoc casu circa culpam ad irregularitatem requisitam aliquid in specie in jure expressum non habeatur, ideò irregularitas tanquam aliquid odiosum & pœnale, ac impedimentum a SS. Ordinibus, potiùs restringenda, quàm interpretatione extendenda sit, *vulg. c. odia. 15. de R. I. in 6.* Exempla pro
49 ista parte habentur *in c. dilectus 13. cum tribus seqq. h. t.* quæ ibi videri poterunt. Præsertim autem reprobandus est quorundam scrupulus, qui vulnerato, vel ęgro subvenire recusant levando, ne si fortassis inter eorum manus expiret, ipsi accelerasse mortem, & propterea irregulares censeantur: si enim irregularitas oritur ex lenitatis defectu, sanè ex eius contrario, scilicet ipsa lenitate actus misericordiæ, & charitatis Christianæ oriri non potest. Nec est verisimile, quòd Pontifices voluerint per introductam irregularitatem tollere charitatem.

50 Si rei illicitæ opera data sit, hoc est, factum, ex quo mors alicuius præter intentionem secuta est, ex se fuerit illicitum, & prohibitum agenti, commune habetur dictum, quòd *danti operam rei illicitæ* imputentur, quæ sequuntur, licet diligentiam habuerit in pręcavendo damno, sicut notatur *in summario super c. continebatur* 8. *c. suscepimus* 10. *& c. tua nos* 19. *h. t.* Verùm etiam istud dictum explicat Cov. *in Relect. Clement. si furiosus, par.* 2. §. 4. *n.* 10. ut homicidium casuale danti operam rei illicitæ tunc ad irregularitatem imputandum sit, quando actus ille illicitus ex sua natura est ordinatus, vel periculosus ad lęsionem alterius, atque ex eo si non semper, saltem frequenter soleat homicidium, vel mutilatio consequi: veluti si quis jaculetur, aut deiiciat gravia pondera in locum, per quem passim homines transire solent, si imperitus chirurgiam, vel medicinam exerceat spe lucri, & per modum professionis ordinariæ (secus putarem, si quis in casu necessitatis extremæ, & in defectu peritiorum ex misericordia medicamentum, quod putavit expedire, adhibuerit) imperitia enim culpę annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur, §. 7. *& ibi DD. Instit. de L. Aquil.* Econtra si actus ex alio fine fuerit illicitus, non inducetur irregularitas, si per accidens & casualiter contingat homicidium (nisi alio modo agens in culpa saltem levi fuerit.) Unde non erit irregularis, qui gladium furto ablatum alteri bono animo donat, si donatarius ex postfacto illo gladio aliquem occidat, vel si Clericus, de quo exemplum ponitur *in c. dilectus* 13. *h. t.* domi suæ arrestatus contra præceptum judicis foras equitaret, & equus effrenis
factus aliquem obviantem occideret. 51

Quæritur II. Quid veniat nomine *mutilationis?* Cùm in ordine ad irregularitatem passim in Jure homicidio annumeretur mutilatio, ut *in c. 1. de Clericis pugnantibus cap. ult. h. t. in 6. & Clement. un. eod. tit.* Ideò sciendum est, ex communi DD. interpretatione hunc terminum *mutilare* in materia pœnali esse proprié, & strictè accipiendum, ut significet totalem membri amputationem, sicut colligitur *ex cap. Clericis 5. ne Clerici, vel Monachi &c. c. Archiepiscopatu 4. de Raptor.* & propterea non sufficiat ad irregularitatem, si quis tantùm alterum vulneraverit, aut membrum inutile reddiderit. Præterea plures docent cum *Sylvest.*
in verbo Homicidium §. 10. *num.* 4. & Cov. *in Relect. Clement. si furiosus, hoc tit. par.* 3. *in princ. num.* 8. Quòd nomine membri intelligi debeat totum organum, sive corporis pars aliqua principalis peculiarem in corpore functionem obtinens, ut manus, pes, oculus &c. & proinde excusari posse ab irregularitate, qui alteri tantùm unum digitum, & ita tantùm partem membri, vel auriculæ cartilaginem absciderit. Addit tamen Sylvester *d. loc.* aliquam exceptionem, quòd scilicet per vulnerationem, debilitationem, aut digiti abscissionem, tunc quasi jure talionis aliquis fiat irregularis, si alter propterea inhabilis ad Ordines redditus sit, ut quia notabiliter deformatus est, vel pollicem aut indicem amisit: sed non exponit huius exceptionis specia- 52
le, & expressum Juris fundamentum. *Illud* certiùs est, quòd mutilans seipsum ex iracundia, vel impatientia irregularis fiat, in quacunque parte corporis seipsum mutilaverit, ut ex claris Juris textibus diximus *in Lib. I. in Tit. de Corpore vitiatis ordinandis, vel non*: quia major est deformitas, & magis infamis actio in vulneratione 53
sui, quàm alteriùs. 54

Quæritur III. quid si vulneratus fuerit mortuus, non quidem immediatè ex vulnere, sed vel ex imperitia medicorum, vel morbo, aut alio casu superveniente, anne tunc saltem vulnerans censeatur irregularis? ℞. Si mors secuta sit occasione vulneris, quamvis non immediatè ex vulnere, ut quia febris, aut inflammatio supervenit, quam imperiti Medici curare non potuerunt, vulnerans erit irregularis: danti enim operam rei illicitæ imputantur, quę sequuntur, *c. de cætero*, 11. *& c. ad audientiam* 12. *h. t.* Si verò mors contigerit prorsus a causa extrinseca, veluti si etiam lethaliter vulneratum alius omninò occiderit, vel si vulnus fuit levissimum, & nullo modo periculosum; Medicus verò, vel ipse ęger nocivum medicamentum adhibuerit, his, & similibus casibus vulnerans nullam contrahet irregularitatem, *d. cap. ad audientiam in fine.*

Quæritur IV. An homicidium ob defensionem corporis, vel rerum suarum commissum inducat irregularitatem. ℞. Certum esse, quòd invasus ab altero,
cui imminet vitæ periculum, si invasorem mutilet, 55
vel

vel occidat, non fiat aliter irregularis, quàm si modetamen inculpatæ turelæ excesserit, id est, severiùs cum adversario egerit, quàm ad defensionem necessarinm fuerit. *Clement. un. h. t.* idemque dicendum cum Cov. *in Relectione eiusdem Clement. parte* 3. §. *un. n.* 5. & Barb. *de Officio Episcopi allegat.* 51. *n.* 10. de illo, qui ob defensionem sui proximi eius aggressorem servato moderamine occiderit, cùm ad talem defensionem quandoque ex charitate, quandoqne ex justitia obligetur juxta superiùs dicta. § 1. *q.* 6.

56 Verùm non æquè expeditum est, an irregularitatem incurrat, qui ad defensionem bonorum raptorem occidit: ?

Etenim de jure antiquo affirmativa satis certa fuit propter textum in *c. suscepimus.* 10. *in c. significasti.* 18. *& c. petitio.* 24. *h. t.* & cùm in *d. Clement.* tantùm ille excipiatur, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit aut mutilat adversarium, ideo videtur babere locum hìc vulgatum axioma, quòd *exceptio firmet regulam in casibus non exceptis*, & consequenter esse irregularem, quicunque vel relinquendo res suas potuisset mortem evitare, ut notat Glossa *ibidem, & in allegatis capitulis.*

Nec obstat, quòd homicidium sine culpa commissum excuset ab irregularitate, tale autem homicidium ob defensionem retum quandoque sit licitum, adeoque sine culpa, per ea, quæ diximus in §. 1. *q.* 7. quia responderi potest tantùm bomicidium casuale, quod est sine culpa, & præter intentionem excusare ab irregularitate, non autem bomicidium, etsi licitum, ex intentione commissum, sicut in Judice ferente sententiam sanguinis paulò pòst dicemus.

Quare ipse puto, eandem sententiam affirmativam esse hodie etiam tutiorem cum ijs, quos allegat, & sequitur Paulus Laym. *in Theolog. Morali. de Injusta læsione corporis. c.* 9. *num.* 3. ubi ex Nav. refert, ita de stylo Curiæ Romanæ servari. Videri tamen poterunt pro contraria sententia Covar. *d.* §. *un. num.* 6. & Castro *de L. pœnali. lib.* 2. *cap.* 14. quorum sententia non destituitur omni probabilitate eo saltem casu, quo defensio fuit mixta rei & personæ, & agebatur de magna quantitate bonorum ad sustentationem sui & suorum necessaria: cùm enim bona secundus sanguis & vita hominis dicantur per Gloss. *in l. advocatos.* 2. *Cod de Advocatis diversorum judiciorum.* ideò sicut in conservatione vitæ, ita etiam bonorum videtur *d. Clement.* utpotè in re favorabili, interpretationem recipere posse.

Quæritur V. an & quando Milites censeantur Irregulares? ℞. Quamvis in *cap.* 1. 2. *&* 4. *dist.* 51. generaliter Milites à SS. Ordinibus prohibeantur, nibilominus sequens interpretatio recepta est. Et

Dicendum I. milites pugnantes in bello injusto,
57 ex quo cædes factæ sunt, fieri irregulares, licet ipsi propria manu neminem occiderint, idemque est, quoties etiam extra bellum plures concurrunt consilio, vel auxilio ad unius hominis occisionem, qui omnes irregulares fiunt, quamvis unus tantùm occiderit. *c. sicut dignum.* 6. §. *ult. h. t. c. quod in dubiis,* 5. *de Pœnis.*

58 Dicendum II. qui in bello justo pugnarunt liberè & spontè, gratis vel pro stipendio, tunc demum irregulares fieri, si aliquem propria manu occiderint, vel mutilarint (vulneratio autem non sufficit juxta dicta superiùs, *q.* 2.) licet fortassis ex post facto in periculo vitæ constituti id fecerint; quia *Clement. un. h. t.* tantùm illos excipit, qui mortem evitare non valentes occidunt; tales autem potuissent evitare non dando nomen militiæ: unde liberè censentur se periculo homicidij exposuisse atque ideò perfecta lenitate carere.

Quòd si dubitent, an in tumultu bellico aliquem occiderint, & pro parte affirmativa sint verisimiles conjecturæ; in tali dubio tutior via tenenda est, & ab Ordinibus usque ad dispensationem abstinendum. *cap. petitio.* 24. *h. t.* Si verò leve tantùm sit dubium, videtur melior esse conditio possidentis jus accipiendi Ordines. 59

Dicendum III. qui contra invasores Reipublicæ vel civitatis necessitate coacti pugnant, cùm sint in periculo vitæ, irregulares non fiunt, quamvis occidant. *arg. sæpe d. Clement. un. h. t.* Non obstat *d. c. petitio. h. t.* quia explicari potest de Clericis sine necessitate pugnantibus, quando potuisset locus defendi per Laicos.

Dicendum IV. Clericos non fieri irregulares, qui 60
in bello justo bortantur, & invitant milites ad fortiter pugnandum, quamvis multæ cædes fiant, teste Barb. *in d. c. petitio. n.* 2. arg. *cap. igitur.* 7. *c. omni timore, & c. hortatur.* 10. *causa* 23. *q.* 8.

Quæritur V. an etiam ob homicidum publica 61
authoritate factum contrahatur irregularitas? Resp. ex communi & recepta DD. sententia irregulares fieri Judices, Assessores, Accusatores, tabelliones, dictantes, publicantes sententiam, aut litteras executionem bomicidij, vel mutilationes continentes, & generaliter alios ad executionem bujusmodi juvantes (non verò spectantes, qui ad mortem alterius nec directè nec indirectè cooperantur.) Textus & DD. *c. Clericis.* 5. *& c. sententia.* 9. *Ne Clerici vel Monachi. & c.* Nav. *in Manuali. c.* 27. *n.* 212.

Notabile tamen est, quòd etiam Clerici sine metu 62
irregularitatis possint agere civiliter contra suos malefactores ad compensationem damni, vel restitutionem rei ablatæ cum potestatione, quòd hoc non faciant ad pœnam seu vindictam, qnamvis deinde Judex ex officio pœnam sanguinis irroget, ne detur malis bominibus occasio res Clericorum liberè deprædandi, si scitent ab iisdem propter metum irregularitatis accusari non posse, sicut expressè habetur, in *c. h. t. in* 6. Item Clerici, qui simul sunt domini, & Principes temporales, non possunt quidem ipsi personaliter dignoscere & judicare in causa sanguinis, possunt tamen easdem causas alijs suis officialibus delegare, & in genere jubere, ut fiat justitia. *c.* 3. *Ne Clerici vel Monachi. in* 6. pœnas quoque à suis Judicibus statutas moderari possunt, & v. g. rotam promerito pœnam gladij dictare: quia hæc non est condemnatio ad mortem (quæ jam antea a judicibus sæcularibus supponitur facta) sed remissio & actus misericordiæ.

Quæritur ultimò, quis possit in hac irregulatitate 63
dispensare? Resp. Ordinariè dispensationem in Jure competere summo Pontifici, qui solus est super Jus. *Clement. ne Romani.* 2. *in princip. de Electione.* Interim hodie in Concil. Trid. *sess.* 24. *de Reform. c.* 6. datam esse potestatem Episcopis dispensandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto bomicidio voluntario occulto, & alijs deductis ad forum contentiosum, id est, de quibus in judicio litigare cœptum est. Unde, si irregulatitas proveniat non ex homicidio, sed ex mutilatione tantùm, quamvis voluntaria, vel ex homicidio culpabili, non tamen voluntario, vel si modus in defensione excessus sit, dispensare poterit Episcopus, dummodò factum non sit deductum ad forum contentiosum, & occultum sit. Potest autem dici *occultum*, quod non est propalatum, nec est eius propalandi periculum, quamvis unus vel alter sciat, vel quamvis aliquando deductum sit ad forum contentiosum, si ex post facto reus accusatus ob defectum probationum tanquam innocens absolutus sit. Videatur Barb. *in Collectaneis ad dict. c.* 6. *Trid.*

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

SUMMARIA.

1. *Torneamenta quid sint & unde dicta?*
2. *Prohibitio & pœna eorundem, & harum revocatio* in extrav. un. h. t. Joan. XXII.
3. *Prohibentur etiam agitationes bestiarum propter vitæ periculum.*
4. *Qui pro mercede cum bestiis dimicant, sunt infames.*

1 TOrneamentum teste Sylvestro *in verbo, Torneamentum*, secundùm vulgare Italicum dictum est à circuitu & regressione pugilum, unde torneamentum appellat Pontifex in *c. 1. h. t.* nundinas vel ferias, in quibus milites ex condicto convenire solent & ad ostentationem virium suarum temerè congredi.

2 Porrò quia ex istis torneamentis mortes hominum & animarium pericula sæpe provenire solent, ideo non immeritò prohibentur tam de Jure Civili in *l. un. Cod. de Gladiator.* quàm de Jure Canonico in *d. c. 1. h. t.* sub pœna privationis ecclesiasticæ sepulturæ, si quis ex pugnantibus in tali torneamento decesserit. Imò Clemens V. in quadam sua Constitutione contra torneamenta instituentes, & eis favorem, auxilium, aut consensum præstantes, sententiam excommunicationis reservatæ & interdicti in loca, ubi exerceri permittuntur, pronunciavit. Quas tamen pœnas Joannes XXII. in *extravag. un. h. t.* revocavit, ex ea causa, ut plures possent fieri exercitati milites pro subsidio terræ sanctæ contra Barbaros mittendi, sed hæc revocatio utique accipienda est de tali armorum exercitio, in quo, quantum fieri potest, præcavetur corporis & animæ periculum.

3 Eadem ratione, qua torneamenta, & ob causam periculi animæ & corporis, prohibentur etiam agitationes taurorum & ferarum bestiarum, ne homines cum ijs periculosè in pugnam descendant, additurque pœna excommunicationis contra Dominos permittentes tales agitationes, & ibidem decedentes ecclesiastica sepultura privantur, sicut ex Bulla Pij V. refert Quar. *in Summa Bullar. verbo Torneamentum.*

4 De Jure Civili, qui pro mercede cum bestijs in arena dimicant, vel aliquod præmium pugnæ in arena cum bestis actæ accipiunt, infames efficiuntur. *L. 1. §. & qui operas. ff. de Postulando.*

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

SUMMARIA.

1. *Quid sit duellum & ex quibus causis soleat committi?*
2. *Severa constitutio Concil. Tridentin. contra duellantes.*
3. *Referuntur aliæ constitutiones summorum Pont. qui pœnas duelli aggravarunt.*
4. *Clerici hodie censuras & inhabilitatem ad beneficia propter duellum ipso facto incurrunt, à quibus solus summus Pont. potest absolvere.*
5. *Excommunicatio contra duellantes lata ex Bulla Clement. VIII. est reservata & an hæc reservatio in Germania recepta.*
6. *Excommunicati quinam hodie sint vitandi?*
7. *De quibus duellis & quomodo circa ea locum habeant pœnæ duellantium?*
8. *Qui spectantes duella pœnas incurrant?*
9. *Sepultura Ecclesiastica non privantur duellantes nisi in duello decedant.*
10. *Duo casus, ex quibus duellum reddatur illicitum.*
11. *Quomodo provocatus alijs mediis, quàm duello honorem tueri possit?*

DUellum dictum est quasi duorum bellum est enim *duellum* singularis pugna à duobus utrinque sponte suscepta, unde & *monomachia* appellatur in *c. monomachiam 22. causa. 2. q. 4.* id est, singularis sive unius pugna à græco *monos*, quod est *unum* & *machia* pugna. Committitur autem *duellum* aliquando ad rei dubiæ probationem, ut scilicet vincens probasse credatur, & victus in probatione defecisse, qui modus apud antiquos usitatus erat, si aliæ probationes in aliqua causa controversa haberi non poterant. *c. 1. & 2. de Purgatione vulgari.* Aliquando committitur *duellum* ob alias causas, ut ex odio & gloriæ cupiditate, sed quocunque modo fiat, regulariter *duellum* malum & peccatum est: nam priori modo est species purgationis vulgaris, per quam tentatur Deus, ideòque prohibita, sicut inferiùs *de Purgatione vulgari* dicemus. Altero modo utique malum est, ex odio vindictæ aut gloriæ cupiditate vitæ periculum subire, vel alterum interimere. 1

Quare severam constitutionem edidit contra duella Concilium Trid. *sess. 25. de Refor. c. 19.* ibidemque statuit, ut Imperator, aliique Principes & domini temporales, qui locum ad Monomachiam, in terris suis concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac privati dominio civitatis, castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, si illum locum ab Ecclesia obtineant: qui verò pugnam commiserint, & eorum patrini excommunicationis, bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta SS. Canones puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam qui consilium in causa duelli tam in jure, quàm in facto dederint, aut alia quacunque ratione ad idcuiquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur. 2

Eandem Concilij constitutionem sequentes Pontifices per suas Bullas non solùm approbarunt, sed etiam ampliarunt. Ita enim Pius V. *in Bulla*, quæ incipit; *Ea quæ à Prædecessoribus &c.* plures alias pœnas addit, ut pœnas criminis læsæ majestatis, carceris, inhabilitatis ad testamentum faciendum & similes, easdemque extendit ad eos, qui chartas provocatorias subscribunt, affigunt, vel publicant, cum privatione beneficiorum & habilitate ad ea, si Ecclesiastici tale quid commiserint. Gregorius XIII. *in sua Bulla*, quæ incipit: *Ad tollendum &c.* extendit decretum Trid. ad omnes illos, qui ex condicto, statuto tempore, & in loco convento duellum commiserint, etiamsi nulli patrini, aut socij ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nec provocatoriæ literæ præcesserint. Similiter Clemens VIII. *in sua Bulla*, quæ incipit: *Illius vices &c.* confirmat, declarat, & extendit supradictas constitutio- 3

tutiones Apostolicas, ut locum habeant ubique terrarum, etiam circa milites ex privata inimicitia inter se duellantes, eorumque Duces talia duella permittentes. Circa has Pontificias constitutiones.

4 Notandum I. quòd licet olim Clericus offerens alicui duellum, vel oblatum suscipiens, nullam propterea censuram, vel beneficiorum privationem ipso facto incurrent, sed tantùm per sententiam fuisset deponendus, nisi cum ipso Episcopus dispensasset, *c. 1. h. t.* hodie tamen tam excommunicationem, quàm privationem beneficiorum & inhabilitationem ad ea imposterum obtinenda una cum infamia ipso facto incurrat. à quibus pœnis non ampliùs Episcopus (nisi casus esset occultus juxta Trid. *sess. 24. de Refor. c. 6.*) sed tantùm summus Pontifex absolvere potest. Barb *in eod. c. 1. in 6.* & Joan. Honor. *ad hunc tit. n. 3.*

5 Notandum II. excommunicationem, quæ in Conc. Trid. propter duella infligitur, non esse quidem in ipso Concilio Pontifici reservatam, proinde stando soli Concilio posse à quocunque sacerdote absolvi: cùm enim Conditor Canonis absolutionem à censura sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem alijs relaxandi, ut dicitur *in c. nuper. 29. ℣, in secundo de Sentent. excommunicat.* Attamen Clementem VIII. pœnas duellantium, earumque absolutiones Sedi Apostolicæ reservasse, notat Barb. *d. loco.* putat tamen Paulus Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. c. 5. sub n. 4.* apud Germanos, aliosque Septentrionales hanc reservationem receptam non esse.

6 Notandum III. quamvis olim quilibet excommunicatus fuerit ab alijs evitandus in colloquio, oratione, alijsque commercijs, & conversationibus, adeout communicantes cum excommunicato inciderint saltem in minorem excommunicationem. *c. excommunicatos. 17. cum seqq. causa. 11. q. 3.* hodie verò per quandam Extravag. Martini V. quæ incipit: *Ad evitanda scandala &c.* tantùm in duobus casibus excommunicatum vitandum esse, nimirùm *primò*, si fuerit notorius Clerici percussor: & *secundò* si ob aliam causam (v. g. in præsenti ob duellum) contraxerit excommunicationem, & simul fuerit publicè per Episcopum tanquam excommunicatus denuntiatus, & proclamatus: sicut hac de re inferiùs, *in Tit. de Sentent. excommunicat.* dicemus.

7 Notandum IV. *Constitutiones* supradictas procedere solùm de duellis ex condicto, statuto tempore, & in loco convento, ac cum ordinario vitæ periculo institutis. Quare non incurrentur pœnæ duellantium, si duo sine præcedenti provocatione & assignatione loci & temporis subitò in platea rixas & pugnam incipiant, vel si duo pugnis tantùm aut armis solùm levioribus, ut plerumque soleat abesse commune periculum, secum dimicent. Item cum verba accipienda sint cum effectu. *c. cùm super. 23. de Officio delegati.* quorundam non est improbabilis sententia non incurri pœnas duellantium per solam comparitionem in loco destinato, nisi duellum actu secutum sit: in pœnalibus enim termini strictè accipiendi sunt, nec ultra casus in jure expressos extendendi. Barb. *in Collectan. ad d. c. 19. Trid. n. 12. vers. sed contrarium.*

8 Notandum V. quòd de spectantibus dicitur, intelligendum esse de ijs, qui studio ad locum duelli accedunt, & ex quorum præsentia duellantes redduntur audaciores. Quare non incideret in excommunicationem, qui casu transiret locum duelli, & obiter aspiceret, non figendo ibi pedem, vel qui ita latenter aspiceret, ut prorsus à duellantibus non adverteretur.

9 Notandum VI. Pœnam privationis ecclesiasticæ sepulturæ illis tantùm infligi, qui in ipso conflictu decedunt, ut verba Trid. *d. Sess. 25. c. 19.* sonant, & similis textus habetur, *in c. 1. de Torneament.* ubi dum sepultura ecclesiastica propter torneamenta denegatur, adduntur hæc verba, *si quis ibi mortuus fuerit, &c.* Unde cùm in pœnalibus termini sint strictè accipiendi, nimis videtur durum, quod quidam docent apud Barb. *ad dict. loc. Trid. n. 20.* privandum esse aliquem sepultura ecclesiastica, licet ob vulnus acceptum non statim, sed alio die moriatur, nisi fortè supponatur, quòd talis impœnitens decedat, quo casu sicut quilibet in peccato mortali decedens meritò carebit sepultura. *arg. c. fures. 31. causa. 13. q. 2.* Illud fortè plus probabilitatis habet, quòd decedentes in loco duelli & conflictu sepultura priventur, quamvis ante mortem signa pœnitentiæ dederint, aut etiam à Presbytero casu interveniente absoluti sint: quia denegatio sepulturæ non est præcisè ob decessionem in peccato, sed in pœnam & detestationem duelli commissi, & ut homines tantò magis à duellis terreantur, statuta; atque tali casu verè impleta sunt verba Trid quòd aliquis in ipso conflictu decesserit, sicut satis evinci potest ex textu juncta Gloss. *in d. c. 1. de Torneamentis.* Interim etiam hic consuetudo locorum attendenda est, quæ teste Sanch. *in Selectis disp. 36. n. 5.* in quibusdam locis in contrarium viget, ut præsertim in duellis privatis & datis pœnitentiæ signis decedentibus sepultura non negetur.

10 Notandum ultimò, duos tantùm casus principaliores à DD. inferri, ex quibus liceat duellum. *Primus* est, si ex causa publica scilicet ad reipublicæ bonum, belli exitum, & securitatem ab hostibus obtinendam, magis expedite Ducibus videatur, ut totum bellum in *duellum* resolvatur, quale fuit inter David & Goliath. *1. Regnum. 17.* *Alter* casus est, si quis causa defendendi vitam, honorem, vel bona sua cum aggressore congrediatur. Attamen ex hac causa solummodo ex parte provocati, non autem provocantis, redditur duellum licitum, & tunc demum, si provocatus aliud medium se defendendi non habeat, v. g. si in continenti duellum offeratur, nolenti acceptare verbera, vel vulnera immineant. Nam si intervallum concedatur, atque ad certum diem & locum provocatio fiat, ordinariè alijs medijs honor, vel fama conservari possunt, vel adeundo ordinarium judicem, vel dicendo ad provocantem, se non recusare pugnam, sed duellum tanquam illicitum, & provocantem experturum, quo cum negotia habet, si palam & non proditoriè aggressus fuerit. Accedit, quòd tantùm apud vulgares, & plebeios homines honor recusantis duellum periclitetur, non verò apud bonos & prudentes Christianos. Et deinde quòd valdè dubium sit, an ad defendendum honorem liceat vitam tanquam majus bonum periculo exponere. Videatur Less. *de Iust. & Iure lib. 2. 9. n. 83.* Laym. *loco cit. c. 3. n. 3.*

TITULUS XV.

De Sagittarijs.

SUMMARIA.

1. *Prohibitio Sagittariorum etiam ad alia tela extenditur.*
2. *Procedit in bello injusto, & multò magis, si in bello inter infideles & Christianos fideles infidelibus deserviant.*

1 IN hoc Tit. sub pœna anathematis seu excommunicationis prohibet Pontifex, ne illi, qui in ejaculandis sive mittendis sagittis periti sunt, hanc artem contra Christianos exerceant; quæ constitutio est antiquitus lata, ubi frequens usus sagittarum fuit, quare hodie idem dicendum erit de illis, qui tormenta, & alias machinas bellicas contra Christianos instruunt. Advertit tamen Joan. Honor. *ad hunc tit.* quòd hæc constitutio intelligenda sit, si bellum ex parte illorum, quibus tales Sagittarij vel jaculatores serviunt, iniquum sit. item Gloss. & Barb. *in c. un. h. t.* excommuninationem hic statutam non esse latæ, sed ferendæ sententiæ: quod forsan procedit, si bellum inter Christianos geratur, si autem bellum sit inter infideles & Christianos, tunc Christiani, qui infidelibus deserviunt, excommunicationem reservatam, aliasque pœnas incurrunt, de quibus *in cap. 6. & cap. quod olim 12. de Iudæis. & in extravag. un. Ioannis 22. & 1. inter communes eod. tit. de Iudæis.*

TITULUS XVI.

De Adulterijs & Stupro.

SUMMARIA.

1. *Species luxuriæ illicitæ enumerantur.*
2. *Quid sit adulterium? & quomodo in hoc differat Ius Canonicum à Iure Civili:*
3. *Etiam in foro conscientiæ gravius est adulterium cum conjugata, quàm soluta.*
4. *Quomodo agatur civiliter ex adulterio, & quæ sit obligatio restitutionis.*
5. *Quibus casibus ab obligatione restitutionis adulter excusetur?*
6. *Pœna adulterij capitalis de Iure Civili in fœminis mitigata: & quid de consuetudine?*
7. *Polygamia gravius puniri debet: & quando cum effectu censeatur contracta?*
8. *Quæ pœna adulterij de Iure Canonico.*
9. *Adulterium puniri debet, etsi uterque conjugum deliquerit.*

1 SIcut in Decalogo post homicidium prohibetur *Mœchia*, ita etiam postquam Compilator egit de *homicidio*, in hoc tit. ad delicta carnis progreditur. Cùm autem unus solus concubitus sit licitus, scilicet matrimonialis, cæteri verò omnes Jure Divino & Canonico prohibiti, & in jure sint plures luxuriæ species, ideo Farinac. *in Tract. oper. criminal. de Delictis carnis. q. 137. n. 3.* eas species ad sequentia capita reducit, scilicet ad *fornicationem, concubinatum, stuprum, adulterium, sodomiam, incestum, sacrilegium & raptum*, quam divisionem nos quoque imitaturi, convenienter rubricæ hujus tit. præmittemus.

---

§. I.

De Adulterio.

2 ADulterium quasi transitus ad *ad alterius torum* dicitur secundùm Hostiensem *in Summa h. t. 6. quid sit adulterium. n. 1.* Et quamvis de Jure Civili adulterium tantùm in nupta committatur. *l. 6. §. 1. & l. stuprum. 34. §. 1. ff. Ad l. Iul. de Adulteriis.* & non dicatur propriè adulterium, si committatur cum soluta: quia Ius Civile adulterium potissimùm considerat ex confusione seminis, & incertitudine prolis, cùm ex parte fœminæ adulteræ nesciatur adulterinàne sit proles, an propria mariti. De Iure verò Canonico, & quantum ad forum conscientiæ adulterium committitur, etiamsi conjugatus cum soluta peccet: quia hoc jure læsio justitiæ & fidei conjugalis attenditur, & ne conjuges ad imparia judicentur, cùm similem sibi invicem debeant continentiam. *c. nemo. 4. causa 32. q. 4. & c. ult. ead. causa q. 6.* Interim tamen in hoc jure etiam & circa forum conscientiæ semper graviùs peccat conjugatus, qui cum conjugata, quàm qui cum soluta congreditur: quia illo casu non tantum lædit fidem propriæ uxori debitam, sed etiam jus alterius mariti, & frequenter liberorum ejus, si ex tali adulterio filius nascatur, quem deinde veri liberi tanquam putativum fratrem pro coherede habere, & pater alimentare debet. 3

Ex adulterio agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. Civiliter agit maritus contra uxorem adulteram, vel vice versa uxor contra maritum ad divortium perpetuum, & amissionem dotis, vel donationis propter nuptias, sicut in *Lib. IV. Tit. de Divortiis* explicavimus. Item Civilis obligatio etiam in conscientiæ foro incumbit adultero, si ex assertione adulteræ, aliisq; sufficientibus argumentis sibi persuadeat, vel persuadere debeat, prolem ex se genitam esse, ut restitutionem faciat marito, qui cùm se patrem credidit, prolem adulterinam alimentavit, vel dotavit; & deinde etiam compensare debet damnum reliquis liberis legitimis, qui propter successionem spurij læsi sunt: quia adulter, vera causa hujus læsionis est, & consequenter sicut quilibet alius, qui alterum contra justitiam læsit in bonis, ad restitutionem meritò tenetur. Sed & ipsa mater adultera tanquam simultanea causa dictæ læsionis obligatur, ut vel prolem adulteram manifestet marito, aut aliis liberis, vel aliam compensationem de proprijs bonis ijsdem faciat. 4

Excusat tamen ab hac obligatione & restitutione I. inopia adulteri vel adulteræ & defectus medij ad compensandum. *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo malo.* II. Si sciat adulter malum ab adultera compensatum, vel certè compensandum. III. Si crimen sit occultum, & compensatio tacita vel expressa, vel manifestatio adulterij fieri non possit sine magno periculo vitæ vel famæ. Text. & DD. *in c. officij. 9. de Pænitent. & remissionibus.* IV. Si adultera revelando nihil proficeret, utpote fidem non habitura omni probatione destituta, cùm filiùs non teneatur credere, nec Jura præsumant esse adulterinum, quamvis mater adulterium commiserit, nisi alia apertiora indicia concurrant. *c. per tuas. 10. de Probat. l. filium. 6. ff. De his qui sunt sui vel alieni juris. l. miles. 11. §. 10. ff. ad L. Iul. de Adulteriis* V. Si adulter vel adultera verè dubitent, an partus ex adulterio, an verò ex marito conceptus sit, valde probabilè tale dubium à restitutione excusare, quia in dubio debemus esse proniores ad absolvendum, quam condemnandum & obligandum. *l. Arianus. 47. ff. de Oblig. & action.* & quia ipsi adulteri hactenus fuerunt liberi ab obligatione, & sic in possessione libertatis, in dubio melior censeatur conditio possidentis. *l. in pari. 128. ff. de R. I.* Videatur de hac restitutionis obligatione Less. *Lib. 2. c. 10. dub. 6. & 7.* Cov. *in Relect. c. peccatum. de R. I. in 6. parte 1. n. 8.* 5

Criminaliter agitur ex adulterio ad pœnam & vindictam publicam adulteris imponendam. De Jure civili pro adulterio pœna gladij sive ultimi supplicij constituta est in *l. quamvis. 30. in fine Cod. Ad l. Iul. de Adulteriis.* Quam deinde Iustinianus Imperator in fœmi- 6

fœminis adulteris propter sexus fragilitatem mitigavit, ut circa illas cessante pœna mortis, verberatæ in Monasterium detrudantur, easque marito intra biennium recipere liceat, biennio verò transacto, si maritus non recepit, toto vitæ tempore in Monasterio ad agendam pœnitentiam manere debeant. *auth. sed hodie. C. jam dict. tit.*

Verùm de consuetudine & ex particularibus singularum Provinciarum statutis rarò adulteri maximè pro prima vice morte puniuntur, sed potiùs pœna pecuniaria, fustigationis, carceris, relegationis vel similis, ut proinde usu locorum pœnam adulterii factam esse arbitrariam non immeritò asserat Farinac. *de Delictis carnis. tit. 16. q. 141. n. 72.* Monent tamen DD. & gravis peccati arguunt judices, qui in puniendis adulterijs nimis remissi sunt, unde multoties maxima scandala imò & cædes proveniunt. Farinac. *d. l. n. 66.* Jul. Clar. *in §. adulterium. n. 7.*

7 Graviùs verò puniendum est illud adulterium, quod sub specie matrimonii committitur, & *polygamia* dicitur, cùm per eam Sacramento matrimonii magna irreverentia irrogetur, quando scilicet priore matrimonio adhuc stante & vivente conjuge, scienter simul & voluntariè cum alia persona nuptiæ contrahuntur, cujus pœnam capitalem videtur statuisse Carolus V. *in Constitutionibus pœnal. a. 121.* Sed hæc constitutio ita interpretanda est, ut non sufficiat solummodò secundum matrimonium contractum esse, nisi etiam copula carnalis accesserit: habet enim ibidem Imperator tales polygamos pro adulteris, adulterium autem sine copula non committitur. Item cùm Imperator tantùm statuat pœnam viro vel fœminæ jam alio matrimonio ligatis, ideo hæc pœna non erit extendenda ad personam solutam, licet cum polygamo etiam matrimonium ineat scienter, maximè si fuerit fæmina, in qua nec pœna ordinaria adulterii de Jure civili locum habet, cùm eo jure adulterium non committatur in solutam, sed conjugatam, ut dictum.

8 De Jure Canonico olim Laici contumaciter in adulterio persistentes excommunicabantur. *c. intelleximus. 6. h. t.* & aliquando capilli ac vestimenta eorum in ignominiam abscindebantur. Hodie verò pœna est arbitraria, & quamvis crimen adulterii sit mixti fori, tamen punitio circa Laicos plerumque relinqui solet judici sæculari, atque ex decretis Conc. Trid. *sess. 25. de Reform. c. 3.* excommunicatio non debet fieri nisi in subsidium, quando alia media puniendi & coercendi deficiunt. Clerici quoque maximè pro primo adulterio non statim deponi, sed ad tempus ab officio suspendi vel incarcerari solent. Deinde in *c. etsi Clerici. 4. §. de Adulteriis. de Iudiciis*, cum Clericis etiam ob adulterium depositis conceditur Episcopo dispensare.

9 Demum etiam circa materiam adulterii est advertendum, adulterium puniendum esse, tametsi uterque conjugum deliquerit, cùm delicta non debeant manere impunita. Nec obstat illa regula, quòd *delicta paria mutua compensatione tollantur.* quia hoc tantùm procedit in actione civili, si maritus, qui ipse adulterium commisit, vellet contra uxorem adulteram ad divortium agere, non autem si agatur *criminaliter* ad pœnam authoritate Magistratus infligendam.

§. II.

De Stupro.

SUMMARIA.

10. *Quid sit stuprum & quæ ejus pœna de Iure Canonico?*
11. *An stuprator teneatur copulativè ad defloratam ducendam & dotandam?*
12. *Leges Divinæ judiciales antiqui Testamenti in novo receptæ possunt Iure vel consuetudine limitari.*
13. *Deflorator sub promissione matrimonii simpliciter eam tenetur ducere.*
14. *Puella deflorata præsumitur fuisse virgo, & sedacta à defloratore: nisi aliæ præsumptiones fiat in contrarium.*
15. *Si deflorata nullum damnum patitur, ante sententiam judicis deflorator ad nihil ei tenetur.*
16. *Struprum violentum graviùs puniri debet, & etiam pœna capitali.*

QUamvis *stuprum* in latiore significatione plerasque 10
alias luxuriæ species præter adulterium comprehendat. *l. stuprum. 34. ff. ad L. Iul. de Adult.* propriè tamen accipitur *stuprum* pro illicita Virginum defloratione, teste Gratiano *in c. 2. §. cùm ergo. causa. 36. q. 1.* Pœna de Jure Canonico hujus delicti traditur in *c. 1. h. t.* per hæc verba: *Si sedaxerit quis Virginem needum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si verò pater Virginis dare noluerit, reddet pecuniam, quam Virgines accipere consueverunt.* Ex quo textus licet nonnulli antiquiores Ca- 11
nonistæ voluerint *copulativè* imponi, ut deflorator cogatur ad dotandam, & simul ad ducendam; nihilominùs recentiori tum DD. tum judiciorum sententia magis receptum est, ut deflorator non præcisè ad matrimonium, sed sub alternatione, vel ad matrimonium, vel ad dotationem compellatur; in alternativis autem debitoris est electio, ideò sufficit alterum impleri. *c. in alternativis. 70. de R. I. in 6. l. plerumque. 10. in fine. ff. de Iure dotium*, atque videtur declaratum in *c. 2. h. t.* ubi tantùm sub alternatione aliquis ad matrimonium compellitur, nisi malit pœnam fustigationis, excommunicationis, ac intrusionis in Monasterium subire: quæ etiam pœnæ ex communi interpretatione tunc demum infliguntur, si ob inopiam deflorator dotem præstare nequeat, ut locum habeat, quod dicitur, *qui non habet in ære, luat in corpore.*

Nihil quoque in contrarium facit, quod dictum *cap. 1.* sit ex lege divina scilicet ex antiquo testamento *Exodi 22.* desumptum, ubi copulativè ponitur ut deflorator *& ducere & dotare teneatur.* Nam ℟. illam Legem non esse moralem, sed judicialem, quales Leges per adventum Christi expirasse censentur, ac in
novo testamento transumptæ, obligant tantùm ex Jure 12
humano, & proinde possunt à legislatoribus humanis vel consuetudinibus locorum certo modo temperari ac mitigari. Barb. *in eod c. 1. h. t.* Imò hodie pœna excommunicationis & detrusionis in Monasterium in desuetudinem abiit, ac plerumque punitio hujus criminis sicut aliorum, quæ sunt mixti fori, solent judici sæculari relinqui. Aliud autem dicendum, si quis non
tantùm defloraverit virginem, sed insuper promis- 13
sionem matrimonii sive fictam, sive veram fecerit; talis enim præcisè tenebitur defloratam ducere sicut tradi-

dimus in *Lib. IV. Tit. de Sponsal. & Matrim.* §. 2. *n.* 13.

14 Cæterùm puella in dubio præsumitur virgo, & neganti virginem incumbit probatio, quòd prius ab alio fuerit desflorata: sicut quivis præsumitur bonus, donec probetur malus. *l. merito.* 51. *ff. Pro socio.* præsertim si puella parata sit juramentum de sua virginitate præstare, cui credendum est, tum odio delinquentis, tum quòd talis assertio habeat præsumptionem naturæ pro se (cum virgo nascatur) ait Farinac. *de Delictis carnis tit.* 16. *q.* 167. *n.* 135. Item etiam puellam seductam præsumi. v. g. lascivis jocis, importunis persuasionibus, minis, vel muneribus tradit Barb. *in d. c.* 1. *n.* 7. ubi tamen *n.* 9. rectè addit, has præsumptiones aliquando per contrarias elidi, & dispositionem sæpe dicti *c.* 1. non habere locum, si fæmina, cum qua quis peccavit, fuerit vilis, vel minùs honestæ vitæ, passim vagans non servato verecundiæ pudore, vel alijs modis solita affectare impudicos amores, dummodò vilitas personæ non desumatur ex paupertate vel conditione ejus, sed ex vita & moribus, nam & pauperi deceptæ compensandum est damnum per matrimonium vel dotem, si propterea diffamata difficiliùs nubat.

15 Annotari etiam potest quod communiter tradunt DD. deflotatorem probabiliter ad nullam restitutionem saltem ante judicis sententiam in conscientia teneri, si deflotata nullum aliud inde damnum perpessa est, ut quia delictum prorsus occultum est, & fœmina alias nuptias vel de facto contraxit, vel imposterum æquè facilè ac priùs contrahere potest. Less. *Lib.* 2. *c.* 10. *dub.* 2.

In Clerico pœnam stupri arbitrariam, scilicet suspensionis, carceris, degradationis, vel depositionis pro qualitate personæ & circumstantiarum concludit
16 Farinac. *cit. loc. num.* 63. Acriùs tamen semper punitur stuprum violentum, cujus pœnam circa Laicos capitalem constituit Carolus V. *in Constitut. pœnal. a.* 119. non tantùm si in virginem, sed etiam si in quamcunque fœminam honestam maritatam, vel viduam talis violentia commissa fit. His verò duobus vitiis juxta rubricam de adulteriis & stupro expeditis breviter ad alia carnis delicta transeamus.

---

§. III.

De Fornicatione & Concubinatu.

S U M M A R I A.

17. *Quomodo fornicatio differat à stupro?*
18. *Fornicationem esse peccaminosam & illicitam ostenditur ex SS. Lit.*
19. *An & quæ pæna sit fornicationis?*
20. *Fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem, & quomodo probari possit, esse patrem prolis.*
21. *Concubinatus quid sit de Iure civili & Canonico?*
22. *Etsi de Iure Civili nullam pœnam haberet, hodie tamen in utroque foro punitur.*
23. *Pœna Concubinariis & concubinis à Trident. statuta.*
24. *Exponitur textus* in c. 4. & 5. dist. 34. *ubi concubinæ permittuntur.*
25. *Speciales pœnæ Trident. contra Clericos concubinarios.*

17 QUemadmodum stuprum, ita & *fornicatio* talem latam & strictam significationem habet. Lato modo pro omni illicito concubitu sumitur; creditur enim derivata hæc vox à fornicibus, id est locis occultis, in quibus olim scorta habitare, talia delicta patrare consueverunt. Strictè verò & propriè significat concubitum personæ solutæ cum soluta jam deflorata, & ad distinctionem aliorum solet fornicatio simplex dici. *c.* 2. §. *cùm ergo. causa* 36. *q.* 1.

18 Licet autem fornicatio apud quosdam homines adeo invaluerit, ut in profundum malorum descendentes contemnant, insuper affirmare audentes, non esse peccatum: nihilominùs pro indubitato tenendum, & apud omnes Ecclesiæ DD. receptum est, non tantùm jure humano Canonico; sed etiam Divino fornicationem, & quamcunque aliam luxuriam præter concubitum matrimonialem damnari, & sub peccato mortali prohiberi. Ita enim Apostolus *ad Gal.* 5. *V.* 19. inquit: *manifesta autem sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c.* & mox subdit: *quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* Item 1. *ad Corinth. c.* 6. *vers.* 15. *nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? absit, fugite fornicationem. &c.* & *ad Ephes. c.* 5. *vers.* 5. *hoc enim scitote, quòd omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei...*

Sunt quidem nonnulla loca, in quibus fornicatio impunè grassatur, non tamen propterea fornicatio peccatum non est, aut tanquam licita approbatur, sed tantùm dissimulatur pœna, ne calidiores illæ nationes in graviora delicta scilicet adulteria, vel peccata contra naturam proruant: aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, id quod minus est, etiam à probis viris dissimulanter tolerari, docemur exemplis propositis in scriptura *Genesis.* 19. & *Iudicum.* 19. textus notabilis in *cap.* 1. *ubi latè* Barb. & *in c.* 2. *vers. est tamen dist.* 13. *c. offerebat.* 32. *causa.* 32. *quæst.* 7.

19 Pœna simplicis fornicationis quamvis de Jure Civili nulla constituta sit, ut apparet ex *L. si uxor.* 13. §. 2. *ff. Ad L. Iul. de Adult.* & *L. un. Cod. de Concubinis.* Hodie tamen tam circa Laicos quàm Clericos apud omnes bonos præsertim Germaniæ Magistratus simplex fornicatio arbitrariè juxta loci consuetudinem punitur, Menoch. *de Arbitrariis casu* 288. *n.* 12. Julius Clarus. §. *Fornicatio n.* 6.

20 Ad dotationem verò vel matrimonium ob fornicationem simplicem sine qualitate stupri commissam fornicator non tenetur, debet tamen alere prolem, quam fæmina ex eo concepit, *c.* 5. & *ibi DD. De eo qui duxit, &c.* nec audiri solet, tametsi neget, esse patrem: nam si confessus vel convictus fuerit de copula, hoc ipso præsumetur pater, nisi alium monstrare possit. Quòd si plures cum eadem muliere commercium habuerit, recurritur ad circumstantias, cui nimirùm, vel tempus partus, vel physiognomia prolis magis correspondeat, imò aliquando favore prolis, ne ob defectum alimentorum intereat, juramento mulieris creditur. Qua de re videri poterit Berlichius *Conclus.* 38. *n.* 41. & *seqq.* His de fornicatione præmissis nunc de concubinatu dicamus.

21 *Concubinatus* de Jure Civili, & in ordine ad legitimationem liberorum per subsequens matrimonium tunc propriè dicebatur, si quis fæminam solutam domi loco uxoris detinuisset. *L. nuper.* 11. *Cod. de Naturalib. liberis* & per ea quæ diximus in *Lib. IV. in tit. Qui filii sint legitimi.* In ordine verò ad pœnam promerendam Concubinatus rectè dici potest, si quis cum certa aliqua fæmina seu soluta, sive maritata, sive intra, sive extra domum assiduam libidinem exerceat.

Licet verò de Jure Civili non fuerit concubinatus

natui propriè tali (nisi simul habuit adjunctam qualitatem stupri, vel adulterij) pœna statuta, ut colligitur ex toto *tit. ff. & Cod. de Concubinis*. Hodie tamen non tantùm in foro Ecclesiastico, sed etiam Civili concubinatus acriùs, quàm simplex fornicatio punitur, & merito: cùm utique perseverantia in crimine sit circumstantia aggravans, & tantò sint graviora crimina, quantò diutiùs durant, sicut dicitur in *c. ult. de Consuetudine*, ac diuturnitas temporis peccatum non minuat, sed augmentet, juxta *c. cùm haberet. 5. De eo, qui duxit, &c.*

23 Specialiter Conc. Trid. *sess. 24. de Refor. Matrim. c. 8.* ad extirpandum concubinatus crimen statuit concubinarios tam solutos, quàm uxoratos cujuscunque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab Episcopo, seu Ordinario etiam ex officio ter moniti ea de re fuerint, & concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunicandos esse, nec absolvendos, donec reipsa admonitioni factæ paruerint. Circa ipsas quoque concubinas & mulieres sive conjugatæ, sive solutæ sint, constituit Concil. *d. l.* ut ab Ordinariis locorum ex officio graviter pro modo culpæ puniantur & extra oppidum vel diœcesim, si id iisdem Ordinariis videbitur, invocato etiam, si opus fuerit brachio sæculari, ejiciantur, & huic constitutioni Concilij & prohibitioni concubinatus etiam in foro sæculari parendum est: quia leges civiles in materia peccati correctionem à SS. Canonibus accipiunt, arg. *c. ult. ubi DD. de Præscript.*

24 Neque scandalizari aliquis debet ex textu Concil. Toletani & B. Isidori, qui refertur in *cap. 4. & 5. dist. 34.* ubi dicitur: *Christianis aut uxorem, aut pro uxore concubinam habere licere*: nam in hoc textu nomine concubinæ non intelligitur scortum (nam hujus usum, utpote jure Divino prohibitum, sicut mox ante de fornicatione diximus, non potuissent SS. Patres permisisse) sed uxor per verba quidem de præsenti desponsata, sine tamen dotalibus instrumentis vel aliis solennitatibus, quæ olim saltem ad honestatem matrimonij requirebantur, juxta *c. aliter 1. causa 30. q. 5.* qualis uxor propterea ob defectum illarum solemnitatum non uxor, (quamvis revera uxor esset & matri-
25 monium ejus validum) sed concubina, præsertim in foro externo & de Jure Civili dicebatur. Specialiùs verò circa Clericos & Ministros Ecclesiæ laboravit Concil. Trid. *sess. 25. de Refor. c. 14.* ut qui se Divino cultui addixerint, ab impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu revocentur, populusque hinc eos magis discat revereri, quo illos vitæ honestioris cognoverit. Statuit proinde ut Episcopus contra eosdem Clericos concubinarios, qui suspectas mulieres intra vel extra domum detinent, per privationem fructuum, suspensionem, privationem beneficiorum, & denique excommunicationem procedat juxta modum præscriptum in *d. c. 14.* Qua de re etiam dixi in *Lib. III. Tit. 2. de Cohabit. Cler. & Mul.*

---

§. IV.

De Sodomia, Incestu & delictis contra naturam.

26. *Quid sit crimen Sodomiæ?*
27. *Pœnæ eius de Iure Canonico, præsertim in Ecclesiasticos id committentes statutæ.*
28. *Pœna Iuris Civilis contra Sodomitas, &c.*
29. *Quid sit incestus & an cum affinibus ex copula illicita committatur?*
30. *Restrictio per Concil. Trid. impedimento matrimonii ad secundum gradum, etiam incestus censetur restrictus.*
31. *Peccans cum consanguinea sponsæ nondum cognitæ non propriè committit incestum. Item si peccat cum conjuncta tantùm cognatione spirituali vel legali.*
32. *Quæ pœna sit incestus sine matrimonio utroque Iure.*
33. *Pœna contrahentium incestuosas nuptias.*

Turpissimum, infame, ac homine ingenuo præsertim Christiano, maximè indignum vitium, à Sodoma Civitate nomen traxit, quæ propterea una cum tota illa regione igne cælitus delapso concremata est, ut *Gen. 19. c.* legitur, & in genere significat omnem libidinem contra naturam, id est, quæ aliter peragitur, quàm rectus naturæ ordo ad procreationem liberorum instituit, sive deinde id fiat cum bestiis, sive cum masculis aut fæminis. Dividitur in Sodomiam propriè dictam, bestialitatem & mollitiem, quorum nefandorum criminum longiorem descriptionem apud Germanos minùs iis deditos ob ingentem turpitudinem & infamiam libenter omitto & remitto ad Farinac. *Tract. de Delictis carnis. tit. 16. q. 148.* Julium Clarum *in Practica criminali. §. Sodomia.* & Aloys. Riccium *in Praxi fori Ecclesiastici parte 3. resolut. 56. & seqq.* 26

Pœna *Sodomiæ* ex Jure Canonico est, ut Laici excommunicentur, Ecclesiastici verò beneficiis priventur & deponantur *c. ut Clericorum. 13. de Vita & honestate Cler. c. Clerici. 4. de Excessibus Prælator.* Imò hodie ex *Constitutione* Pij V. edita anno 1568. Ecclesiastici tam dirum nefas exercentes omni privilegio Clericali, omnique beneficio, dignitate & officio Ecclesiastico authoritate ejusdem constitutionis privantur, ita ut per judicem Ecclesiasticum degradati potestati sæculari statim tradantur, quæ de iis idem capiat supplicium, quod in Laicos huic vitio intricatos legitimis reperitur sanctionibus constitutum. De qua Bulla eiusque ulteriori interpretatione videri poterit Quaranta *in Summa bull. verbo, Sodomia*, & Riccius *cit. loc.* 27

De Jure Civili & in foro sæculari olim hujus criminis pæna erat gladius *L. cùm vir nubit. 31. Cod. ad L. Iul. de Adult. §. item lex Iulia. 4. Institut. de Publicis judiciis.* Ex *Constitutionibus* verò *pœnalibus* Carol. V. *a. 116.* hujus sceleris rei igne comburuntur. Advertendum tamen est ex communi DD. sententia, quòd istæ pænæ locum tantùm habeant in *bestialitate & sodomia* proprie dicta, *molities* autem pæna aliqua extraordinaria juxta qualitatem & frequentiam delicti pro arbitrio judicis puniatur, teste Farinac. *d. l. num. 3.* & Riccius *loc. cit. resolut. 62.* 28

Quod ad *incestum* attinet, iste est *concubitus* cum consanguineis vel affinibus. Nomine autem *consanguineorum & affinium* illi tantùm intelliguntur, cum quibus matrimonium esse non potest, videlicet ascendentes & descendentes in infinitum; collaterales verò usque ad quartum gradum inclusivè. Quòd si *affinitas* oriatur ex copula illicita, tunc quamvis aliqui de Jure Civili teneant, non committi incestum, sed tantùm simplicem fornicationem, eò quòd de Jure Civili videatur *affinitas* tantùm oriri ex matrimonio, non verò ex copula illicita, arg. *L. non facile 4. §. sciendum. 8. ff. de Gradibus affinitatis.* De Jure tamen Canon. certum est, etiam ex copula illicita contrahi veram affinitatem, & consequenter committit incestum, qui cum duabus sororibus vel consanguineis peccat. *c. discretionem. 6. De eo qui cognovit consanguin. ux. c. in literis. 24. de Testibus.* Idemque in practica circa forum sæculare & quoad pænam incestus imponendam, receptum esse testatur Farinac. *q. 149. n. 102.* & de Jure quoque Civ. contrahi affinitatem ex copula illicita, & inde sequi 29

incestum probat Cov. *de Matrim. part.* 2. *c.* 1. §. 8. *n.* 3. per *L. liberi*. 4. *Cod. de Nuptijs*, quæ prohibet ob affinitatem filium patris concubinam in uxorem ducere.

30 Illud tamen notabile est, quòd cùm hodie ex Conc. Trid. *sess.* 24. *de Refor. Matrim. c.* 4. impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita restrictum sit ad secundum gradum, ideo ex probabili multorum sententia non committet incestum, qui peccat cum consanguinea in tertio vel quarto gradu eius, cum qua carnale commercium habuit, sicut refert Barb. *in eod. c.* 4. *Trid. n.* 12.

31 Si quis verò peccet cum consanguinea suæ sponsæ nondum à se cognitæ, non dicitur propriè incestum committere: quia sola sponsalia ante copulam antecedentem non inducunt propriam affinitatem, sed tantùm quasi affinitatem, & impedimentum publicæ honestatis. Cov. *d.* §. 8. *n.* 4. Item nec cognatio legalis scil. adoptio vel spiritualis, quæ oritur per Baptismum vel Confirmatione causat propriè incestum, ut proinde mitiore pæna, quàm pro incestu castigandus sit. Farinac. *d. loco num.* 26. & 50.

32 Committitur autem aliquando incestus sine matrimonio, aliquando cum matrimonio, id est incestuosas nuptias contrahendo. Pæna incestus sine matrimonio commissi de Jure Canon. est, ut Laicus incestuosus excommunicetur, Clericus verò omninò deponatur. Abbas & DD. in *c. etsi Clerici*. 4. §. *fin. de Iudic.* De Jure autem Civ. pæna incestus est eadem, quæ adulterij. *L. miles*. 11. §. 1. *iunct. gl. in l. si adulterium*. 38. *ff. Ad L. Iul. de Adult.* & ideo quidam DD. capitalem pænam statuunt, arg. *L. quamvis*. 30. *Cod. Ad l. Iul. de Adult.* Verùm cùm nostris temporibus ferè nunquam pro adulterio pæna capitis imponatur, sed alia arbitraria pro consuetudine locorum, hinc etiam docet Farinac. *d. l. n.* 11. & *pluribus seqq.* pænam incestus esse arbitrariam, quandoque tamen morte puniri, si commissus sit cum illis, cum quibus Jure Div. & naturali prohibitum est matrimonium, ut cum liberis & collateralibus primi gradus, fratribus seu sororibus. An autem pæna mortis imponatur, si descendentes sint affines, puta si Vitricus peccet cum Privigna, Privignus cum Noverca? Affirmant id quidem nonnulli, sed dubitat Far. *d. l. num.* 67. & videtur inclinare in mitiorem sententiam, & pænam arbitrariam.

Si incestus conjunctus sit matrimonio, scienter-
33 que aliquis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito contraxerit, tunc de Jure Civili si persona vilis sit, verberata in exilium mittitur, bonis etiam eius confiscatis, nisi liberi extent, qui fisco præferuntur: si altioris conditionis fuerit, infamis redditur, & bonis quoque, non extantibus liberis confiscatis, in insulam relegatur. *auth. incestas. Cod. de Incestis nuptijs*. Covar. *d.* §. 8. *n.* 5. De Jure Canonico incestuosas nuptias contrahentes, insuper ipso facto excommunicationem incurrunt. *Clem. un. de Consanguin. & affinit.* à qua tamen excommunicatione juxta frequentiorem DD. sententiam excusantur; qui cum impedimento publicæ honestatis, cognationis legalis, vel spiritualis matrimonium contrahunt: quia *Clement.* tantùm loquitur de illis, qui cum consanguineis vel affinibus contrahunt: in pænalibus verò non debet fieri extensio, juxta vulgatas juris regulas.

§. V.

De Raptu & Sacrilegio.

34. *Pœna raptus de Iure Civili.*
35. *Quomodo de Iure Canonico inter raptorem & raptam non possit esse matrimonium?*
36. *Pænæ raptus speciales à Concilio Trid. illatæ.*
37. *Pænæ raptoribus sponsæ constitutæ, quomodo sint interpretandæ?*
38. *Et quid de consuetudine ac constitutionibus Carolinis circa pænam raptus?*
39. *Sacrilegium quid hic significet?*
40. *Per violationem voti Castitatis committitur sacrilegium, quòd tamen ex hoc præcisè pænam specialem non habet.*
41. *Pæna rapientis vel violantis fæminam DEO consecratam.*
42. *Perpetrantes delictum carnis in Ecclesia sunt Sacrilegi.*

CRimen *raptus* committunt, qui mulierem libidinis causa rapiunt, vel abducunt. Pænam *hujus* 34
delicti statuit Justinianus Imperat. *in l. un. Cod. de Raptu virginum*, ut raptores quarumcunque mulierum honestarum, sive virginum, sive viduarum, sive sibi, sive aliis desponsatarum capitali supplicio plectantur, & bona eorum omnia raptis mulieribus applicentur, nec unquam sit licentia, ut raptæ mulieres raptoribus nubere valeant. Et ulteriùs declarat Imperator, non esse distinguendum, an mulier volens, vel invita rapta fuerit, eò quòd semper præsumatur fæmina dolo raptoris ad consensum inducta, eamque pænam etiam extendit ad omnes alios, qui raptoribus auxilium, favorem vel receptaculum præbuerint.

Verùm quod in *hac L.* constituit Imperator, ut 35
inter raptorem, & raptam nunquam possit esse matrimonium, hoc de Jure Canonico & Conc. Trid. *sess.* 24. *de Reformat. Matrim. c.* 6. procedit, quamdiu rapta in potestate raptoris manserit: si verò rapta à raptore separata sit, & loco tuto, ac libero constituta, poterit cum raptore de eodem Jure Concil. Trid. matrimonium contrahere.

Ad detestationem raptus addit tamen Concil. *d.* 36
loc. ut nihilominus raptor ipse & omnes illi, qui consilium, auxilium vel favorem præbent, sint ipso jure excommunicati, & perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces: & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant, teneaturque raptor mulierem raptam, sive eam duxerit in uxorem, sive non, decenter pro arbitrio Judicis dotare. Unde non pauci DD. apud Farinac. *de Delictis carnis q.* 145. *num.* 96. existimant per matrimonium inter raptorem & raptam purgari & evitari posse pænas à Jure Civili ipsis impositas.

Deinde quòd de raptu propriæ sponsæ in *d. l. un.* 37
dicitur, non habere locum de Jure Canon. satis colligitur ex *c.* 4. & 5. & 10. *causa* 36. *q.* 2. & sunt, qui valde probabiliter putant, Jus Civile eatenus cum Canon. conciliandum, ut raptus sponsæ tunc solùm puniatur, si sponsa sit de futuro, & habens justam causam rescindendi sponsalia, vel cogitans intrare Religionem, contra voluntatem suam rapiatur, non verò si liberè in sui abductionem consentiat: quia pœnas interpretatione molliendas esse, docet J. C. *in l. penult. ff. de Pœnis*. Plura de hoc crimine videri poterunt apud Fari-

Farinac. *c. l. & alios ibidem allegatos*, ubi etiam *à n.* 135. notanter advertit, textum in *d. L. un.* tantùm loqui de raptu fœminarum honestarum, ac proinde non puniri pœna ordinaria raptus, sed mitiori, qui inhonestam seu meretricem rapuit.

38 Consuetudo quoque locorum in hoc & aliis vitiis puniendis attendenda erit, & Imperator Leo *in sua const.* 35. voluit tantùm raptum armis patratum, morte; sine armis autem, mutilatione manus puniri. Si autem raptus sit conjunctus cum stupro violenta oppressione locum habebit *Const. Carol. a.* 119. quam de stupro etiam superiùs allegavimus.

39 Denique ut etiam de *Sacrilegio* aliquid addamus, *Sacrilegium* in genere dicitur omnis *rei sacræ* violatio, seu indigna tractatio: in præsenti autem nomine *Sacrilegii* intelligimus illam speciem luxuriæ, qua violatur corpus personæ DEO consecratæ per votum continentiæ perpetuæ.

40 Quamvis autem *Sacrilegium* committatur, non tantùm si persona violata, sed etiam si violans voto castitatis adstricta sit: ut propterea hæc circumstantia voti tanquam mutans speciem necessariò in confessione exprimenda sit, in foro tamen externo præter pœnas Ecclesiasticas peccatum carnis committentibus inflictas, non sunt aliæ determinatæ pro qualibet violatione voti, sed arbitrio Judicis imponendæ, excepta illa, quæ infligitur ob violatam monialem, sive fœminam DEO consecratam.

41 Ulteriùs rapiens, vel violans monialem, si laicus sit, de Jure Canonico excommunicatur, si autem Clericus fuerit, deponitur, & in Monasterium detruditur. Similiter & ipsa monialis in carcerem, vel arctiùs in monasterio ad agendam pœnitentiam includitur, *c. impudicas*, 11. *c. si quæ Monacharum* 28. *& c. si quis rapuerit.* 30. *causa* 27. *q.* 1. De Jure verò Civili rapiens, vel violans Monialem capite punitur, ejusque bona Monasterio applicantur *L. un. Cod. de Raptu virgin.* juncta *Nov.* 123. *cap.* 43. *& d. cap. si quis rapuerit.*

42 His Sacrilegis & violatoribus Monialium annumerat Farinac. *q.* 145. *n.* 32. etiam illos, qui delictum carnis in Ecclesia patrant, saltem si exinde ipsa Ecclesia polluatur, & reconciliatione indigeat. Qualiter autem generaliter puniantur illi, qui Ecclesias violant, iisque injurias inferunt *Tit. seq.* dicemus.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis & Violatoribus Ecclesiarum.

SUMMARIA.

1. *Raptores quinam dicantur?*
2. *Qui ex confidentia Iuris sui violenter aliquid ab altero extorquent, de Iure perdunt Ius dominii, vel crediti: & quid de consuetudine?*
3. *Rapina quomodo differat à furto?*
4. *Quomodo civiliter agatur pro rapina?*
5. *Pœna criminalis rapinæ quæ sit?*
6. *Piratæ incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini.*
7. *Pœna incendiariorum est ignis de Iure Civili: & quomodo hoc procedat.*
8. *Si non dolo, sed negligentia alicuius ortum sit incendium, datur actio Civilis ad compensationem damni.*
9. *Pœna incendiarii de Iure Canonico. Et quòd satisfactio etiam eius hæredibus incumbat.*
10. *Qui dicantur violatores Ecclesiarum?*
11. *Furtum, seu rapina rei sacræ, è loco sacro, Sacrilegium est.*
12. *Pœna rapinæ vel furti sacrilegi pro qualitate delicti varia.*
13. *Pœnæ de Iure Canonico Ecclesiarum res vel jura invadentibus statutæ.*
14. *Iniuria SS. Sacramento Eucharistiæ illata gravissimum Sacrilegium, & pœna ignis expiandum est.*
15. *Hæreticus tali casu, etsi hæresin abiurare velit tamen ultimo supplicio afficiendus est.*
16. *Etiam violantes Crucifixum & sacras imagines pœnâ mortis afficiuntur.*

Raptores dicuntur, qui rem ab altero possessam per violentiam invadunt, & auferunt; hæc autem violentia aliquando fit lucri causa à sceleratis hominibus, aliquando ex confidentia juris sui, quando quis rem, in qua credit sibi aliquod jus competere, sine judicis authoritate ab altero privata violentia tollit. 1
Hujus posterioris violentiæ pœna de Jure Civili constituta est, ut invasor rem ablatam ante omnia restituere, & insuper æstimationem rei persolvere teneatur, siquidem eius rei dominus non fuerit; sin autem dominus, etiam dominium amittere debeat. *L. si quis in tantam* 7. *Cod. Unde vi.* Item qui debitum à debitore violenter sine Judice extorserit, jus crediti amittat, & actione criminaliter intentata tertia parte bonorum puniatur cum infamia. *L. extat* 13. *ff. Quod metus causa & l. ult. ff. ad L. Iuliam de Vi privata.* In multis tamen locis præsertim hæ pœnæ amissionis dominii & crediti non videntur usu receptæ, sed aliæ pecuniariæ, sicut in Austria vim armatam puniri 100. imperialibus, & non armatam 50. refert Suttinger *in Processu superioris Austriæ obser.* 154 Restituere verò rem ablatam etiam de hodierno stylo judiciorum ante omnia tenetur spoliator, nec auditur eum allegatione juris sui, priusquam restitutionem ex integro fecerit, juxta ea, quæ longiùs tradidimus Libr. II. Titul. *de Restitut. spoliat.* 2

Quod attinet ad alteram *rapinæ* speciem, quæ fit lucri causa, illa quidem differt à *furto* propriè dicto, quòd *furtum* ex sua natura & intentione furantis clam fiat, *l.* 1. *ff. de Furtis.* *Rapina* autem apertè & per vim domino illatam: interim etiam *rapina* species *furti* est, & raptor fur improbior dicitur in *l. item si* 14. §. 12. *ff. Quod metus causa.* Ex hac porrò rapina agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. *Civiliter* petitur rei ablatæ restitutio unà cum refusione *lucri cessantis* & *damni emergentis*, & insuper *triplum* pœnæ ipsi actori applicandæ, id est tantùm pecuniæ, quanti valet res ablata triplo æstimata, prout hac de re prolixè agunt Interpretes in *Tit. Instit. de Vi bonorum raptorum.* 3 4

Criminaliter agitur contra raptores ad pœnas fisco inferendas, vel (quod frequentiùs est, cùm raptores ob inopiam rarò possint pecuniam præstare) ad pœnam corpori infligendam, ita qui cum armis & tumultu aliena invaserit, & deprædatus fuerit, capite puniri jubetur in *l.* 11. *ff. Ad L. Iul. de Vi publica.* At ex *Constit. Caroli V. a.* 126. grassatores & prædones, quamvis latrocinium seu homicidium non commiserint, similiter morte afficiuntur. De Jure Canonico *raptores* excommunicantur ab Episcopo illius loci, ubi rapinam fecerint, quamvis ipsi alienæ Diœcesis sint, nec absolvuntur, donec satisfaciant competenter, eademque excommunicatio proprio eorum Episcopo significanda est, 5

est, ne eos recipiat ante plenariam satisfactionem. *c. 1. h. t.* specialiter verò excommunicationem reservatam ex *Bulla Cænæ Domini cas. 4. & 5.* ipso facto incurrunt piratæ & omnes illi, qui navigantes in mari Christianos deprædantur, vel naufragorum bona capiunt, de quibus etiam agit Nav. *in Manuali c. 27. n. 59.*

7 Quod ad *incendiarios* spectat, quàm grave & calamitosum sit per incendia hominibus nocere, quotidiana docet experientia: unde meritò contra *incendiarios* iura pœnas exasperarunt, prout inprimis de Jure Civili, qui ob inimicitias, vel rapinam alienas ædes incenderint, vivi exuri, vel bestiis obiici iubentur, ita tamen ut dignitas personæ vel parvitas damni ex incendio secuti, præsertim si extra civitatem, aut oppidum in villa vel casa incendium factum sit, pœnam minuant, & decapitatio vel deportatio infligatur; *l. capitalium. 28. §. incendiarii 12. ff. de Pœnis. l. ult. ff. de Incendio, &c.* De Jure quoque Imperii Carolus V. *in suis Constitutionibus pœnal. a. 125.* generaliter contra *incendiarios* pœnam ignis determinavit. Ob quam textus generalitatem quibusdam videtur hodierno Jure non esse distinctionem faciendam, cuius conditionis sint incendiarii, vel quale damnum dederint, sed indifferenter cremandos esse. Verùm cùm inter Christianos raró soleat ad combustionem hominis vivi propter desperationis periculum deveniri, nisi ob atrocissima delicta, & aliàs non sit facilè priorum Jurium abrogatio præsumenda, *c. cùm expediat. 29. de Elect. in 6.* ideò humanius est hanc Carolin. constitutionem iuxta priores leges civiles interpretari, & pœnam pro incendio aliquando ignis, aliquando mitiorem, considerata qualitate personæ, damni & loci imponere, prout satis ex aliis ferè omnibus constitutionibus Carol. apparet, quòd Imperat. in statuendis pœnis Jus commune sequi voluerit.

8 Et hæc quidem ita se habent, si ut dictum est dolo & malitia incendium causatum fuerit, si autem ex culpa & negligentia alicuius ortum sit incendium; tunc contra eum civilis tantùm actio ad compensationem datur, & interdum etiam pro qualitate culpæ pœna extraordinaria non capitalis infligitur. *d. l. capitalium. §. incendiarii vers. nam fortuita. ff. de Pœnis.* Quanta autem debeat esse culpa, ut aliquis ex ea ad integrum damnum resarciendum teneatur, dicemus inferiùs in *Tit. de Iniuriis & damno dato.* Cuius sit damnum, an locatoris vel conductoris, si domus conducta incendio flagraverit, dictum est in Lib. IV. Tit. *de Locato & con-*
9 *ducto. q. 3.* De Jure Canon. *incendiarii* excommunicandi sunt, & privandi sepultura Ecclesiastica, nisi ante mortem pœnituerint, & absoluti fuerint, quæ absolutio eis dari non debet, antequam per se vel per heredes suos læsis competenter satisfecerint. *c. pessimam 32. causa 23. q. 8.*

Notanter dico, *vel per heredes*, nam licet de Jure Civ. heres ex delicto defuncti conveniri nequeat, nisi ex tali delicto factus sit locupletior, vel lis eum defuncto contestata fuerit, *l. un. C. Ex delictis defunctorum in quantum hæredes &c.* De Jure tamen Canon. ad exonerandam conscientiam defuncti, qui iure naturali tenebatur læsis damnum compensare, etiam heres pro viribus hereditariis iisdem satisfacere tenetur *c. in literis 5. h. t.* & cùm hæc materia tangat conscientiam & favorem animæ, in ea Ius Civile à Iure Canonico correctionem accipit.

10 Tertia pars huius rubricæ est *de Violatoribus Ecclesiarum*: quo nomine censentur illi, qui Ecclesiis, vel rebus sacris iniuriam inferunt, & *sacrilegium* proinde committunt, vel lædendo immunitatem Ecclesiarum (de qua *immunitate*, eiusque violationum pœnis diximus in *Lib. III. Tit. penult.*) vel rapiendo res ex Ecclesia, vel sacra indignè & irreverenter tractando. Itaque rapina vel furtum tunc aliam speciem mali inducit, & sacrilegium censetur primò, si res sacra seu ad divinum cultum destinata de loco sacro; *secundò* si res sacra aut calix consecratus de loco non sacro; *tertiò*, si res non sacra v. g. in Ecclesia securitatis causa deposita de loco sacro surripiatur. Quamvis autem aliqui circa posterio- 11
ra duo furta, quæ scilicet fiunt de loco non sacro, vel rei non sacræ dubitent, an saltem de Jure Civili vera sacrilegia dicenda sint, propter textum in *l. divi. 5. & l. sacrilegi 9. §. 1. ff. Ad l. Iul. pecul.* Communiùs tamen, maximè de Jure Canon. (cui potiùs competit aliquid de *sacrilegio* determinare) receptum est, etiam in his duobus furtis committi *sacrilegium*, per text. clarum in *c. quisquis 21. causa. 17. q. 4.* & docent Sylvester, Armilla, & Summistæ communiter *in verbo Sacrilegium*. Ratio est, quòd utroque casu irreverentia inferatur, aut rei, aut loco sacro: & hic accommodari potest, quod dicit J. C. in *l. aut facta. 16. §. locus. 4. ff. de Pœnis.* locum facere, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit.

Eandem sententiam secutus fuit Carol. V. *in Const. pœnal. a. 171.* ubi sacrilega furta, eo quo nos modo in tres classes distribuit. Neque textus allegati ex Jure Civ. adeo urgent, quin responderi possit ex *cit. l. Divi* pro re in Ecclesia deposita & ablata dari quidem actionem furti, si nimirum civiliter agatur, non tamen negari pœnam sacrilegii, si accusatio ad vindictam publicam instituatur. Item *l. sacrilegi* accipiendam esse de aliis privatis sacris, quæ aliàs fortassis apud Romanos in usu erant, non verò de rebus sacris ad sacrificium Missæ deputatis, quod specialiter publicum est.

Pœna rapinæ vel furti sacrilegi pro qualitate ac 12
quantitate rei, ac modo rapiendi olim de Jure Civ. quandoque damnatio ad bestias, vel in metallum, aut deportatio fuit, *l. sacrilegii. 6. ff. Ad L. Iul. peculatus*, maximè verò capitis pœna statuitur in *l. si quis in hoc genus. 10. & auth. de novo jure. Cod. de Episcop. & Cler.* contra eos, qui in Ecclesias irruentes SS. Ministeria turbaverint, vel celebrare prohibuerint. Hodie ex *constitut. Carol. a. 172. & seqq.* si quis vasa sacra, sive ex loco sacro, sive profano abstulerit, & etiam si intentione furandi januas Ecclesiæ vel sacristiæ vel alterius loci, ubi oblationes reponuntur, effregerit, vel illicitis instrumentis aperuerit, ultimo supplicio afficiendus est, mitigato tamen vel exasperato supplicii genere pro qualitate & gravitate delicti ac circumstantiarum. Si quis autem res non ita sacras, velut candelabra, cereos, linteamina, vel res merè profanas in Ecclesia depositas sine effractione, aut alia vi auferat; is ex *ead. Constitut. Carolin. a. 174.* graviùs quidem, quàm simplex furtum committentes, puniendus est, ita tamen ut hic gravitas rei ablatæ, famis necessitas, ætas, ac imprudentia delinquentis consideretur, ac pro diversitate circumstantiarum maior vel minor pœna infligatur.

I. De Jure Canon. per *Bull. Cæn. art. 18.* excommu- 13
nicationem reservatam ipso facto incurrunt, qui territoria, bona, aut jura immediatè ad Ecclesiam Romanam vel Pontificem spectantia invadunt. II. Ex *Trid. sess. 22. de Reform. c. 11.* itidem excommunicationem reservatam incurrunt, nec absolvuntur, nisi post integram restitutionem, qui jura, fructus, quascunque obventiones Ecclesiasticorum beneficiorum sæcularium vel regularium, vel piorum locorum, quovis quæsito colore vel modo sibi usurpent; vel impediant, per se vel per alios, ne in Ministrorum Ecclesiæ vel pauperum, quibus debentur, usum deveniant. Quòd si patroni Ecclesiæ id fecerint, etiam jus patronatus amittunt, & Clerici talia agentes insuper beneficiis privantur, ac ad alia obtinenda inhabiles redduntur. III. Generaliter omnes, qui Ecclesias sacrilegè invadunt, violant, vel deprædantur, censura excommunicationis coercendi sunt: & quidem si hæc invasio vel deprædatio fiat cum invasione, effractione vel violentia,

tia, ex veriori sententia invasor ipso facto non tantùm excommunicatur, sed insuper absolutionem à summo Pontifice petere, vel alium, privilegium à casibus reservatis absolvendi habentem, adire debet Text. Gloss. Panor. & DD. communiter *in c. conquesti. 22. de Sent. excommun.* Si autem clam aliquis res sacras violentia abstulerit, magis inter DD. receptum est, talem non esse ipso facto, sed per sententiam excommunicandum. Barb. *in eodem c. 22. n. 2 cum cit. ibid.* arg. *c. ult. de Furt.* ubi videtur supponi, furem rei sacræ non indigere ipso jure aliqua absolutione à censura, nisi per Episcopum fuerit excommunicatus.

14 Demum sciendum est inter violentias Ecclesiarum & sacrilegium gravissimum censeri, quod circa SS. Eucharistiam committitur, eam surripiendo, vel aliàs indignè tractando, pro quo delicto pœna ignis consti-
15 tuta est à Carolo V. *cit. a. 172.* Et quamvis aliàs hæretico prima vice parcatur, si monitus pœniteat, & hæresin abjurare velit, cùm Ecclesia non claudat gremium redeunti: si tamen abusus est Sacramento SS. Eucharistiæ, ad abjurationem non admittendum, sed prima statim vice ultimo supplicio afficiendum constitutum refert Farinac. *de hæresi q. 193. n. 39.* à Paulo IV. summo Pontificem, & Clericos propter hoc immane scelus degradandos, & curiæ sæculari tradendos esse, habetur
16 in *Lib. 2. Epist. Pii V. epist. 1.* Imò non tantùm sacram Eucharistiam, sed etiam Crucifixum, vel sacras imagines irreverenter & contumeliosè tractantes pœna mortis afficiendos, docet Menoch. *de Arbitrariis casu 3. 9. n. 3.* per text. *in l. si quis in hoc genus 10. Cod. de Episcop. & Cler.* ubi generaliter pro injuria Ecclesiis illata capitalis pœna statuitur.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit furtum, & quomodo à rapina & aliis invasionibus differat?*
2. *Non tantùm ipsius rei, sed etiam usus, aut possessionis furtum datur.*
3. *Furtum aliàs illicitum, licitum redditur ob causam extremæ necessitatis.*
4. *An qui in extrema necessitate furtum fecit, postea cùm potuerit, restituere teneatur? probabiliùs affirmatur.*
5. *Pro furto olim dabatur tantùm actio Civilis: pro manifesto in quadruplum; pro non manifesto in duplum.*
6. *Sed ex Constitutionibus Carol. etiam pœna criminalis & mortis infertur.*
7. *Pœna mortis hodie pro furto constituta est, ob frequentiam delicti.*
8. *Quæ pœna furti de Iure Canonico?*
9. *Clericus pro furto deponitur verbaliter, non realiter, nisi sit incorrigibilis.*
10. *Clericus ob furtum verbaliter depositus, potest ab Episcopo restitui, & ad ordines habilitari.*

Post rapinas, sacrilegia & graviores rei alienæ invasiones ad furta simplicia in *h. tit.* descendit Compilator.

1 Describitur autem *furtum* in *l. 1. §. 3. ff. de Furtis*, quòd sit *contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus eius aut possessionis*. Dicitur I. *contrectatio fraudulosa*; ut fiat distinctio à rapina & alia violenta publica invasione: furtum enim à furvo seu nigro dictum est, quòd clam & in obscuro fiat, vel à fraude, ut inquit J. C. *in d. l. 1. in principio*.

Dicitur II. *lucri faciendi causa*: nam qui rem alterius etiam fraudulenter & malitiosè destruit, non proprii lucri causa, sed in alterius odium, non erit fur censendus, nec infamis, vel aliis pœnis furti puniendus, sed actione ex *L. Aquilia* ad compensationem damni convenietur, ut dicetur inferiùs in Tit. *de Injuriis & damno dato* §. 2. Dicitur III. *vel ipsius rei, vel usus aut possessionis*: etenim qui alteri rei suæ usum per contractum commodati, vel locati, vel similem concessit, si deinde eandem rem ante præfinitum tempus clam ab eodem auferat, non dicitur quidem furtum *rei* (utpotè quæ priùs ad ipsum pertinebat) sed *usus* commisisse. Item si tertius rem commodatam auferat, is respectu commodantis furtum *rei*; respectu verò commodarii furtum *usus* commisit. 2

Porrò furtum Jure Div. & naturæ illicitum esse tum ex præceptis Decalogi; tum ex *c. l. 1. §. 3.* docemur. 3
Unus tamen casus exceptus est, in quo rem alteri subtrahere non est prohibitum, videl. casus extremæ necessitatis, si fortè fame vel alio incommodo pereundum esset. Ratio est, quòd in tali necessitate redeatur ad primam naturam, & res fiant communes: nam ab initio omnes res terrenæ in sustentationem hominis communiter & indivisim pro omnibus creatæ sunt. Licet verò ex post facto divisio rerum inter homines intervenerit, hæc tamen divisio non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus subveniendum esse hominum necessitati extremæ, ad quorum usum ordinatæ sunt. Unde S. Ambros. relatus in *c. sicut ij. 8. dist. 47. esurientium panis est*, inquit, *quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis &c.*

Quare ulterius consequitur talem acceptionem non censeri domino injuriosam, eò quòd is jure naturæ consentire teneatur, & non possit rationabiliter esse invitus, quin per res suas in extrema necessitate constituto subveniatur.

Nec obstat *c. si quis propter necessitatem. 3. h. t.* ubi dicitur, furantem in necessitate jejunare vel restituere debere: nam communiter accipitur de furante in necessitate quidem, sed non extrema, ubi alia media se alimentandi supersunt, secundùm Covar. *in Relect. c peccatum de R. I. in 6. p. 2. §. 1. n. 3.* vel certè, si quis nimis magnam quantitatem, plusquàm opus habuisset subtraxisset, juxta *Constitut. Caroli V. a. 166.*

Utrùm autem ad restitutionem teneatur, qui in extrema necessitate furtum fecit, si ad pinguiorem fortunam deveniat, non immeritò dubitatur. Negativè enim respondet Silvester *in verbo furtum q. 5.* ex eo, quòd res in necessitate fiant communes, & consequenter propriæ occupantis, rem autem jure acquisitam nemo restituere tenetur. Affirmativa tamen verior videtur, quam tenet Covar. *dicto loco n. 4.* nam in necessitate quidem omnia sunt communia, sed tantùm juxta rectæ rationis moderamen, quæ recta ratio in eo consistit, ut alterius necessitas sublevetur, & domino, si fieri potest nullum damnum inferatur: quod eveniet, si res aliena non simpliciter tanquam propria, sed sub ratione mutui accipiatur, & suo tempore habitis facultatibus restituatur. 4

Cæterùm pro furto simplici sine armis, violentia, vel sacrilegio patrato olim plerumque *Civilis* tantùm *actio* dabatur, scilicet contra furem *manifestum* (id est, deprehensum vel inclamatum, antequam rem ad tutum locum deportaret) in *quadruplum*; contra furem autem *non manifestum* in *duplum*. §. 3. & 5. *Instit. de Obligat. quæ ex delicto*, prohibuit enim Imperator Justinianus 5

nus in *nov.* 134. *c.* 13. ne pro furto aliquis mortem vel mutilationem membri sustinere debeat.

6 Verùm Carolus Imperat. quamvis etiam hanc pœnam Civilem permiserit in furtis minoribus infra 5. florenos (quo nomine Doctores florenos aureos sive solidos & ducatos Ungaricos intelligi volunt cum Berlichio *p.* 4 *concluf.* 43. *n.* 29.) *non manifestis*, *& in manifestis* circa personas honestioris conditionis, cum quibus spes aliqua emendationis esse potest, sicut *a.* 157. habetur; in aliis tamen furtis, præsertim circa personas viliores capitale supplicium constituit, ita quidem, ut si furtum fuerit periculosum, seu malè qualificatum, & fur armis se accinxerit, alias ædes conscenderit, vel effregerit, vel certè furtum in notabili quantitate tertio iteratum sit, viri laqueo suspendantur, fœminæ verò juxta loci cuiusque consuetudinem alio mortis genere afficiantur, habita tamen consideratione ætatis & imprudentiæ delinquentis.

Si verò furtum prorsus simplex sine armis vel effractione, aut ascensione extiterit, & prima tantùm vel altera ad summum vice iteratum, mitior quàm mortis pœna scilicet fustigationis vel relegationis infligitur: si tamen primum etiam furtum contigerit circa valde magnam quantitatem cum magno alterius damno, tunc pœna exasperari, & juxta arbitrium Judicis, ac prudentum virorum etiam nonnunquam ad pœnam mortis procedi poterit, prout hæc omnia deductius traduntur in ipso textu *Constitutionis Carolinæ d. a.* 157. *& seqq.* Videri etiam poterit Berlichius *cit. loc.* & Matthæus Stephani, qui in *Constitutione Carolinas speciales annotationes* conscripsit.

7 Sed dices: quo jure Carolus V. pœnam mortis pro furto constituit, cùm tamen nec in Veteri Testamento *Exod.* 22. neque Jure Justinianeo hoc delictum morte dignum judicatum fuerit? ℞. pro furto hodierno Jure constitutam esse pœnam mortis, non tam ob gravitatem delicti, quàm ob ejus frequentiam; si enim delictum aliquod nimis frequens in Republica esse incipiat, tunc ob bonum commune & tranquillitatem publicam conservandam, ac ad terrorem aliis faciendum pœnas exasperandas esse, tum ipsa ratio suadet, tum etiam satis constat ex *L.* 1. *ff. de Abigeis*, ubi dicit J. C. abigeos qui oves ex pascuis abigunt, & furantur, gladio puniri non ubique, sed ubi frequentius est id genus maleficii, alioquin in opus temporarium damnari. Nec obstant leges Veteris Testamenti: quia illæ judiciales pro Judæis specialiter latæ sunt, nec adeo ligant in Novo Testamento, quin propter novas causas abrogati vel immutari possint.

8 De Jure Canonico non habetur pro furto circa Laicos specialis pœna constituta, erit proinde arbitraria. Clerici verò propter furtum in notabili quantitate & maximè sæpiùs iteratum, vel malè qualificatum in primis fiunt irregulares, ut ad ordines promoveri non possint propter infamiam, quam ex tali delicto contrahunt. Sayr. *de Censur. lib.* 7. *c.* 10. *n.* 8. deinde pœna furti notabilis aut iterati in Clerico est depositio. *c. Presbyter.* 12. *dist.* 81. *c. cùm non ab homine.* 10. *de Iudiciis.* Barb. *de Officio Episcopi p.* 3. *allegat.* 110. *num.* 10.

9 Est tamen hæc depositio *verbalis* tantùm, quando scilicet Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad ulteriores ad perpetuum interdicitur, salvis interim adhuc privilegiis Clericalibus; non verò realis degradatio, quæ fit per detractionem habitus Clericalis, & traditionem Curiæ sæcularis: propter furtum enim utcunque malè qualificatum Clericus nunquam solet tradi Curiæ sæculari, cùm id in Jure Canonico expressum non habetur, nisi Clericus contemptis omnibus censuris Ecclesiasticis prorsus incorrigibilis remaneat, *d. c. cùm non ab homine.* Licet verò leges Carolinę sine distinctione personarum pro furtis tertiò iteratis, vel malè qualificatis pœnam mortis statuerint; notum tamen est, quòd leges Civiles & Imperatoriæ præsertim verò pœnales non obligent Clericos, *c. Ecclesia.* 10. *& ibi Doctores de Constit.* Illud etiam adnotari potest, 10 quòd Episcopus Clericum ob furta depositum iterum restituere, & ad ordinem habilitare possit per textum *in c. etsi Clerici* 4. §. *de adulteriis de Iudiciis.* Barbos. *d. loc. n.* 32. *cum aliis ibi allegatis.* Sicut non ita pridem in hac Diœcesi practicatum est, sub ista tamen moderatione, ut depositus priùs omnibus, quibus per furtum damnum intulit, satisfacere, & deinde ad evitandum scandalum (quia post restitutionem saltem aliqua læsæ æstimationis nota remanet) alibi quàm in loco delicti admissi ordines suscipere, & susceptis ministrare jussus fuerit.

TITULUS XIX.

De Usuris.

MUltorum ingenia, plurium verò conscientias torquet hæc materia de Usuris; & si ulla alia, certè hæc difficilis & practica est, dum passim homines diversas negotiationes cum pecunia instituunt, ex eaque lucrum quærunt, cùm tamen frequenter talia lucra illicita & usuraria reputentur, ac non tantùm in foro interno peccaminosa, sed etiam in externo variis pœnis digna censeantur, ut proinde operæ pretium sit rem totam ex fundamentis intelligere. Sit igitur.

§. I.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIA.

1. *Usura quid?*
2. *Usura propriè tantùm in mutuo committitur, si pro eo aliquid temporale pretio æstimabile exigatur.*
3. *Usura quidem requirit pactum, sed id aliquando est implicitum.*
4. *Usuræ quædam licitæ, seu compensatoriæ lucri cessantis, aut damni emergentis.*
5. *Usuræ Iure Divino, naturali, & humano prohibitæ.*
6. *Qua ratione DEUS concesserit Iudæis fœnus cum gentibus exercere?*
7. *Explicantur alii textus Scripturæ.*
8. *Cur Usuræ etiam Iure naturali prohibitæ?*
9. *Sub nomine mutui potest aliquando latere alius contractus licitus.*
10. *Usuræ non possunt aliqua lege permitti.*
11. *Peccant graviter contra Iustitiam, qui Iudæis vel aliis exercitium usurarium concedunt.*
12. *An peccet debitor solvendo usuras?*

USuræ apud Latinos *usum*, vel potius & magis accommodè ad sensum hujus loci *fructum* & utilita- 1
tem *ex usu rei* provenientem significat, veluti Cicero *in Verrem: cur pyratis* ait, *lucis usuram dedistis?* & idem *de Senectute*: *terra* inquit, *nunquam sine usura reddit, quod accepit.*

accepit. Verùm ad præsentem materiam varias *usuræ* descriptiones & definitiones adferunt Interpp. ex quibus omnibus sequentem colligo & definio, *usuram esse quidquid ex mutuo temporale & pretio æstimabile per pactum lucri causa sorti seu debito principali accedit*. Consideremus singulas hujus definitionis particulas.

Dico I. *ex mutuo*: nam usura propriè tantùm in contractu mutui committitur, per tex. & DD. communiter *in c. 1. causa. 14. q. 3.* sicuti & sententia Christi paulò post citanda de solo mutuo loquitur. Est enim mutuum ex sua natura contractus gratuitus, ubi regulariter sufficit, pecuniam mutuò acceptam sine alio additamento mutuanti reddere. In aliis verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & similibus, potest quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem restitutionis, ut si res cariùs justo pretio, ut vitiosa vendatur &c. sed non usura propriè dicta, adeoque nec ibi pœnæ specialiter contra usurarios latæ locum habent, nisi quatenus aliquando *palliatum mutuum* continet, prout ista omnia in hoc & etiam in sequenti §. magis declarabimus.

Dico II. *Temporale*: si enim paciscaris cum mutuatario, ut præter restitutionem pecuniæ mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Ecclesiasticum vel dare rem aliam spiritualem aut sacram, potiùs *simonia* quàm *usura* commissa dicetur.

Dico III. *Pretio æstimabile*: unde quamvis de Jure Civ. usura propriè in pecunia numerata consistere videatur *l. eos. 26. §. 1. & passim. C. h. t.* Panorm. *ad rub. huius tit. n. 4.* de jure tamen Can. (quod circa usuras tanquam in materia peccati & conscientiæ prævalet Juri Civili) usura censetur, licet res aliæ quàm pecunia ultra sortem à mutuatario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti solvat, & certas operas præstet, ut actionem, quàm contra mutuantem habet, remittat, &c. *c. 2. & 3. causa 14. q. 3.*

2 Notanter autem loquor, si talia ultra capitale mutuatum exigantur: nam si, quod aliquando fieri solet, operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribuas cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam restituat, sed pro ea operas præstet, vel opus aliquod conficiat, non erit usura, sed contractus licitus, atque idem, ac si operario, mercedem anticipatò dedisses, dummodo operæ non pluris æstimentur, quàm pecunia numerata.

3 Dico IV. *per pactum*: id est, ut mutuatarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra sortem principalem mutuanti solvere. Quare secus est, si mutuatarius propria sponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuandi aliquid tribuat, prout in simili de Simonia dicitur, non esse Simoniam, si pro re spirituali absque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiatur: si enim mutuatarius posset cuique alteri res suas donare, cùm quilibet rei suæ moderator sit & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. Mandati*; sanè mutuans, qui ei mutuando beneficium præstat, non debet esse deterioris conditionis, ut munus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cùm naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, seu reciprocæ gratitudinis erga benefactores imponat.

Interim tamen, quia *antidoralis* obligatio ordinariè tantùm moralem honestatem, non Juris vinculum, aut actionem vel exactionem inducit, neque obligat ad certum & determinatum gratitudinis actum in specie, sed ad aliquam gratitudinem in genere, ideo non auderem à peccato usuræ, saltem *mentalis* excusare illos, qui liberalitatem & gratitudinem non tam exspectant, quàm torquent, & indigentibus hominibus non aliter mutuant pecunias, quàm sub spe promissionis, & etiam exactione largæ remunerationis. Id quòd satis probat textus *in c. consuluit 10. b. t.* ubi Pontifex usurarium judicat illum, qui (utimur verbis ejusdem cap.) *non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione cessante plus tamen sorte recipiat*. Sunt tamen nonnulli, qui cum Less. *de Iustitia & jure l. 2. c. 20. num. 34. & 56.* hunc textum exponunt de eo casu, quando non sub ratione gratitudinis, sed sub ratione justitiæ & obligationis civilis aliquid ultra sortem exigitur. Hæc tamen interpretatio non videtur textui generaliter & sine tali distinctione loquenti satis convenire: nam obligatio civilis & justitiæ, cùm ex ipso contractu mutui, utpote gratuiti, esse nequeat, necessariò ex conventione & pacto accedente esse deberet, Pontifex autem supponit omnem conventionem, quæ obligationem civilem inducat abesse, & in eo magis se fundat, quòd mutuans non velit aliter mutuare, quàm ut aliquid ultra mutuatam pecuniam quocunque deinde titulo vel colore sive justitiæ, sive gratitudinis, à mutuatario recipiat. Idque confirmatur *ex cap 2. vers. alii & c. 3. vers. si quis. causa 14. q. 3.* ubi SS. PP. *donativa & munuscula* (intellige, non libera sponte oblata sed exacta) à debitoribus recipientes usurarios reputant; *munuscula* autem & *donativa* utique rationem justitiæ non habent, sed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quòd usura principaliter prohibita sit, ob gravamen indigentium, qui spe recipiendæ pecuniæ cum suo detrimento quælibet pacta etiam facilè ineunt. Est verò etiam gravamen indigentium, si sciant, se pecunias aliter obtinere non posse, quàm si liberaliter donent mutuanti non sine damno suarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pactis propriè usurariis, quia utrinque lucrum ex mutuo est, non voluntate libera datum, sed necessitate recipiendæ pecuniæ extortùm. Quare cùm dicimus usuram tantùm *ex pacto* esse, ita explicari debet, ut sit *ex pacto* vel etiam *ex tali actu*, qui pacto saltem tacito *æquivaleat*, atque hanc nostram sententiam docet Syl. *Verbo Usura §. 1. n. 1. & 2.* Cov. *Variarum Resolut. l. 1. c. ult. n. 4.* & Navar. *in Commentario de Usuris notabili. 10.*

Dico denique *lucri causa*, & quidem hoc lucrum debet esse ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non verò ex] alia causa prorsus à mutuo separata.

Ideo non erit usurarius censendus Dominus vel Parochus, qui colono, vel parochiano mutuò dat frumentum pro semine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri necessariis, ea conditione, ut tantò diligentiùs & sine diminutione pensionem annuam pro locato prædio rustico, aut decimas persolvat: quia istæ pensiones & decimæ debentur ex alia causa, quàm ex mutuo scilicet ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, sed suum consequitur, adeoque & ab usura immunis est, qui debitori novum mutuum præstat, eo pacto, ut id una cum vetere debito tantò citiùs sibi restituatur. Henr. Canis. *de Usuris cap. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine h. t.*

Præterea aliquando à mutuatario aliquid exigi potest ultra sortem per modum *interesse & compensationis*, quando scilicet sua interest, pecuniam non dari mutuò. Unde DD. communiter & rectè usuras dividunt, quòd aliæ sint *merè lucratoriæ*; & propterea illicitæ, aliæ verò *compensatoriæ*, & licitæ. Atque hoc interesse creditoris, ob quod fit compensatio, rursus duplex constituunt: unum, quod vocant *Inter esse lucri cessantis*, & alterum, *interesse damni emergentis*. Interesse *lucri cessantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuisset alibi honestum lucrum sperare, ut si eandem mercaturæ, emendis prædiis aut reditibus annuis applicasset, &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuam dederit, quo casu non iniquè aliquid ultra sortem petit creditor, ne officium suum & be- 4

& beneficium alteri præstitum sibi damnosum sit. *L. sed si quis. 7. ff. Testam. quemadmodum aper.* Quamvis autem And. Gail. *Lib. 2. observ. 6. num. 2.* ex praxi Cameræ Imperialis non videatur admittere *Interesse lucri cessantis*, nisi in mercatore solito oegotiari: communis tamen opinio est in contrarium, teste Caoisio dicto *cap. 1. num. 8.* Navar. *in Man. Confess. c. 18. nu. 211.* nam eadem æquitatis ratio, quæ facit, ut mercator æstimare possit careotiam lucri, etiam in aliis ominibus militat, dummodo quantitas *interesse* hujus arbitrio boni viri æstimetur & consideretur, lucrum speratum potuisse variis ex causis & accidentibus incertum fuisse.

Interesse *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quòd ob mutuatam pecuniam ipse oon tantùm lucro caruerit, sed insuper damnum aliquod in rebus suis passus sit; ut quia ob defectum pecuniæ domus noo restaurata corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cùm id suo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere, &c. Ubi sanè debitor gravari oon debet, ut creditorem indemnem servet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur, *l. non debet 74. ff. de R. I.* & beneficium creditoris sibi ipsi damnosum sit. De utroque hoc interesse *lucri cessantis & damni emergentis* textus est expressus: *in l. 3. §. ultimo ff. De eo, quod certo loco, l. un. C. de Sententiis, quæ pro eo, quod interest, &c.* Utrum autem interesse *lucri cessantis, & damni emergentis* io pactum deduci possit, aut peti, etiamsi debitor in mora non fuerit, & nunquam pro solutione interpellatus, *in §. sequenti* dicemus ubi sæpius de bac materia mentio incidet.

Post applicatam usuræ definitionem restat, ut videamus, quo jure usuræ prohibitæ sint. Et inprimis cootra Carol. Molinæum *in Tractatu de Commerciis nu. 7. & 11.* pro certo tenendum est usuras etiam juxta moderatiooem uris Civilis exercere, esse peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter affirmare ausus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animadverti debeat juxta constitutiooem Concilii Vieneo. *in Clement. un. §. sanè hoc tit.*

5 Etenim ex communi DD. sententia usuræ oon tantùm Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino & naturali prohibitæ sunt: prout id expresse affirmat Pontifex *in c. 4. h. t.* ubi dicit: quòd *usuras utriusque testamenti pagina detestetur, &c.*

Quod igitur attioet ad Testamentum vetus, habetur *Deuter. 23. vers. 19. non fæneraberis fratri tuo* (id est, qui ejusdem fidei est, sicut Apostoli omnes Christianos appellarunt fratres *Act. 1. & 6. c.* & sæpius alibi) *ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18. vers. 8.* dicitur: *qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit; hic justus est, & vita vivet.* Denique *in Psalm. 14.* legitur eum *habitaturum in tabernaculo Domini, qui ingreditur sine macula, operatur justitiam, loquitur veritatem, & pecuniam suam non dedit ad usuram.* In novo Testamento *Luc. 6 cap. vers. 35.* ait Christus; *benefacite, & mutuum date nihil inde sperantes*, hoc est, nihil ultra, quàm dedistis, lucri causa recipientes.

6 Verùm contra istos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & resolvemus. I In illo loco *Deuter. 23.* dictum est, *non fenerabèris fratri tuo, sed alieno*; ergo videtur consequens, usuras non esse malum intrinsecè, & Jure oaturæ prohibitum, aliàs Judæis à Deo non fuisset concessum usuras erga alieoos sive geotiles exercere, sicut extra bellum, & sine causa non licet occidere gentilem & infidelem, cùm occisio ioooentis intrinsecè & jure naturæ mala sit. ℞. duplicem adferri hujus objectionis solutionem: prima est, quòd Judæis olim concessum fuerit usuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne scilicet cum suis fratribus & Judæis id facerent. sicut ex D. Thom refert Canis. *dicto c. 1. n. 22.* aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari potest minus malum ad evitandum majus, oon quidem approbando, sed dissimulando minus. Altera solutio, quæ magis mihi placet, est, quòd DEUS Dominus universi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in potestatem Judæorum, proinde cùm illas facultates potuissent gentibus per arma & bellum auferre, poterant etiam per usuras, sicut *Exod. 12. cap.* eisdem Judæis concessum fuerit, ut Ægyptios spoliareot vasis argenteis & auteis ac vestibus sibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat Div. Ambrosius relatus *in cap. ultimo. causa. 14. q. 4. cui jure*, inquit, *inferuntur arma, huic jure indicuntur usuræ, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici.* Est tamen advertendum, quòd hoc sensu & casu usura sumatur in generaliori significatione pro quolibet usu vel lucro, uon in specie quatenus ex pactum illicitum & malum intrinsecè; nam tunc *usura* peccatum est, quando ex sola causa mutui aliquid ultra sortem accipitur; secus verò, si ex alia causa à mutuò separata, ut *jure belli*, teste D. Ambr. *in d. c. ult.* & multò magis jure Dominij jam prius sibi à Deo addicti, quemadmodum etiam diximus, esse *usuras compensatorias*, in quibus ex causa *lucri cessantis, vel damni emergentis* aliquid ultra sortem exigitur, quæ *usuræ* quidem dicuntur, sed *peccaminosæ* non intelliguntur.

II. Opponitur alius locus apud *Lucam 19. c.* ubi 7
Dominus reprehendit servum, quòd pecuniam suam *non dederit ad usuam.* ℞. per hanc parabolam Christum noo approbare usuras, sed tantùm referre factum hominum, eosque commonere, ut cum in istis lucris terrenis & perituris soliciti sint, multò magis debeant esse soliciti in fructu bonorum operum, & lucro vitæ æternæ, sicut etiam de villico defraudante, dominum suum similis parabola apud eundem *Luc. 16. cap.* habetur.

III. Videtur, quòd ille textus *Luc. 6. c. mutuum date, nihil inde sperantes*; sit accipiendus tantùm de *consilio*, noo autem de *præcepto* Evangelico: quia dare mutuum noo est de præcepto, sed de consilio & charitate. ℞. priorem partem hujus textus, videlicet: *mutuum date*, noo esse quidem de præcepto, esse tamen partem alteram, *nihil inde sperantes.* Quòd debet colligi ex textibus veteris testamenti prohibentibus usuras, quos supra allegavimus. Nam Christus non venit *solvere legem, sed adimplere, Matth. 5. c. vers. 17.* Similis textus habetur *Psal. 75. vers. 12. vovete & reddite Domino DEO vestro*, ubi prius verbum *vovete*, non est præcepti, sed posterius *reddite*, juxta illud *Deuter. 23. vers. 22.* si *nolueris polliceri, absque peccato eris; quod autem semel egressum est de labiis tuis observabis, & facies sicut promisisti Domino DEO tuo, &c.*

Quòd autem Jure Naturæ, sive naturalis ratione 8
usura illicita sit, probat Cov. *Var. Resolut. lib. 3. c. 1.* & cum eo communiter DD. hoc argumento: vel enim creditor capit lucrum ex mutuo pro *ipsa sorte*, vel pro *usu* ejus: sed neutro modo citra iniquitatem potest lucrum capere. Non enim pro ipsa *sorte*: quia justitia commutativa, quæ in contractibus observatur, desiderat æqualitatem, & oon permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quàm accepit; ita in permutatione vel emptione pro equo valente in summo pretio centum florenos, oon potest accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium. Similiter ergo & in mutuo pro centum florenis mutuo datis ooo licet accipere plus, quam centum florenos. Sed neque pro *usu* sortis lucrum peti potest: quia usus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuatarius autem efficitur dominus rei mutuatæ (mutuum enim inde nomen accipit, quòd *ex meo tuum fiat.*

l. 2. §. 2.

l. 2. §. 2. ff. de Rebus creditis;) ergo ad mutuatatium & non ad mutuantentem *uſus* pertinet. Et cùm mutuum tantùm in pecunia, vino, frumento & ſimilibus rebus uſu conſumptibilibus conſiſtat, uſus ejus à dominio ſeparari non poteſt. *L. hoc Senatuſconſultum. 5. in fine. ff. de Uſufructu earum rerum quæ uſu conſum.* Hinc eſt, quòd in contractu locationis, ſi v. g. alteri per annum locem ædes meas, vel agrum meum magis quàm in mutuo aliquid peti poſſit ultra reſtitutionem domus vel agri: quia in hoc contractu locator manet Dominus, & conſequenter utilitas ex re ſua à conductore percepta ad ipſum reſpicere debet. Præterea locatio eſt rerum talium, quæ permanentes uſum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex ſua natura ſterilis eſt, ejuſque uſus in exponendo ſeu abuſu conſiſtit. Quod & Ariſtoteles Divina lege deſtitutus ſolo lumine naturæ agnovit, dum *1. polit. cap. 7.* ait: *maximè præter naturam eſſe hunc acquirendi modum, ut in fœnore nummus nummum pariat.*

Si verò alicui iſtæ rationes nimis ſubtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Coraſius *Lib. 3. Miſcel. cap. 21. n. 7.* quòd uſuræ ideò naturali æquitate inſpecta illicitæ ſint, cùm abſorbeant egentium fortunas, dum hi in neceſſitate conſtituti pecuniis à fœneratoribus ſub quacunque lege acceptis tandem ad ſummam inopiam redigantur, nova ſemper debita contrahentes. Item, quòd iniquum ſit, actum charitatis & ſocietatis humanæ, qui in mutui datione conſiſtit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde ſi quis objecerit contra priores rationes, creditorem ſaltem aliqua ratione comparari poſſe dominium retinenti, ſicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in ſuis bonis habere videtur. L. 15. qui actionem. 15. ff. de R. I. L. id apud ſe. 143. ff. de V. S. L. rem in bonis. 52. ff. de Acquir. rer. dom.* Item quòd contractus ex conventione partium etiam contra vel præter ordinariam ſuam naturam legem accipiant. *c. contractus. 85. de R. I. in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit.* Sanè difficilis erit reſponſio, niſi juxta hanc poſteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, ſi exinde proximus contra æquitatem & Chriſtianam charitatem damnificetur, ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut ſint conformes illi generali juris præcepto *alterum non lædere. §. 3. Inst. de I. & I. placuit 8. C. de Judic.*

Non relevat creditorem, ſi dicat, ſe debere interim carere pecunia cum periculo, ne fortaſſis debitor planè depauperetur, & nunquam reſtituat, atque ideò ſe non iniquè aliquid ultra ſortem petere. Nam cùm ſit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, ſola carentia pecuniæ, quæ ex ipſius voluntate proceſſit, non eſt juſtus titulus ad aliquid ampliùs exigendum, niſi ſit conjuncta cum intereſſe *lucri ceſſantis, vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ ſortis aliquando quidem facit jus, ut rectè aliquid præter ſortem petatur; ſicut *in §. ſequenti* dicemus, ſed id tunc demum: ſi per pignora aut fidejuſſores non poſſit creditori ſatis cautum eſſe: debet quoque cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuiſſe extra omne interiùs periculum.

9 Deinde etiam hìc obiter notari poteſt, ſi quis à te roget mutuum non cauſa neceſſitatis ſuæ, ſed utilitatis quærendæ, volens honeſtam negotiationem inſtituere, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri reſtituere & communicare; talis namque contractus in effectu eſt ſpecies *ſocietatis*, contractus de jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, *§. 2. Inſtit. de Societate*. Imò ſicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, poteſt latere implicitum mutuum & uſura, per ea quæ tradentur *in §. ſeq.* ita, cùm contrariorum eadem ſit ratio, ſub nomine *mutui*, præſertim à plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potiùs augmentum, quàm damnum quæritur poteſt ſub eſſe implicitus alius contractus ſocietatis, emptionis, cenſus &c. ut inferiùs ad finem Tit. dicemus.

10 Cæterùm cùm uſura Jure divino & naturali prohibita ſit, non poteſt ullo modo fieri licita, nec diſpenſatione Pontificis, qui non diſpenſat contra Jus Divinum & naturale, *c. ſuper eo 4. hoc tit.* Nec conſuetudine; quia Jus Divinum & naturale ſunt immutabilia. *§. ſed naturalia. 11. Inſt. de I. N. G. & C.* & diuturnitas temporis peccatum non minuit, ſed augmentat: ac multitudo peccantium non parit peccato patrocinium. *cap. ult. de Conſuetudine*: Nec favore piarum cauſarum, videlicet ob utilitatem Eccleſiæ, pauperum vel redemptionem captivorum. *dicto cap. 4. hoc tit. c. 1. & ſeq. cauſa. 14. q. 5. immolantis enim ex iniquo oblatio eſt maculata, & dona iniquorum non probat Altiſſimus. Eccleſ. 34. v. 21.* Nec denique ex legibus & ſtatutis Principum ac Dominorum ſæcularium: quia nec ipſi in materia peccati aliquid contra Jus Divinum ſtatuare poſſunt. *Clem. un. h. t.*

Unde quamvis leges civiles permiſerint uſuras perſonis illuſtribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut ſcilicet maximæ uſuræ eſſent *duodecim pro centum*, idque ſolum in *fœnore nautico*, ubi periculum erat mutuantis: communes verò uſuræ *octo, ſex*, vel etiam *quatuor pro centum*, ſicut ex *l. eos 26. C. h. tit.* interpretatur Leſſ. *l. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excuſare à peccato (niſi quatenus intereſſe *lucri ceſſantis* vel *damni emergentis*, aut juſta ratio *periculi* concurrit) contra Carolum Molinæum loco ſupra citato communiter ſentiunt Catholici Doctores.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum uſuris ſtatuat, non quòd exinde uſuræ licitæ reddantur, ſed ne uſurarii cum alio prætextu *lucri ceſſantis, damni emergentis, aut periculi* nimium à debitoribus extorqueant; prout hodie in Imperio paſſim uſitatum eſt, *ut 5. pro* 100. exigantur. Quare qui ſecundùm talem moderationem uſuras exegerit, in foro externo, quantùm ad pœnas non cenſebitur uſurarius, eò quòd præſumatur, has uſuras non eſſe merè *lucratorias* ſed *compenſatorias* lucri ceſſantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facilè annuatim poſſit 5. lucrari, ſi pecuniam emendis prædiis aut alteri honeſto negotio applicet.

Interim tamen, ſi pecunia reverà apud mutuantem fuiſſet otioſa, & *nihil ſua interſit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno ſeu conſcientia (ubi non ex præſumptione, ſed ex veritate proceditur) haud eſſe immunem ab uſura, præſertim ſi debitor neceſſitatis cauſa, non lucri & utilitatis, ſicut pauló ſuperiùs diximus, pecuniam mutuatam acceperit. Videatur Henric. Caniſ. *de Uſuris c. 1. n. 9.* Ubi ex verbis Receſſus Deputatorum Imperii Spiræ celebrati Anno 1600. et à Rudolpho II. confirmati demonſtrat, Jure Imperii 5. pro 100. tantùm ex præſumptione *lucri ceſſantis vel damni emergentis* permitti.

11 Præterea *in c. 1. h. t. in 6.* graviter, et ſub cenſuris prohibet Pontifex, ne Chriſtiani, præſertim Eccleſiaſtici, in ſuis terris alienigenas exercentes uſuras habitare permittant: et mortaliter adverſus Juſtitiæ legem peccare Magiſtratus, ait Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 6. ſub n. 4.* qui Judæis, aut aliis, uſurarum licentiam dant cum obligatione ſeu pacto magni tributi ſolvendi; ex hoc enim cooperantur peccato uſurarum, et inde fit, ut ad ſolvendum iſtud tributum Judæi vel alii uſurarii uſuras augere et pauperes magis opprimere cogantur.

12 Demum pro coronide hujus §. etiam inquirendum

dum est, an non tantùm creditor peccet exigendo usuras, sed etiam debitor eas promittendo? Negativa satis evincitur *ex c. debitores 6. X. de Iurejur.* Ubi dicitur, quòd debitor, qui sub juramento promisit solvere usuras, teneatur hoc juramentum servare, quamvis postea authoritate Magistratus creditor compelli debeat, ut usuras restituat. Unde subsumitur, obligatio, cui accedens juramentum validum est, & servandum, non est peccaminosa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores non est obligatorium juxta regulam 58. *juris in 6.* sed huic obligationi, qua debitor promitti solvere usuras, potest accedere juramentum validum & servandum, ergo &c. Et quidem quòd debitor non peccet peccato usuræ, res per se clara est, neque enim ipse lucrum ex mutuo quærit cum alterius gravamine, sed ipsemet gravatur, & alteri in re sua lucrum concedit. Tota verò difficultas est, an non peccet debitor tanquam complex & consentiens peccato creditoris? nam si debitor usuras non permitteret, creditor exigere non posset, Apostolus verò *ad Rom. 1. cap. in fine* consentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici potest, illum consensum esse peccatum, qui non tam ex necessitate, quàm ex complacentia peccati procedit, vel qui est causa peccati in altero. At debitor promittens usuras nec habet complacentiam in peccato usurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad usuras exercendas, cùm is aliàs ita constitutus supponatur; ut sine usuris credere pecuniam nolit, sed necessitate magis accipiendæ pecuniæ consentit, veluti si latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicetur peccaminosè in peccatum latrocinii consentire.

---

§. II.

De specialibus quibusdam Pactis, an sint usuraria?

13. *An oporteat interesse in pactum deducere?*
14. *Propter periculum aliquando potest aliquid exigi ultra sortem.*
15. *Explicatur* c. naviganti, de Usuris.
16. Montes pietatis *an usurarii?*
17. *Disputatio de pacto antichryseos.*
18. *Pactum de retrovendendo an licitum?*
19. *Olla fortunæ excusatur ab usura & ab iniquitate, non tamen expedit Reipub.*
20. *Venditor ob dilatam solutionem an possit pretium augere?*
21. *Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minore pecunia?*
22. *Examinatur prolixè contractus* censualis.
23. *In specie de censu personali, & qualiter differat à mutuo?*
24. *De Cambio, & eius lucro.*

13 Quæritur I. an interesse lucri cessantis, vel damni emergentis possit à creditore statim tempore dati mutui in pactum deduci? Respondeo affirmativè: nam quòd justè possum exigere, possum etiam in pactum & obligationem expressam deducere. Imò si creditor ab initio hoc interesse in pactum non deduxerit, ex postfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quàm si debitor in mora fuerit, hoc est, si interpellatus à creditore (qui voluit alibi honestum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non solverit: aliàs enim debitor rectè excipiet, si scivisset, tanti creditoris ob mutuatam pecuniam interesse, se vel pecuniam ab ipso non fuisse mutuam accepturum, vel certè interpellatum fuisse illicò soluturum. Si tamen mutuum ad certum tempus contractum sit, tunc elapso illo tempore, si debitor non solverit, hoc ipso & sine alia interpellatione constituitur in mora. Nam dies interpellat pro homine. Laym. *dicto loco num.* 10. Navar. *in Manuali cap. 17. sub n.* 211.

Quæritur II. an & quando ratione *periculi admittendæ sortis* seu summæ capitalis mutuatæ possit aliquid exigi? Plurimi Doctores tam Recentiores, quam Veteres sentiunt, res suas exponere periculo ob gratiam alterius esse pretio æstimabile, cùm nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, & res suas jactare; proinde creditorem citra iniquitatem posse aliquid pro hoc periculo exigere, si illud subeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non possit dare pignora, aut fidejussores in securitatem debiti. Less. *l. 2. cap. 20. dubio* 13. Cov. Arrög. Maior. & alii apud Salas *Tract. de Usur. c. 22. n.* 33. ejusdemque sententiæ dicitur esse D. Thom. *Opusc. de Usur. c.* 10. Qua ratione etiam sustineri posset talis contractus, si quis alicui det centum florenos eo pacto, ut si Sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, restituat centum & decem florenos, sin minus, nihil teneatur restituere. Item si quis mercatori trans mare eunti mutuet centum ea lege, ut si salvus redierit, reddat 120. si verò navis perierit, ipse vel ejus heredes nihil reddere obligati sint: dummodo in his & similibus casibus verum & probabile periculum sit amittendæ sortis mutuatæ, quodque periculum judicio prudentum virorum tanti valeat, quanti id æstimat mutuator, & pro eo ultra sortem petit. 14

Verùm contra hanc doctrinam pugnat expressus textus *in c. naviganti 19. h. tit.* ubi dicit Pontifex: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Diversi diversas excogitarunt huius *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ. *Prima* est, quod in hoc textu omissa sit particula, *non*, & legendum: *usurarius non est censendus*, quòd valde arguunt verba sequentia, dum ibidem statim subjungitur: *ille quoque, qui dat 10. solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur; quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore sint valituræ, verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari.* Ecce hìc inprimis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem casum paritatem facere, aliàs enim posuisset particulam aliquam adversativam, v. g. *ille verò*, aut *ille è contra*. Deinde in posteriori casu propter periculum minuendi valoris earum rerum, quas mutuator loco pecuniæ stipulatus est sibi dari, excusatur ab usura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab usura excusabit, ubi enim eadem est ratio, eadem est juris dispositio. 15

Si verò alicui magis placeat servare verba, prout vulgariter in corpore Juris ponuntur, is dicere potest *secundò*, textum *in dicto c. naviganti*, accipiendum esse de eo, qui, ut possit aliquid ultra sortem lucrari, non vult aliter mutuare, quàm sub tali pacto recepti in se periculi, hic propterea usurarius saltem mentalis est, quòd cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum secum inire, qui fortassis mallet ipse periculum (quod sperat non adeo magnum futurum) subire, ne teneatur aliquid ultra sortem solvere. Ita hanc interpretationem ex Syl. Medina & aliis adfert Less. *dict. cap. 20. num.* 116.

Quæritur III. Quid sint *montes pietatis*, & qua ratione ab usura defendantur? ℞. *Montes pietatis* in Italia & aliis etiam locis esse usitatos, & dici æraria publicè constituta, ut ad ea indigentes quasi ad *montem* refugium

gium habeant, ne magis ab aliis usurariis opprimantur. Nam ex his ærariis sive *Montibus* datur mutuum indigentibus ea lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pigniore pecuniam mutuatam restituere, ac insuper exiguum aliquid adiicere: sin autem intra tempus præfinitum debitum solutum non sit, pignus vendi possit, ut detracta sorte, exiguoque illo adjecto residuum de æstimatione
16 pignoris debitori restituatur.

Porrò quia, ut dictum, debitor ex his *Montibus* accipiens mutuum tenetur præter sortem etiam aliquid saltem modicum adiicere, olim valde dubitabatur, an hoc institutum *Montium* non esset usurarium censendum? sed Leo in Concilio Lateran. *sess.* 10. unà cum ipso Concilio hos *Montes* tanquam pium institutum approbavit, concedens Indulgentias adiuvantibus & erigentibus: prout in *Tom. Concil.* habetur. Item Concilium Trid. *sess.* 22. *de Reformatione*. *c.* 8. 9. & 11. inter *pia loca* etiam *Montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd isti montes usurarii non sint, ea redditur, quòd in iis ultra sortem aliquid detur non tanquam lucrum ex mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad *Montis* conservationem pro stipendio ministrorum, qui *montem* administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pigniora recipienda, custodienda, pro libris ra-
17 tionum cæterisque necessariis.

Quæritur IV. quid sit pactum *antichryseos*, & an citra usuram fieri possit? ℞. Anticrysim esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, usque dum sibi pecunia mutuo data à debitore restituatur: *antichrysis* enim græcè significat *contrariam*, sive *mutuam usum* rei scilicet in pignus concessæ pro usu pecuniæ mutuo datæ. Textus & DD. *in l. si pecuniam*. 33. *ff. de Pignoratitia act.* & *l. si is qui*. 11. §. 1. *ff. de Pignoribus*. De hoc igitur pacto magna est controversia, an sit usurarium censendum? Enimverò pro negativa (quam sustinet Aleiatus *Lib.* 2. *d. un. c.* 5 & alii apud Mynsingerum *Cent.* 6. *observ.* 71. & And. Gail. *Lib.* 2. *observat.* 3.) militant aliquot argumenta. I. quòd pactum *antichryseos* disertè approbetur *in dicta l. si pecuniam*. 33. & *l. si is qui*. item *in l. si ea* 17. *C. h. t.* II. *in c.* 1. *x. de Feudis* dicitur dominum lucrari fructus ex re feudali sibi à vasallo oppignorata. III. *in cap. salubriter*. 16. *hoc tit.* decidit Pontifex, quòd maritus pro dote uxoris sibi debita accipiens à socero pignus lucretur fructus hujus pignoris, & non teneatur ob fructus interim ex pignore perceptos minorem dotem acceptare. IV. nihil videtur continere iniquitatis, si creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis serendis & colligendis impendit *arg.* §. *si quis à non domino*. 35. *Instit. de Rerum divisione*, ubi dicitur, bonæ fidei possessorem ex re aliena lucrari fructus saltem consumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. V. denique, si creditor emeret pignus pro ea summa, quam mutuare vult, cum pacto, ut pro eodem pretio liceret debitori, quandocunque placuerit redimere, validum esset pactum, & creditor haberet rem, ex eaque fructus perciperet, usque dum sibi à debitore pretium redderetur, *l.* 2. *C. de Pactis inter empt. & vendit.* ergò si hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichryseos*; vel enim utrumque est justum, vel neutrum, cùm utriusque idem sit effectus, neque una via debeat permitti, quod alia prohibetur juxta regulam 84. *iuris in* 6.

Verùm contraria sententia & quod pactum *antichryseos* regulariter usurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Cajet. Soto, & aliis, ac Juris Canonici interpretes hactenus prævaluit teste Hen. Canis. *de Usuris c.* 5. *n.* 13. Paulo Laym. *dict. c.* 16. *num.* 17. quibus adstipulatur Panorm. *in c.* 1. *n.* 2. *h. t.* & Cov. *Var. Resolut.* *l.* 3. *c.* 1. *n.* 3. Fundamentum est in *c.* 1. & 2. *h. t.* ubi apertè deciditur, fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed imputandos esse in exonerationem sortis, quatenus deinde minor sors, seu minus capitale restituatur, quo plures fructus ex pignore percepti sunt. Etenim ut præcedenti. §. dictum, usura est, quidquid ex mutuo pretio æstimabile per pactum creditor lucratur, sed hic per pactum *antichryseos* mutuo accedens lucratur fructus pignoris, ergo &c. Huc enim facit *lex* 1. 2. & 3. *C. de Pignoratitia actione*. ubi clarè constituunt Imperatores, *ut fructus pignoris in sortem imputentur*. Ita tamen hæc sententia declaranda est, ut fructus non possint cedere mero lucro creditoris: secus autem si quosdam fructus velit retinere jure compensationis, scilicet ratione *lucri cessantis*, *damni emergentis*, *suscepti periculi*, *vel expensarum in custodiendum pignus*, *vel colligendos fructus factarum*: non enim dicuntur fructus nisi deductis expensis, *l. fructus*. 7. *ff. Soluto matrimonio*.

Ad argumenta superiùs in contrarium allata respondeti potest, & quidem ad *primum*, *l. si pecuniam*, *cùm aliis citatis*, nihil relevare, eo quòd leges Civiles permittentes usuras, ac usurarios contractus abrogentur per SS. Canones. *Clem. unica. h. t.*

Ad *secundum* dicitur, speciale esse in feudo, ut dominus ex eo sibi à vasallo oppignorato fructus lucretur, *per d. c.* 1. *x. de Feudis*. & *c. conquestus*. 8. *h. t.* quod & idem de emphyteusi asserunt DD. dummodo interea vasallo servitia, si quæ ex feudo præstare debeat, & emphyteutæ canon remittatur. Rationem verò specialitatis assignat Hostiensis & Panor. *in d. c.* 1. quòd hæc sit natura feudi, & emphyteusis, quam habet ex prima sui institutione, conventione, vel consuetudine: cùm enim in feudo & emphyteusi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantùm *utile* transeat in vasallum, & emphyteutam, per oppignorationem verò res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potiùs ipsi domino, quàm alteri fructificet.

Tertium similiter singulare est, quòd maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compensationem *lucri cessantis*; nam si dotem ipsam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera matrimonii, quæ subire debet. *l. dotis fructum*. 7. *ff. de Iure dotium*. ergo cùm istud justum lucrum fructuum dotalium ob dotem non solutam marito absit, meritò compensationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratæ, prout idem facere posset creditor quilibet in pignore, si sua interesset ratione *lucri cessantis* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad *quartum* respondet Henr. Canis. *de Usuris*. *c.* 5. *n.* 25. quòd sibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, sed *malæ fidei* possessori sit potiùs comparandus, qui ob culturam & curam nullos prorsus fructus lucratur, sed universos restituere tenetur, *l. certam*. 22. *C. de Rei vindicatione*. & licet fortè creditor fuerit in errore Juris putans, fructus pignoris posse ex pacto suo lucro acquiri, nihilominùs sciendum est, errorem Juris non prodesse acquirere, & lucrari volentibus. *l. juris*. 7. *ff. de Iuris & facti ignorantia*.

Ad *quintum* dicendum est, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichreseos* magnam esse differentiam. Nam si creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris*, *mutui & pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *dominii* ex re sua. Et deinde re empta casu fortuito v. g. incendio pereunte non potest ampliùs repetere pretium, quia res perit suo domino. *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ*. quæ omnia se aliter habent in pacto *antichreseos*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & consequenter fructus percipit ex re aliena,

atque pignore sine sua culpa pereunte nihilominùs pecuniam mutuatam repetere potest. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinario Jure permissa sit, *d. l. 2. C. de Pact. inter empt. & venditor.* & etiam *antichresis* hoc pacto, sicut & aliis titulis, ex quibus justè aliquid ultra sortem exigitur, cohonestari possit, reste Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 16. num. 17.* id tamen procedit, si omnia bona fide agantur, si nimirùm res justo pretio vendatur: & creditor non sit solitus usuras exercere cogens debitorem pecuniæ indigum ad talem contractum, aliàs non mutuaturus: nam ex modicitate pretii, consuetudine fœnerandi, & si rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi censeri contractum *usurarium*, & præsumi tantùm fictam emptionem, in effectu autem esse mutuum cum lucro ex pignore, textus sunt *in c. ad nostram. 5. de Empt. & vendit. c. 4. de Pignoribus l. 3. C. Plus valere quod agitur &c.* & videri poterit Fach. *L. 2. Controv. c. 12.*

Similiter, si quis contenderet, antichresin posse reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do ut des*, *facio ut facias &c.* concedo tibi usum mei prædii, ut mihi concedas usum tuæ pecuniæ &c. id fortassis transiret, si nihil in fraudem usurarum attentaretur, & contractus *innominatus*, qui certam legem non habet, sed totus ex conventione & *præscriptis* partium *verbis* dependet & regulatur, *l. 3 & seqq. ff de Præsc. verb.* ita clausuletur, ut neutri parti gravis, sit notabiliter, præsertim ratione periculi interitus à mutuo differat: possunt enim contractus innominati naturam nominatorum assumere *l. 5. ff. de Præsc. verb.*

19 Quæritur V. utrum *olla fortunæ* passim in Germania usitata contineat usuram vel iniquitatem, si e. g. aliquis pro sex crucigeris extrahat schedam signatam, & is, qui præest ollæ, debeat ipsi dare rem valentem centum floren. è contra, si alius imponat 30. flor. & pro illis meras schedas vacuas recipiat?

Respondeo, ollam fortunæ satis probabiliter ab *usura*, & *iniquitate* defendi posse; ab *usura* quidem, quia non intervenit contractus *mutui*, in quo solo propriè comitti usuram superiùs in §. 1. diximus: etenim hæc olla fortunæ non immeritò ad contractum emptionis & venditionis revocari potest, in quo pecunia pro pretio, & spes rei accipiendæ pro merce sit, prout *in l. nec emptio. 8. §. aliquando ff. de Contrahenda emptione*, *aliquando*, inquit J. C. *sine re emptio intelligitur*, *veluti cum quasi alea* (id est casus, fortuna, vel eventus dubius) *emitur*, *cum captus piscium*, *avium vel missilium emitur*, *etenim emptio contrahitur*, *etsi nihil inciderit*, *quia spei emptio est*, & hinc qui v. g. à piscatore vel aucupe pro imperiali emerit, quod media die capturus est, tenetur solvere pretium, etsi nihil captum sit, & è converso piscator & auceps tenetur tradere, quod cepit, etsi longè pluris æstimetur. *Ab iniquitate* quoque defendi potest *olla fortunæ*, dummodo de cætero fraudes in signatione, impositione vel extractione schedarum non committantur: quia in ea pretium non metimur secundùm valorem rei extractæ, sed juxta spem & incertitudinem lucri vel damni. Verùm licet *olla fortunæ* in se & cæteris quibus nec *usuraria nec iniqua* sit, quia tamen non longè abest *à lusu alearum*, qui prohibetur *in toto tit. ff. de Aleatoribus*, & multæ circa eam fraudes committi possunt, atque curiosi pecunias prodigunt, illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civitatem & provinciam avehunt, ideo à prudentibus Magistratibus non semper tales *ollæ* tolerantur.

20 Quæritur VI. Utrum usuram committat, qui rem cariùs vendit propterea, quòd pretium non statim numeretur, sed ejus solutio in aliud longius tempus differatur? ℞ cum Pan. & aliis *in c. in civitate. 6. h. t.* talem contractum in foro quidem externo rarius censeri nomine *usurarum*, cùm non sit formale mutuum, in quo solo propriè usura committitur, in foro tamen interno sæpiùs esse *usuram*, eò quòd hæc venditio saltem in effectu & implicitè contineat in se mutuum & venditor censeatur *brevi manu* pretium emptori usque in tempus solutioni destinatum sub usuris credidisse & mutuasse: sicut tamen aliàs in mutuo propter *lucrum cessans* vel *damnum emergens* potest aliquid in ultra sortem accipi, ita etiam in hoc venditionis contractu poterit venditor rem pluris æstimare, si sua intersit pretium non statim persolvi. Et præterea si dubium sit an res vendita tempore solutionis sit plus vel minus valitura, & venditor non fuisset eam priùs venditurus nisi in singularem gratiam emptoris, propter istud dubium etiam venditor ab usura excusatur in dicto *c. 6. & c. ultimo vers. ille quoque h. t.*

Quæritur VII. An usurarius, vel illicitus sit contractus, si quis alienum debitum, nomen, seu Chyrographum emat, aut sibi cedi faciat pro minore quantitate, quàm in se contineat verb. grat. si pro debito 1000. flor. numeret 600. at

℞. Imprimis satis tum jure, tum usu receptum esse, credita, seu (ut Juris periti appellant) *Nomina* & Chyrographa tanquam mercem idoneam posse in contractum emptionis deduci etiam invito debitore, *l. nominis. 3. C. de Hæreditate vel actione vendita. L. 1. C. de Novat.* dummodo sint debita *liquida*: nam alienas lites & debita illiquida seu controversa & litigiosa emere severè in Jure prohibitum est. Tex. & Interpp. *in l. per diversas. 22. & l. ab Anastasio. 23. C. Mandati. & t. C. de Litigiosis.* Panorm. *ad c. fin. x. de Alien. jud. mut. caus. facta.* Wesenb. *ad t. t. ff. de Hered. vel act. vendit.* Et quidem si in ejusmodi debitis ambigua (de facto, non de Jure) aut difficilis sit executio solutionis, ita ut pecunia sine molestiis, vel sumptibus à debitore acquiri non possit, vel si in favorem venditoris expositum pretium potuisset emptor aliorsum cum majori lucro applicare, & sic *lucrum cessans*, vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes consentiunt, quòd debitum arbitrio boni viri consideratis omnibus circumstantiis possit etiam longè minoris emi, quàm in se contineat.

Verùm si debitum facilè obtineri possit, nec propter pretium aliquid *intersit* emptoris, non est una omnium sententia, an tale debitum minoris emere liceat? ℞. esse distinguendum, an facilitas solutionis proveniat ex qualitate ipsius debiti, ut quia debitor semper paratus est illud solvere; vel an tantùm ex qualitate emptoris, ut quia is ex speciali Principis gratia, vel alio singulari medio solutionem obtinere potest, quæ aliàs ægrè obtinetur.

Primum casum magis speculativum, quàm practicum censet Card. Lugo *de I. & I. tom. 2. disp. 26. sect. 7. t. 1. num. 96.* quòd vix contingat debitum emi sine omni difficultate exactionis, periculo, vel interesse, si tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum discessum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non posset, ideoque alteri pro parata pecunia suum creditum liquidissimum venderet, ipse putarem tutius fore in conscientia, non licere tale debitum minoris emere, sicut cum Medina, Sylv. & aliis docet Lessius *de I. & I. l. 2. c. 21. n. 71.* nam inter mercem & pretium debet esse æqualitas, non est autem æqualitas si v. g. pro 100. dentur 90. & aliàs multæ usuræ palliari possent, si usurarius diceret, se nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit emere chyrographum 100 flor. pro 90. & sic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non est tamen omninò erroris damnanda altera sententia, quæ concedit aliquando modicè minus pretium dari: quòd communi hominum æstimatione minus valere censeatur pecunia

nia futura, quàm præsens, sicut minus est, actionem habere, quàm rem, *l. minus*. 204. *ff. de R. I.* neque emptio sine omni prorsus commodo celebrari soleat. Innoc. & Panorm. *in c. in civitate*. 6. *h. t.* Nav. *in Man. c.* 17. *num.* 230.

In secundo casu, quando facilitas solutionis per accidens provenit ex persona emptoris, existimat Less. *d. l. n.* 76. & Molina *de I. & I. tract.* 2. *disp.* 361. posse debitum emi citra injustitiam secundùm illam æstimationem, quam considerata difficultate solutionis communiter apud alios & in foro habet: illud enim justum rei pretium censetur, quod communiter apud homines æstimatur; sicut in simili, qui gemmam sine omni suo labore & sumptu inventam aut donatam accepit, potest absque injustitia eam tanti vendere, quanti communiter solet vendi ab iis, qui similes gemmas magnis sumptibus conquirunt. Fatetur tamen Lessius sæpe peccare tales emptores saltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum est, quamvis ordinariè ad restitutionem non obliget) si miseris & indigentibus hominibus non majus pretium persolvant, cùm ipsi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui se in solutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad sua debita vili pretio vendenda, quæ ipsi coemunt, haud dubiè graviter contra justitiam peccant, & ad restitutionem obligantur. Less. *d. l.* si enim possunt sibi solvere, poterunt utique & aliis, quibus ex justitia debetur, & si creditores velint ultrò propter publicam necessitatem aliquid remittere, profectò justius est, ut illa portio remissa accrescat ærario Principis pro publico bono, ne subditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, si creditor velit suum creditum minoris vendere, poteritne ab ipso debitore, sive is princeps sit, sive alius, minori pretio emi? ℞. Si debitor ipse sit causa difficilis solutionis, utique sine iniquitate & onere restitutionis emere minoris non poterit; secùs verò, si propter inopiam aut alium casum totum solvere nequeat: tunc enim non apparet, cur debeat esse deterioris conditionis, quàm quilibet alius extraneus, Nav. *d. l.* Less. *d. l. n.* 70.

Advertendum tamen, si in præmissis casibus, & juxta dicta aliquid contra Charitatem vel justitiam peccetur, hoc peccatum non statim esse reducendum ad usuras, & usurarum pœnas: quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur, per tradita superiùs §. 1. *num.* 2. nisi in fraudem usurarum mutuum tali aliquo contractu pallietur.

22 Quæritur VIII. quid sit *contractus censualis*, an & quando *usurarius* judicandus? *Census* veteri Jure Romano à *censendo*, seu æstimando dicebatur æstimatio patrimonii subditorum, unde tributum Cæsari vel Magistratui solvere tenebantur, *l. forma* 4. *ff. de Censibus l.* 2. *&* 3. *C. eodem*, sed & ipsum quoque tributum *census* vocabatur juxta illud Matth. 22. *licet ne censum dare Cæsari &c.* De Jure verò Canonico & ad propositum *census*, vel *contractus censualis* est jus per emptionem aut similem contractum acquisitum reditus annuos ex re, vel industria aliena provenientes percipiendi. Dico, ex *re* vel *industria*: nam *census* dividitur in *realem* & *personalem*. *Realis census* est, qui fundatur super certa re una vel pluribus, e. g. si à Tertio emam jus percipiendi illos reditus, quos ipse annuatim ex domo vel prædiis suis percipit. Quare hic census, cùm realis sit & rei inhærens, comitatur rem, ad quemcunque possessorem deveniat, sicut servitus vel aliud onus reale.

Personalis census est, qui fundatur super certa persona, quæ se obligat ad annuam pensionem, non tam respectu certæ rei, quàm potiùs respectu lucri acquisiti ex propria industria, puta, si illa persona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; nisi quòd subinde ad debiti securitatem certus fundus hypothecæ subiiciatur, non tamen cum jure, ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque census tam *realis* quàm *personalis* plerumque solet habere pactum *redimendi*, ut scilicet ille, qui censum ex re vel industria sua vendidit, possit hunc censum rursus redimere, si emptori pretium pro venditione census acceptum denuò restituat. Imò frequenter census ex *utraque parte redimibilis* constituitur, ita ut non tantum venditor possit restituto pretio censum redimere, & se vel res suas ab hoc onere liberare, sed etiam ipse emptor possit venditori rursus jus suum cedere, ab eòque pretium pro censibus datum repetere.

Verùm quia talis contractus censualis prima fronte nihil videtur differre à mutuo sub usuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuum acceptum pro libitu restituere, & creditor illud repetere potest, interim usuræ annuæ & pensiones ex mutuo præstandæ sunt, ideo inspiciendum est, utrùm tales contractus censuales sine peccato usuræ sustineri valeant?

℞. Itaque I. Censum *realem* ex parte solius venditoris redimibilem esse contractum licitum & non usurarium, per expressam declarationem Pontificiam *in Extravag.* 1. *&* 2. *de Empt. & vend. inter com.* dummodo census eo pretio ematur, quod consuetudo loci, vel Magistratus justum decrevit, prout consuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Est etiam inter hunc *contractum censualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD. sententia apertè colligitur in citatis *Extravagantibus*: nam in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris casu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum usuris repetitur; at verò in *contractu censuali* seu emptione census *realis*, si res, ex qua reditus annuus sive census emptus est, intereat, census quoque & facultas repetendi pretium interit.

Similiter si propter sterilitatem aut aliam causam res censualis non tantos fructus proferat, ut integræ pensioni sufficient, non tenetur debitor seu venditor census totum censum solvere, nisi antecedentium aut subsequentium annorum fertilitas talem sterilitatem compenset. Cujus ratio est, quòd hic contractus emptionis sit, emptione autem perfecta periculum in re empta contingens ad emptorem pertineat, *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ*.

Non etiam obstat, quòd contra hunc contractum censualem obiici solet, nimirum esse contra naturam pecuniæ & emptionis ut una pecunia alia pecunia ematur: cùm pecunia sit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem esse tantùm de re præsenti, in contractu autem censuali hic & nunc nulla res præsens sit, quæ ematur: nam dicendum est, in contractu censuali non emi pecuniam tanquam mercem, sed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia rectè emuntur, & venduntur. Unde quia istud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam statim tempore emptionis à venditore census conceditur emptori, ideò hoc respectu satis res empta præsens dici potest; veluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum nascituros jure vendi probatur *ex l. nec emptio*. 8. *ff. de Contrahenda emptione*.

Quod si census *realis* non tantùm ex parte venditoris, sed etiam emptoris, & sic *utrinque redimibilis* constituatur, adhuc tamen non improbabiliter ab usura defendi potest. Contractus enim ex conventione legem accipiunt, *c. contractus*. 85. *de R. I. in* 6. & illæ differentiæ inter mutuum & talem contractum paulò ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem est, quòd ex constitutione Caroli

V. in Comitiis Augustanis facta sub titulo, *de Usurariis contractibus*, ad censum licitum requiratur, ut ejus redemptio non sit in arbitrio emptoris, sed solùm venditoris: nihilominùs id intelligi potest, quòd in foro externo nonnunquam ex tali pacto usura, & *palliatum mutuum* præsumatur, quæ præsumptio non habet locum in foro interno, si omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei censualis penes emptorem maneat. Præterea similes conditiones quatenus ea prohibent, quæ Juri naturali non adversantur, non ubique esse receptas asserit Paulus Laym. *in Theol. moral. l. 3. tract. 4. c. 18. sub n. 6.* Attamen in loco ubi non esset consuetudo censum utrinque redimibilem constituere, tutius foret à tali contractu abstinere propter illam fori externi præsumptionem & scandalum aliorum, ac periculum usurariæ intentionis.

23 *R.* II. Censum quoque *personalem*, præsertim à solo venditore *redimibilem* (probabiliter etiam *utrinque redimibilem* per ea, quæ mox de censu *reali* diximus) ab usura plurimi DD. defendunt: si enim aliæ præstationes super sola personæ industria constitui possunt, prout sit in tributo Magistratui solvendo in decimis personalibus, in contractu societatis &c. non apparet ratio, cur idem in censu *personali* fieri nequeat, cùm de æquivalentibus idem sit judicium. *L. ult. ff. Mandati.* Differt autem hic contractus à mutuo. 1. Quòd constitui non possit, nisi cùm tali persona, quæ ex sua industria lucrum facit. 2. Si ex causa persona censualis lucrum facere ampliùs non valeat, pensiones quoque annuæ ampliùs non solvantur. 3. Si census ex parte solius venditoris *redimibilis* sit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantùm debitor sponte solvere, sed etiam creditor ab invito debitore petere, potest.

Imò non desunt magni nominis DD. qui censum *personalem & realem* constitui posse affirmant cum *pacto assecurationis*, ut nimirùm venditor suscipiat in se periculum interitus, & re censuali pereunte, vel lucro ex industria personæ sine culpa ejus cessante, venditor non quidem annuos census persolvere, sed tamen capitale, seu pretium census restituere teneatur dummodò hæc obligatio venditoris ipsi alio modo compensetur scil. pretium census augendo, vel quod in effectu idem est, minorem censum exigendo. Ita namque in aliis contractibus aperto Jure concessum est, ut contra naturam contractus periculum ex speciali pacto ad alterum pertinere possit, puta in commodato ad commodatarium, in deposito ad depositarium, *c. unico. de Commodato: l. 1. §. 6. ff. Depositi.* Verùm contra hunc *censum personalem*, & pactum *assecurationis* adducitur Bulla Pii V. quæ incipit: *Cùm onus Apostolicæ servitutis*, cui tamen similis responsio aptari potest, quæ superiùs circa constitutionem Carolinam data est. Prolixiùs hanc materiam *de Censibus* tractat Laym. *l. c.* 18. et Cov. *Variar. Resolut. l. 3. c. 7.* Henr. Canis. *de Usur. c.* 11. Lessius *de I. & I. lib. 2. cap. 22.* aliique apud eos citati.

24 Quæritur IX. & ultimò, quid sit *cambium*, & quo titulo ex eo lucrum acquiri possit? Negotiatio ista pecuniaria, quæ *cambium* dicitur, passim nota & usitata, nihil est aliud, quàm permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille qui rogatur, ut pecuniam commutet, *campsor*, ille verò qui rogat & ad cujus gratiam pecunia commutatur, *Campsarius* appellari solet; prisco enim vocabulo *cambire* vel *campsare* idem quod permutare significabat, sicut ex Prisciano refert Cov. *de Collatione veterum numismatum c. 7. num. 4.* Licèt verò etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, id tamen non fit causa permutationis, neque statim tempore contractus in mutuo, sicut in Cambio pecunia unius datur pro pecunia alterius, sed solùs creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejusdem generis, & bonitatis recipiat, cùm ergò *cambium* à *mutuo* differat, consequens est, quòd lucrum ex cambio quæsitum nomine *usurarum* censeri non debeat, nec usurarum pœnis subjaceat. Videamus tamen breviter, ex quibus causis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Est autem præsciendum, *cambium* dividi in *manuale* sive minutum: & in *cambium locale*. Cambium *minutum* seu manuale dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ, permutatur cum pecunia alterius formæ aut materiæ, v. g. crucigeri aut sestertij pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hispanica &c. Dicitur *minutum*, quia plerumque minor mone a commutatur pro majore, & *manuale*, quia statim in eodem loco & tempore de manu ad manum vicissim pecunia numeratur.

Locale cambium est, quando pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco, quod cum ordinariè per literas fieri soleat, per quas campsor mandat suo correspondenti, ut campsario certam pecuniæ quantitatem, quam ipse campsor jam hic Salisburgi accepit, numeret Romæ, ideò etiam *cambium per literas* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum est, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo secum continuò deferre.

Porrò in *cambio minuto*, si v. g. aurei pro crucigeris commutandi sint, solent campsores aliquid auctarii loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo sestertium vel grossum Causas hujus exactionis DD. aliquot allegant: *prima* est locatio operæ & obsequij, siquidem campsor debeat semper paratas habere diversi generis pecunias, quemlibet ad cambium in suam domum intromittere, inde se & famulos hujus negotij expertos alere. Quod maxime procedit circa campsores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magistratu imposita est. *Secunda* causa est *lucrum cessans vel damnum emergens*, ut si campsor proposuerat numos aureos aliò deferre, ubi pluris valent, & alibi merces emere, ubi alia moneta longè cariùs emuntur &c. *Tertia*, putitat materiæ, quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus, nihil habens de cupro admixtum pluris æstimatur, quàm moneta impura. Nec obstat, quod quidam opponunt, æstimationem materiæ non esse in potestate subditorum, sed Principis monetam cudentis. Nam respondetur numos alio modo æstimari à Principe, & alio à subditis: à Principe quidem numi *formaliter* considerantur, ut numi sunt, & quatenus mensura rerum venalium, & solutionis debitorum: à subditis verò in cambio, & commutatione *materialiter*; & ut res sui patrimonij, quæ in se meliores vel deteriores sunt. Hinc etiam pro *quarta* causa assignant antiquitatem, raritatem, commoditatem conservandi, numerandi, vel deferendi monetam. *Quinta* demùm esse potest, usus seu expendibilitas, ut si in aliquo loco commutentur numi, qui possunt ibi expendi cum iis, qui expendi non possunt, isti enim cùm non habeant ibi pretium, vel valorem, minoris æstimantur.

Sed & in *cambio locali* campsores aliquod lucrum facere consueverunt, ita ut si in exemplo campsarius hic Salisburgi numeraverit campsori centum imperiales; Romæ tantùm accipiat nonaginta quinque, & quinque cedant lucro campsoris.

Hoc verò lucrum, dummodò usitatum in aliquo loco cambii modum, qui communi hominum æstimatione non reputetur iniquus, non excedat, communiter defendunt DD. Inprimis enim campsores pro itinerantium utilitate solent ad hoc operas suas locare, famulos & scribas alere, libros rationum tenere, aliosq; sumptus facere. Deinde campsor virtualiter saltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campsarium ab onere, sumptibus, ac periculis, quę ipse in transferenda

ferenda pecunia subire deberet, quod obsequium meritò pretio æstimabile censetur. Plura de cambiis videri poterunt apud Less. *de I. & Iust. lib. 2. cap.* 23. ubi difficultates plerasque circa cambia satis exactè pertractat.

---

§. III.

De Restitutione & Pœnis Usurarum.

S U M M A R I A.

25. *Obligatio restitutionis incumbit usurariis etiam mentalibus.*
26. *Cur & an non idem in simonia mentali?*
27. *Iure Canonico etiam hæredes tenentur restituere.*
28. *Excusatio à restitutione.*
29. *Res empta ex pecunia usuraria non est restitutioni obnoxia, nisi deficientibus aliis mediis.*
30. *Contra tertium Possessorem non datur actio.*
31. *Aliæ pœnæ usurariorum.*
32. *Parochi sine judicio Ordinarii non debent aliquem usurarium condemnare.*
33. *Oblationes quando recipiendæ ab usurariis.*
34. *Ad sepulturam non recipiuntur nisi præstita satisfactione, vel cautione.*
35. *Nec testamenta eorum valent.*
36. *Iurium imperiti, qui juxta communem modum sub nomine mutui accipiunt aliquid ultra sortem, qualiter frequenter ab usura excusari possint.*

25 SIcut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad restitutionem tenetur, nec absolvitur peccatum nisi restituatur ablatum *cap. peccatum. 4. de R. I. in 6.* ita etiam usurarii ante omnia cogendi sunt ad restitutionem eorum, quæ per usuras contra Jus naturale, Divinum & humanum acquisieverunt. Et cùm usura rapinæ instar sit, *c. si quis usuram. 10. causa. 14. q. 4.* ideò usurarii in utroque foro, tam interno quàm externo ad restitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad restitutionem cæterasque usurariorum pœnas condemnandus est, quàm si fuerit usurarius manifestus, scilicet per rei evidentiam, confessionem judicialem, aliasve legitimas probationes convictus: Ecclesia enim & alii Judices externi non judicant de occultis, ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur, *cap. cum tu. 5. hoc tit. l. ult. Cod. de Probationibus.* In foro autem interno nulla opus est probatione, sed sua quemque conscientia arguit. Hinc etiam non tantùm realis usura, quæ aperto usurario pacto commissa est, sed & sola *mentalis* in conscientiæ foro ad restitutionem obligat, per textum & Doctores in *cap. consuluit. 10. hoc tit.* Dicitur autem *mentalis* usura, quando creditor non fuisset aliter pecuniam daturus indigo debitori, nisi ipse debitor vicissim, vel sine omni pacto externo, vel ex pacto aliquo simulato, quoad externam speciem non usurario, creditori concessisset. Exempla desumi possunt ex §. 1. *versiculo. Dico quarto*, & ex §. 2. *q.* 2. & secunda interpretatione *c. naviganti*, & ex eodem §. 2. *qu. 4. in responso ad quintum argumentum.*

26 Verùm hic non levis est difficultas, quare in *simonia mentali* sufficiat sola pœnitentia & dolore erga Deum illud peccatum expiare sine restitutionis obligatione, ut communiter tradunt Interpretes *in c. ultimo de Simonia* & non similiter *in usura mentali*? Inter varias explicationes, quas adferunt DD. illa videtur capto facilior, quam refert Barb. *in d. c. consuluit num. 4.* quòd in *usura mentali* injuria fiat debitori, qui invitus & necessitate coactus solvit; in *simonia* verò *mentali*, quæ sine expresso pacto fit, plerumque ille, qui pro spiritualibus aliquid temporale offert, non fit necessitate constrictus. Imò si ponatur casus, ut v. g. Clericus in necessitate constitutus non possit aliter impetrare beneficium ad sui sustentationem, quàm si liberalem obligationem faciat Episcopo, vel patrono aliàs sibi non collaturo, tunc æq; restitutionem faciendam esse in *simonia* hac *mentali*, quàm in *usura mentali* non improbabiliter docet Dominicus Sotus *de Iustitia & iure lib. 9. q. 8. articulo. 2.* Neque etiam ex textu *d. c. ult. de Simonia*, qui obscurior est, & diversas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

Cæterùm restitutio usurarum vel debitoribus per usuras læsis, vel heredibus eorum, aut in istorum omnium defectu pauperibus facienda est, *d. c. cùm tu. 5. hoc tit.* Ex adverso quoque non tantùm ipsi usurarii, sed etiam heredes eorum, usuras restituere tenentur. 27
Quamvis enim de jure Civili heres non teneatur ex delicto defuncti, nisi quatenus ex illo delicto ad heredem pervenit, & inde locupletior factus est, vel si lis cum defuncto contestata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quàm ex quasi contractu litis contestatæ conveniatur, *l. unica C. Ex delictis defuncti in quantum hæred. conven.* De jure tamen Canonico heres ad exonerationem conscientiæ defuncti tenetur pro viribus hæreditariis omnibus illis satisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licèt ex illo damno hæreditas aucta non sit, *cap. ult. de Sepulturis c. in literis. 5. de Raptoribus.* Et cùm hæc res salutem animæ concernat, & naturalis ratio suadeat, ut contra justitiam læsis damnum ex bonis ipsius lædentis compensentur, ideò hanc constitutionem Juris Pontificii etiam in terris Imperii observandam esse non attenta lege civili, rectè docet Henrine. Canis. *de Usuris c. 7. sub n. 4.*

Ab hac tamen restitutione excusat notoria paupertas usurarii, vel heredum ejus, usquedum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo* & *d. c. 5. h. t.* Item si debitor ipsemet solitus sit usuras exercere, non audietur contra suum creditorem restitutionem usurarum petens, nisi & ipse priùs aliis, cum quibus usuras exercuit restitutionem fecerit, nam frustra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit, *c. quia frustra. 14. h. t.* 28

Sed quid si creditor ex pecunia usuraria domos vel prædia emerit, anne hæc tanquam sua debitor vel heres ejus petere poterit sicut potuisset ipsam pecuniam usurariam? ℞. De Jure rem non succedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inscio vel invito Domino rem aliquam emit, sibi acquirit hujus rei dominium, non alteri cujus pecuniæ fuerunt, nisi quòd ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expressum *in l. qui aliena. 8. C. Si quis alteri vel sibi &c. & l. si ex ea 6. C. de Rei vindicatione.* Si tamen creditor non habeat alia media satisfaciendi debitori propter usuras, tunc cogetur talia bona vel in solutum dare, vel vendere, & de pretio usuras malè acceptas compensare, *d. c. 5. h. t.* 29

Quòd si talia bona jam in tertium alienata sint, contra hunc tertium possessorem probabilius debitori nulla actio competit; non *personalis*, quia cum eo nihil contractum fuit; nec etiam *realis hypothecaria*: quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali casu concedat, nisi fortassis debitor, cum quo usura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui aliàs in re ex pecunia sua comparata tacitam hypothecam habet, *l. idem. que 7. ff. Qui potiores in pigniore*: vel Ecclesia, quæ jure minoris utitur, *c. r. De in integrum restit.* vel nisi alienatio in tertiũ facta sit in fraudẽ debitoris, eũm creditor 30

usurarius sciret se aliunde debitori per usuras læso satisfacere non posse: tunc enim res alienata revocabitur, secundùm ea, quæ traduntur *in toto t. ff. Quæ in fraudem creditorum*. Covar. *Variarum Resolutionum lib. 3. c. 3. sub n. 6.*

Præter obligationem restitutionis aliæ quoque pœnæ in usurarios constitutæ sunt. Ut I. Infamia Juris, *l. improbum fœnus. 20. C. Ex quibus caus. infam. irrogetur.*

31 II. Privatio officii, & depositio in Clerico usurario, *cap. 1. & seqq. 14. q. 4.* poterit tamen Episcopus post restitutionem & peractam pœnitentiam cum tali Clerico dispensare, *c. at si Clerici. 4. §. de adulteriis. de Iudiciis*. Gloss. *in cap. præterea 7. v. suspendas. hoc t.*

32 III. Laicos usurarios Episcopus excommunicare potest, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam malè quæsitæ in Ecclesiis recipiantur, sub pœna, ut Ecclesiastici talesoblationes recipientes ab officio suspendantur, et ad restitutionem acceptorum teneantur, *c. 3. & c. præterea 7. h. t.* Quod tamen intelligendum est, si aliquis usurarius manifestus sit, aut tanquam usurarius in iudicio convincatur, & si appareant illi, quibus per usuras damnum datum est: aliàs in dubio absque declaratione Episcopi à privatis Parochis nemo tanquam usurarius facilè proclamandus est: criminalia enim, quæ altioris indaginis sunt, & magnum præiudicium, ac pœnas Juris secum trahunt, nec Parochus, nec Decanus ruralis judicare, sed ad Episcopum referre debet. Tridentinum *sess. 24. de Reform. c. 20.*

33 Quòd si etiam nulli ampliùs existant debitores, vel heredes eorum, à quibus usuræ extortæ sunt, tunc in horum defectu oblationes, maximè quæ in sustentationem pauperum cedunt, faciendas & recipiendas esse habetur in sæpe dicto *c. 5. h. t.* & insinuatur *Luc. 16. c.* ubi Christus dicit: *facite nobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

34 IV. Usurarii manifesti ad Ecclesiasticam sepulturam non admittuntur, antequam usuras pro modo & possibilitate facultatum suarum restituerint, aut saltem cautionem de restituendo præstiterint præsentibus illis, quibus usuræ debentur, aut in istorum absentia coram loci Ordinario proprio, vel Notario, *cap. 2. h. t. in 6.* Imò in articulo mortis, & casu necessitatis, quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non potest, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis absolvere potest, etiam idoneum esse ad recipiendam talem cautionem, ut eam posteà referat Episcopo, docet Sylv. *in verbo Restitutio* §. 6. q. 1. & Nav. *in Manual. c. 13. n. 218.*

35 V. Testamenta & ultimæ voluntares usurariorum non valent, nisi ante mortem usuras restituerint, vel de restituendo idoneam cautionem dederint. *d. c. 2. h. t. in 6.*

36 Demùm hoc loco notandum est, quòd homines rudes & indocti, qui ex sua pecunia lucrum, & pensiones annuas accipiunt iuxta eum modum, quo alii viri honesti, & probi facere consueverunt, non sint facilè de usura condemnandi, quamvis ipsi non intelligant, quo iure vel titulo tale lucrum sibi habere liceat: cùm enim lucrum ex pecunia variis ex causis cohonestari valeat, ut propter lucrum cessans, damnum emergens, implicitum pactum societatis, emptionem census, &c. satis censeri possunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum sibi proponunt, non aliter quàm iusto, quo fieri potest, titulo lucrum ex pecunia quærere.

Imò licèt indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanicè *ausleichen*, nihilominus cùm non intentio verbis, sed verba intentioni deservire debeant, *c. secundò requi... 41. de Appellationibus*. Ideò ex mente istorum, qui ...mai meliori modo, quo de iure fieri potest, contrahere intendunt, similes contractus in effectu non tam mutuum, quàm societas implicita cum pacto assecurationis (quod fieri potest, si pro tali periculo assecurationis socio relinquatur maius lucrum, cùm contractus ex conventione legem accipiant) vel emptio census realis aut personalis iudicari debent, præsertim quia apud Germanos ille terminus valde generalis est, & omnem fermè concessionem significat ita docet Laym. *Lib. 3 tractatu 4. c. 18. n. 11. & 13.* cum Less. Valent. & Maiore ibidem citatis. Aliàs enim innumeri condemnandi forent, non tantùm Laici, sed & Ecclesiastici, qui sub nomine & titulo *ausleichen* ultra sortem seu capitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec lucrum cessans nec damnum emergens, nec morale periculum interituri capitalis propter assecurationem pignioris & fideiussorum habent, & solum lucrum quærunt, *ne pecunia otiosa sit*. Et sanè si iniquirarem non à verbis, sed ab effectu metimur, haud esse rationabile, indoctum, qui sub nomine *mutui*, vel *ausleichen* accipit 5. pro 100. usurarium asserere, & doctum, qui sub nomine *census* idem facit, absolvere. Meminisse tamen oportet, quod semper hactenus monui, multos contractus excusari posse, in quibus aliquid ultra sortem accipitur, si fiant cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & honestum lucrum quærit, ut mihi huius lucri partem tribuat, veluti in contractu societatis expresso vel implicito, in quo alter pecuniam, alter industriam confert, contingit; aut si verè reditus annuos ex re vel industria habeat, quos sine damno suo vendere possit, secus autem, si contraharur cum debitore indigente, qui tantùm ad sublevandas necessitates suas mutuam pecuniam accipit, & si reditus ex rebus vel laboribus suis provenientes vendere debeat, defectum necessariæ sustentationis pati, & paulatim prorsus ad inopiam delabi cogatur: cum tali enim non est materia, vel merces, scilicet lucrum aut reditus, super quibus possit fundari emptio, census, vel societas. Quòd si ab initio contractus habuerit ex re vel industria reditus, & hi sine culpa sua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem census spectat, ut is censum exigere non possit; sicut etiam superiùs dictum. Caveant igitur divites, ne pro transitorio & plerumque ingratis heredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, thesaurizent sibi potius thesauros in cœlo faciant Christianę Charitatis erga indigentes officium, & adimplere studeant illam Christi sententiam Luc. 6. *benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes.*



TITULUS XX.

De Crimine falsi.

SUMMARIA.

1. *Quid sit, & quomodo committatur crimen falsi?*
2. *Qua pœna afficiantur falsi testes?*
3. *Falsum testem Iudex punire potest, etsi aliàs non sit de eius jurisdictione.*
4. *Falsi crimen suo modo committit, qui pro testimonio dicendo pecuniam accipit, sed non punitur pœna falsi ordinaria.*

5. Ab

5. *Ab hac pœna quoque excusatur, qui tantùm in accidentalibus falsum dixit.*
6. *An testis qui aliud extra, aliud in judicio dixit, ut falsarius puniri possit?*
7. *Quomodò scripto falsum committatur: & quæ hujus pœna? n. 8.*
9. *Falsatores literarum Apostolicarum incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ.*
10. *Quæ notanda in Bullis Pontificiis, ex quibus earum falsitas argui possit.*
11. *Aperiens literas alterius an falsum committat?*
12. *Quando literæ alienæ sine injuria aperiri possint?*
13. *Mutatione nominis committitur etiam falsum.*
14. *Quibus modis facto committatur falsum?*
15. *Varii modi falsandi monetam; & quæ horum falsariorum pœna.*
16. *Pœna Alchimistarum de Iure Canonico.*
17. *Usu quomodo falsum committatur: & quomodo tale puniatur?*
18. *Monitum de usu & expensione falsæ Monetæ.*

IUxta ordinem Decalogi, quo post furta & alias iniquas rei alienæ usurpationes probibetur, ne quis adversus proximum falsum testimonium loquatur tractat Compilator in *hoc tit.* de iis, qui per falsitatem & dolum quoquo modo aliis nocere intendunt.

1 *Falsum* enim & crimen falsi ad propositum describit Sylvester *in verbo Falsarius n.* 1. quòd sit *immutatio veritatis* cum dolo & jactura: nam qui sine dolo per errorem falsum loquendo aut scribendo committit, vel qui sine alterius læsione mentitur, pœna hujus criminis non tenetur, *l. quid sit* 23. *ff. Ad l. Cornel. de falsis*, & *l. nec exemplum.* 20. *C. eod. tit.*

2 Committitur falsum quatuor modis, scilicet *dicto, scripto, facto,* & *usu*. *Dicto* committunt falsum, & illud quidem gravissimum testes, qui in judicio falsum testimonium dicunt. Hujus delicti pœna de jure Canonico circa Ecclesiasticos est depositio, & in Monasterum, vel carcerem ad agendam pœnitentiam detrusio, *c. si Episcopus 7. dist.* 50. De Jure Civili pœna ordinaria falsi est deportatio, & omnium bonorum publicatio, *l.* 1. *§. ult. ff. Ad l. Cornel. de falsis* quæ pœna exasperatur, & ultimum supplicium statuitur, si quis contra accusatum de crimine capitali falsum testimonium dixerit, *l.* 1. *§. prætereà ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* Generaliter constituit Carolus V. *in Constitut. pœnal. a.* 107. ut in quacunque causa criminali falsum contra alterum jurans eadem pœna afficiatur, qua crimine probato afficiendus fuisset accusatus. Consuetudines etiam particulares circa punitionem falsorum testium maximè attendendas esse monet, variasque pœnas pro diversitate locorum recenset Menoch. *de Arbitrar. iud. cent.* 4. *casu* 306. & cùm testes, antequam deponant, juramentum *de veritate dicenda* præstare debeant, ideò juxta consuetudinem Imperii, quàm Carolus V. *cit. loc.* confirmavit, aliquando testibus perjuris, præsertim si in re magni momenti pejeraverint, duo priores digiti, quos in præstatione juramenti etexerunt, per carnificem amputantur.

3 Prætereà notabile est, quòd de Jure Civili Judici testem coram se falsum deponentem, punire liceat, quamvis ille testis non sit de ipsius Judicis jurisdictione, sed aliunde evocatus, *l. nullum.* 14. *Cod. de Testibus l. penult. Cod. de Probat.* delictum enim tribuit jurisdictionem in delinquentem *l.* 1. *cum auth. qua in Provinciæ. Cod. Ubi de Crim. agi oport.* dummodo testis falsarius non sit clericus, studiosus, aut miles: isti enim specialia privilegia Juris habent, ut alibi delinquentes ad proprios suos Judices remitti debeant, qua de re dictum est prolixiùs in Tit. *de Foro competenti. Lib. II. §.* 4. & 5.

Porrò crimen *falsi* non tantùm ille committere dicitur, qui falsum testimonium præbet, sed etiam qui 4 pecuniam accipit ad testimonium dicendum vel non dicendum, *l.* 1. *§.* 2. *ff. h. t.* neque enim pro testimonio dicendo pecuniam ex pacto accipere licet, cùm quilibet sit obligatus ad testimonium veritati perhibendum *c. nolite timere.* 86 *causa.* 11. *q* 3. *c. non sanè.* 15. *causa* 14. *q.* 5. & *toto tit. ext. de Testibus cogend.* nisi in compensationem laborum, expensarum, vel lucri domi neglecti, si testis procul ad judicium vocetur, & ibi moram facere debeat, *c. statutum.* 11. *§. proferendo de Rescriptis in* 6. Nihilominus virum talem à pœna ordinaria falsi excusat, & potiùs arbitrariè puniendum censet Menoch. *d. Cent.* 5. *casu* 310. eò quòd in proprietate verborum vix possit dici falsum committere, cùm veritatem non immutet, si, quod supponimus, de cætero verum testimonium dixerit; nec accipiendo pecuniam jurmento vel judici aut parti adversæ injuriam infert.

Sed & ille communiter à pœna ordinaria *falsi* eximitur, qui in judicio falsum dixit non circa substantialia causæ, sed in quibusdam circumstantiis accidentibus vel extra capitula & articulos, supér quibus fuit interrogatus, quamvis hujus testimonium etiam circa substantialia vehementer reddatur suspectum, ut iterum probat Menoch. *d. l. casu* 307. & Julius Clarus *§. Falsum n.* 9. 5

Quòd si testis unum dixerit extra judicium, & eius contrarium in iudicio, magis crederur id, quod in iudicio dixit, propter religionem iuramenti, & authoritatem iudicii: sed an propterea tanquam falsarius puniendus sit, dubitatur. Affirmat Barth. *in l. eos* 27. *ff. hoc tit. num.* 8. Negat verò Clarus *d. §. Falsum sub num.* 5. Puto ad conciliationem non improbabiliter distingui posse, an testis extra judicium à litigante interrogatus falsum dixerit, ex quo litigans deceptus actionem instituerit, transactionem recusaverit, expensas judiciales fecerit, vel an tantùm in communi conversatione nihil cogitans de alicuius *interesse* falsum dixerit? Priori casu videtur procedere opinio Barth. eò quòd tunc intervenerit immutatio veritatis cum dolo & jactura; posteriori verò casu opinio Julij Clari locum habet: quia falsum non committitur sinè intentione nocendi, & tanquam solùm mendacem, non falsarium leviter puniendum censet Menoch. *casu* 312. Hodie tamen raró pœna deportationis & publicationis bonorum infligitur, præsertim in delictis extra judicium commissis, quæ potiùs damnum privati alicuius hominis, quàm authoritatem Magistratus vel rempublicam concernunt: ideò in his potiùs pœna arbitraria, vel actio *de dolo*, vel *in factum* ad interesse consequendum competet. 6

Scripto falsum committit Notarius, qui aut totum instrumentum falsum in gratiam alicujus scribit, vel notabilem aliquam falsitatem dolosè admiscet; item quicunque alius, qui aliena instrumenta in parte aliqua substantiali & considerabili radit, immutat, lacerat, vel supprimit, aut si alienum chirographum, manum, vel sigillum imitatur & debitum, vel quid simile in sui favorem, & alterius detrimentum scribit. *l.* 1. & *passim. ff. h. t.* 7

Pœna huius falsitatis ordinariè de Jure Civili est deportatio, & omnium bonorum publicatio cum infamia: de consuetudine verò teste Claro & Menoch. *cit. loc.* est arbitraria pro qualitate personarum & quantitate damni dati. Specialiter verò excommunicationem reservatam incurrunt non tantùm illi, qui Bullas sive literas & rescripta Pontificia falsificant, sed etiam qui tales falsas literas penes se habentes eas intra 20. dies, à quo falsitatem cognoverint, non destruxerint, aut resignaverint, *c.* 4. *hoc tit.* 8 9

Quot modis autem committi possit falsitas circa 10

Bullas Pontificias, disertè recenset Pontifex in *c. 5. eod. tit. & in c. quàm grave. 6.* subjungit, stylum esse Romanæ Ecclesiæ, quòd Pontifex soleat Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos in suis literis *Fratres* appellare, cæteros verò Ecclesiasticos & Laicos cuiuscunque dignitatis *Filios*: item cùm uni tantùm personæ scribit, nunquam loquatur in plurali, *Vos* aut *Vester*; ideò si literæ Pontificiæ proferantur, in quibus hæc observata non fuerint, illæ tanquam falsæ existimari & reiici debeant.

11 Huc etiam quidam referunt illos, qui privatas alicuius literas desigillant, & aperiunt. Verùm licèt hæc sine peccato & injuria eorum, ad quos literæ pertinent, regulariter fieri nequeat, plerumque tamen DD. censent non esse pœnam ordinariam *falsi*, sed aliam mitiorem & arbitrariam infligendam: nisi apeiens literas apertas ostenderit adversario, vel testamentum clausum, aut aliàs literas publicas sigillo publico Magistratus munitas aperuerit, cùm enim crimen falsi inter delicta publica numeretur, eius pœna ordinaria rariùs locum habet, si potiùs alicui privato, quàm publicæ authoritati, & paci reipublicæ injuria inferatur, *c. cùm olim 33. ubi* Innoc. & Panor. *de Officio judiciis delegati l. qui testamentum 2. ff. hoc tit.*

12 Aliquando etiam privatæ alterius literæ sine injuria aperiuntur, puta si id fiat jure belli, aut justæ defensionis causa contra inimicum insidias molientem, vel ad impediendum peccatum alterius, ut si Prælatus, parens, paterfamilias, præceptor & similes suorum Religiosorum, filiorum, subditorum literas aperiant, rationabiliter metuentes, ne quid mali in iis contineatur.

13 Prætereà inter falsarios hoc loco numeratur, qui nomen aut cognomen, genus vel parentes sibi mutaverit, *l. falsi 13. & ibi Gottofredus. ff. h. t.* sed hoc, si cùm damno aliorum fecerit, aliàs si dolus & jactura proximi absit, mutatio nominis præsertim ex causa rationabili prohibita non est; *l. un. Cod. de Mutatione nominis.*

14 *Facto* committunt *falsum*, I. venditores, qui falsis ponderibus vel mensuris utuntur, aut falsas merces distrabunt. His de Jure Civili communi pœna dupli & relegationis constituta est in *l. penult. §. 1. ff. h. tit.* Carolus V. *in Constit. pœnal. a. 113.* tales pro gravitate & frequentia delicti relegari, virgis cædi, aut aliquando etiam morte puniri voluit. II. qui alicui falsum partum suppofuerit, ita tamen, ut de hoc crimine non quilibet de populo, sed tantùm parentes, vel alii, quorum ratione hereditatis, aut alimentorum interest, agere permittantur, *l. 30. §. 1. ff. eodem.* III. Qui terminos & limites agrorum dolosè mutant, quorum pœna est arbitraria, pro qualitate delicti & personæ in corpore vel pecunia inferenda *toto tit. ff. de Termino moto. & Constitutione Carolina. a. 114.* IV. Qui proposita edicta Magistratus dolo malo corrumpunt. *d. l. penult. ff. h. t.*

15 V. Qui monetam falsificant, quod potest fieri tribus potissimùm modis: *primò*, si quis cudat monetam, qui cudendi potestatem non habet: est enim jus cudendi monetam unum ex regalibus, quod tantùm summo Principi competit, & iis qui ex privilegio, aut consuetudine legitima acquisiverunt. Textus & DD. *in tit. Feud. Quæ sint regalia*, & *in l. 2. Cod. de Falsa moneta.*

Secundò, Si quis monetæ publica authoritate cusæ justum pondus abradat. *l. quicunque. 8. ff. h. t. Tertiò*, si quis monetam cudat aut fingat ex falsa materia, ex stanno, cupro, aut simili, &c. Primis duobus casibus pœna arbitraria pro qualitate & frequentia delicti in corpore aut bonis infligenda. In tertio verò pœna ignis constituta est in *Constitut. Carolin. a. 111.* De Jure Canonico & circa Ecclesiasticos non habetur in corpore Juris specialis pœna in singulis istis casibus constituta: erit proinde arbitraria, quæ aliquando ad pœnam depositionis extendi poterit, *arg. c. ad audientiam. 3. h. t.* Habetur quidem in *extravag. un. Ioannis 22. h. t.* pœna excommunicationis reservata lata in illos, qui monetam Regis Franciæ falsificant, sed videtur quasi speciale aliquod privilegium Regis Franciæ, & ideò probabiliter non est numeranda inter generales pœnas falsariorum, sicut colligitur ex Barb. *in Collectan. ad cit. extravag.* & *in Tract. de Officio Episcopi allegat. 50. sub num. 188.*

Deinde in *extravag. un. eod. tit. inter Commun.* (quæ incipit: *Spondent quas non exhibent divitias pauperes Alchimistæ.*) specialiter statuitur, ut per alchimiam falsum aurum vel argentum conficientes, aut monetam inde cudentes vel expendentes tantundem de vero & bono auro pauperibus erogare, vel si ipsi, ut ordinariè contingit, pauperes sint, pœnam aliam in corpore arbitrio Judicis unà cum infamia subire teneantur, et si Clericis fuerint, beneficiis obtentis priventur, & ad alia obtinenda inhabiles reddantur. 16

Usu demùm falsum committitur, qui falsitate ab aliis conficta utuntur, ut qui testimonium, aut instrumentum, vel scripturam falsam in judicio scienter proferunt, qui falsam monetam dolosè colligunt, & expendunt, &c. Et hi quoque inprimis ad restitutionem damni dati tenentur, & deinde pro gravitate & qualitate delicti vel pœna ordinaria falsi vel arbitraria puniuntur, *l. Cornelia 9. §. 2. & l. falsi. 13. §. 1. & l. ult. ff. Ad l. Cornel. de falsis Constitut. Carol. d. loc.* 17

Circa usum & expensionem Monetæ falsæ etiam illud hic adnotari potest, quòd tametsi quis ex errore & deceptus falsam monetam acceperit, eadem tamen alios decipere non potest, sed regressum suum tantùm contra eos, à quibus accepit, quærere debet: nouum enim peccatum contraheret alios innocentes decipiendo, quod utique non licet. Imò licet bona fide falsam monetam in alios expenderit, ad restitutionem tenebitur ex justitia commutatiua, ex qua omne damnum compensandum est, sicuti cum communi docet Silvester *verbo. Falsarius. n. 8.* Mol. *de Iust. & jure tract. 2. tom. 3. disp. 170. in fine.*



TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

SUMMARIA.

1. *Quid sit Sortilegium propriè.*
2. *Sortes aliæ divisoriæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ.*
3. *Sortes divisoriæ intra & extra judicium sunt licitæ.*
4. *Consultoriæ sortes, etsi aliquando licitæ, ordinariè tamen non sunt usurpandæ.*
5. *In causis beneficialibus & electivis specialiter reprobantur, & quare?*
6. *In lite beneficiali admitti aliquando possunt.*
7. *Divinatoriæ sortes sunt omninò illicitæ.*

Quamvis *Sortilegium* propriè significet observationem fortuiti alicujus casus, juxta cujus eventum aliqua actio instituitur, vel occultum cognoscitur, aut futurum 1

futurum prædicitur, generaliùs tamen sub nomine Sortilegij & rubrica hujus Tituli quæcunque Divinationes, superstitiones, & magiæ intelliguntur, ideò quando & qualiter in singulis istis peccetur, breviter discutiemus.

§. I.

De Sortibus.

2 Sortes communiter dividuntur à DD. in tres species, quòd aliæ sint *divisoriæ*, aliæ *consultoriæ*, aliæ *divinatoriæ*.

3 *Divisoriæ* sortes, eæque licitæ, & Jure approbatæ dicuntur, per quas res vel jus aliquod inter plus dividitur, vel litigium dirimitur, ut si pluribus optio rei legatæ relicta sit, & illi inter se in eligendo discordent. *l. ult. Cod. Communia de legatis*. & inter plures coheredes patrimonium defuncti & bona hereditaria sorte dividantur. *l. 2. Cod. Quando & quibus quarta pars debetur &c.* & alijs casibus, quos refert Gottofred. *in suis notis ad d. l. ult.* Ipsæ quoque judiciales controversiæ quandoque sorte dirimi possunt, si uterque litigans in sortitionem consentiat, est enim tunc species quædam compositionis, vel transactionis, sicut *Proverb. 18. ℣. 18.* legitur; *contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat*. Sic etiam usus præsertim bellicus obtinuit, ut plures rei mortis inter se sortem mittere permittantur, quis solus ex omnibus supplicium ferre debeat, prout notavit Less. *de Iust. & jure. lib. 2. cap. 43. n. 58.* & Divus August. scripsit quibusdam, cùm civitas esset obsessa, & dubitaretur, quinam de Clero deberent exire, & quinam remanere sorte rem decidendam esse, teste Gloss. *in causa 26. q. 2. in principio*.

4 *Consultoriæ* sortes sunt, in quibus occultæ veritatis manifestatio, aut consilij alicujus directio à Deo imploratur: ita enim peccatum Achor, qui de Anathemate furtim surripuit, propter quod populus Israeliticus io bello cæsus fuit, sorte deprehensum est, *Iosue 7.* ita Samuel in electione Saulis misit sortes in universas tribus Israeli. *1. Reg. 10.* ita omissis aliis exemplis, quæ referuntur à Gratiano *causa 26. q. 2.* Matthias à Divo Petro per sortem in Apostolatum assumptus est. *Actor. 1.* hinc etiam dictum illud *Proverb. Salomonis, c. 16. ℣. ult. Sortes mittuntur in sinum sed à Domino temperantur*.

Verum hæc exempla non sunt de facili & sine necessitate & reverentia, & fusis priùs ad Deum precibus imitanda, quia censentur facta ex speciali instinctu Spiritus S. & si passim temerè fiant, per ea Deus tentari videtur. *Non Matthiæ exemplo*, inquit Venerab. Beda relatus in *c. 4. d. causa 26. quæst. 2. indifferenter sortibus credendum est, cùm singulorum privilegia legem communem facere non possint. Si qui tamen necessitate aliqua compulsi DEUM putant exemplo Apostolorum sortibus consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cætu & precibus ad DEUM fusis egisse*. Quare etiam hodie de Jure Canonico in *c. ult. h. t.* electiones Prælatorum, quæ sortibus fiunt, improbantur, easque ipso jure nullas esse tanquam non observata forma *cap. quia propter. 42. de Elect.* celebratas, rectè docet Zoesius *h. t. n. 5.*

5 Quamvis porrò in aliis profanis causis lis per sortem aliquando sopiri possit, in causis tamen beneficialibus & electivis sortes intervenire non debent: fieret enim tunc electio vel provisio per sortes, & daretur vitiosus ingressus ad beneficium, cùm regulariter aliter quàm per *institutionem Canonicam* beneficium Ecclesiasticum obtineri nequeat, juxta *Reg. 1. l. in 6.* Attamen si consensus ordinarii collatoris & rationabilis 6 causa accedat, aliquando etiam litem beneficialem posse per sortes (sicut per aliam transactionem & compositionem arg. *c. nisi. 21. de Præbendis.*) dirimi, non improbabiliter existimat Suarez *de Relig. tom. 1. tract. de Superstitionibus. c. 12. n. 12.*

Divinatoriæ sortes dicuntur, quibus latentis veritatis manifestatio, vel consilij directio non à DEO, 7 consequenter expressè vel implicitè à dæmone petitur, ideò superstitiosæ & peccaminosæ sunt. Imò tametsi ad tale *sortilegium* sacra scriptura, vel alij sacri libri adhibeantur, ut si v.g. ex recitatione quorundam versiculorum S. Scripturæ unà cum alijs signis adjunctis inquiratur de furto, vel alio delicto hominis &c. nihilominus illicitum, & sub pœna inferendæ excommunicationis damnatum est in *c. 6. 7. & 9. causa 26. q. 5. & c. 1. extra h. t.* talis enim scripturarum applicatio à SS. Patribus vana & temeraria reputatur, proinde Deus per eam non facit revelationem vel miraculum, sed potiùs diabolus, qui gaudet tali peccato hominum in contemptum SS. Literarum, & *transformans se in Angelum lucis*, teste Apostolo *2. ad Corinth. 11.* sub ficta pietate decipi, & ad hanc deceptionem non curat etiam sacra Scriptura uti: sicut exemplum habetur in Evangelio *Matth. 4.* ubi dæmon tentando Christum in eremo, allegavit illum versiculum *Psalm. 90. quia Angelis suis mandavit de te &c.*

Sunt autem præter sortilegia *divinatoria* plures aliæ superstitiones, & divinationes, de quibus adhuc alia dicenda.

§. II.

De Superstitione & Divinatione.

8. *Superstitio quid sit & quomodo committatur?*
9. *Quid sit divinatio?*
10. *Fit dupliciter, pacto expresso, vel implicitò cum dæmone.*
11. *Quinam Mathematicorum nomine damnentur in Iure Civili?*
12. *Qualis prædictio ex astris admitti possit?*
13. *Divinationes illicitæ damnantur specialiter per motum proprium Sixti V.*
14. *Datur quædam chiromantia, seu physiognomia naturalis & non prohibita, quæ tamen & ipsa est fallibilis.*
15. *Quænam observationes somniorum sint licitæ?*
16. *Pœnæ Iuris divinatoribus irrogatæ non extenduntur ad vanos observatores somniorum &c. sine pacto dæmoniaco.*

Quamvis in largiori & generica significatione omnis divinatio, vana observatio, ac etiam magica 8 superstitio appellari soleat, propriè tamen loquendo *Superstitio* est vitium oppositum religioni, & significat cultum Dei falsum, quæ falsitas duobus modis contingit, vel ex parte objecti, adorando falsum Deum, vel creaturam pro Deo, quod est peccatum gravissimum idololatriæ; vel ex parte modi, siquidem verus Deus colatur, sed alio modo, quàm ab Ecclesiæ approbato, aut tali, qui ad ejus honorem vel spiritus devotionem non faciat, sed potiùs inanis & vanus sit, ut si quis ritibus & ceremonijs Iudaicis Deum colat: nam tunc significatio cultus discordat à re significata: erant enim ceremoniæ veteris testamenti præfiguratio Christi ad-

sti adventuri, quo adveniente expirabant, nisi quòd aliquæ ex certa & rationabili causa etiam in novo testamento à summis Pontificibus receptæ sint. *c. un. de Purificatione post partum*. Item si quis in Oratione aut Missa certum numerum, colorem, aut situm candelarum pro certo aliquo effectu obtinendo adhibeat. Quod etiam insinuatur & reprobatur in Trid. *sess. 22. in decreto de observandis in Missa*. vel si quis velit dici Missam à Sacerdote, qui vocatur Joannes, ut inquit Nav. *in Manuali c. 11. n. 24.* vel si, quod alicubi in pagis apud rudem plebem usitatum est, ut sanctam Crucifixi vel aliam imaginem certis diebus butyro deliniant, quæ omnia & his similia à Parochis & Ordinarijs locorum tanquam superstitiosa prohibenda esse, jubet Concilium Trid. *d. loco*.

9 *Divinatio* hoc loco dicitur significatio occultorum ex pacto cum dæmone; dicta enim est divinatio quasi divinitatis æmulatio, & divini appellabantur, qui divinitate se plenos simulabant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectabant, ait Divus Aug. *in c. 1. causa. 26. q. 3.* ubi etiam varia divinationum & divinatorum genera, ut incantatores, ariolos, aruspices, &c. commemorat & describit, & de his est textus Sacræ Scripturæ *Levitici. 19. V. 31. non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini*.

10 Porrò pactum divinationis cum dæmone aliquando est expressum, quando homo per expressam seu explicitam voluntatem aliquid à dæmone scire desiderat; aliquando est implicitum, quando pro cognitione rerum occultarum signum aliquod vanum adhibetur, vel inspicitur. Quale signum, cùm ex se non habeat potestatem à Deo vel natura, id quod desideratur, significandi, neque boni Angeli aliquid hominibus revelent absque Dei voluntate & jussu, sequitur, quòd ab alia substantia intelligente videlicet à dæmone talis significatio implicitè, sive ipso opere petatur. Qualiter vero dæmones, quamvis per lapsum perdiderint gratiam, retinuerint tamen virtutem sibi concreatam, mira in his naturalibus, in quantum Deus non prohibet, operandi & cognoscendi, eleganter & prolixè declarat D. Aug. *in d. q. 3. c. 2. & in c. nec mirum. 14. ead: causa 26. q. 5.*

11 Divinatoribus quoque annumerantur Mathematici in *toto tit. Cod. de Maleficis & Mathematicis*. Verùm hoc nomen non est accipiendum de illis, qui honestas & utiles Matheseos disciplinas docent, sed de illis, qui Astrologiam judiciariam sive divinatoriam exercent, qui scilicet ex astrorum inspectione augurantur, & particulares fortuitos eventus, vel à libero arbitrio pendentes prædicunt, vel præteritos aut præsentes occultos effectus denuntiant, v. g. Titium esse vel futurum homicidam aut furem, matrimonium contracturum &c. Notanter autem dicitur, *si talia prædicant, quæ à fortuito eventu, vel libero hominis arbitrio dependent*: quia si hæc omnia tribuerentur astris, tolleretur libertas arbitrij, quod hæreticum foret affirmare. Cæte-
12 rùm verò si ex astrorum inspectione prædicantur ea, quæ magis tanquam effectus naturales ab influxu siderum dependent, ut anni fertilitas, tempestates, morbi, morborum curationes, & his similia, non erit divinatio illicita censenda, sicut hac de re extat *Motus proprius* Sixti V. quem refert Quaranta *in Summa*
13 *Bullar. verb. Astrologia judiciaria*. ubi etiam in specie damnantur facientes judicia & nativitates hominum, qui olim genethliaci vel horoscopici dicebantur, teste August. *cit. loc.* quibus de futuris contingentibus, fortuitisque casibus aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi protestentur, id se non certò affirmare. Inter alias quoque divinationum species in eodem motu proprio reprobatur. *Chiromantia*, per quam ex inspectione manuum fortuiti & liberi eventus prædicuntur.

Est tamen etiam *Chiromantia & Physiognomia* natu- 14
ralis non prohibita, per quam ex inspectione membrorum & lineamentis corporum conjectura aliqua fieri potest de hominis complexione, ingenio, propensione quoad morbos & mores, quamvis circa mores talis conjectura sit admodum fallibilis, cùm educatio hominis, societas, regimen vitæ & rationis multa contra naturalem inclinationem mutare soleant: *sub homine enim est appetitus eius, & ipse dominabitur illius. Genesi 4.* & quod subinde dispositio unius membri malum indicat, per dispositionem alterius membri in eodem corpore corrigitur. Propterea qui *Physiognomiæ* majorem, quàm par est, fidem adhibent, frequenter peccatum temerarij judicij incurrunt.

Aliud genus *divinationis* est, quod fit sine pacto dæmoniaco, & dicitur vana observatio, cùm ex aliquo casuali eventu v. g. ex offensione pedis, sternutatione, conjectura de futuro contingenti sumitur.

Quò etiam referri potest observatio somniorum, 15
licèt enim aliquando Deus viris sanctis, vel etiam alijs ad finem aliquem specialem per somnium aliquid revelet, sicut exempla habentur de Iosepho *Genes.* 40. & de Sancto Iosepho & Magis *Matth. 1. & 2.* de quo non potest dari certa regula, sed ex materia somni, & ad quem finem tendat, ac qualitatibus somniantis, aliisque circumstantiis interpretatio est facienda à viris probis & in hoc genere somniorum per specialem Dei gratiam exercitatis. Ordinariè tamen ex *ipsis SS. Literis* somniorum observatio prohibita est, ut *Levitici 19. v. 26. Deuteronom. 18. V. 18.* & *Eccles.* 34. nisi quòd aliquando in ordine ad colligendam dispositionem corporis somnia præsertim à Medicis observari possint, quia juxta abundantiam humoris cholerici, phlegmatici, melancholici, aut sanguinei diversa somnia in homine causantur.

Etsi verò pœnæ Juris contra divinatores & magos 16
constitutæ (de quibus paulò pòst dicemus) non videantur infligendæ observantibus vanitates sine pacto dæmoniaco, interim istæ observationes ex genere suo sunt peccatum mortale, juxta illud *Psalmi 30. V. 7. Odisti observantes vanitate supervacuè*, & tunc præsertim etiam in foro externo saltem arbitrariè puniri possunt, si cum scandalo aliorum propalentur & doceantur. Excusat tamen aliquando à mortali, ignorantia vel simplicitas, item quòd aliquis non certam fidem, sed formidinem tantùm exinde concipiat.

---

§. III.

De Magia.

S U M M A R I A.

17. *Quomodò differat Magia à Divinatione?*
18. *Pœnæ Magiæ & magorum, tam de Iure Canonico, quàm Civili.*

SIcut per divinationem petitur à dæmone rei occul- 17
tæ cognitio, ita per *magiam* alicujus operis effectio. Quare utrumque peccatum eandem fermè malitiam & deformitatem habet, scilicet societatem expressam vel tacitam cum dæmone, & quæ de divinatione ejusque pacto dicta sunt, etiam ad magiam accommodari possunt, ita ut illa quoque suspecta & tanquam superstitiosa ac magica censeri debeant, quæ speciem pietatis habent, si aliqua admisceantur vana & inuti-

& inutilia ad cultum Dei non pertinentia, v. g. quòd sacra verba debeant dici ad aures jumenti ægri, quòd signum Crucis debeat formari cum characteribus ignotis, alligari tribus funiculis &c. quidquid enim præter Ecclesiæ consuetudinem adhibetur ad operationem aliquam secuturam, quod naturalem vim non habet talem operationem efficiendi, ad magiam superstitiosam pertinet, sicut post D. Thomam. 2. 2. *q. 96. a. 2. & 4.* pro regula tradunt communiter DD. Catholici, & præ cæteris videri poterit Delrio *in speciali tract. disquisitionum magicarum*.

18 Pœnæ magorum & divinatorum, eorumque qui libros de tali materia tractantes edunt, vel legunt, de Jure Canonico sunt censuræ Ecclesiasticæ, item incarcerationes, aliæque similes arbitrio Episcopi pro qualitate delicti infligendæ, prout habetur in citato *Motu proprio* Sixti V. juncto *c. si quis Episcopus. 5. cum seqq. causa 26. q. 5. & c. 2. h. t.* De Jure Civili pœna gladii constituta est in *l. 5. Cod. de Maleficiis*. ex Constitutionibus verò Caroli V. qui per magiam aliis damna inferunt, igne cremari, qui autem sine damno magiam exercent, arbitrariè puniri jubentur.

TITULUS XXII.

De Collusione detegenda.

Collusio hoc loco dicitur, quando accusator, & reus inter se tacitè conveniunt, quòd à persecutione criminis in judicium delati desistere velint; qua tamen *collusione* vel conventione non obstante mandatur in *h. t.* ut Judex ex officio in crimina inquirat, eademque puniat.

Huc pertinent ea, quæ de Prævaricatoribus & Tergiversatoribus in Jure Civili *ff. Ad Senatusc. Turpil.* traduntur, & nos *supra Tit.* 2. attigimus.

TITULUS XXIII.

De Delictis puerorum.

1. *Pueris & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti.*
2. *Quibus concurrentibus minoribus pœnæ mitigentur?*

1 Quamvis pueri doli capaces, & postquam ad annos discretionis pervenerunt, in furtis, perjuriis, alijsque delinquere possint, semper tamen in puniendis eorum delictis pœna mitiganda esse dicitur in *c. 1. & 2. h. t.* & *c. ult. de Sentent excommunic.* idque non tantùm in pueris, sed etiam adolescentioribus & minorennibus, qui necdum sunt viginti quinque annorum, interdum locum habet. *l. ferè in omnibus. ff. de R. I.*

2 Dico autem, *interdum*, si scilicet alia etiam concurrant, videlicet quòd minor non sæpiùs deliquerit, quòd delictum non sit valde atrox, quòd malitia ætatem non suppleat, quòd spes affulgeat melioris frugis &c. Ita enim est textus in *l. auxilium. 37. §. 1. ff. de Minor.* in delictis autem minor annis 25. non meretur in integrum restitutionem utique atrocioribus (supple & quæ in committendo consistunt, secus quæ in omittendo, juxta *l. ult. ubi DD. Cod. si adversus delictum.*) nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem adducit, videatur etiam Fach. *Lib. 5. Controvers. cap. 71.*

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

Clericis interdicta est Venatio clamorosa cum canibus & saltibus. *c. 2. h. t.* Piscari verò Clericis prohibitum non est, exemplo Apostolorum, quos piscatores ad se Christus vocavit, quique eandem artem etiam post conversionem exercuerunt, ut passim in Evangelio legitur. Rationem differentiæ inter Venationem & Piscationem assignant, quod venatio propter saltus & clamores magis dissolvat, & dehonestet Clericalem modestiam, nutriat otium & vitia, ac per crebram & immitem calidi sanguinis animalium effusionem excitetur in homine asperitas, & truculentia contra Clericalem mansuetudinem.

TITULUS XXV.

De Clerico percussore.

Qualiter exemplo Christi mansuetissimi deceat Clericos mansuetudo, & dedeceat percussio & rixatio, hic traditur & textus sunt *per totam distinct. 45. & seqq.* Ideoque pro excessu percussionis & qualitate delicti & delinquentis à suo superiore arbitrariè puniri, & data incorrigibilitate etiam deponi debent. *cap. 1. hoc tit.*

Quòd si aliquando à Prælatis vel Judicibus & superioribus Ecclesiasticis causa disciplinæ contra delinquentes corporalis castigatio adhibenda sit, ut in *c. 2. de Adulter. in c. 4. de Raptor.* cum mansuetudine rigor est temperandus. *cap. disciplina. 9. & seqq. cum Præfat. Grat. quæ incipit: Salomon. dist. 45.*

Quomodo autem ex percussione, vel conflictu incurratur irregularitas, traditur in hoc Lib. in *tit. de Homicidio. & de Clericis pugn.* Item quòd Ecclesiasticus Judex non inferat pœnam sanguinis, in hoc lib. V. *in tit. de Pœnis.* tractatur. Et quòd Episcopus non debeat aliquem propriis manibus cædere, & contra doctrinam Apostoli *1. ad Tim. 3. percussorem agere*, habetur *in c. liceo. 23. dist. 86.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex sit Blasphemia?*
2. *Blasphemia etiam in Sanctos committitur.*
3. *Pœna Blasphemiæ.*

Maledici

MAledici hoc titulo intelliguntur Blasphemi: est enim *Blasphemia* maledictio, sive verbum contumeliæ adversus DEUM.

1 Blasphemia alia est *hæreticalis*, alia *simplex Hæreticalis* dicitur, quæ continet falsitatem, dum DEO attribuitur, quòd ipsi non convenit, ut esse peccatorem, &c. vel ab eo removetur, quod ipsi convenit, v. gr. quòd non curet res nostras, quòd non sit omnipotens, &c. vel si creaturæ tribuatur, quod competit Creatori, ut si mulier amasium vocet Deum suum, inquit Laym. *Lib. 4. tract. 10. c. 6. n.* 7. quo sensu etiam Judæi in Evangelio dixerunt, Christum blasphemasse, dum se Filium DEI nominavit; putabant enim hoc sibi tanquam homini non competere.

2 Quod porrò hic de Deo dicitur, etiam de Sanctis intelligendum est: sicut enim Deus in Sanctis suis laudatur, ita & blasphemia, quæ fuit in Sanctos, in DEUM redundat, ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 13. *a.* 1. *in C.* & textus est *in c. 2 h. tit.*

Simplex blasphemia est, quando aliquid mali imprecamur DEO, v. g. ut pereat, vel etiam aliquod verum de ipso enuntiamus per modum despectionis & indignationis contra ipsum, ut si quis blasphemet per Crucem, Sanguinem, aut Sacramenta, DEI. Dico autem, si hoc fiat *per modum despectionis* contra DEUM; nam si quis ex mala consuetudine in rixa, vel ira contra hominem, aut jumentum sine reflexione ad DEUM talia verba temerè & irreverenter proferat, non erit quidem propriè blasphemia, erit tamen indigna usurpatio Divini Nominis contra secundum Decalogi præceptum.

Pœna blasphemiæ de Jure Canonico traditur in *c. 2. h. t.* quòd blasphemus septem feriis festivis debeat jejunare in pane & aqua, & septem Dominicis diebus stare ante fores Ecclesiæ, die ultimo ligatus corrigia in collo sine pallio, & calceamentis, ac insuper per temporalem potestatem jussu Episcopi pœna pecuniaria mulctari. Deinde qui blasphemiam hæreticalem proferunt, de hæresi suspecti sunt; proinde contra eos per Ordinarios locorum inquisitio fieri debet. De Jure Civili pœna ultimi supplicii videtur statuta blasphemis in *novell 77. in fine*. Ex statutis verò particularium locorum plerumque speciales pœnæ blasphemis infliguntur, ut fustigatio, sectio linguæ, vel amputatio labii, &c. Commutantur tamen hæ pœnæ aliquando in arbitrarias ex qualitate personæ, scilicet ætate & dignitate ejus, ac qualitate blasphemiæ, si levis fuerit, sine sufficienti deliberatione, ex subitaneo impetu iræ, aut in ebrietate prolata.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

SUMMARIA.

1. *Censura affectus, si exerceat actum sui Ordinis proprium, fit irregularis; & quis cum eo dispenset?*
2. *Irregularis non redditur, qui actum, quem posset etiam Laicus: vel actum non Ordinis, sed Iurisdictionis.*
3. *Causæ excusantes ab irregularitate.*

1 INter alios effectus censurarum Ecclesiasticarum hic circa Clericos seu Clericales Ordines habentes est notabilis, quòd censuris ligatus, si actum sui Ordinis proprium exerceat, irregularis, id est, ad Ordines, officia & beneficia inhabilis efficiatur, & quidem perpetuò, nisi per S. Pontificem cum eo dispensetur. *c. 1. de Sent. & re jud in 6. c. is. qui. 18. & c. is cui. 20. de Sent. excom. in 6. c. 5. & cap. fin. X. h. t.* quando autem hodie Episcopo in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus dispensare concedatur, habetur in Concilio Trid. *sess. 24. de Ref. c. 6.* & dictum est superiùs *Libro I ad tit. de Maioritate & obed. §. 4.*

2 Dixi, Clericum censuratum fieri irregularem, si actum sui Ordinis proprium exerceat, v. gr. Sacerdos Missam legat, Diaconus in solenni officio Evangelium canat, &c. secus autem est, si talis actus fiat, qui possit etiam per Laicos exerceri, ut si baptizet non solenniter in casu necessitatis, (quo sensu explicandum est *c. 1. de Cleric. non ord. min.*) si in privata Missa ad Altare deserviat &c. Actus quoque, qui non sunt tam Ordinis, quàm jurisdictionis irregularitatem haud inducunt, veluti si Episcopus censuratus judicium aut censuras ferat, diæcesin visitet, beneficia conferat; si Parochus Matrimonio assistat (absque tamen solenni benedictione) vel alteri licentiam ad assistendum concedat.

3 Præterea etiam celebrationem ob gravem metum infamiæ vel scandali, alteriusve mali (dummodo metus in contemptum Censurarum & Ecclesiæ non fuerit incussus) ab irregularitate excusant DD. Item si in casu necessitatis deficiente alio Sacerdote moribundis Sacramenta ministrentur, non enim videtur prohibitio & pœna Ecclesiastica ad hos casus extraordinarios extendenda. Demùm etiam irregularitatem evitat, qui bona fide ex ignorantia Censuræ ministravit: vel qui ex conscientia erronea credidit se censurarum, cùm revera non fuerit. Dubitans verò debet laborare de inquirenda veritate, & si post diligentiam adhibitam adhuc incertus remanserit, potest deposito dubio practico ministrare. Pluribus de hac Materia agemus in hoc Lib. in tit. *de Sentent. excom.* Interim vid. Zoesius *h. t.* Suarez. *Tom. 5. de Censuris disp.* 40. & alij passim de censuris scribentes.

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato ministrante.

SUMMARIA.

1. *Non ordinatus ministrans quando fiat irregularis.*
2. *Hodie traditur Curiæ sæculari puniendus.*
3. *Potestas Ordinis an suppleatur* ob commune errorem.

1 SIquis Clericus officium superioris Ordinis, quem nondum accepit, exercuerit, v. g. Subdiaconus uti Diaconus, vel uti Presbyter divina Ministeria & Sacrificia peregerit, efficitur irregularis, quoad *susceptos* autem arbitrio Episcopi suspenditur & punitur, *c. 2. h. t.* Quòd si Laicus se fingens Clericum id fecerit, non tantùm quoad illum Ordinem, in quo ministraverit, sed probabiliùs quoad omnes omninò irregularis censeri debet, per textum generalem *in d. c.* 1. ibi: *ab Eccle-*

ab Ecclesia abiiciatur, *& nunquam ordinetur*, sicut ex Suar. docet Zoes. *h. t. n. 4. & 5.*

2 Hodie ex constitutione Clem. VIII. quæ incipit: *Etsi.* & refertur à Quar. *in Sum. Bull. V. Ordo. in fine*. & à Barb. *in c. 1. h. t. n. 7. & cap. 2. n. 2.* qui Missam celebrare, aut Confessiones audire nondum ordinatus Presbyter ausus fuerit, jubetur per inquisitores, vel locorum Ordinarios tanquam Ecclesiæ misericordiæ indignus è foro Ecclesiastico abiici, & ab Ordinibus Ecclesiasticis, si quos habet, ritè degradari, ac à Judicibus sæcularibus pro meritò puniri: est enim hoc peccatum & sacrilegium gravissimum, dum divinis Sacramentis illuditur, & fidelibus per falsitatem purus panis cum vino (qui per non Sacerdotem consecrari haud potuit) pro Corpore & Sanguine Christi adorandus proponitur: idem dum fideles tali homini peccata sua periculosè aperiunt, nec ab ipso ob defectum clavium & jurisdictionis valent absolutionem obtinere.

3 Quid autem circa defectum potestatis in administratione Sacramentorum *communis error* supplere possit, videatur latè disputans Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 22.* ubi *n. 27.* docet, si conditio, potestas vel jurisdictio ex jure Divino aut naturali requiratur, non suppleri ob *communem errorem*; quia authoritas Ecclesiastica, & generaliter humana tantùm supplet defectus requisitorum ex jure humano dependentium, qualia requisita statuere aut tollere in ipsius est potestate. arg. text. *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio præt.* ibi: *verum puto nihil eorum reprobari, cùm populus Romanus etiam servo potuisset decernere hanc potestatem.* secùs ergo, ubi *non potuisset decernere*, ut circa defectum juris naturalis aut divini. Vid. etiam dicta superiùs *de Presbyt. non baptiz. n. 3. & 4.*

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto.

PEr saltum promotus dicitur, qui omisso Ordine medio ad superiorem ascendit, v. g. qui omisso Diaconatu ordinatus est Presbyter.

Quamvis autem aliqui existiment, taliter promotum esse absolutè irregularem, magis tamen inter DD. convenit, esse tantùm ipso jure suspensum, & quidem solummodo quoad illum Ordinem per saltum susceptum, & irregularem tunc primùm, si in hoc Ordine suscepto, vel in illo, quem suscipere omisit, ministraverit, sicut tradit Barbosa *in Collect. DD. ad c. unic. hoc tit.*

Præterea hodie ex Concilio Trident. *sess. 23. de Reform. c. 14. in fine*. concessum est Episcopis, ut cum promotis per saltum dispensare possint, nisi, ut præmissum ministraverint, adeoque insuper irregulares facti sint, quo casu Episcopi non aliter dispensare poterunt, quàm si delictum susceptæ per saltum Ordinationis occultum fuerit, juxta Trident. *sess. 24. de Refor. c. 6.*

TITULUS XXX.

De Eo, qui Ordinem furtivè suscepit.

ORdines *furtivè* suscipere dicitur, qui absque consensu Episcopi in numerum ordinandorum se ingerit, vel si subterfugerit examen, & nihilominus in ordinatione comparuerit, vel eadem die præter minores Ordines etiam Subdiaconatum, vel duos sacros Ordines acceperit.

Pœna hujus delicti est, quòd taliter ordinatus non habeat executionem Ordinis *furtivè* suscepti, & insuper inhabilis reddatur ad superiores Ordines suscipiendos.

Competit tamen Episcopo dispensatio in duobus casibus. 1. Si furtiva Ordinum susceptio non priùs fuerit ab ordinante sub excommunicatione prohibita. 2. Si ordinatus Monasterium ingrediatur, & ibi aliquamdium laudabiliter vivat, quo posteriori casu non tantùm Episcopo, sed etiam Abbati dispensare conceditur. Text. & DD. communiter *in cap. 1. 2. & 3. h. t.*

Admittitur quoque *in c. 2. h. t.* consuetudo, si qua sit, ut eadem die minores Ordines cum Subdiaconatu suscipiantur, idque per Concilium Trid. *sess. 23 de Ref. c. 11.* annale interstitium requirens non fuisse correctum, sive tali consuetudini derogatum, docent multi graves DD. cum Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. t. n. 2. et.*

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum & Subditorum.

S U M M A R I A.

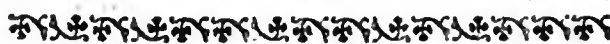
1. *Prælatis prohibentur exactiones iniquæ.*
2. *Episcopus non potest eximere Ecclesias inferioribus Prælatis subjectas, nec dividere Episcopatum vel unire: bene tamen Ecclesias inferiores.*
3. *Inferiores Episcopo non possunt cognoscere de causa matrimoniali & similibus.*
4. *Privati sine superioris licentia non possunt erigere collegia.*
5. *Pœna negantis Jus superioris contra suum juramentum est depositio.*
6. *Prohibentur Episcopis gravamina Religiosorum.*

CUm excessus dicantur, quoties Prælati vel subditi aliquid contra leges committuat, & qui omnes excessus enarrare vellet, pænè omnes materias præcedentium & subsequentium titulorum afferre deberet, ideò ad evitandam hanc superfluam prolixitatem quædam tantùm, quæ in *h. t.* notabiliora ponuntur, referemus: reliqua verò in aliis titulis legi poterunt.

I. Igitur prohibetur, in *c. 1. h. t.* ne Prælati gravent subditos iniquis exactionibus, qua de re dictum 1

est, *in*

est, *in Lib. III. in tit. de Censibus*. II. Non potest Episco-
2 pus Ecclesias inferioribus Prælatis subditas ab eorum jurisdictione eripere. *c. 2. h. t.* III Superior non debet aliquid imperare inferiori contra privilegium ejus, nec inferior tenetur parere, nec excommunicatio contra privilegium lata obligat. *c. 5. & 7. hoc tit.* IV. Episcopatus unire, vel dividere nemo potest præter summum Pontificem, & inferiores Ecclesias præter Episcopum & Episcopalem jurisdictionem habentem *cap.*
3 *sicut. 8. h. t.* V. cognoscere de causa matrimoniali, item pœnitentias publicas, vel indulgentias concedere pertinet tantùm ad Episcopum, non ad inferiorem, nisi ex jure speciali, v. g. privilegij vel præscriptionis id sibi competere, probare possit. *c. accedentibus. 12.*
4 *h. t.* VI. privati homines non possunt erigere Collegium, nec sibi constituere sigillum, aliaque jura Collegiorum attribuere sine licentia superioris. *c. dilecta.*
5 *14. h. t.* VII. qui contra juramentum seu homagium Prælato præstitum negat ipsum dominum suum, vel de ipso conqueritur coram Judice sæculari, deponi de-
6 bet. *c. gravem. 15. h. t.* VIII. denique prohibetur Episcopis, aliisque, ne Monasterijs aut personis religiosis gravamina inferant, eorum jura, & redditus diminuendo, certum numerum Religiosorum, Sacerdotum, & Laicorum ibidem taxando. *c. 16. & 17. h. t.*



TITULUS XXXII.

De novi Operis Nuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Ecclesia non debet in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificari, nisi ex justa causa.*
2. *Novi operis nunciatio datur contra ædificantem Ecclesiam in præjudicium; & qualiter fiat.*
3. *Novi operis nuntiati quis sit effectus.*
4. *Ædificanti quale remedium detur contra nunciantem.*
5. *Ædificij inhibitio potest aliquando relaxari sub cautione.*
6. *Ædificare licet cuilibet in fundo pro libitu. Fallit in 3. casibus.*

1 INter alia requisita Ecclesiæ ædificandæ numeratur, ne in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificetur, cui nimirùm nocere possit, vel ob ædificij cohærentiam, vel occupando illius fundum, intervertendo jurisdictionem, oblationes &c. *c. 1. & 2. h. t.* nisi id fiat causa cognita permittente Episcopo, v. g. ob numerositatem populi, & amplitudinem parochiæ; vel aliam justam rationem. Trid. *sess. 21. de Ref. c. 4. c. 3. x. de Eccles. ædif.* Barb. *Iur. Eccles. Univ. lib. 2. c. 2. n. 6.* & diximus in Man. Par. *p. 1. c. 2. n. 2.*

2 Etenim sicut in Jure Civili & rebus profanis, si quis in alterius præjudicium novam fabricam moliatur, nuntiari illi potest *novum* opus, per eum, qui sibi præjudicium fieri autumat, ut est totus tit. *ff. & Cod. de Novi operis nuntiat.* ita etiam de Jure Canonico, & in causis Ecclesiasticis, si v. g. una Ecclesia in præjudicium alterius Ecclesiæ ædificetur, ædificanti *novum opus* per Rectorem, vel Beneficiatum prioris Ecclesiæ rectè denuntiatur. Nam ut inquit Pontifex *in c. 1. h. t. sicut leges non dedignantur SS. Canones imitari, ita SS. Canonum statuta Principum constitutionibus adjuvantur.* Unde desumitur illud axioma juris receptum, quòd Jus Canonicum & Civile sibi invicem succurrant, & quæ in uno desiderantur, ex altero suppleri possint, ac debeant.

Hæc nuntiatio *operis novi* etiam privata cujuscunque authoritate absque decreto Magistratus (quod tamen, si periculum in mora non sit pro majori securitate adhibetur) fieri potest, & quidem non tantùm Domino ædificanti; sed etiam fabris, opificibus, & servis, dummodo per hoc dominus rescire valeat. *l. 1. ff. 2. & l. de pupillo. 5. §. 3. & l. 10. cum seqq. ff. hoc. tit.*

Est autem effectus nuntiationis, quòd *novum opus* faciens ab opere desistere, & quidquid post nuntiationem ædificaverit, totum id suis sumptibus demoliri teneatur, sive jure, sive injuria nuntiatio facta sit. Imò licet ædificator vellet præstare cautionem, quòd si litem in judicio perdiderit, opus post nuntiationem factum demoliri velit, talem tamen cautionem nuntiator invitus accipere non cogitur. *c. 1. & ult. h. t. l. 1. in princ. & §. 7. l. Prætor 20. prin. cum §§. seqq. ff. eodem.* Id quod publicæ utilitatis causa ita constitutum est, ut quilibet jus suum integrum faciliùs conservare possit, nam ubi semel ædificatum est, durior causa redditur, & difficiliùs ad demolitionem devenitur, *quare meliùs est intacta jura servare, quàm post vulneratam causam remedium quærere*, sicut in simili dicitur *in l. ult. C. In quibus causis restitutio non est necessaria.* 3

Interim ne detur ansa calumniosis denuntiationibus, inprimis per ædificantem, vel per Judicem peti potest, ut nuntiator juramentum præstet, quòd non calumniæ causa novum opus nuntiaverit. *d. l. 5. §. qui opus. 14.* deinde nuntiator *intra tres menses* de jure suo in judicio docere debebit, & si ex quocunque impedimento intra hoc tempus jus suum probare non poterit, fiet eatenus nuntiationis remissio, ut ædificans, data cautione per fidejussores, vel pignora de opere demoliendo in eventum perditæ causæ, denuò ædificare permittatur. *cap. ult. h. t. juncta l. un. C eod.* 4

Aliam quoque declarationem addit Barb. *in eodem c. ult. n. 2.* quòd aliquando considerata naturali æquitate (quæ rigori juris nonnunquam præferenda est *l. placuit. 8. Cod. de Iudicijs.*) arbitrarium sit Judici non expectato lapsu trium mensium remittere nuntiationem sub prædicta cautione, si nimirum ex inspectione oculari vel aliunde saltem summariter appareat de injuria nuntiantis, & econtra ædificanti ob factas bona fide magnas expensas damnum ex mora tanti temporis immineret. 5

Potest præterea hic notari, quòd regulariter quivis in domo ac fundo suo ædificare valeat, quidquid & qualiter sibi placuerit, nec propterea à vicino prohiberi, nam ut loquuntur DD. si domus est mea, tunc est mea usque ad cœlum & infernum *arg. l. altius. 8. Cod. de Servitutibus & aqua.* licèt ex tali ædificio vicinus quandam incommoditatem sentiat, ut quia eius domus obscurior fit vel liberior prospectus adimitur. 6

Excipiuntur autem tres casus. I. si vicinus habeat in domo ædificantis servitutem urbanam ex pacto, testamento, vel præscriptione, uti sunt servitus *altius non tollendi; non officiendi luminibus, vel prospectui.* Circa præscriptionem tamen harum servitutum obiter hic est notandum, non hoc ipso censeri præscriptas servitutes, quòd vicinus longissimo tempore nihil in domo sua ædificaverit, quia ædificare in domo propria est actus meræ facultatis, contra quem non inducitur præscriptio, nisi aliquando ædificare volentem vicinus bona fide credens se jus habere prohibuerit, & acquieverit, ac per id vicinus prohibens quasi possessionem servi-

servitutis in domo vicini consecutus sit, sine possessione enim non currit præscriptio *juxta Regulam 3. in 6.* Et dictum est superiùs in *Libro II. in Tit. de Præscriptionibus*. §. 2.

II. Si ex novo ædificio vicini ædibus non tantùm quædam incommoditas, sed etiam periculum damni & ruinæ immineat, rectè tunc ædificanti nuntiatur novum opus, ut cautionem *damni infecti* præstet, scilicet se compensaturum omne damnum, si quod ex ædificio alteri evenerit. *l. 1. §. nuntiamus. 17. ff. h. t. juncto toto tit. ff. de Damno infecto*. Dicitur *damnum infectum*, quod nunquam factum est, futurum tamen timetur. *l. 2. ff. eodem tit.*

III. Siquis tantùm ad vicini æmulationem eius ædes obscurare, aut novas fenestras contra domum, vel hortum eius aperire vellet. Præsumitur autem ad æmulationem facere, si ipsi ædificanti talis structura non adfert utilitatem, *non est enim malitiis hominum indulgendum, qui nihil agunt, quàm ut noceant*. ait J. C. *in l. fundo. 38. ff. de Rei vind.* Menoch. *de Arbitr. cas. 136. & de Præsumpt. lib. 6. præsumpt. 29. num. 28.*

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis & Excessibus Privilegiatorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. *Privilegium quid?*
2. *Priviligium aliud clausum in Corpore Iuris, & aliud extra, & quid intersit?*
3. *Privilegium aliud reale, aliud personale, aliud corporale, aliud communiter personale.*
4. *Quid si dubitetur de qualitate privilegij?*
5. *Privilegium aliud contra, aliud ultra Ius.*

1 PRIVILEGIA describuntur ab Ethymologia nominis. *in cap. 3. distinct. 3.* quòd sint *leges privatorum*, quasi *privatæ leges*: est enim privilegium Jus, vel indultum singulare in certæ personæ aut causæ gratiam à superiore constitutum. Licet verò privilegium in se spectatum distinguatur à lege communi, quòd hæc communiter pro omnibus lata sit, privilegium verò certarum tantùm personarum favorem respiciat, nihil tamen impedit, quin lege communi privilegium contineatur, quatenus tale privilegium ab omnibus alijs sciatur, & personis privilegiatis servetur.

2 Unde dividitur I. Privilegium, quòd aliud sit *clausum in corpore juris*, aliud *datum per speciale rescriptum* Principis. *Clausum in Corpore juris* est, quod inter alias leges Corpori juris insertum est prout sunt privilegia Ecclesiarum & Ecclesiasticorum, quæ habentur passim tum in Jure Canonico, tum etiam Civili. *in tit. Cod. de SS. Eccl. & C. de Ep. & Cler.*

Privilegium studiosorum, ne coram alio Judice, quàm Magistratu Academico conveniantur. *auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.* & plura alia, ut privilegia pupillorum, minorennium, militum, fisci, creditorum & similia.

Econtra privilegium datum per *speciale rescriptum Principis* dicitur illud, quod extra Corpus juris certæ alicui personæ, communitati, vel loco per speciales literas, vel diploma Bullam vel indultum concessum est.

Inter utrumque privilegium quoad effectum hoc interest, quòd privilegium *clausum in Corpore iuris* non debeat Judex ignorare, & propterea si contra tale privilegium privilegiato comparitionem in Judicio, vel quid aliud injungat, non teneatur privilegiatus obtemperare. *c. 5. & 7. de Excessibus Prælatorum*, si verò Judex mand t, vel aliquem citet contra privilegium specialiter extra Corpus Juris impetratum, quod cùm sit facti, ignorari potest, privilegiatus tenetur saltem pro reverentia Judicis comparere, & privilegium suum exhibere. *c. cùm personæ 7. h. t in 6. & l. si quis ex aliena. 5. ff. de Iudiciis.*

Deinde privilegia extra Corpus Juris plerumque sunt temporalia & strictæ interpretationis, nec extenduntur ultra personas, quibus concessa sunt: privilegia verò clausa in Corpore Juris ordinariè sunt perpetua, & recipiunt interpretationem, ac aliquando ex paritate rationis extensionem, sicut ipsæ leges communes, prout à privilegio uni causæ piæ vel favorabili concesso rectè posse deduci argumentum ad aliam similem causam ex communi DD. sententia tradidi, *de Privilegijs Monasteriorum. privilegio* 36. Lauret. de Franch. *de Controv. Regular. p. 2. q. 96. & ibi* Pasqual *in addit.*

II. Dividitur privilegium, quòd aliud sit *reale*, 3
aliud *personale. l. privilegia. 196. ff. de R. I. Reale* dicitur, quod directè & principaliter conceditur respectu rei, loci, muneris, vel dignitatis, in consequentiam autem personis, quæ talem locum, rem vel officium habent: cujusmodi sunt privilegia immunitatum à solvendis decimis vel tributis, aliæq; prærogativæ & jura specialia certis prædiis aut officiis concessa; & quia talia privilegia cohærent rei, transeunt ad quoscunq; Successores & Possessores.

Personale est, quod principaliter personæ sine contemplatione rei concessum est, & propterea etiam personam sequitur, & cum persona extinguitur. *d. l. privilegia. & c. privilegium. 7. de R. I. in 6.* Sed hoc, si privilegium sit *merè personale* uni certæ singulari personæ concessum; sunt enim quædam privilegia quasi *mixta*, quæ scilicet certo corpori aut collegio personarum conceduntur, & ideò à quibusdam privilegia *corporalia* nuncupantur, atque hæc non tantùm penes eos manent, qui de facto in tali corpore vel collegio vivunt, sed etiam ad successores eorum transmittuntur. Aliam etiam privilegiorum personalium speciem constituunt cum Sylvestro *V. privilegium. q. 2.* quæ vocant *communiter personalia*, quando nec uni singulari personæ, nec certo corpori, sed certo generi personarum, uti minorennibus, militibus, & fœminis, privilegium concessum est, quæ aliquando etiam ad heredem eatenus transeunt, ut illis heres saltem ex persona defuncti, & circa casus, qui jam tunc in vita ejus evenerunt, uti possit. Ita si minor ex contractu læsus & intra tempus restitutionis mortuus sit, beneficium restitutionis in integrum etiam heredi ejus indulgetur. *l. non solùm. 6. ff. De in integrum restitut.*

Sed quid si dubitetur, an *personale vel reale* sit privilegium? 4
R. Ante omnia formam verborum benè attendendam esse, an principaliter in rem, vel conditionem, vel potiùs in personam dirigantur. Ita si privilegium detur alicui Prælato sub nomine dignitatis v. g. Tibi Episcope Salisburgensis: non exposito vel saltem postposito nomine proprio, censebitur *reale* & dignitati concessum. *arg. c. quoniam. 14. de Officio Delegati.* Panorm. *in c. mandata. 6. de Præsumpt. n. 2.* Item etiam natura privilegii consideranda erit, an sit tale, quod ordinariè etiam successoribus concedi solcat, vel non.

Quód

Quòd si neque ex his satis appareat, communiter distinguitur, an privilegium sit *odiosum*, ut quia contra jus commune, vel in alterius præjudicium, vel an sit *favorabile* continens meram gratiam citra alterius præjudicium? Priori casu censebitur *personale*, juxta regulam, quòd odia restringenda sint, & quæ à jure exorbitant, non debeant trahi in consequentiam, *c. odia. 15. & c. quæ à jure. 28. de R. I. in 6.* Posteriori verò *reale*, & habebit locum, quod dicitur. *in c. 16. de R. I. in 6. decet concessum à principe beneficium esse mansurum* & in *l. 3. ff. de Constitut. Principum.* beneficium Principis quàm plenissimè interpretari debere.

5 Hinc colligitur *tertia* divisio, quòd aliud privilegium sit *contra jus*, & consequenter strictæ interpretationis, ut exemptio à solvendis decimis, à jurisdictione Ordinarii &c. aliud sit *ultra jus*, & interpretationis largioris, veluti potestas absolvendi à reservatis, dispensandi &c. quando scilicet ipse actus sive materia privilegii, non est quidem in se jure probibita, sed tamen non nisi certis personis concessa:

IV. dividitur, quòd aliud sit datum *ad preces* sive supplicationem privilegiati, aliud *motu proprio*, quod posterius tunc tale censetur, si hæc ipsa clausula (*motu proprio*) literis privilegij inserta sit, etiamsi fortè privilegiatus per se vel per alium pro eo supplicaverit. Textus & Gloss. *in c. si motu. 23. de Præbendis. in 6.* Est autem inter utrumque notabilis differentia, quòd privilegium *motu proprio* concessum non tantùm sit altero favorabilius & plenissimæ interpretationis. *c. quamvis. 4. cum ibi notatis per Gloss. in Verbo plenissimè. de Præbendis. in 6.* sed etiam non possit sub: vel obreptionis argui *d. c. si motu.* Econtra verò, quod sine dicta clausula simplici et ad preces conceditur, corruit propter falsa narrata, vel tacitam veritatem, quæ de jure aut stylo curiæ exprimi debuisset: subintelligitur enim semper illa tacita conditio: *si preces veritate nitantur. c. 2. & passim. de Rescriptis.*

Quinta demùm divisio est, quòd quædam privilegia sint *merè gratiosa*, quædam verò *remuneratoria*, vel sub reciproca privilegiati obligatione ad aliquid dandum vel faciendum concessa, adeoque *conventionalia*. Priora habent tacitam conditionem, ut durent, quamdiu Principi vel Successoribus placuerit: posteriora verò, maximè conventionalia ad instar aliorum contractuum sunt perpetua, & non nisi ex urgentissima causa ad bonum publicum pertinente revocantur.

---

§. II.

Qualiter acquirantur Privilegia.

S U M M A R I A.

6. *Ad privilegii concessionem an requiratur Scriptura? & ibi de Reg. Cancell. 25. & 53. quid in utroque foro operetur.*
7. *Quis possit privilegia concedere?*
8. *Privilegia non subditis concessa nequeunt revocari.*
9. *De communicatione Privilegiorum.*
10. *Privilegium an prosit à tempore datæ, vel notitiæ.*
11. *Privilegium acquiritur consuetudine & præscriptione.*

Alia Summaria post §. III.

6 PRimus acquirendi modus est ipsa actuali concessio superioris, ad quam ex communi DD. sententia non requiritur scriptura, sed etiam oretenus facta subsistit. Text. *in Clem. 2. dudum §. nos etenim. & ibi* Gloss. *in verbo. de Sepulturis. Extrav. etsi Dominici 3. de Pœnit. & remiss.* Zoes. *h. t. num. 3.*

De stylo tamen Curiæ Romanæ & ex Regulis Cancellariæ Apost. Gratiæ ante expeditionem literarum dicuntur *informes*, & nulli suffragantur dispensationes in judicio vel extra, antequam super ijs literæ Apostolicæ sint confectæ: quia quod S. Pontifex in signatura ad libellum supplicantis simpliciter per verbum *fiat* concedit, id deinde primum in literis Apostolicis cum certis clausulis extenditur vel limitatur. Vid. *Reg. Canc. 25. De non judicando juxta formam supplicationis, sed literarum expeditarum, & Reg. 53. Ut nulli suffragetur dispensatio, nisi literis confectis, & utrobique* Joann. à Chokier *in Comment. in reg. Canc.* 7

Utrum autem saltem in foro conscientiæ uti liceat dispensatione vel gratia ante literarum expeditionem dubitatur? Negativa videtur verior Joanni à Chokier *ad d. reg. 53. n. 11.* eò quòd à tempore Pij V. in illa regula addita sint verba, *in judicio vel extra cuiquam suffragetur &c.* allegat Garc. *de Benef. p. 4. c. 1. n. 13.* Et hæc sententia tutior est. Altera tamen affirmativa non est improbabilis, quam docet Abbas, Rebuf. Guttierez & alij apud Chokier *d. l. sub n. 10* & citati apud Zoes. *h. t. n. 4.* quibus adde Paulum Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. sub n. 10.* Ratio adjungi potest, quòd gratia quoad suam substantiam (licet non quoad omnes qualitates) dicatur perfecta per solam signaturam. Barb. *Iur. Eccle. univ. lib. 3. c. 13. n. 199.* & quamvis Pontifices novissimè addant in regula, *in judicio vel extra.* tamen istud verbum *extra*, potest habere alium sensum, quam ut forum conscientiæ respiciat: ne v. g. Episcopus vel parochus possit extrajudicialiter procedere secundùm gratiam ex sola signatura. 8

Nomine autem superioris, qui privilegia concedere valeat, præter summum Principem veniunt etiam inferiores Domini, saltem circa tales materias, de quibus ipsi legem vel statuta concedere possunt. Neque refert, an privilegiatus sit subditus privilegiantis, dummodo materia privilegij sit sub eius jurisdictione: ita potest Princeps alicui extraneo concedere privilegium, ut in suo territorio sit liber à solvendis vectigalibus, ita Imperatores multa privilegia partim in jure communi, partim per specialia diplomata Ecclesijs & Ecclesiasticis concesserunt, quamvis non sint sub jurisdictione sæcularium Principum. *c. quanquam. 4. de Censibus in 6.* Imò volunt DD. privilegium concessum non subdito, & in specie Ecclesijs habere naturam pacti, consequenter revocari non posse. Gloss. *in c. 16. de R. I. in 6. vers. ex hac regula.* Innocent. & Panorm. & Felin. *in c. novit. 13. de Iudiciis.* Zoes. *h. t. n. 39.* 9 10

II. Acquiritur privilegium per *communicationem*, quando superior privilegium, quod uni simpliciter concessit, etiam ad alterum extendit; ita privilegia unius Universitatis, vel Religionis solent communicari alteri Universitati vel Religioni, prout *in Lib. II. in Tit. 2. de Foro competenti.* dixi huic nostræ Universitati in diplomate Pontificio & Cæsareo communicata esse omnia & singula privilegia aliarum Universitatum Italiæ, Galliæ & Germaniæ *non solùm ad earum instar, sed pariformiter, & æquè principaliter &c.* Alia quoque exempla communicationis privilegiorum sunt *in c. 2. h. t. in 6. l. omnia. 33. Cod. de Episcopis & Clericis. in l. penult. Cod. de Advocatis diversorum judiciorum.* & specialem tractatum *de Privilegiis ad instar.* id est, communicatis scripsit Horatius Mandosius. 11

Est autem notandum, quòd regulariter hæc communicatio privilegiorum tantùm intelligatur de præsentibus tempore communicationis, & non comprehendat nova privilegia, quæ priori privilegiato post communicationem accesserunt: nisi amplitudo verbo-

rum

rum communicationis sit talis, ut inde possit colligi mentem privilegiantis fuisse etiam circa futura. Econtra si privilegio *ad instar*, sive communicationi addantur nova quædam privilegia, non propterea gaudebit ijsdem prior privilegiatus, cuius privilegia communicata sunt: quia dantur secundo privilegiato sine respectu ad primum, & aliàs privilegia ultra personas, vel res expressas ordinariè extendenda non sunt.

Quòd si Privilegium alteri communicatum penes primum privilegiatum prorsus abrogetur, vel restringatur, non nocebit secundo privilegiato per communicationem: quia huius privilegium dependet quidem à priori in productione, sed non in conservatione, sicut rectè docet Suar. *de Legibus*. *c*. 15.

12 Quæritur hoc loco, an privilegium statim effectum suum habeat à tempore collationis, vel potiùs tunc primum, quando devenerit in privilegiati notitiam, ab eoque acceptatum fuerit? v. gr. an privilegiatus super decimis & tributis non solvendis possit cessare in solutione decimarum vel tributorum à die dati, vel potius accepti privilegij? Communior sententia distinguit, an superior per se, & motu proprio, vel etiam ad instantiam alicujus tertij, sine mandato tamen privilegiati contulerit privilegium, vel an privilegiatus ipse vel per epistolam vel Procuratorem pro eo supplicaverit? Primo casu non habebit effectum privilegium ante acceptationem, sicut quælibet alia donatio, vel beneficij collatio, *l. absenti*. 10. *ff. de Donat. l. qui absenti*. 38. *ff. de Acquirenda possessione*. *c. si tibi absenti*. 17. *de Præb. in 6*, nisi superior velit privilegium statim effectum suum habere, quod ab ejus voluntate dependet. Altero autem casu statim à die collationis incipit effectus: quia tunc quando privilegiatus supplicat, & superior concedit, jam adest mutuus consensus, & consequenter perfecta donatio, sicut notat Silvester V. *Privileg. n*. 16. Sanch. *de Matrim. lib*. 3. *disp*. 36. Vid. tamen quæ dixi *in Lib. IV. tit*. 3. *n*. 17. ubi argumenta pro & contra latius expendi, in ordine ad illam quæstionem, an licentia à proprio Parocho data alieno Sacerdoti ad assistendum Matrimonio debeat necessario priùs huic innotuisse?

13 III. Acquiritur privilegium consuetudine vel præscriptione, præsertim illa, cuius initium hominum memoriam excedit, quæ communiter ipsi privilegio æqui paratur. Text. & DD. *in c. novit*. 13. *de Iudic. & in c. super quibusdam*.. *de Verbor. significat*. Sed & minori tempore videl. contra privatos 30. contra Ecclesiam 40. annorum spatio privilegium vel exemptio aliqua præscribi potest. *cap. de quarta*. *c. cùm olim. de Præscript*. dummodo illæ conditiones adsint, quæ *in tit. de Consuetudine*. *& de Præscript*. traduntur.

---

§. III.

Qualiter amittantur Privilegia.

SUMMARIA.

14. *Privilegium amittitur per interitum personæ aut rei privilegiatæ*.
15. *Gratiæ non expirant morte concedentis, & ibi de indulto conferendi beneficia reservata*.
16. *Privilegium amittitur per abusum, & si incipiat esse nocivum*.
17. *Privilegium amittitur per renunciationem expressam, nisi concernat publicum favorem*.
18. *Exempti an & quando suæ exemptioni renunciare possint, & quanta præscriptio currat contra exemptionē? Engel in Decretal. Lib. V.*
19. *Latè examinatur difficilis quæstio, quando per renunciationem tacitam, non usum, aut usum contrarium amittantur privilegia & ibi singularis interpretatio.* c. si de terra. 6. h. t.
20. *Privilegium quando cesset cessante causa finali*.
21. *Revocatione quando & qualiter amittantur privilegia*.

Alia Summaria post §. 4.

Amittitur privilegium I. per *interitum personæ*, aut *rei privilegiatæ*; Personæ quidem, si privilegium personale, rei verò, si reale sit. Veruntamen non indistinctè per interitum rei interit etiam privilegium reale sed tunc demùm, si vel authoritate superioris, vel aliunde sine spe refectionis res privilegiata destruatur. Si verò per ruinam, bellum, aliumve casum domus v. g. privilegiata corruat, conservantur ejus privilegia, & reviviscunt, si denuò reficiatur. *l. æde sacra*. 73. *ff. de Contrahenda emptione*. Gloss. *in c*. 7. *in V. privilegium personale*. *de R. I. in 6*. 14

E converso per mortem superioris privilegium concedentis regulariter non amittitur ipsum privilegium, etiamsi superior re integra, id est, antequam privilegiatus suo privilegio utatur, decesserit, juxta receptum juris axioma, quòd *gratiæ etiam re integra morte concedentis non expirent*. *c. si super*. 9. *de Officio deleg. in 6*. *c. si cui nulla*. 36. *de Præbendis in 6*. ita si quis obtinuerit privilegium à Pontifice vel Episcopo absolvendi a reservatis, dispensandi in certis casibus, poterit uti suo privilegio etiam post mortem Pontificis, vel Episcopi concedentis. 15

Exceptionem tamen addit Pontifex *in d. c. si cui nulla*. *in fine*. circa gratiam, quæ datur per viam commissionis sive delegationis, quæ non tendat in ipsius Commissarii, sed alterius tertii favorem v. g. ut alicui personæ certæ causa cognita de beneficio provideat, dispensationem concedat, qualis gratia *facienda* dicitur, & expirat morte concedentis re integra, antequam delegatus commissionem suam executioni mandaverit; sicut idem etiam accidit in rescriptis justitiæ, per quæ causa aliqua judicialis ad commissionem Papæ spectans inferiori committitur, & delegatur, ejus delegati officium expirat morte delegantis re integra, *c. relatum*. 19. *& c. gratum*. 20. *de Officio delegati*. Distinguitur autem gratia *facienda* à gratia *facta*, de qua *in c. si super*. 9. *de Offic. deleg. in 6*. quòd per illam tam provisio vel dispensatio &c. quàm executio demandetur, in hac autem gratiam ipsam perficiat Pontifex, & tantùm alteri ejus executionem committat, quæ proinde gratia, cùm jam in vita S. Pontificis fuerit perfecta, debet etiam post mortem ejus executioni mandari.

Censetur prætereà aliquando gratia per viam commissionis data esse in favorem ipsius commissarii vel delegati, si universalis commissio ad plures causas facta sit v. g. ut semper authoritate Papæ talis de beneficiis reservatis aliis providere, vel in certis casibus dispensare posset, quæ morte concedentis non expirat. *d. cap. si cui nulla. & ibi* Barb. *in Collect. DD. num*. 1. Latè Sanch. *de Matrimon. lib*. 8. *disp*. 28. Quid autem circa indultum conferendi beneficia reservata speciale ex *Reg*. 15. *Cancell*. videatur inferiùs *n*. 21.

Prætereà etiam videtur addi posse illa limitatio circa privilegium motu proprio concessum, quòd per superiùs dicta ad effectum producendum juxta communem requirat utriusque consensum, & privilegiati notitiam & acceptationem, si ergo mors concedentis præveniat acceptationem, interrumpit voluntatem ejus, & consequenter deficit utriusque consensus, *arg. l. absenti*. 10. *ff. de Donationibus*. *juncta l*. 4. *ff. Locati*.

II. Amittitur privilegium *per abusum* privilegiati, si oc-

si occasione privilegij delinquat, veluti si quis spe immunitatis in Ecclesia crimen committat *c. ult. de Immunitate Eccles. c. ubi. 7. dist. 74.*

III. Si privilegium cedere incipiat in grave aliorum vel communitatis detrimentum, saltem per sententiam revocari potest. *c. suggestum 9. de Decimis. & c. penult. de Clericis non residentibus.*

17 IV. *Per renuntiationem expressam*, quæ fit per pactum, aut verbis expressis etiam amittitur privilegium; quia quilibet potest favori pro se introducto renuntiare. *l. penult. Cod. de Pactis*. Sed hoc, si privilegium præcisè favorem particularis personæ respiciat, secus verò si principaliter concessum sit in favorem publicum, vel certi Ordinis, aut communitatis, vel si alterius, quàm solius privilegiati interesse in tali privilegio versetur, quemadmodum Clerici privilegio *fori* & *Canonis* in honorem totius Ordinis Clericalis concesso renuntiare nullatenus possunt, *c. si diligenti. 12. de Foro competenti & c. contingit. 36. de Sentent. excom.* Item etiam exempti suæ exemptioni in præjudicium summi Pontificis, cujus jurisdictioni immediatè subsunt, renuntiare non valent, Panorm. *in c. cum tempore. 5. de Arbitriis.* Hinc etiam est, quòd contra talem exemptionem non nisi centenaria præscriptio, quæ sola contra Romanam Ecclesiam currit, admittatur. Arnold. Rath, Professor quondam meus colendiss. *in Tract. de Usucap. assert.* 38. Fach. *lib. 1. consiliorum. consilio. 56. per textum. in c. 4. de Confirmatione utili. & in c. ad audientiam. 13. de Præscript.*

18 Interim, quia privilegium non debet esse onerosum privilegiato, ne quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejus dispendium retorqueatur *contra reg. 61. Juris in 6.* ideò graves DD. sustinent, quòd exempti cum suorum Prælatorum consensu (vel etiam sine hoc, si à Prælatis irrationabiliter negetur) subjicere se possint Episcopo, ut ab eo absolvantur à peccatis & censuris, vel dispensetur cum eis in voto, juramento, irregularitate, casu quo Episcopus, non autem Prælatus Ordinis talem facultatem haberet. Henriq. *lib. 7. c. 25. n. 2. & lib. 15. c. ult. in fin.* Molina *tract. 3. disp. 61.* Laym. *in Theolog. mor. lib. 1. tract 4. c. 23. sub n. 7.*

19 V. Amittitur Privilegium per *renuntionem tacitam*, quæ juris interpretatione censetur fieri per *non usum privilegii*, aut *usum contrarium*. Et in hoc quidem omnes DD. facilè consentiunt.

Sed difficillima & propter diversos utriusque Juris textus plurimùm intricata controversia est, quanto temporis spatio & quot actibus iste *non usus privilegii*, vel *usus contrarius* debeat fuisse continuatus, ut dici possit privilegium ob *tacitam renuntiationem* amissum?

Etenim *in l. 1. ff. de Nundinis*, ait J. C. *nundinis impetratis à Principe, non utendo qui meruit, decennii tempore usum amittit.*

In *l. voluntariæ. 12 C. de Excusat. tutor.* rescripsit Imper. *voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant.* Cujus sensum exponit Salicet. & DD. communiter; quòd habens privilegium, ne teneatur tutelas pupillorum suscipere, non præjudicet suo privilegio, si unam voluntariè suscipiat.

In *c. cùm accessissent. 8. de Constit.* Ecclesiæ cujusdam Canonici habuerunt statutum à Sede Apost. confirmatum, ne primiceriatus, in eorum Ecclesia amplius dignitas esset, sed fructus & proventus ejus inter Canonicos distribuerentur, rescripsit S. Pontifex hoc statutum debere in suo robore permanere, *nisi postea dicti Canonici contravenerint, aliquem in primicerium eligendo.*

In *c. si de terra, 6. h. tit.* Alex. III. Abbati & Monachis S. Andreæ Cisterc. Ord. decisionem dedit in hæc verba: *Si de terra quam habetis in Parochia Canonicorum de Plautio, per triginta annos eis decimas per solvistis, eas sibi de cætera integrè persolvatis. Licet enim privilegiorum Romanæ Ecclesiæ beneficio Fratribus Cisterc. Ord. indultum fuerit, quòd de laboribus suis nullas decimas persolvere debeant, de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis: cùm liberum sit unicuique suo juri renunciare, eoque modo non potestis vos in hac parte tueri.* In hoc igitur cap. in triginta annorum decursu tacita privilegii renunciatio censetur. At

In *c. accedentibus. 15. eod. tit.* Innoc. III. *de quadraginta annis* responsum dedit: *Mandamus* inquit, *quatenus si Abbas & Monachi sufficienter ostenderint, quòd à Templariis decimas de Terris prædictis per quadraginta annos continuè perceperint sine lite, vos ad præstationem ipsarum Templarios compellatis; cùm enim tanto tempore contra privilegia decimas solverint, eis renuntiasse tacitè præsumuntur. Quòd si in probatione defecerint, ab ipsorum impetitione Templarios absolvatis.*

Circa istorum textuum diversitatem varii varias excogitarunt conciliationes & resolutiones, uti videre est apud Gloss. Panorm. & Barbos. *cc.*

Prima conciliatio est Summarii *in d. c. accedentibus. 15. n. 4.* quòd quidquid sit de iure Civili, de iure Canonico privilegia Ecclesiarum olim quidem tempore Alex. III. fuerint extincta lapsu triginta annorum, cùm & aliæ præscriptiones rerum Ecclesiasticarum olim nonunquam 30. annis fuerint admissæ. *c. Sanctorum. §. de Præscript* id tamen postea per Innoc. III. *in dict. c. accedentibus.* ad 40. annos fuerit extensum. Verùm hæc sententia aliis non immeritò displicet, eò quòd longè ante tempora Alex. & Innoc. III. ab Antecessoribus Pontificibus & Justiniano Imper. præscriptio quadragenaria fuerit introducta. *c. 2. 16. q. 3. c. de quarta. 4. & c. illud. 8.* (quod *cap.* est ipsiusmet Alex III) *de Præscript. auth. quas actiones. C. de SS. Eccles. Et d. c. Sanctorum.* Summarium & Gloss. de præscriptione Ecclesiæ contra privatum interpretantur, ad eum modum, quo de jure Civili præscriptio 30. annorum datur. *tit. Cod. de Præscript. 30. annorum.*

Altera solutio est Gloss. *in d. c. accedentibus. in V. per XL. annos.* quòd privileg a perdantur eodem tempore, quo præscribitur contra ius commune, quòd verò *in d. c. si de terra.* triginta annorum, & *in c. accedentibus.* quadraginta annorum mentio fiat, non esse dispositionem *juris*, sed narrationem *facti*, quia scilicet in facti contingentia illorum Capitulorum ita accidit, quanto autem tempore contra ius commune præscribatur Glossa ulteriùs non decidit.

Barbosa *in d. c. si de terra* quamvis *n. 4.* præfatam Glossæ interpretationem rejicere, tamen deinde *sub n. 7.* planè cum eadem convenire videtur: dicit enim se existimare, quòd allegati textus nec in tempore 30. nec 40. annorum, sed in tacita renuntiatione se fundent, & istius tacitæ renunciationis præsumptio ex non usu vel usu contrario longo tempore etiam duntaxat decem annorum contra ipsas quoque Ecclesias inducatur.

Paulus Layman. *in Theol. moral. l. 1. b. t. tract. 4. cap. 23. n. 21.* cum Suarezio & aliis, quos citat, facit distinctionem inter privilegia *affirmativa*, quæ scilicet dantur ad aliquid faciendum, uti est privilegium nundinarum, vectigalium exigendorum &c. & inter privilegia *negativa*, quæ sunt ad non faciendum v. g. immunitas à solvendis decimis, vectigalibus &c. Illa *de affirmativa*, si aliis sint onerosa censet amitti per *non usum* lapsu decenii. *arg. d. l. 1. ff. de Nundinis.* nam & privilegium nundinarum inter onerosa numerat Gloss. pen. *in c. ut privilegia 24. b. t.* cùm saltem oneri sint Mercatoribus incolis, quo minus propter adventum exterorum res suas distrahere & lucrum captare valeant. Modo tamen utendi occasio fuerit, alioquin non volenti agere non curret præscriptio, ut si habens ius gladii lon-

dii longo tempore nullum malefactorem cœperit. Vid. Gail. *lib. 2. observ. 60. n. 6.* Ista verò *negativa* ait dupli-ci via amitti posse, vel per viam præscriptionis (quod maximè procedit, quando Adversarius aliquis est in possessione contra privilegium, ut *in d. c. accedentibus*) & tunc Ordinarium tempus præscriptionis requiretur: vel per viam tacitæ renuntiationis, & tunc sufficiet *actum contrarium* privilegio exercere, dummodo ex circumstantiis, vel lapsu temporis præsumi possit actum contrarium animo renunciandi privilegio factum fuisse.

Addit verò exceptiones, ut I. circa privilegia nemini onerosa tam affirmativa v.g. dispensandi, absolvendi, consecrandi &c. quàm negativa, v.g. non jejunandi &c. quæ ex plurium sibi adstipulantium opinione docet per non usum aut usum contrarium baud quaquam perire, cùm in similibus non usus vel usus contrarius sit actus liberæ voluntatis, qui non inducit præscriptionem vel renunciationem: præsertim si privilegium non consistat in uno solo actu, sed habeat causam successivam & effectum reiterabilem *arg. l. voluntariæ C. de Excusat. tut.* & idem docet in qq. Canon. *De Prælat. elect. Diliagæ disp. q. 225.*

II. Tradit, privilegia concessa principaliter in favorem Ecclesiæ, alterisve communitatis, non posse tolli per renunciationem particularium personarum v. g. Prælati, Cleri, nisi superveniat tempus præscriptionis legitimum. Cæterùm autem quid in specie respondendum sit ad textum *in d. c. si. de terra. h. t.* ubi tacita renunciatio Monachorum habetur pro sufficienti, etsi tempus 40. annorum ad præscriptionem requisitum non fuerit elapsum, ulteriùs non explicat, sed Suarez *d. l. c. 34. n. 18. & 24.* & ex eo Barb. *in d. c. si. de terra. sub. n. 7.* singulariter adnotavit, quòd hæc sit privilegiorum natura, ut per non usum amittantur, & sub hac tacita conditione ab initio intelligantur concessa tam respectu Ecclesiarum, quàm aliorum.

Quid ergo in re tam perplexa statuendum: ex pediret sanè in hac DD altercatione, quæ in praxi frequenter magna præjudicia secum trahere potest, apertiorem juris declarationem habere, interim antequam ea ab aliquo S. Pontifice emanet, cuilibet liberum relinquo, quàm ex relatis opinionibus tanquam probabiliorem sequi velit. Mihi, salvo meliori judicio, videtur difficultas omnium facillimè enodari per illam exceptionem, quam superiùs ex Gloss. *in d. c. accedentibus. h. t.* attulimus, nimirum quòd mentio de 30. & 40. annis *in dd. cc.* sit tantùm narratio *facti*, non dispositio juris, aliàs verò privilegia amittantur eodem tempore, quo contra jus commune præscribitur. Hæc Gloss. quamvis textu expresso non firmetur, plurimum tamen rationabilis est, quia privilegium lex privata est, ut in *princ. tit.* dictum, & eum lege communi in causa deficiente & materiali convenit; Imò etiam majori ex parte in formali, & potissimùm tantùm in finali differt, quòd lex communis ad publicam utilitatem, privilegium verò ad privatam tendat, ex hac ipsa tamen differentia validum argumentum à majore ad minus duci potest; si enim lex communis publicam utilitatem concernens spatio v. g. 10. annorum per non usum abrogari potest, ergo multò magis privilegium privatam tantùm utilitatem respiciens, præsertim si sit contra jus commune, aut in præjudicium tertij, quod aliàs restringi meretur, & favorabilis est ad jus commune reductio. Abb. *in c. fin. de Consuet. num. 19. &* Felin. *in c. cùm accessissent. de Constit.* de hac tamen reductione ad jus commune, quanto tempore fiat, & de doctrina Abbatis & Felini. *dd. ll.* videatur Gonzalez *ad reg. 8. Cancell. Glossa. 7. num. 9. & multis seqq.*

Sed jam videamus quanto tempore per non usum, vel usum contrarium juri communi derogetur? Fatetur Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. cas. 83. n. 6.* non esse jure definitum tempus ad introducendam consuetudinem contra legem & ideo judicis arbitrio relinquendum, qui juxta levitatem vel gravitatem materiæ, super qua consuetudo introducta prætenditur, etiam contra Ecclesias aliquando decem, aliquando quadraginta, & aliquando immemoriale tempus determinare debeat. Idem penè docet Vallensis, *tit. Decretal. de Consuetudine §. 2. n. 2.*

Alii verò distinguunt, an lex ab initio nunquam fuerit in usum deducta, vel an fuerit aliquando deducta, sed postea contrario usu intermissa? Priori casu censent spatium *decennij* etiam contra legem Ecclesiasticam sufficere, posteriori autem contra legem Civilem decennium, contra Ecclesiasticam 40. annos requiri Garc. *de Benefic. p. 7. c. 1. n. 137.* Navar. *in Man. confess. cap. 23. n. 40. 41. & 62.* Erasmus à Chokier *de Iurisd. Ordin. in exempt. p. 1. q. 50. n. 26.* Zoes. *ad tit. Decretal. de Consuetud. num. 24.* Laym. *in Theol. Moral. lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 4.* ubi plures allegat.

Et ista opinio videtur optimè ad nostrum propositum accommodari, atque per eam plures textus & DD. inter se conciliari posse, ut scil. illi, qui amissioni privilegiorum ex non usu quadraginta annos præscribunt, intelligantur de privilegiis semel receptis & usitatis; qui verò minori tempore v.g. 10. annorum contenti sunt, intelligantur vel de jure Civili, vel etiam de jure Canon. in privilegiis, quæ nunquam in usum devenerunt.

Specialis quidem adhuc superest ratio dubitandi circa *d. c. si de terra. 6. h. t.* ubi privilegium immunitatis à solvendis decimis pridem fuit Ordini Cist. concessum, & utique etiam saltem in alijs locis in usum deductum, & tamen minori tempore, quàm 40. annis amissum. Sed sciendum est, quòd privilegium Cisterciensium & aliorum monachorum, ne teneantur de laboribus suis dare decimas, sit clausum in corpore Juris. *c. decimas. 47. caus. 16. q. 1. c. ex parte. 10. cum seqq. X. de Decimis*, ideoque comparetur legi communi, juxta dicta superiùs *sub n. 2.* sicut ergo lex potuit in uno loco suisse, & non in altero, ita quoque tale privilegium, si ab erectione Monasterij ejus usus per longum tempus fuerit non tantùm intermissus, sed insuper contra privilegium nemine cogente actum, forsan autem nonnunquam talibus novis religiosis ex justa causa per restitutionem in integrum succurreretur. *Arg. L. an. C. Si adversus usucap. junct. c. 1. de In integr. rest.* Quòd si quis in favorem Religionis interpretationem singularem tentare vellet, & dicere, hic nos versari in casu medio, ubi privilegium Ordini concessum partim receptum est, partim non receptum quoad specifica loca, ideòque S. Pontificem, *in d. c. si de terra.* plus quàm 10. & minus quàm 40. annos scilicet 30. statuisse, putarem non omni probabilitate destitui. Licet autem objici posset, idem consequenter debere dici de alijs legibus, quæ in aliquibus locis receptæ, & in alijs receptæ non sunt; assignabilis tamen foret disparitas, quod inter locum & locum minor sit connexio, quàm inter Monasteria ejusdem Ordinis, ut nihil dicamus, quòd ipsum per aliam legem vel Canonem (abstrahendo à præsenti) decisum non sit, quanto tempore lex præsertim Canonica alicubi recepta in particulari loco aboleatur.

Cur autem Ecclesia minori tempore amittere debeat privilegium nunquam ab initio in usum deductum quàm deductum & postea intermissum? ratio non incongruè assignari potest, quòd jus privilegij semel in usum deductum quoad proprietatem & possessionem verè incorporatum sit Ecclesiæ, ideoque sicut alia jura incorporalia Ecclesiæ sine debitis solennitatibus, aut legitima præscriptione alienari nequeat, at verò privilegium, cujus usus & possessio nunquam cœpta est, videtur comparari posse rei nunquam traditæ, seu Ecclesiæ bonis incorporatæ, prout in servitutibus alijsque

juribus incorporalibus usus sciente & patiente adversario traditionis loco habetur *l. 3. ff. de Usufructu. l. fin. ff. de Servitutibus. L. 1. §. 2. ff. de Servit. rust. præd.* quales res ex communi DD. sententia etiam sine solennitate renunciari possunt, cùm potius censeantur pleno jure non acquiri, quam alienari, *arg. l. 6. ff. Quæ in fraud. credit.* ut in Tit. *de Reb. Eccles. non alien.* diximus. vid. Sylv. *v. alienatio. n. 14.* Riccius *in praxi aurea. p. 1. resol. 92.* & proinde hæc ipsa renunciatio per non usum longi temporis vel usum contrarium in privilegijs juxta naturam ipsorum facta censebitur.

Illa quoque non est contemnenda interpretatio Barbosæ *in d. c. si de terra. h. t. n. 5.* circa diversitatem textuum *in eod. c. si de terra. & in c. accedentibus. h. t.* quòd *in c. accedentibus.* ideò 40. anni fuerint expressi, quia ibi agebatur de vera præscriptione Monachorum contra Templarios, cùm de jure communi decimæ ad Monachos non pertinebant; at verò *in c. si de terra.* non fuerit opus præscriptione ex parte Canonicorum, utpote ad quos in illo casu jure Parochiali spectabant decimæ, sed tantùm renuntiatione & amissione privilegij ex parte Cistерciensium, (quæ ex non usu, vel potiùs usu contrario longo tempore continuato præsumitur) eaque facta ipso jure decimæ ad Canonicos redibant.

Textum porrò *in c. cùm accessissent. de Constitut.* ubi unico actu videtur renunciari posse privilegio, explicat Barb. *ibid. n. 8.* quòd istud privilegium non habuerit tractum successivum, sed unico effectu constiterit, & ideò per unicum actum contraventionis tolli potuerit, sicut enim extinctio dignitatis (de qua in illo cap.) unico actu perficiebatur, ita contraventio unico actu facit, ut ea de nova erecta & privilegium revocatum censeatur. Quòd si verò privilegium haberet *tractum successivum & effectum reiterabilem,* V. g. non solvendi decimas, vectigalia &c. censet, cum Suar. *d. LL. lib. 8. c. 35. num. 12. & seq.* per unum actum contraventionis non amitti privilegium, dari tamen exinde adversario quasi possessionem in ordine ad præscribendum contra privilegium.

20 VI. Perditur privilegium, si cessat *causa finalis*, ob quam datum est, secundùm regulam, quòd cessante causa cesset effectus, *c. cùm cessante. 60. de Appellat.* Interim cùm ordinariè (nisi aliter constet de mente concedentis) dependeat quidem privilegium à causa finali in produci, non verò in conservari, ideò habebit locum alia regula 73. *Juris in 6.* quòd factum legitimè retractari non debeat, licet casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari. V. g. si Monasterio ob ejus temporis inopiam concessum sit privilegium decimandi in aliena Parochia, vel exemptio à decimis in propriis agris, non expirabit hoc privilegium, licet Monasterium postea facultatibus augeatur. Zoes. *h. t. n. 22.* Quare hic quintus modus amittendi privilegium tunc præcipuè procedit, si finis non tantùm cesset negativè, sed contrariè, si scilicet usu privilegij ratione mutatæ materiæ, vel circumstantiarum fiat illicitus & injustus; vel si in ipsiusmet privilegiati detrimentum cedat: veluti Clericus minorennis in causis beneficialibus agere potest in judicio sicut majorennis. *c. ult. de Iudicijs in 6.* non tamen propter hoc privilegium tanquam majorennis à beneficio restitutionis in integrum excludetur, quod enim ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri. *c. quod ob gratiam. 61. de R. I. in 6.*

21 VII. demum amittitur privilegium *revocatione* concedentis, vel ejus heredum: est enim hæc ordinaria natura privilegiorum, ut sub tacita revocationis conditione dari soleant, prout cum Gloss. communiter sentiunt interpretes *ad c. novit. 13. de Iudicijs. & ad reg. 16. juris in 6.* Sunt autem hic aliqua breviter notanda.

I. Si superior privilegio addiderit clausulam, *ad beneplacitum meum, quamdiu voluero &c.* expirabit privilegium sine alia revocatione sola morte concedentis, quia per mortem interrumpitur ejus voluntas, & beneplacitum. *c. si gratiosè. 5. de Rescriptis in 6. juxta L. 4. ff. Locati.* secùs est, si V. g. dixerit: *ad beneplacitum sedis Apostolicæ, vel Episcopalis:* quia ipsa sedes non moritur. *d. c. si gratiosè.* Item si dicitur: *donec revocavero &c.* nihil immutatur morte concedentis: quia ex vi & genuino sensu talium verborum requiritur positiva & actualis revocatio. Cov. *Variarum Resolut. lib. 3. c. 15.* Illud quoque speciale est ex reg. Cancell. 9. & 15. quòd *indultum seu privilegium conferendi beneficia reservata* per creationem novi Pontificis revocetur, & consequenter ejus renovatio denuò petenda sit. Interim nihil videtur obstare, quin sede Papali vacante exerceri possit, præsertim si beneficia sint tantùm ex regulis Cancellariæ reservata, ut in mensibus Papalibus, regulæ enim Cancellariæ morte S. Pontificis expirant, & Sede vacante non obligant, ut *in lib. III. in tit. de Præbend.* dictum, ubi de regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ actum est: huic non inconvenienter circa *indultum conferendi beneficia reservata* pronunciari potest, quòd *vivat mortuo etiam summo Pontifice* (ut superiùs *n. 16.* traditum) *& mortuis regulis Cancellariæ* (quæ Sede vacante non ligant) *Pontifice autem & regulis reviviscentibus moriatur, & resuscitatione indigeat.* Inter Regulam autem 9. & 15. hoc interest, quòd in illa sit quidem amplior derogatio & revocatio cum multis efficacibus clausulis, sed ratione reservationis mensium tantùm; in Reg. autem 15. fit quidem generalis revocatio indultorum circa beneficia reservata, sed loquatur tantùm de indultis ad vitam alicujus, vel aliud certum tempus concessis, neque habeat valde amplas clausulas, vid. Chokier *in reg. Cancell. ad reg. 8. Cancell. & reg. 14.* ubi *in reg. 8. Gloss. 14. n. 4.* etiam illud notabile ponit, quòd indulta & privilegia per has regulas revocata sed Papali vacante mortuis regulis reviviscant usquedum denuo creato novo Pontifice revocentur, vel ab eodem approbentur.

II. Privilegia data non subditis aut causa remunerationis, vel per viam conventionis non revocari nisi ex causa publica, supra in §. 1. diximus. & docet Bald. *in L. ult. ff. de Senatoribus.*

III. Per legem generalem non derogatur particularibus privilegijs, nisi eorum mentio fiat, vel addatur clausula: *non obstantibus quibuscunque privilegijs sub quacunque forma concessis:* quia lex generalis tollit aliam generalem priùs latam sibi contrariam, sed non particularem legem, statutum, vel consuetudinem, *c. 1. de Constitut. in 6.*

IV. Lex generalis sine expressa & speciali mentione non tollit privilegia clausa in Corpore juris, & priùs per legem generalem certis personis data. Imo etsi lex posterior habeat clausulam: *non obstantibus privilegijs, &c.* volunt tamen DD. hanc clausulam (nisi aliter constet de mente legislatoris) non intelligi de privilegijs clausis in Corpore juris, utpote quæ non sint simpliciter privilegia, sed etiam leges communes. Barb. *ad principium hujus tit. num. 8.* V. g. si Pontifex mandat, fructus clericorum obæratorum de suis beneficijs sequestrari per Episcopum ad solvenda debita non obstantibus privilegijs, per hanc legem non censeretur comprehensum privilegium *c. Odoardus. 3. de Solutionibus.* ex quo Clericus obæratus non tenetur in solidum, sed quantùm facere potest deducta congrua sustentatione, sed fortassis tantùm privilegium exemptionis à Jurisdictione Episcopi. &c.

V. Si contra privilegium priùs concessum concedatur alteri novum privilegium vel rescriptum, censebitur hoc posterius privilegium per rescriptum tacita veritate & subreptitiè obtentum, adeoque invalidum, nisi de

nisi de priori fecerit mentionem. *c. 1. & c. cùm ordinem. 6. ubi* Gloss. & Panor. *de Rescriptis. c. ex parte. 12. de Officio delegati*. vel nisi priùs privilegium fuerit generale, posteriùs verò speciale; generi enim per speciem derogatur. *c. generi. 34. de R. I. in 6.* & exemplum videri potest *in c. dudum. 14. §. nos igitur. & c. quamvis tibi. 30. de Præbendis in 6.* Sed & hoc ipsum non procederet, si per speciale privilegium alteri in jure quæsito grave præjudicium oriretur teste Pan. *in d. c. 1. de Rescriptis.* & textus est *in c. ex tua. 9. de filijs Presbyterorum.*

Postremò privilegij revocatio, ut effectum habeat, debet privilegiato insinuari a superiore, ne aliàs plura incommoda sequantur, si privilegiatus ex ignorantia revocationis uteretur suo privilegio, ex parte verò adversa postea talis usus vel actus inde secutus impugnaretur; si tamen revocatio fieret per legem generalem cum illa clausula: *non obstantibus quibuscunque privilegijs.* sufficeret generalis promulgatio, quæ aliàs in promulgatione legum servari solet. Sanch. *de Matrimonio. lib. 3. disp. 30.*

---

§. IV.

In specie de Privilegio Exemptionis à Iurisdictione Episcopi vel Ordinarij.

SUMMARIA.

22. *Exemptio quid & quotuplex?*
23. *Exempti alij nullius diœcesis, alij in, sed non de diœcesi.*
24. *Exemptio in capite & membris quid?*
25. *Eximere quis possit.*
26. *Exemptio acquiritur etiam præscriptione.*
27. *Episcopus habet fundatam intentionem contra exemptos, & ibi an pendente lite possit uti sua jurisdictione.*
28. *Exemptio quibus verbis probetur.*
29. *In loco exempto non potest Episcopus exercere contentiosam Iurisdictione.*
30. *Potest tamen ibi celebrare divina, non verò alios actus Ordinis exercere.*
31. *Episcopus procedit aliquando contra exemptos ut delegatus, aliquando ut Ordinarius.*
32. *Exponitur* c. 1. h. t. in 6.
33. *Regularem exemptum delinquentem quis puniat.*
34. *Ab Episcopo procedente contra exemptos qualiter appelletur.*

CUm in *h. t.* frequentissima fiat privilegij *exemptionis* mentio, & in praxi crebra inter exemptos & Ordinarios sint jurgia, ideò quædam saltem certiora ad intellectum Jurium & Authorum de hoc jure loquentium necessaria exponam.

22 Sciendum igitur I. *Exemptionem* esse privilegium, quo persona aut locus à jurisdictione Episcopi vel Ordinarij subtrahitur, & summo Pontifici immediatè subjicitur.

Dico: *persona* aut *locus*: est enim exemptio alia *personalis*, quæ certæ personæ, alia *localis*, quæ certæ Ecclesiæ, Monasterio, vel etiam territorio conceditur. Possumus addere exemptionem *mixtam*, quæ scilicet *loco & personæ* adhæret, prout diversi Religiosorum ordines non tantùm quoad sua Monasteria, sed etiam ad personas suas, ubicunque existant, exempti sunt. *c. cum capella. 16. hoc tit.*

23 Sciendum II. exemptos alios dici *nullius Diœcesis*, alios *in Diœcesi quidem, sed non de diœcesi*. *Nullius diœcesi* sunt, qui habent speciale territorium, ac populum exemptum, ubi jurisdictionem quasi Episcopalem exercent, ac Ordinarij nomine veniunt, quamvis ipsi Episcopi non sint, sed tantùm Prælati, vel Præpositi aut similes. *In diœcesi sed non de diœcesi* dicuntur, qui quidem quoad suas personas, vel particularem aliquem locum V. g. Monasterium exempti sunt, certum autem populum aut territorium exemptum non habent, sed intra fines certæ diœcesis sive Episcopatus existunt.

Sciendum III. Aliam exemptionem esse tam *in capite*, *quàm in membris*, quando scilicet non tantùm principalis locus, sive Monasterium aut Collegium exemptum est, sed etiam omnes capellæ, beneficia & Parochiæ annexæ. Aliam autem *in capite tantùm*, quando tantùm ipse principalis locus exemptus est, non autem annexæ Parochiæ, vel beneficia. *c. ex ore. 17. h. t.* Quo posteriori casu illud notandum est, quòd Abbas v. g. exemptus pro talibus locis non exemptis Episcopo reverentiam exhibere, ad Synodum diœcesanam comparere, ejusque mandata super illis membris suscipere teneatur, ita tamen, ut in Synodo diœcesana prærogativam & primum post Episcopum locum obtineat. *d. c. ex ore.* 24

Sciendum IV. exemptionem præsertim in capite & membris regulariter tantùm à summo Pontifice concedi, quia ipse solus potest juri Episcoporum derogare; aliquando tamen ex justa causa, & accedente Capituli consensu posse etiam Episcopum aliquam Ecclesiam suæ diœcesis à sua jurisdictione eximere, & loco exempto unire, adeò quidem, ut talem exemptionem amplius revocare non valeat, docet Barb. *de Officio Episcopi. parte 3. allegat. 89.* 25

Sciendum V. exemptionem non tantùm acquiri privilegio, sed etiam præscriptione 40. annorum maximè quoad membra non exempta, si caput exemptum sit. *d. c. ex ore. & c. auditis. 15. c. cùm olim. 18. de Præscript.* Optimè Panor. *in c. cùm non liceat, 12. circa finem. de Præscript.* Non obstat, quòd contra obedientiam & visitationem non admittatur præscriptio. *d. c. cùm non liceat. & c. cùm ex officio. 16. de Præscript.* R. enim non posse præscribi contra obedientiam *extinctivè*, ita ut nulli debeatur obedientia, posse tamen *translativè*, ut alteri quàm Episcopo, scilicet summo Pontifici vel Abbati obedientia exhibeatur. Barb. *d. p. 3. allegat. 128. n. 3. & 8.* 26

Sciendum VI. Episcopum habere intentionem fundatam in jure contra omnes in sua diœcesi existentes, ita ut qui se exemptum dicit, hanc exemptionem coram viris prudentibus, & non suspectis ab Ordinario deputandis probare debeat. *c. cum personæ. 7. h. t. in 6.* An autem pendente lite super exemptione Ordinarius possit uti sua jurisdictione, distinguitur *in eodem c. 7.* an is, qui se dicit exemptum, alleget privilegium validum; vel præscriptionem una cum privilegio, quod licet in se minus forsan subsistat, præstat tamen titulum præscribendi; vel denique an se fundet in sola præscriptione alicujus privilegij. Primis duobus casibus deciditur, suspendendam esse Episcopi jurisdictionem, & alterum relinquendum in possessione exemptionis. In tertio autem casu etiam pendente lite Episcopum uti posse sua jurisdictione. Verùm hujus tertij casus decisio ita declaranda est, ut non procedat, si quis fuerit in possessione exemptionis longiori tempore & considerabili, sicut ex decisione Rotæ Romanæ probat Barb. *d. p. 3. allegat. 127. n. 41.* & tradit Oliv. Beltram. *in addit. ad Greg. XV. decis. rotæ. 312.* Riccius *in Praxi aurea tomo 4. resolut. 303. in fine.* Est enim regula communis juris, quòd *pendente lite non debeat aliquis privari commodo suæ possessionis* secundùm Rubricam & text. *c. 1. & 2. Ut lite pendente nihil innovetur.* 27

in dubio autem non censetur derogatum juri communi, quod multis vigilijs fuit promulgatum juxta textum *in L. si quando. 35 in princ. Cod. de Inofficioso testamento*. Quod si per Episcopum vel Deputatos ab eo contra exemptionem pronuntiatum fuerit, dabitur appellatio ad sedem Apostolicam, per quam appellationem denuò jurisdictio Ordinarij suspenditur.

28 Quibus autem verbis in literis Apostolicis probetur vel concedatur exemptio, traditur *in c. per exemptionem. 9. & c. si Papa. 10. h. t. in 6.* videlicet si Papa dicat, aliquam Ecclesiam esse *exemptam*, *juris B. Petri*, *ad sedem Apostolicam nullo medio* pertinere; vel si quosdam *in speciales subditos* recipiat. Non verò probatur exemptio, si quosdam recipiat *in speciales filios*; neque etiam si priora verba ponantur in literis, quæ non sunt conceptæ principaliter super exemptione, sed super alia causa: nam tunc talia verba, per quæ aliqua Ecclesia dicitur exempta, tantùm *narrativè* & potissimùm ex suggestione partium, non *dispositivè*, & in ordine ad probandam exemptionem censentur inserta. *d. cap. si Papa*.

29 Sciendum VII. locum exemptum, & locum extra diœcesint judicandum esse à pari, proinde sicut Episcopus, vel quivis alius judex contentiosam jurisdictionem extra suum territorium exercere & ibidem pro tribunali sedere non potest (nisi fuerit à propria diœcesi violenter expulsus) ita neque in loco exempto. *c. cùm Episcopus 7. de Officio Ordinarij in. 6. Clem. unica de Foro competenti*.

30 Celebrare tamen divina, vel coram se facere celebrari etiam in Pontificalibus in loco exempto; est specialiter concessum Archiepiscopo & Episcopo *in Clem. Archiepiscopo. a. h. t.* dummodo sub prætextu hujus concessionis non usurpet jurisdictionem in exemptos aut molestiam, vel gravamen illis inferat. Text. Barb. & DD. *in d. Clem.* ac locus exemptus sit in Provincia, vel Diœcesi propria, adeoque secùs si *nullius*, vel alterius diœcesis fuerit. Alios quoque actus Ordinis Episcopalis, ut consecrationes vel ordinationes facere in locis exemptis sine licentia superioris illius loci ac etiam Ordinarii, in cuius diœcesi locus exemptus situs est, non videtur concessum Episcopis *arg. Concilij Trid. sess. 6. de Refor. c. 5.* & notat Quar. *in Summa Bullarij. verb. Archiepiscopi authoritas. sub n. 32.*

31 Sciendum VIII. Episcopum habere certis casibus in exemptos jurisdictionem aliquando *delegatam*, aliquando *ordinariam*: delegatam tunc censetur habere, quando in Canone sive jure dicitur, ut contra exemptos *authoritate Apostolica* vel *tanquam Sedis Apostolicæ* delegatus procedat, sicut diximus superiùs *in Lib. III. in Tit. Ne Sede vacante. & in Tit. de Officio delegati*, & exempla passim occurrunt in Trid. quæ alijs locis juxta suas materias posuimus. *Ordinaria* verò tunc datur Episcopo in Exemptos, quando ei simpliciter conceditur jurisdictio, vel illa clausula additur: *non obstantibus privilegiis & exemptionibus quibuscunque*: tunc enim remoto exemptionis privilegio procedit Episcopus tanquam Ordinarius.

32 Præter alia habetur exemplum multùm allegari solitum *in c. 1. h. t. in 6.* ubi Episcopo datur simpliciter jurisdictio in Exemptos, si in sua diœcesi extra locum exemptum deliquerint, contraxerint, aut pro re non exempta conventi fuerint. Attamen hanc interpretationem interpretatur Cov. *Practicarum qq. c. 31. n. 5.* quod procedat, si exemptio sit certo loco circumscripta, non autem si sit mixta, loco & personæ annexa. Quæ interpretatio non tantùm confirmatur ex eodem *c. 1. §. in eos.* item *ex c. cum capella. 16. X h. t.* sed etiam ex Concilio Trident. *d. sess. 6. cap. 3.* ubi contra Regularem exemptum extra Monasterium delinquentem Episcopus non simpliciter, sed tanquam Sedis Apostolicæ delegatus procedere potest. Et hoc intelligitur de eo, qui ordinariè vel saltem per longius tempus solet degere extra Monasterium, in loco non exempto, si verò delinquens extra Monasterium soleat ordinariè in Monasterio exempto vivere, primarius huius delicti judex erit Abbas. Trid. *sess. 25. de Regularibus. c. 14.*

Porrò si Episcopus procedat, ut delegatus Sedis Apostolicæ ab eo ad summum Pontificem tanquam delegantem, si verò ut Ordinarius ad Metropolitanum 34 appellandum erit. Barb. *d. p. 3. allegat. 92.* quia tamen summus Pontifex cum omnibus inferioribus judicibus concurrentem jurisdictionem habet, & quilibet omisso suo Ordinario potest immediatè apud Sedem Apostolicam agere, ut in tit. *de Officio Ordinarij* dicitur, ideò non videtur prohibitum exemptis, indifferenter ad Sedem Apostolicam appellare, quod aliquando expedit pro cautela, ne successivè inferiores judices majorem contra ipsos jurisdictionem quærant, præsertim quando dubium est, an Episcopus ordinaria vel delegata potestate procedat, veluti quando in Canone additur particula, *ut etiam tanquam Sedis Apostolicæ* delegatus procedere valeat.

Cæterùm Jurisdictio generaliter in aliquo casu data Episcopis non comprehendet exemptos, nisi specialis eorum mentio fiat. Consuetudo quoque & præscriptio contraria Jurisdictioni Episcoporum derogare potest; item & suplicatio apud Sedem Apostolicam cum expositione gravaminum: Sicut hæc & alia videri poterunt apud Barb. *locis cit.* & apud Erasmum à Chokier, qui specialem tractatum *de Iurisdictione Ordinaris in exemptos* edidit.

TITULUS XXXIV. & XXXV.

De Purgatione Canonica & Vulgari.

SUMMARIA.

1. *Purgatio quid sit? estque duplex Canonica & Vulgaris.*
2. *Purgatio Canonica indicitur infamato de crimine, quod tamen non est notorium, nec sufficienter probari potest.*
3. *Qua solemnitate fiat purgatio Canonica.*
4. *De Iure Civili, & etiam de Iure Canonico in personis vilibus aut infamibus purgationi ordinariè locus non est.*
5. *Antiquus purgationis Canonicæ modus per lectionem Missæ, vel sumptionem SS. Eucharistiæ.*
6. *Purgatio vulgaris est reprobata.*
7. *Tortura quomodo differat à purgatione vulgari.*

P*urgatio* est modus à Jure inventus, quo suspectus 1 & infamatus de crimine, qui per sufficientes probationes de eo convinci non potest, cogitur ostendere suam innocentiam. Et hæc *purgatio* alia est *Canonica* seu a SS. Canonibus statuta & approbata, alia *vulgaris*, nullo scilicet legitimo modo introducta, sed vulgi usurpatione ac superstitione recepta.

Indicitur ergo *Purgatio Canonica* à Judice compe- 2 tente non cuilibet leviter suspecto, sed illi, contra quem fama publica apud maiorem partem populi, & viros quoque honestos ex probabilibus rationibus & indicijs (iuxta ea, quæ *Lib. II. de Probat. t. de fama*. diximus) invaluit, ut tollatur scandalum populi & infama-

infamato per purgationem legitimam honor restituatur. *c. cùm in juventute. 12. & c. cùm dilectis. 15. in fine h. t. c. inquisitionis. ar. 6. quæsivisti. & c. qualiter & quando 24. de Accusat.* Neque debet purgatio iniungi, si crimen notorium sit, vel aliis legitimis testibus probari valeat, tunc enim ordinarium iudicium formandum, & condemnationis sententia ferenda est, sed tantùm in subsidium deficientibus plenis probationibus. *d. cap. cùm dilectis.*

Solemnitas ordinaria sive forma huius *purgationis*
3 est, ut infamatus de crimine præstet iuramentum tactis Evangeliis, quòd crimen non commiserit, & insuper alios honestos sui ordinis & conditionis (v. g. Prælatus Prælatos, Clericus Clerico) si haberi possint, vel in ipsorum defectu etiam alios iuxta numerum arbitrio Judicis taxandum adhibeat, qui simul iuramentum *de credulitate* deponant, quòd cùm habeant notitiam infamati, credant eum innocentem, & verè iurare, *cap. 5. & 7. h. t.* Quamvis autem isti *compurgatores* non debeant admitti, si constet, eos minùs honestos esse, aut verisimiliter amore erga infamatum aut pecunia corruptos, favore tamen rei, & ut Judex pronior sit ab absolvendum, quàm condemnandum, non oportet nimis scrupulosam facere circa *purgatores* inquisitionem. *c. constitutus. 9. h. t.* Quòd si reus in *purgatione* defecerit, id est, iuramentum præstare non potuerit, aut *compurgatores*, qui eius notitiam habent, iurare noluerint, censebitur de crimine convictus, & pœnas Ecclesiasticas promeritus. *d. c. 7. h. t. & . cap. de hoc 11. de Simonia.*

Dico, *pœnas Ecclesiasticas*: nam de Jure Civili hæc
4 purgatio incognita videtur, nisi fortassis quoad personas illustres, vel alias quæ à tortura immunes sunt, prout Reginam Sophiam de adulterio accusatam, suo & septem honestarum ac notabilium fœminarum iuramento se purgasse, ait Barb. *in c. 3. h. t. n. 2.*

De Jure igitur Civili & in gravibus delictis, ubi de pœna vitæ aut membrorum agitur, reus convinci debet per plenissimas probationes. *l. fin. Cod. de Probat.* vel ex propria confessione sponte aut in tormentis facta, per ea quæ scripsimus II. *Lib. tit. de Confessis.* Imò etiam Jure Canonico personis vilibus, & aliàs infamibus, qui ad iuramentum ob periurii periculum admittendi non sunt, torturam saltem leviorem sine damno vitæ aut membrorum, aliquando propter enormitatem criminis inferri posse, textus est cum Gloss. *in c. 1. de Deposito.* & ita quidam apud Panorm. intelligunt textum in *cap. 1. h. t.* & pleniùs tradit idem Panorm. *in c. cùm in contemplatione. 6. extra de R. I.*

Erat olim alius quoque modus purgationis Cano-
5 nicæ, ut Sacerdos infamatus Missam legendo, & non Sacerdos sive Laicus Eucharistiam sumendo in hæc verba: *Corpus Domini sit mihi in probationem hodie.* innocentiam ostenderent. *c. sæpè. 23. & c. fin. causa 2. q. 4.* Qualiter etiam ipsi summi Pontifices apud Imperatores olim de criminibus accusati, licet à nemine iudicari possent, nec Imperatoris iurisdictionem agnoscerent, ad tollendum tamen scandalum & demonstrandam innocentiam se purgarunt. Barb. *in d. cap. 1. n. 2.*

Purgatio *vulgaris* diversis modis olim fiebat, ut ni-
6 mirum suspectus de crimine debuerit ferrum candens, carbones ardentes, aut aquam ferventem tangere, duellum cum accusatore inire, & si ex his illæsus evasisset, pro innocente habebatur; secus pro convicto. Hanc verò purgationem Canones damnarunt, & prohibuerunt, eò quòd per eam Deus tentetur ad faciendum miraculum, vel sæpiùs certè auxilium dæmonis pro avertenda læsione invocetur. *c. Mennam. 7. causa, 2. q. 4. & toto tit. de Purgatione vulgari.* Hinc etiam usum quorundam iudicum, qui mulieres de magia suspectas in flumen proiiciunt, & mersas pro innocentibus, supernatantes autem pro nocentibus habent, cum Martino Delrio *in disquisit. mag. lib. 4. c. 4. q. 5.* improbat Zoes. *h. t. n. 2.*

Quamvis autem aliquibus etiam *tortura* videatur 7
species purgationis *vulgaris*, apparet tamen differentia satis manifesta in duobus. I. quòd *tortura* possit sufferri naturaliter sine miraculo, aliter quàm purgatio vulgaris, quæ v. g. fit per tactum ignis &c. II. quòd tortura adhibeatur non ad probationem criminis, sed ad eliciendam confessionem urgente dolore. Quare tametsi tortus ex *tortura* læsus fuerit, vel dixerit, se *torturam* sustinere non posse, non tamen pro convicto habebitur, nisi insuper confessionem criminis non tantùm in *tortura* fecerit, sed etiam extra *torturam* & conspectum tormentorum positus in eadem confessione perseverarit.

TITULUS XXXVI.

De Injuriis & Damno dato.

SUMMARIA.

1. *Quid sit injuria: & quod non fiat sine animo iniuriandi.*
2. *In dubio animus iniuriandi præsumitur: & quomodo animum iniuriandi defuisse probetur.*
3. *Etiam ex virtuali proposito iniuriandi nascitur iniuria.*
4. *Iniuria alia verbalis, alia realis.*
5. *Quid sint famosi libelli: & eorum pœna.*
6. *Quomodo committatur realis iniuria.*
7. *Iniuriam quis non tantùm in semetipso, sed etiam in personis sibi subiectis pati potest.*
8. *Quando pro iniuria subdito illata superiori actio competat.*
9. *An novitio iniuriato actio competat Prælato vel Monasterio?*
10. *Actio iniuriæ quomodo civiliter, aut criminaliter proponatur.*
11. *De actione recantatoria seu ad palinodiam, consuetudine introducta.*
12. *Actio iniuriarum tollitur lapsu temporis & dissimulatione.*
13. *Subiectus potestati alterius invito superiore iniuriam remittere non potest: bene tamen superior etiam invito subdito iniuriato.*
14. *Morte iniuriantis & iniuriati moritur actio iniuriarum: excepta satisfactione pro iniuria reali.*
15. *Modus tollendi iniuriam verbalem usitatus est retorsia.*
16. *In conscientia etsi quis teneatur deponere odium & cupiditatem vindictæ contra iniuriantem, tamen non tenetur remittere actionem iniuriarum.*
17. *Crudelis est, qui famam negligit.*
18. *Iniuria levis & non scandalosa rectius negligitur, quàm vindicatur.*
19. *Iniurians tenetur ad reconciliationem & reparationem iniuriæ.*
20. *Pignorationes, quæ Repressaliæ dicuntur, utroque Iure reprobantur.*
21. *Nec consuetudine inter privatos introduci possunt.*
22. *Iure belli licitæ possunt esse repressaliæ.*

DE materia huius tit. pluribus aiunt Juris civilis Interpretes *in lib. 4. instit. ad tit. de L. Aquil.*

& tit. de Injuriis. ut tamen eorum quæ magis notatu digna sunt, aut conscientiam tangunt, etiam in Jure Canonico notitia habeatur, potiora breviter referemus.

---

§. I.

De Injuriis.

1 QUamvis omne, quod *non jure*, sive contra justitiam & æquitatem agitur, *injuria* dici possit, hoc tamen loco injuriam intelligimus, qua contumeliosè seu per contemptum (contumelia enim à contemnendo dicta est, *princip. Instit. h. t.*) alterius corpus, honor, aut fama læditur. Porro injuria quidem sine *animo injuriandi* non committitur, sed si quis alteri in corpore, aut bonis sine contumellia ex culpa aliqua nocuerit, ad tit. *de L. Aquil. & de damno dato* pertinet, nec damnificans injuriarum actione vel pœnis tenetur; similiter si quis in colloquio verbum aliquod ad alterius injuriam pertinens joco, vel inconsideratè protulerit sine intentione alteri nocendi; aut si furiosus, amens, vel infans doli incapax, tale quid fecerit, cessabit injuriarum actio, quia injuria dolum requirit, §. 1 1. *Instit. h t. l.* 3. §. 1. *& 3. ff. eod.*

2 Interim in dubio animus injurandi ex ipso facto præsumitur adeo, ut neganti sibi fuisse animum injuriandi incumbat probatio. *l. si non convitij. 5. C. de Injuriis*. ubi tamen non requiruntur valde exactæ probationes, sed etiam conjecturæ ex circumstantiis concurrentibus desumptæ sufficiunt; vel juramentum, per quod probantur, ea, quæ in animo merè consistunt teste Harpr. *ad princ. Instit. h. t. n. 10. & seq.*

3 Præterea *injuria* nascitur non tantùm ex directo injuriandi proposito, sed etiam ex virtuali, quæ intentio operis vocari solet, quando quis scienter talem actum agit, ex quo sua natura alterius fama læditur, prout *in l. 9. §. ult. l. item apud. 15. §. si quis 15. cum seqq. ff. h. t.* injuriarum actio conceditur adversus eum, qui personam honestam ad impudicitiam allicere nititur. Quamvis enim id non injuriæ, sed libidinis causa fiat, nihilominùs per talem pudicitiæ attentationem sive appellationem, ut vocat Jurisconf. *citatis locis* ipso opere injuria infertur personæ honestæ attentatæ, eiusque honor & existimatio minuitur.

4 Est autem *injuria* duplex *verbalis* & *realis*. *Verbalis* fit per verba contumeliosa alterius honorem lædentia: imò etiam aliquando per objectionem eius, quod à parte rei verum est, injuria committi potest, quando id propalari vel scire non interest reipublicæ, aut ipsius objicientis, ut si alicui objiciatur, crimen revera commissum, quod jam præscriptione temporis, sententia judicis, aut condonatione Principis abolitum est, si legitimatus vocetur Spurius &c. Dico tamen, *nisi ipsius objicientis intersit hæc dicere*, v. g. si contra condemnatum & punitum de crimine publico excipiat de infamia quò minùs possit testem agere in judicio, vel si legitimato secum petenti hereditatem opponat defectum natalium, & quòd legitimati non succedant.

5 *Injuriæ verbali* etiam annumeratur ea, quæ scripto fit, & in jure *famosus libellus* dicitur: quæ injuria, cùm in plurium notitiam deveniat, authore incognito, & homines etiam in dignitate constitutos magis, quàm aliæ simplices verbales diffament, severiùs in Jure castigatur, ita ut non tantùm qui composuit, vel edidit, verùm etiam, qui ab alio compositum evulgavit, vel inventum non corrupit talem famosum libellum, capitali pœna plecti jubeatur *in l. un. C. de Famosis libellis*. Imò non interest, an verum crimen, quod etiam expediat reipublicæ scire, vel falsum in libello famoso objectum sit juxta *Constitutionem pœnalem* Caroli V. *a.* 110. idque singulariter in odium & extirpationem famosorum libellorum, quamvis in simplicibus injuriis non scriptis circa veritatem objectam aliter se res habeat, ut mox præmissum, per *l. eum qui nocentem. 18. ff. h. t.* Prolixiùs hanc materiam de famosis libellis tractat Harp. *ad §. 1. à n. 149. h. t.* ubi *n.* 210. ex diversis textibus *Recessuum Imperij* probat, pœnam *famosorum libellorum* hodie plerumque esse arbitrariam, ita tamen ut maxime ob frequentiam hujus delicti in aliquo loco, *arg. l. 1. ff. de Abigeis*. vel quanlitatem injuriæ, (si crimen capitale objectum sit *d. Constitutione Carolina*) vel injuriantis & præsertim injuriati pœna meritò exasperetur. Idem Harp. *ad §. in summa. n. 14. h.t.*

Realis injuria est, quæ facto aliquo irrogatur, ut si quis alterum pulset, verberet, domum vel habitationem ejus vi introeat, aut quid aliud ad illusionem & contemptum alterius agat *l. lex Cornelia. 5. & l. item apud. 15. §. generaliter. 27. ff. h. t.* 6

Patitur autem quis injuriam non tantùm directè in semetipso, sed etiam per consequentiam in personis suæ potestati subjectis, prout injuria liberorum ad patrem, uxoris ad maritum, Clerici vel religiosi ad Prælatum pertinet. *§. patitur. 2. & ibi DD. Instit. h. t. l. 1. §. 3. l. 17. §. 10. ff. eodem.* facit etiam *c. cùm Consideres. 15. in fin. juncta Gloss. de Sentent. excom*. Ut tamen pro injuria subdito vel Religioso illata Domino vel Prælato actio competat debet illa injuria subdito fuisse vel Religioso immediatè illata, & aliquo modo in contemptum Religionis, vel potestatis dominicæ redundare; unde si, v. g. injuria ad Religiosum tantùm indirectè pertineat, veluti si parentes eius, aut liberi in sæculo relicti offendantur, ex communiori sententia non videtur, jus agendi competere Monasterio, sicut tradit Lauretus de Franchis *de Controversiis inter Episcop. & regular. p. 2. var. quæst. q. 56.* De Novitio Religionis est controversia utrùm injuria ei illata, & jus agendi, componendi, vel transigendi desuper ad Monasterium vel Abbatem pertineat? In qua controversia negativam tenet idem de Franchis *cit. loco. q. 52.* quia Monasterium nondum habet jus in Novitium. Affirmativam tamen censeo probabiliorem, quam sequitur Pasqualigus *in addit. ad Lauret. de Franch. cit. q. 52.* Licet enim Monasterium non habeat jus irrevocabile in Novitium, quamdiu tamen in Novitiatu est, censetur subditus & de jurisdictione Abbatis per ea, quæ tradit Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disp. 6. q. 28.* idque apertiùs confirmatur ex eo, quòd injuria realis, v. g. percussio facta Novitio reputetur cedere in Monasterij, & Religionis contemptum, & propterea percutiens Novitium excommunicationem incurrat. *c. religioso. 21. de Sentent. excom. in 6.* si ergo injuria Novitij respicit Religionem & Monasterium, meritò Prælato Religionis pro ea actio conceditur. 7 8 9

Actio quæ pro *injuria* datur, dupliciter intentari potest *civiliter* vel *criminaliter*: civiliter ut injuriatus æstimet *injuriam* pro certa quantitate pecuniæ, & illam æstimationem (quam tamen ne in immensum fiat, considerata personæ & injuriæ qualitate discretio judicis taxabit) petat sibi applicari: *Criminaliter* vero, ut pecuniaria æstimatio fisco applicetur, vel alia pœna pro arbitrio judicis injurianti inferatur, *§. in summa. 10. Instit. h. t.* 10

Alia quoq; actio, moribus tamen potiùs & consuetudine, quàm Jure scripto, pro iniuria verbali, eaque falsa inventa est, & actio ad palinodiam sive recantatoria dicitur, per quam petitur, ut iniurians iniuriam verbalem falsam publicè in judicio revocet, & recantet; quæ 11

actio

actio recantatoria, cùm sit mera condictio, seu repetitio honoris ablati, ideo per eam non excluditur alia actio & pœna injuriarum, sicut in simili pro furto actio furti ad pœnam quadrupli, & condictio furtiva ad restitutionem rei ablatæ competit. *§. ult. Instit. de Furtis.*

12 Cessat autem injuriarum actio I. *lapsus temporis*: nam pro injuria verbali actio tantùm prætoria annalis, pro injuria autem reali (saltem in illis tribus casibus, si pulsatus, verberatus, vel domus alcujus vi introita sit) civilis perpetua, id est 30. annorum conceditur, secundùm communem interpretum sententiam *in §. sed lex Cornelia. 8. Instit. hoc tit.* II. Cessare facit actionem injuriarum *remissio iniuriæ* non tantùm expressa, sed etiam tacita, quæ fit per dissimulationem, si nimirùm injuriatus vel ab initio statim injuriam ad animum non revocaverit, vel postea cum adversario sine necessitate loquatur, comedat, aliaque signa familiaritatis eidem exhibeat. *§. ult. Instit. h. t. l. non solùm. 11. §. 1. ff. eo-*

13 *dem.* Ubi tamen advertendum est, quòd illi, qui in aliena sunt potestate, ut filii, Religiosi &c. injuriam sibi illatam invitis illis, in quorum sunt potestate, & quibus actio injuriarum concessa est, remittere non valeant, èontra verò Pater vel Prælatus injuriam filio vel Religioso illatam etiam eo reclamante condonare non prohibeatur, *l. sed si unius. 17. §. planè. 12. ff. hoc tit.*

14 III. Etiam expirat injuriarum actio morte injuriantis vel injuriati ante litem contestatam: cùm enim actio *ex delicto* & pœnalis sit, regulariter nec heredi nec contra heredes datur. Textus & DD. *in l. iniuriarum. 13. ff. h. t. l. un. Cod. Ex delictis defunctorum, &c.* Sed hoc si injuriatus contra heredes injuriantis pœnam prosequi vellet: si verò per realem injuriam in corpore vel bonis damnum accepit, rectè eo nomine civiliter ad compensationem damni heredem pro viribus hereditatis convenire poterit, *c. ult. de Sepulturis & c. in literis 5. de Raptoribus.*

15 IV. Demùm tollitur injuria retorsione, quando injuria verbalis honoris tuendi causa per modum defensionis naturalis & moderaminis inculpatæ tutelæ in ipsum injuriantem in continenti retorquetur, vel is ab injuriato mendacii arguitur. Cui non obstat, quòd defensionis jus tantùm detur adversus futuram vel præsentem injuriam, non autem adversùs præteritam, quæ apud judicem non privatum judicanda est: sicut non licet post moram longiorem repercutere eum, qui priùs percussit &c. Nam rèsponderi potest, hæc quidem ordinariè ita se habere in injuria reali; injuriam verbalem autem semel prolatam, quoad sonum verborum & in sensu physico jam evolarit & prætierierit, in sensu tamen morali, & quoad apprehensionem hominum, & suspicionem ortam contra injuriatum durare, & semper præsentem censeri, donec per retorsionem vel iudicium acceptum depellatur. De qua retorsione multa doctè congessit Harp. *in §. hæc actio. 12. a. num. 9. Instit. h. t.*

16 Ad forum conscientiæ quod attinet, in primis ex parte iniuriati sciendum est, quòd is quidem teneatur deponere odium, & vindictę cupiditatem illicitam contra iniuriantem secundùm Christi pręceptum *Matth. 5.* non tamen teneatur remittere actionem iniuriarum vel alia media iusta ad recuperandum vel tuendum honorem concessa: nam ex læsa bona fama alicuius non solùm ipsi infamato multa damna imminent, sed etiam aliis hominibus contemnendi, scandali, & malam (quam de aliquo suspicantur) vitam immitandi oc-

17 casio datur. Unde Aug. *in c. nolo. 10. causa. 12. qu. 1. Duæ res sunt*, inquit *conscientia & fama*; *conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui confidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est, &c.* Eadem habet *in c. non sunt audiendi. 56. causa. 11. q. 3.*

18 Interim si *injuria* levis sit, & talis, quàm ex notoria probitate iniuriati homines verisimiliter non sunt credituri, vel cuius suspicio per probam vitam facilè imposterum aboleri possit, non tantùm sanctiùs facit iniuriatus, si exemplo Christi patienter toleret, & dicat cum Aug. *in cap. senti. 51. d. causa. 11. qu. 3. Senti de Augustino, quid libet, sola me conscientia in oculis Dei non accuset.* sed etiam plerumque prudentiùs iuxta illud Taciti: *convitia contempta exolescunt, si irascaris agnita videntur.*

Ex parte *iniuriantis* in foro conscientiæ obligatio 19
nascitur, ut se cum *iniurato* omni meliori modo reconciliet, secundùm sententiam Christi *Matth. 5. Si frater tuus habet aliquid adversum te, vade reconciliare fratri tuo*, eidem honorem ablatum restituat, iniuriam revocet, apud alios iterum, quantum potest commendet, ac compenset damnum, si quod exinde iniuriatus perpessus est. Imò si etiam crimen alterius verum, quod tamen erat occultum, nec id scire interfuerit aliorum, vel reipublicæ, per iniuriam proditum sit, & exinde alterius fama diminuta, adhuc tenebitur iniurians conceptam apud homines criminis opinionem, quantum sine mendacio potest, abolere, v. g. dicendo se malè dixisse, injuriam intulisse, (nam qui crimen occultum etiam verum iniustè prodidit, malè dixit & iniuriam intulit) simulque in aliis, quantum licuerit, commendando. Cessat verò hæc obligatio, si iniuriatus iniuriam condonarit, si ipse quoque priùs iniurantem alia iniuria affecerit, & famam restituere nolit, si iniuria apud homines non reprehensa, vel oblivioni tradita, aut fama aliis modis recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, prudentum virorùm testimonio, qua de re videri poterit Paulus Laym. *in Theolog. moral. lib. 3. tract. 3. p. 2. c. 7. & alii* apud eum citt.

Iniuriis *in c. 1. h. t. in 6.* & *in Nov. 52. c. 1.* anumerantur illæ *pignorationes*, quibus una persona, vel res 20
eius pro delicto, aut debito alterius capitur, quæ vulgariter *Repressaliæ* (quasi rei reprehensiones) vel græcè *antrolepsiæ*, id est *pignorationes hominum* vocantur. Etenim cùm naturali æquitati contrarium sit, ut alter alterius odio prægravetur, *cap. non debet 22. de R. I. in 6.* alius sit debitor, & alius non obligatus, pro eo debito exigatur; alius deliquerit & alius capiatur: cùm tamen pœnæ tantùm authores scelerum tenere debeant *l. sancimus 22. C. de Pœnis.* Ideò Imperator *in d. Novel.* seriò mandavit iudicibus tales *pignorationes* punire, & ut in civili causa faciens pignorationem reddat quadruplum, & insuper causam amittat, *In d.* autem *c. 1. h. t. in 6.* specialiter circa personas Ecclesiasticas constituit Pontifex, ut qui illis *Repressalias* inferre præsumpserint, nisi eadem intra mensem relaxarint, sententiam excommunicationis incurrant, vel si civitas, aut Universitas id fecerit, ecclesiastico subiaceat interdicto.

Verùm cùm adhuc hodie in diversis locis frequens sit repressaliarum usus, & si v. g. quidam Salisburgensis alibi debitum contraxerit, aut deliquerit, nec in eo loco amplius compareat, ut alii conterranei vel concives Salisburgenses ibidem reperti, ipsi, vel res eorum arrestentur, donec principalis debitor, vel eius nomine arrestati satisfaciant: ideò controvertunt DD. an saltem consuetudine tales *Repressaliæ* approbatæ censeantur. ℞. Ut *Repressaliæ* privatis hominibus indiffe- 21
renter permittantur, consuetudine introduci non posse: nam cùm *Repressaliæ in d. c.* iuri naturali contrariæ declarentur, consuetudine, quæ contra ius naturale nihil operatur, licitæ effici non possunt. *§. sed naturalia. 11. ubi DD. Instit. de Iure natural. gen. & civ.* unde etiam talis consuetudo *in d. c. 1. h. t. in 6.* non consuetudo, sed abusus nominatur.

Ceterum verò iure belli quandoque *Repressaliæ* re- 22
ctè fiunt, si scilicet superior, qui ius bellandi habet,

eas

eas concedat, & subsit iusta causa. Iusta autem causa asseritur per Aug. *in c. 2. causa 23. q. 2.* si gens vel civitas, quæ bello petenda est, vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est; vel reddere, quod per iniurias ablatum est. Ita ex dictis per Sylvest. *in verbo Repressaliæ*, etiam colligit & concludit Covar. *in c. peccatum de R. I. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.*

---

§. II.

De Damno dato.

SUMMARIA.

23. *Damnum hîc accipitur, quod actione l. Aquil. reparatur.*
24. *Differentiæ inter actionem de damno lucroso furti &c. & damni dati ex L. Aquilia.*
25. *Actio legis Aquiliæ regulariter est in simplum, & quanti interest damnificantis.*
26. *Excipiuntur arbores furtim cæsæ, ob quas datur actio in duplum.*
27. *Si damnum vi datum sit, civilis actio in quadruplum & præterea criminalis ad pœnam publicam datur.*
28. *Tempore Incendii, ruinæ, naufragii damnum dolo datum in quadruplum actionem habet.*
29. *Contra eiicientes vel effundentes in plateam publicam datur etiam actio de damno in duplum.*
30. *Actio legis Aquil. quomodò pœnalis sit.*
31. *Ex eo quòd pœnalis sit non datur contra heredes defuncti Iure Civili: secus de Iure Canonico.*
32. *Actio legis Aquil. datur etiam ex culpa levissima: sed sine culpa non datur.*
33. *Demoliri vicini ædes incensas, arcendi incendii causa, species necessariæ defensionis est.*
34. *Quid remedii alicui competat, si alterius animal ei damnum dederit.*
35. *Dominus tradendo animal domesticum nocivum liberatur: secus si animal ferum natura sua sit.*
36. *Pro deiecto vel effuso ex domo ipse principalis habitator illius domus tenetur, etsi ipse nihil fecerit.*
37. *Item exercitor navis, cauponæ, stabuli tenetur de damno à suis dato.*
38. *Is qui damnum ab alio datum ratum habuit, non propterea tenetur, & quare?*
39. *Regula Iuris de ratihabitione an procedat in delictis.*
40. *Ex consilio regulariter nemo tenetur.*
41. *Quibus casibus consilium dans teneatur de damno secuto.*
42. *De damno tenetur, qui non impedivit, si ex iustitia tenebatur impedire.*
43. *Si plures ad damnum concurrerint, quomodò ab iis restitutio sit facienda.*
44. *Eos, qui solvendo non sunt, inopia interim excusat.*
45. *Vbi nulla est propria culpa vel contractus, non est obligatio in conscientia ad restituendum damnum ante sententiam iudicis.*
46. *Si culpa etiam levissima intervenerit, probabilius est damnificantem teneri etiam in conscientia.*
47. *Non omnis actio, quæ tanquam pœnalis contra heredes non transit, dici potest merè pœnalis.*
48. *Lex Aquilia, quæ pœnalis, per se non obligat in conscientia.*
49. *Quid si culpa sit omninò vix æstimabilis: aut culpa tantùm Iuridica? n. 50.*
51. *Vbi contractus intervenit etiam sine culpa Theologica oritur obligatio restituendi.*
52. *Si contractu interveniente damnum datum, non aliter ex culpa quis tenetur, quàm secundùm naturam contractus.*

NOmine *damni* hoc loco non intelligimus illud, quod lucri causa alteri infertur, de quo *tit. de Furtis, de Raptoribus, & de Vsuris* agitur: sed illud, ex quo damnificatus in corpore aut rebus suis detrimentum patitur sine commodo, vel lucro damnificantis, ut si quis alterius ædes incendat, animalia occidat, vestes laceret &c. hoc posterius *damnum* in iure civili actione *legis Aquiliæ* recuperamus Propterea huc pertinent ea, quæ tum per ipsas leges, tum per illarum interpretes longius traduntur *in Lib. 4. Institut. item in ff. & Cod. de l. Aquil.* 23

Sunt porro inter actionem, qua persequimur damnum *lucrosum* v. g. furtum aut rapinam, & actionem legis Aquiliæ pro damno *non lucroso* quoad effectum notabiles differentiæ. *Inprimis* enim condemnatus de furto rapina vel usuris perdit honorem, & efficitur infamis, nec potest esse testis in testamento vel iudicio, nec advocatus, nec aliquam dignitatem vel ordinem ecclesiasticum assequi, ut alibi propriis locis dictum; at verò de damno non lucroso condemnatus honorem retinet, quia hîc abest illa facti turpitudo, qua ex aliena iactura mediis illicitis proprium augmentum quæritur. Deinde conventus de furto aut rapina tenetur pro diversitate casus, an fur occultus vel manifestus fuerit in duplum, vel quadruplum secundùm ea, quæ traduntur *in § 5. Instit. de Obligat. quæ ex delicto, & princip. Instit. de Vi bonor. rapt.* sed in actione *legis Aquiliæ* regulariter tantùm simplex æstimatio damni, & quanti interest damnificantis *damnum datum non fuisse*, restituitur. *princip. Instit. & §. 10. h. t. de L. Aquil.* 24 25

Excipiuntur tamen tres casus qui graviori pœna coercentur: ut I. si quis alterius arbores clam exciderit, in duplum eius, quanti arbor virens prudentum hominum iudicio valuit, condemnatur, deducta tamen ligni apud dominum manentis æstimatione. Cùm enim arbores tardiùs succrescant, & præsertim frugiferæ multis usibus deserviant, earum destructio graviùs puniendà legibus visa fuit, *l. furtim. 7. §. ult. cum l. seq. ff. Arborum furtim cæsarum.* Dicitur autem *furtim cædere*, qui clam cædit, etsi non faciat furti causa. Quod si furti causa fecerit, etiam actione & pœna *furti* tenebitur. *d. l. 7. ff. 1. & l. 8. §. 1. & 2. eodem tit.* 26

II. augetur pœna actione *modi*, quo damnum datum est: nam qui per vim & coactis hominibus dolo sive ex proposito damnum aliquod intulerit, civiliter convenitur in quadruplum, *l. 2. & ibi Gothofred. in V. judicium. ff. de Vi bonor. rapt.* criminaliter verò aliquando publicatione bonorum & deportatione, banno, vel relegatione punitur, sicut non tantùm habetur *in ff. & Cod. Ad L. Iul. de vi publica, & de vi privata*, sed etiam in *Constitutionibus Imperii*, quas refert, & speciali tractatu illustrat Andreas Gaillus *de Pace publica*. III. Etiam aliquando ratione temporis pœna exasperatur, ita si quis tempore calamitoso, videlicet incendii, tumultus ruinæ, aut naufragii dolo malo, sive ex proposito damnum aliis dederit in quadruplum intra annum condemnatur, *l. 1. in princ. & l. 3. §. non solùm. ff. de Incendio, ruina &c.* 27 28

Potest etiam *quarta* exceptio addi circa eiicientes, vel effundentes in plateam publicam, qui ob damnum inde secutum in duplum conveniuntur, ut dicemus mox inferiùs. Interim licet regulariter, ut dictum, actio 29

actio *legis Aquiliæ* tantùm in simplum detur, habet tamen aliqualem nihilominus saltem pœnam adiectam,
30 quòd æstimatio damni non fiat præcisè secundùm id tempus, quo datum est, sed quanti plurimi res deperdita valuit retrò intra annum, vel 30. dies proximos; intra annum quidem, si ex *primo capite legis Aquiliæ* agatur, nimirum pro occisione servi, aut animalis, pecudum gregatim pasci solitarum nomine contenti; intra 30. dies verò, si agatur ex *tertio capite* pro vulneratione servi, vel occisione animalis pecudum numero non contenti, vel pro combustione, corruptione, aut fractione rei inanimatæ. *§. bis autem. 9. & §. 13. & 14. Institut. de L. Aquil.*

31 Quia igitur hoc respectu actio *legis Aquiliæ pœnalis* est, per eam heres damnificantis Jure Civili conveniri non potest: hoc enim jure actiones pœnales in heredes non transeunt, nisi liscum defuncto fuerit contestata, aut heres ex damno per defunctum dato locupletior effectus sit. *d. §. bis autem. juncta. l. un. Cod. ex delictis defunctorum*. Verùm ut jam sæpiùs in præcedentibus monui, hac in parte potius æquitati naturali, & Juri Canonico insistendum est, quod in *c. ult. de Sepultur. & in c. literis. 5. de Raptor.* constituit, ut ad exonerandam conscientiam defuncti heredes eius compelli debeant, ut pro viribus hereditatis solvant damna, quæ defunctus in vita sua aliis intulit.

Præterquam enim, quòd non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. *c. peccatum. 4. de R. I. in 6.* sanè iniquum est, ut heres omnia defuncti bona possideat, & damnificatus, cui defunctus jure naturæ ad compensationem damni illati tenebatur, nullam inde debitam satisfactionem sperare possit.

32 Porro ad restitutionem damni ex *lege Aquilia* non tantùm is tenetur, qui dolo malo damnum dedit, sed etiam qui ex culpa levi vel levissima, v. g. qui per incuriam neglexit candelam extinguere, & domum incendit, qui inconsideratè in plateam deiiciendo transeunti nocuit &c. *l. in lege. 44. ff. Ad leg. Aquil.* non autem tenetur ille, qui quidem damnum intulit, sed vel in nulla culpa fuit, vel priùs omnem diligentiam in præcavendo damno adhibuit, ut si ex arbore vel tecto ligna deiiciens proclamaverit, & transeuntes monuerit, si in loco ubi aliàs consuetum est jaculorum & sclopetorum exercitium, eo loco incautè ambulantem, quem non prævidit, vulneravit. *§. 4. & 5. Institut. de Lege Aquil. cap. ult. h. t.* Illi quoque à restitutione damni dati immunes sunt, in quos culpa ob defectum rationis cadere non potest, ut sunt furiosi, & infantes, *l. sed etsi. 5. §. 2. ff. Ad leg. Aquil.* Item quod in bello justo vel necessariæ defensionis causa adversario damnum infertur; compensandum est, dummodo termini justæ defensionis & moderaminis *inculpatæ tutelæ* non excedantur: quia tale damnum non *iniuria* sed *iure* datum est, cùm *vim vi repellere omnia Iura permittant*, inquit Jurisconf. *in l. scientiam. 45. §. qui cùm aliter. ff. iam d. tit.*

33 Ad hanc necessariam defensionem refertur, si quis incendii arcendi causa, ne ad se ignis perveniat, vicini ædes incensas demoliatur & destruat. *l. si quis. 49. ff. Ad leg. Aquil.* Volunt tamen aliqui cum Barth. *in l. 1. ff. ad leg. Rhod. de jactu.* si incendio aliquorum ædes diruantur, ne ignis latiùs evagari possit, hoc casu æquissimum esse, ut tota vicinitas, quæ per destructionem talium ædium ab incendio præservata, est, ad refusionem damni concurrat, sicut in simili *lege Rhodia* constitutum est, ut si in periculo naufragii levandæ navis causa quorundam res aut merces in mare eiiciantur, omnium navigantium contributione resarciatur, quod pro salute omnium eiectum est: argumentum autem à simili, quando subest eadem æquitatis ratio in iure plurimùm valere, probat textus *in l. non possunt. 12. cum l. seq. ff. de Legibus*.

Præterea si alicuius animalia alteri damnum dederint, eorum dominus ob minus cautam custodiam tenetur; liberari tamen potest, si noxam, hoc est, ipsum animal, quod nocuit, tradiderit, etiamsi damnum amplius æstimetur. *c. ult. h. t. & princip. Instit. Si quadrupes pauper. fecisse dicatur*, non autem licet aliena animalia in agris, vel segete deprehensa interficere, includere, vel aliud eis damnum inferre: cùm adversùs dominum eorum ordinaria actio pro *damno dato* competat. Abigi proinde debent sine damno, vel dominus admoneri, ut recipiat *l. quintus. 39. & l. quamvis. ff Ad leg. Aquil.* 34

Si tamen inclusio non fieret animo celandi, seu subtrahendi, sed ut deveniatur in cognitionem domini, quia animalia fortassis ignota sunt: vel si consuetudo permittat talem inclusionem quasi pro pignore, usquedum dominus satisfaciat, tolerari posse censet Molin. *de Iure & Iust. tract. 2. disp. 697. n. 23.*

Cæterùm quod diximus, dominum tradendo animal noxium pro damno dato liberari, non est intelligendum etiam de animalibus sua natura ferocibus, ex quorum traditione raró damnificatus utilitatem vel satisfactionem consequeretur. Quare si quis canem, lupum, ursum, leonem, aliudve simile animal etiam ligatum habuerit in loco per quam vulgò transitur, & inde homini in corpore damnum evenerit, dominus animalis arbitrio iudicis ob solam vulnerationem, & ob mortem ipsam in ducentos solidos, sive aureos condemnabitur, si in aliis rebus, ut laceratione vestis, vel fractione eius, quod portatur, damnum contigerit, in duplùm condemnatio fiet. *§. ult. Instit. Si quadrupes pauperiem l. hi enim. 40. §. 1. cum ll. seqq. ff. de Aeditio edicto*. 35

Singulariter & publicæ utilitatis causa constitutum est, ut subinde aliquis ad damnum per alium datum restituendum teneatur, ita si ex domo in plateam, per quam vulgò transitur, aliquid eiectum vel effusum sit, quod transeunti nocuerit, qui domum vel cubiculum, unde deiectum est, principaliter inhabitat, ad duplum convenitur, licet non ipse, sed alius effuderit, vel deiecerit. Idque propterea statutum est, ut secura habeatur in publicis plateis ambulatio, & ut damnificatus faciliùs sui damni compensationem consequatur, cùm aliàs multoties impossibile foret ipsum deiicientem in particulari per legitimas probationes demonstrare. Ipse tamen habitator ab eo, pro quo solvit, repetere potest, *l. 1. & toto tit. ff. de his, qui effuderint, vel diecerint*. Similiter etiam exercitor navis, cauponæ aut stabuli tenetur de damno, quod per suos famulos viatoribus datum est, prout habetur, & pluribus traditur in *lib. 4. Institut. in tit. de Obligat. quæ ex quasi delicto, & tit. ff. Nautæ, caupones stabularii &c.* Quòd si quis mandaverit alteri damnum dari, nulla dubitatio est, quin mandans teneatur: quod enim quis per alium facit, perinde est, ac si ipse fecisset, *c. qui facit. 72. de R. I. in 6.* 35 37

Quid verò dicendum de eo, qui non mandavit, sed damnum ab alio in sui gratiam datum ex post facto ratum habuit. R. Illum solùm teneri, qui dedit, non qui ratum, & complacentiam eius habuit: quia ratihabitio subsequens non est causa delicti, quòd supponimus, jam priùs perfectum esse, ut rectè docet Mol. *de Iust. & Iure tract. 2. disp. 729. num. 3.* Nec obstat illa juris regula, quòd *ratihabitio* retrotrahatur, & mandato æquiparetur: *c. ratihabitionem. 10 de R. I. in 6.* nam intelligitur tantùm in contractibus, & aliis causis nondum perfectis, & quæ ad sui perfectionem, alicujus concessum, & ad ratihabitionem desiderant. Item non obstat. *c. cùm quis 23. de Sent. excom. in 6.* ubi percussionem Clerici suo nomine factam ex post facto ratum habens, incurrit excommunicationem: ratihabitio enim percussionis Clerico illatæ, cùm sit peccatum tendens in 38 39

in contemptum ordinis Clericalis, rectè quidem puniri potest per censuram excommunicationis, non tamen statim sequitur, quòd ratihabens damnum ab alio datum etiam ad restitutionem teneatur: quia ad obligationem restitutionis non sufficit, quòd aliquis quocunque modo peccarit, & puniri possit: sed quòd causa damni dati extiterit.

De consulente etiam est quæstio, an ad restitutionem teneatur, si ex suo consilio, hortatu & persuasione
40 aliàs damnum passus sit, vel fecerit? R. Regulariter quidem ex consilio neminem obligari, cùm alteri liberum sit consilio uti vel non. *c. nullus. 62. de R. I. in 6. §. tua tantùm. 6. Instit. de Mandato.* Mol. *de tract. 2. disp. 698. n. 8.*

41 Excipiuntur tamen ab hac regula duo casus, si consilium sit fraudulentum sive malitiosum, & detur aliàs non facturo, v. g. suadeam iniuriato, ut se vindicet, & iniurantem vulneret: si alicui suadeam, ut mutuet debitori, quem scio non esse idoneum ad solvendum, eo fine, ut hanc pecuniam mutuatam ego acquiram, quia ille debitor jam priùs ex alia causa tantundem mihi debet, *d. cap. nullus, juncta l. & Gloss. quod si cùm scires. 8. ff. de Dolo.* II. si perniciosum consilium det is, qui attenta personæ aut muneris qualitate peritiam, artem, vel scientiam profitetur in re, circa quam dat consilium: ut si Consiliarius Principis in damnum aliorum consulat, si Medicus malè curet, vel Advocatus malè patrocinetur &c. Quo casu non tantùm obligatio est ex dolo consulentis, sed etiam ex culpa & imperitia: quia imperitia culpæ annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur, *l. qua actione. 7. § ult. cum l. seq. ff. Ad leg. Aquil.* Excusari tamen possunt, si verè probabili sententia aliorum DD. ducti consilium dederint, ex quo perniciosus effectus contra intentionem secutus est.

Illi quoque inter obligatos ad restitutionem numerantur, qui damnum datum, cùm potuissent, non
42 impediverunt: quod tamen DD. intelligunt, si quis ex justitia scilicet ratione pacti vel officii aut Magistratus obligatus fuerit ad damnum alterius impediendum; si verò ex charitate tantùm, sicut quilibet Christianus debet alterum iuvare, dum potest, juxta illud Christi; *quod vultis, ut faciant vobis homines, hoc faciatis ipsis &c.* tenebatur impedire, & omiserit, non tenebitur ad restitutionem: peccabit tamen & aliquando etiam puniri poterit, præsertim si alia indicia occultæ societatis & conspirationis cum damnificante concurrant, ut in *c. sicut dignum. 6. §. illi etiam, de Homicidio.* Mol. *d. tract. 2. disp. 735. num. 2.* Est porro hoc loco notandum, si plures simul & semel circa idem damnum concurrerint, tunc si omnes fuerint æquè principales in inferendo damno, singuli teneantur in solidum, solutione
43 tamen unius reliqui liberentur, *l. si plures 17. ff. de Dolo.* Si inter illos plures aliqui fuerint causæ primariæ damni, ut executores & mandatores, qui ipsis adhuc executoribus principaliores sunt: alii secundariæ ut consulentes, non obstantes, receptantes & similes: illi primo loco ad restitutionem obligantur; isti verò in subsidium & defectum, si priores solvendo non sint. Quòd si unus ex pluribus in solidum & præ aliis conveniatur solus, ac solvat, regressum contra reliquos pro rata habebit in foro interno, & etiam externo, si ante solutionem fecerit sibi à damnificato actiones contra alios cedi, ne in pari causa ipse sit deterioris conditionis, quàm alii, quibus æquè vel magis damnum imputandum fuit.

Quòd si denique omnes damnificantes solvendo
44 non sint (sicut plerumque inter milites in bello iniusto contingit) inopia tantisper, usque dum media solvendi adsint, excusat, *l. nam. 15. nulla. 6. ff. de Dolo.* Neque tenetur aliquis ex causa restitutionis se ipsum necessariis alimentis privare, saltem in foro conscientiæ, cùm ordinato iure primùm spectetur proprii individui conservatio, & in necessitate famis liceat etiam aliena subtrahere. Longius hæc deducuntur apud Molin. *cit. loc. disp. 729. & aliquot seqq.* item apud Paul. Laym. in *Theol. moral. l. 3. tract. 2. c. 5. & 6.*

Demum non est omittenda vulgaris quæstio an sicut in Jure civili damnum datum ex quasi delicto, vel 45
quacunque culpa etiam levissima resarciri debeat, ita etiam in iudicio animæ & conscientiæ. R. &

Dico I. si leges civiles iubeant damnum restitui sine vera & propria culpa, sicut tenetur habitator loco deiicientis vel effundentis; nauta, caupo vel stabularius pro delicto famuli, dominus pro damno animalis; tales leges ex generali doctrina non obligant in conscientia ante sententiam Judicis: quia cùm non fundentur in contractu vel delicto proprio, censentur quasi pœnales ad eum finem latæ, ut homines in domibus suis tantò accuratiores ad damna aliorum impedienda reddantur: quin etiam inde arguitur, quòd istæ actiones ad instar aliarum pœnalium contra hæredem non dentur. *L. si verò. 5. §. hæc autem actio. ff. De his qui deiec. vel effuderint. l. si plurimum. 5. §. 1. in fine. ff. de Noxal. actionib.* si tamen nauta, caupo vel stabularius pacto promisisset, si omne damnum quovis modo viatoris rebus inferendum compensaturum, tunc ex pacto etiam in conscientia obligatio nasceretur.

Dico II. si damnum culpa propria etiam levissima 46
datum sit, probabilius in conscientia ad restitutionem tenebitur damnificans ex illo generali principio, quod lex iusta & obligans in foro externo, si merè pœnalis, aut in falsa præsumptione non sit fundata, etiam in foro interno iusta & obligans censeatur. Quòd autem lex civilis concedens actionem ex culpa levissima iusta sit in foro externo, inde apparet, quòd cum alteruter debeat damnum pati, vel damnificans vel damnificatus, utique iustius sit, ut damnum ferat damnificans, qui in culpa fuit, quàm damnificatus, qui sine culpa.

Idque confirmatur, quòd eædem Leges Civiles etiam Jure Canonico approbentur in *c. ult. h. t.* Canones autem non tantùm forum externum, sed etiam animarum periculum considerant, *c. 2. de Constitut. in 6.* 47
Nec verum est, quod quidam contendunt. *Legem Aquiliam* quoad præstationem culpæ levissimæ merè pœnalem esse, consequenter in conscientia non obligare, eò quod contra heredes actio ex ea competens non detur. *L. inde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff. Ad leg. Aquil.* Etenim quamvis hoc argumento Lex indicetur pœnalis & ex delicto; non tamen statim inferri potest, esse merè pœnalem: Et si omnis actio à conscientiæ foro excluditur, quæ contra hæredes non transit, nimis probatur etiam contra ipsos adversarios, quòd nimirum damnum dolo datum vel ex lata culpa in conscientia non obliget: quia Jure Civili nulla talis actio, quæ ex delicto competit, contra heredem transit, nisi inde locupletior factus, aut lis cum defuncto contestata fuerit. *L. un. Cod. ex delictis defunctorum.* Igitur alio modo distinguendum est, quod scilicet *Lex Aquilia* tantùm pro parte sit pœnalis, in quantum excedit æstimationem simpli, & datur retro, *quanti plurimi*, ut superiùs circa initium huius §. dictum & 48
hoc respectu nulla est ante Judicis sententiam in conscientia obligatio illum excessum restituendi. At verò in quantum Lex Aquilia jubet simplicem æstimationem damni præstari pœnalis non est, sed æquitati naturali conformis, & saltem Jure Canonico inspecto contra hæredes damnificantis competit, sæpè cit. *c. ult. de Sepulturis &c. in literis. 5. de Raptoribus.*

Interim si culpa adeò levissima & exigua foret, ut 49
in morali æstimatione hominum damnum inde secutum majori ex parte casui quàm culpæ adscriberetur, valdè videtur probabile, damnificanti non esse integram

gram damni restitutionem injungendam, sed partis tantùm juxta proportionem culpæ & prudentis viri arbitrium, atque etiam in foro externo saltem de æquitate tali casu transactionem inter partes à Judice procurandam esse, per ea, quæ tradit Laym. *l.* 3. *tract.* 3. *p.* 1. *c.* 6. *n.* 4.

50 Quid autem, si absque peccato mortali vel veniali, adeoque sine culpa Theologica, sed ex culpa Juridicè tantùm æstimata, sive facto suo scienter, bona tamen fide, aut sine deliberatione vel provisione mali patrati, quis alteri damnum dederit, v. g. rem alterius, quam existimavit suam destruendo, vel corrumpendo, ex incauto & indeliberato impetu aliquid per fenestras eiiciendo, &c. Non oriri tali casu obligationem restituendi in conscientia ante sententiam Judicis existimant multi graves DD. relati à Paulo Laym. *cit. cap.* 6. *n.* 2. Quæ sententia saltem ob authoritatem DD. ab extrinseco probabilis est: ab intrinseco autem videtur pati difficultatem non modicam: quia Lex Civilis his casibus concedens actionem contra damnificantem in factum, quo alteri saltem materialiter injustè damnum intulit, vix est credibile, quòd merè pœnalis vel in falsa præsumptione fundata sit, quin potius censeri debeat justa & æqua, cùm factum cuique suum non alteri nocere debeat, & alteri per alterum iniqua conditio inferenda non sit. *L. non debet.* 74. *cum similibus. ff. de R. I.* Addunt tamen plerique ex cit. DD. illam suæ sen-
51 tentiæ limitationem, ut si v. g. ex commodato, locato, vel alio contractu, vel pacto teneatur mihi aliquis ad conservationem rerum mearum, & damnum accidat culpa juridicè tantùm æstimata, quæ ex natura illius contractus præstanda est, licet non concurrat peccatum seu culpa Theologica, nihilominùs ob promissionem implicitam, quæ fit ex natura contractus, teneatur mihi etiam in conscientia ante sententiam Judicis illud damnum resarcire. Itaque

52 Dico III. Si natura alicuius contractus sit, ut in eo tantùm lata culpa, ut in deposito, vel levis tantùm, ut in locato præstetur, & in re occasione contractus, vel usus inde concessi (aliud si extra contractum vel usum inde concessum) levissima culpa damnum contingat, non teneri damnificantem ad hujus damni restitutionem, ut si quis rem apud se depositam certa de causa ad alium locum domus suæ cautè quidem, sed non cautissimè portarit, ideoque fregerit culpa sua levissima, &c. Quando enim vi contractus licitè attingitur vel tractatur res aliena, nimis durum foret, aliquem ad majorem diligentiam obligare, quàm ipsa natura contractus exigit. Unde quod in *l. qua actione.* 7. §. *ult. ff. Ad leg. Aquil.* dicitur, aliquando propter unum idemque damnum factum ex locato, vel ex lege Aquilia agi posse, rectè explicatur, ut ex Leg. Aquil. actio quidem accommodetur, sed secundùm naturam contractus locationis ad levem tantùm, non verò levissimam culpam præstandam. Neque propterea supervacua erit Legis Aquiliæ actio, quòd ex locato agi possit, cùm ex Lege Aquilia propter pœnam quanti plurimi actor plùs consequatur, quam ex locato Molin. *d. tract.* 2. *disp.* 697. *sub n.* 8.

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

SUMMARIA.

1. *Pœnæ conventionales qualiter apponantur contractibus.*
2. *Pœnæ delictorum aliquando à Iure sunt determinatæ, aliquando arbitrariæ.*
3. *Quando sunt determinatæ, sine causa à Iudice inferiori remitti vel mutari non possunt.*
4. *Propter varias causas & circumstantias pœnæ aliquando augeri, aliquando minui debent.*
5. *Antiquorum Canonum rigorosæ pœnæ plereque abierunt in desuetudinem & hodie sunt arbitrariæ.*
6. *Censuris non est facilè utendum à Iudice Ecclesiastico.*
7. *Variæ pœnæ præter censuras Iure Canonico usitatæ.*
8. *Pœna carceris quomodo usurpanda, & de pœna Canonica detrusionis in Monasterium.*
9. *Ad pœnam etiam ipso Iure illatam ante sententiam Iudicis, saltem declaratoriam, exequendam nemo tenetur, nisi hoc ipsum specialiter in Iure expressum sit.*
10. *Pœnam exilii extra diœcesin tantùm Episcopus; Archiepiscopus verò extra totam provinciam potest imponere.*
11. *Depositio verbalis quid sit & quomodo fiat.*
12. *Quid sit & quomodò fiat degradatio.*
13. *Degradatio actualis est actus ordinis Episcopalis.*
14. *Degradatum Ecclesiasticus Iudex tradit curiæ sæculari, efficaciter tamen pro ipso intercedendo: & quomodo hoc intelligatur?*
15. *An Iudex sæcularis circa degradatum novum processum formare possit.*
16. *Etiam in casibus à Iure non expressis ex gravissimo delicto veniri potest ad degradationem.*
17. *Degradatus non semper debet tradi curiæ sæculari: sed potest etiam ad perpetuos carceres damnari.*
18. *In legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda.*
19. *Circa malefactores puniendos nec nimis clemens, nec nimis servus debet esse Iudex.*

PRæterea, quæ hactenus de diversis pœnis criminum dicta sunt, adhuc in *præsenti tit.* aliqua breviter adnotabimus.

Notandum igitur I. *pœnam* aliam esse ex *contractu*, 1
aliam ex *delicto*. Pœna ex contractu dicitur pœna *conventionalis* & consensu partium apponitur, ut nimirum certam quantitatem pecuniæ solvat is, qui contractum, transactionem vel compromissionem non servaverit. Est autem utile talem pœnam apponere contractibus, ut tantò firmiùs contractus observentur, & ne contra partem à contractu resilientem sit necessarium *interesse* probare, *l. stipulatio ista.* 30. §. *alteri.* 17. *ff. de Verb. oblig.* Quòd si utraque pars contractui contravenerit, neutra pœnam petet, sicut & alia paria delicta mutua compensatione tolluntur, *c. constitutus.* 7. *h. t.* si verò una pars non servarit contractum quoad aliqua tantùm, ut si sub pœna tenebatur certo die centum v. g. solvere, &

re, & tantùm solverit 50. non tenebitur ad integram pœnam, sed tantùm pro rata dummodo materia sit dividua, ut quia in dando consistit, vel pactum habeat plures articulos, in quorum uno contraventum sit. *c. suam* 9. *& ibid.* Gloss. notabilis *in verb. persolutis* . *h. t.* Plura specialia circa pœnam, quæ compromisso seu arbitramento adiicitur, dicta sunt *in Tit. de Arbitris*.

2 Notandum II. quòd pœnæ delictorum aliquando sint in jure expressæ & determinatæ; aliquando verò, cùm lex ipsa quidem actum prohibet, sed pœnam non statuit, vel certè non absolutè determinat, sint *arbitrariæ* juxta arbitrium & prudentiam Judicis infligendæ, quæ nonnunquam etiam ad majores & capitales pœnas extendi possunt, si ita qualitas delicti, & particulares circumstantiæ postulent. *l. hodie*. 13. *ff. h. t. l. sacrilegij*. 6. *ff. ad L. Iuliam peculatus*. Menoch. *de Arbitrar. jud. cent.* 1. *casu* 86.

3 Notandum III. Si pœna sit à jure determinata, regulariter & sine causa eam à Judice remitti, vel commutari non posse, nam facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis, pœnæ verò prosecutio non eius voluntati mandatur, sed legis authoritate servatur, [illegible] Jurisconf. *in l.* 1. §. 4. *ff. ad Senatusconsultum Turpillianum*. nisi judex sit S. Princeps, vel qui jus aggratiandi, vel remittendi pœnas ex privilegio, vel consuetudine habeat, ut hodierno tempore Princeps & Status Imperii.

4 Notandum tamen IV. Licet pœna sit certo delicto determinata, propter particulares tamen circumstantias, quæ in facto talis delicti concurrunt, & ipsum delictum aggravant vel minuunt, etiam inferioribus judicibus competere potestatem, ut à pœna *ordinaria* Juris recedere & aliam *extraordinariam* graviorem vel leviorem pro sua prudentia & arbitrio impónere valeant. Ita aggravatur delictum, & consequenter augetur pœna ratione loci, temporis, personæ, vel modi, ut si homicidium patratum sit in Ecclesia; si in personam Ecclesiasticam, vel sanguine junctam, si proditoriè, vel per insidias, si frequentia delinquentium jubeat ad terrorem pœnam exasperari. *l. aut facta*. 16. §. 1. *cum §§. seq. ff. h. t.* Ita econtra diversæ causæ minuentes pœnam enumerari possunt, ut dignitas personæ delinquentis, quando est corporalis pœna, *l.* 8 *ff. de Decurionibus*, *& l. si quis*. 38. §. 5. *ff. h. t.* ætas vel simplicitas, *l. ferè in omnibus*. 108. *ff. de R. I.* si delictum factum sit ex culpa tantùm, non ex dolo vel proposito, vel si in ebrietate, ut dictum est superiùs *in tit. de Homicidio*, si delictum sumpserit initium à justo dolore, ut quia in justè invasus excessit necessariam defensionem Fach. *Lib.* 1. *Cont. c.* 37. quo facint tex. *in l. si adulterium*. 38. §. *Imperat. ff. ad Leg. Iul. de adult. l. quid cum major*. 14. §. *si libertus*. *ff. de Bonis lib. tor.* si deliquens crimen in inquisitione, & multò magis extra judicium per propriam denuntiationem sponte confessus sit, saltem de jure Canonico, *c. inquisitionis*. 21. *& ibi DD. de Accus.* quæ causæ sicut & aliæ videri possunt apud Jul. Clarum *lib.* 5. *sententiarum*. §. *fin. q.* 60. & apud Tiraquell. *in speciali suo tract. de Pœnis temperandis*.

5 Singulariter jure Canonico est advertendum, quòd antiqui Canones in imponendis pęnis præsertim depositionis, vel degradationis, item in infligendis censuris fuerint proni & rigorosi, quæ tamen hodie majori ex parte in desuetudinem abierunt, adeo ut teste Val. *h. t.* §. 4. *in fine*, si non omnes, saltem pleræque pœnæ Juris Canoci factæ sint *arbitrariæ*, & præsertim circa censu-

6 ras ecclesiasticas mandavit Trid. ne judices ecclesiastici faciles sint in illis ferendis, nisi omni alio modo destituantur, cum experientia doceat, censuras ecclesiasticas levibus de causis latas, contemni potiùs, quàm observari. Trid. *sess.* 25. *de Ref. c.* 3.

7 Notandum V. quòd de Jure Canonico præter censuras ecclesiasticas (de quibus inferiùs in Tit. *de Sent. excom.*) variæ sint pœnæ, ut I. pœna pecuniaria, vel subtractio fructuum beneficialium, si Clerici beneficiati delinquant, quas tamen pœnas pecuniarias non potest Episcopus sibi, vel suis officialibus de Jure applicare, sed debet piis locis, vel pauperibus distribuere, ne videatur ex aliorum delicto lucrum affectare, *c.* 2. *h. t.* Trid. *d. c.* 3. *de Reform. in causis verò* & *sess.* 23. *cap.* 3. *Reform. cap.* 1. *vers. si quis autem*. II. Pœna carceris: nam de Jure Canonico & etiam hodierno usu Judicum sæcularium carcer non tantùm est pro custodia, sed etiam pro pęna ad tempus, vel si causa tam atrox & capitalis sit, in perpetuum quoque adhibetur. *cap. novimus*. 27. *de Verbor. significat. c.* 3. *h. t. in* 6.

De Jure verò Civili scripto carcer pęna quidem appellatur, potiùs tamen pro custodia, quàm pęna ultima statuitur, *l. aut damnum*. 8. §. *solent ff. h. t.* & inde sine gravi afflictione incarcerandos esse, ne squalore carceris pereant, jubet Imperator. *in l.* 1. *Cod. de Custodia reorum*. Quod etiam hodie observandum est judicibus, si incarceratus necdum de crimine convictus sit, dum in carcere graviùs affligi, vel omninò perire *innocentibus nimis miserum*, *nocentibus verò non satis severum esse dignoscatur*, ait Imperator *cit. loco*. Ad hanc pęnam carceris etiam referri potest, quæ olim frequenter in usu erat, detrusio in Monasterium, non ut delinquens ibidem contra suam vel Abbatis & Conventus voluntatem professionem faciat, sed ut inclusus maneat, & pęnitentiam agat. *c.* 2. *de Adult. & passim alibi*. 8

III. Verberatio, seu modica castigatio corporalis, quæ non transeat in pęnam sanguinis, *d. c.* 2. *& c.* 1. *de Calumniator. c. in archiepiscopatu*. 4. *de Raptoribus*.

IV. Privatio beneficiorum, quæ pęna, sicut & subtractio fructuum beneficialium aliquando ipso jure infertur, aliquando per sententiam judicis inferri mandatur: quo posteriori casu ad instar aliarum pęnarum non obligat in conscientia, ut delinquens ultrò beneficio cedere, aut fructus beneficiales Episcopo, vel piis causis consignare teneatur, antequam sententia in judicio contra ipsum lata sit. Sed & priori casu obligatio in conscientia non potiùs nascitur, quàm si sententia declaratoria sequatur, qua judex pronuntiet & declaret, quòd delinquens pęnas Juris incurrerit, ut communiter tradunt interpretes, per *c. cùm secundùm*. 21. *de Hereticis in* 6. Nisi Canon ob certa aliqua delicta vel causas in specie expresserit, quòd aliquis ipso jure sit privatus beneficiis vel fructibus etiam alia declaratione non secuta, ut in *extravag. ambitiosæ*. *de Rebus Ecclesiæ non alien.* & in Trid. *sess.* 13. *de Reform. cap.* 1. *vers. si quis autem*. 9

V. Exilium vel relegatio. *c.* 1. *de Calumniatoribus*: 10
& quidem Episcopus potest relegare extra Diœcesim, Archiepiscopus verò etiam extra suam totam Provinciam, *c.* 1. *& ibi* Barb. *n.* 4. *de Arbitris*. *c. tuarum*. 11. *de Privilegiis*.

VI. Depositio; est autem depositio privatio or- 11
dinum Clericalium, eaque duplex *Verbalis* & *Realis*. *Verbalis* est, quando per sententiam Episcopi vel Vicarii eiusdem speciale ad hoc mandatum habentis Clerico executio suorum ordinum, & promotio ad altiores in perpetuum interdicitur: qui tamen Clericus ita verbaliter depositus, seu quod in effectu idem est, perpetuò suspensus, manet adhuc Clericus Clericalibus privilegiis gaudens. *cap. cùm non ab homine*. 10. *de Iudiciis*. Barb. *de Offic. Episc. alleg.* 110. *num.* 7. Imò post peractam pęnitentiam cum tali deposito Episcopus dispensare, & ordinibus suis eum restituere potest secundùm dicta superiùs in *Tit. de Furt. ad finem*. *Realis* 12
depositio, communiter *degradatio* appellatur, privat Clericum non tantùm executione ordinum, sed etiam Clericatu, & omnibus privilegiis clericalibus, ut instar

stat Laici habeatur, ipse tamen character SS. Ordinum, qui in anima imprimitur, indelebilis est, & auferri nequit: ideoque si contingeret, aliquem ex falsis probationibus condemnari & degradari, demonstrata postmodum innocentia restitutus noviter ordinari non deberet; imò degradatus in casu extremæ necessitatis, si sacerdos foret, ex plurimum DD. sententia aliquem absolvere posset. Barbos. *ad Trid. sess. 54. de Sacram. pœnit. c. 14. n. 13.* Fit autem *degradatio* cum certa solemnitate, quæ præscribitur *in c. h. t. in 6.* ut nimirùm priùs sententia degradationis (quæ ibidem *degradatio verbalis* dicitur) feratur coram certo Episcoporum numero, scilicet in degradatione Presbyteri coram sex, in degradatione Diaconi vel Subdiaconi coram tribus. *c. Felix. 4. & seq. causa. 15. quæst. 7.* quorum tamen Episcoporum loco, si commodè haberi non possint, hodie ex Trid. *sess. 13. de Reform. c. 4.* conceditur, ut totidem Abbates, vel in istorum etiam defectu alii Clerici in dignitate constituti intersint; quòd si Clericus in minoribus constitutus degradandus sit, hanc degradationem solus Episcopus sine assistentia aliorum peragere potest.

Deinde post sententiam latam degradandus sacris vestitus vestibus manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio publicè celebrare, ad Episcopum adducendus est: cui Episcopus singula ornamenta & vestimenta singulariter aufert, incipiendo ab illo ornamento, quod in ultima ordinatione traditum fuit, & descendendo gradatim usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ Clericalis: tunc radetur caput illius, ne Clericatus vestigium appareat. Addenda quoque in detractione insignium Clericali um sunt certa verba ablationem Clericatus significanti a, quæ in Rituali habentur, & ultimo loco hoc vel simili modo dicendum ab Episcopo. *Authoritate Dei omnipotentis, ac nostra tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, & exuimus omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.*

13 Porro *degradatio* actualis refertur inter actus ordinis Episcopalis, & ideo fieri potest, nisi ab Episcopo consecrato. Gloss. communiter recepta in *c. transmissam. 15. verbo, de talibus. de Electione* Trid *d. c. 4.* ibi: *& per seipsum ad actualem degradationem.* Panorm. *in cap. non potest. 3. de Sent. & re judicata.*

Nihil tamen obstat, quin prolatio sententiæ degradationis per speciale mandatum committi possit Vicario, & executio sive actualis degradatio alteri Episcopo consecrato, si proprius Episcopus impediatur, vel consecratus non sit, juxta ea, quæ supra *Tit. de Officio ordinarii. §. 4. dub. 1.* diximus.

14 Post *degradationem* reus degradatus traditur judici sæculari, qui in actu *degradationis* præsens esse debet: pro eo tamen Ecclesia intercedit, ne mortem patiatur, *c. novimus. 27. de Verbor. significat.* licet verò *in eod. c.* dicatur, Ecclesiam debere *efficaciter* intercedere pro vita degradati: hoc tamen verbum, *efficaciter*, non est intelligendum, quòd Episcopus obligetur, ut reum liberet à pęna mortis, aliàs enim ipsæ leges Ecclesiasticæ frustra juberent in enormibus criminibus degradatum tradi judici sęculari secundùm leges civiles puniendum, sed hæc intercessio *efficaciter*, id est, seriò, & ferventer facienda est, ad ostendendam mansuetudinem Ecclesiasticam, ne Episcopus faciens *degradationem* videatur mortem degradati desiderare.

15 Nunquid autem judex sæcularis potest degradato novum processum facere, & de justitia causæ cognoscere? ℞. Esse distinguendum, an crimen sit merè Ecclesiasticum, ut hæresis, simonia, administratio Divinorum à non sacerdote facta &c. vel an sit mixti fori, ut homicidium, magia &c. priori casu tenetur judex sæcularis præcisè exequi sententiam declaratoriam judicis Ecclesiastici sine novo processu. *c. ut inquisitionis. 18. §. prohibemus. de Hæreticis. in 6.* Altero autem casu poterit judex sæcularis ab Ecclesiastico petere processum, & ipse quoque novum super crimine facere, & pęnam, prout sibi de iure visum fuerit, statuere. Panorm. *in c. 1. de Officio judicis ordinarii num. 12.* Cæterum crimina, ob quæ Clericus degradandus est, in superioribus titulis, ubi in specie de singulis delictis egimus, notata sunt. Licet verò aliqui existiment, nunquam posse deveniri ad *degradationem*, nisi in casibus nominatim in jure expressis, nihilominus magis probo, quod docet Panorm. *in c. etsi Clerici. 39. & in c. cùm non ab homine. n. 6. de Iudiciis.* Clarus *lib. 5. sentent. §. fin. qu. 36. num. 47.* quòd etiam in aliis criminibus valdè enormibus & reipublicæ vel Ecclesiæ damnosis, & generaliter, quoties Ecclesia non habet pœnam sufficientem ad vindicandum scelus & terrorem aliis hominibus inferendum, possit à iudice Ecclesiastico pęna *degradationis*, & traditio curiæ sæculari statui, ut in parricidio, latrocinio, veneficio damnoso longiùs continuato &c. nam quod ex causa pęna præsertim arbitraria aggravari possit, jam ante præmissum est; ordinariè verò propter furtum, homicidium simplex in rixa factum, adulterium aut simile delictum, grave quidem, sed non ex gravissimis, Clericus non degradatur, nisi fuerit incorrigibilis, sed aliis pęnis ac depositione verbali afficitur *d. c. cùm non ab homine.* 16

17 In illis quoque criminibus, quæ pęnam *degradationis* habent, non semper cogitur Episcopus degradatum tradere Curiæ sæculari, sed potest aliquando ad proprios carceres perpetuò condemnare, si ita pro qualitate causæ vel personæ sibi videatur, secundùm Gloss. *in c. de Hæretic. in 6.*

18 Notandum *ultimò*, in legibus pęnalibus eam interpretationem adhibendam esse, ex qua pęnæ potiùs mitigentur, quàm exasperentur: ideoque si in Jure vel in facto dubium occurrat, an crimen commissum, vel qua pęna puniendum sit, regulariter semper iudex in mitiorem partem inclinare debebit, nisi concurrentes circumstantiæ aliud suadeant, *l. prospiciendum. 11. & l. penult. ff. hoc tit.* veluti si in Jure Canonico *depositionis* pęna statuatur, non de *degradatione*, sed verbali tantùm *depositione* ordinariè accipiendum erit. Ita etiam in Jure civili pęna capitalis aliquando non de vitæ naturalis amissione, sed civilis tantùm, id est, deportationis, vel exilii intelligi potest, teste Harp. *ad Tit. de Iniuriis. §. 1. n. 161.*

19 Interim circa reos legitimè de crimine convictos, & præsertim illos, qui atrocia perpetrarunt, malam consuetudinem contraxerunt, & exiguam vel nullam spem emendationis ostendunt, non nimis clemens esse debet iudex, juxta illud *Exodi. 22. vers. 18. maleficos non patieris vivere*, & illud *Isaiæ. 26. vers. 10. misereamur impio, & non discet iustitiam &c.* ne paulatim civitas, vel Provincia malis hominibus repleatur, & tales liberati graviora crimina perpetrent, quæ iudici non minima ex parte imputari poterunt. *Perspiciendum igitur est judicanti*, ait Jurisconf. *d. l. 11. ne quid duriùs, aut remissiùs constituatur, quàm causa deposcat, nec enim aut severitatis aut clementiæ gloria affectanda est.*

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis & Remissionibus.

SUMMARIA.

1. *Pœnitentia alia est publica, alia privata; alia solemnis, alia non solemnis.*

2. *Solem-*

2. *Solemnis non imponitur Clericis nisi depositis.*
3. *Publicè peccantibus etiam publica pœnitentia imponenda.*
4. *Quare à rigidioribus olim usitatis pœnitentiis recessum sit.*
5. *De institutione sacramenti pœnitentiæ.*
6. *De materia & forma huius sacramenti: & quòd etiam sufficiat attritio.*
7. *Per literas, aut internuntium non licet confiteri.*
8. *Præceptum annuæ Confessionis & Communionis: eiusque omissæ pœnæ.*
9. *De consuetudine Confessio debet fieri in Paschali tempore: & quid si tunc omissa, alio verò tempore anni facta sit?*
10. *Quæ obligatio Medicis circa ægros à Iure imposita admonendi de Confessione.*
11. *Quid sit remissio & indulgentia?*
12. *Satisfactio Christi nobis applicari debet, ut prosit ad remissionem peccatorum.*
13. *Indulgentiæ aliæ totales & plenariæ, aliæ partiales, & quid sit carena?*
14. *Clausula: de pœnitentiis iniunctis &c. indulgentiis addi solita, non restringit indulgentiam, quin etiam intelligatur de iniungendis.*
15. *Quàm utile sit lucrari indulgentias.*
16. *Indulgentias concedere principaliter pertinet ad Sum. Pontificem: & quas possint concedere Episcopi.*
17. *Remissio est actus Iurisdictionis, & quomodo posset extendi ad non subditos?*
18. *Exempti possunt lucrari Indulgentias.*
19. *Episcopus etiam solùm confirmatus potest dare indulgentias.*
20. *Quid sit Iubilæum.*

Sicut pœnæ, de quibus *præced. tit.* dictum, ad forum judiciale, instituta scilicet accusatione vel inquisitione super criminibus, pertinent, ita *pœnitentiæ* spectant ad forum pœnitentiale, & expiationem conscientiæ.

1 *Pœnitentiæ* aliæ sunt *publicæ*, aliæ *privatæ*, sive sacramentales; erat enim hic antiquioris præsertim Ecclesiæ usus, ut peccata publica cum hominum scandalo patrata, non nisi publica confessione & pœnitentia coram Episcopo vel pœnitentiario ad hoc specialiter constituto expiarentur: secretiora verò, & absque majori scandalo facta confessione secreta & sacramentali, *c. si peccaverit. 19. causa. 2. q. 1. & c. 1. h. t.*

Publica pœnitentia alia est *solemnis*, alia *non solemnis*. *Solemnis* pœnitentia est, quæ solemniter in Ecclesia cum cæremoniis certis indicitur & peragitur, quę cœremoniæ describuntur *in cap. in capite. 64. dist. 50.* ut scilicet ad initium quadragesimæ publici peccatores & pœnitentes induti saccis & nudis pedibus ad Ecclesiam veniant, & inde à ministris Ecclesiæ certo ritu &
2 certis orationibus dictis expellantur. Hæc solemnis pęnitentia separat pœnitentem à communione fidelium, & sacramentorum perceptione (excepto mortis articulo) usque ad plenam satisfactionem: quia verò etiam minuit existimationem & famam pœnitentis, propterea Clericis nisi depositis imponi non debet: imo publicè & solemniter pœnitentes tanquam infames & irregulares ad Clericatum non admittuntur. *c. confirmandum. 65 & seqq. d. dist. 50.*

Publica pœnitentia *non solemnis* est, quæ ex publica quidem confessione, seu publico delicto, sed absque cœremoniis Ecclesiæ indicitur, ut si alicui publicè jejunium vel peregrinatio imponitur, de quibus pœnitentiis videri poterunt Canones pœnitentiales, qui solent imprimi post Decretum Gratiani.

3 Istæ porro publicæ & solemnes pœnitentiæ, licet hodie parum in usu sint mandat tamen Concilium Trid. *Sess. 24. de Reform. c. 8.* ut publicè cum scandalo peccantibus publica etiam pœnitentia pro qualitate & gravitate culpæ imponatur, & sic adimpleatur dictum Apostoli. *1. ad Timoth. 5.* qui vult publicè peccantes palam esse corripiendos, nisi Episcopus judicaverit pro circumstantia rei magis expedire, ut pœnitentia publica in secretam commutetur.

Illud quoque observandum est, quòd Canones
antiqui pœnitentiales in imponendis pœnis admodum 4
rigorosi fuerint ob fervorem primitivorum Christianorum, adeò ut pro uno peccato mortali septem & plurium annorum pœnitentiam nonnunquam injunxerint: quia verò deinde dilatata Ecclesia, & refrigescente charitate ob gravitatem pœnitentiæ multi impœnitentes remanserunt, & potiùs contempta pœnitentia in profundum malorum descenderunt, ideo pia mater Ecclesia succedentibus temporibus de illo primo rigore aliquid remisit, & pro sua amplissima potestate solvendi & ligandi pœnitentias arbitrarias concessit.

Privata pœnitentia est illud pœnitentiæ & secretæ 5
confessionis Sacramentum, quod unanimi Ecclesiæ consensu tunc potissimùm à Christo institutum creditur, quando resurgens à mortuis insufflavit in discipulos suos dicens: *accipite Spiritum S. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20. & Matth. 18.* Cùm ergo hæc potestas retinendi peccata, à Christo concessa in Ecclesia exerceri non possit, nec dijudicari, quæ peccata remittenda vel retinenda sint, quales pœnitentiæ injungendæ, quæ ad evitanda peccata consilia danda, nisi peccatores sua peccata recenseant & super singulis recenseant, & super singulis remissionem rogent, ideò Ecclesia Catholica contra hæreticos semper tenuit & docuit, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia (non item venialia,) quorum post diligentem sui excussionem conscientiam habent cum circumstantiis, *non* quidem omnibus, sed saltem illis, quæ speciem mutant, & peccatum de uno genere peccati in aliud transire faciunt, v. g. de fornicatione in adulterium, vel incestum &c. in confessione exprimere, super quibus deinde recensitis peccatis, & omnibus aliis, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, à sacerdote ad audiendas confessiones approbato & in pœnitentem ordinariam vel delegatam jurisdictionem habente judicium formetur, & absolutio, nisi Pontifici vel Episcopo reservata fuerint, impertiatur: ita tamen, ut in extrema necessitate, seu mortis articulo, vel periculo sine recensitione peccatorum, si ea ob moram periculosa, vel defectum loquelæ impossibilis sit, à quolibet sacerdote de quibusvis peccatis, quomodocunque reservatis absolutio concedi debeat.

Declaravit Ecclesia prætetea formam hujus sacra- 6
menti esse in illis Ministri verbis: *ego te absolvo &c.* preces verò quasdam, ut *misereatur &c.* & *Passio Domini &c.* laudabiliter de more Ecclesiæ adjungi solitas ad ipsius sacramenti essentiam, formam vel necessitatem non spectare. Materiam autem esse ipsius pęnitentis actus, scilicet contritionem, confessionem & satisfactionem, & quidem nomine contritionis generaliter intelligi animi dolorem ac detestationem de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero: neque tantùm illum perfectum actum charitatis erga Deum, quæ propriè contritio dicitur, quo detestamur peccatum super omne malum tanquam repugnans summo bono dilecto per fidem cognito, sed etiam illum dolorem imperfectum, qui *attritio* vocatur, & ex turpitudine peccati & pęnarum metu concipitur. Quamvis enim hæc imperfecta contritio sine sacramento, sive actuali confessione non deleat peccata (sicut tamen delet illa perfecta saltem in casu, quo sacramentum haberi non potest) cum sacramento tamen sufficit, pro-

ut hæc

ut hæc omnia habentur in Trid. *Sess.* 14. *de Sacram. pœnitent.* & eadem passim prolixiùs tractant Theologi morales & scholastici. Videri etiam poterunt, quæ de jurisdictione, & approbatione Confessariorum dixi in *libello de Parochi. in cap.* 2. *de Pœnitentia*.

7 Novissimè à Clemente VIII. declaratum refert Barb. in *cap. omnis.* 12. *h. t. num.* 12. non licere per literas aut internuncium absenti sacerdoti peccata sua confiteri, adeò ut contraria sententia tanquam omnino improbabilis damnetur, & eam tanquam probabilem admittentes vel defendentes (intellige si scienter & quasi per contumaciam post cognitam hanc declarationem tenuerint) excommunicationem reservatam incurrant.

8 Cæterùm Jure Ecclesiastico statutum est in *cap. omnis utriusque.* 12. *h. t.* ut hoc *privatæ* pœnitentiæ sacramentum ab utriusque sexus fidelibus, postquam ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno peragatur, & Eucharistiæ sacramentum ad minùs in paschate reverenter suscipiatur, temerè autem & sine rationabili causa, ac proprii Parochi consilio seu licentia omittentes vivi ab ingressu Ecclesiæ arceantur, & morientes Ecclesiastica sepultura priventur. Quamvis verò in hoc Canone non ita expressè determinetur, quòd Confessio & Communio sacramentalis præcisè in Paschate singulis annis peragi debeat, & inde plerique inferant de jure satisfieri proposito Ecclesiastico, si in quavis anni parte pœnitens peccata sua confiteatur, sicut concludunt citati apud Barb. *in eodem cap. omnis. nu.* 5. non obstantibus etiam illis verbis, *ad minus in Pascha*: quia videtur esse sensus, *si nullo alio tempore, saltem in Paschate*: nihilominùs consuetudo universalis Ecclesiæ introduxit, ut singuli fideles tempore Paschali Sacramentum pœnitentiæ & Communionis peragere teneantur. Interim si quis alia anni parte confessus

9 fuisset, & communicasset, in Paschate verò omisisset, non putarem eum ex hac solùm causa sepultura Ecclesiastica privandum: quia illa pœna in eos tantùm à Jure lata est, qui toto anno Pœnitentiam omittunt, & inde non leviter de hæresi suspecti redduntur. Licèt autem consuetudine ex post facto introducta sit obligatio præcisè confitendi in Paschate, & huic consuetudini laudabili contravenientes saltem arbitrariè puniri possint, & soleant, illam tamen valdè magnam pœnam privationis sepulturæ non reperimus tali casu institutam: aliunde verò nota est regula, quòd in pœnalibus semper mitior interpretatio adhibenda sit, nec pœnæ ultra casus expressos facilè extendendæ, *l. penult. ff. de Pœnis c. odia de R. I. in* 6.

10 Medicis etiam speciale præceptum datur in *c. cùm infirmitas* 13. *h. t.* & in Bulla Pii V. quæ incipit: *Super gregem Dominicum &c.* ut ad ægrotos vocati non tantùm nihil suadeant, quod peccaminosum est, sed ægrotos ante omnia admoneant, & inducant, ut confessionem præmittant; *cùm infirmitas corporalis*, inquit Pontifex in *d. cap.* 13. *nonnunquam ex peccato proveniat, docente Domino languido, quem sanavit, Ioann.* 5. *vade & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* quod tamen quidam cum Nav. *in Manuali confessariorum cap.* 25. *num.* 61. intelligunt, si morbus periculosus sit, & ita etiam consuetudo videtur declarare: quamvis magis optandum & menti & verbis Canonis conformius esset, etiam in aliis morbis gravioribus per expiationem peccatorum Deum sibi priùs conciliare, tum quòd dilatio pœnitentiæ præsertim ægris periculosa sit; tum quòd ratio Canonis etiam in aliis, quàm lethalibus morbis locum habeat: tum denique quòd per dolores & molestias morbi æger multùm promereri & pro peccatis anteactis satisfacere valeat, si in statu gratiæ per pœnitentiam constitutus sit.

11 *Remissio* est condonatio satisfactionis, sive temporalis pœnæ Deo pro peccatis debitæ, quæ remissio alio nomine *indulgentia* nominatur, *ca. quod autem.* 4. *h. t. iuncto c. indulgentiæ.* 3. *eodem in* 6 Enimverò quòd Ecclesia ex potestate clavium sibi à Christo *Matth.* 16. traditarum *solvit seu remittit in terris solutum etiam est in cœlis*. Hanc porrò remissionem facit Ecclesia per singularem applicationem meritorum Christi & Sanctorum ejus: nam licèt Christus infinitè Deo Patri suo satisfecerit pro peccatis omnibus, tamen hæc satisfactio non prodest ad remissionem peccatorum, nisi quatenus alicui applicatur, vel immediatè per ipsum Christum, vel perceptionem Sacramentorum, vel per Vicarium Christi Romanum Pontificem: alias enim si Christus per solam suam satisfactionem voluisset omnibus indistinctè omnia peccata remittere, & securam salutem conferre, frustra instituisset Sacramenta, frustra peccatores non agentes fructus dignos pœnitentiæ à Regno cœlorum in multis Evangelii locis exclusisset, frustra Pastori Ecclesiæ claves ad ligandum & solvendum consensisset. Neque propterea per satisfactionem nostram aliquid derogatur meritis Christi, ut cavillantur hæretici, qui licentia & libertate peccandi seducti horrent pœnitentiam, & satisfactionem: quia hæc ipsa satisfactio non aliter vim & effectum habet, quàm ex satisfactione Christi, à quo offertur Patri, & per quem acceptatur à Patre, sicut declaravit Trid. *sess.* 14. *de Sacramento Pœnitentiæ c.* 8. 12

Dividuntur *indulgentiæ*, quòd aliæ sint *totales* sive *plenariæ*, aliæ *partiales*: per illas remittitur tota pœnitentia & satisfactio, sive in hoc, sive in altero sæculo sustinenda; per has autem tantùm pars aliqua pœnitentiæ, ut si indulgentia unius anni, septenni, 40. dierum concedatur, sensus est, remitti pœnitentiam, quæ aliàs secundùm rigorem Ecclesiæ tot annis, vel 40. diebus (quæ pœnitentia 40. dierum in Canonibus *carena* dicitur. *c.* 8. *de Accusat.*) peragenda fuisset. 13

Sed hic movetur non inutilis quæstio, an cùm literæ indulgentiarum ordinariè secundùm stylum Curiæ Romanæ soleant habere adjunctam clausulam; *de pœnitentiis iniunctis &c.* tales indulgentiæ etiam sint intelgendæ de illis pœnitentiis, quæ per Confessarium quidem injunctæ non fuerunt, fuissent tamen secundùm gravitatem peccatorum, & de rigore Canonum pœnitentialium injungendæ? ℞. Benigniorem esse interpretationem DD. quòd hæc clausula non sit restrictiva indulgentiarum, sed ampliativa habens subintellectam particulam *etiam*, ut sit sensus: *etiam de iniunctis penitentiis &c.* nam præterquam, quòd indulgentiæ sint gratiæ & favorabiles animæ, ideoque latius interpretandæ, juxta vulgatas juris regulas, Ecclesia quando concedit id, quod est majus, & difficilius concedi solet, intelligitur etiam in eodem genere concessisse, quod est minus. *c. ex parte* 27. *de Decimis*, sed plus est, & difficilius conceditur remissio pœnitentiæ injunctæ, utpote Divino & humano præcepto debitæ, & per quam remissionem turbatur & impeditur inferioris judicis pœnitentiam injungentis jurisdictio, quàm conceditur remissio pœnitentiæ injungendæ, quæ incerta & determinata est, ergo concessa remissio super injunctis pœnitentiis non immeritò etiam de injungendis explicanda erit. 14

Quæ interpretatio præsertim hodierno statu Ecclesiæ, ubi non amplius tam longæ & graves pœnitentiæ, sicut olim injunguntur, adhiberi debet, cum aliàs nunquam vel rarissimè indulgentiæ cum prædicta clausula: *de iniunctis pœnitentiis*, utilitatem adferrent. Panorm. *in c. cùm ex eo* 14. *h. t. n.* 6. Suarez. *to.* 3. *disp.* 50. *sect.* 3. Unde ulterius notandum est, valdè utile esse pœnitentibus, ut studeant indulgentias ab Ecclesia concessas lucrari, & divinæ Justitiæ potius per indulgentiam & remissionem Ecclesiæ, quàm per modicas pœnitentias à Confessariis iniungi solitas satisfacere. 15

16 Indulgentiarum concessio primò & principaliter ad summum Pontificem spectat, cujus est dispensare thesaurum Ecclesiæ ex meritis Christi & Sanctorum collectum, *extravag. 2. h. t. inter Comm.* Deinde verò per speciale privilegium etiam à summo Pontifice inferioribus Prælatis concedi potest jus dandi indulgentias, sicut concessum est Episcopis in dedicatione Ecclesiæ, unius anni, & in anniversario ejusdem dedicationis 40. dierum indulgentiam dare, & non ampliùs; sive ab uno sive à pluribus Episcopis Ecclesia consecretur, *cap. cùm ex eo. 14. h. t.*

17 Est autem *remissio* actus *jurisdictionis* sicut ligatio, cùm contrariorum eadem ratio censeatur, ideoque non prodest, nisi subditis remissio concedentis, alienis verò tunc solùm, si à propriis suis Ordinariis habuerint licentiam alienæ jurisdictioni & remissioni se subjiciendi: nam prorogatio jurisdictionis in spiritualibus fieri non potest absque proprii Judicis, & pastoris consensu. *c. quod autem. 4. h. t.*

18 Exempti tamen etiam lucrari possunt indulgentias Episcopales: nam in his favorabilibus, sicut in commutatione & dispensatione votorum &c. probabiliùs etiam sine speciali licentia summi Pontificis, cui immediatè subsunt, possunt se subjicere jurisdictioni Episcopi, ne aliàs propter exemptionem ex gratia sibi concessam sint deterioris conditionis, quàm alii non exempti contra regulam, quòd id, quod ob gratiam alicujus est introductum, non debet in ejus odium retorqueri, *c. quod ob gratiam, de R. I. in 6.* Præterea hic
19 actus jurisdictionis non habet necessariam connexionem cum Ordine Episcopali, quia est condonatio pœnæ extra Sacramentum & extra forum internum pœnitentiale, ideoque Episcopus tantùm confirmatus, quamvis non consecratus, indulgentias rectè concedit, cùm per solam confirmationem tanquam Pastor accipiat claves Ecclesiæ, quarum authoritate aliquem extra Sacramentum solvere, vel ligare potest, ut in tit. subsequenti dicetur. Panorm. *in c. accedentibus. 12. de Excessibus Prælatorum.*

20 Demum remissio amplissima est *Iubilæum*: sicut enim in lege Veteri quinquagesimus annus *iubilæus & remissionis* dicebatur, quo Judæi debita & hypothecas aliasque possessiones prioribus dominis remittebant, servos libertate donabant, *Levit. 25.* quæ *remissio* præfiguratio erat *remissionis peccatorum* adventu Christi faciendæ: ita Ecclesia in Lege nova pro solatia fidelium introduxit *annum Iubilæi*, in quo præter plenam remissionem peccatorum, alias insuper gratias addere solet, ut liberam electionem Confessarii cujuscunque, absolutionem à reservatis quibuslibet, commutationem votorum &c. Licèt verò de jure hic annus Iubilæi (qui olim primùm 100. deinde 50. anno concessus fuit) hodie 25. quovis concedatur illis tantùm, qui urbem Romanam & Basilicas Apostolorum Petri & Pauli visitaverint, suspensis interim omnibus aliis indulgentiis plenariis per orbem, ut fideles tantò diligentius Romam veniant ad lucrandum Jubilæum, ut in *extravag. 1. 2. & 4. inter Comm. h. t.* habetur: solent tamen Pontifices sæpius pro suo arbitrio ex causa aliqua urgente scilicet ad conciliandum Deum & advertendum periculum imminentis mali frequentiùs per totum orbem Jubilæum sive plenissimas indulgentias cum privilegiis Jubilæi non quidem per integrum annum, sed aliquot hebdomades in quovis loco indulgere. Præ cæteris videri poterit Georgius Gobat in suo tractatu *de duplici Iubilæo*, in quo pro Confessariis multas utiles & practicas quæstiones tempore Jubilæi occurrentes resolvit.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

Quamvis rubrica hujus tit. tantùm de *Sententia excommunicationis* inscribatur, tractatur tamen hìc non tantùm de *excommunicatione*, sed universim de *censuris* Ecclesiasticis, quarum hactenus in diversis materiis frequens mentio incidit. Sit proinde

---

§. I.

De Censura in genere.

S U M M A R I A.

1. *Quid dicatur & sit censura?*
2. *Censura est spiritualis & medicinalis: nec fertur in perpetuum, excepta suspensione.*
3. *Censura non potest ferri nisi in Christianos baptizatos, & viatores.*
4. *Quomodo defuncti excommunicari vel ab excommunicatione absolvi possint?*
5. *Animabus in purgatorio conceduntur à S. Pontifice Indulgentiæ tantùm per modum suffragii.*
6. *Censura non potest ferri nisi pro delicto externo, & mortali.*
7. *Qualis contumacia & monitio ad inferendam censuram requiratur.*
8. *Quando censura ipso Iure infertur, nulla alia monitio necessaria est.*
9. *Pro sententia tamen declaratoria ferenda prærequiritur citatio illius, qui pro excommunicato v. g. est declarandus.*
10. *Ignorantia non tantùm facti, sed etiam Iuris & probabiliùs ipsius censuræ ab ejus incursione excusat.*
11. *Quæ sit differentia in effectu inter alias pœnas, seu irregularitatem, & inter censuras?*
12. *Ecclesiasticis Prælatis competit potestas ferendi censuras; non Laicis: nec de Iure inferioribus Iudicibus Ecclesiasticis, ut Archidiaconis, Archipresbyteris &c.*
13. *Abbates habent potestatem prædictam.*
14. *Prælatis confirmatis etsi non consecratis congruit potestas censuras ferendi.*
15. *Abbatissis illa potestas propriè non competit.*
16. *Censuræ privant bonis spiritualibus Ecclesiæ publicis, non privatis.*
17. *Si censura affectus se emendat censura tollitur, sed non sine absolutione.*
18. *Censura alia est Iuris, alia hominis: & quæ est Iuris, alia latæ, alia ferendæ sententiæ.*
19. *Quæ verba in jure importent censuram latæ vel ferendæ sententiæ.*
20. *Censura ab homine potest ferri vel generaliter, vel in specie in certas personas.*
21. *Censuræ extra statutum ordinarium pro futuris culpis*

culpis sunt de Iure probitæ.

22. *Censuræ generales ad finem revelationis cum quibus conditionibus fieri debeant.*
23. *Vicarius in arduis non veait nomine Episcopi, saltem si in Iure particula restrictiva apponatur.*
24. *Monitoria generalia quomodo ad revelandum vel deauntiandam obligent.*
25. *Revelationes inde secutæ non faciuat fidem ad inquisitionem criminalem: & de claasula monitoriis apponi solita.*
26. *Censuræ tres sunt species, Excommunicatio, Suspensio & Interdictum.*

1 CEnsura apud Romanos officium & dignitas Censorum, qui corrigendis civium moribus præerant, dicebatur: aliquando pro ipsa correctione, castigatione vel decreto illius Magistratus accipiebatur. Hinc etiam in Jure Canonico idem vocabulum receptum est ad significandam castigationem, punitionem & correctionem delinquentium. Potest autem definiri *censura* in genere, quòd sit pœna spiritualis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci per Ecclesiasticam potestatem quorundam bonorum spiritualium usus auferiur, donec à contumacia recedat. Ita colligitur ex omnibus DD. de *Censuris* Ecclesiasticis scribentibus, & habent singulæ hujus definitionis particulæ suas considerationes.

2 Dico I. *censuram* Ecclesiasticam esse *pœnam spiritualem*: quia non versatur principaliter circa bona temporalia, vel afflictionem corporis, sicut pœnæ temporales, sed circa privationem bonorum spiritualium, scilicet administrationis, vel perceptionis Sacramentorum, communicationis suffragiorum &c. ut ex dicendis apparebit. Non est tamen *censura* propriè pœna vindicativa sceleris jam patrati, quin potiùs pœna medicinalis intendens futuram correctionem delinquentis contumacis, *cap. 1. in princ. h. t. in 6.* Unde *censura* regulariter in perpetuum, vel ad certum tempus ferri non debet, sed ubi censuratus à contumacia resipuerit, & satisfactionem pro delicto obtulerit, absolvendus erit, *c. ex literis. 11. de Constitut.* Quod ordinariè verum est in *censura* excommunicationis & iterdicti; sed suspensio ab ordine vel beneficio nonnunquam per modum propriæ pœnæ vindicativæ, & ob culpas præteritas etiam non data ulteriori contumacia delinquentibus Clericis in perpetuum, vel ad tempus infligitur. *c. un. de Clerico venatore*, & tunc non retinent propriam naturam censurarum, sicut notavit Panor. *in c. sæpe contingit 44. de Appellat. n. 16.*

3 Dico II. censurandum debere esse *hominem baptizatum*: nam gentiles, qui nunquam per baptismum in Ecclesiam ingressi, ejusque subditi effecti sunt, & propterea etiam communicationem bonorum spiritualium, quibus per censuras privantur, cum Ecclesia non habent, censura non rectè afficiuntur, dicente Apostolo *1. ad Corinth. 5. v. 12. quid mihi est de iis, qui foris* (hoc est extra Ecclesiam) *sunt judicare? nam eos Deus judicabit.* Addunt prætereà DD. communiter, quòd homo censurandus debeat esse *viator*, id est inter vivos in hac mortali peregrinatione ad cœlestem patriam constitutus, proptereà concludunt, quòd in mortuos ceosura aliqua propriè dicta ferri non possit: mortui enim de jurisdictione Ecclesiæ subtracti sunt, & eorum causa Dei judicio reservatur: *neque de eo, qui in divino judicio constitutus est, nobis vas est aliud decernere præter id, in quo cum dies supremus invenerit*, inquit Pontifex in *c. 1. & 4. causa 24. q. 2.* & Gelasius Papa *in c. 2. ead. q. 2.* pro confirmatione adducit, quòd Christus *Matth. 16.* per illa verba: *quæcunque ligaveris super terram*, dederit quidem Petro potestatem ligandi super terram, scilicet vivos, non verò in terra, id est, mortuos.

Opponitur anrem contra hanc assertionem I. *c. ult. ead. causa 24. q. 2.* ubi probatur, quòd hæretici etiam post mortem valeant ab Ecclesia anathematizari. II. *c. à nobis. 28. h. t.* ubi decedens in excommunicatione, editis pœnitentiæ signis, permittitur etiam post mortem absolvi, & addit ibidem Pontifex, quòd in certis casibus à Canonibus denotatis ligasse legatur Ecclesia mortuos & solvisse. III. quòd Ecclesia concedat indulgentias pro animabus in purgatorio, adeoque jurisdictionem & potestatem clavium etiam in mortuos exerceat. 4

Verùm ob hæc argumenta, licèt ponderosa, non videtur recedendum à dictis, quod plurium authoritate confirmat Barb. *in d. c. à nobis. num. 4.* ℞. Igitur ad *primum*, illud anathema, quod hæreticis post mortem dicitur, non esse excommunicationem directam, quæ directè intendatur in animam mortui, utpote jam de jurisdictione Ecclesiæ subtractam, sed potiùs quandam execrationem vel excommunicationem tantùm impropriam & indirectam, quæ principaliter dirigatur ad ipsos fideles, qui prohibentur, ne cadaver defuncti hæretici sepulturæ Ecclesiasticæ mandent, vel pro ipso publicas preces offerant, aut certè nonnunquam per tale anathema declaratur, hæreticos jam in vivis excommunicationem à Jure latam incurrisse, & in ea decessisse &c. Ad *secundum* similiter dici potest, absolutionem, quæ decedentibus præmissis pœnitentiæ signis post mortem datur, non esse absolutionem directam, sed potiùs sublationem illius prohibitionis, ex qua talis excommunicatus non poterat Ecclesiasticæ sepulturæ mandari, & participare fidelium orationes; vel esse declarationem, quòd mortuus ob data pœnitentiæ signa coram Deo absolutus credatur. Ad *tertium*, communis est DD. sententia, quòd Pontifex animabus in purgatorio non det indulgentiam per modum jurisdictionis, 5
eas à pœnis absolvendo, sed tantùm per modum suffragij, exhibendo Deo satisfactionem ex communi thesauro meritorum Christi & Sanctorum, adjunctis precibus, ut eam satisfactionem ad liberationem animarum misericorditer acceptare dignetur, sicut in terminis & pro certo tradit Laym. *de Indulgentiis c. 7. a. 3.* ubi etiam subnectit illam disputationem, an tales Indulgentiæ infallibiliter liberent animas ex purgatorio, quæ cùm non sit nostri instituti, apud eundem authorem legi poterit.

Dico III. *Delinquenti & coatumaci*. Porrò delictum, ob quod censura infligitur, debet habere tria adjuncta: I quòd sit delictum *externum* aliquo opere externo demonstratum, & non sit merè in animo & cogitatione positum: quia judicium humanum fori externi (aliud est de foro sacramentali pœnitentiæ) non cognoscit de internis, & non imponit pœnam cogitationis. *c. cogitationis. 14. de Pœnit. dist. 1.* Unde licet hæretici incurrant excommunicationem ipso Iure, non tamen ille, qui hæresim solum in animo fovet, priusquam verbo vel opere extrinseco eandem manifestarit, & ita quidem, ut ab aliis proptereà de hæresi notatus fuerit, sicut superiùs in *Tit. de Hæreticis* pluribus explicavi. II. peccatum debet esse *mortale*, & non sufficit veniale: nam cùm censura sit ex maximis pœnis, debet esse commensurata delicto, *c. nemo Episcopor. 41. & seq. causa. 11. q. 3.* quare præsertim in censuris, quæ ipso Jure inferuntur, hoc notabile est, quòd sicut ob inadvertentiam, non sufficientem deliberationem, vel parvitatem materiæ nonnunquam potest aliquis à peccato mortali, ita etiam possit à censura excusari. III. Ut delictum habeat annexam contumaciam delinquentis: qui enim vult, vel à delicto resipiscere, vel pro eo Ecclesiæ per congruam pœnam, aut læsis per compensationem damni satisfacere a censura absolvi debet. Text. & Gloss. *in c. ex parte. 23. de V. S.* Pan. *in c.* 6

7 *qua fronte*. 25. *de Appellat. n.* 50. Unde ad valorem censuræ præsertim verò excommunicationis & interdicti requiritur ordinariè citatio legitima, & trina monitio præcedens cum intervallo dierum aliquot, ut censurandus sufficiens tempus habeat ad exhibendam satisfactionem, vel proponendam defensionem suam, *c. sacro* 48. *h. t. c. Romana*. 5. *c. statutum*. 13. & *c. constitutionem* 9. *ubi* Gl. & DD. *eod. tit. in* 6. Si tamen periculum in mora sit, una etiam monitio peremptoria cum competenti termino, quem qualitas causæ patitur, sufficit. arg. *l. contumacia*. 53. §. 1. *ff. de Re jud.* Et hoc si censura
8 ab *homine* seu judice feratur ab ipso *Iure*, & ipso *facto* incurratur, nulla quidem monitio judicis quoad incursionem talis censuræ requiritur: quia jus censuram imponens, cùm sit publicum, semper monere intelligitur, ne delictum illud habens pœnam censuræ committatur. *c. reprehensibilis*. 26. *de Appell.* Attamen si is, qui censu-
9 ram v. g. excommunicationis incurrisse dicitur, ab Episcopo vel Judice Ecclesiastico pro excommunicato declarandus, vel denuntiandus sit, priùs legitimè citandus erit, eique iusta defensio Jure naturæ omnibus concessa indulgenda, ut secundùm Juris ordinem appareat, an reverà ita peccaverit, ut meritò censuram incurrisse iudicari debeat; imò declarationem sine præcedenti citatione factam (nisi in planè notoriis, quæ nulla possunt tergiversatione celari) invalidam & irritam, docet Nav. *h. t. consilio* 9. *nu.* 4. per Text. & Gloss. *in Clem.* 3. *de Censib. & in Clem.* 2. *de Pœnis*.

10 Ulteriùs sicut ignorantia non affectata, nec omnino crassa & supina excusat à contemptu & contumacia, *l. si ignorans*. 50. *ff. Locati*, ita etiam excusat à censura non tantùm ignorantia *facti*, ut quia v. g. percutiens noctu Titium ignorasti esse Clericum, sed etiam *Iuris*, quia ignorasti legem vel prohibitionem sub pœna censurarum, *c. proposuisti*. 2. *circa finem dist.* 82. *c.* 2. *de Constitut. in* 6. Sylvest. *verbo ignorantia n.* 14. Existimat quidem Cov. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in* 6. *p.* 1. §. 10. *n.* 9. non evitari censuram, si aliquis sciat actum, quem egit, esse prohibitum, licet *ignoret* censuram esse annexam, prout de Jure Civili malefici puniuntur ordinaria pena legis, v. g. latrones rota, fures laqueo &c. quamvis ob ruditatem ignoraverint tam gravem penam delicto esse constitutam. Accedit quòd mutilans vel occidens irregularitatem incurrat, quamvis Jus irregularitatis ignoret.

11 Nihilominus contraria sententia probabilior videtur cum Sylvestro *dict. nnu.* 14. & Nav. *in Manuali confessariorum*. *c.* 27. *nu.* 274. nam propter solum peccatum, & inobedientiam contra legem divinam vel naturalem nulla incurritur censura, nisi simul concurrat inobedientia erga Ecclesiam, quæ tali peccato censuram apposuit, ut satis probatur ex *d. c. proposuisti*. *dist.* 82. ubi licet Clericis, jure divino incontinentia prohibita sit, non tamen dicuntur censuram incurrere, antequam habeant notitiam alicujus legis Ecclesiasticæ censuram inferentis. Item in *c.* 2. *de Constit. in* 6. dicitur, sententiis per statuta quorumcunq; Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes, quod utique de ignorantibus ipsam censuram intelligendum est, cùm causa, ob quam censura infertur, sit peccatum mortale Jure divino aut naturali prohibitum, quod illicitum esse omnibus facile cognitum est, atqui ignorans censuram quamvis sit inobediens erga Deum, non tamen est inobediens erga Ecclesiam, arg. *d. l. contumacia*. *ff. de Re judicata*. Licet verò Gloss. *in d. c.* 2. *in verbo statuta*: advertat, hoc tantùm procedere in censuris, quæ per statuta particularia Episcoporum infliguntur, non verò quæ per S. Pontificem: idem tamen etiam circa Jus commune dici poterit: quia etiam hìc ignorantia ab inobedientia erga Ecclesiam excusat, & quamvis ignorantia Juris non excuset, quoad invaliditatem actuum & contractuum, qui contra jura fiunt, excusat tamen plerumque à pœna præsertim simpliciores item fœminas, minorennes, milites, *l. cùm de indebito*. 25. §. 1. *ff. de Probat.* & etiam alios, quando ignorantia non est crassa & affectata, ut si censuræ in Bullis, vel *Corpore Iuris* contentæ à locorum Ordinariis non publicentur, vel usu non observentur, neque enim cujuslibet eadem est professio, ut *Corpus Iuris* & Bullas legat & examinet. Confirmatur etiam ex eo, quòd Pontifex in *eod. cap.* 2. principaliter cupiat animarum periculis obviare, & conscientiæ favere, sicut ex principio textus apparet, sed hæc ratio periculi animarum, & favoris conscientiæ æquè subest in censuris latis à Jure communi, quàm à particularibus statutis, ergo idem utrobique Jus servandum erit. Quare non obstant contraria: nam diversa est ratio circa penas propriè dictas vindicativas in foro civili maleficis imponi solitas, & circa censuras: illę præcisè propter inobedientiam erga Deum, & vindictam sceleris infliguntur, istæ verò cùm sint potiùs penæ medicinales ab Ecclesia prescripte, aliquam etiam contumaciam & inobedientiam saltem interpretativam erga ipsam Ecclesiam supponunt. Deinde quod attinet ad irregularitatem, illa etiam propterea ab ignorante incurritur, quia non est censura propriè dicta, sed vel maculæ macula & defectus lenitatis, ut in homicidio vel bigamia, ad quam maculam contrahendam nulla requiritur irregularitatis scientia, vel pena propria & vindicativa, ut in eo, qui censuris illigatus in divino officio ministraverit.

Dico IV. *Per Ecclesiasticam potestatem*: quo nomine 12 (exclusis Laicis quibus non traditę claves Ecclesiæ, nec illis competit Ecclesiastica & spiritualia tractare, *c. decernimus* 2. *de Iudic.*.) intelliguntur Prælati Ecclesiastici ordinariam jurisdictionem habentes, & quidem secundùm Innoc. *in cap. Archidiacono*. 5. *de Offic. Archidiac.* omnibus omninò etiam inferioribus judicibus Ecclesiasticis, ut Archidiaconis & Archipresbyteris sive Decanis jus ferendi censuras conceditur per *c.* 3. *de Offic. Iud. ordin.* Mihi semper probabilis & consuetudini, quæ est optima legum interpres, *l. si de interpretatione*. 37. *ff. de Leg.* conformius visum est, istis inferioribus judicibus, & Archidiaconis, Archipresbyterisque non competere potestatem ferendi censuras, nisi ex commissione Episcopi, vel speciali alicujus loci consuetudine hoc habeant, sicut de censura excommunicationis satis apertè probatur ex *d. c. Archidiacono*, ubi Pontifex dicit, de institutione Ecclesiastica non competere Archidiaconis potestatem ferendi sententiam, scilicet excommunicationis, ut ibidem cum Gloss. communiter explicant DD. ideoque dictum *c.* 3. *de Offic. ordin.* quod pro se allegat Innoc. rectè in eum sensum exponi potest, ut procedat supposita commissione Episcopi, vel consuetudine in contrarium: consuetudo enim aliquando dat jurisdictionem aliàs de Jure non competentem *c. dilecti*. 4. *de Arbitris*: prout etiam in *Lib. I. in Tit. de Offic. Archipresb.* tradidi. Abbates verò Monasteriorum, sicut majores 13 Archidiaconis & Archipresbyteris Prælati in statu Ecclesiastico censentur, ita etiam major jurisdictio in suos Religiosos eis adscribitur, ita ut censuras rectè ferre possint; quod non tantùm ex regulis singulorum Ordinum constat, sed etiam Jurę communi confirmatum est. *c. cùm in Ecclesiis*. 10. *de Majorit. & obed.: cap. sicut tuis*. 33. *ubi* Gloss. *in verbo. anathematis. de Simonia. c. ea quæ*. 8. *de Statu Monach.*

Præterea non requitur, ut Episcopi vel Prælati, 14 quibus de Jure ratione officii vel dignitatis jurisdictio ferendi censuras congruit, sint consecrati vel Sacerdotes, dummodò sint ritè electi & confirmati: quia communiter & verè Scriptores Ecclesiastici cum divo Thoma. *in* 4 *Sent. dist.* 18. *q.* 2. *a.* 2. duplices *claves Ecclesiæ* ad ligandum & solvendum assignant, nimirùm *claves Ordinis*, quæ in foro pœnitentiali dantur Sacerdotibus, & *claves Iurisdictionis*, quæ extra Sacramentum Pœnitentiæ pro recta Ecclesiæ & subditorum gubernatione

tione tanquam gladius spiritualis Ecclesiarum Prælatis
25 conceduntur.

Sed quid de Abbatissis dicendum, anne censuras in suas moniales vel alios subditos pronuntiare valeant? Pro affirmativa facit textus in *cap. dilecta*. 12. *de Maiori & obedient.* ubi dicitur, quòd Abbatissa suas Canonicas & Clericos etiam suæ jurisdictioni subjectos possit ab officio beneficioque suspendere. Verùm contrarium tenendum est, authoritate, *c. nova*. 10. *de Pœnit. & remiss.* ubi Pontifex fœminas *Clavium Ecclesiasticarum* incapaces esse declarat. *Licet enim*, inquit. *B. V. Maria dignior & excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves Regni cœlorum commisit*. hinc etiam in eodem *c. dilecta*, dicitur, Abbatissam excommunicare non posse, quòd verò ibidem adjungitur, de suspensione ab officio & beneficio, explicandum est cum Panorm. illam suspensionem non fuisse censuram propriè dictam, cujus trasgressio irregularitatem inducat; sed tantùm subtractionem fructuum, & probibitionem celebrandi, quam in aliqua Capella sibi in pleno jure subjecta Clericis illam capellam pro benefi-
26 cio obtinentibus Abbatissa fecit.

Dico V. Per censuras auferri censurato *usum spiritualium quorundam bonorum*. Pro cujus intellectu præmittendum, *bona spiritualia* quædam esse *publica*, quæ in dispensatione & explicatione Ecclesiæ consistunt, uti sunt Sacramentorum administratio, & perceptio, spiritualis jurisdictio, beneficia Ecclesiastica, item suffragia, & satisfactiones, quæ pro omnibus fidelibus tanquam uno corpore in Christo *ad Ephes.* 4. ab Ecclesia offeruntur, ita ut orationes, Sacramenta & alia merita, quia opera, quæ fiunt ab omnibus, prosint singulis de Ecclesia sintque inter eos communia: Quæ *Sanctorum Communio* in symbolo fidei appellatur ut pluribus explicat Catechismus Romanus Pij V. *de symbolo fidei*, *p.* 3. *c.* 3. Hæc erga bona spiritualia, cùm sint in dispensatione, & applicatione Ecclesiæ, illis privantur, qui censura afficiuntur, pro diversitate tamen censuratum: quia non idem est cujuslibet censuræ effectus, ut inferius de censuris in specie dicemus. Alia verò *bona spiritualia* sunt *privata* & propria cujuscunque, ut sunt dona gratiæ, fides, spes, charitas, aliæque virtutes & pia opera quatenus præcisè ipsam personam & animam operantis concernunt, atque his Ecclesia neminem privare potest, quin quacunque censura ligatus hujusmodi virtutes coram Deo meritoriè ad impetrandam remissionem peccatorum suorum operari possit, quamvis fortasse ob censuram communibus Ecclesiæ suffragiis privetur.

27 Dico VI & ultimò *donec à contumacia recedat*: est enim ut in superioribus exposui, censura pœna *medicinalis*, non tam ad vindictam sceleris, quàm correctionem delinquentis intenta, & ideò regulariter non est eis neganda absolutio, ubi censuratus à contumacia recedit, & se corrigere paratus est. Ipso Jure tamen & citra absolutionem non tollitur censura, licet censuratus recesserit. *c. cùm desideres*. 15. *h. t.* nisi ille, qui censuram tulit, expressè addiderit hanc conditionem, ut quàm primùm censuratus à contumacia recesserit, & integram satisfactionem præstiterit, ipso facto liber, & absolutus habeatur, quæ forma censuræ in usu quidem non est, valida tamen probatur à Covar. *in Relect. d. c. alma mater p.* 1. §. 11. *n.* 5. à quonam autem & qualiter præstetur absolutio à censuris inferiùs in *fine huius tit.*
28 tractemus.

Cæterùm dividitur censura in communi, quòd alia sit lata à *Iure*, quæ scilicet in Canone, vel statuto aliquo continetur, alia sit lata ab *homine*, idest Judice Ecclesiastico, sive ut breviùs dicam, alia censura sit *Iuris*, alia *hominis*. Censura *Iuris* sive *Canonis* rursus subdividitur, , quòd alia sit *latæ*, *alia ferendæ* sententiæ, hoc est, quòd alia *ipso facto* incurratur, alia primùm à Judice Ecclesiastico ex præscripto tamen Juris infligatur. Verba censuram *latæ sententiæ* importantia hæc
communiter assignantur *excommunicatum aut suspensum*, 19
probibemus sub excommunicatione ipso Iure vel ipso facto incurrenda &c. *Ferendæ* autem *sententiæ* verba talia censentur: *qui hoc fecerit, excommunicetur, ab officio suspendatur &c.* quòd si dubia sint verba, ea in mitiorem partem interpretari convenit *arg. l. pen. ff. de Pœnis*. *c.* 49. *de R. I. in* 6. ita ut potiùs *ferendæ*, quàm *latæ* sententiæ censuram indicare judicentur, cujusmodi verba ambigua sunt: *probibemus sub interminatione excommunicationis*, *sub pœna suspensionis*, *anathema sit &c.* nisi ex contextu verborum, vel qualitate materiæ, aut aliis Canonibus constet de mente legislatoris, quòd per talia verba voluerit censuram *latæ* sententiæ denotare prout in Concilio Trid. in hæreticos eorumque errores sæpiùs *anathema* dicitur, quod de censura latæ sententiæ intelligendum esse, satis ex aliis juris locis ut toto tit. *de*
Hæreticis & *ex Bulla Cœnæ Domini* apparet. Censura *ho-* 20
minis etiam subdividitur in eam, quæ alicui certæ personæ nominatim, & in specie infligitur, & in eam, quæ per generalem sententiam indeterminatè profertur, tales generales sententiæ olim quandoque imponebantur pro futuris culpis, ut si quis furtum fecerit, excommunicatus sit, vel etiam pro culpis jam præteritis, si satisfactio pro iis intra certum tempus non esset secura. Verùm *in c. Romana*. 5. §. *caveant*. *h. t. in* 6. pro-
hibentur censuræ & sententiæ (intellige extra Cano- 21
nem, & statutum ordinarium) quæ pro futuris culpis, vel pro omissa satisfactione culpæ præteritæ imponuntur: nisi offensa vel mora in satisfaciendo non tantùm timeatur, sed etiam post monitionem præmissam & præfixum satisfactionis terminum actualiter commissa sit, textus *in d. c. Romana juncta* Gloss. *in verbo offensa*.

Solent quoque à nonnullis judicibus Ecclesiasticis 22
sententiæ generales proferri *ad finem revelationis*, ut vocant, pro rebus deperditis vel subtractis contra eos, qui rem deperditam inventam non restituunt, vel scientes injustum rei alienæ detentorem non indicant. Istæ sententiæ aliquot conditiones requirunt. I. Ut fiant monitionibus præmissis, per quas detentor vel inventor rei alienæ constituatur in vera & actuali contumacia. Trid. *Sess.* 25. *de Reform. c.* 3. ibi: *quæ sint monitionibus præmissis &c.* II. Ut ferantur tantùm ab Episcopo, non ab inferioribus Prælatis. Trid. *d. loc.* an autem Vicarius Episcopi virtute generalis mandati possit talia monitoria & censuras concedere, pro utraque parte DD. & Cardinalium declarationes refert Barb. *de Officio Episcopi allegat.* 96. *n.* 6. & 7. Sed cùm in materia gravi & tangente conscientiam versemur, mihi videtur tu-
tior via esse tenenda, ut Vicarius Episcopi sine specia- 23
li mandato tales censuras non debeat proferre: nam Concilii Trid. formalia sunt, ut à nemine prorsus præterquam ab Episcopo decernantur; & quamvis nomine Episcopi regulariter etiam veniat Vicarius, id tamen non semper procedit in negotiis magis arduis, præsertim ubi jura meminerint Episcopi cum aliqua particula restrictiva, ut *ab Episcopo tantùm* vel *à nemine prorsus, quàm ab Episcopo &c.* III. requiritur, ut talia monitorialia vel censuræ non dentur nisi in subsidium ordinariæ executionis realis, propterea si alia via constare possit de injusto rei alienæ detentore, vel res ipsa recuperari, abstinendum erit à censuris, Trid. *ibid. d. c.* 3. IV. Res, pro quibus monitoria conceduntur, non debent esse exigui momenti, quia censura non nisi ex gravi causa ferenda est. Quanta autem debeat esse summa ablata vel deperdita arbitrio Episcopi relinquitur. Refert Riccius *in Praxi aurea p.* 1. *resolut.* 250. de stylo Curiæ Romanæ non concedi monitoria cum censuris nisi summa sit saltem 50. aureorum.

Cæterùm autem hęc monitoria non obligant ad 24
revelandum vel denuntiandum, qui circa suam aut suo-

rum (contra quos testimonium dicere non cogitur, uti sunt proximi consanguinei, de quibus in *Lib. II. in Tit. de Testibus* dictum) infamiam id facere non possunt; quamvis si rem alienam ipsi non detineant, alio honesto modo, quo fieri potest, scilicet clam vel per tertium restituere teneantur: nec etiam illi ad revelandum obligantur, qui rem non certò sciunt, & saltem
25 per unum contestem probare nequeunt, vel qui jure compensationis rem sine alterius injuria detinent. Et demum tales revelationes non faciunt fidem in ordine ad inquisitionem, vel pœnam criminalem contra denuntiatum, unde usus obtinuit, ut monitoriis inferatur clausula: *nolumus autem, quod ex revelatione huiusmodi; si eam fieri contingat, nisi pro civili interesse & civiliter tantùm agi possit: alias revelatio ipsa neque in iudicio, neque extra fidem faciat:* prout hæc & plura alia, si quandoque casus evenerit, in hac materia legi poterunt apud Barb. *cit. allegat.* 96. & Ricc. *d. loc. resolut.* 244. *& seqq.*

26 In specie dividitur censura in excommunicationem, suspensionem & interdictum, *c. quærenti* 20. *de Verb. significat.* irregularitas verò & depositio propriè vel censuræ non sunt, sed vel pœnæ vindicativæ non medicinales, vel defectus aut inhabilitates ad ordines suscipiendos, uti est irregularitas, quæ ex defectu corporis, vel legitimorum natalium provenit, hinc etiam habens facultatem absolvendi à censuris, non potest absolvere ab irregularitate vel depositione, quæ dispensationem requirunt.

Cessatio à divinis (de qua inferiùs, ubi de interdicto agemus) factum potiùs est illorum, qui à divinis cessant, quàm quòd sententiam juris & Judicis contineat, & ideò etiam censura non est, neque qui eam violat, irregularitatem incurrit, quam tamen incurrit censuras propriè dictas transgrediens, *c. 1. de Sententia & re judicata in 6.*

---

§. II.

De Excommunicatione & ejus Effectu.

SUMMARIA.

27. *Quid sit excommunicatio?*
28. *Anathema & excommunicatio quomodo differant vel conveniant.*
29. *Excommunicatio dividitur in majorem & minorem: sed nomine excommunicationis simpliciter prolato intelligitur regulariter major.*
30. *Forma & requisita excommunicationis, & quod debeat in scriptis ac cum causæ expressione ferri.*
31. *Excommunicatus debet esse de jurisdictione & territorio excommunicantis.*
32. *Si excommunicatio non feratur per modum statuti, sed sententiæ particularis, potest ligare subditum etiam extra territorium constitutum.*
33. *Sententia cum executione quomodo ferri possit extra territorium?*
34. *Peregrini an ligentur censuris pro aliquo delicto latis?*
35. *Possunt leges in aliquo loco ex aliqua causa ferri, quæ etiam peregrinos sub censura comprehendant.*
36. *Regulariter tamen huiusmodi censuris non censentur obligari peregrini.*
37. *Communicantes excommunicari non possunt.*
38. *Effectus primarius excommunicationis est, quòd privet communione Ecclesiæ & distinguitur triplex communio.*
39. *Merè interna communione excommunicatio non privat: benè externa.*
40. *Excommunicatus non potest esse Iudex, Notarius, Advocatus, &c. nisi excommunicatio sit occulta.*
41. *Ut possit esse testis, solet quandoque priùs ad cautelam absolvi.*
42. *Etsi non possit agere, potest se tamen in judicio defendere: sed non reconvenire.*
43. *Excommunicatus potest etiam exceptionem compensationis in judicio opponere.*
44. *Excommunicationis exceptio in qualibet parte litis, & post sententiam contra executionem opponi potest: Et si notoria sit, à Iudice ex officio excommunicatus repelli potest.*
45. *Excommunicatus pro absolutione impetranda potest agere, vel appellare, debet tamen saltem ad cautelam priùs absolvi.*
46. *Quid sit hæc cautela, ad quam datur absolutio?*
47. *Omnis etiam civilis Communio excommunicato negatur: & quæ hujus Communionis nomine intelligantur?*
48. *Quibus casibus Communio cum excommunicato sit licita & quid de causa utilitatis.*
49. *Metus gravis licitam facit Communicationem.*
50. *Excommunicatus publicus publicè debet vitari, privatus privatim.*
51. *Tantùm illi majorem excommunicationem incurrunt, qui communicant cum excommunicato in crimine.*
52. *Frequenter communicantes sine causa possunt, prævia monitione per sententiam excommunicari.*
53. *Post extravagant. Martini V. tantùm 2. casibus communio cum excommunicato extra crimen prohibetur.*
54. *Dicta Constitutio ipsis excommunicatis suspensis vel interdictis nullum favorem præstat: unde ipsi Communioni ultrò se ingerere non possunt.*
55. *Excommunicati tolerati pro favore fidelium retinent exercitium iurisdictionis.*
56. *Constitutio Concilii Constantiensis præfertur in hac materia Constitutioni Concilii Basiliensis.*
57. *Excommunicatus privatur usu activo & passivo Sacramentorum.*
58. *Clerici scienter communicantes cum excommunicato in Divinis Officiis, etiam maiorem excommunicationem incurrunt.*
59. *Excommunicatus privatim tenetur orare Horas Canonicas.*
60. *Excommunicatio reddit inhabilem ad beneficia: non autem privat obtentis.*
61. *Fructus beneficii amittit excommunicatus non ipso jure, sed privari potest per Iudicem.*
62. *Extravant. Martini V. etiam locum habet in participatione Sacramentorum: & quomodo hoc procedat?*
63. *Sine ulla necessitate vel ulla utilitate speciali ab excommunicato non licet petere administrationem Sacramenti.*
64. *Excommunicati etiam tolerati nullo modo se ultro possunt ingerere Sacramentorum administrationi: & contra faciendo fiunt irregulares, ut nu. 68.*
65. *Qui in censura celebrat vel ministrat in Divinis, fit irregularis.*
66. *Ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur actus Ordinis, & scientia censuræ.*

67. Excu-

67. *Excusatus à culpa excusatur etiam ab hac irregularitate.*
68. *Clericus non requisitus si ultrò se ingesserit Divinis Officiis contrahit irregularitatem.*
69. *Minor Excommunicatio tantùm privat usu passivo Sacramentorum.*
70. *Reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam.*
71. *Hodiè tantùm incurritur propter Communionem cum excommunicato: etsi olim etiam per sententiam inferretur.*
72. *Ab eas quis absolvat?*

27 E*Xcommunicatio* est censura Ecclesiastica, per quam homo Christianus à Communione Ecclesiæ separatur. Hæc censura inducta in Ecclesiam creditur tum ex potestate ligandi Ecclesiasticis Prælatis à Christo tradita, tum ex illis verbis *Matth. 18 V. 17. si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, &c.* tum etiam ex facto Apostoli, qui *1. ad Timoth. 1. in fine*, quosdam incorrigibiles Sathanæ tradidit: quem locum de excommunicatione interpretatus Divus Augustin. in *c. omnis. 32. causa 11. q. 3. quia extra Ecclesiam*, inquit, *diabolus est, sicut in Ecclesia Christus: ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab Ecclesiæ Communione removetur.*

28 Censura *Excommunicationis* etiam alio nomine sæpiùs in Jure *Anathema* dicitur: *Anathema* enim græcè in genere significat separationem & divisionem à reliquis rebus; aliquando causa honoris, prout Anathema dicuntur Divorum dona, quæ in templis suspenduntur; aliquando & frequentiùs causa execrationis & damnationis, prout hæreses & hæretici, aliique peccatores incorrigibiles ab Ecclesia anathematizantur &c. Interim licèt *Excommunicatio* & *Anathema* essentialiter non differant, differunt tamen quoad solemnitatem: nam *Excommunicatio* sola sententia Judicis Ecclesiastici in scriptis concepta profertur, *c. 1. hoc tit. in 6. Anathema* etiam cum quibusdam cæremoniis ad terrorem aliorum peragitur, quales cæremoniæ præscribuntur in *c. debent 106. causa 11. q. 3.* ut 12. Presbyteri Episcopum circumstent, & post latam anathematis sententiam lucernas ardentes, quas in manibus tenent, humi projiciant, & pedibus conculcent; cui solemnitati aliæ quoque maledictiones & execrationes verbales addi solent, quas quoad effectum plùs operari, quàm simplicem excommunicationem censet Covar. *in Relect. ca. alma Mater hoc tit. in 6. p. 1. §. 6 num. 8.* & colligitur ex *c. nemo Episcoporum dict. causa 11. q. 3.* hinc etiam est, quòd in *c. cùm non ab homine. 10. de Judiciis*, contumax contra Ecclesiam primùm excommunicari, deinde verò crescente contumacia anathemate puniri jubeatur.

29 Dividitur communicatio in *majorem*, quæ simpliciter separat à communione fidelium, & in *minorem*, quæ tantùm separat secundùm aliquid, nimirum à Sacramentorum perceptione, non autem ab alia communione fidelium, aut Ecclesiasticis suffragiis, ut inferiùs dicemus; si tamen in jure excommunicatio feratur, regulariter de *majore* non *minore* intelligendum est, nisi ex contextu verborum aliter de mente Legislatoris appareat, *c. si quem 59 h. t.*

30 Forma excommunicationis est, ut in primis fiat per talia verba, quæ sufficienter eam significent, nimirùm *te excommunico, à fidelium communione excludo*, & alia similia. Deinde ut feratur in scriptis, & quidem cum causæ expressione, quamvis in aliis sententiis judicialibus causa, quæ Judicem movit, non soleat sententiæ inseri, *cap. Sicut. 16. de Sentent. & re judicata.* Et demùm ut exemplum hujus scripturæ tradatur excommunicato intra mensem, si tamen excommunicator fuerit requisitus, *dict. cap. 1. hoc tit. in 6.* Cætera quoque requisita in priori. *§. de Censuris in genere* enumerata, ut monitiones præcedentes, culpæ gravitas & contumacia etiam huc pertinent.

Præterea is in quem excommunicatio fertur, debet esse subditus excommunicanti quoad spiritualem 31
Jurisdictionem: nam supra jurisdictionem suam, aut extra territorium Jus dicenti impunè non paretur. *L. ult. ff. de Jurisdictione.* Dico autem, *extra territorium*, ideò si Episcopus statutum vel sententiam generalem proferat, ut omnes, qui furtum vel aliud grave delictum commiserint, excommunicati sint: hæc censura non afficiet etiam proprios subditos Episcopi, si extra Diœcesim ejus vel territorium tale delictum perpetraverint, *c. 2. de Constitut. in 6.* Aliud autem est, si excom- 32
municatio non feratur per modum statuti, sed per modum sententiæ particularis in certam & determinatam personam particularem contumacem, quæ aliàs ratione domicilii quoad spiritualia subdita est Episcopo, quamvis hic & nunc extra Diœcesim commoretur: talis enim si priùs legitimè de ejus contumacia in parendo & comparendo constet, etiam absens excommunicari rectè poterit per tradita à Panor. *in c. ult. de Foro competenti. num. 42.* Ratio differentiæ inter statutum & sententiam particularem hæc assignari potest, quòd statutum cohæreat loco *d. c. 2.* sententia verò constringat personam subditi, quatenus etiam extra territorium subditus est. *c. ex tuæ. 11. §. 1. de Clericis non resident. c. tuæ 3. Ut lite non contestata.*

Oppones, sententia cum executione non potest 33
ferri in alieno territorio sine requisitione & licentia Judicis illius territorii, *c. postulasti. 14. de Foro compet.* sed excommunicatio est sententia cum executione, quæ statim privat excommunicatum communionem fidelium Sacramentis, & Ecclesiæ suffragiis, ergo in alieno territoritorio fieri non potest. ℞. Ad majorem, illam tantùm executionem prohiberi in alieno territorio, quæ factum hominis requirit in eodem territorio peragendum, & versatur circa res externas visibiles, ut si quis in alieno territorio personaliter capi, vel bonis temporalibus privari deberet, non autem per illam, quæ fit sine facto hominis per ipsam legem, & in rebus invisibilibus, ut est excommunicatio, per hanc enim non turbatur aliena jurisdictio, sicut per priorem, prout similis instantia etiam est de infamia, qua absens contumax per ordinarium suum judicem rectè notari potest, si ita qualitas delicti postulet.

Alia est difficultas, an generali statuto alicujus
Diœcesis, quod certum aliquod delictum sub excom- 34
municatione *latæ sententiæ* prohibet, obligentur etiam peregrini & forenses, qui ibi transeunt, & tale delictum committunt.

Pro affirmativa facit, quòd ratione delicti aliquis efficiatur de Jurisdictione illius loci, ubi delinquit, quamvis de cætero alienigena sit, *c. ult. de Foro compet. l. 1. cum auth. qua in provincia. Cod. Ubi de criminibus agi oporteat*, sed omnes, qui sunt de jurisdictione Episcopi excommunicantis, incurrunt censuram per statutum ejus prolatam, si delictum sub excommunicatione prohibitum perpetrant, ergo, &c. Et ita docet Gloss. *in c. à nobis. 21. in verbo subditi h. t.* Econtra negativam docet Paulus Laym. *c. 4. n. 4.* per text. *d. cap. à nobis* ubi deciditur, quòd statutum ferens excommunicationem tantùm subditos obliget, peregrini autem licet ob delictum habeant locum in foro delicti, si contra Jus commune naturale aut Divinum delinquant, non tamen sunt propriè subditi illius loci, nec etiam particularibus locorum statutis, per quæ transeunt, regulariter obligantur. ℞. &

Dico I. si peregrini ignorent censuram, quamvis sciant actum, cui censura annexa est, per se esse prohibitum, excusantur à censura, quod est contra Gloss. *in d. c. à nobis*, probatur tamen *ex cap. 2. de Constitut. in 6.* & ijs, quæ in §. præcedenti de contumacia tradidimus.

Dico II. sicut in qualibet republica possunt 35

certæ leges ferri ob bonum commune alicujus loci, quæ etiam peregrinos comprehendant, uti sunt leges vectigalium, prohibitio de non extrahendo frumento, gestandis armis, aut vendendis prohibitis mercibus, &c. ita etiam nihil opponitur, quin Episcopus ex certa aliqua causa talem censuram statuere valeat, quæ etiam peregrinos perstringat, si eorum peccatum cedat in speciale scandalum, vel damnum suæ Diœcesis, prout in quibusdam locis sub excommunicatione prohibitum est, ne videntes thesaurum Ecclesiæ, aut celebres bibliothecas quidquam de rebus sacris, reliquiis Sanctorum, aut libris clam surripiant.

Dico III. regulariter & in dubio, quando non sa-
36 tis constat, an intentio vel causa fuerit in lege comprehendi peregrinos, eos juxta posteriorem sententiam probabiliter excusari posse à censura per text. *in d. cap. à nobis juncta Gloss. in c. qua contra. a. in verbo, peregrini. dist.* 8. Cùm enim leges accipi debeant de casibus dubitatis, *l.* t. *ff.* a. *ff. Ad Municipalem*, sanè nisi dict. *c à nobis*, intelligatur de peregrinis, sed potiùs juxta expositionem Glossæ *ibid.* de illis, qui prorsus sunt extra Diœcesin Episcopi, non fuisset ratio dubitandi, quia nemo Episcopus tam ignarus credendus est, ut putet se posse etiam in aliena Diœcesi leges & statuta ferre. Magis hæc declarari poterunt de iis, quæ in materia *de legibus & in Lib. I. Decretal. in tit. de Constitut.* circa peregrinos an & quatenus legibus locorum, quæ transeunt, teneantur, tradi solent.

Illud etiam hic adnotari potest, quòd Universi-
37 tates, Capitulum, Monasterium, vel Collegium quodcunque collectivè sumptum simul excommunicari non possit: sed illi nominatim & in specie, qui ex tali Collegio nocentes & rei fuerint, ne aliàs innoxii hac pœna excommunicationis, quæ est maxima in Ecclesia, afficiantur, *c. Romana.* 5. *h. t. in* 6. Interdictum autem in totam aliquam communitatem, terram, vel civitatem, licet ibidem plures innocentes sint, rectè proferri, inferiùs dicemus.

Effectus excommunicationis est generalis; quòd
38 privet excommunicatum communione fidelium. Hæc verò communio fidelium triplex à DD. assignatur merè interna, merè externa, & mixta. Merè interna communio est, qua fideles per fidem & charitatem inter se & cum Christo uniuntur, ac per istam unionem quilibet per privatam suam devotionem non tantùm pro seipso, sed etiam pro altero aliquid apud DEUM de congruo promereri potest juxta illud *Psalm.* 118. ℣. 63. *particeps ego sum omnium timentium te, &c.* & illud *Genes.* 18. ubi DEUS propter decem justos in civitate Sodoma voluit parcere aliis peccatoribus. Hac autem merè interna communione non privatur excommunicatus, quin abolita culpa peccati per contritionem etiam ante absolutionem pro se ipso apud DEUM promereri valeat, & alii fideles in privatis suis orationibus illius memores esse possint. Et licet publica sacrificia, vel col-
39 lectas nomine Ecclesię pro excommunicato offerre concessum non sit, quia communibus Ecclesiæ suffragiis privatus est, ex privata tamen & propria intentione non prohibetur Sacerdos in *memento* pro excommunicato orare, sicut docet Silvest. *in verbo Excommunicatio.* §. 1. *num.* 10. Merè externa communio consistit in communione fori judicialis, & alio externo fidelium commercio, colloquio & convictu.

Hinc I. excommunicatus non potest esse judex,
40 *c. ad probandum.* 24. *de Sent. & re judic.* quamvis autem hic textus tantùm de judice delegato & in causa Ecclesiastica loquatur, idem tamen generaliter de judicibus etiam sæcularibus communiter sentiunt DD. arg. *c. penult. causa* 15. *q.* 6. ubi subditi excommunicatorum, quamdiu in excommunicatione perstiterint, ab eorum obedientia, fidelitate & consequenter etiam jurisdictione absolvuntur, & quia judicis excommunicati jurisdictio suspenditur, ideo etiam, quæ vi jurisdictionis agit, irrita censentur, *d. c. ad probandum:* siquidem excommunicatio notoria sit, si verò occulta, & communi hominum opinione judex pro non excommunicato habeatur, acta ejus propter communem hominum errorem, qui non debent in re tam gravi decipi, sustinentur, Gloss. *in eod. c. ad probandum. verbo, innodatus.* Textus notabilis in *L. Barbarius. ff. de Officio prætoris.* II. excommunicatus non potest esse Notarius, & tabellio, & si de facto instrumentum fecerit post excommunicationem, illud rejiciendum est, nec fidem in judicio meretur. Zoes. *hoc tit. n.* 98.

III. excommunicatus non potest esse Advocatus, Procurator, vel testis pro altero, *c. decernimus.* 8. *h. t. in* 6. Ad testem tamen quod attinet, ne causa testium 41
defectu pereat, solet testis excommunicatus priùs *ad cautelam* absolvi, & ita ejus testimonium recipi, *c. veniens.* 38. *in fine de Testibus.* Gloss. *in dict. cap.* 8. *in verbo, testificando.*

IV. excommunicatus non potest etiam pro se ipso
agere in judicio *d. c. decernimus*, conveniri tamen tan- 42
quam reus & debitor in judicio, ibique se defendere rectè potest: tum ne propter excommunicationem reportet commodum, si creditoribus suis respondere vel satisfacere non teneretur; tum etiam quòd legitima defensio Jure naturę concessa non auferatur per excommunicationem, ideo etiam excommunicatus in judicio conventus suas exceptiones proponere, appellare, judicem suspectum dicere non prohibetur: reconvenire autem actorem super alia causa in eodem judicio non potest, quia reconventio non est exceptio, sed actio, *c. cùm inter.* 5. *de Except.*

An autem excommunicatus in judicio possit objicere exceptionem compensationis, si actor ex alia causa sibi aliquid debeat, dubitari potest ex eo, quòd excommunicatus non possit petere in judicio, sed tantùm se defendere, compensans verò censeatur petere, per text. in *L. si quis* 14. *juncta L. seq. ff. Rem ratam haberi.*
Probabilius tamen videtur cum Zoes. *h. t. nu.* 94. etiam 43
exceptionem compensationis ab excommunicato opponi posse, potest enim excommunicatus opponere exceptionem solutionis, & quamlibet aliam peremptoriam, *d. c.* 5. ergo etiam exceptionem compensationis, quia hæc etiam est peremptoria, & vim solutionis habet: *dedisse enim intelligendus est, qui compensavit*, ait Jurisconf. *in L. dedisse.* 76. *ff. de Verbor. signif. L. si debitor.* 4. *ff. Qui potiores sint in pignore. L.* 4. *Cod. de Compensat.* adeo ut etiam ei, qui juravit se soluturum, exceptionem tamen compensationis tribuat. Fach. *lib.* 1. *Controvers. cap.* 7. Non obstat textus *in allegat. LL.* quia ibidem non dicitur, quòd opponens compensationem censeatur actor in judicio, & per viam actionis petere, sed tantùm censeatur contravenire pacto *de non petendo*, si quod prius debitori fecisset.

Cæterùm excommunicationis exceptio, quam- 44
vis *dilatoria* tantùm sit, nihilominus in qualibet parte litis opponi potest, dummodo excipiens intra 8. dies excommunicationem probare valeat: imò si excommunicatio notoria sit, judex etiam ex officio, & adversario non petente excommunicatum repellere potest. *cap. exceptionem.* 12. *& cap.* 1. *de Except. in* 6. Si verò de excommunicatione oppositum non fuerit ante sententiam, valebunt quidem acta judicialia una cum sententia (nisi judex ipse excommunicatus fuisset, tunc enim defectu jurisdictionis sententia corrueret, per superiùs dicta) contra executionem talis etiam sententiæ adhuc excommunicatio objici, et ita ipsa executio impediri posset, *c.* 1. *de Except. in* 6.

Sed quid si excommunicatus velit pro sua absolu- 45
tione agere, et in illa causa, ob quam est excommunicatus? ℟. Nisi ipse excommunicator velit absolvere debitè ab

ab excommunicato requisitus, posse excommunicatum ad superiorem excommunicantis, scilicet Archiepiscopum, Legatum Pontificium, vel ad ipsum Pontificem appellare, qui superior debet appellantem excommunicatum absolvere *ad cautelam*, etiamsi excommunicator vel adversarius, ne absolvatur, se opponat; nisi excommunicator dicat, quòd pro manifesta offensa seu excessu tulerit excommunicationem: tunc enim ad probandam hanc manifestam offensam terminus octo dierum (vel alius pro distantia loci, quia hodie de stylo Curiarum omnes ferè termini sunt arbitrarij) conceditur, sique offensa manifesta probata fuerit, non erit danda absolutio, antequam excommunicatus emendam, sive satisfactionem præstiterit. Si verò dubia fuerit offensa, & aliquo modo excusabilis videatur, non erit absolutio *ad cautelam* deneganda, prout hujus rei decisiones sunt ad praxin valde notabiles in *c. qua fronte. 25. de Appellat. & c. per tuas. 40. h. t. & in c. 2. eod. tit. in 6.*

46 Porrò nomine *cautelæ* ad quam datur absolutio intelligitur illa cautio *de judicio sisti*, & *judicatum solvi*, quæ solet à litigantibus ad ingressum litis præstari secundùm Ecclesiæ cujuscunque consuetudinem, *d. c. per tuas*. de qua cautione etiam diximus in *Libro II in tit. de Iurejurando. in c. 2. in princ.* ubi aliquando hanc cautionem per fidejussores & pignora aliquando per juramentum præstari, aliquando prorsus omitti, ut in possessionibus immobilium bonorum tradidimus.

47 V. propter privationem communionis *merè externæ* prohibita est excommunicato cum fidelibus, & fidelibus cum excommunicato omnis humana politica & civilis communio vel societas, quæ fit per verba, signa, literas, commercia, cohabitationem vel amicitiæ signa, ut amplexus vel salutationes, quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, id est osculum vel collocutio, *Orare*, participatio in divinis, de qua inferius, *Vale*, salutatio vel familiaritas quæcunque juxta præceptum S. Joan. *epist.* 2. ibi: *nec Ave ei dixeritis, &c. Communio*, commercium vel contractus cum excommunicato; validos tamen esse tales contractus, quamvis non licitos docet Panorm. *in c. veritatis. 8. de Dolo & contumac. n. 35. Mensa*, cohabitatio in eadem Camera & convictus juxta illud Apostoli. *1. ad Corinth. 5. cum ejusmodi nec cibum sumere, &c.* sicut prædictum versiculum declarat Silvest. *in verbo excommunicatio. 5. n. 2.*

Sunt tamen aliqui casus excepti, in quibus *communio* merè *externa* cum excommunicatis permissa est, eosque Gloss. *in c. cùm desideres. 15. h. t.* & Silvester. *d. l. num.* 4. memoriæ causa hoc versiculo complectitur.

Utile, lex, humile, res ignorata necesse.

48 Itaque I. propter *utilitatem propriam* potest aliquis communicare cum excommunicato, exigendo ab illo debita, ne ex censura lucrum reportet. *c. si verò. 34. h. t.* Et quamvis aliqui DD. valde generaliter, & indifferenter utilitatem pro causa communionis allegent; Juri tamen conformius est, non nisi ex magna utilitate, quæ sit conjuncta cum aliqua necessitate communionem permissam esse, ut in subsidio corporali vel spirituali, quo aliquis indiget, nec ab alio, quàm excommunicato facilè habere potest: vel si ad illam utilitatem excommunicatus jam prius ex contractu, vel alia causa obligatus fuerit: aliàs enim gratis fuissent interdicta cõmercia cum excommunicatis, & prætextu *utilitatis* tota prohibitio de non communicando cum excommunicatis facilè eluderetur, sicut etiam insinuat Silvester *dict. n. 4.* Propter utilitatem quoque spiritualem ipsius excommunicati cum eo communicare licet, ut si quis ei in his, quæ ad absolutionem vel saltem ipsius animæ pertinent, colloquatur, quamvis incidenter etiam alia extranea immisceat, *c. cum voluntate. 54 h. tit.* qua ratione etiam prædicatio Verbi Divini publica coram excommunicatis permittitur in *c. responso. 43. hoc tit.* II. *lex conjugalis* facit, ut conjuges sibi invicem communicare possint, quamvis alteruter excommunicatus sit *c. quoniam multos. 103. causa 11. q. 3. & c. inter alia. 31. hoc tit.* III. *humile*, id est humilitas subjectionis, quem debent liberi erga parentes, servi erga Dominum, Religiosi erga Prælatum, Clerici erga Episcopum, facit, ut hi teneantur cum excommunicato superiore, sicut priùs eis licitum erat, communicare, dummodo cum istis non etiam communicent in ipso crimine, propter quod excommunicatio lata est, *dict. cap. quoniam multos. juncto c. inter alia. hoc tit.* IV. ignorantia, quæ non sit crassa & supina vel affectata, sive *Iuris* sit, ut quia aliquis ignorat legem prohibentem communionem, sive *facti*, ut quia ignorat censuram latam vel contractam esse. V. demum propter necessitatem excusatur, qui alimenta sua, aut quæcunque necessaria, quæ aliunde de facili habere non potest, ab excommunicato petit, vel ejus consortium evitare non potest, *d. c. si verè 34. h. tit.*

Utrum verò excusetur, qui cum excommunicato communicat ob solum timorem, diximus *in Lib. I. tit. De his, quæ vi, metusve causa fiunt.* ubi etiam responsum affirmativum dedimus, si metus ipse gravis sit, nisi simul communio cum excommunicato petatur in contemptum Ecclesiæ. Quod si nulla adsit communionis causa, vitandus est excommunicatus, etsi excommunicatio sit publica & notoria, evitari debet publicè: 50
privatim verò, si privatim tantùm fuerit cognita. *c. cùm non ab homine. 14. h. t.* Porrò qui sine justa causa cum excommunicato communicat, quamvis de jure antiquorum Canonum eandem cum excommunicato, scilicet majorem excommunicationem videatur incurrisse, per *c. excommunicatos. 17. cum seqq. causa. 11. q. 3.* postea tamen aliter constitutum & declaratum est per Pontifices, ut tantùm illi incurrant majorem excommunicationem, qui cum excommunicato com- 51
municant, sive participant *in crimine*, hoc est, qui ipsi consilium, auxilium vel favorem præstant in illo delicto, propter quod excommunicatus est: hujusque excommunicationis absolutio ad eum pertinet, qui alteram excommunicationem tulit, ob quam ista contracta fuit. *c. nuper. 29. & c. si concubinæ. 55. h. tit.* Alij verò qui cum excommunicato communicant extra crimen, ut in aliquo commercio, colloquio, vel convictu, *minorem* tantùm excommunicationem (quæ solùm privat *passivo* usu seu perceptione Sacramentorum non alia communione fidelium, ut inferius dicemus) contrahunt, & ex plurium sententia peccatum tantùm veniale committunt, nisi nimis frequens communio excommunicatum pertinaciorem redderet, quo casu etiam nonnunquam mortalis culpa committitur.

Potest etiam aliquando Episcopus eos, qui cum 52
excommunicato nimis frequenter communicant sine justa causa, vel quorum communicatio nociva & suspecta timetur, per specialem sententiam majori excommunicatione innodare, dummodo id faciat trina monitione, vel (si periculum in mora sit) una pro tribus cum intervallo aliquot dierum præmissa & insuper eos, qui monentur, nominatim facta ad valorem talis censuræ expressè requiritur *in c. statuimus. juncto. c. constitutionem. & c. statutum. h. t. in 6.*

Verùm hodie ob communicationem cum iis, qui excommunicationem *latis* incurrerunt, rariùs *minor* excommunicatio contrahitur: quia in Concilio Constantiensi *circa annum* 1414. facta est quædam *Constitutio*, postea à Martino V. edita (unde & *Extravagant*

gans Martini V. vocatur) & à Leone X. *in Concilio Lateranensi* confirmata, quæ incipit : *Ad evitandæ scandala &c.* ubi prohibitio non communicandi cum excommunicatis ex parte fidelium innocentium generaliter sublata est, exceptis duobus casibus: nimirùm *primò*, si excommunicatus publicè fuerit à suo Judice Ecclesiastico tanquam excommunicatus denuntiatus & proclamatus. *Secundò* si quis ob sacrilegam manuum injectionem in Clericum excommunicationem Canonis notoriè incurrerit, ut factum ejus nulla tergiversatione celari possit & nullo Juris suffragio excusari. In his ergo duobus casibus omnia illa locum habent, quæ hactenus de evitatione excommunicatorum diximus.

54 Additur verò in eadem constitutione : *per hoc autem non intendimus ipsos excommunicatos, suspensos vel interdictos in aliquo sublevare, vel quomodolibet eis suffragari*. Quare per hanc Constitutionem ipsi censurati directè nullam gratiam consequuntur, nec sine peccato ultrò se ingerere communioni possunt, aut actus jurisdictionis, si judices sint, exercere: nisi fuerint à fidelibus requisiti, in favorem quorum talis communicatio vel jurisdictionis exercitium cedat: quia major est prohibitio, ne excommunicati communicent cum fidelibus, quàm vice versa fideles cum excommunicatis. *cap. illud. 5. circa fin. de Clerico excommunicato ministrante*.

55 Cæterùm judex excommunicatus toleratus potest administrare partibus justitiam, dispensare, absolvere à censuris, & alia facere, quæ in commodum fidelium cedunt. Unde etiam dicendum est, judicem excommunicatum ante denuntiationem toleratum hodie retinere exercitium jurisdictionis pro commodo & favore fidelium innocentium; qua de re Suar. *de Censuris disp. 14. sect. 2.*

56 Attamen post Concilium *Constantiense* celebratum fuit eodem sæculo *circa annum* 1435. Concilium *Basiliense*, quod etiam permisit communicationem cum communicatis ante denuntiationem: excepit verò non tantùm percussores Clericorum, sicut Concilium Constantiense sed generaliter omnes, qui per evidentiam facti notoriam aliquam excommunicationem incurrissent. Ideoque non desunt, qui cum Sylvestro *verbo. Excommunicatio*. §. 5. *n.* 9 putent, hanc constitutionem *Basiliensem* tanquam Jus posterius derogans priori universim circa omnes notorios excommunicatos, ut etiam hodie ante denunciationem evitari debeant, observandum esse. Nihilominus Constitutio *Constantiensis* magis inter DD. & generali consuetudine recepta est, utpote à Martino V. & Leone X. confirmata: cùm econtra acta Concilii *Basiliensis* à Sede Apostolica confirmata non sint, imò revocata ab Eugenio IV. exceptis paucis quibusdam Constitutionibus circa causas beneficiales à Nicolao V. approbatis, inter quas non est illa de vitandis excommunicatis notoriis, sicut etiam refert Laym. *de Excommunicatione. c. 4. n. 1.*

Mixta demùm, sive partim *externa* partim *interna* communicatio est, quæ in exterioribus actionibus, vel cæremoniis consistens interiorem ac spiritualem fructum ex propria institutione continet, quò spectat usus tam *activus* quàm *passivus*, id est, administratio & perceptio sacramentorum, Ecclesiæ suffragia, quæ in sacrificio, aliisve publicis officiis ad Deum pro universa Ecclesia funduntur, item satisfactiones Christi & Sanctorum, quæ ex communi Ecclesiæ thesauro per indulgentias fidelibus applicantur. Hac ergo commu-

57 nione etiam privatur excommunicatus, ut inprimis sacramenta suscipere, vel administrare sine peccato mortali non possit; valent tamen suscepta vel administrata, excepto sacramento Pœnitentiæ, quod ob censuram excommunicationis, nisi præmissa absolutione, invalidum redditur: nam respectu suscipientis quoad hoc Sacramentum est indispositio, quia non potest priùs a peccatis, quàm à censuris absolvi; respectu verò administrantis est defectus jurisdictionis, quæ eidem per censuram aufertur. In necessitate tamen vel mortis periculo administratio vel perceptio sacramentorum excommunicatis permissa est, quia hoc casu pia Mater Ecclesia, nolens mortem peccatoris, nullam censuram reservavit, quin à quolibet sacerdote etiam excommunicato, quibuslibet censuratis & peccatoribus absolutio sacramentalis licitè & validè impendi possit, Trid. *sess. 14. de Sacram. Pœnit. c. 7.* Deinde excommunicatus privatus omnibus Ecclesiæ suffragiis & indulgentiis, ut pro eo publicè orare; vel sacrificare non valeat. Imò cùm Missæ sacrificium aliaque Divina officia in Ecclesia celebrantur, excommunicatus interesse non debet, & si monitus non decesserit, nova excommunicatione Papæ reservata afficitur. *in Clement. gravis.* 2. *h. t.* potestque opera aliorum fidelium de Ecclesia violenter expelli, arg. *c. veniens.* 16. *h. t.* & Cle- 58
rici scienter recipientes excommunicatos ad Divina officia *majorem* excommunicationem incurrunt. *c. significavit* 18. *hoc t.* alii verò Laici simul in Ecclesia existentes, si excommunicatus exire nolit, vel expelli non possit, tenentur ab eo discedere, & sacerdos, qui necdum Canonem, Missæ incepit, Divinum officium intermittere : quia cum excommunicato in oratione communicare prohibitum est. *c. nuper.* 29. *& c. responso.* 43. *h. t.* non tamen sub pœna *majoris* excommunicationis, nisi in illo casu, quo Clerici scienter & voluntariè recipiunt excommunicatum ad Divinum Officium. Conciones verò audire, vel privatim in Ecclesia orare, quando non celebrantur Divina officia, nec alii fideles conveniunt ad communem orationem, non prohibetur excommunicatus. *dict. c. responso*. Quòd si
excommunicatus sit Clericus, qui ratione Ordinum 59
vel beneficii tenetur ad horas Canonicas, non deobligatur, quin eas etiam durante excommunicatione privatim persolvere teneatur, ne ex suo delicto commodum reportet. Panorm. *in c.* 2. *de Clerico excommunicato*. Suarez. *de Censuris disput.* 12. *sect.* 1. *&* 2.

Prætereà excommunicato hæc mixta & spiritualis 60
communicatio cum fidelibus, omneque Divinum Officium publicum ac exercitium Ecclesiastici muneris prohibitum est, ideo etiam ad omne beneficium inhabilis & incapax redditur, ut ejus præsentatio, institutio, electio, vel confirmatio ipso jure invalida censeatur, nec beneficium vel dignitatem tuta conscientia retinere possit. *c. postulasti.* 7. *& c. ult. de Clerico excommunicato.* Si verò excommunicatio post beneficium semel legitimè adeptum supervenerit, non propterea illo beneficio privatur excommunicatus. Licet autem fructus beneficiales tali excommunicato subtrahi possint, ut tantò magis ad satisfactionem & absolutionem 61
petendam urgeatur, *c. pastoralis.* 53. §. *verum. de Appellat.* probabiliùs tamen & verbis *cit. c. pastoralis.* conformius est, hos fructus non amitti ipso Jure propter solam censuram, sed primùm per sententiam judicis, sicut docet Gloss. *in d. §. verum. in V. subtrahantur.* nisi fructus specialiter dentur propter certum Officium Divinum vel Ministerium, quòd excommunicatus tempore excommunicationis per se, vel per alterum nequeat adimplere.

Quæres, an hodie per Concilium Constantiense 62
Extravagantem Martini V. circa istam mixtam communionem aliquid immutatum sit? ℞. Ex communi & recepta DD. sententia per *cit. Extrav.* non tantùm in profanis, sed etiam in spiritualibus concessam esse communicationem, cum excommunicatis qui denuntiati aut notorii Clericorum percussores non fuerint: ut proinde fideles etiam ab excommunicatis sacerdotibus

bus nondum denuntiatis sacram petere, & recipere possint. Quod tamen ita temperandum erit, ut procedat, si quis rationabiliter existimet & præsumat sacerdotem excommunicatum per contritionem à peccato recessisse, & paratum esse ad absolutionem petendam, quamvis eam necdum obtinuerit: aliàs enim, si quis sciat, vel moraliter credere & intelligere possit excommunicatum in contumacia & peccato persistere, non licebit extra casum necessitatis ab eo sacramenta petere, & ei ita occasionem ad sacrilegè ministrandum offerre &c. Volunt quoque non pauci DD. tunc demum rectè peti sacramenta ab excommunicato, si alius non adsit, nulla censura innodatus, qui æquè faciliter & utiliter administrare valeat, ut videre est apud Suar. *de Censur. disp.* 11. *sect.* 4. *n.* 10. & Sanch. *de Matr. lib.* 7. *disp.* 9. *n.* 7. Licèt verò ipse Sanch. *cit. loco. n.* 8. probabilius censeat, ex vi Constitutionis Constantiensis generaliter loquentis indifferenter sine qualibet necessitate ab excommunicatis peti posse sacramenta: prior
63 tamen sententia magis tuta & verior videtur, non quidem ex illa ratione, quam aliqui assignant, quòd petens sacramenta ab excommunicato cooperetur ipsius peccato, & ad peccatum invitet eum: quia negari potest suppositum, quòd excommunicatus administrando secramenta peccet, si priùs per contritionem se à culpa purgaverit, & à contumacia recesserit, fueritque à fidelibus requisitus, cùm ad requisitionem fidelium non denegetur excommunicatis in sacris & profanis cum iisdem fidelibus communio; non, inquam, hæc ratio convincens est, sed potiùs ratio indecentiæ, scandali & contemptus censurarum ordinariè consequens, si excommunicatis & ab Ecclesia præcisis sine omni necessitate ad cujuslibet requisitionem sacramentorum administratio concedatur: quod utique non fuit intentio Concilii Constantiensis. ita verò leges interpretandæ sunt, ut *non intentio verbis, sed verba intentioni inserviant, c. secundò requiris.* 41. *de Appellationibus. l. scire leges.* 17. *ff. de Legibus*. Interim ut ab excommunicato jure petantur sacramenta, non requiritur necessitas extrema, ut si quis moribundus petat baptismum, vel absolutionem, sed etiam communis, vel magna utilitas sufficit, maximè circa parochum, quia aliàs obligatus est ad sacramenta fidelibus administranda, ut si die festo parochiani missa carere deberent, si æger petat Eucharistiam.

64 Notanter autem semper dico, excommunicatos *non denuntiatos* communicare posse in spiritualibus cum fidelibus, si ab his fuerint requisiti; quia ut superiùs dictum, per Concilium Constantiense ipsis excommunicatis directè nulla gratia facta est, ideoque non requisiti sacramentorum administrationi, vel alteri fidelium communioni se nullatenus ingerere possunt, absque peccato gravi mortali, si de spiritualibus & administratione sacramentorum loquamur, nec beneficium aliquod Ecclesiasticum validè recipere, tametsi denuntiati non sint. *c. postulasti.* 7. *& ibi* Barb. *num.* 7. *de Clerico excommunicato*. Alia est quæstio, an & quando sacerdos vel Clericus excommunicatus celebrans vel ministrans in Divino Officio fiat irregularis, & quid hodie post Concilium Constantiense? ℞ De Jure Com-
65 muni Clericum excommunicatum, suspensum, vel interdictum, vel in loco interdicto celebrantem, vel in Divinis Officiis ministrantem contrahere irregularitatem, à qua non possit nisi per summum Pontificem absolvi, *c.* 1. *de Sent. & re judicata. in* 6. *cap. is qui,* 18. *h. t. in* 6. Et quamvis hi duo textus non loquantur in specie de censura excommunicationis, sed tantùm suspensionis, & interdicti, ac in tit. *de Clerico excommunicato*. excommunicati ministrantes, si incorrigibiles fuerint, per sententiam jubeantur deponi, & nihil ibi de irregularitate ipso jure contracta dicatur: nihilominus unanimis est omnium DD. sententia idem quod in suspensione & interdicto, multò magis in excommunicatione majore procedere, quia excommunicatio major in se complectitur suspensionem & interdictum personale, qui enim excommunicatus est, ab officio quoque spirituali hoc ipso suspensus & interdictus est, & semper gravior culpa reputatur excommunicatum ab Ecclesia præcisum, quàm suspensum ministrare. Idque satis confirmatur ex *c. si quis.* 7. *causa* 11. *q.* 3. & clariùs *ex c. ult. de Clerico excommunicato*. ubi Pontifex dicit, quòd ligatus minori excommunicatione, si celebret, non incurrat irregularitatem: ergo manifestè colligitur, aliud esse de celebrante in majore excommunicatione, quòd irregularitatem incurrat.

Dico autem, Clericum *celebrantem*, vel in Divi- 66
no Officio *ministrantem* fieri irregularem: quia tantùm actus ordinis sub hac pœna prohibiti sunt, non item actus Jurisdictionis, vel alij Ecclesiastici, quamvis etiam illi durante censura illicitè exerceantur. Non ergo erit irregularis Episcopus, qui excommunicatus beneficium confert, causas judiciales audit, &c. beneficiatus, qui fructus beneficij percipit, Parochus, qui matrimonio assistit absque solemni & sacerdotali benedictione; quia in matrimonio Parochus non requiritur tanquam Minister, sed tanquam testis excellens, Zoes. *ad tit. de Clerico excommunicato. n.* 16 Ex- 67
cusantur quoque ab irregularitate, quorum celebratio culpabilis non est: quia hæc irregularitas est pœna magna, quæ nonnisi ob gravem culpam infligenda; ut qui in casu necessitatis, & periculo mortis constitutis Sacramenta ministrat; qui censuram occultam habentes celebrationem sine infamia omittere nequeunt; qui censuram latam ignorant, & probabiliter etiam, qui de ea rationabiliter dubitant: nam licet in dubio tutior via sit tenenda, ut potius à celebratione abstinere deberet dubitans, non tamen pœna irregularitatis à Canonibus in illos lata, qui scienter post excommunicationem celebrant, videtur ad dubitantes extendenda, cùm pœnæ sint strictæ interpretationis, optimus textus in *c. illud.* 5. *de Clerico excommunicato*. Quòd si irregularitas contracta per celebrationem, vel ministrationem non fuerit notoria, sed occulta, hodie post Trident. *sess.* 24. *de Reformat. c.* 6. etiam Episcopo dispensatio conceditur.

Porrò post Concilium Constantiense, si Clericus 68
non requisitus ultrò se ingesserit Divinis Officiis, contrahit irregularitatem, sicut priùs; quia ut superiùs dictum, ipsis excommunicatis nulla gratia facta est. Secus autem si à fidelibus justa de causa requisitus fuerit: tunc enim extra culpam, consequenter & irregularitatis pœnam est. Si dubitaretur, an adfuerit sufficiens causa ad celebrationem, postquam celebrans fuit à fidelibus requisitus, crederem, eum probabiliter ab irregularitate excusari posse propter authoritatem Sanch. superiùs citati & aliorum asseclarum, qui solam requisitionem sine justa causa ad celebrationem & evitationem irregularitatis sufficere putant. Etenim ad præcavendum peccatum ab initio quidem tutior via tenenda est, post actum verò patratum ad minuendam pœnam favorabilior sententia nonnunquam est recipienda, teste Covar. *in princip. Relect. Clement. si furiosus de Homicidio. n.* 9.

Hactenus de principalioribus effectibus majoris 69
excommunicationis dictum. Minoris excommunicationis is effectus est præcipuus, quòd privet usu *passivo* Sacramentorum, & ea ligatus sine peccato (quod DD. communiter mortale censent tanquam contra prohibitionem in re gravi) non possit ante absolutionem aliquod Sacramentum percipere, neque matrimonium contrahere, quia & ipsum Sacramentum est. Usu autem *activo* seu collatione Sacramentorum minor excommunicatio directè non privat, neque irregularis

gularis efficitur, qui eadem ligatus celebrat, vel Sacramenta administrat. *c. ult. de Clerico excommunicato*. Quia tamen aliqua saltem irreverentia cens.tur, excommunicatione minori ligatum sine rationabili causa Sacramenta dispensare, priusquam absolutionem impetret, ideo propter hanc irreverentiam, quamvis non adeo magnum peccatum, saltem veniale committere conferentem Sacramenta, magis communiter DD. & Interpr. *dict. cap. fin.* concludunt per illa verba in *eodem c.* posita, peccar autem conferendo Sacramenta &c. Videantur cit. apud Barb. *in eod. cap. ult. n. 6.*

70 Ex hoc autem principaliori effectu minoris excommunicationis alius quasi subordinatus consequitur, quod nimirum hac censura ligatus non possit eligi vel assumi ad aliquam dignitatem, vel Ecclesiasticam præbendam: eò quòd beneficiati præsertim Sacerdotes debeant suscipere Sacramenta; talis autem excommunicatus fit à susceptione Sacramentorum remotus, ideoque scienter facta electio minore excommunicatione ligati de Jure irritanda est. Eligere tamen vel conferre beneficia non prohibetur: quia minor excommunicatio non privat communione fidelium vel jurisdictione. *d. c. ult. & c. de illa. 39. de Electione*. qua de re in *Lib. I. in tit. de Electione* tractari soler.

Cæterùm excommunicatio minor incurritur, si
71 quis in casu prohibito cum excommunicato scienter communicatir, ut dictum superiùs; Jure verò antiquorum Canonum minor excommunicatio etiam censebatur, quæ alicui per sententiam inferebatur quoad particulares tantùm quosdam effectus, & præsertim à communione altaris ad certum tempus removebatur. *c. ult. juncta Gloss. causa. 3. q. 4.*

Absolvere ab hac censura quoad forum inter-
72 num potest quivis legitimus Confessarius: quoad effectus fori externi & capacitatem electionis ac beneficiorum ordinatius Judex Ecclesiasticus. Plura de absolutione ab excommunicatione etiam ab ea, quæ ob percussionem Clerici incurritur & generaliter ab aliis censuris trademus inferiùs in *§. ult. h. tit.*

---

§. III.

De Suspensione & Interdicto.

S U M M A R I A.

73. *Quid sit suspensio?*
74. *Dividitur in suspeasionem ab officio & à beneficio, totalem & partialem.*
75. *Suspensio ab officio per se non contiaet Suspensionem à beneficio, & è contra, limitatur certis casibus, & si suspeasio sit perpetua.*
76. *Nec suspensus ab Ordine est suspensus à Iurisdictione.*
77. *Suspensus simpliciter ab Officio ab Ordine & Iurisdictione suspensus censetur.*
78. *Suspensus à benefic io percipiendo fructus non fit irregularis, sed tamen perdit beneficium.*
79. *Etsi in dubio Episcopus suspendens à beneficio, censeatur suspendere à beneficiis tantùm suæ diœcesis, potest tamen suspendere etiam à beneficiis alibi obtentis.*
80. *Clericus ab Ordine vel Officio suspensus ubique pro tali est habendus.*
81. *Quid sit interdictum Ecclesiasticum, & quomodo differat ab excommunicatioae?*
82. *Omnis definitio in Iure periculosa.*
83. *Interdictum aliud locale, aliud personale, & iterum aliud generale, aliud speciale, & quomodo differant?*
84. *Interdictum locale continet in se personale, quoad eos qui causam interdicto dederuat.*
85. *Interdicto populo non est interdictus Clerus vel è contra, & interdicto Clero non censentur interdicti religiosi.*
86. *Quomodo in interdicto locali possint comprehendi innocentes.*
87. *Innocens nonnunquam sentire possant damnum sine culpa, sed non sine causa.*
88. *Quare magis subinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra singulos.*
89. *Referuntur quidam casus, in quibus ferri solet Interdictum Ecclesiasticum.*
90. *Quomodo ipso Iure incurritur interdictum, requiritur tamen sententia declaratoria Iudicis Ecclesiastici.*
91. *In causa debiti pecuniarij sine licentia Papa interdictum ferri non potest: licet aliàs non requiratur.*
92. *Quomodo Divina Officia hodie tempore interdicti generales celebrare liceat.*
93. *Quorum sacramentorum administratio tempore interdicti sit permissa.*
94. *Matrimonium vi interdicti generolis & localis non censetur probibitum, bene tamen interdictis specialiter & personaliter.*
95. *Quinam tempore interdicti priveatur sepultura Ecclesiastica.*
96. *Interdicti si in loco sacro illicitè sepeliantur, exhumari tamen non debent, secus est de excommunicatas.*
97. *Religiosi ex speciali privilegio etiam in loco interdicto sepeliri possuat.*
98. *Pœna Clericorum interdictum Divinorum celebratione violantium est irregalaritas.*
99. *Quid sit interdictum ingressus in Ecclesiam, & quem effectum habeat?*
100. *Pœna dominorum temporalium & aliorum interdictum violantium.*
101. *Quomodo Cessatio à Divinis differat ab interdicto: & quòd per eam non prohibeatur sepultura Ecclesiastica.*
102. *Qui cessationem possint indicere.*

S*uspensio* est censura prohibens Ecclesiasticos uti suis 73
jurisdictionibus, & Juribus Ecclesiasticis: etenim hæc censura, cùm non privet communione fidelium, Sacramentorum perceptione, sed functionibus Ecclesiasticis, propriè tantùm Clericos & Ecclesiasticos afficit.

Dividitur suspensio in suspensionem *ab officio*, 74
qua Clerico executio suorum ordinum, vel aliarum functionum, quæ ipsi ratione Ordinis, aut muneris Ecclesiastici incumbunt, interdicitur: & in suspensionem *à beneficio*, qua fructus sui beneficij percipere prohibetur. Utraque subdividitur in *totalem & partialem*. *Totalis* est, qua quis ab omni prorsus officio vel perceptione omnium omnino fructuum suspenditur. *Partialis* autem qua unus spiritualis actus officij prohibetur, ut si Episcopus à collatione ordinum & beneficiorum, sacerdos ab exceptione confessionum suspendatur, vel si beneficiato tertia vel quarta pars fructuum subtrahatur.

Porrò censura suspensionis tanquam pœna est stri- 75
ctæ interpretationis *c. odia. de R. I. in 6. l. penult. ff. de Pœnis*.

Pœnis. & ideo suspensi *ab officio* per se non includit suspensionem *à beneficio*, nec vice versa ut satis apertè colligitur ex *c. inter sollicitudines*. 10. *de Purgatione Canonica*. & docet Navar. *in Manual. Confessariorum*. c.27. n. 160. Suar. *de Censuris*. *disp.* 26. *sect.* 3. n. 4. nisi suspensio *ab officio* esset perpetua, & in effectu depositio, tunc enim saltem per sententiam totaliter depositus, vel suspensus privandus beneficio esset, quia cùm beneficium detur propter officium & functiones Ecclesiasticas, qui in perpetuum officio privatus est, meritò etiam beneficium amittere debet Gloss. *ad princip. q.* 3 *causa*. 1. *verb. annexa*. ita tamen ut depositus saltem alimenta ab Ecclesia habeat, ne in opprobrium ordinis Clericalis mendicare cogatur, saltem quamdiu non apparet de ejusdem incorrigibilitate & perseverantia in contumacia, sicut tradit Gloss. *in c. studeat*. 39. *in V.* & *sui*. *dist.* 50. Panor. *in c. pastoralis*. 53. §. *verùm*. *de Appellationibus*. n. 16. Item si fructus beneficij præcisè percipiantur propter singulos actus officij, ut propter celebrationem Missarum certarum, ob præsentias in Choro &c. tunc qui tale officium per se vel per substitutum implere nequit, ex consequenti etiam fructus beneficij lucrari non potest.

76 Propterea ob strictam pœnalium interpretationem suspensus ab ordine non censetur suspensus à Jurisdictione Ecclesiastica, quam ut Judex exercet, & cum ordine sacro necessario connexa non est. Et è converso suspensus à Jurisdictione potest ea facere, quæ merè Ordinis sunt, ut celebrare, in altari ministrare &c. suspensus autem simpliciter ab Officio censetur suspensus tam ab Ordine, quàm Jurisdictione, qui officium utrumque complectitur. Suarez. *cit. loco sect.* 4.

77 Quòd si suspensus ab officio se eidem culpabiliter ingesserit, irregularitatem contrahit. *c.* 1. *de Sent.* & *re judicata*. *in* 6. secundùm ea, quæ *ad finem prioris* §. de excommunicato celebrante, vel in Divinis ministrante diximus: nam quæ ibidem circa excommunicatos, attenta etiam Constitutione Concilij Constantiensis tradita sunt, ad suspensos ab officio quoque pertinent.

78 At verò suspensus à beneficio, si eidem se ingerat, & fructus percipiat, non efficitur quidem irregularis, ex communi tamen sententia beneficium perdit ipso jure *c. cupientes*, 16. §. *cæterùm*. *de Electione in* 6. Solet proinde suspenso ab officio dari œconomus, qui reditus colligat, & eosdem jussu Episcopi pijs causis applicet, alimenta tamen necessaria beneficiato tribuat.

79 Si Clericus habeat beneficia in diversis Diœcesibus, & ab uno Episcopo suspendatur à beneficiis, tunc hæc sententia suspensionis simpliciter prolata in dubio intelligitur tantùm de beneficiis in illius Episcopi Diœcesi obtentis, quia sententia pœnalis non est extendenda, sed nihil impedit, quin Episcopus possit Clericum suspendere etiam à beneficiis alibi obtentis, arg.

80 *c. postulasti*. 14. *de Foro compet.* si ab Officio vel Ordine suspensus fuerit, Clericus etiam alibi pro tali habendus erit, donec absolutionem impetraverit, non obstante quòd extra territorium jus dicenti impune non pareatur. *l. fin. ff. de Iurisdict.* quia hæc regula procedit in statuto, quod non ligat extra territorium *c.* 2. *de Constitut. in* 6. non verò in sententia particulari, quæ afficit subditum etiam extra territorium. Gloss. & Panor. in *d. c. pastoralis*. §. *verùm*. *de Appellat.* prout in simili notatus infamia in uno loco & prohibitus postulare, etiam alibi infamis & prohibitus intelligitur, *l. ex ea*. 9. *ff. de Postulando*.

An autem & quatenus suspensus incapax sit juris eligendi vel beneficiorum, ad *tit. de Electione* remittimus.

De Interdicto.

INterdictum Ecclesiasticum ab interdicendo seu prohibendo sic dictum, describit Silvest. *Interdictum. nu.* 2. quòd sit *separatio* à Jure vel à Judice facta a certis sacramentis & omnibus Divinis Officijs & Ecclesiastica sepultura. *c. non est vobis*. 11. *de Sponsalibus*, & *c. quod in te*. 11. *de Pœnit.* & *remission.* Hæc quidem descriptio si verba præcisè spectentur, etiam excommunicationi conveniri videtur, in eo tamen differt excommunicatio ab *interdicto*, quòd excommunicatio separet à Divinis propter denegatam communionem fidelium cum aliis fidelibus in sacris & profanis; at verò *interdictum* non subtrahat aut deneget directè communionem fidelium, sed tantùm Divinorum dispensationem sive participationem. Item *interdictum* ferri potest in locum vel communitatem, ut comprehendat nocentes cum innocentibus, excommunicatio autem tantùm in certas & determinatas personas nocentes. *c. Romana*. 5. *hoc tit. in* 6. Quare pleniùs fortassis definiri posset *interdictum*, quòd sit censura in locum vel personas lata, prohibens sacramenta quædam, Divina Officia, & sepulturam interdictis ministrari. Non est tamen in Jure circa definitiones magna sollicitudo ponenda, quia materiæ Iuridicæ propter sui amplitudinem & casuum diversitatem non patiuntur tam exactas definitiones: unde & omnis definitio in Iure periculosa dicitur. *l. omnis definitio*. 202. *ff. de R. I.* 81 82

Dividitur interdictum in *locale* & *personale*. *Locale* est, quod directè afficit certum locum, in quo Divina Officia prohibentur. *Personale* verò, quod directè in personas profertur, quibus Sacramenta denegantur. Utrumque subdividitur in *generale* & *speciale*. Interdictum *locale generale* est, quo locus à pluribus communiter inhabitatus interdicitur, ut regnum, civitas, castrum, &c. *locale speciale* est, quo particularis locus sacer v.g. certa capella & Ecclesia afficitur. Et quidem interdicto *locali generali* civitatis, castri aut oppidi, &c. etiam suburbia & continentia ædificia, quamvis propriis muris sint determinata & distincta, comprehenduntur, ne facilè eludatur interdictum, si prohibitis Divinis Officiis in civitate, populus pro iis audiendis ad suburbia exiret. Item in interdicto *locali spirituali* interdicta Ecclesia censetur etiam interdictum cæmeterium, vel capella vicina; sed tamen in his non sufficit, ut cæmeterium vel capella vicina sit Ecclesiæ, sed requiretur, ut contigua & moraliter non segregata. *c. si civitas*. 17. *hoc tit. in* 6. Interdictum *personale generale* est, quòd fertur directè in ipsos homines scilicet communitatem, collegium, populum, &c. & propterea locus ipse vel Ecclesiæ in tali loco existentes non sunt interdictæ, quin ibidem possint Divina officia celebrari, atque etiam ad ea admitti peregrini, viatores, & omnes alij habitatores loci, qui non sunt membra communitatis interdictæ, vel qui ex post facto per mutationem domicilij aut alio modo membra esse desierunt: dummodo ab his Divinis Officijs sine tumultu publico per occlusionem januarum, aut similibus medijs possint ipsi interdicti arceri. 83

Deinde qui interdicto *personali*, quamvis *generali*, affecti sunt, non possunt etiam ut singuli nec in loco proprio, nec in alieno divina audire. In interdicto autem *locali generali*, qui culpabiles non sunt, nec interdicto causam dederunt per se, vel per auxilium, consilium aut favorem suum (nam interdictum *locale* continet in se *personale* circa eos, propter quorum delictum vel cooperationem ad delictum interdictum positum est) possunt licitè extra locum interdictum Divina audire. *c. si sententia*. 16. *h. t. in* 6. 84

Sed &

85 Sed & iſtud notabile eſt, quòd interdicto populo alicujus civitatis non intelligatur interdictus Clerus, nec vice versa interdicto Clero populus. *d. c. ſi ſententia*. Eſt quoque communis DD. ſententia, quòd interdicto Clero non cenſeantur interdicti Religioſi, niſi de mente interdicentis aliud appareat: quamvis enim Religioſi per ſuſceptionem ordinum etiam tranſeant ad Clericatum & ſint Clerici, *cap. legi epiſtolam*, 36. *cauſa* 16. *q*. 1. quia tamen communi hominum acceptione nomine Cleri intelliguntur Clerici ſæculares, hinc eſt, quòd in materia odioſa & pœnali termini ſecundùm communem ſignificationem accipiendi ſint, & non facilè ad talem interpretationem deveniendum, ex qua civitas omni prorſus Divino officio tam apud ſæculares Clericos, quàm apud Regulares carere debeat. Tamb. *de Iure Abbatum. to. 2. diſp. 16. q. 5. n. 5.*

Interdictum *perſonale ſpeciale*, ſive *particulare* eſt, quod fertur non in communitatem, quatenus communitas eſt, ſed in ſingulares perſonas unam vel plures propter earum delictum, vel culpam, ſive deinde exprimantur illarum perſonarum nomina, ſive in genere dicatur, quòd ſinguli in tali negotio culpabiles interdicti ſint.

86 Durum forte videbitur ex hactenus dictis, quòd in interdicto *generale locali* vel *perſonali* etiam innocentes comprehendantur, cùm tam graves pœnæ non niſi auctores delictorum tenere debeant. *l. ſancimus*. 22. *Cod. de Pœnis*. Dicendum eſt tamen innocentes per interdictùm *generale* non puniri *directè*, ſed tantùm ſentire damnum per accidens, quatenus & quamdiu in loco vel communitate interdicta verſantur: ſi enim directè punirentur vel afficerentur interdicto, ſicut ipſi culpabiles, tunc ne quidem extra locum interdictum Divina audire poſſent, quod tamen ſecus eſt, juxta *d. c. ſi ſententia. h. t. in 6.*

87 Sæpius autem innocentes ſentire poſſe damnum ſine culpa quidem, ſed non ſine cauſa, patet, ex *c. quoniam. 5. verſ. ſi autem de carnali. Ut ſite non conteſtata. l. quiſquis. 5. §. 1. Cod. Ad leg. Iul. maieſtatis*. Item exemplo juſti belli, in quo multi innocentes pereunt, qui ad tale bellum culpam non poſuerunt, quod per accidens contingit, quia ſcilicet aliter finis belli juſti obtineri non poteſt. Ita enim accidit in interdicto *generali*, quod ſolet poni ob publicam aliquam & gravem cauſam, quando ſcilicet Rectores principales aut potiores alicujus loci vel communitatis ſunt culpæ obnoxii, & nolunt pro eo ſatisfacere. Sed inquis, quare non potiùs ipſi delinquentes
88 excommunicantur, quàm ut totus locus, vel communitas interdicatur. ℞. Id fieri, vel quia incerti ſunt culpabiles, & ſi in genere ferretur excommunicatio contra ſingulos, qui fuerint culpabiles, plerique contemnerent talem cenſuram, quia non crederent ſe culpabiles, vel diverſas excuſationes in peccatis quærerent; vel quia Rectores & potentes, qui fortaſſis non curarent excommunicationem ſuæ perſonæ, debent magis curare interdictum *generale*, ne populus propter eorum culpam interdicto affectus contra eos exaſperetur.

89 In ſpecie autem cauſas & caſus, in quibus ipſo Jure ſtatuitur interdictum, enumerat Sylveſter. *V. Interdictum*. 4. Ut ſi civitas det auxilium, vel conſilium, ut capiatur Cardinalis vel Epiſcopus, aut invitus in aliquo loco detineatur. *c. felicis. 5. de Pœnis in 6. Clem. ſi quis ſuadente. 1. eodem. tit. de Pœnis*. ſi Eccleſiaſtici contra immunitatem ſuam à ſæcularibus Magiſtratibus realibus, vel perſonalibus oneribus graventur. *c. quamquam 4. de Cenſibus. in 6.* ſi repreſſaliæ contra Eccleſiaſticos concedantur, nec intra menſem relaxentur. *c. un. de Iniurijs. in 6.* & plures alij caſus, qui apud cit. authores videri poſſunt. Interim regulariter in caſibus, quibus ipſo Jure ponitur interdictum, neceſſe eſt, ut accedat cognitio, vel declaratio judicis eccleſiaſtici; tum ut legitimè conſtet, an delictum ſit tale & revera patratum, quod interdictum ſecum trahat: tum ne nocentes juris ignorantia excuſentur: tum denique quòd Concilium Conſtantienſe quantum ad evitationem in Divinis requirens denuntiationem, loquatur non tantùm de excommunicatis, ſed etiam ſuſpenſis & interdictis. 90

Sed & illud notabile, quòd in *extrav. providè*. 2. *h. t. inter Comm* prohibeatur, ne propter pecuniarium debitum ſine ſpeciali, & expreſſa licentia Papæ Provinciæ, Civitas, Caſtrum, villa, locus vel territorium interdicto ſupponatur. Quod verò hic de licentia Papæ dicitur, in hoc ſpeciali caſu locum habet. Cæterùm autem interdictum etiam ſine licentia Papæ ponere poſſunt judices ordinarij eccleſiaſtici, quibus aliàs jus ferendi cenſuras competit, dummodo juſtitia cauſæ adſit, & monitiones debitæ præmittantur. 91

Porro ad effectum *interdicti* quod attinet, ſciendum eſt, olim inprimis Miſſas, & omnia divina officia in ſingulis Eccleſijs loci interdicti prohibita fuiſſe, quod tamen deinde Bonifacius VIII. in *c. alma mater*. 24. *verſ. adjicimus. h. t. in 6.* ita limitavit, ut tempore interdicti (quod DD. communiter de interdicto locali generali intelligunt, non verò de ſpeciali alicujus Eccleſiæ, quia aliàs hoc interdictum ſpeciale redderetur prorſus ſine effectu) ſingulis diebus in Eccleſijs & Monaſterijs Miſſæ celebrentur, & alia Divina Officia dicantur, ſicut priùs, ſubmiſſa tamen voce, januis clauſis, ac excommunicatis & interdictis expulſis, campanis etiam non pulſatis, quibus Divinis Officijs Canonici & Clerici non autem reliqui de populo intereſſe debeant. In feſtivitatibus autem Natalis Domini, Paſchæ, ac Pentecoſtes (quod DD. probabiliter ad totum triduum iſtorum feſtorum extendunt) & aſſumptionis Virginis glorioſæ (quibus Martinus V. addidit feſtum Corporis Chriſti cum Octava) pulſentur campanæ, & januis apertis, alta voce Divina Officia ſollenniter celebrentur, excommunicatis prorſus excluſis, ſed interdictis admiſſis, quibus ob reverentiam harum ſollennitatum præfatis diebus participatio Divinorum conceditur: ſic tamen, ut illi, propter quorum exceſſum interdictum eſt poſitum, alteri, in quo celebrantur Divina, non appropinquent. 92

Alter effectus interdicti eſt, quòd regulariter prohibeatur ſacramentorum adminiſtratio & participatio, niſi ſpecialiter quædam Sacramenta in Iure excepta ſint. Excipitur autem in interdicto *generali* (& probabiliter etiam *locali ſpeciali* teſte Sylveſtro *in V. Interdictum. 5. n. 9.*) Baptiſmus & Confirmatio. *c. reſponſo. 43. h. t. & c. quoniam. 19. eod. in 6.* item Pœnitentia & abſolutio à peccatis, quæ non tantùm ægris, ſed etiam ſanis tempore interdicti miniſtrari poteſt; dummodò excommunicati non ſint, vel propter eorum culpam interdictum non ſit poſitum. Priori enim caſu non recipiuntur ad pœnitentiam, niſi priùs fuerint abſoluti à cenſura, nec poſteriori culpabiles in interdicto, niſi pro culpis ſuis priùs ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo idoneam cautionem præſtiterint, quamvis ab ipſa interdicti cenſura necdum abſoluti ſint. *d. c. alma mater*. Euchariſtia quoque ſaltem in mortis articulo conceditur. *c. permittimus. 57. h. t.* & in feſtis ſupra nominatis, propter illa verba in *d. c. alma mater*. poſita, *præfatis diebus participationem permittimus Divinorum &c.* quæ verba in favorem animarum latiùs interpretanda ſunt, ut non tantùm auditionem Divinorum, ſed & participationem ſacræ Communionis comprehendant. 93

Matri-

94 Matrimonium etiam tempore interdicti ex communiori DD. sententia non creditur esse prohibitum, præsertim si fiat absque solenni copulatione & benedictione in Ecclesia: quia illa tantùm sacramenta censentur esse prohibita, quæ ab Ecclesia dispensantur: Sacramentum autem Matrimonij ipsi contrahentes sibi ministrant, & Parochus in eo non tanquam Minister, sed potiùs testis reputatur. Pan. *in c. non est vobis. 11. de sponsalibus. n.* 8. & Nav. *d. n.* 9. sed hoc in interdicto *locali*, vel *personali generali*. In interdicto autem *speciali personali* videtur probabilius, eos, qui ex sua culpa specialiter interdicti sunt, non posse durante hoc interdicto licitè (sed tamen validè) matrimonium contrahere: quia generaliter ab omnium sacramentorum perceptione prohibiti sunt, non secus ac minore excommunicatione ligati, de quibus satis conveniunt DD. quòd matrimonium nequeant contrahere; atque ita conciliari posse existimo diversos authores, quorum aliqui matrimonium tempore interdicti concedunt, alij negant. Putat quoque Cov. *in Relect. c. alma mater. hoc tit. in 6. p. 2. §. 2. sub. nu.* 7. circa solemnitatem & benedictionem matrimonialem faciendam tempore interdicti observari posse constitutionem *c. alma mat.* ut scil. ad instar aliorum Divinorum Officiorum fiat januis clausis, vel etiam apertis in festis ibidem memoratis.

95 Tertius effectus interdicti est, quòd in eo decedentes priventur ecclesiastica sepultura. *c. quod in te. 11. de Pœnitent. & remission.* In interdicto tamen *locali generali*, qui specialiter ex sua culpa interdicti non fuerint, non poterunt quidem sepeliri in loco interdicto, sed poterunt ad alium locum sacrum non interdictum transferri, arg. *c. si sententia. 16. h. t. in 6.*

96 Quòd si contingat contra prohibitionem Juris aliquem interdictum sepeliri in loco sacro, non erit is extrahendus: quia hoc non habetur in Jure statutum: & licet aliud sit de excommunicatis, ut illi denuo exhumari, & è loco sacro ejici debeant. *c. sacris. 12. de Sepulturis.* Nihilominus hæc tam severa pœna non ad alium casum in Jure non expressum est extendenda, & specialis ratio est circa excommunicationem, quòd ea ex sua natura separet excommunicatum à reliquorum fidelium consortio, quod secus est in interdicto, ut superiùs etiam tradidimus. Imò etiam illa corpora interdictorum, quæ tempore interdicti extra locum sacrum sepulta sunt, sublata censura ad locum sacrum referenda esse, si id commodè fieri possit, docent communiter Authores Nav. *in Manuali confessor. c. 27. sub. n.* 176.

97 Præterea Clerici & Religiosi, qui interdictum servarunt, speciale privilegium Juris habent, ut in loco etiam interdicto, absque pulsatione tamen campanarum, sepeliri possint, *d. c. quod in te.*

98 Quartus effectus est, quòd violantes interdictum pœnas Juris incurrant: & *in primis* quidem Clerici personaliter interdicti, vel in loco interdicto celebrantes, aut actum sui ordinis exercentes, irregulares efficiuntur, à qua irregularitate tantùm per summum Pontificem absolvi possunt. *c. is qui. 18. §. is verò. h. t. in 6.*

99 Et quoad hanc pœnam irregularitatis interdicto personali simili est interdictum *ingressus in Ecclesiam*, per quod aliquis prohibetur in Ecclesia Divina celebrare vel audire. *c. is cui. 20. h. t. in 6.* non tamen ibidem extra tempus Divini officij privatas orationes persolvere, aut extra ecclesiam in privato oratorio celebrare. Nav. *d. loc. nu.* 170. Cujus interdicti frequens est mentio in Jure, ut in *c. Romana. 1. & c. 2. de Censibus. in 6. c. præsenti. 9. de Officio ordinar. in 6.* in Trid. *Sess. 6. de Refor. c.* 1. ac pluribus alijs locis, & plerumque infligi solet Prælatis Ecclesiasticis propter eorum culpas, cùm sit mitior censura, quàm excommunicatio vel suspensio ab officio, ne per eam impediatur Prælatus in alijs spiritualibus & temporalibus suam jurisdictionem exercere.

Secundò domini temporales, qui compellunt 100
Clericos in loco interdicto celebrare, & ipsi quoque interdicti, qui jussi recusant exire de templo, excommunicationem Pontifici reservatam incurrunt, *Clem. 2. h. t. Tertiò* quoque excommunicationem non tamen reservatam incurrunt, qui interdictos in loco sacro, vel alios in loco interdicto scienter sepelire præsumpserint. *Clement. 1. de Sepulturis. Quartò* in Religiosos etiam tam exemptos, quàm non exemptos excommunicatio (quæ pariter non legitur reservata) lata est in *Clement. 1. hoc tit.* si interdictum à Pontifice vel alijs ordinarijs latum violarint interdictos ad divina officia admittendo.

Interdicti quandam similitudinem gerit *cessatio* 101
à Divinis, quæ tamen non est propriè censura, sed potiùs ipsum factum, quo suspenduntur organa Divinæ laudis, & ab ipsis Divinis Officijs cessatur propter gravem aliquam injuriam Ecclesiæ illatam, ut injuriantes resipiscant; & quod deliquerunt, emendent. Differt propterea etiam quoad effectum ab *interdicto*, quòd *cessatio* non afficiat personas, sed tantùm locum, & sic extra locum, in quo à Divinis cessatum est, liceat cuilibet Divina audire; neque Clericus irregularis efficiatur, si in ipso loco cessationis Divina celebraverit, quàmvis id sine gravi peccato facere non possit, imò etiam excommunicatio in violatores cessationis extendatur *in d. Clement. 1. §. in cessationibus. hoc tit.* De sepultura dubitant DD. an in loco cessationis concedatur? Sed probabilius est, eam concedi: quia prohibitio expressè in Jure monstrari non potest, neque enim in pœnis, ubi termini sunt strictè & propriè accipiendi, per exclusionem Divinorum Officiorum exclusa intelligitur sepultura, cùm sit aliquid diversum.

Cæterùm *cessationem à Divinis* indicere possunt 102
Prælati Ecclesiastici ordinariam jurisdictionem habentes, Capitula Cathedralium Ecclesiarum sede vacante: Et Episcopi possunt dare licentiam aliis etiam Capitulis & Conventibus Regularium vel sæcularium Ecclesiarum, ut ob justas causas à Divinis cessare valeant, dummodò in tali cessatione observentur ea, quæ præscribuntur, *in cap. si Canonici. 2. & cap. quamvis. 8. de Officio ordin. in 6.* ut scilicet vocatis absentibus de Capitulo deliberetur de *cessatione*, & causa *cessationis* instrumento publico vel literis patentibus inseratur, & tradatur ei, contra quem cessatur, ac denique intra mensem causa coram Pontifice vel ordinario judice deducatur. Videatur Sylvester *V. Cessatio à Divinis* & Joan. Honor. *ad hoc titul. numer.* 90.

De

§. IV.

De Absolutione à censuris & in specie de absolutione ab excommunicatione contracta ob percussionem Clerici.

SUMMARIA.

103. *Censura quandoque est nulla, & tunc non est observanda à censurato, si nullitas est manifesta.*
104. *Triplici ex capite censura redditur nulla ex defectu Iurisdictionis, causæ & processus.*
105. *Appellatio post censuram latam facta non habet effectum suspensivum.*
106. *Censura an sit valida si lata sit in innocentem, in foro tamen externo convictum, aut è contra si lata sit sine sufficientibus probationibus, sed contra verè reum?*
107. *Potest censura in foro externo valere, etsi in foro interno non valeat.*
108. *Censura in foro externo invalida est etiam invalida in foro interno.*
109. *Censura per modum statuti, aut in monitorijs lata potest quis obligari in foro conscientiæ etsi nihil contra eum probari possit. Sententia tamen declaratoria in foro externo sine probationibus ferri non potest.*
110. *Censura sine citatione & monitione lata est omninò nulla: nisi contumacia sit notoria, aut periculum sit in mora.*
111. *Trina monitio non est de substantia censuræ, nisi in duobus casibus.*
112. *Censuræ juris invalidæ esse possunt ex defectu Iurisdictionis, vel non publicationis, aut ob contrariam consuetudinem.*
113. *Episcopi, eorumque superiores censuram Iuris non incurrunt, nisi eorum fiat mentio specialis.*
114. *A censura hominis is absolvit, qui tulit, aut cui is commisit, aut eius successor.*
115. *In articulo mortis nulla censura reservata est, & quilibet sacerdos potest absolvere pro foro interno: sed post reconvalescentiam absolutus se debet præsentare superiori, aliàs in censuram reincidet.*
116. *Superior qui habet concurrentem Iurisdictionem cum inferiore prælato, potest absolvere à censura ab ipso lata: & quid de legatis Apostolicis respectu Episcoporum:*
117. *Superior, qui non habet concurrentem Iurisdictionem, non potest absolvere, nisi via appellationis adeatur, aut Prælatus inferior in sua causa censuram tulerit.*
118. *In Monasterij excommunicati per Abbatem ab ipso absolutionem obtinere debent.*
119. *Censuræ Iuris aliæ reservatæ, aliæ non reservatæ.*
120. *Privilegium Episcoporum & Regularium absolvendi & dispensandi circa casus reservatos summo Pontifici procedit tantùm pro foro conscientiæ.*
121. *Quænam censuræ sint reservatæ S. Pontifici?*
122. *Quomodo excusari possit, quòd Bullæ & Censuræ in ijs contentæ alicubi non sint receptæ.*
123. *Quid faciendum, si quis dubitet an censura sit reservata?*
124. *A censuris Iuris & statutorum non reservatis cuivis Episcopo, vel in foro conscientiæ Confario absolutio competit.*
125. *De censura Canonis.* si quis suadente. 17. q. 4.
126. *Qui Clerici in Sacris constituti privilegio Canonis gaudeant, vel non.*
127. *Vt Clerici in minoribus idem privilegium habeant: requiruntur conditiones à Trident. Concil. præscriptæ.*
128. *Quid de Clericis conjugatis?*
129. *Regulares omnes gaudent eodem privilegio: & quid de Eremitis?*
130. *Masculinum etiam in materia huius Canonis comprehendit fœmininum.*
131. *Clerici etiam seipsos percutientes incidunt in censuram Canonis, possunt tamen ab Episcopo vel Prælato suo absolvi; si percussio non sit enormis.*
132. *Ex specialibus privilegijs Prælati regulares etiam ab enormi absolvunt.*
133. *Ad dictam censuram incurrendam requiritur gravis iniuria, in qua animus & effectus concurrat.*
134. *Censura incurritur, etsi Clericus in sui percussionem consentiat: quod declaratur.*
135. *Quid nomine violentæ manus injectionis hìc intelligatur?*
136. *A censura Canonis tam ignorantia Iuris, quàm facti excusat.*
137. *Excusatur etiam, qui Clerico privilegio Clericali privato violentiam infert.*
138. *Si causa defensionis fiat, aut disciplinæ.*
139. *Defectus deliberationis sufficientis vel parvitas injuriæ pariter excusat.*
140. *Magister vel propinquus Laicus Clericum in maioribus Ordinibus constitutum castigandi per verbera jus non habet.*
141. *Prælatus Ecclesiasticus castigandi potestatem non per Laicos, sed Clericos exercere debet, ne censuram incurrat: & quid de captura vel tortura?*
142. *Ebrietas quomodò excuset à censura?*
143. *Ab ista censura Canonis Legatus à Latere & Nuncius Apostolicus absolvere possunt, sed cum differentia:*
144. *Mulieres, Moniales, Clericos impuberes, vel aliter impeditos pervenire ad S. P. ejùsve Legatum, Episcopus potest absolvere.*
145. *Quid de potentibus?*
146. *A percussione levi indifferenter absolvere potest Episcopus: & quæ dicatur levissima, levis, gravis, vel enormis?*
147. *In dubio percussio potiùs iudicari debet gravis quàm levis.*
148. *Privilegium Episcopale absolvendi à Censura Canonis extenditur etiam ad alios Iurisdictionem Episcopalem vel quasi habentes.*
149. *Consuetudine potest obtineri, ut absolutio in foro conscientiæ impensa, etiam in foro externo acceptetur.*

Repetenda est inprimis hoc loco illa censurarum distinctio, quam superius *in* §. 1. circa finem assignavimus, quòd scilicet censura alia sit lata ab *homine* scilicet judice, & alia à *Iure* sive *Canone*, Igitur quod attinet ad censuram hominis prænotari debet, frequenter contingere, ut ea ipso Jure nulla irrita sit, adeoque absolutione non indigeat, sed solùm ut à superiore declaretur nulla, si fortè contra talem censuram appellatio ad eum interponatur. Imò si nullitas sit manifesta & notoria, etiam citra appellationem censura à censurato non observari poterit: quia quod est de Jure nullum, 103

nullum

nullum producit effectum, & ut ex Gabriele refert Laym. *de Censuris in communi*. c. 6. n. 2. Si quis publicè excommunicetur & denuntietur *nulliter*, ipse ex adverso publicare poterit causam, propter quàm ipsa sententia censuræ est nulla. Dico tamen: *si nullitas sit manifesta & notoria:* in dubio autem vel quando causa non est ita publicè cognita, querela ad superiorem deferenda est, ut is de justitia causæ cognoscat, & interim sententia saltem in foro externo præsertim ad evitationem scandali observanda: quia ut inquit Greg. *c. 1. causa* 11. *q. 3. sententia pastoris sive iusta sive injusta* fuerit, timenda est. Et Pontifex in *c. per tuas*. 40. *vers. non igitur. h. t.* constituit, ut ille, qui allegat se post appellationem interpositam excommunicatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem expressum, debeat pro excommunicato haberi antequam suam causam coram superiore probarit.

Redditur autem censura *nulla* & irrita ex triplici
104 potissimum capite. I. ex *defectu jurisdictionis* quæ vel nunquam penes censurantem extitit, veluti si excommunicatus non sit subditus; vel quæ fuit ab eo ante latam sententiam revocata, ut à delegato per delegantem; vel quæ fuit per appellationem interpositam suspensa. Proinde si excommunicatio, vel alia censura in aliquem ab inferiore judice lata sit, postquam ille ad superiorem verbis vel facto (scilicet iter ad superiorem arripiendo, nuntios mittendo,) & c. appellavit, invalida censebitur, *d. c per tuas. & c. ad audientiam*. 34. *c. dilecti*. 52. *de Appellat.* Si verò post censuram lata appellatio
105 interponatur, habet quidem hæc appellatio effectum devolutivum, ut causæ cognitionem ad superioris tribunal devolvat, sed non suspensivum, quin interea censura lata executionem secum trahat, & effectum tam diu sortiatur, usque dum à superiore vel declaretur nulla, vel relaxetur, sicut decisum est *in cap. is cui*. 20. §. *sanè. b. t. in 6.*

II. Invalidatur censura ex defectu *iustæ causæ;* si nimirùm desit gravitas culpæ vel contumaciæ, qualem culpam & contumaciam in omni censura requiri superiùs *in* §. 1. explicatum; præsertim verò si causa falsa vel injusta sit, non tenebitur censuratus ad censuræ obligationem & observationem, ut dictum, & facit textus in *c. cui est*. 46. *causa*. 11. *q*. 3.

106 Sed quid si censuratus revera sit innocens, per falsas tamen probationes, vel vehementes præsumptiones in judicio convictus sit; vel è contra, si judex in aliquem pronuntiarit censuram propter culpam revera ab eo patratam, de qua tamen legitimis probationibus non est convictus: an his duobus casibus valida censura censebitur?

℞. Breviter in *primo* casu valere censuram in foro externo, ut v. g. excommunicatus denunciatus publicè vitari, & ad actus judiciales admitti non debeat; quia quàm diu falsitas probationum & præsumptionum demonstrari non potest, talis sententia est justa in foro externo, & consequenter etiam instar justæ censuræ suum effectum habebit. At verò quantum ad forum
107 internum nihil operabitur talis censura, nec privabit censuratum suffragiis Ecclesiæ, nec peccabit ex sua parte, si sepósito scandalo cum aliis communicaverit: quia censura, cùm sit pœna, non potest directè obligare innocentes, quatenus innocentes sunt, sed talis ex supposito in conscientia est innocens, ergo eum censura in conscientia obligare non potest. Et huc rectè accommodatur dictum Pontificis in *c. 1. de Sent. & re judicata in 6. quòd æterni tribunal Iudicis illum reum non habeat, quem injustè judex condemnat*.

In *secundo* casu pro foro externo invalida est censura: cùm enim ex communi & recepta DD. sententia in foro externo, maximè ubi de absolutione rei agitur, judex publicam personam agens debeat judicare de publicis actis & probatis, non ex privato animi motu. *c. quamvis*. 75. *causa*. 11. *q*. 3. planè deficiet justa censuræ causa in foro externo, & propterea nulla erit censura, si ut supponimus censuratus legitime convictus non fuerit. Sed & quoad forum internum probabilius videtur, talem censuram esse invalidam: quia cùm censuratio sit actus fori externi, non aliter obligat in conscientia, quàm quatenus in foro externo est validus, & Juri conformis. Videri poterit circa hactenus dicta Paulus Laym. *d. c. 6. sub n. 2.* & Bonac. *de Censuris in communi disp. 1. q. 1. puncto*. 11. 108
Hanc tamen postremam conclusionem ulteriùs declarandam puto, ut procedat, si Episcopus quatenus judex ecclesiasticus aliquem propter crimen non legitimè probatum per sententiam particularem censurare vellet; aliud autem si Episcopus vel summus Pontifex tanquam pastor communis per legem, statutum, vel sententiam generalem ad eradicandum certum aliquod vitium censuram ferat quæ, ipso Jure incurratur, tunc enim in foro conscientiæ ea afficietur, qui delictum perpetravit, etiamsi in foro externo nequeat probari, licet ut talis in foro externo tanquam censuratus denuntiari valeat, etiam legitima probatio procedere debeat, quæ probari possunt ex illis principiis, quæ circa obligationem legum pœnalium post sententiam judicis vel Juris latam *in Lib. I. tit. de Constit.* tradi solent. Item si contra aliquem sint indicia, quód rem alienam contra justitiam detinear, de qua in judicio convinci non possit, non prohibetur Episcopus concedere monitoria, sive censuras legitimis monitionibus præmissis, de quibus §. 1. *huius tit.* dictum, quia talia monitoria non sunt sententiæ condemnatoriæ simpliciter, sed tantùm sub conditione, si habuerit contra justitiam, & non restituerit. 109

Tertia nullitatis causa est, si substantialis processus judicii observatus non sit, & Judex processerit contra aliquem non citatum, & non defensum. Hæc 110
tamen nullitatis causa patitur suas controversias: & in primis non desunt, qui velint, censuram esse quidem injustam, non tamen invalidam, licet nulla citatio vel monitio, præcesserit. arg. *c. 1. c. cùm sit Romana*. 5. *in fine. de Appell* ubi dicitur Apostolum aliquem absentem & irrequisitum excommunicasse. Item arg. *cap. illud*. 5. *de Clerico excommunicato*. ubi videtur approbari excommunicatio etiam non præmissa monitione prolata. Nihilominus communiter inter DD. receptum est, censuram núlla prorsus monitione præmissa regulariter nullam esse; quia censura non infligitur nisi ob contumaciam, contumacia autem non datur sine monitione. Quare non obstat *d. c. cùm sit Romana*. quia id convenienter verbis textus explicari potest de eo casu, quo delictum & contumacia alicujus notoria est, atque monitio parum vel nihil profutura; & sic dici potest, quód Apostolus non requisiverit quidem illum excommunicatum per edictum peremptorium, sæpius autem per epistolas suas abstinere à peccatis præmonuerit, Glos. *eod. c. cùm sit Romana*. *verbo irrequisitum*. Barb. *in c. sacro*. 48. *b. t. n*. 5. Ad *c. illud. de Clerico excommunicato* dici similiter potest, ibi contumaciam fuisse notoriam, quod arguunt illa verba ibidem posita: *cum factum ipsum in partibus illis non possit esse non notorium &c.* Quod si periculum in mora sit, & res longiorem dilationem non patiatur, valebit censura etiam monitione non præmissa, Gloss. *in cap. cùm medicinalis*. 1. *in verbo*. *temerarius*. *boc tit. in 6.*

Deinde etiam dubitatur, an trina monitio, quæ in *d. c. sacro*. *b. t* ante censuram requiritur, ita sit de 101
substantia, ut vel una omissa censuram irritam reddat? Sed magis receptum est, censuram esse quidem injustam, sed non invalidam, ut ex textu in *c. Romanas. b. t. in 6.* notavit Gloss. *in verbo iniusta*. Exceptis duobus casi-

casibus, in quibus trina monitio etiam ad valorem censuræ requiritur. I. Si excommunicatio feratur in participantes cum excommunicato, *c. statuimus*. 3. *h. t. in 6.* II. Si causa delegato committatur cum clausula, *ut præcedente canonica monitione censuras proferat*. Barb. *in d. c. sacro. h. t. n.* 5. Covar. *in sæpe. d. c. alma mater. h. t. in 6. p.* 1. §. 9. *n.* 7.

112 Censura *Iuris* etiam aliquando invalida esse potest, si nimirùm deficiat jurisdictio ex parte legem condentis; ut quia Prælatus inferior summo Pontifice vel alienos subditos, vel proprios etiam, extra territorium tamen proprium, per statutum aliquod censura constringere intendit. *c.* 2. *de Constitut. in 6.* qua de re videatur in *principio* § 2. *huius tit.*

Præterea multæ censuræ Juris tum in antiquis Canonibus, tum in novis Bullis contentæ præsertim in remotis locis extra Italiam usu receptæ non sunt, vel contraria consuetudine abrogatæ, quod inde accidit, vel quia habent materiam, quæ non potest in omnibus Orbis partibus propter diversos nationum mores practicari; vel quia per locorum Ordinarios nunquam sufficienter publicatæ fuerunt: censura autem non publicata non obligat subditos: quia non intelligitur priùs vera eorum contumacia arg. *c. cùm infirmitas*. 13. *ibi*: *postquam per Prælatos locorum fuerit publicata*, *&c. de Pœnitent. & remission.* Interim nihil obstat, quin talem censuram, quæ ipso Jure infligitur, licet eatenus non observetur, nihilominùs Episcopus, vel Iudex Ecclesiasticus ex illa causa, ob quam de Jure dictatur, possit per sententiam infligere.

113 Illud quoque hìc adnotari debet, quòd Episcopi & Superiores Prælati nullam censuram Juris incurrant, nisi specialis eorum mentio in Canonibus fiat: idque ne Pontificalis officii executio & Episcopalis jurisdictio cum damno vel periculo Ecclesiastici status impediatur. *c. quia periculosum*. 4. *h. t. in 6.*

114 Quòd si censura *hominis* vel Juris valida sit, absolutione opus est censurato. Sciendum proinde; quòd à censura *hominis* principaliter non absolvat alius, quàm ille ipse, qui eam tulit, vel cui is absolvendi potestatem commiserit & delegarit. *c.* 3. *de Offic. Iudic. ordinar. cap. ab excommunicato*. 41. *& ibi* Gloss. & DD. *de Rescript.* Si mortuus vel dignitate privatus fuerit, qui censuram tulit, non propterea exspirat censura, sed jus absolvendi ad successorem devolvitur. *c. si Episcopus*. 20. *causa* 11. *q.* 3. Et nomine successoris sede vacante in Ecclesia Cathedrali venit Capitulum: quia succedit in jurisdictionem Episcopi. *c. un. de Majorit. & obed. in 6.* In Monasteriis verò & Collegiatis Ecclesiis absolutio Episcopo, vel alteri ordinario, cui tali loca immediatè subsunt, competit. quia sede vacante in Monasteriis & Collegiatis Ecclesiis regulariter jurisdictio Prælati defuncti non est penes Conventum, sed ad Ordinarium redit, ab eoq; administratores in spiritualibus & temporalibus constituuntur.

115 In articulo mortis nulla quidem censura reservata est, quin eam quilibet sacerdos etiam de cætero non approbatus ad curam animarum, vel ipsemet censura affectus absolvere valeat. Trid. *Sess.* 14. *de Pœn. c.* 7. *& ibi* Barb. *n.* 13. sed si in articulo mortis constitutus periculum evadat, superiorem censuram ferentem accedere debet, ut pro censura ante illata & culpa patrata satisfactionem præstet, ab eoque etiam in foro externo absolutionem impetret: nam illa absolutio à privato sacerdote facta tantùm valet pro foro animæ & non potest Juri Episcopi & foro externo præjudicare. Aliàs si talis absolutus in articulo mortis post reconvalescentiam non se præsentarit Episcopo cessante impedimento, ubi commodè poterit, reincidet in censuram ipso Jure, *c. eos. qui*. 22. *h. t. in 6.*

116 Ad superiorem censurantis etiam aliquando pertinet absolutio, adhibita distinctione, an superior habeat cum inferiore concurrentem jurisdictionem, ita ut subditi inferioris, sint etiam subditi superiori, sitque inter eos locus præventioni vel an habeas jurisdictionem ab inferiore prorsus separatam. Si superior habeat jurisdictionem concurrentem, ut Papa in tota Ecclesia, ejusque Legatus de Latere in Provincia sibi decreta cum omnibus inferioribus Prælatis, Provinciales & Generales Regularium cum subordinatis eorundem Regularium superioribus, tunc æquè à superiore censurantis, quam ab ipso censurante absolutio peti potest, nisi quòd hodie universim circa Legatos Pontificios etiam de latere dictos constituerit Trid. *Sess* 24. *de Reform. c.* 20. ne quarumque facultatum vigore causas ad forum Ecclesiasticum spectantes in prima instantia Ordinariis locorum præripiant, consequenter rectè inferri potest, absolutionem à censura Episcopi, quæ causæ cognitionem requirit, in prima instantia extra viam appellationis ad Legatum hodie non pertinere, quidquid olim statutum sit *cap.* 1. *de Offic. legati.* & in *c. eos qui.* 22. *h. t. in 6.* cui per verba Trid. satis derogatum intelligi potest.

Si verò superior non habeat concurrentem jurisdictionem cum inferiore, sed separatam, quamvis superiorem, sicut Archiepiscopus, est quidem Ordinarius suorum suffraganeorum, in subditos autem eorum regulariter immediatam iurisdictionem non habet. *c. pastoralis.* 9. *de Officio ordinarij*. *c. venerabilibus*. 7. *h. t. in 6.* tunc tantùm per viam appellationis & postquam ab inferiore obtineri non potest, à superiore absolutio petenda est, eaque appellatio gradatim interponenda, ut v.g. excommunicatus ab Archidiacono in Diœcesi suffraganei, priùs ad ipsum Suffraganeum, & demùm ad Archiepiscopum appellet. Sed si excommunicatus aliquis sit à suffraganeo propter causam, quæ ipsum suffraganeum concernat (prout Episcopus potest aliquem pro suorum jurium defensione censuris afficere, & ita quasi gladio spirituali se & sua tueri. *c. delicto.* 6. *& d. c. venerabilibus.* 7. *h. t. in* 6.) tunc quia Episcopus in propria causa pars est, simpliciter contra eum, apud Archiepiscopum querela deponi & pro absolutione instari potest: *d. c. venerabilibus*. Qualiter autem hoc casu Archiepiscopus ante absolutionem audire debeat suffraganeum, an propter offensam manifestam fortè excommunicationem tulerit; vel si offensa sit dubia, qualiter tunc ante processum in causa principali *ad cautelam* absolvendus sit excommunicatus, dictum est superiùs in §. 2. *post versiculum*, *merè externa communio &c.* 117

In Monasterij Regularium excommunicati per Abbatem, ab eodem absolutionem obtinere debent; 118
quia Abbas in prima instantia est judex ordinarius suorum Religiosorum per ea, quæ tradidi *de Privilegiis Monasteriorum privilegio*. 48. Si verò Abbas absolutionem recusarit, vel injusta excommunicatio dicatur, ad Episcopum appellatio dabitur, qui causam censuræ ab Abbate requiret, de ejusque veritate indagabit, & si injustam cognoverit, relaxabit, si justam, excommunicato satisfactionem & emendationem iniunget, & non aliter, quàm ad eam præstandam parato absolutionem impendet. Panorm. *in c. reprehensibilis*. 26. *de Appellat. n.* 11.

Inter censuras Iuris, quæ per Canones & Bullas 119
Pontificias, vel statuta particularia, & sententias generales Episcoporum feruntur, differentia constituenda est. Quædam enim ex his sunt reservatæ, quædam non. A reservatis ordinariè & extra articulum mortis, aut specialem commissionem vel privilegium nemo absolvere potest, nisi author legis & censuræ, qui sibi eandem censuram reservavit. Trid. *Sess.* 14. *de Sacramento pœnitentiæ. c.* 7.

Hodie ex eodem Concilio *sess.* 24. *de Reform. c.* 6. speciale privilegium acceperunt Episcopi, ut in omnibus censu-

censuris & irregularitatibus occultis summo Pontifici reservatis absolvere, & dispensare valeant. Simile privilegium diversi Religionum Ordines à summo Pontifice per specialia rescripta impetrarunt, & tempore Jubilæi omnibus Confessarijs concedi solet.

120 Verùm advertendum est circa hanc privilegiatam absolutionem, quòd ea regulariter (nisi ex verbis privilegij aliter constare, vel conjici possit de mente privilegiantis) tantùm pro foro conscientiæ, ac salute animæ ac Divinæ offensæ reconciliatione valeat; non verò in foro externo & respectu vindictæ ob culpam patratam Reipublicæ debitæ, quin taliter absolutus & accusari & puniri possit, atque si de censura eius in foro externo constet, adhuc quoad effectus fori externi pro censurato habeatur, usque dum absolutionem etiam in illo foro obtineat, ut disertè tradit, & ex Stylo Curiæ Romanæ aliisque rationibus probat Covar. *in c. alma mater. h. t. in 6. p. 1. §. 11. n. 15.* unde in *d. c. 6. Trid.* expressè additur illa *clausula*, ut Episcopi à reservatis Pontifici possint absolvere (*in foro Conscientiæ*) quæ verba licet aliqui interpretentur, quòd absolutio debeat fieri in confessione sacramentali, communior tamen schola DD. teste Barbos. *in eod. c. 6. n. 47.* docet, hunc esse sensum prædictorum verborum: *in foro conscientiæ*, quòd Episcopus quidem prosit etiam extra confessionem absolvere à reservatis, sed hæc absolutio non prosit quoad forum externum, ut dictum. Interim si in foro externo accusator non appareat, vel culpa manifesta aut scandalosa non sit, posse judicem fori externi dissimulare cum taliter absoluto in foro conscientiæ, tradit Navar. *Consil. 4. in fine de Fide instrumentorum.*

121 Porrò censuras summo Pontifici reservatas præter 20. casus contentos in Bulla Cœnæ Domini adhuc ex aliis Canonibus & Bullis 88. refert & explicat Barb. *de Offic. Episcopi. p. 3. allegat. 5. n. 57.* quarum plures nos convenienter materiæ, super qua latæ sunt, in aliis tit. adscripsimus. Et hic iterum attendendum erit, ut usus & consuetudo locorum circa receptionem talium censurarum observetur. Ipsam quoque Bullam Cœnæ Domini, quamvis singulis annis in die Cœnæ Domini promulgetur, & renovetur, in multis locis præsertim Germaniæ & septentrionalibus receptam non esse, & proinde ibi etiam ab hæresi manifesta contra dictam Bullam absolvere consuevisse Episcopos, cum Becano testatur Laym. *de excommunicatione. c. 5. sub n. 2.* & Nav. *consil. 1. n. 74. in summariis.*

122 Sed huic dicto, quòd Censuræ Bullæ Cœnæ & aliæ similes non ubique receptæ sint, obstant duo difficilia: *primum* est, quòd ex stylo Curiæ Romanæ Bullæ omnes Romæ tantùm promulgatæ obligent etiam in aliis orbis partibus, sicut tradit Erasmus à Chockier. *de Iurisdict. ordin. in exemptos p. 1. q. 50. n. 5.* *Alterum* est, quòd non videatur esse in potestate subditorum, obedientiam summo Pontifici debentium Bullam recipere vel reijcere.

Resp. Tamen ad primum, quidquid sit de Bullis aliarum materiarum, speciale esse in censuris, quòd ad earum obligationem requiratur, ut non tantùm Romæ, sed etiam per Prælatos locorum publicentur. *cap. cùm infirmitas. 13. de Pœnitentiis & remissionibus.*

Ad secundum repeti fortè possunt verba Gratiani in *c. in istis. 3. dist. 4. leges instituuntur, dum promulgantur, firmantur, dum moribus utentium approbantur.* quamvis enim legibus Pontificiis obediendum sit, tamen etiam contra legem Pontificiam admitti rationabiles causas & consuetudines, constat ex toto *tit. Decretal. de Consuetudine.*

Hoc verò diligenter discernendum est, non posse quidem rationabile esse, ut peccata, quæ v. g. in Bulla Cœnæ Domini damnantur, ut hæresis, violatio immunitatis Ecclesiasticæ, & deprædatio naufragantium, falsificatio Apostolicarum literarum &c. licitè & impunè committantur: hoc tamen consideratis quorundam locorum circumstantiis posse esse rationabile, quòd ibidem propter talia delicta non incurratur ipso facto censura summo Pontifici reservata: ut quia loca sunt valde remota à summo Pontifice, & difficilis est absolutionis obtentio, & quia homines ibidem sunt proclives ad hæresin vel schisma, quòd si duriùs censuris constringantur, periculum est, ne facile in contemptum Romani Pontificis & actualem hæresim prolabantur.

Si quis dubitet de obligatione alicuius censuræ reservatæ, & se in alterutram partem nequeat resolvere, pro tutiori pacificatione conscientiæ confessarium privilegiatum, quales plerique sunt de Ordine Mendicantium, accedere poterit.

Quòd si Author Canonis, vel censuræ eandem sibi non reservavit, eius absolutio Episcopo vel etiam saltem quoad forum conscientiæ proprio Parocho vel Confessario competit *c. nuper. 29. vers. in secundo casu. h. t.* 124
& censuris Juris quoad absolutionem inferioribus Sacerdotibus competentem annumerari possunt censuræ, quæ per generales sententias Episcoporum feruntur, v. g. si Episcopus edictum faciat, ut quisquis furtum sacrilegum commiserit, excommunicatus sit: quia tales censuræ potiùs rationem statuti, quàm particularis sententiæ Judicis habent, præsertim cum quoad obligationem semper benignior interpretatio facienda sit Navar. *in Manuali c. 27. n. 44.* & Cov. *in d. c. alma Mater. p. 1. §. 12. n. 4.*

De Censura reservata ob Percussionem Clerici.

INter censuras reservatas nulla ferè magis recepta est, 125
& ab hominibus cognita, quàm ista, quæ ob percussionem Clerici incurritur, & habetur in Canone Concilij Lateranensis, *si quis suadente. causa. 14. q. 4.* (unde & privilegium *Canonis* dicitur) cujus verba hæc sunt: *Si quis suadente Diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quòd in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, Anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum absolvere præsumat (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat.*

Notandum igitur I. Quòd nomine Clericorum, 126
quorum percussio sub censura prohibita est, veniunt inprimis Clerici in sacris Ordinibus constituti, etiam excommunicati, suspensi, verbaliter depositi vel irregulares, dummodò non sint actualiter degradati, vel dimisso habitu vel tonsura negotiis sæcularibus se immiscentes & ab Episcopo suo tertiò moniti non emendarint *c. in audientia. 25. & c. contingit. 45. h. t.* imò etiam trina monitio Episcopi non requiritur, si Clericus se enormitatibus immisceat, & dicitur se immiscere enormitatibus, si bella & seditiones in populo commoveat. *c. cùm non ab homine. 14. & c. perpendimus. 23. h. t.* Item excusatur à censura, qui manus violentas injecerant in Clericum, cum matre, sorore, aut filia turpiter inventum, quod DD. non tantùm de ipso actu carnali, sed etiam de amplexibus turpibus, & conversationibus in locis suspectis communiter interpretantur: modò non ex dolo & collusione Clericus ad dictas personas invitatus fuisset, ut deprehensus ibidem vapularet, neque etiam evitatur censura, si Clericus cum alijs personis extraneis, vel remotioribus in gradu præter nominatos deprehensus percussus fuerit. *c. si verò. 3. & ibi* Barb. *n. 7. & 8. hoc tit.* Navar. *in Manuali c. 27. & 84.*

127 Notand. II. Quòd clerici etiam in prima tonsura vel minoribus existentes gaudeant hoc privilegio Canonis non tamen omnes, sed illi, qui habent conditiones requisitas à Concil. Trid. *seff.* 23. *de Refor. in c.* 6. qui nimirùm vel beneficium Ecclesiasticum possident, vel habitum & tonsuram clericalem deferentes alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviunt, vel in seminario clericorum, aut in aliqua Schola, Universitate de licentia Episcopi quasi in via ad maiores ordines suscipi. ndos versantur.

Licet verò Concilium *d. l.* non loquatur in specie de privilegio *Canonis*; sed *fori* tantùm, nihilominus à privilegio fori ad privilegium Canonis, tanquam à maiore ad minus bona est argumentatio, & si ob defectum præmissarum conditionum non habet clericus privilegium *fori*, quod Jure Divino est datum *c. quanquam. de Censibus. in* 6. multò minùs habebit privilegium *Canonis*, quod Iure tantùm humano (respectu censuræ reservatæ) est concessum. Non autem vice versa ab amissione privilegii Canonis ad privilegium fori rectè infertur: cùm hoc tanquam Iure Divino competens difficiliùs amittatur. Unde etiam clericum enormitatibus se immiscentem non perdere fori privilegium & proinde captum ad Iudicem Ecclesiasticum remittendum esse, cum communi docet Panorm. *in c.* 1. *de Apostatis.* & Barb. *in d. c. perpendimus. n.* 2.

128 Clerici quoque conjugati si cum unica & virgine contraxerint, & insuper habitum & tonsuram deferant, ac de mandato Episcopi alicui Ecclesiæ inserviunt, Canonis & fori privilegium habent. *c. un. de Clericis coniug. in* 6. juncto Trid. *d. c* 6. si verò bigami fuerint, aut viduas vel corruptas duxerint, perdunt clericale privilegium, & prohibetur eis, ne ulterius clericalem habitum portent. *c. un. de Bigamis in* 6.

129 Notandum III. Quòd nomine Monachorum, quibus similiter ut Clericis privilegium Canonis indulgetur, veniant quorumcunq; Ordinum approbatorum Regulares, & non tantùm viri in Ordinibus constituti, sed etiam conversi Laici & Moniales; imò Novitij ac Novitiæ, quàmdiu habitum Religionis gestant, *cap. non dubium.* 5. *cap. de monialibus.* 33. *hoc tit.* & *cap. religioso.* 21. *eodem in* 6. De Eremitis aliisque similibus, qui Monachalem vitam imitantur, sed non emittunt tria vota substantialia, nec vivunt in Religione à Sede Apostolica approbata, distingui solet, an sint sub obedientia alicuius Prælati vel Episcopi & recepti in forum & Iurisdictionem Ecclesiasticam, tanquam personæ Ecclesiasticæ, vel utrùm suo arbitrio talem vivendi normam teneant? priori casu erit eis privilegium *Canonis* concedendum, non autem posteriori cum. Navar. *in dict. c.* 27. *n.* 29. & Sylvestro & Zerola *in Praxi Episcop. Eremita.*

130 Notandum IV. Quòd verbum, *si quis* in Citato Canone positum, sicut & regulariter in alijs materiis utriusq; sexus homines comprehendat. *l.* 1. *ff. de Verbor. significat.* modò sint doli & censuræ capaces, id est, non amentes, non infantes &c. Mulieres tamen, & illi, qui delictum percussionis in impubertate commiserunt, atq; alii, qui sui Iuris non sunt, ab Episcopo Diœcesano à censura hujus Canonis absolvi possunt.

131 *c. mulieres* 6. & *c. ult. hoc. tit.* Ipsi quoque clerici Monachi vel Moniales se invicem percutientes incidunt in eandem canonicam censuram, cujus tamen absolutio in ipso jure quandoque est inferioribus Prælatis reservata: nam clerici, si in communi & simul vivant, v. g. in Ecclesia collegiata, ac se invicem percutiant, absolvi possunt ab Episcopo, nisi percussio fuerit valdè enormis, *c. quoniam.* 9 *de Vita & honestate Clericorum.* Quamvis autem Gloss. *ibid. in V. qui simul vivunt*, hunc textum interpretetur de Regularibus; nihilominus de clericis sæcularibus probabiliùs intelligendus est: tum quòd ponatur sub Rubr. *de Vita & honestate Clericorum.* & in dubio *textus* recipiat interpretationem ex *Rubrica*: tum etiam quòd in princip. illius *c. quoniam.* expressè Pontifex loquatur de clericis, qualiter eos possint Episcopi ad communem vitam & cohabitationem disponere. Regulares se invicem percutientes, vel qui ante Religionis ingressum ob percussionem clerici vel Monachi in Canonem inciderunt, absolvuntur ab Abbate seu Prælato sui Ordinis & Monasterij, nisi valdè enormis fuerit excessus, & ad mutilationem membri seu sanguinis profusionem (intellige ex gravi vulnere, non naribus, vel exigua cutis læsione) sit deventum, aut in Episcopum vel Abbatem violenta manus injecta, quibus casibus absolutio est summo Pontifici reservata. *cap. cùm illorum* 32. *c. Canonica.* 50. *hoc tit.* Solent tamen plerique Religionum Prælati specialia privileg a à summo Pontifice impetrare, ut etiam à percussione enormi absolvere valeant. Si Regularis aliquis clericum sæcularem percusserit, ab Episcopo absolvitur; si non fuerit enormis percussio. *cap. religioso.* 21. & *ibi Gloss. in eo V. casu. hoc tit. in* 6. alias à summo Pontifice, si fuerit enormis percussio nec Abbas speciali privilegio munitus sit. *dict. c. cùm illorum.* Si Regularis unius monasterij percusserit Regularem alterius monasterij per utriusque Monasterii Prælatum absolutio danda est. *dict. c. cùm illorum. vers. si verò claustralis.* Quod ita interpretatur Mol. *de Iure & Iust. tract.* 3. *disp.* 60. *num.* 5. ut absolutio & executio pœnæ fiat per Prælatum rei percutientis tanquam per ordinarium jus Iudice cum consensu tamen & præscientia Prælati offensi tanquam actoris persequentis injuriam sui Religiosi, nisi iste Prælatus actor maluerit totum negotium alteri Prælato committere. 132

Quòd si in imponenda pæna hi duo Prælati dissentiant, tertium aliquem arbitrum assumendum censet Mol. *cit. l.* Moniales sive se invicem sive alios clericos percusserint ab Episcopo, in cuius diœcesi Monasteria sita sunt, absolvuntur, quia non expedit eis, ut pro absolutione evagentur, *dict. cap. de Monialibus.* 33. *h. t.*

Notandum V. Quòd illa verba Canonis *suadente Diabolo*, significent gravem injuriam, & in ratione sacrilegii mortale peccatum, ita tamen ut hæ duo concurrant, scilicet animi interna affectio & intentio, qua aliquis clerico graviter nocere cupit; & externus effectus, seu ipsa gravis læsio actu patrata: quare si quis v. g. habuerit intentionem ex occulto lapide vel jaculo graviter feriendi clericum, sed aberraverit, vel quacunque causa impeditus non fecerit, peccavit quidem propter hunc malignum affectum coram Deo mortaliter, excommunicationem tamen non incurrit. Navar. *dict. c.* 27. *n.* 87. tum quòd sola cogitatio mentis non puniatur per humanas leges, *c. cogitationis.* 14. *de Pœnitentia. dist.* 1. tum quod præsertim in legibus pœnalibus verba accipienda sint cum effectu. *cap. cùm super.* 23. *de Officio delegati.* & etiam de communi praxi criminali non soleat ordinaria pœna legis puniri conatus ad delictum, nisi effectus secutus sit. 133

E contrario si quidem externa læsio, gravis fuerit, non autem ex dolo vel intentione, sed casu vel culpa patrata, ut si quidem per injuriam domo quid ejectum transeunti clerico nocuerit, etiam non incurretur censura: quia censura non incurritur, nisi ob peccatum mortale. Læsio autem externa non est peccatum mortale, si animus lædendi non adfuerit. Licet verò aliquando ex læsione non mortali sequi possit peccatum mortale, si nimirum graviter lædens obligatus ad restitutionem damni ex leg. aquil, eam cum potuit, non fecerit, censura tamen propter omissionem restitutionis non reperitur in Canonibus statuta.

Sed

Sed quid si Clericus ultro in sui percussionem con-
134 sentiat? fortè secutus illud consilium Evangelicum. *Matth. 5. ℣. 39. si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram*. aut volens satisfacere pro offensa alteri illata ultro se offerat ab verbera, an tali casu percutiens incurret censuram? ex speciali ratione dubitandi, quòd *volenti non fit injuria*, neque dolus: sine injuria autem & dolo facta percussio non habeat censuram, ut dictum.

Nihilominus etiam hoc casu percutientem affici excommunicatione clarè decisum est *in c. contingit. 36. hoc tit.* quamvis enim huic Clerico volenti, & offerenti se ad verbera in particulari non fiat injuria, fit tamen injuria Ordini Clericali, cui ipse per privatum suum consensum derogare non potest. Aliud foret si ex joco percutiatur Clericus, vel dum in die parasceves personam Christi agit: quia in tali percussione abest animus injuriandi, & actio ipsa externa non est injuriosa Ordini Clericali. Imò tametsi percutiens haberet privatam vindictæ cupiditatem, peccaret quidem, probabiliter tamen a censura excusaretur; quia actio externa, cui soli censura infligitur, in morali hominum acceptione non est statui clericali inju-
135 riosa.

Notandum VI. quòd per violentam manuum injectionem in Clericum non tantùm intelligatur percussio, sed quælibet injuriosa afflictio corporalis, ut si in publica vel privata custodia detineatur; si per violentiam vestibus aut rebus suis exuatur; si quis eum hostiliter insequatur, ut in fluvium vel fossam cum equo decidat, &c. *c. nuper. 29. & ibi D. D. h. t.* Præterea expressè in Jure decisum est, quòd non tantùm ipsi percussores Clericorum, sed & mandantes, consulentes (si percussio actu secuta sit) consentientes, non impedientes (saltem si ex officio impedire tenebantur) item percussionem suo nomine factam ratam habentes excommunicationem incurrant. *c. mulieres. 6. §. illi verò. c. quantæ. 47. h. t. c. cùm quis. 23. eod. in 6.*

136 Notandum VII. quòd aliquæ violentæ manuum injectiones in Clericum à censura excommunicationis excusentur, Ut *primò* per ignorantiam toletabilem, id est, non crassam vel affectatam Juris vel facti. Juris quidem, si quis invincibiliter ignoret censuram excommunicationis ob Clerici percussionem esse statutam, juxta ea quæ *in §. 1. huius tit.* tradidimus. Facti autem, si quis ignoret eum, quem percutit, esse Clericum, eamque ignorantiam, si in foro externo res agatur, & dubitetur, juramento paratus sit probare, *c. si verò. 4. h. tit.* Si quis volens percutere Titium Clericum, forsan noctu percutiat Sempronium Clericum, quem novit ex incessu esse Clericum, putat tamen esse Titium, perinde incidet in excommunicationem, ac si Titium percussisset: quia ipsius intentio fuit Clericum percutere, quem etiam agnoscendo Clericum deliberatè percussit, quamvis in persona erraverit, quo confert textus in *l. eum qui nocentem. 18. §. si injuria. ff. de Injuriis*. ubi Juris Conf. ait: *si iniuria mihi fiat ab eo, cui sum ignotus, aut si quis putet me esse Lucium, cùm sim Caius, prævalet, quod principale est, iniuriam mihi facere velle, & ideo iniuriarum habeo actionem*. Covar. *in d. c. alma mater. p. 1. §. 10. n. 15.* Secus dicendum, si quis volens manum aut lapidem injicere in Titium Clericum, ab eo erraverit, & casu tetigerit Cajum Clericum: quia in hoc casu intentio nocendi fuit respectu Titii, sed effectus non est secutus, respectu autem Caii effectus quidem est secutus, sed deliberata intentio defuit, at verò in priori casu ponimus fuisse deliberatam intentionem percutiendi Clericum Sempronium, licet fuerit pro alio habitus, ut considetanti patebit.

137 *Secunda* excusatio est, si violentia inferatur Clerico incorrigibili post tertiam monitionem Episcopi vel enormitatibus se immiscenti, ut superiùs sub *n. 1.* dictum est.

Tertia, si percussio Clerici necessaria sit ad defensionem corporis, bonorum vel pudicitiæ in persona propria vel proximi moderamine inculpatæ, tutelæ, *c. si verò. 3. & c. ex tenore. 10. h. t.*

Quarta excusatio est attenuatio culpæ ex circumstantiis, si nimirùm ex subitanea ira, passione, sine sufficiente deliberatione percussio facta sit, qualis in necessaria defensione sui vel rerum suarum cum aliquali excessu moderaminis inculpatæ tutelæ facilè contingere potest, vel ita levis sit percussio, ut arbitrio prudentis viri & juxta moralem hominum acceptionem ad peccatum mortale non pertingat, ubi autem est excusatio à mortali, est etiam excusatio à censura. 138

Quintò excusatur Magister vel Præceptos, qui disciplinæ causa moderatè castigarit discipulum Clericum. *cap. 1. ex tenore. 10. cap. cum voluntates. 54. hoc tit.* Item etiam patres vel propinqui, qui juxta *l. si filius 3. Cod. de Patria potestate. & l. un. Cod. de Emendatione propinquorum*. correctionis causa moderatè Clericis de sua familia verbera intulerint. *d. cap. cum volunta. in fine*. qua tamen in re hæc interpretatio est adhibenda, ut si Magister, præceptor, vel pater, vel propinquus sit Laicus, tantùm jus habeat corrigendi & puniendi Clericos in minoribus constitutos, non autem in sacris & majoribus ordinibus, sicut satis apertè colligitur ex *d. cap. cum voluntate*; & docet Gloss. & Panorm. *ibidem*, atque communem sententiam testatur Mol. *de Iust. & Iure to. 1. tract. 2. disp. 228. & tract. 3. disp. 56. num. 6.* 139 140 Ratio est, quòd haud dubiè indecorum sit statui Clericali & plurimùm vilescat clericalis reverentia, si Laicis potestas corrigendi per verbera in Clericos in sacris constitutos concedatur.

Non obstat, quòd SS. Ordines Clericales non eximant filium à patria potestate, excepta Episcopali dignitate *l. sacrosanctæ. 34. auth. sed Episcopali. Cod. de Episcopis & Clericis*, consequenter adhuc saltem patri jus castigandi filium Clericum remaneat. Nam R. filium eximi à patria potestate, in quantum præjudicat statui Clericali; & si quoad bona sua post Clericatum acquisita (secus est de bonis ante Clericatum acquisitis, quæ manent sub patria potestate) eximitur filiusfamilias Clericus à patria potestate, ut hæc bona jure quasi castrensis peculii censeantur, & patri in illis nihil juris competat, sed filiusfamilias tanquam emancipatus liberam habet disponendi facultatem. *d. l. sacrosanctæ. cum auth. Presbyteros. C. de Episcopis & Clericis*. ergo multò magis eximetur quoad suam personam, in quantum id exigit honestas status Clericalis.

Sextò etiam excusatur Prælatus Ecclesiasticus, si correctionis causa & ratione officij vel jurisdictionis Clericum vel Monachum juxta gravitatem culpæ castigatione corporali afficerit. *d. c. ex tenore. & c. cum voluntate*. si modo id faciat per se vel per alium Clericum aut Monachum. Si verò per Laicum fecerit, tam Prælatus mandans, quàm Laicus mandatum exequens censuram incurrit. *c. universitatis. 24. h. t.* Qui textus etsi de solis Prælatis religiosis loquatur, eum tamen communiter de omnibus Prælatis Ecclesiasticis intelligi, tradit Barbos. *ibidem. num. 3.* ubi etiam cum aliis DD. addit, quòd si necessitas urgeat, & si Clericus vel Monachus aliter quàm per Laicos à facinore compesci vel capi non possit, aut consuetudo sit, ut Ecclesiastici per Laicos incarcerentur, vel in enormibus delictis ligentur & torqueantur, &c. nullam incurri censuram, & probat textus *in cap. ut famæ. 35. vers. laici hoc tit.* 141

Septimò demum etiam ebrietas aliquando excusare potest, si sufficientem rationis usum adimat, tametsi aliquis 142

aliquis voluntariè se inebriaverit: quia licet peccaverit ita se inebriando, non tamen peccavit percutiendo ex defectu scilicet rationis, censura autem non pro peccato ebrietatis, sed pro peccato percussionis statuta est; nisi aliquis jam priùs habuisset deliberatam intentionem percutiendi Clericum, & studio se inebriaverit, ut contra excommunicationem prætendere posset, vel ad facinus audacior redderetur, tunc enim non tantùm ebrietatem sed etiam percussionem voluntarie admisisset.

Notandum VIII. quòd præter summum Pontifi-
43 cem à censura excommunicationis absolvere possit Legatus *de Latere*, & quidem omnes undecunque advenientes: Legatus autem *missus*, sive *Nuntius Apostolicus* tantùm eos, qui sunt in Provincia suæ legationis: Legatus verò *natus* non plus juris habear circa absolutionem, quàm alius Ordinarius, *c. excommunicatis*. 9. *c. quod translationem*. 4. *de Offic. Legati*.

Notandum IX. quòd etiam quibusdam casibus
44 Episcopo absolutio concedatur: & I. si percutiens sit mulier, vel monialis. *c. mulieres 6. c. de Monialibus*. 33. *h. t.* II. si sit impubes, quamvis post pubertatem primùm petat absolvi. *c. ult. h. t.* III. si Clerici in communi viventes se invicem percusserint. *c. quoniam*. 9. *de Vita & honestate Clericorum*, secus si alij Clerici separatim viventes se invicem percusserint, nisi percussio fuerit levis, *c.* 1. *h. t.* IV. si Religiosus percusserit Clericum sæcularem *c. Religioso* 21. *hoc tit. in* 6. V. si quis habeat impedimentum rationabile, ex quo ad summum Pontificem, vel ejus Legatum accedere nequeat: sed hoc casu, si impedimentum sit perpetuum, simpliciter absolvitur ab Episcopo præstita cautione *de satisfaciendo mandatis Ecclesiæ & parti læsæ*; si verò impedimentum sit temporale, insuper cautio exigenda est, quòd absolutus, quamprimùm potuerit, sedi Apostolicæ se præsentare velit, ut eius mandatum de satisfaciendo Ecclesiæ læsæ suscipiat, quòd si neglexerit cessante impedimento se præsentare, in censuram
145 reincidet ipso Iure *c. de cætero*. 11. *c. ea noscitur*. 13. *c. quamvis*. 58. *h. tit. c. eos, qui*. 22. *eodem in* 6. VI. potentes Domini etiam absolvuntur ab Episcopo, debet tamen Pontifex priùs de statu ipsorum informari *c. mu-*
146 *liere*. 6. *h. t.* VII. si percussio sit lævis. *c. pervenit* 17. *h. t.* Est antem hic notandum, quòd percussio quadrupliciter dividatur. *Prima* est *levissima* & venialis, quæ non habet censuram. *Secunda* est mortalis quidem, sed comparatione aliarum *levis*. *Tertia* est *gravis* sive mediocris, à qua Episcopus tantùm absolvit Clericos simul vivenies, vel Religiosos percutientes Clericos. *Quarta gravissima* sive *enormis*, à qua regulariter non absolvit Episcopus, nisi mulieres, moniales, impuberes, non sui juris, vel impedimento laborantes. Quænam autem dicatur in singulis factis percussio levis, mediocris vel enormis, relinquitur arbitrio Episcopi, qui circumstantias facti, scilicet læsionem locum, tempus, modum, personam tam læsi, quàm
147 lædentis diligenter considerabit, ita tamen ut in dubio potius judicet percussionem esse gravem, & ab ea se absolvere non posse, quàm ut declarando levem, occasionem præbeat lædendi statum Ecclesiasticum, sicut habetur in quadam *extrav.* quam in terminis refert Navar. *in Manuali c.* 27. *n.* 92. & Mol. *To.* 2. *tract.* 3. *disp.* 27. *n.* 1.

148 Notandum *ultimò*, quamvis Mol. *d. tract.* 3. *disp.* 59. asserat, quòd inferioribus Prælatis (exceptis Abbatibus respectu suorum Religiosorum, de quibus superiùs sub *notabili* 4. dictum) qui Episcopi non sunt, etsi Episcopalem jurisdictionem habeant, sicut Capitulum Cathedralis Ecclesiæ sede vacante, non competat jus absolvendi in casibus, quibus posset Episcopus absolvere, eò quòd Canones tantùm Episcopis hoc privilegium concedant: contrarium tamen magis videtur Iuri consentaneum, sicut de Capitulo sede vacante textus est satis clarus *in c. unic. de Maioritate & obedientia in* 6. ubi generaliter conceditur, ut à censuris sive Iuris sive *hominis*, à quibus posset Episcopus absolvere, id etiam possit Capitulum sede vacante, & de superioribus Conventualibus Religionum exemptarum & aliis Prælatis jurisdictionem *quasi Episcopalem* habentibus, quod absolvere possint in casibus, in quibus possent Episcopi, docent complures apud Barb. *ad Concilium Trident. Sess.* 24. *de Reform. c.* 6. *sub n.* 7. *&* 8. cùm enim privilegia juris favorem animæ concernentia latè sint interpretanda, & hic tantùm de jurisdictione, non de Ordine Episcopali agatur, nihil interest, an quis Episcopus sit, vel Episcopalem jurisdictionem habeat. 14
In Germania & aliis partibus septentrionalibus, unde difficilis est accessus ad Papam, solent quidam Episcopi & regularium Ordinum Confessarii specialia privilegia impetrare, ut etiam à gravi percussione Clerici absolvere possint saltem in foro conscientiæ, & si alicubi consuetudo sit, ut talis absolutio etiam pro foro externo acceptetur, tolerari poterit: nam quòd absolutus coram Deo adhuc in foro externo quo ad judicialia, & alia similia pro excommunicato habeatur, Iure tantùm humano statutum est, & consequenter contraria consuetudine immutari potest.

TITULUS XL.

De Verborum Significatione.

SUMMARIA.

1. *Verba alicuius dispositionis in propria significatione sunt accipienda.*
2. *Verba intelligenda sunt cum effectu.*
3. *In verbis potissimùm attendi debet mens & intentio disponentium.*
4. *In contractibus fit interpretatio contra eum, qui legem posuit apertiùs dicere, servata tamen æquitate.*
5. *Verba sunt semper intelligenda secundùm subjectam materiam, & naturam actus.*
6. *Auctores, qui de Verb. significatione scripserunt.*

CUm in Iure & hominum dispositionibus sæpe dubitari possit de *significatione verborum*, ut in *Digestis* Iuris Civilis specialis de hoc Titulus ad finem subnectitur, ita similiter Compilator Decretal. in fine operis hunc tit. subjecit. Quia verò *significatio verborum* per totū Ius diffusa passim in propriis materiis & locis tradita est, & omnes verborum Iuris significationes hic repetere nimis longum foret, hinc omissis aliis breviter tantùm quasdam Regulas circa verborum intelligentiam & interpretationem, quæ circa actus & dispositiones hominum occurrunt, afferemus: nam de *interpretatione Legum* jam diximus in *tit. de Constit.* §. 4. *n.* 74. *& seqq.*

I. igitur verba cujuscunque dispositionis sunt *in propria significatione* & *secundùm communem usum hominum* accipienda. *l. non aliter*. 69. *ff. de Leg.* 3. idque etiamsi materia sit strictæ interpretationis, ac præjudicialis alteri. Ioann. Henr. *h. t. n.* 1. nisi fortè aliter constet de mente disponentium, quam tamen allegans debet probare. Gloss. *in d. l. non aliter*. *verb. testatorem*. Item si ex verbis sequeretur aliquid absurdum, 1
vel

vel dispositio redderetur inutilis, tunc verba potiùs sunt impropriandа, quàm ut dispositio pereat, *c. Abbati 25. hoc tit.* Honor. *l.c. n.* 2. Hinc.

2 II. verba intelligenda sunt *cum effectu*, ita ut aliquid operentur, nec sint superflua. *l. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque Iuris &c. l. 3. in pr. ff. de Iurejur. c. relatum. 4. de Clericis non resident.*

3 III. In verbis potissimùm attendi debet mens disponentium: quia *verba intentioni & non intentio verbis debet deservire. c. secundò requiris. 4. de Appellat. c. intelligentia. 6. hoc tit.*

4 IV. In contractibus, si verba sint ambigua, interpretatio fit *contra eum, qui legem potuit apertiùs dicere. c. contra eum. 57. de R. I. in 6.* Ita tamen, ut quantùm fieri potest, servetur æqualitas inter contrahentes, *l. penult. C. Communi dividundo.* & ut ratio *æquitatis* habeatur. *l. si id quod. 7. ad fin. ff. de Rescind. vendit. l. placuit. 8. Cod. de Iudic.*

5 Denique semper verba sunt intelligenda secundùm *subjectam materiam & naturam actus* vel contractus *l. 15. §. si una. 4. & ibi* Barth. *ff. Locati.* Plura de interpretatione verborum videri possunt apud Barbos. *in Tract. Varior. axiom.* 222.

6 Et circa hanc materiam de *Verborum significatione* ex instituto scripserunt Albericus de Rosate *in Dictionar. Iuris* Aug. Barbos. *in Tract. de Appellativis Iuris & dictionibus usu frequentior.* Item Lexicon Juris præter alios *in præfat. ibidem* ab Hermanno Vulteio relatos edidit Joannes Calvinus: Denique *Thesauros Iuris* addiderunt Christoph. Besoldus, Arnoldus Reygerus & alij.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIA.

1. *Auctores de Regulis Iuris scribentes.*
2. *Utilitas Regularum Iuris.*
3. *Non ex Regulis Ius, sed ex Iure Regula desumpta est.*

SIcuti *Digesta* Juris Civilis, ita pariter *Decretales* hoc tit. *de Regulis Iuris* clauduntur: in quo variæ regulæ toto Jure aliàs sparsæ velut in unum fasciculum collectæ ob oculos ponuntur, specialiter autem in *Lib. 6. decretal.* Bonifacius VIII. 88. *Regulas Iuris* recenset.

Verùm quia istarum exactior declaratio longiorem tractatum requireret, & pleraque ex jam superiùs dictis forent repetenda, lectorem ad illos auctores, que ex instituto in *dictas Regulas Iuris in 6.* commentati sunt, remitto. Inter quos sunt Dynus, 1
Petrus Peckius, Henricus Canis. *in Summa Iuris Canonici.* Barb. *in Collect. ad lib. 6. Decretal.* & alij.

Illud tamen moneo circa *Regulas Iuris*. quamvis utile sit eas in Corpore Juris relegere, & quantùm fieri poterit, eas memoriæ mandare, cùm valeant pro confirmatione dictorum; & in casibus in Iure non decisis inde argumentum desumi possit, atque in dubio potior sit causa eius, pro quo Regula facit, donec adversarius aliud Ius in contrarium ostendat, ut inquit Gloss. fin. *ad rub. de R. I.* valde tamen decipi eos, qui putant, se totum Ius ex istis *Regulis* intelligere: cùm illæ materiæ, quas istæ *Regulæ* summarissimè perstringunt, habeant maximam amplitudinem, & infinitæ propemodum sint circa has Regulas exceptiones. Unde merito Iuris Consultus in *l. 1. ff. de R. I.* dixerit, *non ex Regulis Ius, sed ex Iure Regulam esse desumptam*: 3
quasi diceret: fundamenta Iuris ex aliis titulis priùs addiscenda & deinde primum per Regulas Iuris in memoriam revocanda. Sufficiant igitur hactenus à nobis tradita fundamenta, ut exinde & Canones & alii Canonum Interpretes satis intelligi possint; labores verò nostri in toto hoc *Collegio Canonico* ad DEI Ter Optimi Maximi, DEIparæque Virginis, Omniùmque Cœlitum honorem & gloriam, ac Proximi utilitatem impensi sunto.

FINIS LIBRI V.

DECRETALIUM.



TRACTATUS DE PRIVILEGIIS ET JURIBUS MONASTERIORUM

Ex Jure Communi deductus.

Præfatio de Origine, Instituto & Fructu Monasteriorum, unde tot Privilegia & Favores merentur.

1. *Origo & antiquitas Monasteriorum.*
2. *Ordo S. Benedicti jam durat in duodecimum sæculum.*
3. *Diversorum Ordinum unus finis.*
4. *Quare diversi Ordines instituti.*
5. *Præconia SS. PP. & Scripturæ de Instituto Monastico.*
6. *Quid splendoris & utilitatis Religio conferat Ecclesiæ.*
7. *Quot Pontifices, Cardinales, Patriarchæ, Episcopi, Sancti, Scriptores, Viri docti, ex solo ord. S. Benedicti prodierint.*
8. *Religio vera mater dignitatum, Apostolatus & scientiarum.*
9. *Justinianus Imp. extollit vitam Monasticam.*
10. *Odium Religiosorum periculosum fidei.*
11. *Respondetur querelis aut calumniis, quæ vulgo Religiosis opponuntur.*
12. *Quid sæculari Imperio conferat Religio.*
13. *Ex recensitis meritis Monasteriorum fit conclusio ad propositum.*



Ector benevole, exhibeo tibi *Privilegia Monasteriorum*, non quidem ea, quæ singulis in particulari hinc inde specialiter à Pontificibus vel Imperatoribus concessa sunt, de quibus mihi sufficienter non constat, sed ea tantùm, quæ *ex Iure communi* pro favore omnium deduci possunt.

Puto laborem profuturum non tantùm Monasteriis, sed etiam Iudicibus, Advocatis, Studiosis, & reliquis omnibus tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis, quibus aliquando cum Monasteriis circa contractus, hereditates, aliasve prætensiones negotium esse poterit. Ut verò faciliùs in nostram sententiam traharis, & hæc *Privilegia* jure optimo in Monasteria collata non dubites, hanc brevem dissertationem, *De origine, instituto, & fructu Monasteriorum* præmittere volui.

In Exordio nascentis Ecclesiæ, cum ferveret *Charitas*, quæ diffusa erat in fidelium cordibus per Spiri- 1
tum Sanctum, *omnium credentium erat Cor unum & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*, erantque quotidie unanimes in oratione, communicatione & fractione panis, ut *Act. 4. cap. & passim* legitur. Postquam verò dilatata est Ecclesia, & ex persecutiobus Gentilium dispersa & dissipata, sensim etiam *abundare cæpit iniquitas & refrigescere charitas multorum*, tunc sancta illa & generalis fidelium communio cessavit, & tantùm penes paucos per Religiosorum Ordinum Fundatores & Institutores conservata fuit.

Ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus secundus post Petrum Romanus Papa Monasteria & Cœnobia instituerunt. Quos deinde Anno salutis 369. (pluribus enim antea annis ob gravissimas Ecclesiæ persecutiones hinc inde tantùm in speluncis & eremis pij fideles & Monachi delitescebant) *S. Basilius* in Ecclesia *Orientali* & *S. P. Benedictus* circa annum 2
500. (adeoque ante undecim sæcula scil. *mille ducentos* prope annos in Ecclesia *Occidentali*. & succedentibus sæculis alij & alij sancti Viri imitati sunt. De quibus prolixè agit Barbosa *Iur. Eccles. univ. lib. 2. c. 41.*

Licet verò diversi sint Religionum Ordines, unus
tamen omnium est scopus & finis *totum sese addicere ad* 3
servitium & cultum Divinum, & tendere ad perfectionem vitæ Christianæ, scilicet *declinare à malo, & facere bonum* Psal. 36. vel, ut ait Apostolus, *Renovari spiritu mentis & induere novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate veritatis. Ad Ephes. 4. & ad Coloss. 3. 9.* vel ut Zach. *in Cant.* dicit, *Servire Domino in sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ.*

Expediebat autem, diversos instituere in Ecclesia Ordines, quia propter diversas Nationes, humores & naturas hominum, aliqui *perfectionem* faciliùs in hoc, quàm

quàm in illo assequuntur, dum forsan huius rigorem, vel illius laxitatem sine corporis aut animæ periculo ferre non possent. *Vnusquisque sicut vocavit Deus, ita*
5 *ambulet*, 1. *ad Cor.* 7.

Porrò vitam Monasticam miris elogiis SS. Patres exornarunt. *Hæc Angelorum militia est*, inquit S. Ambrosius *Epist.* 25. *semper esse in Dei laudibus: Orationibus crebris conciliare atque orare Dominum student, lectione vel occupationibus continuis mentem occupant, separati à cœtu mulierum sibi invicem vitam præstant, & custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit quod timeat, & quod imiteris plurimum? Nonne in Monasteriis* (pergit Laur. Iustin. *in opusc. de Monastic. Conver. c.* 18.) *frequentissimæ devotionis lachrymæ, compunctionis gemitus, suspiria pietatis, compassionis & charitatis ad Deum incessanter effunduntur vota? sanè quod Religionis, quod sanctitatis, quod unitatis, quod in eisdem agitur laudis, glorificat Deum, lætificat Angelos, prodest justis, terret Dæmones, patrocinatur sæculo & peccatores ad pœnitentiam flectit. O sacer status Religiosi famulatus*, addit Ioan. Gerson de imit. Christi lib. 3. c. 11. *qui hominem Angelis reddit æqualem, Deo placabilem, Dæmonibus terribilem, & cunctis fidelibus commendabilem.*

Imò jam in *veteri Testamento* de statu Religioso non obscura præconia Spiritus Sanctus tradidit. Ita enim Moysis morituri prophetica benedictio *Deut.* 33. super Tribum *Levi* (quæ fuit specialiter addicta ad servitium divinum) optimè Religiosis & *servis Dei novi Testamenti* accommodari potest. *Perfectio tua*, ajebat, *& Doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & iudicasti ad aquas contradictionis, qui dixit patri suo & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro vos, & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum servaverunt, Iudicia tua O Iacob, & legem tuam O Israel, ponent thymiamá in furore tuo & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum illius suscipe, percute dorsa inimicorum eius, & qui oderunt eum non consurgant.* Ita D. Basilius illum versum Psal. 131. *ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum* &c. de vita Religiosorum in commune viventium intelligit. Ita S. Bernardus *cant.* 4. id quod Spiritus S. ad Sponsam Ecclesiam dicit, *Dentes tui sicut grex tonsarum*, de Religiosis pulcherrimè interpretatur.

Concilium quoque Tridentinum *sess.* 25. *de Regular. c.* 1. in hæc verba commendat Monasticum Institu-
6 tum: *Non ignorat sancta Synodus, quantum ex Monasteriis piè institutis & rectè administratis in Ecclesia Dei splendoris atque utilitatis oriatur. Splendoris* quidem ex cultu divino & vitæ sanctimonia ac repræsentatione primævæ innocentiæ, *Vtilitatis* autem ex continuis precibus, ex conversione peccatorum, ex multorum ingeniorum, quæ alias in plebeo pulvere delitescerent, aut perirent, erectione, ex juventutis & fidelium instructione, afflictorum consolatione, pauperum & hospitum alimentatione, Sacramentorum administratione, verbi divini prædicatione, librorum doctissimorum editione, scientiarum promotione, Fidei defensione, & alijs quam plurimis pijs & utilibus operibus.

7 Vis adhuc scire, quid *splenderit*, quid *utilitatis* Religio contulerit Ecclesiæ? Lege disertissimam orationem Nicolai Vernulæi, quàm in *vol. sae. orat.* in laudem S. Benedicti habuit, ubi ex solo Ordine S. Benedicti Pontif. Max. 46. Patriarchas 52. Cardinales 200. Archiepiscopos 1600. Episcopos 4600. Sanctos, qui ab Ecclesia coluntur, 55700. enumerat. Neque tantam copiam velut creditu difficilem reijcies, si observes, quòd hic Ordo jam in duodecimum sæculum consistat, & aliquando (teste Vernulæo *c. l.*) cœnobia virorum triginta millia, virginum verò millia quindecim possederit.

Lege etiam Hyeron. Platum ex Soc. IESU (Testes tibi produco non domesticos S. Benedicti, sed extraneos) in tractatu suo pio & docto *de bono stat. Relig. lib.* 2. ubi *cap.* 28. quorundam Pontificum ex Religione S. Bened. assumptorum virtutes & optimum regimen summariè complectitur & deprædicat. Et *cap.* 32. viros doctos & Scriptores, qui per XI. sæcula ex Ord. S. Bened. floruerunt non omnes quidem (Vernul. enim plusquàm 15000. numerat) sed celebriores recenset. Audiantur etiam verba Petri Ribadeneiræ ex Soc. IESU *lib.* 2. *vitæ S. Ignatii c.* 24. & eum refert P. Matth. Vveiss. *in Lyc. S. Bened. in Prolog. Neque vero pueros fingebant Monachi S. Benedicti*, inquit, *ad omnem tantummodo virtutis laudem, sed etiam disciplinis & omni scientiarum genere instruebant. Nam & in Germania, & in Gallia & in Anglia magna cum laude docuerunt, & Collegia habuerunt, quemadmodum nunc nos* (scil. PP. Soc.) *habemus, in quibus doceant, quæ nunc nos docemus. Atque ea re tantopere floruit Ordo S. Benedicti & sanctissimis doctissimisque viris abundavit, quorum doctrina universum illustravit Ecclesiam.* Inter cæteros autem penè innumeros memoria dignus est S. Alcuinus sive Albinus, de quo scribit Platus *d. c.* 32. *quòd is Caroli Magni Magister suæ ætatis doctissimus habitus sit, ita charus Carolo, ut eum delicias suas appellaret, cuius etiam prudentiæ Parisiensem Academiam, quam Roma illuc transtulerat ordinandam commisit.* Hanc ipsam, quam profitemur, Iuris Canon. scientiam non minima ex parte à Religiosis S. Bened. Gratiano, Nicolao Abbate Panormitano, Angelo Cherubino, Tamburinio & alijs accepimus.

Quid, quod Orbis pars maxima fidem Christianam Benedicto debeat? ita namque per Gregorium Anglia, Hispania per Leandrum, Germania per Bonifacium, Belgium per Amandum, Polonia & Hungaria per Adalbertum, Suecia per Stephanum, Litvania per Brunonem, Gascovia per Albonem, Sclavonia per Bonifacium, India Occidentalis per 12. Monachos ex Monte Ferrato fidem suscepit.

Quod denique tum pastoralis dignitas, tum gen- 8
tium ad fidem conversio, tum scientiarum perfectio nullibi melius, quàm ex Monastico Instituto incrementa sumat, pluribus demonstrat Platus *d. l.* 2. *c.* 29. & *seq.*

Addamus etiam præmissis Monasteriorum encomiis felicissimum Imperatorem nostrum Iustinianum, qui Monasteriis & Ecclesiis non pauca privilegia indulsit, is *in Nov.* 5. *in præfat.* eleganter Monasticum Institutum describit: *Vita Monachalis*, inquit, *sic est honesta, sic commendare novit Deo ad hanc venientem hominem, ut omnem humanam eius maculam abstergat, & faciat rationabili naturæ decentem, plurima secundum mentem operantem & humanis cogitationibus celsiorem.* Liceat mihi adscribere monitum Concilii Trid. *c.* 25. *de ref. cap.* 20. quod hortatur omnes Christianos Principes, ut *imitentur anteriores optimos & Religiosissimos Principes, qui res Ecclesiæ sua inprimis authoritate & munificentia auxerunt, nedum ab aliorum iniuria vindicarunt.* Timendum enim 10
videtur Principibus, ne injuriæ & insidiæ, quas quidam Pseudo Catholici Monasteriis inferunt, toti Ecclesiæ & Imperiis suis periculosæ fit, quando nimirum conculcato statu Ecclesiastico prævalet *carnis libertas* ut vocat Apostolus *ad Gal.* 6. 13. bona eius diripiuntur ad luxum, exulat pietas, cum pietate fides, (teste eod. Apost. *ad Timoth. c.* 1. *v.* 19. ibi *repellentes conscientiam circa fidem naufragaverunt*, & *c.* 3. *v.* 9. ibi: *habentes mysterium fidei in conscientia pura*,) cum fide pax & rerum omnium tranquillitas.

Sed unde tam sancto instituto varias calumnias impingunt Monacho Mastyges? referam causas, quas opinior principaliores *Prima* est *malitia*, ex qua non tam Religiosis, quàm Religioni & pietari inimici sunt; *quid mirum* inquit D. August. epist. 136. *Si homines servis*

vis Dei detrahunt, & qui eorum vitam pervertire non possunt, famam decolorare nituntur, cum ipsum Deum Dominum eorum quotidie blasphemare non cessent, cum eis displicet, quicquid contra eorum voluntatem facit.

Secunda causa est, quòd à Religiosis ex Monasterio dimissis (quos haud dubiè nonnunquam expediret intra claustra retinere *instruendo eos in spiritu lenitatis, ad Gal. 6. ad Tim. 2.* vel aliis mediis cohibendo, ne cum scandalo & despectu Ordinis vagari cogantur, *vid. c. 7. de Offic. Ord. & c. ult. de Regul.*) aut aliis *particularibus* delinquentibus faciunt illationem *universalem* ad alios. Sed *cùm diligentibus legem Dei non sit scandalum, Psal.* 118. advertant pii fideles, quòd in omni statu mali bonis permixti sint, potiusque juxta monitum D. Hyeron. Ep. 34. *respiciant Paulum confitentem, quàm Iudam negantem.* Et si Ecclesia *tota pulchra & sine ruga & macula* dicitur *Cant. 4. & ad Ephes. 5.* licet in ea plures sint mali, qui per *spatiosam viam* descendunt, quanto minus decedere debet honori Monasteriorum, in quibus rariores sunt mali, quàm boni. Quòd si in uno aliquo Monasterio omnes, quod absit, mali forent, non tamen id Religioni imputandum, sed Pastorum negligentiæ, nec propterea desperandum, quin sub alio gubernaculo disciplina restaurari valeat.

Tertia causa est *suspicio*, tantùm eorum, qui omnes *suo pede*, id est, ex suismet pravis inclinationibus metiuntur. Nescio, an in quibusdam malus vitiorum habitus plus impellat ad malum, quàm in aliis bonus virtutum habitus & sancta educatio retrahat: & impellat ad bonum: somnus causatur somno, supprimitur vigilantia: ignis generat ignem, perit, nisi nutrias. Et hoc est, quod superius *in Nov. 5. in præf.* dixit Iustin. Imp. *quòd vita monachalis faciat hominem humanis cogitationibus celsiorem.*

Quarta causa est, quòd plerique sibi imaginentur, Religiosos statim ut convertuntur, debere esse *perfectissimos*, sibi autem licere pro libitu vivere. Decet haud dubiè, ut Religiosi bono exemplo & vitæ sanctimonia sæcularibus præluceant, quò majorem erga ipsos reverentiam & confidentiam habeant, *nihil enim est* inquit Concil. Trid. *sess. 22. de Ref.* c. 1. *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum assiduò instruat quàm eorum vita & exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt, &c.* Inte-
11 rim considerent sæculares, Monasteria esse scholas virtutum, in quibus, sicut in litterariis, aliqui citiùs, aliqui setiùs proficiunt, aliqui prorsus deficiunt, non tamen idcirco scholæ damnandæ, in quibus plurimi proficiunt. Audiant etiam S. Basilium *in Constit. Mon. 7. Sæculares*, ait, *nescio quam opinionem de Religiosis ceperunt, quasi una cum statu ipsam etiam naturam mutarint, & aliam quandam induerint plane ab humana diversam, ut perinde ac si carne & corpore carerent, ita eos nullis aut ferè nullis cibis uti velint &c.* Et *in sermone de rerum abdicatione* idem S. Basilius inquit, *an non tibi videntur etiam matrimonio junctis lata fuisse Evangelia? vides igitur, non à Monachis modo, sed etiam ab iis, qui uxorem habuerint, rationem exactum iri, utrùm ex Evangelii præscriptis vixerint, &c.* Item S. Chrysost. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup. Hoc est planè* dicit, *quod orbem universum evertit, quòd Monachis opus esse arbitramur summa bene vivendi, diligentia cæteris autem licere negligenter vivere.* Et post pauca: *cùm* Christus *jubet per angustam viam ingredi, non Monachos solos, sed omnes omnino homines eo imperio convenit, &c.*

12 *Quinta causa* est *invidia temporalium bonorum*, quæ Monasteria possident. Mira res! Sæcularibus utcunque impendant divitias, non invident. Monasteriis quæ aliquot sæculis cum magna Ecclesiæ utilitate steterunt, & à quibus ipsi eorumve parentes aut liberi multa beneficia spiritualia & temporalia acceperunt, vel accipere possunt, invident. Sanè Apostolus 1. *ad Cor.* vult servos; Dei *sine solicitudine esse*, ut Deo liberius & integrius vacare possint, quod fiet, si temporali sustentatione sufficienter provisi sint. Qualiter autem applicentur temporales Monasteriorum reditus, præter eos, quos Principibus terræ quotannis in magna quantitate tribuunt, dicemus inferius *Priv.* II. *n.* 3. ob quas pias expensas, quas ibi enumerabimus, præsertim verò charitatis erga indigentes officium planè credendum est, singulari Dei benedictione reditus Monasteriorum non tantùm non minui, sed lata etiam incrementa sumere. Denique hæc hominum *malevolentia*, quæ semper invenit cavillationes (juxta illud Matth. 11. *Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt Dæmonium habet, venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt ecce homo vorax & potator vini &c.*) & adversus quosvis pios Ordines sua prætendit gravamina, rectiùs à bonis fidelibus contemnitur.

Postremò ex his omnibus ad nostrum propositum 13
infero & concludo: si Monasteriorum Institutum tam antiquum, & per ea tantus Dei honor, tanta animarum salus, tantus Ecclesiæ splendor & utilitas procuratur, imò si ipsum sæculare Imperium non modicas vires sumit, dum non tantùm olim Religiosorum opera multarum gentium barbara durities ad fidem & jugum mitigata est, sed etiamnum hodie multorum effrœnis temeritas sancta Religiosorum instructione melius nonnunquam cum ingenti Reip. bono, quam vindice gladio cohibetur, dum ex publicis privatisque Religiosorum scholis ad obediendum Deo & Imperatori vita subjectorum informatur, *auth. habita. C. ne filius pro Pat.* ac viri illustres ac Patres Patriæ efformantur: Si inquam, hæc ita se habent, nemo sanè bonæ mentis negarit, Monasteria summum in jure & apud Christianos *favorem*, *omniaque Privilegia*, quæ hic expressimus, & *aliis favorabilibus causis* (de quibus singulatim Priv. XXXVI. dicemus) conceduntur, jure optimo promereri. Iam ergo rem ipsam aggrediamur, & singula privilegia, quæ *ex Iure communi* deduci possunt referamus.

PRIVILEGIUM I.

Pro construendo vel ampliando Monasterio potest aliquis cogi ad vendendam domum vel fundum suum.

1. *Extenditur Privilegium etiam ad venditionem servitutis, & partis in re communi.*
2. *Restringitur, ut non procedat cum magno damno alterius.*
3. *Quis sit executor hujus Privilegij.*

VT ordiamur à fundamentis, præmittimus hoc insigne Monasteriorum Privilegium, quod cum Baldo & Ang. in *L. 1. ff. sol. matr.* Felin. *in c. omnes dist. 1.* tradunt communiter DD. & fundatur in *L. si quis sepulchrum ff. de Relig. & sump. fun.* ubi licet disponatur de sepulchro & via, eadem tamen ratio & favor religionis, qui pro sepulchris facit, etiam circa monasteria & quidem urgentiùs stringit.

Ampliatur hoc assertum, ut Vicinus possit cogi
ad vendendam monasterio servitutem *altiùs non tollendi*, 1
saltem quatenus indiget monasterium: quia eadem iterum est ratio, quæ de via ad sepulchrum in *d. l. Si quis sepulchrum* Riccius p. 1. *decis.* 138. Item ut socio mandante construi Ecclesiam in domo vel fundo communi teneatur alter socius vendere partem suam; sicut si servo communi legata est libertas ab uno socio, tenetur alter partem

partem vendere *l. 1. C. de Com. serv. manum: junct. §. final. 3. de Donat.* Baldus *ibidem* Laur. de Franch. *de controver. inter Ep. & Regul. p. 2. n. 446.*

2 Verùm ad æquitatis moderamen restringendum est hoc privilegium, ut nòn procedat siquis ex venditione domus nimis magnum detrimentum, quod commodam æstimationem prudentis viri non reciperet, pateretur, v. g. si insignia Palatia nobilis familiæ demoliri deberent, vel aliunde antiquitas aut excellentia ædificii singularem splendorem Civitati conferret, &c. Desumitur hæc limitatio *ex sæpe d. L. si quis sepulchrum*, ibi: *Iudex de opportunitate loci prospiciat ne vicinus magnum patiatur detrimentum.*

3 Sed quis erit judex competens ad exequendum hoc Privilegium? Respondeo non tantùm esse Magistratum sæcularem loci, sed etiam ipsum Episcopum, qui mediantibus Censuris potest & debet privilegia Ecclesiarum defendere. Franch. *d. l n. 440. & 442. in rubricis.*

ADNOTATIO.

Hoc Privilegium multis durum visum est, eò quòd *in L. si quis sepulchrum de Relig. & sumpt. fun.* tantùm agatur *de via* vendenda *ad sepulchrum*, quæ minoris est præjudicii quàm domus; & privilegium alteri præjudicans non sit extendendum &c. R. & repeto, quòd etiam supra *num.* 2. monui ante omnia incumbere officio Judicis de tali loco providere, ne Civibus damnum inferatur. Si autem Monasterium speretur utile futurum Civitati (sed non utique semper expedit, nova Monasteria ædificare, & novos Religiosos assumere) ad augendum Divinum cultum & pietatem hominum, aut studia litteraria, non video, quare utilitas publica non sit præferenda privatæ: tamen idem fieret, si contra hostem carnalem civitas munienda, & domus alicuius pro munitione necessaria foret, quare non similiter, si civitas muniatur Divino cultu contra hostes spirituales.

Ad contraria dico: licet sit minus præjudicium in *via*, tamen major utilitas est in *Monasterio*, & saltem hoc habetur ex illa *L. si quis*, quòd favor Religionis faciat exceptionem à regula leg. *invitum C. de contrab. empt. & L. nec emere C. de Iure delib.*

Ad alterum respondi *priv.* XXXVI. *num.* 2. Potest hic addi instantia de extensione in favorabilibus causis, quòd successio Legitimatorum *per subsequens matrimonium* ex unanimi DD. sententia extendatur ad feuda, majoratus, &c. licet matrimonium in articulo mortis contractum sit, quidquid ex hac sententia aliis heredibus præjudicetur, neque apertis juris textibus aliquid decisum sit.

PRIVILEGIUM II.

Monasteria sunt exempta à Iurisdictione & exactione sæcularium Dominorum.

1. *Non potest defendi consuetudo contra immunitatem Ecclesiasticam.*
2. *Quando verum sit, legem non acceptam non ligare.*
3. *Qualiter applicentur reditus Monasteriorum.*
4. *Benedictio Moysis supra Ecclesiasticos.*
5. *Argumenta, quibus probatur immunitas Ecclesiastica esse Iuris divini.*
6. *Respondetur ad contraria.*
7. *Qualiter exactio facienda ab Ecclesiasticis in publica necessitate.*
8. *Quando Ecclesiastici subjacent exactionibus Principum sæcularium.*

Maximum hoc Privilegium omnibus Ecclesiasticis & Ecclesijs competens annis singulis in die *Cœnæ Domini* renovar, & cum fulminatione excommunicationis contra inobedientes promulgat S. Pontifex. Multis non sapit hoc *Cœnæ* ferculum, sunt *de invitatis excusantibus*. Sed an propterea excusati? Consuetudo est in contrarium, inquiunt, lex non recepta non ligat. Sed considerent hoc exemptionis privilegium esse *Iure divino* statutum, ut apertè declararunt 1
Pontifex & Concilium Trid. *8. 25. de refor. c. 20. c. nimis de Iurejur. c. quanquam, de Cens. in 6.* Contra jus divinum autem consuetudo quæ tantùm ab hominibus introducitur, operari nihil potest, nec valet quæ in detrimentum Ecclesiarum tendit, *c. 1. de consuet.* * Deinde fatemur pro regula circumferri, legem non recep. 2
tam non ligare: sed id verum, si vel lex debitè promulgata, vel dissimulante legislatore in usum deducta non sit. At verò si legislator instet & urgeat, legem suam recipi præsertim, quæ ex *Iure divino* obligat, sanè non capimus, quomodo in potestate subditorum obedientiam debentium sit, legem recipere vel rejicere. * Sed abutuntur divitiis ajunt; Vah! *Zelus amaritudinis!* Quare non dicunt, replent conventus numerosa fratrum corona, ubi non longis abhinc annis 3
maximus defectus erat, augent chorum & divinas laudes, accumulant preces pro salute Reipub. mittuntur magnis sumptibus Religiosi ad studia, redduntur apti ad curam animarum, ad defensionem fidei & Ecclesiæ, ad instituendam bonis artibus juventutem, quam in multis cœnobiis, propriis consequenter non modicis alunt expensis, in peregrinos & pauperes largam hospitalitatem exercent. Anne bona consequentia, nonnulli sæculares abutuntur divitiis ad luxum, ditant exteras nationes cum evisceratione Patriæ fructum referentes modicum aut nullum (ubi fœlicibus illis sæculis in Ecclesias, in Hospitalia, in pauperes liberali pietate usi fuerunt) ergone suis bonis spoliandi? Si Beneficiatus vel Prælatus Ecclesiæ malè in rebus Ecclesiasticis versetur à Patrono commonendus est, & data perseverantia apud legitimum ejus Superiorem pro correctione insistendum, non spoliandus, *c. filii 6. q. 7.*
* Sane ad Ecclesiasticos utpote Levitas novi Testamenti pertinet illa Benedictio aut Prophetia, quam *Deut.* 4
33. Moyses moriens pronuntiavit super Levi: *Ponent thymiama in furore tuo, & holocausta super altare tuum: Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe, percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non consurgant.* Porrò ut id, quod superius obiter attigimus, videlicet hanc exemptionem Ecclesiasticorum esse *Iuris divini* paulò deductius remonstremus, videamus quibus rationibus id solidetur.

Igitur in primis nemini dubium est Levitas in veteri Testamento & res eorum jure divino exemptas & 5
ab omnibus oneribus immunes fuisse, *ut constat c. 3. & 18. Num. ex cap. 30. Exod. Vers. 12. junct. cap. 1. vers. 47.* hoc autem statutum non tantum fuisse *cæremoniale*, sed etiam ex parte *morale*, consequenter etiam obligans *in novo Testamento*, inde suaderi potest, quod naturali rationi conveniat, quod Ecclesiastici novi Testamenti, qui in locum Levitarum successerunt, & Deo specialiter dicati, *& in sortem ejus vocati sunt*, à sæculi & mundana potestate eximantur; prout in simili dicimus præceptum de *sanctificando Sabbatho* partim *cæremoniale*, partim *morale* fuisse: in quantum scilicet naturalis ratio exigebat quosdam dies in honorem & cultum sui Creatoris specialiter deputare. Deinde in novo Testamento id

to id non obscurè per Christum innovatum est, dum *Matth. 17.* tantùm ad evitandum scandalum (*ne autem scandalizemus eos*, inquiens, *Vade &c.*) pro se & Petro tributum solvit, de cætero autem se & Petrum & in Petro tanquam Capite & Primate Ecclesiastici status omnes Ecclesiasticos *liberos* pronuntiavit, ergo *liberi sunt filii*. Junge vers. psal. *Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes*, quem & alius hujusmodi textus de *Sacerdotibus* SS. PP. accipiunt *c. Sacerdotibus 11. q. 1.*

Demum sufficit nobis ad dicendum aliquid *Iuris divini* authoritas Concilii & Pontificis & sic Ecclesiæ consensus, sive deinde id habeat ex traditione sive ex revelatione juxta illud Pauli *ad Thessalon.* 2. *cap.* 2. *Tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.* * Unde hoc argumentum: *non est scri-*
6 *ptum in sacris litteris, ergo non tenendum*, semper Ecclesia tamquam *hæreticum* rejecit. Quod verò adversarii respondent cit. textus juris accipiendos esse in eum sensum, quòd exemptio Ecclesiasticorum *originaliter* sit juris divini, id est, fuerit in veteri Testamento ad eum modum, quo decimæ juris divini dicuntur *in c. Parochianos X. de Decim.* profectò torta nimis est interpretatio? quomodo enim absolutè & sine distinctione hodie dicitur *Iuris divini*, quod hodie non est Juris divini & olim tantùm fuit? Instantia de decimis nihil ad rem facit, quia Decimæ non tantùm olim, sed etiam hodie Juris divini sunt, saltem in quantum congruæ sustentationi Clericorum necessariæ sunt, ut latè probat Azor. *p. 1. l. 7. c. 23.* Pariter non suffragatur contrariæ sententiæ, quòd Paulus *Actor. 25.* ad Cæsarem appellarit & ab eo se velle judicari dixerit: nam præterquam, quod non erat tunc alius, qui Paulum posset liberare ex potestate Judæorum, quam Cæsar, nihil fuit inconveniens, quòd ad Cæsarem tanquam Ordinarium Judicem Judæorum & Romanorum, à quibus patiebatur injurias, appellarit: cùm etiam hodie Clerici possint de suis malefactoribus laicis coram Judice sæculari agere *c. cum sit generale 8. de For. compet.*

7 Quid ergo si necessitas vel utilitas publica sit non tantùm statum Laicorum sed etiam Monasteriorum concernens v. g. cùm Patria ab hostibus defendenda, &c. anne nihilomagis Monasteria contributionibus onerari poterunt? ℞. in similibus casibus, cùm is qui sentit commodum, æquum est, ut sentiat & onus: ideo etiam Ecclesiastici suam partem conferre debebunt: non tamen soli, neque ex anthoritate Magistratus sæcularis, sed si Laicorum non sufficiant facultates, Prælati Ecclesiastici rogandi sunt, ut suis subditis collectas imponant, & quidem si periculum in mora non sit, etiam S. Pontifex prius consuli debet, cujus interest communibus utilitatibus Ecclesiæ providere, ut expressè habetur in *c. non minus & c. adversus 7. de Immun. Eccles.*

8 Si tamen ex bonis antequam ad Ecclesias pervenerint, certa & determinata quædam onera vel tributa Principibus sæcularibus fuerint pendi solita, ea ex communi DD. sententia etiam imposterum persolvi debent, quia res transit cum suo onere, tex. *in cap. tributum & seq. 23. q. 8.* notanter loquor de exactionibus & de oneribus *certis & determinatis*, ut excludantur exactiones extraordinariæ pro arbitrio Principis imponendæ.

In bonis quoque feudalibus, quæ Ecclesiastici à sæcularibus Dominis recognoscunt, certa Jurisdictio Domino directo competit, quia non absolutè, sed sub certis reservationibus talia bona in Ecclesiasticos transeunt, *c. ex transmissa. De foro comp. &c.*

ADNOTATIO.

QUòd exemptio Ecclesiasticorum sit *Iuris divini*, pluribus explicat Martha *de iurisdict. p. 2. c. 6.* Dices, ergo Prælati peccant contra Legem divinam dando aliquid principibus sæcularibus. ℞. Si absque gravi causa hoc privilegium negligant Prælati assentiendo exactionibus sæcularium, peccabunt utique *c. 3. de Immunit. Ecc. in 6.* si verò ex recusatione gravis mali periculum eis immineat, non peccabunt, quamvis enim transgressio divinę Legis *præceptivæ* ex nullo metu concedatur, secus tamen est in Lege divina *permissiva* seu *privilegiante*, quæ directè obligat Laicas potestates, & privilegio afficit Clericos. Id ipsum docemur exemplo Christi *Matth. 17.* qui ad evitandum scandalum contra privilegium Divinum tributum solvit.

Ad n. 3. circa fin. ditant exteras, nationes &c. Non improbo peregrinationes, quæ virum perfectum reddunt, *sapiens enim in terram alienigenarum gentium pertransiet. Eccl. 36.* sed eas, quæ fiunt maximis apparatibus & sumptibus, quibus de imprudenti œconomia vel apud exteros ludimur, & permittuntur Iuvenculis, qui antequam maturæ & se regentis ætatis sint, studiaque (quibus in provinciis ob varias distractiones parum invigilant) cum fructu absolverint, nihil quod statutum Politicum & utilitatem Patriæ, sed meras vanitates observant, reversi nec togæ accommodi, quia illiterati, nec sago, quia effœminati.

Ad num. 8. Exactio ista fortassis provenit ex pactis antiquis, quando principes occupantes terras bello dederunt subditis terras *in feudum vel allodium* sub pactis, ut ad sui sustentationem quotannis aliquid contribuerent, & in bello sibi succurrerent, ipsi verò principes Patriam defenderent. Unde non statim sequitur: Princeps petit exactionem *ab antiquo* solvi solitam, ergo exercet jurisdictionem in Clericos; quia exactio non est semper actus jurisdictionis, aliàs nec creditor à debitore petere posset.

Pluribus hoc priv. II. exaggerandum quidam putarunt, ajunt enim, quòd Laicis multa millia, imò milliones possidentibus, & pluribus amplissima stipendia in Principum aulis ob inutile servitium aut artificium habentibus prætermissis onus maximum Ecclesiasticis imponatur, contra *c. adversus de Imm Ecc. & c. non minus. eod. tit.* ubi Pontifex dicit, quòd sub quibusdam potestatibus sæcularibus deterior videatur conditio Sacerdorii Christiani, quàm olim Judaici sub Pharaone, qui reliquis Judæis in servitutem actis, Sacerdotes eorumque possessiones in libertate permisit. Sed malo hanc provinciam alii, quibus melior dicendi facultas, subeant.

PRIVILEGIUM III.

Monasteria sunt exempta à lege Diœcesana Episcopi.

1. *Quæ dicatur lex Iurisdictionis.*
2. *Quæ lex Diœcesana.*
3. *Monasteria quoad exemptionem à lege diœcesana habeat fundatam intentionem in iure. Sunt tamen aliqui casus excepti.*

4. *Con-*

4. *Contra exactionem portionis Canonicæ valet præscriptio 40. annorum.*
5. *Quid de charitativo subsidio.*

POtestatem Episcopi, præterquam quòd principaliter dividatur in Potestatem *Ordinis* & potestatem *Iurisdictionis*, etiam distingui in legem *Diœcesanam* & legem *Iurisdictionis* vulgò notatur ex *c. dilectus. 18. de Offic. Ord.* Sed in exponenda ista distinctione multùm laborant DD. ut videre est apud Pan. *in eod. cap. dilectus num.* 4. Communiter tamen recepta est interpretatio Glossæ in *dict. cap. dilectus*, & Sylv. *in V. Episcopus num.* 8. * ubi censent ea, quæ in *dando* consistunt, id est,
1 quæ Episcopus *dare* debet, sive jam sint de potestate *ordinis*, ut dare confirmationem, ordines, consecrationem, &c. sive de potestate *Iurisdictionis* ut conferre beneficia, dare curam animarum, sententias judiciales, referenda esse ad *legem Iurisdictionis*, latiùs nimirum accepto vocabulo *Iurisdictionis*, ut etiam ea, quæ ordinis sunt, comprehendat quatenus scilicet Episcopus potestatem *ordinis* exercere non potest nisi in quos *Iurisdictionem* habet.

Illa verò quæ consistunt in *recipiendo*, id est, quo-
2 rum recipiendorum Episcopus jus habet, cujusmodi sunt exactio Cathedratici, quartæ Mortuariorum, quartæ Decimarum, Charitativi subsidii &c. ad *legem Diœcesanam* pertinere sentiunt.

Igitur ab hac *lege Diœcesana* omnia Monasteria regulariter exempta sunt, non verò à *lege Iurisdictionis*, nisi etiam quoad istam speciale privilegium haberent, *c. 1. 10. q. 1. c. cùm pro utilitate c. ne pro cuiuslibet 16. q. 1.* Dico autem, *regulariter*, nimirum in omnibus casibus, in quibus expressè contrarium non reperitur statutum. * Habent ergo hac in parte monasteria fundatam inten-
3 tionem in Iure, ut si ab ipsis aliqua exigantur, quæ ad legem Diœcesanam pertinent, non ipsa suam exemptionem, utpote, quæ ex jure communi patet, sed Episcopus subjectionem & exceptionem à regula probare debeat, reperitur autem talis exceptio in duobus casibus, scilicet si Episcopus visitet Monasterium, ut ipsi detur *procuratio*, id est, alimenta pro tempore visitationis, *c. sopitæ, &c. venerabili, De Cens.* Item si quid Monasteriis legetur, de hoc legato pio *Canonica portio* sive quarta pars Episcopo debetur *c. requisivisti v. secutus autem. De testam.* quod tamen hodie passim in desuetudinem abiit, * dum Monasteria contra hanc
4 Episcoporum exactionem præscripserunt, quòd autem talis præscriptio valeat & cursu quadraginta annorum compleatur textus est expressus *in c. de quarta X. de præscript.*

De *Charitativo subsidio*, quod Episcopi pro publi-
5 ca necessitate vel utilitate suæ diœcesis vel Ecclesiæ Cathedralis à subditis suis Ecclesiasticis exigere possunt, *iuxta c. cùm Apostolus 6. de Cens.* dubitatur, an etiam à Monasteriis rectè petatur? Rationem dubitandi facit tex. *in clem. 1. de excess. prælat.* ubi dicitur, quòd *Episcopi in exigendo charitativa subsidia ab exemptis eorumque subditis excedunt nimiùm contra eos*. Unde à contrario videtur inferri posse, quòd moderatum subsidium à Monasteriis & quibuscunque exemptis exigi valeat. Negativa tamen sententia verior est, quia *Charitativum* subsidium accensetur *Legi Diœcesanæ* teste Innoc. in *c. 1. de statu Monach. nu. 2.* Gloss. & Ioan. And. *in d. c. cùm dilectus de Offic. Ord.* & non reperitur aliqua expressa exceptio, quin ab eo Monasteria exempta sint. Nec concludit argumentum *à contrario*, quando ex eo resultat iurium correctio. Everhard. *in loco à contrario*. Textus ergo *d. clem. 1.* sumit suam interpretationem ex *clem. 1. de Cens.* & intelligitur de Monasteriis & exemptis habentibus Parochias, quæ exemptæ non sunt, & ex quibus, antequam ad Monasteria pervenirent, iura Episcopalia persoluta sunt, quæ propterea cum suo onere ad Monasteria transiverunt, nisi vel privilegio vel præscriptione aliud obtentum sit *c. ex ore de Privileg.*

ADNOTATIO.

AD *n. 5.* Sententiam nostram de Charitativo subsidio cum pluribus cit. docet Barb. *de off. Ep. p. 3. alleg. 87. n. 45.* Dices, si Princeps sæcularis potest onerare Monasterium ob necessitatem publicam, ergo etiam Episcopus? Item si utilitas sit totius Diœcesis, redundabit etiam in Monasterium, & consequenter, qui sentit commodum &c. ℞. 1. Sicut Princeps potest onerare Monasteria in defectu Laicorum, & ex licentia Pontificis, ita idem non est negandum Episcopo, si aliorum subditorum Ecclesiasticorum non sufficiant facultates, & licentia Pontificis accedat, sine qua privilegium iuris communis Monasteriis auferri non potest. ℞. 2. Illam Regulam, *qui sentit commodum &c.* habere locum, nisi sit specialis exceptio, aliàs etiam Diœcesani Laici tenerentur *ad charitativum subsidium*, quod tamen est contra communem sententiam DD. nisi Diœcesani sint simul subditi temporales, ut in hac Diœcesi Salisburgensi. Consuetudinem autem vel præscriptionem posse aliquid valere hac in re negare non audeo.

PRIVILEGIUM IV.

Monasterium tollit irregularitatem ortam ex defectu natalium.

1. *Procedit privilegium etiam quoad ordines ab illegitimo sine dispensatione susceptos.*
2. *An ad consequendum hoc privilegium necesse sit facere professionem: relinquitur sub dubio.*
3. *Episcopus potest in iure dubio dispensare aut declarare.*
4. *Bulla Sixti V. de illegitimis sublata per Gregorium XIV.*

QUod nati extra legitimum matrimonium ad ordines promoveri non possint, certi & indubitati iuris est, *t. t. de filiis Presb. non ordin.* sed non minus certum est *ex c. 1. iam d. t.* quòd illegitimus Monasterium ingressus hoc ipso ad omnes sacros ordines suscipiendos habilitatus sit, ita tamen, ut Prælaturam non accipiat: quo nomine etiam beneficia curata intelligit Pan. *in eod. c. 1.* Tamb. *de Iure Abbat. tom. 1. disp. 5. q. 14 n. 3.* Vid. Nav. *Consil. 6. de filiis Presb.* Hoc privilegium DD. duobus modis notabiliter extendunt. I. quòd non 1
tantùm procedat quoad Ordines suscipiendos, sed etiam quoad usum Ordinum susceptorum, si fortassis illegitimus non habita dispensatione super natalibus ante ingressum ordines suscepisset. Nec obstat, quòd dispensatio contra Iura sit strictæ interpretationis: quia intelligitur de dispensatione concessa particulari personæ & per rescriptum, non autem de dispensatione concessa per legem communem & favore Religionis, Barb. *ad d. c. 1. n. 2. vers. deinde colliges.*

II. Nonnulli cum Fr. Emman. *qq. Regul. tom. 1. q.* 2
13. art. 4. & Roderiq. *in compend. qq. Regul. resol. 76. n. 7.* asserunt, irregularitatem non solùm tolli per professionem, sed etiam per solam susceptionem habitus religiosi, adeoque professione etiam non secuta, vel annullata,

nullata, sublatam tamen censeri irregularitatem, sicut de illis, qui ex Societate Iesu post simplicia vota edita dimissi ab ijsque absoluti sunt docet Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 14.* Istam sententiam non impugno, quia Privilegium Religionis est à nominatis DD. traditum, & juvari potest ratione, quòd jura non expressè requirant professionem, aliunde autem constet, quòd appellatione Monachi vel Religiosi in favorabilibus quandoque veniant Novitii, ut quoad Privilegium Canonis & fori. Nec approbo, quia displicet multis DD. citatis à Barb. *d. c. 1. num. 2.* videtur enim non gaudere favore Religionis, qui eam deseit, nec Religiosus aut Monachus esse cum effectu, qui Professionem non fecit. Valeat proinde hæc sententia apud Episcopos ordinantes quantum valere potest, fortassis huc accommodare licebit illam doctrinam, quam tradit Garc. *de benef. p. 7. c. 2. n. 10.* Sa. *V. dispensatio n. 1.*
3 Laym. *in Th. Mor. de legibus c. 22. n. 4.* quòd scil. Episcopus possit in jure dubio in gratiam alicujus dispensare, aut certè declarare, atque alterutram sententiam amplecti.

Illud quoque hìc admonendum est, quòd quidem Sixtus V. illegitimis prohibuerit Religionis ingressum, & ita hoc privilegium quasi irritum fecerit, attamen Greg. XIV. eam Sixti constitutionem per Bullam *Circumspecta Romani &c.* revocaverit.

PRIVILEGIUM V.

Monasterium facit irregularitatem contractam ex Ordinibus furtivè susceptis dispensabilem per Abbatem.

1. *Ordines furtivè suscipiens est irregularis.*
2. *Quando dicantur Ordines furtivè suscepti.*

1 QUamvis in irregularitate præter Summum Pontificem ordinariè nemo dispensare valeat *cap. 1. de Sent. & re jud. in 6.* favore tamen Religionis est constitutum, ut si quis *furtivè* Ordines susceperit, idque ordinator sub interminatione anathematis prohibuerit, talis quidem nec in susceptis ministrare, nec ad altiores possit promoveri, sed si Monasterium ingressus fuerit, concedatur non tantùm Episcopo, sed etiam Abbati cum eo dispensare, *c. 1. 2. & 3. de eo qui furt. ord. susc.*

2 Dicitur autem *furtivè* quis ordines suscipere quatuor modis: I. quando sine consensu Episcopi aut Examine in numerum ordinandorum irrepit. II. Quando præter minores ordines eadem die etiam Subdiaconatum accipit. III. Quando quis eadem die ad duos sacros ordines se ingerit. IV. Quando per saltum, id est, omisso medio ordine, v. g. Diaconatu ad Presbyteratum promovetur. Vall. *d. t. n. 1.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Hodie in *irregularitate* dispensat Episcopus, si oriatur ex delicto oculto, ut si ordinum furtiva susceptio occulta sit, Trid. *s. 24. de Refor. c. 6. & ibi* Barb. *in collect.*

PRIVILEGIUM VI.

Monasteria sunt exempta à solutione decimarum de novalibus ac de hortis; quos ipsa colunt, & animalibus, quæ nutriunt.

1. *Per specialia privilegia immunitas ista amplius extenditur.*
2. *An habentes generalem communicationem privilegiorum participent etiam privilegium exemptionis à decimis.*

PRivilegium istud in Jure communi omnibus Monasteriis & Religiosis conceditur, *c. ex parte 10. de Decim.* Extra Jus commune autem per speciales Bullas multi Ordines Religiosorum sunt exempti non tantùm in Novalibus, sed etiam quibuscunque terris, quas suis laboribus & impensis colunt. Sicut de Religiosis Congreg. Cassin. Camaldunensibus, Prædicatoribus, Carthusianis & aliis attestatur Barb. *in d. c. ex parte nu. 5.* 1
Utrum autem habentes generalem communicationem privilegiorum cum ejusmodi privilegiatis Ordinibus communicent etiam in specie privilegium exemptionis à solutione decimarum? tradidi in *Lib. III. Decret. Tit. de Decimis §. 3. n. 45.* ubi dixi id regulariter negandum, eò quòd exemptio à decimis propter præjudicium Parochorum sit difficilis & non comprehendatur in generali concessione *arg. c. qui ad agendum, de Procurat. in 6. & c. nuper de Decimis.* Dico tamen *regulariter*. Nam si communicatio exprimat aliqua præjudicialia privilegia saltem in genere, vel adsit talis amplitudo verborum, ut significet mentem communicantis se extendere ad omnia, præsertim si habeat annexam clausulam: *quorum tenores &c.* atque Monasterium habens communicationem, sustineat multos labores in Ecclesia prædicando, docendo, & Sacramenta ministrando, his, inquam accedentibus circumstantiis dicendum erit, in generali communicatione Privilegiorum etiam Privilegium immunitatis à solvendis decimis comprehendi: Pasqual. ad Laur. De Franch. *de controv. inter Episc. & Reg. p. 2. q. 72. n. 10. & seqq.* 2

ADNOTATIO.

VIdebitur fortassis huic privilegio derogatum per *c. nuper de Decim.* aut per *c. 1. in fin. de V. S.* verùm in *d. c. nuper* tantùm tollitur privilegium, quod Cisterciensibus competebat, ne de quibusvis possessionibus, non tantùm *Novalibus*, si eas propriis sumptibus excolerent, tenerentur decimas dare. In *c. 1. de V. S.* advertit Gl. quòd ibi Pontif. loquatur de fratribus Templariis & Hyerosolimitanis, qui sunt Laici sine ordine Clericali, ut solvant decimas, non quibuscunque Parochis, sed quodammodo sibi ipsis, seu Clericis sui Ordinis.

PRIVILEGIUM VII.

In Monasteriis potest quilibet sibi aut suæ familiæ eligere Sepulturam.

1. *Hodie hoc Privilegium etiam aliis Ecclesiis communicatum est.*
2. *Quid debeatar Parocho ex iis, quæ Monasterio occasione funeris obveniunt.*

ANte Decretalem Bonif. VIII. quæ habetur in *c. 2. de Sepult. in 6.* poterat hoc assertum inter specialia Monasteriorum Privilegia melius, quàm hodie computari. Etenim de Jure antiquo pluribus placuit, neminem posse dimissa Ecclesia sua Parochiali alibì eligere Sepulturam, nisi in loco Religioso seu Monasterio, ubi crebrius divina Officia celebrantur, sicut insinuat textus *in d. c. 2.* & notat Glossa ibidem, * At ve-
1 rò hodie Bonif. VIII. concessit, ut in qualibet Ecclesia etiam minus Religiosa electio sepulturæ valida censeatur.

2 Præterea licèt de jure debeatur Parocho portio Canonica, id est, tertia vel quarta pars eorum, quæ à defuncto obveniunt loco electæ sepulturæ *cap. 4. c. cùm super c. certificari c. in nostra de sepult.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Testam.* quòd non sit solvenda portio Canonica de his, quæ in specie pro fabrica Ecclesiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniversario septimo, vigesimo, trigesimo die, sive aliis ad perpetuum cultum divinum legantur. Imo per particularia privilegia & locorum consuetudines multa Monasteria vel nullam omnino portionem Canonicam, vel nonnisi de funeralibus propriè dictis (quæ scil. in eodem die cum funere deferuntur, uti sunt candelæ, pannus, oblationes &c.) exsolvunt, proùt hæc & plura circa jus eligendi sepulturam retuli in *Lib. III. Decretal. Tit. de Sepulturi.*

PRIVILEGIUM VIII.

Monasteria gaudent immunitate locali.

1. *Quid sit immunitas localis.*
2. *Privilegia data Ecclesiis competunt etiam aliis piis locis.*
3. *Omnes malefactores regulariter defenduntur hac immunitate, sunt tamen quidam excepti.*
4. *Hæc immunitas est tantùm Iuris humani.*
5. *In hac immunitatis materia prævalent SS. Canones legibus Civ.*
6. *Consuetudo etiam attendenda est.*
7. *Asylum competit etiam Ecclesiis non consecratis, pollutis, aut interdictis.*
8. *An ad amittendum asylum coniunctim requiratur, deliquisse in Ecclesia & simul spe immunitatis.*
9. *Plura notabilia circa delinquentes in vel penes Ecclesias.*
10. *Duellantes an gaudeant immunitate.*
11. *Ecclesia non eripit jam vinctum in libertatem si per eam ducatur, conservat tamen profugum ex vinculis.*
12. *Notabilis exceptio à regula: spoliatus est ante omnia restituendus.*
13. *Clerici & religiosi an gaudeant immunitate?*
14. *Quid de hæretici & gentilibus?*
15. *Quid de excommunicato?*
16. *Vnde desumenda sint alimenta pro fugiente ad Ecclesiam?*
17. *An liceat circa Ecclesiam, in qua reus latet, Iudici sæculari ponere custodiam militarem.*
18. *An à Iudice sæculari possit puniri reus violenter abstractus aut expulsus?*
19. *Qualiter procedendum cum indignis hac Immunitate?*
20. *Pœna violantiam immunitatem localem.*

IMmunitas ista nihil est aliud, quàm *Ius Asyli* competens malefactoribus ad Ecclesiam confugientibus, ut inde per Judices abstrahi & pœna corporali affligi non possint, sed eorum pœna debeat in Ecclesiasticam commutari. 1

Licet verò hoc privilegium principaliter Ecclesiis datum sit, tamen etiam ad ipsa septa Monasterii ex communi sententia DD extenditur, sicut & ad hospitalia & alia pia loca cum authoritate Episcopi erecta: quia regulariter omnia privilegia Ecclesiis data etiam talibus locis communicantur *in L. omnia C. de Episc. & Cler.* 2

Porrò cùm hæc materia sit quotidiana & practica, examinabimus prolixius. 3

Pro certo inprimis tenendum est, quòd omnes regulariter malefactores, qui non specialiter sacris canonibus excipiuntur, hac immunitate gaudeant, ut inde abstrahi, & pœna ordinaria puniri non possint, sed eorum pœna sit in aliam Ecclesiasticam commutanda *c. inter alia de Immunit. Ecclesiast.* Certum tamen etiam est ab hoc *Privilegio immunitatis & asyli Ecclesiastici* exceptos esse publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum, qui scilicet publicas vias obsident, & transeuntibus ex proposito insidiantur, aut nocturno tempore segetes in agris devastant & depopulantur, *d. c. inter alia.* Item illi qui *spe immunitatis* in ipsa Ecclesia vel ejus Cœmiterio mutilationes membrorum, aut homicidia committunt *c. fin. eod. tit.* Præterea ex jure novo videlicet Bulla Gregor XIV. incip. *Cùm alias 7.* constitutum est, quòd rei in crimine hæresis vel læsæ Majestatis, item asassini vel quicunque hominem proditoriè & per insidias (id est, veneno à tergo, de nocte aut aliàs nihil mali metuentem) occiderint, Immunitate Ecclesiastica priventur. Vnde per hanc Gregor. constitutionem decisa est illa controversia, quæ ex jure veteri de homicidio proditorio, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata & cum illa consonat *cap. 1. de homicid.* Ex his verò certioribus præmissis.

Dubitatur I. Cujus Juris sit asylum Ecclesiarum; 4 Naturalis ne vel divini, an potius humani & positivi, ac proinde an contrario statuto vel consuetudine mutari possit? R. esse juris humani. Licet enim in Jure divino & naturali præceptum sit, Deum colendum & locis sacris reverentiam exhibendam, non tamen indè ad immunitatem reis præstandam infertur, cùm ècontra etiam crimina coercenda esse omni jure naturali & divino statutum sit. Item licet etiam in lege veteris Testamenti civitates refugii constitutæ essent. *Exod. 21. N. 35. & Deut. 4. cap.* illæ tamen Civitates potissimum tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrarunt, patebant, ut ex tex. S. Script. apparet, & leges veteris Testamenti quæ morales non erant sed tantùm cæremoniales & judiciales per adventum Christi expirasse censentur *c. translatio. De constit. c. un. De Purif. post pars.*

Quamvis autem circa hanc immunitatem non tantùm

tantùm Jùris Canon: sed & civiles Constitutiones habeantur *ut tit. C. de bis qui ad Ecclesias. Item qui ad statuas confug. ut & Nov. 17. c. 7.* Si tamen inter LL. & Canones contrarietas reperiatur etiam in foro sæculari Canones observare oportet, quia vel S. Pontif. & judices Ecclesiasticos spectat ea decidere, quæ ad Ecclesias earumque reverentiam & jura pertinent. Cov. *var. res. lib. 2. c. 20. n. 3.*

Hinc est quod licet in *c. Nov. 17.* Raptores Virginum, adulteri & homicidæ quicunquæ immunitate priventur; id tamen observata juris Canon. dispositione non procedat, ubi ultra specialiter exceptos omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur quantumcunque gravia delicta perpetrarint, *c. inter alia 6. & ibi* Gl. *De Im. Eccles.* Clar. *lib. 5. sent. c. 30. n. 9.* Consuetudinem etiam
6 in hac Immunitatis materia observandam esse rectè monet Cov. *d. l. n. 4.* licet eandem notabiliter restringeret; tum quòd non sit Juris naturalis, aut divini, ut dictum: tùm etiam quòd hæc Immunitas non sit valde favorabilis, sed potiùs strictæ interpretationis ne scelera maneant impunita & homines tantò audaciùs delinquant. Quare quod de Jure certum est, non tantùm ipsas Ecclesias, sed etiam atrium in Majoribus Ecclesiis ad 40. passus, in minoribus capellis ad 30. circum circa immunitatem habere *c. sicut antiquitus. 17. c. 4.* de consuetudine vix alicubi observatur Zerola *in Praxi Ep. p. 1. v. Immunitas §. 2.*

7 Dubitatur II. An etiam Ecclesiæ non consecratæ, pollutæ, vel interdictæ habeant hoc privilegium? Affirmamus, quia non ideo minus sunt pia loca ad cultum divinum erecta & pollutio vel interdictum non provenit ex culpa Ecclesiæ sed aliorum, *c. Eccles. 9. de Immun.* Host. *in sum. eod. tit. n. 9.*

8 Dubitatur III. An qui in Ecclesia delinquit, sed absque spe Immunitatis, fortassis ex rixa casu ibidem obtortas, vel è contra qui extra Ecclesiam delinquit, sed spe immunitatis studio facinus prope Ecclesiam perpetrans, quò citiùs ad eam confugere possit, gaudeat immunitate, adeoque *copulativè* requiratur, ut delictum *in Ecclesia* fiat, & simul *spe immunitatis*? Respondeo, quamvis nonnulli existiment S. Pontificem *in cap. fin. h. t.* illis tantùm denegare immunitatem, qui conjunctim & in Ecclesia delinquunt & spe immunitatis id faciunt. Verius tamen est, etiam alterutrum ex his sufficere nec defendi eum, qui vel *in Ecclesia* cogitans de Immunitate, vel extra sed *spe immunitatis* & cum intentione confungiendi ad eandem crimen admiserit. Etenim fundamentum denegatæ immunitatis in istis casibus illud est, quòd indignus censeatur defensione Ecclesiæ, qui Ecclesiam offendit, prout frustra legis auxilium invocat, qui committis in legem, *c. quia frustra de Usur.* Et privilegium meretur amittere, qui privilegio abutitur, & sub ejus prætextu delinquit *c. Privilegium 11. q. 3.* quod sane fundamentum in utroque jam recensito casu locum habere nemo est qui non facile deprehendat.

Ulterius hìc quædam breviter subnotanda sunt. I.
9 quæ de homicidio in Ecclesia commisso dicuntur, tantùm exempli causa dicuntur, idemque est de furtis, adulteriis, aliisque delictis gravibus, ex quibus loco sacro specialis irreverentia infertur. II. qui in una Ecclesia deliquit, non defendetur tametsi ad aliam confugiat, quia qui unam Ecclesiam contemnit & offendit, omnes offendisse censetur. III. qui unum tantùm delictum in Ecclesia, extra eam plura alia commisit, absoluiè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo semel in Ecclesia deliquit, indignum se reddidit Ecclesiæ defensione. IV. Ecclesiæ fecisse irreverentiam & propterea indignus asylo etiam ille censetur, qui vel in Ecclesia existens alium foris stantem, vel è converso, qui foris stans aliquem in Ecclesia occiderit; quia utroque casu delictum in Ecclesia factum intelligitur, priori quoad inchoationem (sufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, si ibidem saltem initium acceperit *L. 1. C. ubi de Crim. ag. op.*) posteriori quoad consummationem. V. Nec ille gaudebit immunitate qui aliquem existentem intra Ecclesiam per vim, vel dolum extraxerit, & foris occiderit vel mutilarit, cùm enim puniri in eo quis debeat, in quo deliquit, meritò iste, qui alterum immunitate Ecclesiæ privavit, eadem quoque carere debet. De hisce porrò nostris licet textus apertos non habeamus, nihilominus cum Immunitas Ecclesiastica non sit extendenda, ne facinorosi evadant impunes, sufficit nobis ratio quæ anima legis est, & ille cumulus Authorum citatus à Barb. *Iuris Eccl. V. lib. 2. c. 3. n. 10. & seqq.*

Dubitatur IV. Utrùm qui in duello alterum occiderit gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis sed mente legis desumitur, probabilior videtur cum Barbos. *eodem c. 3. n. 101.* Si enim etiam cadaver occisi in duello Ecclesia non recipit jux. Trident. *Sess. 25. de Reform. c. 19.* quis credat ipsis occidentibus in Ecclesia refugium præstari. Sed hæc de Duello propriè dicto & in jure damnato accipienda sunt, quando scilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum cum armis mortiferis, & ordinario vitæ periculo invitat, non verò de rixa vel aggressione subitò in domo vel platea facta, in qua si alter alterum occiderit & ad Ecclesiam confugerit ab ea immunis servabitur. 10

Dubitatur V. An qui jam vinctus & ligatus per Cœmiterium aut Ecclesiam ducitur, possit proclamare ad Immunitatem, ut ibidem vinculis exsolvi, & liber dimitti debeat? 11

Affirmativam se aliquando vidisse in Praxi ait Cassanæus *in consuetudines Burgundiæ rubr. 2. §. 5. n. 121.* Negativa tamen communior & juri conformior est: quia talis non avellitur propriè violenter ab Ecclesia, cùm nunquam in eadem liber aut sui Juris fuerit: neque enim hoc alicubi constitutum reperimus, quòd Ecclesia de novo in libertatem eripiat, sed tantùm quòd in ea existentem conservet. Cov. *loc. sup. cit. n. 13.* Host. *in sum. h. t. n. 11.* prout in simili qui ad Sacerdotem portantem Eucharistiam consugit ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Eucharistia in Carcerem defertur. Verùm aliter se res habet, si quis perrupto carcere elapsus ad Ecclesiam confugiat, talis jam se recepit in libertatem, in qua per Ecclesiam defenditur ut rectè observat Cov. *d. n. 13.*

Sed dices talis profugus spoliavit Judicem suam præsentia, ergo debet ipsi restitui, juxta regulam quòd spoliatus sit ante omnia restituendus. Rx. ad hanc regulam præter alias limitationes quas in *Lib. 11. in Tit. de Rest. spol.* tradidimus etiam istam addi posse: quòd restitutio spoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum *c. litteras. in fin. de Rest. spol.* Consuetudine tamen in quibusdam locis contrarium practicati asserit Cassan. *nu. 125.* Consuetudinem autem plurimum valere in materia immunitatis jam in antecedentibus monui. 12

Dubitatur VI. An Clerici & Religiosi delinquentes & ad Ecclesiam confugienter per Judices Ecclesiasticos extrahi valeant pro merito puniendi. Censeo distinguendum inter pœnam Clerico vel Religioso delinquenti infligendam. Etenim si agatur de pœna merè Ecclesiastica, quæ potius correctionem sapiat quàm vindictam in foro externo sceleri debitam, utique immunitas Ecclesiastica nihil suffragabitur, quia non fuit intentio Summ. Pontif. per immunitatem Ecclesiasticam tollere morum correctionem, sicut etiam Laici ad Ecclesias confugientes pœnam Ecclesiasticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut si Clericus torqueri, degradari, & Curiæ sæculari tradi vel ad triremes aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video 13

video quare Clericus debeat esse deterioris conditionis quàm Laicus, cùm tamen Ecclesia multò magis debeat tueri Clericos tanquam sibi servientes & addictos & quorum curam specialem habet, dummodo cætera sint paria, ut scilicet crimen quod Clericus commisit ab immunitate exceptum vel in Ecclesia aut Monasterio, sive spe immunitatis commissum non sit.

14 Dubitatur VII. An etiam hæretici Gentiles ac Judæi gaudeant immunitate? Negamus, quia indigni censentur, ut ab Ecclesia defendantur, qui eandem contemnunt. Panorm. *in c. 9. h. t. n. 6.* Cov. *d. c. 20. nu. 11.* nisi parati forent sincero corde fidem amplecti.

15 Dubitatur VIII. An excommunicatus v. g. occidens aut mutilans Clericum gaudeat immunitate? Affirmativa adeo communis est apud DD. quos magno numero refert Barb. *d. c. 3. n. 131.* ut vix sit reperire dissentientem, eò quòd excommunicatus non directè contemnat Ecclesiam, aliunde autem apertè exclusus ab immunitate non habeatur.

Verùm cedimus tantorum DD. authoritati, non rationi: videtur enim nobis fortiùs in contrarium urgere, quod non sit verisimile, illum defendi ab Ecclesiis, qui vivus & mortuus exclusus est. Prout supra etiam de Duellante diximus.

16 Dubitatur IX. Quis debeat præstare alimenta confugienti ad Ecclesiam, & quid censendum de praxi quorundam Judicum qui custodiam circa templum ponunt, nec quidquam de alimentis admittunt, ℞. alimenta primò ex facultatibus ipsius rei confugientis ad Ecclesiam vel propinquorum ejus, qui ipsi ex humanitate naturali subvenire tenentur, desumenda esse: ijs verò deficientibus reliqui Christiani in Concione vel alio modo commonendi erunt, ut sciant se teneri ex lege Charitatis extremè indigenti subsidium præstare, quòd si nemo alius velit id Charitatis officium facere, Ecclesia facere debebit, utpote quæ S. Ambrosio teste *in c. aurum 12. q. 2.* aurum habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus.

17 Quantùm ad custodiam militarem qua per Iudices sæculares solet circumdari Ecclesia, dicendum est, non licere quidem per talem custodiam impedire alimenta reo administranda, quia hoc modo reus per indirectum ex Ecclesia extraheretur vel in ea occideretur, & ita immunitas eluderetur: non tamen esse reprobandum, si propterea Custodes circa templum ponantur, ne reus planè effugiat, & impunis evadat, nam immunitas Ecclesiæ cohæret loco; nec prohibet Iudicem sæcularem extra Ecclesiam ubicunque insidiari facinorosis, neque etiam reum confugientem ad Ecclesiam omninò à pœna liberat, sed tantùm tuetur, ne in ipsa Ecclesia damnum patiatur.

18 Dubitatur X. An Iudex sæcularis possit punire illum, quem vel ipsi Rectores Ecclesiarum injustè expulerunt, vel lictores in Ecclesiam irruentes per violentiam abstraxerunt? ℞. ad utrumque negativè, quia neque Rectores Ecclesiarum, neque Iudex aut Ministri ejus possunt reum ad Ecclesiam confugientem jure immunitatis jam quæsito privare jux. notam J. Regulam, quòd *Ius suum nemini sine sua culpa auferendum sit*, habebit proinde hic locum alia regula, quòd *spoliatus sit ante omnia restituendus*, ut rectè docet Iul. Clarus *lib. 5. sent. c. 30. n. 1.*

19 Sed quæres, quid faciendum, si reus ad Ecclesiam confugiens sit ex illis, qui immunitate ecclesiastica indigni censentur? ℞. hic iterum attendendam esse Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Cùm alias &c.* ubi Pontifex constituit, ut hoc casu Iudex sæcularis reum ab Ecclesia extrahere valeat, requirendam esse licentiam Episcopi vel ejusdem Vicarii, qui aliquam Personam Ecclesiasticam, quæ capturæ cum minimo tumultu faciendæ intersit, deputare debeat, nec inferiorum Prælatorum licentiam sufficere, & multò minus ipsum sæcularem Iudicem propria authoritate Ecclesiam ad capiendum reum ingredi posse, nisi Episcopus debitè requisitus licentiam injustè denegaret. Præterea ordinavit Pontif. in eandem Bulla, ut post capturam reus non immediatè ad Curiam sæcularem sed Ecclesiasticam ejusque carcerem sub custodia tamen, si opus fuerit, sæculari duci debeat, atque ibidem per Iudicem Ecclesiasticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiserit, quo comperto tunc demum sæculari Iudici plenè tradendus erit.

Postremò non erat omittendum varias in jure pœ- 20
nas esse constitutas in eos, qui immunitatem localem violant injustè arripiendo reos ad Ecclesias confugientes. Prima talis pœna de Iure Civili est, ut violator immunitatis tanquam reus læsæ majestatis ultimo supplicio puniatur *L. 2. & L. præsenti C. De his qui ad Eccl. conf.* Secunda est pecuniaria, ut Episcopo 900. solidi sive aurei pro mulcta solvantur *c. si quis contumax 17. q. 4.* Tertia ut Violator immunitatis Ecclesiasticæ immunitate non gaudeat. Quarta publica pœnitentia Ecclesiastica arbitrio Episcopi taxanda *d. cap. si quis.* Quinta demum Excommunicatio quæ ex constitutione Greg. XIV. ipso facto incurritur, eamque inter reservata S Pontifici numerat Quaranta *in sum. Bull. V. Casus reservati pag. mihi 203.*

PRIVILEGIUM IX.

Faciens professionem in Monasterio, sine præcedenti dispositione hoc ipso omnia sua censetur transtulisse in Monasterium.

1. *Bona feudalia, fideicommissa, & emphiteuses transeunt in Monasterium ad vitam Religiosi.*
2. *Propter professionem vasalli aut emphyteutæ non petitur renovatio investituræ, nec præstatur laudemium.*
3. *Ususfructus qua ratione transeat in Monasterium.*
4. *Disponens ante professionem an teneatur adhibere solennitates Iuris Civ.*
5. *Sententia negativa non est favorabilis Monasteriis, propterea distinguitur inter eum qui in Novitiatu disponit & eum qui prius.*
6. *Dispositio ingredientis an confirmetur professione vel morte naturali.*
7. *Suspendimus iudicium in quæstionibus sequentibus valde dubiis, Monasteriis tamen aut sæcularibus præjudiciabilibus.*
8. *Iudici incumbit favorem Religionis attendere, aut saltem in dubiis litibus transactionem procurare.*
9. *An filio debeatur legitima vivo Patre Religionem professo?*
10. *Quid imputetur in legitimam filii.*
11. *An ab ingrediente sit Monasterio in sua dispositione necessario aliquid relinquendum.*
12. *Monasterium succedit in locum parentum.*
13. *Si nihil relinquatur non rumpitur totum testamentum.*
14. *Auth. si qua Mulier. an habeat aliquam vim & obligationem respectu Monasterii.*
15. *Sententia negativa nititur forti ratione, & facili responsione ad contrarium.*

16. *Religiosus professus an possit revocare testamentum prius factum.*

17. *Qualiter ingrediens possit inter vivos res suas alienare.*

DEsumitur boc assertum ex auth. *nunc auth. C. de Ep. & Cl.* & auth. *ingressi. C. de SS. Eccles.* ubi ita expressè constitutum habetur, sed difficultas esse videtur an etiam bona feudalia, fideicommissa familiæ, item & emphytheutica transferantur in Monasterium? R. talia bona posse retineri à Monasterio, quamdiu
1 Religiosus vivit, quia si Religiosus in seculo mansisset, potuisset ista bona possidere ad vitam suam, ergo non debet esse deterioris conditionis, si Monasterium ingrediatur: neque enim Clerici & Monasteria sunt feudorum incapacia, ut constat ex lib. feud. *ex tit. de Capitulis Corradi in fin. & ex c. ex transmissa de For. comp.* Vid. Fach. 7. *cap.* 35. Verùm post mortem Religiosi prædicta bona ad alios consanguineos vel dominum directum revertentur, quia feuda (nisi sint merè hereditaria pro heredibus quibuscunque data) item fideicommissa familiarum non ad quosvis heredes, sed tantùm ad eos, qui de certa sunt familia, pertinent ad illius familiæ splendorem & propagationem. Emphyteusis quidem ad extraneos heredes devolvitur, in ea tamen Monasterium propterea non succedit, quòd Domini directi conditio durior constitueretur; cùm enim Monasterium nunquam moriatur *arg. L. proponebatur, ff. de Iudic.* nunquam etiam Domino deberetur *laudemium*, nisi quod aliquando novum pactum fiat cum Monasterio, ut loco laudemii certa aliqua pecunia vel res alia certo tempore, præsertim verò si Prælatus moriatur, vel novus eligatur, persolvatur. Vid. Tambur. *de iure Abb. tom. 3. disp. 11. q. 4.*

2 Illud quoque hic adnotandum, si Vassallus vel Emphyteuta faciat professionem, non teneatur Monasterium *renovatione Investituræ* petere vel præstare *laudemium*, quia persona Vasalli non mutatur, cùm Monasterium tantùm retineat feudum vel Emphyteusin, quatenus Religiosus professus unam fictam personam cum Monasterio constituit, quæ fictio identitatis personæ per mortem naturalem Religiosi solvitur, & propterea etiam fideicommissum, feudum & Emphyteusis à Monasterio recedit. Quemadmodum per ean-
3 dem fictionem explicari potest, qualiter usufructus, quem aliquis in sæculo habuit, ad Monasterium transeat, saltem quoad vitam usufructuarii, cùm tamen usufructus jus merè personale sit, & in alium transferri non possit. *L. si usufructus. 66. ff. de Iure dotium.*

4 Utrùm autem faciens dispositionem ante ingressum teneatur adhibere solennitates Juris Civ. hic non importunè quæritur? Et quidem si Monasterio aut piis causis velit relinquere res suas, non est tantum dubium, quin absque dicta solennitate id facere possit, ut paulò post dicemus. Item si per donationem aliumque similem actum inter vivos disponere intendat, nulla solennitas, sed probatio tantùm necessaria erit. Tota ergo difficultas versatur circa dispositionem per modum testamenti, & ad profanas causas, si v. g. amici aut consanguinei heredes instituantur? Etiam boc casu non requiri solennitatem Juris Civ. dummodo testamentum contemplatione ingressu factum sit, docet Clarus *in §. testamentum, quæst.* 28. *numer.* 2. & ibidem Harp. *in addit. num.* 1. post Bartb. Bald. Decium & alios ibidem cc. argumento à militibus sæcularibus (quibus conceditur sine solennitate testari, etiam eo casu, quo proximè accingendi sunt militiæ. *L. pen. & t. tit. ff. de Milit. test.*) ducto ad milites spirituales, qui pugnant pro defensione spiritualium, & animarum, quæ omnibus temporalibus præferenda sunt.
5 *c. solitæ v. quod autem de Maior. & obed.* * Verùm cùm hæc sententia parum sit favorabilis Monasteriis, quibus per testamenta auferuntur bona aliàs ipsis debita, ideo ad summum eam admittimus, si quis, dum actu Novitius est, talem dispositionem faciat, tunc enim jam translatus ad forum Ecclesiasticum (licet possit regredi sicut Clericus in minoribus constitutus) non videtur legibus civilibus, sed Jure potius Canonico obligari, *c. quod Clericis de Foro comp.* Faciunt tradita à Laur. de Franch. & Pasqual. *in addit. de Controvers. Reg. p. 2. q. 48.* Tamb. *de Iure Abb. tom. 3. disp. 6. qu. 28.* Contrarium autem putamus dicendum cum Salicet, *in auth. si qua mulier C. de SS. Eccles.* & sequacibus, quando dispositio fieret omninò extra Monasterium, ubi aliquis nec de foro Ecclesiastico est, nec *confestim* recipiendus ad veram militiam spiritualem, scil. ad professionem, sed tantùm ad hujus militiæ tyrocinium, optimus textus *in l. ex eo 42. ff. de Milit. Testam.* Non obstat *Nov. 5. c. 5.* ubi Justin. Imp. dat licentiam ingressuris Monasterium, ut rebus suis prius uti possint, *quo voluerint modo*: nam intelligitur vel de actibus inter vivos nullam solennitatem requirentibus, vel de *modo* distribuendi quid, quantum & cui placuerit, non verò de *modo* formæ & solennitatis: neque enim credibile est Imperatorem voluisse ex testamento non solenni tam facile adimere bona Monasteriis, quæ *in d. Nov. 5. c. 5. & d. Auth. ingressi*, voluit præ omnibus aliis heredibus (exceptis liberis) iisdem competere, præsertim cùm testamenta extra Monasterium condita multis dolis sint obnoxia.

Præterea quæritur, an executio dispositionis in- 6
gredientis Monasterium statim facienda sit post professionem, vel exspectanda sit mors naturalis professi? R. si ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, sicut statim obligat, ita statim executioni mandandus erit, si verò ingrediens disposuerit per actum ultimæ voluntatis, testamentum, codicillum &c. tunc si Monasterio aliquid reliquit, id statim Monasterio acquiritur, quia idem fieret, licet dispositionem non fecisset, *d. auth. ingressi.* Sin autem extraneis reliquerit, consuetudo locorum inprimis attendenda erit, à qua abstrahendo multorum est doctrina cum Barth. *in auth. si qua mulier C. de SS. Eccles. nu.* 10. Panorm. *in c. in præsentia. De Prob. nu.* 60. quos sequitur Cov. *c. 2. de Testam. n. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. disp. 17. n. 9.* esse distinguendum inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in bis professio Religiosi æquiparetur quoad executionem testamenti morti naturali, in illis verò mors naturalis expectanda sit, & interim Monasterium bona possidere debeat, nisi ingrediens nominatim aliter disposuerit.

Plures adhuc aliæ quæstiones boc loco ventilandæ 7
forent, quæ cùm incerti prorsus Juris sint, malumus in iis judicium nostrum certis de causis suspendere. Referemus nihilominus *remissivè* singularum quæstionum status & authoritates, sit in arbitrio Religiosi, & boni Judicis alterutram sententiam consideratis locorum consuetudinibus & circumstantiis, expensis itidem decidendi rationibus amplecti, sciet que observare, quod *ait I. C. in l. sunt Personæ 43. ff. de Relig. & sumpt. fun. summam esse rationem, quæ pro Religione facit*, atque in dubio præferre sententiam pro causa magis favorabili *cap. ult. de Sent. & re jud.* aut certè si absoluta pronunciatio pro alterutra parte videatur nimis dura, consultò faciet transactionem inter Monasterium, & suum collitigantem habita cosideratione opulentiæ unius & indigentiæ alterius omni meliori modo procurando, ad quam aliquando in lite valde intricata præsertim diuturna per media compulsorialia partes adigi posse docet Panorm. *in c. cum inter de Elect. num. 9.* Barb *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 79. n. 9. per tex. in c. placuit & passim in dist. 90.* Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 1. cap. 5. num. 16. V. quæres*, ubi etiam addit licere aliquando Judici in causa valde dubia, quam post accuratam discussionem decidere non potest, utique parti dimidium adjudicare, quod

quod an extra casum, & viam transactionis procedat, diversæ sunt DD. opiniones, quas examinare non est hujus loci & instituti.

8 *Prima* igitur talis *quæstio* est, an si Pater Religionem professus habeat liberos in sæculo, teneatur ipse, vel Monasterium ejus loco, dare in vita sua legitimam istis liberis, aut ex natura correlativorum filius professus legitimam suis parentibus, casu, quo fortassis bona adventicia aut similia ab aliis, quàm à parentibus acquisita haberet?

9 Pro affirmativa est tex. *in c. cùm simus de Regular.* & ibid. docet Barb. *n.* 2. cum aliis allegatis. Negativa è contra fundatur in communi regula, quòd viventis non sit hereditas, nec quamdiu adhuc jus est utendi bonis, scil. ante mortem naturalem (quod in proposito saltem competit Monasterio una cum Religioso) computatio aut executio legitimæ fiat. Ita sustinent multi DD. apud eundem Barb. *d. l. n.* 1. *cc.* qui etiam simul ad *d. c. cùm simus* respondent, ibi verisimiliter Patrem jam fuisse mortuum, cùm filius petierit legitimam *ex successione* sibi debitam, successioni autem ante mortem regulariter locum non esse constat. Notanter hic adjici potest, quod Justin. *Nov.* 5. *c.* 5. statuerit, ut in
10 legitimam filiorum imputetur dos & donatio propter nuptias, vel si quid aliud eis à parentibus donatum fuerit.

11 *Secunda est quæstio*, an faciens dispositionem ante professionem teneatur Monasterio relinquere portionem aliquam per modum legitimæ? Negat Pan. *in c. in præsentia de Probat. n.* 52. eò quòd *in Nov.* 5. *c.* 5. absolutè detur potestas ingredienti disponendi, prout vult, & speciale sit *ex aut. si qua mulier. C. de SS. Eccles.* in parentibus, ut si post professionem velint disponere inter liberos, teneantur saltem unam portionem filialem suo Monasterio reservare, cum aliàs totum, extra legitimam liberorum, fuisset Monasterio acquisitum.

Affirmat autem quæstionem D. Antonin. apud eundem Pan. *d. l.* Gloss. quam allegat Barb. *in auth. si qua mulier n.* 3. & videtur approbare Cov. *de Testam. c.* 2. *n.* 10. *vers. ipse verò*. Ratio esse potest vel quòd Monasterium habeatur loco filii, *arg. d. auth. si qua mulier*,
12 *& c. in præsentia de Probat.* vel potius, quòd Monasterium jam quoad spiritualem regenerationem, & directionem, ac continuam alimentationem toto vitæ tempore duraturam succedat in locum parentum, æquitas proinde suadere videtur, ut jure parentum in exigenda portione legitima uti possit, juxta regulam, quòd surrogatum participet jure eius, in cuius locum surrogatur; quæ sanè non minima ratio fuit, cur Justin. Imp. tam enixè, & repetitis vicibus constituerit, ut ingredientis omnia bona saltem sine prævia dispositione, Monasterio acquirantur. Idque in Monasteriis non bene dotatis aut depauperatis, maximè verò non extantibus liberis naturalibus, tantò magis procedere videtur, eo ferè modo, quo filii parentes inopes, Ecclesia Patronum pauperem, propter beneficia ab istis personis accepta potius, quàm extraneos alere tenentur.

13 Illud tamen multi fatentur propter defectum legitimæ Monasterio relictæ non corruere totum testamentum, sed tantùm peti posse legitimam. Vide Covar. *d. c.* 2.

14 *Tertia est quæstio*, utrùm Imp. *in auth. si qua mulier C. de SS. Eccles. desumpta ex c. si qua mulier. Nov.* 123. potuerit parentibus (quod aliqui etiam ad liberos respectu Parentum ob correlationem extendunt, aliis tamen dissentientibus Vid. Barb. *ubi infra nu.* 18.) dare licentiam testandi inter liberos post professionem ubi nullum amplius habent dominium iuxt. *Nov.* 5. *c.* 5. & bona iam de facto Monasterio acquisita excepta legitima liberorum? Communis sententia affirmat, eò quòd *d. auth.* sit in Decretum Gratiani relata *c. si qua mulier.* 19. *q.* 3. & ita saltem tacitè approbata à Pontificibus, qui illud Decretum in Scholis & Judiciis recipi patiuntur. Neque aiunt, hæc dispositio est propriè testamentum factum à Domino bonorum, sed divisio inter liberos facta tanquam ab administratore ab ipso iure ad hunc effectum constituto. Ita Barb. *in collect. ad d. auth. si qua mulier. n.* 5. *&* 12. Molina. Less. Sanch. & alii apud eum citati.

Negat etiam Navar. *de Regul. consil.* 2. *n.* 13. cuius 15 sententia firmiori videtur niti ratione, & pro ea dici potest, Imperatorem non habuisse potestatem disponendi circa bona de facto Ecclesiæ per translationem Personæ in statum Ecclesiasticum acquisita, (sunt enim bona personæ concomitantia eiusdemque gaudent exemptionis, & fori privilegio, *cap. quanquam, de Cens. in* 6. *c. si quis* 5. ubi Panorm. *num.* 3. *de Foro compet.*) aut obligandi Monasterium ut ea extraderet illis, quibus Religiosus jam professus (qui secundùm Canones nec nolle nec velle habere censetur, *c. ult. de Sepult. in* 6. per novam dispositionem reliquisset, quia constitutiones Civ. etiam de cætero favorabiles, si aliquam obligationem contineant, & non habeant rationem meri privilegii, non stringunt Ecclesias, *c. Ecclesia* 10. *& ibi DD. de Constit.* Quod verò dicitur, eandem auth. à Gratiano in Decretum relatam, à Pontificibus tacitè approbatam censeri, facile, meo quidem judicio, responderi potest, eo modo censeri approbatam, quomodo fuit relata, at non fuit relata simpliciter, sed cum annexa auth. *nunc autem C. de Ep. & Cler.* quæ prorsus habet contrarium sensum priori authenticæ, ut legenti patebit, ergo &c. per quam responsionem fieret abstractio ab illa quæstione, an omnia dicta Gratiani habeant auctoritatem legis & sint approbata à Pontificibus.

Quarta est quæstio, utrum testamentum ante in- 16 gressum factum post professionem revocari possit? notanter autem loquor de testamento, actus enim inter vivos statim irrevocabiliter obligant, si eo modo facti sint, quo inferiùs dicemus. Negant Panorm. *in d. c. in præsentia num.* 61. Cov. *d. c.* 2. *nu.* 9. Fachin. 6. *c.* 15. & alii cc. à Barb. *ad Trid. Sess.* 25. *de Regul. c.* 16. *num.* 20. Rationem assignant, quòd Religiosus post professionem nec dominium, nec jus testandi habeat, nec testamentum debeat ab alterius scil. Abbatis, sicut nec filiusfam. à patris arbitrio dependere, cum tamen Religiosus sine consensu Abbatis *nec nolle nec velle* habeat, *cap. fin. de Sepult. in* 6. Contrarium docet Barb. *in dict. auth. si qua mulier num.* 14. Aretin *in l.* 1. *ff. de Testam. num.* 5. Jason *in d. auth. si qua mulier num.* 33. & quidam alii apud Barb. *d. n.* 20. *v. contra* Si enim juxta superiùs dicta, testamentum in Monasterio bonorum capaci non confirmatur ante mortem naturalem Religiosi & dominium interim manet penes Monasterium, & eatenus penes Religiosum, quatenus cum Monasterio unam fictam personam constituit (nam Monasterium non pro muris, & ædificiis, sed collectione Religiosorum accipitur) ergo nihil videtur obstare, quin à Religioso cum consensu Abbatis revocari possit, si non faciendo testamentum aliud saltem prius lacerando, & declarando se velle pro favore Monasterii ab intestato decedere, *l.* 1. *§.* 3. *ff. de His quæ in Testam. de l. pen. C. de Testam.*

Pro coronide hujus materiæ de dispositione ingre- 17 dientium Monasterium, & quia hactenus circa solennitatem, executionem, & revocationem distinximus actus *inter vivos* ab actibus *ultimæ voluntatis*, hic adiicienda est quæstio, an ergo ingredientes quoscunque actus inter vivos validè, & irrevocabiliter celebrare possint? ℞. licet aliàs quilibet rei suæ moderator sit, & arbiter, ac cæteris paribus, si scil. legitimæ ætatis, sui juris & sanæ mentis sit, libere de rebus suis disponere valeat,

leat, *l. in re mandata. C. Mandati*, atque contractus semel initi fiant necessitatis & regulariter irrevocabiles, *l. sicut. C. de O. & A.* quia tamen facilè accidere potest, ut ingressuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconstantiæ & regressus, fortassis ob novam causam morbi aut aliam, periculum bona sua præmaturè in alios distribuant, ita ut, si ex post facto ad sæculum redire vellent aut deberent, magna egestate laborarent, ideo Concil. Trid. *Sess. 25. de Regul. cap. 16.* pro favore ingredientium edidit constitutionem in hæc verba: *Nulla renunciatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujusque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione, aliter verò facta etiamsi cum hujus favoris expressa renunciatione, etiam jurata sit irrita, & nullius effectus. Sed neque ante professionem, excepto victu, & vestitu Novitii vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocunque prætextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monasterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occasione discedere nequeat, quod totam vel majorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat, nec facilè si discesserit, id recuperare possit: quin potius præcipit S. Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo pacto fiat, & ut abeuntibus ante professionem omnia restituantur quæ sua erant, &c.*

Itaque ex hoc textu satis constat, ut contractus vel obligatio ante Professionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. Ut fiat intra duos menses proximos ante professionem. II. Ut fiat cum licentia Episcopi vel ejusdem Vicarii. III. Ut Professio subsecuta sit.

Explicatur hæc Trid. constitutio per DD. quos plena manu refert Barb *ad d. c. 16. Trid. & de Offic. Episc. alleg. 99. n. 17.* ut præter donationes liberales comprehendat etiam renunciationem beneficiorum Ecclesiasticorum & Officiorum sæcularium saltem quæ fiunt in favorem alicujus certi, fidejussionem, liberationem, qua Novitius Tutorem vel Curatorem suum à reddendis rationibus liberat; item ut intelligatur de professione subsequenti valida, & non sufficiat professio de facto tantùm emissa, si jure non subsistat, nisi ex post facto de novo ratificetur: Et demum ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, sed generaliter quibuscunque etiam majorennibus, ut à Sac. Congregatione declaratum referunt cc. apud Barb. *d. allegat. 99. num. 18.*

Restringitur verò eadem constitutio, ut non comprehendat contractus onerosos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius quantum dat: neque testamenta, codicillos aut donationes mortis causa, quæ ex sua natura revocari possunt, si Novitius ex Monasterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut vestitum, quem pro se tribuit Novitius Monasterio. Item in aliquibus Religionibus usu receptum non esse, ut ab Episcopo petatur licentia disponendi de rebus suis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *d. c. 16.* Trid. *n. 28.*

Denique multi DD. existimant hoc Concilii Decreto, quod expressè tantùm de Novitiis loquitur non comprehendi obligationem, aut renunciationem factam ante Novitiatum adhuc in sæculo, alii verò contrarium sustinent putantes, Concilium æquè de dispositione in sæculo facta, quàm in Novitiatu intelligendam esse, dummodo intuitu ingressus facta sit. Vid. cc. apud Barb. *dd. locis*. Prioris sententiæ fundamentum sumitur ex communibus regulis, nimirum, quòd correctio Juris vel constitutio pœnalis aut irritans contractus sit odiosa, & strictè, prout loquitur, interpretanda: quòd volenti non fiat injuria: quòd damnum quod quis sua culpa sentit, sibi imputandum sit: quòd ingrediens debuisset fuisse cautius mercatus, &c. Posterior sententia fundatur in *mente* Concil. Tridentin. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum distributionem à regressu impediantur, vel certè regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa existentes in sæculo procedit, quantò ipsi eventum Religionis, & supervenientes causas regressus minus prævidere possunt. Et aliàs frequenter eludi posset Concilium, si nimirum curarent parentes vel consanguinei, ut ante ingressum liberi renunciarent, ne deinde post ingressum possent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior sit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando. Nos hanc quæstionem, quæ sicut sæpe evenire, ita multis tam Monasteriis, quàm sæcularibus præjudicare potest, cùm hic & nunc nec Judices simus nec consulentes cum superioribus *n. 7. & seqq.* relatis, *indecisam*, & Lectori, consideratis utriusque partis rationibus, judicium relinquimus.

ADNOTATIO.

HOc privilegium egregiè in favorem Monasteriorum multis prosequitur Barbosa *I. Ecc. Vn. lib. 3. c. 31* qui omnino videri poterit.

Ad textus *feudales* contrarios plures explicationes adducit Fach. *lib. 5. Cont. c. 35.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi sint de talibus feudis, quæ requirunt *personale servitium*, quòd non sit *pecuniarium*, nec per *substitutum* impleri possit, sicut apertè colligitur ex illa causali, quam tradit feudista I. C. in tit. *de Vasallo Milite, qui arma bellica deposuit, eo quòd desiit miles esse sæculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.*

Unde etiam in Regnis, Ducatibus & similibus dignitatibus non succedit Monasterium, quia requirunt personalem præsentiam in comitiis, bello &c. bene autem in aliis feudis, licet habeant iurisdictionem annexam; non enim esset ratio impediendi successionem non propter iurisdictionem, quia ea potest exerceri per officiales Monasterii, sicut in aliis bonis Monasterii, cùm aliàs nec *allodialia* habentia iurisdictionem transirent in Monasterium: non etiam ratione incapacitatis feudi, quia Monasteria esse feudorum capacia constat ex tit. *de cap. Corr. in fin.*

Ad n. 6. in fin. adde rationem disparitatis inter Monasteria bonorum capacia & incapacia, quòd in his professio magis assimiletur morti naturali, quia dominium nec in communi nec in particulari retinetur, & nisi statim fieret executio testamenti, dominium bonorum in vita Religiosi esset nullius.

Dices in Monasteriis bonorum capacibus professus censetur *civiliter* mortuus. R. Quòd Religiosus professus quidem *spiritualiter* moriatur mundo, non verò *civiliter*, id est, quoad effectus juris civilis, aliàs ne quidem cum consensu Prælati posset agere in judicio, & minus Judex esse, neque succedere; deinde mors civilis non confirmaret, sed potiùs irritaret testamentum *§. 5. Inst. quib. mod. test. infir.* quod autem Religiosus non possit testari post professionem, fit exinde, quòd suam voluntatem in alium resignarit, nec amplius sui juris sit, sicut arrogatus filiusf. effectus. Minus Religiosus perdit *libertatem* in sensu juris, aut efficitur *servus* iux. dict. *priv. XI.* certè nec filius prohibente patre pro suo libitu agere potest, nihilominus

nus homo *liber* non *servus* est. Quamvis enim libertas describatur, quòd sit *naturalis facultas eius, quod cuique facere libet*, additur tamen: *nisi quid vi aut iure prohibeatur*.

Ad eundem n. 6. in fin. ibi *nisi ingrediens aliter disposuerit*, adde Molinam *de I. & I. disp.* 140. *n.* 4. ita legata possunt in vita testatoris præstari & aliquid *pro legato* in vita testatoris usucapi potest, Rath. *Tract. de Usuc. c.* 3. *ass.* 21.

Ad n. 17. Quæres, an illa constitutio Conc. Trid. etiam in terris Imperii obliget? ℟. Affirmativè. I. Quia loquitur de Novitiis, qui sunt de foro Ecclesiastico, ergo in eorum dispositionibus attenditur Ius Canonicum, *c. quod Clericis de Foro comp.* Non obstat quòd postea redeant ad sæculum, nam ad valorem contractus spectatur tempus & locus, quo initus est, II. Quia jus civile suppletur per Canon. ex causa æquitatis *c.* 1. *de Nov. op. nunci.* licet verò jus civile sit contrarium in terminis generalibus *l. in re mandata C. Mand.* non tamen in hoc speciali casu, ubi multa æquitas pro jure Ecclesiastico pugnat. III. Quia causa de qua disponit Trid. rectè censeri potest inter *Ecclesiasticas*, cum agatur de impediendo regressu ex Monasterio.

PRIVILEGIUM X.

Monasterium succedit Novitio sine legitimis heredibus defuncto.

1. *An Monasterium succedat Novitio extantibus Consanguineis? remissivè.*
2. *Non extantibus Consanguineis excludit fiscum.*
3. *Donatio ante professionem facta Monasterio non irritatur, licet professio morte præventa sit.*

1 Quidquid sit, an Monasterium succedat Novitio sine Testamento defuncto, si Consanguineos habet, & saltem *tacitè* professus non sit, quod aliqui affirmant, aliqui negant apud Clarum *in §. Testamentum q.* 28. Fachin. 6. *Controv. c.* 19. Barb. *in auth. ingressi. C. de SS. Eccles. n.* 5. Mol. *disp.* 140. *nu.* 2. * Sanè si Consanguineos Novitius defunctus non habeat, putamus Monasterio potiùs, quàm Fisco Successionem adscribendam.

Nam si quis ex aliquo Collegio honesto aut corpore Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat sine legitimis heredibus, bona ipsius non ad fiscum, sed ad ipsum Collegium deferuntur *l.* 1. *& t. t. C. de Hered. Decur.* At verò Novitius censetur esse de Collegio & corpore Monasterii, cùm ibidem habeat forum Judicale & Parochiale, item & privilegium Canonis, ergo &c. idque confirmatur *ex l. Si quis Presbyter* 20. *C. de Episc. & Cler.* ubi generaliter deciditur, quòd in bonis quarumcunque personarum ad vitam vel servitium Ecclesiasticum destinatarum, si absque legitimo herede defungantur (quod tamen hodie in Religiosis *Professis* aliter se habet, in quorum bonis etiam Consanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur: *auth. nunc autem. C. iam d. t.*) non fiscus, sed Ecclesia succedat: Facit etiam tex. *in l.* 10. *ff. de Iure fisc.* quod in dubiis quæstionibus contra fiscum rectè respondeatur.

3 Sed quid, si Novitius intra duos menses proximos ante professionem inter vivos donaverit res suas Monasterio, & postea ante Professionem tacitè vel expressè emissam decesserit, anne Monasterium res sibi donatas petere vel retinere poterit? Ratio dubitandi sumitur ex Concil. Trident. *sess.* 25. *de Reg. cap.* 16. ubi quæcunque renuntiatio aut obligatio antea facta effectum non aliter sortiri dicitur, quàm secuta professione.

Verùm non obstante hac dubitandi ratione existimo donationem esse validam & irrevocabilem, quia intentio Concilii tantùm fuit providere, ne vel ultimo momento regressus ex Monasterio impediatur, ergo ubi amplius non est libertas regrediendi, scil. post professionem vel mortem naturalem, tollitur etiam dicta Concilii dispositio, & habet locum, quod dicitur, cessante ratione legis cessat ipsa lex. *l. adigere v. quamvis ff. de Iure Patron.* & leges ita interpretandę sunt, ut verba intentioni, non intentio verbis deserviat, *c. secundò.* 41. *de Appell. l. scire leges ff. de LL.*

ADNOTATIO.

Ad n. 3. Dices, quando præscribitur forma actui, non habet locum illa Regula *cessante causa &c.* sicut si matrimonium coram 100. hominibus sine Parocho contraheretur, ℟. Professionem non esse *formam* dispositionis, quia eam non ingreditur, nec ejus solennitatem, sed tantùm esse conditionem, à qua dependeat dispositionis executio.

PRIVILEGIUM XI.

Religiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio.

1. *Claudicat similitudo inter Monachum, & servum.*
2. *Iustin. extollit statum Monachalem.*
3. *An ut Religiosus teneatur ad paupertatem, necesse sit eam expressè vovere.*
4. *Fugitivi acquirunt Monasterio. An etiam ejecti? remissivè.*
5. *Quid de bonis transeuntium ab una Religione ad aliam.*
6. *Quid, si legetur Religioso aliquid sub conditione, ut ad ipsum, & non ad Monasterium pertineat?*
7. *Prælatus potest Religioso concedere peculium ad honestos usus & ex causa.*
8. *An Monasterium teneatur ex contractu Religiosi?*

Non tantùm bona, quæ Religiosus ante professionem habuit, cedunt Monasterio, ut superiùs explicavimus, sed etiam quæ post professionem sive per propriam industriam, sive per alienam largitionem acquirit: etenim Religiosus propter votum paupertatis proprium aliquid habere non potest.

Non tamen exinde inter Religiosum, & servum paritas est, ut quidam imperiti sibi imaginantur. Nam servus nullo respectu quid proprium habet, sed quidquid acquirit, domino acquirit, etiam ignoranti, & invito. Monachus quamvis ex sua particulari persona nihil proprium habeat, ea tamen quæ toti Monasterio, etiã ipsi jure identitatis quatenus in corpore Monasterii 1

esse habet, sunt propria. In aliis quoque valde claudicat similitudo, & ut sexcentas disparitates prætereamus: ecce servus ne quidem cum consensu domini potest munera publ. vel judicalia obire, cùm dominus per suum consensum non possit derogare Juri publico, quòd servum à talibus muneribus prohibuit *L. Barbarius ff de Offic. Præt. L. 7. ff. de Testibus*. Religiosus autem cum consensu sui Prælati potest esse Procurator in judicio. *Clem 3. de Procurat.* Advocatus c. 2 & ibi Barbos. & *DD. de Postulando*, imò & Jodex scil. Episcopus vel Vicarios Episcopi Barb. *de Offic. Ep. alleg. 54. num.* 22.
* Denique status servilis abjectus est & vilis, *Conversationis autem monachalis vitæ* teste Iustiniano, *Nov. 5. sic est honesta sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem eius maculam detergat purum autem declaret & rationali naturæ decentem, plurima secundùm mentem operantem & humanis cogitationibus celsiorem*. Sed ad propositum.

3 Q I. utrum Religiosus, qui non vovit expressè *paupertatem*, sed tantum obedientiam secundùm regulam, sicut in quibusdam Religionibus usitatum, nihilominus sit incapax *proprietatis*? Resp. affirmativè, quia tria vota *castitatis*, *paupertatis*, & *obedientiæ*, sunt Religionis substantialia & inquit Pontifex, in *cap. cum ad Monasterium de Statu Monach.* adeo annexa regulæ Monachali, ut contra ea nec S. Pontif. possit licentiam indulgere. Quare qui se per votum ad religionem ejusdemque regulæ observantiam obligavit, hoc ipso etiam implicitè & per necessariam consequentiam obligavit se ad ea, quæ sunt religionis & regulæ substantialia Innocent. *in cap. consulti de Regul. numer. 1. Nav in Comm. 1. de Reg. n. 18. v. vigesimum quartum*, Azor. *inst. Mor. p. 1. l. 12. c. 4. q. 2.* & communiter alii &c.

4 Q II. Utrum etiam Religiosi *fugitivi* aut *ejecti* acquirant Monasterio? De fugitivis certum est, quòd per suum factum Monasterium Jure, quod in eos habet, privare non potuerint *c. Abbates 18. qu. 2*. De illis verò qui perpetuò ab aliquo ordine *ejecti* sunt, inprimis conveniunt DD. quòd tales non liberentur voto *paupertatis*, sicut non desinunt esse Religiosi; Unde nihil tanquam proprium sibi possunt acquirere, sed solùm jus habent ea sibi quærendi, quibus præcisè & de facto ad sustentationem indigent. Azor. *d. l. c. 16 qu. 4.* Navar. *comment. 2. de Regul. num. 33.* Palaus *p. 3. tract. 16. disp. 3. punct. 19. num. 5.* Tota igitur difficultas est, cui ergo proprietas bonorum per Religiosum ejectum acquiratur. Sunt qui Monasterio, sunt, qui Episcopo vel Ecclesiæ cui Religiosus ejectus inservivit, adscribant Videatur Less. *de I. & I. lib. 2. c. 41. n. 112.* Molina *disp. 140.* Pan. *in c. 1. de infant. expos.*

5 Quær. 5. Cui Monasterio acquirat Religiosus qui ab una Religione ad aliam transivit, sicut in *c. licet 18. de Regul.* cuilibet Religioso conceditur ex zelo perfectionis ad strictiorem ordinem transire? R. esse distinguendum inter bona jam priori Monasterio acquisita, & inter bona quæ acquiruntur post translationem Religiosi; priori casu, bona manent irrevocabiliter apud Monasterium, cui semel acquisita sunt, imò etiam illa bona priori Monasterio acquiruntur, quæ cedunt dum Religiosus in secundo Monasterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhoc re vera est Religiosus prioris Monasterii, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit.

Quòd si Religiosus à mendicantibus bonorum incapacibus transeat ad non mendicantes v. g. Carthusianos, bona in quibus eo tempore, quo transiens erat in religione mendicantium, consanguinei successerunt, etiam imposterùm apud eos manebunt, & similiter quæ tempore Novitiatus in secunda religione obveniunt ad consanguineos devolventur.

Posteriori verò casu, quando scilicet bona acquiruntur post Professionem in secunda Religione factam subdistinguendum est, an secunda Religio sit bonorum capax, vel non, si sit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta regula, quòd quilibet Religiosus acquirat suo Monasterio. Si sit incapax, ut si quis a Benedictinis transierit ad Capuccinos, & ei v. g. deferatur hereditas aliqua, hæc non priori Monasterio à quo per Professionem in secundo planè liberatus est, sed consanguineis adquiretur, ita ex Declarat. Card. & *Decis. Rotæ Rom.* tradit Barb. *I. E. V. lib. 1. c. 42. n. 91.* Tamb. *de Iure Abb. tom. 3. disp. 7. q. 6.*

Quær. 4. Quid censendum, si Religioso aliquid legetur in testamento, vel donetur sub hac conditione, ut ad eum, & non ad Monasterium pertineat? R. cùm actus præsertim ultimarum voluntatum ita interpretandi sint, ut valeant potiùs, quàm ut pereant; *L. in contrahenda ff. de R. I. L. qui quadraginta. ff. ad L. Falc.* & verba Testatoris debeant intelligi secundùm conditionem personæ. *L. plenum. §. Equitii, ff. de Vsu & hab.* ideo prædicta conditio in hunc modum exponenda erit, ut commoditas sola & usus pertineat ad talem Religiosum; quod si Abbas consentire nollet, corruerer Legatum tanquam deficiente condirione Barth. *in auth. excipitur. C. de Bon. quæ liber.* Panorm. *in c. Monach. de statu Mon. n. 8* Molin. *disp. 40. num. 20.* Si tamen Prælatus consentiat, Monachus verò usum & commoditatem sibi competentem Monasterio resignet, valida erit resignatio juxta regulam, quòd quilibet favori suo renuntiare possit. *L. penult. C. de Pact.* Saneb. *l. 7. mor. ca. 7. n. 9.* 6

Quær. 5. An ergo Prælatus possit dare licentiam ut Religiosus certum aliquod peculium habet? R. Sententiam esse fermè usu receptam, posse Prælatum alicui Religioso aliquod peculium ex rationabili causa (ut quia in studiis vel alia administratione aut expeditione extra Monasterium versatur) in genere ad usus honestos concedere, dummodo ita concedat, ut non simul potestatem revocandi à se abdicet, & Religiosus paratus sit ad quamcunque revocationem Prælati *id resignare*. Unde statutum Concil. Trid. *sess. 25. de Regul. c. 2.* quòd non liceat Superioribus bona stabilia seu immobilia alicui Religioso concedere etiam ad usumfructum, usum, administrationem vel Commendam, à plerisque tantùm de concessione perpetua & irrevocabili intelligitur. Vid. cc. apud Barb. *ad d. c. 2. Trid. n. 2.* 7

Quær. 6. An, quia Religiosus omnia acquirit Monasterio, teneatur Monasterium ex contractu ipsius, vel ad debita solvenda? R. non teneri, nisi quatenus tacitè vel expressè est Religioso commissa aliqua administratio. Quòd si ex facultate superioris versetur aliquis in studiis in loco distant, i vel in aliquo alio negotio, obligaretur Monasterium ad ea, quæ ibi prout attenta qualitate personæ vel negotii recta ratiò postular, contraheret; quoniam eo ipso quod ad id mittitur censetur illi concessa facultas celebrandi eiusmodi contractus. Aliis vero contractibus, quos Religiosus ultra administrationem ac facultatem tacitè vel expressè ipsi concessam iniret, licet in hoc sensu obligaret secum contrahentes Monasterium sive proprio sive Monasterii nomine contraheret, quod in potestate Monasterii esset illos ratos habere, non tamen obligaret Monasterium, quatenus non posset non habere illos ratos. Ita in terminis docet Molina *d. disp. 140. n. 22.* cum Innoc. Pan. Navar. & aliis, cuius verba placuit describere, quia scio decisionem apud nonnullos esse exosam. Utrùm autem saltem fideiussor pro Religioso interveniens obligetur, vid. apud eundem Molin. *n. 23. c. pen. de Fideiuss. & c. 5. de Solut.* 8

ADNO-

ADNOTATIO.

AD *num.* 2. Adde servus potest vendi, manumitti cum peculio, quæ se aliter habent in Monacho, *c. cùm Monasterium*, *de Stat. Mon.* Item servus non potest accusare dominum. *L. pen. & fin. C. De his qui acc. non poss.* Monachus potest accusare Abbatem etiam sumptibus Monasterii *cap. ex parte . 11. de Accus.*

Ad num. 3. Adde instantiam de Clerico suscipiente majores Ordines, quibus cum votum castitatis annexum sit, hoc ipso Clericus id implicitè vovere censetur, *c. un. de Vot. in 6.* Est enim promissio non tantùm *expressa*, sed etiam *tacita & implicita*, quoties agitur talis actus, qui secum trahit obligationem. *L. 2. & 4. ff. de Pact. & t. 1. Inst. de Oblig ex quasi contr.* Nec curatur, licet professus *habitualiter* ita fuerit dispositus, ut si scivisset se obligandum ad *paupertatem*, non fecisset professionem, quia *habitualis* dispositio non attenditur in illis contractibus, qui *traditione sui* perficiuntur, sicut matrimonium & professio Religiosa. Dixi *in Lib IV. Decretal. de Sponsal.* §. 4. *num.* 4. imò quamvis *actualem* dissensum ad paupertatem posuisset profitens, licet tunc *ex voto* non obligaretur, esset tamen incapax proprietatis ex dispositione *Regulæ & iure communi d. c. cùm ad Monasterium*, *& c. ex parte. c. de Accus.*

Ad num. 4. Si Religiosus *iniustè* ejectus sit, omnes fatentur talem ejectionem non nocere Monasterio, quod sine culpa jure suo privari non debet: neque delictum Prælati nocet Ecclesiæ *c. delictum de R.I. in 6.* Idem videtur dicendum, si ejectus salva disciplina regulari potuisset reconciliari Monasterio, & tantùm per Prælatum stetit quo minus reconciliaretur *arg. cap. ult. de Regular.*

PRIVILEGIUM XII.

Monasterium solvit jus Patriæ Potestatis.

1. *Assertum procedit in favorem non in odium Monasterii.*
2. *Bona obvenientia filio post professionem censentur esse quasi castrensis peculii.*

1 HOc assertum ita simpliciter tradit Panorm. *in c. in præsentia de Prob. num.* 54. Sed notabilem ampliationem ponit additio ad Panormin. *d. l. cum* Bald. Barth. Paul. de Cast. ut procedat in quantum patria potestas est Monasterio onerosa, non autem in quantum est favorabilis. Unde filiusf. per ingressum in Monasterium jura Successionis, & suitatis non amittit.

De usufructu etiam Patri in bonis adventitiis filiifam. competenti, aliqui non improbabiliter statuunt, eum per Professionem filii quidem amitti, & consolidari cum proprietate, non autem per Professionem Patris. Qua de re diversæ DD. opiniones videantur apud Panorm. *d. l.* Molina *d. d.* 140. *num.* 8. & 12. Fach. 6. *cont. cap.* 12. Cujus novum, ut ipse appellat argumentum (ex quo probare vult Patre Religionem professo usumfructum redire ad filium) neminem movere debet, putat enim usumfructum neque in Persona Patris, consistere, neque tanquam jus merè *personale*, in Monasterium transferri posse; quod fundamentum falsum esse jam superius in Privileg. IX. *num.* 2. & 3. diximus.

Hoc apud omnes in Confesso est, quòd in illis bonis quæ filio Religionem professo post Professionem adveniunt, Pater nihil juris habeat, sicut omnia bona filiis post susceptum Clericatum advenientia in numerum quasi castrensis peculii redacta sunt. 2

ADNOTATIO.

RAtio privilegii est quoad *patrem*, quia cùm is jam sit in potestate Abbatis, alium in potestate habere non potest: quoad *filium* verò, quia per professionem prorsus ex domo paterna & patris obedientia abstrahitur, transitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum potestate sæculari paterna. Quod quidem quoad personam filii omnes libenter concedunt, sed tota difficultas est circa *usum fructum* patri in bonis filii competentem. *Negantium* fundamenta duo sunt præcipua. 1. Quòd usumfructum per ingressum filii amitti, non habeatur in jure statutum. 2. Quòd filius per suum factum non possit patri præjudicare. Affirmativa tamen sententia valde probabiliter defendi potest. 1. ex textu N. 5. *cap.* 5. ubi Imperator vult, ut res professi immediatè transeant *omnino* in Monasterium, sed non transit *omnino* quod transit quoad solam proprietatem. 2. valet argumentum à *Repub.* & *militia* ad *Religionem* ut priv. XXXVI. demonstrabitur, sed favore Reipub. & militiæ omnis dignitas aut cingulum valens à curia liberare, liberat etiam à patria potestate quoad personam, & bona N. 81. c. 1. ibi: *peculium eis donans, & liberi arbitrii esse præbens &c.* ergo &c. Et sicut in priori casu pater in quantum gravatur ex amissione *usufructus*, relevatur ex honore filii, ita in altero ex precibus ex accommodatione sancta, & honesta filii, & honore status Ecclesiastici 3. Cessante patria potestate tanquam causa cessat effectus retentio usufructus *L. 3. in pr. C. de Bon. mater.* Ad contraria R. ad 1. esse legem *in d.* N. 5. quæ in dubio pro favore piæ causæ explicanda: juxta Priv. XXXXII. Et argument. *leg. ex nov.* 81. quod sufficit *L.* 13. *ff. de LL.* Ad 2. dico, quod filius præjudicet patri per suum factum ex authoritate Legis, sicut si affectaret dignitatem & consequeretur.

Panorm. in *d. cap. in præsentia de Probat.* in ea est opinione, quòd patri saltem remaneat *dimidia* pars ususfructus *arg. L. 6. §. 3. Cod. de Bon. quæ libr.* ubi hoc ita est statutum in præmium emancipationis.

Quòd patria potestas cesset in quantum est *onerosa* non autem *favorabilis* Monasterio, & ita filius retineat Jura *suitatis*, iterum probatur argumento *d.* N. 81. *c.* 2. & ex reg. *quod ob gratiam alicuius est introductum, non debet in eius odium retorqueri c. quod ob gratiam, de Reg. I. in* 6.

PRIVILEGIUM XIII.

Monasterium purgat Ingratitudinem Filii.

1. *Demonstratur hoc Privilegium satis probari ex Decreto Gratiani.*
2. *Decretum Gratiani emendatum non tantùm est Romæ, sed passim imprimitur, & distrahitur*
3. *Privilegium probatur scriptura authentica, & testibus.*
4. *In antiquis sufficit imperfecta probatio.*
5. *Temerarium est Gratianum arguere falsi.*

1 PRivilegium istud ab Imperatore Iustiniano concessum Monasteriis, ut filius Religionem ingressus propter antecedentem ingratitudinem exheredari non possit, aperte tradit Gratianus *in cap. fin. 19. qu. 3.* Quia verò in vulgatis Codicibus Nov. 123. c. 41. ex qua Gratianus illud *cap. fin.* desumpsit, non habet eadem formalia, quæ ponit Gratian. ideo in controversiam à quibusdam vocatur, utrùm hoc Privilegium ex eodem *c. fin.* sufficienter probetur. Et sufficienter probari, credimus ad oculum (seposito tantisper affectu contrario) demonstrari posse.

2 Supponendum inprimis, librum Novellarum, qui nostris temporibus habetur non esse primum *originale*, à Iustiniano Imperatore vel de eius mandato conscriptum, fuerunt enim Novellæ primitus Græco idiomate scriptæ, & deinde per diversos authores diversimodè in latinum translatæ, ita ut Gotofr. *ad princ. Nov.* attestetur, se unam eandemque constitutionem multoties sibi dissimilem vidisse,& Henricum Agylleum multas lacunas Holoandrinæ editioni, supplevisse. Nec de facto habemus alicujus Principis authentizationem, quòd Novellæ ita & non aliter, sicut in vulgatis exemplaribus habentur, in Originali fuerint, vel quòd ea interpretatio ex Græco genuina & vera sit. Cum tamen ècontra Greg. XIII. per litteras ad principium Decreti impressas universis Christi fidelibus notum fecerit, se opera Cardinalium aliorumque eruditissimorum virorum, Decretum Gratiani cum antiquissimis Codicibus contulisse, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidisse; Atque hic emendatus Gratiani Codex non tantùm extat Romæ sed Anno 1606. Lugduni impressus ubique distrahitur, & habet titulum: DECRETUM GRATIANI EMANDATUM ET ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATUM, CUM GLOSS. GREG. XIII. PONT. MAX. JUSSU EDITUM. AD EXEMPLAR ROMANUM DILIGENTER RECOGNITUM. Et in hoc emendato Decreto supra positum Privilegium expressè habetur insertum, ac præterea id in antiquis Novellarum codicibus extitisse attestatur *additio* (utique authoritate Pontificis Gregorii apposita, ut colligitur ex præfat. Decreti ad Lectorem) *ad d. c. fin. 19. q. 3.* & Covar. ex Harmenop. *in c. Raynutius de Testam. nu. 28.*

3 Porrò ex istis omnibus breviter formo tale argumentum: Privilegium quod non extat in *Originali* & desideratur in quibusdam *copiis* non tamen *authenticis*, probari potest ex aliis copiis magis authenticis & testibus &c. Subsumo: sed nostrum Privilegium desideratur in vulgatis Novellarum exemplaribus diversimode ex Græco translatis nec authentizatis, & probatur per emendatum Decretum & Testes, scilicet Gratianum, ipsum Pontificem *in nota additionali* & Covarruviam, ergo satis probatur, Ut nihil dicamus, quòd in antiquis Privilegiis, præsertim quando cum antiquitate temporis favor Religionis concurrit, etiam imperfecta probatio sufficiat, sicut generaliter in antiquis testes de auditu, famam, scripturam minus authenticam, nota est & recepta sententia. 4

Quod vero aliqui apud Covar. existiment, Gratianum in causa Monachorum fuisse suspectum sanè mihi valde temerarium videtur, delictum *falsi* de Viro Religioso & magnæ authoritatis præsumere, quare enim non potius præsumitur de quibusdam Laicis, quòd in odium Religiosorum Novellam Iustin. depravarint. Religiosum etiam in causa sui Monasterii esse testem idoneum præcipuè quando ipse hìc & nunc in specie non sentit utilitatem abundè probatur *ex c. insuper c. cum nuncius 12. de Testiaus. cap. etsi Christus. 26. in fin. de Iureiur.* 5

ADNOTATIO.

AD n. 2. additio Reformatorum Decreti authoritate Pontificis adjuncta ad *c. ult. 19. qu. 3.* ita sonat, *Hoc caput expressè habetur apud Iulianum Antecessorem N. 123. cap. 59. in quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Iuliani epitomen minimè videre poterant.*

Ad Num. 3. Novellarum vulgata editio habetur pro authentica quidem ex consuetudine in quantum non apparet de contrario per alias probationes. Ipsum verò *c. 41. N. 223.* non est contrarium *d. c. fin. 19. qu. 3.* sed tantùm non habet eadem formalia, ergo nihil impedit, quin ex alia interpretatione, quod ei deest, suppleatur. Dices, etiam *Scripturam sacram* variè ab interpretibus transferri, non tamen ideo minus esse authenticam. Resp. 1. solam *vulgatam lectionem antiquam latinam* sacræ Scripturæ esse authentizatam per Conc. Trid. *sess. 4.* in illo Decreto *de Canoni scrip. V. si quis autem* ℞. 2. sicut S. Hieron. quædam supplevit quæ in 70. Interpretibus desiderabantur ut illud *ex Ægypto vocavi filium meum, habetur in Lectione Homil. in festo Innoc.* ita etiam Iulianus ex eoque Gratianus potuit aliquid supplere, quod desideratur in vulgatis Nov. Codicibus.

PRIVILEGIUM XIV.

Hereditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante.

1. *Religiosi perdunt Ius succedendi.*
2. *Pater tenetur instituere filium Religiosum.*
3. *Dissensus Religiosi in adeunda hereditate non præjudicat Monasterio.*
4. *An Religiosi succedant in Maioratu, remissivè.*

SI Monasterium bonorum capax sit, tunc Religiosi ejusdem non tantùm in Testamento heredes scribi possunt, sed etiam suis parentibus & consanguineis *ab intestato* succedunt, omnesque tales hereditates Monasterio acquiruntur per tex. & DD. *in L. Deo nobis. 56. §. 1. C. de Episc. & Cler.* Adeò quidem, ut testamentum, in quo Pater Filium Religiosum non instituit, ex causa 1

ex causa *præteritionis* expugnari possit. teste Viv. *tom. 2. com. opin. tit. de Instiut. & subst. pag.* 82. *n.* 10. & statutum excludens Monachos à successione invalidum & contra libertatem Ecclesiasticam pronunciet Barbos. *in d. L.* 56. *n.* 15. Cov. *in Releā. c. quamvis. de pact. in 6. p.* 3. §. 2. *n. vers.* Marta *de Iurisd. p.* 4. *cas.* 25. Decius *in c. Ecclesia. De Constit. n.* 49. ubi attestatur opinionem esse communem.

3 Porrò nihil Monasterio præjudicabit licet Monachus hæreditatem delatam repudiet, tum quia consensus aut dissensus Monachi in Iure effectum non habet. *c. si. Religiosus. de Elect. in 6. c. ult. de Sepult. in 6.* tùm etiam, quòd Religiosus comparetur filiofam. qui licet repudiet hereditatem sibi delatam, patri tamen non præiudicabit, quo minus eo invito adire possit, *l. fin. C. de Bon. quæ lib.* Barth. *in l. 1. de Vulg. subst. n.* 21. Fachin. 6. *controv. c.* 17.

4 Utrùm autem Religiosi non tantùm in simplicibus hereditatibus, sed etiam in *feudis* & *Maioritatibus* succedant, videatur affirmans Barbosa *in Collect. ad auth. ingressi. C. de SS. Eccles. n.* 13. *& in tract. Iur. Eccles. Vn. lib.* 3. *c.* 31. *n.* 3.

PRIVILEGIUM XV.

Hereditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante additam hereditatem.

1. *Religiosus vivo Testatore decedens nihil transmittit in Monasterium.*
2. *Secùs si post Testatorem decedat.*
3. *Religiosus retinet Ius suitatis.*

1 SI Religiosus vivo adhuc Testatore, adeoque ante delatam hereditatem decesserit, satis convenit inter DD. quòd tunc Monasterium nihil prætendere possit, cùm enim viventis non sit hereditas, nihil juris in ea potuit Religiosus in Monasterium transferre, sed solam spem, quæ evanuit, ubi primùm Religiosus per mortem desiit esse filius Monasterii. Ita ex Viv. refert Barb. *in d. l. Deo nobis. num.* 14.

2 At verò si Religiosus mortuus sit post Testatorem, & ita iam post declaratam hereditatem, ista mors non nocebit Monasterio, quin hereditatem petere possit, nam cùm Religiosus omnia acquirat Monasterio, ista hereditas delata, & ius eam adeundi iam semel fuit Monasterio acquisitum, sicut docet Panorm. *in c. in præsentia. de Probat. n.* 77. & Fach. 6. *controv. cap.* 18.

3 Et hæc Conclusio vel maximè procedit, si de hereditate *paterna* agatur, ubi non tantùm ex ratione prædicta, quòd scilicet Monasterio ius adeundi iam quæsitum sit, sed etiam ex capite *suitatis* (quæ per Professionem non tollitur) in Monasterium hereditas non adita transmittitur. Barb. *d. l. num.* 14. Barth. *in l. si infanti. C. de Iure delib. n.* 10.

PRIVILEGIUM XVI.

Monasterium succedit in Fideicommisso si sine liveris &c.

1. *Explicatur assertum.*
2. *Extenditur.*
3. *Restringitur.*

SI alicui hereditas vel legatum relictum sit, & *si absque liberis decesserit* per fideicommissum ei substituatur extraneus, institutus verò vel Legatarius Monasterium bonorum capax ingrediatur, expirabit fideicommissum, & Monasterium per modum filii succedet. 1

Hoc Privilegium communiter colligunt & tradunt DD. *ex c. in præsentia.* 8. *de Probat. & Novella* 123. *cap.* 37. Idque extendit Panorm. *in eod. c.* 8. *n.* 48. ut procedat, tametsi adiectum sit, *si sine liberis legitimis ex suo corpore procreatis decesserit*, quia adhuc testator non de Monasterio, sed liberis *adoptatis* & *naturalibus tantùm* excludentis cogitasse censetur. 2

Cessare tamen videtur hæc præsumptio pro Monasterio, si fideicommissum ita conditionatum ad propagationem insignis alicuius familiæ institutum esset, tunc enim bona ad summum in vita tantùm Religiosi apud Monasterium manerent, eo verò mortuo ad substitutos de familia probabilius pertinerent. Vid. Guttier *Can. qq. lib.* 1. *c.* 23. Cov. *var. Resol. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 6. *& seq.* 3

ADNOTATIO.

HOc privilegium apertè traditur in Nov. 123. c. 38. his verbis. *Si quis sub conditione nuptiarum, sive liberorum sive dotis causa, antenuptialis donationis donaverit sive reliquerit suis liberis sive alii cuicunque personæ hereditatem sive legatum aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos substitutione aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit vel donaverit, substitutiones verò vel restitutiones eis fecerit adjectis condititionibus quibuscunque ex iis, quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ sive masculi sive fœminæ Monasteria ingrediantur, aut Clerici Diaconissæ aut Asceteriæ fiant, tales conditiones invalidas & pro non scriptis esse* & paulò post: *in personis enim quæ Monasteria ingrediuntur. Monasterio res sub conditione donatas aut relictas cum alia eorum substantia competere volumus.* Nota præterea ex hoc textu, quòd etiam illa conditio habeatur pro non adiecta, si quis ita legaverit: *Titio si non Religionem ingressus fuerit lego* 100.

PRIVILEGIUM XVII.

Monasterium non conficiens Inventarium non tenetur in solidum aut ultra vires hereditatis.

1. *Monasterium per ingressum Religiosi non acquirit eius bona titulo hereditario, & ideo non tenetur ultra vires bonorum.*

2. *Sed idem est licet titulo hereditario succedat.*
3. *Nov. 1. c. 2. non obligat in conscientia.*
4. *Monasterium restituitur contra aditam hereditatem.*

DUplici casu potest hac de re Monasterio controversia moveri. 1. Si bona ingredientis æri alieno, obnoxia occupaverit. 2. si ipsi Monasterio ex Testamento cuiusdam extranei, vel ex persona alicuius Religiosi hereditas obvenerit, quæ per Monasterium non confecto inventario adita sit.

1 Primo casu & vivente Religioso Monasterium non tam *iure hereditario*, quàm potiùs jure *acquisitionis universalis* (sicut olim arrogator) succedit, & ideo etiam non principaliter, sed tantùm nomine Religiosi ob debita prius contracta, nec ultra vires bonorum conveniri potest. *Arg. §. 3. Instit. de Aquis. per arrog.* ita docet Barth. *in auth. ingressi. n. 57. & in auth. si qua mulier. n. 16. C. de SS. Eccles.* Panorm. *in d. c. in præsentia. n. 75.*

2 Sed & secundo casu hoc Privilegium Monasterio tribuunt Panorm. *in c. 1. de Testam.* Barth. *in l. 1. C. de SS. Eccles.* Bald. *in l. ult. C. de Iure delib.* Castr. *in auth sicut C. de SS. Eccles.* Ratio est, quia constitutio *Nov. 1. c. 2.* ubi heres non conficiens inventarium etiam ultra vires hereditatis de suo tenetur creditoribus, fundatur partim in præsumptione fraudis, quòd heres non conficiens inventarium bona hereditaria surripuerit & occultarit, ut ex ipso textu satis luculenter apparet, cuiusmodi præsumptio non cadit in Ecclesiam, partim verò dicta constitutio est *pœnalis* lata in pœnam neglecti Inventarii (nec enim *quasi contractus aditionis* videtur esse in immensum ultra æquitatem & communem hominum intentionem) & quod heres occasionem fraudi dederit, per text. *in d. c. 2. Nov.* ibi: *dabit eis pœnas exactiosuæ malignitatis &c.* pœnales autem constitutiones Imperatorum non ligant Ecclesias. *c. Ecclesia 10. de*
3 *Constit.* * Ex quo etiam infertur, heredem quemcunq; non teneri in conscientia ultra vires hereditatis si revera non sufficientia bona in hereditate invenerit.

4 Quòd autem Ecclesia habeat *restitutionem in integrum*, si ex aditione hereditatis lædatur, suo loco inferius dicemus, utitur enim Ecclesia jure minoris *c. 1. de In integr. rest.* cui subvenitur, si hereditatem minùs lucrosam adierit. *L. ait prætor. 7. §. sed & si. 5. ff. de Minor.*

ADNOTATIO.

AD Num. 4. Meritò recipiendum est hoc privilegium, quia nec defuncto, nec creditoribus eius præjudicat; non defuncto, quia cum potius honore afficit, ne bona ejus propter æs alienum subhastentur, nec creditoribus quia illi etiam confecto *Inventario* non haberent plus, si supponamus nihil amplius in hereditate fuisse.

Argumenta contraria sunt. 1. Lex Inventarij etiam Iure Canonico recepta est in c. *Raynaldus inf. de Testam.* R. illud c. patenter loqui de Laicis. 2. Obligatio *ultra vires* non est ex pœna vel præsumptione fraudis, sed ex *quasi contractu* aditæ hereditatis. R. obligationem quasi contractus supponere tacitum consensum & æquitatem: nemo autem prudens consentit in sui damnum, nec actus agit ultra intentionem agentis v. g. si musicus canat, aut histrio ludat, non teneor ad maximam mercedem, sed ordinariam; nec est æquitas ut Ecclesia quæ nec defunctum nec creditores ex amissione Inventarij læsit, nihilominus creditoribus de suo solvere debeat, quod non habuissent confecto inventario. 3. Heres & defunctus censentur eadem persona, ergo sicut defunctus fuit obligatus *in solidum*, ita & heres. Resp. antecedens esse verum in bonis hereditarijs. 4. Quamvis non cadat præsumptio doli in Monasterium, cadit tamen in administratores ejus. Resp. Prælatum esse Inspectorem; deinde delictum personæ non nocere Monasterio. Quòd si etiam hæc ratio foret imponendi pœnam Ecclesiis non iniungentibus suis officialibus confectionem Inventarii tamen eam statuere non fuit in potestate Imperatoris *c. Ecclesia. 10. de Constit.* 5. Etiam multi Laici sunt boni viri in quos non cadit doli præsumptio. Resp. hoc esse verissimum, & propterea Laicos nihil in hereditate defraudantes non teneri in conscientia ultra vires hereditatis: interim in foro externo esse præsumptionem *iuris & de iure* contra quam non admittitur probatio in contrarium.

PRIVILEGIUM XVIII.

Quòd relinquitur Monasteriis in Testamentis non requirit Juris Civilis solennitates.

1. *In relictis ad pias causas non requiruntur conditiones Iuris Civ. nec solennitas, sed tantùm probatio.*
2. *Secundum Testamentum principaliter ad pias causas conditum, revocat primum conditum ad profanas.*
3. *Excommunicatus potest testari ad pias causas.*

ET si de Jure Civilij invalidum sit Testamentum, si is, qui fecit, Testamenti factionem non habuit, 1
ut si fuerit deportatus filiusfam. prodigus, cui bonis interdictum est, damnatus ad ultimum supplicium, mutus, surdus, aut cæcus. *t. t. Instit. quibus non est permiss. fac. Testam.* Item si non adhibuit 7. Testes omni exceptione majores, & reliquas solennitates præscripta *in L. hac consultiss.ma. C. de Testam.* aliter tamen se res habet, si Testamentum ad pias causas condatur aut Monasteriis aut pijs causis aliquid relinquatur, tunc enim omnes illos qui sufficienti ratione prædití & Jure naturali ad testandum habiles sunt, licet de Jure Civili prohibiti testari posse, nullamque *solennitatem* exemplo Testamenti militaris & Patris inter liberos sed *probationem* tantùm ultimæ voluntatis requiri asserimus, sive deinde hæc probatio fiat per Testes, etiam fœminas, sive per Scripturam. Neque interest, an Testator partim testatus, partim intestatus decesserit, an filiis legitimam *titulo institutionis* reliquerit, an heredem instituerit &c. per textum & DD. *in c. relatum 11. de Testam. c. 4. de Sepult. in 6. l. 1. de SS. Ec.* Tiraq. *de Privileg. piæ causæ. Privileg. 1. & 2.* & communiter DD. Et cùm hic de favore animæ agatur, pro qua tale legatum relinquitur, ideo hanc constitutionem non tantùm de Iure Canonico & in terris Pontificiis, sed etiam in terris Imperii locum habere communis & vera est sententia. Tiraq. *d. l. in princ.* 2
* Præterea per Testamentum secundum principaliter ad pias causas etiam absq; solennitate conditum revocari primum factum solenniter coram 7. Testibus tradit Tiraq. *d. l. priv. 2.* cum Castr. Alex. & pluribus aliis.

De *excommunicato* dubitatur an Monasterio aliquid relinquere possit? Cùm enim in excommunicatione decedat videtur cessare favor animæ. Affirmativam tamen credimus esse veram: quia non statim perdita est anima eius, qui in excommunicatione decedit, cùm possit quo ad Deum per contritionem internam 3
fuisse

fuisse absolutus. Per textum notabilem *in c. à nobis 27. de Sent. excom.* Et deinde licet deesset favor animæ, subesset tamen favor piæ causæ.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Licet DD. Passim conveniant, in testamentis *ad pias causas* remissas esse solennitates testamenti præscriptas *in L. hac consultissima C. de Testam.* volunt tamen aliqui, eos, qui de jure civili testamenti factionem non habent, ut deportati, filijf. &c. ne quidem etiam *ad pias causas* testari posse, contra quos expressè & præ cæteris clarè nostram sententiam tenet Riccius in *in praxi aur. p. 4. Resp. 89.* Ratio utriusque partis est eadem: ideo enim in testamentis ad pias causas solennitates civiles non attenduntur, quia regulantur secundum *Ius Gentium*, de quo non habemus solennitates, sed sola voluntas defuncti ejusque probatio sufficit. Atquis omnes isti, quos enumeravimus, quamvis quoad actus civiles sint inhabiles, sunt tamen capaces actuum *iuris gentium*, ut contractuum & similium. quòd autem testamenti factio origine *iuris gentium* sit, præclarè & fusè demonstrat Harprecht. *ad princ. tit. Inst. de Testam. ordin à n. 62.*

Accedit ratio, quòd LL. Civiles non potuerint, nec Christiani Imperatores verisimiliter voluerint, aliquem habentem rerum suarum dominium jure gentium & testandi privare, quantum id expedit pro salute animæ sc. ad pias causas facit optimus tex. in *L. 1. C. de SS. Eccl.* ubi Imperator Constantinus *unicuique* dat licentiam, sacris locis quòd voluerit relinquere.

Dices 1. *damnati ad ultimum supplicium* bona acquirunt *fisco*, ergo testari non possunt. ℞. id hodie non obtinere, excepto crimine læsæ majestatis *auth. bona damnatorum. C. de Bon. proscript.* & hæresis, *c. vergentis, de Haeret.* In reliquis autem criminibus succedunt ascendentes & (*iuxta d. auth.*) Collaterales usque ad tertium gradum; item uxor accipit dotem & donationem propter nuptias, vel si matrimonium sine dote sit, partem bonorum juxta *auth præterea, C. Vnde vir & uxor.* retinent ergo hodie *damnati* dominium rerum suarum, & quamvis post sententiam latam fiant *peregrini*, & amittant jura *civitatis Romanæ*, non tamen amittunt ea, quæ sunt *juris gentium*, ut testationem *ad pias causas*, dummodo liberis aut parentibus relinquant *legitimam*.

Dices 2. Filiusf. etiam de jure Canon. ad pias causas disponere non potest sine consensu patris, *c. 4. de Sepult. in 6.* ℞. illud *cap.* intelligi vel de *peculio* tantùm *profectitio*, quod totum est patris, sicut ita inter se conciliantur. *L. 1. §. 1. ff. de Tut & rat. distrab. & L. 25. de mort Caus. donat.* vel si intelligitur etiam de *peculio adventitio*. Hunc illud verbum *judicare*, trahendum est ad actum *inter vivos*, per quem scilicet statim fiat rei traditio & patri auferatur ususfructus. At verò per testamentum patri non præjudicatur: quia jam loco ususfructus accipiendo legitimam acquiret partem proprietatis; sicut si una cum fratre defuncti succederet ex communi in parte coheredis usumfructum non haberet, solutum enim per mortem est jus patriæ potestatis consequenter & effectus ejus, scilicet *ususfructus* retentio.

PRIVILEGIUM XIX.

Ex Legibus vel fideicommissis Monasterio relictis non detrahitur Falcidia vel Trebellianica.

1. *Heredi debetur quarta.*
2. *Non detrahitur ex legatis pijs.*
3. *Legitima filiorum gravari non potest.*
4. *Monasterium heres detrahit falcidiam ex relictis alteri Monasterio.*

QUod heredi in Testamento vel ab intestato venienti debeatur ad minimùm *quarta pars* hereditatis, & proinde si Testator tam magna & multa legata fecerit, ut heredi sua *quarta* non remaneat, possit per L. Falcidiam de singulis ligatis proportionaliter tantum detrahere, quantum sufficit ad complendam *quartam*, & similiter si Testator jusserit totam hereditatem per *fidei commissum* alteri restituere, heres quartam partem ex S.C. Trebelliani co deducere valeat, satis constat *ex t. t. ff. & C. ad L. Falcid. & S. C. Trebel.* 1

At verò si Monasterijs aut pijs causis fideicommissum vel legatum relictum sit, ex communi sententia integrum absque ulla detractione restitui debet per *textum in auth. similiter. C. ad L. Fal.* qui textus licet tantùm de *Falcidia* loquatur, favore tamen piæ causæ & propter *identitatem* rationis etiam ad *Trebellianicam* extenditur, videantur innumeri DD. relati à Tiraq. *de priv. piæ cau. priv. 26. 27.* 2

Sed hæc in herede extraneo locum habent, nam filius suam *legitimam* etiam de legatis ad pias causas detrahere potest, quia *legitima* debetur filiis iure naturæ & gravari non potest, prout pulchrè D. August. *in c. fin. 17. q. 4. inquit, si quis exheredato filio heredem fecerit Ecclesiam, alterum quærat qui suscipiat non Augustinum, & Deo propitio neminem inveniet &c.* 3

Sed quid si Monasterium sit heres & alteri Monasterio legatum relictum sit, anne hoc casu locus erit *Falcidiæ*? Affirmamus, eo quòd privilegiatus contra pariter privilegiatum non utatur Privilegio, sed jure communi. Ang. *in d. auth. similiter* Salic. *in auth. qui rem C. de SS. Eccles.* Videri tamen etiam possunt dissentientes apud Tiraq. *de priv. 26. V. Contrarium.* 4

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Ratio etiam hujus privilegij assignari potest, quòd *falcidia* sit tantum juris civilis dispositio, cui pia causa non subiacet. Item argumentum est, quòd in testamento *militis* (à quo procedit argumentum *ad pias causas*) cesset falcidia *L. in testamento C. ad L. Falcid. L. 1. §. denique. ff. ad Trebell* Est quoque hæc sententia ex præsumpta voluntate defuncti, qui utique in defectu bonorum maluit aliquid decidere heredi extraneo (cuius amicitia post mortem non indiget) quàm pijs causis quæ post mortem patrocinantur animæ. Non obstat *L. 1. §. ad municipium ff. ad L. fal.* quia correcta dici potest per N. 131. *c. 12.* Divinatoria autem est expositio illius textus, *Nov.* quasi heres fuerit in dolo, quod ibi nec verbo dicitur.

Nec

Nec obstat *L. si quis* 49. *C. de Ep. & Cler.* Ubi Imper. videtur supponere, quòd ad declinandam Falcidiam piæ causæ debeant institui hæredes. R. Imperatorem non dicere hoc debere fieri, sed narrare factum, *si fiat*.

Ad Num. 3. Quidam existimarunt hanc exceptionem declarandam esse, ut procedat, nisi adsint legata *profana*, à quibus possit filius legitimam detrahere, cùm legatarij non debeant esse melioris conditionis, quàm heres extraneus, qui nonnunquam ob favorem piæ causæ totam *quartam* perdit. Huic sententiæ non repugno, illud adiecerim quòd licet plures doceant legata ad pias causas tanquam *æs alienum* deduci & sic totam hereditatem & *quartam* heredis minui argumento ducto à *libertate L. si universæ C. de legat.* id tamen non procedat circa legitimam filij, quæ debetur iure naturæ & nec per pia legata gravari, vel diminui potest, *c. fin.* 17. *q.* 4. ideoque suam quantitatem sumit iuxta proportionem omnium bonorum paternorum etiam computatis piis legatis, licet ab his non detrahatur, sed à profanis.

Ad Num. 4. Non obstat quòd unum Monasterium non præscribat contra alterum nisi 40. annis, quia in *præscriptione* non est utriusque privilegiati par conditio, cùm unum Monasterium certet de lucro, alterum de damno vitando. Item non obstat *L. si quis* 49 *C. de Ss. Eccl.* quia ibi Episcopus non est heres, sed executor, imo licet esset heres, tamen aliud dicendum foret in legato pro redemptione captivorum, ubi captivi certant de damno vitando, & heres de lucro captando.

PRIVILEGIUM XX.

Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio valet absque Insinuatione.

1. *Donatio ultra 500. solidos regulariter invalida est absque insinuatione.*
2. *Fallit in pijs causis.*
3. *Aliæ item exceptiones de Iure communi.*

1 Licet generaliter invalidetur donatio ultra 500. solidos (quo nomine plerumque 500. aureos seu 1000. Imperiales intelligunt) nisi coràm magistratu fuerit insinuata. *L. sancimus* 34. *& L. si quis argentum.* 35. *§. ult. C. de Don.*

2 Excipitur tamen donatio facta piis causis & Ecclesiis teste Julio Claro *in §. donatio q.* 17. *n.* 1. Ratio esse potest, tùm quòd Leges Civiles in dubio non extendantur in præiudicium Ecclesiarum, tùm etiam quòd donando ad pias causas & pro salute animæ suæ non censeatur aliquis inconsultò agere: tex. *in l. si quis.* 36. *in pr. C. de Don.*

3 Præterea etiam ex Jure communi Civ. valeret donatio ultra 500. solidos facta Ecclesiæ, sicut cuilibet alteri. 1. Si pro reparatione incendii vel ruinæ donatum sit. *l. si quis* 36. *§.* 2. *C. de Don.* 2. Si diversis temporibus donationes fiant, ita ut singulæ non excedant 500. solidos, quamvis excedant simul sumptæ *d. L. Sancimus* §. 3. 3. Si Imperator qui supra Leges est, donet *d. L. Sancimus*, quod DD. etiam ad principes & Dominos territoriorum extendunt cum Harprechto *in §.* 2. *Inst. de Donat. n.* 145. 4. Demùm Donatio quæ fit ultra 500. solidos non vitiatur in totum, sed tantùm quatenus excedit prædictam summam. *d. L. si quis* 36. *§.* 3. *& Nov.* 162. *c.* 1. §. 2.

ADNOTATIO.

A Num. 2. In contrarium facit *L. illud*. 19. *C. de Ss. Eccl* sed dici potest, principes sæculares non posse suis subditis legem imponere circa contractus in præiudicium Ecclesiæ, maximè si directè de Ecclesia disponant. *c. fin. de For. comp in* 6. Item *d. L. illud*. videtur correcta per *L. si quis.* 36. *in pr. C. de Don.* quæ est posterior & lata *post consulatum Lampadii & Orestis*, si enim valet donatio cuiuscunq; quantitatis pro redemptione captivorum, ergo valet generaliter pro redemptione animæ suæ & ab una pia causa ad aliam bona est argumentatio.

PRIVILEGIUM XXI.

Valet donatio omnium bonorum facta Monasterio.

Donationem omnium bonorum tam præsentium, quàm futurorum, regulariter non valere communiter tradunt DD. *in l. omnes §. Lucius. ff. Quæ in fraud. cred.* Sed quidquid sit de veritate huius sententiæ, exceptio ab ea communis est si talis donatio facta sit piæ causæ. Barb. *I E. V. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 17. Clarus. *d. §. donatio. q.* 20. *n.* 3. Cov. *in Rubr. de Testam.* §. 2. *n.* 6. *tex. in c. perlatum* 19. *q.* 3.

PRIVILEGIUM XXII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter ingratitudinem Prælati.

1. *Procedit assertum, etsi Prælatus cum Conventu ingratus esset.*
2. *Quænam sint causæ ingratitudinis, ex quibus revocetur donatio.*
3. *Quare plures causæ sint exheredationis.*
4. *Ius revocandi donationem est personale.*

Donationem revocari posse propter ingratitudinem Donatarij, patet *ex L. fin. C. de Revo. donat.* sed facta Ecclesiæ vel Monasterio, licet Prælatus etiam una cum Conventu ingratus esset: quia in donatione facta piæ causæ principalis Donatarius est Deus, Barb. *in c. fin. de Donat. n.* 15. Clarus *d. q.* 20. *n.* 5. 1

Ad materiæ declarationem obiter hic addimus, 5. tantum ingratitudinis species esse expressas *in d. l. fin.* propter quas donatio revocari possit. 1. si Donatarius in Donatorem impias manus iniecerit. 2. si atroces iniurias (*verbales*, ut a priori iniuria fiat distinctio) in eum effuderit. 3. si grave damnum rebus ipsius inferre præsumpserit. 4. si vitæ insidiatus fuerit. 5. denique si conditiones seu conventionis in donatione appositas non impleverit. Unde quia Imperator *in d. l. fin.* inquit, ex his tantummodo causis revocari posse donationem, communiter DD. inferunt, quòd aliæ causæ licet ad exheredationem liberorum sufficientes exclusæ censeantur: ne- 2

tur: neque revocari possit Donatio, quamvis Donatarius Donatorem captivum non redemerit, furiosum non curaverit &c. Quare autem 14. causæ pro exheredatione liberorum assignatæ sint *in Nov.* 115. *c.* 3. & non tot &, tales pro revocatione Donationis, ista videtur assignari posse ratio, quòd liberi non tantùm teneantur malum non agere contra parentes, sed etiam teneantur ipsis *positivè* benefacere, utpote à quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, & non facit suum officium filius, si patri iniuriam non inferat, nisi etiam egenti & in periculis constituto succurrat: at verò Donatarius qui tantùm unam vel alteram rem donatam accipit, tenetur potissimùm iniuriam Donatori non inferre, aliàs si teneretur etiam *positivè* benefacere Donatori, Donatio non esset mera liberalitas, sed potius contractus onerosus *do, ut facias* &c.* Demùm etiam istud adiici potest, quod Jus revocandi donationem propter ingratitudinem, ex parte donatoris & donatarii sit ita *personale*, ut nec heredibus, nec contra heredes detur. *L. his solis.* 7. *v. actionem.* & *l. fin. v. hoc tamen. C. de revoc. don.* vid. tamen Barb. *in cap. fin. de donat. num.* 23.

3

4

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Cape instantiam: si quis donaret fratri alicuius principis, sperans beneficium à principe, profectò non revocaret donationem propter ingratitudinem fratris, quia ex donantis intentione principalis donatarius est Princeps, à quo sperat remunerationem, ita etiam, quamvis Prælatus ingratus sit, Deus tamen (cuius intuitu donatio facta est, & ad quem dicuntur pertinere bona Ecclesiæ Trid. *sess.* 25. *c.* 20.) liberalissimus remunerator est. Adde aliam rationem, quòd delictum personæ non noceat Ecclesiæ *ut priv.* 26. *ex c. delictum de R. I. in* 6.

PRIVILEGIUM XXIII.

Donatio facta Monasterio non revocatur propter supervenientiam liberorum.

1. *Redditur ratio asserti.*
2. *Explicatur difficilis tex. in c fin.* 17. *q.* 4.
3. *Quanta debeat esse donatio, ut propter liberos revocari possit, est in arbitrio Iudicis.*

1 TAmetsi supponatur illa sententia, quam multi tradunt *in l. si unquam C. de Revoc. donat.* (quibusdam dissentientibus & putantibus *d. l.* tantùm in Patrono donante suo liberto procedere) ut donatio revocari possit, si post eam donatori contra spem nascantur liberi, quia si cogitasset de superventuris liberis, verisimiliter non fuisset tantam donationem facturus: Nihilominus aliud dicendum erit in donatione facta piis causis, quia licet quilibet censeatur plus diligere liberos suos, quàm extraneum, non tamen plus quàm Deum, quàm animam suam, &c. Ideo etiam cessat donationis revocatio, nisi in quantum est necessaria ad complendam legitimam liberorum. Cov. *var. res. c.* 19. *n.* 5. Panorm. *in d. c. fin. de don. n.* 6. Non obstat *c. fin.* 17. *q.* 4 ubi refert D. August. factum Aurelii Episcopi, qui Donationem suæ Ecclesiæ factam Donatori propter supervenientes liberos restituit. & subdit Augustinus quòd *Iure poli*, retinere non potuisset.

Responderi potest, non potuisse retineri rem donatam *Iure poli*, in quantum fuit necessaria *pro legitima* liberorum, secus in quantùm superabundavit; nec satis constat, an ipse Episcopus universa reddiderit, & si reddidisset, tamen facta Sanctorum non statim inducunt præceptum. 2

3 Advertere etiam hic oportet non quamlibet donationem propter supervenientiam liberorum ex Iure communi revocari posse. Si enim sit exigua, qualem facere solent etiam qui liberos habent, cessat revocatio; quanta autem debeat esse donatio revocabilis, universaliter determinari non potest, sed ex qualitate personarum, divites ne sint, an pauperes, & ex damno filiorum, arbitrio prudentis Judicis discernendum erit. Menoch. *de Arbit. Iud. casu.* 133. *n.* 2.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. adde, quòd aliquis saltem tantundem censeatur diligere animam suam, quantum liberos suos, atqui si uni ex liberis donatio facta sit propter supervenientiam aliorum non revocatur nisi quoad legitimam. *L.* 2. & 5. *C. de Inoffic. donat. ergo,* &c.

Dices, has rationes rectè quidem procedere, si liberi vellent revocare donationem factam Ecclesiæ, at verò si ipse donator revocet, cessabit præsumptio, quòd plus diligat animam suam. &c. ℞. Talem mentis declarationem esse iniustam, & irrationabilem ac proinde jure non admittendam. Sicut si quis donationem factam filio emancipato vellet revocare in gratiam novi amici extranei, quem diceret, se magis diligere quàm filium.

Contra interpretationem *c. fin.* 17. *q.* 4. obiicies, si illa verba, *non autem Iure poli*, intelligenda tantùm sint de *legitima*. ergo S. Augustin. prius malè dixit, quòd *Iure fori* retinere licuisset, quia *legitima* ne quidem *Iure fori* retineri potest. Resp. quòd illa verba *Iure fori* possint habere interpretationem *sub prætextu Iuris fori*, ex quo jure donatio dicitur irrevocabilis: sicut ita explicamus *c. filius* 5. *de Testam.* ubi Pontifex dicit, quòd propter LL. Civiles asserentes valere Legatum rei alienæ, non liceat rem alienam invito domino detinere, quem tamen etiam de Jure Civili detinere non licet, nisi heres redemerit.

℞. 2. S. Augustinum probabiliter scripsisse ante illos Impp. qui propter supervenientiam liberorum concesserunt revocationem donationis, & ideò dixisse, quod *Iure fori*, retinere potuisset.

Resp. 3. Augustini authoritatem tanquam Doctoris Scholastici esse *probabilem*, non *decisivam*, & Decretum Gratiani ex communi sententia revocari ad *primævam authoritatem*, & quòd Ss Patres etiam in multis articulis conscientiam tangentibus inter se fuerint contrarii cuilibet facilè patebit, qui vel parum Decretum Gratiani (quod exinde etiam *Concordia discordantium Canonum* dicitur) inspexerit.

PRIVILEGIUM XXIV.

Pollicitatio facta Monasterio irrevocabiliter obligat, etiam nemine acceptante.

1. *Pollicitatio qualiter differat à pacto.*
2. *Assignatur ratio Privilegii.*
3. *Pollicitatio debet distingui à proposito.*

Pollici-

1 POllicitatio est solius offerentis promissio *L. 3. ff. de Pollicit.* differt à *pacto*, quòd pactum sit duorum conventio sive promissio ab altera parte accepta. Item quòd pactum simul ac perfectum est, statim Iure naturali obliget *L. 4. ff. de Pact. Pollicitatio* verò non prius obliget promittentem, quàm si ab altera parte accepta fuerit, ac proinde prius liberè revocari possit *L. 2. §. sed si donaturus*, *& L. absenti ff. de Donat. L. nuda pollicitatio C. de Contrah. stipul.*

2 Verùm si Pollicitatio facta sit Ecclesiæ, Monasterio, vel alteri piæ causæ, statim obligat etiam nemine acceptante, cùm censeatur facta principaliter ipsi Deo, qui, si sit bona statim acceptat. Molina *de I. & I. disp.* 263. *n.* 16. Felin. *in c. 1. de Pact. in 7.* Barb. *I. E. V. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 29.

3 Interim tamen non statim censeri debet *Pollicitatio*, si quis tantùm *propositum* aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, sed necesse est, ut veram actualem promissionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem, 100. quos mihi debes, dono Monasterio vel Ecclesiæ &c.

ADNOTATIO.

AD Num. 2. adde aliam rationem: valet argumentum à Repub. ad Ecclesiam, sed *pollicitatio* facta Civitati vel Reipub. causa honoris acquirendi statim obligat *L. 3. ff. de Pollicitat.* ergo etiam facta Ecclesiæ causa salutis acquirendæ, vel causa alicujus commodi temporalis.

PRIVILEGIUM XXV.

In Monasterium transfertur dominium sine traditione.

1. *Fundamentum Privilegii.*
2. *L. quoties C. de Rei vind. non habet locum in Ecclesiis.*
3. *Dominium & Possessio bonorum ingredientis acquiritur Monasterio.*

1 HOc Privilegium DD. communiter colligunt ex *l. ut inter C. de SS. Ecc.* ubi pro rebus Ecclesiæ legatis venditis vel donatis, *Vindicatio* (quæ nonnisi domino competit *L. in rem ff. de R. Vind.*) conceditur Barb. *d. c.* 13. *n.* 12. Lessius *lib. 2. c. 21. n.* 141. Anton. Gabr. *commun. lib. 3. tit. de exempt. Conc. 2. num.* 15. *&* alii communiter.

2 Unde ulterius inferunt, quòd in re vendita Monasterio, non habeat locum *L. quoties 15. C. de R. Vind.* in qua lege disponitur ut re duobus vendita, præferatur is, cui insuper tradita est. Hæc ergo dispositio cessare videtur in Monasterio vel in Ecclesia, in quam jam ante traditionem transivit dominium, & consequenter ei vindicatio contra quemcunque Possessorem competit, ut cum Barb. *d. L. n.* 14. docent magno numero ibidem citati.

3 Illud quoque hic notanter signari potest, quòd in bonis ingredientis Monasterium per ipsam Professionem, non tantùm *dominium* acquiratur Monasterio, *auth. nunc autem C. de SS. Eccles.* sed etiam *Possessio* sine alia apprehensione teste Barth. in *auth. Ingressi nu.* 59. *& auth. si qua mulier. n.* 17. *C. De SS. Eccl. text. in L. si adopta vero ff. de Precario.*

PRIVILEGIUM XXVI.

Delictum Prælati, vel Religiosi non nocet Monasterio.

1. *Declaratur exemplis.*
2. *Quid, si Religiosi omnes delinquant?*
3. *Quid de Prælato vasallo committente Feloniam?*

DEsumitur hoc Privilegium *ex c. Delictum 76.* ubi Glossa aliique scribentes omnes *de Reg. I. in 6.* omne quod Prælatus vel Religiosus commiserit crimen læsæ Majestatis, hæresis, vel aliud quod habet annexam pœnam *confiscationis bonorum*, non tamen propterea bona Monasterii confiscanda erunt. 1

Item si Procurator Monasterii commiserit crimen falsi in judicio, vel aliud propter quod debeat causam perdere, non ideo Monasterium jacturam causæ patietur.

Imò si Religiosi omnes in aliquo Monasterio delinquant, & incorrigibiles sint, non propterea bona Monasterii ad profanos usus transferenda, utpote quæ semel ad cultum divinum destinata sunt, sed expulsis incorrigibilibus alii ejusdem Ordinis, vel in horum defectu alterius Ordinis inducendi sunt, si nulli prorsus Regulares tale Monasterium suscipere velint, tùm demum & non prius, ad Clericos sæculares non autem ad Laicos transferendum erit *jux. c. inter quatuor de Relig. dom. c. relatum 7. Ne Clerici vel Monachi c. possessiones de Reb. Eccles. non alien.* 2

In Feudis Ecclesiasticis id speciale est, quòd ob Feloniam, seu delictum à Prælato commissum amittatur quidem Feudum, sed solummodo tam diu maneat apud Dominum quamdiu Prælatus delinquens vivit, & in dignitate est, eo verò deposito vel mortuo ad Ecclesiam revertatur, *cap. ult. de capit. Conradi.* Fach. 7. *Contr. c.* 12. *circa finem.* Clarus *in §. feudum qu.* 67. *& ibi additio* Harprecht, si verò Prælatus investituram non petiisset debito tempore, & sic tantùm *in omittendo* peccasset, crederem Ecclesiæ, per *restitutionem in integrum* succurri, per ea quæ tradit Barbosa *in Collect. ad l. 2. C. si adversus delictum n.* 7. 3

ADNOTATIO.

AD n. 1. Potest quidem aliquando Prælatus nocere Monasterio in illis quæ consistunt *in omittendo* ob publicam utilitatem, ut præscriptione, vel ob judicii authoritatem, ut in necessaria exceptione vel defensione omissa, non tamen cum effectu, quin Ecclesiæ detur restitutio Vid. Gloss. *in d. c. delictum de R. I. in 6.* 1

Ad n. 3. Sed quare potius feudum, quàm donatio propter ingratitudinem Prælati revocatur juxta dicta priv. 22. Resp. Cùm feudum regulariter sit *contractus onerosus* habeatque annexam obligationem servitii, cessat illa ratio, quod principaliter censeatur datum DEO. Si autem ponamus tale feudum, quod per ingressum Vasalli est acquisitum Monasterio, iterum ingratitudo Prælati non nocet, quia proprius Vasallus scil. Religiosus ex cujus persona Monasterium retinet feudum (juxta dicta priv. 9.) non est ingratus. Demum si feudum fuisset datum Ecclesiæ principaliter intuitu pietatis, sicut olim principes sæculares fundarunt Episcopatus

tus & Abbatias, non crederem perdi propter ingratitudinem Prælati, eò quòd collatio feudi censeatur principaliter facta in Deum, qui nunquam ingratus est, ut superiùs de donatione facta Ecclesiæ dictum.

PRIVILEGIUM XXVII.

Tempore interdicti Generalis in Monasteriis possunt privatim celebrari Missæ & divina Officia.

1. *Hoc Privilegium etiam aliis Ecclesiis conceditur.*
2. *Tempore interdicti possunt pulsari campanæ ad concionem & Angelicam Salutationem.*
3. *Abbates possunt benedicere, & consecrare paramenta Ecclesiastica.*
4. *Clericis, & Religiosis conceditur sepultura Ecclesiastica.*
5. *Interdicto Clero non censentur interdicti Religiosi.*
6. *Eucharistia potest ministrari Religiosis etiam extra articulum mortis.*
7. *In 5. anni festivitatibus suspenditur interdictum.*

1 IDem Privilegium aliis quoque Ecclesiis commune est; ut *interdicti* tempore in iis possint divina officia celebrari *singulis diebus*, inquit Pontifex, *in c. alma mater de sent. excom. in 6. in Ecclesiis & Monasteriis Missæ celebrentur, & alia divina Officia dicantur, sicut prius submissa tamen voce & ianuis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, & campanis etiam non pulsatis.* Quod *de pulsu campanarum* dicitur, de illo intelligitur, quo
2 populus ad divina convocari solet, non autem quo ad concionem vel ad Angelicam Salutationem.

3 Possunt quoque Abbates tempore interdicti localis benedicere ornamenta Missalia, consecrare calices & campanas &c. dummodo publicè non faciant, sed *ianuis clausis* ut præmissum. Cùm hæc non sint Sacramenta, sed tantùm ordinata ad Sacramentalia, ut tradit Tambur. *de Iure Abb. tom. 2. disp. 16. q. 5. infin.*

4 Item tempore interdicti, licet aliis denegetur Ecclesiastica sepultura, Clericis tamen & Religiosis, qui interdictum servarunt, ea conceditur *c. quod in te 11. de Pœnit. & remiss.* Tamb. *d. l. q. 7. n. 2.*

5 Porrò si *Clericus* alicuius Civitatis interdictus sit, hoc *interdictum* ex communi sententia ad Religiosos non extenditur, quia Religiosi veniunt nomine Clerici in favorabilibus, sed non in odiosis, ut cum multis ec. docet Tambur. *d. q. 5. n. 5.*

6 Cætera de *interdicto* qualiter nimirum eo tempore omnia Sacramenta præter Baptismum, Confirmationem & pœnitentiam, ac etiam Sacramentum Eucharistiæ solùm tamen in articulo mortis exceptis Religiosis quibus per Privilegia Pontificum indultum dicitur, ut etiam extra articulum mortis communicare possint Tamb. *d. l. q. 6. n. 3. & Layman, ubi infra*) prohibeatur. Item quòd in 4. anni festivitatibus scilicet
7 Nativitate Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. (quibus etiam Martinus V. addit Festum Corp. Christi) suspendatur *interdictum* & divina Officia publicè celebrare liceat, videantur apud Paulum Layman, *in Theol. mor. lib. 1. tr. 5. p. 4. c. 2.* & alios passim de censuris scribentes.

PRIVILEGIUM XXVIII.

Pro Monasterio est actio popularis.

1. *Quænam dicatur actio popularis.*
2. *Valet judicium actum cum procuratore Ecclesiæ non habente Mandatum.*

DIcitur *actio popularis* quæ cuilibet de populo competit, cùm tamen aliàs nemo rectè agat, nisi sua 1
intersit, vel ab alio procurator ad litem constitutus sit. Igitur pro Monasterio quilibet ad agendum admittitur, ut v. g. legata exsolvantur, ut ei reddatur quod debetur, prout in simili favore pupillorum introductum est, ut quivis de populo eorum tutores suspectos accusare possit. *§. 3. Inst. de susp. Tutor. L. nulli §. ult. C. de Ep. & Cler.*

Ex quo ulteriùs etiam istud consequitur, quòd sententia lata in favorem Ecclesiæ cum Procuratore illegi- 2
timè constituto valeat Barb. *d. l. n. 36.* Tiraq *priv. 151. Roman. in auth. similiter C. ad L. Falc. & Conf. 9. n. 3.*

ADNOTATIO.

AD *n. 2.* Sed quid, si sententia lata sit contra Monasterium? Resp. quòd quilibet possit prodesse, non autem obesse Monasterio *c. quod ob gratiam de R. I. in 6.* nisi qui sciente & non contradicente Monasterio procurator extitisset *L. qui patitur ff. mand.* ita tamen ut, & hic Ecclesiæ restitutio in integrum concedatur.

PRIVILEGIUM XXIX.

In Processu Edictali & concursu Clericorum præferendum est Monasterium.

1. *Ex omnium sententia Ecclesiæ habent Privilegium personale.*
2. *Probabilius est præponi hypotecariis.*
3. *Res ex pecunia Ecclesiæ sicut & minoris comparata est eidem tacitè obligata.*
4. *Bona administratoris etiam obligantur Ecclesiæ.*
5. *Si Monasterium crediderit in reficiendum pignus vel conservandum ex Iure communi habet hypotecam privilegiatam.*
6. *Si Ecclesia vendiderit rem aliquam & fidem de pretio habuerit, potest restitutionem in integrum petere & rem vindicare.*
7. *Qui vindicat præcedit Privilegiatos.*

QUod Ecclesiæ, & Monasteria præponenda sint Creditoribus *Chyrographariis* vulgò *bey* Current. 1
Schuldnern, licet expressam hypothecam sibi non constituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi qui etiam *hypothecariis* creditoribus anteponunt, cum Melonio *de Iure Prælat. p. 2. n. 15.* Beuth. *lib. 1. cap. 5.* ea enim, inquiunt, quæ Iuris divini sunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari,

gari, & multò minus supprimi *L. Sancimus C. de SS. Eccl.* & summa est ratio quæ pro Religione facit *L. sunt Personæ ff. de Relig. & sumpt.* Eamque sententiam, & nos amplectimur, eò quòd, & mulieri ratione bonorum dotalium, & fisco Jus Prælationis habentibus expressè comparent Ecclesiam Tiraq. *privil.* 143. & 158. Everhard. *in Top. in loco à dote ad Ecclesiam, & in loco à fisco ad Ecclesiam v.* 16. pulchrè Franch. & Pasq. *de controv. Regul. part.* 2 *quæstione* 96. Jacob Scult. *ad Modest. Pist. quæst.* 129. atque ita consuetudine receptum esse testatur Ioann. Koppen *decis.* 28. *n.* 25.

3 Idque multò magis procederet, si ex pecunia Ecclesiæ res empta probari posset, quo casu sicut pupillo, tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *L. idemque 7. ff. Qui potior in pig. L. ult. Cod. de Serv. pig. dat.* ita non videtur Ecclesiæ deneganda quæ *Iure minoris* utitur, *c. 1. de in Int. rest.*

4 Item in bonis administratoris sui Ecclesiæ tacitam hypotecam exemplo minoris in bonis Curatoris, communiter concedunt DD. gl. ord. *in c. ex literis V. obligata, & ibi* Panor. *n.* 11. *de Pign.* Neguzant *de pign.* 4. *membro* 7. *part. num.* 120. *cum seq.* Koppen *d. nu.* 25. *V. in Casibus &c.*

5 Minus dubium est, si Monasterium vel Ecclesia crediderit, ut res aliis obligatæ v. g. domus vel horrea &c. reficerentur, ut ab executione militari v. g propter steuras Reipub. debitas vel ab oppressione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantùm pupillo vel Ecclesiæ, sed cuilibet hypoteca privilegiata constituitur, quòd suis expensis salvum pignus fecerit *in L. interdum 5. cum seqq. ff. Qui potior in pig.*

6 Si Ecclesia vendat rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona subhastentur, & res extet; quamvis fortassis dici possit, quòd *fictione brevis manus* censeatur res ex pecunia Ecclesiæ comparata, quasi Ecclesia mutuam pecuniam ad rem emendam dedisset *arg. L. rogasti* 11. *ff. de Reb. cred.* adeoque privile-
7 giatam hypothecam habeat, jux. superiùs dicta: melius tamen per *restitutionem in integrum* sibi consulit Ecclesia vel Monasterium, nam tunc rescisso contractu dominium revertetur ad Monasterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat* futurus est ante Privilegia, inquit. Ulpian. *in L. si venteri* 9. *in bonis ff. de Priv. Cred.* de quo restitutionis Privilegio infra pluribus agemus.

ADNOTATIO.

Ad num. 2. Adde si fiscus præfertur hypothecariis quia est causa Principis, ergo magis Ecclesia, quia est causa DEI *Trid. sess.* 25 *c.* 20. ibi: *res Ecclesiæ quæ Dei sunt.* Deinde civitas habet prælationem, ergo & Ecclesia, quæ præfertur vel saltem æquiparatur civitati, *l. ut inter. C. de SS. Eccles.*

PRIVILEGIUM XXX.

Res Monasteriorum non præscribuntur nisi 40. annis.

1. *Ex multorum sententia hoc Privilegium tantùm procedit in rebus immobilibus.*
2. *Congruum est ut idem de mobilibus saltem pretiosis dicatur.*
3. *Præscriptio non currit vivo Prælato malè alienante.*
4. *Tempore vacantis Ecclesiæ dormit Præscriptio.*
5. *Quidam Religiosorum Ordines gaudent majori quàm quadragenaria præscriptione.*
6. *Monasteria exempta non amittunt exemptionem nisi præscriptione* 100. *annorum.*
7. *Monasterium restituitur in integrum contra præscriptionem.*
8. *Tempus restitutionis numeratur à die cognita præscriptionis.*

Si de rebus *immobilibus*, & Juribus *incorporalibus*, quæ immobilibus accensentur sermo sit, hoc assertum apud omnes receptum est, *c. illud c. de quarta & passim de Præscriptionibus cap. 1. eod. in 6 Nov. III. in princ.* 1
De rebus verò *mobilibus* de Jure Civili quidem satis expeditum est, ad eorum præscriptionem non requiri annos 40. sed triennium sufficere *auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* attamen cùm constitutio Civilis non obliget Ecclesias *c. Ecclesiæ* 10. *de Constit.* & de Jure Canonico non fiat aperta inter res mobiles & immobiles distinctio, sed in *d. c. illud* generaliter dicatur, quòd minor præscriptio adversùs Ecclesiam quàm 40. annorum non admittatur & æquè jura res *mobiles* quàm *immobiles* apud Ecclesias conservari velint, nec sine solemnitate alienari, ut inferiùs dicetur, monet Panorm. in *cap. 1. de In integ. rest. post n.* 12. contrariam sententiam, quòd videlicet nulla differentia inter res mobiles & immobiles facienda sit, pro favore Ecclesiæ æquiorem & tenendam esse, ejusdemque opinionis allegat Hostiens in *eod. c. 1. de In integr. rest.* quòd saltem *in mobilibus pretiosis*, quæ absque solennitate nequeunt alienari *Extravag. ambitiosæ de Reb. Eccles. non alien.* valde congruum videtur. 2

Illud præterea hic addimus, quòd tempus præscriptionis incipiat primum post mortem vel depositionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non est facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore, *c. si sacerdotes* 16. *q.* 4. Ricc. *p.* 1. *res.* 32. 3

Nec minus istud notabile est, quòd tempore vacantis Ecclesiæ Prælato mortuo, vel in hæresim aut schisma prolapso, dormiat præscriptio contra Ecclesiam, & totum illud tempus Ecclesiæ vacantis de præscriptione subducatur, nec in computationem temporis ad præscriptionem requisiti numeretur *c. de quarta & cap. auditis de Præscript. cap. 1. & ult. ne sede vacante &c.* 4

Refert etiam Colendissimus meus olim Dominus Professor Arnoldus Rath. *tract. de usucap. c. 5. ass.* 55. Monasteria quædam & Ordines specialiter esse privilegiatos, ut majori quàm 40. annorum præscriptione gaudeant, & ita Monasteriis Benedictinorum ab Eugenio *Sexagenariam*, Ordinibus mendicantibus & Ordini Cisterciensi primùm in Hispania & deinde per Communicationem in Superiori Germania *centenariam* præscriptionem à diversis summis Pontificibus concessam esse. 5

Monasteria *exempta* etiam *centenariæ* præscriptionis jure se tueri possunt, si de amittenda *exemptione* agatur, ita ut minori tempore huic exemptionis privilegio per Episcopum vel alium non præscribatur, quia agitur de Jure Romanæ Ecclesiæ, contra quam non currit alia quàm centenaria præscriptio. D. Rath. *d. l. assert.* 30. cum Fach. *lib. 1. consil.* 56. *per tex. in cap.* 4. *de confirmat. util. & cap. ad audientiam* 13. *de Præscript.* 6

Cæterùm præscriptio non infert damnum irreparabile Monasteriis quin exemplo Minorum. *L. un. C. si adv. usucap.* contra præscriptionem in integrum restituantur intra quadriennium computandum à die quo 7
præscri- 8

præscriptionem completam agnouerint, cum Ecclesia jure minoris semper debeat illæsa seruari *c. 1. de In integr. rest.*

ADNOTATIO.

AD Num. 2. ad rationem quòd præscriptio sit species alienationis *L. alienationis. 28. de V. sig.* ergo sicut in alienatione *mobilia pretiosa* Ecclesiæ comparantur *immobilibus*, ita etiam in præscriptione.

Deinde advertendum est, quòd authenticæ in Cod. positæ tantùm probent, quantum. Novellis correspondent, ex quibus desumptæ sunt, at verò *d. auth. quas actiones*. habet plura admixta, quàm *n. 131. c. 6.* unde desumpta est, nec ibi Imp. circa *triennii* præscriptionem, & minus circa *mobilia pretiosa* aliquid decidit; & si decidisset, tamen id Ecclesias non obligaret. *c. Ecclesia de Constit.* neque incongruè dici posset, quòd Imperator generaliter *pro temporalibus præscriptionibus*, substituerit *quadragenariam*, & tantum exemplum dederit de præscriptione 10. & 20. annorum, exempla autem non restringant, sed declarent.

Adde Num. 8. Si tamen ultra tempus præscriptionis adhuc alij 40. Anni lapsi fuissent, multis placet tunc etiam Juri petendæ restitutionis præscriptum esse, eo quòd lapsu tanti temporis pereat omnis actio.

PRIVILEGIUM XXXI.

Monasteriis competit beneficium restitututionis in integrum.

1. *Quando competat restitutio.*
2. *Remedium extraordinarium non datur quando adest ordinarium, nisi istud sit pinguius.*
3. *Quibuscum conditionibus detur restitutio.*
4. *Restitutio fit una cum fructibus.*
5. *A quonam Iudice petatur Restitutio.*
6. *Petita restitutio contra sententiam regulariter suspendit executionem.*

1 ECclesiæ, & Minnorenibus competere hoc beneficium si vel in Judicio, vel extra ex facto suo læsi sint v. g. allegationem, exceptionem aut appellationem intra terminum legitimum ommiserint, si rem minus justo pretio vendiderint, aut pluris emerint, si ex permutatione hereditatis aditione, aliove pacto aut actu damnum incurrerint, apud omnes in confesso est *ex c. 1. & 4. t. e. de In integ. rest. & t. t. ff. de Minor.*

2 Est autem *restitutio in integrum* remedium Juris *extraordinarium*, quo læsi in eum statum, in quo ante læsionem fuerunt per Officium Judicis reponuntur. Dicitur esse remedium *extraordinarium*, quia tunc primum datur quando læso nulla alia actio superest *L. in causæ ff. de Min.* nisi tamen remedium extraordinarium esset pinguius, ita enim minor vel Ecclesia ex contractu ultra dimidium justi pretij læsa potest ommisso remedio ex *L. 2. C. de Resc. vend.* restitutionem in integrum petere, cùm hæc si pinguius remedium, partim quia in ea non est necessarium probare læsionem *ultra dimidium* sed gravem, & notabilem: partim etiam si emptor ex *d. L. 2.* conveniatur, erit in ipsius arbitrio an rem redhibere vel justum pretium supplere velit, si verò restitutio in integrum contra ipsum petatur, poterit præcisè ad restitutionem rei emptæ compelli. Abb. *in cap. cùm dilecti de Empt. & vend. n. 5.* Cov. *var. resol. lib. 1. c. 3. n. 11. v. tertio hinc &c.* Datur hoc beneficium non tantùm Ecclesiæ contra Laicos, sed etiam contra aliam Ecclesiam, sicut minori contra alium Minorem, quia in pari causa melior est conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando. *c. auditis*, ubi Panorm. *n. 8. de In integr. rest. L. verum. 11. ff. de Minor.*

Debent autem 3. potissimum conditiones concurrere ut restitutio in integrum locum habeat. 1. ut petatur intra *quadriennium* quòd minori quidem currit à principio anni vigesimi sexti quandò scilicet factus est major *l. fin. C. de Tempor. in integr. restitut.* Ecclesiæ autem à die læsionis. *Clemen. un de In integ. restit.* est tamen magis recepta DD. sententia hoc tempus ab initio esse *utile*, ut non currat Ecclesiæ ignoranti læsionem, nam *in c. 1. & 2. de Rest. in integr. in 6.* dicitur, quòd Ecclesia post quadriennium non sit audienda, *si negligenter* ommiserit petere restitutionem, ergo aliud dicendum, si non ex negligentia, sed ignorantia restitutio omissa sit. Iason: *in auth. quas actiones C. de SS. Eccles.* Georg. Everh. *Vol. 2. consil. 50. n. 2.* 2. requiritur probatio læsionis, nisi ex ipsa actus v. g. præscriptionis allegatione id satis appareat *cap. cùm venissent; & c. constitutus d. t. L. ait Prætor. 7. §. pen. L. verum. 11. §. 3. & passim ff. de Minor.* In Camera tamen practicatum dicit Mynſ. *Cent. 4. ob. 17.* ut minores qui appellationem ommiserunt sine alicujus læsionis probatione ad appellandum restituantur, eò quòd appellationis ommissio satis probabilis sit læsio. 3. requiritur ut læsio contigerit dolo adversarij vel inconsulta facilitate læsi vel occulto rei vitio, vel ex negligentia administratoris, si verò casu fortuito damnum evenerit, v. g. domus empta incendio conflagarit, &c. restitutioni locus haud erit *L. verum 11. §. 4. & seqq. ff. de Minor.* Porrò res una cum fructibus saltem *extantibus* restituenda est, tam de Jure Civ. *L. quod si minor. §. restitutio l. patris, si pecuniam ff. d. Minor L. si prædium C. de Prædiis Minor, &c.* quam de Jure Can. teste Covar. *var. resol. lib. 1. c. 3.* & Barb. *in c. ad nostram, de Reb. Eccles. non alien. n. 2.* 3

Petitur restitutio ordinariè à Judice adversarii ex generali regula, quòd actor forum rei sequatur *l. 2. C. ubi, & apud quem restit. pet.* Ecclesiæ tamen hoc Privilegium multi DD. attribuunt, quòd restitutionem in Integrum contra Laicum etiam coram proprio Judice Ecclesiastico petere possit *per c. 1. de In integr. rest. c. pen. de Reb. Eccles. non alien.* Gutierez *canon. qq. lib. 1. c. 34. n. 10.* Si contra sententiam petatur restitutio, v. g. propter exceptionem ommissam, instrumenta noviter reperta &c. ipse Iudex qui sententiam tulit restituere poterit rex. summarium, & Castr. *in l. 2. C. sentent. rescind. non posse.* Gail. *1. ob. 114. n. 3.* 4

Demum petita restitutio post latam sententiam suspendit executionem *l. un. C. in integr. rest. post. ne quid novi fiat*, nisi causa restitutioni esset altioris indaginis, & verisimiliter tantùm ad protelandam litem peteretur, quo casu fieret executio præstita cautione de restituendo in casum victoriæ *c. suscitata. 6. de In integr. restit.* Mins. *cent. 1. O. 48. & Cent. 6. c. 8.* 5

ADNOTATIO.

AD num. 1. Adde unum notabile, quòd sit in potestate Ecclesiæ ex contractu vel actu sui administratoris damnificatæ, an velit administratorem convenire vel restitutionem in integrum petere, imò ele- 6

cta una via adhuc dabitur regressus ad aliam *L. 2. 3. & 5.* ibi *nullo eis praejudicio per electionem generando C. si tutor vel Curat. interven.*

Ad n. 4. Egregiè hoc loco moveri potest quaestio, an sicut is, qui scit esse alienam, eamque posse à se per *vindicationem* auferri censetur malae fidei possessor, & tenetur omnes fructus etiam *consumptos* restituere *l. certum 22. C. de Rei vind.* ita etiam, qui scit, rem posse à se per *restitutionem in integrum* avocari? Resp. Negativè cum Covaruv. *Var. Resol. lib. 1. c. 3. num. 5.* Videtur autem haec quaestio fundamentaliter pendere ab ea, utrùm qui cum minores vel Ecclesia contraxit, ex quo contractu, minor vel Ecclesia damnum accepit, teneatur in conscientia rem restituere, antequam per *in integrum restitutionem* petatur, supposito, quod contractus coeteroquin validus fuerit? Innoc. *in c. quia plerique De immun. Eccles.* & ibidem etiam Panorm. *n. 28.* distinguunt, an cum, vel sine *dolo* laesio contigerit? si *sine dolo*, negant restitutionem debere fieri ante sententiam judicis, si *cum dolo*, affirmant. Ego hoc posterius distinctionis membrum sic opinor esse declarandum, ut si quidem *dolus* dederit causam contractui, ita scil. ut nisi illa dolosa persuasio intervenisset, Ecclesia non fuisset contractura, res etiam ante Judicis sententiam restituenda sit; *dolus* enim dans causam contractui facit contractum nullum. *L. & eleganter 7. ff. de Dolo.* Sin autem dolus tantùm inciderit in contractum, puta, quia in pretio defraudatio facta est, &c. censeo, in animae quidem judicio faciendam esse restitutionem seu supplementum justi pretii & compensationem damni, sicut fieri deberet, tametsi sine omni dolo laesio facta fuisset; non tamen debere rem ipsam restitui: etenim laesio per se non facit contractum invalidum, & consequenter non impedit, quo minus res ejusque dominium ex contractu acquisitum retineri valeat; unde etiam possessor fructus percipit non ex re aliena, sed sua. Sed dices, si talis *jure dominii* rem retinet, & fructus percipit, ergo ab ipso amplius avocari non poterunt. Resp. dominium in re, & fructibus acquisitum, quoad effectum esse *revocabile*, juxta dictas leges, quae una cum re etiam fructus restitui volunt.



PRIVILEGIUM XXXII.

Res Monasteriorum sine solennitatibus Juris alienari non possunt.

1. *Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretiosa, & quaenam accenseantur immobilibus.*
2. *Res servando non servabiles potest Praelatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguas.*
4. *Similiter res antiquè alienari solitas.*
5. *Quaenam dicantur mobilia pretiosa.*
6. *Praelatorum potestas est amplior quàm tutorum.*
7. *Pecuniam potest Praelatus sine solennitate expendere.*
8. *Concordatur c. terrulas. 12. q. 2. cum c. ut super §. fin. de Reb. Eccles.*
9. *An valeat repudiatio legati vel hereditatis sine solennitate?*
10. *Quando Praelatus possit exigere super re immobili.*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*
12. *Quando locatio ultra triennium valeat saltem quoad triennium?*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut singulis trienniis sit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulativè causa & solennitas.*
15. *Cujus Superioris consensus requiratur?*
16. *Videtur probabile (seposito stilo curiae) ut in alienatione facta alteri Ecclesiae non requiratur superioris licentia.*
17. *Alienatio rei Ecclesiasticae contra formam juris est nulla, & ab ipso alienante revocari potest.*
18. *Poenae malè alienantium.*
19. *An rem malè alienatam restituendi sit obligatio in conscientia.*
20. *Ecclesia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, sed potest ex postfacto adhibere solennitates.*
21. *Res malè alienata repeti potest una cum fructibus, cum distinctione tamen ibi posita.*
22. *Res Ecclesiasticae sunt praescriptibiles.*
23. *Non currit praescriptio vivo Praelato alienante, & contra eam datur restitutio in integrum.*
24. *Quid possit consuetudo in hac materia.*
25. *Ecclesia revocans rem alienam debet restituere pretium, sed non nisi in quantum est facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Ecclesiae esse versum?*

IN hac quotidiana non tantùm Ecclesiasticis, sed
etiam saecularibus cum Ecclesia contrahentibus sci- 1
tu necessaria materia quàm plurimae sunt quaestiones, & difficultates, quarum praecipuas antequam resolvam, dicam prius quae certa, & fundamentalia sunt, ac mox dubitationes eo pertinentes subjungam. Itaque.

Certum est 1. quòd omnes res *immobiles* sivè solo cohaerentes, ut praedia, fundi, domus &c. & *mobiles pretiosae*, sive ad Ecclesias regulares, sive saeculares pertinentes alienari prohibeantur: *Extrav. ambitiosae de Reb. Eccles. non alien. inter Commun. & c. 1. X. eod.* atque immobilibus rectè annumerantur *Iura incorporalia*: ut quae ad Jurisdictionem pertinent; Item servitutes praediorum, jura piscandi, venandi & census annui, si ex fundatione vel aliunde in perpetuum constituti sint pro sustentatione ministrorum Ecclesiae *Clem. 1. §. cumque annus reditus de Verb. sig.*

Certum est 2. quòd cùm tantùm *mobilia pretiosa* alie- 2
nari prohibeantur, ideo liberè possit Praelatus vendere, & distrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia superflua, aliaque quae sine detrimento notabili servari non possunt; quia res hujusmodi servando non servabiles etiam tutores & Curatores, quorum tamen potestas longè magis restricta est, quàm Praelatorum, sine solennitate aliqua alienare possunt. *L. lex quae 22. & L. Tutores C. de Admin. Tutor.*

Certum est 3. quòd etiam res *immobiles* si valde sint
exiguae, longè distantes, & propter necessarias impen- 3
sas magis Ecclesiis onerosae, quàm utiles, Praelati sine solennitate alienare possint, *c. terrulas 12. q. 2. c. ad aures & cap. ut super §. possessionis x. h. t.*

Item etiam res ab antiquo alienari aut in feudum 4
vel Emphyteusin dari solitae, si rursus ad Ecclesiam revertantur, denuò sine nova solennitate alienari, seu in feudum vel Emphyteusin dari poterunt, *c. 2. de Feudis d. Extrav. ambitiosae.* Et hanc esse communem Conclusionem DD. ut res semel affecta alienabilis cum solennitate, efficiatur perpetuò alienabilis sine solennitate, dummodo semper cum eadem Ecclesiae utilitate alienetur cum plurimis citatis dicit Riccius *in prax. aur. p. 1. resol. 26.*

Volunt tamen non minus communiter DD. ut res dicatur *solita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis debeat praecessisse una vel altera alienatio solennis & interim spatium

spatium 40. annorum elapsum esse. Sicut ex Decis. Rotæ Roman. & cum multis AA. refert Riccius *d. l. nu.* 3. Sed ex his certis.

5 Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretiosa*, ut alienari nequeant? ℞. illa dici *mobilia pretiosa*, quæ sunt de thesauro, Ecclesiæ vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem, singularem splendorem Ecclesiæ conferunt. Reliquias quoque Sanctorum maximè verò ubi perpetuæ sepulturæ mandatæ sunt, inter mobilia pretiosa rectissimè numerat, & ita de Stylo Curiæ Romanæ observari dicit Ricc. *in prax. aurea p.* 1. *resol.* 60.

Cæterùm autem non videtur prohibitum, quin Prælatus possit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretiosis commutare, sicut consuetudo passim declarat: talis enim commutatio non est ita periculosa Ecclesiæ vel damnosa sicut absoluta venditio, aut donatio. Non obstat quòd omnium rerum mobilium, quæ servari possunt, alienatio quædam sit Tutoribus interdicta, *d. L.* 22. *C. de Admin. Tutor.* Prælati autem sint Tutores suarum Ecclesiarum ut argumentatur Quaranta *V. alienatio Rei Eccles. n.* 24. *

6 Nam respondetur quòd Prælati tantùm in larga significatione sint Tutores, cùm eorum potestas multò sit amplior, ex quo eorum Officium est perpetuum, quàm Tutorum, qui curam pupillorum gerunt, quorum Officium tantùm temporale est. Unde etiam fit, quòd Prælati moderatas donationes de rebus Ecclesiæ etiam merè gratuitas facere possint, *c.* 3. *de Donat.* quod tamen Tutoribus *ordinariè* prohibitum est. *L. Tutor.* 13. *§. fin. ff. de Admin. Tutor.*

7 Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam possit liberè sine solennitate expendere? ℞. quamvis regulariter pecunia numeretur inter res, quæ servando servari non possunt, ejusque usus consistat in expendendo, nihilominus si aliqua summa pecuniæ specialiter destinata esset ad bona immobilia emenda vel Ecclesiam ædificandam, jam accenseretur bonis immobilibus, & sine causa ac solennitate alienari non posset: sicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia destinata, nec sibi nec aliis debita solvere potest. Tex. *in L.* 3. *§. quid ergo ff. de Contr. act. tut.* atque idem esse si aliqua summa pecuniæ ex providentia antecessorum specialiter sit deputata pro gravissimis futuris necessitatibus docet Quaranta *d. l. n.* 25.

8 Dubitatur III. Vtrum res *immobiles exiguas* & modici valoris, ita possit Prælatus alienare, ut ne quidem consensum capituli habere teneatur? * *In c. terrulas* 12. *q.* 2. licentia datur Episcopo terrulas aut vineolas exiguas longe positas & Ecclesiæ minus utiles si necessitas fuerit distrahendi etiam sine Consensu Capituli. E contra *in c. ut super §. fin. x. de Reb. Eccles. possessiones*, inquit Pontifex, *quæ Ecclesiæ minus sunt utiles pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & sanioris partis consilio & consensu alienandi sive commutandi liberam concedimus facultatem.*

In hac textuum varietate vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terulas* per *c. ut super* absolutè esse correctum, quia tamen in dubio expedit Iura Juribus concordare, ut evitetur Iurium correctio *c. cùm expediat. de Elect. in* 6. ideo placet concordatio quam insinuat gl. *in d. §. fin. in V. assensu* ut scilicet, textus *in eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re quæ quidem in se est utilis, sed tamen minus utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas*, accipiatur de absoluta venditione seu distractione alicuius rei, quæ in se absolutè spectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

9 Dubitatur IV. An Prælatus possit pro re immobili aut mobili prætiosa suæ Ecclesiæ donata, vel in testamento relicta accipere pretium, aut tale legatum, vel donationem omnino repudiare.

Ratio dubitandi est, quòd tantùm alienatio sit Prælatis interdicta, talis autem repudiatio rei, quæ prius ad Ecclesiam non pertinuit videatur potius non acquisitio, quàm alienatio ut existimat Sylvest. *V. alienatio nu.* 14. *facit l.* 6. *ff. Quæ in fraud. cred.* Sequitur Riccius *in praxi aurea p.* 1. *resol.* 92. & ideo ista sententia probabilis est. Sed negativa sententia probabilior videtur, cùm enim non tantùm rei *in specie* legatæ dominium statim à die mortis Testatoris transeat in Ecclesiam, sicut & in quemvis legatarium *L. legatum.* 80. *ff. de Leg.* 2. *l. à Titio.* 64. *ff. de Furtis*, sed etiam dominium rei inter vivos donatæ Ecclesiæ, licet traditio non sequatur, ut superius Priv. 22. diximus, consequenter qui pro legato aut donato, pretium acciperet, vel omnino repudiaret hoc ipso rem in dominio Ecclesiæ existentem alienaret. Quaranta *d. loco num.* 23. Prior autem opinio in legato quantitatis, generis, vel conditionato forsan melius procederet, in qua propter incertitudinem dominium non statim transfertur. Sed dices, etiam purum legatum *speciei*, non aliter transire in legatarium, quàm si id agnoverit, ergo si Prælatus repudiaverit, erit adhuc potius non acquisitio, quàm alienatio.

Resp. 1. non requiri *positivam* agnitionem, sed legatum simpliciter transire in legatarium, si non repudiaverit *d. l.* 80. quam repudiationem Prælatus acquisito jam semel dominio ipsi Ecclesiæ, juxta dicta facere non potest. Resp. 2. Legatarium in legato pio non esse solum Prælatum ut is pro suo libitu repudiare valeat, sed totum Monasterium, imò aliquo respectu & ex fine legantis, ipsum Deum, à quo legata & donationes piæ statim acceptantur, ut superiùs in *Priv.* 24. *n.* 2. dictũ fuit.

Singularis tamen limitatio est circa Monasteria Mendicantium bonorum immobilium incapacia, ut si ipsis aliquid legetur aut donetur, illud sine solennitate alienare & pretium accipere possint Quaranta *d. l. sub n.* 2.

Porrò quò de re legata aut donata Monasterio vel Ecclesiæ bonorum capaci dixi, ut sine solennitate alienari nequeat, idem est de rebus *immobilibus* aut *mobilibus pretiosis* Monasterio per ingressum, & professionem alicujus quæsitis, nam & horum plenum dominium per Professionem in Monasterium translatum est. *Auth. ingressi C. de S. Eccl.* Ricc. *in prax. aur. p.* 1. *resol.* 97. Si tamen ex postfacto primùm ex persona professi per mortem v. g. Consanguinei ejusdem Monasterio obveniret aliqua hereditas non videtur improbabile, quod eam prælatus ante aditionem sine solennitate ex justa tamen causa alias in conscientia tutus non foret, repudiare possit, quia tali casu tantùm non acquireret, nihil verò propriè alienaret; tum quòd res hereditariæ non acquirantur heredi ante aditionem: tum etiam, quòd aditio hereditatis nonnunquam propter onera hereditaria, aut latens æs alienum, si non periculosa, saltem parum proficua esse soleat. Si tamen ex post appareret lucrosam fuisse hereditatem, Ecclesiæ sicut minori restitutionem concedendam non ambigo. *L.* 7. *§.* 6. *cum seqq. ff. de Minor.*

Dubitatur V. An si lis instituta sit super re immobili inter Ecclesiam & extraneum, Prælatus possit per *viam transactionis* à lite desistere absque alia solennitate Resp. esse distinguendum, utrum Ecclesia sit in possessione rei litigiosæ, vel utrum possessio sit penes extraneum, & Ecclesia sustineat Personam Actoris: priori casu si per transactionem deberet adversario dimitti res immobilis, requireretur solennitas Iuris, quia esset saltem possessionis alienatio, secus in altero casu, in quo nulla videtur propriè intervenire alienatio, cùm ex supposito nec certum jus, nec possessio penes Ecclesiam extiterit. Quaranta *d. V. alienatio sub num.* 43. *vers.* 12. *limita.* 10

11 *Certum est* 4. quòd nomine alienationis imprimis omnes contractus intelligantur quibus dominium utile vel directiuum transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, Et Emphyteusis, & similes. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, sed tamen possessio aut jus percipiendi fructus ex re Ecclesiastica ad longum tempus transfertur, cujusmodi sunt opignoratio specialis, ususfructus & elocationes ultra triennium factæ *d. Extrau. ambitiosæ. & c. nulli & c. ad audientiam de reb. Eccles.* Verum.

Dubitatur I. An locatio *rei Ecclesiasticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos sine solennitate tota quanta corruat, vel an saltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Ecclesiasticæ* ad triennium etiam sine omni solennitate permissa sit; Pro valore talis locationis saltem quoad triennium facit Regula. 37. *Lib 6.* quòd utile per inutile vitiari non debeat in his quæ separabilia sunt, quemadmodum de jure Civili si quis una vice vltra 500. solidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad excessum *L. sancimus C. de Donat.* è contra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla sit, suadet Textus in *d. Extrauag. ambitiosæ & in Clem 1. de Reb. Eccles.* quæ sine distinctione talem contractum annullat, & videtur hic habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit, & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: est autem noti Iuris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis sed, & *voluntas* ejusdem desideretur *e. cùm sup. 23. de Off. Iud. Deleg.* Sicut ea eodem fundamento testamentum coram 5. Testibus regulariter, & in dubio non valet in vim Codicilli, nec matrimonium sine Parocho contractum valet in vim sponsalium de futuro.

12 In hac celebri controversia notabili distinctione utitur Gutierez *Canon. qq. lib. 2. c. 13. n. 7.* quod si una tantùm indivisibilis locatio facta sit v. g. si una tantùm pensio constituta sit pro toto decennio vel si ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locasse, & conductorem non aliter conducere voluisse quàm ad integrum decennium tunc talis locatio tota corruere debeat, quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit Sin autem modo ordinario prædium Ecclesiæ locatum fuerit pro annua pensione, & ita divisibiliter ad primum, secundum, tertium, & reliquos annos, tunc tolerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura superiùs pro affirmativa sententia allegata.

13 Dubitatur. II. Verum Prælatus possit prædium Ecclesiæ saltem cum hac clausula ultra triennium v. g. ad 9. annos locare ut singulis triennijs sit noua locatio? Affirmativè Respondet Bald. *in L. voluntas C. de Fideicommiss.* eò quòd interveniant diversæ locationes, & singulæ non extendantur ultra tempus à lege permissum. Sed contraria sententia verior est, quam tenet Covar. *var. res. c. 16. n. 4.* Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cùm in effectu nihil vel parum intersit an res absolutè locetur ad 9. annos vel an prædicta clausula adijciatur, quia utroque casu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis separatur. Constat autem quòd contra legem facere, & in fraudem legis, sive contra ejus intentionem facere æquiparentur *c. fin. d. Reg. Iur. in 6* quo etiam adferri potest bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obstat ratio Baldi quod sint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, est locatio ultra triennium, quia Prælatus se obligat quòd post primum, imò secundum triennium finitum denuo rem apud conductorem relinquere velit.

14 *Certum est* 5. ut alienatio *rei Ecclesiasticæ* alienari prohibitæ valeat, duo copulativè requiri, videlicet *causam & solennitatem*. *Causa* est triplex: *necessitatis*, *utilitatis*, & *pietatis* Necessitatis quando Ecclesiam urgent debita &c. *Vtilitatis* quando per alienationem major fructus procurari potest *Clem. 1. de Reb. Eccles.* *Pietatis* si captivi redimendi, si pauperes alimentandi, si templa vel Cæmiteria ædificanda sint *c. aurum 12. q. 2.*

Solennitas consistit in tractatu habito cum Capitulo seu conventu collegialiter congregato ejusdem vel saltem majoris partis consensu una cum consensu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere esse *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire possit, absentes tamen remotè non esse necessariò ad istum actum vocandos communiter apud DD. receptum est, dummodo saltem duæ tertiæ capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præsentes sint. Panorm. *in c. 1. de his, quæ fiunt à majori parte Capit. n. 16.* qua in re consuetudo locorum præcipuè attendenda erit.

Porrò licet olim *Superioris* nomine venerit proximus superior, ut in alienatione ab Abbate facienda Episcopus *c. Abbatibus 12. q. 2. Clem. 1. b. t.* imò in alienatione Episcoporum solus consensus Capituli requisitus fuerit *c. sine exceptione d. q. 2.* hodie tamen de puncto Iuris loquendo satis certum videtur, quod in omnibus alienationibus consensus S. Pontificis requiratur *c. 2. b. t. in 6. & d. extrau. ambitiosæ* quæ *Extravagans* expressè pœnas statuit alienantibus bona Ecclesiarum, Monasteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, ut etiam obseruat Hen. Zoes. *De reb. Eccles. n. 12.* Dico de puncto Iuris hæc se ita habere, attamen de consuetudine præsertim in Germania, & locis remotis unde difficilis aditus ad Papam est *d. Extra.* receptam non esse saltem quo ad hoc ut etiam inferiores Prælati Episcopis subjecti teneantur in alienationibus consensum Papæ, & non Episcopi requirere, attestatur Zypæus *in analysi I. Pontifici. d. t. n. 2.* & quod *d. Extrauagans* alicubi quo ad aliqua tantum recepta sit, pariter refert Navar. *in manuali c. 27. n. 150.* cum Sylu. Cajetan. & aliis. 15

Dubitatur autem utrum, requirantur solennitates Iuris, si alienatio fiat ab una Ecclesia alteri Ecclesiæ. Affirmat Barb. in *Collectan. DD. ad c. 1. de Reb. Eccles. per tex. in eod. c. 1. b. t.* atque hanc esse praxin Curiæ Romanæ testatur Ricc. *in prax. aur. p. 1. resol. 35.* Verum de puncto Iuris, & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, nisi, & hic consuetudine aliud receptum sit) videtur non improbabilis sententia negatiua, ut fatetur Ric. *d. resol. 35.* hoc saltem sensu, ut si evidens causa utilitatis vel necessitatis subsit, superioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Ecclesiæ sit in consulendo indemnitati Ecclesiæ universalis, non verò Ecclesiarum particularium, idque plurimum confirmatur *ex c. 2. de Reb. Eccles. in 6. & Extrauag. eod. tit.* ubi dum ad alienationem consensus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis, & sæcularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos usus applicentur. Imò *in d. c. 1. de Reb. Eccles.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Ecclesiæ, & tamen ibi nihil expressè de consensu superioris, sed tantum de consensu ambarum partium dicitur: quòd verò Ecclesia ex contractu læsa etiam contra aliam Ecclesiam in integrum restituatur superius Priv. 31. n. 2. diximus. 16

Certum est 6. quod si alienatio *rei Ecclesiasticæ* contra formam Iuris attentata sit tunc contractus non valeat, & res alienata non tantum per Successorem Prælatum vel Capitulum sed etiam *per ipsum alienantem* revocari possit *c. 2. & 6. d. t.* quamvis enim nemini regulariter contra factum proprium venire concedatur, *L. cum à matre. C. de Rei vind.* fallit tamen si factum fit ipso jure nullum, vel si non tam ex persona propria, quàm ex parte Ecclesiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur, Zoes. *de Reb. Eccl. non alien. n. 4.* 17

Præterea verò *ex sæpe d. Extrau. ambitiosæ* alienans,

& is

& is in quem facta est alienatio pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ sunt, ipso jure vacabit, hoc, si inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; sin autem Episcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, est ipsi ingressus in Ecclesiam interdictus, sicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. Consil. 1. de Reb. Eccles. non alien.* istas pœnas ipso jure incurrendas non ubique receptas esse, & ubi etiam receptæ sunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu sumptam si nimirum res Ecclesiastica de facto emptori tradita sit.

19 Dubitatur autem I. utrum recipiens rem Ecclesiasticam sine solennitatibus alienatam teneatur eam restituere in conscientiæ foro antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata sit, ut nec justa causa, nec solennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Ecclesiæ retinere in conscientia non potest *c. si quis 6. d. 1.* at verò si quidem consensus Superioris aut Capituli non intervenerit, subsit tamen justa causa, tunc quidam DD. à restitutione ante sententiam Judicis excusant, cùm enim tali casu nulla sit commissa iniquitas & adsint ea, quæ de Iure naturali ad valorem contractus requiruntur non videtur, ajunt, obligatio restituendi in foro interno injuncta esse, antequam contractus in foro externo rescindantur, Ricc. *d. p. 1. Ref. 7. nu. 4.* Laym. *in tract. de legib. c. 16. in fin.*

20 Dubitatur II. an si emptor rei Ecclesiasticæ sine solennitatibus alienatæ velit eam ultro restituere Ecclesiæ, teneatur acceptare Ecclesia si malit contractum per adhibitionem solennitatum confirmare? Non posse contractum ex postfacto confirmari sine utriusque partis nova voluntate tradit Zoes. *d. L. nu. 23. arg. § Tutor autem Inst. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ sunt de solennitate actus, non possint ad convalidandum actum ex postfacto intervenire. Sed communiter receptum est, quòd contractus ab Ecclesia sine solennitate factus sit nullus tantùm in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa velit contractum impugnare, quemadmodum si pupillus sine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur non autem pupillus *princ. Inst. de Autor. Tutor.* Unde si Ecclesia malit contractum confirmari per adhibitionem superioris (ut quia est in utilitatem Ecclesiæ, vel res interea casu aliquo deteriorata est,) hoc videtur omnino permittendum, prout textus est clarus una cum Gloss. *in c. si qua de rebus 12. q. 2.* & tenet Panor. *in c. diversis, de Cler. Conjug. in 6.* Notum quoque est, ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari *c. 10. de R. I. in 6.* Nihil verò movere debet argumentum eductum, *ex d. §. Tutor autem*, ubi dicitur, quòd auctoritas Tutoris in ipso contractu Pupilli, non post longum tempus intervenire debeat, nam respondeo argumentum à Pupillo ad Ecclesiam procedere in favorabilibus, quando circa Ecclesiam non habetur alia Juris dispositio, secùs autem in iis, quæ Ecclesiæ onerosa sunt, & ubi habetur alia in *Iure Can.* dispositio sicut in *d. c. si qua de rebus.* Deinde authoritas Superioris Ecclesiastici circa alienationem *rei Ecclesiasticæ* non tam comparatur auctoritati Tutoris, quàm decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum ante, & post factum intervenire posse, testis est Honorius *d. tit. de Reb. Eccles. non alien. n. 2.*

21 Dubitatur III. Utrum si res malè alienata repetatur ab emptore restituenda sit cum omnibus omnino fructibus, sive emptor in *bona*, sive *mala fide* fuerit?

Inprimis satis conveniunt, quòd emptor in vera *mala fide* existens (id est, si sciverit rem malè alienatam esse) teneatur ad omnes fructus restituendos, non tantùm ad eos qui adhuc exstant, sed etiam ad æstimationem & pretium eorum, quos consumpsit *cap. si quis*

Engel de Privil. Monast.

3. d. 1. L. certum C. de R. Vind. quia malæ fidei possessor nullum omnino jus habet ad lucrandos fructus, ne ex suo delicto, quod commisit rem malè alienatam recipiendo, lucrum reportet. Idem quoque de eo communiter receptum est, qui ex ignorantia *& errore Iuris* non putavit requiri solennitates ad rem Ecclesiasticam alienandam: nam *error Iuris* inducit saltem *fictam* malam fidem, & licet regulariter à pœna excuset, tamen non prodest ad acquisitionem & lucrum captandum: maximè in illis casibus ubi lex resistit contractui sicut alienationi sine solennitate factæ *l. 7. & 8. ff. de Iuris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. contr. cap. 29* Panorm. *in c. pen. de Reb. Eccles. non alien. n. 9.* Bar. *in cap. quis eod. t. n. 13.* Cov. *var. res. lib. 1. c. 3. n. 8.*

Sed magna est difficultas quid dicendum, si emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore Juris sed *facti* deceptus? puta, quia fuit à Prælato alienante persuasus solennitates debitas intervenisse, consensum superioris obtentum esse? certi Juris est, quod bonæ fidei possessor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen necessariis impensis) una cum prædio restituere teneatur, *consumptos* autem lucretur pro *cultura* & *cura* quam in prædium impendit *L. certum C. de Rei vind. & §. si quis à non domino Inst. de Rer. divis.* Attamen in emptore rei Ecclesiasticæ malè alienatæ quidam hoc volunt esse speciale, ut etiam æstimationem & prætium fructuum consumptorum restituere teneatur, tùm quòd in *cap. 2. de Reb. Eccles. in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur, *emptori nullum Ius acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam, quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *possessori*, emptor autem rei Ecclesiasticæ sit quidem ex supposito bonæ fidei, sed non *possessor*, cùm Ecclesia quæ pupillo æquiparatur, in contractu non solenni nec jus possessionis perdere possit. *L. magis puto §. 1. ff. de Reb. eor. qui sub Tut. & L. pupillus 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed ut verum fatear, contraria sententia, quòd errans in facto lucretur fructus *ante litem contestatam consumptos*, communior est, ut patet ex Panorm. & Barb. *cc. ll.* & Riccio *d. p. 1. resol. 18. n. 3.* pro eaque plurimum stringit *d. c. pen. de Reb. Eccles. non ali.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei 48. vers. nec interest ff. de Acquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei possessor lucrari dicitur.

Dubitatur IV. Utrum res Ecclesiastica possit ab emptore præscribi? si emptor in mala fide fuerit vel in errore Juris, non est magnum dubium quòd præscribere non possit, quia malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit *c. fin. de Præscript.* & error juris non prodest ad præscribendum *L. nunquam 31. ff. de Usucap.* 22

At verò quid dicendum sit, si emptor fuerit in vera bona fide falsò persuasus, consensum superioris, & alias solennitates in alienatione intervenisse, non est satis exploratum: nam in *c. 2. de Reb. Eccles. in 6.* dicitur, quòd mala alienatio ne quidem causam præscriptionis paret. Et Paulus IV. Summus Pontifex absolutè constituit, ut exceptio præscriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non possit.

Verùm communior est sententia cum Ricc. in *prax. aur. p. 1. resol. 32.* præscriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & possessione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere; licet enim res pupillares præscribi nequeant, res tamen Ecclesiæ præscriptibiles esse constat ex *toto Titul. Decret. de Præscript.* quod ipsum videtur confirmasse Pius IV. in sua Bulla quæ incipit, *Provida &c.* dum ibidem constitutionem Pauli IV. ad terminos Iuris communis revocavit. Textum autem *in d. c. 2. h. t. in 6.* interpretantur de emptore, qui in errore Juris fuit, credens solennitates ad alienationem non requiri Barb. *in Collect. DD. ad d. c. 2. n. 7.*

Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. supracit.* quæ etiam nos superius Privil. 30. adduximus. 1. quòd 23

præscriptio non incipiat nisi post mortem, vel depositionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non est facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipso vivente Ecclesia censetur carere legitimo defensore per text. *in cap. si Sacerdotes 16. quæst. 3. 2.* quòd contra præscriptionem detur Ecclesiæ in integrum restitutio, saltem si intra quadriennium numerandum à die quo scivit præscriptionem completam, illam restitutionem petierit *c. 1. de In integ. rest. in 6.* de qua restitutione supra actum est.

24 Dubitatur V. Utrum solennitates ad alienationem requisitæ possint per consuetudinem alicujus loci abrogari?

Respondeo, quamvis solennitates alienationis à Sum. Pontificibus iutroductæ nec Juris naturalis, nec divini sint, sed positivi tantùm, & ideo absolutè loquendo per consuetudindem abrogari posse videantur, cùm consuetudo habeat vim legis & deroget aliis legibus positivis prioribus *c. fin. de consuetudine L. diuturna ff. de LL.* Interim tamen si per talem consuetudinem damnificarentur Ecclesiæ, non esset valida censenda juxta *c. 1. de consuetud.* Unde nulla consuetudine introduci potest, ut alienatio subsistat, quàm Prælatus facit sine evidenti causa, utilitatis, necessitatis aut pietatis. Item quia consuetudo debet esse rationabili *d. c. fin.* non esset autem *rationabilis*, si contineret periculum damnificandi Ecclesias, ideo consuetudine introduci non poterit, ut inferiores Clerici vel laici irrequisito Episcopo vel alio Superiore bona suorum beneficiorum, vel etiam superiores Prælati, non habito tractatu cum suis Capitulis, bona suarum Ecclesiarum alienare valeant. Sed illud consuetudine introduci potest, ut consensus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non desideretur *iux. dict. num. 15.* & Episcopi ac Abbates præsertim *Exempti*, qui Jurisdictionem quasi Episcopalem in suis Monasteriis habere censentur, *in vulgaribus prædiis & rebus minoris præiudicii*, præter suorum Capitulorum superioris consensum requirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli h. t. num. 6.* Barbos. *ad cap. cum causa 8. de Sentent. & re iudic. num. 7.*

25 Demum hìc addi potest, quòd Ecclesia revocans rem alienatam, sive per viam *nullitatis*, sive per viam *restitutionis* teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur *l. quod si minor. §. restitutio ff. de Minor. l. si fundus §. fin. ff. de Rebus eorum l. uter. 14. C. de Præd. minor.* Sed hoc, quatenus ex pretio Ecclesia locupletior facta est, idque in suam utilitatem convertit; at verò si pretium penes Prælatum alienantem casu perierit, aut malè consumptum sit, Ecclesia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, sicut ita circa minores (quorum jure Ecclesia utitur, *c. 1. de In integ. rest.*) revocantes res suas malè alienatas apertè constitutum est *in d. l. quod si minor. §. restitutio l. patri §. item ex diverso* ibi: *juvenis autem eatenus ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia factus est locupletior. ff. de Minor. l. prædiorum C. de prædiis min.* ibi: *pro ea duntaxat parte te conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam esse*
26 *constiterit*, * imò hoc ipsum, quòd pretium in utilitatem Ecclesiæ conversum sit, ab emptore probandum esse, communis est sententia apud Barb. *in c. si quis 6. de Reb. Eccles. non alien. sub n. 9.* eamque tenet Fachinæus *2. Contr. c. 46.* ubi tamen quosdam dissentientes allegat.

ADNOTATIO.

AD Num. 9. Dum ibidem dico, Prælatum sine solennitate posse repudiare hereditatem ex persona alicujus Religiosi Monasterio obvenientem, declarandum puta, ut hoc non sit *certum*, sed ut ibidem dixi *non improbabile*, juxta sententiam Riccii & rationem n. 9. citatam, quia non est alienatio juris *in re*, sed juris *ad rem*, adeoque potius *non acquisitio arg. l. 6. ff. quæ in fraud. Cred.* Deinde ut si hereditas majoris momenti, & considerationis sit (in quo respectus ad Monasterium habendus, quia præsertim consuetudine accedente Prælati in maioribus Monasteriis ampliorem administrandi potestatem habent) observetur, quod in tit. *de his quæ fiunt à Prælatis &c.* traditur, Prælatos majora negotia cum consensu vel consilio capituli expedire debere.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Monasterium dissolvit Conjugium.

1. *Matrimonium ratum dissolvitur per ingressum quoad vinculum; consummatum autem tantùm quoad cohabitationem.*
2. *Redditur ratio diversitatis & ibi quæ sit significatio Sacramentalis Matrimonii rati & consummati.*
3. *An Pontifex juxtè concesserit hoc Privilegium?*
4. *Per legem communem potest Princeps aliquem privare suo Iure.*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant, tantùm bimestre tempus dari coniugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio sæpe aliquis cogitur continere sine culpa sed non sine causa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut Matrimonium dicatur ex ea consummatum?*
8. *An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat religionis ingressum?*
9. *Professio sine licentia alterius Coniugis post Matrimonium consummatum facta non valet ut solennis, valet tamen ut votum simplex castitatis.*
10. *Nec convalescit Professio sine novo consensu, licet alter coniux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius potest alter ad Religionem transire.*
12. *An si Professio non valeat nisi in vim voti simplicis possit profitens liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, si coniunx dans licentiam ex postfacto nolit ipse quoque ingredi?*
14. *Per assumptionem Ordinum Clericalium non dissolvitur Matrimonium.*

NOn tantùm homines Cælibes, sed etiam Conjugati ad Religionem transire possunt, & per istum ingressum Matrimonium prius contractum dissolvitur, adhibita tamen distinctione inter Matrimonium *ratum* & *consummatum*: nam si Matrimonium quidem *ratum* & in facie Ecclesiæ contractum, nec dum tamen per Copulam carnalem *consummatum* sit, dantur his novis Conjugibus duo menses ad deliberandum, an Matrimonium consummare vel Religionem ingredi velint. Quòd si alter ex Conjugibus ingressus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quo ad vinculum* dissolvetur, & alter in sæculo remanens aliud Matrimonium inire poterit, sed tunc primùm ubi ingrediens professionem fecerit *c. 2. & 7. de Convers. Coniug.* Hostiens. *eod. tit. n. 11.* 1

Matrimonium autem *consummatum* quamvis *quoad vinculum* dissolvi non possit, si tamen alter Conjunx cum expressa licentia alterius post consummatum Matrimonium ingredi, & alter etiam sequi vel saltem (si propter senium aut valetudinem de incontinentia suspectus non sit) voto simplicis castitatis se obligare velit

Matri-

Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* sicut per divortium solvetur *c. 4. & seq. c. uxoratus 8. & cap. ad Apostolicam 13. de Convers. Conjug.*

2 Sed quare potius *vinculum* Matrimonii *rati* per ingressum in religionem dissolvitur, quàm *vinculum* Matrimonii *consummati*? Rationem assignat Hostiens. *d. t. n. 7.* quòd illa *conjunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tamen verum sit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen solum significet *Conjunctionem Christi cum anima fideli per gratiam*, quæ conjunctio non est immutabilis, quia & in melius mutari sive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli potest. At verò *conjunctio corporum* & Matrimonium *consummatum* significat *conjunctionem Christi cum Ecclesia* (juxta illud Apostoli *ad Ephes. 5. c. Sacramentum hoc magnum est, egò autem dico in Christo & in Ecclesia*) quæ conjunctio omnino indissolubilis est.

3 Quæritur autem I. quomodo Summus Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjuge invito, & sic alterum jure ex Matrimonio quæsito privare?

℞. Cùm Matrimonium *ratum* ex sua natura non sit indissolubile, ideo rectè potest Papa justa aliqua ex causa ejus obligationem & *vinculum* tollere, vel per dispensationem vel per procurationem majoris boni & concessionem ingressus in Religionem. Nec obstat, quòd alter Conjux privetur jure suo ex contractu Matrimonii quæsito: nam ex juxsta causa potest Princeps aliquem jure suo privare, maximè si id faciat per legem publicam & communem: quemadmodum factum videmus in lege *præscriptionis*, per quam ei qui patitur longo tempore rem suam ab alio possideri, aufferturdominium, & transfertur in possidentem, ne dominia rerum sint incerta & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia sunt communes omnibus, & sicut possunt obesse in uno casu, ita possunt prodesse in altero. Ex. g. hoc anno præscribitur contra me altero fortassis ego præscribam contra alium, in hoc matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore maritus &c. Deinde quia jam per legem generalem constitutum est, ut religionem ante consummationem ingredi liceat, ideo obligatio Matrimonii non est omni ex parte pura & absoluta, sed habet tacitam conditionem, obligo me, nisi intra bimestre placuerit religionem ingredi. Textus denique qui ex Scriptura possent in contrarium adducit, ut quòd *non liceat dimittere uxorem excepta causa fornicationis*. Item *quos Deus coniunxit homo non separet*, de matrimonio consummato intelliguntur *c. 7. de Convers. Coniug.*

5 Quæritur II. An si unus ex Conjugibus ad religionem transeat, alter debeat per integrum annum expectare usque dum ingrediens Professionem faciat: Non desunt qui putent, personis conjugatis tantùm *bimestre tempus* esse assignatum, intra quod Novitiatum agere, & post illud expletum vel professionem facere vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c. 6. d. t.* quem ajunt etiam hodie per Concil. Trid. non esse correctum propter specialem rationem, quæ in conjugibus militat, ne scilicet conjunx in sæculo expectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur Zoes. *d. t. n. 71.* Verùm cùm generaliter omnibus de jure antiquo annus probationis sit concessus, *cap. ad Apostolicam 16. de Regul.* eumque Trid. Conc. in quacunque Religione tanquam omnino necessarium sine distinctione requirat, circa conjugatos autem apertè & in claris terminis contrarium non statuatur, ideo probabilius est etiam conjugatum ingredientem Monasterium *annum Novitiatus* explere, & alterum Conjugem interim expectare debere, ita docet Sanch. *de Matr. l. 2. d. 24. nu. 4.* quòd verò in *d. c. 7. d. t.* dicitur, Conjugem debere intra duos menses ad Monasterium transire vel ad conjugem redire, accipiendum est de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatus, & in casu illius Capituli, ubi mulier à marito adhuc in sæculo se separavit.

Demum circa id quod objicitur de periculo incontinentiæ, si alter conjunx tam diu expectare debeat, 6 Responderi potest per verba Pontificis *in cap. quoniam vers. si autem de carnali ut lite non contest.* quòd in matrimonio multi casus emergant, in quibus Conjuges sine culpa, sed non sine causa continere coguntur: ut si alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, si lis super aliquo impedimento Matrimonii instituatur.

Quæritur III. An Copula ante Matrimonium habita cum ea, quam quis uxorem duxit, facit, quo minus liceat religionem ingredi? Ratio dubitandi est, 7 quod ex multorum sententia copula ante Matrimonium habita fictione Iuris censeatur in ipso Matrimonio contigisse: unde fit quòd liberi ante nati vel concepti per subsequens Matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii sint leg.* Nihilominus tenendum est, talem copulam non impedire liberum ingressum ad Religionem, cùm extra Matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium consummatum, nec significet conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Iuris tantùm locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter, & eo casu, quo de consummatione Matrimonii & *significatione Sacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione Iuris, sed veritate proceditur.

Quæritur IV. An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat religionis ingressum? Negativè respondet Sanch. *d. l. 2. disp. 22. n. 6.* quia per violentiam Mariti uxor jure suo privari non debuit, nec Maritus ex suo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere possit. Idem docet Gloss. *in c. fin. in V. invitus dist. 55.* Verùm contrarium probabilius est, quia talis copula verè facit virum & mulierem unam carnem & Matrimonium consummatum, ut fatetur ipse Sanch. *d. l. nu. 4.* consequenter inducit sacramentalem significationem matrimonii *consummati* scilicet conjunctionem Christi & vinculum indissolubile. Rationibus adversariorum breviter responderi potest, uxorem quidem privari suo jure *sine culpa*, non autem *sine causa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per se & directe, quatenus ex delicto, sed potius indirectè, & occasione delicti, per se autem ista indissolubilitas provenit ex consummatione Matrimonii ut dictum. 8

Quæritur V. quid Juris, si post consummatum matrimonium Conjux ignaro vel invito altero Conjuge religionem ingrediatur, ibique professionem faciat? 9 Respondeo talem professionem non valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari posse. Quamvis autem revocatus mortua Conjuge non teneatur ad Monasterium redire, cùm Professio non valuerit, quia tamen in Professione votum castitatis emittendo hoc ipso promisit nunquam exigere debitum Conjugale, quod cùm in ipsius fuerit potestate, ideo quo ad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *solenne*, sed tanquam *simplex*, ac propterea non tantùm constante matrimonio sine dispensatione debitum exigere, sed nec eo dissoluto aliud saltem licitè contrahere poterit *c. 3. & c. placet ubi DD. de Convers. Coniug.*

Porrò Professio unius Conjugis sine licentia alterius Conjugis facta per ratificationem vel mortem illius Conjugis in sæculo relicti ex probabiliori sententia non convalescit, nisi per novum consensum tacitum vel expressum renovetur *juxta regulam 18. l. in 6. Quod ab initio non valet tractu temporis convalscere non potest*, & quia prior consensus religionem sine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino consensus requiritur. Sunt quidem qui putent, talem 10

Professionem valere sub conditione, si conjux consenserit vel mortuus fuerit sed id potius divinatorium est, cùm nullo expresso textu probetur, ècontra autem *in c. 3. d. t.* absolutè dicatur. Professionem non valuisse Sanch. *de Matrim. lib. 7. disp.* 34. *num.* 16. videtur quoque in contrarium facere, *cap. consuluit d. t.* ubi respondit Pontifex quod vir professus mortua uxore nec ad sæculum redire, nec matrimonium validè contrahere possit. Sed hic Textus non loquitur apertè de nostro casu quo maritus invita uxore religionem ingressus est, imò non obscurè ex verbis ibi positis colligitur, ipsam quoque uxorem ad domum regularem transivisse, & consequenter ante Professionem licentiam tacitam vel expressam dedisse.

11 Ulterius etiam illud notatu dignum, quòd adulterium unius conjugis sicut causat perpetuum divortium ita etiam faciat ut conjux innocens irrequisito Conjuge adultero religionem ingredi, in eaque validè profiteri possit, Navar. *de Convers. Coniug. Cons.* 7. non tamen convalescet Professio ab initio inutiliter, & sine consensu Conjugis facta, licet Conjux in sæculo ex postfacto adulterium commiserit, per ea quæ statim ante diximus.

12 Quæritur VI. An eo casu quo Professio Conjugis non valuit nisi in vim voti simplicis possit is propria authoritate ex Monasterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa quam tenet Sanch. *d. disp.* 34. *nu.* 13. facit, quòd Professione invalida non sit causa, cur aliquis in Monasterio retineatur, *arg. c. accedens* 3. *d. t. & c.* 2. 33. *q.* 5. ubi invalidè professus proprio motu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa quam docet Gloss. & Panorm. *in c. Placet* 12. *d. t.* fortiter stringit textus *in eod. cap. placet*, in illis verbis: redite autem ad sæculum non erat in ejus potestate; cui accedit ratio, quòd talis Professio saltem valeat ut votum simplex castitatis propter quod tenetur vovens, quantum in se est vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæstione ego inprimis dico Monasterium posse expellere talem nulliter professum postquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monasterii ad retinendum Religiosum tantùm provenit ex Professione, ergo ubi nulla est Professio nulla quoque est obligatio ad retinendum: prout idipsum docet. Sanch. *d. loc. sub num.* 16. Quod verò attinet ad personam ipsius professi, puto distinguendum, an præter nullitatem Professionis aliam justam causam ingrediendi habeat, v. g. infirmitatem, debilitatem ad sufferendum rigorem, gravè cum aliis dissidium &c. vel an nullam talem causam allegare possit: priori casu amplector sententiam Sanchezii, posteriori verò Glos. & Panorm. *cit. loc.*

13 Quæritur VII. quid statuendum sit, si Coniux Coniugi expressam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipso verò in sæculo remanens & suspectus de incontinentia nolit ad religionem transire? Communis est distinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi religionem, vel an ècontra uxor marito: priori casu censent maritum ad ingressum in religionem etiam per censuras cogi posse: quia hoc ipso se ad ingressum in religionem obligasse intelligitur, quòd Coniugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen se dare non posse scivit, aut scire debuit, nisi etiam ipse ingrederetur. Altero autem casu si uxor, quæ dedit licentiam marito alleget, se ignorasse hanc obligationem, aliàs se non daturam fuisse licentiam, cùm sibi nunquam animus fuerit ad religionem, & dicat, mulierem excusari, si ignorantia iuris laboret. *L. cùm de indebito* 25. *§.* 1. *ff de Prob.* putant, eatenus audiendam, ut si periculum incontinentiæ sit, nec persuaderi ad religionem possit, valeat Episcopus ex officio Maritum etiam professum ex Monasterio evocare, & uxori restituere, qui tamen Maritus post mortem uxoris ad Monasterium redire teneatur, cùm habita licentia uxoris validam fecerit Professionem. Atque ita intelligunt Textum *in c.* 1. *d. t. De Convers. Coniug.* Gloss. & Panor. *in d. c.* 2. *& c. ex parte* 9. *eod.*

Verùm prior hius distinctionis pars videtur nimis dura, contra libertatem Professionis, & non possent non timeri pessimi effectus & turbatio religionis, si maritus contra omnem suam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipsum quoque *c.* 1. *d. t.* sine data distinctione loquitur, & absolutè concedit, ut Coniugi nolenti ingredi Religionem Coniux professus restituatur: sicut etiam advertit Zoes. *h. t. num.* 14. quare ego potius credo incumbere Monasterio, ne Coniugem Novitium ad Professionem admittat, antequam etiam altera pars religionem ingrediatur, & spes certa sit de eius Professione. Quòd si de facto admiserit, & alter religionem ingredi renitatur valde videtur probabile, Coniugem professum in sæculo existenti & de innocentia suspecto indistinctè restitui posse.

Quæritur postremò, utrum solvatur Matrimonium, si Maritus efficiatur *Clericus sæcularis*, & suscipiat sacros Ordines? Respondeo per susceptionem sacrorum ordinum in sæculari Clericatu nec Matrimonium ratum, nec consummatum dissolui nisi uxor ultro religionem ingredi vellet. Quia hoc Privilegium dissolvendi Matrimonium tantùm religioni concessum est, quòd ibidem Coniunx professus quasi mundo mortuus censeatur. *Extrav. antiquæ Ioann.* 22. *de voto*. Ordines tamen validè suscipiuntur, & votum solenne castitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præiudicat, (cum iure suo sine culpa privari non debuerit) sed Marito, & ita, ut post mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum solenne aliud Matrimonium contrahere possit, sed debeat statum Clericalem reassumere vel Monasterium ingredi Sanchez *d. lib.* 7. *disp.* 28. *n.* 23. 14

ADNOTATIO.

Ad Num. 9. Obiicies qui voluit vovere castitatem in Religione, non hoc ipso voluit etiam in sæculo, proinde habebit hic locum Regula, *quod potuit non valuit, &c.* Resp. hoc argumentum posse aliquando obtinere in conscientia, si vovens talem limitatam intentionem posuerit, interim *ex d. c. placet* 12. *de convers. Coniug.* præsumi, quòd voluerit se eo modo obligare quo potuit, iuxta illud: si actus non valet ut ago, valet omni meliori modo, quo valere potest. *§. fin. & ibi DD. de Adopt.* Instas, quare non etiam alia vota scil. *obedientiæ & paupertatis* professione annullata valent in vim voti *simplicis*? Resp. quòd hæc habeant maiorem dependentiam, & connexitatem cum Monasterio, ut nemo rationabiliter præsumi possit, ad ea se voluisse extra Monasterium obligare. Si in praxi hic casus eveniret suaderem dispensationem petendam, quam contracto Matrimonio in ordine ad petendum debitum eo durante dari posse ab Episcopo plurium est sententiam, cum Navarus *in Manuali capit.* 16. *num.* 30.

Ad Num. 11. Dices, debitor etiam non requisitus potest debitum restituere creditori, sed maritus in suo corpore est debitor uxoris iuxto illud: *vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier, &c.* ergo, &c. Resp. Maiorem esse, veram nisi debitor per talem solutionem non petente creditore faciendam exponat se peccandi periculo.

Ad Numer. 13. Dices, qui scit se obligari ex eo, quod

quod facit, *tacitè* vult obligari, qui tacitè vult obligari tenetur ac si expressè promisisset, sicut ex eo capite Clericus obligatur ad votum castitatis SS. Ordinibus annexum, ergo &c. R. Majorem procedere ex *præsumptione* non ex *veritate*, & ideo non esse obligationem in conscientia, nisi *veritas* subsit, prout etiam Clericus qui non habet intentionem se obligandi ad castitatem, non tenetur *ex voto* sed *ex præcepto Ecclesiæ* abstinere à matrimonio. Quòd autem illa præsumptio etiam in foro externo non sit *juris & de jure* & neque ex præcepto Ecclesiæ teneatur conjunx invitus ad ingressum, nisi prius verum actualem consensum posuerit, satis colligitur *ex c. de convers. conjug.* & in dubio non est facilè obligatio inducenda, ne impediatur libertas professionis, quam præsertim Conc. Trid. variis locis *sess. 25. de Regul.* voluit integram esse, & ex coacta professione scandala in Monasterio oriantur.

PRIVILEGIUM XXXIV.

Per Professionem in Monasterio tolluntur omnia vota præcedentia.

1. *Ratio Privilegii & exceptio ab eo.*
2. *Vota post Professionem emissa potest Abbas irritare.*

1 HOc egregium nec longè à priori distans Monasteriorum Privilegium tradunt DD. communiter ex *c. Scripturæ 4. de Voto*, & præ cæteris Sanch. *in præcept. Decal tom. 2. lib. 5. c. 2. nu. 36.* & ex eo Barb. *in eod. c. 4. num. 2.* Ratio est, quòd cum omnia vota Deo promissa sint opera particularia, contineantur eminenter in ipsa Religionis Professione, per quam se, & omnia sua dedicat profitens divino obsequio moriens priori vitæ, & nihil nec propriam voluntatem sibi reservans. Excipit tamen Sanch. *d. l. nu. 45. & 47.* vota *realia* v. g. dandi eleemosinam, &c. si jam parti intimata, atque tunc per acceptationem ei Jus quæsitum foret. Item illa vota realia quæ à defuncto emissa heres præstare tenetur.

2 Porrò post Professionem Relisosus alirer quodcunque votum vovere non potest, nisi sub tacita conditione si Abbas toleraverit, unde Abbati competit potestas vota suorum Religiosorum directè irritandi *cap. 2. 20. q. 2.* Interim quoad licentiam, seu consensum Abbatis petendum distinguendum est, an Religiosus votum fecerit in actione sibi licita & concessa, v. g. certas orationes privatim dicendi, &c. vel an in actione quidem bona, Religioso tamen certa ex causa prohibita v. g. peregrinandi extra Monasterium, &c. priori casu Religiosus non tenebitur petere licentiam Prælati, sed de facto obligabit votum, usque dum ab Abbate aliunde resciente vel per generalem prohibitionem in capitulo irritetur; altero autem casu obligabitur ad petendam licentiam, quia saltem tenetur ex voto facere quantum in se est. Vid. Less. *de Voto dub. 10. ubi n. 70.* ait, Superiorem saltem venialiter peccare, si absque rationabili causa irritet votum sui subditi, quod abutatur sua potestate impediendo promptitudinem ejus ad exhibendum Deo cultum per votum.

PRIVILEGIUM XXXV.

Monasteria gaudent omnibus Privilegiis piarum causarum.

MOnasteria esse *pias causas*, quia ad Religionem ad specialem cultum divinum, ad vitam sanctam instituta, per se clarum est, & omnes ubique id asserere testatur Tyraq. *de priv. piæ causæ in præf. V. primum igitur.*

Plurima autem Privilegia *piarum causarum* enumerant DD. quorum 54. ponit Barb. *I. Ecc. V. lib. 2. c. 13.* & Tiraq. in d. tract. 167. recenset, ex quibus præter hactenus dicta aliqua adhuc magis notabilia referemus.

PRIVILEGIUM XXXVI.

Monasteria participant Privilegia fisci, libertatis, militum, alimentorum, dotis, minorennium, & Reip. dummodo casus sit applicabilis, & in jure contrarium non sit dispositum.

1. *Redditur ratio extensionis circa singulas istas causas favorabiles.*
2. *Respondetur objectioni, quòd Privilegia extendenda non sint.*

ITa præter Everhardum *in Top. in loco à fisco ad Ecclesiam, à dote ad Ecclesiam, à milite ad Ecclesiam, & militibus*, tradit Lauret. de Franch. *de controv. Reg. p. 2. q. 96.* & ibidem Pasqual. *in addit.* Tiraq. *in variis Privilegiis piarum causarum.* Ratio addi potest de singulis.

Si enim *fiscus* propterea est privilegiatus, quia est causa Principis, multò magis idem erit in Ecclesia, cujus causa est Dei, tex. in Trid. *Sess. 25. de Reformat. cap. 1.* ibi *res Ecclesiasticas quæ Dei sunt* &c. & in eadem *sess. 25. c. 20.* ibi: *quæ Ecclesiastici Iuris sunt tanquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta*, &c. *Si libertas* favorabilis quia eximit à servitute, reddit hominem naturæ, quæ omnes liberos genuit, non minus favorabiles erit Religio, quæ non tantùm liberat ex potestate dominica, sed etiam ex captivitate perpetua Diaboli, & facit ut teste Apostolo, *in Christo omnes liberi sumus.* 2

Si *Militia* favore digna est, quia corporalibus armis tuetur Patriam, tantò magis erit Religio, quæ contra inimicos visibiles & invisibiles armis pugnat spiritualibus, quæ utique temporalibus longè validiora sunt, ut exemplo Moysis docemur, quo orante extensis manibus in monte Horeb, vincebat Populus Israeliticus, eo autem remittente vincebatur, *Exod. 17.* huc quoque referri potest, quod eleganter dicit, Laurentius Just. *in opusc. de Monast. Convers. quid aliud*, inquit, *esse dixerim Religiosorum Monasteria & Deo famulantium loca, quàm stadia militaria atque spiritualia castra pugnantium*, &c.

Si *alimenta* magnum in Jure favorem habent, quia ad sustentationem corporis necessaria, sane Ecclesia, & Religio, quæ conservat animam tantò id sibi

magis vindicabit, quantò anima corpori est præstantior juxta illud Christi *Matth. 6. v. 25. nonne anima plus est quàm esca.*

Si *Mulierum pupillorum & Minorennium* bona singulariter Jura protegunt, quia alienæ curæ commissa multorum sunt captionibus obnoxia, meritò etiam bona Ecclesiæ à legibus protegenda sunt, quia à diversis Officialibus administrantur & multorum invidiæ ac insidiis sunt exposita.

Si denique *Reipub.* favendum, quia nimirum Res publica aut publica res est, commune bonum concernens, quis audeat Ecclesiæ negares ex cuius precibus & divinis Officiis doctrina & instructione commune fidelium bonum procuratur. Et religiones continere formam perfectissimæ Reipublicæ probat Platus *de Bono status Relig. lib. 2. c. 35.*

2 Nihil autem movere debet quod aliqui in contrarium opponunt, videlicet Privilegia esse strictè interpretanda nec ad alios casus extendenda *c. quod alicui 74. de R. I. in 6. L. quod verò 14 ff. de LL.* Nam R. id debere intelligi de Privilegio concesso per particulare rescriptum, non autem per legem communem, nam tunc sicut aliàs Lex communis extendi potest ad casus alios quàm expressos, si sit eadem ratio & utilitatis causa *L. non possunt 12. cum seq. ff. de LL.* ita etiam Privilegia per legem communem concessa: præsertim quando satis constat de mente legis, quod velit illas causas ad quas sit extensio omni favore prosequi, & jam ipsa lex tales extensiones fecerit sicut in *cap. 2. & c. auditis de in int. rest.* Jus minoris extenditur ad Ecclesiam, & *in L. ut inter C. de SS. Ecc.* Ecclesia cum civitate comparatur, imò eidem præponitur. Licet verò in omnibus præcedentibus casibus talis extensio ab ipsa lege facta non reperiatur, habebit tamen locum quod dicit I. C. *in l. nam ut ait 13. ff. de LL. quoties aliquid lege introductum est, bona occasio est cætera quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certè Iurisdictione supplere.*

PRIVILEGIUM XXXVII.

Legata Monasteriis relicta habent Privilegia, quæ generaliter in jure piis causis dantur.

1. *Referuntur aliquot Privilegia legatorum ad pias causas.*
2. *Legata pia solvenda sunt intra annum medium, & ibi pœna.*
3. *Arbitrio Episcopi potest restringi terminus.*
4. *Quis sit executor legatorum piorum?*
5. *Piæ voluntates defunctorum an possint commutari.*
6. *Excessivus Missarum numerus per defunctos impositus potest restringi.*

1 HÆc Privilegia videri poterunt apud Tiraq. *piæ causæ* ex quibus aliqua notabiliora referemus. Ita *Priv. 33. & 34.* docet, quòd etiam hereditate non adita peti possint legata ad pias causas actione personali & hypotecharia. Item *Priv. 35.* quòd ex duobus Testamentis in dubio id præsumatur posterius, in quo legatum est ad pias causas. Item *Priv. 41.* quod alienatio rei legatæ ad pias causas non inducat revocationem. Item *Priv. 66.* quòd legatum rei alienæ etiam ignoranter à Testatore factum piis causis valeat, sicut valeret relictum personæ conjunctæ *L. cum alienam C. de Legat.* est enim Deus Pater noster & Ecclesia Mater nostra *c. qui abstulerit 6. 12. q. 2. c. si quis irascitur 13. q. 2.*

Præterea quamvis legata prosana ante annum heres exsolvere non teneatur, ad legata tamen pia præstanda (nisi opus aliquod faciendum v. g. ædificium, legatum sit, pro quo inchoando annus datur *c. 3. de Testam.* intra medium annum obligatur. *Nov. 131.* quòd si heres solutionem *legatorum piorum* ultra terminum Juris eo usque distulerit, donec in judicium vocetur, duplum solvere tenebitur. *§. vi autem, Inst. de Act.* 2

Poterit quoque Episcopus ex rationabili causa terminum anni medii restringere, & executores citius ad implendam voluntatem defuncti compellere, nam in legatorum præstatione illud est observandum, quod Testator verisimiliter voluit *L. cum res 47. in pr. ff. de Leg. 1.* planè autem verisimile est, hanc fuisse mentem Testatoris & desiderium, ut legata præsertim ad pias causas, quæ pro anima sua reliquit, quàm citissimè exsolverentur, facit tex. in *d. L. 47.* ubi dicitur, quod si heres copiam rei legatæ habeat, non debeat in illius præstatione moram facere Barb. *de Off. Ep. p. alleg. 82. num. 24.* 3

Executio legatorum & relictorum *ad pias causas* inprimis pertinet ad heredem Testatoris vel ad eum, cui Testator talem executionem commisit; quòd si Testator nullum heredem vel executorem nominarit, sed generaliter sua bona jusserit dari pauperibus vel Ecclesiæ & si executores deputari sint negligentes, & saltem bis moniti ab Episcopo executionem prætermiserint, tunc executor talis Testamenti est Episcopus, ita enim in Trid. *sess. 22. c. 8.* Episcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in c. 3. c. si heredes c. tua nobis 27. de Testam.* 4

Postremo notandum est, quòd ea quæ largitione fidelium ad certum usum pium destinata sunt, ad illum & non alium (salva Sedis Apostolicæ authoritate) debeant converti ut dicitur *in Clem. 2. de Relig. Domin.* adeoque de Jure communi tantùm S. Pontifici, & non nisi ex rationabili causa concessum est, pias defunctorum voluntates commutare. Attamen hodie ex Concil. Trid. *s. 22. c. 6.* etiam Episcopi, tanquam *Sed. Apost. Delegati*; tales commutationes ex justa & rationabili causa facere possunt quas justas commutationis causas enumerat Barb. *de Offic. Ep. alleg. 83. d. n. 7.* 5

Sed nec istud est prætereundum, quòd si tantus sit Missarum numerus ex relictis Defunctorum alicui Ecclesiæ impositus, ut illis nequeat satisfieri, vel propter tenuitatem fundationis, non facilè inveniretur, qui velit se tali oneri legendi Missas subjicere, possit etiam Episcopus in Synodo Diœcesana, item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis suis generalibus tales Missas ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro sua anima aliquid Ecclesiæ legarunt. Trid. *s. 25. de Reform. c. 4.* 6

PRIVILEGIUM XXXVIII.

Mandatum factum in favorem Monasterii non expirat re integra morte mandantis.

1. *Mandatum expirat regulariter morte mandantis re integra.*
2. *Fallit in causis favorabilibus.*

MAndatum morte mandantis expirare *re integra*, id est, si negotium nec dum tractari cœptum, 1

noti

noti Juris est *L. inter causas*, *L. si praecedente ff. mand. L. nulla dubitatio*, *& L. mandatum C. eod.* sed si aliquis v. g. mandaverit Procuratori suo, ut Monasterio (idem est de aliis piis causis) 100. solveret, mandans verò ante
2 solutionem mortuus sit, Procurator post mortem eius nihilominus solvere tenebitur, argumento ducto ab aliis favorabilibus causis in quibus mandatum morte mandantis non finitur: veluti si quis jusserit puellæ dotem dare *L. si ego ff. de I. dot.* aut servo libertatem *L. si pater ff. de manumiss. Vind.* ita Præter Bald. *in auth. si qua mulier. col. ult. v. 4. not.* & Tiraq. *d. L. Priv.* 132. docet Cov. *var. resol. lib. 3. c. 14.*

PRIVILEGIUM XXXIX.

Pactum super viventis hereditate valet in favorem Monasterii.

1. *Quibus modis deferatur hereditas.*
2. *Pactis non acquiritur hereditas.*
3. *Fallit in milite & pia causa.*

1 Cùm duo tantùm sint modi quibus hereditas ad aliquem devolvitur, scilicet ex *lege*, i sive *ab intestato* & ex *voluntate defuncti* scilicet ex *testamento*, neque viventis sit hereditas, ideò pactis hereditas, dari non potest, præterquam quòd hujusmodi pacta
2 plena sint tristis exitus, periculum *captandæ mortis* involvant *L. ult. C. de Pact.* atque eiusmodi pacta alia sunt *affirmativa*, de succedendo, alia *negativa*, seu quibus futuræ hereditati renuntiatur, utraque reprobata, nisi is, de cujus hereditate agitur consenserit, & in ea voluntate usque ad extremum vitæ spiritum perseveraverit *d. L. ult. L. 3. C. de Collat.*
3 Nihilominus tamen quia inter milites tale pactum super futura hereditate sustinetur *L. licet C. de Pact.* ideo idem favore piæ causæ merito dicendum videtur cum illis, quos allegat Tyraq. *priv.* 105. tùm quòd Privilegia militum extendantur ad Ecclesiam, ut superius priv. 35. dictum, tùm quòd minus periculum *captandæ mortis* sit respectu Ecclesiæ, quàm militum? tùm denique quòd de voluntate eius, de cujus hereditate pactum initur, semper magis præsumi possit, si ad pias causas ordinetur, quàm si ad profanas. Sed hæc videntur locum habere quatenus pactum super futura hereditate concernit favorem Religionis, non verò quatenus eius damnum, ut si hereditati Monasterio competituræ renuncietur, nisi & hic consuetudo loci aliud habeat.

PRIVILEGIUM XL.

Pro favore Monasterii tenetur Reus edere sua Instrumenta Actori.

1. *Arma non sunt sumenda ex domo adversarii.*
2. *Fallit in Fisco & piis causis.*
3. *Additur limitatio.*
4. *Quando de jure communi Reus teneatur edere sua instrumenta.*

1 QUamvis regulariter actor propiis documentis instructus ad judicium venire debeat, nec ex domo adversarii arma ad ipsum conficiendum desumere, *cap. 1. de Prob. L. qui accusare 5. C. de Edendo*: communiter tamen exceptionem statuunt in piis & favorabilibus causis Ioan. And. *in annot. ad Spec. in tit. de edit. instrum. §. videndum &* Panor. *in d. c. 1. n. 19.* Tyr. *priv.* 155. argumentum sumitur à fisco qui in causis Civilibus (non criminalibus) etiam statim à principio rationes & instrumenta rei petere potest ad suam intentionem fundandam *L. 3. ff. de Edendo. L. 2. §. 1. & 2. ff. de I. fisc.* Et si *in L. 1. C. de Edendo*, generaliter ad officium Judicis pertinere dicitur, ut reus ex causa sua instrumenta edat, planè sufficiens causa ad movendum Judicem erit favor Ecclesiæ, & ne quis eam cum detrimento animæ suæ damnificet. Hoc tamen videtur mihi ex 3
æquitate naturali addendum, causas pias debere saltem aliquas conjecturas pro se allegare posse, ne earum administratores & procuratores aliis facilè lites sine sufficiente fundamento movere audeant, quod satis insinuat Ioan. And. *c. l. In exemplo ibi proposito.*

Cæterum ex Jure communi Ecclesia sicut quilibet 4
alius privatus potest petere instrumentorum editionem 1. Si instrumenta fuerint *communia*, quæ scilicet vel ratione materiæ quam continent, vel ratione proprietatis, vel quia communi sumptu & sollicitudine confecta inter partes litigantes commuuia sunt, ita testamentum defuncti ab omnibus in ea nominatis & interesse habentibus commune est: ita instrumenta qualibet defuncti inter Coheredes communia sunt; item instrumenta inter ipsos contrahentes super contractibus confecta sicut & acta Judicialia inter partes litigantes communia censentur. 2. Si instrumenta Originalia communia sint deperdita & exempla seu copiæ extent penes Reum, licet illa sint ipsius rei propria quia propriis pecuniis redemit & exemplari fecit, nihilominus defectus probationis & originalium Communio Justa causa censebitur, ut Judex ex officio tales copias edi iubeat. Innoc. & Panorm. *in c. 1. de Prob. argumento d. L. 1. C. de Eden.* 3. Si actor ex aliis probationibus intentionem suam principalem fundaverit, & tantùm circa quæstionem incidentem, vel ad probandam replicationem aut quantitatem debiti petat instrumenta Rei v. g. Calendarium aut librum rationum &c. Judex Reum cogat ad edendum *L. Titius heres* 48. *& L. Creditor* 52. *in prin. ff. de Act. emp.* Barth. & Bald. *in L. 1. §. editiones. ff. de Edendo.*

PRIVILEGIUM XLI.

Judex circa causas Monasteriorum debet officium suum impertiri etiam non imploratus.

VUlgaris quidem est regula, quòd Judex officium suum non nisi imploratus & requisitus alicui exhibere teneatur *L. 4. §. hoc autem iudicium ff. de Dam. infecto.* Sed communis est DD. sententia, bono & Religioso Judici incumbere ut Ecclesiarum & piarum causarum indemnitati etiam proprio motu consulat, eisdemque succurrat, ut pluribus authoritatibus probat Tyraq. *privil.* 152.

PRI-

PRIVILEGIUM XLII.

In dubio pro Monasterio est judicandum.

PRobari potest hoc assertum *ex c. fin. de Sent. & re iud.* ubi deciditur, quòd duobus Judicibus diversas sententias proferentibus prævaleat illa, quæ est pro causa favorabili. *Et summa est ratio* inquit I. C. *in L. sunt personæ ff. de Relig. & sumpt. fun. quæ pro Religione facit*, ita omnes ubique scribere testatur Tyraq. *priv.* 149.

PRIVILEGIUM XLIII.

Monasterium non obligatur ex mutuo nisi probetur versum in ejus utilitatem.

1. *A civitate ducitur argumentum ad Ecclesiam.*
2. *Quid juris si mutuum à Prælato cum consensu capituli acceptum? remissivè.*

1 CIvitas (inquit Ulp. in *L. 27. ff. si certum pet.*) *mutui datione obligari potest, si ad utilitatem eius pecuniæ versæ sint, alioquin ipsi soli, qui contraxerunt non Civitas tenebitur.* Idem jus civitatis ad Ecclesias transferunt DD. & satis colligitur ex Auth. *hoc jus porrectum in fin. C. de SS. Ecc. c. pen. X. de fideiuss. c. 1.* ibi *pro necessitate Ecclesiæ contracta de solution.* Sed an hæc probatio versionis in utilitatem Ecclesiæ si Prælatus vel administrator unà
2 cum consensu Conventus seu Capituli mutuas pecunias acceperit controversia est? De qua videatur Fach. *2. Controv. c. 77.*

PRIVILEGIUM XLIV.

Monasterium potest exceptionem non numeratæ pecuniæ etiam ultra biennium opponere.

1. *Quid sit exceptio non numeratæ pecuniæ,*
2. *Hoc privilegium consequitur ex priore.*

1 SI debitor in chyrographo fateatur se accepisse pecuniam mutuam, & ex postfacto conventus super mutuo neget sibi pecuniam aliquando ab Actore seu Creditore numeratam esse, idque intra biennium fecerit, audietur eatenus, ut in Actorem transferat onus probandi, pecuniam numeratam fuisse, post biennium verò elapsum de foro Civili absoluta solvendi obligatio constituitur. Præsumitur enim *præ-*
2 *sumptione juris & de jure* (contra quam non admittitur probatio in contrarium) Chyrographum tanto tempore relictutus non fuisse apud Creditorem nisi pecuniam accepisset, *t. t. Instit. de Litt. obl.* attamen exceptio in Monasterio ex priori privilegio consequitur: si enim Creditor non potest cum effectu agere ad suum debitum consequendum, nisi probet in utilitatem Ecclesiæ conversum, profectò non Monasterio sed ipsi pecuniæ numeratio probanda incumbet tradit etiam Tyraq. *priv.* 154. Cum Baldo *in auth. hoc ius porrectum C. de SS. Eccl.*

PRIVILEGIUM XLV.

Beneficia regularia, tantùm regularibus conferenda sunt, & in dubio beneficium fundatum in Monasterio præsumitur regulare.

1. *Quænam dicatur beneficia sæcularia.*
2. *Quando beneficium regulare possit commutari in sæculare.*
3. *Quænam regularia.*
4. *In Monasterio fundatum beneficium præsumitur regulare.*
5. *Mala consequentia S. Petrus fuit sæcularis, ergo omnia beneficia præsumuntur talia.*
6. *Consensus Abbatis & Conventus requiritur ut in Monasterio fundetur beneficium sæculare, eritque tunc Monasterium Compatronus.*
7. *Beneficiorum sæcularium incapaces sunt Religiosi.*
8. *Possunt autem eligi in Episcopos.*
9. *Item promoveri ad dignitates Ecclesiarum collegiatarum.*
10. *Item ad Parochias sæculares.*
11. *Consilium à quodam traditum circa promotionem Religiosorum ad Parochias.*

COmmunis beneficiorum divisio, est, quòd alia sint *sæcularia*, alia *regularia*; *sæcularia* dicuntur 1
illa, quæ vel ab initio pro Clericis sæcularibus fundata sunt, vel in quibus ex succedente præscriptione 40. 2
annorum, vel legitima fundationis ex authoritate sedis Apostolicæ, commutatione (quæ commutatio tunc demum de jure rectè fieri censetur, si beneficia regularium nec per Religiosos ejusdem, nec alterius Ordinis provideri possint Tex. & Gloss. *in c. inter quatuor 5 de Relig. dom c. possessiones. 10. de Rebus Eccles. non alienandis cap. relatum 7. ne Clerici vel Monach*) Clericis sæcularibus jus quæsitum est. *Regularia* verò be- 3
neficia sunt, quæ similiter vel ex prima fundatione, vel succedente præscriptione, fundationis commutatione, aut unione seu incoporatione (de qua seq. priv. dicemus) regularibus conferuntur, sicut tradunt Interpp. in *cap. cùm de Beneficio. 5. de Præb. in 6.* Garc. *de Benef. p. 7. c. 10.* Porrò quamvis non omnes Capella- 4
niæ, seu beneficia in Ecclesiis Monasteriorum fundata hoc ipso beneficia regularia sint, aut per regulares administranda, cùm ex voluntate fundatorum dependeat, an pro sæcularibus, vel Regularibus beneficium fundare velint: Interim quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monasterio fundatum semper præsumetur regulare Abb. *cons. 50. 2. part. vers. 4. cap.* Rebuf. *in prax. benefic. tit. quotuplex sit beneficium n. 6.* Mascardus *de Probat. Concl. 172. n. 17.* quia non est verisimile quòd erigens beneficium cum onere legendi missas in Ecclesiis Regularium voluerit ab eo ipsos Regulares excludere, cùm potiùs contra videamus, ab hominibus Religiosorum preces multùm desiderari. Quòd verò aliqui docent, 5
omnia beneficia in dubio præsumi sæcularia, eò quòd S. Petrus

S. Petrus fuerit sæcularis, ineptam rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum desumenda sit, neque S. Petrus fundaverit omnia beneficia, imo tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum divisio, quam primum Dionysius Papa introduxit *c. un. 13. q. 1. c. pastoralis. De his quæ fiunt à Præl.* Et Dionysium, qui unus tantùm inter Pontifices hujus nominis numeratur, fuisse Græcum Monachum refert Bullarium pag. 8. accedit quod S. Chrysostom. *in lib. 3. contra Monast. vitæ vitup.* dicit, Ecclesiam DEI fuisse initio veluti Monachalem Religionem, & Apostolos duxisse vitam religiosam nihil habuisse proprium, & vixisse in communi unanimiter in oratione *Act. 4. cap.* imo emisisse Vota Religionis ex Suarezio, & aliis probat Tambur. *de iure Abb. tom. 1. disp. 2. quæst. 3. & 4.*

6 Præterea ut in Monasteriis & Ecclesiis Regularibus fundetur capella seu capellania, ad quam debeat præsentari Clericus sæcularis non sufficit sola authoritas Episcopi, sed etiam consensus Abbatis & Conventus requiritur: neque alicui invitis Monachis potest acquiri jus Patronatus, seu *præsentandi* Clericos sæculares in eorum Ecclesia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. sub n. 37. in fin.* quia Episcopus non potest nova gravamina, vel onera Religiosis imponere; maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, si Clerici sæculares contra eorum voluntatem, in Monasterio jus aliquod prætendere possent, *c. luminoso 18. q. 2.* Deinde etiam istud notabile est, quod erigens altare & beneficium in Monasterio non solus sit futurus patronus sed etiam ipsum Monasterium debeat habere pro Compatrono, tanquam quod fundum concesserit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. nu. 11.* Etenim *fundatio* seu *fundi datio* æquè est causa juris Patronatus, quàm *dotatio* (sive redituum assignatio) vel *constructio* sive ædificatio, & si alius *fundaverit*, *alius dotaverit*, *alius ædificaverit*, tres erunt ejusdem beneficii patroni, & nisi aliter inter se conveniant ut v. g. alterinis vicibus præsentent, omnes ad præsentandum admittentur, & si diversos præsentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit, vel si paria sint, quem Episcopus elegerit. Panor. *in cap. 1. de iure Patron. n. 6.* Barb. *in Collect.* DD. ad Conc. Trid. *s. 14. de Ref. c. 12. n. 16.* Utrùm autem è converso Regulares possint promoveri ad beneficia sæcularia? hic quoque breviter investigandum est.

7 Imprimis conveniunt DD. quòd beneficiorum sæcularium simplicium, ut Cannonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis incapaces sint Religiosi juxta regulam communiter receptam, quòd sæcularia beneficia sæcularibus, regularia regularibus conferenda sint, nisi consuetudine vel præscriptione aliud introductum sit & notant Barb. & DD. in *c. super eo. de regul.*

8 Deinde certum est, quòd Religiosus possit eligi in Episcopum, quamvis Ecclesia sit sæcularis ut expresse habetur *in Clem. 1. de Elect. in c. nullus Religiosus. 28. & c. si Abbatem 36. eod. tit. in 6.* idque nonnulli extendunt, ut Religiosus etiam possit eligi in Prælatum
9 seu Præpositum, aut Decanum Ecclesiæ Collegiatæ sæcularis. Abb. *in c. quod Dei timorem de statu Monach. n. 5. & ibidem* Zabarella *n. 5. q. 7.* de Graffis *in aur. decis. p. 2. lib. 3. c. 2. n. 7.* Azor. *inst. mor. p. 1 lib. 12. ca. 19. qu. 13.* Lessius *de I. & I. lib. 2. c. 14. dub. 12. num. 99.* Sylv. *v. Religio 7. q. 4. & 6.*

10 De beneficiis autem *curatis* inferioribus scilicet Parochialibus sæcularibus magna est dissensio eamque controversiam jam olim prolixè tractavit Gratianus in *c. 16. q. 1.* ubi imprimis multas authoritates pro sententia negativa adducit, quas deinde *incipien. à d. c. Doctos 21.* per contrarias revellit, inter quas insigne est illud decretum Bonifacii Papæ relatum in *c. sunt nonnulli 25 ead. causa 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audacissimè quidem zelo magis amaritudinis quàm dilectionis inflammati asserentes Monachos quia mundo mortui sunt & Deo vivunt sacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem: sed omnino labuntur. Neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor: sed eos sæcularium negotiorum edixit expertos fore tantummodo, quod quidem Apostolicis documentis, & omnium SS. Patrum institutis non solùm Monachis, sed etiam Canonicis maximopere imperatur. Nos verò tantorum Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum est refragari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi solvendique officium Deo operante dignè administrari: si eos dignè contigerit hoc ministerio sublimari.* Unde communis est DD. sententia paucis dissentientibus Religiosos de jure capaces esse beneficiorum sæcularium Curatorum, & ita ob favorem *curæ* & utilitatem spiritualem animarum, esse exceptionem ab illa regula, quòd sæcularia beneficia tantùm sæcularibus conferenda sint, per tex. Gloss. & Pan. *in c. quod Dei timorem 5. de statu Monach.* Less & Azor. *dd. LL.* Navar. *de statu Monach. cons. 11. & 12.* & plures alii quos refert Tamburin. *de jure Abb. tom. 3. disp. 9. q. 8. nu. 4.* Garc. *de benef. p. 7. c. 10. nu. 17.* & arguitur ex Conc. Trid. *s. 14. de Refor. c. 11.* ubi specialiter de Religiosis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monasterio manere debeant, & omnium beneficiorum sæcularium *etiam Curatorum* incapaces sint. Unde cùm exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, rectè infertur alios Religiosos non translato beneficiorum *sæcularium curatorum* capaces esse. Non obstat *c. 2. de statu Mon.* quia ibi Concil. Later. tantùm prohibet ne singuli Monachi, id est, sine socio in Parochiis habitent. Nec etiam *c. 1. de capell. Mon.* quia ad evitandam juris correctionem explicari potest, vel de antiquo statu Monachorum, quando plerique erant Laici conversi, & pauci Sacerdotes, neque studiis eruditi *c. ex multa, de Voto*, & in perpetua clausura vivebant sicut Chartusiani: vel quòd sine consensu Episcopi populus per Monachum regi non debeat. Gloss. *in eod. c. 1.* Ratio autem est, quia utique non est inconveniens, ut quod Religiosi per exercitia spiritualia, & studia litteraria in Monasterio didicerunt, de eodem etiam alios instruant, juxta illud *Matth. 5. qui fecerit, & docuerit hic magnus vocabitur in regno Cælorum*, & si teste Hieronymo in c. *sic vive 26. & c. seq. 16. q. 1. multo tempore discendum est, quod postmodum doceatur, nec prius Magister esse debeat quàm Discipulus*, eamque ob causam lata est sanctio Conc. Trid. *s. 23. de Ref. c. 11. & seqq.* de *interstitiis temporum* (neque enim intra quadrantem anni tam facile relinquuntur mores sæculi & vitia) bonis moribus & probitate ordinandi observandis, sanè non parùm expectandum est à Religioso, circa doctrinam Christianam consolationem & instructionem fidelium præsertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitiis sæculi purgatus, nonnunquam à puero inter mera pietatis exercitia, ac sanctas meditationes enutritus est. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus qui dicunt, per quandam novam constitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum esse, ut Religiosi absque dispensatione sed. Apost. non possint ad curata beneficia sæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* sed idem Tamburin. in *d. q. 8. n. 11. & seq.* dictam constitutionem Gregor. XIII. nunquam fuisse usu receptam testatur, dum post eam contrarium practicatum & per Rotam decisum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

Verùm generaliter circa promotionem Religioso- 11
rum ad Parochias, quidam vir prudens consuluit duo esse animadvertenda 1. ne ad Parochias exponantur illi, qui in disciplinatis moribus sunt, & in Monasterio

rio contineri nequeunt ; *qui enim domui suæ præesse nescit quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit 1. ad Tim 3.* per tales enim, ajebat ille, qui jam habita occasione *qua data & porta ruunt*, scandalizantur Parochiani, Prælatorum conscientiæ onerantur, Monasteriorum & Religionis fama gravatur. 2. ut ii qui in Parochiis collocantur si fieri possit cum socio sui ordinis sint *c.2.& 5. de statu Monach.* & non in perpetuum ibidem relinquantur, sed ne nimis secularibus curis, & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione spiritus ad Monasterium revocentur, alio interim substituto. Hinc quorundam Episcopatum stilus ut Religiosi præsentati ad Parochias non investiantur absolutè sicut Clerici seculares, sed addatur clausula: *salva ius Præsulis revocatione*, quod Consilium an expediat vel qualiter in usum deducendum sit, Prælatorum judicio relinquo.

Dices, ergo tali casu alterabitur qualitas beneficii, & Rector non erit perpetuus, sed potius temporalis vicarius ad nutum amovibilis? ℟. inprimis consuetudinem alicujus diæcesis multa posse mutare circa ordinarias regulas beneficiorum, quæ nec ex jure naturali, nec divino sunt, si ita videatur exigere salus animarum. Deinde non obstante illa clausula vel potestate Abbatis revocandi Religiosum ex Parochia, adhuc Religiosus censebitur Parochus & quidem perpetuus, sicut enim non minus Clericus secularis est Parochus perpetuus, quamvis ex postfacto Parochiam resignare, vel ea ob certas causas privari valeat, ita planè Religiosus erit Parochus perpetuus licet possit ex causa revocari, vel certè ipse, aut Prælatus eius loco (utpote in quem tota Religiosi voluntas collata censetur) Parochiam resignet.

PRIVILEGIUM XLVI.

In Parochiis Monasterio pleno Iure incorporatis potest exponi Vicarius ad nutum Prælati amovibilis.

Multæ quidem Parochiæ diversis Monasteriis *unitæ*, & *incorporatæ* sunt ; non tamen omnes eodem modo, & jure, nam quædam sunt unitæ quoad *temporalia* tantùm, quædam verò pleno jure.

De Unione quoad temporalia.

1. *Quando dicatur unio quoad temporalia.*
2. *Præsentatio de jure debet fieri à Prælato cum consensu capituli.*
3. *Patronus Ecclesiasticus tantùm præsentat unum, Laicus potest plures.*
4. *Qualiter fiat concursus in Ecclesia patronata.*
5. *Patronus Ecclesiasticus habet sex menses ad præsentandum, Laicus quatuor.*
6. *Patronis litigantibus currit tempus.*
7. *Lite pendente super petitorio præsentat possessor.*
8. *Laicus potest donare jus patronatus Monasterio.*
9. *Quibus aliis modis Monasterium acquirat jus patronatus.*
10. *Ius patronatus à Laicis perveniens ad Monasterium fit Ecclesiasticum.*
11. *Quid, si ex pluribus Patronis Laicis unus tantùm jus suum donaverit Ecclesiæ.*

HÆc unio tunc censetur facta, quando decimæ vel alii reditus Parochiæ sunt assignati Monaste- 1
rio sed jus instituendi Rectorem beneficii pertinet ad Episcopum, solo jure præsentandi ipsi Monasterio relicto, & de hac *incorporatione* loquitur *c. sane 16. qu. 2.* ubi dicitur, quòd tales Parochiæ cum consensu Abbatis Sacerdotibus Episcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus, subjectionem debitam exhibeant.

Quod si pars tantùm decimarum fuerit ex certa Parochia Monasterio data sine jure instituendi vel etiam præsentandi, tunc potius *dismembratio beneficii*, quàm *unio* censebitur, neque Prælato circa parochialia aliquid juris competet. Garc. *de benef p. 12. cap. 2. num. 4.*

Porrò circa *ius præsentandi* seu *patronatus* Mona-
sterii competens aliqua breviter notanda sunt. I. Si 2
jus præsentandi competat Monasterio vel Collegio, tunc Prælatus sine consensu maioris partis capituli aliquem præsentare non potest, nisi antiqua consuetudine vel præscriptione aut privilegio aliud obtentum sit *c. ea noscitur 6. De his, quæ fiunt à Præl.*

II. Prælatus sive Patronus *Ecclesiasticus* unum tan-
tùm præsentare potest, qui si fuerit idoneus non atten- 3
ta alia præsentatione instituendus erit, *tex. & DD. in cap. cum autem 24. de Iur. patronatus*, imo nec eo casu quando patronus *Ecclesiasticus* indignum & inhabilem præsentavit ad beneficium, alium præsentare permittitur, sed potius libera beneficij collatio pro ea vice Episcopo relinquetur *c. inter dilectos 11. de Excess. Prælat.* quamvis hæc aliter se habeant in Patrono *Laico*, qui non tantùm unum Clericum, sed plures simul aut successivè ad idem beneficium præsentare potest, non quidem *privativè* scilicet revocando illum quem primò præsentavit sed *accumulativè*, ut Episcopo relinquatur electio quemnam instituere velit, *d. c. 5. & c. pastoralis 29. de Iure patron.* sicut sæpe jus patronatus *Laicorum* in jure magis privilegiatum est, quàm *Ecclesiasticorum*, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum suarum, & ad eas faciendas tantò magis invitentur.

III. Ubi servatur constitutio Conc. Trid. *sess. 24.* 4
de Reform. c. 18. ut Parochiæ non arbitrio Episcopi, sed *per concursum* conferantur, tunc hic concursus etiam locum habebit, si Patronus sit Ecclesiasticus (non autem si Laicus) fietque citatio per edictum, ac concursus & examen omnium ad Parochiam vacantem aspirantium, atque examine peracto, si plures digni reperti sint Patronus Ecclesiasticus habebit electionem, & quem ex pluribus dignis elegerit, vel eum, qui solus dignus repertus fuerit Episcopo præsentabit, ut *d. c. 18.* Trid. habetur. Hic tamen *concursus* non obtineret in Parochiis Monasterio *pleno iure* incorporatis, ut inferius dicemus.

IV. Licet Patronus Laicus tantùm habeat *quatuor* 5
menses ad præsentandum, Patrono tamen Ecclesiastico *sex* indulgentur, quo tempore elapso si præsentatus aliquis non fuerit, libera collatio ad Episcopum vel eum qui jus instituendi habet devolvetur, *c. un. §. fin. de Iure Patron. in 6.* ex ea fortassis differentiæ ratione, quòd cùm Patronus Ecclesiasticus in eo gravetur, quòd unum tantùm præsentare possit ad beneficium, in eo saltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili. Sed hoc tempus non currit Patrono ignoranti vel alias legitimè impedito, imo in dubio potius ignorantia quàm scientia præsumitur, nisi concurrentes circumstantiæ, ut vicinitas loci, Patroni præsentia, &c. aliud suadeat. Quibusdam locis receptum est, ut tempus vacantiæ Patrono notificetur, & is ad præsentandum moneatur.

Si de

6 Si de ipso jure patronatus litigium sit inter duos currit interim tempus salvo tamen jure ipsius, qui evicerit, ut proxima vice liberè præsentare possit. Quòd
7 si unus ex litigantibus in possessione fuerit, & alter de proprietate contendat, præsentabit possessor etiam pendente lite, nec removebitur præsentatus, & institutus, esto de proprietate contendens evicerit, tum quia pendente lite non debet aliquis privari commodo suæ possessionis, *c. 2. ut lite pend.* tum quia in præsentando solùm attenditur possessio *c. cùm Ecclesia de Caus. poss. & propr. & cap. ex litteris & ibi Glos. fin. de Iur. patron.*

8 V. Licet Laicus alteri Laico (nisi suo compatrono) aut Ecclesia alteri Ecclesiæ vel Laico sine authoritate Episcopi & solennitatibus ad alienationem requisitis jus patronatus donare non possit. Barb. *I. E. V. l. 3. c. 12. n. 246.* Patronus tamen Laicus liberè jus suum Ecclesiæ vel Monasterio cuicunque donare potest etiam irrequisito consensu Episcopi per tex. expressum *in cap. un. de Iur. Patron. in 6.* per quem videtur corrigi textus *in c. nullus 17. X. de iur. patron.* quòd verò ulterius in *d. c. un.* additur, per talem donationem juri Episcopi, qui eidem assensum non præbuit, non derogari, intelligendum est juxta *c. pastoralis. 7. de donat.* ubi deciditur, quòd si Episcopus cum consensu Patroni viris religiosis aliquam Ecclesiam simpliciter concedat, per talem concessionem non tantùm jus patronatus, sed etiam quidquid fortassis priùs Episcopus de fructibus illius Ecclesiæ percipere potuit, transferatur, quod non fiet eo casu ubi Episcopus in donatione à Laico factâ assensum non præbuit.

9 Præterea etiam aliis modis jus patronatus potest acquiri Monasterio, ut si Ecclesiam fundaverit, dotaverit aut construxerit, si bona, quibus jus patronatus annexum est, per successionem hereditariam ex testamento vel ingressum in religionem Patroni Laici, vel venditionem in Monasterium transferantur nam jus patronatus transire cum universitate bonorum, quibus tanquam reale annexum est, & cuicunque possessori competit, traditur *in c. ex litteris, & cap. cum sæculum, de iur. patronatus*, si verò jus patronatus familiare sit & jure sanguinis competat, tunc Patrono Religionem ingrediente jus patronatus tantùm ad vitam eius penes Monasterium manebit. Tamb. *de iur. Abb. tom. 3. disp. 9. q. 23.* Illud tamen advertendum, quòd si jus patronatus sine incorporatione Parochiæ Monasterio competat tunc nihil juris habeat Monasterium reditus parochiales in suos usus convertendi. Trid. *s. 22. de Ref. c. 11.* nisi Abbas regularem sui Monasterii præsentarit ad Parochiam isque ab Episcopo institutus fuerit, qui ea, quæ ultra suam congruam sustentationem supersunt, Monasterio acquirit juxta dicta superius priv. 11.

10 VI. Si jus patronatus à Laico pervenerit ad Ecclesiam vel Monasterium efficietur prorsus Ecclesiasticum
11 & tempus præsentandi 6. mensium erit *d. c. un.* Quid autem si ex pluribus Patronis unus tantùm suum ius donaverit Ecclesiæ, & ita ius patronatus incipiat esse *mixtum*, scilicet partim Ecclesiasticum partim Laicale? R. Tali casu etiam Laicis Patronis competiturum tempus 6. mensium, eo quòd in una eademque re, quæ commodè dividi non potest, servanda sit paritas, & magis dignum trahat ad se minus dignum. In odiosis autem Patronus Ecclesiasticus non trahit ad se Laicum, qui non debet suo iure sine culpa privari. Unde si eiusdem Ecclesiæ duo sint Patroni, unus Ecclesiasticus & alter Laicus, iique diversos præsentarint, licebit Patrono sæculari variare & *per accumulationem* alium præsentare. Notanter dico si diversos præsentarint, nam si ab initio unum eundemque præsentassent, hic præsentatus necessariò instituendus esset, quia cùm jam simul obtinuisset amborum Patronorum, & sic majora vota plus juris haberet ad beneficium quàm ille, qui ab uno tantùm Patrono præsentatur, sicut generaliter quando plures Patroni præsentant, ille præfertur, qui plurium Patronorum calculum obtinet. Vid. Pan. *in c. cum autem 24. num. 4. & in c. cum propter 27. in fin. de iur. Patron.*

De Vnione pleno jure.

1. *Quæ sit unio pleno jure.*
2. *In Parochiis pleno jure unitis non datur concursus aut vacantia.*
3. *In iis exponitur vicarius amovibilis.*
4. *Declaratio Concil. Trid. s. 7. c. 7.*
5. *Varia jura Abbati circa Parochias has adscribunt DD.*
6. *Alii distinguunt inter unionem pleno, & plenissimo iure.*
7. *Consuetudo interpretatur & abrogat legem.*
8. *Quid censendum, si novæ bullæ in præiudicium Monasteriorum impetrentur.*
9. *Notabilis decisio Panorm. circa præscriptionem iurium Episcopalium.*
10. *Interpretatio c. cùm non liceat, & c. cum ex officii. De præscript.*
11. *Quodnam sit tempus immemoriale? remissivè.*
12. *Iura Episcopalia possunt etiam præscribi 40. annis & ab Abbatibus non exemptis.*

Pleno jure dicuntur unitæ seu incorporatæ, Parochiæ quando præter jus percipiendi temporales reditus etiam administratio spiritualium scilicet curæ animarum in Monasterium translatum est, atque in tali Parochia Rector principalis censetur esse Abbas Monasterii, isque potestatem habet Vicarium aliquem curam exercentem exponendi *c. 1. 16. qu. 2.* Neque pro collatione talis Parochiæ Episcopus *concursum* publicare potest, nec Abbas tenetur. Pius *V. in Bull. ad exequendum.* Barb. *in collectaneis DD. ad Concil. Trid. sess. 24. de Ref. c. 18. n. 16.* Neque in ea locum habet terminus Lateranensis Concilii, & ideo eius collatio propter vacantiam ultra 6. menses ad Episcopum non devolvitur, cùm nunquam vacare censeatur ex quo principalis cura penes Abbatem residet. *Clem. un. de excess. Prælat.* Joan. Honor. *tit. de Præb. n. 60.* Barb. *de Offic. Ep. p. 3. allegat. 58. n. 16.* Chokier. *de iurisd. ord. in exemp. p. 1. quæst. 17. num. 9.* 1
2

Porro in Parochiis *pleno iure* incorporatis potest Abbas exponere Vicarium tam regulare quàm sæcularem (nisi in litteris unionis expressè insertum sit, ut *per sæcularem* deserviatur) etiam absque investitura, & ita temporalem ad nutum seu voluntatem Prælati amovibilem, & tunc in his Parochiis non erit propria institutio, sed potius provisoria administratio, cùm titulus beneficii sit penes Monasterium, sicut hanc esse communem sententiam refert Barb. *de Offic. Episc. d. p. 3. alleg. 72. num. 109. cùm pluribus ibidem citatis* quibus adde Tamb. *de I. Abb. tom. 3. d. 9. q. 8. nu. 2.* Lest. *de I. & I. lib. 2. c. 41. dub. 12. n. 98.* Licet verò in Conc. Trid. *s. 7. de Ref. c. 7.* data sit potestas Episcopis ut in Parochiis, Monasteriis aut Collegiis, quibuscunque incorporatis Vicarium perpetuum ponere possint etiamsi prius semper Vicarius temporalis positus fuerit, declaravit tamen Pius V. in sua Bull. *ad exequendum* 475. §. 5. hanc Trid. constitutionem non procedere in Parochiis, in quibus semper per Vicarios *regulares* non *sæculares* deserviri consuetum fuit, quia non est credibile fuisse intentionem Concilii omnia Monasteria uno verbo privare jure suo, quod habent exponendi regulas ad Parochias, vel certè ipsos Prælatos cogere, ut aliquem regu- 3
4

regularem tanquam perpetuum Vicarium instituant, & ita eundem quasi ab obligatione vitæ Monasticæ, & obedientiæ in perpetuum absolvant. Constituit quidem Pius V. ibidem, quòd vicarius regularis debeat secum habere 4. socios sui ordinis. Sed id ipsum Greg. XIII. correxit & unum sufficere decrevit. Tamb. *d. disp. 9. q. 18. n. 2.* Deinde etiam notabile est, quòd in illis Parochiis in quibus Vicarius sæcularis exponitur Episcopus non pro suo libitu possit instituere Vicarium perpetuum, sed id debeat facere ex justa causa, qua deficiente dabitur appellatio Barb. *d. alleg. 72. num. 190.* Et præterea quia nonnulli Episcopi abutebantur potestate sibi data in Concil. *d. c. 7. s. 7.* & Vicariis perpetuis tantam portionem assignabant, ut vix aliquid Monasteriis aut Collegiis de fructibus remanserit, ideo rursus Pius V. in d. bulla. *ad exequendam*: declaravit, quòd cujuscunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro sua portione major quàm centum, nec minor 50. scutorum annuorum summa computatis omnibus etiam incertis emolumentis & aliis obventionibus communiter percipi solitis assignari, nisi jam prius ante designationem Episcopi Vicario plus fuerit dari solitum.

5 Præterea Monasteriis circa Parochias *pleno Iure* incorporatas multa alia privilegia passim adscribuunt DD. ita ut Abbati præsertim Monasterio exempto Jurisdictionem quasi Episcopalem concedant, ex qua proinde possit instituere, & destituere, & resignationem beneficii (intelligè si *Vicariatus perpetuus* sit, temporalis enim non est, propriè beneficium) recipere Chok. *de iurisd. ord in exempt. p. 4. q. 67. n. 3.* authoritatem in alienatione rerum Ecclesiasticarum interponere Glos. *in Clem. 1. in V. proprii de Reb. Eccles. non al.* beneficia *pleno Iure* sibi incorporata inter se cum expedierit unire Barb. *de Off. Ep. p. 3. alleg. 66. num. 14.* visitare, cùm inde descendat potestas puniendi, privandi & destituendi pulchrè Paris *de Resig. benef. p. 1. lib. 7. q. 15.* Chok. *d. q. 67. num. 3.* Censuras Ecclesiasticas ferre & promulgare, quia Censuratio non est ordinis sed Jurisdictionis Episcopalis Chok. *p. 4. q. 20. nu. 2.* arg. eorum quæ docet Cov. *in relect. c. alma mater de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 11. n. 1.*

6 Alii tamen distinguunt inter unionem, quæ fit *pleno Iure*, & eam quæ fit *plenissimo Iure*. Unionem *pleno Iure* appellant, quando ipsa quidem Ecclesia est subjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia, & exponendi Vicarium populus tamen subest Episcopo, quo casu ipsum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum debere adprobari ab Episcopo, eiusque jurisdictioni, & visitationi subesse aiunt iux. Trid. *s. 25. de Reg. c. 11.* juncta Bull. Greg. XV. *inscrutabili*; ita tamen ut Vicarii sive regulares sive sæculares ponantur ad arbitrium superiorum Regularium, non verò Episcopi, nisi quod ab Episcopo curam animarum accipiant.

7 *Plenissimo* autem *iure* tunc unionem censent, quando non tantùm Ecclesia, sed & populus ab Episcopo exemptus est. Barb. *in c. quoniam 21. de Priv.* Abb. *in c. 2. §. in Ecclesiis eod. tit.* Et hoc casu nihil iuris habet Episcopus in Parochia, sed Abbas iuxta superiùs dicta *nu. 5.* loco Episcopi & Ordinarii censetur. Cardin. apud Barb. *in declar. prætermissis Trid. super d. s. 25. c. 11.*

Interim in hac materia, in qua jura & DD. valde intricatè & confusè loquuntur, censeo plurimùm tribuendum esse locorum consuetudini, concordiis, & contractibus & particularibus præscriptionibus. Etenim *consuetudinem* valere etiam contra legem scriptam quamvis *Conciliarem* facilè probari potest ex iis, quæ passim de authoritate consuetudinis traduntur. Unde communis est doctrina, quòd lex non recepta non liget, & lex nunquam recepta aboleatur per lapsum 10. annorum Garc. *de Benef. p. 7. c. 1. n. 137.* recepta autem aliquando, sed postea per 40. annos (si sit lex Canonica) intermissa pariter expiret. Vid. Eras. Chokier. *de iurisd. Ord. in exemp. p. 5. q. 50.* ubi de receptione Conc. Trid. ex instituto tractat. sicut experientia constat idem Concil. Trid. in multis Diœcesibus quoad varia *reformationis* puncta usu haud recipi, prout conferenti textum Conc. & praxim locorum facile patebit.

Sed quid si novæ Bullæ & declarationes Cardina-
lium proferantur, per quas multa in præjudicium Mo- 8
nasteriorum statuantur? R. Cùm hujusmodi constitutiones nonnunquam una tantùm parte informante impetrentur ita inprimis interpretandæ sunt, ut non præjudicent Monasteriis in jure per Privilegium, contractum, incorporationem aut præscriptionem quæsito; tum quód princeps non censeatur alicui velle auferre jus suum. Mins. *Cent. 4. c. 8. n. 4. & 5.* Rayger. *in Thesauro iur. v. Princeps n. 109.* tùm etiam quód per constitutionem generalem Pontifex non intendat derogare particularium locorum & singularium personarum consuetudinibus, statutis & consequenter etiam contractibus *c. 1. de Const. in 6.* Accedit, quód justè suspendatur obligatio alicuius legis, nec illicò parendum sit, quando justa causa est contra eam supplicandi usque dum super gravaminibus S. Pontif. ritè informetur eaque vel rejiciat vel acceptet, *c. pastoralis de fide instrum.* Navar. *Cons. 20. n. 2. de rescript.* Chokier. *d. tract. p. 2. q. 44. §. tum quia.* Salas *de LL. disp. 13. sect. 4. n. 20.*

Quod attinet ad *præscriptionem* jam olim casum 9
ventilavit, & decidit Antesignanus & lumen Canonistarum Panormitanus *in c. cum non liceat circa fin. de Præs.* cuius verba formalia hic attexímus: *Quidam Abbas exemptus habens in Monasterio suo certam Parochiam poppuli non exempti, exercuit curam animarum per Monachos suos nunc uni nunc alteri committendo, prout videbatur sibi expedire, nec unquam recepit ipse curam ab Episcopo, nec ab eo fuit ipse Abbas vel Præpositus curæ per eum visitatas, & hoc duravit per tantam tempus, de cuius initio non est memoria, nunc Episcopus vult visitare, & allegat 3. iura. 1. quòd contra visitationem non currat præscriptio cap. cùm ex officii, de Præscript. 2. quòd Abbas non potest per suos Monachos curam exercere, sed hoc debet facere per Capellanum, qui curam populi ab Episcopo debet habere c. 1 de Capell. Monach. 3. quòd jus instituendi quoad curam populi non potest præscribi per inferiorem Episcopo cap. cùm satis de Off. Archidiac. & ibi tenuit* Host. *Et profectò circa hoc multa possunt scribi quæ brevitatis causa omitto, & conclusivè teneo contrarium. Cùm enim Abbas non intendat seipsum præscribere, cùm subsit suo superiori, sed potius præscripsit contra Episcopum, at ipse committat curam & præpositum curæ visitet, corrigat, & castiget, non est impugnanda præscriptio, quia potest præscribere jura Episcopalia, ut in c. auditis, & cap. cùm olim de Præscript. ipse verò Abbas visitabitur à superiori suo cùm sit exemptus, & sic cessat prima objectio Episcopi, Non obstat 2. quia procedit nisi sit consuetudo in contrarium, ut per Monachos cura exerceatur, ut not. in Clem. ne in agro §. cæterum de stat. Monach.* Ioan. And. *in c. statutum de Elect. in 6. Ex his colligitur 3. objectio dico enim quod imo valet præscriptio ut in d. c. auditis & in d. cap. cùm olim & sensit* Innoc. *in d. cap. auditis.* Ioan. And. *in c. cum venerabilis de censib. & in c. literas, de Restit. spol. & junct. gl. tex. in c. accedentibus de Excess. Prælat.* Huic doctissimæ decisioni & quod jura Episcopalia exemptio, item concessio curæ animarum per præscriptionem Abbatibus acquiri possint addatur *cap. 2. de Capell. Mon. c. ex ore. vers.* Nos igitur ubi gl. & *cap.*
cum olim X. de Priv. c. cum personæ 7. de priv. in 6. & in 10
specie circa *curam animarum* Barbosa *de Off. Episc. p. 3. alleg. 72. n. 185.*

Eam quoque objectionem, quòd contra obedientiam visitationem & procurationem nulla sit admittenda consuetudo vel præscriptio *c. cùm non liceat & c. cum ex officii de Præscrip.* ita resolvit Barb *d. p. 3. alleg. 128. n. 3. & alleg. 129. n. 9.* quòd obedientia & visitatio *ex-*

extin-

tinctivè præscribi non possit, ita scil. ut nulli competat visitatio, & nulli debeatur obedientia, ne dentur Acephali sicut locustæ, possit tamen præscribi & obedientia & visitatio *translativè* id est, ut alteri quàm Episcopo, nimirum Abbati vel S. Pontifici obedientia exhibeatur, & visitatio competat.

11 Quodnam autem dicatur *tempus immemoriale* de quo Panor. loquitur tradidi in Man. Paroch. *p.3.c.1. nu.7. & seqq.* ubi dixi *tempus immemoriale* rectè appellari, si testes deponant de visu possessionis per 40. annos & ulterius non recordentur *de initio* hujus possessionis, quamvis probari possit, aliquando *contrarium* fuisse: Item ad effectum non probandi titulum etiam intra 100. annos dari

12 *immemorialem.* Licet verò Panor. in allegata facti specie tantùm de *immemoriali præscriptione* & Abbate *exempto* loquatur, certum tamen est, quòd omnia illa jura quorum Pan. meminit & omnia alia, etiam quadraginta *annorum* cursu & ab Abbatibus quoque non exemptis *privativè* quoad Episcopum præscribi valeant, *c. de quarta c. auditis & c. illud de Præscript. c. 1. eod. in 6.* Pan. *in d. c. cùm non liceat in fin. & in d. c. auditis vers. secundò* dicit gl. *de Præscript.* Barb. *d.p.3. all.127. nu. 18. c. cùm personæ de Priv. in 6.*

ADNOTATIO.

AD Num. 12. Licet in præscriptione *immemoriali* nō requiratur *titulus*, hoc ipso enim *immemorialis* non foret, si de *titulo* adeoq; de *initio* possessionis constaret, in *quadragenaria* tamen præscriptione jurium Episcopaliū videntur DD. *titulum* desiderare *arg. c.1. de Præscript. in 6. & c. cùm personæ de Priv. in 6.* Sed nisi possit ostendi privilegium dubium aut putativum, aut probari fama privilegii, vel contractus cum Episcopo similiter dubius aut putativus (si enim privilegium aut contractus de jure esset validus, non esset opus præscriptione) valde notabile est, quod docet Gl. *in c. de quarta V. tueri de Præscript. & in c. cura 11 V. legitima circa fin. de iure patron.* & commendat Pan *in d. c. de quarta 4. nu. 9.* quòd primus quidē possessor sine *titulo* annis 40. præscribere nequeat, successor tamen ejus, jam ex ipsa *successione* habeat *titulum*, dum habet justā causam jura à suo antecessore inderivata conservandi, *arg. l. ult. ff. pro suo.* Unde, ni fallor, eo modo, quo successor *hereditarius* res à defuncto relictas potest usucapere *prò herede t. t. ff. pro herede* ita etiā successor *in dignitate* ex titulo *pro suo*, est enim titulus *pro suo*, alius *generalis*, qui cum omnibus aliis titulis concurrit, alius *specialis*, qui per se sufficit ad præscriptionē, quando scilicet aliis titulis deficientibus tamen justa causa est rem possidendi, *d. l. ult.* Arnold. Rath. *in tract. de usucap. c. 3. ass. 4.* Neq; successori *in dignitate in bona fide*, quæ propter decursum longissimi temporis præsumitur *l. pen. C. si diligenti de præscript.* Farin. *in Repert. Iudic. q. 96. n. 13. & 14.* existenti nocet *mala fides* antecessoris, sicut de jure Civ. *mala fides* defuncti nocet *heredi*, cum successor *in dignitate* non sit eadem persona cùm defuncto, sed omne jus habeat ab electione & superioris confirmatione, non verò sicut *heres* à persona sui antecessoris Gl. & Pan. *d. L.* Ioan. Hon. *ad tit. Decretal. de Præscript. n. 24.* Lyng. *in c. possessor de R. I. in 6.* addi fortassis posset, quòd in præscriptione jurium incorporalium *scientia & patientia* Adversarii habeatur loco tituli, *L. si quis diuturno ff. si servit. vind. l. apparet. 5. §. pen. ff. de itin. act. priv.* Gl. *not. in c. cum Ecclesia V. propter brevitatem temporis de caus. poss. & propr.* Ioan. And. *in c. 1. in v. titulum de Præscript. in 6.*

Sed quid, si Monasterium in Parochia ubi vi incorporationis tenebatur per *sæcularem* deservire, variaverit & longissimo tempore modo per *sæcularem*, modo per *Regularem*, deservierit, anne inducta erit aliqua præscript.

℞. Si *sæcularis* Vicarius æquè ac *Regularis* sine investitura & ad nutum amovibilis expositus fuerit, nihil video obstare, quin cœteris paribus eatenus præscriptio locum habeat, ut à modo in Monasterii sit potestate qualemcunque Vicarium exponere. Si enim ex præscriptione beneficium *sæculare* potest fieri *Regulare*, & ècontra, *c. 5. de Præb. in 6.* Non est ratio cur etiam illi clausulę incorporationis per præscriptionem derogari non possit. Præterea existimo in hac causa *quadragenariam* præscriptionem etiam *sine titulo* procedere, quia in *quadragenaria* prescriptione non requiritur *titulus* nisi sit *præsumptio juris* contra præscribentem, *c. 1. de Præscript. in 6.* non autem sufficit quælibet *præsumptio*, sed requiritur *præsumptio cum forti resistentia*, ut rectè explicat Covar. *var. resol. lib. 1. c. 17. n. 7.* Pan. *in cap. si diligenti vers. adverte de præscript.* Rath. *in tract. de usucap. c. 3. ass 33.* talis autem *resistentia* non videtur esse in proposito cùm jura concedant commutationem beneficiorum ex præscriptione, & Regulares capaces sint parochialium Ecclesiarum, ut superius demonstratum, unde præsumptio hic tantùm orietur ex literis incorporationis, non ex *iure communi*, quod tamen requiritur, *in d. c. 1.* Deinde *immemorialis* præscriptio frequenter hic intervenire potest; & observandum, quòd non ideò minus sit *immemorialis* quamvis doceatur de *contrario* per litteras incorporationis, fortassis ultra 100. annos obtentas, dummodò non constet de *initio* præsentis possessionis. Molina *de I. & I. tract. 2. disp. 70. n. 3.* & dixi *in Man. Paroch. p. 3. c. 1. n. 11.*

PRIVILEGIUM XLVII.

Monasteria habent jus eligendi Abbatem, ideo non subjacent provisioni papali, primis precibus, aut juri patronatus.

1. *Ius eligendi ablatum Monasteriis per Reg. Cancell. restitutum est per Concordata Germaniæ.*
2. *Quid sint primæ preces Imperatoris.*
3. *Quem effectum habeat jus patronatus in Monasterio.*

OPtimum hoc juris beneficium probè agnoscunt Monasteria, quæ suę religionis Abbatem habent, & verè patrem & pastorem cui non tantùm pecuniæ *commendatæ*, sed oves sunt propriæ & vocem eius audiunt &c. Licet verè de jure communi hoc jus *electionis* Monasteriis tributum sit, ut constat *ex t. t. de Elect.* postea tamē Pontificēs per Reg. *Cancellariæ* reservarunt suæ dispositioni & provisioni prętер Ecclesias Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, & Episcopales, omnia etiam *Monasteria virorum* valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia ut *in reg. 2. Cancell.* habetur. Deinde per *Concordata Germaniæ* inita Anno 1448. inter Frideric. III. aliosq; Principes & Prælatos Germaniæ, & Nicolaum V. S. Pontif. (quæ in Bullario novissimo inter Bullas Nicol. V. primo loco ponuntur) Monasteriis jus *electionis* denuò restitutum est. 1

Præterea potest quidem Imperator ex privilegio Pontificis in omnibus Ecclesiis in imperio sitis *primas preces* concedere, idest, in qualibet Ecclesia, semel tantùm, aliquam personam idoneam nominare, quam Ordinarius ad beneficium vacans omnino recipere teneatur, dummodo Collator saltem quatuor beneficia conferenda habeat, & beneficia non sint de jure Patronatus Laicorum, attamen ab his *primis precibus* excipiuntur dignitates electivæ, & primæ in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis & Monasteriis, prout refert Ioan. à Chokier *in speciali suo Tractatu*, quem inscripsit, *Scholia in primarias preces Imperatoris.* 2

Rursus qui fundavit, construxit, vel dotavit Ecclesiam consequitur *ius patronatus*, ut Clericum idoneum ad talem Ecclesiam tanquam beneficiatum præsentare valeat, quem Episcopus debet necessariò cæteris paribus instituere: Si verò aliquis erexerit Monasterium vel Ecclesia *patronata* in Monasterium conversa sit, alius est effectus 3

effectus juris patronatus: nam tunc fundator seu Patronus non potest nominare aut eligere Prælatum (nisi Clericus sit & in fundatione cum consensu Pontificis jus eligendi sibi expressè reservavit, vel aliunde per consuetudinem, aut præscriptionem acquisierit. Gl. & Barb. *n. 3. in c. nobis 25. de jur. Patron.*) neque etiam ad electionem instituendam, sed primùm post factam electionem eius consensus requiretur. Imo hunc ipsum consensum magis de honestate, quàm necessitate desiderari, communior est sententia, ut si Patronus rationabilem contradicendi causam habeat eam proponere possit, de cætero autem si nihil obstet electioni, quo minus Canonicè cæferi debeat, etiam invito Patrono validam & confirmandam esse: videtur enim inconveniens ut confirmatio Prælati, potius à voluntate Patroni præsertim Laici (cùm tamen Laici aliàs juris eligendi incapaces sint) quàm ab electione Capituli vel judicio superioris Ecclesiastici dependeat, & insinuat rex. in *d. c. nobis*, dum dicit, Patroni assensum honestius requiri Barb. *d. l. nu. 4.* Pan. *in c. sacrosancta de Elect. in 6.*

ADNOTATIO.

Potuissent in hoc privilegio multa addi de Jure *Advocatiæ*, quod Principes, aliiq; domini prætendunt in Monasteriis, sed quia est prolixioris materiæ & indaginis, ac potius ex particularibus privilegiis, concordiis & contractibus dependet quàm ex *iure communi*, ideo Lectorem remitto ad Erasmum à Chockier *in speciali tractatu suo de Advocatiis feudalibus*, & Martinum Magerum *de Advocatia armata*.

PRIVILEGIUM XLVIII.

Abbates Monasteriorum habent jurisdictionem ordinariam.

1. *Quænam dicatur ordinaria jurisdictio.*
2. *Fundamenta, ex quibus demonstratur competere ordinariam jurisdictionem.*
3. *Novitii pertinent ad jurisdictionem Abbatis.*
4. *Iurisdictionem potest Abbas delegare, & in figura judicii exercere.*
5. *Abbas quid possit quando crimen meretur depositionem.*
6. *Abbates exempti habent in suos Regulares jurisdictionem quasi Episcopalem.*
7. *Ideo dispensant in irregularitatibus & casibus occultis.*

1 Iurisdictionem ordinariam tam in *Criminalibus* quàm *Civilibus* causis, sive circa *regularia statuta* sive circa alia negotia in Regula non comprehensa agatur, competere Abbatibus in suos Religiosos liquidò ex jure demonstrari potest. Etenim *ordinaria jurisdictio* illa ex mente omnium DD. appellatur, quæ competit *ex officio & jure Magistratus*, datur q; vel à *lege scripta*, vel à *consuetudine*, vel à *Principe*, aut *Repub.* vel *Collegio bonesto* non restrictè ad unam vel alteram particularem causam (sicut in Judice delegato) sed *perpetuò* toto scilicet officii tempore, ita ut talem jurisdictionem habens *ordinariè* tanquam Judex adiri possit.

2 Videamus nunc, an hæc omnia circa jurisdictionē Abbatibus competentem concurrant. Et inprimis clarum est, quòd talem jurisdictionem sibi vindicent Abbates ratione sui *officii magistratus & superioritatis* quam gerunt *perpetuò* super suos Religiosos, & non sit ipsis in uno vel altero particulari casu commissa.

Secundò datur hæc jurisdictio *de lege* & quidem primitus *Divina*, quæ præcipuè Prælatis *ligandi solvendique potestatem* concessit, ut probat Tamb. *de iur. Abb. tom. 2. disp. 7. q. 3.* Deinde verò & apertiùs ex *leg. Canon. scripta* ex qua Abbatibus conceditur potestas *excommunicandi*, quę utiq; magnam jurisdictionem, & cognitionem super arduis causis supponit cùm *excōmunicatio* sit de majoribus pœnis Ecclesiasticis *c. cùm ab Ecclesiarum*, & *c. quanto de Off. Ordin. c. sicut tuis de Sim. c. cùm in Ecclesiis 10. de Major. & obed.* signanter *in c. ea quæ de stat. Monach.* dicitur, quòd Abbas possit punire & corrigere Monachos, secundùm Regulam & Apostolica instituta, adeoq; etiam tanquam Judex & si extra Regulam delinquant, & arguitur ex Conc. Trid. *s. 25. de Reg. c. 14.* Item *in c. suscepimus, & in c. sicut ex litterarum de Homic:* Prælatus Regularis cognovit & sumpsit informationem super homicidio, eique & non Episcopo Pontifex, quid faciendum sit, rescripsit, cùm tamen homicidium non sit culpa in Regula comprehensa.

Tertiò hanc jurisdictionem habent Abbates *ex consuetudine* ita enim Navar. *Conf. 6. de For. comp. & comment. 2. de regul. super Canon. non dicatis n. 63.* testatur se nullum vidisse Monasterium, in quo privilegio vel consuetudine non sit obtentum, ut Prælatus non tantùm cognoscat de illis, quę tangunt regulam, sed universim de omnibus.

Quartò hæc jurisdictio data est *à Principe* Ecclesiastici statu scil. Romano Pont. qui Religiosorum Ordines & Prælatorum superioritates approbavit, jus eligendi Abbatem concessit, & Regulam confirmavit, proinde sicut in Regula S. Benedicti habetur, ut Abbas possit de majoribus culpis, de fratribus incorrigibilibus pœnas statuere, excommunicationem ferre, ita id ipsum à S. Pontifice Regulam confirmante concessum intelligi debet, alias enim non concessisset Pontifex in *d. c. ea quæ de stat. Monach.* ut Abbas delinquentes corrigat *secundùm regulam S. Benedicti.*

Quintò qui *à Collegio bonesto* eligitur, & eidem præficitur, habet jurisdictionem ordinariam saltem in civilibus in eos, qui sunt de Collegio *L. fin. C. de Iurisd. om. jud.* atqui Religiosi elegerunt Abbatem, eumque vice Dei supet caput suum posuerunt, *c. si Religiosus 27. de Elect. in 6.* ergo, &c.

Extenditur hæc jurisdictio etiam ad Religionis Novitios, ut & isti non coram Judice sæculari, sed Abbate conveniri debeant, quamvis enim verè Religiosi adhuc non sint, censentur tamen de corpore Monasterii, & personæ Ecclesiasticæ, cùm sint in via ad professionem, sicut aliàs cingendus pro cincto habetur *arg. c. Religioso de Sent. excom. in 6. L. pen. ff. de Mil. testam.* Nav. *de foro comp. cons. 5. & 6.* Tamb. *de I. Abb. tom. 3. disp. 6. q. 28.* 3

Porrò cum, ut demonstratum, jurisdictio Abbatum sit *ordinaria*, ea & delegati sive per Commissarium exerceri *L. 3. de iurisd. L. un. C. Qui pro sua iurisd.* (de delegatione legi in thesibus *de Foro comp. c. 1. §. 2.*) item & figura judicii, seu usitatus Tribunalium stilus adhiberi rectè poterit, quia *Ordo judiciarius* non ad ampliationem jurisdictionis, sed favorem publicum, ne ex præcipitatione iniquitas committatur, introductus est, latè hanc materiam examinavit & secundum dicta decidit Panorm. in *c. si quis contra 4. de For. comp. n. 42. & seqq.* 4

Licet verò communiter teneant DD quòd Abbates non possint delinquentibus religiosis pœnam *depositionis* vel *degradationis* infligere, cùm auferre ordines videatur habere aliquam connexionē, & dependentiam à potestate *ordinis Episcopalis*, ut cum Panor. *in d. c. si quis n. 43.* tradit Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 110. n. 25.* cum Sylv. Bonac. & aliis. Possunt tamen inprimis cognoscere de *qualitate facti*, an mereatur *depositionem*, sicut quiliber Judex cognoscere potest, an sua sit jurisdictio *L. si quis ex aliena ff. de Iudic. L. 2. ff. Si quis in jus voc. c. super litteris de rescript.* & diximus *de Foro compet.* Deinde illud hic maximè est advertendum, quòd Antiqui Canones propter rigorem primitivæ Ecclesiæ fuerint proniores ad imponendam pœnam *depositionis*, qui hodie ut plurimum in atrocissimis usu recepti non sunt, ut rectè monet Bonac. *de censuris disp. 4. punct. un. 2.* Multum notabile est, quòd tradit Vallens. *ad tit. de Pœnis §. 4. in fin.* Hodie ex generali consuetudine de iure Canon. omnes ferè pœnas factas 5

ctas esse *arbitrarias*, & pro discretione Judicis (consequẽter etiam Abbatis, cùm & is in criminalibus Judex sit) consideratis circumstantiis moderari posse, quod saltem in delictis non enormissimis & necdum data incorrigibilitate, *c. cùm non ab homine de Iudic.* & circa personas regulares (quarum alias tota vita pœnitentia est) admittendum existimarim facit textus *in c. inquisitionis 21. de Accusat.* ubi dicitur, pœnas posse iuxta personæ merita, & qualitatem excessus à Judice temperari, excepta irregularitate, quæ ipso iure contracta fuisset.

6 Circa Abbates *exemptos* præsertim verò speciale territorium habentes breviter hic adiiciendum est, quòd in suos Regulares, item in suos Domesticos & familiares Laicos, ac alios pleno exemptionis iure sibi subiectos iurisdictionem quasi Episcopalem habere censeantur, ita ut ea quæ ex potestate *iurisdictionis* (*non ordinis*, cùm *ordine Episcopali* careant) in iure competunt Episcopis respectu suorum Diœcesanorum eam etiã istis Abbatibus concedantur. Eras. Chokier *de Iurisd. Ord. in exempt. p. 4. q. 20. n. 1. & seqq.* Si enim cura Monasteriorum exemptorum non competit Episcopis, nec per S. Pontif. aut eius Commissarios semper commodè exerceri potest necesse est, quòd penes cuiusque Religionis vel Monasterii exẽ-
7 pti Prælatos relicta fuerit. Tamb. *de iur.* Abb. *tom.* 2 *disp. 1. a.* 2. in specie exemplum pro praxi quotidiana utile ponit Barb. *de Offic. Episc. p. 2. alleg. 39. nu. 18.* nimirum quòd potestas data Episcopis in Concil. Trid. *s. 24. de Refor. c. 6.* ad Abbates *exemptos* quoq; extendatur, ut possint dispensare in omnibus *irregularitatibus & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, item delinquentes in quibuscunque casibus occultis etiam sedi Apostolicæ reservatis absolvere*.

Cæterum qualem undequaque potestatem habeant Abbates in Religiosos, nimis prolixum nec huius instituti foret examinare, videantur integri Tomi, quos *de iur. Abbatum* Tamburinus conscripsit.

PRIVILEGIUM XLIX.

Abbates Monasteriorum possunt conferre minores Ordines, & habent usum Pontificalium quorundam.

1. *Abbas confert minores aliquando etiam non benedictus.*
2. *Hodie tantùm regularibus subditis.*
3. *Potest tamen ordinare Novitios.*
4. *Item alienos subditos cum dimissoriis.*
5. *Abbates quorum Pontificalium usum habeant.*
6. *Abbas ex privilegio vel consuetud. nec potest habilitari ad actum ordinis Episcopalis.*
7. *Abbati semel habilitato potest similis actus ab Episcopo etiam pro alienis Ecclesiis delegari.*

1 POtest igitur Abbas conferre minores ordines *c. 1. d. 69. & c. cùm contingat de Æta. & qual.* omnes quatuor, quamvis in Jure tantùm *de prima tonsura & lectoratus* videatur mentio fieri, ut ex declar. Cardin. refert Piasec. *in praxi Ep. p. 1. c. 1. n. 7.* si tamen Abbas Presbiter sit & *benedictus*: imo etiam non *benedictus*, si Episcopus tertiò requisitus benedictionem negatit, *c. 1. de suppl. neglig. Præl.* vel id babeat ex privilegio Eugenii IV. vel Julii II. sicut Abbates triennales Congreg. S. Justinæ de Padua Tamb. *d. tom. 2. disp. 2. q. 4.*

2 Olim quidem etiam *Laicis* ordinariæ & quasi Episcopali jurisdictioni subjectis Abbas minores Ordines dare poterat tex. & gl. *in c. Abbates de Priv. in 6.* hodie verò non nisi *regularibus subditis* juxta Trid. *s. 23. de Ref. c. 10.*

Utrùm autem etiam Novitiis, vel alienis Religio-
3 sis aut subditis cum licentia propriorum Prælatorum valeat Abbas minores ordines impertiri? Pro utraque sententia videri poterunt DD. relati à Barb. *ad d. c. 10. Trid. n. 3. & seqq.* Tamb. *d. disp. 2. q. 7. & 10.* Mihi, salvo meliori judicio, affirmativa videtur probabilior. Quod enim attinet ad novitios, illi sanè cùm jurisdictioni Abbatis subjecti sint, & in via sint ad Religionem, ac in cæteris quoque gaudeant Religionis privilegiis in materia favorabilis rectè *Regulares subditi* appellati possunt, & minimè expedit, ut Novitii pro suscipiendis ordinibus extra Monasterium mittantur.

Cur verò alieni subditi cum licentia propriorum 4
Prælatorum non possint ab Abbate suscipere minores ordines, non apparet prohibitionis ratio; qui enim potest actum per se in suos, potest etiam in alienos ex delegatione. Concil. autem Trid. *d. c. 10.* tanquam prohibitorium pœnale & odiosum restringendum est, quòd Abbas authoritate propria non possit alios quàm suos *Regulares subditos* ordinare, sicut Episcopus sine dimissoriis non potest ordinare alios, quàm suos Diœcesanos.

Præterea habent Abbates usum mitræ, & baculi, 5
benedicunt vestes, & paramenta sacerdotalia ac cætera omnia in quibus non intervenit sacra unctio, quamvis autem videantur ista potius ex specialibus indultis, quã jure communi competere *arg. c. ut Apostolicæ de Priv. in 6.* Cùm tamen antiquissima eius rei sit præsertim Germaniæ consuetudo, ut si non omnia saltem pleraque Monasteria dictis privilegiis utantur, non incongruè dici potest *ex iure non scripto*, id est generali consuetudine *§. sine scripto 9. Inst. de Iur. nat. gent. & civ.* Monasteriis competere. Ex eadem quoque consuetudine passim videmus Abbates exercere eadem privilegia nõ tantùm in & pro suis Monasteriis, sed etiam pro aliis Ecclesiis. Ad Declarationes autem Cardinalium, quæ in contrarium emanarũt, dici potest eas usu receptas non esse, vel loqui tantũ de iure utendi Pontificialibus & benedicẽdi vestes competenti ex privilegio speciali, non ex consuetudine generali, sicut etiam notavit Pasqu. ad Laur. de Fr. *p. 2. q. 28. n. 3.*

Imo consuetudine aut privilegiis in multis Mona- 6
steriis obtentum est, ut Abbates quædam, quæ alias propriè *ordinis Episcopalis* sunt, exercere possint, v. g. conferre ordines Subdiaconatus, consecrare Calices, altaria portatilia, reconciliare suas Ecclesias &c. Armilla *v. calix in fin.* Sa. *eod. v. n. 3* Laym. *in Theol. mor. de sacr. ord. c. 13. n. 9. & 10.* Cùm enim Episcopatus secundùm Theologos non sit distinctus Ordo à Presbyteratu Laym. *d. L. c. 3. n. 6.* & in *sensu diviso* spectata maior sit potestas *consecrandi Corpus Domini*, quàm consecrandi Calicem vel Altare (in *sensu* tamen *composito* maior est Episcopatus Sacerdotio simplici, sicut totum maius sua parte) ideò non videtur excedere vires Pontificis aut etiam consuetudinis ut Abbati sacerdoti, qui potest maiorem consecrationem facere, etiam potestas faciendi minorem addatur.

Sed & istud notabile est, quod defendit Paul. Laym. 7
in quæstionibus Canon. de Prælatorum elect. & c. q. 219. quòd Abbas ex privilegio Apostolico semel habilitatus ad faciendas Consecrationes pro sua Ecclesia tantùm, possit eas etiam facere pro aliis Ecclesiis si ab Episcopo ei committatur. Cui simile est, quod docui in *Lib. III. Decret. Tit. XLI. n. 15.* Fratribus minoribus posse ab Episcopo delegari reconciliationem Ecclesiæ *pollutæ*, cùm habeant privil. à Leon. X. ut suas Ecclesias reconciliare valeant.

Ratio est, quia adest potestas delegandi ex parte Episcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Non obest, quòd in privilegio Abbas tantùm acceperit potestatem pro suis Ecclesiis faciendi Consecrationes, quia hoc intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria sicut nec Episcopo cujusvis privilegii prætextu in aliena Diœcesi Pontificialia exercere permittitur, nisi ex licẽtia ordinarii loci jux. Conc. Trid. *s. 6. de Reform. c. 5.*

ADNOTATIO.

AD Num. 3 audio hanc sententiam in variis Diœcesibus practicari & antiquissimo usu receptum esse.

se. Non obstat *Declaratio Cardin.* à quibusdam in contrarium allata. Quia circa eam multa possunt dici, ut I. ut jura juribus concordentur *c. cùm expediat De Elect. in 6.* fortassis intelligatur juxta aliam *declarationem* quam refert Tambur. *de iure Abb. tom. 2. disp. 2. q. 7. nû. 2.* ut scilicet non sufficiat generalis Episcopi licentia, sed pro singulis ordinandis specialis sit necessaria II. quòd lex generalis non tollat particularem consuetudinem vel statutũ, nisi hoc exprimat *c. 1. in Constit. in 6.* III. quòd lex non recepta non liget, vel per contrariam consuetudinem abolere possit. Si verò dicatur legem debere recipi, id est verum, si Pontifex instet & urgeat eius receptionem non obstãte contraria qualibet consuetudine. IV. refert Barb. *Iur. Ecc un. lib. 1. c. 4. n. 83.* ex Moderno *de supplic. ad Sanctiss. p. 2. c. 30. §. 5. n. 4.* Vrbanum VIII mandasse *ne Declarationibus Cardinalium* sive impressis sive manuscriptis aliqua fides adhibeatur in iudicio vel extra, nisi in authentica forma, solito sigillo & subscriptione. Emin. Cardinalis Præfecti ac Secretarii eiusdẽ Congregat. munitę fuerint.

PRIVILEGIUM L.

Abbates Monasteriorum sunt in dignitate & habent præcedentiam.

1. *Quid sit dignitas.*
2. *Abbas est capax delegationis Papalis.*
3. *Quid possit delegatus.*
4. *Qualis præcedentia competat Abbatibus.*

1 HAbere *dignitatem Ecclesiasticam* is dicitur qui habet prærogativam in Ecclesia tam in Choro, quàm Capitulo cum jurisdictione & administratione sibi perpetuo assignata sicut ex decis. Rot. Roman. & Commun. DD. tradit Tamb. *in decis. Rotæ, quæ habentur post tom. 3. de I. Abb. decis. 4. & 5.* Cùm ergo hæc omnia in Abbatibus concurrant, nemo facile negaverit, eos in dignitate censeri.

Porrò cùm Abbates *in dignitate* constituti sint, rectè illis causæ per Sedem Apostolicam delegantur *iux. c. statutum de Rescript. in 6.* cùm tamen aliis, quàm *dignitatem personarum vel Canonicatum Cathedralis Ecclesiæ obtinentibus* Pontifex nunquam soleat causas delegare, adeo ut *rescriptum*, in quo aliis, quàm dictis personis delegatio facta est, *falsum* censeatur, tex. & DD. *in d. c. statutum.* 2

Præterea Abbates talem delegationem consecuti omnes suam jurisdictionem impediẽtes, vel in judicium venire detrectantes ex authoritate Apostolica districtione seu censuris coercere poteruñt, etiamsi litteræ commissionis id non contineant, vel persona coercenda Episcopus sit, a. t sua dignitate maior Abbate item non cogetur Abbas delegatus à Pontifice causam per se tractare, sed rursus alteri etiam se majori subdelegare valebit, eumque ad suscipiendam hanc delegationem compellere, prout hæc omnia habentur *in c. 5. c. sane c. pastoralis 28. c. ex litteris 29. de Officio deleg.* & dixi de Foro comp. c. 1. §. 2. 3

Rursus cùm Abbates propter jurisdictionem & usum Pontificalium eleventur super cæteros Presbyteros, & Clericos, & valde propè ad Episcopos accedant, hinc est quòd præcedant non solùm cæteros Clericos sæculares, sed etiam in dignitatibus & personatibus inferioribus ac Canonicatibus constitutos. Pan. & Decius *in c. decernimus de Iudic.* Bald. *in cap. pastoralis de Offic. Del.* Cassan. *in Cath. gloriæ mu di p. 4. consid. 32.* Nav. *de Maior. & obed. cons. 4. n. 2.* Sed hanc præcedentiæ materiam non ignoro odiosam, eamque libenter prætereo & lectorem ad cc. authores, item consuetudines locorum, particulares pręscriptiones, pacta & privilegia remitto. Atque hæc de *Privilegiis & Iuribus Monasteriorum* ad majorem Dei Deiparæque Virginis Honorem breviter dicta sunto. 4

INDEX TITULORUM

Secundum Ordinem Alphabeticum.

Prior numerus Privilegium, alter paginam indicat.

A

ABbates Monasteriorum habent Iurisdictionem Ordinariam. 48.610
Abbates sunt in dignitate & habent præcedentia. 50.612
Abbates possunt conferre Minores Ordines, habent usum Pontificalium quorundam. 49.611
Alienari non possunt res Monasteriorum. 32.594
Actio pro Monasterio est popularis. 28.591

B

BEneficia regularia tantùm regularibus conferenda sunt & in dubio beneficium fundatum in Monasterio præsumitur regulare. 45.604

C

COnditio, si sine liberis &c. vel si nupserit, &c. reiicitur in favorem Monasterii. 16.585
Creditoribus aliis in processu Edictali præfertur Monasterium. 29.591

D

DEcimas de novalibus hortis & animalibus non solvunt Monasteria. 6.574
Delictum Prælati, vel Religiosi non nocet Monasterio. 26.590
Dominium transfertur in Monasterium sine traditione. 25.590
Donatio ultra 500. solidos facta Monasterio valet absque insinuatione. 20 588
Donatio omnium bonorum facta Monasterio, valet. 21.588
Donatio facta Monasterio non revocatur ob ingratitudinẽ prælati. 22.588
nec propter supervenientiam Liberorum ex parte Donatoris. 23.589

E

EXemptæ sunt Monasteria à iurisdictione sæcularium. 2.572
Exempta sunt Monasteria à lege Diœcesana Episcopi. 3.572
Electio Abbatis competit Monasterus, ideo non subiacent provisioni papali primis precibus Imper. aut Iuris Patronatus. 47.609
Exceptio non numeratæ pecuniæ, datur Monasterio etiam ultra biennium. 44.604
Eligere sepulturam potest quilibet in Monasterio. 7.575

F

FAlcidia vel Trebellianica non detrahitur de relictis Monasterio. 19.569

H

HÆreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo repudiante. 14.584
Hæreditatem delatam Religioso capit Monasterium etiam eo mortuo ante aditionem. 15.585

I

IMmunitate locali gaudent Monasteria. 8.575
Interdicti tempore in Monasteriis licet celebrare divina. 27.591
Inventarii omissio nõ obligat Monasteriũ ultra vires hereditatis. 17.585
Ingratitudo filii purgatur per ingressum in religionem. 13.584
Irregularitas ex defectu natalium tollitur per ingressum in Monasterium. 4 573
Irregularitas contracta ex Ordinibus furtivè susceptis fit dispensabilis per Abbatem. 5.574
Iudex circa causas Monasteriorum debet officium suum impertiri non imploratus. 41.603
In dubio pro Monasterio est iudicandum. 42.604

L

LEgata Monasteriis relicta habent illa Privilegia quæ generaliter legatis ad pias causas competunt. 37.602

M

MAtrimonium dissolvitur per Monasterium. 33.598
Mandatum factum in favorem Monasterii non expirat re integra morte mandantis. 38.602
Monasterium non obligatur ex mutuo, nisi probetur versum in eius utilitatem. 43.604

N

NOvitio sine legitimis heredibus defuncto succedit Monasteriũ. 10.581

P

PRofessus sine præcedente dispositione omnia sua censetur transferre in Monasterium. 9.577
Patria potestas tollitur per professionem Religionis. 12.583
Præscriptio tantùm quadragenaria pro [illegible] *Monasteriũ.* 30.592
Privilegia piarum causarum participant [illegible] 35.601
Privilegiis fisci, libertatis, militum, alimentorum, dotis minorennium & Reip. gaudent Monasteria. 36.601
Pollicitatio in favorem Monasterii obligat nemine acceptante. 24.589
Pactum super viventis hæreditate valet in favorem Monasterii. 39.603
Parochiæ incorporatæ, quid iuris tribuant Monasteriis. 46.606

R

REligiosus quidquid acquirit, acquirit Monasterio. 11.581
Restitutio in integrum datur Monasterio. 31.593
Reus favore Monasterii tenetur edere sua instrumenta. 40.603

S

SOlemnitates Iuris Civ. non servantur in dispositionibus factis in favorem Monasterii. 18.586

V

VOta præcedentia tolluntur per ingressum in Religionem. 34.601
Vendere cogitur aliquis domum suam ad construendum vel ampliandum Monasterium. 1.570

F I N I S.



